

B
11571

IACOBI CUIACII

I. C. OPERVM, QVAE DE

IVRE FECIT,

TOMVS QVARTVS.

In quo continentur,

COMMENTARII ad tres postremos libros Codicis Dn. Iustiniani.
NOVELLARVM Constitutionum eiusdem Imperatoris expositio.
De FEYDIS libri quinque, & in eos Commentarij.

Ref. 3050

P A R I S I I S.

Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa.

M. D. LXXVII.

CVM PRIVILEGIO.

IACOBI CUIACII

I. C. OPERVM, QVAE DE

IURE FECIT,

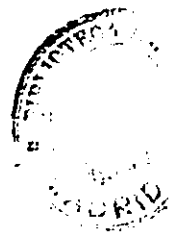
TOMVS QVARTVS.

In quo continentur,

COMMENTARII ad tres postremos libros Codicis Dn. Iustiniani.
NOVELLARVM Constitutionum eiusdem Imperatoris expositio.
De FEVDIS libri quinque, & in eos Commentarij.

10030

P A R I S I I S.

Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobza.

M. D. LXXVII.

Ayuntamiento de Madrid
CVM PRIVILEGIO.

INDEX TITVLORVM LIB.

X. XI. XII. CODICIS ORDINE

ALPHABETICO.

A

A dministracione rerum publicarum.		Cohortalibus, principibus, corniculariis ac primipilaribus,	313
154		Collatione donatorum vel releuatorum, aut transferatorum, seu aderatorum.	49
Agricolis, censitis & colonis.	168	Collatione xru.	50
Agricolis & mancipiis dominicis vel fiscalibus siue rei priuatæ.	205	Collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum.	201
Agentibus in rebus.	249	Collatione fundorum fiscalium vel rei priuatæ, vel dominicæ, vel ciuitatum, vel templorum.	211
Alexandriæ primatibus.	153	211	
Annonis & tributis.	27	Collegiatis, & chartopratis, & nummulariis.	146
Annonis ciuilibus.	151	Colonis Palestinis.	181
Apothis publicis & descriptionibus curialibus.	39	Colonis Thracensibus.	ibid.
Apparitoribus præfectorum prætorio, & priuilegiis eorum.	310	Colonis Illyricianis.	182
Apparitoribus præfecti vrbis.	311	Comitibus consistorianis.	231
Apparitoribus magistrorum militum, & priuilegiis eorum.	312	Comitibus & tribunis scholarum.	232
Apparitoribus Comitibus Orientis.	313	Comitibus & Archiatris sacri palatii.	233
Apparitoribus Proconsulis & legati.	ibid.	Comitibus rei militaris.	ibid.
Apparitoribus præfecti annonæ.	318	Comitibus qui prouincias regunt.	234
Aqueductu.	163	Commeatu.	295
Argenti pretio quod thesauris infertur.	122	Conditis in publicis horreis.	45
Athletis.	103	Conductoribus vectigalium fisci.	105
Auri publici profectoribus.	120	Conductoribus & procuratoribus siue actoribus prædiorum fiscalium, & domus Augustæ.	210
Auro coronario.	121	Consulibus, & non spargendis ab iis pecuniis, & de præfectis, & magistris militum, & patriciis.	220
B onis vaccantiibus	16	Conueniendis fisci debitoribus.	8
C		Cupressis ex luco Daphnensi, vel Perseis per Aegyptum non excidendis, vel vendendis.	213
Canone largitionalium titularum.	41	Curiosis.	256
Canone frumentario vrbis Romæ.	149	Cursu publico, angariis & parangariis.	304
Capiendus & distrahendus pignoribus tributorum causa.	39		
Capitatione ciuium censibus eximenda.	180		
Castrensi omnium palatinorum peculio.	268		
Castrensi peculio militum & præfectianorum.	279		
Castrensianis & ministerianis.	262		
Censibus & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus.	186		
Classicis.	143		
		D	
		Debitoribus ciuitatum.	155
		Decani.	264

* ij

Index Titulorum Cod.

<p><i>Decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda.</i> 91</p> <p><i>Decurialibus Urbis Romæ.</i> 144</p> <p><i>Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habentur quibus modis à fortuna curiali liberentur.</i> 54</p> <p><i>Delatoribus.</i> 18</p> <p><i>Desertoribus & occultatoribus eorum.</i> 297</p> <p><i>Dignitatibus.</i> 214</p> <p><i>Discussoribus.</i> 50</p> <p><i>Diuersis prædiis Urbanis & rusticis templorum & ciuitatum, & omni reditu ciuili.</i> 206</p> <p><i>Diuersis officiis & apparitoribus iudicum & probatoriis eorum.</i> 318</p> <p><i>Domesticis & protectoribus.</i> 237</p> <p style="text-align: center;">E</p> <p>E <i>Questri dignitate.</i> 269</p> <p><i>Erogatione militaris annonæ.</i> 280</p> <p><i>Exactionibus tributorum.</i> 33</p> <p><i>Excoctione & translatione militarium annorum.</i> 289</p> <p><i>Excusationibus munerum.</i> 92</p> <p><i>Excusationibus artificum.</i> 111</p> <p><i>Executoribus & exactoribus.</i> 322</p> <p><i>Expensis publicorum ludorum.</i> 162</p> <p style="text-align: center;">F</p> <p>F <i>Abricensibus.</i> 139</p> <p><i>Fide & iure hæstæ fiscalis, & de adiectionibus.</i> 10</p> <p><i>Filiis familias & quemadmodum pater pro iis tenentur.</i> 107</p> <p><i>Filiis officialium & militarium qui in bello moriuntur.</i> 299</p> <p><i>Fruento Urbis Constantinopolitanæ.</i> 150</p> <p><i>Fruento Alexandrino.</i> 152</p> <p><i>Fugitiuis colonis, patrimonialibus & emphyteuticis, & saltuensibus.</i> 200</p> <p><i>Fundus limitrophus, & terris, & paludibus, & pascuis limitaneis vel castellorum.</i> 193</p> <p><i>Fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis & conductoribus eorum.</i> 195</p> <p><i>Fundis rei priuatæ, & saltibus diuinæ domus.</i> 202</p> <p><i>Fundis & saltibus rei dominicæ.</i> 204</p> <p style="text-align: center;">G</p> <p>G <i>Ladiatoribus penitus tollendis.</i> 167</p> <p><i>Grege dominico.</i> 212</p> <p style="text-align: center;">H</p> <p>H <i>Honoratorum vehiculis.</i> 148</p> <p><i>Honoribus & muneribus non continuandis inter patrē & filiū, & de interuallis.</i> 85</p> <p style="text-align: center;">I</p> <p>I <i>Is qui ex publicis rationibus mutuum pecuniæ acceperunt.</i> 14</p> <p><i>Is qui se deserunt.</i> 25</p> <p><i>Is qui sponte munera susceperunt.</i> 89</p>	<p><i>Is qui à principe vacationem acceperunt.</i> 91</p> <p><i>Is qui numero liberorum, vel paupertate excusationem meruerunt.</i> 99</p> <p><i>Is qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt.</i> 104</p> <p><i>Is qui in exiliū dati, vel ordine moti sunt.</i> 106</p> <p><i>Is quæ ex publica collatione illata sunt, non usurpandis.</i> 121</p> <p><i>Is qui ex officio quod administrauerunt conueniuntur.</i> 160</p> <p><i>Immunitate nemini tribuenda.</i> 44</p> <p><i>Imponenda lucretiua descriptione.</i> 80</p> <p><i>In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint.</i> 180</p> <p><i>Incolis & ubi quis domicilium habere videatur, & de iis qui studiorum causa in alia ciuitate degunt.</i> 83</p> <p><i>Indictionibus.</i> 32</p> <p><i>Infamibus.</i> 106</p> <p><i>Irenarchis.</i> 122</p> <p><i>Iure fisci.</i> 3</p> <p><i>Iure reipublicæ.</i> 153</p> <p style="text-align: center;">L</p> <p>L <i>egationibus.</i> 109</p> <p><i>Libertinis.</i> 105</p> <p><i>Litorum & itinerum custodia.</i> 296</p> <p><i>Locatione prædiorum ciuiliū, vel fiscalium, siue templorum, siue rei priuatæ vel dominicæ.</i> 208</p> <p><i>Lucris aduocatorum & concussionibus officiorum siue apparitorum.</i> 325</p> <p><i>Lustralis auri collatione.</i> 123</p> <p style="text-align: center;">M</p> <p>M <i>agistris scriniorum.</i> 231</p> <p><i>Maiuma.</i> 168</p> <p><i>Mancipiis & colonis patrimonialium, & saltuensium, & emphyteuticorum fundorum.</i> 199</p> <p><i>Mendicantibus validis.</i> 151</p> <p><i>Mensoribus.</i> 265</p> <p><i>Metallariis, & metallis, & procuratoribus metallorum.</i> 130</p> <p><i>Metatis & epidemeticis.</i> 290</p> <p><i>Metropoli Beryto.</i> 148</p> <p><i>Militari veste.</i> 289</p> <p><i>Mulieribus in quo loco munera sexui congruentia & honores agnoscant.</i> 109</p> <p><i>Muneribus patrimoniorum.</i> 86</p> <p><i>Municipibus & originariis.</i> 82</p> <p><i>Murilegulis & gyneciariis, & procuratoribus gynecij, & de monetariis & bastagariis.</i> 132</p> <p style="text-align: center;">N</p> <p>N <i>Aufragiis.</i> 128</p> <p><i>Nauibus non excusandis.</i> 127</p> <p><i>Nauiculariis seu naucleris publicas species transportantibus.</i> 124</p> <p style="text-align: right;">Nautis</p>
---	--

Index Titulorum Cod.

<p><i>Nautis Tiberinis.</i> 152 <i>Ne fiscus rem quam vendidit euincat.</i> 13 <i>Ne operæ à collatoribus exigantur.</i> 44 <i>Ne quid oneri publico imponatur.</i> 128 <i>Ne quis liber inuitus actum gerere cogatur.</i> 159 <i>Negotiatores ne militent.</i> 273 <i>Non licere habitatoribus Metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre.</i> 184 <i>Nulli licere in frenis equestribus, sellis, & in balteis, margaritis, & smaragdos, & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis.</i> 142 <i>Numerarius, actuarius, & chartularius, & adiutoribus, scriniariis & exceptoribus sedis excelse, ceterorumque iudicum tam ciuilium, quam militarium.</i> 300</p> <p style="text-align: center;">O</p> <p>O <i>blatione votorum.</i> 300 <i>Omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur.</i> 188</p> <p style="text-align: center;">P</p> <p>P <i>alatijs & domibus dominicis.</i> 213 <i>Palatinis sacrarum largitionum, & rerum priuatarum.</i> 257 <i>Pascuis publicis vel priuatis.</i> 194 <i>Perfectissimatus dignitate.</i> 269 <i>Periculo successorum parentis.</i> 108 <i>Periculo nominatorum.</i> 157 <i>Periculo eorum qui pro magistratibus interueniunt.</i> 157 <i>Petitionibus bonorum sublati.</i> 23 <i>Pistoribus.</i> 145 <i>Pœnis fiscalibus creditores præferri.</i> 14 <i>Ponderatoribus & auri illatione.</i> 120 <i>Potioribus ad munera nominandis.</i> 112 <i>Præbendo salario.</i> 81 <i>Prædiis curialium sine decreto non alienandis.</i> 74 <i>Prædiis tamiacis & de his qui ex colonis dominicis, aliisque liberæ conditionis procreantur.</i> 206 <i>Prædiis & omnibus rebus nauiculariorum.</i> 126 <i>Præfctis prætorio, siue vrbis, & magistris militum in dignitatibus exæquandis.</i> 223 <i>Præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubiculariis & priuilegiis eorum.</i> 223 <i>Præpositis laborum.</i> 239 <i>Prætoribus & de honore præturæ, & gleba, & folli, & septem solidorum functione sublata.</i> 219 <i>Primicerio & secundicerio, & notariis.</i> 227 <i>Primpilo.</i> 326 <i>Principibus agentium in rebus.</i> 253</p>	<p><i>Priuilegiis domus augustæ, vel rei priuatae, & quarum collationum excusationem habent.</i> 211 <i>Priuilegiis corporatorum vrbis Romæ.</i> 144 <i>Priuilegiis vrbis Constantinopolitanæ.</i> 148 <i>Priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt.</i> 265 <i>Priuilegiis scholarum.</i> 266 <i>Professoribus & medicis.</i> 100 <i>Professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam.</i> 234 <i>Proximis sacrorum scriniorum ceterisque qui in sacris scriniis militant.</i> 240 <i>Publicæ letitiæ vel consulum nuntiatores vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum vel iudicialium literarum ex descriptione, vel ab inuitis nequid accipiant immodicum.</i> 326</p> <p style="text-align: center;">Q</p> <p>Q <i>uestoribus, magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum, & rei priuatae.</i> 227 <i>Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum.</i> 76 <i>Quemadmodum ciuilia munera indicuntur.</i> 89 <i>Qui etate se excusant.</i> 98 <i>Qui morbo.</i> 99 <i>Qui militare possunt vel non possunt, & de seruis ad militiam vel dignitatem aspirantibus, & ut nemo vel duplici militia vel dignitate & militia simul utatur.</i> 269 <i>Quo quisque ordine conueniatur.</i> 157 <i>Quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare.</i> 97 <i>Quibus muneribus excusantur hi qui post impletam militiam vel aduocatione per prouincias suis commodis vacanter commorantur, & de priuilegiis eorum.</i> 105 <i>Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet.</i> 210</p> <p style="text-align: center;">R</p> <p>R <i>e militari.</i> 273 <i>Reis postulatis.</i> 106</p> <p style="text-align: center;">S</p> <p>S <i>algamo hospitibus non præbendo.</i> 295 <i>Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit.</i> 26 <i>Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.</i> 82 <i>Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit.</i> 74 <i>Si post creationem quis decesserit.</i> 113</p>
---	---

Index Titulorum Cod.

<i>Si propter inimicitias creatio facta sit.</i>	113		
<i>Silentiarius & decurionibus eorum.</i>	235		
<i>Solutionibus & liberationibus debitorum ciu- tatum.</i>	160		
<i>Speſtaculis, & ſcenicis, & lenonibus.</i>	160		
<i>Stratoribus.</i>	262		
<i>Studiis liberalibus Urbis Romæ & Conſtanti- nopolitane.</i>	147		
<i>Suarius & ſuſceptoribus vini, & cæteris corpo- ratis.</i>	145		
<i>Sumptuum recuperatione.</i>	113		
<i>Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas per- tinere.</i>	159		
<i>Superindicto.</i>	33		
<i>Superexactionibus.</i>	38		
<i>Suſceptoribus præpoſitis & arcariis.</i>	115		
T			
T <i>Abulariis, ſcribis, logographis & cenſuali- bus.</i>	113		
<i>Tironibus.</i>	296		
<i>Tractoriis & ſtatiuis.</i>	309		
<i>Thesauris</i>			
			V
		<i>Vacatione publici muneris.</i>	91
		<i>Venatione ferarum.</i>	168
		<i>Venditione rerum fiſcalium cum priuatis com- munium.</i>	13
		<i>Vendendus rebus ciuitatis.</i>	154
		<i>Veſtibus holoneris, & auratis, & de tinctio- ſacri maricis.</i>	137
		<i>Veteris numiſmatis poteſtate.</i>	141
		<i>Veteranis.</i>	298
		<i>Vt nemini liceat in coemptione ſpecierum ſe ex- cuſare, & de munere ſitionæ.</i>	46
		<i>Vt armorum uſus inſcio principe interdictus ſit.</i>	168
		<i>Vt nemo ad ſuum patrociniũ ſuſcipiat vicos vel ruſticanos eorum.</i>	182
		<i>Vt ruſticani ad nullum obſequium deuocentur.</i>	184
		<i>Vt nullus ex vicanis pro alienis vicanorum de- bitis teneatur.</i>	185
		<i>Vt dignitatum ordo ſeruetur.</i>	229
26			
F I N I S.			

INDEX NOVELLARVM CONSTITVTIONVM, QVARVM INTER-

PRETATIO HOC TOMO CONTINETVR, IN QVO

prior numerus Nouellæ ordinem, posterior paginam
Commentarij indicat.

<i>A</i>	
A Diectionibus. 166. pag. 455	
Adiutoribus quaestoris. 35. 388	
Administratibus officia in sacris ap- pellationibus. 20. 372	
Administratoribus. 95. 423	
Adscriptitiis. 162. 454	
Aequalitate dotis & donationis propter nuptias 97. 424	
Alienatione & emphyteusi, & aliis diuersis cõ- tractibus in vniuersis locis rerum sacrarum. 120. 436	
Appellationibus. 93. 423. & 126. 439	
Appellationibus, & intra quæ tempora debeat appellari. 23. 384	
Appellationibus Siciliae. 75. 412	
Appellationibus quinque prouinciarum. 50. 397	
Apud quos oporteat causas dicere monachos. 79. 414	
Argentariorum contractibus. 136. 447	
Armis. 85. 417	
Artificum formula. 122. 437	
<i>C</i>	
C ollationibus & aliis capitulis. 128. 440	
Comite Isauria. 27. 386	
Consanguineis & vterinis fratribus. 84. 417	
Constitutio quæ dignitatibus & episcopatu fi- lium liberat patria potestate. 81. 415	
Constitutio quæ ex adscriptitio & libera natos, liberos esse vult, &c. 54. 401	
Consulibus. 105. 428	
Consultationibus. 62. 404	
<i>D</i>	
D ebita impensa in exequiis defunctorum. 59. 402	
Decurionibus & filiis eorum. 38. 389	
Defensoribus ciuitatum. 15. 361	
Depositione Anthimi, Seueri, Petri Zoare, & reliquorum. 42. 392	
Deposito & denunciationibus inquilinorum, & de suspendenda administratione panum. 88. 419	
Descriptione quatuor presidum Armeniæ. 31. 387	
Donationibus à curialibus factis siue ab intesta- to, vel testamento eorum successoribus. 101. 427	
Donationibus & adscriptitiis. 162. 454	
Duobus reis promittendi. 99. 426	
<i>E</i>	
E A quæ raptori suo nubit. 150. 451	
Ecclesiasticarum rerum immobilium alie- natione & solutione. 46. 394	
Ecclesiasticis titulis & priuilegiis aliisque capi- tulis. 131. 443	
Edictum de his qui luxuriantur cõtra naturam. 141. 449	
Edictum piensissimi domini nostri Iustiniani de formula artificum. 122. 437	
Περί ἑπιβολῶν. 166. 455	
Executoribus. 96. 424	
Exemplum sacra formæ de appellationibus. 126. 439.	
Exemplum sacrae pragmaticæ formæ de vsuris. 160. 454	
Exhibendis & introducendis reis. 53. 398	
<i>F</i>	
F ideiussoribus, & mandatoribus, & sponso- ribus, & solutionibus. 4. 345	
Filiis ante dotalia instrumenta natis. 19. 372	
Formæ praefectorum praetorio de diuersis rebus. pag. 455. & 457	
Formula artificum. 122. 437	

Index Nouellarum Conſtit.

G

M

Generalis forma de proſpectu in mare. 165.
 455
 Generalis forma de poſſeſſione quomodo oporteat mitti in eam. 167.457
 Generalis forma de hominibus qui eidem domino ſubieſta prædia poſſident. 168.457

Mandatis principum. 17.362
 Meſura ordinandorum clericorum. 16.
 362
 Militibus. 116.432
 Moderatore Arabia. 102.427
 Moderatore Helenoponti. 28.386
 Monachis. 5.347

H

N

Hebreis. 146.450
 Heredibus & Falcidia, & ſi heres legata ſoluere noluerit. 1.334
 Heredibus ab inteſtato venientibus, & de agnatorum iure ſublato. 118.433
 His qui in Oſdroëna illicitas contrahunt nuptias 154.451
 His qui ingrediuntur ad appellationē. 49.395
 His qui eunuchos faciunt. 142.449
 His qui luxuriantur contra naturā. 141.449
 Hortulanis Conſtantinopolita. ciuitatis. 64.
 405

Nauticis uſuris. 106.429
 Ne decurio aut cohortalis perducatur in ius. 151.451
 Ne quis cogatur bonis cedere. 135.446
 Ne quis mutuuum dans agricola terram eius teneat. 32.387
 Ne ſicra formæ quæ de cauſis procedunt publicis, aliter robur accipiant quàm ſi glorioſiſſ. prætoriorum præfectis inſinuata ſint. 152.451
 Neque uirum quod ex dote eſt, neque mulierem ex ſponſalitia largitate lucrum proprium habere. 98.426
 Non alienandis aut permutandis rebus eccleſiaſticis. 7.350
 Non eligendo ſecundò nubentes mulieres. 2.
 340
 Noui operis nunciatione maritimi aſpectus. 63.
 405
 Nuptiis. 22.373

I

Immenſis donationibus in filios factis. 92.
 422
 In medio litis non fieri ſacras formas, aut ſacras iuſſiones, ſed ſecundum antiquas leges generales lites decidi. 113.431
 Inceſtis & nefariis nuptiis. 12.357
 Indulgentia reliquorum publicorum. 148.
 450
 Indulgentia illicitè contractarum nuptiarum. 139.448
 Infantibus. 153.451
 Inſtrumentorum cautela & fide. 73.411
 Interdictis collegiis hæreticorum. 132.444
 Interpretatio quomodo quæ duplum excedunt uſuræ non præbeantur. 138.448
 Iudicibus & nullatenus cum iureiurando eligatur aliquis iudex quod permaneat ei, &c. 82.415
 Iureiurando à moriente præſtito propter menſuram ſuæ ſubſtantiæ. 48.394
 Iureiurandum quod præſtatur ab iis qui adminiſtrationes accipiunt, eſt appendix No. 8.354

O

Officinis ſiue tabernis Conſtantinopolitane urbis. 43.392
 Ομοδύλων. 168.457
 Ordinatione epiſcoporum & clericorum. 137.
 448
 Ordine ſenatorum ſeu conſultationib. 62.404

L

P

Lenonibus. 14.361
 Litigioſis & de decima parte litis ab actore cautela præſtanda. 112.430

Poſſeſſione. 162.457
 Præfectus inſularum. 41.391
 Prætor Lycaoniæ. 25.385
 Prætor Paphlagoniæ. 29.386
 Prætor Thraciæ. 26.386
 Prætor Siciliæ. 104.428
 Prætoribus populi. 13.359
 Priuilegio Archiepiſcopi primæ Iuſtinianæ. 11.
 356
 Priuilegiis dotis hæreticis mulieribus non præſtandis. 109.430
 proconſule

Index Nouellarum Constit.

Proconsule Cappadociæ.	30.386	Etis.	107.429
Proconsule Palestinæ.	103.428	Testibus.	90.420
Prole partienda inter rusticos.	156.452	Triente & semisse.	18.364
Prospectu in mare.	165.455		

V

Q

Væstore.	80.414
Quæstoribus, id est, præfectis insularum.	41.391
Quibus modis naturales filij efficiuntur legitimi & sui.	74.411
Quibus modis naturales efficiuntur sui.	89.419
Quomodo oporteat episcopos & ceteros clericos ad ordinationes perducere.	6.349
Quomodo oporteat monachos viuere.	133.445

R

Raptis mulieribus quæ raptoribus nubunt.	143.449
Referendarius sacri palatii.	10.356
Reliquis publicis non exigendis, & de discussione diuersarum actionum.	147.450
Res restitutioni subiacentes alienari prohibentur.	39.390
Restitutione fideicommissi, & nomine familiæ quod vsque ad quartum gradum locum habet.	159.453
Restitutionibus.	108.430
Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahunt.	157.452

N

Sacra forma transmissa Dominico gloriosissimo præfecto.	162.454
Samaritanis.	144.449
Sanctissimis episcopis, & Deo amabilibus, & reuerendissimis clericis & monachis.	123.437
Scenicas, non solum si fideiussores præstent, sed etiam si iusiurandum dent, sine periculo discedere.	51.397
Successionibus eorum qui in Africa degunt.	36.389
Successionibus in nuptialibus lucris.	68.407

T

Tabellionibus.	44.392
Tempore non soluta pecuniæ super dote.	100.427
Testamentis imperfectis à parentibus in filios fa-	

V Suris.	160.454 & 138.448
Vsuris nauticis.	106.429
Vt ab illustribus & qui super eam dignitatem sunt omnimodo super pecuniariis causis, sed & iniuriarum criminaliter per procuratorẽ dicantur.	71.409
Vt clerici qui recedunt aliis pro eis subrogatis præbeant emolumenta.	57.401
Vt clerici apud proprios episcopos primùm conueniantur.	83.417
Vt consensu matrimonium solui possit.	140.449
Vt constitutio sacratissimi Imperatoris de successione nuptialium lucrorum quæ apud eadẽ.	68.407
Vt cum de appellatione cognoscitur secundum illas leges debeat, iudicari quæ tempore latae sententiæ obtinebant.	115.432
Vt de cetero commutationes ecclesiasticarum rerum non fictæ fiant.	55.401
Vt de cetero nullam licentiam habeat dux aut biocolyta Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam vtramque & visidiam aduenire.	145.451
Vt defuncti seu funera eorum non iniuriuntur à creditoribus.	60.402
Vt deliberandi ius etiam ad impuberes transmittatur.	158.452
Vt Dei amantissimi episcopi cum prouinciarum indigenis & incolis, quos sibi præsidere esse velint, eos sibi à sacratissimo principe concedi petant, itque gratis præsidere fiant.	149.450
Vt determinatus sit numerus clericorum.	3.343
Vt differentes iudices audire interpellantium allegationes cogantur ab episcopis hoc agere.	86.418
Vt diuinæ iussiones subscriptionem habeant gloriosissimi Quæstoris.	114.431
Vt ea quæ vocantur insinuatia super clericis in maiore ecclesia dentur.	56.401
Vt ecclesia sanctæ resurrectionis alienare possit ædificia secundum ipsam sita ciuitatem.	40.391
Vt ecclesia Romana centum annorum gaudeat præscriptione.	9.356
Vt exactione instante dotis primæ & secundæ, viro ad secunda vota migranti præponatur vxor prima vel ex priori matrimonio filij.	91.421
Vt factæ nouæ constitutiones post insinuationes	

Index Nouellarum Constit.

- earum post duos menses valeant. 66.406
Vt fratrum filij succedant pariter ad imitationē fratrum etiam ascendentibus extantibus.
 127.440.
Vt hi qui obligati se habere perhibent res minorum, aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non accedant. 72.410
Vt immobilia antenuptialis donationis, neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur à viro nec consentiente uxore. 61.403
Vt in priuatis domibus sacra mysteria non fiāt.
 58.401
Vt iudices sine quoquo suffragio fiant. 8.354
Vt iudices non expectent sacras iussiones sed quæ videntur eis decernant. 125.439
Vt liberti de cetero aureo non indigeant anulo.
 78.413
Vt licet Hebraeis secundum traditam legem sacras scripturas latine, vel græcè, vel alia lingua legere, & vt de locis suis expellantur nõ credentes iudicium vel resurrectionem, aut dicentes Angelos subsistere creaturam Dei.
 146.450.
Vt liceat matri & auia, & aliis parentibus post legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerint residuam facultatem suam disponere. 117.432
Vt litigantes iurent in exordio litis, quia neque promiserunt dare iudicibus, neque dabunt.
 124.438
Vt matres etiam tutelæ rationibus obnoxie sint.
 155.452
*Vt neque miles neque fœderatus obseruetur do-
 mui priuata, aut possessioni alicuius.* 116.432
Vt non fiant pignorationes pro aliis personis.
 52.398
Vt non liberentur curiali fortuna Iudæi, nec Samaritani, aut hæretici occasione eorum religionis. 45.393
Vt non luxurentur homines contra naturam, nec iurent per capillos Dei, aut aliquid huiusmodi, neque blasphemetur in Deū. 77.413
Vt nullus fabricet oratorij domos præter voluntatem episcopi. 67.407
Vt nulli iudicum liceat habere loci seruatorem, nisi certis causis diuina concefferit iussio.
 134.445
Vt ordinariæ præfecturæ vrbanae, & prætorie duæ, & præfecturæ quæ in cingulo, & quæ in aëtu sunt solæ, non etiam honorariæ liberentur à curiali fortuna. 70.409
Vt omnes obediant iudicibus prouinciarū. 69.407
Vt particulares vsurarum solutiones in duplum computentur. 121.437
Vt præponatur nomen Imperatoris documentis.
 47.394
Vt sine prohibitionem matres debitrices & creditrices tutelam gerant minorum, neque iusiurandum præstent quòd non veniant ad secūda vota. 94.423
Vt sponsalitia largitas specialis sit contractus.
 119.435
Vt terrulæ, aut domus, aut vinea ecclesiæ Mysiæ in redemptionem captiuorum, aut alimoniam pauperum possint alienari. 65.406

Finis indicis Nouellarum.

INDEX TITVLORVM QVI

IN LIBRIS FEVDORVM EXTANT,

ORDINE ALPHABETICO, AD VVLGAR-
rem editionem, quantum potuit, accommodatus.

<i>A</i>		
A D quem feudū amissum redeat. 532	<i>na condidit, obseruandas.</i> 493	
Adoptiuum in feudum non succedere. 536	Consuetudine recti feudi. 547	
Aedificio factō in feudo. 542	Contentione feudi inter dominum & fidelem, & de inuestitura feudi. 487	
Alienatione feudi. 488. & 563	Contentione inter dominum & vasallum de inuestitura feudi. 498	
Alienatione paterni feudi. 552	Contentione feudi inter filiam & propinquum vel inter vasallum & emptorem. 560	
Allodiu. 590	Controuersia feudi apud pares terminanda. 524	
An maritus succedat uxori in beneficio. 490	Controuersia inter episcopum & vasallum. 526	
An remoueri debeant testes qui pares esse desiderint. 526	Controuersia inter masculum & foeminam de beneficio. 554	
An vasallus qui se non exhibet domino feudū amittat. 536	Controuersia inter dominum & emptorem feudi. 555	
An ille qui interfecit fratrem domini sui feudū amittat. 551	Controuersia inter vasallum & alium de beneficio. <i>ibid.</i>	
An musus, vel aliās imperfectus feudum retineat. <i>ibid.</i>	Culpam vnus ex heredibus ceteris non prauidicare. 565	
An agnatus vel filius defuncti possit retinere feudum repudiata hereditate. 556	<i>D</i>	
An apud iudicem vel curiam domini questio feudi debeat terminari. 557	D E pace Constantiae. 592	
An praescriptione feudum adquiratur. 567	De status & consuetudinibus contra libertatem ecclesiae, &c. 592	
Apud quem vel quos controuersia feudi definitur. 492	Differt agnatū à filio in successione feudi. 560	
Auxilio vasalli. 544	Dominum feudi tradere cogi. 539	
<i>B</i>		
B eneficio fratris, & qualiter frater in fratris beneficium succedat. 494	Dominum inuestituram feudi sui militis in aliū facere posse. 535	
Bulla aurea Caroli IIII. 604	Duobus fratribus à capitaneo inuestiri. 525	
<i>C</i>		
C apitano qui curiam vendidit an intelligatur beneficium vendidisse. 559	<i>E</i>	
Capitulus Conradi regis. 553	E ccliam fidelitatem non facere. 572	
Casus quibus foemina in feudo succedit. 572	Eiusdem de vasallo qui vnum ex dominis refutauit. 577	
Clericum feudum perdere 536	Eo qui finem fecit agnato de feudo paterno. 558	
Clerico qui inuestituram facit. 550	Eo qui sibi vel heredibus sine masculis & foeminis inuestituram accepit. 524	
Clericatu feudum amitti. 574	Episcopum vel Abbatem, vel Abbatissam, vel dominum plebis feudum dare non posse. 482	
Contentione inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti. 487	Euictione. 565	
Conditione feudi non impleta. 564	Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire. 571	
Conditionem tacite feudum sequi. 568	<i>F</i>	
Conradi constitutio de beneficiis. 575	F eudum non traditum morte domini clerici perimi. 499	
Constitutiones feudales domini Lotharij Imper. 575	Feudi cognitione. 503	
Quas ante ianuam D. Petri in ciuitate Roma-	Feudum a vasallo in feudum dari posse. 540	

Index Titul.lib.de Feudis.

<i>Feudum iisdem de causis amitti, licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit.</i>	541	<i>Inuestitura in maritum facta.</i>	522
<i>Feudi controuersia inter dominum & vasallū.</i>	552	<i>Inuestitura facta marito vel vtrique coniugi.</i>	567
<i>Feudo guardiæ & castaldie.</i>	470. & 570	<i>Inuestitura veteris & noui beneficij.</i>	569
<i>Feudo Marchiæ, vel Ducatus, vel Comitatus.</i>	488	<i>Inuestitura alieni beneficij.</i>	571
<i>Feudo sine culpa non amittendo.</i>	494	<i>Incendiarius & pacis violatoribus.</i>	587
<i>Feudo dato in vicem legis commissoriæ reprobando.</i>	501	<i>Iure quod in feudo vasallus habet.</i>	513
<i>Feudo amisso filios vasalli excludi.</i>	539	<i>Iure protimiseas.</i>	595. & seq.
<i>Feudo fœminæ.</i>	546	<i>Iusto errore excusari vasallum qui fidelitatem non fecit.</i>	569
<i>Feudo non habente propriam feudi naturā.</i>	558	L	
<i>Feudo ligio.</i>	571	<i>Lege Conradi.</i>	549
<i>Feudis datis minimis valuasoribus, quid iuris sit.</i>	491	M	
<i>Feudus scutiferorum.</i>	563	<i>Milite vasallo qui contumax est.</i>	528
<i>Feudus improprius quæ auferuntur dantis arbitrio.</i>	566	<i>Minore ad fidelitatem feudi non cogendo.</i>	537
<i>Feudus habitationum.</i>	573	N	
<i>Fidelitate</i>	564	<i>Natura feudi.</i>	484
<i>Filios secundi matrimonij tantum fœminæ in feudum succedere.</i>	537	<i>Natura successionis feudi.</i>	558
<i>Filius natus ex matrimonio ad morganaticā contracto.</i>	545	<i>Non teneri vasallum offerre seruitium.</i>	551
<i>Filios tantum secundi matrimonij matri in feudo succedere.</i>	572	<i>Non puniri vasallum ex sola cogitatione.</i>	560
<i>Fratrē fratri in feudo nouo non succedere.</i>	568	<i>Non amittere feudum eum qui sine dolo cessauit per annum in petenda inuestitura.</i>	571
<i>Fratris factum fratri in paterno feudo non nocere.</i>	569	<i>Non cogi vasallum pro vno feudo duas fidelitates facere.</i>	572
<i>Fratribus de nouo beneficio inuestitis.</i>	520	<i>Notis feudorum.</i>	561
<i>Fructibus feudi.</i>	542. & 567	<i>Noua forma fidelitatis.</i>	511
<i>Forma fidelitatis.</i>	510	O	
G		<i>Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere.</i>	536
<i>Generali alienatione non contineri vasallos.</i>	539	P	
H		<i>Pace tenenda & eius violatoribus.</i>	582
<i>Henrici constitutio de causis amittēdi feudi.</i>	576	<i>Pace tenenda inter subditos, & iuramenta firmanda & vindicanda, & pœna iudicib. apposta, &c.</i>	589
<i>Hic finitur lex, deinde consuetudines regni incipiunt.</i>		<i>Pactio de non petendo feudo.</i>	541
<i>Ibi domino guerram.</i>	541	<i>Pactio legis commissoriæ.</i>	560
I		<i>Patrem in feudo filij non succedere.</i>	567
<i>Is qui feudum dare possunt, & qui non: & qualiter acquiratur & retineatur.</i>	467	<i>Per quos fiat inuestitura, & per quos recipiatur.</i>	508
<i>Imperatorem feudum amittere, vel alium pro se fidelem dare.</i>	572	<i>Pignori dato feudo quid iuris sit.</i>	487
<i>In quibus rebus feudum consistat.</i>	504	<i>Pœna inficiationis feudi.</i>	535
<i>In quibus causis feudum amittatur.</i>	529	<i>Pœna inficiantis feudum.</i>	550
<i>Infidelitate pugnam non fieri.</i>	553	<i>Pœna negantis feudum.</i>	540
<i>Inuestitura quam facit dominus sine consensu fidelis.</i>	497	<i>Possessione apud filiam collocanda.</i>	534
<i>Inuestitura de re aliena facta.</i>	513	<i>Possessionem prius restituendam quàm de causa principali agatur.</i>	566
<i>Inuestitura quam Titius accepit à Sempronio.</i>	521	<i>Præscriptione feudi longissima.</i>	535
		<i>Probatione inuestituræ.</i>	568
		<i>Prohibita feudi alienatione per Lotharium.</i>	570
		<i>578. & 579</i>	
		<i>Prohibita feudi alienatione per Fridericum.</i>	579
		<i>Propter cessationem seruitij præstandi feudum non amitti.</i>	542
		Que	

Index Titul.lib.de Feudis.

<p>Q <i>Uæ fuit prima causa beneficij amittendi.</i> 530</p> <p><i>Quæ sint Regaliæ.</i> 581</p> <p><i>Qualiter nepos vel patruus succedat in feudo auito.</i> 494</p> <p><i>Qualiter iurare debeat vasallus domino fidelitatem.</i> 510</p> <p><i>Qualiter olim poterat feudum alienari.</i> 514</p> <p><i>Qualiter dominus proprietate feudi priuetur.</i> 557</p> <p><i>Qualiter iuret dominus aut vasallus cum defensione ei datur.</i> 563</p> <p><i>Quando per alienationem Capitanei vel Valuasores feudo priuentur.</i> 493</p> <p><i>Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur.</i> 538</p> <p><i>Quando filij in feudum non succedant.</i> 539</p> <p><i>Quando proprietarius feudi ad vasallum perueniat.</i> 541</p> <p><i>Quando vasallus feudum perdat.</i> 553</p> <p><i>Quando feudum de camera sit dandum.</i> 561</p> <p><i>Quemadmodum feudum ad filiam pertineat.</i> 498</p> <p><i>Quis dicatur dux, Marchio, Comes, Capitaneus, vel Valuasor.</i> 516</p> <p><i>Quid sit inuestitura.</i> 505</p> <p><i>Quid præcedere debeat an inuestitura, an fidelitas.</i> 508</p> <p><i>Quid iuris sit si post alienationem feudi vasallus id recuperauerit.</i> 555</p> <p><i>Quo tempore miles inuestituram petere debeat.</i> 496</p> <p><i>Qui successores feudum dare teneantur.</i> 472</p> <p><i>Qui successores teneantur.</i> 485</p> <p><i>Qui testes sunt necessarij ad nouam inuestituram probandam.</i> 546</p> <p><i>Qui debeat interesse inuestituræ.</i> 561</p> <p><i>Quibus modis feudum amittatur.</i> 478. & 492</p> <p><i>Quibus modis feudum constitui potest.</i> 498</p> <p><i>Quot modis miles beneficium suum amittat.</i> 496</p> <p><i>Quot testes sint necessarij ad probandam feudi ingratitude.</i></p>	<p><i>Si de inuestitura inter dominum & vasallum lioriatur.</i> 499</p> <p><i>Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui militis.</i> 501</p> <p><i>Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus fuerit, & dominus eum defendere noluerit.</i> 533</p> <p><i>Si de feudo defuncti contentio sit inter dominum & agnatos vasalli.</i> 534</p> <p><i>Si vasallus feudo priuetur cui deferatur.</i> 546</p> <p><i>Si inter dominum & vasallum de beneficio contentio sit.</i> 548</p> <p><i>Si instrumentum feudi falsum dicetur.</i> 562</p> <p><i>Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel seruitia debeantur.</i> 565</p> <p><i>Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri vel domino vel extraneo.</i> 566</p> <p><i>Succeffione domini in feudo eius qui fratrem vel sororem habet.</i> 490</p> <p><i>Succeffione & culpis militis fideli.</i> 493</p> <p><i>Succeffione fratrum, vel gradibus succedentium in feudo.</i> 517</p> <p><i>Succeffione nepotis ex filia.</i> 560</p> <p><i>Succeffione feudi.</i> 484. & 570</p> <p><i>Succeffione feudi Capitaneorum vel Valuasorum.</i> 489</p>
<p>V</p>	
<p>V <i>Asallo decrepitæ ætatis qui feudum refutauit vt filij inuestirentur.</i> 521</p> <p><i>Vasallo milite qui arma bellica deposuit.</i> 527</p> <p><i>Vasallum non teneri offerre seruitium.</i> 539</p> <p><i>Vasallum repetere feudum quod ignorans alienauit.</i> 540</p> <p><i>Vasallum agere & conueniri de feudo posse.</i> ib.</p> <p><i>Vasallum pro domino belligerare.</i> 541</p> <p><i>Vasallo qui contra constitutionem Lotharij regis feudum alienauit.</i> 552</p> <p><i>Vasallum posse feudum in alium ætiori lege transferre.</i> 574</p> <p><i>Vsu Mediolanensium secundum quosdam.</i> 502</p> <p><i>Vt miles fidelis de possessione feudi non euiciatur sine culpa.</i> 497</p> <p><i>Vt naturales post facti legitimi non succedant.</i> 537</p> <p><i>Vt feudum ad certum seruitium dari possit.</i> 561</p> <p><i>Vt ratio vasalli priusquam domini discutatur.</i> 565</p> <p><i>Vt vasalli sumptibus domini seruitia præstent.</i> 574</p> <p><i>Vtrum filius vasalli feudum amittat viuo patre.</i> 559</p>	
<p>R</p>	
<p>R <i>E communi in feudum danda, & per quos fiat inuestitura.</i> 561</p>	
<p>S</p>	
<p>S <i>eruos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere.</i> 573</p> <p><i>Si de inuestitura feudi controuersia fuerit.</i> 473</p>	

ILLVSTRISSIMAE ET OPTI-
MAE PRINCIPI MARGARITAE VA-
LESIAE, DVCI SABAVDIAE ET BITVRIGVM,
Iac. Cuiacius. S.

*Q*UOD reliquis disciplinis, idem & nostrae accidit olim, Optima & Illustrissima Princeps, ut traderetur & tractaretur male ab omnibus. Tum quae lux ceteras extulit, eadem & huic affulsit nostrae. At non idem vindex. Ceteris Franciscus rex parens tuus nunquam laudatus satis, nostra parum absuit ut vindice careret, nisi quod supererat opere paterno, ei explendo te Deus reservasset. Nam certissimum hoc & compertissimum est, principem extitisse adhuc nullum, qui purae Iurisprudentiae professores fouerit ut tu facis. Qua ex re (dicam quod sentio, & mecum sentiunt sani omnes, fremant licet obstipae mentes quaedam) nulla etiam adhuc schola huic tuae similis; in qua omnes ius docent castè, purè, cordatè, sine fuco, sine fallacius: aut si quis tentet sequius, non sedilia, non solia, non, ut paucus omnia complectar, Genius scholae ferat: transferat potius statim mutetque illum, quisquis sit, in meliorem formam. Genius hic proprie tuus est. quamobrem merito etiam ad te omnia referuntur quaecunque haec schola parit. Sua tibi Baro, sua Duarenus, sine exemplo Iurisprudentiae maximi duces. Mea & ipse pessimus sim, si alij quam tibi: non omnia tamen, quia non omnia te digna, sed hoc nouum in tres postremos Constitutionum Codicis opus expectatum & expetitur nimis, quod non te indignum forsitan homines iudicaturi sint, vel quod perfecit nondum simile alius quisquam, vel quod totum sit de rebus ad principes pertinentibus. Qua maxime ratione, ut arbitror, veteres Franci, qui principum suorum valde amantes fuerunt, missis nouem alijs libris, hos tres duntaxat francos fecerunt, quos equidem amici beneficio habui in manibus semper dum huic operi operam dabam, sed vsui profecto fuere non multum, nec minus tamen ideò eos legebam libenter. Inuabat satis veterum Francorum studium & diligentia & principum cura. Eos quibus sum vsus potissimum, illustrissima & potentissima Reginae Catherinae Mediceae locupletissima bibliotheca mihi suppeditauit. Tu obsonia: illa, instrumenta dedit, nec virus planè iam hoc debetur opus. Te igitur primum adeo, quia prima abs te fero, altera ratione quod illi repensetur breui curaturus. Vale, Biturigis vi. Id. Iul. M. D. LXII.

Index Titul.lib.de Feudis.

Q ua fuit prima causa beneficij amittendi. 530	<i>Si de inuestitura inter dominum & vasallum li-</i> <i>oriatur.</i> 499
<i>Quae sint Regaliae.</i> 581	<i>Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui mi-</i> <i>litis.</i> 501
<i>Qualiter nepos vel patruus succedat in feudo</i> <i>auito.</i> 494	<i>Si de feudo vasallus ab aliquo interpellatus fue-</i> <i>rit, & dominus eum defendere noluerit.</i> 533
<i>Qualiter iurare debet vasallus domino fidelita-</i> <i>tem.</i> 510	<i>Si de feudo defuncti contentio sit inter dominū</i> <i>& agnatos vasalli.</i> 534
<i>Qualiter olim poterat feudum alienari.</i> 514	<i>Si vasallus feudo priuetur cui deferatur.</i> 546
<i>Qualiter dominus proprietate feudi priuetur.</i> 557	<i>Si inter dominum & vasallum de beneficio cō-</i> <i>tentio sit.</i> 548
<i>Qualiter iuret dominus aut vasallus cū defen-</i> <i>sio ei datur.</i> 563	<i>Si instrumentum feudi falsum dicitur.</i> 562
<i>Quando per alienationem Capitanei vel Valua-</i> <i>fores feudo priuentur.</i> 493	<i>Si plures sint domini vel vasalli, an plures fide-</i> <i>litates vel seruitia debeantur.</i> 565
<i>Quando agnatus ad feudum admittatur vel ex-</i> <i>cludatur.</i> 538	<i>Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri</i> <i>vel domino vel extraneo.</i> 566
<i>Quando filij in feudum non succedant.</i> 539	<i>Succeſsione domini in feudo eius qui fratrem vel</i> <i>sororem habet.</i> 490
<i>Quando proprietate feudi ad vasallum perueniat.</i> 541	<i>Succeſsione & culpis militis fidelis.</i> 493
<i>Quando vasallus feudum perdat.</i> 553	<i>Succeſsione fratrum, vel gradibus succedentium</i> <i>in feudo.</i> 517
<i>Quando feudum de camera sit dandum.</i> 561	<i>Succeſsione nepotis ex filia.</i> 560
<i>Quemadmodum feudum ad filiam pertineat.</i> 498	<i>Succeſsione feudi.</i> 484 & 570
<i>Quis dicatur dux, Marchio, Comes, Capitaneus,</i> <i>vel Valuasor.</i> 516	<i>Succeſsione feudi Capitaneorum vel Valuasorū.</i> 489
<i>Quid sit inuestitura.</i> 505	V
<i>Quid praecedere debeat an inuestitura, an fide-</i> <i>litas.</i> 508	<i>Vasallo decrepitae aetatis qui feudum refu-</i> <i>cauit ut filij inuestirentur.</i> 521
<i>Quid iuris sit si post alienationem feudi vasallus</i> <i>id recuperauerit.</i> 555	<i>Vasallo milite qui arma bellica deposuit.</i> 527
<i>Quo tempore miles inuestituram petere debeat.</i> 496	<i>Vasallum non teneri offerre seruitium.</i> 539
<i>Qui successores feudum dare teneantur.</i> 472	<i>Vasallum repetere feudum quod ignorans alie-</i> <i>nauit.</i> 540
<i>Qui successores teneantur.</i> 485	<i>Vasallum agere & conueniri de feudo posse. ib.</i>
<i>Qui testes sunt necessarij ad nouam inuestituram</i> <i>probendam.</i> 546	<i>Vasallum pro domino belligerare.</i> 541
<i>Qui debeat interesse inuestiturae.</i> 561	<i>Vasallo qui contra constitutionem Lotharij re-</i> <i>gis feudum alienauit.</i> 552
<i>Quibus modis feudum amittatur.</i> 478. & 492	<i>Vasallum posse feudum in alium arctiori lege</i> <i>transferre.</i> 574
<i>Quibus modis feudum constitui potest.</i> 498	<i>Vsu Mediolanensium secundum quosdam.</i> 502
<i>Quot modis miles beneficium suū amittat.</i> 496	<i>Vt miles fidelis de possessione feudi non eiiciatur</i> <i>sine culpa.</i> 497
<i>Quot testes sint necessarij ad probandam feudi</i> <i>ingratitude.</i>	<i>Vt naturales post facti legitimi non succedant.</i> 537
R	<i>Vt feudum ad certum seruitium dari possit.</i> 561
<i>RE communi in feudum danda, & per quos</i> <i>fiat inuestitura.</i> 561	<i>Vt ratio vasalli priusquam domini discutatur.</i> 565
S	<i>Vt vasalli sumptibus domini seruitia praestent.</i> 574
<i>SERuos post delatam successionem manumissos</i> <i>in feudum non succedere.</i> 573	<i>Vtrum filius vasalli feudum amittat viuo pa-</i> <i>tre.</i> 559
<i>Si de inuestitura feudi controuersia fuerit.</i> 473	

ILLVSTRISSIMAE ET OPTI-
MAE PRINCIPI MARGARITAE VA-
LESIAE, DVCI SABAVDIAE ET BITVRIGVM,
Iac. Cuiacius. S.

*V*OD reliquis disciplinis, idem & nostrae accedit olim, Optima & Illustrissima Princeps, ut traderetur & tractaretur male ab omnibus. Tum quae lux ceteras extulit, eadem & huic affulsit nostrae. At non idem vindex. Ceteris Franciscus rex parens tuus nunquam laudatus satis, nostra parum abfuit ut vindice careret, nisi quod supererat opere paterno, ei explendo te Deus reseruasset. Nam certissimum hoc & compertissimum est, principem extitisse adhuc nullum, qui purae Iurisprudentiae professores fouerit ut tu facis. Quae ex re (dicam quod sentio, & mecum sentiunt sani omnes, fremant licet obstipae mentes quaedam) nulla etiam adhuc schola huic tuae similis, in qua omnes ius docent caste, pure, cordate, sine fuce, sine fallaciis: aut si quis tentet sequi, non sedilia, non solia, non, ut paucus omnia complectar, Genius scholae ferat: transferat potius statim mutetque illum, quisquis sit, in meliorem formam. Genius hic proprie tuus est. quamobrem merito etiam ad te omnia referuntur quaecunque haec schola parit. Sua tibi Baro, sua Duarenus, sine exemplo Iurisprudentiae maximi duces. Mea & ipse pessimus sim, si alij quam tibi: non omnia tamen, quia non omnia te digna, sed hoc nouum in tres postremos Constitutionum Codicis opus expectatum & expetitur nimis, quod non te indignum forsitan homines iudicaturi sint, vel quod perfecit nondum simile alius quisquam, vel quod totum sit de rebus ad principes pertinentibus. Quae maxime ratione, ut arbitror, veteres Franci, qui principum suorum valde amantes fuerunt, misis nouem alijs libris, hos tres duntaxat francos fecerunt, quos equidem amici beneficio habui in manibus semper dum huic operi operam dabam, sed vsus profecto fuere non multum, nec minus tamen ideo eos legebam libenter. Iuuabat satis veterum Francorum studium & diligentia & principum cura. Eos quibus sum vsus potissimum, illustrissimae & potentissimae Reginae Catherinae Mediceae locupletissima bibliotheca mihi suppeditauit. Tu obsonia: illa, instrumenta dedit, nec virus plane iam hoc debetur opus. Te igitur primum adeo, quia prima abs te fero, altera ratione quod illi repensetur breui curaturus. Vale, Biturigis VI. Id. Iul. M. D. LXXII.

A

B

IACOBI CUIACII

I. C. AD LIB. X. CODICIS

DN. IVSTINIANI COM- MENTARI.

De iure fisci. TIT. I.

C

D

V S fisci cū dicimus, etiam priuilegium fisci comprehendimus. l. Aelianus. D. de manumif. l. 2. §. de priu. fisc. & idē dubitari potest quid hic titulus. De iur. fisc. distat à titulo de priuilegio fisci. quod quæri etiam potest de titulo De iure dotium, & titulo De priuilegio dotis. Ego animaduerti in tit. De priu. fis. de eo tantū priuilegio tractari, quo fiscus tacitam hypothecam habet, & præfertur ceteris creditoribus chirographariis vel hypothecariis. Præfertur verò omnibus etiam priuilegiariis: & chirographariis quidem etiam si antiquiores sint, hypothecariis verò nō aliter quā si antiquiores non sint. quo etiam iure fit, si alij creditores priores egerint, & pecuniam acceperint, vt eam fiscus eis omnimodo pecuniam auferre possit. Cetera fisci iura & priuilegia in hoc titulo & in proximis titulis explicantur. Fiscum interpretantur esse cophinum siue sportam, & inde suffiscum Festo, eoque distare principem à fisco, quo sui cuiusque loculi distant à seipso. rectē. Et consequenter Græci interpretes ita: *φίσκος κόφινος λέγεται τὸ δημευομένων ἐπιθετο χεῖματα. μετὰ ταῦτα δὲ ἁμείων γέγονε Καίσαρος ἐν ᾧ τὸ ἀφιδάπτετο τὰ φισκάλια χεῖματα καὶ ἐγένοντα ἁμεία καὶ ἄπεινα τὸ παλαιὸν ὄντα τῷ δήμῳ μετὼς ἤρπασαν ἐν τῇ τῆ βασιλείας ἑσία.* Quapropter existimo fisci appellatione non tantū sacrum ærarium contineri, id est, sacras largitiones siue thesauros, de quibus tamen propriē fiscus dicitur. l. 3. §. de quadr. præscr. l. 6. C. Th. quor. ap. non rec. Sed & priuatum, id est, res siue largitiones priuatas Augusti vel Augusti. l. 1. §. de loca. præd. ciuil. l. 1. §. de collat. fun. fis. idēque l. 9. §. hoc titulo, quæ loquitur de rerum duntaxat priuatarum susceptoribus, non malè sub hoc titulo posita est. Continetur etiam fisci appellatione arca præfectoria. l. 6. §. de exact. trib. Eodem nomine & pleraque alia significantur, veluti princeps, procurator fiscalis, officium fiscale, statio fiscalis. Habet & plura synonyma, ærarium, *ἁμείων, δημόσιον*, publicæ rationes, publicum. quanquam initio publicum siue ærarium ad aliquid separatū fuerit à fisco, vt dicemus in l. 2. §. de petit. bon. sub.

E

F

I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. ATTICO ET SEVERO. Si prius quā fisci rationibus pater vester obligaretur, perfectam prædiorum donationem fecisse fuerit probatus: quod citra fraudem creditorum gestum est, non rescinditur.

Ait, Si prius quā, ex cōtractu scilicet vel ex administratione. Perfectam donatio-

Tom. 4.

a ij

nem.] Perficitur vulgò traditione vel mancipatione, collata in filios, vt in specie proposita, etiam nuda voluntate ex Constitutione D. Pij. l. 4. C. Th. de donat. At hinc insuper fingamns secutam traditionem, & dominium à patre recessisse, quo genere ea etiã donatio, quæ ex nuda voluntate consistit, perfici dicitur exemplo venditionis. l. Titius. D. de resc. vend. l. contractus. §. de fide instru. Fuerit probatus.] Donauerat pater filiis emancipatis. hi si donationem obligatione priorem esse probauerint, non tenebuntur actione Pauliana. Non Rescinditur.] Quia dicit, rescinditur, manifestum est Imperatorem loqui de Pauliana, non de hypothecaria, que rescissoria non est. Adhæc fraudationem creditorum si tollas, ideo rectè Paulianam quoque actionem tollas, hypothecariam non item. Non loquitur etiam de actione in factum, qua fraudator vexatur ita quibusdam bonis dissipatis, vt nusquam appareant. nam hæc etiam rescissoria non est. A
B

II. IMP. GORDIANVS A. SERENO. Instar rei iudicatæ obtinere minimè potest computatio à tabulariis facta, nisi sententia procuratoris fuerit comprobata.

Tabularij eorum quæ publico inferuntur & debentur rationes conficiunt. l. 1. & l. misi. §. de exact. trib. l. 2. §. de numer. l. 1. §. de immu. nem. com. l. 1. §. de censib. Sidonius IIII. Habes procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, tabulariũ in tributis. At quia ob errorem calculi retractari computatio non potest, si res ita iudicata fuerit errore in sententia non expresso, ne non tam computatio quàm res iudicata retractari videatur. l. 2. §. de re. iud. l. 1. §. de er. cal. ideo dubitari potest an computatio à tabulariis ciuitatum vel prouinciarum facta, rei iudicatæ instar habeat, id est, an retractari non possit. Imp. ait non habere, id est retractari posse, nisi si comprobata fuerit sententia Rationalis. Et generaliter nisi res iudicata vel transacta sit, etiam post longum tempus error calculi retractari potest. id quod de Reip. rationibus tractans Modestinus tradit in l. calculi D. de adm. rer. ad ciu. pert. Hæc tamen verba subiungit, Sed si gratiosè expunctæ dicentur non retractabuntur: vbi existimo legendũ, Sed si rationes expunctæ: hoc scilicet sensu, vt dispunctæ rationes ob errorem calculi retractari possint etiam post longum tempus, expunctæ non item. l. in omnibus. §. Reip. D. de diu. temp. præf. Non est legendum Gratosè. nam quodcunque sit gratiosè in perniciem Reip. nullius momenti est. l. præses. C. de transac. deniq; nisi sic legas, non est quò verbum, Expunctæ, referri possit. C
D

III. IDEM A. ATTICAE. Si minore pretio, quàm res est, aperta fraude emptoris vel gratia, que obligata sunt fisco vnerunt: aditus procurator meus debitam quantitatem inferenti restitui ea prædia iubebit.

Ait, Fraude.] collusione. Vel gratia.] siue fraude emptoris. Quæ obligata sunt.] sunt autem tacito iure obligata. Fisco.] Omnes vet. lib. à fisco vnerint. A fisco. i. à procuratore aut officio eius. Procurator meus.] non is que vendidit, sed is qui nunc est procurator meus. l. vlt. C. si aduer. fis. Procurator meus.] Imò præses. l. pen. D. de resc. vend. Non facio differentiam inter proconsulares & præsidales prouincias, quæ ab Augusto diu non stetit. Sed in quibus non fuerit procurator Cæsaris, in eis dico ad eundem esse præsidem quoties de fiscali causa agitur. Errat Alcia. in lib. de magistratib. dũ in Proconsulares maximè procuratores missos scribit. Imò indifferèter *ὁ δὲ τὸν ἐπιπέμει* καὶ τὸν δὲ πρῶτον, auctore Dione LIII. In eodẽ sunt & hæc falsa: tria genera prouinciarũ Augustũ fecisse, Nõ easdẽ populo & Senatui prouincias attribuisse, procuratorẽ priuatæ rationis Aegyptiũ magistratũ esse. Debitam quantitatem.] Non dicit pretiũ, sed debitam quantitatem. Infert igitur fisco debitor debitam quantitatem non pretiũ emptori. Fiscus venditionẽ resoluit & emptori pretiũ restituit. Quid fiet si priuatus creditor equè dolo malo aut gratiosè pignora minoris vèdiderit? Et placet in eo idẽ obseruari, vt scilicet offerenti debitori debitam pecuniã is in hoc teneatur, vt rẽ vel id quod interest præstet, E
F

A fter, nisi si is soluendo non sit, quo casu oblato pretio res ab emptore reuocatur. l. i. & 3. C. si vend. pig. quod in fisco dici non potest qui semper est soluendo.

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. MVCA-
TRAULO. Certa forma super metœcis data est, qui iussu principis in aliam
ciuitatem translati sunt. nam prædia eorum, quæ antequàm demigrarent,
habuerunt, si ab eis distracta non sunt, fisci rationibus vindicari iampridem
decretum est: nisi aliud speciali præcepto augusta maiestas decreuerit. Vt i-
giture à principibus salubriter statutum est: ita saluis his quæ utiliter placue-
runt, parentibus heredes eos existere nõ oportere, nulla legis sanctione sta-
tutum est.

Mucatraulo.] Antea malè, Niceti. Est & in eodem nomine erratum in l. 10. §. qui ac.
non pof. l. 7. §. de resc. vend. l. 15. §. de post. & redemp. ab host. l. 8. §. de pact. Metœcis.]
Μέτοικοι sunt coloni qui ex vna ciuitate in aliam migrant. quod non fit nisi iussu prin-
cipis. l. idem Vlp. §. vlt. D. de exc. tut. Auctor Panegyrici Flauiensium ad Constantinum
Imperatorem. Diuus pater tuus Flauiam ciuitatem Heduorum voluit erigere metœ-
cis vndique transferēdis. Apollonius Tyaneus in Epist. ἅπαντες ἄστικοι καὶ οἱ μέτοικοι. Alij
enim sunt in eadem ciuitate originarij, alij μέτοικοι, qui & incolæ dicuntur. Posterior æ-
tas aduenas quoque eos appellasse videtur, vnde vox Gallica orta est, *Aubanays*, & in
Basilicis Gallicis, *auenage*. Sed non ita Latini, quibus aduena is est qui in aliena ciuitate
moratur ad tempus. l. heres. §. proinde. D. de iud. l. pupillus. D. de verb. sig. Constituitur
autem in hac lege vt τῶν μετοίκων prædia in fiscum redigantur quæ ab eis distracta non
fuerint, nisi specialiter id eis princeps concesserit vt ea sibi retinerent, vt tamen non ar-
ceantur à successione parentum: in ea ciuitate relictorum ex qua migrarunt. Igitur po-
stea sibi ex successione in eadem ciuitate bona acquirere possunt. Ex alia causâ forsitã
non æquè. arg. l. milites. D. de re milit.

V. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM EORVNDEM AA. AD
D FLACCVM. Prohibitum est cuiuscūque bona, qui fisco locum fecisse exi-
stimabitur, capi prius, quàm à nobis forma fuerit data. Et vt omni prouisio-
nis genere occursum sit Cæsarianis: sancimus licere vniuersis quorū inter-
est, obicere manus his, qui ad capiēda bona alicuius venerint, qui succubue-
rit legibus: vt etiam si officiales ausi fuerint à tenore datę legis desistere, ipsis
priuatis resistentibus, à facienda iniuria arceātur. Tunc enim is cuius inter-
est bona alicuius non interpellari, officialibus volentibus ea capere, debet
adquiescere: cum literis nostris cognouerit, non ex arbitrio suo Cæsarianos
ad capiēdas easdem venisse facultates, sed iustitię vigorem id fieri statuisse.

Cæsariani bona caduca occupare non possunt sine auctoritate principis. Occupātes
manu & viribus eorum quorum interest propulsantur impune. quod & aliis casibus fit
iure licito. l. pen. §. de exec. l. deuotum. §. de metatis. l. vlt. §. de discul. Huc pertinet quod
Paul. scribit v. Sent. tit. De iur. fisc. Quotiens sine auctoritate iudicati officiales alicuius
bona occupant vel describunt, &c. Cæsariani sunt officiales procuratoris Cæsaris, qui
& Catholiciani dicuntur in l. pen. §. vlt. §. de bon. prof. & ab auctore Paratitli, quę librū
habet P. Faber vic diuinarum largitionū dote locupletissimus, ad l. 4. §. de episc. & cler.
Εἰς οἱ ἑξῆς αἱ ἢ οἱ καθολικίαν, &c. Sicut & procurator ipse Catholicus sēpissimè in lib.
βασιλικῶν appellatur, & hoc ipso loco. εἰ δὲ καὶ οἱ ὀφφικιάλιοι ἑ καθολικῶν ἑπιχειρήσασσι ὡς
βῆσαι τὸν νόμον. & in l. 2. §. εἰ μὴ ὁ καθολικὸς αὐτὸν βεβαιώσῃ. & in l. 9. κινδύνη τῶν καθολικῶν. Alij
quidam sunt speciales, veluti viceli mæ hereditatū, metallorū, caducorū, Prouinciales
sunt catholici. Ideoq; in constit. quadã Constantini apud Euseb. lib. x. καθολικῶν Africæ
procuratorē interpretari oportet non præf. præf. & similiter lib. iiii. de vita Cōstantini

τὸν τῆς διοικήσεως χαθολικὸν· Theodor. Hermopolites ad l. ult. §. si à non comp. iud. Ὁ χαθολικὸς ἤρωσ ὁ παρῆσιτάμνος καὶ φροντίζων τῶν δημοσιακῶν πραγμάτων. Idem Euseb. v 111. τῆς μαγιστρήτους καὶ χαθολικότητος nomine procuracionem fisci proculdubio intelligit . nam magistri etiam dicebantur l. 5. §. vbi cau. sta. l. dudum. C. Th. de dec. l. 2. C. Th. de iur. fis. & in l. i. §. de anno. & cap. magister aris, id est, rationalis siue procurator thesaurorum. Qui succubuerit.] Ver. lib. qui succubuerint . Vnde suspicor legendum, quæ succubuerint, id est, quæ ceciderint in casum.

VI. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROVINCIALES. Iustas etiam & quæ locum habent, fisci actiones præcipimus concremari ob hoc solum, quòd suis temporibus prolatae non sunt: vt iam calumniæ priuatorū eo saltem arceantur exemplo, quo iustas fisci lites silere præcipimus. DAT. III. KAL. IVL. CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CAES. COSS.

Pertinet hæc lex ad eas actiones quæ mouentur post tempus legitimum, non ad eas quæ mouentur ante tempus. Vt igitur priuatorum actiones in rem præscriptione longi tēporis excluduntur, ita & fiscales. quod vt accipiendū sit ostendimus in παρασματρία de legitimis temporibus. Et actio redhibitoria, vt in causa priuatorum sex mensibus, æstimatoria anno finitur, ita & in causa fisci, cūm quid emit fiscus. Vt iam.] Legendū, Iam. Sententia hæc est: Si abolerentur iustæ fisci lites præscriptione temporis, quid fiet de iniustis & calumniosis priuatorum litibus?

VII. IDEM A. AD VOLVSIANVM P. V. Defensionis facultas danda est quibus aliquam inquietudinem fiscus infert, cūm facultates eorundem, adhuc controuersia pendente, inquietari describique fas non sit. Vbi ergo controuersia exstiterit fisco alicuius patrimonium vindicante, apud eū omnibus facultatibus constitutis cognitio ventiletur: vt cūm rei exitus debere eas vindicari probauerit, tum demūm res persequi liceat, & super modo facultatum ac rerum interrogationem haberi, quæ per cōdicionales seruos inuestiganda est: vt si quid subtractum fuerit, exigatur, & extrinsecus integrum tantūm aliud multæ nomine, quantum fuerat per fraudem ablatum. Sanè in huiuscemodi quæstione si Cæsariani nomen inciderit, ad vsurpationem constitutionis istius non debet accedere, si quidem consuetudo fraudum, quibus prædicti omnia temerare consueuerunt, exceptionem eorundem meruerit. DAT. PRID. KAL. IAN. SIRMIO CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CAES. COSS.

Bona quæ sibi possessor defendit, & ad fiscum minimè pertinere contēdit, fiscus possidere vel distrahere, vel describere non potest, antequàm re disceptata locum esse fisco probatum & pronunciatum fuerit. Pendente igitur lite apud possessorem bona remanent. Si quid tamen postea re secūm fisco iudicata interuersum fuisse interim apparuerit, id à possessore in duplum repetitur. Excipiuntur Catholiciani, quorum bonis si fiscus moueat controuersiam, à fisco statim bona possidentur, vel describuntur. quia consuetudo fraudum mala fide possessionis præsumptionē inducit. Defensionis facultas.] reclamandi copia. l. ult. §. de bo. vac. Ventiletur.] apud rationalem. Cōdicionales.] Hi sunt tabularij huic cōdicioni addicti & mancipati, ad eò vt nō possint ad aliam adspirare militiam vel dignitatem. l. scripturas. §. qui por. in pig. hab. l. 3. §. 7. 8. C. Th. de num. act. qua forma adscriptitij etiam coloni & capite censiti, & alij quilibet certæ conditioni addicti cōdicionales dici possunt. Si Cæsariani nomen inciderit.] Si Cæsariano fisco moueat controuersia bonorum. Fraudum.] Cæsariani fraudibus sunt & rapinis infames, atque idcò pendente lite nō temerè bona, quibus de agitur, eis permittuntur. l. 2. C. Th. de bo. vac. quinimò καὶ παραληψι ea mala fide possidēt. Ex hac Cæsarianorū appellatione certò deducta est vox Gallica, *Sergenti*, & Germanica, *Scharienthen*, qua & Anna Alexij vtitur libr. 13. φυλακτὸμοιοι ὑποσεργεντίων έχετον.

A VIII IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD
 DRACONTIVM VIC. AFRICAE. Qui in contractibus scelestis ac fis-
 co perniciosis interuerforum maculosi se fraudibus implicuerint, quadru-
 pli redhibitione teneantur. DAT. XV. KAL. DEC. ADRV METO VA-
 LENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Interuerfores sunt administratores qui dolo malo dilapidant rem pecuniãve fis-
 calem. Euerfores in l. 2. j. de palat. fac. larg. l. 1. C. Th. de suscept. eadem ratione qua &
 in schola Rhetorum quidam olim Euerfores dicebantur auctore Augustino III. Con-
 B fessionum c. 111. & lib. v. cap. x 11. Decoctores in l. quilibet. j. de decur. l. si aliquid. j. de
 suscept. Hi in quadruplum tenentur. l. 1. j. de iis qui ex pub. rat. l. 1. j. pœ. fis. cred. præf. l. in
 fraudem §. pen. D. de iu. fis. Imo in duplum. l. prox. §. l. aufertur. §. 1. D. eod. in iis scilicet
 quæ fisco nondum acquisita sunt. In acquisitis locus est actioni in quadruplum. Im-
 plicuerint.] Casiodorus IX. Variarum. Qui se quoquo modo scelestis contractibus
 miscuerunt. l. 3. C. Th. de cont. emp. l. 9. D. de conf. tut.

IX. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. PATRICIO CRP. Su-
 per creandis susceptoribus periculo procuratorum rei dominicæ disposi-
 tionem tuæ sublimitatis firmam esse præcipimus: ita ut omni ambitione cel-
 C sante, quæ statuta sunt, quæque antiqua consuetudine commendantur, in
 pabulis vel sumptu familiæ ministrando intemerata permaneant: super Ire-
 narcha & Optione omni antiqua consuetudine obseruanda. DAT. III.
 KAL. IAN. CP. THEODOSIO A. VIII. ET CONSTANTINO II. COSS.

Susceptores rei priuatæ creantur ex dispositione Comitum rerum priuatarum &
 periculo procuratorum rei priuatæ, ideoque si soluendo susceptores non sint, omne
 damnum spectat ad procuratorem rei priuatæ, qui in susceptoribus creandis attentior
 esse debuit. Comes rerum priuatarum, siue priuati ærarij per procuratorum curam gu-
 bérnat priuatam substantiam principis. Theodoritus III. cap. x 11. Ελπίδιος τῆς ἰδίας
 D τῆ βασιλείας χρημάτων τε καὶ κτημάτων τῶν ἡγεμονίαν πεπιτυμμένος. κόμισα δὲ ἀριβάπων τὸν ποι-
 ῶτον προσεγορεύειν εἰάθει Ρωμαῖοι. Græci V I. βασιλικῶν. τὸν κόμισα τῆς ἰδικῆς ἀειθείας τετέ-
 τι τὸν φρονήζοντα τῆς ἀραγμάτων τῆς ἀφωρισμένων εἰς τὰς ἰδίας χρείας τοῦ βασιλείας. Fuit & a-
 lius Comes sacri ærarij siue sacrarū largitionum siue thesaurorum. l. 1. j. de quaestor. l. 2.
 j. ut dig. or. ser. l. 2. j. de pal. fac. larg. l. 3. §. vbi senat. vel clar. qui & παμίας & πρæpositus
 regalium thesaurorum dicitur ab aliis auctoribus. quam dignitatē Rutilius Numatiani-
 nus intelligit, dum ait.

*Nam neque opum curam, quamuis sit magna sacrarum,
 Nec ius quaesturæ grata fuisse magis.*

Idem qui in l. senatus. D. de iu. fis. Præf. æra. In græca metaphrasi Comes thesaurorū.
 E vterq; Comes est illustris. Rei dominicæ.] rei priuatæ. Ambitione:] gratia In pabu-
 lis.] Pabula sunt animalium. Annonæ, familiæ dominicæ sumptus. Et pabula quidem
 etiã capita vocantur in tit. de annonis & capitu, & alibi sæpæ. Marcellinus x x 11. Pabu-
 la iumentorum quæ vulgò dictitant capita Casiodor. v 11. Ad equos capitum defini-
 nitum. Helych. καπιτὸν, τὸ ἐξ ἄλλου ἀλόγων. Ait igitur lex nostra in capitibus & annonis
 præstandis familiæ dominicæ & reipriuatæ susceptoribus creandis, dispositionem Co-
 mitum rerum priuatarum & priuicam consuetudinem seruandam esse. Eandem quoque
 seruari in Irenarcha & Optione creando. Creatur Irenarchæ periculo decurionum &
 ex dispositione præsidum. l. 1. j. de Irenarchis. & ad l. Diuus. D. de cust. reor. ita definiū-
 tur. εἰρηάρχῃ οἱ τῆς τοῦ δήμου εὐταξίας ὑπιστάτου τε. Adici possunt quæ de eis scripsimus
 F Obs. l. cap. 33. non tamen quod aliàs nobis docentibus excidit, præpositos pacis eosdem
 dici. in l. 49. C. Th. de decur. l. 1. C. Th. de pign. vbi legendū pagis, ut apud Eusebiū lib.
 ix. cap. 1. & l. 2. j. de suscep. l. 1. C. Th. de erog. mil. an. qui in No. de Alexādrinis, παράρχῃ.
 Optio est erogator annonæ militaris, de quo dicemus in l. 7. j. de exact. trib.

X. IDEM A A. PALLADIO P P. O R. Eorum patrimonialia mortuorum, qui vitæ suæ tempore diuersis conscientiam suam dicuntur pol-
luisse criminibus, fisci rationibus nequaquam competere, vel ab eo alienari
censemur: nisi post publicam accusationem eos cōstiterit fuisse conuictos.
DAT. VIII. ID. IUL. RAUENNAE, EVSTATHIO ET AGRICOLA COSS.

Huius constitutionis partes aliæ sunt in l. 4. §. de bon. vac. l. pen. C. Th. de bon. profscr. l. 30. C. Th. de petit. & vltro da. Huius hæc sententia, Mortuorum ante condemnatio-
nem bona fisco non vindicari. quod vtiq; verum est etiam si post accusationem de-
cesserint. pœna enim publicationis bonorum in heredem non transit, excepto crimine
perduellionis. At certè conuictorum & condemnatorum ex publicis iudiciis bona fi-
sco vindicantur. An & si post appellationem decesserint? quod aperte l. vlt. §. si reus vel
accus. mor. fue. explicat. Verùm & si mortuus fuerit reus ante accusationem vel con-
demnationem, bonorum scelere quæsitorem quæstio morte nō soluetur. l. si quis cum.
l. cum falsi. D. ad l. Corn. de fal. l. Lucius. D. de iur. fisc. atque ideo repetundarum, pecu-
latus, de residuis actio morte non finitur. l. vlt. D. ad leg. Iul. pec. nec adulterij crimen v-
bi dotis quæstio est. l. vlt. §. ad leg. Iul. de adult. eademq; ratio est suppositi partus. l. 2. D.
de Carb. edict. Conuictos.] id est, condemnatos. nec enim ante conuicti videntur
quàm condemnati fuerint, quemadmodum nec ante probatum videtur quàm pro-
nuntiatum fuerit. quamobrem hæc verba, Si probatum fuerit, in libris nostris ita sæpè
accipiuntur, Si pronuntiatum fuerit. Porro desideratur hoc loco vltima cōstitutio, cuius
sententiam proponam ex LVII. βασιλικῶν.

XI. ΠΑΣΑ δημοσία δίκη ἐν τῆς ἑξ μῶν μετὰ τὴν παραρξίν μετὲς ἑξ μῶν πληρῶ-
σθω, εἰ μὴ ἄρα συμβῆ ἢ τὸ ἀναγκασθῆναι, ἢ ἀναγκασθῆναι, ἢ ἀναγκασθῆναι πινὰ ἕτερα ἐξ ἐπαρχῶν ἀφῆλυται
κατὰ τὴν βασιλίδαι πόλιν, ἢ αὐτοὶ οἱ ἐπαρχοὶ τὴν αἰτίαν ὑποθέσειεν ὡς ἀποδύ-
σκενοι.

Fit huius mentio in libro Eustathij περὶ χρονικῶν ἀφαιρημάτων tit. de mensibus sex, iis
verbis, Πᾶσα φισκαλία δίκη ἢ τοὶ τῆς δημοσίας ταμείων εἴσω ἐξ μῶν μετὰ τὴν παραρξίν πε-
ρῆσθω εἰ μὴ ἄρα ὑποθέσειεν ἀναγκασθῆναι ὡς β' ἢ τῆς κωδ. τ' α. δ' ἰά. Ergo in l. properandum.
§. de iudic. meritò excipiuntur causæ fiscales, quoniam ex intra sex menses à lite con-
testata finiendæ sunt ex hac constitutione, nisi rei necessitas excegerit personarum aut
instrumentorum causa, longius proferri litem, vel reus in mora fuerit. Causæ autem
pertinentes ad publica munera, quæ in eadē lege excipiuntur, finiendæ sunt intra tres
menses. l. generali. §. de decur. quod Græci ad l. properandum, notant iis verbis: αἱ γὰρ ἡ
δημοσίας δίκαι ἐν τῆς ἑξ μῶν τελειοῦνται. αἱ δὲ περὶ δημοσίων λήτρηγων ὑποθέσειεν ἐν τῆς τριῶν μη-
νῶν τέμνονται. δημοσία δὲ λειτურγία ὅτι ὡς τὸ γινέσθαι πινὰ σιτῶν ἢ ἐπὶ τῶ ἀργεῖσαι σῆτον τῶ στρα-
τοπέδῳ.

De conueniendis fisci debitoribus.

TIT. II.

I. IMP. GORDIANVS A. SATVRNINO ET ALIIS. Non
iniusta ratione desideratis, repromissa fisco indemnitate eos priore loco cō-
ueniri qui reliqua contraxerunt: mox ad vos perueniri, qui ab his quardam
mercati estis.

Ex Nouella Iustiniani primùm conueniendus est reus, tum intercessor, deinde pos-
sessor hypothecarum. At iure antiquo creditor eligere potuit cum quo mallet experiri.
l. vlt. §. de obl. & act. Fiscus tamen hanc electionem sibi non adrogabat. reum namque
prius excutiebat quàm fideiussorem aut possessorem hypothecarum. l. Moschis. D. de
iur. fisc. Repromissa.] Vtrum repromissa à principalibus personis? An à vobis? & hoc
Græcis placet magis. Si igitur vobis relictis fiscum vultis agere cum principali, cauere
ei de-

A ei debetis de indemnitate. Eos.] principales debitores. Priore.] Emēdatiores Codices, principali, vt & in l. 3. j. Perueniri.] per actionem hypothecariam. Mercati estis.] si posteaquàm illi cum fisco contraxerunt mercati estis. l. si debitor. §. de priuil. fisc.

II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALER. CAES. PATROPHILO. Fisco quidem contra te manet actio, quamuis argentum quod inferre debebas, rationibus fuerit relatum, si cautionem, quæ tibi super eo exposita est, tabularius non subnotauerit. Aequū tamen est, vt prius de bonis eius qui exactor fuit, si soluendo est, & conueniendi eius facultas datur, indemnitati fisci satisfiat. tunc si seruari hic modus non possit, reposcatur à te.

Quamuis in rationes publicas relatum sit te soluisse, non tamen liberaris nisi apochis tabularius subnotauerit. Ceterum prius exactorem quàm te cōueniri æquum est. Aliàs verò amissa apocha illationis fides ex polyptychis, id est, publicis rationib. sumitur. l. 2. j. de discuf. l. illata. §. de fid. instr. in quibus etiam apochæ referendæ vel regerendæ sunt cum subnotatione tabulariorum. Cautionem.] Vet. cautioni. Est autē exposita cautio ab exactore. Exactor fuit.] nunc desit esse. Exactor dat apocham, Tabularius subnotat & subscribit. l. i. j. de can. larg. tit.

C III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. IANVARIO ET ALIIS. Quoniam Agerio ac filio eius ad exigenda reliqua consortes vos atque consocios esse dicatis, eisque certorum dumtaxat nominum exactorem mandatam, nec inter eum & ceteros qui exactores fuerant nominati, confusæ exactoris mutuam periculum constitutum, sed separato muneris obsequio discretam sollicitudinis rationem fuisse adseueratis: à iure non discrepat, vt prius ex bonis exactorū, qui principali loco ad exactorem fuerāt destinati, indemnitati fiscali satisfiat: post-
D que eos, si solidum debitum exsolutum non sit, nominatores cōueniri. Rationalis igitur noster iuris ordinem sequetur, excussisque exactorum facultatibus, nec non etiam nominatorum, si fiscus in vniuersi debiti quantitate securitatem indemnitis consecutus non fuerit, etiam vos ad restituenda fiscalia debita adstringet.

Plures nominati & creati sunt exactores fiscaliū. Multum interest vtrum exactio diuisim eis mandata sit, an pro indiuiso. hoc enim casu etiam si postea inter se administrationē diuiserint, prius conuenitur collega, quàm nominator. Illo casu nominator prius
E quàm collega. Vtroque casu is qui exegit prius quàm vel collega vel nominator siue creator, quæ omnia fusius demonstrabuntur in tit. quo quisque ord. con. Certorum.] alij, ceterorum, malè, vt & in P. Flor. l. si emancipato. de leg. præst. Inter eum.] Quidam Codices, Inter vos. quod rectum est, vt in fine. Etiam vos. Confusæ.] pro indiuiso.

III. IMPP. VALENTINIANVS, VALENS ET GRATIANVS, AAA. AD ARCHELAVM COM. OR. Hi qui fisco nostræ mansuetudinis obnoxij sunt omnia frustratione teneantur: vt quod suis nominibus debent, de suis facultatibus cogantur exsoluere; seruatis, cum compleuerint, allegationibus propriis, si quas aduersus quoscunque ex suis contractibus debitores competere sibi ex iure crediderint: ita vt aduersus eos quos sibi obnoxios adseuerant, legibus & iudiciis experiundum esse co-

gnoscant. Dat. III. NO. IUL. NOVIODVNO, VALENTINIANO ANB. P. ET VICTORE COSS.

Fiscus utiles actiones habet in debitores debitoris. l. 3. & 4. §. quan. fis. vel pri. deb. sui deb. ex. pos. l. 3. §. multa. D. de iur. fisc. maximè si ex ratione fiscali debitor fiscali alia nomina fecerit. Eas verò fiscus omittere potest, imò debet ex Nou. 128. nec differtur actio fiscalis quoad ipse debitor fiscali suos debitores exegerit. Frustratione.] ἀνωρθέτως. Frustrari est trahere moram & tergiversari. Compleuerint.] Soluerint. Dicimus creditorem adimplere pro soluere creditori. l. cum post §. ult. D. de admin. tut. l. ult. §. de testa. man. & l. βασιλικῶν. tit. IIII. καὶ πληρώσας σε, id est, tibi soluta pecunia, & hoc loco μεθ' ὃ πληρώσουσι τὸν δημόσιον.

B

V. IMPPP. VALENS, GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. FORTVNATIANO COM. R. P. Inter chartulas confiscati brevis quidam adseueratur inuentus, qui nomina continebat debitorum seu contractuum, cum tamen neque testibus credita pecunia probaretur, neque cautionibus ea quæ breui inserta sunt, ostēderentur, iniquum esse perspeximus, vt sub propriæ adnotationis manu vnusquisque faciat debitorem. Occasionis igitur huiusmodi calumniam præsentī volumus iussione cohiberi, vt brevis vanitate reiecta, nullus ad redhibitionem de his, quorum nomina conscripta sunt, vrgeatur. quod & in aliis similibus causis obseruandum esse censemus. DAT. PRID. NON. IUL. HIERAP. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Confiscati.] In Cod. Th. legitur Deportati. Tribonianus, vt opinor maluit scribere Confiscati: quoniam latius pertinet confiscati quàm deportati nomen. Omnes enim deportati & confiscati sunt. l. deportatorum. §. de pœn. non omnes tamen confiscati, deportati. Breuis.] Breues, Breuia, Breuicula chartulæ sunt siue libelli breues. Zonaras in Carth. concilio. βρέβιον ἢ ὅπιτομῆ λέγεται καὶ βρώτομος γραφή. Anna Alexiade v l. καὶ τὰ βιβλία εἰς μέσον πλινθεῖται ὡς πύργου, βρέβια τὰ ἢ βρωθία οἶδε χαλεῖν ἐν οἷς ἀναγράφεται. Ἐν ἐκείτω τετρῶν ὄντα κειμήλια. Eandem vocem Iulianus retinuit in epistolis Græcis ad commune Iudæorum. τὰ βρέβια τὰ καὶ ὑμῶν φυλακίονα. & paulò post: πρὸς παρὸν τὰ βρέβια τὰ καὶ ὑμῶν ἐν τοῖς ἐμοῖς σκευαίοις ἀποκείμενα. & est frequens in libris βασιλικῶν, dum rationes, volumina, vel corpora rationum significantur, quæ quidem per se sola fidem non faciunt. l. instrumenta. l. exemplo. §. de probat. & ideo non potest fiscus ex breuiariis confiscati rationibus quenquam conuenire quasi confiscati debitorem. & hoc lex ista constituit. Aliàs verò breuitas chirographi non minuit fidem. l. si aliquid. §. de donatio. In aliis similibus.] Vt si priuatus alij successerit, & breuia huiusmodi inuenerit.

D

De fide & iure hastæ fiscalis & de adiectionibus. TIT. III.

E

Antea perperam legebatur, De fide instrumentorum & de adiectionibus. Hoc titulo ostenditur quanta sit fides, quantum & quale sit ius hastæ fiscalis, id est auktionis quæ fit à fisco de bonis caducis, vel commissis, vel obligatis, cuius signum est hasta in foro posita, atque ideo quæ ita vaneunt sub hasta vaneire dicuntur, vt sub corona captiui, quod eorum vernalium signum esset corona capiti imposita. Festus. Hastæ subiiciebātur ea quæ publicè venundabant, quia signum præcipuum est hasta. Tertullia. in Apol. sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione quæstoris diuinitas addicta conducitur. Adiectiones autem sunt licitationes siue promissiones offerentium maius pretium, vt in l. 1. §. de vend. reb. ciu. l. 2. §. de loc. præd. ciu. l. pen. §. de omn. a. gro def. Adiectiones sunt penes eos qui pluris licitati sunt rerum subiectarū voci præconis collocationes, has προσηκυσίς, illas ὑποθηματισμός, vocant.

F

IMP.

A I. IMP. ANTONINVS A. CVRTIAE. Quod in libellum contulisti, procuratori meo, ad cuius officium desiderium tuum pertinet, allega. cui si probaueris, non auctore procuratore, vel eo, cui vendendi fuit facultas, neque habitis hastis, neque omni ordine peracto, venditas res esse, & id quod ex causa iudicati debes, exsolueris: rescissa venditione mala fide facta, easdem res recipies cum fructibus, quos ad emptorem mala fide peruenisse, vel peruenire debere constiterit. PP. NON. IAN. ANTONINO A. IIII. ET BALBINO COSS.

B Fiscus pignora cepit ex causa iudicati, & distraxit hastarum sollemnitatibus prætermis-
sis. Lex ait venditionem rescindi, & debitori offerenti debitam quantitatem pignora restitui cum fructibus mala fide perceptis aut percipiendis, quod & in l. 3. §. tit. 1. traditum est de eo qui minore pretio à fisco emerat per fraudem vel gratiam. Adde vænisse non videri quod sine hasta vænit. M. Tul. 11. Philip. Fundum quis vænisse dicit? quis hastam illius venditionis vidit? quis vocem præconis audiuit; Non auctore procuratore.] illius anni. Habitis hastis.] Decursis hastis. in l. vlti. §. hoc tit. l. 1. C. Th. de fis. deb. Vel peruenire.] Malæ fidei possessor de percipiendis fructib. semper tenetur. neque obstat. l. si fundum. C. de rei vind. Lex ait malæ fidei emptorem de fructibus perceptis teneri. ergo de percipiendis non tenetur. vitiosa est collectio.

C II. IMP. GORDIANVS A. HERACLEONI. Duplex ratio desiderium tuum iuuat: & quod prætermissa hastarum sollemnitate possessiones tuas ex officio distractas suggeris: & quod pretij vilitate ob exiguum debitum gratiosam emptionem in fraudem tuam vtilitatemque rationum mearum aduersarium commentum fuisse dicis. Quapropter illicita ista redargue, tam indénitati fisci consulturus, quam tuæ securitati opem laturus. DAT. V. KAL. * GORDIANO. A. ET AVIOLA COSS.

D Desiderium.] Desideria sunt preces quæ libello continentur. Ex officio.] ab exactore vel officiali. Gratosam.] l. si quos. §. de resc. vend. Vtilitatemque.] legendum, inutilitatemque: vt sit vna dictio. Inutilitas. l. vlt. in fi. §. de fer. & aqua. & ita legendum opinor in l. 1. §. hæc autem D. de pos. Indemnitati.] oblato integro debito. Securitati.] receptis possessionibus.

III. IDEM A. CRISPO. Et si instrumenta emptionis non extent, quibuscunque tamen probationibus vxor tua ostenderit ad se eam domum pertinere, quam à fisco eius nomine dicis comparatam, pretiumque ab ea exsolutum, & in eam dominium translatum frustra fiscum ex persona matris eius referre questionem procurator meus non sinet. PP. V. KAL. NOV. GORDIANO A. V. ET AVIOLA COSS.

Emptio fiscalis non exigit instrumenta *ἑταρα*. Itaque si vxor tua testibus vel aliis probationibus legitimis docere possit se à fisco auctionante emisse, remere non rescindetur emptio, licet instrumenta emptionis nulla supersint. Docere autem id debet procuratorem Cæsaris. Matris.] Cui fiscus successit publicationis iure.

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA ET CC. MARCELINÆ. Si tempora quæ in fiscalibus auctionibus vel hastis statuta sunt, patiuntur: cum etiam augmentum te facturam esse profitearis: adi rationalem nostrum, vt iustam vberioris pretij oblationem admittat. PP. III ID. IAN. SIRMII IPSIS IIII. ET III. AA. COSS.

Post additionem factam à fisco adicere licet intra certa tempora l. i. j. de vend. reb. A
 ciu. l. vlt. D. de iur. fisci. quod in Rep. non obtinet, vt ostendi Obs. 2. Melior est con-
 dicio fisci quàm reip. l. i. §. illud. D. de edil. edic. Auctionibus vel.] Hæc non sunt
 in vet. libris.

V. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS, ET GRATIA-
 NVS AAA. AD VIVENTIVM PP GALLIARVM. Quæcunque
 pro reliquis prodigorum in annonario titulo ceterisque fiscalibus debitis
 in quibuscunque corporibus sub auctione licitanda sunt, fisco auctore ven-
 dantur: vt perpetuò penes eos sint iure dominij, quibus res huiuscemodi sub
 hastæ solénis arbitrio fiscus addixerit, & si quidem vnquam, vt à fisco facta B
 venditio possit infringi, auctoritate rescripti fuerit impetratum, nullus ob-
 temperet: cum etiam minoribus, si quando aliquid ex rebus eorum pro fis-
 calibus debitis addicatur emptoribus, repetitionis facultas in omnem inter-
 cipiatur ætatem. Dat. III. ID MAR. RAUENNAE, VALENTI-
 NIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Prodigorum.] Prodigia sunt annonæ, τρώξιμα, quibus opponuntur corpora. Fisco
 auctore.] Procuratore fisci. l. i. §. Vt perpetuo.] Hæc est vis & fides hastæ fiscalis. l.
 si hypothecas. §. de remis. pig. nam si ritè facta sit, nec rescripto principis nec beneficio C
 ætatis nec alia vlla ratione conuelli potest, nisi minor fuerit indefensus. l. vlt. §. si prop.
 pub. pens. Cum etiam minoribus.] In hoc proposito fiscus quasi creditor vendidit.
 At si rem alienam quasi suam fiscus vendidit, à minore etiam post quinquennium re-
 uocari venditio potest. A maiore non nisi intra quinquennium ex edicto Marci &
 Commodi. l. vlt. §. si adu. fis. l. neque. §. de test. mil. Ex cõstitutione autem Zenonis non
 reuocatur venditio, sed domino intra quadriennium ius est experiundi cum fisco. Dat.
 I I I. Id. Sic vet. libri. Aliter Cod. Th.

VI. IIDEM AAA. AD FELICEM COM. SAC. LARG. Si qui
 proscribente ac distrahente fisco, debitorum fiscalium emerint facultates, D
 pro earum rerum tantum pretio obnoxij sint quas eos patuerit decursis ha-
 stis & proscriptione habita comparasse. Nam ita eos munimus, vt nullius
 conuentionis reliquorum fiscalium nomine patiamur extrinsecus subire
 iacturam. DAT. IIII. ID. NOVEMB. MARCIANOPOLI VA-
 LENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Proscribente.] Proscriptio fit de futura auctione propositis libellis in celeberrimis
 locis, vt Cicero ait pro Quintio, Theophilus ἐν τοῖς περιφάνεσι τῆς πόλεως μέρεσι, & Imp.
 in l. vlt. j. de delat. & l. pen. §. de defenf. ciuit. quod in alienationibus ecclesiarum fit per E
 dies xx. scripto proposito. No. 120. Multa ergo exiguntur in auctione fiscali, Proscri-
 ptio, Auctoritas procuratoris, Hasta, Præco, Questor, Addictio quæ fiat iustopretio.
 Nam ita eos munimus.] Fisco auctonante is qui emit, ad pretium quanti licitatus
 est tenetur, non ad reliqua fisco debita l. 2. in fi. j. de fun. rei pr. l. vlt. in prin. j. de censib.
 Obstat. l. Impp. D. de publica. verum non de vèdicatione fiscali ea lex loquitur, sed de vè-
 ditione à priuato facta. quo casu reliqua omnimodo emptorem sequuntur, vt est in tit.
 Sine cen. vel rel. fun. comp. non pos. Plus obstat. l. prædiis. D. iu. fis. Lex ait, Placuit. & ve-
 rò id aliquandiu obtinuit. Sed cum id plerique refugientes nollent à fisco emere, faci-
 lius inueniendi emptoris causa ab Imperatoribus Valentiniano & Valente remissum
 est. l. i. C. Th. de fis. deb. Dat. I I I. Id. Sic. vet. lib. Aliter C. Th. Deest autem vltima Con F
 stitutio Zenonis quam subiiciam.

VII. ΑΤΤΟΚΡΑΤΩΡ Ζηών * Εὰν δημευθῆιτος πινὸς ἢ ὕσια πικρὰ ἀκεῖλαι, ἔξεται καὶ τῶ
 κόμπι

A κόμιτι τῆς ἰδιοκλήτων τῆ βασιλείας καὶ τῆ ἁολῆ τῆς παλατιῶν, καὶ τῶ τῆ δημοσίῃ (μισθόρω ἀγορῶν) ἐξέειπεν πρὸς τὰ πράγματα ἐκ ταύτης τῆς ὑσίας, μηδενὸς ἀφ' ἐβάλλοντος τὸ (μισθόλαγμα). PP. III: KAL. AVG. POST. CONS. *

Ergo ex hac constitutione sicut tutor ex pupilli auctione emere potest. l. 2. §. tutor. D. pro empt. ita & Comes patrimonij siue rerum priuatarum, & Palatini, & patronus fisci ex auctione fiscali, non aliter, l. vlt. §. de resc. vendit. Quæ publicantur rei priuata: quæruntur. l. 3. C. Th. vnde vi, & ideo ad curam pertinent Comitum rerum priuatarum & procuratorum prouincialium, qui sunt sub eius dispositione. Palatinos etiam verè Iuliani interpret ait Nouel. 30. pertinere ad Comitum patrimonij, vel rerum priuatarum vel thesaurorum: de quibus suo titulo inferius.

*De venditione rerum fiscalium cum priuatis commu-
nium.*

TIT. IIII.

I. IMP. ALEXANDER A. EPICTETO. Forma est, quoties ad fiscum vel minima portio rei pertinet, vt vniuersa à procuratoribus meis distrahantur, sed pretium partis tantum in fiscum redigatur, reliquum dominis partium restituatur. Emptorem igitur prædiorum, de quibus libellum dedisti, apud suum iudicem conueni, vsurum defensionibus, si quæ sibi competunt. PP. VII. KAL. OCTOB. FVSCO ET DEXTRO COSS.

Potest fiscus solidum vendere inuito socio, sed pars pretij socio reseruanda est. l. 2. §. de com. rer. alie. Sic enim facilius inueniet emptorem. Forma.] Lex. vt in l. Diui. D. de adm. tut. Emptorem.] Qui emit solidum à fisco, à socio vtili actione conuenietur vt ei pretij partem exsoluat. Res autem ab emptore nullo modo reuocari potest. Est vtilis actio ex vendito, quasi & ipse videatur vendidisse partem suam fisco solidum distrahente.

D. *Ne fiscus rem quam vendidit euincat.* TIT. V.

I. PARS EPISTOLAE ALEXANDRI A. AD RATIONALEM. Grauißimum verecundia mea duxit, vt cuius rei pretium, cum bona fide esset addicta, semel fiscus acceperit, eius controuersiam referat. Non solùm ergo emptorem ab eadem statione, sed ne ab alia quidem questionem pati debere æquum est: cum etiã in his venditionibus, emptore non inquietato, officia inter se possint experiri. DAT. XV. KAL. MAII, MODESTO ET PROBO COSS.

E Ne fiscus quod bona fide addixerit retrahat, & vt si vna statio addixerit, ne alia retrahat. Stationes sunt mansiones in quibus officia fiscalia consistunt. l. 1. §. de compens. l. 2. §. de solut. vbi pro rationibus, legendum, stationibus, vt & Accursius legit, qui tamè malè fingit fiscum in ea specie debitori suo eidemq; creditori successisse, cum sit ponendum duobus fiscum successisse, debitori & creditori, ex diuersis tamen stationibus. Et in Nou. 91. duo fiscalia debita sic accipiuntur, duarum fisci stationum debita. Ad d. l. 1. Græci ita rectissimè, Ὁ δημοσίος ἐν ἀφ' ἀφορίσιν ἐπαρχίας ἔχει τὰς ἀγορῶν καὶ τῆς αὐτῆς ἀγορῶν, καὶ λέγεται ἐξέειπεν φρονίως καὶ πρῶτον. Bona fide.] Non per fraudem aut gratiam. l. 3. §. de iure fisci. Statione.] quæ vendidit. Cum etiam.] venditionibus factis non ex vsu fisci, officiales ipsi siue stationarij, puta noui cum præteritis, aut vnius stationis cum alterius stationis hominibus qui perperam vendiderint emptore non inquietato inuicem experiri possunt.

II. IMP. MARTIANVS A. PALLADIO PP. OR. Retra-^A
ctare fiscum quod semel vendidit æquitatis honestatisque ratio nõ patitur.
DAT. V. KAL. IAN. CP. MARTIANO A. ET ADELPHIO
COSS.

Alibi dicunt retrahere. l. 1. §. de fun. rei pri. l. 5. §. de loca. præd. ciu. Huic autem consti-
tutioni locus non est, si bonorum actores vñierint. l. bonorum. D. de iur. fis. nam cum
ij nouerint omnia quæ ad bonorum rationem spectant, euertitur planè & perturbatur
ratio omnis eorum distractione. Eleganter in l. ult. D. de off. præf. actoris amissionem ad
totius domus euersionem pertinere, Zonaras in Clem. c. 82. εἰς οἴκου ἀνατροπὴν. Adda-^B
tur l. interdum. D. de publicanis.

De iis qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperint. TIT. VI.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PRO-
BVM PP. Si quis ab exactoribus, tabulariis, arcariis, officiisve rationum
scenebrem pecuniam sumpserit, detectus in eodem, ad quadrupli pœnam ex
hac auctoritate teneatur. DAT. IIII. ID. MART. TREVER. VA-
LENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

Vt in quadruplum teneatur qui ex publicis rationibus scenebrem pecuniam sum-^C
pserit, quod pertinet ad l. 8. §. de iur. fis. De arcariis dicemus in tit. de susceptoribus.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO-
DOSIVS AAA. PALLADIO COM. SAC. LARG. Sciant omnes accipiē-
di mutuo ex sacris largitionibus auri non patere cuiquã facultatem. Quòd
si quis aurum ex nostro ærario, priuatis cõmodis profuturum, occultè, aut
cautionis aut sponsonis fide vt debitor redditurus, sine nostra auctoritate
acceperit, ablatis bonis omnibus perpetuæ deportationis subdetur exilio. Is^D
etiam qui ex memoratis thesauris sub specie publici creditoris aurum cui-
quam commodauerit ac dederit, capitali sententiæ subiugetur. DAT.
XII. KAL. AVG. HERACLEÆ EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

Lex superior pertinet ad præfectoriam arcam, atque ideò ad præf. prætorio scripta
est. Hæc ad comitem thesaurorum scripta est, & ad thesauros duntaxat pertinet. καὶ ἕ-
τως συμβιβάζονται τὰ ἐναρτοφάν. Corrigitur quidem in Cod. Th. l. 1. à l. 2. Sed hoc Tribon-
ianus vt à suo Codice remoueret ex l. 1. verba idem statuente in thesauris meritò su-
stulit. Priuatis.] quod tamen publicis destinatum est. Cautionis.] Tacitè vel pa-
lâm chirographo aut fideiussore dato.^E

Pœnis fiscalibus creditores præferri. TIT. VII.

I IMP. ALEXANDER A. MARCELLO. Rem suam persequentibus
pœnæ exactio postponitur. Sicut itaque in fortis quantitate fisci persecutio
potior est: ita in triplo, quod pœnæ nomine adiectũ est, propria forma ser-
uanda est. PP. KAL. IVL. IULIANO ET CRISPINO COSS.

Fiscus in actionibus personalibus rei persecutoriis πρώτοπραξίαν habet, in pœnalibus
non item. Pœnæ enim fiscalis persecutio creditoribus postponitur. l. in summa. l. quod^F
placuit. l. Statius. §. ult. D. de iur. fisc. In triplo.] Exemplum sumatur ex l. 1. §. tit. pro-
ximo. In ea enim specie quadruplo simplum inesse crediderim. Seruanda.] Vet. fe-
renda.

De

A

De fiscalibus usuris.

TIT. VIII.

I. IMP. ANTONINVS A. ANTIQCHO. Eius summæ quam tibi pœnæ nomine inflictam probaturus es, usuræ non exigentur. nec enim multam tibi procurator meus irrogauit vltra quàm placitum est, sed pœnã te iussit inferre. PP. XV. KAL. DEC. SABINO ET ANVLLINO COSS.

B Pœnarum usuræ non debentur, l. vlt. D. de mag. con. usuræ enim pœna veluti quædã est. Iniquum autem est pœnæ pœnam adiici. quo fit vt & usuræ usura non sit. At multæ deberi possunt usuræ, videlicet si intra tempora iudicati non soluantur. Nec enim.] Corrigit Imp. errorem proponentis in libello multam pro pœna. Vltra quam.] Contra quam placitum est. nec enim procuratori Cæsaris multæ dictio est, l. 2. §. de mo. mul. cùm tamen pœnam infligat legibus definitam.

II. IMP. ALEXANDER A. VICTORINO. Si sub pignore creditum fuit, etiam fiscum qui successit in locum debitoris, usuras præstare oportet, si eas dependi saltem pacto placuit. PP. III. NON. SEPT. IVLIANO ET CRISPINO COSS.

C Fiscus ex contractibus usuras accipit, non dat, sicut edictum ædilium exercet non patitur. Sed cùm fiscus in priuati debitoris locum succedit, etiam usuras dat, modò si priuatus ille debitor usuras debuit. Priuati autem ex stipulatione usuras debent, non ex pacto, quanquam si in eas usuras, quæ pacto condictæ sunt, acceptum sit pignus, retentione pignoris seruari possint, id est, per exceptionem doli, l. per retentionem. l. pignoribus. §. de usur. Igitur si sub pignore scœnori pecunia occupata sit, & fiscus debitori successerit, usuræ à fisco seruabuntur per pignoris retentionem, etiam si pacto nudo promissæ sint, & hæc est sententia huius constitutionis.

D III. IMP. IVSTINIANVS MENNÆ P. P. Fiscum etiam notrum parere sanctioni nostri numinis iubemus, per quam vsque ad dimidiam centesimæ usuras stipulari creditoribus, exceptis certis personis, permisimus: vt ipse etiam fiscus vltra dimidiam centesimæ partem à debitoribus suis minimè exigat, siue principaliter ei promiserunt, siue à prioribus suis creditoribus actiones ad eum quocunque modo deuolutæ sunt. DAT. VIII. ID. APR. CP. DEC. V. C. COS.

E Usuræ maiores semissibus priuatis non debentur ex constitutione Iustiniani, quæ edita est ipso II. Cos. Sed neque fisco ex hac constitutione. Semisses Iustiniano & ciuiles & moderatæ visæ sunt. Ex hac constitutione semisses forsitan Tribonianus subscripsit in l. 1. §. de iis quib. vt indign. & l. cùm quidam. §. si debitores. D. de usur. Exceptis.] Si agricolis, trientes: olim senatoribus semisses ex constitutione Alexandri, vt Lampridius scribit, & l. 4. C. Th. de usur. Illustribus non nisi trientes, argentariis beses, vel si ecclesiis crediderint, quadrantes. Deuolutæ sunt.] Et hoc casu fisco ex quo debitorem conuenierit semisses debentur, etiam si ei cui successit, leniores debitæ fuerint, quod & Accursius notat rectè.

De sententiis aduersus fiscum latis retractandis.

TIT. IX.

F I. IMP. ANTONINVS A. ARISTÆO. Causas in quibus cõtra fiscum iudicatum est, intra triennium retractari posse, & post id tempus, si præuaricatio arguatur, vel manifesta fraus probetur, notum est. DAT. NON. IVL. DVOBVS ASPRIS COSS.

Res iudicatæ facillè non retractantur, nec vlla est satis probabilis retractationis species: in re tamen fiscali ex causa retractantur intra triennium, & post triennium si præuaricatio vel manifesta fraus arguatur, l. 1. D. de iur. fis. Item præuaricator si reperta sint noua instrumenta, l. Imp. D. de re iud. A

De bonis vacantibus, & de incorporatione. TIT. X.

I. IMP. DIOCLET. ET MAXIMIAN. AA. ET CC. SIRIONI RATIONALI. Scire debet grauitas tua intestatorum res, qui sine legitimo herede decesserint, fisci nostri rationibus vindicandas, nec ciuitates audiendas, quæ sibi earum vindicandarum ius veluti ex permisso vindicare nituntur, & deinceps quæcunque intestatorum bona ciuitatibus obtentu priuilegiorum suorum occupata esse compereris, ad officium nostrum eadem reuocare non dubites. DAT. PRID. ID. APR. ANNIBALIANO ET ASCLEPIODOTO COSS. B

Intestatorum res.] Hæc sunt bona vacantia, nempe ἀκληρονόμητα, quæ ad fiscum pertinent, l. pen. §. de præp. sac. cub. ex lege Iulia. l. quidam. §. quotiens. D. de lega. 1. Veluti ex permisso.] Ex priuilegio, vt Nicenses qui ab Augusto se hoc priuilegio donatos Traiani temporibus contendebant, auctore Plinio lib. x. Epistol. Hæc verò lex eius generis priuilegia omnia infirmat. Ad officium.] Quidam Cod. ad fiscum, quod valde probo. C

II. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆMILIVM RATIONALEM REI PRIVATÆ. Si quando adnotationes nostræ cõtineant, possessionem siue domũ quam donauerimus, integro statu donatam: hoc verbo ea vis cõtinebitur, quam ante conscribebamus, cum adiacentibus, & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni iure suo, vt ea quæ ad instructum possessionis vel domus pertinent, tradenda sint. DAT. VI. ID. MART. MEDIOLANI, CONSTANTINO A. III. ET LICINIO COSS. D

Domum.] Vacantem. alioquin nihil hæc lex facit ad titulum. Donauerimus.] Ex liberalitate, vt in l. 1. §. si lib. imp. soc. Integro statu.] ὡλοκλήρως. Huius verbi eadẽ vis est, ac si dixisset, sicuti instructa est, puta cum adiacentibus, & mancipiis, & pecoribus, & fructibus, & omni iure suo. Instructum latius patet quàm instrumentum. Adiacentia dicimus veluti hortum aut insulam domui adiacentem.

III. IMPPP. VALENTINIANVS, VALENS ET GRATIANVS AAA. AD FLORENTIVM COM. R. P. Si quando aut alicuius publicatione aut ratione iuris aliquid rei nostræ addendum est, ritè atque solemniter per comitem rerum priuatarum, deinde per rationales in singulis quibuscunque prouinciis commorantes incorporatio impleatur, & diligens stylus sigillatim omnia scribat. tituli verò, quorum adiectione prædia nostris sunt consecranda substantiis, non nisi publica testificatione proponantur: grauisissimis statim subdendis suppliciis, qui huiusmodi aliquid propria vsurpatione tentauerint. DAT. IIII. KAL. APR. VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS. E

Ratione iuris.] Vt puta ex legibus caducis, quæ quales sint exposui in fragmento Vlpiani, & Commentario de vsucapion. emendata l. 4. D. de fideicom. liber. vbi mendosè legitur, caducis legionis: quem errorem interpretes Græci retinuerunt, quippe cum forsitan tale nobis mendum conflasset Tribonianus ipse, qui & quodam loco cuius F

- A cuius iudicium debeo Petro Pitheo viro doctissimo, & ingeniosissimo, pro Pontifex Maximus pater patriæ, scripsit Princeps maximus proposuit: & alia pleraque deformia. Hædem Græci ea verba perperam explicant ex l. 6. D. de iniusto rup. testa. vt si legio intestato militi successerit, libertates competant. Certum enim est existente ab intestato herede, libertates non competere. Tum etiam verba eam interpretationem non ferunt. Addendum est.] Addere rei priuatæ est ea quæ fisco delata sunt capere & incorporare, id est, quasi in corpus fisci redigere. Marcellinus x v i. accorpore dixit, quod fit solemniter ex dispositione comitis priuatarum & cura Catholicorum summa cura descriptis omnibus bonis & titulis publicè adfixis. l. si quis intra. §. de bo. prof. l. 2. §. de aquæd. Theodericus rex apud Cassiodorum: Casas eius appositis titulis fisci nostri iuribus vindicabis. & alio loco: Fixis titulis publico debes applicare. Solius fisci est, titulos alienis prædiis imponere, nec licet priuato vel suis rebus potentiorum, alienisve proprios aut publicos imponere titulos, imprimere signa, σηματα, σφραγίδα, suspendere regia vella, siue vt Ambrosius loquitur in epistola 33. lib. 5. cortinas regias, qua de re extant multi loci in Nouellis & in hoc constitutionum Codice. Quinetiam ecclesiæ titulorum impositio interdicitur Synodo à Gregorio Mauricij Augusti tempore habita. A fisco igitur solo iure imponuntur, videlicet testato, publicis personis præsentibus, & solemniter iuris ordine seruato. Athalaricus apud Cassiodorum. Si quis legum ordine prætermisso nomine publicos titulos præsumpserit affigere &c. Gregorius quoque ad Constantiam Augustam lib. i i i. Epist. queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum inuaderet & titulos imponeret indicta causa. Libertas etiam hoc loco de iis qui titulos potentiorum suis prædiis adfigunt hæc Augustini verba adscribere è Psalmo x x i. Ne domum, inquit, ipsius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces. ipse vult esse possessor, & frontem domus suæ de titulo alieno muniri, vt cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab inuasionem. Qui huiusmodi.] Id est, qui hoc ordine prætermisso alienis prædiis titulos imposuerint, qua de re & in l. ult. §. tit. prox.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Vacantia mortuorum bona tunc ad fiscum iubemus transferri, si nullum ex qualibet sanguinis linea vel iuris titulo, legitimum reliquerit intestatus heredem. DAT. VIII. ID. IUL. RAVENAE EVSTACHIO ET AGRICOLA COSS.

Ius sanguinis est ius cognationis non agnationis. l. qui in adpotionem. D. de adoptionibus. l. iura. D. de diuers. regul. iuris. Vt tamen cognatio quandoque generaliter accipitur, ita & sanguis. Ex qualibet igitur sanguinis linea, id est, supra vel infra, vel ex latere agnatum aut cognatum. Vel iuris titulo.] veluti coniugem, consortem, patronum. Hi si deficiant, fiscus heres est ab intestato, & ob id eo casu ab eo fideicommissum relinqui potest, l. filius. §. i. D. de leg. i.

- E V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. HERMOCRATI COM. R. P. Si vacantia vel alio modo bona delata legibus ad ærarium perhibeantur, certi palatini electi & iureiurando obstricti mittantur, vt eorum instantia præses prouinciæ præsentem fisci patrono, diligenter inquirat, cuius vacans cadensque fuerit patrimonium, quantumque vel quale videatur: vt cum data reclamandi copia, nullum id iure possidere vel vindicare, locumque ærario factum esse tam ipsius relatione, quam publicorum monumentorum fide constiterit, rerum nobis notitia intimetur, vt iussu nostro vacantia vel alia res nomine occupentur ærarij. Quæ forma etiam in parte bonorum vel in vna alterave re seu actione vna vel etiã pluribus seruetur. nã si quid per fraudem in dispendium ærarij fuerit admissum,

missi quidem exsecutores non euitabunt indignationem, præses autem factu-
cultatum parte dimidia multabitur, fisci verò patronus detrimentum, quod
pro vitio eius fisco ingeritur, refarcire vrgebitur. DAT. VII. ID. OCT.
CP. THEODOSIO XV. ET VALENTINIANO IIII. AA.
COSS.

Vt publicata, ita & caduca & vacãtia bona & cõmissa, rei priuatæ principis addicũ-
tur, & ideo pertinent ad curam Comitum rerum priuatarum, qui per scholam palatino-
rum siue executorum suorum vrgeri debet præses prouinciarum vt ea diligenter in-
quirant & describant, præsentem patrono fisci: quo peracto auctoritate Comitum incor-
poratio fit. Et hoc quidem ita fit in prouinciis quæ catholicum non habent. l. 3. §. perti-
net ad prouincias quæ catholicũ habent. Mittantur.] vt in l. 2. §. de ca. larg. tit. Va-
cans cadensque.] Cicero de Oratore, Possessio quasi caduca & vacua. Notitia.] in-
uentarium, ἀναγραφὴ.

De delatoribus.

TIT. II.

Delator is est qui rem ad fiscum pertinentem ei vltro præmij causa denunciatur, vt
puta qui crimina publica bona, caduca, ereptitia, vacantia, commissa, tacita fideicom-
missa, vaga mancipia, thesauri inuentionem nuntiat. Idem etiã accusator dicitur. l. Se-
natus. l. deferre. §. iidem decreuerunt. D. de iu. fis. maximè si crimen publicum deferat.
Quidam alios defert, quidam seipsum. Quidam sua sponte defert, quidam ex alieno
mandato, quidam ex officio, veluti Palatinus.

I. IMP. ALEXANDER A. BASSO. Si ei qui capere potest taci-
tum fideicommissum relictum est, cessat delatio. his enim prohibetur ta-
citiè relinqui, qui palam relictum capere non possunt. PP. XIII. KAL.
MAII MAXIMO II. ET AELIANO COSS.

Non omnia tacita fideicommissa fisco deferuntur. Quid enim si capaci tacitiè relin-
quantur? quo quidem casu legi fraus nulla fit. Tunc verò fraus legi fit cum tacita fide
interposita fideicommissum incapaci relinquitur. Quod igitur palam possum relinque-
re, possum & tacitiè. Quid item si quod tacitiè rogauit, idem rogauero palam? l. 3. §. si quis
palam. D. de iu. fis. Possunt ergo esse tacita fideicommissa sine fraude, sicut & tacite pe-
cunia credi potest sine fraude. At plerumque tacita cum dicimus, fraudes dicimus: vt
tacitum mutuum apud Gellium lib. XII. & tacita pactio in l. pen. §. 1. D. de bon. lib. &
apud Plinium initio v. Epist.

II. IMP. GORDIANVS A. EUTICHEMO. Monente officij soli-
citudine, quinimo iussu procuratoris, vt causam ab alio delatam conueni-
enti diligentia instrueres, non ipsum voluntarium delatoris munus susce-
pisse te, actorum lectio, quæ precibus intexta sunt, manifestè declarat. Ea
propter ne quid in persona tua, quod est sectæ temporũ meorum alienum,
attentetur: præses prouinciæ vir clarissimus ad sollicitudinem suam reuoca-
bit. PP. VIII. ID. SEPT. PIO ET PONTIANO COSS.

Delatorẽ probare oportet ea quæ intēdit. Si pbauit, præmio adficitur, quod plurimũ
videtur olim fuisse quarta eorum quæ delata essent, & inde quadruplatorum nomen,
atque ideo cum ingentia essent tacitorum fideicommissorum & caducorum, id est, le-
gis Papiæ delatorum præmia, ea Suetonius auctor est Neronem ad quartas, vrpote
vulgares reduxisse. Si nec probauerit delator nec obtinuerit, inter infames & impro-
bos aliis quibusdam pœnis affectus numeratur, His pœnis non adficitur Cæsarianus
qui iussu procuratoris causam ab alio delatã instruxit. idemque est in aduocato fisci. l.
post

A post legatum. §. aduocatum. D. de iis quæ vt ind. nam neque delator est, neque sua sponte ad causam instruendam accedit. His etiam adiunge seruos fiscales ex Paulo v. Sent. tit. de delatoribus. Iussu procuratoris.] lib. LVII. βασιλικῶν tit. VII. κτ' κέλευσιν τῶ κεραιλικῶν. Sed legendum, κεραιλικῶν. Actorum.] Acta inferebant precibus & relationibus.

III. IDEM A. CÆCILIO. Nulla macula vel crimine delatoris adspergitur is, qui cum ab officialibus fundum seu domum fisci possidere contenderetur, non se sed alium eius rei possessorem esse monstauerit. PP. PRID. KALEND. IUL. GORDIANO A. II. ET POMPEIANO COSS.

B Non est etiam delator qui quasi possessor fundi fiscali, cum à Cæsarianis conueniretur, alium possessorem esse affirmavit, quoniam id non tam fisci quam sui causa, vt scilicet dimitteretur, fecit. l. delator. D. de iur. fisc. ideóq; ex ea causa non timet infamiam, etiam si eum quem dixit possessorem, non fuisse postea liqueat.

III. IMPPP. CARVS, CARINVS ET NVMERIANVS AAA. CANDIDO. Ex varia statutorum diuersitate ad id decursum est, vt hi qui Reipublicæ causas defendunt, delatorum criminibus non teneantur, cum omnibus notissimum sit, eos solos execrabiles nuntiatores esse, qui fisco deferunt. PP. III. KAL. SEPT. CARINO ET NVMERIANO AA. COSS.

C Vt qui propriam, ita qui patriæ suæ causam agit, quæ nobis omnibus carior esse debet quam nosmetipsi, delatorum numero non habetur: & ideò si non obtinuerit infamia non notatur. l. 2. in princ. D. de iur. fis. l. neminem. §. ex quib. cau. inf. irrog. At qui fisci causam agit & nunciat non nisi præmij consequendi causa, is verè delator est, atque adeò execrandus & detestandus. nihil enim est in Rep. tam pestiferum, quam delator aut sycophanta curiosus. Statutorum.] constitutionum. d. l. 2.

D V. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROVINCIALES. Omnes iudices inuigilare præcipimus, delatores sine fisci aduocato denunciante pœnis afficere. apertissimi enim iuris est, vt quod ex cuiusque patrimonio ceciderit in casum, & legibus & recto iuris ordine, fisci aduocatis agentibus, vindicetur. Sed quia nonnulli præcipites secundum ius possessa patrimonia deferre non cessant, damus omnibus licentiã, qui se lesos existimant, contra delatores seueritatem iudicum implorare ferro districtam. DAT. XI. KAL. APR. CP. CONSTANTIO ET ALBINO COSS.

E Ferro puniuntur qui sine fisci aduocato deferunt bona caduca. Euellendam linguã esse ex Cod. Theod. Accurs. tradit, quod auditione didicerat non lectione. neque enim legendi eius studiosus fuit: cui similes sunt stupidi hodie complures. Verè tamen id Accursio perlatum est. l. 2. C. Th. de petit. & vltro da. Hoc etiam in eodem Codice inuenitur constitutum in odium delatorum, vt si idem delator etiam in bonis causis tertio fuerit inuentus, capite puniatur. l. 12. 13. 28. C. Th. cod. tit. quòd scilicet iam deferendi studium quali artem exercere videatur. Ceciderint in casum.] & inde caduca. Simili forma cadere in commissum dicimus. Strabo xvii. πῖπτιον εἰς κέραια. Præcipites.] sine aduocato fisci, sine quo ne à præfide quidem rectè sit bonorum vacantium perquisitio. l. vlt. §. tit. prox. nec à catholico vel comite priuati ærarij, qui iudices sunt causarum fiscalium. l. vlt. §. de adu. fis. l. vlt. §. hoc tit. Hunc primus instituit Adrianus, non M. Antoninus. Procuratores Augustus, vt Dio scribit, qui ἐπιτρόποι vocat lib. LIII.

VI. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET THEO-

Tom. 4.

b ij

DOSIVS AAA. PANHELLENIO CONSVLARI LYDIAE. Seruum domini delatorem iubemus in exemplum omnium proditorum seuerissimæ sententiæ subiugari, etiam si obiecta probauerit, excepto crimine maiestatis. DAT. VII. KAL. NOVEMB. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Seruus deferens dominum proditor est potius quàm delator : ideoq; vt illius exemplo ceteri terreantur, grauiissima is pœna veluti igne consumendus est, etiam si vera detulerit. l. vlt. j. Excepto.] l. pen. s. qui acc. non pos. At Tacitus Imperator ne in causa maiestatis quidem seruus in dominorum capita audiendos censuit auctore Vopisco, nec Traianus auctore Plinio. Desunt hoc loco duæ constitutiones Græcæ. Primæ sententia ex libris βασιλικῶν hæc est.

VII. Οὐτε οἰκέτη ἔτε ἐλευθέρῳ ἔξει καταμιλλῶν ὅθεν μηδεὶς ἐλαβείσθω, μήτε θάνατοι, μήτε ὑσίας ἀφαίρειν· εἰ δὲ τις ἢ ἄλλως πῶς καταμιλλῶσιν πινά, ἢ ὡς εὐρόντα θησαυρὸν ἀφβαλεῖ, οἰκέτης μὲν ὡς ἔχει μὴ διδόντω πύρι, καὶ μάλιστα εἰ τῷ δεσπότη κατατηροῦν. ἐλεύθερος δὲ ὑπάρχων καὶ τῆς ὑσίας ἐκπίπτει καὶ τῆς πολιτείας ἔξω τῆς ὄρων τῆς Ῥωμαϊκῆς γινέσθω βασιλείας. Neque seruo, neque libero licet deferre. vnde vitæ vel bonorum amissionem nemo pertimescat. Quòd si quis alia quauis ratione quem deferat, puta quòd thesaurū inuenerit, seruus quidem confestim tradatur igni, præsertim si dominū deferat, liber bonis ademptis deportetur.

Valdè sunt hac constitutione recisæ delationum causæ, quæ recensentur in l. i. D. de iure fil. & est huic similis quædam lib. vi. βασιλικῶν. tit. i. cap. lviii. quæ desideratur lib. i. Ea porò cautum est, vt ne Comes rerum priuatarū, vel alius quiuis magistratus vrbani vel prouincialis quemquam admittat deferentem alium quendam thesaurū inuenisse. Vt tamen eum admittat qui rem vel hereditatem ad fiscum pertinentem ab alio detineri nuntiat dato fideiussore ad summam v. librarum auri, quo caueat se rem executurum & probaturum. Et vt ne ante sententiam ex scripto latam sigilla rebus delatis imprimantur vel aliud quidquam innouetur. Eam proponam *Ἐπισημῶς* vt est in eo libro. Μήτε ὁ κόμισ τῆς ἰδικῆς ἀφαιρίας, μήτε τις ἕτερος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων τῶν ἀφὲ θησαυρῶν καταμιλλῶντα παροδύχου. εἰ δὲ ἀφὲ πινος ἕτεροις φισκαλίς παροαγγέλλει ἢ παρὲς ἐγγύου εὐθὺς ἔχει ἢ πινὸς ἐλιτρώων γινέσθω, καὶ μή τις φραγίς, ἢ ἀνάγκη, ἢ χημισμὸς ὁ τυχῶν ἐπι τοῖς παροαγγελλέοις παροαγγελλέσθω πράγμασι παρὲς ἀφαιρίας ἐγγύου. Sequuntur alterius Constitutionis, quæ in hoc titulo desideratur, verba.

VII. ΜΗ ἔξέστω τοῖς τῷ δημοσίῳ ἑπισημῶς λέγειν ὡς ἀφαιρήθησαν πινά κατέχειν δημόσια, καὶ ἀφαιρίας τῶ ἀφαιρίας κατατηροῦν ἐπιβουλεύειν ἕτεροις, ἀλλὰ καὶ καταμιλλῶν παρὲς, καὶ ἡ ποιότης αὐτῶ σκοπεῖσθω. καὶ μηδὲ ὑὸς πατέρα ἢ μητέρα, ἢ ἀπελεύθερος πατέρα ἐπι δημοσίῳ καταμιλλῶντα, μηδὲ ὁ ἐξωλείαν ὑπομείνας, ἢ ἐπι συκοφαντία κατακελεύειν, ἢ πληγὰς ἀφαιρίας τῷ ἀρχοντος δεξάμενος. μηδὲ ἕτερον παροαγγελλῶν παρὲς νόμου ἐγγύου ἀκούεσθω. Οἰκέτης δὲ ἢ ἐπι δημοσίῳ αἰτία, ἢ ἐπι ἄλλῃ πινὶ τῷ δεσπότη κατατηροῦν ἐν αὐτῷ τὸ φθίγγεσθαι τὴν κατατηροῦν παροαγγελλέσθω, εἰ καὶ ἀληθεύει καὶ τῷ δεσπότη. καὶ ἡ χολὴ δὲ τῆς παλατίνων ἐστὶν καταμιλλῶσιν πινος (μόνη γὰρ αὐτῆ καὶ δυνάται καταμιλλῶν, καὶ ἀναγκάζεται,) ἢ καὶ ἕτερος ὅστις τῷ νόμου συγχωρήμενος μνημονεύεται τῷ καταμιλλῶντος ὁ τῷ δημοσίῳ παροαγγελλέσθω, καὶ εἰ μὴ ἐπι τῆς βασιλίδος πόλεως ἐστὶν ὁ καταμιλλῶν ἐστὶν ἀφαιρίας τῷ κόμισ τῆς ἰδικῶν ὑπομνησκείσθω, καὶ μηδὲν πλέον πάση τῇ τῆς παλατίνων χολῆ καὶ τῷ τῆς χερῶν περιμνησκείσθω, καὶ τοῖς τῷ δημοσίῳ ἑπισημῶς διδόντω τῆς πινος Ν' Ν' μήτε ὑπὸ τῆς ὑπομνήσεως, μήτε ὑπὸ τῆς παροαγγελλῆς τῷ ἐπιτολέως. καθεχέσθω δὲ ἀφαιρίας παρὲς νομοσμένα δαπάνηματα ἐν τῷ εἰρημνῶ διατηροῦν παρὲς, καὶ ὑπὸ τῆς ἀφαιρίας αἰτίας, καὶ ὑπὸ τῆς τῆς παροαγγελλῶν ἐκλήψως, καὶ ἀκούεσθω μὴ ὡς ἀπαλαττέσθω τῆς δίκης. εἰ δὲ ὑπεύθυνος φαίνεται μὴ αὐτῶ μόνον ἀφαιρίας ἔχων εὐρίσκειται πράγματα, ἢ τὸ χρεῖος ὅστις ἐγγύου παρὲς διδόντω, ἀλλὰ καὶ τὰ σύμβατα τῷ ταμείῳ δαπάνηματα ἐν διπλάσιον διδόντω ὑπὸ τῷ μάλιστα ἐδικάσατο. Ἐὰν δὲ πράγματα μόνον καταμιλλῶνται ὡς ἀφαιρίας τῷ ἐρωτάτω ταμείῳ, ἀγνοεῖται

A ἀγνοῦται δὲ ὅλα ταῦτα ἀδικρατῶν, καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ πόλις τὰ πράγματα ἢ ὑπὸ τῆ αὐτῆς ἐνορίας ἢ ἀκινήτοις μὴ ἔσιν αὐτοῖς μὴ ἔπιβαλλέτω πτόλις, ἢ χολῆ τῶν παλατιῶν, μήτε ἔπιβαίνετω αὐτοῖς, ἀλλὰ πρεσβυτάτου ἀκόμης τῶν ἰδιοκτῆτων τῆ βασιλείας ἐν τοῖς ἐπιφανέσι τόποις τῆς βασιλείδος, καὶ ἐν οἷς τὰ πράγματα ἀδικρατῶν, ἔπιτρέπων ἐκάστῳ ἀντιποῖς μὲν τῶν τῶν πρεσβυτάτων εἰσω τριάκοντα ἡμερῶν χεῖρα λαμβάνειν τὸ αὐτῶ δικαστήριον, καὶ ζῶντα τοῖς ἐαυτῶ δικαστοῖς ἔπι ταῖς ἐρημιδαῖς δαπάναις, εἴτε αὐτὸς ὁ χεῖρων τὰ πράγματα βέβηται ὁπαντήσαι, εἴτε φίλος αὐτῶ, εἴτε οἰκέτης, εἴτε ἀπελευθερός, ὅταν ἀπεσινὸ τῆ ἀληθείας ταῦτα χεῖρων πληρῶ μὲν, καὶ ἔπι αὐτῶ πάντων ὅσα ἐπὶ τῶ φύλακος τῆς τομῆς νενομοθέτηται. Ἐὰν δὲ μήτε αὐτὸς ὁ τῆς ὑποθέσεως κύριος, μήτε ἐντολέυς αὐτῶ νεμόμενος, μήτε φύλαξ τῆς τομῆς φανεῖν εἰσω τριάκοντα ἡμερῶν καὶ τῶ αὐτῶ γένηται, δῆλον ἐν ὑπομνήμασι γινέσθω μὲν ἔπι νομῆς τῶν πρεσβυτάτων ἰδοταμείων, μηδενὸς πρεσβυτάτου ἐπαρμόν τῶ κυρίῳ τῶν πρεσβυτάτων ἐν ταῖς ἀρμοζύσαις αὐτῶ ἐπὶ τῶν δικαστολογίας, εἰ δὲ κινήσῃ ἢ αὐτοκίνητα εἴη τὰ χεῖρα γελθέντα πράγματα, μηδὲ τὰ ταῦτα χεῖρα πὶς πρεσβυτάτου, ἀλλ' ἀναζητεῖσθω ὁ ταῦτα νεμόμενος, καὶ ὑπομνησθεῖς ἀγωνίζεσθω πλὴν δίκῃ ἔπι τοῖς ἐρημιδαῖς δαπάναις, καὶ ὄροις. ἀδικρὰ δὲ πάντων τῶν ἐνόμων πρόπων, καὶ ἀποδείξων ἐλέγχων, ἢ καὶ ἀρχαίων ἀνερευνάσθω τὰ πράγματα, καὶ ἀδικρὰ τῶν δυνάμεων εἰδέναι τὸ ἀληθὲς πρεσβυτάτου εἰδένος τῶ ἐπαρμόν ὡς ἐὰν ἢ τῆ ἢ μόνον τὰ ἐπὶ τῶ δίκῃ γινόμενα δαπάναις ἀπαιτηθεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα παρ' αὐτῶ φανεῖται, καὶ πλὴν τῶν ἀδικρήμισι. ταῦτα χεῖρα ἐπὶ τῶ δημοσίων πρεσβυτάτων ἢ ἀδικρὰς νενομοθέτησα ἔπιφέρει λοιπὸν ἰδικῶν νενομοθεσία ἐπὶ τῶ ἀδικρὰ πρεσβυτάτου δημοσίων μὲν λέγουσα τὸν ἔπι τῶν χεῖρα μὲν μὲν μὲν πλὴν χεῖρα, ἀλλὰ ἐποίμως πρεσβυτάτου, καὶ εἰ μὲν συκοφαντήσωσι οἱ πρεσβυτάτοις ὁμοίως τοῖς ἄλλοις μὲν αὐτῶ πμωρεῖσθαι. Ἐὰν δὲ διελέγῃσιν τὰ μὲν μόνον ἀπαλλάττει τῆς πμωρίας, ἀλλὰ καὶ ὄγδῳ μὲν τῶ πρεσβυτάτων πρεσβυτάτων αὐτῶ κομμείσθαι, τῶν δὲ χεῖρα γελθέντας ἐὰν μὲν τὰ παρ' αὐτῶ χεῖρα τὰ πράγματα, ἢ τοῖ ἢ ὅσα πᾶσα ἐλάτῃν εἴη τῶ πενήκοντα τῶ χεῖρα λιτῶν πρεσβυτάτου ἀδικρὰς διδόναι, εἰ δὲ ὑποβαίνει τῶ πενήκοντα λιτῶν ἄλλοι μὲν τῶ πενήκοντα παρῆναι, καὶ αὐτῶ τῶ ἐλέγχων, ἔπι δὲ τῆ λοιπῆ πσοτήπι διομύσθαι πρεσβυτάτου ἐν τῆ ἐξομοσία ὡς πρεσβυτάτου τῶ δικαστήριον αὐτοῖ, ἢ οἱ τῶ ἐντολείς, καὶ οἱ ἀπολιθῶνται τῶ δικαστήριον τῶ θείων ἰδικῶν τῶ βασιλείας, ἐὰν δὲ μετὰ πλὴν ἐξομοσίαν ἀπολιθῶνται τῶ κληθεῖν ἐκάστῃ κλήσει ὑποβαίνει δὲ χεῖρα ἡμέρας γενομένης, γένηται δὲ καὶ τῶ χεῖρα αὐτῶ κληρονομία, καὶ μήτε ἔπος φανεῖν αὐτοῖ, ἢ οἱ ἐντολείς αὐτῶ, ἢ δίκῃ τῶ ἔπιβαίνετω μὲν τοῖς πρεσβυτάτου τὸ ἱερώτατον ταμείον, φυλάττει δὲ τὸ ἀπολιθῶν τοῖς ἀπολιθῶν μὲν. εἰ δὲ τὰ πρεσβυτάτου πράγματα ἐν ἐπαρχία ἀδικρατῶν, καὶ ἢ ἀφ' ἐαυτῶ κληρονομῶ τῆς ἐπαρχίας ἀρχων, ἢ ἐκ πρεσβυτάτου τῶ κόμης τῶ ἰδικῶν τῶ βασιλείας ἐξετάζει πλὴν ὑποθεσιν μηδὲν πρεσβυτάτου μηδὲ βίαιον γινέσθω, ἀλλὰ τὰ μὲν δαπάναις τῆς δίκῃ εἰς τὸ τρίτον μέρος τῶ ἐν τῆ βασιλείᾳ πόλις γινόμενων παρῆναι. Ἐκεῖ δὲ πρεσβυτάτου, ἢ τῶ κόμῃ τῶ θείων ἰδικῶν τῶ βασιλείας, ἢ τῆ χολῆ τῶ παλατιῶν, ἢ τοῖς λαμφοτάτοις τῶ δημοσίων (μνησθῶν) ἢ τοῖς λαμφοτάτοις ἀρχουσι τῶ ἐπαρχῶν γινώσκων, ὡς εἴτε ἔπιμείνας τῆ δίκῃ φανεῖν συκοφαντίας, εἴτε ἀποστῆ τῆς χεῖρα, καὶ ἀφανὲς γένοιτο σύμμετρον μὲν ἔχον πρεσβυτάτου, καὶ μὴ δεδιῶς πλὴν ἐν αὐτῆ πμωρία, καὶ πληγὰς βαρυτάτας ὑπομύει, καὶ διλυκῶς ἐξερίζεται. ἐὰν δὲ φρατεῖαν ἔχη ἢ σεμνὸν ἔπιπῃ δέμα ἢ πρεσβυτάτου ἀρκοῦσαν, ἐκ πῆναι καὶ τῆς φρατείας, καὶ τῆς ὕσιας, καὶ ἐπὶ τῶ βασιλείδα πόλις ἢ δὲ πλὴν ἐπαρχίας οἰκῆσαι συγχωρεῖται πρεσβυτάτου τῶν νόμων τῶ τε κόμῃ τῶ ἰδικῶν τῶ βασιλείας, καὶ τῆς πειθομένης αὐτῶ χολῆς, καὶ τῶ πρεσβυτάτου αὐτὸν ἐφ' ἐκάστῳ κεφαλαίῳ πενήκοντα χεῖρα λιτῶν πρεσβυτάτου ἀπαιτῶ μὲν. εἰ δὲ ἐν ἐπαρχία πρεσβυτάτου πῆναι ἐφ' ἐκάστῳ ἀπῆ ἀπὸ τριάκοντα χεῖρα λιτῶν, καὶ οἱ τῶ ἐπαρχῶν ἀρχοντες, καὶ αἱ πειθομένης τῶ αὐτοῖς ἀπαιτῶσαν ἵνα δὲ τῶ πρεσβυτάτου τῶν μὴ λαμβάνει, ἐξεστὶ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἰδικῶν χεῖρα μὲν τῶν πρεσβυτάτου τῶν νόμων, καὶ πρεσβυτάτου τῶ ὑπεβεβῆτω βασιλεῖ, ἢ τῶ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστῳ ἀζημίως ἵνα ταῦτα δι' αὐτῶ μαθησαν ὁ βασιλεὺς αὐτῶ τῶ μαγίστῳ πλὴν τῶ πρεσβυτάτου ἔπρεσβυτάτου.

F Ne liceat fisci patronis dicere ad se perlatū quendā detinere bona fiscalia, atq; ita non apparente accusatore alios in fidiis appetere, sed delator exhibeatur & eius qualitas spectetur: & neq; filius patrē aut matrem, aut libertus patronū ex causa bonorū fiscalium deferat, neq; exul vel calūniæ causa

damnatus vel fustibus à præfide cæsus vel alius quilibet iure prohibitus au- A
 diatur. Seruo autem vel in fiscali causa vel in alia qualibet dominum accu-
 santi in ipso loquendi conatu vox interdicitur, etiam si vera deferat. Schola
 palatinorum si quem detulerit (hæc enim sola deferre potest & cogitur)
 vel etiam alius cui id iure conceditur, meminerit deferentis fisci præpositus,
 & si quidem est in regia vrbe is qui delatus est, ex interlocutione Comitum
 priuatarum conueniatur, nec amplius quam solidos quatuor det palatino-
 rum scholæ, & pro tempore primicerio, & fisci patronis pro conuentione
 vel productione procuratoris. In singulam vero cognitionem solemnes B
 sumptus suprascripto iudicio & pro cognitione ipsa præbeat & pro actorum
 exceptione, & si quidem obnoxius non sit absoluat: obnoxius verò non
 solum res quas habet vel pecunias quas debet reddat, sed & sumptus à fisco
 factos in duplum cum quo frustra litigauit. Sed si res solæ deferantur quasi
 pertinentes ad sacratissimum ararium, nec sciatur quis eas detineat sintque
 in hac regia vrbe vel continētibus & immobiles, ne eis schola palatinorum
 titulos imponat nec eas occupet, sed edicta proponat Comes rerum priua-
 tarum in celeberrimis locis vrbis, & in quibus res consistunt, permittens ad-
 versario cuilibet iis de rebus apud se iudiciū suscipere intra dies x x . & sub C
 iam dictis sumptibus de suo iure contendere, siue ipse possessor voluerit iu-
 dicio occurere, siue eo reuera absente amicus eius vel seruus vel libertus,
 impletis etiam hac in re omnibus quæ de custode possessionis lege cauta
 sunt. Quòd si neque ipse dominus litis neque procurator eius possidens ne-
 que possessionis custos cõpareat intra dies x x . idque actis fiat manifestū,
 mittatur fiscus in possessionem rerum, nullo præiudicio domino inferendo
 quantum pertinet ad allegationes sibi competentes. At si res illæ mobiles
 vel mouētes sint, non occupentur etiam temere, sed requiratur earum pos- D
 sessor, & admonitus causam suam agat sumptibus & legibus suprascriptis.
 Omnibus autem legitimis modis & probationibus scriptis vel non scriptis
 perscrutari res oportet, & ab iis personis qui veritatem scire possint, sciente
 reo si succubuerit, non modò litis sumptus à se exactum iri, sed & res quas
 habere eum patuerit & æstimationem earum, id est, duplum. His summa-
 tim de fiscalibus rebus constitutione comprehensis, subiicit postea legem
 specialem de his quæ ob crimen maiestatis confiscata sunt, vt eorum nun-
 ciator, delator, non vocetur, sed promptè suscipiatur, si calumniatus fuerit, E
 vt perinde puniatur ac ceteri delatores, si obiecta probauerit, nõ solum pœ-
 na liberetur, sed & octauam partem bonorum quæ denunciauit ferat, Et
 eorum qui denunciati sunt si substantia omnis minor sit l. librarum auri, vt
 de æstimatione eius fideiussores dent, si maior, vt etiam vsque ad eam sum-
 mam l. librarum fideiussores dent: in reliquam quantitatem iurijurando
 committantur adiiciētes se vel procuratores suos adfuturos in iudicio Co-
 mitum priuatarum, neque id deserturos. Id post iuratoriam cautionem
 deferentes, trinis edictis vocari decem dierum spatio intermisso, ac tum
 si nec ipsi nec procuratores vel defensores eorum adfuerint, bona fiscum F
 occupare, reseruata absentibus defensionis facultate. Ceterum si res
 in prouincia constitutæ sint, litemque Præses prouinciæ vltro, vel
 ex præ-

A ex præcepto Comitum priuatarum disceptet, nihil turbidè, nihil violèter fieri oportere, sumptus qui fiunt in regia vrbe pro tertia parte in litem præberi. Quisquis verò defert Comiti priuatarum, vel scholæ palatinorū, vel clarissimis fisci patronis, vel clarissimis præsidibus prouinciarum, vt sciat siue in lite perseuerans calumniator apparuerit, siue destiterit & latitauerit, mediocres quidem facultates habentem, nec de earum amissione sollicitum, grauissimis verberibus subditum se perpetuò relegatum iri. Sin verò militiam vel honestum aliquod vitæ institutum, vel idoneas facultates habuerit, ei militia & bonis ablatis, regia vrbe vel prouincia interdictum iri. Vt hanc legem conseruet Comes priuatarum, & quæ ei obsequitur schola. In singula capita quæ quis violauerit multam esse L. librarum auri, in prouincia autem si quid horum neglectum fuerit, in singulas causas xx. auri libras præsides prouinciarum, & eorum officia sigillatim exigi. Hanc multam ne quis effugiat, licere iniuria affectis legis violatores ad piissimū principem deferre, vel ad gloriosissimum magistrum sine damno, vt hac recognita, princeps magistro multæ exactionem committat.

C Quod initio proponitur summè notādum est, ne cuiquam fisci patronus quasi possessori rerum fiscalium molestiam inferat nō exhibito delatore. Patronus fisci, & delatoris quodam modo est patronus. l. 5. §. aduocatum. D. de iis quæ vt ind. auf. sine delatore si agat, ipse delator est potius, quàm fisci patronus. De eo scribentes citant l. ult. D. de iur. fisc. quæ est de Procuratore Patroino non de patrono. Quod de iis qui deferre non possunt, congruit cum l. deferre. D. de iur. fis. & aliis quibusdam: quibus adiiciendi sunt conductores, procuratores, actores prædiorum fiscalium. l. i. §. de conduc. & proc. Quod de seruo, cum l. pen. §. qui acc. non pos. Quod de xxx. diebus, idem relatum est in Eustathij libro de temporibus adducta hac lege, iis verbis: *ἀλλ' ἡμερῶν ὀφείλει παρῆσαι ὁ ἀναγκαστὴρ φισκάλια ἀκίνητα πράγματα, ὡς β' ἰτ' κωδ. τ' ἰά. δ τ' πενταία.* Quod de octauæ partis præmio, idem ex hac lege Harmenop scripsit lib. i. Epit. tit. v. Quod de x. dierum interuallo, congruit cum l. per interuallum. D. de iudic. l. properandum §. eod. Est tamē Nou. immutatum. Quod de custode possessionis, pertinere videtur ad l. ult. §. de adq. pos. l. meminerint. §. vnde vi. l. i. §. si per vim vel alio modo. In fine puto magistrum officiorum significari.

De petitionibus bonorum sublati.

TIT. XII.

Veteres libri, De petitis, nō malè. nam & petita dixere pro petitionibus, sicut indicta & æstimata & nota. Suidas, *παιτίτα. ῥωμαϊκὴ λέξις. σημαίνει δὲ γνώσιμα ἀτήσεως.*

E I. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS, ET THEODOS. AAA. EVTROPIO PP. Quisquis in crimine maiestatis deprehensus fuerit & punitus, bonaque eius (sicut plectendi consuetudo criminis habet) fiscus inuaserit: nullus eadem sub specie munificentiae principalis audeat proprio iuri poscere. qui contra legem id ausus fuerit sperare quod non licet, reus violatae legis habeatur. Sed quoniam plerumque ita in nonnullis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: ne rescripto quidem nostro aduersus formam latae legis loci aliquid relinquatur. Si quid autem ex bonis talibus nostro iudicio, nullo tamen desiderante atque poscente, cōcedi cuiquam voluerimus, huiusmodi tantum valeat liberalitas. DAT. XVI. KAL. DECEMBR. THESSALONICAE GRATIANO V. ET THEODOS. AA. COSS.

Tom. 4.

b iij

Proscriptorum bona peti non posse, vltro dari posse. Tantum igitur abest, ut viuentium qui nondum damnati sunt bona peti possint, ut nec mortuorum & damnatorum bona honestè petantur. Sub specie.] legendum, sub spe. & ideò mox, *Qui contra legem inquit, id ausus fuerit sperare. Violata legis.]* Sacrilegij. l. i. j. vt dig. ordo ser. l. 13. j. de erog. mil. an.

I I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Omne semen alienas appetendi fortunas stirpitus eruere cupientes, nulli deinceps volumus petitionis rerum esse licentiam. Et si intestatus quisquam quædamve, ac nullis ex numero propinquorum existentibus, vel vxore vel marito, fati munus impleuerit, cuiuscunque sit condicionis aut sectæ, seu quolibet titulo res fuerit fiscalis: nemo audeat ad petitionem rerum defuncti defunctæve, cuiuscunque fortunæ aut sectæ sit, si fisco nostro locus pateat, adspirare: cum ne illis quidem, quorum actu atque officio petitionum procedebat effectus, impune liceat sanctionibus nostris aduersari. Sed vir illustris quidem cuiuscunque temporis quæstor, si oblatæ petitioni subscripserit, vel etiam responsum dederit, virque illustris comes rerum priuatarum, si vel instrui permiserit, vel petitionem, si qua insignuatur, admiserit: indignationem nostri numinis sustinebit, ceterisque fiet vindictæ & temeritatis exemplum. Memoriales verò qui excipienda huiusmodi rescripta vel implenda curauerint: & palatinos qui instruxerint vel gesta admissæ petitionis ediderint, bonorum proscriptioe puniri decernimus. Pari forma res etiam ciuiles, & ad ius publicum pertinentes ab omni petitione muniendas esse censemus: scilicet, nec pragmatica iussione, vel sacra adnotatione, vel quolibet oraculo diuino, seu mandatis (si qua contra hanc sanctionem nostram fuerint impetrata) quodcunque roboris habere validitatis. DAT. XI. KAL. MAII, THEODOSIO A. XVIII. ET ALBINO COSS.

Hæc est Constitutio Valentiniani de competitionibus, qua definitur vacantia bona & generaliter res fisci aut reipubl. peti non posse. Puniri quæstorem, comitem rerum priuatarum, memoriales, palatinos quorum interuentu vel opera tales petitiones admittæ & instructæ fuerint. Quæstor sacri palatij petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat, & vt hoc loco omne eius officium paucis exequar, leges dictabat, precesq; ac responsa subnotabat, vt constat ex Notitia Rom. Imp. & No. 53. & 114 l. vlt. §. de diu. res. Symmachus ad Auson. Quæstor es, memini: consilij regalis particeps, scio: precum arbiter, legum conditor, recognosco. & alio loco: Te magis quæsturæ honos & condendarum sanctionum vsus exercuit. Procop. i. de bel. Pers. *εἰ μὴ πρέσβυτος ἐκώλυσεν ὡς βασιλεῖ τότε παρήδρανε πλὴν τῆς χαλκιδεύς κοιλάτωρος ἀρχὴν ἔχον ἀνὴρ δίχμοτος, διὸ δὴ ἔτι νόμον τινα εὐπρωτῶς ἔγραψεν.* & alio loco: *Τειβουμαῖος βασιλεῖ παρέδρανος, κοιλάτωρα πῦτον χαλκοῦσι Ρωμαῖοι.* His verò de causis Quæstor iustitiæ & legum custos appellatur, & thesaurus famæ publicæ, & armarium legum in Nou. Valentin. De homic. cal. fac. & à Cassiodoro duob. aut tribus locis. denique is planè est Quæstor quem in aula Cancellarium appellamus. quod si iungatur, quæ ad l. vlt. j. de discul. reuicimus, liquidò cõstabit. His porro verbis Quæstor rescriptis & constitutionibus subscribebat, **QUÆSTOR LEGI**, addita die, vt in Constitutionibus Iustini & Tiberij de adscriptitiis. Præcedebat subscriptio principis addita etiam die. quod iis verbis significatur in Nou. Valentiniani de homic. cal. fac. **ET MANU DIVINA. DIVINITAS TE SERVET PER. MVLTOS ANNOS.** & Nou. de ind. reliq. quod tamen deest in impressis. **ET MANU DIVINA. OPTAMVS VOS FELICISSIMOS,** &c. Addebatur etiam dies quo is ad quem dirigetur

- A** rigeretur constitutio, eam accepisset, & quo fuisset antelata, id est, programme proposita. l. 27. C. Th. de iis qui super rel. cont. ideoq; in vna nonnunquam & eadem Constitutione quatuor dies iis verbis subnotatos inuenias, Data, Subscripta, Accepta, Antelata, vel Lecta, vel Allegata. Etiam illud adiiciam eundem morem posteriores Imperatores retinuisse, vt & ipsi subscriberent cōstitutionibus & chartularius cubiculi, quē vocarunt τὸν ἐπὶ χειρικλείας. Habemus sanè constitutionem quādam Manuelis hac subscriptione. εἰς τὸν ἑμὴν χειρικλείαν, καὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου. Μανὴ ἡλ' ἐν χῶ τῶ θῶ πρὸς βασιλέως πορφυρογέννητος, καὶ αὐτοκράτορος Ρωμανῶν ὁ Κομνηνός, καὶ χεῖραθεν ἀπὸ πωρηιδίου Ἑλλάδος χερσὶν ἀφ' ἐμῆς μετὰ ξηρῆς ὀξείας καὶ ἔξωθεν. τὸ ἀφ' ἐμῆς τῶν ἐπὶ χειρικλείας καὶ δι' ἐμοῦ Θεοδώρου τοῦ εὐπειθέτα. Sed ad rem. Ad quæstorem pertinebant memoriales, id est, vt Græci interpretatur hoc loco, οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, & ad l. eos. j. de exc. mun. οἱ τῶν ὑπομνημάτων πάντων, & ad l. 5. j. qui mil. pos. τῶν κελύσεων φύλακες, qui leges & rescripta excipiebant & implebant, id est, perscribent aut perscribi curabant. Eorum obsequio res quæstoria agi dicitur in l. vl. j. de prox. sac. scr. rectè. erant namq; adiutores quæstoris & ex diuersis scriiniis assumebantur, vt in eo titulo fusius demonstraturi sumus. Comes rerum priuatarum iudex erat, & gubernator priuatæ substantiæ principis, ex qua censebantur vacanti caduca, & iis similia. l. vl. s. tit. prox. l. 3. l. vl. s. de bo. vac. l. vl. s. de fide hastæ fisc. Eius apparitores Palatini appellantur, quorum interuentu competitiones instruebantur & insinuebantur comiti. quod hæc lex in posterum fieri vetat. Quisquam quædamve.] Ver. quisquam quæquamve. Res etiam ciuiles.] Res ciuiles sunt quæ ad Rempubl. vel ciuitatem pertinent, veluti opera publica. l. si aliquando. s. de op. pub. secundum quam est apud Calsiodorum lib. vii. formula de Competitoribus. Earum verò rerum arbitrium Imperatores sibi vindicabant, atque ideo petebantur ab Imperatore priusquam hæc Nouella competitiones sustulisset, & ita cū olim fuisset erarium diuisum à fisco, qua ex causa Frontinus de aquæductibus, commoda publicæ familiæ ex ærario, Cæsaris ex fisco dari ait, ærario tamen & primus omnium Imp. Augustus abutebatur, atque vt Dio scribit lib. lxxx. λόγῳ erant hæc duo distincta, non ἑοῦ. Pragmatica.] Pragmatica fit de consilij sententiâ solemniter suggestione aliena precibūve. l. vl. j. de prox. sac. scr. Adnotatio ad libellum breuiter annotato nomine principis, vt in Nou. Valentin. de hom. cau. fac. in qua illud singulare est quo vtimur, sine adnotatione principis eadem casu vel sui tuendi causa factam non purgari, quod confirmatur hoc Philonis loco i. de vita Mosis. ὁ κτείνων ἄνθρωπον εἴ τι δικάσῃ, καὶ ἀμυρόμενος, καὶ βιασθεὶς, ὑπὸ πρὸς εἰρηδοκεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀνωτάτω καὶ κοινῶν συγγένειαν. Sic verò iudex aliàs per adnotationem, aliàs cognitionaliter lites disceptat. Nou. 86. Adnotationem ita definit Theodorus: τῶν ἀσημειώσας ἔστιν ἢ τὰ κλειωτέρα τῶν λαλῶντων ἀεὶ λαμβάνουσα καὶ γράφουσα ταῦτα ὡς ἐν ἑμῶν, καὶ δι' ὀλίγων, ὅποια εἶδον ὄντα παλαιὰ βασιλικὰ σημειώματα. Oraculo diuino.] Simplici iussione principis subnotata à quæstore solo vel magistro sciiniorum. Mandatis.] hæc citra suggestionem aut libellum dantur. l. vl. j. de colla. don. & quidem si vltro, rectè. l. i. s. si tacita alterius competitione, non rectè.

De iis qui se deferunt. TIT. XIII.

E

- I. IMP. CONSTANTINVS A. RATIONALI HISPANIARVM.** Is cuius tacitæ fidei commissâ fuerit hereditas, statim officio grauitatis tuæ nunciet & gesta prodat, & continuò quod actum fuerit renunciet: & post hanc fidem, tertiam ex omnibus defuncti bonis percipiat portionem. Quòd si ab vxore defuncti istud ad officium deuotionis tuæ fuerit reuelatum: ipsa etiam quam defunctus esse voluit heredem (si gesta appa-
F tur, & cum fisco nostro celebret diuisionem, id etiam habitura priuilegium vt prior eligat optionem. & tunc occultator ille gestorū fisci & mulieris pariter inimicus, exutus omni patrimonio suo, ac fisco vindicato, in insu-

lam deportetur. DAT. ID. MART. GALLICANO ET BASSO A
COSS.

Delatores aut alios deferūt aut seipfos. Si alios deferāt neque calumnientur, pro præmio eorum quæ denunciarunt certam partem ferunt, veluti quartam aut octauam. Si seipfos deferunt, vt si is cui tacitè fideicommissaria hereditas relicta est profiteatur se capere non posse, ei datur pro præmio dimidia pars ex edicto Traiani, vel assis si nondum quicquam restitutum sit, vel dodrantis si restitutus sit dodrans. quam distinctionem comprobat l. edicto. & l. cum tacitum. D. de iur. fis. Quod si heres, à quo tacitè incapaci relicta est fideicommissaria hereditas, pœnitentia actus se detulerit, tertiam partem assis habet pfo præmio. Maius est præmiū corū qui se, quā qui alios deferunt. quo enim difficilius quisque seipsum defert, eo maiore præmio inuitandus est. qua ratione etiam fideicommissario plus tribuitur præmij quā heredi. Statim.] post apertas tabulas. l. edicto. §. cum ante. D. de iur. fis. Post hanc fidem.] quam fisco præstitit. Ab vxore.] Dixit de herede, nunc dicit de vxore fideicommissaria. Vxor verò est incapax ex lege Popia decimaria, ideóque tacitum fideicommissum ei perperam relinquitur. quod etiam indicat l. ult. in prin. D. de his quæ vt ind. At certè ex constitutione l. 2. §. de infir. pœ. cœlib. non est incapax. Ad officium.] vet. officio, vt. §. Ipsa etiam quam defunctus esse voluit.] per interpositionem tacitæ fidei. Apparuerint.] vet. aperuerit. hoc est, si seipsam detulerit. Non potest mulier nisi seipsam deferre. l. ait. D. de iur. fis. Ex omni.] ex assè. Imò non nisi ex dodrante si dodrans vxori iam restitutus sit. Quadrans autem deductus ab herede, in fiscum redigitur. Occultator.] heres administrat secreti fideicommissi.

Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit. TIT. XIII.

In Cod. Th. sic titulus conceptus est, Si petitionis socius. At quia petitiones postea sublatae sunt, non liberalitates, ita eum inuertit Tribonianus, Si liberalitatis imperialis socius. quod idem eadem ratione fecit. in l. pe. §. de iur. fis. & l. pe. §. de bo. vac. quemadmodum constat ex l. 30. C. Th. de petitionib. & multis aliis.

I. IMP. CONSTANTIVS A. ORIONI COM. R. P. Iubemus vt si quis fortè ex his quibus communiter à nobis aliquid donatū sit, nullo herede relicto decesserit: ad cōsortem potius solatium, quā ad personam aliam pars decedentis perueniat. DAT. XV. KAL. IVL. MEDIOLANI PHILIPPO ET SALLIA COSS.

Confors consorti in eo quod donatum est, sine competitione succedit excluso fisco. quod etiam in nauiculariis, decurionibus, cohortalibus, militibus fabricensibus, clericis locum obtinet, titu. de her. dec. l. si quis presbyter. §. de epif. & cler.

De thesauris. TIT. XV.

I. IMPP. LEO ET ZENO AA. EPINICO CONSVLARI. Nemo in posterum super requirendo in suo vel alieno loco thesauro, vel super inuento ab alio vel à se, effusis precibus pietatis nostræ benignas aures audeat molestare. Nam in suis quidem locis vniquire, dūmodo sine sceleratis ac puniendis sacrificiis, aut alia qualibet arte legibus odiosa, thesaurum (id est condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia) querere, & inuento vt, liberam tribuimus facultatem, ne vltius dei beneficium inuidiosa calumnia persequatur: cum superfluum sit hoc precibus postulare

A re, quod iam lege permissum est, & postulanda imperatoris maiestatis videatur præuenire liberalitas. In alienis verò terrulis nemo audeat inuitis, imò non volentibus vel ignorantibus dominis, opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si nobis super hoc aliquis crediderit esse supplicandum, aut præter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit: totum hoc locorum domino reddere compellatur, & velut temerator legis saluberrimæ puniatur. Quòd si fortè vel arando, vel aliàs terram colendo, vel quocunque casu, non studio perscrutandi in alienis locis thesaurum inuenerit: id quod repertum fuerit, dimidia retenta, altera dimidia data, cū locorum domino partiatur. ita enim eueniet, vt vnusquisque suis fruatur, & non inhiet alienis. DAT. VI. ID. OCTOB. LEONE IUNIORE A. COS.

Id est condita.] Casiodorus v. i. thesaurum definit depositiuam pecuniam quæ longa vetustate competentes dominos amisit. Mobilia.] Legendum *monilia*, vt in l. 2. C. Th. de thesaur. Dei beneficium.] fortunæ donum in l. si is qui. D. de acqu. rer. dom. Calumnia.] fisci. nam inuentos thesauros sibi fiscus vindicabat, nisi inuentor eorum retinendorum facultatem impetrasset à fisco. Imò non.] Quidam Cod. Id est non. quod probo. Sic enim tollitur ambiguitas verbi, inuitis. nam inuiti sunt qui nolunt, vel qui non volunt. Altera dimidia.] Quid opus fuit hac constitutione cū iam id esset ab Adriano clarè constitutum? nempe quòd deinde post Adrianum dimidiam loci domino concessam, ad quartam Imppp. Gratianus, Valent. & Theod. rede gissent. d. l. 2. Est & hac de re Leonis Nou. l. i.

De annonis & tributis.

TIT. XVI.

Annonæ in speciebus consistunt veluti frumento, vino, oleo, pane, carne, sale. Tributa in corporibus veluti auro, argento, ære, equis, vestibus, quæ & intibutiones & contributiones dicuntur. & sunt duplicia, soli & capitis. l. ult. D. de cens. Capitis sunt qui stipendia vocent. Tertul. in Apologet. *Si agri tributo onusti viliores, hominum capita stipendio censa ignobiliore.* Conserunt autem & annonam & tributa possessores, id est, domini prædiorum prouincialium quotannis vel ipsi prædiorum conductores. l. sine herede. §. Lucius. D. de adm. tut. per causam tuendi exercitus. l. 2. j. de exact. trib. Exulabat autem huius tituli prima Constitutio vt & ceteræ, quòd Græca esset, quam ex lib. 1 v. 1. βασιλικῶν restituiimus.

I. Αἱ χολάζουσαι τὸ λοιπὸν ἀνόναι καὶ αἱ κεφαλιπύοναι τῶ δημοσίῳ διαδικεῖσθωσαν, καὶ μὴ διαμείσθωσαν ὡς τῶν ἀρχόντων ἐτέροις, ἢ εἰς δημόσια ἔργα δίχα θείε τύπου, καὶ πλὴν δόσιν, καὶ τὴν πρόπον τῆ δαπανήματος διορίζοντος, ἀλλὰ μὴδὲ ἐκ τῆ δημοσίε χάρονος εἰς ἰδιωτικὸν, ἢ δημόσιον ἔργον ὕλα μεταδεδεῖσθωσαν, ἢ εἰς ἀγορασίαν ὕλῳ χεῖματα διδεδεῖσθωσαν ἄνευ θείε τύπου τῆ ὡς βαίνοντος οἴκοθεν τὸ δημόσιον πληρουῦτος, καὶ τῆ πρὸς φόρου σκελίε βαρυτάτοις ἑπιτιμίαις ὑποκειμένου.

Capita vocat veluti fœnum, paleas, vt diximus in l. 9. §. tit. 1. quæ vnà cum annonis, magistratibus diuersisq; officis præstantur. l. 2. j. de cur. pub. l. 1. & 2. §. de off. præf. præt. Afr. Nou. 27. & sequentibus. Vacantes autem, quòd fit illis sine successore defunctis, vt cetera bona ad fiscum legibus caducis redeunt. l. 1. Cod. Th. de anno. ciu. nec sine sacra forma à præsidibus impendi in opera publica possunt. Sed neque ex fiscali canone materis vel pecunias in eadem opera à iudice transferri queunt, vel si temerè transferantur de suo cogetur fisco satisfacere, competens etiam scriinium quòd ea transferri cōcesserit, grauißimis pœnis subiicietur. Longè alia est ratio multarum. l. pen. §. de mod. mult.

II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VALERIANVS CÆSAR, ANTIOCHO. Æs quidem alienum pro por-

tione, ex qua quisque defuncto heres extiterit, præstari oportet. annonas autem is soluere debet, qui possessiones tenet & fructus percipit. P P. * SECVLARE ET DONATO COSS.

Si plures defuncto heredes extiterint, æs alienum præstabunt pro hereditariis portionibus ex XI. tab. Species annonarias is præstabit, qui possidet prædia & percipit fructus. Sunt enim hæc prædiorum onera non personarum. Prædiorum obligatio inter heredes non diuiditur. Personalis obligatio diuiditur.

III. IMP. DECIVS A. CITICIO. Indictiones non personis sed rebus indici solent. & ideo ne ultra modum earumdem possessionum, quas possides, cōueniaris, præses prouinciæ prospiciet. DAT. XVII. KAL. NOV. AEMILIANO ET AQUILINO COSS.

Indictionis nomine continetur annonaria & tributoria functio. Plinius ad Traianū, Nec nouis indictionibus pressi ad vetera tributa deficiunt. Onera hæc sunt possessionum non personarum, & ideo eorum nomine quæ non possideo, ea non agnosco. No. 128. l. Imp. D. de public.

IIII. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROCLIANVM. Omnes pensitare debebunt, quæ manus nostræ delegationibus adscribuntur. nihil amplius exigendi vel remittendi potestatem esse. nam si quis vicarius aut rector prouinciæ aliquid iam cuiquam crediderit remittendum: quod alij remiserit, de propriis dare facultatibus cōpelletur: DAT. XV. KAL. IVL. CP. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Ait, Delegationibus.] Suda δὴ ἀλλοτρίων τῶν Ρωμαίων ἢ ἐκτὸς τῆς σιτιπμποπιῆς, καὶ ἢ ἀνόνων μετὰ κομίδην. Delegationes igitur descriptiones sunt quibus exigendorum tributorum & annonarum modus continetur, quæ & delegatoriae dicuntur, quod delegari mittique in prouincias solent, ἀλλοτρίων, ἀπομνήματα, ἀπογραφά. Manant autem à principe, nec quidquā à vicariis aut præsidibus amplius exigendum est quàm eis continetur. Sed neque remittendū ex eis quidquā. Vel remittendi potestatem esse.] hæc absunt à vet. lib. & C. Th. quod sequor proboque. Nam si quis vicarius.] Vicarij sunt præf. prætor. vicarij, viri spectabiles, qui ex mandato principis in diocesem aliquā siue tractū mittuntur multas habentem prouincias. l. i. j. de prox. fac. scr. l. i. j. de off. vic. l. i. j. vt omn. iud. l. i. j. à præfecto. D. de leg. 3. Propriam igitur iurisdictionem habent non à præfecto mandatam. quod & de legatis proconsulum verè possim affirmare, & si, quod opto, erit otium, quandoque comprobabo. Quot fuerint vicarij cum in Oriente, tum in Occidente, Notitia Romani imperij indicabit. Præsides sunt clarissimi, & sub eorum cura vna tantum prouincia est, & propriè ij sunt qui ordinarij & ἐμβαστοι dicuntur l. vltima. j. de mo. mul. l. omnes. j. de epis. & cle. l. 2. j. de prox. fac. scr. No. 20. 31. 103. 112. quasi infimi ordinis, vt ordinarij milites, hoc est, gregales & manipulares.

V. IMP. CONSTANTINVS A. AD VRANIVM. Omnes omnino ad obligationem functionum publicarum oportet vrgeri. lege enim nostra signatum est, nec esse extraordinaria nec vocari, quæ solemniter à prouincialibus deuotissimis conferenda sunt. DAT. III. NON. FEB. CONSTANTIO A. II. ET CONSTATE COS.

Canon propriè est pensio quæ ex emphyteuticariis prædiis redigitur. Sed & obligatio & indictio pro canonicis & ordinariis habentur. & ideo ab eis nemo excusatur. Ab extraordinariis plerique excusantur.

A VI. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD DRACONTIVN VIC. AFRICAE. Pro locis ac proximitate possessionum, annonam ad limites transuehi præcipimus. DAT. XV. KAL. IVL. MEDIOLANI VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Ut transuehendæ ad limites & conferendæ annonæ militaris opus proximis possessoribus imponatur. l. 4. j. de erog. mil. an.

B VII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOS. AAA. AD PRINCIPIVM PP. In fraudem annonariæ rei ac deuotionis publicæ elicitedamnabili subreptione rescriptum, manifestum est iure non posse vires sortiri. circa omnes igitur pat. atque æqualis illationis forma teneatur. DAT. VIII. KAL. OCTOB. AQVIL. ARCAD. A. I. ET BAVTONE COSS.

Ne ex rescripto quidem principis potest quisquam canonicas illationes subterfugere, quum sit contra vtilitatem publicam. Vnius enim immunitas onerat alios.

C VIII. IMPPP. VALENTIN. THEODOS. ET ARCAD. AAA. CYNEGIO PP. Nemo possessorum ad instruendas mansiones vel conferendas species longius delegetur: sed omnes, itineris ac necessitatis habitatione, delegentur. DAT. X. KAL. IAN. CP. ARCADIO A. I. ET BAVTONE COSS.

Mansiones vocant ἀλλαγὰς siue diuersoria, in quæ se recipiunt milites expeditionis tempore, vel etiam facer comiratus. Posteriores dixere Mansus. Vtrumque à manēdo. & inde manentes in Historia Helmodij, & Gallis, *Maisons*. Villæ sic possunt appellari, *συσήματα* Clementi in Petro, *αποδοθέν κτ' δύο συσήματα*. Separantur à ciuitatibus & oppidis in l. 9. C. Th. cod. tit. l. 2. j. de cond. in pub. hor. l. modios. j. de suscep. l. 2. j. de luc. adu. l. Claudiopolis. C. Th. de decur. Ex annonis & pabulis instruuntur ex collatione vicinorum, non ex collatione eorum qui procul disiuncti sunt.

E IX. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Mediterraneæ ciuitates antea maritimis & maritimæ mediterraneis onerabantur expensis, vt plus haberet dispendij translatio, quàm deuotionis illatio. hoc non solum in præfenti, verumetiam in posterum prohibemus ea lege, vt se vltimo nouerint supplicio puniendos qui ista commiserint. DAT. III. NON. SEPT. VALENTIÆ HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Ad limites & ad mansiones annonarum transuectio finitimorum est, quia & collatio. Quorum igitur est collatio, eorum est etiam transuectio, nec quas conculerint mediterranei, transuehēt maritimi vel contra. Alij sunt maritimi, alij ripenses, alij mediterranei, id est, à mari fluminibusve remoti. Cicero de suppliciis. *Centuripinos homines maximè mediterraneos*.

F X. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MINERVIO COMITI R. P. Obsistere commodis publicis & statutis necessitatibus non possunt privilegia dignitatum. Vnde vt quisque de prædiis emolumentum consequitur, si non is euoluto anni spatio, intra sex menses omnem, cui esse constrictus dicitur, reliquorum intulerit cumulum, ad ipsos qui sunt

domini pædij, exactiōnem volumus pertinere. PP: ROMAE HONORARIO A. IIII. ET EUTYCHIANO COSS.

Dignitates ab extraordinariis muneribus excusantur, ab statutis, id est, canonicis nō item. & ideo si coloni vel emphyteuticarij eorum qui in dignitate positi sunt, annonarum & tributorum onera non præstant, uti oportet, eis eorum præstatio incunbit. Deficiente colono, dominus conuenitur, etiam si dignitate aliqua præditus sit, non quidem statim, sed post sex menses ab anno cuius indictiones colonus debet.

XI. IIDEM AA. ADRIANO P. P. Iudices, quos circa profliganda ærarij nostri compendia negligentes ac desides fuisse constiterit, omnia quæ in administratione positi perceperunt emolumenta, reddere compellantur. DAT. XIII. KAL. MAR. MEDIOL. VINCENTIO ET FRAVITTA. COSS.

Iudices, id est, præsides, quorum munus est tributorum exactiōni incumbere. I. in fiscalibus. j. de exac. tri. No. 161. Cassiodorus in formula rectoris prouinciæ. *Tibi fiscalium tributorum credita monstratur exactio.* Idem & Catholicorum munus est, & ex Constitutione Augusti iam ab initio Proconsulum. Dio LIII. τῶς φόρουσιν ἀνὴπατοι παρ' ὧν ἀρχουσιν ἐσπράσσουσιν. Circa profliganda.] Græci vertunt, εἰς ἀπατητέα. Emolumenta.] annonas, capita. I. peræquatores j. de censibus.

XII IMP. THEODOSIUS A. ISIDORO PP. ILLIRICI. Id ab vnaquaque prouincia censuimus expetendum, quod ab iisdem nuper esse promissum tua sublimitas indicauit: ut nullus verò de cetero ad possessiones eorum (quod maximè formidant) inspector accedat, Macedonum reliqui exemplum secuti, mediæ quantitatis, ut obtulisse noscuntur, tributa suscipiant. sed hi qui protestati sunt nihil à se ultra tertiam partē posse conferri, illud exoluant, ad quod se indubitanter fore idoneos pollicentur. Quæ dispositio in perpetuum obseruabitur, sacrosancta Thessalonicensis ciuitatis ecclesia excepta: ita tamen ut aperte sciat, propriæ tantummodo capitulationis modum beneficio nostri numinis subleuandum, nec extraneorum grauamine tributorum rempublicam ecclesiastici nominis abusione lædendam. DAT. VI. ID. OCTOB. CP. VICTORE V. C. COS.

Duplex fuit Illyricum, Orientale & Occidentale, quod Beatus Rhenanus obseruauit ad librum de Notitia Romani Imperij. Hæc lex pertinet ad Illyricum Orientale cuius duæ sunt diœceses, Dacia & Macedonia. Daciæ prouinciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripensis Mœsia prima, Dardania, Præualitana & pars Macedoniae Salutaris. Macedoniae sex, Achaia Macedonia, Creta &c. Id verò constituitur hac lege, ut singulæ prouinciæ Illyrici ea conferant quæ obtulerunt & promiserunt tantum, & ne augēdi tributi causa quisquam inspector vel peræquator prouincialium possessiones accedat, id est, dimidiam canonis partem. Soli Achæi præstant tertiam partem, quod testati sint se amplius facere non posse. legendum in hac lege, ut in Vet. & Theod. pro, *sed hi, Achiui.* Excipitur etiam Thessalonicensis ecclesia, quod & antè fuit propositum I. sacrosancta. de sacr. eccl. Huic remittitur capitatio. Ceteris ecclesiis non item. Non licet abuti nomine ecclesiæ euitandorum canonum causa. I. placet. I. omne. s. de sacr. eccl. ne grauetur Respub. quæ quò pluribus datur immunitas, eò certè maiora tributa pendit. l. 4. j. de exat. trib. l. 1. j. de colleg. l. 2. j. de pri. do. Aug. No. 43. Quid sit capitatio, F mox dicam. Sequitur vltima Constitutio quæ hætenus defuit.

XIII. Ἀὐτοκράτωρ, Αναστάσιος Ἀνθεμίου ἐπίρχω τῶν πραιτωρίων. Ἐὰν μὲν αἰτήσῃ ἐπαρχία ἢ πόλις

- A** πόλις κουφισμὸν λαβεῖν τυχαῖς (σωτελείας, ἢ ἐπόπιου, ἢ ἐξισωτικῶν) πεμφθῆναι, ἀναφερῆσθαι μὲν ἢ δέσσης αὐτῆς εἰς βασιλείαν, καὶ ἐξ ἐπιλογῆς αὐτῆς ὁ ἐπιτηδῆσιος πρὸς τὸ πεμπέσθαι, ὅριον πρῶτον διδόναι, καὶ ἔπειτα μίωσιν ἕως τοῖς ἐπαρχοῖς, μηδεὶς τύπος διδόναι ἐπὶ τῆς μίωσιν αὐτῆς εἰ μὴ αὐτοὶ οἱ ἐπαρχοὶ ἀναδιδάξωσι βασιλείαν πάντα τὰ παρ' αὐτῆς ἀναδιδαχθέντα καὶ ζητηθέντα, καὶ ἕως θεῶν· σικωφανθῆναι τύπος ὀφείλων πᾶσι τρόποις πρῶτον φυλάττεσθαι· ὁ δὲ καὶ εἰς ἀνθρώπους δέσσης πρῶτον ποίησιν ἐξισωτικῶν, μὴ ἐπιδιδόναι, μήτε δὲ κουφισμὸς, ἢ μίωσις, διωκεῖται, ἢ πρῶτον ἀφαιρῶν μήτε ἐποψία, μήτε ἐξισωτικῶν γινέσθαι, χωρὶς βασιλικῆς ἐγγραφῆς κελεύσεως, ἀλλὰ μήτε σικωφάντας ποιεῖται οἱ ἐπαρχοὶ ὑπὲρ χρεῶν πρῶτον ἀποκρίσεων τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, μήτε σιτηρέσια πρῶτον ἀφαιρῶν, ἢ ἄλλως πῶς χρεῖματα, ἢ μὴ παρεχόμενα τῶν ἀρχῶν ἢ παρεχόμενα μὲν, ἀλλὰ δὲ τῶν ἑλλήνων τῆς ταῦτα κομιζομένων σωματικῶν ἀργήσαντα, ἢ ἀλλὰ τὸ παυθῆναι τῶν ἀπάντων χολάσαι διὰ παρεχόντων τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ ταῦτα πάντα σικωφανθῆναι μόνως ἀνθεντίας γινέσθαι καὶ τὸν θεὸν ἐγγραφῶν τύπον. Οἱ δὲ μὴ τοῦτο πρῶτον φυλάττοντες καὶ τὸ διδόναι οἴκον σποδιδόντων, καὶ πᾶσαν ἄλλω ζημίαν τῶν ἀποψῆν τὸ δημόσιον μήτε δὲ ὑποθήκας, ἢ πρῶτον ἀφαιρῶν ἐπὶ τῶν οφειλομένων δημοσίοις ἐνδιδόντων, ἢ τῶν νενομισμένων πρῶτον ἀφαιρῶν χωρὶς ἐγγραφῆς θεῶν κελεύσεως. Ὁ δὲ τῶν καὶ ἀνθεντίας οἰκείαν ποίησιν οἴκον καταβάλλει τὰ κεχρησθέντα τῶν δημοσίων, μήτε δὲ τὰ πολιτικῶν χρεῖματα ὅσα, ἢ τῶν δημοσίων εἰσφέρειται, ἢ τοῖς πόλεσιν ἀφαιρῶν εἰς ἑτέρας μεταφερέσθαι χρεῖας, ἢ πρῶτον ἀφαιρῶν χωρὶς θεῶν κελεύσεως. Καὶ ἡ τάξις δὲ τῆς ἐπαρχῶν εἰ μὴ πάντα τὰ παρεχόμενα τῆς ἀλλοτρίου ταῦτα πρῶτον φυλάττει καὶ διδάξει τὰς ἐπαρχοῖς, καὶ οἱ ἀρχόντες τῆς ἐπαρχῶν, καὶ αἱ πενθόμενα τῶν αὐτῶν, καὶ οἱ λοιποὶ δημοσιεύοντες εἰ ταῖς τοιαύταις κελεύσεσιν ὑπουργήσονται, οἴκον διδόντων τῶν συμβάσαντων τῶν δημοσίων βλάβην, καὶ ὡς τῶν νόμων καταφρονησάντες πενήτηντα χρυσὸν λίτρας πρῶτον ἀφαιρῶν. Πρῶτον δὲ πάντα τὰ δημόσια εἰσφέρεισθαι ἕτερον ἀλλὰ καὶ τὰ λεγόμενα ἀρμυριακά τετέτι χαλάνδαις Ιαπωναίαις, καὶ χαλάνδαις Μαίαις, καὶ πρὸς τῶν τέλει τῆς ἐπιτηδῆσιος ἐξισωτικῶν πρῶτον μερῶν ἀφαιρῶν τῆς δημοσίων, καὶ μηδεμίαν χηνοτομίαν ἐν τῶν μέσω γινόμενης καὶ τῆς (σωτελείων). Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀρμυριακά τετέτι χαλάνδαις ἐν δύο καταβολαῖς (σωτελείων) τῶν αὐτῶν (σωτελείων) εἰ βούλονται τῶν πρῶτον (σωτελείων) πρῶτον, καὶ ἐν δύο καταβολαῖς ἀναῆμυσιν καταβάλλειν. * καὶ τὸ ἕτερον ἡμῶν ἐν τῶν Σεπτεμβρίῳ τῆς μελλούσης ἐπιτηδῆσιος καταβάλλειν. Εἰ δὲ καὶ πρῶτον βύλοισι τὰ ἀρμυριακά δημόσια καταβάλλειν ἐχέτωσαν τὸν Σεπτεμβρίον μῶν τοῖς μελλούσης ἐπιτηδῆσιος πρὸς ὑπὲρ θεῶν αὐτοῖς δεδωμένων. τὸ δὲ πρῶτον ἀπεταλμένων καὶ (σωτελείων) εἰσφέρεισθαι ἐν τῶν πρῶτον ἐχέσθαι ἐπιτηδῆσιος ἐπειδὴ τῶν δημοσίων, καὶ ἢ πρῶτον ἀφαιρῶν αὐτῶν.
- D** DAT. KAL. APRIL. PAVLO V. C. COS. *Interpretatio Latina.* Si provincia vel ciuitas releuationem petat animalis functionis vel inspectorem, aut peræquatorem, referatur petitio ad principem, eiusque arbitrio idoneus mittatur prius iureiurando præstito: ex cuius tamen relatione facta præfectis prætorio non aliter forma vlla detur, quàm si præfecti ea omnia quæ ab eo didicerunt & quæsierunt principem edocuerint, atq; ita sacra proferatur forma modis omnibus obseruanda. Priuati autem iis de rebus preces ne porrigant. Nec releuatio vel deminutio perpetuò, vel ad tempus, nec inspectio nec peræquatio fiat aliter, quàm ex scripta iussione principis. Sed neq; præfecti delegationes faciât pro tempore præcedenti, neq; annonas vel pecunias quibusdã seorsim addicât, nõ præstitas initio, vel postea defectas causæ præstationis accipiendi uel corporum defectu: verum hæc omnia fiât ex sola auctoritate principis scripto comprehensa. quod q̄ nõ obseruarint, & data & omne damnũ quod fiscus senserit, ei de suo resarciât. Is etiã q̄ debitoribus, fiscali dederit dilationes, præscripserit uel terminos alios quàm legitimos sua auctoritate sine iussione principis quæ debetur fisco de suis facultatibus exsoluat. Sed neq; pecunias ciuiles fisco inferendas, vel ciuitatibus deputandas, in alios uel transferat, vel quibusdã personis deputet sine auctoritate principis. Et officium præfectorum nisi omnia quæ cõstitutione continentur, obseruauerit, instruxeritq; præfectos & præfides, puinciarum obsequentiãq; illis officia, & ceteri q̄ res

fiscales tractant, nisi iis iusionibus paruerint, fisco contingens damnum de suis facultatibus præstabunt, & legis contemptores L. libris auri multabuntur. Tripertito autem omnia fiscalia inferantur, ea etiam quæ Armeniaca vocant, videlicet kal. Ianuariis, & kal. Maiis, & ad finem indictiois in tres æquas partes diuisa, nulla in medio collatoribus inuouatione faciēda. Quia verò Armeniacorum tributorum præstatio duabus pensionibus diuiditur, liceat collatoribus, si velint, priorem consuetudinē huic Constitutioni præferre, & duabus pensionibus soluere, * & aliud dimidium Septembri futuræ indictiois. Quòd si velint tripertito soluere, habeant ad dilationem totum Septembrem mensem futuræ indictiois. Antemissum verò vt conuenit inferant in exordio cuiusque indictiois. nam & hoc eius significat appellatio. B

Pro *τυχεῖς* lego *ψυχεῖς*. nam & ad l. vlt. D. de mun. & hon. pecunias pro capitibus animaduerti Græcos interpretari *ψυχὰ δμιόσια*, Animales functiones in l. cum satis. in fin. j. de agric. & cens. l. eorum. C. Th. de col. don. pos. Censuræ capitum alibi, & capita & capitaciones, quæ vetustissimæ indictioes sunt. Plutarch. *πεὶ παιδων ἀγωγῆς, καὶ τῶν ἔθνων ἕξ κεφαλῶν εἰσφερόντων ἄργυρον*. At videntur etiam capitaciones de prædiis dici. l. si minor. §. de act. empt. l. vlt. C. Th. sine cens. vel reliq. & Sidonio dum à Maioriano Imperatore terras suas releuari postulat scribenti: *Hic capite vt viuum tu mihi tolle tria*. Sed hoc idèd, quia colonorum, mancipiorum, quæ in prædiis sunt nomine præstantur. Priuatorum autem postulationes eiusmodi hæc Constitutio non admittit, Reip. vel prouinciæ admittit. Reseruat ea quoq; sibi Princeps hæc omnia, releuationis formam, inspectoris vel peræquatoris misionem in rem, Annonarum vel pecuniarum largitionē & alienationem, Dilationem solutionum. Quo in loco scriptum est: *εἰ τῶν ποικίλων, lego εἰ μὴ*. Ex *τῶν* delegationes siue dispositiones præf. prætorio interpretor, vt in Nou. 147. & l. vlt. j. de exact. trib. Sudas. *Delegatio ἢ ἐκτῶν*. C

De indictioibus.

TIT. XVII.

Indictioes nihil aliud sunt quàm annonæ vel tributa. l. 3. §. tit. prox. Quid igitur hic titulus distat à superiore? Superior est de iis quæ indicuntur, Hic de indictiois ratione & forma. Porro indictioes cum essent anniuersariæ, inde cœperunt anni per indictioes numerari, quas vocant *ἑπταεμίστης*, ita vt earum numerus non excederet xv. Sed idem semper reuolueretur. Cœpit hic mos Theodosij magni temporibus, vt Cedrenus scribit, vel Constantini potius, vt ex Fastis quibusdam Græcis Onuphrius vir doctus & diligens prodidit, in quibus sub Cos. Constantini I I. & Licinij I I. ita est. *Ἰνδικτιόων Κωνσταντινιανῶν ἐν τεύθει ἄρχη*. Eas verò incipere mense Septembri indicat l. vlt. §. tit. prox. & l. 1. j. de mil. veste. & Nou. 128. & species quam Græci ponunt ad l. 13. D. de iurisd. omn. iud. de Gaio magno Drungario, cui princeps Titium successorē dedit, vt ab initio mensis Septēbris sexta indictioe magistratū inchoaret: Non posse Gaiū Sempronium iubere iudicare post mensem Augustū quintæ indictiois: si tamen iussus iudicare mēse Aprili quintæ indictiois, cœperit, necdū veniente Septembri pronunciauerit, iudicium non solui. Hæc tria sunt paria, Anno quinto, Indictioe quinta, Fusione quinta. l. 6. C. Th. de indul. deb. ex quo apparet ratio nominis. Onuphrij etymologia non placet. Sed neque Georgij Cedreni, qui in Theodosio ab Actiaca pugna eam deducit. D

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Omnes omnino, quocunque titulo possidentes, quod delegatio super indictioe videbitur amplexa velut canones videntur inferre: & vt nequa sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius canonis vocabulo postuletur. Nulla igitur domus vel sacri patrimonij vel emphyteu-

A tio super indictione videbitur amplexa, velut canones cogantur inferre: & vt nequa sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius cano- nis vocabulo postuletur. Nulla igitur domus vel sacri patrimonij vel em- phyteutici iuris vel hominum priuatorum (etiam si priuilegium aliquod habere doceatur) ab hac necessitate seiuncta sit, quæ iam non extraordina- rium (vt hætenus) sed ipsis facientibus canonicum nomen accepit. DAT. VII. ID. IAN. RAUENNAE THEO. A. VII. ET PALLAD. COSS.

B Malè *Super indictione*. legendū, *Superindicti nomine*. Græci. ὑπόματι ὑπὲρ τὸν κανόνα. Super- indictio ergo pro indictione canonica habetur, ideoque ab ea nullus excusatur. Imò vero ecclesia excusatur patrimoniū rēve priuata principis & viri illustres, atque alij qui- dam in dignitate positi. Quamobrem puto hanc legem de speciali quodam superindictio accipiendam esse, quod imperauerint Honorius & Theodosius, non de quolibet.

C II. IMP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. DA- RIO PP. Particulari delegationum notitia ante indictionis exordium singulis transmissa prouinciis, collationis modum à possessoribus multo ante prospectum deuotionis solitæ, non subditis calumniis tua sublimitas faciat imputari: vt & prouincialibus subeundi dispendij necessitas auferatur, & officiis inferendi damna licentia denegetur. DAT. V. KAL. SEPT. APAMIÆ ISIDORO ET SENATORE COSS.

Deuotionis.] legendum, *deuotioni*, τῆς θεοσιώσεως. Calumniis.] Calumniæ species quædam est subdito exigere prouinciales nec præmonere. Est igitur præmittenda de- legationis formula ante indictionis tempus. quod & Iustinianus constituit in No. 128. Dispendii.] propter improuifam exactiõnem.

De superindictio. TIT. XVIII.

D I. IMPPP. GRATIANVS VALENT. ET THEODOS. AAA. AD PROCOS. VICARIOS ET OMNES RECTORES. Nihil superindictorum nomine ad solas præfecturæ literas quisquam prouincia- lis exsoluat, neque vllius omnino indictionis titulus etiam solemnissim- mineat: nisi cum nostro confirmata iudicio, & imperialibus nexa præce- ptis sedis amplissimæ deposcat indictio, & cogat exactio. DAT. VII. KAL. IVN. MED. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

E Superindictum est augumentum indictionis. l. 3. C. Th. de col. fun. pa. *Augmenti*, inquit, & *Superindictitij*. Marcellin. xxvii. *Indictionale augmētum*. Athalaricus Rex ix. *Quod à nobis augmenti nomine querebatur, illustrem virum Comitē patrimonij nostri nunc iussimus remo- uere.* & alio loco. *Quidquid supra consuetudinariam functionem augmenti nomine petebatur.* Est autem munus extraordinarium, à quo excusantur plerique, vt diximus in l. i. §. tit. prox. Porrò constituitur in hac lege, ne quid præf. prætorio iniussu principis indicat vel superindicat. Princeps emittit delegationem, tum ea insinuat apud acta præf. præt. deinde mittitur præsidibus vt exigant. No. 128.

De exactiõibus tributorum. TIT. XIX.

F I. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆLIANVM PROCONSUL- LEM AFRICÆ. Ducenarij & centenarij siue sexagenarij non prius de- bent aliquem ex debitoribus conuenire, quàm à tabulario ciuitatis nomi-

natim breues accipiant debitorum. quam quidem exactiōnem sine omni A
fieri concussione oportet. DAT. KALEND. NOV. TREV. CON-
STANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Ducena & centena dignitates sunt in schola agētium in rebus & in officio sacrarum
largitionum. l. i. C. Th. de Cæsar. l. i. C. Th. de murileg. l. 5. C. Th. de decur. l. 3. C. Th. de
cohor. princ. cor. l. 3. & 4. j. de agen. in reb. l. 5. j. de prin. ag. in reb. l. i. j. de offi. mag. offi. l.
i. j. de luc. ad. Eusebius vii. de Samosateno. καὶ ὑπερήρται κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδύμενος
καὶ δουκηνάριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων χαλεῖσθαι. Procuratores ducenarij dicuntur à Cy-
priano in Epistolis. *Αἴτις*, inquit *publicè habitis apud procuratorem ducenarium*. Et à Suetonio in Claudio cap. 24. An igitur sic videtur appellati ducenarij & centenarij, itēque B
sexagenarij (de quibus alterum dūtaxat locum obseruavi in l. 2. C. Th. de anno. & trib.
quam huic esse coniungendam inscriptiones & subscriptiones probant satis) à nume-
ro pecuniarum eis commissarum? qua ratione procuratoribus Cæsaribus indita fuisse
nomina Dio scribit lib. lxxx. καὶ τοῖς γὰρ ἐπιτρόποις καὶ αὐτὸ τὸ ἀξιώματος ὄνομα ἀπὸ τῶ ἀριθ-
μοῦ τῶν διδιδυμένων αὐτοῖς χρημάτων προσηγορεύεται. Exegisse eos fiscales pecunias hæc lex
ostendit, non tamen nisi ex breui debitorum à tabulatio confecto.

II. IDEM A. AD POPVLVM. Nemo carcerem plumbatarumque
verbera aut pondera, aliāque ab insolentia iudicum reperta supplicia in de-
bitorum solutionibus, vel à peruersis vel ab iratis iudicibus expauescat. car- C
cer pœnarium, carcer hominum noxiorum est & officialium, & cum deno-
tatione eorum iudicum, quorum de officio certiores esse debebunt qui cō-
tra hanc legem admiserint. Securi iuxta præfidem transeant solutores. vel
certè si quis tam alienus ab humano sensu est, vt hac indulgentia ad contu-
maciam abutatur, cōtineatur aperta & libera & in vsu hominū instituta cu-
stodia militari. Si quis in obdurata nequitia permanebit: ad res eius omnē-
que substantiam exactor accedat, solutionis obsequio cum substantiæ pro-
prietate suscepto. qua facultate præbita exactori, omnes fore credimus pro- D
niores ad soluenda ea, quæ ad nostri vsus exercitus pro communi salute po-
scuntur. DAT. KAL. FEB. CONST. A. VI. ET CON. CÆS. COSS.

Plumbatarum.] Nemo melius hoc genus verberū expressit quàm Prud. περὶ σφεάων:

Tundatur tergum crebris ictibus,

Plumbæque ceruix verberata extuberet.

Pulsatus ergo martyr illa grandine,

Postquam inter ictus dixit hymnum plumbeos.

Ambrosius de passione Geruasij. Iussit eum plumbatis contundi. l. i. j. de his qui pot.
no. l. quilibet j. de decur. l. 2. C. Th. de quæst. l. 7. C. Th. de exact. Pondera.] Ammia-
nus Marcellinus xxix. *Expediuntur pondera plumbea cum fidiculis & verberibus*. Carcer.] E
Locus est valde deprauatus. cum si qua ratione restituere possem sæpius frustra tenta-
ui. Sententia hæc fuit: Carcerem esse propositum noxiis non debitoribus: Puniri iudi-
ces & officiales qui contra hanc legem admiserint. Iuxta præfidem.] Melius in C.
Th. *iuxta eam. Solutores*. id est, collatores. Indulgentia.] Summa hæc indulgentia est.
nam ob debita priuata carcerem patimur. l. i. j. qui bo. ced. poss. Exactor.] *vet. Exactor*
eius. melius C. Th. *Ciues eius accedant*. nam & paulo post à *vet.* abest vox, *Exactori*, & ciues
admitti probat. l. pen. j. hoc tit. & bona eis addicuntur cum onere illationum debitarū.

III. IMP. CONSTAN. A. NEMESIANO COM. SAC. LAR.
Quoties quis & priuati debitor inuenitur & fisci, & abreptus ab vno officio
tenetur: ad vniuersi debiti solutionem qui eum abstulit coerceatur: ac totius F
summæ exactiōne in se suscipiat, qui eundem auellendū subtrahendumque
crediderit. DAT. IIII. ID. MAI. NIZ. AMAN. ET ALBI. COSS.
Debitor

A Debitor priuati ærarij & fisci ab vno officio abreptus & custodię militari traditus est. Ab vno officio, hoc est à largitionibus vel à priuatiis. Lex ait ei vtriusque debiti exactionem incumbere. Pro *coerceatur*, legendum *coarctetur*, vt in l. 3. §. de apo. pub. l. pen. in fi. §. de agr. & cens.

IIII. IIDEM A. AD EVSTACHIVM PP. Auctores ceterique rei priuatę nostrę ad solutionem specierũ solemnium debiti vigoris aucto-
ritate cogantur, ne prouinciales rei priuatę nostrę fatiget immanitas. DAT.
VIII. ID. MARTIIS ROMA E LIMENIO ET CATVLINO
COSS.

B Actores, procuratores, conductores rei priuatę ad solutionem canonum compelli possunt manu militari aut missione in possessionem. l. missi. l. pen. §. ne horum immunitas ceteros grauet. Gręci, ἵνα μὴ ἢ βασιλείως ἀτέλεια ἐπιβλαβὴς γίνηται ταῖς ἐπαρχίαις. itaque vulgò malè legitur *immanitas*.

V. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS
AAA. RVFINO PP. Apparitores quicunque in collationem auri præ-
cepti fuerint officij sui adhibere seruitium, titulorum debita & collatio-
num summas relationis suę fide & adnotatione perscribant: sitque ex of-
ficiali instructione officium cõscium, quid exactum, quidve prælatum esse
videatur: ne lōginqui itineris diuersitate susceptor abductus, & curię suę de-
sit, & rei familiaris detrimenta sustineat. DAT. PRID. ID. APR. CP.
THEODOSIO A. IIII. ET ABVNDANTIO COSS.

Si quando iubeantur præfectiani aurarię functionis exactioni operam dare, necesse est eos acceptorum & reliquorum rationem principali susceptori reddere, vt eorum instructione & relatione susceptor intelligat, quid solutum quidque reliquum sit. Pro, *prælatum*, legendum, *prolatum*, id est, dilatum. Gręci: πὸ μὲν ἀπώτησε, πὸ δὲ ἐπιλοιπάζεται. Sic
D in lege. 3. §. de excut. & exact. *quid exactum fuerit, quid ve in debitis habetur.* Curię suę.] Creatur enim susceptor aurarius ex curialibus. l. i. §. de apoch. pul.

VI. IMPP. ARCADIVS. ET HONORIVS AA. THEODO-
RO PP. In fiscalibus debitis, hoc est annonariis, ceterisque titulis, qui ad arcam eminentissimę pertinent præfecturę, necnon in iis debitis, quę ratio-
nale vsurpat officium: rectores prouinciarũ constringantur, & ad eos neces-
sitas maneat exigendi, à quibus expectatur auctoritas. DAT. KAL. IV-
NII MEDIOL. HONORIO A. IIII ET EVTYCHIANO COSS.

E Canones aut æratio inferuntur, aut arcę siue mensę præfect. prætor. ex qua emolu-
menta solemnia & pensiones præbentur. Fit huius arcę mentio in l. 9. C. Th. de indul.
deb. l. duos. §. de suscep. l. vlt. §. de app. præf. prætor. l. pen. §. de cur. pub. Fuit & arca quęstoria quędam. Symmachus in Epist. *Ex arca quęstoria, itémque ex formarum conditis.* Et ar-
ca theatralis præf. vrbi, auctore Iuliano in No. LXIII. Varij autem sunt illationum tituli, veluti annonarum, tributorum, vestium, quibus omnibus exigendis præfides prouinciarum vim & auctoritatem suam interponere debent. l. xi. §. de an. & trib. l. prox. in fi.
Rationale.] Rationalis sacrarum largitionum aut rerum priuatarum, & rationalium officiales.

F VII. IIDEM AA. ADRIANO PP. Missi opinatores cum delegatoriis, iudicibus, eorũque officiis insistant, vt intra anni metas id quod

debetur, accipiant: nihil his sit cum possessore commune, cui non militem ^A
 sed exactorem, si sit obnoxius, conuenit imminere. Iudices itaque qui pro-
 uinciales passi fuerint opinatoribus delegari, eiusdem quantitatis duplex pœ-
 na retinebit: & apparitores ex quolibet officio sententiam deportationis ex-
 cipient, si per semet exigendos voluerint delegare militibus: & curiales tẽ-
 porale manebit exilium, si eos quos solemniter exigere consueuerunt, opi-
 natoribus putauerint esse tradendos: cùm iudicem oporteat inquirere debi-
 tores, tabularios fideliter prouidere nomina debitorum, & apparitores siue ^B
 curiales consuetudine seruata regionum cõuictis debitoribus imminere, vt
 perceptis congruis emolumentis, opinatores impleto anno ad proprios nu-
 meros valeant remeare. Qui si vltra annum protracti fuerint, iudices & offi-
 cia absque vlla mora de proprio cogantur exsoluere militibus, quod debe-
 tur, ipsis aduersus obnoxios repetitione seruata. Quòd si ad nos aliqua de
 retentis ab opinatoribus querela peruenerit, in duplum ab his protinus exi-
 getur: vt partem debitam miles, reliquam fiscus accipiat. iudicibus quoque
 eorũque officiis eatenus subueniemus, vt in contumaces debitores cuius-
 libet dignitatis auctoritatem suam exerant. ac si impudenter solutio diffe-
 ratur, actores procuratorisque, eorũque prædia persequantur, de eorum ^C
 quoque nominibus ad nostram scientiam relaturi. DAT. III. ID. IUL.
 MED. VINCENTIO ET FRAVITTA COSS.

Opinatores sunt milites, qui in prouincias mittuntur petendæ militaris annonæ cau-
 sa. l. ii. & 14. j. de erog. mil. an. sic, vt opinor, dicti, quòd exigant opinionem, id est, cẽsum
 agri. Malè Haloander legit hoc loco, Optiones. Hi sunt qui annonam militibus diui-
 dunt. l. 9. j. cod. tit. l. 3. j. de apoch. pub. & Nou. Martiani de indulg. rel. No. Iustiniani 129.
 & ideò rectè ad l. i. D. de mun. & hon. Græci lib. 54. βασιλικῶν annonæ diuisionem in-
 terpretantur optionem militum. Procopius III. de bel. Vand. ὅς ἐπεμελεῖτο τὸ τῆς αἰεὶ πλὴν ^D
 οἰκίας δαπάνης ὀπίσθια τῶν χαλῶσι. Nominis ratio hæc, quòd duces eos sibi optent diui-
 dendæ annonæ causa quasi adiutores, quòd facilius cetera munia militaria obeant. qua
 ratione auxilia fœderatorum Optiones etiam dicuntur l. vlt. §. de loca. No. 116. & 117.
 Duces illorum proprio nomine Phylarchi. nam in No. 102. rectissimè Iulianus φύλαρ-
 χον interpretatur Saracenorum ducem, quos ex fœderatis fuisse constat. Procopius I.
 de bell. Pers. ἕδεις δὲ ἔτε Ρωμαίων στρατιωτῶν ἀρχῶν ἕς δούχας χαλῶσιν ἔτε σαρακηνῶν τῶν Ρω-
 μῶν ἐκαστῶν ἡγεμόνος οἱ φύλαρχοι ἔπιχαλοῦνται. vbi Volaterranus perperam legit Chi-
 liarchi. Idem paulopòst: καὶ αὐτὸν βασιλεὺς φύλαρχοι τῶν ἐν παλαιστίνῃ σαρακηνῶν χρετίστα-
 το. Theodorus Anagnostes 2. Αλαμοιδάρη τῶν φύλαρχων σαρακηνῶν. Verùm, vt ad opina-
 tores redeamus quibus de agitur in hac lege, misi in prouincias non fungentur exacto-
 rum officio, sed instabunt præsidibus & officiis eorum & curialibus tantum, quibus ti-
 tulum fiscalium exactio competit, vt intra anni spatium annonas accipiant. l. xi. j. de
 erog. mil. ann: idemq; de palatinis cõstituitur in l. 2. j. de can. larg. tit. & l. vlt. j. & in l. nul-
 lum. §. de off. rec. pro. ad quam ita Theodorus, ἔπιτρέπει τῶν οὐχλῶν καὶ χρετίστων τῶν
 ἀρχόντων εἰς ἀπαίτησιν τῶν δημοσίων μᾶλλον δὲ χρείστων πονεῖν τοῖς τῶν παξέωταις εἰς πλὴν (μνα-
 γωγμὸν τῶν πελώ). Præfides potentiores exigunt, Curiales sui ordinis viros. l. 12. C. Th. de
 exact. trib. & interdum omnes possessores secundum cõsuetudinem regionum. Exa-
 ctorem.] Lenior est appellatio exactoris quàm militis. Iudices.] Præfides qui prouin-
 cialem patitur exigere ab opinatoribus, in duplũ damnatur, officialis deportatur, curialis
 exulat ad tempus. In duplum etiam damnatur præfides, qui opinatorem vltra annũ pro-
 trahit, sorte opinatori, pœna fisco relicta. Debet itaque omnimodo intra annum vel ^E
 de suo annonas quæ efflagitantur, opinatori præstare, ne fiat longior mora, ac dein-
 de à prouincialibus eas repetere. Præstituitur & palatinis, præfectianisque annus
 in l.

A in l. 3. j. de execut. Delegari.] exigendos tradi. Congruis emolumentis.] competentibus annonis. Nominibus.] Interest principis nomina eorum nosse, qui indeuoti & inobedientes sunt.

VIII. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP. Si diuina domus aut quælibet alia, cuiuscunque dignitatis atque fortunę, re vera fundos extra metrocomias, nō patrocini] gratia, sed emptio- nis iure, vel quolibet alio titulo legitimo possederit, & non impositas Rei- publicę functiones agnouerit, quemadmodum prior dominus depēdebat:
B omnibus modis possessiones eorum publico vindicentur, & curiæ eiusdem ciuitatis, sub qua vici sunt, adsignentur, vt publicis commoditatibus circa tributarias functiones vndique nostra prouisione videatur esse consultum.
D A T. K A L. S E P T. A N T H E M I O A. I I. C O S.

Coloni capitationem præstant. l. 1. j. ne rustic. ad vl. obf. deu. exceptis Thracensibus & Illyricanis. l. 1. j. de col. Thra. & colonis ecclesię Thessalonicensis. l. 12. §. de annon. & trib. Plebs vrbana nō item. l. 1. j. de capit. ciu. cens. exim. Sed neque *μητροκομῆται*. Qua-
C lis est metropolis inter vrbes, talis est metrocomia inter vicos. Metropolis, caput ma-
térve prouincię, vel vt Solinus, Florus, Marcellínusque loquuntur, mater vrbium. Me-
trocomia, mater vicorum. Vt vrbes à capitatione immunes sunt, ita & metrocomiæ,
non etiam reliqui vici. Huic verò legi coniungenda est l. 1. j. non lic. hab. & l. 1. j. vt ne-
mo ad suum pat. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habent. Si diuina.]
priuata principis domus. idem in ecclesia l. 5. & 6. §. de sacros. eccles. Extra metroco-
mias,] extra muros. l. 1. j. ne rustic. ad vl. obf. Non patrocini].] Quod patrocini] gra-
tia possidetur, verè non possidetur. d. l. 1. j. vt nemo ad suum pat. Et curiæ.] Posses-
siones igitur cuiuscunque dignitatis atque fortunę si non soluât debitas capitationes, do-
minio prædiorum excidunt, eaq; cum capitationis onere curiæ vrbis, sub qua vici sunt,
adsignantur. malè vulgò legitur, *Sub qua vindicti sunt*. Sequitur Constitutio Græca quæ
decerat.

D IX. • Αὐτοκράτωρ Αναστάσιος Ανθεμίου ἐπαρχοῦ τῶν ὁμοιωτῶν. Ἴνα μὴ πολλῶν ἀπαιτουῶτων ἡ δη-
μίσιαι, καὶ οἱ σιωτελεῖς βλάβωνται, καὶ αὐτὸς ὁ δημόσιος λόγος εἰς μόνος κανονικαίος εἰς ἐχάστῳ ἐ-
παρχίας ἐκ τῶν προσηφόμενων πεμπέσθω σκευῆς, ὁφείλων κατεπεῖγαίον τὴν ἐξουσίαν τῶν χειροσχημά-
των πύλων τῶν ἰδίων σκευῶν ἐξτελευτήσῃ μὴ μὴ πεμπέσθω εἰ μὴ μετὰ τῶν ὁμοιωτῶν τῆς οὐλομένης
προσηφόμεναι, καὶ ἕτερος μὴ τὸ δὲ τῶν χροῶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ πεμπέσθω ὁ ἐξτελευτήσῃ. προσηφόμε-
νῶν, καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῆς τάξεως αὐτῶν, καὶ τῶν κανονικαίων πρὸς τὸν οἶκον τῶν μὴ ἀπαιτηθέν-
των χρημάτων, καὶ πρὸς τὴν τῆς ῥαθυμίας ποσότητα, ὡς τὸν αὐτὸν ἐξτελευτήσῃ, καὶ τὰ λοιπαζ ὁ-
μοιωτῶν δημίσιαι, καὶ τὸ προσηφόμενον μεθοδεύειν. μόνω δὲ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῆς ἑξῆς, καὶ τῶν κανονικαίων ὁ
ἐξτελευτήσῃ ὅτι κείσθω ἀφορισθῆναι αὐτῶν ὁμοιωτίας, καὶ πρὸς τὴν ἐπαρχίαν τὴν χειροσχημασάν,
E καὶ πρὸς τὰ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, τὴν δὲ ὁμοιωτίαν τὰν τὴν ὁμοιωτῶν ὁμοιωτῶν ὁμοιωτῶν, καὶ ἡ ἑξῆς αὐτῶν, καὶ
ὁ κανονικαίος ὡς ἀπὸ γονομῶν τῶν πεμφθῆναι τὸν ἐξτελευτήσῃ. ἐξτελευτήσῃ δὲ ἕτερος μὴ δέποτε
πεμπέσθω μὴ δὲ ἄλλος τις μετὰ τὸν ἐξτελευτήσῃ ἔαν δὲ νομισσῶσι οἱ ἐπαρχοὶ χειροσχημασάν εἶναι τὸ καὶ ἕτε-
ρον ἐκπέμψαι μετὰ τὸν ἐξτελευτήσῃ ἢ αὐτῶν καὶ ὅτι τὸ κρατεῖται, καὶ τὴν οὐλομένην αὐτῶν πα-
ρομοιωτίαν ὁμοιωτῶν τῶν πεμφθῆναι αὐτὸν παρεχέτω τὸ τῆς ἐπαρχίας ἀρχὸν, καὶ ἡ ἑξῆς αὐτῶν, καὶ
ὁ κανονικαίος, καὶ ὁ ἐξτελευτήσῃ. ἢ γὰρ ἀφορισθῆναι τῶν κανονικαίων ὁμοιωτίας πᾶσι τῶν μετὰ αὐ-
τῶν πεμπομένων ἀπαιτηταῖς ἀρκεῖ, καὶ μὴ δὲν περιττῶν, μήτε τὰ συστήματα τῶν πόλεων, μήτε οἱ
Cιωτελεῖς ἀνασπείσθωσαν, εἰ καὶ πλείους πρὸς ἀπαιτησὶν ἐκπέμψθῃσιν προσηφόμενῶν ἐχάστω
πάντων τῶν πεμπομένων, καὶ μὴ αὐτῶν τῶν δημίσιαι. καὶ ὅσα δὲ γίνονται ἐκ τῶν κανονικαίων
F πεμπέσθωσαν, ὡς δὲ αὐτῶν τὰν τῶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ μὴ αὐτῶν ἀφ᾽ ἑαυτοῦ δὲ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἀφορισθῆναι αὐτῶν ὁμοιω-
τίας ἐκδοματικῆς δὲ μὴδὲ λαμβανῆναι, ἀλλὰ ἢ αὐτῶν τὸ ὄνομα παντελῶς ἀπαλλοτριῶσθω. εἰ δὲ καὶ ἐπι-
προσηφόμεναι ἢ νομοθετηθέντα πεμφθῶντα χροῶν λιβῶν ὁμοιωτῶν ἔστω. ἢ καὶ τῶν τάξεως τῶν ἐπαρχόντων,
καὶ καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχόντων, καὶ τῶν τῶν αὐτῶν, καὶ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν δημοσιευόντων προσηφόμενων

DAT. XII. KAL. AVG. CP. PAVLO V. C. COS. *Interpretatio A Latina.* Ne exactorum multitudo cum fisci rationibus tum collatoribus damnum inferat, vnus tantum in singulas prouincias ex competenti scrinio canonicarius mittatur, qui eorum, quæ proprio scrinio debentur, exacti-
 nem urgeat: Compulsor planè non mittatur, nisi post diem quo solui debu-
 it, & hoc amplius mensem alterum. At eo tempore elapso compulsor mit-
 tatur, qui non tantum reliqua fiscalia, sed & pro modo culpæ multam à
 præside & officio eius & à canonicario exigat. Soli autem præsidi & offi-
 cio & canonicario compulsor immineat, & pro ratione prouinciæ at-
 que itineris spatium solatium ab eis ferat, per quos factum est vt mitte-
 retur. Verum alius compulsor nequaquam mittatur, nec alius quis-
 quam. Si tamen præfecti ex usu esse existimauerint alium compulso-
 rem mitti, eadem in eo seruentur, & definitum solatium ei is præstet, qui
 mittendi causam præstiterit, hoc est, præses prouinciæ & officium eius &
 canonicarius & compulsor. Constitutum namque canonicario solatium
 omnibus exactoribus post eum missis sufficit, nec eo amplius quidquam
 corpora ciuitatum vel collatores præstare coguntur, etiam si plures mittan-
 tur, iis qui missi sunt sigillatim multandis, nisi publica tributa expedierint.
 Quæcunque autem fiunt delegationes canonicario mittantur, vt eas per se
 expediat, nec ob eas augeatur canonicarij solatium. *Ενδοματιχὰ* nullus ac-
 cipiatur, sed & nomen illud penitus aboleatur. Quod si qua ex parte quis le-
 gem transgrediatur, & aduersus officia præfectorum & aduersus præsides
 prouinciarum & officiales eorum, ceterorumque publica tractantium per-
 sonas, l. librarum auri pœna constituta esto.

Huic Constitutioni derogat No. 128. quæ vetat post canonicarium, compulso-
 rem mitti. Mittitur autem ex hac Constitutione post mensem quàm solui debuit. quod ita
 ex hac lege in libro *ρόπων* Eustathius magister vrbis Romæ notauit. *Μετὰ μίωα τῆς ἀει-
 σμείνης τῆς θεοσεμίας πέμπεται ὁ ἐκπιλευτής.* Et canonicario quidem quod datur salarium,
 à collatoribus præstatur: Compulsori & aliis qui post compulso-
 rem mittuntur à præ-
 fide & officio eius & canonicario & primo compulso-
 re, qui in expediendis fiscalibus
 debitis negligenter versati sunt. De canonicariis memini me scripsisse aliquid Obs. II. II.
 Græci ad l. nullum. §. de off. rec. pro palatinos, canonicarios vocant. Hi sunt palatini
 qui mittuntur ex scrinio canonum. & ideo rectè iidem ad l. 10. §. de murileg. *Ὁ χανών ὁ
 διδόμενος ὑπὸ σκευοβλάτου καὶ μετὰ τῆς καθαρῆς εἰσαγωγῆς καὶ λίτραις παρεχόντων τῆς
 κανονικα-
 εἰων,* &c De eis Maiorianus No. de ind. rel. *Ενδοματιχὰ* sunt quæ dat collator exactori in
 hoc vt aliquid de exigendi seueritate instantiaque remittat. Iustinianus in edicto de
 Alexandrinis: *καὶ πρὸς τῆς ὑπευθύνων ἐνδιδόναι καὶ τὰ χαλκόμετρα ἐνδοματιχὰ κομίζεσθαι.*

De superexactionibus. TIT. XX.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. APOLODORO
 PROCONS. AFRICÆ. Quidquid ultra debitum fuerit elicatum à cu-
 rialibus vel cohortalibus vel aliis exactoribus, in duplum eruatur, quod
 prouincialibus restitui protinus oportebit. Si quis autem exactorum super-
 exactionis crimine fuerit confutatus, capitali periculo cupiditas eius amo-
 uenda atque prohibenda est, si in iisdem sceleribus perseveret. DAT.
 PRID. ID. MAR. MED. STILICONE ET AVRELIANO COSS.
 Superex-

A Superexactores provincialibus tenentur in duplum. Obstat l. peræquatores. §. de cēs. quæ quadruplum statuit, in peræquatores scilicet aut discussores, qui pecunia corrupti demunt vni quod transferant in alium, vel etiam pecunia redempti ab iniuriis, vt l. vlt. §. de discuf. De superexactoribus non loquitur. Obstat l. placet. §. de exc. mu. quæ de eo loquitur, qui quid exigit extra ordinem ex descriptione præf. prætorio, non de superexactore, cui non dupli tantum hac lege, sed & si perseverauerit, capitis pœna propolita est. quod tamen mutauit Nou. Leonis 61.

De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causa. TIT. XXI.

B I. IMP. CONSTANTINVS A. AD AFROS PROVINCIALES. Res eorum qui fiscalibus debitis per contumaciam satisfacere differunt, distrahantur: comparatoribus data perpetua firmitate possidendi. DAT. XV. KAL. IVN. SERDICÆ, CONSTANTINO V. ET MAXIMO COSS.

Tributorum non solutorum causa pignora capiuntur & distrahuntur. l. 8. §. de fur. Imò curiæ adsignantur. l. 2. l. pen. §. de exact. trib. quod equidem fieri existimo non inuēto emptore. Vel vtrumque est indifferens, vt aut bona contumacium distrahantur sine reliquorum onere, aut curiæ addicantur cum reliquorum onere. Non malè Accursium adiecisse, post duos menses à die capionis, probat l. 1. C. Th. de dist. pig. qui trib. cau. ten.

C Emptorum securitatem, tit. si prop. publ. pensit. §.

II. IMP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. RESTITVTO PRÆSIDI SARDINIÆ. Satis sit debitorem annonarum ad soluendi necessitatem capione pignorum conueniri. DAT. VIII. ID. DEC. THESSALONICÆ CONSTANTIO VI. ET CONSTANTE III. AA. COSS.

Sufficit pignorum capio, nec vincula aut tormenta adhibenda sunt.

D *De apochis publicis & descriptionibus curialibus.* TIT. XXII.

Apocha est professio solutæ pecuniæ. Antapocha est exemplum apochæ scriptum à debitore & creditori datum. & hanc esse veram definitionem antapochæ probat l. plures. §. de fide instr. si modò, vt auctores sunt libri scripti, deleantur hæc verba, vel antapocham suscipere, quam Iacobus & Fulgosius sequuntur. Apocha debitor probat se soluisse, vt creditoris actionem excludat. Antapocha creditor probat sibi redditus pensiones, vlturas solutas fuisse, vt præscriptionem temporis summoueat, vel vt repellat colonum se in libertatem asserentem. Apocha securitas etiam dicitur, & ἀμεμνία, & ὑπόδειξις sæpillimè in Nouellis, & in libris βασιλικῶν. Petronius arbiter in Satyrico:

E Redde mihi apodixim defunctoriam, id est, remissionem senilis ætatis. Cassiodorus x i. Meritò testimonium solutionis securitas dicitur, de quo non solum animus, sed substantia communitur. Sidonius v. Contra tributa securitatibus consule Dicuntur & Recauta in No. 130. vbi Græci vertunt ὑπεπίστυα, non minus malè quàm delegatores, μνηστῆς. August. de cura pro mortuis: Vbi esset recantum quo illa cautio vacuata fuerat indicauit. Posteriores dixerunt Euacuatoriam, in formulis Marculphi ab euacuanda obligatione, vt quandoque Græci, ἀκρωσίαι. Hic titulus est de apochis publicis, id est, de securitatibus, quibus functionibus publicis satisfactum esse comprobatur. Sequitur, Et descriptionibus curialibus. Descriptio fit adscripto singulorum collatorum nomine & collationis modo, de qua est l. 1. Vellem additum fuisset, Et de quadrimestruis breuibus, quod forsitan addi etiam oportet, de quibus agitur in eadem l. 1. Sunt autem quadrimestruis breues, qui de singulis pensionibus conficiuntur à chartulariis, & ad officium palatinum, aut præfectū prætorio transmittuntur. l. 2. §. Constat enim tribus pensionibus anni cuiusque indictiones solui, l. vltima. §. de annon. & tribut. l. 15. & 16. Codic. Theodos. cod. titul. Cassiodorus

sape, Vt trina inquit, illatione deuotus possessor suam compleat functionem. Et inde singularum A pensionū breues quadrimēstrui sunt. Idem Cassiodorus x i i. Expenſarum fidelem notitiā quaternis mensibus comprehensam, ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine deterſa, rationibus publicis veritas eluceſcat. quę Cassiodori verba Accursius vſurpauit in l. i. Maiorianus No. de ind. rel. Quadrimēſtrui illationibus annuę functionis celebretur exactio.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS A. A. ANTHEMIO P. P. Ad inferiorum curialium releuandas fortunas, & impressionem potentium itidem curialium cohibendam placuit, vt descriptiones (ſi quę per ſingulos ordines cogentibus diuerſis negotiis agitentur) non ſumāt antè principium, quàm apud acta prouinciarum rectoribus intimentur, & ex eorum fuerint receptę ſententiis. Sed & aurum quod ex huiusmodi contributione redigitur, ita debet ſuſceptor aurario cōſignari, vt ſecuritatibus nomen inferentis, dies conſul, menſis, cauſa & ſumma comprehendantur, quo & deſcriptionis æquitas illuſtretur, & deſcriptio documentis euidentibus fulciatur. hoc etiam obſeruando, vt quadrimēſtruis quoque breuib; qui ad excellentiæ tuę officium ſolemniſter diriguntur, celebratę deſcriptionis diſpoſitio ſocietur: vt omnes veſtrę poteſtatis ſcientiā formidātes, nihil ad releuationē locupletum atq; inopum pernitię audeant pertentare. Quod & tunc optimum eſt cuſtodiri, cum lucratiuę facultates ex bonis curialium curię obuenerint, vt & inopes & locupletes fruſtu prouiſionis ſimillimę potiantur. quam diſpoſitionem ſi quis iudicum, numerariorum, vel curialium mutilandam eſſe crediderit, interminationi, quam veſtra ſedes ſtatuerit, ſubiacebit. DAT. VII. KAL. SEPT. CP. VARANA COS.

Deſcriptiones ſiue *Σποραφαί* curialium, non antè effectum habent, quàm inſinuatę fuerint & receptę à præſidibus prouinciarum. Ita verò fieri debent ſeruata proportione Geometrica, vt tenuiores decutiones à potentioribus ſubleuentur, non onerentur. Puto legē accipiendam eſſe de collatione auri coronarij, quod curialiū munus eſſe cōſtat. Per ſingulos ordines.] decurionū, per ſingulas ciuitates. Et deſcriptio.] legendū, & *deſcriptus* id eſt, decurio qui aurum intulit. Quod & tunc.] Res ipſa exigit, vt ſicuti eſt in C. Th. abſit hac parte verbum *Curia*. nam vel auri vel lucratiuorum deſcriptionem curiales faciunt. De auri deſcriptione dictum eſt ſuprà. Nunc dicit de lucratiuorum deſcriptione, quam ſuſtinent non curiales quibus curialium bona obuenerunt ex cauſa lucratiua vt conſtat ex tit. de imp. luc. del. In vtraque ſeruari debet proportio Geometrica. Iudicum numerariorum.] Iudices, præſides ſunt. Numerarij, officiales qui numeros agunt, proximi tabulariis, de quibus in tit. de ſuſceptor. 7.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS A. A. CELERI PROCONS. AFRICÆ. Semel ſecuritatem de reſuſſione munerum emiſſam ab alio iudice non liceat refricari. & ideò ſpectabilitas tua, ſaluberrimę ac iuſtiſſimę præceptionis formam ſecuta, prohibebit in poſterum eos ad diſcuſſionem tranſacti muneris conſtringi, quos claruit accepta ſecuritatis proſperitate lætari. DAT. V. KAL. MAII, RAVENNÆ POST CONS. FELICIS ET TAVRI VV. CC.

Non eſſe retractandam eius illationis rationem de cuius fide ſatis ex apoſta cōſtat. Quia ad proconſulem ſcribit, ait, *ſpectabilitas tua*, Omnes proconſules ſunt ſpectabiles. F

III IMP. MARTIANVS A. CONSTANTINO P. P. Quicunque de prouincialibus & collatoribus, decurſo poſt hac quantolibet annorum

A rum numero, cum probatio aliqua ab eo tributariæ solutionis exposcitur, si trium cohærentium sibi annorum apochas securitatésque protulerit, superiorum temporum apochas non cogatur ostendere, neque de præterito ad illationem functionis tributariæ coartetur: nisi fortè aut curialis, aut quicumque apparitor, vel optio, vel actuarius, vel quilibet publici debiti exactor siue compulsor, possessorum vel collatorum habuerit cautionem, aut id quod reposcit, deberi sibi manifesta gestorū adsertione patefecerit. DAT. XV. KAL. AVG. VARRONE ET IOANNE COSS.

B Qui prolatis apochis ostendit se proximis tribus annis soluisse, præsumitur etiã soluisse superioribus. itaque exactori incumbit onus probandi. quod & ad emphyteuticarium trahitur vulgò. Quicumque apparitor.] ex quolibet officio. l. missi. §. de exact. trib. Optio est erogator militaris annonæ. Optioni iungitur actuarius, vt Nou. Martiani de ind. deb. & l. excellentia. & l. ult. §. de erog. mil. an. qui Subscribendarius in l. i. C. Th. eod. tit. Et annonario in l. 3. C. Th. de numerar. Zonaras in Apostolorum c. 83. differentia facit inter *συνθηρεσίων γραπωτικῶν ἀγνέμωσιν*, & *προφῶν γραπῶν ἀφαιεσμένων ὑποδοχῶν* & *γραπολογία*. Sed de his in tit. de erog. mil. an.

C IIII. IMP. IUSTINIANVS A. MENNÆ PP. Securitatibus quæ publicarum functionum gratia siue insolidū, siue ex parte solutæ esse conscribuntur, nullam exceptionem non numeratæ pecuniæ penitus opponi concedimus. DAT. KAL. IUN. CP. DN. IUSTINIANO A. II. COSS.

Contra chirographa intra biennium opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ. Contra apochas priuatorum, intra dies xxx. Contra apochas publicas, nunquã. Hæc lex pars est l. in contractibus. §. de non num. pec. ex qua hanc sic emendo, *Securitatibus publicarum functionum siue, &c.*

D De canone largitionalium titulorum. TIT. XXIII.

Canon largitionalium titulorum est, qui ex more infertur thesauris, vel priuato ætario, ex quo princeps dona & largitiones publicè priuatimve facit, necessaria comparat. l. 2. §. de cupres. l. 1. §. de metal. vel exequitur. l. ult. §. de pri. dom. Aug. atque idè idem dicitur Comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum vel munerationum. l. 2. §. de comnea. l. palatinos. §. de palat. sacr. larg. l. 41. C. Th. de appel. & interdum *παραχῶν* à Græcis, quem Cassiodorus lib. vi. ait præfidere donis imperialibus, & per eum erigi supplicum fortunas, & Kalen. Ianuariis affatim largitiones fieri. qui dies largitionum etiam notatur in l. laudabile. §. de adu. diu. iud. & à Nicephoro lib. x. cap. xxiii. Est & alius Comes priuatarum largitionum.

E I. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. LOLIANO. Omnem summam auri vel argenti, & reliquarum specierum quæ sacris largitionibus ex more penduntur, statim vt exactio fuerit celebrata, ad thesauros vniuscuiusq; prouinciæ, vel ad proximos referri sub obsignatione tabularij ceterorumque, quos sollicitos esse debere præcedentia iussa decreuerunt, & thesaurorum præpositis cõsignari præcipimus, vt exinde ad sacrum comitatum integer omnium titulorum numerus dirigatur. DAT. XII. KAL. AVG. MEROBAUDE ET SATVRNINO COSS.

Constituitur in hac lege, vt statim canon largitionum inferatur thesauris prouinciæ aut proximis thesauris, ne diu sit penes susceptores. l. diu. §. de suscep. & vt inferatur sub

obsignatione tabulariorum ceterorumque, quos huius rei cura attingit, & obsignatus A
tradatur præpositis thesaurorum, cuiusmodi multos fuisse sub dispositione Comitum
sacrarum largitionum indicat Notitia Romani Imperij, & l. 14. §. de murileg. non nisi
satisfacto promoueri. Ad sacrum comitatum.] Græci vertunt, ad urbem regiam.
Porro ibi est & vrbs regia & sacer comitatus, vbi opum dominus Imperator. Hero-
dianus Ἰ. Ὀκείτε ἡ Ρωμαῖ ὅπου ποτ' αἰὶ ὁ βασιλεὺς ἦ. Aliter Synesius. ὅπου αἰὶ ὁ βασιλεὺς ὀκεί τε
πάνυ τῆς τύχης ἕσσης.

II. IMPR. HONORIVS. ET THEODOSIVS AA. ANTHE-
MIO PP. Neque sacrarum vel priuatarum largitionum palatina officia,
ex quacunque causa vel ex quocunque titulo fiscalis debiti, cum ad provin- B
ciam mittuntur, possessores per se audeant conuenire. siue id ex præterito
reliquum trahatur, seu præsentis temporis tributa solui conueniat: sed re-
ctores prouinciarum frequenter adeundo commoneant, eorumque officiis
incumbant. Quòd si rector prouinciæ imminētē sibi memoratorum de-
cline molestiam quærēs, vel qualibet alia ratione palatinis iisdem propria
auctoritate publicæ exactiōnis permiserit curam: tam ipse, quàm officium
eius vicena auri pondo fisco dependant. DAT. VII. ID. DEC. CP.
BASSO ET PHILIPPO COSS. C

Palatinos iam sæpè diximus suprà largitionales siue priuatiānos esse, qui pertinet ad
Comitem sacrarum vel priuatarum largitionum, & quod hac lege constituitur, in l. 7.
§. de exact. trib. non prouincialibus eos, sed præsidibus imminere, vt ij maturēt exactiō-
nem per se suāve officia, non etiam delegatis his ipsis palatinis. quos si fortè delegave-
rint, ex hac lege punientur, lenius tamen quàm si opinatores delegassent ex d. l. 7. Mit-
tantur.] à Comitibus. l. 4. §. de pal. sac. larg. & inde Mittendarij dicti.

III. IMPR. LEO ET ANTHEMIVS AA. HELIODORO
COM. S. L. Præcepit nostra serenitas, neque veloci cursui, neq; alij præ- D
ter inueteratam consuetudinem grauamini subiacere chartularios, qui de
cohortalibus officiis vniuscuiusq; prouinciæ largitionales titulos retrācta-
re constituuntur: cum & idem amplissima præfectura disposuisse perhibea-
tur, vt his necessitatibus liberati, fideliter largitionales titulos valeant retra-
ctare. Quòd si aliquo tempore nostra iussio temerario ausu ex aliqua fuerit
parte violata, tam rector prouinciæ quàm apparitio eius triginta librarū au-
ri condemnatione plectentur. Insuper virum spectabilem Comitem Oriē-
tis, eiūque officium licentiam habere conatus nefarios inhibendi, tam mo- E
deratorum quàm cohortalis officij, cum de ea re admoniti fuerint à palati-
nis: & eandem pœnam formidantibus, si nō omnibus modis pietatis nostræ
decreta congruum mereantur effectum. Illud etiam generali forma sancimus,
vt in omnibus prouinciis tam nominatio specialium susceptorum lar-
gitionalium titularum, quàm defensio tractatorum, non tantum per viros
clarissimos moderatores prouinciarum, sed etiam per viros spectabiles pro-
consules, & præfectum Augustalem ac laudabiles vicarios, vnà cum eorum
officiis, admonentibus semper, necnon imminentibus palatinis, procuretur:
prouidentibus, vt post nominationem etiam specialium susceptorum lar- F
gitionalium titularum, nulla minuendæ exactiōnis ad sacrum pertinentis
ærarium, aut transferendi ad arcarios, aut quoslibet alios extraneos titulos,
rectori-

A rectoribus prouinciarum aut eorum officiiis, vel etiam curialibus licentia permittatur: quadrimestruis breuibus per idoneum tractatorem eorumdē titulorum, super commendandis ratiociniis publicis, periculo rectorū prouinciarum, ad sacratissimam urbem transmittendis. nam quacūque ex parte, quā iussit nostra tranquillitas, si minus fuerit procuratum: pœna superior designata, tam ipsi iudices quā eorum officia se nouerint esse plectēda. DAT. VII. KAL. AVG. CP. ANTHEMIO A. II. COS.

B In singulis prouinciis sunt perpetui præsidum apparitores qui Cohortales dicuntur, ac plurimū eis primipili necessitas aut exhibitio cursus iniungitur, vt non malè Patricius definiert Cohortalinos esse Beneficiarios habentes curam mansionum equorum, referente Thalelæo lib. 45. βασιλικῶν, tit. 1. cuius verba subiiciā, quod in eis & legēdis & intelligendis cæcutierit Heruetus. ὁ δὲ μαχαρίτης πατρίκιος τῶς γορβαλίνοις χαλεῖ μὲν Beneficiarios, λέγει δὲ φρονίξειν αὐτῶς τῶς ἀλλαγῶν τῶς ἵππων. quod confirmatur l. 14. j. de cur. pub. itē l. 7. C. Th. de cohort. ex qua est l. officiales. §. de epi. & cle. Beneficiarij, inquit, vel officiales rationales si exhibitione cursus seu primipili necessitate neglecta. Ex hoc cohortaliū grege plerūq; assumuntur qui tabulas vel chartas fiscaliū debitorū tractent, agant, administrēt. l. 10. j. de cohort. Qui chartas tractāt, Chartularij dicuntur eadē ratione qua & chartularij diuinarū domuum, magistrorum equitum & peditum, vel numerorum, sacri cubiculi, defensorum ciuitatum, fabricensium, ecclesiarum. Et illis quidem id hac

C lege datur, vt ne sicut ceteri cohortales veredariæ necessitati, siue exhibitioni cursus obligentur, si ad tractandas chartas largitionalium titulorū ex eo corpore assumpti fuerint: pœna proposita in rectores prouinciarum & eorum officia, si quem ex chartulariis ad ea munera adegerint, quos defendere potius & seruare immunes debent. & hoc est quod paulò post ait, defensionem tractatorum eis incūbere. Tractatores enim & chartularios pro iisdem dici arbitror, vt in l. nulli. j. de numerar. l. vlt. j. de execut. Nou. 28. 30 128. 129. 147. nam & suprā dixit, chartularios retractare largitionales titulos. Itaque verè possis dicere à chartulariis confici quadrimestruos breues, de quibus in fine legis Comitem Orientis.] Sub Comite Orientis sunt xv. prouinciæ Oriētis, quarum præfides aut correctores si quid conentur illicitè, coërcitio Comitis erit, vt Zosimus scribit

D lib. 5. Palatinorum autem qui sunt sub Comite sacrarum largitionum partes ex sunt, vrgerc, instare monere, ne quid tale aduersus chartularios attentetur. Videtur hoc in prouinciis tantūm Orientis ita constitui. verūm porrigitur mox generaliter ad ceteras omnes. Tam nominatio.] Ad nominatores periculum susceptionis spectat. Præfectum Augustalem.] Qui in Ægypti prouinciam mittitur procōsulari potestate, specialiter dictus est præfectus Augustalis. l. 1. D. de offi. præf. Aug. Eum habere Strabo τὴν τῆ βασιλέως πᾶξιν scribit, Tacitus regis loco esse. Ammianus Marcellinus xxi. Ægyptus quæ iam inde vt Romano imperio iuncta est, regitur à præfectū. Sub eo sunt sex prouinciæ Ægypti, Lybia superior, Lybia inferior, Thebais, Ægyptus, Arcadia & Augustamnica, in cuius postremæ prouinciæ nomine, vt hoc obiter dicam, error est in l. 9. §. de vectig. & com. licet & in inscriptione l. 3. C. Th. de decur. Nulla minuenda.] nec minuendi sunt tituli, nec permutandi siue confundēdi: vt puta quod arario debetur, arcæ præfectoriæ inferendum non est, quanquam sint reuera omnes tituli fiscales. nec largitionalium susceprores rationes arcæ attingere debent. l. duos. j. de suscep. Seu etiam.] Omnes lib. vet. Sed etiam, vt in l. verba. §. ad l. Iul. de adult. l. intra. D. de diu. temp. præsc. Ait autem, Sed etiam curialibus, quod eos quoque tangat exactio & susceprosum nominatio.

III. IDEM AA. HELIODORO COMITI S. L. Præcipimus vt si fortè delegatio quæ ab amplissima præfectura in diuersas prouincias ex more quotannis emittitur, minus contineat omnes largitionales titulos, aut quomodo exactio eorum debet procedere: nihilominus competentem exactionem eorum à viris spectabilibus tā proconsulibus quā

vicariis & viro spectabili Comite Orientis & præfecto Augustali, necnon ^A rectoribus prouinciarum eorumque officiis & curialibus procurari: vicinarum librarum auri condemnationem præ oculis habentibus, si quid minus exactum vel illatum fuerit sacro arario, quam prisca & inueterata consuetudo sacris largitionibus inferri constituit. DAT. KAL. IVL. CP. ANTHEMIO A. II. COS.

Delegatio manat à principe, insinuatur apud acta præf. præto. ac deinde ab eo mittitur in singulas prouincias. Solus ipse delegationes vel indictiones non facit. l. i. §. de superindicto. Constituitur autem hac lege. vt solemnnes canones præsidū & curialium ^B cura exigantur, etiam si per non curantiam fortè omnes in delegatione comprehensī non sint. vt igitur suppleant præfides quod delegationi deest.

Ne operæ à collatoribus exigantur. TIT. XXIII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD VIVENTIVM PP. Operarum præbitionem quæ illicitè à prouincialibus hætenus expetita est, synceritas tua cessare præcipiat. DAT. X. KAL. MAR. TREV. VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE ^C RE COSS.

Cessare præcipit operarū præbitionem eam tantum quæ exigitur illicitè, non omnè. l. ad portus. §. de oper. pub. veluti equorum prosecutionem. l. i. §. ne rustic. ad vlt. obf. deu. non tamen equorum prosecutoribus ministerium. l. i. §. de tract. & stat. Operæ sunt quæ à Gallis dicuntur, *Coruees*, quasi opera corporalia, nam & Lugdunensibus, *Vee*, operam significat. Sunt igitur veluti angariæ quædam. At angariarum nomen latius patet, & separantur ab operis in l. pen. §. de aquæd. l. 4. C. Th. de ext. mun.

De immunitate nemini concedenda. TIT. XXV. ^D

I. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD POPVLVM. His nostræ serenitatis edictis ciuitatum tabulariis erit flamma supplicium, si cuiuspiam fraude, ambitu, potestate, iniusta cuiusquam profiteretur immunitas: ac non secundum præcedentem definitionem omnes omnino, abolita specialium immunitatum gratia, necessitas tributariæ functionis, firmata censitorum, peræquatorum, prouincialium iudicum peræquatione constrinxerit. DAT. III. NON. MART. MEDIOLAN. MEROBAUDE II. ET SATVRNINO E COSS.

Tabularij ciuitatum qui rationes tributorum tractant, si iniquæ cuiusquam immunitatis professionem admittant, viui exuruntur. Tollit hæc lex immunitates à quibusdam perperam impetratas, & l. immunitates. §. de agr. & cens. quæ huic coniungenda est, & reuocatur omnes ad pristinam rationem census, censitorum, peræquatorum & præsidum iudicio confirmatam.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Per Bithyniam ceterasque prouincias possessores in reparatione ^F publici aggeris, & ceteris huiusmodi muneribus, pro iugorum numero vel capitum quæ possidere noscuntur, adstringi cogantur. DAT. VII. KAL. NOV.

A NOV. CP. HONORIO VIII. ET THEODOSIO V. AA. COSS.

Ait, *Ceterasque provincias, videlicet Ponticæ diœceseos, veluti Galatiam, Cappadociã, Armeniam. Ait, adstringi cogantur, abolitis scilicet immunitatibus. l. i. §. de oper. publ. Sic emendauit ex Cod. Th. & ex vet. (nec enim solus Codex Theodosianus sufficeret) & ex Græcis qui sic vertunt: δεσμεῖται ἀναγκάζεσθαι. Antea legebatur, Dare cogantur.*

De conditis in publicis horreis.. TIT. XXVI.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD VOLVSIANVM P. V. **B** Omnia quæ in horreis habentur, expēdi volumus: ita vt non prius ad frumentum extendatur expēsiō, quod sub præfectura tua vrbis horreis infertur, quàm vetera condita fuerint erogata. & si fortè vetustate species ita corrupta est, vt per semet erogari sine querela non possit: eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnū fisco non faciat. Ad istud autem negotium arbitrato ac iudicio tuo nobis prudens, fidelis, optimè sibi conscius pro integritate mentis apponatur custos ac mensor, qui vel frumenta modio metiatur, vel iustis æstimationibus colligat, quanta habeantur in condito. **C** DAT. VI. ID. APR. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Populo cura præf. vrbis & præfecti annonæ in dies præbentur annonæ, & panes qui gradiles dicuntur, quod è gradibus qui in vnaquæque regione vrbis erant ad pistrina, vt constat ex descriptione antiqua vrbis, præbeantur. Inde in C. Th. tit. de annonis ciuicis & pane gradili. Prudentius aduersus Symmachum: *Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis. Calsiodorus IX. Vt siue in gradu siue in aliis locis frumentorum condita potuerint inuenire.* Dantur frumenta pistoribus ex publicis horreis, tum deinde populo panes. Caueatur autem hac lege vt expendantur vetera primùm, deinde noua, & si fortè vetera corrupta sint, vt nouorum admistione id vitium corrigatur. Item vt custodiendis, **D** metiendis, æstimandis conditis arbitrio præf. vrbis idonei custodes & mensores præponantur. Hi vacationem habent munerum personalium. I. his oneribus. §. i. D. de vac. mun. l. mensores. D. de excus. Fuêre in portibus Tyberinis horrea, & in his annonæ vrbicæ causa mensores portuenses, quibus iunguntur caudicarij, id est, nautici frumentarij. l. i. C. Th. de can. frum. vrb. Rom. l. 9. C. Th. de suar. Et Romæ in veteri inscriptione, ita: *Hinc etiam factum est, vt mensores, nos portuenses, quibus vetus fuit cum caudicariis diuturnumque luctamen, voti compotes abiremus, vt vtrumque corpus & beneficio se & victoria gratularetur affectum.*

II. IIDEM AA. ANTHEMIO PRÆSIDI. **E** Cùm ad quamlibet vrbem mansionemve accesseris: protinus horrea te inspicere volumus, vt deuotissimis militibus depuratæ & incorruptæ species præbeantur. nam si per incuriam officij grauitatis tuæ sartorum tectorum neglecta procuratione, aliqua pluuiis infecta perierint: ad damnum tuum referantur. DAT. VII. KAL. SEPT. ARELATI, DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Sunt alia in prouinciis horrea, ex quibus militibus erogantur annonæ. ea præses prouinciæ inspicere debet an sarta tectaquæ sint. l. si in aliquam. D. de off. proconf. ne horrearia species corrumpantur. Depuratæ.] Omnes libri vet. *Defloratæ.* Græci, ἀθροῦνται **F** ἀθροῦνται εἶδη.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ANATOLIO PP. PER ILLYRICVM. Nulli posthac horreaticas species cōtingendi

copia præbeatur. si verò quisquam temerator horreorum extiterit, qui sibi A
ex prædictis aliquid audeat vlturpare: hanc pœnam sciat nostro arbitrio de-
finitam, vt deportationis pœnæ subiectus, totius substantiæ cogatur subire
iacturam. DAT. VII. ID. IVL. CP. CÆSARIO ET ATTICO
C O S S.

In insulam deportari eos qui horreaticas species præsumperint. Deportationi iun-
cta semper est publicatio bonorum omnium. Huc pertinet l. 2. j. de iis quæ ex pub. col.
il. sunt non vsurp.

Vt nemini liceat in coemptione specierum se excusare, & de munere B
sitonæ. TIT. XXVII.

Ostendi Observationum i. legendum esse, *Coemptione*, & quid sit coemptio, quã Græ-
ci *ἑνωσιὴν*, malè interpretes Nou. Tiberij de diuinis domibus, contributionem vel onus.
Coëmit autem vndique fiscus à prouincialibus etiã inuitis species annonarias vsui pu-
blico vel exercitui necessarias. Boëtius i. de consolatione: *Cum acerbæ famis tempore grauis*
atque inexplicabilis indieta coemptio profligatura inopia Campaniam videretur, certamen aduer-
sus præf. prætorij communis commodi ratione suscepti, rege cognoscente contendit, & ne coemptio
exigeretur, euici. Cura autem coëmendi frumētī sitonia vel sitonicum appellatur. itaque
hoc tit. sitoniæ an sitonici legas, nihil refert. C

I. IMP. ANASTASIVS A. MATRONIANO PP. Quoties
urgente necessitate comparationes frumenti vel hordei, aliarumque specie-
rum quibuslibet prouinciis indicuntur: nulli penitus possidentium sese sub
cuiuscunque priuilegij occasione excusandi tribui facultatem censemus: om-
niquæ cuicunque possidentium, quocunque modo, quocunque tempore
per sacros apices vel etiam pragmaticam sanctionem aut iudicalem fortè
dispositionem huiusmodi excusatio data est, vel postea data fuerit, licentia D
minimè vnquam contra tenorem nostræ legis saluberrimæ valitura. Adeò
namque huiusmodi onera cunctis, pro qua singulos portione cōtigerit, vo-
luntus irrogari, vt ab iisdem comparationibus nec sacratissimã nostræ pie-
tatis, nec serenissimæ nostræ coniugis domum pateremur subtrahere. DAT.
III. KAL. AVG. CP. OLIBRIO V. C. C O S.

Non nisi urgente aliqua necessitate *ἑνωσιὴν* indicitur, veluti exercitus aut vrbis ino-
piæ subleuandæ causa, ac tum ab eo onere nemo excusatur, sed coguntur omnes spe-
cies fisco vendere. Hordei.] Fortè, *olei*, vt in l. 2. j. de can. frum. vrb. Rom. Curator fru-
menti, *σιτόνης*: *Olei*, *ἐλαιώνης* appellatur l. vlt. D. de mun. & hon. Sacros apices.] sacras E
adnotationes, quæ quidem fiunt encausto, de quo in l. sacri. s. de diu. ref. Græci dixere
σεβάσματα κεραίας & σεβασμίας καὶ θεωειδείς κεραίας. Nec sacratissimam.] Indicto syno-
neto actores etiam & procuratores diuinarum domuum species annonarias fisco di-
strahere coguntur. Desiderantur sub hoc titulo aliæ duæ constitutiones Græcæ, quarū
sententiam proponam ex lib. LVII. βασιλικῶν.

II. Οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες, ἢ ἐν αὐταῖς κεκτημένοι μὴ ἀναγκάζεσθωσαν εἰς ἕτεραν πόλιν, ἢ εἰς
τὴν μητρόπολιν εἶδη χρῆσθαι. εἰ δὲ καὶ τις ἀπαράτητος αἰτία καταναγκάσῃ τὸ το γένεσθαι τοῖς δι-
κείοις πμήμασι τοῖς ἐν σκείνῃ τῇ πόλει χρῆσθαι ἐξ ὧν τὰ εἶδη παρέχεται πιωρασκίτωσαν σκείνων
αὐτὰ μετακομίζοντων τῶν δεομένων τῶν εἰδῶν. Ὑπολογίζεσθω δὲ τοῖς πιωρασκίτωσι τὰ πμήματα
τῶν εἰδῶν εἰς τὰ ἑνωσιὴν ἐν χρυσῶ παρ' αὐτῶν δημόσια. Ἐδὲ γὰρ δίκαιον γινῶ μὴ ἀπαιτεῖσθαι F
πλά παρ' ἑαυτῶν εἶδη μετὰ χρῆνον δὲ αὐτῶν τὰ πμήματα λογίζεσθαι. Ἐπὶ τῶν εὐθυσίας γειοειδής, τὸ λαμ-
πρῶν τῶν ἀρχόντων ἐκάστης ἐπαρχίας ἐγκυδιδυνώοντος εἰς τὸ καταλογίζεσθαι τὰ εἶδη πμήματα
καὶ τῶν

A χτ' τὰς ὠρεσμένας θεωρησείας ὑπὸρ' αὐτῶν ἐκπέμπεσθαι μηδὲν δὲ ἀναγκάζεσθαι πωράσκειν πα-
σαν χρῆσαν αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ ἐκπεμπέοντα εἶδη· ἄσιβες γὰρ ἔστιν ἀπεφερόμενα οἰκείων, καὶ ἑτέροις
ταῦτα χορηγεῖν ῥ' χρυσὸν λίτρας ὑφισταμένως ζημίαι, καὶ κινδυνεύοντος εἰς τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ζώνην
αὐτῶν τῶν ὠρεσμένων τοῖ νόμον, ἢ συλχομένους αὐτὸν ὠρεσβασιλεύσαι. μηδὲν ποτὲ χρῆσις μεγάλης
ἀνάγκης ἔπιτάττεισθαι τοῖς κτήρησι τῶν ζωνῶν, καὶ ὅτε δὲ γίνεται χτ' θείαν μένον κέλευσιν γινέσθαι ἐφ'
ὧ πε τῶ τῆς ζωνῆς χρυσὸν ἐκ τῆς ζωνῆς τελευτῆς ὠρεσ τῶ κτητόρων ἐν χρυσῶ ζωνῆς ὠρεσ-
κατέχουσαι, ἐὰν ὅλας τὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν ζωνῆς ἀρκῆ ὠρεσ τῶ ζωνῆς. ἐὰν δὲ μὴ θεωρησῶσι
δημόσια οἱ τὴν ζωνῆν ἔπιταγέντες, ἢ μερὸς θεωρησῶσι, ἐν νομίμασιν ἐν τῶ νόμῳ ὠρεσ τῶν χρυ-
σῶν λαμβανέτωσαν, καὶ ἔτι τὸ εἶδος ἀπαίτεισθαι μηδὲν πολυμῶντος, ἢ ὠρεσ φάσμα δοῦναι τὰ
νομίματα, ἢ ἐλλειπῶς ταῦτα μεταβαλεῖν, ἢ ἄλλως πῶς ζημιῶσαι τὴν ὠρεσ τελεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸ πε-
B βαπλάσιον παντὸς τῶ παρ' ἀλλήλων, καὶ τῆς ζημίας ἀπαίτησθαι, καὶ τῶ ἐλλειπῶς χτ' βάλλοισι. Εἰ δὲ
καὶ τῆς ζωνῆν ἔπιταξῶς πολυμῶντος, ἢ τὴν ἔπιταγέντων ὠρεσ νόμῳ ἐκβιάσθαι πετῆκοι. τὰ χρυσὸν
λίτρας θεωρησῶσαι, καὶ τῆς ὠρεσ τῆς, καὶ ἀξίας ἐκπιπίπτω ὠρεσ κείνου, ἢ μεῖζον κινήσῃ, καὶ ὅτε
δὲ χτ' θείαν κέλευσιν γίνηται ἔπιταγῆς ζωνῆς, ἢ ἑκατέρωθεν κτητόρων ὠρεσ τὴν ἀναλογίαν τῶ ζωνῶν,
ἢ τοῖς ζωνοκεφαλῶν ὠρεσ κείνου τῆς ζωνῆς μηδὲν αὐτῆς ἔκατέρωθεν. Ὁ δὲ ὠρεσ ταῦτ' ἀνα-
λογίαν ἀπαίτων πᾶν τῶ ζωνῶν ὠρεσ τῆς ζωνῆς, καὶ ζημίαι τῶ πετῆκοντα τῶ χρυσὸν
λίτραν ὠρεσ κείνου, καὶ ζώνης καὶ ἀξίας ἐκπιπίπτω, καὶ ἑτέρωθεν μεῖζονα θεωρησῶσαι κινήσιν. Ἀλλὰ
ταῦτα χρῆσις τῆς θεοκλήσεως διοικήσεως νενομησῆται. ἐν θεοκλήσει γὰρ ἔπειδὴ οὐκ εἰς ὀλόκληρον εἰσφέ-
ρεται τὰ δημόσια ἀλλὰ τὸ θεωρησῶσαι τῶ βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τὴν θεωρησῶσαι, καὶ μὴ ἀρ-
C κείν τ' ἐν εἰδήσῃ σωτέλειαν τοῖς χρῆσιν αὐτῶν ἰδρυμένους γραπώταις, ἢ πάντων μᾶλλον ἀποστρέφεισθαι
εἰς αὐτῶν γραπώτων ἀγῶματα ἀνάγκη ἐστὶ σιωπῆσαι πᾶν γινέσθαι, ἔπειδὴ μὴ εἰδέσθαι διὰ σιωπῆς
ἀποστρέφεισθαι τὴν ἐν αὐτῶν γραπώταις. Ἐν ἐκείνῃ τῶν διοικήσῃ ἢ μετὰ σήμερον χρῆσις τῶ σωτέλειαν
ὠρεσ κείνου, καὶ τῶν ἐμπόρων τῶ σωτέλειαν, ὠρεσ τῶν κείνου καὶ τοῖς ζωνῶν τελεταῖς, καὶ τοῖς ἐμπόροις
καταβαλλομένως ἢ τῆς ζωνῆς χρυσὸν ἐν ἐν τῶ νόμῳ νομίμασιν, καὶ ὀβρύχοις, καὶ ἔτι αὐτῶν ἀπαίτη-
σθαι ἀλλὰ ἐφόδων, ἢ ἀξίαι τὸ εἶδος εἰσφέρειν, ἢ δὲ ταῦτα ὠρεσ βασινοῖτες τοῖς αὐτοῖς ἔπιταμοῖς
ὠρεσ κείνου. βίβλον γὰρ ἀπὸ τῆς διοικήσεως ἐμπόρειας μᾶλλον τοῖς γραπώταις, καὶ τὴν ἐμπόροις
χορηγεῖν τὰς ἀναγκῆς αὐτῶν ἀποστρέφεισθαι. Ἐὰν δὲ ποτὲ ἀλλὰ τῶν πόλεως μὴ ἔχουσαι σιωπῆσαι χρῆ-
ματα, μῆτε ἔτε ὠρεσ ἐμπορέσας ἀνάγκη γέρονε σωτέλειαν ποιήσασθαι ἔτι τῶν ἀρχῶν ταῦτ' ἀπαίτη-
σθαι ἐν μόνῃ δὲ τῆς ἐνορέσ τῆς πόλεως τῆς ἢ οἱ τῶν δεομένων, ἢ ἐν τοῖς αὐτῶν ὀρείοις, καὶ χτ' τὰ ἐν τοῖς
D τόποις κρατούμενα χτ' ἀπὸ τῆς ἐνορέσ τῆς πόλεως τῆς ἢ οἱ τῶν πόλεων, καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων, καὶ
πᾶς ἑτέρος τῆς ζωνῆς ὠρεσ κείνου. Εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη γίνηται πολιτικῶν γινέσθαι ζωνῶν ὠρεσ τῶν
ζητῶν κείνου ἐπὶ τῆς βασιλείῃ πόλει, καὶ ἐν ταύτῃ χτ' θείαν μόνον κέλευσιν θεωρησῶσαι, τῶ χρυσὸν
ὠρεσ τῶν χτ' τὰ ἐπὶ ἀγορῆς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις ὠρεσ παραχομένως ἀλλὰ ἐφόδων καὶ ἀξίαι,
μετὰ τῶ καὶ ταῦτα ἐκ τῶν δημοσίων παραχομένως, ὠρεσ τῶν ζωνῶν τελετῶν πωράσκειν μόνον τὸ ἔπιταγῆ-
σθαι εἶδος, καὶ πληρωθῆναι τοῖς δεομένοις τὴν χρῆσαν. Μηδὲν δὲ ἐκ ταύτης τῆς ἀλλὰ τῶν χρῆσις
ζωνῶν τὰ ἔπι τῆς ζωνῆς ἀλλὰ τῶν μετὰ πόλεως ἀλλὰ τῶν πετῆκοντα, ἀλλὰ κρατεῖται καὶ ὁ
θεῖος τύπος ὁ ἀλλὰ τῶν πετῆκοντα γραπώτων ἀποστρέφεισθαι ὠρεσ κείνου δὲ τῶ θεωρη-
σῶσαι τῶν πετῆκοντα τῶ χρυσὸν λίτραν, καὶ τὸν εἰς ζώνην καὶ ἀξίαν ὠρεσ κείνου κείνου, ἢ μετὰ
τῶν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπαρχῶν, καὶ οἱ λαμβανέτωται τῶν ἐπαρχῶν ἀρχόντες μετὰ τῶν πετῆκοντων
E αὐτοῖς τάξων, καὶ οἱ χτ' τόποι ἐκδικῶν, ἢ ἄλλοι οἱ δημοσιεύοντες ὠρεσ βασινοῖτες αὐτοῖς τὸ νόμον, ἢ ὠρεσ-
βασιλεύσαι συλχομένους, ἢ μὴ μνησθῶντες ἀνωρεσ τῶν, καὶ ἀλλὰ χτ' τῶν ὠρεσ βασινοῖτων αὐτῶν.

Ciuitarū incolæ, vel qui in eis aliqd possidēt, nō cogantur in aliā ciuitatē,
vel metropol. species cōferre. Sed & si in euirabilis quædā causa id fieri exi-
gat, iustis pretiis, quæ in ea ciuitate obtinet ex qua p̄betur species, eas indigē
tib⁹ vēdant. Cōpensent autē vēditorib. pretia cū auraria collatione. nec enim
æquū est q̄ nūc p̄buit species & annonę cop̄iã attulit, ei postea p̄ia cōputari.
& hoc fiat cura & solertia p̄fidis cuiusq; p̄uinciæ. Nullus verò cogat vēde-
F re omne id quod sui vsus gratia cōparauit, sed superflua tantū, quādoquidē
satis impiū est suis quemq; defraudari, eaq; in alios trāsferri, p̄s̄side q̄ legē
violari, violari uē cōcesserit c. lib. auri multādo & dignitate p̄pria cingulō-
q; spoliādo. Nulla vnquā citra ingentē necessitatē iulsionēq; p̄ncipis pos-
fessorib. cōēptio indicat, nec aliter quā vt cōēptionis aurū ex auri collatione

à possessoribus debita, si quidem ea omnimodo ad coemptionem sufficiat, A
 retineatur. Quòd si nihil fisco debeant ij quibus coemptio indicitur, aut par-
 tem tantum, prius in nummis ponderis probi aurum accipiant, quam ab eis
 species exigantur, nemine audente vel iniusti ponderis, vel ex parte tantum
 nummos exsoluere, vel qua alia ratione collatoribus damnum dare damni
 quadruplo & eo quod pretio deest ab eo qui secus fecerit exigendo. Sed &
 si quis coemptionem indicere ausus sit, vel indictam illicitè exegerit, L. libris
 auri multabitur, & militiam ac dignitatem amittet, maiori etiam commo-
 tioni subdendus. At cum ex mandato principis coemptio indicitur, vnus- B
 quisque pro rata iugorum & capitum quæ possidet, coemptioni subiicia-
 tur, nemine excepto, eo qui in exigendo hanc rationem non seruauerit, L. li-
 brarum auri multam subitouro, & dignitatem ac cingulum amissuro, & ma-
 iorem aliam commotionem expectaturo. Excipimus ab hac lege Thraciæ
 diocesin. In Thracia enim quia tributa fiscalia in solidum non inferuntur,
 barbarorum incursibus colonis attritis, nec sufficiente specierum collatio-
 ne ad alendos milites in ea consistentes, quod omnium maximè interest, nec
 tamen sine coemptione præstari potest, ideò eam frequentissimè fieri longè C
 necessarium est. In ea igitur diocesi, quæ hæctenus obtinuit, cõsuetudo ser-
 uetur, ei subiectis etiam negotiatoribus, vt collatoribus & negotiatoribus
 coemptionis aurum primum soluatur in nummis obryzis & debiti ponde-
 ris, tum ab eis sine refragatione & damno vllò conferantur species, illo qui
 hæc non seruauerit, eisdem subdendo pœnis. Melius enim est instar priuatæ
 negotiationis militibus etiam negotiatores alimonia cõferre. Quòd si quã-
 doque ob ciuitates aliquas inopes necesse sit coemptionem fieri, liceat præ-
 sidibus eam facere in territorio duntaxat eius ciuitatis, quæ frumento indi-
 get, & in confiniis eius, & eo pretio quod in locis pro tempore obtinebit. D
 quod & patres ciuitatum obseruabunt, & quilibet alius coemptionis curam
 gerens. At si necessitas exigat ciuilem coemptionem fieri in vrbe regia defi-
 ciētibus annonis, ea verò procedat ex sacra iussione, auro prius sine damno
 & dilatione præstato, vt in foro rerum vernalium distrahuntur species, ita vt
 & naua ex publico præbeatur, & collator vendat solummodò suppeditetq;
 egentibus necessarias species. Nihil verò hac constitutione innouatur eorū
 quæ de coemptione magnæ Alexandrinorum ciuitatis disposita sunt sacra
 forma de annona militum euocatorum. Subiiciantur multæ L. librarum auri E
 & periculo dignitatis ac cinguli tam maximi apparitores gloriosissimorū
 præfectorum prætorio, quam clarissimi præsides prouinciarum, & eis ob-
 sequentia officia, & locorum defensores, & alij publicorum tractatores, si
 hanc legem violauerint, aut violari concesserint, aut confestim & verè eius
 violatores minimè detulerint.

Præcipua constitutionis capita hæc sunt, Non fieri coemptionem sine auctoritate prin-
 cipis, nisi si qua municipia annonæ caritate laborent. Reputari pretia specierum ven-
 ditarum in collationem fisco inferendam, sicut & de sumptibus factis in transitu mili- F
 tum constituitur Nou. 129. vel etiam statim adnumerari. Coemptionem exigere pro nu-
 mero iugorū & capitum. Ait, *περὶ τῶ ἀναλόγαν τῆς ζευγῶν ἢ τοῖ ζευροκεφαλῶν*, vt in No.
 17. & ad l. 2. j. de veste mil. Græci *ζευροκέφαλα*. Sunt qui iugationem tantum præstant. Sunt
 qui

A qui ζυγοκέφαλα, id est, iugationem & capitationem. Ex eadem Nou. 17. in No. 128. Ie-
go ισγαλίων pro ειλιών, in Basilicis ισλίων. Alij metiuntur iugis, alij iugeris, vt Varro scri-
bit. Aliud ergo iugatio aliud iugeratio. Legatur pragmaticum Iustiniani ad petitionē
Vigilij, cap. ne pro comparatione specierum collatores grauentur.

III. Όταν ἐπιπὶ πόλει σιτώνος γένηται χρεία, καὶ δικιμασίαν καὶ ἐπιλογίῳ καθεξέστω πόλιν
ἐπιπόπου, καὶ τῶν ἐν τοῖς κτήτοσι παρωτωνόντων γνέσθω ἢ ἐπὶ αὐτῷ παροβολῇ, ἢ καὶ τὸ δικουῶ
τοῖς παροβαλλομένοις, ἢ δὲ ἐφ' οἷς ἀβληθῆναι παροσῶποις, ἀλλὰ μόνων τῶν ἐπὶ τῆς χώρας ἐκεί-
νης ταξιωτῶν τῶν κραυσομένων, καὶ τῶν ἀποθεμένων τῶν ταξίῳ ἀφ' εἰρημύων παροσῶπων παρὸς
τῶν σιτωνείων παροβαλλομένων. ἐπειδὴ εὐχερέστερον ἔστωι τοῖς δημοσίαις χρείαις ἐν περιμείνοις ἐκ
μακρῶν χρόνων τὸ τῆς σιτωνείας ἀφαιρῆσαι βάρος πάσης δὲ ζημίας ἀπαλλαχθῆναι οἱ σιτωνοῦτες
καὶ πληροῦτες τῶν εἰρημύων χρείων, καὶ τὸ δίχρον λογοθετῆσθαι. ἢ γὰρ δίχρον αὐτὸς ἀπὶ το-
σοῦτων κόπων καὶ ζημιῶν χρησιγέτωσαι δὲ τὸν σίτον καὶ τὰ ἐπ' ἀγορῆς ὄνια, καὶ μηδὲν παρῆτερῶ.
Ὁ δὲ παροβαλλῶν ἢ παροβαλλῶν σιτωτῶν τὸν νόμον λ' χρυσῶν λίβρας ἐπιτίμιον παροβάλλετω.
Cum in ciuitate aliqua frumenti comparandi curatore opus est, eius crea-
tio fiat arbitrio & electione episcopi & primorum ciuitatis, non vt videbi-
tur creatoribus, neque ex quibus voluerint personis, sed soli ex regione illa
officiales militantes & dimissi ad munus illud sitoniae ab eis promoueantur.
Hi namque qui in publicis negotiis diu sunt exercitati, facilius sitoniae mu-
nus expedient. At omni damno liberentur qui eam necessitudinem curam-
que sustinuerint, & secundum leges discutiantur, quando quidem æquum
non est vt ex tot laboribus damnum ferant, frumentum autem præbeant nō
maiore pretio quàm in foro distrahatur. Qui violarit legem aut violari cō-
cesserit, triginta librarum auri multam sustineto.

Fit ex hac constitutione sitonæ creatio arbitrio possessorum ciuitatis & episcopi, nō
ex quibuslibet, sed ex cohortalibus. Et indemnes sitonæ seruantur, vt ex l. vlt. §. item re-
scripserunt sitonas. D. de adm. rer. ad ciu. pert.

D

*De collatione donatorum vel releuatorum aut translatorum, seu
aderatorum.*

TIT. XXVIII.

I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. HER-
MOCRATI PP. Dispositionem amplissimæ recordationis Antiochi,
qui certam quantitatem ante se releuatis possessionibus nomine canonis
indixit, non imminui decernimus. id enim, quoniam in canonem cecidit, &
anniuersaria debet pensitatione persolui, nec in præteritum, nec in posterū
patimur esse concessum. indulgentiam verò memoratæ descriptionis, & in
anteactum & in posterum tempus, non solum in releuatis, verum etiam in
donatis, adæratīs, translatīsque, seu quodcunque aliud nomen nouæ descri-
ptionis excogitatum est, volumus obseruari. nullamque super his vnquam
exactionis molestiam formidari, quibus non tantum reliqua præteriti tem-
poris relaxamus, sed nec in posterum quidquā innouationis aut oneris ad-
iiciendum esse censemus, nullique licere deinceps contra diuina statuta re-
leuare suas possessiones. nouerit tamē amplissimæ tuæ sedis officium, quod
si aliquando nobis suggestio huic nostræ sanctioni cōtraria porrigatur, vel
si sacris mandatis (si qua fortè citra suggestionem his piis dispositionibus
aduersa manauerint) obsequatur, & alios tanquam debitores ex huiusmodi
titulo crediderit exponendos: ducentarum librarum auri se condemnatio-

ne multandum. DAT. XII. KAL. DEC. CP. THEODOSIO A. A. XVIII. ET ALBINO V. C. COSS.

Beneficia principum hæc sunt, donare possessiones dempto canone: releuare possessiones tributis: transferre possessiones in aliud ius aliãve functionem, veluti ex patrimoniali iure, in priuatum, vel ex vna præstatione in aliam. Adærare, id est, æstimare & taxare pecunia, quod in annonis inferebatur. Cùm huiusmodi pleraque principes contulissent, necessitate vrgeäte postea eis derogatũ est sæpè, & remissæ possessionibus quãtitatis pars alia atq; alia, descriptionibus indicta & imposita est. l. 15. C. Th. de ind. deb. Nou. Mart. de ind. rel. quæ omnes hac Theodosij Nouella tolluntur, & si quæ sunt ex eis reliqua remittuntur, deincepsque constituitur vt in talibus prædiis ea tantũ de-
B
 scriptio locum habeat, quam Antiochus præf. prætorio ordinauit, cuius definitio extat in l. vlt. Cod. Th. eod. tit. (fuerat is præf. prætorio ante Hermocratem, ad quem hæc lex scripta est) & vt ei descriptioni posthac nihil adiiciatur, sicut ex l. pen. j. de om. agro def. quam huic esse coniungendam ex integra Theodosij Nouella, quam habemus, didicimus: si quis de fundis patrimonialibus steriles sub certo canone susceperit, nulla etiam adiectione onerari potest. Adhæc, vt in posterum releuationem possessionum suarum ex liberalitate principis nemo petat, petitãue fruatur: atque adeo vt ne ex huiusmodi titulo, releuatarũ scilicet possessionum, posthac à præfectianis alij quàm qui ante hanc Nouellam fuerint quasi debitores exponantur. Legendum hoc loco pro, *Et aliquos, Et alios tanquam debitores, &c.*

Decollatione æris. TIT. XXIX.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIUS AA. HILARIO P. P. Æris pretia quæ à prouincialibus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti libris æris vnus auri solidus à possessore reddatur. DAT. V. KAL. IAN. MED. ARCADIO IIII. ET HONORIO IIII. AA. COSS.

Sunt quædam prouinciæ quæ æs fisco inferunt veluti Cyprus quam veteres ærosam dixerunt, quo exemplo vruntur Græci hoc loco, eodemque ad l. i. j. de arg. pretio, & Thessalonicæ metallorum. Cyprus itaque æs & argentum infert. Pro vtroque si malit aurum inferre, id hac ratione faciat, vt pro singulis libris argenti, inferat quinos solidos, & pro vicenis libris æris, singulos solidos.

De discussoribus. TIT. XXX.

Discussores sunt veluti cognitores & disceptatores rationum fiscalium ab aliis tractatarum. l. cùm post. s. de appell. l. pen. s. quor. ap. non rec. quæ duæ leges coniungendæ sunt, vel etiam rationũ publicarum. l. vlt. j. hoc. tit. l. i. s. de ratioc. op. pub. Symmachus in epist. *Videò basilicæ pontis que rationem rectè quidem Bonoso præsidali viro esse mandatam, cui & vigilantia superest ad illuminandas publicæ rationis ambages, & fides ad persequenda quæ ex-
E
 amen inuenerit. Sed vereor ne ludificationibus res iniuncta frigescat obluetante eo quem socium discussionis accepit.* Hoc verò non quærat in editis. multò certè plures restant non editæ quàm editæ.

IMPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD ARTHEMIVM VIC. HISPANIARVM. Quoties in disceptatione constiterit, iniquè discussionem fuisse confectam, & fidem facti non poterit adprobare discussor: ipse in eodem titulo & in eodem modo ad soluendum protinus vrgeatur, in quo alterum perperam fecerit
F
 debitorem. DAT. PRID. ID. MAI VALENTINIANO NB. P. ET VICTORE COSS.

Iniquus

A Iniquus discussor siue λογοθέτης tanti damnatur, quanti prouincialem fisco debere constituerit. *In eodem titulo*, puta in auro vel argento, & in eodem modo, id est, eadem quantitate.

II. IMP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Ne diutius casu amissa securitate publica quædam præda nascatur collatoribus: decernimus ut quando securitates à discussoribus seu apparitoribus expositæ ratiociniis publicis continetur, rursus per iniuriam non petantur.

DAT. V. KAL. DEC. CP. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

B Nouella Valentiniani de indulg. reliq. valdè pertinet ad hanc legem: quæ discussores refert in prouincias plerumque proficisci ambitione & suffragio potius, quàm merito vel electione certa, & ingressos statim expetere cohortales atque etiam scholares. vulgò malè legitur *scalares*, sicut & in vita Martini à Sulpitio Seuero composita, *scalares alus & stipatos multiplici satellitio proferre iusiones sacras, expetere securitates annorum serie & verustate consumptas, & eis non extantibus inde prædæ occasionem captare, extantium acceptilationem diuendere, denique apud improbum rei arbitrum nocere chartulam cum perit, nihil proficere cum extat, ex quo sequuntur innumeræ clades, &c.* Hac lege constituitur, nihil nocere securitatū amissionem, seruari illationum fidem posse ex rationibus & registis publicis, ut dictum est in l. 2. §. de con. fis. deb. vel ex arca præf. prætorio. Nou. 49. sicut ex creditorum rationibus in priuatis debitis. l. 5. & 6. §. de edendo. Ratiociniis.] Vide nostrarum Obseru. III. cap. 27.

III. IMP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. APOLLONIO PP. Per singulas prouincias vel ciuitates, honoratis vsque ad comitiuam consistorianam, nec non etiam militatibus & suis obsequiis non adhærentibus, aduocatis quin etiam fori prouincialis, mandari discussionis iugorum sollicitudinem decernimus. DAT. V. KAL. IANVA. EVDOXIO ET DIOSCORO COSS.

D Discussionis onus iniungi posse non honorariis tantum Comitibus consistorianis, sed etiam in actu positis, si suis obsequiis non adhæreant. arg. l. 1. §. de colleg. Item aduocatis fori prouincialis. quod cum l. 6. §. de adu. diu. iud. videtur pugnare, nisi eam ad illustriū & spectabiliū iudicium duntaxat aduocationem referas, non ordinariorum iudicium, quæ non nisi impleto huiusmodi munere, immunitate fruitur. l. 1. §. quib. mun. exc. Sequitur l. 4. ex lib. 56. βασιλικῶν quæ exulabat.

IIII. Μηδείς γινέσθω λογοθέτης χωρὶς βασιλικῆς κελύσεως ἰδικῶς μεμνημένης τῆς αὐτῆ τῆς λογοθέτικῆς προσηγορίας, μήτε χεῖρ' ἐπέλαρχων, μήτε ἐκ προσαξέως ἄλλε οἷς δὴ ποτε διεκρηλίαν γινέσθω τις λογοθέτης ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ πολιτικῶν ἔργων, ἢ σιτανικῶν ζηρημάτων, ἢ λιμνηπικῶν, ἢ τῶν περὶ τῶν δημοσίων ὀγκοῖς, τῶν πόλεων δαπανομένων, ἢ περὶ τειχοποιίαν, ἢ περὶ ὁδοστρωσίαν, ἢ γαφύρων, ἢ μάλων κατασκευῶν, ἀλλ' ἔδὲ τῶν λαβωνικῶν ζηρημάτων, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν εἰς πολιτικῶν ζήτησιν ἀναφερομένων χωρὶς βασιλικοῦ τύπου. αὐτὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς εἴτε ἐκ δημοσίων ζηρήματα ἐκπέμψῃ περὶ τειχοποιίαν ἢ ἑτέρας παντὸς ἔργου κατασκευῶν, εἴτε εὐρη παρ' ἑτέρας καταλειμμένα ζηρήματα πόλεσι περὶ ἀπαξ, ἢ καὶ διλυκεῶς ὅτε ἀπ' αὐτῶν ὁδωστρωσίαν, πέμπει τὸν λογοθέτην καὶ τὸ ἔργον ὀφείλοντα μετρήσαι, καὶ ἀκριβεῶς λογισμοὺς ποιήσασθαι, καὶ εἰς τὸ θεῖον αὐτῶν κέρτος ἀναγαγεῖν, ἐφ' ᾧ τε γεινομένης ὀρθῶς τῆς δαπάνης θείαν γινέσθαι παρ' αὐτῶν τοῖς δεδραπηκόσιν ἀμελειαν, καὶ μικρὴν δευτέραν ζήτησιν αὐτῶν ὑπομένειν, ἢ κληρονόμοις αὐτῶν, ἢ ἀφ' αὐτῶν. εἰ δὲ καὶ ὁ λογοθέτης πεμπόμενος ἔπιτραπέιη ποιήσαι ἀμελειαν τοῖς ὀρθῶς δεδραπηκόσιν τὰ ζηρήματα, καὶ μετὰ τῆς τῶν λόγων ἐρευνητικῆς ἀποδοῦναι αὐτῶν ἀμελειαν τοῖς ὀρθῶς δεδραπηκόσιν, ἔγω καὶ αὐτῶν κληρονόμοις αὐτῶν, ἢ ἀφ' αὐτῶν, ἀρκεῖσθαι τῆ τῆς λογοθέτικῆς ἀσφαλείας. Επαγγελλέτω δὲ καὶ δαπάνας δίδδωναι τοῖς λογοθέταις ἢ ἀφ' αὐτῶν, ἢ ἀφ' αὐτῶν, αὐτῶν ποιείσθαι τὴν λογοθεσίαν. ὁ δὲ οἷ-

κοθεν δαπανών, ἢ περὶ ἔργα τῆς πόλεως, ἢ περὶ ἄλλω κοινωφελῇ χρεῖαν μηδενὶ ὑποκείσθω λογοθε- **A**
 σίῳ, μηδὲ αὐτὸς, μηδὲ κληρονόμος, μηδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ αὐτῷ. μηδὲ ἐπιζητήσῃ δημοσίων λογισμῶν, οἷον
 ἐπι κερδῶν, ἢ τῆς λεγομένης ἀγωγικῶν, ἢ τοῦ ἀπομικτικῶν, ἢ τῆς δαπανομένων περὶ τῶν δημοσίων
 οἷοις, ἢ ὀνηλάτας, ἢ τῆς διαγυμνικῶν, καὶ τῆς ἄλλων ἀ γενικῶ ὀνόματι καλεῖται *solemnia*. Μηδεὶς δὲ
 τῆς ἀρχόντων πεμπέτω λογοθέτιω, ἀλλὰ ἀναφέρειτω πρὸς βασιλέα ἐφ' ᾧ τε παρ' αὐτῷ πέμπεται
 τὸν ἐπι τῶν τοῦ λογοθέτιω, μηδὲ ἄλλοις ἐνὸς ὀβόλου ὀφείλοντα κερδᾶναι, ἀλλὰ τῷ τε δημοσίῳ λόγῳ,
 καὶ τοῖς ὑποτελέσι φυλάττειν τὸ δίκαιον. ἐὰν οὖν εὐρῶν ᾧ πρὸς πρὸς χρεῖματα δημόσια ὁ λογοθ. τις
 ἀνύσῃ αὐτὰ, καὶ εἰς τὸ θεῖον οὐκ ἀποδοῖται εἰσομοσίῳ, ἔξεσιν αὐτῷ χρεῖματα λίτρας ἐξ νομίματα
 ὑπὲρ θεοσπείας ᾧ ἀναχαιτῶν. Εἰ δὲ ᾧ τῆς ὄντων ἐν ἐπαρχίαις, ἢ ἐκόπιω, ἢ ἀκόπιων ἄλλοις
 ἐνὸς ὀβολοῦ λάβῃ αὐτὸς μὲν τὸ λαμβανόμενον ἀποδίδτω τετραπλάσιον ὀφείλων εἰσομοσίῳ, καὶ
 τοῖς δημοσίοις, καὶ ποιῆς βασιλικῆς πειράσθω ὡς τὸ δημόσιον πρὸς δεδωκός, ἢ τῶν ζυωτελεσίων ὀδι- **B**
 κήσας. ὁ δὲ ἀναχαιτῶν ᾧ ἀναχαιτῶν, ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ τοῦ χρεομολογῶν ὑπεύθυνον αὐτὸν εἶναι τοῖς δημοσίοις
 ἀπαιτηθήσεται πάλιν τὰ περὶ ὅσων ὑπέμεινε ζητήσιν ὀφείλοντα εἰσομοσίῳ τῷ δημοσίῳ λόγῳ,
 καὶ ἐπι ταύτῃ τῇ τῆς *solemnium* ζητήσῃ ὁ βασιλεὺς μανθανῶν τὸ γενόμενον λογοθέσιον, θεῖαν ἀμε-
 ριμίαν ἐπιτίθειται τοῖς λογοθετήταισι μικρὸν δεῦτερον εὐλαβῶν μὲν τοῖς λογοθέσιον, αὐτῷ τῷ λογοθε-
 τῶν ἐπι τῶν τοῖς λογοθετήταισιν ποιῶν ἀμεριμίαν ἐφ' ᾧ τε τῶν ταύτῃ λαμβανόντας μικρὸν
 δεῦτερον μὲν λογοθεσίαν, μίτη δὲ ὑπὲρ τῆς γενόμενης ἀμεριμίας λαμβανῶν τὸ πᾶν τῶν ὀλογο-
 θετήτων, ἀλλ' ἐὰν ὅλως ἐπι χεῖρ ἢ λαβεῖν ἀδελιαν ἐχέτωσαν οἱ κτήτορες, καὶ πολῖται, καὶ ἀποθεῖσθαι
 τὸν ἐκ βίβασμόν αὐτῶν, καὶ δὲ ἡσῆς ἐπι δίδοναι τῷ χτ' ἡμῶν βασιλεῖ, ὡς πεμφθῆναι πᾶν χτ' ἡμῶν
 τὸν ὀφείλοντα ποιῶν εἰσαράξῃ τὸν ἐπι χεῖρ ἡμῶν τὸ ἀπαιτήσῃ. Εἰ δὲ καὶ τῶν ἀρχῶν μετὰ τὸν πα- **C**
 ρόντα νόμον χωρὶς θεῖας ἐγγράφῃς κελεύσεως πρὸς αὐτὸν πεμπομένης ἀποσείλῃ λογοθέτιω ἐπι οἰον-
 δήποτε τῆς ἐρημῶν ἐπὶ αὐτὸς μὲν ὁ ἀρχῶν εἰκοσι χρευσίς λίτρας πρὸς τιμὸν ὑποσῆσθαι, ἢ δὲ ἄ-
 ξις αὐτῶν, πέντε καὶ δέκα μίτη πρὸς ἀφ' ἀναχαιτῶν ὀχρῶν, ἢ τῆς πρὸς τοῖς πείχῃσι οἰκοδομη-
 μάτων, καὶ τῆς αὐτῆς καταλύσεως, ἢ τῆς ἐν ταῖς δημοσίαις σῶμας γενομένων τῆς καλῶν μὲν πρὸς
 δουλείων καὶ ἐρεπίων, ἢ τῆς ἐν ταῖς μεσοτύλοις τῆς πόλεως οἰκοδομουμένων ὡς ἐφελότων ἀνατρα-
 πῶν, ἢ περὶ εἰκότων, ἢ τοῖς αὐτοτρόπων ὅλως ἐπινοῶν, ἢ πολιτικῶν ζητήσεων ποιῶν πᾶν πᾶν πᾶν
 ξεις. Εἰ δὲ καὶ ποιῆσῃ ἀδελιαν ἐχέτωσαν οἱ ἐν ταῖς πόλεσι τὸν ἐν τεύθει ἐκ βίβασμόν ἀποθεῖσθαι, καὶ **D**
 * *supra* πορ μὲν εἰς ἀποκρίσιν ποιῶν ἐν ταῖς τοιαύταις * πρὸς ἑαυτοῦ μετὰ τῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπαρχίας.
 εἰσαράξῃ vel εἰ τῶν τὸ τὸ γενόμενον σιωπήσῃ, καὶ πᾶσαν πολιτικῶν, καὶ δημοσίαν βοήθειαν τοῖς αὐτοῖς ὑποκείσθω
 εἰσαράξῃ ἐπι τοῖς, ἐξ ἑαυτοῦ ἐχέτωσαν τῆς βίβασμόν δὲ ἡσῆς ἐπι δίδοναι βασιλεῖ, καὶ δὲ αὐτῆς διδάσκῃν ἄ γι- **D**
 νόμῳ ὡς ἐὰν ἐκ βασιλικῆς ἀναγκαστικῆς ἐπακολληθῆσθαι διόρθωσις, πρὸς τὸ καὶ τῶν πρὸς ἑαυτοῦ
 ἀρχῶν γενέσθαι τὸ τοιοῦτῳ εἰκοσι χρευσίς λίτρας πρὸς τιμᾶσθαι, καὶ μείζονα πρὸς δεδωκάν βασι-
 λικῶν ἀναγκαστικῶν. ἄξῃ δὲ πειθομένη αὐτοῖς ἄξῃ μετὰ τῶν πρὸς τιμᾶσθαι τῆς πέντε καὶ δέκα τῶ
 χρευσίς λίτρας, καὶ τῶν ἐν σῶματι τιμῶν ὑποκείσθω. μόνον γὰρ ἔξεσιν τῷ βασιλεῖ, καὶ τῶν ἐπι
 τοῖς τοιοῦτοις ἐπι τῶν ἐπι τῶν ἀδελιαν, καὶ ζῶ ἀληθείαν, καὶ πρὸς ὀφείλῃ τῆς πόλεως
 τὰ τοιαῦτα ζητοῦν, καὶ μηδὲν παντελῶς ὑπὲρ αὐτῆς κομίζομεν. πρὸς ὀφείτωσαν δὲ οἱ τῆς πό-
 λεων πατέρες, καὶ οἱ τῆς κτητόρων εὐπόλητοι, ὡς μηδένα πολιτικὸν τόπον, ἢ δημόσιον, ἢ πρὸς τὸ
 τέχῃ, ἢ ἐν ταῖς δημοσίαις σῶμας, ἢ λατρείαις, ἢ ὅπου δὲ ποτε κείμενον ὑπὲρ τῶν ἀλόγως κατέχευται
 καὶ μὴ ἐκ δίδοναι τόπον πολιτικὸν χωρὶς θεῖας τύπου. τὰ γὰρ παρ' αὐτῆς μὴ ὀρθῶς ἐκ δίδοναι ἀ- **E**
 νατρεπέσθαι, καὶ ζημιουῦνται οἱ ἐξελιφότες. πρὸς ὀφείτωσαν δὲ οἱ αὐτοὶ ὡς τῶν ἐκ τύπου θεοῦ ἐ-
 χόντας νομῶν ὕδατος μὴ πλεονεκτεῖν τῶν ἐτέροις, καὶ τὸν μὲν πλεόν, τὸν δὲ ἔλασσον λαμβάνειν, ἔργον
 δὲ ἔστω τῶν μεγαλοπρεπῶν κόμητος τῆς θεῖαν ἰδικῶν τῶν βασιλέως, καὶ τῆς ὑπηρετῶν μὲν αὐτῷ
 παλατιῶν διερευνᾶν ἄλλοις, καὶ πρὸς ἄλλοις, καὶ τῶν τῆς ἐπι κειμένων πρὸς τιμᾶσθαι εἰσαράξῃ ποιῶ-
 θῃ, ἢ ἐὰν ἄθροισθῆναι εἰκοσι χρευσίς λίτρας πρὸς τιμᾶσθαι, τῶν δὲ ἄξῃ αὐτῶν πέντε καὶ δέκα.

* *supra* πορ
 εἰσαράξῃ vel
 εἰσαράξῃ
 σι.

Nemo fiat discussor aliter quàm ex iussione principis specialiter discussoris
 faciente mentionem, non praefectorum iussu, non ex praeepto alterius cu-
 iusquam iudicis, non ciuilium operum vel pecuniarum frumento cōparan-
 do destinatarum, vel portuū, vel eorū quæ impendūtur in aqua ductus mu- **F**
 rorumve constructiones, vel ad vias sternendas, vel ad pontiū & aggerum
 instructionem, sed neque pecuniarum ad lauacra destinatarū, vel alio quo-
 cunque

- A** cunque modo ad civilem rationem pertinentium . At princeps siue ex arario pecunias miserit ad mœnium, vel alterius operis cōstructionem, siue ab alio relictas ciuitatibus pecunias inuenerit, semel vel etiam sepius cūm ei sederit animo, mittat discussorē qui opus admetiatur, & rationes putet exacte, & ad se referat, vt si recte sumptus facti sunt, iis qui fecerunt sacra securitas cōficiatur, qua freti nullam ij postea vel heredes eorum, aut bonorum possessores quæstionem patiantur. Valeat & ab discussore post rationū discussionem emissa securitas, nec sacra apocha nec alia qualibet cautione indigens. Sumptus autem discussoribus pollicetur constitutio, vt sine damno ratiocinia tractent. Eos verò qui de suo impēdunt in opera ciuitatis, vel alias publicas necessitates, heredesve eorum, nullam vult discussionem sustinere, vel lucrorum, vel eorum quæ dicuntur ἀγωγικά aut παραπομπικά, vel sumptuū qui fiunt circa mulos fiscales, aut muliones, vel prosecutionum ratione, vel eorum quæ generali nomine vocantur, solemnia. Ceterū præsidum nemo discussorem mittat, sed referat ad principē in hoc vt ab eo mittatur qui hæc discutiāt, ac ne vnum quidem obolum inde corradat, sed tam fisco quàm
- C** collatoribus ius suum conferuet: & si inuentas apud aliquos pecunias fiscales exegerit, & sacro ornamento intulerit, licito iure sibi in singulas libras sex solidos pro solatio retineat. Quòd si vel obolum inuitis aut volentibus provincialibus acceperit, is quidem quod accepit reddat, quadruplum fisco inferens, & criminaliter coerceatur quasi proditor fisci collatorūmq; concussor: Qui autem dedit quasi hoc ipso confessus se fisci rationibus obnoxium, rursus discutiatur & exigatur: Discussionem autem solemnium facta & ad principem perlata: discussis sacra securitas detur: dari etiam ea potest à
- D** discussoribus, ita vt vtroque casu nullam illi postea discussionem patiantur: neque verò ob securitatem à se expositam discussor quidquam accipere potest, vel si quid exigat, possessoribus & municipibus eum propullandi ius est, referendi etiam ad principem vt mittat aliquem qui hoc genus concussionis coerceat. Præses qui post hanc legem non accepta ex scripto iussione principis, discussorem quacumque ex causa miserit, xx. lib. auri, & officium eius xv. pœnæ subiiciatur, qui nec occasione repurgationis cloacarum vel ædificiorum muris adiunctorum, vel ruinæ eorum, vel ob factas in publicis porticibus ἀροδουλείας, vt vocantur, & areas, vel eorum quæ in ciuitatis inter-
- E** columniis ædificata sunt, quasi destruēda sint, vel de imaginibus aliisve à se excogitatis modis, aut ciuilibus quæstionibus vllas iussiones facere potest. Sed & si fecerit, licet ciuibus executioni earum obistere, minimeque eis satisfacere, præsidibus prouinciarum hoc silentio transmittētibus, & omni ciuili publicoq; auxilio eisdem subdendo pœnis, facultatem quoq; habentibus iis qui voluerint preces principi offerre, & gesta perdocere, vt principalis indignationis correctio consequatur: præsidibus item talia iubētibus xx. lib. auri multandis, maiorēmq; principis commotionem expectantibus: officio
- F** autem obsecundante præter multam xv. lib. auri in corpus castigando. Soli enim principi licet horum inspectionē viro integro & fideliter atque ex vsu ciuitatum hæc indaganti, nihilque protinus ob id accipienti mandare. Prouideant autem patres ciuitatum possessorūmq; potiores, ne quis ciui-

lem vel publicum vllum locum in muris vel in publicis porticibus, vel ob- A
sequiis, vel alicubi iniusta ex causa detineat, & ne cuiquam detur quidquã
ex publico sine sacra forma. Quæ enim fuerint ab eis tradita non rectè re-
scinduntur, & in damno versabuntur qui acceperint. Idem prouideant ne
qui ex sacra forma habent possessionem aquæ, quid vsurpēt præter ceteros,
& hic quidem plus, ille minus accipiat. Hæc autem magnificus Comes pri-
uatarum, & ei obsequentes Palatini perscrutari & deferre debent, imposi-
tisque pœnas exigere, vel si neglexerint, x x. lib. auri multantur, officium
verò x v.

B

Præcipua legis capita hæc sunt, Non mitti in prouincias discussorem sine auctori-
tate principis: discussis apocham sacram vel à discussore dari: Sumptus solatiaq; discuf-
forem habere ex publico: nihil capere à collatoribus. De iis qui vocantur παραπομπικὸί
meminit Iustinian. Nou. 128. Notandum quòd sacrum ærarium, ornamentum vocat,
vestiarium Græci appellant ad l. 2. §. ne fil. vel Resp. & Nicetas vestiarium τῆς βασιλείας
βασιλικὸν ταμειὸν ἢ χρυσῶνα. Discussorem autem semel inspectorem vocat, vt in No. Va-
lent. de ind. rel. & frequentius λογοθέτιω. Procop. 11. de bel. Goth. ἡ δὲ Ἀλέξανδρος τις ἐν
βυζαντίω τοῖς δημοσίοις ἐφεστῶς λογισμοῖς, λογοθέτιω ἐλλυίζοντες τὴν πμὴν παύτιω χαλῶσι Ρω-
μαῖοι. quæ interpres omisit. Sed fortasse Catholicum potius intelligit quàm discussorē.
nam & eodem nomine cœpit Catholicus appellari teste Harmenopulo. Nouissimè et- C
tiam Quæstor. Sic enim legimus scriptum in Notitia officiorum Constantinopolcos.
μέγας λογοθέτης ἀρχιεπίσκοπος τῆς βασιλείας ἀποτελλόμενα πρὸς τὰ πρῶτα τε καὶ χρυσόβυ-
λα πρὸς τὴν ῥήγαν σουλιπάνοις καὶ τοπάρχαις, καὶ τῶν τομῶν ἴδιον τῶν μεγάλων λογοθέτων ὑπηρετήματα.
quæ functio Quæstoris est. Mutauêre etiam Latini Quæstoris nomen in Cancellarij.
Niceta v 11. τὸν οἰκτεῖον ὡς ἡ λατίνων βύλεται φωνὴ καγαγελλάριον, ὡς δ' ἄλλωτες εἴποιεν λογοθέ-
τιω. quo de officio §. tit. 12.

*De Decurionibus & filiis eorum, & qui decuriones habentur quibus
modis à fortuna curiali liberentur.* TIT. XXXI.

D

Curia senatum significat. duplex autem est senatus, antiquæ Romæ & Constantino-
politanae Romæ, qui dicitur maximus l. vlt. j. hoc tit. In aliis ciuitatibus est curia . ergo
& senatus. Sed hic minor senatus dicitur, & qui in eum conscripti sunt consilij publici
causa curiales siue decuriones, quodammodo senatores sunt. l. omnes iudices. j. hoc tit.
Nou. 38. Euagrius lib. 111. ἐκείνης πόλεως τῆς ἐν τοῖς βεβληντηρίοις ἀπὲρ συγκλήτης πινὸς ἐχέσσις
τε καὶ οὐκ ἐξομῆσις. Maiorianus in Nou. de Curialibus. Curiales, inquit, seruos esse Reip. ac vi-
scera ciuitatum nullus ignorat, quorum cœtum rectè appellatum minorem senatum. vbi pro Seruos
legendum neruos. Calsiodor. 1x. Non inaniter appellauit minorem senatū, neruos quo-
que vocitans ac viscera ciuitatum. intelligit autem Calsiodorus Nouellam illam Ma-
ioriani. Hic titulus non est in Basilicis, quòd Leonis auctoritate Nou. 46. sublato iam ef- E
sent ordines decurionum.

I. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. ET VA-
LERIANVS CÆSAR CARTERIO. Si cùm te pater decurionem esse
voluisset, & illo in rebus humanis agente, honor tibi iste delatus est: tenen-
tur quidem etiam heredes eius reipub. nam in hac parte vice fideiussoris pa-
ter accipitur: sed non ante, nisi tuis propriis rebus excussis. P P. V. K A L.
DEC. ÆMILIO ET BASSO COSS.

Si filius familias voluntate patris & patre superstite decurio factus sit, lex ait he- F
redes patris Reipublicæ teneri . patrem enim vice fideiussoris accipi . excuti verò
prius filium oportere, l. libertus. §. filium. Ad mun. Vt igitur fiscus, ita Respublica ele-
ctionem non habet . Sed neque priuati ex Nouella Iustiniani . At si filius familias à
patre

A patre decurio factus, post mortem patris honores vel munera quædam ciuilia suscipiat, vel si voluerit eum pater decurionem fieri, ei que decurionatus honor delatus sit post mortem patris, heredes patris eo nomine Reip. non tenentur. l. Lucius. §. hoc respõsum. D. ad municip. l. 3. §. vlt. l. & si filium. D. de mun. & hon. Nec obstat. l. si filia. §. Neratius. D. fami. etc. quoniam ibi viuo patre filio delata est ἀγαροθεσία, atque ideo pater eam filium suscepturum professus est. quamobrem merito heredes tenentur, etiam si filius non nisi post mortem patris eo munere functus sit. l. i. j. de per. suc. par.

B II. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. Obseruare oportebit magistratus, vt decurionibus solemniter in curiam conuocatis, nominationem ad certa munera faciant, eamque statim in notitiam eius qui fuerit nominatus, per officialem publicum perferri curent: habituro appellandi, si voluerit, atque agendi facultatem apud præsidem causam suam iure consueto. quem si constituerit nominari minimè debuisse, sumptum litis eidem à nominatore restitui oportebit. SINE DIE ET CONSULE.

Duumiri nominationem ad munera ciuilia faciunt ex more vel lege municipali, conuocata curia. Ab ea nominatione est appellatio. l. si ad scribatum. l. ij qui ad ciuilia. l. ciues §. de appel. vel querela potius quàm appellatio. l. si nominatus C. Th. eod. tit. C sine obseruatione dierum fatalium l. i. §. de temp. ap. Confirmari nominationem oportet iudicio præsidum. l. 59. j. qui & nominationibus interesse solent. l. i. §. sed & si præses. D. quan. ap. sit. Edita est hæc Constitutio sine die & consule vt & pleræque aliæ, quæ res vitij nihil adfert. Augustin. in Breuiculo Collat. III. *Cognitor interlocutus est euidentissimè legibus definitum, imperialia Constituta, etiam si Coss. non legerentur, in dubium non vocari.* Personalia certè beneficia sine die & consule non valent. l. si. qua. §. de diu. ref.

D III. IIDEM AA. IULIO. Cùm decurionatus honorem sponte susceperis, ab albo eximi, licet annosum te esse dicas, non potes. PP. ID. NOV. DIOCLETIANO A. II. ET ARISTOBOLO COSS.

Constitutionibus cautum est, inuitos ad decurionatus honorem non vocari eos, qui maiores sunt annis 55. Qui tamen sua sponte susceperint decurionatum, licet excesserint annos LXX. non eximentur decurionum albo.

E IIII. IIDEM AA. CASSIANO. Cùm adoptiuum ex adoptatis dignitate decurionis filium effici nulla dubitatio sit, pro atrocibus iniuriis eū, quem ad vicem naturalis pignoris tibi adscribebas, à præsidæ prouinciæ illicitis corporis cruciatibus affici nō oportuit, hocque congruenti pœna coercebitur. PP. XI. KAL. DEC. DIOCLETIANO A. II. ET ARISTOBOLO COSS.

Decuriones plebeiorum pœnis tormentisve non adficiuntur. Sed nec filij eorum naturales aut adoptiui. quam in rem pœna definitur in l. omnes iudices. j. Filios pignora vocat. Sunt enim ἐπίχρησις, vt Theophilaëtus scholasticus ait in epistolis, & Theophilus in Institutione prima. Pignora pacis Seneca.

F V. IIDEM AA. ALEXANDRO. Filios in potestate patris positos ad munera seu honores non posse deuocari falso tibi persuasum est. Sanè si ad nominationem filij consensum non accomodaueris: ob administrationem ipsius minimè conueniri poteris. PP. VI. ID. * MAXIMO II. ET AQUILINO COSS.

Filius fa. ciuilia munera & honores suscipere potest, nec pro eo pater inuitus obligatur, nisi prætoris actionibus. l. 3. §. Ne filius pro pat. A

V I. I I D E M A A. L E O N T I O. Expertes literarum decurionis munera peragere non prohibent iura. DAT. VIII. KAL. MAI. AA. COSS.

In decurionibus facultates magis spectamus, quàm eruditionem literarum.

V II. I I D E M A A. D I O G E N I A N O. Licet indiuisa bona fratres habent, nihilominus tamen singuli suo nomine ciuilibus tenentur muneribus. DAT. IIII. ID. MAI PAVLINO IPSIS AA. COSS. B

Qui munere aliquo functus est, certi temporis vacationem habet. At propter fratrem qui munere functus est, frater vacationem non habet qui munere functus non est, licet hereditatem paternam possideant pro indiuiso. nec enim vt indiuisa sunt bona, ita & munera ciuilia. indiuisa sunt munera inter patrem & filium fa. & inter fratres qui sunt sub patris potestate, quia omnes simul vnus vice funguntur, atque ideò nonnunquam vnus vacat propter alium.

V III. I I D E M A A. P L A T O N I A N O. Infamia quæ tibi abominanda est, non etiam amissionis oculorum casus quæsitum tibi adimit honorem. DAT. XVI. KAL. FEB. NICOMEDIÆ CC. COSS. C

Infamia & nota quælibet adimit decurionatus honorem, cæcitas non item. quinimò cæcus & senator, & decurio, & iudex fieri potest, non tamen magistratus. nam in magistratu maiestatem amplioem exigimus. Persæ ne coclitem quidem ad regni principatum aliãve dignitatem admittebant, auctore Procopio.

I X. I I D E M A A. * In albo decurionum describendo, patrem non habenti filios anteferri constitit.

Pro describendo, quidam Codices habent, *prescriptis*. Puto legendum, *proscribendo*, vt in l. Herennius. D. cod. Præfertur in albo proscribendo is qui liberos habet non habenti. & ita ex septimo capite legis Iuliæ, ex Coss. ci qui liberos habet in potestate aut bello amisit, priori fasces sumendi potestas fit, auctore Gellio lib. 2. Qui liberos habet, plus sunt de rep. solliciti, quàm qui non habent. Addatur l. spurij. §. vlt. D. cod. D

X. I I D E M A A. A V R E L I O. Si vltra septuagesimum ætatis annum patrem tuum esse præses prouinciæ perspexerit, cum personalium munerum vacatione perfrui prouidebit.

A personalibus muneribus excusat ætas LXX. annorum, nec tamen decurionatu soluit. E

X I. I I D E M A A. A D M A X I M V M. Vxorem pro marito decurione conueniri non posse proculdubio est.

Dos tamen tenetur ob ciuile munus vel honorem mariti, nec speciale hoc est in primipilatu. Parapherna non tenentur. l. 3. §. Ne vxor pro mar.

X II. I I D E M A A. Z O T I C O. Nec infames immunitatem habere, cum hæc priuilegij, non notæ sit, conuenit. DAT. V. KAL. DEC. AA. COSS. F

Infamia repellit ab honoribus. Immunitatem & vacationem munerum, quæ ex priuilegio tantum datur, non tribuit. l. i. §. de iis qui non impl.

X III.

A XIII. IDEM A.A. * A muneribus decurionatus nec sentētia p̄s-
fidis in perpetuum, nec anni quinquaginta, nec podagræ valetudo præstat
excusationem.

In perpetuum decurionatu prohibitus non excusatur à muneribus ciuilibus. Sed ne-
que podagricus, chiragricus, ischiadicus. nam ij morbi cessationem & interualla habēt.
Pro L. mallem LV. Tot anni excusant à decurionatu, non à muneribus. Eustathius tamē
περὶ λέγοντων legit L.

B XIII. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVAGRIVM. Ne-
mo iudex aliquem suo arbitrio de curia liberet: nam si quis fuerit huiusmo-
di infortunio deprauatus, vt debeat subleuari: de eius nomine ad nostram
scientiam referri oportet, vt certo tēporis spatio ciuiliū munerum ei va-
cario porrigatur. PP. ID. MART. CONSTANTINO A. III. ET
LICINIO III. COSS.

Præses prouinciæ tribuere munerum vacationem non potest, etiam si iusta videatur
dandæ vacationis causa subesse, veluti paupertas aut euerfio bonorū aut morbus son-
ticus. Sed impetranda est à principe. l. i. j. de iis qui à prin. vac. acc.

**C XV. IDEM. A. HILARIO CORRECTORI LVCANIÆ
ET BRVTIORVM.** Vniuersos decuriones volumus à tabellionum of-
ficiis temperare DAT. III. KAL. FEB. SABINO ET RVFFINO
COSS.

Decuriones tabellionum officio pro dignitate fungi non possunt, Tabelliones tamē
ad decurionatum vocari possunt. l. si quis decurio. §. ad l. Corn. de fals. cui hanc esse cō-
iungendam inscriptiones & subscriptiones suadent. Tabelliones sunt publici cōtractuū
scriptores. l. i. j. vt nemo ad suum pat. l. 2. §. de eunuchis. l. contractus. §. de fid. instru. vel
testamentorum. l. ambiguitates. §. de testa. Instrumenta ab eis conscripta *ἀγορᾶ* dicun-
tur Nou. 73. §. 2. 49. 117. 142. & edicto 7. Forensia siue publica. l. comparationes. §. de fide
instr. De eis specialis est Nou. 44. *περὶ συμβολαγογράφων*, ex qua intelligitur habere eos
stationes suas, quas & gradus & scamna Græci vocāt, & ministros siue discipulos, itēq;
adiutorem siue substitutum confirmatum apud acta magistri census. Et Leonis Nou.
περὶ πολιτικῶν σωματείων ἀφ' ἑαυτῶν, ex qua intelligitur fuisse certum tabellionum cor-
pus sub primicerio, à quo ex collegij sententia tabelliones quique creabantur, non nisi
homines fidei probæ & scribendi loquendiq; peritissimi, necnon & iurisperiti, qui te-
nerent libros LX. βασιλικῶν, & haberent ἑπὶ τόματος, vt ait, XL. titulos Enchiridij, de qui-
bus Harmenopulus in præfatione. Adiiicitur creationem eorum insinuandam esse p̄s-
fect. vrbi, creatoribus iurantibus se nec ambitione nec gratia vlla, sed sola virtutis con-
sciētia ad noui tabellionis electionem adductos, atque ita in secretario præf. vrbi anuli
signatorij oblatione, eius promotionem fieri. Duci autem eum ad præf. vrbi indutum
ephestride, ac deinde promotione facta ad tēplum, ceteris tabellionibus eadem indu-
menta gerentibus, ibique pro ephestride, ei à sacerdote dari album *φελώνιον* superdicta
prece. Adiiicit & inepta quædam alia: & ad extremum, licere *συμποσιάζειν μετὰ τῶν συμ-
παρόντων καὶ συνευφραίνεσθαι*, quæ omnia in Doctoribus creandis plerique nunc obseruāt
diligenter. At in ea No. Tabularij appellantur. Posterior ætas multa mutauit vocabu-
la. Tabularij in libris nostris sunt qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes
tractant atque supputant, qui præsunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica &
priuatorum reconduntur, veluti debitorum obfignatæ pecuniæ, quod ex multis locis
liquet, qui sunt infra supraq;. In rebus tamen priuatorum plerumque adhibebantur,
vel vt pro imperitiis literarum scriberent aut subscriberent, vel vt pro stipulari nequeū-
tibus stipularentur, quasi personæ publicæ. qua de re sunt multi loci, quos nolo notare.
camus porrò.

XVI. IDEM A. AD HILARIANVM PROC. AFRICÆ. Si quis decurio vel propriæ rei causa, vel reipublicæ, cogatur nostrum adire comitatum, is non antè discedat, quàm insinuato iudici desiderio proficiscendi licentiam consequatur. quòd si pro sua audacia parui aliquis hanc fecerit iussionem, indignationem competentem fortiatur. PP. VII. ID. IUL. CARTHAG. CRISPO III. ET CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.

Ne decuriones suæ vel publicæ rei causa ad sacrum comitatum veniant sine comitatu præsidis. Obstat i. pen. §. de legatio. Respondeas, præsidi decretum & causam legationis non insinuari, comitatum tamen siue *ἀπολυτικῶ* ab eo postulari.

XVII. IDEM A. AD EVACRIVM PP. Qui derelicta curia militauerit, reuocetur ad curiam. DAT. XVI. KAL. IVN. CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO C. CÆS.

Qui militauerit in exercitu vel officio magistratum.

XVIII. IDEM A. * Si ad magistratum nominati aufugerint, requirantur: & si pertinaci eos animo latere patuerit, his ipsorum bona permittantur, qui præsentis tempore in locum eorum ad duumviratus munera vocabuntur: ita ut si postea reperti fuerint, biennio integro onera duumviratus cogantur agnoscere. omnes enim qui obsequia publicorum munerum tentauerint declinare, simili conditioni teneri oportet. DAT. III. KAL. OCTOB. SERDICÆ CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO IIII. COSS.

Duumviri sunt magistratus municipales annui, refugæ biennales. fuere in aliis municipiis Quatuorviri. l. i. §. de sol. & lib. deb. ciu. In aliis Ædiles l. 2. §. tit. prox. l. qui insulam. §. Ædilis. D. loca. Iuuenalis Sat. III.

Sufficiunt tunica summis ædilibus albæ.

Arpinum habuit Ædiles. Cic. XIII. Epistol. *Ædilem filium meum fieri volui. Is enim magistratus in nostro municipio nec alius ullus creari solet.* & xv. ad Attic. *Nummos Arpinatium si l. Fabius Ædilis petet.* Lanuium Dictatores, in Orat. pro Milone. Capua Prætores I. Agr. Fundi, Horatio teste, nisi Prætozem pro duumuiro dixit, ut Acro interpretatur more Græcorum, qui Duumuiros *πρατηγοις* vocant. Inde Spartianus in Adriano. *Per latina oppida Dictator & Ædilis & Duumuir fuit.* Alexandria Hypomnematosgraphos. l. 59. §. Qui abierunt Duumviratu, Duumvirality dicuntur. August. de cur. pro mortuis. *Curialis pauper vix illius loci Duumvirality.*

XIX. IDEM A. AD LVCRETIVM. Vacuatis rescriptis, per quæ munerum ciuiliu nonnullis est vacatio præstita, omnes ciuilibus necessitatibus aggregentur, ita ut nec consensu ciuium vel curiæ præstita cuiquam immunitas valeat, sed omnes ad munerum societatem conueniantur. DAT. VIII. KAL. NOV. HERACLEÆ CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO IIII. COSS.

Non valent rescripta quibus nonnullis ciuiliu munerum vacatio conceditur, etiã si adsit consensus curiæ vel ciuium. l. nemo. §. hoc tit. & l. i. §. de iis qui à prin. vac. accep. de temporaria vacatione loquuntur.

XX. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. ORDINI

NI

A. NI CIVITATIS ÆDESENÆ. Circensium magistratus desertores ad eam grauitas tua faciat necessitatem condicionis vrgeri, vt quascunque pro his expensas ciuitas prorogauerit, refundere protinus ac repræsentrare cogantur. DAT. XIII. KAL. FEB. NAISSO ACINDINO COSS.

Sic reposui inscriptionem, vt erat in vetustissimo libro, quem habemus. At Cod. Th. habet *Constantina*. Hæc vrbs est Phœnicia. Edessa Osroenæ. Scripta etiam videtur hæc lex fuisse ad præsidem Osroenæ. quoniam ait, *ad eam grauitas tua*. Sententia legis hæc est, Duumuiros non edentes ludos Circenses, protinus Reip. reddere compelli ea, quæ in eam rem Resp. prorogauerit. Similis est de prætoribus lex eiusdem Constantij lib. vi.

B. C. Th. his verbis: *Pro eo quem absentem tempus editionis innouerit, erogationem debitam fiscus expendat, post aduentum cuncta quæ prerogata fuerint soluturo.*

XXI. IIDEM AA. NEMESIANO COM. LARGITONVM: Curiales omnium ciuitatum nullam pro re priuata nostra debent inquietudinem sustinere, nec huiusmodi oneribus velut extraordinariis occupari, quoniam satis est si ciuitatum munera per eos congruè compleantur.

DAT. PRID. ID. AVG. BESSÆ ACINDINO ET PROCVLO COSS.

C. Curiales pro Rep. subeunt munera, non pro re priuata principis, & generaliter alienis, humilioribus, extraordinariis oneribus Rep. subducendi non sunt. l. pen. j. de success. l. 17. §. exigendi D. ad munic.

XXII. IMP. IULIANVS A. IULIANO COMITI ORIENTIS Eos indulserunt veteres principes ex materno genere curialibus Antiochenis adscribi, quos patris condicio nullius vindicaret iuri ciuitatis.

DAT. V. KAL. SEPT. ANTIOCHIÆ MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

D. Partem patriæ nullam ducimus ex matre, licet ita Virgilius scripserit VIII. *Gnatum exhortarer nimistis matre Sabella, Hinc partem patriæ traheret*. Ideoque patre non curiali natus, etiam si mater sit ex curiali genere, non obligatur curiæ maternæ ciuitatis. l. nullus. 2. j. hoc tit. Excipitur hac lege curia Antiochena, quæ sibi vindicat, etiam eos qui nascuntur patre libero, matre decurionis filia. l. 62. j. hoc tit. cuius priuilegij gratiâ Imp. Leo facit certis personis comprehensis. l. 61. j. hoc tit. & hanc Iuliani legem inuenies à Zosimo relatum lib. 5. Est igitur hoc vnum priuilegium Antiochenæ ciuitatis, quam Am. Marcellinus xx. Orientis pulchrum apicem, Herodianus IIII. ἡ πολὺν τῆς Ρώμης μεγέθει ὑπερῶν ἄλλων τῶν ἐν ταῖς ἐώοις. Dissimilia aliquantum sunt ea priuilegia quæ Iliensibus & Delphis & Pōticis concessa sunt. l. 1. D. ad municip. Nec enim id eis datum est, vt editus matre curiali & patre non curiali, curiam maternam sequatur, sed vt editus utroque parente curiali, matris Iliensis aut Delphicæ aut Ponticæ potius curiam sequatur. Iliensibus id datum est propter inclitam nobilitatem ciuitatis & originem ciuitatis Romanæ. qua ratione Claudij temporibus soluti etiam sunt omni publico munere. l. non tantum. §. Iliensibus. D. de exc. tut. & Tacitus XII. & Strabo XII. & Suetonius in Claudio Delphis idem datū est propter religionem. Ponticis cur, nescio, qua lege scio, nēpe Pompeia, auctore Plinio x. Epist. Illis qua lege, nescio. Dum sit quod scias, si quid adhæc sit quod nescias, laus est, quam hac sola ex parte capto. Ex altera sibi pergant sumere qui cœperunt. Vndique enim sibi quisque vindicat nostra. Video, nec inuideo: & F. malo vt aliis bene sit de meo, quàm mihi male de alieno.

XXIII. IIDEM A. IULIANO COMITI ORIENTIS. Pro-

uidendum est eorum nouitati decurionum, qui nuper nomen curiis addi- **A**
derunt, ne præteritis debitis susceptorum onerentur: sed conuentis propter
hæc debita his, qui ea præcedentibus delegationibus contraxerunt, nullam
eos molestiam pro sarcina nominationis alienæ sustinere patiaris. PP BY-
RITHO KAL. NOV. MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Susceptores publicorum tributorum ex decurionibus creantur. l. 5. §. de exact. trib. l.
8. §. de suscep. quod tamen eis ademit Anastasius constitutis vindicibus. At noui decu-
riones non onerantur præteritis debitis susceptorum, quos ipsi non nominauerunt. At,
delegationibus, quòd susceptoris officio nemo fungatur sine delegationibus. **B**

XXIIII. IDEM A. LEONTIO CONSULARI PALESTINÆ.
Si quis decurio pater sit duodecim liberorum, honestissima munerū quie-
te donetur. DAT. KAL. MART. ANTIOCHIÆ, IULIANO A.
IIII. ET SALUSTIO COSS.

Pro XII. C. Th. & libri scripti habent, XIII. quod duobus II. mutatis in V. coniecturam
facit esse legendum. XVI. Tot enim desiderantur in I. semper. D. de III. immun.

XXV. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD **C**
PROVINCIALES BIZACENOS. Curiales ultra terminos propriæ
ciuitatis non inbeantur à moderatoribus prouinciarum exhibere sui præ-
sentiam, nisi publica necessitas exegerit. DAT. PRID. ID. SEP. A-
QVIL. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

No. 45. inter alia decurionum priuilegia hoc refertur, ne in aliam regionem pertra-
hantur. debent enim curiæ suæ assiduam & constantem operam.

XXVI. IDEM AA. AD MODESTVM PP. Quidam igna- **D**
uiæ sectatores, desertis ciuitatum muneribus captant solitudines ac secreta,
& sub specie religionis cum cœtibus monazonton congregantur. hos igitur
atque in huiusmodi deprehensos erui latebris, cōsulta præceptione mā-
damus, atque ad munia patriarum subeunda reuocari; aut pro tenore no-
stræ sanctionis familiarium rerum carere illecebris, quas per eos censuimus
vindicanas, qui publicarum essent subituri munera functionum. PP. BY-
RITHO KAL. IAN. VALENTINIANO ET VALENTE AA.
COSS.

Pertinet hæc lex ad monachos Aegypti (quibus fuit Valens pertinaciter infensus,) l. **E**
63. C. Th. de decur. nec tamen ad omnes, sed ad eos tantum qui curia relicta Aegypti
solitudines quæsisserunt. qua ex re capite minuti non censebantur. bona namq; propria
& testamenti factionem retinebant. l. generaliter. §. de episc. & cleric. At ex ea vita non
redeuntibus ad communem utilitatem, hæc constitutio adimit bona, quæ addicit iis
qui eorū vice ciuilia munera gesserint, vt l. 18. §. De monachis est locus singularis apud
Hieronymum in Philone. Idem Valens dicitur legem dedisse, vt monachi inuiti mili-
tiæ nomen darent.

XXVII. IDEM AA. MAVRIS SITIFENSIBVS. Priuile- **F**
gio militiæ paternæ se non vindicet, quem assuetus curiæ nexus adstringit. Et
quòd si militari auo & patre decurione nascetur, paternæ erit succedaneus
functionis. DAT. IX. KAL. MAI TREVER. VALENTINIA-
NO

A NO ET VALENTE AA. COSS.

Qui natus est auo decurione, patre milite, aui condicionem sequitur. Qui patre decurione, auo milite, patris. denique curiæ causa est potior. Pro *assuetus*, veteres habent, *habitus*, quod significat auitus, vt iam antè indicaui III. Sent. Pauli tit. IIII. Sic apud Hieronymum de vig. ler. *Proba nunc habitas venundare dicitur possessiones.* & Tacitus 13. Per luxum habitas possessiones dissipassent.

XXVIII. IIDEM AA. AD VOLVSIANVM P. V. Nullus quilibet prærogatiua fultus, à debitis muneribus habeatur immunis. DAT. IIII. KAL. IVL. MED. VALENT. ET VALENTE AA. COSS.

B *Nullus, decurio. Prærogatiua, id est, dignitate aut militia.*

XXIX. IIDEM AA. GERMANO PP. GALLIARVM. Nati ex inquilinarum nostræ domus matrimonio & patre decurione, non patrū suorum, verū matrum condicionem sequantur. DAT. III. ID. OCT. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Plures sunt casus, quibus qui nascuntur ex iustis nuptiis, matris non patris originem sequuntur. Vnū habuimus suprà de Iliensibus, Delphicis, Ponticis, Antiochenis. Aristoteles III. Polit. *ὁ ἐκ πολιτῶν ἐν πῶσι δημοκρατίας πολίτης ὄντι.* Est hic alius si qui nascantur ex inquilina vel colona dominica & patre curiali. hi namque coloniam vel inquilinatum sequuntur potius, quàm curiam. quod videtur abrogatum No. 38.

C

XXX. IIDEM AA. AD MODESTVM PP. Procuratores rei publicæ actionibus publicis debere vti non venit in dubium.

Idem est procurator & curator Reip. Is iudex est & censor rerum ad ciuitatem pertinentium, & ideo λογιστής appellatur, id est, vt interpretantur, κλητῆς, δοκιμασῆς, l. 3. §. de mo. mul. l. vlt. D. de off. adf. Et est ex decurionibus. Prædia publica & vestigalia locat, pecuniã publicam tractat, opera & loca publica curat. l. ad curatores. D. de dam. inf. l. 3. §. planè. l. §. idem ait, & §. hæc verba. D. quod vi aut clam. l. 2. & 3. D. de adm. rer. ad ciuit. pert. & vt est in hac lege, causas Reip. agit apud præsidem aut principem. Dices, idē est procurator & curator Reip. Cur ergo cū scriptum esset in l. pen. §. ne de sta. def. *procuratorem vel curatorem Reip.* atque ita legerint Græci, emendasti. *procuratorem rei priuatæ*: nimirum quia de seruo fisci eo in loco agitur non ciuitatis, idq; de procuratore rei priuatæ traditum est in l. 2. & §. vbi cau. sta.

D

XXXI. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD MODESTVM PP. Ex omnibus domibus producti, qui origine sunt curiales, ad subeundam publicorum munerum functionem protrahantur: quippe cū occultatoribus talium, præter iacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, si vltius progressi, vtilitatem publicam priuatis custodiis & patrociniis postponant. DAT. III. ID. IVL. ANCYRÆ GRATIANO A. II ET PROBO COSS.

E

Ne decuriones se vilius domus patrocinio tueantur, cuiuscunque illa dignitatis sit vel fortunæ. l. 39. §. patronos & occultatores coerceri.

XXXII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODO. A. AA. AD NEOTHERIVM PP. Fabricenses ordinibus restituantur, qui originem curialem & propriæ munera declinauerint ciuitatis. reliqui ne leui quidem inquietudine pulsantur. DAT. XVI. KAL. APR. THESSAL. GRATIANO V. ET THEODOSIO AA. COS.

F

Fabricenses sunt qui arma fabricant in publicis officinis. In eorum corpus curiales A
 assumi non possunt. l. 4. §. de fabr. assumpti retrahuntur in curiam. idem de militibus &
 monachis dictum est §. At fabricenses qui curiæ obnoxij non sunt, ne ad leue quidem
 munus publicum vocari possunt.

XXXIII. IDEM AAA. EVTROPIO PP. Omnes iudices pro-
 uinciarumque rectores à consuetudine temerariæ vsurpationis abstineant,
 sciântque neminem omnino principalium aut decurionum sub qualibet
 culpæ aut erroris offensa cruciatibus esse subdendum. Quòd si quis fortè B
 iudicum in hanc pertinaciam illiciti furoris eruperit, quòd audeat principa-
 lem aut decurionem, & suæ curiæ (si sic dici oportet) senatorem tormentis
 subdere: viginti librarum auri illatione multatus, & perpetua infamia inu-
 stus, ne speciali quidem rescripto notam erueret mereatur. & officium quin-
 quaginta librarum auri multam fisco nostro cogatur inferre: quoniam vt
 pertinaciæ iudicis sui resistat, liberam eidem contradicendi permittimus fa-
 cultatem. DAT. XII. KAL. AVG. HERACLEÆ EVCHERIO
 ET SYAGRIO COSS.

Hæc lex pœnâ statuit in præsides, & officia, qui principales & decuriones pœnis aut
 tormentis plebeiorum, veluti eculo, vngulis, fideiculis subiccerint. In C. Th. de plumba- C
 tis hac lege nominatim cautum est. quod remouit Tribonianus propter l. quilibet. §. in
 constitutione Constantini & Licinij, quæ extat in Augustini epistola 68. & lib. III. con-
 tra Cresconium, ita legitur: *Vigintium pervidimus ideò minimè tortum, quòd se decurionē Zi-*
quensium civitatis esse assueverit. Principalium.] Principales sunt decurionum pri-
 mi, à quibus distributionum omnium forma procedit, vt est in C. Th. tit. de iis quæ ad-
 mi. vel off. publ. ger. non tamen extraordinariarum ex l. 4. C. Th. de ext. mun. Hos intel-
 lexit Tertullianus de corona militis, dum ait, *Coronatur & vulgus nunc ex principalium pro-*
prictatum exultatione. Hi vel x. erant, vel v. vel xx. pro curiarum amplitudine & numero.
 Inde decem primi Curiales l. 2. C. Th. de quæst. l. 44. coniuncta l. 42. C. Th. de iis qui su-
 per rel. cont. l. 39. C. Th. de episc. & cler. Vt autem in schola domesticorum vel notario- D
 rum est primicerius caput scholæ, quem sequuntur decem primi, ita in curia est summo
 loco primus curiæ. l. Alexandrinis. §. l. 127. C. Th. eod. tit. vt in Senatu princeps senatus,
 qui primus sententiam rogatur, & inde ab eo sunt quinque aut decem aut viginti pri-
 mi. Primo curiæ similis est qui à Gregorio maior populi appellatur, Germanis *Meier*,
 Gallis *Mere*, qui & *Vimere* dicunt pro vi maiore, & *Mermonstier*, pro maiori monasterio.
 Principalibus, qui Scabini antiqua satis appellatione, vel Consules, vel Iurati, vel Ca-
 pitolini, vel Pares. Reliquis, qui præter eos consilij publici causa euocari solent in cu-
 riam. Aut erroris.] Quidam Codices, *anterioris.* Quoniam vt pertinaciæ.] Ter-
 tullianus de anima, *Gravior invidia est in præsidem cum officia pulsantur, plus caditur qui iu-*
bet, quando nec qui obsequitur excusatur. E

XXXIII. IDEM AAA. FLORO PP. Si quis procurationem
 facultatum suarum curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis ex-
 ceptione depulsa, grauissima pœna plectatur. ille verò qui immemor liber-
 tatis & generis, infamissimam suscipiens vilitatem, existimationem suã ser-
 uili obsecundatione damnauerit, tradatur exilio. DAT. X. KAL. NOV.
 CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Vt indignum est decurione tabellionis officium, quod dicimus §. ita & alienarum facul-
 tatum procuratio. ergo & conductio. l. curiales. §. de loca. nam conductio est procura- F
 tionis species. No. Th. ne cur. alt. præd. cond. Sed nec publicorum vectigalium aut præ-
 ditorum conductor esse potest. l. spurij. §. decurio. D. cod. tit. l. 97. Cod. Theo. eo. l. 2.
 §. 1. D. de admin. rerum ad ciu. pertin. quod Adrianum constituisse Xiphilinus scribit.
 Idemq;

A Idemq; obtinuit in Senatoribus. Aconius contra Antonium. *Præterea Antonius, inquit, redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quã redemptionẽ Senatori habere licet per legem.*

XXXV. IDEM AAA. POSTVMIANO PP. In filiis decurionum retinendis priorum præceptorum decreta sublimitas tua custodiat. Eos quoque qui aduocationis obtentu curialia onera declinant, agere vniuersa compellat, quæ & si necessitas non exigit, tamen patria non remittit. Quin ipsos etiam filios magistrorum, qui ex curiali stirpe descendunt, simili modo obnoxios esse decernat. DAT. VIII. ID. APR. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

Tria in hac lege eaq; diuersa proponuntur. Vt in filiis decurionum in curia retinendis præf. prætorio anteriores leges sequatur & custodiat. Vt ne quis decurio per causam aduocationis ciuilia munera detrectet. Potest decurio fungi aduocationis officio. l. falli. §. j. D. ad leg. Cor. de fal. l. 56. 57. 7. hoc tit. nec tamen ideo, etiam si alij complures existât decuriones gerendis muneribus idonei, ipse ab eis excusatur. Vt filij magistrorum, id est, professorum artium liberalium ex curiali genere descendantium, à ciuilibus muneribus non excusentur, vt patres.

XXXVI. IDEM AAA. AD BASILIVM. COM. S. L. Exemplo senatorij ordinis patris originem vnusquisque sequatur, nec valeant specialiter delata rescripta, si quis se, matris origine defensa, à maiore curia ad minorem transferri fortasse promeruerit: neque vlla pro more prouinciæ referri sinatur exceptio. DAT. XVI. KAL. IUL. ROMÆ MEROBAVDE II. ET SATVRNINO COSS.

D Editus utroque parente curiali, regulariter patris curiam sequitur, nec auditur si opposita matris origine, à patris maiore ciuitate ad maternam, quæ minor est, vt scilicet minoribus oneribus subiiciatur, transire velit. Excipiuntur ciuitates aut prouinciæ, quibus contraria huic regulæ priuilegia data sunt, de quibus diximus suprã. Priuilegia ciuitatibus aut prouinciis hac de re concessa valent. Beneficia specialiter vni personæ delata non valent. Consuetudo etiam contraria non valet.

XXXVII. IDEM AAA. POSTVMIANO PP. Quotiescunque se ex rescriptis nostris aliquid impetrasse contendunt hi, quos obnoxios curiæ vel origo fecerit, vel latum inter partes iudicium designauerit: nullam prorsus spem curiam declinandi ex colore sacrę iusionis accipiant. DAT. XIIII. KAL. AVG. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNI. COSS.

E Curia subicit nos origo vel res iudicata, vel incolatus vel possidendi cõdicio. Improbatur autem hæc lex specialia rescripta in fraudem curiarum impetrata, vt l. 19. §.

XXXIII. IDEM AAA. CYNEGIO PP. Ne quis officialium pœnæ specie atque æstimatione curiæ dedatur, nisi si quis fortè curiam defugiens, ob hoc cœperit militare, ne ingenitis fungatur officiis. Omnes itaque omnino iudices tuæ celsuræ subditos admonebis, ne quis eorum æstimet curiæ loco supplicij quenquam deputandum, cum utique vnumquemque criminofum non dignitas debeat, sed pœna comitari. DAT. VIII. ID. NOV. CP. RICOMERE ET CLEARCHO COSS.

Officiales præsidum pœnæ specie in curiam non damnantur. alioquin pœna dignitatem tribueret. Pœna deteriolem non meliorem eius qui punitur, condicionem facit,

ideoq; Vrbaniciani rectè damnantur in corpus pistorum. l. 2. j. de app. præf. vr. monachi **A**
 abiecta stola siue tribonio, vel clerici deserto ordine ecclesiastico in curiam vel in co-
 horrem, quasi videantur à meliore conditione in deteriore transferri. No. 5 & 6. Offi-
 ciales in curiam non item. Sed neque suarj in corpus pistorum. l. ne quis. 5. de pœnis.
 quia hoc genere pœnæ rei condicio deterior non fit. Ingenitis.] Originalibus. Hic
 verò non tam datur, quàm redditur curiæ. Censuræ.] Præsides subiecti sunt præf.
 prætorio. l. quilibet. 7. Cassiodorus in Psal. 104. Quæ potestas hodie tetinetur à præfe-
 ctis, qui & vice sacra iudicant, & cunctarum prouinciarum potestatem maximam ha-
 bere noscuntur.

XXXIX. IDEM AA. EVSIGNO PP. Curiales qui se priuilegio **B**
 domus nostræ defendi posse crediderint, ad curiam retrahantur, & propriis
 functionibus mancipentur, & publica damna sarciant. DAT. VIII. KAL.
 IAN. HONORIO NB. P. ET EVODIO. COSS.

Vt curiales ex domo principis non secus atque ex domibus priuatorum in curiam
 retrahantur.

XL. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET AR- **C**
 CADIVS AAA. CYNEGIO PP. Quilibet principalium vel decurio-
 num, si vel decoctor pecuniæ publicæ, vel fraudulentus in adscriptionibus
 illicitis, vel immoderatus in exactione fuerit inuentus: iuxta pristinâ consue-
 tudinem non solum à vobis, quibus propter loci dignitatem rerum summa
 commissa est, verùm & à iudicibus ordinariis plumbatarū ictibus subiicia-
 tur. DAT. DIE KAL. APRI. CP. VALENTINIANO A. III.
 ET EVTROPIO COSS.

Id primùm moribus obtinuit, vt plumbatis castigari curiales possent, postea fuit mu- **D**
 tatum. l. 85. C. Th. de decur. quod attigimus 5. l. 33. Nunc hac lege reducitur, maximè
 ex iis causis, si eueriores pecuniæ publicæ, si iniqui descriptionū arbitri, si superexacto-
 res vel concussores fuerint. Quod in corona Romani decurionis Prudentius expressit
 eleganter, qui cum non posset fidiculis subiici, plumbatis subiectus est, ne vitum cla-
 rum, vt ait, plebeia pœna damnaret. Gradu reorum formam tormentis dari. Euerto-
 rem dixi, quem lex decoctorem, qui ita definitur à Græcis, ὁ χρεωστῶν πινὶ καὶ ἀφ' αὐτοῦ μί-
 χανῆς ὡς σκευάσας ἐκκοπιῶναι τὸ χρεῖος, καὶ μὴ καταβληθῆναι τῷ δακτυλῷ. Igitur decoctor est
 qui quasi mutuatus sit contra s. c. cum tamen sit paterf. non soluit, vel qui quasi inops, **E**
 cum sit diues, vitur nouis tabulis, vel cedit bonis. Tertullianus in Apol. *Temporū νικτι-
 galia quotidie decoquunt.* Rerum summa.] Marcellinus xvii. loquens de præf. præto.
Cui Augustus summam commiserit verum. Constantinus A. ad Ablauium P. P. *Αρμὸς γὸς qui iu-
 diciorum summam tenetis.* Euagrius lib. iii. c. xlii. Μαρίνος τὴν κορυφαίαν δι' ποικίλους τῶν ἀφ' αὐτοῦ
 ὄν οἱ πάλαι ὑπαρχοὶ τῆς αὐλῆς ἐκάλουον. quod Latinè sic reddi debuit, Marim summam iu-
 diciorum tenentis, quem olim præf. prætorio vocabant. Procopius malè, ἐν κορυφαίᾳ ἐ-
 καλέσσι, lib. 3. bel. Vand. Non enim prætorem vocant sed prætorij præfectum

XLI. IDEM AAA. CYNEGIO PP. Decurio fortunam quam **F**
 nascendo meruit, suffragiis atque ambitione non mutat: & si vacare per se-
 nectutem potuerit, propter ordinationem, quæ per plurimos citò defini-
 solet, curiam non relinquat. DAT. PRID. NON. IVL. CP. VALEN-
 TINIANO A. III. ET EVTROPIO COSS.

Ne quis emendicatis decurionum suffragiis segreget se à curia, veluti senex, qui de- **F**
 curio non fit inuitus, si post decurionatum ad eam ætate n. peruenerit, curia non solui-
 tur ne ceterorum quidem consensu & emendicato decreto, quod fieri solet. & faciliè.

X L I I.

A XLII. IMPPP. THEODOSIVS, ARCADIVS, ET HONORIVS AAA. ABVNDANTIO COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQUE MILITIÆ. Militaribus viris nihil sit commune cum curiis, nihilque sibi licitum sciant, quod suæ non subiectum est potestati. nullum iniuria, nullum verberare, nullum graui pulsatione tribunus, duxve, aut comes curialem principalemve contingat. Si quis posthac temerario & inconsiderato ausu vllum ex principalibus viris vsurpata attrectauerit iniuria: sciat se decem libris auri esse multandum. DAT. PRID. KAL. AVG. CP. ARCADIO A. ET RVFINO COSS.

In principales vel decuriones ciuiliū magistratuum iurisdictio est. l. 47. §. non militarium veluti tribunorum. Ait, *Duxve aut Comes*. Veteres libri consentientes cum Theodosiano, *Dux ille an Comes sit*. quo modo plerique latini auctores loqui solent.

XLIII. IIDEM AAA. RVFINO PP. Omnes qui curiali obstructi sanguine, diuersis se officiorum priuilegiis, & actuum præiudiciis aggregauerunt, reddendos muniis esse non ambiges: sed nec rescripta aut adnotationes ad munerum fugam prodesse permittimus. DAT. PRID. ID. APR. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO COSS.

Quod de officiorum priuilegiis & actuum præiudiciis, congruit cum l. 17. 28. 32. 35. 39. Quod de rescriptis, cum 19. 36. 37.

XLIII. IIDEM AAA. RVFINO PP. Nullus solius materni sanguinis vinculis illigetur: quia mulieris infirmitas nunquam huiusmodi functionibus reddit obnoxios, à quibus ipsa habetur immunis. DAT. V. ID. AVGVST. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO DCOSS.

Dixi hæc de re in l. 22. & 29.

XLV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ENNOIO PROC. AFRICÆ. Nominationum forma vacillare non debet, si omnes qui albo curiæ detinentur, adesse non possunt: ne paucorum absentia siue necessaria siue fortuita debilitet quod à maiore parte ordinis salubriter fuerit constitutum: cum duæ partes ordinis in vrbe positæ totius curiæ instar exhibeant. DAT. XVII. KAL. IVN. MED. OLYBRIO ET EPROBINO COSS.

Huic legi coniungenda est l. nominationes. §. de appel. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. Non possunt fieri nominationes siue creationes ad munera ciuilia citra consilium decretumque publicum, præsentibus omnibus decurionibus, aut saltem duabus tertis totius ordinis. l. 3. D. de dec. ab ord. fac. l. nulli. D. quod cuiusque vniuers.

XLVI. IIDEM AA. THEODORO PP. Ad subeunda patriæ munera dignissimi meritis & facultatibus curiales eligantur, ne tales fortè nominentur, qui functiones publicas implere non possint. DAT. III. KALEND. OCTOB. MEDIOL. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Ad munera veluti ad sacerdotium prouinciæ, nominantur potiores, id est, locupletes, & de Repub. bene meriti. & hoc est quod ait I. honores. D. eod. tit. *honores & munera non ordinationi, sed potioribus iniungi*, hoc est, non tam vices spectari quàm vires. quod de tutelis Paulus scripsit 2. recep. Sentent.

XLVII. IIDEM AA. CÆSARIO PP. Curiales qui honorariam adepti sunt comitiuam dignitatem, formidare debent eos, quorū moderationi sunt commissi: nec se existimare ideò meruisse dignitatem, vt iudicum præcepta despiciant. Quòd si in eadem culpa perseuerent, quinque librarum auri multæ obnoxij subiugentur, honore quoque quem prodiderint, spoliandi. DAT. IIII. KAL. IAN. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Curiales sunt sub iurisdictione præsidis, etiam si honorati sint titulo comitis cōsistoriani, vel ordinis primi aut secundi. Honorem prodit qui eo abutitur ad iudicum contemptionem.

XLVIII. IIDEM AA. FLORENTINO P. V. In successione curialiū decernimus, vt etiam si patres decesserint, teneatur adgnatio. DAT. XII. KAL. IAN. MED. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Agnasci dicuntur postumi. Hic igitur est legis sensus, non tantum natos, sed & postumos sequi curialem fortunam patris. Quia enim lex ait, *Patres*, de aliis quàm de filiis accipienda non est. De agnatis certè haudquaquam, quandoquidem decurionum agnati, etiam si eis heredes existant, eorum condicionem non sequuntur.

XLIX. IIDEM AA. THEODORO PP. Omnes qui quolibet curiæ iure debentur, cuiuscunque superstitionis sint, ad implenda munera teneantur. DAT. ID. FEBR. MED. HONORIO A. IIII. ET EPTYCHIANO COSS.

Quolibet iure, puta genere, actu, re iudicata. *Cuiuscunque superstitionis*, puta Iudæi aut heretici. Theodosius ait cuiuscunque sectæ in I. curiales. §. de hæret.

L. IIDEM AA. EPTYCHIANO PP. Omnes omnino curiales in originalibus ac debitis perpetuò curiis perseuerent, & qui ex his ad prouinciarum regimen atque administrationem qualibet fraude atque ambitione peruenerint, sciant se non solum in sua curia remāfuros, sed etiam cunctis rursus ab exordio muneribus seruituros. DAT. VIII. KAL. NOV. CP. HONORIO A. IIII. ET EPTYCHIANO COSS.

Qui fraude vel ambitione facti sunt rectores prouinciarum, reuocantur in curiam, ita vt omnia curialia munera, & si iam pridem ex eis quædam obierint, ex integro obire & repetere cogantur. Ait, *Originalibus*, genere: *Debitis*, quolibet alio iure.

LI. IIDEM AA. MESSALÆ PP. Quamuis prouisum fuerat congruæ emendationis occursum, quemadmodum curiales, militiae nomine & honore suspenso, officiis redderentur: tamen quia hoc callido cōsilio repererunt, vt ciuitatis prouinciæ suæ finibus, tanquam his eorum tantum interdicitus fuisset accessus, peregrinos expeterent commeatus: ne diutius in perniciem curiarum latitandi spes & solatium eos impunitatis exacuat: horum cupiditatibus obuiamus, vt ex eorum bonis, qui se vel prosecutioni, vel

A vel muniis ciuitatum , interdictæ dudum ambitione militiæ , vel qualibet fraude subtrahere conati fuerint : curiis quas deseruerant , consulatur. Itaque si vocati edictis intra anni metas (hi tamen qui manifestis curiæ nexibus illigantur) latere potius, quàm redire maluerint: sciant post emensum annum, interpellatis prouinciarum moderatoribus , ex facultatibus suis curiis, quas destituerunt, esse consulendum. neque enim de immaturo præiudicio temporis possunt breuitatem causari. DAT. XVII. KAL. SEP. THEODORO V. C. COS.

B Qui relicta curia militiæ nomen dederunt, aut reuocatur, aut post annum bonorum addicuntur curiæ, vel etiam iis qui eorum vice munera subeunt, vt demonstratū est §. Et non tantum in patria, sed & in peregrino solo decuriones militare prohibentur. Prosecutioni ait eos se subtrahere, qui longissimè absunt. Huic coniungenda est l. pen. §. de resc. vend.

LII. IIDEM AA. PROBINO PROC. AFRICÆ. Quis tam inueniri iniquus arbiter rerum potest, qui in urbibus magnifico statu præditis, ac votiua curialium numerositate locupletibus, ad iterationem quempiam transacti oneris compellat: vt cum alij necdum penè initiati curiæ sacris fuerint, alios & cōtinuatio & repetitæ sæpè functiones adficient? DAT. XVI. KALEND. APRIL. MEDIOL. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Nemo cogitur munera ciuilia iterare vel continuare. æquum enim non est, aliis idoneis existentibus, qui nondum munus vllum curiæ attigerunt, eos qui attigerint iterū prægrauari. Si ciuium sit inopia, aliud dicendum est. l. 3. §. quemad. ciu. mun. ind.

D LIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. EVCHARIO PROC. AFRICÆ. Duumuirū impune non liceat extollere potestatem fascium, extra metas territorij propriæ ciuitatis. DAT. VI. ID. MART. RAVEN. HONORIO IX. ET THEODOSIO V. AA. COSS.

Duumiuri imperium non habent. l. ea quæ. D. ad municip. Iurisdictionem habent vsque ad certam quantitatem, vt v. Sentent. Pauli diximus, quam tamè defendere pœnali iudicio nequeunt. l. 1. D. si quis ius dic. non opt. Pignoris capionem. l. 29. §. magistratus. D. ad l. Aquil. Legis actionem, vt in 2. Sentent. diximus. In seruos castigationem l. 12. D. de iurisd. l. si priuatus. D. qui & à quib. man. Tutoris & curatoris dationem. l. 3. D. de tut. & cur. dat. quin & ordo ipse ipsum magistratum, id est, Duumuirum iure tutorē dat. l. decreto. D. qui pet. tut. Præfert fasces siue bacillos, vt in 2. Agraria. Potestate sua non vititur extra territorium, sicut nec urbani magistratus. Territorium à terra malo deducere, quàm à terrendo. nam & pro fundo accipitur sæpè. l. 3. §. de natur. lib. l. nulli. §. de episc. & cler.

F LIIII. IIDEM AA. PALLADIO PP. Generali lege sancimus, vt si quis suum decurionem curiæ vindicare maluerit, si prælidis desit copia, in eundem manus iniectioe concessa, sciat ad examen cognitoris resulantē esse deducendum: ita vt moderator prouinciæ (si quæstio fortasse fiducia defensionis vlla generatur) nisi intra tres mēses causam originis cōpetenti disceptatione cognouerit, atq; conuictū cū pœna restituerit. debitis

muneribus, vel liberum ab inquietudine pronunciauerit: decem librarum ^A
auri multam cogatur exsoluere. eius etiam officium pari damni irrogatione
teneatur. DAT. V. NON. MAI RAV. DN. THEODOSIO A.
VII. ET PALLADIO COSS.

Ordini in decurionem manus iniectio est, si præsidis desit copia. Curialis condicionis
quæstio apud præsidem agitur & peragitur intra tres menses. quod etiam tradidimus
in l. ult. §. de iu. fil. Ait, *Eius etiam*. Eustathius *καὶ ἡ ἐξίς αὐτῶ ἐζημιώθη.*

L V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. ISIDORO PP. Si quis decurio, aut subiectus curiæ ausus fuerit vllam affe- ^B
ctare militiam: nulla præscriptione temporis muniatur, sed ad condicionē
propriam retrahatur: nec ipse, vel eius liberi post talem ipsius statum pro-
creati, quod patriæ debetur, valeant declinare. DAT. III. NON. APR.
CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Filius decurionis subiectus est curiæ, necdum decurio. Neque autem decurio, neque
subiectus curiæ xxx. vel xl. annorum præscriptione tueri se à curiæ vindicatione potest
l. præscriptionem. §. de præf. 30. ann. Obstat l. si cohortalis. §. de cohor. quæ eandem in- ^C
scriptionem & subscriptionem habet, eadem verba, nisi quòd hæc de curialibus, illa de
cohortalibus loquitur. At in cohortalibus idem prorsus nullo tempore excepto, Theo-
dosium constituisse constat ex l. ult. C. Th. de cohortal. Verùm Tribonianus ex Anasta-
sij Constitutione, id est, ex l. 4. §. de præf. 30. ann. addidit in d. l. si cohortalis, hæc verba,
præter eam scilicet quæ ex xl. annis colligitur (sic enim auctoribus libris scriptis legendum
est) quoniam à sua Constitutione Anastasius postea solos curiales excepit in d. l. præ-
scriptionem.

LVI. IIDEM AA. ISIDORO PP. Alexandrinis principalibus,
& si aduocatione fungantur, nihilominus onus peregrinationis incumbat:
nec publica cura, nisi in sua tantùm ciuitate, committatur: & primus curiæ, ^D
cùm muneribus vniuersis expletis ad summum peruenerit gradum, comiti-
uæ primi ordinis fruatur post biennium dignitate præstita: in curialibus ta-
men permaneat. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SE-
NATORE COSS.

Hæc lex & tres quæ sequuntur & l. i. §. de Alex. princ. pertinent ad curiam Alexan-
drinam, & sumptæ sunt omnes ex vna eademque No. Theodosij. Hæc curia instituta est à
Seuero. Spartianus. *Alexandrinis, inquit, ius Bulentarum dedit, qui sine publico consilio, ita vt*
sub regibus antè viuebant vno iudice contenti, quem Cæsar dedisset. Is vero iudex quo Spar-
tianus ait Alexandrinos fuisse contentos, Iuridicus est Alexandriae *ἡ ἴσ πολλῶν κλειστῶν* ^E
κλειστῶν, vt Strabo ait xvii. de quo habemus specialem titulum. Datur autem primùm
hac lege Alexandrinis principalibus, & si aduocatione fungantur, quos tamen magis
decere videbatur legatio, vt minimè (sic accipio *nihilominus* non sine exemplis) legatio-
nis munus obire, aliãve qua procuratione vel cura extra suam ciuitatem fungi cogan-
tur. Non dicit munus, sed cura. Principales expletis muneribus omnibus suscipiunt
curas. Datur deinde aliud Primo curiæ, vt post biennium comitiua primi ordinis orna-
tus exeat, non quidem è curia, sed ex primicerio. De Primo curiæ diximus suprâ. De bi-
ennio, de primiceriis, de comitibus primi ordinis dicemus lib. xii. Nihil inexplicatum
reliquimus. Vno loco si quid desideres, noli queri, tibi altero satisfiet. itaque malè iis ^F
vtetur imò nihil planè percipiet, nisi qui omnia legerit.

L VII. IIDEM AA. ISIDORO PP. Quinque summates ordi-
nis Alexandrini corporalibus iniuriis immunes esse cêsemus, vt voce libera
commo-

A commoditates patriæ defendant: cùm possint, si quid egerint criminosè, pecuniariis coerceri dispendiis. æstimabuntur autem præsentè curia viri spectabilis Augustalis iudicio. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Datur & aliud hoc capite Alexandrinis principalibus qui pro patria aduocatione funguntur, vt ne ad libidinem præfecti Augustalis corporalibus adficiantur iniuriis quod & principalibus Vulsinensium in Hetruria datur. l. vrbis. C. Th. eod. tit. De præfecto Augustali dixi in tit. de can. larg. tit. Ait, *Quinque summates*, vt in l. 4. j. de nauicul. & Symmachus, *Summates Aricina vrbis*.

B LVIII. IDEM AA. ISIDORO PP. Eum qui triginta annis in Alexandrina ciuitate ciuilibus inhæserit muneribus, corporalibus muniis non pecuniariis excusari conuenit: habita consideratione videlicet meritum, vt hoc bene cogniti priuilegium consequantur, nec eo passim fruatur indigni. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

C Datur & aliud beneficium quasi pro emerito curialibus Alexandrinis, qui per xxx. anno functi in ea sunt ciuilibus muneribus, vt deinceps vacent à corporalibus, non etiam à patrimonialibus. sed hoc ita, si strenuè & seriò per tot annos in ea versati sint, nõ negligenter, non sceleratè, non defunctoriè.

D LIX. IDEM AA. ISIDORO PP. Si quos spontaneos hypomnematographi munificos suis exhortationibus ad publicas nominauerint functiones, iubemus non expectandum esse consensum pro tempore viri spectabilis Augustalis, qui sit plerunque vernalis, sed vtriusque partis sufficere voluntatem, vt incipiat functio, quam nullus incusat: tunc ad memoratum iudicem tam nominati, quàm etiam creatoris consona relatione currente. quam si suscipere vel confirmare distulerit, sciat se vigintiquinque librarum auri condemnatione plectendum. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

E A Strabone inter magistratus ciuitatis Alexandrinæ numeratur *ὑπομνηματογράφος*, lib. xvii. qui Latinè dici potest Commentariensis. Videntur duo fuisse, vt in aliis ciuitatibus Duumiri, qui nominationes ad munera ciuilia facerent, quas ratas esse cauetur hoc capite, etiam si sine consensu factæ sint præfecti Augustalis, qui & inuitus eas confirmare cogitur, videlicet vtriusque partis, id est, nominantis & nominati concurrente consensu. Nominatorem creatorem vocat, vt in l. 2. j. quo quisque ord. con. l. 2. §. si eo tempore. D. de adm. rer. ad ciu. pert. Addatur l. vlt. §. de hered. decur. vbi vulgò malè, *creditores, pro creatores*, lib. 45. βασιλικῶν χειροτονηταί.

F LX. IDEM AA. THOMÆ PP. Nullus qui nexu generis curiæ tenetur obnoxius, per substitutam quamcunque personam curiales impleat functiones, sed ipse per se debitum patriæ munus exsoluat, & si spectabili dignitate decoratus sit: nisi hoc ei speciali beneficio sit concessum. hi verò qui honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per substitutos periculo suarum facultatum curiæ muneribus satisfacere non vetentur. DAT. V. KALEND. MART. CP. EVDOXIO ET DIOSCORO COSS.

Vt is qui origine est curialis, etiam si spectabili dignitate veluti Comitua primi ordinis decoratus sit, per se non per substitutum munera ciuilia obeat, nisi hoc ei princeps specialiter concesserit. Vt is qui illustri dignitate honestatus est, veluti magisteria, eam per substitutum obire possit suo periculo. & hæc postrema legis verba repetita sunt in l. ad similitudinem. §. de episc. & cler. in qua idem significatur datum episcopis, presbyteris, diaconis. Alij clerici, vt puta hypodiaconi, lectores, cantores, exorcistæ, ostiarij retracti in curiam per se munera obeunt. l. si quis curialis. §. de episc. & cler. nec obstat Nou. 123. quæ quod in præteritum indulget, in futurum vetat.

LXI. IMP. LEO A. IULIANO PP. Neque Dorotheum virum illustrem, & totam eius substantiam, neque Irenæum virum spectabilem tribunum & notarium, & si ante paternas illustres dignitates natus est, vllam inquietudinem pro curiali genere & conditione sustinere decreuimus. Liberos quoque eorum, vel qui iam sunt, vel futuri sunt, eorumque posteros, quotiescunque continuata temporum & successuum perpetuitate nascentur, à conditione curiali & functione esse liberos: lege diuæ memoriæ Iuliani, quæ de materno curiali Antiochenæ ciuitatis genere promulgata est, nihil in persona viri illustris Dorothei, vel viri spectabilis Irenæi, vel aduersus facultates eorum, vel aduersus liberos eorundem, vel qui iam nati sunt, vel postmodum quoquo tempore nascetur, vel aduersus substantias eorum roboris vel iuris habitura. circa alias sanè vniuersas personas de materno genere ad memoratæ Antiochenæ ciuitatis tantummodo curiam pertinentes, eandem legem præcipimus obtinere propriam firmitatem.

A generali constitutione, vt liberi ante illustratum patris suscepti curia retineantur, de qua dicemus §. & à priuilegio l. 22. §. hæc lex familiam excipit Dorothei viri illustris, & filij eius Irenæi viri spectabilis.

LXII. IDEM A. CONSTANTINO PP. Si ille qui ex filia decurionis Antiochenæ splendidissimæ ciuitatis & patre, qui nullius alterius ciuitatis muniis debeatur, procreatus est, sub examine prouincialis iudicis, vel spontè confessus, vel certè conuictus, quod ex filia sit curialis progenitus, & albo decurionum adscriptus fuerit: nullam sibi superesse facultatem negandæ vel euitandæ conditionis existimet, & curialem non adspernari fortunam aui materni sui pertætet, nec dubitet se muneribus curialibus subiacere. Quod si quem curia, de qua præsens sanctio loquitur, natum ex filia curialis minimè secundum præstitutam ordinationem sibi sociandum curauerit: prolem eius pulsare nullo modo penitus poterit. nec enim patimur conuentionem eiusmodi prætermisso filio, quem curialis filia ediderat, à nepote vel pronepote, vel vltèrius incipere.

Confirmatur l. 22. §. hoc addito, vt à filio huiusmodi conuentio incipiat, non à ceteris liberis. Filius igitur si non fuerit curiæ Antiochenæ vindicatus, non vindicabitur etiam nepos.

LXIII. IDEM A. AD SENATVM. Doctitij viri clarissimi iubemus fortunam super curiali conditione nullo modo esse inquietandam, nec facultatibus eius, sed eo qui huiusmodi conamē inierit, sacrilegij poenā luituro.

A luituro. omnes qui post peractam illustrem administrationem, vel adhuc in ea posito patre suo gignuntur, à curialium intentione defendantur vnà cum paternis sine dubio substantiis, quas cum persona patris à curiali nexu liberar esse nemo dissimulet.

De senatore ad senatum scribit, ne Doctitio vel facultatibus eius vlla moueatur de curiali condicione controuersia. legendum in contextu, *nec facultates eius scilicet eo qui huiusmodi conamen inierit, sacrilegij pœnam luituro.* Quod sequitur, *Omnes*, initium est alterius sententiæ, quæ nihil commune habet cum re Doctitij. Vt nati ex illustribus vel administrantibus vel administratione perfunctis, curiæ non teneantur. Ergo antea nati tenentur, idque innuit l. 61. §. l. prox. l. pen. l. vlt. §. Proinde illustris filius non est qui natus est ante illustrem dignitatem patris, qua ratione fortiter defendi potest, filium regis nō esse eum, qui natus est antequam pater regno potiretur: qua Xerxes obtinuit aduersus Darium fratrem natu maiorem. At secus est tamen in decurionum & senatorum filiis, vt dicemus in l. 11. §. de dign. & in filiis patronorum fisci, vt in l. vlt. §.

LXIIII. IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Neminem ex his qui obnoxij curiæ constituti, ab initio felicissimi nostræ pietatis imperij Comitum priuatarum rerum nostræ vel piissimæ augustæ partis, seu Comitum sacrarum largitionum, vel Comitum domesticorum, Quæstoris, vel magistri officiorum ad actum administrationis gerendum prouecti sunt, vel in posterum prouehentur, ob hoc curialium munerum laqueos volumus euitare: sed obligatos cum liberis suis quodocunque progenitis, & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inseruire: nisi fortè aliis priuilegiis super hoc legibus cognitis muniantur. nam alia vniuersa legitima, vel ex constitutionibus data priuilegia, integra volumus illibatâque seruari. Ne tamen indulti honoris inane nomen retinere videantur, dignitatum titulis potiantur, & per substitutos suarum periculo facultatum curialibus muneribus respondentes, habeant integra illibatâque priuilegia dignitatis. Eos verò qui præfatas dignitates ante initium nostri imperij consecuti sunt, cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curialibus nexibus vel honore decreuimus liberari. Hos autè qui quocunque tempore patricij, vel consules, aut consulares facti sunt, aut in posterum fuerint, aut magistri militum, vel præfecti prætorio Orientis, vel Illyrici, vel vrbis administrationem in actu positi quodocunque gessere, aut postea gesserint: omni modo cum facultatibus suis, & post eam dignitatem progenitis filiis à curiarum nexibus vel honore decernimus liberari.

In contextu legendum, *Comites priuatarum nostræ vel piissimæ Augustæ partis. siue comites largitionum, vel comites domesticorum, quæstores, vel magistri officiorum licet ad actum, &c.* quam lectionem confirmat l. prox. Hæc autem omnes, quæ hac lege recensentur initio, dignitates illustres sunt, & ex ea qui eas ante Zenonis imperium administrauerunt, curia liberantur vnà cum liberis post eas dignitates susceptis. Ante suscepti in curia retinentur. At post Zenonis imperium qui eas dignitates administrauerunt per se, vel per substitutum, curiæ satisfacere coguntur, sicut & honorarij illustres. l. 60. §. & liberi eorū quodocunque suscepti. Recensentur in extremo aliæ dignitates æquè illustres, quæ tamen curia absoluunt, etiam si post Zenonis imperium administratæ sint, exceptis liberis ante eas dignitates susceptis. Loquitur de præfectis tantum prætorio Orientis & Illyrici, quoniam hæc lex tantum pertinet ad Orientale imperium.

*v. plin. Aug. q. de his illud li.
St. l. l. bonif. de d. l. p. l. j.
ca. m. i. j. j. j. j. j. j. j. j. j.
Remig. p. l. j. j. j. j. j. j. j. j. j.
Hocman. que. l. j. j. j. j. j. j. j. j. j.
l. j. j. j. j. j. j. j. j. j.*

LXV. IMP. ANASTASIVS A. POLYCARPO PP. Diuæ^A memoriæ Zenonis sacratissimam constitutionem, quæ de curialibus post certas excellas administrationes seu dignitates condicionis nexu liberandis lata est, in hac parte tantummodò duximus corrigendam, qua cauetur eos etiam qui ante eandem constitutionem (ab initio tamen eiusdem diuæ recordationis Zenonis imperij) Comites priuatarum nostræ vel piissimæ augustæ partis, seu Comites sacrarum largitionum, vel Comites domesticorum, Quæstores, aut magistri officiorum licet ad actū administrationis gerendum prouecti sunt, minimè curialium munerum laqueos ob hoc euitare, sed obligatos cum liberis suis quandocunque progenitis & facultatibus suis, post administrationem depositam curiæ commoditatibus inseruire: nisi forte aliis priuilegiis super hoc legibus cognitis muniātur. his etenim qui memoratas administrationes vel vnā ex his peregerunt, necnon liberis & rebus eorum beneficium, quod antè per illustrem administrationem peractam eis adquisitum est, intactum illibatumque iubemus seruari, vt relaxatione condicionis & munerum curialium per anteriores principales dispositiones sibi concessa, tam ipsi, quàm liberi eorum post huiusmodi administrationem adeptam procreati, vnā cum propriis substantiis potiantur, & si contigerit eos post diuæ memoriæ Zenonis constitutionem, siue per se siue per substitutos suos, curiæ competentia munera subiisse. Eadem videlicet constitutione diuæ memoriæ Zenonis ex die quo promulgata est, suas vires obtinente: cū conueniat leges futuris regulas imponere, non præteritis calumnias excitare.

In hoc Iustiniani Codice ponuntur sæpè leges, quibus superioribus derogatur, vix quibus superioribus abrogetur. In Codice Theodosij non ita. Hæc lex derogat proximæ, in qua Zeno curiæ obligat eos, qui ab imperij sui auspiciis facti, essent comites priuatarum, Comites largitionum, Comites domesticorum. Quæstores, Magistri officiorum. In hac Anastasius soluit, modò si ante constitutionem illam Zenonis eas gessissent dignitates, nec vult sibi eosdem quidquam præiudicasse, quòd aliquandiu paruerint Constitutioni Zenonis, idque meritò. Debit enim Zeno in futurum legem ferre, non in præteritum, adempta libertate iis, qui iam ad eam iure peruenerant, ex l. 63. & aliis plerisque constitutionibus.

LXVI. IMP. IVSTINIANVS A. DEMOSTHENI PP. Curialibus consortiis consulentes, censemus vt nemo sibi blandiatur, & non certis modis sese liberum esse existimet, sed pro nostra forma tantummodò sciat posse libertatem sibi curialis competere condicionis: omnibus anterioribus modis, quos non comprehendit præsens sanctio, ex præsentis die antiquandis. Si quis igitur vel summum patriciatus honorem fuerit consecutus, siue infulis consularis honorarij aut ordinarij fuerit ampliatus, vt vel consul, vel consularis efficiatur, seu præfectorum prætorio infulas susceperit gubernandas, vel vrbicariam (in ipso tamen actu) meruerit præfecturam, necnon magistri militum officium gerendum susceperit: is gaudeat se huiusmodi condicionis esse exsortem & liberum cum suis facultatibus, suāque posteritate, quā postquàm meruit dignitatē, vel actū gessit, ediderit: anterioribus filiis in condicione pristina remansuris. Sed & tã prælaturæ quæstoris quàm

- A quàm viri eloquentissimi fisci patroni, tam præfecturæ, quæ Orientalibus & Illyricianis præsidet sedibus, quàm vrbicariæ, cùm ad fisci patronatum peruenerint, nexibus curiæ liberantur, vnà cum substantiis & liberis suis, quos vel ante habuerint, vel postquam ad eundem gradum prouecti sunt. Viri etiam clarissimi principes agentium in rebus curiæ libertatem ex antiquis legibus consecuti sunt, & viri spectabiles proximi sacri scrinij nostræ memoriæ, & sacrarum epistolarum, necnon sacri scrinij libellorum, sacrarumque cognitionum & dispositionum, cum substantiis & liberis suis, quos per e-
- B merita stipendia susceperint. hoc etiam nos corroborantes intuitu laborū, quos multo, longo, prolixoque tempore pertulerunt, intactum illibatūmq; conseruamus: vt hi omnes fortuna curiali liberentur cum sua substātia, suaque sobole secundum ea quæ prædiximus. Ex æuo autem sequente progenitos antea nullius futuri fisci patroni liberos concedimus liberandos, vt ne quod summis apicibus dignitatum non est concessum, hoc alij sibi audeant vindicare: sed progeniti filij ante, quàm ad fisci patronatum peruenerint, in condicione pristina remaneant. Aliis autem modis quàm his, quos singula-
- C tim enumerauimus, siue legibus antiquis comprehensi sunt (qualis erat is, quem ex tribus maribus cōcessum ante fuerat patri maximo senatui sociare) siue comprehensi anterioribus scitis non fuerant, liberationem competere cuidam curialis fortunæ nullo patimur modo: sed siue pragmatica sanctio super hoc processit, siue sententia eminentissimæ præfecturæ, siue alius modus (quicunque excogitatus est) omnia ea penitus vacuari, & pro infectis haberi, & curialia corpora suis reddi ciuitatibus, & substātiis eorū subiacere, nulla excusatione eis penitus competente.
- D Hodie Comitua priuatarum, vel largitionum, vel domesticorum, vel quæstura, vel magisterium officiorum curia non soluit. Patriciatus, Consulatus, Consularitas, Magisterium militum, Præfectura prætoriana vel vrbicaria, Patronatus fisci, Principatus agentium in rebus, Proximatus sacrorum scriniorum curia soluit. Patriciatus & Consularitas solo titulo honoris. Reliquæ non nisi administrationis merito. Nou. 70. & 81. Ait *Sed & tam prælatura.* Locus est corruptissimus. Affirmo legendum, *Sed & viri eloquentissimi fisci patroni, tam præfecturæ, quæ Orientalibus & Illyricianis præsidet sedibus, quàm vrbicariæ.* Fuit certus aduocatorum numerus in foro præfecturæ prætorianæ & vrbicariæ, qui Statuti dicebantur, sicut in quaque militia & collegio certi statuti sunt, alij supernumerarij dicuntur, & fuit sub primiceriis, vt Balsamon scribit Nomocanonis 8. c. 13. Ex
- E eis duo fisci patroni quotannis prodibant: qua ex re curiali & cohortali fortuna liberabantur cum liberis omnibus quodocunque susceptis. quod tamen illustres nō habuerunt. nam liberi ex eis ante illustratum nati, non sunt illustres. Sed Iustinianus hac lege idem statuit in fisci patronis, vt in posterum ij tantum cum patribus curia liberentur, qui fuerint post patronatum fisci procreati. Iuris antiqui vestigium est in l. 8. §. de adu. diu. iud. vbi quod erat expressum de curiali condicione, propter hanc legem Tribonianus immutauit. Ad extremum Iustinianus abrogat omnes alios modos soluendi curialis vinculi. abrogat l. 132. C. Th. de decur. Abrogat & alibi quartam Sabinianam datam adoptato ex tribus maribus. §. sed ea omnia. Instit. de her. quæ ab int. def. Alciatus male censet legendum, *Tribus manibus:* quem ob id quidam alij etiam notarūt, sed rem nō explicarunt. Erant hæc tres liberos mares habentium iura: Vni dato senatui, curiæ liberatio contingebat: Vni in adoptionem dato, quarta omnium bonorum adoptatoris ex S. C. Sabiniano deferebatur, sicut impuberi arrogato ex Constitutione Antonini. De principibus agentium in rebus quod hac lege continetur, non caret difficultate, quam discutiemus in l. 7. §. de pri. ag. in reb.
- F

Si seruus aut libertus ad decurionatum aspirauerit.

A

TIT. XXXII.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. SATVRNINO. Si libertus vel ius aureorum anulorum adeptus non est, vel natalibus suis non est restitutus, præses prouinciæ non tantùm curiæ participare nõ permittet, sed iuxta legis seueritatem congruenti pœna vlcifcetur.

Liberti in decurionum ordinem conscribi non possunt: libertinorum filij possunt, quia ingenui sunt. idque etiam in senatu maximo obtinet. l. 9. 7. de dignit. quod tamen B turpe & inuidiosum fuit, & imperatori Claudio vitio vertitur, quòd latum clauum tribuerit libertini filio: & Appio Claudio, quòd in censura inquinari senatum lectis libertinorum nepotibus. At impetrato iure anulorum aureorum vel restitutione natalium, libertini in curiam admittuntur. Anulo utebantur ingenui. idcirco anulus libertinis datur, vt quasi ingenui viuant. Scribit Dio Musam medicum ab Augusto accepisse anulum aureum, & subiicit, *Erat enim libertinus*. Meliore autem condicione sunt natalibus restituti, quàm anulo donati. hi honore augentur, condicione nõ mutant, iura tantùm & munia, dũ viuunt, ingenuitatis habet. No. 74. l. falsa. D. de cõd. & dem. l. etiã. D. de bo. lib. l. 2. 3. de iu. au. an. vbi pro *libertinitatis*, legendũ, *libertinis*. Illi condicione mutãt, quippe cum eis natalibus restituuntur, in quibus homines fuerunt, nondũ neq; naturali neque ciuili iure descripto. l. 2. D. de na. rest. ergo verè fiunt ingenui. l. vlt. 3. de bo. lib. At ex No. Iustiniani 78. ipso iure omnes liberti natalibus restituuntur, & ius habent anulorum, saluo iure patronatus. Possunt igitur omnes hodie in curiam admitti, & cessant pœnæ legis Viselliæ, quam intelligunt hoc loco Imperatores, dum aiunt, *Iuxta legis seueritatem*. C

II. IDEM AA. ORIGINÆ. Præses prouinciæ si eum qui ædilitate fungitur, seruum tuum esse cognouerit, si quidem non ignarum condicionis suæ ad ædilitatem, aspirasse prospexerit, ob violatam seruili macula curiæ dignitatem, congruenti pœna afficiet. Si verò cum opinione publica mater eius pro libera haberetur, ex decurione procreatus, ad capefendum honorem errore lapsus processit: dominio tuo eum subiugabit. D

Seruus si sciens aspirauerit ad honorem curiæ, grauissima pœna adficitur. si ignorans, illæsus domino redditur. An & scienti domino? quod videtur. nam nec sciente domino decurio fit, etiam si ea fini manumittatur. Sed magis est vt addicatur fisco. arg. l. generali. 7. de tabul. Cur enim eo passus est dominus inquinari curiam? Præterea hec lex ostendit, communem opinionem libertatem non tribuere seruo ædilitatem gerenti potius, quàm ædili. arbitror & gesta per eum ipso iure nulla esse, vtilitatis tamen causa sustineri. l. Barbarius. D. de off. præst. E

De prædijs curialium sine decreto non alienandis.

TIT. XXXIII.

I. IMPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARC. AAA. CYNEGIO PP. Si quis decurionum vel rustica prædia, vel vrbana venditor necessitate coactus addicit, interpellet iudicem competentem, omnesque causas sigillatim, quibus strangulatur, exponat: & ita demum distrahendæ possessionis facultatem accipiat, si alienationis necessitatem probauerit. In- firma enim venditio erit, si hæc fuerit forma neglecta. ita enim fiet, vt nec immoderatus venditor, nec emptor (cuiuscũque sit condicionis) inuenia- tur

A tur iniustus. Denique nihil erit postmodum, quo venditor vel circumuentū se insidiis, vel oppressum potentia comparatoris queri debeat: quandoquidem sub fide actorum, & de necessitate distrahentis, & de voluntate patuerit comparantis. Quòd si quis contra vetitū occultis molitionibus per suppositas fraude personas cuiuslibet loci, quem tamen ei decurio distrahat, comparator exstiterit, sciat se pretio, quod dedit, esse priuandum: & locum quem comparauit, cum fructibus esse restituendum. DAT. VIII. KALEND. DECEMBR. CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO B COSS.

Non valere venditionem prædiorum curialium, nisi fiat causa probata apud acta præfidis. l. 2. §. de off. eius qui vic. ali. iud. obt. vel præfecti prætorio ex No. Maioriani de curialibus, quam sequitur Cassiodorus lib. VII. formula vltima ad prætorio, non ad præpositum: idemque lib. IX. consequenter huic constitutioni, *Prædia, inquit, curialium vnde maximè mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione peruadat, quia contractus dici non potest nisi qui de legibus venit. Cuiuscunque sit condicionis.*] siue collega siue nõ. l. 2. Cod. Th. cod. tit. Sciatur se pretio.] Qui prædium curiale emit sine decreto, curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit vel meliorationes. idemque fit si quis emerit capite censitos sine terra. l. 7. §. de agr. & cens. nam & hoc casu Reip. interest, vt censiti terræ suæ adhæreant, & illo vt curiales sua teneant, ne patrimonij dissipatione ad munera ciuilia minus reddantur idonei. Vtroque item casu æquum est, vt qui sciens (nec enim causari iuris ignorantiam potest) ad eam emptionem accessit, pretium amittat & sumptus. Idem quoque obseruatur, si quis dempto canone, quod fit illicitè, prædium dominicum emerit. l. vlt. §. de fun. rei priu. nam & domino rerum priuata conseruari publicè interest, & temerario emptori pretium reddi rationis non est. Non idem obseruatur si non vicani vicani prædium emerit. Hic enim pretij deductionem habet l. 1. §. non lic. habit. met. aduersus quam ex superioribus iuris speciebus, quæ diuersæ sunt, & in quibus emptorè maius damnum mereri visum est, non argumentamur rectè. An igitur superioribus speciebus venditoris lucro pretiū cedet? Minimè verò, cum sit etiam ipse in vendendo mala fide versatus. Assentior Accursio, qui id multarum legum argumento æratio inferendum censet in d. l. 7. & in l. pen. §. de resc. vend.

II. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Nec venditio rei hereditariæ curiæ acquisitæ, aut debitoris hereditarij qui soluerit, liberatio aliter admittenda est: nisi apud acta totius, vel maioris partis ordinis intercedente decreto, ineundi contractus, vel dissoluendæ obligationis causa probetur. Ita enim & id quod ex ea E redigitur, ad prædiorum iubemus comparationem expendi. quorum reditus omnes (sicut dictum est) eiusdem curiæ publicis muneribus, quæ solatio egere constiterit, iustissimè seruabuntur: ex consensu omnium, maximè ditiorum, vel idonea fideiussione oblata, conductoribus eligendis. DAT. V. ID. IUN. CP. FELICE ET TAVRO COSS.

Lex prima est de prædiis decurionū. Hæc de rebus mobilibus, vel nominibus curiæ hereditario iure acquisitis. Res hereditaria iure non venditur, debitor hereditarius soluendo non liberatur, nisi venditio aut dissolutio obligationis ex ordinis decreto fiat. Ex pecunia inde confecta prædia comparantur, quorū reditus curiæ oneribus seruiant. F Reditus plerunque sunt pecuniæ, quæ ex locatione prædiorum rediguntur. l. l. l. berto. l. fundi. D. de vsufr. leg. Conductores autem idonei eligendi sunt. Quod ait, *sicut dictum est*, indicio est hanc legem partem esse amplioris cuiusdam Theodosij constitutionis, cuius & alia pars est in l. 1. §. tit. prox. & l. 1. C. Th. de imp. luc. def.

III IMP. ZENO A. SEBASTIANO PP. Curiales vendere qui-^A
dem res immobiles, vel mancipia rustica prohibemus sine interpositione
decreti: donationes verò vel permutationes, vel quoslibet alios etiam sine
decreto permittimus celebrare contractus: quoniã & sacræ constitutiones,
quæ super hoc à retro principibus latæ sunt, in plurimis suis partibus de pre-
tio non redhibendo locutæ sunt: vt ex hoc apertissimè detur intelligi, solùm
emtionis decurionibus sine decreto interdictum fuisse contractum. cùm
tamen venditio intercedente (vt dictum est) decreto agitur, nullum eos, vel
qui ab his comparant, dispendium cuiuscũque personæ, vel causæ, vel thea-^B
tralis liberalitatis nomine (quod frequenter fieri dicitur) sustinere de cerni-
mus: nec ex tabella decretum recitari, sed curialium vel maioris partis curiæ
relatione currente, sine vlla malignitate referentium, vel damno contra-
hentium, ad confirmandam emtionem competentis iudicis proferri sen-
tentiam.

Ait, *Mancipia rustica*. Olim quælibet l. i. C. Th. eod. tit. hodie meritò sola rustica, arg. l.
lex. 3. de admin. tut. Ait, *Donationes*. Sola venditio inhihetur, & idcò in rubrica, *Alienan-*
dis, id est, vendendis, vt in l. i. 3. de iur. emph. donatio vel permutatio non inhihetur. quã
legem mirabilem Iustinianus vocat Nou. 38. Sed causa eius hæc est, quòd facilius quis-^C
que vendat quàm donet: cuius etiam ratione S. C. obligatæ mulieri succurrit, non do-
nanti. lex Iulia inhihet hypothecam fundi dotalis, non alienationem: Caninia familiæ
manumissionem testamentariam, non inter viuos: mores Parisiorum largitionem om-
nium bonorum testamentariam, non inter viuos. At hæc causa Iustinianum non mo-
uit, quominus idem ipse ius in donatione, quod in venditione constitueret, neutrà va-
lere sine decreto, vt ipse refert Nou. 38. & hanc eius constitutionem sub hoc titulo de-
siderari: quòdque in quibusdam veteribus Codicibus ad finem tituli de decur. in aliis
ad finem tituli proximi, adnotatum est deesse constitutionem Græcam: huius tituli ex-
tremo adnotari debuisse puto. Quin & postea Iustinianus Nou. 87. nec cum decreto
donationem permisit. Decretum autem fieri hac lege constituit Zeno, consensu curiæ
& sententia cõpetentis iudicis viua voce, non ex periculo siue tabella recitata, ne quid^D
pro scriptura exceptoribus dare contrahentes necesse sit. Omnino enim vult decretũ
fieri sine damno, sine impendio vllò, aded vt nominatim etiam caueat, ne quod frequẽ-
ter fieri iis venditionibus solet, quidquam theatralium nomine contrahentes præsent.
De pretio.] vnus tantũ est contractus in quo interuenit pretium, is est emptio ven-
ditio. Dicitur & merces locationis prætium, sed *καταχρηστικῶς*. Relatione.] Sic 3. de
decur. l. 59. *consona relatione currente*.

*Quando & quibus quarta pars debetur ex bonis decu-
rionum, & de modo distributionis eorum.*

TIT. XXXIII.

I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. FLO-
RENTIO PP. Si decurionum consortio sit alienus qui curiali successit,
competētis eidem iuris (siue ex asse, siue ex parte heres sit bonorũve pos-
sessor) partem quartam iure optimo à curia peti decernimus. DAT. V.
ID. IVN. CP. FELICE ET TAVRO COSS.

† Si non curialis curiali successerit ex asse, quarta pars bonorum curiæ debetur, cum
onere tamen æris alieni. l. 2. §. x. què diuerso. Si plures non curiales ei successerint ex par-^F
tibus, singuli pro rata conferunt ad quartam curiæ debitam. Eidem.] successori.

II. IIDEM AA. APOLLONIO PP. Meminimus nuper emissa
lege

- A lege diuali, portionem quartam de facultatibus curialium fati munus implentium, quæ ex qualibet nouissima voluntate, vel ab intestato etiam, ad quemcunque (præterquam si ad filios curiales) deferantur, curiarum deputasse corporibus. sed multi tanquam corrumpendi totius patrimonij occasione captata, vniuscuiusque rei sibi particulam vindicando, adeò totas dilacerant facultates, vt dum participibus relictarum opum nocere cupiunt, sua quoque iura præcipitent. Quorum nimiam licentiam prouida dispositione refrenantes, ipsis quidē curialibus occupandi sua auctoritate res mortui copiam denegamus. Heres autem ad quem ab intestato vel ex postrema volūate directis vel fideicommissariis verbis decurrit hereditas, omne patrimonium, quod relictum est, in partes quatuor diuidi procuret: vt rebus totis in sortium casum deductis, vel curiæ quadrantis, vel heredi aut fideicommissario per vniuersitatem dodrantis electio ex sortis felicitate contingat. ita scilicet & præfati successores, & curia promiscui rerum dominij liberabuntur incommodo. Naturale quippe vitium est negligi, quod communiter possidetur: vt que se habere nihil, qui nō totum habeat, arbitretur: denique suam quoque partem corrumpi patiatur, dum inuidet alienæ. Sed
- C vbi quarta pars bonorum mortui curiæ debet offerri, immobiles quidē res, quæ nec latere facilè possunt, nec cuiquam (si diuulgentur) officiant, sub aspectu etiam curialium æstimari diuidique concedimus. mobiles autem res vel se mouentes, vel instrumenta, vel si quid aliud in huiusmodi iure consistat, in medium proferri diuulgarique non patimur, sed iuratis successoribus. cum apud se diligenter æstimauerint quæ quantique sint pretij facultates, credi oportere decernimus, quid enim tam durum, tamque inhumanū est, quam publicatione pompæque rerum familiarium, & paupertatis detegi vilitatem, & inuidiæ patere diuitias? In exigēdis verò debitis, si pretium quod pro quarta parte actionum curiæ competit, successores præstare noluerint, cautionibus iurata fide prolatis in medium, vnusquisque à debitoribus cōuenientem sibi exigat portionem, æque diuerso es alienum, si cui defunctus fuerat obligatus, tam iidem successores, quam curia pro sua sorte restituere compellantur. Quòd si sæpediti successores sacramentum sibi crediderint excusandum, tunc verò ad similitudinem rerum immobilium diligentior curialibus omnium rerum indago præbebitur: scilicet vt vniuersis mortui facultatibus in aperto propositis, vel æstimatio rerum, vel diuisio sub præsentia curialium celebretur. In omnibus autem casibus, vbi quarta pars curiæ competit, transactiones interpositas firmas illibatæque manere decernimus. Ad filiorum verò curialiū, vel nepotum ac pronepotum scilicet decurionum similitudinem, ad quos integras opes peruenire censuimus: filiā, quin etiam neptem, proneptemve principali eiusdem ciuitatis, vnde pater, auus, vel proauus oritur, nuptam: rerum vel ab intestato, vel ex dispositione vltimæ voluntatis quæsitaram, integrum nullaque parte minutum dominium habere sancimus. Quòd si post parentum obitum inueniantur innuptæ vel viduæ, impuberibus quidem, post transactam pubertatē: in aliis verò quæ pubertatem excesserint, vel etiam in viduis, post mortem parentis triennium duntaxat volumus expectari: vt interim quarta portio suspensa,
- B
- D
- E
- F

aut apud eam, si in matrimonio curialis eiusdem ciuitatis fuerit collocata, A
 perpetuo iure permaneat: vel si intra id tempus alienum eadem curia for-
 tiatur maritum, penitusve nupta non fuerit, memorata pars totius substan-
 tiæ curiæ cum triennij tam vrbānorum, quàm rusticorum prædiorum dun-
 taxat fructibus addicatur: ita tamen vt & optionis cōdicio in offerendis re-
 bus quartæ partis vel dodrantis, & sacramenti, tam de quantitate, quàm de
 æstimatione rerum mobilium, deque actionibus inferendis, vel excipiendis
 (sicut in extraneis personis dictū est) ratio cōseruetur. Sed & si mater mor- B
 tui, vel auia tempore, quo filius neposve moritur, in coniugio eiusdem ciui-
 tatis curialis inuenta fuerit: ne ipsas quidem patimur quartæ portionis sub-
 ire iacturam. Extraneum quinetiam heredem propinquitatis quidem iure
 discretum, tamen curiæ eiusdem ciuitatis obnoxium, supradictæ portionis
 dispendio liberamus. DAT. VII. IDVS. MART. CP: DIOSCORO
 ET EVDOXIO COSS.

Ait, *Lege diuali*, id est, l. i. §. Ait, *Præter quàm si ad filios curiales*. Ex No. Theodosij si filius,
 nepos, pronepos, pater, auus, proauus non curialis curiali successerit, quarta curiæ non
 debetur: Ex Constitutione Iustiniani, id est, ex l. prox. j. debetur. Hoc igitur loco non C
 addiderat Theodosius, *Curiales*, sed Tribonianus addidit, vt hæc lex congrueret cū Iusti-
 niani lege. Quibus autē casibus debetur quarta, ex vniuerso ea sumitur, non ex singulis
 rebus. quamobrē heres bona diuidit in partes quatuor, & is eligit cui fors dederit. For-
 sitan & fratres in diuisione hereditatis, vel heres & fideicommissarius iure Romano sor-
 ti totam rem committunt, vt in multis alijs casibus fit, vel inter fratres potius, vt solet
 hodie, maior diuidit, minor eligit: qualem legem Sulpitius Victor in Inst. Orat. ponit,
 vt commune patrimonium diuidat qui est maior ex fratribus, eligat minor, & Seneca
 Declamationum vi. Sortium casum.] Vet. *Sortitum casumque*. Promiscui.] Com-
 munitio est promiscuum rerum dominium. Sed vbi quarta.] Rerum immobilium
 æstimatio & diuisio fit præsentibus videntibusque curialibus: reliquorum æstimatio fit
 iureiurando successorum, vel si ad eò superstitioni sint vt iurare nolint, omnes proferan- D
 tur in medium. Cautionibus item prolatis si nolint successores pretium nominum cu-
 riæ præstare pro quadrante, nomina inter curiam & successores pro dodrante & qua-
 drante diuidentur, & è contrario pro quadrante curia agnoscat æs alienum defuncti.
 Vel diuisio.] Ex No. Theodosij, prout successor elegerit. nam in arbitrio successoris
 est diuidere, vel quadrantis æstimationem præstare. Ex sententia Iustiniani, prout inter
 ipsos conuenerit. Ad filiorum vero.] Hoc etiam loco Tribonianus addidit, *Curia-*
lium, & scilicet decurionū. Ex Triboniani igitur siue Iustiniani sententia si filius nepos prone-
 pos curialis curiali successerit, curiæ nihil debetur. idemq; est si filia, neptis proneptis
 curiali nupta, patri, auo, proauo curiali, succedat. Idē si pater, auus proauus curialis, aut
 mater vel auia nupta curiali. Principali.] Principalis pro curiali quolibet. & sic qua- E
 si generali vocabulo D. Augustinus Areopagitas principales Atheniensium vocat.
 Quod si post.] Si morientecuriali filia, eius neptis vel proneptis virgo sit aut vidua, ex-
 pectatur triennium quozd nubat, & si curiali nubat, assem obtinebit: si non curiali, vel
 omnino non nubat, quartam curiæ restituet cum fructibus prædiorum tantum. Hæc
 quæ paulò post sunt verba (*& optionis condicio in offerendis rebus quartæ partu vel dodrantis*
& absunt ab omnibus libris scriptis, & quantum ego suspicor, ab Haloandro inuenta
 sunt ex integra No. Theodosij, quod iamdiu ostendi in notis ad lib. iiii. Instit. tit. i.
 Vel auia.] Idem proauæ datum non est.

III. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ. PP. Si quis curialibus F
 muniis obnoxius, vno fortè vel pluribus filiis vel filiabus derelictis, filio qui-
 dem vel filiis suæ substantiæ partem minimam dereliquit (eam tamen, quæ
 exclu-

- A** excludere eos ab inofficiosi querela potest (aliis autem suam substantiam dereliquit, vt ex hac patrimonij distributione apud filium quidem vel filios curiales minima pars substantiæ remaneat, totum autem curiale munus masculis immincat, siue filij sint, siue nepotes, vel pronepotes, curiali tamen conditioni obnoxij: sancimus huiusmodi iniquitatem resecari, & non minus quarta portione in masculos posse testatorem transmittere, siue vnus est filius siue plures, nulla deminutione ex permissione sororum eis facienda: vt non solum corporibus, sed etiam substantiis laborantes, possint curiale
- B** habere consortium. Ad hoc sancimus, si quis curialis filiabus pluribus derelictis ab hac luce fuerit subtractus, quarum vna curiali eiusdem nupserit ciuitatis, aliis filiabus, quæ ad huiusmodi vota non migrauerint, vel extraneis in reliquam partem heredibus derelictis: non videri curiæ ex sententia legis Theodosianæ ad Apollonium scriptæ, satisfieri, sed omnino quartam partem patrimonij curia consequatur, siue vni filix, que curialibus nuptiis copulata sit, deputanda, siue ex aliis heredibus colligenda: filia proculdubio quæ curiali nupserit, immuni ab huiusmodi quartæ datione seruanda: cum per maritum eius, quantum ad ipsius personam, curiæ sit satisfactum. Et hoc
- C** observari non solum si vltimo elogio condito testator curialis decesserit, sed etiam si intestatò suū diem obierit. sed si quid minus fuerit vel minimè derelictum: hoc modis omnibus filio curiali, vel filix quæ nupta est eiusdè ciuitatis decurioni, ex substantia patris curialis vel deputari vel adimpleri: nullo obstaculo curiæ oponendo, si secundum prædictam legem filius, nepos, pronepos, pater auus proauus curiali morienti fuerint derelicti, qui nexibus curialibus ex quacunque vel dignitate vel occasione fuerint absoluti. in hoc etenim Theodosianæ legi apertissimè volumus esse derogatum. Et
- D** generaliter definimus, ex omni causa, neque masculos liberos, neque filias copulatas matrimonio curialis minus quarta parentis substantiæ habere: vel non exstantibus filiis vel filiabus, sed aliis heredibus, ipsam curiam secundum anteriores leges quartæ curialis morientis habere solatiū. **DAT. KAL. IUL. CP. DN. IVSTINIANO II. COSS.**

Constituitur hac lege, vt si curialis filium vel filios, nepotes aut pronepotes habeat curiæ obnoxios, filias item neptes aut proneptes, masculis omnimodo relinquat quartam partem bonorum omnium, nec satis sit eis relinqui fortem partemve eam, quæ inofficiosi testamenti querelâ excludit: ea est iure antiquo quadrans legitimæ partis, ex No. Iustiniani triens vel semis legitimæ partis. Vnus igitur si filius sit & vna filia, seiscuncia iure antiquo, vel ex No. Iustiniani sextans bonorum omnium singulis relinquendus est querelæ excludendæ causa. Ceterum in casu proposito quadrans bonorum omnium filio relinquendus erit. Vt non solum corporibus,] personalia & patrimonialia munera obeuntes. Adhuc sancimus.] Si curialis habeat tantum filias, & ex eis alix curialibus nuptæ sint, alix plebeis vel etiam innuptæ, exemplo filiorum iis quæ curialibus nuptæ sunt, omnimodo quadrantem bonorum omnium relinqui necesse est, nec satis est si eis, aliis filiabus vel extraneis heredibus institutis, relinquatur minima illa portio, quæ querelam inofficiosi testamenti excludit. quod ait esse ex sententia !.

F 2. quæ filiabus non curialibus nuptis negat integras opes deberi sine quartæ deminutione. Deputanda,] Imputatur filix quarta si tantum ei relictū sit iudicio defuncti. Colligitur ex aliis heredibus, si filia nihil aut minus habeat quarta. Ipsa filia quæ curiali nupta est, nihil confer filio curiali ad quartam conficiendam. Secundum prædi-

ctam legem.] Ex prædicta No. Theodosij si filius, nepos pronepos, pater, auus, pro-^A
 auus non curialis curiali successerit, curiæ nihil debetur. qua in parte Iustinianus nomi-
 natim ait, se Nouellæ Theodosij derogare. quam obrem inscruenter Tribonianus Theo-
 dosianæ legis verba accommodat ad Iustiniani Constitutionem. nam Theodosianæ
 legis verbis ita conceptis, ei sanè nihil derogatur. Adhæc ineptum fuit in filiis id & ce-
 teris adscribere, quod Tribonianus adscripsit, cum in extremo legis idem generaliter
 constituatur in omnibus extraneis. Illud prætermittendum non est ex Iustiniani Nou.
 38.18.89. quadrantem debitum curiæ versus esse in dodrantem, & ideo liberis curiali-
 bus hodie omnimodo relinquendum esse dodrantem, nec sufficere trientem vel semis-
 sem legitimæ portionis.

De imponenda lucratiuis descriptione. TIT XXXV. ^B

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. APOL-
 LONIO PP. Descriptionis onere siliquarum quatuor, quas ex lucrati-
 uis iugationibus tantum, non humanis, vel animalium censibus, neque mo-
 bilibus rebus iubemus indici, & si curiales non sint, maiores ac posteros li-
 beramus. vt si pater, auus, proauus, filio, nepoti, pronepoti, vel filiæ, nepti,
 proneptiue (nec interest nuptæ sint curialibus, necne) in postrema volun-
 tate, vel inter viuos etiam donatione quidquam de suis opibus largiatur: ^C
 memoratæ descriptionis cesset indictio. Eque diuerso vt si posteri ad maio-
 res prædicta sibi consanguinitate deuinctos præfatis titulis suas conferant
 facultates, nullius accessione grauaminis huiusmodi liberalitas oneretur. in
 tam enim necessariis sibi coniunctisque personis sub liberalitatis appella-
 tione debitum naturale persoluitur. cuius auctoritatem iuris pariter valere
 sancimus, & si ab intestato succedant præfati sibi generis ordine sociati. ex
 his enim successionibus maximè debiti potius solutio, quàm muneris obla-
 tio comprobatur, quæ non largientibus etiam dominis, ipsa propinquitatis ^D
 serie deferuntur. Ceteri verò, licet quadam inter se cognatione iungantur,
 nunquam tamen curiale prædium sine prædicto onere lucrabuntur: nisi for-
 tè is cui lucro res cesserit, eiusdem ciuitatis ordini sit obstrictus: qui licet in-
 ter extraneos numeretur, vacuum tamen ea functione, quod datum est, con-
 sequatur. nam cum personæ condicio non mutetur, ne rei quidem statum
 conuenit immutari. Lucratiuas verò res eas tantum volumus appellari, &
 prædictæ descriptionis grauamè excipere, quæ hereditatis, legati, fideicom-
 missi iure, mortis causa donatione, vel cuiuslibet postremæ voluntatis ar-
 bitrio ad quempiam delabuntur. Inter viuos etiam donatio simplici libe-
 ralitate confecta, lucratiuæ merebitur & nomè & sarcinam. Si verò vel so-
 cer futurus filij, vel nepotis, vel pronepotis sponsæ adfinitatis coeundæ cau-
 sa donauerit, vel parens etiam filiam, vel neptem, vel proneptem curiali seu ^E
 extraneo nubentem donauerit: licet casus euentu, res eius, cui data est, ver-
 tatur ad lucrum: nec inter lucratiuas numerabitur, nec descriptionis oneri
 subiacebit. Nec enim iuris optimi est matrimonium, cum tot tantisque suis
 difficultatibus opprimatur, aduenticiis etiam cumulare ponderibus. Res
 verò quæ memoratis causis lucratiuæ semel nomen exordiumque sortita ^F
 est, licet ab eo qui susceperat, ad alterum emptionis vel cuiuscunque con-
 tractus iure migrauerit: cum prædicto descriptionis grauamine proculdu-
 bio

- A** bio transferetur, vt vel sciens sibi imputet qui accepit oneratam, vel si ignorauerit, quod interest consequatur. Contraque si cuiuslibet cōtractus exordio lucratiuē nomen euaserit, & si postea lucri titulo in dominium alicuius ceciderit: sarcinam memoratæ descriptionis effugiet. nulla enim in huiusmodi causis confusionis intercedit occasio, si ad primordium tituli posterior quoque formetur euentus: nisi fortè res decurionis, quæ ad eum cuiuslibet mercimonij iure peruenerit, ad alterum fuerit postrema eius voluntate, vel ab intestato, vel inter viuos donatione translata. tunc enim, quia semel in personam cecidit principalis, veterum titulorum nequaquam ratione perspecta, condicionem & onus merebitur lucratiuæ. DAT. VII. IDVS MART. CP. DIOSCORO ET EVDOXIO VV. CC. COSS.

- Si non curialis curiali heres extiterit, curiæ debetur quadrans, heres retinet dodrantem cum hoc onere, vt in iugationes singulas quotannis curiæ inferat siliquas quatuor, id est, sextam partem solidi, dimidiam tremissis, quam descriptionem præter heredem patitur, & quouis alius non curialis, ad quem ex alia causa lucratiua bona curialis peruenerunt. & de hac descriptione tractatur hoc loco, & l. i. §. de apo. publ. & l. 16. Cod. Theodos. de agen. in reb. Ceterum hæc siliquatica, vt dixi, debentur in singulas iugationes, non ex capitibus vel rebus mobilibus. qua in te derogatur l. i. Cod. Theod. cod. tit. Rursus vt ex Nouel. Theodosij, liberi & parentes masculi non curiales quadrantem curiæ non debent, ita nec siliquatica. At ex Constitutione Iustiniani quadrantem debent, non siliquatica. nam quod ad siliquatica attinet, Iustinianus Nou. Theodosij non derogauit. ac similiter ex eadem Nouel. filia, neptis, proneptis, cœlebs nuptaue non curiali, quadrantem debet, siliquatica non debet. denique liberi & parentes cuiuscunque sexus siliquatica non debent. est enim hoc lucratiuorum onus. parentes autem & liberi non tam lucra, quàm debita videntur percipere. qua ratione & olim vicissimam non præstabant, nec eis heredibus institutis vlla caduca fiebant. Ceteri etiam cognati non curiales siliquatica debent. Planè curiales etiam extranei, ea non debent, sicuti nec quadrantem. Æquè loca pietati & Deo dedicata ab eiusmodi descriptione immunia sunt. l. penult. §. de sacros. eccles. Nou. 131. Confanguinitate.] Confanguinitas est fraternitas. Hoc loco cognatio, cui vix alium similem inuenias. Ad maiores igitur prædicta sibi confanguinitate deinctos, id est, ad patrem, auum, proauum. Lucratiuas.] Lucratiui tituli ij sunt, Hereditas, Legatum, Fideicommissum, Donatio causa mortis, Donatio inter viuos, Dos, Donatio propter nuptias, Emptio, Permutatio non sunt tituli lucratiui. Licet casus euentu.] Haloander addidit, *mortu vel diuortij*: quæ interpretis verba sunt, non auctoris.

E *De præbendo salario.* TIT. XXXVI.

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD MARCELLINVM COMIT. ORIENTIS. Nulli salarium tribuatur ex iuribus Reipublicæ, nisi ei qui iubentibus nobis specialiter fuerit consecutus. DAT. V. NON. OCTOBR. CP. LIMENIO ET CATVLLINO COSS.

- Series titulorum docet hanc legem sic esse accipiendam, vt non possint decuriones cuiquam salarium constitare iniussu principis. excipiuntur tamen casus quidam. l. 4. D. de dec ab ord. fac. Salaria interpretatur τὰ δὲ δῶμα εἰς τὸ φῶς, siue vt plurimū Græci vertere solēt, σιτηρία & ὄψνια. Suda ἀλλὰ ῥίσις σιτηρίσις, pro σαλλὰ ῥίσις. An igitur ratio

nominis hæc, quòd salaria percipientes inde se alant? Quæ salaria in l. 6. §. de profess. & A
med.annonaria commoda in l. 9.

Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.

TIT. XXXVII.

I. IMP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. EUTYCHIANO PP. Curiales omnes iubemns interminatione moneri ne ciuitates fugiant, aut deserant rus habitandi causa: fundum quem ciuitati prætulerint, scientes fisco esse sociandum, eoque rure se carituros, cuius causa impios se patriam vitando demonstraerint. DAT. XVIII. KAL. IAN. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS. B

Curialibus interdicitur ne ruri habitent, sicut in tit. de decurionibus, ne captent solitudines, lauras, secreta. Rus fisco vindicari. Impios esse eos qui patriam vitant. l. pen. §. de resc. vend.

De municipibus & originariis. TIT. XXXVIII.

Tria sunt quæ municipes faciunt, Natiuitas, Manumissio, Adoptio. l. ciues. §. tit. sequ. l. I. D. ad mun. quæ originis nomine continentur. l. priuilegio. §. tit. sequ. nam originales siue originarij sunt non nati tantum, sed etiam manumissi & adoptati. l. cum neque. §. tit. sequ. quoniam & ij pro natis habentur, & alienæ originis iure censentur. Quamobrè non malè sic quidam Codices habent, *De municipibus originariis.* Alij sunt municipes uoluntarij. l. 3. §. de iis qui spon. mun. fusc. quos facit adlectio vel incolatus. l. ciues. tit. sequ. l. filij. §. municipes. D. ad municipales. C

I. IMP. ANTONINVS A. * Cùm te Biblium origine, incolam autem apud Berytios esse proponis : meritò apud vtrasque ciuitates muneribus fungi compelleris. D

Biblus vrbs est Phœnicix Beryto finitima. Qui ortu est Biblius, incolatu Berytius, in vtraque ciuitate munera facere cogitur. Proinde ad munera vocamur vel vt originarij, vel vt incolæ.

II. IMP. GORDIANVS A. FRONTONI. Si, vt proponis, ea quæ ex causa fideicommissi te manumisit, ab ea libertatè iustam fuerit consecuta, quæ originem ex prouincia Aquitania ducebat: tu quoque eius conditionis eiusque ciuitatis ius obtines, vnde quæ te manumisit, fuit. eorum enim cõdicionem sequi ex causa fideicommissi manumissos pridem placuit, qui libertatem præstiterint, non qui rogauerint. E

Libertus sequitur originem patroni. Patronus etiam is est qui ex causa fideicommissi manumisit. l. libertus. §. ex causa. D. ad municip. Manumissus ergo originem eius sequitur. itémque manumissi filius. l. filij. l. assumptio. §. vlt. D. cod. Fuit autem olim Aquitania duplex, vt ex Itinerario Antonini constat: Prima, cuius metropolis Bituriga; Secunda, cuius metropolis Burdegala. quam diuisionem etiam diœceses episcopales obseruant. Libertatem iustam.] testamento heres scripta cum libertate.

III. IMP. PHILIPPVS A. PATROCLO. Filios apud originem patris, non in materna ciuitate, & si ibi nati sunt (si modò non domiciliis retineantur) ad honores seu munera posse compelli explorati iuris est.

Filij

A Filij sequuntur originem patris non matris. Domicilium patris non sequuntur, videlicet si alibi domicilium sibi constituerint. l. libertus. §. patris. D. ad municip. quod & in libertis locum obtinet. l. eius qui. D. cod. alioquin patris aut patroni domiciliū sequuntur. denique domicilium proprium sequuntur, originem propriam non sequuntur, atque ita qui Tusculi natus est, nisi & pater ibi natus sit, vel domicilium habuerit, Tusculanus non est, sed patris originem domiciliūve sequitur.

IIII. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.
SECUNDO. Origine propria neminem posse voluntate sua eximi manifestum est.

B Ius incolatus mutatur mutato domicilio. Ius originis non mutatur, quia naturale est, nec igitur translatione domicilij mutatur, nec adoptione. proinde is qui adoptatur duarum ciuitatum est municeps: in patria sua, iure naturali: in patria adoptatoris, iure ciuili. naturalis patria non amittitur. Ciuilis amittitur soluta adoptione. Hoc Græci significauerunt, qui libr. LIIII. βασιλικῶν ad hanc constitutionem hanc rationem adiciunt: καὶ εὐκότως. ἔδὲ γὰρ οἴκησις ποιεῖ τὴν ἀρχαιογενίαν, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τόπου πινὸς ὀρμᾶσθαι. ὅθεν καὶ μὴ βυλόμηνος τις ἐκ τῆς ἀρχαιογενίας τῆς ἰδίας ἔστιν. τὴν μὲντοι χατοίκησιν ἐπειδὴ ἐκ τῆς οἰκίσεως τῆς ἡμετέρας δέικνυται, ἔστιν ἡμῖν ὅτι βυλόμεθα αὐτὴν ἐναλλάσσειν.

C V. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMUM VIC. VRBIS. Si quis cum ex maiore vel ex minore ciuitate originem ducit, eandem euitare studens ad alienam se ciuitatem incolatus occasione contulerit, & super hoc vel preces dare tentauerit, vel qualibet fraude niti, vt originem propriæ ciuitatis eludat: duarum ciuitatum decurionatus onera sustineat, in vna voluntatis, in vna originis gratia. PP. VIII. KAL. IAN. PAVLINO ET IVLIANO COSS.

D Hæc lex ostendit iure incolatus non perimi ius originis. nec precibus id aliave qua fraude obtineri posse.

De incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, & de iis qui studiorum causa in alia ciuitate degunt. TIT. XXXIX.

Incolas domicilium facit, non domus, non possessio sola. Interdum incola pro inquilino, qui propriè ἐνοικος dicitur, Incola μέτοικος vel πάροικος, vt in l. i. §. de fal. mo. & apud Sophoclem, μέτοικος ἀπὸ τῆς ἐνοικος, vt Demetrius notauit. Dorotheus ad l. 27. §. Proculus. D. ad l. Aquil. καὶ αὐτὸ καὶ ἔστι τῆς παροικουμένων τῶ οἴκῳ. Et alius: εἰ οἰκέται τῆς κολωνῆς ἢ παροίκου.

E I. IMP. ANTONINVS A. PAVLO. Non tibi obest si cum incola esses, aliquod munus suscepisti, modò si ante quàm ad alios honores vocareris, domicilium transtulisti.

Incolatui renunciari potest, Origini non item. quod his verbis notarunt Græci hoc loco: τὸ γὰρ μεταστῆσαι πινὰ τὴν οἴκησιν, τὴν μὲν ἀρχαιογενίαν αὐτῆς ἐκ ἐναλλάσσει, τὸ δὲ μετοίκου ἐναλλάσσεται. Suscepisti, id est, impleuisti, nam qui susceptum munus nondum impleuit, renunciare incolatui non potest. l. incola iam. D. cod.

F II. IMP. ALEXANDER A. * Nec ipsi qui studiorum causa aliquo loco morantur, domicilium ibi habere creduntur, nisi decem annis tractis eo loci sedes sibi constituerint secundum epistolam diui Hadriani: nec pater qui propter filium studentem frequentius ad eum comeat. Sed si aliis

rationibus domicilium in splendidissima ciuitate Laodicenorum habere **A**
 probatus fueris: mendacium, quo minus muneribus fungaris, non proderit.

Non sunt incolæ qui aliquo loci studiorum causa commorantur. Post decēnium ta-
 men si ibidem permanferint, ex epistola Adriani incolæ censentur. Quod ait *mendaciū*,
 id est, si falsò adferas te in ea ciuitate studiorum causa commorari.

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.
 ALEXANDRO. Est verum eos qui in territorio alicuius ciuitatis com-
 morantur, velut incolas ad subeunda munera, vel ad capiendos honores nō
 adstringi. **B**

Qui in territorio & finibus alicuius ciuitatis sedes posuit, licet in ciuitate non more-
 tur, incola est eius ciuitatis. l. pupillus. §. incola. D. de verb. signif. nec obstat l. εἰδέναι. D.
 ad municip. Loquitur enim de eo qui agrum tantummodò possidet, vt l. prox. §. nec ci-
 uitatis præcipuis vtitur, id est, foro, balneo, templo, spectaculis. Hæc etiam non obsta-
 bit si affirmatè legatur, quemadmodum Græci legunt LIIII. βασιλικῶν, quorum verba
 subiiciam. Αληθὲς ἔστιν ὅτι οἱ οἰκοῦντες ἐν ἐνορίᾳ πόλεως πινός, ὡς μέποικοι λειτουργοῖσι, καὶ τὰς π-
 μὰς παρά τῃσιν ἄρα οὐδ' ὁ μὴ οἰκῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἀλλ' ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς οὕτως λειτουργεῖ, ὡς
 ὁ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει οἰκῶν. Sic igitur consentiet hæc lex cum d. §. incola. & in sequenti, quæ
 ad eundem scripta est, continebitur exceptio, secundum quam l. εἰδέναι, esse accipien- **C**
 dam reor.

IIII. IIDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Cùm neque ori-
 ginales, neque incolas vos esse memoratis, ob solam domus vel possessionis
 licet ex substãtia decurionis adquisita est causa publici iuris auctoritas mu-
 neribus subiugari vos non sinet.

Sola domus vel agri causa sine laris collocatione incolam non facit. l. 53. C. Th. de de-
 cur. l. libertus. §. sola ratio. & §. sola domus. D. ad municip.

V. IIDEM AA. ET CC. MAXIMO. Si in patria vxoris tuæ, **D**
 vel qualibet alia domicilium defixisti, incolatus iure te vltro eiufdem ciui-
 tatis muneribus obligasti.

Incolatus ius est arbitrij cuiusque. eo se quis nuda voluntate obligat vel liberat, do-
 micilio mutato.

VI. IIDEM AA. ET CC. MARCELLINO. Priuilegio speciali
 ciuitatis non interueniente, tantum originis ratione, ac domicilij voluntate,
 ad munera ciuilia quemque vocari certissimum est.

Nisi specialiter priuilegium ciuitati datum sit, vt ob solam possessionis causam quis **E**
 eiufdem ciuitatis muneribus obligetur, vt l. libertus. §. sola ratio. D. ad munic. originis
 tantummodò vel domicilij causa muneribus publicis obligamur. l. 4. §. Hic malè antea
 legebatur *tamen*.

VII. IIDEM AA. ET CC. * Ciues quidem origo, manumissio,
 allectio, vel adoptio: incolas verò (sicut & diuus Hadrianus edicto suo ma-
 nifestissimè declarauit) domicilium facit. Et in eo loco singulos habere do-
 micilium non ambigitur, vbi quis larem rerumque ac fortunarum suatum
 summam constituit, vnde rursus non sit discessurus, si nihil auocer, vnde **F**
 cùm profectus est, peregrinari videtur. quòd si rediit, peregrinari iam de-
 stitit.

Ciues

- A Ciues sunt qui & municipes & municipales dicuntur. Origo municipes facit, vt ortus ex patre Campano, Campanus est municeps, nec emancipatione vel datione in adoptionem Campanus esse definit. Sed & nepotes ex eo quandoque suscepti, Campani sunt. & hæc originis causa omnibus anteponitur. l. libertus. §. prescriptio. D. ad mun. Originem hoc loco accipimus strictè pro natiuitate. Municipes etiam manumissio facit, veluti manumissus à Campano, Campanus est. Et adoptio, vt si quis adoptetur à Campano, quo tamen iure soluto, Campanus esse definit. Item allectio, vt si quis in ciuitatem aliquam receptus sit. Quidam codices habent, *allectio, id est, adoptio*. Placet tamen magis, *Allectio vel adoptio*, & ita Græci, τὸ ἐναπογραφεῖν τοῖς πολίταις, τὸ εἰς θεσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ληφθῆναι. A municipibus separantur incolæ, qui domicilij iure municipij commodis & præcipuis fruuntur. Vt autem quis plurium ciuitatum potest esse municeps l. 7. l. eius qui. D. eod. ita & incola. l. Labeo. l. assumptio. §. viris. D. eod. Vt sine ciuitate, qualis est is qui deditiorum numero est, ita & sine domicilio. l. eius qui. §. Celsus. eod. tit. Ait, *Et in eo loco*. Vet. *Et in eodem loco*. forsitan, *Et in eo demum loco*. quod pertinet ad illam rubricæ partem, *Vbi quis domicilium habere videtur*, qua de re queri solet non solum vt sciatur vbi quis munera faciat, verumetiam vbi conueniatur. *Summam*, id est, τὴν ὁμιάδα.
- B

VIII. IMPPP. VALENTINIANVS, THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. AD SENATVM. Senatores in sacratissima vrbe domicilium dignitatis habere videntur. DAT. KAL. MART. VALENTINIANO A. ET NEOTERIO COSS.

Senatores in antiqua & Constantinopolitana Roma domicilium habent ratione dignitatis senatoriæ. quod eò pertinet vt intelligamus eos in vrbe conueniri posse, quod indicat l. 2. §. vbi sen. vel clar. quæ huic coniungenda est. Possant & in originali patria. l. pen. D. de senat. cùm in ea etiam honores retineant. l. filij. §. senatores. & l. sequ. D. ad municip. & in qua domicilium collocauerunt. d. l. 2. In eo §. senatores, sic lego, *Senatores & eorum filij filij. que quoquo tempore nati natæ. & de, itémque nepotes & neptes ex filio origini eximuntur.*

D IX. IIDEM AAA. MARTIANO COMITI ORIENTIS. Mulieres honore maritorum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus. sin autem minoris ordinis virum postea sortitæ fuerint, priore dignitate priuatæ, posterioris mariti sequantur condicionem, & domicilia mutamus. DAT. IIII. KAL. FEBR. CP. ARCADIO II. ET RVFINO COSS.

Vbi domicilium habet maritus, habet & mulier ratione matrimonij, quod & vidua retinet. Conuenitur ergo ibidem & munera personalia facit. l. 12. C. Th. de nauic. Origini autem eximitur quantum ad munera. l. 1. §. de mul. in quo lo. mun. l. vlt. D. ad municip. Domicilium matrimonij dicitur in l. mulierem. D. de ri. nup. & lat matrimonij in l. 1. §. domum. D. de lib. agnosc. Eadem ratione matrimonij dignitatem mariti adipiscitur & vidua retinet. l. fœ. ninæ. §. de senat. No. de Consul. l. mulieres. §. de dignit. ex qua in hac lege hæc postrema verba, & *domicilia mutamus*, priori parti applicanda videntur.

De honoribus & muneribus non continuandis inter patrem & filium, & de interuallis. TIT. XL.

F I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. SEPTIMIO ZENONI. Sicut & honores & munera, cùm pater & filius decuriones sunt, in eadem domo continuari non oportet: ita vacationum concessa tempora non aliis prodesse possunt, quàm his qui ad eosdem, vel alios honores,

eademque vel alia munera denuò vocantur. Pro infante verò filio, quē decurionem esse voluisti, quanquam fidem tuam in posterum adstrinxeris: tamen interim onera sustinere non cogeris: cūm ad ea quæ mandari possunt, voluntatem dedisse videaris.

Nec honores nec munera quisquam continuare, repetere, iterare debet, nisi si idonei non existant, qui honoribus muneribusve fungantur. l. honor. §. pen. & fin. D. de mun. & hon. Sed & inter patrem & filium continuari honores ac munera non debent, quia vnius personæ vice funguntur, idēoque si hoc anno pater Duumviratū functus sit, eodem sequenti anno filius non fungetur. De filiofamil. loquor. in emancipato secus est, arg. l. 3. §. de filiisfam. & quemad. pat. pro iis ten. Decuriones.] ex quorum ordine sumuntur qui honores & munera gerunt. Curia est seminarium honorum & munerum. Vacationum.] Vacationum tempora sunt quæ in rubrica, interualla dicuntur, & in l. Diuus. D. ad munic. l. filio. D. de legat. l. ult. §. hoc tit. Propter honorem aut munus quo defunctus sum ipse, certi temporis vacationem habeo. filius meus non habet propter me, in iis scilicet honoribus qui sumptu carent, vel in muneribus personalibus. Pro infante.] Hæc rescripti pars relata est in l. Lucius. §. Imp. D. ad municip. Infans adscribi in ordinem potest ex causa, quod fortē ab egregia indole vel clara stirpe progressum annorum expectari non oporteat. Huic si consenserit pater, non cogitur interim, id est, quandiu infans est, pro eo onera sustinere. quia ad ea quæ ei mandari possunt videtur consensum accommodasse, & fidem suam adstrinxisse. porrò infanti mandari nihil potest. *In posterum*, id est, post infantiam.

II. IMP. GORDIANVS A. CYRILLO. Ab honoribus ad honores eodē quinquennij datur vacatio: triennij verò ad alios. legatione autem perfunctis biennij vacatio concessa est.

Hæc lex præscribit interualla, quæ eadem magis est vt dicamus non honoribus tantum, verum etiam oneribus esse præscripta. l. nauicularij. D. de mun. & hon. Sunt autem quinquennij ad eosdem honores eademve munera, triennij ad alia. fuit & quinquennium lege Augusti à magistratu vrmano ad prouincialem. Dio LIII. *μὴδὲνα πρὸς πέντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἐν τῇ πόλει ἀρχαὶ κληρῶσθαι.* fuit & olim lex, ne quis eūdem magistratum intra decem annos caperet, auctore Liuius VII. & X. Inde Cicero hanc legem condit, *EVNDEM MAGISTRATVM NI INTERFERINT X. ANNI NE QVIS CAPITO.* De legatione dicemus in l. 3. §. de legat.

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. CRITIAE. Interualla temporum, quæ in vnius persona locum habent, fratribus (licet communia possideant bona) minimè prodesse frequenter constitutum est. Sanè his missis qui necdum functi muneribus ad hoc idonei constituti vocari debēt, vos si ad obsequium ciuiliū munerum repererit paruisse: ne interim interpellemini præses prouinciæ prouidebit.

Propter fratrem qui honore aut munere functus est frater non vacat, licet hereditatē paternam pro indiuiso possideant, l. 7. §. de decur. Dimissis autem idoneis qui nullo adhuc munere functi sunt, qui semel functi sunt, iterum fungi non coguntur. Pro, *ne interim*, perspicuè legendum est, *Ne iterum*, quod & vet. libri confirmant. l. 52. §. de decur. l. 3. §. quemad. ciu. mun. indic.

De muneribus patrimoniorum.

TIT. XLI.

F

Munus est officium priuati hominis, ex quo cōmodum ad singulos vniuersosq; ciues rēmq; eorum imperio magistratus extraordinario peruenit. Ait, *priuati hominis*: quod munus

A munus obeatur sine vlllo honoris dignitatísve gradu, nec honorem gerenti indicatur. l. honorem. D. de mu. & hon. Ait, *imperio magistratus extraordinario*, quòd extra ordinem iure suæ potestatis id magistratus iniungat, aliàs ex lege aut more, aliàs præter morem, id est, aliàs ordinarium, aliàs extraordinarium: rursumque aliàs patrimonio cum sumptu vel periculo, aliàs personæ solo ministerio sine sumptu. Adhæc patrimoniale vel possessionibus vel personis, hoc solis municipib. vel incolis. illud etiam possessoribus qui nec ciues sunt nec incolæ. est & mistum tam patrimonij quàm personæ.

I. IMP. ANTONINVS A. FILIO. Ciuilia munera per ordinem pro modo fortunarum sustinenda sunt.

B *Per ordinem*, id est, vt suo quisque ordine munera sustineat. l. filius. l. vicarius. D. de leg. & per vices. l. 3. §. eos. & §. præses. D. de mun. & hon. nec tamen vltra modum facultatū. l. vlt. §. tit. prox. Et non omnia, sed patrimonialia, vt ex tit. apparet, & illis verbis, *pro modo fortunarum*.

II. IDEM A. MATERNO. Munera quæ patrimoniis publicæ vtilitatis gratia indicuntur, ab omnibus subeunda sunt.

C Munera quæ patrimoniis publicæ vtilitatis gratia, ex qua publicorum nomen acceperunt, indicuntur, ab omnibus etiam eis qui immunitatem meruerunt, vel alio priuilegio censentur, subeunda sunt.

III. IMP. ALEXANDER A. ATTILIO. Qui immunitatem munerum publicorum consecuti sunt, onera patrimoniorum sustinere debent. in quibus causis & hospites recipiendi sunt.

D Immunitate legibus cõcessa corporalia munera remittuntur non pecuniaria, ex quibus est metatum, siue militis domum suscipiendi munus. Sed neque corporalia omnia, nam tutelæ remissæ non censentur. l. *ασάδον* §. *ὁ λαβών*. D. de exc. tut. quòd eas necesse sit nominatim remitti. l. non tantum. §. eos. & §. seq. D. eod. l. legato. in fin. D. de vac. & exc. mun. l. in honoribus. §. i. eod. Capitolinus in Gordianis: *Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus & à publicis necessitatibus, nisi si vellent posteri eius, semper vacarent*. Eodem modo pecuniaria munera nominatim remitti oportet.

IIII. IMP. VALERIANVS. ET GALLIENVS AA*. Non videtur abhorrere ratione sententia, qua præses prouinciæ equos curiales alere, non personarum, sed patrimonij esse decreuit. & tamen si iniqua esset, omisso à te appellationis auxilio, necessariò permanet.

E Legendum in textu, *equos curules*, non *curiales*, vt in l. pen. §. de spect. l. 7. §. de num. act. & C. Th. tit. de equis curulibus. Apuleius IIII. *Equum curulem nimia velocitate refectum*. Circenses dicuntur in l. i. D. de mun. & hon. Munus ergo alendorum equorum curulium patrimoniale est, non personale, vt agasonis. Decretum sententiæve iniqua valet, nisi prouocationis remedio extinguitur.

V. IMP. CARVS, CARINVS ET NUMERIANVS AAA*. Neque tempore ætatis, neque numero liberorum à muneribus, quæ patrimoniorum sunt, excusationem quis habere potest.

F Annus LXX. vel numerus quinque liberorum non excusat à muneribus patrimonialibus.

VI. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA*. Professio & desiderium tuum inter se discrepant. nam cum philosophum

te esse proponas, vinceris avaritia & rapacitate, & onera quæ patrimonio tuo iniunguntur, solus recusare conaris, quod frustra te facere ceterorum exemplo poteris edoceri.

Philosophia non excusat à muneribus patrimonialibus, l. in honoribus. §. pen. D. de vac. mun. Pro avaritia & rapacitate, vet. habēt, avaritiæ cecitate, quod placet l. vlt. j. de vet. num. pot. Cic. *At quàm ceca avaritia est.*

VII. IIDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Etiam minores ætate patrimoniorum muneribus subiugari solent. Vnde intelligis te frustra plenam immunitatem desiderare, cum munera quæ impensas exigunt, subire te necesse sit.

Minor ætas non excusat à muneribus patrimonialibus. Plena immunitas est omniū munerum immunitas, personalium & patrimonialium.

VIII. IIDEM AA. ET CC. LONGINO. Nec protofascia, vel sacerdotij, vel decaprotiæ munera corporalia sunt, sed tantum patrimonij esse non ambigitur.

Hoc loco & l. 3. j. de filiisfam. & quemad. pa. πρωτοφασίας, principalitates interpretor, quas & πρωτοτυπίας vocant l. 3. C. Th. de priuil. eo. qui in fac. pal. mil. l. 2. C. Th. de protofasc. Inde principales πιντάρωτοι, δεχέωρωτοι, εικοσάωρωτοι, de quibus s. de decurio. l. 33. quæ sunt munera patrimonialia, quoniam eorum periculo exactiones & distributiones censuum fiunt. l. 1. l. 3. §. decaprotos. D. de mun. & hon. l. 7. C. Th. de tyron. Modestinus & Charisius mista esse dixerunt, quod & corporale ministerium gerant, & pro oneribus defectorum (sic lego in l. vlt. D. eod. & si Florent. omnibus legatur, non oneribus, Græci ὑπὲρ τῆς ἀπόρων) fiscalia detrimenta refarciunt. At certè quia magis patrimonij sunt, si quis vacationem munerum impetrauerit, non excusabitur à protofascia vel decaprotia vel icofaprotia. Malo autè hoc loco ita legere, vt est in Basilicis, *Nec protofascia, vel decaprotia, vel sacerdotij.* Sacerdotium autem interpretor veluti Alytarchiam, Asiarchiam, Syriarchiam, Phœniciarchiam, quo qui qui funguntur, ludis præfunt in honorè Deorum institutis cum sumptu aliquo. In basilicis, ἡ ἱερωσύνη, τῶν τέσιν τὸ ἐπιτελεῖν τὰ κυριόγισια. Ait, *Sed tantum, ἀλλὰ μόνοι χηνιαπικῶ.* quod pugnat cum Modestino & Charisio. Quidam Codices habent, *Sed tamen.*

IX. IIDEM AA. ET CC. *. Patrimoniorum munera mulieres etiam sustinere debent.

Sexus non excusat à patrimonialibus. At à personalibus excusat. alioquin frustra admonemur non excusare eum à patrimonialibus, qua de re alio loco dicitur j.

X. EXEMPLVM SACRARVM LITERARVM EORVMDEM AA. ET CC. AD PRÆSIDES PROVINCIARVM. Quantum ad extraordinarias indictiones pertinet, præsidibus significamus, vt omnes possessores, ceterosque sciant conueniri debere: quandoquidem ea patrimonij munera esse constet, meritòque ab omnibus agnosci debeant, quò facilius obsequiis publicis pareatur.

Extraordinariæ indictiones sunt, quæ ad tempus ex improviso præter morem indicuntur, veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, verhedi. His parere omnes possessores debent, etiam ecclesiæ. l. neminem. s. de sacros. eccl. & ceteri municipes vel incolæ l. vlt. §. patrimoniorum. D. de mun. & hon.

Quemad-

A *Quemadmodum ciuilia munera indicuntur.* TIT XLII.

I. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA.*
Cùm te curatorem ad cogendas angarias creatum, appellationem interposuisse proponas: præses prouinciæ, si alterius curiæ, te esse animaduernerit ad alieni corporis munera vocari non sinet: quia eius patriæ oneribus respondere debes, cui te attributum esse commemoras.

B Munus cogendarum, id est, compellendarum & adigendarum angariarum, siue exhibendarum, vt in l.1. §. sumpt. iniun. mun. quod personale est, vt dicemus in l.2. §. de præp. fac. cub. si quis detrectet & appellauerit præsidem eo nomine, vincet, si se non iure creatum & ad nominationem alterius corporis pertinere docuerit. Pro *Curia*, vet. libri habent, *Creatura*, quod est nominationis. & pro *Patriæ*, patris. quæ placent fatis.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. DIONYSIO. Maioribus honoribus functos ad minores deuocari non oportere rationis est.

C Quidam Codices, *Maioribus oneribus*. quod rectum non est. nam paulo post sequitur, *ad minores*. Frequens est eorum verborum commutatio, quod vt honoribus, ita honoribus solerent veteres scribere, auctore Gellio lib.2.c.3. At honoribus munera plerumque cohærent. l.2. §.1. D. de vac. mun. & ideo aliena hæc lex à titulo non est. Rationem constitutionis Græci notarunt, quia videntur iniuria affici. *δεικνύσι γὰρ ἰβείζουσαι.*

III. IDEM AA. EVTICHIANO. Cùm te omnibus muneribus functum esse adseueres, ad eadem munera, si aliorum ciuium copia est, qui obsequiis ciuilibus fungi possunt, præses prouinciæ deuocari te non permitter.

D Eadem est sententia l.52. §. de decur.

IIII. IDEM AA. ET CC. REGIO. Ultra modum sumptuum te muneribus ciuilibus grauari, leuatis aliis, præses prouinciæ non patietur: sed æquabilitatem, tam iuris, quàm censuræ memor, circa ordinem custodiet.

E *Ultra modum sumptuum*, id est, nulla sumptuum habita ratione ex fortunarum modo, quod est æquabilitati contrarium, quã in muneribus indicendis præses tam iuris quàm censuræ memor, custodire debet. *Circa ordinem*, id est, *κατὰ τὴν*. Censuram, disciplinam, & iudicationem publicam vocat, vt in l.3. §. de cond. ob tur. cau. l.1. §. sum. iniun. mun. l.3. §. de off. rec. pro.

De iis qui sponte munera susceperunt. TIT. XLIII.

I. IMP. ALEXANDER A. FELICIANO. Veterani qui cùm possent se tueri immunitate his concessa, decuriones se fieri in patria sua maluerunt, redire ad excusationem quam reliquerunt, non possunt: nisi certa lege & pacto seruandæ immunitatis, vel partem eius honoris agnouerint.

F Veterani munerum personalium immunitatem habent, vt dicitur in titulo de veteranis: quæ labefactatur decurionatu sponte suscepto, seruandæ immunitatis conditione non addita, non etiam si munus tantum aliquod municipale honorémve susceperint. l.2. l. vlt. D. de priu. vet. l.2. D. de iur. immun. Valdè illud notandum est, in ingressu curiæ dictam condicionem seruari oportere, vt si quis se det curiæ ea lege ne corporalia munera subeat.

II. **IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA.*** Qui **A** publici muneris vacationem habet, si aliquem honorem, excepto decurionatu, sponte susceperit: ob id quod patriæ suæ utilitatibus cesserit, vel gloriæ cupiditate paulisper ius publicum relaxauerit, competens priuilegium non amittit.

Qui decurionatum agnouit, immunitatē amittit. l. pen. §. vlt. D. de iur. im. Qui partem decurionatus, veluti honorem aliquem municipalem, non item. l. i. hoc tit. Ius publicum dicit, quo est concessa immunitas.

III. **IMP. LEO A. PVSEO PP.** Qui conditioni non obnoxius **B** curiali, quemlibet honorem vel munus voluntate propria in quacunque gesserit ciuitate, nullum præiudicium circa fortunam suam statumque sustineat: sed tam ipse, quam liberi eius, & qui ex his in posterum procreandi sunt, ab omni huiusmodi nexu cum suis facultatibus liberi alienique permaneant: ita tamen ut si aliqua functio volentibus eis fuerit iniuncta, ex qua necesse sit eos aliquid accipere: quod ex data sibi pecunia in reliquis apud eos mansisse constiterit, soluentes, sine vlla molestia vel condicionis suæ formidine discedant. Si quis verò ex his omnia decurionum munera, vel functio- **C** nes, vel honores, nulla imminente necessitate, sed sua sponte peregerit: cum pro sua liberalitate patrem ciuitatis, in qua voluntarius municeps apparebit, si hoc ei libuerit, fieri constituique hac lege decernimus. **DAT. V. ID. NOV. CP. BASILISCO ET ARMERICO COSS.**

Possessor qui neque in municipio natus est, neque in eo habitat, si sua sponte munera quædam ciuilia cæperit, non ideo vel se vel posteros obligat curiæ, rationibus tamen reddendis obligatur. Quòd si sua sponte omnibus honoribus & muneribus ciuilibus perfunctus sit, fiet pronuntiabiturque, si velit, pater ciuitatis. Is est quasi pater patriæ, dis- **D** cussor pecuniæ publicæ operumque publicorum. l. i. §. de rat. op. pub. l. vlt. §. de inf. exp. l. i. §. de aleat. l. i. §. quib. mun. exc. l. 2. §. de deb. ciu. No. 17. 85. 128. 160. Græci ad l. ad curatores. D. de. dam. inf. & l. i. §. de solut. & lib. curatorem Reip. patrem ciuitatis interpretantur. *Ὁ πατήρ ἢ πόλις ἀνασχέσει τὸς διαπότας τῆς χαλκωπέσωντων οἰκων ἀναεῖν αὐτὸς.*

III. **IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP.** Eos qui curiali fortuna liberi constituti, postea se curiæ cuiuscunque ciuitatis obtulerint, confidere volumus, quòd posteritas eorum non solum iam procreata, sed etiam post talem deditionem procreanda, huiusmodi fortuna libera remanebit: siue specialiter sub hac lege curiæ se obtulerint, ut ab his descenden- **E** tes tali fortuna liberi permaneant, siue nullam huiusmodi fecerint mentionem: nullo audente dicere, quòd nati vel concepti post talem deditionem paternam condicionem sequi debeant. hoc enim speciali beneficio alacriores omnes ad conferendam ciuitatibus huiusmodi opitulationem constituere properauimus. ita tamen ut nec occasione quartæ portionis bonorum huiusmodi decurionis quicumque successores eius aliquam inquietudinem patiantur, utpote libera eius substantia omni curiali grauamine conseruanda. & si quid defunctus vel ex administratione curialium munerum, **F** vel ex quarta portione ad eandem curiam semel vel sæpius deuoluta, vel ex alia quacunque causa eidem curiæ debuisse probetur: hoc idem successores curiali-

A curialibus reddere minime dubitent: illis scilicet, quæ super naturalibus filiis, quos naturalis pater sub hac lege curiæ dedit, vel postea dederit, ut legitimos tam ex testamento, quam ab intestato successores habeat, non solum veteribus legibus, sed etiam nostris sanctionibus disposita sunt, presenti lege excipiendis: ut non ipsi tantum filij naturales, sed etiam ex his procreandi mares paternam sequantur fortunam, vel maribus liberis minime subsistentibus, quarta pars substantiæ mortui curiæ deputetur.

B Qui se sua sponte curiæ obtulit, atque ita decurio factus est, obligatur quidem ipse, liberi autem eius vel bona non obligantur: Ideoque quadrans siue dodrans hereditatis eius curiæ non debetur. Si tamen ipse curiali heres extiterit, puta Meuius, hereditatis Meuij quadrans vel hodie dodrans curiæ debetur, nisi liberi eius eadem curiam sequantur. Aliud dicendum est si quis filium naturalem curiæ obtulerit *γνησιότητος* adipticendæ causa. Hæc enim deditio personalis non est, sed & rem & posteritatem tenet. Idemque esse puto, si se filius naturalis post obitum patris non extantibus legitimis curiæ offerat legitimæ successionis obtinendæ causa. Quod ait, *vel maribus*, rectè Accursius supplet, *Vel fœminis curialibus nuptis*.

De iis qui à principe vacationem acceperunt. TIT XLIII.

C .I. IMPPP. THEODOSIUS ARCADIVS ET HONORIVS
A.A.A. RVFINO PP. Nullus vacationem temporariam curialis accipiat, nisi id fortè veris ac probatis causis adnotatio nostra concesserit. DAT.
PRID. NON. IVN. CP. THEODOSIO A. III, ET ABVNDANTIO COSS.

Curiali vacatio ad tempus rectè conceditur ex veris & approbatis causis puta ob morbum vel egestatem, rescripto principis, non in perpetuum. l. 14. & 19. §. de decur. Legibus autem promissæ immunitates ratæ sunt.

D *De vacatione publici muneris.* TIT. XLV.

I. IMP. GORDIANVS A. *. Muneris publici vacationem ea continere, quæ non lege, non senatus consultis, non constitutionibus principum iniunguntur, meritò respõsum est. ad quam formam iuris pertinens si cœperis ad munera extraordinaria à magistratibus deuocari, appellatione interposita poteris apud præsidem iuris rationibus protegi.

E Rescripto si concedatur immunitas, ea tantum videntur remissa, quæ ad tempus extra ordinem indicuntur. nam quantum ad ordinaria munera pertinet, inane rescriptum est. l. cui muneris. D. de mun. & hon. Responsum est.] Intelligit l. in honoribus. §. qui muneris. D. de vac. mun.

De decretis decurionum super immunitate quibusdam concedenda.

TIT. XLVI.

F I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS A.A. *. Exceptis qui liberalium studiorum antistites sunt, & qui medendi cura funguntur, decreto decurionum immunitas nemini tribui potest.

Magistris liberalium artium & medicis decreto decurionum datur immunitas, & hoc est quod dicitur probari eos decreto in l. 2. §. de profes. & med. Alios autem decuriones immunes facere non possunt.

II. IDEM AA. ET CC. CASSIO. Ordinis ambitiosa decreta A sacris constitutionibus reprobantur.

Ambitiosa, id est, gratiosa, ut si per gratiam professori aut medico immunitatem aut salarii constituerint. l. 4. D. de decr. ab ord. fac. αἰ κολακικῆ ψήφοι. qua forma & ambitiosas correctiones dixit Cicer. ad Atticum, & ambitiosas sententias Suetonius in Domitiano.

De excusationibus munerum. TIT. XLVII.

I. IMPPP. CARVS CARINVS ET NVMERIANVS AAA. DEMETRIO. Etiam hi qui nostra procurasse monstrantur, muneribus ciuilibus, quæ dignitati eorum congruunt, fungi debent.

Pertinere videtur hæc lex ad eos qui procuratores patrimonij Cæsaris fuerunt. Hi muneribus, quæ dignitati eorum congruunt, fungi debent, non sordidis, ut puta capsarij vel pistoris, quo exemplo Græci lib. LIII. vtuntur in hunc locum, & l. 9. j. & tractantes de immunitate ecclesiarum lib. v. Qui autem nunc sunt procuratores ab omnibus muneribus excusantur.

II. PARS ACTORVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. ET CC. INDVCTIS FIRMINO ET APOLLINARIO ET CETERIS PRINCIPALIBVS ANTIOCHENSIVM ADSTANTIBVS SABINVS DIXIT. *. Et cetera. DIOCLETIANVS DIXIT. Certis dignitatibus data à nobis indulgentia est munerum ciuiliū & personalium, id est, his qui aut ex protectoribus sunt, aut ex præpositis. Hi ergo ad munera personalia aut ciuilia non vocabuntur.

Hæc acta habita sunt in consistorio. Inductis igitur in consistorium. Ammianus XVI. *Inductis quadam solemnī die agentibus in consistorium.* Sabinus aduocatus dixit græcè quædam, quæ erueret ex libris manu scriptis non potuimus, nec fuere vnquam integra, quoniam subiicitur, *Et cetera.* Sententia autem Imperatoris hæc est, Curiales qui honorarias dignitates ex protectoribus vel ex præpositis adepti sunt, vacationem habere personalium munerum. quod tamen Arcadius & Honorius non admiserunt l. 153. C. Th. de decur. Protectores qui sint dicetur in tit. de dom. & protec. Præpositorum appellatio generalis est. Videntur tamen hoc loco significari præpositi laborum, qui erant ex protectoribus. l. 1. C. Th. de præp. lab. in qua ita est. *Qui ex deuotissimis domesticorum scholis præpositi laborum nostro iudicio & stipendiorum sudoribus promouentur.*

III. IDEM AA. ET CC. MARIANO. Tutelæ sollicitudo à muneribus ciuilibus non excusat, utpote cùm nec tres simul iniunctæ diuersarum domuum huiusmodi beneficium præstent.

Et si tres tutelæ excusent à quarta tutela, non tamen excusant ab alio munere ciuili. *Domuum*, id est, patrimoniorum, in Græca metaphrasi, ὑποστάσιω.

IIII. IDEM AA. ET CC. *. Hydraulæ munerum ciuiliū immunitatem sibi iure concessam probare minimè possunt.

Hydraulas Græci ita definiunt. Ἐδραύλας εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οἴκῳ διὰ ἀσκήων, ἀλλ' ὁπὸ ὕδατος χατὰ πνεῦμα διὰ τοῦ πνεῦμα δεχομένων. de quibus & Athenæus & Phnius & Vitruuius & Hero quidam. Et his quidem Imperatores negant hoc loco datam esse immunitatem, licet profiteri videantur artem liberalem. Aiunt, *Probare.* Nota, ei qui se immunem dicit, proferendæ legis, quæ immunitatē tribuat onus incumbere, ut & in specie l. 5. D. de. probat.

V. IDEM

A V. IDEM AA. ET CC. MARCELLINO. Procuratores absentium reipublicæ causa munerum ciuilium vacationem non habent.

Qui absunt Reip. causa vacationem habent. l. i. §. de profess. & med. Procuratores eorum non item.

VI. IDEM AA. ET CC. GAIO. Venatoribus immunitas ob hanc professionem solam nullo iure concessa probari potest.

B Obstat l. ult. D. de iur. imm. Pertinet ea lex ad milites qui à militiæ grauioribus muneribus excusantur. sumpta enim est ex libro Militarium Tarrunteni Paterni, quem Vegetius diligentissimū vocat assertorem iuris militaris. & non Tarruntenus, sed T. Arruntenus forsitan appellari debet, præf. prætorio sub Antoninis. Itaque fateor milites venatores non esse munificos. ceterum alij venatores qui feris prouincias purgant, non ideo à ciuilibus muneribus excusantur.

C VII. IMP. CONSTANTIVS A. AD CARTVLINVM. Negotiatores vestiarios, linteones, purpurarios, & parthiarios, qui deuotioni nostræ deseruiunt, visum est secundum veterem consuetudinem ab omni munere immunes esse.

Vestiarij & lintearij & pupurarij & parthiarij negotiatores Imperatori deseruientes à muneribus excusantur, Lintearios malo quàm linteones. Sic vet. libri, Sic l. 5. §. 1. D. de instit. act. Linteones negotiatores non sunt. Parthiarios itē quàm parthiarios, qui pelium Parthicarum negotiatores sunt, ex quibus fiebant Zauchæ, de quibus l. 2. & 3. C. Th. de hab. qui intra urb. Trebellius in Claudio, *Zanchas de nostris parthicus*. Græci ita vertunt, Οἱ ἀπαργματαυόμυνοι τῶ ἐσθῆτι, ἢ τῶ ὀρόνω, ἢ τῶ πορφύρεον, ἢ τῶ παρθηγὰ δέσματα.

D VIII. IDEM A. ET IULIANVS C. AD TA VRVM PP. Placet nullum omnino iudicem de cetero prouincialibus inferendum aliquid indicere, vt ea tantum sedulo cunctorum studio pensitentur, quæ canonis instituti forma complectitur, vel nostra clementia decreuit inferenda, vel delegatione solemniter sanciente, vel epistolis præcedentibus. Sed si quid vrgere forsitam cœperit. referri ad celsitudinem tuam statuimus, & auctore te fieri, & eo persoluto referri ad scientiam nostram, vt nobis iubentibus roboretur. Si quis autem vsurpatoria temeritate amplius aliquid fuerit conatus exigere, obnoxius quadrupli repetitione teneatur. quæ seueritas iussionis ad ordinariorum iudicum officiorumque terrorem debet excutere: vt si eorum vel gratiosa conniuentia, vel ignobili dissimulatione temeritas admiserit curialis, eos quoque damni simplicis pœna castiget. DAT. KALEND. APR. MEDIOL. CONSTANTIO A. IX. ET IULIANO C. II. COSS.

E Ne quid præses extra ordinem prouincialibus indicat sine principis & præf. prætorio auctoritate: Vt canones duntaxat pensitentur ex delegatione principali vel epistolis, quæ canonicaræ dicuntur in formula Curæ epistolarum. Persoluto.] peracto, absoluto. Si quis autem.] Hæc pars sumpta est ex l. ii. superior ex l. 8. C. Th. de ext. mun. vbi in fine rectius, *Similis*, quàm *Simplicis*, arg. l. pen. hoc tit. De pœna quadrupli iam antè satis diximus.

F IX. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD CLAVDIVM PROC. AFRICÆ. Illud conuenit præcaueri, ne quis hanc, quæ per-

sonalis est functio, pretio putet esse taxandam. DAT. KALEN. DEC. A
TREV. VALENT. ET VALENTE AA. COSS.

Munus personale non licet adærate. l. æstimationem. D. de mun. & hon. non tamen
olatum aut promissum pretium exigi etiam cum Accursio dicemus, & in l. in priuatis.
D. de polli. sic legemus, *Cum quidam ne honoribus fungeretur opus promississet, honores subire
cogendum, quam operis instructionem, id est, potius quam. Pertinebat propriè hæc lex ad pi-
storum functionem, ut constat ex l. XII. C. Th. de pistoriis.*

X. IMPPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEOD.
AA. AD HYPATIVM PP. Priuatæ rei nostræ priuilegiis permanen- B
tibus, nihil extra ordinem prædia iure perpetuo consignata sustineant, ne-
que adiectis sæpius, ac præter primum delegationis canonem postulatis ad-
ficiantur impendiis: quandoquidem neque aurario canoni sub priuilegiis
estimato aliquid ex ea iubentibus nobis præbitionum diuersitate decuritur:
& pari cum ceteris æstimari sorte non conuenit, quos præter annonarias
functiones æstimata perpetuò pensitationum prærogatiua nexuerunt. PP.
KARTH. ID. APR. POST CONSVLATVM SYAGRII ET EV-
CHERII.

Pertinet hæc lex ad fundos rei priuatæ principis, qui plerumque in alios iure perpe- C
tuo transferuntur, & præter annonarias functiones etiam aurariam pensitant, ex qua
nihil vnquam demitur quacunque ex causa. Priuilegium autem hoc habent, quod hac
lege confirmatur, ut ne vlla alia munera agnoscant sordida vel extraordinaria, etiam
si ea ceteris indicantur. Nec enim sunt pari conditione ac ceteri, cum plus etiam cano-
nis titulo inferant quam ceteri. l. 2. j. de fun. pat. l. 2. j. de col. fun. pat. & tit. de priuil. dom.
Aug. nempe taxatas perpetuò pensiones aurarias, à quibus ceteri immunes sunt. Pro
adiectis, malim, abiectis, id est, sordidis, ut in Codice Theodosij. l. pen. j.

XI. IDEM AAA. AD SYAGRIVM. Eos qui cum honore co- D
mitum nomine magistrorum memoriæ præfuerint, vel epistolis, vel libellis,
item eos, qui ibidem peragendis signandisque responsis nostræ mansue-
tudini obsecundant, omnium ciuilium munerum fieri iubemus exsortes.
Igitur qui ex eo gradu palatio nostro abscellerint, adesse sibi competentia
priuilegia glorientur. qui verò superioribus dignitatibus creuerint, nihilo-
minus eius loci priuilegia præstò sibi fuisse lætentur. LECTA III. KAL.
SEPT. CAPVÆ ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Magistri scriniorum & memoriales, de quibus suis titulis libro XII. tractaturi sumus, E
excusationem habent ciuilium, id est personalium munerum, non patrimonialium,
nisi extraordinaria sint vel sordida. idemque datur ex magistris & ex proximis, etiam si
ampliolem dignitatem consequantur, ut si senatores fiant, aurum glebale non confe-
rant. l. 1. j. de mag. scr. l. 1. & 2. j. de priu. eorum qui in sac. pal.

XII. IDEM AAA. AD HYPATIVM PP. Maximarum cul- F
mina dignitatum, consistoriani quoque comites, notarij etiam nostri, & cu-
bicularij omnes, atque ex cubiculariis ab omnibus sordidis muneribus vin-
dicentur. ceteros autè palatina vel militari intra palatium prærogatiua mu-
nitos, ita demum priuilegium simile contineat, si prioribus statutis se ad
huiusmodi exceptionem docuerint pertinere: ut non singulis indulta per-
sonis

A sonis sed in commune dignitati vel corpori huiusmodi beneficia doceantur fuisse concessa: circa Rhetores atque Grammaticos eruditionis vtriusque vetusto more durante. Sordidorum verò munerum talis exceptio sit, vt patrimonii dignitatum superius digestarum nec conficiendi pollinis cura mandetur aut panis excoctio, aut obsequium pistrini, nec paraueredorum huiusmodi viris, aut parangariarum præbitio mandetur: exceptis his; quibus ex more Rheticus limes includitur, vel expeditionis Illyricæ pro necessitate vel tēpore vtilitas adiuuatur: operarum quoque artificum diuersorum, excoquendę etiam calcis obsequia nulla de talibus adiumenta poscantur. materiam lignorum atque tabulata exceptorum virorum patrimonii non præbeant. carbonis quoque, nisi eum quem moneta solemniter vel fabricatio secundum veterem morem poscit armorum, ab huiusmodi viris præbitio desistat. publicis vel sacris ædibus construendis atque reparandis, capituli atque temonis necessitas nulla mādetur. legatis atque allectis sumptus possessio huiusmodi priuilegiis munita non conferat, hoc tamen his patrimonii proficit, quæ dignitatem proprio videntur nomine possidere. eos etiam qui simili honore functi sunt, generali prærogatiua à præbitione sordidorum munerum vindicamus. DAT. V. ID. DEC. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Culmina.] illustres senatores. l. vlt. hoc tit. De Comitibus consistorianis, & iis qui sequuntur, lib. xii. commodius tractabitur. Palatina.] veluti apparitores comitum rerum priuatarum. Militari.] veluti agentes in rebus siue magisteriani. Eruditionis vtriusque.] Græcæ & Latinæ, qui etiam à sordidis muneribus excusantur. Superius digestarum.] illustrium, comitum consistorij, notariorum, cubiculariorum. Pollinis cura.] ne fiant *μεινοὶ ἀρτοκόποι*. tria panificii onera sordida facit. Panis.] popularis vel militaris vel palatini. Obsequium pistrini.] quod Græci interpretantur *παραγοιμάζειν τοῖς ἀρτοκόποις τυχὸν ἀλίθειν*. id est, molere. Paraueredorum.] De paraueredis & parangariis dicitur tit. de cur. pub. Nihil verò hic de veredis & angariis dicitur, à quibus tamen excusandi esse videntur arg. l. 3. §. de silent. & l. 2. §. de præp. sac. cub. & sanđ eorum munerū promiscua condicio est. & paulò post nominatim excipit operas. Excipiuntur autem hac lege paraueredi & parangariæ quæ intra Rheticum litem præbendæ sunt, vt in l. vlt. C. Th. de colla. fun. pat. onera Rhetica. Augustinus 18. de ciuitate Dei. c. 18. *Annonam inter alia iumenta baiulasse militibus, quæ dicitur Retica, quoniam ad Rerius* (sic legendum ex vet.) *deportatur*. Excipiuntur etiam onera Illyricana, vt in l. i. §. tit. prox. Vel tempore.] tempore solemnii vt in d. l. i. Operarum.] malo, *Operarum atque artificum*, vt in l. 15. & 18. Cod. Theod. de ext. mun. Sensus est, exceptas dignitates, operas atque artifices non conferre, excoquendæ calcis onera non sustinere. Materiam.] Rectè in C. Theod. *materiam, lignum*, diuersa enim hæc sunt. l. ligni. D. de leg. 3. Ligna præbentur lauacris publicis, Materiæ operibus. Vel fabricatio.] Vegetius lib. 4. c. 8. *Ad arma facienda ferrum vtriusque temperatur.e, & carbones seruantur in conditis*. Superiores ergo dignitates non nisi monetariis & fabricensibus carbones præbent. Capituli.] Capituli atque temonis necessitas. Dicitur & functio & onus, & iniuria, & cura, & obsequium. l. 2. §. de priuil. cor. qui in sac. pal. l. 4. §. de prox. sac. scriu. l. i. §. de pala. sac. larg. l. 14. & 18. C. Th. de ext. mun. & est patrimoniale munus, vt ex hac lege constat, quæ onera tantum patrimonialia recenset. Capitulum Græci interpretatur *κεφαλὴ καὶ σκευή*, de quo ac de temone plenius alio loco §. Allectis.] *τοῖς ὑπὸ βασιλέως καὶ λαμβάνουσιν*. Allecti igitur sunt qui euocantur à principe publici negotij causa. Legati qui mittuntur ad principem. Aliter allecti susceptorum genus est. l. 11. 12. 13. C. Th. de susce. Sidonius lib. 5. Epist. *Inuidens arcariis pondera, mensuras allectus*. Anianus ad l. i. C. Theo. de episc. & cler. *Clericos nec exactores nec allectos facere*. Aliter in l. i. §. de præp. lab. Possessio

huiusmodi.] patrimonium illustrium & spectabilium comitum primi ordinis, & notatiorum & ceterorum. Proprio videntur nomine.] Rectè proprio nomine, vt intelligamus vxorum patrimonii hæc privilegia non dari. vxores enim non proprio, sed mariti nomine possident dignitatem. Functi sunt.] ante hanc Constitutionem. *Simili, eodem.*

XIII. IIDEM AAA. ET ARCADIVS A. AD NEOTHERIVM PP. Sordidorum munerum excusatio delata personis ad heredem successorémve transire non potest. neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis contemplatione dignitatis atque militiæ indulgisse nos constat. DAT. XVIII. KAL. MAI MED. ARC. A. I. ET BAV-TONE COSS.

Priuegia concessa dignitatibus non transeunt ad successores. licet enim eorum patrimonii concedantur, personis tamen ipsa cohærent non patrimonii. Quod Accursius notat ea ad suos heredes transire, defendi potest non legibus quas citat, sed l. 1. & 2. §. de priu. eo. qui in sac. pal. mil. Priuegium item concessum certæ dignitatis certæque corporis homini, non extenditur ad eos omnes qui eadem dignitate præditi, vel ex eodem corpore sunt. l. prox. §.

XIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEOD. ET ARCAD. AAA. TATIANO PP. OR. Eam legem, quam de extraordinariis sordidisque muneribus expressis vocabulis functionum, & insignibus dignitatum sine vlla ambage præscriptimus: ita circa eos, in quos nostra munera redundarunt, esse præcipimus seruandam, vt iisdem beneficiis, non quandiu militauerint, sed quandiu vixerint, perfruantur. DAT. XI. KAL. APR. MEDIOL. TATIANO ET SYMMACHO COSS.

Confirmat l. 18. C. Th. de ex. mun. illæ autem dignitates ex ea lege, & l. 15. cod. tit. non vindicantur ab extraordinariis, sed à sordidis muneribus tantum eadem lege comprehensis. Ceterum partem eam de extraordinariis omisit Tribonianus in l. 12. §. hoc tit. quod extraordinariorū etiam excusatio data esset postea. l. vlt. hoc tit. Non quandiu.] Hoc fuit omissum in d. l. 18. non in l. 15. C. Th. siue l. 12. hoc tit. Ergo dum ait, *Eam legem*, non 15. sed 18. intellegit.

XV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSIANO COM. R. P. Euidenter atque absolutè iubemus, ne fundi ad patrimonium nostrum pertinentes seu conductionis titulo, seu perpetuo iure teneantur, aliquid præter ordinem superindicti vel pretij nomine, vel de sordidis quibuscunque muneribus agnoscant. Nam & hoc à diuis principibus impetratum est, & à nostra serenitate reparatum. Quisquis igitur iudicum contrà fecerit, quinque pondo auri de facultatibus suis, alia de officiis suis, totidem & de curialibus, qui exsequi malè iussa festinant, nouerit eruenda. DAT. XVII. KAL. IUL. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Conductionis.] temporalis. Perpetuo autem iure, id est, emphyteutico, vt Græci interpretantur. Sic. in l. 3. §. de fun. rei pri. Præter ordinem.] extra ordinem. In l. 10. §. præter canonem, & Græci hoc loco, ὑπὲρ τὸν κανόνα. Pretij.] Græci legunt *periti*. In C. Th. est vtrumque, pretij periti. Sensus hic est, vt ne quid pretij nomine ab eis quibus iure perpetuo ex liberalitate principis fundi patrimoniales concessi sunt, exigatur. l. possessores. §. de fun. pat. Impetratum.] ἀιτηθῆναι.

XVI.

A XVI. IIDEM AA. ET THEOD. A. MELITIO PP. Ab illustribus personis sordida munera & extraordinariæ necessitatis damna remouemus. DAT. XV. KAL. MAR. RAV. DD. NN. HONORIO IX. ET THEOD V. AA. COSS.

L.12. illustres vindicantur à sordidis muneribus, Hac etiam ab extraordinariis.

De quibus muneribus vel præstationibus nemini liceat se excusare. TIT. XLVIII.

B I. IMP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA HERCVLIO PP ILLYRICI. Comparationi transuersionisque specierum vniuersi sine vlllo priuilegio coartentur ad necessitates Illyricianas. nam in his duntaxat titulis nullum sub quopiam cessare priuilegij velamento censemus: sed sub hac condicione, cum tempus exegerit, huiusmodi collationi succumbant, vt non tantum requiratur idoneus, verum vniuersi pro portione sue possessionis iugationisque ad hæc munia coartentur, & à summis sarcina ad infirmos vsquedecurrat. DAT. III. ID. APR. CP. BASSO ET PHILIPPO COSS.

Neminem à comparatione & transuersione specierum, quæ militibus Illyricanis conferuntur tempore solemni excusari. Comparatio est quod *ἑνώπιον* diximus in tit. vt ne.li.in coëmp.nam & Græci ita vertunt. *Εἰς ἑνώπιον εἰδῶν καὶ εἰς τὴν ἀπομνην*. Transuersionis autem verbo intelliguntur angariæ, parangariæ paraueredi. l.12. §. tit. prox. Patrimonij onera hæc sunt.

D II. IMP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. AD TAVRVM PP. Cum ad felicissimam expeditionem numinis nostri omnium provincialium per loca, quæ iter arripimus, debeant nobis solita ministeria exhiberi: neminem penitus ab angariis, vel parangariis, vel plaustris vel quolibet munere excusari præcipimus: sed omnes, siue ad diuinam nostram domum, siue ad venerabilis augustæ, vel ad sacrosanctas ecclesias, vel quilibet illustres domos pertinent, nec lege pragmatica, nec diuina adnotatione, sacroque oraculo excusatos, indictionibus magnificæ tuæ sedis tempore nostræ expeditionis obedire decernimus. DAT. XIII. KAL. MAR. CP. VALENTINIANO A. VI. ET NONIO COSS.

E Neminem expeditionis tempore excusari ab angariis, parangariis, plaustris. Purem & à coëmptione tum neminem excusari, ne domum quidem Augusti vel Augustæ ex No. Tiberij de diuinis domibus §. vlt. & hoc est quod ait hoc loco, *vel quolibet munere*, puta coëmptione. Repetita est pars huius legis in tit. de sac. eccl. §.

F III. IMP. LEO A. *. Hac prouidentissima lege statuimus, omni excusatione cessante, nullaque persona vel dignitate penitus excepta, in quibuscunque locis administrationi sublimitatis tuæ commissis opus exegerit murorum constructionem, seu comparationem frumenti, aliarumque specierum sine vlllo impedimento, prout commodum atque necessarium magnitudo tua prospexerit, fieri.

Comparationis verbo hoc etiam loco *ἑνώπιον* significatur. inde Græci *ἑνώπιον ἢ ἑνώπιον εἰδῶν*.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. SEVERINO ET ALIIS. Cùm vos adfirmetis liberalibus studiis operam dare, maximè circa iuris profersionem, consistendo in ciuitate Berytiorum prouincię Phœnicę, prouidèdo vtilitati publicę & spei vestrę, decernimus, vt singuli vsque ad vicesimum quintum annum ætatis suę studiis non auocentur.

Minores xxv. annis in curiam conscribi non possunt. l. non tantùm. D. de decur. & ex lege Põpeia quę Bithynis data est, auctore Pli. minores xxx. Sed neque ad munera ciuilia vel honores admittuntur. l. ad Remp. D. de mun. & ho. l. 2. §. 1. D. de vac. mun. nisi ex causa, vt si vrgeat necessitas penurię hominum. l. 2. hoc. tit. l. 1. §. qui & adu. quos in int. rest. & beneficio liberorum l. 2. D. de minor. & beneficio principis, quod plerumque non est sine vtilitate, cùm sit aliquando melius, vt Plinius ait, honestorum hominum liberos, quàm è plebe in curiam admitti. Valet & hac in re longa consuetudo nõ nihil. d. l. non tantùm. in fi. Sed an minores xxv. annis iudices fieri possint quæritur? Et probo quod scriptum VII. βασιλικῶν tit. v. non posse. nec obstat l. cum lege. D. de rec. qui arb. rec. quę non ita definit minorē xxv. annis iudicare posse, sed si euenerit vt minor xxv. annis iudex editus vel electus sit consensu partium, vel datus, vel si quacunque alia ratione id acciderit, ex lege Iulia iudiciaria eum, si fuerit intra annum xx. iudicare non cogi. Item non obstat l. quidam. D. de re iud. quę id etiam generaliter non definit, sed si fortè aliqua ex causa euenerit vt minor iudicet, tuendam eius sententiam esse, modò si plena pubertate fuerit, quę ætas decurionibus etiam definita est l. 19. C. Th. de decur. Item non obstat l. cùm prætor. D. de iudic. quę solum impuberem iudicare vetat. nam impubes planè prchibetur iudex esse. Pubes iudex esse potest ex consensu partium, sed excusatur si minor sit annis xx. & ita impubes testis esse vetatur, l. 3. §. lege. D. de testib. minor xx. annis excusatur. l. in testimoniũ. D. eod. Constituitur autem hac lege prima, vt minores xxv. annis ab studio iuris ciuilibus ob publica munera non auocentur. quod meritò constitutum est. nam & si studiis dediti non sint, vix minores xxv. annis. ad munera ciuilia admitti iam antè demonstraui. Berytiorum.] Hanc ciuitatem Iustinianus nutricem legum appellat.

II. IDEM AA. ET CC. THEODORO. Cùm filios tuos patria potestate liberatos, adhuc minores legitima ætate esse dicas: meritò postulas, vt liberalibus studiis non auocentur. Et ideo muneribus personalibus, quę ad patrimonium non pertinent, non adstringentur, si ciuium inopia non est.

Filios patria potestate liberatos ponit ex facto, non quòd idem non sit si in potestate fuerint. Et superior quidè constitutio est de studiis iuris ciuilibus, hæc de liberalibus & ingenuis, veluti Rhetorices, Musices, Grammatices, Geometrię, à quibus etiam minores xxv. annis non auocantur ob ciuilia munera, nisi sit penuria ciuium.

III. IDEM AA. ET CC. PLAUTIANO. Manifesti iuris est, maiores quinquagintaquinque annis inuitos ad munera personalia vocari non posse. cùm itaque septuagenario maiorem te esse profitearis, si à nominatione facta appellationis auxilium interposuisti, tueri te notione præsidis prouincię potes concessio jure.

Puto pro LV. vel vt in libris βασιλικῶν L. licet Eutathius LV. libr. de temporibus, legendum LXX. quod verba sequentia indicant. cum itaque septuagenario, atque ita in libris

A in libris scriptis adnotatam inueni. Actas enim LV. excusat à decurionatu l. 2. §. ult. l. non tantum. D. de decur. non à muneribus ciuilibus, sed LXX. l. 3. D. de iur. immun. l. 3. §. quãuis. §. cura. D. de mun. & hon. l. 2. §. numerus. D. de vac. mun. l. si vltra. §. de decu. nec sufficiunt LXV. & tres liberi, quoniam vtraque species excusationis imperfecta est, cum vel LXX. anni vel v. liberi exigantur. l. 1. §. ult. D. de vac. mun. l. 1. §. qui num. tut. se exc. Olim in vrbe LX. sufficiebant. Plin. IIII. Epist. *Extrema tempora nobis impertire debemus vt ipse leges monent, quæ maiorem annis LX. otio reddunt.* Varro III. de vita P. Romani. *Cum in quintum gradum peruenerant atque habebant LX. annos, tum denique erant à publicis negotiis liberi atque otiosi.* ideo in prouerbiũ quidam putant venisse, vt diceretur, sexagenarios de ponte deiici oportere, id est, quod suffragium non ferant.

B

Qui morbo. TIT. L.

I. IMP. GORDIANVS A. *. Si ea cæcitate pater tuus oppressus est, vt vtriusque oculi aciem prorsus amiserit, leuamentum personalium munerum sentiet.

Cæcitas morbus est qui excusat à personalibus muneribus!

C II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Cum articulari morbo debilitatum te esse dicas: iuxta iuris publici auctoritatem à personalibus muneribus vacationem habebis.

Morbus articularis excusat à muneribus personalibus. Podagricus non item l. prox. j. l. 13. §. de decur. Vehementior longiorque est articularis morbus quàm podagricus.

III. IDEM AA. ET CC. CELÆ. Podagræ quidem valetudo nec ad personalium munerum excusationem prodest. verum cum ita te valetudine pedum afflictum dicas, vt rebus propriis intercessum commodare non possis: rector prouinciæ, si allegationibus tuis fidem adesse perspexerit, ad personalia munera te vocari non patietur.

D

Podagræ valetudo & pedum valetudo idem, & hæc sententia, podagram non excusare à corporalibus muneribus, nisi talis sit, vt propter eam ne suis quidem negotiis interesse possit.

IIII. IDEM AA. ET CC. REGINO. Casus corporis patris munerum personalium filio iure non præstat excusationem.

Morbus aut debilitas patris filio non dat excusationem personalium munerum.

De iis qui numero liberorum vel paupertate excusationem meruerunt.

TIT. LI.

E

I. IMP. ALEXANDER A. *. Numerus liberorum ab oneribus non excusat.

Intelligatur numerus quinque liberorum, vt in l. 2. §. numerus. D. de vac. mun. & pro Oneribus, substituatur Honoribus, ex eadem lege, & veteribus, & Grecis. Ab oneribus numerus quinque liberorum excusat, & interdum tres liberi. l. 1. j. de legation. vt & apud Laconas teste Æliano VI. var. histor. numerus trium excusat ἀπὸ τῆς φρεσῆς: numerus quinque ab omnibus. Sed & quinque numerus non excusat ab oneribus quæ honoribus cohærent. d. l. 2. At numerus xvi. plenissimam excusationem tribuit l. 24. §. de decu. l. semper. §. demonstratur. D. de iur. immun. vbi notandum quod ait variè nec abscisè definitum fuisse numerum liberorum.

F

II. IMP. PHILIPPVS A. ET PHILIPPVS CÆS. SEVE-

Tom. 4.

g ij

R O. Filium ab hostibus captum, ac necdum reuersum, ad excusationem A munerum personalium patri proficere non posse magis placuit.

Vt filius defunctus, ita captus ab hostibus necdum postliminio reuersus patri non prodest ad excusationem munerum personalium, quia & incolumem & ciuem esse cum oportet.

III. IDEM A. *. Nepotes in locum parentum succedentes vice eorum prodesse consueuerunt. ideoque si quinque numerus liberorum ex amissorum filiorum nepotibus suppletur, à muneribus personalibus is, quem patrem tuum esse dicis, iuxta constituta excusatur. B

Nepotes ex filio defuncto eius locum suppleunt auo, & licet plures sint, vnius loco habentur habita stirpis ratione, vt fit in hereditatibus & bonorum possessionibus ab intestato, & in bonorum possessione contra tabulas. Nepotes ex filia defuncta, auo non profunt, quia aui familiam non sequuntur.

III. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Cùm facultates tuas omnes in filium tuum contulisse te, nec quidquam habere proponas, respectu eius patrimonij, quod tuum esse desit, muneribus ciuilibus non adstringeris. C

Non sunt adstricti ciuilibus muneribus qui omne suum patrimoniũ in filium emancipatum contulerunt donationis causa. quod iure ante constitutionem Iustiniani non fiebat, nisi rebus singulis nominatim designatis, cùm tamen in venditione bonorum omnium secus esset, qua de re ex Codice Hermogeniano duas habemus Diocletiani constitutiones. Strictius semper donationes habite sunt, & merito. Hoc igitur hæc lex ostendit, paupertatem excusare à muneribus ciuilibus.

V. IDEM AA. ET CC. *. De personalibus muneribus, quæ fœminis pro sexus conditione indicuntur, exemplo marium quinque superstium numero liberorum eas excusari, diui parentes nostri constituerunt. D

Mulieres personalia quædam munera subire coguntur. l. i. 7. de mul. in quo lo. Sed excusantur numero quinque liberorum.

VI. IMP. CONSTANTINVS A. DALMATIO. Eos qui cuiuscunque sexus liberos quinque habent, impetrata semel vacatione potiri conuenit: ita vt si in hoc numero ætatis legitimæ filius inueniatur, obeundis statim pro suo patre muneribus applicetur: patribus, qui filios vel filias quinque habuerint, promissa legibus immunitate seruanda. Quod si quis propter centum tenuiorem vacationem meruerit, atque hoc probauerit, beneficio potiatur, nec propter rerum angustias ad personaliavocetur obsequia. E
DAT. XIII. KAL. FEB. SIRMIO CRISPO ET CONSTANTINO COSS.

Notandum ex hac lege vacationem promitti legibus, impetrari à principe. Numerũ quinque liberorum excusare à muneribus ciuilibus, & pro patre filios maiores xxv. ea subire Paupertatem quoque extremam idem prestare. l. paupertas. D. de exc. mun. l. cura. §. inopes. D. de mun. & hon. Si propter.] Si cùm non possunt patrimonio, corpori indicantur obsequia. & ad hunc etiam modum in l. 4. hæc verba accipiẽda sunt, *Respectu patrimonij*, nec enim de patrimonialibus sed de personalibus muneribus loquitur. F

De professoribus & medicis. TIT. LII.

I. IMP. ANTONINVS A. *. Cùm te medicum legionis secundæ

A dæ adiutricis esse dicas, munera ciuilia, quandiu reipublicæ causa abfueris, fuscipere non cogaris. Cùm autem abesse defieris, post finitam eo iure vacationem, si in eorum numero es, qui ad beneficia medicis concessa pertinent ea immunitate vteris.

Medici militum Reip. causa absunt. l. inter eos. §. vlt. D. ex quib. caus. ma. & quamdiu absunt, & post annum quàm abesse defierint immunitatem habent. postea verò ita demùm, si ex statutorum numero sint. Extat inter Græcas epistolas Iuliani lex de medicis, quæ medicis vacationem tribuit curialium munerum, & eadem Latine reddita extat in l. 4. C. Th. de med. & profes. Secundæ adiutricis.] Spartianus in Adriano. *Tribunus secundæ adiutricis legionis creatus.* Primæ fit mētio in l. vlt. j. de cas. pec. l. vlt. j. de app. præfct. prætor. vtraque fuit in Pannonia inferiori, vna à Galba, altera à Vespasiano, vt Dio scribit LV.

B

II. IMP. GORDIANVS A. * Grammaticos seu oratores decreto ordinis probatos, si non se vtilis studentibus præbeant, denuò ab eodem ordine reprobari posse incognitum non est.

Grammatici & rhetores decreto probati & immunes facti, contrario decreto ex causa improbari possunt.

C **III. IMP. PHILIPPVS A. *** Poetæ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur.

Poetæ immunitatē non habent, non quòd non sint ea dignissimi, sed quia lex deficit.

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. * Oratione diui Pij liberalium studiorum professores, nō etiam calculatores continentur.

D Intelligit, ni fallor, epistolam D. Pij ad commune Asiæ, de qua in l. *ἐὰν δὲ*. D. de exc. tut. qua Grammatici, Rhetores, Medici, Philosophi continentur: non calculatores, qui *ὑποψισταὶ* & *ἀρχ. ὑποψισταὶ* vocantur, vt ait l. *ἀπὸ δόγματος*. D. cod. tit. *τὰ τέστιν οἱ ὑποψισταὶ ἐν ἡμῶν ὀκτιδύσκειντες*, vt scriptum est LIII. *βασιλικῶν*.

V. IIDEM AA. ET CC. FINIDEMO. Nec intra numerū præstitutum ordine inuito medicos immunitatem habere sæpè cōstitutum est, cùm oporteat eis decreto decurionum immunitatem tribui.

Duo exigimus vt medicis competat immunitas, vt sint intra statutum numerum, & vt decreto ordinis probati sint. idemq; in professoribus dicendum est. Numerum definiuit epistola D. Pij, qui in vrbibus Roma & Constantinopoli non idem est.

E

VI. IMP. CONSTANTINVS A. AD VOLVSIANVM. Medicos & maximè Archiatros, vel ex Archiatis, Grāmaticos, & professores alios literarum, & doctores legum vnà cum vxoribus & filiis, nec non & rebus, quas in ciuitatibus suis possidēt, ab omni functione & ab omnibus muneribus ciuilibus vel publicis immunes esse præcipimus: & neq; in prouinciis hospites recipere, nec vllò fungi munere, nec ad iudiciū deduci, vel exhiberi, vel iniuriam pati: vt si quis eos vexauerit, pœna arbitrio iudicis plectatur, mercedes etiam eorum & salaria reddi iubemus, quòd facilius liberalibus studiis & memoratis artibus multos instituunt. **PP. KAL. AVG. SIRMIO CRISPO ET CONSTANTINO COSS.**

F

Archiatri sunt qui in comitatu principis medendi cura funguntur, ut omnium optime probat l. 2. §. quib. non ob. long. temp. præscr. si modò ex vet. libris ita eius legis inscriptio restituatur, IMPP. DIOCL. ET MAXIM. AA. ET CC. AVRELIO ARCHIATRO. Ex Archiatis sunt qui dimissi sunt è palatio siue comitatu. His adduntur Grammatici & professores alij liberalium literarum, & doctores. Græci non agnoscunt, legum, qui sic vertunt, καὶ οἱ παιδευταί, καὶ οἱ ἄλλοι διδάσκαλοι τῶν γραμμάτων. quod placet. nam & in l. prox. *Magistros, inquit, studiorum, doctoresque.* Hi vacationem personaliū munerum habent, & patrimonialium fordidorum. l. maximarum. §. de exc. mun. & metatorum. l. archiatros. j. de meta. l. ult. §. ult. D. de mun. & hon. l. ab his. §. angariarum. D. de vac. mun. Et in ius vocari vel exhiberi nō possunt, sed per procuratores causas suas agunt. Grauiissima pœna in eum proposita fuit, qui iniuriam illis inferret. l. i. C. Th. de med. & profes. quam Tribonianus mutauit in arbitrariā. itaque nihil hac in parte illi præcipuum habent. nam & cuilibet illata iniuria arbitrio iudicis coërcetur. [Filiis.] excipiuntur filij professorum, qui ex curiali stirpe descendunt. l. 35. §. de decu.

VII. IMP. IULIANVS A. Magistros studiorum doctorésque excellere oportet moribus primùm, deinde facundia: sed quia singulis ciuitatibus adesse ipse non possum: iubeo, quisquis docere vult: non repentè nec temerè profiliat ad hoc munus, sed iudicio ordinis probatus, decretum curialium mereatur, optimorum consensu conspirante. DAT. XV. KAL. IUL. ACCEP. IIII. KAL. AVG. SPOLETIO MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Ut magistri decreto ordinis constituentur qui bonis moribus præditi sint. Rectissimè Iustinianus, prius animas & postea linguas eruditas fieri oportere.

VIII. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROBVM PP. Reddatur vnusquisque patriæ suæ, qui habitum philosophiæ indebitè & insolenter vsurpare cognoscitur: exceptis his qui à probatissimis approbati, ab hac debent collusione secerni. turpe enim est ut patrię functiones ferre non possit, qui etiam fortunæ vim se ferre profitetur. DAT. XIII. KAL. FEBR. SIRMIO VALENTINIANO N. P. ET VICTORE COSS.

Philosophi vacationem nō habent, nec Phauorinus ea de re ausus est agere apud Adrianum ut Dio scribit. Excipiuntur illi qui decreto ordinis approbati sunt. Pro *Collusione*, legendum, *Collusione*, id est, fece philosophorū, quos *παρονοτεροφία* & *τριβωνοτεροφία* solæ philosophos non faciunt.

IX. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD PRÆTEXTATVM P. V. Archiatri scientes annonaria sibi commoda à populi cōmodis ministrari, honestè obsequi tenuioribus malint, quàm turpiter seruire diuitibus. quos tantùm ea patimur accipere, quæ sani offerūt pro obsequiis, non ea quæ periclitantes pro salute promittunt. DAT. III. KAL. FEB. TREV. VALENTINIANO ET VALENTE III. AA. COSS.

Pertinet hæc lex ad Archiatros vrbium regiarum, in quibus & comitatus consistit, ut pauperibus & diuitibus pariter obsequantur, & accipiant iure licito quod qui è morbis euasere obtulerint, non cum egrotis paciscantur, quæ pactio nec iure valet nec iururando Hippocratis congruit. l. 3. D. de ext. cog.

X. IIDEM AAA. AD OLYBRIVM P. V. Si quis in Archiatri defuncti locū promotionis meritis aggregādus est, non ante eorū particeps fiat quàm primis, qui in ordine reperietur, septem vel amplius iudicantibus idoneus

A idoneus aprobetur. Ita tamen vt quicumque fuerit admissus, non in priorum numerum statim veniat, sed eum ordinem consequatur, qui ceteris ad priora subuectis vltimus poterit inueniri. DAT. VI. ID. MAR. VALENTINIANO ET VALENTE III. AA. COSS.

In Archiatri defuncti locum qui substituitur probandus est ante omnia iudicio septem, vel eo amplius primorum eius ordinis atque collegij. Vt autem vltimus quisque probatus fuerit, ita & vltimum in eo ordine gradum obtinebit, nec sibi eum quem defunctus habuit, vindicabit. quod & si quis loco suo alteri cesserit, cur non ita plerique hodie censeant, miror. De hac autem lege Symmachus in epistolis. *Inter alia, inquit, que bonum publicum contulit, etiam medendi professoribus dedit ordinem successionis si locum quempiam decedentis fortuna nudasset. qua lege cautum est, vt primi artis eiusdem de nouorum scientia iudicarent. Statim.*] non statim, sed paulatim prioribus decedentibus.

XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONACHIO PP. Grammaticos, oratores, atque philosophiæ præceptores, nec non etiam medicos, præter hæc, quæ retro latarum sanctionum auctoritate consecuti sunt privilegia immunitatesque frui hac prærogatiua præcipimus: vt vniuersi qui in sacro palatio inter Archiatros militarunt, cum comitiuam primi ordinis vel secundi adepti fuerint, aut maioris gradum dignitatis ascenderit: nulla municipali, nulla curialium conuentione vexentur, seu indepta administratione, seu accepta testimoniali meruerint missionem: sint ab omni functione omnibusque muneribus publicis immunes, nec eorum domus vbiçumque positæ militem seu iudicem suscipiant hospitandum. quæ omnia in filiis etiam eorum & coniugibus illibata præcipimus custodiri. hæc autem & professoribus memoratis eorumque liberis deferenda mandamus. DAT. PRID. KAL. DEC. CP. CONSTANTIPIO ET CONSTATE COSS.

Addiderant Imperatores in hac lege, *Nulla senatoria vel glebali collatione. l. 16. C. Th. eod. tit.* Sed hæc verba detraxit Tribonianus, quod iam senatoria & glebali collatio sublata esset l. 2. §. de prætor. neque animaduertit iis verbis detractis, falsum reddi quod initio Impp. edicunt, præter ea quæ à retro principibus medicis & professoribus privilegia data sunt, noua quædam se eis hac Constitutione deferre. nam quæ retinuit Tribonianus in hac lege, ea tribuuntur in l. 6. §. Et id duntaxat hac Cõstitutione Impp. introduxerant nouè, vt quemadmodum comitibus & archiatri remissa fuerat senatoria collatio l. 2. & 15. Cod. Theodos. eod. tit. ita & liberalium literarum professoribus eadem comitiua ornatis remitteretur. *Seu indepta.*] Siue archiatri gesta administratione, siue accepta testimoniali non acta administratione cum honore comitum dimissi sint. Testimoniales sunt missionis honorariæ epistolæ. d. l. 15. l. penultim. Cod. Theodos. de veteranis. & tit. de testimon. exhibend. & prot. l. vltim. Cod. Theod. de honor. cod. l. 156. Cod. Theodos. de decur. Vegetius. II. *Cõubernalibus completis stipendiis per testimoniales ex more dimissus.* & hæc sunt instrumenta de quibus in l. si solemnibus. §. de fide instr. Epistolæ dicuntur in l. i. §. de vet. l. laudabile. l. restituendæ. §. de adu. diu. iud. l. 45. C. Th. de decur. Si quid præterea est in hac lege, quod desideret diligentiam nostram, id XII. liber expediet.

De Athletis. TIT. LIII.

F I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. HERMETI. Athletis ita demum, si per omnem ætatem certasse, coronis quoque non minus tribus certaminis sacri, in quibus vel semel Romæ,

seu antiquæ Græciæ, meritò coronati, non æmulis corruptis ac redemptis, A
probenitur: ciuilium munerum tribui solet vacatio.

Athletæ pro præmio coronantur. l. spem. §. quæ res pig. obl. l. commodis. D. de re iud. l. ἐὰν δὲ. §. athletæ. D. de exc. tut. Si ter vicerint & coronati fuerint, & in iis vicibus semel Romæ seu antiquæ Græciæ, ciuilium munerum immunitatem habent. Antiquam Græciam, magnam siue maiorem Græciam vocare videtur, id est, Italiam, vt Varro, dū ait, antiquam Græciam tauros vocasse ἰταλούς. Id etiam exigit vt meritò indipiscantur coronas, non corruptis æmulis, id est, antagonistis.

De iis qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt.

TIT. LIIII.

B

I. IMP. ANTONINVS A. *. Ignominia causa sacramento liberati, honoribus abstinere debent: à muneribus autem ciuilibus excusati non sunt.

Triplex est missio, honesta, causaria, ignominiosa. Ignominiosa excludit honoribus, non excusat oneribus. l. 3. §. de re mil.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. CARO. Cū ob prouectæ ætatis senium sis dimissus, honestam missionem consecutum te esse ambigi non potest. habebis itaq; à ciuilibus muneribus, nec non etiam honoribus vacationem: non tamen priuilegia ea quæ his cōpetunt, qui pleno stipendiorum numero funguntur, vsurpare te ius permittit: quando non perfecto statuto militiae tempore, nec omnibus stipendiis decursis, sacramento solutum te esse etiam ipse confitearis.

Causaria missio honesta est. l. οἱ πάλαι. D. de exc. tut. l. causaria. §. de re mil. vt si quis ob prolixam ætatem sacramento soluat, puta anno XLVI. vel L. quo plerumque finiebatur ætas militaris, qua ex causa dimisso immunitas datur, etiam si nōdum emeritus sit. Cetera emeritorum priuilegia ei non dantur, in pœnis puta, vel in testamentis. Quod igitur ait l. 3. de causaria missione, ad hanc missionis causam non pertinet. Et quod de LXX. annis tradit Accursius, consistere nequit, cū & ignominioso ea ætas eandem immunitatem largiatur.

III. IDEM AA. ET CC. *. Veteranis ita demū honorum & munerum personalium vacatio iure conceditur, si post vicesimum annum militiae, quam in legione vel vexillatione militauerint, honestam vel causariam missionem consecuti esse ostendantur. Vnde cū te in cohorte militasse commemoras, intelligis superuacuo vacationem tibi velle flagitare. E

Hæc lex ostendit pro iusto tempore militiae viginti annos haberi, & l. veteranis. §. quānd. pro. non est neces. quæ huius mentionem facit, & l. i. §. de excusat. veteran. l. οἱ πάλαι. D. cod. tit. Tacitus lib. i. *Tiberius edixit imparem oneri Rempubl. nisi xx. militiae anno veterani dimitterentur. ita proxima seditionis male consultata, quibus XVI. stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.* Sudas, βεπτερόνος ὡδὲ Παμείοις ὁ δὲ πολυήεις τῆς στρατίας. ἐπὶ ἐκκοσμητικῶν δὲ ἔτοι ἐδδύλευον. In legione.] Pro vexillatione, Græci habent, *Número*, vt in l. contra. §. de re milit. A legionibus separantur numeri, id est, vexillationes. At contrā à vexillationibus numeri, id est, legiones. l. 8. §. de erog. mil. an. Numerorū appellatio generalis esse videtur, quæ Græci vocant *τάγματα*, apud Sozomenum lib. i. cap. 9. corruptè *πράγματα*, & apud Iosephum *ἀλώσεις*. cap. 31. Hac verò lege his tantū qui xx. annos in legione militauerint immunitas datur, non si in cohorte. Item in vexillatione. ergo non si in cuneo. quod pugnat cum Constantini l. i. C. Th. de coh. prin. cor.

Quibus

A *Quibus muneribus excusantur hi qui post impletam militiam vel aduocationem per provincias suis commodis vacantes commorantur, & de priuilegiis eorum.* TIT. LV.

Deest sub hoc titulo Constitutio Græca, cuius sententia iis verbis expressa est libro LIIII. βασιλικῶν, tit. 7.

B Οἱ πληρώσαντες γρατεῖαν ἢ ζωηρέαν πρὸς τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῖς πρῶτοῖς, μήτε σιτανίας, ἢ ἐλαμνίας, ἢ ἐποψίας ἔργων, ἢ λογοθέσιον, ἢ ἐκδίκιαν, ἢ πατερίαν, ἢ λογίαν, ἢ ἀρχονομίαν ποιέωσαν, ἀλλ' ἐνθα ἂν οἰκῆσαι βυλκιδῶσι, μήτε ὑπαντῶν ἀναγκάζεωσαν τοῖς ἀρχουσι περὶ τέρω πυλῶν, μή δὲ εἰς συλλόγους ἀπόντες χαλείωσαν, μήτε ὀνομαζέωσαν, ἢ ὀνομαζέτωσαν, μήτε ἀγραφὰς παρεχέτωσαν πρὸς ἀσφίσι (κυβειῶν, ἢ θεωρητικῶν. ἐχέτωσαν δὲ καὶ μίαν οἰκίαν ἐλευθέρων μιᾶτων τῶν ὀπιδημιούτων γραπιῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς τόποις ἀφαιρέτων, δηλονότι, τῶν ἐχόντων ἀξίας πῆγας, πλὴν ἰδίαν ἀτέλειαν κεκτημένων. ἢ γὰρ ἀφαιρέσις αὐτῶν πρὸς τῶν προτέρων ἐργασίας, καὶ οὐκ ἀφαιρέται ἐξ αὐτῶν. παρεχέτωσαν δὲ τὰ δημόσια, καὶ τιμάτωσαν τὰς ἀρχοντας, καὶ τιμάτωσαν παρ' αὐτῶν. Ὁ δὲ πῶς ἐν τῇ ἀφαιρέσει πρὸς βασιλικῶν, ἢ πρὸς βασιλικῶν συγγραφῶν πενήκοντα λίτρας χρυσοῦ προσημιθῆσεται. Qui militiam vel aduocationem impleuerunt, præter ea priuilegia quæ iam adepti sunt, nec frumenti aut olei cōparandi curā vel inspectionē operū, vel ratiociniū, vel defensionē ciuitatis, vel patris ciuitatis munus, vel curationē Reip. vel curationē annonæ exerceāt, sed & habitent vbi voluerint, nec præsidibus vltra portas occurrere cogantur, nec ad curias siue collegia vocentur inuiti, vel nominentur, vel nominent, nec descriptiones præbeant consuetudinum vel spectaculorum nomine. Vnam quoque domum habeant liberam onere suscipiendorum militū superuenientium, iis qui in locis versantur dignitate aliqua præditis suam immunitatem obtinentibus. Hæc enim Constitutio priora beneficia auget non minuit. At fiscalia tamen præbeant, & honorent præsides, ac vicissim honorentur ab eis. Qui hanc constitutionem violarit aut violari permiserit, l. librarum auri multam sustinet.

Pro ἀπόντες, lego, ἀκόντες. Superior titulus est de iis qui non impleuerūt militiam. hic de iis qui impleuerunt militiam vel aduocationem, & nominatim exprimuntur munerera quorum vacatio iure conceditur. quæ etiam non impleta aduocatione datur aduocatis illustrium vel spectabilium iudicum. l. 6. §. de adu. diu. iud. de qua diximus in l. pen. §. de discul. Fiscalia vocat solemnes indictiones.

De conductoribus vectigalium fisci. TIT. LVI.

E I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. *. Non alios à muneribus & honoribus vacationem habere, quàm qui mancipatum suo nomine vectigal à fisco conducunt, certum est. Quare eos qui ab his quædam exercenda accipiunt, nullis priuilegiis esse munitos haud dubij iuris est.

F Sumptum videtur initium huius constitutionis ex l. in honoribus. §. non alios. D. de vac. mun. in quo pro presentes, lego per se. δι' ἑαυτῶν LIIII. βασιλικῶν. Per se autem id est, quod suo nomine in hac constitutione.

De libertinis. TIT. LVII.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET

CC. BVCILLO. Condicio libertinitatis de muneribus ciuilibus tribue- A
re non potest excusationem, ne in ea quidem ciuitate, vbi domicilium liber-
tinus habet.

Libertinus propter patronū non excusatur à muneribus ciuilibus. l. libertus. in prin.
D. ad municip. ne in ea quidem ciuitate in qua domicilium habet, id est, quòd condicio
libertinitatis eum obstringat muneribus patronalis patriæ, non ideo exuitur oneribus
ciuitatis, in qua sedes posuit ac domicilium constituit.

De infamibus. TIT. LVIII.

I. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. In- B
fames personæ, licet nullis honoribus, qui integræ dignitatis hominibus de-
ferri solent, vti possunt: curialium tamè vel ciuiliū munerum vacationem
non habent, sed solemnibus indictionibus ob tutelam publicam eos satisfac-
cere necesse est.

Infamia à muneribus vacationem non tribuit. idem traditum fuit in l. 12. §. de decur.
Quod ait, *Licet nullis honoribus & cetera*, hæc sumpserunt ex Constitutione Antonini.
l. 3. §. de re milit. Paulò post ea legendum, *Sed & solemnibus indictionibus*: quibus verbis si- C
gnificantur munera patrimonialia, quæ tutelæ siue vtilitatis publicæ gratia indicuntur.
l. 2. §. de mun. pat. Ergo nec à personâ nec à patrimonialibus infamia vacationem
præbet.

De rebus postulatâ. TIT. LIX.

I. IMP. ALEXANDER A. MARTIANO. Reos criminis po-
stulatos novos honores appetere non debere, antequàm purgarent inno-
centiam suam, & à diuis parentibus nostris, & à me sæpe rescriptum est
DAT. VI. KAL. MAR. MAXIMO II. ET ÆLIANO COSS.

Rei delati novos honores petere non possunt. l. reus. D. de mun. & hon. vt Catilina D
auctore Salustio, repetundarum reus prohibitus est consulatum petere. pristinos inter-
rim retinet. l. libertus. §. in quæstionibus. D. ad municip.

De iis qui in exilium dati vel ordine moti sunt. TIT. LX.

I. PARS EDICTI IMP. ANTONINI A. PP. ROMÆ V. ID.
IUL. DVOBVS ASPRIS COSS. Quibus posthac ordine suo, vel aduo-
cationibus ad tempus interdiceretur, post impletum temporis spatium non
prorogabitur infamia. E

De hoc edicto agitur nominatim in l. 3. D. de decur. In hac autem quæstione ius hoc
est, ad tempus ordine motum vel relegatum vel in opus publicum datum ex crimine
non famoso, post tempus honore vel officio pristino fungi posse, vt in specie l. falsi. D.
ad l. Cor. de fal. in qua ob recitationem falsi ordine motum, infamem non censerit. &
ideo post reditum in ordinem recipi illa verba indicant, *quoniam in Corneliam non incidit*,
id est, quia non est dānatus iudicio publico ex lege Cornelia, quandoquidē ea tenetur
qui fecerūt nō qui recitarūt. Ad tēpus verò ordine vel aduocationis officio motus vel
relegatus vel in opus publicū datus ex crimine famoso, siue hæc pœna ex lege fuerit, si-
ue grauior lege cum esset, eam ad eum modum iudex mitigarit, etiam post tēpus infam- F
is manet. l. 5. D. de decur. l. 6. §. ex quib. cau. inf. ir. l. 4. §. ad tempus. D. de re. mil. Sed si
leuior cum esset pœna ex lege, grauiorem iudex inflixerit, ad tempus relegando vel re-
mouendo, licet crimen sit famosum, damnatione tamen eiusmodi non fit infamis,
quòd

- A quòd quasi transigi videatur de infamia, & ideo post tempus recipit honorem & functiones pristinas. d. l. 5. l. ordine. D. ad municip. l. in seruorum. §. ult. D. de pœnis. l. quid ergo §. pœna. D. de iis qui not. inf. d. l. 4. §. ad tempus l. 5. §. ex quib. cau. inf. irr. in qua pro, *relegatum, relegandum: & pro damnandum, damnatum*, legendum cenſeo. & ideo adiectum, *Si ſententiam non exceſſiſſe probaueris*, quòd eorum qui ſententiam excedunt, ſoleat augeri pœna. Et ita quidem ius eſt. Separatur iuris auctoritas à Constitutionibus ſæpe. l. 4. §. contra D. de do. exc. l. falſa. D. de cond. & dem. Sanè hac in re Constitutiones iuris auctoritati refragantur & quidem variè. Adrianus relegatũ post tempus inter infames nõ habuit. Pius aduocationis officio motum. l. Imp. D. de postul. quæ ex eodem eſt auctore & libro, quo l. 5. D. de decur. & tamen pugnant inter ſe, niſi in vna ius exponi, in altera Constitutiones diſtinxeris. Seuerus & Antoninus ordine motum. l. 3. §. ex quib. cau. inf. irr. Omnes indiſtinctè, ſiue leuius, ſiue grauius crimen fuerit Tandem Antoninus Caracalla, cùm de re nondum liqueret ſatis, edicto propoſito ita conſtituit, vt ordine vel aduocationibus moti ad tempus quocunq; crimine, completo tempore non haberentur inter infames. d. l. 3. D. de dec. & ideo in hac parte edicti, *Posthac*, inquit: nimirum quia & ſi iam antè prodieſſent Pij & Seueri & Antonini ſimiles Constitutiones, nondum tamen contra ius id ita inualuerat indiſtinctè. Edictum non loquitur de relegatis. Ideoq; in relegatis diſtinctione vtetur. l. 3. D. de decur. & ius ſequemur, inſuper habito reſcripto Adriani, quaſi nec recepto nec probato Antonini edicto.
- C II. IMP. GORDIANVS A. *. Ad tempus exulare decurio iuſſus, & impleto tempore reſreſſus, priſtinam quidem recipit dignitatem: ad nouos verò honores non admittitur, niſi tanto tẽpore his abſtinuerit, quanto per fugam abſuit.

Decurio relegatus ad tempus non redit in ordinem indiſtinctè, vt oſtendimus ſuprà. Quo tamen caſu redit in ordinem, non ſtatim etiam ad nouos honores admittetur niſi tanto tempore poſt reditum in curia fuerit, quanto abſuit. l. ordine. D. ad municip. nam honores municipales ratione temporis, quo quis in curia fuerit, deferuntur. Fugam hoc loco accepit pro exilio. quod & in aliis auctoribus cùm græcis tum latinis frequentiſſimum eſt.

De filiis familias & quemadmodum pater pro his teneatur.

TIT. LXI.

- E I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. *. Patrem emancipato filio conſentientem, ad decurionatum non teneri, dubij iuris non eſt. tunc enim conſentiendo pater ad decurionatum obligatur, ſi filium in poteſtate habeat. conſentire autem etiam is videtur, qui non teſtificatur diſſentire nominationi.
- Titulus rectè concipitur, De filiis familias. nam pro emancipatis pater non tenetur. Taciturnitas autem hac in re conſenſum imitatur. aliàs diſſenſum. Igitur ſi filioſ. ad decurionatum nominato pater taceat & patiat, Reip. obligatur velut fideiuſſor pro filio inſolidum, non aliis. qua de re diximus aliquid in l. 1. & §. 3. de decur.
- II. IMP. ANTONINVS A. *. Cùm appellaffe te dicas, oſtẽdis cauſam ad te pertinere. potueras enim nominato filio tantum conteſtari, & non conſentite honori ei delato.
- F Obſtat l. ſpurij. §. pater D. de decur. Si filiuſ. ad decurionatum nominatus ſit, ſatis eſt patrem ne pro filio obligetur, contrariam voluntatem conteſtari, nec appellare etiam neceſſe habet. l. ult. hoc tit. Quòd ſi tamẽ appellauerit, hoc facto in munerum ciuiliũ periculum incidit quaſi fideiuſſor pro filio, ſi appellationis ſententiam pertulerit. & hæc

est sententia huius legis. At si præscriptione temporis exclusus sit, solemnibus appellationis intra constituta tempora minimè impletis, quia & appellare necesse non habuit, perinde omnia seruantur, atque si non prouocasset: & ideò si contestatus iam ante fuerat contrariam voluntatem, huic contestationi omiſſa appellatio nihil derogabit. d. §. pater.

III. IMP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. *. Si ij qui cum patre ad protoſtaſiæ munus vocati ſunt, etiam nunc in patria poteſtate conſtituti ſunt, ab huiusmodi neceſſitatibus liberentur: cum ex eadem familia ac domo duos ad iſta obſequia deſtinari periniquum videatur. Sanè eos quos emancipatos eſſe, atq; ex familia exiſſe manifeſtum eſt, ſine cunctatione retinere debebis.

Duo ex eadem domo ad idem munus non vocantur, puta pater & filiusfamiliàs. At pater & filius emancipatus ſimul ad idem munus vocantur rectè. Domum & familiam hoc loco dicimus pro corpore quod eſt ſub vnius poteſtate, vt in l. i. §. de hon. & mun. non cont. & vt quodam alio loco domum Theophilus accepit. De protoſtaſiæ munere diximus in tit. de mun. pat.

III. I. IDEM AA. ET CC. ALEXANDRO. Sine periculo tuo magiſtratus filium tuum curatorem conſtituit, nec appellandi tibi neceſſitas incumbet. Sanè nominator qui filium in poteſtate poſitum non conſentiente patre ad munus deuocauit, ſi tamen ex voluntate tua antea filius decurio factus non erat, detrimento muneris obligabitur.

Filiusfam. periculo nominatoris creatur curator operum, vel Calèdarij, non periculo patris ſi non conſentiat pater, vel ſi voluntate eius decurio factus non ſit. l. honor. §. plebeij. D. de mun. & hon. nec diſſentienti patri neceſſaria eſt appellatio.

De periculo ſucceſſorum parentis.

TIT. LXII.

I. IMP. ALEXANDER A. *. Si de proprio ſuo patrimonio muneris editionem tuo nomine pater tuus repromiſit, ideòque etiam ſacerdotem te creari impetrauit: onus erogationis commune omnium heredũ eius eſſe, præſes prouinciæ non ignorabit.

Sacerdotium prouinciæ munus patrimoniale eſt, veluti Aſiarchia. nam qui eo fungitur, ſumptu eius eduntur certamina & ludi in honorem Deorum, vt diximus in l. 8. §. de mun. patr. & Obſeruat. 2. cap. 13. quibus addi volumus, in actis Apoſtolorum cap. 19. πνὲς δὲ καὶ τῆς ἀſιαρχῶν παρεχόμενοι μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θίατρον, Sed & quidam ſacerdotum Aſiæ prouinciæ, eſſe vertendum, qui ſcilicet præerant ludis theatralibus. quod hic Eufebij locus confirmat lib. 4. c. 15. καὶ ἡρώτων τὴν ἀſιαρχίην Φίλιππὸν ἵνα ἐπαφῇ τῷ πολυχέρπῳ λέοντα. ὃ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κωνηγέσια. Rufinus interpretatur munerarium, rectè: quo modo & illo D. Lucæ loco poſſis vertere, Sed & quidam munerariorum. Vt autem ſi patris voluntate filius decurio fiat, non tantum ipſe pater, ſed & heredes eius pro filio ciuilibus muneribus tenentur. l. i. §. de decur. ita ſi patris voluntate filius Aſiarches fiat, & de ſuo pater ſe ludos editurum promittat, ex hac promiſſione non tantum filius obligatur qui ſacerdotium meruit, ſed & omnes heredes patris l. i. §. nec caſtreſe. D. de collat. Illud etiam adiiciam, ſacerdotes iſtos prouinciarum ab honoribus & muneribus ciuilibus excuſationem habuiſſe, vt hæc vetus inſcriptio demonſtrat, VERATIO A. F. PAL. Qui cum priuilegio ſacerdotij Caepiſenſis munitus potuiſſet ab honoribus & muneribus excuſari, prepoſito honore patriæ, honorem ædilitatis laudabiliter adminiſtrauit. Cicero in Lucullo. cum ſacerdotes Deorum, vacationem habeant.

De mulie-

A

De mulieribus in quo loco munera sexui congruentia & honores agnoscant. TIT. LXIII.

I. IMP. PHILIPPVS .A.*. Eam quæ aliunde oriunda alibi nupta est, si non in vrbe Roma maritus eius cōsistat, non apud originem suam, sed apud incolatum mariti ad honores seu munera, quæ personis cohærent, quorumque is sexus capax esse potest, compelli posse sæpe rescriptum est. Patrimonij verò munera necesse est mulieres in his locis, in quibus possident, sustinere.

A patrimonialibus muneribus mulieres non excusantur. l. pen. §. de mun. pat. Sed ea agnoscunt apud originem propriam. l. 12. C. Theo. de nauicul. non apud domicilium mariti. A personalibus excusantur, imò interdicuntur, exceptis quibusdam, quæ sexui earum congruunt l. pen. §. de iis qui num. lib. quæ tamen non apud originem suam obeunt, sed vbi est domicilium matrimonij. l. vlt. §. de incol. Si non in vrbe Roma.] An quia si in vrbe Roma sit domicilium mariti certissimum est vel quasi in communi patria eas ibi congrua munera subituras? Fuit olim Roma communis patria Romanorum & Italicorum ex lege Iulia: hodie est omnium qui ditioni Romanæ subiecti sunt ex Constitutione Antonini. & ideo eleganter Sidonius, in ea totius orbis ciuitate vnica solos barbaros & seruos peregrinari: & Rutilius Numatianus de Roma:

C

*Fecisti patriam diuersis gentibus vnam,
Profuit iniustus te dominante capi.
Dumque offers victis proprii consortia iuris,
Vrbem fecisti quod prius orbis erat.*

De legationibus. TIT. LXIII.

I. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. *. Pater trium incolumium liberorum legationibus publicis liberatur.

D

A legationis munere, quod personale est, quia viaticum & legatium de publico datur, tres liberi excusant. quod exposui in l. 1. §. de iis qui num. lib.

II. IIDEM AA. *. Cùm vos proprio nomine sumptus ob defensionem publicam susceperitis, id quod ad proprias erogationes collega vester acceperat, nō vobis reddere heredes eius oportet, sed si in ea causa est, vt restitui omnino oporteat, reipublice debent potius inferre. Sanè si honorariis aduocatorum erat ea quantitas destinata, restitui illud vobis, qui hæc præstaturi estis, nō iniuria postulatis. eum autem collegam vestrum, quem defensione patriæ destituisse dicitis, apud prouinciæ præsidem desertæ legationis arguere potestis.

E

Legati à ciuitate ad principem missi publicæ causæ defendendæ gratia, non communi sed suo quisque nomine separatim sumptus & viatica de publico acceperunt, vnus ex eis mortuus est: heredes eius sumptus defuncto datos collegis non restituunt, quos & si restituere oporteret. quod tamen vix oportet. l. 10. D. de co. tit. Reipublicæ potius restitueret quàm collegis. At si quæ alia pecunia defuncto data sit in honoraria aduocatorum qui causam publicam agerent apud principem, hanc restitui collegis oportet, patronis causæ publicæ erogandam. Quod sequitur, *Eum autem*, alius est casus libello comprehensus, cuius definitio hæc est, vt collega qui deseruit legationem, accusetur extra ordinem desertæ allegationis (sic habent vet. libri) id est, defensionis, vt in l. 1. §. his igitur personis. D. de postul. Hanc legem Græci non intellexerunt §4. βασιλικῶν tit. ἐξ ἀποβειῶν.

F

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. ^A
 Transmarina legatione apud nos perfunctos, constitutum est biennij vacationem munerū ciuiliū & honorum habere, non eos qui de proximo obsequium reipublicæ videntur exhibuisse.

Legatione perfunctis biennij vacatio datur. l. 2. §. de hon. & mun. non cont. quod hæc lex ita distinguit, si transmarina, non si proxima legatio fuerit.

IIII. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD
 TITIANVM. Vniuersi omnino ex comitibus vel ex præsidibus, qui suffragio perceperint dignitates, ciuilibus oneribus muneribusque teneantur ^B
 adstricti, ne commoda publica cum vmbatili suffragiorum pactione lace-
 rentur. eos tamen à prædictis oneribus excipi oportebit, qui in legationibus
 publicis versati sunt. DAT. PRID. KAL. IUL. TRIV. PLACIDO
 ET ROMYLO COSS.

Qui honorarias dignitates ex comitibus vel ex præsidibus pretio non meritis adepti
 sunt, munerum vacationem non habent l. 24. 25. 26. 27. 41. 75. 86. C. Th. de decur. nisi in
 officium legationis electi sint. Gestæ legationi hæc dignitates adiunctæ vacationem mu- ^C
 nerum ciuiliū præstant. d. l. 25. Ait, Cum vmbatili.] rectius Cod. Th. sub vmbatili:
 li: vt Lilius. sub vmbra fœderis. Sententia hæc est, Ne sub specie & vmbra harum digni-
 tatum pretio non meritis coemptarum, commodis publicis officiat.

V. IMPPP. THEODOSIVS ARC. ET HONOR. AAA. APO-
 DEMIO PP. ILLYRICI. Si quod extra ordinarium consilium postula-
 tur, cum vel ad nos est mittenda legatio, vel vestræ sedi aliquid intimandū:
 id quod inter omnes communi consilio tractatuque conuenerit, minimè
 in examen cognitoris ordinarij referatur. prouincialiū enim desideria qui- ^D
 bus necessaria sæpe fortuitis remedia deposcuntur, vobis agnoscere atque
 explorare permittimus: vt sit examinis tui, quæ ex his auxilio tuo protinus
 implenda sint, & quæ clementiæ nostræ auribus intimanda videantur. In lo-
 co autem publico de communi vtilitate prouincialium sententia proferatur,
 atque id quod maioris partis probauerit assensus, solemnem firmet auctori-
 tas. DAT. V. KAL. AVG. CP. ARCAD. A. II. ET RVFINO COSS.

Decreta legationum sunt publico consilio: nec præsidibus prouinciarum insinuanda
 sunt. Præf. prætorio insinuantur, vt is vel desideriis prouincialium satisfaciatur, vel ad ^E
 principem legationis causam probet.

VI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONA-
 XIO PP. Quoties ab Alexandrina ciuitate legatio destinatur, vniuersos
 curiales precipimus, qui intra urbem consistunt, si non ægritudine vel alia
 inexcusabili necessitate impediuntur, in locum curiæ conuenire, & decreta
 sua propria subscriptione firmata viro spectabili præfecto augustali insi-
 nuare: vt eius relatione comitati, tuis virtutibus suas petitiones intiment, &
 sub examine tuo perpensa legatione res ordinetur. DAT. III. NON.
 OCT. CP. DN. THEOD. A. VII. ET PALLADIO V. C. COSS. ^F

Vt superior, ita hæc est de decretis legationum. Sed illa ad præf. prætorio Illyrici, hæc
 ad præf. prætorio Orientis de Alexandrina ciuitate, vt eius ciuitatis decreta præfecto
 Augustali

A Augustali insinuentur, quæ tamen in Illyrico præsidibus non insinuantur. Maior est præf. Augustalis quàm præsidum auctoritas. Sub eius dispositione sunt Aegypti provinciæ sex, vt diximus in tit. de can. larg. tit. quod tamen Iustin. edicto 13. mutauit.

De excusationibus artificum.

TIT. LXV.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMUM. Artifices artium breui subdito comprehensarum per singulas ciuitates morantes ab vniuersis muneribus vacare præcipimus: si quidem in discēdis artibus otium est accommodandum, quò magis cupiant & ipsi peritiores fieri, & suos filios erudire. DAT. IIII. NON. AVG. FELICIANO ET TITIANO COS. Et est notitia ista. Architecti, medici, pictores, statuarij, marmorarij, lectarij, seu laccarij, clauicarij, quadrigarij, vel quadratarij, quos Græco vocabulo λιθοθίκτες appellant: structores, id est, ædificatores, sculptores ligni musarij, deauratores, albi, quos Græci κοινάτας appellant, argentarij, barbaricarij, diatretarij, ætarij, fusores, signarij, fabri, bracarij, aqua libratores, figuli, qui Græcè dicuntur κερραμεις, aurifices, vitriarij, plumarij, speculararij, eborarij, pelliones, fullones, carpentarij, sculptores, dealbatores, culores linarij, tignarij, bractearij, id est, πεταλουργοί.

Artificibus notitia comprehensis, quia artes eas sine otio tractare non possunt, hæc constitutio otium dat & vacationem à personalibus muneribus. Et est notitia ista.] vet. Et est notitia sic. Basilica, καὶ ἐστὶ ἡ γυναικῶν ἕκαστος. Notitia & breue idem. Medici.] Acc. legit, mulomedici. Vtrumque retinendum cenfeo, Medici, mulomedici. Sic Basilica, ἰατροί, ἰατροὶ ἰατροὶ. Medici sunt chirurgi, Mulomedici veterinarij. Pictores.] l. archiatros J. de metat. Statuarij.] ἀνδριοπλάσται. Lectarij seu laccarij.] Sic emendauit ex vet. Lectarij sunt qui fabricant lectos, κλαββατοποιοί. Laccarij, qui fossas vel puteos fodiunt, οἱ τὰ λακκία ποιοῦντες, vt Græci interpretantur 54. tit. 6. Clauicarij.] Quidam codices clauicularij, Basilica græca, κερραμειοί, Gallica, Le Serreurier. Aliàs clauicarij siue clauicularij dicuntur ianitores carceribus præpositi, à clauibus gerendis. Græci ad l. carceri. D. de cust. reo. Ὁ δεσμοφύλαξ ὃν λέγουσιν νῦν καὶ κλαβικέριον. Eundem & κερραμειον vocant. & ad legem 4. §. de custo. reo. rectè vilem hominem, in quem custodia amissa culpam Commentariensis confert, interpretantur Clauicularium, & ita omnino Clauicularios accipere oportet apud Iulium Firmicum 3. Mathescos c. 6. Erunt cornicularij, aut Commentarienses, quibus damnatorum cura committatur, seu clauicularij, vel carcerum custodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur. Commentariensem ὑπομηματογράφον vocant. Helychius. Κομνηταίσιος τὰς ἐγγραφὰς τῶν ἐγκλημάτων δεχόμενος, quæ commentaria à Gallis in foro vocantur, L'escrou, καὶ τὸ ἐκκρέειν, quod est contrudere & coniciere in carcerem. Ciceroni libr. de Supplicijs, ratio carceris quæ diligentissimè conficitur quo quisque die datus in custodiam sit. Valentinianus VIII. Cod. Theod. Qui Commentariensium nomine exosa miseris claustra custodiunt. Sed ad rem. Complures codices hoc loco habent Clauicularij, quod forsitan rectius est. Inueni idem vocabulum libr. 56. βασιλικῶν ad l. 12. §. de cohort. Εὰν δὲ Σπυθηκέριος, ἢ τραπέζιτις, ἢ κλαβιδάριος, ἢ ἀργυρον, ἢ ἐοθῆτα πτωχάσιων ἔπι χερῶσι ταξέωπτις γενέσθαι ἐκβαλλέσθω. Inuenitur etiam in veterum Glossis. Quadrigarij.] ἰατροπόιοι. Quos Græco vocabulo.] Reposui ex eodem βασιλικῶν libro λιθοθίκτας. Horum ars est lapides expolire, quod & his verbis in eo libro significatur, οἱ τὰς ἀφαιεῖς λίθοις ἀνονοῦντες. Cassiodorus in Psalm, cxxv. De structoribus cementorum, aut saxorum quadratariis. Structores.] οἰκοδόμοι. Sculptores ligni.] γλύπται ξύλων. Scribimus græca ex libris βασιλικῶν, ne quis de latinis postea addubiter. Musarij.] μουσικῶν. qui μουσικῶν & Musuarij. Significatio nota. Apud Firmicum in fi. c. 4. lib. 2. legēdum ex veteribus, Aut inauratores, aut musuarios. quod & antequàm veteres inspexissem me docuerat Petrus Pitheus vir eruditissimus. Albi.] λευκάνται τετέτιν κοινάτα. Hic dem dicuntur Albarij, & in l. si feruus. §. vlt. D. ad leg. Aquil. Tectores, quem locū Græ-

ci ita vertunt, ἢ αὐτοῖς πληρὴ λάκκον μαθῶσι κοινατῆ, & laccum, cisternam interpretātur. **A**
 Inde Tertullianus de Idol. *Scit albarius textor & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare. Argentarij.] ἀργυροκόπι.* l. pen. D. de aur. & arg. leg. l. vlt. D. de obligatio. & action. Barbaricarij.] Donatus Aen. xi. *Barbaricarij dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas & animalium, & aliarum specierum imitatam subtilitate veritatem.* Idem casides & buculas auro vel argento tegunt. l. i. Cod. Theod. de fabric. Palæmon in glosis: *Barbarica ornamenta ex auro.* Diatretarij.] Hi perforant margarita, οἱ περὶ τῶν μαργαρίτων. In l. si seruus. §. si calicem. D. ad leg. Aquil. *Diatretum faciendum, id est, calicem ex lapillo vel gemma perforandum.* Dorotheus vertit, ἕπι τῶν τευπησῶν. Fusores.] veluti plumbarij, & si qui sunt alij. οἶον μολιβδουργοὶ καὶ ὅσοι ποιεῖται. Signarij, fabri, bracarij.] γλύπται, τέκτονες, βρεχέλοι. Aquæ libratores.] Sic emendavi ex Co. Theo. **B**
 & l. prox. quamquam Græci simpliciter vertant ζυγοστάται. Frontinus de aqueductibus. *Procuratorem oportet calicem eius moduli qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus signare.* Aurifices.] Alij sunt deauratores, alij aurifices, χρυσωταὶ & χρυσοῦχοι. Vitrearij.] ὑελογροί. Græcam βασιλικῶν appellationem, vt hoc iterum testificer, singulis artibus apponi necessarium esse duxi. Plumarij.] Sic Græci atque etiam veteres libri, non plumbarij. Plumarij sunt qui vestimenta ex plumis auium conficiunt. quo genere prisca luxuria delectata est. Prudentius in Hamartigenia. *Auium quoque versicolorum indumenta nouis texentem plumea telis.* Vel qui acu pingentes exprimunt animalium vel hominum figuras. Hieronymus in Chronicis. *Macedonius artis plumariæ.* & in versione Exodi sarpè. Firmicus 3. c. 13. *Faciunt linteones aut tunicarum textores, plumarios.* & c. 10 *Qui erunt etiam linteones aut plumarij.* codem vsu sunt Varro, Vitruuius, Vopiscus. **C**
 Specularij.] σφειλοποιοί, vel σπειλοποιοί. Eborarij.] ἑλεφαντουργοί. Pelliones.] σκυτεπίμοι. Carpentarij.] In Basilicis, σκυματοποιοί. Ad l. vlt. D. de iur. immun. οἱ τὰ σκύματα τῶν χαμηλῶν. igitur lego, σκυματοποιοί. Hi faciunt clitellas camelorum, quæ carpenta latinè dici non ambigo. earum enim forma eadem ferè, quæ carpentorum quibus gestamur. Sculptores.] γλύπται. Hoc nomine græco & sculptores lignorum significātur, & qui signa faciunt, siue signarij, & alij quilibet sculptores cælatorésque. Dealbatores.] Albini parietes dealbant, hi alia quælibet. Cusores linarij.] τῶν λιναρίων κνήσαι, qui cudunt lina. Tignarij.] Hi sunt qui ligna dolant. l. ferri. D. de verb. signif. Græci generali vocabulo vtuntur, τέκτονες, vt in ea lege τέκτονας ξύλων. Braçtearij qui dicantur Budæus exposuit rectè. Braçteatores à Firmico dicuntur. **D**

II. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD LEONTIVM PP. Mechanicos & geometras & architectos, qui diuisiones partium omnium incisionésque seruant, mensurisque & institutis operam fabricationibus stringunt: & eos qui aquarum ductus inuētos & modos docili libratione ostendunt, in par studium docendi atque discendi nostro sermone perpellimus. itaque immunitatibus gaudeant, & suscipiant docēdos, qui docere sufficiunt. **DAT. FRID. NON. IVL. LEONTIO ET SALLVSTIO COSS.** **E**

Specialiter mechanicos videtur accipere pro iis quorum ingenio & institutione sūt organa mechanica, pneumatica, automatopoëtica. Dat autem vacationem personaliū munerum. Idcò tamen tutelæ remissæ non censentur, vt ostendi in l. 3. §. de mun. pat. itaque nihil obstat l. Geometræ. D. de exc. tut.

De potioribus ad munera nominandis. TIT. LXVI.

I. IMP. ANTONINVS A. *. Si ipse vocatus ad munera ciuilia, potiozem alium nominandum putaueris, age causam tuam. **F**

Ad munera personalia potiores nominādi sunt, & qui nominatus est, si alium se potiozem indicauerit, in eum transfertur onus. qua de re diximus aliquid in l. 46. §. de dec. & Pauli

A & Pauli Sentent. lib. 2. tit. de potioribus nominandis. & hoc re integra l. pen. §. qui datur.

Si propter inimicitias creatio facta sit. TIT. LXVII.

I. IMP. ALEXANDER A. *. Si propter inimicitias ad munera ciuilia creatus es, hanc tibi nominationem non nocere præsidis æquitas faciet: cum & publicæ vtilitatis interfit, non ex inimicitia creationes fieri debere, sed examinatione vera & commodo rei publicæ.

B Excusatur ab iniūcto munere qui se propter inimicitias nominatum præfidi prouinciæ probat vt eo onere negotioq; vexetur. l. 6. §. pen. D. de exc. tut. l. 14. §. cod. l. 1. §. 1. D. de vac. mun. Examinatione]. malo, existimatione, vt in veteribus.

De sumptuum recuperatione. TIT. LXVIII.

I. IMP. GORDIANVS A. *. Muneribus ciuilibus non fungeris, quæ personis mandantur, si quinque filios incolumes habes. at si contra id priuilegium ad munus fatigandi tui causa quidam te deuocauerint, tūque appellatione interposita securitatem reportaueris: à nominatoribus sumptus, quos in litem feceris, recuperabis.

C Si qui numero liberorum à publico munere excusabatur, nominatus sit, & appellauerit, excusatione probata & admissa, sumptus à nominatore iniusto recipiet in eam litem factos. l. 2. §. de decur. l. seueriter. §. de exc. tut.

Si post creationem quis decesserit. TIT. LXIX.

I. IMP. GORDIANVS A. *. Si ante diem subeundi honoris atque muneris pater tuus defunctus est, conueniri eo nomine heredes eius nõ oportere, præses prouinciæ minimè ambiget.

D Qui decessit post nominationem antequàm honorem vel munus subiret, nullam eo nomine obligationem in heredes suos transmittit. & ita si pater decesserit post allocationem filij in curiam antequàm munera ciuilia susciperet, nullam in heredes suos obligationem transfert, vt diximus in l. 1. §. de decur..

De tabulariis, scribis, logographis, & censualibus.

TIT. LXX.

Tabularij, scribæ, logographi, censuales condicionales sunt, & ideo quoties res exigit tormentis subiiciuntur. l. 1. & 2. hoc tit. l. 7. §. de iur. fisc. l. 1. C. Th. ne col. per log. cel.

E De tabulariis diximus in l. 2. & 7. §. de iur. fisc. l. 15. §. de decur. & dicemus in l. 13. tit. seq. Scribæ sunt curiarum siue magistratuū municipaliū scribæ. & generaliter horū omnium munera personalia & municipalia sunt. l. 1. hoc tit. l. p. e. §. de def. ciu. l. vlt. §. ij quoque. & §. mastigophori. D. de mun. & honor. Nihil hic de prætoris scriba, de quo l. vltim. §. de mag. con. Nihil de claris. scriba, qui in prouinciis est quasi prætor tutelaris quidam, de quo Nouel. 94. & quæ officium eius definit aperte Constantini Nouel. *περὶ Γνωθειῶν τῶν σκρίβων*, cuius initium, *Ἐπειδὴ ὁ σκρίβας οὐκ ἔστι τέλειος δικαστῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν θυματικῶν κριτῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπιγραφέων ὑποβέβηκε, καὶ χέδον ἢ πᾶσα φρονις τῶν ἀφηλιῶν, καὶ ὁ περὶ τῶν παραγμάτων αὐτῶν κίνδυνος σὺν μεγάλῃ ἀμελείᾳ εἰς αὐτὸν ἀφορᾷ, &c.* Tabulariis similes sunt logographi. nam & hi tributorum rationibus scribendis occupantur. Nouel. 128. Sed eiusdem muneris pro varietate locorum variæ appellationes sunt. l. vlt. j. Et huic titulo non conuenit Sudæ definitio. *λογηγράφος ὁ δικαστῆς ἢ τῶν δικαστικῶν γράφων.* Censuales sunt qui operam suam accommodant magistro census in vrbe, & actus Senatus conficiunt. l. 1. Co. Theod. de stud. lib. 1. consulta. l. testamenta. §. de testa. l. 2. & 4. j. de priu. ag. in reb.

Tom. 4.

h

& in prouinciis census & patrimonia describunt, quos in l. i. D. de mun. & hon. iis ver- A
bis puto notari, *Ad census accipiendos vel patrimonium scribatus*, sic lego, vt l. 4. §. de appel.
aurum oblatitium à senatoribus exigunt: Prætores & Quæstores nominant, vt ex Co-
dicis Theodosiani sexto didici, de quibus & in l. i. C. Th. de priuil. dom. Aug. & No. 17.
& Symmachus in epistolis. *Argenti publici ratio quod censualibus editores munerum contule-*
runt. His etiam iunguntur subscribendarij, actuarij, diurnarij, regerendarij l. 8. C. Th. de
cohor. prin. & alij in l. vlt. hoc tit.

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD CA-
TVLLINVM PP. Nullus omnino ex tabulariis, vel scribis, vel logogra- B
phis, eorúmque filiis in quocunque officio militet: sed ex omnibus officiis,
necnon etiam si intra nostrum palatium militant, nec dum impleto quin-
quennio reperti & retracti, protinus officiis municipalibus reddatur. DAT.
VIII. KAL. IVL. LAVRIACO MARCELLINO ET PROBINO
COSS.

Conditionales illos esse ex eo etiam apparet, quòd illorum filios eadem munera se-
quantur. At ab ea conditione eos quinquennalis militia liberat. l. 38. C. Th. de decurio.
quod in eo Codice etiam de decurionibus ita præscriptum, Tribonianus in suum non
retulit, propterea quòd tandem obtinuerat, ne longam quidem militiam curia quem-
quam liberare. C

II. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIA. ET THEODO-
SIVS AAA. Quicumque decurionum sponte se censuali ministerio mā-
cipauerit, condicionem habeat, quam ipse delegit, depositurus sui ordinis
penitus dignitatem, si eum necessitas quæstioni subdendú inuenerit. DAT.
XV. KAL. OCTOB. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

Curiales tormentis non subiiciuntur, l. 33. §. de decur. Curiales censuales effecti tor-
mentis subiiciuntur quasi conditionales.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ADRIANO D
PP. Generali lege sancimus, vt siue solidis prouinciis, siue singulis ciuitati-
bus necessarij fuerint tabularij: liberi homines ordinentur, neque vlli dein-
ceps ad hoc officiú pateat aditus, qui sit obnoxius seruituti. Sed & si quis
dominorum seruum suum, siue colonum chartas publicas agere permise-
rit (consensum enim non ignorantiam volumus obligari) ipsum quidem, in
quantum interfuerit publicæ vtilitatis pro ratiociniis, quæ seruo siue colo-
no agente tractata sunt, obnoxium attineri: seruum autem competentibus
affectum verberibus fisco addici. dominorum enim interfuit ab initio pro- E
uidere, ne publicis actibus priuata seruitia immiscerentur. DAT. VIII.
KAL. APR. MED. VINCENTIO ET FRAVITTO COSS.

Tabularij erant olim serui publici. Capitolinus in Gordanis. *Non scribe, non serui pu-*
blici, non censuales illis actibus interessent. Seruos publicos, tabularios vocat. Inde l. vlt. §. de
ser. Reip. man. tabularij actus argumentum est seruitutis. At hac constitutione cauetur,
ne in posterum serui tabulario præfiantur, sed liberi. Et vt si seruus vel adscriptitijs
sciēte domino tabulariam administrauerit, ipse quidem seruus flagellis cæsus fisco ad-
dicatur, dominus ex administratione serui in solidum teneatur.

IIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. *. F
Boëthos logistarum, demogrammateos, logographos, diaστολεος, quæ
vocabula publicis dicuntur subiicere necessitatibus, siue quolibet alio no-
mine

A mine nuncupentur: non honore aut alicuius priuilegij colore subnixos, pro definitione legum inexorabilium suam fortunam subire compelli, quatenus nec publicis quidquam noceatur aut minuatur utilitatibus, & suis corporibus illi reddantur, quos vel patris, vel maiorum obligatio, vel sua constringit.

Sic emendauit, *Boëthos logistarum, demogrammateos, ex l. i. i. i. βασιλικῶν*, in quo ita est, *Οἱ βοηθοὶ τῶν λογιστῶν, καὶ οἱ δημογραμματοῦσι, καὶ οἱ λογογράφοι, καὶ οἱ ἀπολλεῖς*. Logistæ sunt curatores Reipubl. vt dixi in l. 30. §. de decur. Adiutores igitur curatorum Reipubl. & plebis scribæ, & logographi, & dispunctores nec honore nec priuilegio vlllo his conditionibus liberantur. idem statuendum de subscribendariis, diurnariis, actuariis, regerendariis, notariis, librariis, & si qui sint eiusdem condicionis, qui aliis nominibus nuncupentur. *Ἀπολλεῖς* interpretor dispunctores rationum siue instrumentorum, qui scio *ἀφάλλειν, ἀφάλλειν*, dispungere idem esse, conferre scilicet accepta & expensa. Dicimus & æra dispungere. Apuleius de Deo Socratis. *Igitur quotidiana eorum æra dispungas, inuenies rationibus multa prodigè profusa, & in semet nihil.* qui locus vulgò miserè deprauatus est. legitur enim, *ora dicere, pro æra dispungas, & vel, pro nihil, & paulò antè, decurrant, pro detrectant.*

De susceptoribus, præpositis & arcariis. TIT. LXXI.

C Susceptores sunt qui annonis & tributis vtriusque ærarij recipiendis præpositi sunt. l. cum possessor. in fi. D. de censib. Præpositi, qui horreis, in quibus species fiscales deponuntur. l. 2. hoc tit. vel pagis, de quibus dixi in l. 9. §. de iur. fisc. Arcarij, qui his quæ in arcam præf. prætorio inferuntur suscipiendis præpositi sunt. l. 1. §. de iis qui ex publ. ratio. mut. acc. l. 3. §. de can. larg. tit. l. vlt. hoc tit. & Iustin. edic. 13. Arcarij præfectorum à Cassiodoro dicuntur lib. 1. Arcam præfecti prætorio etiam *πράπιζα* siue mensam vocant, de qua in l. 6. §. de exact. tribut. & idè non malè. Sidonius arcariis deputat pōdera, quæ simul ac mensuræ susceptoribus omnibus attribuuntur. l. pen. §. de defen. ciuit. Maiorianus ad Basilium pp. de indul. rel. *Sancimus vniuersorum fiscalium titularum vel ad arcam magnificentie tue, vel ad vtrumque ærarium pertinentium reliqua à possessoribus non petenda.* Et ita in illo quoque edicto Iustiniani ærarij, siue largitionum tituli ab arcariis separantur.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVFRAXIVM RATIONALEM TRIVM PROVINCIARVM. Susceptores publicos absque omni mora aurum censemus suscipere, ne quis per hanc occasionem sumptus facere compellatur. Nam si soluere volēs à suscipiente fuerit contemptus: testibus adhibitis contestationem debet proponere, vt hoc probato, & ipse securitatem debitam, commissi nexu liberatus, cum emolumētis accipiat: & qui suscipere neglexerit, eius ponderis quod debebatur, duplum fisci rationibus per vigorem officij præsidis inferre cogatur. Quod autem susceptores iudice cuius interest negligente violauerint: ex ipsius iudicis facultatibus sarcietur. DAT. XIII. KAL. AVG. PAVLINO ET IVLIANO COSS.

Scripta est ad rationalem trium prouinciarum, id est, Siciliae, Sardiniae, & Corsicae, vt constat ex Notitia imperij, & l. 1. Cod. Theod. com. diuid. Id verò ea continetur, vt aurum quod infertur susceptores contestim recipiant, vel si per eos mora fiat, vt de eo publicè contestationē collator faciat, vt in l. 4. §. de col. fun. pat. cuius hæc erūt effecta: collator non incidet in cōmissum, quia per eum non stat quominus fisco fundorū suorum nomine aurum exsoluat: collator liberabitur: collatori dabitur apocha perinde ac si vera soluisset, & damnum fisco susceptor refarciat in duplum iudice imminente, vel ipse iudex si in susceptore exigendo negligēs fuerit. Oblatio igitur sola collatorem liberat. quod non ita fit in priuatorum causis, nisi oblationem oblatae pecuniae peremptio

sequatur. His de auri ponderatione adiectum fuit quod est relatum in l. i. tit. sequ. quæ A
eandem inscriptionem & subscriptionem habet.

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD SE-
CVNDVM PP. Iuxta inueteratas leges nominatores susceptorum, & eo-
rum qui ad præposituram horreorum & pagorum creantur, obnoxij tenean-
tur, si minus idonei sunt qui ab eisdem fuerint nominati: nec quidquam ex
eorum substantia, celebrata per interpositam personam emptione, mercetur.
DAT. III. KAL. AVG. CP. VALENTINIANO ET VA-
LENTE AA. COSS. B

Susceptores canonum & præpositi horreorum creantur fide & periculo nominato-
rum. quod ius vetustissimum est. l. 87. Nominator ex nominati bonis emere nihil po-
test per se vel per alium, quod quasi singulare notandum. Nemo dicet fideiussorem, quæ
inexcusso principali conuenire licet, nihil posse emere ex principalis bonis. At nomi-
natorem, quem inexcusso nominato conuenire non licet, dicemus hac lege ex eius bo-
nis emere nihil posse, ne scilicet qui idoneum eum esse præstare debet, cum eo contra-
hendo quominus sit idoneus, efficiat.

III. IIDEM AA. AD MAMERTINVM PP. Susceptores noui C
non modò præsentis anni debita, verùm etiam species quas ex reliquis in-
ferunt, quia nouæ sunt ad crescentes, suscipiant. DAT. PRID. KALEN.
NOVEMBR. ROMÆ VALENTINIANO ET VALENTE AA.
COSS.

Susceptorum munus annuū est. l. 4. Susceptores annonarum noui non tantum hoc
anno debita recipiunt, sed etiam reliqua anni præteriti, quandoquidem ea implentur
ex hærnotinis speciebus, atque ita noui susceptores noua suscipiunt, siue ex præsentis, si-
ue ex præterito debeantur. Pro *accrescentes*, rectius in C. Th. ac *recentes*.

III. IIDEM AA. AD FLORENTIVM C. S. L. Neminè su- D
ceptionis munere functum ad idem munus adstringi, nisi se prius vinculo
sollicitudinis superioris absoluerit. Nam neque eos qui placuerint, grauare
iusti est: neque eos qui displicuerint, tenere prudentis. Integro igitur singuli
anniuersario anno transcurso cogantur exponere, quibus titulis suscepta di-
spenserint: ut facilius, si quis in furto fuerit deprehensus, recentem queat re-
di integrare iacturam. Non perpetui autem exactores teneantur in cõtinuata
vexandorum provincialium potestate velut concussionum dominatione,
sed per annos singulos iudiciaria sedulitate mutantur, nisi aut consuetudo E
ciuitatis, aut raritas ordinis eos per biennium esse compellat. DAT. XV.
KAL. OCTOB. MANTEBRI, GRATIANO NB. P. ET DAGA-
LAIFO COSS.

Hæc lex conflata est ex l. 11. & 22. C. Th. eod. tit. quæ sunt diuersorum Imperatorū.
At Tribonianus primæ inscriptionem & subscriptionem retinuit, non secundæ. quod
nesciens Haloander, malè inscriptione assumpta secundæ, hanc facit octauam. Id autè
est ex prima, id est, ex l. 11. ut anno finito susceptionis rationem reddant, nec ad idè mu-
nus antè vocentur, quàm rationem reddiderint. Ex secūda, id est, ex l. 22. ut singulis an-
nis susceptores mutantur, nisi more ciuitatis soleant fieri in bienniū, vel nisi raritas ho-
minum (sic legendum, non *auctoritas*, græcè τὸ ἀνάγιον) eos in biennium creari cogat. F

V. IIDEM AA. AD GERMANIANVM C. S. L. Quotienscūq;
certa summa solidorū pro tituli qualitate debetur, & auri massa trāsmissitur
in septua-

A in septuaginta duos solidos libra feratur accepta. DAT. VI. ID. IAN. ROMÆ. LVPICINO ET IOVINO COSS.

Constitutum fuit vt solidi ex quocunq; titulo fiscali collecti in massam auri redigerentur, atque ita pro solidis massa ad comitatū transmitteretur. l. 12. & 13. C. Th. cod. & inde in aula, Scrinium aureæ massæ. proinde interest scire quanti libra auri æstimetur, vt sciatur illata massa, quot solidi illati sint. Et lex libram auri LXXII. solidis siue aureis æstimat. & ideo cētesimæ vsuræ definitio cum hæc primū fuisset, que in centenos aureos quotannis reddit duodenos: deinde, que in centenos reddit duodenos semis, vt Iustiniani & Leonis Nouellæ docent: ad extremum hæc obtinuit, quæ in cētenos reddit xvi. semis & quatuor filiquas. nam in libram, quæ est solidorū LXXII. XII. reddit auctore Harmenopulo. quod & Zonaras significat in Nicæni c. 17. his verbis: ὡς περ τοῖς νῦν αἱ λίτραι μέχρι τῆς ἑβδομήκοντα δύο αεθμοῦνται, ἕως τοῖς παλαιῖς αἱ ἑκατοντάδες ἦσαν, καὶ ἡ ὀπίκοις ἑκατον νομισμάτων νομισματα δαίδαχα. διὸ καὶ ἑκατοσιῶος ἐλέγτο, ὡς ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπαιτέματος. Sed de his in tit. seq. alia quedam.

C VI. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD CHILONEM. Frumenta quæ horreis inferuntur, pro illationis modo ilico apocharum cautionibus adnotetur, non autem oportet in horreis fiscalibus, nisi fiscalia frumenta constitui. DAT. V. ID. APR. TREV. POST CONSVLATVM GRATIANIAA. III. ET EQVITII V. C.

Vt apochis frumenti horreis illati quantitas adnotetur. vt in horrea fiscalia non nisi frumenta fiscalia reponantur. Pertinet hæc lex ad præpositos horreorum.

D VII. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. HAVE HYPATIKN. Diu minimè penes ipsos susceptores maneat facta collatio, sed statim quodcunq; à provincialibus fuerit exsolutum, sacris thesauris inferatur. DAT. III. KAL. MAI. CP. POST CONSVLATVM ANTONII ET SYAGRI.

Dixi in. l. i. §. de can. larg. tit.

E VIII. IDEM AA. CYNEGIO. PP. Exactores vel susceptores in celeberrimo cœtu curiæ, cōsensu & iudicio omnium, sub actorum testificatione firmentur: prouinciarumque rectoribus eorum nomina, qui ad publicum munus officij editi atque obligati fuerint, innotescant. & animaduertant quicumque nominauerint, ad discrimen suum vniuersa quæ illi gesserint, redundare. DAT. VI. KALEND. NOV. CP. HONOR. NP. ET EVODIO COSS.

Ordo curiæ exactores vel susceptores creat suo periculo, creationem insinuat præfidi. excipiendi sunt susceptores rei priuatæ, quorum creatio ad curiam non pertinet. l. 9. §. de iu. fil. & susceptores vestium, quorum creatio pertinet ad proconsulare officium. l. pen. hoc tit. l. 4. C. Th. cod.

F IX. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. CYNEGIO PP. Modios æneos vel lapideos cum sextariis atque ponderibus per mansiones singulasque ciuitates iussimus collocari: vt vnusquisq; tributarius, sub oculis constitutis rerum omnium modis, sciat quid debeat susceptoribus dare: ita vt si quis susceptorū cōditorū

modiorum sextariorumque vel ponderum normā putauerit excedendam, A
 pœnam se sciat competentem esse subiturum: & submotis quæ contra uti-
 litatem populorum omnium hactenus gesta sunt, frumenti quinquagesi-
 mas, hordei quadragesimas, vini & lardi vicesimas susceptoribus dari præci-
 pimus. Humanitatis autem necessitate commoti, susceptoribus in Arme-
 niæ susceptionibus longinquitatis causa frumētī & hordei quadragesimas,
 vini & lardi quintadecimas dari præcipimus DAT. IIII. KAL. DEC.
 CP. HONORIO N. P. ET EVODIO V. C. COSS

Hæc Constitutio iubet vt in singulis stationibus & ciuitatibus mensuræ ac pondera B
 publicè collocentur, ne quid supra modum debitum à collatoribus exigatur, & vt sus-
 ceptores puniantur, qui vltra modum exegerint: qua de re & in l. pen. §. de defen. ciu. &
 No. 128. Et vt susceptoribus *ἑπίμετρον* detur (sic vocatur aptissime in l. 5. C. Th. eo.) fru-
 menti quinquagesima, hordei quadragesima, vini & lardi vicesima, amplius in Arme-
 nia, frumenti puta & hordei quadragesima, vini & lardi quintadecima. id & Manti-
 sam veteres vocasse videntur. Quidam, Superpondium.

X. IDEM AAA. CYNEGIO PP. Susceptores præsentibus de-
 fensoribus, & modum iugationis possessorum, & species singulas, vel ea-
 rum numerum quantitatemque prescribant. DAT. IIII. KAL. DEC. C
 CP. TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Vt præsentibus defensoribus ciuitatum, qui quasi quidam Tribuni plebis sunt, susce-
 ptores præscribant modum iugationis cuiusque, & species singulas quas fisco inferri
 oportet, vt earum quantitatem.

XI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. BENIGNO
 VIC. VR. ROMÆ. Securitates semel publicatas & gestis lectas, vini
 susceptoribus imputari: & cœptam arcæ discussionem volumus in apertum
 quæsitâ ratione deduci, & omnes publicas securitates, quæ gestis tenentur, D
 à susceptoribus accepto fieri. DAT. VI. ID. IUN. MED. STILI-
 CHONE ET AVRELIANO COSS.

Vt apochæ apud acta publicatæ omnimodo vini susceptoribus imputetur, & vt cœ-
 pta arcæ vinariz discussio rationisq; redditio perficiatur & publicetur. Arca hoc loco
 vinariam significat, de qua & in l. 3. C. Th. de cal. coct.

XII. IDEM AA. POMPEIANO PC. AFRICÆ. Si aliquid
 à susceptore vel à tabulario fraudis admissum esse possessor deprehendat:
 nemo eorum semel interuersione conuictus, id rursus officium gerat, in E
 quo antè decoxit, & si rescriptum nostrum elicited clandestina supplica-
 tione detulerit. DAT. PRID. KAL. IAN. MED. STILICONE ET
 AVRELIANO COSS.

Ne tabularij vel susceptores in eo munere aliquid euertisse & decoxisse conuicti,
 idem postea repetere possint. Huic legi coniungenda est l. 1. §. ad l. Iul. de amb. quæ eā-
 dem inscriptionem & subscriptionem habet. At non de iis muneribus loquitur, sed
 de officiis quæ operam suam accommodant viro spectabili proconsuli Africæ, vt ne
 princeps officij vel numerarius vel commentariensis vel ducenarius vel primiscrinus
 ea officia repetant. Munera possunt repeti, nisi quis in eis decoxisse conuictus fuerit. Il- F
 la officia nullo modo. quod & ad eundem modum constituitur de officiis ducis Libyæ
 in l. pen. C. Th. de numerar. Clandestina.] Clandestina, hoc est, obreptitia. At rescri-
 ptum præf. præto. insinuatū valere puto, arg. l. si. quis. §. de coh. prin. l. 2. & §. de diu. offi.
 XIII.

A XIII. IDEM AA. ET THEODOSIVS A. LVICIO COM. S. L. Duos tabularios seu numerarios, & susceptores totidem per vniuersas prouincias oportere constitui clemētia nostra præcepit. scire autem volumus prætorianam amplissimam præfecturam, eos qui aurum largitionale susceperint, nihil cum arcæ ratiociniis habere cōmune: iudices autem prouinciarum quinque libris auri multandos, & primates officiorum capitali pœna plectendos, si hoc non fuerit custoditum. DAT. VI. KAL. FEB. BASSO ET PHILIPPO COSS.

B Vt in singulis prouinciis duo sint tabularij & duo susceptores, quorum vnus scilicet largitionales titulos tractet, alter arcæ præfectorum prætorio rationē, & vt ne horū officia confundantur, largitionalium puta & arcariorum. quod habuimus etiam §. de can. larg. tit. l. 3. & repetemus in l. 4. §. de numerariis. Cur autem vt in hac lege Tribonianus adiecit, *Seu numerarios*, ita in d. l. 4. *Numerarij qui* & quæ non erant in codice Theodosij, operæpretium est ostendere. Et animaduerti in officio magistratum eodem prorsus munere fungi numerarios, quo & tabularios in ciuitatibus & curiis. Tabularij chartas publicas administrare dicuntur l. pen. §. tit. prox. Et numerarij in l. 6. Cod. Theodof. de numer. Tabularij rationes supputant. l. 2. §. de iur. fisc. l. vlt. D. si men. fal. mod. dix. Seneca 12. Epistol. *Non esse feliciorē cuius patrimonium tabularios lassat*. Numerarij item, quod nomen ipsum notat satis. A numerando enim dicti sunt numerarij. Augustin. 2. de lib. arbitr. *Multos noui numerarios, aut numeratores, vel si quo alio nomine vocandi sunt, qui summè atque mirabiliter computant*. Valentinianus Nouel. de offic. & num. præf. Penes numerarios prætorianæ sedis publicarum rationum noticia consistit. At tabularij conditionales sunt. Numerarij non item. Excipiuntur numerarij præsidum & cōsularium, quibus & ob eam rem conditionale tabulariorum nomen imponitur. l. 2. §. de numer. cui consequenter in Noticia Romani imperij consulari Campaniæ, correctori Apuliæ & Calabria, præsidi Dalmatiæ pro numerario tabularij duo tribuuntur. Vt igitur intelligeretur in hac lege, & in d. l. 4. nō de tabulariis ciuitatum, sed de tabulariis rectorum prouinciarum agi, qui olim numerarij dicebantur, idē illa quæ notauimus adiciēda esse, D meo quidem iudicio, Tribonianus censuit.

XIIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. EVCHARIO. Humilioribus officiis aut extraordinariis oneribus occupari curiales non patimur, ne publica vacillet utilitas. Susceptionem itaque vestium æquius est ab officio proconsulari, vel ab his qui in eodem meruerūt, solemniter procurari. Horum namque interest huiusmodi explorare rationem, & quærere qualitatem eorum, quorum ad constituendum commodior cura est. Neque enim æquum est, vt ad officium lucre, ad curialem susceptionis tantūm damna pertineāt. hanc igitur ab ordinibus iniuriam submouemus: exceptis his si qui curialium in officio memorato aut militasse, aut militare fuerint deprehensi. DAT. PRID. KAL. MART. RAV. HONORIO IX. ET THEOD. V. AA. COSS.

De hac lege scripsimus Obser. 2. c. 8. Quod ait, *Solemner*, significat solere officia proconsularia hanc susceptionem procurare. l. 4. C. Th. cod. tit.

XV. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. VOLVSIANO PP. Aurum siue argentum quodcumque à possessore confertur, arcarius vel susceptor accipiat, ita vt prouinciæ moderator eiūsq; officium ad crimen suum nouerit pertinere, si possessoribus vllum fuerit ex aliqua ponderum iniquitate illatum dispendium, & quidquid ex

prouinciis ad nostrum dirigetur ærarium, id ad illustres viros ærarij nostri A
comites relatione deferatur. DAT. III. KAL. MAR. RAV. POST
CONSULATVM FELICIS ET TAVRI VV. CC.

Vt cura præsidum & officialum eorum à susceptoribus vel arcariis prouinciales ini-
quis pōderibus non lædantur:& vt quod ad comitatum transmittitur, ad Comites lar-
gitionum priuatarum referatur. Probo, quod adiicitur in codice Theodosij, *Et ad
eminentiam tuam*, id est, ad præf. prætorio, propter antè habitam de arcariis mentionem.

De ponderatoribus & auri illatione. TIT. LXXII.

I. IMPER. CONSTANTINVS A. AD EVFRAXIVM RA- B
TIONALEM TRIVM PROVINCIARVM. Aurum quod infertur
à collatoribus, si quis vel solidos voluerit, vel materiam adpendere: æqua
lance & libramentis paribus suscipiatur. PP. XIII. KAL. AVG. PA V-
LINO ET IVLIANO COSS.

Constituitur hac lege, vt aurum quod fisco infertur à prouincialibus siue in solidis
consistat siue in massa obryzæ, æqua lance & libramentis paribus appendatur & susci- C
piatur, quæ verba Græci malè accipienda censent, secundum l. 5. §. tit. prox. & rectius in
Codicis Theodosiani eodem tit. ea ad stateram referuntur. quæ vnam tantum habet
lancem non duas, sicut libra, vt dum aurum appenditur, æqua sit ea lanx, æqua mo-
menta, æquum examinis libramentum. Quinimò, quod amplius est in eodẽ titulo non
consentit cum l. 5. §. tit. prox. secundum quam solidus est sexta pars vnciæ. At secundũ
eam quæ est in illo tit. C. Th. de ponderat. Constantini legem, solidus est septima pars
vnciæ. libra igitur auri solidorum LXXXII. quam l. 5. facit LXXII. Consentit vtraq; in hoc,
vnciam esse duodecimam partem libre, solidum constare scriptulis quatuor. Sed vnciã
vna constituit ex scriptulis XXIII. quæ vulgaris est definitio, altera ex scriptulis XXVII.

II. IMP. IULIANVS A. AD MAMERTINVM PP. Quoties D
de qualitate solidorum orta fuerit dubitatio, placet, quem sermo græcus
appellat zygo statem, per singulas ciuitates constitutum, qui pro sua fide at-
que industria, neque fallat, neque fallatur, contentionem dirimere. DAT.
IX. KAL. MAI SALONAE IULIANO A. IIII. ET SALVSTIO
COSS.

Vt in singulis ciuitatibus sint ponderatores, siue Ζυγοστάται, quorum iudicio nummi
probenentur, & vt fieri solere Iustin. indicat edicto x i. signa etiam ponderum ab eis nũ- E
mis imprimantur. Inde Synesius Asclepiodoro. *ὡς ἀπὸ τῆς δημοσίας, ὡς ἐξ υἱοστάτησαν, ὡς χε-
πσημῆνον το τῆ δημοσία σφεγάδι τὸ χρυσίον.* ex quo apparet quanta in explorandis pro-
bandisve nummis olim diligentia fuerit adhibita, quam in Queruli Comædia Pseu-
doplautus notans, *Quid, ait, tam simile quàm solidus solido? Etiam hic distantia queritur in au-
ro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, grauitas atque ad scriptulos queritur in auro
plus quàm in homine.*

De auri publici profecutoribus. TIT. LXXIII.

I. IMPER. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHE- F
MIO PP. Auri, profecutores partim nulla præmissa (vt ad solet) profe-
cutoria aurum præsumunt, partim diutius retentant, quod statim fuerat ad-
signandum. Ideoque cēsemus ne quis absque præcepto viri illustris Comi-
tis sacrarum largitionum, vel coquẽdum aurum sumat, vel capiat deinceps
retinen-

A retinendum. DAT. XIII. KALEN. AVG. HONOR. VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

In transmissionem auri sacrarum largitionum prosequutores constituuntur, sed nō sine prosecutoria, id est, præcepto Comitum largitionum. *Coquendum*, id est, consumendum, interuertendum. Aurum publicum dicitur, quod ærario publico, id est, thesauris & largitionibus inferitur. Sic verò prosequutores frumentorū Cassiodorus dixit lib. III. Prosequutores equorum l. i. j. de tractor. & stat. Prosequutores publicarum functionum l. 9. j. de curs. publ. Prosequutores reorum. l. solent. D. de cust. reo.

B *De iis quæ ex publica collatione illata sunt non usurpandis.*
TIT. LXXIIII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. Nullus iudicum id quod à republica ex collatione susceperit, mutui interuentione opposita vel inuadat, vel conetur inuadere. DAT. PRID. NON. MART. TREV. PAULINO ET IULIANO COSS.

C De iis qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam accipiunt, est tit. vi. huius libri. Hæc de præsidibus qui mutuam dant. Sequens generaliter de omnibus qui mutuam eam dant, vel alio quouis modo usurpant.

II. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. HAVE LAMPADI KN. Nullus penitus ex eo quod refertur in conditis, vel in arca continetur, ad quemlibet titulum usurpet: nisi fortè præsumendi facultatem sublimium potestatum iussione perceperit. DAT. III. ID. APRIL. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

D Conditis.] horreis. l. vlt. j. de cond. in pub. hor.

III. IMPPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Sciant iudices, nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex iisdem titulis exegerint, ad necessitates alias transferre licere: nisi malint grauissima seueritate suam licentiam coerceri. DAT. XVI. KALEN. IVN. MEDIOL. THEODORO COS.

E Superiores sunt de iis quæ inferuntur largitionibus, vel arcæ præfectorum. Hæc de iis quæ inferuntur ærario priuato, vt ex priuati canone, sicut Græci loquuntur hoc loco, præsidibus nihil usurpent, & repetita est l. vlt. j. de colla. fun. patr. ex qua intelligitur hæc verba, *Ex iisdem titulis*, ad patrimoniales & emphyteuticarios fundos referri.

De auro coronario. TIT. LXXV.

I. IMPPP. GRATIANVS, VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Ad collationem auri coronarij placuit neminem absque consuetudine esse cogendum. DAT. XV. KAL. FEB. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

F Aurum coronarium in aliis auctoribus sunt aureæ coronæ, quæ triumphantibus offeruntur, sicut æs coronarium, ænæ coronæ histrionum apud Plinium lib. 33. c. 9. & lib. 34. c. 8. In Constitutionibus nostris aurum coronarium est quod in coronis aureis decuriones principi offerunt amore proprio, vt ait l. C. Th. de au. cor. vel indulgentia-

rum lætitia vel rebus prospere gestis, vel alia ex causa. Pio oblatum adoptionis sue causa fuisse Capitolinus scribit. Item Satrapæ. l.vlt.C.Th. de au.cor. Et Iudæi. l.pen. §. de Iudæis. Solebant id olim Iudæi quotannis conferre patriarchis Hierosolimitanis. Cicero pro Flacco: *Cum aurum Iudeorum nomine quotannis ex Italia & ex omnibus vestris prouinciis Hierosolimam exportari soleret.* Verùm Imperatores Romani id aurum Iudaicum postea sibi vindicarunt, quod his verbis hoc loco Græci explicant rectè. *Επίδη οἱ Ἰουδαῖοι παρέρχοντο τὸ γενέσθαι σέφανον ἰσὶ οἰκείῳ ἱερεὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ῥητὴν ποσότητα χρυσίου, σήμερον δὲ τὸ ποῖόν τε σέφανον χρυσὸς εἰς δημοσίαν καταβολὴν μετενήχθη, καὶ ὡς αὐτὸ ἀφ' ἡμῶν ἐλάττωται ὁ τίτλος.* Hidem ad d.l.pen.id vocant. *σεφανητικὸν κενόνα.*

De Irenarchis. TIT. LXXVI.

I. IMP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. ANTHEMIO PP. Irenarchæ qui ad prouinciarum tutelam quietis ac pacis per singula territoria faciunt stare concordiam, à decurionibus iudicio præsidum prouinciarum idonei nominentur. DAT. VIII. KAL. IAN. CP. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

De Irenarchis diximus in l. 9. §. de tu. fif. & Obseruation. lib. 1. Hos sustulerant Imp. Honorius & Theodosius, sed cum Iustiniano probarentur, illorum Constitutionem Tribonianus in Iustiniani sententiam detorsit.

De argenti pretio quod thesauris infertur.

TIT. LXXVII.

I. IMP. ARCAD. ET HONOR. AA. EVTYCHIANO PP. Iubemus vt pro argenti summa, quam quis thesauris fuerat illaturus, inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro singulis libris argenti quinos solidos inferat. DAT. XI. KAL. MAR. CP. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Diximus de hac lege in l. 1. §. de col. æris. Pro argento sacris largitionibus inferri aurum potest. Argenti libra æstimatur argenteis LX. l. 1. Cod. Theod. de exp. lud. aureis quinque.

Explicit liber decimus.

IACOBI CUIACII

I. C. AD LIB. XI. CODICIS

DN. IVSTINIANI

COMMENTARII.

De lustralis auri collatione. TIT. I.

A VSTRALE aurum χρυσάργυρον dicebatur. cuius oneris Zosimus magnum Constantinum auctorem facit. Id Euagrius & Zonaras describunt eleganter, & quarto quoque anno pendi solitum narrant, id est, singulo lustro. Onus erat negotiatorum & mercatorum (& ob id aurum negotiatorium à Lampridio dicitur in Alexandro) quorum appellatione etiam tenuiores continebantur, qui quid corrogata stipe sibi comparabant, meritoria puellæ, & lenones, & sceneratores, nō tamen qui vernacula distrahebāt, vel qui manu sibi victum acquirebant, veluti figuli & fabri, non veterani, clerici, copiatæ intra certum pecuniarū modum. Erant & res quædam huic muneri obnoxie ex

lege testatoris vel fisci, vt constat ex l. vlt. Cod. Theod. de lustrali conlat. & ex constitutione Anastasij, cuius sententiam exponam ῥ. Erant & propria quædam eius pensationis scrinia. De ea accipienda est l. 3. ῥ. de episc. & cle. & l. 1. ῥ. de com. & mercat. quæ sumpta est ex l. 5. C. Th. de lustr. conlat. sicut & l. 1. ῥ. de episc. aud. Sed hæc ita à Triboniano composita & concinnata est, vt ad aurariam pensionem referri nullo modo possit: hocque dumtaxat exprimat, Christianos, videlicet episcopos, curare debere ne in mercando negotiatores modum excedant, etiamsi ad domum principis pertineant, vt si conductores sint domorum diuinarum. Sunt & alia mercatorum onera, veluti siliquaticū & monopolium. & ided hæc tria his verbis Cassiodorus ita rectè coniunxit libr. II. *Qui*

C *ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec Monopolij, nec Siliquatici, nec aurariæ aliquid pensionis impendat.* Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendā, vt idem auctor significat lib. IIII. quod Græci *κερασιμον* appellant Monopolium ab eo exigitur, qui monopolium beneficio principis exercet, quo tamen vti hodie non licet, ex l. 1. C. de monop. vbi quod de echini monopolio, bellissimè explicabitur ex Plinij lib. VIII. cap. XXXVII. Sed vt ad aurariam collationem redeamus, hanc Anastasium Imperatorem sustulisse Euagrius & Zonaras & multi alij auctores sunt. Itaque duas constitutiones græcas, quæ sub hoc titulo desiderantur, arbitror Anastasij fuisse. Prioris sententia extat lib. LVI. βασιλικῶν tit. XII. his verbis:

D *Ἰ Συγχωρεῖ πάντιν εἰς τέλειον τίω (σωτέλειαν) τῶ τῷ χρυσαργύρου, ἐξηρημῶν τῶν πόλεων, ἢ κωμῶν τῶν λαβύσων πῆ χῆ τελευταία βύλῃσιν ὑπὸ τῷ (σωτέλειν) τῷ τῷ ἡρωικῶν ἀπὸ τῷ δημοσίου δίδου πῆ ὑπὸ τῷ (σωτέλειν) τῷ το. οἱ δὲ τὸ τέλος τῷ τῷ παρέχοντες ἀδελφαι ἐπέπωσαν, εἴτε ἐν Κωνσταντινῆ πόλει, εἴτε ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καταβαλεῖν αὐτὸ, εἴτε τὸν τέταρτον κατ' ἐνιαυτὸν, εἴτε ὑπὸ τετραεταίῃ διχα μῶν τοι ζημίας καὶ ἀνατροφῆς. Εἰ δὲ πῆ ὅκω εἰ τῷ εἰ μετὰ τὸ ποιῆτο τέλος ἀναλισκίωσθω*

εἰς ἀναγκάσας χρυσίας τῆς πόλεως οἷον ἔργα, ἢ σιτωνείας, ἢ φῶτα, ἢ τὰ ὅμοια, ἔχαστον δὲ λίτρας ὀλίξει A
 παρῳσιμον τῆ ἡολῆ τῆ παλατινῶν καὶ τοῖς ἀρχαῖσι, καὶ τῆ τάξει, καὶ τοῖς πολίταις ἐ ταῦτα παρῳ-
 βαθεῖν ποτέ. Remittit omnibus prorsus collationem auri argenti, exceptis ci-
 uitatibus aut vicis, qui quid vltima voluntate sub hoc collationis onere ac-
 ceperunt, vel si quid à fisco eadem lege datum sit. Qui verò tale onus agno-
 scunt, in eorum arbitrio sit id soluere Constantinopoli vel in prouincia, siue
 quarto quoque anno, siue vltra quadriennium, sine damno & peruersitate
 vlla. Ac si quid eo illato supersit, id in alias ciuitatis necessitates impēdatur,
 veluti opera, aut frumenti coëmptionem, aut lumina, aut similia. Constituit B
 autem pœnam c. librarum scholæ palatinorum, & præsidibus, & cohorti, &
 municipalibus, si hæc quandoque non obseruauerint.

Quod ait, *lumina*, balnearum intelligit, vt in l. quia plurimæ. §. de oper. pub. Posterioris
 constitutionis *ὕδατος* hæc est.

II. Μηδὲίς ἀναγκασθῶ εἰς θεωρητικὰ, ἢ ἄλλα πινὰ προφάσει τῆ κουφιοθιῶσαι πλὴν *ὕδατος*
 τῆ χρυσαργύρου, ἢ πειρῆ ἢ προειρημένη πονὴ ἔπι κείσεται. Ne quis, quod sit releuatus au-
 ri atque argenti collatione, describatur in spectacula vel alia quædam, alio-
 quin supradicta pœna imminebit. C

ὀρωρητικὰ verro spectacula, vt in constitutione quib. mun. exc. ij qui post imp. mil.

De nauiculariis seu naucleris publicas species transportantibus.

TIT. II.

I. IMP. CONSTANTIVS A. ET IVLIANVS CÆSAR OLY-
 BRIO P. V. Nullam vim oportet naucleros sustinere, delegatas species
 annonarias transferentes, nec concussionem perpeti, nec aliquod genus incō-
 modi, sed venientes ac remeantes omni securitate potiri: decem librarū au- D
 ri multa proponenda his, qui eos inquietare tentauerint. DAT. KAL.
 IYN. ROMÆ, CONSTANTIO IX. ET IVLIANO CÆS. II.
 COSS.

Certum fuit in vrbe nauiculariorum corpus. l. i. §. i. D. quod cuiusque vniuers. l. 5. §.
 licet. & §. vlt. D. de iur. immun. l. i. §. de hered. dec. ex quibus alij annonę vrbis seruebāt,
 alij lignis ad lauacra, alij aliis necessitatibus publicis. De lignariis in l. 10. Cod. Theod.
 eod. tit. & Symmachus i. Epistol. *Nauicularios lignorum obnoxios functioni*. Fuit & in pro-
 uinciis vt Zonaras indicat in Nicephoro *ἀπὸ γενικῶν*. Hi immunitatem habent cetero-
 rum munerum, & huic dumtaxat functioni nauiculariæ obnoxij sunt tam ipsi, quàm E
 prædia eorum. Et annonam vrbis transfuchentes, nec detineri vlla ratione, nec exactio-
 nem vllam pati possunt, vt hac lege constituitur, quę huic facinori indicit multam x. li-
 brarum auri, fisco scilicet inferendam. quò spectat etiam l. i. §. de lit. & itin. cust. l. 5. & 17.
 Cod. Theod. de nauicul.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS A A. EVSEBIO
 P P. Comperimus naucleros susceptas species in negotiationis emolu-
 menta conuertere. Ideoque decernimus, vt intra annum quas susceperint
 species inferant, & securitates reportent, quæ etiam diem illationis edoceāt, F
 vt intra alterum annum eis reddantur, à quibus species præstitæ sunt. DAT.
 X. KALEN. IAN. MEDIOL. ARCAD. IIII. ET HONOR. III.
 A A. COSS.

Nauic-

A Naucularij suscepta annona publica transfuchenda, ex ea negotiari vetantur, & intra annum susceptam eam publico inferre iubentur acceptis securitatibus, id est, apochis, (Relatorix dicuntur in l. 8. C. Th. cod.) quas intra alium annum referre iis debent, à quibus annonam susceperunt, vt apud eos constet suscepti oneris ratio & nauiculariorum fides ac diligentia.

III. IDEM AA. FLAVIANO P. V. Ab iis qui in naucleros prædas egerunt, volumus eorum commodis satisfieri. & ideo ne crescat in posterum eorum audacia, sancimus vt quicumque in rapinis fuerit deprehensus, pœna quadrupli teneatur. PP. ROMÆ IN FORO APRONIANI IX. KAL. FEB. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

B Vt qui quid nauiculariis diripuerint, rem eis & indemnitate præstent, & extra rem pœnam quadrupli. Itaque hæc actio non est vi bonorum raptorum, in qua non extra rem quadruplum est, sed propria quædam actio in eos qui rapinam nauiculariis faciunt. Huic legi forsitan coniungenda est l. pen. §. de exc. tut. quæ eandem inscriptionem habet & eisdem Coss. diem & locum diuersum, quia hæc præposita, illa datæ legis.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Cùm nauarchorum cœtus circa prouincias Orientis inopia nauium titubaret, & inuestigandæ classis obtentu insularum secessus obiret, & nauigandi oportunitate transacta iudiciorum indignatio sine transuersionis expectaretur effectu: meritò celsitudo tua præfecto augustali & insularum præside conuentis, Alexandrinæ & Carpatix classis summates & nonnullos alios naucleros eo professionis adduxit, vt onus frumētarij commeatus, quod per Orientales nauarchos ex Alexandrinæ ciuitatis conditis consueuerat ad sacratissimam urbem transferri, in suam fidem susceptum ad eadem augustissimæ urbis horrea comportarēt: solatiis pro mercedula præstitis ex tributariæ pēsitationis immunitate, & eo quod vocatur φιλικόν, necnon etiam aliis, quæ cognitionis tuæ limauit examen. DAT. XIII. KAL. FEB. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

E Laudat factum Anthemij PP. Orientis, qui cùm cerneret nauicularios diœceseos Orientis plus nimio occupatos in conquirendis nauibus, nec suo tempore ex Alexandria, vt solebant, annonam allaturos, per præf. Augustalem, sub quo erat Aegypti diœcesis, à nauiculariis Alexandriæ urbis & per præsidem insularum, Cycladum scilicet & Sporadum, quæ sunt in Asiana diœcesi à nauiculariis Carpathiæ insulæ eam transfuehi procurauit, pro mercede eis data tributorum immunitate, & eo quod dicitur φιλικόν id est, amicale, quòd detur amicè, & hoc, si quid simile contigerit, ad eundem modum obseruari oportere existimandum est deficientibus nauiculariis Orientis, vt annonæ urbis seruiant Aegypti & Asianæ diœceseos nauicularij, Quem vocant præsidem insularum Græci λιλ, βασιλικῶν vocant Comitem, quòd sic eo tempore vocaretur ciuili, vt verisimile est, & militari potestate permista.

F V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. ANTHEMIO PP. Qui fiscales species suscepit deportandas, si recta nauigatione contempta littora deuia sectatus, eas auertendo distraxerit: capitali pœna plectetur. DAT. XIII. KAL. AVG. CP. HONORIO VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

Capite damnatur nauicularius qui annonam urbis aliò auertendo distrahit. Græci non capite, sed quadruplo scripserunt propter Nouellam Leonis LXI I. In causa pri-

uatorum est propria actio oneris auersi in duplum.

A

VI. IDEM A. A. FAVSTINO PP. Iudices qui in portibus suæ diœceseos onusta nauigia, cum prosperior flatus inuitat, sub prætextu hyemis immorari permiserint: vnà cum municipibus & corporatis eiusdem loci fortunarum propriarum feriantur dispendiis. naucleri præterea pœnam deportationis excipiant, si aliquid fraudis eos admisisse fuerit reuelatum. DAT. XVIII. KAL. SEP. RAV. VARANA V. C. COS.

Ne si sit *νεμῖα*, quo verbo Græci vtuntur in hanc legem, prætextu hiemis nauicularij in portibus immorentur, & vt confiscentur tam iudices quàm municipales & corporati qui id fieri permiserint: nauicularij autem deportentur. Corporatos vocat, veluti suarios, boarios, pecuarios, & alios negotiatores.

B

De prædiis & omnibus rebus nauiculariorum. TIT. III.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS A. A. AD AVRELIANVM P. F. ANNONÆ. Domum etiam mansuetudinis nostræ in his quæ nauiculario nomine obnoxia sunt, agnoscere precipimus debitam functionem. DAT. III. KAL. OCT. LVPICINO ET IOVINO COS.

C

Prædia nauiculariæ functioni obnoxia, etiam si ad sacram domum peruenerint, onere non soluuntur. ergo etiam domus sacra pro rata prædiorum nauarchicas pensiones præstat.

II. IDEM A. A. ET GRATIANVS A. CHILONI PROCONS. AFRICÆ. In his quæ nauicularij vendunt (quoniam intercipere contractum emendi vendendique fas prohibet) emptor nauicularij functionem pro modo portionis comparatæ subeat. res enim oneri addita est, non personæ mercatoris. Neque nauicularium iubemus fieri eum, qui aliquid comparauit, sed eam partem, quæ empta est, pro suo modo ac ratione esse munificam. nec enim totum patrimonium ad functionem nauiculariam occupandum erit, quod habuerit, qui rei exiguæ mercator accessit: sed illa portio, quæ ab initio nauicularij fuit, ad pensionem huiusmodi functionis sola tenenda est: residuo patrimonio, quod ab hoc vinculo liberum est, otioso & immuni seruando. Domus verò quarum cultu decus urbium potius, quàm fructus acquiritur, vbi à nauiculariis veneunt: pro tanto modo ad hanc pensionem obligari placet, quantum habebant emolumentum, cum pecunia mutuaretur. Vbi verò spatium loci & exiguitas nullam habuit pensionem, aut extructio, cuius est ardua difficilisque molitio, aut decus sumptuosum, aut (vt est plerumque liberale institutum) habitationem quis suã urbis ornamento adiecit, nolumus munificentiam, quæ postea addita est, improbam licitationem æstimationis accipere, sed vetusta potius loci species & pensio cogitetur, quàm cultus hodiernus qui per industriam hominis animosi accessit. DAT. III. NON. AVG. POST CONSVLATVM GRATIANI A. III. ET EQVITI V. C.

D

E

F

Qui emit fundum nauicularij iuris, non ideò fit nauicularius, sed canonem nauicularium agnoscit pro modo fundi comparati. & vendere quidem atque emere eius generis

necis

A netis fundos licet, nec debet hic contractus inhiberi aut impediri, sed onus illud fundis cohæret & emptorem sequitur, nec fieri potest emptio sine onere. Qui autem domos emit eiusdem condicionis, tantum præstat canonis nauarchici nomine, quantum illæ solebant locari venditionis tempore: quod iis verbis demonstratur in hac lege, *Cum pecunia mutarentur*, sic enim lego, nec habetur ratio temporis postea secuti, quo fortè pluris locari & æstimari cœperunt.

III. IMPP. ARCADIUS ET HONORIVS AA. MESSALÆ PP. Hi qui fundos nauiculariæ functioni adscriptos à nauiculariis acceperunt quolibet ad se titulo transcentes, secundum agri opinionem, quæ antiquitus habetur adscripta, nauiculariam functionem suscipere cogantur: nequæ eas condiciones sibi existiment profuturas, quas venditor minus idoneus in se recepit imponentis arbitrio. hac tamen pactione seruata, ut si ad minus idoneum fuerit translata possessio, etiam auctores transcripti prædij teneantur obnoxij: sitque hoc in promptu, ut damnis fiscalibus primitus ab idoneis consulatur. DAT. XIII. KAL. MAR. MED. THEODORO V. C. COS.

C Ut qui emptione vel donatione vel quolibet alio titulo fundos nauicularios nacti sunt veterem fundi opinionem, id est, censum & professionem agnoscat, ut in l. ult. §. de col. fun. fisc. & ut huic iuri non derogetur pactionibus habitis inter emptorem & venditorem, puta si inter eos conuenerit ut venditor, non emptor functionem nauiculariam agnoscat, & ut prædium in emptorem transeat sine onere, arg. l. i. §. sine cens. vel rel. Ait, *imponentis arbitrio*. legendum ut in veteribus, *impositas ementis arbitrio*. Sed si emptor non sit soluendo, tum onus nauicularium ad venditorem recurrit, siue ita conuenerit siue non.

De nauibus non excusandis. TIT. IIII.

D I. IMPP. ARCADIUS ET HONORIVS AA. LONGENIANO PP. Multi naues suas diuersorū nominibus & titulis tuentur, cui fraudi obuiantes præcipimus, ut si quis ad euitationem publicæ necessitatis titulum crediderit apponendum, sciat nauē esse fisco sociandam. nam ut priuatos quoque non prohibemus habere nauigia, ita fraudi locum esse non sinimus: cum omnes in commune, si necessitas exegerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, & subuectionem sine dignitatis priuilegio celebrare. DAT. III ID. IAN. RAV. ARCAD. V. VII. PROBO COSS.

E Priuatis naues maritimas habere licet, quæ exigente necessitate trāsuehenda annonæ publicæ causa angariari possunt, & si quæ affixis potentiorū titulis se excusauerint, cōfiscantur. De nauibus veteranorum nominatim rescriptum est eas non excusari l. pen. de veteranis.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTIN. AA. FLORENTIO PP. Iubemus nullam nauem ultra duorum milium modiorum capacem ante felicem embolam, vel publicarum specierum transuectionem priuilegio dignitatis, aut religionis intuitu, aut prærogatiua personæ publicis vtilitatibus excusari posse subtractam: nec si cœleste contra proferatur oraculum (siue adnotatio sit, siue diuina pragmatica) prouidentissimæ legis regulas oppugare debet. Quod etiam in omnibus causis cupimus obseruari, ut generaliter, si quid eiusmodi contra ius vel vtilitatem publicam

in quolibet negotio proferatur, non valeat. quidquid enim in fraudem istius legis quolibet modo fuerit attentatum, id nauigij quod excusatur, publicatione corrigimus. DAT. IX. ID. APRIL. THEODOSIO XVII. ET FESTO COSS. A

Quid felicem embolam vocet, verba quæ sequuntur indicant, *vel publicarum specierum transuentionem*. illud enim, *Vel, est, ἐπιλευσητικόν*. Sententia igitur legis hæc est, neque ecclesiarum neque personarum in dignitate positarum naues ampliores duorum milium modiorum excusari à transuentione annonæ publicæ, & publicari eas quæ ab eo onere subductæ aliqua ratione fuerint. Contra hanc Constitutionem nihil valere rescripta. Subiicitur & generalis clausula, quam miror non fuisse translata in tit. si cōtra ius vel vtil. pub. nullius momenti esse rescripta quæ pugnant cum vtilitate & iure publico. est igitur alia functio nauicularia, quã præstant nauicularij vel qui prædia nauicularia possident, de qua tit. 2. & 3. aliud onus τὸ ἐμβολῆς, quod ab omnibus exigitur de quo in hoc titulo. Hæc verò constitutio vna est ex Nouellis Theodosij, de nauibus vltra duorum milium modiorum capacitatem non excusandis. B

Ne quid oneri publico imponatur. TIT. V.

I. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. RVFINO PP. Oneri publico sarcinam priuatam ne quis imponat, nec audeat portitores frumenti ad suscipiendum onus aliqua necessitate compellere. hoc enim factum atque commissum non in dispendium solum atque naufragij damnum tenebitur obligatus, verum etiam publicæ coërcitionis experietur vigorem. DAT. V. ID. IAN. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS C

Qui naui annona publica onustæ priuatum onus imponit, non tantum indemnitatem fisco præstat, si ea re nauis annonæ perierit, sed & publicè coërcetur. id est, & ciuilitè & criminalitè tenetur.

De naufragiis. TIT. VI. D

I. IMP. ANTONINVS A. *. Si quando naufragio nauis expulsa fuerit ad litus, vel si quando reliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, fiscus meus sese non interponat. quod enim ius habet fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa compendium sectetur?

Poëta ait, *Res fisci est vbiunque natat*. Hoc Antonino non probatur l. vlt. D. de inc. rui. & naufrag. ne ex aliena calamitate fiscus lucrum ferat.

II. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIANVS AAA. AD MODESTVM PP. Si quis nauicularius naufragium sustinuisse affirmat: provinciam iudicem, eius videlicet in qua res agitur, adire festinet, ac probet apud eum testibus euentum, relatioq; etiam ad sublimissimam referatur præfecturam: ita vt intra anni spatium veritate releuata, competens dispositio procedat. Quod si per negligentiam præfinitum anni spatium fortasse claudatur: superuacuas serasque interpellationes emenso anno placuit non admitti. DAT. PP. BERSTI NON. IUN. MODESTO ET ARINTHEO COSS. E

Nauicularius qui publicas species vehit, naufragij casum non præstat, si modò eum contestetur apud præsidem provinciam, in qua naufragium contigit, intra annum, & probet, F

A probet, & res omnis ad præfectum prætorio referatur. Inde Isidorus Pelusiotes ad Isidorum præfectum prætorio scribens: Βόνος ὁ ναύκληρος σίτον ἔφη τῷ δημοσίῳ λοιπά ζεῦσαι ὄν ἄτεμοι, καὶ χαλαρίδες, καὶ λαίλαπες χαλαράλασσαν ἐμερίσαντο. ἤτοι μὴ τῷ σάλῳ τῆς θαλάσσης ὅτι πιμίστατε διχμοσύνη κυβερῶντες τὰ παράγματα, ἢ ἄλλοις ἀνὰ μαρτυρίαις τοῖς περιπλώμασι συγγνώσκετε. quæ de re etiam scribit ad Sozomenum domesticum præfecti. At pro anno biennium præscribitur in l. pen. quod exposuimus lib. de tempor. cap. de anno. *Competēs dispositio*, id est, absolutio vel condemnatio.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODOSIVS AAA. NAVICVLARIIS AFRIS. Quotiens obruta vel submersa fluctibus naui examen adhibetur competentis iudicis, duorum vel trium nautarū quæstione habita, ceteri ab huiusmodi nexu liberentur. quid est enim quod non abundè intra præfinitum numerum solers quæsitior inueniat. circa magistros nauium, quibus est scientia plenior, immoretur. qui si fatali sorte defuerint: in alios inquisitio transferatur. Sanè si vniuersos violentia tempestatis obruerit, ne veritas lateat, à liberis nautarum siue magistrorum intra iudicia constitutis, super eorum quærat interitu, quos nauicularius naufragio periisse contendit. Susceptionis autem necessitas ex Kalendis Aprilis in diem Kalendarum Octobris mansura seruabitur. DAT. VIII. ID. FEBR. TRIV. GRATIANO V. ET THEOD. I. AA. COSS.

Nauicularij, naucleri, nauarchi, nautici, exercitores nauium idem sunt. Vegetius IIII. *Singula liburnæ singulos nauarchos, id est, quasi nauicularios habent.* Diuersi sunt magistri, vt ex hac lege constat, & l. pen. C. Th. de nauic. & ex tit. de exercitoria act. qui à Græcis dicuntur *πιστικοί*, gubernatores hoc loco. diuersi nautæ, qui nauis nauigandæ causa in nauibus sunt. aliquando tamen nautæ pro naucleris accipiuntur, vt in tit. nau. cap. stab. Hoc cognito, legis sententiam exponamus. Cùm de naufragio quæritur apud præfect. vrbi, & præf. annonæ vel præsidem, in quæstionem adduci oportet dimidium nautarū numerum ex l. 2. C. Th. de naufrag. quod hac lege abrogatur, quæ duos vel tres existimat sufficere, & magistros nauium, quos censet diligentius esse interrogandos quàm ceteros. Nautis magistrisque deficientibus & omnibus naufragio peremptis, inquisitio trãsit ad alios, puta ad nautarum magistrorumq; liberos, vt ij de parentū interitu quid habeant, exponant. atque ita nauclerus naufragium iudicibus probat. In extremo lex opportunæ nauigationis tempus definit à Kal. Aprilis in Kal. Octobres, quia æstatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur. æstate igitur suscipi annonam & subuehi oportet, hieme non item, nisi ventis valdè secundis. l. vlt. §. de nauicul.

IIII. IMPPP. VALENTIN. THEOD. ET ARC. AAA. TATIANO PP. Pro iis quæ semel à collatoribus illata naufragiis perierūt, nolumus nobis aliquam cum possessoribus (siue senatores, siue priuati sint) esse communionem, vel aliquid periculi ad eos redundare. DAT. XV. KAL. AVGVS. CP. TATIANO ET SYMMACHO COSS.

Vt periculum naufragij fiscus solus agnoscat non possessores, qui semel suo munere functi sunt annona collata, & in nauem imposita.

V. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. NAVICVLARIIS PER AFRICAM. De submersis nauibus decernimus, vt leuato velo istæ causæ cognoscantur. & si quisquã de talibus negotiis aliquid accepisse detegitur, iudex apud quæ constiterit, his conquerentibus, qui nudantur, pro qualitatibus personarū multandi, remouendi, proscribendi habeat potestatem.

Si verò caufarum talium cognitores libelli datione, vel plenaria interpellatione commoniti, intra biennium has caufas audire neglexerint, & hoc fuerit tempus elapsum: præiudicium noceat eatenus cognitori, vt nauiculario propter vitium iudicis absoluto, mediam oneris eius partem, propter cuius probandam amiffionem legitimo duntaxat tempore cognitio petebatur, iudex cogatur inferre, refiduam verò officium eius exfoluat. DAT. XVI. KAL. APR. RAV. HONORIO IX. ET THEODOSIO V. AA. COSS.

Hoc primùm lege cauetur, vt de naufragio leuato velo cognofcatur. Lampridius in Alexandro dixit patente velo, id est, aperta fore. Prætendebantur foribus vela. August. 1. Confel. *Vela pendent in liminibus grammaticarum scholarum.* In Comædia Querulo, *Isti sunt qui in fanis & facellis obseruāt vela.* Tum vt iudex eos coërceat qui ex naufragio quid deripuerint, pro personarum qualitatibus, inquit, vt l. 4. §. pen. D. de inc. rui. nauif. Deinde vt quæstio de naufragio intra biennium finiat. quòd si per iudicem steterit quominus finem intra biennium accipiat, vt à nauiculario periculum transferatur ad iudicem & officium eius ex partibus æquis. Ait, *vel plenaria, malim, planaria,* vt in l. 4. §. de dilat. Hoc autem est, si per libellum vel de plano interpellati iudices intra biennium de naufragio non cognouerint. Sic planarij conflictus apud Ammia. Marcellin. lib 19. Ait, *Propter vitium iudicis,* id est, præscriptione biennij.

VI. IIDEM AA. ANTHEMIO PP. Super naufragiorum, quæ contigerint, casibus vsitato more habita quæstione, si quis calculus modiationis dicatur tempestate maris deperiisse: sub tuæ sedis auditione nequaquam feratur acceptus, sed hæc dispendij iactura in omne nauclerorum cõcilium pro rata scilicet contingentis muneris deferatur. DAT. XIII. KAL. FEB. HONOR. VIII. ET THEOD. III. AA. COSS.

Coniuncta l. 4. §. de nauicul. intelligitur hanc legem pertinere ad nauicularios Oriëris, vt si eorum culpa, nauigandi oportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit, periculum ad omne nauiculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fisco, non ad collatores. Ait, *Si quis calculus modiationis,* id est, si qui modij frumenti. sic dicitur modiatio & hoc loco, & l. 1. §. de annon. ciu. & aliis multis, vt ponderatio in l. si olei. §. de locato. Cassiodorus lib. 4. *Modiationem tritici quam sub hac sorte periisse probauerint, prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari.* qui locus maximè pertinet ad hanc legem, vt intelligatur, quod naufragio perit sine nauicularij culpa à fisco accepto ferri, nec nauicularij periculo cedere. Malè quidam modiationem pensitationem esse frumenti. Rursus malè hanc pensitationem esse quinquagesimam ex l. 9. §. de suscept. cum sit modiatio, mensura: quinquagesima illa, *ἑπίμετρον.* Malè alij modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia, *ἕνα πλὴν χολιάδα τῷ μολισμῷ ἑξουσίαν πενήκοντα,* quæ manifestò nauem capacem modiorum mille, æstimat aureis l.

De metallariis & metallis, & procuratoribus metallorum.

TIT. VII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD CRESSONIVM COM. METALLORVM. Perpenfa deliberatione duximus fanciendum, vt quicumq; metallorum exercitiũ vellet affluere, is labore proprio & sibi & reipub. cõmoda comparet. Itaq; si qui spontè cõfluxerint, eos laudabilitas tua octonos scrupulos in balluca, quæ Græcè *ἑξασαμμιοσ* appellatur, cogat exsoluere. quidquid autè amplius colligere potuerint, fisco potissimũ distrahant, à quo cõpetentia ex largitionibus nostris pretia suscipiant.

DAT.

A DAT. IIII. ID. DEC. PARISIIS, VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Scripta est ad Comitem metallorum, quem fuisse in Illyrico Notitia Romani imperij declarat. Sub eo erant procuratores metallorum, de quibus in l. 4. nam quæ in ea recensentur prouinciæ, Illyrici sunt prouinciæ. vnde apparet frequens in Illyrico metallorum fuisse commercium, quod & l. 7. & 8. C. Th. eod. tit. indicant. Constituitur autem hac lege, vt liber cuilibet effodiendi auri pateat aditus, ita tamen si fisco inferat octo scriptulos in balluca, & reliquum quod collegerit fisco potissimum distrahatur. Balluca est χρυσάμιμος, vt Tribonianus exposuit, quæ nuper effossa est è terra. Sic & ad 2. Græci **B** 56 βασιλικῶν iit. ii Η Σωτέλεια τῆς χρυσάμιμος διδάστω, &c. Pollux, πλὴ χρυσίδα λάμιμον vocat. Veteres glossæ, Balluca, ἀχώνευτος γῆ, ἢ χρυσώδης. & alio loco, γῆδιν χρυσοῦ ἀχαθάεισι. Opponitur huic legi l. 2. & 3. & 5. quod earum explicatio, quam apposui singulis expedit. Ait, *Octonos*. Sic accipio octonos, vt in l. 5. *Septenos*, in singulos auri legulos, non cū Accursio, in singulas vncias.

II. IIDEM AA. AD GERMANIANVM C. S. L. Ob metallicum canonem, in quo propria cōsuetudo retinenda est, quatuordecim vncias ballucæ pro singulis libris constat inferri. DAT. VI. ID. IANVA. ROMÆ, LVPICINO ET IOVIANO COSS.

C Inscriptio & subscriptio indicat huic esse coniungendam l. 5. §. de suscept. quæ est de libra obryzæ. Hæc autem de libra ballucæ. Obryzæ XII. vnciis constat, Ballucæ XIII. Metallicus canon non definitur hac lege, qui pro locorum consuetudine diuersus est, alius puta in Macedonia & Dacia diocæsisibus, de quo l. i. alius in Pontica & Asiana, de quo l. 5. Sed quot vnciis libra ballucæ æstimetur, hoc tantum hac lege definitur. Cur verò pluris quàm obryzæ, Græci explicant adiicientes, ἐπειδὴ πολλὴ μείωσιν ἔχει.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. FLOROPP. Cuncti qui per priuatorum loca saxorū **D** venam laboriosis effusionibus persequuntur, decimas fisco, decimas etiam domino repræsentent, cetero modo propriis suis desideriis vindicando. DAT. IIII. KAL. SEPT. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

L. 1. & 2. sunt de auri metallo. Hæc est de lapidis siue marmoris metallo, quod eruitur è priuatorum locis, hac lege, vt decima fisco, decima locorum domino præstetur, reliquum sibi habeat fossor *κατὰ κόπον*. quod etiam confirmat l. xi. C. Th. eod. tit.

IIII. IIDEM AAA. EVSINIO PP. Cùm procuratores metallorum intra Macedoniam, Daciam mediterraneam, Mœsiam, seu Dardaniā, soliti ex curialibus ordinari, per quos sollempnis profligatur exactio, **E** simulato hostili metu, huic se necessitati subtraxerint, ad implendum munus retrahantur, & nulli deinceps licentia laxetur, prius indebitas expetere dignitates, quàm subeūdā procurationem fideli solertique exactione compleuerint.

Canon metallicus periculo curialium exigitur in Illyrico. pertinet namque ad eos creatio procuratoris metallorū, qui obtentu hostilis metus vel indeptæ dignitatis huic se muneri subtrahere nullo modo potest. Macedonia, quā memorat, diocæsis est vna Illyrici. Altera est Dacia, in qua sunt prouinciæ quinque, Dacia mediterranea, Dacia ripensis, Mœsia prima, Dardania, Præualitana & pars Macedonia salutaris. Sed tres tantum quæ metalla proferant. **F**

V. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCAD. AAA. ROMVLO COM. S. L. Per annos singulos septeni per hominem

scrupuli largitionibus inferantur ab aurilegulis, non solum in Pontica diœ- A
cesi, verum etiam in Asiana. DAT. XI. KAL. MART. GP. ARCA-
DIO A. II. ET RVFINO COSS.

L. 1. pertinet ad Illyrici diœcesim: hæc verò ad Ponticam & Asianam, vt diximus in
l. 2. Diuersus est canon pro diuersitate diœcesum.

VI. IIDEM AAA. PATERNO. Quosdam operta humo esse
saxa dicentes id agere cognouimus, vt de fossis in altum cuniculis, alienarum
ædium fundamenta labefactent. Qua de re si quando huiusmodi marmora
sub ædificiis latere dicantur, perquirendi eadem copia denegetur. DAT. B
XVII. KAL. APR. CP. THEOD. A. III. ET ABUNDANT. COSS.

Licet in alieno loco marmor effodere, domino loci præstito solatio. l. 3. §. non tamen
sub ædificiis, vt hac lege constituitur, ne fortè actis cuniculis cadant.

VII. IMP. THEODOSIVS A. MAXIMINO COM. S. L. Me-
tallarij siue metallariæ, qui quæue ea regione deserta, ex qua videntur oriun-
di vel oriundæ, ad externa migrauerint: indubitanter sine vlla temporis præ-
scriptione ad propriæ originis stirpem larémque vnà cum sua sobole reuo-
centur, etiam si quos domus nostræ & secreta retineant. Sciant autem nullum C
exinde præiudicium fisco esse generandum, etiam si quis ex his, quem me-
tallicum esse constiterit, priuatis censibus suum nomen indiderit. DAT.
V. ID. IUL. CP. VICTORE V. C. COS.

Alij sunt sponte sua metallarij vt l. 1. §. Alij condicione, qua præscriptione temporis
non liberantur, nisi fortè, vt cenfeo, annorum XL. ex l. 4. §. de præscript. xxx. anno. à qua
soli curiales excepti sunt, non alij condicionarij. Et pertinet ad fiscum, ei que restituun-
tur cum sua progenie, etiam si priuatorum facti sint adscriptitij coloni. Ait, Et secreta.]
Lauras intelligit, vt in l. 26. §. de decur.

*De murilegulis, & gyneciariis, & procuratoribus gyneci, & de mo-
netariis, & bastagariis.* TIT. VIII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD BITHYNOS. Monetarios
in sua semper condicione durare oportet, nec dignitatis cuiuscunque priui-
legio ab huiusmodi condicione liberari. DAT. XII. KAL. AVGVS.
GALLICANO ET BASSO COSS.

Monetarij sunt qui monetam cudunt, *χαράκται*. Falsi monetarij *ψευδοχαράκται*. l. 8. C.
Th. de fal. mon. Suda. *χαρὰν ἰσὺ εἰώθασιν λέγειν τὸ ψευδοχαράκτας τὸ ψευδοπλοῦτας.* & alio loco,
ψευδοχαράκτης, ἀφροφύς. Hesychius. *μοητάειος τὸ κέρμα ἐργαζόμενος.* Hi imperante Au-
reliano vitata moneta, & procuratore siue rationali monetarum Felicissimo interfe-
cto, aduersus Imperatorem sese extulerunt. quod Vopiscus, Victor, Eutropius, Suda
scribunt. Est verò eorum condicio certa, quam dignitate mutare non possunt, quia nec
patet eis aditus ad honores. l. 6. §. de dignit.

II. IDEM A. AD FELICEM. Procuratores rei priuatæ, & ba-
phij, & gynecij, per quos & priuata nostra substãtia tenuatur, & species gy-
neciis confectæ corrumpuntur, in baphiis etiam admista temeratio vim ad-
ducit inquinatæ alluionis, suffragiis abstineant, per quæ memoratas admi- F
nistraciones adipiscuntur: vel si contra hoc fecerint, gladio feriantur.

Sic restitui hanc constitutionem partim ex libris manuscriptis, partim ex libris βασι-
λικῶν

- A** λαῶν, in quibus ita est: *Ἐπειδὴ οἱ χαθολικοὶ τῶν ἡμετέρων παραγμάτων ἐπιμύου, καὶ οἱ βαφεῖς, καὶ οἱ γυναικείαιοι, quanquam non probo posteriora, maloque Baphij & Gynecij, tria namque Constitutio proponit procuratorum genera, Rci priuatę, per quos inquit, priuata nostra substantia tenuatur: Gynecij, per quos species Gyneciis confectę corrumpuntur. Species, id est, vestes vt in l. 4. j. tit. seq. l. vlt. j. de mil. ves. Baphij, per quos Baphiis admista temeratio vim adducit inquinatę alluuiouis. Et hos omnes censet suffragiis, id est, pretio vel patrocínio non esse creandos. rectę. pecunia namque comparata administratio vix vnquam sordibus caret. Idem de Bapheis & Gyneciariis dici non potest, quorum nulla est administratio, sed cōdicio vel seruitus publica. Constantinus apud Eusebium lib. II. ὡσεὶ καὶ ἡ γυναικείοις, ἢ λιναφίοις ἐμβληθέντες ἀπηνήτε, καὶ ἀθλιον ὑπομύσιν κόπτον, ἢ οἱ γίνεται νομίζεσθαι τοῦ ταμείου. Gyneciarij additi sunt contexendis conficiendisque vestibus imperialibus & ministeriorum imperialium, βαφεῖς tingendę purpurę imperatorum proprię. De procuratore Baphij idem Eusebius lib. 7. c. 32. καὶ πμῆσαι γὰρ ἐπιτροπή τῆς καὶ τύρον ἀλλοργου βαφῆς.*

III. IMPP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD GERMANVM CONSVLAREM. Ingenuę mulieres quę se gyneciariis sociauerunt, si conuentę denunciatione solemni, splendorem generis cōtuberniorum vilitati p̄ferre voluerint: suorum maritorum condicione teneantur.

DAT. IIII. KAL. IVL. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA: COSS.

Exemplo s. c. Claudiani si ingenuę, quę se ad Gyneciarium applicauit, denunciauerit fiscus vt ea coniunctioe absteat, nec paruerit, Gyneciaria efficitur. Senatusconf. Claudiani vestigium certissimum est in l. Lucius. 2. D. de pos.

IIII. IIDEM AA. AD AVXONIVM PP. Quod ad p̄sens remedium pertinet, quintum animal bastagariis pro reparatione p̄beatur.

DAT. IDIB. DEC. MARCIANOP. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS

Bastagarij seruiunt vecturę rerum ad sacrum ærarium pertinentium, quam propriis iumentis faciunt excepta parte quinta, quę de fisco reparatur. Sic. l. 7. j. de cur. pub. quartam partem veredorum reparari ait.

V. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD FILEMATIVM COM. S. L. Qui aliquem ex familiis gynecij in latebris habere comperiti sunt, quinque librarum auri damno subiiciantur. DAT. XII. KAL. SEPT. CILICIE MODESTO ET ARINTHEO COSS.

E Occultator Gyneciarij multatur auri libris quinque.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD EVCHERIVM. Qui textrini nostri m̄cipia occultatione cœlauerit, ternis libris auri pro singulorum hominum suppressione plectetur. PP. KARTHAG. IIL KAL. MAR. POST CONSVLATVM AVXONII ET OLIBRI.

Occultator textrinę depurati serui multatur auri libris tribus. hæc derogat superiori. vel illa potius de vestiario, hæc de linifce.

F VII. IIDEM AAA. AD HESPERIVM PP. Edicimus ne qua mulier splendidioris gradus monetarij adherens consortio, decus natiuę libertatis amittat. Quod si quam ab hac p̄ceptione statutum nostrę peren-

nitatis abduxerit: ea vel legitima admonita conuentione discedat, vel si cō- A
plexui monetarij putauerit inhærendum, non ambigat se sibi & liberis præ-
iudicaturam, & eius condicioni esse neſtendam. Si qua verò originaria ſeu
colonaria poſſeſſionis alienæ ignaro domino, ſeu ſciente, monetario aſſo-
ciabitur: hi conuenti mox iuri agrorū debitas perſonas retrahere feſtinent,
vel de cetero ſciant repetendi facultatem ſilentij ſui conuiuentia perdidiffe.
Sed vt monetario nullam extraneam neſti volumus: ita & ex monetario
patre ſuſceptas prohibemus extraneis copulari. DAT. PRI. ID. MAR.
AQVIL. POST CONSVLATVM AVXONII ET OLYBRI. B

Tria hoc edicto conſtituuntur. Primum ne ingenua copuletur monetario, & quæ ſe
illi copulauerit, ſi poſt fiſci denuntiationem in ea coniunctione perſeuerauerit, vt mo-
netaria fiat cum ſua ſobole. quod & de ea quæ ſe iunxit gyneciario conſtitutum eſt l.
3. Tum vt adſcriptitiæ colonæ iunctæ monetariis, monetariæ fiant, niſi domini earum
admoniti eas quamprimùm reuocauerint. Deinde vt monetariorum filiæ non copu-
lentur ingenuis. copulatæ retrahentur, vt arbitror, cum ſobole.

VIII. IDEM AAA. TRIFOLIO COM. S. L. Æternam fi-
ximus legem, ne vnquam baſtagariis militiam ſuam deſerere liceat, vel aliã, C
antequam eam impleuerint, ſubreptiua impetratione tentare. DAT. IX.
KALEN. AVG. HERACLIÆ RICOMERE ET CLEARCHO
COSS.

Ne baſtagarij dent nomen militiæ armatæ antequàm baſtagæ munus impleuerint.

IX. IDEM AAA. AD PRINCIPIVM PP. Si quis nauiculam
functioni muricis & legendis conchyliis deputatam auſus fuerit uſurpare:
duarum librarum auri illatione teneatur. DAT. VI. KALEN. OCT.
AQVIL. AVG. ET BAVTONE COSS. D

Duabus libris auri multari eum qui nauiculam lectioni conchyliorum deputatam
uſurpauerit. Conchyliorū varia ſunt nomina, purpura, murex, buccinum, cerix, ὑὸς πορ-
φύρας vt Archippus ait, quorum ſanguine inficiuntur lanæ ſacris uſibus deputatæ. Lo-
quor vt noſtri auctores, ſacris, diuis, diuinis: Sentio vt Socrates Chriſtianus, qui Impe-
ratores θειοπάτας & δεαπότας vocari non tulit æquo animo: vt Tiberius qui occupationes
ſuas non eſt paſſus vocari ſacras.

X. IMPPP. ARCADIVS HONORIVS ET THEODOSIVS
AAA. FILOMETORI COM. S. L. Lotas in poſterū ſericoblattæ &
metaxæ huiuſmodi ſpecies inferri præcipimus, viginti librarum auri con- E
demnatione propoſita his, qui ſerinium canonum tractant, prioribus etiam
cuiuſcunque officij, ſi ſtatuta cœleſtia à quopiam paſſi fuerint temerari.
DAT. V. KAL. IVL. CP. ARCAD. A. VI. ET PROBO COSS.

Metaxam lini dixit Lucilius apud Feſtum, quo modo etiam Vaſcones Pyrenæi lo-
quantur: At de ſerico dicitur frequentius. Moſchopulus, σὴρ ὁ σκώληξ ὁ πῦν μετὰ ζανέρ-
γαζόμορος ἀφ' ἧσ σπειχῆ ἰμάτια τὰ μετὰ ζώα. Zonaras in Nicena. 2. Ὁ μετὰ ζην ἐσθῆτας πι-
ποικιλιδίας, αὐταὶ γὰρ αἱ σπειχῆ. quod & alij auctores comprobant multi. ſed error in eo
eſt, quòd ſericum quoduis eo nomine plerique ſignificari putant. Rude eſt ſericum F
& αὐτόφως nondum neque tinctum neque in fila diductum, & ideo ſeparatur à nema-
te ſerico l. vi. D. de public. & hoc loco à ſericoblatta, id eſt, à ſerico in purpureum co-
lorem conuerſo. Has autem ſpecies elotas, mundas & puras ſacris largitionibus inferri
ad veſtes

A ad vestes principi conficiendas hac lege præcipitur, multa proposita canonicariis & primoribus officiorum. Blatta purpura est. l. i. §. quæ res vxn. non pos. *Purpureæ*, inquit, *quæ blatta vel oxiblatta atque ianthina dicitur.*

XI. IMP. THEOD. A. ET VALENTINIANVS CÆS. MAXIMINO COM. S. L. Murileguli qui relicto atque despecto propriæ condicionis officio, vetitis se infulis dignitatum, & cingulis penitus denegatis munisse dicuntur: ad propriæ artis & originis vincula reuocentur. ab illis autem qui rebus eorum videntur inhiasse, quos in sua origine per
B manere, & solemnibus ministeriis inseruire manifestum est: omnia quęcunque constiterit ex quocunque titulo possessa, antiquis possessoribus restituantur. Quòd si alienigenæ detentatores oneribus condicionis extraneæ maluerint subiacere, quàm restituere facultates: & futura deinceps agnoscant munia sibi esse subeunda, & de præterito, si qua ipsis possidentibus reliqua colliguntur, à semetipsis sciant sine aliqua excusatione soluenda. DAT. XVII. KAL. NOV. CP. VICTORE COS.

C Murileguli siue conchylioleguli sunt conchyliorum piscatores, huius muneris additi originis & condicionis iure, ad eò vt non possint ad dignitatem vllam vel militiam aspirare: vel si ad eam aspirauerint, reuocantur, redditis bonis si qua eiusdem originis & condicionis homines aliquo titulo possideant. Quòd si ea exteri possideant, malintque eidem se conditioni subiicere, quàm ea bona restituere, audientur, ita vt in futurum sint murileguli, & in præteritum reliqua publici canonis fisco persoluant.

XII. IDEM A. ET CÆS. MAXIMINO COM. S. L. Hi qui ex filiabus murilegulorum & alienæ originis patribus sunt vel fuerint procreati, iura maternæ condicionis agnoscant. DAT. VIII. KAL. IUN. THEOD. A. XI. ET VALENTINIANO CÆS. COSS.

D Vt qui ex monetaria & ingenuo nascitur matris condicionem sequitur. l. 7. §. ita qui ex murilegula & ingenuo, non tamen qui ex murilegula & curiali. No. 38.

XIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. ACACIO COM. S. L. Si quis ex corpore gyneciariorum, vel linteariorum, vel linifariorum, monetariorum, vel murilegulorum, vel aliorum similium ad diuinas largitiones nexu sanguinis pertinentium, voluerit post hac de suo collegio liberari: non quoscūque, nec facillè in locum proprium, E freti dextræ triumphalis absolute, substituant: sed eos quos omnibus idoneos modis sub ipsis quodammodo amplissime tuæ sedis obtutibus adprobauerint. Ita tamen vt is qui ab huiusmodi condicione iuxta formam cœlitus datam beneficio principali fuerit absolutus, vniuersi sui generis profapiam in functione memorati corporis permanentem, cum omnibus eius qui absoluitur, rebus obnoxiam largitionibus sacris futuram esse, non dubitet. DAT. VII. KAL. MAR. CP. DD. NN. THEOD. XII. ET VALENTINIANO II. AA. COSS.

F Miror Alciatum scripsisse monetarios in hoc titulo non esse qui monetam cuderent, nihil enim cutores monetæ ad hunc tit. pertinere, quasi scilicet titulus sit de vestium sacrarum duntaxat confectoribus, & tinctoribus. quod est falsum. nam & de battagariis est, quos perperam ille eadem ratione ad baphia cõdemnat. Qui & hanc legem &

Notitiam imperij Romani legerat, intelligere debebat murilegulos, monetarios, bapheos, gyneciarios, bastagarios, thesaurēses, licet diuersæ functionis, ad sacras largitiones pertinuisse, & sub dispositione Comitum largitionum fuisse, idcirco coniunctim sub eodem titulo proponi, idcirco & sacras largitiones thesauros dici, & ornamentum & vestiarium, vt lib. x. retulimus. Multa in Alciato sunt reprehendenda, quæ, vt Platonem Aristoteles, vt ceterorum, nos tacite malumus reprehendere, quàm passim, testaque lutoque. Ait igitur hæc lex vestiariorum & ceteros qui originis suæ iure ad sacras largitiones pertinent, beneficio principis per substitutum iudicio Comitum largitionum approbatum huic conditioni parere posse, ita tamen vt & liberi eorum, & bona in eadem conditione permaneant. Lintearij sunt artifices lineæ vestis: linifarij, linifices. sic emendauit ex C. Th. & libris scriptis, cum antea malè legeretur, *Limphariorum*, & ita Græci ad legem quæ sequitur, τῶν βαφείων καὶ τῶν λινυφαείων: & paulò post etiã, *dextra triumphalis*, ex eisdem libris, vt in l. pen. C. Th. de an. ciuic. *Qui*, inquit, *triumphalis dextere nostræ confirmationem est consecutus*. quibus verbis adnotatio significatur. Eusebius 2. de vita Constantini. τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς ἔργατος ὑποσημείωσις.

XIIII. IDEM AA. * COM. S. L. Priuatæ vel linteæ vestis magistri, thesaurorum præpositi, vel baphiorum ac textrinorum procuratores, ceterique quibus huiusmodi sollicitudo committitur, non ante ad rem sacri ærarij procurandam permittantur accedere, quàm satisfactionibus dignis eorum administratio roboretur: scituri ne prosecutorias quidē sacras posthac sibi postulant.

In Notia Orientis sub Comite sacrarum largitionum ponuntur magistri lineæ vestis magistri priuatæ, quod huius legis scripturam valdè confirmat, id est, procuratores siue Catholici, vt Græci vertunt, & præpositi thesaurorum & baphiorum, ac linificiorum procuratores, qui omnes rem sacri ærarij, id est, sacrarum largitionum procurant. Hos iam traditum est §. l. 2. suffragiis non esse promouendos. Additur hac lege, nec nisi datis idoneis fideiussoribus, rem sacri ærarij saluam fore, & quominus ita satisfacti frustra eos petere sacras prosecutorias, quibus scilicet laudentur & approbentur, vt l. 7. C. Th. de priuileg. qui in sac. pal. Apparet autem ex hac lege, & l. 2. non debuisse huic titulo ad iici, & procuratoribus Gynecij, quod etsi habeant Basilici, Codex Theodosij non habuit, cum & de procuratoribus rei priuatæ, & de procuratoribus baphiorum ac linificiorum in eis agatur. Ait, *Satisfactionibus dignis*, id est, idoneis. sic Plutarchus βεβαιωτικῶν ἄξιον.

XV. IDEM AA. VALERIO COM. S. L. Qui aut patre conchylilegulo geniti probabuntur aut matre, memoratæ adscriptioni obnoxios se esse non ambigent. DAT. X. KAL. APR. CP. HIERIO ET ARDABVRE COSS.

Ex alterutro parente murilegulo natus deterioris parētis conditionē sequitur. quod & de nato ex alterutro peregrino lege Mensia similiter cautum fuisse Vlp. in titulis auctor est. Sequitur synopsis vltimæ legis.

XVI. Μηδείς ὡς ἔτυχεν τοῖς δημοσίοις σωματείοις ἐγγραφείσθω, εἰ μὴ καὶ τὸ ἀναγκασθόν, καὶ ἐκ γέλοις ὧν τοῖς τε καὶ ἡλικίας, καὶ τῆς ἰσχύος ἔστιν ἐπιτήδειος, καὶ ἀξίως γινόμενης ἑπὶ τῷ τῶν ἔργων τῆς ἐπαρχίας, καὶ καταπιεσθῆναι τῶν σωματείων ὅτι ἐπιτήδειός ἐστι, καὶ τὰ παρατόμια εἰς ἡμᾶς ἀναφερείσθω, ὡς ἡμᾶς πάλιν ἐπικυράσαι. καὶ θεῶν συλλαβῶν τῶν ἐν φορολογίᾳ λαμβανῶν σῶν, εἰ δὲ τῶν βαβῶν αὐτὰ πῶς ἔτε τῶν ἀμυθίας λήψεται τὰς ἐντεῦθεν, ἔτε κοινωνήσῃ τῶν σωματείων ἀλλὰ βεστανιστοῖς ἐξορισθεῖσαι διὸ καὶ ἐκ τῆς ἐπαρχίας, καὶ πᾶς δὲ (μεργήσας τοῖς αὐτοῖς ἐπιπέμοις ὑποκείσεται, καὶ μάλιστα ὁ φορολόγος. Ne quis, vt fit publicis corporibus, adscribatur nisi urgente necessitate, vel nisi sit ex eo genere & tā arte quàm ætate habilis atque idoneus actis apud præsidem prouinciæ factis, & esse illum idoneum corpore deponente, rursusque gestis ad nos delatis, vt confirmentur

A mētur diuino oraculo nostro vice probatoriæ. Qui verò hæc nõ seruauerit, neque solatia inde vlla percipiet, nec vllum cum collegib commercium habebit, sed grauissimè coërcitus exilio perpetuo damnabitur extra prouinciam. eisdem pœnis subiicitur qui ei opẽ tulerit hac in re, & maximè præpositus.

Lex 2. & 14. sunt de procuratorib. creandis. Hæc de ipsis Gynecariis, vel monetariis, vel murilegulis vel aliis, vt ne in ea corpora cõscribantur sine sacra probatoria, quæ & in aliis plerisq; exigitur. l. probatorias. j. de diu. off. & edicto. Iustinia. 8 & 13. Solatia indicat eos habuisse de fisco, id est, annonas, & non tãtũm puniri eos qui sine probatoria eis se collegiis immiscuerint, sed & suffragatores, & maximè præpositos. alij sunt præpositi gyneciis. l. 5. §. ad leg. Iul. repe. qui aliàs procuratores dicuntur: alij thesauris. l. 14. §. & baphis. l. 3. C. Th. de ind. deb. alij gregibus & stabulis, alij bastagis, alij barbaricariis siue argentariis, vt Notitia docet, quæ omnia ad sacrum vel priuatum ararium pertinebant.

De vestibus holoueris & auratis, & de tinctiõne sacri muricis. TIT. IX.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. ARCHELAO COM. S. L. Auratas ac sericas paragaudas auro intextas viriles priuatis vsibus contexere conficereque prohibemus, & à gyneciariis tantũm nostris fieri præcipimus. DAT. V. NON. IUL. NEBIODVM I. ACC. XV. KAL. AVG. MAR. VALENTINIANO NP. ET VICTORE COSS.

Interdicit priuatis hominibus vsu paragaudarum, & ex si quæramus quales sint, lex docet satis, auratæ nimirum vel sericæ auro intextæ phrygio siue barbarico opere, quod etiam ex Vopisco intelligere licet in Aureliano, qui alias monolores, alias dilores, alias trilores & pentelores facit pro numero intextorum filorum aureorum, quæ videntur lora appellasse, vel intexturam ipsam potius, vt non malè in donatione Constantini ad Syluestrum, lorum vetus interpret phrygium reddiderit. Nicetas, βλατία διβόλαι καὶ τριβόλαι νήματα χρυσοῦφι. Mulieribus earum vsu non interdicitur. & ideo D ait *viriles*, & in l. seq. *vir*, & in l. 4. *virilia*, non seruata scriptura Codicis Theodosiani, quoniam Iustinianus eas matronis indulgebat.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIAN. ET THEODOSIVS AAA. FLORO PP. Nemo vir auratas habeat, aut in tunicis, aut in lineis, paragaudas: nisi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale ministerium cõcessum est, non enim leui animaduersione plectetur quisquis vetito se & indebito non abdicauerit indumento. DAT. III. KAL. APR. CP: ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

E Idem repetitur hac lege, ne viri vtantur paragaudis vel in tunicis vel in lineis. Linearum est frequens vsus in Oriente propter feruorem æstus. Sed interdicitur hac lege & tunicis & lineis paragaudis. Lex superior à gyneciariis tãtũm eas confici permittit. Hæc quoque, quod tantumdem valet, vsu earum Imperatoris tãtũm ministeriis concedit.

III. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA.* Vellera adulterino colore fucata in speciem sacri muricis tingere non sinimus, nec tinctum cum Rhodino prius serico alio postea colore fucari: cùm de albo, omnium colorum tingendi copia non negetur. nam capitalem pœnam illicita tentantes suscipiant.

F Vetat vellera adulterino colore tincta rursus murice tingi ad conficiendam speciem siue vestem principalem. Vetat tinctum prius sericum Rhodino colore, cui nomen à rosa principe florum, alio postea inquinari licere, crudum natiumque vellus quolibet colore inficere. Pro serico, lego, *sericum* ex tribus libris manuscriptis. Crustas vocarunt

quibus alio admistus color puri rubor muricis inardescit. l. ii. C. Th. de scænicis. Fucare est tingere & colorare. l. i. §. quæ res vendi non poss. l. vi. C. Th. de murileg.

III. IMP. THEODOSIVS A. MAXIMINO C. S. L. Temperent vniuersi, cuiuscunque sint sexus, dignitatis, artis, professionis, & generis, ab huiusmodi speciei possessione, quæ soli principi eiusque domui dedicatur. nec pallia tunicasque domi quis sericas contextat aut faciat, quæ tincta conchylio nullius alterius permissione contexta sint, proferantur ex ædibus, tradanturque tunice aut pallia ex omni parte texture cruore infecta conchylij. nulla stamina subtexantur tincta conchylio, nec eiusdem infectionis arguto pectine solidanda fila decurrant. reddenda arario holouera vestimenta virilia protinus offerantur. nec est ut quisquam de abiurato pretio conqueratur, quia sufficit calcate legis impunitas. ne quis verò nunc huiusmodi suppressione in laqueos nouæ constitutionis incurrat. alioquin ad similitudinem læsæ maiestatis periculum sustinebit. DAT. XVII. KAL. FEB. CP. VICTORE V. C. COS.

Interdicit tam mulieribus quàm viris vsu vestium sericarum purpurearum. fuit etiã antè purpuræ tinctura atq; commercium priuatis interdictum. l. i. §. quæ res vendi non poss. & à Nerone ut Suetonius scribit cap. xxxii. Crustis non interdicit, quibus est purpureo alio admistus color, quas in vsu sacre domus fieri vetuit. l. 3. Prætextis videtur interdicit, quæ nominatim permittuntur Nou. Leonis lxxx. At viris etiã interdicit holoueras vestes, id est, holosericas. quod & Tacitum fecisse Vopiscus scribit. Serica veteres dixere βήροις, ut nunc Galli, *Verours*. Zonaras & Balsamon in xii. can. Gangrensi βήροις interpretatur esse σερικὰ ὑφάσματα. & idem Balsamon, ad formulam imaginariæ donationis Constantini, Pontificem illum uti veris vestimentis & vero selochalino. Vopiscus in Carino: *Donati ab Atrebatibus birri petiti, Donati birri Canusini*. fortè pro *beri*, siue *biri*, ut Trebellius veri lumen. Hieronymus 2. aduersus Iouinianum. *Nunc lineis & sericis vestibus & Atrebatum ac Laodiceæ indumentis ornatus incedis*. Subsericis vestibus non interdicit. sed neque holoueras siue holosericas matronis inuidet, sicut nec auratas vel auro intextas paragaudas. l. i. & 2. §. quæ pluris non sunt quàm holouere. Libra enim auri tunc libra serici erat, ut Vopiscus scribit in Aureliano. & in lege Rhodia, ὁλοσερικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ. Ornatus & cultus, mulierum proprius est non virorum, & idè ornamentorum vsu non eadem lege coërcentur qua viri. Purpuræ tamen, quæ serico pretiosior semper fuit, vsu utrisque pariter interdicitur. Id non est omittendum hac lege caueri, ut priuati purpuram quam habent, sacris thesauris reddant minimè recepto pretio, & ut in posterum si habuerint lege maiestatis teneantur. Ait, *arguto pectine*, Lucas Penna errorũ & ineptiarum amaxarius ingens, hoc loco appositè imitationem Virgilij norat, *Arguto coniunx percurrit pectine telas*.

V. IMP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. APOLLONIO COM. S. L. Purpuræ nundinas, licet innumeris sint constitutionibus prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus. Et idè septimum de scrinio exceptorum, sextum de scrinio canonum, quintum de scrinio tabulariorum, ad baphia Phœnices per certum tempus mitti præcipimus: ut omnis fraus eorum prohibeatur solertia timentium, ne quæsitis lógo sudore stipendiis careant, etiam viginti librarum auri condemnatione proposita. DAT. VIII. ID. MART. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Pertinet hæc lex ad baphia Phœnices, à quibus Synesio ἐὶ βασιλείας, φοινικοβαφίς χρώς, in quibus clam priuatis vsibus & fiscalibus pariter purpura tingebatur, & consti-

A constituitur ob eam rem vt quotannis ad ea mittatur ex scrinio exceptorum septimus, ex scrinio canonum sextus, ex scrinio tabulariorum quintus, quorum interuentu fraudes huiusmodi submoueantur. De his scriniis ceterisque largitionum dicitur in l. 7. de pal. sacr. larg. Addidit Haloander, *quartum de scrinio vestiariorum*, quod veteribus libris abest, non deest.

De fabricensibus.

TIT. X.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. TATIANO PP. Omnibus fabricensibus non pecunias pro speciebus, sed ipsas species sine dilatione inferri præcipimus, vt venę nobilis, & quę facillè deducatur ignibus, seu liquefcant ferri materies præbeatur, quò promptius adempta fraudibus facultate, commodo publico consulatur. DAT. XV. KAL. NOV. THEODOSIO A. II. ET CYNEGIO COSS.

C Fabricensium fuit certum corpus qui in publicis fabricis faciebant arma, hastas, sagittas, loricas, arcus, spatas, ballistas, scuta, clipeos: deputati etiam dicebantur. l. ult. §. de seru. fugit. Nou. 85. Statuti à Iuliano in eadem Nouella. His hæc lex puram ferri speciem fabricandi causa præstari iubet non adærari, ne ea pecunia sibi fortè vietum vitiatumque ferrum comparent. Ait, *vena nobilis*, vt Cassiodorus. *Seculis suis producit nobilis vena primarios*. Græci, ἀπαλὸν καὶ καθαρὸν εὐχερῶς λυόμενον τῷ πυρὶ καὶ χειρίζομενον.

II. IIDEM AAA. RVFINO MAGISTRO OFFICIORVM. Primicerium fabricæ post biennium nõ solùm vacatione, verumetiam honore donari præcipimus: ita vt inter protectores eiusdem fabricæ post biennium adoraturus æternitatem nostram, suo quisque tempore dirigatur. DAT. VIII. ID. MART. VALENTINIANO A. IIII. ET NEOTHERIO COSS.

D Scripta est ad magistrum officiorum. vt 3. 6. 7. quoniam sub eius dispositione fuerunt fabricæ & fabricenses, qui & primicerios habuerunt, vt collegia & corpora ferè omnia non condicionalia, non perpetuos, sed alia annales, alia triennales, hæc biennales, qui post biennium pro præmio & immunitatem adipiscebantur & honorem inter protectores quasi veterani, atque idè ius adorandæ purpuræ sacræ, qui honor maximus censebatur. Et horum si probatio exigatur, legantur quæ adnotauimus lib. XII. tit. 7. & l. 2. & tit. 2. & tit. 17. l. 1. Hæc verba, *Eiusdem fabricæ per biennium*, auctore Codice Theodosiano delenda cenfeo.

E III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. OSIO MAGISTRO OFFICIORVM. Stigmata, hoc est, nota publica fabricensium brachiis ad imitationem tyronum infligantur, vt hoc modo saltem possint latitantes agnosci, his qui eos susceperint, vel eorum liberos sine dubio fabricæ vindicandis, & qui subreptione quadam declinandi operis ad publicæ cuiuslibet sacramenta militiæ transferunt. DAT. XVIII. KAL. EN. CP. HONORIO A. IIII. ET EPTYCHIANO COSS.

F Fabricensium est militia quædam. l. 4. & 6. numeri l. 5. & Nou. 85. Dimissi fabricensium primicerij honorantur vt veterani sicut dictum est lege superiori. Recepti compunguntur notis publicis vt tyrones. Ælius Amidenus lib. 8. cap. 12. Στίγματα καλεῖται ὅτι τῆ ἀποσώπου, ἢ ἀλλὰ πινὸς μέρους τῆ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα ἔστι τῶν στρατιωτικῶν ἐν ταῖς χερσὶ. Vegetius, *Punctis signorum scribendus tyro*. & alio loco: *Victuris in cune punctis milites scripti*. Apud Gregorium 2. Epistol. fit mentio constitutionis cuiusdam Mauricij Augusti, ne

quis manu signatus ante expletam militiam ad monasteria migret, quam dicit priorem tulisse Iulianum Parabatam. & sic manu etiam signari aquarios ostendit l. pen. j. de aquæd. Additur in hac l. vt fugitiuorum fabricensium manu brachiõve signatorum, vel liberorum eorum susceptores, fabricæ vindicentur, & relicta fabrica qui ad aliam militiam obrepserint, vt fabricæ restituantur. idem si ad curiam l. 32. §. de decur.

IIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Si quis consortium fabricensium crediderit eligendum in ea vrbe, qua natus est, vel in qua domicilium collocavit: his quorum interest, conuocatis primitus acta conficiat, sese doceat non auo, non patre curiali progenitũ, nihil ordini ciuitatis debere, nulli se ciuico muneri obnoxium: atque ita demũ gestis confectis vel apud moderatorem prouinciæ, vel (si is absit) apud defensorem ciuitatis ad militiã, quam optauerit, suscipiatur. Quod si absque hac cautione quispiam ad fabricensium consortium obrepserit: sciat se ad ordinis, cui debetur, patriæque suæ munera esse deducendum: ita vt nulla eum nec temporis, nec stipendiorum prerogatiua defendat. DAT. XV. KAL. IUN. CP. HONOR. IX. ET THEOD. V. AA. COSS.

Vt ne quis fabricensium collegio cooptetur antequam publicè actis habitis apud præsidem prouinciæ vel defensorem ciuitatis docuerit se curiali condicione liberum, nullique ciuili muneri subiacere: alioquin hoc non obseruato, fabricis allectum retrahi in curiam nulla obstante præscriptione temporis, ne x l. quidem, vt ostendimus in l. 55. §. de decur.

V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AVRELIANO COM. RERVM PRIVATARVM. Iure prouisum est, fabricenses artibus propriis inseruire, vt exhaustis laboribus immorentur cũ sobole professioni, cui nati sunt. denique quod ab vno cõmittitur, id totius delinquitur periculo numeri: vt constricti nominationibus suis, sociorum actibus quandam speculam gerant, & vnus damnus ad omnium transit dispendium. vniuersi itaque veluti in corpore vnus formæ, vnus decoctionis (si ita res tulerit) respondere cogentur. DAT. PRID. NON. NOV. CP. THEODOS. A. XVI. ET FAVSTO COSS.

Pars est Nou. Theodosij de bonis fabricensium, vt exhausto labore militiæ liberi eorum eidem condicioni adstringantur: Vt vnus delictum teneat omnes, cùm & qui suscipitur in eam militiam totius corporis nominatione suscipiatur, atque ita debeant actus suos inuicem speculari & custodire. quæ res non mediocrem fisco vtilitatem adfert: Ait, vnus decoctionis, Fortè decoctioni, id est, si quid vnus eorum decoxerit & intercepterit, vt l. 12. §. de suscept. l. 9. C. Th. eod. tit. vel potius decoctionis, quasi vniuersi videantur decoxisse quod vnus decoxit, & hoc est quod ait l. vlt. §. de hered. decur. quæ huius pars altera est, fisco omnes pro intercepto respondere cogi. ex quo apparet malè quosdam hic legere, cognitionis, & rependere.

VI. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. EVFEMIO MAGISTRO OFFICIORVM. Eos qui inter fabricenses sacre fabricæ sociati sunt, vel eorum vxores, aut filios, qui itidem inter fabricenses militare dicuntur, non alibi pulsare volentibus respondere præcipimus, nisi in iudicio tuæ sublimitatis, ad cuius iurisdictionem potestatemque pertinent: nec eos post stipendiorum finem militiæ super ciuilibus muneribus vel curialibus

A bus, quibus nullo modo subiacere demonstrantur, à viris clarissimis rectoribus prouinciarum vel eorum officiis præter licitum inquietari.

Fabricensium & vxorum, filiorumque eorundem iudex est magister officiorum, de quo dicturi sumus in l. 3. §. de præpos. sac. cub. Soluti militia, quod fit expleto primiceratu, vacatione donantur, vt ait l. 2. §. quod quid sit, hæc explicat, ne ad vlla munera curialia vel ciuilia à præsidibus prouinciarum officiisve eorum deuocentur.

VII. IIDEM AAA. EVFEMIO MAGISTRO OFFICIORVM.
 Nullus fabricensium conductioni, vel administrationi vel agriculturæ alienarum rerum se posthac immiscere conetur: dominis quidem, si qui cõtra hæc statuta meæ pietatis venire ausi fuerint, res vel prædia, quæ (scientes, quòd fabricenses sunt) iisdem fabricensibus ministranda commiserint, amissionem, perpetua exilij pœna & animaduersione retinendis. Quoties sanè in translatione armorum angariæ necessariæ fuerint: sublimitas tua literas ad eminentissimam iubeat dirigi præfecturam, & numerum ei armorum, & ex quo loco transferenda sunt, indicare: vt continuò super præbendis angariis pro numero eorum, quæ transferuntur armorum, præceptione sua viros clarissimos moderatores prouinciæ conueniat, vt secundum missam à sublimitate tua notitiam naues vel angariæ confestim de publico præbeantur. Quòd si aliqua tarditas vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas in destinandis auctoritatibus amplissimæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transuectio fuerit impedita: quinquaginta libris auri tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quàm alios quorum interest, condemnari præcipimus, eamque auri quantitatem protinus exactam fisci viribus aggregari. multa præterea D triginta librarum auri proposita tam viris clarissimis, qui prouincias regunt, quàm eorum apparitoribus, si coniuuentibus his armorum transuectio tarditate aliqua fuerit præpedita.

Idem Leo qui militibus interdixit alienarum rerum conductione & procuracione. l. milites. §. de loca. eadem fabricensibus interdicit hac constitutione, quod & in militibus antea fuerat constitutum. l. si militem. §. de condic. ob cau. dat. & in fabricensibus. l. 5. C. Th. cod. tit. quos militum quasi numero fecimus. l. 3. huius tit. Putem & fideiussione interdendum pro alienarum rerum conductoribus aut procuratoribus exemplo militum. d. l. milites. & clericorum No. 123. & c. 20. Clementis. Pœna partis huius apertissima est. Subiicitur de transuectione armorum, vt fiat præstitis angariis de publico auctoritate præf. prætorio, posteaquam magistri officiorum literis numerum armorum, & locum ex quo transuectio facienda est, perdidicerit. Angariæ sunt iumentorum vel plaustrorum præstationes. Separantur hac lege à nauibus, quanquam & naues ipsæ angariari dicantur. l. pen. D. de priu. vet. Gregorius VIII. Epistol. cap. LXIII. *Naue ab omni angaria exuere festines.* Separantur & quandoque ab operis, licet & has angariarum appellatio contineat, vt dixi lib. x. tit. 24. Separantur & plaustra in l. 2. §. de quib. mun. quæ tamen non est dubium angariarum appellatione contineri, vt in formula cessionis in Oratorium collatæ apud Marculphum. *Nullas functiones vel exactiones neque caballorum paruos, aut paraueredos, aut carrarum angarias.* Huius verò partis pœna etiam apertissima est.

De veteris numismatis potestate. TIT. XI.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. GERMA-

NO PP. Solidos veterum principum veneratione formatos ita tradi ac A
 suscipi ab eumentibus & distrahētibus iubemus, vt nihil omnino refragatio-
 nis oriatur: modò vt debiti ponderis sint, & speciei probæ: scituris vniuer-
 sis qui aliter fecerint, haud leuiter in se vindicandum.

Vt in contractu emptionis & venditionis non reprobetur vultu veterum principum
 signata moneta, dummodo sit ponderis debiti & speciei probæ, id est, non adulterina,
 siue, vt Leo ait No. 52. ἀποδοῦναι τὴν μορφὴν ἔχον καὶ τὴν ὕλην ἀκίβδηλον, καὶ τὴν ὀκλιὴν
 τέλειον. Venditor qui reprobauerit lege Cornelia tenetur, auctore Paulo 5. Sententiarū.
 Arrianus ad Epictetū lib. III. τὸ τῶν Καίσαρος νόμισμα οὐκ ἔστιν ἀποδοκιμάσαι τῷ τραπέζι-
 τη, ὅδὲ τῷ λαχνοπώλῃ, ἀλλ' ἀδείξει, γέλει ὡς γέλει πρόσθαι αὐτὸν δεῖ τὸ αὐτὸ αὐτῷ πάλῳ μόνον. B
 Legatur & pragmatica sanctio Iustiniani ad petitionem Vigilij cap. De mutatione
 solidorum.

II. IIDÆM AA. ET GRATIANVS A. AD IVLIANVM PP.
 Pro imminutione, quæ in æstimatione solidi fortè tractatur, omnium quo-
 que pretia specierum decrefcere oportet.

Si venierit res xx. aureis, & ante numerationem pretij imminuta fuerit aureorum
 æstimatio, imminuetur & rei venditæ prætiū. nam xx. aureos præstādo emptor libera-
 bitur, etiam si non tanti sint solutionis tempore, quanti cōtractus. eadem est contrari- C
 orum potestas, vt Aristoteles ait. igitur si antè numerationem aucta fuerit æstimatio so-
 lidorum, augebitur & pretium rei venditæ, quod summè notandum censeo. potest esse
 vsui in mutuo, vt ostendimus in l. 59. D. de verb. obl. & in locatione & in taxatione re-
 rum siue mancipiorum legibus definita.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTIN. ET THEODO-
 SIVS AAA. ARINTHEO PP. Vniuersos auctoritas tua proposito
 edicto commoneat, obryzatorum omnium solidorum vniforme pretium
 postulare: scilicet capitali supplicio puniendo, qui vel iussa nostræ maiestatis D
 auaritiæ cæcitate contempserit, vel æternales vultus, dum fraudibus studet,
 duxerit viliores.

Idem hac lege caueri existimo quod prima, vt solidorum veterum & recentiorum
 eadem sit potestas, æstimatio, pretium, dignitas. quam iis verbis expressit Zonaras in
 Nicephoro Phoca. ἐπιπέσει πάντα βασιλικῶν ἐκτίπωμα φέροντα ἰσότιμοι εἶναι τῷ ἀρπι κοπι-
 μῳ. In fine pro, violare, emendavi viliores ex veteribus & ex libris βασιλικῶν, in quibus
 ita est redditus, κεφαλικῶς τιμωρήσεται ὅστις τὰ παλαιὰ ὄβρυζα ὄντα ἐπιτελέσῃς ἀφαιμα-
 ται, id est, capitaliter punitur qui vetera numismata obryza duxerit viliora. Obryza, id
 est, solidos aureos, vt in l. 2. §. vt nem. lic. in coëmp. spe. & l. j. §. de oblat. vot. & quidem E
 auri meri & purissimè cocti. Coctum pro obryzo in l. i. C. Th. de ponderat. Merum, vt
 ex eo possit inauratio fieri. in lege quadam Caroli magni. Aurum ad obruffam. Sueton-
 ius in Nerone c. 44 vt est scriptum in vet. libris. Si qui soluuntur vel publico inferun-
 tur solidi non sint ex auro eiusmodi, pro eo aliquid amplius superexigitur, id est, pro
 obryzæ incremento. l. 4. C. Th. de auro coron. & Iustiniani edicto xi. qui prætextus ne
 obrendatur illationi solidorum qui sunt speciei probæ, eo edicto prospicitur.

*Nulli licere in frenis, equestribus sellis & in balteis mar-
 garitas & smaragdos & hyacinthos aptare & de arti-
 ficibus palatinis.* TIT. XII.

I. IMP. LEO A. LEONTICO. Nulli prorsus liceat in frenis, &
 equestribus sellis, vel in balteis suis margaritas & smaragdos, & hyacinthos
 aptare

- A aptare posthac, vel inferere. Aliis autem gemmis frena, & equestres sellas, & balteos suos priuatos exornare permittimus: de cucurniis verò omnē prorsus qualiumcunque gemmarum habitum præcipimus submoueri. fibulis quoque in chlamydibus his vtantur, quæ solo auro & arte pretiosæ sunt. Si quis autem contra interdictum pietatis meæ fecerit, sciat se continuo quinquaginta libris auri esse multandum. Nulli præterea priuatorum liceat (exceptis scilicet ornamenti matronalibus, & tam muliebrium, quàm virilium anulorum habitu) aliquid ex auro & gemmis, quod ad cultum & ornatum
- B imperatorium pertinet, facere: neque illud sub hoc colore & prætextu præparare, quod velit clementiæ principali velut aliquod munus offerre. pietas enim mea huiusmodi dona non expetit, neque regium sibi offerri à priuatis cultum requirit. Sanè si quis posthac aliquid contra veritum huiusmodi sanctionis effecerit, & offerenda clementiæ meæ ornamenta, quæ vsibus regiis deputata sunt, auroque & gemmis decorata ausus fuerit præparare: centum librarum auri condemnatione sciat se esse feriendum, capitali quoque subdèdum esse supplicio. ornamenta enim regia intra aulam meam fieri à palatinis artificibus debēt, nō passim in priuatis domibus vel officiis parari.
- C Vnde summa seueritate sancimus, vt quod in cultu ornatuque nostro sacrū & adoptabile est, id facere temeritas priuata nō audeat. Si quis sanè cōtra veritum tranquillitatis meæ aliquid fecerit: definitam superius multam ab eis per officia palatinorum exigi, & sacris largitionibus nostris iubemus inferri.

- Margaritas tantum & smaragdos & hyacinthos vetat frenis, sellis & baltheis, non alias gemmas priuatos imponere. Adicit *de cucurniis* (sic habent omnes vet. libri) vt nullæ his omnino inferantur. Sed eo nomine quid significetur non scio liquidò. Idem de fibulis, vt de Adriano Spartianus scribit, eum sine gemmis fibulas strinxisse. Aureæ ergo fibulæ permittuntur priuatis non gemmatæ. Tum exceptis ornamentis muliebribus & anulis, vt nequis priuatus ex auro vel gemmis conficiat regia ornamenta, quæ solis palatinis artificibus, veluti gyneciariis, barbaricariis & argentariis conficere ius est. Aureis vasis sacris vel aliis quibusdam, quæ minimè ad regium cultum accedunt, id est, eorum confectioe priuatis apertè non interdicit, & ita hanc legem alter Leo interpretatus est Nou. LXXXI. Dederat tamen iam antè hanc facultatem Aurelianus, vt aureis qui vellent & vasis vterentur, & poculis, auctore Vopisco. Ait, *In priuatis domibus vel officiis*, Sic emendauit ex veteribus, Officiis, pro officinis. vt in l. i. §. de exercit. & instit. act. Ait *per officia palatinorum*. officiales Comitum sacrarum largitionum exigunt
- E multas sacro æratio inferendas. No. 117. l. vlt. §. de discul. l. properandū §. illo. §. de iudic.

De classicis. TIT. XIII

- I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AVXONIO PP. ORIENTIS Classem Seleucenam, aliasque vniuersas ad officium, quod magnitudini tuę obsequitur, volumus pertinere: vt classicorū numerus ex incensitis vel ad crescentibus compleatur, & Seleucena ad auxilium purgandi Orientis aliaque necessitates Comiti Orientis deputetur. DATA INDICIONE XII.

Classici milites sunt deputati nauibus amnicis purgandorum fluminum & aliarum necessitatum gratia. Inde classis Ararica, Istrica, Rodani, Padi in Occidente. Fuere & in

Oriente plures, ad quas hæc lex pertinet, qua cauetur eas omnes pertinere ad præfectia-
nos, ut eorum cura, sicut interpretor, classicorum numerus ex incensitis suppleatur, id
est, colonariæ conditioni minimè adscriptis, ut de tyronibus constituitur l. 1. j. de tyroni-
b. *vel, inquit, ad crescentibus*, ut in l. sicubi. C. Th. de censu vel adf. l. 6. C. Th. de tyronib.
& in eod. tit. l. 7. *Ex incensibus atque ad crescentibus*: ut lego, *Incensitis*. Ad crescentes vocat
qui ex classicis nascuntur. Classis Seleucena Orontis, qui amnis est Syriæ Seleuciam af-
fluens, Comiti Orientis deputatur: nec mirum, cum sub eius dispositione Syriam fuisse
certissimum sit.

De decurialibus vrbis Romæ, TIT. XIII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCAD. B
AAA. TRIFOLIO PP. Si quis decuriale de auferendis priuilegiis
putauerit lite pulsandum, intelligat se decuriæ interpellare debere iudicem.
DAT. XIII. KAL. FEB. MEDIO. TIMASIO ET PROMOTO
COSS.

L. I. C. Th. eod. tit. & Theodorici apud Cassiod. lib. v. epist. ad capuanum rectorem de-
curiarum & de eodem ad senatum, indicat collegium decurialium in vrbe Roma fuisse,
qui s. c. acta, auctoritates senatus excipiebant, prescribent, complebant, scrinia sena-
tus seruabant, viri scribendi, dicendi que periti, quibus præfuit rector, quem hæc lex iu-
dicem appellat, & Cassiodorus ad Capuanum rectorem decuriarum. *Iudex, inquit, nunc* C
exhibe quod te volebas apud alios obtinere. Iudicabat enim inter decuriales & alios. & ideo
lex ait eum qui velit cum decuriali agere de auferendo priuilegio ei iure veteri conces-
so, iudicem decuriæ adire debere. & hoc verò sensu decuriam accipiendam puto in l. 3. §.
à municipibus. D. de bo. pos. l. mortuo. D. de fideiuf. l. si quis mihi bona. §. 1. D. de ac-
quir. here.

II. IMPPP. ARCAD. HONOR. ET THEOD. AAA. EXVPE-
RANTIO IULIO ET CETERIS DECURIALIBVS. Leges tam à D
superioribus principibus, quam à Diuo parente nostro conditas nostra au-
ctoritate firmamus. Singulos itaque iudices scire volumus, ne quis huic col-
legio iniuriis corporalibus tentet notam atterere, neque ab his commodis,
quæ rationibus aprobantur, audeat separare. Huic enim collegio volumus
antiquam priuilegiorum prærogatiuam seruari. DAT. VIII. ID. IUL.
ROMÆ, HONOR. A. VI. ET ARISTENETO COSS.

Confirmat priuilegia decurialibus concessa, ne qua ex causa corporalibus adficiantur
iniuriis, & si quæ sunt alia.

De priuilegiis corporatorum vrbis Romæ. TIT. XV. E

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS, ET AR-
CADIVS. AAA. AD ALYPIVM P. V. Nulli sit liberum, nulli per-
missum, ut nouum aliquid vrbis incolæ in vrbe sustineant: sed in honorem
æternæ vrbis corporatis indulta suffragia valere præcipimus. cura autem re-
ctorum prouinciarum corporati vrbis Romæ, qui in peregrina transgressi
sunt redire cogantur, ut seruire possint functionibus, quas imposuit antiqua
solemnitas. DAT. PRID. ID. IUL. AQLIÆ TATIANO ET F
SYMMCHO COSS.

Corporati vrbis Romæ sunt, de quibus sequentibus titulis sigillatim tractatur, veluti
pistores.

A pistores, suarij, boarij, pecuarij, caupones, lignorum, frumenti, olei portitores, calcis coctores, populi Romani vsibus & necessitatibus destinati, quos si in prouincias transfierint, cura præsidum vrbi restitui hac lege præcipitur, & ne noua onera eis indicantur. Confirmantur & immunitates & priuilegia eis concessa. Extat epistola Symmachi ad Valentinianum, vt indicta eis noua equorum collatio in vsum exercitus remittatur, & conueniens ei rescriptum ad eundem Symmachum l. i. Cod. Theodos. cod. titul. Fuere & in alijs urbibus corporati l. vlt. §. de nauicul. Nouel. Valentinia. de episcop. iud. sed non priuilegiarij.

De pistoribus. TIT. XVI.

B I. IMP. LEO A. VIVIANO PP. Quicumque ex mancipibus Comitum horreorum dignitatem & officium vel ambitione, vel gratia, vel pecunia, seu quolibet alio modo posthac fuerit adsecutus: exutus dignitate, quam contra interdictum nostræ serenitatis adeptus est, multatus etiam viginti libris auri, ad mancipum denuò cōsortium collegiumque reuocetur: omne etiam speciale beneficium, quocumque modo contra hanc sanctiōnem fuerit impetratum, penitus conquiescat.

C Fuit in vrbe certum corpus pistorum, qui pani ciuili conficiendo obnoxij erant. Hos l. 1. & 2. §. de frument. vrb. Constantinopol. & l. 18. Cod. Theodos. de pistor. & l. 4. Cod. Theodos. de exl. & exact. mancipes vocant, & hæc Constitutio Leonis duobus locis, vt emendauimus, & legerat iam antè Lucas Penna. Quæ de his diximus libro singulari de temporibus, cap. 13. in hunc locum transferri velim. Ad eandem verò formam, & mancipem carceris Prudentius dixit, pro commētariensi: Augustinus & Ambrosius optionem carceris: mancipem futrinæ Plinius: mancipem diuinitatis Tertullianus: mancipes pro publicanis, multi. Symmachus 2. Epist. *Vrsorum transuersionem cupiditati mancipij subtrahis.* vbi legendum, *mancipum*. Constituitur autem hac l. vt mancipes siue pistores qui Comitum horreorum dignitatem adepti fuerint, pistrino reddantur: Non licere pistoribus ad hanc dignitatem adspirare.

D

De suariis, & susceptoribus vini, & ceteris corporatis.

TIT. XVII.

Susceptores vini caupones vocat, & idè Græci ita vertunt *ἐπιχοιρηπόρων καὶ κλημάτων*, qui scilicet suscipiebant vina fiscalia & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis, porcina gratuita præbebatur, vinum non nisi petrarò, vt Vopiscus scribit in Aureliano. At de his sub hoc titulo nihil continetur, nec de alijs quàm suariis quidquam. Credo tamen de suariis constituta, ad ceteros esse porrigenda.

E I. IMPPP. VALENTINIANVS, THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. AD ALBINVM P. V. Porcinarij vrbis æternæ, cum peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant, sordidis semper muneribus liberentur. DAT. VIII. KAL. SEPT. ROMÆ TIMASIO ET PROMOTO COSS.

Suaria functio Reipublicæ maximè utilis ac necessaria excusat à ceteris functionibus sordidis.

F II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. FLORENTIO PP. Quicumque ex corporibus suariorum, siue excipiendæ necessitate litis adstrictus, seu inferendæ voluntate spontanea prouocatus, iudiciū voluerit experiri: fori vrbanus adiutorium præstoletur.

Vt suarij excipiant inferantq; actiones apud præfectum vrbi, sub cuius dispositione legimus in Notitia fuisse etiam tribunum fori suarij, de quo in antiqua inscriptione in hunc modum: *Fl. Vrsacius v. p. tribunus cohortium urbanarum x. xi. & xii. & fori suarij.* Fuisse etiam arbitror quendam tribunum campi pecuarij, eumque significari in auctoritate illa vulgari Aproniani præfect. vrbi, qua præcipitur, submota micandi consuetudine, pecora sub exagio vendi, ita tamen vt Ianio caput, pedes, & seuum lactans, & subgulare cedant, reliqua caro cum pelle & interaneis publicè appendatur, & à venditore emptori præstetur. Cui simile est quod à præfecto quodam vrbi institutum refertur in l. 4. Cod. Theodol. de suar. nescio an eodem Aproniano, vt pondus porcorum trutinæ examine, non oculorum libertate quæretur. Exagium enim & trutinam significat, vel certæ ponderationis genus. Theodosius in Nou. de pre. sol. De ponderibus vt fraus penitus amputetur, à nobis aguntur exagia, quæ sine fraude debeant custodiri. Zonaras in Nicephoro Phoca. παντος νομίσιματος εξαγίον καθλόν έλκοντος. qui locus ostendit solidum exagium pendere: exagium porro constare siliquis xxiiii. ad Nicandrum ita adnotatū est, τὸ ε' άγιον κερειπια κ' δ. sic legendum. sic & apud Actuarium lib. v. Methodi. De solido non est dubium eum constare siliquis xxiiii. Nou. 130. Additur in ea auctoritate Aproniani, commoda omnia prædamque damnari, quam tribunus, officium, cancellarius, scriba de pecuariis capere consueuerant. Tribunum campi pecuarij, vt existimo, & eius officiales intelligit. De suariis, boariis, pecuariis habeo Nou. Valentiniani & Martiani, sed nihil pertinet ad constitutiones huius tituli.

De collegiatis, & chartopratis, & nummulariis.

TIT. XVIII.

I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. CYRO P. V. Qui sub prætextu decanorum seu collegiatorum, cum id munus non impleant, aliis se muneribus conantur subtrahere, eorum fraudibus credidimus obuiandum: ne quis sub specie muneris, quod minus exsequitur, alterius muneris oneribus releuetur: ne argentariorum vel nummulariorum munera declinentur ab his, qui dici tantummodò collegiati vel decani festinant. Ideoque si quis eorum sub nudæ appellationis velamine collegiatum seu decanum se appellat: sciat pro se alium subrogandum, qui prædicto muneri sufficiens adprobetur: subrogatione videlicet memoratorum vel eorum qui moriuntur, primatum eius qui subrogatur, admissa iudicio. Quod autem supra numerum, qui in cautis breuibus continetur, nemo se quolibet patrocinio vel cuiuslibet assumpta potentia debeat excusare: hoc nostræ est serenitatis censere, & tuæ sublimitatis tuisque officij cautius obseruare. hoc inter omnes æqua lance seruari præcipimus, nullo diuinæ domus patrocinio, nullo sacrosanctarum ecclesiarum reuerentia, nullo qualibet vel cuiuslibet potentia se excusante. Sed ne tantum circa munera releuanda supplicibus consuluisse noscamur, illud etiam dicendum obseruandumque esse censemus, vt chartæ venditio, quæ de prouinciis ad corporatos supplicum per inuouationem translata est, primæ Constitutionis terminis concludatur: hoc est, quod in initio dispositionis constitutum est, id in posterum nulla addita nouatione seruetur. DAT. X. KAL. APR. THEOD. XVII. ET FESTO COSS.

Ex corporatis vrbis videntur etiam esse qui collegiati vel συνηματικοι dicuntur. Hi, vt est scriptum in descriptione antiqua Cōstantinopoleos, è diuersis corporibus ordinati incendiorum

- A** incendiorum soleat casibus subuenire. & idè in epistola Symmachi de corporatis ad Valentinianum, hos significari puto, dum ait, *Per alios fortuita arcentur incendia*. Et ex diuersis corporibus fuisse ostendit l. pen. §. de comm. & merc. dum in locum defunctorum alios esse substituendos ait ex eodè corpore quo defuncti fuerunt. Eadè cum sit substit. de comm. & merc. ostendit ex corporibus eos fuisse negotiatorum, & hæc Græcorū interpretatio ad eam legem, οἱ ποιοῦνται μὲν ἐν τῷ σωματικῷ παραγματικῷ χάριν. Sed & alias operas quilibet pro ratione imminentis necessitatis Reipubl. præstabant, sicut Nouel. Maioriani de curialibus, collegiatis aliarum ciuitatum scriptum est operas patriæ æternis vicibus pro curialium dispositione præbere. Corporatis etiam adiungo decanos, leſticarios, copiatas, siue vispelliones, tot enim appellationibus iidem nuncupantur.
- B** Nou. 43. & 59. l. 4. §. de sac. eccl. l. si qua. §. de episcop. & cleric. l. 15. Cod. Theod. eod. l. i. Cod. Theodof. de iust. col. qui definiuntur ab Epiphano ad finem lib. 3. siue tomi 7. cōtra hereses: οἱ ἑσώματα ἀεὶ ἀλλοιοῦντες τῆς κοινωμῆων. Horum verò & illorū certum numerum fuisse ostendit d. l. pen. & l. 4. §. de sac. eccl. quæ illi coniungenda est, supra quæ nemo ab aliis muneribus, quasi sit ex decanorum vel collegiatorum corpore, vacationem obtinere potest, nec si ei suffragetur ecclesia, vel principis domus, vel quælibet aliā potestas siue dignitas. Ait, *Supra numerum qui in cautis breuib. continetur*, malim *encautis*, vt l. immunitates. §. de agr. & cen. l. 4. Cod. Theodof. de ext. mun. Statuti autem decani vel collegiati huic muneri vacantes à ceteris muneribus immunes sunt. Duo exigimus vt sint statuti, & vt in actu positi, id est, non otiosi & imaginarij. Supernumerarij ab aliis muneribus non excusantur. statuti quoque copiatarum vel collegiatorum munus non exercentes non excusantur, sed in copiatæ gradum, quem titulo tenus vsurpant idoneo substituto ad proprij corporis munera deuocantur. Hanc constitutionem extorsisse videtur argentariorum supplicatio, quorum muneribus plerique se subducebant decanorum titulo. qua ex re augebantur onera ceterorum. l. 4. §. de exactio. tribut. Nouel. 43. nunc releuantur singulis pristino muneri restitutis, & albo decanorum erasis. Ait, *Primum eius qui subrogatur*. Hic locus ostendit eos ex diuersis corporibus eligi primum cuiusque corporis iudicio. In extremo additur de chartopratis, vt chartarum venditio, quæ ex prouincijs in urbem transmittuntur, fiat secundum antiquam formā, id est, vt chartas fiscales suscipiant & vendant qui solebant, non argentarij, ad quos nouissimè translata chartæ venditio fuerat. Quia lex scripta est ad præfect. vrbi, videtur chartarum dispositio & cura ad eum pertinuisse. Nou. 44. videtur ad Comitem sacrarum largitionum referri. Chartariæ fuere vt Romæ, ita Constantinopoli quarta regione, quæ à Zonara in Valentiniano, & à Cedrino vocantur Chalcopratia, eodem errore quo & hunc titulum Græci inscripserūt, οὐκ ἐστὶν ἐπιμάρτυρι καὶ χαλκοπρατῶν. Chartopratiæ enim dicere debuerunt. Ait, *dicendum. malo, edicendum.*

De studiis liberalibus vrbis Romæ & Constantinopolitane.

T I T. X I X.

- E** I. IMPP. THEODOSIUS A. ET VALENTINIANVS CÆS. THEOPHILO P. V. Vniuersos, qui vsurpantes sibi nomina magistrorum in publicis magistrationibus cellulisque collectos vndecunque discipulos circumferre consueuerunt, ab ostentatione vulgari præcipimus amoueri: ita vt si quis eorum post emissos diuinæ sanctionis affatus, quæ prohibemus atque damnamus, iterum fortè tentauerit: nõ solùm eius, quam meretur, infamiæ notam subeat, verùm etiam pellendum se ex ipsa, vbi versatur illicitè, vrbe cognoscat. Illos verò qui intra plurimorum domos eadem exercere priuatim studia consueuerunt: si ipsis tantummodò discipulis vacare maluerint, quos intra parietes domesticos docent: nulla huiusmodi interminatione prohibemus. Sin autem ex eorum numero fuerint, qui videntur intra Capitolij auditorium constituti: hi omnibus modis priua-

tarum ædium studia sibi interdicta esse cognoscant: scituri, quòd si aduersus cœlestia statuta facientes, deprehēsi fuerint: nil penitus ex illis priuilegiis consequentur, quæ his qui in Capitolio tantummodò docere præcepti sunt meritò deferuntur. Habeat igitur auditorium specialiter nostrum in his primùm, quos Romanæ eloquentiæ doctrina commendat, oratores tres numero, decem verò grammaticos. in his etiam qui facundia græcitatæ polle-
re noscuntur, quinque numero sint sophistæ, & grammatici æquè decem. Et quoniam non in his artibus tantùm adolescentiam gloriosam optamus institui: profundioris quoque scientiæ atque doctrinæ memoratis magistris sociamus auctores. Vnum igitur adiungi ceteris volumus, qui philosophiæ arcana rimetur: duos quoque qui iuris ac legum voluntates pandant: ita ut vnicique loca specialiter deputata ad signari faciat tua sublimitas, ne discipuli sibi inuicem possint obstrepere vel magistri, néve linguarum confusio permista vel vocum aures quorundam, aut mentes à studio literarum auertat. DAT. III. KALEN. MAR. CP. THEOD. A. XI. ET VALENTIN. COSS.

Constitutio eos professores notat infamia, eisque interdicit vrbe, qui sibi vsurpāt publicè docendi auctoritatem. Priuatam disciplinam probat. publicè probatis receptisque professoribus ut doceant in Capitolio, ne & priuatim doceant interdicit. Publicorum professorum numerum constituit. Coniungenda est cum l. i. §. de professorib. qui in vrbe Constantinop.

De honoratorum vehiculis. TIT. XX.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEBRIDIO P. V. Omnes honorati, seu ciuilium, seu militarium dignitatū vehiculis dignitatis suæ, id est, carruchis intra urbem sacratissimi nominis semper vtantur. DAT. III. KAL. FEBR. CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS.

Carrucarum vsum in vrbe permittit ciuili militariue dignitate præditis, veluti præf. vrbi, magistro militum, & similibus: quem & Senatoribus omnibus permisisse Seuerū, & priuatis Aurelianum legimus.

De priuilegiis vrbis Constantinopolitane. TIT. XXI.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PHILIPPO PP. ILLYRICI. Vrbs Constantinopolitana non solùm iuris Italici, sed etiam ipsius Romæ veteris prærogatiua lætetur. DAT. PRID. ID. IUL. EVSTATHIO ET AGRICOLA COSS.

Sumpta est ex l. 6. §. de sacr. eccl. & iuri italico quod dederat l. i. Cod. Theod. de iure ital. vrb. Const. adiicit priuilegia & prærogatiuam veteris Romæ. Legatur Chalcedonenfis Synodi cap. 28. Legatur & Iustiniani pragmatica sanctio ad petitionem Vigilij cap. vt fabricæ publicæ feruentur.

De metropoli Beryto. TIT. XXII.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIAN. AA. HORMISDÆ

A MISDÆ PP. Propter multas iustasque causas metropolitanano nomine ac dignitate Berytum decernimus exornandam, iam suis virtutibus coronatã. igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Tyro nihil de iure suo derogatur. sit illa mater prouinciã, nostrorum maiorum beneficio, hæc nostro & vtraque dignitate simili perfruatur.

Prouincia Syriæ Phœnices duas habet metropoles, Tyrum & Berytum. Sic Pontica Amasiam & Neocæsaream. Nou. 28. & Cappadocia Cæsaream & Tyanam, quam tamen diuisionem, si quando princeps duas metropoles fecerit ex vna, nec contra veterẽ consuetudinem ecclesię esse sequendam Basilius contendit: apud Greg. Nazianzenum, & Innocentius probat in epist. ad Alexandrum.

De canone frumentario vrbi Romæ.

TIT. XXIII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD IVLIANVM PF. ANNONÆ. Nautici apud præsidum vel magistratum acta confiteantur incorruptas species suscepisse, eorũque apud quos deponitur ista testatio, præsens aspectus prober, nihil in his esse vitij. quod eo tempore, quo ad sacræ vrbi portum peruenit, præfecturã iugiter obseruare præceptum est. DAT. XVIII. KAL. IUL. REMIS GRATIANO A. I. ET DAGALAIFO COSS.

Populo alendo conferebant prouinciales frumentum, oleum, porcinam, bubulam, & hic est qui dicitur canon & commeatus populi Romani, quem curante præfecto vrbi & præfecto annonæ aduehebãt nauicularij siue nautici & caudicarij, inspectum prius à præsidibus prouinciarum vel duumuiris, apud quos etiam nauicularios testari oportebat de suscepti commeatus integritate. Inspectionem quoque præf. annonę hæc constitutio exigit, naui appulsa Romam. Idem etiam officinas pistorũ discurrebat, vt Casiodorus ait, pensumq; & munditiam panis exigebat.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. AD SENATVM ET POPVLVM. Si quid frumenti vel olei vrbicarij canonis remissione indultum est: speciali beneficio contra commodum publicum elicitã non valeant. DAT. XVI. KAL. MAI MED. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Non valere rescripta quibus inferendi canonis P. Romani immunitas siue remissio conceditur. l. 2. §. de nauib. non excus.

E III. IIDEM AA. MESSALÆ PP. Neminem patimur in mutando canone vrbi Romæ nostræ clementiæ beneficium postulare: sed ea rescripta, quæ quoquo modo potuerint impetrari, suscipi non sinimus. eos verò, qui contra hæc fecerint, in duplum retinendos esse decernimus. vicarios quin etiam ceterosque iudices, nisi deinceps ab vsurpatione vrbicarij canonis abstineant, deportationis pœna detineri: primates officiorum capitali supplicio subiugari perpetua auctoritate sancimus. DAT. PRI. NON. SEPT. ALTINO THEODORO V. C. COS.

F Non valere rescripta quibus cõmutationem quis sibi canonis adoptat, veluti vt pro indicto frumento oleum inferat. In duplum teneri eum qui talia rescripta contra utilitatem publicam impetrauerit. quod confirmat l. 30. C. Th. de anno. & trib. Altera pars

coerces vicarios & præfides prouinciarum & eorum officia, si quid ex comiteo pop. A
Romani sibi sumplerint & vsurpauerint.

De frumento vrbis Constantinopolitane.

TIT. XXIII.

I. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. VRSO P. V.
Nulli ne diuinæ quidem domui nostræ frumentum de horreis publicis pro
annona penitus præbeatur: sed integer canon mancipibus consignetur, an-
nona in pane cocto domibus exhibenda. ita enim debet canon ab inclytæ B
memoriæ Constantino præstitus, necnon à diuo pietatis meæ auo Theodo-
sio auctus expendi: quoniam crescit inopia, si frumenta, quæ pro annona
tribuuntur, ad vsus alios deputata cognoscantur, cogentur enim de publico
sibi emere, quæ aliis vendere potuissent. DAT. X. KAL. AVG. CP.
THEOD. A. VII. ET PALLADIO COSS.

Hic titulus est de canone populi Constantinopolitani, cui annona gratuita data est
æquæ ac Romano. Primus dedit Constantinus, vt l. 1. indicat tam tituli præsentis quàm
sequentis, & Suda iis verbis: παλατινοὶ εἶδος ἄρτων, ἕς ἐφιλοπιμίσει τοῦ δήμου Κοισταντινῆος ὁ
μέγας καὶ ὀνὶπάτερε χρονον, ἕτως ὀνομάσας αὐτῆς οἶα ἐκ τῆ παλατίε χρηρηρυμλῆοις. προσέθηκε δὲ C
τέτοις καὶ κρία, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαον. An illud rectè panes palatinos dici, quòd è palatio ero-
garentur, ambigo. malim quod palatinis præberentur. Alij fuère militares, alij popula-
res. l. 7. C. Th. de an. ciu. Hunc verò Constantinianum canonem postea auxit Theodo-
sius. nam huic rei cùm lxxx. ferè millia modiorum deputasset Còstantinus Socrate te-
ste lib. 2. cap. 13. Theodosius auxit modum. l. pen. C. Th. de an. ciu. vt Marcianus l. 2. tit.
seq. vt Romæ Aurelianus teste Vopisco. Constituitur autem hac lege, ne frumentū pro
pane populo præbeatur, sed integrum id quidem pistoribus detur, deinde populo pa-
nis coctis. alioquin frumentum si erogetur non panis, id populus in alios vsus faciliè
conuertet, ac postea cogetur panem sibi emere quem vendere potuisset.

II. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. LE-
ONTIO P. V. Auri statuta quantitas ad coëmptionem frumentariã per-
petuò sit dedicata, nec liceat cuiquam postea administratione vrbicariæ po-
testatis percepta, aliquid ex eadem summa minuere, vel ad quoscunque a-
lios vsus conuertere: sed sub gestorum testificatione certum fiat, & quod
mancipibus mutui nomine datum est, & quod ab iisdem sit excepta omni
conuersione soluendum. eum autem qui hanc formam ausus fuerit inque-
rare, quantitatem, in qua suam calliditatem exercuerit, in duplum redhibere E
re iubemus: & quidquid ex prædicta ratione adcreuerit, ad cumulum eius-
dem auri quantitatis & frumentarij tituli fomitem redundare, legisque hu-
ius tenorem æneis tabulis incidi. DAT. V. KAL. DEC. CP. ARIO-
BINDO ET ASPARE COSS.

Ne præfectus vrbis frumentariam pecuniam in alios vsus conuertat, alioquin tene-
bitur in duplū, & in id quod ex ea pecunia lucrifecerit. Et vt testatò pecunia detur pi-
storibus mutui nomine ad coëmptionem frumenti, vtq; vicissim testatò frumenta co-
empta pistorum conditis inferant. Mutuū hoc loco promutuum significat, & idcò Græ-
ci vertunt εἰς ἀποχρεία (Cωνωνῆς, qui & in l. 40. §. seruus. D. de statulib. promutuum inter-
pretantur ἀποχρεία, & in l. ex conducto. §. item cùm quidā. D. loca. promutua, ἐν ἀπο-
χρεία. In Harmenopulo corruptè ἐν ἀποχρεία. Theodorus Hermopolites ad l. 1. §. de
sentent. quæ pro eo quod int. καὶ ἐν ἀποχρεία τὸ μωθῶμα τῶν ποίετων χρόνων συλλαβῶν τῆτο.
Datur

A Datur ergo pistoribus pecunia promutuo ex arca frumentaria, id est, in antecessum, ut vel eandem reddant vel frumentum & panes. Scio indebiti solutionem etiam promutuum esse: & aliam cōditionem ex mutuo, aliam ex promutuo. quod alio tempore & loco demonstrabitur. Ait, *Excepta omni concussione*, Urbanicianus qui pistorem cōcutierit, pistorum confortio addicitur. l. 2. §. de app. præf. urb.

De annonis ciuilibus. TIT. XXV.

I. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS
 B AAA. PROCVLO P. V. Annonas publicas non tam titulis dignitatū, quàm singulorum viritim meritis attributas diui Constantini liberalitate, sanè claruit. Ideoq; nihil ex his scholarū nomine vindicetur, sed pro vniuscuiusque merito quæ sunt concessa seruentur: ut quicumque pēceptarū annonarum emolumenta vel in heredes proprios iure sanguinis transfuderunt, vel in extraneos distractionis titulo transcripserunt: maneat quod gestum est, vel hereditatis merito, vel alienationis arbitrio. DAT. VIII. KAL. IVL. CP. ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS.

C Hæc constitutio abrogat l. 8. & 9. C. Th. de ann. ciu. Dederat Cōstantinus panes ciuiles scholis quæ sunt sub dispositione magistri officiorum XI. ut ait Iustinianus l. vlti. §. de loca. Notitia x. recenset, Scutariorum primam, secundā, tertiam, Agentium in rebus, Armaturarum seniorum, Armaturarum iuniorum, Gentilium seniorum, Gentiliū iuniorum, Scutariorum sagittariorum, Scutariorum clibanariorum. Vndecima est fabricensium schola. Ex hac largitate Constantini orta est quæstio, vtrum eos panes singulis scholaribus dedisset, an scholæ & vniuersitati, non abs re. Nam si scholæ dedit, in schola manent semper, nec vendi vel in heredem ab scholari transmitti possunt. Si personis singulorum, contrā. Illæ leges scholæ fauēt. Hæc interpretatur datos meritis singulorum viritim (sic legendum, ut Græci *καθ' ἑαυτῶν*, non *virorum*) & ided alienationē & transmissionem eorum esse.

II. IMP. MARTIANVS A. TATIANO PP. Centum vigin-
 E tiquinque modios frumenti præter solitum canonem per singulos dies de præsentis sexta indictione ex die kalendarum Ianuarij nomine peritteumatis de horreis publicis huius almæ vrbs insita nostræ pietatis liberalitate tribuimus: datis sacris apicibus ad sublimissimam quoque per Orientem præfecturam, quibus possit & modum nostræ donationis agnoscere, & incunctanter præbere quæ iussimus. quam modiationem iugiter & in perpetuū
 E ciuibus nostris debere conferri, valitura in æuum hac lege sancimus.

Hæc constitutio annonis vrbs Constantinopolitanæ adicit modios cxx. diurnos, nomine parapeteumatis. Sic habent veteres libri omnes, non peritteumatis, rectissimè. id autem est tessera nomine, quæ *περός* à Græcis appellatur & *πέτευμα* & *ἡ δὲ πέτευμα*, cui etiam Martianus suæ pietatis nomen inseri iubet, sumpto planè exemplo ex l. 2. §. de frum. Alex. De annonis diximus pleraque alia libro decimo, quæ repetere neque moris est, neque instituti nostri. quod quisque locus exigit, id breuiter simul ac cumulatè præstari satis esse ducimus.

F *De mendicantibus validis.* TIT. XXVI.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO-
 DOSIVS AAA. AD SEVERVM. P. V. Cunctis affatim quos in
 Tom. 4. K iij

publicum quæstum incerta mendicitas vocauit, inspectis, exploretur in singulis & integritas corporum, & robur annorum, atque inertibus & absque vlla debilitate miserandis necessitas inferatur, vt eorum quidem, quos tenet condicio seruilis, proditor studiosus & diligens dominium consequatur. eorum verò, quos natalium sola libertas prosequitur, colonatu perpetuo fulciatur, quisquis huiusmodi lenitudinem prodiderit ac probauerit, salua dominis in eos actione, qui vel latebram fortè fugitiuis, vel mendicitatis subeundæ consilium præstiterunt. DAT. XII. KAL. IUL. PATAVI ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Annonæ populares dabantur domorum possessoribus & mendicis inualidis, non validis. Validi, si serui sint, dominum mutant & delatori acquiruntur, domino pristino seruata actione serui corrupti. Si liberi, delatoris coloni perpetui efficiuntur. Ait, *lenitudinem*, id est, inertiam & ignauiam, vt l. hi quos. C. Th. de accus. cuius fuit olim propria actio quædam, quæ dicitur ἡ ἀργίας γραφή No. 80. per quam huic constitutioni abrogatur.

De nautis Tiberinis. TIT. XXVII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD SYMMACHVM P. V. Qui nauem Tyberinam habere fuerit ostensus, onus reipublicæ necessarium agnoscat. Quæcunque igitur nauigia in aluco Tyberis inueniuntur, competentibus & solitis obsequiis mancipentur: ita vt nullius dignitas aut priuilegium ab hoc officio vindicetur. DAT. VIII. ID. OCT. ALTINO DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Nequis dignitate vel priuilegio vlllo nauem quam habet in Tiberi, excuset à subuectione canonis pop. Romani.

De frumento Alexandrino. TIT. XXVIII.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS. AA. ANTHEMIO PP. In æstimatione frumenti, quod ad ciuitatem Alexandrinam conuehitur, quidquid de crithologia & Zygostasij munere, & pro nauclerorum tuenda substantia eminentia tua disposuit, roboramus: atque vt curialibus prædæ auferatur occasio, iubemus eos ad huiusmodi sollicitudinem affectandam nunquam accedere, sed designata officia tuis prouisionibus examinata sollicitudinem prædictam implere. DAT. V. KAL. FEBR. CP. HONORIO. IX. ET THEodosio V. AA. COSS.

Lex. 2. est de canone frumentario. pop. Alexandrini. Lex 1. de canone pop. Romani, vel Constantinopolitani aduecto ex Alexandria, vt quod ex tota Aegypto Alexandriam conuehitur, æstimetur, excutiarur, & admetiatur in Alexandria, ne quid naucleri id Romam subuehentes ex eo vsurpent, vel ne quid ex ea re subeant discriminis, dū fortè vel non tale vel ampliorem modum suscepisse insimulantur. Qui in Alexandria frumento suscipiendo & excutiendo præfectus est, *ρητολόγος* appellatur, qualem & apud Opuntios fuisse Plutarchus refert in Hellenicis. Qui admetiando, *ζηρεάτης*: de quorum munere quæ disposuerat Anthemius pp. Orientis, hæc constitutio probat. Græci vertunt, *ὁ ἐρχόμενος σίτος ἀπὸ Ἀλεξανδρείας ρητολογία εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ σταμιζέσθω*. Adicit, vt hæc munera gerant non curiales Alexandrini, sed Præfectiani ab Anthemio probati & ordinati.

A II. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. ISIDORO PP. Diurnos centum & decem modios alimoniis Alexandrinę ciuitatis addi decernimus, vt nemo priuetur eo, quod nunc vsque percepit, & perissochoregię nomen penitus amputetur, & tessera designentur, & nostrę pietatis nomine censeantur. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Alexandria, quam Procopius sophista τῆς οἰκουμένης βάρβαρον appellauit, Strabo τῆς οἰκουμένης μέγιστον ἐμπορεῖον, multa habuit præcipua. l. 56. & seq. §. de decur. l. vlt. §. de legat. B & proprium canonem, vt vtraque Roma, quem hæc Constitutio auget, eo adiuncto vt perissochoregię, id est, supererogationis nomen penitus amputetur, qua loquendi forma & superexactionem ἀεὶ ἰσοπραξία vocant, id est, ne hæc Imperatorum largitio supererogatio appelletur, sed tessera Theodosianę, vt parapetcumata Martiana ex l. 2. §. de an. ciu.

De Alexandrinę primatibus. TIT. XXIX.

I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. ISIDORO PP. Corporatos ciuitatis Alexandrinę repurgandi fluminis onere liberamus, & pro tenore dispositionis tuę quadringentos solidos ex dinumio vectigali memoratę ciuitatis præcommodari decernimus, ita vt ex titulo nauium modis omnibus repensetur. DAT. PRID. NON. IVN. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

Vt corporati vrbis Romę priuilegiarij sunt, sicut traditum est tit. xv. ita & corporati Alexandrię, quos specialiter hæc lex facit immunes ab onere purgandi Nili, & in eam rem ex dinumio vectigali accommodari decernit solidos quadringentos. Vectigal propriè significat quod fisco vel Reip. præstatur pro mercibus quę importantur vel exportantur, quod ἐξαγωγίον Iustinianus vocat in edicto de Alexandrinis, & Strabo lib. D XVII. In Alexandria vectigalia alia ἐξαγωγίον, alia εἰσαγωγίον facit. Dinummium autem appellatum videtur à præstationis quantitate & modo. Quod fuerit ex eo exagogij titulo sumptum, id impleri iubet ex titulo nauulorum.

De iure reipublicæ. TIT. XXX.

I. IMP. ANTONINVS A. DIONISIO. Si quid aduersus rem publicam indefensam in ea specie, in qua nequę defensores creati fuerint, neque vt crearentur placuerit, statutum est: actionibus eius nihil præiudicatum est. E

Contra ciuitatem indefensam dicta sententia non valet. qua in re comparatur pupillo vel adolescenti.

II. IDEM A. PHORODIO. An respublica, in cuius locum successistis, ideo quia satisfecisse vos debito proponitis, ius pignoris in eo fundo habeat apud suum iudicem quæratur. si enim neque beneficio sibi concessio id ius nacta est, neque specialiter in obligatione pignoris sibi prospexit, causa eius non separatur à ceteris creditoribus, qui habent personalem actionem. F

Respublica tacitam hypotecam non habet nisi ex priuilegio. l. Antiochensium. D. de reb. auet. iud. poss. ergo nec is qui Reip. successit soluto debito. Successio tamen priuilegium in personali actione ei dabit quod habuit Resp. l. 3. §. qui pot. in pig. hab. l. bonis.

D. de reb. auct. iud. poss. Fiscus melior est cōdicio. Accursius confundit fiscum & Remp. A malè.

III. IMP. ALEXANDER A. SATURNINO. Rempublicam vt pupillam extra ordinem iuuari moris est.

Resp. circumscripta in integrum restituitur perinde ac pupillus vel adolescens. l. i. §. de off. eius qui vic. alic. iud. obt. l. 4. §. quib. cau. ma. in inst. rest. Quid hīc hærent interpretes? Resp. quamlibet ciuitatem significat.

IIII. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. VRBANO. Si secundum legem ciuitatis respública, cuius meministi, ruina collapsis ædificiis tuis distraxit aream: nihil contra huius legis tenorem rector prouinciæ fieri patietur. B

Probat lex municipalis, quæ ruina lapsorum ædificiorum aream addicit fisco: merito. Cur enim ea non refecisti, aut restituisisti? qua ratione & Vespasianus vacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarēt, cuiusq; permisit, auctore Suet. & Victore.

De administratione rerum publicarum. TIT. XXXI.

I. IMP. PHILIPVS A. CRESCENTIÆ. Fundum vectigalem, si suis quibuscunque temporibus debitæ quantitates inferantur, inuito possessore auferri non posse manifestum est. C

Agri ciuitatum dati in emphyteusim non reuocantur, nisi emphyteuta in soluendo canone per triennium cessauerit. l. 2. §. de iu. emphy. Post trienniū Reip. committuntur.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ET CC. IULIO ET ZENODORO. Contra eos qui respública administrantes, per officij necessitatem sub condicione relicti fideicommissi satis accipere debuerunt, quanti reipublicæ interest satis non esse acceptum, dirigendam actionem prospicitis. PP. VII. KAL. DEC. CC. COSS. D

Repetita est in l. ult. §. vt in poss. leg. Administratores rerum publicarum si fideicommissi condicionalis ciuitati relicti caueri sibi non curauerint, Reip. tenentur in id quod interest.

De vendendis rebus ciuitatis. TIT. XXXII

I. IMP. ANTONINVS A. HERCVLIANO. Si sine vlla condicione prædia vendente respública comparasti, perfecta venditione nulla ratione vereris, ne adiectione facta auferri tibi dominium possit. tempora enim adiectionibus præstituta ad causas fisci pertinent, nisi si qua ciuitas propriam legem habeat. E

De hac lege scripsimus Obs. 2. c. 24. & l. 4. §. de fide hac. ff.

II. IMPP. VALERIANVS ET GALLIENVS AA. Quamuis incrementum conductioni factæ publici prædij videtur offerri, non tamen additamenti specie oportet fidem locationis infringi, præsertim cum tantum iam temporis ex contractu decessisse proponas. F

Vt post venditionem factam à Rep. adicere non licet, ita nec post locationem, præsertim,

A fertim, inquit, cum iam &c. Nam & post certa tempora venditioni vel locationi fiscali adiacere non licet.

III. IMP. LEO A. ERITHRIO PP. Si quę hereditatis, vel legati, seu fideicommissi, aut donationis titulo domus, aut annonę ciuiles, aut quęlibet ædificia, vel mancipia ad ius inclitę vrbis, vel alterius cuiuslibet ciuitatis peruenerant siue peruenerint: super his licebit ciuitatibus venditionis pro suo commodo inire contractum, vt summa pretij exinde collata, ad renouanda siue restauranda publica mœnia dispensata proficiat. indefessa verò cura prospicientes, ne quis aduersus ciuitatum commoda quidquam moliri possit incommodi, sed sine vlla fraude, seu nundinatione, vel colludio, seu conniuentia huiusmodi venditiones procedant. hoc in posterum obseruandum esse censemus, vt siquidem ad hęc inclytam vrbem, domum, vel ciuiles annonas, aut alia quęlibet ædificia vel mancipia pertinentia contigerit venundari, non aliter nisi imperiali auctoritate vendantur. in prouinciis verò præsentibus omnibus seu plurima parte tam curialiũ, quàm honoratorum & possessorum ciuitatis, ad quam res prædictę pertinent, propositis sacrosanctis scripturis, singulatim vnumquemque eorum, qui conuenerint, iubemus sententiam, quam putent vtilem patrię suę, designare: vt ita demum decreti recitatione in prouinciali iudicio interueniente, emptor competentem possit habere cautelam. Hos autem venditionũ contractus, siue iam completi fuerint, siue postea incundi fuerint stabiles esse censemus.

Ut prædia mancipia, panes ciuiles ad vrbem Constantinopolitanam pertinentes non vendantur nisi auctoritate principis. vt ad alias ciuitates pertinentia, non nisi decreto curię inlinuato præsidi prouincię. Et vt decretum fiat propositis sacrosanctis euangelicis quasi Deo teste: & pretium inde collectum operibus publicis proficiat.

De debitoribus ciuitatum. TIT. XXXIII.

I. IMP. ANTONINVS A. DIODORO. Non prius debitorem reipublicę honorem in republica subire, quàm id quod debere constiterit, conuentus exsoluerit, tam meis quàm diuorum principum constitutionibus declaratur.

E Debitores ciuitatis antequam soluerint, ad honores inuitari non possunt. Hoc ita si debitoribus sint ex administratione vel pollicitatione, non si ex mutuo. l. rescripto. §. debitoribus & seq. D. de mun. Si igitur quis polliceatur Reip. ob honorem decernendum, tenetur ex pollicitatione, nec honorem suscipere potest ante quàm pollicitationi satisfecerit. Tenetur & qui pollicetur ob honorem decretum, quo casu nihil debuit quo tempore honorem cœpit.

F II. IMP. CONSTANTINVS A. VERINO. Apud eos quos superstitibus integris facultatibus esse peruideris, vel quorum heredes incoluntia retinent patrimonia, sortes reipublicę perseuerare debent: ita tamen vt annuas vsuras suis quibuscunque temporibus exsoluant, cum simul & Reipublicę utile sit retinere idoneos debitores, & ipsis commodum cumulum debiti minimè nutriri. Et quia nefas est, obnoxiiis corporibus alienatis,

circumferibi ciuitates placuit, si quis debitor reipublicæ ciuitatis quippiam ^A
 ex eo patrimonio, quod habuit cum pecuniam reipublicæ sumeret, donauerit
 vel distraxerit, vel qualibet in alium ratione contulerit: qualitate rei alienatæ
 perspecta, atque omnibus debitoris facultatibus consideratis, quas habuit, cum
 ei pecunia crederetur: pro rata ab eo qui ex debitoris facultatibus aliquid
 detinet, ex sorte atque usuris postulari. itaque quoties minus idoneum
 deprehenditur eius patrimonium, cuius nomen ciuitati alicui inuenitur
 obnoxium: iudex omni diligentia & solitudine debeat inquirere, ad quos
 ex qualibet condicione transferint debitoris facultates: ut singuli ^B
 æqua æstimatione habita, pro rata rerum quas possident, conueniantur: personalem
 actionem contra eum habituri debitorem, qui ipsis soluentibus liberatur.
 Ab eo autem à quo constat fortunarum suarum partem maximam recessisse,
 etiam reliquam portionem, quæ apud eum resederit, transferri ad idoneum
 oportebit. Quod si quispiam debitor reipublicæ ciuitatis fisco nostro
 locum fecerit, emptores qui ex fisco nostro comparauerint, manifestum
 est secundum ius vetus & rescripta diuorum constitutionesque nostras nullam
 debere molestiam sustinere. Quod si quis debitor non comparuerit, vel
 certè omnia sua ita consumpserit, ut nemo aliquam rem ex eius bonis possideat:
 id debitum conuenit ad dispendium reipublicæ pertinere, ideoque ^C
 cura patris ciuitatis apud idoneos, vel dominos rusticorum prædiorum pecunia
 collocanda est. PP. KAL. FEB. VOLVSIANO ET ANNIANO COSS.

Primum hoc constituitur, ne idonei debitores ciuitatum inquietentur in sortes, quæ
 usuras pariunt quotannis. Soluent utro si nolint cumulum debiti nutrir. Tum ut à
 debitore ciuitatis bonis quibusdam venditis, quæ tēpore contractus habuit, pro rata
 emptor teneatur in sortem & in usuras, in reliquum debitor pro rata eorum quæ
 retinuit, maxima parte vendita, ut quod debitori restat in emptorem transferatur,
 atque ita ab eo solidum exigatur. Manifestum est emptorem non teneri hypothecaria,
 quia possessio ab eo non auocatur, & contractam fuisse hypothecam lex non dicit.
 Quod enim ait, *Obnoxius corporibus, uel uerumia* est, pro patrimonio eius cuius nomen,
 ut paulò post loquitur, ciuitati obnoxium est. Manifestum non teneri Pauliana,
 quia venditio non rescinditur. Sed actione personali tenetur, quasi debitor in
 sortem & in usuras pro rata bonorum, quæ à debitore emit, ex hac lege, quam,
 nisi quid addidit Tribonianus, ante Constantinum obtinuisse arguet l. ult. j. quo quisque ord. conu. Quod autem
 soluerit à debitore principali, recipiet quasi empto nomine actione cessa,
 vel etiam sine cessatione, uti suo nomine ad exemplum personalis, qua reus
 principalis Reip. tenetur. l. i. j. de obl. & act. Deinde lex duos ponit casus,
 quibus euersio facultatum debitoris Reip. periculo cedit, nisi quod salua
 est actio in patrem ciuitatis. vnus est, si bona debitoris publicata sint,
 quæ res non perimeret hypothecam si contracta esset. At si nulla fuerit
 hypotheca contracta, bona ad fiscum transeunt sine onere æris alieni, & à
 fisco rursus ad emptorem. Dico, si publicata sint. quoniam lex ait, *Fisco
 locum fecerit*: quæ uerba ita accipi reperio in l. j. j. de iu. fil. l. 3. C. Th. de bon. prof.
 Quod si ob cessationem solemnium functionum occupata sint & distracta,
 etiam si fuerit contracta hypotheca, perimeretur, & fisci vel eius qui à
 fisco emerit, potior erit causa, quoniam antiquior in hypotheca bonorum
 fiscus censetur. l. i. j. si prop. pub. pens. ac multò minus emptor tenebitur
 personali actione. Sed si debitoris Reipub. hereditatem quasi vacantem
 fiscus uendiderit, emptor Reipubl. tenebitur. l. i. j. de hered. vend. nec ei
 proficiet constitutio Zenonis, quæ emptorem de proprietate vel hypotheca
 interpellari vetat, non de statu, nõ de debito hereditario. Alter est,
 si debitor copiam sui non faciat, & bona mobilia quæ habuit tempore
 contractus, nusquam appareant. Igitur apud rerum immobilium possessores ^F

A fessores & idoneos, non dissolutos vel luxuriosos à patre ciuitatis pecunia collocari debet. alioquin ipse tenebitur. De patre ciuitatis scripti satis in l. 3. §. de iis qui spon. mun. suscep.

De periculo nominatorum, TIT. XXXIII.

I. IMP. GORDIANVS A. SEVINO. Hi qui à te collega que tuo magistratus creati sunt, etiam si maximè fideiussores non exegistis, tamen si per id temporis, quo magistratus honor deponeretur, soluendo fuerint, periculo vos creationis non fecerunt obnoxios ex eo, quòd casu aliquo
B patrimonium eorum mutilatum sit: cùm cessationi suæ id debeant imputare, damnâque reipublicæ (si qua ob culpam eorum passa est) sarcire, qui cùm nomine publico eos conuenire potuissent, id facere superfederunt.

Duumviri solent sibi successores nominare, ex qua nominatione Reip. obligantur, si successores tempore depositæ administrationis, pari rationi faciendæ pares non sint, nec ab eis creationis tempore creatores satis exegerint. Quòd si tempore depositi honoris soluendo sint, etiam si ab eis creatores satis non exegerint, non tenentur. l. ordine §. j. D. ad municip. Sed si fortè postea lapsi sunt facultatibus, damnum Reip. præstabant, quorum culpa tardiùs sunt ab eis rationes exactæ.
C

II. IDEM A. RVFINO. Si successoris tui successor non idoneum loco suo magistratum denominauerit, administrationis eius periculum ad tuam personam spectare nequaquam potest. etenim nominati successoris duntaxat quisque periculum suscipere compellitur, nec ad nominatoris nominatorem manus iure porrigi possunt.

Nominati successoris periculum nominatorem nominantis non tenet, vt si ego te nominauero, tu Titium, Titij periculum me non tenet. Idem si ego pro te fideiussero, tu tibi successorem nominaueris. l. libertus. §. pen. D. ad municipi. Non si pater filio confenserit ad decurionatum, & filius sibi successorem nominauerit. Plus ergo tenetur pater quàm fideiussor, plus est quàm fideiussor, & quasi reus ipse. l. 2. D. cod. quod summè notandum.
D

De periculo eorum qui pro magistratibus interuenerunt.

TIT. XXXV.

I. IMP. ANTONINVS A. AVGVSTALI. Fideiussorem magistratum in his quæ ad reipublicæ administrationem pertinet, teneri, non in his quæ ob culpam vel delictum eis pœnæ nomine irrogentur, tam mihi, quàm diuo Seuero patri meo placuit.
E

Superior, titulus est de nominatoribus magistratum, hic de fideiussoribus. vtrique Remp. saluam præstare ex magistratum administratione debent, non etiam ex nominatione successorum ab eis facta honore deposito. Et rem non pœnam vel multam, quæ extra rem accedat, vt si magistratus pecuniam Reip. interuertit, fideiussor eius tenebitur in sortem, non in pœnam, si qua illi ob eam causam infligatur. & hoc est quod ait hæc constitutio, quam significari puto in l. fideiussores. D. de fideiuss. Patris aliam esse condicionem arbitror. Hic enim plus quàm fideiussor vel nominator est, vt dixi l. 2. §. tit. prox.
F

Quo quisque ordine conueniatur. TIT. XXXVI.

I. IMP. ANTONINVS A. LVCIANO. Et si duobus simul cu-

ra pecuniæ ciuitatis, non tamen separatis portionibus, mandetur, singuli ^A
 non pro virili portione, sed in solidum reipublicæ obligantur. Cùm autem
 de indemnitate ciuitatis eius quæritur: prius eius bona, qui administrauit,
 ac mox (si satisfieri non poterit) collegæ conueniuntur. Vos tamen qui he-
 redes vnus ex curatoribus extitistis, damno, si quod post mortem eius do-
 lo vel culpa collegarum accessit, onerari non est rationis.

Plures sunt qui pro eo obligantur qui honorem vel munus aliquod publicum gessit,
 nominator, fideiussor, collega, pater. At quo ordine conueniantur videamus. Puto se-
 paranda esse munera à magistratibus. Duæ priores leges huius tit. sunt de muneribus. ^B
 Duæ posteriores de magistratibus. Si munus duobus iniunctum sit separatis portio-
 nibus, hic ordo seruatur, fideiussor, nominator, collega. l. 2. §. hoc tit. l. 3. §. de con. fis. deb.
 Si pro indiuiso, hic, collega, fideiussor, nominator. d. l. 2. l. aduersus. §. de mag. conu. Col-
 lega, quia conreus hoc casu. Fideiussor, quia propius semper accedit ad reum quàm
 nominator. In magistratibus ordinis ratio eadem est, siue duo creati sint magistratus
 diuisis actibus administrationis, siue indiuisis, puta vt fideiussor primùm excutiat, tū
 nominator, deinde collega. l. 3. & 4. hoc tit. l. Imperator. D. ad municip. & notandum
 quod ait. l. 3. *In magistratibus*, quasi idem non sit constitutum in muneribus. Nam ma-
 gistratus non omnimodo sunt conrei. Nec enim si deposito honore ambo soluendo
 sint, in singulos est actio in solidum, sicut in eos quibus pro indiuiso munus iniunctum ^C
 est. l. si pupillus. D. de adm. tut. Sic & si vnus ex eis soluendo non sit, ad collegā quasi con-
 reum non venit inexcusso inopi fideiussore ac nominatore. d. l. Imperator. Reum
 principalem qui munus vel honorem gessit, ante hos omnes esse conueniendum con-
 stat, ac proinde etiam patrem eius, argumento eorum quæ diximus l. 2. de per. nom. &
 tit. præced. Hęc est huius quæstionis definitio. Adiecit hæc l. j. vno ex curatoribus pecu-
 niæ publicæ defuncto, heredem eius pro collega non teneri ex ea causa, quæ non ha-
 buit locum eo viuo. Et ita omnibus idoneis defunctis, dicerem inter heredes pericu-
 lum non esse commune in eo quod post mortem vnus heredis dolo vel culpa conti-
 gerit. l. tutores. §. tutoribus. D. de adm. tut.

II. IMP. GORDIANVS A. VALERIO. Quoties duobus non ^D
 separatim, sed pro indiuiso munus iniungitur, & ita vt vnusquisque eorum
 periculo soliditatis videatur obstrictus: manus ad nominatorē prius quàm
 vtrique, qui id munus administrauerunt, solemniter fuerint excussi, nulla ra-
 tione porrigi possunt. Si verò separatis portionibus ad munus nominati sunt:
 prius pro portione conueniantur, qui administrauerint, item fideiussores
 eorum, si nec ab his quidem indemnitas fuerit seruata: tunc demum creato-
 rem, ac si ne is quidem sufficiat, nouissimè participem muneris conueniri ^E
 debere præses non ignorat.

Duobus creatis curatoribus Reipub. vel duumuiris pro indiuiso, id agitur tacitè vt
 vice mutua obligentur in solidum. & malè in l. seq. additum est quibusdam Codicibus,
hoc expresso, & in hac scriptum, *soliditatis*, cùm ex vet. sit legendum, *sodalitatis*, id est, col-
 legij. cetera exposuimus l. i.

III. IMPPP. CARVS CARINVS ET NUMERIANVS AAA. THEODOSIO. Si ita duumiri creati estis, vt mutuo periculo teneami-
 ni, in dubium non venit, vicariis damnis vos esse obstrictos: cùm in magi-
 stratibus prius nominatores conueniendos esse, hoc quod in persona vestra ^F
 custodiri desideratis, constitutum est.

Certum est Duumuirorum creatorum pro indiuiso commune esse periculum. At
 non antè

A non antè ex factò alterius alter conuenitur, quàm creatores excussi fuerint. Hoc enim in magistratibus constitutum est. qui idem ordo non seruatur in muneribus. *Cum, pro, quamuis. l. 60. Cod. Th. de appellat.*

III. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. DIONI. Cùm te & collegam tuum magistratus vestri tempore publicum fœnus collocasse proponas, nec potuisse debitum à quibusdam reipublicæ restitui, cùm paratus sis pro te id quod solus gessisti, reipublicæ satisfacere, consequens est rempublicam, si separati actus vestri contractus fuerint, successores collegæ tui, vel rerum eius possessores prius ob personam eius congre-
B di: & si solida indemnitas reipublicæ seruata non fuerit, nominatores eius interpellare, ac postremo loco, si quid ex nomine tui collegæ defuerit, ob culpæ nexum te interpellare, priores enim nominatores veluti fideiussores placuit obstringi.

Ait. *Si separati.* Dati quidem sunt pro indiuiso, sed diuiserunt inter se administrationem, quæ res vice mutua periculo non liberat. Ceterum idem ordo seruatur, qui seruaretur si separata initio fuisset administratio. Ait. *Ob culpæ.* Sic in l. Imperator. D. ad municip. eademque ratio est in muneribus, veluti in tutelis. l. i. §. vsque adeo. D. de tut. & rat. dist. in quo placet quod Hugolinus scripsit, negationem superesse illo loco, *Si non contutor. l. 6. §. arb. tut.*

Ne quis liber inuitus actum gerere cogatur. TIT. XXXVII.

I. IMP. ALEXANDER A. VRBICO.. Si vt proponis decreto ordinis ad libertatem ductus es, non debere te inuitum actum reipublicæ administrare, curator reipublicæ non ignorat: præsertim cùm serui huiusmodi officia administrare debeant.

D Vt priuati seruos actores habent, ita Resp. præpositos pecuniis dandis & suscipiendis, stipulationibus contrahendis, rationibus dominij tractandis, qui sunt sub dispositione curatorum Reip. vel Kalendarij vel patris ciuitatis. l. i. §. de solut. & lib. deb. ciu. Liberis actoribus non vtuntur, & ideo plerique ad actum gerendum se venire patiuntur. l. 6. §. irritum. D. de iniust. rup. atque ita capite minuuntur. Sola tamen actus gesti ratio caput non minuit. l. liberos. §. de lib. cau.

II. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. TYBERIO. Si cùm ingenuus esses ad actum gerendum à republica compelleris: auxilium præsidis & iuris præsidia, prout vsus exigebat, implorare potuisti.

Potest liber sua sponte Reip. actum gerere, non inuitus. quia seruile officium id est.

Sumptus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere.

TIT. XXXVIII.

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. DIODORO. Cùm ad munus exhibendarum angariarum cum aliis creatus, à
F confortibus muneris sollicitudine deserta, solum te functum esse proponas: sumptuum detrimenta, si qua acciderint, collatione eorum, quos munus oportuerat participare, prouisione præsidis diidentur. Quòd si & à te ob-

sequium derelictum esse cognouerit: quid censuræ publicæ congruit, non A
ignoret.

Pluribus curatoribus creatis ad cogendas angarias, si vnus coëgerit, alij cessarint, ces-
satores sumptus in eam rem factos agnoscent pro rata, *Si qua*, inquit, *acciderint*. Nam
plerumque solet esse sine sumptu, vt diximus in. l. i. §. quemad. ciu. mun. ind. Si omnes
cessarint, præsidis prouinciæ coërcitio est.

De iis qui ex officio quod administrauerunt conueniuntur.

TIT. XXXIX.

I. IMP. ANTONIVS A. OCTAVIO. Fœnoris reipublicæ, B
quod non tua culpa perditum esse apparuerit, sufficit fortis damnum, non
etiam vsurarum eius sustinere.

Qui ex contractu pro debitore Reip. obligatur, veluti fideiussor & in sortem tenetur
& in vsuras. l. 2. §. vlt. D. de adm. rer. ad ciu. pert. Qui ex officio quod administrauit, vt
puta Duumuir vel pater ciuitatis, qui non satis cautè pecuniam publicam fœnori oc-
cupauit in sortem tantum non in vsuras. Pro pecunia quam ipse habet etiam in vsuras.
Pro alio in sortem tantum, si nulla eius fraus vel culpa lata arguatur. l. vlt. in prin. D. co.
l. Lucius. §. Paulus. D. ad municip. l. cum quidam. §. pen. D. de vsuris.

De solutionibus & liberationibus debitorum ciuitatum. TIT. XL. C

Liberationis verbum ad obligationem refertur. Solutionis ad obligationem vel ad
nummos. Si ad obligationem, æquè patet ac liberationis. l. solutionis. D. de solut. cui ex
inscriptione coniungenda est l. liberationis. D. de ver. sing. In hoc tit. & in generali de
solutionibus & liberationibus, specialiter refertur ad nummos, & ob id numeratio di-
citur frequenter, vel ad aliam rem debitam. Sic & liberatio specialiter ad eam, quæ ex
solutione debitori contingit, vel non. Ergo, de solutionibus & liberationibus, id est, de
solutionibus eius quod debetur, & liberationibus quæ ex eis debitori naturaliter con-
tingunt. Interea tamen in titulo generali de aliis quibusdam agitur, quæ specie & iure
solutionis censentur, veluti confusione & compensatione. D

I. IMP. ALEXANDER A. QUATVORVIRIS. Cautiones
seruorum publicorum ita demum firmam securitatem debitoribus præ-
stant, si curatorum adsignantium, vel eorum, quibus exigendi ius est, aucto-
ritate subnixæ sunt. Cùm autem is qui exsoluisse dicitur, solam scripturam
actoris suscipientis pecuniam promat: ea tantum defensio consuevit admit-
ti, si quod exsolutum est, reipublicæ rationi profecisse doceatur. Sanè cura-
tor vester, si fraude serui constiterit effectum, vt interciperentur à curatore illa-
tæ à debitoribus quantitates: de peculio eius, quod eo modo deest, restituet. E

Scripta est ad Quatuoruiros, id est, magistratus Reipublicæ cuiusdam, vt in veteri
quadam inscriptione Hispaniæ, *Quatuoruiris & Decurionibus Saborensium*, & ideo paulo
post ait, *Curator vester*, id est, curator Reip. Cauetur autem ea, vt apochæ actorum Reip.
securitatem debitoribus non præstet, nisi factæ sint auctore & apochis adsignante cu-
ratore Reip. vel Kalendarij, vel nisi probetur pecuniam versam in rem ciuitatis. Teneri
curatorem Reip. de peculio, si fraude actoris pecunia à debitore ciuitatis soluta, inter-
cepta, nec in rem ciuitatis conuersa fuerit.

De spectaculis & scenicis & lenonibus. TIT. XLI. F

I. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS
AAA. AD HESPERIAM PROC. AFRICÆ. Non inuidemus, sed
potius

A potius cohortamur amplectenda felicitis populi studia, gymnici ut agonis spectacula refoventur. Veruntamen cum primates viri populi studiis ac voluptatibus grati esse cupiant, promptius permittimus ut integra voluptas sit, quæ volentium celebratur impensis. DAT. VI. ID. MAR. TRIV. VALENTE V. ET VALENTINIANO AA. COSS.

Cum vetitum paulò ante fuisset gymnicum certamen, id edere volentibus sua sponte populi recreandi causa, hæc lex permisit. Volentibus, inquam, non inuitis. l. qui dolo. §. l. D. ad leg. Iul. de vi publ.

B II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS, ET THEODOSIVS AAA. AD VALERIANVM P.V. Quisquis equos, quos vel serenitas nostra, vel ordinarij consules tribuunt voluptatibus, ad commodum compendiumque priuatū abduxerit: vnius libræ auri condemnatione multetur. DAT. VIII. KAL. MAI TRIV. EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

Eum qui equos circenses in suos usus conuerterit, vnius libræ auri condemnatione multari.

C III. IDEM AA. AD VALERIANVM P. V. Eos qui agitandi munus exercent, illustris auctoritas tua nullis propter Circense certamē affici nouerit oportere supplicii. DAT. VIII. KAL. MAI TRIV. EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

In agitatores præf. vrbi coërcitionem non habere, nisi si quid circa equestre certamē deliquerint. Hæc est Græcorum interpretatio.

D IIII. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Si qua publicis porticibus, vel in his ciuitatum locis, in quibus nostræ solent imagines consecrari, pictura pantomimum veste humili, & rugosis sinibus agitatore, aut vilem offerat histrionem, illicò reuellatur, neque vnquam posthac liceat in loco honesto inhonestas adnotare personas, in aditu verò circi, vel in theatri prosceniis ut collocentur, nō vetamus. DAT. III. KAL. IUL. HERACLEÆ ARCADIO A. III. ET HONORIO. A. II. COSS.

E Scænici à Græcis appellantur thymelici, veluti mimi, histriones, ludiones. Hos constat esse famulos, & tribu moueri. Specialiter thymelici dicuntur cantores, qui modos faciebant & saltationes. Hi non sunt famosi, & hos videntur intellexisse Græci l. 4. D. de his qui no. inf. qui ita vertunt. *ὅτι ἐστὶ δὲ παιδικὴ τέχνη ἢ δὲ ἀπμοποιὸς ἢ τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν χερσίων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἐπιθέματα καὶ τῶν ἐν ἑυσσῶ ἀγωνιζομένων.* His lex illa adiungit agitatores, quos tamen hæc lex famulos & inhonestos facit. quod vix aut ne vix quidem scio uti sine pugnatiæ confessione explicari possit. & ideò hac lege præcipitur ne scænicorum & agitatorum imagines honesto loco ponantur, quo principū collocari solent.

F V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS. AA. ANTHEMIO PP. Nemo iudicum ex quacunque ciuitate in aliud oppidum, vel ex prouinciæ solo equos curules, aurigas, bestias, histriones, ciues tentet traducere: ne dum popularibus plausibus intemperanter seruiunt, & publicarum rerum statum fatigent, & festiuitatem impediunt in cunctis oppidis celebrandam: ita ut si quis hanc violauerit iussionem, pœna teneatur ea quæ legum violatores persequitur. DAT. VIII. ID. AVG. CP. HONORIO VIII. ET THEODOSIO III. AA. COSS.

Ne præfides ex vna ciuitate in aliam, vel ex vna prouincia in aliam equos circenses, **A**
agitatores, histriones, feras traducant, & vt suæ ciuitatis siue prouinciæ voluptatibus
quique deseruiant. & huic præcepto apponit sacrilegij pœnam.

VI. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO PP. Lenones patres & dominos, qui suis filiabus vel ancillis peccandi necessitatem imponunt, nec iure frui dominij, nec tanti criminis patimur libertate gaudere. Igitur tali placet eos indignatione subduci, ne potestatis iure frui valeant, neve quid eis ita possit adquiri: sed ancillis filiabusque (si velint) conductisve pro paupertate personis, qua fors damna- **B**
uit humilior, episcoporum liceat, iudicum etiam, defensorumque implorato suffragio, omni miseriarum necessitate absolui: ita vt si insistendum eis lenones esse crediderint, vel peccandi ingerant necessitatem inuitis, amittant non solum eam, quam habuerint, potestatem, sed proscripsi pœnæ mancipentur exilij, metallis addicendi publicis. quæ minor pœna est, quàm si præcepto lenonis cogatur quispiam coitionis sordes ferre, quas nolit. **DAT. XI. KAL. MAI FELICE ET TAVRO COSS.**

Pater qui filiam prostituit patriam potestatem amittit, dominus dominium, creditor pignus, redemptor pretium redemptionis, venditor manus iniectioem, & pater domi- **C**
nuleve qui inuitam detinuerit in prostibulo, in metallum damnatur. Soluuntur prostitute & liberantur lenonum obsidione interuentu episcoporum & iudicum, & defensorum plebis, itemque mercede conducti ministri earum, veluti aquarioli. Sequitur septimæ constitutionis, quæ hoc titulo desideratur, summa ex *IX. βασιλικῶν tit. 38.*

VII. Μηδεις πορνοβοσκειτω τῶ λοιποῖ, μηδὲ πόρος ἐν τεύθειν ταῖς λαρχίσιον εἰσαγάδω, μήτε οὐδὲ δούλιον ἢ ἐλευθέρων περιεσάτω τις. ἐπει εὐτελής μὲν ὠνό τῶ το ποιῶν πρὸς τῶ πτωρηθῆναι, καὶ μεταλλίζεται ἢ ὑπόθεσις ἐξορίζεται. γρατείας δὲ ἔχων ἢ ὑπὸ τῆ δόξα σμνον ἄπολλῆται, καὶ αὐτῶ **D**
αὐτῶ τῆ ὑσία. ὡσαύτως καὶ οἱ θυμελικοὶ πάντων ἀπεχέσθωσαν εἰ δὲ δούλον εἴη τὸ περιεσθῆναι πρὸς πᾶν τὸς ἐκδικεῖσθαι πορίζα. εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνή, εἴτε κληρικὸς, ἢ μοιχαλὸς τῶ το ἐκδικεῖ. ταῦτα δὲ φυλαττέτωσαν οἱ ἄρχοντες οἱ μείζονες καὶ οἱ ἡπίονες, καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν ποιῶν ὑφορώ μόναι, καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰκοσι λίβρῶν. Ne quis deinceps lenocinium exercent, & nullus reclusus inde largitionibus inferatur, nullus ancillam ingenuamve prostituat. alioquin humilior qui id fecerit coercitus metalli & exilij pœna damnabitur: honestior bona & militiam ac dignitatem amittet. His quoque abstineant thymelici. Quod si ancilla prostituta sit, vt gratuitò vindicetur ab omnibus viris aut feminis, clericis aut monachis. Et vti hæc obseruent magistratus tam minores quàm maiores & officia eorum corporis, & **XX. librarum imminente pœna.** **E**

Tollit ergo hæc constitutio prostibula & lenocinia vt No. 14. Prostitutarum ancillarum ab hac iniuria vindicationem & liberationem publicam facit, sicut liberorum venditorum. l. ult. §. de pat. qui fil. dist. dum ne, ac si ab hostibus redemptæ, pro pretio pignori teneantur, sed soluantur statim, ac ne scenico quidem vel arenario hæc mulierum productionem licere concedit. Vestigal lenonum & meretricum tollit. quod & Alexander auctore Lampridio sacris largitionibus inferri vetuit, sed sumptibus publicis deputauit. Caligula exegit Suetonio auctore.

De expensis publicorum ludorum. **TIT. XLII.** **F**

I. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. MARCELLO. Cùm præfidem prouinciæ impensas, quæ in certaminis editione erogabatur, ad refectionem murorum transtulisse dicas: & quod salubriter deriu-

A deriuatum est, nō reuocabitur: & solemne certaminis spectaculum post restitutam murorum fabricam iuxta veteris consuetudinis legem celebrabitur. Ita enim & tutelæ ciuitatis instructo murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas confirmatis his, quæ ad securitatis cautionē spectant, insecuti temporis circ uitione repræsentabitur.

Licere præsidii prouinciæ ludorum expensas in murorum maximè necessariam refectionem conferre, ita tamen ut post eorum refectionem rursus ludi populi voluptatibus exhibeantur.

B

De aquæductu. TIT. XLIII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMILIANVM CONS.
 Aquarum possessores, per quorum fines formarum meatus trāseunt, ab extraordinariis oneribus volumus esse immunes, ut eorum opera aquarum ductus fordibus completi mudentur, nec ad aliud superindictæ rei onus iisdem possessoribus attinendis, ne circa res alias occupati, repurgium formarum facere non occurrant. Quod si neglexerint, amissione possessionum multabuntur. nam fiscus prædium eius obtinebit, cuius negligentia perniciem formæ congesserit. Præterea scire eos oportet, per quorum prædia aquæductus com meat, ut dextra læuaquæ de ipsis formis quindecim pedibus intermissis arbores habeant. obseruante officio iudicis, ut si quo tempore pullulauerint, excidantur, ne earum radices fabricam formæ corrumpant. **DAT. XV. KAL. IUN. GALLICANO ET SYMMACHO COSS.**

D Ut possessor per cuius prædium cloaca ducitur, cloacarium pensitat cloacæ purgandæ causa, ita & is per cuius prædium transit publicus aquæductus, vectigal præstat formarum aquæ abluendarum causa. l. in venditione. D. de act. emp. & in libris Magonis & Vegoia. *Aquarum, inquit, ductus per medias possessiones diriguntur, quæ à possessoribus ipsis vice temporum repurgantur, propter quod leuia tributa persolunt.* Adicit hæc Constitutio, eos excusari à ceteris oneribus superindictitiis vel extraordinariis, & confiscari prædia per quæ aquæductus transit, si in eo repurgando cessarint possessores: & ut noxiæ arbores cura officialium iudicis, quæ inferunt fabricarum ruinas, radicitus amputentur, nec circum aquæductus aliter habeantur, quàm dextra læuaquæ intermissis pedibus xv. qua de re factum S. C. Aelio Tuberone & Fabio Maximo Coss. Iulius Frontinus libro de aquæductibus refert.

E II. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. PANCRATIO P. V. Si quis de cetero vetiti furoris audacia florentissimæ urbis commoda voluerit mutilare, aquam ad suum fundum ex aquæductu publico deriuando: sciat eundem fundum fiscalis tituli proscriptione signatum priuatis rebus nostris aggregandum. **DAT. VIII. CP. TIMASIO ET PROMOTO COSS.**

Confiscari fundum in quem dominus aquam deriuarit ex aquæductu publico sine permisso principis.

F III. IIDEM AAA. ALBINO P. V. ROM. Eos qui aquæ copiã vel olim vel nunc per nostra indulta meruerunt, usum aut ex castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere: neque earum fistularum, quas matrices

vocāt, cursum ac soliditatē attentare, vel ab ipso aquæductu trahere. Quòd ^A
 si quis aliter fecerit, non solùm id quod prius iure beneficij fuerat consecu-
 tus, amittat, verùm pro condicione quoque personæ seuerissima pœna ple-
 plectetur. DAT. V. KAL. SEPT. ROM. TIMASIO ET PROMO-
 TO COSS.

Aquam beneficio principis datam priuatis duci debere ex castellis vel ex ipsis formis,
 non ex fistulis matricibus, ex quibus aliæ succrescunt, vel ipso aquæductu. Riuos & fi-
 stulas vsu deteri & lacerari, vt S. C. comprehensum fuisse idem Frōtinus refert. Formas
 vocat conceptacula quælibet, quibus distinguitur aquæductus, Græci hoc loco vocant
 δοχεῖα. ^B

IIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ASTERIO
 COM. OR. Vsum aquæ veterem longóque dominio constitutū singulis
 ciuibus manere censemus, nec vlla nouatione turbari. Ita tamē vt quantita-
 tem singuli, quam veteri licētia percipiunt, more vsque in præsentem diem
 perdurante percipiant: mansura pœna in eos, qui ad irrigationes agrorū vel
 hortorum delicias furtiuus aquarum meatibus abutuntur. DAT. KAL.
 NOV. CÆSARIO ET ATTICO COSS.

Lex ait, *licentia*. Loquitur ergo de iis quibus aquæ publicæ vsum iamdiu princeps cō-
 cessit, & ne eius modo fraudentur sancit, confirmans vsurpatorū pœnam definitā. l. 2. §. ^C

V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS CYRO
 PP. Si quis per diuinam liberalitatem meruerit ius aquæ, non viris clarif-
 simis rectoribus prouinciarum, sed tuæ præcellentissimæ sedi cœlestes api-
 ces intimare debebit: condemnatione cōtra illum, qui preces moderatorib.
 insinuare conatur, quinquaginta librarum auri & contra vniuersos admini-
 stratores, qui rescriptum per subreptionem elicitū suscipere moliuntur, pro-
 ponenda. apparitoribus nihilominus eorūdem virorum clarissimorum pro-
 uinciæ moderatorum animaduersionibus per vigorem tui culminis subiu-
 gandis: & amplissima tua sede dispositura, quid in publicis thermis, quid in
 nymphæis pro abūdantia ciuium cōueniat deputari, quid his personis, qui-
 bus nostra serenitas indulset, ex aqua superflua debeat impertiri. ^D

Vt qui impetrauit ius aquæ, rescriptū insinuet præf. prætorio, non præsidibus. vt præf.
 prætorio disponat quid thermis publicis, quid nymphæis, quid priuatis beneficio prin-
 cipis ex aqua largiendū sit. Nymphæa sunt ædes publicæ, quibus nuptias celebrant qui
 ædibus carēt ad choreas capacibus, vt Zonaras explicat in Leone magno. Inde *νυμφικὴ*
λαγνεία, vt Sudas interpretatur, *τὰ εἰς γάμοις ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα*. Græci
 Nymphæa vocant Hydria, & in hanc & in sequentem legem, & Socrates libr. 4. cap. 8.
 quæ refert in oraculo quodam chorearum nomine fuisse designata. ^E

VI. IIDEM AA. CYRO PP. Omnis seruitus aquarum aquædu-
 ctus Hadriani siue domorum, siue possessionum, siue suburbanorum, siue
 balneorum, vel per diuinos affatus intimatos in quolibet iudicio, vel per v-
 surpationem impertitos, penitus exprobretur. maluimus etenim prædictū
 aquæductum nostri palatij publicarum thermarum ac nymphæorum cō-
 moditatibus inseruire. Et decernimus hanc dispositionem modis omni-
 bus in posterum seruari: nemini licentia tribuenda ab eodem aquæductu
 precibus oblatis vsum aquæ petere, vel eum audere perforare: scientibus his
 qui ^F

- A qui qualibet ratione putauerint ad huiusmodi molimé accedere, vel officio (si ausum fuerit instruere) vel minus instructis precibus parere, centena pōdo auri multæ nomine fiscalibus rationibus se esse illaturos. Super his sancimus sulcum publicarum aquarum nullis intra decē pedes arboribus coartari, sed ex utroque latere decempedale spatium integrū illibatūmque seruari. Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad thermas, quæ Achillis nūcupantur, quas providentia tuæ magnificentiæ factas fuisse cognouimus, eādem formam seruari censemus. etenim memoratas fistulas thermis tantūm
- B & nymphæis, quibus eminentia tua deputauerit, volumus inseruire: facultate præbenda tuæ sublimitatis apparitoribus circumeūdi sine formidine domus, suburbana, balnea ad requirendum, ne qua deceptio, vel suppressio, vel insidiæ contra publicam vtilitatem à quoquam penitus attentetur.

Pertinet hæc lex ad urbem Constantinopolitanam. Scripta enim est ad Cyrum præfectum prætorio Orientis, cuius cura Theodosius protulit pomærium Constantinopoleos, auctore Zonara. Præfectum vrbi appellant quidam malè, cum epigrammata vocent ὑπαρχὸν ἑώας, id est, Præfectum prætorio Oriētis sub nomine Constantini, quasi hic Cyrus sit nouus conditor Constantinopoleos.

- C Θεοδόσιος τὸ δὲ τεῖχος ἀναξ, καὶ ὑπαρχὸς ἑώας
Κωνσταντῖνος ἔτευξεν ἐν ἡμασι ἐξήκοντα.

Fuit igitur in hac vrbe aquæductus quidam Adriani, de quo præcipua hæc Theodosius sancit, vt ne is seruiat priuatorum vsibus, ne ex rescripto quidem principis, sed palatio & thermis nymphæisq; publicis, & vt circa eum aquæductum arboribus x. pedes vtraque ex parte vacui relinquuntur. idemq; constituit de fistulis ducentibus ad Achillis thermas, vt thermis tantūm nymphæisq; publicis seruiant. De aquæductu Adriani locus hic est singularis, atque adeò notandus. De thermis Achillis ita Georgius Cedrinus: ἐστὶν δὲ τὸ καλεῖσθαι φρατῆριον, Αἴαντες τε καὶ Ἀχιλλέως βωμὸν ἀνέθηκεν. ἔνθα καὶ νῦν τὸ τῆς Ἀχιλλέως χρηματίζει λυτῶν. Socrates item publici non thermarum nomine. Ait, *molimen*, sic emendauit ex vet. cum vulgò perperam legeretur, *emolumentum*. Vel officio.] Si officialis eiusmodi preces instruxerit. l. 2. §. de pet. bo. sub.

VII. IDEM A A. EUTYCHIANO PP. Ad reparationē aquæductus huius almæ vrbis omnia vectigalia, quæ colligi possunt ex vniuersis scalis huius inclytæ vrbis, & ex operariis, qui Cizycenij dicuntur, ad refectiōnem eiusdem aquæductus procedere: illo videlicet obseruādo, vt nemo eorum qui ius aquæ possident, quācunque descriptionem sustineant. nam execrabile videtur domos huius almæ vrbis aquam habere vxnalem.

- E Antea legebatur, ex vniuersis calculus. emēdauit, ex vniuersis scalis, tam ex veteri scriptura quàm ex Græcorum metaphrasi. Verba ipsa proponam, εἰς ἀναίεωσιν τῆς ἀγωγῆς τὰ παρερχόμενα εἰς τὰς σκάλας ἀναλισκόμενα. Scalæ sunt traiectus maritimi, qualis in regione sexta scala Sycæna, quæ πέρασμα Iustinianarum dicitur in Nou. 69. quod confirmat Stephan. iis verbis: Συκεὶ πόλις ἀντικρὺ τῆς νείας Ρώμης ἢ καθ' ἡμᾶς ἰστανιαὶ παροσαγορευθεῖσα. Quam obrem Gyllio adsentior ad finem orationis primæ περὶ Ἰστανιαῶν κτισμάτων, legenti Iustinianis pro Iucundianis, Gyllio viro animi, vigilantis, industriæ incredibilis, quem non ita dudum suo ordine functum lugeant, lugeant Heluij, quo vix vnquam parem edituri sunt. Cedrinus sycarum appellationem sumptam scribit ἐκ τῆς σκοφῶρων δένδρων. In quinta regione fuit scala Chalcedonensis, in quarta scala Timasi, vt antiqua descriptio vrbis Constantinopolitanæ docet. Græcè dicuntur χαλαί. Protensæ erant in mare traieciēdi causa vsque ad nauigia. Nautæ in eam rem certi singulis scalis destinati erāt. & quidquid nummorum redibat inde, nescio an antea ad principem pertinuerit, id hæc lex deputat aquæductui reparādo & reficiendo. Adicit de operariis Cyzicenis, vt

etiam quod ij publico vectigal pendunt, aquæductui deputeretur. meminit æcorum Cy- A
zicenorū Vitruuius vi. Et vt ciues qui ius aquæ habent, eo vtantur gratuito nec quid-
quam ad reparationem aquæductus conferant, ne videantur in vrbe aquam emisse, po-
tius quàm beneficio principis emeruisse.

VIII. IMP. ZENO A. AD AMANTIUM P. V. Hac lege san-
cimus, vt si quis amplissimã præfecturam gubernâs, aurum aquæductui de-
putatum ad alterum quodlibet opus non aquæductibus, vel aquæ publicæ
competens exstruendum, vel curandum putauerit conuertendum, de suis
facultatibus eandem summam aquæductus titulo repensare cogatur. separ- B
ratus verò arcarius aurum aquæductus suscipiat gloriosissimorum consu-
lum liberalitate, vel ex aliis titulis ad aquas publicas pertinentibus collectū,
vel postea colligendum.

Scripta est ad Amantium p. v. ad quem constitutio *περὶ χειροτομῶν* vel de seruituti-
bus, & l. ne cui. C. de loca. Vt aurum aquæductui deputatum & formis præf. vrbi ad a-
lios vsus minimè conuertat, vtq; id specialis arcarius suscipiat, siue ex liberalitate prin-
cipum proficiatur, de qua l. 2. & 3. de consulib. siue aliunde. Pro, *repræsare*, quidam Co-
dices habent, *repræsare*.

IX. IDEM A. SPORATIO. Diligenter inuestigari decernimus, C
qui publici ab initio fontes, vel cùm essent ab initio priuati, postquam pu-
blicè vsum præbuerunt, ad priuatorum vsum conuersi sunt, siue sacris api-
cibus per surreptionem impetratis, ac multò amplius si auctoritate illicita
nec appetito colore sacri oraculi huiusmodi aliquid pertentatum fuisse di-
gnoscutur: vt ius suum regiæ ciuitati restituatur, & quod publicum fuit ali-
quando, minimè sit priuatum, sed ad communes vsus recurrat: sacris ora-
culis vel pragmaticis sanctionibus aduersus commoditatem vrbis quibus-
dam impertitis, iure cassandis: nec longi temporis præscriptione ad circum- D
scribenda ciuitatis iura profutura.

Vt qui publici fuere fontes ab initio, vel cùm fuissent initio priuati postea publici, de-
inde rescripto principis vel vsurpatione priuati facti sunt, ad ius publicum redeant, nec
quidquam valeant rescripta vel pragmatici contra publicam utilitatem, vt in l. 2. §. de
nau. non exc. l. 2. §. de can. fru. vr. Romæ. Nec obstat. l. 4. §. quæ de vsu siue iure aquæ pu-
blicæ loquitur, non de fontibus priuato iuri omnino vindicatis. Sed neque contra ius
publicum quidquã valet præscriptio longi temporis. l. 5. §. de oper. publ. Sicut nec con-
tra ius priuatum principis. l. vsus. §. de fun. rei pri. No. 30. quod interpret Iuliani latius
quàm oporteat accepit de omni iure fiscali.

X. IDEM A. PONTIO. Decernimus ne quid à quacunque per- E
sona quamlibet dignitatem prætendat contra minuscularios aquæductus
vel fontes publicos, qui ad aquæductus confluunt, pertètetur. Sed & si quis
clàm vel palàm auctoritate cõfusus de iisdem paragogiis vel fontibus aquã
traduxerit, vel clandestinis insidiis fortè subriperit, publicis aquæductibus
eam restituere compellatur. Hoc etiam præcipimus, ne in posterũ à quoli-
bet iuxta eosdem aquæductus plantari qualescunque arbores possint, ne ex
stirpibus labefactentur parietes aquæductuum, quod & antiquis constitu-
tionibus interdictum esse dignoscitur: scientibus vniuersis, quod in posterũ F
super huiusmodi cõmissis suburbanum vel prædium, vel balneum, vel aquæ
mola, vel hortus, ad cuius vsum aqua publica fuerit deriuata, vel si quid
ex his

- A ex his iuxta aquæductum positum ad eum pertinet, qui plantauit arbores aquæductibus noxias, ad quemcunque pertineat locum, vel hominem, vel domum: proscriptionis titulo subiacebit, & fisci viribus vindicabitur: nulli super huiusmodi pœna nec per sacros apices venia tribuenda. Vniuersos autem aquarios, vel aquarum custodes, quos hydrophylacas nominant, qui omnium aquæductuum huius regiae vrbs custodiae deputati sunt, singulis manibus eorum felici nomine pietatis nostrae impresso signari decernimus, vt huiusmodi adnotatione manifesti sint omnibus, nec à procuratoribus
- B domorum, vel quolibet alio ad vsus alios auellantur, vel angariarum, vel operarum nomine teneantur. quòd si quem ex iisdem aquariis mori cõtingerit, eum nihilominus qui in locum defuncti subrogatur, signo eodem notari præcipimus: vt militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhareant, nec muneribus aliis occupentur.

Pro, quacunque dignitate prædita, emendauit, quamcunque dignitatem præcendat, ex vet. Pro minuscularios, Alciati mendo, restitui vetus verbum, *minuscularios*, id est, tenuiores & minutos aquæductus, vt in l. i. §. de defen. ciuit. l. 3. C. Th. de ind. deb. Augustinus vii. de ciuitate Dei, cap. 4. *Tanquam minuscularios vectigalium conductores*. Et hos quidem minusculos aquæductus paulo pòst paragogos vocat, voce satis nota. Constituit autem vt ne quis ex eis vel ex fontibus publicis aquam vsurpet, nève circa eos arbores plantet, nisi scilicet intermisso legitimo spatio, de quo l. i. & 6. alioquin publicari suburbanum in quem aquam deriuarit, & in quo secundum aquæductum arbores plantarit, vel prædiũ, vel balneum, vel aque molam, ὑδρομύλιον, vel hortum. Vt balneata aquæ molæ aliæ erant publicæ, aliæ priuatæ. l. 4. C. Th. de can. frum. vrb. Rom. Cassiodorus iii. *Dicitur cõmodi cura priuati aquam formarum, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas vel hortos irrigandos fuisse deriuatam*. Postrema pars constitutionis est de aquariis, vt manu signentur nomine principis, quo de more diximus in l. 3. §. de fabricen. & aliis muneribus non occupentur.

- D XI. IMP. ANASTASIVS A. SVO PP. Diuinam dispositionem ab inclytæ recordationis principe Theodosio, super his qui aquam sibi de publicis aquæductibus seu fontibus præberi desiderant, promulgatam hac etiam lege in sua firmitate durare sancimus, quatenus nemo vel in hac sacratissima ciuitate, vel in prouinciis, siue diuinis apicibus de sacro epistolæ scrinio more solito edendis, & iudicio tuæ celsitudinis, vel aliis quorũ interest, intimatis vel intimandis, aquam de publico aquæductu seu fonte trahere permittatur. his, quicũque nostra iussa violauerint, seu violare con-
- E cesserint, denarum librarum auri condemnatione, aliãque grauissima indignatione feriendis.

Confirmat priorem partem l. 5. Pœnam mutat.

De gladiatoribus penitus tollendis. TIT. XLIIII.

- I. IMP. CONSTANTINVS A. MAXIMO PP. Cruenta spectacula in otio ciuili & domestica quiete non placent. quapropter omnino gladiatores esse prohibemus. PP. BERYTO KAL. OCT. PAVLINO ET IVLIANO COSS.

F Cruenta spectacula dicit, quæ Ammia. Marcel. xiiii. cruenta ludicra, hominum inter se commissiones. Hæc merito tolluntur hac lege, de qua Sozomenus lib. i. τότε ὀφθαλμοὶ ἢ τῶν μονομαχῶν ἐκωλύθηθαι. Monomachos gladiatores vocat, cõtumeliosum nomen. l. 3.

Tom. 4.

l iij

in prin. D. de lib. & posth. & detestandum. l. 2. C. Th. de gladia. quam immanitatē sustulisse Honorium Theodorus & Nicephorus auctores sunt, monachi cuiusdā nece per-morum monomachis infesto, quem Telemachū vocant, corruptē Otho, Dirimachiū.

De venatione ferarum. TIT. XLV.

I. IMPP. HONORIVS ET THEOD. AA. MAVRIANO COM. DOMESTICORVM ET VICES AGEN. MAG. MIL. Occidendorum leonum cūctis facimus potestatem, neque aliquam sinimus quemquā calumniam formidare. bestias autem quæ ad comitatum ab omnibus limitum ducibus transmittuntur, non plus quàm septem diebus intra singulas ciuitates retineri præcipimus. violatoribus eorum quinas libras auri fisci viribus illaturis. DAT. XIII. KALEND. IVN. CONSTANTIO ET CONSTATE VV. CC. COSS.

Superior titulus est de gladiatoribus. Hic videtur fuisse de ferarum confectoribus, quos vocant *κυνηγῆς*, quales sunt qui damnantur ad bestias, quanquam hæc lex ad eos non pertineat, quæ passim occidendorum leonum omnibus facultatem concedit, non in arena modo: & de feris adiicit, quæ à ducibus limitum ad comitatum transmittuntur, vt non plus quàm VII. diebus in singulis ciuitatibus retineantur. quod corruptē in Eustathij lib. de temporib. refertur quasi traditum libro primo.

De maiuma. TIT. XLVI.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CÆSARIO PP. Clementiæ nostræ placuit, vt maiumæ prouincialibus lætitia reddatur: ita tamen vt seruetur honestas & verecundia castis moribus perseueret. DAT. VII. KAL. MAI. CP. ARCAD. IIII. ET HONOR. III. COSS.

Qui ludus sic Maiuma Sudas exposuit. Gregorius in Chronographia, is est quē Paulo Diacono miscuerunt, Cedrinum puto, *Præterea, inquit, Imperator facta maiuma in Sophianis fedit.*

Vt armorum vsus infcio principe interdictus sit. TIT. XLVII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD BVLEFORVM CONS. CAMPANIÆ. Nulli prorsus nobis infciis atque inconsultis, quorumlibet armorum mouendorum copia tribuatur. DAT. III. NON. OCT. ALTINO DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Coniungenda est cum l. 2. C. Th. quibus equorum vsus concessus est. quæ vsu equorum certis personis interdicit. in hac autem parte vsu armorum omnibus, vt Nou. 85. Synes. in epist. *Ὅσα ἐξὸν ιδιώτας ἀνθρώπους ὀπλοφορεῖν.* Huc etiam pertinet edictum L. Domitij prætoris Siciliæ, de quo Valerius lib. VI. & Cic. lib. de suppliciis. Vetus ea Constitutio est, & generaliter ne fabricam armorum vel ferrariam priuato habere liceat. l. vlt. §. magnus. D. de public. Ait, *mouendorum.* Vt mouere equos dicimus pro vti, l. 4. & vlt. §. de cur. pub. ita mouere arma.

De agricolis, censibus, & colonis. TIT. XLVIII.

Agriculturarum varix condiciones sunt. l. 6. & 20. §. Hoc titulo duæ proponuntur, censitorum, qui & capite censiti à Iuliano in Nouellis dicuntur, & tributarij tit. 2. §. l. 2. C. Th. si vag. manci. & censibus obnoxij. l. 1. §. de tyr. & adscriptitij quasi adscripti censibus. l. 18. §. hoc ti. l. 2. §. ti. 2. l. 10. §. de re mil. l. si quis presbyter. §. de epis. & cle. & terræ, vt Græcus interpres definit, *ἐναπόρραφος ὁ στοχεραμμένος τῆ γῆ πάροικος.* Censibus, id est, libris censualibus. l. 4. vel publici census scripturæ. l. 22. Et ij quidem serui sunt, & eorum peculium pertinet ad dominum. l. 19. & 21. §. Alij sunt coloni qui liberi sunt. l. 1. §. de præd. tam. &

A tam. & res proprias habent, terrā tamen dimittere non possunt, ut qui possessione xxx. ann. quæsitū sunt ex d. l. 19. & liberi eorum ex l. pen. & qui ex adscriptitio & libera nati sunt ex Iustiniani No. ad Dominicum præf. pratorio Illyrici, confirmata Iustini, itēmq; Tiberij Constitutionibus, & coloni Palæstini, Thracensēs Illyricani. Hi dominum non habent: adscriptitij dominum habent. & ideo in l. pen. §. ult. cū dixisset initio, *Nemini liceat adscriptitium vel colonum alienum*, quorum hic scilicet liber est, ille seruus, subiicit, *admonente domino vel ipsius adscriptitij vel terre*. Dominum terrę ad colonum refert, qui & dominus coloni non est, quin terra potius coloni domina est. l. i. j. de col. Thrac. Hęc eadem differētia notatur in l. ii. j. dum ait, *Domino vel fundo*. Adscriptitius domino, colonus fundo redditur. Et l. 13. dum ait, *vel utroque vel neutro parvete censito*. Alij igitur sunt

B censiti, alij non censiti. Adscriptitij tributarij sunt; id est, capitis censum siue capitationē præstant, quæ capitalis illatio dicitur in l. pen. j. Gallicè, *Taille*. Coloni non sunt tributarij. tit. de col. Thrac. & de col. Illyr. j. Reditus tamen certos & pensiones domino terrę præstant in pecunia, vel in speciebus pro solo. l. 5. §. 20. & pen. j. Et hęc duo potissimū genera hoc titulo proponuntur. Est tamen & tertium genus, qui planè serui sunt censibus adscripti, l. 3. & 7. j. l. 2. C. Th. sine cen. vel tel. quæ tria genera notatur in l. 12. dū ait, *seruos, vel tributarios, vel inquilinos*. Tributarios adscriptitios vocat. Inquilinos, colonos liberos. Idem namq; frequēter dicuntur coloni & inquilini, ut Sidon. v. Epist. ad Pudētem, quem initio vocavit originalem inquilinum, postea vocat personam colonariam, & Saluianus v. de providentia. *Coloni, inquit, diuitum sunt, iugo se inquilinæ abiectionis addicunt*. At propriè coloni prædio rustico, inquilini prædio urbano seruiunt. Valentinianus No. de col. vagis. *Si ad prædium se, inquit, cuiuscumque rusticum urbanūmq; collegerit*. Colonum & inquilinum significat, quæ nomina ignorandum etiam non est interdum generaliter accipi, & continere tam censitos quàm non censitos, ut l. 13. j. At censiti siue adscriptitij non planè serui, sed quasi serui sunt. l. 2. j. tit. 2. Inspecto domino, serui: inspecto fisco inspectisq; aliis omnibus, liberi & priorum possessores. d. l. 2. & l. 4. hoc titu. Qui planè sunt serui, tales habentur inter omnes. Var. i. de re rust. Agri coluntur hominibus seruis, aut liberis, aut vtrisque. Liberis, aut cū ipsi colunt, ut plerique pauperculi cum sua progenie: aut mercenariis, cum conductitiis liberorum operis res maiores ut vindemia ac fœnificia administrāt, iisque quos obæratos nostri vocitarunt, & etiā nunc sunt in Asia atq; Ægypto & in Illyrico complures. Possem & hęc & alia plurima quæ sequuntur ad consuetudines Gallię referre. nam & serui qui capitationem debent, & coloni, & feuda, & census, & alia innumera prædiorū hominumq; onera ex iure Romano originē sumpsisse interea testor, dum me ad consuetudinū nostrarum ius eadem via explicādū paro, qua Reip. Romanæ vetus primū, deinde nouū ius aperui & disposui.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD ÆMILIANVM PP. Nunquam rationibus vel colligendis frugibus insistens agricola ad extraordinaria onera trahatur: cū providentiæ sit opportuno tempore his necessitatibus satisfacere. LECTA VII. ID. MAI ROMÆ IANVARIO ET IVSTO COSS.

Legendum ut in Codice Theodosij, *Nunquam rationibus, non sationibus*. Sic Græci LV. βασιλικῶν, tit. i. ὁ νόμος ἀρχαῖος ἐπὶ τῶν συλλογῶν τῶν κερπῶν ἢ ἐπὶ λογισμοῖς. eandemq; lectionem confirmat l. 2. j. de ag. & man. dom. Sententia hęc est, colonos qui rationibus prædiorum vel agriculturę addicti sunt, nullo tempore ad angarias aliave onera extraordinaria deuocari posse. Gregor. III. Epist. *Qui, inquit, in possessionibus Iudeorum sunt, licet & ipsi legum distinctione sint liberi, tamen quia colendus eorum terris diutius adhæserūt, utpote condicionem loci debentes, ad colenda quæ consueuerant rura permaneant, pensiones prædiorū viris præbeant, quæ cuncta de colonis vel originariis iura præcipiunt, peragāt, nihil eis extra hoc oneris amplius indicatur*. Idemq; est in l. i. j. ne rust. ad vl. obf. His necessitatibus.] id est, oneribus extraordinariis.

II. IMPER. CONSTANTINVS A. AD DVLCITIVM CONS. ÆMILIÆ. Si quis prædium vendere voluerit, vel donare, retinere sibi

transferēdos ad alia loca colonos priuata pactione non possit. qui enim co-^A
lonos vtilēs credunt, aut cum præsidiis eos tenere debent, aut profuturos
aliis derelinquere, si ipsi sibi prædium prodesse desperant. DAT III.
KAL. MAI. MED. CONSTANTIO A. IX. ET IULIANO CÆS.
COSS.

Prædium vendi donari ve non posse receptis colonis. l. 7. §. vti nec ædes receptis an-
nonis. l. r. C. Th. de an. ciu.

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. FAVEN-^B
TIO VIC. ITAL. Quisquis ex desertis agris veluti vagos seruos libera-
litate nostra fuerit consecutus, pro fiscalibus pensitationibus ad integram
terræ professionem, ex qua videlicet serui manere videntur, habeatur ob-
noxius. Id etiam circa eos obseruari volumus, qui ex huiusmodi fundis ser-
uos ad possessiones suas transire permiserint. DAT. PRID. KALEN.
AVG. MED. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

In vaga mancipia sine domino, manus iniectio fisco competit, vt constat ex tit. C.
Th. si vag. pet. man. (sicut plerisque locis hodie in vaga animalia, quæ vocant *Espanes*)^C
vel etiam ei cui princeps ea vltro concesserit. At qui eos fuerit beneficio principis con-
secutus indemnitate capitationis, census siue tributorum sarciet, id est, quantum
cùm prædio non deserto adhærebant, dependi fisco solebat. Idemque est si eos ex alie-
na terra in suam migrantes quis susceperit. nam & hic terræ, quibus illi erant adscripti,
censibus, pensitationibus, & tributis obligatur. Vagos, & emanfores vocat, dum ait, *Ex
qua manere videntur*. quod fit plerumque, vt etiam lex ponit, deserto & destituto prædio.

IIII. IIDEM AA. AD MODESTVM PP. Hi penes quos fun-^D
dorum dominia sunt pro his colonis originalibus, quos in locis iisdem cen-
sitos esse constabit, vel per se vel per actores proprios recepta compulsio-
nis sollicitudine implenda munia functionis agnoscant. Sanè quibus terra-
rum erit quantulacunque possessio, qui in suis conscripti locis proprio no-
mine libris censualibus detinentur, ab huiusmodi præcepti communione
discernimus. eos enim conuenit propriæ commissos mediocritati anno-
narias functiones sub solito exactore cognoscere. DAT. KAL. MAI.
CP. GRATIANO A. ET DAGALAIFO COSS.

Pro colonis originariis capite censitis prædiorum domini per se vel per actores suos^E
solemnem pensitationem agnoscunt. Sed si terræ cuiusdam dominium habent, & sint,
vt hoc loco & l. 19. §. Græci loquuntur, *ιδιοκτηταί*, non domini, sed proprio nomine
censibus alligantur. Quod etiam Iustinianus inculcat No. 128. §. *μνδεις*. Priore item ca-
su immunes non sunt, sed eorum ad solemnia compellendorum onus spectat ad do-
minum vel actorem prædij, ad quem fiscus venit recta via, colonis dimissis. No. 144.
Possunt censiti tenere quædam suo nomine quasi à se quæsitæ, quæ tamen ad dominum
pertinent. l. 2. §. tit. 2.

V. IIDEM AA. AD ORICVM PP. Domini prædiorum id quod^F
terra præstat, accipiant, pecuniam non requirant, quam rustici optare non
audeant: nisi consuetudo prædij hoc exigat.

Vt dominis prædiorum coloni inferant species siue fructus, non pecuniam, quam
optare non audent. Optare, id est, *ἔχεσθαι*.

VI. IIDEM

A VI. IDEM AA. AD GERMANVM PP. Omnes omnino fugitios adscriptitios, colonos vel inquilinos, sine vlllo sexus, muneris, conditionisq̄ue discrimine, ad antiquos penates vbi censiti atque educati natiq̄ue sunt, prouinciis præsidentes redire compellant.

Lex est de reducendis & restituendis origini suæ adscriptitiis & inquilinis & colonis tam liberis quàm seruis aut tributariis, per præsides prouinciarum.

B VII. IDEM AA. AD MAXIMVM PP. Quemadmodum originarios absque terra, ita rusticos censitosq̄ue seruos vendi omnifariam non licebit. neque verò commento fraudis id vsurpet legis illusio, quod in originariis sæpe est actitatum, vt parua portione terræ emptori tradita, omnis integri fundi cultura adimatur: sed cùm soliditas fundorum vel certa portio ad vnumquemque perueniat: tanti quoque serui & originarij transeant, quanti apud superiores dominos & possessores, vel in soliditate, vel in parte manserunt: & emptor pretium quod dederit, amissum existimet: nihilominus venditori ad repetendos seruos cum adgnatione eorum vindicatione concessa. & si aliqua denique ex causa dissimulauerit, legis vsurpare beneficium, atque iste sub hac taciturnitate decesserit: & heredibus eius, C & contra heredes emptoris vindicationem damus, longi temporis præscriptione submota. mala fide namq̄ue possessorem esse nullus ambigit qui aliquid contra legum interdicta mercatur.

De colonis cautū est l. 2. ne vaneant sine prædiis. Idem exēplo colonorum hac lege cauetur de seruis rusticis & censitis. Probo Accursij *ωδελουπιω* vt nec etiā permutari vel obligari possint. nam & legari non possunt. l. si quis inquilinos. D. de leg. 1. Eum qui emerit eos sine prædiis, mala fide emptorem esse, cum iuris ignorantiam causari non possit, & ideo præscriptione longi temporis non iuari. Vindicationem eorum cum sua D progenie venditori, qui sibi prædia retinuit, dari non reddito pretio. qua de re diximus in l. 1. §. de præd. cur. Heredibus quoque & in heredes hanc actionem dari. Præterea venditioni partis fundi non iure accedere originarios omnes vel censitos seruos. Seruandam esse analogiam, vt venditioni fundi totius accedant omnes: venditioni partis, pars rata.

VIII. IDEM AA. AD PROBVM PP. Omnes profugi in alieno latebras collocantes cum emolumentis tributariis, salua tamen moderatione, reuocentur: scilicet vt si homines, apud quos reperiuntur, alienos esse nouerant fugitios, & profugis in lucrum suum vsi sunt: hoc est, siue excoluerunt agros fructibus dominis profuturos, siue aliqua ab iisdem sibi iniūcta nouerunt, nec mercedem laboris debitam consecuti sunt: ab illis tributa, quæ publicis perierunt functionibus, exigantur. Ceterum si occultato eo profugi, quòd alieni esse viderentur, quasi sui arbitrij ac liberi apud aliquem se collocauerunt, aut excolentes terras partem fructuum pro solo debitam dominis præstiterunt: cetera proprio p̄culio reseruantes, vel quibuscunque operis impensis mercedem placitam consecuti sunt, ab ipsis profugis, quæcunque debentur, exigantur. nam manifestum est priuarum iam esse contractum. Si qui verò inter agricolas (vt solet) ex quibuscunque commerciis huiusmodi hominibus esse inueniuntur debitores: coram partibus constitutis iudex ab obnoxiiis, quod debetur, exposcat. F

Vt qui sciens adscriptitium fugitiuum suscepit, eiusque opera gratuita vsus est quasi coloni proprii, non cum modò reddat, sed etiam temporis quo illo vsus est, capitationem fisco persoluat. Quòd si ignorans eo vsus sit quasi mercenario contracta locatione conductione, vt ex eius peculio indemnitati fisci satisfiat, & vt quod ei debetur ab alijs agricolis per iudicem petatur. Aliud est suscipere fugitiuum colonum, longè aliud quasi liberi homini operas conducere. Qui suscepit, solemnes functiones agnoscit pro eo. Qui conduxit, non item. Et est similis distinctio in l. 4. §. de ser. fug.

IX. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD POPVLVM. Immunitates specialiter datæ, & iugatio, & capitatio, libris publicis, & ciuitatum, ac prouinciarum encautarijs sine aliqua probatione factæ penes fruentes ereptæ in functionem pristinam redeant. DAT. III. NON. MAR. MED. MERAVBAVDE II ET SATVRNINO COSS.

Coniungenda est cum l. 1. §. de immu. nem. conc. & ad hunc titulum pertinet, quoniam de capitatione loquitur, quæ colonorum nomine præstatur. Tollit autem immunitates specialiter datas, & iugationem ac capitationem libris censualibus, & ciuitatum aut prouinciarum encautis factam sine approbatione censorum, peræquatorum, ordinariorum & amplissimorum iudicum. Encaute scripturæ genus est vel picturæ, à quo monumenta ciuitatum dicuntur Encauta & Encautaria.

X. IDEM AA. CYNEGIO PP. Cùm antea per singulos viros, per binas verò mulieres capitis norma sit censa: nunc binis ac ternis viris, mulieribus autem quaternis, vnius pendendi capitis attributum est. Quocirca sublimitas tua huiusmodi census per Comanensium, & Ariaratensium & Armeniæ secūdæ, Amasenorum Helenoponti, & Diocæsariensium Cappadociæ secūdæ vrbes salubris ac temperatæ peræquationis modum monumentis publicis iubebit annecti.

Vt in prouincijs siue ciuitatibus hac lege comprehensis, agricolarum capitatio ita censeatur, vt duo aut tres viri & mulieres quatuor pro vno capite habeantur. Prouinciæ ex sunt, Armenia secunda, Helenopontus & Cappadocia secunda. Armeniæ secūdæ vrbes Comanensium & Ariaratensium. Sic emendauit ex veteribus. De Comana Alciatus scripsit. De Ariarata Stephanus. *Ἀριάρθεια πόλις πλησίον Καππαδοκίας.* & No. 31. Helenoponti Amasenorum vrbes, de qua No. 28. Cappadociæ secūdæ Diocæsariensium, quæ fuit olim primæ, deinde secūdæ. Gregorius Olympio *γεγοναμὲν αὐθις διὰ πρὸς Καππαδοκία, πρώτῃ τῶν δὲ γερονότις.* Videnda & quæ præcedit epistola de Diocæsariensium ciuitate. Fuerunt autem eæ tres prouinciæ Ponticæ diœceseos.

XI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AD POPVLVM. Originarios colonos nullis priuilegijs, nulla dignitate, nulla census auctoritate excusari præcipimus: sed amputatis omnibus, quæ aliquoties per gratiam sunt elicita, domino vel fundo esse reddendos.

Originarij coloni nec priuilegijs nec dignitate conditione sua liberantur. Sed neque census auctoritate, vt si in censum relati sint quasi ingenui. Census auctoritatem dixit, vt l. in finalibus. D. fin. reg. quæ sicut domino non præiudicat si quis rem alienam quasi suam in censum deferat. l. forma. §. si ego. D. de censib. l. quæ quisque. D. de adq. rer. do. namq; vt de Deciano Cicero scribit pro Flacco, si aliena censendo sua facere quisque posset, haberent maximam plerique rerum omnium copiam. sic verò domino fundi nō præiudicat colonus, qui se quasi ingenuum in censum deferat. Fisco item nihil præiudicat professio censualis. l. vlt. §. sine cen. vel rel.

XII.

A XII. IDEM AA. FLORENTINO. Seruos vel tributarios, vel inquilinos apud dominos volumus remanere. Nam cum metu damni deterritus vnusquisque eum, quem incognitum habuit, à se cœperit propulsare: voluntas fugiēdi seruis non erit. Nemo enim dominum suum deserit, sciens nusquam sibi latendi locum esse derelictum. sed aut cognitum sibi ingenuum vnusquisque suscipiet: aut eum qui se liberum esse simulauerit, à se submouebit, metuens his, quæ statuta sunt, obnoxius fieri. Si quis igitur ex memoratis fugitiuis apud quemlibet fuerit repertus: duodecim libras ar-

B genti fisco nostro inferat detentator: ipsi autem, cuius fuerit, præter eundem fugitiuum, alterum etiam eiusdem æstimationis inferre decernimus.

Lex 8. & l. 23. receptatoribus colonorum præcipit vt fugitiuos reddant & temporis capitationem agnoscant. Hæc adiicit vt eos reddant in duplum, & præter capitationem etiam argenti xii. libras. Vtraque est de receptatoribus, qui fugitiuorum opera quasi propriorum colonorum vtuntur scientes, ideoq; Græci nominatim adiiciunt *ἡ ἀποδομή*. Alia in Illyrico & in Thracia pœna statuta est, vt propriis titulis indicabitur.

XIII. IDEM AA. VINCENTIO PRÆFEC. PRÆT. De-

C finimus, inter inquilinos colonosve, quorum (quantum ad originem pertinet vindicandam) indiscreta eademque penè videtur esse condicio, licet sit discrimen in nomine: suscepti liberi, vel vtroque, vel neutro parente censito, statū paternæ condicionis agnoscant. Illud etiam seruandum est, vt si quando vtriusque fundi idem dominus de possessione referta cultoribus ad eam colonos, quæ laborabat tenuitate, transfulerit, iidemque fundi ad diuersorum iura dominorū qualibet sorte transferint: maneat quidem facta translatio: sed ita vt prædij eius dominus, à quo coloni probantur fuisse traducti, translatorum adgnationem restituat. DAT. III. ID. IUN. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

D

Siue ex duobus adscriptitiis siue ex duobus colonis non adscriptitiis nati sunt filij, patris coloniam sequuntur, quod cōfirmat No. 157. quæ sicut lex ista, scripta est ad præf. pratorio Orientis, & de prouinciis Orientis. In Illyrico filiorū diuisio fit ex No. scripta ad Dominicum, & ex Oriente in Apamæa Syriæ ex No. 156. Et hæc de prima parte legis. Altera docet duorum fundorum dominum rectè ex vno fundo in alium transferre colonos, & translationi stari, etiam si fundi postea diuersis personis alienati sint, quod repetitur No. Valentiniani de episcopali iudicio, ita tamen vt & translatos proles sequatur. Nec enim debent parentes & liberi diuersis prædiis adsignari. quæ ratio est etiam primæ partis. Tertia est in. l. seq. Ait, *ad originem*, id est, agnationem & sobolem.

E

XIII. IDEM AA. VINCENTIO PP GALLIARVM. Si coloni, quos bona fide quisque possedit ad alios fugæ vitio transeuntes necessitatem propriæ condicionis declinare tentauerint: bonæ fidei possessori primū oportet celeri reformatione succurri, & tunc causam originis & proprietatis agitari. DAT. IIII. ID. IUL. MED. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

F Si coloni bona fide possessi fugerint, etiam si se ingenuos non colonariæ condicionis esse contendant, prius interuersa possessio bonæ fidei possessori restituenda est, quàm de proprietate queratur. Quod fiet interdicto vtrubi (nam hæc lex in Codice Theodosiano posita est sub titulo vtrubi) quod celerem reformationem vocat, id est, momenti

actionem, quam nec appellatio remorari potest. l. i. §. si de mom. pos. nec compensatio A
 l. vlt. §. de compen. Celeris reformatio siue momenti actio aut interdictum omnem
 rationem significat repetendæ possessionis vi vel alio modo perturbatę & ideo nõ tan-
 tũ interdictum vnde vi, sed & interdictum de tabulis exhibendis, quo heres tabulas
 repetit ab alio suppressas, apud Anianum tit. vic. ciu. crim. ag. poss. & interdicta vti pos-
 sidetis & vtrubi & Saluianum, apud eundem v. Sententia. Pauli tit. de interdictis.
 & interdictum Quorum bonorum. l. 22. Cod. Theod. quot. apel. non reci. Celerem re-
 formationem, redhibitionem, executionem dixit etiam in .5. C. Th. de denunc. l. 4. C.
 Th. vnde vi. l. i. C. Th. de inq. & col.

XV. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS. AA. PROBO. B
 Colonos nunquã fiscalium nomine debitorum vllius exactoris pulset intē-
 tio: quos ita glebæ inhærere præcipimus, vt ne puncto quidem temporis de-
 beant amoueri.

Pro fiscalibus debitis coloni non conueniuntur, nisi quid proprio nomine possideant,
 ne vel momento temporis ab agricolatione auocentur, sed domini eorum conuenien-
 di & exigendi sunt.

XVI. IIDEM AA. PALLADIO PP. Mulier quæ fuisse origina C
 ria docebitur, si cuiuscunque liberi hominis secuta consortium, in vrbibus,
 vel in quibuscunque locis victura constiterit: eius omnem sobolem secun-
 dum vetera constituta conueniet reuocari. DAT. VI. KALEN. IVL.
 RAVENNÆ MAXIMO ET PLINTA COSS.

Corruptè in Codice Theodosiano hæc lex inscribitur Constantini & Iuliani nomi-
 ne. Honorij eam esse comprobatur No. Valentiniani de 30. an. præf. Sententia eius hæc
 est, colonam quæ se iunxit libero homini cum omni sobole reuocari: Natus ergo ex co-
 lona & libero homine matrem sequitur. l. 21. l. vlt. §. hoc tit. l. 4. §. de agr. & manc. Nec
 obstat l. 13. §. vt interpretatio eius statim indicabit. At ex eadem Constitutione Hono-
 rij, quæ se iunxerat colono siue originario alieno, non reuocabatur cum omni sobole, D
 sed cum tertia parte duntaxat. Quod confirmat No. Valentiniani de epif. iud.

XVII. IIDEM AA. IOANNI PP. Per colonum præiudicium
 possessioni inuito vel inscio domino imponi non posse, & iure, & legum au-
 thoritatibus declaratur, DAT. ID. IVL. RAVENNÆ HONORIO
 XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Repetita est in l. vlt. §. si alic. res pig. da. sit. ex qua intelligitur hunc esse sensum, vt si-
 cut seruus prædium domini inuito vel inscio domino pignori obligare non potest.
 l. 6. & 9. §. quod cum eo qui in al. ita nec colonus. l. vlt. §. cod. quæ huic etiam coniun- E
 genda est. Idemque de seruitute dicemus.

XVIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS
 AA. PROBO PP. Colonos nulla ratione ad vllum, quamuis humilio-
 ris militia, locum sinimus admitti: sed nec apparitores magisteriæ potesta-
 tis censibus adscriptos probari concedimus: quia in hac parte & domino-
 rum iuri, & publicæ consulimus honestati.

Hæc etiam repetita est in l. 3. §. de appar. mag. mil. Coloni nec cohortales nec appari- F
 tores magistrum militum fieri possunt.

XIX. Ἀὐτοὶ ῥά τινος Ἀναστάσιος *. τῶν γεωργῶν οἱ ἰδὴ ἐναπόγραφοι εἰσι, καὶ τὰ τέτων περὶ-
 λια τοῖς δεσπόταις ἀνήκει, οἱ δὲ χεῖρον τῆς περιουσίας μισθωτοὶ γίνονται ἐλεύθεροι μόνοντες μετὰ
 τῶν

A τῶν παραγράφων αὐτῶν καὶ ἕτοι δὲ ἀναγράφονται καὶ τὴν γλιῦ γεωργίῃ, καὶ τὸ τέλος παρέχειν. τῷ το δὲ καὶ τῷ δεσποτῇ καὶ τοῖς γεωργοῖς λυσιτέλεις. Agricolarum alij quidem sunt adscriptitij & eorum peculia dominis competunt, alij verò tempore annorum xxx. coloni fiunt liberi manentes cum rebus suis, & ij etiam coguntur terram colere & canonem præstare. Hoc & domino & agricolis vtilius est.

Huius constitutionis mentio fit in l. 23. & ab Eustathio libro de temporibus. Ex ea quidam sunt coloni non adscriptitij terræ & canoni obligati, qui adquiruntur possessione xxx. annorum. Rerum tamen suarum proprietate non carent. quod cum longè aliter obseruaretur sua ætate, de eo ita queritur Saluianus v. de prouidentia Dei. *Fundos, inquit, maiorum expetunt & coloni diuitum fiunt, iugo se inquilinæ abiectiōnis addicunt, in hanc necessitatem redacti, ut exactores non facultatis tantum sed etiam conditionis suæ atque exultantes, non à rebus tantum suis, sed etiam à se ipsis, ac perdentes secum omnia sua & rerum proprietate careant & ius libertatis amittant. Additur huic malo seuius malum. Nam suscipiuntur ut aduenæ, fiunt præiudicio habitationis indigenæ. Quos suscipiunt ut extraneos & alienos, incipiunt habere quasi proprios. quos esse constat ingenuos, vertunt in seruos. Præiudiciū temporum ingenui status homines circumuenimus.*

XX. IMP. IUSTINIANVS A. DEMOSTHENI PP. Litis imponentes celeritatem, sancimus si quando coloni cuiuscunque conditionis contra dominos terræ declamauerint, super hoc ipso dubitantes, **C** utrum is terræ dominus est, nec ne, an ipsi coloni dominium suæ terræ possident (eos tamen dicimus, qui non ex longo prolixoque tempore vel longinqua & inueterata redituum susceptione sufficiētem habent cautelā: in quibus casibus ne contradicendi quidē licentia colonis relinquatur, longi temporis præscriptione vel redituum frequentissima consequentia colonorum impetus excludente) talem esse super redituum vel publicarum functionum præstatione formam censemus, ut si tales coloni, quales supra **D** diximus, idoneum fideiussorem totius summæ, quæ ab his depeditur, præstiterint, quòd omnes reditus sine vlla procrastinatione, si melior causa dominorum iudicetur, eis restituent, & talis fideiussor per triennium accipiat, eoque impleto iterum renouetur: coloni in medio nullo modo super reditibus à dominis inquietentur. Si autem hoc coloni minimè facere voluerint, vel potuerint: tunc iidem reditus per officium iudicis annui exigantur per solita tempora, in quæ etiam dependebantur dominis: & deponantur in æde sacra, id est, in cimeliarchio ciuitatis, sub qua possessio sita est: vel **E** si localis ecclesia ad susceptionem pecuniarum idonea non sit, in Metropolitana ecclesia remaneant cum omni cautela, & post plenissimam definitionem vel dominis dentur, vel colonis restituantur. Sin autem reditus non in auro, sed in speciebus inferantur, vel in totum, vel ex parte, interim per officium iudicis fructus vendantur, & pretia eorum secundum prædictum modum deponantur. Hæc de reditibus definientes ad publicas transeamus functiones & si quidem coloni more solito eas dependant: ipsi maneat in pristina consuetudine, nullo præiudicio dominis generando, qui & quiescentibus colonis, & non contradicentibus ad publicum tributarias functiones **F** minimè inferebant. Sin autem moris erat domino totam summam accipere, & ex ea partem quidem in publicas vertere functiones, partem autem in suum reditum habere: tunc si quidem fideiussor à colonis detur, eun-

dem fideiussorem dominis sine præiudicio litis tantam summam inferre, ^A
 quantam tributa publica faciunt, vt à dominis publicis rationibus per-
 soluatur: nullo ex hoc colonis præiudicio generando. super redivibus enim
 domini fideiussore fiant contenti. Sin autem fideiussore cessante, ad seque-
 strationem res veniant, & pecuniæ deponantur, & ex earum summa tanta
 iudices separare, quanta ad publicas sufficiant functiones, & eam dispositio-
 nē dominū accipere, quatenus ipse eam persoluens, publicas accipiat securi-
 tates: reliqua quantitate, quæ in redivus puros remanet, in tuto collocanda,
 & litis terminum expectante: nullo præiudicio, siue colonis siue dominis, ^B
 ex huiusmodi fideiussione, vel sequestratione, vel publicarum functionum
 solutione generando: sed omni causa in suspenso manente, donec iudicialis
 sententia, quæ de toto negotio procedit, omnem rem aperiat, & ostendat
 quis dominus terræ constitutus sit, & ad quem publicarum functionum se-
 curitas debebat in posterum fieri, seu redivus peruenire, vel permanere.
 Recitata septies in nouo consistorio palatij Iustiniani. DAT. XV. KAL.
 OCT. CHALCEDONE DECIO V. C. COS.

Sæpe fit vt coloni vindicent se in libertatem, & dicant se esse *ἰδιοκλήτας*, id est, pro- ^C
 priorum bonorum possessores. Sed præscriptione longi temporis repelluntur, si domi-
 nus probauerit redivus & pensiones eos diu quasi colonos exoluisse. quod probabit an-
 tapochis. l. plures. §. de fid. instr. quæ huic coniungenda est. Possessio quidem longi tem-
 poris colonum non facit, cū ex lege Anastasij exigantur xxx. anni, sed pro possessore
 præsumptionem facit. & generaliter diuturna præstatio vel partis præstatio obligationē
 vel actionem, quæ non fuit ab initio, non constituit. l. 7. §. de vsur. l. si certis §. de pac. l.
 vlt. §. ne vxor pro mar. l. operis. D. de oper. lib. Tacitum pactum inducit. l. §. de vsur.
 Præsumptionem obligationis inducit in dubio. l. cū de in rem vers. D. de vsur. & obli-
 gationem si qua fuit, confirmat & corroborat, extinctis exceptionibus anargyriæ &
 Macedoniani. l. 4. §. de num. pec. l. 2. §. ad Maced. & interdum perpetuat, vt in causa ali- ^D
 mentorum. l. 1. §. de fideicom. Quod si domini hac longi temporis præscriptione muni-
 ti non sint, & coloni vindicent se in libertatem, quæritur pendente lite ad quem redivus
 prædiorum & onera publicarum functionum pertineant? Et constituitur hac lege
 præstita satisfatione de restituendis redivibus domino si vicerit, colonum redivus inter-
 rim percepturum. Satisfationem præstandam in triennium, & post triennium reno-
 uandam esse, quia nondum scilicet lites triennio concludebantur. Nam l. properandū,
 à Iustiniano edita est sequenti anno. Satisfatione non præstita, redivus sequestro depo-
 nēdos in æde sacra eius loci, id est, in *κεμηλιουφουλακίω*, vt No. LXXIIII. vel in æde metro-
 politana, videlicet si redivus in nummis consistant ex constitutione prædij. Nam si in
 fructibus cōsistant. vendentur fructus ab officialibus iudicis, & eorum pretia eodem ^E
 modo interim in archiis ecclesiæ deponentur. Hæc de redivibus. Onera capitationum
 ipse colonus interim sustinebit vt solebat. Quod si non ipse ea sed dominus subire so-
 lebat, fideiussore dato, quantum fisco dominus inferebat, tantum fideiussor domino
 præstabit absque præiudicio litis: fideiussore non dato æquè tantumdem ex sequestro
 deducetur & domino præstabitur, ac deinde fisco per dominum, cuius etiam nomine
 apocham fisco concipiet. igitur publica tributa domino pendente lite repræsentantur.
 Redivus puri, id est, qui restant deducta publica functione, sub sequestro sunt vel fide-
 iussore. Puri aliàs ab ære alieno No. 22. l. vlt. §. de repu. & Theophilo de lege Falcidia:
 modò à publicis titulis, vt *χρεθαρὰ οὐσία* siue pura substantia. Longè aliud est *φανερὰ οὐσία*
 Demostheni & Lysia. Emendaui in contextu. pleraque ex veteribus libris. ^F

XXI. IDEM A. AD SENATVM. Ne diutius dubitetur, si quis
 ex adscriptitia & seruo, vel adscriptitio & ancilla fuisset editus, cuius status
 sit vel

- A sit, vel quæ peior fortuna sit, utrúmne adscriptitia, an seruilis: sancimus ea quidém quæ in anterioribus legibus cauta sunt pro tali progenie, quæ ex mulieribus adscriptitiis & viris liberis progenita sit, in suo statu relinqui, & sit adscriptitia proles ex tali copulatione procreata. Si quis autem vel ex seruo & adscriptitia, vel ancilla & adscriptitio fuerit editus: matris suæ vëtre sequatur, & talis sit condicionis, qualis & genitrix fuit, siue ancilla, siue adscriptitia, quod hæctenus in liberis tantúm & seruis obseruabatur. Quæ enim differentia inter seruos & adscriptitios intelligatur, cum vterque in domini sui
- B positus est potestate, & possit seruum cum peculio vel sine eo manumittere, & adscriptitium cum terra dominio suo expellere?

Vt ex libero & ancilla vel contrà, & ex ciue Romano & Latina natus iure antiquo matrem sequitur, & ex libero & adscriptitia ex l. 16. §. ita & qui ex adscriptitio & ancilla, vel ex adscriptitia & seruo nascitur. Nec dici potest deterioris potius parentis condicionem partum sequi, cum inter seruos & adscriptitios nulla propemodum differentia sit. Vtrique sunt in potestate dominorum. Vtrorumque nomine domini tenentur actione de peculio. l. vlt. §. quod cum eo. Vtrique manumitti possunt cum peculio vel sine peculio. Et ne de adscriptitiis dubitetur, sufficit Sidonij Apollinaris locus v. Epist. quo liberæ cum adscriptitio Pudens nuptiis consentit, & stuprum cum ea ab adscriptitio

C admissum remittit, si stupratoré Pudens pro domino iã patronus originali solueret inquilinatu. Et ita patronos accipere oportet in l. 2. §. ti. 2. Adscriptitij etiã dominio nostro liberari possunt cū terra, non sine terra. De natis ex adscriptitio & libera dicitur l. vlt.

- XXII. IDEM A. IULIANO PP. Cùm scimus nostra iura nolle præiudicium generare cuiquam circa condicionem, neque ex confessionibus, neque ex scriptura, nisi etiam ex aliis argumētis aliquod accesserit incrementum: sancimus solam cōfessionem, vel aliam quamcunque scripturam ad hoc minimè sufficere, nec adscriptitiam condicionem cuiquã inferre: sed debere huiusmodi scripturæ aliquod aduenire adiutorium, quatenus
- D vel ex publici cēsus adscriptione, vel aliis legitimis modis talis scriptura adiuuetur. melius etenim est in huiusmodi difficultatibus ex pluribus capitulis condiciones ostendi, & non solis confessionibus, neque scripturis homines fortè liberos ad deteriores detrahi fortunam. Sin autē & scriptura, & post scripturam confessio, seu depositio, sine vi, & necessitate tamen, interuenerit (quid enim si conditionale instrumentum, vel aliam chartulam, in qua subscripsit, intimauit, & inter acta deposuit sese colonum fuisse adscriptitium) tunc ex utroq; genere obligationis, id est, tã scripturæ quàm cōfessionis, vel
- E depositionis talē eū esse credendū, qualē se scripsit & inter acta deposuit. Illud quoq; nō ineleganter dubitabatur, si coloni filius per triginta annorum curricula, vel forsitan per quadraginta, seu ampliora, adhuc viuente patre, & agriculturam peragente, ipse in libera conuersatione morabatur, & dominus terræ, quia per patrem ei satisfiebat, non etiam præsentiam eius exigebat, an post obitū patris, vel postquàm fortè is inutilis existat & ruri nō idoneus, potest excusari filius lōginqua libertate abutēdo, & quòd per multos annos neque agrū coluit, neque aliquid colonarij operis celebrauit: cum nō
- F possit dominus incusari propter suã desidiã, cui per patrē eius omne, quod voluerat, accedebat. In omnib⁹ itaq; huiusmodi specieb⁹ satis acerbū nobis videtur domino præiudicari colonorum absentia, qui rure nati, & postea absentes per suos vel patres, vel fratres, vel cognatos agriculturam perage-

bant. cùm enim pars quodammodo corporis eius per cognationem in fun- A
do remanebat, non videtur neque abesse, neque peregrinari, neque in liber-
tate morari. maneat itaque domino ius inconcussum, & donec eius vel an-
tiquitas, vel posteritas, vel cognatio in agrum remanet: ipse videatur sibi re-
sedisse. DAT. X. KAL. *. CP. POST CONSVLATVM LAMPA-
DII ET ORESTIS VV. CC.

Vt sola conductio vel alia scriptura seruum non facit, ita nec adscriptitium, nisi con-
currant aliæ probationes, veluti tabulæ censuales vel insinuatio & depositio facta apud
acta. Hoc continetur prima parte huius legis. Sed illo loco, *Sancimus solam confessionem.*
pro *confessionem*, ex veteribus legendum est, *conductionem*. Et ita Græci, *καὶ ἐμιοθάσεται το* B
ὡς ἐναπόγραφος, & paulò post pro *condicionale instrumentum*, legendum ex eisdem, *condu-*
ctionale, quod & Græci sequuntur. εἰ δὲ, inquit, *τὴν μίθωσιν ἐβεβαίωσεν ἐκὼν ἄλλο χρο-*
θέσεως ἢ ἐμφανείας, λοιπὸν πιστεύεται τοῖς ἕτοις εἶναι. Altera parte hoc continetur, præscriptione
xx. vel xl. annorum non liberari colonum originarium, qui tamdiu moratus est in li-
bertate, si interim agrum exercuerit pater eius, vel filius, vel frater, vel cognatus. Nam
ex Constitutione Honorij de inquilinis & colonis, de qua diximus l. 16. §. & ex Nouel-
la Valentiniani de xx. annorum præscriptione omnibus causis opponenda, & de co-
lonis vagis, repetitioni colonorum obstat præscriptio xx. annorum, & l. eum qui. §. de
fund. rei priuat. à qua hunc tantum casum Iustinianus excipit hac lege. De colonis lo-
quor. In repetitione autem adscriptitiorum prorsus Constitut. sequenti abrogat xx. C
annorum præscriptionem, imò & xl. quam admittebat Anastasij Constitutio, id est, l.
4. §. de præscrip. xxx. ann. à qua idem Anastasius excepit postea curiales. Excepit & Iu-
stinianus sequenti lege adscriptitios.

XXIII. IDEM A. IOANNI PP. Cùm satis inhumanum est
terram, quæ ab initio adscriptitios habebat, suis quodammodo membris
defraudari, & colonos in alienis terris demorantes dominos terræ maxi-
mis damnis afficere: censemus, quemadmodum in curialium condicione
nemo ex temporali cursu liberatur, ita nec adscriptitiæ condicione
suppositus ex annalibus curriculum, quancunque emanauerint, vel quacunque pro- D
lixâ negotiatione aliquis sibi vindicet libertatem: sed remaneat adscripti-
tius, & inhæreat terræ. & si se celauerit, vel separare conatus fuerit, secun-
dum exemplum serui fugitiui sese diutinis insidiis furari intelligatur, & sit
suppositus vnà cum omni sobole sua (& si in alia terra eam fecerit) huius-
modi fortunæ & capitali illationi, nulla liberatione, ei penitus competen-
te. Cùm autem Anastasiana lex homines, qui per triginta annos colona-
ria detenti sunt condicione, voluit liberos quidem permanere, non autem
habere facultatem terra derelicta in alia loca migrare: & ex hoc quæreba- E
tur, si etiam liberi eorum cuiuscunque sexus, licet non triginta annos fe-
cerint in fundis vel vicis, deberent colonariæ esse condicionis, aut tantum-
modò genitor eorum, qui per triginta annos huiusmodi condicione illiga-
tus esset: sancimus liberos colonorum esse quidem in perpetuum secundum
præfatam legem liberos, & nulla deteriore condicione prægrauari: non au-
tem habere licentiam, relicto suo rure ad aliud migrare, sed semper ter-
ræ inhæreant, quam semel colendam esse patres eorum susceperunt. Ca-
ueant autem possessionum domini, in quibus tales coloni constituti sunt, F
aliquam innouationem vel violentiam eis inferre. si enim hoc adproba-
tum fuerit, & per iudicem pronunciatum: ipse prouinciæ moderator,
in qua

- A** in qua aliquid fuerit tale perpetratum, omnimodo prouideat, & læsionem (si qua subsecuta est) eis resarcire, & veterem consuetudinem in redditibus præstandis eis obseruare. Nulla nec tunc licentia concedenda colonis fundum, ubi commorantur, relinquere. Et hoc tam in ipsis colonis, quàm in sobole eorum, qualiscunque sexus vel ætatis sit, sancimus: ut & ipsa semel in fundo nata remaneat in possessione sub eisdem modis iisdemque conditionibus, sub quibus etiam genitores eius manere in alienis fundis definiuimus. Nemini autem liceat vel adscriptitium vel colonum alienum scienti
- B** prudentique in suum rus suscipere. Sed & si bona fide eum susceperit, postea autem repererit eum alienum esse constitutum, admonente domino, vel ipsius adscriptitij, vel terræ, & hoc faciente per se vel per procuratorem suum: hunc restituere eum cum omni peculio & sobole sua. & si hoc facere superfederit: omnis quidem temporis, quo apud eum remoratus est, publicas functiones siue terrenas siue animales pro eo inferre compelletur, nec non cura & prouisione tam eminentissimæ præfecturæ, quàm præsidis prouinciæ. coarteretur autem sic ad restitutionem eius secundum veteres constitutiones & pœnas in eis insertas.
- C**

- De prima parte diximus lege præcedenti. Nulla nec xxx. nec xl. annorum præscriptione se tueri adscriptitium aduersus domini vindicationem posse, & si se cælauerit, comparari eum seruo fugitio, quem dominus possidere intelligitur semper, & idem vindicationi serui fugitiui vel etiam adscriptitij ne xl. quidem annorum præscriptionem obstare. At putem ex constitutione Anastasij serui non fugitiui vindicationi, etiã si mala fide fuerit in possessione libertatis, obstare præscriptionem xl. annorum, quod & in Pragmatico de temporibus ostendi. Idemque est ex eadem Constitutione Anastasij in colono adscriptitio, sed non ex hac Iustiniani, quæ adscriptitium curiali hac in re parem facit omnimodo. Secunda parte fit mentio l. 19. §. quæ alia quædam est Anastasij Constitutio, & à Iustiniano extēditur ad liberos colonorum, ut & ij patrum conditionem sequantur, id est, ut sint coloni liberi, terræ tamen addicti, quibus prædiorum domini nullam possint concussionem inferre: illatam extra ordinem vindicari: solemnes tantum redditus ab eis exigere posse. Tertia parte cauetur, ne quis adscriptitium vel colonum alienum in suum rus suscipiat. Perperam antea legebatur, *in suum rus, sicut & supra, licet non per xxx. annos fuerint in fundis vel vicis*, quod ita emendauimus in contextu ex veteribus libris, *licet non xxx. annos fecerint*. qua de forma loquēdi scripsimus in Pragmatico de temporibus cap. 26. & sic Iulianus, *in eadem prouincia*, inquit, *l. dies faciat*. Ad dicitur verò tertia parte, ut susceptor alieni adscriptitij vel coloni statim eum cum sua sobole suoq; peculio restituat, atque intellexerit alienum eum esse. Cunctatorem totius temporis iugationes iubet & capitaciones agnoscere. Confirmat & pœnam l. 12. supra.
- D**
- E**

- XXIII. IDEM A. IOANNI PP.** Si qui adscriptitiæ cōditionis cōstituti mulieres liberas quacunque mente aut quacunque machinatione, siue scientibus, siue ignorantibus dominis, sibi vxores coniunxerunt, vel coniunxerint: in sua libertate permanere tam eas, quàm prolem, quæ ex his cognoscitur procreata, sancimus: illo proculdubio obseruando, ut si ex libero marito & adscriptitia vxore partus fuerit editus, is maternæ conditionis maculam, & nō paternam sequatur libertatē. Sed ne adscriptitij putent sibi impunitū esse tale conamē, quod maximè verendū est, ne liberatū mulierū
- F**

nuptiis ab his excogitatis, paulatim huiusmodi hominum condicio decre- **A**
 scat : sancimus, si quid tale fuerit ab adscriptio perpetratum, habere libe-
 ram potestatem dominum eius siue per se, siue per præsidem prouinciæ, ta-
 lem hominem moderata corrigere castigatione, & abstrahere à tali mulie-
 re. quod si neglexerit, sciat in suum damnum huiusmodi desidiam reuer-
 suram.

De nato ex adscriptitia & libero dictum est §. l. 16. Hæc lex est de nato ex adscriptio
 & libera, vt etiam matrem sequatur. qua de re scripsimus Obseruationum I I I I. cap.
 xxviii. De solutione coniugij idem repetitur Nou. 22. **B**

De capitatione ciuium censibus eximenda. TIT. XLIX.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD EVSEBIVM V. P. PRÆ-
 SIDEM LYCIÆ ET PAMPHILIÆ. Plebs vrba, sicut in Orienta-
 libus quoque prouinciis obseruatur, minimè in cēsis pro capitatione sua
 conueniatur, sed iuxta hanc iusionem nostram immunis habeatur. DAT.
 KALEND. IVN. CONSTANTINO A. III. ET LICINIO III.
 COSS. **C**

Vt in Orientis prouinciis, ita & in Lycia & Pamphilia, quæ prouinciæ sunt Asianæ
 diœceseos, plebs vrba capitationem, id est, censum capitis non præstat. qua de re scri-
 psimus in l. 8. §. de exa. trib. & l. i. §. ne rustic. ad vl. obf.

In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint.

TIT. I.

Quidam codices habent, in quibus causis coloni capite censiti.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMUM VIC. ORIEN- **D**
 TIS. Quisquis colonus plus à domino exigitur, quàm antè consueuerat,
 & quàm in anterioribus temporibus exactus est: adeat iudicem cuius pri-
 mùm poterit habere præsentiam, & facinus comprobe: vt ille qui conuin-
 citur amplius postulare, quàm accipere consueuerat, hoc facere in posterũ
 prohibeatur: prius reddito, quod superexactione perpetrata noscitur ex-
 tortisse.

Dominus qui à colono plus exigit quàm præstari sibi oporteat, conuictus id omne **E**
 quod supra modum moremque extorsit, reddere compellitur. Idẽ obtinet in fiscalibus,
 quod hic in priuatorum colonis. l. 5. §. de agr. & manc. dom. De colonis censitis pleraque
 iam §. diximus.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. NEBRIDIO. **F**
 Coloni censibus duntaxat adscripti, sicuti ab his liberi sunt, quibus eos tri-
 buta subiectos non faciunt: ita his quibus annuis functionibus & debito cõ-
 ditionis obnoxij sunt, penè est, vt quadam debiti seruitute videantur adscri-
 cti. Quo minus est ferendũ, vt eos audeant lite pulsare, à quibus ipsos vt pote
 dominis vna cum possessionibus distrahi posse non dubium est. quã de ce-
 tero licentiã submouemus, ne quis audeat domini nomẽ in iudicio lacesse-
 re: &

A re: & cuius ipsi sunt, eiusdem omnia sua esse cognoscant. cum enim sæpissimè decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino prædij aut vendere, aut alio modo alienare liceret, quemadmodum contra eius personam æquo poterit iure consistere, quem ne propria quidem leges sui iuris habere voluerint: & acquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permessa, domino & acquirere & habere voluerint. Sed ut in causis ciuilibus huiusmodi hominum generi aduersus dominos, vel patronos, aditum intercludimus, & vocem negamus: exceptis superexactionibus, in quibus retro principes facultatem eis super hoc interpellandi præbuerunt: ita in criminum accusatione, quæ publica est, non adimitur eis propter suam suorumque iniuriam experiundi licentia.

Ut seruis, ita adscriptitiis non esse cum domino actionem nisi ex superexactionis causa, ut in l. i. §. vel nisi criminaliter suam suorumque iniuriam persequantur. Rerum eorum proprietate carere, nec quicquam ex peculio suo alienare posse inconsulto atque ignorante domino, ut l. i. C. Th. ne col. in scio dom. suo alienet pec. vel litem inferat ciuilem. Ait, *annuus functionibus*. Sic Symmachus *annuas functiones & indicta*. Maiorianus No. de indul. reliq. *Per quorum officia profligari iubemus annuas functiones*. Quæ annua exactione soluantur. l. ult. §. si propter publ. pensit. Annuerariæ solutiones l. 4. §. de fun. rei pri. & alio quodam loco, annuæ præstationes.

De colonis Palæstinis. TIT. LI.

I IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS, ET ARCADIVS AAA. CYNEGIO PP. Cum per alias prouincias, quæ subiacet nostræ serenitatis imperio, lex à maioribus constituta colonos quodam æternitatis iure detineat, ita ut illis non liceat ex his locis, quorum fructu releuantur, abscedere, nec ea deserere, quæ semel colenda susceperunt, neque id Palæstinæ prouinciæ possessoribus suffragetur: sancimus, ut etiam per Palæstinam nullus omnino colonorum suo iure velut vagus ac liber exultet, sed exemplo aliarum prouinciarum ita domino fundi teneatur, ut sine pœna suscipientis non possit abscedere: addito eo, ut possessionis domino reuocandi eius plena tribuatur auctoritas.

Coloni Palæstini sunt liberi, terram tamen dimittere non possunt, quod illi sibi proprio quodam iure vindicabant. Puniri eorum receptorem. Dominum fundi dicit & dominum possessionis, non dominum coloni. Videnda sunt quæ diximus ad rubricam de agr. cens. Quidam codices habent, *per Palæstinas*, non malè. fuere enim tres in Oriente, & hæc constitutio est de omnibus.

De colonis Thracensibus. TIT. LII.

I. IMPP. THEODOSIVS ET ARCADIVS AA. RVFINO PP. Per vniuersam dioccesin Thraciarum sublato in perpetuum humanæ capitationis censu, iugatio tantum terrena soluatur. & ne fortè colonis tributariæ sortis nexibus absolutis, vagandi & quò libuerit recedendi facultas permessa videatur: ipsi quidem originario iure teneantur: & licet condicione videantur ingenui, serui tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimentur: nec recedendi, quò velint, aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessor eorum iure vtatur & patroni sollicitudine, & domini potestate. Si quis

verò alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit: duas auri A
libras ei cogatur exsoluere, cuius agros transfuga cultor euacuauerit: ita ut
eundem cum omni peculio suo & adgnatione restituat.

Dicæsis Thraciæ habet prouincias sex, ut Marianus Scotus scribit, Europam, Thra-
ciam, Hæmimontum, Rhodopen, Mœsiam secundam, Scythiam. Theodorit. li. 5. cap. 28.
τῆς θρακίης εἰς ἕξ δὲ αὐτῆς ἡγεμονίας διήρτηται. Coloni per has sex prouincias liberi sunt, ter-
ram tamen dimittere non possunt, tributum soli præstant, tributum capitis non
præstant. Clientes potius sunt sub patrono, quàm serui sub domino. Receptatorem
eorum duabus auri libris multari & restituere peculium & progeniem eorum omnem.

De colonis Illyricianis. TIT. LIII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS, VALENS ET GRATIANVS
AAA. AD PROBVM PP. Colonos inquilinosque per Illyricum vi-
cinasque regiones abeundi rure, in quo eos originis adgnationisque merito
certum est immorari, licentiam habere non posse censemus, inseruiant ter-
ris non tributario nexu, sed nomine & titulo colonorum: ita ut si abscesse-
rint, ad aliumve transferint, reuocati vinculis pœnisque subdantur. Maneat
quoque eos pœna, qui alienum & incognitum recipiendum esse duxerint, C
tam in redhibitione operarum & damni, quod locis, quæ deseruerant, factum
est: quàm multæ, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita ut e-
tiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate pec-
cati coërcitionem subire cogatur: nec sit ignorantie locus, cum ad criminis
rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuerit. Seruum etiã
in memoratis regionibus si quis receperit, ignorationis excusatione subla-
ta, quadrupli pœna teneatur. operarum præterea compendiis damnisque
præstitis. in libertis etiam, quos pari usurpatione suscepit, is modus sit, quæ D
circa liberos colonos duximus retinendum. DAT. III. ID. IVL.
GRATIANO A. II. ET PROBO COSS

Videtur accipienda de Illyrico Occidentali. Nam Orientale infert capitationem ex-
cepta ecclesia Theſſalonicensi. l. 12. §. de an. & trib. Coloni igitur Illyrici Occidentalis
liberi sunt, tributum soli præstant, capitationem non præstant, ex terra tamen ea disce-
dere non possunt cui sunt addicti. Receptorẽ teneri domino terræ in id quod interest,
& multari arbitrio iudicis. Dominum quoque fundi in quo recepti fuerint emanſores,
arbitrio iudicis coërceri. ignorantem excusari. At scientiam præsumi, cum vnusquisque
ſcire debeat colonum non suum, alienum esse. l. 1. §. vnde vi. & Rotharius l. r. de inuasio- E
nibus. susceptorem liberti eodem modo coërceri. susceptorem serui in Illyrico quanti
ca res est, & in quadruplum damnari. Coniungenda est l. vlt. §. de op. lib.

Vt nemo ad suum patrociniũ suscipiat vicos vel rusticanos eorum.

TIT. LIIII.

I. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP.
ORIENTIS. Si quis post hanc nostri numinis sanctionem in fraudem
circumscriptionemque publicæ functionis ad patrociniũ cuiuscunque
confugerit: id quod huius rei gratia geritur, sub prætextu donationis, vel F
venditionis, seu conductionis, aut cuiuslibet alterius contractus, nullam ha-
beat firmitatem: tabellionibus qui talia instrumenta perficere ausi sunt,
bonorum

- A** bonorum proſcriptione plectendis : qui tamen ſcientes auſi fuerint huiuſmodi inſtrumenta conſcribere:vicis etiam vel poſſeſſionibus ad patrocinia confugientibus publico vindicandis . Hæ autem perſonæ , quæ contra publicam commoditatem in clientelã ſuam ſuſcepſiſſe collatores detectæ fuerint:nobiliores quidem centum auri librarum condemnationem ſubire cogentur:mediocriſ verò fortunæ facultatum ſuarum amiſſione plectentur: eadem pœna multandis etiam his, qui intercedentes miniſterium ſuum huiuſmodi nefariis actibus improba mente præbuerint. Quam formam ex eo
- B** quidem tẽpore, quod ſacra conſtitutio à diuæ memoriæ Martiano promulgata continet, id eſt, in Thraciã quidem diœceſi abhinc annis triginta, hoc eſt, à conſulatu Aëtij I I. & Sigisbuldi : in Orientali verò & Aegyptiaca & Pontica & Aſiana diœceſi viginti octo, hoc eſt à conſulatu Cyri valere atq; executioni mandari præcipimus. DAT. KAL. SEPT. ANTHEMIO A. II. COS.

- Hic titulus eſt de ſuſceptis, non de adſcriptitiis vel colonis. Suſcepti ſunt clientes, qui ſe & bona ſua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt fraudandorũ publicorum tributorum cauſa. qua ſpecie potentiores vicanorum & ruſticorum bona ſibi vindicabant vel relinquebant ſuſceptis ſub patrociniij mercede certa . quod multæ Conſtitutiones damnant in tit. de pac. vic. C. Th. & Iuſtiniani No. 17. & Tiberij de diuinis domibus. Saluianus v. de prouidentia Dei. *Vt vim, inquit, exactionis euadant, tradunt ſe ad tuendum protegendũque maioribus, dedititios ſe diuitum faciunt, & quaſi in ius eorum ditionemque tranſcendunt . Nec tamen graue hoc eſſet ſi potentes patrociniã iſta non venderent, hac lege tueri pauperes videntur vt ſpolient . Omnes enim ij qui defendi videntur, deſenſoribus ſuis omnem ferè ſubſtantiam ſuam addicunt . Nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi. Nouum genus venditionis & emptionis. Venditor nihil tradit & totum accipit. Emptor nihil accipit & totum penitus amittit.* Suſceptos vocat, vt Auguſtinus & Seruius, quod notaui in l. 132. D. de verb. obligat.
- C** Palæmon Grammaticus v. r. in gloſſis: *Aſſecula cliens ſiue ſuſceptus.* Hæc Conſtitutio irritas huiuſmodi conuentiones facit: tabelliones, qui eas perfecerint, conſiſcat, & vicos vel agros ſuſceptos. ſuſceptores etiam coërcet, & harum conuentionum interceſſores & interpretes ex tempore præſcripto Conſtitutione quadam Martiani, quam non habeo. Quinque diœceſes recenſet, Orientem, Thraciam, Aegyptum, Aſianam, Ponticã, quæ ſunt ſub diſpoſitione præf. præf. Orientis, vt & Mariani notitia docet. Sequitur eadem de re Conſtitutio Græca, latinæ cuiuſdam ſubdititix loco, quam ex libris βασιλικῶν deſumpſimus.
- D**

- II. Μηδεις καμῆταις παροφάσιαν ὑπιχρίσθω μηδὲ δεχέσθω γεωργοῖς ἕπι τῆτω ὑποχεσθῶν παροφάσιαν ἢ ἕτερον κέρδος λαμβάνων· εἰ δὲ τις ὑπεβαίη ταῦτα καὶ τοῖς παροειρημύοις ἕπι τιμίοις ὑποπεσῆται, καὶ ἕτερα μείζονι πειραθῆσεται κινήσει. πρὸς τῆτοις καὶ οἱ κάμηταις εἰ μὲν δούλοισιν τοῖς δεσπόταις ὑποδοθήσονται σωφρονισθέντες, εἰ δὲ ἐλευθροὶ κ' λίτρας παροσιμῶνται, καὶ τυπῶνται μετὰ δέχρα τῶν παρωτεύοντων τῆς κάμης καὶ διλυκῶς ἐξορίζονται ἐν ᾧ γνώμη πάντων ἐγασίασαν.
- E** Ne quis vicanis patrociniũ polliceatur, vel agricolas in clientelam ſuſcipiat redituũ alteriũſve lucri promiſſione recepta, & vt qui hæc non ſeruaerit, ſupradictis pœnis maiorique commotioni ſubiaceat . Præterea vt vicani ſi ſerui ſint, dominis caſtigati reddantur: ſi liberi, xx. libris mulentur, & verberati vnà cum decem prioribus vici in perpetuum relegentur, dummodo ſcientibus omnibus ſeceſſerint.
- F**

Notandum eſt genus coërcendi vniuerſi vici, quo ſciente vnus abſceſſit, & ſe in potẽtioris clientelam dedit, decem primorum caſtigacione.

Vt rustici ad nullum obsequium deuocentur. TIT. LV.

A

I. EXEMPLVM LITERARVM DIOCLETIANI ET MAXIMIANI AA. AD CARISIVM. Ne quis ex rusticana plebe, quæ extra muros posita capitationem suam detulerit, & annonam congruam præstat, ad vllum aliud obsequium deuocetur, neque à rationali nostro mularū fiscalium vel equorum ministerium subire cogatur.

Hanc constitutionem intelligere arbitror Constantinum in l. 2. C. Th. de censu siue adscr. quæ perperam vulgò est l. vlt. de naufrag. dum Diocletianum dicit plebem urbanam capitatione immunem reddidisse. Ait enim Diocletianus, *Extra muros*, quia urbanos capitationem præstare non vult. Id vero potissimum hac lege constituit, ne ad vlla onera deuocentur, vt l. i. §. de agr. cens. veluti ad prosecutionem equorum aut mularū fiscalium, de quibus l. vlt. §. de discussor. Theodoritus lib. i. cap. vii. δημοσίοις ὄνοις, καὶ ἡμιόνοις, καὶ ὄρεωσι, καὶ ἰπποσι χεῖρα αἰτά.

B

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD PROBVM PP. ILLYRICI. Si qui eorum qui prouinciarum rectoribus obsequuntur, quique in diuersis agunt officiis principatus, & qui sub quocunque prætextu publici muneris possunt esse terribiles, rusticano cuiquam necessitatem obsequij quasi mancipio sui iuris imponant, aut seruum eius vel fortè bouem in vsus proprios necessitatésque cōuerterint: ablatis omnibus facultatibus perpetuo subiugētur exilio: & nihilominus rusticanum, qui se in eiusdem operas sponte propria detulisse desponderit, par pœnæ seueritudo constringat. DAT. PRID. KAL. OCTOB. AGRIPINÆ VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

C

Ne apparitores præsidum, principes officiorum, numerarij, cornicularij, commentarienses & alij qui militiæ auctoritate possunt esse terribiles, rusticos ad vllum obsequiū vocent, vel seruos eorum aut boues aratorios. sic principatum dicit vt l. i. §. ad l. Iul. de ambitu. Sudas, princeps ὁ ἕξαρχος τῆς τάξεως.

D

Non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre. TIT. LVI.

I. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. NICOSTRATO PP. In illis quæ metrocomiæ communi vocabulo nuncupantur, hoc adiiciendū necessariò nostra putauit humanitas, vt nulli extraneo illic quoquo modo possidendi licentia tribuatur: sed si quis ex eisdem vicinis loca sui iuris alienare voluerit, non licere ei, nisi ad habitatorem adscriptum eidem metrocomiæ, per qualemcunque contractum terrarum suarum dominiū possessionemque transferre: sciente persona extranea, quòd si contra veritum se huic negotio immiscere, vel illic possidere tentauerit: quicumque contractus initus fuerit, carebit effectu, & contractu soluto, si quid præstitum est, hoc tantum reddetur. DAT. KALEND. SEPTEMB. ANTHEMIO A. II. COS.

E

Pugnare videtur hæc lex cum l. dudum. §. de contrah. emptio. quod & Nouel. Romani Lacapeni *ὡς ἐκ ποιήσεως κτημάτων* ita est expressum: *παλαιὸς νόμος ὅτι ἵνα μηδεὶς ὡς ἐκ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἀνέθελήσκει. ἕτερος δὲ νόμος ἀπικρὶς τοῦ ἀπποῦ ἀπαγο-*

F

- A ἀπαγορεύει μὴ ἐξείναι πινὶ πρᾶσκειν ἑτέρω, ἢ μόνων τοῖς τῆς ἰδίας μητροκομίας οἰκλήτοσιν. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελών ἅμα καὶ τῶν δημοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης ἐρασιωτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργίας καὶ ὑποτελείας πολλῶν πθέρμοιοι πρῶτοιαι τὸ ἐναντιοφανές αὐτῶν καὶ ἀδύνατον ἀφ' αὐτῆς ἡμῶν τῆς θείας ἀφ' αὐτῆς σαφῆ καὶ ὑποτόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες θεασίζομεν. &c. At l. dudum, de propinquis & sociis loquitur, ne præferantur extraneis emptoribus: Hæc autem de conuicaniis, propter quam puto ad l. dudum, hæc verba Tribonianum adiecisse, *Nisi lex specialiter*, &c. quæ non erant in Codice Theodosiano, sicut ad l. 1. §. de reb. credit. hæc, *Nisi specialiter hoc lege excipiatur*, propter l. ult. eod. tit. quæ non erant in Gregoriano. Nouissimè autem Romanus constituit, vt iure *προσημίας* vocentur in emptionem primùm cognati consortes, veluti fratres qui paterna prædia indiuisa possident: tum socij quilibet, quos ad societatem coniunxit voluntas: deinde extranei, quos ad societatem coniunxit fortuna, quarum alteram voluntariam, alteram hereditariam Cicero appellat: post *συμῶν καὶ κείμοιοι ὁμοπλεῖς*, id est, qui eidem domino canonem pensitant, vel vt Fridericus Imperator interpretatur, qui sunt sub vno seruitio. Ad extremum, confines. Quinque gradus facit & inter eos successionem dat, vt primis pretium non offerentibus intra dies xxx. vel procuratoribus eorum intra menses i i i i. vel etiam repulis per causam iniuriæ venditori illatæ, sequentes vocentur. Præscriptioni xxx. dierum vel mensium i i i i. locus est si ij qui ius *προσημίας* habent, testatò denunciati sunt & cessauerint, sicut duorum mensium aduersus principalem dominum emphyteuticario vendente. l. 3. §. de iur. emphyteut. Non facta denunciatione, non nisi decennij præscriptione ius *προσημίας* excluditur. Eadem Nouella idem ius datur conuicaniis non tantùm conuicano, sed etiam fisco vendente desertum fortè prædium, quod *κλασματικῶν γῶν* vocat, ita tamen vt in hac specie etiam si denunciati non fuerint, intra quadriennium iure suo vtantur, secundum l. 2. §. de quadr. præscript. Scripsimus de hoc iure aliquid ad l. qui Romæ. §. coheredes. D. de verbor. obligatio. Et de metroceniis ad l. vltim. §. de exact. tribut. Ait, *vicanis*. quidam codices habent *vicanis*, vt Festus in verbo, vici. Hi sunt *μητροκομίται*. *Κωμίται* Nouel. 38. qui malè ab interprete Comitiani. Comitiani sunt officiales comitis. *Κωμίται*, vicanis. Contractum.] hoc verbo non continetur testamentum. Poterit ergo vicanus extraneum heredem instituere. Quin & Nouel. Romani, non testamenti modò, sed & dotis, donationis propter nuptias, donationis directæ, donationis causa mortis, permutationis, transactionis non simulatæ excipitur causa, nisi si ex his causis bona sua tenuiores transferant in potentiores non vicanos, quibus tamen præscriptio decennij, sicut & extraneis quibuslibet, non denegatur. Hoc tantum reddetur.] non rei melioratæ sumptus. de hac quaestione diximus in l. i. §. de præd. cur.

Vt nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur.

TIT. LVII.

- I. IMP. ZENO A. *. Graue est non solùm legibus, verùm etiam
E æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari. idcirco huiusmodi iniquitates circa omnes vicanos perpetrari modis omnibus prohibemus.

- Fuit olim plerisque locis vsurpatum, vt vicanus ex contractu vel delicto conuicani teneretur, & vt liceret creditori ob vicani debitum eiusdem vici hominem vel bona prehendere quoad verus debitor satisfecisset, quod Zeno tollit hac lege, & Iustinianus Nou. 52. & 134. Cassiodorus I I I I. Var. *Diuiduntur cause germanis: filius obligationibus paternis, si non sit heres, exiuitur: vxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula, non tenetur: & audacia ad solutionem trahit extraneos, cum absoluant iura coniunctos.* Idem legibus Langobardorum cauetur l. 3. de deb. & vad. & Constitutionibus Neapolitanis titulo de cultu pacis, & tit. de presaliis puniendis. sed postea cum reuocata fuissent in vsum, eis Gregorius liberauit clericos, & Fridericus studiosos promissa actione repetendarum famosa in

quadruplum. Moribus nostris hoc iure vitimur non in nostrates, sed in exteros, nec nisi permissu principis, ut si negotiatori Gallo merces diripuerint Hispani, idem quem primum offenderit Hispanum pari iure diripiet, quod ius Marquæ appellamus, quia ut arbitror in limitibus potissimum exercetur.

De censibus & censitoribus & peræquatoribus & inspectoribus.

TIT. LVIII.

Census descriptiones sunt iugerum & capitum. Censitores siue censores qui census agunt. Peræquatores & inspectores qui emendant, prædiis inspectis & adæquatis inuicem, ut releuentur quibus grauius est onus adscriptum, grauentur quæ sunt censita leuius. l. 10. j. de fun. pat. l. penult. & ult. §. de an. & trib. l. 12. & 14. C. Th. de censit. l. ult. C. Th. de locat. fun. iu. emph. Græci ἐξισωτάς vocant. Eusebius 1111. de vita Constantini, ἀνδρας ἐξισωτάς κατέπεμπε. Græci interpretes iuris, Ἐπόπιης λέγουσι ὁ ἐξισωτής itaque idem pene munus est inspectoris & peræquatoris. Cassiodorus x. *Ut ad prædium de quo querela est, diligens inspector accedat, & rebus moderata inquisitione trutinatis, quidquid grauaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur.*

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD POPVLVM. Quoniam tabularij ciuitatum per collusionem potentiorum sarcinã ad inferiores transferunt: iubemus ut quisquis se grauatum probauerit, suam tantum pristinam professionem agnoscat. PP. XV. KAL. FEB. ROMÆ CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO III. COSS.

De tabulariis diximus lib. x. multis locis. Principalibus & tabulariis, ut Symmachus ait in epistolis, liberum est alios à dispendio vindicare, aliis debitum munus imponere, dum scilicet rationes tributorum tractant. quo fit ut sæpe per gratiam diuitum onera transferant in pauperes. qua de re grauitur & copiosè queritur Saluianus lib. 5. de prouidentia Dei. Hæc Constitutio hanc tabulariorum fraudem censet esse corrigendam secundum antiquæ censualis professionis modum. l. 1. §. de im. nem. conc.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Quisquis vitem succiderit, aut feracium ramorum fœtus vetauerit, quò declinet fidem censuum, & mentiatur callidæ paupertatis ingenium: mox detectus competenti indignationi subiiciatur: illo videlicet euitante calumniam, quem fortè detegitur laborasse pro copia, ac pro reparandis agorum fœtibus non sterilitatem aut inopiam procurasse. DAT. PRID. NON. IUN. CP. EVCHERIO ET SYAGRIO COSS.

Ut qui simulat paupertatem succisis vitibus vel arboribus competenti pœnæ subiiciatur, nec pristina professione releuetur. l. 4. §. si vites. D. de censib. Putationes non dānat, quæ fiunt ne vites superuacuis sarmentis siluescant, vel quibus luxuries ramorum coërcetur, quæ res copiam parit non inopiam. Pro, *vetauerit*, Codex Theodosianus, *habetauerit*, fortè legendum, *amputauerit*. Sic. lib. 56. βασιλικῶν tit. 14. ἐάν τις ἀμπέλους ἐκτέμῃ ἢ εὐφόρους ἐκκόπῃ κλάδους.

III. IDEM. AAA. CYNEGIO PP. Si peræquatore missio aliquis aut procuratorem suum retraxerit, aut colonum per contumaciam retractationis fugauerit: ad eum censuum modum, quem vel eo, vel procuratore illius absente, peræquator apposuerit, nostræ sanctionis auctoritate tenebitur. DAT. VI. KALEN. APRIL. CP. HONORIO NP. ET EVODIO COSS.

Si

A Si misso peræquatore procuratorem prædij sui subduxerit quis, ne præfens censitioni adesset, vel colonum fugauerit retractationis census defugiendæ causa, quod absente colono vel procuratore de censu agri constituerit peræquator, vt nihilominus ratum habeatur. alioquin vix est vt censitio aut peræquatio absente domino vel procuratore rectè facta videatur. l. 5. C. Th. de censu.

III. IMPPP. THEODOSIUS ARCADIUS ET HONORIUS
 AAA. RVFINO PP. Omne territorium censeatur, quoties defectorum
 leuamen exposcitur, vt sterilia atque ieiuna his, quæ culta vel opima sunt
 B compensentur. DAT. III. NON. APR. CP. THEODOSIO A. III.
 ET ABUNDANTIO COSS.

Si qua ciuitas releuationem petat quasi defectorum prædiorum, vt denuo totius territorij ciuitatis census agatur, & compensentur fertilia cum sterilibus. Pro, *ieiuna*, quidam Codices habent, *herema*, & Græci *ἡ ἐρημία μετὰ τῶν ἐὶς τὰ λεία συμψηφίζονται*. vnde corrupta illa vox orta est in quibusdam codicibus, *arenia*. Galli dicunt, *terres ermes*.

V. IDEM AAA. RVFINO PP. Qui grauatos se esse à peræquatoribus cōqueruntur, & iniusto oneri impares esse proclamant: competitio-
 nis habeant facultatem, vt quid remissum gratia, quid interceptum fuerit
 C fraude, conuincant: & ex eo leuamen accipiant, quod per deformia & criminosa commercia sibi impositum esse deplorant, vt aliis demeretur: quod intra annum post codicum oblationem, quo videbitur, de iniusto conque-
 ratur onere, iniquitatem peræquatoris accuset, ac præstitam gratiam habita
 D competitione conuincat, vt quod ei fuerat superfusum, ille cognoscat, quæ debita functioni fraus clandestina subtraxerat. emenso autem eo tempore actio denegabitur, exceptis minoribus qui fuerint indefensi: his etiam qui aberunt reipublicæ causa: qui tamen ex eo tempore quæ sunt statuta, custodient, ex quo ad agendum habuerint facultatem. DAT. III. KALEN. DEC. CP. DN. THEODOS. A. III. ET ABUNDANTIO V. C. COSS.

Actio vel competio aduersus iniquam peræquationem datur intra annum post completam peræquationem traditosque peræquationis libros, ex die clausi renunciati que census, vt ait l. 5. C. Th. de censu siue adsc. Excipiuntur minores indefensi & absentes Reip. causa, quibus non ex eo die annus computatur, sed ex quo agendi facultatem habuerint. Ait, *quo videtur*, id est, apud tribunal quodcunque videbitur. Theodosianus apertius, *cui videbitur*.

E VI. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. EVSEBIO PP. Peræquatores ac discussores, si incurrerint culpam negligentia vel gratia, non solum honorum iacturam, verum etiam annonarum in quadruplum multam subire debent. ea verò quæ in damnum prouincialium fuerint accepisse conuicti, in quadruplum cogentur exsoluere. DAT. IIII. KAL. APR. MED. ARCADIO ET HONOR. III. AA. COSS.

F Peræquatores vel discussores ob culpam vel gratiam damnati infames sunt. legendum, *honorum* non *bonorum*, vt Græci οὐ μόνον τῆς ἀξίας, vt Accursius citans l. iudices, & l. quoties. j. de dignitat. vt etiam l. 10. C. Th. de censu. Fisco percepta emolumenta siue salaria in quadruplum. Prouinciali quoque extorta, dum erga alium fortè cupiunt esse gratiosi, in quadruplū restituunt. qua de re diximus aliquid in tit. de superexacto-ribus.

VII. IMP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. SEBASTIANO COM. ORDINIS PRIMI. Apud eum possessio firma permaneat, cui eam à peræquatore semel traditam fuisse constiterit. reliqua verò temporis antea à nouo domino fiscum postulare non patimur, ne alterius culpa alter incipiat subiacere dispendio. Si quis verò priuatus aut obligatam sibi possessionem, quæ deserta huc vsque permansit, aut ex aliquo titulo deberi sibi iure confirmat: allegationes suas sine mora vel per se vel aliã personam legibus ordinatam manifestare debet: ita ut si æquitatis ratione suadente, ad petitorum fuerit translata possessio: is qui à peræquatore eam suscepit, rei melioratæ susceptis subleuetur expensis. Verùm ne sub specie litis dominationes semel constitutæ turbentur: lex mensium spatium censemus debere seruari, intra quod is qui putat sibi rem probabili ratione competere, debitas exerat actiones. Quòd si tempus adscriptum silentio fuerit interueniente transactum: nullum penitus repetendi volumus esse principium. Quòd si quis eo tempore, quo peræquator prædium alicui addicit, de suo iure vel per se aut per homines suos non crediderit actitandum: sex mensium curriculis euolutis, in perpetuum conquiescat. DAT. PRID. ID. MAR. RAV. HONORIO. XI. ET CONSTANTIO II. COSS.

Solent peræquatores à dominis deserta & destituta prædia aliis tradere, atque ita dominium mutare, sine onere tamen reliquorum, quod accipientem à domino proculdubio sequeretur, ut constat ex titulo sine censu vel rel. Post additionem peræquatoris, creditores excluduntur quibus prædia sunt obligata vel debita, nisi de iure suo experiantur intra sex menses, & nouo domino reddant emponemata. Eadem præscriptione antiquior dominus excluditur. l. locorum. tit. seq. Ait, *dominationes*, id est, dominia.

De omni agro deserto, & quando steriles fertilibus imponuntur.

TIT. LIX.

Non idem est desertum & derelictum. Derelictum occupantis fit, Desertum non item. l. 8. hoc tit. Vtucapitur tamen biennio. Desertum est quod incultum & squalidum est. Quod sequitur, *& quando steriles fertilibus imponuntur*, idem est ac si diceret, *ἡ δὲ ἐπιβολῆς*.

I. IMP. CONSTANTINUS A. CAMPESTI. Cùm diuus Aurelianus parens noster ciuitatum ordines pro desertis possessionibus iusserit conueniri, & pro his fundis, qui inuenire dominos non potuerunt, quos perceperamus earumdem possessionum triennij immunitate percepta, solemnibus satisfacere: seruato hoc tenore præcipimus, ut si constiterit ad suscipiendas easdem possessiones ordines minus idoneos esse, eorundem agrorum onera possessionibus & territoriis diuidantur. Accepta.

Prædia deserta & quorum domini non reperiuntur, curialibus addicuntur sub immunitate triennij: qui si idonei non sint, tunc onus eorum & in possessores eiusdem ciuitatis, & in omne territorium diffunditur. Verbum, *Accepta*, quod est in extremo, est ex subscriptione, ut in l. i. j. de fug. col. verbum, *Data*.

II. IDEM A. Si quis ab emphyteuticario seu patrimoniali possessore, priuati iuris quippiam comparauerit, cuius substantia alias possessiones sustentare consueuerat, & succisis quasi quarundam virium neruis reliqua labuntur:

A labuntur: earum possessionum onera subiturus est, quæ penes distractorem inutiles permanebunt. DAT. VIII. ID. DEC. THESSAL. FELICIANO ET TITIANO COS.

Si emphyteuticarius vel patrimonialis possessor fundum proprii privatiq; iuris ad se pertinentem vèdiderit, quo emphyteutici seu patrimonialis iuris prædia sustentare solebat, ac deinde reliquari eaque prædia deferere cœperit, onus reliquorum transfertur ad emptorem qui eum fundum comparauit, quo venditor alios tueri solebat. Atque ita emptorem sequuntur non tantum fundi comparati reliqua, sed & aliorum reliqua, qui fundo comparato sustentabantur. quod addi conuenit ad tit. sine censu vel reliq. fund. comp. non pos.

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD MAMERTINVM PP. Quicumque deserta prædia meruerint, sub certa immunitate ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere, quam vel fideiussoribus idoneis periculo curialium datis, vel fundis patrimonij sui maximè utilibus obligatis, idonea cautione firmauerint susceptam à se possessionem nullo detrimento publico relinquendam.

C Vt ij quibus deserta prædia addicuntur sub certa immunitate veluti triennij. l. 1. hoc tit. vel biennij. l. 7. hoc tit. l. 12. C. Th. de censitor. pignoribus vel fideiussoribus caueant se ea damno publico minimè deserturos. l. 6. hoc tit. l. 7. de fun. pat.

IIII. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD CRESCENTEM VIC. AFR. Heredes scripti etiam pro minus idoneis fundis fiscale onus cogantur agnoscere: vel si renuntiandum hereditati putent, cedant his omnibus rebus, quas ex iisdem bonis quocumque titulo & iure perceperint. DAT. IIII. ID. IUL. CONTIONACI GRATIANO A. II. ET D PROBO COSS.

Non potest heres scriptus prædia hereditaria ita diuidere vt fertilia amplectatur, sterilia deserat onerum publicorum euitandorum causa, siue hereditario siue legati, siue fideicommissi iure ei ex eisdem bonis ea deferantur, sed aut omnium tributa agnoscere debet, aut ab omnibus recedere.

E V. IMPP. VALENS ET GRATIANVS AA. AD ANTHEMIVM PP. Qui vilia reipublicæ loca possident, permissione facta etiam deserta suscipiant: vt si earum partium grauentur accessu, quas antè per fastidium reliquerunt, cedant aliis curialibus, qui vtraque hac condicione retineant, vt præstatione salua cum desertis & culta possideant, sublata à paucis, quos iniquum est electa retinere, cum municipes grauatura sit pars relicta.

Qui fertilia & sterilia Reip. loca permistim possident, vt omnia retineant, vel vt omnibus saluo canone curialibus cedant. Nec enim possunt fertilibus retentis sterilia deferere. In curiales transfertur onus vniuersitatis prædiorum, non partis.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEBRIDIO COM. R. P. Vt quisque conductor fuerit inuentus possessor fundi, vt quisque qui ex publico vel templorum iure descendit: huic ager iungatur inutilior. Quod si contra id reluctandum existimauerit: alius possessor sub eadem præstatione quæratur. vel si volunta-

rius, qui sit conductor, non inueniet: tunc ad possessores antiquos, id est, A
decuriones vel quoslibet alios, loca iuris prædicti adiunctis inutilibus reuertantur, idoneis fideiussoribus præstitis. DAT. XV. KAL. FEB. CP. MEROBAUDE II. ET SATVRNINO COSS.

Vt conductori fundorum Reip. vel sacrorum templorum cum fertilibus adiungantur inutiles, vel ut alius sub eadem pensione eorum voluntarius conductor quæratur, vel eo non inuento ut fundi ad veteres possessores reuertantur: Reip. ad curiales: templorum, ad illos qui ea prædia templis largiti sunt.

VII. IDEM AAA. ET ARCADIUS A. CYNEGIO PP. B
Quicumque defectum fundum patrimonialem exercuerit, fertilem idoneū-
que præstiterit: saluo patrimoniali canone, perpetuo ac priuato iure defendatur, & velut domesticum & auita successione quæsitū sibi habeat, suis relinquat: neque eum aut promulgatione rescripti, aut reuerentia sacræ adnotationis quisquam à fructu impensi operis excludat. Ceterum eos qui opimas ac fertiles possident terras, aut etiam nunc sibi existimant eligendas: pro defecta scilicet portione summam debiti præsentis iubemus implere. illos etiam qui emphyteuticario nomine nec ad plenum idoneas, nec omni- C
bus modis vacuas detinent: sic ex illis quoque, quæ præsidio indigēt, iustam ac debitam quantitatem debere suscipere, ut indulto temporis spatio post biennium decretum canonem soluendum esse meminerint. nemo tamen qualibet meriti & potestatis obiectione submoueatur, quò minus ad diacathociæ vicem defectas possessiones patrimonialis iuris accipiat, eorum tributa & canonem soluturus: illud speciali obseruatione procurans, ut primo vicinas & in eodem territorio sortiatur. dehinc si neque finitimas, neque in eisdem locis repererit cōstitutas: tunc demum etiam longius positas, D
sed in quantum fieri valet, pro interiecto spatio sibimet cohærentes, pro modo & æquitate suscipiat: ut id consensu omnium fiat, quod omnibus profuturum est.

Lex est de iis qui patrimoniales fundos emphyteuticario iure detinent, ut si defectos acceperint & idoneos reddiderint, eos perpetuo priuatoque iure possideant & in heredes transferant saluo canone. Et ut qui idoneos eo iure susceperint, defectos suscipiant cum onere canonis, non reliquorum, qui medij generis, ut etiam ex defectis suscipiant pro rata cum eodem onere, salua immunitate biennij. In l. i. datur immunitas triennij, quæ est de fundis à dominis desertis & in curiales trāsferendis: Hæc de fundis patrimonialibus defectis, & iis qui meliores fundos detinent adiungendis ad diacathociæ vicem, id est, possessionis titulo & iure, ut eos retineant iure priuato quasi possessores, ut habeant dominium possessionis. l. ii. j. hoc. tit. ut sint possessores. l. ii. j. de fun. pat. l. 4. j. de diu. præd. & ita in l. i. C. Th. de fisc. debit. de diacathochis, id est, de possessoribus qui canonem fisco debent, interpretor. & ab hac defectorum adiunctione lex ait, nec dignitatem nec potestatem vllam excipi. Adiungi finitimos primùm, deinde longè positos. Adiunctionem huiusmodi suscipere omnes debere, cum sit publicè omnibus profutura. l. seq.

VIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIUS AAA. TATIANO PP. Qui agros domino cessante desertos, vel longè positos, vel finitimos, ad priuatum pariter publicumque compendium excolere festinat: volūtati suæ nostrum nouerit adesse responsum. Ita

A Ita tamen vt si vacanti ac destituto solo nouus cultor infederit, ac vetus dominus intra biennium eadem ad suum ius voluerit reuocare: restitutis primitus quæ expensa constiterit, facultatem loci proprii consequatur. nam si biennij fuerit tempus emensum, omni possessionis & domini carebit iure qui siluit.

Quæ ad hanc legem pertinent exposuimus libro de temporibus cap. XXI. & ad rubricam.

B IX. IMPPP. THEODOSIYS ARCADIYS ET HONORIYS AAA. RVFINO PP. Qui fundos patrimoniales iure priuato canone saluo susceperint, hanc omnes sine vllius exceptione personæ propositam intelligant optionem, vt aut ea loca, quibus minor est soli fecunditas, cum his, ex quibus fructus vberes capiunt, suscipere & tenere non abnuant: aut si eorum refugiunt sterilitatem, opimioribus cedant. DAT. VIII. ID. NOV. TYRO ARCADIO III. ET HONORIO II. AA. COSS.

C Vt qui fundos patrimoniales sub præstatione canonis, iure priuato susceperunt, eis abscendant, nisi fertilibus steriles imponi patiantur. Alij suscipiuntur iure priuato quasi sint suscipientium proprii, alij iure emphyteuticario quasi alieni. vtrique tamen sub canonis præstatione.

X. IMPP. ARCADIYS ET HONORIYS AA. EVTYCHIANO PP. Qui per potentiam fundos opimos ac fertiles occuparunt cum quæstuosis vberibusque pro rata portione suscipiant infœcundos ex eadem substantia. DAT. NON. MAR. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS.

D Lex ait fertilibus adiungi steriles ex eadem substantia, & l. 12. ex iisdem bonis, Νο. *ὡς ἐν τῇ βολῃ*, nondum edita, ἐκ τῆς αὐτῆς ὑσίας, quod exposui Obseru. 4. cap. 30.

XI. IIDEM AA. ADRIANO PP. Locorum domini intra sex menses edictis vocati reuocantur. qui si adfuerint, & propria teneant: & ea quæ ex præterito contraxerint, debita redhibere cogantur. Si verò impares esse earum rerum tributis propria confitentur absentia, nec adesse voluerint: penes eos qui hæc susceperint, & certum quem tributorum canonem promittunt, proprietas possessionis intemerata permaneat: vt postquam ea exsoluerint, sciant sibi inquietudinem submouendam, nec subreptione cuiusquam competitionis loca, quæ tenuerint, auferenda. quibus etiam illud indulsumus, vt ex eo tempore, ex quo primum loca, de quibus agitur, cœperint possidere, tributa poscantur. DAT. VI. KAL. SEP. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

Vt prædia deserta à domino susceptoribus sine onere reliquorum addicantur, excluso domino præscriptione semestri, de qua & in l. vlt. 3. tit. prox. exclusa competitione omni.

F XII. IMPP. HONORIYS ET THEODOSIYS AA. SELEVCO PP. Hac definitione sancimus, nullum possessorem, neque municipium prædium pro alienis debitis vel destitutione esse retinendum: neque

eorum prædiorum defectione prægrauari, quæ ex iisdem bonis, quæ retinentur, nequaquam esse monstrantur: nec ullis præstigiis atque commentis exactio mutiletur. DAT. PRID. KAL. FEB. RAV. HONOR. VIII. ET THEOD. V. AA. COSS.

Lex significat ἐπιβολῆ non fieri, siue sterilia fertilibus non imponi, nisi sint ex eisdem bonis, vt l. 10. Eadem bona sunt veluti ὁμόδουλα & ὁμόκηνα, vt No. 128. & No. 168. cuius titulus, ἐπαρχικός τύπος πρὸς ὁμόδουλον, nondum edita. Pro, *defunctione* emendauit, *defectione*.

XIII. IDEM AA. AD PROBVM. Omnium prædiorum actores ac domini requirantur. quorum si vitio probantur debita fuisse contracta, in absoluto est vt debeat dominium commutari. DAT. III. ID. IVN. CP. CONSTATE ET CONSTANTIO COSS.

Prædia deserta & destituta, à dominis vel actoribus eorum eis auferuntur, & aliis dominij iure addicuntur, quorum, inquit, vitio probantur debita fuisse contracta, dum scilicet prædia inculta deserunt. Ea peræquator addicit. l. ult. §. tit. prox.

XIII. IDEM AA. AVRELIANO PP. Rura & possessiones quas curiales quolibet pacto publicatis apud acta prouincialia desiderijs suis vel reliquerunt, vel possidere alios permiserunt: penes eos qui eas excoluerunt, & functiones publicas recognoscunt, firmiter perdurabunt, nullam habentibus curialibus copiam repetendi. DAT. III. NON. DEC. HONORIO X. ET THEOD. VI. AA. COSS.

Puto deserti prædij apud acta præsidis repetitionem ne intra quidem biennium esse vel sex menses. quia pro derelicto habitum videtur.

XV. IDEM AA. SEBASTO COMITI PRIMI ORDINIS. Si quis deserta prædia, quæ naualem sustinent functionem, & in desertis nunc vsque remanent, sub peræquationis iure perceperit: meliore condicione in omnibus titulis conuenit ea releuari, vt grauis fors naualis esse non possit pro ea, quæ resedit, portiuncula, cum aliis fuerit dispendijs liberata. DAT. PRI. ID. MAR. RAV. HONORIO A. XI. ET CONSTANTINO II. COSS.

Si quis deserta prædia à peræquatore susceperit quæ nauiculario oneri obnoxia sunt, hoc quidem onere non liberatur, sed in omnibus aliis titulis fiscalibus leuiora onera agnoscit.

XVI. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. CELERI PROC. AFRI. Iubemus neminem curialem pro alieni territorij debitis attineri, sed tantum municipem pro gleba propria conueniri. DAT. V. KAL. MAI. RAV. POST CONS. FELICIS ET TAVRI VV. CC.

Territorium & glebam dicit pro eodem, vt l. 11. §. de oper. pub. l. 3. §. de nat. lib. l. nulli. §. de epif. & cler. Municipem quoque & curialem pro eodem. vt l. 5. §. hoc tit. l. 17. de fug. col. l. 41. C. Th. de oper. pub. Curialis igitur glebæ propriæ non alienæ nomine tenetur. l. 12. §.

XVII. IDEM AA. HERMOCRATI PP. Si quis auctoritate nostri

A nostri numinis de fundis patrimonialibus steriles sub certi canonis pollicitatione suscepit: firmiter eum volumus possidere. sub eiusdem tamen canonis solutione, quem nostræ maiestatis auctoritas per annos singulos soluendum esse præscripserit, nullamque eos descriptionem, siue adiectionem, aut inuolutionem in posterum sustinere: quoniam nimis absurdum est eos, qui nobis hortantibus fundos inopes atque egenos magno labore impenso aut exhausto patrimonio vix fortè meliorare potuerunt, utpote deceptos inopinatum onus suscipere, illudque velut quadam circumuentione depon-

B sci, quod si se daturos præscissent, fundos minimè suscipere aut etiam colere pateretur. DAT. XII. KAL. DEC. CP. THEODOSIO A. XVIII. ET ALBINO COSS.

De hac lege scripsimus in tit. de col. don. vel rel. §. Pro, *egenos*, Nouella integra habet, *iciuos*.

De fundis limitotrophis & scrris, & paludibus, & pascuis limitaneis vel castellorum. TIT. LX.

C Fundi limitotrophi dicuntur hoc loco, & l. nulli. §. de fun. pat. quòd inde milites limitanei alantur. l. 8. eo. tit. l. 1. hoc tit. non quòd ad milites limitaneos pertineant. At fundi limitanei qui dicuntur, ad milites limitaneos pertinent, itémque paludes & pascua, l. 3. hoc tit. fundi autem castellorum ad milites castellanos pertinent. l. 2. hoc tit.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS .AAA. AD LICINIVM PP. Tiberianus ad possibilitatem singulorum quorumcunque locorum intuens, statuit certas possessiones, quæ ad limitè frumenta conuherent. quocirca generali lege sancimus Tiberiani dispositionem oportere obseruari, amouentes quidquid vel potentia cuiuscunque

D elicit, vel furtiua deprecatio: addentésque nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem vetustatem & præsentem legem nostram importuna & respuenda reposcere. DAT. XVIII. KAL. OCT. AQUILEIÆ, ARCADIO A. ET BANTONE COSS.

Confirmat Tiberiani præf. prætorio dispositionem de fundis limitotrophis.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ASCLEPIODOTO PP. ET CONS. ORDINARIO. Quicumque castellorum loca quocunque titulo possident, cedant ac deserant, quia ab his tantùm fas est

E possideri castellorum territoria, quibus adscripta sunt, & de quibus iudicauit antiquitas. Quòd si vltèrius vel priuatæ conditionis quispiam in his locis, vel non castellanus miles fuerit detentator inuētus: capitali sententia cū publicatione bonorum plectetur. DAT. V. NON. MART. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS.

Vt soli castellani milites possideant castellis agros deputatos, nō priuati, nō alij milites.

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Agros limitaneos vniuersos cum paludibus omniq̄ iure, quos ex prisca dispositione limitanei milites ab omni munere vacuos ipsi curare pro suo compendio atque arare consueuerant: & si in præsentem coluntur, ab his firmiter ac sine vllò concussio-

nis grauamine detineri: & si ab aliis possidentur, cuiuslibet spatij temporis A
 præscriptione cessante ab vniuersis detentatoribus vindicatos, iisdem mili-
 tibus sine vlllo prorsus (sicut antiquitus statutum est) collationis onere volu-
 mus assignari. In his etiam contra eos, qui præceptionibus nostris obuiam
 venire tētauerint, proscriptionis pœna valitura. Nam si quis fortè, quod mi-
 nimè audere debuerat, emptionis titulo memorati iuris possidet prædia: cō-
 petens ei actio contra venditorem intacta seruabitur. DAT. PRID. ID.
 SEPT. CP. MAXIMO II. ET PATERNO COSS.

Pars est Nouellæ Theodosij de ambitu & locis limitaneis inibi redhibendis, quam B
 habemus integram, sicut & l. 4. §. de off. mil. iud. & l. curæ. §. de off. mag. off. Pertinet val-
 dè ad hanc partē quod Lāpridius scribit Alexādrum agros limitaneos militibus donas-
 se, ita vt eorum essent si heredes eorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerēt:
 dicentem attentius eos militaturos si etiam sua rura defenderent: addidisse his & ani-
 malia & seruos, vt possent colere quod acceperāt. Idem enim hac lege cauetur, ne agri
 illi in priuatorum iura vlllo titulo transeant, nec præscriptione vlla temporis eis acqui-
 rantur, & vt à limitaneis militibus firmo iure possideantur sine vlllo tributi vel collatio-
 nis onere cum paludibus & omni iure suo, puta pascuis, animalibus, seruis, salua scili-
 cet illa condicione, si militarent.

De pascuis publicis vel priuatis. TIT. LXI. C

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD RVFI-
 NVM PP. Cū nulla ratio sit, cur in pascuis saltibus rei priuatæ pētio de-
 beat ampliari: nequaquam pro libidine ordinum augmenta facienda sunt.*
 etenim idcirco grauiorem pensionem imponi ab ordinibus accepimus, vt
 animalia ex rebus priuatis nostris à locorum partibus arceantur. quod fieri
 non oportere diuæ memoriæ Iulianus prorogata iussione constituit. Quare
 excellens auctoritas tua conuentis prouinciarum rectoribus, non eam lici- D
 tationis necessitatem patiatur inferri, quam repētina faciunt ciuitates, sed
 eam manere decernat, quā statuit antiquitas. DAT. VIII. KAL. OCT.
 LVCERIE, VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Sunt saltus pascui quidam rei priuatæ principis, qui certa pensione locantur, ita tamē
 vt & animalia rei priuatæ in eis ius sit compascere, quæ ne arceantur pretextu grauior-
 is pensionis, constituunt Impp. ne in eis saltibus pensionum vllæ adiectiones admit-
 tantur.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SIMPLICIO E
 COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQUE MILITIÆ. Insignis au-
 ctoritas tua hac condicione à publicis pratis Apamænis animalia militum
 prohiberi præcipiat, vt vniuersi cognoscant de emolumentis eorum tuique
 officij facultatibus duodecim libras auri fisci commodis exigendas, si quis-
 quam posthac memorata prata mutilare tentauerit: non minore decernen-
 da pœna, si etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuastata. ita
 tamen vt sine læsione prouincialium prouideant curiales, quo pacto anima-
 lium militarium pastui consulatur. DAT. V. ID. MART. CP. HO-
 NORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS. F

De huius loci restitutione scripsimus satis libro primo Obserua. cap. XIX. Confirma-
 tur Basilicis, in quibus ita est, μηδεις τοῖς λειμῶσιν ἀπαμείας καταβοσκέτω.

III.

A III. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. COMITIBUS ET MAGISTRIS MILITVM. Prata prouincialium nostrorum, & præcipuè rei priuatæ nostræ, perniciosum est militum molestia fatigari. Ideoque lege ad amplissimam præfecturam promulgata censuimus, ne hoc deinceps vsurpetur. super qua re vniuersos, quorum interest, conuenire tua magnificentia non moretur: neque permittat possessores vel colonos pratorum graui qualibet importunitate vexari. DAT. NON. SEPT. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS.

B Ne possessores vel coloni super pratis à militibus vllam molestiam sustineant. qua de re legem se promulgasse scribunt ad amplissimam præfecturam, id est, ad Aurelianum præf. præt. quæ est lex 4. C. Th. de pascuis.

De fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis, & conditoribus eorum. TIT. LXII.

Patrimoniales fundi sunt qui ad patrimonium principis pertinent. Alij sunt fundi rei priuatæ, alij diuinæ domus: sicut alius Comes patrimonij, alius Comes rei priuatæ, alius Comes domorum. Res quidem priuata etiam patrimonium dicitur l. 3. §. de fun. rei pri. quia vt largitiones alix sunt sacræ, alix priuatæ, ita patrimonium aliud est priuatum. l. 1. §. C. Th. de iu. fil. l. vlt. §. de agr. & man. aliud sacrû. l. 1. §. de indict. l. vlt. §. de vect. & com. quod à re priuata separari solet & domibus, vt in edicto 4. & 8. Condicio patrimonialiu propria hæc est, vt locentur, non vt in ius priuatum transferantur. l. 10. hoc tit. solent tamen vendi & donari iure priuato principis iussu. l. 39. §. vlt. D. de legat. 1. l. 9. & 10. hoc tit. l. 9. §. de om. agr. deser. præterquam in tractu Orientis. l. 13. vel in emphyteusim dari, quibus generibus etiam si dentur saluo canone, quodammodo propriam condicionem mutant. Saltuenses sunt pastioni deputata nemora, qui & patrimoniales sunt. l. vlt. hoc tit. Emphyteutici sunt qui emphyteutico iure dantur, qui & patrimoniales sunt l. 12. sicut limitotrophi quoque patrimoniales quidam sunt. l. 8. & 13. qui & hac rubrica ceteris adnecti debuissent.

D I. IMP. CONSTANTINVS A. CVPITO. Si quis fundos emphyteutici iuris salua lege fisci citra iudicis auctoritatem donauerit, donationes firmæ sint: dummodo suis quibusque temporibus ea quæ fisco pensitanda sunt, repræsentare cogantur. PP. XVII. KAL. IUL. TREV. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO III. COSS.

Fundum patrimoniale siue fiscale ab emphyteuticario donari posse saluo canone emphyteutico, nec exigi auctoritatem iudicis. Vendi non posse puto sine consensu rationalis. idemque esse in emphyteuticario priuatorum.

E II. IDEM A. AD DRACONTIVM. Patrimonialis fundi pensitationem seu aurariã, seu frumentariã intra tempus omissam minorum dominio non nocere præcipimus: nec ad fraudem iuris eorum accedere, si quod solent debetur, paulò serius inferatur. ita tamen vt permanente substantia paruulorum, iudex tutorem vel curatorem, per quem differtur illario, negligentix suæ & deserti officij pœnas exigat, & damna deplorare compellat.

Fundum patrimoniale à possessore, tributis intra tempora non solutis, fisco committi, nisi minor sit xxv. annis. quo casu dominium fundi minori ætatis beneficio conseruatur, & tutor curatorem in æstimationem conuenitur.

F III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD GERMANIANVM COM. S. L. Quicunq; possessiones ex emphyteutico iure susceperint, ea ad refundendum vt occasione non possunt, qua asserant desertas esse cœpisse, tametsi rescripta per obreptionem meruerint. sed nec

auelli eas ab his posse, nec si licitatio ab alio fuerit promissa: sed eas in perpetuum apud eos qui eas susceperint, & eorum posteritatem remanere, nec si super hoc rescriptum fuerit aduersus eos impetratum. DAT. VIII. KAL. OCT. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Vt emphyteuticariis prætextu supra adiectionis vel rescripti auferri fundus emphyteuticarius patrimonialis nõ potest: ita nec relinqui ab eis prætextu defectiois & squaloris, vel etiam rescripti. Fundus apud eos & posteritatem eorũ perpetuò remanet. Ait, *ad refundendum*, id est, ad reddendum eas possessiones, vt l. item quod. D. de in diem ad. l. generaliter. §. proinde & si pretium. D. de fid. lib.

III. IIDEM AA. AD FLORIANVM COM. R. P. Fundi patrimoniales, & qui ex emphyteutico iure ad domum nostram diuersis generibus deuoluti sunt, sic eis qui eos poposcerint, cedũt vt commissi metus esse non possit. neque enim magis commodamus nostra, quàm tradimus ea iure dominij. ita tamen vt ea quæ in nostra possessione positi præstiterint, & in posterum soluant. DAT. ID. MART. TREVERIS VALENTINIANO II. ET VALENTE II. AA. COSS.

Vt fundi patrimoniales & emphyteutici iuris ad domum principis deuoluti, fortè ex causa desertionis, vel permutationis colonorum, poscentibus saluo canone addicantur, & ne ob cessationem canonis committantur. quod pugnare videtur cum l. 2. §. nisi hæc accipiat de canone, illa de tributis. l. 1. §. de susceptor.

V. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. AD MODESTVM PP. Si qui à prioribus colonis, vel emphyteuticariis destitutum patrimoniale fundum à peræquatore vel censitore susceperint: perpetuo eundem atque incõcussio iure possideant, nec quisquã secundus petitor accedat. DAT. IIII. NON. NOV. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Vt qui à peræquatore vel censitore desertum agrum patrimoniale susceperit, perpetuo eum firmoque iure possideat, submota competitione omni.

VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEBRIDIO COM. R. P. Hi quibus patrimoniales possessiones per Asianam & Ponticam diocesim vel à nobis, vel à diuis parentibus nostris sacra largitate donatæ sunt, inconcussè possideant, atque ad suos posteros transmittant. quod quidem non solùm in heredibus, sed etiã in contractibus omnis generis volumus custodiri. DAT. IIII. KAL. APR. CP. RICHOMERE ET CLEARCHO COSS.

Vt hi quibus patrimoniales fundi donati sunt per Asianam & Ponticã diocesim, eos firmo iure possideant, saluo canone scilicet, & in heredem, emptorem, donatariũve transmittant. Pro, *contractibus*, quidam Codices habent, *contractatoribus*.

VII. IIDEM ET ARCADIVS AAAA. CYNEGIO PP. Quicumque ad emphyteusim fundorum patrimonialium, vel reipublicæ iussu nostri numinis venerit: is si redundantia fortunarum idoneus fuerit ad restituenda, quæ desertis fortè possessionibus requirentur, patrimonium suum publicis implicet nexibus. Si verò minor facultatibus probabitur: datis fideiussoribus idoneis ad emphyteusim accedat: scientibus his, quos talium rerum

A rerum cura sollicitat, in se negligentię damna, si huiusmodi cautio defuerit, esse vertenda. DAT. VI. KAL. MAI CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Vt qui fundum patrimoniale vel Reipub. accipit in emphyteusim, de damno desertionis caueat pignoribus aut fideiussoribus periculo curialium, vt l. 3. §. de omni ag. def.

B VIII. IIDEM AAA. CLEARCHO PP. Omnes fundi patrimoniales per Mesopotamiam & Osroënam prouincias, quos constat diuorum retrò principum sanctionibus limiti deputatos, ad ius pristinum sine ullius assertionis reuocentur obstaculo, præbituri omnia quæ antea impendenda necessitatibus limitis præberi consueuerant: ita vt nulli penitus audiantur, qui aut rescripto aut adnotatione dominium, vel emphyteusim, vel conductionē quolibet genere largitatis de nostra liberalitate meruerunt. DAT. PRID. KAL. MAI CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Vt fundi patrimoniales limitotrophi eripiãtur iis qui eos dominij vel emphyteuscos, vel conductionis iure impetrauerint, & ad ius pristinum reuertãtur. De iis loquitur qui sunt per Mesopotamiam & Osroënam prouincias, de quibus Nou. 154. & 157. quæ duę sunt prouincię diœcescos Orientis. l. 13. §. generaliter de diœcesi Orientis.

C IX. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTYCHIANO PP. Vniuersi cognoscant, nihil priuato iure saluo canone fundis emptis cum patrimonialibus esse commune: ita vt ad eos nunquam patrimonialium fundorum peræquator accedat: graui multa feriẽdo eo, qui statuta nostræ clementiæ ausus fuerit temerare. DAT. PRID. ID. NOV. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO COSS.

Lex loquitur de emptis non de donatis: vt patrimoniales fundi empti à principe iure priuato, id est, dominij iure in emptorem trãslati, saluo canone iam patrimoniales non censeantur esse. & vt peræquator fundorũ patrimonialium ad eos fundos nõ accedat.

D X. IIDEM AA. EVTYCHIANO PP. Fundos patrimoniales eos duntaxat, qui saluo canone iure priuato nostra liberalitate cõcessi sunt, cum his patrimonialibus, qui in condicione propria cõstituti sunt, illustris auctoritas tua iubeat exæquari: ita vt releuato onere quod imminet fatigatis, & translato in eos qui integris viribus florent, adscriptio tributotum æqua læccidiuidatur. DAT. IIII. ID. APR. CP. THEODORO COS.

Lex superior est de fundis patrimonialibus emptis iure priuato. Hæc de donatis iure priuato. Alij dantur in emphyteusim vel locantur. Peræquatore misso fundorum patrimonialium non ij tantũ qui à conductoribus detinentur, qui à dominio principis nõ recesserunt, sed & ij quorum dominium in alios trãslatum est ex donationis causa, saluo canone exæquationi subiiciuntur.

E XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PROBO COMITI S. L. Ius emphyteutici prædij, quod sine obligationis vinculo retentatũ est, iudicio nostro immutabile perdurare præcipimus. possessionē autem quæ sine obligatione speciali fuerit vitiosa, vetustate temporis volumus adiuuari. DAT. ID. APRIL. RAUENNÆ HONORIO IX. ET THEODOSIO III. AA. COSS.

Non rectè dantur fundi patrimoniales in emphyteusim sine pignoribus. l. 7. §. sed si qui retentati, id est, diu detenti sint sine pignorum obligatione, non ideò emphyteuti-

carior auferuntur, quinimò vetustas illa vitium possessionis malè legebatur, *no-* A
lunus. emendauit ex scriptis & ex Græcis, *volumus*. sed & pleraque alia in superiorum
 contextu.

XII. IMP. THEODOSIUS ET VALENTINIANUS AA.
 TAVRO PP. Possessores vel emphyteuticarij patrimoniales, qui fundos
 minimè nunc vsque comparauerunt, eodem largitatis modo nequaquã ad
 eorum comparationem vrgeantur: sed tanquam pretiis de pensis sic eis no-
 stri numinis beneficio potiantur, vt quod iuris alter inferendo pretium cõ-
 secutus est, hoc nostra liberalitate prædictus emphyteuticarius habeat. Illud B
 quoque ius, in quibus coluit prædiis, quod aut ex successione, aut ex com-
 paratione priuata, aut nostri numinis liberalitate, aut quocũque modo pos-
 sedit, sciat illibatum intemeratũque seruari: licentia ei concedenda etiam
 libertates m̄cipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cùm
 fundorum sint domini, præstare. DAT. XIII. KAL. IUL. ARIO-
 BINDO ET ASPARE COSS.

Possessores separantur ab emphyteuticariis, quoniam possessores domini efficiuntur,
 emphyteuticarij domini non efficiuntur. l. i. D. si ager vect. id est, emphy. pet. vt dixi in
 l. 9. §. de omni agro def. Habentur tamen pro dominis, & in hac lege simpliciter domini C
 appellantur. ideòque fundorum seruos manumittere possunt, quod nequeunt facere
 non domini, veluti conductores. l. 2. ti. seq. idque iuris ita est siue emerint fundos à prin-
 cipe, siue dono acceperint, siue transmissionis iure, aut v̄ditionis à priori possessore fa-
 ctæ eos obtinuerint liberalitate principis, aut quocunque modo. sic dico, quoniam om-
 nes libri veteres habent, à *nostri numinis*, non, aut *nostri numinis*, liberalitatẽ exercet prin-
 cept mutato dominio, successione vel venditione, si non accipiat quod dicitur ἐσδεκ-
 πικόν Nou. Leonis XIII. quasi datum noui possessoris admittendi & suscipiendi causa: de
 quo & in l. ult. §. de iur. emphyt. Quod ait, *Ne ad comparationem vrgeantur*, congruit cum
 l. pen. §. de exc. mun.

XIII. IIDEM AA. AD FLORENTIVM PP. Nulli iam in po- D
 sterum licere præcipimus patrimoniales, seu limitrophos, vel saltuenses fun-
 dos, qui per tractum Orientis positi sunt, ad ius transferre priuatum, siue dẽ-
 pto siue saluo canone iuris fundorum immutatio postuletur: legis temera-
 tores quinquaginta librarum auri pœna coërcentes, tam videlicet petitorẽ,
 quàm officium, quod petitionem concedit admitti: licet adnotatio nostra,
 licet diuina pragmatica contra vetitum proferatur. DAT. VI. ID. IUN.
 CP. THEODOSIO A. XVII. ET FESTO COSS.

Ne fundi patrimoniales vel limitrophi, vel saltuenses in diœcesi Orientis in ius pri- E
 uatum transferantur. legendum, *limitotrophos*, non *limitrophos*. cuius verbi vitium perue-
 nit ad Gallos, qui fundos in limitibus constitutos vocat limitrophos. iidem etiam igno-
 rãtia significationis latinæ, adnotationis & protocolli appellationibus vtuntur perperã.
 Porrò tractũ in hac lege, diœcesim interpretatus sum. nã hæc vna est ex Nouellis Theo-
 dof. sub ti. de patrimonialib. rei dominicæ & limitotrophis fundis ad Orientẽ positis.

XIII. IMP. ANASTASIVS A. MATRONIANO PP. Iube- F
 mus omnes qui in quacunque diœcesi, aut quacunque prouincia, vel quo-
 libet saltu, fundos patrimoniales, vel templorum, aut agonotheici, seu rele-
 uatorum iugorum, vel cuiuscunque iuris per quadraginta iugiter annos:
 possessione scilicet non solũ eorum qui nunc detinent, verũ etiam eo-
 rum qui antea possederant, computanda: ex quocunque titulo, vel etiam
 sine

A sine titulo hæcenus possederunt, vel postea per memoratum quadraginta annorum spatium possederint: nullam penitus super dominio memoratorum omnium fundorum, vel locorum, vel domorum à publico actione, vel molestiam, aut quamlibet inquietudinem formidare: sed impositum canonem pro qualitate iuris, cuius prædia sunt, vel loca, per singulos annos soluentes, pro certo habeant suum esse, quod possident, vel postea possederint. Ita ut omnibus ad excludendam omnem quolibet modo ex publico mouendam quaestionem nudæ ex quocunque titulo, vel etiam sine titulo, corporalis quadraginta annorum iugis possessionis exceptio possit sufficere. hoc etiã adii-

B ciendo, ut illi quoque qui dempto canone huiusmodi fundos ab initio principali iussione datos sibi fuisse confirmant, si per quadraginta annos adempti canonis beneficium iugiter possederunt: neque canonem, cuius ademptionem quadraginta (sicut dictum est) annorum possessio testatur, possint penitus profligari: eo quod nostræ pietati placuit, in utroque casu, id est, tam saluo, quam dempto canone, possessorum nostrorum iura in eo statu, in quo per quadraginta annos (sicut dictum est) iugiter manserunt, absque nulla in-

C nouatione durare. DAT. III. KAL. AVG. CP. OLYBRIO V. C. COS.

Aduersus fiscum præscriptione XL. ann. defendi possessorem qui fundos patrimoniales, vel sacrorum templorum, vel agonotheticos, vel qui fundos quasi releuatos, vel qui fundos quasi donatos dempto canone, cum titulo, vel sine titulo XL. annis possedit. Cõiungenda est cum l. 4. §. de præscrip. 30. ann. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. De hac præscriptione XL. ann. scripsimus satis lib. de temporibus. Ait: *agonotheticus*: iuris agonotheticus, quos agonotheticos vocat l. pen. j. de diuer. pred. agonophoros l. Titia. 1. §. 1. D. de legat. 2. qui deputati erant sumptibus sacrorum certaminum.

D *De mancipiis & colonis patrimonialium, & saltuensium, & emphyteuticorum fundorum.* TIT. LXIII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. Emphyteuticarios grauant coloni agros præter consuetudinẽ vsurpantes, quos nullis culturis erudierunt: cum solemnitas id eos atrectare permittat, quod eorum labore vel oliuetis est oblitum, vel vineis, sed & irriguas fontium aquas vsurpare conatur, quarum fructus solis emphyteuticariis debentur. Ideoque placuit ut deinceps aquarum ius potestatisque penes emphyteuticarios permaneat: tantumque ex eis colonis impertiatur, quantum culturis eorum agrorum sufficere manifestum est, quos ipsi colunt. pro modo autem superflue irrigationis, quam ultra culturas suas vsurparint, emphyteuticariis possessoribus pensiones accessionesque præbeant. PP. VII. IDVS MART. CARTHAGINE CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS.

E

Coloni non sunt conductores, sed qui adscripti sunt terræ. Hi non aliam terram colere & exercere possunt, quam eam cuius culturæ seruiuerunt antequam fundi darentur in emphyteusim. sed neque aquam irriguam ultra modum suæ terræ vsurpare possunt. ceterarum terrarum & aquarum fructus ad emphyteuticarium spectat.

F II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD GERMANIANVM COM. S. L. Libertates quas mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticis, qui fundorum non sunt domini, præstite-

rint,rationales huius præcepti auctoritate rescindant. PP. XIII. KAL. A
MAI LVPICINO ET IOVIANO COSS.

De hac diximus satis in l. 12. §. tit. prox.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO-
DOSIVS AAA. POSTVMIANO PP. Cognouimus à nonnullis qui
patrimoniales fundos meruerūt, colonos antiquissimos perturbari, atque in
eorum locum vel seruos proprios, vel alios colonos subrogari. edicti itaque
huius auctoritate sancimus eos, qui deinceps aliquid crediderint huiusmo-
di attendendum, iisdem possessionibus esse priuandos. B

Vt qui fundos patrimoniales iure priuato vel emphyteutico susceperunt, eorum do-
minio excidant si colonos permutauerint.

IIII. IIDEM AAA. ET ARCADIVS A. CYNEGIO PP. Su-
per patrimonialium refectione fundorum dudum nostris est legibus con-
stitutum, vt hi qui eos colentes solum eorum verterāt, nunc ad alia loca di-
rigentes, nunc ad militiam conuolantes, ad auitas cōditiones & propria iu-
ra reuocentur. Ceterum eos qui castrensibus stipendiis otia quieta merue-
runt, veterani constituti, nequaquam placet tela in vsum vomeris & ligonis C
conuertere.

Vt coloni patrimoniales qui ad alia loca diligentes sunt (sic legendum) vel qui militiæ
nomen dederunt, reuocentur, nisi iam veterani sint.

*De fugitiuis colonis, patrimonialibus, & emphyteuticis, &
saltuensibus. TIT. LXIII.*

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS, ET THEO-
DOSIVS AAA. * PP. Quicumque paruuli ex municipibus, vel colo-
nis patrimonialibus, vel saltuensibus, quorum tamen aui ac patres implicati D
huiusmodi functionibus fuerint, conniuentia militaris officij ad stipēdium
castrense, vel officia diuersa transferint: ad munera patriæ, vel ad agrorū cul-
tus conuentis ducibus, tribunis, ac præpositis reuocentur, neque his stipen-
dia profint.

Debit hic titulus incipere à l. vlt. tit. præcedentis. Cauetur autem hac lege, vt orti ex
curialibus à militia retrahantur in curiam. l. 17. §. de decur. Acquè vt orti ex colonis pa-
trimonialibus vel saltuensibus à militia reuocentur ad stiuam, neque his stipendia pro-
fint. Additur in quibusdam codicib. *data*, quod ex subscriptione est. Paruuli dicuntur in-
tra annum xxv. l. 2. §. de fun. pat. E

II. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Quisquis colonum patrimo-
nialem, aut sollicitatione susceperit, aut occultatione celauerit: non solum
ipsum restituere, sed etiam libram auri pœnæ nomine inferre cogatur. PP.
VIII. KAL. NOV. CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS.

De eo qui priuatum colonum sollicitat vt fugiat, vel recepat, & celat, dictum est l.
12. §. de agr. cens. Hæc lex est de eo qui celat patrimonialem.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. AD AN-
THEMIVM PP. Cuiuscunque adnotationis, vel oraculi dudum impe- F
trati, vel post eliciēdi auctoritate submota: omnes, quos patrimonialiū agro-
rum vinculis fortuna tenet adscriptos, sub quibuslibet gradibus militantes,
ad

A ad prouinciæ moderatoris iudiciũ illico sub idonea intercessione mittetur.

Vt coloni patrimoniales à tribunis vel ducibus ad præfidentem prouinciæ trahantur sub cautione idonea de colonaria condicione iudicium accepturi. His etiam hoc datũ inuenio vt tutores non ordinentur l.vlt.ñ. qui da.tur.

De collatione fundorum patrimonialium & emphyteuticorum.

TIT. LXV.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD PROCVLVM PROC. AFR. Emphyteuticarij possessores, qui mansuetudinis nostræ beneficio ad extraordinaria minimè deuocantur munera, sicut ceteri prouinciales obsequium suum itineribus muniendis impendant. nulla enim ratione debent ab hoc, quod in commune omnibus profuturum est, seiungi. PP. NON. MAI. CARTHAGINI CONSTANTINO A.V. ET LICINIO CÆS. COSS.

Vt emphyteuticarij fundorum patrimonialium excusentur ab extraordinariis muneribus, non tamen à munere viarum muniendarum.

II. IDEM A. AD CATVLLINVM PP. AFRICÆ. Patrimoniales fundos extraordinariis oneribus, vel mediæ, aut tertiæ portionis obsequiis fatigari non conuenit: cum eosdem & auri speciem, & frumenti plurimum modum constet persolvere: ita vt qui violare statuta tentauerit, puniatur. PP. VI. KAL. SEPT. CARTHAGINI CONSTANTINO A. V. ET LICINIO COSS.

Vt patrimoniales fundi excusentur ab extraordinariis muneribus. l. pen.ñ. de exc. mun. vel à mediæ aut tertiæ portionis obsequiis, id est, ne extraordinariorum onerum mediam aut tertiam pensionem exsoluant. l. 4. C. Th. cod. tit. solitam functionem ab eis præstari satis est, puta, aurariam seu frumentariam pensionem. l. 2.ñ. de fun. pat. l. 10. ñ. de exc. mun.

D III. IMP. IULIANVS A. Omnes qui patrimoniales fundos, siue communiter, siue ex asse retinent, pro his conueniendi sunt ad vniuersorum munerum ad eosdem fundos pertinentium pro rata portione, vel insolidũ functiones, sicut vnumquenque priuatorum necessitas publicæ pensionis adstringit. DAT. V. KAL. APR. MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Qua forma possessores fundorum priuatorum, eadem & possessores patrimonialium solemnibus functionibus satisfacere coguntur.

E IIII. IMP. VALENTIN. ET VALENS AA. AD GERMANVM. Placuit vt emphyteuticorũ fundorũ patrimonialiumq; possessores, quo voluerint tẽpore, & quantũ habuerint pensionis paratũ (dummodò nõ amplius, quàm in tribus per singulos annos vicibus) officio rationalis adsignent, ac de suscepto ab eodẽ securitatẽ eodẽ die pro more percipiãt: modò vt intra Ianuariarũ Iduum diẽ omnis summa ratiociniis publicis inferatur: grauißimæ pœnæ subdẽdo officio, si cuiquã quolibet anni tẽpore (dummodò nequaquã numerũ trinẽ illationis excedat) solutionẽ facere gestiẽti negauerit susceptionis officium, vel si morã fecerit in chirographo securitatis edẽdo. F super quo possessores, aut procuratores, vel magistratus, aut quicũq; in locis fuerint, q; conficiẽdorũ actorũ habeãt potestãtẽ, cõueniat cõtestari, vt & de officij insolẽtia cõstet, in qdã exercẽda vindicta est, & his possit esse cõsultũ.

Ut canon patrimonialium & emphyteuticorū fundorum tribus pensionibus soluat^A tur pro soluentis arbitrio: nec enim certa sunt pensionum tempora: ita tamen ut parrem rationem collator faciat intra Idus Ianuarias quolibet anno. soluenti apocham dari à susceptoribus siue officiis rationalis, qui si in recipienda oblata pensione moram faciant, id contestari apud acta satis erit. sola enim oblatio liberabit à præstatione canonis l. 1. §. de suscep. quod etiam locum habet in priuatorum emphyteusi. Nec obstat l. 2. §. de iure emphy. si rectè intelligatur.

V. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. MESSALÆ
P P: Per omnes prouincias patrimonialium fundorum ab ordinariis iudicibus canon exigatur, & quidquid exactum fuerit, dirigatur. Sciāt verò memorati iudices nihil sibi ex priuatæ rei canone, vel ex eo quod ex iisdem titulis contigerit, ad necessitates alias transferendum: nisi maluerint grauissima seueritate eorum licentiã coërceri. DAT. XVI. KAL. IUN. MED.
THEODORO COS. ^B

De hac lege scripsimus in l. ult. §. de his quæ ex pub. col. il. sunt non vsur. Pro contigerit, malo exegerint, ut in d. l. ult.

De fundis rei priuatæ & saltibus diuinæ domus.

TIT. LXVI. ^C

I. IMPP. CONSTANTINVS ET CONSTANS AA. AD HELIODORVM. Vniuersi cognoscāt has possessiones, quas de fisco nostro comparauerunt, seu cōparant, nullo à nobis iure retrahi: sed propria firmitate possessas etiam ad posteros suos dominij perpetui durabilitate dimitti.

Venditio fundorum rei priuatæ à fisco nullo iure reuocari potest. l. 2. §. ne fis. rem quæ vend. cuin.

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD FLORIANVM COM. R. P. Hi quos commoditas priuatæ rei prædiorum ad ea postulanda sollicitat, adeant tuæ dicationis officium, & modum suæ deliberationis indicent per libellos, certumque habeant, quod vnaquæque villa cum eo onere vel forma, cui nunc habetur obnoxia, ad noui domini iura migrabit: ut si quid adiecerit, sumptus cura vel solertia, si quid mancipiorum vel pecoris adcreuerit, capitationis aut canonis augmenta non patiatur, sed solis dominis heredibusque dominorum sit cessura felicitas. Si quis autem in annis singulis non soluerit, debitum: ex re ipsius, quod in reliquis remansisse claruerit, sine aliquibus dependere cogatur induciis. Sanè si quem postea minus idoneum factum esse constabit, nec ita ut expedit, rationem reddere pensionis: res quas ex nostris rebus acceperat, ad alium idoneum iure, quo sanximus, transferentur: nec tamen decoctoris cuiuscunque reliquis, qui nouus accedet, onerabitur. ^D

Ut fundi rei priuatæ à Comite rerum priuatarum postulantibus addicantur saluo canone præsentis. meliorationes & augmenta fundorum cedere lucro possessoris, nec eorum ratione canonem fundis semel adscriptum augeri. Non soluto canone fundos fisco non committi, ut & de fundis patrimonialibus constitutum est in l. 4. §. de fund. patr. sed ex aliis rebus possessoris fiscum indemnem seruari. Quod si possessor soluendo non sit, tum in alium fundos transferri sub eodem canone sine onere reliquorum. ^E

III. ^F

A III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. AD HESPERIVM. Quicumque possessionem rei priuatæ nostræ acceptam suo nomine, vel iure perpetuo, vel titulo conductionis ei crediderit esse tradendam, qui pensare vtilitatem patrimonij nostri soluendo non valeat: is pro eo, quem succedaneum subrogauit, perpetuæ solutioni statuatur obnoxius.

B Si quis fundum rei priuatæ iure perpetuo vel titulo conductionis acceptum alij venderit, donauerit vel ablocauerit, qui soluendo canonis par non sit, pro eo ipse obligatur fisco. Ait, *iure perpetuo*, id est, dominij vel emphyteuseos iure, vt in l. pen. §. de .exc. mun.

IIII. IIDEM AAA. AD EVNDEM. Vniuersi fundi templorum ad rationalium rei priuatæ sollicitudinem curamque pertineant, atque ab his anniuersariis solutionibus postulatis, peculiari (vt semper fuit) studio defendantur.

Non tantum fundi rei priuatæ, sed & fundi *ιερατικοι* siue templorum pertinent ad curam rationalium rei priuatæ.

C V. IIDEM AAA. AD NEPIDIVM Vfus aquæ, qui fundorum nostrorum vtilitatibus seruebat, plurimorum dicitur vsurpatione sublatum: idque procuratorum cõniuentia vel dissimulatione perfectum, vt agrorum fertilitas destituta nullos fructus cultoribus præstet. Quia igitur satis iniustum est statum florentis antè patrimonij aridæ sitis molestia fatigari: ad meatus pristinos vniuersum aquæ modum, temporis præscriptione submotam, præcipimus reuocari.

D Ne quid vsurpetur ex aqua pertinente ad fundos rei priuatæ, & ne vsurpatorem vlla defendat præscriptio temporis, qua de re dixi in tit. de aquæductu. §.

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. VINCENTIO PP. GALLIARVM Eum qui collegio vel curiæ vel burgis, ceterisque corporibus per triginta annos sine interpellatione seruierit: res dominica vel intentio priuata non inquietabit, si colonatus vel inquilinatus quæstionem mouere tentauerit: sed in curia, vel in corpore, in quo seruierit, remaneat. DAT. III. KAL. IVL. MED. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

E Repetitioni colonorum vel inquilinorum obstat præscriptio xxx. annorum, vt diximus in l. 22. §. de agr. cens. generaliter. sed Arcadij & Honorij tempore non idem generaliter obtinebat, nisi si coloni tanto tempore collegio vel curiæ, vel burgis, vel aliis corporibus seruissent, id est, si collegiati ciuitatum, curiales, burgarij vel corporati fuissent. De burgariis est tit. lib. VII. Co. Th. vt qui eos sollicitauerit vel receptauerit perinde puniatur, atque illi qui vestibis publicis deputatos. Paulus Diaconus in Valentinianno: *Crebra per limitem habitacula constituta, burgos vulgò vocant. Vegetius IIII. castellum paruum, burgum vocant. Vocem deducunt quidam à græco *βύργος*, qua tamen & vrbs quælibet significatur. inde Æschylo *νόμιμα βύργια*, leges vrbæ. Constitutio autem hæc pertinet tam ad colonos rei dominicæ, quàm ad colonos priuatorum, & ei est omnimodo coniungenda l. vlt. C. Th. de iis qui cond. prop. rel.*

F VII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AD EVDOKIVM COM. R. P. Nemo dempto canone ad comparationem

dominicæ possessionis accedat. Quod si quis in posterum ad interdictum A
 contractum accesserit: cum volumus pretia perdere perpetuò, nec expensa-
 rum vel melioratæ rei fructuum exactiõni compensationem opponere, nec
 temporis sibimet contra nostra commoda præscriptione (excepto vetusta-
 tis auxilio) blandiri. Palatinum etiam officium, si quoquo modo contractus
 eiusmodi fuerit celebratus, vel si talem petitionem instruxerit, quinquaginta
 pondo auri pænæ nomine inferre priuato nostræ mansuetudinis ærario:
 nulla liberalitate nostræ clementiæ, nulla sanctiõne contra tanta rei priuatæ
 commoda valitura, licet adnotatio, vel diuina pragmatica sit, quæ contra B
 vetita canonem vendere concedat, vel pænã Palatino remittat officio.
 DAT. XIII. KAL. IUN. CP. ANATOLIO V. C. COS.

Vt ei qui emerit fundum rei priuatæ dempto canone, fundus auferatur cum fructi-
 bus, neque pretio reddito, neque meliorationum aut sumptuum habita ratione, neque
 obseruata temporis præscriptione, præterquàm XL. annorum. l. ult. §. de fun. pat. l. com-
 perit. §. de præf. 30. an. Palatinos coërceri si his contractibus se immiscuerint. Hi sunt
 apparitores Comitum rerum priuatarum. Obseruandum illud, vetustatem in hac lege
 accipi pro XL. annis. & ita etiam vetustatem accipio in l. ii. §. de fun. patr. l. 2. C. Th. de
 long. temp. præscript. Quod ait, ne compensatio fructuum exactiõni opponatur, valde C
 singulare est, cum dici soleat, nullum casum interuenire, quo hoc genus compensatio-
 nis impediatur. Quod excipitur præscriptio vetustatis, Triboniani est ex Constitutio.
 Anastasij. nam Theodosij Nou. de rescind. vend. rei dom. ea verba non habet, excepto
 vetustatis auxilio. Cui similis exceptio Triboniani est in l. 12. §. de cohort.

De fundis & saltibus rei dominicæ. TIT. LXVII.

Res dominica & res priuata idem est, vt constat ex l. pen. & ult. tit. præcedentis. l. 9. §.
 de iure fisc. Huius tit. l. 2. proprietatem vocat & dominium. Debit igitur superior titu-
 lus ita concipi, *De fundis & saltibus rei dominicæ*, vel, *de fundis & saltibus rei priuatæ*: & hinc D
 non interponi.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCA-
 DIVS AAA. AD DREPATIVM Si quis ouium vel equarum greges
 in saltus rei tamiacæ alienus immiserit: fisco illicò vindicentur. Quòd si væ-
 nalis procuratorum cõnuentia, vt id deinceps tentetur, admiserit: eos gra-
 uissimo iubemus supplicio subiacere.

Vt fisco vindicetur grex ouium vel equarum immissus in saltus pascuos rei domini-
 cæ, vtque procuratores siue Catholici coërcantur, qui immitti permiserint.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. AD PAVLVM
 COMITEM DOMINICÆ REI. Si qua loca ad sacrum dominium
 pertinentia cuiuslibet temeritas occupauerit: secundum veteris census fidẽ
 in sua iura retrahantur: rescriptis per obreptionem impetratis, & præscrip-
 tiõne longi temporis, & noui census præiudiciis in hac causa submouendis.
 neque enim aut precatio colorata, aut incubatio diuturna, aut nouella pro-
 fessio proprietatis nostræ priuilegium abolere potuerunt. DAT. V. KAL.
 APR. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS. F

Repetita est in l. ult. §. ne rei dom. vel templ. Antiquo censui standum censet non no-
 uo, vt l. i. §. de censib. Fauendũ sacro dominio non possessioni longi temporis. Vtilitatem
 fisci spectandam non obreptitia rescripta. Nescio quid mouerit Haloandrum vt hoc
 loco

A loco pro, *dominium*, quod paulò post proprietas appellatur, scriberet, *tamen*, & non in d.l.vlt.& in rubrica, *tamiae*, pro, *dominica*.

De agricolis & mancipiis dominicis vel fiscalibus siue rei priuatae.

TIT. LXVIII.

Vt suprà post tit. de fund.pat. datus est titulus de colonis patrimonialibus. ita nunc post titulum de fundis rei priuatae, datur titulus de colonis rei priuatae, qui & dominici dicuntur & fiscales.

B I. IMP. CONSTANTINVS A. AD CONST. PP. Nullus omnino originalis colonus rei priuatae nostrae ad aliquos honores, vel quaelibet alia ciuitatis munera deuocetur. non enim ciuitatum ordinibus & ceteris, ex quibus pro multitudine fieri nominationes oportet, per omnia florentibus, ad hæc suprema præsidia iniuriosa nominatione descendendum est.

Ne coloni rei priuatae ad honores aut munera ciuilia deuocentur. Ad ea vocantur curiales & ceteri, puta, collegiati aut corporati.

C II. IDEM A. IANVARIO. Colonos nostros, qui priuati sunt, vel ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei, retrahi iubemus, ac tantum colendis nostris rebus addici. Quin etiam in posterum obseruari, ne quis eorum rem priuatam cuiusquam gerendam, aut aliquid administrandum suscipiat.

Ne coloni rei priuatae principis alienam rem priuatam administrent.

D III. IDEM A. AD EQVITIVM MAGISTRVM EQVITVM ET PEDITVM. Serui atque coloni, eorum etiam filij, vel nepotes, vel quicumque de fundis ac possessionibus nostris clanculo ad officia conuolauerint diuersa, reddantur, etiã si armatae habuerint sacramenta militiae. nos enim etiam eos discingi iubemus ac reddi, qui protectorum fuerint nomen adepti.

Vt serui & coloni rei priuatae à militia qualibet etiam armata ad propriam conditionem cum sua sobole reuocentur. quod & de patrimonialibus suo titulo constitutum est, etiam si protectores sint, de quibus in tit. de dom. & prot. 7.

IIII. IDEM A. AD FLORENTINVM. Ex ingenuo & colonis ancillisque nostris natos natasve origini, ex qua matres eorum sunt, facies deputari.

E Natus ex ingenuo & colonis ancillisve rei priuatae, matris condicionem sequitur. quod & in priuatorum colonis locum obtinet. l. 16. 3. de agr. cens.

V. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS. AAA. CYNEGIO PP. Dominicos colonos neque ad descriptionem patimur deuocari, neque extraordinarias pati functiones: maxime cum aduersus consuetudinem memoratis onera dicantur inferri.

Ne coloni rei priuatae ullam descriptionem patiantur, & ne ad onera extraordinaria deuocentur. quod & de priuatorum colonis constituitur l. 1. 3. de agr. cens. l. 1. 3. ne rust.

F ad vl. obs.

VI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. VALERIO PP. Quoties alicui colonorum agrum priuati patrimonij nostri placuerit ve-

nundari: non vnus tantum, qui fortè cōsortibus suis grauis ac molestus existat, sed alij quoque duo vel plures ex simili origine ac iure venientes in supradicta emptione sociantur. A

Si plures sint coloni rei priuatæ eiusdem originis & iuris, id est, consortes, non vni eorum fundus rei priuatæ addicendus est emptionis iure, ne is fortè aliis molestiam exhibeat, sed duobus aut pluribus.

*De prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis aliisque liberæ
condicionis procreantur.* TIT. LXIX.

I. IMP. ZENO A. CHISEROTI PP. Si liber colonus, vel colona libera tamiaco vel tamiacæ matrimonij iure cōpuletur: filij vel filiæ ex huiusmodi contubernio procreati vel procreatæ, colonis dominicis adnectentur. Si autem adscriptitius vel seruus alienus colonam vel ancillam dominicam ducat vxorem, vel adscriptitia vel ancilla colono vel seruo nubat dominico, & ex huiusmodi coniunctionibus nati sunt liberi: veterum legum ius tenere sancimus. B

Ταμειῶν cellarium dicitur in No. Martiani de ind. rel. Erant prædia tamiaca & coloni ac serui tamiaci in Cappadociæ prouinciis. No. 20. & 30. & ideo eorum cura pertinebat ad Comitem domorum & præpositum sacri cubiculi, vt dicemus in tit. de præp. sac. cub. & hac ratione domus separatur à re priuata. Quod enim domui deputatur, cellario deputatur vel cubiculo. Res priuata aliis necessitatibus. l. vlt. j. de priuil. dom. Aug. vel rei pri. Verum & domus sæpe ad rem priuatam referuntur, iidemque dicuntur tamiaci & dominici, vt in hac lege, quæ ostēdit ex colono libero & tamiaca vel contrà, tamiacum nasci: Ex adscriptitio vel seruo alieno & tamiaca, vel è contratio natum matrem sequi. Nam hoc ius antiquum est. l. 21. §. de agr. cens. C

II. IDEM A. SEBASTIANO PP. Meminimus pragmatica sanctione iussisse fundos tamiaci iuris in prouinciis positos, necnon etiam possessiones Gonatici saltus sub certa forma (saluo scilicet canone & tributariis collationibus) iisdem prædiis impositis, volentibus distrahi, quatenus quidquid ex pretiis memoratorum fundorum possit restitui, publico inferatur. sed licet per eandem sanctionem huiusmodi venditionum contractibus plenissima delata sit cautio: attamen perpetuæ emptionis securitati consulentes, huius etiam perpetuæ constitutionis auctoritate muniri eosdem emptores præcipimus, D

Venerant ex Zenonis pragmatico fundi tamiaci quidam & possessiones Gonatici saltus. (sic lego, vt Græci, τῷ γονατικῷ δρυμῶνος, est saltus cuiusdam Dominici proprium nomen) saluo canone & tributis, & emptoribus eo pragmatico securitas dabatur satis, quam quasi ex abundanti hæc constitutio confirmat. E

*De diuersis prædiis vrbani & rustici templorum & ciuitatum
& omni reditu ciuili* TIT. LXX.

I. IMP. IULIANVS A. ATTICO. Pro ædibus quas nonnulli in solo reipublicæ extruxerint, placitam præstare pensionem cogantur. F

Hactenus dictum est de prædiis patrimonialibus & rei priuatæ & tamiacis. Nunc tractare incipit de prædiis templorum & ciuitatum. Et hac lege in primis constituitur, vt superficialij qui in solo Reip. ædificauerunt, solarium quotannis Reip. præstent, de quo conuenerit.

A conuenerit . Solarium appello, vt in l.2.D.ne quid in lo.pub.l.etiam. D.qui potior. in pig.Iustinus lib.xviii. *Statuto annuo veltigali pro solo vrbis.*

II. IDEM A. SECUNDO PP. Pamphylia etiam ciuitates & quaecunque alia, quidquid sibi adquirant, id firmiter habeant.

Vt quod adquisierint ciuitates, id sibi firmo iure habeant & possideant.

III. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. HAVEN-
CENTI K. N. Restaurationi mœnium publicorum tertiam portionem
B eius canonis, qui ex locis fundis ve reipublicæ annua præstatione confertur,
certum est satis posse sufficere. DAT. III. NON. IUL. MED. OLY-
BRIO ET PROBINO COSS.

Vt tertia pars canonis qui colligitur ex fundis Reip. mœnium instaurationi deputetur. l.19. §. de oper. pub. l.18. C. Th. eod. tit.

IIII. IDEM AA. CAESARIO PP. Eos qui auctione prima
undorum iuris patrimonialis siue templorum possessores effecti sunt, vel
fuerint, firmum dominium tenere decernimus, ne vltius vacillet vniuscuiusque
C possessio, sed teneat quisque ius proprium, quod dato pretio roboratum est, vel fuerit.

Vt qui patrimonialia vel templorum prædia emerint, ea firmo iure possideant, nec admittatur secunda licitatio. l.3. §. de fun. pat. Vendi igitur poterant prædia templorum, quod in prædiis templorum Christianorum postea interdixit Leo.

V. IMPP. VALENTINIANVS ET MARTIANVS AA. PAL-
LADIO PF. P. ORIENTIS. Si qui ex titulo donationis vel ex emptio-
ne siue ex alio quolibet titulo possessiones, vel domus, vel ergasteria iuris
D duntaxat ciuilibus, quæ huius iuris esse verè probantur, cuiuslibet ciuitatis &
præcipuè huius æternæ vrbis, cui maiorem debemus fauorem, tam ciuilibus
(vt dictum est) iuris, quàm etiam agonotheticas possessiones à consula-
tu Ausonij & Olybrij, dempto ciuili canone, acceperunt: eos impositum eis
canonem iuxta fidem publicorum monumentorum ciuitatis, ad quam res
pertinuerint, præbere iubemus. Nam si priuati iuris debita non patimur de-
negari: multo magis præbenda sunt ciuitatibus, quæ iure debentur: cum suf-
ficiat possessoribus, quòd apud eos dominium in perpetuum ex nostra libe-
ralitate permaneat. Si quæ tamen possessiones iuris ciuilibus canonem priua-
tis largitionibus in præsentem præbent, vel nunquam ademptum, vel postea
impositum: ad hanc iusionem non pertinebunt, sed priuato ærario cano-
nem, quem nunc agnoscunt, inferre ex more debebunt: dominio firmiter
apud eos successoresque eorum & detentatores pari modo permanente.
DAT. XV. KAL. FEB. CP. MARTIANO A. I. COS.

No. est Martiani de prædiis ciuitatū omnium, vt qui possessiones cuiuslibet ciuitatis
iuris tantummodo ciuilibus, Constantinopoleos verò non tantum iuris ciuilibus, sed & ago-
F notheticas adquisierit dempto canone, ei possessiones quidem non auferantur, licet se-
cus sit in possessiombus rei priuatæ. l. vlt. §. de fund. rei pri. Canon tamen exigatur, qui
debetur ciuitatibus vel priuatis largitionibus.

VI. IMP. ZENO A. ELIANO PP. Hac in perpetuum valitura

lege sancimus, Nicensium ciuitati seu habitatoribus eius tam ius exactio- A
nis quadringentorum solidorum annui canonis ciuilibus redditus ad suam pa-
triam pertinentis ex possessionibus, id est, Calamo & Heliobomo, necnon
Emptorio Varateno cum Epotio eorum sub territorio Apamena ciuitatis
constitutis ex nuper lapsa tertia indictione cum ipsa restitui: quàm si quid,
ex quo sanctio Martiani diuæ memoriæ lata est, ad eiusdem ciuitatis præiu-
diciu gestum est, infirmari: & quod ex eadem prouisione ciuitatibus dela-
tum interea qualibet occasione minutum est, ex auctoritate constitutio-
nis nostræ serenitatis iisdem ciuitatibus redhiberi: ita ut nec iudiciaria au- B
ctoritas, nec imperiale rescriptum, quacunque videlicet adiectione muni-
tum, sæpe dictæ generalis legis vires possit refringere. quòd si quis aliter fe-
cerit, graui pœna plectetur.

De Nicæa loquitur metropoli Bithyniæ, sub qua fuit Apamæa, & censet reditum
ciuilem cccc. solidorum pertinentem ad Nicæam ex possessionibus quibusdã in Apa-
mæa constitutis, Nicææ restitui. Ius exactiois, inquit, cum ipsa exactioe. Ait præterea,
cum Epotio eorum. multi codices, cum Epetitio eorum. fortè legendum cum equitio eorum, ut
No. 30. *Ὡς αὐταῖς ταῖς τῆς ἱπποῦ ἀγέλας*, vel *Entechio*, ut I. Iulianus. §. ult. D. de leg. 3. &
No. 128. Videtur is reditus Nicææ delatus constitutione Martiani, qua etiam generaliter C
quidquid delatum fuit aliis ciuitatibus, & postea occasione quadam ablatum vel
imminutum, hæc constitutio censet restitui oportere.

*De locatione prædiorum ciuiliu vel fiscalium siue templorum siue rei
priuatæ vel dominicæ.* TIT. LXXI.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS. ET THEO-
DOSIVS AAA. AD FLORVM PP. Diui patris nostri aperta præcep-
tio est, fundos ex re priuata nostra ita tradi perpetuariis, ut periculo collo-
cantium officiorumque tradantur. neque enim quidquam potest ex deuo- D
tionis plenitudine vacillare, si apparitione iudiciaria & fundi idoneis attri-
buti sunt, & sit fiscalis indemnitas idonea fideiussione munita, quorum si
alterum, vel vtrumque neglectum est: quæ ex hoc titulo pensitatio canoni-
ca desiderat, ex officiorum facultatibus seruentur.

Differentia est inter perpetuarios conductores, de quibus hoc titulo tractatur, &
emphyteuticarios. Perpetuarij non sunt domini & mancipia manumittere non pos-
sunt, iuris tamen sui abalienationem habent. Emphyteuticarij sunt domini & manu-
mittere possunt, ut diximus l. 12. §. de fun. pat. & ideo perpetuarium ius ab emphyteuti- E
cario rectè distinguitur hoc modo in l. 2. §. de off. Com. rer. pri. perpetuarij vel emphy-
teuticarij, ut emendatiore Codices habent. vulgò enim malè, *hoc est emphyteuticarij* si-
cut & vulgò peruersè ad eam oppositus est tit. de offic. Comitum sacri palatii. cum nul-
lus vnquam fuerit Comes talis. Sic verò & No. Valent. de præf. 30. an. ius perpetuum
separatur à iure emphyteuticario. Conductio igitur alia est perpetua, alia temporalis. l.
10. §. de locat. sicut & emphyteusis. Dominij ius est perpetuum. Constituitur autem
hac lege, ut fundi rei priuatæ periculo palatinorum perpetuariis conductoribus addi-
cantur dato fideiussore. Excepti erant Comites consistoriani. l. 1. C. Th. qui cond. rei
pri. In fine pro, *seruentur*, lege, *eruentur*, ut l. 1. §. de grege dom. pro *seruandas*, *eruentas*. sic l. 1.
D. de questio. Vet. multi habebant, *seruandis*, Marcellinus lib. XIII. *Seruandi stimulos ad-* F
mouente regina, lego, *Eruenti*.

II. IDEM AAA. NIBRIO. Fundi reipublicæ ab his, qui nec
titulo

A titulo conductionis eos detinent, quique meliores cultu patrocinate reddiderunt, ne nostrarum quidem sanctionum (si forte quispiam per subreptionem meruerit) iustitibus auferantur: iuxta legem veterem semel tantum licentia faciendæ adiectionis indulta.

Legendum affirmatè, *Fundi Reipub. ab iis qui titulo conductionis eos detinent. & ita Græci, οἱ πολιτικοὶ ἀγοροὶ ἐαυμιθωθῶσιν πρὶ ὀπιμελῶς φρονήζοντι οὐκ ἀποπῶνται ἀπ' αὐτῶν.* Conductione perpetua semel perfecta supra adicere non licere. sic l. ult. §. de om. agro del. l. 3. §. de fun. pat. l. 4. tit. præced. l. i. §. de pas. pub.

B III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. ADRIANO PP. Loca omnia fundive reipublicæ, propositis prius licenter edictis, dehinc ubi in eum canonis modum contendendum augmenta subcreuerint, ut extendi ultra, aut superari alterius oblatione non possint: perpetuariis conductibus locentur.

Ut ei Reip. fundi addicantur perpetuæ conductionis iure qui superior in licitatione extiterit. Exigitur & proscripsum, ut in l. 6. §. de fide & iu. hal. fil.

C IIII. IIDEM AA. MINERVIO COMITI RERVM PRIVAT. Congruit æquitati, ut veteres possessores fundorum publicorum nouis conductibus præferantur, si facta per alios augmenta suscipiant.

Puto legem accipiendam de conductione temporali, ut veteres conductores nouis præferantur contra l. ne cui. §. de loca. si quantum adiiciunt noui, tantumdem offerant ipsi. Conductioni temporali supra adicere licere. l. seq. Huic videtur esse coniungenda l. 2. §. de off. Com. rer. priuat.

D V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. VOLVSIANO PP. Prædia domus nostræ si semel iure perpetuo, vel nostra præceptione, vel auctoritate illustris viri Comitum ærarij priuati, apud aliquem fuerint, vel iam dudum sint collocata: ad alium transferri perpetuarium non oportet. aperte enim definimus hoc edicto, ut à perpetuario nunquam possessio transferatur, etiam si alteri eam imperator vel exoratus vel sponte donauerit, siue adnotatione, siue pragmatica. Cui si forte contra perpetuarium vir illustris Comes priuatarum, dum allegabitur, adquiescet: & de proprio ipse centum libras auri, & alias ceterum fisci viribus Palatinum inferre cogatur officium. nec tamen post allegationem habebit huiusmodi iussio firmitatem, sed nec locabitur alteri, licet ingenti superari videatur augmento possessio. Iure igitur perpetuo publici contractus firmitate perpetuarium securus sit: & intelligat neque à se, neque à posteris suis, vel his, ad quos ea res vel successione, vel donatione, siue venditione, vel quolibet alio titulo peruenit, siue aliquando peruenerit, esse retrahendam. Sanè quia non ex omni parte excludenda est largitas principalis: rem diuinæ domus suæ imperator (si velit) donabit ei, qui eam possidet iure perpetuo: siue ipse iam meruerit, siue cuiuslibet tituli iure successerit. videtur enim suam concedere pensionem, non alteri nocere liberalitas, quæ possidentem iure perpetuo dominum vult vocari. Sanè si quis non perpetuo iure, sed ad tempus locatam ab illustri viro Co-

mite rerum priuatarum possessionem videtur adeptus: non erit obstaculo ^A principali largitati, si voluerit in alterum donationem transferre, quod ad definitum tempus alter fortè conduxit. Si verò pro tali prædio ab altero cōductore offeratur augmentum: sit in arbitrio conductoris prioris, cui res ad tempus locata est: vt si ipse quod alter adiecit, obtulerit, maneat penes eum tēporalis illa conductio. Si verò idē hanc ipsam ré aliquando meruerit iure perpetuo possidere: habebit & ipse superius expressam perpetuā firmitatem.

Aut conductio prædiorum rei priuatæ perpetua est, aut temporalis. Perpetua prætextu adiectionis ab altero, vel donationis alteri factę in alterū transferri non potest, etiam ^B si hac de re rescriptum allegatum & approbatū sit apud acta Comitum priuatarum. Donari tamen à principe ea prædia possunt ipsi conductori perpetuario. qua donatione remitti videtur merces locationis. Temporalis in alium transferri potest, vel donatione principis, vel adiectione ab alio facta, quam nolit prior conductor suscipere. l. prox. §. Pro, collata, ex vet. emēdaui, collocata, vt l. i. §. hoc ti. l. 4. §. de vect. & com. l. quod autē. D. de in diem ad. Collocare est addicere. Sic l. quæsitum. D. de spons. collata, pro, collocata.

*De conductoribus & procuratoribus siue actoribus prædiorum
fiscalium & domus Augustæ. TIT. LXXII.*

I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. BASO. PP. ^C Conductores hominēve augustissimæ domus nostræ, quoties de causa ad domum regiam pertinente aliquid quæstionis emerferit: non aliter quàm ex legum ordine, quibus similiter omne hominum genus tenetur, vel excipiant, vel inferant actiones. nec aliorum litigatorum negotio intercedant, nec sententiam iudicantium, aut illicito patrocinij sui fomite iura conturbent, nullive executionis suæ turbulentum ministerium audeant commodare: non priuatis se negotiis, non publicis misceant: nec quiescentē ^D domum delatio vlla sollicitet, ne eos inconsultæ pertinaciæ serò pœniteat. grauior enim pœna constituenda est in hos, qui nostri iuris sunt, & nostra debent custodire mandata. DAT. PRID. NON. MART. RAVEN. THEODOSIO XII. ET VALENT. II. AA. COSS.

Nihil quidem hac lege de cōductoribus vel hominibus prædiorum fiscalium, sed rubrica indicat quæ dicuntur de conductoribus & hominibus domus Augustæ, esse trahenda ad homines prædiorum fiscalium, & vltima sententia legis, quæ non est ex titulo, de conductoribus & hominibus domus Augustæ, sed ex titulo de actoribus, & procuratoribus, & conductoribus rei priuatæ in Cod. Theod. & ita etiam titul. præced. rubrica indicat constituta in eo de conductoribus fundorum rei priuatæ, vel ciuitatum, trahenda esse ad fundos sacri patrimonij vel templorum. Eadem est condicio tit. 74. J. ^E Id autem hac lege cauetur, vt conductores vel homines, id est, procuratores vel actores prædiorum fiscalium & domus Augustæ in exercendis litibus communi, non proprio quodam iure vtantur, & ne alienarum litium procuracionem, vel patrocinium, vel executionem suscipiant, ne alienorum negotiorum, & ne quenquā deferant. alioquin grauius eos coërceri quàm ceteros, qui mandatis principum non obtemperant.

Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet.

TIT. LXXIII.

I. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. NESTORIO ^F COM. R. P. Nullus Palatinorum, qui in officio rei nostrę priuatæ militat, conductoris nomine vel per se, vel per quamlibet personam possessionum huiusmodi

A huiusmodi conducendarum habeat facultatē: cū neque militi, neque curiali hoc faciendum permittimus. DAT. VI. KAL. AVG. VINCENTIO ET FRAVITTA COSS.

Ne possessiones rei priuatæ locentur palatinis, id est, apparitoribus Comitum priuatarum, ne militibus, ne curialibus. Quod & de rebus priuatorum cautum est, ne curialibus vel militibus, non quod sciam, ne palatinis. Emptio etiam rerum priuatarum palatinis interdicta est. l. vlt. §. de resc. vend. quæ ad eundem Nestorium scripta est.

B *De collatione fundorum fiscalium, vel rei priuatæ, vel dominicæ, vel ciuitatum, vel templorum.* TIT. LXXIII.

I. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. FIRMINO COMITI S. L. Ordinariorum iudicum officii, necnon ipsis rectoribus prouinciarum actores siue conductores dominicos conueniendi licentiam damus: ita tamen vt rationalibus priuatæ rei ad exigenda fiscalia debita immineant.

C Vt actores (sic legendum, non auctores, Græci vertunt διοικηταί) & conductores dominici sint sub iurisdictione præsidum, & quod ad fiscalia debita siue collationem attinet, sub iurisdictione procuratorum Cæsaris. quod valdè pertinet ad tit. vbi cau. fil. §.

II. IIDEM AA. MESSALÆ PP. Palatinos qui à viro illustri Comite rerum priuatarum cum publicis literis destinantur ad commonitionē iudicis, quò facilius ex prædiis rei nostræ conferantur debitæ pēssiones: cum summa degere præcipimus disciplina. de quorum nominibus, si temerè versati fuerint, ad sublimitatem tuam referri per ordinarios iudices oportebit, vt in eos seuerissimè vindicetur.

D Plerumque Comes rerum priuatarum mittit in prouinciam palatinos, vt moneant præsidem de collationibus. l. 2. & 3. §. de can. larg. tit. Lex præcipit vt in ea se modestè & temperanter gerant.

III. IIDEM AA. ET THEODOSIUS A. PETRONIO PP. Omnia prædia tã ea quæ in re priuata olim tenentur, quàm illa quæ ex proscriptorum bonis ad fiscum sunt deuoluta, catenus ab huiusmodi priuilegiis & excusationibus submoueantur, vt omnes species annonarias, cursitationes etiam debitas, atque integram opinionem sciant esse soluendam.

E Vt prædia rei priuatæ, è quibus sunt etiam confiscatorum bona, vt quodam loco ostendimus §. lib. 10. non excusentur à præstatione annonarum & opinionis, id est, cēsus, & à cursu debito, transuersionum scilicet, de quo l. 2. tit. seq.

De priuilegiis domus Augustæ, vel rei priuatæ, & quarum collationum excusationem habent. TIT. LXXV.

F I. IMP. CONSTANTIVS A. AD ITALICVM. Priuatas possessiones nostras ab vniuersis muneribus sordidis placet immunes esse, neque earum conductores, neque colonos ad extraordinaria munera vel superindictiones aliquas conueniri. DAT. VIII. KAL. FEB. BONONIÆ, PLACIDO ET ROMVLO COSS.

L. vlt. tit. præced. docet possessiones rei priuatæ non excusari ab ordinariis muneribus

bus. Hæc excusari ab extraordinariis, à sordidis, à superindictitiis. l. pen. §. de agr. & mæc. A
idémque de patrimonialibus traditum est suprà.

II. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIA-
NVS AAA. AD CLAVDIVM. Rem priuatam nostram leuandorum
prouincialium causa canonicas necessitates ea condicione, qua cunctos, vo-
lumus sustinere. sed excessit occasio iussionem: quandoquidem nõ locis so-
litis frumenta, quæ sunt ex diuersis saltibus conuehenda, trahantur: sed eò
vsque portètur, quò graue atque damnosum est prouehere. Proinde specta-
bilis synceritas tua remanentes in iisdem locis implere faciat proprias fun- B
ctiones, quibus antea frumenta præbebat.

Vt sicut ceteri prouinciales, ita res priuata onus transuersionis sustineat pro locis &
proximitate possessionum, vt l. §. de ann. & trib. Ait, *Remanentes*, vet. lib. habent, *Reman-
tem*, affirmo legendum, *rem eandem*, hoc est, rem priuatam. Pro *spectabilis*, vet. alij habent,
spectata, alij, *re explorata*.

III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. * Pro tyroni-
bus in corporibus postulatis pretia cõferri ex fundis perpetuariis nostræ rei
priuatæ præcipimus.

Vt possessiones rei priuatæ vel conductores earum perpetuarij, taxationem tyronum C
præstent, de quo onere dicemus in l. 4. §. de dignit. non corpora ipsa.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ASCLE-
PIODOTO PP. Absit vt nos instructiones viæ publicæ, & pontiũ, stra-
tarũque opera titulis magnorum principum dedicata inter sordida mu-
nera numeremus. Igitur ad instructiones reparationesque itinerum pon-
tiũque nullum genus hominũ, nulliusque dignitatis ac venerationis me-
ritis cessare oportet. domos etiam diuinas tam laudabili titulo libenter ad-
scribimus. DAT. V. KAL. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MA- D
RINIANO COSS.

Vt possessiones diuinæ domus viæ instruendæ, vel sternendæ, vel pontium restituen-
dorum immunitatem non habeant. idémque de ecclesiasticis prædiis constitutum est
Nou. 131. l. 7. §. de sacros. eccl. & vt hæc onera sordida non censeantur, quæ aliquãdo ta-
men sordidis adnumerata sunt. l. 17. C. Th. de ext. mun. contra rationem prauaque ap-
pellatione, vt est in Nou. Theodosij, Neque dom. diu. neque eccles. quol. pub. mun. exc.
Stratam dicit quod Galli, *παυέ*. Cæpit postea quælibet via strata dici, vt § 8. βασιλικῶν, tit.
3. τῶν οὐκ ἐν πόδι ὄντων ἐπάτα (σωίσαται. & tit. 5. τῆ ἐπάτα λεησαμένους. & ti. 7. χῆ μῆκος τῆς ἐπάτας.
Domum diuinã dicit pro domo Augusta, vt l. pen. §. de exact. trib. l. 12. D. ad S. C. Turp. E

V. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLA-
VIANO PP. Excepto patrimonio pietatis nostræ, cuius quidem reditus
necessitatibus publicis frequētissimè deputamus, vniuersos possessores fun-
ctiones in superindictitiis titulis absque vllius beneficij exceptione agno-
scere oportere censemus. DAT. III. KAL. MAI, RAVEN. BASSO
ET ANTIOCHO COSS.

Idem hac lege cauetur de superindictitiis oneribus, quod l. i.

De grege dominico. TIT. LXXVI. F

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CÆSARIO PP.
Propositis edictis sublimis magnificentiæ tuæ minimi maximique mo-
neantur,

A neantur, vt sciant singulas libras auri ex propriis facultatibus eruendas pro singulis equis vel equabus, siue Hermogenianis, siue Palmatis, nisi sponte eos obtulerint. in his verò quos ex aliis gregibus occupatos esse constiterit, sex auri uncias fisci viribus inferendas. DAT. PRID. KAL. DEC. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

B Multatur libra auri qui equum ex grege dominico occupauerit nec vltro reddiderit, semilibra qui ex alio grege. Hermogenianos & Palmatos dicit vt l. i. C. Th. de equis curul. ab agitatoribus, vt ex Græco interprete Alcuius tradit. an Palmati quod sint triumphantium & victorum sicut tunicæ palmarum? Hermogeni quasi Mercurio geniti?

De palatiis & domibus dominicis. TIT. LXXVII.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. IOANNI COMITI RERVM PRIVATARVM. Consecratas nobis ædes, id est, inclyta palatia, ab omni priuatorum vsu & communi habitatione excepimus.

Ne palatia priuatorum vsibus deseruiant. l. quicumque. §. de oper. pub.

C *De cupressis ex luco Daphnensi, vel Perseis per Ægyptum non excidendis vel vendendis.* TIT. LXXVIII.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SILVANO COMITI RERVM PRIVATARVM. Si quis Daphnensis luci in Syria, vel Persei in Ægypto arborem comparauerit: quinque libris auri nouerit se esse multandum: non minore dispendio & illo feriendo, qui vendere arbores ausus fuerit, quas non licet emptoribus comparare.

D Daphne suburbanus est lucus Antiochiæ cupressis oblitus, quem describit Sozomenus lib. v. cap. xix. Stephanus, δάφνη ἐπισημώτατος τῆς ἐν Ἀρποχίας μητροπόλεως. Ex eo cupressum & per Ægyptum Perseam arborem vendi & emi vetat, & emptorem venditorumque eadem pœna multat. Nam si emptor rem iniquam facit, probabile etiã est venditorem rem iniquam facere. l. i. o. j. de cur. pub. quod tamen non est perpetuum.

II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. * PP. Omnes iudices cuiuscunque dignitatis, sciant posthac absque permissu magnitudinis tuæ arborem ex Daphnensi luco Antiochenæ ciuitatis præcidendi, vel quolibet modo lapsas transferendi licentiam sibi met denegandam. E sed nec Alytarcha vnã cupressum aliis plantatis excidere sibi licere contēdat. ac ne solatio antiquitus ei concesso priuari per omnia videatur: pro eo, quod ei cupressum excidere denegatur, vnã libram auri cum de priuatis nostris largitionibus excipere decernimus: quinque librarum auri condemnatione huius legis temeratore plectendo.

F Nouellam hanc Constitutionem Græci vocant ad l. 2. §. de nox. act. de cuius restitutione scripsimus 2. Obseru. cap. xiii. cum perperam antea legeretur, à luco vel à littore, pro, alytarcha, quam Græci confirmant, qui sic vertunt, ἀλλ' ἔδδ' ὁ ἀλυτάρχης τὸ το ποιεῖν δύνάται.

Explicit liber vndecimus.

IACOBI CUIACII

I. C. AD LIB. XII. CODICIS

D. N. IUSTINIANI

COMMENTARII.

De dignitatibus. TIT. I.

I. IMP. ALEXANDER A. SEVERINÆ. Si (vt proponitis) & ^A
 auum consularem, & patrem prætorium virum habuistis, & non priuatæ
 condicionis hominibus, sed clarissimis nupsistis: claritatem generis retine-
 tis. SINE DIE ET COSS.

Consules, prætores, consulares item & prætorij clarissimi sunt. Sed & eorum filix
 clarissimæ sunt, quamdiu plebeij nuptiis coniunctæ non sunt. quod & generaliter de
 senatorum filiabus ad eundem modum traditur in l. fœminæ. D. de senat. Clarissimam
 igitur dignitatem quam dedere parentes plebeij mariti auferunt. Accursius male col-
 ligit ex l. vlt. §. vbi senat. vel clar. consules esse illustres. Colligeret rectius esse supra illu-
 165 stres. Plus enim in ea tribuitur consularibus honorariis, quàm illustribus. quamobrem ^B
 & qui re ipsa consularum gesserunt, præfectoriis & ceteris qui illustrem administratio-
 nem gesserunt, & sic denique consules illustribus in administratione constitutis ante-
 ponendi esse videntur. Esse quosdam supra illustres ostendit §. in summa. Instit. de in-
 iuriis. l. eos. §. super. §. de vsur. l. si quando. C. de app. & quod ad l. vlt. D. de senat. Græci
 adnotant his verbis: ἰλλυστρίοις τινέσ λήγουσι τὴσ παρωτοπαθαείοισ, καὶ τὴσ ὑπερβεληκότασ αὐ-
 τήσ. & alio loco, ὁ παρωτοπαθαείοισ καὶ οἱ ἐπάνω τήσ. & in græca l. 14. §. de testib. καὶ τῶν ἰλλυ-
 στρίων καὶ τῶν ὑπερβεληκότων αὐτήσ. Hi sunt patritij & consules & consulares. Et in sena-
 tu quidem præf. vrbi vir illustris confidet supra omnes. l. 3. C. de offic. præf. vrb. pri-
 mûsque sententiam dicit Cassiodoro auctore. Eum sequuntur patritij, consules, con-
 166 sulares, præf. prætorio, magistri militum, & ceteri viri illustres. & hoc ordine his ^C
 solis ius est sententiæ dicendæ in senatu, vt constat ex Nou. lxxii. à Iuliano in Latinum
 conuersa sermonem, ex qua perspicuum est, Tribonianum ad finem tituli De senatori-
 bus, hæc verba de suo adscripsisse: *Senatores accipiendum est eos qui à patritiis & consulibus*
vsque ad omnes illustres viros descendunt, quia & in senatu sententiam dicere possunt. quod &
 multis aliis locis fecit, falsò Iurisconsultorum veterum nomine superscripto, vt in l. 1.
 §. vltim. de inter. in iur. fac. l. 2. §. penultim. de iudic. l. cum de indebito. de probationib.
 l. vxores. de diuort. l. si patronus. §. vltim. de donationib. l. si cum dotem. §. si maritus, &
 sequent. solut. matrimon. l. si pluribus. de legat. 1. Ergo secundum eam Iustiniani siue
 Triboniani definitionem, omnes illustres, & quidam etiam qui supra illustres censentur, ^D
 167 senatores sunt. Sic in l. 3. §. vlt. §. de silent. l. 2. §. de tutor. illust. *Illustres senatores,* & in
 l. penultim. §. hoc titulo. *qui illustres,* in Græca conuersione *σπλαγγιστοὶ* vocantur.
 Non omnes tamen senatores illustres sunt. Alij sunt clarissimi, alij spectabiles, alij illu-
 168 stres.

A stres. Quartus senatorum gradus non est. Nam & qui confident supra illustres, aliquā ex his tribus appellationem habent, vel illustrissimi dicuntur. Spectabilem dignitatem mediam Iustinianus vocat in Nou.7. Non sunt igitur nisi tria dignitatum genera, inter senatores scilicet. nam extra senatum sunt aliæ complures, veluti equestris, perfectissima, egregia, de quibus suis titulis tractabitur.

II. IMP. CONSTANTINVS *. Neque famosis & notatis, & quos scelus vitæ aut turpitudine inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis portæ patebunt.

B Ait, Neque famosis.] Hi sunt quibus lex infamiam irrogauit. Et notatis.] Hi nō sunt ipso iure infames, hæret tamen in eis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis sunt, vel qui ob testimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepisse conuicti nec damnati sunt, vel qui inter requirēdos adnotati sunt. Sic nota ab infamia distinguitur in l.3. §. lege. D. de testib. Veteres libri habēt, *adnotatis*. quod idem est, Cic. III. Off. *Eōsque à Censoribus omnibus ignominis adnotatos*. sic vet. libri. Et quos scelus.] Græci lib. vi. βασιλικῶν hanc addidēre interpretationem: Οἷον ἔμποροι, ἢ χαργάται, ἢ πελώ-
νοι καὶ οἱ ταξέωται. ἔτι πάντες καὶ ἰδικῶς φιλοτιμηθῶσιν αὐτοῖς ἀξιώματα, οὐκ ἀπολαύσει τῆς ἐκ-
τέτων τιμῆς ἀλλ' ἐκπίπτουσιν αὐτῶν ὡσαύτως καὶ οἱ αἰχροί. quod sumpsere ex l.6. §. hoc titulo
Dignitatis portæ patebunt.] Senatus portæ. quoniam totus hic titulus est de senatoribus. In l.1. D. ad leg. Iul. de vi pri. *Omni*, inquit, *honore quasi infamatus carebit*. de qua scripsimus Obseru. I. cap. 38. Falsò adiicit Acc. eos nō posse Romæ agere vel in comitatu principis. quod de relegatis tantum est proditum, & de militibus ignominia missis, non de aliis infamibus. alioquin non possent Romæ apud Prætorem pro se postulare. quod est falsum. & vel tutelæ Romæ damnatus solum vertere cogeretur statim.

III. IDEM A. AD RVFINVM PP. Maior dignitas nulli debet circa prioris dignitatis seu militiæ priuilegia præiudiciū facere. DAT. V. KAL. MAI SIRMIO CONSTANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS.

D Si fortè silentarius, vel proximus factorum scriniorum, vel tribunus notarius inter senatores allectus sit, non idēd minus retinet priuilegia quæ silentariis & proximis sacrorum scriniorum & notariis Constitutionibus concessa sunt. l. eos. §. de exc. mun. l. 3. §. de silent. l. 1. §. de primic. & nor.

III. IMP. CONSTANTINVS ET CONSTANS AA. PHILIPPO. Senatorum substantias, quas in diuersis locis & prouinciis possident, & homines eorum, tam à temonariis oneribus conferendis, quàm à ceteris præstationibus, quas iudices describunt, nec non etiam ab omnibus sordidis extraordinariisque & vilioribus muneribus liberos esse præcipimus, nullaque sorte constringi functionis indignæ.

Homines eorum.] procuratores prædiorum, actores, clientes, coloni, qui alibi pertinentes, & οἱ προσήκοντες καὶ ἀναφέροντες. inde hominum in historia Helmodij, Galli *Homage*. Temonariis.] Exigebant temonarij aurum tyronicū, tyrones, equos. Imp. Valentinianus & Valens in l.7. Cod. Theodof. de tyronib. *Si aurum*, inquit, *fuerit pro tyronibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis suæ debitum redhibere oportet. & ne aliquod dubium relinquatur, solidorum numerum qui temonario inferendus est, designamus*. Syncsius in epistolis, *ταῖς ἀπαιτήσεων ἕταξε τῶν γραμματικῶν χρευσίς τῶν κελευθῶν τυρωνικῶν*. id est, temonarium fecit vel capitularium. Capitularios Symmachi I I. Epistol. legimus taxationem tyronis postulasse, & capitulariam & temonariam functionem eandem esse in l.14. Cod. Theo. de extr. mun. Consequens est igitur temonarios exactores esse auti tyronici. Protoctafix siue prototypix onere eos fungi indicat l.2. Cod. Theodof. de desert. *Si temonarius*, inquit, *prodiderit desertorem, protoctafix onere biennio releuetur*.

quod munus etiam ad tyronum præbitionem pertinuisse indicat d.l.7. *Tyronum*, inquit, ^A
præbitione in patrimoniorum viribus potius, quam in personarum muneribus collocetur, ut protofla-
sie munus quod prouinciarum interna depascitur, &c. Rectè autem ait, tyronum præbitione
 esse patrimoniale munus. Vegetius lib.1. *Possessionibus indicti tyrones.* sic legendum. Ty-
 ronum vel equorum productio personale munus est. l.vlt. D. de mun. & hon. id est, τὸ
 ἀπαρῶσαι, vel seruare producendos. Hoc igitur loco, à *temonariis oneribus conferendis*, id
 est, à præstatione tyronum, equorum, auri tyronici. *Quas iudices describunt.*] l.
 prox. & l. quoniam. l. præcipimus. j. *Sordidis.*] veluti calcis coquendæ.

V. **IIDEM AA. AD CLEARCVM.** Nemo præfectus vrbi citra
 præceptionem vel sciētiam nostram vlli muneri subiuguet senatorem, nemo ^B
 curiam nostram immani pulset iniuria. si quid enim senatoria præditi di-
 gnitate fuerit fortè mandandū: nostro id iudicio reseruandum est. Sit nam-
 que dignitas, quæ nobis iubentibus sustinetur.

Hæc superiori hanc adiicit exceptionem, Nisi ex auctoritate principis senatores præ-
 stationibus à iudicibus descriptis alligentur. Si namque.] *Ver. Sit namque dignitas, si no-*
bis iubentibus sustinetur. Munus quod sustinet senator iussu principis honor est potius
 quàm onus.

VI. **IIDEM AA. ORPHITO.** Ne quis ex vltimis negotiatori- ^C
 bus, vel monetariis, abiectisque officiis, vel deformibus ministeriis statio-
 nariis, omni que officiorum fece, diuersis que partibus turpibus lucris aliqua
 frui dignitate pertinet. sed & si quis meruerit, repellatur: repulso autem
 etiam propriis reddi consortiis oportebit.

Ad senatoriam dignitatem nō admitti humiles negotiatores, monetarios, viles sellu-
 larios, stationarios, cohortales. Monetariis.] *Lege quæ ad l. i. §. de murileg. Deform-*
mibus.] *Quidam Cod. deformis ministeriis stationariis.* Vtrū verò ij sunt qui apotheca-
 rij dicuntur in l. si cohortalis. j. de cohort. vt Obs. 2. diximus? An, vt Græci interpretan- ^D
 tur cū hoc loco, tum in l. §. de vect. & com. τειλωνων, id est, publicani publicanorumve
 familia? An apparitores dispositi per urbem, vel per prouincias certis locis, vt magistra-
 tibus denuntiant quæ geruntur, vt l. i. D. de off. præf. vr. l. si quis in hoc. C. Th. de epis.
 & cl. l. i. C. Th. de cur. pub. & aliis plerisque? quod videtur verius, quoniam subiicit, *Om-*
ni que officiorum fece, diuersis que partibus turpibus lucris. quod idē potest ac si diceret, & ex reli-
 qua officialium colluic, qui de variis turpibus lucris vixerunt.

VII. **IIDEM AA. AD SENATVM.** Quoniam diuersi iudices non-
 nulla opera in quibusdam existimant urbibus extruenda: ad huiusmodi ne-
 cessitatem senatorum sustantia non deuocetur. **DAT. V. NON. MAI** ^E
TAVRO ET FLORENTIO COSS.

Idem demonstratum l. 4. senatores descriptionibus iudicum non adstringi.

VIII. **IMP. IULIANVS A. SALLVSTIO PP.** Ius senatorum
 & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipsos numeramus, necesse
 est ab omni iniuria defendere. **DAT. NON. FEB. CP. MAMER-**
TINO ET NEVITTA COSS.

Idem demonstratum est l. 5. & quæ hinc exprimitur ratio, iis in ea verbis adsignificatur, ^F
curiam nostram. eadem verò ratione domus principis glebale onus agnoscit, quod sena-
 torium est. Arcadius & Honorius in Cod. Th. lib. vi. *A collatione glebalis auri ne domum*
quidem nostram immunem esse præcipimus. Eadem quoque ratione filia senatoris libertino
 nubere

A nubere non potest, vt ad l.9. D. de senat. Græci tradunt iis verbis: ὕβειν γὰρ τὸ πολεῖν τῆς βασιλείας καὶ τῆς συγκλήτου καὶ ἡ βασιλεία γὰρ τῆ συγκλήτου (μααρημεῖται). Iidem in hanc legem ita scribunt: χαλῶς εἶπεν ὁ βασιλεὺς (μααρημεῖται) τοῖς συγκλητικοῖς, ἐπειδὴ καὶ ὑπατεύειν ἀρέχεται.

IX. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AAA. AD SYMMACHVM PP. Libertorum filios adipisci clarissimam dignitatem non prohibemus.

B Liberti prohibentur, libertorum filij non item. Sed neque liberti lege Iustiniani, vt dictum est §. si ser. aut lib. ad decur. asp.

X. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIAN. AAA. AD GRACCHVM PP. Seueram indagacionem per tormenta quærendi à clarissimo nomine submouemus. DAT. PRID. NON. IAN. TREV. GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Si municipalis ordo tormentis eximitur, multò magis amplissimus, in quo est & princeps ipse. Ab omni itaque iniuria defendendus est. l. 8. §. veluti tormentis, vinculis, carcere. Marcellinus xxviii. *Ne senator quisquam inusitate & illicito more tormentis exponeretur.*

C XI. IIDEM AAA. AD PROCOPIVM. Senator vel alius clarissimus priuatos habeat filios, quippe editos antequàm susciperet dignitatem. quod non solum circa masculos dignoscitur constitutum, verum etiam circa filias simili condicione seruandum. cum autem paternos honores inuidere filiis non oporteat: à senatore vel solo clarissimo susceptum, in clarissimus sciendum est dignitate mansurum. DAT. XV. * HIERAPOLI GRATIANO A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

D Et decurionum & senatorum filij sunt ij qui ante dignitatem suscepti sunt. l. moris. §. penultim. D. de pœnis. l. 2. §. in filiis. D. de decurio. l. 5. D. de senat. & filij patronorum filii ante suscepti. quod exposuimus in l. ult. §. de decur. Pugnare creditur hæc lex. Ait enim. *senator vel alius clarissimus priuatos, id est, plebeios habeat filios, editos quippe antequam susciperet dignitatem.* idemque de filiabus subiicit esse seruandũ. quod eò pertinere ex Cod. Theodosij intelligitur, vt glebale munus non agnoscant. Ceterum, vt additur in extremo huius legis, honores eis & præmia clarissimorum non inuidemus. denique natos esse ante dignitatem prodest, non nocet. Lego, *senator ex vet. non, si senator.* atque ita quasi factò hyperbato vel parenthesi, nihil legendo suspendi debet. Vel solo.] Quidam cod. *Vel alio.* quod rectius est. Sic suprà, *Senator vel alius clarissimus.* Susceptum.] ante dignitatem.

E XII. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEOTERIO PP. Iudices qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablati codicillorum insignibus, & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur: nec sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipfos indignos iudicauerunt. DAT. XVIII. KAL. FEBR. THESSAL. GRATIANO V. ET THEodosio AA. COSS.

F Loquitur de iudicibus repetundarum damnatis. qua ex damnatione & honore exuntur & infamia notantur. Blandiantur.] Ne sibi per huius honoris causam vindicet posthac *περὸ χαθ' ἑαυτὸν ἐν διαστειλοῖς (μααρημεῖται),* vt Theodorus interpretatur.

XIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS MARTIANO COMITI ORIENTIS. Mulieres honore

maritorum erigimus, & genere nobilitamus, & forum ex eorum persona ^A statuimus, & domicilia mutamus. Si autem minoris ordinis virum postea fortitæ fuerint: priore dignitate priuata, posterioris mariti sequentur conditionem. DAT. IIII. KAL. FEBR. CP. ARCAD. II. ET RVFINO COSS.

De hac l. diximus in l. vlt. §. de incolis. Genere nobilitamus.] Vxor ergo plebeia per matrimonium clarissimam senatoriam, ve dignitatem adipiscitur, vel etiam clarissima amittit, vt ex Liuius liquet de Virginia lib. x.

XIIII. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. ^B
BASSO PP. Præcipimus vt senatori in qualibet prouincia constituto, nullam habeant iudices iniungendi aliquid fortè publici muneris potestatem.
Idem quod in l. 4. 5. 7. §.

XV. IIDEM AA. AD EVSTASIUM. Clarissimis vel spectabilibus vniuersis ad genitale solum, vel quolibet aliò, & sine comœatu proficiscendi, & vbi voluerint commorâdi, habitandive permitimus facultatē.

Non poterant olim senatores non impetrato libero comœatu alibi morari quàm in vrbe. l. filij. §. pen. D. ad municip. Hodie nihil est opus comœatu. datur namque hac ^C lege generaliter omnibus clarissimis vel spectabilibus.

XVI. IIDEM AA. APOLONIO PP. Si grauius vllum facinus admittatur, nocente personam extra carceralem custodiam sub fideiussione habita, super illustribus quidem nobis suggeri iubemus: super ceteris verò quadam minore dignitate decoratis, ad tui referri culminis notitiam: vt ita denuum quid de admissio crimine constitui oporteat, iudicetur.

Sub fideiussione.] vt. *Substitutione*. legendum, *Sub tuitione*. Sub fideiussione non cõstitui l. prox. docet. At tuitionem militarem intelligo, vt in l. i. §. de off. mil. iudic. l. 36. ^D C. Th. de nauic. l. 3. §. de off. com. rer. pri. Symmachus in epistolis. *Tuitionem contra me de sede vicaria postulauit*. Formulam tuitionis Cassiodorus composuit. Eam veteres Franci *Mundebur* appellarunt. Super illustribus.] De illustrium crimine nullus iudex cognoscit inconsulto principe, excepto casu l. seq. De reliquis dignitatibus præf. prætorio cognoscit, veluti de clarissimis. l. pen. C. de off. præf. præt. Or. idque in vrbe. in prouinciis prouincialis iudex. l. i. C. vel senat. vel clarif.

XVII. IMP. ZENO A. *. Quoties ex priuata cuiuslibet interpellatione ciuili vel criminali viri illustres conueniendi sunt: nulla danda fideiussionis concussione vexentur, sed per speciale priuilegium suæ committi fidei consequantur, iuratoria ab his cautione tantummodo exponenda. ^E Quam si neglexerint, & contra insertum cautioni sacramentum ipsi vel eorum procuratores adfuerint: in pecuniariis quidem causis super possessione rerum ad eos pertinentium iudex competens, quod iuris auctoritas & rei qualitas suggererit, ordinabit. In criminalibus verò negotiis dignitate quoque, qua se per suum videlicet periurium indignos esse probauerint, spolientur: vt in eos, vtpote illustri dignitate per suum facinus priuatos, inconsulta etiam nostra pietate iudicibus legum seueritatem liceat exercere. ^F Quibus illustrium dignitatum priuilegiis hoc etiam adiiciendum esse censuimus, vt huiusmodi personæ nullam ex cuiuslibet iudicis, sine scriptis habita sententiâ, cõuentionē neque in ciuili neque in criminali causa sustineant.
Illustri-

- A Illustribus vnum dedit priuilegium lex superior, vt de eorum criminibus nemo cognoscat inconsulto principe. Hæc alia duo adiicit. vnum, vt siue ciuilitè siue criminaliter conueniantur, non satisfatio, sed repromissio iuratoria iudicio sistendi causa ab eis exigatur. cui tamē si non paruerint, hanc periurij pœnam ferunt, vt in ciuili causa mittatur actor in possessionem, in criminali spolientur illustri dignitate, & inconsulto principe damnentur. atque ita etiam ex græca constitutione, quæ desideratur s. tit. de custo. reo. qui iuratoriae cautioni non parerit, iure suo cadit. Alterum est, vt non nisi ex scripto conueniantur. Igitur nuda executoris voce conuenti impune non parebunt. Sententia.] vt Græcis ἰμφοσιτα latinis Constitutionibus sepe sententia significat conuentionem executoris, libelli admonitionem, ὑπόμνησις, δὴ λῶσις, ἀπόσιλισις, atque etiam in Pandectis duobus locis.

XVIII. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Iubemus saluo honore, qui per euocationē sacra reuocatoriae defertur, durante, licere cunctis tam minoribus quàm maioribus potestatem gerentibus, necnon etiam honorariis illustribus, siue ex hac regia vrbe principali, videlicet præcedente consensu, profecti fuerint, siue in prouinciis habitantes, sacratissimum (suis scilicet poscentibus negotiis) petere maluerint comitatum: sine sacra quoque reuocatoria ad hanc regiam urbem peruenire.

- Hæc adiicit quartū. Illustribus re ipsa administratibus vel etiā honorariis licere ad sacrum comitatū venire sine sacra reuocatoria. In l. i. s. vt om. iud. tam ci. rectè exactiores libri, *vel diuina reuocatoria*, pro quib⁹ No. viii. quæ est eadē de re, ἢ καὶ ἀπόφασις ἀνακλήσις. Ea vel petitur vel vltro dirigitur à principe, vt ex formulis Cassiodori constat. Vfus verò eius hac lege penitus non tollitur. Sed illustribus tantum ea non petita ius veniendi in comitatum datur. quod non pugnat cum l. nullus. s. de off. rect. pro. quæ de præsidibus loquitur, non de illustribus. Tam minoribus.] *Vet. tam minores quàm maiores potestates.* Illustrium sunt gradus quidam, alij maiores, alij minores. Præf. prætorio maior est magistro officiorum, vterque tamen illustris. Principali videlicet.] Hoc item non pugnat cum l. 15. s. quæ de clarissimis vel spectabilibus loquitur, non de illustribus.

De pratoribus & de honore præturæ, & gleba, & folli, & septem soldorum functione sublata. TIT. II.

- I. IMPP. VALENTINIANVS. ET MARTIANVS AA. TATIANO PP. Nemo ex clarissimis & spectabilibus, qui in prouinciis degunt, ad præturam postea deuocetur: maneat vnusquisque domi suæ tutus atque securus, & sua dignitate latetur. DAT. XV. KAL. IAN. CP, VALENTIN. VII. ET ALBIENO COSS.

- Prætura onus fuit senatorium. No. Th. ne dec. ad senat. dig. asp. Hanc enim dignitatem senator qui suscipiebat suis sumptibus circenses & scænicos ludos exhibebat Boëtius III. de consolatione: *Prætura*, inquit, *magna olim potestas, nunc inane nomen & senatorij census grauis sarcina.* vbi vulgò malè legitur, *præfectura*, sicut & in hac lege quibusdam Codicibus. & in l. vlt. j. de silent. Constituit autem Martianus hac lege vt ne senatores, viri clarissimi & spectabiles ex prouinciis in quibus sedes suas constituerunt, ad præturæ munus deuocentur. cui est coniungenda. l. i. s. de. off. præ. Vtriusque est eadem inscriptio. & subscriptio. Additur in ea, vt tres tantum iudicio senatus prætores eligantur. Erant olim multò plures vt ex Cod. Th. constat tit. de prætoribus.

II. IDEM AA. AD SENATVM. Glebam, vel follem, siue septem

solidorum functionem, siue quamlibet huiusmodi collationem, tam circa ^A personas, quàm res, & prædia funditus iubemus aboleri: vt omnis huiusmodi sopita perpetuò conquiescat exactio.

Glebam, id est, glebalē functionem, vt in Cod. Th. Arcadius & Honorius, *Glebam*, inquit, *possessionum non personarum esse perspicimus.* & Symmachus in epistolis nondum editis: *Sed velim noueris quaesitores glebæ senatoriæ protinus adfuturos, sperandamque Tuentij veniam pleniorē, si fidem paupertatis eius exploratio ratam fecerit.* Synesius in epistolis. *ἡ δὲ πλὴν πατρῶν βῶλον ὑποτελῆ τῆ συγκλήτῳ ἀγαθὸν ἔσται.* Eandem & descriptionem & collationem & præstationem & munus & canonem & pensionem vocant, & aurum glebale, & aurum oblatitium. Glebale, quòd pro possessionibus pendatur. Oblatitium, quòd ^B non canonis vel indictionis, sed oblationis genere quodam à senatoribus exigatur, sicut aurum coronarium à decurionibus, aurargentum à negotiatoribus. Vel follem.] Inter glebam senatoriā & follem senatorium nihil interesse puto. Martianus in No. de indul. reliq. *Quidquid ex titulo senatorij folli in prouinciis debetur.* Sic legendum ex vet. libris. Zosimus 2. de Constantino. *Ἀπερξάσατο ἕως τῆς λαμπροτάτων ὑσίας τέλος ὀπιθεῖς, ὧ πιν φόλλιν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα.* i. descriptum fecit substantiæ senatorum imposito onere, cui folli nomen dedit. Hunc locum & ceteros omnes Zosimi Petro Pitheo debeo. Sed tamen etiam illi senatores quibus nulla erat possessio, duos folles in ærarium inferebant, vt constat ex Cōstitutione quadā Gratiani ad Hypatiū in C. Th. lib. vi. Follis, aurei nūmi genus est. l. 2. & 3. C. Th. quor. ap. non rec. l. 3. C. Th. de suariis. l. 5. 21. C. Th. de prætor. ^C Moschopulus obolū interpretatur. Qui Romanis Terentiani, hi Græcis Follerales dicti sunt auctore Marcellino in Chron. *quibus, inquit, suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem Anastasius distraxit.* Singuli siliquæ partem XII. efficiunt, vt Iustinianus scribit in legibus Georgicis. tit. *ἐπὶ κλοπῆς.* Idcirco plebi in commutationibus vtiliores. Zonaras in Leone Isauro auxisse eum refert publica tributa sub specie mœnium reficiendorum, ita vt singulis solidis, quæ pendi solebant, insuper adiungerent collatores XXIIII. folles. Siue VII. solidorum.] Hæc VII. solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat, vt Honorius & Theodosius ad Monaxium scribunt in Cod. Theodos. eratque id personæ onus non glebæ. Erant & quidam senatorij ordinis, qui eam tantum præstationem agnoscebant non glebalem, veluti ex proximi. l. 12. C. Th. de prox. com. ^D disp. Sed his omnibus præstationum generibus senatores hæc Martiani Nouel. soluit.

De consulibus & non spargendis ab iis pecuniis, & de præfectis & magistris militum & patritiis TIT. III.

Sic omnes vet. libri. Sic codex Theodosianus. Est & de præfectis magistrisque militum in hoc titulo non nihil. Hæc ergo tollere Haloander non debuit, *de præfectis & magistris militum.*

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. AD ^E SENATVM. Antiquitus statutum est consularibus viris ceteros quidem honoratos ipsius trabeæ summitate, pares verò infulis, consideratione tantum temporis anteire. quis enim in vno eodemque genere dignitatis prior esse debuerat, nisi qui prior meruerat dignitatem? cum posterior, etiā si eiusdem honoris prætendat auspicia, cedere tamen illius temporis consuli debeat, quo ipse non fuerit. Hoc obseruando, & si iterata vice fastigia consulatus aliquis ascenderit. repetiti etenim fasces virtutes sæpe meriti cōprobant, non augent: quia nihil est altius dignitate. quòd si quis prior cōsul ^F posteriori consuli eidemque patritio posthabitus, patritiarum postea consequatur: vinci cum oportet, qui prior meruerit patritiatum, postquam iste honore patritiæ dignitatis decoratus est.

Inter

- A** Inter consulares præfertur is qui prior gessit consulatum, etiam si posterior bis consul fuerit. Repetitio namque eiusdem honoris nihil adiicit: quod tamen abrogat No. Valentiniani de honor. & quis in grad. præf. Præfertur verò in omni curiæ senatoriæ actu, sententia, cætu. No. 62. At qui iunxit consulatui patriciatum, præfertur antiquiori consuli nec patricio, cum duplici honore præditus sit. Inde quæritur si antiquior consul postea patritius fiat, quis præferatur? Vterque est consul & patritius, sed vnus antiquior consul, alter antiquior patritius. Et rectè censent antiquiorem consulem præferri, quòd is cõsul fuerit priusquam alter vel consul vel patritius. Honoratos ipsius trabæ.] ceteros consulares. Trabea stola est consulum l. i. 7. tir. vlt. Pares verò infulis.] Non sunt pares dignitate, si vnus sit consularis tantum, alter consularis &
- B** patritius.

II. **IMP. VALENTINIANVS. ET MARTIANVS AA. ***
 Ordinem consulatus ad antiquam reducimus sanctionem, vt sellam nostram honoris merito, non rapiendi studio populorum agmina sectentur, ac lucrandi cupiditate deposita, venerabilem parentum habitum & felicissima antiquitatis ornamenta conspiciant. Hoc ergo exemplo etiam ceteros procedere consules volumus, nec expendere eos sine effectu patimur. Cessante ergo ista spargendi vilitate, amplissimi consules procedentes deinceps

C abstineant hoc errore. perdendi, optimoque consilio operi necessario proficiat, quod erat incompetenter proiciendum. Ad restaurationem itaque aquæductum huius amplissimæ vrbs centena pondo auri præstentur per singulos consulatus: vt etiam consul patriæ se dedisse nouerit, & data notum sit mansura esse perpetuò. **DAT. * ASPORATIO ET HERCVLANO COSS.**

De hac lege ita scribit Marcellinus Comes in Chronicis: *Martianus A. suis statuit decretis, vt ij qui Cos. fieri cupiebant, nihil æris in populum spargerent, sed statutam pecuniam ad reparandum vrbs aquæductum dependerent.* De eadem Iustinianus in No. 105. qua eam corrigir, & Leonis rursus No. xciiii. illam Iustiniani. Est autem legendum hoc loco, *reduximus, nostri honoris, sectarentur, conspicerent.* Ornamenta consularia hæc sunt, trabea siue palmata, scipio, calcei aurati, sella curulis, fasces. Cassiodorus in formula Consulatus. *Vopiscus item in Aureliano: Te consulem hodie designo scripturus ad senatum, vt tibi deperet scipionem.* Centena pondo.] Tot etiam pondo ab honorario exiguntur. l. 3. non iterum consule. l. 4.

III. **IMP. ZENO A. *** Nemini ad sublimem patriciatus honorem, qui ceteris omnibus anteponitur, ascendere liceat: nisi prius aut consulatus honore potiatur, aut præfecturæ prætorio vel Illyrici: vel vrbs administrationem, aut magistri militum, aut magistri officiorum, in actu videlicet positus, gessisse noscatur: vt huiusmodi tantum personis, siue adhuc administrationem gerendo, seu postea, liceat (quando hoc nostræ sederit maiestati) patritiam consequi dignitatem. Quoniam verò gloriofissimæ huic vrbi quæ caput orbis terrarum est, omnifariam credimus consulendum: vniuersos qui posthac honorarij consulatus insignibus principali munificentia decorantur, centum libras auri ad reficiendum aquæductum publicum ministrare censemus, ad similitudinem eorum, qui per annale tempus consularium editione munerum gloriantur. nam ipsis quoque expedit, vt florentissima ciuitas centum auri librarum munificentia sustentata, honorarium quoque sentiat consulatum.

Et huic quoque Iustinianus derogavit Nou. *Ἐπὶ συγκλητικῶν ἀθροισμένων* constituēs, ^A
 vt Iulianus refert, licere illustribus viris patriciatus codicillos accipere quamuis neque
 consulares neque præfecti facti essent. quod Accursius notauit rectissime. Qui ceteris
 omnibus antepositur.] In senatu præfectus vrbi præfidet, vt diximus §. l. i. de di-
 gnit. Ceterum patricij dignitas amplior est. Videtur etiam præfectus prætorio ceteris
 omnibus esse potior. l. i. §. de off. vic. id est, vicariis aut proconsulibus, non tamen consu-
 libus aut patriciis. Cassiodorus in formula patriciatus: *Præfectorios & aliarum dignitatum*
viros præcedit, vni tantum cedens fulgore, quem interdum à nobis constat assumi. Zosimus, qui
 hanc primùm refert dignitatem excogitasse Constantinum magnum lib. 2. *τῆς ἀξίας πε-*
τυχήκει τῆ πατρικίης πρώτῃ τῶν τῶν ἑπινοήσαντος τῶν πρῶτῶν, καὶ παρεχθῆσαι τὸς ταύτης ἡξιο-
ιδίους τῆς αὐτῆς ὑπάρχον νομοθετήσαντος. Præfecturæ prætorio.] Orientis scilicet. In ^B
 actu videlicet positus.] *ἑμπαρκτος*, non honorarius.

III. IDEM A. SEBASTIANO PP. Sancimus viris excellen-
 tissimis consularibus omnibus, qui iam facti sunt, vel postea fuerint, proce-
 dendi quoque, & re ipsa per annum gerendi consulatus, impetrato videlicet
 principali iudicio, legitimam tribui facultatem. Ita vt peracta, quam merue-
 runt, processione, non nouum aliquid, vel quod nondum habeant, adipisci,
 sed consulatus ius, quod semel eis cōsularis detulerit processio, iterasse be-
 neficio videantur: & in adoranda nostra purpura, vel in consequendis cun- ^C
 ctis consulum honoribus, & priuilegiis ex anteriore tempore prouectionis
 ordinem sibi met nouerint vindicandum. Hoc etiam obseruando, vt huius-
 modi consul nec centum libras auri aquæductibus huius inclytæ ciuitatis
 pro tenore sacræ constitutionis præbendas, quas cum esset consularis præsti-
 terat, consul postea creatus persoluerè denuò compellatur.

Consulares vocat non eos qui consulatum gesserunt, sed honorarios consules, vt l. vlt.
 §. de decur. His etiam designatis à principe re ipsa consulatū gerere licet. qua ex re ho-
 nore non augentur. l. i. §. nec inter pares ex posterioris, sed ex prioris honoris tempore ^D
 prærogatiuam in senatu vel in aula sibi vindicant. Præferri tamen ordinarios honora-
 riis etiam antiquioribus certum est. Nou. 62. argu. l. 4. §. de priu. ag. in reb. l. 2. in fin. §. de
 primic. & not. Capitolinus in Pertinace: *S. C. Pertinax fecit, iussitque eos qui præturas non ges-*
fissent sed adlectione accepissent, post eos esse qui verè prætores fuissent. Sed consulatus.] Cor-
 rigere ex veteribus, *Sed consulatus ius quod eis cōsularitas detulerat, processionis iterasse, &c.* quod
 mirificè rectum est. Consularitas est honorariorum. Processio ordinariorum exhiben-
 tium munera. l. 3. C. vbi senat. vel clar. ordinaria processio.

V. IMP. IUSTINIANVS A. IOANNI PP. Sancimus viros ex-
 cellsos patricios, quos in huiusmodi dignitatis apicem augusta maiestas re- ^E
 tulerit, illicò ab imperialibus codicillis præstitis patres familiarum effici, ac
 potestate liberari paterna: ne videantur qui à nobis loco patris honorantur,
 alieno iuri esse subiecti. quis enim patiatur patrem posse quidem per eman-
 cipationis modum suis nexibus filium relaxare: imperatoriam autem celsi-
 tudinem non valere eum, quem sibi patrem elegit, ab aliena eximere pote-
 state? Ne si contrarium adprobetur, per quamcunque machinationem im-
 perialis maiestas minui videatur. Et hoc quidem rarò contingere satis cer-
 tum est. nemo enim facile respexit filium familias in patriciatus honorem
 prouectum, quemadmodum in cōsulibus hæc res vsitata est: sed ne quid in ^F
 parte temporis tale eueniat, & sine legibus inueniatur, ideò hæc nobis visa
 sunt sancienda.

Patriciatus

A Patriciatus dignitas soluit patriam potestatem. Cassiodorus in formula patriciatus. *Leges tansam illis reuerentiam detulerunt, ut in sacris positus cum hoc fuerit honore præcinctus, paternæ potestatis nexibus exuatur.* Additur in No. LXXXI. consulatus, cōsularitas, præfectura prætoriana, præfectura vrbicaria in actu constituta, & magisterium militum. His dignitatibus filii familias patresfamil. fiunt sine capitis deminutione. Rectè autem in hac lege patricium Iustinianus definit, quem sibi patrem facit imperator. Vnde eleganter Claudianus ad Eutropium patricium post damnationem & publicationem bonorum.

Direptus quid plangis opes quas natus habebit?

Non aliter poteris principis esse pater.

B Extat publicationis Eutropij & adempti patriciatus Constitutio in Cod. Th. tit. de pœnis. fuit & generalis lex quædam Theodosij auctore Suda, *ἐν τῷ γένει ἐν τοῖς πατρικίοις μὴ παλεῖν.* Retulerit.] Veteres, *extulerit.* rectissime. Elegit.] Vet. *fecit.* Sic in Institutionibus Theophilus, *ὅτι ἐαυτῷ πατέρα πεποίηκε.*

De præfectis prætorio siue vrbis, & magistris militum in dignitatibus exæquandis.

TIT. IIII.

I. IMPPP. VALENTIN. VALENS ET GRATIA. AAA. AD AMPELIVM PP. Præfectū vrbis, & præfectū prætorio, & magistros equitum ac peditum, indiscretæ ducimus dignitatis: vsque adeò videlicet, vt cum ad priuatam secesserint vitam, eum locum velimus esse potiozem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præcesserit. DAT. III. NON. IUL. NASONACI. ACCEP. III. NON. SEPT. M. DESTO ET ARINTHEO COSS.

Præfectum vrbis nominat priorem, quoniam præsidet in senatu, vt diximus supra. l. i. de dignit. Adsidet præ. prætorio, & post præfectum prætorio magister militum. Ceterum ij tres sunt dignitate pares, nec deposita administratione inter se nisi prærogatiuam temporis habent. Locum.] Corrige, *loco.*

D II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. RESTITVTO P. V. Quisquis magisterium equitum peditumque susceperit, & gesserit ante captam à quoquam præfecturam: is cum priuatus erit, & honorem deposuerit, expræfectis, qui prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur sedes prior antè prouectis, locus conspectior, discernendi loquendi que facultas antiquior, cui est splendor adepti magistratus vetustior. DAT. VIII. KAL. IUL. THESSAL. GRATIANO V. ET THEODOS. AA. COSS.

E Idem in hac ostenditur quod in superiori. Expræfecto in confesso & in sententia dicenda ex magistrum præferri, qui ante illum functus est ministerio equitum & peditum. Expræfectis.] legendum, *Expræfectis qui post prouecti fuerint.* Ex præfectis esse dicuntur qui præfectura abierunt, sicut ex vicariis, ex præsidibus, ex primiceriis, ex consulibus, ex cubiculariis, ex primipilaribus. ex proximis, ex scholaribus apud Nicephorum. Auctores de limitibus agrorum, squalidus ager quasi excolidus, quod iam à cultura exierit, sicut ex consul quod à consulatu discesserit. Eadem appellationes honorariis aptantur.

De præpositis sacri cubiculi & de omnibus cubiculariis & privilegiis eorum.

TIT. V.

F Duplex est sacrum cubiculum, Augusti & Augustæ. Duo præpositi viri illustres. l. vlt. j. qui iurisdictionem habent inter priuatos & colonos vel inquilinos vel seruos domorum sacrarum. l. vlt. §. vbi caus. ff. id est, homines tamiacos. Hi homines prædiæque ta-

miaca erant in Cappadocia sub viro spectabili Comite domorum, vt rectè scripsit Iuliani antiquus interpret in No. 30. atque etiam Græci ad l. 5. C. ad leg. Iul. rep. iis verbis: *φροντιστῆς διοικῶν κτήματα καὶ ὑπὸ τὸν κόμιστα τῶν οἰκῶν ἔστι δὲ ἕτος ἐν Καππαδοκίᾳ ὑποκείμενος τῷ κόμιστι τῶν περιβάτων.* & confirmat l. 3. 7. de palat. sac. larg. quæ deputata erant cubiculo & cellario sacro. ideoque præpositi sacri cubiculi interdum mittebāt in Cappadociam canonicarios. Et inter cubicularios recensetur rectè Comes domorum in l. 2. 7. hoc. tit. Est & Comes sacre vestis. l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. Sunt qui sacre vesti deputati sunt. l. 3. 7. de castrenf. Sunt & primicerij sacri cubiculi, id est, qui primum locum gradumque obtinent inter cubicularios. d. l. 1. qui à Suetonio in Domitiano appellantur decuriones cubiculariorum. Est & castrensis sacri palatij vir spectabilis. d. l. 1. d. l. 2. sub quo erant prædagogia & ministeriales dominici & curæ palatiorum, de quibus dicturi sumus in tit. de castrenf. & minist. Sunt & chartularij & plerique alij cubicularij & cubiculariæ adstantes curæ larium cubiculi. De horum priuilegiis & dignitatibus hoc titulo tractatur.

I. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. FLORENTIO P. V. Sacri cubiculi præpositi ea dignitate fungantur, qua sunt præditi qui eminentissimam prætorianam vel vrbanam meruerint præfecturam, aut certè militarem magisteriam potestatem: ita vt sit inter eos post depositas administrationes nulla discretio, siue nostræ serenitatis adoraturi admittantur imperium, siue pro suo arbitrio solemnes festiuitates & cœtus, vel salutationes vel quælibet alia officia frequentent: vt in sedibus & in confessu is eis ordo seruetur, quem ordo prouectionis ostenderit, sub habitu videlicet ipsis consueto: cum manifestè decretum sit eum esse potioem, qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probauerit examen. DAT. VIII. ID. NOV. CP. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Superiori titulo exæquati sunt in dignitatibus præfecti prætorio, præfecti vrbis, magistri militum, qui & ipsi præfecti sunt. No. 38. & 69. His hac lege compar adiungitur præpositus sacri cubiculi. Inde interpret Iuliani rectè, Præf. prætorio. præf. vrbis & magister militum præsentium, & præpositus sacri cubiculi similem habent dignitatem. Itaque secundum ordinem promotionis inter eos prælatio est. Ante hanc constitutionem antiquior præpositus nouo præfecto loco cedebat. Alia officia.] Veluti funebria aut nuptialia. Suet. in. Calig. *Cum ad officium venisset.* Sub habitu.] Ordo dignitatis seruatur iis tantum qui solemnibus habitibus utuntur.

II. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. PROCVLO PP. Hac nostræ mansuetudinis æterna lege sancimus, vt omnes cubicularij, qui de nostro cubiculo exeunt, antequam primum locum obtineant (excepto castrensi & comite domorum) his priuilegiis perfruantur, id est, vt neque possessiones eorum angarias, siue parangarias, vel etiam paraueredos in posterum dispositione etiam tui culminis vel alicuius calumnia dare cogantur: ne sordidis adstricti muneribus, decus ministerij, quod militando videbantur adepti, otij tempore & quietis amittant. domus quoque eorum, vel in hac sacratissima vrbe, vel in qualibet alia posita ciuitate, ab omni hospitem cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: prouinciarum rectoribus, eorumque apparitoribus denarum librarum auri dispendio feriendis, si mansuetudinis nostræ statuta dissimulare, & ex aliqua parte violare tentauerint.

Antequam

- A Antequam primum.] Antequam sint primicerij. Excepto.] Excubiculariis inuenio immunitatē dari certorum munerum. l. maximarum. §. de exc. mun. Excastrēsi vel excomiti domorum non item. Itaque hunc locum ita prorsus accipio, vt excepto castrēsi & comite domorum, ceteris cubiculariis hæc, quæ sequuntur, priuilegia competant. Id est vt nec possessiones eorum angarias.] Hæc onera indicuntur possessionibus. At l. vlt. §. 1. D. de mune. & hon. personalia vocat. quod de cura angariarum à possessoribus exigendarum, & eis quibus earum copia data est præbendarum, accipiendum est. Sordida munera dicuntur hoc loco. Et primum quidem quod excubiculariis datur priuilegium hoc est, vt ne hæc onera, puta angarias, parangarias vel paraueredos præstent. Secundum, vt ne præstent metatum siue hospitis suscipiendi munus. de quo B dicemus in tit. de metatis. Hoc ædibus indicitur, Illa fundis.

III. IMP. LEO ET ANTHEMIVS AA. IOANNI COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Cubicularios tam sacri cubuli mei, quàm venerabilis augustæ, quos vtrosque certum est obsequiis occupatos, & aulae penetralibus inhærentes, diuersa iudicia obire non posse: ab obseruatione aliorum tribunalium liberamus, vt in sublimitatis solummodò tuæ iudicio propositas aduersus se excipiant actiones.

- C Et inscriptionis similitudo, & eorum qui sacrae vestis deputati sunt cum cubiculariis ad finitas exigit, vt huic legi coniungatur l. 3. §. de castrēsi. & mini. Eundem ij omnes iudicem habent magistrum officiorum, quem *ἡγουμένον τῶν βασιλείων* Theodorus vocat lib. 5. cap. 20. & *ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ ἔξεων* Zosimus 2. Idem iudex est silentiariorum & ministerialium omnium. l. 4. §. de silent. l. vlt. §. de castr. & minist. & decanorum. l. 2. §. de decanis, & eorum qui militant in sacris scriniis. l. in sacris scriniis. §. de prox. sac. scr. & agentium in rebus post ducenæ vel centenæ gradum. l. ex eo. §. de agen. in reb. & scholarium. l. vlt. §. de priuileg. schol. denique totius palatij disciplina ad eum spectat. Quia verò fabricarum & limitum cura ad eum spectat, iudex etiam est fabricensium. l. pen. §. de fabric. & ducum, & limitaneorum, & castris præpositorum. l. viros. §. de diu. offic. Huic D similem esse eum arbitror qui in Gallia dicitur, *Preuost de l'hostel*. Vtrosque.] Quidam Cod. *vtrosque*.

- IIII. IMP. LEO A. PVSEO PP. Iubemus omnes qui vel iam in sacrum cubiculum cuiuspiam liberalitate donati, aliòve titulo dati vel dandi principalibus obsequiis inherere vel ante meruerant, vel postea meruerint, (licet nulla interueniente scriptura, nulla confectione gestorum) postquam deuotissimis cubiculariis fuerint sociati, ad conditionem libertatis ingenuitatisque rapiantur, raptique videantur. hoc non solum circa superstites, sed etiam circa mortuos volumus custodiri. Nam cum hoc priuilegium videatur principalis esse proprium maiestatis, vt non famulorum, sicut priuatae condicionis homines, sed liberorum honestis vtatur obsequiis: periniquum est eos duntaxat pati fortunæ deteriores incommoda. Sed testamenta quidem ad similitudinem aliorum, qui ingenuitatis infulis decorantur, pro sua liceat eis condere voluntate. intestatorum verò nemo dubitet facultates, vt pote sine legitimis successoribus defunctorum, fisci viribus vindicari. Et hæc omnia tunc diligenti obseruatione volumus custodiri, cum sponte suæque voluntate quis dederit eunuchum sacri cubuli ministeriis ad hæsurum. Si verò quidam fuerit violenter extortus, aut inuito domino vel ignaro intra sacrum ausus sit militare cubiculum: liceat dominò destinatum

facra ex lege cubiculariis interpellare iudicium, & eum quem probauerit ^A
 nolente se vel infcio sacrum penetrasse cubiculum, vt suum famulum cum
 peculio consequatur. Sed & sicut læsis implorandi præsidij facultatem de-
 negari non conuenit: ita nec calumniandi viam patimur diutius esse patefa-
 ctam. Ideo que tempus quinquennij præfinimus, intra quod cõtra eum suas
 debeant exercere quæstiones: vt si medio tempore mouere distulerint, vltè-
 rius eis tanquam in suum famulatum vindicandi, vel eius vt serui peculiũ,
 vel bona quasi liberti copia denegetur. Hæc omnia quæ super deuotissimis
 cubiculariis sancimus, etiam ad cubicularias, quæ à dominis in sacrum cu- ^B
 biculum datæ vel dandæ sunt, superstites atque mortuas extendi propaga-
 rique decernimus.

Vt seruus à domino oblatu cubiculo principis statim liber, & ingenuus fiat. Hanc
 legem intellexit interpres Iuliani dum ita scripsit in Nouella 30. Constitutio posita
 est Leonis vt mox oblatu fuerit aliquis eunuchus principi, in ipsa oblatione fiat li-
 ber. Quod si ingenuus sit, nullum ius patronatus habet dominus qui eum obtulit, ideó-
 que intestato fiscus succedit, quia nec cognationem vllam nec patronum habet. Testa-
 mentum quoque facit liberè præterito domino qui eum cubiculo principis addixit.
 Quod si inuito aut infcio domino obreperit in cubiculum principis, eius vindicatio ^C
 quinquennij præscriptione tollitur. Aliam dignitatem vel militiam armatam adepto
 seruo, vindicanti domino non obstat nisi longa præscriptio, vt diximus in l. pe. 7. qui mi-
 lit. pos. Clerici autem vindicationi obstat anni præscriptio, Monachi triennij ex Nou.
 123. quod Leo abrogat in Nou. 9. & 10. Donati alióve titulo dati.] Diuersa hæc sunt,
 donata, data, concessa, vt in lege Agraria, & in l. Lucius. D. de leg. 2. Eos dumtaxat.]
 mortuos scilicet. Eunuchum.] Castratis cubiculariis principes vtebantur, quos
 etiam eunuchos dici plerique putant à cubiculo custodiendo, quod ἔχειν significet etiã
 custodire. Leo Nou. de eunuchis 98. καὶ τῆς ἐνῆς ἀνυπόπτου φύλακας εἶναι, τὸ το γὰρ ἢ κλησις
 ἐχῆται. quia de re scripsimus in l. 6. D. de lib. & post. Ambrosius v. Episto. Gallicanus præ-
 positus cubiculi eunuchus regius. Socrates vi. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος παρὰ τὸ βασιλικὸν κοι- ^D
 τῶνος, καὶ τὸ τῆ ὑπὸ τῆ ἀξίαι πρῶτος ἐνῆχων λαβὼν. Euagrius lib. IIII. οἱ τοῖς βασιλικαῖς ἐξυ-
 πηρετῶμενοι κοιτῶσι ἐς ἐνῆχους ἢ (σω)ήθεια χαλεῖ. Claudianus i. in Eutropium.

*Præfetti sed adhuc gemmis vestique dabantur
 Custodes, sacroque adhibere silentia somno.
 Militia eunuchi nunquam progressa cubile
 Non vita spondente fidem, sed inertia tantum
 Mentis pignus erat, secreta monilia seruent,
 Ornatus curent Tyrios.*

Iudicium.] magistri officiorum. l. prox. 3. Mouere.] Mouere, id est, agere vt in l. 3.
 3. de præsc. 30. nulli mouendi vltèrius facultatem patere, & in l. 3. 3. de quad. præf. *Omnis motus,*
 id est, omnis actio, πᾶσα κίνησις. Græcæ locutiones sunt.

V. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFI-
 CIORVM. Iubemus duobus viris illustribus præpositis vtriusque sacri
 cubiculi tam nostræ pietatis, quàm serenissimæ nostræ coniugis, qui post fi-
 nitam militiam senatorio fuerint consortio sociati, licere quoties ad adspi-
 ciendos agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingulo vti:
 cùm hoc ad implendum eorum desiderium, & ad nullius læsionem respi-
 cere videatur.

Hæc lex ostendit præpositos sacri cubiculi deposita administratione in senatorium ^F
 ordinem conscribi, & l. 3. 3. vbi senat. vel clarif. eisque extra urbem proficiscentibus cin-
 gulo militari vti licere, id est, ξιφοφορεῖν.

De quæsto-

A De quaestoribus, magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum, & rei privatae. TIT. VI.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. RESTITVTO PV. Qui ex quaesturae honore, aut officiali magisterio, aut comitiua vtriusque aerarum nostri attonito splendore vignerunt: acclamatione excipiantur solita, nec praetereantur vt incogniti. DAT. VIII. KAL. IVL. THESSALONICAE, GRATIANO V. ET THEODOSIO I. AA. COSS.

Perperam in hac lege contra fidem veterum complurium scriptum est, *officiali*, cum sit scribendum, *Efficaci*, ad differentiam ex quaesturae honorariae, quam publice ab officiis & praekonibus acclamatione & salutatione excipi oportet, perinde atque ex magisterio efficax, id est, re ipsa administratum & ex comitiuam sacrarum priuatarumque largitionum. Ceterum has dignitates non fuisse pares arg. est l. 2. §. vt dig. or. ser. Vtriusque aerarum.] Iam ostendimus in l. 9. §. de iur. fil. duplex esse aerarium, sacrarum largitionum siue remunerationum, rerum priuatarum quae a propriis Comitibus gubernantur. Habent & proprios rationales. l. vlt. §. de adu. fil. l. 1. §. de anno. & cap. Palatinum officium vtriusque aerarum. Nou. Valent. de 30. ann. praeser.

C De primicerio & secundicerio, & notariis. TIT. VII.

In schola tribunorum & notariorum primum locum tenet vir spectabilis primicerius, id est, primus siue protonotarius: à Socrate VII. C. XXIII. πρωτοστάτης τῆς βασιλικῶν σχολῆς. Gallicè, *le Doyen*. Cerius productio est verbi, qua forma Augustinus D. Stephanum primicerium martyrum vocat in sermone XXI. & Baldricus Dolensium archiepiscopus in historia Hierusalem, D. Petrum primicerium Apostolorum. Et sunt etiam aliorum officiorum primicerij, veluti cubiculariorum, mensorum, lampadariorum, decanorum, fabricensium, scriniorum vtriusque aerarum, palatinorum, aduocatorum, domesticorum & protectorum, & generaliter quaelibet corpora, scholae, collegia suum primicerium habent, & consequenter secundocarium, tertiocarium, quartocarium: & qui est, verbi gratia, hoc anno tertiocarius, sequenti est secundocarius, tertio primicerius. l. vlt. §. de dom. & prot. Primicerius autem ferè biennalis est. Post biennium solutus militia, hic quidem notariorum ordinis primus quo de agimus, magistri officiorum titulo & codicillis donatur sine re. l. 2. §. hoc tit. Ex reliquis qui in consistorio notariorum funguntur officio, alij sunt tribuni praetoriani & notarij. Nou. 13. & l. restituendae. §. de adu. diu. iud. alij tribuni residui ordinis & notarij: alij domestici & notarij. l. 2. & 3. C. Th. eod. tit. sunt & cubicularij chartularij. No. 8. 24. 26. 27. Iuliani interpret cubicularium interpretatur chartularium. Marcellinus Comes Narfen chartularium & cubicularium, qui emittat

E σμβολα, id est, commonitoria. Hi omnes vulgò secretarij dicuntur, notarij secretorum à Fl. Vopisco. A secretis. l. 5. qui mil. pos. Procopius 2. de bel. Pers. τὸν τῆς ἀπορρήτων γραμματείας, ἀσκηρῆτις κελούσι. Marcellinus Comes in Chronicis: *Misso ad se pro pepigendo foedere Armenia à secretis*. Ab Anna in Alexiade I I I. σκερπητοί. ὡς τὸ παρεστῶτος τῆς σκερπητων ἀναφ' ἐρώνται. ἢ τῆς ὑπ' αὐτὸν σκερπητων. Sunt eorum in Gallia genera quatuor. De secundicerio notariorum est l. 21. C. Th. de petit. de quo sub hoc tit. nihil. Itaque malletur titulum ita concipi vt in C. Th. *De primicerio & notariis*.

F I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Praecipua est nostrae pietatis intentio circa notariorum nomen. atque ideò si vnquam huius ordinis viri laborem quiete mutauerint, vel senectute posuerint, seu cum alia dignitate post hanc qualibet vsi sint: non omitterent prioris vocabulum militiae, sed

compendium sequentis honoris assumant. & si quis ex officio vel præcipuè ^A
 sublimitatis tuæ temerario assensu in discussiones, peræquationes, aliam de-
 nique vllam rem inquietator extiterit: officium suum nouerit, vel leuis cul-
 pæ offensione detecta, grauis multæ discrimine fatigandum, & numerario-
 rum corpus extincto iniuriæ auctore minuendum. DAT. XVII. KAL.
 IVL. THESSALONICÆ, GRATIANO V. ET THEODOSIO I.
 A A. COSS.

Duo proponuntur in hac lege. Vt maior dignitas exnotariis circa huius militiæ pri-
 uilegia non noceat. quod generaliter traditum est l. 3. §. de dignit. Vt non iniungantur ^B
 eis census vel discussiones, vel peræquationes. quod traditur etiam in l. 2. Temerario
 assensu in.] Corrige, *temerarius ad census, discussiones, &c.* vt in l. 2. Minuendum.] Ta-
 bularij siue numerarij præsidum aut præfectorum plerunque census, discussiones, per-
 æquationes iniungunt, quas tamen si exnotariis iniunxerint, graui multa coercentur, &
 corpore numerariorum exiguntur. Huc valdè pertinet l. pen. §. de pri. cor. qui in sac. pal.

II. IMP. ZENO A. *. MAGISTRO OFFICIORVM. Præcla-
 ram nobilemque militiam spectabilium tribunorum notariorum, qui glo-
 riosis obsequiis non nihil reipublicæ commoditatis adferunt & decoris, di-
 uersis beneficiorum titulis muniendam credimus & augendam. nam bien- ^C
 nales metas viro spectabili pro tempore primicerio agendis numeris duxi-
 mus statuendas. hos autem tribunos, qui suis negotiis occupati minimè sa-
 crum palatium curauerint frequentandum, nisi intra annale spatium reuer-
 tantur (quamuis commeatus iura prætendunt) pro absentia quidem vnus
 anni, vnus gradus: si verò duobus annis abfuerint, duorum: si tribus, trium:
 si quatuor, similiter quatuor graduum subire iacturam, his qui inferiores
 eis fuerint, postponendi. Qui verò per quinquennium integrum se præsen- ^D
 tare cessauerint: exemptos matricula tantum nomine tribunorum, nec verò
 ordine perpotiri: his in hunc modum dispositis, vacationem census, discus-
 sionis, peræquationis, & cuiuslibet alterius rei habituros. Illud præcipuè
 prouisionem nostram flagitare perspeximus, ne per ambitionem, vel gratiã,
 aut cuiuslibet occasionis obtentu, vel laborum seu sollicitudinum specie,
 publicorum cuiquam liceat aliquando graduum seriem conturbare, & tē-
 porum ratione calcata dudum militantibus anteferri, & quæ longis proli-
 xisque stipendiis defensa iam pollicetur senectus, gratiosa festinatione sub-
 ripere. Hoc etiam adiiciendo, vt primicerius post depositam publicam nu- ^E
 merorum sollicitudinem, ac si ipsam gessisset administrationem, cuius con-
 sequitur dignitatem, magistri officiorum pro antiqua consuetudine infu-
 las sortiatur: omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus, præ-
 ponendus.

Vt primicerius notariorum sit biennalis. quod & de primicerio fabricensium, & pri-
 micerio officij præfect. vrbi constitutum est l. 2. §. de fabricens. l. vlt. §. de offic. præf. urb.
 & in aliis. l. 1. §. de decan. l. 1. §. de mensor. l. Alexandrinis. §. de decurionib. Frustrà Accur-
 sius opponit l. 2. & penult. §. de numer. quæ nec de primicerio loquuntur, nec de nota- ^F
 riis qui ad imperialia secreta pertinent, sed de numerariis præsidum vel magistri offi-
 ciorum. Item vt tribuni notarij, etiam si cum commeatu annum abfuerint, vno gra-
 du inferius demittantur: si biennium, duobus: si triennium, tribus: si quadriennium,
 quatuor: si quinquennium, tum ordine pellantur, retento tamen vocabulo militiæ, &
 priuilegio

- A priuilegio dato in l. i. §. Habent etiam hoc priuilegium x. primi tribuni & notarij post primicerium, vt sicut primicerij, ita & ipsorum domus à metatis excusentur. l. penul. & ult. §. de metatis. & generaliter notarij ab omnibus sordidis muneribus excusantur. l. maximam. §. de excus. mun. Aliud item primicerio datur hac lege, vt deposita administratione, illustrem magistri officiorum titulum consequatur, quo fretus ceteris vacantibus etiam antiquioribus non cedit. Cassiodorus in formula primicerij notariorum: *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probatur ornari.* Agendis numeris.] Videretur primicerius tractasse numeros & matriculam scholarum, vnde & paulò post, publicam ait eum numerorum sollicitudinè sustinere. & in Notitia Ro. imperij: *Sub dispositione v. s. primicerij notariorum omnis dignitatum & administrationum notitia, tam militarium quam ciuilium.* Scholas etiam & numeros tractat. In No. lxxxv. numeros Iulianus interpretatur matriculas. Postponendi.] *Vet. postponendos.* Matricula.] Vulgare est nomen notumque omnibus. Notæ publicæ in l. §. qui mil. pos. Patriculæ in l. §. C. Th. de domest. & prot. Carthag. concilij c. 120. *μη παρεμβασιδι τῆ μητρικῆ.* Zonaras ita interpretatur, *εβλαβησεται εκ τῆ καταγραφῶν ἐν τῆ διαγραφῆ τῶ ἀποφροντων τῆ ἐκκλησίᾳ.* Defensa iam.] *Vet. Defessa sibi iam.* Præponendos.] Cassiodorus in formula notariorum. *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui codicillariis illustratibus probantur ornati.*

C

Vt dignitatum ordo seruetur.

TIT. VIII.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS, ET THEODOSIVS AAA. AD PRÆTEXTATVM P. V. Si quis indebitum sibi locum vsurpauerit, nulla se ignorance defendat, sitque planè sacrilegij reus, qui diuina præcepta neglexerit. DAT. XII. KAL. I VN. MED. RICHOMERE ET CLEARCHO VV. CC. COSS.

- D Hic titulus non est de prærogatiua temporis quæ seruetur inter pares, sed de dignitatum diuersarum ordine & gradibus, quos Imp. Valentinianus præscripsit edita Constitutione ad Ampeliū præf. vbi, cuius partes sunt l. i. §. de præf. præf. siue vr. l. i. C. Th. de quæstor. l. i. C. Th. de mag. scr. l. i. §. de com. rei mil. l. 4. C. Th. de hon. Cod. Valentiniano hic ordo tribuitur in l. 2. C. Th. eod. tit. quod caue ne referas ad l. 2. huius tit. quæ longè alterius est Valentiniani. Constituitur autem hac lege, vt qui hunc ordinem perturbauerit, reus sit sacrilegij, quasi violator sacrarum Constitutionum.

- E II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. CYRO PP. Omnes priuilegia dignitatum hoc ordine seruanda cognoscant, vt primo loco habeantur ij, qui in actu positi illustres peregerint administrationes. secundo veniant vacantes, qui præsentibus in comitatu illustris dignitatis cingulum meruerint. tertium verò ordinè eorum prospicimus, quibus absentibus cingulum illustris mittitur dignitatis. quartum honorariorum, qui præsentibus à nostro numine sine cingulo codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti sunt. quintum eorum, quibus absentibus similiter sine cingulo mittuntur illustris insignia dignitatis. Sed administratores quidem, & Comites rei priuatæ omnibus vacantibus honorariis anteponi censemus. vacantes autem post administratores venientes non omnes omnibus iam honorariis credimus præponendos, sed eos vacantes illis honorariis, qui similem adepti sunt dignitatè, vt præfectus prætorio non quæstorius præfectorio præponatur, parique modo quæstorius quæstorio, non vacans Comes the-

sauroꝝ, vel Comes rei priuatę honorario quęstorio vel magistro officio- A
rum præferatur. Inter administratores illos etiã numerari decernimus, qui-
bus illustribus in sacro nostro consistorio cunctis aliquid ordinarię digni-
tatis vel antię commissimus, vel postea commitemus peragendum. verbi gra-
tia, si vacanti magistro militum belli cura committatur. cur autem aut vir
magnificus Germanus magister militum vacãs appelletur, cui bellum con-
tra hostes mandauimus? aut cur excellentissimus, Pentadius non egisse dica-
tur præfecturam, cuius illustribus, cunctis dispositionibus vice prætorianę
præfecturæ miles in expeditione copia & comœatu abundauit? B

Hęc Constitutio est, De honoratis & quis præferatur in gradu, quinque facit virorum
illustrium gradus. Primus est eorum qui verè illustrè dignitatē gesserunt. Secundus est
vacantium præsentium in comitatu principis. Tertius vacantium absentium. Quartus
honoratorum præsentium. Quintus honoratorum absentium. Differentiam facit in-
ter vacantes & honorarios, sicut & l. 9. §. de metatis, inter eos quibus illustratus sub cin-
gulo, & quibus citra cingulum delatus est. & in integra No. Theod. de metatis quã ha-
bemus, *Licet, inquit, vacans militiæ cingulo utantur, vel honorariæ prerogatiuæ potiãtur infi-*
gnibus. & paulò post: Illustrem dignitatem inter vacantes vel honorarios consecutus. Vacantes
ζωσι sunt, Honorarij ἀζωσι. Cum cingulo defertur plerumque iis quibus meritò antè C
gestæ administrationis defertur: vt primicerius notariorum peracta administratione sit
magister officiorum vacans, primicerius domesticorum tribunus vacãs. & ita apud Ve-
getium vicarios, comites, tribunos vacantes accipere oportet, & in C. Th. tit. de Comi-
tibus vacantibus, & apud Ammian. sæpè lib. 16. 18. 31. Idem adscriptitij dicuntur. Trebel-
lius in Balista: *Gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est, vacantem haberet.* Lam-
pridius in Alexandro: *Ne quem adscriptum, id est, vacantium haberet.* Vbi vulgò malè *vagan-*
tium. Dicuntur & allecti. Et inter agentes in prima & secunda Constitutione de fa-
ciendo & confirmando Codice, & in l. ult. C. Th. de hon. cod. in qua ita est: *Ne quis sibi*
expetat siue imaginarios, siue inter agentes codicillos acceperit, vt ei qui egerit ratione temporis præ-
feratur. Et in l. 5. §. de metatis, vbi pro *Inter agens*, legendum; *Inter agens*, vel *inter agentes.* Et
in l. 1. §. de silent. Ab his honorarij siue imaginarij, vt dixi, sunt longè diuersi. Hi nullum D
cingulum gestant, nullo merito antè gestæ administrationis hunc honorem consequun-
tur, sed solo codicillorum principalium beneficio. l. 3. §. vbi senat. vel cla. l. 1. C. Th. qui à
præb. tyr. vbi quod ait, *vel qui*, honoratorum est definitio, Nou. 70. cuius generis etiam
pontifices & augures & quindecim viros sacris faciendis Scuerũ fecisse memorię pro-
ditum est. Præterea vacãtib; datas annonas Lampridius significat, quas nullas hono-
rarios constat habuisse. Itaque vacantes honorariis optimo iure præferuntur. Non tamẽ
omnibus. His namque qui simili dignitate ornati sunt, proculdubio præferuntur, veluti
præfectorius vacans præfectorio honorario, quæstorius vacans quæstorio honorario.
His autem qui ampliori dignitate præditi sunt non præferuntur, veluti quæstorius va-
cans non præfertur præfectorio honorario, Comes vacans nõ præfertur quæstorio vel E
exmagistro honorario. denique vacantes omnibus honorariis non præferuntur. At ad-
ministratores omnibus vacantibus, omnibus honorariis præferuntur. Et illustribus ad-
ministratoꝝ adnumerantur vacantes, qui non sunt otiosi, sed ordinariam dignitatē
aliquã gerunt, veluti Germanus magister militũ vacãs contra Vádalos dux magna clas-
se missus à Theodosio, iã non pro vacãte illustri, sed pro administratore habetur. Ducatus
ipse est ordinarius, i. clarissimus vel perfectissimus. *Prospicimus.*] *Vet. perficimus.*
Etiam Comites.] qui illustriũ virorũ supremi sunt. Comes ergo qui verè priuatũ æra-
riũ administrat, præferetur præfectorio vacãti vel honorario. Omnibus.] Scribendũ,
omnibus vacantibus, omnibus honorariis. Vel magistro.] *Quidã Cod. exmagistro. Cunctis.*]
Corrige, *Cinctis*, Vacantes cincti sunt, Honorarij non item. Sic & in *h. cuius illustribus* F
cincti dispositionibus. & τως *κίττων*, cuius cincti illustribus dispositionibus. Germanus.]
Hunc auctore Paulo & Prospero Theodosius ducem contra Vandalos fecit, cum vt
hoc loco ostenditur, esset magister militum vacans. Pentadium autem qui erat præfe-
ctorius

A etorius vacans, curatorem copiarum fecit, quæ auctoritate præfecti prætorio solebant ordinari. l. 4. §. de erog. mil. an. De hoc genere curationis agitur in l. ob negotium. D. de compenf. Est autem legendum in fine huius legis, *Copia committarum abundabit.* fuerant namque ij duo recens designati ad expeditionem Vandalicam.

De magistris scriniorum. TIT. IX.

I. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. ZOLO PP. ORIENTIS. Viris spectabilibus magistris omnium sacrorum scriniorum nostræ benevolentia liberalitas tribuenda est, qui nostræ quodammodo ad sidere maiestati videntur. ideoque post depositum etiam officium ab omni indictmentis onere, seu ciuiliū, seu militariū iudicium, prorsus immunes esse præcipimus: vt nec ab amplissima quidem sede tui culminis eis vlla molestia super suscipiendo quolibet grauamine penitus iniungatur. Hoc beneficium ad proximos etiam sacrorum scriniorum, & proximis volumus propagari: quinquaginta librarum auri officio tui culminis condemnatione multando, si quid aduersus statuta clementia nostræ in nouari concesserit. DAT. V. KAL. MAR. THEODOS. A. XVIII. ET ALBINO COSS.

Ex magistris scriniorum qui & ἀρχαφῆς & principes scriniorum dicuntur à Lampridio in Alexandro, alij sunt magistri memoria, qui adnotationes omnes dictant & emittunt, & precibus respondent. l. vlt. §. de diu. ref. No. Valent. de homicid. inde Trebellius Pollio in Claudio: *Hanc epistolam ipse Claudius dictasse perhibetur. ego verba magistri memoria non requiro.* Alij sunt magistri epistolarum, qui legationes ciuitatum, consultationes & preces tractant, à Dione τῶν ἐπιστολῶν ἀρχαρχῆς dicuntur, sicuti magistri libellorum, libellos agentes in l. rescriptum. D. de distr. pig. qui cognitiones & preces tractant. Lampridius in Alexandro: *Post meridianas horas subscriptioni & lectioni epistolarum semper dedit operam, ita vt ab epistolis & libellis & à memoria semper adfisterent. nonnunquã etiã si stare per valetudinem non possent, sederent, relegentibus cuncta librarius & is qui scrinium gerebant.* ex quo loco notandum est ex scrinariis fuisse quosdam qui scrinium gerebant. vnde Suda: σκρινιάριος ὁ αἴρων τὸ σκρινίον ἢ τοὶ καβώπιον. Sunt verò ij scriniorū magistri spectabiles, honore comitum ornati, adfessores quodammodo principis, immunes etiam deposita administratione ab omnibus ciuilibus muneribus. l. eos §. de exc. mun. Eadem immunitas & post depositum officium proximis sacrorum scriniorum datur viris spectabilibus, honore vicariorum ornatis, de quibus suo titulo dicemus inferiùs. Illud sciendum est, à magistris scriniorum separandos esse referendarios qui & ipsi spectabiles sunt, licet videantur in Gallia magistri requestarum vtrumque munus esse complexi. Referendarij sunt qui supplicum desideria principi referunt & exponunt, iussiones principis iudicibus insinuant. No. 10. 113. 124. ac nonnunquam, vt Sigebertus scribit in Chronico, publicas conscriptiones anulo seu sigillo regis confirmant. Hicem non sunt apud Cassiodorum III. Variarum, referendi curia, vt eiusdem Cassiodori formula de referendis in senatu docet. Hicem in Notitia Romani imperij sæpe inter officia non numerari. Regerendarij numerantur, qui sunt à regestis siue libellis. corruptè apud Cassiodorum lib. XI. *regendarij.* Sed de his satis.

De Comitibus consistorianis. TIT. X.

F I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SEVERINO P. V. Eos qui tranquillitatis nostræ consistorij dici Comites meruerunt, spectabilibus proconsulibus æquari generaliter decernimus. DAT. VII. KAL. OCT. CP. THEODORO V. C. COS.

Consistorium intimum principis, quod Sudas θεῶν (ωιδεῖον vocat, est in quo legatos & quoscumque se adeuntes admittit & audit, & de causis cognoscit, inquirentibus in negotium & dispicientibus consistorianis, vt Ammian. Marcellinus xv. ait, siue comitibus consistorij viris spectabilibus, quorum multa sunt priuilegia: à fordidis & extraordinariis muneribus, à præbitione equorum & tyronum exculantur. l. maximarum. §. de exc. mun. l. i. C. Th. qui à præb. eq. sine fideiussione conducunt fundos rei priuatæ. l. i. C. Th. qui cond. rei pri. & ex hac Constitutione proconsularibus exæquantur. De eis fit mentio multis locis. Ambrosius v. Epist. cxxxiii. *Conuenerunt me Comites consistoriani vt basilicam traderem. & alio loco: vbi sedit in consistorio ingressus sum. assurrexit vt osculum daret. ego inter consistorianos steti.* Ex hoc loco apparet non adsedisse consistorianos, sed stetisse. B

II. IMPERAT. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Viros spectabiles Comites consistorianos, & coniuges, & liberos, quinetiam seruos eorum, atque colonos iisdem priuilegiis, tam intentiones ab aliis proponendas excipiendo, quàm suas contra alios exercendo perfrui, quibus viri clarissimi principes scholarū agentium in rebus per sacram pragmaticam sanctionem diuæ memoriæ Zenonis vtuntur.

Additur aliud priuilegium hac Constitutione, vt in excipiendis dictandisque actionibus tam ipsi quàm coniuges & liberi & serui & coloni eorum eis priuilegiis vtantur, quæ sunt concessa viris clarissimis principibus magistrianorum per l. vlt. §. de pri. ag. in reb. Quod ait de seruis eorum, referri ad causas criminales potest, & interdum ad ciuiles, vt si de momento quærat, ex l. i. §. si per vim vel alio modo. C

De Comitibus & tribunis scholarum. TIT. XI.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRICIANO P. V. Præpositos ac tribunos scholarum, qui inquietudinis epulis adhibentur, & adorandi principis facultatem antiquitus meruerunt (inter quos Comites etiam sacri stabuli, & Cura palatij numerantur) si primi ordinis comitiuam cum præpositura meruerunt, & casu ad altiora non peruenierint: deposito sacramento inter eos, qui Comites Aegypti vel Ponticæ diœceseos fuerint, quorum par dignitas est, haberi præcipimus: alios qui honore comitiuæ regimen fuerint nacti, absolutos militia, inter eos, qui duces fuerint prouinciarum, numerari iubemus. DAT. VII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS. D

Vulgò malè legitur hoc loco, *Qui inquietudinis epulis.* legendum, *Qui & diuinis epulis.* vt ambrosiis dapibus Martialis de epulis Domitiani. Scholæ agentium in rebus habent præpositos & tribunos, ad quos scholarum gubernatio pertinet, qui & Comites scholarum dicuntur l. i. §. de pri. scho. l. 3. §. de offic. mag. off. quòd plerumque ornati sunt comitiua primi ordinis, qui titulus honorarius est, inuentus à Constantino Imperatore, dum singulos quosque honore aliquo cumulare cupiebat maximè, secundi etiam ordinis & tertij Comitibus creatis. Eusebius IIII. de Constantini vita: κομήτων δ' οἱ μὲν πρῶτον τῆς ἑξιοῦντο, οἱ δὲ δεύτεροι, οἱ δὲ τρίτοι. Hac verò dignitate ornati præpositi & tribuni scholarū hæc beneficia habet, vt intersint Imperatoris epulis, & vt adorēt purpurā eius. quod pro summo beneficio habetur. Eusebius eodem libro: οἱ δὲ γὰρ τῆς παντὸς στρατῶν ἀρχηγόμοιροι, κομητῆς τε καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀρχόντων τάγμα οἱς τὸν βασιλέα καὶ νόμος πρότερον ἰὼν προσκυνοῦν. Idē viris clarissimis Comitibus sacri stabuli datur, id est, equorū præfectis & rectoribus, quibus sportulas præberi ab iis qui equos cōferunt, vel pretia eorū ostendit l. 3. C. Th. de eq. col. & l. 29. C. Th. de anno. & trib. In Codice Theodosiano hoc titulo tribuni appellantur, vt ab Ammiano Marcellino sæpissime. Sed id comitiua tantum honora- E

A noratis datur. Malè inde deducere quosdam opinor Conestabli appellationem, quæ est merè francica. atque ideo in Notitia græca officiorum Constantinopoleos is definitur, *κεφαλὴ τῶν ῥογατόρων φράσεων*. Comites sacri stabuli sunt, qui Gallicè dicuntur, *Efcuyers*. His adiungitur etiam Cura palatij. Is erat architectus, ad quem cura fabricæ palatij pertinebat, cui auctore Cassiodoro pro honoris insigni hoc erat attributum, ut auream virgam gestans ante Imperatorem incederet. Custodiam aulæ Euagrius vocat lib.v. Cura prætorij quæ dabatur tribuno militum, de quo Trebellius in Claudio, diuersa functio est. Porro iis quos diximus præpositis & tribunis scholarum honore comitiuæ decoratis, & Comitibus stabuli & Curis palatij, peracta militia hic honor defertur, ut Comitibus, Ægypti & Ponticæ diœceseos exæquentur, vel si scholas rexerint sine

B honore comitiuæ, ducibus prouinciarum, qui diœceseos Comitibus inferiores sunt, licet utrique spectabiles. Alios qui.] Hic locus miserè deprauatus est. Vet. habent, *In aliis qui, Alij, In aliisque*. Legendum, *Sin absque honore comitiuæ regimen fuerint naçti*, regimen, scilicet scholarum. quo nihil est euidentius.

De Comitibus rei militaris.

TIT. XII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS
AAA. AMPELIO P. V. Qui contemplatione meritorum, ducto in-
tra prouincias transmarinas strenuissimo milite, primi ordinis comitiuam
C fuerint consecuti: ea reuerentia altissimarum dignitatum viris subiugantur,
ut his locum præstent, qui proconsulatus insignibus adornantur. DAT.
III. NON. IVL. NASONNACI. MODESTO ET ARINTHEO
COSS.

Duo fuerunt in Oriente Comites rei militaris, Comes limitis Augusti, & Comes Isauriæ, ut ex Notitia constat. His Comites diœceseos Ægypti & Ponticæ longè sunt superiores, qui diuisam cum vicariis administrationem habent. l. r. §. de off. vic. Eisdem etiam superant proconsules Asiæ & Achaiæ, & duces prouinciarum Lybiæ, Thebaidos & Armeniæ. Ceteris tamen ducibus veluti Phœnicis, Mæsiæ, Mesopotamiæ adæ-
D quantur, ut lex proxima ostendit, videlicet si spectabiles sint, id est, honorati comitiua ordinis primi.

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRICIA-
NO P. V. Eos qui sub comitiua primi ordinis dignitate peculiariter ad
quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite credito auctori-
tate nostri numinis destinantur: & eos qui vicem illustrium virorum ma-
gistrorum militum susceperint peragendam: ducibus qui præter Ægyptum
& Ponticam in aliis prouinciis administrauerint, adæquamus. DAT.
E XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Quæ diximus ad legem primam, & huic & illi sufficiunt. Adiunguntur præterea Co-
mitibus rei militaris qui vicem magistrorum militum gesserunt.

De Comitibus & Archiatris sacri palatij.

TIT. XIII.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIA-
NO P. V. Archiatros intra palatium militantes, si comitiuæ primi ordi-
nis nobilitauerit gradus, inter vicarios taxari præcipimus: siue iam pridem
deposuerunt militiam, siue postea deposuerint: ita ut inter vicarios & duces
F qui administrauerint, & hos qui comitiuam primi ordinis meruerint, nihil
inter sit, nisi tempus quo quis administrauerit, vel comitiuæ adeptus est in-
signia. DAT. XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Qui dicantur archiatri notissimum est. Hi si honorati sint comitiua primi ordinis, vicariis & ducibus exæquatur, ita vt inter eos nihil nisi ratione temporis inter sit. Vt igitur tit. de Comitibus & tribunis scholarum, sic accipitur, de tribunis scholarum comitiua primi ordinis decoratis: & tit. de Comitibus rei militaris, id est, de præpositis militum eadem comitiua decoratis: sic & huius tit. hic est sensus, de archiatri comitiua primi ordinis honore præditis. Non est etiam dubitandum titulum de Comitibus consistorianis, sic esse accipiendum, de consistorianis comitiua primi ordinis decoratis. & ideo Cassiodorus in formula eiusdem comitiua, *Speçtabilitas*, inquit, *clara & consistorio nostro dignissima.* & paulò post: *Comitiua tibi primi ordinis largimur, vt cõsistorium nostrum sicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes.* & in antiqua inscriptione: *Memmio Vitrasio Comiti in consistorio primi ordinis.* Sequens etiã titulus est de rectoribus prouinciarum eodẽ honore præditis. Notandum illud valde, vicarios & duces exæquari: & archiatri interdum non primi, sed secundi ordinis comitiuam dari. l. vlt. §. de profes. & med.

De Comitibus qui prouincias regunt. TIT. XIII.

I. IMP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PRISCIANO P. V. Eos qui administratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis sub iurisdictionis licentia Comites quoque primi ordinis esse meruerint, vicariæ dignitatis post depositam administrationem priuilegiis frui oportet. DAT. XII. KAL. APR. CP. LVCIO V. C. COS.

Idem hæc pars dat Comitibus & rectoribus prouinciarum, quod superior Comitibus & archiatri sacri palatij. Ex coniunctione harum quatuor partium hoc efficitur, Comites primi ordinis non omnibus spectabilibus anteponi. quod falso comminiscitur Cassiodorus in formula. Sed ideo dicuntur primi ordinis, quod alij sint secundi & tertij ordinis inferiores.

De professoribus qui in vrbe Constantinopolitana docentes ex lege meruerunt comitiuam. TIT. XV.

I. IMP. THEODOSIVS A. ET VALENTINIANVS. CÆS. THEOPHILO P. V. Grammaticos tam græcos quàm latinos, sophistas, & iurisperitos in hac regia vrbe professionem suam exercentes, & inter statutos connumeratos, si laudabilem in se probis moribus vitam esse monstrauerint, si docendi peritiam, facundiamque dicendi, interpretandi que subtilitatem, & copiam differendi se habere patefecerint, & cœtu amplissimo iudicante digni fuerint æstimati, cum ad viginti annos obseruatione iugi ac sedulo docendi labore peruenerint, placuit honorari, & his qui sunt ex vicaria dignitate, connumerari. DAT. ID. MAR. CP. THODOSIO A. XI. VALENTINIANO CÆS. COSS.

Professorum liberalium studiorum fuit in vrbe collegium, sicut & archiattrorum. Ergo sub primicerio & certi statuti que fuerunt. Auditorium habuerunt in Capitolio. l. i. §. de studiis lib. vr. Ro. quam huic esse arbitror coniungendam, licet in subscriptione nonnulla diuersitas sit, vel eò maximè quod ita sit scriptum in Codice Theodosiano, *Digni fuerint æstimati qui in memorato auditorio professorum fungantur officio.* quod non est quò referas, nisi huic illa iungatur, atque ita, *in memorato auditorio*, in Capitolio interpretè. In substitutionibus est error sæpissime. Hos verò professores ex hac lege post annum vicesimum honorari placet comitiua primi ordinis & vicariis adæquari. ad quam temporis præscriptionem respicit Quintilianus, dum scribit in hunc modum: *Post imperat. am studiis meis quietè, que per xx. annos erudiendus iuuenibus impenderam.* quod argumentum est iam olim post annos xx. perinde ac veterans emerita professoribus dari consueuif-

A consueuisse, illique Quintiliano data quem primum Romæ scholam publicam aperuisse sub Domitiano, & è fisco salariū accepisse sunt qui scribāt. quod malim ex Suetonio, Vespasiano adscribi. Fit inter hæc mentio in Codice Theodosiano Leontij Iurisperiti, qui ex ætate vixerit, quod referendum duxi, quia Iurisperitorum memoriam celebrare me par est: moueorque adfinitate nominis vt ei alium adiungam, qui fuit non multo post, Leonem puta, de quo ita Sidonius cecinit. *Sive ad doctiloqui Leonis ædes, Quo bis sex tabulas docente iuris, Vltro Claudius Apius taceret, Claro obscurior in decemuiratu.*

De silentariis & decurionibus eorum. TIT. XVI.

B I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. VRSO P. V. ET AMILIANO COM. ORD. PR. ET STRATEGIO PP. ILLYRICI. Decuriones nostri palatij post emensum fideliter obsequium, postque deposita sacramenta militiæ electionē habeant, siue ex magistro officiorum velut agentes dignitatem consequi à nostra maiestate maluerint, siue inter viros illustres Comites domesticorum videlicet inter agentes taxari: vt tā in adoranda nostra serenitate, quā in salutandis administratoribus, & reliquis prædicti honoris priuilegiis, necnon in nostro consistorio his honor omnifariam obseruetur. DAT. KAL. NOV. CP. HONORIO X. THEODOSIO VI. AA. COSS.

C Silentiariorum officium Zonaras in Anastasio ait esse τῶν χαμηλῶν ἀξιωματῶν. Hi sunt excubitores in consistorio vel palatio principis, stantes ferè ad limina. Constantinus de administratione imperij: *ἀπὸ τῶν σεβαστῶν ἀξιωματῶν.* Hos Claudianus intellexit, dum ait, *Sacroque adhibere silentia somno.* & ob id excubias agere dicuntur, in l. 3. §. hoc tit. Et sunt sub decurionibus. l. 3. in fi. §. qui aliàs sacri consistorij decuriones dicuntur, vt 6. C. Th. 2. l. vlt. aliàs sacri palatij, vt in hac l. i. Marcellinus xx. *Aliquis palatij decurio, qui ordo est dignitatis.* Et ij quidem decuriones absoluti militia ex magistris officiorum vel ex comitibus domesticorum honore inter agentes numerantur, atque ita illustratum vacantem cum cingulo nanciscuntur, vt nos exposuimus §. in tit. vt dig. or. ser.

D II. IIDEM AA. VENANTIO PP. Vnusquisque decurio vel silentarius à tyronum equorumque præstationibus habeatur immunis. nullam collationem, quæ plerumque poscitur, soluat. nihil his vlla potestas iniungat aut necessitas imponat.

E Decuriones & silentarij immunes sunt à præstatione tyronum & equorum, & nudam collationem, quæ plerumque poscitur, id est, canonicam duntaxat agnoscunt. legendum, *nudam non nullam* l. 4. §. de prox. sac. scr.

F III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. FLAVIANO PP. Decurionibus & silentariis, etiam si ad superiorem gradum successu meliore transcendunt, omnia priuilegia quæ iam dudum diuorum principum iudicio meruerunt, legis istius præceptione nouerint esse firmata, non præiudicatura quacunque generalitate pragmatica. nec angarias, vel parangarias siue paraueredos vlla eis amplissimæ præceptionis imponat auctoritas. sordidis quoque muneribus, excōtione calcis, & superindicti grauamine eos liberamus, Domus quoque eorum, non tantum in hac sacratissima vrbe, sed in qualibet alia positas ciuitate, immunes ab omni hospitem cuiuslibet dignitatis inquietudine vindicamus: permif-

sa eis veniendi ad comitatum licentia præter euocatoria securitatem: multa decem librarum auri iudicibus prouinciarum eorumque officiis infligenda, si statuta nostri numinis crediderint esse contemnenda. His addimus, ut cum optatam quietem acceperint, & inter viros illustres senatores ceperint numerari, honore curiæ sine aliqua functione letentur, immunitatisque gaudio plena dignitatis lætitia potiantur: ut dignitatem solam habeant ex senatu, sub hac videlicet definitione, ut triginta tantummodo numero ea priuilegia consequantur. Decuriones quoque tres, sed eos tunc demum perpotiri decernimus beneficiis supra scriptis, cum per continuos XIII. annos inculpatis excubias peregerint. DAT. IX. KAL. APR. RAV. ÆTIO ET VALERIO COSS.

Decuriones & silentiarij immunes sunt ab iis muneribus, angariis scilicet, parangariis, paraueredis, quæ qualia sint dicitur inferius commodiore loco: excoctione calcis, superindicto, metato. Ad sacrum comitatum veniunt sine sacra euocatoria. Deposita militia, quia vacantem illustratum adipiscuntur ex l. i. inter senatores illustres recensentur, saluis tamen suis priuilegiis, ita scilicet ut nec onus præturæ nec onus glebale, quod proprium est senatorum, agnoscant: & hoc est quod dicitur in l. 3. §. de dignit. maiorem dignitatem circa prioris militiæ priuilegia præiudicium non facere. Hæc autem tantum dantur statutis xxx. silentiariis & decurionibus tribus post excubias annorum XIII. Decurio præerat x. silentiariis. Pragmatica.] Rectius, *Pragmatici*.

IIII. IMP. ZENO A. COSMÆ PRÆPOSITO SACRI CVBICVLI. Ne ad diuersa tracti viri deuoti silentiarij iudicia sacris abstrahi videantur obsequiis, iubemus eos qui quolibet deuotissimorum silentiariorū scholæ, vel eius vxorem ciuilitate, vel etiam criminaliter pulsare mauerint: minimè eum ex cuiuslibet alterius iudicio, nisi ex iudicio tantummodo viri excellentissimi magistri officiorum, conueniri.

Magistri officiorum iudices sunt silentiariorum & coniugum eorum. De iis magistris supra dictum est satis.

V. IMP. ANASTASIVS A. ANTHIOCO PRÆPOSITO SACRI CVBICVLI. Iubemus clarissimorum silentiariorum præditos militia, & si genitorum suorum in potestate sint constituti, quæcunque solario- rum seu emolumentorum, vel donationum, seu hereditatum nomine per militiam, vel quamlibet eiusmodi causam his adquisita sunt, vel fuerint, iure castrensis peculij possidere: nec ea posse vel parentes superstites sibi vindicare, vel auferre, vel etiam post eorum obitum fratres, vel eorum alios heredes, quasi ad defunctorum dominium pertinentia in diuisionem deducere. nec enim oportet labores eorū aliis fructum vel lucrum adferre. Hac namque ratione simul & contemplatione, nec ipsam militiam vel suffragiū quodcumque pro ea, vel ab iisdem viris deuotissimis silentiariis, vel parentibus eorum, vel quolibet alio datum est vel fuerit, ac his patimur in successione defunctorum parentum conferri, seu nomine collationis in medium easdem offerri pecunias, vel his imputari. Ad hæc de tutelis & curationibus eos excusari sancimus, ne alienarum rerum administrationem subire compellantur, qui propter nostra ministeria nec suis curam seu prouisionem diligenter deferre possunt. Insuper liberos eorum, qui dignitate virorum spectabilium

A *stabilium Comitum seu tribunorum decorati sunt vel fuerint, nullatenus nolentes administrationem præfecturæ suscipere seu peragere: omnibus videlicet antè latis priuilegiis in persona non tantùm in presenti militantium, sed etiam postea eidem consortio inserendorû, tam tempore militiæ, quàm post eam depositam, obseruandis. DAT. KAL. IAN. IOANNE ET ASCLEPIONE COSS.*

Silentiarij hoc loco clarissimi vocantur, alio spectabiles l. 30. §. de inoff. testa. Similiter tribuni notarij spectabiles l. 2. §. de primic. l. neque. §. de decu. Clarissimi Nouel. 8. & 13. & l. restituendæ. §. de adu. diu. iud. & in epistolis Symmachi, & in epitaphio Claudiani poëtæ. Clarissimi & spectabiles ab Augustino in epist. 160. & 159. & lib. de gestis cum Emerito: sicut & idem sæpe in auctoribus atque inscriptionibus antiquis dicitur, clarissimus & illustris. vt in titulo operum Macrobij Theodosij viri clarissimi & illustris. Sic legendum, non, *Viri Consularis*, qui error est etiam in titulo librorum Victorini de trinitate, & Prudentij poëte, & aliis locis quamplurimis. Sic magister census, qui deinde appellatus est *γενικός* auctore Leone No. 44. vir clarissimus appellatur in l. vlt. §. de iu. emphy. l. consulta. §. de testa. l. secundum. §. de donat. No. 44. Vir perfectissimus l. orphanotrophos. §. de epis. & cle. Inuenitur & sæpe idem tribus titulis ornari, clarissimi, spectabilis, illustris. Sidonius vi. *Vir ortu clarissimus, priuilegio spectabilis, merito illustris*. Itaque harum dignitatum certa definitio non est. alij omnibus iis fruuntur, alij duabus, alij vna ex iis tantùm. eosdem aliàs clarissimos, aliàs spectabiles appellare Imperatoribus placeat. Crescit vel minuitur eiusdem officij dignitas arbitrio principis, & ex ipsa rerum accessione, vel decessione. Nunc veniamus ad sententiam legis. Silentarij quæ occasione huius militiæ adquirent, deputant castrensi peculio, nec ea parentibus adquirent in quorum sunt potestate, nec conferunt fratribus. Quin & pretium militiæ nec confertur nec imputatur eis in legitimam, etiam si empta sit pecunia patris l. 30. §. vlt. §. de inoff. test. No. 53. quod in aliis militiis locum non habet. Silentarij excusantur à tutelis & curationibus. quod repetitum est in l. vlt. §. de exc. tut. Eorum liberi honestati comitiua primi ordinis vel dignitate tribunorum notariorum non agnoscunt onus præturæ, quasi senatorum liberi. quod priuilegium patres etiam habere diximus in l. 3. §. Perperam autem legitur hac parte, *præfecturæ, pro, præturæ*, quemadmodum memini dixisse me in l. i. §. de præ. Confirmat postremò hæc lex cetera priuilegia silentariis data superioribus Constitutionibus.

De domesticis & protectoribus.

TIT. XVII.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS A.A.A. EVSIGNIO PP. Domestici ac protectores osculandi, cum salutauerint, vicarios tui culminis habeant potestatem. Pœnâ enim sacrilegij similis erit si his honorificentia non deferatur, qui contingere nostram purpuram digni sunt æstimati. DAT. PRID. NON. MAR. MED. VALENTIN. A. III. ET EVTROPPIO COSS.

Differentiam esse inter domesticos & protectores ex Codice Theod. constat eodem tit. l. 6. & 9. quibus constituta de domesticis trahuntur ad protectores. Hi, vt l. 9. ait, armatam militiam subeuntes non solùm defendendi corporis sui, verùm etiam protegendi lateris nostri sollicitudinem patiuntur. vnde etiam protectorum nomen sortiti sunt. Hi igitur sunt in acie. Alij (quod ait l. 8.) vt indicio nominis apparet, familiaris militant, & sunt domestici protectores. Socrates r. c. 13. *Ἐὶ δὲ δορυφόρων τῆς οὐκ οἰκείας χαλῆϊ ὁ βασιλεὺς*. Suda: *δομestικοί οἱ τῆς βασιλείας οἱ καὶ τῆς βασιλείας οἰκειαχοὶ στρατιῶτες*. Idem & Zonaras in Diocletiano. Sed fuere tamen ex eis alij pedites, alij equites. l. vlt. §. hoc tit. l. restituendæ. §. de adiu. diu. iud. Casiod. i. Var. *Domestici partis equitum & peditum, qui nostræ aulæ videntur ingiter excubare.* & alij comites domesticorum equitum, alij co-

mites domesticorum peditum, viri illustres, à quibus domestici regebantur. Constituitur autem hac lege prima vt cum eis liceat attingere & adorare purpuram principis. l. 2. §. de fabric. quamobrem Cassiodorus in formulis, *Inter protectores, inquit, & domesticos sacram purpuram adoraturus accedat.* In salutandis etiam & osculandis vicariis præfect. prætorio, ac multo magis præsidibus admittantur. quæ omnia summi honoris loco tribuuntur. & sic in l. 109. C. Th. de decur. osculum his in prouincia iudicantium & confessus indultus sit.

II. IMP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. HELIODORO P. V. Primicerius quidem domesticorum & protectorum vtriusque scholæ post acceptum tribunatum inter eos spectabili dignitate perfruatur, qui ducatum gerere meruerint. alij verò, qui decursis stipendiis ab eodem decem vsque numero subsequuntur, consulari, id est, clarissimus dignitate perfruantur, cum ipsa loci decem primorum accessione. DAT. III. ID. IUN. CP. ÆTIO ET VALERIO VV. CC. COSS.

Sunt in vtraque schola equitum & peditum domesticorum aut protectorum primicerij, ex quo gradu omnes scribunt Iouinianum ad imperium euectum, & post primicerium decemprimi, sicut & in schola tribunorum & notariorum post primicerium esse x. primos diximus supra. Et primicerius quidem domesticorum plerumque tribunatus honorem accipit. Marcellinus lib. 18. *Valentinus ex primicerio protectorum tribunus.* Atque ita tribunatu accepto viris spectabilibus ducibus prouinciarum adæquatur. Decemprimi senatoriam dignitatem veluti exconsulares adipiscuntur inter allectos, ita tamen vt onera senatoria non agnoscat exemplo silentiariorum. denique clarissimi senatores sunt. Ad has dignitates domestici & protectores gradatim perueniunt.

III. IDEM AA. SPORATIO COMITI DOMESTICORVM PEDITVM. Si quis domesticorum nulla negotij publici abstrahente sollicitudine, nec ei per comæatum solemniter vt abesset facultate concessa, per biennium obsequiis serenitatis nostræ defuerit: retrorsum in ordinem tractus inferiorem, quinque sequentibus postponatur. Si verò triennium eius absentia continuasse monstratur, vsque ad decimum locum proculdubio regreditur. Quòd si quadriennio tenus abfuerit, nouissimus collocetur. quinquennio autem similiter si fuerit deuagatus, ipso iam cingulo spoliandus est. indignum quippe est, desides à propriis tamdiu muniis aberrantes, quos esse conuenit assiduos, numerari.

Vt domesticus qui biennium abfuerit sine comæatu, reuersus suum locum gradumque non recipiat, sed ab eo gradu quem obtinuit prius quam discederet, in sextum reiiciatur: qui verò triennium abfuerit, in decimum: qui quadriennium, in nouissimum: qui quinquennium, vt exauctoretur, nec recipiatur vllò gradu locove. Corruptè legitur in contextu, *regredietur.* legendum vt in manu scriptis, *regradetur.* & sic in l. 2. C. Th. de cur. pub. *Promotus regradationis humilitate plectetur.* Hiero. ad Pammach. *Finge aliquem tribuniciæ potestatis suo vitio regradatum.* & in Chronicis. *Heraclium de episcopatu in presbyterum regradauit.* & aduersus Iouin. Sacerdotes qui peccauerant regradantur in ædituos. Solin. *Regradati menses.* atque ita legendum in l. 1. §. de pri. schol. l. 3. §. de offi. mag. off. *Regradationem Græci κατὰ βιβασμὸν vocant.* Est etiam ex eisdem libris postrema sententia huius legis ita corrigenda: *Indignum quippe est desides à propriis tamdiu muniis aberrasse, quos conuenit assiduos numerari.*

III. IMP. IVSTINIANVS A. VIGILI CONSULARI ET PATRICIO. Lege pragmatica sine fine victura præfiniendum ac constituendum credimus, vt si quis virorum fortium præsentium domesticorum

A rum in equitum schola secundicerij locum adeptus, diem interea supremū clausit: heredes eius non reliqui tantū temporis quod eidem gradui superesse monstratur, verū etiam insequentis anni, hoc est, primiceratus solatiis ac emolumentis fruuntur omnibus: ut quod ad quæstum & compendium militiæque fructum prolixæ pertinet, similis habeatur, ac si superstes permanerit ad finem usque supremum.

B Qui in schola domesticorum & protectorum hoc anno est secundocerus, id est, post primicerium primus, sequenti anno fit primicerius. Quod si in secundoceratu decesserit, heredes eius ex hoc pragmatico non tantū reliqua secundoceratus, sed & integra primiceratus stipendia consequuntur. Id quidem translativum est in omnibus, quibus annua stipendia constituta sunt, ut anni quo quis decessit, heredes eius reliqua salaria & solatia consequantur. l. xi. §. de prox. sac. scr. l. 3. §. de ag. in reb. l. 1. §. de primipilo. l. 15. §. de ad. diu. iud. quanquam referat Pli. III. Epist. à fisco superatos heredes, qui scribæ quæstoris ante legitimum salarij tempus defuncti, reliqui quod erat sibi vindicabant. At ut sequentis etiam anni salaria defuncti heredibus debeantur, quo iure, quo exemplo hoc fit? An pro casu militiæ? quod verissimum esse arbitror, ut quædammodo vno ex militantibus in sacris scriniis defuncto, heredibus eius à subrogato certa pecunia præstatur. l. xi. §. de prox. sac. sc. quod & ita fit in aliis quibusdam militis ex scholæ placito vel Constitutionum beneficio. l. omnimodo. §. ult. §. de inoff. testam. idque genus lucri auctore Iuliano antecessore casus militiæ appellatur No. 53. & 97. ea forma qua casus dotis No. 123. Vnde per errorem quidam fecerunt militias ex casu, sicut in tit. Dig. de minoribus, patefecimus. Ita verò tertiocerus domesticorum, qui morte secundicerij sequenti anno occupat primiceratus gradum, pro casu militiæ heredibus secundicerij præstat eius anni solatia. Sunt aliæ quædam militiæ, quarum ex casu defuncti heredes nihil ferunt, reliqua tamen ferunt, veluti fisci patrono mortuo. l. 13. §. ult. §. de ad. diu. iud. quæ ita est concilianda cum l. 15. Videtur autem domesticorum primiceratus annuus fuisse, ut primiceratus largitionum. l. xi. §. de palat. sac. lar. non biennalis, ut alij, de quibus diximus tit. 7. Præsentium.] *παρῆσάσιμων*, hoc est præsentium in comitatu. Euagrius in Anastasio. Contextum curavi excudi uti oportet, quem Haloander deprauarat.

De præpositis laborum.

TIT. XVIII.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. MONAXIO PP. Qui præpositi laborum nostro iudicio promouentur, clarissimi sint inter electos, ita ut ex consularibus habeantur. nam & immunitate digni sunt, quos nostri lateris comitatus illustrat. **DAT. III. ID. NOV. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS.**

E Præpositi laborum sunt qui magno illi vexillo erant præpositi, quod vulgò laborum, & laborum solutio, siue *καμάτων λύσις* dicebatur, ut Nazianzenus scribit in 1. Steliticuta, & Sozomenus lib. 1. cap. III. *λάβωρον* vocat, Vnde & in actis Nicenæ II. quæ ex Bibliotheca vetustissima mihi cōmunicavit Ant. Loifellus vir optimus & eruditissimus, signum quod Sozomenus hystoriographus Constantinum in crucis usum conuertisse memorat, dicens: *Iussit viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare, quod laborum vocatur.* Id præpositi ut quæque pars in acie laborabat, in eâ quasi auxiliij & liberationis vice inferebant: fueretque iam olim Eusebio teste huic rei à Constantino præpositi milites L. qui, ut ex Codice Theod. liquet, ex protectoribus & domesticis erant. & ob id post titulum, de domesticis & protectoribus, datur titulus de præpositis laborum, idemque iis honor clarissimatus defertur, qui suprâ delatus est decemprimis domesticorum qua etiam ratione existimo in l. 2. §. de exc. mun. dum protectoribus iunguntur præpositi, hos significari. Legendum autem in contextu, *Inter allectos*, ut in Codice Theod. multis locis. l. 1. de dec. & silen. l. 18. & ult. de pal. sac. larg. l. 8. 9. 10. de do-

meft. & prot. Capitolinus in Pertinace: *Qui præturas non geſſiſſent, ſed allectione accepiſſent.* A
 Vulgò malè cùm hoc loco, tum in l. 3. j. tit. prox. *Inter electos.* Ea autem vis eſt horum
 verborum, vt quamvis velut ex conſularibus in ſenatu habeantur, tamen non agnoſ-
 cant onera ſenatoria, veluti functionem glebalem aut præturam. d. l. 1. de decur. & ſi-
 lent. l. 7. C. Th. de priu. co. qui in ſac. pal. mil. Et ideo ſubiiciunt, *Nam & immunitate digni*
ſunt, quos noſtri lateris comitatus illuſtrat. quaſi ſi diceret, ideo eos recenteri inter allectos,
 vt præter ſenatoriam dignitatem, immunes etiam ſint à deſcriptionibus & oneribus ſe-
 natoriis, *Quos,* inquit, *noſtri lateris comitatus illuſtrat.* nimirum quia ſunt ex protectori-
 bus. Protectores autem à laterc.

*De proximis ſacrorum ſcriniorum, ceterisq̄ue qui in ſacris
 ſcriniis militant.* B

TIT. XIX.

In hoc tit de ſcriniis ſacris agitur, in quibus iura, id eſt, adnotationes vel pragmaticæ
 ſanctiones vel reſcripta principis vel cognitiones & preces eduntur, reponuntur & ſer-
 vantur. l. vlt. §. de aquæd. l. omnium. §. de teſta. l. 2. j. tit. prox. Et ſunt quatuor, ſcrinium
 memoriæ, ſcrinium epistoliarum, ſcrinium libellorum, ſcrinium diſpoſitionum. Alia
 ſunt ſcrinia largitionum, de quibus dicitur titulo de palatinis largitionum. De magi-
 ſtris illorum ſcriniorum dictum eſt ſuo tit. §. Alij ſunt proximi ſcriniorum, qui ſic dicti
 videntur, quòd ſint proximi magiſtris. & ſpectabiles equè ac magiſtri, qui in ſcrinio diſ-
 poſitionum non proximi, ſed comites diſpoſitionum appellati videntur l. 4. hoc tit. l. 1. C
 C. Th. qui à præb. tyr. & inde eodem Codice de proximis, Comitibus diſpoſitionum,
 ἀσυνδέτως & in l. 10. eod. *Ad ſimilitudinem,* inquit, *proximorum, & ij quoque qui priores*
in ſcrinio diſpoſitionum fuerint, & Comitibus acceperint dignitatem. & l. vlt. *tam proximo ſcrinio-*
rum, quàm Comiti diſpoſitionum. Ideo autè non eſt in ſcrinio diſpoſitionum proximus, quia
 nec magiſter. hæc igitur ſunt ἀσυνδέτως magiſter & proximus. Et quod l. 1. huius tit. diſ-
 poſitionum primi proximi appellantur æquè ac ceterorum ſcriniorum primi, adnota-
 tione illa indiget, diſpoſitionum proximos non dici propriè, ſed Comites. quamobrem
 rectius in Cod. Th. non additur, *atque diſpoſitionum.* & in l. 12. rectiſſimè, *Omnes,* inquit,
qui ex proximis venerando cœtui Senatus fuerint adgregati, ſive hi de ſcrinio memoriæ, ſive episto-
larum vel libellorum, ſive diſpoſitionum Comites fuerint, ad ſeptenos duntaxat ſolidos teneantur. D
 Huius quoque tit. l. 6. rectiſſimè proximos tribus tantum ſcriniis attribuit, & l. 8. ſepa-
 rat proximos à Comite diſpoſitionum. Proximos ſequuntur Melloproximi v. c. qui ſe-
 quenti anno futuri ſunt proximi. Proximatus enim dignitas annua eſt. d. l. 6. De Mello-
 proximis l. 5. 7. & penul. qui ſecundum locum tenere dicuntur. l. 13. & vlt. Sequuntur ad-
 iutores proximi, laterculèſes primates exceptores, antiquarij, adiutores queſtoris. ſequi-
 tur librariorum & ſcriptorum turba, memoriales, libellenses, epistolares, pragmaticarij,
 quorum ingeniis & mentibus committuntur pragmaticæ ſanctiones, libelli, adnota-
 tiones, reſcripta, preces, acta cognitionum, arcana vt ait l. 8. qui militare dicuntur in
 ſcriniis ſacris. Similiter verò extra rationem ſcriniorum alij ſunt admiſſionum magiſtri.
 l. 1. C. Th. qui à præb. tyr. Alij admiſſionum proximi. Marcellinus 22. *Inductis,* inquit, *per* E
admiſſionum proximum. Alij admiſſionales l. 2. j. de pri. co. qui in ſac. pal. l. vlt. j. de diu. off.
 qui à Græcis, ἀποστέλλει τὰς δεομένους πρὸς ἐχούσας. Seneca vi. de benef. *Non ſunt amici qui in*
primas & ſecundas admiſſiones digeruntur. Suet. in Veſpaliano: *Quidam ex officio admiſſionis.*

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS, ET THEO-
 DOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Proximos memoriæ, epistoliarum,
 ac libellorum, atque diſpoſitionum ita vicariorum honore cumulamus, vt
 inter eos merito dignitatis habeantur, qui pro præfectis diœceſes ſibi credi-
 tas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos ſplendor indepti proximatus F
 oſtendat. inſequentibus præponendi, qui vicarias poſtea adminiſtrauerint,
 & nullam iniuriam deſcriptionis perhorreſcant. DAT. PRID. KAL.
 MAI CP. HONORIO N. P. ET EVODIO COSS.

Proximi

- A Proximi sacrorum scriniorum honore vicariorum ornantur, id est, ut inter eos habeantur qui pro præfectis diceceses administrant, & ita Marcellinus lib. XIII. Martinum regentem Britanniarum provincias pro præfectis, paulò post vicarium vocat. & in epitaphio Symmachi: L. AVR. ANIANO SYMMACHO V. C. PRÆFECT. VRBI, CONSVLI, PRO PRÆFECTIS PRÆTORIO IN VRBE ROMA, FINITIMISQVE PROVINCIIS. Vicarij igitur sunt qui pro præfectis prætorio diceceses administrant. quod etiam tradidimus l. 4. §. de annon. & tribut. Additur ut proximi sacrorum scriniorum aliis vicariis post etiam vera administratione perfunctis præferantur, & ut nullam descriptionem sustineant. quod postremum est ex l. 12. Cod. Theod. de proximis Com. disp. Reliqua ex l. 4. Tria igitur priuilegia proximorum hac
- B lege proponuntur.

- II. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS, ET ARCADIVS AAA. CONSTANTINO PP. GALLIARVM. In sacris scriniis nostris militantes in prouinciis à salutatione ordinarij, vel spectabiles iudices non arceant, & inuiti in confessum accipiant: scituris vel principe, vel corniculario, vel capitibus officij, ternas libras auri ex suis facultatibus eruendas, si consistorium nostrum sæpè ingredientibus secretarij iudicum non patuerit ingressus, aut reuerentia non fuerit in salutatione delata, aut sedendi cum iudice societas denegata. DAT. VI. IDVS NOVEMBRIS, TRIVERIS TIMASIO ET PROMOTO VV, CC. COSS. .

- Saluianus III. de gubernat. Dei: *Intra ianuas non modò illustrium potestatum (vulgò malè, portarum) sed etiam præsidum aut præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit.* Verè Saluianus. At ex hac Constitutione militantibus in sacris scriniis ingressus & confessus patet in secretaria ordinarij iudicum, id est, præsidum, etiam eis nolentibus. Nam qui in consistorium principis admittuntur sæpè, recipere multò magis eos in secretarium suum ordinarij iudices debent. Addidit Tribonianus ex l. 5. hoc titulo, *vel spectabiles*, quæ non erant in Codice Theodosiano. addidit malè. Nam non omnibus militantibus in scriniis ius datur considendi cum spectabilibus, sed exceptoribus tantum usque ad Melloproximos. Ceteri ius tantum habent considendi cum ordinariis iudicibus. Quod sequitur de principe, vel corniculario, vel capitibus officij, repetitum est in l. vltim. §. de offic. diuers. iudic. in qua quæ dicuntur capita, officij primates appellantur. & ita capita contubernij Vegetius, & capita scholarum l. penultim. §. de erogat. milit. anno. qui primates & priores l. vltim. §. de castren. l. vlt. §. de decanis. Non iidem igitur sunt principes & primates siue priores officiorum. Vnus est officij princeps, primates plures, sicut in scriniis vnus magister, vnus proximus siue Comes dispositionum, & primates plures. l. 7. §. Cornicularij sunt officiales qui adsunt cornibus secretarij, ut Cassiodorus scribit XI. Variarum, à Græcis appellantur Hypaspistæ.

- III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. CLAVDIO P. V. In scriniis palatij militantes, id est, memoria, epistolarum, libellorumque ac dispositionum, post viginti annos transactæ militiæ, si discedendum sibi esse decreuerint, consulari honore fultj inter allectos habeantur, huncque honorem dignitatis teneant, qui ex consularibus deferri consueuerit: nec eos quisquam iniungendo aliquid, vel iubendo, possit ab impertito otio separare. DAT. XV. KAL. MART. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS.

Militantibus in sacris scriniis, post xx. stipendia dimissis, defertur clarissimatus honor idem qui delatus est suprà domesticis & protectoribus & præpositis laborum. Sed & ex eis quidam ex l. 5. eundem honorem habent etiam ante missionem. A

III. IDEM AA. ET THEODOSIUS A. EPIPHANIO P. V. Iubemus vt primum omnium sit eorum, qui in sacris scriniis nostris, id est, memoriæ & epistolarum, libellorum, & dispositionum referuntur, secunda possessio ab omnibus sordidis muneribus excusata. Superindictum non timeant, venalitiū non petantur, solūmque canonicæ indictionis præsent tributum, labore dignitas conquisita extraordinarium munus ignoret, nec vllam temonis patiatur iniuriam, equorum tyronūmq; præstationem nullus agnoscat, qui vel adhuc in scriniis militat, vel honorem proximi, & comitiūam primi dispositionum longi temporis sudore quæsiuit. & hæc quidem patrimoniis censuimus deferenda. Quod autem omnibus constat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiam si prosperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta processerint, vetera tamen eis scriniis labore priuilegia quæsiita seruentur. DAT. ID. OCTOB. RA V. HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS. B

Vt proximi sacrorum scriniorum, & Comites dispositionum, & reliqui militantes in scriniis sacris excusentur à sordidis, superindictitiis, & extraordinariis, & temonariis oneribus, & equorum tyronūmve præstatione, & à venalitiō. De temonariis diximus huius libri tit. 1. Venalitiū videtur esse vectigal rerum publicè venalium, de quo & l. 1. 7. de vet. Extremæ parti congruit l. 11. 3. de exc. mun. C

V. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. FAUSTINO PP. Peculiari præceptionis nostræ fauore præstamus, vt in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorūmq; ab exceptoribus vsque ad melloproximos dignitatem clarissimorum honorēmq; percipiant. & sicut reliqui qui in iisdem scriniis militant, liberum cum ordinariis iudicibus ingressum secretarij confessumque habere legibus meruerunt: hi quoque in quos hæc stipendiorum meritis clarissimatus conferimus dignitatem, cum spectabilibus etiam habere sese reuerentiam recognoscant, vt consedendi ingredendive secretarium sciant à nobis licentiam contributam. DAT. VIII. ID. IVN. RA V. LVCIO V. C. COS. D

De hac diximus satis l. 2. & 3. suprà.

VI. IDEM AA. EVSTATHIO V. I. QVÆSTORI ET HELIONI V. I. MAGISTRO OFFICIORVM. Pro biennio annū solum agere deinceps decernimus eos, qui in tribus scriniis memoriæ, epistolarum, libellorūmq; ordine ac merito stipendiorum ad gradum peruenerint proximorum. DAT. VIII. ID. FEBR. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS. E

Vt proximus trium scriniorum annuus sit, non vt olim biennalis. Citatur l. xi. 7. de palat. sacr. larg. F

VII. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. NOMO

- A** NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Vnicuique qui in sacris scriniis militat, sui loci merita seruari oportere constituimus: & vniuersos qui vltra numerum statutorũ in iisdem scriniis militant, sui gradus respectu per ordinem quem sortiti sunt, in deficientium statutorum locum (vt tamẽ vltimis socientur) subire decernimus: scilicet, vt nemini penitus liceat, cùm sit posterior tempore, locum præcedentis ambire: nisi fortẽ ab eo qui tempore vincitur, laborum cõparatione superatur, vt quindecim primatum eiusdẽ scrinij testimonio cum sacramenti religione subnixus, præcedentibus dignior iudicetur. Hanc quoque obseruationẽ extra filios proximorum volumus custodiri. etenim vnicuique proximo vnum de suis filiis, qui temporis dumtaxat suffragio nititur, licet parum obseruasse militiam cognosceatur, insequentibus tempore, qui laborum meritis muniuntur, anteferri posse decernimus. Illum tamen qui locum statuti meretur, proximo quidem ducentos quinquaginta solidos, melloproximo verò vel adiutori pro consuetudine vniuscuiusque scrinij viginti aut quindecim solidos offerre præcipimus. Quòd si quis de supernumerariis, qui statuti locum subire debuerat, ne pecuniam offerat, statuti etiam gradum recusare voluerit: sequenti tã offerendæ quantitatis prædictæ, quàm subrogandi licentia permittatur: ita videlicet, vt si secundus, vel etiam tertius, vel alterius cuiuslibet numeri in eadẽ excusationis voluntate durauerit, accedenti semper eadem copia, quam præcedens recusauerit, tribuatur. Hos autem qui ad statutorum ordinem progredi noluerint, nec de suo gradu volumus remoueri: & cùm vacauerit statuti locus, conditionem, quam antea repudiauerant, id est, & offerendæ pecuniæ & adipiscendi statuti locum, liberam habere præcipimus facultatem.

- D** In sacris scriniis alij sunt statuti, alij supernumerarij. Vacante vno ex statutis, subingreditur in numerum statutorum vnus ex supernumerariis, qui fuerit ordine temporis antiquior, & in vltimum statutorum locum, non in gradũ quem defunctus tenuit. Dixi qui fuerit antiquior. Hoc ita nisi posterior laborum merito potior sit, quod quidem testimonio & religioni quindecim primatum scrinij committetur. Hic igitur antiquiori præferetur, si modò antiquior, quem alter laborum meritò antecellit, filius proximi non sit. quo tamen beneficio vnus tantũ ex filiis proximi vti potest. Post hæc Imp. definiunt quid pro ingressu siue solatio aut suffragio, vt ait l. xi. supernumerarium, qui defuncti locum subiit, præstare oporteat proximo & melloproximo, & adiutori proximi. Vetus hic mos est, vt pro ingressu aliquid præstetur prioribus militiæ, scholæ, officij, collegij, curiæ, corporis. l. pen. D. de leg. 3. §. pen. & vlt. In quo pro *onera*, videtur legendũ *honoraria*. vt in Epistol. Plinij ad Traianum de adiectione buleutarum. Suet. in Claudio: *Pro introitu sacerdotij*.

- VIII. IIDEM AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM.** Proximos sacrorum scriniorum, quos fides ac diuturnæ obseruationis industria literatãque militia: Comitum quin etiam dispositionum, quem probitas ac strenuitas meritò commendant: completo tempore suæ militiæ, comitiuæ sacri nostri consistorij cingulo in diem vitæ potiri, manentibus videlicet iamdudum præstitis saluis priuilegiis decernimus. quibus enim pietatis nostræ arcana meritò committuntur, his pietas nostra vitam cingulo supradictæ comitiuæ ornandam decorandãque decreuit.

• Ut proximi sacrorum scriniorum & Comites dispositionum peracta dignitate abeāt cum cingulo Comitum consistorianorum, vt scilicet sint vacantes non honorarij Comites consistoriani . Plus est esse vacātem quā honorariū, vt ostendimus in tit. vt dig. ordo ser. *Saluis*, inquit, *manentibus priuilegiis propriis*, secundum regulam l. 3. §. de dign. A

IX. IMP. LEO A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM. In sacris nostris scriniis militantes per conmeatum non continuatim præstitum, ante conuentionem profecti, intra indultum temporis spatium erunt cum suis coniugibus & liberis à conuentione securi, ab indictmentibus etiam publicorum & ciuiliū munerum: & post completam militiam excusatione potiātur, super domibus quoque, quas in prouinciis possident, metatorum molestia liberentur. B

Commeatus est libera proficiscendi licentia . Intra tempora conmeatus militantes in sacris scriniis conueniri non possunt, nec cōiuges eorum aut liberi. Vacationem habent etiam emeriti personalium munerum & metatorū . Suprà quoque dictum est vacationem eos habere patrimonialium sordidorum & extraordinariorum l. 4.

X. IDEM A. *. Hac parte statutos memoriales præcipimus esse in scrinio quidem memoriæ sexaginta duos: epistolarū verò triginta quatuor: libellorum quoque triginta quatuor: antiquarios verò, qui habentur in scrinio memoriæ, nunquam minus esse, quā quatuor. Supra scripti autem memoriales nullo modo duplici fungantur officio, nec geminis chartis irrepserint: vt non occupent plura in vnum se commoda collaturi, nihilque reliquis relicturi. C

Hæc lex definit statutorum numerū, & ne vnus duobus fungatur officiis. Antiquarij sunt librarij siue scriptores librorum. l. 2. C. Th. de stud. lib. vrb. Rom. Sidonius Appollinaris lib. ix. *Licet antiquarium moraretur inficcabilis gelu pagina*. Ausonius in Epist. ad Probum P. F. P. *Oblata per antiquarios mora*. August. de verbis Domini. *Laudat antiquarij manum admirans apicum pulchritudinem*. Hieronym. ad Florentium, *Habeo alumnos, qui antiquarie arti seruiunt*. D

XI. IMP. ANASTASIVS A. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Si quis in sacris nostris scriniis, id est, memoriæ dispositionum, epistolarum, & libellorum, statutis iam connumeratus, ab hac luce fuerit subtractus: ab eo, quicumque vtpote vacante loco de substitutis in statutorum consortio fuerit vltimus subrogatus, pro solatio vel suffragio proximi definitam, sacræque constitutioni diuæ memoriæ Theodosij & Valentiniani principum insertam quātitatem defuncti heredes & successores, vel liberi eius, seu creditores, qui scenus cum mortuo pro statuti loco ei adquirendo contraxerint, consequantur: ita scilicet vt si hereditas vel successio defuncti minimè fuerit suscepta vel adita, tales personæ, id est, creditores quidem contra ceteros prærogatiua sibi seruata, liberi autē vel adgnati, seu cognati non hereditatis, sed priuilegij nomine simili modo huiusmodi summam percipiant, sibi que petere ac vindicare permittantur: nullius machinatione huiusmodi nostra dispositione retractanda seu violanda: maximè cum viros etiam pro tempore spectabiles eorundem proximos scriniorum, si quis eorum ante completum proximatus actum morte præuentus sit, ad heredes successorēque suos residui temporis proximatus E
F

A matus solatia sine quadam imminutione transmittere non dubitetur.

Ex casu militiæ, quod vno ex militantibus in sacris scriniis defuncto, dari proximo scrinij à subrogato præcipitur l. 7. id hæc dari præcipit heredibus, vel si heredes nō sint, creditoribus quorum pecunia defunctus militiam comparauit, vel liberis, agnatis, vel cognatis, non hereditatis sed priuilegij nomine, & sic No. 53. *Ὅτι ὡς πατρῶν κληρον, ἀλλὰ βασιλικῶ φιλοπμίαι.* adimitur hoc proximo. datur hoc vt in heredem suum trāsmittat salaria anni mortis suæ.

XII. IDEM A. CELERI MAGISTRO OFFICIORVM. In
 B sacris scriniis militantes, & parentes, atque vxores eorum, nec non liberos, ex sententia tantummodò tuæ celsitudinis criminales & ciuiles intentiones agentium excipere iubemus. Insuper etiam colonos, seu adscriptitios, & seruos eorum in hac regia vrbe degentes eodem beneficio potiri, fidei pro tempore adiutoris viri spectabilis proximi vel vnus ex statutis committendos: ita vt si in prouincia quicumque memorialis repertus fuerit, iuratorix cautioni committatur, & si non possideat immobilem substantiam, serui nihilominus & coloni ad eum pertinentes, fidei eius tradantur. Modum in-
 C super sportularum ad mediocrem deduci quantitatem, & executoribus de schola agentium in rebus attribuendis, vnum solidum singulos vsque ad finem negotij, próque ingressu in iudicio tuæ magnitudinis quolibet modo faciendo duos solidos, & pro editione gestorū exceptoribus dimidiam solidi partem. & si apud arbitrum negotium ventilari contigerit, ipsi quidem arbitro vnum solidum, & nihil amplius: exceptoribus autem eum obseruantibus, tam pro ipso quod implere iubentur ministerio, quàm pro editione gestorū seu relationis, vel definitionis tertiam partem solidi præbere sancimus. Nec pro tempore virum spectabilem fisci patronum vel exe-
 D cutores, quibus imminendi litibus sollicitudo iniuncta est, quidquam ab eis exigere seu profligare concedi: dimidia scilicet expensarum, quas in iudicio tui culminis à memoratis personis præberi statuimus, portione in iudiciis prouincialibus ab his agnoscenda: ita vt si de ciuilibus annonis, vel tutela, seu curatione, vel noui operis nunciatione litem eos subire contingat, in maiore quidem iudicio ad similitudinem sumptuum, quos in iudicio eminentiæ tuæ dependere præcepti sunt: apud virum autem clarissimū præfectum annonæ, seu fisci patronum vrbicariæ magnificæ præfecturæ, vel architectos, pro modo eorum, quæ super arbitris & litibus apud eos exercendis superius statuta sunt, soluentes expensas, nihil amplius agnoscere seu pēdere cogantur. Quæ omnia custodiri iubemus, siue per se, siue per procuratores, aut etiam defensores lites exercere maluerint, hoc si prolata scriptis sententia moniti sunt. Si verò ex depositione, seu aliter quis eorum conuentus fuerit: nihil eū vel scrinio viri clarissimi adiutoris, vel cuiuslibet alij nomine sportularū offerre cōpelli. omnibus antelatis priuilegiis postea, quibus per anteriores diuorū principū sanctiones defendūtur, in personā tam eorū, qui adhuc militant, & qui postea eandem militiam sortiti sunt, quàm eorū
 F qui prædictam militiam gradu vacante iam deposuerunt, vel postea deposuerint, seruandis: vt eorum cōmodo ipsi quoq; vnà cum vxoribus, & liberis, colonis præterea, & seruis propriis perfruantur. Et quoniā in cōtrouersis

quas in iudiciis moueri contingit, æqualitatem litigatoribus volumus seruari, & aduersariis eorum pro sumptibus & expensis similem antè latorum beneficiorum prærogatiuam custodiri. propter hanc etenim causam & viros deuotos memoriales non tantùm agendo in quolibet iudicio, sed etiam actiones ab aliis ingerendas excipiēdo, priuilegiis à nobis indultis potiri decernimus. his videlicet qui militiam virorum deuotissimorum memorialium gradu soluto deposuerūt seu deposuerint, & si quietis amore per prouincias domicilium fouere maluerint: omnibus nihilominus priuilegiis, quæ huiusmodi personis per sacratissimam legem nuper promulgatam à nostra serenitate præstita sunt, muniendis, & eorum commodis atque auxilio potituris.

Vt militantes in sacris scriniis, qui generali nomine memoriales appellatur, & Charophylaces in Basilico ad l. vlt. §. de inof. test. parentes, liberi, vxores, coloni, adscriptitij, serui eorum in vrbe conueniantur apud magistrum officiorum, & committantur fide adiutoris proximi, vel vnus ex statutis, præterquam si lis sit de annonis ciuilibus, vel seruitutibus, vel nouis operibus, vel tutelis aut curationibus, de qua præfectus vrbi cognoscet non magister officiorum, vt l. viros. §. de pal. sacrar. largit. De annonis adhibito præfecto annonæ. l. i. C. Th. de cond. in pub. hor. De tutelis adhibito prætore tutelari. l. 2. §. quand. mil. tut. off. De operibus & seruitutibus adhibitis architectis. Nou. 7. Plerunque eam litem remittet ad præfectum annonæ, vel ad patronum fisci, qui scilicet apud præfectum vrbi patroni fisci partibus fungitur, vel ad prætorem tutelarem, vel ad architectos. In prouinciis autem memoriales conueniuntur apud præsidem prouinciæ, & committuntur iuratoriæ cautioni etiamsi rerum immobilium possessores non sint, qui soli regulariter iudicio sisti satisfacere non compelluntur. l. vlt. §. de prin. agent. in reb. Vt verò præfectus vrbi eos plerunque remittit ad præfectum annonæ & alios quosdā: ita & magister officiorum aut præses nonnunquam eos remittit ad arbitrum delegatum, vt l. vlt. §. de pri. schol. Tum in hac lege definitur modus sportularum, id est, sumptuum qui in litem faciendi sunt, vt in iudicio magistri officiorum executoribus litis, qui magistro officiorum attribuuntur ex schola agēium in rebus, vt & Marianus Scotus testatur. quò fit vt agentes in rebus sæpè magisteriani dicantur, vt eis, inquam, dent memoriales vel aduersarij eorum, ne vlla sit in iudicio inter partes inæqualitas, singuli solidum vnum, & pro ingressu, id est, pro inducenda cognitione, vt ait d. l. vlt. *ἡ δὲ τῶν λειτουργῶν ἰνδοκέρτων*, vt Nou. Tiberij de diuinis domibus, scrinio auditoris magistri officiorum, qui est ex eadem schola, de quo & in l. vlt. §. de castrensi. l. 5. §. de prin. agent. in reb. solidos duos, & pro editione actorum exceptoribus semissem. Exceptores ij sunt, qui notarij & *παρχηγάφοι* & *ὄξυρχάφοι* vocantur. Inde Synelio *συμμορία παρχηγάφων*. Epiphanius contra Photinianos: *ἐκέλευσαν παρχηγάφοις γράφειν ἀνοσίῳ ἀγαπῶν τῷ βασιλείῳ καὶ καλλικράτῃ ἐκαστέτοις Ρυφίνῳ τῷ ἐπάρχῳ, καὶ ὀλυμπίῳ, καὶ νικήτῃ, καὶ βασιλείῳ μεμωραδίοις*: Vbi existimo legendum *μεμωραλίοις*, id est, in memorialibus. Vt in iudicio arbitri pro ingressu arbitro detur solidus vnus, exceptoribus eius pro editione gestorum, vel sententiæ, vel relationis missæ ad magistrum officiorum tremissis: fisci patrono vel executoribus fori magisteriani causis imminentibus nihil: Vt in iudicio prouinciali pro sportulis dimidia portio expendatur eius quod in iudicio magisteriano impendi præceptum est. Vt in iudicio præfect. vrbi eadem sit sportularum ratio, quæ in iudicio magistri officiorum. Vt in iudicio præf. annonæ, vel patroni fisci, vel architectorum eadem quæ in iudicio arbitri. Et hæc quidem si ex scripto conueniantur. Quod si sola depositione ex non scripto, litem sine damno procedere. Et hæc priuilegia non tantùm militantibus competere, sed & eis qui militiam gradu soluto siue vacante deposuerint.

XIII. IMP. IUSTINIANVS A. PROCVLO QVÆSTORI SACRI PALATII. Comperimus diuinitus pridem fuisse dispositum, viros deuotos adiutores tuæ magnitudinis certo esse in numero, nec ad huius-

- A** huiusmodi nomen vel operam plures licitum esse adspirare, quàm in scrinio quidem sacrae memoriae, duodecim tantum: septenos verò in duobus reliquis scriniis, id est, sacrarum epistolarum sacrarumque libellorum: sed posterioris licentiam temporis, supra modum indulgendo ambitionibus, disturbasse rei merita, ac in multitudinē diuulgasse, ut inter memorialium & adiutorum numerum non longum penè intersit. Sancimus itaque reduci eis ac renouari statutum ordinis terminum, non ut eximantur adiutoribus hi, qui praeter praedictam dispositionem in praesenti exuberant, sed ut interea
- B** omnibus aliis interdicatorum ab affectando hoc nomen, donec exeuntibus singulis ac recedentibus decretere possit vetita conglomeratio, legitimusque iam resideat numerus: non prohibendis viris deuotis adiutoribus desistentibus eodem officio, cum vel ad laterculensis gradum in scrinio sacrae memoriae prouecti fuerint, vel secundum locum obtinuerint in duobus aliis scriniis, post quem proximi creabuntur, licet nondum redacta sit quantitas pristina: tamen alios, quos pro se elegerint, subrogandos adiutores petere, qui posteriores erunt ceteris. Illud etiam disponendum duximus, utpote nonnullis anterioribus exemplis subnixum, necnon iustitiae congruum, ut ab his,
- C** quibus concessum est adiutorum agmini pro se sociare, libellus offeratur viro illustri pro tempore quaestori, petendaque eius subscriptio tempus, atque hominem, necnon etiam rem ipsam continens, id est, quod inter adiutores ei, quem pro se surrogat, merere permissum est. ordinandis videlicet iisdem adiutoribus pro ratione temporum, quibus libelli porrecti sunt, ut etiam si memorialium matricula inferiore loco sit, qui prior in adiutoribus meruit, adiutor quidem habeatur superior, memorialis verò posterior pro vtriusque ordinis modo vel discrimine. quod etiam in aliis quoque penè omnibus officiiis obseruari dignoscitur.
- D**

Iam ostendimus in l. 2. §. de pet. bon. sub. quaestorem officium non habuisse, sed adiutores ex scriniis diuersis, memoriae, epistolarum, libellorum, memoriales, quorum obsequio, ut ait l. ult. huius tituli res agebatur quaestoria. Atque ita idem homo esse poterat memorialis & adiutor quaestoris, & plerumque qui erat prior inter memoriales, ut haec lex indicat, inter adiutores quaestoris erat posterior, & e contrario. Habui Prisciani librum veterem, in cuius extremo ita erat scriptum: FLAVIUS THEODORUS V. D. MEMORIALIS SACRI SCRINII EPISTOLARVM ET ADIVTOR V. M. QUÆSTORIS SACRI PALATII, SCRIPSI MANV MEA IN VRBE ROMA CONSTANTINOPOLITANA III. KAL. IVN. MAVORTIO V. C.

- E** COS. IUSTINO ET IUSTINIANO IMPP. Fuere autem ij quaestoris adiutores certo olim numero xii. ex scrinio memoriae, vii. ex scrinio epistolarum, totidem ex scrinio libellorum, ad summam xxvi. quem restituit hac constitutione Iustinianus, ne quis posthac vno ex adiutoribus qui nunc sunt, decedere, in locum eius substituatur, donec ordo adiutorum ad veterem numerum redierit. Excipiuntur adiutores qui deposito hoc officio transeunt ad laterculensis gradum in scrinio memoriae, ad melloproximi gradum in scrinio epistolarum vel libellorum. His enim solis alium substituendi ius est porrecto quaestori libello, cui quaestor subscribat die & substituti admissione & probatione adnotata. Laterculum in scrinio memoriae fuit duplex, maius & minus. Minus sub cura & dispositione quaestoris. l. 1. & 2. §. de of. quaest. Maius sub cura primicerij notariorum, ut Marianus scribit in l. 3. tit. seq. codices appellatur. & verò codices fuisse idem Marianus docet, dignitatum & administrationum ciuiliū vel militarium & mādatorum principalium & promotionum & consuetudinum notitiam continentes. Et hoc sensu Tertullianus aduersus Valent. Ex eorum laterculo, id est, ex eorum albo, & in reges
- F**

& in sacerdotes allegere consueverunt. Habemus & librum Victurij de ratione paschali, in cuius extremo per indicem consulum dies Paschalis subnotatur, isq; index Laterculus Paschalis inscribitur, quem Sigibertus Theophilo Alexandrino tribuit. *Theophilus*, inquit, *Alexandriæ episcopus ciclum de obseruatione pache per C. annos digestum, quem laterculum vocauit, ab hoc anno inchoauit.* Ratio nominis an hæc est, quasi in eo lateant arcana? Quamobrem Græci ad l. 5. §. qui mil. poss. & l. ult. §. de off. mag. off. *ὀικειάζον* interpretari videntur. an quòd sacri laterculi fuerint scrinia quatuor, vt constat ex No. 8. laterculum dicitur quasi *πλῆθρον*. Laterculenses eis codicibus edendis & seruandis præpositi sunt.

XIII. IDEM A. TATIANO MAGISTRO OFFICIORVM. B
Hac lege sancimus, si quando adiutores viri magnifici pro tempore quæstoris sacri nostri palatij in accusationem ciuili causæ vel criminalis deducti fuerint, strictum ius & integritatis congruum ordinem conseruari: vt si sine scriptis conueniendi sint, nomen eius præcipientis ore designatum esse sufficiat, Sin autem scriptis in querimoniam vnus adiutorū aut plures fortè ferendi sint: monumenta sententiarum in persona tantummodo conueniendi adiutoris præcedentium æquum & iustum initium futuro præstent certamini. Et quoniam probatoribus exemplis, quàm indecoræ consuetudini deceat indulgeri: quod in vniuerso deuotissimorum scrinio libellensium euicisse monstratur, id in adiutores sacræ memoriæ, sacrarum etiam epistolarum transferendum censemus: vt qui liberam proficiscendi licetiam pronunciatione commeatus indepti fuerint, sine qualibet stipendiorum aut emolumentorum deductione peregrè degant. etenim pro tempore viris clarissimis proximis, & melloproximis, aut eorum adiutoribus absentia causa vel offerre de suo proprio, aut ex annonis seu stipēdiis quidquam relinquere cogendi: quamuis Ianuarias kalendas indultum excedat spatium, & intra se festum diem contineat. Ad hoc illud obseruari sancimus, ne alius adiutor propter quamcunque ambitionem his, qui in præsentibus sunt, vel post eorum deminutionem addatur, licet in veterem numerum redacti fuerint. C

Vt adiutores quæstoris aut scriptis conueniantur nominatim aut voce executoris. Vt eis siue sumpti sint ex scrinio libellorum, siue ex scrinio memoriæ aut epistolarum, absentia causa intra tempora commeatus nihil depercat, & vt nihil ea propter proximis aut melloproximis aut eorum adiutoribus offerre vel relinquere cogantur, licet commeatus excedat Kal. Ianuarias, id est, licet absint ipso anni initio quo erogari salaria solent. l. laudabilem. §. de adu. diu. iud. l. 15. C. Theod. de agent. in reb. Vt adiutoribus quæstoris præsentibus, etiam ad veterem numerum redactis, alius nullus addatur. Cōtinebat & aliud quiddam hæc constitutio, quod abrogat lex quæ sequitur. E

XV. IDEM A. TATIANO MAGISTRO OFFICIORVM. Certæ quidem sunt dispositiones nostri numinis, quas super adiutoribus viri illustris pro tempore quæstoris nostri palatij, quorum obsequio res agitur quæstoria, dedimus. quarum prima quidem ad supplicationem eorūdem adiutorum emissa numero eorum, qui erant illo tempore, quo preces nobis obtulerunt, neque aliquem eximi, neque adiici præcipit, præterquam si quis eorum vel ad laterculensis gradum in scrinio sacræ memoriæ, vel ad secundum locum in duobus aliis scriniis, id est, sacrarum epistolarum, sacrarumq; libellorum, & cognitionum prouectus fuerit. nam his licere desistentibus

- A sistentibus ab adiutoris officio alios pro se quos voluerint adiutores subrogare, vltimum locum in iisdem adiutoribus obtenturos, licet superiorem in memorialibus habeant. Altera verò per sacram pragmaticam facta est, per quam excelsæ memoriæ Proculo verbo suggerente præcipimus, illos etiam adiutores posse in suum locum alios inducere, qui per aliquem fortuitū casum minus implere suum officium valeant, veluti senium, vel morbum vel aliam necessariam causam. quod ex ipsorum adiutorum petitione idem magnificæ memoriæ Proculus ad nos retulit. Sed in præsentī ab aliis memorialibus tam in scrinio sacræ memoriæ, quàm in ceteris duobus sacrarum epistolarum sacrarumque libellorum & cognitionum relatis aditi, comperimus deminutionē eorundē adiutorum impediri per memoratam pragmaticam sanctionem, & insuper venditionis quodammodo memorati officij locum introductum esse, quod ne de cetero fiat, præsentem sanctionem ad tuam magnitudinem mittimus, per quam iubemus illis tantum permissum esse secundum prius nostræ serenitatis rescriptum alios in suum locum subrogare, qui vel laterculensis gradum in scrinio memoriæ, vel secundum locum in aliis duobus scriniis adepti fuerint: secunda nostra
- C sanctione super hoc capitulo de cetero cessante: nulli danda licentia eorundem adiutorum, præterquam si ad memoratos gradus ascenderit, aliū pro se eisdem adiutoribus ex quocunque fortuito casu connumerare, vt eodem modo ad veterem numerum adiutores redeant. & duodecim quidem in scrinio sacræ memoriæ, septeni verò in aliis duobus sint, id est, sacrarum epistolarum sacrarumque libellorum & cognitionum. Illo videlicet obseruando, ne alius adiutor per quamcunque ambitionem his qui in præsentī sunt, vel post eorum deminutionem, licet in veterem numerum redacti fuerint,
- D addatur. nam si permutationem, licet fortuitus casus inciderit, prohiberi disposuimus: multò magis prioribus manentibus alios introduci vetamus, ceteris scilicet anterioris sanctionis capitulis in suo robore permanuris.

Ex l. 13. adiutores quæstoris qui in scrinio memoriæ laterculenses sunt, & in aliis duobus scriniis melloproximi, quamuis nō sint ex xxvi. possunt alium in suum locum subrogare. Ex l. 14. quod tamen ei detrahit Tribonianus propter hanc l. vlt. adiutores qui morbo aut senio impediuntur quo minus munus suum exequantur, possunt alium in suum locum subrogare. Hoc abrogatur in hac lege, & subrogandi ius permittitur duntaxat in casu l. 13. Certè si adiutores ad veterem xxvi. numerum redierint, licebit eis alios in suum locum subrogare interueniente quæstoris electione, & eum locum eamve militiam suam vendere, non tamen vltra centum solidos, & in heredes suos transmittere, vel in liberos, etiam si liberi eis heredes non extiterint, ex Nou. 35. Cuius sententiã Iulianus exposuit, dummodò probentur à quæstore, & inferant c. solidos pro introitu. Atque ita militiæ vel in heredes aut liberos transmittuntur sub certa pretij definitione. l. vlt. §. de pign. vt hæc militia adiutorum intra numerum xxvi. sub præstatione c. solidorum, vel qui subrogatur heredibus defuncti aut liberis præstat certam pecuniam ex casu militiæ, vt duobus locis diximus §. & in tit. de minoribus. D. quò respiciūt hæc Iuliani verba, de adiutoribus quæstoris: *Qui fiunt in locum eorum qui suo loco ceciderunt, centum solidis præstitis fiant.*

F

De agentibus in rebus.

TIT. XX.

Superiores in literarum præfidiis militant, vt ait l. 1. C. Th. de prox. com. disp. Et ob id eorum militia literata dicitur l. 8. §. tit. prox. Hi militāt in rebus, in actu Reip. & à Græ-

cis dicuntur semper magisteriani, & No. 17. & 124. & in fine Lauciasæ historię. Rationem reddidi lege 12. §. tit. prox. Sunt eorum gradus multi, alij tribuni scholarum, de quibus tit. xi. §. alij primicerij, alij senatores, alij ducenarij, alij centenarij, alij biarchi, alij circitores alij equites, alij tirones. l. 3. hoc tit. l. 1. & 3. §. de off. mag. off. l. 1. §. de priuil. schol. & in Notitia l. 2. de off. præf. præf. l. 2. C. Th. de filiis mil. appar. l. 3. §. de filiis off. & mil. Hieronym. aduersus Io. Hierosolymitanum ad Pammachium, *Finge, inquit, aliquē tribunitię potestati suo vitio regradatum, per singula militię equestris officia ad tyronis vocabulum deuolutum, nunquid ex tribuno statim fiet tyro? Non sed antè primicerius, deinde senator, ducenarius, biarchus, circitor, eques deinde tyro. & quanquam tribunus quondam, miles gregarius sit tamen ex tribuno non tyro, sed primicerius factus est.*

I. IMPPPP. ARCADIVS HONORIVS ET THEODOSIVS
AAA. ANTHEMIO MAGISTRO OFFICIORVM. Nullus de schola agentium in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere: sed is qui ordine stipendiorum & laborum merito ad gradum militię sequebatur statim atque illum fata subduxerint, in eius præmia percipienda succedat, omni obreptione cessante. DAT. PRID. KAL. IVN. CP. HONORIO A. VI. ET ARISTENETO COSS.

Vt in locū defuncti agētis in rebus ascēdat proximus nō vltior. l. 2. §. de off. mag. off. C

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HELIONI MAGISTRO OFFICIORVM. Nulli posthac sine nostrę maiestatis auctoritate discingendi agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia. nam probata schola & animaduersionē vereri iudicis, & nullam timere debent contumeliam vilitatis. DAT. III. ID. IVN. NOV. CP. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS.

Ne quis consortio agentium in rebus remoueatur sine auctoritate principis. Nam probata semel schola, & censuram iudicis vereri nullam, & vilitatis contumeliam quoque nullam timere debet, si qui fortè in eo numero humiles & abiecti esse dicuntur. D

III. IMPERAT. LEO A. PATRICIO. MAGISTRO OFFICIORVM. Matriculam agentium in rebus à tua celsitudine confectam admittentes, iubemus ne ducenarij plusquam quadraginta octo in cingulis habeantur in posterum, & numerum centenariorum ducenti viri, quos vocante tempore gradus competentes admiserint: parique modo biarchorum nomen meritumque ducenti quinquaginta viri duntaxat: præterea circitorum trecenti, & equitum quadringenti quinquaginta impleant. Sit in æternum illa quoque fixa stabilisque tuę sublimitatis dispositio, vt si quis de numero ducenariorum, quos quadraginta octo quotannis esse censuimus, forsitam de luce migrauerit: laborum eius fructum successores ab intestato vel ex testamento venientes luctui dispēsent, & ita omnibus inter ceteros superstites potiantur solatiis, tanquam si viuus, qui hæc eadem diu sperauerat, sibi met vindicasset. qua de causa locum etiam eius successorum intuitu vacare conueniet. Nemo autem sine diuali probatoria, quam codices in sacro nostro scrinio memorię positi, debeant inferendam accipere, militaribus eiusdem deuotissimę scholę stipendiis vel priuilegiis potiatur. F

Definit numerum ducenariorum, cētenariorum, biarchorum, circitorum, equitum.
Constituit

A Constituit ut defunctus ducenarius in heredem suum totius anni salaria transmittat, atque heredis gratia ut eo anno defuncti locus vacet: & ne sine probatoria, quæ laterculis inferatur, quisquam scholæ agentium in rebus adiungatur.

III. IDEM A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM.

Ex eo quo primum ducenæ vel centenariorum gradum in schola agentium in rebus militantes meruerint, desinant in sacratissima videlicet ciuitate constituti alterius iudicis cuiuslibet auctoritate pulsari, vel in alio quolibet examine, præterquam viri magnifici magistri officiorum, & cui forsitan ipse
 B concesserit actionibus sui quisque aduersarij respondere. Quod multo magis in criminalibus causis obseruari decernimus. absurdum enim ut in eius salutem vel existimationem valeat quisquam proferre sententiam, cuius de nulla re possit pecuniaria iudicare. Huius autem beneficij prærogatiuam subadiuuis etiam qui singulis inueniuntur temporibus deferri iubemus: licet hanc in eorum persona more quoque veteri seruari cognouerimus, ut tamen post depositum officium memoratum, si non inter centenarios numerentur, communi iam lege respondere non ambigant. Prædictas autem omnes centenariorum personas in prouinciis repertas cõcessa nunc speciali fori
 C prærogatiua, nisi publicæ executionis sollicitudo his iniuncta sit, uti prohibemus, eosque ordinariorum etiam iudicum pro veteri iure sententiis obedire præcipimus.

Ut, centenarij & ducenarij in vrbe respondeant, non apud præf. vrbi, sed apud magistrum officiorum, vel apud arbitrum ab eo delegatum tam in criminalibus quam in civilibus causis. Idem datur subadiuuis quandiu eo officio funguntur, & deposito officio si facti sint centenarij. In prouinciis autem ut respondeant apud præsidem sublata præscriptione fori, nisi si qua publicæ executionis sollicitudo eis iniuncta sit. Habuit magister officiorum adiutorem ex schola agentium in rebus, ut dictum est l. 12. §. tit. prox. &
 D subadiuuis adiutoris duos. habuit & subadiuuis fabricarum, quas constat fuisse sub dispositione magistri officiorum, & subadiuuis barbariorum, id est, officinarum barbariorum. Et horum subadiuuantium meminit Marianus Scotus, & lex sequens, in qua vulgò malè, *subadiubarum*, pro, *subadiuuarum*. De his & in l. 3. C. Th. de agent. in reb. *Periculum*, inquit, *se & adiutor & subadiuue subituros esse cognoscant si huius sanctionis normam insequentibus magistris deserint intimare*. Idè ut opinor chartularij dicuntur in l. 5. & 6.

V. IDEM A. PATRICIO MAGISTRO OFFICIORVM.

Agentes in rebus, qui per ordinem consequi solent principatus insignia, in vnoquoque scrinio fabricarum & barbariorum quaternos subadiuuarum sollicitudinem per annum duntaxat integrum procedentes gradatim subire, hac in æternum valitura lege decernimus: exceptis videlicet vniuersis negotiatoribus quodlibet mercimonium per se gerentibus, interpositasve personas, cum eis ante sacratissimis constitutionibus interdictum sit militare exceptis nihilominus his, qui possessionum alienarum sollicitudinem procuracionemve susceperint. eos enim ad hæc officia volumus aspirare, quorum labores scholæ agentium in rebus testimonio comprobantur. Illi quoque sunt ab hac liberalitate nostræ mansuetudinis excludendi, qui cum
 F scholæ eidem sociantur, in sacris scriniis, quibus spectabiles primicerius & tertiocerius præsent, adiuuantes eos publicarum chartarum tractatibus occupantur, & duobus officiis operam suam adhibere non possunt, nam præ-

tæ emolumenta, quæ de prædictis scriniis consequuntur, principatus etiam ^A solatio debent esse contenti. Quod si morbo, vel ætatis senio capti, vel imperiti huiusmodi rerum, vel quocunque alio vitio præpediti, per se memorati officij curam subire nequierint: consideratis præcedentibus eorum laboribus, per substitutum chartularium eiusdem scrinij, cui præfutura est, ipse idoneum, & tam moribus optimis præditum, quàm scientiam peritiãque rerum habentem, electione sua suarumque periculo facultatum præfatum munus eos implere præcipimus.

Malè in quibusdam Codicibus hîc apponitur tit. de præpositis agentium in rebus. ^B Videtur autem hæc lex esse de principibus agentium in rebus, ut qui fuerint ex eo numero per annum integrum subadiuæ fabricarû & barbariorum sint, non negotiatores, non actores, conductores, procuratores rerum alienarum, quod ij militare non possint, non principes qui sint adiutores primicerij aut tertiocerij in sacris scriniis, de quibus fortè l. vlt. §. de diu. resc. quod iis duobus officiis subadiuuarum & adiutorum pares esse non possint, & ut si non sufficiant exequendo subadiuuarum muneri, ex causis hac lege expressis, per substitutum qui sit ex eodem scrinio, in quo præfutura est quasi subadiuæ, implere id possint. subadiuæ vox desideratur in fine huius legis. *Præfatum subadiuæ munus eos implere præcipimus.* Sit habent vet. libri, & de iis subadiuuis diximus ^C Cõstitut. præcedenti.

VI. IMP. ANASTASIVS A. CELERI MAGISTRO OFFICIORVM. Hac saluberrima sanctione decernimus, agentes in rebus pro conuentionibus & modo sportularum executoribus præbendarum, pro quantitate sumptuum, quæ circa litigia sibi met ab aliis inferenda, vel à se contra alios per semetiplos, seu per ordinandos à se procuratores exercenda, conuenit ab his agnosci: beneficiis, quæ in sacro nostro militantibus ministerio iam pridem per diuinas sanctiones iudulta sunt perpotiri, & fideiuforem idoneum de eadem schola, non autem extraneum offerre compelli. ^D Ita tamen ut priuilegia, quæcunque centenariis seu ducenariis, vel chartulariis, seu viris clarissimis principibus post depositam quoque militiam iam per dispositiones principales impertita, & nûc vsque obseruata esse noscuntur, intacta inuiolatãque custodiantur: cum per absurdum, perque temerarium sit, hanc nostræ liberalitatem pietatis quemquam astuta interpretatione, non ad augmentum anteriorum priuilegiorum, sed ad deminutionem conuertere concedi. Simili videlicet forma pro matribus & vxoribus eorum, necnon etiam liberis sub eorum potestate constitutis, nec aliam fortis ^E tis vel sortituris militiam, necnon etiam seruis ad eos pertinentibus seruanda: ita ut in prouinciis quoque supradictæ personæ degentes simili beneficio perfruãtur. Sportulas tamen & litium expensas pro tertia superiùs enarratæ quantitatis soluturæ: denarum librarum auri condemnatione aliãque grauissima indignatione his feriendis, quicunque nostra iussa quolibet modo seu tempore violauerint, seu violare concefferint.

Non eundem, ut existimauit Accursius, sportularum modum litigantibus agentibus in rebus Anastasius præscribit, quem præscripsit militantibus in sacris scriniis l. 12. ^F §. tit. prox. sed eundem quem Leo & Zeno ministerianis l. vlt. §. de castr. & minist. & hoc quidem in vrbe. In prouinciis sportularum modus est leuior, pro parte nimirum tertia, & hoc siue ipsi litigent siue procuratores, siue mares, vxores, liberi, serui eorum. Ad hæc

A Adhæc confirmat priuilegia data centenariis & ducenariis & subadiuuis l. 4. §. & principibus agentium in rebus. l. ult. tit. seq.

De principibus agentium in rebus. TIT. XXI.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Agentes in rebus post palmam laboris emeriti principatus honore muneramus. atque ideo officiales tam ad necessitates publicas, quàm priuatas, non nisi principe mittantur auctore: nullarumque sine ipso cuiquam mandetur exhibitio personarum, etiam si intercessio in locis degentis officij fuerit impertita. Causarum etiam patronos volumus esse conuentos, ne ignorante principe vllam postulationem introducât, néve sub vnus persona suscepti fraude quadam aliena negotia inserenda esse pertentét. Quòd si fuerit definitio contempta: decem libras auri fisco nostro ab officio tuo iubemus inferri. DAT. PRID. KAL. MART. CP. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

Agentes in rebus post continuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboris exacti sunt principes agentium in rebus. l. 13. & 16. C. Th. de agen. in reb. Cassiodorus xi. *Cur agentium*, inquit, *in rebus miles officij post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis ceteros antecellit.* Quæ vulgò expressus typis Cassiodorus non ita habet. Nemo officialium illis inconsultis in munus aliquod mittitur, nulla exhibitio personarum, nulla intercessio mandatur. Intercessio, id est, executio. l. 8. §. de off. rec. pro. l. 7. §. quæ res pig. obl. etiam si ea executio peregrè facienda non sit, sed eo loci ipso, quo officialis degit. At possunt aduocati executione officialis, licet ignorante principe facta, postulationem introducere. Idcirco & hoc quoque aduocatis nominatim interdicitur, & ne vnus suscepti specie alienas causas introducant. Susceptum dicit proprie, vt Augustinus in quæst. mittis: *Hoc est officium aduocati vt secundum iuris ordinem suscepti sui causam peroret.* Sic & quælibet clientem vocari diximus tit. 54. lib. xi. Videntur ex schola agentium in rebus isti principes constitui officiorum præf. prætorio, & vrbi & vicariorum & proc. Africæ & Achaïæ & Comitibus Orientis & Aegypti & præf. Augustalis & ducum quorundam. quod & Marianus docet, dicens plerumque eos ex ducenariis sumi & exire cum insignibus principatus, & l. 6. C. Th. cod. tit. *Principes*, inquit, *qui de agentium in rebus numero ad gubernanda officia diriguntur.* & Cassiodorus supradicto loco de principe loquitur officij prætorianæ sedis, & No. Theodosij de princ. agent. in rebus, quam habemus, in qua ita est: *Vt inconsulto principe qui ex schola agentium in rebus ad obsequia præfecturæ prætorianæ post infinita discrimina & consumpta ætatis parte meliore peruenit, primores designati officij nihil usurpent, neque præfectianus aliquis suæ præsumat militiæ sacramenta, neque matriculis eximatur, præter eius conscientiam atque consensum, ita vt eadem matricula officij prætoriani in principis potestate consistat.*

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. THEODOTO P. V. Omnia citatoria omnium scilicet causarum atque personarum, licet sint senatoriæ dignitatis, ad principes specialiter reuocari præcipimus. actus verò ceteros, qui à sacratissimo cœtu senatus tractari consueuerunt, censualium sollicitudine celebrari, nec aliquod præiudicium ex subreptio rescripto supplicibus inferri. DAT. XII. KAL. IUN. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Vt etiam senatores omnibus in causis citentur in iudicium per principes officij præf. vrbi. Actus verò senatus vt conficiantur à censualibus. Capitolinus in Gordianis: s. c.

tacitum fieret, ita vt non scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent, senatores exciperent, senatores omnium officia censualium scribarumque complerent. De censualibus diximus in tit. de tabul. 3. Eos fuisse in officio præf. vrbi Marianus auctor est. A

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PROC. AFRICÆ. Proconsularis apicis dignitatis adiectione principes agentium in rebus præcipimus decorari. DAT. VII. KAL. OCTOBRES RAV. VARANA CV. C. COS.

Principes agentium in rebus æquantur proconsulibus, sicut & Comites cōsistoriani quibus etiam in litibus exercendis eadem priuilegia comperunt, quæ principibus. B

IIII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. VALERIO MAGISTRO OFFICIORVM. Ex agentibus in rebus principibus domesticos in suis actibus habere liceat eos, quorum fidem industriamque probatam sibi existimant, etsi sæpe eodem officio fuerint antè perfuncti. & si quis agens in rebus post viginti quinque annorum curricula ob aduersam corporis valetudinem militiæ finem minimè valuerit expectare, sed ad honorariam ex principe dignitatem testimonio scholæ profuerit: iisdem eum priuilegiis muniri censemus, quibus hi qui ad principatus actum progressi sunt, potiuntur. Sed in salutationibus iudicum confessibusque priores eos, qui per longæ militiæ metas ad principatus actum peruenierint, & si actus tempore posteriores sint, esse præcipimus: nihil censualibus, vel apparitoribus aduersus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam in actu principatus fuerint versati, vicenarum librarum auri condemnatione contra eos proposita. DAT. IIII. KAL. FEB. CP. THEOD. A. XV. ET QUI FVERIT NVNTIATVS. C

Vt principibus agentium in rebus liceat habere in suo officio domesticos, sicut præsidibus, ducibus, comitibus. Sed horum domestici completo actu, eundem repetere non possunt. l. 5. & 6. 3. de assess. Principum domestici possunt. Vt eadem priuilegia habeant principes honorarij post viginti quinque annorum militiam accepta testimoniali hanc dignitatem adepti, quam habent principes in actu positi, ita tamen vt ij in confessibus & salutationibus iudicum illis præponantur, licet tempore posteriores sint. D

V. IDEM AA. CYRO PP. Eos qui ordine transcurfa militia, post ducenam ad desideratum principis peruenerint gradum, aut adiutores viri illustris magistri officiorum extiterint: cùm inter honoratos cœperint numerari: vicarianæ dignitatis titulis decorari censemus. E

Vt ex ducenariis principes facti vel adiutores magistri officiorum, ornentur honore vicariorum, cùm inter honoratos, inquit, cœperint numerari, id est, cùm, veluti ex lege seq. completa militia & indepto principatu inter comites primi ordinis vacantes ceperint numerari. De adiutore magistri officiorum diximus in l. 12. 3. de prox. sac. scri. De eo quoque accipienda est. l. 1. 3. de off. mag. off. in qua separata oratione legendum est, adiutor præterea, &c. Et ante eam de curagendariis siue curiosis promouendis, ita legendum ex Vet. quos ordo militiæ vocat & labor, vt in l. 20. Cod. Th. de agent. in reb. Qui militiæ ordine ac labore decursu, & l. 4. C. Th. de curios. Quatenus labore atque ordine ad cursum regendum & ad curas agendas iudicio scholæ & ordinis merito dirigamini. F

VI. IDEM AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Principes agentium in rebus, quos sæpe sæua pericula vitæque interdum renunciatio

A ciatio ad memoratum gradum adduxit, completo tempore militiæ suæ comitiuæ primi ordinis cingulo in diem vitæ potiri, manentibus videlicet dudum præstitis saluis priuilegiis, decernimus.

De hac diximus lege præcedenti satis.

VII. IMP. LEO A. NICOSTERIO PP. Quicumque ex corpore cohortalium militans in schola agentium in rebus filium procreauit antequàm ad metas militiæ suæ perueniat, principatus honore decoretur, licet ipse post finitam militiam, utpote liber nulla debeat huiusmodi cõuentione pulsari, filium tamen cohortali condicioni relinquat obnoxium. Si verò postquam adeptus fuerit principatum, ediderit filium: is qui natus est, etiam si in schola deuotissimorum agentium in rebus militiam sortitus non fuerit, ita liber sit ac securus, ut nec vllis cohortalis officij nexibus obligetur, quasi iam ex patre libero, & ab hac condicione penitus alieno progenitus.

C Impressi Codices habent, & licet: Scripti carent coniunctione illa. Videtur desiderari illo loco, *Et principatus honore decoretur*. Principatus honor defertur finita militia pro emerito. Igitur sententia legis hæc est, cohortalem militantem in schola agentium in rebus principatu cohortali condicione solui, & filium quoque ab eo post principatum susceptum, non eum qui susceptus fuerit ante principatum. Idem in curiali hac constitutione cum fuisset expressum, Iustinianus sustulit, cui magis placeat militantes ad curiam reuocari. Nam quod est in l. vlt. §. de dec. confirmat tantum libertatem eis qui ex iure antiquo ea potiti sunt, non quòd in posterum velit Iustinian. ista militia vel principatu curiales liberari.

VIII. IMP. ZENO A. IOANNI MAGISTRO OFFICIORVM. Multis deuotissimæ scholæ agentium in rebus aditionibus permoti, viros clarissimos eiusdem scholæ principes, qui finitis militiæ stipendiis exeunt, quoties ex maioris iudicis sententiis ipsi vel eorum coniuges, aut liberi, vel serui, aut coloni, siue per se, siue per procuratores conueniantur, non amplius quàm vnum solidum executoribus sportularum nomine præbere compelli: apparitoribus vicarianis, seu præsidialis iudicij, non nisi tertia parte solidi tantum præstanda: nullasque iisdem concussionibus aut vexationibus in præbendis fideiussoribus ingeri, sed eos fideiussores, quos locorum defensor æstimauerit, dare: ita videlicet ut pro tenore generalium edictorū hi, qui vel in sacratissima vrbe, vel in prouinciis immobiles possident facultates adiutoria cautioni & substantiæ suæ credantur. Hoc etiam adiciendo, ut nunquam nisi ex sententia in scriptis prolata penitus moneantur. Ad similitudinem insuper aliorum officiorum, quoties ciuiles vel criminales contra eosdem cognitiones mouentur, executores quidem negotij vsque ad finem litis ciuilis seu criminalis vnus esse solidi præstatione cõtentum: & pro insinuandis nostræ serenitatis apicibus vel simplici contra obnoxios eorum postulatione deponenda, binos solidos ab his vel coniugibus eorum præberi. & quotiescunque exemplaria postulantur: hi quorum interest, accepto solido, quod petitur, præbere non differant. pro implendis verò monumentis, vnde conueniendi tribuitur executoribus facultas, non vltra quàm tres solidos, quibus competit, impertiri præcipimus: arbitris verò nõ

amplius quàm solidum, & fisci patronis dimidiam solidi partem, notariis ^A
 verò tertiam vsque ad finem (sicut dictum est) causæ præstare. super editio-
 ne quoque chartularum solidi partem dimidiam præbere. Quòd si non a-
 pud arbitrum, sed in competētibus iudiciis maioribus cognitio celebretur:
 inducendi quidem negotij gratia non nisi quatuor solidos eosdem viros
 clarissimos erogare, gestorum verò excipiendorum causa duos tantum mo-
 do solidos dare, & nullius ultra superscriptas quantitates cuiuslibet alteri
 præstandi sumptus exactione vexari: his omnibus locum habentibus, siue
 ipsi aliis litem ingerunt, siue ab aliis pulsantur. DAT. KAL. SEPT. ^B
 THEODORICO COS.

Hæc lex definit sportularum modum litigantibus principibus agentium in rebus, &
 vt ex scripto conueniantur, & fideiussores dent arbitrio defensoris locorum. De spor-
 tularum modo nolo singula persequi. Citatur hæc lex in l. 2. §. de com. consist.

De curiosis. TIT. XXII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD LOLLIANVM PP. Cu-
 riosi & stationarij, vel quicumque funguntur hoc munere, crimina iudici-
 bus nuntianda meminerint, & sibi necessitatem probationis incumbere, nec ^C
 citra periculum sui si in fontibus eos calumnias nexuisse constiterit, cesset
 ergo praua consuetudo, per quam carceri aliquos immittebant. DAT.
 XI. KAL. AVG. MED. ACC. XII. KAL. SEPT. ARBITRIONE
 ET LOLLIANO COSS.

Curiosi qui & curagendarij dicuntur l. 1. C. Th. eod. tit. sunt ex agentibus in rebus, vt
 constat ex l. 1. de off. mag. off. & ex constitutionibus huius tit. & nominatim l. 2. cauetur
 vt solis agentibus in rebus curæ publici cursus committantur, non officiis præfectorum
 prætorio vel vicariorū. l. 2. §. de apparit. præf. præt. Hæ sunt curiosorum præcipuæ curæ, ^D
 vt non malè Græci hunc tit. ita interpretati sint, *ἡ ἐπιφροσύνη τῶν δρόμων*, & quidem solè,
 vt tamen & missi per regiones, prouincias, littora, portus, commonitoriis & mandatis
 instructi, à magistro officiorum in eos qui quid circa cursum publicum admiserint, dili-
 genter inquirant, rem deferant sine inscriptione, & quadam constitutione Græca de
 custodia reorum continetur, non tamen sine calumniæ pœna, vt hac lege cauetur, quæ
 etiam præhensionem eos non habere significat, & l. 4. nec vocationem. Alij erant cu-
 riosi cursus publici in comitatu, alij per diuersas prouincias, vt Mariani Scoti notitia
 declarat, qui à magistro officiorum dirigebantur, quâdoquidem ex magisterianis erât,
 id est, agentibus in rebus. De stationariis dixi l. 6. §. tit. 1.

II. IDEM A. ET IULIANVS CÆSAR AD TAVRV M Agen-
 tes in rebus in curis agendis & euectionibus publici cursus inspiciendis no-
 strorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura rei-
 publicæ. ideoque solos agentes in rebus in hoc genere iussimus obsequium
 adhibere, & non ab alio penitus officio. hi verò peruigili diligentia prou-
 debunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat cursum, vel amplius
 postulet, quàm concessit euectio. Quisquis igitur aliquit tale perpetrare tē-
 tauerit, improbi cœpti priuetur effectu. demonstretur etiam iudicibus vel
 curiosis euectio, etiam si quis nobis iubentibus festinare memoret in obse- ^E
 quium necessarium, nec præualeat contumacia vel dignitas. Ergo nūmum ^F
 vetamus exposci pro animalibus in cursu minimè constitutis. Quod si fortè
 aliquis

A aliquis existimauerit perpetrandum: eius quaduplum, quod accepit, inferre cogatur. DAT. XV. KAL. MAI MEDIOLANI CONSTANTINO A. IX. ET IULIANO CÆS. II. COSS.

Curiosi mittuntur ex schola agentium in rebus, ut inspiciant euectiones siue *Κουθηματα* cursus publici, & curent ne qui sine euectione currant. l. 3. §. de cursu pub. vel supra modum euectionis, ut qui vnus rhedæ copiam habet, ne flagitet duas, vel qui biretum habet, aut veredum, ne flagitet rhedam. Et ut ne à prouincialibus nummum exigant pro animalibus eorum in cursu minimè præbitis.

B III. IDEM. A. AD AGENTES IN REBUS. Per id tempus quo cursus tuendi sollicitudinem sustinetis, condemnationes præfectorum præter circa eos solos irritæ sunt futuræ, qui seruauerint honestatem. erga eos verò qui inhonestè & contra decus seculi vel honorem militiæ versabuntur, non solùm condemnatio mansura est, verùm etiam grauior pœna est statuenda. PP. PRI. KAL. DEC. EVSEBIO ET HYPATIO COSS.

Præfecti prætorio coërcitionem habent in curiosos qui in hoc officio inhonestè versantur.

C IIII. IMPP. ARCADIUS ET HONORIVS AA. MARCELLO MAGISTRO OFFICIORVM. Agentes in rebus singulos per singulas prouincias mittendos esse censemus, quibus tamen inspiciendarum euectionum tantùm debeat cura mandari: ut nihil prorsus commune aut cum iudicibus, aut cum prouincialibus habeant. nec naues debebunt illicita concussione vexare, nec libellos, vel contestationes litis gratia suscipere, aut in carcerem quęquam trudere, sed cursui solùm vacare. DAT. KAL. IVN. CP. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

De hac dictum est satis l. i. Quod ait, *nec naues*, cò pertinet l. i. §. de lit. custodia.

De palatinis sacrarum largitionum, & rerum priuatarum.

TIT. XXIII.

E Palatinorum nomen generale est. Eo cõtinentur militantes in sacris scriniis & agentes in rebus, de quibus dictum est supra, & apparitores Comitum largitionum vel priuatarum, de quibus hoc tit. agitur, & ministeriani, de quibus ti. seq. Generalem hanc significationem comprobat l. i. §. de pri. eo. qui in sac. pal. mil. Ambros. 5. Epist. *Palatina*, inquit, *officia omnia, id est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum.* Hic ti. ut iam dixi, est de apparitoribus Comitum, qui & largitionales aut priuati dicuntur, & hoc sensu plurimùm in constitutionibus palatini accipiuntur, ut l. vlt. §. de locat. præd. ciu. l. i. §. quib. ad cond. præd. fisc. l. 2. §. de col. fund. fisc. l. vlt. §. de fide hast. fil. l. 2. §. de per. bo. sub. & multis aliis. & sicut officium pro officialibus accipitur sæpè, ita palatium pro palatinis. Ammia. l. 4. *Tuas & palatij tui auferre iubeo propediem annonas, & eodem libro, Relicto palatio omni.*

I. IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD BERNICIANVM VIC. ASIÆ. Palatini pro capitibus seu iugis suis tantùm pensitatione atq; obsequia recognoscent, extraordinariis & sordidis muneribus, & susceptionib. & temonariis oneribus liberati. DAT. NON. MAI CP. CONSTANTIO IIII. ET CONSTATE III. AA. COSS.

F Palatini excusantur ab extraordinariis & sordidis muneribus.

II. IMPPP. VALENTIN. VALENS GRATIANVS AAA. TITIANO COM. S. L. Nullus thesaurensis, vel officialis Comitum thesau-

Tom. 4.

r

rorum semel deprehensus euerfor, quocunque pacto, aut repetat militiam ^A suam, aut aliam sibi requirat per ambitum dignitatem, vt sese transferat ad aliam quamcunque militiam. DAT. VIII. KAL. FEBR. ANTIOCHIAE GRATIANO A. IIII. ET MEROBAUDE COSS.

Thesaurensem vocare videtur officialē Comitissacr. larg. qui & Comes Thesaurorū dicitur. *Vel*, igitur hoc loco est *Ἀγροφυλάξ*. Si thesaurenssis, id est apparitor Comitissacr. largitionū deprehendatur euerfor rerū ad sacrū ararium pertinentiū, militia pel- litur, & nec ad eam reuerti, nec aliam vllam militiā siue dignitatem capessere potest.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO- ^B DOSIVS AAA. PANCRATIO C. R. P. Prisco iam nunc ordine reuo- cato, de palatino potius officio ad gerendum principatum officij Comitiss domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, si inhonestum aliquid gesserit, vereatur. Idoneos itaque singulis annis è nume- ro mittendariorum ad hoc eligere debebis & mittere. DAT. PRI. NON. IVL. SCOPIS AVSONIO ET OLYBRIO COSS.

De Comite domorum scripsimus titul. 5. huius libri. Hic habebat officium, & officij principem non ex schola agentiū in rebus, sed ex officio Comitiss rerum priuatarum.

IIII. IDEM AAA. HESPERIO PP. Nihil omnino vllis iudici- ^C bus cum palatinis nostræ clementiæ, quicunque à Comitibus diriguntur, sit cōmune atque coniunctū: sed excepta reuerētia, quæ non solū ab inferiorib. sed etiā à maioribus, & in prouincia degentibus rectoribus prouinciarū de- betur atque defertur, suis quisq; necessitatibus obsecundet. DAT. VIII. ID. DEC. SIRMIO AVSONIO ET OLYBRIO COSS.

Vt palatini missi in prouincias à Comitibus ararij suum munus exæquantur per se ^D salua reuerentia præsidum.

V. IDEM AAA. NEBRIDIO C. R. P. Quidam post impletū ^D ordinem militiæ palatinæ, quam gesserant honorēque transactum ad ex- ceptorum scrinia transire nitūtur. Hac igitur lege sancimus, vt nulli prorsus dehinc ista audendi relinquatur occasio: sed vnusquisque eius scrinij, quod primū militando elegit, ordinem persequatur, nec in alterius loco finē mi- litiæ requirat, qui iam proprij ordinis transegerit principatū. DAT. V. ID. OCT. CP. MEROBAUDE II. ET SATVRNINO COSS.

Varia sunt scrinia largitionum & rerum priuatarū. Qui in vno militauit & fuit in eo ^E primicerius siue princeps, postea ad aliud transire & locum alij debitum occupare non potest.

VI. IDEM AAA. AD PROBVM PP. Ab officiis palatinorū ^E excellentia tua sciat ita penitus esse recedendum, vt nec ipsa post modū li- citum sibi credat iisdem aliquid iniungere, & præterea prouinciarum rector- res prohibeat quidquam vltius tale conari. DAT. VII. KAL. NOV. MED. POST CONS. MEROBAVDIS II. ET SATVRNINI.

Ne præf. prætorio, ne præsides quidquam palatinis iniūgant. Hoc enim ad solos Co- ^F mites spectat.

VII. IDEM AAA. TRIFOLIO C. S. L. Scriniis omnibus lar- ^F gitionum comitatensium infra scriptas decernimus dignitates, vt his contē- ti, am-

- A ti, ambiendi sibi aditum interclusum esse cognoscant, etiamsi speciale beneficium emendicato suffragio quisquam voluerit impetrare. annonas etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus præstari, nec amplius quidquam præsumi. Breuis, quas dignitates, per singula scrinia officii sacrarum largitionum habere statutum est. SCRINII exceptorum perfectissimus ordinis secundi numero vnus, id est, primicerius exceptorum vnus: ducenarij duo, id est, tertiocerius & quartocerius, centenarius vnus, id est, primicerius instrumetorū: epistolares numero duo: formæ primæ numero triginta-
- B sex: formæ secundæ numero quatuor: formæ tertiæ numero tres. Scrinij numerorum perfectissimus ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: cētenarij numero duo. Epistolares numero duo: formæ primæ numero tres: formæ secundæ numero vnus: formæ tertiæ numero duo. Sacri scrinij tabulariorum perfectissimus ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: centenarius numero vnus: epistolaris numero vnus: formæ primæ numero tres: formæ secundæ numero quinque. Scrinij canonum perfectissimus ordinis tertij numero vnus: ducenarius numero vnus: centenarius numero vnus: epistolares numero duo: formæ primæ numero quatuor: formæ secundæ numero quatuor. Scrinij mittendariorum ducenarius numero vnus: cētenarij numero duo: epistolares numero octo: formæ primæ numero septem: formæ secundæ numero triginta tres. Scrinij aureæ massæ perfectissimi ordinis tertij numero vnus, id est, primicerius sacre massæ, numero vnus: item secūdocerius numero vnus: ducenarij numero duo, id est, tertiocerius & quartocerius: centenarij numero sex: epistolares numero quatuor. Aurifices specierum perfectissimus numero vnus: ducenarij numero quatuor: centenarij numero sex: epistolares numero octo: formæ primæ numero xvii. formæ secundæ numero quatuor. Aurifices solidorum ducenarij numero vnus: centenarij numero octo: epistolares numero sex: formæ primæ numero novem: formæ secundæ numero triginta. Sculptores & ceteri aurifices centenarij numero vnus: epistolares numero quinque: formæ primæ numero sex: formæ secundæ numero decem & octo. Scrinij auri ad responsum perfectissimi ordinis primi numero vnus: perfectissimi ordinis secundi numero duo: ducenarius numero vnus: centenarij numero duo: epistolares numero tres: formæ primæ numero quatuor: formæ secundæ numero duo: formæ tertiæ numero vnus. Scrinij à miliarensibus perfectissimus ordinis primi numero vnus: ducenarius numero vnus: formæ primæ numero vnus: formæ secundæ numero duo: formæ tertiæ numero tres. Scrinij vestis perfectiss. ordinis tertij numero vnus, perfectissimus ordinis secūdi numero vnus, ducenarij numero vnus: centenarij numero vnus: epistolaris numero duo, formæ primæ numero septem, formæ secundæ numero decem, formæ tertiæ numero quatuor. Officialium sacrarum vestium ducenarij numero tres, centenarij numero tres, epistolares numero duo, formæ primæ numero duodecim, formæ secundæ numero decem, formæ tertiæ numero octo. Deputati sacre vestis perfectiss. secundi ordinis numero duo, ducenarij numero duo: centenarij numero duo: epistolares numero duo: formæ primæ numero tres. Scrinij ab argento perfectissimi ordinis secundi

numero vnus: epistolares numero vnus : formæ primæ numero sex : formæ ^A
 secundæ numero tres: formæ tertix numero vnus . Scriniij à pecuniis perfe-
 ctissimus ordinis secundi numero vnus: formæ primæ numero vnus: formæ
 secundæ numero duo: formæ tertie numero quinque. Argentarij comitatē-
 ses ducenarij numero vnus: cētenarij numero duo: epistolares numero tres:
 formæ primæ numero octo : formæ secundæ numero viginti quinque. Bar-
 baricarij centenarij numero duo, epistolares numero quinque : formæ pri-
 mæ numero octo: formæ secundæ numero vnus. DAT. IIII. ID. IVN.
 HERACLIAE RICHOMERE ET CLEARCHO COSS. ^B

Scrinia sacrarum largitionum hæc sunt, exceptorum l. 5. §. canonum. l. 10. §. de muril.
 Tabulariorum. l. vlt. §. de vest. olob. numerorum, siue numerariorum, mittendariorum,
 aureæ Massæ, auti ad responsum, à miliarensibus, vestiarij sacri, ab argento, à pecuniis.
 Officiorum in eis scriniis dignitates & gradus quibus strenæ debentur & vestes, & an-
 nonæ hi, primicerij, ducenarij, centenarij, epistolares vel epistolarij, vt C. Th. & Saluia.
 5. de prouidentia: *Veniunt plerunque noui nuntij, noui epistolarij à summis potestatibus missi: vbi*
vulgò malè nouarum epistolarum. Sunt & alij gradus, qui dicuntur formæ primæ, secundæ,
 tertix, vt & inter ministeriales. l. 2. §. de castren. Numerum singulorum notitia huius le-
 gis declarat, quam miserè deprauatam emendauit vt potui locis quàm plurimis. Vbi e-
 rat scriptum, *scriniarj ad militem*, verus habebat, *ad militem*, Emendauit ex notitia Maria-
 ni, *scriniij à miliarensibus*. Miliarenses nummorum genus est, qui erogabantur militibus. ^C
 No. 105. Epiph. τὸ ἀργυρὸν τῆ το βῆτιν ὁ οἱ Ρωμαῖοι μιλιάριστοι χαλοῦσιν ὁ ἐρμολωέεται γραμματι-
 κὸν δόμα. Idem & Cedrinus scripsit. Vbi erat scriptum, *per formam*, emendauit, *perfectissi-
 mus vel perfectissimi*, & alia multa. Rerum autem priuatarum scrinia quatuor sunt, bene-
 ficiorum, rationum, securitatum, largitionum priuatarum. Quod non tantum notitia
 Romani imperij comprobatur, sed & lex vlt. C. Th. cod. tit. in qua ita est. *Tam primicerius
 officij priuatarum, quàm alij quatuor reliquorum primicerij scriniorum.*

VIII. IIDEM AAA. TRIFOLIO C. S. L. Placuit iusta & om-
 nibus mittendariis palatini officij profutura suggestio, quam insinuasti, vt ^D
 ex iisdem annis singulis ducenarij tantum & centenarij habito prouisionis
 intuitu cingulo liberentur. DAT. IIII. ID. MAR. CP. ARCADIO
 A. I. ET BANTONE V. C. COSS.

Hæc quoque lex valdè corrupta est. Legendum, *Placuit iusta & omnibus mittendariis
 palatini officij profutura suggestio, qua insinuasti, vt ex iisdem annis singuli, ex ducenariis terni, ex
 centenariis habito prouisionis intuitu cingulo liberentur.* Fuit in officio Palatino mittendario-
 rum certus numerus. l. 3. §. qui soli viu exigente mittebantur in prouincias iussu Comi-
 tum. Ex eis singuli quotannis cingulo liberantur. Et sequentes in eorum locum succe-
 dunt, ex ducenariis terni, ex centenariis habito prouisionis intuitu. ^E

IX. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. NESTORIO
 COM. R. P. Non aliter quilibet in officio sacrarum largitionum vel pri-
 uatarum cingulum militiæ sibi sumendum existimet, nisi nostræ mansuetu-
 dinis adnotationem meruerit. DAT. PRID. ID. AVG. ANCYRÆ,
 STILICHONE II. ET ANTHEMIO COSS.

Ne quis palatinorum cœtui societur sine adnotatione principis.

X. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. IOANNI
 PP. Palatinos qui sacrarum remunerationum rationem tractantes incul- ^F
 patim ad calcem terminumque militiæ peruenerint, necnon etiam adiuto-
 rem, & primicerios diuersorum officiorum, præcipimus habere priuilegia,
 quæ

A quæ nuper agentium in rebus scholæ nostra sunt mansuetudine contributa, scilicet vt à tyronum præbitione memorati reddantur exfortes, ceteraque onera non agnoscant. DAT. VII. ID. IUN. RAV. POST CONS. HONORII IX. ET THEODOSII V. AA.

Vt palatini sacrarum largitionum completa militia, & primicerij scriniorum, de quibus l. 7. §. & adiutor officij palatini, qui scilicet matriculam tractat. l. 16. & 17. C. Th. eo. tit. à tyronum collatione excusentur. Quod & scholæ agentium in rebus datum aiunt, nec tamen est supra relatam. Verùm de eo in C. Th. est l. 13. de agent. in reb. & §. de priu. eo. qui in sac. pal. mil. l. 2. Ait, *Cetera onera.* Additur in C. Th. *quæ antea ad dignitatis dispensium sustinebant.*

B XI. IIDEM AA. ANYSIO C. S. L. ET TAVRO C. R. P. Ad similitudinem sanctionis, quam de proximis sacrorum promulgauimus scriniorum, etiam in officio sacrarum largitionum, atque priuatarum pro biennio annum sub perpetua obseruatione præcipimus custodiri: ita vt & priuilegia, quæ huiusmodi officiis vel primiceriis sacris legibus deferuntur, integra illibataque seruentur, DAT. III. KAL. IUL. CP. THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO COSS.

C Vt primicerij officiorum & scriniorum palatinorum sint annui, exemplo proximorum sacrorum scriniorum. l. 6. §. de prox. sac. scr. Biennales erant ex l. 14. C. Th. eo. tit.

D XII. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANUS AA. MAXIMO C. S. L. Viros deuotos palatinos nõ oportet in hac regia vrbe apud virum illustrẽ præfectum vrbi litigare compelli, nisi de ædificatione domorum, & seruitutibus, & annonis orta videatur causa. in aliis verò causis, tam pecuniariis, quàm criminalibus, apud viros illustres tantummodò Comites suos respondere. Rectoribus autem prouinciarum intra administrationis suæ fines inter præsentem palatinos, nec causis publicis occupatos cognoscere, tam pro civili, quàm pro criminali causa permittimus. sic tamẽ vt non aliter criminalis sententia aduersus eos proferatur, nisi ex suggestione prouincialis iudicij vir illustris Comes, sub quo militat, certioratus hoc ei permiserit.

E Vt palatini in litibus non respõdeant præfecto vrbi, exceptis casibus certis, de quibus diximus l. 12. §. de prox. sac. scr. sed Comitibus, in vrbe scilicet. Nam in prouinciis ordinarium iudicem agnoscunt, nisi si qua publica sollicitudo eis iniuncta sit, vt etiã in causa agentium in rebus excipitur l. 4. §. de agent. in reb. Sed neque prouincialis magistratus criminalem sententiam dicere in eos potest inconsultis Comitibus.

XIII. IIDEM AA. EVDOXIO C. S. L. Inter alias prærogatiuas, quas antè meruerat scholæ societatis sacrarum largitionum, primicerius & tres primicerij scriniorum tribuni militaris prætoriani dignitate fruuntur: nulla eis ex cuiuslibet iudicis præceptione iniungenda publica vel priuata necessitate.

F Vt ex officio sacrarum largitionum primicerius totius officij, & tres primicerij scriniorum, tribuni prætoriani militaris dignitate fruuntur, ita vt & civilium & militarium iudicium indictionibus immunes sint. Sic l. 4. §. de appar. mag. mil. Ait, *Societatis malim, Sociati.* Ait, *Tres:* Atquin plures Marianus ponit, & l. 7. §. Vel deseruit esse plures, vel ex pluribus quinam hi tres sint diuinare nõ possumus. Idemq; de primiceriis scriniorum rerum priuatarum dicendum, qui & primates dicuntur l. seq. & primi scrinij à Mariano: quos fuisse quatuor ostendimus l. 7. At l. seq. tribus duntaxat eadem priuilegia tribuit.

XIIII. IDEM AA. FLORENTIO PP. Iubemus viros deuotos palatinos rei nostri numinis priuatæ eisdem priuilegiis decorari, quibus etiam palatini qui in sacris largitionibus deferuntur. cum enim par similisque militia sit, iustum & competēs videtur iisdem vtrumque officium priuilegiis gloriari. Primicerios itaque officij tresque primates scriniorum rerum priuatarum finito tempore militiae inter tribunos militares prætorianos, saluis iisdem præstitis priuilegiis sacris constitutionibus, nostram clementiam adorare decernimus: ita tamen vt nullam iniunctionem, nullam sollicitudinem priuati vel publici negotij quolibet iudiciario præcepto sustinere possint: sed excepta omni necessitate, omni que fatigatione indeptæ dignitatis honore potiantur.

Eadem hæc Constitutio dat scholæ priuatarum, quæ superior scholæ thesaurorum.

De stratoribus.

TIT. XXIIII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD ZOSIMVM PRÆSIDEM NOVÆ EPIRI. Per omnes prouincias edictum generale misimus, vt ab stratoribus vnus tantum solidus probæ nomine posceretur, & in offerendis equis certam formam, staturam & ætatem prouinciales nostri custodiendam esse cognoscerent, quos etiam fisco certo modo solidorum obnoxios fecimus, si quod stratores petere interdictum est, illi dare stratoribus non timerent. Officium quoque grauitatis tuæ centum argenti libris multabitur, si sciens prædictam rem gestam fuisse, non illic eam seueritati iudiciariæ prodiderit. DAT. XIII. KAL. IVL. APOLLONIAE VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Nihil refert stratores dixeris an statores. hi erant in officio præsidum aut proconsulū. Eis dabantur nonnunquam rei custodiendi, vt quemadmodum in Cypriani vita scriptum est: *Ductus & susceptus est Cyprianus custodiendus ab stratore siue statore officij proconsulis.* At proprium horum munus est equum freno tenere, & conscendenti magistratui opem ferre. Non vtar auctoritate donationis Cōstantini, sed aliorum. Spartianus in Caracalla, *Cum illum in equum strator eius leuaret.* Paulus Diaconus de gestis Lang. *Equus quāuis hinc inde à stratore verberibus cæsus non poterat eleuari.* Item equos militares probare, qui à prouincialibus conferuntur, vt hæc lex indicat, & Marcellinus 29. his verbis: *Constantinus strator paucos militares equos ex his ausus mutare, ad quos probandos missus est in Sardiniam.* Et probæ nomine hæc lex statuit à prouincialibus stratoribus vnum tantum solidum dari, nihil præterea. Perperam antea legebatur, *proprio nomine*, sicut paulò post, *statutam æqualem*, pro *staturam & ætatem*. Hoc probæ nomine vsus etiam est Marcellinus in fine libr. XXI.

De castrensiæ & ministerianis.

TIT. XXV.

Castrensiæ sunt ministeriani aulici qui sacro ministerio deputati sunt, vt ait l. 4. veluti prægustatores, pincernæ, vestitores, pistores, pædagogia, siue pædagogiani pueri, vt Marcellinus lib. xxvi. describit tunica auro distincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & lib. xxx. refert in venatione disponi ad canes retinēdos, Gallicè, *paiges*. Castrēses ministri appellantur à Lāpridio in Alexand. De iis Tertul. de corona militis, *Est etiam, inquit, alia militia regiarum familiarum, nam & castrēses appellantur.* Hi erant sub dispositione viri spectabilis castrensis sacri palatij, vt diximus tit. v. 5.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. NARSIVIRO SPECTABILI, COMITI, ET CASTRENSI. S. P. In officio specta-

A spectabilitatis tuæ secundum formam diualium respōsorū post completum tempus præfinitum, id est, biennium, prioribus discedentibus, insequētes ad locum pro merito laborum stipendiorūque succedant: nec vlla licentia tribuatur his, qui impletum deposuerunt officium, denuò ad eandem militiam vel sollicitudinem remeandi. DAT. VI. ID. FEBRUAR. CP. THEODOSIO A. VII. ET QUI FVERIT NVNTIATVS.

B Castrensis sacri palatij officium habuit, vt Marianus Scotus in notitia docet. In eo qui biennio militarunt superiore gradu, eam deinde militiam deponunt, & sequentibus locum faciunt, nec rursus ad eandē militiam reuerti possunt, vt & de palatinis cōstitutum est l. 5. §. de pal. sac. larg.

II. IDEM AA. SCHOLASTICO V. S. COMITI ET CASTRENSI S. P. Si quis primæ, vel secundæ, vel tertix formæ specialiter inter statutos gradum cælitus valuerit impetrare: supernumerarius vltimus formæ tertix in matriculis habeatur. DAT. PRID. ID. IAN. CB. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. A. COSS.

C Vt inter largitionales l. 7. §. de palatin. ita & inter castrenses siue ministeriales certi sunt gradus primæ, secundæ, tertix formæ, & statuti alij, alij supernumerarij. Sed supernumerarij, qui primæ, aut secundæ, aut tertix formæ gradum beneficio principis obtinuerunt, vltimi in formam tertiam reiciuntur, nec pleno principis beneficio fruuntur ex hac lege.

III. IMPP. LEO ET ANTHEMIVS AA. IOANNI COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Hi qui in schola vestis sacre militant, vel matres eorum, vel vxores, criminalem vel ciuilem litem contra se mouendam in nullo alio, nisi in sublimitatis tuæ suscipiant examine.

D Vt ministeriani vestis sacre iurisdictioni subiiciantur magistri officiorum. Nescio an ob id castrensi à Suda magisteriani appellentur, vel ita legendum, *μηριστελιανός ὁ χειρῆριος*, quod probo. Dicitur autem magister officiorum etiam Comes, in inscriptione huius legis, vt l. 3. §. de cur. pub. & l. 10. C. Th. de curio. & in inscriptione l. 3. §. de off. mag. off. & l. 1. tit. sequ. Sic etiam se vocat Ælius Amidenus medicus. Sic in Neruā quidam: *ὁ πομπότατος χειρῆριος ἐκείνῃ χειρὸς τῶν ὀφφικίων κόμης*.

IIII. IMPP. LEO ET ZENO AA. MARIANO COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Ante omnia nullius alterius iudicis penitus minoris vel maioris sacro ministerio nostro deputatos, quorum officia sigillatim breuis subter annexus continet, nisi à tuæ duntaxat magnitudinis sententiis conueniri: vt in nullo penitus alterius iudicis foro pulsantiū, nisi in tuæ tantummodò amplitudinis examine, præbeant aliquando respōsum. Sed ne in hoc ipso iudicio enormibus molestetur dispendiis, vel ex nudis conueniantur facilè iudicis cuiuscunque mandatis: ipsis quoque sportulis & fideiussionibus modum constituimus obseruandum, ante omnia decernentes, nequando sine scriptura vel interpellatione deposita, ac sententia prorogata tuæ magnitudinis, eademque non edita conueniri possint. conuentos verò non alium fideiussorem, nisi actuariū, vel vnum ex primatibus suæ scholæ executoribus pro respōsione suæ personæ sine scripto præstare, siue per seipsum, siue per procuratorē datū in iudicio respōsuri sunt, & siue in causis ciuilib. appetatur, siue in criminalibus accusentur. nec vltra cōuen-

tionis nomine sportularum, quàm vnum aureum executoribus vsque ad **A**
finem litis præstent, quemcunque contigerit conueniri. Inducendorum sa-
nè nomine & cognitionum exercendarum, standæque personæ gratia ex
simplici postulatione contra eos habita, siue ex appellatione subsecuta, vel
alio quolibet modo in iudicio deponatur: tribus tantummodo solidis vs-
que ad terminum negotij eos, qui accepturi sunt, præcipimus semper esse
contentos. In cognitionalibus verò gestis edendis duos tantummodò præ-
stari solidos. Hæc autem priuilegia non in eorum tantummodò, sed in ma-
trum quoque, & vxorum personis valere, & ad integrum permanere: filiis **B**
quoque & maritis eisdem fideiussionis nomine, si necessitas interpellatio-
nis exegerit, tradi, nec alios vades exigi: ipsosque dum militant, & post emē-
sam militiam cum his, qui ex tempore priori præstitæ sibi pragmaticæ san-
ctionis eiusdem militiæ stipendia implese noscuntur, omnibus priuilegijs
perfrui (cunctis nihilominus capitulis sacris affatibus diuæ recordationis
Martiani, quos se meruisse asserunt, valituris: excepto hoc, quod in diuersis
iudicijs tunc respondere præcepti sunt) hac sanctione decernimus. Aduoca-
to quoque fisci, exceptoribus etiam, qui apud arbitros hoc vtuntur officio, **C**
ab exordio incipiendo vsque ad terminum finemque negotij tertiam dun-
taxat partem solidi præbituros. in huiusmodi autem arbitratorum gestis e-
dendis non vltra præstare, quàm dimidiam solidi partem. & cum per pro-
uincias constitutus fideiussore conuentus caruerit, adiuratoriæ tantummo-
dò cautioni cōmitti, nec vlllo tempore, nisi ex tuæ duntaxat magnitudinis
sententia conueniri: exceptis tributarijs, & munerum functionibus, & cri-
minibus, quæ in locis inquiri, flagitari, & vindicari generalia legum præ-
cepta constituunt: præsentī sanctione decernimus. viro clarissimo adiutore **D**
sublimitatis tuæ in speculis constituto, ne quid ex his, quæ statuimus, aliqua
subreptione violetur.

Quod lex superior scholæ vestis, hæc dat omnibus ministerianis, vt sint sub iurisdic-
tione magistrī officiorum, exceptis criminalibus & tributarijs causis: & vt non nisi ex
scripto conueniatur, & conuenti vt committantur fidei actuarij, vel vnius ex prioribus
eiusdem scholæ. Definit & modum sportularum. Cetera nolo persequi. Desideratur
in fine legis notitia ministerianorum. Desiderari etiam Constitutionem Græcam qui-
dam Codices adnotatum habent.

De decanis. TIT. XXVI.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HELIONI
COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Quatuor qui ex cor-
pore decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij spatio
primiceriatu gerant officium, neque vltius cuiquam liceat in hoc immo-
rari: vt omni gratia & ambitione cessante, post duorum annorum curricu-
la succedant prioribus subsequentes. DAT. PRID. NON. NOV. CP.
THEODOSIO A. VII. ET PALLADIO V. C. COSS. **F**

Decanos esse ex ministerianis l. 2. probat, & notitia l. vii. j. de diu. off. Et Ambros. v.
Epist. *Quod de palatio*, inquit, *decanos misissent & vela suspenderent.* Cuius ministerii si aues
scire, retro titulū de collegiatis quæras. Fuere in eo corpore primicerij quatuor biēnales.

II. IMPP.

- A II. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Nostræ pietatis famulationibus adhærentes decanos non oportet pro desiderio pulsantium ad alia protrahi iudicia, sed viri illustris tantum magistri officiorum obseruare examen. hoc namque modo neque mansuetudinis nostræ obsequia decipiuntur, & agētibz aduersus eos iure adhibetur responsum. Ad exemplum itaque deuotissimorum scholarium, nulli licere memoratos ad aliud iudicium trahere, & pulsatos fidei priorum scholæ permitti præcipimus.
- B Decani pertinent ad iurisdictionem magistri officiorum, & conuenti primiceriorum scholæ fidei committuntur.

De mensuris. TIT. XXVII.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ÆMILIANO MAGISTRO OFFICIORVM. Primicerius mensorum biennio expleto agentis in rebus vltimi militiam sortiatur. DAT. X. KALEN. AVG. ANCYRÆ, STILICHONE ET ANTHEMIO COSS.

- C Mensores etiam sunt ex ministerianis. l. vlt. j. de diu. off. De mensuris incertus auctor adiunctus libris de limitibus agrorum, mensores intelligens: *Ministeriales*, inquit, *Imperatorum putamus maiores in accipiendo, minores in dando mensuras habuisse.* Idem principi hospitia præparant. l. l. 2. j. de metatis. Ex hoc corpore primicerius biennio completo inter agentes in rebus vltimo loco connumeratur.

De priuilegiis eorum qui in sacro palatio militarunt.

TIT. XXVIII.

- D I. IMP. CONSTANTINVS A. PALATINIS BENE MERITIS S. A palatinis tam his qui obsequiis nostris inculcata officia præbuerunt, quàm illis qui in scriniis nostris, id est, memoriæ, epistolarum, libellorumque versati sunt, procul vniuersas calumnias, siue nominationes iubemus esse submotas: idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipso ordine sanguinis peruenire, atque immunes eos à cunctis muneribus sordidis & personalibus permanere cum vniuersis mobilibus & mancipiis vrbanis, nec iniurias eis ab aliquibus inferri: ita vt qui hoc cõtempserit, indiscreta dignitate pœnas debitas exigatur. DAT. IIII. KAL. NOV. TRIVERIS VOLVSIANO ET ANNIANO COSS.

His qui militarunt inter ministeriales & memoriales hæc constitutio excusationem dat à personalibus muneribus, & à patrimonialibus sordidis.

- F II. IDEM A. AD RVFINVM PP. De cubiculis nostris vacatione donatos, vel diuersis obsequiis palatinis, memoriales etiam, qui in scriniis memoriæ, epistolarum, libellorum, sacrarumque dispositionum referuntur, necnon & si qui in vtroque officio palatinorum comitatensium singularumve vrbium, & officio admissorum, & castrensis sacri palatij militant, priuilegia volumus habere, vt nec ipsi, nec filij, nec nepotes eorum ad honores vel munera municipalia deuocentur. Quibus omnibus condonamus, ne exactorum, vel turmariorum, quos capitularios vocant, curam subeant, vel

obsequium temoniariorum, vel pētaprotiæ, aut etiam tyronis præstationem agnoscant. nam beneficiis nostris ita digni sunt, vt etiam censualibus, vel personalibus, vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant castrense peculium, siue adhuc palatium obseruent, siue optata quiete donati sunt. quibus omnibus priuilegiis coniungimus agentes in rebus, licet militari- bus videantur esse subnixi. DAT. V. KAL. MAI SIRMIO CON- STANTINO A. V. ET LICINIO CÆS. COSS.

Hæc verò constitutio priuilegia dat eisdem atque etiam excubiculariis & admissio- nalibus & agentibus in rebus, & iis qui in vtroque officio, id est, largitionum & priua- tarum, palatinorum, comitatensium singularumve urbium militant. largitiones siue largitionales & priuatiani, alij, fuerunt Comitatenfes, qui scilicet in aula versabantur. l. 7. §. de pal. fac. lag. (sic & Theodorus vocauit lib. III. c. xxii.) alij in urbibus singulis, qui omnes palatinorum matriculis adtinentur, vt ait l. 3. C. Th. eo. tit. l. i. C. Th. de pri- uil. app. mag. pot. Priuilegia hæc sunt, ne ipsi vel filij aut nepotes eorum ad honores & onera municipalia deuocentur: ne tyronum exactionem siue præstationem agnoscant. quod vnum idemq; onus variis appellationibus hac lege significari ea comprobabunt quæ diximus l. 4. §. de dignit. maximè si vt est scriptum in Cod. Theodosij in hac lege legatur *prototypiæ*, non *pentaprotiæ*, & quod turmarios vocat, à turmis tyronum cogendis scilicet: & vt habeant castrense peculium: & vt ne personæ eorum aut serui pro- fessionibus censualibus inserantur: & vt vacationem habeant personalium munerum. Vacatio patrimonialium non datur nisi fordidorum. Ait, *licet militaribus*. Codex Theo- dos. *licet meritis militaribus*, id est, licet palatinis annumerandi non videantur. sed tamen ad eos quoque palatinorum nomen pertinere ostendimus in tit. de pal. fac. larg.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO- DOSIVS AAA. EVTROPIO PP. Ex aula nostra decedentes viri ab omnibus iniunctis habeantur immunes, numerariorum fastus vel rapaces quæstus tanquam experientes & idonei non patiantur. DAT. III. NON. FEBR. CP. EVCHERIO ET SYAGRIO VV. CC. COSS.

Ne quid oneris numerarij pref. prætorio iis qui in palatio militarunt, iniungant tan- quam idoneis rerumque peritis, id est, hoc colore quòd ad onera idonei sint.

IIII. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET AR- CADIVS AAA. PINIANO P. V. Omnes qui in palatio militando di- uersis actibus paruerint, in tantum eius dignitatis, cuius meruerint missio- nem, obtinere nouerint insignia: vt his omnibus præferantur in ordine at- que confessu, qui posteriore tempore regēdas prouincias dignitatēque sus- ceperint palatinas. Si quis autem temeraria vsurpatione statuta violare ten- tauerit, sacrilegij pœnam sustineat. DAT. PRID. NON. IUL. MED. ACC. IIII. KALEN. SEPTEMB. HONORIO NB. P. ET EVO- DIO COSS.

Vt palatini soluti militia posterioribus præferantur, qui vel rexerunt prouincias vel di- gnitates susceperint palatinas. Connumerantur ergo inter clarissimos. Quod est in sub- scriptione *Nobilissimo puero*, & occurrit in aliis frequenter, non erit alienum hoc loco admonere, eo significari Cæsaris, id est, designati successoris imperij dignitatem. Zonaras in Iustino: τὴν τῆς βασιλείας μου ἀξίαν τῶν Ἰουλιανῶν ἔπι-ψηφίζομενον.

De priuilegiis scholarum. TIT. XXIX.

Scholares erant sub magistris officiorum, taxati in xi. scholis. l. vlt. §. de loca. Maria- nus Scotus x. recenset, quas retuli in l. i. §. de anno. ciuil. Vndecima fuit fabricensium. Et sunt

A Et sunt quasi supernumerarij milites, vt Sudas indicat in verbo *ὑπερθετῶς*. Alij sunt milites sub magistris militum, alij fœderati sub phylarchis siue optionibus. Separantur scholares, veluti agentes in rebus, à palatinis l. 2. §. tit. præced. qui est de priuilegijs palatinorum. Hic verò de priuilegijs scholarium.

B I. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. FLORENTIO, COMITI ET MAGISTRO OFFICIORVM. Viris spectabilibus Comitibus scholarum verberandi regradandive senatores ac ducenarios licentiam denegamus. ea namque quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam. Insuper etiam domesticos eorum, non senatores, vel ducenarios, centenariosve fieri decernimus pœna quinque librarum auri plectendo, quisquis hanc diuinam iussionem exceßerit: scrinio verò barbariorum, si tale quid vel attentari passum fuerit, vel attentatum contra leges non suggesserit, decem librarum auri cōdemnatione percillendo. Illud etiam obseruari non sine ratione conuenit, ne is cui domestici officium per militiæ gradum vel quinquennij tempus interdicti censuimus, familiaritate Comitum simulata rem prohibitam alio nomine valeat vsurpare. DAT. XVI. KALEN. APR. CP. CYRO V. C. COS.

Hæc lex est de schola agentium in rebus, in qua suo titulo ostendimus has esse dignitates, senatorum, ducenariorum, centenariorum. Esse & Comites siue Tribunos scholarum, de quibus tit. xi. Id autem hac lege pro priuilegio datur huic scholæ agentium in rebus, ne in senatores, & ducenarios Comites scholarum verberationem aut regradationem habeant, sed soli magistri officiorum. Quod repetitum est ex l. 3. §. de off. mag. off. Et ne domestici Comitum scholarum, senatores vel ducenarij vel centenarij fiant. Et ne cui domestici officium interdictum est, fraudem huic interdictioni faciat. Interdictum autem est senatoribus, ducenariis, centenariis domesticatus officium.

D II. IMPP. LEO ET ZENO AA. EVSEBIO MAGISTRO OFFICIORVM. Hac lege decernimus, vt qui in singulis scholis militant, quiq; post emensa stipendiorum curricula ad primiceriorum gradum perueniunt, & adorata nostræ diuinitatis purpura virorum clarissimorum Comitum meruerint dignitatem: tam cingulo quàm priuilegijs omnibus sibimet competentibus perfruantur: ac deinceps vsque ad finem vitæ fortunæ celsitudinis tantummodò subiaceant, ne ex alterius cuiuslibet sententia ciuile subire litigium compellantur. In criminalibus sanè controuersijs & in publicis tributis, & aduersus tales viros prouincias moderantium cōgruam iurisdictionem volumus obseruari, ne sub prætextu concessi priuilegij vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet vtilitas.

Hæc lex est de omnibus scholis, vt subiaceant iurisdictioni magistri officiorum, & in criminalibus & tributariis causis etiam prouinciæ præfidi.

F III. IMP. ZENO A. * MAGISTRO OFFICIORVM. Quoties super causa ciuili vel etiam criminali, ex sententia videlicet iudicij tui culminis, scholares vel eorum coniuges, siue adhuc viuent mariti, siue post mortem eorum in viduitate constitutæ sunt matresve eorum in viduitate permanentes, aut liberi, qui non specialiter alterius iudicis iurisdictioni subiectam condicionem sortiti sunt, & serui ad eos pertinentes conueniunt.

tur: minimè eos easve extranei fideiussoris exactione vexari, sed pro con-
 A
 suetudine vetustissima & iugiter obseruata numerarium suæ scholæ fide-
 iussorem præbere iubemus. Hoc videlicet obseruando, vt in criminalibus
 causis quinque alios primates ex triginta viris à primicerio vsque ad tricesi-
 mum retro numerandis vnà cum numerario (volentes scilicet & non recu-
 santes) præbeant fideiussores, aut recusantibus quinque (sicut dictum est)
 B
 viris extraneus in criminibus tantummodò publicis fideiussor vnà cum nu-
 merario præbeatur: ita vt executoribus non amplius ab his, quàm vnus soli-
 dus, siue per se, siue per procuratores respondere maluerint, præbeatur. In
 subeundis autem cognitionalibus certaminibus, quoties causa fuerit arbi-
 tro delegata, pro contestatione litis vnum solidum, & pro definitione ab
 arbitro recitanda alterum vnum, & nihil amplius dari decernimus. Quod
 si causa in iudicio tui culminis ab ipsa contestatione litis, vel relatione iudi-
 cis, aut appellatione interposita ventilatur: pro inducenda cognitione non
 C
 amplius quàm tres solidos, & chartarum, vel recitandorum in cognitioni-
 bus instrumentorum nomine, editionis quin etiam gestorum, duos tan-
 tummodò solidos dabunt. Quoties sanè apud viros clarissimos prouincia-
 rum moderatores, ex delegatione scilicet sententiæ tuæ magnitudinis con-
 tra viros fortissimos scholares, vel eorum coniuges, vel liberos, vel seruos
 cognitio celebretur: non amplius quàm dimidiam partem consuetorum
 sumptuum præberi decernimus hoc etiam adiiciendo, vt qui acceptis com-
 meatibus ad prouincias profecti fuerint, vsque ad quinque mensium spa-
 tiū, intra quod ipsis erit remeandi licentia, nullam penitus actionē super ci-
 uili videlicet negotio (exceptis criminibus & tributariis functionibus) susti-
 neant. Ne tamen ibi quoque post quinque scilicet commeatus menses ex
 D
 sententia iudicij tuæ magnitudinis conuenti, in exigendis fideiussoribus ali-
 quod sentiant detrimentum: adiuratoria eos cautioni iubemus commit-
 ti. Quoties autem ex verbis, & sine vlla scriptis prolata sententia iidem for-
 tissimi scholares, vel eorum matres seu coniuges (vt dictum est) aut liberi,
 aut serui moneantur: nihil pro ipsa executione sportularum nomine peni-
 tus eos, vbi eorum matres, seu coniuges aut liberos (secundum superius da-
 tam distinctionem) vel seruos præbere decernimus. Sed si talis sit negotij
 E
 vilitas, vt etiam sine scriptis, consentientibus videlicet partibus, super ea pos-
 sit cognosci: expectato sine scriptis (sicut dictum est) habendæ cognitionis
 euentu, si deteriores calculum reportauerint, sportularum nomine vnum
 tantummodò solidum executori præstabunt. Si verò causæ qualitas habenda
 in scriptis cognitionem flagitauerit: in hoc necesse est casu, interlocu-
 tione in scriptis proferenda, ea quæ superius de quantitate sportularum de-
 cidendarumque cognitionum disposita sunt, obseruari.

Hæc etiam lex pertinet ad omnes scholas, & est de fideiussoribus & sportulis dandis
 in litibus scholarium. Datur fideiussor numerarius scholæ siue actuario, & in crimina-
 libus causis quinque primates ex xxx. viris cum actuario. Actuarium vocat No. 117. quæ
 F
 hæc lex numerarium. De tempore commeatus quod ea cauetur, simile est. l. 9. §. de
 prox. sac. serin.

De castrensi omnium palatinorum peculio.

TIT. XXX.

I. IMP.

- A I. IMP. CONSTANTINVS A. AD SEVERVM P. V. Omnes palatinos, quos edicti nostri iam dudum certa priuilegia superfundunt, si quam rem, dum in palatio nostro morantur, vel parsimonia propria quaesierint, vel donis nostris fuerint consecuti, vt castrense peculium habere precipimus. Quid enim tam ex castris est, quam quod nobis consciis ac propè sub conspectibus nostris acquiritur? sed nec alieni sunt à puluere & labore castrorum, qui signa nostra comitantur, qui praestò sunt semper actibus, quos intentos eruditis studiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Ideoque palatini nostri, qui priuilegiis edicti vri potuere, peculia sua praecipua retineant, quae dum in palatio nostro constituti sunt, aut labore (vt dictum est) proprio, aut donatione nostra quaesierint. PP. X. KALEN. IUN. CONSTANTINO A. VI. ET CONSTANTIO CAESARE. COSS.

L. 2. §. de priuil. eo. qui in fac. pal. mil. palatinis dat castrense peculium. Idem hac lege repetitur.

De equestri dignitate. TIT. XXXI.

- C I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. * AD MAMERTINVM PP. Equites Romanos secundum gradum post clarissimatus dignitatem obtinere iubemus. DAT. PRID. KAL. NOV. PHILIPPOLI DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

In vrbe primus ordo est senatorum, secundus equitum. l. cum te §. de nupt. De his l. i. C. Th. de iis qui ven. æta. impetr.

De perfectissimatus dignitate. TIT. XXXII.

- D I. IMP. CONSTANTINVS A. AD PATERNVN VALENTIANVM. Codicillis perfectissimatus fruuntur, qui impetrauerunt, si abhorreant à conditione seruili, vel fisco, aut curiæ obnoxij non sint, vel si pistores non fuerint, vel non in aliquo negotio constiterint, nec sibi honorem vernali suffragio emerint, nec rem alicuius administrauerint.

Hæc lex ostendit quales esse debent qui perfectissimi honorarium titulum à principe petunt. Perfectissimi dicuntur præses Arabiae l. 4. C. Th. de pœnis. & Dalmatiæ à Mariano, & magister census. l. 30. §. de episc. & cler. & primicerij scriniorum. l. 7. §. de pal. fac. larg. l. 7. C. Th. de priuil. eo. qui in fac. pal. mil. & olim duces auctore Marcellino lib. XXI.

- E Erat & Egregiatus quædam dignitas. l. i. C. Th. de mutileg. l. i. C. Th. de hon. cod. Laetantius lib. v. cap. xv. Nemo egregius nisi qui bonus & innocens fuerit: Nemo clarissimus nisi qui opera misericordiæ largiter fecerit. Nemo perfectissimus nisi qui omnes gradus virtutis impleuerit.

Qui militare possunt, vel non possunt, & de seruis ad militiam vel dignitatem aspirantibus, & vt nemo vel duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur. TIT. XXXIII.

- F I. IMPP. SEVERVS ET ANTONINVS AA. ANTONIO. Si militiæ nomen dare vultis, offerte vos his qui probandi ius habent. non autem ignoratis eos, qui litis causa militiam appetierunt, postulantis aduersariis solui sacramento solere.

Militia soluitur qui litis causa nomen militiæ dedit salua existimatione. l. 4. §. non om-

nis, & seq. D. de re mil. Sic edicto non iuuatur qui litis causa cœpit Reip. causa abesse. l. A
5. D. ex. quib. cau. mai.

II. **IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. ***
Non tātū decurionum filiis, sed omnibus in fraudem ciuiliū munerum
nomina armatæ militiæ dantibus, fraudem prodesse displicuit.

Ne quis militet in fraudem ciuiliū munerum.

III. **IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. *. MAGI-
STRO VTRIVSQUE MILITIÆ.** Cura peruigili obseruare debet
sublimitas tua, ne coloni, vel saltuenses, aut vltro se offerentes ad militiam B
fufcipiantur armatam, aut cogantur inuiti.

Ne coloni aut saltuenses alieni militent.

III. **IMP. LEO A. DIOSCORO.** Omnes omnino curialis
vel cohortalis condicionis constituti, nullam armatam militiam in poste-
rum arripiant.

Ne curiales aut cohortales militent.

V. **IMP. IVSTINVS A. *. MAGISTRO OFFICIORVM.**
Eis quidem, quibus indultum hætenus demonstratur, quo binis aut ternis C
pluribusve mereantur, cingulis, non coniunctis ex prisca consuetudine, sed
absectis atque discrepantibus, detur electio, quem retinendum sibi potius
censeant, quem deserendum cognoscant: vt in eo quod optauerint, firmiter
maneant: eo quod despexerint sine dubitatione repellantur. In posterum
verò nemini prorsus facultas pateat eodem tempore plus, quàm vnius ordi-
nis nomen affectare: interdicendis in commune cunctis (vt dictum est) bi-
nis pluribusve militiis, nec dignitatem coniungere cuilibet alij cingulo con-
cedi: vt & qui supplicadum de re vetita nobis existimauerint, pœna decem D
librarum auri pro temeritate, quamuis infructuosa, plectantur: & qui su-
sciperint iussionem augustam per subreptionem elicitam, quod nonnum-
quam contingit, decem librarum auri multa feriantur. Scriniis etiam nec-
non officiis, quorum hoc interest, si non restiterint, & hanc pragmaticam
legem obiecerint: decem librarum auri dispendio puniendis. Si quid autem
contra hoc perpetretur: sciant omnes, quod extra concessum admissum est,
aut actum fuerit, vel notis conscriptum publicis, simile habeatur ac si nec
impetratum nec pronunciatum omnino, nec insertum esset vllis matriculis. E
Scituris etiam omnibus, qui merentes in ordinibus armatis siue ciuilibus
administrandas prouincias, seu regendos quoslibet numeros, vel iam etiam
sunt, seu de cetero fuerint iussione nostra sortiti, & vt seruetur eis gradus
augusta promeriti sanctione: parem indulgentiam sibi licentiam, postquam
deposuerint sollicitudinem, aut in priore cingulo protinus persistendi, nullo
vindican- do titulo dignitatis, quam sollicitudo media præstiterit: aut retinen-
di splendorem, quem adquisierint administrationis obtentu, verum priore
cingulo desistendi. Monente tamen innata nobis clementia, liberum esse F
cunctis prospeximus, si militia, qua decedendum est, inter eas habeatur,
quas volentibus licet distrahere, & in alios eam conferendi, & prætia conse-
quendi, prout in eisdem agminibus consueuerit hætenus. Excipiendis vide-
licet

A licet, nec deducendis in hanc perpetuò conseruandam legem pragmaticam eis, qui binas militias simul compositas & sociali nexas consortio fuerint adsecuti: vt viris dicatissimis scholaribus atque candidatis fieri moris est, nec non viris deuotis laterculensibus & pragmaticariis, vel à secretis contingit, quos memorialium aut etiam agètiū in rebus adornat cingulus, & si qui simili stipendiorum coniunguntur copula.

Ne quis duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur. & qui duas habet militias vt eligat quam retinere velit, alteram deponat. Similiter qui dignitatem veluti prouinciæ administrationem aut numerorum tribunatum & militiam, vt sola dignitate solàve militia contentus sit. Et vt qui duas habet militias, vnā retinere, alteram vendere possit, si ex eis sit quæ venditionis titulo in alium transferri possunt: qualis est militia adiutorum quæstoris, vt diximus in l. vlt. §. de prox. sac. scriu. & silentiariorum, vt diximus l. vltim. §. de silentariis. Hæc igitur lex est non tantum de armata, sed & de ciuili militia. Ad extremum quoties duæ militiæ ex antiquo more vnitæ & coniunctæ sunt, vt eis quidem simul vti liceat, veluti scholaribus & candidatis, & laterculensibus, & pragmaticariis, & à secretis, de quibus omnibus dictum est suprâ, qui & memoriales sunt vel agentes in rebus. Vide l. vlt. Vt scholares, ita & candidatos pono inter milites, quos Vegetius candidatos duplares vel simplares, In passione Faustini & Iobitæ: *Tradidit hunc Sapricio primicerio scholæ candidatorum.* Hieron. in Hilarione. *Candidatus Constantij Imperatoris.*

V I. IMP. IUSTINIANVS A. MENNÆ PP. Super seruis, qui postea ad quandam militiam adspirare tentauerint, vel scientibus vel ignorantibus dominis præcipimus, si quidem ignorantibus his eam meruerint, licere dominis adire competentem iudicem, & suam ignorantiam eo quòd contrarium minimè probatur, ostendere, eoque modo spoliatos eos militia in suum dominium trahere. Sin verò scientibus his serui militauerint: **D** re quidem eos non tantum dominio eorum, sed etiam omni patronatus iure. illos verò ingenuos effectos, si quidem vtilis ad militiam eis datam visi fuerint, in ea durare. sin verò minimè idonei sint, ea priuari. Super illis autem seruis, qui iam militauerunt, & adhuc in eadem militia perseuerant, licentiam damus dominis intra triginta dierum spatium ab eo tempore connumerandum, quo præsens sanctio diuulgata fuerit, vel nostram adire clementiam vel competentes iudices, & suam innocentiam commendare, eosque in suum dominium recipere. quo tempore transacto, simili modo tam dominio, quàm omni patronatus iure cadere eos necesse est.

E Serui qui militiæ nomen dederunt, domino ignoranti redduntur. l. 2. §. de tyron. Scienti non redduntur, sed ingenui fiunt. Ignoranti reuocandi ius perpetuò competit, vt ostendimus lib. de temporibus. quod in seruo clerico aut monacho secus est. Sed & hoc Leo correxit. Vbi erat vulgò scriptum, *ignorantiam*, reposui, *innocentiam*, ex vet. & Græcis qui vertunt, ἀνομιαν.

V II. IDEM A. IOANNI PP. Si quis seruum suum dignitatem habere, quemadmodum militiam, fuerit passus: spoliatur & dominio serui, & iure quod pertinet ad patronos. cui enim ferendum est homines à nostra manu donationes accipientes adhuc inter seruos haberi, & fortè cum suis dominis nostram purpuram adorantes? In his itaque casibus, in quibus non militia, sed dignitas volentibus dominis seruis acquiritur, eadem iura

referuntur, quæ antea posita sunt, ne videatur nostra sanctio aliquid habere imperfectum. Sciant autem domini ad exemplum præteritæ nostræ constitutionis, quæ de huiusmodi seruis loquitur, quòd nisi hoc intra triginta dies, ex quo eis hoc fuerit notum, manifestauerint, & competentem iudicem adierint, & spoliare eos dignitatibus curauerint: dominium eorum & ius patronatus amittant, nobis deliberantibus, postquam dominio serui fuerint liberati, & inter ingenuos connumerati, si oporteat eos habere dignitatem, vel ea quasi indignos spoliari.

Superior est de militia, hæc de dignitate: vt etiam per dignitatem serui domini patrique iure liberentur. Desideratur alia Constitutio Iustiniani de duabus militiis non habendis, cuius sententiam proponam ex lib. LVII. βασιλικών.

VIII. Η Διζήταξις ἐλληνικὴ ἔσα βεβαμοῖ πλὴν πρώτῳ Διζήταξιν τῆν τῆν λήγουσαν, μηδένα χεῖ τὸν αὐτὸν χαιρὸν δύο στρατείας ἔχειν, πρὸς τῆσδε ὅτι ἕδεις ὀφείλει ἕτε στρατείας ἄλλας μεπένας, καὶ τοῖς τριβουούοις νοταρίοις ἐγγραταλέγεσθαι. ἀπαιτεῖ δὲ ὑποσημαμάτων παρατηρομένων ἐχαστον χεταπιθεσθαι πῖ μᾶλλον ὅτι λέγεται τῆσ στρατιῶν, ἢ τῆ ἀξιωματιῶν ὀρίζεσθαι χρόνον ἔσω τριῶν μιλῶν μετὰ τὸ γινῶναι ταύτῳ πλὴν Διζήταξιν, ὡς ἐν τὸς τῆσ πρὸς τὸν βασιλέα ἐν μὲν Κοιναρινῶν πόλει τῶ κόμητι τῆσ θείων ἰδικῶν, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις τοῖς ἀρχουσι τῆσ ἐπαρχιῶν, καὶ πλὴν οἰκείαν φανεροῦν πρὸς ἀρεσιν. εἰ δὲ συμβαίνει πρὸς ἀρξαμένῳ τὸν χρόνον τῆσ τὸν κελεύει αὐτῆς, εἰ μὲν στρατείας πολλὰς ἔχειν μίαν καὶ μόνην ἔχειν. εἰ δὲ στρατείας καὶ ὀπισθολὰς τριβέτων νοταρίων μὲν μόνον τριβουούοις, εἰ δὲ στρατείας καὶ κόμητος ἀξίαν πλὴν μὲν στρατείας ἀπολλύειν, τῆν δὲ ἀξίαν τῆσ κόμητος τῆσ ὑψηλοῦ βήματος ἔχειν, μηδενὸς παραπραγματικοῦ τυποῦ πρὸς τὰ δηγηρομύα μέλλοις ἰσχύειν. εἰ δὲ πῖς στρατείας ἔχων ἀρχὴν ἐπαρχίας γένηται, καὶ λάβῃ θεῖον τύπον πρὸς τῆσ φυλαχθῆναι αὐτῶ τὸν ἴδιον τόπον κελεύει ἢ Διζήταξις τῆσ τὸν τὸν τύπον ἰσχύειν, ἵνα ὁ μὲν στρατείας φυλάτῃται τόπος, μηκέτι δὲ κελεῖσθαι καὶ τῶ σκ τῆσ ἀρχῆς ὡς εἰκὸς πρὸς ἀρξαμένῳ αὐτοῖς ἀξιώματι. εἰ δὲ πῖ ποιῆτο ὀπισθολῶσιν ἐχάτερον πῖνες ποιῆν, καὶ δύο τυχὸν στρατείας κελεῖσθαι, ἐχαστέρων σκπίπῃσιν. εἰ δὲ πῖ δὲ πρὸς τῆσ βασιλικῶν εἰσοσι λιτρῶν καὶ τῆσ πρὸς βασιλικῶν εἰ καὶ θεῖον τύπον ὡς εἰκὸς πρὸς ἀρξαμένῳ μύων, καὶ ταύτῃ τῆσ θεία Διζήταξιν ἐναντιῶ μύων, ὁμοίως δὲ καὶ καὶ τῆσ ἀρχόντων τῆσ τὸν ποιῆσιν θεῖον τύπον πρὸς ἀρξαμένῳ μύων. Hæc Constitutio Græca confirmat primam constitutionem huius tit. qua cauetur ne quis eodem tempore duas militias habeat, adiciens, ne quis aliam militiam habeat, & præterea tribunis notariis adnumeretur. & exigit vt apud acta quisque deponat vtrum malit dignitatem an militiam: Et in eam rem statuit tempus trium mensium, intra quos ex quo præfens constitutio promulgata fuerit, adeat quisque in vrbe Comitum priuatarum: in prouinciis præfides, & suam voluntatem exponat. Quo tempore elapso, præcipit Constitutio vt si plures habeat militias, vnã tantum retineat: si militiam & epistolas tribunorum notariorum, tribunus tantum maneat: si militiam & Comitum dignitatem, militiam amittat, dignitatem comitis primi ordinis retineat, nulla pragmatica forma ex contrario locum obtinente. Quòd si quis militiam habens fiat præfes prouinciæ, & vt sibi gradus seruetur à principe promeritus sit, iubet constitutio tunc gradum ei militiæ seruari, nec vti cum dignitate ex prouinciæ administratione conquisita. Quòd si quidam vtramque retinere studeant & fortè duplici militia vtantur, vtramque amittunt. Definit & in eosdem pœnam viginti librarum, etiam si sacram formam huic Constitutioni contrariam obtinuerint, atque etiam in præfides qui eam susceperint.

Negotiatores

A *Negotiatores ne militent.* TIT. XXXIII.

I. IMP. IVSTINIANVS A. MENNÆ PP. Eos qui vel in hac alma vrbe, vel in prouinciis cuidam ergasterio præfunt, militare de cetero prohibemus: exceptis argenti distractoribus, qui in hac alma vrbe negotiantur. hos enim utpote vtilis omnibus contractibus armata quidem militia penitus abstinere sancimus: aliam verò quamcunque sine metu præsentis sanctionis posse sibi acquirere. Si qui verò negotiatores, quos omni militia prohibuimus, iam militauerunt: eis licentiam damus negotiationem quidem relinquere, militiam verò retinere. scientibus, quòd si postea negotiantes appareant, militia priuabuntur. Quod & in argenti distractoribus huius almæ vrbis, si armatam militiam iam sortiti sunt, tenere volumus, vt relicta negotiatione liceat eis in eadem militia durare. Negotiantes etenim post hanc sanctionem huiusmodi militia priuabuntur: illis qui ad armorum exstructionem suam professionem contulerint, minimè prohibendis ad competentem suæ professionis venire militiam, & huiusmodi negotiationem nihilominus retinere.

C Negotiatores nec ciuilem nec armatam militiam habere possunt, exceptis argentariis qui ciuilem, vt edicto ix. & armorum negotiatoribus, qui fabricensium militiam adipisci possunt. Sidonius primo Epist. dum rerum omnium legem perueriti significat: *Vigilant, inquit, fures, dormiunt potestates, fœnerantur clerici, student pileæ senes, alex iuuenes, armis eunuchi, negotiatores militant, milites negotiantur.* Beneficio tamen principis militare & negotiari licet. l. i. §. in quib. cau. mil. for. præf. in qua legendum, *mercandi & militandi:* quamuis eodem beneficio duplicem militiam vel dignitatem & militiam habere non licere superiore titulo demonstratum sit. Cetera in hac lege sunt apertissima.

De re militari. TIT. XXXV.

D I. IMP. ANTONINVS A. ANNÆ MILITI. Stipendia & donatiua temporis, quo apud hostes fuisse te dicis, restitui tibi postliminio, regresso restitutoque non iure desideras.

Dantur militibus stipendia siue annonæ & donatiua. Sudas, *δυναπικὴ ἀγέδουσις ἢ διδομένη παρὰ τῆ βασιλείας τοῖς στρατεύμασι.* Et alio nomine augustatica apud Marcellinum Comitem in Chronico, & clauaria apud Cor. Tacitum lib. xix. à clauis caligaribus. His non expunguntur si capti sint ab hostibus & redierint. l. pen. D. eo. Sed si transfugerint ad hostes, licet militiæ restituti sint à principe, eius temporis quo apud hostes fuerunt, stipendia & donatiua non recipiunt. l. 5. §. & ita hæc l. i. accipienda est, cum dicat, *restituto.* Postliminiū de captiuis dicitur propriè, sed eo verbo abutitur, vt & l. 2. C. Th. de repud.

E II. IDEM A. MILITIBVS COHORTIS PRIMÆ. Viginti stipendia si implestis, sordida munera militiæ vobis non indicentur.

Qui in cohorte prima viginti annis militarunt, non soluuntur militia quasi emeriti, sed à sordidis militiæ muneribus excusantur.

III. IDEM A. IULIANO. Milites ignominia missi cum infamia notentur, nullis honoribus qui integræ dignitatis hominibus deferri solent, vti possunt. habeant autem morandi, vbi velint, potestatem, præter quam in eis locis, in quibus specialiter arguentur.

F Ignominia missi infames sunt & honorum incapaces. Liberum comitatum habent præterquam in eis, inquit, locis quibus specialiter arguentur. Sic veteres. Lego, *arcentur.* Et ita Græci, *χωρὶς τῆς ἰδικῆς ἀπιηρομενδύων αὐτοῖς.* Arcentur autem legibus specialiter à castris, ab vrbe, à sacro comitatu.

Tom. 4.

f

III. IMP. ALEXANDER A.*. Defunctorum in desertione bona confiscari diuus Marcus & Antoninus pater meus constituit. A

Hoc pugnare videtur cum eo quod scriptum est lib. 60. βασιλικῶν tit. 56. λεπτοταξίας crimen morte extingui, nisi sic accipiat, si reuersi defuncti sint.

V. IMP. GORDIANVS A. VALENTINO ET ALIIS MILITIBVS. Cùm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutum: non rectè desideratis vt id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra residuo militare debet. Ideoque nec stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit. B

De hac diximus satis l. i.

VI. IDEM A. *. Semel causaria missis militibus, instauratio non solet concedi obtentu recuperatæ valetudinis melioris: quando non temerè dimittantur, nisi quos constet medicis denuntiantibus, & iudice competente diligenter examinante, vitium contraxisse.

Non soluuntur militia milites ob aduersam valetudinem, nisi denuntiarint archiatri perpetuo eos vitio laborare. Quamobrem ex hac causa dimissi non temerè restituuntur. C

VII. IDEM A. *. Frustrà vereris, ne nota, quæ propter delictum militare intercessit, existimationem tuam iam veterani læsisse videatur: maximè cùm nec ex eo delicto, quod in paganorum potest cadere personam notatos milites, post missionem placuerit esse famosos.

Condemnatus miles ex militari vel paganico delicto, nec ex ea delicti causa dimissus, notatur, nec tamen postea dimissus emeritis stipendiis pro infami habetur.

VIII. IMP. PHILIPPVS A. *. Causaria missio nulla existimationis macula aspergitur. D

Causaria missio non infamat, ignominiosa infamat. l. 3. §. l. οἱ πάλαι. D. de exc. tut.

IX. IMP. CONSTANTINVS AVGVSTVS. *. Si quis barbaris scelerata factione facultatem depredationis in Romanos dederit, vel si quis alio modo factam diuiserit, viuis comburatur. DAT. IIII. KALEN. MAI SEVERO ET RVFINO COSS.

Vt qui hostibus prædandi facultatē dederit, vel cū eis prædā diuiserit, viuis exuratur.

X. IDEM A. TITIANO PP. Quicumque militum ex nostra auctoritate familias suas ad se venire meruerint: non amplius, quàm coniugia, liberos, seruos etiam de peculio castrensi emptos, nec adscriptos censibus ad eosdem excellentia tua dirigi faciat. DAT. III. KAL. IVN. LIMENIO ET CATVLINO COSS. E

Cùm militi princeps concedit vt suam familiam ducat, familiarum appellatione continentur coniunx, liberi, serui castrensis peculij, non adscriptitij.

XI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. CYNEGIO PP. Tribuni vel milites nullam euagandi per possessiones habeant facultatem, cum signis propriis in mansionibus solitis ac publicis maneant. aut si quis tam necessaria scita contempserit: de eo F

A de eo ac tribuno eius ad nostram scientiam rectorum ac defensorum relationibus protinus referatur, quatenus seuerissimè in eos animaduertatur.
 DAT. IIII. ID. APR. CP. RICHOMERE ET GLEARCHO COS.

Vt tribuni & milites à signis & stationibus solitis non discedant: vt non aberrant per agros.

XII. IIDEM AAA. RICHOMERI COMITI ET MAGISTRO
 VTRIVSQUE MILITIÆ. Cum supra virentes fluminum ripas omnis
 B legionum multitudo consistit: id provida auctoritate decernimus, vt nullus
 omnino immundo fimo sorditatis fluentis commune poculum polluat, ne-
 ve abluendo equorum sudores deproperans publicos oculos nudatus ince-
 stet, sed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum
 hoc ipsum faciat. DAT. VI. KAL. IUN. VINCENTIÆ TATIANO
 ET SYMMACHO COSS.

Vt infra tentoria equis natetur fluuius, quoties in littore consistit exercitus.

XIII. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. ROMV-
 CLIANO P. V. Nemo miles ex his, qui præsentibus diuino obsequio nostræ
 clementiæ deputati sunt, & qui in hac esse vrbe præsentibus comitatu concessi
 sunt, quæ de aliis numeris, vel legionibus sunt, vel sibi vacet, vel aliena ob-
 sequia sine nutu principali peragere audeat. Qui autem in huiusmodi faci-
 nose fuerint conuicti: militia exuti pœnas consentaneas luere compellen-
 tur. hi verò, qui in priuato obsequio militem retinere fuerint reperti, quin-
 que librarum auri multæ nomine feriantur. Si verò quisquam missus à nu-
 D mero vel à tribuno ad comitatum serenitatis nostræ peruenerit (aliter enim
 eos hoc facere vetamus) illico se viris illustribus Comitibus, sub quorum re-
 gimine constituti sunt, offerre festinet, & causas profectiois exponat, vt &
 responsum cæleste mereatur, & citam remeandi accipiat facultatem. Si quos
 autem milites per prouincias, relictis propriis numeris, passim vagari præsi-
 des earum cognorint: correptos faciant custodiri, donec de his clementiæ
 nostræ auribus intimeretur, & quid fieri oporteat, decernamus. DAT. KAL.
 FEB. GP. HONORIO A. IIII. ET EPTYCHIANO COSS.

E Ne miles sibi vacet vel aliena obsequia peragat sine nutu principis. Ne veniat in co-
 mitatum sine auctoritate tribuni vel totius numeri. Missus à Tribuno vel numero, vt
 statim Comitibus & magistris militum suæ profectiois causas exponat. Vt vagi milites
 à præsidibus corripiantur. Malè legebatur, *correctos*. Emendaui, *correptos*, pro quo Græci
Κωαπρωδης & s. Malè, *diurno*, pro, *diuino*.

XIIII. IIDEM AA. STILICHONI MAGISTRO MILITVM.
 Contra publicam vtilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites
 nostros transferri. Sciant igitur Comites vel duces, quibus regendæ militiæ
 cura commissa est, non solùm à comitatensibus ac palatinis numeris ad
 alios numeros milites transferri non licere, sed ne ipsis quidem, seu de co-
 F mitatensibus legionibus, seu de castris riparensibus castrensianis, ceteris-
 que, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam, nisi hoc
 augusta maiestas publicæ vtilitatis gratia fieri iusserit: quia honoris

augmentum non ambitione, sed labore ad vnumquemque conuenit deuenire. Quòd si qui contra fecerint: per singulos milites singulas auri libras à se nouerint exigendas. DAT. XI III. KAL. APR. MEDIO. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

De hac scripsimus i. Emend. cap. xxv. & placet emendatio, nisi numeros pro vexillationibus accipias. Aliæ erant vexillationes Comitatenfes, aliæ legiones Comitatenfes.

XV. IMP. LEO A. ASPARI MAG. MILITVM. Milites qui à republica armantur & aluntur, solis debent vtilitatibus publicis occupari, nec agrorum cultui, & custodiæ animalium, vel mercimoniorum quæstui, sed propriæ muniis insudare militiæ. nullum præterea ex militibus posthac prædictis obsequiis vacare magnitudo tua patiatur, sed frequētes in numero suo esse iubeat, vt armorum quotidiano exercitio ad bella se præparent. Quòd si quis ex militaribus iudicibus vllos militum, tam diuinis, quàm regiis, vel priuatis domibus, ac possessionibus, diuersisque aliis obsequiis contra interdictum serenitatis nostræ crediderit deputandos: sciat se ab eo, qui contra vetitum fecerit, & ab eo qui ausus accipere militem fuerit, per singulos milites singulas libras auri protinus exigendas. DAT. PRID. NON. IVL. CP. LEONE A. COS.

Coniungenda est l. 31. §. de loca. Aperta autem & vulgaris est sententia, & quantū memini à D. Paulo quodam loco relata, & vetustissima. Posthumium consularem damnatum Florus scribit, quòd opera militum in agro suo vllus esset. Ambros. 1. Off. *Is qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Veget. lib. 11. *Nec aliquibus milites instituti deputabantur obsequiis, nec priuata iisdem negotia mandabantur, siquidem incongruum videbatur Imperatori militem, qui veste & annona publica pascebat, vtilitatibus vacare priuatis.* Scripsimus aliquid hac de re l. vlt. §. de fabricens. Eodem pertinet l. 13. §. hoc ti. l. 5. §. de agent. in reb. l. 1. §. negot. ne mil. Ait, *tam diuinis quàm regiis.* Regias videtur vocare veluti regis Gothorum aut Armeniorum.

XVI. IDEM A. DIOSCORO. Militares viros ciuiles curas arripere prohibemus: aut si aliquam huiusmodi sollicitudinem fortè susceperint, & militia statim, & priuilegiis omnibus denudari decernimus: formidantibus his motum nostræ serenitatis, qui temeritate saluberrimis statutis obuiam ire tentauerint.

Ne etiam ciuilia negotia mandentur militibus.

XVII. IMP. ZENO A. * MAGISTRO MILITVM. Neminem in vllò numero equitum, vel peditum, vel in quolibet limite, sine nostri numinis sacra probatoria in posterum sociari concedimus: consuetudine, quæ hactenus tenuit, antiquata, quæ magistræ potestati, vel ducibus probatorias militum facere, vel militibus adiungere licentiam tribuebat. vt hi tantum in numeris vel in limitibus militent, qui à nostra diuinitate probatorias consequuntur. Viros autem eminentissimos pro tempore magistrōs militum, nec non & viros spectabiles duces, si supplere numeros pro his, qui fatalibus sortibus decrescent, necessarium esse putauerint: veritate discussa, per suggestionem suam nostræ mansuetudini declarare, qui & quanti, & in quo numero vel limite debeant subrogari: vt ita demum prout nostræ fecerit

A federit maiestati, diuina subnotatione subnixi, militiam sortiantur: officio, quod tuæ sublimitatis actibus obsecundat, centum librarum auri dispendio feriendo, si ex aliqua parte, quæ statuit nostra serenitas, fuerint violata.

Milem fieri per probatoriam principis tantum, non per probatorias magistrorum militum vel ducum.

XVIII. IMP. ANASTASIVS A. IOANNI MAGISTRO MILITVM PRÆSENTALIVM. Tam collatores & provinciales, quàm fortissimos milites, prout oportet, gubernari, minimèque læsionem aliquã seu dispendium perpeti properantes, esse necessarium prospeximus, dicatissimos milites, qui de diuersis præsentalibus numeris per Orientis partes noscuntur cōsistere, virorum spectabilium ducū iussionibus obedire: vt quidquid emerferit, quod pro communi securitate curandum est, hoc protinus, vtpote militari præsidio in proximis locis constituto, competens possit mereri remediū: ita videlicet vt etiam agentibus causas, tam criminaliter, quàm ciuilitè, præfati milites iam non apud magnificam magisteriam per Orientem potestatem, vel ex sententiis seu præceptionibus eius, sed per interlocutiones seu dispositiones tam excelſę tuę sedis, sub cuius iurisdictione consistunt, quàm eorundem ducum respondeant. Eo scilicet obseruando, vt ad respōsum, qui de officio tuæ sublimitatis huc vsque ad prædictam magisteriam per Orientem potestatem moris erat destinari, viris spectabilibus ducibus inheſurus mittatur, tam per se, quàm per adiutores suos eosdem iudices obseruare, & iussiones eorum implere curaturus: licentia non deneganda & ad respōsum, qui de officio alterius viri excelſi magistri militum præsentalium pro hac nostra dispositione destinatur, in locis in quibus apparitionis tuæ sublimitatis ad respōsum non contigerit reperiri, suam sollicitudinem pro emergentibus maximè causis peragere, cuius etiam illi, qui de altero officio mittendus est, præbemus facultatem: vt non tantum per adiutores suos ad respōsum, sed etiam inuicem se adiuuando, nec publicis, nec priuatis causis, vel executionibus abesse videantur. ad singulos etenim duces ad respōsum de apparitionibus vestris non perspeximus oportere destinari: ne per multitudinem eorum qualibet machinatione damna contra milites nostros augeri contingat. Vt autem omnifariam tam publicæ commoditati, quàm fortissimis prospiciatur militibus: sportularum nihilominus exactiōnem meritò censuimus moderandā, & iubemus nec ipsis ad respōsum nec adiutoribus eorum pro criminalibus seu ciuilibus causis, etiam si ex publicis causis descendere, vel ad publicam causam pertinere dicantur: licere aliquid plus, quàm vnum solidū à singulis, vel nolentibus, vel spontanea voluntate offerentibus suscipere militibus. Ita vt si vniuersitas numeri seu principiorū monenda sit, duplicata quantitate tantummodò sportulas accipiant. in his etenim causis nec plures, quàm duos primates, quorū nomina semel ac primū gestis interueniētibus fuerint publicata, patimur cōueniri: syndico videlicet, prout cōsuetudo deposcit, legibúsque cautū est, ordinādo. Hoc quoque adiecto, vt pro omnibus quibuslibet expēsis faciendis ingressus in iudicio duciano vnum tantummodò solidū, nihilque amplius milites vel syndici litigantes dependere compellantur: vt huiusmodi solatium ad commodū,

ad responsum, & eius adiutorum, & exceptorum proficiat: nihil sibi usurpare, vel suo nomine poscere. vel viris deuotis principibus, qui ducianum obseruant iudicium, vel ducianam apparitionem de præfatis litibus concedendis. Ita videlicet, vt super litis expensis in personis etiam eorum, quicumque milites pulsare maluerint, eadem forma seruetur. Erit autem arbitrij atque æstimationis virorum spectabilium ducum pro qualitate negotiorum, vel quantitate, quæ deuotissimis militibus ab aduersariis eorum ingeritur, vel suam audientiam interponere litigijs, vel eorum discussionem dicatissimis principijs, seu arbitris in locis degentibus committere. Quibus viris spectabilibus ducibus & eos obseruantibus ad responsum, seu adiutoribus eorum curæ sit, si quando ad eosdem duces milites accersiti fuerint, vel de locis, in quibus constituti sunt, moueri præcepti: ne quolibet modo curiales, seu collatores quibusdam afficiantur dispendijs: ita scilicet, vt pro militibus inspiciendis, quodocunque voluerint viri spectabiles duces etiam præfatales deuotissimos milites adhibere, nõ immodicam multitudinem eorum tempore pacis conuocare procurent. Sin verò etiam necessitate poscente milites ad alia perueniant loca: læsionibus contra curiales seu collatores nihilominus modis omnibus abstineant. & si tam in eundo, quàm in redeũdo, triginta tantum dies oportet eos proficisci: ipsi suas expensas sibi præbendas, collatoribus seu curialibus minimè prægrauandis, suscipere non cessent. Sin autem vltiore tempore in alijs locis necesse sit eos commorari: expensas eis vltioris (vt dictum est) temporis, ad quæ peruenerint loca, ministrari. Quoniam verò comperimus quosdam temerario atque iniquo proposito anteriore tempore certos meioris militibus tam in iudicio sublimitatis tuæ, quàm apud excelsam magisteriam per Orientem potestatem in accusationem deduxisse, & eosdem eodem tempore ad diuersa quoque protraxisse iudicia, diuersas quoque super iisdem personis, iisdemque causis & negotijs prolatas fuisse sententias: ne postea nihilominus tantæ contra milites nostros insidiæ, tantæque cõfusio querelis, quas eis ingeri cõtigerit, generetur: nemini licere apud sedem magnitudinis tuæ accusatione cõtã militem seu milites præfatales deposita, conuentioneque oblata eundem vel eosdẽ criminaliter, vel ciuilitè per iussionem virorum spectabilium ducum inquietare, antequàm negotium ex priore actione priorèque conuentione finem legitimũ sortiatur. Idemque versa vice obseruari, vt siquidem miles seu milites præfatales prouisione viri spectabilis ducis inculati ac moniti fuerint: inculatori licentiã denegeretur agenti postulationẽ seu accusationẽ in iudicio tuæ sublimitatis contra eundẽ militem vel eosdẽ milites deponere. Nec si eundem vel eosdẽ, tam criminaliter, quàm ciuilitè obnoxios esse firmauerit, facultatẽ eidem agenti superesse separatis intẽtionibus suis, pro criminalibus quidẽ tuæ celsitudinis iudiciũ, pro ciuilibus autẽ viri spectabilis ducis sublimitatẽ seu versa vice occupare. Sin quis verò ad huiusmodi tã audacissimũ tãque æquitati contrariũ conamen profuerit: eum pro pecuniarijs quidẽ negotijs iactura litis & damnorũ, quæ vitio eius contigerunt, solutione percelli: pro criminalibus autẽ quasi calumniatorem conuictũ legum aculeos sentire. Dispositiones autem antelatas non ad imminuendam potestatem magiste-

A magisteria per Orientem administrationis, sed pro tuitione locorum ac securitate publica noscitur præstitisse: cum non dubium sit, ipsos etiam duces, quibus fortissimi præsentales milites parere præcepti sunt, sub eadem excelsa potestate esse constitutos.

Marianus docet duos fuisse magistros militum præsentium siue in præsentia, comitatu scilicet. Qua forma Marcellinus Comes præsentale magisterium dixit, & Arcadius Charisius, qui fuit ex nouissimis Iuriconsultis, magistratus in præsentia l. ob carmen. §. 1. D. de test. Et vnum magistrum militum per Orientem. vnde quæritur, milites ex diuersis præsentibus numeris per Orientem constituti cuius iurisdictioni subsint, magistorum militum præsentium, an magistri militum per Orientem. Et olim quidem suberant magistro militum per Orientem, sed singuli magistri militum præsentium certis suis quibusdam quique locis ex suo officio, id est, ex apparitione sua mittebant Adresponsum, cuius interuentu milites præsentales parebant magistro militum per Orientem. Adresponsum, ἀποκρισιάζειον. Græci interpretantur, vt Nouel. 25. & edicto 8. quod scilicet vice magistri militum præsentium responsa dabat. qua ratione legati hodie à plerisque dicuntur ἀποκρισιάζειον, & responsales. Et inde nomen scrinio auri ad responsum l. 7. §. de palat. sac. larg. Habeat Adresponsum siue Apocrisarius adiutores & exceptores, sed & ipsi Adresponsum diuersis locis destinati mutua sibi auxilia præstabant. Hodie ex hac constitutione milites illi non magistri militum per Orientem, sed magistri militum præsentium & ducum suorum iurisdictioni parent, licet ipsi duces sint sub magistro militum per Orientem. Quamobrem non magistro militum per Orientem hodie, sed ducibus magistri militum præsentium Adresponsum mittunt, per quos iussiones suas exequuntur, & mutuas promiscuasve inuicem operas præstant. Definit postea hæc lex modum sportularum in iudicio duciano. Et vt totus numerus, si qua sit causa quæ ad totum numerum pertineat, litiget per syndicum, & satis sit conueniri duos numeri primates. Et vt dentur sportulæ Adresponso & adiutoribus eius, non principibus officij duciani officiove duciano. Et vt duces per se causas militares disceptent vel delegent arbitris aut principiis numerorum, in quibus ex prisca consuetudine ius reddi solebat. Et ne vocati à ducibus milites sumptibus curiales vel collatores grauent, nisi sicubi vltra dies xxx. morari eos necesse sit. Et ne eodem tempore eadem de re milites illi conueniantur apud magistrum militum præsentium & duces vel ne diuidantur actiones.

De castrensi peculio militum & præfectianorum.

TIT. XXXVI.

De peculio præfectianorum est l. vlt. Ita verò hunc tit. iam dudum emendauit lib. 2. Institutionum tit. de mil. test.

I. IMP. ALEXANDER A. PRISCIANO. Si in potestate tua
E filius tuus fuit eo tempore, quo quædam nomine eius emissa: ea tua esse non dubitatur. Peculio autem castrensi cedunt res mobiles, quæ eunti in militiam à patre, vel à matre, aliisve propinquis vel amicis donatæ sunt. Item quæ in castris per occasionem militiae quærentur, in quibus sunt etiã hereditates eorum, qui non aliàs noti esse potuerunt, nisi per militiae occasionem, etiam si res immobiles in his erunt. Matris autem hereditas, quamuis in militia delata sit, ad peculium castrense non pertinet. In castræsi verò peculio prædium donatum non esse constat: quamuis empta ex castrensi
F peculio prædia eius condicionis efficiantur.

Hereditas matris non est in castrensi peculio. Hereditas commilitonis est in castrensi peculio, quia occasione militiae acquiritur. Res mobilis donata proficiscenti ad militiam, est in castrensi peculio; non res immobilis. Res à patre empta nomine filii, militis,

Tom. 4.

f. iij

non est in castrensi peculio. Empta prædia ex castrensi peculio, castrensia sunt. Huc ^A pertinet l. si filius. §. fam. etc. quæ eiusdem est Imperatoris. Et in quibusdam Codicibus hæc quoque ad eundem Antonium scripta est sed Gallicus Codex habet, *Prisciano*.

II. IDEM A. FELICI. Filius familias alienationem nullius rei sine voluntate patris habet, nisi castrense peculium habeat.

Filius familias non potest agere vel alienare sine voluntate patris nisi habeat castrense peculium, in quo habetur pro patre familias.

III. IDEM A. FELICIANO. Errat qui tibi persuasit, quòd nexu ^B patriæ potestatis iure sacramenti solutus es. manent enim nihilominus milites in potestate parentum, sed peculium castrense proprium habent, nec in eo vllum ius patris est.

Militia non soluit patriam potestatem, sed castrense peculium filij proprium est pleno iure.

III. IMP. GORDIANVS A. *. Cùm allegas te à fratre tuo eodemque commilitone in iisdem castris institutum heredem: successionem eius potius in castrensi peculio tuo, quàm patri tuo, cuius in potestate es, per te quæsitam videri rationis est. etenim peregrinationis labor sociatus ^C commilitiæ eius, & obeundorum munerum consortium affectioni fraternæ non nihil addidisse, quinimò vice mutua chariores inuicem sibi reddidisse, credendum est.

Hereditas fratris commilitonis, quàm commilitonis, non quàm fratris æstimatur. Et ideo patri per filium non acquiritur.

V. IMPP. DIOCLETIANVS ET MAXIMIANVS AA. *. Intelligis filio, qui militauit defuncto, peculium eius penes patrem remansisse, ^D non hereditatem patri quæsitam.

Peculium castrense mortuo filio familias patri acquiritur, non iure hereditario, sed iure peculij. Rationem exposui in tit. Institutionū, per quas pers. nob. acquir. Et ideo licet furiosus sit pater, id iure pristino retinebit, quod tamen iure hereditario nancisci non poterit.

VI. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIAN. AA. ZOILLO PP. Ius castrensis peculij tam scriniarios, quàm exceptores, ceterosque qui in officio tui culminis merendi licentiam habere noscuntur, ac si in legione prima adiutrice nostra militent, inuiolatum habere præcipimus. ^E

Vt scriniarij, exceptores & ceteri præfectiani habeant castrense peculium. Coniungenda est cum l. ult. j. de app. præf. præf.

De erogatione militaris annonæ. TIT. XXXVII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. ET IULIANVS CÆS. HELPIDIO PP. Repetita consuetudo monstravit expeditionis tempore buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, sed & lardum, carnem veruecinam etiam, milites nostros ita solere percipere: in duobus diebus buccellatum, in tertio die panem: vno die vinum, alio die acetum: vno die lardum, biduo carnis veruecinam. ^F DAT. XVI. KAL. IVN. HIERAPOLI CONSTANTINO X. ET IULIANO CÆS. III. COSS.

Vt ex-

A Vt expeditionis tempore biduo milites percipiant buccelatum, quæ expeditionalis annona dicitur, & à Græcis δι' πυρος καὶ ξηρὸς ἄρτος, & παξιμάδιον, quam tamen vocem Latinam esse Sudas scribit. ea utitur Leo de re militari, & deducitur ab inuentore Paxamo coco. Hieron. aduersus Iouin. *Elaboratas carnes ad iura Apitij & Paxami.* Tertio die ut percipiant panem, vno vinum, altero poscam, vno laridum, biduo carnem veruecinam. Laridum militare esse cibum Nazianzenus in Athanasio, *ύείων κρεῶν ὑποδοχέα, οἷς τὸ τραπωπικὸν τρέφεται.*

II. IMP. IOVINVS A. SECVNDO PP. Viceſimo non amplius lapide milites ſibi iubemus paleas conuectare. DAT. V. KAL. OCTO:

B ÆDESA IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

In xx. quæque millia paſſuum capitum ſiue paleas militibus à prouincialibus præſtari.

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD VICTOREM MAG. MILITVM. Cœnaticorum nomine milites & ſuper his ſtantes nihil penitus à prouincialibus accipere audeant. Sciant enim milites, quòd oportet eos commoda ſua, quæ in annonarum perceptione adipiſcuntur, accipientes, extrinſecus detrimentis prouinciales non afficere.

C DAT. V. KAL. IANV. BONAMANSIONE DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS.

Ne prouinciales militibus conferant cœnatica quod quaſi pro cœna nouum nomen expilandarum prouinciarum cauſa excogitarant.

IIII. IIDEM AA. AD AVXONIVM PP. Sicut fieri per omnes limites ſalubri proſpectione præcipimus, ſpecies annonarias vicinioribus limitibus à prouincialibus ordinabis ad caſtra cõferri. ſed in veteranis caſtris conſtituti milites duas alimoniarum partes ibidem de conditis ſumant, nec

D amplius quàm tertiam partem ipſi vehere cogantur. DAT. V. NONAS MAI MARCIANOPOLI, VALENTINIANO N. P. ET VICTORE COSS.

Proximi poſſeſſores ſuſtinent onus conferendæ militibus limitaneis annonæ. l. 6. §. de ann. & trib. Sed milites conſtituti in veteranis caſtris (C. Th. vitoneris, Græci βετωειοῖς) propria caſtrorum quorundam appellatio videtur eſſe) duas annonarum partes de cõditis ſumunt, tertiam ſibi conuehant. Condita ſpecierum erant in limitibus. Capitolinus in Gordianis. *Nulla erat ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento & larido, atque hordeo & paleis condita non haberet.*

E V. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS ET GRATIANVS AA. AD PROBVM PP. Actuarij, niſi expleto triginta dierum ſpatio pittacia authentica conſeſtim tradiderint, ſpecies, quas ex fiſcalibus conditis diſſimulauerint excludere, vel numero cuius ratiocinia pertractant, ſuperfederint erogare: de propriis facultatibus vel militibus ipſis, vel fiſcalibus horreis adigantur inferre. DAT. VI. ID. APR. SIRMIO VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

F Pittacia ſunt rationes & commentarij annonarum militarium. Eodem nomine ſignificantur etiam epiſtolæ, album, notoria. Suſceptores annonarum & capitum eas proferunt ex conditis, & erogant militibus vel actuariis ſecundum pittacia authentica, quæ ab actuariis ſuſceperint. l. 11. & 13. C. Th. cod. tit. Ea pittacia ſi actuarij celauerint nec tradiderint expleto xxx. dierum ſpatio, atque ita fraudauerint milites annonis, de ſuo

damnum sarcire coguntur. Actuarius numeri totius rationes tractant, & à Græcis appellantur *ὑπομνηματοφύλακες*.

VI. IDEM AAA. AD MODESTVM PP. Fortissimi ac deuotissimi milites annonas & capita singulis diebus aut certè competenti tempore, id est, prius quàm annus elabatur, de horreis consequantur: aut si perceptionem suam ac si debitam studio voluerint protelare: id quod competenti tempore minimè perceperint, fisci nostri commodis vindicetur. DAT. PRID. NON. APR. ANTIOCHIÆ GRATIANO A. IIII. ET MEROBAUDE V. C. COSS. B

Vt milites ex conditis annonas in dies singulos percipiant, vel intra annum: & qui in mora fuerint accipiendi, vt eas amittant.

VII. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. RVFINO PP. Nulli militarium pro his annonis, quæ in prouinciis delegantur, repudiata ad tempus specierum copia, & inopiæ occasione captata, pretia liceat postulare: ita vt si quis propter anni abundantiam suscipere oblata neglexerit, ac postea impositis pro necessitate rerum pretiis repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, sinatur exigere: neque id quod accipere dissimulauerit, consequatur. DAT. III. KAL. CP. THEODOSIO A. III. ET ABVNDANTIO V. CÆS. COSS. C

Ne milites pro annonis exigant pretia, vel si secus fecerint, vt tam annonas amittant quàm pretia, puta si cum esset annus in vilitate oblatas species repudiarint, quoad alius annus esset in summa caritate, ac tum pretia eius anni pro speciebus debitis exegerint, qua ex fraude meritò lex censet eos vtrumque amittere. Idem non fiet in priuatorum debitis. nam vel annonæ præstabuntur, vel pretium quanti fuere quo die solui debuerunt, non quanti postea fuerint nata caritate. l. vinum. D. de reb. cred. D

VIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. HILARIO PP. Prouincialium commodis nos cõuenit subuenire. Ad omnium itaque numerorum, siue vexilationum, aut etiam scholarum tribunos, vel viros illustres comites sublimitas tua faciat peruenire, vt meminerint fœnum militibus iustis capitibus præstandum, iuxta legem diui Valentiniæ, nec ramen ad oppidum deferendum. DAT. XVI. KAL. IVL. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS. E

Capita sunt fœnum aut paleæ, vt diximus l. 9. §. de iu. fil. Ea militibus non deferuntur à prouincialibus, sed præstantur secundum modum quendam à Valentiniano definitum.

IX. IDEM AA. *. Excellentia tua erogationis per susceptores factæ modum quantitate breuium conferri perficiat: ita vt quo die numeris datum sit diligentius exploretur. ac si quid amplius actuarios, vel optiones accepisse constiterit, quàm breuium datorum scriniis nostris veritas continet: memorati in duplum reddere compellantur: susceptoribus ea summa imputanda, quam semel flagitantibus eisdem erogasse monstrauerint. nam ad illustres quoque viros magistris vtriusque militiæ sacri apices currebant, quibus prouida sanctione decreuimus, vt breues ante indictio-
nis F

A nis principium, summa fide ac veritate confecti, ad nostra scrinia dirigantur, secundum quos à susceptoribus erogatio, celebretur. DAT. VIII. KAL. APR. CP. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS.

Ut erogationis faciendæ pittacia siue breues conficiantur, & ante indictionis principium ad sacra scrinia mittantur. Si quid amplius actuarij vel optiones à susceptoribus acceperint, de eo ut teneantur in duplum, susceptoribus culpæ nihil detur. De optionibus diximus satis l. 7. §. de exact. trib. Huic annonarum diuisioni aderant actuarij, optiones. & suscribendarij. Scripta verò fuit hæc lex ad præfect. prætorio, ut Acc. notauit, & Græci.

B

X. IDEM AA. EVTYCHIANO PP. Iubemus per omnes prouincias cunctis numeris ac militibus à Nouembri mense de nouello vino annonam dari, quoniam veteris dispendiosa videtur erogatio. DAT. X. KAL. IVN. HONORIO A. IIII. ET EVTYCHIANO V. C. COSS.

Ut à Nouembri mense militibus detur nouum vinū, quòd veteris diuisio carior sit.

C XI. IDEM AA. PROVINCIALIBVS PROV. PROCONSULARIS. Opinatoribus, id est, exactoribus militaris annonæ nullum sit cum prouinciali commercium: ita ut à iudicibus vel officio prouinciali omnis summa debiri postuletur, intra anni spatium conferenda. DAT. PRID. APRIL. MED. VINCENTIO ET FRAVITTO COSS.

Opinatores non exigunt, sed imminent iudicibus. Scripsi de hac re satis l. 7. §. de exact. trib. Prouincia proconsularis in inscriptione accipitur pro Aftica. l. ult. C. Theo. de tyr. l. 13. C. Th. de ind. deb.

D XII. IDEM AA. ET THEODOSIVS A. ANTHEMIO PP. Septem dierum, per quos resistentes tribuni emolumentum gratia sollempniter stellaturæ nomine consequuntur species, non aliter adærentur, nisi ut in foro rerum vernalium distrahuntur. DAT. V. ID. APR. CP. ARCADIO A. VI. ET PROBO V. C. COSS.

Valdè ad hanc legem pertinet Lampridij & Spartiani locus, quem Alciatus adfert. Nā ex eis liquet tribunos à militibus stellaturas accepisse. quod etsi improbarint Alexander & Niger, hæc lex non improbat. Consistebant stellaturæ in annonis dierum septem aut earum pretio. Rem igitur tenemus. Ratio nominis stellaturæ ignota est. Rē quoque ipsam clarè demonstrat in Cod. Theodosij hæc Honorij & Theodosij Constitutio ad eundem Anthemium: *Si quas sub gratia donationū à militibus auferunt, quam merentur, annonas, duces seu tribuni iuxta nummaria defixa preta sine vlla dubitatione percipiant.* Munera varijs nominibus prætexuntur, alij sportulas vocāt, alij eulogias, alij stellaturas, forsitan à mittendo. Resistentes autem in hac lege, id est, in præsentem constituti tribuni.

F XIII. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Lege repetita censemus, ut si quis interclusam specierum exactionem refricare tentauerit, vel adærationes statutas ausus fuerit immutare, tam vir spectabilis dux centum librarum auri, quàm eius etiam officium pari condemnationis summa quatiatur, adiecta sacrilegij pœna, quæ diuialium scitorum violatores palàm insequitur. DAT. X. KAL. APR. CP. HONORIO VIII. ET THEODOSIO III. AA. COSS.

Adaratio est taxatio pretij, Græci ἀπαργυρισμὸν vocāt, vt No. 43. & 130. quoties pro annonis militibus pecunia datur, quæ ærariæ dicuntur annonæ l. 14. & 15. §. vt æraria ratio Ciceroni. Id verò iure fit. nec obstat l. 7. §. si rectè intelligatur. Semel autem pro annonis constituta adæratione, non iam annonæ ipsæ, sed pretia duntaxat præstari debent. Scio pertinuisse hanc legem ad Palæstinas, & ideo duci Palæstinæ & officio eius prænam indicit si semel statutam adærationem immutatint.

XIIII. IIDEM. AA. CONSTANTIO MAGISTRO MILITVM. His scholaribus, quibus laborum intuitu regendos numeros dedimus, de ærariis annonis singulos solidos per opinatores, caballationis quoque rationem pro administrato tempore debitam, quando militibus erogatur, sine mora præberi oportet: vel si quis eorum antequàm accipiat, in fata concesserit: quod ex vtraque causa ei debebatur, heredibus eius restitui. DAT. XIII. KAL. DEC. CONSTANTIO ET CONSTATE VV. CC. COSS.

Vt scholares facti militum tribunij solitas consequantur annonas & capitationes, & debitas transferant in heredes.

XV. IIDEM AA. ASCLEPIODOTO PP. Annonas omnes, quæ vniuersis officiis atque sacri palatij ministeriis, & sacris scriniis, ceterisque cunctarum adminiculis dignitatum adsolent delegari, quasque hi, qui ad earum exactiōnem mittuntur, pro cupiditate & libidine sua grauitè ex prouincialium visceribus eruebant: ad similitudinem militum, quibus ærariæ præbentur annonæ, adærari præcipimus: vt omnibus supra designatis emolumenta debita in pretiis dispositio tui culminis pro publicæ utilitate taxatis, præcipiat erogari. DAT. XVI. KAL. MAR. CP. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS.

Hæc lex exemplo militum præcipit ministerianis militantibus in sacris scriniis & vniuersis officiis dignitatum, quæ adminicula vocat, vt No. Valent. de ind. rel. annonas adærari, id est, ἀπαργυρίζεσθαι. Eodem verbo vsus est Ammianus Marcellinus lib. xxxi. *In adærantibus reliquorum debitis non molestus.* Sic veteres libri. Constantinus 2. Epit. tit. 5. ἀπαργυρίζεσθαι λειτουργίας τῶν τῆσιν ἀπὸ τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἐργαζέσθαι αὐτῶν, διδόναι χεῖμα.

XVI. IMP. ANASTASIVS A. LONGINO MAGISTRO EQVITVM AC PEDITVM. Iubemus per hanc diuinam dispositionem eos, quibus ex officio tuæ sublimitatis militarium meritorum seu cuiuslibet præstationis committitur erogatio, in primis iurare pro iustitiæ ratione iniunctam sibi sollicitudinem peracturos, & secundum præsentem saluberrimæ nostræ dispositionis obseruationem solatium (sicut dictum est) publicum erogator manu sua sine vlllo dolo & fraude singulis militibus enumeret, quatenus vnusquisque miles accepto per suam manum solatio, ipse cum actuario de negotiatione actuariis permessa secundum rationem agat iustitiæ. Hoc videlicet obseruando, vt pro singulis solidis actuario, siue statim, siue vnum duosve, seu amplius annos restitutū fuerit debitum, minus quidem vno tremisse pro temporis scilicet breuitate pacisci liceat: amplius autem quàm vnum tremissem nullus actuaris pro quoquo tempore seu annorum spatio pacisci penitus permittatur: nec vlla possit actuaris machinatione pro temporis prolixitate vnus quantitatem tremissis excedere. Si qua tamen

- A tamen inter actuarium & militem super pactione vel negotiatione tempore erogationis emerferit dubitatio: iubemus eidem militi dandas pecunias ab erogatore principis dari, & secundum hæcenus obseruatam consuetudinem easdem pecunias vel ab erogatore vel ab actuario retineri, quatenus causa apud deuotissima principia propositis sacrosanctis scripturis inter actuarium & militem tractetur: vt ex omni parte miles nullum damnum sub quacunque occasione: præterquam id quod eum ex iusta & permissa actuariis negotiatione deberi constiterit, patiatur. Super his verò quos datis fortè com meatibus abesse contigerit, hæc volumus obseruari: vt pecuniarum, quæ erogandæ sunt, vsque ad triginta milites, quos tantummodò datis com meatibus dimitti sacra constitutio continet, apud deuotissima principia sequestrentur, illorum scilicet tantummodò militum, quorum intra triginta com meatales viros constitutorum, actuarius tempore erogationis pittacia, vt pote habita super pactione, protulerit: quatenus cum iidem redierint milites, causa apud deuotissima principia secundum præfatum modum tractata, vtriusque partis indemnitati similiter consulatur: non danda pro tempore tribuno licentia, triginta viris amplius sub com meatibus occasione dimittere. Sin verò saluberrimam cõstitutionem offerendo amplius, quàm triginta viros datis com meatibus tribunus dimittere ausus fuerit: pecunias quidem, quæ post præfatorum triginta virorum numerum per com meatibus dimissis militibus erogandæ fuerant, publicæ rationi erogator non dubitet reportandas. Sciat verò tribunus præter iam constitutas super huiusmodi facinore internationes, sese de propriis facultatibus singulis militibus, quibus vltra numerum triginta virorum sub nomine com meatuum eos dimittendo causa non consequendi publica solatia dederit, quidquid ob iniquam dimissionem amiserint, soluturum. nec prius idem tribunus ab eodem discedat numero, nisi omnes huiusmodi milites, id est, quos post permissam triginta virorum quantitatem com meatibus nomine dimiserit, indemnes in hac parte atque illæsos reddiderit. Hoc etiam adiiciendo, vt sub gestorum testificatione tam decem ex deuotissimis principiis, primates eorum videlicet quàm vnusquisque caput scholæ iuratus deponat sub præsentia sua rem (sicut superius dispositum est) fuisse subsecutam, & sub obtutibus suis vnumquenque militem solatium suum manu sua ab erogatoris dextera suscepisse. & huius gesta, relatione à viro clarissimo tribuno vel deuotissimis principiis intra tres menses, ex quo profectus fuerit, numerandos, mittenda ad nostram referat pietatem. Hoc videlicet ante omnia curando, vt pro tempore erogator, postquam datæ fuerint ex publico pecuniarum, intra duos vel tres menses seu quatuor, pro qualitate scilicet spatiorum, cõmissam sibi sollicitudinem erogationis non dubitet faciendam. vel si vltius apud se pecunias publicas differendo erogationem ausus fuerit retinere: sciat se modis omnibus damnum, quod ex negotiatione miles sustinuerit, ex propriis facultatibus militibus soluturum. Sciētibus his qui præfata dispositionis obseruantiam, siue in differenda vltra sigillatim definitum temporis spatium erogatione, siue in qualibet alia parte, fuerint egressi, non solum sese militiæ cinguli amissionem, verum etiam facultatum quoque sua-

rum publicationem pro tanto subituros flagitio: & insuper erogationum A
 quoque sollicitudinem ab officio tuę celsitudinis, si imperatoria fuerit vio-
 lata dispositio, ad alios transferendam. Si verò idem officium, simul atque
 huiusmodi fuerit à quolibet facinus perpetratum, ad notitiam nostrę man-
 suetudinis, vel certè ad scientiam illustrissimę magisterię referre curauerit
 potestatis, vt eiusdem apparitionis periculo tale flagitium principales mini-
 mè possit aures latere: quatenus ex omni parte eodem delicto reuelato, qui-
 cunque saluberrimas nostrę pietatis ordinationes ausus fuerit violare, in-
 terminatas minimè possit pœnas euadere: ita vt singulis militibus, qui non B
 obseruato in eorum persona tenore rectę dispositionis læsi fuerint, liceat
 sacratissimum nostrum per vnum fortè vel etiam binos milites pro omni-
 bus verba facturos petere comitatum, & porrectis precibus, quod contra
 nostram dispositionem passi sunt, approbare: eoque facto statutis violator
 imperatorię dispositionis suppliciis percussatur. Illud præterea omnibus
 modis obseruari decernimus, vt erogator omnes pecunias, quę mortuis
 militibus vsque ad diem mortis eorum debitę fuerant, secundum iam da-
 tam diualem dispositionem vxoribus vel liberis eorum non dubitet mi- C
 nistrandas.

Lex ostendit susceptorem & erogatorem militaris annonę siue æris, esse ex officio
 magistri militum, & de manu sua in manum militibus stipendia persolvere. ac si quid
 antè actuarium qui numeri rationes tractat, militibus dederit pro mutuo, id est, pecu-
 niam vel species, id tempore erogationis recipit, & ex pacto in singulos solidos tremis-
 sem, id est, solidi tertiam partem (Tremisses à severo formatos Lampridius scribit) non
 amplius, & non in annos, sed in tempus omne dilatę promutui solutionis. De pacto
 habita inter militem & actuarium si sit quæstio, ab erogatore pecunias deponi apud
 principia, ibique rem iudicari, & non, inquit, secundum hætenus obseruatam consue-
 tudinem easdem pecunias vel ab erogatore vel ab actuario retineri. Negatè lego vt D
 Græci *χρημὴν ἐπὶ πλὴν μέγιστον* (Cuiusmodi, &c. Fit etiam ab erogatore depositio apud prin-
 cipia quoties milites per comitatum absunt. Non possunt abesse plures quàm trigin-
 ta, id est, comitatum pluribus dare tribunus non potest, vel si dederit qui supra hunc
 numerum fuerint, stipendiis erogandis expunguntur, indemnitas eis tamen ex tribuni
 facultatibus præstatur. Additur vt erogationis factę gesta conficiantur testatò x. prin-
 cipiorum primatibus, & capite scholarum, si scholaribus facta sit erogatio, deponen-
 te de manu in manum erogationem factam. Marcellinus xxv. *Milites aduentare, quos ca-
 pita scholarum ordo castrensis vocat.* Et ex mora erogatoris damnum quod militi contige-
 rit ob pactioem siue contractum habitum cum actuario, vt erogator agnoscat. Et vt
 mortuo milite debitum stipendium erogator vxori vel liberis persoluat, vt l. 14. §. Cur E
 non totius anni, vt aliàs fieri ostendimus l. 4. §. de dom. & prot. an quia militibus stipen-
 dia in annos non constituuntur, sed vt quisque militię onus subierit? Paulò ante finem
 vbi erat scriptum *cōmeatum*, emendaui, *comitatum*, ex Græcis & ex Latinis manu scriptis.

XVII. IDEM. A. *. PP. Cùm sæpe contingit propter quasdam
 maximas & inexcusabiles rationes quibusdam ad custodiam vel aliam hu-
 iusmodi causam milites deputari, vel etiam iã deputatos esse, & non cõue-
 nit hoc modo publicum aliquod damnum seu dispendium sustinere: iube-
 mus, si qui fortissimi milites ex quocunque numero curiis, vel quibusdam
 corporibus, vel sacrosanctis ecclesiis, vel aliis personis pro custodia (vt di- F
 ctum est) vel tali alia causã à nostro numine deputati sunt, vel fuerint: ne
 per eorum translationes circa annonarum vel capitum eis præbendorum
 erogatio-

- A** erogationem, publicis rationibus quædam lætio ingeratur: eandem de proprio personam, seu etiam personas, cui vel quibus deputati sunt vel fuerint, hoc modis omnibus agnoscere. hoc tantummodò de publico pro iisdem annonis & capitu præbendo & imputando, quod in locis, ex quibus præfati milites perueniunt seu peruenerint, imputabatur: vel si antelata præstatione supradictæ personæ recusauerint, eosdem milites non recedere de suis locis, vel eos qui recesserint, sine quadam mora ad ea redire. Hoc omnifariam custodiendo, ut nemo deuotissimorum militum, cuicunque personæ seu corpori sine speciali nostræ serenitatis iussione scriptis proferenda deputetur: **B** officio tuæ celsitudinis, si hanc nostræ mansuetudinis formã, quoties super militibus quibusdam deputandis aliquid statutum fuerit, gestis insinuare, & quid eos, quibus dati sunt, prout nobis placuit, agnoscere oportet, itidem publicare minimè curauerit: tam dispendium quodcunque publicum hac ex causa sustinuerit, ei de proprio refarcire, quàm triginta librarum auri multam propter desidiam suam, imò magis conuiuentiam dependere cogēdo: rectoribus nihilominus prouinciarum, & apparitoribus eorum, si statuta nostra violauerint, seu violari concesserint, eiusdem condemnationis solutione percullendis. **C**

Scopus constitutionis hic est, ut ne cui milites tuitionis vel alia causa deputentur sine principis iussu, & ut de publico non præstentur eis nisi annonæ & capita, quæ præstari solebant antequàm cuiquam deputaretur: amplius si quo opus est, ut id illi quibus deputantur agnoscant, non publicum, id est, fiscus. Desiderantur duæ Cōstitutiones, quarum sententiam subiiciam ex libris βασιλικῶν.

- D** **XVIII.** Η ἀρχιπαῖσις κελεύει πρῶτον ὅτι χώρας πῶς κρατῶσθαι τὰ εἰς γραπῶτας δαπάνωμνα, καὶ τιμωχῶντα τὰς λοιπὰς αἰτίας τῆ δημοσίᾳ πρῶτον αἰτίας. ἔδδ' γὰρ χρὴ μόνως τὰς ἐμπομπὰς καταπεπείχεσθαι, ἴσθαι μείωσθαι δὲ τὰ γραπῶτα δαπάνηματα. τὸ δὲ ἀρχοντας, καὶ τὰς πόλεις, καὶ πάντα τὸν ἕτερον δημοσιεύοντα, εἰπὶ πῶς εἰσθεῖν τῶν θεσπιζόντων, καὶ τὰ χρέηματα παρέχειν οἰκοθεν τοῖς γραπῶταις, καὶ πρῶτον ἕκαστον λιτρῶν χρυσῶν θεσπιζομένη. Constitutio iubet ut in regionibus retineantur in primis ea quæ militibus eroganda sunt, atque ita procedant reliquæ causæ fisci. Nec enim oportet solas transmissiones vrgere, & erogationes militares negligere. Et si hanc constitutionem præfides violarint, aut municipia, vel quilibet alius tractator publicorum, ut de suo militibus pecunias exoluant, & hoc amplius multam centum librarum auri.

- E** **XIX.** Η ἀρχιπαῖσις κελεύει ἵνα εἰάν γραπῶται ὑφεστῶτες μὴ ὦσιν ἐν ταῖς οἰκείαις ἀγχαρείαις, ἀλλ' ἢ εἰς βοήθειαν ἢ φορέωσθαι πρῶτον ποινῶν, ἢ καὶ ἀφροσιν ἀπελύθησαν μὴ λαμβάνειν τὰς ἀνόνας αὐτῶν τὸν ὑπομνηματοφύλακα ἐν εἰδῆ ἀφ' ὃ μὴ φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐν χρυσῶ ἀφαιμωμῶν τῶ εἰδῆ καὶ τὴν ὄρκου παρεχόμενος πρῶτον τῶν τριβύτων, καὶ τῶν βιβαίων, καὶ τῶν δομεσικῶν, καὶ ὑπομνηματοφυλάκων, καὶ ὀπιώνων, ἔδδ' ἢ τὸν καὶ μετὰ τὸν ὄρκον λογοτεθειμένων, καὶ εἴτε ἀνευρεθείησαν ψευδάμμοι ἐν διπλῶ καταβαλλόντων. εἰ δὲ καὶ γραπῶτης ἐξαργυρεῖσαι βυβληθείη τὰς παρεχόμενας αὐτῶ ἀνόνας λήψεται τὰ χρέηματα καὶ τὴν πρῶτον. εἰ δὲ τὸ εἶδος λαμβάνει λήψεται τὸ ἐν τῇ χώρα χρηργύμνον καὶ δοκιμασίαν τῶ θεοφιλεστάτῃ τῶ τῶπον ἑπισκόπου, καὶ τῶ λαμωρετάτῃ ἐκδίκου τῆς πόλεως. εἰ δὲ καὶ ὁ ὑπομνηματοφύλαξ ἀγροσθῆ πρῶτον γραπῶτα τὰς ἀνόνας αὐτῶ, καὶ αὐτὸς λαμβάνει αὐτὰς πρῶτον τῶ πωτελεσθῶς ἐκχωρηθείσας αὐτῶ, πάλιν καὶ τὴν πρῶτον λαμβάνειν αὐτὸν εἰ μὴ πρῶτον τὸ εἶδος βύλεται ὁ πωτελεσθῶς πρῶτον σαλαγῆν, εἰ δὲ καὶ οἱ πωτελεσθῶν βυβληθείησαν ἐκουσίως πωλῆσαι πινὰ τοῖς γραπῶταις ἔκωλυομένη τῶ τὸ γίνεσθαι, εἰ καὶ μέλλουσιν ἐκ τῶν κερδαίνῃ ἢ τὸνα πωλῆσαι εἰδῶν παρέχοντες αὐτοῖς πρῶτον τὴν δημοσίαν πρῶτον μὴ ἐξ-

ζω δὲ τοῖς πολίταις ἐν τῆς βλάβης τὸν (σωτελεσιω) ἵνα ἂν αὐτοὶ χωρὶς (σωφωνήσωσιν) ἀναγκά- A
 ζωσι τὸν (σωτελεσιω) καθὼς (σωφώησε) τῶν (χωρὶς) ἔα ἔδη. εὐροῦσα δὲ ἡ ἀνάστασις ὅτι καὶ πῖνες τῶν
 χαρταλαρίων τῶν γενιαιοτάτων ἀριθμῶν ἢ τοὶ φοιδεράτων (σωωνοῦνται) ἑαυτοῖς οἵ τὸν ἵνα τὸ μὲν δη-
 μόσιοι δίδωσιν αὐτοῖς καὶ τὴν τραπεζῶν καὶ τῶν σίτης πημάτων, αὐτοὶ δὲ ὡς (σωφωρησάμενοι) εἶδη κερ-
 δαίνουσι. κελύει ἡ ἀνάστασις μηδὲνα (σωτελεσιω) ἀκόντα ἀπαιτεῖσθαι παρέχειν αὐτοῖς (σωωνίω). εἰ
 δὲ ἐλοῦσιν πωλῆσαι ζητήσις αὐτοῖς μὴ ὑποβρίβειν αὐτὸς καὶ πημάτων τῆς τραπεζῆς εἰς τὴν
 ποσότητα τὴν μέλλουσαν λόγῳ ἀνόγων τοῖς γραπώταις (χωρηγεῖσθαι). εἰ γὰρ ἔξωθεν ἕτερον ποσότη-
 τα βλάβῃ ἀρροῦσαι τότε κελύει (πραγματεύεσθαι), ὡς καὶ πᾶς γραπώτης. Ταῦτα δὲ πάντα
 δέκνυσι μέλλουσα γίνεσθαι ἀναψιλάφης ἀναγκάζουσα πάντα ἄνθρωπον τὸν ὅτε δῆποτε (σωσάμε-
 νοι) σφετεροσάωμον διπλάσιον καταβῆναι, ἵνα τὸ μὲν ἀπλοῦ λάβῃ ὁ σκδικηθεῖς, τὸ δὲ ἕτερον ἀ- B
 πλοῦ τὸ δημόσιον πάντες δὲ οἱ γραπώται οἱ (σωφωρησάμενοι) τῶν (σωφώησι) πῶς ἐξαργυρισμῶ
 λαμβανέωσιν τὰς ἰδίαις ἀνόνας καὶ τὸν ἐξαργυρισμὸν τῆς τραπεζῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν κεφαλιόνας,
 καὶ μὴ ζητεῖσθαι καὶ εἶδη, εἰ μὴ ἐκὼν ὁ (σωτελεσιω) ταῦτα καταβάλοι, τῶν (σωφωρησάμενοι) ἢ ποτε τῶν
 (σωφωρησάμενοι) πολυώντος μέγιστον κίνδυνον ὑποφωρῶν, εἴτε τριβῆνος, εἴτε βικέλιος ὅτιν, εἴτε δομέσι-
 κος, εἴτε (σωφωρησάμενοι) τοφύλαξ, εἴτε ὀπίων, εἴτε τῶν ἀριθμῶν, εἴτε ταξέως τῶν γραπῶν ἂν
 συμβῆ ἢ ποτε (σωφωρησάμενοι) τὸ ἀληθὲς γνωριεῖσθαι, ἢ ὅτι χειροεῖσθαι, καὶ μὴ (σωφωρησάμενοι) χερῶν δηλωθῆ, καὶ
 ἀνασταλῆ, ἢ γὰρ ἀναψιλάφης πάντα καὶ (σωφωρησάμενοι) τὴν ἀνάστασιν ἀπελέγξει.

Constitutio iubet si milites propriis angariis minimè dant operam perso- C
 nis quibusdam auxiliij gratia deputati, vel per com meatum dimissi, vt actua-
 rius eorum stipendia in speciebus non accipiat, ne corrumpantur. sed in au-
 ro, facta specierum æstimatione secundum rationem mensæ, & iureiurando
 præstito à tribunis, & vicariis, & domesticis, & actuariis, & optionibus, à
 quibus etiam si iusiurandum dederint, ratio postea nihilominus, & si qua in
 re peierasse inuēti fuerint, duplum exigetur. Sed & si milites adærari sibi ve-
 lint annonas, eandem in pretio rationem mensæ seruari: si species dari, vt eas
 accipiant quas regio parit arbitrio religiosissimi Episcopi & clarissimi de-
 fenforis ciuitatis. Rursus si actuaris à milite emerit annonas eius & eas ac- D
 cipiat à collatore quasi sibi concessas, rationem mensæ seruari, nisi malit col-
 lator species ipsas inferre. At si velint sua sponte collatores vèdere quædam
 militibus, id nō prohibemus, etiam si ex eo lucrum facturi sint minorem spe-
 cierum quantitatem præbentes, quàm exigat ratio mensæ publicæ. Ne tamẽ
 ea propter liceat ciuibus lædere collatorem, puta si curia siue ciuitatis cū mi-
 lite perperam conuentionem inierit præbendarum specierum, ne cogatur
 collator secundum eam conuentionem species inferre. Quia verò plerique
 ex chartulariis fortissimorū numerorū vel fæderatorū coëmunt sibi frumẽ-
 tum pretia à fisco accipiẽtes iuxta nundinationẽ quæ mensa continetur, sibi E
 autẽ quasi iam ante cõparatas species retinẽtes, idẽ iubet cõstitutio ne quis
 collator inuitus eorum coëmptioni parere cogatur. Sed si quis sua spõte eis
 vèdere velit, ne excedant illi pretia mensæ in quãtitate ea, quæ annonarū no-
 mine militibus præbẽda est. Nã etiã extrinsecus quãtitatẽ specierū eo pretio
 emere prohibẽtur sicut milites. Quæ omnia demõstrabit futura retractatio,
 qua quantũ apparuerit sibi quẽq; vindicasse, in tantũ damnabitur in duplũ,
 ita vt simplũ fiscus habeat, simplũ actor. Omnibus quoq; militibus personis
 quibusdã deputatis secũdũ rationẽ mensæ adærẽtur annonæ & capita, nec petã- F
 tur species nisi à volẽte: eo qđ quid antè dictorū temerare ausus fuerit maxi-
 mũ periculũ subituro, siue tribunus sit, siue vicari⁹, aut domestic⁹, aut actua-
 rius, aut optio, aut numeri princeps, aut officialis magistri militũ si qđ horũ
 contigerit

A contigerit non bona fide tractari, & id confestim minimè denuntiauerit. Retractatio enim quicquid aduersus constitutionem acciderit coarguet & indicabit.

De excoctione & translatione militarium annonarum.

TIT. XXXVIII.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. STILICONI COMITI ET MAGISTRO VTRIVSQUE MILITIÆ. Opinatores quibus species in diuersis prouinciis delegantur, contra omnem consuetudinem nullis consistentibus familiis excoctionem panis efflagitant. Illustrius igitur auctoritas tua nouam vsurpationem congrua auctoritate repellat: vt cum opinatores in prouinciis delegantur, vetus consuetudo seruetur. DAT. ID. SEPTEMBR. MEDIOL. THEODORO V. C. COS.

Opinatores exigunt annonam militarem vel imminent iudicibus. l.xi. §.tit.prox. Excoctionem panis non exigunt vbi nullæ familiæ consistunt.

C **II.** IIDEM AA. ET THEODOSIVS A. ADRIANO PP. In excoctione buccellati, quod deuotissimis militibus conuenit præparari, in translatione etiam annonæ nullius excipiatur persona: videlicet, vt ne nostra quidem domus habeatur ab his immunis. Et si quispiam (quod nõ opinamur) implere quæ sunt præcepta neglexerit: in procuratorem eius seuerissimè vindicetur: ita vt si huiusmodi contumaciæ dominum conscium esse constiterit: quadruplum id quod pro eius capitatione poscitur, posthabita dilatione soluatur. DAT. IX. KAL. APR. ROMÆ, HONORIO D A. VI. ET ARISTENETO COSS.

Vt nullius familia excusetur ab excoctione panis militaris, vel translatione annonæ: In procuratorem grauiter animaduerti: Dominum contumaciæ procuratoris consciū in quadruplum damnari.

De militari veste.

TIT. XXXIX.

E **I.** IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AVXONIO PP. Omnem canonem vestium ex kalendis Septembris, vsque ad kalendas Aprilis nostris largitionibus tradi præcipimus: proposita pœna rectori prouinciæ, vel eius officio condemnationis, quæ tuæ iustitiæ videbitur. DAT. XIII. KAL. DEC. MARCIANOPOLI VALENTINIANO ET VALENTE COSS.

Docet quo tempore canonem vestium militarium inferri oporteat. De earum susceptore est l.14. §. de suscept.

F **II.** IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. MODESTO PP. Prouinciæ Thraciarum per viginti iuga seu capita conferant vestem. Scythia & Mysia in triginta iugis seu capitibus interrim annua solutione dependant. Per Ægyptum & Orientis partes in triginta terrenis iugis, per Asianam verò & Ponticam dioccesim, ad eundem

numerum in capitibus seu iugis annuæ vestis collatio dependatur : ita vt per Orientem prouinciæ in titulo auri comparatitij , quod per iugationem redditur, compensationis gratia perfruantur : exceptis Osroëna & Isauria. nam eas demùm constat aurum comparatitium minimè redhibere. DAT. V. ID. AVGVS. HIERAPOLI, GRATIANO A. IIII. ET MEROBAUDE V. C. COSS.

Scripta est ad præfectum prætorio Oriëntis, sub cuius dispositione sunt diœceses quinque, quas recenset, Oriens, Ægyptus, Asiana, Pontica, Thracia. l. i. §. vt nemo ad suum pat. l. 10. §. de num. act. In Thracia in xx. quæque iuga & capita vestes militares conferuntur, excepta Scythia & Mysia, quæ in xxx. confert interim dum aliud constitutum fuerit. In ceteris quoque diœcesibus in xxx. In Oriente id est proprium, vt vestium adærationem eius diœceseos prouinciæ præstent in auro, excepta Osroëna & Isauria, quod comparatitium dicitur, quia idè confertur vt vestes militibus emantur, sicut Vegetius scribit, si tributa deficient prorogato auro comparanda esse omnia. B

III. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. MARCIANO COM. S. L. Fortissimis militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis chlamydis, sed singulos solidos dari præcipimus. DAT. XVI. KAL. FEB. CP. ARCADIO IIII. ET HONORIO III. AA. COSS. C

Vt in Illyrico, quod duas habuit diœceses, Macedoniam & Daciam, militibus singulæ chlamydes à prouincialibus conferendæ singulis solidis adærentur, non binis tremissibus.

IIII. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. ASCLEPIODOTO PP: Militaris adæratio vestis à collatoribus exigatur, sacratissimis videlicet largitionibus inferenda: ita vt quinque eius partes fortissimis militibus erogentur in pretio, sexta verò portio à gyneciariis clementiæ nostræ absque vlla vel ipsorum, vel publica incommoditate pro eadè contextione suscepta, iunioribus gregariisque militibus in ipsa, quàm maximè eos desiderare constiterit, specie præbeatur. DAT. VII. ID. MART. ASCLEPIODOTO ET MARINIANO COSS. D

Adæratio vestis largitionibus sacris inferitur, vt l. i. §. ita vt quinque eius partes militibus erogentur in nummis, sexta in vestibus à gyneciariis præstetur iunioribus gregariisque, id est, tyronibus. & addunt Græci rationē, τῶν τε γὰρ ἑ δὲ πικύεισθαι ἀργυρία. Sic in loco Hieronymi à me citato ad tit. de agent. in reb. Tyro & gregarius miles pro eodem dicitur. & iuniores sæpè in C. Th. qui & caligati. Vel si Cedrino scilicet credimus iuniores sunt à Iunio Balbo patre Gordiani III. instituti scholares. E

De metatis & epidemeticis. TIT. XL.

Metata sunt hospitia quæ superuenientibus militibus vel aliis personis prouinciales præbent. Epidemetica sunt pretia quibus se redimunt onere hospitem suscipiendorum, quæ abrogantur Nou. 129. & 134. & l. ult. hoc tit.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIUS ET ARCAD. AAA. THEODOTO MAGISTRO OFFICIORVM. Si quis mensorū nostrorum manum, quæ deputatas singulis quibusq; domus enotant, & postibus hospitaturi nomen adscribunt, delere non dubitauerit : ad instar falsi reus F

A reus ex hac auctoritate teneatur. DAT. VI. KAL. NOV. CP. DN. THEODOSIO A. III. ET ABUNDANTIO V. C. COSS.

Metatores vulgò dicuntur qui præparandi & enotandi hospitij gratia procurant. Oportatus Afer lib. 3. *Cum ante venturos milites metatores, vt fieri solet, mitterentur.* Suda: Μετῶ-
 τωρ ὁ πρῶτα ποσειλλόμενος ἄγγελος πρὸς τὴν ἀρχήν. Hac lege & seq. & l. 5. vt emendauimus
 mensores appellantur, & horum manum qui delet, tenetur pœna legis Corneliæ de fal-
 sis. Metatores pro hospitibus. l. 9. hoc tit.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. OSIO MAGI-
 B STRO OFFICIORVM. In qualibet vel nos ipsi vrbe fuerimus, vel hi
 qui nobis militant, cominorētur: omni tam mensorum, quàm etiam hospi-
 tum iniquitate submota, duas dominus propriæ domus, tertia hospiti depu-
 rata, eatenus intrepidus ac securus possideat portiones, vt in tres domo diui-
 sa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem: secundam hospes,
 quam voluerit, exequatur: tertia domino relinquenda. plenum enim æquita-
 te atque iustitia est, vt qui aut successionem fruitur, aut empto vel extruptione
 gaudet, electam præcipuè iudicio suam partem teneat & relictam. Ergaste-
 ria verò, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictam diuisionis iniuriã non
 C vocentur: sed quæta sint & libera, & ab omni hospitum iniuria defensata, so-
 lis dominis conductoribusque deseruiant. Sanè si stabulum (vt ad solet) mili-
 tati viro in tertia domus parte defuerit: id ex ergasteriis, nisi id dominus qua-
 libet occasione prouiderit, pro animalium numero, vel domus qualitate de-
 putabitur. Illustribus sanè viris non tertiam partem domus, sed dimidiã ho-
 spitalitatis gratia deputari decernimus: ea duntaxat cõdicione seruata vt al-
 ter ex his quilibet quæue maluerit diuisionem arbitraria æquitate faciat, alter
 eligendi habeat optionem. & firmissimum perpetuò quod iussimus perseue-
 D ret: ita vt xxx. libras auri, qui illustri sunt præditi dignitate, fisco nostro se il-
 laturus esse cognoscant: ceteri verò militia sciant se esse priuandos, si gene-
 rale præceptum amplius vsurpando, quàm iussimus, repræhensibili temeri-
 tate violauerint. DAT. VIII. ID. FEB. CP. HONORIO III. ET
 E VTYCHIANO COSS.

Vt militibus petentibus metata, tertia tantum domus pars deputetur saluis officinis,
 nisi si stabulo tertia pars careat: illustribus viris dimidia.

III. IIDEM AA. VINCENTIO PP. Cunctos iudices scire vo-
 E lumus à prætoriis ordinariorum iudicium, his præsentibus, abstinendum.
 DAT. XVI. KAL. FEB. MEDIOL. STILICHONE ET AVRE-
 LIANO VV. CC. COSS.

Prætoria præsidum ob onere metatorum excusantur si præsentibus sint & alij superue-
 niant.

III. IIDEM AA. ÆMILIANO MAGISTRO OFFICIORVM. Fabricensium domibus vbique constitutis omnem molestiam hospitum
 præcipimus auoueri: quò & Antiochiensibus, & ceterarum ciuitatum fa-
 F bricis similis domorum excusatio præbeat, absente scilicet sacro comita-
 tu. DAT. XI. KAL. FEB. CP. STILICHONE ET AVRELIA-
 NO COSS.

Codex Theodosianus ostendit hanc legem pertinuisse ad fabricas Orientis, quæ erāt A
Antiochiæ, Damasci, Ædessa, Irenopoli, quarum omnium ciuitatum fabricensibus excusatio datur ab onere metatorum, siue recipiendi hospitis, absente sacro comitatu. Et ideò rectè Græci adiiciunt hoc loco . τὸ δὲ ἐτέρας πόλεως λέγεται πρὸς δαμασοῦ καὶ εἰς ἑτέρων πόλεως.

V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. IOANNI PP. Deuotum possessorem ab omni inquietudine liberamus. Primo omnium igitur ad nullum prædium publicum vel priuatum domus nostræ, vel cuiuscunque iuris nullus mensor accedat, si à quoquam fuerit destinatus. licentiam enim domino, auctori, ipsique plebi serenitas nostra commisit, ut eū B
qui præparandi gratia ad possessionem venerit, expellendi habeat facultatē: nec crimen aliquod pertimescat, cum sibi arbitriū ultionis suæ sciat esse concessum: rectèque sacrilegum prior arceat, qui primus inuenit. Administrantem verò, eiusque officij proceres, quorum præcepto inhibitam personā ad agrum aliquem destinauerit, in tempus proscribi debere censuimus. Solam sanè hospitalitatem sub hac obseruatione concedimus, ut nihil ab hospite, quod vel hominum vel animalium pastui necessarium creditur, postuletur: omniumque sit acceleratum iter atque cōtinuum, nec vlli liceat residere, ne C
diuturnitas commanentium vlla ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur quisquis administrator, togatus, apparitor vllus, vel militans, vel iter agens, vllō in loco aliquid ab hospite postulauerit. intantum enim inhiberi sceleratum morem iubemus, ut ipsis quoque præbētibus impunitum esse non patiamur, si quid spontè contra præceptum nostrū probati fuerint obtulisse. DAT. PRID. ID. IUN. RAV. POST CONS. HONORII IX. ET THEODOS. V. AA.

In ciuitatibus domus sustinent metatorum onus, non etiam in agris prædia, sed per ea D
tantummodò militibus aut præsidibus celeriter transeundi ius est, neque annona, neque capito vllō à possessoribus exacto. Emendauī in contextu, *administrator, rogatus, apparitor vllus*, cum antea malè legeretur, *erogator*. Togatus, id est, patronus causarum, siue *κωήροπος*, ut Græci interpretantur. Mallem etiam pro, *iter agens, inter agens*, ut dixi l. 2. §. ut dign. ordo seru. Defensio hac lege permittitur possessoribus aduersus viam & iniuriam mensorum. quo argumēto malè quidam ex causis legitimis domino etiam dant ius expellendi conductoris sine iudice.

VI. IIDEM AA. ADRIANO PROC. AFRICÆ. Hoc prospectum est, ut infausta hospitalitatis præbitio tolleretur, nec balneum quisquā E
à domino ædium postulet. DAT. V. NON. MART. RAV. CONSTANTIO ET CONSTANCE COSS.

Tollitur infausta hospitalitatis præbitio, ut si ab hospitibus petatur scorta, vel ut Græci interpretatur, si id petatur ut hospites strigillent equos, vel portent *σάβαρα*. Tollitur & balnei petitio. In C. Th. ita erat scriptum, *nec priuatum quisquam à domino ædium postulet*. Priuatum Tribonianus interpretatus est balneum. quæ vox nō dubito quin aliis in auctoribus eodem sensu reperiri possit. Membrum pro cubiculo notum est in l. 13. D. de man. test. vbi Græci *κοιτῶνα* interpretantur. l. librorum. de leg. 3. Vtramque vocem retinuit lingua Gallica. F

VII. IIDEM AA. EVSTATHIO PP. Deuotissimos milites ex procinctu redeuntes, vel proficiscentes ad bella noui muri sacratissimæ vr-
bis

A bis singulæ turre in pedeplanis suis suscipiant. DAT. V. NON. MAR. CP. HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Pertinet hæc lex ad urbem Constantinopolitanam, cuius alij fuerunt antiqui, alij noui muti à Theodosio iuniore constructi curante Cyro pp. de quibus Nou. 39. & l. turres. §. de oper. publ. & constituit vt milites à militia redeuntés, vel ad militiam proficiscentes diuersentur in pedeplanis turrium noui muri. Hæc vox, *νομι*, deorat, quam restitui ex C. Th. & Grecorum metaphrasi, *εις τῶν πύργων τῶ χυμνοῦ τείχους Κωνσταντινῆς πάλαις ἐν τοῖς ἐπιπέδωις καταδύσιν.*

B VIII. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. HELIONI MAGISTRO OFFICIORVM. Archiatros nostri palatij, necnon vrbis Romæ, & magistros literarum pro necessariis artibus & liberalibus disciplinis, necnon picturæ professores (si modò ingenui sunt) hospitali molestia, quoad uiuent, liberari præcipimus. DAT. XIII. KAL. SEPT. HIERIO ET ARDABVRE COSS.

Archiatri palatij sacri & vrbis Romæ, ac professores artium liberalium, & picturæ ingenui ab onere metatorum excusantur. De picturæ professoribus videnda l. vlt. C. Th. de exc. artif. De archiatis & professoribus artium liberalium dictum est §. de prof. & med.

D IX. IIDEM AA. NOMO MAGISTRO OFFICIORVM. Omnes qui metata in suis domibus præstant, siue hospitia præbuerint metatoribus, seu quolibet pacto satis eis fecerint: nullam vel pensionis, vel discussionis domus gratia molestiam sustinere cogantur. Deinde neminem volumus cuiuslibet loci vel ordinis, in hac florentissima vrbe domum propriam excusantem, metatum sibi in alienis ædibus priuilegio militiæ vindicare. quod & in prouinciis obseruari oportet. Ceteris verò, quibus illustris dignitas subcingulo vel citra cingulum pro suo solo honore delata est, excusandarum ædium licentiam penitus denegamus. hoc iuris etiam in his præcipimus obseruari, quos ipsa quidem administrationis conditio spectabiles nouit, honor tamen additus à nostra liberalitate reddit illustres. scituris omnibus, quod si quis cum cingulo perfruatur, & excusationem ita propriæ domus impetrauerit: vt à pensione etiã portionis tertiæ sit immunis, & militiæ causa metatum alienis domibus sibi crediderit vindicandum. siquidem honore præditus excusationis ius habeat, carebit legū priuilegiis, quas fraudare conatus est. Si verò inter eos quibus nulla suffragatur dignitas, numeretur, ceterum librarum auri sacratissimis largitionibus pendendarum illatione multabitur. DAT. XVII. KAL. FEB. CP. THEODOSIO ET VALENTINIANO AA. COSS.

Nouella est Theodosij de metatis, quam habemus integram, cuius sententia hæc est, vt qui metata vel epidemica præstant, nullam domus gratia pensionem tertiæ partis vel discussionem sustineant. Vt in vrbe vel prouinciis qui domum propriam excusat, in aliena per causam militiæ metatum non quærat. Excusantur autem illustres qui re ipsa illustrem dignitatem gesserunt, non honoratij vel vacantes, non honorarij illustres, licet iure actæ administrationis spectabiles sint.

F X. IMPP. VALENTINIANVS ET MARTIANVS AA. * Hac lege sancimus, vt si quis consularem ac patritiam meruerit dignitatem, tres

domos proprias, dum superest, habeat hospitem immunitate securas. heredes verò eius, filij aut pater aut mater, nepotes, aut frater, aut soror, aut vxor, duarum domorum suarum excusatione potiantur. Si quis verò consulatu tantummodò gloriatur, duas semis domos suas immunes habeat. post fata verò eius memorati heredes vnam semis domum suam habeant nullis hospitiis prægrauatam. Pari priuilegio perfruatur cum memoratis heredibus, qui solius patritiæ dignitatis sine consulatu decoratur insignibus. Præfectorij verò, necnon & magistri militum duas domos suas habeant, quoad vixerint, hospitiis liberatas. heredes verò eorum memorati vnam defendât domum suam simili excusatione munitam. Magistri verò officiorum, vel questores vnam semis domum suam, quoad vixerint, habeant hospitem onere liberatam. heredes verò eorum prædicti vnam ab hospitiis iure defendât. Comites autem domesticorum & protectorum, & sacrarum largitionum, & priuatarum, & vir spectabilis primicerius notariorum, singulas domos suas ab hospitiis grauamine, dum viuunt, gaudeant esse securas. memorati verò heredes eorum mediam partem vnius domus suæ sciant excusatione muniti: residuæ verò partis dimidiæ tertiam portionem hospitiis deputandam esse cognoscant. Si qui illustres honorarias dignitates quascunque sine actu cælitus impetrauerunt: æquo animo suas domos hospitiis post hanc legem pandant pro tertia, quæ legibus præfinita est, portione: exceptis videlicet ergasteriis quæ in plateis vel angiportis esse noscuntur. Quod in omnibus domibus, quæ hospitales sunt, obseruari iubemus: ita vt nemo vel ex sacro rescripto, vel ex diuina adnotatione, seu pragmatica sanctione, contra hanc legem vti possit excusationis auxilio: his omnibus, quæ per hanc legem constituimus, in hac æterna vrbe obseruandis.

Declarat quæ in vrbe dignitates à metatis excusentur, & quot earum domus. Itaque ab eo quod traditur lege superiori de spectabilibus, excipiendi sunt primicerij notariorum, & ex lege sequenti decemprimi post primicerium. Et ab eo quod de illustribus honorariis, eorum ergasteria in plateis vel angiportis sita.

XI. IMP. ZENO A. *. Decem post primicerium tribunos, in domibus, quas in hac regia vrbe possident, metatorum iussimus vacationem mereri.

Sicut primicerius notariorum, ita & x. post primicerium tribuni notarij singulas ædes, vt Græci interpretantur rectè, in vrbe excusant à metatis, non omnes. Absurdum enim esset si vnam tantùm excusaret primicerius, decemprimi omnes. Desideratur Constitutio Græca, qua prohibentur Epidemeticæ, id est, adærationes metatorum, de quibus initio l. 9. §.

XII. Αὐτοκράτωρ Ἰβητιανός. Μηδὲν ἄρχων ἐν τῷ παλαιῷ ζήτησι παρὰ τὴν ἐπιδημικῶν ἢ παρὰ τὴν ἀφοπλισμῶν χεῖρισιν. εἰ δὲ τὸ ποιεῖται καὶ ἐκβάλλεται τῆς ἀρχῆς καὶ δημεύεται καὶ ἐξολεῖται διευκεῖται ὑποβάλλεται. Ne quid præses dum per prouinciam oberrat, hac specie exigat à prouincialibus, ne illos hospitiis grauet, vel vt eis habere arma concedat. Qui secus fecerit vt dignitate bonisque ademptis exilio perpetuo damnetur.

Abrogantur ergo epidemeticæ, & occasione ἀφοπλισμῶν, id est, ne priuatis auferantur arma, exactiones. in Nou. 8. ἀφοπλισαὶ vocat qui priuatis hominibus habere arma non concedunt. Fit huius Constitutionis mentio l. 26. §. de epif. aud.

De

A *De salgamo hospitibus non præbendo.* TIT. XLI.

I. IMPP. CONSTANTINVS ET CONSTANS AA. LEONTIO PP. Ne quis comitum, vel tribunorum, aut præpositorum, aut militum nomine, salgami gratia, culcitrans, lignum, oleum, à suis extorqueat hospitibus, sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferant. Sed prouinciales sint nostri ab hac præbitione securi: comitibus, tribunis, vel certè præpositis, militibusque graui vexationi subiacentibus. DAT. V. ID. OCTO.*

B Salgami nomine scio significari conditas herbas, veluti enulam, brassicam, betam, quæ etiam hodie à Turcis condiri solent. Sed huius nominis obtentu exigebant etiam transcuntes milites culcitrans, ligna, oleum. quod hæc Constitutio tollit.

De comœatu. TIT. XLII.

I. IMP. CONSTANTINVS A.* Ne cui liceat præpositorum, vel tribunorum cohortium, vel vicariorum, & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere, cuiquam de militibus à castris atque signis, vel his etiam locis, in quibus pertendant, discedendi comœatum dare. Si quis
C verò contra hanc legem facere ausus fuerit, & militem contra interdictum comœatum dimiserit eo tempore, in quo barbarorum incurfio extiterit: & tunc cum præsentibus in castris atque apud signa milites esse debeant, quiscumque abfuerit, capite vindicetur. DAT. IIII. KAL. MAI SEVERO ET RVFINO COSS.

Comœatus est abeundi licentia data militi ad tempus, puta his verbis apud Lium xxx. SI QVIS VESTRVM SVOS INVISERE VULT, COMÆATVM DO: PRIMO VERE ADSITIS EDICO. Difficile autem datur comœatus militibus, nisi causis iustissimis approbatis, vt Vegetius ait. Certè expeditionis tempore imminentibus hostibus non datur, nec vnquam amplius quàm xxx. l. 16. §. de erog. mil. anno. qui Comœatales dicuntur. Et Sudas Comœatalem intellexit dum interpretatur κομᾶτων ἐξάτησον λαμβανόντα τὸ ἀφελῶσαι. Datur autem comœatus à Tribunis cohortium, aut præpositis militum, aut vicariis vel domesticis eorum, vel à principe. De his vicariis l. vlt. §. de erog. mil. ann. l. §. de iurisd. om. iud. Vegetius IIII. In sedibus, inquit, suis tribunorum aut vicariorum, nec non etiam principiorum ad omnem disciplinam arctissima scueritate tenentur. De dato à principe Gregorius Nazianz. his verbis: δὲτε μοι τὸ χάμμα τῆς ἀφίσεως ὡς περ τοῖς γραμματικοῖς οἱ βασιλεῖς καὶ εἰ βύλεσθαι μετὰ δεξιᾶς τῆς μαρτυρίας.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. SYAGRIO MAGISTRO OFFICIORVM. Quicunque de scriniis, aut agentibus in rebus, vel etiam ex officiis palatinis, his videlicet, qui sacrarum & priuatarum remunerationum comitibus obsecundant, sex mensium spatium supra diem comœatus, aut iusionem euectionis abfuerit: is in inferiorem locum, quinque antelatis posterioribus deuoluatur. Is verò qui anni vacationem arbitrato proprio iudicarij præcepti oblitus assumpserit: à decem post se militantibus trãseat. ac deinde cum iam aliquis desidiam quadriennio officium proprium adire neglexerit, quadraginta de sequentibus postferatur. Qui verò nec post quadriennij quidem tempus: militantium non immeritò matriculis auferatur. DAT. KALEND. OCT. AVXONIO ET OLYBRIO COSS.

Tom. 4.

ε iiij

Datur comneatus non tantum militibus armatis, sed palatinis. Palatini qui supra die A
comneatus abfuerint & sibi vacauerint, proprii gradus deminutione secundum huius
legis distinctionem coercentur. Pro *transferatur*, emendavi, *transfertur*. De anni comnea-
tu est l. i. §. in quib. cau. mil. for. præf.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. HAISONI
COM. ET MAGISTRO MILITVM. Si quis sine comneatu aliquo an-
num in penatibus propriis, vel in quibuslibet locis desidia quiete transege-
rit: decem sequentibus postponatur. in quo verò biennium talis culpa depræ-
henditur: viginti sibi antepositos congemiscat. tertius autem annus triginta B
prælatos iure deslebit: ita ut quartus exempto matriculæ nullam veniam de-
relinquat. DAT. PRID. ID. IVN. RAV. POST CONS. HONO-
RII VIII. ET THEODOSII V. AA.

Hac lege coercetur & regradatur miles qui sine comneatu abfuerit.

De tyronibus. TIT. XLIII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. MODESTO
PP. Nullus tyro vagus, aut veteranus, aut censibus obnoxius ad militiam C
accedat. DAT. XIII. KAL. OCTOB. HIERAPOLI VALENTI-
NIANO ET VALENTE III. AA. COSS.

Ne veteranus miles completa militia rursus fiat tyro, ne adscriptitius, ne vagus, id est,
qui quasi miles diuagatur.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEO-
DOS. AAA. Quisquis alieni iuris mancipium in tyrocinio militiæ scribi
curauerit: conuictus ac proditus auri libram æratio nostro cogatur inferre:
mancipio scilicet domino, si factum ignorauerit, reddendo. DAT. ID. D
MAI TYRO METROPOLI, PP. BERYTO ANTONIO BT SYA-
GRIO COSS.

Theauris infert libram auri qui seruum alienum in arma conscribit. Quod sequitur,
Mancipio, &c. non erat in C. Th. sed additum est à Triboniano ex l. 6. §. qui mil. poss.

III. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. *. C. S. L.
Tyrones in scholis loco semper posteriore ponantur. nec enim patimur quæ-
quam celsiorem gradum obtinere, nisi cui & laborum assiduitas, & stipen-
diorum prolixitas suffragatur. DAT. VI. KAL. DEC. RAV. BASSO E
ET PHILIPPO COSS.

Tyronum in scholis infimus est gradus.

De littorum & itinerum custodia. TIT. XLIIII.

I. IMPP. HONORIVS ET THEODOS. AA. EVSTATHIO
PP. Saluberrima sanctione censemus, ne merces illicitæ ad nationes bar-
baras deferantur, & quæcunque naues ex quolibet portu seu littore dimit-
tuntur, nullam concussionem vel damna sustineant. ita tamen ut earum nau- F
cleri deponant, in quam prouinciam ituri sunt: ut hoc manifestato, nulla cõ-
tra

A tra eos postea indignatio seu concussio quoquo modo procedat. DAT. XIII. KAL. OCT. CP. DN. THEODOSIO A. IX. ET QUI FVERIT NVNTIATVS.

Custodiantur littora & portus ne merces illicitæ ad hostes transferantur, veluti vinū, oleum, liquamen, id est, garum vel oxygarum, arma, ferrum, cotes, sales. Additur ne naves professæ ullam concussionem sustineant. Curam littorum committere dicitur Comes sacrarum largitionum in formulis Cassiodori. & inde curiosi littorū in Nou. Theodosij de trib. fisc.

B De desertoribus & occultatoribus eorum. TIT. XLV.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. SYAGRIO PP. Si quis fortè desertorem agro tectōve suscepit, atque apud se diu passus fuerit delitescere: actor quidem vel procurator loci, qui hoc sciens prudensque commiserit, capitali supplicio subiugetur. dominus verò, si huius rei conscius fuerit, prædij in quo latuerit desertor, amissione puniatur. Si quis autem desertorem prodiderit, mediocris loci ingenuus immunitate potiat. Neque solùm de his loquimur, qui proximè signis felicibus applicati, militiæ rudimenta timuerūt: verùm etiam qui stipendiis militaribus degenerem latebram præbuisse monstrantur. Desertor autem habebitur, quisquis belli tempore aberit à signis. horum, qui spontè processerit, peccati anterioris supplicium non timebit. Sin verò flagitiosa ignauia delitescat: per eum, in cuius domo fuerit, inuigilantibus extrinsecus quoque officiis publicis, vbicūque correptus, seueritati iudicis offeratur, degeneri morte gladium subiturus. Sin autem rector prouinciæ propositam seueritatem vel gratia, vel dissimulatione distulerit: patrimonij atque existimationis damno subiiciatur, & in officij priores capitaliter vindicetur. DAT. ID. IVL. ROMÆ, GRATIANO VI. ET THEODOSIO I. AA. COSS.

Punitur hac lege tyro milésve desertor & occultator eius. Præmio autem adficitur proditor eius: seruus libertate. quod huic legi addendum est ex l. vlc. §. quib. ex cau. ser. pro præ. quæ eandem inscriptionem & subscriptionem habet. Ingenuus mediocris loci immunitate, vt in causa falsæ monetæ l. i. §. de fal. mo. Ideo ait, *mediocris loci*, quia qui superioris dignitatis sunt, satis per se à muneribus ciuilibus excusantur.

E II. IMPPP. ARCADIVS HONORIVS ET THEODOSIVS AAA. ADRIANO PP. Si desertores inuenti resistendum atque armis obtinendum putauerint: tanquam rebelles in ipsis temeritatis suæ conatibus opprimantur. Ita tamen vt prouinciarum iudices sollicita cautione disquirant, ne sub falsarum tractoriarum nomine desertionis suæ crimen defendere moliantur, nec suppositis & commentitiis epistolis euadendi habeant facultatem. DAT. VI. KAL. MAR. RAV. THEOD. A. I. ET RVMORIDO COSS.

F Pro, *oppugnandum*, emendati, *obtinendum*, ex ver. Græci vertunt ἀπὸ τῆς ὀπίλων κρατησῶν. Obtinere est obniti, vt l. 4. §. de æd. pri. De tractoriis dicitur inferius suo titulo. Hæc si veræ sint, desertionis crimen diluunt. Itémque epistolæ, id est, testimoniales missionum literæ.

III. IDEM AAA. LONGINO PP. Qui relictis militaribus A
castris se ad deprædationes vel latrocinium contulerint, feueritatem iu-
dicis non euadant. DAT. IX. KAL. APR. RAV. ARCADIO A.
VI. ET PROBO V. C. COSS.

Superiores leges sunt de nec manifesto desertore. hæc de manifesto. Multa verò alia
feuerius in desertores constituta sunt, veluti vt à prouincialibus opprimantur impunc.
l. 2. §. quan. lic. vniquique sine iud. vt eius criminis abolitio non sit. l. vlt. in fine. §. de abol.
vt morte non extinguatur crimen. l. 4. §. de re mil.

De veteranis. TIT. XLVI.

B

I. IMP. CONSTANTINVS A. Cùm introisset principia, & salu-
tatus esset à præfectis, & tribunis, & viris eminentissimis acclamatum est,
Auguste Constantine deus te nobis seruet, vestra salus nostra salus. verè
dicimus iurati dicimus. Adunati veterani exclamauerunt, Constantine
Auguste, quo nos veteranos factos, si nullam indulgentiam habemus?
Constantinus Augustus dixit: magis magisque conueteranis meis beatitu-
dinem augere debeo, quàm minuere. Victorinus veteranus dixit: muneribus & oneribus vniuersis locis conueniri non sinamur. Constantinus Au-
gustus dixit: apertius indica, quæ sunt maximè munera quæ vos contuma-
citer grauant. Vniuersi veterani dixerunt: ipse perspicias. Constantinus Au-
gustus dixit: iam nunc magnificentia mea omnibus veteranis id esse conces-
sum perspicuum sit, ne quis eorum in vlllo munere ciuili, nec in operibus pu-
blicis cõueniatur, nec vlla collatione, nec à magistratibus, nec vectigalibus,
in quibuscunque nundinis interfuerint, vlla ob venditionem proponendam
dare debebunt. publicani quoque (vt adsolent agentibus supplere) ab eis-
dem veteranis amoueantur. quiete post labores suos perenniter perfruan-
tur. Fisco nostro quoque eadem epistola interdiximus, vt nullum omnino
ex his inquietaret, sed liceat eis emere & vendere, optimis negotiis pecu-
niam tractare, & mercimonia agitare: nec solùm integra beneficia eorum
sub seculi nostri otio & pace perfruantur, sed etiam nullo munere ciuili,
id est, corporali seu personali, vel deportorio onere eos affici concedimus.
DAT. KAL. MAR. CIVITATE BELOVOCORVM CONSTAN-
TINO A. VI. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.

C

D

Veterani immunitatem habent munerum personalium. Item deporteriorum, quæ E
Græci interpretantur ἀναπόλια. Immunes igitur sunt onere portorij. l. 9. C. Th. de vete-
ranis. Item operum publicorum, de qua l. 1. §. de oper. publ. & collationū extraordina-
riarum, & ciuitatibus vel publicanis nihil ob venditionem proponendā præbere debent.
Ait, *Vt solent agentibus supplere. Vet. superpellere, Cod. Th. supercompellere*, quod est ἀναπό-
λιαν, siue ἀναπόλιον. Agentibus mercimonia. Ait, *eadem epistola*, id est, testimoniali dimis-
sionis veteranorum. Sic epistola accipitur l. 2. §. de desert. & aliis locis quos indicaui.
vlt. §. de profess. & med. Multa verò ex hac lege errata sustulimus in contextu nostro.

E

II. IDEM A. MAXIMO. Prouidendum est ne veterani, qui pro-
tectoria dignitate cumulati, aut honores varios pro meritis suis consecuti F
sunt, incongruis pulsentur iniuriis: cùm si quis in hoc crimine fuerit depre-
hensus rectores prouinciarum pro iurisdictione sua examinantes factum,
pro

F

A pro sui qualitate eos coërceant. DAT. IIII. KAL. IVN. TRIVERIS
IANVARIO ET IVSTO COSS.

Veteranis plurimùm honor protectorum aut domesticorum defertur data testimoniali ex protectoribus. Symmachus in epistolis: *Huiusmodi veteranis prerogativa debetur, ut illis protectorum dignitas tanquam pretium longi laboris accedat.* Iulianus Leontio ἔγραπτε λέξαμεν δὲ σὶ τῶ τῆς οἰκείων (ωὐτάγματι. γίνονται δὲ ἀπὸ τῆς ἀποφρασησάτων ἔτοι καὶ γρατεῦσαι μὲν. l. 7. & 14. C. Th. de ius. au. coll.

B III. IDEM. A. EVAGRIO P. V. Veterani qui ex negligentia
vitæ neque rus colunt, nec aliquid honestum peragunt, sed latrocinii se dedunt, omnibus veteranorum priuilegiis exuti, pœnis competentibus à provinciarum rectoribus subiiciantur. DAT. III. ID. AVG. CONSTANTIO A. VI. ET CONSTATE II. COSS.

Veterani qui se ad latrocinia conferunt, priuilegia sua amittunt.

C IIII. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. *. Nul-
lus eorum qui sacramentis inhære defecerit, vel volens permittatur, vel inuitus militare cogatur seruare iudicium, sententiis quæ non his obseruatis latæ fuerint, nullam firmitatem habentibus, nisi fortè reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio. tunc enim velut necdum cingulo deposito, sub militari iudice rem tractari finiriq̄ue præcipimus: nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant.

Veterani mutant forum. Nec enim iam amplius militare iudicium obseruare coguntur, nisi ante missionem in eo lis cōtestata fuerit. Sic mulier per nuptias mutat forum, nisi ante nuptias litem inchoauerit. l. pen. D. de iurisd. Sed ipsa se prioris iudicis volens iurisdictioni subiicere potest. Veteranus duciano iudicio se subiicere non potest.

D *De filiis officialium & militarium qui in bello moriuntur.*

TIT. XLVII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. EVAGRIO. Hī qui ex officialibus quorumcunque officiorum geniti sunt, siue eorundem parentes adhuc sacramento tenentur, siue iam dimissi sunt, in parentum militiam vocentur. DAT. PRIDIE NON. AVG. BASSO ET ABLAVIO COSS.

E Vt filij officialium sequantur militiam patris. Officialium, id est, apparitorum.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIUS AAA. *. Filios primipilariorum paternam sequi condicionem oportet.

Vt filij primipilariorum sequantur militiam patris, non curiæ addicantur. De primipilo dicetur suo titulo. Sequitur constitutio Græca quæ deerrat. & sine qua in titulo frustra adiectum esset, & *militarium qui in bello moriuntur.*

F III. Εάν τις ἐν πολέμῳ τελευτήσῃ ὅπως δή ποτε γρατεῦόμενος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐὰν εἰς ἕσιν ἢ πολλῶν παίδων ὁ μείζων τῶν ἀλλήλων εἰς τὸν τόπον τῆ πατρὸς ὑπείσειρχέσθω, καὶ ταῖς ἀνόνας αἰσ ἀπὸ λαμβανέτω εἰ μέχρι βίαρχου ὁ πατήρ, εἰ δὲ ἀνώτερος ἢ τῆ βίαρχου, βίαρχον μόνον γίνεσθαι τὸν παῖδα. τὸ εὐδὲλλον γὰρ ὅτι ὁ μείζων ταύτῃ ἔχων πῶ τῶν ἀμυθίαν φροντίζει, καὶ τῆς ἰδίαν ἀδελφῶν. Si quis quocunque modo militans in bello moriatur, filius eius si vnus sit,

vel ex multis maior natu statim in locum eius succedat & easdem annonas accipiat si pater vsque ad Biarchi duntaxat gradum peruenerit. Quòd si altiore obtinuerit (veluti ducenarij aut centenarij) filius eius fiet tantummodò Biarchus. Manifestum autem est maiorem natu, in quem eiusmodi solatium confertur, fratrum suorum curam habiturum.

De oblatione votorum. TIT. XLVIII.

I. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. BASILIO P. V. Quando votis communibus felix annus aperitur, in vna libra auri & solidis obryziacis principibus offerendi deuotionem animo libenti suscipimus: statuentes vt deinceps sequentibus annis vnus cuiusque sedulitas principibus suis talia ingerant semper & deferant. DAT. III. NON. MAR. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Nūcupabantur vota ineunte anno pro salute principis. l. si caluitur D. de verb. fig. & offerebatur libra auri in LXXII. solidis obryziacis siue obryzatis. quo nomine quid significetur ostendi in tit. de vet. num. pot.

De numerariis, actuariis & chartulariis & adiutoribus, scriniariis & exceptoribus sedis excelsæ ceterorumque iudicum tam ciuiliū quàm militarium. TIT. XLIX.

Hic titulus est de dignitatibus quæ sunt in officio iudicis ciuilis aut militaris. Ciuilis, veluti præf. prætorio aut præf. vrbi. Militaris, vt magistri militum aut ducis.

I. IMP. CONSTANTINVS A. AD VERONICIANVM VIC. ASIÆ: Vorax & fraudulentum numerariorum propositum, qui diuersis rectoribus obsequuntur, ita inhibendum est, vt antea sanximus, & nunc itidem sancimus, conditioni eos subdi tormentorum, & eculeis atque lacerationibus subiacerere. DAT. XIII. KAL. IVN. OPTATO ET PAVLINO COSS.

Numerarij qui sunt in officio præsidum & consularium conditionales sunt. & ideo tormentis, re exigente, vngulis, vncis & eculeis subiiciuntur. Est huic coniungenda l. damus. Cod. Theo. de iis quæ adm. vel off. pub. ger. trad. sunt. in qua idem ad eundem, Damus, inquit, *provincialibus potestatem, vt quicumque sibi à numerariis, qui diuersis rectoribus obsequuntur, conquesti fuerint aliquas venditiones extortas, irritas inanésque efficiant.* Videnda sunt quæ diximus l. 13. §. de suscep.

II. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. CLEARCO. Qui numerarij appellati consueuerant consularium atque præsidum duntaxat, tabularij post hanc nostram sanctionem vocabuntur: scientes se tormentis esse subiectos, nisi iudicibus, vel his qui prouecti nostro iudicio ad prouincias venerint, vel exactoribus debitorum aut reliquorum modum frequenter ingesserint sub actorum testificatione. Quos scire oportet, cum his qui debitores sunt, sese ad solutionem esse retinendos, nisi omnia debita ipsis fuerint indicantibus persoluta. Triennij tantum spatium tabulariorum decet tempus omne concludi. DAT. XIII. KAL. MAR. CP. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

Cur

A Cur mutetur nomen numerariorum rectorum prouinciarum in nomen tabulariorum diximus in d.l.13.

III. IDEM AA. RVFINO. PP. Numerarios amplissimæ tuæ sedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. DAT. PRID. ID. DEC. PARISIS VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Rectè l.2. consularium atque præsidum duntaxat. Nam illustrium præf. prætorio numerarij, vel etiam spectabilium condicionales non sunt. Quinimò cingulum militiæ gestant & tenent qui in officio præf. prætorio numerarij sunt.

III. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIAN. ET THEODOSIVS AAA. OMNIBVS RECTORIBVS PROVINCIA RVM. In prouinciis singulis duo numerarij, qui & tabularij, collocentur: quo ad vnum fiscalis arcæ ratiocinium, ad alterum largitionales pertinere tituli iubeantur: hoc scituri, quòd si ex alterius quidam actibus ad alteram partem illicita fuerit vsurpatione translatus: is qui culpam iudicis dissimulatione texerit, grauissimo sit supplicio subiugandus. DAT. III. KAL. APR. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

De hac etiam diximus satis in d.l.13.

V. IDEM. AAA. PRINCIPIO PP. Exceptores omnes iudicibus prouincialibus obsequentes, qui nec cohortalem militiam sustinere videntur, neque à fisco vllas consequuntur annonas, absque metu dare cœptis operam (etiam si decuriones sint) minimè prohibemus: dummodò munia propriæ ciuitatis agnoscant, & peracto secundum morem officio exceptionis ad propriam sibi curiam redeundum esse non nesciant. DAT. III. ID. DEC. AQVILIAE ARCADIO A. ET BAVTONE COSS.

Vt curiales qui facti sunt exceptores præsidum, impleto exceptionis officio ad curiam redeant. Fiunt plerumque exceptores præsidum aut consularium etiam qui cohortaliæ condicionis non sunt.

VI. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. SEVERO P. V. Ne diutius ad cunctorum perniciem actuarij numerariorum consortiis adiuuentur, illustris auctoritas tua cunctos ex numerariis actuariorum societate præcipiat abstinere, atque ab eorum communionem discedere. Quòd si hæc moniti custodire neglexerint: iisdem pœnis se, quibus actuarios, non ambigant subiacerere. DAT. III. KAL. IVN. NICIÆ HONORIO A. IIII. ET EPTYCHIANO COSS.

Numerarij rationes & chartas tractabant in officio præf. prætorio, præf. vrbi, præsidum, ducum. Actuarij palatinorum & comitatensium numerorum rationes tractant. l.5. §. de erog. mil. an. & ita actuarij specialiter accipiuntur l.3. §. 10. 15. C. Th. co. tit. de numer. act. Alij sunt actuarij, de quibus dicitur ti. seq. Alij actuarij Comitum ærarij. l.3. §. de diu. off. Fuere & præf. prætorio, proc. præsidibus, vicariis, præf. vrbi, Ab actis. Lex constituit ne vllum sit numerariis fortè præf. vrbi commercium cū actuariis, ne quid fraudis inter se moliantur communicatis rationibus. quin & amplius in Cod. Theod. actuarij à præf. vrbi vrbe pelli iubentur.

VII. IMP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. A
 HIERIO PP. Actuarios tam clarissimæ vrbis Constantinopolitanæ,
 quàm Antiochiæ, quamque curialium ciuitatum diuersarum, non aliter ni-
 si vt consueuerat manus sanxerit principalis, sublimitas tua præcipiat ordi-
 nari. Quòd si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus: profectò irritis
 his quæ vetita contrectauerit, etiam congruam indignationem incurrat.
 DAT. X. KAL. IVL. NICOMEDIÆ THEODOSIO XII. ET VA-
 LENT. II. AA. COSS.

Hæc lex ita restituenda est ex vet. libris & ex lege 21. & 22. C. Th. de diu. offic. *Actua-* B
rios tam classium vrbis Constantinopolitanæ quàm Thymelæ equorūque curulium ciuitatum di-
uersarum, &c. Alij igitur sunt actuarij classium vrbis Constantinopolitanæ, alij Thyme-
 læ, id est, scenæ & equorum curulium ciuitatum diuersarū, id est, qui ex diuersis ciuita-
 tibus in vrbem conferuntur. Hi non ordinantur nisi ex sacrorum scriniorum probato-
 ria. Coniungenda est l. 6. j. de diu. off. quæ in alijs quibusdam sacram probatoriã exigit.

VIII. IDEM AA. PROTOGENI PP. Scriniarios vel numera-
 rios officij tuæ magnitudinis iubemus nullatenus in posterum aut mutuam
 pecuniam sumere, aut polliceri cuiquam pro publicis expensis cogi, quos
 nullam post depositam militiam inquietudinem sustinere volumus. C

Scriniarios habuere præf. prætorio & magistri militum & comites vtriusque ærarij
 & proconsul Asiæ & castrensis sacri palatij. Item duces, si ita rectè auctor Erymologici,
 Σκηνιάριος τῆς δουρικῆς ὑπάρχων ἄξιως ὅβρι χαρτοφύλαξ, σκηνιον γὰρ τὴν δρυφακτικὴν λαρ-
 ναχὰ οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Hæc lex est de scriniis & numerariis præf. prætorio, vt si quid in
 publicas necessitates impendendum sit, non cogantur ipsi eo nomine pecuniam mu-
 tuam sumere aut se obligare, ne ex eo post depositum officium periclitentur. Commer-
 cio mutui eis omnino non interdicitur. legenda est No. Valentiniani de officio & nu-
 merariis præfectorum.

IX. IMP. LEO A. *. Nemini licere deinceps iubemus in quacun- D
 que militia connumerato, sollicitudinem actuarij subire, vel post depo-
 sitam eandem curam ad militiam adspirare: quatenus inter priuatos agens,
 omnique militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis cir-
 ca commendanda ratiocinia, quibus obnoxius est, attentare valeat.

Militem vetat numerorum actuarium fieri, & actuarium deposito officio militem fi-
 eri, ne priuilegio militiæ rationum redditio cohibeatur. Qua re etiam constat Senatuf-
 consulto inhiberi nuptias inter tutorem & pupillam.

X. IMP. ZENO A. *. PP. Nulli scriniario liceat pro tempore E
 numerarios plus quàm quaternis vicibus, nec his tamen continuandis, ad-
 iuuare. Idemque hoc super chartulariis, præbenda pro tempore numerariis
 opera, obseruari decernimus: ita vt adiutorum quidem biennij, chartulario-
 rum verò vnus anni interuallo continuatio interrumpatur. Nulla adiutori-
 bus ad chartulariorum sollicitudinem, quam semel dedignati sunt, descen-
 dendi danda licentia. Ita vt Orientalis quidem tractus pro tempore nume-
 rariis, non nisi ab his scriniariis, qui intra triginta viros à numeratio retro
 numerandos: Asiæ verò diœceseos numerariis non nisi ab his, qui intra F
 quinquaginta à numerario similiter retro numerandos inueniuntur: Ponti-
 cæ verò & Thraciæ diœceseos passim & pro suo libitu ex omni multitudine
 ne

A ne eligendorū adiutorū tribuatur facultas: Omnia sanè commonitoria, vel præceptiones, aut euectiones, seu quælibet publica instrumenta non solum adiutoribus, verum etiam prouinciæ illius, de qua disponitur tractatori inspiciendi, itidemque subscribendi, aliorum quoque, qui vnà cum eo tractant, in eadem scriptione mentione habenda, necessitatem incumbere. Si quid autem sine hac obseruatione ex Orientali vel Asiano vel Thraciano scrinio fuerit emissum, falsi suspitione non careat: exceptis publicis instrumentis, quæ à scrinio Ponticæ diœceseos emittuntur, quòd in iisdem instrumentis
 B solum numerarium eiusdem diœceseos, eiusque adiutorem, & chartularium subscribere magnitudo tua disposuit. Ita vt si quid huius legis fuerit violatum numerarij quidem tam gradus sui, quàm solemnitatum seu solatiorum vniuersi anni iacturam: adiutores verò quinquaginta librarum auri, & chartularij quindecim itidem librarum auri pœnam subeant.

Scripta est præf. prætorio Orientis, sub cuius dispositione erant diœceses quinque, vt diximus l. 2. §. de mil. vest. Sed hæc lex nescio quamobrem prætermittit diœcesim Aegypti. In officio præf. prætorio numerariis dant operam adiutores & chartularij. Adiutores eliguntur ex scriniariorum certo numero, vel ex omni turba pro diuersitate diœcesum. Sed iidem viri numerariis adiutores esse nō possunt plus quàm quaternis vicibus, in singulis intermisso biennio. Iidem etiam chartularij eis non adiunguntur plus quàm quaternis vicibus, anno solummodo intermisso. Chartularij forsitan tractatores etiam appellatur in hac lege, vt tentauit l. 3. §. de can. larg. tit. quos & commentarienses dictos auctor Etymologici scripsit. Numerarij præf. prætorio auctoritates, commonitoria præceptiones, euectiones conficiunt. l. vlt. §. de fabricens. l. penult. j. de excur. adhibita inspectione & subscriptione adiutorum & chartulariorum & aliorum quorundam in ea subscriptione mentione facta.

XI. IDEM A. COTONI MAGISTRO MILITVM. Officio
 D tuæ magnitudinis datis precibus postulante, vt numerariorum actus non in biennium, sed in vnum annum statuatur: nostra pietas huiusmodi petitionibus annuens, dispositionem, quæ super biennio promulgata fuerat super vno tantummodo anno reuocauit.

Numerarij qui rectoribus parent, triennales sunt. l. 2. §. quod & de numerariis præf. prætorio proditum est l. 13. & vlt. C. Th. eod. At numerarij qui sunt in officio magistrorum militum, annui sunt: olim erant biennales. Aliàs legitur, *dispositionem quæ super vno tantummodo anno promulgata fuerit, reuocauit.*

XII. IMP. ANASTASIVS A. *. PP. Per hanc diuinam pragmaticam sanctionem decernimus, quod antea dum tribuni prætoriani dignitas eis, qui in scriniis seu gradibus officij tuæ celsitudinis deponunt militiam, præbebatur, & custoditum fuisse dignoscitur: hoc super honore quoque comitiæ dignitatis eis impertiri, vt sententia pro fine eorum militiæ proferenda dignitatis etiam mentionem contineat. Hæc quoque tantummodo & sine speciali codicillorum vel diuinorum apicum sanctione ad eandem dignitatem adipiscendam, & priuilegia eam sequentia sufficiant: ita tamen vt primi ordinis comitiæ per interlocutionem eiusdem potestatis
 F mereantur cornicularius & chartularius, & primiscribius, & numerarius scrinij Macedoniæ, & scrinij Daciæ, & scrinij operum, & scrinij auri. Hoc eodem in his etiam qui post nouellam dispositionem diuæ memoriæ Ze-

nonis, quæ de eisdem personis loquitur deposuerunt militiam, obtinente. A

Numerarij, cornicularij, primiscribij, chartularij, qui sunt in officio præf. prætorio, militia deposita dimittuntur cum honore aliquo. Inde Sidonius 1. Epist. *Numerariorum seu potius advocatorum more, quorum cum finiuntur actiones, tunc incipiunt dignitates.* Et olim quidem ex tribunis prætorianis dimittebantur. Hodie ex hac lege ex comitibus primi loci sola testimoniali præf. prætorio sine codicillis principis. Scripta est hæc lex ad præfectum prætorio per Illyricum, in cuius officio erant numerarij quatuor, Daciæ, Mæcedoniæ, operarum, auri, qui hac lege recensentur, & clarè à Mariano Scoto in notitia Romani imperij. Scriuariorum operum siue operarum fit mentio in No. 128. Ambrosius 5. Epist. *Apparitor præfecturæ, qui propter operas portuenses offensam contraxerat.* qui locus magis pertinet ad l. i. C. Th. de patron. hor. port. B

De cursu publico, angariis & parangariis. TIT. I.

Exponamus ante omnia quid distent angariæ à parangariis, veredi à paraueredis. Id Græci lib. LV1. βασιλικῶν expediunt his verbis: καὶ ἐστὶν ἀγγαρεία μὲν ἢ πάροδος ἢ ἀγγὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς καὶ δρόμον ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐν τεύθει ἐπὶ τύρον. καὶ ἀγγαρεία δὲ ἢ ἀγγὰ τῆς ἐκπλαγείας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐν τεύθει ἐπὶ ἡλίεσσι, ad l. 21. j. hoc tit. iamque fuit euulgatum ab is qui dictionum Græcarum sensa collegerunt, iis tamen adiectis, τὸ παλαιὸν ἢ ὁ πλατὺς δρόμος ὁ λεγόμενος ἀγγαρομακίων, quæ ad angariæ vel parangariæ definitionem nihil pertinet, sed ad l. 22. Est igitur angaria, quæ cursus publicus dispositus est: parangaria aliouersum. C
Vtrunque onus à prouincialibus exigitur in transfuessione armorum. l. vlt. §. de fabricens. vel specierum. l. i. §. de quib. mun. coniuncta l. maximarum. §. de exc. mun. vel qualibet alia necessitate publica. exiguntur nempe plaustra, iumenta, naues, operæ extra ordinem. Veredi sunt publici equi cursuales, qui à Græcis παραδρομοί ad l. 8. huius tit. Procopius 11. de bel. Pers. ὁ δὲ ἰσπανοῖς τοῖς δημοσίοις ὀχρούμνος ἔστι βερέδεις καλεῖν νενομίχασιν. & Iulianus No. 130. qui τῆς δημοσίων ἰσπανῶν δρόμον, interpretatur veredorum cursum. Inde qui iussu principum huc atque illuc cursu publico mittuntur, veredarij ab Hieronymo in historia Esther, quos Iosephus xi. ἀρχαιολογίας angaros, & ad Eustochium, clericus vagus veredarius vrbis. Procopius de bello Vand. τῆς βασιλικῆς ἀποκείσεσ ἀεὶ πελομακίων, οἷς δὲ βερεδαίοις καλοῦσι. Prima origo nominis veredorum, quod vehant siue ducant rhedas auctore Festo, quæ & ipsæ cursuales dicuntur l. 9. C. Th. de legatis & dec. lec. Qui scribunt rheda, veredos scribunt. Qui rheda, verhedos, vt in Pandect. Flor. l. vlt. D. de mun. & hon. Sed cœpère etiam veredi appellari sine reda. Vtebantur etiam ad cursum publicum bobus. l. i. C. Th. eo. tit. & mulis atque asinis. quod sustulisse Iulianum Socrates scribit lib. III. cap. 1. Carolum magnum iter fecisse carpento iunctis bobus & bubulco, rustico more agente, Eginhartus scribit. Paraueredi videntur esse maiores equi agminales, quos posteriores parafredos vocarunt, vt in lege Baiuuariorum, *Parafredos donent aut ipsi vadant vbi eis iniunctum fuerit.* estq; ea hodie equorum appellatio Gallorum, Italicorum, Hispanorumque communis. Francorum regi ab omnibus suis paraueredos solui solitos Caroli Magni leges à Benedicto Leuita lectæ multis locis ostendunt. E

I. IMP. CONSTANTINVS A. TITIANO. Equos qui publico cursui deputati sunt, non lignis, vel fustibus, sed flagellis tantummodò agitari decernimus: pœna non defutura contra eum qui aliter fecerit. DAT. PRID. ID. MAI SABINO ET RVFINO COSS.

Vt veredi agitentur flagellis, aut virgis, non fustibus.

II. IDEM. A. ACYNDINO PP. Præsidibus & rationalibus ceterisque quibus propterea respublica & annonas & , alimenta pecoribus subministrat, vsurpandi paraueredi licentia derogetur: sed nec alia via eundi quisquam habeat facultatem. nisi per quam cursus publicus stare dignoscitur: F

A tur: excepta videlicet tua sublimissima sede, cui cursus publicus, & proficiscendi per eum licentia, & ubi ratio exegerit, præstò est. P P. XV. KAL. MAR. CONSTANTINO A. VII. ET CONSTANTIO CÆS. COSS.

Ne præsidibus & catholicis & ceteris magistratibus, quibus Respublicæ (ita legendù) id est, ciuitates, annonas & capita administrant, præbeant etiam agminales equos. l. 19. j. Et ne alia via eant, quàm publica, quæ canalis dicitur in l. 2. C. Th. de curios. & in l. 15. C. Th. de cur. pub. Et Concilij Sardiæ cap. XXI. exceptis præf. pratorio.

B III. IMP. CONSTANTINVS A. TAVRO P P. Euectiones ab omnibus postulentur, & tam iudices quàm custodes publici cursus minimè transire pariantur, antequàm seriem euectionis aspexerint. Quòd si quis putauerit resistendum, & sine euectione iter facere detegitur, vel vltra tempus, quod euectioni insertum est, publico cursu vti conatus sit: vbi repertus fuerit: eundem iubemus retineri. & si quidem dignitate præditus sit, de eius nomine ad prudentiam tuam, & ad illustrem virum Comitem, & magistrù officiorum referri: aduersus ceteros verò protinus indignatio competēs exercenda est, quos synceritas tua pro loco gradùque militiæ ibidem coërceri posse crediderit. DAT. VIII. KAL. IUL. MED. CONSTANTIO

C A. IX. ET IULIANO CÆS. II. COSS.

Euectiones sunt diplomata siue codicilli, quibus cursu publico vtendi facultas datur, quæ & synthemata, & cōbinæ, & tractoriæ dicuntur, vt dicemus tit. seq. Hier. ad Iulia. *Iam dimisso synthemate equus publicus sternebatur.* Idem in Hilarione, *Secreto ab Imperatore euectionem petiit.* Aug. v. confes. *Missum est à Mediolano ad præf. vrbis, vt illi ciuitati Rhetoricæ magister prouideretur, impertita etiam euectione publica.* Sunt & loci similes multi. Non licet autem cursu publico vti sine euectione. ideoq; à currentibus tam iudices, quàm curiosi euectionem sibi exhiberi postulant. l. 2. §. de curios. Sine qua currētes, aut supra tempus euectione comprehensum, retinentur & coërcentur.

D IIII. IMP. IULIANVS A. MAMERTINO P P. Parhippū eum videri & habēdum esse, si quis vsurpato vno vel duobus veredis, quos solos euectio continebit, alterū tertiumve extra ordinem cōmoueat. Nihil autem interesse debet, nec ad crimen vocari, vtrū agens in rebus suo itineri, anne mulionis subiugando, modo euectionis datæ formam & licentiā non excedat. DAT. V. ID. SEPT. MAMERTINO ET NEVITTA COSS.

Paraueredi appellantur parhippi à Græcis ad l. ult. huius tit. & à Cassiodoro 4. & 5. Variarum, & à Iuliano in epist. ad Aërium. Hoc loco Parhippus dicitur, qui supra numerū euectionis equos publicos vsurpat. Quod hac lege damnatur. Sed si nō scruta euectionis forma suo vel mulionis siue hippocomi itineri agens in rebus, cui euectio data est necessitatum publicarum causa, eos subiunxerit.

E V. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS, AA. AD SYMMACHVM CORRECTOREM LVCANIÆ ET BRITTIORVM. Si quis per publicum cursum iter faciens, cuiuscūque dignitatis vel militiæ, ab itinere recto diuertit, pœna in eum competens proferatur. DAT. VIII. KAL. APR. MED. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Ne is cui euectio data est, à canali publico deflectat.

F VI. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. AD AMPELIVM. Euectionum copiam senatui, cū proficiscendi ad nos necessitas fuerit, serenitas nostra largita est: ita tamen vt cū à nobis euocatur, aut à clementiæ

nostræ veneratione discedit. Si quis ergo posthac cōtra vetitum sibi cursum ^A publicum illicita temeritate præsumperit : motum in se nostræ mansuetudinis excitabit. DAT. III. ID. DEC. TRIV. GRATIANO A. II. ET PROBO COSS.

Euectionum copiã facit senatori euocato à principe. Sidon. 2. Epi. *Egresso mihi publicus cursus vsui fuit, & vepote sacris apicibus accito, & quidẽ vianti veredorũ paucitas morã non faciebat.*

VII. IIDEM AAA. AD HESPERIVM PP. In omnibus prouinciis veredorũ quarta pars reparetur. stabula autẽ vt impẽsis publicis ex- ^B truantur cōtra rationẽ est: cùm prouincialiũ sumptu, in quorũ locis stabula constituta sunt, citius arbitremur apparãda: & vtilius sit tã publico quàm his, quos stercus animalium pro suo solatio habere concedimus. DAT. III. KAL. MAR. TRIV. GRAT. A. IIII. ET MEROBAVDE COSS.

Vt singulis annis veredorum quarta pars reparetur, & vt prouincialium sumptu stabula parentur & tucantur.

VIII. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. FLORO COM. RERVM PRIVATARVM. Vt agendi itineris possit esse moderatio, deni veredi per dies singulos ex vtraque parte ^C dimittantur: pœna quinque librarum auri minimè defutura contra eos, qui statuta nostra neglexerint.

Vt quotidie non plus quàm x. veredi ex vtraque parte mansionum dimittantur.

IX. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. FLORO PP. Iudicibus faciendæ euectionis copiam denegamus, cùm id tantũ nostro numini & tuæ sedi, nec non viro illustri magistro officiorum sit reseruandum: cùm neque præfecto vrbi, nec magistris militum, nec ducibus, nec vicariis, nec cuiquam alij præter memoratas ^D duas potestates à nobis hoc concessum sit. His enim tantũ ambulandi facultatẽ iudices ex suo arbitrio præbituri sunt, quos in transmissionẽ publicarũ functionũ profecutores viderint constitutos: scituri, si definitionẽ nostrã excefferint, se quidem xxv. auri libris: officia verò quinquaginta esse multãdos. DAT. X. KAL. AVG. CP. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Vt euectiones tantũ dentur à principe, vel à præf. prætorio, vel magistro officiorũ. Sub magistro officiorum sunt curiosi. Ad eos refertur si quid minus legitimè in vsurpãdo cursu publico factum sit. l. 3. ã. hoc tit. Idcirco non mirum si euectiones dant. Cassiodorus in formula magisteriæ dignitatis: *Veredorum oportunam velocitatem, quorum status ^E semper in cursu est, diligentia suã districtione custodit. Per eum nominis nostri destinatur euectio.* & in for. præf. pr. *Euectiones simili potestate largitur.* Præsidibus autẽ dandarum euectionũ facultas nõ est, vt Nou. Maioriani de curial. nisi publicarum functionũ profecutoribus.

X. IIDEM AAA. PHILAGRIO COM. ORD. Grauißimæ pœnæ acerbitate proposita, euectionũ contractus, animalium quoq; publicorũ merces, & ementis & distrahẽtis coërcitione prohibemus. PP. BYRITO, DAT. XII. KAL. OCT. ANTONIO ET SYAGRIO COSS.

Euectionum & veredorum commercio interdicitur. Igitur qui euectionem impetrauit, ea ipse vti potest. Eam alij vendere non potest. ^F

XI. IIDEM AAA. CYNEGIO PP. Nullus euectione vtatur priuatus, tamen si valuerit impetrare. DAT. VI. NON. MART. CP. RICHOME ET CLEARCHO COSS.

Vt

A Vt priuati cursu publico non vtantur. Agentes in rebus, senatores, præfides, rationales, magistratus, legati, episcopi euocati à principe, hi sunt quibus eo vti licet.

XII. IMPPP. THEODOSIVS VALENTINIANVS ET ARCAD. AAA. CYNEGIO PP. Quoniã veredsorũ quoque cura pari ratione tractanda est: sexaginta libras sella cũ freni, sexaginta itidẽ auerta non transeat: ea cõdicionẽ, vt si quis præscripta moderaminis imperatorij libramenta transcēderit, eius sella in frustra cædatur: auerta verò fisci viribus deputetur: exceptis auri centenariis, quæ necesse est ab hippocomis in solitis sacculis reportari. **DAT. XV. KAL. IVL. CP. ARCADIO A. I. ET BAVTONE COSS.**

Ne plus iusto onerentur veredi. Constituit ne sella cum frenis, ne etiam auerta excedat LX. libras. Quid sit autem auerta ex Græcis interpretibus fideliter Budæus exposuit in tit. ad leg. Corn. de fals. Alioquin conscinditur sella, confiscatur auerta, exceptis auri centenariis (ornamenta erant veredorum auertis applicita) quæ hippocomi siue muliones in solitis sacculis domum referunt.

XIII. IDEM AAA. FLORO PP. Non patimur hippocomos per eos qui veredis vtentur, indigna spoliatione vexari: siquidem nonnulli **C** veredariis saga eorum dicuntur auferre, vel præcidere. Quocirca per omnes iudices & curiosos miserabilis remoueatur iniuria: scientibus cunctis, vt si obseruata nõ fuerit nostra sanctio, non solùm damna refarcire, verum etiam notam & multam, qui neglexerit, subire cogetur. **PP. XV. KAL. IVL. TRIVERIS VALENTINIANO A. IIII. ET NEOLERIO COSS.**

Ne mulionibus mutationibus deputatis, qui à Gallis, postillones vocantur, veredarij auferant saga. Saga Græci vocant intrata equorum, hoc loco vertunt & παλαιά, forte, pallia. & vt hæc iniuria summoceatur cura præsidum & curiosorum.

D XIII. IDEM AAA. POTAMIO PF. AVGVSTALI. Publici cursus exhibitio secundum locorum consuetudinem, vel curialibus, vel cohortalibus debet committi, vel his qui suo periculo ab eminentissima præfectura sub competenti cautela excipiunt. **DAT. III. KAL. AVG. CP. ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS.**

Mãcipes cursus publici pro varietate locorum vel ex curialibus vel ex cohortalibus creantur, vel aliis electione præf. prætorio sub idoneis fideiussoribus. Videnda sunt quæ diximus l. 3. §. de can. larg. tit.

E XV. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. DEXTRO PP. Si quis vel pro vna mutatione veredum superducendum esse crediderit: quadruplũ superductorum animalium pretium fisci viribus inferat. **DAT. XV. KAL. APR. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.**

Etiam qui pro vna tantum mutatione supra numerum euectionis veredum vsurpauit, in quadruplum damnatur. Vbi est scriptum, *fisci iuribus*, emendandum semper, *fisci viribus*, vbi *nostri nominis, nostri numinis*.

F XVI. IDEM AA. REMITHEO DVCI ARMENIÆ. His tantum modo vtendi cursus publici facultas concessa est, qui legati de diuersis gentibus ad nostram clementiam properare festinant. **DAT. V. KAL. MAR. CP. CÆSARIO ET ATTICO COSS.**

Priuatis non licet vti cursu publico, nisi legatis diuersarum gentium ad comitatum festinantibus.

XVII. IDEM AA. VINCENTIO PP. Nemo mulionem mutationibus deputatum, vel per sollicitationem, vel receptionem subtrahere audeat: decem libras argenti pœnæ nomine reformidans. DAT. XII. KAL. MAR. MED. HONORIO A. IIII. ET EUTYCHIA. COSS.

Hac lege coërceatur qui hippocomum sollicitat vel receptat.

XVIII. IDEM AA. MESSALÆ PP. Animalia publica, dum longè maiore ac periniquo pretio pabula æstimantur, per mancipēs atque apparitores apertè vexantur, ne id contingat, sublimitas tua disponat, ut nec pabula mutationibus desint, nec prouinciales vltra, quàm iustitię finit ratio, prægrauentur. DAT. XV. KAL. DEC. STILICHONE ET AVRELIANO COSS.

Mancipēs intelligit cursus publici, ut l. 15. C. Th. eo. l. 9. C. Th. de curios. qui mancipēs mutationum à Cassiodoro dicuntur. Hi habebant apparitores siue stationarios quosdam, sicut & mancipēs publicorum, id est, publicani. sed hi dum iniquo pretio pabula veredis comparant de prouincialibus, sic fit ut malè veredos tractent. ideóque Constitutio moderatum pretium statui pabulis à præf. prætorio iubet, & ne pabula stationib. siue mutationibus equorum desint. τῶ δημοσίῳ δρόμου ἵπποστασίαι dicuntur à Gregorio presbytero in vita Gregorij Nazianzeni.

XIX. IDEM AA. ET THEODOS. A. SEPTIMIO PROC. AFRICÆ. Comperimus prouinciales & pabula, & pecuniam pro cursu equorum cursualium solemnī ratione conferre, & extrinsecus etiam parucredorum onere prægruari. prouinciarum igitur rectores procurent, ne vnquam cursus publicus veniat in querelam: & occasio deceptionis curiales vel prouinciales animalia indebita præstare compellat. DAT. VII. KAL. APR. RAV. DN. THEOD A. I. ET RVMORIDO COSS.

Ne prouinciales cogantur conferre pabula & pecuniã pro equis cursualibus, & præterea etiam parucredos l. 2. §. Pro, Curiales, Cod. Th. habet, curialis. Animalia indebita.] id est, parucredos.

XX. IDEM AAA. ANTHEMIO PP. Nemo ducum ingressus semel prouinciam suam, postmodū itineribus faciendis cursu atque angariis ipse, siue suum vtatur officium: sed expeditionem militarem iumētis propriis exequatur. De cohortalibus etiam officiis eadem lege sancimus, ne quis ex his per prouinciam suam discurrens, veredo vti conetur in posterū, cum sacra prohibitum sanctione cognoscant. Quòd si quis ducum, vel apparitorum, vel cohortalium officiorum, temerario animo ea quæ decernimus, contemnēda putauerit, per singula animalia, quibus vsus fuerit, singularum librarum auri illatione multabitur. DAT. IIII. NON. AVGV. CP. DD. NN. HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS.

Duces euntes in prouinciam vtūtur cursu publico. Vbi autem in ea semel posuerint sedes, iam non amplius cursu vel angariis vti possunt ipsi vel eorum officia. Idemque de præsidibus & cohortalibus hac lege constituitur.

XXI. IMPP. THEOD. ET VALENTIN. AA. Nullus penitus cuiuslibet ordinis, seu dignitatis, vel sacrosancta ecclesia, vel domus regia, tēpore expeditionis excusationem angariarū seu parangariarū habeat.

Idem constitutum est l. 2. §. quib. mun. vel præst.

XXII.

- A XXII. IMP. LEO A. *. PP. Cursum ambulare ab omni Orientali tractu, necnon ab his ciuitatibus aliarum regionum, quarum instructio tui culminis meminit, tolli amputarique decernimus: ita tamen ut in transitu fortissimorum militum (quando nostra serenitas disposuerit ex aliis ad alia eos loca deduci, euectionesque animalium secundum consuetudinem à nostra fuerint aeternitate consecuti) & in armorum tam confectio, quam translatione seruata consuetudine, in profectioe quinetiam legatorum, animalium dominis, qui ea solent accepta mercede locare, præbenda pensio
- B arcæ tui culminis imputetur. tractorias videlicet animalium super memoratis causis nulli alij iudici, cuiuscunque sit dignitatis, nisi tuo tantummodo culmini faciendi licentiam patere decernimus.

Cursum ambularem.] est ὀξύμορον, quod videtur posse defendi l. 9. §. in qua euectionem vocat ambulandi facultatem. Sed placet magis quorundam librorum scriptura, *cursum clabularum*. Clabula est vehiculi genus. Cursus clabularis, cursus vehicularis Ammiano Marcellino libro 20. & l. 2. & 5. C. Th. de curios. & ita Græci hoc loco interpretantur, τὸ πάλαιον ἢ ἢ πλάτῃς δρόμος ὁ λεγόμενος ἀπὸ ὀχυμάτων. Hunc hæc lex infirmat in diœcesi Orientis & aliis quibusdam aliarum regionum ciuitatibus, exceptis tribus causis, si transeant milites, si legati, si transferantur arma: quibus ex causis soli præfecti prætorio euectiones faciunt: & ex arca eorum sumitur quod animalium locatoribus pro mercede dari solet.

- XXIII. IMP. ANASTASIVS A. *. Iubemus nemini licere cuiuscunque scholæ, vel officij, vel militiæ, seu condicionis, per totius Orientalis tractus partes, ob quamcunque causam proficiscenti seu redeunti, supra vnum veredum vnumque paraueredum, cum euectione tamen iudiciali, mouere: nisi specialis ei præstita sit nostræ serenitatis quantitatem animalium continens euectio exceptis proculdubio his qui pecunias publicas deuehant:
- D cum in hac parte sine nostra quoque speciali auctoritate tanta conuenit animalia moueri, quanta transfuehædæ pecuniæ summa & eius tuitio deposcit: quinquaginta librarum auri his feriendis condemnatione, quicunque nostra iulla quolibet modo seu tempore violauerint, seu violare concesserint.

Ne quis in Orientis diœcesi vi euectionis datæ à præf. prætorio aut magistro officiorum plus quam vnum veredum & vnum paraueredum vsurpet, præterquam si pecunias publicas vehat. euectione datæ à principe etiam amplio rem numerum commouere licet.

De tractoriis & statiuis. TIT. LI.

- E I. IMPPPP. THEODOSIVS ARCADIVS, ET HONORIVS AAA. RVFINO PP. Tractoriæ cum statiuis solitis tantummodo bidui tempus accipiant. nulli verò penitus cum necessariis sibi personis præbeantur, nisi his tantummodo, qui animalia atque equos sacro vsui necessarios prosequuntur. ita tamen ut his dimissis in tractoriarum corpore quinque dierum numerus adscribatur: ut nullus ultra hoc temporis spatium ad residendum, in quo libitum fuerit loco, copiã nanciscatur. DAT. VII. KAL. SEPT. CP. ARCADIO A. II. ET RVFINO COSS.

- F Tractoriæ diplomata sunt, quæ dantur missis vel euocatis à principe cursu publico venticibus, adscriptis etiã statiuis, id est, diuersoriis & mansionibus, quibus alantur sumptu publico. Nam quos euocabant aut mittebant, eis non tantum equorum publicorum

copiam dabant, sed & viatica. In Marculphi monachi libro hæc ponitur tractoriæ formula : ILLE PRINCEPS OMNIBVS AGENTIBVS IN ILLO LOCO. NOS GAIVM I. V. PARTIBVS ILLIS LEGATIONIS CAUSA DIREXIMVS, IDEO IVBEMVS VT LOCIS CONVENIENTIBVS EIDEM A VOBIS ETECTLO SIMVL ET HVMANITAS MINISTRETVR, HOC EST VERHEDI SIVE PARAVERHEDI TOT, PANES TOT, VINI MOD. TOT, CERVISIÆ MOD. TOT, LARDI LIB. TOT, CARNIS TOT, PORCI TOT, PORCELLI TOT, VERVECES TOT, AGNI TOT, ANSERES TOT, PHASIANI TOT, PVLLI TOT, OVA TOT, OLEI LIBRAS TOT, GARI LIB. TOT, MELLIS TOT, ACETI TOT, CVMINI TOT, PIPERIS TOT, COSTI TOT, CARYOPHYLLI TOT, SPICI TOT, CINNAMOMI TOT, GRANI MASTICIS TOT, DACTYLÆ TOT, PISTACIÆ TOT, AMYGDALÆ TOT, CERÆ LIB. TOT, SALIS TOT, OLERVM LEGVMINVM CARRA TOT, FACVLÆ TOT, PABVLI EQVORVM CARRA TOT. HÆC OMNIA TAM EVNDO QVAM REDEVNDO EIDEM MINISTRARI IN LOCIS SOLITIS ET IMPLERI SINE MORA PROCVRATE. Et ita tractoriam siue tractorias accipi etiam oportet in l. pen. §. tit. prox. l. 2. §. de desert. l. 8. C. Th. de cur. publ. l. 2. C. Th. de dom. & prot. & in libro 3. legum Lāgobardarum tit. 6. & tit. i. cap. 37. & in constitutionibus Caroli Magni, *Si quis literas nostras despexerit, id est, tractoriam, quæ propter missos recipiendos dirigitur. & alio loco: Vt missi nostri accipiant secundum quod sua tractoria continetur.* Et in constitutione quadam Constantini: Aliquot, inquit, ex iis qui contra Cacilianum dissentiunt data euectione publica per Africam & Mauritaniam inde ad Hispanias breui tractu facias migrare. & inde nihilominus singulis episcopus singulas tractorias tribuas. Eustathius ita definiuit lib. de temporibus. *πρακται εἰσι ἐλεγοντο αἱ κελεύσεις αἱ τῶν ἐπάρχων περὶ τῶν ζῶων δρομικῶν γινόμεναι ἅς καὶ κομισίνας ἠαυτῆ γλώσσα καλεῖ ῥωμαίων τισίτι βωθήματα.* Notandum quod ait de combinis. Ad l. eos. §. ult. D. ad l. Corn. de fal. pro. falso diplomate, textus βασιλικῶν habet πλάσθι βωθήματος. interpres, *combinis.* Non possunt autem qui tractorias habent in statiuis esse ultra triduum. Viatica illis præbentur de publico, vt dixi, non tamen personæ & ministeria necessaria. Cum statiuis.] Statua Eustathius ἀλλαγῆς interpretatur, rectè. Non possunt itaque ij qui diplomate vtuntur ultra triduum vlllo loco vllāve mansione residere sumptu publico. Cum necessariis sibi personis.] Tractoriæ non tantum præbent publicè currendi siue ambulandi facultatem, sed & viatica, non tamen ministeria vel angarias, nisi equorum publicorum profecutoribus, quod textus βασιλικῶν sic explicat rectè: *ὁδὸν ἐπι δὲ καὶ τοῖς περὶς ὑπηρεσίαν αὐτῶν, ὑπεξηρημῶν σκείνων τῶν εἰς τὸ κομίσσῃτον ἀναφερόντων ζῶα περὶς βασιλικῶν ὑπηρεσίαν ὁπιτηδεια.* Quinque.] Ergo equorum profecutoribus licet quinque diebus esse in statiuis. Ferarum profecutoribus septem. l. i. §. de ven. fer.

De apparitoribus præfectorum prætorio, & privilegiis eorum.

TIT. LII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. MAMERTINO PP. Præfecturæ cornicularios, qui annis singulis exeunt, post tráfactos corniculos nostram adorare purpuram volumus. quo honore perfunctis, cum iam missionem tenuerint, liberum otium damus, vt ad susceptionem vel cuiuslibet necessitatis officium minimè deuocentur. DAT. III. KAL. FEB. MED. VALENTIN. ET VALENTE AA. COSS.

Vt cornicularij qui sunt in officio præf. prætorio post missionem ad susceptionis vel alterius necessitatis officium non deuocentur. Ait, *tenuerint*, pro, *obtinuerint*, vt l. cum falsis. D. de man. test. & aliis plerisque. Plin. 6. Epist. *scripseram tenuisse Varennum.* Horatius, *Quo cause teste tenentur.* De cornicularijs dixi l. 2. §. de prox. facr. scrip.

II. IDEM AA. ZOSIMO PRÆSIDI EPIRI NOVÆ. Præfectianos ad perniciem prouincialium exactioibus in prouinciis, vel potius
lucris

A lucris & quaestibus suis sese immiscere vetamus. praeterea vel horreorū gerere custodiam, vel curarum ius atque arbitrium sibi praesumere his denegamus. horum si quis praesentis legis temerator existat: volumus eum competenti motu & indignatione percelli. DAT. XIII. KAL. DECEM. MED. VALENTIN. ET VALENTE IIII. AA. COSS.

Ne praefectiani, id est, apparitores praef. praetorio suscipiant horreorum fiscalium custodiā: de qua Vegetius lib. 3. cap. 3. *sed fidelis*, inquit, *horreorum custodia*, &c. ubi vulgò male legitur, *seruatorum*. Item ne curarum ius, id est, curiosi officium, ut indicat tit. Co. The. Ne praefectianus exactoris, vel curiosi, vel horreorum custodis fungatur officio, ex quo haec lex sumpta est. Curiosi creantur ex agentibus in rebus. l. 2. §. de curios. non ex praefectianis.

III. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIAN. AA. ZOILOPP. Cornicularij & primiscrij, numerarij insuper, qui in officio tuę sublimitatis per ordinem obsequiis militiae terminatis, desideratam laborū quietem sortiuntur, pro multis erga rempublicam sudoribus ab omnibus indictionibus tam militarium, quàm civilium iudicum semper habeantur immunes: & civilium tantum iudicum, non etiam militarium iurisdictioni subiaceant. Huic sanctioni addendum esse censemus, ut si quis praefectianus dum militat, vel post depositum cingulum, sine testamento, quod legibus comprobatur, nullisque ab intestato successoribus derelictis, fati munus impleverit: omnes eius patrimonij facultates, provisione magnificae tuę sedis, non fisci viribus, sed arcae tui culminis rationibus vindicentur. scriuariis autem & exceptoribus, ceterisque qui in officio tui culminis merent, cum in legione prima adiutrice nostra militant, audientiam tantummodò in causis, in quibus pulsantur, tuę celsitudinis deputamus. in prouinciis verò commo-

D rantes, rectoribus earum eos respondere iubemus: nisi publicum officium aliquod eis iniunctum sit.

Cornicularij, primiscrij, numerarij qui sunt in officio praef. praetorio post missionem adorant purpuram principis, & immunitatem consequuntur tam civilium quàm militarium indictionum. Civilium iudicum iurisdictioni suppositi sunt non militarium, sicut veterani. l. vlt. §. de veter. Primiscrij dicuntur etiam primicerij, & ij dant apparitores. l. 1. §. de sportulis. & ob id puniuntur. l. 3. §. de diu. off. Additur hac lege, ut praefectianis vel ex praefectianis sine successore defunctis non fiscus, sed arca praefectoria succedat, ut praefectiani habeant castrense peculium. l. vlt. §. de castr. pec. mili. ut coram praef. praetorio conueniantur, & in prouinciis coram praesidibus, nisi publica quaedam executio eis iniuncta sit.

De apparitoribus praefecti urbis.

TIT. LIII.

I. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS, ET THEODOSIUS AAA. PRINCIPIO PP. Praeter eos qui de officio eminentium potestatum, numero stipendiorum & curculis euolutis, vrbisque praefecturae, serenitatis nostrae annis singulis attingere purpurā, venerarique precepti sunt: nulli prorsus eorum, qui prouincialia officia peregerint, tranquillitatis nostrae muricem adorare sit liberū, omnium suffragiorum obreptione cessante. DAT. XIII. KAL. OCT. AQVIL. ARCADIO A. ET BAVTONE V. C. COSS.

Tom. 4.

u iij

Præfectiani & vrbaniciani completa militia adorât purpuram principis, de quo honore diximus suprâ quodam loco, non officiales rectorum prouinciarum. Legimus in Mariano principes officij quorundam ducum completa militia adorare protectorem. Videtur legendum, *adorare purpuram inter protectores.* A

II. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO PP. Quicumque illustris vrbanae sedis apparitor clandestina fraude pistorem concusserit: accusatus atque conuictus, perpetui paneficij nexibus addicetur. DAT. VII. KAL. IAN. RAV. HONORIO A. XI. ET CONSTANTIO II. V. C. COSS. B

Vrbanicianus qui pistorem concutit, pistorum corpori addicetur. Id fiebat frequenter ab vrbanicianis, quòd tractaret præf. vrbi etiam annonam vrbis sacrae, & sub eius cura pistores essent.

De apparitoribus magistrorum militum & priuilegiis eorum.

TIT. LIIII.

I. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD ARTEMIVM CORRECTOREM. Qui sese in officiis magistrorum equitum ac peditum militare monstrauerint, ab omni nominationis iniuria excusentur. DAT. XIII. KAL. OCT. AQVIL. ACC. XV. KAL. NOV. SALERNI DIVO IOVIANO ET VARRONIANO COSS. C

Apparitores magisteriae potestatis ad susceptionem vel quamlibet aliam necessitatem ne vocentur, sicut de præfectianis suprâ constitutum est. Qui, inquit, monstrauerint. Eis igitur incumbit onus probandi.

II. IIDEM AA. MAMERTINO PP. Qui in officio magistrorum equitum ac peditum militiam sortiti sunt, ordinis sint militaris. D

Vt apparitores magisteriae potestatis militibus anumerentur, ideòque castrensè peculium habent, vt præfectiani: non tamen testantur iure militari. l. scrinarios. §. de testa. mil. In Noticia Rom. Imp. Officium magisteriae potestatis in numeris militum & in officio deputatur.

III. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. BASSO PP. Probari apparitores magisteriae potestatis neque in aliquo officio cohortales, neque censibus adscriptos volumus. DAT. PRID. NON. MAR. CP. CYRO V. C. COS. E

Vt adscriptitij vel cohortales apparitores magisteriae potestatis non fiant.

IIII. IIDEM AA. APOLLONIO. Numerarios virorum illustrium magistrorum militum, tam præsentium, quàm orientalium, qui ordine & stipendiis militiae fuerint decorati, exeuntes tribunis prætorianis partis militaris, sudoribus eorum beneficium deferentes, sociari præcipimus: ita videlicet, vt post completam militiam ab omnibus indictionibus tam militarium, quàm ciuiliu iudicum semper habeantur immunes. principatus verò munere functos tribunis vigillum militaribus aggregari volumus. F

Vt numerarij qui sunt in officio magistrorum militum præsentium vel per Orientem completa militia tribunorum prætorianorum militarium honore cumulentur, & ab omni-

A ab omnibus indictionibus immunes sint. principes autem officij eorum honore tribunorum vigilum militarium decorantur.

V. IDEM AA. ARIOBINO MAGISTRO MILITVM. Eos qui in officiis vestris merentes, statutorum numero tantummodo inserti sunt, fori præscriptione muniri: ceteros verò qui super huiusmodi numerum militare noscuntur, quasi nec militantes & apud illustrissimas præfecturas, & apud clarissimos prouinciarum rectores de quolibet pulsari & conueniti, & sine cinguli præscriptione respondere negotio sancimus. DAT.

B II. NON. MAR. CP. CYRO V. C. COS.

Apparitores magistratæ potestatis alij sunt statuti, alij supernumerarij. statuti sub iurisdictione magistrorum. Supernumerarij sub iurisdictione præfect. vrbi aut præsidum. Nouella. Theodosij ccc. dabatur præscriptio fori.

De apparitoribus proconsulis & legati. TIT. LV.

I. IMPPP. VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. AD FLAVIANVM PROCONSVLEM AFRICAE.

C Officio quod tuis meritis obsecundat, non curialem quemquam, nec ex ceteris corporibus volumus aggregari. at si qui erunt inter apparitores huiusmodi, restitui eos muniis debitis mox iubemus.

Ne curiales vel aliis corporibus obnoxij, veluti pistorum aut trapezitarum, apparitores fiant proconsulis.

II. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. DOMINATORI PROC. *. Apparitioni tuæ & legatorum quadringentos censuimus deputandos, de iis duntaxat, quos esse sibi detractos reipublicæ membra non querunt.

D Definit aparitorum numerum certum proconsuli cuidam. Quidam Codices habent, *Africa.* Quod si est rectum, omnes huius tituli leges sunt de proconsule Africæ & legatis eius. Quod ait, *de iis duntaxat*, sanè congruit cum l. i.

III. IDEM AA. *. In proconsulari prouincia officium proconsulare postulet, quod exigere consuevit, nec alienis se partibus impudenter inferat.

Veluti, inquit Græci, Asia & Corintho, secundum sui temporis morem. Secundum auctorem Constitutionis malim dicere in Africa, vt l. ii. §. de erog. mil. ann. Constituit lex vt exigant eius prouinciæ apparitores quæ solent, nec se alienis partibus immisceant.

De apparitoribus Comitum Orientis. TIT. LVI.

I. IMPP. THEODOSIVS ET ARCADIVS AA. *. In officio Comitum Orientis non amplius, quam sexcenti apparitores habeantur, quos quidem publicis necessitatibus nouimus abundè suppetere.

Definit numerum apparitorum Comitum Orientis. Suprà de eo Comite diximus sepè.

De cohortalibus, principibus, corniculariis ac primipilaribus.

F TIT. LVII.

I. IMP. CONSTANTINVS A. EDICTO SVO AD AFROS. Omnes stationarij neque superexactione audeant, neque carcerem habeant,

néve quis personam (licet pro manifesto crimine) apud se habeat in custodia: sciens, quòd si quid tale fuerit commissum, capite puniendus est. PP. VI. ID. MAI KARTHAG. CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Stationarij sunt ex cohortalibus, de quibus l. i. §. de curio. & l. 6. §. de dignit. qui & ἀστυβασίται. Cohortales officiales præsidū vel consularium vel correctorū. Constituitur hac lege ne quid qui stationes agunt, superexigant, ne quem coniciant in carcerem.

II. IMPP. CONSTANTINVS ET CONSTANS AA. TAVRO PP. Nullus iudicum quemquam sine sacra probatoria probare audeat, vel prouehere. excipimus tantū officia prouincialia cursus publici sollicitudinem sustinentia. nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit utilitas. DAT. VI. KAL. IAN. MED. ACC. VIII. ID. IVL. DATIANO ET CEREALE COSS.

Ne quem ex cohortalibus præsidēs sine sacra probatoria probent aut promoueant, nisi si cui velint mandare cursus publici exhibitionem. Solet enim cohortalibus mandari. l. 14. §. de cur. pub. l. 3. §. de can. larg. tit.

III. IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. FESTO CONSULARI SYRIÆ. Solita cohortalibus Syriæ priuilegia, quæ à diuo Diocletiano porrecta sunt atq; concessa, nos quoque porreximus: ac iubemus eos non ad sollicitudinem bastagæ, non ad functionē nauiculariam deuocandos, non inuitos curialibus cætibus adscribendos: verū peracto labore militiæ, pastus primipili competenti sedulitate functione transacta, prærogatiuam his recusationis offerimus. DAT. VI. NON. OCT. VALENTINIANO ET VALENTE AA. COSS.

Vt cohortales consularis Syriæ ad functionem nauiculariam, ad sollicitudinē bastagæ, de quibus oneribus suis titulis dictum est suprà, ad curiam non deuocentur, sed cōpleta militia & necessitate primipili ab his omnibus soluti ac liberi sint. Quod ait, *pastus primipili*, & repetitur l. 7. §. aperte indicat primipilum esse annonæ militaris exhibitionē & curam. Idem confirmat l. 8. §. & in C. Th. cod. ti. l. 6. *Primipilaribus*, inquit, *qui ad pascendos milites solemniter ad limitem destinantur*. Theodorus Hermopolites lib. IX. tit. 9. *πριμίπιλον ἔστι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρίσιον ἵνα ἀναείμῃ τὸ αὐτοῖς*, Primipilum definit esse annonam quæ datur primipili centurionibus, vt inter milites distribuatur. & ideò rectè ad l. i. §. de cond. ex lege debitor ex primipilo, à Græcis dicitur, ὁ ἀνατρεφὴς στρατιωτικῆς τῶ δημοσίου χρεωστῶν.

IIII. IIDEM AA. ET GRATIANVS A. PROBO PP. Officia rectorum prouinciarum tuæ magnificentiæ literis volumus admoneri, vt susceptos in officio proprio vel probatos, cohortium nomine, vel legionum priuilegijs æstiment inferendos. DAT. XV. KALEN. IUN. MODESTO ET ARINTHEO COSS.

Officia rectorum prouinciarum cohortalium nomen, legionariorum priuilegium habent. Græci legunt, & *legionum*, quod probato. Susceptos in officio proprio.] veluti natos ex cohortalibus.

V. IIDEM. AAA. MODESTO PP. Quicumque per Osroënam primipilarium maiore latatur numero filiorum, vnum loco suo veluti hereditario

- A reditario iure substituat, alterum pro amore patriæ Aedesenæ curiæ tradat obsequiis, ceteris qua voluerit militia prouisurus. Sin autem duos tantum procreauerit: cohorti satisfacere cogatur & curiæ. Quod si vnum procreauerit: eundem ordini patriæ restituat, nullo contra hanc formam beneficio valituro. damus sane licentiam tam patribus eorum, quàm ipsis, qui huius legis auctoritate ciuitatum obsequio aggregantur, vt si quos curiales patrocinio principalium inuenerint excusari: in medium proferant, vt & ipsi similibus officiis deputati, pareant impetratis. DAT. III. NON. DEC.
- B ANTIQCHIE POST CONS. GRATIANI A. III. ET EQVITII V. C.

Quo loco reposuimus *Aedesena*, legebatur antea, *Ostroëna*. Confirmat restitutione l. 79. & 105. C. Th. de decur. Aedessa vrbs est prouinciæ Oroëniæ. Constituitur autem hac lege ob penuriam curialium Aedesenorum vt liberi officialium præsidis Ostroëniæ post pastus primipili functionem, si bini sint, diuidantur inter cohortem & curiam: si plures, vt vnus cohorti, alter curiæ addicatur, reliqui liberam militiæ electionem habeant: si vnus tantum, vt curiæ Aedesenæ adscribatur. Eiusdem etiam curiæ curiales patrocinio principalium excusatos, lex impetratis ab Aedesena curia parere iubet.

- C VI. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS ET THEODOSIVS AAA. NEOTHERIO PP. Si apparitor diffugerit criminofus: edictum quo reuocari possit, adiecta condicione legibus subsequatur, cui nisi fuerit satisfactum, merito in latitantem à iudice pro qualitate peccati sententia proferetur veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina subleuamus. DAT. PRID. ID. IVN. MED. ARCAD. A. I. ET BAVTONE COSS.

D Vt in cohortalem criminis reum & latitantem à præfide pro delicti qualitate competens sententia proferatur, sine spe veniæ aut indulgentiæ principalis.

- E VII. IMPPP. VALENTINIAN. THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. TATIANO PP. Ordinariorum iudicum apparitores, qui vel speculatorum vel ordinariorum attigerint gradum, nullo annorum numero, nulla stipendiorum contemplatione laxentur, priusquam primipili pastum digesta ratione compleuerint. Quod si ante debitum locum, qui huic functioni habetur obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defessæ senectutis extrema ad impetrandam quietem crediderit prætedenda: non prius otio condonetur, quàm omne quod primipilo debetur, expenderit. Eos etiam, qui pro sceleribus suis soluto militiæ cingulo addicuntur infamiæ, nec integro peculio sub hac occasione latentur: ita condignæ vltioni volumus subiacere, vt functioni quoque quæ extrema militiæ debetur, nihil ex eorum facultatibus subtrahatur. DAT. III. NON. MAI MED. TIRMATIO ET PROMOTO COSS.

F Ordinarij iudices in libris nostris sunt præfides viri clariss. non viri spectabiles vel illustres l. 2. §. de prox. sacr. serin. l. vlt. §. de mo. mul. l. omnes §. de ep. & cl. Græci, ἡμῶν ἀξιωματικοὶ vocant No. 20. & 112. In præsidum officio sunt principes, cornicularij, commentarienses, numerarij siue tabularij, adiutores, subadiuux, ab actis, à libellis, exceptores. Sunt & qui speculatores dicuntur & ordinarij, vt Cod. Theodo. tit. de iis quæ adm. vel off. pub ger. trad. sunt, *Princeps*, inquit, *cornicularius*, *commentariensis*, *numerarius* & *ordinarij*

per singula officia, &c. & à Mariano in officio ducis Arabiæ ponuntur ordinarij. Et sic in militia armata quidam dicuntur specialiter ordinarij, & ij quidem vel manipulares, vel in prima acie dimicantes principes. Extremum munus in officio præsidum est primipili functio, qua non expleta lex vetat dimitti cohortalinos. Sed & si nondum debita functioe transacta, causaria quandoque vel ignominiosa missione mittantur, ex eorum bonis lex constituit. partum primipili compleri. Integro peculio.] id est, integro patrimonio.

VIII. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. EVTHYMIO VIC. ASIÆ. Speciebus primipilaribus adærandis eadem pretiorum taxatio seruetur, quæ in vœnalibus publicis poterit reperiri. DAT. V. KAL. MAR. CP. ARCAD. IIII. ET HONOR. III. AA. COSS. B

Vt in adærandis annona militari seruentur pretia fori rerum vœnalium.

IX. IIDEM AA. *. Per Illyricum, in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat præsidalibus expediri: centeni numero singulis iudicibus obsecudent, nec ultra hunc modum vel ad militiam vllus aspiret, vel coniuventia iudicum perseueret. adhibendi autem sunt ad huiusmodi ministeriorum obsequia, non illi qui vano militiæ nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officij sollicitudinibus debitis exequantur. C

Definit numerum cohortalinarum singulorum præsidum qui sunt in Illyrico, veluti Theſſaliæ, Epiri veteris, Epiri noui, Daciæ ripensis.

X. IIDEM AA. ET THEODOS. A. ANTHEMIO PP. Quicumque ad chartas, vel tabulas, vel quodcunque aliud ministerium cohortalis optauerit: non antè accedere permittatur, nisi eius nomen matriculis receptum primitus fuerit: pœna proposita his, qui contra statuta cœlestia crediderint suscipiendos aliquos, aut quodlibet eis officium iniungendum. DAT. XVI. KALEN. APR. CP. DD. NN. HONORIO VII. ET THEODOSIO II. AA. COSS. D

Demonstratum est l. 5. §. de numer. act. nonnunquam ad officia præsidum eos admitti qui cohortalinæ condicionis non sunt. Sed hæc lex vetat prius admitti quàm cohortalinæ militiæ nomen dederint. Quicumque ad chartas.] Hi sunt chartularij, de quibus l. 3. §. de can. larg. tit. Vel tabulas.] Hi sunt tabularij siue numerarij.

XI. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO PP. Si quis ex grege cohortalinarum vrgente criminis infectione stipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus quietis artibus immoretur, aut si ad pristina sacramenta precum miseratione maluerit repedare: indultum nostræ maiestatis oraculum amplissimæ tuæ sedi offerat allegandum. DAT. XIII. KAL. MAR. CP. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS. E

De hac diximus satis l. 12. §. de suscep. Cohortalis ignominiosa missione missus restituitur per rescriptum principis insinuatam præf. prætorio. F

XII. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIANVS AA. ISIDORO PP. Si cohortalis apparitor, aut obnoxius cohorti ad vllam adspirauerit

A adspirauerit dignitatem: spoliatus omnibus impetrati honoris insignibus, ad statum pristinum reuocetur, liberis etiam in tali eius condicione susceptis fortunę patrię mancipandis. Quod si quis ex his ausus fuerit vllam affectare militiam: nulla præscriptione temporis muniatur, præter eam scilicet, quæ ex XL. annis colligitur. sed ad condicionem propriam retrahatur: nec ipse vel liberi eius post talem ipsius statum procreati, quod cohorti debetur, valeant declinare. Sed nec ad aliam cohortalinus vel cohortalini filius audeat aspirare fortunam, cui maiorum suorum exempla præiudicant. Sed etiam cunctos, qui diuersarum rerum negotiationibus detinentur, trapezitas scilicet vel gemmarum, argentiq̄ue, & vestium venditores, apothecarios etiã, ceterosq̄ue institores aliarum mercium quibuscunq̄ue ergasteriis adhærentes, iubemus à prouincialibus officiis remoueri: vt omnis honor atque militia contagione huiusmodi segregetur. DAT. III. NON. APRIL. CP. ISIDORO ET SENATORE COSS.

C Cohortalinis non licet ad aliam aspirare militiam vel dignitatem, nisi, vt Marianus Scotus scribit, ex annotatione clementiæ principalis. Quod excipit de præscriptione XL. annorum exposuimus in l. 55. §. de decur. In extremo additur vt à cohortalium militia summoueantur trapeziti & alij quidam negotiatores.

D XIII. IDEM AA. FLORENTIO PP. Nullum exprimpilariis, nullum ex principe cohortalis officij, vel ad aliam posse militiam aspirare, vel ministeriis sibi contra publicam vtilitatem blandiri, vel ad quãlibet aliam dignitatem ad præiudicium præteriti status accedere concedimus. Quod si contra hanc tam saluberrimam formam vel responsa cælestia quædam militia aut dignitas audacter eliciatur: pro ingestis haberi, etiam si speciali adnotatione nostræ indulgentiæ eam obtinuisse videatur: nec assertionem ei quoquo modo patere, qui se memoratis artibus publicæ studet commoditati subtrahere: sed statim ciuitatis, vnde oriundus est, curiæ tradi præcipimus.

Vt ex primipilariis & ex principe cohortalis officij, qui initio cum non essent subiecti cohorti sicuti sunt filij cohortalium, cohortali officio nomen dederunt, emeritis stipendiis suæ ciuitati restituantur, nec ad vllam dignitatem militiamve aspirare possint, etiã si habeant adnotationem clementiæ principalis. At, præteriti status, puta, curialis conditionis.

E XIII. IMP. LEO A. CONSTANTINO PP. Quisquis cohortalibus adhuc obsequiis obligatus, vel regimen prouinciæ, vel cingulum cuiuslibet militiæ, vel dignitatis quoquo modo meruerit: ante omnia contra licitum vsurpatis impetratisve careat, etiam si vltronea nostra liberalitate ius gerendæ prouinciæ, vel militiæ, seu dignitatis cuiuspiam sibi iactauerit fuisse delatum. dehinc vniuersis solatiis conditionis, quã spreuerat, defraudatus, ne quid eorū omnino per se vel per interpositam personam possit adquirere: primipili tantum munus implere cogatur. mox curialibus ciuitatis, in qua natus est, in diem vitæ suæ functionibus inhæsurus: ita scilicet vt etiam hi, qui post impletam talem militiam quolibet militiæ dignitatisve genus affectauerint, curiæ patriæ suæ restituantur. DAT. VI. KALEN. IAN. CP. LEONE A. IIII. ET PROBIANO COSS.

Pars repetita est in l. si quis §. de off. rect. pro. Sententia hæc est, posse quidem cohortalinum completa militia ad aliam militiam vel dignitatem aspirare, sed non ante completam militiam: Aspirantem solatia cohortalinæ militiæ amittere: Primipili pastum exhibere compelli, deinde curiæ ciuitatis suæ tradi, etiamsi condicione nascēdi vel alia ratione curialis non fuerit. Eum qui curialis fuerit, vt lege superiore dictum est, ne completa quidem in cohortali siue prouinciali officio militia, ad aliam militiam vel dignitatem aspirare posse, sed curiæ suæ restitui.

De apparitoribus præfecti annonæ.

TIT. LVIII.

I. IMPPP. VALENS GRATIANVS ET VALENTINIANVS AAA. *. Apparitores vrbanae præfecturæ annonario officio sese non inferant: sed apparitorum æmulatione secreta, ministerio suo annonæ præfecturæ fungantur.

Est quidem præf. annonæ sub dispositione præf. vrbi, & vterque annonæ ciuilis curam agit. Sed separatas apparitiones habent, quas lex confundi & commisceri vetat l. r. C. Th. de cond. in pub. hor. Præf. annonæ apparitores, annonarij dicuntur. Præf. vrbi urbaniciani. Ministerio suo.] id est, annonariis.

II. IMPPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. *. Præfectus annonæ canonem, qui ad officium suum pertinet, per compulsores suos exigat & cum officio suo retineatur obnoxius, qui ad implēdum canonem deuotionis suæ exactionem non ostenderit.

Vt præf. annonæ per suos apparitores canonem exigat quem solet exigere: & nisi probauerit se exactionis muneri non defuisse, vt vnà cum suis apparitoribus obnoxius teneatur.

De diuersis officiis & apparitoribus iudicum & probatorijs eorum.

TIT. LIX.

De singulis apparitoribus separatim dictum est §. Hic titulus est communis de omnibus apparitoribus.

I. IMPPP. VALENTINIANVS VALENS, ET GRATIANVS AAA. SEVERO MAGISTRO MILITVM. Si quando præfectus prætorio, vel vicarius, aut rector prouinciæ significauerit eum qui chartis ac ratiocinijs publicis inuenitur obnoxius, ad præposituram castri ac militum transisse: retractatus illi adsignetur officio, à quo ad necessitatem præstandi ratiocinij deuocatur. in reiecti verò locum is potissimum destinatur, cui meritorum adstipulantur insignia. DAT. X. KAL IAN. GRATIANO A. II. ET PROBO COSS.

Vt præfectianus aut vicarius, aut cohortalinus qui cum esset chartis & rationibus reddendis obligatus, ad præposituram castri & militum adspirauit, retrahatur & rationes reddat, alio à magistro militum electo præposito.

II. IMPPP. GRATIANVS VALENTINIANVS THEODOSIVS ET ARCADIVS AAAA. EVSIGNIO PP. Nullus ex his, quos claruerit militia resolutos, indebita denuò sacramenta sine augusti assensibus suscipiat. si quis autem id per obreptionem fortè meruerit: quinque librarum auri multetur incommodo. DAT. PRID. ID. IVL. MED. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

De

A De hac diximus l. 12. §. de suscept.

III. IDEM. A A A A. EVSIGNIO PP. Nullus apparitor amplitudinis tuę vel de officiis Palatinis ad eam prouinciam, ex qua oriundus est, vel in qua collocauerit larem, vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus, obtentu publicę necessitatis vel executor priuati negotij dirigatur. etenim officij tuę celsitudinis primiscriuius tres libras auri fisci vtilitatibus sine dilatione persoluet, si statuta fuerint temerata. Apparitor verò qui huic se muneri passus est deputari, militia spoliabitur. Hęc verò pœna etiam
 B ceteris irrogata est: vt si domesticus, aut protector, aut stator, vel agēs in rebus vel palatinus vtriusque officij, vel ad eandem prouinciam, in qua natus est, vel ad eam, in qua collocauerit larem, cum huiusmodi vsurpatione perrexerit: matriculis quidem exemptus, ipse qui se voluerit mitti, auri libram vnā fisci viribus inferre cogetur. adiutores verò officiorum, & palatinorum, ac numerarij Comitum illustrium virorum, siue actuarij, libram fisci viribus soluent, nisi statuta fuerint custodita. DAT. II. NON. DEC. MED. HONORIO NB. P. ET EVODIO COSS.

C Ne præfectianus publici vel priuati negotij exequendi causa in eam prouinciam mitratur, cuius est municeps vel incola. Punitur primiscriuius qui miserit, quem Græci hoc loco primicerium vocant. Punitur & missus executor. Idemque in domesticis & protectoribus seruandum, & statoribus & agentibus in rebus, & palatinis vtriusque ærarij, quibus etiam eadem maiörve pœna proponitur. Puniuntur & adiutores officiorum palatinorum, qui ea in patriam suam pergere permiserint, & numerarij Comitum vtriusque ærarij, siue actuarij. Quod ait, *vel qui iam in huiusmodi officio fuerit commoratus*, quæ non sunt in C. Th. Tribonianus adiecit ex l. 8. §. de off. recto. pro.

III. IMPPP. THEODOSIVS ARCADIVS ET HONORIVS
 D A A A. *. Vel qui exiguam rei familiaris substantiam habent, militare in apparitorum numero non vetentur.

Inopes iudicum apparitores fieri non vetantur.

V. IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. GRACCHO P. V. Quicumque apparitores ob culpam vel negligentiam fuerint iudicato discincti, ad nullam militiam habeant facultatem aspirandi: nec ex rescripto his vllus aditus referetur, quos congruit pœnæ grauissimæ subiugari, si contra inhibita quoque sacratissimis constitutis aspirare contempserint. DAT. VIII. KAL. AVG. RAV. HONORIO X. ET THEODOSIO VI. AA. COSS.

Vt apparitores quilibet quorumlibet ob culpam re iudicata officio remoti, ad nullam militiam aspirare possint, nec si habeant adnotationem clementiæ principalis. In fine pro, *contempserint*, legendum, *presumpserint*.

VI. IMPP. THEODOSIVS ET VALENTINIAN. AA. HIERIO PP. In his officiis, id est, virorum spectabilium proconsulis Asiæ, comitis Orientis, præfecti Augustalis, & vicariorum (quos etiam monuimus sub xx. interminatione librarum auri) nemo aliter admittatur, nisi cum emissa sacri scrinij probatoria consecrauerit. Quòd si quis talis sub tua fuerit iudicatione conuictus: profectò irritis his, quæ vetita contrectauit, etiam

congruam indignationem incurret. DAT. X. KAL. IVL. NICOME- A
DIE DD. NN. THEOD. XII. ET VALENTIN. II. AA. COSS.

Vt nemo fiat apparitor proconsulis Asiae, Comitum Orientis, praef. Augustalis, & vicariorum sine sacra probatoria, quae emittatur ex scrinio epistolarum. Probatoriae in Nouellis appellantur *δικημασία* & *σίμβολα*. Coniungenda est cum l. 7. §. de numer.

VII. IIDEM AA. ANATOLIO MIL. Ad splendidioris priuilegia militiae, posteaquam priorem continuo labore compleuerint, eos venientes admitteremus, qui ea voto adipiscendi honoris crediderint expetenda, non eos qui studio exercendae cupiditatis ambierint, vel ut in meliore B
fortuna positi, aut ea scelera quae prius commisisse doceantur, occultent, aut alia deinceps possint impune committere.

Apparitores completa militia ad aliam splendidiorum secundum condicionem huius legis aspirare possunt.

VIII. IMPP. LEO ET ZENO AA. IOANNI MAGISTRO OFFICIORVM. Viros spectabiles duces, eorumque apparitores necnon limitaneos, castrorumque praepositos, tantummodo ex sublimis tui iudicij sententia conueniri, nec aliis subiaceri iudicibus praecipimus: illustribus C
scilicet ac magnificis viris magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis, Thraciarum, & Illyrici ex longo tempore hactenus obtinuit, reseruata.

Vt duces & eorum apparitores, & limitanei, & castrorum praepositi sint sub iurisdictione magistri officiorum. At duces dictum est l. vlt. §. de re mil. esse sub magistris militum, per Orientem scilicet, quod etiam haec lex subiungit.

IX. IIDEM AA. HILARIO MAGISTRO OFFICIORVM. Probatorias memorialium, & agentium in rebus, ceterorumque nihilominus apparitorum praetorianae per Orientem amplissimae praefecturae, eorum etiam qui in diuersorum iudicum officiis numerantur, ex sacris probatoriis solito more militiae sacramenta fortiri decernimus, non passim, nec licenter solis auctoritatibus, vel sacrarum literarum exemplaribus, sed ex authenticis tantum sacris probatoriis manu nostra subscriptis, & nostro arbitrio praestandis: ita ut nullus his dolus aut fraus possit annecti. De his etiam qui sunt verae & catholicae fidei iubemus admitti. aliter vero militantes, nisi ex iis sint, quos solis auctoritatibus apparitioni aggregari vetusta consuetudo E
perdocuit, detecta fraude cuiuscunque accusandi studio, non solum mendaci carere militia, sed & proscriptionis stylum subire decernimus, & bonorum omnium amissione multamus.

Memoriales & agentes in rebus, & apparitores quorumlibet iudicum non recipiuntur nisi ex sacra probatoria, & non ex probatoriae auctoritate sola vel exemplo, sed ex authentico subscripto manu principis, ut etiam cauetur Iustiniani edicto de Alexandrinis. Excipiuntur quidam qui ex sola auctoritate veteri more recipiuntur. Nota differentiam inter auctoritatem & sacras literas, qualis etiam est inter S. C. & auctoritatem senatus. Id quoque merito hac lege constituitur ne recipiantur nisi Christiani, qua de re F
testari tres iuratos oportet apud acta, priusquam prolata probatoria suscipiantur ex Constitutione quadam Graeca, quae desideratur lib. i. tit. de episc. aud. Idem de militibus armatis Constantinum constituisse Cedrinus scribit. Idem de aduocatis l. vlt. §. de postul.

X. IIDEM

A X. IDEM A A. ERITHRIO PP. Hac sanctione decernimus, ut in posterum nemini licentia sit edendi exemplaria his, qui sociandi sunt cuicunque militiæ, quam sine diuinis probatoriis adipisci non possunt: sed periculo primatum vniuscuiusque officij ipsas authenticas sacras, quæ diuinam nostræ pietatis continent adnotationem, cum subscriptione administrantium, sub quorum iurisdictione consistunt, his qui militare volunt, præstari, exemplaribus videlicet earum cum subscriptione eorundem iudicum apud singula quoque officia, prout conuenit, reseruandis. Quamuis autem manifestum sit de huiusmodi probatoriarum obseruatione excepta esse

B certorum iudicum officia: tamē ne vlla ignorantie relinquatur occasio, omnium officiorum, quibus necesse est per sacras probatorias militiæ sociari, notitiam in sacris apicibus subdendam esse celsimus. Sub hac igitur obseruatione omnes, qui siue in hoc sacro palatio nostro, siue in aliis quibuscunque officiis deinceps militare cupiunt: qui tamen (ut dictum est) non possunt pro tenore sacrarum constitutionum, vel veteri consuetudine, nisi præcedentibus sacris probatoriis, militiæ sociari: sicut subnexa notitia demonstrat, adipisci præcipimus. his scientibus, qui ex aliqua parte præsentis nostræ

C serenitatis legis formam conuenientia vel negligentia quadam colludere tentauerint: non tantum amissione bonorum omnium, sed etiam capitis periculo, utpote criminis falsitatis obnoxios, semel esse plectendos. Et est notitia Scrinij MEMORIÆ probatoriæ agentium in rebus, palatinorum, largitionum palatinorum, rerum priuatarum partis Augustæ. Item Scrinij SACRARVM EPISTOLARVM sic officij virorum illustrium prætorio Orientis & Illyrici, & vrbi, officij proconsulis Asiæ & Achaïæ, officij comitis diuinarum domorum, officij comitis Orientis, officij præfecti Augustalis, officij comitis diuinarum domorum, officij vicariorum Thraciæ, Ponti, Asiæ, Macedoniæ, & thesaurarium classis. Item Scrinij SACRORVM LIBELLORVM sic officij virorum illustrium magistrorum militum vtriusque militiæ in præsentis, Orientis & Illyrici, inuitatorum, admissionalium, memorialium, omniumque pædagogiorum, cellariorum, mensorum, lampadariorum eorum, qui sacris scriniis deputati sunt, decanorum partis Augustæ, cursorum partis Augustæ, officij virorum spectabilium ducum Palæstinæ & Mesopotamiæ, noui limitis Phœnicæ, Osdroënæ, Syriæ, & Augustæ Euphratensis, Arabiæ & Thebaidis, Lybiæ, Pentapoleos, vtriusque Armeniæ, vtriusque Ponti, Scythiæ, Mysiæ primæ, secundæ Daciæ, Pannoniæ, officij virorum spectabilium Comitum Aegypti, Pamphylia, Isauriæ, Lycaoniæ & Pisidiæ.

Idē hac lege cauetur quod superiori, ut exceptis certis quibusdā officiis, alia non recipiatur nisi ex authenticis adnotato manu principis, & subscripto ab eo cuius iurisdictioni subiectus est is, qui ad militiam aspirat. Et subiicitur Notitia eorum quæ desiderant sacre probatoriæ authenticum, quod aliàs sumitur ex scrinio memoriæ, ut agentium in rebus probatoria. l. 7. §. de agent. in reb. aliàs ex scrinio libellorum, ut officij Comitum siue prælidis Lycaoniæ & Pisidiæ. Nou. 25. Aliàs ex scrinio epistolarum, ut officij vicarij Thraciæ, & hodie ex Nou. 26. prætoris. Multa verò in Notitia emendationis indigebant, hæc maximè, *Officij virorum magistrorum militum vtriusque præfecturæ Orientis & Illyrici*, pro quibus reposui, *Officij virorum illustrium magistrorum militum vtriusque militiæ in præsentis, Orientis & Illyrici*. Puto, & *Thraciarum*, subdi debuisse. Tum inferius, *Nobilis Comitum*

ineptè erat scriptum, pro, *noui limitis Phœnices*. Notandum quod ait, *Macedoniæ & Thesauriensium classis*. Vicarii Macedoniæ mentionem Marianus facit. De thesauriensium classi nihil me alibi vsquam legisse memini. Videtur autem idem vnusque appellatus vicarius Macedoniæ & Thesauriensium classis. Qui thesaurenses dicantur exposui l. 2. §. de pal. fac. lar. Notandus locus de inuitatoribus qui erant in officio sacri palatij, cui simile nescio: & de cellariis, siue cellarariis, à quibus præbetur cibus & potio. ab inuitatoribus vocatur qui vocari iubetur: & de curforibus, id est, veredariis. Notandus locus de lampadariis deputatis sacris scriniis vt in eis faces siue lampades accendant. alij fuerunt lampadarij in officio præf. prætorio. & quæstoris exercitus apud Iulianum Antecessorem Constit. 38. Et vicarij ponticæ ex edicto Iustiniani, qui ignem præferabant. De lampadariis edidit Theodosius Nouellam quam amisimus, sicut & aliam de Pentapoli ad urbem Romam reuocanda. de qua etiam in hac Notitia fit mentio. De Augusteuphratensis prouincia Victor in Vaspasiano: *Commagene quam hodie Augustenphratensem nominamus*. Alibi Euphratensis simpliciter dicitur. l. 10. §. de ædif. priu.

De executoribus & exactoribus. TIT. LX.

I. IMPP. ARCADIUS ET HONORIUS AA. AD Prouinciales et ad Proconsules. Ne per diuersas prouinciarum partes aut palatinus exactor accederet, aut illustrium virorum apparitor vagaretur, vel militaris terror inferret formidinem: hac lege sancimus, vt omnes memorati intenti sint ad prouinciæ rectorem, cum eo agant, illo insistente, disponente, & agnoscente suo periculo rem peragendam, impleant vniuersa. DAT. VII. KAL. IUL. MED. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Vt in prouincias prouincialium exigendorum causa missi palatini vel apparitores illustrium virorum quorumlibet, vel milites, præsidibus potius quam prouincialibus immineant. qua de re diximus satis l. 7. §. de exact. tribut.

II. IIDEM AA. ANDROMACHO P. V. Quicumque è palatio nostro cuiuslibet tituli ad prouincias comueuerit compulsor, exactor, admonitor, portitorve præcepti, agēs in rebus, vel palatinus, vel apparitor illustrium potestatum: hoc tantum potestatis arripiat, quod mandatum curæ suæ specialiter adprobatur: nec quod iniunctum alteri fuerit collegij iure præsumat: ne dum hoc sibi inuicem mutui officij licentia patiuntur, agant cuncti, quod singulis credebatur. DAT. PRID. ID. IUL. MEDIOL. OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Ne palatini in prouincias missi suo cuique separatim mandato negotio, mutuas sibi operas præstent, ne quod vni iniunctum est alter quasi collega præsumat.

III. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. PALLADIO P. P. Siue ex prætorio officio, siue illustris comitiæ sedis largitionum, necnon & rei priuatæ nostræ, vel ex quacūque apparitione ad quacūque necessitatem profligandam quis fuerit destinatus, sciat intra anni metas debere collectis ratiociniis ad proprium iudicem remeare, eique suā efficaciam ostendere, & quid eius instantia exactum fuerit, quidve in debitis habeatur, vel penes quos resederit, vel cuius culpa aut causa in eadē prouincia fuerit, derelictū. Quod si exacto spatio anni, eius regionis visceribus prædator

A prædator insidians deprehensus fuerit, remorari: tunc absolutus cingulo militia abiicietur, primoribus eius militiæ decem librarum auri multa proposita. Sin redire dissimulet, per vices officiorum ligatus ferreis nexibus, cura prouincialis officij ad debitum mittatur examen, nec ei liberum sit, vt hoc se priuilegio aut occasione defendat, quòd sibi aliud negotium, vel aliam necessitatem post iniunctam esse causetur: cum iisdem licentiam auferamus in eadem prouincia continuare exactiõnem. DAT. X. KAL. OCT. DN. THEODOS. A. VII. ET PALLADIO COSS.

B Vt præfectiani, palatini, vel alij apparitores in prouincias missi exigendi causa, intra annum peragant exactiõnem, & iudici suo qui misit, renuntient quid egerint, quid sit in reliquis, qui sint reliquatores, cuius vitio reliqua contracta sint. Post annum si non redèant, vt ligati ferreis vinculis sicut l. i. C. Th. de mens. olea. cohortalium cura ad congruum iudicem transmittantur, & ne eandem exactiõnem iterare possint. Hæc verba, per vices officiorum, non sunt in Cod. Theodosij, & sanè sunt obscura, nisi hoc velint, si redire dissimulet quasi iterato exactiõnis officio. Ait, *suam efficaciam*, id est, quid effecerit. Sic No. Valent. de suariis: *Diligentiam & efficaciam huic operi commodabunt.*

III. IDEM AA. IOANNI PP. Nullam possessionem alterius
C pro alienis debitis publicis vel priuatis præcipimus conueniri. DAT. V. ID. IUL. RAVERNÆ HONORIO XIII. ET THEODOSIO X. AA. COSS.

Hac lege prohibentur *ἐνεχεταισμοί*, de quibus dictum est lib. ii. tit. 57.

V. IMPP. THEODOSIUS ET VALENTINIANVS AA. VOLVSIANO PP. Contra nostra præcepta si quidquam vetito ausu executor audebit: licebit prouinciæ moderatori eundem correptum ad sublimitatis tuæ iudicium sub prosecutione dirigere. & licebit prouinciali, si probetur obnoxius, executoris contra vetitum exactiõnem sibi vindicantis temeritatem legitime repellere.

Si quid executor cõtra quàm ei mandatum sit, exigat, manu iniecta à præside prouinciæ sub prosecutione duci ad præf. prætorio potest: quin & à prouinciali manu & viribus repelli potest, etiam si re vera à prouinciali debeat quod is exigit sine mandato, Sic Græci legunt. *etiamsi probetur obnoxius*. Restitui legis contextum vt oportet.

VI. IMP. ZENO A. ARCADIO PP. Sancimus vt eum cui ex
E iudicio tui culminis quocunque modo, siue studio numerariorum, aut tractatorum, vel ipsorum iussu, qui pro tempore amplissimæ tuæ sedis administrationem suscipiunt, exactio publicarum pecuniarum iniungatur: minime prius liceat aliam sollicitudinem gerendam suscipere, quàm reuersus iniunctæ sibi causæ responsum præbuerit. Si tamen ita fors tulerit, vt in ea prouincia, ad quam exsequendi causa publici negotij aliquis proficiscitur, alia quoque causa sit exequenda: non prohiberi vnum eundemque executores
F executionem suscipere: dum ipsi quoque tertij negotij non sit iniungendi licentia, antequam de superioribus responsum portauerit. Executoribus his, qui secundam siue simul duas, vel etiam tertiam causam passi fuerint exsequendam suscipere, non solum cinguli & bonorum suorum amissio-

nem, verum etiam perpetui exilij supplicium subituris. eadem hanc poenam A
numerarium quoque, & eius adiutores, ad quorum curam, quod violatum
est, pertinet, formidate.

Executori in prouinciã missõ duarum causarum exactio committi potest. vna tan-
tũ commissã, non antè aliam suscipere potest, quàm prioris rationem reddiderit. Ait,
qui secundam sine simul duas, post primã scilicet. Sequitur Græca Constitutio quæ deerat.

VII. Πᾶς ἄνθρωπος εἴτε θείαν κέλευσιν, εἴτε ἀρχικῶν προτάξεων ἐκβιβάζων ὀφείλει προτέ-
ρον ἐμφανίσαι τῷ ἀρχόντι, ἵνα ὁ ἀρχὸν ἐξετάσει εἰ μὴ δὲ μία πλατὺ αἴτια ἔσιν ἐν αὐτοῖς, ἢ χεῖρ συ-
ναρπαγῶν ἢ συναπτόμενοι νόμοις. Οἱ δὲ ἐκβιβασμοὶ καὶ ἐγγραφῶς καὶ ἀγραφῶς γίνονται, δηλοιοῦσι τῶν
θεῶν λογίων προκειμένων, καὶ πάντων τῶν ῥητόρων τῶν παρόντων ἅμα αὐτῷ τὴν ἐξέτασιν ποιῶμενων
καὶ εἰ βουῖσθαι παρέχει βοήθειαν. εἰ δὲ ἢ πλατὺν εὖροι φανερώς, ἢ νόμῳ συναπτόμενον φανερώς, δεῖ αὐτὸν
μὴ ἐκβιβάζειν, ἀλλ' ἀναφέρειν εἰς βασιλείαν Διῶ τῶ μαγιστριάδῃ, ἢ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ἐξ ἧς τὸ
πρᾶγμα ἐγένετο. τὸν δὲ ἐκβιβαστικῶν ὑπὸ ἀσφάλειαν ποιῶν τὴν ἐγχωροῦσαν. καὶ τὰ προσωπα δὲ
τὰ αἰπαοθέντα ὑπὸ προσωπικῶν ἀσφάλειαν ἀζημίως, ὁ γὰρ ἐγχειρίσας αὐτῷ τὸ ἀζημίον πε-
ποίησθαι εἴτε εὐρεθῆν μάτρω αὐτῷ ἐγχειρίσας. εἰ γὰρ μὴ τὸ το γένηται ὁ μὲν ἐκβιβαζόμενος σπευθεῖ-
ται τὸν ἐκβιβαστικὸν, ὁ δὲ ἀρχὸν εἰ πρὸς αὐτὸν ἢ κέλευσιν γένηται, ἢ καὶ πρὸς ἕτερον ἴσως πρὸς πῖνα ἕτε-
ρον ἐγένετο, ὑπὸ ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιῆσαι τὸν ἐκβιβαστικῶν τὴν ἐγχωροῦσαν. Εἰ δὲ καὶ διωθεθῆν τις
σπευθῆσθαι τὸν ἐκβιβαστικὸν, ὀφείλει μανθάνων ὁ ἀρχὸν σπευθῆσθαι τὸν ἐκβιβαστικῶν. ποιῶν δὲ ὑπὸ
ἀσφάλειαν προσωπικῶν τὸν αἰπαοθέντα καὶ μελοῦναι, εἰ δὲ ῥαθυμῆσθαι τέτρα, ἢ ὁ ἀρχὸν, ἢ ἢ τὰς αὐτῶν,
ἢ πρὸς ὄν τὸ γένηται γένηται οἴκοθεν τῷ ὑπομνησθέντι ποιῆσθαι τὸ ἀζημίον, καὶ εἰ ὅσῳ ἀρχὴ, καὶ με-
τὰ τὸ παύσασθαι τῆς ἀρχῆς, ὑπεξαιρεῖ δὲ ἢ Διῶ ταξίς τῶν προσωπικῶν δημοσίων ἐνεχυροῦσθαι, εἰ δὲ λήμ-
ματος ἢ πηθέντες οἱ ἀρχὸντες μὴ ποιῆσθαι τὴν ἐξέτασιν, προκειμένων τῶν ἀγίων λογίων εἰ καὶ πα-
εἰδῶσι, καὶ εἰς χεῖματα ζημοῦνται καὶ ἐκβάλλονται τῆς ἀρχῆς, καὶ εἰς σωτηρίαν κινδυνώσασθαι, πᾶς
δὲ νόμος ἐμφανισόμενος ὀφείλει προτέρον γίνεσθαι τοῖς ἐπαρχοῖς καταφανῆς. τὸν δὲ Διῶ κομίζοντα
αὐτὸν εἰς τὴν ἐπαρχίαν λαμβάνειν χροσίνους ἐξ, τὸν δὲ ἀρχὸντα πωροδάζειν Διῶ προτάξεων οἰκείων
πάσαις ταῖς πόλεσι ταῖς ὑφ' αὐτὸν φανεροῖς κατὰ τῶν νόμους ἀζημίως παντελῶς μὴ δὲ τῶ ἀρ-
χοντος, μὴ δὲ τῶν ἐκδίκων, μὴ δὲ τῶ Διῶ κομίζοντος. ὁ δὲ κερδάντας διπλάσιον δίδωσι, καὶ εἰ μὲν ἀρ-
χὸν ὅτι ἐκπίπτει τῆς ἀρχῆς, εἰ δὲ ἕτερον φροντίδα ἔχειτο ἐκβάλλεται τῶ φρονήσματος.

Quilibet executor diuinæ iussiois prætorianive præcepti id prius infi-
nuare præfidi debet, vt is inquirat an sit in eo vitium aliquod falsi, aut le-
gibus aduersum aliquid, & an per obreptionem impetratum sit. Executio
autem fit scripto vel sine scripto propositis sacris euangelis & præsentibus
possessoribus omnibus & vnà cum præfide inquiringibus, qui & opem exe-
cutori ferent si res digna videatur. Sed si quid manifestò in ea falsi vel illegi-
timi deprehenderit, suspendet exactiõnem, & relationem mittet ad princi-
pem per agentem in rebus, vel ad sedem eius à quo res processit: Et interim
executor quidem cautionem præstabit pro rei qualitate: reus personalem, se
sisti puta, idque sine vlla impensa. Debet enim executor indemnem eum
præstare quem conuenit, si temere forsitan eum conuenierit. quam cautio-
nem nisi præstiterit, impune ab eo quem conuenit, repelletur. Præses ipse
vel alius ad quem iussio dirigitur, cautionem exiget ab executore pro rei
qualitate. Sed & si potuerit quis executionem repellere, & repulerit, debet
præses executorem restituere, & ab reo cautionem exigere personalem, &
rem deferre. quod si negligat, tam ipse quam suum officium, isve ad quem
literæ missæ sunt, de suo indemnitate conuenito præstabit durante vel
deposito magistratu. Constitutio excipit eos qui nomine tributorum
obligati sunt. Quòd si pretio victi præfides non inquirant quæ de re su-
perius

A periùs diximus inquirendum esse, etiam si negligentia hic tantùm argui videatur, & rei familiaris damnum patientur, & magistratu eiicientur, & circa salutem periclitabuntur. Omnis autem lex Præf. prætorio prius insinuari debet, deinde in prouinciã trãsmitti & portitori dari aureos sex, præside curante per omnes ciuitates suæ prouinciæ legem promulgari sine vlla impensa præsidis vel defensorum vel portitoris. Et si quis ex ea re quid perceperit, in duplum tenetur, & magistratus dignitatem amittit, officialis officium.

B Pro ῥητόρων, lego, κτητόρων. Vide No. 128.

*De lucris aduocatorum & concassationibus officiorum suæ
apparitorum. TIT. LXI.*

I. IMP. CONSTANTINVS A. ÆLIANO PROC. AFRICÆ. Si quis à ducenariis, vel centenariis, vel fisci aduocatis læsum se esse cognoscit: adire iudicia, & probare iniuriam non moretur: vt in eum, qui conuictus fuerit, competenti seueritate vindicetur. DAT. VI. ID. NOV.

C TRIV. ACC. XV. KAL. MAR. CARTHAGINE CONSTANTINO A. IIII. ET LICINIO IIII. COSS.

Coërcendos esse ducenarios & centenarios ex officio palatino, & aduocatos fisci si cui quid per iniuriam abstulerint. Coniungenda est l. 3. §. de aduoc. fis.

D II. IMP. CONSTANTINVS A. EVBVLIDE VICARIO AFRICÆ. Præter solemnes & canonicas pensitationes multa à prouincialibus indignissimè postulantur ab officialibus & scholasticis, non modò in ciuitatibus singulis, sed etiam mansionibus dum ipsis & animalibus eorundem alimonix sine pretio ministrantur. prouinciales itaque cuncti iudices tueantur, nec iniurias inultas transire permittant. DAT. III. KAL. IUL. LEONTIO ET SALVSTO COSS.

Ne quid officiales vel scholastici præter solemnia exigant à prouincialibus, & ne eorum animalibus in itinere pabula gratuitò dentur. Scholasticos accipit pro aduocatis, de quibus amplior lex Cod. Theodosiani, *Non latet, inquit, scholasticos ultra modum acceptis honorariis in defensionem causarum annonas & sumptus accipere consueisse.* Et ita Sardicenis concilij c. 10. Scholasticus ex foro, id est, Zonara interprete. ὁ πρὸς λόγους σχολάζων. Et Carthag. concilij c. 99. ἐκδίκης σχολαστικῆς. Et in passione Dorotheæ virginis, Theophilus quidam aduocatus præsidis, Scholasticus appellatur. Macarius Hom. 15. ὁ τῶν γνήτων σχολαστικῶς, ὅλων τῶν δικολόγων ἀρχαίως καὶ ἔχατος. Et recte in concilio Africano. Scholasticos qui in actu sunt vel in munere defensionis causarum. nam alij nondum exierunt rhetorum schola.

F III. IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. POMPEIANO PROC. AFRICÆ. Quoties compulsor arguitur in deprædatione conuictus etiam non consulta clementia nostra pœnam subeat legibus cõpetentem. DAT. PRID KAL. IAN. MED. STILICONE ET AVRELIANO COSS.

Compulsor missus in prouinciam à principe, si in deprædatione conuincatur, etiam in scio principe à proconsule coërceri potest.

Tom. 4.

x iij

III. IMPP. HONORIUS ET THEODOSIUS AA. ADRIANO PP. Curialibus & nauiculariis, omnibusque corporibus ita subueniri volumus: ut nihil apparitoribus vniuersorum iudicum liceat, quod ad prædam prouincialium pertinet.

Ne quid vlli apparitores deprædentur à curialibus vel nauiculariis vel ceteris corporatis. Græci adiiciunt pœnam tripli.

De primipilo.

TIT. LXII.

I. IMPP. VALERIANUS ET GALIENUS AA. DOMITIO. Commoda primipilatus post administrationem incipiunt deberi: & si is qui ea percipere debuerit, prius rebus humanis eximatur, heredibus petitio salua sit.

Quid sit primipilus suprâ anteuertit: dicere l. 3. §. de coh. prin. Commoda primipilatus sunt salaria quæ ei dantur, siue ut Græci vertunt, τὰ λόγῳ παρεμυθίας παρεχόμενα. l. pater. D. de adim. leg. Sed non debentur antequàm impleta sit functio primipili. Debita in heredem transmittuntur.

II. IMPP. DIOCLETIANUS ET MAXIMIANUS AA. ALEXANDRO. Obtentu nominis primipili ciuiles actiones ad alios iudices transferendæ non sunt.

Si quem primipilus conueniat occasione primipilatus sui, conuenire eum debet non coram suo, sed coram proprio eius iudice, ita ut secundum regulam iuris actor forum rei sequatur.

III. IDEM AA. DOMNÆ. Vtilitas publica præferenda est priuatorum contractibus. & ideò si constitit fisco satisfactum esse ob causam primipili: poteris obligatam tibi possessionem titulo dotis petere, ut satis doti fieri possit.

Causæ primipili dos non præfertur in hypothecis. Sunt & multa alia singularia, ut si debitor ex causa primipili, vel fideiussor aut nominator eius soluendo non sit, dos vxoris fisco vindicetur. l. satis. §. in quib. caus. pig. tac. contr. Et res etiam specialiter obligata dotis nomine & donata, licet primipili morte cõfirmata sit donatio. l. non verum. §. de donat. inter vir. & vxor. Ut fisco teneatur filij primipili etiam si heredes non extiterint. l. si tutores. §. de compens. l. seq. Ut vrgente fisco aduersus debitores suos debitor ex causa primipili agat etiam ante diem. l. 1. §. de cond. ex lege.

III. IDEM AA. DIONYSIO. Cùm ex sola primipili causa liberis, etiam si patribus heredes non existant, teneri Diuus Aurelianus sanxerit: si neque successistis patri vestro, nec quidquam ex bonis eius tenetis: consequens est à paternis creditoribus vos non conueniri.

De hac dictum est superiori satis.

Publicæ lætitiæ vel consulum nuntiatores, vel insinuatores constitutionum & aliarum sacrarum, vel iudicialium literarum, ex descriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.

TIT. LXIII.

I. IMPPP. GRATIANUS VALENTINIANUS, ET THEODOSIUS

A DOSIUS A A A. FLORO PP. Quicquid nostrorum unquam nuntia-
 ri coepit prosperorum, ut bella si desinunt, si oriuntur victoriae, fastis si ho-
 noratus fuerit regalium trabearum, compositave pacis erit offerenda tra-
 quillitas, si sacros vultus inhiantibus forte populis inferimus: hæc sine im-
 modico pretio nuntiarum excipique sancimus. gerulum iubemus esse ca-
 stissimum, indices nummarios esse prohibemus. iudices statuimus esse
 sollicitos, ne turpi colludio quaeratur ex miseris pretium gaudiorum.
 Quod si id sacrilega fuerit dissimulatione violatum: & in accipientem pu-
B doxis, fortunarumque manebit excidium, & cogentem par poena multabit,
 & officium triginta librarum auri vexatione quatietur. DAT. IIII.
 NON. FEBRUAR. CP. MEROBAVDE II. ET SATVRNINO
 COSS.

Duo erant potissimum in hac lege corruptissima: *Fastus si honoratus fuerit regalium vel consulum, vel trabearum.* Emendavi, *Fastus si honoratus fuerit regalium trabearum*, id est, si ineunte anno novorum consulum nomina nuntientur. Consulum ornamenta sunt trabearum eademque regum, quæ & *τηβανοί* Nou. 103. & Appiano, Artemidoro, Suda, Moschopulo, auctori Etymologici. *Actum esse iubemus castissimum, indigentibus non numerariis esse præbendum.* Emendavi fide Cod. Theodosiani, & manuscriptorum, *Gerulum iube-
 mus esse castissimum, indices nummarios esse prohibemus.* Nummatios, id est, lucri avidos. Hieronymus ad Onasum: *Volo in nummarios inuehi sacerdotes.* Suetonius in Domitiano, *Num-
 marios iudices notavit.* Illa autem verba. *Si sacros vultus inhiantibus forte populus inferimus:* Græci ita interpretantur, *ἐτελευτά τε καταγέλλοιεν.* quod in Nicæna synodo 2. explicat hæc verba: *Sic regum laurata Græcorum vulgus apud C P. vocat imperiale signum.* & paulo post *Laurata & iconas missas ad ciuitates vel regiones obuij adeunt populi cum cereis & incensis, non cera perfusam tabulam, sed Imperatorem honorantes.* Alii auctores laureatæ tabellæ sunt signa lætitiæ. Seneca in Agamemnone: *Manifesta properat signa lætitiæ gerens. Namque hasta summo lauream ferro gerit.* Summa verò Constitutionis hæc est, ut cæ omnes publicæ læ-
D titiæ populis sine immodico pretio nuntientur. *Immodico* adiecit Tribonianus cum non esset in C. Th. propter constitutionem Græcam, cuius sententia sequitur.

II. Η Διόταξις βύλεται ἐξ νομίματα μόνον παρέχεται ἀφ' ἐκάστης ἐπαρχίας ὑπὸ τῆς ἐμφανί-
 ζομένης θείων ρημάτων, ἢ γενικῶν προσηλάσεων, ἢ δημοσίων συμβολαίων, ἢ ἀνδραγαθῶν. τὸν δὲ πλέον λά-
 βοντα, τετραπλάσιοι ἀναδίδονται, κωλύοντων τῷ τε ἀρχοντος, καὶ τῷ ἐπισκόπου, καὶ τῶν πρώτων τῆς
 πόλεως, καὶ πάσης πολιτικῆς καὶ δημοσίας βοηθείας. ὁ μὲν γὰρ ἐπίσκοπος ὑπὸ ἀναγκάτησιν ὅτι βα-
 σιλικῶν, ὁ δὲ ἀρχὸν καὶ ἐκπεσεῖται τῆς ἀρχῆς, καὶ δημευθήσεται καὶ ἐξοριθήσεται. Καὶ ἡ τάξις δὲ
 κινδυνεύει μήτε ἀφ' ἀρχαίων γενέσθαι τροφάσθαι τῶν τῶν ἀπίων ὑπὸ τῶν μὴ ἐξ ἡγεύσεως, μήτε ὡς
 ὡς ἐξ ἐξόντων μηδὲν, ἀλλὰ τὸν λαβόντα δίδοναι τὸ τετραπλοῦν. καὶ ἡ δὲ οἱ πολίται βύλονται
E ἑαυτῶν ἀφ' ἀρχαίων τυχόν, ἢ εἰς ἔργον δημοσίων, ἢ εἰς σιτῶνας, ἢ ἀπὸ τῶν βασιλείων τῶν ἐπιβρα-
 πίνων, ἢ ἡ ζῆμιου αὐτῶν ὅθεν ὑπὸ τῶν πρώτων μὴ οἱ μὲν ἱερεῖς ἀναγκάτων, οἱ δὲ ἀρχοῦτες, καὶ
 τῆς ἀρχῆς ἐκπέπλησι, καὶ ἐξορίζονται, καὶ δημεύονται. ἢ δὲ τῶν εἰς σῶμα τιμωρεῖται. εἰ μὴ μνηστῆ
 βασιλεῖ τὰ ὡς πῶν Διόταξιν γινόμενα. ἐξ ὧν γὰρ ἔχουσιν οἱ ἀφ' ἀρχαίων ἀπὸ τῶν ποῖς
 ἀφ' ἀρχαίων. εἰ δὲ μὴ δύναται τῶν ποῖν ἐπιχελεῖσθαι τὸν ἀρχοντα καὶ βασιλεῖ μινύειν. ἢ ἡ δὲ
 δὲ ἔτε τῶν πατέρων, ἢ τῶν σιτῶνας, ἢ ἐθνικοῖς ἀποδέκτας παρέχειν ἐκ τῶν ὧν ἐν χερσὶ τροσοῦδων,
 μηδὲ ποσότητα φυλάττειται τῆ ἀφορισμένη ἡγεῖα. εἰ δὲ ὡς βῆ οἱ ἀρχων οἴκοι ταῦτα καταβάλλ-
 λει. ἡ δὲ γὰρ ἀμείωτα τὰ τε δημόσια καὶ τὰ πολιτικὰ φυλάττειται.

Constitutio vult singulas prouincias insinuatoribus sacrarum literarum
F vel generalium Constitutionum, vel publicorum commonitoriorum, vel
 statuarum sex dūtaxat solidos dari, & ab eo qui amplius acceperit, quadru-
 Tom. 4. x iij

plum reddi, hoc inhibente præside & episcopo & primoribus ciuitatis, o- **A**
 mniq̄ue tam ciuili quàm fiscali adminiculo, nisi velit episcopus in princi-
 pis indignationem incurrere, Præses bonis & dignitate & ciuitate multari.
 Curet autem officium nec descriptionem fieri ex iis causis vltra sex aureos,
 nec ab inuitis, & ab accipiente quadruplum inferri. At cùm ciues seip̄os vo-
 lunt describere operis publici vel frumenti coëmendi causa, vel hoc sibi cõ-
 cedi à principe perunt, nihil oportet eos lædi ex hac causa, ne sacerdotes in-
 dignationem eandem incurrant, præsidem dignitatem amittant & publicen-
 tur: officium in corpus torqueatur, nisi principi detulerint quicquid contra **B**
 hanc Constitutionem fuerit admissum. Possunt enim descripti resistere de-
 scribentibus, vel si nequeant resistere, licet eis inuocare præsidem & defer-
 re principi. Sed non oportet patres ciuitatum vel sitonas vel susceptores ex
 redditibus, quos habent, in manu quidquam præbere, sed eorum quantita-
 tem destinatæ necessitati seruare debent. Quod si præses violarit, de suo eos
 reditus implebit. Fiscales enim & ciuiles res imminutas seruari necesse est.

Hæc Constitutio si abfuisset, quod est in titulo, *Ex descriptione, vel ab inuitis*, esset sine
 lege. Hic verò sit finis, quem Deus dominusq̄ue dedit,
 cui soli sit laus, honor & gloria. **C**

Illustrissimo Principi ac Domino

D. CHRISTOPHORO, COMITI

Palatino ad Rhenum, Illustrissimi Principis ac domini D.

FREDERICI Electoris Palatini filio, Bauariæ

duci, Iacobus Cuiacius,

S.

V P I V I iam antea sepè, Illustrissime Princeps, ut daretur mihi aliquando tempus opportunum quo te cultu & obseruantia aliqua reuereri possem, & ne te fugiat qua res hoc in me desiderium potissimum accenderit, Ego, cum frequentiores studiorum causa venirent ad nos Germani quam soleant modò, consopitis ciuiliū dissensionū iniuria apud nos omnibus penè liberaliū artium studiis, nostratium nemini concessi, qui Germanorum ingeniis faueret, quive nobilitatem & virtutem eorum admiraretur magis, ut illi vicissim in me habuere semper præ aliis aliquid quod diligenter, ea re adsiduos & familiares nullos habui, vel potius adsiduum & familiarē illi nullum habuere magis quam me: & in sermonibus, ut sit, de patria cum rogantur, de lingua, de moribus, de literis, & de principibus imprimis, nullum alium Germania principem maiore mihi eos animi alacritate predicasse memini quam Illustrissimū Principem FREDERICVM patrem tuum, simul ac te in omni genere virtutis geminum patri filium. & ab iisdem non paucis post reditum in patriam certior factus sum, cum ad te præcipuè referunt de ratione studiorum suorum quam hinc transigere nobiscum, & mei mentionem iniiciunt, quicquid hi narrant de me, id te excipere, & studium & aures adhibere libenter. Hoc equidem magni aestimo, & in felicitatis parte pono maxima. nec enim meritum vllum in me meum agnosco quod tam sanctissimi & modestissimi Principis gratiam mereatur. & incendor mirum in modum ex ea re tamen ut me quodam officio illa præbeam non indignum, cuius etiam exhibendi parte aliqua non tulissem longiorem moram, nisi me ab studiis paulò magis omissiorem patriæ calamitates reddidissent, quàm conturbatus & mœrens cerno, seuientem in seipsam omni crudelitatis genere. Et parum id quidem esset si hoc anno cerneremus & experiremur primùm, sed cernimus & patimur iam ferè decennium doloris cum morsu maximo θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι φίλον δαμάσασθαι ἀσάγη. Quæ res non potest non imminuere studia mea quæ sola officiorum genera suppeditare solebant mihi multa quibus colerem præstantissimorum virorum eximias præclarasque virtutes. & verò minuet ea res studia mea semper, quoad misericordī & omnipotenti Deo libuerit his Gallia miseriis

dare finem aut modum aliquem. Sed interea tamen colluctor ipse quodammodo mecum, ut quàm minimum fieri potest decedat ex mea pristina diligentia, & ne dolori quem ex hoc capio statu patriæ acerbissimum, succumbam prorsus, néve relanguescam ab spe melioris rei. Alios sibi pugnas, sibi praelia, sibi arma habere iubeo, quibus hæc cordi sunt nimis, ego quantum mihi imperare possum, assiduus esse perseuero in peruoluantibus libris è quibus vel eruam quæ recondita inest in eis consolationem, æquanimi-
tatem & constantiam eam quæ etiam in desperatione aut præcipitio rerum omnium tranquillior mentem efficere possit. Nec suum abest hinc mea contentioni pretium. nam quidquid de iure nunc in vulgus edo, id etiam si non adeò forsitan perfectum & perpolitum est, atque alio tempore foret, tamen pro ratione temporis quo limandi eius mihi fuit potestas, non dubito quin satisfacturum sit his qui aliquid de studiis iuris censere & arbitrari possunt. Statim enim placebunt enarratæ Nouellæ Iustiniani longè alia ratione quàm fuerint unquam antea: non ausim dicere meliore. Nec erit iniucunda ἡ ἀκρίβεια τῶν adiectio, quæ à XII. libro dehinc uno tempore si vixero proferam in medium perducta usque ad XL. Vltra enim ne procurreret ea in re opera mea, iam statim à primo mihi præscripsi. Nō displicebit etiam Iuliani discipulus, quem etsi tempora non tulerint ut ederem integrum, non efficient tamen ut eum derelinquam antequàm ad extremum pertulerim, & nomini etiam tuo quatuor reliquas quæstiones inscripserim, ut nunc inscribo humiliter priores quinque, simul ac Nouellas & Observationum accessionem quam dixi. Quod omne si tanquam ab homine tuæ Celsitudini deditissimo, benignè & libenter acceperis, & hanc animi erga te mei propensionem, quæ effecit id elicuitque omne mihi quantumuis licet alienissimo tempore, in mente tua nobilissima & omnibus virtutibus instructissima ad conciliandam mihi eam in perpetuum, valere siueris, & me, Illustrissime Princeps, expergefeceris largius enim uerò prolixiusque ad illustrissimam familiam tuam omni deinceps obseruantia & honore prosequendam, & ad studia quoque mea addicenda vobis potius quàm nostris hominibus, qui literariis muneribus, quæ etiam diis feruntur esse amica, parum abest ut se honestari non putent, qui ne gratiarum quidem actione, vel minima incipiunt iam nostram agnoscere beneuolentiam. Deus Opt. Max. illustrissimum & potentissimum Principem FREDERICVM patrem tuum, & te dignissimum patri filium, & familiam omnem vestram conseruet, & regat suo sancto Spiritu, eamque cottidie ad secundiores prouehat rerum euentus. Valentia Cauarum VII. Id. August. M. D. LXIX.

Tuæ Nobilitati & Celsitudini deuotissimus,

Iac. Cuiacius.

NOVELLARVM

NOVELLARVM CONSTITVTIONVM

IMP. IVSTINIANI

EXPOSITIO.

Auctore Iac. Cuiacio I. C.

- A** **H**ÆC mihi prior appellationis Nouellarum occurrebat ratio, quod noua eis atque à veteribus dissidentia iura constituentur, quamuis non vtique omnibus: exempli gratia xci. & xcii. Et huic quidem rationi Cedrinus aderat, qui de hoc Nouellarum libro scribit in hunc modum in Iustiniiano, τοῖς παλαιοῖς νόμοις πάντα ἀνενέωσε, ποιήσας μονόβιβλον, ὅχι νεαρὰς ἀγατάς ἐκέλευε. Posterior tamen quæ succurrit animo meo, verior est, quod nouissime promulgatae sint post codicem Iustiniiani repetitæ prælectionis. nam & sæpissime à Græcis interpretibus appellantur νεαρὰ μετὰ τὸν κώδικα, & ab ipso Iustiniiano Nou. LXVI. & in Constitutione de nouo Codice facièdo: & pariter Theodosij,
- B** Valentiniani, Marriani, Leonis, Maioriani, Seueri Constitutiones non alia ratione Nouellæ appellatae sunt, quam quod post codicem Theodosij, & alia quaedam Leonis philosophi, Nicephori, Michaelis, Romani, Alexij, quod post βασιλικῶν libros promulgatae essent. Quin & Iustiniiani: quæ in l. i. §. sed cum Nouellæ. C. de emend. Cod. Iust. l. si quis filium. in fin. C. de inoff. testam. vocantur Nouellæ, nondum retractato Codice hæc appellationem meruerant, editæ cum essent post primam Codicis editionem, retractata repetitæ iam Codicis editione eam amiserunt. Nec enim Nouellæ sunt quæ in corpus vnum coierunt Codicis repetitæ prælectionis, iustum Constitutionum corpus, sed quæ post Codicem illum emerferunt nouæ, vel Iustiniiani ipsius, vel Iustini, vel Tiberij, non quasi erronee in corpus illud retrahendæ, è quo nunquam exierunt, sed quasi postumæ Codicem certè rupturæ illum, quò sunt omittæ, maxima ex parte. Adjunximus
- C** eis formas præfectorum prætorio quaedam, siue ἐπαρχικά, & Nouellas Iustini Tiberijque nonnullas, quæ suis locis indicabuntur. Nec separanda esse cœsumus edicta xiiii. à Nouellis: nam & pleraque alia inter Nouellas edicta sunt, & illa xiiii. omnia edicta nō sunt: non sanè quæ ad Armeniam, Phœnicen Libani, Ponticam, Hellepontum, Ægyptum, Alexandriam pertinent: (Edicta enim sunt generales leges quæ omnes populos & provincias tenent, l. 3. C. de legib.) & præterea ex illis tria vel quatuor, quæ sunt ante relata Nouellis, frustra sub edictorum alio nomine denuò reposuissim. Index verò titulorū quia non erat certus, (nec enim Veteri interpreti idem qui vel Haloandro vel Scrimge-
ro) legi quem sequer ex Reginae bibliotheca breuiorem aptioremq; ceteris, & hac pagina statim vt exprimeretur procuravi. Fuit Græcus, sed Latinum exhibere malui.
- D**

- 1 De heredibus & Falcidia.
- 2 De electione secūdo nubentium, & de successoribus earum, & de vsufructu donationum propter nuptias, & de aliis capitulis.
- 3 De clericis Constantinopoleus.
- 4 De fideiussoribus, & mādatoribus, & pecuniae constitutae reis.
- 5 De monachis.
- 6 De episcopis & clericis.
- 7 De ecclesiasticis bonis & emphyteusibus.
- 8 De praesidibus.
- 9 De ecclesia Romana.
- 10 De referendaris.
- 11 De prima Iustiniana.
- 12 De incestu nuptiis.
- 13 De praetoribus.
- 14 De lenonibus.
- 15 De defensoribus ciuitatum.
- 16 De clericis.
- 17 De mandatis principum & praesidibus.
- 18 De hereditaria portione, & de collatione dotis, & de diuisionibus bonorum, & de inficiatoribus, & his qui alienas res tenere deprehenduntur, & de his qui ex ancilla nascuntur.
- 19 De filio ante dotalia instrumenta nati.
- 20 De his qui in causis appellationum apparitorum officio funguntur.
- 21 De Armeniis.
- 22 De solutione nuptiarum, & de secundis nuptiis.
- 23 De appellationibus.
- 24 De praetore Pisidiae.
- 25 De praetore Lycaoniae.
- 26 De praetore Thraciae.
- 27 De comite Isauriae.
- 28 De moderatore Helenoponti.
- 29 De praetore Paphlagoniae.
- 30 De proconsule Cappadociae.
- 31 De praesidibus Armeniae.
- 32 De his qui pecuniam credunt agricolis.
- 33 De his qui pecuniam credunt agricolis.
- 34 De his qui pecuniam credunt agricolis.
- 35 De adiutoribus Quaestoris.
- 36 De successoribus in Africa.
- 37 De ecclesiis Africae.
- 38 De decurionibus.
- 39 De fideicommissaria hereditate, & de ea quae parit XI. mense.
- 40 Vt ecclesia S. Resurrectionis domos alienare possit.
- 41 De appellationibus quinque prouinciarū.
- 42 De episcopis depositis siue regradatis.
- 43 De officinis ecclesiae Constantinopoleus.
- 44 De instrumentis, & Vt proto colla instrumentis relinquuntur. **A**
- 45 De decurionibus haereticis, qui aduersus orthodoxos testimonium perhibere possunt.
- 46 De alienatione rerum ecclesiasticarum.
- 47 Vt instrumentis praeponatur nomen Imperatoris, & eorum tempus Latinis literis adnotetur.
- 48 De eo qui moriens iurauit quantum haberet in bonis.
- 49 De appellationibus, & de priuatis scripturis, & iureiurando dilationis iuriurando calumniaco aptando, Vt semel tantum pro omni probatione iuretur. **B**
- 50 De appellationibus quinque prouinciarū.
- 51 De mulieribus scenicis.
- 52 Vt ne quis pro alio pignoribus satisfacere cogatur, & Vt in principem collatae donationes valeant sine actorum insinuatione.
- 53 De exhibitionibus reorum, & Vt fiant post diem XX. & de iis qui iuratoriam cautionem praestant, & hypothecis casu militiae. **C**
- 54 De colonis natis ex liberis personis, & Vt loca sacra praedia inuicem commutare possint.
- 55 Vt cum solo principe sacrorum locorū permutatio fiat, & Vt loca sacra inuicem perpetuam emphyteusim contrahere possint. **D**
- 56 Vt in sola ecclesia Constantinopolitana praebentur insinuationes.
- 57 De subrogatu clericis, & Vt qui aedificant aedem sacram, ordinent in ea clericos patriarchae auctoritate.
- 58 Vt ne domi fiat communio sacra.
- 59 De sumptibus funerum.
- 60 Ne reliquiae debitorum à creditoribus iniuria adficiantur, & ne adfessores causarum cognitionem suscipiant. **E**
- 61 Vt ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur praedia donationis propter nuptias.
- 62 De Senatu.
- 63 De prospectu maris.
- 64 De hortulanis.
- 65 De relictis ecclesiae Mysiae.
- 66 De successioneibus.
- 67 De his qui templa aedificant, & ne episcopi ecclesis suis aberrant, & de alienatione ecclesiasticorum praediorum. **F**
- 68 De constitutione successioneum in lucra nuptialia.
- 69 Vt omnes obediant praesidibus. **De**

- A 70 De liberationibus decurionum.
 71 De litibus corū qui in dignitate positi sunt
 72 De tutoribus.
 73 De instrumentis.
 74 De suitate liberorum & de nuptiis.
 75 De appellationibus Siciliae.
 76 De monachis.
 77 De impudicis & iuratoribus.
 78 De dotalibus instrumentis & manumif-
 sionibus.
- B 79 De monachis litigatoribus.
 80 De Quæstore.
 81 De solutione patriæ potestatis.
 82 De iudicibus.
 83 De clericis litigatoribus.
 84 De fratribus.
 85 De armis.
 86 Vt præfidi suscepto in audiendis litibus ad-
 iungatur episcopus.
 87 De donationibus factis à decurionibus.
 88 De deposito & denunciatione inquilinis
 facta, & de suspensione erogationis an-
 nonarum.
- C 89 De filiis naturalibus.
 90 De testibus.
 91 De duarum dotium debito, & de eo qui
 dotem accipere non vult.
 92 De immensis donationib. collatis in liberos.
 93 De appellationibus.
 94 De tutela matrum.
 95 De præfidibus, vt deposito magistratu dies
 l. remaneant in prouincia, siue militare
 siue civilem gesserint administratione.
- D 96 De exactoribus & mutuis petitionibus.
 97 De iure dotis.
 98 De lucris nuptialibus.
 99 De duobus reis.
 100 De non numerata dote.
 101 De decurionibus.
 102 De moderatore Arabiae.
 103 De proconsule Palestinae.
- E 104 De prætore Siciliae.
 105 De consulibus.
 106 De nautico fœnore.
 107 De testamentis factis inter liberos.
 108 De fideicommissariis hereditatibus.
 109 De hæreticis.
 110 De nautico fœnore.
 111 De tempore actionum sacris locis compe-
 rentium.
 112 De litigiosis.
- F 113 Ne sacræ formæ fiant in medio litis.
 114 De sacræ iurisdictionibus.
 115 De appellationibus, & de litigatoribus, &
 de Falcidia, & de exheredatione, & de
 iis qui lugent, & de constituta pecunia.
- 116 De militibus.
 117 De diuortii & alii capitulis.
 118 De equalitate agnatici & cognatici iuris.
 119 De donatione propter nuptias, vt specialis
 sit contractus, & de alii capitulis.
 120 De ecclesiasticis contractibus.
 121 De vsuris.
 122 De dispositione artificum.
 123 De episcopis & clericis.
 124 De litigatoribus.
 125 De iudicibus.
 126 De appellationibus.
 127 De successione filiorum fratris, & de insi-
 nuatione donationum propter nuptias.
 128 De exactione publicorum tributorum.
 129 De Samaritis.
 130 De transitu militum.
 131 De ecclesiasticis canonibus, & de fideicō-
 missis & orphanotrophis.
 132 De hereticis.
 133 De vita monachorum.
 134 De præfidibus, & de adulteriis & pœnis.
 135 Ne quis cogatur cedere bonis.
 136 De argentariorum contractibus.
 137 De episcopis & clericis.
 138 Ne vsuræ excedant duplum.
 139 Indulgentia incestarum nuptiarum.
 140 Vt consensu soluat matrimonium.
 141 De stupro.
 142 De his qui eunuchos faciunt.
 143 De raptu mulieris.
 144 De Samaritis.
 145 De duce vis arcendæ.
 146 Vt Hebræi legant scripturas Hebraicè.
 147 De indulgentia reliquorum tributorum.
 148 De reliquis.
 149 De præfidibus.
 150 De ea quæ raptori nubit.
 151 Ne decurio vel cohortalis in iudicium vo-
 cetur sine iurisdictione principis insinuata
 præfecto prætorio.
 152 Ne sacræ iurisdictiones de publicis causis valeant
 sine approbatione præfectorum prætorum.
 153 De infantibus expositis.
 154 De his qui in Osroena incestas nuptias cō-
 trahunt.
 155 Ne matres tutelæ rationibus obnoxie sint.
 156 De sobole cum colonis partienda.
 157 De colonis qui in alienis prædiis nuptias cō-
 trahunt in Mesopotamia & Osroena.
 158 Vt ius deliberandi etiā impuberes trāsmittāt
 159 De substitutione facta in familiam mori-
 entis vsque ad quotum gradum valeat.
 160 De pecuniis & vsuris ciuitatum.

161 *De praesidiis.*162 *De donationibus sacra forma, & de ad-*
*scriptis.*163 *De releuatione tributorum.*164 *De heredibus.*165 *Generalis forma de prospectu maris.*166 *De praediorum steriliū ad fertiles impo-*
*sitione.*167 *Generalis forma de missione in possessio-*
*nem.*168 *Forma praef. praetorio de his qui eidem do-*
mino subiecta praedia possident.

NOVELLA PRIMA.

De heredibus & falcidia.

PRIO R pars huius Nouellæ est de heredibus, qui non obtemperant voluntati defuncti. Publius Syrus ait, magis fidū heredem nasci quàm scribi. Qua de causa scripti heredes pœnis constringendi sunt, ne quid faciāt contra testamentum: & verò constringuntur etiam tam veteribus legibus quàm nouis. At quo modo? An datis actionibus, aut persecutionibus, aut inuocato auxilio magistratus, principis, pontificis? hac verò ratione testamento parere compelluntur, non puniuntur quòd non paruerint. An data actione in duplum? Sed hac actione coërentur inficiatores vno tantū casu, si legata per damnationem, vel iure nouo si legata relicta locis pietati dedicatis heredes inficiantur. An ex mora vsurarum & fructuum admīssa ratione? At qui moratur, non facit contra voluntatem. id enim facit quod facere iussus est, sed tardius: vt ille etiam qui inficiatur, contra voluntatem non facit palàm. iussisse enim testatorem negat, nō etiam facturum se quod testator iusserit. Et specialiter quidem mora filij heredis scripti, qui fratribus relictam legitimam portionem tardius exsoluit, coërcetur constitutione quadam Iustiniani de inofficioso testamento, relicti tertia parte amplius. Porrò contra voluntatem facit qui minus impendit in funus vel monumentum, quàm testator iusserit, l. cū in testamento. D. de verb. signif. vel (vt hac Nouella definitur) qui legata, aut fideicommissa, aut libertates post sententiam iudicis annum integrum frustra expectatus, præstare detrectat. Et huic quidem veteri iure hereditatem fiscus auferebat quasi indigno, vt Paulus scribit III. Sententiarum, & Iustinianus l. ult. C. de fideicommiss. vt non malè ad hanc delationis causam quæ ponitur in l. i. D. de iu. fisc. *Quòd indignus quis heres nunciatur*, possit dari exemplum heredis facientis contra voluntatem. Quæ dubitandi ratio (vt opinor) fuit in specie, l. si peculium. D. de statulib. cū heres seruum liberum esse iussum sub cōdicione dandi x. Titio, prohibet dare, an postea manumisso seruo, ex legato peculij heres eam pecuniam deducere posset. Indignus enim est heres qui contra voluntatem facit, eam pecuniam imò hereditatem lucrari. Verius tamen est non fecisse eum contra voluntatem qui seruum manumisit vtrò, quem testator liberum esse iusserat sub cōdicione dandi x. Titio: nec posse quidquam queri Titium, cū nec legatarius fuerit, l. 8. D. si quis omī. cau. testamen. At hæc causā deferendæ hereditatis in fiscum, postea cōstitutionibus sublata est, l. 5. C. de religiof. si in omittendo supremo officio mortui (vt ibidem exponitur) herede peccante quæ res onerat verecundiam heredis: & siquid aliud igitur heres fecerit contra voluntatem defuncti, vt si legata non soluerit, quæ res non pulsat existimationem aut verecundiam heredis. Ceterum hac Nouella Iustinianus restituit quodammodò ius vetus, quod aliorum principum Constitutiones aboleuerant. nam heredi qui voluntati defuncti non obtemperat, censet auferendam esse hereditatem quasi indigno: vel totam, si extraneus sit: vel deducta falcidia, si ex eis personis sit quibus portio legitima debetur, & qui de inofficioso testamento queri possunt, quales sunt liberi, parentes, patroni. Falcidia enim siue legitima portio his personis auferri nulla ratione potest. Sed siue tota hereditas auferatur, siue quod superest, deducta falcidia, id non statim transit ad fiscum. Non omne quod auferretur quasi indigno ad fiscum transit, l. i. §. quæ autem. C. de caduc. tollend. Sumantur exempla ex l. 5. §. amittere. D. de his quæ vt iud. l. penultima. C. de legat. l. si ex voluntate.

- A** voluntate. C. de donat. inter vir. & vxor. l. si ab hostibus. §. vlt. D. sol. matr. l. si patroni. §. qui fideicommissam. D. ad Treb. & Nou. 115. Sic igitur heredi non obtemperanti voluntati defuncti ablata hereditas non statim fisco vindicatur ex hac Nouella, sed substituto, si substitutum habuerit heres. Finita ipso iure est substitutio aditione heredis scripti: ideoque non iure substitutionis substitutus venit (vt Ioannes ait rectè) sed beneficio huius Constitutionis, quasi priore loco scriptus, & sicut extraneus quilibet, vt dicitur inferius. Deficiente substituto vocantur coheredes qui adierunt pro portione hereditaria, & hi etiam non iure accrescendi inuiti, quod est portione vacantis ius, non adquisitæ, sed non inuiti huius Constitutionis beneficio, ac si in eam quoque portionem heredes scripti essent. Si non sint coheredes, venit is cui heres rogatus est restituere hereditatem.
- B** nam & is (vt in hac Nou. Iustinianus ait) heredem imitatur, maximè transfuso S. C. Pegasiano in Trebellianum: qui locus est summè notandus. S. C. Pegasiano locus erat interueniente Falcidia, & non erat fideicommissarius heredis loco, quia in heredem conseruabantur actiones. S. C. Trebelliano locus erat non interueniente Falcidia, vt puta herede non plus quàm dodrantem restituere rogato: qui casus cum ponitur l. si mulier. §. ex ass. D. de iur. dot. rectè & propriè subiicitur mentio transferendarum actionum, & S. C. Trebelliani: quia ex eo S. C. fideicommissario & in fideicommissarium dantur actiones, atque ideo fideicommissarius Trebellianus heredis loco est, Pegasianus non item. Hodie omnis fideicommissarius, Trebellianus est: ergo omnis, heredis loco. Post fideicommissarium Trebellianum veniunt legatarij & fideicommissarij singularium rerum. Sed qualis inter eos ordo dabitur? Is nimirum præferetur cui vberius legatum aut fideicommissum pecuniarium relictum fuerit: vt si plures sint fideicommissarij Trebelliani, is præferetur cui maior pars hereditatis relicta fuerit: vel si par sit omnium causa, scripto herede indigno pronunciato, omnes simul ad hereditatem venient. Post legatarios & fideicommissarios veniunt testamento manumissi, secundum ordinem scripturæ, qui & lege Fulsia Caninia, & lege Ælia Sentia seruantur inter manumissos: vel simul omnes, si scripturæ ordine discerni non possint, exacta cautione implendæ voluntatis defuncti, quæ etiam ab aliis omnibus exigitur, & præstanda est (vt Accursius voluit) personæ publicæ, vel his quorum interest. Sexto loco vocantur heredes legitimi. Septimo extraneus quilibet, sicut ex sententia Orationis D. Marci libertatum conseruandarum causa, constat vocari extraneum quemlibet quasi heredem testamentarium. l. vlt. C. de testa. man. & ita prætorio quoque iure pro herede testamentario habetur is qui ommissa causa testamenti ab intestato possidet hereditatem. l. duo heredes. D. si quis omis. caus. test. & heres scriptus cui remittitur condicio iurisiurandi. l. 1. §. ad eos. D. ad leg. Falc. de quo etiam Græci accipiunt, l. 20. §. licet. D. de petit. hered. illo loco, Successores iustos: & libenter ipse pro his acceperim honorarios, siue prætorios successores, l. 2. §. si defunctus. D. pro empt. l. 24. D. fam. ercisc. Octauo gradu vocatur fiscus, sub eodem onere cautionis. Cautionis, inquam, nõ satisfactionis, l. 1. §. si ad fiscum. D. vt leg. no. cau. nam nec privati locupletiores, id est, prædiorum possessores, satisfiant, & fiscus semper est locuples. Sunt autem huius Nouellæ condiciones quædam. Vna, vt legitima sit voluntas defuncti, quam non exequitur heres: (illegitimæ enim heres impune non parit) & vt quod testator iniunxit, ius heredi non remittat. Quod enim ius remittit, id etiam heres omittit impune: cuius generis est condicio iurisiurandi quæ edicto prætoris remittitur, l. 8. D. de cond. inst. & condicio viduitatis lege Iulia, l. cum ita. l. mulier. D. de cond. & dem. & condicio diuortij, l. 5. C. de inst. & subst. & generaliter quæcunque cauentur in fraudem legum, l. Scius. D. ad leg. Falcid. Est & alia condicio huius Nouellæ, vt ea quæ heres facere iustus est, lex non repræsentat. In his enim quæ lex repræsentat, cessatio aut contumacia heredi nihil nocet, vt in libertatibus quæ repræsentantur S. C. Rubriano: & ex contractu eodem modo pœna non committitur quando libertatem lex repræsentat, l. vlt. C. si manc. ita fuer. alien. & de his loquitur Iustinianus illo loco, ἢ ἐὶ μήτις ἀπὸ νόμου, &c. quod sic interpretor, Vel si non id lex aliqua etiam herede cessante nominatim repræsentat. & ita Irnerius etiam intellexit. malè adiciit alius, Prohibeat: alius, Impediat: quæ vel Accursius indicat non adiecit Veterem interpretem. Hæc item pœnæ huius Constitutionis condicio apponitur, vt heres post aditam hereditatem annū integrum cessauerit in exequenda voluntate defuncti, qui tamen non ab aditione numerabitur,

sed ab admonitione & conuentione iudicis. Nam & ab eo tempore de legato aut fidei- A
 commissio, aut libertate aut libertò adsignato lis peragenda est intra annum. quæ est hu-
 ius Nouellæ sententia illo loco satis obscuro, ἀλλὰ καὶ κείνη πρόνοια ἐθέμεθα: & noua ex-
 ceptio ad l. properandum. C. de iud. Scio Iulianum, nisi corruptus est, & Theodorū an-
 num numerare à condemnatione iudicis: sed hęc interpretationem neque locus ille ad-
 mittit, neque ἑπομνήσεως nomen, quo conuentio significatur: & sententia quoque libelli
 conuentio est, vt l. 6. C. vnde vi. l. pen. C. de dign. Post cōuentionem heredi datur annus:
 post condemnationem darentur tantum menses quatuor. Addi etiam hęc cōdicio po-
 test, vt testator specialiter heredi non obtemperanti aliam pœnam non indixerit: alio-
 quin committitur pœna illa potius quàm testator indixit, quàm quæ hac Nouella defi- B
 nitur: vt in specie, l. 6. & l. in testamento. D. de cond. & demonstr. Si heredem monimen-
 tum facere iusserit, & nisi factum esset, magna eum pecunia multauerit, vel ærario po-
 puli inferenda, vel arcæ Pontificum. Idem si vetita alienatione, subiecerit pœnam, vt in
 veteri inscriptione vrbis Romæ, Hoc monumentū ne de nomine exiat. Quòd si quis id
 monumentum partemve eius vendere, vel donationis causã cui mancipare voluerit, a-
 liòve quo nomine eius monimenti partem alienare tentauerit, dare damnas esto ærario
 Pop. Romani s-l. xv. m. n. & collegio Pontificum s-l. xv. m. n. & emptor & venditor. Et
 in alia, Si quis hoc sepulchrum vel monimentum cum ædificio vniuerso post obitum
 meum vendere vel donare voluerit, vel corpus alienum inuhere velit, dabit pœnæ no- C
 mine arcæ Pontificum i-s. c. n. & ei cui donatum vel venditum fuerit eadem pœna te-
 nebitur. Et in alia, Hoc monumentum ne de nomine exiat. Et in alia, Si quis hoc arma-
 rium vendere voluerit, tunc inferet arcæ Pontificum h-s. l. m. n. Si quis eo vel titulo
 manus intulerit, dabit ærario sestertia quinque milia numorum. Et de hoc genere pœ-
 narum testamento scriptarum, quæ ab heredibus committuntur quòd fecerint contra
 voluntatem defuncti, Asconius Pedianus in Verrem commissa dici ea quæ contra te-
 statoris voluntatē facta aut non facta ab herede, multa aliqua pœnãq; plectuntur. Sciē-
 dum est inter eos quos hęc Constitutio vocat in locum heredis scripti qui non obse-
 quitur voluntati testatoris, iure exheredatos nō vocari. Nam si vocas exheredatos, dum
 vis tueri voluntatem, contra voluntatem facis, & derideberis offensione voluntatis de-
 fendens voluntatem. Rectè igitur huius Constitutionis beneficio summouentur exhe- D
 redati. Nam neque inter legitimos neque inter extraneos vocantur. Inter legitimos non
 vocantur, quia exheredatione amiserunt nomen suorum, l. i. §. post suos. D. de suis & legi-
 tit. hered. l. filium. §. videamus. in fin. D. de bon. posses. contra tab. ergo & legitimorum.
 nam qui non sunt sui, nec legitimi sunt, l. scripto. D. vnde lib. Inter extraneos non vocā-
 tur, quia nominatim summoti sunt hereditate, atque ita peior est exheredatorum quàm
 extraneorum condicio. Extranei veniunt contra mentem testatoris Constitutionis be-
 neficio: exheredati veniunt contra verba. Inter legatarios & fideicommissarios forsitan
 vocabuntur, siquid eis legatum fuerit, quia bonis omnino exclusi non sunt, & quod au-
 fertur, non tam his personis adiicitur, quàm bonis aliis defuncti quæ ad eos pertinent:
 quod Iustinianus significat his verbis, τὸ ἀφαίρετέων προσηθίσθω τοῖς ἄλλοις πράγμασι. Item
 inter substitutos vocabuntur, si substituti sint, licet expirauerit substitutio, quia & hos
 hereditate non omnino exclusit testator, quos si non primo, secundo gradu ad heredi- E
 tatem inuitauit. Illud quoque sciendum est, hanc Constitutionem, quamuis inscripta
 sit de heredibus, serpere tamen ad legatarios & fideicommissarios, & mortis causa do-
 natarios. nam his etiam si moniti non paruerint volūtati testatoris, aufertur omne emo-
 lumentum, & transit ad substitutos, si substitutum habuerint, vel ad collegatarios, vel
 ad heredes scriptos, vel ad extraneos, vel ad fiscum. Constat non tantum heredibus, sed
 & legatariis substitui posse, & fideicommissariis & donatariis mortis causa. l. vt heredi-
 bus. l. cum pater. §. pen. D. de leg. 2. l. Publius. §. i. l. auia. D. de cond. & demonstr. l. ei cui.
 D. de donat. caus. mort. Constat etiam fideicommissum relinqui posse, imò & legari ho-
 die posse non tantum à legatario vel fideicommissario, sed & à mortis causa donatario.
 l. cum pater. §. i. D. de legat. 2. l. cum si. §. idem erit dicendum. D. de transact. l. ab eo. C. de F
 fideicommiss. Hi igitur si post admonitionem iudicis intra annum non præstiterint lega-
 ta vel fideicommissa à se relicta, eis omne emolumentū quasi indignis aufertur, & tran-
 fertur eodem ordine inchoato à substitutis & desinente in fiscum, cum onere cautionis.

Posterior

- A** Posterior pars huius Nouellæ est de Falcidia . Reuocauit fere ius antiquum priori, reuocat & ista quodammodo id quod fuit ante legem Falcidiam, eodem studio conseruandæ vltimæ voluntatis, vt plena fides plenumque obsequium defuncto exhibeatur: vt cui voluit præstari testator legatum, præstetur integrum sine vlla deductione, neque enim hac parte aliter beneficio legis Falcidiæ vti heredi extraneo conceditur, quàm inuentario bonorum factò, & non inuito testatore: olim & inuentario non factò, & inuito testatore locus erat legi Falcidiæ. Quid verò mouit Iustinianum vt inuentarij confessionem exigeret? Sciendum est heredem qui quid subtraxit vel subduxit ex hereditate, interuertendorum legatorum causa, eo minus iure Falcidiæ deducere: vt si cccc. fuerint in bonis, cccc. in legatis, & subtraxerit c. ex ccc. ipse deducet Falcidiam, ex c.
- B** Falcidiam deducet fiscus ereptam heredi in ea quantitate vt indigno l. 6. D. de his quæ vt indig. l. 24. D. ad leg. Fal. & hoc est quod ait l. beneficio D. eod. beneficio legis Falcidiæ indignum esse cum qui id egerit vt legatum vel fideicommissum intercideret: nempe vt si rem Titio legatam subtraxerit, ex legato Titij Falcidia ei auferatur quasi indigno. Generaliter enim si accipiatur eius legis definitio, falsa erit. nam is qui omisso testamento ab intestato possidet hereditatem, non amittit Falcidiam l. duo heredes §. vlt. D. si quis omis. cau. test. Quidam arbitrantur eum etiam amittere Falcidiam, qui nihil subtraxit, sed rem legatam propriam esse contendit, non hereditariam: sed hoc Vlpianus improbat. Sic esse legendum in extremo l. computationi D. ad leg. Fal. adfirmant Flor. & Bas. & ratio non obscura, quòd aliud sit furari, aliud inficiari l. inficiando D. de fur. & furtum quidem grauius inficiatione, ac similiter grauius esse abscondere quid & celare lucràdi animo, quàm exhibere palàm, & suum esse contendere: sicut grauius est clam illicitas nuptias contrahere quàm palàm l. vlt. D. de rit. nup. & laudantur quædam facta palàm, vt in acie patratæ cedes, quæ clam comissa capite luuntur. Quinetiã (vt Augustinus ait l. de libero arbitrio) militi iubetur lege vt hostem necet, à qua cæde si tæperauerit, ab Imperatore pœnas luit. Seneca xv. Epist. Ex Senatusconsultis plebeisque scitis sæua exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim: quæ clam (sic legendum) cõmissa capite luerent, tamen, quia palam fecère, laudamus. Dubitatur autem circa d. l. computationi. §. vlt. quid profuerit heredi rem legatam sibi quasi propriam adserere, cum & si propria sit heredis, omnimodo legatũ valeat, siue scierit hoc testator, siue nescierit. Quidam dicunt heredi eò proficere adsertionem talem, quòd interueniẽte Falcidia, legatum rei heredis propriæ non debeat: quod falsum & commentitium est. Accursius heredi proficere ad euitandam rei vindicationem, quem tamen conueniri fateretur posse actione ex testamento. Parua igitur vtilitas hæc & penè dixerim nulla, cū omnimodo rem legatam legatarius habiturus sit. Debit dicere testatorem forsitan legasse per vindicationem: quo genere res heredis inutiliter legatur, ideoque rem propriam esse dum contendebat heres, hoc intendebat eam rem non contineri legato: vel testatorem legasse nominatim seruos suos, vel quas alias res suas. Hæc de herede qui interueniente Falcidia subtrahit res legatas, de quo hæc Nouella non loquitur, sed de eo qui non interueniente Falcidia subtrahit & amouet res hereditarias, vt inducat legem Falcidiam quasi minor ad se hereditas peruenerit. Cui fraudi vt occurat, ab herede inuentarium iubet fieri bona fide intra menses tres l. vlt. C. de iure del. quo exemplo etiam inuentario bonorum pupillarium præscribit Hamenopulus v. Epist. menses tres: quod Accursius tamen non probat in l. 24. C. de adm. tut. & inuentario rerum dotaliũ Leo No. 110. Vel si heres longè absit ab eo loco vbi est hereditas, inuentarium Iustinianus fieri iubet intra annum. Tres menses numerantur ab apertura testamenti, non ab aditione: annus à morte testatoris. Fieri autem debet præsentibus creditoribus, legatariis, fideicõmissariis aut procuratoribus eorum, vel præsentibus tribus hominibus idoneis & tabulario. nec enim soli tabulario hoc casu habetur fides: licet in orborum inuentario conficiendo sufficiat. l. orphanotrophos C. de ep. & cler. No. 131. §. vlt. Sed & in hac causa sufficit tabularius, si inuentario conficiendo intersint omnes ij quorum interest: sin verò agant peregrè vel omnes vel ex eis quidam, eorum loco tres testes locupletes adhibentur: & nihilominus reuersis peregrè de fide inuentarij per quæstiones seruorum hereditariorum, qui scilicet rerum notitiam habent, veluti actorum, & per iusiurandum heredis ac testium, inquirere licet. Iusiurandum heredis omisit postrema

editio Nouellarum græcarum, agnouere Basiliæ, agnouit Verus interpres, agnouit Ha- A
 loander, Iulianus, Irnerius, quis non? Quod de quæstione seruorum ait, vt torqueantur
 aduersus dominos, veritatis inuentarij perscrutandæ gratia, cõfirmatur etiam l. vlt. C. de
 quæst. l. i. C. de iu. cal. l. vlt. §. licentia. C. de iu. del. No. 48. quo genere inquisitionis si sub-
 traxisse heres aliquid deprehendatur, nec inuentario retulisse, altero tãto amplius here-
 ditati reputare cogitur, d. §. licentia. Falcidiam non amittit nisi in re legata, si quam for-
 tẽ subtraxerit: deniq; Falcidiam non amittit ob mala fide cõfectum inuentarium. Falcidiam
 amittit ob non cõfectum inuentarium, atq; etiam de suo soluit legata, quæ supe-
 rant modum puræ substantiæ defuncti, id est, in quibus plus est quàm in eo quod bonis
 superest deducto ære alieno, nã pura substantia est quæ ære alieno soluta est, l. vlt. C. de
 rep. No. 22. Aliàs, soluta tributis, l. litibus. C. de agr. cens. Hæc autẽ facultas inquirẽdi per B
 tormenta seruorũ, & per iusiurandũ heredis ac testiiũ eis tantũ datur qui aberãt pere-
 grẽ tẽpore conficiendi inuentarij, non his qui erant præsentes, & euocati interesse inuẽ-
 tario conficiendo, aut procuratores mittere noluerunt: nã hos euidenter Iulianus ait nõ
 habere quæstionẽ de seruis hereditariis, nõ exigere iusiurandũ ab herede. Ex ea interpre-
 tatione Iuliani apparet in hac No. *Στοιχειωδῶς*, non sic interpretandũ, Reposito vel reser-
 uato, sed Semoto, vel reposito, pro remoto, vt seposito, l. si finita. §. postea. D. de dam. inf.
 quod & Nou. indicat apertẽ, dũ data facultate inquirendæ veritatis, subiicit hanc exce-
 ptionẽ, Nisi præsentes legatarij omnes, vel ex eis quidã testato moniti venire, & inuẽta-
 rio interesse noluerint. Postea verò Iustinianus cõstituit vt inuito testatore legi Falcidiæ
 locus nõ sit. Non potuit olim cauere testator ne lex Falcidia in suo testamento locũ C
 haberet, l. nemo. D. de leg. i. Excipiebãtur casus aliquot: vnus fauore libertatis l. 6. D. de fid.
 lib. Nec mirũ, cum & fauore libertatis Senatus inhibeat Falcidiã. l. 33. D. ad l. Fal. Imita-
 tur ergo testator hac in re ius publicũ: & certẽ d. l. 6. satis apertẽ vetat Falcidiam detrahi,
 dum integrũ legatũ præstari iubet, & ratũ est præceptũ fauore libertatis. integrũ enim si-
 ue totum id est quod deductionẽ patitur nullã, l. 52. D. de leg. 2. Senec. 2. de benef. Vt be-
 neficia tua illibata, vt integra ad eos quibus promissa sunt perueniãt sine vlla (quod aiũt)
 deductione. Et verò constat ex l. 32. §. vlt. D. ad l. Falc. prohibitũ videri legatariũ, si iussus
 sit totũ quidquid cepisset restituere. Legatarium, inquã, oneratum fideicõmissio, qui licet
 ex persona sua nõ possit inducere Falcidiã, quã tamen passus est potest imputare fideicõ-
 missario pro rata: qua de causa & Falcidiæ cautionẽ à fideicõmissario accipit, l. i. §. sed &
 legatario. l. videamus. D. si cui plus quàm. per l. Fal. idemq; in fideicõmissario Pegasiano D
 iuris est, l. Plautius. §. vlt. D. de cõd. & dem. l. facta. §. si Titius. D. ad Treb. & ita, licet pro-
 hiberi non possit heres deducere Falcidiã, legatarius tamen potest & fideicommissarius
 qualiscunq;, nam & hi suo iure Falcidiæ deductionẽ non habent, l. 47. §. vlt. D. ad l. Falc.
 Vnum tractanti casum, quo iure possit testator vetare Falcidiã, obrepit & alter. Iã ergo
 peregi duos. Est & tertius in l. si legatus. §. vlt. D. ad Treb. quo, secundũ Flor. scripturã, o-
 stenditur, non quod vulgò existimãt, principẽ heredẽ institutum Falcidiã donare debe-
 re: sed ex rescripto principis quandoq; effectum habere voluntatẽ priuati hominis ve-
 rantis deductionẽ Falcidiæ, etiã alio quàm principe heredẽ instituto. Pendet quæ in eo
 tractatur inspectio ex præcedenti, quo docet multũ interesse, pars quarta iure heredita-
 rio retineatur an in re vel summa. Nam si iure hereditario, onera creditorũ diuiduntur E
 inter heredẽ & fideicommissarium: si in re vel summa, omne onus creditorum sustinet
 fideicommissarius. Inde sequitur alia differentia, Si pars quarta iure hereditario retinea-
 tur, si quid deest, omnimodo supplendum est: si in re vel summa, licet iure id quod deest
 quartæ repleti debeat, plerumq; tamen princeps extra ordinẽ cogit heredẽ scriptum vt
 contentus sit ea re vel summa: cum & si heres iussus sit sine vlla præceptione hereditatẽ
 restituere, nonnunquã extra ordinẽ condonetur & remittatur quarta ad voluntatẽ de-
 functi, accedente rescripto principis. Et hæc est sententia d. l. si legatus. §. vlt. At quemad-
 modũ testamento vetari Falcidia secundum regulã iuris antiqui non potest, ita nec cõ-
 uentione alligari heres viuo testatore, ne Falcidia vtatur, vt est proditum in l. 15. §. i. D. F
 ad l. Falc. ad quem Græcorum interpretationem, quoniam mihi magnoperẽ placet, ex-
 ponam Latinẽ, Si heres meus voluntate mea cauerit ei qui aliquid accepturus erat post
 mortem meam donationis causã, se Falcidia non vsurum, & pœnam promiserit, nihilo-
 minus vtetur Falcidia, & pœna nõ committetur. Stipulatus autem est vel sibi ne ex do-
 natione

- A natione causa mortis Falcidia retinetur, vel in rem: nihil enim interest, quia nec hoc nec illo modo cauetur rectè contra ius publicum. Igitur & si viuo testatore legatarius stipuletur sibi tantùm ne ex suo legato Falcidiam retineat heres, inutilis cautio est, & plus aliquantò hac in specie testamentum quàm conuentio potest. Nam testamēto caueri potest ne ex vno legato deducat heres Falcidiam, puta ex legato Titio relicto: quo casu ex aliorum legatis plena quarta hereditatis retinetur. l. si in testamēto l. qui cccc. §. 1. D. ad l. Fal. atque ita voluntas testatoris oneri est ceteris legatariis, non heredi, ac proinde non refragatur leg. Fal. Idem conuentione fieri non potest, vt ceteri legatarij onerentur l. 3. D. de transact. nec si voluerit ac curauerit ipse testator eam conuentionem interponi, vt in specie d. l. 15. §. 1. Post mortem testatoris non constabat olim, sed hodie constat ex Constit. Iustiniani valere conuentionem ne heres Falcidia vtatur, l. vlt. C. ad l. Fal. quæ fuerat etiam olim sententia Vlpiani l. qui quod D. eod. Marcellus cùm in eadem sententia forsitan non esset, nec poneret discrimen hac in re inter legem Papiam & legem Falcidiam, agnoscitur in l. si patron. D. de don. qua parte agitur de lege Falci. aptatus Triboniani sermo cōgruens meditatæ iam vel vsu receptæ sententiæ. d. l. vlt. *Sed magis est vt non possit suæ confessioni obuiare.* Confessionem accipit pro cautione, Græcorū imitatione, qui *ὁμολογίαν* dicunt, vt in l. cùm de indebito D. de prob. quæ tota etiam est Iustiniani, siue quæstoris Triboniani. Cetera etiam in ea parte l. si patronus, sermo ipse prodit satis Iustiniani esse. Hodie igitur differentia est inter legem Papiam & legem Falcidiam. Patronus post mortem liberti legem Papiam si omisurum se cauerit, non tenetur: debetur hæc portio reuerentiæ patroni: idcirco non est arctandus vt eam inuitus omitat, etiam si ita promiserit. Heres extraneus si se legem Falcidiam omisurum cauerit quibusdam vel omnibus, post mortem testatoris, sanè tenetur: cessat in eo reuerentiæ ratio: & vt sciens, si soluerit solida legata, nō repetit, ita si cauerit, non inducit Falcidiam, non condicit cautionem. Æquitas in paribus causis paria iura desiderat d. l. vlt. Dispareres tamen eæ sunt causæ in patrono. nam si soluerit, non repetit l. patronus D. ad Treb. Si cauerit, adhuc integrum ei est resilire, & maiestatem suam retinere ac tueri. Itaque à solutione ad cautionem non semper est tuta argumentatio, qua Iustinianus vtitur d. l. vlt. Puto autem hodie etiam viuo testatore legi Falcidiæ priuata conuentione derogari posse, cùm & fieri hoc possit testamento. arg. l. 46. D. de pac. Et testamento quidem hoc fieri vult Iustinianus nominatim: quod non vtiq̄ue est, facta legis Falcidiæ commemoratione, sed etiam si integra legata heredem præstare iusserit vel si in re aut summa certa quadrantem ei constituerit, (vt docui supra) vel si legatarium rem legatam alienare vetuerit, No. 119. quæ tamen prohibitio forsitan olim non erat fraudi heredi, sicut neque fisco vicissimam desideranti. An etiam si heredem eundemq̄ue creditorem testator iusserit creditum compensare cum Falcidia, & plus non sit in Falcidia quàm in credito? nam facta compensatione res eò redigitur, vt heres iure Falcidiæ nihil habere videatur, quandoquidem quod Falcidiæ ratione deducit, iam ei debetur, l. cùm pater §. Titio D. de l. 2. An ergo etiam non licebit hodie heredi scripto repudiare testamentum, & ab intestato hereditatem amplecti, quasi nulla occurrat fraus, concessa testatoribus prohibentiæ Falcidiæ potestate? quod non possim introducere cùm absurdum sit ab eo dicere prohibitam Falcidiam qui nominatim eam detrahi iussit, quamuis ita, vt ne detraheretur etiam æs alienum quod defunctus heredi debuit. Additur in hac No. vt qui cœperit quibusdam soluere solida legata, non ignorans vires patrimonij, soluat & reliquis, quasi prima solutione amplecti videatur in omnibus iudicium defuncti: quo derogatur l. 6. §. vlt. C. ad leg. Fal. in qua, vltro, legendum, non vltra. l. 15. §. non idcirco D. eod. vt Theodorus notat, nec obscure Iustinianus significat hac in parte. Itaque valde imminuitur hac Nouella potestas legis Falcidiæ. nam neque retinetur ab herede, qui post interpellationem iudicis annum traxit non implēda voluntate defuncti, neque ab eo qui inuentarium non fecit, neque ab eo quem testator retinere prohibuit, neque ab eo qui cœpit quibusdam integra legata soluere. De herede extraneo loquor. nam liberis, parentibus, patronis non adimitur Falcidia ob cōtumaciam: non adimitur à testatore nisi ex iuxta exheredationis causa, non adimitur ob soluta quædam pro solido legata: receptum etiam est non adimi ob non factum inuentarium. Quod Fulgosio displicet: non improbabili ratione, quod cùm non fecerunt inuentarium, præsumantur amouisse

plus satis. Ad hæc quærunť an à testatore heredi remitti possit confectio inuentarij. Et **A** existimarim posse, exemplo inuentarij bonorum pupillarum, l. vlt. C. arb. tut. Explicata totius Nouellæ sententia vniuersa, adnotemus modò quæ supersunt in cõtextu, vel obseruatione, vel interpretatione digna. Ὑπὲρ τρεσβεϊῶν.] τρεσβεΐα Græcis non tantum legatua sunt, quæ his qui legatione aliqua funguntur dari solent, sed etiam legata quæ testamento relinquuntur. Cedrinus in Theodosio iuniore, διατάξατο λαμβάνειν τρεσβεϊῶν. Ἀγγνώμονας.] Βασι. ἀγνώμονες, id est, indeuoti & contumaces. Αὐτὸν μὲν ἀναχωρῆσαι.] Hoc verbo non significatur repudiatio: nam repudiatione destitueretur testamentum, & cõfestim vocarentur heredes legitimi: sed hoc significatur, vt adita hereditate abeat is qui plenam fidem in soluendis legatis defuncto non exhibet: quo casu non statim vocantur legitimi, sed substituti primùm, deinde coheredes, legatarij, & ceteri secundum ordinem **B** huius Nouellæ. Ἀνήβοις.] Hac de re tractaui in l. ait prætor. §. item si non prouocauit. D. de minor. Εἴτε στρατιωτικοῦ.] Priori parte huius Nouellæ tenetur miles qui non obtemperat voluntati testatoris, & posteriori etiam, quatenus vetat Falcidiam deducere heredem contra voluntatem testatoris, sed non quatenus multat Falcidia heredem qui inuentarium non fecit. nam vt omissio inuentarij non obligat militem solido æri alieno, l. vlt. §. vlt. C. de iur. delib. ita nec solidis legatis. Puto etiam ignoscendum esse militi qui ignorance legis Falcidiæ quibusdam soluit integra legata. Εἴτε βασιλικῶν.] Cæsarianum interpretor, siue officialem Cæsaris, vt illo Euangelij loco, καὶ ἦν τις βασιλικὸς, qui à Hieronymo palatinus, à Nazianzeno dicitur βασιλικὸς cogente versu, Εἴτε καὶ ἑὸς ἀνίστος ἔσω καὶ μιν βασιλικῶν. Τῶν μητροπόλεων ἄρχοντες.] Hi sunt præsides prouinciarum, quia in metropoli prouinciæ habitant, l. abesse. D. ex quib. cau. ma. l. 4. §. pen. D. de **C** dam. inf. vbi urbem metropolin Basilica interpretantur rectissimè.

NOVELLA II.

De electione secundo nubentium, & de successoribus earum, & de usufructu donationum propter nuptias, & alijs capitulis.

Difficilior est ceteris omnibus, & habet capita IIII. aut v. De primo primùm dicam. Mater proprietatem rerum donatarum propter nuptias, quas mortè viri lucrata est, si secundo viro nubat, seruare debet liberis ex priori matrimonio susceptis, id est, alienare ex eis vel obligare nihil potest: diuidere tamen res quæ sunt ex ea donatione inter filios potest, imò & vnũ ex filiis eligere, & in eum totam donationem conferre l. 3. l. generaliter. §. diuidendi. C. de sec. nup. Hanc electionem Iustinianus tollit hoc capite, & No. 22. Sustulerat & cæa ante Leo & Maiorianus No. de sanctimonial. & viduis, iteq; Leo & Seuerus No. de abrog. cap. Hodie igitur cõmoda donationis propter nuptias vni ex liberis largiri mater nõ potest, sed ea debet seruare liberis omnibus. Eadem dicimus de viro, vt mortua prima vxore si secundam ducat, dotem quam morte mulieris lucratus est seruet liberis primarum nuptiarum, nec possit in ea ne vnũ quidem ex liberis ceteris anteferre. Et hoc est quod præcipuè primo capite huius No. cõtinetur, non esse parati ius eligendi vnũ ex filiis in quæ lucrum nuptiale trãferat in solidum, sed id ex æquo esse seruandum liberis omnibus, abrogato d. §. diuidendi. Falsum est etiã abrogari l. in quibus. C. de sec. nup. quoniã ea lex non dat electionem matri quæ lucrata est donationem propter nuptias, vt cedat eam **E** cui volet ex liberis, quã electionem hæc No. adimit matri: sed dat electionem filio prioris matrimonij, vt partem quam habet in donatione propter nuptias transferat in quæ volet liberorum suorum, nepotum matris: quã electionem hæc No. non adimit filio, qui absq; dubio eandem transferet etiã in quem volet fratrum, & si volet præferet fratres filijs. At quid si coniunx superstes non contrahat secundas nuptias? Iure veteri alienandi ius habet: ergo plenam proprietatem lucrorum nuptialium, l. generaliter. §. vlt. l. hac edictali. §. vlt. l. si quis prioris. §. i. C. de sec. nup. Hodie non habet proprietatem ex No. 98. Itaq; siue ad alias nuptias venerit siue non venerit, dotis tantum vel donationis propter nuptias vsumfructum habet, proprietatem liberis seruat. quod & Nouellis superioribus. Maioriani & Seueri comprehensum est. Imò ex No. 127. & Leonis 22. præter vsumfructum hoc amplius habet qui **F** quæve abstinet secundis nuptiis, portionem virilem in lucris nuptialibus pleno iure, & hanc alienare potest. Reliquarum, vel etiam omnium, cum secundæ cõtrahuntur nuptiæ, alienatio an sit irrita videamus. Et hæc No. itemq; 22. constituit irritam esse, si parati superuixerint

- A** peruixerint liberi: contra si parens liberis superuixerit, omnino irritam non esse. Interim igitur in pendentem esse. Nam si parens liberis superuixerit, & liberis heres extiterit, alienatio non reuocatur: sicut si venditor rei alienæ domino rei venditæ heres extiterit, cā rem iure hereditario ab emptore vindicare non potest, id est, aduersus factum suum cōtrouersiam mouere non potest. Si liberis parens heres non extiterit, vt quia extraneum liberi testamento heredem scripserunt, portione legitima relicta parenti, vel quia parētem iusta ex causa exheredauerunt, alienatio valet ad finem modumq; eius quod in casum ἀπαίδας, id est, orbitatis, lucrari parens qui alienauit debuit: reliquum reuocatur ab heredibus liberorum defunctorum. Et hoc iam se antea constituisse Iustinianus profitetur hac No. & 22. & 68. non Cōstitutione, l. corruptionem. C. de vsuf. vt pessimè notat
- B** Accurs. sed Constitutione Græca, quæ desideratur in tit. de sec. nup. Græci adnotāt esse eius tit. l. 14. Dotis vel donationis propter nuptias lucranda pro parte, vel in totum, casus ij sunt, diuortij, mortis, orbitatis, siue mortis liberorum: inde casus absolutè pro lucro nuptiali, l. ult. C. de iu. dot. casum lucretur, casus redhibitionem stipuletur, & casus dotis No. 123. vt casus militiæ pro lucro quod ex militia defuncti obuenerit heredibus eius aut liberis. Sed dubitabatur adhuc an & si nihil ex lucris nuptialibus alienare possit coniūx superstes qui secundis nuptiis abstinet, præter portionem virilem, possit tamen vnum ex filiis eligere, ita videtur. Nā alienatio tantū adēpta ei est, non electio: & ita etiā diuortio soluto matrimonio, nec cōtractis secundis nuptiis, ei cui obuenerit casus, alienatione tantū interdicitur, non electione, l. consensu. §. si verò filio. C. de repu. & rectè Hugolinus atque Azo quæ in illa conceditur electio, eam existimauerunt hac No. non adimi. nam
- C** & de casu mortis hæc Nouella est, non de casu diuortij. Secundum caput huius Nou. hoc est, Vt succedat mater filio. Qua in re separanda sunt lucra nuptialia, quorum proprietas pertinet ad filios, ab aliis filij defuncti bonis. Liberi defuncti præferuntur matri in omnibus bonis: fratres vel sorores defuncti præferuntur matri in lucris nuptialibus. In aliis bonis ita distinguimus, aut in viduitate permansit mater, aut nupsit secundo marito. Si in viduitate permansit, filio pleno iure succedit ex testamento vel ab intestato: sed ab intestato cum sororibus, id est, filiabus suis in semissem, ex S. C. Tertulliano: cū fratribus in virilem, ex l. ult. C. ad Tert. Imò & hodie cum sororibus in virilem tantū ex No. 22. Si iterum nupsit, aut nupsit ante mortē filij, aut post mortem: si post mortem, pro sua parte bona filij aduentitia pleno iure capit, bona profecta à patre vsufructus tantum iure, proprietatem fratribus vel sororibus defuncti, filiis suis, seruat l. mater. C. ad S. C. Ter. Si ante mortem filij, in omnibus bonis filij tam aduentitiis quàm profectiis pro parte virili ab intestato, vel pro parte testamento adscripta, vsufructum duntaxat habet, l. foeminae. §. ult. C. de sec. nup. Hæc distinctio temporis, & pœna secundarum nuptiarū, & separatio bonorum profectiis ab aduentitiis hac No. tollitur, abrogata nominatim, d. l. mater. & d. l. foeminae. Ergo ex hac No. mater ab intestato succedit filio cum fratrib. vel sororibus in virilem pleno iure in bonis aduentitiis & profectiis, siue in viduitate permanserit, siue ad secundas venerit nuptias post mortem, vel ante mortem filij, & merito. Nam & pater indistinctè filio succedit, siue duxerit secundam vxorem, siue non. At rursus No. 22. tollitur quidē distinctio illa tēporis, Antevl post mortē filij, sed reducitur bonorū differentia, & pœna secundarū nuptiarū: vt in bonis profectis à patre, ab intestato vsufructū tantum habeat mater quæ iterum nubit, in ceteris plenā proprietatē. Coluit nascens ecclesia viduas: secundas nuptias permisit potius quàm probauit. Greg. Naz. τὸ πρῶτον ὑποχέστον νόμος, τὸ δεύτερον συζῶρησις, τὸ τρίτον ὀρφανισμὸς, τὸ τέταρτον χηρῶν ἐπιβίος. Et inde tot Christianorū Imperatorū de coërcendis secundis nuptiis constitutiones, & quia prioris mariti memoria obliteratur, & liberis prioris matrimonij debita non seruantur affectio: quod tantū abest vt probarint legislatores qui Christiana religione imbuti non fuerāt, vt cōstituerint pœnā viduitatis, quod vidubiū dicebāt, vt cœlibatus, vxoriū. His cognitis exponamus speciem quæ huic No. causam dedit. Gregoria quædam ex prioribus nuptiis suscepit filiū & filiam, & morte mariti lucrata est donationem propter nuptias: deinde cū alteri nondum nupsisset, filio donauit quidquid ceperat ex donatione propter nuptias, retento vsufructu, tum mortuus est filius intestatus etiam adhuc vidua matre, eiq; mater & soror ex æquo heredes extiterunt. quod cōgruit veteri & nouo iuri. Nam & nouo iure, id est, ex Nou. 22. mater cum sorore vocatur in semissem, Cum dua-

bus aut tribus sororibus æquè olim ante.No.22.vocabatur in semissem,ex.No.22.in vi- A
rilem, id est, cum duabus in trientem, cum tribus in quadrantem, sicut & cum fratribus.
Ei igitur mater & soror omni iure æquis partibus heredes extiterunt, necdum vlla inter
eas controuersia versabatur: sed post mortem filij mater nupsit alteri, hinc nata est con-
trouersia. Filia enim quòd mater iterum nupsit, vindicat proprietatem rerum matri
donatarum propter nuptias, & à matre translatarum in fratrem, non pro semisse pro
quo heres exitit fratri, sed in solidum: quia ex Constitutionibus positis sub titulo De
sec.nup. muliere iterum nubente proprietates donationis propter nuptias deuoluitur ad
filios prioris matrimonij, qui superstites sunt, vsufructu matri relicto. Et sanè hoc etiam
mater non negat, sed dicit se res donatas propter nuptias iam non possidere iure dona-
tionis propter nuptias, hanc se possessionem & ius omne suum transtulisse in filium, id- B
que se etiam si tum nupsisset alteri viro, quamuis fructuariam, potuisse facere ex d.l.
generaliter §. diuidendi: nunc mutata causa possessionis se eas res possidere iure heredi-
tario, quasi bona filij intestato defuncti. Defensio matris legitima videtur. At ex diuer-
so sic illam filia impugnat: Imò ne iure quidem hereditario, ô mater, quidquam pro-
prietatis iure quasi heres fratris mei habere potes in bonis à patre profectis, quales sunt
res illæ tibi donatæ propter nuptias, quas fratri donasti totas l. mater C. ad Tertul. quia
viduo lecto discessisti post mortem fratris: ideoque debes mihi bonorum omnium fra-
tris à patre profectorum proprietate cedere, & tibi vsufructum retinere: bonorum
aduentitiorum pro semisse plenam proprietatem ad te pertinere concedo. Pronuntia-
ri debuit pro filia. Sed potest princeps etiam pendenti negotio nouam legem dare l. 7. C
C. de legib. Et verò hac etiam in causa cùm Gregoria libello adiisset Imperatorem Iu-
stinianum, intelligens se nisi nouo quodam & extraordinario iure superiorem in ea li-
te non futuram, Iustinianus ita nouè pronunciauit, quod pro lege generali est, partim
pro filia, partim pro matre, res omnes quæ sunt ex donatione propter nuptias ad filiam
pertinere, nec potuisse matrem filiū eligere, in quem eas res fraudata filia in solidū con-
ferret. idcirco naturā donationis propter nuptias eas res non exuisse propter electionē
matris. Ceterum in aliis bonis tam profectiis quàm aduentitiis matrem filio pro semisse
se ab intestato pleno iure succedere. Sed hoc postremū mutat No. 22. restituto iure anti-
quo, secundū quod Gregoria quia iterum nupsit, in bonis profectis à patre filio vsuf-
ructus tantum iure successit. Itaque hodie omnimodo pronūtiandū esse secundū intētionem D
filia. Sequitur tertium No. caput. Morte soluto matrimonio parens superstes lucrorum
nuptialium vsufructum habet, proprietatem seruat filiis: si nulli sint filij, plenam pro-
prietatem habet. Item si qui erant filij sine liberis prius moriatur quàm parens, ex Cō-
stitutione Leonis parens plenam proprietatem habet l. hac edictali §. his illud C. de sec.
nup. quod postea correxit Iustinianus Cōstitutione Græca, quæ desideratur in fine tit.
De sec. nup. vt diximus suprà. Voluit enim ad heredes defunctorum filiorum perue-
nire proprietatem lucrorum nuptialium, etiam extraneos testamento scriptos, de-
ducto eo quod in casum orbitatis parentem lucrari conuenit: quod etiam pro rata ob-
seruatur vno ex pluribus filiis ante parentem mortuo. nam pars quæ ei compete-
bat transit ad heredes eius, siue fratres sint siue extranei, deducto tantum eo pro rata quod E
apud parentem ex casu orbitatis siue mortis liberorum remanere debet. quod hæc
No. confirmat, & 22. & 68. & 98. Sed exponamus etiam cetera quæ sunt in ea Leonis
Constitutione, Aut donatio propter nuptias consistit in rebus mobilibus aut immobi-
libus: si in rebus immobilibus, mater eis vtetur fructur viri boni arbitratu, nec poterit
alienare: si in mobilibus, eas iuratus arbiter, quam vtraque pars ediderit, æstimabit,
æstimatio possessorem dominum faciet: l. 1. D. de æstim. act. l. plerumque D. de iure
dot. quia liberabitur restituendo æstimationem. Corpora ergo ipsa rerum mobilium
alienare poterit. Sed quis erit possessor? Mater si satisfecerit saluas res fore, & se eas
quandocumque decefferit filiis superstitibus restitutura: & adiicitur in Constit. Leonis,
Secundum legum modum: & inferius, secundum legum moderationem: quod vide-
tur adiectum à Triboniano propter Constitutionē Iustiniani, quæ deduci vult id quod F
ex casu mortis liberorum mater lucratur. Eandem à matre satisfactionem exegerit Ma-
iorianus, sed non Seuerus. Quòd si mater noluerit aut non potuerit satisfacere, tum eas
res æstimatas filij quasi domini possidebunt, si modo & ipsi de vtroque satisfecerint,
& se in

- A & se in annos singulos matri præstaturus vsuras trientes æstimationis totius : vt si mille æstimate fuerint res mobiles donatæ propter nuptias, se quotannis præstaturus XL. & si priores decesserint, reddituros se matri superstiti res omnes vel pretium earum. Sed hic etiam adiicitur, Secundum legum moderationem, propter Constitutionem Iustiniani. Satisfabunt ergo hodie se reddituros res omnes quas ex casu ἀπαίδειας mater lucratur, ceteras transmittent in heredes suos. Quid verò fiet si neque mater neque filij satisfidare velint? Et Leoni placet matrem præferri filiis in administratione & possessione earum rerum, sicut vtroque satis offerente verum est matrem præferri. Sed hac etiam in re hunc modum Constitutioni Leonis hac Nouella Iustinianus adiicit, vt si in rebus immobilibus consistat donatio propter nuptias, valeat Constitutio Leonis: si in pecuniis, & pecuniarum satis sit in hereditate, vt valeat etiam Constitutio Leonis, id est, vt mater eligat quid malit, pecuniam præstita satisfactione, an vsuras trientes. Sed si non sit in hereditate præsens parataq; pecunia quæ mulieri adnumeretur, vt tum pecuniâ non exigat, sed contenta sit vsuris trientibus. Est verò mendū hac in parte illo loco, ἐν κτήμασιν, & legendum, ἐν χρήμασι, vt vetus interpret legit, & repetitur Nouel. 22. Vltimi capituli Constitutio hæc est, vt morte mariti soluto matrimonio, mulier quæ dotem cauit nec dedit, non lucretur donationem propter nuptias, & vt si partem tantum dedit ex dote, partem tantum lucretur ex donatione propter nuptias: cui hæc additur exceptio, Nouel. 91. Nisi per maritum steterit quominus dotem acciperet: quia propter moram mariti dos nō data pro data habetur: non tamen & dos repetitur, quæ promissa tantum fuit non data, nisi fuerit cautum instrumentis dotalibus dotem datam esse, & non opposuerit maritus exceptionem non numeratæ dotis intra constituta tempora, l. vlt. C. de dote cau. & non num. & Nou. 100. quæ malè Accursius putat corrigi per hanc Nouellam. Iulianus adnotauit quædam capita huius Nouellæ transformata esse per Nou. 36. Ea nobis est 22. nam non eūdem seruat ordinem Iulianus (nam nec vllus est certus) quem nos sequimur. Ea verò sunt capita de successionibus matrum, quæ iam exposuimus supra. Ἀποβαλεῖν τὸν (μοιχίστατα.) Eleganter vetus interpret, Extulisse maritum. Mart. 4. Epig. Omnes quas habuit Fabiane Lycoris amicus Extulit. & 5. Ego coniugem extuli. & 3. Extuli inquis vxorem. Dat. xv.] Legendum xvii. ex Nou. 22.

NOVELLA III.

D

De clericis Constantinopolitanis.

- L Ex est specialis de clericis Cōstantinopolitanis. Generalem eodem die tulit de episcopis, & clericis, & diaconissis: ea est No. 6. Malè Accursius arbitratur esse l. non plures C. de sac. eccl. quæ non est Iustiniani, & non de clericis, sed de decanis, de quibus No. 43. Ea igitur lex generalis est No. 6. quæ vbique gētium clericos ad veterem numerum ab ecclesiarum ædificatoribus institutum, & bene commensum cum facultatibus quas eisdem ecclesiis donabāt, redigi iubet, nemine allecto in locum defunctorū, quoad is ordo suo numero restitutus fuerit. Et meritò. Quia enim ecclesiarum ministeriis clerici adscribuntur, & earum sumptibus aluntur, æquum est clericorum allectionem non facere episcopum supra quam ecclesiæ facere & sumptibus sufficere possint. Videtur quidem ea esse specialis, vt hæc, non generalis, si in eius §. pen. legas, τῆτω τῷ ἰδικῷ νόμῳ. Sed vetus interpret legit multò melius, ταῦτα τῷ ἰδικῷ. Loquitur enim de clericis Constantinopolitanis, quorum se numerum ait speciali lege definiisse, hac scilicet Nou. III. in cuius initio etiam melius legitur γενικῶ quàm ἡγεμονικῶ, cui mox opponit ἰδικόν. Cùm verò vtraque Nou. eundem diem subscriptum habeat, tam generalis illa quàm specialis hæc, huius initium tale esse debet, iam quidem communi & generali lege, non, iam pridem vel dudum. Porrò clerici sic definiuntur, Qui diuino cultui ministeria religionis impendunt, l. 2. C. Th. de epif. & cler. quæ lex Græcè translata extat Eusebij x. huiusmodi sunt presbyteri, diaconi vtriusque sexus, subdiaconi, archidiaconi, lectores diuinæ scripturæ, exorcistæ, ostiarij, psaltæ, & Hermia lib. v. ὑποβολεῖς, id est, monitores, vel potius interpretes, vt apud Nicetam, qui omnes, ministri etiam Christianæ legis dicuntur in Constitutionibus. Sacerdotes autem soli episcopi, l. nec honore. l. parabolani. C. de e. & cle. qui orationi & ministerio verbi vacant. A clericis separantur iuuenes l. 10. C. Th.

Tom. 4.

y iij

de epif.& cle.Hi sunt qui dicuntur acolſthi, qui corruptè clericis adiunguntur.l.6.C.de A
 epif.& cle.nam certè illo loco veteres libri non habèt, Et acolſthos. Hi solebant cereos
 & funalia deferre, vt No.59.indicat.dum vetat acolſthos cerarium exigere ab heredibus
 defunctorum.Ordinantur autem clerici omnes per episcopum in singulis ecclesiis cer-
 to numero. Copiatæ quoque siue decani ab episcopis ordinantur certo numero d.l.nō
 plures.itemque parabolani d.l.parabolani. Hi sunt qui ad curanda debiliū ægra cor-
 pora deputantur: vt illi, quòd in labore funerario, sic dicti hi quasi temerarij, quòd in
 periculis sæpè non paruis versentur frequenti ægrotorum contactu: eadem nimirū for-
 ma rationeque qua bestiarij, Iulio Firmico Matheseos viii. parabolarij sunt, & Socrati
 parabolani.nihil autè refert parabolanos dixeris an parabolarios: idē enim vtraq; innuitur
 appellatione, & habet vtraque auctores.Sed & acolſthi, & copiatæ, & parabolani quasi B
 quodammodò sunt clerici, ministeria nimirum ecclesiæ: & de copiatæ est locus, quo ap-
 probari hoc videtur, in l.i.C.Th.de ius.col.Propriè tamen cùm clericos dicimus, acolſ-
 thos, copiatas, parabolanos non dicimus. Ceteri qui nullum habent (vt loquuntur) cle-
 ricorum *χῆμα*, plebei appellantur, idiotæ, laici, mundani. quæ distinctio Christianorum
 vetus est, licet si generaliter rem tractes, omnes sint clerici, omnes sacerdotes. Differen-
 tiam, inquit Tertullianus, inter ordinem & plebem constituit ecclesiæ auctoritas. & alio
 loco, Cùm extollimur & inflamur aduersus clerū, tunc vnū omnes sumus, tunc omnes
 sacerdotes, quia sacerdotes nos Deo & patri fecit, Quod autem inter clericos lectores
nominaui, ei videtur obstare Chalcedonenſis synodi c.xiii. nisi ex Zonara legatur in eo
pro ἀναγιώσας, ἀγιώσους, ad quem modum corrigendus etiam est apud Gratianum c.ex- C
traneo. dist.71. Sed & apud Zonarā Apostolorum c.xii. ἀγιώσους legendum, non ἀναγιώ-
σους. De diaconissis sequitur vt dicamus aliquid. Viduæ anus erant quædam quibus pau-
perum & carcere vinctorum cura, & pleraque alia pietatis officia commendabantur. nā
vel (vt Lucianus fateri conatus est in Peregrino) quoties quis carcere continebatur vide-
re erat ad carcerem *πεινῶντα χεῖρῶν, χεῖρας πῆρας*. Et adhibebantur etiam ex ad mini-
steria sacra perinde ac diaconi, vt constat ex No. vi. *προεβύπιδας* siue *προεχρημῖδας* vetat
in ecclesia constitui Laodicenæ synodi cap.xi. Fuere tamen & canonicæ, No.43. & 59. &
Nicenæ 2. cap.20. sicut canonici psaltæ Laodicenæ synodi cap.15. Ceterum hac No. Iu-
stinianus certum constituit numerum diaconorum vtriusque sexus, & omnium cleri-
corum, & quidem ampliorem quàm fuerit initio in maiori ecclesia Constantinopoleως, D
(quam sanctam Sophiam nuncupant) propterea quòd nexa ei postea fuerat ædes Irenæ
sacra condita à Constantino, (vt Socrates scribit) & alia condita à Verina vxore magni
Leonis, & alia quædam condita ab Sporatio, qui consulatum gessit sub Valentiniano &
Martiano, quibus seruibāt clerici maioris ecclesiæ. Idcirco augeri par fuit clericos ma-
ioris ecclesiæ auctis facultatibus connexionē ædium illarum: & hunc ipsum numerum
etiam post, quasi minus idoneum auxit Heraclius, auctore Photio, Nomocanonis tit.1.
Atquin septem diaconi tantum, quantumuis magna sit ciuitas, creari iubentur Neocæ-
sar. synodi cap.vlt. quod explicatur sextæ synodi in Trullo, cap.16. ita vt septē illi fuerint
ἀγαπῶν tantum ministri, id est, mēfarum quæ apponebātur egenis, viduis, orphanis quæ
conuiuia agitabant domi, non in templo, adhibitis precibus diuinis, & erant pleraque E
sumptuosa, vnoquoque dante symbolam. *δῆματα ποιήλα* Lucianus vocat: Tertullianus
lucrum esse pietatis nomine sumptum facere. Diaconi de quibus agitur hac Nouella &
aliis canonibus ministri sunt sacrarum quæ in templo peraguntur functionum. Consti-
tuitur etiam hac No. ne clerici ex vna ecclesia in aliam migrent, sicut de monachis ali-
bi, ne ex vno monasterio in aliud tranſeant: quod & multis canonibus cautum est, quos
Photius collegit Nomocanonis i.c.26. Notandum etiam illud est, actores siue dispenſa-
tores ecclesiæ, quos vocat œconomos, annonas clericis præbere, & quod superest ero-
gare pauperibus. *Τὸν ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν.*] Vulgò, Supernumerariorum: Tacitus, Tran-
quillus, Plinius modò Super numerum, modò Supra numerum.. *Ἀντὶ τῆς πλεῖ πρε-*
φιλῶ χρηστίας.] Sensus est, clericos quibus ecclesia non constituit & præbet annonas, om-
nem excogitare & amplecti rationem, siue honestam siue inhonestam, pecuniæ quærē- F
da: & hoc idcirco ne eueniat non esse creandos clericos sine annonarum idonea collatio-
ne: quod & canones approbare docui Feudorum i. tit.1.

NOVEL-

A

NOVELLA IIII.

De fideiussoribus, & mandatoribus, & pecuniæ constitutæ reis.

- L** Ex fuit vetus, prius esse conueniendum debitorem pecuniæ creditæ quàm accessiones. quo iure semper vsus est fiscus l. Moschis D. de iu. fil. l. 1. C. de con. fi. deb. & Resp. in conueniendo magistratu prius quàm fideiussore. l. 3. §. vlt. D. de adm. rer. ad ciuit. pert. l. libertus §. filium. ad municip. Priuati eo iure vti desierunt, & cœpit Constitutionibus dari electio creditori conueniendi reum principalem, vel accessiones, vel possessores hypothecarum, nisi aliud conuenisset l. 14. & 24. C. de pign. l. 2. & 5. C. de fideiuf. vel omnes simul eodem tempore, in solidum aut diuisis actionibus l. vlt. C. de obl. & act. l. 3. §. vlt. D. de duob. reis l. grege §. etiam D. de pign. Quin & variare potuit, atque vno electo ad alium transire l. 23. & 25. l. vlt. C. de fideiuf. l. qui mutuam D. mand. Hac Nouella reducitur ius antiquum, vt prius conueniatur reus principalis personali actione, quàm accessiones, vt & prius agatur personali aduersus reum & accessiones quàm hypothecaria aduersus extraneum possessorem hypothecarum: & prius aduersus extraneum possessorem rerum principalis debitoris, quàm aduersus extraneum possessorem rerum accessionis. Recte, extraneum possessorem: nam aduersus dominum creditor agit quacunque vult actione, vel etiam vtraque. i. personali simul & hypothecaria. Et ab hac definitione §. vlt. & No. 136. excipiuntur soli argentarij, qui ex causa accessionis prius conueniri possunt quàm reus principalis. Nec quidquam ei aduersatur No. 112. in cuius specie creditor videtur agere hypothecaria prius quàm personali: quod est apertè falsum. Egit nanque prius personali lite pendente à debitore pignore vendito deinde licet ei etiam cum emptore experiri hypothecaria. Nihil igitur opus hodie est pacto cauere vt fideiussor in id tantum teneatur quantum à debitore seruari potuerit: nam ipso iure ita ses res habet. Sed quemadmodum cum ita conuenerat olim, agi prius potuit cum fideiussore, non tamen inexcusso reo. l. 116. D. de ver. obl. ita hodie prius agi cum fideiussore potest, sed non inexcusso reo. Excuti reus potest etiam sine iudicio. Huic Constitutioni adiicit Iustinianus distinctionem talem, vt ei sit locus reo præsentem, id est vt tum conueniri eum excuti que priorem oporteat, cum præsens est: cæterum reo absente, vocari in iudicium accessio potest, sed non cogitur tamen statim litem contestari.
- D** Nam petenti dilationem dari ad exhibendum reum, & non exhibito reo tum demum iudicio accepto, compelli accessionem soluere, si modò creditor suis ei prius actionibus cedat. Et hæc de priori parte huius No. Sequitur posterior. Quæstio est an creditori aliud pro alio solui possit. In aliis contractibus indistinctè dicimus aliud pro alio non solui, nisi volentis: in mutuo aliud specie idem genere solui, vt pro aureis aureos eodem numero, pro tritico triticum eadem mensura: denique non in eadem, sed in simili re solui l. in naue D. loca. Aliud genere inuito creditori, siue dissimilè rem solui non posse, veluti pro pecunia oleum, nisi ita cõuenerit l. eo quod C. si cer. pet. l. 10. 16. 17. C. de solut. Quin & pro auro non solui argentum inuito creditori: sed si aurei dati sint, aureos esse reddendos, & liberari debitorem reddendo aureos, siue aucta siue diminuta sit eorum æstimatio l. 2. C. de vet. num. pot. Plinius 33. cap. 3. Constitutum, inquit, vt asses qui librales erant sextantario pondere ferirentur: ita quinque partes factæ lucris, dissolutumque æs alienum. Igitur par est hac in re condicio creditoris & debitoris, sicut in aliis plerisque causis. Si volenti creditori pro pecunia solutus sit fundus, & minoris eum creditor vendiderit, quanto minoris vendiderit repetitionem creditor non habet: contra si plus vendiderit, debitor etiam quanto plus creditor vendiderit repetitionem non habet l. penultim. C. de solutio. ac similiter quemadmodum creditor non cogitur pecuniam pro frumento accipere, ita nec debitor dare l. Sed addes §. si dominus. D. location. & vt creditor in aliam formam non cogitur nummos accipere. l. 99. D. de solutionib. ita nec debitor dare: vt si aureos acceperit, & aureorum imminuta sit potestas, aureos reddendo debitor liberatur, etiam si nunc censentur aliquanto minoris. Quid si credendo æstimati fuerint? Æstimatio forsitan electionem debitori dabit, non creditori. l. plerumque. §. vltim. D. de iur. dot. Igitur vel reddet eo casu debitor aureos, vel in aliis nummis non reprobis parem quantitatem. Quid dicemus si certum auri

pondus mutuò datum sit, vtrum reddetur integra materia, an & pecunia numerata? A
 Certè constat legato vel donato certo pondere auri, vel materiam vel æstimationem
 solui.l.i.§. vlt.l. cum aurum. l. Titiaz.D. de aur.& arg lega l. si quis argentum. in princ.
 C. de donat. quia scilicet quantitas videtur donari vel legari, cum non designatur cer-
 tum corpus: at in mutuo certum corpus iuteruenit. datur enim certa auri materia mu-
 tuò. Sicut igitur dato frumento, non cogeret pecuniam accipere: ita data certa mate-
 ria auri, nõ cogat pecuniam accipere, nisi aliud actum sit multo minus pro pecunia fun-
 dum. Vnus tantum casus hac No. proponitur, quo Iustinianus vult creditorem cogi
 prædia accipere in solutum pro pecunia numerata. Casus hic est: Creditor pecuniam
 dedit Titio, & ab eo neque fideiussores neque pignora accepit: repetit pecuniam: non
 est præ manu: nulla etiam est in promptu res mobilis quæ pro pecunia accipi possit. B
 volenti enim liceret mobilia accipere pro pecunia: (lego mobilia, non immobilia,
 κίνητα, non, ἀκίνητα. & ita legisse Iulianus videtur) finge tamen esse prædia in bonis de-
 bitoris, verum ea creditorem nolle in solutum accipere. quid fiet? Aut inuenitur præ-
 diorum emptor, aut non inuenitur. Si inuenitur, ei debitor vendere, & ex pretio credi-
 tori satisfacere compellitur: cauere autem debet emptori de euictione. Malè Iulianus
 & Irnerius cauere eum creditori, se ex pretio redacto ex venditione pecuniam debi-
 tam soluturum. Nam vt sequenti casu cauetur creditori quasi emptori, ita sanè hoc ca-
 su cauendum est emptori. Sequens casus hic est, Si non inueniatur emptor, quo sanè
 creditor prædia pro quantitate debiti in solutum accipere cogitur, cautione euictionis
 nomine creditori præstita. nam hæc in solutum datio venditionis speciem habet. l. 4. C.
 de euict. l. eleganter in. pr. D. de pig. act. Nec tamen erit hæc cautio, repromissio, vt in
 emptionibus solet, sed & arbitrato iudicis satisfactio: propterea quòd quasi quodam-
 modo inuitus creditor emit, dum inuitus prædia accepit pro pecunia. idcirco æquum
 est ab euictione securiorem eum reddi. Nam & pro eodem incommodo hoc ei dat Iu-
 stinianus, vt eligat prædia quæ volet in solutum: nisi si ecclesia debitor sit, quo casu me-
 dioeria accipiuntur in solutum, non meliora, Nouella 120. Sed & inuento emptore, ei
 arbitrato iudicis satisfatur de euictione. quia hoc se remedio debitor ære alieno ac
 forsitan pœna graui liberat. Neque verò illud iniquum videri debet, vt inuitus credi-
 tor pro pecunia res immobiles in solutum accipiat, cum ad extremum debitori liceat
 cedendo bonis & eiurando bonam copiam euitare carcerem, ex lege Iulia. Sed ea ces-
 sio quodammodo iniuriola est, vt hoc loco ait. & No. 3. & 135. licet ipso quidem iure D
 nullam irroget infamiam l. xi. C. de ex quib. cau. infra. l. vlt. C. qui bo. ced. pos. ideoque
 benignius est in solutum dari prædia pro quantitate debiti, quo genere vitabitur car-
 cer, perinde ac cessione bonorum. Olim in carcerem ducebatur debitor, nisi bonis ce-
 deret: hodie non ducitur etiam si bonis non cesserit, modò prædia habeat vnde satisfac-
 ri creditori possit, ni specialiter nexuerit se carceri. Differentia alia est inter cessionem
 bonorum & dationem bonorum in solutum in l. 4. C. qui bo. ced. pos. *Νόμον παλαιόν.*] Nõ
 est querenda hæc vetus lex in Pandectis vel C. vetustissima enim est, & fuit sita XII. Tab.
 M. Tul. XII. ad Act. demonstrat sponsorem. i. fideiussorem conueniri non posse, si reus
 locuples sit. Quod scribis, inquit, à Iunio te appellatum, omnino Cornificius locuples
 est. Appellatus fuit Atticus quasi procurator Ciceronis, qui pro Cornificio fideiussisset: E
 Cicero scribit non debuisse appellari, quòd idoneus fuerit debitor principalis Et alio
 loco, Quòd pro Cornificio me sponpondissem, dicit Flavius, etsi reus locuples est, tamen
 velim inuestiges ex consponsorum tabulis sit ne ita. Et lib. xvi. Possumus vt sponsores
 appellentur procuratorem introducere, neque enim illi litem contestabuntur: quo
 facto non sum nescius sponsores liberari. De Dolabellæ nomine loquitur, quòd cum
 non dissolueret Dolabella Ciceroni, dicit se per procuratorem sponsores eius appellare
 posse: quanquam, Dolabella scilicet existente locuplete, ad iudicium accipiendum cõ-
 pelli vtique non possint, atque ad eò translato iudicio ad procuratores Dolabellæ, ipsi
 sponsores liberentur. At si nulli sint procuratores debitoris, nec debitor præsens, spon-
 sor autem sit præsens, recepto veteri illo iure ambigi poterat, quòd & de eo iure tractas F
 Papinianus attigit, vt hic Iustinianus refert: (illum enim Papiani locum si quaeris in
 Pandectis, in quo eius iuris nulla sunt relictæ vest. gra. frustra à fueris diligens) ambigi, in-
 quam, poterat an saltem eo casu, absente scilicet reo, prius cum fideiussore experiri li-
 ceret:

- A** ceret : quod hac Nouel . Iustinianus definiuit planè benè . Εχρηταις γὰρ καὶ τοῖς ποιότοις βοηθεῖν ὄσιον .] M. Tullius.xvi.ad Atticum.sponsores appellare, videtur habere quandam δυσωπίαν. Ταυτὸν δ' ἔστιν εἰπεῖν.] Locus est difficilis, quem enodauī accuratiùs Obseruat. 8. cap.19. quàm fecerit Accursius, qui hac clausula putat ea quæ superiùs dicta sunt de mandatore, fideiussore, sponso trahi ad similes personas, veluti ad reos constitutæ pecuniæ, cùm sponzor, vel potius responzor, (sic est corrigendum in veteri translatione) idē sit quod reus constitutæ pecuniæ, vt & Martino videtur, quem ἀπιφώντιω Græci vocant, & Constitutum ἀπιφώνσιον, ἑπιφώνσιον. Hic obligatur iure prætorio ex contractu : est enim constitutum simile recepto, quod erat contractus. Fideiussor & mandator obligantur iure civili, hic ex contractu iuris gentium, ille ex contractu iuris ciuili, id est, ex stipulatione . Ad expromissores non pertinet hæc Nouella, quia accessiones non sunt:
- B** expromisso enim dato reus liberatur. Malè Accursius definit sponsozem eum esse qui non rogatus pro alio fideiubet . nam fideiussor quilibet sponzor est, M. Tullio, & Paulo nostro in sententiis. Καὶ ἔτι το μόνον ἔστι δανείων.] Propriè creditores sunt qui pecuniã mutuam dederunt, tam Græcis quàm Latinis : & similiter qui eis respondent debitores sunt, qui ex causa crediti debent, l. incendium. C. si cert. per. Sed porrigitur vtrorumque appellatio etiam ad alios contractus, l. 11. de verb. signif. l. omnem. D. de iudic. & ita huic toti Nouellæ locus est non tantùm in mutuo, verumetiam in aliis contractibus, quibus fideiussores aut mandatores accesserunt, aut rei constitutæ pecuniæ. Vnde venditionis emptionis contractu si agatur de euictione, prius conueniendus est venditor quàm βεβαιωτής, id est, is qui spondet pro venditore euictionis nomine . Confirmatorem venditionis vocant Iulianus & Vetus interpres, vt M. Tullius pro Cluentio confirmatorem pecuniæ, auctorem secundum l. 4. D. de euict. vt auctorem pecuniæ. l. si literas. C. mand. Auctor primus est venditor ipse. Δίδομεν γὰρ τῷ δανείῳ ἢ βελομενῶ καὶ κίνητα.] Creditori enim volenti pro auro res mobiles accipere, concedimus. iam dixi suprà hunc locum sic esse corrigendum. Φαυίς.] Legendum φλαυίς, vt Nou. 47. De aliarum subscriptionum mendis scripsi Obseru. 4. cap. 28.

NOVELLA V.

De monachis.

- D** Iustinianus sequentem Nouellam de episcopis & clericis edidit prius quàm hanc de monachis, & idèd in hac statim initio consequens esse ait vt episcopis & clericis lege data, monachis etiam vtriusque sexus legem dicat . Monachi igitur separantur à clericis. Monachi non sunt clerici. l. generaliter. C. de episc. & cler. Fieri tamen possunt clerici, l. 32. C. Th. eod. titul. vt Iulianus ille ὁ δευβάτης ex monacho factus est clericus in ecclesia Nicomediæ, August. epist. lxxvi. Clericis licet matrimonium contrahere, licuit olim vbiq; omnibus, licuit semper locis quibusdam, licet Constitutionibus & canonibus eorum ordine quibusdam, veluti lectoribus & cantoribus, ceteris fibulam imponunt. Monachis non licet matrimonium cōtrahere, nec si clerici facti sint, veluti lectores aut cantores, vt hac Nou. constituitur. Clerici certæ ecclesiæ deputantur, Nou. 2. Monachi non habent ecclesiam, No. 133. Differunt etiam in pœnis. Clericorum est χαράρισις, monachorum sicut laicorum ἀφορισμός. Sunt & aliæ innumeræ. Valdè autem mihi placet quod Hieronymus scribit lib. de eccl. scrip. Talem primum Christianorum conuentum fuisse quales monachi esse imitentur & cupiant, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidant, orationibus vacent & psalmis, quales primum D. Lucas refert Hierosolymæ fuisse : idq; Hieronymus probat ex Philone, qui de prima Marci euangelistæ apud Alexandriam ecclesia scribens, non solum ibi, sed & in multis prouinciis Christianos esse memorat, & habitacula eorū vocat monasteria . De Christianis etiam Lucianus scribens in Peregrino, καταφροῦσιν ἀ-
E π' αὐτῶν ἐξίσις, καὶ κοινὰ ἡγουῦται. Non confundebant dominia, non alienabant: sed bona e-
F gentibus in commune conferebant, vt perinde ac domini eis vterentur, fruerentur, sicut eorum exemplo & imitatione monachi bona sua in monasterium, dominio retento. Et de hoc genere monachorum agitur in hac Nou. quorum est vna domus, in qua sint omnia communia, quos vt ait l. 7. C. de episc. aud. synoditas vocant. Codex Theodosian.

habet, Cœnobitas: utroque nomine vitæ societas significatur. Gennadius in Euagrio, *Composuit cœnobitis ac synoditis doctrinam aptam vitæ communi.* Socrates hist. eccl. 4. cap. 23. *ἐν τῷ τῶν ἐν κοινοβίοις ἢ συνοδοῖς μοναχοῖς.* Itaque nihil refert synoditas dixeris an cœnobitas. Et his consequenter hac Nouel. præcipitur vt sit monachis vna domus, vna cœnatio, vnum cubiculum, in quo tamen sit suum cuique cubile, sua exedra, (sic ἰσάλιμ *χαμύνω* interpretari) quemadmodum hodie cernimus esse monasteria constructa, mediano inter exedras relicto, vt in l. 5. §. interdum. D. de his qui deiec. vel effud. ostenditur eos qui cœnaculariam exercent, cœnaculum habere variis cōstans cubiculis, cellis, exedris, & medianum esse commune euntibus in suas exedras, commune & promiscuum cellarum iter, l. quis sit. §. apud Celiū. D. de ædil. edict. Qui de exedræ nomine scripserunt, id veteres glossas referunt explicare alam & scholam: imò non scholam: sic enim habent, Ala, ἐξέδρα, εἰλη, μαχάλη, πέρυξ ὄρνιθος, ἰππικὴ ὠδύλαξις. & quod alam, exedram, sic videntur apud Vitruuium alæ atriorum accipiendæ esse. Idem etiam ex glossis iisdē falsò de improle hæc retulerūt, Improlis ἀφῆλιξ, ὁ μήπω γεγεννηκώς: cum in eis ita sit, Improlis ἀφῆλιξ, μήπω πολιτευόμενος & eis congruenter Festus, Improles, qui nondum est adscriptus in ciuitatem: & Victorinus Afer, Improles qui nondum vir est. Sed ad rem. A monachis diuersi sunt anachoretæ siue hesychastæ, de quibus hac Nou. mentio fit obiter, & inde Cedrino ἡσυχαστία diuersa à monasteriis. Hi sunt qui eremitæ vocantur, & quos Aristoteles ait aut bestias esse aut deos. Quin & in monasteriis Nou. 133. tales esse vetantur nominatim, qui habeant proprium latibulum, quod κέλιον dicitur illo loco, laura No. Nicephori, κελύεια καὶ τῶν χαλκιδέων λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν & Sudæ, λαύρα ἢ γενὴ χαρτοκία τῆς μοναχῶν. Secretum, l. quidam. C. de decu. & l. vlt. C. de metal. & hæc è secretis huiusmodi siue lauris ad metalla metallarios, illa ad curiam curiales reuocat. Putē & seruos ex his latebris perpetuò & sine vlla distinctione à dominis reuocari posse. Nam hac Nou. & 123. quæ vindicadorum seruorum facultatem dominis adimit post trienniū, libertatē seruis dat, non est de eremitis qui amant secreta & solitudines, vel qui eas tantūm quas nox coegerit sedes habent, vt de anachoretis Seuerus Sulpitius Sallustium imitatus scribit: sed hæc No. loquitur de cœnobitis, cui tamen abrogatur per Leonis philosophi Nou. 10. quæ etiam ex cœnobiis ius perpetuum domino dat suos reuocandi seruos. His cognitis, tractemus an verum sit quod Accursius notat, monachismū esse capitis minutionem. Equidem puto nō esse, quia nec ciuitatem, nec libertatem, nec familiam adimit. Non omnis status mutatio capitis minutio est: manumissio non est capitis minutio: senatu motio non est capitis minutio: monachismus non est capitis minutio: nam & ius legitimarum hereditatum monachi habent, l. vlt. §. hoc etiam. C. de episc. & cler. & ante hanc Nouellam habuerunt bona propria & testamenti factionem. l. generali. C. de sacros. eccl. quasi ciues: & irritum testamentum non fit monachismo, quod tamen constat irritum fieri capitis minutione etiam minima: idq; hæc Nou. probat & 76. Sed si ante monachismum testamentum non fecerit, ex hac Nou. non potest monachus postea facere testamentum. Omnia enim quæ eius fuerunt propria tacito iure ad monasterium transeunt, excepta Falcidia debitæ successionis, quæ liberis seruatur, in quam tamen imputare debent liberi dotem & donationem propter nuptias secundum ius commune. l. quoniam. C. de inoff. testam. excepta etiam vxoris dote & lucro nuptiali ex casu mortis, l. vlt. §. nam & maritis. C. de episc. & cler. Nou. 22. atque ita casus mortis ducitur ad casum monachismi, & monachismo soluitur matrimonium. Hodie ex Nou. 123. monachus testamentum facere potest inter liberos, virili portione monasterio relicta, & ex Nou. Leonis 5. de his quæ post monachismum adquisit testamentum facere potest, vel in assem, si quid rerum suarum in monasterio in ingressu contulerit: vel si nihil contulerit, in bessem, triente monasterio relicto. Idem Leo Nou. 8. alia in re hanc Iustiniani Nouellam emendat. Iustinianus monachum desertorem addicit cohorti præsidis prouinciæ, vt clericum desertorem Nou. 6. vt apparitores præf. vrbi corpori pistorū, l. 2. C. de appel. præf. vrb. quia hoc genere condicionem mutant in deterius. Non sic pœnæ specie cohortales addicentur curiæ. l. nequis. C. de decur. vel suarij pistrino. l. nequis. C. de pœnis. quia rei condicio deterius non fieret. Sed ex Nou. 123. qui semel deseruit monasterium, ei redditur: qui iterum, addicitur cohorti: ex Nou. Leonis redditur monasterio semper, nunquam cohorti deputatur. Est & aliud in hac Nou. cap. de cōstructione

- A structione monasteriorum, quod quidem hominum immane studium repressit Niceph. Phocas, iubens constructorum curam agi, non construi noua: & adiecit ad hæc, nequid monasteria vel ecclesiæ sibi amplius acquirere possent, vt Fridericus 3. Neap. tit. 29. quo iure propemodum vtimur. Nam nihil etiam acquirere possunt sine principalis territorij domini auctoritate, & debent etiam eo casu impetrare iurium dominicorum, quam vocant peremptionem. Constitutionem Nicephori abrogauit postea Nou. Basilij Porphyrogenneta, vt Balsamo refert Constantinopolit. Synodi primæ & secundæ cap. 1. *Κυρα τε και εοθηπι.*] Hic est sensus, vt intra triennium attondeantur & vestiantur laicorum more. Attonduntur laici per pectinem, monachi strictim. *Ζώσιμος.*] In antiquis in scriptionibus vrbs Romæ, L. Clodius Hyrpanus vixit A. cxv. d. v. alitus puerotū anheliu. *Τω χειρ μύλω αυτώ διδόναι πίσιν.*] *Λόγον πίσεως* in edicto de officialibus Cedrinus, *και πίσει λαβών ως εδέν υποστήσεται φλαυρον.* *Τυτο οωρ και νόμος ήμωσ' έτερος λέγει.*] Constitutio est Græca, ad Iulianum P. F. P. quæ desideratur in tit. de episcop. & cle. cuius initiū satis demonstrabit hoc idem illa Iustinianum quod ista constituisse, *Τοις ιεροίς ήμωσ' νόμοις οίομεθα χρησαι, και τυτον προσθεναι τον εξ' αρετης, αλλ' ουκ εν χρονον τωσ ευαγεις ήγεμονιασ παρεχοντα, ωσε' οπι τωσ υπαγων μοναστηριων ή ασκητηριων μη πάντως τελευτωντος τυ ηγρου μωσ, ή τήσ ηγρου μωσ τον εφεξής, ή τωσ δευτέρον γίνεσθαι.* *Αρχιμανδείται.*] Patres monasteriorum interpretatur Epiphanius initio Panarij.

NOVELLA VI.

De episcopis & clericis.

- C **C**onstitutio hæc vult vt episcopus adsumatur ex clero vel ex monasterio, non ex plebe: vel si quis ex plebe idoneus videatur, vt referatur prius inter clericos, & inter eos sex mensibus, vel ex No. 123. tribus conuersetur, non repente ex plebeio clericus, & ex clerico episcopus fiat: ne illud obiiciatur Aristophia. *Ο νυ μω εδεις, αυειον δ' υπομείγας* & quod in l. 7. §. præterea. D. de iniur. heri seruus, hodie liber, quem Persius hesternum vocat: & similiter Cedrinus, *Χθεις δουλον' οπιτορον, σήμερον δε τυραννον.* & Aristides in encomio Romæ, *Οι χθεις σκυτοτόμοι, σήμερον οπλιται.* & ex Nazianzeno No. 137. *Χθεις ιεροσολοι, και σήμερον ιερεϊσ' χθεις τωσ αγίων εζω, και μυσαγωγρι σήμερον.* Hieronymus ad Occanum, Heri cathecumenus, hodie Pontifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vespere in circo, manè in altario: dudum fautor histriionum, nunc virginum consecrator. Addit hæc Nou. vt ne ex curia vel cohorte episcopus adsumatur. rectè, cum nec ex eo genere hominum clerici ordinentur, vt cauetur hac Nou. & 123. Monachi tamen si velint fieri curiales aut cohortales recipiuntur: quia horum honor nullus est, ministerium nullum, & si quidem à teneris annis in monasterio permanserint, curia liberantur, seruata videlicet curiæ bonorum parte quarta: quod se iam antè Iustinianus constituisse narrat hoc loco, Constitutione puta Græca, quæ desideratur in tit. de episcop. & cleric. qua etiam nominatim in futurum derogatur, l. ad similitudinem. C. cod. tit. Sed hoc totum recantans & retractans postea Iustinianus, quadrantem mutauit in dodrantem: & monachum definiuit liberari curia post annos xv. à monachismo; atque ita solutum curia episcopum posse creari Nou. 123. Tum constituitur hac Nouel. vt qui episcopus creatur, cælebs sit & orbis, id est, vt neque vxorem neque liberos habeat, quod & iam antè duabus se constitutionibus decreuisse ait. Ambæ sunt Græcæ, & desiderantur ambæ in tit. de episcop. & cler. Vna in lucem edita est non ita dudum, alteram edemus aliquando simul ac omnes quæ desiderantur in Codice Iustiniani. Huius autem Constitutionis ratio est huiusmodi, ne affectu vxoris aut liberorum diripiat episcopus ecclesiæ facultates: quã refert & refutat Leo No. 2. & 3. refert & eam Iustinianus non hoc loco, sed in vna suprascriptarum Constitutionum de epif. & cler. quam intelligit etiam in fine huius Nouellæ Iustinianus, cum de hereditatibus episcoporum agit. Coërcetur quoque hac No. ambitus & largitio, de qua est elegans Constitutio in l. si quemquam. C. de episc. & cle. vbi illa Virgilij imitatio, *Auri sacra fames*, vt l. 4. C. de vest. hol. *Arguto pectine*: & No. Valentiniiani de sepul. *Scimus, nec vana fides*: & l. 4. C. Th. de agent. in reb. *Vnde domo*. Verum tamen in ambitum non incidit episcopus, qui bona sua donat ecclesiæ, nec qui soluit entroniastica, No. 123. Cathedratica Iulianus vocat antecessor, & Pōtifex Alexāder c. ecclesiis. de cenf.

Clerici cr. soluant ἐμφαντικῶς ob introitum, vel insinuatua, non ceteri, Nouel. 56. & 123. A
 Sed & famulis ordinantis clerici ordinati præstant vnus anni diaria, ex eadem No. 123. id est, quanti sunt diaria quæ in annum clerico præbentur de redditibus ecclesiæ. Diaria vocat cibaria & annonas, vt in l. 22. C. de adm. tut. Quod ait seruos pasci alimoniarum taxatione, Græci vertunt ἀπὸ τῶν ἀγέλων, & in l. seruis vrbans. D. de legat. 3. ex cibariis apparere quo quemque seruorum loco paterfamil. habeat, id est, ex diariis & demensis. Horat. 1. Epistol. *Cum seruis vrbana diaria rodere mauiis. Horum tu in numerum voto ruis.* Id etiam hac Nouella constituitur, ne vltra annum episcopi suis ecclesiis absint, nisi euocentur & retineantur à principe, cuius etiam iussu Reipublicæ negotia tractare possunt, vt Balsamo docet Chalcedon. synodi cap. 4. & ne litium obtentu suas ecclesias relinquunt, cum clericos habeant & œconomos, & apocrisarios per quos litigare possunt, vt & monasteria siue monachorum præfules suos apocrisarios habent, Nou. 79. & 133. quos possis Ad responsum dicere, vt apocrisarios iudicum militarium. Nou. 24. 25. Adicitur, Ne episcopi veniant in sacrum comitatum sine testimonialibus, quas metropolitani accipiant à Patriarcha siue Archiepiscopo, Episcopi à Metropolitanis. hi enim sunt Episcoporum gradus, Patriarcha siue Archiepiscopus, Metropolitanus, Episcopus. Testimonialia voco quas Iustinianus & sacri canones συστατικὰ γράμματα, id est, commendatitias epistolas, Chalcedonen. synodi cap. 11. & 13. & Apostolorum cap. 12. & 32. Arrianus in Epictetum, γράμματα παρ' αὐτῶν λαβεῖν συστατικῶς. Aliæ sunt epistolæ εἰρωικῆς siue δολυπικῆς. Diuiduntur enim canonicæ epistolæ in συστατικῶς & εἰρωικῶς. Συστατικῆς dantur propriè separatis communionem, ignotis, suspectis, reis postulatis, quibus absoluti declarantur: εἰρωικῆς Episcopis in comitatum principis, vel clericis in aliam ciuitatem euntibus, vt Chalcedonenf. cap. 11. & Antiocheni cap. 7. & 8. & sextæ Synodi in Trullo, cap. 17. Vel apertius συστατικῆς sunt probatoriæ, quæ & Formatae dicuntur Carthagenens. Synodi cap. 23. vt formales epistolæ Suetonio Tranquillo: εἰρωικῆς sunt comitatus & proficiscendi licentia, quæ dicuntur εἰρωικῆς (vt Zonaras ait) ὡς εἰρήνην βεβαιώσσαι, quasi pacis arbitra. Videtur Iustinianus hoc loco pro his συστατικῶς dicere maluisse. Generaliter itaque hac appellatione significari dicemus dimissorias & testimoniales quascunque, quarum frequentem vsu inter Christianos Nazianzenus cōtra Iulianum notat his verbis, Εἰ ἑπιτολιμαίους (εὐθιμάσιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τὰς χεῖρας ὄντας ὠδύπεμπομεν. Non omittam caput quo definitur ætas diaconissarum, vt sit annorum circiter L. cum tamen postea Nou. 123. sufficere existimauerit annos XL. Vtraque discedit à præcepto Apostoli, & l. nulla. C. de episcop. & cleric. congruit cum Chalcedon. Synodi cap. 15. & sextæ in Trullo cap. 14. & quemadmodum clericis mulierum extranearum consortio interdicitur, l. eum qui. C. de episc. & cleric. quas solebant matres, filias, sorores appellare, hæc (vt Hieronymus ait) pietatis nomina vitiis suis obtendentes, vt non malè iactaretur in eos illud Martialis, *Quare non habeat Fabulla quæris, Vxorem, Themisson, habet sorores:* ita verò diaconissis interdicitur consortio extraneorum virorum, quos ipsæ adoptauerint sibi fratrum, aut cognatorum, aut dilectorum loco.

NOVELLA VII.

De ecclesiasticis bonis & emphyteusibus.

Alienatio bonorum tantum maioris ecclesiæ cr. inhibita primùm fuit Constitutione Leonis, l. iubemus. 2. C. de sacros. eccles. deinde porrecta Constitutio fuit ad omnes ecclesias quæ erant sub Patriarcha Constantinopolitano, Constitutione Anastasij Græca, quæ desideratur in Codice eod. tit. post l. discernimus. Hac verò Nouella Constitutio Leonis porrigitur ad omnes prouincias, & suppletur in multis. Constitutio autem Anastasij abrogatur, quæ interueniente decreto & actorum monumentis alienationes permittebat. Pertinet igitur hæc No. ad omnes ecclesias, imò & ad monasteria omnia & xenodochia, prochorophia, nosocomia, orphanotrophia, brephotrophia, gerotocomia, quorum verborum notionem Accursius ex Iuliano satis euidenter exposuit: addere possis λαβοπροφεία, qualia hodie sunt multa passim. Prohibetur verò alienatio rerum immobilium, quibus adnumerantur serui rustici & coloni cum pecuniis, & panes ciuiles. Et nominatim Iulianus ait mancipia rustica esse, veluti membra rerum immobilium: atque

- A atque ideò l. 3. D. de diuers. temp. præscrip. longæ possessionis præscriptio locum habere dicitur tam in prædiis quàm in mancipiis, vbi mancipiis intelligo rusticis, vt l. hac edictali. §. his illud. C. de sec. nupt. l. 4. §. in feruis. D. cens. De prædiis constabat, de mancipiis rusticis non constabat: & ideò dicere debuit, Tam in mancipiis quàm in prædiis: sed huiusmodi locutiones occurrunt sæpè, vt l. 1. D. de verb. signif. verbum Si quis tam masculos quàm foeminas cõplectitur, & l. 8. D. eod. verbum Oportet (sic esse legendum putat Calcagninus,) tam præsens quàm futurum tempus significat. Alienationis verbo cõtinetur venditio, donatio, permutatio: donatio inquam, etiamsi fiat ad vicissitudinẽ beneficij colorati, (sic est legendum d. l. iubemus. §. sciètes) vel gratiæ referendæ. Color hic plerumque donationi quæritur, vt donari dicatur ἐπ' ἀντιδώρω, id est, remunerandi gratia, vt Nou. 120. Sed hæc etiam ἀντίδωρα generaliter inhihentur, licet naturaliter debeantur, & mercedes sint ac pretia potius quàm liberalitates. In eadem l. iubemus. §. sanè si hæc nostræ, munerum verbo significantur ἀντίδωρα, vt constat ex §. vlt. Nouel. 120. dum ab emptore quidem prædium repeti demonstratur cum fructibus medij temporis, non reddito pretio, ac similiter à donatario, nõ reddito ἀντιδώρω, & ab eo qui in causam permutationis accepit, non reddita re quam vice mutua dedit: quod tamen iudicio episcopi relinquit Ancyranæ synodi caput 15. Diuisio prædiorum Constitutione Leonis non inhihentur, vt si prædia maioris ecclesiæ Constantinopolitanæ diuidere velit episcopus inter eam & tres alias, quæ ei sunt adnexæ, sicut docuimus Nou. 3. Hæc enim diuisio alienatio non est. Non inhihentur precaria, quam vsusfructus cessionem vocat Leo: nos hoc genus conuentionis quale sit exposuimus lib. 1. Feudorum, simul ac libellaria quid sit, quam hoc loco Iustinianus ius παροικιῶν vocat, & perinde atque alienatione hac quoque conuentione interdicit episcopis, clericis, œconomis, archimandritis, orphanotrophis & similibus. De emphyteusi latior est quæstio. Ediderat iam antè Iustinianus de emphyteusi Constitutiones græca lingua, quæ desiderantur in tit. de sacrosanct. eccl. ad finem, & post l. illud: & ius quidem ea de re omne modò ita declarat, Perpetuam emphyteusim prohiberi, non posse emphyteusim extendi vltra personam emphyteuticarij, & filios eius aut nepotes, vel etiam coniugem, si id de coniuge in contractu emphyteusis nominatim expressum sit. Extraneo herede relicto, morte emphyteuticarij finiri emphyteusim. Et quòd ad emphyteuticum canonem attinet, vt emphyteuticario sexta tantum pars pensionis siue redditus qui fuit initio, ob casus fortuitos remittatur: vt si locari solebat prædium l. x. emphyteuticario addicatur l. & si fortè pensio quæ fuit initio, deminuta sit, vt si prædium quod locabatur initio l. x. nunc locetur tantum x l. vt hoc casu canon non minor x l. emphyteuticario imponatur. Quid si ædificia sint quædam labe corrupta, diruta, desolata, parietinæ, ager sterilis & saxosus? Et hæc quoque alienari non possunt, exemplo prædiorum pupillarium, quæ etsi infructuosa sint, non alienantur tamen sine decreto. l. pen. D. de reb. corum &c. & constat ex Nicenæ 2. c. 12. non tantum ἀντιρριῶν alienationem prohiberi, sed etiam aliorum: & ἀντιρριῶν nomine significari videntur prædia, quæ sua sponte fructus ferunt, veluti prata, salinæ, & his similia: sed (vt Balsamo & Zonaras canonum interpretes malunt) πάντα ἐν ἀρχῆσδαι ea appellatione continentur. Verum etsi alienari etiam non possint quæ non sunt huiusmodi, dantur tamen exemplo ἀντιρριῶν in emphyteusis causam, sed canone imposito pro modo fructuum & æstimatione mechanicorum & architectorum, quorum arbitrio & in aliis plerisque causis statur de operibus publicis priuatisq; & de seruitutibus, l. 12. C. de proxim. sac. scriin. & ita hoc loco. at Nou. 120. certum canonem definit. Quid si prædium quoddam sit ecclesiasticum quod voluntati potius quàm fructui deseruiat, qualia sunt prætoria, siue ἐπαύλια, ἀργεία, suburbana, l. vrbana. D. de verb. signif. Hæc prædia propter voluptatem separantur ab aliis quæ in redditu tantum sunt. nam suburbana si iustum redditum habeant, non fit deminutio sextæ partis Nou. 12. si modicum aut nullum redditum habeant, nec ideò tamen minus chara atque pretiosa sint, in ponendo canone hic modus sequendus est, vt primum vero pretio suburbanum æstimetur, deinde eius pretij vicesima pars canonis nomine constituatur: vt si suburbanum fuerit c. canon constituatur v. quæ ratio est vsuræ quicuncis: quam rationem si æquè patresfamiliàs adhibuerint in suburbanis suis voluptuosis, potius quàm fructuosus alij locandis, vt benè rem suam nec forsitan illicitè gesserint,

ita profectò malè se habuerint si rusticis prædiis vectigal siue mercedem imposuerint **A**
ad rationem vsuræ quincuncis. Nam respublicæ imponunt agris suis vectigal ad ratio-
nem vsuræ semissis, vt apud Plinium VII. Epist. ager reipubl. mancipatus quingentis mi-
libus numûm, vectigalis nomine infert quotannis tricena milia, id est, xxx. milia, quæ
ratio est vsuræ semissis. Legendum enim sic est apud Plinium, Eundem vectigali impo-
sito recepi, tricena milia annua daturus. Vulgò corruptè, Præcepi, ccc. milia annua da-
turus. Solemnes vsuræ ciuitatum semissales erant, vt rectè in l. septicia. D. de pollicit. τὸν
ἐξ ἑβραίων τόνων vsuram semissem Modestinus interpretatur, quanti à Republ. pecuniæ mu-
tuari solebant: & quæ ibi refertur in Rempubl. collata liberalitas, omnino similis est ei
quæ præfert vetus inscriptio Hispaniæ huiusmodi, R. P. Barc. do, lego, dariq; volo XVII.
D. ex quorum vsuris semissibus edi volo quotannis spectaculum pugilum, die IIII. Iduû **B**
Iuni. Et vel hunc igitur Reipubl. morem sequentur optimi patresfamil. in agris suis elo-
candis, sicut in æstimando vsufructu Falcidia interueniente, siue priuato is sit relictus,
siue Reipubl. eadem computatio seruat annorum xxx. l. computationi. D. ad l. Falc.
Æquè putem reditum annuû debitum priuato non æstimari pluris quàm cum qui de-
betur Reip. id est, non supra rationem vsuræ trientis, & quod in l. 3. §. vlt. D. ad l. Falc. po-
nitur species in Republ. hoc ideò fieri, quod legatum Reipubl. relictum in annos singu-
los, vnum est & purum, vt protinus veniat in rationem legis Falcidiæ, quod non ita est
in priuato, quia plura sunt legata, siquid priuato legetur in annos singulos, primi anni
pulum, sequentium cõdicionalia, nec protinus induci Falcidia in omnibus potest. Nec
obstat l. si quis argentum. §. in re ditibus. C. de donat. vbi in re ditibus æstimandis ferè ser-
uatur ratio vsuræ septuncis. Nam hoc fit (vt Petrus docuit rectè) fauore donatoris, vt re-
ditus promissus minoris æstimetur: sicut & illud, Vt donator optima prædia ne det in so-
lutû. d. l. si quis argentû. §. 1. & idem fauor est ecclesiarû non in prædiis tantûm dandis in
solutum, Nou. 120. cùm tamen regulariter creditori ius potestatisq; sit eligendi meliora,
Nou. 4. sed etiam in re ditibus æstimandis, Nou. 131. seruat enim ferè ratio vsuræ qua-
drantis, vt scilicet annua quæ ecclesiis relicta sunt pluris vaneant. Quòd item de prædiis
vrbans ecclesiæ Hierosolymitanæ est, in Nou. 40. & 120. vt æstimetur ad rationem v-
suræ sextantis, fauor esse videtur ecclesiæ, veluti vt domum cuius pensio annua est x.
vendat D. Priuatis igitur verum pretium exigentibus non deberet tantûm licere: nec in
vrbans etiam tantûm quantum in rusticis, propterea quòd sumptum maiorem requi-
runt vrbana ædificia, & maioribus casibus obnoxia sunt, l. verum. §. sed hæc res. D. de **D**
minor. qua de causâ oratio Seueri prædiorum rusticorum alienationes prohibuit, vrbano-
rum non prohibuit. Et ita verò Nou. 120. pluris æstimat ecclesia prædium quod dat
in solutum quàm priuatus, quibus argumentis tentari potest non sequi iusti pretij ratio-
nem priuatos qui in locandis prædiis voluptariis sequuntur exemplum ecclesiæ, id est,
rationem vsuræ quincuncis: licet hoc quidem faciant non illicite, propterea quòd se in
pretio contrahentes ἐμπροχῶς, vt fit, circumscribere possunt. Nunc, vt cetera tractemus
quæ pertinent ad emphyteusim rerum ecclesiasticarum, hac quidem Nou. adnotari ne-
cessè est prohiberi perpetuam emphyteusim rerum ecclesiasticarû, sed ex recèntiori No.
120. non prohiberi, nisi maiori ecclesiæ c. p. & religiosis locis, quæ sunt in ea vrbe, vel in
territorio eius, & præterea cadere emphyteusi emphyteuticarium ob cessatione biennij **E**
sicut in conductore quolibet receptum est expelli eum posse post cessationem biennij,
simul ac pignoris obligationem exequi, l. quæro. §. inter. l. cùm domini. D. loca. Martial.
Vidi Vacerra sarcinas tuas, vidi, Quas non retentas pensione pro bima Portabat vxor. Ait, Pē-
sione pro bima, quia non nisi ex biennij cessatione pignorum retentio erat. Idem etiam
obtinuit ante Iustinianum in pagano emphyteuticario & in superficiario. Hodie in tē-
pore est differentia inter paganum & ecclesiasticum, in expellendi causa non est diffe-
rētia, sed neq; in eo quòd expulso nulla datur deductio vel petitio meliorationû. Com-
munis etiam illa vtriusq; causa est simul ac conductorum omnium, si re conducta abu-
tantur, l. 3. C. de loc. Symmach. in epistol. Ante paucissimos, inquit, menses ille à parente
meo horrea in Aquileia sita propter longinquitatem itineris incognita tenui mercede **F**
conduxit, atq; his ita abusus est, vt paruo licet tempore iisdem locis labem consultò in-
tulisse dicatur. Hunc vbi sæpè conuenit vt conductione decederet, contemptu homi-
nis & interuentu quorundam elusa est: nunc opis indiga geminum beneficium vestri fa-
uoris

- A** uoris exoptat, primò vt improbissimus inquilinus locorum intentione pellatur, deinde vt habita deterioratæ rei æstimatione sumptû iustæ instaurationis agnoscat. Et hæc de emphyteusi sufficiant: nunc videamus de pignoratione. Prædia, vasa, vestes ecclesiæ pignori vel hypothecæ specialiter obligari non possunt l. sancimus C. de sac. eccl. Generalis hypotheca bonorum omnium non prohibetur. Facilius conceditur generalis quàm specialis l. 1. D. de pig. quia specialis obstringit magis. Facilius etiam antichthesis, No. 120. Excipitur d. l. sancimus & hac Nol. causa redemptio captiuorum, ob quam Socrates narrat Acacium Amidenum episcopum conlasse vasa omnia aurea & argentea, hoc clericis edicto palam, ὁ θεὸς ἢ μὴ ἔτε δίσκων ἔτε ποτηρίων χηρῶν ἔτε γὰρ ἐὰν δέιξτε πίπει, ἐπι μὴ προσδῆς ὄσιν. cui simile est illud Alexandri Imperatoris, *In sacris quid facis aurum?* Ob eandem causam
- B** immobilia non vendi ex eo apparet quòd id tantum certis ecclesiis Scythiæ No. 120. permittit. Excipitur etiam ab hac Constitutione Imperator, cum quo ecclesiæ licet prædiorum permutationem facere, dummodo prædia sint apud Imperatorem perpetuò remansura. quid enim si ea mox Imperator in alium translaturus sit? quid si sequester sit illicitæ venditionis? & hoc ita declaratur No. 55. sed abrogatur No. 119. §. pen. per quam quaesita à principe prædia ecclesiastica ex permutationis causa in alias personas transferri possunt. Excipitur etiam causa æris alieni, ob quã vendi prædia ecclesiastica possunt & ἀντι χηρσεως lege pignorati, & in solutû dari. Quod vt intelligatur notanda est differentia quæ intercedit inter fiscû & priuatos creditores. Priuati creditores pro pecunia volentes accipiunt prædia ecclesiastica in solutû, vel coguntur accipere nullo inuento emptore ex No. 4. Fiscus pecuniã exigit semper, in qua sunt positæ imperij vires, nunquã accipit prædia ecclesiastica in solutû. Igitur fisco ab ecclesia tributiones exigente, vt ei satisfiat, prædia ecclesiastica vendi necesse est. Vtrûque fit decreto præsidis ex No. 46. & 67. At ex No. 120. nõ est opus decreto præsidis, & satis est acta confici gratuito apud patriarchas, metropolitanos, episcopos, secundum suã iurisdictionem, & adiicit vt vanaalia prædia proscribantur per dies xx. & vaneant sub hasta. Est etiã ex ea No. hac in re differentia inter ecclesiã & ceteros debitores. nã ceteri debitores vsuras semisses præstât, ecclesia quadrantes. Ceteri debitores non inuento emptore prædia creditori dant in solutum vero pretio, vt si debeant l. dant prædium dignum l. Ecclesia prædium quod dat in solutû decima parte amplius æstimat, vt si reuera sit l. id æstimat l. v. Ceteri debitores non habent electionem, sed accipit creditor in solutum quæ mauult prædia etiam pretiosiora, No. 4. Ecclesia dat mediocria, vt diximus supra. Excipitur etiam ab hac Constitutione permutatio & perpetua emphyteusis, quã inter se ecclesiæ contrahunt, decreto vel actis interuenientibus No. 54. 55. 120. Excipiuntur & ecclesiæ certæ quædam No. 40. & 120. Sed nulla harû omnium exceptionum cõprehendimus tamen prædia quæ ab imperiali domo ad ecclesiã peruenierunt. hæc enim ne in aliam quidẽ ecclesiam vlla ex causa abalienari possunt, No. 120. Non comprehendimus etiã prædia ecclesiæ relicta hac lege ne alienentur. non templa ipsa vel monasteria d. No. 120. monasteria, inquã, ea, in quibus fit sacra λειτουργία, vt in hac No. exprimitur. nec enim in omnibus fieri monasteriis ea solebat, No. 133. ac proinde ea tantum sacra monasteria esse cõsuetur in quibus fit sacra λειτουργία. Et λειτουργία fieri Iustinianus definit eleganter hoc loco, lectis sacris literis & tradita populo sacra & ineffabili communionem. Iulianus antecessor missam interpretatur cum hoc loco tum No. 58. Vetus est verbum, quo & Ambrosius vtitur & alij quidam, qui tamen omnes dicunt missas agere vel facere, nõ dicere, non canere. Cornelius in epistola ad Lupicinum, Edictis Imperatorum Christianos vbique tormentis variis affici, & neque publice in vrbe Roma neque in cryptis notioribus missas agere licere. Et putem in Laodicena synodo his verbis μετὰ τὸ ἐξελθεῖν significari missam auditorum, & his, ἡ τῶν προσελθόντων ἢ ἀποχωρησάντων, missam penitentium, quã sequebatur fidelium admissio atque dimissio. Extremo autem loco Iustinianus explicat latius quæ pœna irrogetur his qui fecerint contra hanc Cõstitutionem.
- F** Probat pœnas definitas Constitutione Leonis: sed adiicit, vt licet ab emptore vindicetur prædium ecclesiæ non iure venditum non reddito pretio, salua tamen sit emptori aduersus œconomum vel quem alium venditorem actio ex empto de euictione. quod videretur nouum, cum ipso iure nulla sit emptio, & vterque mala fide contraxerit & meritò hac in re subsistat Accursius. Sed Iustinianus declarat œconomum odio dignum esse maiore, pœna maiore, idcirco teneri etiam eum emptori, idẽmque seruari in permutatione &

in mutuo. Ei enim qui permutationem contraxit esse regressum in œconomum quasi A
 re cuius, & creditori esse conditionem in eundem. In donatione donarium rem do-
 natam amittere, & ἀπιδώρον, siquod interuenerit, vel si nō interuenerit conferre. Emphy-
 teusi autem non iure facta, auferri emphyteuticario prædium, & nihilominus pensitari
 ab eo canonem, quem pensitaret si iure contracta emphyteusis esset. Μήδὲ ἀπιδώρω]
 Legendum, μήδὲ ἐπ' ἀπιδώρω. Καὶ συλλογίζεσθαι τὴν ἐκ τῆ ἀγροζομίου πμύματος] Verba
 hunc sensum efficere videntur, vt ex vero & exacto pretio suburbani æstimetur quantum
 redditus colligant, xx. anni, & vt tantūdem emphyteuticarius præstet canonis nomine in
 annos singulos: vt si suburbanum sit solidorum c. quia hac summa emitur redditus IIII. vt
 quotannis emphyteuticarius præstet LXXX. Sed hac ratione emphyteuticarius emeret fe-
 rē suburbanum quotannis: quod faceret nemo sanus. Igitur rectius Accursius hunc esse B
 sensum probauit omnibus, vt tantum constitutur canonis nomine quantum sufficit
 pretio suburbani adæquando anno vicesimo. Ερείπιος] Interpres Æschyli, ερείπια κυρίως
 τὰ ὀρειώματα τῶν οἴκων λέγονται.

Θιουπολιτῶν] Hi sunt Antiocheni, vt docui Obser. 8. cap. 21. Απορόσις κτῆσις] Rectè
 Vetus Interpres, Fœnea possessio, vt docui eodem libro cap. XL.

NOVELLA VIII.

De præsidibus.

Pæsidum appellatio generalis est, ea continentur sub hoc titulo proconsules, comi- C
 res, vicarij, consulares, correctores, imò & defensores ciuitatum. nam & ij in ciuita-
 tibus præsidum vice funguntur, Nou. 15. Veteris interpretis Codex hunc habuit titulum,
 Vt iudices sine quoquo suffragio, &c. Suffragium pecunia est quæ suffragatoribus auli-
 cis datur promittiturve honoris adipiscendi causa, quo nomine erat actio, Si certum pe-
 tetur de suffragio: nec in honoribus qui à principe deferuntur locus legi Iuliz de ambi-
 tu. Et eodem suffragij titulo principes etiam ipsi qui honorem deferbant pecunias ac-
 cipiebant, quæ suffragia διαποικία vocantur in formula iurisiurandi huic Nouellæ subie-
 cta. Sed hoc omne suffragiorum genus sustulit Iustinianus hac Nouella, imitatus Nou.
 Theodosij, quæ extat l. vlt. C. ad leg. Iul. repet. & Tiberius No. 161. generaliter vetans suf-
 fragij nomine quidquam vel suffragatoribus dari vel publicis rationibus inferri. Vtitur
 Iustinianus ratione satis omnibus nota, cuius auctor Alexander Seuerus, necessarium D
 esse vt qui emit vendat, nec sine rubore puniri posse eum qui quod emit vendit. & ita
 Seneca l. De beneficiis, Prouincias spoliari & nummarium tribunal audita vtrinque li-
 citatione alteri addici non mirum, quando quæ emeris vendere gentium ius est. Proin-
 de æquum etiam est vice versa, vt qui non emit nec vendat i. vt qui pro honore nihil de-
 dit, nihil etiam accipiat: ac sanè de vtroque præses iurare cogitur initio administrationis
 cùm ex Iustiniani Constitutione, tum etiam ex Leonis Nou. 97. Sufficiunt enim sala-
 ria l. annonæ & capita, quæ accipit de fisco, & retro sufficiunt quæ dat pro codicillis,
 commonitoriis, iussionibus præf. prætorio. Commonitoria appello quæ vocat σύμβολα.
 Pro commonitorio datur certum aliquid chartulariis sacri cubiculi siue cubiculariis. hi E
 enim edunt σύμβολα. Pro codicillis item datur aliquid primicerio tribunorum notario-
 rum & quatuor scriniis sacri laterculi: & quod sacro laterculo inferri ait hoc loco, in e-
 dicto VIII. ait sacro palatio. Infertur enim publicis rationibus. nec idem tamen palatium
 & laterculum. Exposui in l. 13. C. de prox. sac. scr. quid esset laterculum, quibus addimus
 Cedrini hoc, ἡ ὄξυ ἐλλυσίν ὀπιη πλιθος laterculum. ὄξυ ῥωμάσις λέγεται. ἦν δὲ πλιθος δι-
 μοσία ἐφ' ἑ τὰ τε τῶν βυλευτῶν ἔ τὰ τῶν γρατυμάτων ὀνόματι ἀπεγράφετο. Pro literis præto-
 rianæ sedis, quæ solæ nonnunquam sufficiunt, vtputa si plebis defensor creetur l. 8. C. de
 defen. ciuit. Nou. 15. datur etiam prætorianis certum aliquid secundum distinctionem
 in notitia propositam huic Nouellæ subiecta. Ceterum illo edicto VIII. derogatur huic F
 Nou. in eo quod restituitur vicarius Ponticæ, quem hæc Nouella sustulerat. Sciendum
 enim est quatuor olim fuisse vicarios in Oriète, Asianæ diœceseos, Ponticæ, Thraciarum,
 Macedoniæ. l. vlt. C. de diuer. off. & app. iud. Et vicariū Thraciarū Iustiniani ætate vica-
 riū longi muri nuncupatum, qui longus murus haud parū munimentū fuit præsidiumq;
 Thraciarum, de quo No. 26. & innumeri alij auctores: vicarium autem Macedoniæ non
 fuisse,

- A** fuisse, fuisse vicarium Asianæ & vicarium Ponticæ, qui tamen hac Nouella tolluntur : & cum antea fuisset vicarius Asianæ & præses Phrygiæ Pacatianæ, pro utroque vnus constituitur Comes Phrygiæ Pacatianæ, qui in ea tantum prouincia iurisdictionem habeat, non in vniuersum tractum Asianum, vt vicarius : & similiter cum antea fuisset vicarius Ponticæ & Consularis Galatiæ primæ, pro utroque vnus constituitur Comes Galatiæ primæ, qui in ea tantum prouincia non in ceteris prouinciis Pontici tractus iurisdictionem exercent. Restringitur iurisdictione, non minuitur honor, non apparitio, non salarium. At rursus edicto **V I I I.** vicarius Ponticæ restituitur, qui in vniuersum tractum Ponticæ dioceseos iurisdictionem habeat, ciuilibus & militaris magistratus, vicem agens præf. prætorio simul ac magistrorum militum & magistrorum officiorum & Comitum largitionum & Comitum domesticorum, ac Galatiæ primæ suis redditur Cōsularis, ciuilibus magistratus. At similiter cum antea fuisset Comes Orientis & Consularis siue præses Syriæ primæ **l. i. C. de off. Com. Or.** pro utroque constituitur Comes qui in Syria tantum prima iurisdictionem habeat, non in vniuersa diocesi Orientis, quod exposuimus Observationum libro **V I I I. cap. x x i.**
- Cetera persequamur. No. Theodosij tam dare quam accipere præsidēs vetat, & tam aduersus dantem quam aduersus accipientem omnibus tanquam crimen publicum deferendi potestatem facit, & quadrupli pœna conuictum damnat: quam ciuitati inferri Accursius putat in qua honorem adfectauerit. malè. mouetur No. 123. quæ de episcopo loquitur non de præside. Episcopus qui suffragium dedit & qui accepit pari pœna coërcetur **l. si quemquam C. de epil. & cl. & data pecunia ecclesiæ vindicatur in simplum vel in duplum, secundum distinctionem No. 123** Non sic fit in præsidibus. nam qui pecuniã à præsidibus acceperunt suffragij nomine, in quadruplum tenentur, quod non æratio vllius ciuitatis, sed τοῖς ἐξ ἡμῶν πόλεως inferri Iustinianus ait. Hæc Nouella illius imitatio est. meritò igitur ex hac illam interpretamur. & ij quidem qui acceperunt, indistinctè tenentur lege Iulia repetundarum in quadruplum **l. i. C. ad leg. Iul. rep.** etiam durante administratione **l. 4. C. cod. No. 86.** Eodem crimine eademque pœna tenentur qui dederunt vt præsidēs fierent, non tamen indistinctè, sed ita demum si & in prouincia sordidè versati sint, si veteres (vt dicitur) calceos vendiderint: idque ita hæc No. declarat, quæ simpliciter dicit quadruplum restitui. Dicam ergo spoliatis restitui, vt supra, vel quadruplum diuidi **D** inter fiscum & spoliatum, vt **l. 3. C. de adf. non vlli ciuitati inferri: eademque pœna est siquid iudicum domesticorum, cæcellarij, chartularij, adfessores ministri abstulerint d. l. 3. No. 161.** Sola verò suffragij datio pœnæ non obligat, & quod dicitur in **l. quisquis C. si cer. per.** alium sensum habet, collectarium vnà cum præside relegari qui honoris pretium dederit ambient, & relegari præsidem non quod ambierit, sed quod pecunia collectarij præses factus se & honorem suum quodammodo collectario mancipauerit. Ad hæc Iustinianus constituit cum hoc loco, cum **No. 17. 128. 134. ne præsidēs prouinciarum vllos in ciuitatibus cōstituant sibi τοποτηρητῆς siue vicarios, cum in eis defensores ciuitatum præsidum vice fungantur.** nam & ipsi defensores nullos sibi vicarios optare possunt, nulli etiam defensoribus dari. Putem & non posse dari præsidibus, nisi à principe ex magna causa vel nisi necessariam moram præses in itinere patiatur **No. 128. 134.** atque ita videtur derogari titulo de officio eius qui vicem alicuius iudicis obtinet, qui est οὗτος τοποτηρητῆς, quem vulgò malè accipiunt de suffectis. Non sunt etiam τοποτηρητῆς confundendi cum his quibus præsidēs iurisdictionem suam mandant. nam hi plerumque sequuntur præsidēs ipsos, vt legati proconsulis: τοποτηρητῆς in singulis municipiis absentium vicem sustinent. Quibus mandatur iurisdictione, eos non sequuntur illa quæ præsidibus lege data sunt. **l. i. D. de off. eius cui mand. est iurisd.** Vicarij siue τοποτηρητῆς constituantur, vt & ea quæ lege præsidibus specialiter data sunt exequantur **l. 2. C. de off. eius qui vic. al. iud. obt. excepto iure gladij No. 128.** Id quoque hæc No. constituit vt præsidēs iurisdictionem habeant in paganos in omnibus causis, in milites in causis criminalibus & causis **F** tributorum tantum, (in ceteris enim causis præscriptionem fori habent **l. 1. C. in quib. cau. mil. fori præf. l. 2. C. de pri. sch. l. vlt. C. de castr. & minist.**) & in magisterianos vel præfectianos qui ex vrbe in prouinciam veniunt exequendi negotij cuiusdam causa, siquid supra legitimum modum sportularum exegerint, quod etiam repetitur **No. 17. 86. 124.** Et vt concussionēs coërcant adceptione cinguli: nam in prouinciis vicem principis gerunt,

vt veteribus legibus caueri Iustinianus ait : puto eas significari quibus præfides legati **A**
 Cæsaris appellantur . Sed & veteribus legibus omnium magistratuuum vrbanoꝝ vice
 funguntur l. de omnibus & seq. D. de off. præf. l. si in aliquam §. vlt. D. de off. proc. Addi-
 tur in hac No. vt præfides post depositam administrationem l. dies moretur in prouincia
 omnium actiones vel accusationes excepturus, nec excusetur diuina reuocatoria. Sic ef-
 se legendum in l. i. C. vt om. iud. tam ciuil. quàm cr. huius No. §. pen. indicat l. 3. C. de si-
 lent. l. vlt. C. de dignit. Verat postremò in prouincias mitti *ληροδιώκτας*, vt No. 128. & 134.
 id est latronum prosecutores, vel (vt Iulianus interpretatur) latrunculares : verat mitti
βιοκαλύπτας, qui scilicet viam, impressionem, deprædationes arceant. Fuit quondam spe-
 cialis quidam dux *βιοκαλύπτης*, qui imperium habuit in Phrygia vtraque & Pisidia & Ly-
 caonia & Lydia, quæ prouinciæ erant Asianæ dicelesas, sed minuitur potestas eius No. **B**
 145. At verat etiam hæc No. extra ordinem mitti *ἀφοπλαστὰς*, id est qui arma priuatis au-
 ferant, quæ recondant in publicis armamentariis, secundum Nouellam de armis & edi-
 ctum de vicario Ponticæ. hoc genere hominum sub specie iuris opprimuntur sæpe pro-
 uinciales mirum in modum. Publicè igitur interest ne mittantur, præsertim cum his om-
 nibus curis sufficiat religio & diligentia præfidis cuius iurisdictionem in huiusmodi cau-
 sis nemo declinare potest, sed additur etiam in l. vlt. C. de metatis, nequid occasione etiã
ἀφοπλασμοῦ præfides ipse à prouincialibus exprimat illicitè. Id non est omittendum quod
 exigit in fine, vt præfides caueant fisco tributorum nomine, quod & No. 134. & 149. repe-
 titur . Omisã cautio habetur pro data : & ideo cautionem hoc loco accipere debemus
 pro nuda re promissione non pro satisfactione. **C**

NOVELLA IX.

De ecclesia Romana.

HÆc est de c. annorum præscriptione, de qua scripsimus lib. de temporibus cap. 31. &
 Observationum 5. cap. 5.

NOVELLA X.

De referendariis.

HI sunt qui recitant principi supplicum desideria, & mandata principis iudicibus in- **D**
 sinuant, Nouella 113. 124. l. 2. C. de off. eius qui vic. alic. iud. Procopius 2. de bel. Perf.
 Annonius 4. c. 41. Ex eorum numero sunt qui referendarij dicuntur maioris ecclesiæ No.
 6. qui specialiter destinati sunt ad maioris ecclesiæ negotia principi referenda. Hac autem
 No. referendarij ad veterem numerum rediguntur, vt clerici No. 3.

NOVELLA XI.

De prima Iustiniana.

Huius Nouellæ summam edidit Iulianus. Integram Latinè edi curauimus ad finem **E**
 Nouellarum Iuliani. Ad No. autem 131. quidam notarunt Iustiniani patriam esse
 Dalmatiam, alij Thraciam, quos refellit hæc No. in qua Iustinianus ipse, In Pannonja
 secunda, inquit, nostra felicissima patria : hodie appellatur Bulgaria. Iustinianus eam si-
 mul ac vrbem natalem Achrido vel, vt Agatthias scribit, Vedecinam ciuitatem Illyrici,
 de suo nomine primam Iustinianen appellauit, & præf. prætorio Illyrici, & non Metro-
 poleos, sed etiã archiepiscopatus honore donauit, subiectis ei omnibus prouincialibus
 episcopis dicelesas Daciæ & Myliæ secundæ, Dardaniæ, Præualitanæ, & secundæ Ma-
 cædoniæ. Gregoras lib. 2. *καὶ χριέται βασιλικῶς ὡς τῆ τῆ τιμιχῆτα τῆ τῆς βυλγαρίας ἀρχι-*
επισκοπιῶ διῆζυόντος. πλείστοις τε γὰρ ἄλλοις αὐτῶ ὁ βασιλεὺς ἐκ παλαιοῦ τέτιμικεν Ἰουστινιανὸς
ἑαυτῆ γερνῆαν πατρίδα, καὶ πρῶτῶν ὀνόμασεν Ἰουστινιανῶν, καὶ δὴ καὶ ἀντοιομῆσται ταύτῶν ἐς τὸ δι-
λυκεῖς, ὡς ὅτε τε τάχει. & paulò post, καὶ βασιλεῖον ἐν ἀξίτημα τέποις εἶναι ἐς τὸ λοιπὸν γενόμεναι
αὐτῆ ἡ πόλις ἢ ἀρχιεπισκοπιῶ ὁ βασιλεὺς τέτιμικεν Ἰουστινιανὸς, καὶ πρῶτῶν ὀνόμασεν, ὡς εἰρήκει-
μην, Ἰουστινιανῶν, εἶτα τῆς ὡροσηρείας τῆ ἔθιους ἐκείσε ἀξιδθεῖσπς βυλγαρία ὁ χῶρος μετονομάσθη
καὶ μητρόπολις βυλγαρίας ἡ πρῶτη Ἰουστινιανῆ. Et inde apparet maiorem esse dignitatem ar-
 chiepisco- **F**

A chiepiscopi quam metropolitani. Nam archiepiscopus & patriarcha idem est. & hoc de archiepiscopo primæ Iustinianæ repetitur in No. 131. in quo pro *Τετραλλέως* ex ista legēdum *Περαλλέως*. i. Præualitanæ. Alia fuit in Africa Iustiniana Carthaginensis No. 131. ex eo nomen adepta Iustiniani, quod is eam Romano imperio vindicavit & restituerit, vt Phœtius scribit. Alia Iustiniana secunda in Cypro insula patria Theodoræ vxoris, vt Nicephorus Callistus scribit. Omnes donatæ archiepiscopo. Alia Iustiniana noua in notitia No. 8. & alia No. 28.

NOVELLA XII.

De incestu nuptiu.

B **I**ncestæ nuptiæ sunt quæ natura prohibitiæ sunt. In l. 8. & l. sororis. D. de rit. nupt. ait, quæ moribus, quod idem est, nempe tacito consensu omnium gentium. Confirmat definitionē hanc No. variis locis, vt cum incestas nuptias naturæ contrarias dicit, & bruta quædam eas coniunctiones abhorrere, & cum iubet vt nos intra naturæ fines contineamus, ne contra naturam obitamus. Malè igitur Accursius etiam ad nuptias legibus interditiæ hanc Nouellam trahit. nam & verbo *ἀθέμιτος*, quo mouetur, illæ tantum nuptiæ significantur quæ sunt naturæ contrariæ. Idem quoque Accursius & Harmenopulus malè differentiam faciunt inter nefarias & incestas nuptias. nam hæc No. & §. ergo. Inst. de nup. nuptias naturæ contrarias promiscuè appellat incestas, nefarias, damnatas, vno facinore notato variis appellationibus. At contra ius naturale incestum committi videtur inter parentes tantum & liberos, inter eos qui veniunt ex latere & inter adfines contra ius ciuile l. vlt. D. de rit. nup. l. si adulterium §. 1. D. ad leg. Iul. de adult. Non ergo omnis incestus naturæ repugnat, aut non de omni incestu hæc No. est. Respondeo, Imò & inter eos qui veniunt ex latere vel inter adfines iure gentium incestum committitur. De adfinibus est l. vlt. §. vltim. D. de cond. sine cau. Et ex his qui sunt à latere constat sororem moribus vxorem duci non posse l. 8. D. de rit. nup. Idem dicam de sororis filia l. etiam si concubinam D. eod. imò & de sororis aut fratris nepte vel pronepte, quia liberorum loco sunt l. sororis D. eod. At d. l. si adulterium §. 1. ait cum sororis filia iure ciuili incestum committi. Respondeo, inter parentes & liberos iure gentium incestum committi in infinitum. nec enim in recta linea vllò vnquam gradu iure ciuili concessæ sunt nuptiæ. Inter fratres quoque & sorores iure gētium incestum committitur: quia nec iure ciuili vnquā inter eas personas permissæ nuptiæ sunt: idcirco etiam vulgò quæsitam sororem vxorem ducere non licet. l. & nihil D. eod. Idem dicam de focru, nuru, nouerca: nam hæc cōiunctio semper habita est pro nefaria, etiam si qua in patris tantum concubinato fuisse. l. 1. §. pen. D. de concub. Cum sororis aut fratris filia fuit quandoque permissa l. vlt. C. de incest. nup. etiam S. C. vt Cor. Tacitus scribit: quandoque prohibita l. 5. C. eod. Similiter cū consobrinis modò fuit prohibitum connubium, modò permissum. l. celebrandis. C. de nup. l. 2. C. Th. de inc. nup. Ideoque est in his personis à latere coniunctis ius ciuile spectandum maximè, quia cum eis vel inter eas nuptiarum prohibitio ex iure ciuili pender, quandoquidem in eis ius ciuile modò incestum committi dicit, modò negat, & ob id ipsum de incesto iure ciuili cōmisso: vt si amita nupserit filio fratris, vel filia fratris patruo, vir quidem punitur, sed mulier non punitur, si prætendat iuris ciuilis ignorantiam l. qui in prouincia §. vlt. D. de rit. nup. d. l. si adulterium §. 1. quod & hac No. exprimitur. Mulier ius ciuile ignorare potest: ius gentium ignorare non potest. Vnde si fortè nupserit filio, punietur omnimodo, quia natura probum admisit. Idem si adulterium commiserit, quia natura probum est l. probum D. de ver. sig. Lactantius in Epit. Instit. Corrumperere alienum matrimonium etiam communi gentium iure damnatur. At non punitur si nupserit filio fratris, dum existimat cum eo iure ciuili nuptias esse permissas. His cognitis videamus quæ sit pœna incestarum nuptiarum. Iure antiquo dos caduca fit & fructus dotis. l. incestæ D. de rit. nup. & donatio propter nuptias l. 4. C. de inc. nup. Liberi ex ea coniunctione suscepti spurij sunt l. 1. C. Th. cod. tic. Ergo non videntur patrem habere, cuius debeat successio, vel qui debeat alimenta l. si quis C. eod. No. 89. Bona contrahentium incestas nuptias seruātur liberis iustis vsque ad tertium gradum, & parentibus vsque ad secundum, & fratri, sorori, patruo, amitæ, nisi si quis ex his nuptiarum

incestarum interpres & conciliator fuerit. d. l. si quis : quæ exceptio in aliis etiam casibus **A**
 locum habet No. 117. & 134. Non possunt nisi inter eas personas facere testamentum. His
 personis deficientibus , bona publicantur. Hac Nouella augetur pœna. nam qui incestas
 cōtraxit nuptias verberibus affectus, si humilior sit, si honestior, missa verberum castiga-
 tione deportatur in insulam. Sic exilium accipio in hac Nouella, cūm dicat liberos iustos
 pœna patris sui iuris fieri, constat autem sui iuris non fieri relegatione, sed deportatione:
 & verò etiam olim incesti pœna erat deportatio l. si quis viduam D. de quæst. Consequēs
 erat deportatione bona adimi : sed filiis iustis conseruantur, & iis quidem solis: filiis defi-
 cientibus, publicātur. Grauior pœna irrogatur Osroenæ & Mesopotamiæ No. 154. quod
 in eis potissimum prouinciis nimium multi se incestis polluerent l. aut facta §. vlt. D. de
 pœnis. Et hanc quidem pœnam Iustinianus in futurum constituit. In præteritum. i. iam **B**
 contractas nuptias solui iubet intra biennium. Puniendi, id est rei correctione incestum
 excusatur d. l. si adulterium §. incestum l. 4. C. de inc. nup. quia videtur fuisse inuolunta-
 rium. Aristoteles 3. Eth. ἀκούσιον ἐν μεταμελείᾳ ἔστιν. Sed d. l. 4. iubet eas sine vlla recraftina-
 tione dirimi. Iustinianus dotem non facit caducam, & statum liberorum confirmat, ita
 tamen vt cum iis qui ex iustis nuptiis procreati sunt patri succedant, non ex æquis parti-
 bus, sed ex quadrante tātūm, fisco quoque alium auferente quadrantem bonorū. Itaque
 si vnus sit filius ex incesto, vnus ex iusto matrimonio, fiscus auferit bonorum quadrātem,
 ex reliquis bonis filius ex incesto prognatus fert tantūm sextantem & sicilicum . Quod
 si qui deuortio non dissoluerint incestas nuptias intra biēnium, hos subdit pœnis eisdem,
 quibus & illos qui in futurum incestè coierint, & hoc amplius filiis legitimis adimit qua- **C**
 drantem bonorum. Sed huius pœnæ postea gratiam fecit habitantibus in Tyro No. 139.
 & No. 154. prouinciæ Osroenæ & Mesopotamiæ, vt Iustinus No. 3. Excusantur vicinitate
 Persarum, quibus nuptiæ nullæ sunt incestæ, & in præteritum indulgentur, in futurum
 districtè vetātur. Verūm enim pœnæ hac No. propositæ opponitur primum No. 17. quæ
 damnatorum bona seruari vult cognationi vniuersæ. quod vtique in his criminibus lo-
 cum habet quibus nominatim legibus irrogata bonorum publicatio non est, non in ce-
 teris, quæ specialiter bonorum publicatione plectuntur. Tum opponitur etiam No. 134.
 §. vlt. quæ bona punitorum non tantūm liberis conseruat, sed & parentibus vsque ad ter-
 tium gradum. Dico excipiendum esse incesti crimen. nec enim ea generali Constitutio-
 ne voluit derogare Nouellis suis, sed veteribus legibus quæ in multis variisque crimini- **D**
 bus bonorum publicationem inducebāt : & eadem ratione nihil per eam derogatur No.
 117. quæ bona eius qui posteaquam voto studioque castitatis primam vxorē reliquit, vel
 stupro contaminauit se, vel secundam duxit, liberis addicit, vel his deficientibus, fisco.

Secunda pars huius Nouellæ est de concubinato siue de liberis ex cōcubina susceptis,
 qui nothi dicuntur. Nothorum nomen non possis exprimere Latinè, sed pro eo natura-
 lium vsurpabis, malè Haloander Spuriorum. nec enim sunt spurij. Ex Constitutione Cō-
 stantini liberi in concubinato ex ingenua muliere suscepti, concubinato in matrimoniū
 conuerso, sui & legitimi fiunt, quā restituit Zeno l. Diui C. de nat. lib. Non satis est sequi
 matrimonium, sed interuenire etiam debent instrumenta dotalia No. 18. Dos, concubi-
 natus abolitio & nuptiarum argumentum est. Plautus Trinummo, *Me germanam meam* **E**
sororem in concubinatum tibi sic sine dote dedisse magis quàm in matrimonium. Sufficit & aliud
 quodlibet argumentum nuptiarum, quod modò sumatur ex scripto Nouel. 117. c. 2. At
 Constitutio Zenonis pertinet tantūm ad præterita. i. ad eos qui filios habent ex concu-
 bina, vt per matrimonij coniunctionem eos possint facere legitimos : nihil verò ad eos
 pertinet qui post eam Constitutionem ex concubina filios susceperunt, ideóque post
 eam suscepti filij naturales, per nuptias iura legitimorum adipisci nequiverunt. qua re
 hortabatur homines Zeno ad solutionem concubinatus & matrimonij coitionem iu-
 stam. Sed Anastasius l. Iubemus eod. tit. etiam in futurum hanc rationem sobolis natu-
 ralis faciendæ legitimæ valere voluit. Est enim in ea separata oratione legendum, In po-
 sterum nihilominus: (quemadmodum Accursius legit) qua clausula quod dixit initio le- **F**
 gis, In præsentem, etiam in posterum seruari iubet. & adiicit, Aliquæ mulieres vxoris loco
 habentur. Verior est secunda interpretatio Accursij, Vxoris loco habentur. i. vxores sunt
 veræ, dotalibus instrumentis confectis, vt in fine ait. Sequitur, Ex his sibi progenitos seu
 procreandos : progenitos ante nuptias, procreandos post nuptias. Ait, Pro eius sobole:
 etiam

- A** etiam suscepta post hanc legem & ante nuptias. His notulis si careat lex difficilis videbitur. Anastasio consentit Iustinianus l. cum quis eod. tit. eodem loco habens tam editos post nuptias quam editos ante nuptias, quod in l. nuper, ita declarat, ut & liberi ante nuptias suscepti legitimi sint, licet alij post nuptias editi non sint, vel etiam editi defuncti sint, ut d. l. Diui, & multo magis si grauidam puero concubinam in matrimonium duxerit, puer suus nascitur. Cur multo magis? Quia conceptus est in concubinato, editus in matrimonio. In his autem qui non legitime concipiuntur tempus editionis spectatur, auctore Vlpiano, fauore liberorum, ut contra fauore eorundem tempus conceptionis spectatur. l. & seruorum D. de sta. ho. No. 89. Hæ Constitutiones quas retuli, causam dederunt huic Nouellæ. In Zenonis enim & Anastasij Constitutione additur hic modus,
- B** Non existentibus iustis & legitimis liberis: qui omittitur in Constitutionibus Iustiniani. Quapropter an habendus esset pro omisso ambigi poterat. Et hæc No. declarat habendum pro omisso, ac proinde etiam existentibus legitimis liberis ex concubina susceptos matrimonij coitione suos & legitimos fieri. Habenti legitimos liberos, mortua vxore, licet habere concubinam, non etiam vxore viua l. i. C. de concub. l. vlt. in fi. D. de diuor. l. vltim. in fi. C. com. de man. d. l. Diui, & ita emendo atque interpretor Catonis illud, Quæ coniunx tibi sit, ne res & fama laboret, Vitandum ducas inimicum nomen amici: ut ne sit quis simul vni mulieri maritus, & amicus alteri, ne vxorem habeat & amicam. hoc enim est verum concubinæ nomen l. 144. D. de ver. sig. Præterea Constitutio Zenonis loquitur de concubina ingenua: Constitutio Iustiniani de libera cum qua sit cõnubium.
- C** Liberæ appellatione continetur etiam libertina. Sed de ancilla dubitari potest, an concubina manumissa cum liberis & ducta in matrimonium, liberi sui fiant. Et Iustiniano suos fieri placet No. 18. verum ponit ibi non tantum manumissam concubinam cum liberis, sed etiam liberis & matri impetratum ius aureorum anulorum, restitutosque naturales. Manumissio libertinos facit: ius aureorum anulorum honorem & iura ingenuitatis tribuit: restitutio natalium ingenuos facit. Hodie ex No. 78. etiam manumissio sola ingenuos facit, & superuacuum est petere ius aureorum anulorum restitutionemve natalium: manumissio item matris sola & contractus dotis cum ea habitus filios naturales ingenuos & suos facit. Exigit ergo Iustin. No. 18. ut ancilla & liberi ex ea suscepti ingenui fiant. nam soli ingenui, iura suorum heredum, agnatorum, cognatorum habent: libertini cognationem non habent. Exigit etiam ut nulli extent iusti & legitimi filij: quod
- D** Haloander perperam omisit. Porro eæ Iustiniani Constitutiones pertinent non ad futura modò, verum etiam ad præterita quæ nondum transacta, finita sunt. quod nominatim adscripserat d. l. cum quis & l. nuper, ut ipse testatur No. 19. sed ideo detraxit eam clausulam edito Codice, quòd præcedentium Imperatorum Constitutiones præterito tempore sufficerent. In hac No. nihil adiicit de præterito, quia satis intelligitur & hanc pertinere ad præterita, cum sit interpretatio & appendix d. l. nuper. Id tamen adiicitur hac No. quod non fuerat cautum superioribus Constitutionibus, hoc modo filios naturales non tantum patri suos & legitimos fieri, sed & consanguineos liberis iustis: denique hoc modo, ius etiam agnationis adquiri. quod non similiter fit per oblationem curiæ l. comunium C. de nat. lib. No. 89.
- E**

NOVELLA XIII.

De prætoribus.

- N**on est de prætoribus omnibus, sed de prætoribus plebis siue de præfectis vigilum. Qui olim Romæ præf. vigilum dicebatur, & in prouinciis *νυκτοπρατηρὸς* l. vlt. §. legati D. de mun. & hon. ut in Ægypto Straboni *νυκτερινὸς πρατηρὸς*, & Constantinopoli *νυκτοπαραρχὸς*, cœpit ex hac No. in vrbe c. p. appellari prætor plebis: quæ appellationem durasse post Iustinianum ex eo apparet quòd in d. §. legati & l. 2. D. de ser. fug. & tit. de off. præf. vig. qui appellatur præf. vigilum siue nyctostrategus, in libris *βασιλικῶν* est prætor plebis. Primus Augustus Romæ incendiis arcendis & excubiis agendis septem constituit vigilum cohortes ex libertinis, ut alij plerique auctores scribunt, & Vlpianus noster in fragmentis. Vigilibus præposuit Tribunos, & super omnes præf. vigilum l. 3. D. de off. præf. vig. quem constituit tantum pro tempore, ut Dio scribit, & ideo extra ordinem consti-

tutus dicitur l. 2. D. de orig. iur. Constituerat & antea vicomagistros, quos Dio vocat *ὑποπάριχτες*, qui etiam durauerunt diu cum Romæ tum Constantinopoli: & in descriptione antiqua vrbs Constantinopolitana, Vicomagistros, inquit, quibus per noctem tuendæ vrbs cura mandata est. Sed conferamus modò præf. vigillum cum prætor plebis. Præf. vigillum cognoscit de raptoribus, inuasoribus, furibus, receptatoribus, effractoribus, incendiariis d. l. 3. Cognoscit & de his ex hac No. prætor plebis, itémque de sicariis & adulteris. Ius fustium, flagellorum, virgarum præf. vigillum habet l. 3. & l. vlt. D. eod. & ius gladij in seruos fures l. pen. D. de cond. cau. da. vel in fugitiuos l. vlt. D. de off. præf. vig. l. 2. D. de seru. fug. quia sui furtum faciunt l. 1. C. de ser. fug. Alia facinora quæ grauiorem animaduersionem desiderant, remittit ad præf. vrbi l. 1. C. de off. præf. vig. l. 3. §. vlt. l. vlt. D. eod. Prætor plebis ius gladij habet etiam in liberos homines. B Constituebatur præf. vigillum iudicio & electione præf. vrbi. Prætor plebis non constituitur sine simbolo & probatoria principis. Inuenio etiam equites Romanos & ceteros præter illustres & perfectissimos, impetrata venia ætatis, mores suos probasse præf. vigillum l. 1. C. Th. de iis qui ven. æt. imp. pro quo Iustinianus substituit prætorem l. 2. C. eod. Prætor igitur plebis intelligam ex hac Nouella. Id summè notandum est quod hac No. de seditionis & factionariis cognitio prætori plebis mandatur, quæ propria videtur præf. vrbi fuisse l. 1. §. quies. De de off. præf. vrbi vbi populares eodem sensu dicit quo populum Prasinianorum Capitolinus in Vero, vt docui Observationū octauo. Sed ex hac Nou. Iuliani antiquus interpretes notat non tantùm præf. vigillum, sed & prætorem plebis quasi adiutorem præf. vrbi seditiones plebis compescere & eos qui à coloribus & partibus quas tuentur nomina accipiunt. Præf. vigillum creabatur ex equestri ordine, vt Dio scribit: Vicomagistri ex plebe. Suetonius in Augusto, Vicos tuentur magistri ex plebe cuiusque vicinix. Prætor igitur plebis Iustinianus creari vult ex senatorio ordine, vt tutelarem, liberalem, fideicommissarium, & ceteros, puta ex viris illustribus vel ex spectabilibus Comitibus consistorianis, vel ex viris clarissimis tribunis prætorianis & notariis, vel ex his qui magistratum in prouinciis gesserint: vbi eleganter interpretes Iuliani, Si ex eis constituti non sunt prætores plebis, poterit eis dici, Subtripsistis principi, id est per obreptionem facti estis prætores plebis: quod *συταρπαγή*, vocant Græci. Præf. vigillum habuit suum forum, & officiales & commétarienses. Prætori plebis hac No. datur adfessor, xx. milites & xxx. matricarij: & matricarios Iuliani interpretes definit esse eos quorum opera spongiis, hamis, dolabris, sifonibus & aliis ferramentis incendia extinguuntur, perfodiuntur parietes, diruuntur ædificia, quasi matricularios quòd in matriculam siue commentarium prætoris plebis relati sint vel potius quasi materianos quia *ξυλουρχοις* Cedrinus interpretatur. *Τη τε ὑπατιείᾳ: ὡς δὲ ζεύξαται τῆς πρώτης* Prætores collegæ cōsulum sunt, non quòd sint pari imperio (maius enim est imperium Consulibus, & superior magistratus l. 4. D. de receptis: siue maior Festo est consul) sed quod iisdem auspiciis creentur, & inter se quasi collegæ auspicia turbare aut retinere possint, & quod ita rogentur prætores vt collegæ Consulibus sint, quòdque quasi participato magistratu se inuicem collegas soleant appellare. Plinius in Panegyrico, Consul plerâque ad prætores remittebat, atque ita vt collegas vocaret. M. Tullius ix. ad Atticum, Prætores ita rogantur vt collegæ Consulibus sint. Neque tamen hoc sensu Sabinus scripsit collegam à magistratu tutorem dari posse. l. vbi D. de tut. & cur. da. alioquin posset à prætor Consul dari. quod est falsum. Sed collegam accepit pro eo qui pari imperio esset. l. collegarum D. de verb. sign. *Δευτέραι τε αὐτοῖς μετὰ τὸν νόμον δόντες τὴν αἴξιν.* Ius ciuile subsequitur ius prætorium l. Scio D. de testib. & prætor, vt dicitur, lex loquens est: lex, mutus prætor. *Τῆς μεγίστης ἐξάρχοντες βουλῆς.* Plinius in Panegyrico Parum est vt consul in curiam venias nisi & conuocas, vt inter sis senatui nisi & præfides, vt consentes audias nisi & perrogas.

Consistorianῶν] Basilica τῆ ὑψηλοτάτου βήματος, quod exposui Obs. vii. cap. x.

Καπηλείας] Hoc nomine depeculatio significatur. Benefικιαλῆς] Beneficiarios malim interpretari. Et cum Festo beneficiarij sint milites qui vacationem habent munerū grauiorum vt mensores, veterinarij, fabri & alij qui enumerantur l. vlt. D. de in im. putem hic significari exploratōres & indices, quos pro huius ministerij præmio habeat prætor plebis immunes. Tertullianus de fuga in persecutione, In matricibus, inquit, beneficiariorum & curiosorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum & aleones continentur:

A nentur : vbi sane beneficiarios & curiosos non accipiam pro his qui curam habent cur-
sus publici, vt. de can. larg. tit. & tit. de curiosis : sed vt hoc loco pro delatori-
bus, à quibus & delatoria curiositas dicitur l. 6. D. de iuris & fac. ign. Cæsari, Plinio, A-
gathio aliter beneficiarij sunt corpore custodes siue protectores & buccellarij.

NOVELLA XIII.

De lenonibus.

A Lij sunt lenones, alij productores. Hæc Nouella est de lenonibus. Lenones sunt ad
quos scortorum captura redit, qui simul cum scortis ipso iure infames sunt. Ius e-
B tiam capiendi hereditates & legata scortis Domitianus ademit. quod non obtinuit. At-
tamen in scorta stuprum commissum legibus non vindicatur. l. si ea quæ stupro l. quæ a-
dult. C. ad leg. Iul. de adult. nam & scorta non censentur nisi quæ professæ sunt impudici-
tiam apud Ædiles. Cor. Tacitus 2. Vistilia licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat mo-
re inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsa professione fla-
gitij credebant. Productores sunt earum etiam mulierum in quibus supra commissâ le-
gibus vindicantur, vt Aconius Pædianus scribit. Non malè autem hæc No. iungitur su-
periori, nam prætoribus plebis de lenonibus cognitionē dat, & in vniuersum tollit pro-
stibula & lenocinia omnia, quæ fuerunt tamen & ab aliis iam antè sublata vnà cum ve-
tigali eo quod ad fiscum inde redibat l. vt. C. de spect. & scæ. Id fuit aurum iustrale, vt in
C Nou. Theodosij de lenonibus nondum edita, hæc verba declarant, Cùm Flōrentius le-
nonum calliditate damnabili circumuentam veterum videret incuriam, vt sub cuiusdā
iustralis præstationis obtentu corrumpendi pudoris liceret exercere commercium.

NOVELLA XV.

De defensoribus ciuitatum.

D Væ superiores sunt de prætoribus plebis: hæc est de defensoribus ciuitatum, qui de-
fensores plebis dicuntur l. 1. C. de off. iurid. Alex. l. 4. & 5. C. de defen. ciuit. & ma-
gistratus sunt vice præsidum, vt diximus Nou. 8. Præses est magistratus magistratuum.
D Et promouentur confirmanturque defensores plebis sine impendio villo sola auctoritate
præ. prætorio, vel quæstoris. Nou. 75. creantur decreto ciuitatis. No. 8. l. 8. C. de def.
ciuit. l. iubemus C. de episc. audi. etiam inuiti & iurati. Et Christiani solum d. l. 8. vt aduocati
l. vlt. C. de postuli. & officiales iudicum l. 9. C. de diu. off. & primates Alexandrinæ plebis
l. 6. C. de episc. aud. Vt verò vrbs Roma habuit Senatū, Consules, Tribunos plebis, ita
& aliæ ciuitates quædam habuere pro Senatu curiam, pro Consulibus Duumuiros, pro
tribunis plebis defensores plebis, quædam defensores tantum in hac C. de donat. Ho-
rum munus fuit olim quinquennale l. 4. C. de defen. ciuit. Ex hæc Nouella est bienna-
le. Apud eos fiunt insinuationes testamentorum & donationum testationes, depositio-
nes, conficiuntur & eduntur acta etiam aduersus potentiores vel præsides ipsos d. l. iii
hac l. 9. C. de defen. ciuit. qua de causa & archiuum habent siue scrinium, & scriniarium
E vnum & exceptorem & officiales duos. Cognitionem olim habebant in causis pecunia-
rijs vsque ad aureos l. l. i. C. eod. ex hac Nou. vsque ad ccc. & rei iudicatæ executionem
habent : & qui fortè plus petit dolo malo, vt causa à defensore transeat ad præsidem, li-
tem amittit, reuocata veteri plus petentium pœna. Quod & ad Duumuiros trahi po-
test. nam & ij vsque ad certam summam iudicandi ius habent l. inter D. ad municip. &
v. Sentent. Paul. tit. v. idèoque si quis fortè supra eam quantitatem petat ne Duumui-
ri iudices sint, causa cadat. At verò tentarit quis forsitan motus quingenorum & quinq-
uagena frequèti mutatione, & eo quod proditum est posse eos tutorem dare vnà cum
ciuitatis episcopo, si pupilli facultates non excedant d. aureos §. pen. Inst. de A. tit. tut.
F posse etiam defensores ciuitatum de causis ciuilibus cognoscere vsque ad d. aureos : nisi
admonero lōgè aliam esse rationem eorum quæ legis & eorum quæ iurisdictionis sunt,
tutoris dationem legis esse, causarum cognitionem iurisdictionis, nec mendo laborare
villo l. i. C. de defen. ciuit. cum vsque ad l. solidorum summam minores causas dicat, quæ
vtique non essent minores vsque ad d. nam & eadem est minorum facultatum siue pau-

pertatis definitio in l. 10. D. de accus. & Constantini Porphyrogennetæ No. *Ἐπιανὰ δόσις* ^A
πρὸς τὴν ἀποκρίσιν. Porro cognoscunt etiam defensores civitatum de leuioribus crimi-
 nibus. maiora enim remittunt ad præsidem l. 7. C. eod. & prehensionem habent ex hac
 No. quæ negatur l. 5. C. Th. de exh. reis. & ab eis appellatur præses. Malè ergo quidam ne-
 gant defensores habere iurisdictionem. Et nihil obstat quòd dicitur non conficere eos a-
 cta his de rebus quæ iurisdictionem desiderant, quæque pendent ex præsidum imperio
 & forensi magnitudine dignæ sunt, vt cum emancipandus vel manumittendus quis est:
 quæ tamen Accursus malè opinatur fieri apud defensores posse, cum l. pen. & vlt. C. de
 emancip. lib. & l. vlt. C. de vind. lib. iudices exigant, apud quos sit legis actio.

NOVELLA XVI.

B

De clericis.

HÆc No. est veluti accessio ad No. 3. Vtraque est specialis, hoc est pertinet vtraque ad
 maiorem ecclesiam Constantinopolitanam, cui erant connexæ aliæ tres ecclesiæ,
 quarum clericis maior ecclesia suppeditabat annonas. In his ecclesiis vt restitueretur an-
 tiquus clericorum numerus, vetuit Nouel. 3. Iustinianus in locum demortui alium ordi-
 nari, donec corpus clericorum rediisset ad veterem numerum: nunc adiicit vt si fortè in
 vna ecclesia nondum redierit ad veterem numerum, in alia redierit, adè vt in locum de-
 functi alium in ea substitui sit necesse, is adsumatur ex his qui in alia abundant, non no- ^C
 uus ordinetur.

NOVELLA XVII.

De mandatis principum & præsidibus.

MAndata dat princeps præsidibus, quibus iurisdictioni eorum formam modúmque
 imponit certum. No. 26. veluti vt multam dicere, vt damnare in metallum, vt gladio
 punire possint, vt perpetuis vinculis damnare non possint, vt relegatos ab alio restituere
 non possint: & non tantum iurisdictioni sed etiam vitæ & moribus, veluti vt ne fœmi-
 nam prouincialem in matrimonium ducant. l. si cõtra. C. de nup. ne dona vel munera ac- ^D
 cipiant l. solet §. vlt. D. de offic. procons. Dantur etiam mandata his qui extra ordinem in
 prouincias mittuntur, veluti Comitibus consistorianis & tribunis notariis l. j. C. de man-
 dat. pr. Dantur & præfect. prætorio l. 2. C. de off. eius qui vic. al. iud. obt. Ea Græci vocant
Ἐπιανὰ δόσις & *Ἐπιανὰ δόσις* No. 26. & *Ἐπιανὰ δόσις* tanquam mandata ea quæ legatis dan-
 tur. No. 25. secundum libros βασιλικῶν. Est autem hæc No. veluti mandatorum quæ præ-
 sidibus dantur formula quædam & liber, quem iubet etiam deponi in sacro laterculo in-
 ter ceteras notitias, leges & formas gerendæ Reip. vt No. 25. 26. & sunt ex hoc libro man-
 datorum noranda potissimum capita quæ sequuntur. Prætermittam ea quæ exposui No.
 8. & quod de bonis damnatorum No. 12. Vt præsides circenses factiones compescant. sic
δύμους interpretor. Vt leuiores & vilium personarum lites ex non scripto definiat minuen ^E
 dorum sumptuum causa, & omnino gratuitò, vt No. 28. Regulariter lis ex scripto agitur,
 sententia ex scripto, ex libello, periculo, tabella recitatur. Non satis est scribi sententiam,
 recitanda etiam est partibus ex scripto per iudicem ipsum, vel si illustris sit iudex, per offi-
 cium, vt ostenditur in titulo De sententiis ex periculo recitandis. Inter viles personas aut
 de re modica sententia recitatur ex non scripto, & sportularum exactio nulla est. Sequi-
 tur vt ne quos præsides prouinciarum admittant quocunque ex foro prodeant inspecto-
 res vel discussores formarum, portuum, itinerum, pontium, statuarum, mutorum, ope-
 rum publico loco inædificatorum, quæ plerumque grauant prouinciales, sine sacra prag-
 matica: quod congruit cum l. vlt. C. de discuf. & vt expectent secundam pragmaticam
 siue iussionem secundam, vt sit No. 124. & edicto 12. & No. 24. 25. & seqq. Et vt nullos ad- ^F
 mittant quæsitores hæreticorum: quam potestatem sæpe nefarij quidam à principe po-
 stulabant, vt sub hoc prætextu calumniis onerarent & expilarent plebem innocentem &
 piam, quæ ratio etiam repulit quæsitores latronum & quæsitores armorum Not. 10. & hoc
 de quæsitorebus hæreticorum repetitur edicto secundo. Si quid canonicum inciderit,
 vt id

- A vt id præses disceptet vnà cum metropolitano. quod nõ malè Iuliani interpres notat corrigi No. 123. qua vetantur canonicis causis immiscere se præsides. i. quæ sacris canonibus deciduntur, & ecclesiasticam censuram desiderant. Vt ne præsides λόγους dent in lōgius tempus quàm dierum xxx. Intelligit λόγους ἀσουλίας καὶ συγχωρήσεως, vt No. 128. & edicto 2. & 13. qui consensu episcopi dantur iis qui ad ecclesiam confugiunt metus causa, dum scilicet vim, iniuriam, sæuitiam potentiorum vel dominorum vel patronorum pertimescunt, vt hæc No. apertè demonstrat & l. 4. & vlt. C. Th. de iis qui ad eccl. conf. Vis asyli hæc est vt inde inuiti non extrahantur. Quid igitur si quis iudicio experiri cum eis velit? Aut ciuile iudicium id est aut criminale. Si ciuile, vocari in ius possunt & per se aut per procuratorem causam agere: vocari, inquam, non rapi: & si venerint aut miserint procuratorem, in condemnatos fit executio iudiciorum more, saluo iure asyli. nec enim ante constitutum tempus asylo extrahi possunt. Si nec venerint nec miserint procuratorem, ob cōtumaciam fit missio in possessionem bonorum secundum ea quæ constituntur in l. vlt. C. de iis qui ad eccl. conf. quæ hunc ordinem constituit siue confuga ille fuerit priuatus siue publicus debitor, nec pro eo vult episcopum vel œconomum conueniri. qua re abrogatur l. 1. C. Th. de iis qui ad eccl. conf. In causa tamen tributorum debitoribus non seruat ius asyli, & pro eis œconomi vel defensores ecclesiæ tenentur nisi eos exhibuerint, ex hac No. & edicto 13. Si iudicium est criminale, non seruat ius asyli, exempli gratia sicariis, adulteris, raptoribus virginum, vt hac No. cauetur, & 37. & 117. Constantinus Nouel. *Ἐπιφανεῖς μετὰ ξίφους. Ἡ τῶ Μωσέως νομοθεσία ἀποφαίνεται, τὸν ἀνδροφόνον ἐκ θυσιαστέλης λύψης, ἀλλὰ καὶ Ἰστυριανῶ, οὗτος ἔστιν ἀσουλίας τοπος μοιχοῖς καὶ παρθέτων ἀρπαξίης καὶ φωροῦ καὶ ἀνδροφόνου*
- C & ratio aperta, quòd innocentes asyla tueantur, non nocentes. Sequitur de apochis tributorum, vt eas curent præsides ab exactoribus tributorum ita confici vt prædiorum nomina expriment, & tributorum quæ prædiorum nomine illata sunt modum, & capitum itè modum iugerumque siue iugorum aut centuriarum, siue quo alio nomine pro consuetudine regionis mensuræ agrorum vocentur. nam alij iugis, alij iugeribus, alij versibus, alij centuriis, alij libris, alij parallelis agros metiuntur. Idem repetitur No. 124. Vt si dubitetur de possessionibus quæ tributa debent vel de tributorum modo: exempli gratia, si multa prædiorum iugera esse dicantur quàm sint, consulantur tabulæ censuales, & vt censitores quos No. 128. vocat τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας, edere cogantur veras, & cum omni subtilitate confectas ἐκθέσεις, id est exemplaria publici census, vt Iuliani interpres
- D exposuit rectè, & vt eius rei disceptatio referatur ad præf. prætorio: interim verò vt absque præiudicio collatores inferant quæ diu præstiterunt, & vt venditio prædiorum non inhibeat à decurionibus vel censualibus, qui exactioni tributorum incumbunt, etiam si emptor non idoneus esse dicatur, si modò venditor in se periculum recipiat: & vt ea res apud præsidem disceptetur sine sportulis & impendio nullo. Conuenitur ergo primum emptor tributorum nomine quasi possessor, deinde venditor quasi fideiussor. Sequitur vt præsides dum circumeunt prouinciam & officiales atque milites eorum suis annonis contenti sint, neque sumptibus vel angariis prouinciales onerent, vt No. 128. l. vlt. C. Th. de officio. om. iud. qua in re derogatur No. Maioriani de curialibus: & aliud caput de patrociniis & redemptionibus alienarum litium, quod exposuimus Obl. 8. c. 31. Sunt & alia quædam ad
- E hanc No. pertinentia exposita eodem lib. capite vlt. & 6. c. 13. Pertinere etiam ad causam patrociniarum videtur quod est in hac Nouella, vt ne quis alienos colonos vel adscriptitios (hi sunt serui, illi liberi) suscipiat, & nisi eos confestim restituat vt terram desertam defectamque colonorum vel adscriptitorum penuria suscipere cogatur, & pro ea fisco solèntia tributa præstare, quam terræ adiectionem vocat ἐπιβολή. & in eum locum eleganter Iuliani interpres. Nota, inquit, quando terra deserta non fertilibus agris, sed damni causam præstantibus personis imponitur. Regulariter ἐπιβολή siue adiectione minus idoneorum fundorum fit si fertilibus steriles imposueris, vt si terra sterilis & defecta à domino deserta est, ne quid fisco depereat, ei qui alios eiusdem substantiæ eorundemque bonorum agros possidet, terra sterilis imponitur, vt eius onera agnoscat. l. 10. & 12. C. de om. agro. def. No. 128. 166. 168. Eiusdem substantiæ possident bona coheredes & socij & possessores, qui eidem domino canonem pensitant, vel qui in tabulas censuales coniunctim referuntur. Sed ex hac No. terræ desertæ & defectæ imponuntur etiam his qui damni causam dederunt, seductione colonorum, licet eiusdem substantiæ prædia non possideant. Id quoque
- F

ad patrociniarum & redemptionum causam pertinere videtur, ut ne quis alienis prædiis A
 titulos, tabulas, signa, characteres suos imponat, vel sinat imponi per causam patrocini
 & deterrendi aduersarij causa. quod etiam repetitur No. 164. & nos exposuimus l. 3. C. de
 bon. vac. & sunt in Codicis lib. 2. tres tituli, De his qui potent. no. tit. & c. ne potentiorum
 tituli alienis prædiis adfigantur: Ut nemo pr. & c. ne prædia sua vel aliena muniat quis fal
 so titulo principis vel suspensio velo regio: Ut nem. lic. sine iud. & c. ne quis rei detentæ ab
 alio de qua cum eo litigat ante sententiam signa vel δείγματα sua imprimat, etiam si con
 rendat esse suam vel sibi obligatam: post sententiam & generaliter suo prædio à se posses
 so signa sua & characterem quemlibet imprimere posse. Characterem dixit No. Tiberij
 de diuinis domibus. *Ἐπί τοιγαυτί παρὶ τῶν δικῶν ἀκροάσασθαι*] Priuati homines, si ege
 state laborant, litigant gratis: Fiscus autem semper litigat gratis. quod Iuliani interpres B
 esse relatum ait i. libro Codicis titulo competentis. Imò neque relatum id est lib. j. neque
 vllus est lib. j. hac de re titulus competentis. Libro tertio est titulus competentis de sportulis
 & sumptibus in diuersis iudicijs faciendis, quo desideratur vltimo loco Græca Constitu
 tio Iustiniani de modo sportularum: & ea (vt suspicor) cautum fuit nullas à fisco sportu
 las præstari, & introducta condictio in triplum in eos qui quid supra modum sportula
 rum exegissent. §. tripli Institut. de act. *Ἀπὸ πατέρων*] Patres ciuitatum intelligit, de
 quibus l. 3. C. de his qui sp. mun. sus. *Ζυρομεφάλων.*] Hoc exposuimus in l. 2. C. vt ne
 mi. lic. in coemp.

NOVELLA XVIII.

C

*De hereditaria portione, & de collatione dotis, & de diuisionibus bonorum, & de
 inficiatoribus, & his qui alienas res tenere deprehenduntur, & de
 his qui ex ancilla nascuntur.*

V T superior Nouella vtraque lingua scripta fuit, ita fuit etiam hæc scripta Latinè ad
 Salomonem P P. Africæ, vt declaratur No. 66. Sunt autem eius fere sex capita. Pri
 mum est de modo legitimæ portiois ex testamento debitæ liberis, ne testamentum per
 querelam quasi inofficiosum rescindant. Hæc portio debitum dicitur hac Nouella, & ple
 niori oratione debitum bonorum subsidium l. si totas C. de inoff. do. & legitima portio, D
 vt Græcè, *νόμιμον μέρος, νόμιμον λάχος, νόμιμον ποσημόριον*: quanquam legitima siue debi
 ta portio sit propriè quæ ab intestato capitur: hæc quæ ex testamento capitur propriè le
 gitimæ portiois portio est. §. sed hæc Instit. de inoff. test. quarta legitimæ partis l. Pap. §.
 quoniam D. eod. tit. quarta debitæ portiois, quarta ab intestato successiois. l. parētibus
 l. quæ nuper C. eod. tit. & in No. i. quarta *τῶν ἐξ ἀδιθέτου*, licet nonnunquam ab intesta
 to debeat veluti factis codicillis sine testamento. nam vt lex Falcidia propriè ad testa
 menti causam pertinet, trahitur tamen & ad causam intestati l. filiusf. D. ad leg. Fal. ita &
 lex Glicia propriè pertinet ad testamenta, trahitur tamen ad codicillos factos ab intesta
 to. Debitum naturale propriè est successio ab intestato l. scimus §. illud C. de inoff. test. sed
 & ex testamento debita portio debitum naturale dici potest, quia natura debitæ succes
 sionis portio est. Ceterum ius ciuile eam portionem taxauit: lex Glicia primum ad modū
 quadrantis legitimæ portiois non obseruato numero liberorum, deinde Iustinianus hac
 No. ad modum trientis vel semissis, vel dodrantis pro numero liberorum: trientis si non
 plures sint quatuor, semissis si plures sint quatuor, dodrantis si liberi masculi sint curiales,
 vel fœminæ curialibus nuptæ: atque ita Iustinianus auxit portionem ex testamento debi
 tam liberis ad excludendam querelam: auxit & debitam parentibus vtriusque sexus &
 debitam fratribus, turpibus personis heredibus institutis. Nam generaliter ait se augere
 portionem debitam his omnibus qui ea non relicta de inofficioso testamento queri pos
 sunt. quæ clausula malè à Iuliano coangustatur ad liberos, cum iam satis dixerit supra nō
 de filiis tantum, sed generaliter de liberis. Auget igitur portionem omnibus personis ex
 heredatis vel præteritis, qui pro exheredatis habentur ad finem trientis vel semissis, quo
 non relicto inofficiosi querela competit. Quin & ex sententia Iustiniani dicam auctam
 esse portionem debitam ex lege Falcidia institutis liberis vel parentibus & oneratis præ
 statione legatorum aut fideicommissorum: alioquin melior esset cōdicio exheredatorum
 quàm

- A** quàm institutorum : nec tamen æquum est vt ferant minus instituti quam non instituti. Sed & in Oriente communi consensu fuit porrectus etiam huius No. modus ad Falcidiã extraneis heredibus institutis : non sic in Occidente. Illud etiam notandum est, Iustinianum augere portionem liberis non tantùm ex testamento patris, sed & ex testameto matris & ceterorum parentum vtriusque sexus. nam & olim, vt in matre exemplum ponam S. C. Orficiano filio legitimo herede constituto matris. D. Marcus (quo auctore factum est S. C. Orficianum) filio etiam ex testamento matris legitimam portionem dedit, vt Nicephorus Callistus scribit : sicut S. C. Tertulliano matre legitima herede constituta filij D. Pius (quo auctore factum est S. C. Tertullianum) matri etiam ex testamento filij legitimam portionem dedit, vt Zonaras scribit : & similiter vt ex Constitutione Iustiniani nepotes ex filia auo succedunt ab intestato cum patruis & auunculis & cū consobrinis non deducta tertia, & cum agnatis non deducta quarta. Deductio quartæ tollitur l. vltim. C. de suis & leg. her. Deductio tertiæ hac No. & No. 118. atque ita abrogatur l. si defunctus C. de suis & leg. her. & l. illam C. de collat. Quartæ & tertiæ deductio fiebat ex Const. Valentiniani & Theodosij l. si defunctus C. Th. de leg. her. cui Arcadius & Honorius de dotis & donationis propter nuptias collatione quædam addiderunt in l. nepotes C. Th. eod. quæ citatur d. l. illam. Vt igitur nepotes ex filia sine vlla deminutione ab intestato veniunt, ita & ex testamento eis portio relinquenda est, ne de inofficioso agant : & generaliter liberis & parentibus qui ab intestato defuncto succedere possunt iure ciuili vel iure prætorio, satisfaciendum testamento est. His qui ex latere veniunt licet ab intestato rem habituri forent, testamento satisfaciendum non est, nisi fratribus consanguineis, si turpes personæ heredes instituantur. Id etiam adnotandum est, Iustinianum augere portionem debitam liberis procreatis ex iustis nuptiis, etiamsi sine dotalibus instrumentis copulatæ sint nuptiæ. Consensus enim nuptias facit, non dos. l. vlt. §. j. C. de don. ante nup. l. vlt. C. de repud. No. 22. Majorianus tamen omnimodo dotem exegit No. de sanctim. & viduis. Vult etiam Iustinianus eandem portionem relinqui naturalibus per nuptias dotalẽque tabulas legitimis effectis. nam vt naturales efficiantur legitimi non satis est nuptias contrahi cum concubina, sed etiam dotalia instrumenta interuenire oportet, vt dictum est No. 12. & ita tam Græci quàm Latini interpretes accipiunt hunc huius Nouellæ locum, τὰυτὸ δὲ χραιτέρω, hoc idem obtineat, &c. Iulianus longè aliter, nempe vt eodem iure sint liberi ex priorẽ matrimonio sine dotalibus instrumentis procreati, & liberi ex posteriori matrimonio confectis dotalibus instrumentis suscepti. quod est ex No. 117. sed huic profectò loco non congruit. & quod hoc loco refertur non est ex No. 117. quæ longè post hanc edita est, sed ex anterioribus Constitutionibus, puta ex l. cum quis & l. nuper C. de nat. lib. Nec omittendum quod de dodrante Iustinianus ait debito liberis curialibus, repetitum est No. 38. quæ tempore prior est. Vt olim plus erat relinquendum liberis curialibus quàm ceteris, curialibus nempe quarta bonorum omnium, ceteris quarta legitimæ portionis l. vlt. C. quàn. & quib. quar. pars, &c. ita hodie plus curialibus liberis debetur quàm ceteris. Curialibus enim dodrans bonorum omnium, ceteris triens vel semis legitimæ partis. Id quoque notandum est, relinquendam esse liberis & parentibus portionem legitimã pleno iure non deducto vsufructu: quin & vxori relicto vsufructu bonorum, legato non contineri portionem legitimam. i. in ea portione vxorem sibi vindicare vsufr. non posse rectè. An & extraneo herede instituto & legato vsufructu bonorum omnium, plenam Falcidiam heres deducit, & præstat dodrantis vsufructum? Minimè. Quid ergo? Æstimatur vsufructus l. Computationi D. ad leg. Fal. Finge, Gaius legauit Titio vsufructũ bonorum omnium. Bona eius cum ex eorum fructu quotannis redigerentur x. æstimantur cc. ad rationem, vt dicitur, vnus pro xx. Dodrans igitur est c l. Vsufructus autem legatum, quia sexagenario legauit, æstimatur l. facta computatione annorum quinque. Vel etiam si legauerit agenti ætatem xlv. annorum, vsufructus æstimatur c l. facta cõputatione xv. annorum qui ætati legatarij ad annum sexagesimum desunt. His casibus legatum vsufructus bonorum omnium valet, & Falcidiam non patitur, quia non excedit æstimationem dodrantis. Sed si legatur vsufructus quadragenario, cc. legatum æstimatur, atque ita absumit bona, & locus est Falcidiæ. Præstabit ergo legatarius heredi l. pro Falcidia. & hæc est sententia l. omnium D. de vsufruct. & l. j. §. si vsufructus in fi. D. ad leg. Fal. Obstat tamen quod dicitur heredem Falcidiam habere debere & Falcidiæ fructus l. 15. §. fructus l.

14 §.j. D. eod. l. mulier §. si heres D. ad Treb. Sed hoc ita procedit si non sit legatus bonorum vſusfructus. nam vſusfructu legato, tueri debet heres volūtatē defuncti, ſi legatum non excedat dodrantis æſtimationem, vel ſi excedat, inire debet æſtimationem vſusfructus, & ex ea Falcidiam retinere, qua pecunia ſtatim vtetur fructur arbitratu ſuo. Rufus obſtat. d. §. ſi vſusfructus in princ. quo non æſtimandum vſusfructum, ſed ex eo, id eſt ex fructibus quaſi ex corporibus, quartam retinendam ait. Veteres vſusfructū æſtimabant. Ariſto & Iulianus putant ex eo quaſi ex corporibus quartam partem retinendam: quod hac diſtinctione facile explicabitur. Aut conſtat locum eſſe Falcidiæ aut non. Si conſtat interuenire Falcidiam, vt ex ceterorum legatis ita ex legato vſusfructus fundi quarta pars detrahitur pro rata, ſecundum Ariſtonis ſententiam l. 5. D. de vſufr. Si non conſtat de Falcidia, & vſusfructus fundi legatum ſecundum Veterum ſententiam & cetera omnia legata communi calculo neceſſario ſubiiciuntur, vt ſciatur quanti ſint bona, quāti legata, atque ita ponitur ratio legis Falcidiæ. Idēque eſt ſi vſusfructus tātūm legetur, veluti vſusfructus bonorum omnium, & dubitetur de Falcidia. nam & hic neceſſariō vſusfructus bonorum omnium æſtimandus eſt num excedat dodrantem bonorum. Sed rursus his duobus caſibus totum vſusfructus æſtimari, vt ſciatur quantum ſit in legato: Falcidiam autē non ex æſtimatione deduci, ſed ex fructu Accuſius putat in d. §. ſi vſufr. quod eſt falſum: repugnat enim d. l. computationi. repugnat d. §. ſi vſusfructus, qui veterum ſententiam non rectē opponit ſententiæ Ariſtonis, niſi veterum ſententia hæc eſt, habitæ æſtimationis Falcidiam detrahi. Hæc in extraneis heredibus. Eadem ratio non ſeruat in liberis aut parentibus heredibus inſtitutis. Nam vxori legato vſusfructu bonorum omnium, ex vſusfructu detrahitur triens, legatario bes præſtatur ex hac Nouella, qua in re emendatius vetus (vt Accuſius ſentit) citata l. vxori meæ. D. de vſufr. leg. & verbis Nouellæ demonſtratur ſatis, cum id iuris dicitur habere prætextum, de cetero tamen fieri vetatur. Idem ergo fuit olim hac in re ius extraneorum & liberorum. l. 18. C. de exc. tut. niſi fuiſſet adiectum vt frueretur mater vnā cum filiis, vt in oratione pro Cæcinnā, & l. ſi mulieri D. de vſufr. accreſc. Plena & pura debetur legitima portio. Pura à die & condicione l. 30. 32. 36. §. cum autem C. de inoff. teſt. niſi bona mente dies vel condicio apponatur l. 25. C. eo. qua ratione etiam excuſatur ſubſtitutio pupillaris. l. 26. C. eod. Idēque dicitur de portione debita patrono. l. ſiue libertus. §. 1. & 2. D. de iu. pat. in qua hæc verba, Sine condicione & dilatione, videntur eſſe ex Conſtitutione Græca Iuſtiniani de iure patronatus, in qua ita eſt, *πρός αἰρέσεως ἡ πᾶσις ὑπαθήσεως ἀπὸ ἀλλογυμῶος*. Pura etiam debet eſſe ab omni onere legati & fidei commiſſi, & inde ratio dubitandi ad l. 12. C. cod. ſicut portio debita patrono l. 28. D. de leg. 2. quibus exemplis fortiter defendi poteſt, ſicut patronus qui legem Papiam ſe omiſſurum fidei commiſſario cauit, non tenetur l. ſi patronus D. de donat. ita liberis qui legem Gliciam ſe omiſſuros cauerunt non teneri, cum tamen heres extraneus qui ſe legē Falcidiam omiſſurum cauit teneatur l. vlt. C. ad leg. Fal. & olim hæc tantum fuit differentia inter patronum & liberis, quōd liberis debitam portionem libertates minuebant, patrono debitam non minuebant: hodie tamen & hanc minuunt ex Conſtitutione Iuſtiniani Græca de iure patronatus. Item liberi heredes inſtituti ne parentibus quidem paternis & cognatis. i. ab eodem patre progenitis fratribus præſtant legata ſupra portionem legitimam, quia nec extranei ſupra Falcidiam l. 28. D. ad leg. Fal. l. pen. C. de inoff. teſt. patroni præſtant liberis & parentibus liberti ſupra ſemiſſem, non tamen ſupra quadrantem l. 4. D. de cond. & dem. l. 6. §. ſi patronus D. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ex aſſe D. ad leg. Fal. l. ſi eius §. vlt. D. ad Treb. hodie ne illis quidem præſtant ſupra trientem ex eadem Conſtitutione. §. ſed noſtra Inſt. de ſuc. lib. Itaque patronos liberis Iuſtinianus exæquauit in omnibus, certē & in modo. nam vt patrono debetur triens, ita vnico filio hodie debetur triens bonorum omnium. Pura debet eſſe portio legitima ab onere æris alieni, vel eius quōd æris alieni loco eſt. Plena & integra hodie debet eſſe non deducto vſusfructu, etiam ſi matri relinquatur vſusfructus bonorum omnium. An & ex ea deduci Falcidia non poteſt? Certum eſt lege Falcidia non excipi patrem & filium l. 28. D. ad leg. Fal. qui tamē excipiebantur lege Furia: ſed quantum deduxerit heres, tantum refundere & ſupplere cogitur l. ſciamus. C. de inoff. teſt. Fruſtra igitur deducit Falcidiam. Ad hæc notandum eſt filium heredem inſtitutum in vniuerſum ius, fratribus partem facere: vt ſi ſint ſex liberi, vnus inſtituitur heres vniuerſalis, alij quinque in legitimam, ſinguli quinque habebunt vnciam, heres vniuer-

- A vniuersalis septuncem: vt extraneus, habet semissem. nam & in semisse non minus extraneum quàm filium pater heredem instituere potuit: vt filius, in alio semisse habet virilem portionem. Et hoc iure vtimur: quod probatur Harmenopulo quinto epitomarum. Et ita exheredatus qui omittit querelam inofficiosi testamenti, id est qui tacet & non agit querela, partem aliis facit: vt si sint quatuor filij, & vnus ex eis exheredatus cui nihil relictum est omittat querelam, reliquis tribus quibus singulis relicta est vncia, satisfactum videtur, licet non habeant integrum trientem: vel si reliqui tres quibus fortè nihil aut minus debito relictum est agant querela, vindicabunt dodrantem non assem, exheredato seruabunt quadrantem l. Pap. §. quoniam. D. de inoff. test. Aliud dicendum est in exheredato qui repudiavit, vel qui repudiantis animo non egit de inofficioso, vel egit & nõ
- B obtinuit, exclusus fortè præscriptione temporis vel agnitæ voluntatis. nam hic partem non facit. Itaque satisfactum non videtur reliquis tribus, quibus tres tantum vnciæ relictæ sunt, cum debuerint relinqui quatuor, & agentes querela assem vindicabunt l. filio in princ. l. qui repudiantis l. si ponas §. vlt. D. cod. nam hoc casu exheredatus pro mortuo habetur l. 1. §. sed & si patruus. D. de coniung. cum em. lib. d. l. qui repudiantis. Liberi autem mortui ante rescissionem testamenti non faciunt partem. Non concurret igitur fratribus is qui exheredatus est in hereditatem legitimam. In d. l. si ponas in fin. quo loco ait, Non agere, rectè Accursius supplet, repudiando: secus enim est si omittendo. Idem supplendum est his verbis, Non egit d. l. filio. in princ. In earum legum ignoratione & in summo errore versatur Paulus Castrensis & alij quidam, qui generaliter statuunt, exheredatum partem facere ceteris qui ad bona defuncti veniunt: & exhereditatio, inquiunt, filij non prodest fratribus. Imò prodest si constituerit non agere, vel si egerit & non obtinuerit d. l. si ponas §. vlt. & l. qui repudiantis. Rursus, inquiunt, exheredatus ab intestato admittitur. Imò non admittitur si repudiantis animo nõ egerit querela, vel si egerit & nõ obtinuerit d. l. filio in prin. Item portio, inquiunt, exheredati accrescit heredi scripto non fratribus. Imò fratribus d. l. si ponas §. vlt. Quid tamen si (vt alio exemplo vtat) quinque sint filij, quatuor instituti in trientem, vnus exheredatus, qui non obtineat in querela? Et hic etiam exheredatus partem nõ facit i. eius persona non computatur, quia habetur pro mortuo. Itaque satisfactum videtur quatuor filijs, dato triente, qui tamen non sufficeret si quinque liberi computarentur: eadèque ratione quatuor filij, quòd eis fortè nihil relictum sit, si agant querela, assem vindicabunt, & exheredatus frater non concurret in legitima hereditatem d. l. filio. eodèque exemplo si sint fratres exheredati siue præteriti qui non agant querela vel non obtineant, & mater, relinqui debet matri triens, ac si nulli essent fratres: vel si mater agat querela, assem vindicabit, nec concurrent fratres in legitimam hereditatem fratris, licet alias soleant cum matre ab intestato succedere Nou. 118. idèque dicemus multo magis in his omnibus liberis qui non succedunt ab intestato, veluti deportatis qui cognationem amiserunt, vt partem non faciant ceteris. i. vt pro nullis habeantur, itèque in monachis & filiabus, quos quælibet leges municipales excludunt. Iure nostro neque filiarum neque monachi excluduntur. Idem etiam dicam in filiabus quæ pacto à successione intestati remouentur: quæ pactio moribus ciuitatum comprobatur, non iure civili pop. Romani. Sequitur vt id notemus ex hac Nou. liberis legitimam non tantum institutionis sed & legati & fideicommissi titulo relinqui posse. Ex quo efficitur exheredatos non habere querelam si legati aut fideicommissi, imò & si donationis mortis causa iure eis sit relicta debita portio. id quod probat etiam Nou. 5. & 22. & iuri antiquo congruit. Sed mutatur Nou. 115. secundum quam sola institutio querelam excludit, non legatum, non fideicommissum, siue hereditatis siue pecuniæ fideicommissum sit, quod à Iustiniano constituitur, ne cui temere inuratur exheredationis nota, vt idem perspicue declarat eadem Nouella §. τὰντα. Exhereditatio enim macula quædam est & iniuria, & inde causa dandæ querelæ, quia filij iniuria est l. 8. D. de inoff. test. & indignatio. l. filius. D. cod. Non id quidem agit principaliter Iustinianus vt instituat filius in legitimam, sed vt ne temere exheredetur, sicut in specie l. 132. D. de verb. obl. qui stipulatur in hunc modum, Si me exheredaueris, non hoc agit palam & principaliter vt instituat, sed vt ne notetur & ne rubore suffundatur: & ideo valet stipulatio, quæ non valeret si palam ita conciperetur, Si me heredem non feceris. Conclusio igitur hæc sit, Exheredato querelam competere, etiam si aliquo titulo singulari vel vniuersali relicta ei sit debita portio.

Conclusio est de exheredato. No. 115. loquitur etiam de præterito, non de præterito à patre, sed de præterito à matre vel auo materno vel filio, qui pro exheredato habetur. est enim tota de querela inofficiosi testamenti, non de bonorum possessione cōtra tabulas aut querela iniusti vel rupti testamenti. Rursus conclusio est de exheredato notæ causa, non de exheredato bona mente, vt in specie l. pen. D. de cur. fur. vbi etiam Græci notant non esse in eo locum Nouellæ Iustiniani, & l. multi D. de lib. & post. l. si patronus §. si quis non mala. l. Paulus 2. D. de bo. lib. Cōclusionis exceptio hæc vna est, nisi exheredationi adscribatur elogium vnum ex his quæ à Iustiniano enumerantur, & probetur ab herede. Probandum etiam olim erat ab herede l. 22. 23. 30. C. de inoff. test. l. vlt. C. de sec. nup. & cōtra filius quoque admittebatur ad probandam elogij falsitatem aut nullitatem l. 28. C. de inoff. test. l. si posthumus §. vlt. D. de lib. & post. Certa sunt elogia, certæ ingratitude siue indignitatis causæ. Olim erant incertæ & positæ in iudicio centum virorum. Itaque rectè Flor. in l. 7. D. de bo. dam. meritis de causis. malè vulgò, certis de causis. nam certæ causæ non fuerunt ante eam Nouellam, sed expendebantur merita filij exheredati. l. filius D. de inoffic. test. l. 19. C. cod. l. 3. §. si emancipatus. D. de bo. pos. con. tab. Censebantur & quædā iustæ irarū causæ, quæ Iustiniano non probantur, vt si filius emancipatus turpem & ignominiosam fœminam sine consensu patris sibi matrimonio iunxisset, satis causæ videbatur esse ad irascendum non filio tantum sed & nepoti ex ea coniunctione procreato. d. §. si emancipatus, licet iniustæ nuptiæ non essent, quia filius emancipatus iure ciuili vxorē ducere potest sine consensu patris. igitur si & iniustæ nuptiæ erāt: vt si filius ignominiosam fœminam in matrimonium duxerat, iustissima erat offensæ & odij causa, quæ tamen à Iustiniano non est recepta. Qui verò honestā duxerat iniussu patris, neque olim potuit neque hodie potest ob eam causam exheredari. Iustinianus de filia tantum loquitur, inter quam & filium in nuptiis contrahendis magna differentia est. Filius consensum & auctoritatem parentis eius in cuius potestate est adhibere debet, filia minor xxv. annis consensum etiam matris & propinquorum. l. j. l. viduæ l. in coniunctione C. de nup. Filius qui vxorem duxit citra consensum patris hodie exheredari indistinctè non potest, non potuit etiam olim, nisi se ad turpem fœminam applicasset: filia nubens citra consensum patris vel matris exheredari potuit, quod Patricius Græcus interpres colligit ex l. 18. coniuncta l. 20. C. de inoff. test. & ita declaratur No. 115. vt nimium morato patre in quærenda condicione, si post xxv. annum patiatur stuprum puella, vel si nubat libero homini absque consensu patris, exheredari non possit. Videtur exheredari posse si post eam ætatem nubat seruo, si post eam ætatem meretricio more viuat, si ante eam ætatem nubat absque consensu patris aut matris, certè si ante eam ætatem turpem & impudicam vitam viuere maluerit, quàm oblatam à patre vel matre condicionem accipere. exheredari potest. l. 19. C. de inoffic. test. idque euidenter exprimitur No. 115. De minori xxv. annis quæ nubit sine consensu patris, de maiori quæ nubit seruo, vel quæ meretricio more viuat, nihil disertè exprimitur, sed intelligitur satis. Recensentur & aliæ in ea causæ ingratitude, vt si filius prohibuit parentes testamentum facere, quod est ex l. 23. C. de inoffic. test. Quid fiet si ex hac causa filium non exheredauerint, utpote quia postea nunquam eis contigit posse facere testamentum? Et placet filio auferri hereditatem quasi indigno, & fisco vindicari. l. j. D. si quis aliq. test. proh. l. 2. C. cod. Paulus 5. Sent. tit. 12. Si duo sint filij, vnus factum alteri non nocet. l. 2. §. j. D. cod. ideoque pars tantum eius fisco vindicatur qui prohibuit, pars seruetur ei qui non prohibuit: sicut iure præterito solus sine coheredibus sacris obligatur qui solus pecuniam exegit quam defunctus prætermiserat ne sacris alligaretur, Cicero 2. De legib. Si vnus sit filius, assem vindicat fisco. Tenetur & qui prohibuit in factū actione his quorum interest. i. qui quid amiserunt ob eam rem l. Lucius. §. Sempronia. D. de leg. 2. veluti his quibus hereditatem, legatum aut fideicommissum pater relicturus, & iis qui alioquin excluso filio, defuncto ex asse ab intestato heredes futuri erant, vt puta eiusdem vel sequētis gradus heredibus, quorum interest fiscum non vocari: & ita Iulianus rectè, læsionem, inquit, passi secundum priora iura suas aduersus eum exerant actiones. Puto esse actionē in simplum. Malè Accursius notat esse in duplum ex No. 134. cum in ea non aduersus eum qui prohibuit testamentum fieri proponatur actio, sed aduersus præsidem, qui pecuniam extorquet ab his qui testamentum faciunt, vt eis scilicet quam extorserit in duplum reddat. Datur ergo ea dupli actio testatori. Superior non datur testatori, sed ei cuius interest interclu-

- A** interclusam alij testandi facultatem non fuisse. Malè etiam Accursius purat eum cui defunctus testamèto legatum aut fideicommissum relicturus erat, habere petitionem legari aut fideicommissi aduersus fiscum: quia legati aut fideicommissi petitio non est ex imperfecta voluntate l. ex ea D. qui test. fac. pos. aut si legati petitio est, cur non erit etiam hereditatis? Illud tamen rectè, eis quibus legatum aut fideicommissum relictum est testamento, quod testator mutare prohibitus est, fiscum teneri l. 2. §. ult. D. si quis aliq. test. proh. l. 3. §. ult. D. ad Treb. Est & alia causa exheredationis, si filius arenarius aut mimus fuerit, nisi & pater ipse eiusdem condicionis sit, ex l. in arenam C. de inoff. test. Denegatur filio arenario in ea legè querela inoffic. testamenti: Denegatur & bon. possessio Vnde liberi, quæ ordinat litem de inofficioso. malè Acc. cont. tab. nam hæc exheredato non datur. Item si
- B** filius vel filia furiosi parentis curam nullã habuerit, postea sanitate recepta iure exheredabitur: vel si in ipso furore decesserit intestatus, aut non mutato testamento quod ante furorem fecerat, in quo filium vel extraneum heredem scripserat, qui postea testatorem furore correptũ non procurauit, heredi legitimo vel testamentario aufertur hereditas quasi indigno, & nõ fisco, sed extraneo applicatur, si quis sit qui pietate motus testato nec quicquam conuentis admonitisque liberis vel aliis heredibus, furiosi eius procuracionem suscepit. De furioso Iustinianus loquitur, sed constat etiam generaliter ei qui ægrotum nõ curat hereditatẽ auferi quasi indigno l. 3. D. de iis quæ vt ind. & ex eadem causã dominium serui amitti & ius patronatus l. j. §. sed scimus C. de lat. lib. tol. & generaliter in libris βασιλικῶν scriptum est, filium qui ægrotum, inopem, imbecillũ patrem non curat, alit, defendit, ob hanc causam iure exheredari. quo exemplo cõprobari potest non esse hanc causarum enumerationem restrictius accipiendã. Eiusdem condicionis sunt liberi qui parentem non redimũt ab hostibus. nam parente postliminio reuerso exheredari iustè ob eam causam possunt: vel si parens apud hostes decesserit, hereditas liberis, imò generaliter legitimis omnibus vel testamẽtariis heredibus, si fortè ante captiuitatem testamẽtũ fecerit, quod lege Cornelia confirmatur eo moriente apud hostes: his, inquam, omnibus si negligentiores fuerint in redimendo captiuo hereditas aufertur quasi indignis. & hoc etiã casu non fisco, sed ecclesiæ applicatur, ea condicione vt quidquid ex hereditate peruenerit in redemptionem captiuorum insumatur. Ignoscitur ætati eius qui redemptionem nõ procurauit, id est nõdum exephebis. Exephebi autem possunt ob eam causam etiam prædia sua pignori obligare, licet minores sint annorum xxv. Oratione Seueri excipitur tantũ æris alieni causa, sed ex hac No. quam tractamus addenda est causa redemptionis, nec exigendum decretum. Possunt etiam prædia captiuo propria pignori obligare, licet eorũ domini nõdũ sint. Sequitur alia exheredationis causã, si filij sint hæretici. Et generaliter hæretici non succedunt patri ab intestato vel ex testamento l. cognouimus C. de hæret. No. 118. in si. non succedunt etiã agnatis vel cognatis, & his deficientibus vel exclusis, si defunctus plebeius fuerit, fiscus vocatur: si clericus fuerit, ecclesia intra annũ, post annũ fiscus. Quod si quidam sint filij orthodoxi, quidam hæretici, orthodoxi soli patri succedunt, nisi piscensibus tamen fratribus restituunt portionem suam sine fructibus medij tẽporis, nullaque administrationis ratione reddita. Ceteræ causæ exheredandorum liberorum vel parentum sunt notissimæ. Causæ summouendorum fratrum referuntur in No. 12. His verò causis enumeratis Iustinianus constituit nouè, vt nisi vna harum exheredationi adscribatur, & adscripta probetur ab herede, exheredato detur querela, & vt per querelam (quod etiam nouum est) infirmetur tantũ institutio, cetera valeãt, veluti legata, fideicommissa, tutelæ, libertates, tabulæ pupillares: cui simile est decretũ Adriani certa in specie, de qua l. cum mater D. de inoff. test. & hoc est quod Irnerius ait, Ex causa exheredationis vel præteritionis irritum esse testamentum quantum ad institutiones, cetera firma manere: vbi præteritionem incunãtanter accipere debemus pro ea quæ pro exheredatione habetur. nam filio præterito à patre, nec libertates nec legata valent.

Sequitur secunda pars huius Nouellæ, de successione & capacitate filiorũ naturalium & concubinarũ, an capere possint ex bonis patris vel matris testamẽti vel donationis iure vel ab intestato. Olim concubine licebat donare in infinitum l. donationes D. de donat. l. 2. §. Diuus. D. de don. inter vir. & vx. poterat & solidum capere ex testamento l. cum tab. §. 1. de iis quæ vt ind. auf. Potuit etiam filius naturalis & potest etiam hodie à matre heres institui ex assẽ: quin & exheredatº habet querelã, sicut spurius l. si suspecta. §. j. D. inof. test.

Patri quoque ex testamento olim heres esse potuit in assem, sicut extraneus quilibet. Ho-
 die neque concubina neque filius naturalis in bonis contubernalis aut patris assis capa-
 - citatem habent. Nam ex Constitutionibus existentibus iustis liberis vel patre aut matre,
 naturales liberi vnciam tantum ex testamento vel inter viuos capere possunt vnà cum
 matre, mater sola semunciam illis non existentibus, quadrantem vnà cum matre, soli fi-
 lij (vt arbitror) vnciam integram quadrantemve integrum l. i. C. Th. de nat. filiis, de qua
 fit mentio No. 89. l. 2. C. cod. tit. quem Constitutionum modum auxit primùm ita Iusti-
 nianus, vt non existentibus liberis vel patre aut matre, naturales liberi semissem ex testa-
 mento vel inter viuos capere possint vnà cum matre l. humanitas C. de nat. lib. deinde
 vt assem Nou. 89. Existentibus patre aut matre, deducta portione eis debita, reliquum
 capere possunt ex No. 89. ex qua rectè Irnerius ad l. 2. C. de nat. lib. Nunc soli liberi natu-
 - rales & legitimi ad hunc modum coarctant, non etiam mater. nam existentibus libe-
 - ris iustis vnciam tantummodo capere possunt vnà cum matre. Datus quoque liberis na-
 - turalibus testamento tutor vel curator, confirmatur, & potest etiam eorum tutelam ge-
 - rere mater l. vltim. C. de conf. tut. l. vlt. C. quan. mul. tut. off. fun. pos. No. 22. An autem ab
 intestato filij naturales heredes sint patri, videamus. Matri constat esse heredes vnà cum
 iustis liberis ex S. C. sicut spurios l. pen. C. ad S. C. Orf. ergo & auix maternæ. l. Mode-
 - stinus D. vnde cog. §. i. Inst. de S. C. Orf. & fratribus ex matre eadem, quasi cognatos l.
 2. & 4. D. cod. Patri olim non succedebant ab intestato. Patri etiam hodie non succe-
 - dunt existentibus iustis liberis vel iusta vxore, quæ etsi non veniat ad successionem ma-
 - riti, obstat tamen filiis naturalibus: verumtamen alendi sunt viri boni arbitrato. Et non
 - existentibus liberis iustis vel vxore iusta, non succedunt nisi in sextantem vel soli vel vnà
 - cum matre diuidendum in capita, vt si sint tres & mater, singuli habeant semunciam ex
 - hac Nouella & 89. Videtur ergo & his exhereditatis competere querela, non relicta sex-
 - tantis terria parte. nepotes autem ceterique liberi naturales, auo vel proauo nullo modo
 - ab intestato succedunt l. vlt. C. de nat. lib. Sed neque fratribus ex eodem patre ceteris-
 - que cognatis per patrem consanguinitatis vel agnationis iure. At ex testamento etiam in
 - assem auis succedere possunt, non existentibus iustis liberis, existentibus in vnciam tan-
 - tum d. l. vlt. eodem autem modo pater & mater filio naturali ab intestato succedunt quo
 - & illis filius naturalis. Mater igitur in assem l. 2. D. ad Terry. Pater in sextantem, si filius
 - naturalis iustos liberos non reliquerit: in nihilum si reliquerit, qui tamen naturali auo
 - inopia laboranti alimenta suppeditabunt, Nou. 89. Spuriis filiis nihil horum quæ dixi-
 - mus datur in patris successione legitima. Spuriij sunt qui ex incesto vel stupro vel adul-
 - terio progeniti sunt: naturales qui ex concubinato. Vnam concubinam habere licet, nō
 - plures: vxorem enim imitatur, & in antiquis inscriptionibus appellatur Viceconiunx.
 - Plures si sint, scorta potius sunt quàm concubinæ: & liberi spurij, non naturales. Matri
 - autem spurij quales quales sint, sanè tam ex testamento quàm ab intestato succedunt,
 - nisi illustri sit scemina, quæ iustos liberos habeat l. pen. C. ad S. C. Orf. & multo magis
 - naturales, imò & hi etiam illustri simul cum iustis. Illustrem quoque matrem spurio nō
 - succedere Accur. putat in l. 2. §. i. D. ad Terry. forsitan malè. nam l. penult. de heredita-
 - te matris loquitur non de hereditate spurij filij, de S. C. Orficiano non de S. C. Terry-
 - liano. Sed æqualitatis ratio opinionem Accursij valde confirmat, & quod soluant iura
 - successionum esse reciproca. Si non possim tibi succedere mater, cur tu possis mihi? Que-
 - ritur cur spurij & nothi matri succedant ab intestato, non patri. In spurij ratio euidens
 - est, quia nullum patrem habere intelliguntur §. vulgo. Instit. de suc. cog. & eleganter à
 - Seneca dicuntur publici pueri, in Controuersus. Mater semper est certa. Æquum igitur
 - est vt quod iusti liberi vtrique parenti debent, id omne à liberis qui sunt sine patre tran-
 - sfundatur in matrem. Synesius Euoptio, ὅσον ἀμοτέρους ὡς ἀπὸ τῆς μητρὸς γινώσκων ἐφέλεται, τὸ
 - πᾶν ἢ κεν ἴδῃ ὡς ἀπὸ τῆς ἀπατόρου εἰς τὰς μητέρας. In nothis siue naturalibus, propterea
 - quòd cōcubina vxorem legitimam imitatur, non idem omnino dici potest incertum esse
 - patrem. Certus propriè est quem nuptiæ demonstrant l. 5. D. de in ius. voc. certus
 - quodammodo est is quem concubinus demonstrat. Concubinus non est coniun-
 - ctio iusta vt matrimonium: concubina non est iusta vxor. Ex concubinato nati liberi
 - non sunt iusti, & in potestate patris. Denique est in concubinato vitium aliquod, &
 - liberi ex eo suscepti degeneres sunt l. vltim. C. de nat. lib. id est nothi & obliqui. Sta-
 - tius, *Obliquumque à patre genus*: vbi Lactantius, *Quia fuerat, inquit, patris mei nothus.*
 Obliquum

A Obliquum ergo dicitur ex concubina progenitum: ut Lucanus, *obliquum maculat qui sanguine regnum*. Bastardi vulgo à Germanico *Burgart. i. degeneris ingenij*. Et ideo pater non omnino certus est, quasi tamen quodammodo certus est. qua de causa ei etiam omnino ab intestato non succeditur, & ex testamento eius liberi non semper solidum accipiunt.

Tertia pars huius No. est de collatione bonorum. Iure veteri & nouo ab intestato collationi locus est, ut si filius emancipatus præteritus testamento patris petat bonorum possessionem contra tabulas, fratribus qui erant in potestate patris præteritis vel institutis, ac similiter petentibus bonorum possessionem contra tabulas, vel etiam miscentibus se, conferre debet bona propria, quæ patri quæsiisset si mansisset in potestate, & non tantum fratribus, sed etiam nepotibus ex se natis in familia aui retentis: idemque erit si omnes veniant ab intestato per bonorum possessionem. Vnde liberi, vel per querelam rescisso testamento quasi inofficioso. Filius si non fuisset emancipatus quæsiisset olim patri tam aduentitia quam profectitia: hodie non quærit filius patri nisi profectitia & aduentitiorum vsum fructum. Ergo emancipatus suis hodie confert bona profectitia tantum & aduentitiorum vsum fructum l. vlt. C. de collat. Rursus hodie bona profectitia non tantum emancipati suis conferunt, sed & sui emancipatis, & sui suis, & emancipati emancipatis dotem & donationem propter nuptias profectitiam conferunt l. vt liberis l. illam l. pen. C. de collat. Ex testamento autem iure veteri non est collationi locus. nam fratres coheredes testamento scripti nihil inter se conferunt. l. 1. & 7. C. de collat. l. vlt. C. com. vtriusque iud. nihil etiam conferunt fratres præteriti institutis venientes ex iudicio defuncti. l. j. §. vel maximè. D. de collat. nihil instituti præteritis, nisi commissio edicto & petita bon. poss. contra tab. aucta fuerit eorum portio l. 3. D. de collat. do. & generaliter nisi collationem fieri testator præceperit. d. l. j. & 7. l. pen. D. de col. do. Iure nouo. i. ex hac Nouella etiam instituti conferunt dotem & donationem propter nuptias vel donationem simplicem, nisi id nolle se declarauerit testator. nam & ab intestato non est collatio nolente eo de cuius successione agitur l. ex parte §. intestato. D. fam. ere. De collatione donationis simplicis scripti. Obs. III. cap. xxx.

D Quarta pars est de diuisione bonorum à patre facta inter liberos. Plus potest vltima voluntas defuncti inter liberos quam inter extraneos. Inter liberos testamentum imperfectum fit non inutiliter. No. 107. inter liberos fit diuisio patrimonij rectè quacumque scriptura, licet neque testamenti neque codicillorum iure censeatur, & quacumque nuncupatione voluntatis. l. parentibus C. de inoff. test. & eam sequitur iudex familiaris circumsundæ l. filij l. si cogitatione l. vlt. C. fam. l. ere. l. si filia §. si pater l. ex parte §. intestato D. cod. Sed ex hac Nouella ita demum valet seruatürque diuisio bonorum per scripturam facta inter liberos citra formam testamenti aut codicillorum, si ei subscripserint filij omnes vel pater: alioquin ex æquo inter se hereditatem filij ab intestato partientur. Olim quodlibet indicium voluntatis paternæ (ut dixi) & qualiacumque verba sufficiebant, & scriptura qualiscumque, ut in donatione ex Constit. D. Pij.

E Quinta pars est de inficiatorum & abiuratorum pœna. Multæ simpliciter actiones duplantur inficiatione, ut legis Aquiliæ, & ex testamento legatorum nomine quæ per damnationem relicta sunt, & hodie priorum legatorum nomine, & actio ex empto de modo agri & iudicati & interdum depositi, & actio ex contractu habito cum argentariis sine scriptura, edicto septimo. His adiungit hac No. Iustinianus actionem, Si certum petetur syngraphis. Nam si debitor neget se scripsisse, vel si opponat exceptionem non numeratæ pecuniæ, & proberetur iudici scripsisse vel accepisse, damnatur in duplum: quod congruit cum l. j. C. Th. de vsur. rei iud. & nouissimo edicto regis nostri comprobatur. Datur venia pœnitenti & bonam fidem agnoscenti, licet initio litis ad inficias ierit, ita tamen ut sumptus litis præster quos actor iureiurando taxauerit, nisi id fortè iudex moderetur l. Sancimus. C. de iudic. cui solet opponi Nouell. 82. quæ iudicem sequi omnino vult iusiurandum actoris. Hoc si prius iussit iudex ad certum modum iurari, & iuratum sit leg. si quando C. vnde vi, non si ipse actor suo arbitratu iuratus modum sumptuum edixerit. hoc enim moderari iudex potest. Est & alia inficiatoris pœna, ne pluribus defensionibus utatur contra regulam iuris. nam qui inficiatus est semel, & conuictus, postea non auditur solutionem allegans: quin & si verum sit soluisse eum. iterum soluere cogitur. nec potest aptior poni species ad hæc verba l. 43. D. de regulis iuris.

Nisi lex impedit. quam ob rem & ea sola Harmenopolus vititur, & ante hanc Nouellam A
fuisse etiam idem veteri quadam lege siue Cōstitutione cautum Iustinianus narrat. Pœ-
na dupli constituitur etiam in actorem qui apocham. i. professionem solutæ pecuniæ fal-
so negat à se conscriptam. nam & summam apocha comprehensam debito reputare cogi-
tur, & alterum tantum præstare. Pœnitenti parcitur, vt in aliis plerisque causis. l. quanuis.
D. de in ius voc. l. de ætate §. vlt. D. de inter. in iure fac. l. 4. C. de hæret. l. si quis libellos. C.
de appel. No. 12. Et hæc de actione Si certum petetur. In actione in rem alia est inficiato-
ris pœna, vt possessor si conuentus rei vindicatione negauit rem esse actoris, postea con-
uictus alleget pignoris vel emphyteuseos vel superficij causam, vel quam aliam defensio-
nem, non audiatur: transferendam enim possessionem esse in actorem, deinde agendum
hypothecaria aut vectigali aut superficiaria actione. Et sic pœnæ causa transfertur posses-
sio eodem iudicio in specie l. vlt. C. de rei vind. & in specie l. de bonis §. vlt. D. de carb. e-
dic. l. 2. §. vlt. D. de collat. l. j. C. vti possid. l. postquam §. Imp. D. vt legat. no. cau. Erat etiam
olim actio de duplis fructibus ex xij. Tab. quam tacite Iustinianus tollit dum superiorem
pœnam in actionibus in rem existimat sufficere.

Sexta pars est de naturalibus, quemadmodum per nuptias sui & legitimi fiant, quam
expoluimus. No. 12.

NOVELLA XIX.

De filiis ante dotalia instrumenta natis.

Hæc Nouella est de filiis naturalibus, vt & postrema pars superioris, & hoc tantum
quod per se intelligi poterat rei magis dilucidandæ causa declarat, l. nuper & l. cum C
quis C. de nat. lib. & Nouel. 12. §. vltim. etiam ad præterita pertinere. quod etiam exposui-
mus. Nouel. 12.

NOVELLA XX.

De his qui in causis appellationum apparitorum officio funguntur.

EX No. 23. quæ hanc tempore præcedit nata est quæstio huius. A clarissimis iudicibus
si lis excedat x. libras auri appellatur ad præf. prætorio Orientis solùm, & ideo obse-
quuntur ei in ea lite soli præfectiani. Ab spectabilibus appellatur ad præf. prætorio & quæ-
storem: & ideo tam memoriales quàm præfectiani in ea lite apparitorum officio fungun-
tur. Plerique à Iustiniano ex clarissimis facti sunt spectabiles. No. 24. 25. 26. & sequentibus D
vsque ad 31. & No. 102. 103. Cum ab eis clarissimis appellabatur ad præf. prætorio Ori-
entis ius actorum soli præfectiani sibi vindicabāt: nunc spectabilium honore auctis eisdem, &
in causis appellationum manantibus ab eisdem, præfecto prætorio adiuncto quæstore fa-
cti palatij, in societatem apparitionis & actorum venire etiam volunt memoriales siue e-
pistolares & libellenses: quod hæc Nouella vetat. vult enim ea in re veterem morem ob-
seruari: solos igitur apparere præfectianos. Ceterum appellationibus porrectis à Comite
Orientis ad præf. prætorio & quæstorem, præfectianos & memoriales vel epistolares ap-
paritorum officio fungi promiscuè tam in causis introducendis, actis excipiendis, scriben-
dis, edendis, quàm in exequendo iudicato, non obseruata diuisione. l. præcipimus. §. in
his autem C. de appellat. In appellationibus tamen porrectis à patronis causarum de-
legatis à principe, ad præfectum prætorio & quæstorem, seruari. d. l. præcipimus. §. hinc sa-
luberrimæ, vt soli libellenses appareant. In vulgari titulo huius Nouellæ malim *ἐν τοῖς*
σάκροις, vt intelligatur, in sacris iudiciis appellationum. Sacra iudicia appellationum
sunt quæ in consistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur adhibitis pro-
ceribus palatij & senatoribus l. 2. C. de legibus. Nouell. 62. & huius generis erant appella-
tiones non tantum ab spectabilibus, sed etiam à clarissimis iudicibus: nam & à præfecto
annonæ appellabatur princeps. l. vltim. D. quod cum eo qui inalienari potest. Sed cum
non posset audiendis omnibus appellationum causis sufficere princeps, placuit consulta-
tionum & factorum iudiciorum loco haberi, si appellaretur ab spectabilibus iudicibus,
iudicium præfecti prætorio & quæstoris dict. leg. præcipimus. & in hac significatione F
sacra iudicia dicuntur in hac Nouella, quæ & speciem principalis iudicij retinuisse
dicitur sæpius, propterea quod perinde ac si præfente principe eisdem verbis, co-
dem ordine, forma & obseruatione peragebantur eadem, & idem erat in eis exercendis
indumento-

- A** indumentorum & calciamentorum vsus, quod tamen sustulit. No. 126. *Ἡδὴ μὲν θεῖον ἔπι-
μασάμεθα νόμον.*] Non intelligit l. ult. C. de temp. appel. vt Accursius opinatur, sed Nou. 23.
quæ scripta est Triboniano illustri magistro officiorum & quæstori sacri palatij. sic est re-
stituenda inscriptio No. 23. Eadem scripta fuit etiam ad Ioannem præf. prætorio Orien-
tis, ad quem hæc mittitur, sicut retro & hanc missam opinor ad Tribonianum quæstorē.
Et verò par erat ad vtrumque mitti, cum sit vtraque de causis positis in cognitione vtrius-
que. *Καὶ παρῆναι ὁ ἐνδεξότατος ἡμῶν κοινάτωρ.*] Vt igitur præf. prætorio adiungitur quæstor,
æquum esse videbatur vt & præfectianis adiungerentur memoriales. Præfectiani parent
præf. prætorio, memoriales quæstori. Eorum enim obsequio rem quæstoriam geri ait l.
ult. C. de prox. sac. scr. Militantes in sacris scriniis memoriæ, libellorum, epistolarum, gene-
B rali nomine memoriales appellantur, & sunt adiutores potius quàm officiales l. 13. C. co.
tit. licet No. 23. officiales dicantur improprie. Notitia Romani imperij, Quæstor, inquit,
officium non habet, sed adiutores de scriniis quos voluerit. *Κόμισ τῶν οἰκείων.*] Docui le-
gendum esse *τῶν οἰκείων* Obs. 8. c. 42. *Ὁρθηαίαν ἐμβαθμον.*] Latinam & Græcam appellationem
posuit, qua significatur minima dignitas, ea est clarissimus, media spectabilitas,
maior illustratus No. 7. 23. 102. Ordinarius ergo iudex. i. clarissimus, vt puta præses, corre-
ctor, consularis, etiam Synelio in Epistolis, opposito ei comite militari, vt ordinarius miles
Festo, id est manipularis. nam & hic est infimus militiæ gradus. l. j. C. ad leg. Iul. rep. Vopi-
scus in Bonoso, Milites primùm inter ordinarios, deinde inter equites. *Ἐπὶ τὴν φύσιν τῆς
οἰκείας ἀρχῆς.*] Ex iudicij qualitate l. pen. C. de appel. ex ordine vel ex iurisdictione pro-
C pria. l. à proconsulibus l. iubemus. C. cod.

NOVELLA XXI.

De Armeniis.

- D** Amnat mores Armeniorum fœminas excludentes successione parentum, liberorū,
Cognatorum ab intestato. nec mirum, cum & Romanorum damnarit legem Voco-
niam. Damnauerat iam antè eodẽm edicto tertio, sed edicto hoc ius valere præcepit ex
initio sui imperij, hac Nouella quæ tempore posterior est ex imperij sui anno octauo. Iu-
lianus exposuit sententiam edicti, non huius Nouellæ. Damnat etiam mores Armeniorū
D puellas collocantes sine dote, & accipientes à marito, quales fuisse etiam Germanorum
Cor. Tacitus scribit, & superiores quoque de excludendis hereditate fœminis, Satorum,
Anglorum, Thuringorum fuere.

NOVELLA XXII.

De solutione nuptiarum, & de secundis nuptiis.

- H** Oc primum Iustinianus ait, se legem ferre in futurum non in præteritum: quæ vul-
garis est differentia legis à iudice. Iudex enim statuit de præteritis, lex de futuris. quæ
dam tamen leges ad præterita trahuntur. Deinde hac lege potiolem præmonet esse vo-
luntatem defuncti, vt ecce, vsusfructus bonorum legatus vxori, non amittitur propter se-
E cundas nuptias, nisi id cauerit testator. Ab eo cui adscripta est cōdicio viduitatis, exigitur
cautio Mutiana, nisi aliud cauerit testator. Tum declarat nuptias contrahi nudo consen-
su. Quidam concubitu exigebant l. pen. C. de inc. nup. quod non est receptum. Alij in-
strumenta dotalia: quod etiam reprobatur. nam sine dote ac sine tabulis nuptialibus nu-
ptiæ contrahi possunt, vt diximus No. 18. Nuptias facit maritalis honor & affectio l. dona-
tionis D. de donat. plenus honor l. cum tabulis §. j. D. de his quib. vt ind. quo solo secerni-
tur concubina ab vxore l. item legato §. pen. D. de leg. 3. Honor est in ipsa appellatione.
No. 74. Vxor, mater familiæ, domina, nomina sunt dignitatis: Concubina quasi nomen
est voluptatis. Exiguntur tamen tabulæ nuptiales, vt per nuptias filij naturales sui & legi-
F timi fiant. No. 12. 18. Exigebantur & in nuptiis cōtractis inter impares honestate personas,
vt si Senator scenicam duceret ex rescripto principis l. si donationum l. Imp. C. de nupt.
Hodie exiguntur nuptialia instrumenta si illustres viri vxorem ducant: (possunt autem
etiam sine rescripto quamlibet ducere) in ceterorum nuptiis non exiguntur instrumen-
ta dotalia, sed testatio sufficit, quæ fiat apud defensorem ecclesiæ tabulis consignatis

defensoris & testium subscriptione, quæ tamen tenuioribus remittitur & agricolis & gre
 gariis militibus, & his qui nuptias iureiurando adfirmant palam in æde sacra, vel tactis di
 uinis scripturis No. 74. quod ita emendat No. 117. vt illustres quidem viri non contrahât
 nuptias sine dotalibus instrumentis: exceptis illustribus barbaris Romano imperio subie
 ctis, propter eorum simplicitatem, vt Iulianus ait, hi & ceteri omnes vt eas contrahât con
 sensu solo, sine dote aut donatione propter nuptias si velint, & sine testatione vel iureiurâ
 do. Regulariter ergo nuptiæ solo consensu contrahuntur. An verò & nudo consensu di
 strahuntur? Ita fuit ius olim l. si constante C. de repud. Sed tollitur Iustini No. 117. &
 reducitur Iustini No. 140. idque est, vt Iustinus ait, bona gratia matrimonium dirimere,
 id est dulciter sine querela & sine libello repudij, Plutarchus μετ' εὐφημίας: & sic quod A
 nastasius communem consensum vocat in d. l. Si constante, Iustinianus appellat bonam
 gratiam. l. j. §. vlt. C. de rei vx. act. No. 98. atque ita vel bona gratia dissoluitur matrimoniū
 sine causa & ratione vlla, quod fieri Iustinianus vetuit No. 117. vel ex certa causa, veluti
 ob sterilitatem. l. & ideo D. de don. inter vir. & vx. & hoc Iustinianus permittit certis ex
 causis. Vt repudij certæ sunt causæ, ita & bonæ gratiæ. nec enim passim & temere dissolui
 matrimonia possunt id lex Ausonia vetat, vt Palladas ait 2. Epigr. Οὐ δύναμαι δ' ἀλόχῃ τῆς
 Ανδ' φομάχης ἀναχωρεῖν. Εἰργεὶ χάριτος γὰρ καὶ νόμος αὐσόνιος. Causa repudij olim hæc fuit, De
 bilitas mariti qui ab initio matrimonij biennio integro nihil potuit cum vxore l. pen. C.
 de repud. Hodie causa est bonæ gratiæ etiam sine repudio, vt Iulianus ait in hac Nouella,
 & triennij oscitatio exigitur, atque ita soluto matrimonio sine vlla deminutione dos
 vxori restituitur, donatio propter nuptias penes maritum remanet. An & propter sterili
 tatem vxoris matrimonium dissoluatur bona gratia, Iustinianus non definit. Constat tam
 en olim & hanc discidij causam idoneam fuisse l. vitricus in fi. D. de don. inter vir. & vx.
 & fuisse Sp. Carbilio, Cor. Sullæ & aliis plerisque. Huic aducit Iustinianus monachismū,
 & comparat monachismum morti, atque ideo quòd pacti sunt coniuges in casum mor
 tis, trahit etiam ad casum monachismi, vt No. 5. l. vlt. §. nam & maritis Co. de epis. & cl. in
 qua quod ait, Anteriore lege, legem Græcam intelligit, quæ in eo titulo desideratur, in
 qua apertè definit vt viro eligente solitariam vitam reddatur mulieri dos, & ex donatio
 ne propter nuptias lucrum quod sibi pacta est in casum mortis mariti, muliere autem eā
 dem vitam eligente, vt maritus retineat donationem propter nuptias, & ex dote lucrum
 de quo conuenit in casum mortis, non de quo conuenit in casum repudij. nam hæc con
 iugij dissolutio fit sine repudio No. 123. Quòd si vterque solitariam vitam elegerit, sine vlla
 deminutione mulieri dos redditur, vir retinet donationem propter nuptias: idemque ser
 uatur si voto studioque castitatis & continentiæ separentur. Sed quid si per causam cōti
 nentiæ soluto matrimonio, postea tamen secundum contrahant, vel polluant se stupro.
 Pœna huic peccato imponitur. No. 117. Tertia causa propter quam bona gratia dissolui
 tur matrimonium est captiuitas & patientia quinquennij. Secundum ius vetus matrimo
 nium captiuitate dirimitur, vt alia seruitute l. j. D. de diuor. l. si ab hostibus l. si quis D. sol.
 mat. l. in bello §. medio D. de cap. & postl. nec postliminio redintegratur, consensu nouo
 redintegratur, & pœnis discidij tenetur qui dissentit sine causa probabili. l. 8. l. cum duæ
 in fi. D. eod. Iulianus excipit matrimonium contractū cum liberta. hoc enim captiuitate
 patroni non dirimi l. eo iure. §. vlt. D. de rit. nup. Ex Nouella Iustini matrimonium cap
 tiuitate non soluitur statim, & qui quæue mansit in ciuitate connubium non habet. i. ius
 secundi matrimonij, quamdiu certum est superesse captiuum, nisi velit mulier multari
 dote, vir donatione propter nuptias. Sed si incertum hoc sit, satis est eum expectari quin
 quennio, post quinquennium secundæ nuptiæ impunitæ sunt, quasi bona gratia solutis
 primis. Hæc eadem huius No. sententia est in l. vxores D. de diuor. Sed, vt memini iam
 diu scribere me in notis Institutionum, stilus probat Triboniani eam esse, non Iuliani. Iu
 lianus initio scripserat de libertabus tantū d. l. in eo iure §. vlt. Ex mente Iustini id tra
 ducitur ad omnes vxores, Et quod ait, Temere, id est quod in hac Nouella κατ' ἀπειρίαν
 Deinde quod subiicitur. Et generaliter definiendum est, &c. definitio est huius Nouellæ,
 quam sumpsisse videtur (vt ipse notat) ex anteriorum quorundam Imperatorum Con
 stitutione: nam κατ' ἀπειρίαν ἡμῶν non est à præcedentibus iurisconsultis, sed à præce
 dentibus Imperatoribus. Vnde & in l. 8. D. de cap. & postl. hæc verba, Post constitutum
 tempus, Triboniani esse adfirmo. Id non est omittendum, huic Constitutioni Iustini
 derogasse

- A derogasse Leonem Nouel. 33. in eo quòd connubio destriçtè interdicat ei qui in ciuitate manlit, altero hostium potito, donec certum de morte eius nuntium acceperit. Solui secundas nuptias reuerso captiuo, vel lege Iulia de adulteris accusari posse eam quæ interim nupsit alteri, nec sufficere pœnas iniusti discidij. Idèquæ vult in captiuo seruari quòd de militibus qui sunt in expeditione constitutum est. Nou. 117. Dirimebatur olim bona gratia matrimonium ob militiam l. vel senectutem D. de don. inter vir. & vxor. quod adhibita distinctione Constantinus diuisit in hunc modum, vt quadriennio integro si nullum à marito qui agit in militia nuntium mulier acceperit, publicè contestatione habita, & nuntiata duci sub quo maritus militat, impunè nubat alteri l. vxor. C. de repud. Si nullum, inquit, sospitatis eius potuit habere iudicium, legendum, indicium, quod *σῆμα* in hac Nouella. Idem error in l. 2. C. vt in pos. leg. in qua legendum, indicio, vt in l. auia. §. vlt. D. de cond. & demonst. Idem in l. si cogitatione. C. famil. ercisc. vt probat l. vlt. eodem tit. Idem in l. liber C. de postli. & red. ab host. Hac autem Nouella pro quadriennio præstituitur decennium: sed hoc recantat mox Nouel. 117. quam probat Leo, & secundum eam idem in captiuo constituit & militibus, vt nec si diu expectarit nubat ante mulier quàm certior facta fuerit mortis mariti, & de milite etiam ex depositione ducis sub quo militabat, & morte mariti comperta vt adhuc vacet anno. Multatur dux qui de morte mariti acta falsa ediderit, & mulier quæ testimonio ducis vel tribuni decepta nupsit alteri, à priori viro repeti potest. Quæ secus nubit, rea est adulterij. & idem hoc constituitur non tantùm de militibus, sed & de fœderatis & scholaribus, quæ sunt alia militum genera. Scholares sub primicerijs scholarum, milites sub magistris militum vel ducibus vel tribunis, fœderati sub optionibus siue phylarchis, vt docui l. 7. C. de exact. trib. Iulianus in No. 117. quæ illi est 108. de ordine, corruptè, pro de optione. Idem Iulianus peritè. Nouel. 102. phylarchum, ducem Sarracenorum interpretatur, quos ex fœderatis Romano nomini fuisse constat. Sex. Ruffus, Phylarchi Sarracenorum in Ostœne cessere superati. Iordanes, In Ostœne Sarracenorum phylarchi deuicti Romanis se dederunt. Sed peigamus ad reliqua. L. 1. D. de diuort. matrimonium dirimi ait captiuitate vel alia contingente seruitute alterutrius eorum. An igitur damnatione in metallum? Sic sanè iure veteri. nam damnatio in metallum maxima capitis deminutio est. Ex hac Nou. damnatione in metallum non dirimitur matrimonium, & damnatio in metallum media non maxima capitis deminutio est. Et consequenter deportatione non soluitur matrimonium. quod & olim obtinuit, quia deportatio non fuit maxima capitis deminutio. l. j. C. de repud. l. res vxoris C. de don. inter vir. & vx. l. 14. D. cod. l. 5. D. de bon. dam. Imò deportatio, siue aquæ & ignis interdictio, maxima capitis deminutio est l. pen. D. de ext. cog. l. 4. §. vlt. D. de grad. & adf. & deportatione soluitur matrimoniū l. si quis sic stipuletur D. sol. mat. Vtrūque *ἐναρποφανῶν* auctor proponit, sed in media salebra est, cōciliandi rationem nescit. Verius est eos qui deportantur vel quibus aqua & igni interdicatur, nec ciues nec liberos manere iure Quiritium, nuptias non manere iure Quiritium, liberos manere, nuptias manere iure gentium. Et ius gentium in nuptiis potissimum spectari l. adoptiuus. §. j. D. de rit. nup. Seruitute matrimonium solui cōstat bona gratia, vt si libertus vel filius liberti ingratu in seruitutem redigatur, mariti nomen amittit. Notandum quod ait de filio liberti. sic enim confirmat. l. vlt. C. de libert. & eor. lib. l. 2. C. de in ius voc. nam & filius liberti patre paterno acceptam ferre ingenuitatem debet. Vt autem de monachismo diximus supra, ita seruitute soluto matrimonio locus est pactionibus in casum mortis. His addit, inter seruos vel cum seruo aut serua non esse connubium non dotem, non donationē propter nuptias. Contubernium cum eis est, non cōnubium l. 3. C. de inc. nup. Si tamen sciente aut dissimulante domino seruus vel ancilla liberæ personæ matrimonio se coniunxerit, iustum est matrimonium, quasi contractum inter ingenuos. nam seruus tacito iure ingenuus fit, adeo vt nec iuri patronatus obstringatur: idèmq; est si seruum dominus ægro-tantem dereliquerit: nam & hic liber fit: quod etiam veteres probarunt. Ex his intelligitur quatuor esse causas soluendi matrimonij bona gratia, Debilitatem, monachismum, seruitutem, captiuitatem. Nunc tractemus de repudiis. Ex aliis enim causis matrimoniū non soluitur sine repudio. Repudium mittitur per nuntium aut per libellum coniugi datum missumve ad domum eius l. 6. C. de repudiis & concipitur certis formalibusque

verbis ex XII. Tab. sicut & Iudæos narratur habere certam formulam repudij, à qua qui **A**
 recedat, repudiando nihil agat. Mulieri in ipso repudio clauēs adimuntur, vel ab ea de-
 ponuntur. Cicero Philipp. Clauēs ademit, exegit. quem imitatus Ambrosius epist. 65.
 Mulier offensa clauēs remisit, domum reuertit. Non mittitur autem repudium nisi me-
 ritis ex causis: alioquin iniusti repudij actio est, pœnalis actio. In l. 8. D. de capt. & po-
 stlim. fit mentio pœnarum discidij, & pœnæ sunt hæc: Mulier quæ absque probabili cau-
 sa discedit à marito, vel quæ discedendi causam marito præbet, dotem amittit & lucra
 nuptialia, quæ maritus seruat liberis communibus, & intra quinquennium alij nubere
 non potest l. consensu C. de repud. quod hæc No. & 117. vno tantum casu comprobat,
 si culpa vxoris maritus repudium miserit, altero i. si ipsa repudium sine causa miserit, va-
 cat tota vita, & in monasterium conicitur, ex l. 1. & 2. C. Th. de repud. etiam deporta- **B**
 tur, & omnia sua deponit in domo mariti vsque ad acuculam capitis i. acum crinale.
 Mulier indotata marito præstat quadrantem bonorum suorum æquè seruandum liberis
 communibus, modò non excedat c. libras auri l. vlt. C. de repud. hunc enim hac No-
 uella Iustinianus ait esse modum maximæ dotis, qui fuit olim decies centenorum miliū
 nummūm l. cum de in rem verso. D. de vsuris. Martialis,
 Centena decies quæ tibi dedit dotis. Iuuenalis, Et ritu decies centena dabuntur antiquo. Vir
 autem qui causam discidio dedit, amittit donationem propter nuptias & dotem: vel si
 matrimonium fecerit sine dote, quartam partem bonorum suorum, & mulieri est post
 annum cum alio connubium. Annum vacat propter incertum vteri. sed si pepererit,
 iure nubit etiam intra annum. Viro licet ducere statim aliam. quod tamen non licuit o- **C**
 lim l. 1. C. Th. de repud. Hodie communis est pœna viri & vxoris, vt si sine causa repu-
 dium miserint, in monasterium detrudantur No. 127. & 134. Erat olim actio de mori-
 bus pœnalis l. de moribus. C. Th. de incest. nupt. l. 5. C. Th. vic. ciuil. cr. ag. non poss. l. viro.
 D. sol. mat. l. 5. D. de pac. dot. in qua iudex pronuntiabat quis videretur causam dedisse
 discidio, quæ non dabatur heredi vel in heredem l. rei iudicatæ §. vlt. D. sol. mat. d. l. de
 moribus, & ea actione ex dote exigebantur portiones quædam propter mores mulieris,
 propter mores mariti dos repræsentabatur cum fructibus quadriennij, vel reddebatur
 sexto mense à die repudij, auctore Vlpiano. Hodie sublata est actio de moribus l. vlt. C.
 de repud. Erat in ea actione differentia inter mores grauiores, vt si cum alieno viro pro- **D**
 bri quid fecisset mulier, & mores leuiores (eodem Vlpiano auctore) inter crimina & mo-
 res l. 2. C. Th. de repud. Est & hodie quædam inter mores differentia. nam ob adulteriū
 maritus non tantum dotem & donationem propter nuptias retinet, sed etiam ex ceteris
 bonis vxoris tantum capit quantum facit tertia pars dotis, & adultera in monasterium
 detruditur, nec potest nubere post quinquennium. Pari pœna coercetur maritus ob ca-
 lumniam, si falsò mulierem adulterij ream postulauerit No. 117. vel etiam ob adulteriū,
 si cum aliena vxori probri quid fecerit Nou. 134. Certæ olim non erant causæ repudiorū,
 sed positæ erāt in arbitrio & disquisitione iudicantium: hodie sunt certæ ex vtraque parte
 l. consensu & l. vlt. C. de repud. Et pleræque olim iustæ, vt si mulier vinum bibisset, quæ
 hodie non sunt iustæ. Item si vir impudicè & luxuriosè viueret, vt ex Iustino exemplum
 Eusebius refert 4. cap. 17. vsurpans Latinam repudij vocem, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῶν ῥεπούδιον **E**
 ἴσθα quod hodie non aliter quàm si cum aliena vxore fuerit, quo casu tenetur lege Iu-
 lia, Nou. 134. Sed si cum virgine aut vidua fuerit, non tenetur lege Iulia de adulteriis l. 1.
 C. ad leg. Iul. de adult. & Zonaras Apost. cap. 48. & Augustinus de verbis Apostoli ser. 4.
 quanquam si is fortè mulierem accuset adulterij, idem ipsa in eum referre & retorquere
 crimen possit l. si vxor §. iudex D. ad leg. Iul. de adult. Periniquum enim videtur, inquit,
 vt pudicitiam vir ab vxore exigat quam ipse non exhibeat. & ita Lactantius, Exemplo
 continentiz docenda vxor vt se castè gerat. iniquum est enim vt id exigas quod præsta-
 re ipse non possis. & Nazianzenus, πῶς σὺ σωφροσύνην ἐὼν ἀπειθεῖς, ὁὐκ ἀλλήσφειρες δὲ. Sunt
 ea verba §. iudex, ex rescripto Imp. Antonini, auctore Augustino ad Pollentium, quod
 tamen in eo prætermisum est, vt plerisque aliis Pandectarum locis rescriptorum & Cō- **F**
 stitutionum verba referuntur, eo non iudicato, exempli gratia his l. ne piscatores D. de
 incend. rui. & nauif. l. ita autem §. vlt. D. de adm. tut. l. 6. D. si tab. test. nul. ext. l. 6. D. de
 cap. & postl. l. 3. §. non perpetuæ D. de sep. viol. l. 1. §. si quando D. de mag. con. Sed redea-
 mus ad rem. Ex parte viri certæ sunt causæ discidij, vt si cum aliena vxore fuerit, si sacri-
 legus;

- A** legus, si plagiarius, &c. si seruilibus verberibus vxorem adfecerit l. consensu C. de repud. quod mutatur No. 117. in qua certè non vult ob verbera repudium mitti, & aliam statuit pœnam huic malæ tractationi, vt tertia pars donationis propter nuptias mulieri repræsentetur. Ex parte mulieris certæ etiã sunt causæ, ex quibus vna est iure veteri probata, non tantùm si adulterij in hoc matrimonio commissi, sed & si commissi in priore damnetur l. miles §. vlt. D. de adult. Sed ex causæ repudij ad breuiorem numerum cōtrahuntur Nou. 117. Expositis causis pœnisque discidij, Iustinianus docet non esse connubium adscriptitio cum libera muliere, etiã si hoc sciat consentiatque dominus, & ideo dirimi connubium à domino posse. quod est ex l. vlt. C. de agr. & cens. Deterior est hac in re adscriptitorum quàm seruorum condicio propter agriculturæ necessitatem.
- B** nam serui si duxerint liberam sciente aut consentiente domino, matrimonium non dirimitur. An verò iure nubat adscriptitia libero homini, non dicit: sed constat iure nubere, propterea quòd ex eo connubio nati adscriptitij sunt l. mulier l. ne diutius l. vlt. C. de agr. cens. Ex adscriptitio autem & libera nati, liberi sunt nō adscriptitij d. l. vlt. No. 54. Post hæc Iustinianus docet vt contrahi, ita dirimi non posse matrimonium à filiis. sine consensu patris: item nec dirimi à filiis emancipatis posse in fraudem parentum, qui pro eis dederunt vel acceperunt dotem aut donationem propter nuptias, vt scilicet subiiciant eos exactiōi dotis vel donationis propter nuptias, & pœnis iniusti repudij: quam tamē fraudem sine effectu esse constituit, & se iam ante constituisse refert, videlicet l. vlt. C. de repud. quæ fuit Græcè scripta, & in eo titulo desideratur, sed extat eius sententia 28. βασιλικῶν ac similiter filiarum diuertentium fraus amouetur l. si filia. D. de diuor. l. filiarum D. sol. mat. Econtrà matrimonium contractum à filiof. consensu patris, non potest dissolui sola patris voluntate, nisi ex magna & iusta causa: vt rectè queratur filia apud Ennium in hunc modum,

Iniuria abs te afficior indigna pater.

Nam si improbum esse Crispontem existimaueris,

Cur me huic locabis nuptiis? sin est probus,

Cur talem inuitum inuitam cogis linquere? Et ita in Plauti Sticho filia ad patrem. *Aut*

olim nisi tibi placebant, non datas oportuit, Aut nunc non æquum est abduci, pater. Contractum autem ab emancipato matrimonium dissoluere pater nullo modo potest l. 5. C. de repud.

- D** l. cum hic status §. si socer D. de don. inter vir. & vxor. Tum agere incipit Iustinianus de matrimonio soluto morte. quo casu vir ex dotē, mulier ex donatione propter nuptias lucratur quod pactis dotalibus in casum mortis conuentum est. æqualia debent esse pacta, non æquales quantitates. potest enim dos esse ccc. donatio propter nuptias cc. Hodie æquales etiã esse quantitates debent ex Nou. 97. At si maritus, exempli gratia, in casum mortis vxoris pactus sit partem quartam dotis, æquè mulier in eundem casum ex donatione propter nuptias amplius pacisci non debet: & si fortè amplius paciscatur, pactio restringitur, & redigitur ad æqualitatem i. ad quartam l. ex morte & seq. C. de pac. quibuscum tantum abest vt pugnet l. vlt. §. si igitur C. de don. ante nupt. vt nominatim confirmantur in §. si autem. Species & sententia l. vlt. hæc est, Donatio simplex iure ciuili vetita est inter virum & vxorem, non tamen dos vel donatio propter nuptias. nam constante matrimonio vt dos, ita & donatio propter nuptias, quæ veluti contraria quædam dos est ex parte mariti, constitui potest. Sed ante nuptias vel initio nuptiarum si dos & donatio propter nuptias constituatur, non est necesse vtriusque æqualem esse quantitatem. Sin verò dos constituatur ante nuptias, donatio sponsalitia post nuptias, potest etiã non æqualis esse quantitas, vt si maior sit dos, minor donatio. Ceterùm econtrario maior dote donatio propter nuptias constitui nō potest, ne fraus fiat legibus prohibentibus donationes inter virum & vxorem, & ideo l. si constante C. eod. ait, eiusdem quantitatis, non maioris scilicet, minoris secus. Quod ad pacta attinet, dote constituta ante nuptias, sponsalitia largitate post nuptias, si specialiter edictum sit vt sponsalitia largitas i.
- F** donatio propter nuptias supponatur pactis dotalibus, quæ conuenta sunt in dote, obtinebunt etiã in donatione propter nuptias. & hæc est sententia §. si igitur. Additur in §. si autem, etiã si id specialiter dictum non sit, pro dicto haberi. i. æqualia pacta seruari. Sequitur in hac Nou. morte soluto matrimonio lucra nuptialia ad superstitem pertinere quasi propria, & alienari, obligari ab eo posse non transeunte ad secundas nuptias;

non alienata pertinere ad liberos, etiamsi parenti heredes non extiterint l. hac edictali §. A
 ultim. C. de sec. nup. sicut & iura paternorum libertorum, nisi ex merito exheredati sint,
 & casus militiarum, & iura sepulchrorum, & adsignationes libertorum, & dotes à pa-
 rente filiabus nomine eorum datas, & si parenti heredes extiterint, pro æquis non pro
 hereditariis portionibus. Alienare lucra nuptialia parens potest non tantum inter viuos,
 sed etiam testamento per legatum aut fideicommissum aut generalem institutionem l.
 generaliter §. ultim. l. si quis prioris §. 1. & §. certum C. de sec. nup. Ex hac Nouella spe-
 cialiter tantum, non per generalem institutionem extraneæ itaque abrogatur §. certum.
 abrogatur & §. talem. Ex eo enim si quidam liberi patri heredes extiterint, quidam re-
 pudiauerint, illi soli qui heredes extiterunt vindicant lucra nuptialia. & malè in eo §.
 Accursius putat antè matrimonium dici comparatione secundi, quod sequutum B
 non est. Antè dicitur ut prius legis initio. Ex hac Nouella omnes vindicant lucra
 nuptialia nondum alienata, etiam hi qui patri heredes non extiterunt. & hæc quidem
 est sententia huius Nouellæ, quæ recantatur ita Iustiniano more Nouel. 98. ut siue ad
 alias venerit nuptias coniunx superstes, siue non, vsumfructum tantum habeat, pro-
 prietatem seruet liberis. ergo ut non possit alienare. Rursus ex No. 127. & Leonis 22.
 præter vsumfructum hoc amplius habet is qui abstinet secundis nuptiis, portionem vi-
 rilem pleno iure in lucris nuptialibus, quam alienare potest. quam partem No. 127. ma-
 lè huic Haloander inseruit. Malè etiam Haloander sic vertit, Soluta per quascunque su-
 prædictas diuortiorum species: cum hæc tantum dicantur de lucris obuientibus mor-
 te vel quasi morte, puta seruitute aut monachismo, soluto matrimonio: ut Accursius &
 Theodorus interpretantur, non diuortio l. consensu §. si vero filio C. de repud. & ἄλλο ἐπι- C
 ξῆς rectè Vetus interpres disunctiones siue discidia, scilicet ἀπὸ πλωτῆς, ut ait infra §.
 ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐξέοδον. Ad hæc subiicit Iustinianus idem seruari in matrimonio contracto sine
 dote vel donatione propter nuptias. nam & in eo soluto morte, non nihil superest lucri
 pro superstite, quarta nimirum pars puræ substantiæ No. 53. cui modus & distinctio quædam
 apponitur No. 117. nec mirum, cum & concubina ex defuncti bonis non nihil ferat etiã ab
 intestato vnã cum naturalibus liberis No. 18. Id autem quidquid est lucri seruatur aut nõ
 seruatur liberis secundum ea quæ superius definita sunt, cum vtrunque dos interuenit.

DE SECUNDIS NUPTIIS. Hac in parte differentia est inter marem & fœmi-
 nam. Mas non luget fœminam, & secundam vxorem ducere statim potest siue morte si-
 ue repudio iusto aut iniusto solutum sit matrimonium secundum l. consensu C. de re- D
 pud. Fœmina defunctum maritum lugere debet. Luctus fœminæ potissimum consistit in
 continentia: olim etiam in habitu, non hodie l. decreto C. ex quib. cau. inf. it. Olim quo-
 que præstituti erant luctus peragendo menses x nam & hoc fuit legitimum pariendi tem-
 pus. Hodie præstituti sunt x i. nam & morte mariti soluto matrimonio mulieri luctus
 inducitur non tantum ob incertum vteri confusionemve sanguinis, sed etiam ob memo-
 riam & reuerentiam defuncti mariti: quãdoquidem etiamsi intra annum peperit, annuũ
 luctum peragere debet, nisi hoc à principe vel à senatu impetrauerit ut sibi intra legiti-
 mum tempus nubere liceret, ut docui Obs. 6. capitulo 32. id quod prægnanti nunquam
 concedit princeps. Quin & si talis sit maritus quem more maiorum lugeri nõ oporteat, E
 veluti hostis. i. transfuga, vel perduellionis damnatus, vel suspensiosus, Tiberius capite
 damnatum propinquos lugere vetuit: Pater Silani, funeri eius cum suspensio vitam fi-
 nisset non interfuit, auctores Suetonius & Florus. Igitur & si talis sit maritus, vidua ta-
 men quamdiu erit prægnans non poterit alij nubere, vacua nubet statim l. libertorum §.
 1. D. de his qui not. inf. Diuortio quoque aut bona gratia soluto matrimonio, mulier
 prægnans nubere non potest antequam pepererit, sed vbi pepererit nubere confestim
 potest etiam intra annum. Itaque multum interest morte an inter viuos soluatur ma-
 trimonium. Mortui luctus est annuus: viui non est luctus, sed in incerto propter tur-
 bationem sanguinis annum abstinere nuptiis mulier debet: qua ratione cessante, ut pu-
 ta maturius edito partu, maturius etiam ei licebit alij nubere, & hoc siue bona gra- F
 tia, veluti mutuo consensu ex Constitutione Anastasij, vel seruiture, vel electione soli-
 tariæ vitæ, siue repudio solutum sit matrimonium l. si constante C. de repud. & Con-
 stit. Græca de epif. & cl. Pœna autem earum quæ defunctum maritum non elugent, id
 est quæ intra annum iterum nubunt, hæc est, ut notetur infamia ex edicto prætoris, quæ
 tamen

- A** tamen rescripto principis aboleri potest l. i. C. de sec. nup. cui coniungenda est l. si qua C. ad Terry. vt hac Nouella Iustinianus vtramque coniunxit, & vt nihil capere possint ex bonis prioris mariti, nihil ex donatione propter nuptias: quod hac Nouella declarat sumptum esse non ex l. i. sed ex l. 2. C. de sec. nup. ex quo apparet in d. l. 2. sponsalium nomine significari donationem propter nuptias, vt in No. Valent. de episcop. iud. Aliàs sponsalia sunt arræ l. 6. C. Th. de spons. & in titul. Si rector prouinciæ vel ad eum pertinentes sponsalia dederint. sic legendum. Nihil etiam ex testamento extraneorum capere possunt: relicta ab extraneis pro non scriptis habentur, & apud heredem remanent: relicta à priore marito eripiuntur quasi indignis, propter ea quòd iniuriosæ in priorem maritum fuerūt, & fisco vindicantur: sed tamen fisco præponuntur x. personæ comprehensæ edicto, Vnde x. personæ. Nullo etiam titulo possunt quæ nubunt intra annum luctus in secundum maritum transferre vltra tertiam partem bonorum suorum liberis non existentibus, vel liberis existentibus ex priore cõiugio non plus quàm virilem l. hac edictali C. de sec. nup. Item agnatis vel cognatis suis succedere ab intestato non possunt, nisi vsque ad tertium gradum l. i. C. eod. Sed vt infamia, ita omnes eæ pœnæ remitti possunt, speciali indulgentia principis: & quidem simpliciter, si non habeat liberos: si habeat, ita demum si eis purè & pleno iure donauerit semissem bonorum quæ habuerit tempore secundarum nuptiarum inter eos ex æquo diuidendum: ita vt mortuo vno intestato sine liberis pars eius accrescat fratribus superstitibus, omnibus mortuis, bona redeant ad matrem l. si qua C. ad Terry. Fratres præferuntur matri. At ne dixeris ideo indistinctè in reliquis bonis matrem filio succedere, quod tamen additum est in Basilicis, sed notatur à Theodoro rectissimè.
- C** nam ex hac No. in bonis profectis à patre vsufructum tantum habet pro parte virili, in aduentitiis plenum ius: atque ita discrimen est inter bona aduentitia, & bona profecta à matre, & bona profecta à patre. Et hæc de pœna earum quæ immaturè secundas nuptias contrahunt, quæ locum habet etiam non existentibus liberis propter honestatem solam §. *εἰ δὲ ἄνωρον ἄνωρον*, infra. Immaturum matrimonium dicit l. i. C. de sec. nup. quod hac Nouella ἀνωρον. Plinius 4. Epistolarum, Nuptias iugentis, nuptias senis, quorum alterum immaturum, alterum ierum est. Nunc de pœna earum tractemus quæ maturo tempore, id est annuo luctu peracto, vel quæ missio repudio secundas nuptias contrahunt. Hæc mitius puniuntur: nam neque infames fiunt neque incapaces. Puniuntur & mares ex hac causa, licet non puniantur ex causa immaturi matrimonij. Sed neque ex hac puniebantur olim l. 2. §. vltimo C. Theo. de sec. nupt. Nam suadet tantum Theodosius magnus vt & mares abstineant secundis nuptiis extantibus liberis, vel vt eadem subeant quæ mulieres. Suasio legis nõ est cõiuncta necessitati: vt in fine huius No. quòd suadet liberis primis non minus relinqui quàm secundis, nõ est permistum necessitati. Legis virtus est imperare, permittere, punire, vetare: legis virtus nulla est in suadendo. Ideoque quod suaserat Theodosius magnus, ei Theodosius iunior necessitatem iniecit l. generaliter C. de sec. nup. Causa pœnarum hæc est, quòd plerumque iniuria & damno adficiantur liberi prioris matrimonij, quibus non existentibus nullæ etiam sunt pœnæ secundarum nuptiarum. Et primum quidem ita coërcetur is qui secundas cõtrahit nuptias, vt lucrorum nuptialium & ceterorum bonorum quæ à defuncto superstiti obuenerunt vsufructum tantum habeat, proprietatem seruet liberis etiam constitutis in potestate, atque ideo ex eis bonis vt nihil alienare vel obligare possit, imò nec eligere vnū ex liberis, vt docui No. 2. Seruatur autem proprietates liberis etiam si neutri parenti heredes extiterint, quasi honore præcipuo & priuilegio quodam: qua in re derogatur l. generaliter §. pen. C. de sec. nup. nisi meritò exheredati proponantur. Et hoc quidem modo multari secundas nuptias ex eo apparet quo ex hac Nouella & l. generaliter §. vlt. l. si quis prioris §. i. C. de sec. nup. is qui secundas nuptias nõ cõtrahit, habet dominium lucrorum nuptialium in solidum, vel (vt nouissimè constitutum est No. 127.) pro virili portione. Qui secundas contrahit, nullius portionis dominium habet: & adiecit Iustinianus, nihil interesse dederit cõiunx, an dederit alter pro eo dotem vel donationem propter nuptias, ex d. l. generaliter §. i. nihil etiam mutare si donatio propter nuptias in dotem redacta sit, ex eadem lege §. hoc obseruari, vt ex Græcis Eustathius exposuit rectè. Quod vt dilucidius intelligi possit, sciendum est mortuo marito vxori superstiti reddi dotem, & lucrum nuptiale præstari ex donatione propter nuptias: sed (vt supra dictum est) seruari liberis prioris matrimonij, mu-

liere iterum nubente, casum donationis propter nuptias, & omnia quæcunque mulier **A**
 nacta est ex bonis priori marito, dotem eis non seruari l. si liberis C. de don. prop. nup. Sed
 quid si donatio propter nuptias conuersa sit in dotem, vt si acceptas à marito res ex causa
 donationis sponsalitiæ postea vxor marito dederit in dotem? Vtrum mortuo viro, & mu-
 liere nubente iterum, res illæ non sequentur liberos prioris matrimonij quali dotales, an
 sequentur quasi sponsalia? Et placet eas censeri sponsalium bonorumve paternorum iure
 d. §. hoc obseruari, ac proinde seruari debere liberis, nec alienari aut pignerari posse, alic-
 natas vindicari à possessoribus posse, vel ex aliis parentis qui alienauit bonis quasi tacito
 iure hypothecæ debere reparari l. 3. l. 6. pen. l. 8. §. pen. C. de sec. nup. vt si fortè possessorem
 defendat præscriptio xxx. annorum, quæ incipit currere aduersus liberos ex eo tempo-
 re quo sui iuris effecti sunt l. 4. §. vlt. C. de bo. quæ lib. adq. l. 1. §. vlt. C. de anna. exc. etiam **B**
 aduersus minores xxv. annis, non tamen aduersus pupillos l. sicut C. de præsc. 30. an. hoc
 casu suum liberi rescipient sibi ex aliis bonis. Sed an rata est alienatio si præmorian-
 tur filij? Præmortuo patre constat non esse ratam. Præmortuis autem filiis, vel ex filiis nepotes
 existunt vel non: si nepotes existunt, hi succedunt in ea bona in stirpes iure hereditario l.
 in quibus C. de sec. nupt. Si non existunt, aut fratres reliquerunt, aut non. Si reliquerunt,
 vt si tres erant filij, & vnus excessit relictis duobus fratribus & parente, parens ex eis bo-
 nis sibi deducit quod pactus est in casum ἀπαρίας. Finge, conuenit vt moriente marito
 sine liberis, mulier donationis propter nuptias semissem lucraretur, existentibus liberis
 assem. Donatio propter nuptias est solidorum mille. Nullis existentibus liberis matri de-
 bentur d. Existentibus liberis, integram donationem lucratur. Si iterum nubat, dominiū **C**
 eius pecuniæ liberis acquiritur, vt si sint quinque, singulis acquiruntur c. c. Moritur por-
 ro ex eis liberis vnus, cuius portio erat ducentorum. Huius portionis semissem habebit
 mater, puta c. reliqua c. obuenient fratribus vel etiã extraneis heredibus filij testamento
 scriptis: Quod quidem, inquit, maximè accidit in matre, qui locus est obscurus, vt scilicet
 matre superstite, filij quasi sui iuris, nec subiecti potestati matris, testamento sibi ex-
 traneum heredem instituunt. nam patre superstite in cuius sunt potestate, nõ possunt ne
 de iis quidem bonis quæ patri non acquiruntur facere testamētum l. vltima. §. filiis C. de
 bo. quæ lib. l. Imp. D. ad Trebel. Igitur ea bona ex testamento ad extraneos venire non
 possunt, sed ab intestato veniunt ad fratres, deducta portione debita patri ex conuentio-
 ne in casum ἀπαρίας. Omnibus autem defunctis, parēs habet integrum semissem: atque **D**
 ita fit vt alienatio lucrorum nuptialium modò sit irrita, præmortuo nimirum patre qui
 alienauit, modò rata, præmortuis omnibus liberis, modò partim rata, partim irrita, qui-
 busdã ex filiis præmortuis relicto parente & fratribus. Idque attigimus iam suprà No. 2.
 Secundum genus coërcendarum secundarum nuptiarum est ex l. hac edictali C. de sec.
 nup. nam vir mulierve qui quæve existentibus filiis aut nepotibus in secundum matrimo-
 nium transit, non potest in secundum coniugem dotis vel donationis sponsalitiæ vel quo
 alio titulo plus transferre quàm in vnum ex liberis prioris matrimonij: & si inter eos li-
 beros inæqualis fiat diuisio bonorum paternorum aut maternorum, non potest plus cõ-
 ferre in secundum coniugem quàm acceperit filius cui minor portio attributa est: minus
 potest attribui vni quàm ceteris, non tamen minus portione debita. Cum filio qui nihil **E**
 tulit, summoto fortè ex causa exheredationis, non comparatur coniunx secundus, sed
 cum eo qui minus abstulit. Quòd si plus relinquatur cedatúrve secundo coniungi quàm
 ei qui ex liberis minus acceperit, superfluum pro non relicto siue pro non dato est, & in-
 ter liberos prioris matrimonij ex æquo diuiditur. Ex l. quoniam C. de sec. nup. inter libe-
 ros prioris & posterioris matrimonij: quam sententiam Iulianus sequitur in epitome hu-
 ius Nouellæ, cum tamen ex ea superfluum diuidatur tantùm inter liberos prioris matri-
 monij, & quidem omnes, nisi quidam sint meritò exheredati l. vlt. C. de sec. nup. nam ex-
 heredati neque in superflui partem veniunt, neque ex parentis bonis tantum quantum
 vitrico aut moueræ parens dedit, imò nihil vindicare possunt. Exheredatio extinguit
 omne ius filij, & hoc l. vlt. adiicit ad l. hac edictali. nec enim id in l. hac edictali, hæc expri- **F**
 mebant verba, Nisi ex his causis &c. quibus hoc significatur, Minus quarta legitime por-
 tionis filio relinqui non posse, nisi sit ingratus. Lege autem vltima, Minus quantitate reli-
 cta vel data coniugi secundo, filio prioris matrimonij relinqui non posse, nisi sit ingratus.
 Duplex est beneficium, vt ne minus legitima, & vt ne minus quàm noueræ vel vitrico:
 & vtrum-

- A** & vtrumque adimit exhereditatio. In quantitate autem bonorum parentis contrahentis secundas nuptias exquirenda, Iustinianus definit tempus mortis spectari, non matrimonij secundi, non testamenti vel donationis: qua de causa si mortua vxore prima relicto filio vir superstes qui habebat c. c. c. in bonis, secundæ vxori donauerit c. c. & postea in tantum decreuerint bona incendiis fortè vel naufragiis, vel morte seruorum aut pecorum, vt non plus quàm c. c. super sint tēpore mortis viri, noueræ cui donata sunt c. c. priuignus auferet c. idēque seruatur in ponenda ratione legis Falcidię & in aliis plerisque causis. Et hæc quidem sunt quæ pertinent ad primam partem l. hac edictali: cui nihil obstat l. si liberis C. de don. ante nup. quæ matrem iterum nubentem ait filiis prioris matrimonij non seruare dotem. Potest igitur ea dote iterum fungi in secundo matrimonio. nã
- B** hoc ita verum est si ex aliis bonis suis tantum præstiterit præstaturæve sit filio quantum dotis præstiterit secundo marito. Sed si præter eam dotem nihil habeat in bonis, virilem tantum ex ea conferre in secundum maritum potest, & ita Accur. rectè in d. l. si liberis, cuius in eam legem litera nulla non digna approbatione. Secūdam partem l. hac edictali, ea est §. his illud, exposui No. 2. Eiusdem §. pen. est de tacita hypotheca data liberis in omnibus bonis parentis lucrorum nuptialium conseruandorum causa, de qua diximus supra. Eiusdem §. vlt. est de alienatione lucrorum nuptialium concessa his qui abstinent secundis nuptiis. quod iam sepe dictum est supra mutari No. 127. Porro exposita & approbata l. hac edictali, Iustinianus etiam exponit sententiam l. 4. C. eod. tit. quæ est huiusmodi, vt si quis tam ex primis quàm ex secundis nuptiis liberos susceperit, lucra primarum nuptiarum capiant primi liberi, lucra secundarum secundi, in ceteris parentis bonis vt omnes ab intestato primarum secundarumve nuptiarum liberi promiscuè succedant. Et donationem propter nuptias Iustinianus vocat quod d. l. 4. spōsalitiam largitatem. quod est frequentissimum. Lucra secundarum nuptiarum capiunt soli liberi secundarum nuptiarum, neque concurrunt primi, licet ad tertias nuptias non transferit parens, videlicet si non fuerint alienata. nam ex hac Nouella alienari possunt, non ex 98. & 127. Lucra primarum alienari non possunt, quia transit ad secundas nuptias. Tum deinde exponit Iustinianus sententiam l. pen. §. vlt. C. de don. ante nup. quæ est Iustini. Iustinianus tamen se eam fecisse profiteretur l. vlt. §. vlt. eod. tit. imperatē scilicet cum patre, quo viuo & nobilissimus Cæsar & Imperator appellatus est. Dos & donatio propter nuptias ampliari
- D** vel augeri potest constante matrimonio, Imò & constitui, itēque deminui constante primo matrimonio. In matrimonio secundo liberis existentibus ex primo deminui non potest, ne fraus fiat l. hac edictali: vt si secundo marito data vel cauta sunt mille in dotem, quia debet etiam mater singulis liberis prioris matrimonij relinquere aut dare mille, fortè vt liberos fraudet. i. vt ne mille singulis dare compellatur, vtque minuat portionem liberorum, manente matrimonio si fingat se minuere dotem, hoc non fit iure. Quin & generaliter euitandæ fraudis causa in secundo matrimonio inhihetur deminutio dotis. Sequitur aliud genus coercendarum secundarum nuptiarum, vt qui secundas contrahit nuptias relictum vel concessum sibi à priori coniuge vsumfructum bonorum omnium amittat, & liberis prioris matrimonij integrum restituat l. 1. C. si sec. nup. mul. Sed hoc genus pœnæ hæc Nouella non admittit. Hodie igitur vsumfructus bonorum à priori coniuge acceptus non amittitur propter posteriorem, nisi hanc legem prior coniunx coniugi cui vsumfructum dedit, indixerit, & nisi pro ratione Falcidię, vt, No. 18. & hoc si vsumfructum dederit titulo legati vel fideicommissi vel donationis simplicis. Quòd si vsumfructum bonorum dederit in dotem vel donationem propter nuptias, is qui eam dotem vel donationem propter nuptias, id est vsumfructum bonorū lucratur soluto matrimonio, eam retinet optimo iure transiens ad secundas nuptias, etiam si aliud cautum cōuentumve sit: quia etsi bona fuissent data in dotem vel donationem propter nuptias, lege cōpeteret eorum bonorum vsumfructus contrahenti secundas, nec posset adimi cautione priuatorum. Diuersum est si quæ bona sint in coniugem collata alio titulo quàm dotis vel donationis propter nuptias. nam etsi quoties nihil in contrarium actum est lex velit transeuntem ad secundas nuptias eorum bonorum vsumfru. retinere, proprietatē autem amittere, tamen & hoc reliquit in arbitrio dantium, vt dationi dicerēt legem quam vellent. Igitur nihil interest vsumfr. an plenam proprietatem alio titulo contulerit in coniugem, quia vtroque casu excipere potest casum secundarum nuptiarum: sicut & nihil

interest vsumfructum an plenam proprietatem dotis vel donationis propter nuptias titulo contulerit in coniugem, quia neutro casu vlla cautione efficere potest vt contractis secundis nuptiis non habeat vsumfructum. Addit patrem quoque contrahentem secundas nuptias non admittere vsumfructum bonorum aduentitiorum adquirentium à filiofamilias. Adquiruntur ergo aduentitia patri vsumfructus iure, nec amittitur vsumfructus si induxerit nouercam filio. l. vlt. C. de bon. mat. Castrensia tamen & quasi castrensia filiofamilias. Acquiruntur pleno iure. Adicitur in Haloandri editione & in Basilicis, Et alia quædam, quod videtur adiectum ex sequentibus Nouellis, veluti ex 117. de his quæ filiis. relinquuntur sub hac conditione ne ad patrem vsumfr. pertineat, & ex 118. de bonis frater-nis. Sed persequamur modò breuiter & alias secundarum nuptiarum pœnas. Quæ iterù nubit, non vtitur priuilegiis vel dignitatibus prioris mariti l. filij. §. 1. ad municip. l. cum te C. de nup. Lege Iulia & Papia stuprum committit liberta quæ est in matrimonio mariti, si eo inuito nubat alteri l. 1. C. de inc. nup. Mater quæ iterum nupsit ab ingratis liberis donationem non reuocat nisi tribus casibus l. 7. C. de reu. don. Idem in patre constitutum non est. Grauius coërcentur mulieres, quæ plurimum faciliùsque nouis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt l. lex C. de adm. tut. Viri non adèd sunt faciles & inconsiderati, quamobrem nec vllò modo multabantur olim. Liberi impuberes non educantur apud matrem si iterum nupsit: quod tamen olim non obtinuit: nec fere vlla alia multa secundarum nuptiarum. L. i. 39. Pupillus relictus sub tutela matris & vitrici educatus fuerat. Si iterum non nupsit, morte soluto matrimonio, educatur apud matrem: diuortio facto, apud eum qui diuortio causam non dedit No. 117. His Iustinianus obiter adicit explicationem l. 1. C. si dos const. mat. sol. fue. Dos constante matrimonio vxori reddi non potest, nisi certis ex causis. nam repræsentatio dotis species donationis est l. mutus §. manente l. vlt. D. de iu. dot. l. quamuis D. sol. mat. Quòd si constante matrimonio dos reddita sit sine iusta causa, mortua vxore repetitur ab eius heredibus cù fructibus medij temporis, & retinetur, si in casum mortis dotem sibi maritus receperit, proprietate seruata liberis prioris matrimonij, viro secundas contrahente nuptias. hæc est interpretatio d. l. 1. cui adicit Iustinianus dotem cautam non datam mortua vxore maritum ab heredibus vxoris petere secundum conuentionem habitam in casum mortis mulieris, æquè seruata proprietate liberis, si iterauerit nuptias: sed huic petitioni obstat præscriptio certi temporis ex No. 100. Nondum multandarum nuptiarum rationes exposuimus omnes. Sequitur alia: Mater deficientibus testamentariis & legitimis, tutelam filiorum gerere potest, si modò iurauerit se iterum non nupturam, & renunciauerit S. C. Velleiano. nam tutela species intercessionis est. Sed si contra fidem iurifurandi iterum nubat non redditis rationibus, nec petito alio tutore, filij habent tacitam hypothecam tam in vitrici quàm in matris bonis, quia fraudem cum eo participasse mater videtur l. 2. C. quan. mul. tut. off. & amittit mater successionem filiorum legitimam & testamentariam, quòd alium filiis tutorem non petierit, exemplo Constitutionis Seueri l. omnem C. ad Terry. l. si mater C. in quibus cau. pig. tac. cont. l. sciant C. de leg. her. quæ simul omnes coniungendæ sunt. Hodie iusiurandum non exigitur, sed testatio apud acta No. 94. cùm tamen & in hac No. in qua rectè Verus interpres legit *διομοσαμένη*, non *διπαγγελιαμένη*. & No. 155. probasset iusiurandum. Item hodie mater præfertur legitimis No. 118. At præterea quæ nondum finita tutela filiorum quam gerendam suscepit secundo marito nubit, eis quoque pœnis alligatur quibus illa quæ nubit intra annum luctus, nam & vtroque modo nuptiæ censentur iminaturæ. Octaua pœna secundarum nuptiarum, quæ hac No. proponitur, sumpta est ex l. iubemus §. in supradietis C. ad Treb. ex qua pater à quo legatum vel fideicommissum filio suo relictum est in diem vel sub cōdicione, non præstat filio satisfadationem legatorum aut fideicommissorum seruandorum causa, nisi tráscat ad secundas nuptias. nam hoc casu satisfadatur, vt ait d. l. iubemus. Hæc stipulatio legatorum seu fideicommissorum sui origine satisfadatio est. Cùm tamen de ea agitur interponenda à patre, puto satisfadationem accipiendam pro cautione nuda. atque ita in hac No. Iustinianus non *ιχεροδοσίαν* dixit sed *ἀσφάλειαν*. & præstatur hæc cautio filio emancipato l. filio D. vt leg. no. cau. non filiofamilias l. Imperator D. ad Treb. Nono loco ostēditur secundas nuptias officere iis qui adspirant ad clerum, primas non officere. nam qui iustam vxorem duxit & habet, diaconus, hypodiaconus, presbyter fieri potest. i. ante clericatum matrimonium

- A** monium legitimum contrahere potest, primum nõ secundum, ducta etiam ea quæ nunquam experta sit virum, non vidua. Post clericatum non potest matrimonium contrahere, vt Leonis Nou. 3. ne ex permisso quidem episcopi Nou. 123. quæ hac in re derogat Anciranæ synodi. cap. 10. nec queri de eo possunt clerici. Cur enim antequam offerrent se clero, sibi non adiunxerunt vxorem, vel eius die pridie quo clerici facti sunt? & sic ante monachismum testamentum facere licet, post monachismum non item No. 5. nec de eo queri possunt monachi. Cur enim ante ingressum monasterij testamentum non fecerunt? Quod si post clericatum matrimonium contraxerint, pœna hæc est vt clero moueantur Nou. 6. & 123. vel ex Leonis No. 79. ordine clericali eo quem tenebant ante nuptias, veluti diaconatu aut presbyterio, non clero: & liberi sunt spurij ex l. 44. C. de episc. & cler. quæ in eo titulo desideratur. Excipiuntur lectores & cantores non tantum Constitutionibus; sed & cap. 26. Apostolorum & cap. 6. synodi sextæ in Trullo. nam ij licet post clericatum nuptias contrahant, si modò eas non contrahant cum vidua, non mouentur clero vel ordine suo, sed neque arcentur superiori ordine, veluti diaconatu, nisi contraxerint secundas nuptias. Tertiæ interdixit sunt No. 6.

- Vltimo loco Iustinianus proponit explicationem & emendationem legis Iuliz Miscellæ: quæ lex remittit condicionem viduitatis, si is cui fortè legato relicto ea condicio adscripta est, intra annum (luctui nondum erat præfinitus annus) secundas nuptias contraxerit, & iurauerit se procreandorum liberorum causa id facere, vt Sp. Carbilus iurasse dicitur apud Censores: vt lege Iunia Norbana testatio interponitur liberorum quærendorum causa vxorem duci, apud Vlpianum titul. 111. & vulgò solebat inferi tabulis nuptialibus, liberorum quærendorum causa duci vxorem. Cor. Tacitus 11. Adhibitis qui obsignarent velut suscipiendorum liberorum causa conuenisse. Augustinus 3. contra Iulianum, Pudicitia coniugalis facit quod præscribunt tabulæ matrimoniales ne vltra quã generandis filiis satis est coniugis corpus atrectet. Idem ferm. 244. Vxor non propter libidinem sed propter filiorum procreationem accipitur. Denique & ipsæ tabulæ matrimoniales hoc continent, Liberorum, inquit, procreandorum causa: & 1. de nuptiis ad Valerium Comitem, Vt secundum matrimoniales tabulas nõ nisi liberorum procreandorum causa concubant. & inde l. liberorum D. de ver. sign. liberorum procreandorum animo & voto vxores duci. Pertinet autem id legis Iuliz caput tam ad virum quàm ad foeminam l. 3. C. de iud. vid. tol. l. heres §. vlt. de cond. & dem. & ob id, quantum opinor, Miscella appellatur. Est de ea l. vlt. D. de statulib. & pleræque aliæ in tit. de cond. & dem. Capit igitur ex ea lege vir mulierve hereditatẽ aut legatum intra annum, etiam si secundum matrimonium contrahat, siue à coniuge siue ab extraneo hereditas aut legatum relictum sit, sub condicionem viduitatis. Post annum non capit; nisi præstita cautione Mutiana, quæ solet interponi in omnibus condicionibus quæ morte legatariorum finiuntur, siue quæ in non faciendo concipiuntur, qua caueat se non coiturum secundas nuptias, & si coierit, redditurum legatum cum fructibus medij temporis l. Mucianæ l. heres §. qui post l. Titio fundus. D. de cond. & dem. l. cum filius §. qui Mutianam D. de leg. 2. Ex Constitutione Iustiniani condicio viduitatis remittitur etiam post annum, atque etiam si non iurauerit se liberorum quærendorum causa nuptias contrahere. Sed proprietas rei legatæ seruatür liberis prioris matrimonij, vt & ceterarum omnium quas ex bonis prioris coniugis superstes coniunx accepit l. 2. C. de iud. vid. tol. At hæc condicio, Si vidua erit, vel Cum vidua erit, Si vxorem amiserit, Cum cœlebs erit, non remittitur l. 3. C. eod. Nec enim indicit viduitatem, sed solatium viduitati præbet. Condicio viduitatis omnimodo remittitur. Sed hoc rursus in hac Nouella ita Iustinianus emendat, vt condicio viduitatis nullo modo remittatur, atque adeo vt intra annum legati aut hereditatis petitionem non habeat, nisi qui condicionem expleuerit. expleri eam morte vel sacerdotio, vt condicionem, Si sine liberis decesserit, auctore Theodoro. Post annum vero vt legatum non capiat nisi præstita coheredibus vel heredibus testamentariis aut legitimis cautione Mutiana iuratoria: atque ita reuocatur iusiurandum legis Iuliz Miscellæ, cum hypotheca rerum suarum expressa vel tacita, vel præstita satisfatione, secundum distinctionem huius Nouellæ, ni condicioni pareatur de restituenda re integra cum fructibus medij temporis, vel pecunia cū vsuris trientibus, vel cum vsuris ex ea pecunia perceptis. Cautio Mutiana est satisfatio l. cum sub hac l. hoc genus D. de cond. & dem. &

interdum repromissio iuratoria cum hypotheca bonorū ex hac No. & inde l. Titio fundus D. cod. cautio deficere dicitur non quæ præstita non est, sed quæ non durat euerlis facultatibus fideiussoris, vel mortuo fideiussore sine heredibus. Cōtractis secūdis nuptiis stipulatio committitur, & rem legatam vindicat stipulator à quocunque possessore. Sed quid si is cui legata est pecunia, non possit satisfacere? quid si etiam indignus est qui cōmittatur iuratoriæ cautioni? Tum verò ei legatum non præstatum ante condicionem expletam, sed præstantur vsuræ trientes, vt in specie l. hac edictali §. his illud C. de sec. nup. Ad dit Iustinianus remitti hanc cautionem à testatore posse. Non omnis cautio remitti testatoris voluntate potest. Fructuaria non potest remitti: legatorum nō potuit remitti ante Constitutionem Marci Mutiana potest remitti. Et hoc postremo genere & illo, vt nō vtatur dignitate & priuilegiis prioris mariti, itēque in clericis & in liberta coërcentur secundæ nuptiæ, etiam non existentibus liberis. Ceteræ pœnæ locum habent existentibus tantum liberis: & hoc si secundæ nuptiæ non sint immaturæ. Immaturæ dicuntur dupliciter, Si nubat mulier intra annum, & eæ coërcentur etiam non existentibus liberis: Si nubat nondum finita tutela filiorum, & has coërceri palam est propter causam existentium liberorum. Quod sequitur de administratione lucrorum nuptialium & de successione matris exposuimus No. 2. Οἱ δὲ ἀπίαι ἀπάσης χωρὶς] Illa sine causâ vlla, hæc iusta ex causa. Τῶ ἐν δεξοτάτῳ φρατρίῳ] Iudicum ciuiliū alij sunt illustres, vt præf. prætorio: alij spectabiles, vt proconsules & prætores: alij clarissimi, vt correctores, No. tamen 17. correctores quartum ordinem occupant, quia non omnes sunt clarissimi, perfectissimi quidā. Ad modum eundem hic locus demonstrat iudicum militarium alios esse illustres, vt magistros militum: alios spectabiles, vt duces: alios clarissimos, vt tribunos. Κατὰ ἀπόληψιν] Ergo ex præsumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos, etiam si patri heredes non extiterint, & ita No. 39. ex generali fideicommissio vel obligatione quædam κατὰ ἀπόληψιν dicuntur excepta: & No. 136. argentarij κατὰ ἀπόληψιν, qui de vsuris pacti sunt, de bessibus pacti videntur: & Harmenopolus ex mobilium legato quædam excipi κατὰ ἀπόληψιν. Possent similia ex Græcorum adnotationibus adiungi pleraque ad præsumptionum materiam magnopere conducentia, vt ad l. pen. C. de fideiuf. fideiussorem sine scripto acceptum iudicio rei exhibendi causâ, non teneri vltra duos menses, quod κατὰ ἀπόληψιν non fideiussert in longius tēpus. quod & iisdem verbis adnotat Isidorus ad l. 8. C. de don. & alij ad l. neque absentes D. de fid. lib. l. 3. §. vlt. D. de adim. leg. l. cum quidam D. de iis quæ vt indig. & ἐκ ἀπόληψιν ad l. defensionis C. de iure fil. & ad l. 13. C. de postl. ὡς ἀπόληψιν δοκῶν αὐτῆ συλχερεῖν τὸ τίμημα, & liurifigētium §. pactorum D. de pac. & in Nouellis Leonis & Constantini, οἱ μάρτυρες ἢ ἀξίαι ἢ φρατεῖαι ἢ ὀπιτήδευμα ἢ εὐπορία ἢ ἐχοντες κατὰ ἀπόληψιν δεκταῖοι τυγχάνουσι. Τηρικεῦτα πάσης φιλοπμίαις] In hūc locum hæc inueni adnotasse Græcos interpretes, τὸ φιλοπμίαις ἐν αὐτῶν ἐπὶ τῷ ἀποβόλῳ τοῦτα λεγόμενοι ἢ τῷ θεωρήτῳ ταῦτα γὰρ ὡς χρεῖως εἰσὶ χρεωστούμην πλείον τοῖς παισίν· ἀλλ' ἐκείνο εἴρηται κυρίως φιλοπμίαις, καὶ ἐκτίπῃ τῶν ἢ δευτερογαμίσασα ὅτῳ μέλλῃ κερδαίνῃ, οἷον λεγάτα, δωρεὰ καὶ ἄλλα πινά, εἰς ἃ οἱ μὲν αὐτῆς παῖδες μὴ δευτερογαμίσασα ἔδεν ἔχ' οἱ δίχμοι. τῷ δὲ ἀποβόλῳ μὴ δευτερογαμίσασα μὲν παῖδες λαμβάνει μοῖραν κατὰ δυνάμειν τῷ πο δὲ πλημμελήσασα καὶ ταύτης φερῆται, καὶ ἔχει πῶν μερίδα κατὰ χρεῖσιν μόνῳ, καὶ ἔδεν ἐκποιῦται ταύτῳ ἀνατρέπεται γὰρ ἢ ἀξίαι κατὰ τῶν παίδων. ὅτῳ πιν] Intelligit l. vlt. C. de bo. mat. Haloander & Vetus interpretes malè τρισίν. Πρόνοια δὲ ἔστω] Hoc idem confirmatur l. 2. C. quan. mul. tut. off. l. 1. C. de tut. illust. pers. No. 94. Corruptè Iulianus, præf. prætorio. Οὐκ αὐτὸς ὁ Ἰούλιος] Non ipsa lex Iulia Miscella. L E C I] Subscriptio est quæstoris, Quæstor legi, vt No. 105.

NOVELLA XXIII.

De appellationibus.

TRia sunt capita huius Nouellæ. Primum vt à sentētia iudicum spectabilium vel clarissimorum appellare liceat intra x. dies à recitatione sententiæ tam in propria quàm in aliena causa, sublata bidui & tridui antiqua distinctione l. 1. §. biduum D. quando app. sit. A sententia illustrium præf. prætorio vt appellari non possit No. 82. 119. Secundum caput, vt si princeps ad quem appellatum est aliis distentus occupationibus Senatū conuocare nequiverit habendæ cōsultationis causâ, nulla ex mora iudicij præscriptio temporalis

- A** poralis appellanti obiici possit. Inducenda in consistorium principis est causa appellationis intra annum, nec tamen si eodem die compleri non potuerit per occupationes principis vel senatus, ideo deperibit l. vlt. §. si tamen C. de tem. appel. nã & si ad alios iudices introducta causa appellationis, quominus intra annum peragatur per iudices ipsos steterit, lis non perit, sed datur temporis reparatio d. l. vlt. §. illud etiam No. 119. l. 2. C. Th. de rep. ap. Symmachus ad Theodosium, Parentum numinis vestri diuorum principū protulit sanctiones, quæ inter reliquas exceptiones reparationem iurgantibus tribuunt si per cognitorem causa labatur. Tertio capite demonstratur quis à quo appelletur in Oriëte, quem diuidit in diœceses quinque, vt l. 2. C. de mil. ves. l. 1. C. vt nemo ad suum patr. Et in Ægypti quidem diœcesi à clarissimis iudicibus si lis non excedat quantitatem x. libratū
- B** auri, appellatur ad virum spectabilem præf. Augustalem, siue præf. Ægypti, qui sine spe appellationis vice sacra cognoscat. i. qua de re appellari olim princeps solebat. Ipse Iulianus ait, Quantitatem d. aureorum, debuit dicere d. c. c. x. Fuit tamen ex anterioribus Nouellis quingentorum, anterioribus tempore, posterioribus collocaione: nã hæc post Belisarij Consulatu, sequentes Belisario Consule. In diœcesi Orientis ex causis quantitatis eiusdem appellatur à clarissimis ad viros spectabiles comites Orientis. In Pontica & Asiana diœcesi à clarissimis appellatur ad comites vel proconsules, vel prætores, vel moderatores viros spectabiles, quibus id lege specialiter datum est vt vice sacra cognoscant in causis quantitatis eiusdem, vt à Consulari I I I I. Armeniæ v. c. appellatur Comes I I I I. Armeniæ v. s. & à Correctore secundæ v. c. Procōsul primæ v. s. No. 31. De diœcesi Thraciæ nihil dicit, quia in ea est regia vrbs, & à clariss. omnes appellationes ad v. i.
- C** præf. prætorio referuntur. In ceteris diœcesibus illæ tantum quæ superant quantitatem x. librarum auri. An & si clarissimi iudicauerint ex delegatione principis, eadem distinctio & quantitas obseruatur? Sic sanè, qua in re derogatur l. præcipimus. C. de appell. quæ indistinctè ab his quos princeps delegauit appellationes transmittit ad præf. prætorio & quæstorem. Ab spectabilibus iudicibus, cuiuscunque quantitatis lis fuerit. de qua ipsi ex ordine iudicant, non ad alios spectabiles appellatur, ne par à pari appelletur, sed ad virum illustre præf. prætorio Orientis, vt is de re cognoscat vice sacra adhibito viro illustri quæstore sacri palatij d. l. præcipimus & seqq. Nouellis, obsequētibus tam præfectianis quam memorialibus: qua ex re nata est quæstio No. 20. Ab spectabilibus vel illustribus qui ex principis delegatione cognoscunt, appellari dicit eos qui solebant antea. i. principem ipsum vel magistrum officiorum & quæstorem l. præcipimus §. vlt. l. pen. C. de appell. **E** T SI PRIVATI SINT] Id est non illustres d. l. præcipimus.

NOVELLA XXIII.

De prætore Pisidia.

- P**isidiæ prouinciæ Asiæ diœcesews prætor Iustinianus ciuilibus & militaris magistratus munere fungitur, & à clarissimis qui ex delegatione in ea prouincia cognoscunt, ad eum tanquam spectabilem appellatur, si modò causa non excedat quantitatem quingentorum aureorum, non ad Comitem Phrygiæ Pacatianæ: & contra ab eo ad præf. prætorio appellatur, qui de re omni cognoscat adhibito quæstore sacri palatij, secundum superiorem Nouellam. Dantur huic prætori officiales centum promouēdi sacra probatoria ex scrinio libellorum, vt No. seq. & l. 6. l. pen, & vlt. C. de diuer. off. & adfessor, & insignia prætoria, sex falces & carruca argentea, & inter milites Ad responsum: qua appellatione quid significetur diximus l. vlt. C. de re milit. *Ὅς δὲ ἔσται παράπαρας ἑκάστου*] M. Tullius, à Præuendo prætores appellatur. Lucilius, *Prætorum est ante præire. Διακριτὰ κατὰ γῶνα*] Domos iudiciarias l. 8. C. Th. de oper. pub. *Οἱ μὲν Σικελίας*] Pomponius l. 2. §. capta. D. de orig. iu. Liuius 32. Prætores creati crescentibus iam prouinciis & latius patefcente imperio.

F

NOVELLA XXV.

De prætore Lycaonia.

VT in Pisidia, sic in Lycaonia, quæ etiam est Asiæ diœcesews, cōstituitur iudex spectabilis prætor Iustinianus, cui dantur & mandantur eadem quæ superiori Nouella

prætori Pisidiæ. Πρὸ γε αὐτῶν τῶν ὑπάτων] Festus, Initio prætores erant qui nunc consules, A
& ij bella administrabant.

NOVELLA XXVI.

De prætore Thraciæ.

Tertius hac Nouella constituitur prætor Iustinianus prouinciæ Thraciæ, & eadem illi dantur quæ superioribus, nisi quòd prætoriani officiales illius probatoriam sumunt ex scrinio epistolarum, quam superiores ex scrinio libellorum l.vltim.C.de diuer. offic. substituitur hic in duorum locum, vicarij scilicet magistri militum & vicarij præf. prætorio: præses autem retinetur.

NOVELLA XXVII.

De Comite Isauriæ.

Constituit comitem Isauriæ ad exemplum comitis Phrygiæ Pacatianæ & comitis Galatiæ primæ constituti Nou. 8. Is antè duplici appellatione dicebatur comes & præses Isauriæ, vt notitia Romani imperij declarat.

NOVELLA XXVIII.

De moderatore Helenoponti.

Cvm antea fuissent duo præsides siue correctores Helenoponti & Ponti Polemonia- C
Cci, & duæ prouinciæ, modò facit ex vtroque Ponto Iustinianus prouinciam vnam Helenopontum, eique moderatorem præficit vnum, siue Harmosten, quæ vetus (vt ait) appellatio est Lacedæmoniorum Reip, Appianus ἐμφυλίῳ lib. 4. ἢ ἀριστὶς ἑλλήνων ἀρμοστᾶς ὀνομάσκειν, ὃ καὶ Λάκεδαιμόνιοι τοῖς καθίσταμένοις τὰ ὑπήκοα ἐπίθεντο ὄνομα. Moderatorem, inquam, vnum, sicut & habuisse vtrumque Pontum refert semper publicorum tributorū & descriptionum tractatorem vnum, nec tamen metropolim vnam, sed duas, Amasiam & Neocæsaream, sicut prouincia Syriæ Phœnices, quamuis vna sit, duas tamen metropoles habet l.i.C.de metr. Ber. & prouincia Paphlagoniæ No. seq. Repetuntur multa tam hac quàm superioribus inferioribusque Nouellis specialibus de officio prouincialium magistratuum, ex generalibus 8. & 17.

NOVELLA XXIX.

De prætore Paphlagoniæ.

Hæc quoque Nouella ex duabus prouinciis, Honoriade scilicet & Paphlagonia, vnam facit, & prætorem Paphlagoniæ Iustinianum vnum. Ex Βιθυνίας] L. 119. C. Th. de decur. Dio in Adriano.

NOVELLA XXX.

De proconsule Cappadociæ.

Cappadociæ primæ præses, vt ait No. 20. vel potius primæ & secundæ Cappadociæ E
C præsides duo, mutantur in proconsulem vnum, qui non tantum ciuili & militaris vt superiores, sed etiam tamiaci magistratus fungatur officio, & tamiacus magistratus abrogatur: is est qui olim dicebatur Comes domorum. erant enim in Pontica dicecesi & in Cappadocia præcipue domus & possessiones multæ propriæ patrimonij principis, & in eis coloni æquæ & inquilini & serui & equitia eiusdem iuris, condicionis, nominis, homines puta tamiaci possessionesque tamiacæ, qui quæue omnes erant sub iurisdictione Comitum domorum l. vlt. C. vbi cau. ff. No. 20. quod memini me latius comprobare in tit. Codicis de præpos. fac. cub. Ergo sublato Comite domorum transfundit hanc rerum F
tamiacarum, siue βασιλικῶν, iurisdictionem omnem hæc Nouella in proconsulem Cappadociæ simul ac cohortem omnem Comitianam: ita tamen vt hæc seorsim à cohorte ciuili exigat reditus, tractet, administret prædia tamiaca, nec se muneribus cohortis officii-ve præsidalis admisceat, & retro etiã vt officium præsidale nihil attingat eorū quæ ad officium Comitianū spectant. Comitianū & præsidale dicimus ἀναφορικῶς quod cōiunctum hodie,

- A** hodie, vni que proconsuli attributum, Procōsulare nuncupatur. Inter officia Comitiana nominantur summarij, sic dicti ab æstimationibus faciendis, vt No. 64. & M. Tullio initio x. ad Atticum, & tredecim exactores, & *χαρακτηρισται*, & primi ac secundi magistri primates officij. tolluntur procuratores & tractatores (horum enim onera satis illos implere) & consequenter quidquid malo more ab his collatores exigi solebant. Videtur autem, quod ad res tamiacas attinet, superior esse proconsule præpositus sacri cubiculi. nã & eius præceptis parere iubetur procōsul, & relationes ad eum facere, & admittere quos ille miserit palatinos siue canonicarios, & procōsul spectabilis est, præpositus illustris. Deputati erant reditus tamiaci cubiculo & cellario sacro, id quod propriè *ταμῆιον* est: & inde causa iurisdictionis præpositorū sacri cubiculi, vt diximus l. 1. C. de prædiis tamiacis.
- B** *ἢ πνι Ρωμαῖοι παρτέροι τῆν ἐν Αφρικῆν*] Carthaginem intelligit, quæ (vt Sex. Ruffus scribit) prima fuit proconsularis prouincia, & simpliciter proconsularis prouincia cū dicitur, hæc dicitur, & proconsul quoque per eminentiam, Africæ proconsul. *Οὐ γὰρ ἀρτιπύθη ποιεῖ τὸ πτω δημοσίω*] Hoc congruit cum l. 5. C. de oper. pub. tantum abest vt pugnet cū veteri iure, quod perperam tamen Iuliani interpretes adnotauit. *Ὡς ἔ δημοσίω ποιεῖν τῆν ὕσιω*] Interpretatione pœnæ molliendæ sunt l. pen. D. de pœnis. Igitur hoc forsitan non malè Iuliani interpretes, non omnia bona publicari, sed ea tantum quibus titulos imposuerit. *Εἴτε ἐν ἱερῶσι τελοῖεν*] Vt No. 102. secundum modum tamen No. 123.

NOVELLA XXXI.

C

De præsidibus Armenia.

Quatuor Armenias constituit, primæ dat proconsulem, secundæ correctorem, tertix Comitem, quartæ Consularem. Corrector & Consularis ordinarij sunt: Procōsul & Comes, spectabiles: & vt suprâ No. 28. & 29. ita hac Nouella quæ fit innouatio in magistratibus & prouinciis, ei non adstringuntur ecclesiæ. Nec absimiliter hodie plerisque regionibus, quæ ciuili aut militari magistratui est metropolis, nõ est etiam metropolis episcopis: & prouinciarum longè aliam diuisionem obseruat ecclesiæ, aliam Respublica.

NOVELLA XXXII.

D

De his qui pecuniam credunt agricolis.

- H**æc No. pertinet ad prouincias Thraciæ, & duo cōstituit fauore agricolarum, vnum de antichresi, alterum de vsuris. De antichresi, vt creditores *ἀντιχρησι* cum agricolis non pacifcantur fundorum, vel pecorum, vel mancipiorum rusticorum, id est vt ne ab agricolis fundos pignori capiant, ea lege vt fructus omnes percipiãt vsurarum vice, quoad fors oblata vel soluta sit, atque ita vt fructus non imputent in sortem. Qui modus datus est vsuris, idem datus non est antichresi. nam pacta antichresi fructus creditori cedunt etiam si quo anno excedant vsurarum modum, propterea quod non ita semper fructus bene proueniunt. Pacto antichresis constituitur, vsuræ stipulatione. Antichresis perimitur nuda oblatione sortis, vsuræ non item l. ex prædiis C. de vsur. Antichresin ab agricola pacisci non licet, vsuras stipulari licet. Et de vsuris quidem hoc constituit, ne ab agricolis creditor stipuletur grauiores trientibus, credita pecunia, hoc est non plus quàm singulas siliquas quotannis in solidos singulos, & nõ plus quàm solidos quatuor & siliquas quatuor in centenos. hæc enim est definitio vsuræ trientis, vt constat ex Leone No. 83. & Aniano l. 2. C. Th. de vsur. Credito autem frumento vel aliis fructibus, ab agricola stipulari creditor potest vsuram cētessimam. i. in singulos modios octauam modij partem. hæc est vsura centesima, vt constat ex No. 130. nam vt in pecunia vsura centesima est quæ in singulos solidos quotannis reddit tres siliquas. i. octauam partem solidi, ita in frumento centesima est quæ in singulos modios quotannis reddit sextarios duos. i. octauam partem modij. Proinde vsura centesima est quæ in centenos solidos vel modios quotannis reddit duodenos semis. Hæc est noua definitio vsuræ centesimæ: vetus hæc, quæ in centenos solidos vel modios quotannis reddit duodenos. Successit nouæ & alia amplior, quæ in centenos solidos reddit x v i. semis & quatuor siliquas, hoc est in libram auri quæ est LXXII. solidorum duodenos, auctor Harmenopulus l. 1. Epit. & Zonaras Nicenæ

synodi c. xv i i. Vt nunc libræ, inquit, sunt solidorum LXXI I. ita olim centenariæ erant, A
& c. solidorum vsura erat x i i. quæ & ob id dicitur centesima, quod de sorte c. exigatur,
itaque quod Cedrinus scribit Nicephorum *ὑπὸ τενικῶν* vsuræ nomine in singulos solidos
exigisse quatuor siliquas atque adeo in singulas auri libras xii. solidos, vsura ceterisima est.
Olim credita pecunia stipulari licebat vsuram ceterisimam l. 4. §. pro operis D. de nau. fœ.
l. 8. C. si cer. pet. credito frumento & frugibus omnibus quatuor centesimas l. i. C. Th. de
vsuris. & probat etiam l. 23. C. cod. tit. fruges recepisse immodicas vsuras. Hodie credita
pecunia stipulamur besses aut semisses: credito frumento ceterisque frugibus, centesimas
l. eos C. cod. tit. Causa differentiarum inter pecuniam & fruges posita est in incerto & incō-
stanti frugum pretio, quæ etiam efficit vt frugū vsuræ ex pacto debeantur, pecuniæ non-
nisi ex stipulatione l. 12. C. de vsur. Et in frugibus ius est commune creditorū & debitorū B
omnium, vt admittant centesimam vsuram: in pecunia separantur viri illustres à ce-
teris creditoribus, rusticani à ceteris debitoribus. nam hi promittere, illi stipulari tantum
triētem possunt. Creditor qui plus exigit, credito cadit: miles hoc amplius exauctoratur.
Crimen exasperatur in militem l. quedam D. de pœnis. In inscriptione non est quod du-
bitemus de nomine Agerochi, de quo ita lusit Tzetzes, *Ἀέξις τὸ ἀγέρωχος τρία σημαίνει ταῦ
τα. ἐνδοξόν, ἀρποζήτην τε, τὸν ὑβρισην σὺν τοῦτοις. Ἀγέρωχον τὸν ἐνδοξόν ἕτως ἐτυμολόγει, &c. Ζη-
ρῶν χερπῶν*] Fructus aridi sunt messes l. vlt. §. vlt. D. de iu. fis. l. 15. C. Th. de iuscept. l. i. C.
Th. de vsur. Sed idem dicendum in liquidis. arg. d. l. i. & l. oleo C. de vsur.

NOVELLA XXXIII.

De his qui pecuniam credunt agricolis.

QVæ superiori Nouella lex data est prouinciis Thraciæ, hac porrigitur etiam ad pro-
uincias Illyrici.

NOVELLA XXXIIII.

De his qui pecuniam credunt agricolis.

EXemplum est Latinum No. 32. quod superiori subiicitur aliquanto latius, vt eo vtan-
tur Illyrici perinde ac Thraces in contrahendo mutuo cum agricolis: & legendum in
eo, In Mysia secunda & in prouincia quam tu administras. Præses enim Æmimōti non
regebat Mysiam secundam. D

NOVELLA XXXV.

De adiutoribus Quæstoris.

QVæstor palatij est is quem nunc Cancellarium appellamus, vt docui libro decimo
Codicis. Is adiutores habet ex scriniis quos vult veluti officialiū vice, vt dixi No.
20. olim habuit xxvi. l. cōperimus l. vlt. C. de prox. fac. scr. ex scrinio memoriæ xii. ex scri-
nio epistolarum vii. ex scrinio libellorū vii. sacræ vocis ministros, vt est in Latina transla-
tione huius No. deinde multo plures. Hæc No. veterem numerum reuocat, ad eō vt nul-
lorum in locum velit alios supra numerū subrogari, nisi siqui sint adiutores supra nume- E
rum laterculenses in scrinio memoriæ, vel in aliis duobus scriniis melloproximi. hi nan-
que alium possunt in suum locū subrogare, accepto pretio quantolibet. De statutis quo-
que non ambigitur. i. qui sunt intra numerum xxv i. quin possint alios ponere in locum
suum, consentiente quæstore, vendito scilicet alij loco militiæque sua. Sed & transmittē-
re eam in heredes extraneos possunt, dummodo inferant pro introitu solidos c. & hoc
est quod ait l. vlt. C. de pign. militias trāsferri in heredes sub certa pretij definitione. Pre-
tium est c. aureorum. nam nec plures vendere eam possunt. Hanc quoque militiam hæc
Nouella docet transmitti in liberos, etiam si defuncto heredes non extiterint. Quod si
heredes aut liberi minus idonei militiæ sint, vel si qua alia ratione non heredes aut libe-
ri, sed in locum defuncti adiutoris alij subrogētur, ij eam pretij definitionem certam he- F
redibus aut liberis defuncti præstare compelluntur l. 7. & 11. C. de prox. fac. scr. l. omni-
modo §. vlt. C. de inoff. test. & dicitur hæc præstatio scholæ placitum l. vlt. C. de pign. &
casus militiæ No. 53. & 97. Inde Iulianus hoc loco, Qui sunt in locum eorum qui suo lo-
co ceciderunt, c. solidis præstitis fiant.

NO-

A

NOVELLA XXXVI.

De successoribus in Africa.

EDita hæc Constitutio est pulsis Africa Vandalis. Et hoc ea cauetur vt Afri sua bona vel paterna aut auita vel quæ iure cognationis eis obuenerunt vsque ad tertium gradum, per præf. prætorio Africæ vel præsides prouinciarum recipiant intra quinquenniū, salua præscriptione xxx. annorum. quod & similiter fuit cōstitutum pulsis Italia Gotthis pragmatica sanctione Iustiniani. Additur, vt si sit quæstio gentis, ex vtraque parte probationes admittantur, cognitionaliter non *μονομερῶς*, quod valde pertinet ad l. i. D. de probat. & vt Afri Romanis non Vandalicis legibus vtantur.

B

NOVELLA XXXVII.

De ecclesiis Africa.

EOdem quo superior tēpore hæc etiam fuit edita Constitutio, vt ecclesiæ Africæ bona sua à Vādalis seu Arrianis occupata recipiant sub onere tributorum publicorum. Ecclesias non fuisse olim immunes à publicis collationibus certissimum est. Damnat & Arrianorum & Donatistarum parabaptismata & parasynaxeis & cōuenticula, & ecclesiæ priuilegia confirmat, nec vult hæreticis patere dignitates & officia publica.

C

NOVELLA XXXVIII.

De decurionibus.

Constitutum fuit olim vt decuriones prædia sua donarent sine decreto, non etiā venderent l. 3. C. de præd. decur. Faciliores erant in vendendo quàm in donando, idcirco prohibebatur venditio non donatio: & venditio, quia Reip. interest decuriones facultatibus esse idoneos ad subeunda munera publica. nec enim inopes sunt oneribus ferendis pares. Desideratur in eo titulo l. 4. Iustiniani Constitutio Græca, quæ etiā decuriones prohibuit donare sine decreto. Desideratur & l. 5. quæ nullam causam donandi, nullas personas exceptit. De donatione directa, cōmuni, simplici loquor. Dos enim & donatio propter nuptias non prohibetur, quia non est donatio simplex, cùm & constante matrimonio fieri possit inter coniuges l. vlt. §. sancimus C. de don. ante nup. Simplex donatio propter nuptias prohibetur, quia propter nuptias non fit: donatio simplex non est contractus. Donationi propter nuptias inest species quædam contractus, vt eleganter Iustinianus ait in hac Nouella. comparatur enim dori, quam constat esse contractum l. contractus D. de diu. reg. iu. l. exigere D. de iudic. & hoc apertius ita definit No. 119. donationē propter nuptias specialem esse contractum. Idem Iustinianus de decurionibus l. vltim. enarrat, & confirmat hac No. vt curia liberent eæ dignitates, Patriciatus, cōsulatus, magisterium militum, præf. prætoriana vel vrbicaria: patriciatus & cōsulatus etiam honorarius, reliquæ non nisi re ipsa administratæ, & No. 70. & 81. Videtur his addi d. l. vlt. Patronatus fisci, principatus agentium in rebus, proximus sacrorum scriniorū. Sed quod ad has dignitates siue militas attinet, confirmat tantū d. l. vlt. Iustinianus libertatem his qui tum ea fruebantur ex iure antiquo, nō etiam generaliter & in futurum statuit patronatum, principatū vel proximum curia liberare l. 7. de prin. agen. in reb. Idem Iustinianus l. vlt. C. quan. & quib. quar. pars. constituit vt omnimodo curiæ vel curialibus liberis maribus aut fœminis curialibus nuptis curialis quadrātem omnium bonorum suorum relinquat: quod hac No. emendat mutato quadrante in dodrantem. Ceteri satis habent, si liberis relinquat trientem vel semissem legitimæ partis. Rursus ceterorum liberi naturales ab intestato non succedunt nisi in sextātem, vt diximus No. 18. Decurionum succedunt in dodrantem si se offerant curiæ. Liberi iusti decuriones nascuntur, naturales non item, & ob id debent se offerre curiæ, si quidem velint deficientibus iustis liberis ab intestato dodrantem amplecti. & hoc de dodrante idem plenius definitur No. 18. 89. 101. De naturalibus loquimur, non de spuris. nam etsi spurij decuriones esse possint l. spurij D. de decur. tamen decurionatus non facit eos capaces hereditatis paternæ ab intestato, quia nec patrem habere intelliguntur. Id quoque nouum est in hac Nouella, vt

ex curiali, & tamiaca vel murilegula vel vicaria nati, patrem fequantur. repugnat enim l. A nati C. de decur. l. his qui de C. de murileg. Κομῆται vel κομηταιοὶ funt vicani, vt No. 52. capitationi fubiekti, non (vt Haloander interpretatur) Comitiani. Comitiani funt officiales Comitum priuatarum, vel largitionum, vel domorum. Βιδικαί] De his No. 128. & Obf. 3. c. 14. Νόμος Βιδικαί] Vt l. qui res §. vlt. D. de folut. Lex fcit.

NOVELLA XXXIX.

De fideicommissaria hereditate, & de ea quæ parit xi. mense.

HÆc Nouella non est de restitutione dotis & donationis propter nuptias, sed de re-
stitutione hereditatis. i. de precaria substitutione, quo genere substituitur cuiuslibet **B**
heredi, non directo: & secunda eius pars de ea quæ ex stupro parit. Quod ad primam par-
tem attinet, quæstionis est, an is qui rogatus est restituere hereditatem, possit ex ea demin-
nuere aliquid, aut alienare, aut obligare. Vetus distinctio, quæ probatur etiã No. 108. hæc
est. Aut rogatus est restituere hereditatē simpliciter, aut quod ex hereditate superfuerit.
Si simpliciter, nihil deminuere aut alienare potest, & siquid alienauerit, fideicommissi per-
secutio competit iure ordinario. i. actionibus solemnibus ex testamento vel in rem non
tantum in heredem, sed etiam in emptorem vel donatarium & quemlibet possessorem l.
si quando D. de leg. 1. l. qui solidum D. de leg. 2. l. pater §. 1. D. de leg. 3. & hoc siue purum
siue condicionale, siue in diem fideicommissum sit l. vlt. §. sed quia C. com. de leg. Olim
erat in heredem persecutio extraordinaria interuentu prætoris fideicommissarij: & here- **C**
de non existente soluendo, in extraneum possessorem solemnibus in rem missio: hodie est
persecutio ordinaria in quemlibet possessorem. Libertas tamen data seruo pendente cõ-
dicione fideicommissi, non reuocatur, sed est persecutio æstimationis serui l. quidam §.
pen. l. si heres institutus D. ad Treb. Valet ergo libertas data seruo fideicommissio, quæ ta-
men non valet data seruo legato l. seruum D. de manumif. con:uncta l. si locus D. de reli-
gios. Legatum magis heredem adstringit quàm fideicommissum, maximè vbi concurrat li-
bertatis fauor. Præterea sciendum est ei qui rogatus est restituere hereditatē, alienationē
permittere ad finem quadrantis, quæ deducere potest, vel etiam si liberi sint instituti & one-
rati fideicommissio, ad finem trientis vel semissis, quem deducturi sunt. l. 3. §. res D. ad Treb.
Res igitur alienatæ heredi imputantur in Falcidiam, & eatenus valet alienatio quatenus **D**
Falcidia largitur: quod supra Falcidiam est reuocatur. Valet etiã alienatio quæ fit ex cau-
sa dotis vel donationis propter nuptias, si liberi sint heredes instituti, & Falcidia non suf-
ficiat doti vel sponsalibus cõstituendis pro dignitate personarum siue natalium l. quæro
D. de iu. dot. l. 9. C. de adm. tut. l. mulier §. pen. D. ad Treb. atque ita ex generali fideicom-
missio deducitur quantum doti sufficit & donationi propter nuptias: quod non esse vt
nouum videatur Iustinianus ait hac Nouella, cum & ex generali hypotheca quædam ex-
cipiantur tacito intellectu l. obligatione D. de pignorib. Vt verò liberi fructus medij tem-
poris hodie non imputant in Falcidiam l. iubemus C. ad Trebel. ita consequens esse arbi-
tror vt ne in dotem vel donationem propter nuptias fructus imputent, cõtra d. l. mulier
§. pen. vt deductionum omnium quæ liberis ex fideicommissio permittuntur ius & ratio **E**
sit eadem. Sequitur alterum membrum distinctio: S: heres in diem vel sub cõdicione
rogetur restituere quod ex hereditate superfuerit, hoc casu deminuere interim & obli-
gare potest, ex perspicua defuncti voluntate, qui superfluum tantummodo reddi iussit l.
deducta §. pen. & vlt. D. ad Treb. Sed non dissolutè tamen neque passim, veluti bona om-
nia interuertendi fideicommissi causa. Bona enim fides in deminuendo exigitur, & iusta
causa, veluti dotis aut sponsalium, aut redemptionis captiuorum, aut alimentorum d. l.
deducta §. vlt. l. Imperator l. mulier §. vlt. eod. & boni viri arbitrium l. Titius D. eod. puta
vt deminuat tam ex suo patrimonio, quàm ex bonis fideicommissio subiectis pro rata l. 3.
§. nonnunquam D. de vsur. l. sed & si lege §. quod autem D. de pet. her. vt si in patrimonio **F**
heredis sint c. in fideicommissio c. & consumat x i i. patrimonio suo accepta ferat v i i.
fideicommissio i i i. Id quoque boni viri arbitrium exigit, si creditorem debitor heredem
instituerit, & rogauerit restituere quod ex hereditate superesset in cõdicionem aliquam,
& interim deminuerit aliquid heres, idemque creditor defuncti, vt cum credito cõsum-
pta compenfer, nec in ponenda ratione legis Falcidiæ deducat quod sibi defunctus de-
buit,

- A** buit, vel non deductum condicat incerti l. pen. D. ad Treb. Summa igitur hæc est, eū qui rogatus est restituere superfluum hereditatis, non posse profundere & dilapidare bona fideicommissi, & deminutionem eam illi permitti tantum quæ boni viri arbitrio congruat, & quæ fiat bona fide. Ceterum hic deminuendi modus non est admodum certus. Quamobrem Iustinianus No. 108. deminutioni certum modum dedit, vt heres rogatus superfluum restituere, deminuat pro dodrante omni ex causa, & vt solum quadrantem fideicommissario conseruare cogatur: imò & ex quadrante vt possit aliquid delibare iusta ex causa, veluti dotis aut donationis propter nuptias, siue sit filius siue extraneus. nec enim hoc casu distat filius ab extraneo. Superiore differentia est herede simpliciter rogato hereditatem restituere: nam filius filiæve deminuent dotis vel sponsalium causa, extraneus non item. Id etiam additur No. 108. ab herede rogato superfluum restituere, siue filius is sit siue extraneus, cautionem esse præstandam de restituendo quadrante & de dolo malo, vt d. l. Titius. quod pugnare videtur cum l. iubemus C. ad Trebell. quæ cautionem remittit filio: ad quam ita soleo respondere, Filio rogato restituere filiis suis nepotibus defuncti, remitti onus cautionis, exceptis duobus casibus, si parens iusserit caueri, vel si transeat ad secundas nuptias d. l. iubemus. Filio rogato restituere fratribus suis, non remitti onus cautionis, No. 108. Secunda pars huius Nouellæ est de muliere quæ parit x i. mense post mortem viri, id est quæ ex stupro parit. partus enim hic iustus non est, si edatur sub finem mensis vndecimi: si sub initium, iustus est, ex decreto quodam Adriani. Quod de x i i. mensibus scriptum est Plinij v i r. cap. v. est corruptissimum. In veteribus ita lego, Massurius auctor est L. Papyrium prætorem coherede lege agente bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mulier partum se decem mensibus diceret tulisse. Hæc verò quæ stupro se polluit intra annum lugubrem, præter pœnam stupri eisdem etiam pœnis obstringitur quibus illa quæ immaturas nuptias contrahit, de quibus No. 22. Hæc enim quæ stupro se polluit intra annum odio certè non est indigna minore: liberis enim & defuncto iniuriam facit: illa soli defuncto, quæ nubit luctu non peracto: quæ nubit iterum, etiam liberis.

NOVELLA XL.

Vt ecclesia S. resurrectionis domos alienare possit.

D

Derogatur ad aliquid Nouellæ 7. permessa ecclesiæ Hierosolymitanæ domorum vèditione, cum decreto, vt Nouella 120. Pretij rationem discussimus No. 7.

NOVELLA XLI.

De appellationibus quinque prouinciarum.

- S**cripta est ad Bonum quæstorem exercitus, vt No. 50. quæ tempore prior est, cuique hæc derogat. Alius fuit quæstor palatij, de quo dictum est supra: alius quæstor exercitus, quem Procopius definit, *ἄρχων τῆς τῆς στρατοπέδου διαπάτης*, i. de bel. Persico: rectissime. nam & hæc No. *στρατοπίας διαπάτης*, & Iulianus No. 50. annonas militum tã Comitatusium, quàm limitaneorum qui per castra sunt, eum distribuiffe. Sed habuit etiam iurisdictionem & auditorium & apparitionem instar præf. prætorio, & vicarium in vrbe. nã sub eo erant prouinciæ quinque, Scythia, Mysia, Caria, Cyprus & Cyclades insulæ, quarum caput Rhodus: & inde Rhodi appellatione hac Nouella Cyclades significantur: Habuit harum prouinciarum vnaquæque suum præsidem, & de præside Cycladum est l. 4. C. de nauicul. No. 163. & ab his præsidibus appellabatur non ad præf. prætorio, sed ad quæstorem exercitus ex No. 50. cui hæc ita derogat, vt ex Mysia quidè & Scythia appellationes apud eum inducatur, quòd is sedem suam in eis prouinciis habeat: ex ceteris autem prouinciis vt appellationes in vrbem inducantur apud eundem ipsum, si fortè in vrbe fuerit, vel apud vicarium eius adhibito quæstore sacri palatij. Item à iudice quem ipse dederit in eis prouinciis, puta Caria, Cypro, Rhodo, vt appelletur ad vicariū eius, & vt lis apud eum in vrbe cœpta, apud vicarium eius peragi possit: si fortè eum exercitus causa & necessitas auocauerit à munere iudicandi. Vulgo dicitur, A iudicè dato eum appellari qui iudicem dedit: id sic est accipiendum, vt & successor eius appellari possit l. 1. D. quis à

Tom. 4.

B b iiii

quo appell. vel vicarius ex hac Nou. vulgò dicitur, a pud quem cœptum est iudicium, ^A
& finem accipere debere. Et hic quoque addatur, vel apud successorem eius aut vicariũ.

NOVELLA XLII.

De episcopis regradatis.

DVo sunt genera pœnarum ecclesiasticarum, ἀφορισμοὶ, qua plectuntur plebei & monachi, & χαίρεισις, id est regradatio siue ordine motio, quæ episcoporum & clericorum est propria. & ita hac Nouella regradantur episcopi quidam hæretici qui negabant in Iesu Christo domino & saluatore nostro duas naturas distinctè confitendas esse: diuinam enim humanam absorbuisse. & sic huius Nouellæ mentio ab historicis multis, ^B
& in actis quintæ synodi Constantinopolitanæ, quæ eosdem episcopos reprobauit & cõdemnauit [τῶν εἰς χεῖλος μηδὲ τῶν εἰς ἄχος γραφόντων] Sudas in Origene.

NOVELLA XLIII.

De officinis ecclesiæ Constantinopolens

FVnerum sumptus fecit maior ecclesia Constantinopolens cui etiam ob eam rem Cõstantinus & Anastasius imperatores destinauerant mille & centum tabernas siue officinas in pulcherrimis foris vrbis, vt ex earũ reditu faceret sumptus funerum, auctor Leo Nou. 12. Ex eis earũve inquilinis & habitatoribus alij defensoribus ecclesiæ præstabãt ^C
vispelliones, quos vocat decanos & lecticarios & copiatas, vt Nou. 59. l. 4. C. de sac. eccl. l. 1. C. de collegiatis. alij fossarios. Veteres etiam vocarunt Bargas aut Bergenas, barbaros funerum elatores. Caper, Bergena non bargina, cui genus barbaricum est. & Glossæ veteres Barginna, νεκροφόρος βάρβαρος, νεφάρησις βάρβαρος. Aliæ tabernæ præstabant pecunias œconomis ecclesiæ. Ceteroquin erant liberæ i. à ceteris muneribus & intributionibus ciuilibus immunes: & hoc iure possidentur etiam hodie à sacerdotibus Mautetanis. Aliæ officinæ, quæ non sunt ex hoc numero, id est quæ funerum causa ecclesiæ destinatæ non sunt, immunes non sunt, licet ad ecclesiam vel ad alias domos pietati dedicatas, vel ad viros illustres, vel ad domum Imperatoriam pertineant.

NOVELLA XLIIII.

De instrumentis, & vt protocolla instrumentis relinquantur.

TAbelliones publici sunt contractuum scriptores, vt docui l. 15. C. de decur. l. 14. §. his tabellionibus C. de sacro. eccl. à Græcis νομικοὶ dicuntur & ἀγραῖοι, vt quæ ab eis cõficiuntur instrumenta, ἀγραῖα sæpe in his Nouellis, publica vel forensia l. comparationes C. de fide instrum. quanquam propriè publica ea tantum sint quæ insinuata sunt apud magistrum census vel Duumuiros vel defensores ciuitatum. Solent autem tabelliones primùm cõtractus referte extra ordinem in schedam, quæ sic dicitur ἀπὸ τοῦ χιζῖν vel à scindendo, vt qui sine aspiratione scidam scribunt sentiunt. Deinde redigunt eos in mundum, vel vt hæc No. loquitur, in chartam puram, & hoc modo instrumenta complentur, absoluuntur, expediunturque partibus l. contractus C. de fide instru. l. vlt. C. de contr. empt. Hieronymus aduersus Rufinum, Schedulis nondum emédatis, nondum ad purum digestis. Exigitur à tabellionibus peritia iuris No. 66. infra & Leonis No. quedam. Separantur tamen à iuris studiosis in l. moris. D. de pœnis. Nec idem omnino iuris periti & iuris studiosi. nam & tabelliones (vt dixi) & aduocati, pragmatici, formularij, tabularij, iuris periti sunt, nec tamen iuris studiosi: hac enim appellatione iuris interpretes cõsultique significantur. Constituitur autem hac Nou. vt rogati tabelliones ipsimet ad eant contrahentes, non discipulos mittant, vt ipsimet instrumenta forment, & vt ne aliter ea discipuli ministrique absoluant edantq; partibus quàm scientibus præsentibusque tabellionibus. quod ideo constitutum est, ne interrogati à iudice tabelliones causentur ignorantiam rei gestæ. Cuilibet ergo contractui ipsi per se præesse & interesse debent, & gestorum omnium scientiam præstare, non vti hac in re opera discipulorum. Licebit tamẽ eis adiutorem vel substitutum habere, & per eum contractus formare absolueréque partibus, ^E
^F

- A tibus, & per hunc quidem solum, non per alium quemlibet. Probari hic debet apud a-
cta magistri census. Hic magistratus erat in vrbe, quem posterior ætas γερικὸν appellauit,
auctore Leone No. 44. & Suda in Artemio, & locum etiam ipsum quo acta & infinu-
ationes fiebant, quod & Cedrino est Ἐξείδιον. In prouinciis partes eius sustinebant, defen-
sores ciuitatum. Cur igitur magistro census hac Nouella non iunguntur defensores ci-
uitatum? quia hoc in vrbe tantum permittit Iustinianus, vt tabellio habeat adiutorem
& quasi vicarium, propter ingentem numerum contrahentium. Pœna tabellionum qui
per discipulum, exceptorem siue notarium, non per se instrumenta formant & excipiunt,
hæc est, vt excidant stationibus suis & officio tabellionum, & vt statio transferatur in eum
cuius opera uti maluerunt, si idoneus sit, vel in alium virum idoneum. Interdum alius est
stationis dominus, alius tabellio: & tunc ex facto tabellionis dominus stationis non læ-
ditur. nam officio quidem & statione tabellio remouetur, dominus tamen stationis pro-
prietatem retinet, & ex ea solemnes redditus atque obuentiones capit. Ex eo etiam ta-
bellionis facto contrahentes non læduntur. i. contractus non redditur inutilis. Notan-
dum initio huius Nouellæ differentiam constitui inter tabellionem & tabularium. hic
enim est sensus, 'Mulierem literarum ignaram protulisse instrumentum absolutum &
completum à tabellione, subscriptum à muliere tabularij manu, secundum No. 73. ex qua
quidam malè colligunt, duos tabularios exigi qui subscribant pro imperito literarum, vt
Alciatus docuit 6. & 8. παρέργων. nam ex initio huius Nouellæ constat vnum sufficere, &
in No. 73. legendum ἀπὸ πάσης, non δύο πάσης. Igitur initio huius Nouellæ hæc verba,
C τῆς βασιλείου τὴν ὑπογραφήν ἔχει τὴν αὐτῆς, sic interpretor, Per tabularium ipsius mu-
lieris subscriptionem habens. Secundo capite huius Nouellæ constituitur, ne tabellio-
nes in modum redigant contractum alia charta quàm ea quæ habeat protocollum. ex
eo coargui falsum posse. Protocollum quid est? Alius maiorem & regiam chartam in-
terpretatur, alius schedam negligentius scriptam, alius exemplar formularum, quo ta-
belliones uti solent. Omnes errant vehemèter. Vt hodie chartæ habent notam aliquam,
ex qua dignoscitur quis eam chartam præparauerit, ita habebant olim chartæ breuem
adnotationem, quæ declarabat quo Comite largitionum (sub eius cura erant chartariæ)
quo tempore & à quo præparatæ fuissent chartæ. ex eo coarguebatur sæpe falsitas: sicut
D Lutetiz audiui accidisse vt Senatus suspectum chitographum ex die in eo adscripto quo
non dum eius notæ charta vlla erat in rerum natura, certissimo argumento quasi falsum
improbaret. & hac ratione Iustinianus non vult ex chartis abscindi protocolla, & hoc
valere iubet in vrbe. Prius caput valet in vrbe & in prouinciis. Περὶ συμβολαίων] De hac
voce sic Græci interpretes scribunt in hanc Nouellam, τὸ μίσμα τῶν βασιλευμάτων τῶν συμ-
βαλλόντων παροσώπων συμβολὴ λέγεται διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς ἔγγραφης σύνταγμα συμβολὴ κα-
λεῖται, οἷον ὑπόμνημα τῶν συμφωνηθέντων μεταξὺ τῶν συμβαλλόντων ἢ τοὶ συμμυξάντων ἢ συναμ-
σάντων. ἢ εἰς ταυτὸ τὰς ἰδίαις ἀγαθόντων γνώμας. & inde symbolum fidei nihil aliud est quàm
instrumentum fidei. Τῆς σαπίωνος κλειῖς] Græci interpretes, τῶ βαθμῶ κλειῖου.

NOVELLA XLV.

- E *De decurionibus hæreticis qui aduersus orthodoxos testimonium
perhibere possunt.*

P Rimo capite, vt Iudæi, Samaritani, hæretici decuriones propter diuersitatē religionis
curialibus muneribus nõ liberentur: quod & iuri antiquo congruit l. 4. & 9. C. de Iud.
l. 49. C. de decur. l. curiales C. de hæ. honore tamen & priuilegio decurionum carent, veluti
in pœnis vel in exhibitionibus, quod soli Christiani & orthodoxi habent l. 15. & 33. C. de
decur. Nou. 151. Secundo, vt Iudæorum vel hæreticorum iudiciale testimonium non
recipiatur contra orthodoxos ex l. quoniam C. de her. testamentarium vt recipiatur, &
inter se inuicem quodlibet, præterquam hæreticorum quorūdam qui ceteris improbio-
res sunt. Et additur hac Nouella admitti etiam testimonium hæreticorum aduersus or-
F thodoxos, si orthodoxi curiæ vindicentur. nam si pro orthodoxis admittitur, & multo
magis pro vniuersitate orthodoxa. Ergo non omnes hæretici intestabiles sunt, non om-
nes infames, & rursus non omnes infames, intestabiles, veluti calumniæ damnati l. 13.
D. de testib. vel furti vel tutelæ vel de dolo.

NOVELLA XLVI.

A

De alienatione rerum ecclesiasticarum.

PRædia ecclesiastica, si pecuniæ & mobilia desint, priuato creditori in solutum dari, vendi item posse cū præsidis decreto, ita vt ex pretio soluat emptor fisco tributa quæ debet ecclesia: nec enim fiscus prædia in solutum accipit. Et dādā esse tributorum apocham emptori, simul ac insinuandam apud acta, vt si fortè eam amiserit emptor, fides petatur ex actis publicis l. 2. C. de discuss. l. illatæ C. de fide instrum. Ex No. 120. non est opus decreto præsidis. hoc exposui No. 7.

NOVELLA XLVII.

B

*Vt instrumentis præponatur nomen Imperatoris, & eorum tempus
Latinis literis adnotetur.*

SOlebat tempus initio instrumentorum & actorum designari multifariam, ex Consulibus, indictionibus, mense, die, quibusdam ciuitatibus etiam conditæ ciuitatis annos præscribi mos erat. His omnibus vult Iustinianus præponi nomen Imperatoris & annum imperij: id quæ generaliter iniungit tabellionibus, qui publicè contractus scribunt, & ætuariis & exceptoribus, qui vel in iudiciis vel apud magistrum census aut defensores plebis acta conficiunt. Etiam illud adiungit, vt in instrumentis vel actorum monumentis tempora notentur claris & vulgaribus literis Græcis vel Latinis, non antiquis: & antiquas vocat qualis fuit Latinis C auersa, siue apostrophus, & I præposita V literæ pro quatuor, Græcis διασσα, & π intra se δ completens pro quinquaginta. Non hoc quidem vult numerorum vel temporum notationes esse *ὀλογραμμάτης*: sicut in Menecratis medici libro quodam, *αὐτοκράτωρ ὀλογραμμάτος*, inscripto, *αὐτοκράτωρ, ἐπειδὴ τούτῳ περισηφώθηται ὀλογραμμάτος, διότι χωρίς χαρακίμων ὀλας τὰς συλλαβὰς γέγραπται*, vt Galenus ait l. de antidotis & vij. τῆς χτ' γέμ. Sicut Iustinianus idem Pandectas voluit esse *ὀλογραμμάτης*, & ultimas voluntates etiam inter liberos Nouella. 107. non sic instrumenta vel acta vult esse *ὀλογραμμάτα*. Vulgares tantum & notas omnibus in notandis temporibus literas siue syllabas exigit.

NOVELLA XLVIII.

D

De eo qui moriens iurauit quantum haberet in bonis.

VT si quis testamento vel alia scriptura descriptionem bonorum suorum fecerit, & iurauerit se nihil præterea in bonis habere, eam descriptionem omnino heredes eius sequantur, siue sui sint siue extranei, nisi malint hereditate multari secundum No. 1. Contenti igitur eis bonis esse debent. nec alia requirere quasi hereditaria per tormenta seruorum hereditariorum vel alio modo. Iusiurandum exigimus: alioquin nihil veritati officit quod defunctus modum patrimonij sui declarauit. l. j. C. arb. tut. l. scriptura C. com. vtiusque iud. l. si fundum. §. si libertus D. de leg. j. l. cum pater. §. pater qui filio D. de leg. j. l. 15. §. vlt. D. ad leg. Fal. quia per sepe eum declarat *ὡς ἐν πλάτῃ*, non exquisitè adeo vt velit cum suos heredes sequi. At cum iusiurandum adiicit, enixius hoc velle videtur vt bonorū descriptioni stetur. & ita in specie l. cum pater §. filius D. de leg. 2. iusiurandum enixæ voluntatis argumentum est. Catullus. *Qui dum aliquid cupiens animus prægestit apisci, Nihil metuit iurare.* Et in l. cum quis. §. codicillis. D. de leg. 3. iurisiurandi dati adseueratio auget fidem scripturæ, & creditoribus prodest. Additur hac Nouella heredes solos quod proprius accedant ad vicem defuncti, obstringi iurisiurando defuncti, non creditores. Licere enim creditoribus & alia defuncti bona perquirere, & hypothecæ nomine vindicare. Igitur descriptio bonorū à defuncto facta interposito iureiurando heredibus nocet, creditoribus non nocet. Debitoribus quoque prodest, vt puta si iurauerit testator sibi Titium debere c. cū F debeat cc. nam sola c. à Titio heredes petere possunt. Sed si nihil debeat Titius, puto ei etiam religiosam adfirmationem testatoris nihil nocere, & ampliari hoc modo posse l. 6. C. de probat. denique idem esse in debitoribus quod in creditoribus.

NOVEL-

A

NOVELLA XLIX.

*De appellationibus, & de priuatis scripturis, & iureiurando dilationis
iuriurando calumniæ coaptando, vt semel tantum pro
omni probatione iuretur.*

TRia sunt capita huius Nouellæ. Primum est de appellationibus. Certum est causam appellationis introduci posse *μονομερῶς*, i. vna tantum parte præsentem l. vlt. §. illud C. de temp. app. l. vlt. D. ad Trebel. longè aliter quàm priorem litis causam, quæ introduci debet cognitionaliter siue *συστάδην*, i. vtraque parte præsentem. Semel autem inchoata causa appellationis, siue *μονομερῶς* siue cognitionaliter inchoata sit, peragenda est intra annum, vel si per iudicem res trahatur aut per vim casumque maiorem, intra biennium d. §. illud. alioquin quasi deserta appellatione prior sententia ipso iure cõfirmatur, videlicet si is qui appellauit inchoatam appellationis causam ad summum non peragat intra bienniũ: quod ita explicat Iustinianus hac No. & 126. vt tempore quidem biennij confirmetur sententia sed tutius fit cessante eo qui appellauit, præsentem eo qui priore iudicio vicit, hunc prope finem biennij, ita vt tantummodo mensis supersit, de deserta appellatione queri, & à iudice ad quem appellatum est, qui Græcè vno verbo dicitur Ephetes, rem iudicari postulare. Iudicaturum autem eum pro præsentem vel etiam pro absente si bonam causam habuerit, vt in heremodiciis fieri solet l. & post editum D. de iudic. l. properandum C. eod.

C in quibus etiam causa agitur *μονομερῶς*. Quin & heremodicius est siue quis apud priorem iudicem siue apud iudicem appellationis inchoatam causam deserat. Quod si fortè priore iudicio victus, cum abesset in causa appellationis victor euaserit, præsentem aduersario cum sumptus litis debere reddere, atque ita hoc casu victorem victo sumptus refundere. quod & proditum est in l. properandum. §. sin autem ex gestis C. de iudic. Vnus est casus Nouel. 93. quo biennij præscriptio locum non habet, si interim litigarint partes apud arbitrum ex compromisso. præscriptiones enim officere non cessantibus non possunt l. cõtra. C. de inoff. test. Secundum caput est de comparationibus literarum, & pertinet ad l. pen. C. de fide instr. Finge, mecum agitur ex meo chirographo vel ex chirographo testatoris qui me heredem scripsit, vel ex instrumento à Titio tabellione cõfecto. nego me scripsisse vel testatorem vel tabellionem. Si de meo chirographo agatur, in promptu est, vt alia scribere cogar, & fiat comparatio: si agatur de scriptura testatoris vel tabellionis mortui, & alia eiusdem scriptura inueniatur indubitata, potest hæc cum illa conferri. At quæstionis est an sola collatio instrumento fidem adiciat. Periculosum est hoc statuere, propterea quod multi sunt sciti alienarum literarum imitatores, & vt similes sint scripturæ, possim tamen hanc scripsisse, illam non scripsisse. Verum olim placebat indistinctè ex comparatione literarum fidem instrumento adquiri. Iustinianus hanc distinctionem adhibuit d. l. pen. vt ex publico instrumento à tabellione cõfecto, & subscripto à partibus, facta comparatio fidem faciat, ex priuato non aliter quàm si habeat subscriptionem trium testium, ex quibus duo saltem chirographa & subnotationes suas recognoscant, vel negantes collatione propriarum literarum conuincantur: idque procedit etiam si priuatum instrumentum, quod quis ad comparationem profert, contra proferentem faciat. nam ex eo etiam non fit collatio nisi subscriptionem habuerit trium testium. Huic Constitutioni l. pen. Iustinianus hac Nouella addit exceptiones duas. Vna hæc est, si ego agam, iusve meum tuear ex priuata scriptura subscriptionem non habente trium testium, & tu defendas rem ex eiusdem manus alia scriptura. nam si eam quaueteris insimulem quasi suspectam, fiet comparatio cum ea qua quidem ego vtor, licet non habeat subscriptionem trium testium. eius enim scripturæ fidem improbare non possum qua vtor, vt testes excipere non possum quibus vtor l. si quis testibus. C. de testib. Altera exceptio hæc est, si priuata scriptura, quæ nõ habet subscriptionem trium testium, proferatur ex archiis publicis, veluti apocha ex arca præfecti prætorio, vel ex publicis monumentis cõfectis apud magistrum census aut defensores ciuitatum. Hæc enim scripturæ ad comparationem valent, licet non habeant subscriptionem trium testium, nec sint à tabellione cõfectæ: quia publicum testimonium habent: quinimo publicæ sunt proprie. Forenses autem, quæ à tabellione vel ab iis qui acta iudicum scribunt. Augustinus epist. 162. Non chartis veteribus, non archiuis publicis, nõ

gestis forensibus agimus. His additur hac No. comparationes scripturarum facere homines peritos literarum iuratosque, & relationi eorum stari. quod est repetitum ex d. l. pen. Additur & infra Nou. 73. comparationem literarum factam ex publico instrumento vel ex priuato habente subscriptionem trium testium, fidem ei instrumento non addere de quo ambigitur, nisi id quoque instrumentum priuatum vel publicum cuius fides ducitur ex comparatione, tribus testibus muniatur: & si fortè aliud testes dicant, aliud suadeat cōparatio fere semper viuz & iuratz voci testium potius esse credendum. Scripturæ nudæ, licet comparatione literarum confirmetur, plenam fidem non esse, iudicem tamen moueri ea posse ad deferendum iusiurandum. i. probationem eam facere semiplenam, eam quæ testes subscriptos habet, probationem facere plenam. Testes si viuant interrogari, si mortui sint, priuato instrumento fide stabiliendo comparationem sufficere. Publico etiã instrumento, testibus mortuis & tabellione & exceptore qui scripsit dictante tabellione, & argentario per quem pecunia numerata est, more prisco l. filiz. D. de solut. quem numeratoris nomine significari opinor No. 73. his omnibus mortuis, forensi instrumento, vt cœpi dicere, fidem addit comparatio sola literarum tabellionis & contrahentium & testium. Tabellione viuo, instrumenti forensis fides non indiget comparatione, quia tabellionis iurati testimonium sufficit, si sua manu scripserit instrumentum & compleuerit, nec vllus interuenerit numerarius: idemque est si instrumentum scripserit alter, qui modo nō extet, compleuerit tabellio. ausim dicere idem esse si qui scripsit & compleuit mandato tabellionis non superfit. Sed exigo etiam duorum vel trium testium subscriptionem aut præsentiam. Ideoque cum apud Harmenopulum lib. j. tit. 6. adnotatum esset solius tabellionis testimonium sufficere in comparatione prolatorum instrumentorum, ad illū Harmenopuli locum rectè in Regio Harmenopulo subnotatum est, ἡ ἀξιοσύνη αὐτῆς ἐστὶν ἐξ ἐπιτάξεως. Tabellione mortuo, literarum tabellionis comparatio fit, interrogantur etiam testes & argentarius & exceptor siue discipulus tabellionis. & hæc quidem sunt ex No. 73. quæ est de instrumento ad quod fit comparatio, hæc verò de instrumento ex quo fit comparatio. Non tractat igitur vtraque de eodem genere instrumenti, non etiam de eodem genere iusiurandi. nam hæc iusiurandum exigit à literatoribus qui literas alias a-alias conferunt. Illa à partibus. i. ab eo qui profert instrumentum, & ab eo qui comparationem fieri desiderat, vt vterque iuret de dolo & de calumnia.

Tertium caput est de iureiurando dilationis & iureiurando calūniæ. Datur de calumnia iusiurandum variis ex causis. nam & is qui iusiurandum aduersario defert, iurat se id non deferre calumniandi animo l. xj. §. pen. D. rer. amot. l. 34. §. qui iusiurandum l. 37. de iureiur. l. vlt. C. de fideicom. l. delata C. de reb. cred. & qui postulat vt sibi thesaurum suum qui est in alieno fundo effodere liceat, se id non postulare calumniandi animo l. 15. D. ad exhib. & similiter qui postulat sibi copiam fieri inspiciendarum & describendarum tabularum testamenti, l. pen. C. quemad. test. aper. & qui probationes petit, veluti testes & instrumenta, vel qui seruos in quæstionem petit l. j. C. de iureiur. prop. cal. l. vlt. C. de quæst. vel qui petit comparationem literarum fieri. No. 73. & qui satisfaciendi causa in municipium euocat l. de dic. §. iubetur D. qui satisf. cog. & qui nouum opus nuntiat l. de pupillo §. qui opus D. de no. op. nunt. & qui petit instrumentum exhiberi, quod falsum dicat, et si fides eius approbata iam semel iudici fuerit. l. vlt. C. de fide instr. & qui postulat edi sibi rationes argentariæ. l. 6. §. exigitur l. quædam §. vlt. D. de edendo, vel caueri sibi damni infecti. l. qui bona §. qui damni. D. de dam. inf. Item initio litis cuiusque vtraque pars iurat se nō calumniandi animo litem contestari. quod iuris etsi videatur sibi Iustinianus vindicare. l. 2. C. de iureiur. prop. cal. tamen & in Pandectas relatum est l. inter coheredes. §. qui famil. D. fam. etc. Hoc tamè nouè adiicit hæc Nouella, vt & initio litis iuret vtraque pars se differendi negotij causa probationes ab aduersario minimè petiturum, quod dicitur iusiurandum dilationis: & vt semel dūtaxat detur in rem litis initio, non in singula quæque momenta, quibus probationes ab aduersario desiderabuntur. Petita tamen comparatione literarum, iurabitur iterū, quia & de dolo iuratur No. 73. Petito item iureiurando, vt Leonis No. 99. Forsitan & petitis seruis in quæstionem, quia res est magni momenti, & petita F exhibitione instrumenti semel probari, quod velit quis modo arguere falsum. Prout horum quidque in litem inciderit, ita à petitore iurandum erit de calumnia. Aliæ probationes vel productiones si petantur, sufficet iusiurandum datum litis initio. Iusiurandum calumniæ,

A lumniæ, quod dicitur vulgò, non est generale de quacunque re, sed de litis contestatione tantùm: & datur in causis ciuilibus tantùm, non in criminalibus, vt cõstat ex Leonis No. 107. & 97. nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen Constitutione de pace tenenda & de incendiariis id etiam exigit in causis criminalibus, non (vt plerique opinantur) etiam Henricus libro secundo legum Longobardorum, cuius Constitutionem retulit Honorius c. j. de iur. cal. Nec enim hoc dicit Henricus, clericos neque in ciuili neque in criminali causa iurare de calumnia, sed nullo eos modo vlla in causa iurare, & legem Martiani. i. l. cum clericis. C. de epif. & cler. quæ loquitur de clericis Constantinopolitanis, ad omnes omnium ciuitatum clericos pertinere. Formulam iurifurandi hoc loco hanc posuit Iulianus antecessor, **SI DEVS**, concisam, vt illa apud Gregorium Turoensem, **SI VALEAS**.

NOVELLA L.

De appellationibus quinque prouinciarum.

H Vic Nouellæ, quæ est de quæstore exercitus, derogatur ad aliquid, quod ad appellationes quinque prouinciarum attinet. No. 41.

NOVELLA LI.

De mulieribus scenicis.

C Generaliter proditum est ex turpibus obligationibus actionem non nasci. exemplo sunt impudicæ mulieres, quæ se & fideiussores à se datos frustra productoris obligant. Impudicæ sunt siue in lupanari siue in taberna, caupona, aut scena pudori suo non parcant: idque nominatim cautum est de scenicis quæ ludibrio corporis sui quæstum faciunt. l. 4. C. de epif. aud. & hac No. repetitur, hoc addito vt nec iureiurando obstringantur quominus possint ad bonam frugem redire: quia iurifurandum contra bonos mores nullius est momenti l. iurifurantium §. & generaliter D. de pac. l. si quis inquilinos. §. vltim. D. de leg. j. l. non dubium C. de leg. Dionys. Halic. xj. θεοί γὰρ ἔπι χαλαῖς καὶ διχόμας τῶν ἀλαμβάρων φιλοδῶσιν, ὁμολογίας δὲ ἐπ' ἀρχαῖς καὶ ἀδίκαις neque obstat l. j. C. si adu. vend. nã

D in eius legis specie iurifurandum neque est contra leges neque contra bonos mores, vt puta si minor xxv. annis se à venditionis contractu non abiturum iurauerit: cuius iurifurandi hæc vis est, vt aduersus venditionem in integrum restitui non possit, videlicet si corporaliter iurauerit, non si instrumento, hæc duo sunt diuersa. l. 3. C. si minor se ma. dix. Corporaliter iurat qui iurat tactis sacrosanctis Euægeliis vel manu sublata, quos Balsamo vocat σωμαπικροὺς ὄρκους. Minori qui corporaliter iurauit se emptori controuersiam nūquam facturum, non datur restitutio in integrum. Petierat fortè tantùm restitutionem in integrum in specie d. l. j. Quid si petiisset sibi gratiam iurifurandi dari? hanc quoque non dedisset Imperator, idque significat his verbis, **NEQVE PERFIDIÆ NEQVE PERIVRII ME AVCTOREM FUTVRVM**. Verbis, **NEQVE PERIVRII**, deneget restitutionem in integrum. Verbis, **NEQVE PERFIDIÆ**, iurifurandi veniam. Et verò si daretur venia iurifurandi, consequenter daretur etiam restitutio in integrum. Principum erat olim gratiam facere iurifurandi l. vlt. in princ. D. ad municip. Suetonius in Tiberio, Equiti Romano iurifurandi gratiam fecit, vxorem in stupro generi deprehensam dimitteret, quam se nunquam repudiatutum ante iurauerat. Sed ad ordinem redeamus. Accursius ex hac Nouella scribit scenicam quæ respiciuit, cuilibet etiam illustri vel clarissimo nubere posse sine rescripto principis, contra l. Imperialis. C. de nup. quæ rescriptum speciale exigit, cuius formula extat Cassiodori vij. Variarum. & exigebatur etiam in ducenda ancilla. Hieronymus ad Oceanum, Si ab Imperatore stolam illis. i. ancillis meruerint, inter vxores eas recipere cogentur: sin autem principale rescriptum eadem tenuerint, impetrare non quierit, &c. Verum quidem illud est eam mulierem hodie nubere cui liber posse sine rescripto speciali, sed hoc est ex No. 89. & 117. non ex hac Nouella, quæ iurifurandi inhonesti tantummodo gratiam facit sine rescripto speciali.

Vt ne quis pro alio pignoribus satisfacere cogatur, & vt in principem collata donationes valeant sine aëtorum insinuatione.

Primo capite hoc cauetur, vt ne alius pro alio teneatur ob id solum quod sit eiusdem ciuitatis aut vici. quod & multis aliis legibus cautum fuisse ait. Citat Accursius l. vlt. C. vnde vi l. vlt. C. loca. quæ profectò nihil ad eam rem faciunt. Citare debuit l. 4. C. de execut. & l. j. C. vt nul. ex vic. pro alie. vic. deb. ten. in qua cum tradiderim quidquid ad hanc rem pertinet, non est quod idem retractem modo. Secundum caput pertinet ad Constitutionem de insinuandis donationibus quæ excedunt D. aureos, à qua excipiuntur Imperatoris liberalitates Constitutione Zenonis (vt Iustinianus ait) quæ confirmatur l. sancimus §. exceptis C. de donat. l. vlt. in fi. C. de quad. præf. l. illud C. de sac. eccl. Excipiuntur etiam hac No. donationes à priuatis collatæ in Imperatorem, & hoc tantum in eis requiritur, vt publico instrumento comprobentur, subscripto à donatore. Adicit, Et testibus, quod l. in donationibus C. de donat. remittebat.

• NOVELLA LIII.

De exhibitionibus reorum, & vt fiant post diem xx. & de iis qui iuratoriam cautionem præstant, & de hypothecis ex casu militiæ.

Prima pars huius Nouellæ est de reis qui via quadam extraordinaria, veluti rescripto principis vel auctoritate præfecti prætorio extra suum territorium in aliam prouinciam euocantur, vel ex sua prouincia in urbem: quo casu reus, vt in aliis causis fieri solet, cauet iudicio fisci: actor, quod in aliis causis fieri nõ solet, se ad futurum iudicium, & litem acturum ac peracturum ex animi sententia, adiecta certa summa pœnæ nomine, nec nisi præstita ea satisfactione quæstor palatij emittere talia rescripta debet. Nunc finge, reo vocato extra suum territorium, & mutua cautione præstita, reum venire ad diem conditum, actorem non venire. Eum opperiri reus debet adhuc diebus x. post x. dies, reus absoluitur ab obseruatione iudicij, id est instantia consumitur non lis, & pœna ab actore promissa committitur, & si quid amplius in viatica impenderit reus, eius repetitio est. Viatica autem æstimabit iureiurando, quod tamen vt moris est iudicis taxatione moderari poterit. Nec dabitur actori alia dilatio. l. 2. C. de dilat. Quid autem ex diuerso statuendum sit reo non vocato ad extraordinarium iudicem, dicemus Nouella 69. 96. 112.

Secunda pars Nouellæ est de tempore dando reis qui in iudicium vocati sunt, ad deliberandum vtrum cedere an contendere debeant. Dabatur olim x. dies, hac Nouella dantur xx. quæ confirmatur No. 82. & 96. & dantur etiam ad deliberandum an iudicem recusare debeant, vel postulare ei collegam adiungi siue *συνδικατοῦ*, vt hæc No. loquitur, & 13. & 113. Ante xx. diem lis contestatur inutiliter: ante xx. diem iudex recusari vel ei collega adiungi potest: post xx. diem litemque contestatam, non item. l. apertissimi C. de iudic. cui nihil derogat No. 113. cum collegam rescripto principis adiungi dicat secundum leges. hoc enim est, Ante litem contestatam. Recusato iudice, intra triduum per eundem executores litem partes alium iudicem eligere compelluntur d. l. apertissimi: & hic sanè recusari nullo modo potest. Recusari solent iudices dati, nisi consensu vtriusque partis dati sint. quæ ratio est dubitandi ad l. ex consensu D. de appellat. nam vt recusari non possunt qui consensu vtriusque partis dati sunt, ita ab eis videbatur appellari non posse. Magistratum non posse recusari Bulgarus putat: quod est falsum si iudicet extra ordinem No. 96. Frequētius tamen est ei collegam adiungi No. 13. & 86. Martinus quoque in hac quæstione recusatationum, recusandum esse iudicem ante litem contestatam malè colligit ex l. nemo. C. de iurisd. om. iud. cum non de recusatione suspecti ea lex loquatur, sed de præscriptione fori, quæ opponenda etiam est ante litem contestatam, l. vlt. C. de exception. l. sed & si suscepit in princ. D. de iudic. & simili errore Bulgarus suæ sententiæ perperam addit exceptiones, quas Accursius notauit in d. l. apertissimi, ex legibus quæ sunt de incompetenti iudice, non de suspecto. Incompetentis forum declinatur posita præscriptione fori.

Suspecti

- A Suspecti iudicium recusatur per libellum vel apud acta l. ult. C. de iudic. Libello recusationis vel actis inseritur causa l. si pariter D. de lib. cau. alioquin libellus quinam hic est si causam non habet? ut libellus conuentionis, libellus inscriptionis sanè inanis est si causam non habet. Possis hæc cum eis conferre quæ de refutatione iudicium scripsimus IX. Obs. Porrò dies xx. quos diximus reo dari ad deliberandum vtrum cedere, an contendere, & an coram eo iudice ad quem vocatus est contendere debeat, ab eo die numeratur quo per executores reus in iudicium vocatus est. Vocari libello debet, qui dicitur libellus conuentionis. alius est libellus responsionis: hoc ἀρτιβελίον, illud βελίον. Pessimè Haloander ἀρτιβελίον, exemplum libelli. nam reus ἀρτιβελίον subscribit se libellum conuentionis siue exemplum eius accepisse, & quo die acceperit, quæ subscriptio hoc loco
- B appellatur rectissimè, subscriptio χ' π' βελίον, quod non est subscriptio libelli, sed subscriptio ex aduerso libelli, ex opisthographo. Debet autem reus statim atque accepit libellum conuentionis, cautionem personalem præstare, iudicio sisti. Personalis dicitur ad differentiam cautionis iudicatum solui, quæ de re est non de persona. Debet etiam reus executori pro conuentione soluere sportulas, quas tamen si absoluat ab actore repetiturus est l. ult. C. de fruct. & lit. exp. l. ult. C. de cast. & minist. l. ult. C. de prin. ag. in reb. §. tripli. Inst. de act. No. 112. & malè quidam etiam ab actore pro conuentione rei aliquid dari executori colligunt ex Nou. 86. quæ de sportulis pedaneorum iudicium loquitur, non executorum. malè ex l. ult. C. de fruct. & lit. exp. quæ de reo tantum loquitur, & hoc vult, cum qui hoc priuilegio subnixus est, ut vocatus in iudicium nullas executori sportulas soluat, pati debere ut eodem erga se iure vtatur is quem ipse vocauerit in ius. malè ex l. ult. C. de agen. in reb. quæ loquitur de sportulis executorum & sumptibus litis. Sumptus in litem facit vtraque pars. Sportulas pro conuentione dat solus reus: & ita Placentino videtur. In contextu pro διεξαπλασίαν legendum διπλασίαν. Tertia pars Nouellæ est de eo qui iurauit iudicio sisti, & peierauit. Iurat, non satisfat immobilium rerum possessor l. sciendum D. qui satisf. cog. l. ult. C. de prin. ag. in reb. Iurant memoriales l. 12. C. de prox. fac. ser. & viri illustres l. ult. C. de dignit. Iurat & quilibet quancumque iudici iusta causa videtur esse, fortè non inuento fideiussore No. 112. Qui autem iurauit iudicio sisti, & contra fidem iurisiurandi latitat ante litem contestatam, requiritur & ducitur manu iniecta etiam in ciuili causa iussu magistratus cuius iurisdictio est quæ iudicem dedit.
- D Non inuento, præstituitur dies certus, intra quem si non venerit, iudex ordinarius summam de causa cognoscit, & nisi euidentis sit calumnia actoris, eum mittit in possessionem bonorum debiti seruandi causa l. penult. C. de dignit. & per eam missionem (vt Iulianus ait) ius pignoris constituitur pro modo debiti: rectissimè. id enim est quod dicitur prætorium pignus. Possessionem autem reus qui è latibulis vel fuga emergit integris omnibus, id est bonis non venditis, non recipit aliter quàm si omnia damna actori restituerit l. sancimus C. de iudic. & præterea satisfecerit iudicio sisti, ac tum deinde de lite disceptatur plenissimè. nam summaria cognitio rem non definiuit, litem non consumpsit. Pœna periurij hæc est, vt absens reus qui peierauit iudicio sisti, non citetur edictis solemnibus, quemadmodum ceteri solent, sed requiratur & ducatur. quod valde pertinet ad explicationem d. l. sancimus, dum ait, Licet non citati, sed requisiti, &c. quæ verba non intellexit A ccurius Pœna periurij etiam hæc est, vt reus quamuis sit ex his personis quæ satisfacere non coguntur, nunc satisfacere cogatur, nec amplius iuratoriæ cautioni comitatur. Hæc est sincera huius partis interpretatio. In ea vulgò interpretes multa peccant. Statuunt certum tempus alij xxx. annorum, alij vnius anni post missionem in possessionem, intra quod copiam sui facere reus possit, & bona sua recipere i. intra quod vendi bona non possint. Bonis vendendis constitutum est certum tempus pignore capto ex causa iudicati, & in pignore conuentionali in pignore prætorio arbitrarium, vt docui Obs. v. Item quòd dicat Iustinianus actorem mitti in possessionem bonorum pro modo debiti, existimant eum mitti in rem aut in partem aliquam bonorum pro quantitate debiti, atque ita corrigi edictum prætoris, quo non tantum fit missio in vniuersa bona mobilia & immobilia, sed etiam venditio vniuersorum, nec si quid superest id redditur debitori. hoc enim vt reliquum debitori restituatur certis tantum personis datum est l. Fulcinius §. adeo D. quib. ex cau. in pos. Id verò corrigi hac Nouella certè falsum est: cum generaliter dicat actorem mitti in possessionem bonorum, & bona habere, & reuersum domi-

num bona recipere. Intelligit igitur omnia bona, non res certas. nec mouemur his verbis **A**
 PRO MODO DEBITI. nec enim hæc sunt pugnancia, mitti in vniuersa bona, & mitti
 pro modo debiti. quia venditione facta portionem singuli creditores ferent pro rata de-
 biti. Missio igitur fit in vniuersa bona pro modo debiti. i. debiti seruandi causa, vt paulo
 post ait, Crediti l. 2. §. non quærimus D. si quis omis. cau. test. Vulgò, Rei. Specialiter dotis
 l. ea quæ D. ad municip. l. pen. §. item danda D. de diu. temp. præf. l. officium de rei vindic.
 Iudicati l. 2. & 3. C. qui pot. in pig. Malè etiam scribunt iudicem delegatum pronuntiare
 de actore mittendo in possessionem bonorum, cum hoc sit imperij siue iurisdictionis: &
 ob id pignus prætorium dicitur. Delegatus autem neque imperium habet neque iurisdic-
 tionem. Malè delegatum confundunt cum eo cui madata est iurisdictionis. Malè actorem
 prius mittendum esse in bona mobilia, deinde immobilia, tum nomina. Hic ordo serua-
 tur in pignore capto extra ordinem ex causa iudicati, non in pignore prætorio quod in **B**
 vniuersa bona & iura constituitur. l. j. C. de præf. pig.

Quarta pars est de militiis an hypothecæ obligari possint. Quædam militiæ vendi pos-
 sunt, & in heredes transmitti sub certa pecuniæ definitione. l. vlt. C. de pign. l. 5. C. qui mi-
 lit. pos. vt militia adiutorum quæstoris No. 35. vbi demonstrauius eam pecuniæ taxatio-
 nem scholæ placitum & casum militiæ appellari, & militiam quæ dicatur ex casu nullam
 esse in l. 3. §. si quid minori. D. de minor. Eiusdem condicionis est militia silentiariorum l.
 30. §. vlt. C. de inoff. test. & domesticorum arg. l. restituendæ C. de adu. diu. iud. Quod ven-
 di potest, & pignerari potest. l. j. C. res alic. ger. l. 9. §. j. D. de pign. Ergo militiæ illæ etiam pi-
 gnori obligari possunt. Aliæ sunt militiæ quæ vendi non possunt: ergo nec hypothecæ o-
 bligari. Sed tractemus de his quæ obligari possunt. Quæ utilitas hypothecæ huius? Qui **C**
 militiam habent, ferunt commoda & annonas ex fisco. cæne commoda sibi vendicant cre-
 ditores iure hypothecæ? Sic videtur. Atquin commoda certaminum creditor iure hypo-
 thecæ non vindicat. l. 5. C. quæ res pig. obl. pos. Horum alia est ratio. Sacra sunt commo-
 da ex sacris certaminibus, quæ & εἰσπραξις dixerunt quidam, sicut hodie receptum est
 commoda ecclesiastica pignori obligari non posse conuentione priuatorum: in causam
 tamen iudicati capi & hæc ipsa & commoda ludorum possunt l. commodis D. de re iud.
 & stipendia armatorum militum. l. 4. C. de exec. rei iud. Rursus quæro, militia hypothecæ
 obligata, an casus militiæ comprehendatur hypotheca. Hoc ita definit Iustinianus in hac
 Nouella, vt casus militiæ cedat creditori, cui militia hypothecæ obligata est, si miles sine
 vxore & liberis decesserit. Liberos vel vxorem defuncti militis præferri creditori, non he- **D**
 reditatis nomine (nam etiam non heredes in casum militiæ veniunt) sed priuilegij & prin-
 cipalis liberalitatis, quod est ex l. 11. C. de prox. sac. scr. nisi si pecunia creditoris militia com-
 parata sit. hoc enim casu creditor præfertur vxori & liberis defuncti: & similiter creditor
 in speciali hypotheca rei sua pecunia comparatæ, præfertur antiquioribus creditoribus
 hypothecariis l. licet C. qui pot. in pig. hab. & si pupillus sit vel furiosus, vel miles habet in
 ea te tacitam hypothecam. l. penult. C. de ser. pig. da. man. Ad hæc Iustinianus confirmat
 priuilegia concessa silentiariis, puta vt pretium militiæ non conferant nec imputent in leg-
 gitimam, si empta sit pecunia patris d. l. omnimodo. §. vlt. & vt quæ sita ex ea militia depu-
 tent castrensi peculio l. vlt. C. de silent. & vt tutelis ac curationibus excusentur l. vltim. C. **E**
 de exc. tut.

Quinta pars est de indotatis vxoribus. Ex l. vlt. C. de repudiis, si matrimonium cõtra-
 hatur affectione sola sine dote aut donatione propter nuptias, is qui discidio causam dat,
 præstat coniugi quartam partem bonorum suorum, ita tamen vt nõ excedat ea pars c. li-
 bras auri, vt No. 22. Hoc ita ampliat hac Nouella & 74. §. vlt. vt idem quadrans debeat
 coniugi superstiti & egeno vel egenæ morte soluto matrimonio, siue extent liberi siue
 non: atque ita vxor viro & vir vxori succedit iure hereditario, extantibus liberis, pro qua-
 drante, nec mirum, cum & concubina succedat vnà cum liberis naturalibus pro sextan-
 te, & olim quoque extantibus parentibus & propinquis coniuges inuicem ex parte cer-
 ta succedebant, antequam hoc tolleret. l. vlt. C. Th. de leg. her. Sed ex hac Nouella etiam
 extantibus liberis inops coninix locupletis succedit in quadrantem, quod rursus ita diui-
 dit Nouell. 117. vt si tres sint filij, vxor inops viro in quadrantem succedat, si plures, in viri-
 lem, vsusfructus tantum iure: imò & proprietatis iure ex Leonis Nouel. 106. Vir vt non
 succedat vxori.

NOVEL.

A

NOVELLA LIIII.

*De colonis natis ex liberis personis, & vt locata sacra prædia
inuicem commutare possint.*

PRima parte declarat ex quo tempore valere velit. l. vlt. C. de agric. cens. de qua Obs. 4. c. 28. Secunda permittit ecclesiis & piis domibus, vt inuicem causa cognita & interposito iureiurando permutationes prædiorum faciant. qua de re tractatum est satis Nouel. 7.

NOVELLA LV.

B

*Vt cum solo principe sacrorum locorum permutatio fiat, & vt loca sacra
inuicem perpetuam emphiteusim contrahere possint.*

Permutationem prædiorum ecclesias inter se facere permittit superiori Nouella, hæc permittit etiam eisdem perpetuam emphiteusim. Excipit vtraque maiorem ecclesiam Constantinopolitanam & territorium eius, vt No. 46. & 120. Etiam illud cauet, vt quæ sunt permittæ inter ecclesiam & Imperatorem permutationes, citra fraudem fiant, ne fortè ab Imperatore mox prædia ecclesiastica ad priuatum transeant: sed in eo non perstat Nouel. 119.

NOVELLA LVI.

C

Vt in sola ecclesia Constantinopolitana præbeantur insinuationes.

Insinuationes, siue ἐμφαντικά vocat quæ pro introitu noui clerici dant veteribus: quod in maiori tantum ecclesia Constantinopolitana fieri concedit, vt Nouel. 123.

NOVELLA LVII.

*De subrogatis clericis, & vt qui ædificant eadem sacram ordinent in ea
clericos patriarchæ auctoritate.*

VT in locum clericorum qui ecclesiam cui erant deputati dereliquerunt, alij protinus subrogentur, qui eadem diaria percipiant quæ defertores illi solebant accipere, & vt ne ea diaria œconomi in suum lucrum vertant, sed integra fide distribuant clericis. Diaria appellamus erogationes annonarum, vt No. 6. quas Cyprianus sportulas 1. Epistolarum: Iulianus antecessor, salaria. Item vt qui ecclesiam ædificauit, vel de suo clericis præbet annonas, ius habeat instituendi & substituendi in ea clericos quos uoluerit, quod vulgò appellatur ius patronatus modò si eos prius obtulerit & commendauerit Episcopo, dignos Episcopum recipere, indignos reicere, ὡς τε μὴ βεβηλῆσθαι τῆ ἀγία τῆ Θεοῦ. quod sacris literis proditum esse ait, Ezechielis scilicet x x. τὸ ἄγιον ἔβεβηλώσθη. Idemque de hoc iure patronatus expressum est No. 123. in ædificanda quoque ecclesia exigitur scientia, auctoritas, ταυροπηγία, siue dedicatio Episcopi, & alia quædam, de quibus No. 5. & 67. & 131.

E

NOVELLA LVIII.

Vt ne domi fiat communio sacra.

NE igitur in priuatis ædibus fiat sacrosanctum epulum, quo ἀρρήτω ἐνέργεια (vt Theophilactus) ἀρρήτω φιλαθρωπία καὶ θαυμάση οἰκονομία (vt Samonas ait) exhibetur nobis verum corpus verusque sanguis Iesu Christi Domini & saluatoris nostri, nisi scilicet auctoritate episcopi & clericis adhibitis: alioquin ædes publicari, No. 131. ait ecclesie ciuitatis vindicari. Dicam igitur eas aut fisco aut ecclesie vindicari. vt de conuenticulis illicitis, quæ habentur priuatis ædibus. l. conuenticulam C. de epif. & cler. ædes publicari ait. l. 3. & 8. C. de hæret. ecclesie vindicari, itemque No. 132. Eodem verò modo prohibet etiam tinctionem sacram siue baptismum fieri in priuatis ædibus sextæ synodi in Trullo c. 31. & 59. Vtrumque tamen Leo priuatim fieri permittit à familiaribus & domesticis cleri

Tom. 4.

Cc

cis, Nouel. 4. & 15. quod sua ætate conueniret benè Christianis inter se. Discidia enim Christianorum supradictæ prohibitioni ansam præbuerunt. A

NOVELLA LIX.

De sumptibus funerum.

HÆc Nouella est quasi appendicula quædam Nou. 43. pertinet certè vtraque ad urbem Constantinopolitanam, & hac illa corroboratur, vt sumptus funerum faciat, & feretra suppeditet maior ecclesia Constantinopolitana: cui eius rei gratia donauerat Imperatores Christiani mille & centum officinas, atque etiam ex fundis quibusdam redditus certos, & vt nequid per causam funeris exigatur ab heredibus defunctorum. Præscribitur hac Nouella sumptibus modus, puta quantum in semestribus singulis æconomos decanis siue copiatis dare oporteat, qui scilicet efferant & sepeliant mortuos, quantum prælucentibus acolythis, quantum præcinentibus ascetriis & canonicis. Separantur ascetriæ à canonicis, vt asceteria à monasteriis. Canonice sunt monachæ, vt constat ex 2. Nicenæ c. 20. & epistola Basilij, *πρὸς Θεοδοῦσαν χειρονικῶν καὶ βίβη χειρονικῶν*, & Macarij homil. 27. Ex mora sex mensium, æconomis infliguntur vsuræ trientes. Definitur etiam numerus ascetiarum siue canonicarum, quæ præcinere, & assecularum siue ἀκολύθων, qui præluere debent. Maiore pompa & nobilioribus pretiosioribusque ferculis siue lectis qui defuncto funus ducere voluerit, vt id suis sumptibus faciat, quos etiam Iustinianus taxat pro locorum spatio quibus est pompa traducenda. Minus solui si ducatur intra novos muros, & traiectum sycarum Iustinianarum, plus solui si extra novos muros. De nouis muris qui à Theodosio constructi sunt est alius locus in l. turres. C. de op. pub. & l. 7. C. de met. & epid. De traiecto maritimo, quod appellat sycenū vel sycas Iustinianas, vt Nouel. 159. hodie Peræum siue Galatinum appellari fertur: Stephanus siue Hermolaus libro de vrbibus sic scribit: Συγκήχρητ' ἡμᾶς Ἰουστινιανῶν παραθαλασσεύσαι, Iustinianus vocat πέρασμα, i, traiectum maritimum: malè Haloander, terminum, Sic paulò post, ἔξω τῶν νέων τειχῶν, ἢ ἐν τοῖς ἄλλοις πέρασμασι. id est, extra novos muros, vel alios traiectus, malè, extra novos muros, vel ad alios terminos: Iulianus rectè, Trans novos muros, vel in alio transmarino loco. B

TRIVM SOLIDORVM.] Iulianus corruptè tremissem pro tresssem. C

NOVELLA LX.

*Ne reliquæ debitorum à creditoribus iniuria adficiantur, & ne adfessores
causarum cognitionem suscipiant.*

HAc Nouella coërcentur creditores, qui agrotante & modò non animam agente debitore domum eius ingrediuntur, & signa bonis imponunt sine auctoritate iudicis. Hoc quidem vis est: & ideò ius crediti amittunt, & tertia bonorum suorum parte multantur, & infames fiunt. quod Iustinianus ait esse ex decreto D. Marci. id extat l. penult. D. ad l. Iuliam, de vi priu. Sed in eo nihil nisi de credito amittendo expressum est: imò & vim fieri dicit. Ergo tertia bonorum parte multantur, & infames fiunt: quæ est pœna legis Iuliæ de vi, l. vlt. D. cod. l. sed & partus. §. vlt. & l. sequen. D. quod met. cau. ad quas addendum ex hac Nouella non tantum eos creditum amittere, sed & alterum tantum heredibus defuncti præstare. Eadem verò pœna coërcentur qui corpora defunctorum detinent, ac si volentes sibi de corio defuncti satisfieri, nec sepultura adfici eum & funeri iusta persolui sinunt priusquam fuerit omnis pecunia soluta: qua de re queritur Ambrosius lib. de Tobia, cap. 10. Leuiorem pœnam cõstituerat Iustinus, l. vlt. C. de sep. viol. ex qua creditor qui debitoris sepulturæ impedimèto est, non amittit creditum, quod quodammodo pugnabat cum decreto Marci, sed multatur l. libris auri: & ea ratione ex torta pecunia restituitur, extorta cautio vel satisfatio, vel hypotheca inanis cõstituitur. D

Est & generale edictum Seueri ne corpora defunctorum detineantur, aut vexentur, l. 3. §. non perpetuæ. D. de sep. viol. Causa fueris publica est, l. sunt personæ. D. de religiof. & sump. & ideò qui funus ducunt vel prosequuntur, vel iusta mortuo faciunt, in ius vocari non E

- A non possunt l. 2. & 3. D. de in ius voc. & eo nomine sustinetur cognitio l. interdū. D. de iud. & sustinetur omnis exactio cognitiove diebus ix. ex No. 115. quod scilicet in nonū diē iusta defunctis & *μημόσυα* perfolui soleret, No. 133. Gregor. 3. *ἐντάτη μὲν ἡμέρα παρῶν μετὰ τὴν πελευτὴν τοῦ βασιλέως, ἡ ἀπασαί τῆς ἐξουσίας (ὡς ἔσονται γυναικῶν τὸ νεομοσμένον πλέσσει πένθος ἢ τὰ μνημόσυα.* qui mos ex Paganis manauit. Dio in Adria. *Πλωπίαν δὲ πρὸς θάνατον ἐπίμψει ὡς ἂν ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα μελανιμοῖσται.* Et si iam ex aliis hoc probaui fatis libro de temporibus c. 6. Secunda pars Nouellæ hoc habet, Adfessores non habere causarum audiendi plenam facultatem sine ipsis magistratibus vel iudicibus à principe delegatis (nam & ij adfessores habent, & alium delegare possunt, quod ceteri legati nō habent l. 5. C. de iudic.) sed litem coram magistratu urbano esse contestandam, vltimam cognitionem coram eo esse peragendam. Vltimam cognitionem eleganter Iulianus dixit, vt l. vlt. C. de præf. 30. an. nouissimam cognitionē, cum allegationibus & probationibus finem litigatores imposuerunt. Sententiam quoque definitiuam ab ipso magistratu urbano esse ferendam & appellationem recipiendam. A iudice delegato à principe, qui priuatus homo sit, vel à prouinciali magistratu causam omnem in integrum audiendam esse, non per adfessores, adēd vt nec possit per adfessores subscribere libellis l. 2. C. de adfess. in quo titulo desideratur Constitutio vna Zenonis Græca, & alia Iustiniiani hac eadem de re sed earum sententiam hæc Nouella conseruauit.

NOVELLA LXI.

- C *Vt ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur prædia donationis propter nuptias.*

- Certum est prædia dotalia inæstimata virum alienare vel pignori obligare non posse ne consentiente quidem muliere l. 1. §. & cum lex C. de rei vx. act. Hæc prædia licet sint in bonis mariti, mulieris tamen sunt l. quamuis D. de iure dot. l. in rebus C. eod. l. Lucius §. idem respondit D. ad municip. mariti iure ciuili, mulieris iure gentium, vt exposui Obs. x. & ideo liberum est mulieri vt vel ea vindicet recta vindicatione quasi sua vel hypothecaria quasi aliena. Prædia autem donationis propter nuptias mulieris nondum sunt, quia non donantur statim, sed adsignantur & cōscribuntur in causam donationis: inde quæritur an hæc possit maritus alienare aut pignori obligare constante matrimonio. Et idem hac Nouella constituitur esse iuris in hīs prædiis quod in dotalibus, ne fraudetur mulier lucro nuptiali, quod sperat ex donatione propter nuptias in casum mortis vel discidij, & consequēter liberi cōmunes quibus plerūq; lucra nuptialia seruare parentes solent. Dices, non fraudabitur: nam reuocabit & rescindet alienationem aut pignus vtili vindicatione: quod & quidam iudices tentabant, vt Iustinianus refert. Sed melius est statuere nullam esse alienationem vel hypothecam ipso iure, quàm agere rescissoria. Quid enim si vir prædia potētoribus alienauerit conuentu difficillimis? Nulla autem est alienatio, nulla hypotheca ipso iure, quantum ad mulierem attinet, quæ hoc intendere efficaciter potest. Nam inter ipsos contrahentes rata est cōuentio: quemadmodum rei alienæ hypotheca nulla est: quod ad dominum attinet, inter ipsos contrahentes valet, & parit actionem pigneraticiam l. si rem alienam §. pen. l. si pignore §. si prædo D. de pig. act. l. si ab eo. D. de pig. idemque est in venditione rei alienæ. Ioannes tamen putat hanc superesse differentiam inter dotem & donationem propter nuptias, quod prædij dotalis alienatio vel hypotheca non valeat etiam si sæpius consenserit mulier prædij donati propter nuptias alienatio valeat, vt hæc Nouella definit, si consenserit semel atque iterum post biennium, dummodo ex aliis mariti bonis contingentem sibi portionem lucris ex tabulis nuptialibus seruare possit: & hoc exemplo S. C. Velleiani de intercessionibus mulierum, circa quod Iustinianus constituit l. 22. C. ad Velleianum, mulierem non iuari Senatusconsulto Velleiano, si perseverantia apparuerit eam iudicio animi intercessisse non leuitate quadam, id est, si biennium postquam intercessit iterum pro eodem eiusdem rei nomine intercedat. Sed hoc tamen exemplum hîc per omnia non sequimur, quadoquidem addimus hunc modum, si ex aliis bonis mariti resciri possit casus donationis propter nuptias. Item si vendenti marito rem immobilem destinata donationi propter nuptias, consentiat mulier, hic con-

sensus post biennium confirmatur.nec enim intercessio est. Intercessio pro marito non valet,neque confirmatur,etiamsi post biennium eam mulier iterauerit, Nou.134. Intercessio pro extraneo post biennium iteratione confirmatur. Ceterum Ioannis differentiam non admitto.nam idem arbitror esse constituendum in dote, Iuliano auctore, & latiori titulo huius Nouellæ,& eo quod ait in extremo, conseruari alia priuilegia iam doti data:ac si diceret,Æquiparari quidem dotem donationi propter nuptias in superiori specie, sed non in priuilegio. Nam dotis exactio priuilegiaria est, non donationis propter nuptias,l.si adfiduis.§.vlt.D. qui pot.in pign.hab.Nou.97.Theophilus in §.fuerat.de act.Beneficium autem illud dotis personale esse ait, quia in heredem extraneum non transmittitur,l.1.C.de priuil.dot.In filium transmittitur,No.91. Ergo in priuilegio est differentia inter dotem & donationem propter nuptias,non in facultate vendēdi vel obligandi consensu mulieris iterato post biennium, si ex aliis bonis mulieri satisfieri possit. Non eodem iure sunt alia mariti bona,licet in eis mulier habeat tacitam hypothecā & dotis nomine,& donationis propter nuptias. Nam eorum bonorum alienatio & hypotheca valet ipso iure, nec reuocari potest à muliere iure tacitæ hypothecæ, si semel hypothecam remisit,l. etiam.l.iubemus. C.ad S.C.Velleianum.l.quamuis.in princip.D.eod.l.1.§.& cum lex. C.de rei vxor. actio. nam remissio pignoris, neque donatio, neque intercessio est.

NOVELLA LXII.

De Senatu.

DVO sunt capita huius Nouellæ. Vnum est de consultationibus, quæ scilicet fiunt ad appellationem factam ad principem, conuocatis amplissimis magistratibus, & Senatoribus omnibus, vt diximus Nou.20.& si fortè harum causarum disceptationi nõ interfuerit princeps, quoniam ad principem appellatum est, quidquid decreuerit Senatus non aliter valet quàm si id princeps ratum habuerit. Hodie moribus nostris dū appellatur ad Senatum, appellari videtur ad principē, quia pars est Senatus.l.8.C.de dign. & contrà Senatus pars principis,l.quisquis.C.ad leg.Iul.maiestat.nec necesse est confirmari à principe decreta Senatus. Iulianus adiicit aliàs conuentum denunciari Senatoribus, aliàs silentium sine conuentu:silentio tamen conuentum inesse. Conuenisse proprie dicuntur quorum sententiæ conquisitæ sunt: conuentum enim vocat *συμβολή*. Interfuisse, audiisse, discessisse aut manus porrigēdo, aut pedibus in sententiam cundo, qui siluerunt,& ij etiam conuenisse dicuntur, sed generali vocabulo, non proprio. & sic olim S.C.fiebant aliàs conquisitis singulorum sententiis, aliàs per discessionem tacito cōsensu. Alterum caput est de ordine Senatorum, inter quos nominat primū præfectum vrbi, deinde patricios, consules, consulares, præfect. prætorio, magistrōs militum, & ceteros illustres. Quo ordine nominat, qui eorum prior est, prior sententiā dicit, priorq; loco sedet. Igitur præfectus vrbi omnes alios antecedit,l.3.C.de offi.præf.vrb.Cassiodorus in formula præfecturæ vrbanæ, Confides supra omnes consulares, sententiā primus dicis,&c. Præfect. vrbi sequuntur patricij, patricios consules, hos consulares, & cōsulares sunt vel exconsules, id est, qui consulatum ordinarium gesserunt, vel honorarij consules. Etiam honorarij pars Senatus sunt, Nou.70. Inter eos qui consulatum gesserunt, is præfertur qui prior gessit,l.1.C.de consulib.& ordinarius honorario etiam antiquiori,l.4.C.de prin.agent.in reb.l.2.in fin.C.de primic.& not.Post consulares ponuntur præfect. prætorio, & magistrōs militum, & ceteri illustres. Ex hac Nouella siue ex more relato in hac Nouella, & recepto tempore Iustiniani, Tribonianus euidenter ad finē tituli Digestorum de Senatoribus hæc appinxit verba: Senatores accipiendum est, &c. Abrogatur hac Nou.l.3.C.de consulib.vt & ibi Accursius adnotauit. Additur etiā eum qui propter magistratum quem gerit cōnumeratur inter Senatores, deposito magistratu Senatorem esse non desinere. Dare Senatores pro introitu sportulas: qui vetus mos est omnium promotionum.dant curiales, dant clerici & sacerdotes, dant memoriales, dant consules. Tum adscribitur etiam de loco in quo haberi Senatum oporteat, & Hipodromum iustum locum esse in vrbe Constantinopolitana. Olim ab auguribus constituebatur.

NOVEL-

A

NOVELLA LXIII.

De prospectu maris.

Qui edificat, vicino directum prospectum maris auferre non potest, nisi intermisso spatio c. pedum, obliquum intermisso spatio XII. ex Constitutione Zenonis Græca de ædif. pri. Pertinebat ea Constitutio ad urbem CP. Iustinianus eam porrexit ad prouincias. l. pen. C. cod. Quinetiam voluit in obliquo quoque prospectu auferendo obseruari spatium c. pedum No. 165. idemque Harmenopulus ex Papiniani libro III. Quæstionum porrigit ad prospectum montium. ex similibus enim similia decidi oportere. Hoc cognito, finge, **Q**ui cupiebat intra c. pedes domum ædificare quæ obstrueret vicino prospectum maris, quod per legem ei facere non licebat, hoc in fraudem legis callidè excogitauit vt intermisso spatio c. pedum murum altissimum extrueret quo vicino auferretur prospectus maris, ac deinde intra eum murum atque adeo intra c. pedes domum ædificaret, quæ etiam diruto muro officeret prospectui maris, atque ita ædificio consummato voti compos factus murum demolitus est. Huic fraudi occurrit Iustinianus hac Nou. & comparat hominem raptori, quod eripiat gratissimum vicino prospectum: non abs re, cum & is qui alij vel minimam rem rapuit, teneatur Vi bonorū. raptorum §. I. Instit. vi bo. rap. Cur igitur & ille non coercetur, qui prospectum maris eripit sine seruitutis iure & sine intermissione spatij legitimi? Ideoque multatur x. auri libris inferendis arcæ theatri præf. vrbi, & iubetur deiicere domū. Hic enim est euentus iudiciorum huius generis. Augustinus Homil. 30. Plerunque homines de vsu solis & lumina in ædificiis suis lites iniustissimas concitant, & vt fenestris suis radij liberiores aliquanto largius infundantur, domos alienas deiicere sæpe moliuntur. Adicit Iulianus eum teneri vi bonorum raptorum in quadruplum, quod Nouel. non dicit: & verò in edicto vi bonorum raptorum, bonorum appellatione non continentur res incorporales.

NOVELLA LXIII.

De hortulanis.

In conditione hortorum initio iniri æstimatio quædam solet, vt finita conductione appareat quatenus aucti vel deminuti sint. nam conductor si hortum deteriorem fecerit tenetur ex locato: si meliorem, reperit meliorationes actione ex cōducto l. dominus. §. 1. l. colonus. D. loca. Nouel. 120. Igitur finita conductione, quo in statu sint horti, æstimatur. **A** Estimationem faciunt selecti quidam alij hortulani, necessariò, quia harum rerum periti sunt. Sed ex eo sæpe locatoribus incommodum accedit. nam hortulani qui estimationis causa arcessuntur, quasi in re negotioque communi, quod scilicet ipsi eiusdem sortis & condicionis sint, gratificantur conductoribus, & initio locationis vile æstimant olus insitum, sine locationis exactè subtiliterque æstimant omnia, olus, sterquilinum, consitiones & insitiones arborum: & insitiones quidem arborum sanè perperam, quod quarum ratio non habetur initio locationis, nec debeat haberi sine, & quò exemplo fructuarij debeat horti conductor iam satas arbores tueri, & in locum demorruarum alias substituere. l. agri. D. de vsufr. idq; plerumque lege locationis continetur. Huic verò fraudi vt occurrat Iustinianus constituit vt deinceps in facienda æstimatione hortulanis estimatoribus specialiter huic rei destinatis adiungantur ij qui vulgò Summarij dicuntur, & vt æstimationem hortorum faciant iurati propositis sacrosanctis Euangelis. quod est commune omnium estimatorum No. 49. l. hac edictali. §. his illud C. de sec. nup. Summarij dicuntur qui faciendæ rationis summarum quarumcunque periti sunt nam & summis tributorum faciendis adhibentur Nouel. 30. Adhæc constituit Iustinianus vt finita locatione quantum oleris accesserit vel deperierit æstimeretur, siquidem & initio locationis olus æstimatum sit: sterquilinij aut insitionum rationem habendam non esse. siquis tamen non hortum sed terram squalidam & incultam locauerit horti inferendi causa, sationis & culturæ mercedem conductori præstandam, & insiti oleris habendam æstimationem.

Tom. 4.

Cc iij

De relictis ecclesie Mysia.

VT prædia huic ecclesie relictæ, vel data in alimoniam pauperum, vel redemptionem captiuorum, si certum statumq; reditum habeant non possint alienari: si incertum, & longo interuallo distent ab ecclesia, ad eò vt barbarorum sint exposita vastationi, vt vendi possint, fortè ex pretio vt propinquiora comparètur, vel redemptiones fiant captiuorum l. si quis ad declinandam C. de epif. & cle. No. 131. Si non longè distent, vt non aliter alienentur quàm si id ita cauerit testator, & sic Iulianus rectè. Integram verò hanc No. latinè ex vet. libro edi curauit Pet. Pithœus vir de iuris prudentia optimè meritus, in quo & breuiter addita subscriptione eius sententiam sic expressam inueni. De terris vel domibus, vel vineis quæ relictæ sunt ecclesie Mysie in redemptionem captiuorum, aut in nutritionem pauperum posse vendi non simpliciter, sed secundum distinctionem huius legis, quæ specialiter permittit ecclesie Mysie relictæ ab eius episcopo vel administratoribus vendi pro redemptione captiuorum, vel alimoniis pauperum, ita tamen si vel infructuosa sint, vel cultores sufficientes non habeant, vel in longinquo sint posita, & à Barbaris depopulentur. Dat. x. Kal. Apr. cp. Imp. dn. Iust. pp. Aug. Ioanne v. c. Cos. Haloander adiecit de reo qui litem contestatam delèrit, & edictis vel literis euocatus præsentiam sui facere contemnit, vt damnetur ita demùm si malam causam habuerit. hoc enim significatur his verbis: *καὶ ἐὰν ἀπαρνηθῆται*. nam absens per contumaciam si bonam causam habuerit, non idè minus vincit, l. & post edictũ. D. de iud. Hæc verò sententia est ex Theodori interpretationibus ad No. 69. & Iulianus eam non agnouit.

NOVELLA LXVI.

De successioneibus.

HÆc Nouella pertinet ad duas Constitutiones Iustiniani, quarum vna est Nou. 18. quæ quadrantem legitimæ portionis debitum liberis mutat in trientem, si quatuor vel minus sint, in semissem si plus quàm quatuor: qui si non relinquatur, in officiosum testamentum est, & querela competit vel supplementi actio. Altera est l. iubemus. C. de testa. quæ vult in testamentis scriptis, manu testatoris scribi nomen heredis, vel si nesciat literas palàm nuncupari coram testibus, & à testibus in subscriptionibus scribi. alioquin nullum esse testamentum. Declarat autem hac Nouella, cum fortè incidisset causa testamenti quædam in qua de vtriusque Constitutionis iure non obseruato ambigebatur, se velle vt vtraq; cõstitutio valeat ex eo tẽpore quo proposita & insinuata est in vrbe vel in metropoli, vel alia ciuitate cuiusque prouinciæ, nec tamen confestim ex eo tempore, sed post duos menses demùm à publicatione: idemq; seruari generaliter in omnibus Nouellis Constitutionibus. Et vt si quis testamentum fecerit contra quàm ea quæ nuper prodierit constitutio noua præcipiat, non idè cogitur mutare testamētum, & aliud conficere secundum legem nouam, ita ante facta homines non mutare inuitos ob legem nouam: verùm hoc ita, nisi id lege noua nominatim comprehensum sit. Leges trahi ad præterita, si hoc sit nominatim expressum, vt Nou. 12. l. vlt. C. de pact. pigno. l. 1. C. de cont. iud. & similiter leges ex ceteriori tempore obligare, & valere quàm definiatur hac Nouella, si hoc sit in legibus specialiter expressum, vt Nou. 57. 116. Illud non est omittendum & postea Iustinianum emendasse, d. l. iubemus. Nou. 119. qua quidem non vult testatorem literarum ignarum qui scribendum testamentum dicit, palàm testibus nuncupare nomen heredis: alioquin testamenta scripta, secreta non fore, & inter inter ea & illa quæ per nuncupationem fiunt discriminis nihil fore. Satis igitur esse per alium scribi nomen heredis.

NOVEL-

F

A

NOVELLA LXVII.

De his qui templa ædificant, & ne episcopi ecclesiis suis aberrent, & de alienatione prædiorum ecclesiasticorum.

NE quis ecclesiam vel monasterium nouum ædificet, antequam quo loco ædificaturus est eum dedicauerit episcopus, & constituerit ipse titulo donationis sumptus idoneos, cum alendis clericis vel monachis, tum faciēdo sacro ministerio, & fartis tectis & cereis noctu accendendis vel etiam luci, vt in Oriente fieri solebat auctore Hieronymo, intereadū populo legebatur Euangeliū. Ne quis etiam veterem ecclesiam exornet vel tueatur & reficiat sine episcopi auctoritate, & hoc casu, vt sumptus nullos cogatur ecclesiæ quam reficit constituere, cum suos iam redditus habeat, & proprium tamen nomen operi vt inscribere possit. l. vlt. D. de oper. pub. quod tot ædium sacrarum & monasteriorum, quot fuerunt olim ædificatores potissimum affectasse Iustinianus ingenuè profitetur. Ne episcopi diutius extra suam ecclesiam euagentur in comitatu principis vel alibi secundum Nouel. 6. ne aberrantibus diu, solemnes annonas æconomi suppeditent. Postremò addit hoc ad No. 46. vt æris alieni dissoluendi causa non possint etiam metropolitani vendere prædia ecclesiastica, nisi decreto interposito præsentē clero & duobus episcopis ex diœcesi siue synodo, cui ipse metropolitanus præest. No. 46. episcopis vendentibus exegerat præsentiam cleri & metropolitani. Decretum cum dicit, decretum præsidis intelligit, quo hodie non est opus ex No. 120.

C

NOVELLA LXVIII.

De Constitutione successionum in lucra nuptialia.

MORTO soluto matrimonio & postea liberis præmortuis, proprietas lucrorum nuptialium quæ eis cōseruabatur, consolidatur vsufructui. i. ad parentem superstitem redit ex Constitutione Leonis. Ex Constitutione Iustiniani Græca, vt docui No. 2. c. 3. casus tantum *ἐπιδικάζει* ad parentem superstitem redit, nisi liberis parens extiterit heres. Ex hac Nouella qui casus contigerunt ante Constitutionem Iustiniani Græcam, deciduntur Constitutione Leonis, ac proinde Constitutio Græca non pertinet ad præterita. Et de hoc parente dicitur qui contrahit secundas nuptias: sed idem procedit hodie etiam in eo qui abstinet secundis nuptiis, excepta portione virili ex Nou. 127.

NOVELLA LXIX.

Vt omnes obediant præsidibus.

NO. 53. tractatū est de actore qui reum ex suo foro ad extraordinariū iudicem euocat: quod rescripto principis nonnunquam conceditur. Hac tractabitur de reo qui æquè rescripto principis vel quo alio priuilegio se alibi conueniri debere contendit quàm in foro cōpetenti: vt qui ex prouincia in qua deliquit litem educit in urbem. nam prouincia in qua deliquit est pro foro competenti. l. 1. D. vbi de cr. agi oportet. l. 7. §. pen. l. vlt. D. de accus. l. 1. C. vbi Sen. vel clar. & ne ex rescripto quidem principis vel sanctione pragmatica vel alio priuilegio potest reuocare domum, nisi per appellationem, vel nisi Reip. causa in urbē ex qua oriundus est euocetur pragmatica forma. Puto etiā interpretes rectè excipere priuilegia iure publico concessa. Melior est igitur hac in re condicio actoris quàm rei. nam rescripta quibus actori datur facultas extra suum forum trahendi aduersarij, non improbantur: rescripta quibus reo conceditur ius mutandi fori, improbantur, atque ita vitiatur regula. l. 41. D. de diu. reg. iu. nam actori licet quod reo nō permittitur. Ratio hæc est, quia actori cui incumbit onus probandi, facultas probandi præripitur, si alio loco agere cōpellatur quàm quo delictū commissum est: ideoque in alium locum trahere eum reus sine fraude nō potest, ne ex rescripto quidem principis.

F Durum quoque est ex rescripto principis actorem non sequi forum rei, Sed strictius id etiam rescriptum accipitur, vt exposuimus No. 53. non tamen improbatur aut reiicitur. Porro huic Nouellæ locus est tam in ciuilibus quàm in criminalibus causis. vt rectè Iulianus & Ioannes & Accursius sentiunt, & tituli latior inscriptio probat. quanquam (vt

verum fateamur) non sit ex titulis Nouellarum necessaria argumētatio, propterea quòd **A**
 arbitrio sunt studiosorum, non auctoritate Iustiniani conficti, & idcirco tam varij, alij
 Iuliano, alij veteri interpreti, alij Haloandro, alij Scrimgero, alij Basilicis, alij Indici no-
 stro, quo maluimus uti. Martinus in causis tantum criminalibus huic Nouellæ locum
 esse putat. Et in criminalibus certè ei locus est siue magnum sit crimen, veluti sacrilegiū
 siue paruum, veluti abigeatus, quod quidem crimen vel vnus equus aut bos abactus fa-
 cit. Furti etiam crimen, quod extraordinarium est, vel vna gallina facit, sicut & furti &
 vi bonorum raptorum ciuilem actionem Nou. 63. quam in rem hoc loco Iulianus ele-
 ganter, *Quamuis res, qua de agitur, inquit minima videatur, tamen iustitiæ ratio non ex*
quantitate, sed ex suis regulis debet æstimari, nam & quod aliis vilissimum esse videtur,
hoc aliis pretiosissimum est. Proinde huic Nouellæ locus est siue ex maleficio magno a-
gatur, siue ex paruo, & siue ex maleficio agatur ciuilitè, veluti vi bonorum raptorum,
siue criminaliter, veluti lege Iulia de vi: itè que in aliis ciuilibus causis, vt si agatur vin-
dicacione, cuius varia sunt genera: nam aut dominium vindicatur, aut seruitus, aut hy-
potheca, aut possessio, aut fines. Separat Iustinianus vindicationē finium à vindicatione
dominij, vt l. 10. C. de cuict. Hæ omnes vindicationes mouentur in ea prouincia in qua
prædia propter quæ lis est constituta sunt, & est ea prouincia pro foro competenti, l. vlt.
C. vbi in rem act. exer. deb. l. 1. C. vbi de pos. agi oportet. & frustra reus domum reuocat. I-
dem statuo si agatur in personam. nam generaliter ait prouinciæ præsidij obtemperan-
dum esse siue de criminali, siue de pecuniaria causa agatur, & nominatim memorat σ-
υλλάγματα. Igitur qui ratione contractus sortitus est forum Vticæ, licet Romæ domi-
cilium habeat, non potest reuocare domum. l. hæres. §. 1. D. de iudic. ne ex rescripto qui-
dem principis. Et huius Constitutionis facilis est executio, si vtraque pars sit in prouin-
cia. Sed quid fiet si in prouincia degat actor, possessor in vrbe, possideat tamen prædium
per procuratorem vel actorem vel colonum? quod & in actione in personam quæri po-
test, si reus principalis habitet in vrbe, in sitorem habeat in prouincia cum quo contra-
xerit actor, vt l. heres. §. pen. D. de iudic. Verum id in vindicatione tractemus tantum, &
quidem ex l. 2. C. vbi in rem actio ex. deb. ad quam proculdubio respexit Iustinianus in
hac Nouella. Qui in vrbe habitat, in prouincia per procuratorem, actorem, custodē, co-
lonum vel inquilinum possidet prædium meum. Ago cum procuratore rerum scilicet
eius non litium, vel cum inquilino vel cum custode possessionis, qui prædium absentis
nomine possidet, is in iudicio dominum laudat. Dari ei debet secundum moderamen
locorum, vt & in aliis causis obseruari solet, l. 1. & vlt. C. de dilat. l. 3. C. Th. de iure fil. l. 41.
C. Th. de appel. l. vlt. C. Th. de rep. ap. dilatio sex, vel quatuor, vel octo, vel nouem men-
sium ad certiorandum & euocandum dominum, vt vel ipse intra id temporis veniat, &
iudicium suscipiat, vel litis causa mittat procuratorem. quod est ex d. l. 2. C. vbi in rem a-
ctio. nisi quòd dilationis tempus relinquit in arbitrio iudicis, hæc Nouella certum tem-
pus statuit pro locc ram interuallis. Si dominus neque veniat, neque procuratorem mit-
tat, lis agitur cum eo qui absentis nomine prædium possidet, quasi cum vero & legitimo
procuratore absentis. malè Haloander, quasi is ipse dominus sit qui fecit. nam ὁ δὲ τῷ
ἀπόντος κυρίου παράγοντα, & paulò post, νομίμως παράγοντα, procuratorem vocat. Dam-
natur autem vel ipse vel dominus, & si iudicato satis non fiat, fit missio in possessionem
bonorum absentis. At quid fiet si & is qui absentis nomine possidet nõ compareat? Ser-
uabitur ordo solemnis, qui seruari solet in eremodiciis, id est, desertionibus litis conte-
stata. Malè Haloander vadimonium & litem cōtestatam confundit. Desertio vadimo-
nij est desertio promissionis iudicio sistendi causa facta. Longè aliud desertio litis con-
testata, grauiorq; ex hac causa quàm ex illa pœna. nam hæc damno litis coërcetur, quia
desertori non licet appellare vel ex integro causam agere, illa non item. & olim quidem
qui litem inchoatam deserebat euocabatur edictis tribus & peremptorio, non etiam is
qui non parebat promissioni iudicio sisti. Ceterum ex hac Nouella siue reus litè incho-
tam deserat, siue inchoandæ liti præsentiam sui non faciat, nec defendatur, citatur legis
voce. id est, præconis, vt Iulianus & Irnerius interpretantur. Præco vox legis dicitur ea
dem forma qua Synesio carnifex, manus legum, in epistolis. Dicitur & vox iudicis. solet
enim præco verba iudicis pronuntiare: & scribitur tamen gestis, Iudicem dixisse, non
præconem, vt August. scribit 3. de Trinitate, & de verbis Domini, serm. 16. Et ex No. 112.
 citatur

- A** citatur reus edictis tribus, per singula intermisso spatio dierum xxx. olim x. quibus si nō pareat, damnatur etiam absens si malam causam habuerit. Damnatur sententia definitiua si litem contestatam deseruerit. Damnatur summam re cognita, & mittitur actor in possessionem bonorum custodiae causa, si non venerit ad litem contestadam, lite manente salua, vt l. 2. C. vbi in rem act. & Nou. 53. c. 3. & eodem modo absente actore, praesens reus sententia definitiua absoluitur omnimodò, si actor litem contestatam deseruerit, vel si ante litem contestatam abesse coeperit, absoluitur obseruatione iudicij, vt No. 53. c. 1. Ceterum ex No. 112. & Leonis 108. vtroque casu lis consumitur reuocato iure antiquissimo, quo qui ad vadimonium non occurrebant causa cadebat, vt Suetonius scribit in Caligula: & reus praesens si bonam causam habuerit absoluitur omnimodò, videlicet si actor euocatus tribus edictis, & post edicta annum expectatus fuerit. Excipiendus tamen est casus d. Nou. 53. c. 1. quo actor diebus tantum x. expectatur, nec edictis euocatur, cum scilicet non est actor sequutus forum rei. Id etiam notandum ex Nou. 112. contumacem post edicta annum tantummodò expectari, cum ex l. properandum. §. huiusmodi. C. de iud. expectari debeat ad finem triennij. Itaque multa innouat Nou. 112.

NOVELLA LXX.

De liberationibus decurionum.

- C** Praefecturae nomine significatur praefectura urbis Romae, vel urbis Constantinopolitanae, & praefectura praetoriana Orientis vel Occidentis, id est, Italiae, vel Africae, vel Illyrici, & magisterium militum. Sunt enim eae tres dignitates indiscretae, l. 1. C. de praef. praet. siue urb. Sed vel honorariae tamen sunt vel ordinariae: haec liberant curia, illae non item: repetit quod iam constituerat s. Nou. 38. *Αὐτῇ τῇ ἀρχῇ ὡς ἀρχιεπίσκοπος.*] Rectissime vetus interpres, Ipso cingulo designatum. nam honorarij cingulum non habent, & ἀρχὴ administrationem significat siue cingulum. Quid autem sibi voluit is qui vertit, Petito per denuntiationem magistratu? *Ἀπὸ τῆς.*] Rectissime etiam vetus interpres, Carpentum. quod Vopiscus iudiciale carpentum.

NOVELLA LXXI.

D*De litibus eorum qui in dignitate positi sunt.*

- V**etus est Constitutio vt nec clarissimi, nec spectabiles, nec illustres litem pecuniariam agant per se, sed per procuratorem: quod honori eorum datur: & est hac de re l. pen. C. de procurat. in qua tamen qui enumerantur omnes vel illustres sunt, vel spectabiles, nulli clarissimi. Et sane videtur clarissimorum appellatione hac Nou. Iustinianus significare Senatores omnes etiam illustres & spectabiles. nam regulam ponit de clarissimis, & excipit illustres. Et inter clarissimos nominat Comites & tribunos. Comites intelligit consistorianos, vt l. 1. C. de mand. prin. quos constat esse spectabiles, Nou. 13. & tribunos notarios, qui modò spectabiles dicuntur, modò clarissimi. Et veterem Constitutionem recipit in illustribus tantum, veluti praefect. praetorio, aut praefect. urbi, aut magistro militum, vt per procuratores causas ciuiles agant. Criminales nemo agit per procuratorem, l. pen. D. de pub. iud. l. vlt. C. vbi Senat. vel clar. l. 1. D. an per alium cau. ap. red. pos. praeterquam criminalem iniuriarum illustres ordinarij vel honorarij, l. vlt. C. de iniu. & episcopi ac presbyteri ex No. Valentiniani de epis. iud. Igitur viri illustres causas ciuiles agere debent per procuratorem, causas criminales per se, excepta iniuriarum causa quam per procuratorem exequi possunt. Spectabiles autem & clarissimi causas ciuiles ex hac No. per se agere possunt, nec per procuratorem eas exercere compelluntur, quia & plerique ex his tuendo in litibus pecuniarijs procuratori pares non sunt. Habent etiam viri illustres aliud privilegium ex l. vlt. C. vbi Senat. vel clar. vt in criminalibus causis si ordinarij sint habeant ius sedendi in secretariis iudicum tam in vrbe quam in prouincijs, honorarij in prouincijs tantum. In secretariis inferiori parte, vt ait d. l. vltim. Symmachus primo Epistolarum, in vno subcelliorum capite, regulariter litigatores stant, l. 1. C. de offic. ciuil. iudic. & causidici, l. quisquis. in fin. C. de postulat. Plinius 1. Epistol. In tribunatu abstinui

causis agendis, quòd deforme arbitrabar cui loco cedere omnes oporteret hunc omnibus sedentibus stare.& vr. Ingens vtrunque aduocatorum vniuersa subsellia perstantium corona. sic legendum. A

NOVELLA LXXII.

De tutoribus.

Ivre veteri debitor creditoris vel creditor debitoris tutela aut curatione non excusatur. l. 8. C. qui da. tut. pos. l. neque. C. de exc. tut. Item qui litem habet cum pupillo vel adolescente non excusatur, nisi fuerit lis de omnibus bonis vel maxima parte eorum vel de statu. l. 6. §. pen. l. si pupillum & l. seq. D. de excus. Ex hac No. excusatur vel remouetur, nisi sit mater vel auia No. 94. Vel si post susceptam administrationem tutelæ adquirat tutor obligationem aduersus pupillū, fortè adita hereditate creditoris pupilli, ei contutor aut cōcurator adiungitur: quod etiā fiebat olim litis causa. d. l. neq;. Diuersum erit si post susceptā vel etiam depositam tutelam cessionis iure obligationē adquisierit. nam cessiones actionum factæ in personam tutoris vel curatoris donationis venditionisve titulo ipso iure nullæ sunt, nec regressum habet aduersus eum qui cessit, & pupillus ab vtroque liberatur, olim valebant. l. non fit. D. de reb. cor. qui sub tut. Itaque multas leges Pandectarum & Codicis hæc Nouel. tollit: & quidem meritò. Eueniebat enim sæpe vt tutores vel curatores, quorum in potestate erant omnia, redimerent inanes, infirmas, inutiles actiones aduersus pupillum, vel ex causa donationis eas sibi cedi procurarent, ac deinde supprimerent apochas, quibus se defendere & agentem excludere pupillus poterat. Apochas vocat ἀποδείξεις ἢ χρεῶν, vt No. 46. 49. Haloander interpretatur malè probationes. Sed tamen paulo post rectè, ἀλλὰς ἀποδείξεις, alias probationes. At priore hoc loco ἀποδείξεις vocat professiones solutæ pecuniæ. quod & vetus interpretes intellexit qui interpretatur, Desuscepta: sic enim solet appellare apochas. Accedebat etiam hoc incōmodum, quod tutores pupillo obligati intercipiabant chirographa aliàsve debiti probationes. Itaque meritò visum est vtilius esse. si debitor creditoris vel creditor debitoris tutelam curamve non susciperet, excepta matre & auia, quæ sunt extra suspicionem omnem quamdiu abstinent secundis nuptiis, eademque ratione excipiam patrem & auum, imò & parentes omnes virilis sexus, non cognatos. nã id de matre & auia tantum cautum est quod eæ solæ liberorum tutela fungi possint No. 118. Tutor qui huic Constitutioni non paret. i. qui dissimulat se esse creditorem pupilli, nec excusat se, ius crediti amittit, & qui dissimulat se esse debitorem, non liberatur, quasi à semetipso exegerit: denique nec sibi soluere nec à semetipso exigere potest: quod tamen vetus prudentia admittit locis innumeris. Secundo quoque capite huius Nouellæ multæ Pandectarum & Codicis leges emendantur, quibus cauetur tutorem teneri in vsuras eius pecuniæ quam non deposuit ad comparationem idoneorum prædiorum, vel quam non idoneis hominibus fœnori occupauit. Nam ex hac Nouella non cogitur eam fœnori occupare, vel ex ea comparare prædia. satis namque est si eam custodiat diligenter. pupillo igitur vacabit impunè. Sed si negotiorum pupilli administratio & tuendæ vitæ pupilli ratio hoc necessariò exigere videatur, etiam fœnerari cogitur. Vltro etiam fœnerabitur rectè, suo tamen periculo: & secundum ius vetus habebit singulis annis laxamentū duorum mensiū exigendæ & rursus occupandæ pecuniæ causa. l. tutor. §. vsuræ. D. de adm. tut. Vltro etiam ex superflua pecunia comparabit prædia idonea suo periculo. & idonea prædia definit esse fertilia & leuioribus tributis obnoxia, & quorum auctor idoneus est. i. locuples, vt de euictione cum effectu conueniri possit. Quod dixit de pecunia, idem dicit de prædiorum reditu, vt videatur suo officio præclare functus tutor si tutiore loco reditus superfluos deponat. Aiicit etiam hoc ad ius vetus, vt non nisi iuratus tutor vel curator ad administrationem accedat, neque tamen rationi iurifurandi se existimet ἀεὶ λόγιον fore. Exigitur & iurifurandum à curatore furiosi. l. de creationibus. C. de epif. aud. hac Nouella ab omnibus. B
C
D
E
F

NOVELL.

A

NOVELLA LXXIII.

De instrumentis.

Inane est chirographum quod nullis testibus nullisve subscriptoribus confectum est, quodq; nulla literarum comparatione confirmatur: non est omnino inane quod literarum comparatione confirmatur. nam deferendi iurisiurandi (quod hic extremū subsidium vocat litium finiendarum) occasionem iudici dabit. Nō quod teste vno vel duobus: nam & si testis vnus non debeat mouere iudicem ad deferendum iurisiurandum sine chirographo, (vt in Feudis docuimus) mouebit in hanc rem meritō tamen iudicem chirographum, & testis vnus vel duo. Firmissimum autem id est quod trium testiū præsentia vel subscriptione confirmatur, licet comparatione literarum non confirmetur, cum & sine chirographo tres testes sufficiant: & ita firmissimum quoque est forensē instrumentum quod tabellionis mandatu amanuensis eius scripsit, & compleuit, vel scripsit tantum, tertia persona veluti argentario adnumerante pecuniam. nam hi tres, tabellio, amanuensis, argentarius, pro tribus testibus habentur: & si consentiant horū testimonia, cōstat fides rei gestæ satis etiam sine scriptura. Sed si nullus interuenerit amanuensis vel argentarius, præter tabellionem duorum vel trium testium præsentiam, aut subscriptionem desidero ex sententia huius Nouellæ. Quid igitur? Tabellionis solius fides non sufficit, forensē instrumentum publicum testimonium non habet? ita videtur hoc iure censetur id solum quod actis insinuatum est apud magistrum census, vel magistratus municipales vel defensores plebis. Strinxi breuiter sententiam huius Nouellæ, & dilucidius tamen fortè quàm in Nou. 49. Id non est omittendum, hanc in instrumentis tantum eis diligentiam exigi quæ in vrbibus fiunt, & quæ superant libram auri, non in iis quæ ruri fiunt: nam & testamentis quæ ruri fiunt diligens obseruatio remittitur, l. vlt. C. de testam. Sed & maiorem exigit in chirographis quæ excedant l. libras auri, l. vlt. C. si cert. per. nam subscriptionem exigit trium testium: nec contenta est præsentia, quæ hæc Nouella tamen omni in summa videtur esse contenta. *Τῶν τελεσμάτων.] Completionum.* Prius enim solent tabelliones contractus scribere in schedula, deinde comple-
B re in mundo, vt patresfamilias rationes suas in aduersariis primū, deinde in codice. *Δύω πάντως.] Legendum ἄλλο πάντως,* vt docui Nou. 44. *Πέντε μαρτύρων.]* Quinque hi sunt, tabellio, tabularius, tres testes, quoniam tres testes Nouella exigit. Sed in forensi
C instrumento putem sufficere duos, propterea quod tertij vicem explet tabellio. Sed tamen si ex abundantia duobus fuerit adiectus tertius, ita connumerato tabulario & tabellione fuerint quinque.

NOVELLA LXXIIII.

De sinitate liberorum, & de nuptiis.

Sinitatem appello quod Græci *γμοιότητα*, imitatus non tam interpretes nostros quàm Stoicos, quibus familiare est ex qualitatibus fingere nomina: nec aliena Iuriconsulto Stoicorum imitatio, quandoquidem omnes præsci iuris auctores ab Stoicis imbutos
E multis mihi quidem & magnis liquet argumentis. Explicantur autem hac Nouella modi quibus filij naturales efficiuntur sui, volentes scilicet: nam inuitus nemo fit suus, sicut & inuitus nemo emancipatur. Primus modus hic est, si nuptiæ dotali instrumento contrahantur cum concubina ex qua filij naturales procreati sunt, de quo Nou. 12. diximus satis. Hoc deficiente, veluti concubina mortua, vel indigna cōnubio, vel absente, vel patre in clerum cooptato, sequitur alter modus, vt precibus à patre Imperatori oblati, vel à liberis naturalibus prolato testamento patris, quo sibi eos heredes suos esse voluerit, beneficio principis sui & legitimi fiant. Princeps libertinos potest ingenuitati restituere & natalibus, in quibus initio omnes homines fuerunt nondum neque naturali neque
F ciuili iure descripto, l. 2. D. de natur. restit. l. Imperialis. §. 1. C. de nupt. quo tempore incognita erat seruitus: sed necesse est (vt hoc loco valde singulari Iustinianus ait) vti eos donet prius anulis aureis, atque ita quodammodo præpurget. & hac de causa, vt opinor, exigit in Nouel. 18. vt ancillæ manumissæ impetretur ius anulorum simul ac

natalium restitutio. Eodem verò exemplo princeps potest liberos naturales suos facere A
& restituere antiquis natalibus, in quibus omnes homines fuerunt, legibus nōdum scri-
ptis, quo tempore liberi omnes fuerunt condicionis eiusdem, non alij naturales, alij le-
gitimi. Synesius Anastasio, τὰ χυρσᾶ παιδία τῆ τῆ βασιλείας φωνῆ, νόμῳ σοὶ παιδία γενόμενα.
Hoc verò genere dandæ sūtatis vtitur pater si non extant legitimi liberi, & si muliere
libera filij naturales progeneri sint: priore vtitur etiam extantibus legitimis, atque etiā si
ex ancilla filij naturales procreati sint. Est & tertius modus Nou. 89. Si pater filios na-
turales offerat curiæ ciuitatis teste populo, vel actis interuenientibus, si filias naturales
curialibus matrimonio iungat, vel si ipsi se filij naturales curiæ offerant ex patris vltima
voluntate, aut sponte sua. & hunc modum Theodosius introduxit, l. 3. C. de nat. liber. &
probauit Leo, l. 4. ex qua refert Iustinianus in d. Nou. 89. Philocalum quendam filium B
naturalem publicè obtulisse patrem curiæ Bostræ ciuitatis: vnde liquet apertè in d. l. 4.
pro nostræ, esse legendum Bostræ, quæ est ciuitas Arabiæ, Nou. 102. & ita iamdiu memi-
ni me emendare in notis Institutionum. Primum modum inuenit Constantinus, Iusti-
nianus amplificauit: secundum inuenit Iustinianus. nam rescripto principis olim non
fiebant legitimi nisi qui nati erant ex muliere quæ propter inæqualitatem iusta vxor ef-
fè non poterat. rescripto enim iusta vxor simul ac liberi iusti fiebāt. Hoc verò tertio mo-
do, quem Theodosius adinuenit, filius naturalis susceptus ex libera muliere suus & le-
gitimus fit ex patris voluntate etiam existentibus legitimis liberis: ita tamen vt pater nō
plus ei dare vel relinquere possit, quàm vni ex iustis liberis cui minimam portionem de-
derit vel reliquerit, l. communium. §. vlt. C. de natur. lib. qua in re Nouellæ Theodosij C
de bon. decur. derogatur, ex qua in d. l. 3. addita perperam videntur hæc verba: Natura-
lem dumtaxat fœcunditatem fortiatur. Sua autem sponte filij naturales ex libera mu-
liere nati si se offerant curiæ non aliter sui & legitimi fiunt, quàm deficientibus legiti-
mis, idèmq; dicendum de iis qui ex ancilla nati, & manumissi vel patris voluntate, vel
sua sponte decuriones fiunt, Nou. 89. Est etiam inter hunc modum faciendi legitimi &
superiores differentia hæc, quòd superioribus non tantum ius sūtatis, sed etiam ius a-
gnationis adquiratur, hoc modò ius sūtatis tantum, d. l. communium. Ei autem qui de-
curio simul ac patri filius heresq; legitimus factus est, qui & pro qua parte succedat de-
finitur in d. l. communium. §. sed si quidem. vsque ad §. pen. aliter quàm in Nou. 89. quæ
variè demonstrat in eius successione semper hanc rationem esse seruandam, vt curia cu-
rialesve heredes defuncti bonorum dodrantem habeant, sublato quadrante & besse, de D
quo d. l. communium. sublata etiam differentia bonorum aduentitiorum & profecti-
tiorum. Erat & olim quartus modus, Adoptio liubemus. in fin. C. de nat. lib. qui tolli-
tur, l. legem. C. cod. & hac Nou. & 89. Tentari posset reduci No. 117. §. 1. nam si sola no-
minatione filij naturalis suus fit, & adoptione multò magis: quod tamen non admitto.
Secunda pars huius Nouellæ est de nuptiis quæ dotis & donationis propter nuptias
conuentionem exigunt, & de iis quæ testatione vel iureiurando vel nuda affectione cō-
tentæ sunt, cui aliquatenus derogatur, Nou. 117. vt exposui Nou. 12. & 22. & de quadrā-
te bonorum relinquendo mulieri indotatæ, qua de re diximus Nou. 53. cap. vlt. Κυρία
ἐνάλη.] Epictetus in Enchiridio, αἱ γυναῖκες εὐθις ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ἀνδρῶν κυρία
καλοῦνται. Hieronymus aduersus Iouinianum, Vocanda domina, celebrandus nata-
lis eius. E

NOVELLA LXXV.

De appellationibus Siciliae.

Vt appellationes à Consulari vel Prætorè Siciliae referantur ad quæstorem palatij,
quæ olim ad præfectum prætorio, l. 27. C. Th. de appel. Vt decreto quæstoris con-
firmentur defensores plebis in Sicilia creati, & patres ciuitatum. Alij defensores confir-
mantur auctoritate præfecti prætorio, Nou. 15. Dixi, à Consulari vel Prætorè. Consulare
primùm Sicilia habuit, deinde prætorè, Nouel. 104. in qua pro τῆς πατρίῳ ex ista le- F
gendum τῆς πατρίῳ.

NOVEL-

A

NOVELLA LXXVI.

De monachis.

Qui ante Nouel. 5. quæ post monachismum interdicat testamenti factione, facti iam erant monachi vel monachæ, testamenti factionem habent, præsertim existentibus liberis.

NOVELLA LXXVII.

De impudicis & iuratoribus.

B Cædrius scribit Iustinianum tulisse νόμοις σφοδρῶς καὶ τῶν ἀσελαγαιόντων. Hanc Constitutionem intelligit, & 141. Et iunguntur etiam his qui per capillum Dei, vel per caput, vel alio modo deierant contumeliosè.

NOVELLA LXXVIII.

De dotalibus instrumentis & manumissionibus.

EX hac Nouella manumissio sola ingenuos facit, non quod ad patronum, sed quod ad ceteros & iura alia ingenuitatis attinet. nam ius patronatus integrum manet, nisi id patronus in manumissione remisit nominatim, l. pen. & ult. C. de bon. lib. **Q**uin & si id remisit, honor tamen & obsequium debitum patrono, remissum non videtur, sed neque actio ingrati. Hæc actio est extraordinaria, l. i. C. de libertis & eorum lib. cum tamen sit ex lege Ælia Sentia, quia post eam legem S. Consultis & Constitutionibus de ingratitudine libertorum extra ordinem agi cœpit. Competere eam actionem hoc loco Iustinianus ait non tantum manumissori, sed & filiis manumissoris: quod etiam est ex lege Ælia Sentia, l. sciendum. D. de verb. signif. At l. pen. C. de libertis & eorum lib. eam dat generaliter heredibus patronorum. Sed id Accursius rectè restringit ad filios heredes, Nou. Valentiniani de libertis, etiam filiis eam ademerat. Alia est actio ingrati aduersus donatarium: & omnino duæ tantum sunt in iure actiones ingrati, aduersus donatarium & aduersus manumissum. nam aduersus alios actionibus ingrati, ut quodam loco Seneca ait, fora non sufficerent. Ex his autem colligitur plenior esse natalium restitutionem quam manumissionem remissionemve iuris patronatus. nam manumissus etiam si quantum ad cetera attinet ex hac Nouella pro ingenuo habeatur, tamè iuri patronatus obstringitur, & eo etiam remisso, obsequiis & actioni ingrati. Natalibus restitutus nec obsequium vel honorem debet, nec quasi ingratus accusari potest, l. pen. C. de bon. lib. l. 10. §. sed & si ius. D. de in ius voc. Sed nemo etiam facile à principe natalibus restituitur nisi consentiente patrono, l. 2. in fin. l. ult. D. de nat. rest. & filio patroni, l. pen. D. cod. Igitur ne hodie quidem omnimodo superuacua est petitio anulorum & restitutio natalium. nam quantum ad patronos non est superuacua, quantum ad ceteros est superuacua: ut ecce, liberti hodie decuriones fiunt impunè contra legem Viselliam, & cognationem amissam recipiunt, etiam si natalibus restituti non sint, & libertæ Senatoribus nubunt iure, quia ingenuæ esse censentur, & ex eo matrimonio sui ac iusti liberi nascuntur, & ante matrimonium suscepti in concubinato ex eadem muliere per matrimonij coniunctionem sui & legitimi fiunt. **Q**uin & manumissio sola concubinæ contractusq; dotis cum ea habitus filios naturales ingenuos & suos facit, etiam si ius anulorum & restitutio natalium impetrata non sit. qua re derogatur Nouel. 18. Manumissa igitur matre & nuptiis cum ea dotali instrumento contractis, manumissi etiam videtur filij, quod nouum videri non debet. nam & ita καὶ τῶν ἀσελαγαιόντων miles seruum cui legatum adscripsit manumissile videtur, l. ex his. C. de test. milit. l. Lucius. §. 1. D. cod. nec minor est præsumptionis ratio in proposito casu, ut concubina manumissa, & vxoris nomine honorata, videantur etiam filij naturales ex ea suscepti libertate donati, ac consequenter sui ac legitimi effecti. Dederat iam antè Antoninus omnibus ingenuis ius Quiritiū, quod olim pro beneficio dari solebat: dederat & Iustinianus libertinis, sublata Latino- rum & deditiorum condicione. Hac Nouella dat omnibus libertinis ingenuitatem & ius anulorum & restitutionem natalium.

De monachis litigatoribus.

Nouella est de monachis: monachi non sunt clerici: sed dicemus etiam de clericis coniuincta Nou. 83. Olim monachi vtriusque sexus, & clerici conueniebantur in prouinciis apud præsidem, in vrbe apud præfectum prætorio, & vocati in forum venire compellebantur ex Constitutione Leonis, l. omnes qui vbicunque. C. de episc. & cleric. de qua Theodorus Lector in hunc modum: *Ἀέων ἐνομοθέτησε τοὺς κληρικὸς παρὰ τῶ ἐπάρχῳ τῶ παραιτωρίων μόνον ἀποκρίνεσθαι.* Volente actore conueniebatur corā episcopo, l. decernimus. C. de episc. aud. coniuincta l. cum clericis. C. de episc. & cler. Ex hac Nou. monachi non possunt conueniri nisi coram episcopo, cuius arbitrio vel ipsi monachi respondere debent per se, vel per antistitem suum, vel per actorem siue syndicum communem, qui apocriarius dicitur: & multantur ciuiles iudices qui huic Constitutioni nō paruerint: & coërcentur carcere executores qui quem ex his vocauerint ad iudicem ciuilem, non ad episcopum. nam & ab ipso episcopo executores conici possunt in decanica. Decanica dicuntur & diaconica, vt in l. 3. C. de hæret. & Laodic. Synodi c. 21. *ἐν τῶ ἀρχονικῶ.* Non sunt carceres, licet in ea rei quandoque coniciantur custodia causa, cum & haberi in eis conuentus soleant, & recondi res pretiosæ. Ex Nou. autem 83. clerici actione pecuniaria conueniuntur coram episcopo, qui litem finiat celerrimè sine sumptu, & sine scriptura solemnī. nam neque ex libello in ius vocandi sunt, neque ex libello dicenda sententia est: quod & in monachis locum habet. Episcopo nolente aut nequeunte iudicare, lis agitur apud iudicem ciuilem. Quid si causa criminalis fuerit: vt militare delictū à communi distingui solet, ita separare debemus ecclesiasticum crimen à ciuili siue cōmuni. Si commune fuerit clerici crimen, veluti adulterium aut homicidium, à iudice ciuili disceptabitur intra duos menses, & de damnato clerico non antè supplicium furetur quàm regradatus fuerit ab episcopo. Si ecclesiasticum, veluti sacrilegium, vt Zonaras scribit cp. Synodi r. c. 6. & ambitus, vt putà si pecunia ambierit clericatum, vel contumacia aduersus episcopum, disceptatio erit episcopi, vt Nou. 123. in qua plenius aliisq; distinctionibus adhibitis tota hæc res explicatur.

NOVELLA LXXX.

D

De Quæstore.

Alius est quæstor palatij, de quo Nou. 35. alius quæstor exercitus, de quo Nouel. 41. Alius est quæstor, quem hac Nouella Iustinianus creat constituitq; in vrbe quæredis coërcendisq; mendicis, inertibus, otiosis, peregrinis, errantibus & vagis, cuiuscunque conditionis sint, siue clerici, siue monachi, siue aduocati aliarum ciuitatum: & hîc quos *Κληροποις*, rectè Iulianus interpretatur scholasticos, vt l. 2. C. de lucr. aduoc. Eo nomine primùm nuncupati sunt Rhetores, vt Cor. Tacitus scribit lib. de Oratorib. & declamatores litium fictarum: deinde à fictis litibus transiit ad veras. Plin. 2. Epist. Adhuc scholasticus tantùm est. quo genere hominum nihil simplicius. Nos enim qui in foro verisq; litibus terimur, multum malitiæ, quamuis nolimus, addiscimus. Schola & auditorium & ficta causa innoxia est. At si fortè exteri litis causa in vrbe venerint, vult Iustinianus quæstore imminente, instante, urgente, & ad extremum audiente & cognoscente morantibus iudicibus celerrimè eorum lites finiri. Eidem in mendicos validos coërcitionē dat mitiorem quàm definiatur, l. 1. C. de mend. val. & constituit quandam veluti *ἀργίας* actionem, vt ipse ait, id est, inertię & lenitudinis, qualis fuit olim apud Grecos. Pollux 8. *τῆς ἀργίας ὅτι μὲν Δρακόντος ἀπὸ μάλω τὸ τίμημα, ὅτι δὲ Σόλωνος εἰ τρεῖς πρὸς ἀλὼν ἡπιμοῦτο.* Nicolaus apud Stobæum, *Ἀθήνησι τῆς ἀργίας εἰσὶ δέχθη.* Plutarchus de Dracone, *Μία ὀλίγου δεινὰ πᾶσιν ὤριστο τοῖς ἀμαρτάνουσιν ζημία θάνατος, ὡς ἐξ τοῦ ἀργίας ἀλόγιστος ἀποθήσκον.* Datur etiam huic quæstori potestas cognoscendi de crimine falli, & de superexactionibus executorum, id est, si supra modum legitimum sportulas exegerint. Videtur & ius habuisse imbecillis dandi tutoris, vt ex Harmenopulo constat 5. tit. 11. qui & in fine sexti de eius officio tractat. Deputantur etiam huic nouo magistratui annonæ & salaria, & adfessores & apparitores certi.

NOVEL-

A

NOVELLA LXXXI.

De solutione patriæ potestatis.

AD l. ult. C. de consulibus, Iustinianus addit non tantum patriciatus dignitatem solvere potestatem patriam, sed & ceteras dignitates, quæ curiali condicione liberant, de quibus Nou. 38. & 70. His dignitatibus liberi sui iuris fiunt sine capitis deminutione, sequiturq; eos peculium tacite, sicut emancipatos. Sine capitis deminutione, quia non desinunt esse in familia, sicut morte patris, l. 3. §. ult. D. ad Maced. & olim sacerdotio Vestali & flaminio Diali. At qui emancipatione sui iuris fiunt capite minuuntur, quia in imaginariam seruitutis formam rediguntur, l. liberos. D. de cap. min. & ideo emancipati **B** agnati esse desinunt, & nepotes ex eis suscepti post mortem aui non recidunt in eorum potestatem, superioribus modis recidunt, & agnatio non tollitur. Emancipationem fieri solitam ait iniuriosè fronte pulsata, ut l. ult. C. de emancip. lib. erat enim emancipatio legis actio, id est, actus legitimus, & in omni ferè actu legitimo symbolum, in cretione digitorum crepitus, in mancipatione æs & libra, in manumissione alapa. Addit etiam in extremo episcopatum solvere patriam potestatem: quod antè non obtinuerat, l. sacrosanctæ. C. de epil. & cle. Liberat & curia episcopatus, secundum modum No. 123.

NOVELLA LXXXII.

De iudicibus.

CEST hæc Nouella de urbanis iudicibus, non de provincialibus. Iudicum nomen generale est, §. ult. eo continentur tam magistratus quam iudices pedanei: hi sunt iudices dati qui quasi plano pede iudicant non pro tribunali, & à Græcis *χαμηλοδικασται* dicuntur, & *ἀγοιτηται κληρωτοί*. Continentur etiam eo nomine iudices compromissarij, qui *ἀγοιτηται αἴρετοι* dicuntur. Pedaneis dantur *δικαστικὰ* siue sportulæ: magistratibus non dantur, quia ampla salaria habent, pedanei permodica, & similitet sportulas permodicas: pedanei non habent adfessores, magistratus habent adfessores: magistratus plerumque erant viri militares, legum ignari: pedanei periti *νόμων καὶ πείρας*, ut ait hoc loco, sicut adfessores, qui nihil à pedaneis distant, Nou. 60. nam ex eodem corpore studiosorum iuris adsumuntur, & pedanei iudices, & adfessores, & hi debent præstare scientiam legum & **D** morum, non magistratus, l. 2. D. quod quisque iur. Magistratus habent tribunal, pedanei non habent tribunal, sedere tamen eos Iustinianus vult à matutino ad occasum solis: & locum notat, In porticu regia, qua etiam Agathias scribit se libellis litigatorum dedisse operam ab ortu solis ad occasum, Historiæ III. Significat igitur se ex pedaneis, vel ex pedaneorum notariis fuisse. Iulianus ait, In basilica. quod ferè idem est, nam basilicæ adiacebat porticus. Sedere autem vel litigatoribus conducentibus subsellia, ut olim fieri solebat, auctore Suetonio in Nerone, vel arario præbente gratuita. Zeno singulis iudiciis certos & proprios deputauerat iudices pedaneos, veluti in iudicio præfecti prætorio certos, in iudicio præfecti vrbi certos, in iudicio magistri officiorum certos, quibus solis causarum cognitiones magistratus delegarent. Iustinianus quos constituit octo **E** vult esse communes, & in iudiciis omnibus eis causas delegari atque etiam ab ipso principe, & his etiam solis à magistratibus, non aliis, nisi fortè partem quandam litis velint adfessoribus suis demandare, dum tamen ipsi litis contestationi & vltimæ cognitioni præsent, ac sententiam definitiuam pronuntient, Nouel. 60. A pedaneis autem si à principe dati sint appellationem fieri ad magistrum officiorum, vel præfectum prætorio, & quaestorem, ut Nouel. 23. Si à magistratibus, ad eos qui dederunt, l. 1. D. quis à quo app. l. præcipimus. C. de appel. ex quo apparet quàm ij distent à legatis, vel ab iis quibus magistratus suam iurisdictionem mandant, à quibus ad mandatorem non appellatur. Excipit duos casus, quibus à pedaneis ius appellandi non est, qui & generaliter recepti sunt in omnibus iudiciis, Siquem damnarint ex cremodicio, l. ex consensu. §. ult. de appellatio. l. & post edictum. §. ult. D. de iudic. l. properandum. C. eodem. l. 1. C. quorum app. non recip. Si bis iam reus appellauerit. nam tertium interposita appellatio non recipitur, l. 1. C. ne liceat in vna eademq; cau. ter. pro. His autem pedaneis iudicibus, l. ult. C. de pedan. iudicib. ait magistratus humiliora negotia committere. Ea negotia Iusti-

nianus definit vsque ad summam ccc.aureorum: eaque vult eos disceptare ἐν χήματι ᾧ ὁ δὲ σημειώσεως: quod ita Græci interpretantur, τὸ τί ἐστι μὴ γίνεσθαι σημειώματα πλατυχῆ ὅτι ταῖς διὰ μέσου ἀγαγιώσι, καὶ ἀπὸ γρηραμμένας ἔχοντα πάσαι τὰς τῶν μερῶν διχθολογίας. Tria sunt vocabula diuersa, σημειώσις, ἔπισσημειώσις, ὁδὸσημειώσις. Primo significatur acta omnia iudicij, secundo subscriptiones libellorum, tertio breuibus comprehensa præcipua capita litis. Græci interpretes, ὁδὸσημειώσις, τὸ τί ἐστι τὰ κυριώτερα τῶν λαμβάνων, ἀπειλαμβάνουσα καὶ γράφασα πάντα ὡς ἐν (υῶψει, καὶ δι' ὀλίγων. Itaque nec iurisdictionem pedaneæ habent, quod certissimum est, nec solemnem & plenam cognitionem, quia non cognitionaliter, quod est actis accuratè diligenterque confectis, sed per adnotationem tantum causas humiliores disceptant, breuitatis & celeritatis causa. Sententiam tamen dicere ex periculo, siue ex scripto solemnè omnimodo debent secundum generalem Constitutionem iuris. Eodem verò breuitatis studio in his causis si appellatum sit à iudice pedaneo, Iustinianus constituit vt causa appellationis peragatur intra duos menses, post quos tempora fatalia currant, & post fatalia non impetretur reparatio, quod confirmat l. 2. & vlt. C. de rep. appel. & Nouel. 126. Post hæc Iustinianus singulis iudicibus in cognitione causarum duos exceptores siue notarios deputat, & duos executores, quos sumi vult ex cohortibus seu apparitionibus maiorum iudicum, vel scholis agentium in rebus, vel scriniis sacris seu memorialibus, & creati totius cohortis, vel scholæ, vel scrinij periculo, & remoueri à iudicibus pedaneis si malè fungatur suo munere, & alios substitui electione & periculo cohortis, vt §. quod pertinet ad l. 2. C. de sportul. Constituit autem eis modicas sportulas, quas det vtraque pars, si modò lis excedat quantitatem c. aureorum. nam si lis eam quantitatem non excedat, sportulas nullas accipiunt: Constituit ex eis ex arca præfect. prætorio modicum salarium. Adicit vt definitiua sententia expriment vter ex litigatoribus sumptus litis agnoscere debeat, vel nominatim vt vtraque ex parte compensentur impensæ: & ad id quod pertineat non nihil diximus No. 18. §. vlt. Confirmat & ea quæ dicta sunt de recusationibus iudicij, & de xx. diebus reo dandis ad deliberandum, No. 53. Secunda pars est de compromissariis iudicibus, quæ confirmantur quæ de eis prodita sunt iure veteri: & hoc tantum adicitur, vt mutua se obstringant stipulatione pœnali qui in eos consentiunt, quæ committatur in eum qui non paruerit arbitrio. Olim etiam se iureiurando obstringebant, & eo casu arbitrio stare compellebantur omnimodò actione in factum vel conditione, ex l. 4. C. de recep. arb. Hoc Nouella corrigit. neque enim patitur arbitros eligi cum iureiurando, vel iureiurando si forte interuenerit adstringi partes arbitrio, nisi metu diuini numinis. Vindicæ per iurij Deum facit. Tertia pars est communis iudicibus omnibus etiam magistratibus, vt ab omnibus appellari possit excepto præfecto prætorio: sed aduersus sententiam præfect. prætorio, vt sit appellationis loco remedium ἀνακληθήσεως, libello Imperatori porrecto, l. 1. C. de sentent. præf. prætor. qui tamen executioni impedimento non est, No. 119. Interposita appellatione vel petita restitutione in integrum, nihil nouari potest. Non idem restitutio in integrum & ἀνακληθήσεως, quæ retractatio l. vlt. C. de fide instrum. l. vlt. C. de temp. ap. Iudex contra sententiam suam in integrum restituit, l. in causâ. §. vlt. & l. seq. D. de minor. Non tamen retractatur apud eum causa ex rescripto principis, sed apud successorem, l. 1. C. de sent. præf. prætor. Igitur si non sit successor, vt si Senatus iudicauerit, putarem etiam non ad Senatum, sed apud alios παλιινδικίαν, siue retractationem inducendam, & videnda hanc in rem Plinij epistola ad Vrsum, libro v. A iudice compromissario non appellatur, l. 1. C. de recep. arb. & Carthaginensis Synodi cap. 28. & 123. moribus Galliæ appellatur. Additur vt ne iudices aliter iudicent quàm legibus proditum est, nec pareant in medio litis emissis rescriptis aut pragmaticis, Nouel. 113. referre tamen vt possint. Sed & Nouel. 125. relatione cohibentur. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αἰ.] In foro. Synecius in Epistol. πῶς εἶναι τῶν βασιλέων τὸ πάλαι κριτέλιον. Μηδὲ φαίνεσθαι φιλαθροπότερον τῶ νόμου.] Symmachus Epist. Corruptæ videntur esse sententiæ si sint legibus mitiores.

NOVEL- F

A

NOVELLA LXXXIII.

De clericis litigatoribus.

HÆc Nou. declarat apud quos clerici conueniendi sint in ciuilibus vel criminalibus causis. quod exposuimus suprà No.79.

NOVELLA LXXXIII.

De fratribus.

B Fratrum alij sunt ex eodem patre eademque matre, alij ex eodem patre tantum: utriusque germani dicuntur. alij ex eadem matre tantum, qui uterini vocantur. Germani consanguinei sunt, nisi emancipatione soluta sit agnatio. consanguinitas enim species agnationis est. Germani igitur agnati sunt. Uterini non sunt consanguinei, quia cognati sunt non agnati. Ambrosius epist. 66. Uterini fratres. i. diuerso patre, sed eadem matre geniti agnationis ius habere non queunt, sed cognationis tantum sibi titulo connexi sunt. His cognatis, finge, **Q**uidam decessit intestatus sine liberis, cui proximiores cognati sunt fratres. Sed ex his alij germani, alij uterini: & ex germanis alij ex eodem patre eademque matre, alij ex eodem patre tantum. **Q**uæritur qui potiores sint in successione intestati. Iustinianus cum hac No. tum Nou. 118. ceteris anteponit fratres utroque parente germanos post eos vocantur uterini & consanguinei simul diuersi matribus. l. ult. §. Sed nec fratrem C. de leg. her. ita tamen ut in bonis profectis à patre, soli consanguinei succedant, in bonis profectis à matre soli uterini, in ceteris bonis utriusque l. de emancipatis in fi. C. eod. & hoc est quod vulgò dicitur, Paterna paternis, materna maternis deferri. **Q**uòd autem constituit Iustinianus ut in legitima successione defuncti fratris potiores sint ij qui defuncto sunt utroque parente coniuncti, eius se argumentum præbuisse narrat in l. ult. C. com. de success. ex qua lege si filius sine liberis decesserit, in bonis eiusdem aduentitiis, quorum proprietatem constat non adquisitum patri, primum succedunt fratres ex eodem matrimonio nati, deinde fratres ex alio matrimonio, tum his deficientibus pater. Præfert ea lex fratres utroque parente coniunctos his qui ex altero tantum parente coniuncti sunt. quod & hæc Nouella comprobat generaliter & No. 118. Præfert & fratres patri: quod improbat No. 118. quæ cum fratribus coniungit patrem. **Q**uòd autem constituit, ut defuncto frater eodem patre genitus pariter cum uterino ab intestato succedat, idem non seruatur in querela inofficiosi testamenti. nam consanguineis tantum datur non uterinis l. fratres. C. de inoff. test. & agente consanguineo ac testamentum rescindente, sanè uterinus non concurrat in hereditatem legitimam. arg. l. filio in prin. D. de inoff. test. & eodem modo in successione legitimam hodie per bon. possessionem. Vnde legitimi parens cum fratribus defuncti vocatur, in querela parens præfertur fratribus, & rescisso testamento locum eis non facit, ut docuimus Nouella. 18.

NOVELLA LXXXV.

De armis.

E

Fabricensium fuit schola & militia certa, qui in publicis fabricis arma bellica fabricabant, & erant sub dispositione magistri officiorum: qua de causa Nouella scripta est ad magistrum officiorum, ut l. 2. 3. 6. 7. C. de fabricens. His solis arma fabricare licet, non priuatis: quin & priuatis ferrariam habere non licet. l. ult. §. Magnus D. de public. Priuatis quoque fabricenses arma vendere prohibentur, & emptoribus arma iubentur auferri, non reddito pretio. Ex eis quidam erant qui dicebantur deputati, statuti numerorum à Iuliano, qui numeri cuiusque militum arma procurabant: & sic in notitia Rom. imperij legimus deputatos scholæ agentium in rebus & deputatos domesticorum. Deputati autem fabricarum etiam priuatis arma vendere vetantur. Non ergo tantum fabricenses, sed & fabricenses deputati. hi milites sunt & annonas ferunt ex publico, illi non item. Id etiam generaliter præcipitur fabricensibus & deputatis, ut noua arma quæ fabricauerint statim reponant in publico armamentario: idem præcipitur ballistariis in prouinciis

Tom. 4.

D d

constitutis & fabricensibus. Varia sunt fabricarum genera, aliæ armorum, aliæ scutorum, A
 aliæ clibanorum, aliæ sagittarum, aliæ loricarum, aliæ arcuum, spatharum, hastarum, bal-
 listarum. Vult autem Iustinianus vt in prouinciis ballistarij & armamentaria sint sub cu-
 ra patrum ciuitatum: vnde intelligimus quod in libris βασιλικῶν scribitur in hunc mo-
 dum, οἱ βαλλιστῆροι τοῖς πατράσιν ὑποκείσθαι τῶν πόλεων, id est ex hac Nouella. De patri-
 bus ciuitatum in hoc Nouellarum libro sunt multi loci Nou. 17. 75. 104. 128. 160. ex qui-
 bus 17. & 128. ostendunt curam eos habuisse operum publicorum, quod & l. 1. C. de rat.
 op. pub. probat: hæc Nouella habuisse curam armamentariorum, quæ & ipsa numeran-
 tur intra opera publica. His addantur quæ diximus. l. 3. C. de his qui spon. mun. suscep.
 Constituit ad hæc Iustinianus vt magister officiorum mittat chartularios siue scriniarios
 quinque ex scrinio fabricarum creandos periculo quinque primorum scrinij, de quo & B
 in l. 5. C. de ag. in reb. vt eos conquirant qui priuatim arma faciunt, & eripiant eis arma
 quæ fecerint, eaque fisco vindicent: artifices autem idoneos fabricis publicis deputent
 adhibita confirmatione principis, & à magistratibus, apparitoribus, defensoribus, patri-
 bus ciuitatum, iuratam cautionem exigant, curaturos se ne quid admittatur contra hanc
 Constitutionem. Armorum autem appellatione idem declarat se intelligere arcus, sagit-
 tas, contos, lanceas cuiuscunque generis, scuta, cassides, spathas & gladios, quos παρα-
 μίεια vocant, quod scemori accigantur. Cedrinus, τῶν παραμείων τὴν κεφαλὴν αὐτὰ ἐξέτε-
 με. Vetus interpres semispathas vocat rectè. Vegetius 2. Gladios maiores quos spathas
 vocant, & alios minores quos semispatas. Eadem forma dixere semificas. M. Tullius 3.
 de Legib. Runis & semificis quas ipse se proiecisse in forum dixit. sic vt legam vetus le- C
 ctio, emisitius, coniecturam mouet. Addit Iustinianus ζάβαι, quas interpretatur esse lori-
 cas, vt Sudas verbo ζάβαρεῖον. Addit & ζιβώνους, quæ interpretatur missibilia, venabu-
 lorum genera, Latinè Ennius Sibinas. Apolonius 2. Arg. σιγώνους, à quo & σίγλωσι gens
 Scythiæ Oppianus 1. de venat. σιγώνην ὠρυχέρηρον. Paruæ tantum macharæ priuatis per-
 mittuntur, quia non sunt arma bellica.

NOVELLA LXXXVI.

Vt præsidi suspecto in audiendis litibus adiungatur episcopus.

DICTUM est Nou. 80. in vrbe lites aduenarum & peregrinorum à iudicibus esse finien- D
 das celeriter, imminente & instante quæstore: idem à præsidibus in prouinciis fieri
 iubet hæc Nouella imminente & urgente episcopo, & de præsidum negligentia & tar-
 ditate episcopum ad principem referre, sine relatione episcopi principem à prouinciali-
 bus interpellandum non esse, suspecto præsidi in causæ cognitione adiungi episcopum,
 vt No. 53. Et vt lis dirimatur amicè quasi ab honorariis arbitris, vel per adnotationem
 quod quid sit exposui Nou. 82. vel cognitionaliter. Tria sunt genera finiendarum litium.
 Iudex potest esse honorarius arbiter, non receptus eius rei de qua iudex est l. 9. §. 1. De
 receptis: licet econtrariò receptus arbiter postea possit eiusdem rei iudex esse, vt Pifo in
 causâ Roscij Comædi. Additur etiam manente administratione aduersus præsidem re-
 petundarum agi posse coram episcopo l. 4. C. ad leg. Iul. repet. No. 8. Clericos aut mo- E
 nachos non venire in urbem sine literis episcopi, episcopos sine literis archiepiscopi aut
 metropolitani No. 6. l. si qua per calumniam C. de episc. & cler. Cessantibus quoque præ-
 sidibus in coercendis officialibus cuiuscunque fori supra modum legitimum sporeulas
 exigentibus, hoc referre ad principem episcopos debere. Magisterianum Iulianus peri-
 tissimè interpretatur agentem in rebus.

NOVELLA LXXXVII.

De donationibus factis à decurionibus

INTERDICTA est decurionibus rerum immobilium donatio inter viuos Nou. 38. donatio F
 causa mortis non est interdicta: permessa igitur Nou. 46. nam & legatis comparatur
 l. ult. C. de mor. cau. don. licet non ab intestato l. si filius D. de legatis præstandis. Vnde
 eueniebat vt decuriones mortis causa donarent, etiam addita lege contraria naturæ le-
 gati ne eam donationem penitentia reuocarent, hanc enim legem donationum causa
 mortis

A mortis ius ciuile non improbat l. si alienam. §. j. D. de mor. cau. don. At hoc modo facta à decurione donatio causa mortis, effectum habebat quodammodo donationis inter viuos. Quapropter tandem visum est Iustiniano hac Nouella interdicerè decurionibus donatione causa mortis, perinde ac donatione inter viuos etiam cum decreto, venditione sine decreto.

NOVELLA LXXXVIII.

De deposito & denuntiatione inquilini facta, & de suspensione erogationis annonarum.

B Hæc No. pertinet ad l. pen. C. de pos. ex qua testatione & denuntiatione alterius restitutiõni depositi mora adferri non potest, vt si creditor meus nuntiet depositario ne rem quam apud eum deposui mihi restituat antequam sibi satisfactum sit: quæ denuntiatio efficax est. l. vlt. D. de lege com. & sanè si ita denuntiatum sit depositario, rem quidem nihilominus statim repetenti depositori restituere cogitur, sed non sine cautione. Cauere enim dominus satisfdato debet depositarium defensum iri aduersus denuntiationem creditoris: quod non tollitur hac Nouella. nam hæc No. poenam tantum irrogat denuntiatoribus, per quos fit vt depositarius rem depositam retineat, vel cautionem extorqueat, vt scilicet à denuntiationis tempore rei aut pecuniæ depositæ periculum sustineat, & pecuniæ vsuras trientes præstent: quod etiam obseruandum censet si inquilinis denuntiauerint ne pensiones soluerent dominis, vel si erogatoribus annonæ ciuilibus aut præf. annonæ ne præberent panes ciuiles aut tesseras. Nam damnum quod ex ea denuntiatione contigit omne denuntiatori reputatur: nec immeritò: quia denuntiatio restitutioni depositi aut solutioni pensionum annonarumve impedimento est, nisi restituenti aut soluenti defensionis & indemnitatis cautio præstetur, quæ non semper est in facili. Cautio enim ea satisfdatio est: quia nulla est idonea defensio sine satisfdatione. Hæc autem Constitutio obtinet dumtaxat locum in tribus casibus in ea expressis, depositi, pensionum, annonarum. In casibus pensionum & annonarum, quia de alimentis plerique pendent, & ex pensionibus tantum, vel annonis ea sibi parant. Alimentorum autem causa fauorabilis est, & eorum petitioni etiam opponi compensatio non potest. l. 2. §. frumentariæ. D. de adm. rer. ad ciuitat. pert. & veterundiam pulsar. l. pecuniæ. D. de alim. leg. In casu depositi, quia hic præ ceteris contractus bonam fidem exigit, & ideo famosa est actio, & opponi ei compensatio non potest. l. vlt. C. de compens. & depositi ratio priuilegiis anteponitur l. si hominè. §. vlt. D. de pos. & chirographis depositorum non opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ vel non traditæ rei l. in contractibus C. de non num. pec. At si creditor meus denuntiarit ei qui mihi pecuniam debet ex causa crediti vel fideicommissi, is nec satis offerenti mihi soluere cogitur: quinimò parere denuntiationi & potest & debet. Perperam huic Nouellæ Accursius opponit. l. officium D. de rei vindic. quæ cum depositario dominum iure experiri ait rei vindicatione. Nec enim vindicatio hac No. tollitur, sed denuntiatio: non dominus repellitur, sed creditor. Possim rem meam à depositario. i. ab eo apud quem tu eam deposuisti, vindicare. Non possim ob pecuniam quam tu mihi debes depositario denuntiare ne rem tibi quam apud eum deposuisti restituat. potest enim depositarius huic denuntiationi non obtemperare.

NOVELLA LXXXIX.

De filiis naturalibus.

NArrat initio quædam esse de naturalibus liberis in Codice scripta, titulo scilicet De nat. lib. & quædam in tractatu de tutoribus, *καὶ ἐν τῷ τῆς ἐπιτρόπων λόγῳ*, & intelligit. l. vlt. C. de conf. tut. & l. vlt. C. quan. mul. tut. off. fun. pos. Quam suaves sunt qui Græca ea verba quæ retulimus accipiunt de Institutionum libro? Enumerat deinde modos per quos filij naturales sui & legitimi fiunt, & quibus hi quique his ab intestato succedant, & pleraque alia quæ exposuimus his locis supra No. 12. 18. 22. 74. Id nõdum explicatum est. l. j. C. de nat. lib. & No. Martiani de matr. Sen. cuius pars est l. humilem. C. de incest. nupt. abrogari à Iustin. in fine huius Nouellæ & No. 117. Ex eis Constitutionibus si Senatores

vel Duumviri vel perfectissimi (sic legendum d.l.j. vt docuimus primi in notis ad Vlpianum) vel sacerdotes prouinciarum, veluti Asiarchæ, Syriarchæ, duxerint humilem abiectamque personam. i. ancillam, libertam, scenicam, tabernariã, tabernarij aut lenonis aut arenarij filiam, vel eam quæ mercimoniis publicè præfuit, non est matrimonium, liberi nec iusti nec naturales, sed neque iusti fieri possunt iudicio patris rescriptõve principis, & incapaces sunt sicut spurij, incapax etiam vxor. Hodie ex Nouellis Iustiniani Senatores viri clarissimi, viri perfectissimi & ceteri cum eis si resipiscant connubium habent, exceptis ancillis. Antiquata igitur est l.j. C. de nat. lib. Antiquata lex Iulia de Senatorum & libertinarum nuptiis.

NOVELLA XC.

B

De testibus.

Primo capite ostenditur testes vilissimæ conditionis subiecti tormentis arbitrato iudicis cuiuslibet, adeò vt possit etiam pedaneus iudex testem humilioris & obscurioris vitæ quæstioni subiicere, non tamen solus, sed in prouinciis adhibito defensore plebis, in vrbe adhibito officiali prætoris plebis. nam obscurarum & ignobilium personarum testimonio sanè credendum non est sine tormentis. l. ob carmen. §. si ea rei D. de testib. Secundo capite confirmatur l. testium. C. de testibus. ex qua si debitum ex chirographo petatur, dissolutio etiam eius probari debet scripto, id est apocha, Scriptum scripto plerumque refutatur. l. 3. C. si minor se ma. dix. l. pen. C. de cont. stip. l. generaliter C. de non num. pec. Igitur si obligatio constat scripto, testibus solutio non probatur: rectè nisi sint quinque idonei & iurati quibus præsentibus solutio facta sit. De auditione testimonium hac in re omnimodo non valet: quod tamen valet in quæstione de finibus & de operibus. De bent enim illi quinque testes testari se vidisse soluentem debitorem, vel etiam se audiisse creditorem dicentem sibi solutam pecuniam, vnde retro colligitur de auditione testimonium valere: verùm hoc ita procedit non si id viderint vel audierint fortè fortuna, sed si rogati in eam rem sint specialiter vt solutioni intersint, vel confessioni in solutum, vel in creditum acceptæ pecuniæ. Non rogatorum testimonia non recipiuntur: quod non pugnat cum l. ad fidem D. de testib. quæ non rogatos admittit ἑπὶ τῆς συμβεβηκότων καὶ ἀεισαπικῶν, vt Harmenopulus ait, non in solutionibus pecuniarum vel in conuentionibus. Et hæc quidem obseruatio exigitur si desit apocha. Si sit apocha, vel sola fidem facit, sicut chirographum, vel cum testibus tribus secundum distinctionem l. ult. C. si cer. pet. vel potius secundum nouissimam distinctionem No. 73. Quid si chirographum vel apocha nõ fiat, sed depositio & confessio apud tabularios extra iudicium, qua debitor deponat se debere vel creditor sibi solutum esse: & hæc etiam fidem non facit, nisi quinque testes rogati adfuerint & subscripserint. Quid si confessio fiat in iure vel in iudicio? hæc fidem facit, & quod dicitur, Confessum haberi pro iudicato, de confesso in iure tantum dicitur, & ita accipienda lex xij. Tab. Æris confessi, &c. l. post rem D. de re iud. l. j. §. proinde D. si quid in fraud. pat. l. 4. §. pen. D. ad leg. Iul. ma. l. 4. C. de rep. her. l. quidam D. de donat. Hæc tria sunt paria, Iusiurandum, res iudicata, confessio, dicta l. post rem. Omnia hæc plerumque fiunt in iudicio: Non solet quis absenti damnari: non solet etiam absenti obligari qui iuravit de operis, quo solo casu ex iureiurando actio est, si præsentem iurauerit. non habetur etiam pro iudicato qui absente aduersario confitetur l. 6. §. si quis absente D. de confes. Certa debet sententia §. curare Inst. de act. Certa confessio dicta l. 6. in prin. Certum iusiurandum, atque ita definitur à Clemente Alexandrino, ὁμολογία καθ' ὅσον. Tertio capite ostenditur, eos qui variè aut contrariè testimonia dixerunt circa ea quæ totam causam continent, quæ vocat κλειώπεια, reici & reprobari, improbos coërceri à iudice, stultis veniam dari lege qui falso. D. de testibus. Quarto, eum qui semel vel iterum vel tertio testes produxerit, & testium productioni renuntiauerit, non admitti ad aliam productionem, si & priorum testimonia vel aduersarij exceptiones cognouerit: sed si nondum ea perceperit, admittitur, dummodo iuret se priora testimonia comperta non habere, & citra fraudem alia productione uti: quod & in titulo de testibus Pontifices probant, quamuis appellatum sit. Malè Accursus hoc capite putat corrigi. l. officium D. de rei vindic. l. 19. C. de probat. Coërcetur enim hoc capite tantum multiplex produ-

E

F

- A** productio testium, non etiam ab actore probata intentione sua cognitisque reo probationibus actoris, reus prohibetur exceptionis suæ probationes exequi l. 9. C. de except. l. emptor C. de præf. 30. an. Ad hæc quærunt interpretes, qua ex re cognosci possit, vna sit productio testium an plures. Alij vices spectant, vt si aliquos produxero hac hora, sit vna productio: si hora sequenti alios, altera. Alij dilationes, vt si intra dies x. iussus sim testes producere, quotquot producti sint intra eam dilationem, id pro vna productione habeatur. Verum longè aliter definitur productio No. Leonis & Constantini, nimirum ex diebus singulis, ἐλάτεις, inquit, ὅθεν ἡμέραν λαμβάνεται. Quinto loco, testiũ productionem fieri posse extra iudicium, si testes absentes sint, missis partium procuratoribus ex sententia iudicis: quod est ex Constitutione Græca Iustiniani, quæ desideratur in tit. de testibus, & hanc intelligit hoc loco, ἐπειδὴ δὲ ἴσμεν, &c. & in l. iudices C. de testib. ex qua similiter instrumentorum productio fit extra iudicium, si in præsentia non sint. Et hac No. id generaliter fieri conceditur non tantum extra urbem in prouinciis, sed etiam extra prouinciam in urbem vel extra vnam prouinciam in aliam prouinciam. Fit autem in prouinciis testium productio apud præsidēs aut defensores actis interuenientibus. Præsidibus iunguntur defensores, vt significetur in eis ciuitatibus quibus præsidum aduocatorum facultas non est, iri ad defensores No. 86. qui præsidum vice funguntur. Finem autem lis accipit vbi & cœpit l. vbi l. si is qui Romæ D. de iudic. Et hæc in ciuilibus causis: nam in criminalibus testes omnimodo in iudicium venire compelluntur. Corn. Tacitus de Oratoribus, Testimonia in iudiciis publicis (sic lego) non absentes nec per tabellam dare, sed coram & præsentēs dicere cogebantur. Et ideo D. Adrianus testibus non testimoniis esse credendum, hoc tantum in causis criminalibus dixit l. 3. §. idem Diuus D. de testib. Sextum caput est de exceptionibus testium. Excipiuntur testes quasi serui, recipiuntur tamen interim si se liberos esse contendant. Excipiuntur quasi inimici, vt Socratis l. c. 31. τοῖς ἐπὶ εὐσέβειον ὡς ἐχθροῖς παρεξέσθητο: sed interim recipiuntur & audiuntur nisi sint inimici capitales, id est nisi iudicium capitale exerceant inter se: nam ij reiciuntur statim. & ita etiam in l. 6. D. de excusat. capitales inimicitia accipiuntur. Septimum caput est de testibus cogendis. Olim inuiti testimonium dicebant in causis criminalibus tantum l. 4. 20. 21. D. de testib. Plinius 3. Ep. E testibus quidam quod euocatus esset inuitus vt accusationem exarmaret, &c. In causis ciuilibus testes erant voluntarij, vt Quintilianus ait 5. Ex Constitutione illa Iustiniani Græca etiam inuitis in causis ciuilibus testimonium denuntiatur, exceptis adfinibus & cognatis & viris illustribus, vt docui Obs. 8. c. 13. exceptis etiã mediatoribus, quo nomine significari putant Græci sequestres, apud quos res litigiosa deponitur, quos tamen μεσιγγητᾶς solēt vocare, non μεσάζοντες, vel μεσιτύοντες. Alij sequestres pacis siue honorarios arbitros, quorum sententia verior est, vt ex Harmenopulo constat 1. Epit. qui dum apud alios iudices testes eos esse vetat, eos quasi iudices accipit. Hæc Nouella addit exceptionem, nisi ex consensu vtriusque partis citentur in testimonium. Octauum caput est de testium productione vt non fiat μονομερῶς, nisi altera pars absit per contumaciam l. pen. C. de testib. quod & in omnibus actis iudiciorum locum habet.

NOVELLA XCI.

F*De duarum dotium debito, & de eo qui dotem accipere non vult.*

- D**Vo sunt capita huius Nouellæ. Primũ est de priuilegio dotis. Mulier in actione personali de dote & in actione hypothecaria dotis nomine priuilegium habet, vt præferatur omnibus creditoribus chirographariis & hypothecariis etiam antiquioribus, siue expressam siue tacitam hypothecam habeant. Idem priuilegium habent filij heredes matris, & liberi omnes, vt hæc Nouella declarat, non extranei heredes. Sed si duæ sint mulieres quæ de dote sua agant, antiquior causa dotis præfertur l. ult. C. qui pot. in pig. hab. quod & hæc No. confirmat. Præfertur ergo prima vxor secundæ: præfertur socrus nurui in declaratione Quintilianus 360. Extantes dotales res suas quæque mulier vindicat. l. in rebus C. de iure dot. Cōsumpta autem vel deminuta dote, in ceteris bonis potior est prior vxor aut liberi eius: & ita etiam si duobus fisci debeatur. i. duabus fisci stationibus, non præfertur vna alteri nisi ex prærogatiua temporis. Secundum caput est de marito vel socero aut

Tom. 4.

D d iij

pro socero per quem stat quominus dotem ab vxore, nuru vel pronuru accipiat, vt ab eo nihilominus lucretur mulier donationem propter nuptias soluto matrimonio: qua de re diximus No. 2. c. vlt. Offerri debet dos testato si in prædiis consistat: si in aliis rebus, offerri & consignari & deponi extra iudicium in æde sacra vel tabulario ciuitatis, vel offerri in iudicio viro non ignorante: alioquin viri nulla mora videtur esse, ac proinde lucrum etiã nullum ex donatione propter nuptias obuenerit mulieri.

NOVELLA XCII.

De immensis donationibus collatis in liberos.

Querela inofficiosa donationis introducta est rescripto Alexandri, & data liberis his qui superstites erant tempore donationis, siue in vnum ex eis, siue in extraneum collata sit donatio, per quam non totam rescindunt donationem, sed pro modo Falcidia tantum, vt memini me fusius demonstrare Obs. 5. c. 14. & hac quidem ratione licet extranei heredes non detrahant Falcidiam ex donationibus inter viuos l. Seia. §. vlt. D. de donat. cau. mor. liberi tamen heredes instituti si ex reliquis bonis Falcidiam seruare non possint, eam reuocant ex donationibus inter viuos, habita ratione non tantum bonorum quæ patrens habuit tempore mortis, sed etiam eorum quæ habuit donationis tempore: vt si habuerit ccc. in bonis, & donauerit ccl. quia hodie Falcidia est triens, filius heres institutus explendæ Falcidiæ causa reuocat à donatario, si extraneus sit l. si frater, & sint instituti ex æquis partibus, à fratre coherede eodemque donatario, reuocat xxv. Sin autem cc. donauerit, quia ea quæ supersunt Falcidiæ sufficiunt, siue vnus fuerit filius siue duo, tres, quatuor, non est locus querelæ inofficiosa donationis: eademque ratio interuenit si quæ lege aliqua detractæ sint portiones bonis parentis, dandæ puta vxori defuncti & matri, nec quod superest Falcidiam liberis expleat: sed si expleat, non possunt queri: & iniquè in specie c. Raynutius De testam. liberi habentes quantum satis est Falcidiæ tertiam Langobardico iure debitam matri & alteram tertiam debitam vxori defuncti abscondunt, cum salua supersit illis tertia legitimæ portio. Ille etiam pontificis error est non ferendus dantis filio trientem vt filio simul ac quadrantem vt extraneo. hoc enim perinde est ac si patri præterito, cui datur querela inofficiosi testamenti vt patri, bonorum possessio contra tabulas vt extraneo, simul dederis vtramque. Nec minus à iure civili abhorret in eo capitulo, quod à pagano facta substitutio verbis directis post pubertatem trahitur ad fideicommissum. hoc enim in milite tantum admissum est l. precibus. C. de impub. & aliis subst. l. centurio. D. de vulg. subst. Itaque in specie eius cap. Raynutius secundum ius civile dirimenda tria sunt peccata. Hæc de liberis institutis. Exheredati qui non habent querelam inofficiosi testamenti, nec inofficiosa donationis habent. Sed si habent illam. i. si iure eis effectumque competit querela inofficiosi testamenti, non & hanc protinus habent, nisi tantum non sint ab intestato laturo quantum sufficiat Falcidiæ, habita ratione non tantum bonorum quæ mortis tempore fuerunt, sed etiam eorum quæ inter viuos donata sunt. Rursus hæc quæ diximus locum habent, si donationis tempore superstites fuerint liberi. nam post donationem suscepti liberi in extraneum collatam, vt proponitur in l. si vnquam C. de reuoc. don. patronum donasse liberto vel libertum patrono, quod olim erat frequentissimum. l. si vero. §. inde Papinianus D. mand. eam reuocant in solidum, non pro ratione Falcidiæ tantum, quia verisimile est donaturum patrem non fuisse si se habiturum liberos existimasset, atque ideo etiam ipsemet eam reuocare potest in solidum: quod & leges Langobardorum probant l. j. De eo quod pater fil. nec. hab. rel. l. 14. de success. nõ tamen videtur obtinuisse ante Constitutionem d. l. si vnquam. Augustinus Ser. de vita clericorũ. Quidam cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes retento sibi vsufructu donauit ecclesiæ: nati sunt illi filij, reddidit episcopus nec etiam opinanti illi quæ donauerat. In potestate habebat episcopus non reddere: sed iure fori, non iure cæli. Collatam autem donationem in liberos, liberi postea suscepti non reuocant in solidum, sed pro ratione Falcidiæ tantum. l. 5. C. de inoff. don. ac similiter donator etiam ipse. Quod dixi initio querelam inofficiosa donationis esse ex rescripto Alexandri, apparet ex l. Titia. §. Imperator D. de leg. 2. in quo proponitur rescriptum ad Claudianum Iulianum præfectũ urbi. Claudium Iulianum vocat Capitolinus in Maximo & Balbino: nec tamen ideo diuersi, sicut nec Bæbius

A Bæbius Marcellus noster & Bæbius Marcellinus Dionis, nec Barbarius Philippus noster & Barbarius Philippicus Sudæ.

NOVELLA XCIII.

De appellationibus.

HÆc No. addit exceptionem ad l. vlt. §. illud C. de temp. appel. vt præscriptio biennij nihil obstat appellatori, si interim dum de re transigenda cum aduersario tractat vel componenda per arbitrum compromissarium, labatur biennium. quod iam notaueram supra No. 49. & ita obseruatur hodie iustissima ratione: alioquin biennij cursu ait *ἡ δὲ ἀποφασὶς τῶν κρίσεων*. i. sententiam in suo robore durare, d. §. illud. Alij, abire in rem iudicatā. malim dicere, redire. Semel enim prioris iudicis pronuntiatione transit in rem iudicatā. l. si fundus. §. si pluris. D. de pign. Sed iudicatum extinxit appellatio. l. j. §. vlt. D. ad Turpil. Modò igitur appellatione circumscripta, redit causa ad condemnationem.

NOVELLA XCIII.

De tutela matrum.

COnfirmat No. 72. Sed excipit ab ea matres. Excipiam & auias, eodem modo quo de matre Constitutio Seueri trahitur ad auiam l. 2. §. & quid si nepotibus D. ad Tertyl. Derogat l. 2. C. quan. mul. tut. off. fun. pos. remisso iureiurando. Confirmat quod de inuentario bonorum pupillarium conficiendo legibus proditum est l. tutor. D. de adm. tut. l. 24. C. eod. l. vlt. C. arb. tut. in prouinciis præfente scriba, vt ait, viro clarissimo. qui qualis sit exposuimus titu. de tabulariis x. Codicis, in vrbe auctoritate præf. vrbi & prætoris tutelaris per apparitorem scribam l. vlt. C. de mag. con. & ea etiam quæ prodita sunt de satisfactionibus tutorum vel curatorum.

NOVELLA XCV.

De præsidibus, vt deposito magistratu l. dies mancant in prouincia siue militarem siue civilem gesserint administrationem.

DNon id solùm quod titulus indicat hæc Nouella constituit, vt Nou. 8. sed etiam vt ne præfes antequam fines prouinciæ ingrediatur vlla edicta mittat in prouinciã, quod est contra l. 4. §. antequam D. de off. proconf. & vt biduo tantùm antequam prouinciã ingrediatur amicè scribat decessori suo, vt sibi officia mittat obuiam, qui & ex eo tempore desinet esse magistratus, & annonas capere de publico vel de arca præf. prætorio, successor iurisdictionem exercere & annonas capere incipiet. Officia in prouinciis erant perpetua l. præsidis D. si cer. per. & singulis præsidibus patebant. l. 59. C. Th. de appellat. Et vt præfidi antequam successor mittatur decedere prouincia non liceat: quæ vetus est Constitutio l. illud D. de off. præf. Dio. 39. *καίπερ ἀπαρρηύοντος τῶ νόμου μήτε εἰς τὴν ἑσφορίαν τοὺς ἀρχοντας πινῶν ἀποδημεῖν, &c.* Quod autem dicitur Romam demum reuersum deponere imperium l. vlt. D. de off. proc. id rectè Accursius accipit de insignibus & ornamentis, quæ vt assumit statim atque vrbe egressus est. l. j. D. de off. proconf. (*τὰ τῆς ἀρχῆς ὀπίσθημα καὶ τὰ ἡγεμονίας κοσμήματα* vocat Dio) ita & deponit statim atque vrbem regressus est. Id etiam accipit rectè de voluntaria iurisdictione. Nam & si in prouincia eam non exercet rectè post aduentum successoris argu. l. si fortè. D. de off. præf. in itinere tamen eam exercere potest, vt eundo, cur non & redeundo. l. 2. D. de offic. proconf. Plinius vij. Epist. Hic proconful prouinciã Bæticam est petiturus: spero vt ex itinere defleat ad te, si viles vindicta liberare quos proximè inter amicos manumisisti. Hæc iurisdictione multum à contentiosa distat. Contentiosa tribunal exigit: voluntaria exercetur de plano. Vrbe ingressus & insignia & potestatem omnem deponit: atque ideo refert Dio Augusto data proconfulari potestate id etiam datum specialiter, ne Romam ingressus eam potestatem deponeret. Ceteri proconfules ad vrbe esse dicuntur, quoniam in vrbe nullam iurisdictionem habent. & ita quos Cæsar i. de bello Ciuili, in Senatusconsulto quodam Confules ad vrbe, rectè M. Tullius de eodem S. C. scribens xvj. Epist. Proconfules.

NOVELLA XCVI.

De exactoribus & mutuis petitionibus.

Dictum est Nou. 53. reum extra ordinem non vocari extra suum forum, nisi stipulanti reo actor promiserit pœnam certam, datis fideiussoribus, si iudicio defuerit constituta die, vel non obtinuerit: hac Nouella ostenditur reum non vocari in suum forum, nisi actor reo & executori promiserit se intra duos menses nisi litem contestatus fuerit, omne damnum reo præstaturum in duplum, dummodo ea cautio non excedat quantitatem xxxvi. solidorum i. dimidiæ libræ auri. In casu Nou. 53. pœna definitur arbitrio iudicis: in casu huius Nouellæ pœna lege ipsa definitur, vt non sit amplior dimidia libra auri. In casu Nou. 53. est satisfactio: hîc nuda cautio siue repromissio. Ibi de obseruatione iudicij vsque ad sententiam: hic de lite contestanda, & de damno sportularum pro conuentione solutarum reo restituendo in duplum. Alia est cautio, quam actor præstat apud acta de sua persona siue obseruatione iudicij, puta quòd in iudicio permanebit vsque ad terminum litis, & ni vicerit decimam partem litis præstabit. Vetus est cautio §. hæc autē. Inst. de pœna tem. litig. & erat olim repromissio, vt ostendi Obs. 6. ex Nou. 112. est satisfactio vel iuratoria cautio. Excipiuntur tamen edicto septimo argentarij, quibus agentibus sufficit nuda decimæ repromissio: excipiuntur & Nou. 112. lites quæ consensu vtriusque partis mouentur in iudicio. namque in his de decima parte litis nihil omnino cauendum est. Secundum caput huius Nou. est de mutuis petitionibus, vt earum vnus idemque sit iudex, vt l. 22. D. de iudic. nisi recusetur intra constitutum tempus Nou. 53. Itaque siquid mutuò velim petere ab eo qui mecum egit coram iudice quem non recusaui, id debeo apud eundem iudicem petere, non apud alium, vel expectare debeo dum de aduersarij intentione pronuntiatum sit, ac deinde mea mihi intentione vti licebit apud alium iudicem: & huc pertinet l. 11. §. 1. D. de iurisdic. om. iud. l. 1. §. vlt. D. de extr. cog. l. Lucius D. mand. l. 34. D. de procur. l. 15. D. de exc. rei iud. l. 1. C. rer. amot. Existimatur etiam huc pertinere l. pen. C. de senten. malè, cùm dicat in eodem negotio i. in eadem lite, vt Albericus animaduertit. non est igitur ea lex de mutuis petitionibus. Solet etiam ad eundem iudicem iri si inter plures agatur familiæ etciscundæ, communi diuidendo aut finium regundorum l. 1. D. de quib. reb. ad eund. iud. ea. si plures sint tutores l. 2. D. cod. l. 5. C. arb. tut. si plures conrei eiusdem pecuniæ No. 99. si plures vindicent serui dominium, vel vnus dominium, alter vsumfructum, nisi iustam recusationis causam is qui posterior venit adferat aduersus iudicem l. cognitio l. si pariter. D. de lib. causi.

NOVELLA XCVII.

De iure dotis

Inæqualis ante hanc Nouellam potuit esse quantitas dotis & donationis propter nuptias, æqualia tamen pacta esse oportebat Nou. 22. sed ex primo capite huius Nouellæ non tantùm æqualia pacta, sed etiam æquales debent esse quantitates. & meritò. nec enim aliter constitui sine summa captione potest, quod tamen non obtinuisset Leonis Nou. 20. docer. Eademque ratione si augeatur dos constâte matrimonio, augenda etiam est donatio propter nuptias pari quantitate, & econtrariò: & sic etiam olim cum dote aucta, augebatur donatio propter nuptias, non poterat maiori quantitate augeri quàm dos, ne hac specie donaret vir vxori, quod moribus vetitum est: nec aliter poterat à marito augeri donatio propter nuptias, quàm si & dos augetetur l. si constante C. de don. prop. nup. Sed econtrariò aucta dote, necesse non erat donationem propter nuptias augeri, vt Nou. 22. quod hac Nouella tollitur, quæ omnimodo vult congruere summas dotis & donationis propter nuptias. Secundo capite cautè prospicit ne in fraudem creditorum dos augeatur. Certum est mulierem præferri omnibus creditoribus in exactione aut persecutione dotis, atque adeò etiam in persecutione augmenti dotis. Quid igitur si dotem fingat se mulier augere, vt hoc colore soluto matrimonio sibi vendicet omnia bona mariti exclusis creditoribus, quibus forsitan hoc commento sublato bona mariti sufficerent simul ac doti? Igitur huius fraudis amouendæ causa ita distinguit, Aut quo tempore augetur dos laborat ære alieno maritus, aut non: si non laborat, dos augeri potest

2 v gl. mor. 5.

- A** test citra suspicionem fraudis, & in eo augmento non minus quàm in dote initio constituta mulier priuilegium habet: si laborat, & dos augeatur prædiis, in eo etiam augmento priuilegium habet, cum augmentum sit euidens, & vt Græci loquuntur, *φαιραξ ὑστία*. mobilia vocant *ἀφανῆ*. Et ideo si mobilibus augeatur dos, quia hoc genere per fraudem adfingi & adumbrari possent multa, in eo augmento priuilegium non habet, nisi ex tempore. In donatione propter nuptias nihil horum spectamus, quia & in ea mulier priuilegium nunquam habet No. 61. 109. Sequitur aliud de priuilegio dotis. Mulier præfertur omnibus creditoribus etiam antiquioribus: is etiam cuius pecunia res mobilis vel immobilis comparata aut resecta est, in ea re iure hypothecæ præfertur omnibus creditoribus etiam antiquioribus l. licet C. qui pot. in pig. hab. l. interdum D. eod. Inde quæritur an
- B** hic præferatur mulieri, vel an potius huic mulier. Et in exactione quidē donationis propter nuptias constat hunc præferri mulieri etiam antiquiori: quia in donatione propter nuptias, id est in lucro nuptiali mulier priuilegium non habet, in damno rei suæ, id est in dote priuilegium habet: & si prior fuerit tempore, præfertur etiam ei cuius pecunia res comparata est, sicut ex diuerso hic si fuerit antiquior in hypotheca, mulieri præfertur. Non est igitur alter potior altero nisi ratione temporis. sicut de duabus mulieribus dictū est Nouella 91. Excipitur is cuius pecunia militia comparata est. nam hic mulieri præfertur etiam antiquiori, si modò interueniente scriptura & testium subscriptione casum militiæ pignori ceperit, & pepigerit nominatim se in eo potiora iura habiturum. Quid sit casus militiæ dixi Nou. 35. & 53. Quartum caput est de dote filiarum non minuenda. Finge, morte generi solutum est matrimonium, cui pater dotē numerauerat filiarum nomine. Aut
- C** filia est in potestate, aut non: si est in potestate, pater habet tacitam ex stipulatu actionem l. 1. §. extraneum C. de rei vx. act. quam tamen intendere debet filiarum voluntate, quia communis res est l. qui hominem §. si gener D. de solut. l. 2. & 3. D. solut. mat. Si est emancipata, pater non habet nisi expressam ex stipulatu actionem: alioquin sola emancipata agit l. si cum dotem §. eo autem l. Titia D. solut. mat. Finge igitur morte generi soluto matrimonio, patrem egisse ex stipulatione expressa vel tacita, & dotem repetuisse, filiarum etiam lucrū obuennisse ex donatione propter nuptias, quod patri nec filiarum. acquirit nisi usufructus iure. Quæritur, filia secundas contrahente nuptias an pater minuere possit dotem filiarum, maximè si ex primis nuptiis lucrum fecerit filia. Et constituitur ne possit, nisi fortuito quodam casu deminutæ fuerint facultates patris. Dos est mulieris propriū patrimonium, etiam si sit in potestate l. 4 D. de collat. l. denique §. ergo D. de minor. l. pater D. ad leg. Fal. Dotis igitur eadem quantitas constituetur filiarum in secundis nuptiis, & lucrum primarum nuptiarum ipsa sibi habebit in paraphernis, non in dotem. Vltimū caput est de collatione dotis. Filia quæ se bonis paternis miscet conferre fratribus dotem debet, aut tantum remittere de bonis paternis quantum cōferre debet l. 5. C. de collat. quod est in hac Nouella. *ἡ δὲ πρὸς τὸν λαβῆν* & paulo post *ἡ δὲ πρὸς τὸν κυμεισφορὰν ποιῆν*. vbi malè Haloander, Collationem in tāto maiore summa facere. Quid verò si dotem filia recūperare nequiverit, marito non existente soluendo? Vlpianus in l. 1. §. cū dos, & Gaius l. 2. D. de col. do. marito non existente soluendo dicunt non integram dotem conferri, sed id tantum quod ad mulierē potest peruenire i. quod maritus facere potest. Hoc emēdat nominatim hæc Nouella, interpretatione & distinctione adhibita. Aut mulier fuit sui iuris, aut in potestate patris: si sui iuris, marito vergente ad inopiam, constante matrimonio potest dotem repetere aut vindicare, imò & lucrum donationis propter nuptias l. si constante in prin. D. sol. mat. l. vbi l. in rebus C. de iur. dot. Si in potestate, & ampla fuerit dos, eodem casu cessante patre sola constante matrimonio de dote agere potest. His casibus si mature mulier maior xxv. annis (minori parcitur) dotem non repetierit, nihilominus eam cōferre fratribus debet, nec liberatur conferendo inanem actionem. At quid si ampla non fuerit dos, & fuerit filia in potestate? quo casu pater agere debuit voluntate filiarum? Culpa & cessatio patris filiarum non nocet, & liberatur conferendo nudam actionem dotis, & fert
- F** ex bonis paternis partem suam integram. De hac Nouella scripsit aliquid Alciatus IIII. *παρέργων*. Et probō quod ait filiarum. ne aduentitiam quidem dotem repetere posse sine consensu patris, quia communes sunt actiones l. vlt. §. & filius §. vbi autem. C. de bo. quæ lib. adq. Sed hæc dos hodie non confertur. Non probō definitionem magnæ dotis: placet magis definitio No. 22. vt magna censeatur quæ est c. librarum auri. Nō probō quod

illa verba, Et collatio circa illam vertitur spem, intelligit de spe paternorum bonorum, A
 cum spem collationis significant, vt hæc paulò antè, Speretur collatio, & l. r. §. si impube-
 ri. D. de collat. Εμπροκώς] Hoc est naturale in commerciis vt possint contrahentes se in
 pretio circumscribere, id puta, agere emptor vt quamminimo emat, venditor vt quam
 plurimo vendat: & hic nimirum est animus omnium (vt mimus quidam dicebat) vt velint
 vili emere, caro vendere. Dolus abesse debet, fraus abesse non debet. Sed in faciendo pre-
 tio tantum hoc dicitur: nam A Esopica illa fabula falso colore iuris nititur, in qua emptor
 qui promiserat pretij reliquum debiturum se, ac proinde ideo se reliquum non soluere
 dicebat, ne debere desineret: obiicienti venditori fraudem, respondet in emptione & vé-
 ditione licere contrahentibus se decipere. Imò nec se decipere licet dolo malo vlla in re,
 & in pretij conuentione cautione multo minus, B

NOVELLA XCVIII.

De lucris nuptialibus.

L Verum nuptiale. i. casum mortis vel casum repudij, parens cui obuenerit, conseruat li-
 beris ex eo matrimonio procreatis, etiam si abstineat secundis nuptiis, & vsumfructum
 solum sibi habet, imò & veluti pro viduitatis præmio virilem portionem habet proprie-
 tatis iure ex No. 127. Olim habuit plenam proprietatem in solidum. Liberis in lucrorum
 nuptialium proprietate quis succedat diximus Nouel. 2. 22. 68. Quod diximus de lucro C
 nuptiali, quod pars est dotis vel donationis propter nuptias, idem obtinet in vniuersa do-
 te vel donatione propter nuptias, vt sicuius culpa obuenerit vni ex parentibus tota, eius
 proprietatem liberis conseruet idem mutuo consensu quod tamen infrà prohibetur est
 No. 117. soluto matrimonio, quo casu nullum nulli lucrum accedit, si quid in ipsa disun-
 ctione donauerit alter alteri, vt eius etiam proprietatem is conseruet liberis ex eo matri-
 monio procreatis.

NOVELLA XCIX.

De duobus reis.

D Vo rei eiusdem pecuniæ non inutiliter fideiubent vice mutua. l. reos. D. eod. nam sic D
 fit vt soluenti solidum partim suo partim fideiussorio nomine, mandati actio com-
 petat aduersus alterum, quæ non competeret, imò nec vlla alia si vice mutua non fideiuf-
 sissent: nisi si socij essent, actio pro socio, vel ex cessione creditoris facta in solutione ipsa
 integræ summæ, actio credita pecuniæ vel ex stipulatu. Item quia etiam si socij non sint
 vnus potest compensare quod alteri stipulator debet, vt Accursius sensit rectè in l. 10. D.
 de duob. reis. fideiussor enim rectè compensat quod reo debetur l. 4. & 5. D. de com-
 pens. Non sunt autem duo rei fideiussores inuicem, nisi id dictum sit nominatim, vt his
 quæ diximus de mandati actione & de compensatione locus esse possit. Videntur ta-
 men effectu obligationis & exactione creditoris inspecta, inuicem fideiubere, licet id
 dictum non sit nominatim, quia solidum à singulis exigere potest: ideòque & in S. C. Vel-
 leiano si mulier & Titius duo rei accepti fuerint, mulier videtur intercessisse l. vir vxori E
 in fi. D. ad S. C. Vell. & hac quoque ratione à Græcis semper appellantur ἀλληλέστυχοι
 licet expressim vice mutua non fideiusserint, quòd tacitè id agatur vt vnus pro alio te-
 neatur. Qua forma loquendi, cum pro his qui lapsi essent facultatibus tributorum no-
 mine iussisset Basilus Porphyrogenneta locupletes conueniri, hanc nouam exactio-
 nem ἀλληλέστυχον appellauit, auctore Zonara & Cedrino. Sed hoc quod diximus singu-
 los in solidum conueniri, etiam si vice mutua non fideiusserint, mutatur hac Nouella,
 quæ vult vt conueniantur pro parte tantum, nisi nominatim singuli se obligauerint in
 solidum, vel scilicet proprio nomine vel mutua fideiussione. Quin & ij qui in solidum se
 obligauerunt, si omnes soluendo & præsentibus sint, habent beneficium diuisionis: quod
 beneficium ante Adrianus dederat confideiussoribus & mandatoribus, dederat & Iu-
 stinianus conreis constitutæ pecuniæ l. vltim. C. de const. pec. Dat & idem modò con-
 reis principalibus, & vult vt omnes ad eundem iudicem mittantur. Si quidam absen-
 tes sint vel non soluendo, ij onerant ceteros. Notandum ex hac No. duos reos non te-
 neri in solidum singulos, etiam si facti sint eo modo qui proponitur l. 4. D. de duo. reis.
F
 id est

A id est etiam si id agatur, nisi exprimaturnominatim: quod olim necesse non fuit exprimi nisi in specie l. reos in fi. D. eod. & sic idem Iustinianus noluit etiam nouationem fieri, quamuis hoc ageretur, nisi & nominatim exprimeretur. Notandum quibus de rebus ad eundem iudicem eundem est, compelli litigatores per apparitorem iudicis: vel si apparitionem non habeat, vt si pedaneus sit, per apparitionem magistratus. Implorat pedaneus iudex auxilium magistratus, & vbi res exigit vritur cohorte eius, vt & No. de testibus demonstratum est.

NOVELLA C.

De non numerata dote.

B **E**Xceptio siue querela non numeratæ pecuniæ creditæ biennio finitur l. in contractibus C. de non num. pec. Exceptio non numeratæ dotis post solutum matrimonium anno finitur l. ult. C. de dote cau. non num. quod ita procedere Iustinianus declarat si biennio tantum durauerit matrimonium. nam si diutius durauerit, non tamen amplius decennio, post solutum matrimonium tribus mensibus finitur: si amplius decennio durauerit, mulieri dotem repetenti ex instrumento dotali nulla opponi non numeratæ dotis exceptio potest. Excipitur maritus minor xxv. annis, cui à cōtracto matrimonio xii. anni dantur ad contestandam querelam non numeratæ dotis, heredi eius annus, eo defuncto intra annos x i i. Differentia igitur hæc est inter maiorem & minorem, quod in maiore si amplius decennio durauerit matrimonium, silentio decennij extinguitur exceptio, in minore non aliter quam si plus quam x i i. steterit matrimonium. Excipitur etiam heres mariti minor xxv. annis, cui datur quinquennium à morte mariti, siue defunctus maior fuerit siue minor, dummodo viuo marito non fuerit decennio extincta querela. i. modò intra decennium maritus decesserit. Et hæc ita constituit in futuris matrimoniis: in constantibus matrimonij vult vt si in recenti contracta sint, intra decennium opponatur exceptio: vel si iam aliquantum temporis steterit matrimonium, ita vt non minus biennio desit ad decennium explendum, id temporis habeat maritus heresque eius ad contestandam querelam. Quod si decennio iam durauerit, aut minus biennio desit ad decennium, vt ipse maritus intra biennium opponat exceptionem non numeratæ dotis, heres eius intra tres menses à soluto matrimonio. Sed hoc postea alia quædam Leonis vel Basilij No. clarius declarauit, cuius sententiam Harmenopulus refert, sublatis omnibus dubitationibus quæ in hanc Nouellam moueri solent de minore xxv. annis, & de heredis condicione meliore deteriorève quam defuncti. Etiam illud adiicit Iustinianus querelam hanc esse contestandam non nuda denunciatione, sed literis in iudicium vocata muliere. aut eo qui pro ea dotem cauit: quod & ita fit in contestatione non numeratæ pecuniæ l. in contractibus §. pen. C. de non num. pec. Contestatio perpetuat exceptionem, & transfert onus probandi in actorem l. 3. C. eod. nisi agatur ex chirographo, quo adscripta sit debiti causa l. generaliter C. eod. Id quoque notandum est, huic exceptioni non numeratæ dotis locum non esse, si præter instrumentum dotale etiam apocha cauerit maritus se dotem accepisse l. in contractibus §. ideòque C. eod.

E

NOVELLA CI.

De decurionibus.

HÆc Nouella tota est de dodrante debito curiæ vel successoribus curialis curialibus, vel se vtrò dantibus in curiam, de quo diximus satis No. 34. 74. & hoc adiicit præterea, vt eum qui se dat curiæ, nati sequantur tacito iure. Olim patre factò curiali, liberi postea suscepti erant curiales, antè suscepti non erant curiales l. communium §. sed si quidem C. de nat. lib. Hodie etiam antè suscepti curiales fiunt.

F

NOVELLA CII.

De moderatore Arabia.

HAbuit olim Arabia præsidem ciuilem magistratum, & ducem militarem: hæc Nouella præsidem mutat in moderatorem, clarissimum in spectabilem, & auget ei an-

nonas, adsignatque milites, quamuis ciuilis sit, non militaris magistratus: & ad summam A eadem ei dat quæ moderatori Helenoponti No.28.

NOVELLA CIII.

De proconsule Palestinae.

Cæsariensium lex est specialis. Cæsarea autem metropolis Palestinæ primæ, colonia Vespasiani l.vlt.D. de censib. à qua Cæsariensis aduocatio sæpe in Codice, an potius à Cæsarea Cappadociæ, de qua No.30. Illa enim Palestina aduocatio dicitur l.pen.C. de fideiuf. Scribit autem Iustinianus Cæsaream Palestinæ nomen accepisse à Vespasiano contra omnium scriptorum sententiam, qui nomen Herodi regi Iudææ acceptum fe- B runt. Et constituit in ea Iustinianus proconsulem, magistratum ciuilem, ad quem à viris clarissimis appelletur ex vtraque Palestina, si lis non excedat quãtitatem x. librarum auri, vt Nouella 23. & quæ sint tã eius quàm ducis Palestinæ propria munera breuiter stringit. Τηβένω] Trabea Remi & Romuli poëtis, quæ Plutarcho τήβεννος, Polluci & Themistio τήμβρος: nam & inuentor Temenus Arcas. Stola proconsularis Nouella 31. Ennapius τὴν περιπόρθυρον ἐοδῖτα, τήβενον ῥομβοῖ χαλοδσιν. Dionys. Halic. 6. τηβέννας τὰς χαλουμένους τραβείας. Polybius 10. λειπρὰν τηβένναν, λαμπρὰν ἐοδῖτα vestem candidam.

NOVELLA CIIII.

De prætore Siciliae.

Non vt ad superiores pertinet cura publicorum tributorum, ita & ad prætorem Siciliae, sed ad Comitum patrimonij Italiae, qui & Comes dicitur largitionum Italiae- rum. Videnda est No.75.

NOVELLA CV.

De Consulibus.

Solebant Cõsules olim missilia spargere in vulgus §.pen. Inst. de rer. diuis. & ob id quã- scũque sparsionem posteriores arbitror ὑπαλείαι appellasse. Cedrinus duobus locis ἐρρί- φεν ὑπαλείαι πολλῶ. Martianus l.2. C. de consul. cõstituit nequid deinceps Cõsules in po- D pulum spargerent, sed certam duntaxat summam expenderent in formarum reparatio- nem: cuius Constitutionis meminit Iustinianus hoc loco, sed eam non probat, quia mis- silia iactare in vulgus, & sportulas populo dare Consulibus volentibus permittit, ad cer- tum modum tamen, & septies tantum in anno: ac primùm quidẽ initio magistratus Kal. Ian. quibus & prætores & Coss. inite magistratum solebant l. Publius D. de cõd. & dem. l. pridie. D. de feriis. deinde Circensibus ludis, quos Mappæ appellatione designat, cuius rationem Georgius Cedrinus exposuit & Cassiodorus ad Faustum præf. prætorio: tum theatrica venatione: & quartũ, in spectaculo, quod μονημέριον dicebatur. Extat epigrãma Leonis philosophi εἰς τὸ μονημέριον. Edebatur in eo pancarpum & ferarũ venatio. Et pan- carpũ Vetus interpres exponit siluam, qua ratione & Charmæleo niger dictus forsitan sit E pancarpum, vt ad Dioscoridem Græci quidam adnotarunt, ex varietate colorum: & o- raculo quodam cum Dianæ iuberetur Neleus statuam erigere ἀπὸ παλῆαρπων ξύλων, cre- xit ex quercu in qua offenderat multos variõsque suspensos fructus, vt interpres Calli- machi scribit. Appellatur & à Sophocle in OEdipo Tyr. laurus πάγκαρπος. Augustinus aduersus Secundinum Pancarpum ludicris muneribus edi propter omnium generũ que inerant herbas. vt Festo Pancarpie coronæ ex vario genere florum. Quinta munificentiæ exhibitio fit ludis scenicis, quos πόρραι vocari refert, a productione meretricum in scenã: Seneca, florales iocos nudandarum meretricum: sexta iterum ludis circensibus: septima tempore depositi magistratus. Modum erogationis subiecit huic Nouellæ Iustinianus, F quæ tamẽ notitia perit, eamque notitiam seruari voluit in iudicio vel actis Comitum lar- gitionum, & inde Cõsulibus edi. Fuit & in ea impositus modus sparsioni vxoris aut ma- tris Cõsulum: nam eæ solæ Consularibus infulis vri, & munificentiam populo exhibere possunt. Vxor ipso iure Consularis est, non mater l. i. D. de senat. mater Consularis fit filij voluntate: nec verò aliam præter matrem hoc honore adficere Consul potest. Item consti-

A constituit ut ne aurum populo Coss. spargat (hæc enim largitio propria Imperatoris est) sed argenteum tantum, idque in minoribus nummis, veluti miliarensibus, *μιλιοις, χαυ- κίοις, τετραγωνίοις. Καυκίοι* dicuntur à forma, quod sint paululum concaui, quales vidi nonnullos, ut *τετραγωνίοι* quod quadrati, *μυλιοι*, quod rotundi. De miliarensibus scripti in l. 7. C. de pal. fac. larg. quos decimam partem solidi facere Suda scribit, & Epiphanius Cedrinusque dictos miliarenses quasi militares. Leo hæc Iustiniani Constitutionem abrogauit No. 94. *Πρόοδος*] Processus, ut l. nam & Imp. D. de don. inter vir. & vxor.

Επί τῶν νυκτῶν] An loquitur ut Germani, quos Cor. Tacitus ait non dierum numerum sed noctium computare? *Προσέρχεται δὲ, λυίχα αὐτοῖς νέουσιεν ἡ φυλὴ*] Rectius legit Vetus interpres *αὐτῶν*, ut sit sensus, perpetuum quodammodo ab Imperatore Consulatum geri, & ab eo manare trabeam, aliisque deferri ex nutu eius, atque hac ratione Consulatum Imperio hætere semper, sceptrave subsequi. Et huius loci sensum ut ita adsequeremur viam fecit Petrus Faber magister libellorum ordinarius, doctissimus, meritissimus, laudatissimus in doctissimis commentariis ad l. 2. D. de orig. iu. **LEGATUR**] Rectius etiã Vetus interpretes, Legi, ut No. 22. Subscriptio est questoris.

NOVELLA CVI.

De nautico fœnore.

C **E**X leos C. de vsuris nauticæ pecuniæ, cuius scilicet creditor periculum suscipit, vsura centesima est, terrenæ autem vsuræ, cuius periculum pertinet ad debitorem, inter negotiatores vsura legitima bes est. Periculum nauticæ pecuniæ suscipit creditor ad diem certum vel ad condicionem certam, puta quoad nauis redierit salua l. 4. D. de nau. fœ. & discussio periculo desinit currere vsura ceterima, & inter negotiatores incipit deberi bes l. 1. 2. 4. C. de nau. fœ. l. fœenerator l. pen. D. eod. Hoc cognito, hanc statuamus esse sententiam huius No. Comprobari in nautico fœnore more receptam conuentionem hanc, uti creditor in centenos solidos capiat denos, quæ est vsura dextans, & hoc amplius, ut nauis imponat in singulos solidos singulos modios tritici vel hordei, pro quibus vectigal debitor. i. nauicularius siue negotiator fisco dependat: quo adiecto excedit hæc conuentio vsuræ centesimæ modum. Comprobari & aliam conuentionem more receptam, ut creditor in singulos solidos capiat tres siliquas, quæ est vsura centesima, ut exposui No. 34. & ut hæc vsura præstetur non vsque ad diem certum, sed omnino vsquedum salua redierit nauis, siue redierit post annum, siue post mensem vnum vel duos, qua pacto efficitur ut nauis reuera post mensem in singulos solidos vsuræ nomine creditor accipiat tres siliquas: quod rationem vsuræ centesimæ mirum in modum excedit, quæ non in mensem, sed in annum pro singulis solidis tres siliquas reddit. Ideoque hæc Nouella abrogata etiã fuit postea No. 110. secundum quam in nauticis pecuniis centesimam vsuram nullo modo licet excedere.

NOVELLA CVII.

De testamento factis inter liberos.

E **T**estamentum militis scriptum notis valet l. Lucius D. de mil. test. Pagani non valet, & secundum notariam non datur bonorum possessio l. sed cum patrono §. vlt. D. de bon. pos. nisi facta sit inter liberos suos vel emancipatos ex Constitutione Constantini l. 1. C. Th. fam. erc. l. vlt. C. eod. vel etiã inter quoscunque liberos ex Constitutione Theodosij l. hac consultissima §. ex imperfecto C. de testamen. quod hæc No. tollit. Vult enim etiam inter liberos omnia etiam vnciarum modum claris literis perscribi: quod & de omnibus numeris Basilium Macedonem constituisse in omnibus instrumentis Cedrinus scribit. Alia tamen ratione si imperfectum sit testamentum factum inter liberos, sanè valet quantum ad portiones eis adscriptas d. §. ex imperfecto, legata aut fideicommissa aut libertates non debentur, portiones extraneis adscriptæ non debentur, nisi propinquis vel vxori vel alumno, vel aliis personis quibus verisimile est omnimodo præstari testatorem voluisse. arg. l. in testam. D. de fid. lib. Ex hac Nouella etiam extraneis liberi ex imperfecto testamento præstare debent legata, si modò holographum & testibus palam nuncupatum testamentum fuerit. Item ex hac No. testamentum imperfectum factum inter

liberos non rumpitur alio testamento imperfecto scripto vel non scripto. Quod non ita A procedit in testamento militis. nam infirmatur imperfectum alio testamento imperfecto intra annum missionis l. eius §. vlt. D. de mil. test. Confirmatur & hac Nouella quod de diuisione bonorum inter liberos cautum est No. 18. §. 4.

NOVELLA CVIII.

De fideicommissariis hereditatibus.

HÆc No. declarat quantum ex bonis heres deminuere possit, qui rogatus est post mortem suam restituere quod ex eis bonis superfuerit: quod nos exposuimus iam supra No. 39. In hac No. fideicommissarius pro herede accipitur, vt. l. quamuis D. de iudic. B

NOVELLA CIX.

De hereticis.

Mulieres tacitam hypothecam habent in bonis mariti tam sponsalium quam dotis nomine. Habent & priuilegium in persecutione dotis, non item sponsalium, vt No. 61. 91. 97. Hac Nouella excipiuntur hereticæ, vt neque tacitam hypothecam habeant, neque priuilegium, nisi resipuerint. Confirmantur & veteres Constitutiones, quibus hereticis militia qualibet & curatione publica interdicitur. Citat Constitutionem Leonis: ea est l. 6. C. de diuer. off. Citat & Constitutionem Iustini: ea desideratur in tit. Codicis C de epif. aud. sed eius sententia extat 57. βασιλικῶν.

NOVELLA CX.

De nautico fœnore.

HÆc Nouella abrogat No. 106. In ea ἀναληφθῆναι &c. malè Haloander sic interpretatur, Mádato dato vt è iudicio tuo reciperetur. Vellem dixisset, reuocaretur. Vetus interpres rectius, Resumi eam præparantes ex foro tuo.

NOVELLA CXI.

De tempore actionum sacris locis competentium.

SI cum ecclesia agatur, seruamus actionibus præstituta tempora: si ecclesia agat, quæcunque tandem illa sit actio, non obstat nisi annorum XL. præscriptio, vt No. 131. abrogatur C. annorum præscriptio, quam probat No. 9. & l. vlt. C. de sac. eccl. qua de re scriptimus Obs. 5. c. 5. Hæc Nouella est in edictis quintum.

NOVELLA CXII.

De litigiosis.

REi litigiosæ alienatio vel pignatio non valet iure prætorio, quia scilicet emptori vel creditori eam rem persequenti obstat exceptio litigiosi. Non valet igitur propter exceptionem, valet tamen ipso iure l. 17. in prin. l. 18. D. de rei vind. & ita est accipiendus titulus de litigiosis, qui est vltimus titulus libri XLIIII. Digestorum, qui totus liber est de exceptionibus. Nam proponitur in eo primùm generalis tit. De exceptionibus, deinde speciales de exceptione rei iudicatæ, de exceptione doli, de exceptionibus tēporum, tum tit. Quorum rerum actio non detur, & in eo exceptiones tres, Iurisiurandi, Quod alea gestum sit, Quod libertatis onerandæ causa, & addiderat etiam lib. LXXVI. ad edictum Vlpianus, ex quo est l. 1. eod. tit. exceptionem rei venditæ & traditæ l. 1. D. de exc. rei vèd. & ad extremum ponitur tit. De litigiosis. i. de exceptione litigiosi. Nam qui rem litigiosam emit repellitur tantum exceptione, non ipso iure: tenetur tamen vterque fisco. nam commune est crimen emptoris & venditoris l. 1. D. de iu. fis. l. 2. D. de litig. l. vlt. C. cod. atque ita partim ab emptore, partim à venditore duplum sibi cōficit fiscus pœnæ nomine, vt in specie l. Senatus D. de contr. emp. l. vlt. D. de dam. inf. ita videlicet vt venditor præ-
tium

- A tium quod accepit & alterum tantum præstet, vel emptor æquè duplum præstet, simplum à se, simplum à venditore. Neque tamen propterea ipso iure fit irrita venditio: nam & re litigiosa in sacrum dedicata, quo casu pœna dupli infertur aduersario, non fisco l. 3. D. de litig. irrita non constituitur dedicatio. quamobrem puto manumissionem etiam serui litigiosi inanem non esse. Quod autem dixi de communi pœna emptoris & venditoris, hoc ita procedit, si emptor scierit rem esse litigiosam. nam ignorante emptore, verius est veditorem fisco teneri in simplum tantum, emptori autem in simplum & tertiam partem pretij ex l. vlt. C. de litig. Ex eadem lege res litigiosa alij datur rectè transactionis vel diuisionis causa, vel in causam dotis aut sponsalium: quod & hæc Nou. confirmat.
- B An & legatur rectè? Sic sanè ex d. l. vlt. & legatario præstatur æstimatio litis l. 3. C. de litig. Ex hac Nou. videtur tantum legari litis euentus, & ideo adesse liti legatarius potest, vt l. si suspecta D. de inoff. test. Res autem litigiosa ea est de cuius dominio lis contestata vel mora controuersa est in ius vocato aduersario. Sola denuntiatio rem litigiosam non facit l. 1. in princ. D. de litig. l. 1. C. de pign. quæ scilicet sit venditionis impediendæ causa. nam (vt dixi) quæ sit iuris experiundi causa, rem litigiosam facit, vt & in S. C. petita videtur hereditas si vel lis denuntiata sit. Controuersia de hypotheca rem litigiosam non facit l. 1. C. de litig. l. 2. C. de distr. pign. Litis metus vel comminatio rem litigiosam non facit l. 8. §. 1. D. de alie. iud. mut. cau. Secunda pars huius Nouellæ est de cautione ab actore præstanda de obseruatione iudicij & decima parte litis, antequam libellus conuentionis res offeratur, de qua diximus Nou. 96. Tertia pars est de contumacibus, quam exposui Nou. 69.
- C

NOVELLA CXIII.

Ne sacre formæ fiant in medio litis.

- Q uod cautum est Nouella 82. §. vlt. id hac Nou. cauetur explicatius, vt iudices vel arbitri compromissarij iudicent secundum leges & mores, non secundum rescripta vel pragmaticas formas vel iussiones principis, quæ pendente lite impetrantur & insinuantur iudicibus, non secundum depositiones referendariorum nuntiantium iudicibus quemadmodum litem finiri princeps velit, non secundum iussiones magistratuum.
- D Ipse princeps suo decreto litem finiri si velit, potest non iudici formam rei iudicandæ præscribere, satis legibus moribusque præscriptam: nisi fortè in re dubia principem iudex de iure consuluerit: quod tamen postea etiam iudici interdictum fuit Nou. 125. Iudicis qui rescriptis non iure litem disceptauerit, definitiuam sententiam ipso iure nullam esse, ex compromisso pœnæ petitionem non esse l. 10. & 11. C. de iudic. Rescripta huiusmodi Iulianus eleganter Ambitiosa vocat, id est, Ad gratiam cõposita, Græci καλακικæ: quibus si locus non est pendente lite, nec sanè locus erit lite finita, quamuis appellatio vel retractatio speretur. Retractationis remedio vtimur cum appellandi ius non est. No. 82. §. pen. Loquimur autem de rescriptis quibus rei iudicandæ forma præscribitur, non de aliis rescriptis, quibus ad litem celerrimè finiendam iudices inuitantur, vel ad acta edenda litigatoribus, vel ad sumendum (ἡμολογητὴν) l. 2. C. vt lite, pend. his enim omnimodo parendum est. Præcipit ad extremum vt in singulis litibus initio antequam satisfationes iudiciales præstentur, (quas vocat confirmationes personarum, vt in §. sin autem. Inst. de satisfd.) hæc Constitutio actis inseratur.
- E

NOVELLA CXIIII.

De sacris iussionibus.

- V T in litibus emissæ sacre iussiones non aliter à iudicibus recipiantur quàm si subnotatæ fuerint à quæstore palatij, in qua subnotatione & iudex & litigatores & is cui iussio perferenda data est, nominatim exprimi debent. Adicit Theodorus non ob stare l. pen. C. de diu. res. quæ exigit subnotationem principis. Nam in rescriptis sanè exigitur etiam subnotatio principis, neque id hoc loco negatur. Videtur tamen non exigi in iussionibus omnibus; & sufficere subnotatio quæstoris, his verbis, Quæstor legi. Fuit Constitutio Latina, vt & Nou. 65. & 143. & aliæ, & extat in vulgari latino Codice Nouellarum cui addatur hæc subscriptio. Dat. Kal. Nou. C P. D N. Iust. P P. Aug. ann. X V I. Basilio V. Cos.
- F

De appellationibus, & de litigatoribus, & de Falcidia, & de exheredatione, & de iis qui lugent, & de constituta pecunia.

Primo capite hoc constituitur, ut causa appellationis finiatur secundum leges quæ dicendæ sententiæ tempore valebant, non secundum novas quæ post sententiã à qua appellatum est inualuerunt, etiam si nouæ nominatim porrigantur ad præterita negotia. Nam hæc clausula, Si nouis legibus adiiciatur, de præteritis negotiis nondum finitis accipienda est, non de iis quæ iam finita sunt sententia iudicis vel transactione partium. l. 1. in fi. C. de cont. iud. l. pen. C. de sac. ec. No. 111. Putat etiã Accursius eam clausulam non esse porrigendam ad negotia quoquo modo in iudicium deducta. sed repugnat No. 113. B & d. l. pen. Quod de appellationibus dictum est, idem etiã seruatur in retractationibus, veluti si aduersus sententiã præf. prætorio, à qua appellari non potest, retractatio postulata sit. Nam in retractatione leges novas quæ post sententiã præf. prætorio obtinuerunt, non sequimur. Idem etiam seruatur in relationibus iudicum, quibus post ultimam cognitionem, cum inibi res est ut iudicetur, principem de iure consulunt, quæ tamen facultas referendi cohibetur Nouella 125. Nam in his causis, ius quod valuit relationis tempore, sequi debent Senatores qui in consiliũ principis adhibentur, non ius nouum, quod post eam introductum est. Secundo capite constituitur ut si vnus ex litigatoribus lite diu disceptata, tandẽ renuntiauerit suis allegationibus, alter nolit renuntiare, sed moretur & frustretur diffidentia causæ, detur ei spatiũ trium mensium ad proferendas reliquas allegationes & probationes, post tres menses, ut perinde ac si vterque renuntiaffet allegationibus suis, sententiã dicat iudex vel referat. l. 9. C. de iudic. Spatiũ trium mensium datur extra ordinem ad conuincendã improbitatem & calumniã litigatoris post legitimas dilationes, ut ipse Iustinianus ait. Itaque nihil obstat l. vlt. D. de feriis, quæ de legitimis tantum & ordinariis dilationibus loquitur. Tertiũ caput est de exheredationibus liberorum aut parentũ, quod exposuimus satis diligenter No. 18. Quartum caput est de sustinenda exactione omni luctus & memoriæ defuncti diebus 1x. quod exposuimus No. 60. Quintum est de constituta pecunia, ut obligetur ex constituto qui dixerit, Constituo siue Satisfacio, quod est, Securum te facio: nõ qui dixerit impersonaliter, Satisfaciam: quo modo & stipulatione conceptam valere non arbitror. Quod si ita, Satisfiet tibi à me, constitutum valet etiam in solidum. Si ita, Satisfiet tibi à me aut Titio, valet etiam in solidum, D perinde ac si nõ adiecisset, Aut Titio: id nãque agitur ut & ego tenear in solidum. Sin autẽ hoc modo, Satisfiet tibi à me & Titio, teneor tantum pro parte, quia adiectio Titij inutilis, non auget obligationem meam. Idẽmque fit in stipulatione: nam de se quisque promittit, non de alio.

NOVELLA CXVI.

De militibus.

Vetus est constitutio, ne milites priuatis negotiis occupentur, l. milites C. de loca. l. milites; C. de re mil. Vegetius 1. Militibus priuata negotia non mādabantur. Florus x 1. L. Postumius cõsularis, quoniam cum exercitui præesset, opera militum in agro suo vsus esset, damnatus est. Idem & de fœderatis cõstituit hæc No. & l. vlt. C. de loca. qui sub optionibus erant, ut diximus No. 22. & ideo fœderati ad optiones suas, milites ad numeros suos, relictis priuatorũ negotiis, redire iubentur. alioquin milites quidem & fœderati, ex hac causã capite plectuntur: qui eorũ opera in suis prædiis negotiisve vtuntur, confiscantur.

NOVELLA CXVII.

De diuortii & aliis capitulis.

Primum caput pertinet ad aduẽticia bona quæ per filium f. patri acquiruntur vsusfructus iure: quod ita procedere Iustinianus declarat, nisi is cui donat vel relinquit filios. hanc legem adiciat, ne vsusfructus patri acquiratur. nam in bonis hac lege donatis, pater nihil iuris habet. Nunquam tamen probata fuit hæc adiectio, Ne proprietates patri acquiratur, in bonis quæ patri pleno iure acquirebantur: erat enim contra ius publicum. nõ est tamen contra ius publicum hæc, Ut qui est proprietarius, sit etiam fructuarius. Administratio autem eorum bonorum quæ filios, pleno iure acquiruntur, competit filios. maioribus. xxv.

- A xxv. annis, vel curatori à testatore vel donatore dato in eis bonis, vel à iudice. Non tamen poterit Filius. de eis bonis testamentum facere arg. l. Imperator D. ad Trebel. Secundo capite vnus introducitur modus, quo naturales filij, sui fiunt, de quo diximus No. 74. Filiorum nominatio in publico instrumento vel in priuato munito testibus tribus, vel in testamento, vel apud acta, quæ etiam iustæ vxoris argumentum præbet. Vnde argumentabor forsitan non malè, & adoptione filios naturales, suos & legitimos fieri: nisi plus aliquanto dare libuerit nominationi quæ fiat ex scripto quàm adoptioni: nam & adoptio vnus, cæteros non faceret legitimos, cōcubinam non faceret vxorem: vnus nominatio & concubinam, vxorem, & naturales omnes ex ea procreatos, suos facit. Nā si vnum habes pro filio suo non adoptatum, & matrem igitur pro vxore, & fratres equè pro suis. Videntur itaque omnes fieri sui per nuptias: & nuptiæ sanè maioris momenti sunt quàm adoptio. Aliàs nō plus potest nominatio filij quàm adoptio §. vlt. Instit. de adopt. Tertium caput est de exæquandis liberis primarum & secundarū nuptiarum, licet non in vtrisque nuptiis interuenerint instrumenta nuptialia. Quarto capite declaratur quando in nuptiis exigantur instrumēta nuptialia. De vtroque diximus No. 18. 22. & plerisque aliis locis suprā. Quintum caput de vxoribus indotatis exposuimus No. 22. & 53. §. vlt. Sextò confirmatur Constitutio Leonis, id est l. ex morte C. de pac. con. & abrogatur l. r. C. de nat. lib. & No. Martiani de matrimoniis Senatorum, qua de re diximus No. 89. Septimo declaratur apud quē & cuius sumptibus liberi educari debeant diuortio factò, quod pertinet ad tit. Codicis, Diuortio fac. apud quē filij nut. & de eo diximus No. 22. Octauum est de iustis causis diuortij, quæ quidem multæ sunt ex l. consensu C. de repud. & No. 22.
- C Ceterum hac No. ad breuiorem numerum contrahuntur, & pleræque ex prioribus improbantur, quæ tamē & postea à Leone reuocatæ sunt No. 30. & 31. vt si mulier viuo marito de contrahendis nuptiis cum alio egerit, vel si odio mariti partum abegerit. Nonum caput est de matrimonio non soluendo nudo consensu, qua de re No. 22. simul ac de eo quod sequitur, de matrimonio ob militiam vel ex aliis causis dirimendo, & de pœnis iniusti repudij. Vltimo capite datur marito ius occidendi adulteri etiam non deprensi post tres denuntiationes: quod & iure vetustissimo obtinuit, & No. quadam Maioriani, lege Iulia non omnimodo. Qui denuntiationibus non parent, habentur pro adulteris: quod valde nouum est. Id etiam est nouum, vt constante matrimonio maritus vxorem adulterij accusare possit: quod exposuimus lib. de temporibus c. 13.

D

NOVELLA CXVIII.

De equalitate agnatici & cognatici iuris.

- Cognatio triplex est, vt ait No. 89. diuiditur enim in parentes & liberos, qui in recta linea constituuntur, & eos qui sunt ex transuerso siue à latere, qui rursus diuiduntur in agnatos & cognatos. Sed & parentes ipsi ac liberi diuidi possunt in agnatos ac cognatos. nam pater filiof. est agnatus, filio emancipato cognatus: mater quæ conuenit in manū viri filio est agnata, mater quæ non cōuenit in manum viri, filio est cōgnata non agnata: nepos ex filiof. auo est agnatus, nepos ex filiaf. cognatus: filius suus patri agnatus, filius emancipatus, cognatus. Quibus expositis, videamus quis inter eos ordo seruetur in successionem ab intestato. Primo loco vocantur liberi tam sui quàm emancipati, sed diuerso iure, sui iure ciuili, emancipati iure prætorio: quam differentiam hæc Nouella non tollit. Itaque ne dixeris filium emancipatum ex hac Nouella iure ciuili succedere: quod si dixeris, & hoc dixeris, filium emancipatum excludere nepotem ex eo retentum in potestate, & sublatum esse edictum nouum De coniungendis cum emancipato liberis, quod tamen est falsum. Id autem latius exprimitur hac No. primo ordine liberos vocari tam cognatos quàm agnatos, vt auo non tantum nepotes ex filio succedunt, sed etiam nepotes ex filia & pronepotes proneptisve ex nepte ex filio filiaue nata, vel ex nepote ex filia nato cum certæ partis deminutione, quæ suis heredibus vel agnatis defuncti accrescit ex Constitutionibus: hodie sine vlla deminutione ex hac No. & 18. Hodie igitur non est necesse codicillis ab intestato factis vocari nepotem ex filia in integram portionem matris, cum ipso iure ita se res habeat, quod ex formulis Marculphi in hunc modum ab auo decerni solebat. Quidquid pater de facultatibus suis erga filios aut nepotes distribuit, id lex Romana omnimodo obseruari præcipit: ideoque ego L. Titius in Dei nomine dulcissimis

Tom. 4.

E c

nepotibus meis Gaio & Seio, dum peccatis meis facientibus mater eorū filia mea iā vit a
 functa est, & non possunt illi per legem cum filiis meis auūculis suis in alodo meo ex in- A
 tegro succedere, hāc epistolā emisi, vt intelligāt velle me vt in omni alodo meo cum auū-
 culis suis in integrā matris partē succedāt: ea tamē ratione vt quidquid matri eorū tēpo-
 re nuptiarum dedi, vel siquid aliud ex rebus meis ad eā peruenierit, id in partē matris im-
 putent. At similiter sine cōuentione in manum matri ab intestato succedūt filij, licet co-
 gnati sint nō agnati ex S. C. Orficiano, nepotes succedunt auīz ex Cōstitutionibus. Sed
 & generaliter ex hac No. liberi defuncto succedūt siue agnati sint siue cognati, & præfe-
 runtur parētibus, etiam si defunctus in parentis fuerit potestate, in eo scilicet quod parēti
 non acquiritur: vt si defunctus fuerit in potestate patris, & filiū habuerit, peculium pro-
 fectitiū defuncti pertinet ad patrē peculij iure pleno, peculium aduētitiū pertinet ad pa- B
 trē vsusfructus iure, in proprietatem defuncti filius lege succedit, in peculium quoq; ca-
 strense vel quasi castrēse lege succedit pleno iure, itemq; in bona aduētitia quorum vsuf-
 fructus patri acquisitus nō est, vt si donata fuerint ea lege ne patri acquireretur vsusfru-
 ctus. Id etiā sciendum est in hac liberorū linea gradu proximiorē non præferri. nam filius
 emācipatus non præfertur nepoti ex se nato & retēto in familia aui, sed cōiungitur ex
 dicto nouo: & filius nō præfertur nepoti ex alio filio iā antē mortuo, sed simul vterq; in-
 testato succedit, & sic deinceps ceteri. Itē sciēdum est in hac liberorum linea hereditates
 diuidi pro stirpibus, non pro virilibus portionibus, vt si defuncto sit filius & ex alio filio
 iam mortuo nepotes duo, filius ei succedit in semissem, nepotes in semissem, nō singuli
 in trientē: ac similiter si defuncto tātūm sint nepotes ex diuersis filiis aut filiabus, in stir- C
 pes succedunt §. cum filius Inst. de her. quæ ab int. l. 2. & 3 C. de suis & leg. lib. De succe-
 sione liberorum naturalium diximus No. 18. De successione adoptiuorum nihil tractabi-
 mus. Post liberos secundo loco vocantur parētes gradu proximiores tam cognati quā
 agnati. Vocabatur iam ante mater ex S. C. Tertulliano, filio cognata non agnata: ex hac
 Nouella vocātur omnes seruata graduum prærogatiua, siue sint agnati siue cognati, &
 præferuntur iis qui sunt ex transuerso, non tamē omnibus. Olim fratres præferbantur
 parentibus l. vlt. C. com. de succ. Ex hac No. defuncto fratres vel sorores vtroque parēte
 coniuncti coniunctæve vnā cum parentibus succedunt in capita, sublato S. C. Tertullia-
 no, quo mater cum sororibus defuncti succedebat in semissem nō in capita, vt exposui-
 mus No. 2. Olim filius bona fraterna adquirebat patri in cuius erat potestate vsusfructus
 iure: hodie bona fraterna quæ ab intestato obuenerunt pro parte virili ne vsusfructus D
 quidem iure acquirit patri, quia pro vsufructu hodie in hereditatem filij defuncti pleno
 iure concurrat pater, quem filius superstes, id est frater defuncti excludebat iure veteri.
 Olim pater excludebat matrem etiam ex S. C. Tertulliano: hodie simul admittuntur: i-
 démque est in ceteris parentibus, vt sine discrimine sexus vel cognationis gradatim de-
 functo succedant. Id non est omittendum, si plures sint parentes defuncto eiūdem gra-
 dus, quorum alij sint agnati, alij cognati, vt si defunctus reliquerit auum paternum & a-
 uum maternum auīamque maternam, tum hereditatem non diuidi in capita, sed auum
 paternum in semissem vocari, ceteros in alterum semissem. Tertius ordo est eorum qui
 ex transuerso veniunt, in quo ordine nullum etiam hodie est discrimen agnationis & co- E
 gnationis, nullum discrimen sexus. Ex cognatis ante hanc Nou. vocati sunt fratres e-
 mancipati Constitutione Anastasij, & fratrum emancipatorum sororūque filij Con-
 stitutione Iustiniani: ex hac Nou. vocantur omnes cognati simul cum agnatis, eiūdem
 gradus, exceptis fratribus. nam fratres vtroque parente coniuncti eorūque filij præfe-
 runtur vterinis, id est patre diuersis: agnati igitur cognatis. Nec mirum, cum & con-
 sanguineorūque filiis præferantur ex patre tantūm coniunctis, id est matrē diuisis
 Nouel. 84. & sic agnati agnatis præferuntur, licet sint eodem gradu. Idémq; seruat in-
 ter fratrum filios. nam fratris vtroque parente coniuncti filij excludunt fratris altero
 tantūm parente coniuncti filios. Rursus in hoc ordine venientium à latere, proximior,
 siue sit agnatus siue cognatus, vltiorem excludit, & hereditas in capita diuiditur lon-
 gè aliter quā in ordine liberorum. Excipiuntur tantūm fratrum iam defunctorum eod- F
 em iure coniunctorum filij, quos fratres non excludunt, sed simul fratres superstes
 fratrumq; iam mortuorū filij defuncto ab intestato succedunt, quasi subierint in locum
 gradumq; parentum: & succedūt quidē fratrum filij in stirpes, non in capita: succedunt,
 inquam

- A** inquam, cum fratribus defuncti, non cum parentibus fratribusque defuncti, ex hac Nouella: sed ex No. 127. succedunt etiam cum parentibus fratribusque defuncti: cum parentibus, non item. Quod si soli sint fratrum filij, non parentes, non fratres, succedunt in capita, ut docuimus Feudorum 2. c. 11. ubi & pleraque alia de successione ab intestato adnotauimus, quæ in hunc locum transferri possunt. Id etiam notandum est, ultra fratrum filios non esse representationi locum. Soli fratrum filij repræsentant patres suos, ad eum ut & si sint tertio gradu fingantur esse secundo, & præponantur patris vel auunculis defuncti, qui sunt eodem gradu. Ceteri cognati gradatim succedunt & in capita, sine discrimine sexus, sublata lege Voconia, sine discrimine agnationis & cognationis, sublato iure XII. Tab. & iure prætorio, quo agnati etiam ulteriores præferuntur cognatis.
- B** Illud animaduertendum est tolli tantum differentiam agnationis & cognationis in successione ab intestato & in tutelis legitimis, non in ceteris causis. Et tolli in tutelis legitimis per consequentiam, quia quod hereditas redit, eò & tutela peruenit, nisi fœminæ intercedant aut minores xxv. annis. Ex fœminis tamen excipitur mater & auia, ut No. 22. 27. Minores xxv. annis primus Iustinianus exclusit tutela legitima. Ante Iustinianum non excludebantur: & ideo in l. 73. D. de diu. reg. iur. sexus muliebris excipitur, non minor ætas. Ius agnaticum & cognaticum hæc No. dicit, ut No. 84. & in veteribus libris l. ult. C. de leg. her. ad iuris agnatici formam.

NOVELLA CXIX.

*De donatione propter nuptias ut specialis sit contractus,
& de aliis capitulis.*

- C**
- P**rimo capite donationem propter nuptias specialem facit contractum, qui non eodem quo ceteræ donationes, sed proprio & speciali iure censetur. Donationem simplicem insinuandam esse si excedat d. aureos. Donationem propter nuptias non egere insinuatione nec ex parte mulieris nec ex parte viri: quod ita emendat No. 127. ut egeat insinuatione ex parte viri, id est quatenus pro rata donationis propter nuptias vir lucrû captat ex dote, non ex parte mulieris. Olim erat insinuanda indistinctè, nisi collata fuisset in matrem. Minorem xxv. annis l. minoribus C. de donat. ante nup. l. sancimus §. alias verò C. de donat. l. ult. §. Simili quoque C. de iu. dot. Dos nunquam fuit insinuanda d. l. ult. in prin. licet veteres eam connumerarint inter donationes l. ult. §. 1. C. de don. ante nup. non tamen est donatio simplex, sed contractus. Donatio simplex neque est contractus neque pactum. hæc insinuatur, coercetur, strictius accipitur: contractus non insinuatur. Ex Constitutionibus regum nostrorum optimorum & felicissimorum & dos & omnis contractus insinuantur, ut falsitatis occasio nulla sit, longè melius quàm Leonis No. 50. ne donatio quidem vlla insinuatur, quæ modò in scriptis habita sit. Secundum caput derogat legi Æliæ Sentia de manumissionibus, quæ minorem xx. annis testamento seruum manumittere non sinit: id permisit Iustinianus primùm maiori xvi. annis §. ult. Inst. qui & quib. ex cau. man. Hoc capite permittit mari xiiii. fœminæ xiiii. anno completo, id est ab ipsa statim ætate qua testamentum facere potest. Non ergo vindicta solum manumittere minor xx. annis potest causa probata apud cõsiliu, sed etiam testamento. Tertium caput est de instrumentis siue chirographis, ut commemoratio in chirographo vno facta de altero chirographo, vim obligationis & iustæ petitionis non habeat, nisi id quoque chirographum proferatur, aut alia ratione debitum comprobetur, quod confirmat l. ult. D. de probat. quam omisit Accursius, & alias citat quæ sunt de exemplo alterius scripturæ, de quo nihil hoc capite. Ut autem commemoratio illa nihil prodest, ita nec ommissio nocet. l. Lucio D. de obl. & act.
- Q**uartum caput exposui No. 23. Quintum est de retractationibus, de quibus diximus non nihil No. 82. 113. 115. A sententia præf. prætorio non appellatur, sed aduersus eam retractatio postulat intra biennium, postquã deposuit præfecturam, & ei in eâ dignitate successit alter, oblato libello principi l. 1. C. de sent. præf. prætor. vel etiam (ut hac No. definitur) libello oblato præf. prætorio intra dies x. à tempore lata sententiæ, qui libellus didascalicus appellatur, nec necesse est omnino eum offerri præf. prætorio, cum & præfectianis offeratur rite, à quibus litium causæ introduci solent, & adfessoribus præf. prætorio, quos vocat συμπονοῦς, malè Haloander collaboratores: rectè Vetus interpres, Consiliarios: & ita

innumeris locis adfessores siue consiliarios, Græci modò *συμπόρους*, modò *παρέδρους, σωέδρους, σωχαιδρους* vocant, Latini etiam participes l. i. C. si rector prouin. vel ad eum pert. l. i. C. de cont. iud. l. 2. C. Th. de inc. nup. Plautus Milite, *Socium tuorum consiliorum & participem consiliarium*. Et consiliatores: vt filium Dei salutem certissimam hominum Dominum nostrum Iesum Christum, quem Sibylla *σύμβουλον* vocat, Lactantius Consiliatorum interpretatur II. & III. Plinius 4. Epist. In gerendis honoribus consiliator & rector. & sæpe in translatione Veteris testamenti. In l. 12. C. Th. de legatis, à cōsiliatibus: vt Horatius, *consiliantibus diuis*. Sed ad rem. Potest etiam post x. dies offerri libellus didascalicus retractandæ litis causa: sed si offeratur intra x. dies, non antè poterit sententia præf. prætorio executioni mandari quàm victor satisfecerit de re restituenda sententia rescissa, si post x. dies victor non satisfat.

Sextum caput est de restitutione in integrum, quæ heredi minori xxv. annis datur abstinendi causa, vt si hereditatem minus lucrosam adquisierit l. ait prætor §. Sed & si hereditatem D. de minor. l. necessariis D. de adq. her. Constituit autem Iustinianus, minore postulante restitutionem abstinendi causa. vt euocetur solemnibus edictis, adhibeantur creditores hereditarij: qui si non venerint intra menses tres, sine periculo minori dabitur restitutio in integrum, idoneo loco depositis rebus hereditariis, earumque inuētario publicè confecto. quod valde pertinet ad interpretationem l. etiam si §. vlt. D. de minor. Septimum caput est de longi temporis præscriptione. In rem actiones tolluntur vsucapione decennij inter præsentis, vicennij inter absentes aduersus bonæ fidei possessorem. Quid si initio decennij bonæ fidei possessor præsens fuerit, tum deinde abfuerit, vt si præsens fuerit octennio, absens biennio? Tum exigimus vt quantum abfuerit temporis, tantum expleto decennio præsens possideat ad implendam vsucapionem. Aduersus malæ fidei possessorem actiones in rem tolluntur præscriptione xxx. annorum. & ex hac No. aduersus bonæ fidei possessorem qui à malæ fidei possessore ingnorante domino emit. nam si sciente domino emit, sufficit longi temporis possessio continua. Octauum caput pertinet ad testamenta, quod exposuimus No. 66. Nonum est de prædiis ecclesiasticis, quod No. 7. Decimum de lege Falcidia, quod No. 1.

NOVELLA . CXX.

De ecclesiasticis contractibus.

Id est singulare in ecclesia maiore c. p. & aliis religiosis ædibus quæ sunt intra eam urbem vel intra territorium eius, vt prædiorum suorum perpetuam emphyteusim vel etiã inuicem permutationem prædiorum facere nõ possint: quo respectu initio huius No. excipiuntur venerabilia monasteria sita intra eam urbem vel intra territorium eius, quæ eodem iure vtuntur quo vulgo ceteræ ecclesiæ ædèsque venerabiles. nam & prædiorum inuicem permutationem faciunt, & perpetuo iure emphyteutico conferre prædia sua in alios possunt. Id etiam est singulare in eis, vt post contractam emphyteusim cum fisco, vel Imperatore, vel Republica, vel curia, vel cum alio venerabili loco, possint poenitere intra biennium. Et vt locationes eorum non excedant annos x x x. cum priuatorum & publicorum fiant etiam in centenos, vt Hygenus scribit lib. de limitibus, in plures annos l. si in lege §. vlt. l. qui fundum l. cum plures D. loca, id est in plures quàm quinque. nam plerumque solebant in quinquennium fieri. Siculus Flaccus, Alij per singula lustra locare soliti, alij in plures annos. Id quoque est præcipuũ in maiore ecclesia c. p. vt nec possessionem alienare possit inutilem & publicis oneribus prægrauatam, & aliud No. 46. de dandis prædiis in solutum aut vendendis fiscalium tributorum dissoluendorum causa. Cetera sunt communia ecclesiarum omnium venerabiliumque locorum, quæ exposui No. 7. Id tantum omisimus, nõ posse œconomos vel alios administratores vel cognatos aut adfines eorum villo modo accedere ad locationem vel emphyteusim vel *ἀρτηρονομίαν* rerum ecclesiasticarum, vel emptionem, quibus casibus venditio permittitur, eodem exemplo quo nec tutor ad emptionem rerum pupilli, nec comes patrimonij vel palatinus vel patronus fisci ad emptionem rerum priuatarum principis. Et ædificia vetustate collapsa nullius redditus, quæ vix sumptibus ecclesiæ refici queant, perpetuæ emphyteusis iure reficienda dari sub tertia parte pensionis quæ ex locatione antequam ruerent

Aruerent redigi solebat, vel sub dimidia parte pensionis quæ post refectionem iustior esse videbitur. Illo igitur casu remisso besse, hoc remisso semisse. Et non esse ratam traditionē prædiorum steriliū & defectorum factam ecclesiæ, etiamsi vt illa acciperet ecclesia ei fuerit certa pecunia adnumerata: quod etiam cautum est No. 7. *Ἐπί τῆν ποσότην*] Hæc quātitas definitur No. 7. *Ἦνα ὁ δανειστὴς ἰσμίλαι*] Hæc pignoris lex vocatur *ἀντίχρησις*. *Ὀδύσσου καὶ Τομέως*] Tomos ponit Ptolomæus in Mysia inferiori & Odesson. Claudianus in Epithal. Palladij, *veteresque Tomi maurotia matris Nobilitas. Τὸ πάκτων*] Pactū pro canone, vt l. 3. C. de obseq. par. præst. & alibi sæpe suffragiū & *μίσθωμα* pro eo quod datur suffragij & locationis causa.

NOVELLA CXXI.

B

De vsuris.

VSuræ supra duplum non debentur. i. altero tanto sorte amplius l. si nõ sortem §. 1. D. de cond. ind. l. 4. §. pro operis D. de p. fœ. & edicto 9. quæ vetus lex est, vt docui Obf. v. Et ne per retentionem quidem pignoris seruari possunt supra duplum d. l. 4. §. nec pignora l. pen. C. de vsur. l. pretij C. mand. Vsuræ creditæ pecuniæ, quæ ex pacto peti non possunt, seruantur retentione pignoris l. 4. & 22. C. de vsur. non ita retentione pignoris vsuræ seruantur supra duplum. Item ex hac No. & 138. vsurarum solutiones, quæ sunt per partes diuersis temporibus, coaceruantur, & in duplum computantur, abrogata l. 10. C. de vsur. ex qua vsuræ solutæ per partes duplum excedere possunt. Excipiuntur tamē No. 160. quæ annui redditus, quàm vsuræ speciem habent, vt in specie proposita. Resp. ex legatis collectam pecuniam & relictā in opera publica vel calefactiones balnearum ita collocauit vt pro ea quotannis certus redditus certæve intributio Reip. penderetur. Hic redditus perpetuò debetur, quādiu sortem qui acceperit non reddiderit, nec si ad duplū peruenit, finitur. Species autem huius Nouellæ hæc est: fors erat d. aureorum: vsurarū nomine soluti sunt primum DCCCLXVII. deinde LXXII. tum x. In summa DCCCXLIX. Debitor adhuc paratus est soluere LI. vt perficiat m. aureos, quæ summa duplum efficit. Liberatur & sorte & vsuris. Et verba quibus Latinè olim hæc No. expressa fuit, quæ nondum quisquā viderat hac ætate, quantumuis licet anteriore magis magisque clara, vidit & inuenit Petrus Pithæus delictum & flos veteris nouæque prudentiæ iuris, & quod caput est fidei & probitatis species lumenque verum & hæc sunt, I M P. Iustinianus A. Arsilio. Quidam mutuatus ab aliquo D. aureos soluit aliquam quātitatem vsurarum, quasdam autē debens cautionē emisit in D C. aureos. Quoniā autem omnis solutio ad DCCCXLIX. aureos peruenit, & creditor dicebat totum in vsuras solutum fuisse & exigebat D C. qui cautione cōtinebantur, Ait lex, Si reliquos L r. soluerit vt debitum duplicetur, nihil aliud exigetur, quamuis veteres dixerint tunc supra duplum non competere debitum quando nulla soluti in medio contigit. Dat. xviii. Kal. Maias C. P. Belisario V. C. Cos.

NOVELLA CXXII.

De dispositione artificum.

HÆc Nouella integra extat inter edicta Iustiniani, vt agricolæ, nautæ, artifices, negotiatores pretij mercedisve nomine plus more veteri non exigant. Auxerant pretia impensò mercedisque, adeo vt coactus fuerit Iustinianus veterem morem reducere, & occurrere cupiditati eorum: qui ad hæc præcipit architectis, mēforibus aliisque operum æstimatoribus, ne plus operas æstiment quàm vetus mos ferat, & ne etiam quisquam plus emat conducatve: & huic rei indicit pœnam tripli. Æquissima Constitutio, cuius epitome ab Haloandro edita ex Theodoro vitiosa est, illo loco *τὴν πρῶτην ἀξίωσιν ἀγ. τύπων.* legēdum enim est, *τὴν παλαιὰν ἀγ. τύπων.* In edicto 6. id est in hac No. pessimè *μεθοδείας* quidam interpretantur ludos literarios, cū eo nomine potius significantur conuentiones siue conuentus hominum & mercatus.

F

NOVELLA CXXIII.

De episcopis & clericis.

PRior fuit No. 6. cuius mentio fit initio huius. Hæc pertinet ad Codicis titulum de episc. & cler. illa ad tit. de sacros. eccl. & vt hic titulus in Codice prior illo, ita meritò

No. illa hanc præcessit. At quod attinet ad ea quæ hac continentur, quoniam pleraque A vel iam exposita sunt supra variis locis, veluti No. 5. 6. 22. 57. 67. vel nulla indigent expositione, scilicet tantum locos eos in quos quod adnotemus erit aliquid. Locus vnus est quo demonstratur primum presbyterum & archidiaconum in ecclesia pecuniæ distributionem habuisse: & ob id No. Maioriani de epif. iud. archidiaconus multam inferre iubetur ei quem fecerit clericum episcopus inuitum, & Prudentius Laurætium, quem primum è septemviris vocat. i. archidiaconum (nam v i i. tantum diaconi initio fuerunt) voras opes dispensasse ait: & idcirco industriam in eo Hieronymus & Sidonius requirunt. Hieronymus Euagrio, Diaconi eligant de se quem industrium nouerint, & archidiaconum vocent. Sidonius Domnulo, Archidiaconus, in quo seu gradu seu ministerio multum retectus propter industriam. Alius est locus quo declaratur episcopos & monachos B tutores vel curatores fieri non posse: clericos vnã tutelam legitimam suscipere posse: quod ita accipiendum est, vt tamen inuiti eam non suscipiant l. generaliter C. de epif. & cler. Testamento tutores eos dari cõcilia videntur, vt Cyprianus scribit i. Epistolarum. Sequitur, vt non possint etiam episcopi vel clerici vel œconomi. i. dispensatores pauperum, priuatis negotiis occupari, non susceptores vel exactores tributorum fieri, non cõductores vectigalium vel alienarum possessionum, nec actores aut procuratores aut fideiussores. quod congruit cum Chalced. synodi c. 3. & Carthag. c. 16. & No. Leonis 86. & exemplo militum comparatum est, No. 116. Et eodem exemplo monachi non possunt exheredari ex hac No. hoc enim etiam in militibus olim obtinuit l. filius. D. de lib. & post. Et clerici quasi castrense peculium habent. Alio loco ostenditur episcopos ad testimonium C dicendum in ius vocari non posse. Nec honore nec legibus, inquit l. 7. C. de epif. & cle. id est nec volentes nec inuitos. sed domum mitti, vt fit l. 2. §. si autem C. de iureiur. prop. cal. Aliud est in clericis l. 8. C. de epif. & cler. Sequitur de episcopis vagantibus & deserentibus ecclesias suas, de quibus eleganter Synesius, *χρηται τοῦτοις ὄσοι τὰς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπέπαρτο, πᾶσαν ἐκκλησίαν ἀπέπαρτο*. Est alius locus, quo episcopis & clericis interdicitur alex lusu. est enim *παβλίξις* alea ludere, vt lib. 60. βασιλικῶν tit. de aleatoribus, aleatorum susceptor est *ἀβλοδύχης*. Moschopulus *περὶ σχολῶν*, Κυβερῆς, τὰ ἑστγυμῆα ὅσα οἱς χερῶναι ἀβλίξοντες. Sudas, *Πεπτοί, τὰ βόλια ἐν οἷς παβλίξουσιν*. Decet autem hac de re Cõstitutio Græca in tit. Cod. de epif. & cl. cuius sententiam retulit Photius Nomocanonis tit. 9. c. 27. Est & alius locus de tollendis duplicibus monasteriis, quæ tolluntur etiam Nicenæ 2. c. 20. & epistola Cypriani quadam, & Cõstitutione Græca Iustiniani, quæ desideratur in Codice eodem titulo. Et alius, de his qui præferunt cruces in publicis rogationibus, quas *λιτανίας* vocat, litanias l. 3. C. de hæret. *δημοστιαὶ περὶ ἁγῶν* No. 67. inuentum recens Mamerci in Gallis. Et alius singularis de cõdicionem legatorum vel institutionum vel donationum, si sine liberis decefferit, vel si nuptias non contraxerit, vt sacerdotio vel clericatu expleatur. Itaque statim post sacerdotium legati petitio est. Contrà hic locus ostendit hanc conditionem, Si liberos susceperit, Si nupserit, vel Cùm nupserit, remitti ei qui monachismum vel clericatum præoptauerit, & ideo legati statim petitionem esse, & substitutionem precariam extinguere, si sub conditione contraria oneratus sit fideicommissio, nisi in redemptionem captiuorum vel exhibitionem pauperum substitutio fideicommissaria concipiatur, quod est ex l. 52. C. de epif. & cl. E

NOVELLA CXXIIII.

De litigatoribus.

EX S. C. iurabant olim litigatores (vt Plinius scribit v. Epist.) priusquam agerent, nihil esse ob aduocationem cuiquam dedisse, promississe, cauisse: & pariter ex primo capite huius No. iurant nihil se iudicibus aliisve personis patrociniij causa dedisse, cauisse, præterquam honoraria aduocatis & sportulas executoribus, quod iteratur in causa appellationis, & præstatur etiam in consistorio principis. Iurat autem præsens litigator præsentem iudicem, absens præsentem aduersario & officialibus quibusdam iudicis, & interdum aduersario non præsentem. Absens. i. qui in forum non venit. Multæ enim sunt causæ ob quas domum mittitur ad iusiurandum præstandum, vel ob dignitatem personæ, vel si valetudine impediatur in iudicium venire l. ad personas D. de iureiur. Ad episcopos domum mitti debet ex Nouella superiori & ad matronas l. 2. §. si autem C. de iur. prop. cal. quæ & proprium hoc

- A** hoc habent ex hac Nouella, honestiores scilicet & verecūdiore, vt solos officiales in domum admittant, non aduersarium. Qui abest longius, in alia prouincia iurat apud acta præsidis prouinciæ vel defensoris ciuitatum. Per procuratorem non iuratur. Cōtumacia nolētis iurare coërcetur damno litis. Ei qui fatetur se pecuniam dedisse vel cauisse, si hoc probauerit, uenia datur, & punitur is qui accepit cuiue cautum est. Si non probauerit, coërcetur, si modò & is cui dixerat se dedisse purgauerit se iureiurādo. Per iurium ex hac causa punitur. i. si falsò iurauerit se non dedisse, dummodo probetur intra menses **1111**. à die sententiæ. Additur etiam hoc iusiurandum præstari à tutoribus & curatoribus qui pupillorum vel adolescentium nomine litigant, sine periculo tamen minorum: quod & de iureiurando calumniæ proditum est l. 2. §. quod obseruari C. de iur. prop. cal. eisdem
- B** eo iureiurādo adfici, quomodo & Suetonius loquitur in Caligula, Vt omnibus sacramētis adficerentur. Sic libri veteres. Ratio vtriusque est euidens, quòd tutores & curatores de calumnia & de data pecunia, id est de conscientia sua liquido iurare possint ex animi sui sententia, quæ cessat in iureiurando in litem l. 4. D. de in lit. iur. Secundum caput huius No. est de sportulis apparitorum siue exēctorum, de quo dictum est satis No. 8. 17. 86. Tertium est de referendariis sacri palatij, de quibus No. 10. & hoc quidem capite cōfirmatur Iustini & Iustiniani Constitutio quædam, qua cauetur, vt iussiones principis scriptæ vel non scriptæ omnimodo iudicibus per referendarios insinuētur, nec fides habeatur iudici solo, qui sententiis suis admonitoriis adscripserit, se iussione principis sine scriptis habita aliquem exhiberi vel duci iubere. & eam Constitutionem Iulianus testis est fuisse positam lib. 1. Codicis. Eam verò hæc Nouella confirmat, & præterea declarat referendariis esse tantum ius referendi desideria supplicum ad principem & insinuandi iudicibus sacras iussiones: causis eos se immiscere non posse, vel prehédendo litigatores, vel satisfationem exigendo, vel adigendo eos ad pactionem vel transactionem aliquam.

NOVELLA CXXV.

De iudicibus.

HAc Nouella tolluntur relationes iudicum, quæ superioribus comprobatæ sunt **1113. 115.**

NOVELLA CXXVI.

D*De appellationibus.*

- P**ertinet initium Nouellæ ad l. præcipimus C. de appellat. ex qua appellationum causæ porrectarum aduersus sententias spectabilium iudicum, veluti proconsulum, vel aduersus sententias iudicum delegatorū à principe, non disceptantur, vt solebant, à principe ipso in sacro consistorio Senatu præsentate, sed à præf. prætorio & quæstore palatij, eo ordine, inquit, ea obseruatione, iisdemque temporibus, quibus in sacro consistorio lites finiuntur. Quæ verba ita accepta sunt, vt formulas easdem, ritus eisdem adhiberent, ac si princeps adesset, habitu etiam augustiore quasi præsentate principe litigatores vel aduocati vel apparitores vterentur, veluti campagis, vt Iuliani interpret ait No. 20. qua voce vtuntur Capitolinus & Pollio pro calceamento regio. Præf. prætorio & quæstor quasi principes ita pronunciarent, Nostra pietas, vel Nostra serenitas decernit &c. quod hæc Nouella vetat. Cetera pertinent ad l. vlt. §. illud C. de temp. app. Ex d. §. vlt. appellator si litem apud iudicem appellationis inchoauerit suo tempore, deinde destituerit, filētio anni vel summum biennij sententia prioris iudicis ipso iure confirmatur. quod ita emēdat No. 49. vt non solo tempore confirmetur, sed causa cognita & pronuntiatione iudicis ad quem appellatum est sub finem biennij, instante eo qui vicit priore sententia. Hoc rursus ita recantat modò, vt appellatore qui causam appellationis inchoauerat intra legitima tempora, quæ fatalia vocantur, destituente litem, expectetur tantum is quoad exierit petendæ reparationis tempus, quod est trium mensium l. 2. C. de temp. app. tum deinde causa cognita rectè & ordine, non præcipitanter de lite pronuntietur, nō expectato vel obseruato fine biennij. Ex parte quoque victoris si absit, appellator autem adsit finitis fatalibus diebus proculdubio lis causa cognita definienda est, & quidē sine dilatione vlt. Adiiicitur in hac No. vt iudex à quo appellatur intra xxx. dies edat acta litigatoribus:

Tom. 4.

Ee iiij

quod est ex l. iudicibus C. de appell. quæ lex adiicit, Cum sua relatione. Hæc Nou. Cum A sua subscriptione. Subscriptiones non erant nudæ nominis appositiones, sed & is qui subscriberet cui rei subscriberet adnotabat.

NOVELLA CXXVII.

De successione filiorum fratris, & de insinuatione donationum propter nuptias.

V fratrum præmortuorum filij intestato succedant cum parentibus fratribusque defuncti, emendata No. 118. Vt donationes propter nuptias si excedant D. aureos ex parte mariti sine insinuatione nõ parent ei æquale lucrum ex dote in casum mortis vxoris vel iniusti repudij, ex parte vxoris vt valeant etiam sine insinuatione No. 119. Vt coniunx superstes qui abstinet secundis nuptiis, extantibus liberis, in lucris nuptialibus veluti pro castitatis præmio habeat virilem portionem pleno iure, vt eadem sit viri pœna & vxoris qui auctor fuerit iniusti repudij, quod exposuimus Nouella 22. & plerisque aliis locis. Igitur tota hæc Nouella pertinet ad emendationem superiorum. B

NOVELLA CXXVIII.

De exactiõne publicorum tributorum.

Initio cauetur, vt Iulio vel Augusto mense apud acta præf. prætorio cuiusque diocæseos insinuetur descriptio tributorum sequentis anni vel indictionis, atque inde edatur cuilibet postulanti, qua quidem declaretur quantum quamque prouinciam vel ciuitatem inferre oporteat iugorum vel centuriarum nomine secundum morem regionis, in auro, argento, speciebus vel annonis, & quæ etiam ad ærariam rationem æstimet species, quoniam plerunque collatoribus adærantur: item quæ declaret quid in arcam præfectorum inferendum sit, quid infumendum in militares vel alios vsus. Mittitur hæc descriptio à præf. prætorio præsidibus in diuersas prouincias l. vlt. C. de can. larg. tit. Mittitur initio cuiusque anni siue indictionis, & à præsidibus proponitur in singulis ciuitatibus. Significat autem hoc loco indictiones incipere à mense Septembri, vt l. vlt. C. de an. & trib. l. 1. C. de mil. vel. Hic ordo si non fuerit obseruatus, damnum fisco præstari à præf. prætorio & præsidibus & tractatoribus cuiusque prouinciæ, prouinciales ipsos nihil dâni facere, si ignorantia descriptionis tributorum, modum legemque in ea adscriptam in tributis soluendis minimè seruauerint. Species inferendas esse statim initio indictionis, pecuniam diuisis pensionibus. Quod sequitur, est de apochis publicis, qua forma fieri debeant à subscriptoribus publicorum tributorum. Ex his alias facit particulares, alias plenarias. Plenariæ sunt totius debitæ apochæ generales. Eodem sensu forsitan plenaria dicitur in edicto de Alexandr. Gregorius plenariam munitionem dixit 4. Epist. His adiicit, desiderantibus possessoribus censuale proferre debere tabulas publicas, ex quibus discant debitorum siue reliquorum modum: quod & No. 17. cauetur, & congruit cum l. 2. C. de discul. l. 4. C. de fide instr. Sequitur vt possessores suo periculo non nomen suspectores aurariæ functionis, sed vt pro more regionis vel præsides vel curiales vel exactores vindices, canonicarij, aurum quod infertur suo periculo suscipiant & transmittant vel erogent. Vindices Anastasius creauit, & opposuit iniquis exactiõibus curialium, adempta curialibus exigendi facultate, vt Euagrius scribit: de quibus & No. 38. & No. 134. vt eis manum porrigant præsides & cohortales, & vt quibus in regionibus vindices nõ fuerint, exactiõnis periculum ad præsides redeat. Canonicarij, sunt palatini qui mittuntur in prouincias ex scrinio canonum ad exigendos solemnes titulos fiscales, & mittuntur vel à Comite domorum aut præposito sacri cubiculi. No. 30. vel à Comite priuatarum, vt est in formula Comitum priuatarum Cassiodori, Canonicarios dirigis. Scriniarij dicuntur Nou. 134. 147. De his No. Maioriani de indul. rel. Nunc canonicarios (inquit) superioris militiæ auctoritate terribiles, & in prouincialium viscera & damna sæuientes. Et paulo post, Ne vltorius canonicariorum vernalis improbitas publicis fortunis inferat priuatilque dispendium, veteri more reuocato, prouinciarum rectores celebrandæ exactiõnis summa respiciat. De his etiam est l. vlt. C. de exact. trib. vt post canonicarium in prouinciam compulso mittatur, quod hæc No. prohibet, abolito compulso nomina. Nam (vt Valentianus ait in Nou. de iud. rel.) si utilis publico esse non potuit qui antè perrexit, superfluum est ite alterum æquè prouincialibus obfuturum. Sequens caput est *Ἐξ ἐπιβολῶν* i. quâdo steriles agri fertilibus imponantur, quod onus fuisse *τῶν ἐρημῶν καὶ ἀπόρων χωρίων*, & Iustini niani

- A** niani tēpore potissimū inualuisse, Sudas scribit: qua de causa & multæ de eo Iustiniani cōstitutiones nouæ, vt 17. 166. 168. & hæc, ex quibus obseruauimus quodā loco in definitione ἑπιβολῆς ab Harmenopulo tradita, pro ὁμοκλήσις legēdum esse ὁμοκλήσις. Et ὁμοκλήσις, quidē vocat eos qui ex eis bonis quæ simul in censum relata inueniuntur, prædia possident. Fieri enim potest vt bona quæ vnus cum essent, tabulis cēsualibus iuncta sunt postea distrahantur in plures, ac tum, si quod vni obuenit prædiū fortē deficiat, nequid cēsui deperat, imponi debet alteri. Qua de causa in Codice post titulum de censibus, datur titulus, De omni agro deserto, & quādo steriles fertilibus imponantur, ὁμοδύλοις vocat eos qui ex eis bonis quæ eidē domino seruiunt, possident bona, quasi Conseruos agricolas, vt Sozomeno ad finē noni, ὁμοδύλος τῷ ἀγρῷ, est Agricola qui eidem cum aliis domino seruit. & ad hos etiā defectorum desertorūque prædiorum onus redit, itemq; ad ὁμοκλήσις, id est eiusdem territorij possessores, vt dixi No. 17. Et hoc quidem capite Iustinianus iubet vt ex eo tēpore prædiorum defectorū tributa quis agnoscat, quo sibi prædia imposita fuerint, nō præteriti temporis tributa, licet aliàs possessor, puta qui emit, vel ex legati causa accepit, tributis præteritis obligetur l. Cum possessor. §. vlt. D. de censib. Et vt ea impositio siue adiectio, (vetus interpretes superindictionem vocat) decreto fiat præsidis prouinciæ, saluo prouocationis remedio: & vt fiat cum omni iure suo, cum mancipiis & pecuniis & pecoribus & fructibus & enthecis & omni alio instructo & instrumēto agri. Enthecas Haloander dotes prædiorum interpretatur ex l. 2. D. de instruct. & instru. leg. id est instrumēta & ferramēta agri causa reposita. l. si mihi mœnia. §. vlt. D. de leg. 3. &
- C** Columella. l. cap. 8. & ita Libanius, quicquid pecuniæ seponunt mensarij, Atticos vocare entecham. In l. Rhodia alio sensu entheca est, Onus impositū navi. Leōtius in Ioāne Elemone, Nauclerus emit enthecā, id est, Onerauit nauē emptis mercibus. Augustinus ad fratres in eremo, Enthecā nobis habere nō licet: rationes afferens à se amissæ hereditatis nauicularij. è quibus & illa placebit quā priorem attulit, si fuerit emendata. Nauiculam (inquit) nolui esse Ecclesiā Christi, legendum, Nauiculariam. Et paulo post, Homines ad tormēta daturi eramus, vt de subuersione nauium secundū consuetudinem quereretur. quod postremum pertinet ad l. 3. C. de nauit. Instructi autem & Instrumenti differentia nota est. Latior instructi appellatio, vt ecce, Pecora pascēdi causa parata vt ex eis fructus capiatur, instructo cōtinentur nō instrumento: suppellex, instructo, nō instrumento. Ad hæc sciēdum est species illatas à prouincialibus vel ad arcem præf. prætorio trāsmiti, vel cōsumi in prouincia ipsa, & transmitti sumptibus prouincialiu, quæ ἀγωγικά & ὄξυπιμπικά vocat, vt l. vlt. C. de discuf. & pro eis quæ consumuntur in prouincia ipsa, cum non trāsmittantur, nec absurdē ὄξυπιμπικά exigi. Deinde cōstituitur ne exactores vel canonicarij missi in prouincias, aliter admittantur quàm si mādatum & delegationē suam præfidi insinuauerint, quod cōfirmat l. vlt. C. de execu. & exact. Et adiicit Iustinianus idem seruari oportere in priuatis exactionibus, vt scilicet procurator creatus exigēdi debitoris causa nō aliter admittatur quàm si iudici mādatum insinuauerit: quæ fuit sententia Placētini, de qua Accursius disputat in l. nō solūm §. 1. D. de procu. nisi cōtentus sit reus cautione de rato, vel nisi sit procurator ex eis personis quæ etiā sine mandato alieno nomine
- E** experiri possunt: quod verissimum esse arbitror, & malè Accursius hunc locum coangustat ad executorē rei iudicata: & pro Placētino fortissimum argumentū ducitur ex l. exigendi. C. de procur. Additur in hac Nou. ne exactor publicorum tributorum priuatis exactionibus occupetur: id est, ne suscipiat procurationē alienæ litis, & ne debitorem debitoris publici aliter cōuenire possit, quàm si debitor publicus soluendo nō sit l. 3. & 4. C. quan. fis. vel pr. l. 3. §. multa. D. de iu. fis. Exigit debitore debitoris fiscalis iure tacitæ hypothecæ. Executit prius debitore principalem, quia fiscus electionem nō habet l. 1. C. de confis. deb. l. moschis. D. de iu. fis. Sequitur: ius asyli nō dari cēsualibus vel tabulariis aduersus eos qui de illorū fraude & malitia queruntur in exactione tributorū: sicut vicissim & tributorum debitoribus dictū est ius asyli nō dari. No. 17. Prohibentur clarigationes, vt l. 4. C. de exc. & exa. l. 16. C. de om. agro def. No. 52. & specialiter ne dominus pro colono vel adscriptitio suo cōueniatur, vt l. 4. C. de agr. cens. & col. Prohibentur inique mensuræ & pondera: qua de re est l. 9. & l. vlt. C. de suscep. l. pen. C. de def. ciuit. In l. 9. publicè deponi iubetur: hac No. in æde sacra. Specierum mensuras & pōdera tradi à præf. prætorio, auri, argenti, æris, à Comite largitionum. ex quo cōiicere possis quid arcæ præfectorum, quid
- F**

arario inferri consueuerit. Id quoque colligendum ex hac Nouella, exactores publicorum A
 tributorum etiam tractasse pecunias ciuiles, deputatas scilicet annonis ciuilibus vel ope-
 ribus publicis, vel salariis professorum aut medicorum. nam & principes eas sibi quodam
 modo vindicabant. l. 2. C. de pet. bon. sub. sed non boni. Collectas autem pecunias iubentur
 statim curatoribus Reip. prestare sine vlla deminutione vel sportularum vel descriptio-
 num specie, vt l. vlt. C. pub. lat. Curatores Reip. (qui & patres ciuitatum appellantur) &
 curatores operum, vel curatores emendi frumenti, quos *στωμας* appellant, creari decreto
 episcopi & primorum ciuitatis, id est locupletiorum, vt l. vlt. C. vt nem. lic. in comp. sp. Et
 sane tota hæc No. est veluti summa breuis & retractatio Constitutionum Codicis de iure
 fis. & populi, sicut No. 123. de episcopis & clericis, No. 22. de nuptiis ac repudiis. Deni-
 que hæc tres Nouellæ, veluti libelli tres. Hi porro administratores rerum ad ciuitates per-
 tinentium rationem reddere debent episcopo & quinque primis ciuitatum, nec potest B
 mitti discussor alius rationum (quem logothetam proprie Iulianus vocat) à præf. prætorio
 vel Comite largitionum aut priuatarum vel præside: hoc enim sibi reseruat princeps,
 quod etiam est ex l. vlt. C. de discuf. Et nominatim discussio harum rationum interdicitur
 scriniariis operum, qui scilicet erant sub præf. prætorio. l. vlt. C. de num. act. & chart. Cæ-
 tera quæ continentur hæc No. sunt de præsidibus prouinciarum. Et hoc in primis, ne idẽ
 sit in prouincia & præses & vicarius præf. prætorio vel magistri militum. Alij sunt vicarij
 præf. prætorio, alij magistrorum militum. No. 26. Idem & de exactore publicorum tribu-
 torum cauetur, & generaliter ne vicarius præf. prætorio vllus constituatur, nisi ex adnota-
 tione principis expeditionis tempore ob negotium copiarum, quod repetitur No. 134. ex C
 cepta Osroëna prouincia & Melopotamia. Idemque præsidibus iniungitur ne vllos sibi
 vicarios constituent, vt No. 8. in qua etiam quod in hac de non mittendis latrunculatori-
 bus, & de 30. diebus, exposuimus. Quod verò præterea, ne præfides angariis alijsve mune-
 ribus prouinciam onerent, idem est No. 17. 134.

NOVELLA CXXIX.

De Samaritis.

L Ex penult. C. de hæret. Samaritas ait non ab similes esse Montanistis. In No. 144. eis ex
 probrantur sabbatha: manarunt enim ex Iudæis. Fecerat eos Iustinianus intestabiles,
 & iura legitimarum hereditatum & rerum suarum administrationem, quasi dementibus
 ademerat. Hac Nouella restituit administrationem rerum & testamenti factionem & he-
 reditates legitimas, ita tamẽ vt si Samaritano intestato plures sint agnati eiusdem gradus D
 ex quibus alij sint Christiani alij Samaritæ, Christiani Samaritas prorsus excludant, res-
 pipientibus portionem suam reddant, detractis fructibus medij temporis, vt No. 115. Te-
 stamento autem si plures sibi Samarita heredes scripserit, alios Christianos, alios Samari-
 tas, vt Samaritæ sextantis tantum capacitatem habeant, reliquum Christianis accrescat:
 nisi quis fortè (inquit) Christianis ex eis bonis (quæ scilicet relicta sunt Samaritis) legata
 relinquat quod ita declaro: Samarita duos filios habet, vnum Samaritam, alterum Chri-
 stianum: vtrumque heredem scribit ex æquis partibus. Non stabitur iudicio defuncti (ne-
 que enim singuli semissem ferent) sed Christianus dextantem habebit, Samarita sextan-
 tem. At si finge, à Samarita, quem heredem instituit ex semisse, pater Christianis legauit quan-
 tum efficit bes portionis ei adscriptæ, id est, ad sinem vnciarum quatuor. Hoc casu Sama-
 rita solidum semissem capiet, quod congruit cum iudicio prudentum, qui incapacẽ oneratum
 legatis capacibus præstandis non repellunt. l. cum ei qui. D. de leg. 2. l. cogi. §. hi qui
 solidum. D. ad Treb. l. si fidei meæ. D. de leg. 3. Loquuntur omnes de incapaci pro parte
 nam is qui in totum incapax est propter legatarij aut fideicommissarij personam, non ad-
 mittitur. Ille facilius solidum capit, quia non est omnino incapax. Accursio tamen idem
 & in eo qui nihil capere potest, esse statuendum videtur. Mouetur l. j. §. sed si legatum C.
 si quis aliq. test. proh. l. legatarius. D. de excus. quæ de indigno sunt, non de incapaci. Indi-
 gnus legatum capit propter fideicommissarium. Hereditatem indigno eripit fiscus cum
 onere fideicommissi, fiscus lucratur quadrantem. Legatum non eripit, quia nihil lucra-
 retur. id enim restitueret fideicommissario statim. Legatum autem in totum incapaci re-
 lictum, pro non scripto est, & apud heredem remanet sine onere fideicommissi, quia & fi-
 deicommissum pro non scripto est, idemque in hereditate iuris est relicta incapaci. Tran-
 sit enim in heredem legitimum sine onere. Hanc autem Nouellam postea Iustinus
 successor

- A** successor Iustiniani abrogauit No. 144. Fisco vocato, exceptis tantum agricolis Samaritis quibus beneficium huius Nouellæ conseruauit, ne cultura agrorum cessaret, quin & in successione eorum deficientibus cognatis, fisco dominum præferri voluit, qui & pro eis solet fisco tributa soluere. l. 4. C. de agr. cens. & col. Præterea Iustinus interdicit Samaritis militia omni & curatione publica, vt generaliter omnibus hæreticis. No. 109. & aduocatione & adfessura & rhetorices professione ac institutione adolescentum: & pœnam grauissimam irrogat Samaritis, qui post sacram lotionem redeunt in pristinum errorem: & inde quidem generaliter pupillorum & eorum qui non ita dudum facti sunt puberes, baptisma probat, etiam si nulla præcedat catechesis, cuius nimirum capaces non sunt. Maiores natu non admittit ad sanctum baptisma, nisi biennio auditores siue catechumeni fuerint: & in extremo decernit vt seruus Christianus Samaritæ venditus, continuo liber fiat: quod & de vendito Iudæis primus Constantinus constituit, auctore Eusebio. Cōstantius fisco vindicari voluit, auctore Hermia & Cedrino, & extat vtriusque lex in Codice Theodosiano. In Iustiniano Codice, si fuerit circuncisus, & rem gestam detulerit, hoc solo casu pro præmio delationis libertatem consequitur tit. Ne Christ. man. har. vel iud. vel pag. & c. in quo desideratur constitutio Græca, quæ idem constituerat de Christiano mancipio vendito hæreticis aut paganis. Legendus Gregorius Epist. 3. c. 21.

NOVELLA CXXX.

De transitu militum.

- C** Initio constituitur vt expeditionis tempore delegatores sint certi qui prouideant anno Inæ militari. Delegatores vocat, quos Harmenopulus legatarios. Epit. 6. tit. 14. ex eparchicōn libris, dum ad curam eorū pertinere dicit, vt eos qui in annonæ penuria inuectas species supprimunt & flagellant, præfectis prætorio deferāt, sicut ex libris βασιλικῶν idem ad finem 4. Epit. chartularis & tribunis siue prioribus numeri, quos solos nominauerat No. 117. adiungit legatarios, id est Delegatores. hi sunt qui prouident copiis militaribus, Optiones qui erogāt. l. 9. C. de exact. trib. l. 3. C. de ap. pub. & in Basilicis ad l. j. D. de mun. & hon. Optio militum pro diuisione annonæ. His hæc No. pro salario dat. 15. partem copiarum, sicut & aliarum rerum susceptoribus certa pars datur. l. 9. C. de suscept. & adicit eos collatorib⁹ annonæ militaris recauta facere. i. APOCHAS. Augustinus de cura pro mortuis. Vbi esset recautum quo illa cautio vacuata fuerat. Sudas, Recautū, species apochæ. Et sic dicemus Recauere pro cautionē soluere, vt Repignerare, pignus dissoluere. Cautio est obligatio: Recautio, obligationis dissolutio. que, vt dixi No. 72. veteri interpreti est De suscepta, id est Securitas de suscepta pecunia, vt opinor, ex l. 4. C. de col. fun. pat. lib. 11. Et quod ex recautis apparuerit possessores contulisse, id eis reputatur in tributa quæ debent vel debitori sunt: vel redditur ex communi canone totius prouinciæ, vel ex arca præf. prætorio cuiusque diœceseos. Et si forte optiones vel duces recauta non fecerint, cum apud episcopum & præsidem siue defensorem ciuitatis satis erit inter acta deponere possessores quantum in alimoniam exercitus impenderint: & actorum nō minor erit fides quam recautorum. Nihil verò præterea milites aut fœderati à possessoribus exigere possunt vel
- E** cœnaticorum vel introituum nomine, vel quo alio titulo commentitio. l. 3. C. de erog. mil. an. nihil nomine ἐπιδημητικῶν vt No. 134. l. vlt. C. de metatis, nihil etiam adærationis nomine, id est pretia pro annonis. l. 7. C. de erog. mil. an. quam adærationem hæc No. ἀπαρ-
μεισμὸν vocat, vt No. 43. Adærationem debuit vertere, non Concussionem exactæ pecuniæ. De metatis. i. hospitiiis præbendis militibus, hoc etiam cauetur hac Nouella, vt principales partes ædium dominis siue inquilinis referuentur, vt l. 2. C. de metat. Et aduersus violatores huius constitutionis pœnas inducit non tantum delegatoribus, sed etiam militibus & metatoribus & præfectis, tribunis, comitibus, siue quo alio nomine vocentur duces exercitus. Coërcentur etiam præsides prouinciarum, qui cum ducibus paciscuntur, & agunt vt itinere deuo per diuersas ciuitates exercitus euagetur. De fructibus conferendis
- F** ob transitum exercitus, est l. 27. D. de vsufr.

NOVELLA CXXXI.

De ecclesiasticis canonibus, & de fideicommissis, & orphanotrophis.

HAc Nouella confirmantur canones sacri. i. quatuor synodi œcumenicæ & præroga-
 tiuæ, priuilegia, salaria ecclesiis concessa, vt l. 12. C. de sac. eccl. Confirmatur immuni-
 tas sordidorum & extraordinariorum munerum, inter quæ non numerantur instructio-
 nes reparationesque pōtium vel itinerum, l. pen. C. de priu. do. Aug. l. 5. & 7. C. de sac. eccl.
 Confirmatur immunitas lucratiuorum descriptionis: quoties scilicet lucratiuo titulo cu-
 rialium bona ecclesiis obueniunt. l. pen. C. cod. Subiicitur & aliquid de præscriptione 40.
 annorum, qua sola tolluntur ecclesiasticæ actiones, vt No. 111. & de iis quæ legati vel in-
 stitutionis titulo Deo aut diuis relinquuntur, ex l. 25. C. eodem, cuius initium, *Ἐπειδήπερ*
ἐν πολλαῖς, &c. & alia quædam quæ exposuimus No. 57. 58. Id valde placet, vt si quid tes-
 tator iusserit fieri in rem piam, non adscripto loco, in ea ciuitate fiat in qua testator domi-
 cilium habuit. congruit enim cū l. quæ condicio. §. vlt. D. de cond. & dem. l. si quis ad de-
 clinandam. C. de episc. & cle. Et vt eligat ministrum siue dispensatorem quem voluerit:
 quod & sæpe fit exequendi testamenti causa. l. 17. D. de leg. 2. l. Diuus. D. si cui plus quàm
 per leg. fal. No. Martiani de test. Cl. Nou. Leonis 68. & huic dispensatori præstatur cautio
 legatorum. l. quidam §. pen. D. de leg. j. imo & legatorum petitio datur. l. nulli. C. de episc.
 & cler. l. alio herede. D. de alim. leg. l. quidam §. pen. l. si à pluribus. D. de leg. j. Id etiam no-
 tandum coërceri contumaciam heredum qui piæ voluntati non obtemperât: & piorum
 legatorum vsuras fructusque deberi ex tempore mortis: si in eis præstandis heres sex men-
 ses moratus sit ab insinuatione testamenti, & Falcidiam eum amittere. Pœna hæc est cō-
 tumaciæ & frustrationis: alioquin non frustrator heres etiam ex legatis piis deducet Fal-
 cidiam. & ita Balsamo interpretatur rectissimè l. j. §. ad ea. D. ad leg. Fal. Id etiã valde no-
 tandum, ea quæ episcopi vel orphanotrophi & similes locorum piorum administratores,
 post creationem acquisierint, nō posse in extraneum vel cognatum vllō modo transferri,
 sed in dominio ecclesiæ permanere, quasi præsumantur parta ex rebus ecclesiæ, aut data
 siue relicta pietatis & religionis contemplatione potius quàm personæ, nisi si qua constet
 eis obuenisse cognationis iure ab intestato vsque ad quartum gradum. Ex l. 41. C. de episc.
 & cler. à parentibus tantum aut fratribus aut patruis hæc sola videtur necessitudo & con-
 iunctio personarum detulisse, cætera quæ ab vltioribus cognatis vel extraneis obue-
 niunt, religio & pietas. Et de hac quidem cōstitutione sic Cedrinus scribit in Iustiano,
Τύπον δὲ δέδωκε πρὸς τῆς ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων καὶ ὀρφανοτρόφων καὶ ξηροδόχων, ὅτε μὴ κληρονο-
μείσθαι εἰ μὴ ἂν πρὸ τῆς γενέσθαι εἴχον ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποστάσει, εἰς ταῦτα ἵνα ἀγαπίθενται ἀφ' ἧς δὲ
ώρας παρεχέσθαι, μὴ εἶναι ἀδελφοὺς ἀκέρηστους ἀγαπίσθαι, ἀλλὰ ἅπαντα τὸν εὐα-
γῆ οἶκον κληρονομείν. Neque tamen huic præsumptioni locus est in clericis, sed obseruatur l.
 Sacrosanctæ C. de episc. & cle. Est igitur in episcopis tantum ei derogatum, quia soli epif-
 copi soluuntur hodie potestate patria, & acquisita in episcopatu in alium transferre non
 possunt. Alio capite Iustinianus confirmat l. si quis orthodoxæ C. de hæret. quod tamen
 illa fisco, Iustinianus addicit ecclesiæ: sed hoc est indifferens, vt diximus No. 52. Et plerun-
 que nouæ constitutiones ecclesiæ dant, quod veteres fisco: vt moriente episcopo vel cleri-
 co sine successore ab intestato, ecclesia succedit, non fisco. l. si quis presb. C. de episc. & cle.
 No. 131. delinquente episcopo, quæ bona eius ecclesiæ vindicantur, non fisco ex hac No-
 uella. Vltimo capite cōfirmat l. orphanotrophos. C. de episc. & cler. quod malè Accursius
 existimat abrogari No. 123. Nam de orphanotrophis loquitur tantum, qui sunt tutorum
 vel curatorum vice, & in iudiciis non satisfant de rato vel de iudicato, sicut nec tutores
 aut curatores. l. vlt. §. defensionem. C. de adm. tut. l. j. §. sufficit. D. cod. quia dominorum lo-
 co sunt, & tamen tutelaribus vel curatoriiis rationibus obnoxij orphanotrophi non sunt,
 quia sunt patrum loco. l. vlt. §. si autem non habeat. C. de bo. quæ lib. acq. Orphanotro-
 phi ergo orphanis tutelæ vel negotiorum gestorum actione non tenentur. Episcopo non
 negatur quin administrationis suæ rationem reddere debeant.

NOVELLA CXXXII.

De hereticis.

HÆc Nouella condemnat conuenticulas hæreticorum, vt No. 37. Collectas vocat in
 terpres vetus, quod commune est nomen etiam precum quæ in conuentionibus illis
 habentur, vt concionis commune conuentus & orationis in conuentu habitæ.

NOVEL-

A

NOVELLA CXXXIII.

De vita monachorum.

DE monachis diximus satis No. 5. & aliis plerisque locis suprâ.

NOVELLA CXXXIII.

De præsidibus, de adulteriis & pœnis.

Varia sunt capita huius Nouellæ. Piora de magistratibus siue præsidibus: & quæ primum in eis de vicariis & latrunculatoribus, & de non oneranda prouincia, & de exactione tributorum, tractauimus iam satis suprâ No. 8. 17. 128. 130. Vnus inter ea locus est, quo largitiones interpretatur *ἡσφοχας*, id est, Magnificentias, nisi legendum est *παροχας*. Alius, quo fordes præsidum coercentur, qui ex qualibet re quæstum faciunt, siue quis testamentum suum siue donationem propter nuptias insinuare velit, quæ ex parte viri indiget insinuatione. No. 117. itémque si quis velit inuentarium bonorum aut restitutionem aliquam facere, vel apud acta aliquid deponere, vel iusta defuncto facere: quæ ne pretio nundinentur præsides, hæc No. sancit. Aliud caput est de appellationibus recipiendis, vt omnes iudices eas recipiant, & sine dilatione edant acta litigatoribus. Atqui No. 126. edendis actis dat xxx. dies? Respondeo, Hæc verba, Sine dilatione, sic esse accipiēda, sine dilatione frustratoria, vt l. j. C. de relat. l. eos §. vlt. C. de appel. Adicitur interposita appellatione nihil esse nouandum, i. Suspendendam executionem sententiæ, suspendendam translationem possessionis. Idem seruat postulata restitutione in integrum l. j. C. in integ. rest. post. ne quid no. fiat, non etiam postulata retractatione. Alio capite cauetur ne ex causa criminali alius pro alio teneatur, licet sit conciuis aut contribulis: nec mirū, cum & idem sit in causa ciuili No. 52. 128. Propinquos etiam reorum aut notos aut familiares non teneri proditum est l. sancimus. C. de pœnis. Bonorum Imperatorum constitutiones hæc sunt. nam sub malis ne propinqui quidem aut familiares reorū, satis tuti fuerunt. Absentem autem reum vocari edictis, puta per triduum l. inter D. de pub. iud. quemadmodum vocari etiam per triduum solet is cui denuntiatur testimonium ex xij. Tab. Quin & præses ad præsidem alterius prouinciæ in quam reus transfugit, publicam epistolam scribit, vt reum remittat, cui omnimodo parendum est: & fit etiam publicæ epistolæ mentio No. 80. Post hæc constituitur vt præsides iussiones principis vel præcepta maiorum iudicum missa ad decessores suos nondum impleta, impleant ipsi perinde atque si ad se missa essent: quia, etsi mutetur præses, idem iudiciū idémque tribunal manet, l. proponebatur. D. de iudic. eadémque ratione præcepta maiorum iudicum, veluti præf. præf. nō ideo minus sequenda esse quòd postea abierint præfectura, quia muratur tantum profectus, eadē præfectura manet. Et quod traditur in l. vlt. D. de pœnis, speciale est ex constitutione Antonini, vt præses sua arte non possit cuiquam interdicare vltra administrationis suæ tempus. Quæ enim pertinent ad merum imperium, nisi sigillatim omnia lege dentur, magistratus non habet omnia: vt præsidi ius est deportandi in perpetuum, interdicensi foro, aduocationibus, negotiatione, negotiis publicis in perpetuum: ius confiscandi non est, ius victu interdicensi non est, ius item fabro arte sua interdicensi non est vltra tempus administrationis suæ. Nam dum arte interdicit, victu quodammodo interdicit. Non obstat etiam quod dicitur mandata iurisdictione, re integra finito magistratu, finiri mandatum, l. 6. D. de iurisd. nam hoc ideo, quia is cui iurisdictione mandata est, propriè iurisdictionem non habet, nisi quatenus fungitur vice mandatis, cuius potestate finita, necessariò finitur & sua: quod non similiter dixerim in iudice dato. Nam hic solet etiã in tempus successorum eius qui dedit durare, licet (quantum opinor) eum litigatores nondum adierint, l. venditor in fi. D. de iudic. quia non ex iussu solo, sed proprio iure posteaquã datus est, cognitionem habet, & ita mandata actione ex causa venditionis, quo casu & proprio iure mandatarius actionem habet, mandatum morte mandatoris non soluitur l. j. C. de obl. & act. Sequitur aliud caput de liberis debitorum, ne ob æs alienum patris, à creditoribus detineantur, & seruire cogantur. Qua de re Ambrosius lib. de Tobia, Vidi (inquit) miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in actionem deduci, &c. quod inisdem verbis Basiliius in Psal. 14 *εἶδον ἐγὼ ἑλεπτόν θίαμα, πᾶδας ἐλευθέρους ὑπὸ χρεῶν πατέρων ἐλκομένοις εἰς τὸ*

πρατήριον. Et in illo loco Ambrosij igitur in actionem. i. in auktionem. Idque generaliter A
prohibetur. l. ob æs C. de obl. & act. ne liberi homines ob æs alienum creditoribus seruire
compellantur, & hac No. pœna legis Iulix de vi priuata creditoribus indicitur. Aliud ca-
put pertinet ad S. C. Velleianum, quo ostenditur mulierem quæ pro marito intercesserit,
etiã si eam intercessionem sæpius confirmarit, ipso iure non teneri: si pro alio intercesse-
rit, ipso iure teneri, sed habere exceptionem S. C. Velleiani. Item si pro alio intercesserit,
& post biennium intercessionem confirmauerit, omni modo teneri. l. 22. C. ad Vell. Quo
facilius intercedit mulier pro marito quàm pro alio, eo magis subuenitur ei: quod & suprà
iam attigimus No. 61. Aliud caput est etiã de mulieribus, ne ex debiti causa carcerem
patiantur, custodiæ ve tradantur. Mares carcerem patiuntur l. j. C. qui bon. ced. pos. **Quin**
& inuitæ mulieres ab apparitore domo abstrahi & in publicum educi non possunt. l. j. C. B
de off. om. iud. In causa criminali fideiussoribus committuntur vel iuratoriæ cautioni, vel
si graue crimen intentetur, custodiæ mulierum. His addit de pœna adulterij se confirma-
re capitalem pœnam introductam à Constantino, & Constantino tribuit quod erat Cõ-
stantij & Constantis. l. 4. C. Th. quor. ap. non rec. Olim non fuit capitalis. Præter capitis
pœnam, vir qui adulterium commisit, si vxorem habuerit, amittit dotem & donationem
propter nuptias, vel quartam debitam indotatis vxoribus: cætera bona liberis & parenti-
bus eius seruantur vsque ad tertium gradum, post tertium gradum, fisco vindicantur. Mi-
rius punitur mulier, quasi infirmior, quæ adulterium commisit: quanquam inter se coniu-
ges exæquentur in pœnis ob causam iniusti repudij. No. 127. Coërcentur & hac Nouella
grauissimè adulter & adultera, si fortè gratia iudicis vel qua alia ratione euaserint pœnã C
capitalem, & postea nuptias inter se contraxerint. Hoc enim est palàm fateri adulteriũ, &
lege Iulia etiã comprehensum fuit l. miles. §. licet. D. de adulter. l. commissum. C. cod.

Marcialis.

Mæchus erat, poterat tamen hoc tu Paula negare:

Ecce vir est, nunquid Paula negare potes?

Et alio loco,

Quod nubis Proculina concubino,

Et mæchum modò, nunc facis maritum,

Ne lex Iulla te notare possit,

Non nubis Proculina, sed fateris.

Postremo generaliter de pœnis constituit, non posse vllum ita damnari, vt vtraque ma-
nus vel vterque pes abscindatur, vel soluantur artus. Fugitiuo vnus pes amputatur. l. 3. C. D
de ser. fug. Falsario manus vna. No. 17. 42. non vtraque. Furi vetat amputari manum vel
pedem, aut vitam adimi. Furi, non latroni: nam latroni vita adimitur. Reorum bona (nisi
rei sint perduellionis) confiscari vetat, si supersint liberi vel parentes vsque ad tertiuũ gra-
dum. Quo capite non continetur casus No. 12. de incestis nuptiis, nec No. 117. de his qui
post solutum matrimonium voto castitatis, castitatem violant, quibus bonorum publica
tio irrogatur. Scripta autem fuit hæc cõstitutio ad Petrum PP. & rescripta ad Monachiũ
P. V. Et habet hanc subscriptionem. Dat. Kal. Mai. CP. Imp. DN. Iust. PP. Aug. an. xxx.
post consulatum Basiliij V. C. an. xv.

NOVELLA CXXXV.

Ne quis cogatur cedere bonis.

Beneficium cessionis bonorum introduxit lex Iulia. Beneficium est, quia etiã si qui
cedunt bonis, bonorum venditionem patiantur. l. debitores. C. ex quib. inf. irrog. l. 3.
& 5. D. de ces. bon. l. 2. & 4. C. qui bon. ced. pos. tamen infames ex ea causa non fiunt: quia
non inuitis illis venditio fit. Non tamen caret hæc res suggillatione aliqua No. 4. propter
ea quod decoquunt creditoribus cuius generis homines Adrianus in amphitheatro cata-
midari iubebat, vt plerisque locis hodie fit in foro: & Bœotiis fuisse eandem legem Ni-
colaus apud Stobæum auctor est c. 42. Lex Roscia cum cauisset vt equites in xiiij. ordini-
bus sederent, exceperat decoctores. Et hanc omnem contumeliam pati cedendo bonis F
decoctores cogebantur metu carceris & vinculorum & verberũ: quæ supplicia proposita
erant iis qui creditoribus suis satis non facerent. l. j. & vlt. C. qui bo. ced. pos. l. j. C. Th. cod.
tit. Verũ eos qui non suo, sed fortunæ vitio decoxerunt, hac Nouella Iustinianus libe-
raa

A rat tam supplicis quàm cessionis necessitate, dummodo iurent se pares non esse soluendo, id est, si eiurent bonam copiam. Quod congruit antiquo iuri. Cum enim ex XII. Tab. olim debitores creditoribus necerentur & addicerentur, id antiqua lege sublatum fuit, relata à M. Varrone, & liberati sunt qui bonam copiam eiurassent, ne essent nexi, sicut hac No. qui eiurant bonam copiam, id est, se non esse soluendo, liberantur carcere cruciatuque omni corporis, imò & cessionis ignominia. Sed creditoribus pro extremo subsidio datur ius quantum potuerint bonorum debitoris conquirendi & vindicandi, & conueniendi etiam debitores debitoris.

NOVELLA CXXXVI.

De argentariorum contractibus.

B **A**rgentariorum officium omne quod alibi exposui, hic exponā incuriosius. Id enim notare satis habeo, eorum officium publicam causam habere. l. argentarius. D. de eden. & necessarium usum, arg. l. quod priuilegium. D. de pos. quod singulorum rationes conficiant l. prætor. D. de eden. & pro aliis vulgò intercedant, vt edic. 9. & l. pen. C. de const. pec. Intercedunt suo quodam modo, recipiendo, ceteri constituendo: & maior vis recepti quàm constituti. Nam ex recepto, est ciuilis actio, ex cōstituto, prætorica: & vtilior prætorica ciuilis l. si creditori. D. de leg. 1. Item ceteri qui intercesserunt pro aliis non conueniuntur in excusso reo, argentarij (si hoc malit creditor) priores conueniuntur. No. 4. Idem vicissim non dabatur argentariis, vt ipsi (si vellent) prius cōuenirent accessiones quàm reum principalem: quod erat inæquabile, atque ad eò contra ius. Par enim species est iuris certa consuetudine recepti: & (vt ait Paulus l. 2. D. mand.) iniuriam est non esse mihi cum illo actione si nolit, illi verò, si velit, mecum esse. Qua de causa Iustinianus hac Nouella id ita moderatur, vt ex pacto argentariis quoque, si velint, liceat prius accessionem quàm reum principalem conuenire. Pactionem hanc non esse contra ius publicum, siue contra No. 4. Ea enim constitutio accessionum fauore promulgata est. Licet autem suo fauore suoque iure cuiuslibet non vti. Et vt publicam ea constitutio vtilitatem omnino respiceret, tamen probatur nunc pactio contraria, vt hodie comprobata est pactio contra legem Falcidia, & pactio ne liceat prouocare vel obseruare tempora fatalia. Et hodie illa pactio recepta etiã est in omnibus creditoribus, & appellatur vulgò, Renuntiatio beneficij excussionis. Secundum caput huius Nouellæ pertinet ad l. vlt. C. de pig. ex qua lege si argentarij rogauerint aliquam mutuam pecuniam, & post eum contractum militiam aliquam ex genere earum quæ vendi possunt, sibi vel liberis vel cognatis suis cōparauerunt, ea militia creditori hypothecæ iure obligata est, quia præsumitur comparata ex pecunia credita. Et idem vicissim hac No. datur argentariis, vt si pecuniam alicui crediderint, & is postea sibi vel liberis suis vel cognatis militiam cōparauerit, sit ea militia argentariis pignori obligata. Nihil de cognatis dicit hæc Nouella, sed Iulianus peritè adiecit cognatos ex d. l. vlt. Eadem præsumptio non est si post mutui dationem extraneus debitor emerit militiam. Nec enim videtur eam emisse ex pecunia credita, nisi creditor probet emptam sua pecunia, id est, ea quam credit. Priore casu creditor hoc probare non cogitur, quia præsumptio legis ab eo facit, sed is qui militiam habet, probare debet militiam non esse comparatam ex pecunia credita. Dixi militiam hypothecæ obligatam esse. Quæ res sit ne obligata tacito iure, an ex conuentione. Dicam, Ex conuentione vsitata argentariorum & negotiatorum, qua emptæ ex pecunia credita, pignori fore recipiunt l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de verb. oblig. l. cum tabernam. D. de pign. Et hoc est quod ait d. l. vlt. Super hypothecis quas dare solent: alioquin res, ex pecunia credita comparata, creditori non est tacito iure obligata, & specialis vel generalis cōuentio exigitur. l. licet. C. qui pot. in pig. hab. l. 17. C. de pign. l. procuratoris §. planè D. de trib. act. Idem quæ tertio capite comprobatur, cuius sententia hæc est, Argentarium cuius pecunia res cōparata est, si specialis vel generalis conuentione hypothecæ interuenit, in ea re præferri omnibus creditoribus, etiã antiquioribus. quod & in alio quolibet locū habet d. l. licet No. 97. Sed probare debere argentarium, eam re pecunia sua cōparatam, nec locū esse præsumptioni, vt in militia. Hoc tamē argentarij præcipuū habēt, vt si (quod plerūque fit) egentibus non pecuniam mutuā dederint, sed monilia vel ornamenta quædam prætiosa crediti vel venditionis nomine fide habita de pretio, nec eis satisfiat, ius habeant vindicando.

rum monilium, licet de hypotheca nihil conuenerit : quod non ita fiat in cæteris credito^A ribus. nam hoc tantum proditum est, venditorem retentionem habere quasi pignoris l. Iulianus §. offerri D. de act. empt. l. hereditatis. D. de her. vend. l. quod si nolit §. idem Marcellus. D. de ædil. edic. non vindicationem. Sed & tacitam hypothecam argentarij habent in bonis debitoris, etiamsi non ex hac Nouella, ex edicto septimo. At in rebus sua pecunia comparatis, si forrè ad alios res peruenerint quàm ad debitorem, non habent hypothecam, nisi ita conuenerit. Hoc etiam habent præcipuum argētarij, vt liceat eis stipulari besse^B vsuras. l. eos. C. de vsuris. Et ex hac Nouella vt debeantur eis besse, etiamsi earum modus dictus non sit, quod in aliis locum non habet, l. quod in stipulatione. D. de vsuris. Et vt sine stipulatione debeantur ex præscriptione & conuentione sola, quod etiam in aliis non procedit. Neque hoc nouum est, cum & ex pacto stricto iudicio debeantur vsuræ pecuniæ traiecitæ & pecuniæ ciuilibus, & earum rerum quæ mensura constant : imò & interdum sine pacto *αὐτομάτως*, vt l. 3. §. nonnunquam. D. de vsur. l. ult. §. præterea C. de iure dotium. & in actione ex testamento: quanuis & hæc sit stricta. Postemò datur hoc priuilegium argentariis, vt eis agentibus debitores qui quid se debere cauerunt vel publico instrumento vel chirographo vel subscriptione propria, non possint opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: idemque verum est, etiamsi cautione ab alio scripta expressis causis debiti, veluti ex causa mutui tot, ex causa transactionis tot, (perperâ Haloander acceptilationis) in subscriptione non sint repetitæ causæ, id est, si nuda subscriptio fuerit: quo tamen casu dat Iustinianus debitori facultatem actori deferendi iurisiurandi intra biennium contra. l. in contractibus §. illo videlicet. C. de non num. pec. quæ quibus casibus cessat exceptio non numeratæ pecuniæ, etiam cessare vult dilationem iurisiurandi.^C

NOVELLA CXXXVII.

De episcopis & clericis.

Repetuntur quædam ex iis quæ dicta sunt No. 6. & 123. de creatione episcoporum & clericorum: & vitur in eam rem autoritate Gregorij Nazianzeni in magno Apologetico de fuga sua in Pontum, & in oratione funebri Athanasij Alexandriae episcopi, & Basilij can. 12. ad Amphiloichium, & Nicenæ Synodi c. 3. qui est de extraneis mulieribus,^D de quibus & No. 123. & l. cum qui probabilem. C. de episc. & cler. Repetitur etiam ex No. 123. de synodis quotannis habendis finitimorum episcoporum in prouinciis singulis, disciplina ecclesiasticæ tuendæ & corrigendæ causa, quod est ex Apostolorum c. 37. & Antiochenæ c. 20. & huius rei curam iniungit præsidibus prouinciarum.

NOVELLA CXXXVIII.

Ne vsuræ excedant duplum.

Vsuræ solutæ per partes supra duplum non debentur. hoc exposui No. 121. interpretatio^E principis vim legis obtinet. l. ex facto. D. de vulg. subst. Hanc edidit Anton. Augustinus, sed corruptam nam vno loco legendum est, Alij adhuc minus consecuti sunt, hi quidem qui in duplum ex vsurarum quantitate, &c. & in fine, quæ ciuitates mutuauerunt.

NOVELLA CXXXIX.

Indulgentia incestarum nuptiarum.

Poenam incestarum nuptiarum definitur No. 12. cuius gratiam facit hæc No. habitantibus in Tyro & Sundryos pago. Quod quidam hic habent de appellationibus, vt omnes^F iudices appellationes recipiant, & acta edant litigatoribus, & vt pendente appellatione nihil nouetur, sumptum est ex No. 134. & hoc loco locatum malè.

NOVEL-

A

NOVELLA CXL.

Vt consensu soluatur matrimonium.

HÆc Nouella est Iustini, non Iustiniani. Iustinianus enim noluit nudo veriusque consensu matrimonia dissolui, No. 117. Iustinus permittit bona gratia vt dissoluantur etiam si nulla subsit causa. Communis consensus, est bona gratia. Dicuntur tamen & iusta ex causa dissolui bona gratia, vt dixi No. 22. eadem forma qua Titinnius, Quarta stultitia cupidinis, petunt consilium bona gratia vt paruifaciat.

B

NOVELLA CXLI.

De stupro.

Suprum vocat *ἀσδομαχία*, quæ coercetur etiam No. 77.

NOVELLA CXLII.

De iis qui eunuchos faciunt.

Constituitur in eos pœna qui eunuchos faciunt, quam corrigit Leo Nou. 60. Castrati serui, liberi fiunt ex hac Nouella qui ex. l. i. C. de eunuch. publici fiebant, videlicet si suos quis castrasset: nam si alienos, dominis redduntur, & est in eum qui castrauit actio in quadruplum, ex edicto ædilium. l. Si seruus seruum. §. Et si puerum. D. ad leg. Aq. Vetus autem hæc est constitutio, ne eunuchi fiant. Neruæ, Adriani, Domitiani, de qua præter alios auctores Papinianus,

*Qui fortem vetat interire sexum,
Et censor prohibet mares adultos
Pulchæ supplicium timere formæ.*

Sunt & eadem de re S. Consulta quædam. l. 3. & 6. D. ad leg. Cor. de sic. quibus omnibus hæc exceptio applicatur, Nisi præses permittat, & nisi morbus irrumpens in eam partem hoc exigat. Quod autem in extremo huius Nouellæ Iustinianus ait, Si barbari huic præcepto meo paruerunt statim, & de Abasgis esse intelligendum Euagrius indicabit. 4. c. 22. *Ἀναξαρτίου*) Cognitiones. & cognitiones propriè de statu.

D

NOVELLA CXLIII.

De raptu mulieris.

HÆc Nouella pertinet ad interpretationem. l. vnicæ. C. de rap. mul. ex qua raptoris bona raptæ addicuntur, & interdicitur raptæ connubio raptoris. Inde orta quæstio est, si fortè contra legis interdicta nupserit mulier raptori, an eo etiam casu raptoris bona ad eam pertineant. Et placet non pertinere, sed neque ex testamento raptoris quicquam capere potest, & bona transferuntur ad parentes raptæ qui nuptiis non consenserunt, vel his deficientibus ad fiscum. Idem cauetur No. 150. & patrem deportari, qui huiusmodi nuptiis consenserit. Olim raptor cum rapta nuptias faciebat in pœnam, ad raptorem vxore per lictozem deducta, vt Quintilianus ait, quod & pontifices reduxisse videntur. Malè pro hac No. hic edunt quidam quod est No. 145. Est autem hæc Constitutio latina cuius subscriptio hæc fuit Dat. XII. Kal. Iun. cp. Imp. DN. Iust. PP. Aug. ann. XXXVI. post Cos. Basilij v. c. ann. XXII.

E

NOVELLA CXLIIII.

De Samaritis.

F

HÆc est Iustini, quam exposuimus suprâ No. 129.

Tom. 4.

Ff

De duce vs arcendæ.

B *Ἰσχυρότης* speciale fuit nomen ducis in Phrygia, Pisidia, Lycaonia, Lydia, vt diximus No.8. à compescendis violentiis & grassationibus, quæ in eis prouinciis erant nimio plures: militaris magistratus. Ex hac Nouella imperium eius minuitur, & Lydia ac Licaonia circumscribitur, quasi, cessantibus iam in Phrygia & Pisidia grassationibus, in his prouinciis minimè necessarius. Phrigiam sepe in his libris duplicem facit. Salutarem & Pacatianam, atque etiam notitia Romani imperij. vnde satis liquere potest de subscriptione primæ epistolæ ad Thimotheum, recentiore eam esse.

NOVELLA CXLVI.

B

Vt Hebræi legant scripturas Hebraicè.

Q Vacante lingua legi vult sacros libros, nec probat versutiam Iudæorum, qui quò facilius linguæ Hebraicæ ignaris imponerent non aliam quàm Hebraicam linguam recipiebant. Non tamen quamlibet translationem probat, vt Græca lingua (cùm essent translationes octo, quæ vocarunt *βιβλία ὀκτώπλα*) interpretationem tantùm probat LXX. & interpretationem Aquilæ. *Δευτερώσης* damnat, id est, (vt Hieronymus variis locis interpretatur) Traditiones & obseruationes Phariseorum, Iudaicas fabulas, hæc Nouella hominum inuentiones. Damnât & impias hæreses Iudæorum.

NOVELLA CXLVII.

C

De indulgentia reliquorum tributorum.

R Estè, Indulgentia. Marcellinus XVI. Id eum scimus obseruasse ne per indulgentias quas appellant, tributariæ rei concederet reliqua. Ab indulgentiis diuersæ sunt releuationes: hæ futurum, illæ præteritum tempus respiciunt. Atque ita hoc loco Iustinianus collatoribus remittit reliqua certorum annorum, sub hac condicione tamen, vt & à fisco vicissim ex præterito tempore nihil exigatur maximè ab iis qui sportulas potius (quæ plerunque nullo merito accipiuntur) quàm quod iure meritoque debetur exigunt. Sed ex præterito (si qua fortè iam exacta sunt) ea non vult exactorum lucro potius quàm fisco cedere. Prouincialibus enim reliqua indulget, non exactoribus: & consequenter ea etiam non indulget quæ tractatores prouinciarum vel scriniarij, id est, canonicarij vel arcarij, fisco iam confessi sunt, vel constituerunt se soluturos. Et arcarios eos vocat qui his exigendis recipendisquæ præpositi sunt quæ in arcam præf. prætorio (quæ eadem & mensa dicitur) inferuntur, vt in tit. de suscept. & arcar. Aliàs arcarij sunt dispensatores leui vel œconomii. l. Thais. §. vlt. D. de fid. lib. Et peritè vetus interpres epistolæ ad Romanos, œconomum, arcarium. Excipit etiam Iustinianus ab hac indulgentia discussiones pecuniarum ciuilium & operum, & discussiones militares. i. siquid ciuitatû commodis vel militibus deputatur, nec erogatû sit. His exceptis, cetera omnia remittit, etiamsi ex publico fortè debito in priuatam cautionem transferint emissam curialibus vel canonicariis vel similibus personis.

NOVELLA CXLVIII.

De reliquis.

Q Væ præcedit indulgentia, est Iustiniani: hæc indulgentia Iustini Curopalata.

NOVELLA CXLIX.

De præsidibus.

HÆc quoque Nouella est Iustini eiusdem, vt creentur præsides sine vllò impendio, cautione fisco præstita tributorum nomine, vt No. 8. 134 & ex nominatione episcoporum cuiusque prouinciæ & principalium possessorum: & vt si præsidè sibi non nominauerint & optauerint, de eo quem princeps miserit, querelam instituere non possint. Commendat & tributorû illationem sine vllò personarum domorumve delectu.

NOVEL-

A

NOVELLA CL.

*De ea quæ raptori nubit.***H**æc confirmat sanctionem Nou. 143.

NOVELLA CLI.

Ne decurio vel cohortalis in iudicium vocetur sine iussione principis insinuata præfecto prætorio.

B Inter alia priuilegia decurionum, hoc vnum est, ne ex vna prouincia litis causa trahatur in urbem vel in aliam prouinciam, Nou. 45. quod non tam ipsis datur quàm Reip. cui dant operam. Idem hæc Nouella dat cohortalibus, eadem ratione, quia perpetui erant in prouinciis sicut decuriones, l. præsidis. C. de reb. cred. Vtrisque sub hac conditione, nisi euocentur iussione sacra simul ac præfecti prætorio. Cohortales dicimus officiales præsidum, vt in ti. de cohortal. & passim in constitutionibus. August. in Euangelium Ioannis, Cohors non Iudæorum, sed militum fuit. à præfide itaque intelligatur accepta, tanquam ad tenendum reum, seruato ordine legitimæ potestatis.

NOVELLA CLII.

Ne sacræ iussiones de publicis causis valeant sine approbatione præfectorum prætorio.

C

Ioannis præfect. prætorio Orientis suggestio superiorem Nouellam extorsit, de insinuanda in iudicio suo sacra iussione, qua decuriones vel cohortales extra suam prouinciam euocantur litis causa. Eiusdem suggestio effecit vt insinuari etiam in iudicio eius voluerit Iustinianus sacras iussiones de publicis causis, veluti de operibus publicis: alioquin irritas esse.

NOVELLA CLIII.

De infantibus expositis.

D

Vt infantes expositi, liberi fiât, videlicet si eos dominus exposuerit, quemadmodum de spadonibus & de circuncisis dictum est Nou. 129. 142. Nam si alienum quis vernam exposuerit, domino reddendus est. Id verò apparet argumento ægrotantis serui, quo vitur: quem si dominus eiecerit, nec curauerit, dominium & patronatum amittit: seruus fit Latinus ex constitutione Claudij, ciuis Romanus ex constitutione Iustiniani, l. 2. D. qui sine man. ad lib. per. l. vlt. C. de bon. lib. l. vnica. §. sed scimus. C. de lat. liber. col. Expositus à Græcis appellatur ἀποθνήσκων ad d. l. 2. ideoq; apud Harmenopulum lib. 1. tit. vlt. perperam ἀποθνήσκων definitur esse furiosus & demens: nam certè furor non liberat seruitute. Non possunt etiam expositorum educatores, eorum dominium sibi vindicare, l. vlt. C. de infant. exposit. & de iis qui sanguin. nur. accept. vbi infantes recens nati, sanguinolenti vocantur, vt l. 2. C. de pat. qui fil. dist. Donatus in Andriam, A matre sanguinolentum non pulchrum, sed scitum pronuntiat. Iuuenalis, A matre rubentem. Prudentius contra Symmachum, Quos sanguinolentos edendi mos iuuat.

E

NOVELLA CLIIII.

De his quæ in Osroëna incestas nuptias contrahunt.

Osroëna & Mesopotamiæ prouinciis hæc Nouella Iustiniani, & tertia Iustini in præteritum incestas nuptias indulgent contra generalem definitionem, Nou. 12.

F

Tom. 4.

Ff ij

NOVELLA CLV.

A

Ne matres tutela rationibus obnoxia sint.

Matres quæ tutelam aut curationem gesserunt filiorum, rationibus reddendis obnoxia sunt, præsertim si iterum nubant. No. 22. & aduersus eas potest peti restitutio in integrum. hic enim casus secundarum nuptiarum excipiendus est à l.vlt. C. qui & adu. quos in int. rest. non post. Regulariter aneclogistæ sunt, & non possunt aduersus eas liberi petere integri restitutionem hoc colore quasi minores liberos in administratione rerum circumscripserint. Vnus est locus, quo secundum Haloandri interpretationem ait se lege cauisse ne tutores filiorum suorum aliter tutelam suscipiant quàm si apud acta cauerint, &c. & intelligit. l.vlt. §. per. C. de adm. tut. Sed malè Haloander vertit, Filiorum suorum, cùm in Græco sit, Pupillorum non filiorum. nam à patre cautio sanè non exigitur. B

NOVELLA CLVI.

De sobole cum colonis partienda.

Si adscriptitia mea tuo adscriptitio nupserit, & liberos procreauerit, quæritur vtrum patrem liberi an matrem sequantur. i. tuo an meo dominio subiecti sint? Et ex Nou. 162. quæ hanc tempore præcessit, soboles diuiditur in æquales partes si pari numero constat: vt si duo sint filij, vnus sequitur matris dominium, alter patris: & electio fit sorte vel micando, vt in aliis plerisque causis. §. optionis Inst. de leg. l. Sed cùm ambo. D. de iudic. l. 2. C. quan. & quib. quar. pars deb. & olim in dandis iudiciis, & in diiudicando vtra pars deberet prior dicere. Si vnus tantùm nascatur filius, matrem sequitur, & generaliter, si impar fuerit numerus, qui superat, matrem sequitur. Id hæc Nouella confirmat. C

NOVELLA CLVII.

De colonis qui id alienis prædiis nuptias contrahunt in Mesopotamia & Osroena.

Hæc Nouella pugnare videtur cum superiori, quia liberos natos vtroque parente adscriptitio, vult patrem sequi, non matrem: & matrimonium à domino adscriptitiæ non dirimi: sed de præterito tempore loquitur, non de futuro, & de Mesopotamia tantùm & Osroena, prouinciis dicæcesæus Orientis. D

NOVELLA CLVIII.

Vt ius deliberandi etiam impuberes transmittant.

Sciendum est impuberem, per se heredem existere matri adita hereditate vel petita bonorum possessione, tutore auctore, si excesserit infantia. l. i. C. ad Tertyl. Infantè per se adire, vel bonorum possessionem petere non posse, per tutorem posse: atque ideo si delatam infanti, hereditatem matris tutor non adierit, vel si bonorum possessionem non petierit, & infans interim decesserit, non transmitti eam hereditatem ad heredes infantis, sed in eam vocari eos qui vocarètur, si hereditas infanti delata nō fuisset. l. si infanti. C. de iu. delib. Cui videtur obstare. l. cùm in antiquioribus eod. tit. quæ generaliter definit heredem post delationem hereditatis habere annum ad petendam deliberationem, & intra eum annum decedentem transmittere arbitrium deliberandi in heredes suos. Itaque (sicut hæc Nouella declarat) ne pugnet d. l. Si infanti, dicemus eam non habere locum, nisi infante decedente post annum, quo casu ius deliberandi non transmittitur in heredem infantis. His cognitis, ponamus speciem de qua quæritur in hac Nouella. Decessit mater relicta filia impubere, quæ & patrem iam antè amiserat: mox post mortem matris intra annum deliberationis, nondum agnita hereditate matris filia decessit relicta auunculo & amita. Quæritur an hereditatem matris transmiserit ad heredes suos, & quos habeat heredes. Inciderat hæc species antè No. 118. quæ non pertinet ad præterita, & hoc est quod ait in hac Nouella, hanc speciem esse antiquiorem eo die ex quo E
F

- A ex quo ea 118. Nouella valere iussa est. Nam legendum hoc loco τῆς ἡμέρας non τῆς ἡμε-
 ρέας. Debit ergo species decidi secundum ius vetus. Tractemus tam nouo quàm ve-
 teri iure vti decidi debeat. Iure veteri huic filix ab intestato heres est amita sola, exclu-
 so auunculo: quia agnata præfertur cognato, & in eam filia transmisisse censetur here-
 ditatem matris, quia decessit intra annum deliberationis. Iure nouo huic filix ab inte-
 stato heredes sunt amita & auunculus ex æquis partibus, cōfuso agnatico & cognatico
 iure, & in eos filia censetur transmisisse hereditatem matris, quia decessit intra annum
 deliberationis. & ad l. si infanti, respondendum est eam locum habere post annum.

NOVELLA CLIX.

- B *De substitutione facta in familiam morientis, vsque ad quorum gradum valeat.*

- SPECIES de qua hîc tractatur, est huiusmodi. Testator filios heredes suos alienare pro-
 hibuit certa prædia, quæ iussit eos conseruare filiis, si quos gignerent legitimos vel na-
 turales: quòd si quis eorum decederet sine liberis, ei verbis precariis substituit fratres
 superstites, & interdixit ne de ea re sibi inuicem cauerent, vt Cōstitutio Marci permit-
 tit. l. 2. C. vt in pos. leg. Postea codicillis suburbanū quoddam, quòd testamento adscrip-
 serat Constantino vni ex filiis suis, legauit nepoti ex eo nato cum omnibus prætoris &
 scalis & iure omni, cùm emancipatus esset, interdicta alienatione extra familiam, tam
 ei quàm successoribus eius eiq̃ue substituit Constantinum patrē, si nepos prior decede-
 ret sine liberis legitimis. Scilas vocat traiectus maritimos, vt. l. 7. C. de aquæductu. Siue
 C portus aut stationes nauium, auctore Moscopulo πειχέδω, Alciatus perperā Cœna-
 cula. Prior decessit Constantinus, & omnia bona paterna transmisit in filium, nepotem
 testatoris. Hic quædam prædia alienauit extra familiam: suburbanum illud moriens re-
 liquit filio suo. i. pronepoti testatoris, & hic rursus pronepos id reliquit abnepoti, eiq̃ue
 si impubes decederet, substituit extraneos matrem & vxorem. Existente condicione
 substitutionis, extranei vindicant hereditatem. Contradicit propatruus. i. frater Con-
 stantini, quasi in eis bonis præferendus ipse sit ex voluntate testatoris, qui noluit ea bo-
 na de nomine suo exire. Refellit ab extraneis hoc pacto. Testator in infinitum non
 prohibuit alienationem extra familiam, sed consulere tantum voluit filiis & nepotibus,
 dum cauit vt filij bona conseruarent liberis suis, vel, si sine liberis decederent, fratribus.
 D Frater tuus Constantinus non decessit sine liberis: & in infinitum quidem prohibuit
 alienationem suburbanam, sed cucurrerat iam id per quatuor gradus familiæ defuncti, id
 est, vsque ad abnepotem, cùmque impuberem. hoc satis esse. Nihil igitur iuris ex causa
 fideicommissi in eis bonis habes. Refellit & hoc argumento: Tu ex bonis tibi à patre
 relictis sub eadem prohibitione quædam alienasti, tibi præiudicasti, quia & ipse volun-
 tati patris non paruisti. l. quoties ab omnibus. C. de fideic. l. cùm pater. §. libertus. ff. de
 leg. 2. Iustinianns iudicat contra fratrem pro extraneis. Nam generaliter definit interdi-
 cta filiis alienatione sub hac condicione, Si sine liberis decesserint, natis liberis finiri
 prohibitionem, & nepotes posse bona extra familiam alienare. Quin & prohibitionem
 factam in infinitum, & substitutionem precariam ei adiunctam, vt oportet, ne sit nu-
 E dum præceptum, qualis fuit prohibitio scripta in codicillis, non debere extendi vltra
 quartum gradum, maximè cùm à quarto gradu vocantur in ea bona mater & vxor, quæ
 non omnino videntur esse extra familiam, cum & nurus numeretur in familia ex l. vlt.
 C. de ver. sig. eo etiam maximè quòd omnes qui erant eius familiæ, vendiderint ex eis
 bonis atque adeo quasi mutuo cōsensu precariæ substitutioni renuntiauerint. d. l. quo-
 ties. dico, maximè, ex abundantia. Nam & his detractis, generaliter ex hac Nouella con-
 stituendum est, prohibita alienatione extra familiam & ex ea causa vocatis iis qui sunt
 ex ea familia iure fideicommissi, fideicommissariam substitutionem non extendi vltra
 quartum gradum, videlicet si extraneus extiterit heres per medium impuberem, vt ma-
 ter per abnepotem in pupillari ætate decedentem in proposita specie, quæ est summa
 F huius Nouellæ non temere extendenda ad omnes species. Nam etiamsi priora quæ di-
 xi detrahas, non est tamen detrahenda hæc adiectio, Si per mediū impuberem extraneus
 extiterit heres, quæ non magnam rationem habet: nam ius ita est, vt liceat in infinitum
 substituere. Et videtur hæc Nouella ex earum numero esse, quas Harmenopulus Tri-

bonianum composuisse narrat, obscure & ambiguè pecunia corruptum, vt & Nou.2.& 106. & recantatæ pleræque. A

NOVELLA CLX.

De pecuniis & vsuris ciuitatum.

VSuræ supra duplum non debentur, Nou.121.138. Sidonius Appollinaris, Cauta centesima est quæ per bilustre producta tempus modum fortis ad duplū adduxit. Rectè, per bilustre tempus. nam si fors fuerit C. decennio vsura centesima cum producat ad cxx. & vtique producit ad c. quod est duplum: & verò iure non nisi ad c. decennio producit, 20. vsuræ non accrescunt, sed forti soluta imputantur. Duplum idem paulò post vocat medietatem. Superpositam (inquit) medietatem, quæ per vsuræ nomen accreuit. Alia est causa reddituum, alia vsurarum. Reditus enim supra duplum debentur, vt in specie hac Nouella proposita, in qua pro redditu habet, quod verè iudicantibus vsura est. Quamobrem & hanc forsitan ambitiosis Triboniani Nouellis aliquis adnumerauerit. Fateor redditum ædium aut fundi duplo non finiri: redditum pecuniæ duplo finiri aio. Nihil enim aliud esse redditum pecuniæ quàm vsuram, l. Titius. D. de præsc. ver. l. 2. a. lumnæ. D. de adim. leg. nec posse constitui verè, vsuram esse, Si me tibi mutuam sortem dare rogaueris, & ei quot mēsis certam te summam superadditurum esse caueris: redditum esse, Si ego te sortem accipere rogauero, & mihi quotannis pro ea certam pētionem inferre, quoad omnis soluta mihi & reddita esset. Nam & hoc genere pecunia mutua fit, & scēnori collocatur. l. 10. & 11. D. de reb. cred. Sed idè supra duplum vsuræ hoc genere contractæ deberi possunt, quia fortis periculum meum est, qui te sortem accipere rogauit. & ita cenſeo *ροϋλῶ*, In tributionem: malè alij pastum. B

NOVELLA CLXI.

De præsidibus.

Hæc est Tiberij eius qui à Iustiniano secundus imperauit, qua tamen Iustiniani cōstitutiones pleræque de præsidibus confirmantur, vt Nou.8.95.128. D

NOVELLA CLXII.

De donationibus sacra forma, & de adscriptitiis.

Donatio inter virum & vxorem confirmatur morte ex oratione Antonini. Vir donauit res certas vxori, nec tradidit. Quæritur an post mortem viri eas petere possit. videtur non posse, quòd non sit perfecta donatio: nam lege Cincia donatio re perficitur. legendum *Κιρνή*, non *Σερνή*: & perperam Haloander addidit, Ælia. nam Ælia Sentia de manumissionibus fuit, non de donationibus. At ex constitutione Iustiniani donatio consensu nudo perficitur, sicut emptio, l. si quis argentum. §. vlt. C. de donat. & petitur conditione ex lege, vt hoc loco nominatim cauetur. Etiam id adducitur nouè, vt maritus rem donatam vxori pignori obligando, non videatur mutare voluntatem, quod est contra l. si maritus. 2. C. de donatio. inter vir. & vxor. l. cum hic status. §. si maritus. D. cod. Consequens tamen est priori constitutioni, quæ nudo consensu donationem perfici voluit: nam quæ nudo consensu constant, non videntur adimi pignoris obligatione, vt de legatis constitutum est. §. si rem suam. Inst. de leg. Olim cum traditione vel mancipatione constabat donatio, sanè reuocari videbatur non tantum venditione, sed etiam pignoratione. Id deinde adiicitur, vt si donatio in cōiugem, vel in alium quemlibet collata, excedat legitimum modum, id est, D. aureos, nec insinuata fuerit, non vitietur utile per inutile, id est, vt in D. aureis utilis sit, in superfluo inutilis, secundum l. sancimus. C. de donationib. Et hæc de donationibus. Alia capitula sunt de adscriptitiis. Ex libero & adscriptitia constat adscriptitium nasci. De nato ex libera & adscriptitio dubitatū fuit. Olim placebat & hunc adscriptitium nasci. Ex constitutione Iustiniani liber nascitur, l. vlt. C. de agr. cens. Nou. 22. 54. Sed adiicit hæc Nouella, vt colonus sit, nec terram deferere E

A rere possit. arg. l. cūm satis. C. de agrorum cens. quod Iustinus comprobauit Nouella de filiis liberarum in Africa, & tandem ad extremum idem Iustinianus secundum ius, vetus adscriptitium eum nasci voluit, vt in obseruationibus docuimus: quod tamen non obtinuit. Sequitur de sobole ex coniugio duorum adscriptitiorum nata partienda inter adscriptitiorum dominos, quod exposuimus No. 156.

NOVELLA CLXII.

De releuatione futurorum.

B Releuatio hac Nouella à Tiberio cōcessa (neē enim est Iustiniani) similis est ei quam Rdedisse Constantinum Eusebius narrat. 4. De vita Constantini, releuatis possessionibus quarta parte tributorum in quadriennium. At non vult tamen hac releuatione Tiberius minui sacram embolam, (sic vocat publicarum specierum transuectionem. vt. l. 10. C. de sac. ec.) sed integram eam inferri, reputato collatoribus pretio concessæ quartæ partis.

NOVELLA CLXIII.

De heredibus.

C Hæc etiam est Tiberij, de titulis vel signis alienis rebus non imponendis, vt No. 17. Qua re sæpe heredum iura perturbantur & confunduntur, vt hereditarium esse non putent, quod est: aut si sciant hereditarium, alieno titulo à possessione aut vindicatione perterreantur. Augustinus in sermonibus, in ipsis deprædationibus suis titulum Christi hæretici posuerunt, vt prædæ ipsorum quasi defenderentur per titulum potentis. Quid facit Christus? Eiicit prædatorem, titulum non deponit, & possidet domum, quia inuenit ibi titulum suum.

NOVELLA CLXV.

Generalis forma de prospectu maris.

D Videtur esse ἐπιγραφὴν, id est, Forma præf. prætorio, vt explicui Obs. 6. c. 10. & eadem de re extant ex ἐπιγραφῶν libris quædam apud Harmenopulum, lib. 2. Pertinet autem hoc ad No. 63.

NOVELLA CLXVI.

De prædiorum steriliū ad fertiles impositione.

E Nouellæ quas exposuimus hactenus, excusæ sunt omnes, licet non vno volumine. Alias enim Haloander, alias Scrimgerus, alias Iulianus Antecessor vrbs Constantinopolitanæ, alias vetus interpres, bene meriti omnes de hoc iure nouo, nobis suppeditarunt. His quatuor viris vtatur oportet, qui volet sibi parare omnes vel earum epitomen, simul ac quærere eum diligenter veteris interpretis, quas suppressit hominum incuria vel incitia. Putem enim reperiri posse omnes, vt mihi contigit reperisse No. de prima Iustiniana, De prætoribus plebis, De Armeniis, & Accursio etiam ipsi contigerat 38. & 45. quas adducit nescio quo loco: & hac ratione persuadebitur forsitan imperitis, indocilibus, incredulis, non minus omnes esse authenticas. 168. scilicet, quàm pauculæ sint illæ quas solas esse è corpore iuris falso testificantur & adseuerant, quasque solas ius facere volunt. Porrò quæ sequuntur tres, à me modò dantur ex libris ἐπιγραφῶν. Hæc est ἐπὶ ἑτερολογίᾳ, Si defunctus iusta ex causa fundum aut territorium aut compossessionem alienauerit, & moriens residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, **F** qui ex eis similiter prædia quædam alienauerint, ex quibus possidente emptore aliquod fortè postea defecerit, ita vt locus sit ἑτερολογίᾳ, quam prædia sustinet, quæ sunt ex eadem substantia & origine. l. 10. & 12. C. de om. agro. deser. vt ne defecti vel deserti prædij onus irrogetur simul eiusdem substantiæ prædiis omnibus, sed cæteris primum prædiis quæ

A

NOVELLA CLXVII.

Generalis forma de missione in possessionem.

A Dditur Βίωσ τῶ ἐν δόξῳ ἔσται ὑπάτω. Suspicio legendum ὑπάρχει, ut sit & hec alia forma præfecti prætorio, cuius verba hæc sunt,

Εἴ τις ἀκινήτων ἀπιλαβέσθαι ἀποδόξων ἀρχαῖς ψήφοις πορίσῃτο, ἔπι μὲν τῆς εὐδαίμονος αὐτῆς πόλεως ἀρκέσθαι τυχὸν ἢ τάξις τῶν ἡλλίω μαρτυρῶσα τῆς τῶν πραγμάτων ἰομῆς τῶν, ἢ καὶ τῶν γειτόνων ἢ αὐτῆς τάξις λέγει μαρῶν, ὡς ἔδειξαι τῶν πραγμάτων ἔπι λείπειται, ἔπι δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένων ὑπὸ τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκου ὑπομνήματα ἀποδοξὸν πλοσίως αὐτὸ τῶν ἔσται πόνει, δὲ ἔσται, μαρτυρῶσα μὲν ἔχοντα τῶν γειτόνων. πτωχῶν δὲ ἀδίκων παρέχουσι τῶν ψήφοις ἢ τῶν τῶν πραγμάτων ἀποδοξὸν καὶ τοῖς μέλλουσι, δὲ ἐκ βυβαλλομένων πῶν πραγμάτων λαμβάνειν, καὶ νομῶν ποιῶν, ἢ δεσποτικῶν ὑπὸ τῶν ἐαυτῶν πειρῶν καποχῶν, ἀναρχίας τῶν τῶν ἐκδίκων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μαρτυρῶσα νομῶν, ὡς ὑπομνήματων ἔσται πῶν ὑπὸ αὐτοῖς, δηλῶσαι τῶν ἀποδοξῶν, εἴτε ἔπι ἀλάματα τύχει γραφῆται φροντισταῖς, εἴτε ἔπι ἀλάματων χρεῖς ἢ ἀποδοξῶν μέλλει γίνεσθαι, ἀποδοξῶν ἐν ταῖς τῶν, καὶ τῶν γεωργῶν ἢ τοῖς φροντισταῖς ἔσται βυβλολογεῖν ἔπι τῶν ὑπομνήματων, ὡς τὸν ἐώτερον εἰδοῖεν νομῶν καὶ ἀποδοξῶν, καὶ τῶν ἀποδοξῶν ἀκολοθήσεται ἐν γνώμῃ, τῶν αὐτῶν ἔπι τῶν ἐκδίκων. ἔπειτα δὲ ἀνεκδικος μὴ παρῆ, τὸν λαμπερῶν τῶν ἐπαρχίας ἀρχοντα τῶν τοῖς ἔσται ὑπομνήματα ἀποδοξῶν, ἢ τὸν ὀσιώτατον τῆς πόλεως ἱερέα ὑπὸ τῶν ἢ κτησίς ἔσται, ὑπὸ ἢ τῶν τοῖς ἀποδοξῶν, εἴ πολλῶν τυχὸν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἢ ἰούμνος ἀποδοξῶν τῶν τόπων ἐν οἷς ἢ ἀποδοξῶν γίνεσθαι. ἐν δὲ τῶν βασιλίδι αὐτῆς πόλεως, καὶ τῶν ἀλλομῶν ἐκ βυβλομοῖς, καὶ τῶν τῶν ἀποδοξῶν ἔσται βυβαλλομένων ἐκ μαρτυρῶσα ἔσται ἰούμνος δίδουσι τοῖς παρῶν ἔσται ἰούμνος.

B

C

D

Hoc quod vult, breuiter vt dicam & summotenus, ex sententia iudicis non rectè apprehenditur nisi possessio vacua, & quam in vrbe quidem vacuum esse executorum testimonia adscuerent, in prouinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in prouinciis quoties quis ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores ciuitatum fieri debent traditæ possessionis, simul ac consentientium voluntati tradentis, nouisq; domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præfidem: vel etiam, si hic longè absit ab eo loco quo traditio fit apud episcopum.

NOVELLA CLXVIII.

Forma præfecti prætorio, de his qui eidem domino subiecta prædia possident.

HÆc est ἀποδοξῶν, id est, de prædiis hominibusve prædiorum ratione eidem domino seruientibus. His solent accrescere inuitis defecta desertæve prædia eiusdem substantiæ vt diximus No. 128. & 166. denique ἐπιβολῆ, onus est ἀποδοξῶν ἢ ἀποδοξῶν, & irrogatur rusticis prædiis tantum. Nam & hæc sola referuntur in censum, non annonæ ciuiles, non ædes. Et ideò in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de seruis, l. 4. §. in seruis. id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, vt dixi §. No. 7. Sed & quod dicitur de tributo capitis, l. 3. id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metropolitibus, l. 1. C. de cap. ciu. l. 8. C. de exact. trib. Prædiis igitur vrbibus aut annonæ ciuilibus non irrogatur agrotῶ ἐπιβολῆ, quia nec sunt ἀποδοξῶν, nec satis est si sint eiusdem originis. Verba eparchici hæc sunt:

E

F

Προσάτιον κίνσων, ἢ ἰούμνος ἀποδοξῶν, χρεῖα φέρεσθαι μόνον, οὐ μὲν οἰκίας, ἢ ἄλλα πράγματα ἢ δὲ ἔπι ἀποδοξῶν γίνεσθαι. φυλάξει δὲ τῶν τῶν ἐπιβολῶν ἢ ἰούμνος, καὶ ἢ περὶ τῶν αὐτῶν ἀξίς, καὶ οἱ ἀρχοντες τῶν δημοσίων ἐσφορῶν, ἀνα τῶν ἀρχῶν χρεῖς λιτῶν ὑφορῶν ποινῶν αὐτῶν τῶν ψήφου καὶ νῶν ἀποδοξῶν, γενικῶς ποιῶμεθα τύποις, ὡς μὲν δὲ δίδουσι ὑπὸ ἀποδοξῶν ἢ ἀποδοξῶν ἐπιβολῶν ἔπι οἰκίας, ἢ ἀρτοῖς πολιτικῶν, ἢ ἔτερω πινὶ μὴ ἐξ ἔσται τῶν κίνσων. ταῦτα φυλάξει δὲ τῶν ἀποδοξῶν, τῶν ἀποδοξῶν αὐτῶν ποινῶν δὲ καὶ χρεῖς λιτῶν ἀποδοξῶν, καὶ τῶν τῶν οὐσίαις οὐ μετῶν ἔπι ἀποδοξῶν ζῆμια. οἱ γὰρ ἀποδοξῶν ἀποδοξῶν, εἰς τῶν τῶν ἀποδοξῶν καὶ τῶν ἀποδοξῶν κληρονομῶν, καὶ πραγμάτων αὐτῶν ἀποδοξῶν. ὑπὸ τῶν ἀποδοξῶν τῶν νόμων ἀποδοξῶν ζῆμια. τῶν λαμπερῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ὑποδοξῶν ἀποδοξῶν αὐτοῖς τάξις, καὶ τῶν ἀποδοξῶν τῶν ἀποδοξῶν, ἢ μὲν γενικῶς ἀποδοξῶν ἀποδοξῶν, καὶ ὑφορῶν ἀποδοξῶν ἔσται ἀποδοξῶν.

Hic est finis Nouellarum. Laus sit Deo Patri nostro, & Domino Iesu Christo, qui ut ^A hunc finem adsequeretur, etiam medio in turbine rerum, Gallia nesciente tueri societatem humanam, utque redimeretur omnis hæc opera mea ab insulso milite cui prodita fuerat iniquè, pro sua clementia fecit. Te sancte Deus veneror, tibiq; gratias ago, vni, soli, omnipotenti, veniam petens, ut velis, quandiu voles esse me in hac ærumnarum valle, studia quæ fecisti mea, fortunare pariter, nequis mihi malus ea turbasset malè, per Iesum Christum Dominum nostrum.

FINIS.

DE
FEVDIS, LIBRI
QVINQVE.

Quorum primus est GERARDI NIGRI, Secundus & Tertius
OBERTI DE ORTO, Iurisconsultorum Mediolanensium,
Quartus ex variis & incertis auctoribus antiquis, Quintus Impe-
ratorum constitutiones quæ ad feuda pertinent complectitur:

Aucti, emendati atque etiam explicati studio & diligentia

IAC. CUIACII I. C.

IACOB. CUIACIUS
 NOBILISSIMO ET OMNI
 VIRTUTE INSTRVCTISSIMO
 VIRO, D. THOMÆ REDIGERO
 S.

*N*ULLA est pars Iuris peiori condicione, quàm illa, quæ de Feudis est, & iure militum, militari, nec tamẽ illepidò sermone conscripta. Nam vel qui ceteras se tenere profitentur, hanc reiiciunt, quasi barbaram: vel, qui in hanc potissimum operam ponunt suam, facile damnum patiuntur ceterarum: hos abhorret, illos adpetit ipsa quidem vehementer, verùm hi contrà depereunt illam soli, illi despicunt solam: ac proinde ab utrisque misera errat sæpenu-merò ad villicos rerum, sine doctrina Iuris, prudentiores nonnunquam aestimatores, quàm sint illi, quos dixi, Iuris utriusque consiliatores semidocti. Quod mihi eò usque visum est indignum, ut hoc anno habitationem ei, tanquam matronæ elegantiori, mundiorem parauerim, epulasq; quibus exciperetur, conquisitores, te præsertim, quibus usus erat, librorum (eæ sunt illi epulæ) rariorum & vetustiorum promo, cuius beneficij memoria nulla est in me, nisi quidquid struxi inde, id omne tibi tuendum commiserò. Ac ne quid secus faciam, etiã obseruat nobilis Daniel Schram communis amicus noster, homo omnibus bonis artibus perpolitus, totaque vita innocentissimus. Ecce iam igitur tibi veluti ab utroque quos amicitia reddidit vnanimis, feudorum Ius purius mundiúsque acceptum, nisi nos fallimus, quàm fuit antè, quod in fidem tuam & clientelam veluti quodam feudi Iure conferimus lubentes animis. Bene vale. Biturigis xv. Kal. Iunij. M. D. LXVI.

GERARDI NIGRI

DE FEVDIS,

LIBER I.

- A** **H**IVS libri auctorem esse Gerardum Nigrum, argumēto est tit. 29. quo improbatum feudum datum lege commissoria, & tit. 2. §. pen. & 4. §. ult. quo si in dando feudo conuenerit, ut liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vasallus moriatur relicto filio & filia, filius præferatur. vtraque enim sententia Gerardo tribuitur, lib. 4. tit. 63. & 66. Oberto de Orto displicuit. Non est igitur hic liber Oberti, sed Gerardi: vterque fuit consul Mediolanensis. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici, cap. 12. Aderant, inquit, Cumanorum seu Laudensium consules de Mediolanensium superbia facientes querimoniã, præsentibus duobus Cofs. eiusdem ciuitatis, Oberto de Orto, & Gerardo Nigro. Libri tamen II. & III. auctorem Obertum esse negare non possumus. Liber III. est ex variis & incertis auctoribus. Continentur his libris mores quibus in feudorum causis Ligures siue Langobardi utebantur: qui plerunque fuere diuersi, ut ecce, Cremonæ, Ticini, Mediolani vasallus feudum poterat alienare sine voluntate domini, Mantuæ, Veronæ & aliis quibusdam locis exigebatur consensus domini. Rursus Placentiæ qui militem inuestirat de feudo hac lege ne in successorem transfirer, nõ poterat eo viuo sine eius volutate alium de eodem feudo inuestire, Mediolani & Cremonæ secus. Et hos quidem Italiæ mores & ius quod his libris digestum est, aliæ gentes si qua in re propriis moribus deficiantur, libenter obseruant, ut idem planè de his libris statuere possis quod de lege Rhodia Imper. Antoninus, eam in rebus nauticis Romanos sequi, nisi si qua in re aduersetur iuri publico P. Romani: & nos quoque ius feudorum, quo Italia vitur, sequimur non inuiti, nisi si qua in re pugnet cum legibus aut moribus nostris. Constitutiones autem Imperatorum de feudis, quas his libris Hugolinus inseruerat, Odofredo teste, quibusq; nos alias adiecimus, proprio libro, id est, quinto, conclusimus. Intellecta igitur librorum partitione, materia, auctoribus, pretium curæ est de Feudi nomine & definitione ut statuamus aliquid. Feudum quidam dixere fœdũ, ut Guillelmus Imperator in Constitutione quadam in Chronicis Flandriæ relata, per quam terris imperialibus priuatur Margarita Comes Flandriæ ob fidem non præstitã. Ut, inquit, eadem Comitissa in feudum tenuit. Vocem sanè Feudi Isidorus à fœdere deduxit. Obertus autem à fidelitate vel fide. quod rectius puto, vel eo maximè quòd hi qui rē à domino iure feudi acceperunt dicantur esse eius Leudes siue Leodes, quod est Francorũ lingua, *Ses leaux, ou loyaux*. Annonius 3. cap. 81. Guntranus fuit leudis suis beneuolus. Et lib. 4. legum Gottharum. tit. 5. Si inter leudes in expeditionibus constitutus de labore suo aliquid adquisierit, & in exemplo pactionis habitæ inter Guntranũ & Childebertum reges apud Gregorium Turonensem, lib. 9. Leudes illi qui domino Guntrano sacramenta præbuerunt, & inferius: Conuenit ut nullus alterius leudes nec sollicitet

nec venientes excipiat. & eiusdem lib. 8. Credo alicuius ex leodibus nostris esse filium, & 3. A leodibus suis defensus est, & lib. 2. Hæc dedit leodibus eius. Vnde puto Germanos feudum appellare Leudum, siue *Lehen*. Nam & pari ratione iidem illi leudes, feudales dicuntur, quod est Francorum lingua, *Feaux*, & feudum ius siue res, cuius acceptione fidei dominis exhibendæ vinculo constringuntur. Fideles his libris sæpè: quo nomine olim serui nuncupabantur. & verò milites etiam qui quid in feudum acceperunt, seruos imitantur. nam tamen serui non sint, seruiunt tamen, & seruitia debent quæ duo sunt diuersa, l. vxori. in fin. D. de vsufr. leg. Seruum scilicet esse, & seruire, seruitus & seruitiū. Potestas domini seruitutem, patientia seruientis seruitium facit. Vassalli igitur non sunt serui, sed *αἰπίδ' υλοῖ*, vt Æschylus loquitur: & licet sæpè Homines nostri dicantur, quia tamen ea appellatione propriè serui significantur, rectè dixeris non tam eos qui quid à nobis iure feudi possident, homines esse nostros, quàm nobis Hominium debere, quæ vox Hominij concinnior est quàm Homagij, qua vtuntur Robertus in Supplemento Chronicorum Sigeberti, Helmodius in historia Slauorum, Otho & Radeuicus, & Abbas Urspergensis sæpè, & Fridericus Imp. ad Othonem Frisingensem. Hominio, inquit, ac fidelitate nobis facta coronam regni de manu nostra Petrus rex Danorum suscepit. Sed & Vassalli, vel Vassalli nomen, quod eisdem competit, seruitium significat siue comitatum, cum deducatur non ex eo quòd sint quasi in vassario nobilium, & vasa eorum instrumenta; censeantur, sed à Germanica & veteri Gallica voce *Gessel*, qua significatur comes, qui nobis seruit mercede certa, vnde & *Gessatas* populos Gallica lingua nuncupatos, Polyb. 11. Et Plutarchus in M. Marcello scribunt. Licet autem mercenarij aut vassalli serui nō sunt, tamen vt serui appellatione mercenarij continetur, ita & vassalli. Mercenarios, quos etiam vocarunt ambactos, seruorum loco esse probat, l. 4. D. de vsu & habit. adhibita interpretatione Theophili, in §. 1. eod. & ita Græci accipiunt, l. 1. §. familiæ. D. de vi, & de vi arc. & confirmatur d. l. 1. §. si filius familiæ. & ea ratione furti non tenentur, l. si libertus. D. de furt. l. respiciendum. §. furta. D. de pœnis. Placet ergo nobis Stoicorum sententia, quam Diogenes Laërtius refert, tria esse seruitutis genera, vnam quoties non est potestas viuendi vt velis, vt si liber homo carcere contineatur, quam definiunt, *σέρησι αὐτοπραγίας*: alteram esse *ἐγκτήσι*, vt ea qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur: tertiam *ἐν ὑποθήξει*, vt ea quam seruiunt mercenarij, obærat, addicti, vassalli, clientes. Separo vassallos à clientibus, licet vassalli his libris nonnunquam clientes appellentur, & conueniant in multis, & separationis ratio euident. Clientibus onus militiæ adnexum non est. Vassallorum condicio hæc est, vt cum delectus edicitur, in militiam eant, vel vicarium mittant, vel certum censum domini ærario inferant, quod Heribannum siue Haribannum dicitur à Germanorum antiqua voce *Here*, qua significatur exercitus, quo sensu & *Herislit* dixerunt, l. 15. Lang. de exercit. l. 17. de eo qui alij antest. desertionem exercitus. Theodulphus in Chronicis D. Pipinum regem in exercitu derelinquens, & id quod Thedisca lingua *Harislit* dicitur. Idem Hermānus Comes lib. de origine Francorum. Heribanni quantitatem definiuit Carolus legum Langobardarum lib. 3. Fridericus pro ea portionem certam redditus feudi, j. lib. 5. Bannum est generale nomen. quo significatur edictum siue citatio. Heribannum speciale, citatio nempe ad delectum. Vtroque nomine significatur etiam pœna edicto non obtemperantis. Igitur heribannum non tantum edictio delectus est, sed etiam pœna non respondentis ad delectum, quam & *Herischuldum* Germani vocant, Auentino teste. Sed, vt alias etiam differentias inter clientes & vassallos exequamur, clientes prædia sua pleno iure possident, vassalli prædia feudalialia vsufructus tantum iure perpetui vel temporarij, proprietas est dominorum à quibus prædia acceperunt beneficij iure, vsufructum dicimus cum Oherberto lib. 3. quod interpretes vtile dominium vocant, propterea quòd vassallus rei in feudum datæ vtilem non directam vindicationem habet, vt j. 2. tit. 8. §. 1. quæ tamen ratio vtile dominium non inducit, & verior est Conradi sententia, lib. 4. tit. de alic. pat. feudi, nullum esse vtile dominium. Clientes dabant se in fidem patronorum, & ab eis ferebāt sportulas vel cœnam rectam. Vassalli vel vtrò fidem suam nobis offerunt cessa proprietate bonorum suorum, vel nos collatis in eos prædiis nostris, fidem eorum eligimus & sequimur, sportulas vel cœnas à nobis non ferunt, nisi qui feudum quod dicitur de camera, vel caneuca, quod verè non est feudum, obtinent. his sportulas damus, quæ Solda-

- A** tæ dicuntur, lib. 2. tit. 10. à Gallorum & Germanorum antiqua voce *Sold.* nam & Cæsar ipse scribit Gallis esse deuotos, quos illi Soldurios appellant, quorum, inquit, hæc est cōdicio, vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruatur, quorum se amicitia dediderint. si quid iis per vim accidat, aut eundem casum vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. Robertus in Supplemento Sigeberti: Sumpsit Henricus rex pecunias de feudo vniuscuiusq; loricae. Capitales barones secum duxit. Solidarios verò milites innumeros. Otho 1. cap. 31. Hospites, quos nunc solidarios dicimus. Radeuicus 3. cap. 20. Vt largitione pecuniae milites qui solidarij vocantur colligeret. Clienti respondet patronus, vt in XII. tab. Patronus si clienti fraudem fecerit, facer esto. & inde sumpta translatione, qui causam agit actoris vel rei, patronus, reus cliens dicitur, vel susceptus. nam & clientes
- B** posterior ætas vocauit Susceptos & summissos, l. 1. C. de prin. ag. in reb. Vafallo autem respondet dominus, qui & senior dicitur, licet prouectæ ætatis non sit, eadē forma qua Senatorem & Presbyterum dicimus, morum potius quàm ætatis habita ratione. Nomē igitur ætatis mite dominus feudi habet, quamuis adolescens sit aut iuuenis. Interea tamen, cum ius feudorū antiquissimum esse Gerardus scribat, qui ipse fuit Langobardus, ineptè id repetieris ex Langobardis ipsis siue Gothis, quorum leges nihil de feudis habent palàm, nec antiquissimum esse nobis vnquam persuaseris, nisi id liquidò deduxeris ex moribus P. Romani, quod fiet ita commodissimè. Fit sæpè in libris nostris hominum mentio, qua appellatione frequentius serui significantur. Sed & liberi, puta actores, procuratores, custodes prædiorum, insularij, conductores, emphyteuticarij, chartularij, precarij possessores. His possessio conceditur ad tempus. Quæ actori, feudum est gastaldia. Quæ custodi, feudum guardia. Iisdem postea cœpit concedi in perpetuum, quod est verum & proprium feudum, atque ita, vt me Obseruat. 8. tradidisse recordor, paulatim qui erant actores, custodesq; prædiorum nostrorum temporarij, perpetui esse cœperunt, Latinumq; Hominum nomen retinuerunt, nouum & exterum Vafallorum siue Leodum & Feudatariorum acceperunt à principibus & nobilioribus, qui eis sua prædia in perpetuum concedere maluerunt, si militiae oneribus se obligarent, inuecta in Italiã nomina, à principibus Germanis, quibus fuere semper multi Comites (sic Cor. Tacitus vafallos vocat, Glossæ *συνεπαπώρας* interpretantur) & principum amulatio magna, cui plurimi & acerrimi. His, vt ait, præcipuum sacramentum erat defendere, tueri,
- D** sua quoque fortia facta gloriae principis sui assignare: quod vulgò sacramentum fidelitatis appellamus. Et eadem ferè hominum condicione vsam Græciam Nouella Constantini Porphyrogeneta *ἡ ἐν τῷ πωρῶ* probat, cuius sententia hæc est. Quædã esse prædia militaria quibus cohæreat onus militiae, ita vt possessorem necesse sit se ad militiam comparare domino edicente delectum: vel si nolit aut non possit se ad delectum exhibere, certam eo nomine pecuniam fisco dependere, quæ feudorum omnium lex est siue à nobili, siue à plebeio possideantur, siue, quod penè idem est, à milite, siue à pagano. Distinxit omnis ætas nobiles à plebeiis, sed procedente tempore qui nobilium erant milites, vafalli, ministeriales, feudatarij, vt rectè Albertus Krantzius scribit in metropoli, etiam nobilitatem sibi vindicarunt: quæ de re dicturi sumus 2. tit. 10. At quoties tam vile est feudum, vt non possit possessor se aliūmve in expeditione ex eius reditu tueri,
- E** hæc iure vtimur hodie in Francia ex capitulis Caroli additis ad legem Långobardorum, vt ei adiungatur alius quoad pro modo redituum æquabiliter simul eis miles vnus indici possit. Vt verò ex constitutione Lotharij vafallus alienare feudum non potest, ita Constantinus Porphyrogeneta vult, vt prædia militaria, quæ nunc dicimus feuda, à militibus non alienentur. Sed militum duo sunt genera. Quidam *ἐκ τῆς κοινότητος*, nouitij, caligati, gregarij, manipulares, soldurij. Horum prædia quæ nondum sunt relata in codices militares ex ea Nouella iure militari non censentur. Alij sunt originarij & iusti milites, qui nobilibus adnumerantur. quam differentiam militum Fridericus sequitur in tit. de pace tenend. §. si miles. Et iustorum quidem militum meliora prædia ex Nouella Constantini militiae sunt tacitè obligata, si equites sint, vsque ad quantitatem 4. librarum auri: si classarij, qui ab eodem Constantino *πλωί μοι* & *πλωτίτες* dicuntur, vsque ad quantitatem duarum librarum. Supra eam quantitatem prædiorum suorum alienationem habent, intra eam non item. Quòd si prædia eorum quæ eam quantitatem excedunt, nominatim omnia sint relata in codices militares, & hæc omnia heredibus
- F**

conseruari debent siue militibus, siue paganis, non distrahi. Sin verò non sint omnia ad-
 scripta militiæ, sed habeat miles iure optimo possessionem aliquam, militiæ functione
 liberam, quæ a lode siue alodium dicitur his libris quasi fidei vinculo soluta, Constanti-
 nus vocat *κτῆμα ἰδιοϋξιοέρισον καὶ τῆ στρατιά ἀχαραδούλων*, quæ scilicet possidetur pro-
 prio iure, non feudi, non beneficii iure, hæc distrahere potest. Illam neque possessor, ne-
 que fiscus vendere potest: vel si vendiderit, eidem possessori repetitio competit, indem-
 nitate emptori præstita: quo cessante, agnati eius possessionem reuocare possunt, neque
 aduersus eos emptori est repetitio, vel reputatio pretij aut meliorationum, auferre tan-
 tum potest ea quæ imposuit prædio si recipiant separationem, deficientibus agnatis, suc-
 cedunt *ἑωδῶται καὶ ἑωάχοι*, id est, consortes, quibus simul militiæ nomine prædia ad-
 signata sunt. Consortibus succedunt milites indigentiores, & his rursus pagani, *πρὸς τὸ
 μὴ ἀφίπειν τὸν ἐκ τῶ κλήσου φόρον*, id est, ne cæsus fisco depercat: ex quo intelligimus hu-
 ius generis militaria prædia obnoxia esse oneribus militiæ, vel si refugiat possessor mili-
 tiam, censui certo, id est, banno & heribanno: & possideri ea posse tam à paganis quàm
 à militibus. Eius Nouellæ pars quædam est apud Harmenopulum Epitomarum i. ti. 16.
 Sed valdè corrupta. Legendum, *ἑωτηρεῖσθαι δὲ εἰς ἐκάστῳ στρατία ἰσπέων μὴ πούσρων
 λιτρῶν ἀκίνητων κτήσιν, οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν, καὶ ἔπι τὸν φόρον πεταγμένους πλωίμοις τῆτε
 Αἰγαίῳ πελάγῳ καὶ τῆς Σάμου-λοίπων δὲ πλωίμων λιτρῶν δύο*. Quod subiicitur, est ex eadē
 No. si quis militem, *ἐν παροίκου λόγῳ*, id est, quasi colonario iure sibi subiectum retinue-
 rit, atque ita prædia eius militaria inuaserit, vt damnetur in aureos vi. ex quibus pars di-
 midia militi detur, pars altera media in fiscum redigatur. Quòd si non inuaserit ea præ-
 dia, sed emerit, milite suæ conditioni reddito, vt pretij repetitionem non habeat, & hoc
 amplius vt fisco pœnæ nomine inferat aureos iii. Decet in Harmenopulo quãtitas au-
 reorum. Sin verò cùm alius quidam milites sedibus suis & possessionibus expulisset, vel
 illi ipsi bonis suis cessissent, malè Interpres, ex statione sua discessissent, corruptè etiã in
 Harmenopulo, *ἢ αὐτῶν ἢ ἐκείνων*, cùm sit legendum, *ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκαστῶ λεησιμῶν*,
 illo, inquam, casu si quis miseratione ductus milites susceperit quasi colonos vel merce-
 narios, eum non teneri. At si quis militem castris abductum, quæ vocat fossata, in pri-
 uato obsequio detinuerit, cum fisco teneri in annos singulos, quibus illum detinuerit,
 in aureos vi. eamq; summam exigi ab excussore siue discussore publico, qui vocatur il-
 lo loco *ὁ ἐξλουσεύσας*, vulgò corruptè *ὁ ἐξλουσαπέύσας*. Ex his, quæ diximus hæctenus, cū
 feudi naturam ostendant satis apertè, facild eruetur definitio feudi. Quid est feudum?
 Ius prædio alieno in perpetuum vtendi fruendi, quod pro beneficio dominus dat ea le-
 ge, vt qui accipit sibi fidem & militiæ munus aliudve seruitium exhibeat. Ius est, non
 prædium ipsum, vt exponam initio libri tertij, & ius vsusfructus. Solet vsusfructus con-
 stitui in personam tantum. Sed tamen conueniri potest, vt & in heredem fructuarij
 transeat. Verùm enim hæc pactio à Iustiniano coarctatur ad primum heredem, ne in
 vniuersum inutilis sit proprietas semper abscedente vsusfructu, l. antiquitas. C. de vsu-
 fruct. Quinimò receptum est conueniri posse vt ad successorē transeat in infinitum,
 si modò addatur lex fidei, hominij, seruitij, vt diximus quæ efficit ne sit inutilis proprie-
 tas. Quin & quorundam locorum hi sunt mores, vt eius anni quo heres vasalli se in fi-
 dem & clientelam domini commendauit, redditum integrum dominus ferat, vel vt cer-
 ta ei summa numeretur *ἀπὸ τῆς ἀνακρίματος*, siue pro redemptione, vt loquuntur, & re-
 stauracione feudi, & vt si mutetur vasallus venditionis genere domino præstetur pre-
 tij quinta pars à venditore vel ab emptore, si id actum sit, & quintæ quinta, vt si vanie-
 rit fundus c. xxi. si mille, c. xl. quæ præstationum genera à Leone in Nouellis
εἰσδεκτικὰ appellantur, quòd quasi præstentur noui possessoris admittendi & suscipien-
 di causâ. Sic fit vt non sit inutilis proprietas, licet vsusfructus in perpetuum constitua-
 tur, & pleniori quidem iure quàm soleat vsusfructus esse, nam & vasallus fundi ac ser-
 uitutum vindicationem habet, & fructus suos facit quoquo modo terra separatos. quæ
 non solent fructuario dari. Liberi tamen vasalli plerumque moribus nostris nihil de-
 bent, præter manus porrectionem & deosculacionem, quæ sunt hominij symbola. An-
 nonius 4. cap. 64. Tassillo dux Baioariorum more Francico in manus regis Pipini in
 vaslaticum manibus suis semetipsum commendauit, fidelitatemque iureiurando pro-
 misit: quod ita Ado Viennensis: Tassilo se illi in vasallum commisit. Et Richardus: se in
 mani-

- A** manibus Caroli commendauit. Ne dixeris etiam feudum esse contractum. Ius est potius quod per contractum constituitur, dum scilicet dominus id per inuestituram cedit, quæ cessio datio est, ea lege ut qui accipit fidem, & seruitium danti semper exhibeat. Et cõitatum huiusmodi sequitur traditio, ut infra 2. tit. 7. §. ult. & 4. tit. 15. & est ex eo contractu actio de euitione in dominum, ut 2. tit. 8. & aduersus vasallum conditio causa dati si fidẽ fallat, ut infra tit. 20. vel etiam præscriptis verbis, si nolit dominus feudum reuocare. Constituitur autem hoc ius in rebus soli non in mobilibus. Omnium quidem rerum vsusfructus constitui potest ex S. C. non tamen iure feudi. Quædam sunt res quæ immobilibus adnumerantur, ut annonæ, sportulæ, pensiones, l. Iubemus. 2. C. de sac. Eccl. Nou. 7. & in his feudum illud consistit quod dicitur de camera, id est, cum ex ærario siue arca domini vasallo adsignatur stipendium certum, vel quod dicitur de cænua, id est, cum ex cellario domini vasallo præbentur annonæ. Huius generis feudum est in curte dõmini, ut infra tit. 2. §. Item si quis. nec est proprium feudum, sed iure feudi censetur: quæ duo sunt diuersa, sicut Gallis aliud est, *Tenir fiefs*, aliud, *Tenir en fiefs*. Proprium feudum est extra curtem & consistit in prædiis. Illi simile est feudum guardiæ, cum curti siue domui suæ quasi iure feudi dominus custodem apponit: vel galdaldia, cum actorem præficit: quæ tempore vel morte dantis aut accipientis finiuntur, & definitione non comprehenduntur, quia sunt impropria feuda. Porro adieci in definitione feudum pro beneficio dari. hæc res efficit, ut feudum beneficium appelletur sæpe, & vasallus beneficiarius, beneficiatus, *χρηστηριος* nam originem ex officio & amicitia trahit, ut infra, tit. 30. & simili sensu in Constitutionibus beneficiarij dicuntur quibus beneficij loco cura committitur māsionum cursus publici, vel quod aliud officium munusve publicum. Postremò quod est adiectum de fide, pernecessarium est, nec conuentione mutari potest. nam etsi valeat conuẽtio, ne iusiurandum fidelitatis præstetur, ne seruitium præstetur: nulla tamen vis est huius conuentionis, ne fides præstetur. Est enim contra naturam substantiamve feudi. & ideo non est rata habenda l. cum precario. D. de precario. Idem est natura & substantia, & falsa vulgaris interpretum differentia. §. De illa. Instit. de societ. l. pacta D. de con. emp. coniuncta l. iurisgentium De pac.

De iis qui feudum dare possunt, & qualiter acquiratur & retineatur.

D

TITVLVS I.

Quia de feudis tractaturi sumus, videamus primùm qui feudum dare possunt. Feudum autem dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa, Præpositus, si antiquitus consuetudo eorum fuerit feudum dare. Dux, Marchio & Comes similiter feudum dare possunt, qui propriè regni vel Regis capitanei dicuntur. Sunt & alij qui ab istis feuda accipiunt, qui propriè Regis vel regni valuasores dicuntur, sed hodie capitanei appellantur, qui & ipsi feuda dare possunt. Ipsi verò qui ab eis accipiunt feudum, minores valuasores dicuntur.

Feudum dare possunt, Archiepiscopus, Episcopus, Abbas, Abbatissa. Itẽmque Præpositus. Dignitas ecclesiastica hæc est, cui canones deferunt ab Episcopo primum locum & rerum Ecclesiasticarum dispensationem in Aquisgranensis concilij. c. 139. Quod autem dicitur de Archiepiscopo & ceteris, ei obstat tit. 2. §. Item si Episcopus. quo negatur Præpositum vel aliam Ecclesiasticam personam iure feudum dare, longam tamen consuetudinem in ea re obseruandam esse, quod consentit cum hoc loco, quo Ecclesiasticis personis datur ius concedendi feudi, ita demum si hic mos antiquus eius Ecclesiæ fuerit, si antiquus, ut ait hoc loco, consuetudo eorum fuerit, quæ eadem verba repetuntur infra 4. tit. 91. Negantur, inquam, iure feudum dare de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur, & hoc esse ex decreto Urbani Pontificis factò in sancta Synodo, quod tamen in futurum tantum valet, non in præteritum. nec enim ius in præterita constitutum intelligitur, nisi id nominatim exprimatur.

Tom. 4.

Gg

Is est Urbanus II. qui Synodum Placentiæ habuit, in qua Ecclesiasticorum mores licentiâque correxit, & hoc etiam inter cetera canit, ne vlla fieret ordinatio sine titulo, id est rebus quibusdam, vnde se allat, ordinato non adscriptis c. statuimus. 70. dist. quod Carolus Magnus ita expressit in suis Constitutionibus. Vt nullus absolutè ordinetur sine pronuntiatione & stabilitate loci ad quem ordinatur. Et huius tituli res vetuit Urbanus Episcopos & ceteras personas Ecclesiasticas in feudum dare: & meritò, quia proprio patrimonij iure ad Ecclesias pertinent, & decimas ac primitias concilium Lateranense, vt Vincentius scribit, non bona profana, non quæ iam olim dederant in feudum, si ad eos redirent ob fidem non præstitam vel quam aliam vassalli culpam, excepto Archiepiscopo Mediolanensi, vt infra. 4. titul. 40. De veteri feudo non est dubium eos inuestituram facere posse. De Abbatis nomine illud non omittam, nonnunquam in historiis Abbates accipi pro nobilibus, quod nomen etiam hodie retinent in montibus Pyrenæis nobiles quidam: & hoc sensu, quantum opinor, Annonius 5. c. 1. Carolus, inquit, ordinauit per totam Aquitaniam Comites Abbatésque, necnon alios plurimos quos Vassos vulgò vocant. & c. 34. Quibusdam Abbatias sicut erant integras dedit, quibusdam de Abbatia Martiniana beneficiola donauit. & c. 36. Ludouicus quos potuit conciliauit sibi, dans eis Abbatias & Comitatus ac villas. Suidegerus in Chronicis Franciæ Gallicis, Abbates, inquit, in antiquis historiis non sunt monachi vel religiosi, sed Barones Magnatésque seculares, quibus Abbatias vel monasteria princeps dat ad tempus, vel quoad vixerint. Similia eiusmodi multa olim principes Christiani sibi adrogarunt, maximè urgente rerum necessitate, quæ in exemplum trahere non debemus. alioquin sequeretur confusio ordinum omnium. nam & legitimus Clotharium edixisse vt cunctæ Ecclesiæ Galliarum fisco tertiam partem fructuum persoluerent. Annonij 1. c. 26. & Carolum Martellum decimas & Ecclesias militibus & laïcis cogente bellica necessitate, cum non haberet quod eis largiretur, vt eum sequerentur possidendas concessisse in Richardi Chronicis, quæ, inquit, vsque in hodiernum diem ab eorum quibus dedit possidentur heredibus. & apud Iacobum Meyerum, in Flandria olim Comites, quod tamè postea sustulit Urbanus pontifex, clericorum bona sibi vindicasse, siue testati, siue intestati decessissent. erant enim intestabiles. Illud non est incognitum, quod & Sigebertus, & Turpinus, & Gotefridus, & plerique alij Chronographi scripserunt sæpe Romanos pontifices Imperatoribus & Regibus concessisse, vt Episcoporum facerent inuestituram per anulum & virgam, & ne antè Episcopus consecraretur, quàm esset à Rege laudatus & inuestitus. & inde illud Helmodij. Episcopos inuestire solius Imperatoriæ maiestatis est. qua de re dicemus 3. titul. 1. Nunc de reliquis videamus qui feudum dare possunt. Et ait Ducem, quæ vox desiderabatur antehac, Marchionè, Comitem, feudum dare posse. Hi temporarij olim fuerunt, hodie perpetui. quales multos ordinasse Carolum Magnum historiæ narrant, non rei tantùm militaris causa, sed vt ab eis etiam populus iura peteret, vt in legibus Ripuariorum, cap. 55. & 90. Si quis iudicem fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit. idem Grauius vel Graphio appellatur, vel Paulo Diacono teste Historiæ Langobardorum quinto, quo nomine iudex significatur. & inde Landgrauij, id est, prouinciæ Comites siue Iudices, & Marchgrauij limitis Comites, Pfaltzgrauij, palatij Comites, qui & maiores domus & præfecti rectorésque palatij dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius scribunt, Burgrauij, arcis præsidijve comites, & Centgrauij, qui in antiquis Germanorum legibus Centenarij dicuntur, & Gograuij, & Dinggrauij, iudices pedanci. & ita Comes pro iudice accipitur, infra titul. 28. & in Consti. Friderici de pace tenen. Cœpit & præfectus quilibet Comes appellari, vt nauarchus, vel Eustathio teste in illum Homeri locum,

Ἐἷς δὲ τις ἀρχὸς ἀνὴρ βυλφηόρος ἔστω,

Et præfectus equorum regionum, Comes stabuli primùm, deinde corruptè Conestabulus tam in Orientis quàm in Occidētis imperio, cuius appellationis veriuerbium aliud, quod Thomas retulit, libro de regimine principum, miror vt non omnibus moueat risum, quæ in, vt conciliaret lectoribus, mihi videtur non in eo tantùm, sed in aliis omnibus toto libro delirasse: aut verius sanè nō putem summo philosopho & penè ab Aristotele secūdo σύνθεγμα tam ineptum excidisse. Marchionè autem Obertus 2. tit. 10. intelligebat esse eum qui limiti certo regni præfesset, sed ineptè vocabulum à mari deducebat, quòd

- A** quòd plerique limites sint maritimi. nota est Francorum vel Germanorum vox *March*, siue *Marche* pro Limite. Annonius 5. cap. 11. Reliquit Marchiones, qui fines regni tuerentur, & hostium arcerent incurfus. Scio etiam antiqua Gallorum lingua & Baioariorum & Alamānorum equum militarem *March* appellari, cùm ita Gallos equestrem pugnam instituisse, Pausanias scribit libro decimo, vt singulos equites selectos, equis sequerentur alij duo, qui domini equo occiso suum submitterent, quiq̄ue domino & sibi inuicem auxilio vel supplemento essent, quomodo aut simili etiam hodie lanceas componimus, & hanc quidem equestris pugnae institutionem eos vernacula lingua vocasse *Trimarchisiam* quòd singuli equites constarent ex tribus. equum enim eos marcham appellasse. & ita hodieque vocitant Britones, quos priscam linguam Gallicam retinuisse simul & Britannos siue Anglos montanos, quos *Vualos* appellant, Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorsus cum Germanica, cùm Ariouistum Germanum Cæsar scribat longinqua in Gallis consuetudine Gallicam linguam didicisse. & Tacitus, Gothinos non esse Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen fuit illud *March* pro equo: vt in lege Baioariorum, Si equus est, quem *March* dicimus. & alio capite. Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quod *March falli* vocant. & in lege Alamānorum: Si talem equum inuolauerit, quem Alamanni *March* dicunt. Sed nō ideo adfentior Alciato marchionem interpretanti praefectum equitum. Nicephorus Gregoras 7. ὅπερ ἐν τοῖς ῥωμαίων γραμμασιν ὁ τῶ βασιλικῆν κατέχων σημαῖαν τοῦτο ὡς ἐν λατίνοις μαρχάσιος. Significat marchionem Imperatori vexillum praetulisse. Sed ad reliqua transeamus. Duces, Marchiones, Comites, propriè in Liguriæ siue Langobardiæ regno, Regis vel regni Capitanei vocantur. **Qui** autem ab illis feuda accipiunt, Regis Valuafores, vassi dominici ab Annonio saxe, & in Synodo Tricinensi corruptè vassi domestici, pro dominici. Et rursus qui à Regis Valuaforibus, minores Valuafores. Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici c. 12. Tres sunt ordines in Langobardia, Capitancorum, Valuaforum, plebis. Feudum autem dare possunt Capitanei Regis & Valuafores, qui & maiores Valuafores & hodie Capitanei dicuntur impropriè, vt infra tit. 3. & 14. Minor Valuafor in minimum ius feudi proprium non transfert. nam eo mortuo sine liberis feudum quod dederat minimo Valuafori ad Capitaneum redit. quod tamen Mediolani non obseruari traditur lib. 2. tit. 10. Maximè si iam ab antiquo in minimi Valuaforis familia feudum resederit, non si de eo nuperrimè inuestitus fuerit, hic enim plebeiis adnumeratur, sicut soldurius, cuius cōmoda morte finiuntur. **Quin** etiam minor Valuafor feudum quod in alium transtulit, etiam si nulla subsit culpa valua fini, quandocunque libuerit auocare potest, reddito pretio, si id fortè vendiderit, nisi valua finus cum eo Romam, cum qua Langobardis res fuit semper, in expeditione perrexit: quo casu temerè ei feudum auferre non potest. Sed Mediolani generaliter idem ius est minori valuafori, quod maiori. & hæc omnia demonstrantur infra §. notandum, & titul. 3. & 2. tit. 10. & 4. titul. 38. Vnde forsitan in titul. 3. pro Mediolanenses legendum est Mediolani.

Et quia vidimus de personis, videamus qualia prius habuerunt initia. Antiquissimo enim tempore sic erat in dominorum potestate connexum, vt **E** quando vellent, possent auferre rem in feudum à se datam. postea verò euentum est vt per annum tantum firmitatem haberent, deinde statutum est vt vsque ad vitam fidelis produceretur. sed cùm hoc iure successione ad filios non pertineret, sic progressum est, vt ad filios deueniret, in quem scilicet dominus hoc vellet beneficiū cōfirmare, quod hodie ita stabilitum est vt ad omnes æqualiter veniat. Cùm verò Conradus Romam proficisceretur, petitū est à fidelibus qui in eius erant seruitio, vt lege ab eo promulgata hoc etiā ad nepotes ex filio producere dignaretur, & vt frater fratri sine legitimo herede defuncto, in beneficio quod eorum patris fuit succedat. **F** Sin autem vnus ex fratribus à domino feudum acceperit, eo defuncto sine legitimo herede, frater eius in feudum non succedit. quod & si communiter acceperint, vnus

alteri non succedit, nisi hoc nominatim dictum sit, scilicet ut vno defuncto ^A sine legitimo herede, alter succedat: herede verò relicto, alter frater remouebitur.

Hoc autem notandum est, quòd licet filix ut masculi patribus succedant legibus, tamen à successione feudi remouentur, similiter & earum filij, nisi specialiter dictum fuerit ut ad eas pertineat. Hoc quoque sciendum est, quòd beneficium ad venientes ex latere vltra fratres patruales non progreditur successione secundum vsum ab antiquis sapientibus constitutum, licet moderno tempore vsque ad septimum geniculum sit vsurpatum, quod in masculis ^B descendantibus nouo iure vsque in infinitum extenditur.

Nunc incipit Gerardus tractare de origine, processu & successione feudorum, quorum ius fuisse antiquissimum ait. non igitur nuper à Langobardis in Italiam inuectum. Et qui dem initio qui quid iure feudi possidebant, erant tantum temporarij possessores, veluti actores, procuratores, precarij possessores, qui & homines nostri dicuntur sæpe in Pandectis & Codice, & à Græcis οἱ προσηκουριτες, οἱ ἀγαθόεργοιτες. mutata enim voluntate licebat domino quodcumque feudum reuocare, exemplo precarij, quod precibus vtendum conceditur tamdiu quamdiu is qui concedit patitur. Post cœpit feudum in annum tantum concedi, & singulis annis renouari vel re ipsa vel patientia, sicut & precarium constitutum ad tempus & locatio conductio patientia renouatur. l. in rebus. §. vlt. D. de prec. l. qui ad certum. D. loca. & huius generis etiam hodie est feudum guardiæ vel gastaldiæ, id est quod ^C fidelis noster tenet quasi custos vel quasi actor prædiorum. finitur enim anno, nisi datum sit in longius tempus, ut infra. §. item illud. & tit. 6. §. vlt. At deinde feudum concedi cœpit quoad vasallus viueret, sicut plerumque vsufr. constituitur in vitæ tempus, quamquam & ad aliud tempus certum, & precario, ut cum libuerit danti reuocetur constitui possit. Potest etiam ea lege, ut ad proximum heredem fructuarij transeat, sicut & paulatim obtinuit, ne feudum finiretur morte vasalli, sed ad vnum ex filiis vasalli quem dominus optaret, & tandem ut etiam ad omnes filios vasalli perueniret. quod postea Conradus Imp. lege lata produxit ad nepotes ex filio, quos vocat auaticos, idemque Conradus filiis & nepotibus, ex filiis deficientibus, fratres consanguineos inuitauit ad successionem feudi à ^D communi parente adquisiti. Quam aliam originem feudorum quærimus? His veluti in crementis paulatim feuda constituta sunt, quæ & post Conradum vsus recepit, ut transirent ad liberos mares in infinitum, & ad ceteros qui ex latere coniuncti essent defuncto vsque ad fratres patruales, id est vsque ad quartum gradum, & nouissimè vsque ad vij. vel etiam in infinitum. Quin & ad extremum cœperunt moribus nostris feuda etiam ad filias transire, & iure patrimonij cæseri, saluo censu debito senioribus. Legem autem illam, quæ proponetur lib. 5. Conradum promulgasse Gerardus ait petentibus vasallis, cum Romam proficisceretur, coronæ scilicet Imperij accipiendæ causa, quam dedit Ioannes xxj. Is est Conradus, Salicus nuncupatus, quòd dux esset Francorum Orientalium, qui Saly dicti sunt. Ammianus Marcellinus xvij. Petit primùm omnium Francos, eos videlicet ^E quos consuetudo Salios appellauit. Sigebertus. Franci, inquit, uti cœperunt legibus, & legem Salicam dictauerunt. Separatis libris habetur lex Salica, & lex Francica. hæc est Occidentalium, illa Orientalium. Notandum quod ait Conradus, in beneficio quod patris eorum fuerit. nam si beneficium illud siue feudum sibi frater adquisierit, non à patre acceperit, quod nouum dicitur, in eo fratri successionem non dedit, neque si duo fratres communiter à domino feudum adquisissent. Igitur ex sententia Conradi fratres in feudo genearchico inuicem sibi succedunt, non in feudo nouo, nisi id nominatim cautum sit in constituendo feudo (feudum enim ex conuentione legem accipit) vel nisi communi nomine communiq; pecunia domino sciète emptum aut bello partum aut communi munere, id est, communibus armis & equis, quæ plerumque vasalli offerbant, ut ^F est in lege Conradi, à domino impetratum sit, ut infra 19. & 2. titu. 12. Notandum agnatos vocari ad successionem feudi, non cognatos, ut puta fratres consanguineos, non vterinos, fratres patruales, non consobrinos. nam dominus qui dat feudum, eligit sanguinem, familiam, stirpem generosam & fortem aliquam, nihilque minus vult, quam ut ^{ad}

- A** ad feudum inuitentur qui seorsum ab ea familia nascuntur. Eadem mens & cogitatio domini facit, ut agnati vocentur, non agnatæ, filij non filiæ, quia mares certiore generositatis fidem habent, & ut in optimo libro additur hoc loco, quia fœminæ neque feudum leuare, neque pugnam facere possunt, id est, quia bello gerendo faciendove idoneæ non sunt, & bellorum necessitas peperit feuda, quæ ratio sumpta est ex l. 18. Lang. de hom. lib. ho. Faida est bellum aut inimicitia, l. 15. Lang. de plag. & compos l. 10. de success. à Germanico *Feed* aut *Vehd*. In lib. 4. tit. 41. infra quia feudum seruire non possunt. Fœminæ igitur in feudum omnino non succedunt. quod ita procedit nisi aliud conuenierit nominatim in constituendo feudo, vel nisi feudum fuerit muliebre, id est, de quo fuerit à primo mulier inuestita, ut infra tit. 4. & lib. 4. tit. 59. & hoc iure fretus Rodolphus Imp. ab Othocaro
- B** Bohemiæ rege repetebat Austriam, ut Æneas Sylvius scribit, quasi ad se reuersam morte Friderici ducis Austriæ defuncti sine masculis heredibus. Othocarus eam retinebat per uxorem Margaritam sororem ducis defuncti. Contra Rodolphus Austriam negabat feudum esse muliebre. Eodem iure defuncto Guilielmo Aquitanix ducis absque herede masculino relicto filiis duabus, Ludouicus rex totam Aquitaniam quasi feudo aperto sibi vindicauit. quia non erat feudum muliebre. Constat enim vasallo defuncto sine legitimo successore, feudum ad dominum reuerti. Et hæc quidem in feudo. nam in alode Langobardorum moribus etiam filiæ sororesve succedunt, ut infra 2. tit. 17. Eadem fuit lex olim in Francia Occidentali. In terra Salica secus, ut est scriptum legis Salicæ tit. de alode, atque etiam in Anglia & Thuringia, quemadmodum scriptum est legis Anglorum eodem titulo, ne à læcea in fufum hereditas pertransiret. Sed ad feuda & ius Italiæ redeamus. Cognationis tres sunt limites, Superior, Inferior recta linea & Obliquus. Superior cognatio, quæ est parentum, non vocatur ad successionem feudi, ut 4. tit. 45. & in constitutionibus Neapolitanis, tit. de bon. foriud. in feudis, quæ liberis ex liberalitate principis vel alio iusto titulo obuenerunt, ascendentes non succedere. quia qui feudum accipit sibi tantum & posteris suis accipit. Parentes non sunt posteris, cognati ex transuerso non sunt posteris. Ergo neque parentes, neque cognati ex transuerso mihi succedere in eo feudo possunt, quod ipse primum adquisiuit. Liberi mei, quæ est inferior cognatio, succedent in infinitum. Sed & si duobus filiis relicto decessero, Primo & Secundo, & Primo feudum quod adquisieram diuisione obuenerit, in eo Primi liberi in infinitum succedent: & cum defecerint, Secundus eiusque posteris in infinitum. ita fit, ut licet mihi cognati ex transuerso in feudum non succedant, succedant tamen filiis meis qui eis sunt à latere coniuncti. quoniam mihi sunt liberorum loco. ut ecce, Mihi frater aut patruus meus non succedit, filius succedit, & huic filio meo frater, id est alter filius meus, vel nepos mihi succedit post filium, & huic nepoti patruus, id est, alter filius meus, vel frater patruelis, id est, alter nepos meus. denique in feudum succedunt semper eius, à quo feudum originem cœpit, posteris soli. his deficientibus, feudum ad dominum recurrit, atque ita dominus fratri aut patruo meo aut patri præferitur. quod variis locis inferius demonstrabitur, maximè infra tit. 8. & 2. titu. 11. & 4. tit. 59. *Sine legitimo herede*. Id est, sine liberis masculis, ut infra 8. & 4. tit. 38. *Legibus xij. tab. Hoc quoque sciendum est quod beneficium*. Quidam hoc loco accipit beneficium pro lege Conradi, qua primus ex latere vocauit secundum gradum in feudum paternum. Ego pro feudo, nec his libris alio sensu beneficium accipi sinam. Controuersia eadem est, quæ inter Fridericum fuit Imperatorem, & Adrianum pontificem Romanum. Hic cum satis superbè per literas Friderico exprobrasset obliuionem beneficij de manu sua accepti, collata imperij corona, respōdit Fridericus, se imperiū soli Deo acceptū referre, Adrianum se beneficiarū non esse. Adrianus autē pœnitentiæ actus, ut gliscentē perniciē à se depelleret, ita se excusabat subdolè, beneficium se pro bono facto accepisse, non pro feudo. Re tamē uera ita Adrianum sensisse demonstrabat inscriptio quedam Lateranensis palatij, & senserunt etiā alij plerique, quasi feudi iure regna & imperia à se penderent. Pendet quidē regnum Sicilia. Cetera pendent ex imperio, Polonia, Bohemia, Anglia etiam aliàs Imperatorē saluauit quasi feudataria. Francia nunquam. Albertus Argētinensis in Chronicis. Frācia à nullo haberi dicitur in feudo. *Vsq̄ ad vij. geniculum*. Reposui, geniculū, ex Vet. & ita l. j. Lang. de succel. Omnis parētela usque in vij. geniculū numeretur. & in lege Salica, c. 46. *In masculis descendentibus*, id est, in liberis, ut infra tit. 10. & 11. Liberos ergo dicit in infinitum admitti. Agnatos à latere, usque ad vij. gradū, ut j. tit. 4. Sed & hos in infinitum admitti de-

fendi potest ex lib. 4. tit. 34. cum & in alode agnati in infinitum iure civili succedant. §. vlt. A
Inst. de suc. cog. Hunc tantum locum male vulgò accipi, de iis qui veniunt à latere aio. &
hoc de liberis adscribi par erat, quos Conradus non vocarat ultra secundum gradum.

Notandum est autem, quòd illud beneficium quod à Regis Capitaneis, atque Regis valuasoribus aliis impenditur, propriè iuri feudi censetur. Illud verò quod à minoribus in alios transfertur, non iure feudi iudicatur, licet aliter in curia Mediolanensi obseruetur, sed quando voluerint, rectè auferre queunt, nisi Romam cum illis in exercitu perrexerint, quo casu in ius feudi transit, vel nisi aliquid propter feudum acceperint. tunc enim nisi restituto pretio auferre non possunt. B

Quæ ad hunc §. pertinent, exposui initio huius tituli.

Item illud quod datur nomine gastaldix vel guardix, & pro mercede alicuius rei, transacto anno potest iure auferri etiam pretio pro eo dato non restituto, nisi ad certum tempus datum fuerit.

Si verò gastaldi aliquid nomine proprii feudi possederint, non valebunt propterea possessionem sibi defendere, nisi per pares curtis vel breue testatum potuerint probare se antequam gastaldi essent, vel postquam desierunt esse inuestituram accepisse. C

Vulgò hic adscriptus est titulus De feudo guardix & gastaldix. Sed ab optimo libro, tam hic quam duo sequentes absunt. & tit. Quib. modis feud. amit. est huius libri tit. 2. rectè. nam à tit. De iis qui feudum dare possunt, & qual. adq. & ret. vsque ad titulum, Quib. mod. feud. amit. id agit Gerardus, primùm vt doceat qui feudum dare possunt, deinde quibus modis adquiritur & retineatur. Adquiri successione vel inuestitura. Retineri proprium feudum iure perpetuo, non id quod dederint minores valuasores. reuocari enim datum arbitrio. §. prox. supra, non id quod dicitur guardix vel gastaldix. anno enim finiri. & his omnibus explicitis, quibus modis feudum amittatur declarare incipit tit. 2. ab his verbis, Quia supra dictum est, quibus modis feudum adquiratur & retineatur, &c. quæ superioribus primum titulum sufficere perspicuè & euidenter ostendunt. Hoc autè loco ait feudum quod datur guardix vel gastaldix nomine, & pro mercede alicuius rei, finiri anno, nisi detur ad certum tempus, puta biennium aut decennium, vt infra tit. 6. §. vlt. Pro mercede alicuius rei, vt quod datur aduocatiæ defensionisque nomine, de quo dicemus in Const. Friderici de pace ten. vel pro mercede oneris alicuius. Hæc in fragmentis Ardizonis, id est lib. 4. tit. 81. appellantur feuda pro vice dominicaria vel villicaria, vel decania, vel aliis angariis, quod perinde valet, ac si diceres, feuda quæ nomine guardix vel gastaldix, vel aduocatiæ, vel pro mercede oneris alicuius dantur, nisi decaniam nõ pro dicania, sed propriè maus accipere, vt Langobardorum & Gotthorum legibus decanus est, non tantum qui in militia decuriæ imperat, sed & qui domi iudicandi munere fungitur, vt aduocatus, vt centenarius, millicarius, quingentenarius. & hæc feuda dicuntur impropria, d. lib. 4. tit. 81. rectè, cum his aduersa vera feuda dicantur propria. Et plerumque, vt dixi, maxime quæ actus aut custodiæ nomine dantur, quotannis renouantur. namque vt annuis vicibus reddit annona, ita hæc quæ per causam quasi seruadæ vel procuradæ annonæ mandantur functiones quotannis resumuntur: & quidem tacitè si modò post annum dominus patiat eum qui tale feudum acceperit, possidere, exemplo precarij. Quòd si fortè pro eo feudo dominus aliquid acceperit, non ideo minus, vt ait hoc loco, reuocabit feudum post annum etiam non reddito pretio. quia ea pecunia eius tantum anni redditus emptus videtur: & nihil vetat ius etiam proprii feudi modico pretio à domino promereri. non vtique prædij ipsius vero & iusto pretio, vt §. prox. supra, & infra tit. 3. & 13. 19. 25. & libro 2. titu. 12. & 15. & sic etiam hodie qui veniunt à latere in omnibus ferè Gallix prouinciis, si velint cognati defuncti feudum obrinere, id redimere debent à domino, vel redditu vnus anni, vel pecunia certa. nec obstat quod dicitur infra tit. 29. feudum non sub pretextu pecuniæ E F

- A cuniæ dari, &c. nam & similiter mandatum dicitur esse gratuitum, & originem ex amicitia trahere, l. j. D. mand. recipit tamen honorem, salarium, remunerationem, l. si remunerandi, l. salarium. eodem titu. Pretium quod domino dat vasallus, honor siue munus est potius quàm pretium. alioquin beneficium non esset beneficium. Vincentius Speculi doctrinalis 7. cap. 145. Feudum, inquit, appellatur beneficium, licet nō sit gratuitum, sicut & dos appellatur donatio propter matrimonium, licet gratuita non sit. & sic inter aduocatum & clientem, licet interueniat pecunia, non tamen dicitur esse locatio & conductio, sed magis opera beneficij loco præberi, & id quod datur ad remunerandum dari, & inde honorarium appellari. quæ postrema Vincentij verba sunt ex l. j. D. si men. sal. mod. dix. à mensore ab eo ad aduocatum non malè translata. Et ita etiam in deposito quod nonnunquam interuenit pretium custodia. l. 2. §. & generaliter. D. vi. bon. rap. ἀντίδοσος est potius quàm pretium. quo genere commodatum pariter & precarium, licet origine gratuiti sint cōtractus, nihil vetat pretium siue ἀντίδοσος recipere, & dotem ἀντίφερα. Feudum autem nomine guardiæ datur ei qui quasi custos prædio apponitur, siue casario, id est, casæ custodi, vt Festus interpretatur, vt l. 7. C. de bon. prof. Solet custos separari à fructuario, inquilino, institore, l. j. §. quod autem. D. de vi, & de vi. ar. l. 11. §. Item si cum plures. D. de instit. l. 90. De leg. 3. l. à filio. §. testator. D. de adim. leg. l. j. C. de rep. her. l. vlt. C. de delat. Feudum gastaldia causa datur ei, qui quasi actor siue procurator prædiis nostris imponitur. Gastaldus enim siue gastaldio, non multum distat ab actore, l. 20. Lang. de fur. l. 1. & 2. de adq. act. reg. Gastaldis, inquit, nostris curtes nostras prouidentibus vel gubernantibus. & hoc nomine habuere etiam olim Ecclesiæ quædam actorem siue administratorem rerū,
- C cap. saluator. 1. q. 3. Est tamen aliqua differentia inter gastaldum & actorem, l. 1. Lang. si actor. reg. res reg. alie. & infra tit. 6. eadem quæ inter villicum & dispensatorem. l. 166. D. de ver. sig. l. pen. in pr. D. de adim. leg. & Columellæ inter villicum & actorem siue procuratorem. 1. c. 6. 7. 8. Vt autem custos, ita gastaldus propriè feudatarius non est. quia quodammodo in præsens tantum constituitur, non vt perpetuò eo munere fungatur. itaque Paulus Diaconus, lib. 5. Hist. Langob. c. 11. cùm scribit iussu Grimoaldi Lāgobardorum regis in Italia certas possessiones datas Alzeconi duci Bulgarorum, ita tamen vt non Dux, sed Gastaldus vocaretur, hoc significat iure Gastaldia datas, non perpetuo proprioque feudi iure. Etymum ex Germanica lingua deduxit Amerbacchius in adnotationibus ad Cōstitutiones Caroli Magni. Quòd si gastaldus prædium possideat iure feudi proprii, dominus contra se iure tantum gastaldia id dedisse contendat, quaeritur cui incumbat onus probandi? & videtur hac in re pugnare hic §. cum §. Item si aliquis. j. Finge dominum repetere feudum quasi gastaldiam. potest enim reuocari post annū, & vt scriptum est lib. 4. tit. 94. quod nomine Gastaldia vel Guardia in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest. Constat autem domino reuocanti mandatum siue gastaldiam probationē incumbere ex d. §. Item si aliquis, qua impleta non poterit sibi possessor possessionem defendere: id est restituere domino feudū cogetur, nisi contra probauerit se de prædio iure proprii feudi inuestitum fuisse priusquàm gastaldus fieret, vel etiam post susceptam gastaldiam, dominum gastaldiam in proprium feudum cōmutasse. Probatio elidet probationem vt in plerisque aliis causis fieri solet. At à domino primū qui feudum repetit quasi gastaldiam, probatio exigitur: qui si in ea defecerit, tuebimur possessorē, etiam si pro sua parte nullas probationes attulerit, modò iurauerit, vt dicemus j. §. si autem controuersia. Hoc igitur loco, *Non valebunt*, sic interpretabimur, vt non possint sibi possessionem defendere domino probante intentionem suam, nisi præstita probatione cōtraria, quæ quidem (nā & hic adiicitur modus) sumatur ex breui testato, id est breuiculo siue instrumento publico, vt j. 2. tit. 3. & 4. tit. j. vel ex duobus testibus idoneis, puta paribus curtis. Hæc probatio satis cōpetēs est, ne inopes vasalli grauioribus oneretur impēs, vt j. 4. tit. 88. Sunt autem pares curtis, qui & pares curiæ dicuntur nonnunquam, & pares domus, conuasalli, qui ab eodē domino eadēve domo feuda tenet, vt j. tit. 6. §. pen. & 28. & 2. tit. 16. 20. & 4. tit. 35. 36. 55. 60. non quasi patricij, vt volūt ignari feudorū. Curtē dixere pro domo, castro, palatio, prætorio. Ideo autē ad probationē inuestiturae nō alij testes, quàm pares admittuntur, quia corā eis solēniter fieri debet inuestitura, vt j. 2. ti. 3. Huius generis feudis quæ tēpore finiuntur adiungūt quidā θυρεοφόρων, siue scutiferorū feuda, sed refellūtur eo quòd ex fragm. Ardiizonis scriptū est lib. 4. feuda scutiferorū, vt ad libitū dominorū possit adimi, rationis nō esse,

dum tamen seruiant laudationem curiæ. hæc putem esse feuda valuasinarum quæ etiam ^A curia Mediolanensis temerè auferri non patitur. Citat & in hanc rem Ardizo l. 1. Lang. qual. cum fara sua alicui mig. per. sit. Sed nihil ibi profectò ea de re. malè etiam ibidem vulgò faram pro substantia accipiunt, cum sit soboles & progenies, auctore Paulo Diacono 2. Hist. Langob. cap. 7. Ceterùm eiusdem generis sunt feuda de camera vel de caneuâ siue soldatæ, quæ in annonis nummisque consistunt militi concessa sub onere fidei atque seruitij. finiuntur enim mortè dantis vel accipientis, vt infrà 2. titul. 10. nihilque distat feudum soldatæ à feudis ærariis cellariisve, id est, de camera vel de caneuâ. Feuda quoque habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipientium finiuntur, vt infrà 4. titul. 105. rectè. nam & in iure ciuili habitatio ius personale est. Dubitatum olim fuit esset vnus anni, an quamdiu viueret is cui concessa habitatio esset. Sed placuit quâ ^B diu viueret, competere l. si habitatio §. vtrum. D. de vsu & habit. Habitatio igitur non est annua. At guardia & gastaldia prædiorum vnus anni esse intelligitur, sicut annuis vicibus prædiorum redditus determinantur. Sed de his hætenus.

Si verò Archiepiscopus, Episcopus, vel Abbas, vel Abbatissa inuestituram eius feudi quod alius detinebat, eo tenore alicui dederit vt post decessum eius qui possidet, habeat, & antè decesserit quàm ille qui feudum possidet, successores eorum nõ coguntur eam inuestituram facere vel confirmare, etiam si pares eius curtis adsint testes, vel breue testatum inde sit, nisi ille ^C qui inuestituram acceperit, nomine eius feudi in possessionem missus sit eo consentiente qui detinet. Sed si ille qui feudum possidet, prius decesserit quàm ille qui inuestituram fecit, iure cogitur eam ratam habere. Laici verò iisdem modis quibus suprâ diximus, si aliis inuestituram dederint, heredes eorum si rationibus claruerint, omnimodo eam adimplere compelluntur.

Proximè recensui feuda impropria, quæ tempore vel morte finiuntur. Inde quæritur an viuo possessore feudi improprij, cui finem mors allatura sit, possit dominus id in alium conferre per inuestituram, & an successor domini ex causâ posterioris inuestituræ ad tradendum obligetur. Aliud est inuestitura, aliud traditio. Inuestitura est cessio feudi ^D solemnis siue contractus, qui sine traditione possessionis per se subsistit. Inuestituram sequitur traditio possessionis vacuæ, vt infrâ §. prox. & lib. 4. titul. 15. & plus est possessionem dare quàm inuestituram concedere c. visis. 16. q. 2. At qui inuestituram fecit præcisè obligatur ad tradendum, nec liberatur præstando id quod interest, d. titul. 15. & idem probat 2. tit. 7. §. vlt. namque ait dominum omni modo compelli ad tradendum, & hoc amplius propter moram obligari in id quod interest. & ita ex venditionis contractu verius est secundum Martini sententiam, venditorem præcisè obligari ad tradendum §. 1. Inst. de donat. Paulus 1. Sent. Si id quod emptum est, neque tradatur, neque mancipetur, venditor cogi potest, vt tradat aut mancipet. Et nihilominus omne id quod interest emptoris ob venditoris moram in æstimationem venit l. si sterilis. §. cum per venditorem. ^E D. de act. emp. Idemque in herede receptum est, vt abscissè cogatur rem legatam tradere l. si domus. §. qui confitetur. & §. seq. D. de leg. 1. quem etiam constat ex mora teneri in id quod interest. Ergo, vt ad rem redeam, si qui me de feudo inuestiuit, prædiũmq; tradidit, deinde me viuo te de eodem feudo inuestierit in tempus mortis meæ, quæritur an successorem eius posterior inuestitura obliget ad tradendam tibi possessionem vacuã. Et hac in re Gerardus & Obertus separandos esse censent laicos à clericis, quæ vetus est distinctio Christianorum: licet si generaliter rem tractes, omnes Christiani sint clerici, omnes sacerdotes. Posterior inuestitura quam laicus fecit, successorem eius obligat sine vlla distinctione. In clerico distinguitur. Aut enim clericus, qui ex rebus Ecclesiæ duos de eodem feudo separatim inuestiuit, ante priorem feudatarium vita decessit, aut post. ^F Si ante priorem, successor eius non tenetur implere inuestituram. quia obligatio quæ nõ cœpit à defuncto, non potest incipere à successore secundum regulam iuris antiqui. non potuit autem incipere à defuncto, quamdiu vixit prior feudatarius. quia inuestitura posterior in se condicionem habuit, si prior feudatarius moreretur, cuius morte feudum ad do-

- A ad dominum redibat. Sin autem post priorem feudatarium clericus decesserit, quia hoc casu obligatio cœpit à defuncto, & in successorem eius continuatur. quam differentiam confirmat lib. 4. titul. 4. & id quidem præcipuè de clericis in precariis constituit Lotharius Imp. quod nos trahimus ad feuda, vt infrà titul. 5. l. 2. Langob. quan. lic. rect. eccl. acta antecel. suor. resc. quæ Constitutio concilio Carthaginensi falsò tribuitur in c. de precariis. 10. q. 3. & videtur indistinctè loqui, vt significabitur infrà tit. 27. In clericis, regula iuris antiqui seruatur, vt à successoribus obligationes non incipiant, fauore Ecclesiarum: In laicis, regula iuris noui à Iustiniano prodicti, vt incipiant. nam & successorum qualitas est diuersa. Laicorum successores sunt vniuersi iuris defunctorum successores.
- B Clericorum successores, ecclesiastici iuris non defunctorum successores sunt. Receptum autem est ferè tota Italia, in posteriori inuestitura non exigì consensum prioris feudatarij. d. titul. 4. & infrà 30. & meritò. nihil enim ei præiudicat posterior inuestitura, quam diu adiuuit. nam hæc non de feudo perpetuario dicuntur, sed de feudo quod accipientis morte finitur, vt infrà tit. 5. & 31. Proficit tamen consensus prioris posteriori, si eo volente mittatur in possessionem, vt ait hoc loco. Rursus hæc disputatio de duplici inuestitura, ita procedit si in posteriori insit condicio. nam si omnino posteriorem inuestieris purè, quasi mox prædium traditurus, inanis est inuestitura. & qui eam accepit, aut sciens accepit, aut ignorans: Si ignorans, actionem habet in id quod interest: Si sciens, nullam habet, nisi de euictione conuenerit nominatim, vt infrà 2. tit. 8. & 4. tit. 20. 80. 87. 96. Si verò *Archiepiscopus*, &c. quoniam hi solent res ecclesiasticas in feudum dare. *Isdem modis*, in tempus mortis prioris feudatarij, coram paribus aut instrumento publico. *Si rationibus claruerint*. id est, si probetur inuestitura per pares curtis aut instrumento publico, vt infrà §. si verò feudum. Si rationes inuestituræ heredibus constiterint.
- C

Si autem controuersia inter dominum & fidelem de feudi inuestitura fuerit: quid iuris sit, videamus. Et si inuestitura facta fuerit coram paribus curtis, aut in breui testato: rectè eum qui inuestitus est, cogitur dominus mittere in feudi possessionem. Si verò fuerit in possessione, & mota fuerit ei controuersia à domino: ei defensio detur propter possessionem. Si autem non fuerit in possessione, nec supradictis modis poterit probare: tunc illius erit defensio, qui inuestituram dicitur fecisse. Si verò feudum aliquis habuerit, de quo nulla controuersia est, & dixerit se inuestituram alterius feudi accepisse ab eodem domino, nec in possessione fuerit: nec prædictis rationibus probare poterit, licet domini esset defensio ex ordine, tamè quia aliunde vasallus est, remittitur domino ex æquitate defensio.

Cùm autem quis dixerit feudum ad se per successionem pertinere, asserendo illud esse paternum: si fuerit in possessione medietatis vel alicuius partis, vel cambium proprietatis nomine illius feudi habuerit, vel aliis iustis rationibus illud esse paternum probare potuerit: iure obtinebit. Si verò probare non potuerit prædicto modo, dabitur ei defensio cum XII. sacramentalibus, ♣

Item si aliquis possederit castrum, quod dixerit se pro feudo tenere, & contra dominum per guardiam dixerit se ei dedisse: domini est probatio. & si poterit probare: tunc ille qui tenet, domino debet restituere, vel probare per pares curtis, vel per breue testatum, postquam in guardiam suscepisset, se à domino pro feudo inuestituram accepisse. domino verò in probatione deficiente, tunc illius erit defensio, qui possidet.

Similiter si aliquis possederit castrum vel aliam rem, & dominus dixerit se pro pignore ei dedisse, e contrario ille dixerit se accepisse pro feudo: si poterit dominus probare quod ei pro pignore dedisset, tunc ille qui tenet,

domino restituet, vel probet supradicto modo se postquam à domino pro ^A
 pignore accepit, feudi nomine accepisse: & si dominus non poterit probare
 se nomine pignoris dedisse, erit defensio illius qui possidet.

Quæstio est de probatione inuestituræ, & successionis, qui duo sunt modi adquirendi
 feudi, difficilis & plena scopulis, ad quos dum feruntur incautè, impingunt multi, & per-
 tinent ad eam plures tituli, qui omnes nisi quis diligèter animum aduertat, velitari quo-
 dammodo inter se & configere vidètur, & omnium maximè obscurus est tit. 7. infra, qui
 hoc loco explicabitur. Feudum aut inuestitura acquiritur aut successione. Qui inuesti-
 turâ allegat, aut actor est aut reus. Actori incumbit probatio, reo defensio. Probatio est
 restium idoneorum, vel instrumentorum publicorum productio. Defensio est purgatio, ^B
 quæ fit dato iureiurando, cum iuratoribus XII. Tria erant olim purgationis genera. Vnū,
 iurisiurandi religio, cum coniuratoribus siue sacramentalibus XII. cognatis vel adfinibus,
 vel clientibus, vel extraneis, qui scilicet idem quod reus iuraret. Sunt qui de probitate &
 religione nostra ita cōfidant, sintve ita rerum nostrarum instructi peritia, vt non dubitēt
 se vnā nobiscum deuouere. iurabant autem tactis sacrosanctis Euāgeliis, vel armis sacra-
 tis, l. 5. 7. 10. Lang. qual. quis se def. deb. Annonius 4. c. 26. Pactū inter Francos & Saxones
 sacramento super arma, vt eis mos erat iurātibus, firmatum est. Alterum est lex duellio-
 num probata etiam Constitutione Friderici Imp. certis casibus: impia lex, quā rex Lan-
 gobardorum Lintprandus profitetur se propter suæ gentis consuetudinē vetare non po-
 tuisse, l. 23. Lang. de hom. li. ho. & hoc genere purgationis diu vsi sunt Christiani, tā in ^C
 uilibus quàm criminalibus causis, re omni duello cōmissa, quod singulare certamen di-
 xeris rectè, cum & qui in eam pugnam descendit, Latinè singularis appelletur. Glossæ e-
 nim veteres singularē interpretantur esse *μονόμαχον, ἀπὸ πρῶτον*: quod nomen Latini etiam
 tribuunt apro, vt Græci, qui *μονιόν* appellant. delectatur enim solitudine. proinde à Gallis
Sanglier dicitur, quasi singularis. Tertiū genus purgationis est periculum aquæ feruentis,
 vel aquæ frigidæ, vel laminæ cādentis. quo etiam diu vsi sunt Christiani, ducto more, ar-
 gumento nescio an bono à potione illa quā stupri insimulatis mulieribus dari iussit Mo-
 ses. quod vsque eò processit, vt & leges scriptæ iuberent adhiberi ignitos vomeres, vel a-
 quam frigidā aut calidam litium dirimendarum causa, vt Langobardæ sæpe & militares
 Friderici imperatoris apud Radeuicū, & in pactione pacis inter Alsatię principes & ciui- ^D
 rates apud Rhenanum, liber vel personatus seruiens furti reus cum aliquot suæ cōpari-
 tatis testibus, plebeius & rusticus aquæ frigidæ iudicio se expurgare iubetur, quod tamē
 primū omnium exoleuit in Langobardia, l. 32. Lango. qual. se quis def. deb. Id hac ra-
 tione sumebatur, quam & vigere adhuc in Saxonia Occidentali narrant, vt in flumen
 demissum, & emersum, pro fonte, submersum pro in fonte haberent: vt indicat l. 1. Con-
 sti. Neapol. De legibus paribilibus sublatis. Quid verò est paribilibus? E tribus purgatio-
 nis generibus vnū legem duellionum, vt apud Vrspergensē, alia leges paribiles di-
 xerunt, quæ in Gallicis Neustriæ consuetudinibus *Loyx apparissantz*. In legibus Philip-
 pi Comitis Flandriæ, quas Neoportuensibus dedit vulneris noctu illati reus, si ita Sca- ^E
 binis videatur. (nomen est Iudicum, quod retinuimus, ex Hebraica lingua deflexum)
 ferro candenti se excusare iubetur. Res hæc omnis gerebatur interuentu sacerdotis, qui
 priusquam periculum fieret, Deum certis conceptisque verbis obtestabatur & adora-
 bat, vt innocentes seruaret, nocentes malè perderet. Helmodius in hist. Sclauorum. Of-
 ferebant criminibus pulsatos sacerdoti ferro, vel vomeribus examinandos. Et precum
 formulas prodidit Io. Auētinus Annalium Boiorum I I I. Plerique exhibant illæsi. testis
 oculatus Georgius Pachymerius in Græcorū historia, & alij innumeri. Mitto indicium
 per crucem, de quo l. 26. & 33. Lang. qual. se quis def. deb. & in testamēto Caroli Magni,
 apud H. Mutium. Si propter terminos, inquit, aut confinia regnorum orta fuerit contro-
 uersia, volumus vt ad declarationem rei dubiæ iudicio crucis Dei voluntas & rerum ve-
 ritas perquiratur. Mitto indicium per corpus & sanguinem Domini, de quo Sigebertus, ^F
 Ludouicus rex, inquit, ab Adriano comprobandæ suæ innocentie causa ad examina-
 tionem corporis & sanguinis Domini inuitatus est, &c. Solemnia erant illa tantum tria
 defensionum genera. & horum primum intelligi his libris debet, quoties fit defensionis
 mentio. non defensio nuda, quæ fit, vt Aristoteles loquitur, ad hominem hoc modo, Vici
 iam

- A** iam satis, quia quod intendisti probare nequiisti. quia etiam si actor vel accusator deficiatur probationibus, defendere se reus debet, vel iureiurando cum aliis XII. vel duello vel periculo aquæ feruentis aut laminæ candentis. Nec ambigitur de primo genere defensionis hunc locum accipiendum esse, cum se quis iureiurando defendit cum coniuuratoribus XII. Vnde si is qui inuestituram allegat, actor sit, id est, si intendat sibi vacuam possessionem à domino tradi oportere, sic statuamus, eum probare debere inuestituram per pares curtis, id est conuassallos, aut per instrumenta publica: eo non probante domini esse defensionem, puta vt iuret cum aliis XII. se inuestituram non fecisse, atque ita absoluat. hoc enim iure feudorum actore non probante, non continuò reus absoluitur. nãque sicut iure ciuili actore defecto probationibus non ideo iudex statim reum absoluit,
- B** sed in dubiis causis, vt omnem animo suo eximat scrupulum, quandoque iusiurandum defert actori vel reo, l. 3. C. de reb. cred. l. admonendi. D. de iureiur. No. 124. ita hoc casu à domino vnde petitur rem tradi ex causa inuestituræ, etiam si actor deficiatur probationibus, exigitur vt iuret cum XII. sacramentalibus, vel referat iusiurandum, vt infra tit. 28. & in aliis causis duello res dirimitur. Itaque non potest hæc sententia absolutè vsurpari semper, Actore non probante reus absoluitur. Multum tamen hac in re potest auctoritas prudentiæque iudicis. quo fit vt dominus nonnunquam iniuratus absoluat in totum remisso iureiurando, vt infra 4. tit. 36. §. sacramentum. & §. vlt. nonnunquam coniuatores tantum remittantur. Sanè vno casu necessario satis habebit, si iuret dominus solus nõ adhibitis cõiuratoribus, puta si actor vassallus siue gastaldus sit eius ex causâ alterius feudi, de quo non sit controuersia. Honor enim hic seniori, id est domino debetur, ne querendis & adhibendis sacramentalibus fatigetur. & hoc est quod ait §. si verò feudum, licet domini esset defensio ex ordine, id est, licet iure exigi à domino iusiurandum possit cum aliis XII. ante absolutionem: tamen quia actor vassallus est, ex æquitate remitti domino defensionem, eam scilicet quæ fit per sacramentales, non ipsius domini iusiurandum, vt infra tit. 6. Opponit ordinem æquitati. Ordo est merù ius. & ita lib. 4. tit. 71. Domini, inquit, est defensio ex ordine. Hoc igitur casu religioni solius domini statuitur. atque ita quod adquisierit gastaldus, id domino cedet, si non probet domini inuestituram, l. 1. Lang. de adq. act. reg. quasi præsumatur id omne parasse ex re domini, sicut Episcopus & curator omnis rerum Ecclesiasticarum omnia videtur parasse ex rebus Ecclesiæ, quæ nõ parat ei obuenisse iure cognationis. No. 123. Vxor ex rebus viri. l. Quintus. D. de don. inter vir. & vx. l. 6. C. cod. Plautus Casina.

*Nam peculi probam nihil habere addeceat
Clam viro, & quod habet partum, ei haud commodi est,
Quin viro aut subtrahat aut stupro inuenerit.
Hoc viri censeo esse omne, quidquid tuum est.*

- Quòd si is qui inuestituram allegat sit reus, id est, si sit in possessione feudi, domino rem suam vindicanti incumbit onus probandi non iure feudi propriæ eam se concessisse, sed iure gastaldix vel iure pignoris, vel quo alio iure. Domino non probante, defensio est rei,
- E** hoc est iurare reus debet cum sacramentalibus XII. se de eo feudo inuestitum fuisse, vt possessionem retineat. si non ita iurauerit, domino iurati possessio restituetur, vt infra tit. 6. & 24. & 4. tit. 37. Vno casu reus iurabit solus sine sacramentalibus, si superiore anno sciète & tacente domino feudum possederit, atque ita, vt sit in causa interdicti Vti possidetis, possessionem retinebit, vt infra tit. 28. §. vlt. & 4. tit. 36. §. 1. Domino autem probante se iure gastaldix aut iure pignoris prædium concessisse, non iure feudi, nulli defertur condicio iurisiurandi, sed potior est in lite dominus, nisi contra possessor probet per conuassallos aut instrumenta publica pignore vel gastaldia posteriorem esse inuestituram, vt supra §. Item illud. & infra tit. 6. §. pen. & hoc loco §. Item si aliquis. & §. Similiter. Nunc de eo dicamus, qui successionem allegat, in quo videndum illud etiam est in primis, reus
- F** an actor sit, id est, possideat an non possideat. Finge, Ego & frater meus diuisimus feudum paternum. mortuus est frater meus sine liberis. ego in partem fratris mei me successisse dico, quòd fuerit paternum feudum. dominus negat. quid fiet? Aut ego possideo portionem fratris mei aut non. Si possideo, domino incumbit probatio, mihi defensio: domino probante, vincor, domino non probante vincam dato iureiurando. Si non possideo, mihi

incumbit probatio, domino possidenti defensio: si probauero: obtinebo: si non probaue- **A**
 ro, vix obtinebo. & hoc est quod ait tit. 7. infra. Si tamen vasallus poterit probare pater-
 num fuisse, siue possideat, siue non (quæ tamen verba, Siue non, delenda sunt) obtinebit.
 alioquin nisi probauerit, vel nisi possideat, dominus obtinebit. At rursus in hac specie ita
 distinguendum est: Aut ego qui non possideo portionem fratris feudi paterni, partem
 meam habui ex diuisione, aut non. Si non habui, & agam de parte fratris, ac probaue-
 ro esse paternum feudum, neutri dabitur iusiurandum: si non probaue-
 ro, domino dabitur, propter supradictam rationem. vt ait tit. 7. id est, propter inopiam probationum, quam
 dixerat tit. 6. Integra verò mihi erit semper petitio partis meæ, quam nondum habui.
 Quòd si habui partem meam ex diuisione feudi paterni, licet eam nunc non habeam, vt
 quia eam partem cõmutaui cum domino, vel cum fratre, vel quo alio accepta proprie- **B**
 tate siue alode alterius prædij, quod cambium vocat §. Cùm autem, ab antiquo verbo
 cambire, Hermannus Contractus concambium, hæc res mouebit Iudicem ad deferen-
 dum mihi iusiurandum cum XII. vt fieri solet, coniuratoribus, vt infra 7. nec enim sem-
 per iusiurandum datur reo, sed quandoque reo, quandoque aëtori, prout Iudici videtur,
 vt infra 4. titul. 36. §. sacramentum. Et hoc est quod sequitur in §. Cùm autem. Si verò pro-
 bare non potuerit prædicto modo, id est, si aëtor testibus vel instrumentis probare non
 potuerit feudum esse paternum, dabitur ei defensio cum XII. sacramentalibus, videlicet
 si partem suam habeat vel habuerit ex diuisione. In plerisque Codicibus hæc clausula
 deest: sed eo modo accepta, omni vitio caret.

Si quis de manso vno feudi nomine inuestituram acceperit, & dixerit **C**
 quòd omne incrementum pertineat ad eum per inuestituram, si dominus
 referuauerit sibi aliquid in ipsa curte, tunc oportebit fidelem incrementi in-
 uestituram per pares curtis, vel per breue testatum probare. Sed si dominus
 in ipsa curte nil sibi retinuit, tunc omne incrementum iure feudi fidelis ob-
 tinebit. Si verò fidelis in possessione incrementi fuerit, non oportebit eum
 inuestituram probare, sed iurare.

Rursus si aliquis acceperit inuestiturã feudi cum omni incremento quod
 ei obueneret, & aliquid accreuerit viuento eo, à quo acceperit: ipsius erit. & **D**
 si ille qui inuestiturã fecit, sine herede decesserit, & feudum reuersum fue-
 rit ad eum à quo ipse tenuerit, vel ad alium: quicquid post mortem eius qui
 dedit accreuerit, ad eum pertinebit, ad quem regressum fuerit.

Mansum Amerbacchius putat esse iugerum, & quasi à mensura mansum dici. alij a-
 grum definiunt esse XII. iugerum. Iugerum est mensura agrestis, quæ est in longitudinem
 pedum C C X L. in latitudinem pedum C X X. Eandem mensuram glossæ aruipedium vo-
 cant, & πλεθρον esse interpretantur, vel finem geometricum quo finiuntur agri, cùm ta-
 men alij, quod illi simile est nomen, arapennem exponant semiiugerum siue actum ma-
 iorem vndique versum finitum pedibus C X X. Mansus autem, vt ego definitio, est fundus, **E**
 vnde quis se & familiam suam tueri satis commodè potest, ac præterea vectigal siue cẽ-
 sum domino referre, & quod veteres dixere heredium. nã hereditates Carolus Magnus
 interpretatur mansã in suis Constitutionibus, à manendo scilicet. Childebertus in quo-
 dam Pragmatico apud Annonium. Cum mansis, & cum manentibus meis. Helmodius
 Hist. Slauorum. Vir iste primo VII. mansis totidemque manentibus ex hereditate patrum
 contentus fuit. Et in antiquis monumentis S. Galli Heluetiorum monasterij relatis ab
 Ægidio Tschudio in antiqua Rhetia. Testificati sunt se vidisse de legitimis curtibus v-
 sus omnes istos, & nobis ad monasterium nostrisque mansis in nostris territoriis cõma-
 nentibus cum illius ciuibus esse communes. Definitionem mansũ confirmat, quod curtẽ **F**
 hic §. significat esse partem mansi, sicut villa pars est fundi, l. fundi. D. quib. mo. vsufr. a-
 mit. & quod Annonius scribit Carolum Caluum in Frãcia & Burgundia tributum exe-
 gisse ad hunc modum, E mansis dominicatis, id est, qui ad fiscum pertinerent, solidum
 vnum, è manso ingenuo denarios IIII. de sensu dominico, de facultate mansuarij toti-
 dem, è manso seruili denarios duos de censu dominico, de facultate mansuarij totidem:
 quæ

- A quæ distinctio manforum inuenitur etiam XII. Epist. Gregorij ad finem. Et idem Annonius Carolum Magnum ne inopia coacti ministri diuini cultus in eo segnius elaborarēt edixisse, vt singulis Ecclesiis mansus tribueretur vnus. quod & in Constitutionibus Caroli ab Anfegifo Abbate collectis legitur, eo addito vt pro manso illo Ecclesiæ nullum seruitium nullumve censum senioribus debeant. eo plus si quid possederint, vt pro eo Ecclesiæ non sint immunes. quod concilio Vormatiensi tribuitur, c. 1. de censib. Et inde Coloniensis synodi, c. 4. Ne ex dote Ecclesiæ, id est, ex vno manso, & IIII. mancipiis census exigatur. Mansuarios dixit, quos alij manentes siue commanentes, id est, villicos, alij *παροικιστάς*, vt Synodi Chalcedonenfis, c. 2. & villam *μολω*, alij massarios. nam & māsum dixēte massam Cassiodorus, & Gregorius, & alij, pro quo glossæ Græcæ reddunt
- B *συγκτήσιον*. Eisdem Amerbachius putat mansionaticos appellari in Constitutionibus Caroli Magni. sed fallitur. Mansionatici sunt mansiones, siue diuersoria, quæ Græci dixēre *ἀλλογάς*. Annonius §. c. 31. Generale placitum Duziaco habuit, & inde per Attinacum & consuetos mansionaticos Compendium adiit. & Carolus in Constitutionibus. Ceteri per singula territoria habitantes & discurrentes mansionaticos. & alio loco. Illis verò locis vbi modò via & mansionatici ordinati sunt. Quæstio autem huius §. hæc est. Si quid manso in feudum dato accreuerit, puta alluione vel insula iuxta mansum in flumine nata, vtrum ad vasallum an ad dominum pertineat. idē olim fuit quæsitum in fructuario. Et Paulus accessionem alluionis negabat ad fructuarium pertinere, quia fundi fructus nō est, lib. 3. Recept. Sent. Sed placuit pertinere, l. 9. §. huic vicinus. D. de usufruct.
- C Latenti incremento augeri vsumfructum, non euidenti. In vasallo mediam viam Gerardus sequitur, & latentis euidētisque incrementi omiſsa differentia distinguit tantum, in curte, id est, in villa ipsa, sibi receperit dominus aliquid, puta membrum habitandi causa, & hortū fortè aut viridarium, an nihil receperit. Si nihil sibi receperit, vasallum sequitur accessio. Si aliquid sibi receperit, dominum, nisi de incremento siue accessione illa mox vasallus à domino inuestitus fuerit: quod & si agat probare debet, vt dictum est supra, per conuasallos vel per instrumentum publicum, si excipiat, id est, si quod accreuit possideat, domino non probante intentionem suam, satis est, si se iureiurando defendat. id est, si cum XII. coniuratoribus iuret se de incremento inuestitum fuisse. Sic posteriores Iurisperiti & Imperatores diligentius quædam tractarunt, quàm priores mediis sententiis & nouis distinctionibus quibusdam introductis, vt & in hac quæstione, Si alius
- D in venatione feram bestiam vulnerauerit, & alius ceperit, cuius esse intelligatur, eius qui vulnus infixit, an eius qui occupauerit? Trebatius eius esse putat qui vulnerauerit. Sed placuit magis esse occupantis. Hoc diligentius tractans Fridericus Imp. ita distinguit apud Radeuicum, Si quis cum canibus venaticis siue molossis feram inuenierit, & persecutus fuerit, vt ei potius quam occupanti cedat. Si cum canibus leporariis siue laconicis, vt occupanti cedat. Si lancea vel gladio vulnerauerit aut occiderit, nōdum ceperit, vt eius sit, non occupantis. Si telo, balista, aut arcu missio occiderit, vt æquè eius sit non occupantis, eouſque scilicet, donec eam persequatur. quod & l. 6. Lang. de venat. probat. Verum, vt ad rem redeam, si non naturaliter aliquid feudo accesserit, sed opera & diligentia vasalli, vt si ad finem fundum emerit, id proculdubio feudo non accreſcit, cum separatam sit à feudo. Contrà, si id quod vasallus adquisiuit, separationem non recipiat, vt si seruitutē prædio feudali adquisierit, vel si ædificium posuerit in solo feudali, feudo accreſcit, feudo tamen domino aperto, pretij repetitionem vasallo cōpetere quidam putant, vt infrà 2. tit. 9. §. e contrario. & 4. tit. 29. His cognitis, fingamus speciem ad §. vlt. quam simul ac rationem eius vulgò explicant malè. Capitaneus dedit feudū valuaſori, valuaſor minori valuaſori, minor valuaſor mihi. Feudum quod habet capitaneus, vel quod habet valuaſor maior aut minor, est verum & proprium feudum. Id quod ego habeo, qui valuaſinus sum (sic enim me nuncupant) iure feudi proprii non censetur. & ideo mortuo minori valuaſore qui mihi feudum dedit sine here de masculo, feudum redit ad maiorem valuaſorem, vel capitaneum, vt diximus initio huius tituli. Finge, mihi minorem valuaſorem dedisse feudum cum omni incremento quodcunque quodocunque feudo accederet, an si quid accesserit, dices id etiam mortuo minori valuaſore ad capitaneum redire, & me non tantum feudo principali, sed etiam accessione excludi? Sic sanè, si accesserit post mortem valuaſoris, id est, post aperturam feudi, nō si accesserit viuo

valuasore. Hæc mihi accessio inuidēda non est. Mediolanenses ne feudum quidem mihi A
totum inuident. neque enim id ad capitaneum recurrere volunt.

Quibus modis feudum amittatur.

TIT. II.

Q Via suprâ dictum est, quibus modis feudū acquiritur, & retinetur, nunc
videamus qualiter amittatur. Si enim dominus prælium campestre
habuerit, & vasallus eum morantem in ipso prælio dimiserit nõ mortuum,
nec ad mortem vulneratum, feudum amittere debet. B

Item si fidelis cucurbitauerit dominū, id est, cum vxore eius cõcubuerit,
vel concumbere se exercuerit, aut cum ea turpiter luserit: vel si cum filia, aut
* nepte ex filio, aut cum nupta filio, aut cum sorore domini cõcubuerit (hoc
ita obtinet, si in domo domini maneat,) iure feudum amittere censetur.

28'. nuru,
id est, cū
nupta fi-
lio.

Similiter si dominum assalierit, vel castrum domini sciens, dominum vel
dominam intus esse. Item si fratrem suum occiderit, vel nepotem, id est, fi-
lium fratris.

Aut si libellario nomine, amplius medietate feudi dederit, aut pro pi- C
gnore plus medietate obligauerit, ita vt * transactum permittat, vel dolo
hoc egerit, amissione feudi multabitur. His omnibus casibus feudum ad
dominum reuertitur.

28'. distra
tionem.

Rursus, si fidelis minus medietate, libellario nomine dederit, & sine he-
rede decesserit, & feudum ad dominum redierit: vel postquam ad libella-
riam dederit, vel pignori obligauerit, domino refutauerit: tunc ille qui ab
eo acceperit, nullo iure aduersus dominum se tueri poterit.

Præterea si ille, ad quem feudum per successionem iure obuenire debet, D
conferat eos inuestire, ad quos secundum morem & ordinem rectū non
pertinet: nullo modo ad eum repetendum regressum habet. Item si fuerint
duo fratres, & vnus inuestituram feudi acceperit: si postea feudum cum fra-
tre diuiserit, & ille, qui feudi partem accepit, postea plus medietate vendi-
derit, & sine herede legitimo decesserit: feudum ad dominum reuertitur.
Item si quis feudum habuerit in curte domini sui: non poterit ipsum feu-
dum in aliqua parte libellario nomine alicui sine cõsensu domini sui dare,
vel pignori obligare. Similiter si extra curtem detinuerit, & dominus distri-
ctū habuerit, vel alium honorem: si alienauerit sine domini voluntate iu- E
re ad dominum reuertitur.

Amittendi feudi causa vna est, Perfidia, ingratitude, improbitas vasalli, quæ his libris
felonia dicitur sæpe verbo militari, quod tractum videtur e Græco φήλωσις siue φήλωμα,
nec enim felonia est rebellio tantum siue ἀρταροσία, cum & dominus ipse in feloniam in-
cidat, sed fraus, culpa, improbitas. Eadem causa est adimendæ hereditatis legitimis he-
redibus: quæ ademptio vt exheredatio dicitur, ita plerique ademptionem feudi exhereda-
tionem vocant: Turpinus in Chronicis. Ioannes rex Angliæ Arturum Comitem Britan-
niæ peremit, super quo à Baronibus apud regem Franciæ, cuius vasallus erat, accusatus,
cū cõparere noller, post multas citationes per iudicium parium exheredatus est. Sige- F
bertus. Guilielmus rex Siciliæ exheredauit Comitē de Bascuilla, quod ab ipso descuerat.
Vna est vtriusque exheredationis causa, si generaliter rem vniuersam spectes, Felonia &
perfidia. Sed hæc rursus in varias & multiplices scinditur species. Eas quidem Iustinia-
nus redegit ad certum numerum; propter quas liberos, parentes aut fratres exheredare
licet

- A** licet nondum tamen eripiendi feudi causas certa definitione conclusit quisquam, vt 3. tit. 1. An igitur vasallus feloniam fecerit, quæstio est magis facti quàm iuris, & vt ante Iustinianum exheredationis causæ positæ erant in arbitrio Centum virorum: ita hodie remouendi & abdicandi vasalli causæ disceptandæ relinquuntur iudicio parium, id est, cõuassallorum. proinde arbitrarie sunt, non certæ, non legitimæ. Cognitionem paribus mandat Constitutio Conradi, & Henrici Conradi filij, & Lotharij, & Friderici. Certæ quidem sunt causæ quæ iureiurando fidelitatis specialiter exprimuntur. Certæ etiam illæ propter quas iure hereditas adimitur, donatio reuocatur, matrimonium dirimitur, quas & in reuocando feudo obseruare debemus vt 3. tit. 1. Certæ sunt quæ his libris exprimuntur. Sed præter omnes istas incidere possunt innumeræ, propter quas æquum sit vasallis feudum adimi: quas probare dominum paribus curiæ necesse est productis testibus quinque ex Constitutione Henrici. Domino non probante, vasallus se purgare debet duello, vt infrà 4. tit. 47. quod non ita accipiendum est vt dominus ipse in pugnam descendere debeat, cum in honorem dominij soleat ei defensionis necessitas remitti, vt suprà tit. prox. §. Si verò feudum. sed vt si quis sit compar qui cum eo vasallo cuius perfidia arguitur, decertare velit, duello se purgare debeat, vt habetur in Cõstitutione Henrici. quòd si desit singularis cum quo ineat pugnam, iureiurando se purgare debet cum tribus paribus, vel si pares habere non potuerit, cum propinquioribus cognatis XII. vel etiam solus, vt est proditum infrà lib. 5. ad Constitutionem Henrici. Nunc eas feloniarum causas exponamus, quæ hoc titulo recensentur. Prima hæc est, Si vasallus cum domino in militiam profectus eum in ipso conflictu & vitæ discrimine dimiserit, & cum eo non laborauerit, vt ait infrà tit. 21. id est, si periclitanti opem non tulerit, quod est astatium facere, id est, frustrari & decipere, in l. 6. Lang. de malef. & pub. cr. & idem astatium ab astu quod Felonia. & similiter in eisdem legibus asto animo est doloso & callido. l. 4. de fur. l. 15. qual. quis se def. deb. l. 3. de hom. lib. ho. l. 1. de dam. iniur. quo modo Plautus loquitur in Pœnulo:

Mea soror ita stupida est sine animo asto. & Accursius apud Nonium Nisi vt asto ingenium lingua laudem.

- Et eius generis in eis pleræque sunt alia quæ barbara multis esse videntur, cum tamen originem suam repetant à Græca vel Latina lingua, vt argi siue argæ cotumelia. l. 1. De conuitiis, quam interpretes alioversum trahunt, sed ignauum ea & inertem significari certo certius est à Græco ἀργός. Paulus Diaconus VI. cap. VIII. Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris. Didymus de Demosthene, ἀκίμητος ὄντων πᾶσι (μισθίασιν, ἐλέγετο ἀργός. Et Strigæ l. vlt. De hom. ser. l. 3. qual. mund. alien. per. l. 2. de iniur. mul. quæ Festo est malefica, quæ hominis intestina corpore paulatim defluente peredere fingitur. Plautus Pseudolo:

Strigibus viuis conuiuis intestina quæ exedunt,

- Glossis striga λατρυγών qui etiam humanis corporibus vesci credebatur, καὶ γυνὴ φαρμακίς, Langobardis *Masca*, hodie *Magsz*. Et tollenonis vsus à Festo, Vegetio, Isidoro declaratus, qui explicatur apertè l. 23. de hom. lib. ho. Et de equo aut pecore rabioso l. 2. De pauperie: quod & Absyrtus & Hierocles mulomedici, & Porphyrius confirmant contra Galeni sententiam. Secunda causâ amittendi feudi hæc est, Si vxorem domini corruperit, vel si tentarit corrumpere. initium facti pro facto habetur, vel potius attentatio ipsa pudicitie perfectum facinus est, si manus tulerit ad papillas, si sub vestimenta. Item si nurrum corruperit, quæ filiarum loco est, si sororem domini vitiauerit, quæ nondum exierat domo fratris, id est, virginem quæ in capillo fuerit, vt infrà 3. tit. 1. §. rursus. Comis enim tantum non velamine vlllo virgines obtegebant caput, & præceptum Pauli ad solas virgines pertinere existimabatur, quod tamen est contra sententiam Tertulliani. & ita l. 1. Lang. de eo quod pat. filiis nec. hab. rel. l. 21. 22. 23. 25. 27. de succes. & in Constit. Neapolitanis, tit. de suc. nob. in feudis, in capillo esse dicitur, quæ nondum nupsit viro. Soli autem sorori hic modus iniicitur, Si habitat cum domino vasalli fratre suo, non etiam filiarum aut nurrum. Est autem hic huius tituli locus valde deprauatus. adiicit enim his neptem ex filio. cur non etiam neptem ex filia? Et breuiter sic locus restituendus est, Vel si cum filia aut nurrum, id est, cum nupta filio aut cum sorore domini concubuerit (hoc ita obtinet, si in domo domini maneat) iure feudum amittere censetur. Sequuntur aliarum causarum,

* i cor 11.

Si dominum ex insidiis appetierit, si obsederit dolo malo. Sola cogitatio solúve conatus **A**
 vafalli nō punitur, insidiæ puniuntur, vt infrà 4. tit. 62. Item si vafallus fratrem suum occi-
 derit aut filium fratris, quæ posteriores nepotem dixere, & fratrualem & fraternum. Cur
 tamen si fratrem domini sui occiderit, feudum non amittit, vt infrà 4. tit. 42. Quia in do-
 minum suum directò non delinquit. Est quidem in offensa, cuius nomine iudicium pa-
 rium & coërcitionem subire debet, sed non priuari feudo. Héricus libro quinto. De his,
 inquit, culpis vnde beneficium non amittitur, parium laudatione defendat se vel emen-
 det. At dices, Ille qui fratrem suum interficit, multominus delinquit in dominū. Sed par-
 ricidium homicidio grauius est, ac proinde æquum, ne tam infamis persona quæ parrici-
 dio se polluit, in curia domini amplius versetur, non quidem feudum domino aperiri, si-
 cut si directò in dominum deliquisset, sed in parricidæ proximos agnatos trāsferri: idem **B**
 que est, si aliud quodcunque parricidij genus commiserit, vt infrà 3. tit. 2. idem si non spe
 hereditatis fratrem occiderit. quia quaqua ratione occiderit. parricidium est. idem si non
 occiderit, sed occidendum prodiderit, d. tit. 42. Et ita si sororem suam vitauerit, feudo,
 priuabitur, si sororem domini non item, nisi vno casu de quo diximus suprà. Grauius
 enim est incestum stupro. & in incesto idem merito Iacobus Ardizo, & Vldricus Zasius
 admittunt. cuius rei exemplum est in Austria Cuspiniani, de duobus Austriæ Marchio-
 nibus, Leopoldo, & Alberto. *Aut si libellario nomine amplius medietate feudi dederit.* Sic le-
 gendum. Nam in feudum dare non prohibetur, vt infrà 2. tit. 4. & 9. & in Constitutione
 Friderici de feudis non alienandis. Antehac corruptè legebatur, In feudum dederit.
 Libellarius autem contractus est venditio, quæ fit scriptura interueniente certo pretio, **C**
 & hoc amplius certa pensione constituta in annos singulos, & hac plerunque lege, vt sta-
 to conditioque tempore contractus renouetur rursus numerato pretio certo vel arbi-
 trario. Dixi, scriptura interueniente. Breui scilicet scriptura: & inde nomen: & in Consti-
 tutione Lotharij illo loco, Libellum vel aliud instrumentum, quod ait libellum, ad hoc
 genus contractus propriè respicit. Regulariter venditio perficitur nudo consensu, nisi
 conueniat, vt scriptura fiat, l. contractus. C. de fide instr. Dixi, Certa pensione. quod pro-
 bat infrà 2. tit. 9. §. donare. & 4. tit. 53. & Gregorius 2. Epist. c. 1. Libellario nomine ad sum-
 mam tremissis vnus habere cōcede. Vocetur lex libellaria, vt lex commissoria. Vtraque
 venditionis lex est. Venditio dicitur d. tit. 8. & in edicto alio Constantini Porphyrogēne-
 tæ de prædijs militaribus his verbis, *εἰ δὲ τιμὴς τῶν ἐποπτεῦν ἡ βασιλικῶν στρατιωτικῶν ἀγῶ-
 λιβέλλων ἐξωήσονται τῶ πορῶς.* & c. quibus relicta vēditione vult reddi pretium. Alij locatio-
 nem esse dicunt. & est eadem quæstio quæ de emphyteusi, sitne venditio an locatio. qua
 de causa vsus fecit proprium cōtractum, exemplo emphyteusis, quod ius *παροικιῶν* Iu-
 stinianus vocat No. vii. Quin & libellariam idem esse quod emphyteusim plerique cen-
 suerunt, pro quibus est Leonis No. x 1 1 1. Sed in hoc est differentia, quòd non solet em-
 phyteusis renouari non mutato possessore, Libellaria renouatur statis certisque tempo-
 ribus etiam non mutato possessore data certa pecunia, vel quā bonus vir arbitratus fue-
 rit secundum qualitatem rei in libellum datæ, quod quidem renouationis pretium Leo
εἰσδεκτικῶν vocat. Et emphyteusis contrahitur sub lege meliorandæ rei, puta ædificij in
 area ponendi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi, libellaria hanc legem non **E**
 habet. Et libellaria in perpetuum fit semper, vt infrà tit. 8. Emphyteusis nonnunquam ad
 tempus. Et si credamus antiquis feudorum conditoribus, in libellaria est commissio lo-
 cus post biennium, sicut in locatione, cū in emphyteusi triennij cessatio exigatur: & is
 qui per libellum à domino possidet, vendere potest sine consensu domini, emphyteuti-
 carius non item. Fit libelli huius siue libellarix mentio sæpe his libris, vt infrà 8. & 2. tit. 9.
 & 4. tit. 3. 53. 57. & in Constitutione De pace Constantiæ, & in Langobardis, & in alijs
 etiam auctoribus. Cassiodorus v. Var. Comperimus patrimonij nostri prædia te Thoma-
 ti libellario titulo commississe. Gregorius 8. Epist. c. 61. Voluerat possessiones sub specie
 libellorum tenere. Vafallus autem feudum totum eiúve partem vendere, vt id emptor
 haberet quasi proprium, non potuit sine consensu domini. Per libellum mediam partem **F**
 vendere potuit sine consensu domini plerisque Italiæ locis, alijs etiam totum. Vendere,
 inquam, per libellum potuit dimidiam partem priuato non Ecclesiæ. Priuato plus per-
 mittitur quàm Ecclesiæ, id est, non tanta in priuato quàm in clerico probitas exigitur.
 quæ ratio est scripta infrà tit. 8. Tertullianus de Monogamia: Cū ad peræquationem
 disci-

- A disciplinæ sacerdotalis prouocamur, deponimus infulas & impares sumus. Ecclesiam decet ne partem quidem feudi à vasallo emere, sine consensu domini, maximè cum sit immortalis, priuatus mortalis, quo moriente sine heredibus masculis feudi etiam pars ea quam per libellum alij concessit ad dominum recurrit. Ex Constitutione autem Lotharij & Friderici, nec vendere vlllo modo partem vllam feudi priuato vasallus potest sine domini voluntate, vt *l. 2. tit. 9. & 3. tit. 2. & 4. tit. 44. 53.* ne domino debitum seruitium pereat ad inopiam redacto vasallo: quod etiam olim obtinebat in feudo de camera vel de caneuca. & in feudo proprio cuius domino iuncta erat districtio iuris, quæ duo non semper concurrunt in eandem personam, sed cuius in personam concurrunt, eius auctoritas potestasq; maior est, vt merito in alienatione eius sit exploranda voluntas. *Æ-*
- B quum etiam est in eo feudo abalienando, quod quasi è sinu & penuario domini deponitur, id est ex camera vel caneuca, domini voluntatem exquiri. Quod diximus de alienatione, idem obtinuit in pignoratione, creditori distractione permittit, quod genus pignoris consultum dicitur *l. 2. tit. 9.* quia eo maximè creditori consultitur. Et hoc est quod ait hoc loco, *Ita vt distractionem permittat*: cuius emendationis coniecturam fecit verustissimus liber, in quo erat, transactionem, non transactum. Idem si dolo hoc egisset, vt feudum in alium transiret, puta si inuestituram pro venditione adsimulasset, vt *l. 2. tit. 4.* & in Constitutione Friderici de feudis non alienandis. Et hac iuris forma neglecta, feudum ad dominum redibat, præterquam si feudi paterni alienatio facta esset agnato, qui omnino successionis iure feudum habiturus erat, quia renūciatio est potius quam alienatio, vt *l. 8. §. vlt. & 4. tit. 45.* vel errante vasallo circa qualitatem rei, puta feudum accipiente pro alode, vt *l. 4. tit. 20.* At, vt dixi, vasallus feudum potuit semper potestq; alij sine fraude in feudum dare sine voluntate domini: ita vt sit vasallus vasalli, nec mortuo priori vasallo sine liberis masculis, ad dominum res ipsa recurret, vt *l. 2. tit. 10.* Ius feudi recurret, vel etiam res ipsa, si nolit posterior ab eo ius feudi recognoscere, vt *l. 2. tit. 9. §. sine autem.* An etiam ius feudi alij poterat vasallus vendere inuito domino quasi feudum, non quasi libellum, ita vt non suus, sed domini vasallus esset: sicut usufructum vendere fructuarius potest etiam inuito domino. quod Græci interpretes cum ita scriptum reliquissent, *ὁ ἔχων χρῆσιν κερπῶν δ' ὡς αἰ πωλεῖν αὐτὸν, καὶ ἀλλοτρίος τῆ δεσπότῃ ἢ καὶ τῆ κληρονόμου αὐτῆ,* quidam eis hanc opinionem quasi singularem adscribit, nesciens id eos sumpsisse, ex l. cui usufructus. D. de usufru. Rursus vt morte mea si ius vtendi fruendi quod meum est vendidero, finitur usufructus in persona emptoris, an & ius feudi ita venditum, vt dixi, Si decessero sine liberis masculis? Et videtur ius feudi in alium per eam rationem multominus potuisse aut posse transferri, ne inuito domino nouus & extraneus vasallus accedat, vt *l. 2. tit. 12.* cum alienatione facta per libellum vel pignoratione pro parte dimidia, vel vt Cremonæ, Ticini, Mediolani obtinuit, in assensum, vel secunda datione in feudum non mutetur vasallus, illo genere mutetur. Et tamen illud quoque fuisse permissum ante Constitutionem Lotharij, vt existimem, facit *§. item si duo fratres.* vt hodie moribus Galliæ receptum est posse omnino ius feudi sine voluntate domini à vasallo cedi & vendi alteri: qua ratione vulgò dicitur feuda patrimonij iure censi. Ceditur cum sua causa, nam emptor fidem & hominum debet, quod nisi profiteatur intra constituta tempora, dominus fructus suos facit, vel quibusdam locis feudum domino aperitur, cuius generis feudum dicitur *Fiefs de danger*, quod eius amittendi vasallo periculum imminet, nisi maturè fidem & hominum exhibuerit, Emptor etiam debet *ἀνάγκαις* & *εἰσδικτικαῖς*, & militiae oneribus ac seruitiis feudo coherentibus obligatur. Igitur mors emptoris spectatur, non venditoris. Usufructus tamen plenum merumq; ius omnino vendi alteri non potest, & spectatur mors venditoris, non emptoris. Sed & Ecclesiæ moribus nostris rectè vasallus feudum vendit cum sua causa: quo tamen casu ne quid domino depereat, vel quod ecclesia sit immortalis, vel quod sit inhabilis militiae, cogitur Ecclesia dare hominem, à quo officia debita exhibeantur, quoq; mortuo fidelitas redintegretur. Iisdem moribus eo qui feudum vendidit absque consensu domini defuncto sine heredibus, feudum emptori non aufertur, cum tamen iure Italico si inuito domino vasallus partem mediam iure vendiderit per libellum aut pignori obligauerit, & iure *ἀεθρημίσως* dominus anno vel renunciatione exclusus fuerit, mortuo vasallo sine heredibus masculis, vel etiam cedente feudo in manus domini, à quibus accepe-

rat feudum emptori auferatur, vt §. rursus. & j. tit. 8. & 16. & 4. tit. 83. Domino consentiē- **A**
 ti non est ius ἀγοπημίσσεως, non recidit etiam feudum in eum qui consensit alienationi
 moriente venditore sine legitimis heredibus, aut refutante dominum hominio, vt dici-
 tur, ei remisso: sed qua condicione quóve iure id consentiēte domino acceperit emptor
 puta quasi proprium, vel quasi libellum eodem retinebit semper, præterquam in specie
 tit. 25. 57. lib. 4. Consensu etiam agnati amittunt ius ἀγοπημίσσεως, & ius successionis: & ita
 demum ius prælationis habent, vel eo iure omisso ius successionis, cum est feudum ge-
 nearchicum, mortuo venditore, illud reddito pretio, istud non reddito pretio emptori,
 si venditioni non consenserint, vt hoc tit. §. præterea. & tit. 4. §. 1. & lib. 4. tit. 14. & tit. 45.
 Quod in contextu isto ait, *His omnibus casibus*, sic est interpretandum, si libelli nomine **B**
 dederit supra dimidiam partem, si pignori obligauerit permessa distractione, si dolo hoc
 egerit, non si fratrem suum occiderit. Quod autem ait, *Item si fuerint duo fratres, & unus,*
 &c. est valdè obscurum. Duo sunt fratres consortes Primus & Secundus. Primus feudū
 adquisiuit, idq; in commune contulit: quæ collatio domino nihil præiudicat, qui Pri-
 mum solum sibi vasallum adoptauit, vt j. 2. ti. 12. Soluta consortione & diuiso feudo, Se-
 cundus feudi partem accepit, iure igitur, quia partem dimidiam tantum, totum nequi-
 uisset, quo enim colore nisi refutationis? Sed hoc non potuisset, quia in feudo fraterno,
 id est, feudo nouo successurus non erat. Igitur quia partem accepit rectè, quandiu vixe-
 rit Primus, non redibit ad dominum portio Secundi, nisi Secundus plus medietate suæ
 portionis vendiderit, & sine liberis masculis decesserit. Vtrumque exigimus. Neque hoc
 neque illud sufficit, quia viuit Primus, à quo eius portionis alienatio in Secundum col-
 lata sustinetur. Vtrumque si concurrat, dominum admitteremus, quia Secundus eam por-
 tionem tenuit quasi feudum ab eodē domino ex diuisione, & deficiente eius sobole ma-
 scula, æquum est id domino accedere potius quàm extero emptori, qui plus medietate
 emit. Ante Lotharium alienatione maioris partis quàm dimidiæ feudum domino ape-
 riatur. Post Lotharium pars tantum alienata domino aperitur, vt j. 4. tit. 44. Est enim
 eius indignitas maior, qui indulgentia sibi data abutitur, quàm eius cui nihil lex indul-
 sit. Quod sequitur, *Item si quis feudum*, eius rationem exposui §.

Item si Episcopus, vel Abbas, vel Abbatisa, vel dominus plebis feudum **D**
 dederit de rebus Ecclesiarum, quæ eis subiectæ sunt, & tituli vocantur: nul-
 lum habet vigorem, secundum hoc, quod constitutum est à Papa Urbano
 in sancta synodo: hoc est illud, quod post eius decretum fuerit datum: quod
 autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet. Idem iuris est, si Prepo-
 situs, vel alia ecclesiastica persona, quæ antiquitus non sit solita in feudum
 dare: scilicet vt quod dederit iure non valeat.

Huius paragraphi sententiam exposui titu. 1. Illud tantummodò non exposui quem **E**
 hîc Gerardus vocet dominum plebis. Et is videtur esse qui Vicedominus dicitur in cap.
 volumus. & cap. dominum. 89. distinct. Administratio est episcopatus & onus suscipien-
 dæ plebis negotiorum ecclesiasticorum causa, vel inopia incessente aduentantis & ho-
 spitantis in Ecclesia. Sigebertus in Chronicis: Theophilus Vicedominus secundas par-
 tes ecclesiasticæ dispensationis sub Episcopo agebat. Carolus l. 4. Lang. de reuer. eccles.
 deb. Mandet Comes Episcopo, vel Abbati, vel Vicedomino, vulgò corruptè, Vicecomi-
 ti, Cassiodoro Vicedomini videntur esse œconomi, v. Var. Epistol. Iustitiæ. Hoc autem
 loco titulum nouum perperam apponi finis indicat, in quo ita est, Et his omnibus cas-
 ibus feudum amittitur, & ad dominum reuertitur. Casibus enim his qui sequuntur feu-
 dum, vel quia non iure datum est, vel quia deficiunt heredes masculi, vel quia vasallus
 linguæ vsûm amisit, ad dominum reuertitur.

Quinetiam si quis eo tenore feudum acceperit, vt eius descendentes ma- **F**
 sculi & fœminæ illud habere possint: relicto masculo, vltorius fœminæ non
 admittuntur.

Dictum est §. feudum ad dominum redire vasallo sine herede defuncto. Heres his li-
 bris

- A** bris siue heres legitimus masculinum significat, vt *l. titu. 8. & lib. 4. titu. 38.* propterea quòd fœminæ in feudum non succedunt, nisi feudum sit muliebre, vel nisi ita conuenerit nominatim in dando feudo. Inde quæritur, si in dando feudo conuenerit, vt liberi masculi & fœminæ id obtinere possint, & vassallus moriatur relicto filio & filia, an vterque succedat? Obertus vtrumque succedere existimat, vt *l. 4. tit. 63.* Gerardo aliud iudicium est hoc loco, & *l. titu. 4. §. vlt.* Putat enim masculinum præferri, quasi scilicet hæc fuerit mens contrahentium, vt ita demum fœminæ admitterentur si masculi deficerent, quod & si palàm verbis expressum esset, Obertus probaret, vt *l. 2. tit. 17.* Sed id quod agitur pro expresso haberi debet. *l. cum quid. D. de reb. cred.* Et Gerardi sententiã fuisse communiter receptam fragmenta Ardizonis indicant. *l. 4. tit. 104.* Ex eisdem reliquis didicimus non idem esse dicendum si ita conuenerit, vt in feudo succederent fœminæ sicut masculi. Huius enim conuentionis potestate mares & fœminæ simul succedunt, tam ex mente quàm ex verbis contrahentium. Proponitur & in eisdem alia quæ ad hæc quæstionem pertinet perelegans species. Maritus & vxor simul de eodem feudo inuestiti sunt ea lege, vt & descendentes siue liberi sui id haberent. feudum hoc non est muliebre, non masculinum, sed mixtum ex vtroque. Cõiuges defuncti sunt filio & filia superstitionibus. Filius totum feudum sibi vindicat filia in partem venire vult. quid fiet? Aut vterque ex eis nuptiis natus est aut non. priore casu mas præfertur. posteriore, vt si filium maritus suscepit ex prima vxore, filiam ex secunda, feudi quo de agitur socia, filia veniet in partem vnà cum fratre consanguineo: quia cum sit filius ex aliis nuptiis, non debet filiam excludere, quæ ex his nuptiis progenita est. in quibus feudum adquisierunt, sed potius quia feudum est ex parte masculinum, ex parte muliebre, quisque sibi parentis sui partem vindicare debet. & eadem ratione si filia tantum superfit, nullus filius, filia partem tantum feudi habebit, altera pars domino committetur. Ponitur & in eisdem fragmentis singularis casus quo fœminæ in feudum succedunt, vt si feudum datum sit ad seruitium certum quod fœminam exequi non dedecet, puta vt iter vxoris domini officiosè committetur, *l. 2. tit. 3. §. vlt.* vel vt domi focique dominæ ministret, & rem eius familiarem accuret, qualis est Vassallus casatus, qui dicitur legis Francicæ. *l. 3. c. 68. & 4. c. 75.* & in Constitutionibus Caroli magni, vt describatur quot homines quis casatos in suo beneficio habeat. Constat verò feudum ad certum seruitium dari rectè, vt *l. 4. tit. 67.* Datur & ita plerumque vt nullum pro eo seruitium certum exhibeatur, cuius etiã
- D** mulier capax est. Et ii omnes casus sunt excipiendi quibus Gallia locis fœminæ in feudum non succedunt. Aliis plerique locis liberi vtriusque sexus in feudum succedunt. Cognatæ ex transuerso non succedunt extantibus masculis. Et circa eam consuetudinem simul, & circa conuentionem hoc loco propositam hæc incidit quæstio. Mos hic siue conuentio est vt masculis non extantibus fœminæ succedant, extantibus masculis vt non succedant. Quæritur, an quæ lex dicta est fœminis dicta etiam videatur posteritati masculinæ fœminarum, vt ecce, vassallus mortuus est relicto filio fratris, & filio sororis, vtrum censet filium fratris esse potiorẽ, quòd alter descendat ex fœmina, an vtrūque admittis, quod vterque sit mas, vterque pari gradu. Sunt qui vtrūque admittant, quod non probo, nã id ea conuentione agitur, vt ex ea familia cui primũ feudũ adquisitur, mares & fœminæ succedant. filius sororis nõ est ex ea familia. Solus quidẽ admitteretur ex benignitate quadã, vt *l. 3. tit. 12.* Sed non cõcurrente eo qui est ex illa familia. Et si fortè cum feudũ pater adquisisset, deinde obierit relicta filia & filiis duobus Primo & Secundo, quot sunt personæ, tot sunt lineæ. & linearum ordo accuratè obseruandus, vt *l. 4. tit. 59.* Vnde si Primo diuisione obuenerit feudum, posterius eius in infinitum ceteris præferentur, linea Primi absumpta, adsumetur Secundi, & hac demum extincta linea filia. Proinde si moriens Primus habuerit filium fratris, & filium sororis, filius fratris præferetur filio sororis, id est linea Secundi lineæ filia.

F Mutus feudum retinere non potest, scilicet qui nullomodo loquitur, sed si feudum fu* erit magnum quo ei ablato se exhibere non valeat, tum ei relin* *28. pater-*
qui debet, vnde se sustinere possit. Ex his omnibus casibus feudum amitti-
tur, & ad dominum reuertitur. *num.*

Mutum Gerardus definit eum qui eloqui nihil potest, vt §.item surdus. Inst. quibus non est per. fac. test. & ait mutum retinere feudum non posse, quia scilicet debito seruitio parum idoneus videtur. Contrà Gerardus refertur muto retentionem dedisse feudi paterni, j. 4. tit. 41. Feudi, inquam, paterni tantum. Quod & hîc subiecerat. Sed his libris nulli sunt fœdiores mendis. Ait, *Sed si feudum fuerit magnum.* Dixisset conuenientius, *paruum*, quia sequitur, *quo ei ablato se exhibere non valeat.* Scriptum erat corruptè, *maternum*, vnde fecêre, *magnum*, propterea quòd non agnoscunt hi libri feudum maternum, vt j. tit. 12. Sed debuissent potius emendare paternum pro maternum. Hic igitur est sensus, si feudum fuerit relictum à patre, quo ablato esuriturus sit, tum ei relinqui debere vnde tueri se & educere possit, quam sententiam pietatis ratio extorsit, iure enim qui seruitio non sufficit, nec feudum retinet.

B

De natura feudi.

TIT. III.

Natura feudi hæc est, vt si princeps inuestierit Capitaneos suos de aliquo feudo, non possit eos deuestire sine culpa, id est, Marchiones & Comites, & ipsos qui * propriè hodie appellantur Capitanei. Idem est si inuestitura sit facta à Capitaneis & maioribus valuasoribus, qui * propriè hodie Capitanei appellantur. Si verò facta fuerit à minoribus, vel minimis valuasoribus, aliud est. Tunc enim possunt deuestiri non habita ratione culpæ, nisi fecerint hostem Romæ: tunc enim idem est in minimis quod in maioribus valuasoribus: vel nisi emerint feudum, tunc enim pretium restituendum est secundum antiquum & rationabilem vsum. * Moderni autem non ita subtiliter cernentes dicunt idem obseruandum in minimis quod dictum est in maioribus valuasoribus.

* 28. im-
propriè.* 28. im-
propriè.* 1005
Mediola-
nenses.

C

Propria feudi natura hæc est, vt sit perpetuū, nec temerè vafallo cripi possit sine causa. Princeps non eripit temerè quod dedit Duci aut maiori valuasori. Dux quoque non eripit id quod dedit maiori valuasori, nec maior valuasor, quod minori. Minor tamen quod dederit valuasino, quia iure feudi non censetur, vel maior dominus eripere valuasino cum libuerit potest, exceptis certis casibus, quos exposui tit. i. §. Est autè hîc duobus locis reponendum, impropriè, vbi est scriptum, propriè, ex supradicto tit. i. in princ. & j. 14.

D

De successione feudi.

TIT. IIII.

Sequitur de successione feudi videre. Si quis igitur decesserit filiis & filiabus superstitibus, succedunt tantum filij æqualiter, vel nepotes ex filio, loco sui patris, nulla ordinatione defuncti in feudo manente vel valente.

E

Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi, vel fecerit inuestiri filiam suam, si moriatur sine herede masculino, nihilominus reuertitur ad me, & olim obseruabatur vsque ad quartum gradum tantum secundum quosdam, hoc ideò quia postea non vocatur feudum paternum. Alij autem dicunt vsque ad septimum gradum.

Filia verò non succedit in feudo, nisi inuestitura fuerit facta in patre vt filij & filia succedant in feudum (tunc enim succedit filia filiis non extantibus) vel nisi inuestita fuerint. Hæc de feudo paterno. In alio verò feudo quod

F

quod

A quod habuit initium tantum à fratribus, non succedit vnus alteri, siue vna inuestitura, siue duabus, nisi hoc fuerit dictum expressim vt alter alteri succedat.

Loco sui patris. In limite transuerso non est, vt loquuntur, repræsentationi locus, nisi fratrum iam mortuorum filiis, qui succedunt cum fratribus defuncti, patris suis, vt *l. 2. tit. 11.* In limite directo liberorum est repræsentationi locus in infinitum, vt si sit filius & ex alio filio iam antè mortuo nepos, simul vterque succedit in feudum & in alodem, & sic deinceps ceteri pro stirpibus non pro capitibus. Tempore Othonis I. Imperatoris, cum esset ea de re ingens quæstio, an auo, succederet nepos vna cum patruo, placuit rem committi gladiatorio certamini, & cessit victoria his qui nepotes computabant inter filios. quod Sigebertus refert in Chronicis & Vuitichindus II. rerum ab Henrico & Othone gestarum. *Nulla ordinatione.* Non potest ergo pater vni ex filiis feudum prælegare. qua de re dicemus *l. 4. tit. 54.* *Hoc quoque obseruatur, vt si frater meus alienauerit partem suam feudi.* Consentiente scilicet domino. alioquin feudum domino aperiretur, non mihi. *Vel fecerit inuestiri filiam suam.* vt *l. 4. tit. 45.* *Reuertitur ad me.* Si & ipse alienationi non consenserit, vt *l. 2. §. præterea.* *Vsq̄ ad quartum gradum.* vsque ad fratres patruales vt *l. 1. §. hoc quoque.* *Quia postea non vocatur feudum paternum.* Qui hac ratione utebantur, feudum id tantum dici paternum existimabant, quod esset à patre aut auo profectum, quasi scilicet patris appellatione ultra patrem solus auus intelligeretur. *l. iusta. D. de ver. sig. & ita fratres patruales defuncti succedere in feudum auitum, proprius sobrino, id est, patruelis filium non succedere in feudum proauitum.* Sed magis placuit paternum dici, quodcumque à parentibus descendit, vt in *l. patri. D. ad leg. Iul. de adult. patres pro parentibus accipiuntur, & hac ratione in feudum à parentibus profectum agnato defuncto agnatos succedere vsque ad septimum gradum. quia parentes vsque ad eum gradum nominantur: vteriores maiores appellantur, non parentes. Paulatim crescunt sententiæ Iuris. l. fideicommissa. §. si rem suam. D. de leg. 3.* Obtinuit ad extremum succedere eos in infinitum, vt dixi. *l. 1. §. 1. nam & in edicto de in ius vocando, & de legatis præstandis parentes etiam dicuntur ultra tritauum. Nisi inuestita fuerint.* domini beneficio, vt *l. 25.* Cetera quæ ad hunc §. pertinent, exposuimus *l. 1. §. 1. & tit. 2. §. penult.*

D

Qualiter heres inuestitoris teneatur.

TIT. V.

SI quis inuestitus fuerit de alieno feudo post mortem eius, vel si quis fuerit inuestitus sub condicione aliqua, vel tempore, de quo nullus erat inuestitus, siue præmoriatur tenens feudum, siue inuestitor, siue inuestitus: inuestitor & inuestitoris heredes tenentur inuestito, vel heredi eius veniente tempore vel condicione: licet alij dicant, si moriatur inuestitus antequam tenens feudum, vel ante condicionem existentem, vel ante tempus quod heredes eius non debeant inuestiri. nam si quis fuerit inuestitus purè de alieno feudo, non valet habita inuestitura. hoc ita est, nisi fuerit facta ab aliqua ecclesiastica persona. tunc enim si præmoriatur inuestitor antequam feudum tenens, vel condicio, vel tempus existat: non obligatur successor illius: & hoc probatur per legem Lotharij de precariis: & hoc intelligendum est in vasallis, qui feudi successionem non habent.

F Hic titulus est de feudo quod successionem non habet, id est quod morte accipientis finitur. Et ait eius generis feudo, exempli gratia, Primo concessò, purè Secundo factam à domino inuestituram non valere, sub condicione vel in diem factam valere, Primus enim mori interim potest. Et multo magis valere eam quæ confertur in tempus mortis Primi. At quæritur an ius inuestituræ in heredem Secundi transmittatur,

Tom. 4.

H h iij

vt prædium sibi tradi oportere intendere possit. Alij dicunt indistinctè transmitti. Hi **A**
 comparare videntur inuestituram stipulationi. quia stipulatio omnis in heredem trans-
 mittitur. Alij ita distinguunt, Aut prior mortuus est Primus aut Secundus. Si præmor-
 tuus est Primus, ius suum Secundus transmittit in heredem. Si præmortuus est Secun-
 dus, nihil transmittit. Hi legatorum exemplum sequi videntur. Legatum enim reli-
 ctum in condicionem vel in diem incertum veluti, cum mortuus erit Primus, mortuo
 legatario ante diem vel condicionem in heredem non transfertur. l. 1. §. si quis sub con-
 ditione. D. vt leg. no. cau. l. si dies. D. quan. dies leg. ced. Priorum opinio verior est. quia
 inuestitura actus viuentium est, non morientium. est enim cessio. Cessio autem actus
 viuentium. l. vlt. D. com. præd. Comparanda igitur stipulationibus potius quàm lega-
 tis. At contra quæritur, an heres domini Secundo teneatur. Et placet eum quoque in- **B**
 distinctè teneri siue post Primum, siue ante Primum, & siue ante cōdicionem, siue post
 condicionem, dominus decesserit. quod & stipulationibus, & in legatis ita procedit.
 nam & si heres à quo legatum relictum est sub condicionem, decesserit ante condicio-
 nem, heres heredis legatario obligatur, licet ab herede scripto obligatio non inceperit.
 l. sub diuersis. §. vlt. D. de cond. & dem. In clerico tamen distinguitur, & regula iuris
 antiqui strictius obseruatur. nam si clericus moriatur ante Primum, vel ante condicio-
 nem vel ante diem incertum, successor eius non tenetur, si post Primum, vel post con-
 dicionem, vel post diem incertum, successor tenetur, vt diximus. §. tit. 1. §. si verò Ar-
 chiepiscopus. Voluntas itaque eius non obseruatur, nisi eundem ipsum obligatio te-
 nuerit. Et quod in feudis, idem Lotharium ait constituisse in precariis. Quid vocet pre- **C**
 carias videamus. Genus est cōtractus quo initio primum cum ecclesiis cōtrahebatur, vt
 emphyteuseos genere primum cum ciuitatibus tantum, deinde etiam cum aliis. vnde
 & cum priuatis precarias contrahi nihil vetat. Non sunt autem precariæ, siue precaria
 non est id genus contractus de quo agitur in titulo Digestorum de precario, licet idem
 vtriusque beneficium sit nomen, eademque nominis ratio, quòd precibus petenti con-
 cedatur. quo genere frequens erat liberos ab Ecclesia impetrare bona quæ parentes do-
 nauerant. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis. idem possis dicere feudum esse,
 idem emphyteusim, idem libellariam. nam proprietatem retinet qui dat. aut igitur ni-
 hil, aut vsusfructum dat & cedit. Vtile dominiuum nullum est, vt rectè sensit vulgaris
 interpres quisquis est, siue Pileus siue Conradus (nam hi duo sunt vetustiores horum li-
 brorū interpretes (ad tit. de alienatione feudi paterni, lib. 4. Contractuum leges siue pa- **D**
 ctiones, ex quibus dicuntur contractus capere formam, ita sunt dispares nonnunquam,
 vt nouas appellationes excogitare sit necesse. exemplo sit pignus, aliud est pignus, aliud
 hypotheca, aliud fiducia, aliud ἀρτίχρησις. & omnia tamen pignora. Sic aliud feudum,
 aliud emphyteusis, aliud libellaria, aliud precaria, aliud vsusfructus. & omnia tamen
 vsusfructus. quoniam qui dat, retinet proprietatem. Adiciamus ergo legem precariæ
 propriam. Precaria est cessio vsusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus, vel
 dum vixerit ea lege, vt Ecclesiæ ministerium exhibeat, vt Toletani concilij c. v. vel quæ
 fit, quod erat proprius & frequentius, ei qui Ecclesiæ rem suam donauit aut liberis eius
 vel in ea re sola, vel in aliis rebus Ecclesiæ vel tam in ea quàm in aliis rebus Ecclesiæ **E**
 ad tempus certum vel in tempus vitæ donatoris tantum etiam filiorum eius. c. precariæ.
 10. q. 2. & Rhemensis synodi. c. 36. & 37. & Turonensis. c. 51. quod genus negotij Ecclesiis
 permittitur remunerandæ donationis causa. l. iubemus. §. sanè ne omnis. C. de sac. Eccl.
 No. 7. & 120. id nonnunquam agitur, vt is cui ceditur vsusfructus, certam pensionem
 siue censum quotannis præstet, vt legum Alamannorum tit. 2. & vt renouetur singulis
 Iulstris. c. 1. de precariis. Inde Carolus Magnus legis Francicæ III. Siquis inquit, in censi-
 bus reddendis, & precariis renouandis negligens fuerit. Vbi autem fit renouatio, quæ
 ἀναχρησις dicitur aptissimo vocabulo, & præstantur ἐσθετηχῆ, vt Leonis Nou. 13. cuius
 titulus compendiosior est ἐπὶ ἀναχρησις. De precaria accipienda videtur. l. 2. Lang.
 de benef. quæ congruit omnino cum eo quod scriptum est inter decreta Pontificum,
 Quicumque fidelium propria deuotione de facultatibus suis aliquid Ecclesiæ contule- **F**
 runt, si fortè ipsi aut filij eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffra-
 gium vitæ temporis vsu percipiant, & Turonicæ synodi. c. 51. Quid distet precaria à feu-
 do & libellaria si quis quærat, consulat definitiones. nam & feudi & libellariæ definitio-
 nem

- A** nem tradidi §. Quid ab emphyteusi, collata etiam emphyteuse^{os} definitio cum definitione precariæ, statim indicabit. Emphyteusis est contractus quo dominus prædij sui vsum fructum in alium transfert ea lege, vt id melius & cultius reddat constituta pensione certa. Feudo additur lex fidei & seruitij, emphyteusi lex meliorationis. In aliis nulla est lex talis. In feudo nulla est pensio annua, in ceteris est pensio annua. In feudo & emphyteusi, nulla ἀνάγκη, in ceteris est ἀνάγκη. In his omnibus interuenit & præstatur domino εἰσδηπία: sed variè. In feudo ex morte vassalli redditus vnus anni vel pecunia certa aut arbitraria, ex alienatione pretij portio. In emphyteusi ex alienatione pretij portio, ex morte nihil. In libellaria & precaria dum quasi redeunt & renascuntur, certum pretium etiam non mutato possessore. In omnibus est commissio locus, sed variis ex causis. In feudo ob culpam, in ceteris ob tardius solutam pensionem.

De contentione feudi inter dominum & fidelem.

TIT. VI.

- S**I contentio fuerit inter dominum & fidelem de inuestitura feudi, per pares curiæ dirimatur. Alij enim testes, & si idonei sint, admittendi nõ sunt, inopia tamen probationum dirimatur per religionem clientuli possessoris feudi, vel cum duodecim sacramentalibus secundum quosdam. Ceterum si dominus possideat, etiam per suum iusiurandum cum duodecim sacramentalibus dirimatur: hoc ita, nisi clientulus sit gastaldus vel actor domini: tunc enim tantum suæ, id est, domini religioni statur, nisi habeat testes pares idoneosque: nam aliquando multa bona auferuntur domino hoc modo: & hoc colligitur per legem quæ est in titulo de acquisitione actorum Regis. Idem dicendum est de guardia.

Similiter si quis voluerit dicere de pignore sibi dato se inuestitum esse, non credatur suo iuramento, sed testibus idoneis paribus domus.

- D** Insuper sciendum est feudum Guardix & Gastaldix quacunque hora vult auferri posse à domino, scilicet post annum.

- E** *Quæ ad hunc titulum pertinent, exposui §. i. §. si autem controuersia. De inuestitura feudi. Fideli allegante inuestituram, domino negante. Clientuli possessoris. Ergo rei. Secundum quosdam. Horum sententia iure verior. Vsu hodierno solus iurat, vt §. libr. 5. Ceterum si dominus possideat. Ergo si fidelis agat. Tantum suæ. Sine sacramentalibus. Nisi habeat. Vassallus scilicet. Hoc modo. Sensus hic est, Si non exigantur à vassallo testes pares & idonei, si domini iuriurando non stetur, euenit vt res acquisitas domino multas, gastaldi vel actores sibi retineant commento inuestituræ. Aut igitur probent, inuestituram testibus paribus & idoneis, aut domini iuriurando fidem habeant. Idem dicendum est de guardia. Vt solius domini iuriurando sine sacramentalibus, dirimatur res quæ ei est cum custode prædiorum de certi prædij inuestitura. De pignore. Quod probat dominus, vt Conradus interpretatur rectè ex §. similiter. tit. i. §. Non credatur. Non detur possessori defensio. Insuper. hoc exposuimus §. i. §. Item illud.*

De contentione feudi fratris defuncti.

TIT. VII.

- S**I contentio fuerit inter me & dominum de portione feudi fratris mei defuncti, dicendo paternum esse, & sic me debere succedere, ille verò minime tanquam habuerim partem meam, siue possideo, siue alienauit, dabitur mihi iusiurandum, scilicet patrem meum iure inuestitum fuisse, licet non possideam portionem fratris mei. Si verò nullam partem habuero illius feudi nec mihi nec domino dabitur iusiurandum, nisi propter supradictam

rationē domino, non vt ego propter hoc aliud meum feudū amittam, Si ta- A
men vafallus poterit probare paternū fuiſſe, ſiue poſſideat, ſiue non, obtine-
bit. alioqui niſi probet paternū fuiſſe, vel niſi poſſideat dominus obtinebit.

Siue alienaui. Partem ſcilicet quam habui, vt ſi eam cum alia re permutaui, vt ſ. 1. §. Cū autem. *Licet non poſſideam.* Quandoque aſtori dat iudex iuſiurandum, vt j. 4. tit. 36. §. ſacramētum: & hoc caſu maximè, quod pars, quā habui: arguat intentionem meā eſſe veram, id eſt, feudum à patre initium habuiſſe. *Nec mihi nec domino.* Si probauiro feudum eſſe paternum, *Propter ſupradictam.* Propter inopiam probationum titulo præcedenti. *Domino.* qui reus eſt. *Aliud meum.* partem meam quam non habui. *Si tamen vafallus.* Duo ſunt caſus ſi probauerit, Si poſſideat, primo obtinebit omnimodo. ſecun- B
do obtinebit domino non probante. Delenda ſunt illa, *Siue non,* vt dixi. §. Cū autem. Siue non probauerit vafallus vel ſi non poſſideat, dominus obtinebit, vterque ſcilicet dato iureiurando.

De alienatione feudi.

TIT. VIII.

SI Clientulus voluerit partem ſuam feudi alienare, id eſt, medium ſine do-
mini voluntate, poterit hoc facere: vltius progredi non poteſt, ſecun-
dum iuſtum & verū vſum. Alioqui & feudum amittit, & non valebit quod C
factum eſt, Quod dictum eſt alienare, intelligas de libello. Huic conſuetu-
dini derogatum eſt per legem Lotharij. Mediolanenſes verò irrationabiliter
conſiderantes, dicunt clientulum etiam totum alienare poſſe ſine domini
voluntate. Inde poteſt præſumi, ſi clientulus fecerit libellum in perpetuum
de feudo ſuo alicui Eccleſiæ, non valere: ideo ſcilicet, quia nunquam reuer-
ſurum ſit ad dominum. cū Eccleſiæ non deſinat eſſe heres. Quod obser-
uandum eſt in priuato, ex natura perpetui libelli. Sed diuerſum obſeruatur
in Eccleſia, quā in priuato: Eccleſia enim cultrix & auctrix iuſtitix, non
patitur contra iuſtitiam aliquid fieri in ſe, vel in alterum: Priuatus verò ſæ- D
pe obuiat iuſtitix. & ſi Clientulus fecerit libellum, vel aliud de medietate
feudi, ſine domini volūtate, eo mortuo ſine legitimo herede maſculo (quod
verbum ita intelligendum eſt in feudo, id eſt, ſine filio maſculo) reuertitur
feudum ad dominum.

Si verò cum domini voluntate totum vel medium alienauerit, ſtabilis
permaneat alienatio. fratri verò, vel nepoti per libellum facta alienatio, etiā
ſine voluntate domini.

Quæ ad hunc titulum pertinent, expoſui ſ. tit. 2. *Huic conſuetudini.* Adnotatio eſt in- E
terpretis cuiuſdam. *Fecerit libellum.* pro parte dimidia. *Quod obſeruandum eſt in priuato.*
In priuato datio libelli perpetui pro parte dimidia valet, non in Eccleſia quod expo-
ſuimus ſupradicto titulo. eadem eſt in hac re natura feudi & libelli. vtrumque ius per-
petuarium eſt. *Sed diuerſum.* Quia in Eccleſia non valet, in priuato valet. *Vel aliud.* Vt
ſi pignori obligauerit. *Stabilis.* Ita ſcilicet vt mortuo vafallo ſine heredibus maſculis
feudum ad dominum non recurat, *Fratri vel nepoti.* Qui omnino in feudum ſucceſ-
ſurus erat, & ita vt poſt mortem vafalli rem quaſi feudum, non quaſi libellariam tene-
re incipiat.

De inueſtitura marchie, ducatus, vel comitatus, & eius ſucceſſione & retentione.

TIT. IX.

DE Marchia, vel Ducatu, vel Comitatu, vel aliqua regali dignitate, ſi quis
inueſtitus fuerit per beneficium ab imperatore, ille tantum debet habe-
re.

A re. Heres enim non succedit vlllo modo, nisi ab Imperatore per inuestituram adquisierit.

In feudo Comitatus vel Marchiæ, vel aliarum dignitatum non est successio secundum rationabilem vsum, sed hodie hoc est vsurpatum.

Iure in feudo tantum valuasorum est successio, quod non recta emanat à principe, nõ in feudo Ducum, Comitum, Marchionum, vel maiorum valuasorum, quod proximè descendit à principe, & regale dicitur 7.4.ti. de lege Conradi, in Constitutionibus Neapolitanis feudum quaternatum, quod in quaternionibus Doanæ, vt earum sermone vtat, inscriptum est, à Gallis, *Fiefz cheuel, fiefz à pur sans moyen*: Illud, *Fiefz par moyen, ou Arrierefiefz*. Videtur & regale Gallis dici, *Fiefz de haubert*, vel etiã quod & si pendeat à Duce, exempli gratia, tamen mortuo vasallo sine heredibus Regi vacat, non Duci, sic dictum ab armorum genere, quo Regi possessor eius seruire debet. Mortuo autè vasallo, in feudo regali opus fuit quasi noui beneficii noua inuestitura, non ergo id Capitaneorum liberi agnatiue successione acquirebant, sed inuestitura. Ceterum deinde vsurpatum etiam hoc est, feudum regale iure successione adquiri. Et hoc est quod sequitur, *In feudo Comitatus, &c.* Quæ adnotatio cuiusdam Interpretis est. Et quod ait, *Vsurpatum est*, consuetudinem inueteratam significat, quæ iam nunc sit pro lege obseruanda, vt l.13. §. vlt. D. de iniur. l.1. §. ludi. D. de ext. cog. maximè cum eam approbet Fridericus in Constitutione de feudis non alienand. qui tamen aliam differentiam admittit, vt feudum regale non diuidatur, sed maiori natu cedat, si plures sint eiusdem gradus, quod est iuris gentium: Lilius 40. Cupit regnum sceleratè, qui transcendere festinat ordinem atatis, &c. Iustinus 2. Arthemenes maximus natu atatis priuilegio regnum sibi vindicabat, quod ius & ordo nascendi & natura ipsa gètibus dedit, & 34. Quod regnum maiori natu cesserit. Quod illi de regno, idem ratio exigit in regali feudo, quod scilicet à Rege directò proficiscitur, quodq; qui obtinent sunt veluti Reguli quidam. Alia feuda diuiduntur inter eos qui sunt eiusdem gradus. Plerisque locis, & ea maiori natu cedunt ex asse, aut certè in eis præcipuum aliquid habet. Otho Frisingensis 2. de gestis Friderici, cap. 29. Mos in Burgundia, inquit, qui penè in omnibus Galliæ prouinciis seruat, remansit, vt semper seniori natu eiusq; liberis seu maribus, seu fœminis paternæ hereditatis cedat auctoritas, ceteris ad illum tanquam ad dominum respicientibus. De hereditate loquitur. Hereditas autem est alode. Sed idem obtinuit etiam in feudo.

De successione feudi Capitaneorum vel Valuasorum.

TIT. X.

SI Capitanei vel Valuasores maiores, vel minores inuestiti fuerint de beneficio, filij vel nepotes ex parte filiorum succedunt. Si verò vnus ex iis filiis vel nepotibus sine descendantibus masculini sexus heredibus mortuus fuerit, prædicti fratres vel nepotes per inuestituram patris & aui in beneficium succedunt. Et similiter intelligendum est in consobrinis.

E Ait, *Si Capitanei, &c.* Nam & in horum feudo successionem esse vsurpatum est. Vel accipiantur speciali significatione, vt dicam 7.2.tit. 10. Si igitur vasallus moriatur, relictis filiis duobus Primo & Secundo, & ex Tertio & Quarto iam antè mortuis nepotibus duobus, hi omnes in feudum quod non est regale, æqualiter succedent. Regale filio maiori natu deferetur. Sed & non regale feudum vni ex liberis insolidum obuicere potest ex diuisione, cum plura feuda defunctus habuit. Et quod ita tulerit fortè Primus in assem vel in partem, eo moriente sine liberis, perueniet ad Secundum & nepotes ex Tertio & Quarto. Concurrunt nepotes cum Secundo in successione Primi. Non concurret tamè cum Secundo nepos ex Quarto in successione nepotis ex Tertio: quia patruus patrueli proximior est. Porrò mortuis Primo & Secundo, si moriatur nepos ex Tertio sine liberis masculis, in feudum quod habuit succedet alter nepos Quarto: & hoc est quod ait, similiter intelligendum esse in consobrinis, id est, in patruelibus. Est inter fratres consanguineos successio in feudo paterno. Est inter fratres patrucles in feudo auito.

De successione domini in feudo eius qui fratrem vel filiam habet.

A

TIT. XI.

SI duo fratres simul inuestiti fuerint de beneficio nouo, & non de paterno, & vnus eorum sine descendantibus masculini sexus mortuus fuerit, dominus succedit, non frater, nisi hoc pactum conciliet. Quòd si fuerit pacto tali facta inuestitura, vt frater fratri succedat, per pactum frater succedet, non dominus. Quod diximus de fratribus, vt vnus alij succedat, idem intelligendum est de filiabus. In his omnibus videndum est quid actum sit inter contrahentes. Inuestitura enim quæ fit ante duos vel tres liberos homines seruari debet, nisi iuri vel naturæ contraria sit. Si ergo domino & fideli placuit, vt paciscantur de filiabus quatenus ipsæ succedant, hoc quoque seruandum est, & sic per pactum filiarum succedunt. B

Pleraque edi curauimus aliter quàm in hunc diem edi solerent, non aliter quàm veterum librorum moneret auctoritas: quod ne singulis locis testificer, hinc adscripsisse satis erit: & maximè de titularum sectione & restitutione noua, vel potius, vt dixi, vetere recocta. Sed inter ceteros ex libris antiquis hunc præcipuè titulum suæ formæ reddidimus, quod & Conradus Interpres tentauerat, lib. 3. tit. 1. 7. Sententia autem huius tituli non est obscura. Ex pacto fratrem fratri in feudo nouo, filiam patri succedere. Pacta formare inuestituram. Superior titulus est de feudo paterno, hic de nouo. Superior de successione filiorum, hic de exclusione filiarum, nisi eis quoque lex inuestituræ successionem conciliarit. C

De successione feudi materni non coniugalis.

TIT. XII.

SI fœmina habens beneficium moriatur, nullo modo succedit in beneficium maritus, nisi specialiter inuestitus fuerit. Et si ipsa fœmina filios dimiserit, dicunt quidam, filios non debere succedere in beneficium matris, nisi specialiter sit dictum, vel inuestiti fuerint: quia secundum vsum regni propriè beneficium vocatur paternum, non maternum. Sed secundum æquitatem dicamus filios debere succedere. Hæc dicimus de Capitaneis & de maioribus & minoribus valuasoribus. De minimis autem, id est, qui beneficium tenent à minoribus valuasoribus, sic seruatur vt in sequenti dicitur. D

Deficientibus cognatis, vir vxori succedit ex edicto prætoris, in alodem scilicet, non in feudum, in quo maritum dominus excludit, vt 2. tit. 13. & 4. tit. 85. Sed & si fœminæ sint cognati, coniuncti scilicet per fœminas, hi in feudum non succedunt. Imò nec filij aut filiarum matri in feudum succedunt, quia cognati sunt non agnati, licet S. C. Tertulliano in alodem succedant quasi agnati, & præferantur agnatis. In feudo, agnati filiis vasallæ præferuntur, & deficientibus agnatis dominus. Verum ex æquitate, i. humanitate & beneuolentia quadamq; sexus prærogatiua placet filios præferri domino, non etiam filias: & hæc dicuntur de feudo quod à mare originè cepit, & in fœminâ pacto vel more regionis vel gratia domini aliquandiu constitit. Sublata enim fœmina, feudum statim reperit suam originem, quia nec nomen nec naturam suam immutauit ob fœminam quæ extitit in medio: est enim diciturq; propriè (sic emendaui ex Vet.) beneficium paternum non maternum. Dixi, filium præferri domino, agnatis enim certè non præferitur, secundum ea quæ diximus 2. §. pen. 3. Multum interest feudum mulier habuerit an feudum muliebri fuerit: nec enim omne quod mulier habuit, muliebri est. Et in muliebri succedunt filij & filiarum æqualiter. Muliebri est id de quo mulier primùm inuestita est. Illud quod à mare ad mulierem peruenit pacto vel priuilegio, vel gratia domini, vel more regionis, non est E
F

A est muliebre. Gerardus tamen & Obertus, qui posita pactione, ut mares & foeminae succedant, & à vasallo relictis filio & filia, in iure successionis dissentiunt, itemq; si relictis filiis aut filiabus duabus, vnus ex eis filium, alter filiam reliquerit, vtrumque inuitante Oberto, foeminam repellente Gerardo, consentiunt tamen in hoc, ut si à vasallo in filiam quae sola ei supererat vi eiusdem pactionis transferit feudum, muliebre censeatur effectum: ita tamen ut ab ea in foeminas non transeat, nisi deficientibus masculis, ut §. 4. tit. 33. At refelluntur ab his qui acutius cernunt huiusmodi feudum non esse muliebre: nec enim illi duo soli ea ætate iure fuere antistites, sed & plerique alij cum honore tum nomine clariores, ut Bulgarus, Martinus, Iacobus, Hugolinus, quos in consilio habuit Fridericus primus maximus Imperator, ut Radeuicus scribit, nec sibi benè cautus Gerardus, cuius ædes ob rem cum Friderico non benè gestam Mediolanenses solo æquaerint. Guntherus 2. Ligurini.

*Hoc stupefacta malo plebes, cladisque futurae
Territa primitus, iam nunc praesentia damnans,
Et ventura timens, Gerardi Consulis ædes,
Quippe hic praecipuus famosi criminis auctor,
Et suasor fuerat, rapido fremebunda tumultu
Diruit.*

Refelluntur autem illi duo Iurisperiti hoc argumento scientissimè. Si feudum quod mulier habet transit ad filiam quasi muliebre deficiente filio, transibit & ad filiam existente filio, hoc autem est falsum, ergo & illud. Sic igitur statuunt in eo feudo quod mulier habuit ex pacto non ex primaria inuestitura, ipso iure (aliud enim in filio suaserit benignitas) neque filium, neque filiam eius succedere, sed dominum. Idemq; est si id habuerit mulier ex priuilegio, nam & priuilegia principum restrictè accipienda sunt. Feuda data generi posterisq; tam maribus quam foeminis, non videntur data his qui ex foeminis nati sunt, sicut nec immunitates, l. 1. D. de iur. immun. l. vacatio. D. de mun. & honor. Datum filiae ius succedendi in feudo patris, non videtur etiam datum sorori vasalli, qua ratione rectè ab Othacaro Rodolphus Imperator Austriam repetebat. Priuilegio enim Friderici II. quod ex archiis Austriae protulit Cuspinianus, duci Austriae hoc tantum datur, ut si Dux sine herede filio vita decesserit, Ducatus ad seniore filiam perueniat. Et quod dicitur, beneficia principum plenissimè interpretanda, hoc de liberalitatibus & largitionibus dicitur, non de priuilegiis, ut cum pupillis largiuntur alimenta vsque ad pubertatem, hanc munificentiam sic interpretamur, vsque ad plenam pubertatem, l. Mela. D. de alimen. legat. vel cum loca quaedam coloniis beneficio concedunt, aut adsignant, quae libro Beneficiorum Caesaris adscribuntur, auctore Hygeno, quae diuersa longè erant à feudis, nec enim mutabatur loci condicio. At hunc, quem dixi, esse verum sensum, tit. 33. argumento est, quod in eo sequitur, Ex hoc illud descendit, &c. Sic enim ratiocinatur: Si feudum quo foemina excidit, morte, non recidit in foeminam ex ea descendente, quod etiam in eandem ipsam non recideret si reuiuisceret, feudum etià quo mas excidit sumpto clerici vel monachi habitu, non recidet in eundem habitu deposito. *Hæc dicimus.* Locus hic erat vulgò mirum in modum deprauatus. *Vt in sequenti dicitur.* Et mox sequitur titulus de feudis datis minimis valuasoribus. Significat autem hac clausula ea quae dixit de successione feudi, tit. 10. 11. 12. esse de feudo Capitaneorum, vel maiorum & minorum valuasorum. Minimorum valuasorum feudum successione non adquiri, nec enim perpetuo iure censeari, & eripi cum libuerit posse, ut §. tit. §. notandum. & tit. 3.

De feudis minimis valuasoribus datis.

TIT. XIII.

SI minores valuasores beneficium tollere voluerint minoribus, licet eis **F** facere: excepto, si beneficium vendiderint eis. Si verò pretium de beneficio acceperint, tunc aut pretium reddant, aut beneficium dimittant.

Si beneficium. Vet. habent, Si beneficium non vendiderint eis. Vēdi quidem non po-

test beneficium quasi proprium aut quasi libellaria, sed quasi feudum alij rursus dari A potest pretio aliquo accepto, quod pro honore siue munere accipitur potius quàm pro pretio, vt diximus §. 1. §. item illud. *Dimittant. ne auferant, vt §. tit. 3.*

Qualiter Capitanei vel Valuafores feudo priuentur.

TIT. XIII.

SI Capitanei, vel maiores valuafores, qui hodie vocantur Capitanei, licet B impropiè, vel minores, seniores in bello dimiserint: vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestauerint, si valuafores seniorum vxores adulterauerint, si scienter seniores assalierint, vel similes culpas commiserint, beneficio carere debent.

Si Capitanei. Emendaui, Si Capitanei vel maiores valuafores, qui hodie vocantur Capitanei, licet impropiè, vel minores, seniores in bello dimiserint. *Vel si credentiam.* Hac de re caueri solebat nominatim iureiurando fidelitatis, vt §. 2. tit. 5. & Constitut. Neapolit. 3. tit. 18. Est enim pars fidei summa. De causis amittendi feudi dictum est §. tit. 2. fatis, & dicetur lib. 3.

De contentione feudi inter Capitaneos vel Valuafores.

TIT. XV.

SI contentio fuerit de beneficio inter Capitaneos, coram Imperatore de- C finiri debet. Si verò fuerit contentio inter minores valuafores, & maiores de beneficio, in iudicio parium definiatur, vel per iudicem curtis.

Hoc est ex Constitutione Conradi, vt inter Capitaneos, veluti de Ducatu, iudicet Princeps, qui tamen in consilium adhibebit pares curtis: & ita cum de Ducatu Saxoniae, cui adiuncta est Archimarescalli dignitas, inter se contenderent Henricus Dux Lauueburgensis & Fridericus, quem Imperator inuestierat de Ducatu Saxoniae, & à cõ- filio Basiliensi rem vellent Henricus definiri, Fridericus ab Imperatore, scripsit Sigismundus Imperator ad concilium Basiliense hoc modo, Feudalis contentio per dominum feudi ac pares curiae terminanda est. quæ epistola extat tertio tomo Conciliorum. Si sit lis inter valuafores maiores vel minores de feudo, non à principe, sed à domino, id est, ab eo qui feudum dedit: simili ratione adhibitis paribus curtis dirimenda est, vel à iudice curtis. Capitaneorum feudum proximè descendit à Rege: Valuaforum, non item, qui tamen non ideò minus sunt vasalli Regis. Vasallus enim vasalli regij est vasallus regius, vt in Constitutione Friderici de feudis non alienand. §. illud quoque. quæ & id confirmat §. penult. quòd diximus litem dirimendam esse à domino & paribus, atque etiam Constitutio de pace Constanciae, &c. ex transmissa de for. comp. Quod adiicit hoc loco, vel per iudicem curtis, indicat habere dominos feudi nonnunquam proprium iudicem, qui iudicet inter conuasallos de feudalibus controuersis, & sic §. 2. tit. 15. Eius curiæ iudicem, Vet. habent, & forsitan ita legendum etiam 4. tit. 55. Si inter vasallum & dominum de feudo controuersia sit, de ea pares curtis iurati cognoscunt ex Constitutione Conradi & Friderici, quod & olim obtinuit in Gallia, ij scilicet pares in quos dominus & vasallus consenserint. Si dissentiant in eis eligendis, an hi cognoscent quos dominus ediderit? Minimè, hoc enim exemplo pessimum est, l. obseruandum. D. de iud. sed quot ediderit dominus, tot edet vasallus, & hi simul de re tota cognoscent, vt §. 2. tit. 16. & 20. His quæ diximus obstat §. 2. tit. 15. & 20. & 4. tit. 38. §. 1. & 55. qui cognitionem dant iudici ordinario siue Comiti vel arbitro, si inter duos vasallos, vel si inter dominum & vasallum controuersia sit. Quod ita explicandum est, Si inter duos vasallos sit controuersia de feudo utroque contendente feudum ad se pertinere, domino eos vocante iudicabunt pares. Alter alterum ad pares trahere inuitum non potest, quia inuicem negant se esse vasallos, sed ad iudicem ordinarium, dicto titulo 15. & 38. 55. & Con-

A & Constitutione Friderici de pace ten. §. si duo. Si de alia re litigent inter se, vt si alter alterum accuset infidelitatis, parium iurisdicatio est, vt 7.20. Si inter dominum & vassallū sit controuersia de causa commissi, pares iudicabunt. Si de feudo ipso, domino negante inuestituram, pares non iudicabunt, quia nondum constat an ei sint pares, nisi secundū modum propositum, d. tit. 20. & lib. 4. tit. 46.

Quando per alienationem Capitanei vel Valuasores feudo priuentur.

TIT. XVI.

B SI aliquis de Capitaneis, vel de maioribus valuasoribus, vel de minoribus suum beneficium, siue totum, siue partem alienauerit: & ipse vel heres eius sine herede decesserit, quia senioribus beneficium aperitur, totum quod fecit, reuocari debet.

Siue totum. Mediolanensium more. Siue partem. Communi & probatori more, vt 8. & hoc ita, si alienationi dominus non consenserit, vt diximus tit. 2.

De Successione & culpis militis fidelis.

C

TIT. XVII.

SI quis ex militum ordine decesserit, qui de feudo inuestitus fuerit vt constitutum habemus, obseruetur de beneficio & successione, & culpis. Si vnus inculpatus fuerit vnā de his nominatis culpis, vt habemus insertum, obseruetur per constitutionem domini Lotharij Imperatoris, quam constituit tempore Eugenij Papæ, ante ianuam beati Petri Apostoli in ciuitate Romana, per laudamentum sapientum Mediolani atque Papiæ, seu Cremonæ, atque Mantuæ, & Veronæ, quæ vulgò Berne vocatur, & Taruisij, & Paduæ, atque Vicentiæ, Parmæ, Lucæ, Pisæ, & Syponi, & Marchionum atque Ducum vel Capitaneorum atque Valuasorum maiorum.

E Hoc titulo vnā Gerardus proponit Constitutionem Lotharij primi Imperatoris, de successione & causis amittendi feudi. Proponitur alia libr. 5. de feudis non alienand. & alia de inuestitura non petita intra annum & diem, ambæ Lotharij I I I. non I. Tres fuere huius nominis Imperatores. Primus Lotharius Ludouici Pij filius, Secundus Lotharius Hugonis filius, Tertius Lotharius Gebhardi filius, qui Lutherus siue Luddeus propriè dictus est. Vnde cū Guntherus Lutherium scribat vetuisse alienationem feudorum, apparet Lothario III. eam Constitutionem esse tribuendam, vt & proditum est 7.2. tit. 9. §. est autem. Et quòd præterea Fridericus I. eam Constitutionem velit trahi ad præteritas alienationes nulla obstante præscriptione temporis, quod de præscriptione longi temporis intelligitur, vt dicemus 4. tit. 49. Igitur non potest id referri ad Constitutionem Lotharij I. à quo vsque ad Fridericum I. intercedunt plus quàm ccc. anni, & subscriptio Constitutionis Lotharij de feudis non alienandis, nec non & Constitutionis de inuestitura non petita intra annum & diem omnino ad Lotharij III. tempora pertinet, & verè notatur in secunda, anno M. CXXVI. indictio V. & in prima, quod sumpsimus ex libro legum Langobardarum, anno M. CXXXVI. indictio XV. Igitur in inscriptione illius secundæ Constitutionis error videtur esse in nomine Eugenij, & sanè **F** etiam hoc loco pro Innocentij: nam quod sequitur de successione feudi, constat primū introduxisse Conradum longissimè post Lotharium I. Confirmavit autè Lotharius III. Certè inscriptio tit. seq. vulgò apposita ad Eugenium à vetustioribus libris abest. *Si quis ex militum ordine.* Otho Frisingensis I. cap. 3. Ex eorum militum ordine, quos valuasores

nominare solent. *Inculpatus. Accusatus. Ante ianuam beati Petri.* Alij dicunt, ad li- A
mina: alij in atrio. Libro 3. legum Lang. tit. 10. sunt capitula quatuor quæ legibus Lan-
gobardorum Lotharius primus addidit ad limina beati Petri sub Eugenio. Addide-
rat x. Solebant porrò eo loci Imperatores Romæ Constitutiones suas promulgare &
proponere. Cassiod. ix. Var. Definita nostra & S. C. tabulis marmoreis & ante atrium
beati Petri apostoli in testimonium collocari. *Per laudamentum sapientum.* id est consilio
Iuris peritorum. idem enim est laudamentum quod arbitrium, iudicium, cōsiliū vt j.
20. 23. 32. & li. 2. ti. 20. Radeuicus 4. c. 11. Accepto de hac petitione fideli laudamēto. & 3.
cap. 10. Laudamentum accepisse memoratur, vt scriptura & pictura talis de medio tol-
leretur. *Quæ vulgo Berne vocatur.* Retinui veterem scripturam, quæ vulgare Langobar- B
dorum nomen exprimit, Berne aut Berna. nam & hodie Bernæ Helueticorum & Veron-
næ idem Germanicè est nomen, *Bern.* Pessimè emendant quidam, Quæ vulgò Bren-
nona vocatur, & falsissimè adferunt Veronam olim Brennonam dictam. Reposui & a-
lia ciuitatum Langobardiæ nomina quæ decrant.

Qualiter nepos vel patruus succedant in feudo auito.

TIT. XVIII.

SI quis milles mortuus fuerit sine filio masculino, & nepotem reliquerit, in
beneficium aui in patris vicem succedat. Et si hic deest, & fratrem relique- C
rit in beneficium patris ipse succedat. Et si filius fratris mortuus fuerit, fra-
ter patris in beneficium aui defuncti succedat.

Loquitur de feudo auito siue paterno. Si auus meus feudum adquisierit, patre meo
defuncto viuente auo, ego succedam in feudum aui mei. Si pater meus & tuus feudum
adquisierit, & tibi diuisione feudum obuenerit, te mortuo sine liberis masculis, ego in
feudū patris mei succedā. Si filium reliqueris, mihi præferetur. sed si is postea sine liberis
mortuus fuerit, ego succedam in feudū patris mei aui defuncti. Defuncti, id est filij fra-
tris. Feudum enim paternum quod vni ex fratribus obuenerat si defecerit in persona
fratris, vel in progenie eius confestim recurrit ad alterum fratrem alteramve lineam: at-
que ita fit vt in feudum succedat semper eius à quo feudum originem cœpit liberi soli, D
non alij eius agnati. mortuo enim fratre sine liberis, non tam videtur superstes frater
fratri, quàm patri in feudum succedere, quādoquidem si paternum non esset feudum,
nec successio esset inter fratres.

Quando frater fratri succedat in feudo.

TIT. XIX.

SI quis adquisierit beneficium, & sine filio masculino mortuus fuerit, & fra-
trem reliquerit, frater non succedat fratri, sed dominus, nisi per inuesti- E
turam à domino ordinatum fuerit vt frater succedat fratri si mortuus fuerit
sine herede masculino, vel succedat frater fratri morienti sine filio, si benefi-
cium de cōmunibus bonis fuerit emptum vtriusque nomine domino scien-
te, si insimul steterint, vel in hostem regis adquisierint.

Hoc autem titulo loquitur de feudo nouo, in quo frater fratri non succedit, excep-
tis duobus casibus, de quibus diximus s̄. titu. i. *Si insimul steterint.* Si simul habitau-
erint, vt j. 2. tit. 12. Si communis victus fuerit.

Vt miles feudum non amittat, nisi ex certa culpa.

TIT. XX.

* *ꝑ. id est* **S**ancimus vt nemo miles sine cognita culpa beneficium suum amittat, * si
si. **S**ex culpis iis vel causis conuictus non fuerit, quas milites vsi sunt nomi- F
nare

A minare quando fidelitatem faciunt dominis suis, per laudamentum parium suorum, * vel si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio causa data proponitur ad repetendum feudum, ex quo non seruit domino. Nam si steterit viginti annis & vltra quod non seruerit domino, nisi necesse fuerit domino, feudum non amittit.

* 28. vel si dominis suis seruire voluerint. Quod si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dati.

Sancimus. Idem cauetur Constitutione Conradi & Henrici. *Si ex culpis.* Reponendum, id est, si ex culpis. *Vel per laudamentum parium.* Sustuli disiunctionem. Henricus

B Imp. Si, inquit, contra ea quae in fidelitate nominantur fecerit, parium laudatione beneficium amittat. Sic etiam j. tit. 23. & 4. tit. 97. *Vel si dominis suis.* Emendavi, vel si dominis suis seruire voluerint. Quod si dominis suis seruire noluerint, tunc condictio ob causam dati, &c. Non ergo amittunt milites beneficium, si dominis suis seruire voluerint, id est, si prompti & parati fuerint. Sufficit voluisse, licet non seruerint. Sed si dominis petentibus & quiritantibus aduersus hostes defuerint, vel si seruitio quod eis nominatim indictum est defungi noluerint, & cessauerint per annum, ut est in Constitutione Henrici, tunc condictio ob causam dati proponitur ad repetendum feudum. Proinde ipso iure feudum non amittunt, sed causa cognita, ut j. 4. tit. 28. & probata legitima vocatione, ut est in Constitut. Friderici de pace comp. §. vlt. id est, probato banno. Bannum est edictio, proscriptio, denuntiatio qualibet etiam Gallis. inde edicta praetorum, *Bannissement des Preuosts*, in libro Blancae reginae, & Gallica translatione Codicis, & ad l. 3. C. de legib.

C *Les loix qui sont appellées par nom de bannissement*, vbi Latine est edictum. Quo vero edicitur delectus, proprie Heribannum appellatur, ut docui in praefationibus. Ceterum causa illa cognita & probata, etiam feudum vasallo auferri confirmat Constitutio Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. & refert Otho Frisingensis 2. de rebus gestis Friderici, cap. 11. hunc fuisse morem Imperatorum tam Francorum quam Germanorum, ut educto exercitu in expeditionem Italiae, ad petendam Romani imperij coronam in campo Roncaliae supra Padum consisterent, ibique ad lignum praetium scuto suspenso vniuersorum equitum agmen feuda habentium ad faciendas excubias per curiam praetorem euocarent, & eodem exemplo qui in Imperatoris comitatu essent singuli singulos vasallos suos: ac sequenti die quicumque nocturnis vigiliis defuisse prehenderetur, domique suae remansisse, is mox feudo suo multaretur, quod & Guntherus retulit 2. Ligu-rini his versibus:

*Roncaliam properat rapidis attingere castris
Hic quoties claram Regnator tendit ad urbem
Teutonus, & soniam sumpturus ritè coronam,
Ponere castra solet. ligno suspenditur altè
Erecto clypeus, tunc praeo regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.
Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte, vetustorum debent ex more parentum.
At quicumque domi, domino nolente relictus
Defuerit, feudo priuari curia censet.*

E Dixi, petentibus dominis, alioquin etiam si diu cessauerit vasallus in seruitio debito praestando, ei temere feudum non auferitur, ut j. 4. tit. 8. 17. 43. & 28. vbi quae in causa cognitione vertantur eleganter explicatur. Si petenti defuerit, feudum amittit, vsu tamen curiali Constitutio Henrici, quam lib. 5. posuimus, aut qui ei adnotationes apposuit, receptum docet, ut id medietate quantum valuerit possit à domino redimere, quod ita accipiendum est, quantum valuerit redditus anni eius, ut in Constit. Friderici de feudis non alienandis, §. firmiter. cum quo non pugnat 4. tit. de capit. regis Conradi, §. vlt. cum in

F co sit legendum. In Lombardia dimidiam, in Teutonica, &c. Carolus Magnus, l. 1. Lag. de heribanno, statuit ut à ditioribus exigantur librae tres, id est, 1. x. solidi, l. 13. Lang. de exerc. ab his qui tres tantum libras habent xxx. ab his qui duas, quarta pars, id est, x. quinam, v. Libra aestimatur solidis xx. Solidi denariis xii. inter Salicos, xl. inter Saxones

& Frifones. Sic est legendum. l. 1. & 3. Lang. de quan. fol. ex Rhemenfis concilij, c. 41. & A veteri fcriptura. *Ex quo non feruit domino. petenti.*

Quot modus miles beneficium fuum amittat.

TIT. XXI.

SI quis miles beneficium fuum vendiderit totum fine iuffu domini fui, vt proprium beneficium amittat decernimus, dominus verò habeat, vel fi concubuerit cum vxore domini fui domino viuente, vel fi in pugna fuum dominum dimiferit, & cum eo non laborauerit, fi potuerit, feu vltra annum & diem vadat vt inueftituram beneficij fui à filio vel fucceffore domini fui **B** non petat, vel poft mortem patris fui vel alterius cui fuccebat, nifi iufta caufa interuenerit quare non petierit, veluti mortis, vel capitales inimicitia, vel infantia, vel iufta absentia, & fi (vt fuprà dictum eft) non petierit, damnetur.

Ait, *Totum*, Nam partis alienationem Lotharius III. non prohibuit palàm. fed adiecit hoc ad eam Fridericus primus. Illam verò præcipuè caulam amittendi feudi, quòd ceteræ fatis explicatæ fint titulo fecundo, exequar hoc loco, cùm ceffauit vafallus contumaciter per annum & diem in petenda inueftitura, vt *l. 4. tit. 76. quæ & Constitutione Friderici probata eft, atque ita Constitutionibus, vt Gallicè rem exprimam, Tous fiefs C font fiefs de danger*, quas tamen Mediolanenfes non admiferunt, vt *l. 3. tit. 5. Prima. & 4. tit. 49.* neque mores Gallie, nifi quibusdam locis, quibus vigent illa feuda quæ dicuntur, *De danger*, fed mutato, vafallo, aut mutato domino, fi non petatur inueftitura intra annum, vel intra dies XL. aut dies VII. pro varietate locorum quibus alia atque alia præfcriptio viget, poft ea tempora quandiu ceffauerit vafallus, tamdiu dominus facit fructus fuos ipfo iure, feudum fibi non vindicat quali iure commiffi. & ita cùm Edoardus Angliæ rex ratione ducatus Aquitanie non exhiberet Philippo Valefio fidem & hominium, confuluit Iurisperitos Philippus, an fibi efferet apertum feudum, & refponderunt non efferet apertum, fed eum interim fructus fuos facere. qua de caufa mifit Rex in Aquitaniam Epifcopum Atrebatenfem, & dominum de Craon, vt iuri fuo addicerent reditus omnes ducatus Aquitanie quoad Rex Angliæ de eo inueftitus fuiffet. fic legi in antiquis Chronicis S. Dionyfij à Suidegero, Io. Chartiero, & aliis quibusdam composita per partes. Sed, vt ad Lotharij Constitutionem redeamus, quæ feudo multat vafallum, qui intra annum & diem inueftituram non petiit, additur exceptio, nifi iufta caufa impedierit petere, & iuftam caulam explicatur efferet mortem, vt fi incidit mors vafalli prope finem anni, quo cafu fucceffori eius æquum eft redintegrari tempora ex fua perfona, ficut fi is cui fucceffit poft inueftituram decessiffet: & hac ratione fe olim Philippo Valefio excufauit femel idem Edoardus qui in ducatus Aquitanie petenda inueftitura trahebat moras & excufationem Philippus admiffit. Sunt etiam in iuftis caulis capitales inimicitia, id eft, bellum & faida, quam exercet vafallus cùm alio quaque diftinetur & diftrahitur ab officio debito, vel fi vafallus abfit Reip. caufa, & eius generis feudum fit vt non poffit inueftitura per procuratorem dari, vel accipi, quod in aurea bulla Caroli II. Imp. appellatur *Vanlehen*. alioquin per procuratorem inueftitura accipi potest, vt *l. 2. titu. 4* & procuratorem habere abfens Reip. caufa. l. ab hoftibus. D. ex quib. cau. ma. Item fi nondum vafallus infantiam excefferit, & hæc poftrema eft fine vlla controuerfia. nam & omnis ætas pupillaris excufatur Constitutione Friderici, & *l. 4. titu. 13.* Item iuftus error *l. 4. tit. 92.* *Vltra annum.* E veteribus liber melior habebat, vltra annum & menfem, & diem. vnde non dubitavi emendare, vltra annum & diem, maxime cogentibus multis locis, qui alioquin aduerfarentur, nec efferet apta diftinctio inter militem & paganum, cùm his libris Militis nomine fignificetur vafallus, & magis domino opponatur quàm pagano, vt *l. 4. tit. 4. & Constit. Conradi de beneficiis, & Hermannò Contracto, Miles eius factus eft, id eft vafallus.* Sunt & alia quædam, quæ in hoc **F** contextu veriffimè emendauimus.

De

A

De inuestitura quam facit dominus sine consensu fidelis.

TIT. XXII.

SI quis fecerit inuestituram, vel cambium de beneficio sui militis, sine il-
lius consensu cuius est beneficium, pro infecto habeatur.

Aut feudum successionem habet aut non. Si non habet, inuestituram de eo alij facere dominus in diem, vel sub condicione potest sine consensu prioris vasalli, vt diximus supra 1. §. Si vero Archiepiscopus. Si habet, non potest id dominus per inuestituram, libellum, precariam, venditionem, permutationem in alium transferre sine consensu possessoris, vt & Conradi & Friderici Constitutionibus cautum est: quæ tamen Mediolani nõ obseruantur, vt infra 4. tit. De lege Conradi, §. ex eadem. namque valet ibi alienatio feudi, id est dominationis feudi à domino facta pari, vel maiori sine voluntate vasalli, non etiam minori. non ergo à nobili plebeio. De venditione feudi loquor, sine curte ex qua pendet feudum. Aliud est vendere curtem, aliud vendere feudum. Curtem vendere potest, qua venditione non continentur vasalli siue feuda, vt infra 4. tit. 19. & 60. Feudum vendere non potest, nisi moribus Mediolanensium pari vel maiori, qua ratione fretus olim Arturus dux Britannix noluit pro rege Gallix regem Anglix quasi dominum agnoscere, quamuis à rege Gallix delegaretur, sed minori domino: & nobiles sæpe feudatarij pro nobili domino substitui plebeium non posse contenderunt, indignum esse rati, nobilem de plebeio feudum recognoscere, quod semper recognouerat à nobili. An tamen dominus potest feudum & curiam simul cuiilibet vendere? Sic videbatur Oberto, modò si totum feudum alienaret, ne pro vno duos dominos vasallus agnosceret, vt in Constit. Friderici de feud. non alien. §. præterea Ducatus, & ita legendum in d. §. ex eadem, dum tamen totum alienet. Contrà Gerardo videbatur inferiori nec cum curia dominationem feudi vendi posse, ne inuitus vasallus pareret inferiori. & in veteri libro ad d. §. Ex eadem, Gerardi sententiæ confirmandæ causâ adduntur hæc verba. Et hoc Mediolani iudicatum est, & sic ibi obrinet, vt non valeat nisi fiat æquali. In quibusdam curiis Lombardiæ Oberti opinio valet, vt cum curia cuius feudum totum dominus vendere possit. Hæc est adnotatio. Quod ait hoc loco, *Pro infecto habeatur.* significat venditionem esse ipso iure nullam, & ideo emptorem vasallum non habiturum pro domino.

Vt miles fidelis de possessione feudi non eiiciatur sine culpa.

TIT. XXIII.

SAncimus vt nemo miles eiiciatur de possessione sui beneficij, nisi conuicta culpa, quæ sit laudata per iudicium parium suorum. sicut supra diximus. Si autem dixerit miles quòd sui pares per odium iniquè iudicassent, miles in possessione maneat per sex hebdomadas, & ad nostram veniat præsentiam cum illis qui laudamentum fecerint, & ante nos definiemus.

Repetitur primùm, quod dictum est supra, & ex Constitutione Conradi, vt militi non adimatur feudum, nisi conuicta culpa & approbata iudicio parium. Deinde vt si contra vasallum ingrati reum pronuntiauerint pares, & de iniquitate queratur vasallus, prouocetque Imperatorem, non antè possessione eiiciatur quàm de re ipsa cognouerit Imperator. Pronuntiationem enim extinxit prouocatio. Et vt prouocationem denuntiet aduersario sesquimense prius quàm ad principem eat, vt proinde paratus veniat ad agendum. quod in maioribus valuatoribus locum obrinet. De minoribus cognoscit missus siue legatus Regis. Hactenus Constitutio Lotharij I I I.

Si dominus inuestituram feudi negauerit, cum fidelis est in possessione feudi.

Tom. 4.

Ii

SI quis miles in possessione sui beneficij fuerit, & dominus inuestituram negauerit, miles affirmet per iuramentum, si potuerit, quòd suum sit beneficium per inuestituram domini sui. & si dominus possederit, & miles si dixerit quòd inuestitus fuerit à domino suo, & dominus negauerit, adhibeantur pares illius, & per ipsos inueniatur veritas. & si pares non fuerint, veritas inueniatur per dominum, quia non est bonum vt veritas negetur.

Vassallo possidente & allegante inuestituram, domino allegante pignus, domino incumbit probatio. quo non probante, defensio est possessoris, id est iurare debet cum XII. B
se inuestitum fuisse. Quòd si agat is qui inuestituram allegat domino possidente, similiter actori incumbit onus probandæ inuestituræ per pares idoneos testes. Actore non probante, domini est defensio dato iureiurando cum XII. sacramentalibus, quæ in Consuetudinibus Neustræ vocatur, *Defrene*, & fit modò tertia manu, id est cum tribus sacramentalibus, modò quinta vel sexta vel septima. In sacramentalium numerum computatur reus qui iurandum præit. l. 5. & 12. Lang. qual. quis se def. deb.

Vt filia in feudo paterno non succedat, nisi fuerit enuestita.

SI quis sine filio masculino mortuus fuerit, & reliquerit filiam, filia non habeat beneficium patris, nisi à domino redemerit. Si autem dominus ei dare voluerit propter seruitium & amorem patris, non reuocetur ab vllò ex parentibus suis, neque damnetur.

Filia non succedit in feudum paternum. si tamen id à domino redemerit, ceteris agnatis præferetur. Redemptio potior est successione. Redimitur data modica pecunia pro honore magis quàm pretio, de qua conuenerit inter filiam, maritumve eius & dominum, vt infra 2. tit. 15. atque ita censetur quodammodo esse feudum nouum, non paternum. quia id redemptione potius habet filia quàm successione. Moribus Galliæ filia succedit D
in feudum etiam sine redemptione. Onus redemptionis est tantum in limite transuerso, Græcè ἀνάγκη, Gallicè *Relief ou rachapt*, nõ in limite directo, sicut olim iure ciuili Pop. Romani in limite directo nullum erat onus vicestimæ, nullum caducorum, nullum quartæ curiæ ciuitatis debitæ aut siliquaticorum. Redimunt ergo feuda à domino ij tantum qui veniunt à latere, vel reditu eius anni, vel reditu vnus anni è tribus retrorsum actis, vel pecunia certa, puta LX. solidis, aut pecunia ea quam bonus vir arbitratus fuerit. Redimendum etiam est quibusdam locis feudum quod filia obuenit, si nupta sit, vel cum nupsit, vt Lutetiæ & Blesis, nisi feudum teneat à fratre natu maiore, vt loquuntur, paragij iure. *Ex parentibus.* Ex agnatis filia siue defuncti. In his libris sæpe parentes accipiuntur pro cognatis, militari & vulgari sermone, vt Hieronymus ait aduersus Rufinum, quo E
sensu plerisque etiam placet parentelam accipi Iulij Copitolini loco illo: Gordianus duxit vxorem filiam Misitheï vel Zosimi Timesiclis viri doctissimi, quem causa eloquentiæ dignum parentela sua iudicauit: vbi tamen manifestum est parentelam, vt D. Paulo *πατρίαν* pro paternitate accipi, quòd focer patris locum obtineat: & ab eodem illo paulo post Gordianus Misitheum patrem, Misitheus Gordianum filium appellat. Tertullianus ad Martyres. Cetera æquè animi impedimenta vsque ad limen carceris deduxerint vos, quousque & parentes vestri. Vopiscus in Aureliano. Achillyo cuidam parenti Zenobia.

Feudum sine inuestitura non constitui.

SCiendum est feudum sine inuestitura nullo modo constitui posse, etiam si domino iubente quis alicuius rei possessionem nomine feudi nanciscatur

A ciscatur & teneat. licet tamen possessionem taliter adeptam, dum vixerit, quasi feudi nomine retinere, herede eius in hoc iure nullo modo ei succedente.

Feudum nouum non acquiri inuestitura. At pro inuestitura traditio habetur siue missio in possessionem feudi, vt infra 4. tit. 36. non tamen omnino. Quod enim ita constitutum est feudum, successionem non habet. non est igitur proprium feudum, & quod veteres Galli dixerunt, *Fiefs de condition feodal.*

Feudum non traditum morte domini Clerici Perimi.

B

TIT. XXVII.

SI dominus qui inuestiuit, fortè sit clericus, & contigerit vt antè moriatur, quàm vasallus possessionem feudi nanciscatur: exinanitur feudum: quod generaliter in omnibus clericis qui feudum dant, obseruatur.

Hoc pugnat cum his quæ dicta sunt, 1. §. si verò Archiepiscopus. & 5. obligationem quæ cœpit à clerico defuncto ex causa inuestituræ, transire in successorem. hoc casu obligatio cœpit à defuncto. debet ergo in successorem transmitti. & hoc ipso casu ita respondetur infra 4. tit. 40. Non loquitur de beneficio alieno, quod tamen constringunt interpretes, atque ideo etiam non distinguit vter prior decesserit, vasallus an clericus, sed de beneficio cuius possessio penes clericum fuit, in quo ita distinguit. Aut eam possessionem tradidit inuestito aut non. Si tradidit, successor factum mutare non potest. Si non tradidit, inuestitura euanescit, & obligatio quæ cœpit à defuncto, in successorem non transit. Sed in beneficio alieno hæc etiam posterior distinctio locum habet. nam si clericus de alieno feudo Titium inuestierit & possessionem tradiderit consentiente priori vasallo, etiam si decesserit ante priorem vasallum, successor inuestituram & traditionem ratam facere cogitur d. §. si verò Archiepiscopus. Si non tradiderit, successor non obligatur. Hoc tamen loco nihil est quod de feudo alieno factam inuestituram arguat. Igitur in feudo cuius possessio fuit penes clericum qui inuestituram fecit, dicam d. tit. 40. spectari rationem iuris, Hoc loco Lotharij Constitutionem, qui successores clericorum, id est, qui eis in functione Ecclesiastica successerunt, non multum voluit factis defunctorum obligari, l. 2. & 4. Lang. quan. lic. rect. Eccl. c. 2. de precariis. Colore igitur aliquo adsumpto facile mutabunt factum defuncti, maximè re integra, id est, nondum sequuta traditione. Loquitur autem de rebus Ecclesiæ, non de rebus clerici propriis. alioquin heres teneretur inuestituram implere.

De contentione inuestituræ feudi inter dominum & vasallum.

E

TIT. XXVIII.

SI inter dominum & vasallum lis oriatur de inuestitura feudi, domino scilicet inuestituram se fecisse negante: si testibus res probari non poterit, possessoris sacramento res decidatur. Idem in eorum successoribus obseruatur. Si verò testes interfuerint, & eos vasallus ad testimonium vocauerit, eorum testimonio cum sacramento credatur: testes verò sint pares eius, & qui ab eodem domino feudum teneant. Qui si tempore inuestitionis abfuerint, etiam extranei sunt recipiendi: qui etiam si veritatem celare voluerint, fortè amore, vel pretio, vel alia qualibet ex causa, à Comite, vel à populo iurare compellantur, quòd ex ea causa falsitatem non dicant, nec vera se scientibus tacebunt. His enim non cogentibus eos, vasallus cum ipso domino ad Imperatorem ire festinet, eique causam intimet: & quod Im-

perator inter eos iudicauerit, obseruetur. Si autem se venturum, vel nuncium missurum vasallus promittat: ex quo promiserit, usque ad annum quietè possideat. Si verò ad Regem non venerit, vel non miserit intra annum, domini sacramento causa finiatur. Et si testes sacramento iam dicto præstito se non interfuisse dixerint, domini sacramento quæstio terminetur. Hæc omnia etiam in clericorum personis locum habent, præterquam quod de personis testium dictum est. In clericorum enim feudo pariter accipiuntur pares & extranei. Hoc ideo, quia cum clerici quosdam de feudo inuestiunt, sæpe absconsè & sine præsentia suorum fratrum hoc facere student.

Si quis se, vel patrem suum ab aliquo defuncto, vel patre eius de feudis inuestitum esse contendat: nisi per duos pares de domo ipsius domini probauerit quod intendit: vel etiam cum pares absunt, per alios idoneos duos testes, tunc in electione domini est, utrum velit iurare cum duodecim sacramentalibus, illum, qui feudum quærit, per se, vel patrem eius, si de hoc quærratur, de ipso feudo inuestitum non fuisse. Quòd si iurare noluerit, actor iuret cum duodecim sacramentalibus, se, vel patrem suum inuestitum fuisse: quòd si iurare noluerit, qui conuenitur est absoluendus. Secundum enim morem Mediolanensium, hæc sacramenta præstanda sunt tam à filiis actoris, vel rei, quàm ab ipsis principalibus personis. Si autem aliquis in possessione feudi sit, de quo dominus dicit, eum inuestitum non fuisse, tunc sine probatione vlla testium, debet solus iurare, se, vel patrem suum fuisse inuestitum. Hæc autem sunt ita tenenda, si per vnum annum, sciente domino, & non contradicente, in possessione permansit. Alioquin iusta ignorantia, vel parui temporis negligentia, cum iniquæ possessionis periurio, quandoquæ domino in possessione damnum adferat.

Si vasallus allegat inuestituram, dominus negat, repetitur quod dictum est supra 1. §. si autem controuersia, & 24. actori probationem incumbere, reo siue possessori defensionem cum x i i. vel vno casu soli, si anno integro possederit feudum sciente domino. & adicitur successores etiam eorum se iureiurando defendere, sed principales personæ iurant de suo facto absconsè, puta se fecisse aut non fecisse, successores de conscientia, id est, se scire, nescire, credere aut non credere, vt infra 4. tit. 36. & 72. Vasallum laicum probare inuestituram per pares qui adfuerunt, vel si nulli fuerint pares, per extraneos, vt infra 2. tit. 3. vbi plenius hac de re tractabimus, & lib. 4. tit. 36. Clericum per quoscunque: quòd occultiores sint horum inuestituræ. Pares vel extraneos testes negantes se de re controuersa scire aut meminisse quidquam, ad iusiurandum adigi à Comite vel populo. Quomodo à populo? Legendum, à Præposito. Comes iudex est ordinarius. Præpositus est missus Comitum, aut vicarius, l. 78. & 81. Lang. de fur. l. vlt. Ne lib. ho. op. Vel etiam ad iusiurandum adigi à domino & aliis paribus, vt infra 4. tit. 71. Sufficiunt autem duo testes, modò iurent se veritatem neque silentio abdituros, neque mendacio contaminaturos. *Se scientibus*, inquit. Sic habebat vet. liber, vt infra 2. tit. 5. me sciente, & l. 14. Lang. de testib. l. 2. De periuriis. Græci in suis formulis, *εὐδότης ἐμῆ*. Et nisi ita testes iurare cogantur Comiti, fortè dum videntur non esse cogendi, rem vasallus referet ad Imperatorem intra annum, possessione vasallo interim salua. quod nisi fecerit, dirimetur lis iureiurando domini cum x i i. potius quàm rei. & ita in casu titu. 7. iureiurando actoris lis finitur, & aliis plerisque, vbi iudicem mouet æquitas, vt supra, 4. titu. 36. Item si testes quos protulit reus, vt in specie §. item illud. & §. si vasallus. & seq. tit. 1. supra se inuestituræ non interfuisse dixerunt, iam non reo, sed actori deferetur iusiurandum. Regulariter deficientibus probationibus reo datur iusiurandum ea condicione vt iuret, vel referat.

& ita

A & ita si vafallus agat, deficientibus probationibus dominus iurat cum XII. vt fieri adsolebat, vel refert auctori iusiurandum, & eo non iurante, dominus absoluitur, vt tit. seq. idemque est si dominus agat, vt infra tit. vlt. *Cum ipso domino*. Alias, cum missio domini. *Si quis se vel patrem*. Dixit de vafallo reo. Nunc de vafallo auctore, & quibusdam Codicibus hic præponitur titulus hoc loco: Si heres vafalli defuncti se dicat, vel patrem suum inuestitum. Et dicit de heredibus auctoris & rei apertius quod supra attigerat illo loco. Idemque & in eorum successoribus obseruatur. *Pares de domo*. id est, pares curtis, *Solus*. sine sacramentalibus.

De feudo dato lege commissoria.

TIT. XXIX.

B

SI quis obligauerit aliquam rem pignori eo pacto, vt si statuto tempore pecunia soluta non fuisset creditori, eam pro feudo habeat: potest debitor quodcumque pecuniam soluendo, pacto non obstante pignus recuperare. Feudum enim non sub prætextu pecuniæ, sed amore & honore domini acquirendum est.

C Lex siue pactio commissoria, quæ etiam fiducia dicitur, in venditione ita fit, vt si ad diem emptor pretium non soluerit, venditio resoluatur, & ipso iure rei venditæ dominium ad venditorem recurat. Hæc conuentio iusta est. Eadem lex apponitur in pignore, cum ita pignus mancipatur creditori, vt pecunia ad diem soluta, debitori remanipetur, non soluta perpetuo iure apud creditorem remaneat. hoc igitur genere pignoris proprietates mancipatur creditori. qua de causa pactio rescissa rem amittere dicitur creditor, quæ scilicet fuerat mancipata, l. vlt. C. de pac. pig. Et in l. si rem. §. 2. D. de pig. act. hypothecam esse, cum non transit nec possessio ad creditorem, vt Flor. scriptum est, id est cum nec proprietates transit, vt in fiducia, id est pignore dato lege commissoria, nec possessio, vt in pignore simplici. Pignoris enim possessio sola transit in creditorem, non dicta lege commissoria, l. cum & sortis §. vlt. D. de pig. act. & ideo distrahi potest à tutore sine decrero, cum non intelligatur esse pupilli, l. §. si pupillo. D. de reb. eor. qui sub tut. sunt. fuit olim hæc conuentio iusta, sed deinde à Constantino improbata est, d. l. vlt. quod ei insit fraus & **D** captio nimia, sæpe pro parua pecunia debitor pretiosa amittente pignora. Igitur ex ea Constitutione etiam si ea lex pignori inserta sit, licebit debitori post diem oblata pecunia pignus repetere. Verum enim vero ita pacisci licet, vt ad diem pecunia non soluta creditor solutionis iure rem retineat. quia hyperochæ repetitio superest, l. 1. C. de dist. pig. l. quamuis. D. de solut. vel vt iure emptionis eam retineat iusto pretio. quia & hic superflui petitio est, l. si fundus. §. vlt. D. de pignor. l. Titius. D. de pig. act. An & ita valet pacta conuentio, vt eam iure feudi retineat. quod videtur. nam hoc modo totum ius quod in ea re habet debitor, à se non abiudicat. & hæc fuit sententia Oberti, vt infra 4. tit. 66. Gerardo aliud iudicium est. quia hæc conuentio est contra naturam feudi, quod originem ex beneficio & amicitia trahit, nõ ex pecuniæ sua die non solutæ veluti mutatione quadam. Igitur non parebit debitor huic conuentioni, & post diem rectè aget pigneratitia actione, oblata & consignata solida pecunia. Et dari feudum non potest pignoris lege commissoria. In feudo tamen apponi lex commissoria potest, l. lex vectigali. D. de pignor.

Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui militis.

TIT. XXX.

SI quis inuestierit aliquem de feudo sui militis, viri Placentini prorsus asserunt hanc inuestituram non aliter valere, nisi eo consentiente cuius erat **F** feudum. Mediolanenses & Cremonenses nihil distare asseuerant, vtrum eo consentiente an ignorante: dummodo eo viuente nullum detrimentum de feudo suo sibi contingat. Hoc autem dicendum est de eo milite, qui feudi successionem non habet.

Tom. 4.

I i iij

Dixi hac de re satis i. §. si verò Archiepiscopus. In fine ex Vet. emēdavi, qui feudi suc- A
cessionem non habet, vt suprā tit. 5.

Si dominus fundum militi suo obligauerit.

TIT. XXXI.

Quidam obligauerat terram quandam suo militi, deinde cū filius do-
mini longum post tempus pecuniam offerendo pignus liberare vo-
luisset: filius militis contendebat patrem suum à domino defuncto de præ-
dicto pignore inuestitionem feudi accepisse. vnde viri prudentes Medio- B
lanenses interrogati laudauerunt, in electione filij militis esse cum XII. sa-
cramentalibus iurare patrem suum, vel se à domino suo per inuestituram
prædictam terram tenuisse, ita vt per xxx. annos contestatio pignoris à parte
domini aduersus ipsum vel patrem suum facta non fuisset. Si autem ipse iu-
rare noluerit, filius defuncti domini necesse habet iurare cum duodecim sa-
cramentalibus defunctum militem inde per feudum inuestitum non fuisse.
Quòd si ita iurare recuset, inuestire ipsum filium militis domini filius de
iam dicta terra per feudum debet.

Dominus suo vasallo pignori obligauit fundum. post longum tempus filius domini C
oblata & cōsignata pecunia agit pigneratitia actione. Filius vasalli allegat inuestituram,
& præscriptionē triginta annorum. tot enim se annis fundum iure feudi possedisse. quo
tempore & si non tollatur ius luendi pignoris, vt Rogerius docuit in dialogo de præscri-
ptionibus, & Harmenopulus 3. Epitomarum titu. 5. acquiritur tamen ius feudi, licet ini-
tio inuestitura nulla interuenerit, vt infrā 4. tit. 6. & plenius à Friderico II. definitur Cōst.
Neap. 3. tit. 38. data etiam actione possessori, si possessionem amiserit. Sed exigunt bonam
fidem fragmenta Ardizonis, & contenta sunt longo tempore propter bonam fidem sci-
licet. Malæ fidei possessori necessaria est præscriptio xxx. annorum. vnde & ex diuerso di-
cemus dominationem feudi xxx. annis acquiri. Quid autem fiet in specie proposita? Aut D
probat actor pignus, aut non. Si probat, nec ex aduerso probat reus inuestituram, vt exi-
gitur tit. 1. §. similiter, potior est causa luendi pignoris possessione xxx. annorum. Si nō
probat pignus, fatis erit reum iurare cum XII. sacramentalibus se vel patrem suum inue-
stitum fuisse, vel quasi iure inuestituræ cum fundum sine vlla interpellatione per an-
nos xxx. possedisse. aut si nolit iurare, debet iusiurandum actori referre. quo non iurante,
reus absoluitur, eūque actor ne amplius ea res in controuersiam veniat, quasi de veteri
beneficio inuestire cogitur. Dicit actorem iurare cum XII. Hoc ita nisi reum constabat
ratione alterius feudi suum vasallum esse. hoc enim casu æquum est solæ religioni domi-
ni stari, vt suprā tit. 1. §. si verò feudum, & tit. 6. Diximus feudum acquiri possessione xxx.
annorum. Non idem dicemus, si dominus xxx. annis fundum possiderit, quasi non feu- E
dalē, vel si vasallus xxx. annis fundum possederit quasi proprium. nihil enim obstat præ-
scriptio vasallo, vel domino feudi nomine ius suum persequenti. quod & eadem Con-
stitutio Friderici significat. nihil etiam eam obstat vulgò receptum est in census aut ter-
ragij iuribus, quorum hoc præcipuè discrimen, quod ex hoc non debeantur *είσδεπικτά*, ex
illo debeantur. Condiciones eæ sunt & qualitates prædiorum: quas sola voluntas domi-
ni tollit, non vetustas. Voluntas domini, vt si iura sua restrinxerit, vt loquuntur, & ab-
sorbuerit. Verūm aduersus ius commissi, vel petitionem *είσδεπικτών* vel reliquorum siue
όπισθοπελξών, poterit se possessor tueri præscriptione xxx. annorum, l. competit. C. de
præf. 30. an. ex cōsuetudine Biturigum aduersus petitionem *όπισθοπελξών* præscriptione F
quinquennij.

OBERTI

OBERTI DE ORTO

DE FEVDIS.

LIBER II.

De feudis siue eorum consuetudine Mediolanensi.

TIT. I.

C **BERTVS** de Orto Anselmo suo salutem. Causarum quarum cognitio frequenter nobis committitur, aliæ dirimuntur iure Romano, aliæ legibus Langobardorum, aliæ autem secundum regni cōsuetudinem, quæ quàm varia, quàmque secundum diuersorum locorum aut curiarum mores sit diuersa, nec breuiter potest dici, nec hoc libello facilè comprehendi: vsum tamen feudi qui in nostris partibus obtinet, prout possibile est, exponere tibi necessarium duxi. In iudicio etenim quod de feudis agitur, illud legibus nostris contrarium dici solet. Legum autem Romanarum non est vilis auctoritas, sed non adeò vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Strenuus autè Legisperitus, sicubi casus emerferit, qui consuetudine feudi non sit comprehensus, absque calumnia vti poterit lege scripta.

- D** Docet ius feudorum totum manare ex consuetudine, atque ideo in feudorum causis plus valere consuetudinem quàm ius ciuile Pop. Romani. Quinimo cum ita esset scriptum l. 2. C. quæ sit long. cons. Consuetudinis vsusque longæui nō vilis auctoritas est, sed non vsque adeo sui valitura momento, vt aut rationem vincat aut legem, ea verba inuertit hoc modo, Legum Romanarum nō est vilis auctoritas, sed non adeo vim suam extendunt, vt vsum vincant aut mores. Et vtraque tamen sententia est vera. Illa intelligitur de consuetudine quæ nondum in iudiciis conualuit. Hæc de consuetudine quæ contradicte iudicio confirmata est, l. cum de consuetudine. D. de legib. Hæc pro lege habetur, eique & si non accedat, indulget tamen ratio. Ad hoc sententia l. 2. intelligitur de iis quæ lege definita sunt, in quibus sanè plus valet lex quàm consuetudo. Hæc de iis quæ lege definita non sunt. Tertullianus de Cor. mil. Consuetudo in civilibus rebus pro lege suscipitur cum deficit lex. Rectè, Cum deficit lex. vt l. 33. D. de legib. In iis quæ non ex scripto descendunt. Et eodem modo cum de iure & æquitate quaritur, & vna lex iudicem ait æquitatis potius quàm iuris stricti eiusdemque scripti rationem habere, l. 8. C. de Iudic. altera inter ius scriptum & æquitatem solum principem interponere interpretationem, l. 1. C. de legib. rem ita distinguimus, vt in his quæ scripto palàm comprehensa sunt, etiam si prædura videantur iudex à scripto recedere non possit, & vt solus princeps eam duritiem emendare possit, sicut duritiem legis Iulæ, de qua l. prospexit. D. qui & à quib. man. moderatus est, l. adulterij. C. ad leg. Iul. de adult. in his autem quæ palàm scripto comprehensa non sunt, iudex spectare debeat æquitatem potius quàm ius scriptum, vt si pœna sit in eum qui ferro percusserit lege comprehensa, non utique eam irrogabit ei qui clauicula hominem percusserit. spectabit enim mentem non verba legis, legis cōditorem non legem. & omnino ibi tum maximè æquitas dominatur, & præponenda est rigori, cum lex scripta deficit. quinimo, vt Aristoteles definit, æquitas nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, τὸ γρηγομένον νόμος ἐλλείψμα, τὸ παρὰ τὸ γρηγομένον νόμον

x l. in adulterij

I i iij

δικαιο, sicut cōsuetudo propriè nihil aliud est quàm ius quod lex scripta prætermisit, sed ^A
 æquitas ius natum & naturale, consuetudo, ius constitutum & receptum. Nihil porro
 legibus Romanorum cautum est de feudis. Igitur valere in feudis potius debet consue-
 tudo quàm quod legibus generaliter cautum est, quòdve disputando & argumentando
 ex eis deduci potest, vt in feudis non succedunt parentes ex consuetudine, licet in aliis
 rebus iure scripto succedant, non succedunt filix, licet iure scripto succedant in aliis bo-
 nis. Plus potest consuetudo quàm lex in his quæ lege nominatim comprehensa nō sunt.
 At si qua in re in feudorum causis mores defecerint, tum decurritur ad ius cōmune Ci-
 uium Romanorum, id est, quod eo iure in aliis rebus cautum est, cū nondum feuda in
 vsum venissent, producitur etiam ad feuda: vt si quærat, Cū vassallus feudi partem ^B
 pignori obligauit, & deinde feudum domino committitur, cuius causa sit potior, domi-
 ni an creditoris pigneratij, quod mores nondum definierunt, dicam commisso feudo,
 pignus extingui. arg. l. lex vectigali. D. de pign. quæ idem in emphyteusi definit. Rursus
 si quærat, agro feudali iure belli capto & assignato militibus, modica portione posses-
 sori relicta, an eam portionem iure feudi à pristino domino recognoscere non debeat,
 quasi nouo iure eam habere cœperit victorum beneficio concessionēque, quod mores
 non definierunt: dicam ab eodem domino, eam portionem iure feudi recogniturum
 quasi minimè mutata possessionis causa. arg. l. item si verberatum §. i. D. de rei vind. Hy-
 genus de limit. Const. Quos dominos in possessionibus suis remanere passus est, eorum
 condicionem mutasse non videtur. Item si quærat, an feudo vendito lege commissio-
 ria, quibus locis feudi venditio non prohibetur, & solutis domino *εἰσδεκτικῶς*, post reso- ^C
 luta venditione ad diem pretio venditori non soluto, *εἰσδεκτικῶν* repetitio competat, quæ
 res moribus definita non est: dicam competere, cū & fructuum omnium repetitio cō-
 petat aduersus emptorem l. 4. & 5. D. de lege com. & omnia in pristinum statum restituē-
 da sint, perinde atque si neque emptio, neque venditio intercessisset. l. facta. D. de ædil.
 edic. Consuetudinem dixi pro moribus inueteratis (nam & hoc exigitur, vt consuetudo
 vim legis obtineat) cū scilicet ex frequenti consuetione quasi tales aut tales mores po-
 pulus induit. Propriè ex consuetudine mos fit. Aristoteles. ἡθος ἐξέθους ἀεὶ γίνεται Lactan-
 tius v. Paulatim malè viuendi consuetudo, mos factus est. Publius Syrus: Vitium prius
 fuit obseruatio, nunc mos est. Varro autem vult morem communem consensum omniū
 simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem faciat. ^D

In quibus rebus feudum consistat.

TIT. I.

Sciendum est autem feudum siue beneficium non nisi in rebus soli, aut so-
 lo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur (veluti
 cū de camera aut de caneuā feudum datur) posse consistere, ac feudum
 neminem posse acquirere nisi inuestitura aut successione. ^E

Feudum consistit in rebus soli, vel solo cohærentibus, vel in eis quæ pro immobilibus
 habentur, veluti salariis, pensionibus, stipendiis, sportulis, annonis, vt infra. 4. titul. 53. quæ
 res incorporales sunt. incorporales autem res immobilium magis quàm mobilium iure.
 l. 2. C. de fer. & aq. No. 7. Rerum incorporalium propria est species. Ex rebus enim aliæ
 sunt corporales, aliæ incorporales, & corporalium aliæ mobiles, aliæ immobiles. Sed vbi
 tantum fit mentio mobilium & immobilium, incorporales immobilibus potius accen-
 sentur. qua de causa nomina, quæ iura sunt incorporalia, immobilia, vel mobilia esse nō
 dicam, sed immobilium iure censerī, quæ fortè fuit mens Accursij in l. mouentium. D.
 de verb. sign. licet moribus Biturigum distinguatur, vt si debeatur res mobilis, nomen re-
 bus mobilibus, si immobilis, immobilibus adnumeretur. quæ distinctio sumpta est ex ^F
 Accursio ad No. de non alien. reb. Eccl. Ait, Solo cohærentibus. Huiusmodi sunt iun-
 cta infixaque, quæ quasi pars ædium aut fundi, vel propter ædes habentur, vt granaria
 quorum stipites in terra de fossi sunt, & quædam alia etiam si non sint affixa, vt clauis,
 claustra, epitonia. l. Iulianus. §. vlt. l. feudi. D. de act. emp. & tormenta bellica, vt in eis
 Consuetu-

- A** Consuetudinibus expressum est, quia propter ædes habentur. Torcularia etiam & dolia iidem mores simul ac Turonensium immobilibus adnumerant. quod est contra d. l. fundi §. 1. qua rutis cæsis & instrumento deputantur. Id verò feudum quod consistit in aliis rebus, quæ & si solo non cohæreant, inter immobilia tamen connumerantur, vulgò ait appellari de camera aut de caneuâ. Camera est ærarium. Caneuâ penuarium, horreum, cellarium. & hæc quæ in ærario vel cellario sunt constituta feuda, quæ sunt in curte domini, vt supra 1. titul. 2. §. Item si quis feudum. non habent propriam naturam feudi. morte enim dantis & accipiētis finiuntur, vt infra titul. 10. Finiuntur & exhausto ærario vel cellario sine culpa domini, vt infra 4. titul. 68. Ex hac enim causâ dominus tantum tenetur in id quod facere potest, deducto ne egeat, imò & deducto ære alieno, exemplo donatoris. nam & in feudum. datio liberalitas siue donatio est. Adicit in fine huius tituli, feudum aut inuestitura adquiri aut successione, vt infra 4. titul. 36. Adquiritur etiam præscriptione & traditione possessionis facta nomine feudi. Sed hæc habentur pro inuestitura. Et redemptione. Sed hæc successione prætextum habet, vt supra 1. titul. 25. De inuestitura autem Obertus primùm tractat. Tractabit deinde de successione.

De inuestitura feudi.

TIT. II.

- C** Inuestitura quidem propriè dicitur possessio: abusu autem modo dicitur inuestitura quando hasta vel aliud corporeum quilibet potrigitur à domino se inuestituram facere dicente: quæ siquidem ab illo fiat, qui alios habet vasallos, saltem coram duobus ex illis solemniter fieri debet: alioqui licet alij intersint testes, inuestitura minimè valet. Si enim domino adhuc in possessione constituto, an facta sit inuestitura, quærat: non debet probare nisi per pares curtis illius domus, vel per publicum instrumentum à tribus vel à duobus paribus confirmatum. Nam si instrumētum defecerit, vel quia
- D** factum non fuerit, vel quia amissum sit: tunc qui probare desiderat, pares curiæ illius qui interfuerint, offerat. qui si negauerint, fortè corrupti odio vel gratia seu præmio, & dicant se non interfuisse cùm inuestitura fieret, vel non reminisci: tunc domino cogente iurent tactis sacrosanctis Scripturis, quod huius rei veritatem nesciāt: & tunc actor aut alios producat pares, aut iurisiurandi domino detur electio, vt proinde iuret inuestituram factam nō esse, aut sacramentum vasallo referat, & ille aut iuret, aut acquiescat. Quòd si iurare pares aliqua ex causâ recusauerint, nec dominus eos iurare compellat: liceat vasallo etiam per extraneos probare inuestituram. Testibus verò deficientibus, iurisiurandi electio domino detur.

Si verò vasallus quidem possideat, vel si feudum camerae aut caneuæ in duabus seu tribus acceptionibus quietis quasi possideat, dominus autem feudum negans esse, rem suam petat, vel quod de camera, vel de caneuâ bis vel ter (sicut diximus) iam solutum est, deinceps soluere reuatur: tunc non est opus probatione, sed possidenti data electione, aut iuret suum esse feudum rectum, aut domino referat iusiurandum.

- F** Si autem inuestitura ab eo, qui vasallos non habebat, dicatur facta: tunc per quoslibet idoneos testes aut per publicum instrumētum probari potest, aut inopia probationis emergente, res decidatur per iusiurandum.

Præterea si aliquis tenor præter communem feudi rationem in inuestitu-

ra à domino dicatur interuenisse, vel si dicatur feudum sub tali condicione A
 dedisse, vt vasallus in festiuis diebus vadat cum vxore sua ad Ecclesiam: omni
 facultate probandi domino adempta habeat vasallus potestatem defen-
 dendi se per sacramentum. Item si vasallus pactum speciale contra feudi cō-
 suetudinem allegat, veluti de filiarum successione: liceat ei tenorem, si po-
 test, sicut inuestituram probare. quòd si in probatione defecerit, vel cessaue-
 rit: concedatur domino hoc negare iureiurando præstito.

Et vestimentum & vestituram dixere Latini: vt in antiqua inscriptione, Vestituris ba- B
 sium. Inuestimentum, Liuius 4. Legem promulgat, ne cui album inuestimentum addere
 petitionis liceret causa. sic habent veteres libri. Dicemus ergo rectè inuestituram. quo no-
 mine propriè significari possessionem ait, vt in legibus Langobardorum sæpè. Sed abusi-
 uè in hoc tractatu inuestituram accipi pro cessione feudi, quæ fit à domino porrecta ha-
 sta aut vexillo, vel qua alia re coram paribus curiæ vel aliis testibus. Hoc minus est quàm
 possessionem tradere. idcirco post inuestituram agitur ad tradendum, vt infrà 4. tit. 15.
 Porrigunt inuestiendo alij baculum, alij gladium, alij hastam, alij vexillum, alij anulum,
 quod donum inuestituræ dicitur in Constitutione Friderici de pace tenenda, alij aliter,
 vt Accursius retulit Inst. titu. De ver. obl. in princ. Otho Frisingensis regna per gladium,
 prouincias per vexillum tradi. Guntherus. Ergo vbi vexillo partem, quam diximus, ille, C
 hic autem gladio regnum suscepit ab ipso. Hunc etenim longo seruatum tēpore morem
 Curia nostra tenet. Episcopatus, imò & omnia feuda antiquo more Gallico per anulum
 & virgam, quod dicebant, *Parrain, & par baston*. *Rain* pro anulo, vt hodie Germanis,
Reing. Adiciebant baculum. vnde iactatur hoc vulgò è Gallorum moribus. *Le vassal se*
peut iouer de son fief, iusques à mettre la main au baston, Vasallus feudi sui liberam administra-
 tionem habet, modò si non se in alterius domini fidem clientelamque conferat, nimirum
 ab alio accepto scipione, quod aliis verbis, *Iusques à sumission de foy*. Huius autem generis
 inuestituram interuenire etiam in proprietatis alienatione constat ex antiquo contractu
 emptionis & vèditionis, in quo ita est, Tu pascuti fuste illum inuestito, Tu segnuti fustem
 illum manu capito. Minus autem est, vt dixi, inuestitura quam possessio. Dices, cur non D
 traditio hastæ aut gladij, aut scipionis pro possessionis traditione habetur, vt clauum, l.
 clauibus. D. de cont. emp. l. 2. C. de per. & com. rei vend. l. j. C. de cri. exp. her. Dicam, tradi-
 tis clauibus non videri traditam possessionem domus, nisi in re præsentis traditæ sint. Rei
 præsentia per se sola facit, vt tradita eius possessio videatur. apprehenditur enim non ma-
 nibus tantum aut pedibus, sed etiam oculis quasi longis manibus, l. j. § pen. l. quod meo. §
 si venditorem. l. quarundam. D. de adq. pos. l. pecuniam. D. de solut. Inuestitura igitur et
 si fiat porrectis clauibus, pro traditione possessionis nõ habetur, nisi fiat in re præsentis: sed
 est tantummodo argumentum concessionis in feudum aut venditionis. inuestituram in
 feudo sequitur fidelitas, fidelitatem traditio. Dixi inuestituram fieri debere corã paribus.
 quod ita intelligendum est, si dominus alios vasallos habeat: alioquin extranei admittun- E
 tur, vt suprã j. titulo 28. & infrã 4. titulo 36. & 69. & hoc titulo §. si autem inuestitura, & cur
 omnino pares adhibendi sint, si eorum suppetat copia, non exteri, hæc redditur ratio, ne
 quid ab exteris falsitatis excogitetur, qua suspicione carent pares, qui fidei vinculo arctio-
 re tenentur obstricti. & hoc dicimus de noua inuestitura. In veteri quilibet admittitur, vt
 infrã 4. titulo 35. Item hoc dicimus de laicis. Clericis permittitur, vt adhibeant quoscun-
 que, vt suprã j. tit. 28. Fit ergo inuestitura sine scripto. Sed fieri etiam potest ex scripto per
 publicum instrumentum. quo casu quæritur an necessaria sit parium subscriptio, siue cõ-
 firmatio. Hoc loco exigit confirmationem parium. sed obstat infrã 4. tit. 35. qui & cum eo
 quod de clericis diximus pugnare videtur. Sed animaduertendum est, in eo titulo nihil
 certò definiti, varias tantum opiniones referri. Alij dicunt non valere inuestituram quæ
 fit non accersitis & adhibitis paribus curtis, licet dominus se eam fecisse confiteatur, & F
 probari possit publico instrumento: nihilque interesse, dominus qui inuestituram fecit
 fuerit clericus an laicus. Alij valere arbitrantur, si modo dominus confiteatur se eã fecisse
 etiam si fecerit eam sine paribus. Alij arbitrantur publicum instrumentum non sufficere,
 nisi

- A** nisi fuerit à paribus confirmatum : quæ sententia tribuitur Gerardo & Oberto. & sanè Obertus ita apertè definit hoc loco. Alij, vt Mediolanenses, publicum instrumentum sufficere arbitrantur. quorum opinio verior videtur. **Q**uin & domini confessionem sufficere puto. Et distinctionem inter clericum & laicum nõ recipio. Prima & tertia opinio subtili iure vera est. quod in d. tit. 35. hæc verba significant, ad subtilitatem consuetudinis. Secunda & quarta voluntatem contrahentium spectat potius quàm subtilitatem nimiam, quàm iudices admittunt rarò, l. sicut. §. si debitor. D. quib. mod. pig. sol. Igitur domino possidente si qui inuestitum se de feudo dicit aduersus dominum expertatur, probare debet inuestituram per publicum instrumentum, vel per pares, vel certè his deficientibus, aut iurantibus se rei gestæ non meminisse aut iurare nolentibus, per extraneos. Duo sufficiunt, vt
- B** suprà. i. tit. 28. & infrà 4. tit. 69. Imò plures videntur exigendi, eadem ratione qua pares quantum potest adhiberi volumus, ne quid falsitatis incurrat, l. vlt. C. de fideic. Sed pariù qualitas omnem falsi suspicionem tollit. At his deficientibus duobus etiam extraneis contenti sumus: quia scilicet personam & vicem parium repræsentant, & his substituti videntur. Vasallo autem non probante, dominus iurat cum xij. se inuestituram non fecisse, aut refert iusiurandum auctori, qui si fortè relationem suscipere nolit, protinus dominus absoluitur, vt suprà j. tit. j. §. si autem controuersia, & tit. 28. §. si quis se. & tit. vlt. Dixi de domino possessore. nunc dicam de vasallo possessore. Vasallo possidente, vel quasi possidete quid fiet? Possidetur res corporalis. **Q**uasi possidetur res incorporalis, l. ait prætor. §. item ei qui per captiuitatem. D. ex quibus cau. ma. veluti ius percipiendarum annonarum è cellario domini, quod feudum dicitur de caneua. Id enim videretur quasi possidere vasallus, si bis aut ter annonas sine controuersia perceperit. Ex tribus aut quatuor acceptionibus formatur quasi possessio. qui locus est in hanc rem hoc titulo singularis, §. si verò vasallus. Vfus pro possessione est. Vasallo possidente, vel quasi possidente, si dominus agat pigneratitia, probatio domino incumbit, vt diximus d. §. si autem controuersia. Si agat rei vindicatione, & repellatur exceptione inuestituræ, & is simpliciter neget esse feudum, vel etiam si iam amplius nolit præbere annonas negans se eas antè præbuisse feudi nomine & adserens rei suæ libertatem, hoc casu quia negantis nulla est probatio (nemo enim eius quod negat factum rationem aut potest aut debet aut solet reddere) necesse est reo defensionem dari, vt iuret suum esse feudum aut auctori referat iusiurandum. quo non iurante, statim reus absoluitur. Et quæ diximus obseruari in probanda inuestitura, eadem obseruantur in probando pacto inuestituræ. Vt in venditione aut in inuestitura facta vèditionis nomine, ita in feudi inuestitura quodcunque pactum est, id valet, puta vt sine iuramento fidelitas præstetur, vt tit. seq. vel vt filia succedat, vt suprà j. tit. 4. vt succedat frater fratri in feudo nouo, vt suprà j. tit. 19. vt vasallus festis diebus officij causa vxorem domini sui in ædem sacrâ comitetur & ducat, vt §. vlt. huius tituli, vbi hanc pactiõnem condicionem vocat. Condiõnem inuestitura admittit, vt suprà j. tit. 5. id est adiectionem, quæ suspendat actum, licet videatur actus esse solemnus. Admittit etiam condiõnem, id est. pactiõnem quamlibet, modò non sit iuri aut naturæ feudi contraria. & inde conditionalè feudum dicitur quod sub pactiõne certa certòve seruitio constituitur. **Q**ui autem pactiõnem allegat, siue sit dominus, siue vasallus, eam probare debet eo modo quo suprà dictum est inuestituram esse probandam, quo deficiente, alteri defensio cõpetit cum sacramentalibus xij. nisi malit iusiurandum referre. Rectè interpres exponit hæc verba, **O**mnis facultate probandi domino adempta, id est, domino in probatione deficiente. At præterea constat inuestitura non tantum de certo seruitio, sed etiam de incerto pacisci licere, puta indistinctè, vt pro feudo seruitium præstetur, vel etiam id agi ne vllum seruitium præstetur. Vnum casum hic adnotare libet, quo etiam si de certo seruitio conuenerit, vasallus eo liberatur, puta si domino feudum pignori obligauerit sub lege ἀρχαιοῦς, quod est ex decreto Innocentij III. c. i. De feudis. qua ratione & emphyteuticum prædium eadem lege accipiet dominus si modo eius temporis nullam pensionem ab emphyteuticario exigat, ne vtrunque habeat si canonem & fructus, vel ille seruitium & fructus. aliàs enim ἀρχαιοῦς pontificio iure improbata est, quia vsuræ proxima est. id enim agitur vt creditor fructus lucrifaciat, sorte manente integra. quod male Albertus Krantzius Chron. 8. ca. 35. appellat emptionem sub lege redimendi factam. Præcessit enim pecunia debita, cuius nomine res pignori obligatur ea lege, vt creditor fructus non computet in sortem, vtque non aliter eam rem debi-

tori restituat quàm omni pecunia soluta. Est igitur pignus, non venditio.

De inuestitura veteris vel noui beneficij.

TIT. IIII.

Inuestitura autem aut fit de veteri beneficio, aut de nouo: quæ de veteri fit, etiam à minore potest fieri. Siue autem à minore, siue à maiore fiat, nõ de omni possessione vasalli, sed de iusta tantum facta intelligitur, nisi aliud nominatim dicatur. Noui verò inuestitura feudi non ab alio rectè fit, nisi ab **B** eo qui legitimè suorum bonorum administrationem habet. Qui enim qualibet ratione aliquid de suis rebus impeditur alienare, is nec per feudum poterit inuestituram facere. Sed etiam res cuius alienatio prohibetur, nec per beneficium dari conceditur, nisi in casu, vt ecce, si quis ex agnatis tuis rem quæ à communi parente per successionem ad eum peruenerit, alienare uoluerit, non permittitur ei etiam secundum antiquam cõsuetudinem alij eam vendere, nisi tibi vel alij proximiori pro æquali pretio accipere uolenti. per feudum tamen cui libet dare potest, nisi fiat in fraudem nostræ consuetudinis **C** vel legis nouæ bonæ memoriæ Lotharij Imperatoris. tunc enim rescissa inuestitura, reddito à te vel ab alio proximiori uidelicet secundum antiquam consuetudinem pretio si quod dederit, is qui inuestituram accepit, compellatur rem tibi restituere. Personam verò inuestituram accipientis non distinguimus. nam etiam seruus inuestiri poterit, nisi ignorantia prætendatur. Sed utrum ipse an alius pro te inuestituram faciat vel suscipiat, nihil interesse putamus. potest enim hoc negotium, & per procuratorem ab utraque parte expediri. Fœminam quoque etiam noui feudi inuestituram facere posse plerique **D** consentiunt. Nulla autem inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat, cum à fidelitate feudum dicatur, vel à fide, nisi eo pacto acquisitum sit ei feudum, vt sine iuramento fidelitatis habeatur. Vtrum autem præcedere debeat fidelitas inuestituram, an inuestitura fidelitatem, quæ sit scio & sæpe responsum est inuestituram debere præcedere fidelitatem. Fidelitatem autem dicimus iusiurandum quod vasallus præstat domino.

Duplex est inuestitura, alia veteris, alia noui beneficij. Veteris est quæ fit à successore domini, vel successoris vasalli, vt infra 4. tit. 35. mortuo scilicet domino, vel vasallo. Noui, **E** ex qua primùm formam suam, & originem feudum accipit. Hæc dat legem feudo, & contractus est. Illa quæ fit de veteri feudo, non est contractus, sed feudi tantum quædam, ueluti recognitio simplex siue ἀνάγκη, quæ fit gratuito, Constitutionibus Neapolitanis, & nostris illata certa pecunia. Et peti solet ita vt quis intendat se de suo recto feudo inuestiri debere, vt infra tit. 20. & 4. tit. 46. & in fragmentis. Cum, inquit, de veteri beneficio fit inuestitura, satis est si de recto beneficio fiat inuestitura, id est, nulla solemnitas exigitur. Satis est rectum esse feudum, & iurati fidem. Rei nomen exprimi & adhiberi pares nõ est necesse, vt infra 4. titu. 35. & fieri potest à minore xxv. annis, vt hoc loco Obertus ait. De hac dicere possis non esse beneficium, sed iniuriam, si quis eam non impetrauerit, vt l. j. §. Planè. D. de aqua quot. & æst. Noua inuestitura fit solemniter per symbola, vel, vt Helmo **F** dius loquitur, signa, & rei certæ nomine expresso, & adhibitis paribus, & ab eo qui rerum suarum administrationem habet. nam qui non potest alienare, nec feudi nomine inuestituram facere potest, excepta fœmina. est enim hæc inuestitura alienationis species. Placebat qui iusdam veteris, sed non noui beneficij inuestituram à fœmina fieri posse. At diuer **sa**

- A sa opinio obtinuit, vt hoc tit. §. fœminam. quæ mitior sententia dicitur in fragmentis. Ratio dubitandi hæc erat, quia fœminæ nihil alienare poterant sine tutoris auctoritate. l. j. Lang. Qual. mul. lib. alic. per. est. Erant enim in perpetua tutela, siue, vt loquebantur, in mundiburnio, Langobardorum iure, quibus tutor est mundualdus, vt Germanis *Müder*, quæ eadem Gallis etiam olim fuere vocabula, vt in Chronicis S. Dionysij, *Bail, garde, mundiburnie*, & Frossardo, *Et feront mis quatre manibours en Angleterre pour gouverner le Royaume: Oltuario de Marchia, Mambour & pere de vous*. Rectum autem feudum dicitur, non, vt vulgò sentiunt, quod communem feudi rationem siue naturam retinet, cum & id rectum dicatur quod non est verum & proprium feudum, vt feudum de camera, tit. præced. §. si verò vasallus. sed feudum rectum dicitur feudum vetus, cuius possessio iusta est. & ideo qui inuestitur de suo recto feudo, ei possessio tantum iusta confirmatur, vt ait hoc loco.
- B nam si sit vitiosa possessio, certè non est rectum feudum, nec per eam inuestituram legitima fit. Additur hoc titulo, *Quemadmodum is qui alienare non potest, feudi inuestituram facere non potest, ita rem alienari prohibitam nec in feudum dari posse*. quod non tantum de prohibitione legis accipitur, sed etiam de prohibitione testatoris, argumento emphyteusos. l. vlt. C. de reb. alic. non al. Excipitur vnus casus, quo agnatus prædia familiaria, siue alodia sint siue feuda, extero alienare prohibetur, vel si alienauerit, ea eiusdem familiæ agnato proximiori iure *πρωτιμίας*, quæ Britannis inde dicitur *Premesse*, reuocare & retrahere conceditur. quod iure ciuili olim obtinuit ante l. Dudum. C. de con. empt. sed reductum fuit in Oriente Constitutione Romani Lacapeni, in Occidente Constitutione Friderici. Eodem iure ante Fridericum Saxones utebantur. sic enim legitur in veteri Saxonum lege, ca. 62. Liber homo, qui sub tutela nobilis cuiuslibet erat, qui iam in exilium missus est, si hereditatem suam necessitate coactus vendere voluerit, offerat eam primum proximo suo, si ille eam emere noluerit, offerat tutori suo vel ei qui tunc à Rege super ipsa re constitutus est, si nec ille voluerit, vendat eam cuiunque voluerit. Sunt autem agnatis ad reuocandam venditionem constituta certa tempora, principalibus personis dierum xxx. procuratoribus eorum mensium iij. ex quo fuerint testato denunciati, vt ad emptio nem accederent si vellent, Constitutione Romani. Moribus autem Gallix, vel annus datur, vel lx. dies, vel menses sex pro varietate regionum. Nimia licentia breuitate temporis constringitur. Idem verò ius *πρωτιμίας* habet dominus, siue prædium dederit in feudum, siue in emphyteusim. Si dederit in emphyteusim, intra duos menses, l. vltim. C. de iu. emphy. Si in feudum, intra annum, vt infra tit. 9. Moribus Gallix plurimum intra dies xl. & constituere debet statim arque intellexit venditionem, vtrum malit vt iure *πρωτιμίας*, an exigere *εὐδίκην*. vno enim electo, non potest variare. argu. l. 4. §. eleganter & l. pen. D. de lege commif. Si in iure *πρωτιμίας* concurrat agnatus & dominus feudi vel emphyteusos, vel census, agnatus præfertur, vt infra tit. 9. §. pen. Ergo & cum agnato proximiori venditur, merito dicemus domino non competere ius *πρωτιμίας*. An & si vltiori? non ausim adfirmare, cum agnato proximiori, siue agnato siue extero vendiderit, competere ius *πρωτιμίας* probet 4. tit. 14. & hoc titulo adsignificet bis positum verbum, proximiori. sed plerisque locis refragantur mores Gallix, & in testamentis si testator veruerit fundum alienari extra familiam, fundo extero alienato, proximiori agnato fideicommissi petitio competit, l. 32. §. vlt. l. peto. §. fratre. D. de leg. 2. fundo vltiori agnato alienato, proximiori nulla fideicommissi petitio est l. filiusfa. §. cum pater. D. de leg. 1. l. vnum ex familia. §. sed si fundum. D. de leg. 2. l. pater filium D. ad leg. Fal. Ergo non potest quis feudum genearchicum alij vendere quam agnato, si id agnatus eodem pretio habere velit: In feudum tamen dare cuiuslibet potest, vt infra tit. 9. Et hoc est ex consuetudine Mediolanensi, qua feudum alienari potest totum sine domini consensu. sed extraneo dominus præfertur, agnatus vtrique. In feudum tamen dari extraneo potest, neque tunc locus est iuri *πρωτιμίας*, nisi hoc fiat in fraudem consuetudinis, vt si adsimuletur inuestitura feudi, pro inuestitura venditionis. quo casu ius *πρωτιμίας* locum habet. Ex Constitutione Lotharij vasallus feudum amittit, si id alienauerit sine consensu domini, & domino committitur, nec agnati præferuntur, vt hoc loco significare videtur, dum ait, secundum antiquam consuetudinem. Non ergo secundum Constitutionem Lotharij. & ita si in dominum vasallus deliquerit, agnati excluduntur, licet quidam contrà sentiant, qui & contrà sentitent superiore casu, si in alium, posterius eius excluduntur non omnes agnati, vt in-

frà 3. titu. 2. & lib. 4. tit. 18. & 42. Non prohibebat tamen ea Constitutio in feudum dari sine fraude, doloque malo, vt Constitutio Friderici declarat de feudis non alienandis, & 4. tit. 22. Adicitur hoc titulo seruum posse de feudo inuestiri, vt scilicet seruo vendi potest. Sed acquirit feudum domino confestim, feudive actionem. Et per nuntium, gestorem, procuratorem dari accipi que inuestituram posse, vt infrà 4. titu. 70. 85. Vacante Imperio datur de feudis imperialibus per Palatinum Rheni ex bulla aurea. Sed excipiuntur feuda quæ dicuntur *Vanlehen*, quod scilicet deferatur per vexillum. Ergo & per procuratorem dari fidelitas potest, quæ statim subsequi solet tam veterem quam nouam inuestituram. Nulla, inquit, inuestitura debet ei fieri, qui fidelitatem facere recusat. Nulla, id est, neque vetus, neque noua, vt infrà 20. Datur plerunque fidelitas per ipsum vasallum. Gregorius Tyrensis in Chronicis. Factus est Boamundus homo Imperatoris fidelitatis manualiter **B** exhibito, & corporaliter præstito iuramento, qualem solent fideles dominis suis exhibere. Et plerunque consuetudines regionum exigunt, vt ipsemet vasallus veniat, domino postulante, & vt per alium non aliter iuret, quam si & per alium dominus faciat inuestituram. Sed hoc iure secus est. Et potest iusiurandum dari per procuratorem, vt de iurciurando calumniæ proditum est. l. 2. C. de Iur. cal. & est exemplum apud Liuium xxxj. licet litis totius finiendæ causâ ipsum litigatorem iurare melius sit. l. pen. C. de reb. cred. Solet & ad domum domini plerunque inuestitura peti, fidelitas offerri, nisi cum pacto aliud vel priuilegio cautum est, vt Constitutione Friderici in Austria Cuspiniani duci Austriæ hoc datur, ne pro conducendis feudis requirere seu accedere debeat imperium extra metas Austriæ, & vt in terra Austriæ ei debeant sua feuda conferri per imperium & locari. **C**

De iuramento fidelitatis & qualiter vasallus iuret domino.

TIT. V.

Qualiter autem debeat iurare vasallus fidelitatem, videamus. Iurare scilicet sic debet: Ego iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, quod amodò in antea ero fidelis ei, vt vasallus domino: nec id, quod mihi sub nomine fidelitatis commiserit, pandam alij ad eius detrimentum, me sciente. Si verò domesticus, id est, familiaris eius sit, cui iurat: aut si ideo iurat fidelitatem, non quod habeat feudum, sed quia de iurisdictione sit eius, cui iurat: nominatim vitam, membrum, mentem, & eius rectum honorem iurabit. **D**

De forma fidelitatis.

TIT. VI.

IN Epistola Philiberti Episcopi, in Decretis vicesima secunda, q. 2. c. de forma. Qui domino suo fidelitatem iurat, ista sex in memoria semper habere debet, incolume, tutum, honestum, vtile, facile, possibile. Incolume, ne sit in damno domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damno de secreto suo, vel de munitionibus suis, per quas esse tutus potest. Honestum, ne sit ei in damno de sua iustitia, vel de aliis causis, quæ ad honestatem eius pertinere videntur. Vtile, ne sit ei in damno de suis possessionibus. Facile vel possibile, ne id bonum quod dominus suus facere leuiter poterat, faciat ei difficile: neve id quod possibile ei erat, faciat impossibile. Vt fidelis hæc documenta caueat, iustum est. Sed quia non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est, restat, vt in sex prædictis, consilium & auxilium domino præstet, si beneficio vult dignus videri, & de fidelitate esse saluus, quam iurauit. Dominus quoque in his omnibus vicem fidei suo reddere debet. quod si non fecerit, **F**

A rit, meritò cenſebitur malefidus, ſicut ille, qui in eorum præuaricatione vel faciendo vel conſentiendo deprehenſus fuerit, perfidus & periurus.

De noua forma fidelitatis

TIT. VII.

EST & alia de nouo, ſuper fidelitatis iuramento, inuenta forma, & vten-
B tium approbata conſuetudine, quæ hodie ferè in omni curia videtur ob-
 tinere. Hæc ſcilicet, Ego Titius iuro, ſuper hæc ſancta Dei Euangelia, quod
 ab hac hora in antea, vſque ad vltimum diem vitæ meæ, ero fidelis tibi Caio
 domino meo, contra omnem hominem, excepto Imperatore, vel Regè.
 Quod verbum ſi rectè intelligatur, nulla quidem indiget adiectione, ſed in-
 tegram & perfectam in ſe continet fidelitatem, ſed propter ſimplices & no-
 minis ſignificationis ignaros, ad illius verbi interpretationem hoc adiici ſo-
 let, id eſt, Ego iuro, quòd nunquam ſcienter ero in conſilio, vel auxilio, vel
C in factò, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quòd tu reci-
 pias in perſona aliquam læſionem, vel iniuriam, vel contumeliam: vel quòd
 tu amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel in antea habebis. Et ſi
 ſciuerò vel audiuerò de aliquo, qui velit aliquod iſtorum còtra te facere, pro
 poſſe meo, vt non fiat, impedimentum præſtabo: & ſi impedimentum præ-
 ſtare nequiuero, quàm citò poterò, tibi nunciabo, & contra eum pro vt po-
 terò, auxilium meum tibi præſtabo. Et ſi contigerit te rem aliquam, quam
 habes vel habebis, iniuſtè, vel fortuito caſu amittere: eam recuperare iuua-
 bo, & recuperatam omni tempore retinere. Et ſi ſciuerò, velle te, iuſtè ali-
D quem offendere, & indè generaliter vel ſpecialiter fuero requiſitus, meum
 tibi, ſicut poterò, præſtabo auxilium. & ſi aliquid mihi de ſecreto manifeſta-
 ueris, illud ſine tua licentia nemini pandam, vel per quod pandatur faciam.
 & ſi conſilium à me ſuper aliquo factò poſtulaueris, illud tibi dabo conſi-
 lium, quod mihi videbitur magis expedire tibi. & nunquã ex perſona mea
 aliquid faciam ſcienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum iniuriam vel
 contumeliam.

Inueſtitura verò facta, & fidelitate ſubſecuta, omni modo cogatur do-
 minus inueſtitum in vacuam poſſeſſionem mittere. Quòd ſi differat, omnè
E vtilitatem ei præſtabit.

Hoc loco proponitur iuriſſurandi fidelitatis formula, quo vaſallus domino fidem ſuã
 alligat, & fidei ſuæ commiſſa non proditurum ſe promittit, & ſi ſit domesticus, vel ſi do-
 minationi feudi iuncta ſit iuriſdictio, etiam ſibi curæ fore vitam, corpus, mentem, hono-
 rem domini ſui promittit, vt infrà 6. & 7. & Conſt. Neap. 3. tit. 15. & 18. & in formula à
 Radeuico propoſita. 3. c. 19. & hoc poſtremum iurat vaſallus non ratione feudi quod ha-
 bet, ſed ratione iuriſdictionis, quã dominus habet, vel ratione familiaritatis & οὐκ ὁμοιωτος,
 vt ſi feudum in curte habeat. quæ ratio etiam alia in re religionem officij maiorem à be-
 neficiario exigit, puta ne quid ſine conſenſu domini ex feudo abalienet, vt ſuprà 1. tit. 2.
F §. Item ſi quis feudum. & hic proculdubio eſt ſenſus huius tituli, quem ex tam effuſa in-
 terpretum turba quæ temerè ruit in hos libros adſecutus eſt nemo. Id verò quod dixi-
 mus de tuenda vita & honore domini, & ſi quid aliud ſpecialiter iureiurando exprimi
 ſolet, poteſt videri fidei promiſſione generali contineri ſatis, vt infrà 7. Carolus certè
 Magnus breuiori formula còtentus fuit, Promitto me domino meo Carolo, & filiis eius,

fidelem futurum tota vita sine fraude doloque malo, legis Franciæ. 4. tit. 46. Sed plerique A
fidem sibi promitti satis non habent, nisi & fidei partes inuicem specialiter enumerentur, vel eo maxime si quid contra ea fecerint, ut non possint negare se commississe in iurandam, & feudum amisisse, ut supra j. tit. 20. Præterea separandus hac in re nobis est vassallus homologus ab eo qui non est homologus. nam in iureiurando homologi nullus excipitur, in iureiurando non homologi excipitur Imperator, vel Rex, vel antiquior dominus, ut infra 4. tit. 31. Duorum quis potest esse vassallus non homologus, vel vni homologus alteri non homologus. Duorum tamen esse vassallus homologus nemo potest, ut libro quarto demonstrabitur. qua de qualitate vassalli ingens sæpe concertatio est, ut fuit tempore Caroli vij. Francorum Regis inter Cancellarium Regis, & Cancellarium Petri Ducis Britanniae, & Comitis Montisfortis, ille ducem Britanniae Regis homologum esse aciebat, hic negabat. Rex post multas controuersias Petrum in fidem & hominum recepit, B
more maiorum suorum, nullo alio adiecto, & mox eidem Petrus ratione Comitatus Montisfortis fidem dedit quasi homologus, quam non dederat palam ratione Ducatus. Sunt & vassalli quidam, qui plus quam fidem debere videntur, alij præcipue debent domino conciliare pacem, alij se pro domino obsides dare, alij certum seruitium: quæ iureiurando vel pacto inuestituræ nominatim exprimi necesse est. alioquin non debentur. inde veteribus Gallis hæc hominum genera, *Homme de fiefs, Homme de paix, Homme de plicure, Homme de seruite*. Quædam alia sunt, quæ & si non exprimentur, debentur tamen, ut ipso iure moribus nostris & Constitutionibus Neapolitanis ἀνάγκημυς mortuo vassallo, quæ redemptio dicitur & restauratio feudi, vendito feudo εἰσδικησις, quæ laudationes vocantur, nisi dominus malit uti iure προτιμίσσεως. Debentur & quibusdam locis domino collationes vel munera quædam certis ex causis, puta nuptialitium herilis filiae elocandæ causa, & λύτρων ob redemptionem domini ab hostibus capti, & equestri sportula sumpta à domino vel filio eius maiore natu equestri dignitate, qui summus est militiæ gradus. nam veteribus Gallis tres fuere militum ordines, *Cheualiers, Bannerets, Bacheliers*, quos possis dicere Equites, Melloequites, & Vassallos, siue vassallos, nisi malis à Buccellariis deducere. Posterior enim ætas Buccellarios dixit milites corpore custodes, siue protectores, qui patronis suis adstant semper l. vlt. C. ad leg. Jul. de vi pub. Renatus apud Gregorium Turonensem. Occylla buccellarius Ætij. Interpretes βασιλικῶν βεκελλάριος ὁ ὄχι μὲν φρατιώτης: & in veteribus glossis. Ad secula, buccellarius. Et legum Gotthorum siue V Visigotthorum D
5. tit. III. Si in patrocinio constitutus sub patrono aliquid adquisierit, medietas in patroni vel filiorum ipsius potestate consistat, aliam medietatem buccellarius qui adquisiuit obtineat. Quod si buccellarius filiam tantummodo reliquerit, ipsam in potestate patroni manere iubemus. In Const. Neap. 3. tit. 21. Fridericus I. adiecit aliam causam exigendæ à vassallo in contributionis. Si frater domini in equestrem ordinem promoueatur, & Guilielmus Rex tit. 20. Si soror domini nubat, Si possessionem aliquam dominus emat, Si transeat Principis comitatus vel exercitus in expeditionem, Si dominus sit Episcopus pro eius consecratione, vel si in conuictum Episcoporum solemnem à Pontifice maximo euocetur. Sed in Neustria tres tantum quas initio dixi causæ receptæ sunt, & dicuntur, *Les trois cheuels aydes*, Bourboni addunt quartam, si dominus Hierosolymam inuisere velit, & vocant, *Questes*, ut Neapolitanæ Collectas. Debebant olim etiam serui dominis suis munera quædam ipso iure, & clientes patronis eadem illa quæ diximus plerisque locis vassallos debere dominis. Alicantassæus 2. τὴς δὲ πελάτας ἐδὲ τοῖς ἐαυτῶν προστάταις θυγατέρας τε σωκιδίδου θαιγαμβρίας καὶ λύτρα κατὰβάλλειν πολέμοις εἴτις αὐτῶν ἢ παίδων ἀχμαλῶτος γένοιτο. Debebant & patronis liberti. Sed hi non sine iureiurando vel stipulatione, ut cum iurauerat, vel promiserat post manumissionem se natalitium patrono duros liberisve patroni aut nuptialitium, l. 7. §. Iurare. D. de op. lib. l. vlt. D. de lib. cau. In fine tituli vj. adnotatur, quæ accipit dominus à vassallo iurato fidem, eandem vicissim cum tamen iniuratum debere vassallo præstare. & hoc est quod dicitur inter dominum & vassallum fidem esse reciprocam. Et 4. titu. 68. dominum esse vassallo coniugem quasi communi fidei vinculo coniunctum E
eodem sensu quo D. Paulus σὺζυγον dixit non uxorem, sed familiarem, consortem, collegam. Et quibus ex causis vassallus feudum amittit, eisdem etiam ferè dominum proprietatem siue dominationem feudi amittere, eamque vassallo accedere, ut infra 4. tit. 24. & 56. mores nostri proprietatem amissam superiori domino addicunt, veluti Imperatori aut regi,

- A** Regi, & Constitutiones Neapolitanæ 3. tit. 19. Et siue dominus sit qui vasallo siue vasallus qui domino iusiurandum deferat, non iurat de calumnia, vt infra 4. tit. 36. Idem puto esse statuendum de accusatione, vt quemadmodum vasallus dominum accusare vel contra eum testimonium dicere impune non potest, ita nec possit dominus in vasallum, nisi de feudo sit quæstio. quod ius fuit etiam olim inter patronum & clientem. Alicarnassæus 2. κοινή δ' ἀμφοτέροις ἔτε ὅσον ἔτε θέμις ἐκ καταγγεῖν ἀλλήλων ὅτι δὲ χριστὴν ἢ καταμαρτυρεῖν. εἰ δὲ πῶς ἐξελεγχθῆναι τῶν τι ἀφ' αὐτοῦ ἰσχυροῦς ἐστὶν ἢ τῶν νομῶν τῶν παλαιῶν. Conueniunt in plerisque vasalli & clientes. quinimo clientum commune nomen est. Sed & distant in multis. Inter pres ad tit. vj. iusiurandum quoddam fidelitatis allegat, quod dederit Otho Ioanni, quod sumpsit ex c. tibi domino. 64. dist. Is est Otho j. qui non fidelitatem Ioanni iurauit, cum iuraret potius ea ætate Pontifex Imperatori (erat enim creandi Pontificis potestas penes Imperatorem) sed cum à Berengario, qui se in Italia pro Imperatore gerebat opprimeretur Ioannes xij. ei tantum Otho suam operam pollicetur, quasi dominus non quasi vasallus. In melioribus libris non sunt formulæ fidelitatis quæ ponuntur tit. 6. & 7. & sanè libro Oberti nescio à quibus temerè insertas credo: qui cum titulo quinto satis formulam fidelitatis exposuisset, cōgruenti ordine mox subiicit, *Inuestitura vero facta & fidelitate subsequuta, &c.* vt inuestituram fidelitatem, ita fidelitatem traditionem sequi. alioquin damnari dominum in id quod interest atque etiam præcisè cogi tradere, quod exposui j. tit. j. §. si verò Archiepiscopus. vnde intelligitur inuestituram non transferre possessionem, scilicet anulum, vexillum, clauis non transferre possessionem, nisi tradantur in re præsen-
B ti. Illud omisit illi parti iusiurandi, Et si sciuerit &c. tit. 7. Similem proponi apud Nicetam in Alexio Comneno his verbis, καὶ εἴ τι δὲ ἴδω ἢ νοήσω ἢ ἀκοῇ τῶν ἑλλήνων εἰς ἀπίθειαν ὑμῶν καὶ λύμην τῶν ὑμετέρων φερόμενων σέμματος καὶ ὑμῶν τιμῶν καὶ τῶν διδόντων ἐσοίμην εὐδαιμονίαν, καὶ αὐτὸς δὲ ὡς ἐξόν μοι, τὸ το κωλύο.

De inuestitura de re aliena facta.

TIT. VIII.

- D** **C**VM de re aliena, vel alij obligata, inuestitura fiat: illud distinguitur, vtrū scienti, an ignoranti facta sit. Qui enim alienæ rei sciens inuestituram accepit: nisi pacto speciali sibi prospexerit, de euictione agere non poterit: ignorans verò rectè ager vt aliud eiusdem bonitatis, seu quantitatis ei præstetur. Sed in eo nulla est differentia, qui inuestituram fecit, vtrum sciuerit vel ignorauerit.

- Si quis inuestitus fuerit de re aliena aut alij pignèrata, non is qui inuestituram fecit, sed is qui accepit, distinguimus vtrum scierit rem esse alienam, an ignorauerit. Scienti de euictione actionem non damus sine pacto speciali. Nescienti damus, vt infra 4. tit. 55. Sed quam actionem? Præscriptis verbis. Inuestituræ enim contractui nulla lex proprium nomen dedit, & ex inuestituræ causa competit etiam condictio ob rem dati, vt supra j. titu. 20. quæ solet cum actione præscriptis verbis concurrere. & hoc ita procedit, si pendente lite ante condemnationem vasallus auctorem laudauerit, id est, si domino denuntiauerit vt liciti subsisteret. Illaudatus dominus non tenetur de euictione, exemplo venditionis, vt infra 4. tit. j. Est ex inuestitura actio de euictione, est ex venditione, permutatione, in solutione datione, adiudicatione, ex articulo, Do vt facias: & ex dote l. j. C. de iu. dot. l. 53. D. eod. Est & ex donatione si ἐπ' ἀντιδώσει quis donauerit, l. 2. Lang. de euict. quia videtur intercessisse genus permutationis, l. sed & si lege §. Consultuit. D. de pet. her. & eius legis Langobardorum meminit Accursius in l. j. D. si quis à par. man. fue. vbi corruptè legitur Machilda pro Launachilda.

F

De iure quod in feudo vasallus habet.

TIT. IX.

Tom. 4.

Kk

RE I autem per beneficium rectè inuestitæ vasallus hanc habet potestatem, vt tanquam dominus possit à quolibet possidente sibi quasi vindicare: & si ab alio eius rei nomine conueniatur, defensionem opponere. nam & seruitutem eidem rei debitam petere potest, & retinere. Quid ergo si precio, vel dolo, aut incuria seruitutem rei beneficiariæ imponi patiatur, & ad dominum ex qualibet causa postea beneficium reuertatur, an ex eo præiudicium domino generetur, quæsitum fuit: & responsum est vt vasallo quidem donec feudum tenet, possit obesse: domino autem & si per longa tempora perseuerauerit seruitus, minimè noceat.

Econtrario autem siquid feudo à vasallo additum sit, si quidem tale sit quod adiectum est, quod per se subsistere possit, id est, vt per se censeatur, vt prædium, id non accrescit feudo. Si verò per se non possit subsistere, vt seruitus, plerisque placet feudo accedere, & sicut partem feudi disponendam esse. meliorem namque condicionem feudi facere potest, deteriolem verò sine domini volûtate, vel eorum agnatorum ad quos per successionem pertinet, facere non potest.

Quamuis enim per beneficium ad eum pertineat, tamen proprietas ad alium spectat, & ideo quartæ siue tertix ratione quæ à Langobardis seu à Romanis viris vxoribus fieri solet, post mortem viri ad mulierem nihil pertinet. nam nec pignus quod consultum dicitur, fieri potest ex feudo.

Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio, super qua multæ & diuersæ sententiæ dabantur in singulis ciuitatibus seu curiis, donec Imperator diuæ memoriæ Lotharius tertius promulgauit super hoc nouam constitutionem, quæ posita est in tit. de beneficiis. Necesse est namque suadente poterat olim vasallus domino inscio vel inuito feudi partem vendere, retèta videlicet alia parte. Si verò vel totum, vel partem volebat per feudum aliquem inuestire, hoc licebat ei sine fraude facere. Siue autem dissentiente domino vendebat, siue per feudum inuestiebat (quod & ipsum syncerè hodie & sine fraude licet ei facere) si tamen sine herede masculino descendente decedebat, vel feudum in manu domini refutabat, aut alia ratione intercedente fortè culpa amittebat, tunc omnis feudi alienatio ad irritum reuocabatur, eo excepto, quòd ille qui secundo loco beneficium acceperat, non amittebat si priori domino seruire, & ab eo feudum recognoscere volebat. Donare autem aut iudicare pro anima, vel in dotem pro filia dare, nullius curiæ poterat consuetudine, licet posset locare, nisi locatio esset fraudulenta alienatio, sicut est per libellum, vt dicunt, venditio. Quis enim dubitat quod libellatio nomine sub vilissima duorum denariorum pensione perpetuo concedatur vtendum, alienatum in fraudem esse? Porro siue de bona consuetudine, siue de praua quæramus, cõcessa erat domino pro æquali pretio redemptio, nisi hoc ius amiserit dominus per refutationem, vel annali silentio, ex quo sciuerit computando. Præscriptione autem triginta annorum submouebatur tam sciens quàm ignorans, in prohibendo autem vel redimendo potior erat proximi agnati quàm domini condicio, si tamen feudum erat paternum. De illa verò feudi alienatione quæ à domino fit, si dubitetur, lex Imperatoris Conradi consulatur, quæ posita est in iâ dicto tit. de beneficiis.

Ait,

- A** **A** It, *Rei autem per beneficium rectè inuestitæ.* & ita infrà 4. tit. 40. *Rei pro beneficio inuestitæ.* Docet vasallum prædij in feudum dati vtilem habere vindicationem, & si possideat exceptionem tanquam rei quæ in bonis suis sit, vt infrà 4. tit. 52. & non tantùm prædij, sed etiam seruitutis. Plus igitur habet quàm fructuarius. nam fructuarius neque fundi neque seruitutis vindicationem habet, l. j. D. si vsusfr. pet. l. j. §. vlt. D. de no. op. nunc. Idem quod superficiarius, emphyteuticarius, creditor hypothecarius. hi enim omnes fundi & seruitutis fundo debitæ vindicationem habent. nec tamen ideò vtilis dominos dixeris re etè. certè non creditorem. ergo nec ceteros. Sed an possunt seruitutem imponere? Superficiarium constat posse. Ergo & emphyteuticarium, & creditorem, & feudatarium. Sed finietur commisso feudo. arg. l. lex vectigali. l. grege. §. j. D. de pign. nec domino libertatem adserenti vlla obstabit præscriptio temporis, ne factum vassalli domino noceat. Et notandum quod ait hoc loco, *Ex qualibet causa.* ergo & si refutatione, vel donatione vassalli ad dominum redierit, perimetur seruitus. idem dicendum putem, si quem feudali fundo cæsum vasallus imposuerit, quod mores Gallia permittunt, si modo dominus censuarium non inuestierit, & εὐδοκίαν eo nomine nulla receperit. quia deteriolem feudi conditionem vasallus sine domini voluntate facere non potuit. & in hac ipsa specie quam proposuit Pappo, Senatus Consultorū xij. imperitè videtur fecisse dominus qui censuarium quod pro census pretio vasallo dederat obtulit. potuit enim feudum ad se reuersum optimo iure retinere aut vindicare quasi censu perempto. Meliorem quidem facere feudi conditionem vasallus potest, vt fundo feudali seruitutem acquirere. Deteriolem facere nō potest, vel hac ratione, vt docet in §. *Quauis.* quia proprietatis ad eum nō pertinet. nec enim nūdum domini nomen retinet is qui feudum concedit, sed etiam dominium, id est, proprietatem. Est igitur dominus cum re, non sine re. non potest autem inuito domino dominij causa deterior fieri. Quamobrem ex feudo quod maritus habuit, post mortem mariti nō potest mulier ὑπόβολον retinere, quoniam ex bonis tantùm mariti propriis retinetur. Id voco, ὑπόβολον quod instar aut vicem habet donationis propter nuptias, quòdque morte mariti soluto matrimonio ex bonis eius vxor lucratur. Dotalitium dicitur c. plerūque. De don. inter vir. & vx. c. si autem. 36. q. 2. & à Roberto in Chronicis. Vuilielmus, inquit, Rex Scilicia fecit chartam Ioannæ Reginae de dotalitio suo. In Constitutionibus Neapolitanis etiam dotalitium. A Langobardis, *Morgangheba.* Est autem Langobardorum iure quarta pars bonorum mariti. l. j. Lang. de iis quæ à viro in mul. dan. Romanorum autem moribus hoc loco significatur fuisse tertia. & sanè fuit tertia non quidem bonorum, sed dotis, vt Harmenopulus obseruari refert. 4. Epic. Ex Constitutionibus Neapolitanis est tertia bonorum mariti. lib. 3. tit. 13. 15. 16. & ex consuetudine Nortmannia. sed eo iure sumitur etiam ex feudis, quoniam Gallico more feuda iure patrimonij censentur. proinde alienari etiam ac pignerari possunt. Gotthorum iure est decima bonorum mariti. Sed seruare debent eam partem mulieres liberis ex eo matrimonio susceptis ergo alienare eam non possunt. & ita ex Iustiniani No. 98. donationis propter nuptias casus qui morte mariti obuenerit mulieri non extantibus liberis, pleno iure ad mulierem pertinet, extantibus seruari debet, siue iterum nubat siue non, deducta tamen parte virili, si iterum. non nubat, cuius proprietatem liberis seruare non cogitur. No. 127. quod omnino Carolus Rex Siciliae in tertia mulieri debita hypoboli nomine censuit obseruari. Verba eius hæc sunt: Mulier lucretur dotalij proprietatem, si non habeat filium ex illo marito. aliàs habeat solummodo vsumfructum, & si non nupserit vltius, vocetur cum filiis eiusdem matrimonij in lucro proprietatis dotalij in virilem portionem. alioquin si nubat habeat solūmodo vsumfructum. Sciendum autem est non deberi ὑπόβολον vxori, nisi in cubiculum mariti venerit. & hoc est quod dicitur. *Au coucher gaigne la femme son douaire.* Virgini, vt Harmenopulus docet, non datur ὑπόβολον, quod erat tertia pars dotis, sed θεὸς περὶ τοῦ, quod erat duodecima. idem dixere ἀναχαλυπῆιον. & inde ille Antipatri iocus, qui cum deformem duxisset vxorem, rogareturque quando daturus esset ἀναχαλυπῆια, *Quin potius,* inquit, *queritis quando ἐγκαλυπῆια.* Sed plerisque locis etiam vxori virgini debetur ὑπόβολον. Et aliis locis ipso iure, aliis non nisi ex conuentione, vt donatio propter nuptias non nisi ex conuentione.
- B** Sequitur, *Nā nec pignus, quod consultū dicitur, fieri potest ex feudo.* Non ergo omnis pignoratatio prohibetur, sed ea tantùm quæ consultum dicitur, cum distractio pignoris creditori per-

mittitur, vt diximus supra j. tit. 2. In quibusdam libris scriptum legi detracta voce pignus. **A** Nam nec quod consultum dicitur, &c. Vnde tentabam, id videri Consultum esse quod præter *ὑπόθεσις* mulieri conceditur in mariti bonis, de quo in l. vlt. Lang. de his quæ à viro in mul. dan. in summa rurali dicitur, *Droit de vesue. Droit de viuelotte*. Est autem vsus fructus certæ partis bonorum. Videtur enim sic argumentari. Si vsusfructus mulieri constitui non potest in feudo, quod tamen erat magis probabile, non poterit etiam constitui proprietas, id est, quarta. hæc enim portio Langobardorum legibus ad mulierem proprietatis iure pertinebat. Sequitur. *Est autem optima consuetudine interdicta feudi alienatio*. Dum ait, *Optima*, tacite arguit iniquitatis consuetudinem Mediolanensem, vt supra j. tit. 8. quam prauam paulopost vocat. Olim recta consuetudine potuit feudi tantum partem dimidiâ per libellum alienare aut pignori obligare sine consensu domini, excepto casu posito in **B** fra 4. tit. 73. eodem feudi iure alium inuestire etiam in solidum potuit. Sed mortuo venditore aut inuestitore sine legitimis heredibus, vel refutante feudum, vel qua alia ratione feudo domino aperto, feudum ab emptore vel à secundo feudatario dominus reuocabat non tamen omnino à secundo feudatario, qui domino nõ recusaret fidem & hominum exhibere. Erat & domino ius *προτιμήσις* intra annum scienti nec renuncianti intra xxx. annos ignoranti, cum scilicet venierat feudum sine eius volutate, non cum alij rursus datum erat in feudum. quæ omnia exposuimus supra 4. & lib. j. tit. 2. Donare autem vel in dotem dare pro filia, vel etiam pro anima sua Ecclesiæ feudum concedere, quod & Constitutione Friderici expressum est, nulla consuetudine permittebatur. Locare permittebatur, vt in feudum dare citra fraudem, hodièque permittitur. *Quæ posita est in titulo de beneficiis*. **C** Sanè in manuscriptis Langobardorum legibus eam Lotharij Constitutionem vidi positam post legem Conradi sub titu. De beneficiis, quæ vulgò quasi reicula libri extremam partem occupat. *Sub vilissima*. Vt 4. tit. 73. Secus si serio dederit per libellum partem dimidiam feudi. *De illa verò*. De hac re diximus supra j. tit. 22. & dicemus 4. titu. De lege Conradi.

De nominibus vassallorum.

T I T. X.

Qui à principe de Ducatu aliquo inuestitus est, Dux solito more vocatur. **D** Qui verò de Marchia, Marchio dicitur. Dicitur autem Marchio, quia tenet quod est iuxta mare, quia plerumque Marchia iuxta mare sit posita. Qui verò de aliquo comitatu inuestitus est, comes appellatur. Qui verò à Principe vel ab aliqua potestate de plebe aliqua vel plebis parte per feudum est inuestitus, is Capitaneus appellatur, qui propriè valuasor maior olim appellabatur. Qui verò à Capitaneis antiquitus beneficium tenent, valuasores sunt. Qui autem à valuasoribus feudum quod à Capitaneis tenent, similiter acceperint, valuasini, id est minores valuasores appellantur, qui antiquo qui **E** dem vsu consuetudinem feudi nullam habebant. Valuasore enim sine filio mortuo, feudum quod valuasori minori dederat, ad Capitaneum reuertebatur. Sed hodie eodem iure vtuntur in curia Mediolanensi, quo & valuasores. Ceteri verò qui ab antiquis temporibus beneficium non tenent, licet nouiter à Capitaneis seu valuasoribus acquisierint, plebeij nihilominus sunt. Nam & illi qui soldatam habuerunt, vel acceperunt, vel habent, per eam nullum pedagium, sed nec feudi vsum acquirunt. Soldata autem est præstatio quædam annua gratuita quæ à neutra parte transit in heredem. Morte enim **F** patris vel accipientis interueniente finitur. Soldata verò dicitur, quia plerumque in solidorum donatione consistit, quandoque autem in vino & annona consistit.

Vassal-

- A **V**asallorum alij sunt Capitanei, alij valuafores, alij valuasini, alij plebeij. Capitaneorū nomen aut generaliter accipitur aut specialiter. Generaliter complectitur Duces, Comites, Marchiones, qui Regis Capitanei sunt, vt supra j. tit. j. Specialiter eos qui neque sunt Duces, neque Comites, neque Marchiones, sed plebi aut parti plebis gubernandæ à Principe vel Rep. vel Comite aut Duce præpositi sunt, qui propriè maiores valuafores dicuntur. & ita Platina in Clemente v. & Martino in j. Capitaneos præfectos vrbium vocari ait. quo sensu Capitanei à Comitibus & Ducibus separantur supra j. tit. 10. 12. 17. & Constitutione Friderici de pace tenen. & 4. tit. 89. Sed impropiè tamen Capitaneorum nomen sibi vindicant. Propriè valuafores maiores siue Regis valuafores dicuntur. Et qui ab his feuda accipiunt, minores valuafores aut simpliciter valuafores. Et rursus qui à minoribus valuasini aut minimi, aut etiam minores valuafores, vt supra j. tit. j. in prin. & §. notandum, & tit. 12. Et valuasini quidem ius olim feudi proprium & perpetuum non habebant. nam mors valuaforis à quo feudum acceperant, si quidem decessisset sine legitimis heredibus, feudum maiori Valuafori siue Capitaneo aperiebat, à quo id valuafor acceperat. Et poterat valuasini auferri quodocunque domini maioris vel dantis arbitrio, vt supra j. tit. 3. & infra 4. tit. de lege Conradi. §. similiter. Hodie, vt ait hoc loco, idem Mediolani ius est valuasini quod valuaforibus. Sunt alij quidam vasalli qui nouiter feudum acceperunt à Capitaneis, id est maioribus valuaforibus, vel à minoribus, ij noui homines non dicuntur valuasini, quia plebeiis non militibus adnumerantur, & illæ appellationes militum appellationes & ordines sunt. Non sunt autem iusti milites siue nobiles nisi, qui à Principe vel Duce, vel Comite, vel Marchione de feudo inuestiti sunt, vel qui à maiore
- C aut minore valuafore de feudo inuestiti sunt, si modò ij longam annorum seriem numerare possint, qua feudum onusque militiæ ei adnexum in familia sua resederit. quæ est certissima nobilium definitio. Et ita verò hic locus indicat hodie quosdam vasallos esse plebeios, vt & dominos, infra de lege Conradi. lib. 4. §. ex eadem. Et his etiam vasallis similes sunt soldurij. nam plebeiis adnumerantur, & stipendij ratione nullum paradogium habent. sic legunt veteres interpretes, Baldus & Aluarotus, & paradogium nobilitatem interpretantur. Vulgò pessimè, pedagium. Scio esse legendum, paragium. & hunc esse sensum: Vasalli qui plebeiis adnumerantur, nullum habent paragium, id est, non censentur esse pares curtis domini. Parium dignitatem soli nobiles habent. Omne igitur feudum non nobilitat possessorem. Et ita hodie quibus locis res ita geritur inter fratres, vt feudū
- D frater maior natu præcipuè obtineat, & ceteris aspergat tertiam partem, ceteri nō minus partes suas nobiliter tenent quàm frater maior natu, nec minus dicuntur esse pares in feudo, & à maiore quidem fratre dicuntur feudum tenere iure paragij, quo sensu etiam paragium dicitur Constit. Neapolitanarum 3. tit. 26. sed eius cōdicio talis est, vt pro eo nullam fidelitatem frater fratri iurare aut repromittere debeat. & hac forsitan ratione Carolus ille rex Nauarræ, qui tot clades intulit regno Franciæ, à Ioanne rege extorsit, vt certas possessiones quas ab eo tenebat in Neustria hominij & fidei nexu, deinceps teneret, vt est scriptum in Gallicis Chronicis, *En parroye*, hodie dicimus, *En paraige*. Cetera quæ ad hūc titulum pertinent exposuimus lib. j. variis locis.

De gradibus succedendi in feudo.

E

TIT. XI.

Per successionem quoque sicut per inuestituram beneficium ad nos pertinet. Mortuo enim eo, qui beneficium tenebat, prima causa liberorum est. filiis enim existentibus masculis, vel ex filio nepotibus, vel deinceps per masculinum sexum descendentibus, ceteri remouentur agnati. Ad filias verò seu neptes, vel proneptes, vel ex filia nepotes seu proneptes successio feudi non pertinet. Proles enim fœminini sexus, vel ex fœmineo sexu descendens, ad huiusmodi successionem aspirare non potest: nisi eius conditionis sit feudum, vel eo pacto acquisitum. His verò deficientibus, vocantur primò fratres cū fratrum præmortuorum filiis, deinde agnati

Tom. 4.

K x ij

ulteriores. Quod ita intelligendum est, si feudum sit paternum, hoc est, si fuit ^A illius parentis, qui eius fuit agnationis communis. Si enim Titijauus de nouo beneficio fuerit inuestitus, Titio sine legitimo herede masculino defuncto, eius feudi successio non pertinet ad eiusdem Titij patrum magnum, nec ad prolem ex eo descendente, imò reuertitur ad dominum. Ad cognatos autem beneficium non pertinet, neque beneficij successio. Si verò dominus vel alius beneficium defuncti nouum esse dicat, agnatus autem illius proximus paternum esse contendat: tunc onus probationis incumbit illi, qui nouum dicit. Sed scio aliter pronunciatum esse. Bonus tamen iudex causa ^B cognita diligenter intuebitur cuius potius iureiurando dirimenda sit hæc quæstio, utroque scilicet in probatione deficiente.

Cum proposuerit tit. 2. feudum aut inuestitura, aut successione adquiri, & dixerit iam de inuestitura satis, modò incipit tractare de successione. Et in successione feudi ait primam causam esse liberorum virilis sexus, per virilem sexum descendente. Ait primam causam esse liberorum ex §. sui autem. Inst. de her. qua. & diff. liberos fœminini sexus aut per fœmininum sexum descendentes, in feudum non succedere, exceptis duobus casibus iam sæpe vexatis superiore libro. Post liberos vocari statim consanguineos fratres & fratrum præmortuorum filios, si feudum fuerit paternum, non nouum. quod etiam est iam ^C sæpissimè vexatum. Post consanguineos admitti agnatos: cognatos non admitti. Quod ait fratres & fratrum præmortuorum filios simul admitti, consentit cum Nou. Iustiniani, dissentit à iure antiquo, l. 3. C. de leg. her. l. 2. §. hereditas D. de suis & leg. hered. Sed tamen hoc in transuerso limite solis fratrum filiis Iustinianus dedit, ut in successione repræsentarent patres suos, atque ita patruo succederent in stirpes vnà cum patris. Si nulli sint patruo, in capita succedent, ut Harmenopulo & Azoni viderur. rectè. nam Nouella stirpes tantum spectari vult concurrentibus fratribus defuncti. Nouæ autem Constitutiones strictè accipiendæ sunt. ac similiter licet ex ea No. frater utroque parente coniunctus & filius eius præferatur fratri vno tantum parente coniuncto filiove eius, non tamen dicemus in successione filiorum fratris vel sororis patrum, vel auunculum patri matrive ex utroque ^D parente coniunctum præferri patruo vel auunculo patri matrive ex vno tantum parente coniuncto, ut Bartolus sentit rectè in l. post consanguineos. §. legitima. D. de suis & leg. her. Quam enim adhibuit Iustinianus distinctionem inter fratres & fratrum filios, eandem non adhibuit inter patruos & auunculos. Igitur omissum à Iustiniano pro omissio habebimus, & sequemur ius vetus. Quod verò diximus, si soli sint fratrum filij, succedere eos in capita, in legibus Gotthorum est euidenter expressum his verbis lib. 4. tit. 2. Qui moritur si fratres & sorores nõ reliquerit, & filios fratrum vel sororum reliquerit, si ex vno fratre sit vnus filius, & ex alio fratre vel sorore forsitan plures, omnem hereditatem defuncti percipiant, & æqualiter per capita diuidant portionem. Gotthorum siue VVisigothorum Reges, qui Hispaniam & Galliciam Toletò sede regia tenuerunt, ediderunt xij. Constitutionum libros æmulatione Codicis Iustiniani, quorum auctoritate vtimur sæpe libè ^E ter, quòd sint in eis omnia ferè petita ex iure Ciuili, & sermone Latino conscripta, nõ illo infuso ceterarum gentium, quem nonnunquam legimus ingratis, ut gens illa maximè, quæ confedit in Hispania planè cultior ceteris hoc argumento fuisse videatur. Communicaui autem eos mihi vtrò Petrus Pitheus, quem ego hominem & si amore & perpetuo quodam iudicio meo dilexi semper vix iam ex ephebo profatus fore, ut probitate & eruditione æqualium suorum nemini cederet, tamen pro singulari isto beneficio, maximam modò animi beneuolentiã & summa ac singularia studia ompia me ci debere confiteor, idemque erit erga eum animus bonorum omnium, si quod vehementer exopto eos libros in publicum conferre maturauerit. Sed, ut quod institutum est agamus, in transuerso limite solis fratrum filius est ius repræsentationis. In directo limite in infinitum est ^F repræsentationi locus. At in iure primogenituræ magna est quæstio, an etiam nepotes ex filio primogenito vel filij ex fratre primogenito repræsentent patrem suum, atque ita excludant patrum. Ius gentium hoc est, ut in regno primogenitus succedat, vel singe, mos hic

In primo geniture mag
q. e. an nepotes ex
filio primogenito vel filij ex fratre
primogenito repræsentent patrem suum
ut adq. ita excludat patrem?

- A** hic est, qui est plerisque locis, ut primogenitus filius patri, vel primogenitus frater fratri succedat in assem, ne in plures diuisa hereditate ob inopiam rei familiaris familiae claritas obsolescat. mortuus est pater relicto nepote ex filio primogenito iam ante mortuo, & alio filio, vel mortuus est frater relicto fratris primogeniti filio, & alio fratre, vter succedet. Si exemplis non legibus certare licet, non desunt exempla quibus ostendatur patrum excludi. Mortuo Edoardo rege Angliæ, relicto filiis tribus, Ioanne, Hemone, Thoma, & ex primogenito primoque mortuo filio Edoardo nepote Richardo, Richardus prælatus est patris. Ioanne item duce Britannia mortuo sine liberis, cum esset quæstio de successione Ducatus inter Ioannem Comitem Montisfortis fratrem Ducis tertio genitum, & filiam fratris secundogeniti Guidonis Vicecomitis Lemouicū, quæ nupsit Carolo Blefensi filio Comitis Blefensis, & Margaritæ sororis Philippi Valelij regis Francorū, & Carolus niteretur moribus Britannia, qui volunt fratrem primogenitum præferri, post eum secundogenitum admitti, deinde tertio genitum, & uxorem suam diceret repræsentare secundogenitum, ex quo erat nata, atque ideo præferri eam debere tertio genito, vicit Carolus iudicio Philippi regis & S. Consulto. Sed vtraque successio tristes euentus habuit. nam & Richardus regno pulsus est ab Henrico Duce Lenclastri, & Carolus Blefensis xx. annis post adiudicationem ducatus bello superatus & occisus est à filio Ioannis Ioanne Comite Montisfortis, ac post retransacta cum vidua Ioannes iudicio Caroli v. recepit ducatum retinuitque sine controuersia vlla. Narratur etiam Robertum regem Sicilia, cum de Comitatus S. Seuerini successione esset quæstio inter Comitis defuncti filium & nepotem ex filio primogenito, pronuntiasse pro nepote. Sed Io. Andreas excusat factum ad Speculatorem titu. De feudis, dicens mouisse Robertum Cōstitutiones tam suas quā Caroli i. patris, quæ propriè ad eum Comitatum pertinebant, & exigere videbantur, ut nepoti potius quā filio deferretur. Iuris rationibus si certamus, potior est filij causa quā nepotis ex filio primogenito, fratris quā filij fratris primogeniti. Ius enim repræsentationis hanc vim tantum habet, ut eo iure fretus remotior cum proximiori in successione concurrat, non etiam ut proximior pro se excludat. id verò agitur illis exemplis, ut proximior in totum excludatur. quod excedit vigorem, finem, exemplum repræsentationis. Non est igitur per speciem repræsentationis admittendum. Item quia vbi proximitatis iure defertur successio, ut cum proximus agnatus proximusve cognatus ad successione vocatur, repræsentationi locus non est, id est, vbi valet proximitatis ratio, non potest etiam valere repræsentationis, quia pugnant inuicem: & e contrario, vbi valet repræsentationis ratio, ut in linea liberorum, non potest etiam præualere proximitatis. eadem verò causa est primogenitura quæ proximitatis. Ergo cum primogenito defertur hereditas, non potest esse repræsentationi locus: sed sicut vbi proximitas spectatur, eum vocamus qui proximior fuerit mortis tempore, vel quo bon. possessio petitur. l. j. D. vnde leg. l. 3. D. vnde cog. ita vbi primogenitura obseruatur, eum vocamus qui moriente eo de cuius bonis agitur, primogeniti gradum locumque tenuerit, non proximioris iam ante mortui filium. & ita Carolo i. rege Sicilia mortuo relicto filio Roberto secundogenito, & ex filio primogenito primoque mortuo nepote, filius & responsis prudentum, ut Conradus Vecerius scribit in Henrico vij. & Bonifacij pronuntiatione prælatus est nepoti. & ita hodie obseruatur in Neustria, vbi primogenitus ipso iure assem occupat, ut nepos ex filio primogenito non habeat ius primogenitura, quamdiu alius filius defuncto superest, contra morem antiquum, quem fuisse iustiorum plerique contendunt stultè. fuit is quem diximus antiquus mos Francorum, ut filius primogenitus succederet ex asse, quod & inter filias eos obseruasse constat ex Constit. Neap. 3. tit. 27. Hodie plerisque locis filius primogenitus, in assem non vocatur, sed excipuum aliquid habet, quod tamen primogenita non habet. nam si defunctus filias tantum reliquerit, maior natu præcipuum nihil fert. Vnde etiam putem quo more as primogenito conceditur, appellatione primogeniti non contineri primogenitam. quia hæc iura primogenito dantur familiae conseruandæ causa, ut dixi, quam femina non propagat. est enim familiae suæ caput & finis. Non debent ergo feminis competere vlla iura primogenitura. In fine huius tituli dicitur, si sit controuersia inter dominum & fratrem vasalli defuncti sine liberis, domino dicente feudum nouum & sibi apertum morte vasalli, fratre paternum, domino cōpetere onus probandi. Defensionem ergo per iusiurandum fratri deferri, domino non probante, vt j. 4. tit. 2. Sed subiu-

cit non ita semper obseruari. nam & actori quandoque iudicem iurandum deferre, vt ^A supra 1. tit. 1. §. Cùm autem. & tit. 7. & infra 4. tit. 36. §. sacramentum.

De successione fraterni feudi.

TIT. XII.

SI duo fratres de nouo beneficio, & non de paterno simul inuestiti fuerint, vno sine herede defuncto, ad alterum non pertinet eius beneficij portio, nisi facta fuerit eo pacto inuestitura. Si duo fratres in casa communi post mortem patris remanserint, id est habitauerint simul, & vnus eorum feudum ^B acquisierit: plerique dicunt ad alium non pertinere, sed ad dominum, nisi per pactum: neque viuento eo, qui acquisierit, neque post mortem eius: fructus tamen erunt communes, donec simul habitauerint. Quòd si cum equis & armis communibus vel pecunia communi sit acquisitum, adhuc idem dicunt, ne fortè inuitus dominus alium, quàm quem voluerit, sibi adquirat vasallum: dum tamen meminerimus id quod de communi expensum est, alteri pro parte competenti esse restituendum.

Frater fratri non succedit in feudo siue id ambo simul adquisierint, siue alter eorum, vt supra 1. tit. 4. Sed non relictis liberis, ad dominum reuertitur, nisi pacto inuestituræ ^C aliud conuenierit, quod & in coniugibus obseruatur. Nec ad feuda accommodari debet. l. vnica. C. si lib. Imp. soc. quoniam de liberalitate mera est quæ ad donatorem non recurrit. Feudi liberalitas non est mera, quia ad dominum recurrit certis modis, multaque ex feudo iura & cõmoda dominus habet. Idem verò erit si fratres sint consortes siue *ὁμοκαρποι*, vt Pindarus loquitur, & vniuersorum bonorum socij, & vel ambo vel vnus communi nomine feudum adquisierit de communi pecunia. nam erit quidem feudum commune sed mortuo vno, alter licet succedat in aliis bonis, nihil tamen præter suam partem in feudo habebit, pars deficiens domino deferetur. Idem penè erit, si vnus suo nomine feudum adquisierit, si modo socij fuerint omnium bonorum. quia videtur feudum adquisisse de communi, & ideo vt maximè non sit statim commune feudum, quòd scilicet ^D vnus emit suo nomine, non communi, erit tamen in commune redigendum l. 4. C. com. vtr. iud. l. si quis societatem. D. pro soc. Sed omnino quod dixi exigitur, vt omnium bonorum socij sint alioquin feudum feudive fructus non sunt in commune conferendi, licet paternam hereditatem communem habeant. l. cùm duobus §. Pap. D. pro soc. Feudo communicato, fructus feudi erunt communes, quamdiu consortio manebit. At certè non videtur propriè fieri feudum commune quod in medium confertur: quia si decedat sine liberis, alter quamuis ei succedat in aliis bonis, nihil habebit in feudo quod defunctus suo nomine emit. Communicatur ergo interim fructus potius quàm ius ipsum feudi. Domino autem numerata pecunia pro feudo quod communi nomine emptum est, quòve communiter fruuntur emptori pro parte consortis reputabitur iudicio familiæ ^E eriscundæ vel communi diuidendo. l. si societatem. 2. §. vlt. D. pro soc. Et hoc ita procedit si nesciente domino feudum redemptum sit de communi, vt si putauit dominus se vni tantum vèdere, cùm emerent ambo, vel vnum emere sua pecunia, cùm emeret communi, ne cui inuito vasallus obuemat, alioquin si scierit cõmuni nomine pecuniave redimi, inter fratres quasi ex tacita conuentione erit in eo feudo successio, vt supra 1. tit. 19. Querit interpretis quid sit dicendum, si feudum fuerit indiuiduum. Sed manifestum est de eo feudo hic non agi. nam propriè feudum indiuiduum est feudum consortis impatiens, vt Regnum, Ducatus, Comitatus, Marchia. Hic agitur de feudo, cuius sint duo pluresve consortes. Res dicitur indiuidua duobus modis. Quod nec communionem nec diuisionem recipiat, vt feudum regale, & in eo inepta est questio huius rituli. Quòd ^F communionem recipiat, non diuisionem, vt seruitus, quæ potest esse communis duorum, & indiuidua tamen est. Et in seruitute si fortè feudum duobus constitueretur, dicerem vno mortuo, superstitem retinere solidum, quia & ab initio singuli habuerunt solidum, l. vix. D. de seruit. l. heredes. §. an ea D. fam. etc. *In casa.* Sic l. 11. Lang. de success.

A

An maritus succedat uxori in feudo.

TIT. XIII.

Titius à Sempronio talem inuestituram accepit feudi, vt haberet ipse & heredes sui legitimi masculi : & iis deficientibus, fœminæ. Porrò Titius superstite tantum filia decessit. Ipsa à domino inuestita fuit, & feudum in dotē dedit, maritòque superstite sine liberis decessit. Quærebatur si ad maritum successio feudi pertineat ? Responsum est non pertinere.

B

Ait, *In dotem dedit.* Ergo & si pro filia pater feudum in dotem dare non possit, vt suprà 9. §. donare. potest tamen ipsa pro se, vt infrà 17. Ratio differentiæ, quia patris in dotem datio alienatio est. efficitur enim dos proprium patrimonium filiz. l. pater. D. ad leg. Fal. l. 4. D. de col. bo. l. Denique. §. ergo. D. de minor. & valeret alienatio haberetûrque pro refutatione si feudi capax esset filia, sed ideo non valet, quia pro refutatione accipi non potest cùm feudo iure succedere non possit filia. Pro filio igitur valebit, si feudum donauerit propter nuptias, licet ex eo nurus aliàs ferre non possit *ἑπὶ βολον* legitimum, vt suprà 9. §. quamuis. Filiz autem pro seipsa in dotem datio, id est, si feudum quod ei obuenit ex conuentione (ceteroquin feudi incapax est) mulier in dotem det, alienatio nō est.

C

quia quamuis dos sit in bonis mariti constante matrimonio, mulieris tamen est naturali iure l. quamuis. D. de iur. dot. l. in rebus. C. cod. l. Lucius. §. idem respondit. C. ad municip. & quia tamen ciuilitur videtur fieri in bonis mariti, muliere nubente moribus nostris domino debetur *ἀνάγκη*, nisi id teneat iure paragij à fratre vel alio. Quod autem ait, maritum uxori in feudum non succedere, id etiam dictum est suprà 1. tit. 12.

De refutatione feudi.

TIT. XIII.

D Vidam vasallus cùm decrepitæ ætatis esset, feudum suum in manu domini ad hoc refutauit vt Seium & Sempronium filios suos de eodem beneficio inuestiret. Vasallo mortuo Sempronius sine legitimo herede Seio adhuc superstite decessit. Lis est inter dominum, tanquam nouum feudum sibi delatum esse dicentem, & Seium paternum esse contendentem. Eorum sententia præualuit, qui dixerunt hoc feudum, quamuis refutatum nihilominus esse paternum.

Refutare in his libris est renuntiare. Vasallus potest feudo renuntiare in domini manus easdem à quibus acceperat & per eadem symbola, vt suprà 9. §. si verò vel totum. & i. tit. 2. §. rursus. Potest & tacitè renuntiatio fieri, vt si feudum vasallus alienet agnato, qui id successionem habiturus erat, vt infrà 4. tit. 45. Observanda quæ inde nascitur inæqualitas inter dominum & vasallum. Dominus vasallum refutare non potest, nisi certis cognitisque causis. Vasallus dominum quandoque libuerit refutare potest, remisso, vt dicitur, hominio. Dominus enim nihil damni facit, cùm in re sua plenam potestatem recipiat, & non sit ei difficile alium acquirere vasallum. Vasallo eripi feudum sine damno & fraude non potest. Hæc verò renuntiatio vasalli efficit, vt dominus feudum in domino habere incipiat, vt loquitur infrà 4. tit. 40. perinde atque si commissum sibi & apertum esset. Veteres Galli dixerunt, *Que le Seigneur retraiet le fief à son domaine & à sa table & charue.* Vulgò interpretes qui se in hac sola parte iuris exercuerunt, omnium imperitissimi, existimant huic renuntiationi agnatos debere consentire, ad quos successionis iure feudum peruenire potest. alioquin feudum eos à domino reuocare. falluntur. Si vasallus feudum retineat, & velit eius causam deteriore facere, agnati debent consentire, vt suprà 9. §. e contrario. Alienationi quoque consentire debent, etiam si fiat domino consentiente, quia habent ius *επισημίας*, vt suprà 1. tit. 2. §. præterea, vt infrà 4. tit. 45.

F

Facta refutatione in manus domini non habet ius *πρωτιμύσεως*. nam ut priuilegiarius aduersus priuilegiarium priuilegio non utitur, ita *πρότιμος* aduersus *πρότιμον* non utitur iure *πρωτιμύσεως*. est enim *πρωτιμύσις* priuilegium. nec obstat 4. titu. 58. primum, quia non loquitur de refutatione facta in manus domini, sed de refutatione facta feudatario ab agnato qui feudi successionem sperabat. deinde eam esse efficacissimam docet si omnino, id est, in rem, & generaliter feudum refutauerit, etiam non consentientibus aliis agnatis. & species hæc est: Tres sunt fratres, Primus, Secundus, Tertius. Primo obtigit feudum paternum. Secundus pepigit cum Primo de non petendo feudo à Primo heredibusve eius, neque ab eo cui Primus feudum dederit vlla ratione. quod refutare est. Deinde Primus decessit sine filio masculino, scripto herede extraneo. Tertius vindicat totum feudum iure successionis. Secundus in partem feudi eodem iure venire cupit. Contradicitur. Tertius Secundum renuntiasse successioni feudi. Secundus se pepigisse ne peteret à Primo, vel heredibus eius, vel ab eo cui is dedisset, & se etiam non petere ab herede scripto vel alio cui Primus dederit, sed à Tertio de quo nihil pepigerit, qui neque heres est Primi, neque feudum accepit de manu Primi. Iusta est intentio Secundi. Nihil igitur ei pactio illa nocet, ut infra 4. titu. 26. Aliud dicendum est si pactum fecerit in rem, id est, si in vniuersum renuntiauerit successioni feudi. quam renuntiationem hi libri admittunt. Hoc casu Tertius totum habebit. Aliud etiam est dicendum, si Secundus refutauerit Primo feudum pro sua parte ea fini ut Primus à domino pro ea parte inuestiretur quasi de nouo beneficio. quo casu si pro ea parte Primus fuerit inuestitus quasi de nouo beneficio, nihil in ea vindicare Secundus poterit. quia & ita omnino videtur successioni renuntiasse, cum feudum paternum voluit reddi nouum, sed Tertius qui non renuntiauit, pro parte sua feudum habebit. Cur non totum? quia & Primus pro parte feudum refutauit accipiendo inuestituram nouam pro parte Secundi. Potest pro parte feudum refutari in manus domini, ut infra 4. titu. 44. & quod iuris est in toto, idem in parte. quo casu soluit refutatio seruitio, non honore, non tam propter memoriam prioris dominij, quam etiam quod adhuc seruiat consortibus eius quem refutauit, ut 4. titu. 76. & hoc sensit Henricus I. in his verbis: Si contigerit feudum incuria, aut neglectu fidelis consortibus applicari, id est, si vasalli refutatione acciderit, vno scilicet ex dominis refutato & contempto, ut vasallus alijs consortibus accresceret, nullum ex eo leuamen, &c. Sciendum est in hac questione refutationum, accuratè videndum esse semper, num facta sit refutatio in fraudem. Quidam enim feudum refutant, ut mox aperto Marte cum domino confligant, & nihilominus feudum quod verbotenus refutarunt, vi occupant aut retinent. cui malitiæ occurrèdum est, habita refutatione pro infecta, & iure commissi feudo domino delato quod contra fidem fecerint dominum bello persequentes refutationis falso colore quæsito, ita ut nec noua quidem inuestitura vnquam ad nebulones illos reuerti feudum possit. & præter hæc irrogat etiam ei infamiam aurea bulla Caroli I. Imp. & bannum, id est, proscriptionis pœnam. Species autem hoc loco proposita hæc est. Quidam vasallus exacta iam ætate, quæ sensim sine sensu senescit, feudum in manus domini refutauit ea lege ut dominus mox de eo filios suos Primum & Secundum inuestiret. ut inuestituræ ita deuestituræ addi lex & pactio potest. Dominus filios inuestiuit, deinde mortuus est pater, tunc deinde Primus sine liberis. Vtrum in eius partem Secundus succedet, quasi feudum sit paternum, an domino aperietur quasi feudum nouum? Responderunt refutatione non desuisse esse paternum. quia refutationem decrepitis fecit cogitatione. mortis & in eorum gratiam qui omnino feudum habituri erant. non fuit igitur ei mens immutandæ qualitatis feudi. proinde id filij percipient quasi ex inuestitura veteris beneficij, non noui, nec opus erit post mortem patris alia inuestitura. Præmaturè fieri potest inuestitura, ut & diuisio bonorum omnium inter filios.

De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos.

TIT. XV.

Vasallus superstitè tantum vna filia decessit. Illa verò maritum accepit, cui dominus accepta pecunia partem feudi, quod pater puellæ habebat, retenta sibi parte altera, dedit. Nunc quidam agnatus defuncti cum marito agit,

A agit, dicens totum hoc feudum esse paternum: & ideò omnimodo ad se devolutum. E contra maritus contendit, hanc partem quam ipse habet, novum feudum esse: & ideò domino apertum. Quæritur igitur, vtrum apud dominum eundẽ, & in eius curia cogatur agnatus defuncti litigare, an apud agnati iudicem, vel arbitrum vtriusque consensu electum hoc esse debeat? mihi & aliis placet, potius apud iudicem ordinarium, vel arbitrum, quàm apud eundem dominum, hoc litigium fore determinandum.

Item placet agnatum non semper cogendum, probare feudum hoc esse paternum, sed ab aduersa parte novum esse probandum, qua deficiente in probatione, tunc agnato (vt suprà diximus) causa cognita detur electio, quatenus vel iuret esse paternum, vel alteri parti referat iusiurandum: & ille aut iuret, aut taceat.

Sciendum est, quòd si inter duos, qui dixerint se esse vasallos, de feudo fuerit dubitatio: alter alterum inuitum trahere non potest ad dominum, vel eius curiæ iudicem. Si verò cum sua curia dominus vocauerit eos, nemini eorum licet illius domini, vel eius curiæ examen declinare.

C. Ab hoc titulo omnia ferè quæ sequuntur sunt de iudiciis. Mortuus est vasallus relicta filia. Feudum domino apertum videbatur. quamobrem filia maritusve eius partem feudi à domino redemit, vt suprà 1. titu. 25. partem alteram dominus retinuit. Mox exitit agnatus quidam defuncti, qui partem feudi à genero defuncti redemptam iure successionis suam esse petebat, dicẽs feudum non fuisse domino delatum, sed totum ad se pertinere quasi paternum. De altera parte nõdum agebat aduersus dominum. Non est dubium malè eum agere aduersus generum, quia filia redimens feudum excludit agnatos, d. titu. 25. Sed quæritur quis sit eius controuersiæ iudex competens, dominus & curia eius, an iudex ordinarius vel compromissarius. Videndum est quid in ea cõtrouersia potissimum veniat in iudicationem. est autem hoc vtrum feudum sit paternũ an novum. nam actor dicit esse paternum, reus novum. Iudicandum igitur erit, paternum videri, aut novum videri. quo modo si pronuntiet dominus vel iudex curiæ, & de generi, & de suo iure per consequentiam simul pronũtiare videbitur, hoc est de parte generi & de ea parte quam ipse retinuit, quod nulla iura nullique mores patiuntur, vt quis rei suæ sit iudex vel arbiter. idcirco melius erit adire iudicem ordinarium aut in arbitrum compromittere, qui vtique rectè iudicaturus est contra actorem pro parte redempta à filia, etiam si actor probauerit feudum esse paternum. alteram verò partem à domino vindicabit & euincet. Et huius litis inter dominum & agnatum iudex etiam erit Comes ciuitatis aut iudex territorij, non curia, non pares. Imò & pares secundum modum propositum infrà titu. 20. & lib. 4. titu. 46. & pares quos elegerint, vel si dissentiant quot elegerit vnus, tot eliget alter. & pares qui iurauerint fidelitatem, non qui repromiserint tantum, nisi in eos ambo consenserint, vt titu. seq. & Constitut. Friderici de feudis non alien. §. pen. In superiori autem atque in hac etiam controuersia probatio actori incumbit, qui feudum intendit esse paternum. Imò interdum ei qui novum dicit, prout iudici videtur. quo deficiente in probatione, causa cognita, vt dictum est suprà titu. 3. & 11. §. vlt. agnatus iurare debet feudum esse paternum aut iusiurandum referre: & si ex relatione dominus iurare noluerit, lis statim dàda est secundum agnatum. Rursus quæritur, si de feudo nõ sit controuersia inter dominum & vasallum, sed inter duos quorum singuli feudum vindicent ex causa inuestituræ, quis sit iudex? Dominus ipse iudexve curiæ & pares, si eos vltro ad se vocauerint. Alter alterum inuitum ad iudicium domini & parium trahere nõ potest, quia inuicem negant se esse vasallos, & in illa curia habere pares, vt infrà 4. tit. 38. & 55. Si tamen alia de re litigant, quæ ad feudi causam pertineat, alter alterum ad curiam domini inuitum trahet. & ita distinximus iam suprà 1. tit. 15. & ita intelligenda Cõstitutio Friderici, d. §. pen. quæ inter vasallos, dominum iudicare vult, inter dominum & vasallum pares, quod ita Guntherus v l i i. Ligurini:

*Inter Vasallos vnus forte patroni
 Quæstio de feudo quoties agitur eodem,
 Quo feudi domino gaudent, hoc iudice certent.
 Si tibi pro feudo, quod te tribuente fatetur
 Acceptum, tu verò negas, Vasallus agendam
 Forte mouet litem, non tu, sed curia iudex
 Audiat, & certo determinet ordine causam.*

A

De contentione feudi inter dominum & vasallum.

TIT. XVI.

B

S inter dominum & vasallum de feudo orta fuerit contentio, per pares Sillius domus, sicut lex Conradi dicit, dirimatur, si tamen pares habeat. Et si quidē dominus & vasallus consenserint in eligendis paribus: nulla dubitatio est si verò dissentiant: tunc quid faciendum sit, quæritur. sed præualuit eorum sententia, qui dixerunt dominum debere eligere prius, quē aut quos voluerit, & vasallus similiter hoc facit secūdum numerum à domino comprobatum. Ille tamen vasallus qui fidelitatem domino non iurauit, domino vel vasallo dissentiente, pro pari non est eligendus.

C

Huius tituli sententiam explicui iam titu. præcedenti, & lib. I. titu. 15. Optio parium datur domino & vasallo, sed domino priori, & eorum tātūm qui fidelitatem iurauerint, vt infrà titu. 20.

De eo qui sibi & filiis inuestituram accepit.

TIT. XVII.

Qui sibi & heredibus suis masculis, vel his deficientibus, fœminis per beneficium inuestituram accepit: vna tantūm filia superstitē, nullo alio descendente relicto, decessit. Hæc marito paternum feudum in dotem dedit, & duobus filiis procreatis, obiit: quorum vnus quidem duas filias reliquit, alter verò vno filio masculo relicto decessit. De prædicto itaque feudo ingentem vidimus quæstionem, masculo quidem hoc feudum totum sibi, quia solus eius, qui primò inuestituram accepit, heres masculus sit, vindicāte. Fœminis verò totam sui patris partem sibi defendētibus, quia ex eo nullus extitit masculus. Cūque inter sapientes sæpe super hac quæstione sit disputatum, tandem pro masculo pronunciatum est: non enim patet locus fœminæ, in feudi successione, donec masculus superest, ex eo qui primus de hoc feudo fuerit inuestitus.

D

E

Nam & illud iudicatum scio: si ille qui proprium feudum suum militi per beneficium dedit, duobus filiis relicto decesserit: quorum vnus filia relicta obiit, alter verò, filio masculo superstitē, defunctus est, quòd miles nō debet feudum suum recognoscere per fœminam, donec superest masculus, ex eo qui primam inuestituram fecit, cū de paterno esset hoc feudum, alioqui si esset, verum esset quod dicitur, per fœminā debere recognoscere.

Inuestituræ feudi pactum adiectum est, vt deficientibus masculis fœminæ in feudo succederent. Vasallus decessit relicta tantūm, filia. ea secundum conventionem in feudū successit, idque marito in dotem dedit, quod iure fieri dictum est suprà titu. I. tum decessit relicto duobus filiis, Deinde vnus eorum moriens, reliquit vnum filium, alter duas filias. Vtrum eæ portionem patris sui vindicabunt, an potius obuenerit patrueli? Et pacti forma

F

- A** forma exigit, vt totum feudum pertineat ad masculum : quod ita datum est, vt non nisi deficientibus masculis fœminæ succederent. obseruanda enim est semper origo & constitutio feudi, nec incidens persona filix originem feudi commutat. & quod de hac pactione diximus, idem sequemur in eo iure quo vtimur vt ex transuerso masculis extantibus fœminæ in feudum non succedant. nam si vasallus decesserit relicta sorore, & hæc genuerit duos filios, quorum vnus reliquerit vnum filium, alter duas filias, filius excludet filias. idque confirmat Obertus rerum iudicatarum auctoritate, quæ vim legis obtinet, l. Nam Imp. D. de legib. & M. Tullius res iudicatas partem iuris ciuilibis facit, videlicet si perpetuò similiter iudicatum sit. atque ob id etiam iterum secundum masculum fuisse iudicatum refert in hac specie. Vasallus, qui feudum acceperat ea lege, vt in eo deficientibus masculis fœminæ succederent, id militi in feudum dedit, tum decessit relictis filiis duobus, qui in dominationem feudi successerunt, deinde eorum vnus decessit relicto filio, alter relicta filia. **Q**uæritur à quo debeat miles feudum recognoscere fide & hominio exhibito & petita inuestitura, à filio, an à filia? Et pronuntiatum est feudum à solo filio recognoscendum esse, quia scilicet solus nepos succedit in feudum auitum, non neptis. Aliud tamen esse dicendum in alodiis. nam si quis alodium militi in feudum dederit, & obierit relictis duobus filiis, quorum deinde vnus filium, alter filiam relinquat, miles à filia, vel à filio feudum recognoscere potest. quia in alodiis fœminæ & mares simul succedunt. parantur alodia liberis vtriusque sexus, nec in eorū adquisitione adijci pactione potest, ne fœminæ succedant extantibus masculis, tum quia veditoris nihil interest, tum etiam quia eæ pactiones de succedendo vel non succedendo in feudis tantum valent,
- C** non tamen ita in alodiis. nam & si inter virum & vxorem secundam conuenerit in contrahendo matrimonio, ne filij ex ea suscepti succederent patri ab intestato, filiis prioris matrimonij non existentibus in feudum non succedunt, in proprietatem succedunt, vt infra 4. titu. 32. vbi proprietatem vocat, quod hic alodium, vt supra 1. tit. 1. §. Cùm autē, idem & proprium dicitur & hereditas & patrimonium, vt infra 4. titu. 51. 53. 54. 65. & cōcilio Ticinensi. **Q**ui, inquit, in propriis vel in beneficiis basilicas habent. Feudi enim proprietas nō pertinet ad vasallum, sed ad superiorem dominum, cui quod est alodium, id vasallo vasallive vasallo est feudum. & ita Fridericus apud Radeuicum 4. ca. 34. Cùm Episcopi Italiae dicerent nuntios Imperatoris se non cogi in palatiis suis recipere. Cōcedo, inquit, si fortè aliquis Episcoporum habet in suo proprio solo, & non in nostro palatium. Si autem in nostro solo & alodio sunt palatia Episcoporum, cùm profectò omne quod inædificatur, solo cedat, nostra sunt & palatia. Vbi sunt & alodij vocabulo alij auctores multi, cuius significationem & etymon exposui in præfationibus libri primi, sic dici alodium siue alodem vt amentem, quasi sine mēte istum, alodem quasi sine lode, quod eius possessor nemini sit leodes. Ado Viennensis. Saxonibus ingenuitate & alodo fidei firmitas roborata. Abbas Vrspergensis: Conferēdo Ecclesie prædia & alodia. Theodulphus: Saxones baptizati more suo omnem ingenuitatem & alodem suam manibus gurrpierunt (quod est dimiserunt, aliàs dultum fecerunt, vt alio loco, obsides dultgos) si vnquam ab eo animi proposito, & fidelitate Caroli regis desciscerent. Sigebertus: Tria loca in alodio suo diuino cultui mancipauit. Idem Sigebertus alodia vocat res mancipi. Quidquid in re mancipi habebat, in tres partes diuisit. & alio loco: Quidquid in re mancipi habuit, per testamentum Ecclesiis delegauit. Feuda sunt nec mancipi: atque ita introductis feudis, reducta videtur vetus differentia rerum mancipi, & nec mancipi. Recognoscere autem in posteriori specie de alodiis, miles feudum potest à filio vel à filia, non cogitur ab vtroq; quia vna tantum fidelitas debetur, vt dicemus infra libro quarto. Erat autem valde hic titulus deprauatus in fine. Emendaui ope manuscriptorum, Donec superest masculus ex eo qui primam inuestiturā fecit, cùm de paterno feudo esset hoc feudum. alioquin si alodiū esset, verum esset quod dicitur per fœminā debere recognoscere.

F

Quando in feudum filia non frater succedat.

TIT. xviii.

DVo fratres, Titius & Seius, à quodam Capitaneo de nouo beneficio simul inuestiti sunt, eo videlicet tenore, vt quandiu ipsi vel eorum here-

des masculini viuerent, & masculis deficientibus foeminae, si superessent, feudum haberent. Ex fratribus his vnus vna filia relicta, altero adhuc viuente decessit. Quæritur cui portio defuncti deferatur, vtrum filiae, an fratri? Respondetur, filiae. Vnusquisque enim sibi suisque heredibus videtur prospexisse, si tamen is qui filiam reliquit, sine herede decessisset propter tenorem inuestiturae insertum, eius pars fratri, non domino acquisita foret.

Duo fratres de nouo feudo inuestiti sunt ea lege vt in eo inuicem succederent ipsi, & sui liberi masculi, & deficientibus masculis foeminæ. Si vnus ex fratribus moriatur sine liberis, ei frater superstes ex conuentione succedet. Si relicta filia, an etiam frater præferatur filiae? Minime verò, quia vnusquisque videtur suis liberis prospicere voluisse, & eos fratri prætulisse, vt infra 4. tit. 90. An excludemus etiam fratrem, si hæc filia superstite patruo & procreata filia moriatur? Sic sanè eadem ratione. Si duabus filiabus relictis, quarum vna filium, alia filiam relinquat, filium præferemus filiae, vt supra prox. tit. quia posteritati quidem suæ quisque consulere voluit, sed ita tamen vt in ea sexus discrimen non omitteretur.

Si de inuestitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem.

TIT. XIX.

EX facto quæsitum scio, si inter dominum & fidelem de inuestitura feudi contentio emerferit, quia factam eam dominus neget, si vasallus afferat eos testes qui tempore inuestiturae pares erant, sed postea qualibet ex causa pares esse desierunt, an ideo sint remouendi, quia nunc non sunt pares? Sed quamuis alij aliter sentiant, tamen mihi & quibusdam aliis videtur sufficere eos tempore inuestiturae saltem pares fuisse. Quid enim peccauit qui inuestituram accepit, si illi quos eo tempore, vt pote idoneos, adhibuit, postea pares esse desierunt.

In facienda inuestitura adhibendi sunt duo pares. adhibiti sunt duo, sed postea pares esse desierunt, feudo amisso. An ad probandam inuestituram modò, de qua lis est inter dominum & vasallum, testes idonei habentur, id est, an satis est fuisse pares inuestiturae tempore, licet testimonij perhibendi tempore pares non sint. quod videtur. & exemplo testamenti vulgò confirmari solet, in quo satis est, si rogati testes tempore faciendi testamenti liberi homines fuerint. Id autem interpretes sic excipiunt, nisi pares ex turpi causa paragium amiserint: quod falsum puto. nec enim omnis infamia repellit à testimonio, l. 13. D. de test. No. 45. & vt maximè talis sit infamia quæ repellat à testimonio, cum tamè adhibiti inuestiturae superstites idonei fuerint, eis postea irrogata infamia inuestituram vitare non potest.

Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit quæstio.

TIT. XX.

EX eo quod scriptum est, si inter dominum & vasallum de feudo nascatur quæstio, quòd per pares eiusdem curiae dirimenda sit, quæsitum est, si quis dixerit se à quodam Episcopo fortassis iam defuncto de annua præstatione aut qualibet alia re per feudum inuestituram accepisse, & cum successore eius agat, & ille respondendo neget hunc esse vasallum, vtrum per pares eiusdem curiae sit iudicandum super hac quæstione? Opponit enim vasallus quòd dominus eum negat esse vasallum, & ideo in ea curia pares non habet. Item dicit vasallus quòd prius de suo recto feudo debet inuestiri quàm à nemine iudicari, domino respondente quòd quicquid inter eos siue de inuestitura, siue de fidelitate, siue de principali causa agendum est,

per

A per suam curiam est expediendum. Sed laudatum sæpe scio, pares illius curiæ secundum præfatum modum esse eligendos prius, ad quorum spectat officium, ut illum prius de suo recto feudo inuestiri faciant, sed fidelitatis iusiurandum differatur donec de principali causa cognoscatur. ex illo enim apparebit utrum iurare debeat, an nõ, quod totum expeditæ quæstionis est, si constiterit vasallum aliquid aliud præter id de quo quæritur, ab eodem domino tenere pro feudo: tunc enim quin debeat de suo recto feudo inuestituram accipere, & fidelitatem iurare, & sic ad principalem causam accedere, non est dubium.

B Dominus Titium inuestiuit de re aliqua, vel de annua præstatione ex cellario aut ætario suo ea lege ut ea frueretur Titius quandiu viueret, nec finiretur morte domini. Is mortuo domino, cum successore agit petens inuestituram de veteri beneficio. Successor negat eum esse vasallum. Dux hic quæstiones interueniunt, vna est de possessione, altera de iure feudi & conditione actoris. Prior momentaria est. Posterior principalis actio. Vasallus contendit se de suo recto feudo inuestiri debere, quod quid significet, tit. 4. diximus, prius quam secunda actio, id est principalis, instituatur: cuius litis etiam negat pares curiæ domini esse iudices competentes, quod, inquit, negando me esse vasallum, & illos inficietur mihi esse pares. Obertus auctoritate rerum sæpius iudicatarum probat pares iudicatuos, sed oprandos esse, ut supra demonstratum est tit. 16. & electos curare statim debere, ut vasallus de suo recto feudo inuestiatur non præstito iureiurando fidelitatis, ne temerè quem sibi non vult dominus esse vasallum, hac ratione fiat ei inuito vasallus. aliàs inuestitura veteris beneficij non fit sine fidelitate, ut supra 4. §. nulla. Sed hæc inuestitura quæ fit sine fidelitate color etiam est quidam potius, quo pares litis huius congrui iudices efficiuntur, quam inuestitura. Hoc igitur colore cognoscent mox de principali causa, in qua si vicerit dominus, inuestitura illa habebitur pro nulla: si vicerit vasallus, tum exacto ab eo iureiurando fidelitatis verè inuestietur de suo recto feudo, ut infra 4. tit. 46. Color quæritur iudicationi parium, ut color querelæ inofficiosi testamenti quasi sanæ mentis testator non fuerit, quæ tamen falsa expositio est. Sed falsæ expositiones siue colores, ut Quintilianus docuit, etiam in foro recipiuntur. Datur iniquæ actioni color. Datur incompetenti iudici color. In proposita specie incompetentes erant pares, quia de hoc ipso quærebatur an essent actori pares. quæ controuersia cessat, si constet actorem aliunde vasallum esse, id est, ratione alterius feudi. eo enim casu in alterius feudi controuersia certissimum est forum parium competens fore, qui actorem curabunt protinus inuestiri de suo recto feudo præstita fidelitate, & possessionem perturbatam reformabunt, tum de principali causa cognoscent, ut infra 4. tit. 82. & à domino plerumque probationem exigent, defensionemve actori dabunt, ut supra 11. §. ult. & infra 4. tit. 2. 3. Ait, *Sed laudatum sæpe scio.* Id est, iudicatum, ut dixi r. tit. 17. & eodem sensu Guntherus Poëta feudalis noster,

E *Quam laudauerit ille
Compenset redimatque suum mercede laborem.*

Aliàs laudatum, id est, conditum & conuentum. Helmodius Hist. Sla. Colloquium prouinciale laudatum fuerat. Sicut laudatum fuerat, occurrit ad locum placiti. Laudatum fuit ne quis transfugam alterius reciperet. Factum est ex consilio vtriusque partis ut laudaretur pax.

*De contentione feudi inter dominum vel agnatum, &
venerabilem domum.*

TIT. XXI.

F Miles qui beneficium tenebat, cum esset sine liberis, venerabilem domum intrauit, & seculo renunciando, arma bellica deposuit, habitumque religionis assumpsit, & sic conuersus factus est, hic donec vixerit, feudum retinere conatur, quod dominus vel agnatus sibi pertinere contendit. Sed iu-

dicatum est domini, vel agnati. condicionem esse potiore[m] eo quod desit. **A**
 esse miles seculi, qui factus est miles Christi, nec beneficium pertinet ad eum
 qui non debet gerere officium.

Monachismo feudum amitti, & redire ad proximum agnatum, si fuerit paternum: vel
 ad dominum, si fuerit nouum, vel etiam si fuerit paternum nullo existente agnato, non
 ad venerabilem domum: Alodia tacito iure venerabilem domum sequuntur, ex No. Iu-
 stiniani de Monachis. Ut autem monachismo, ita clericatu feudum amittitur, ut infra 4.
 tit. 7. 33. 41. & ult. nec obstat tit. De Capit. Contr. §. ult. quia loquitur de feudo quod initio
 concessum est clerico & Ecclesie. Nos loquimur de feudo initio militari concessio, & hoc
 dicimus clericatu vel monachismo amitti, quoniam cui datum est, is esse desit. & seruan- **B**
 da semper est feudi lex & origo prima. Nec sane quod receptum sit, recte vasallum alium
 pro se vicarium dare, qui domino seruiat, ideo dicemus clericatu, vel monachismo feu-
 dum non amitti, quia feudi initium & constitutio aliud suadet, & temere vasallus vica-
 rium seruitium suae operae supponere utique semper non potest.

Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contra.

TIT. XXII.

Dominus vocat militem, qui ab eo feudum possidebat, dicendo eum in
 culpam incidisse, per quam feudum amittere debeat. Hic non respon- **C**
 det. Queritur, quid faciendum sit domino? Respondeo, eum ad curiam vo-
 care debere, & si non venerit, iterum debere eum vocare, usque in tertium,
 spatio septem vel decem dierum arbitrio eiusdem curiae terminando. Quod
 si neque venerit ad tertiam vocationem, hoc ipso feudum amittat, & ideo
 debet curia dominum mittere in possessionem. Sed si intra annum venerit,
 restituitur ei possessio, alioquin & beneficium, & possessionem amittit: ut in
 Lombardia, de iis qui ad palatium venire contempserint. l. si cuiuscunque.

Si vero vasallus queritur de domino, forsitan quia feudum malo ordine **D**
 intrauit, domino perperam respondente, quid vasallo faciendum sit quæri-
 tur. Respondetur, eum curiam debere vocare, & in ea de domino conqueri.
 Curia autem debet adire dominum, eumque salua reuerentia competenter
 cogere, ut vel possessionem restituat & acquiescat, vel iudicio curiae se com-
 mittat. Quod si ter admonitus facere distulerit, tunc licet vasallo ad aliam
 maiorem potestatem ire, & sibi consulere, si dominus ei iustitiam facere no-
 luerit, poterit eum deprædare.

Si dominus intendat ob culpam vel ingratitude[m] vasalli feudum sibi esse commif- **E**
 sum, vocare eum debet ad iudicium parui edictis tribus intermisso spatio v i i. vel x. die-
 rum arbitrio iudicis. Quod ait de vii. diebus, est ex iure Pontificio. c. præfenti. §. q. 2. ut li-
 bro seq. tit. 1. §. est & alia. Quod de x. est ex iure civili, l. ad peremptorium & seq. D. de iudic.
 l. properandum. C. eod. Et eundem edictorum ordinem aduersus Mediolanenses obseruauit
 Fridericus consilio Iurisperitorum, Radeuicus 3. c. 27. Leguperiti Friderico suadent Me-
 diolanenses licet improbos & infames iudicis tamen officio per legitimas inducias cita-
 dos esse, ne violentia eis illata, vel contra ius in absentes prolata sententia videretur. Legi-
 timas vero inducias dicunt iudicis edictum vnum, mox alterum, & tertium seu vnum pro **F**
 omnibus quod peremptorium nominatur: Si tribus edictis euocatus vasallus non vene-
 rit, dominus mittitur in possessionem feudi. & re tamen ita transacta, adhuc vasallo da-
 tur annus, intra quem si venerit, possessio ei restituitur, refusus impensis litis, & onus pro-
 bandi domino incumbit. Post annum vasallus omnem recuperandi feudi spem amittit.
 quod congruit cum No. 112. & 13. Lang. de his qui ad pal. venit. cont. In Langobarda da-
 tur annus & dies. quod ad iudicem posteriores legibus solent, quæ annum præscribunt, ut
 intelligatur eam prescriptionem non finire anni die supremo, sed sequenti die, & cum qui
 venerit

- A** venerit die sequenti, satis in tempore aduenire. Quid autem dicemus è contrario, si vasallus queratur de domino, puta quòd possessionem feudi inuaserit malo more? hoc casu apertè Vincentius scripsit vasallo in dominum competere interdictum Vnde vi, in Speculo doctrinali, quod hoc loco significatur obscure. Et vocabitur similiter dominus ad curiam edictis tribus, quæ dominum hortabitur verecundè possessionem vasallo restituere. Hortabitur, dicunt Impp. in l. 9. C. de condict. ob cau. l. 8. C. de lib. cau. Obertus hoc loco, competenter coget, id est, moderatè. Hortationi itaque immistum est nonnihil necessitatis, & ad d. l. 8. lib. 48. βασιλικῶν scriptum est ἀναγκάζεται. Si non pareat dominus edictis interdictiue curiæ suæ, eum vasallus ad maiorem curiam vocabit, & ad extremum in eadem contumacia perseverantem, poterit deprædare, id est, grassari in
- B** cum impunè quasi omni fide solutus, vt contra si vasallus rebellis & contumax esse perseveret, ex Iurisperitorum sententia apud Radeuicum & Guntherum res vasalli dirptioni adiudicantur.

G OBERTI DE ORTO
DE FEVDIS.
LIBER III.

De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur.

TIT. I.

D Obertus de Orto, Anselmo suo, S.

E **F** **G** **I** s me, & super hoc sæpè scribendo multùm vrges, vt causas, quibus beneficium amittatur, enumerata tibi significarem. Quod ideò distuli, quia sæpius circa nostræ Reip. curam occupatus, & multis priuatorum causis, aliisq; rerum innumerabilium impedimentis detentus, onus illud subire non valebam. At ne videar preces tuas parui pendere, & studium discendi tibi imminens negligere, quid mihi super hoc videatur, paucis explicabo, dummodò memineris causas illas sub aliqua certa regula aut definitione rotunda non posse comprehendere. Nam sicut de probationibus in Digestis scriptum reperimus, sic & de his causis sine calumnia dicere possumus. Si quis enim dixerit, quæ causæ quemadmodum alicui domino ad ingratitude alicuius vasalli probandam possint sufficere, nullo certo modo posse definiri, nihil errauerit. De illa tamen ingratitude loquor, per quam beneficium amittatur: nõ enim ad hoc sufficit omnis occasio, per quam fidelis accepti beneficii videtur ingratus, sed sunt quædam (vt ita dixerim) egregiæ ingratitude causæ, quibus beneficium secundum mores curiarum solet adimi. Quomodo enim vasallus, quàm humiliter, quàm deuotè, quàm benignè, quàm fideliter erga dominum suum debeat se habere, potius ex naturali ratione & bonis curiarum cõsuetudinibus po-

rest percipi, quàm lege aut scripto aliquo possit comprehendi. In primis te A
illud scire oportet, beneficij illius, quod est genus, talem esse definitionem.
Beneficium nihil aliud est, quàm beneuola actio tribuens gaudium capien-
tibus, capiènsque tribuendo, in id quod facit, prona, & sponte sua parata, vt
ait Seneca. Huius autem generis species quædam est beneficium illud, quod
ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietates quidem rei immobilis bene-
ficiatæ penes dantem remaneat: vsusfructus verò illius rei ita ad accipiètem
transeat vt ad eum heredesque suos masculos siue fœminas (si de his nomi-
natim dictum sit) in perpetuum pertineat: ad hoc vt ille & sui heredes fide- B
liter domino seruiant, siue seruitium illud nominatim quale esse debeat, sit
expressum, siue indeterminatè sit promissum.

Prima autem causa beneficij amittendi hæc fuit, & adhuc est in plerisque
curiis, sed in nostra curia Mediolanensi non obtinet, quòd si vasallus per an-
num & diem domino suo mortuo steterit quòd heredem domini sui, in-
uestituram petendo, fidelitatem pollicendo, non adierit, tanquam ingratus
existens beneficium amittit: & è conuerso si domino superstite vasallus de-
cesserit, & filius eius per iam dictum tēpus neglexerit petere inuestituram, C
beneficio carebit. Est & alia ingratitude notanda, si dominus inuestituram
pollicendo, vasalli fidelitatem petierit, & illo non præstante, dominus tri-
bus vicibus, conuenienti tempore interposito, fortè septem dierum spatio,
ad curiam suam super hoc reclamauerit, & vasallus tribus vicibus citatus à
suis paribus iurare noluerit, si tamen beneficium tale sit, vt pro eo iusuran-
dum fidelitatis fieri debeat. Sunt enim quædam feuda ita data, vt pro his fi-
delitas non sit præstanda.

Item qui dominum suum, cum quo ad prælium iuerit, in acie periclitā-
tem dimiserit, beneficio indignum se iudicauit. Præterea si vasallus præscie- D
rit aliquem contra dominum suum assaltum, vel mortem, vel captionē, aut
patrimonij grandem iacturam moliètem: debet dominum quàm citius po-
test certiorare, vt proinde dominus sciens prudensque periculum valeat de-
clinare. Quòd si non fecerit, dolòque vel negligentia celauerit: beneficio se
cariturum agnoscat. Rursus si dominæ, vel filia, vel nurui aut sorori in do-
mo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, sese immiscuerit: feudo, quo se
mòstrauerit indignum, carere debet. Porrò si dominum assalierit, vt ita lo-
quar, vel vicum in quo est, per vim aggressus fuerit, vel impias manus in per- E
sonam domini vbicunque ingesserit, vel alias graues, vel inhonestas iniurias
intulerit, vel morti eius veneno, vel gladio, vel aliter insidiatus fuerit, bene-
ficium amittit. Illud te non lateat, quòd si suo domino iustitiam facere no-
luerit, feudo quod tenebat, expoliandus est, sicut in alio libello tibi scripsisse
hoc credo. Sed non est alia iustior causa beneficij auferendi, quàm si id pro-
pter quod beneficium datum fuerit, seruitium facere recusauerit. Aliud est
si fortè ideò non seruierit, quia non potuerit, tunc enim feudum non amit-
tit. Item si delator domini sui extiterit, & per suam delationem graue dispē- F
dium eum sustinere fecerit, vel si cognouerit dominum inclusam, & eum
cùm potuerit non liberauit, feudum perdit. Istis & aliis modis qui à diligēti
iudice

A iudice perquirendi sunt beneficia debere amitti, tam naturalis quàm ciuilis ratio suadet: quæ potest colligi, si quis nouam constitutionem iustas exheredationis causas enumerantem, & alias constitutiones veteres iustas ingratitudinis & repudij causas, quibus matrimonia rectè contracta soluuntur, & donationes iure perfectè reuocantur, subtiliter scrutatus fuerit. Sed quia natura nouas deproperat edere formas, potest multis modis contingere, vt aliæ emergant causæ, quibus videatur iustè adimi posse feudum: ideòque iudex solers & discretus & æquitati obsecundare sollicitus cuncta subtiliter
 B dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis, similis seu maior, vt proinde sciat vtrum beneficium sit amittendum, an nihilominus retinendum. Illud enim est certum, quod non ex omni causa, ex qua opinio vasalli grauatur, beneficium amittitur: nam & sæpè * deierat, & beneficium nihilominus retinet: vt puta qui beneficij portionem alienat absque domini scientia, beneficium quidem retinet, sed fidem promissam seruare non videtur.

* *re. de-
generat.*

Hoc libello proponit primùm Obertus definitionem beneficij generalem ex Anneo Seneca. *Beneficium est beneuola actio, &c.* Beneficium igitur non est, id quod sub oculos venit, puta fundi, ædes, annonæ quæ dantur, sed dantis volùtas propensa. Quod ait, *Tribuens gaudium*, &c. id Aristoteles exposuit his verbis, *καὶ τὸ εὖ ποιεῖν, καὶ τὸ εὖ πάχειν τῶν ἠδύων, τὸ ἰδίῳ γὰρ εὖ πάχειν τὴν γὰρ ἰδίῳ ὄντι ὅτι ἂν ἔπιθυμοῦσι, τὸ δὲ εὖ ποιεῖν ἔχειν καὶ ὑπερέχειν ὡς ἀμφοτέρων ἐπίερα.* Beneficij species est feudum. Est igitur feudum beneficium, quod propensò animo datur, ita vt proprietates rei immobilis penes dantem remaneat, vsusfructus in accipientem perpetuo iure transeat sub onere fidei & seruitij certi incertive plurimumq; militia. Non res ipsa immobilis quæ in feudum datur. Res est materia feudi, multum autè interest materiam feudi & feudum. Feudum si philosophos imitemur, est beneuola actio dantis rei soli: si Iurisperitos, quibus omnia vocabula iuris intellectum habent, ius quod dominus in re soli prolixè nobis & beneuolè concedit. Imperiti Philosophiæ iurisque id quod traditur possideturq; tantum spectant, dum feudum definiunt esse rem immobilem. Definitio demonstrat feudum esse gratuitum, cum ex beneuolentia proficisci dicitur: quod redemptio siue ἀνάχρησις non mutat, vt dixi 1. tit. 1. Et rei in feudum datæ proprietatem ad vasallum non pertinere. rem igitur esse nec micipi, vt diximus 2. tit. 17. Eadem demonstrat feudi ius esse perpetuum. At sunt quædam feuda temporaria, vt feuda habitationum & his similia. Sed hæc non sunt propria feuda, vt 5. i. ti. 1. §. item illud. Definitio hæc, proprij feudi definitio est. Qua de causâ & beneficia quæ clericis dantur, nō sunt propria feuda, sed comparantur feudis habitationum, feudis annonariis, vel arariis feudis functionum priuatarum, vel publicarum, qualia sunt eorum quos prædiis nostris actores aut custodes imponimus, & aduocatorum olim Tiguri, & Bithyniæ, & beneficia priorum apparitorum, qui & Casariani feudales dicuntur, & horum imitatione etiã clerici beneficiarij sunt, & inde beneficiorum sacerdotium nomē, quæ & à principe olim conferri solebant, vt feuda propria, nec electus quisquam Episcopus antè cōsecrari poterat quàm à principe regalia per sceptrum accepisset, vt Otho & Gūtherus scribunt, & Albertus Argentinensis sæpè meminit Episcoporum & Abbatum ab Imperatore de suis regalibus solemniter inuestitorum præstita etiã fidelitate & hominio. & hoc quidem ius conferendorum regalium, id est, inuestitorum Episcoporum de suis regalibus multi Reges Galliæ à Carolo Magno sibi vindicarunt, sed id modò Pontifici Romano, modò certis Ecclesiis remisissent, vt Ecclesiæ Attrebatensi remissum testatur vetus inscriptio ædis D. Mariæ Attrebatum, modò remissum repetierunt, modò vacante tantum cathedra vsurparunt conferendorum beneficiorum potestatem, atque etiam vacantis Ecclesiæ redditus, donec alius à se inuestiretur Episcopus. & hoc potissimum Regalia vocarunt, quo iure etiam Nicephorum olim Phocam Imp. Orientis vsurparum Zonaras & Cedrinus scribunt. Ex his autem beneficiis, quæ impropria esse diximus, alia morte dantis & accipientis finiuntur, vt mercenariorum militum, alia morte accipientis tantum, vt feuda habitationum, alia anno finiuntur, vt custodum procuratorumve feuda. Igitur per-

petuo iure non censentur. At præterea superior feudi definitio demonstrat feuda sub A
certo incertove seruitio dari. Imò quædam dantur sine seruitio, quorum mulier capax
est. Sed non idè vitiosa definitio est: nam quod plerumque fit, definitione comprehèdi
sufficit. Omnia feuda plerumque sunt condicionalia, id est, sub lege seruitij. Cetera quæ
ad definitionem feudi pertinent exposui lib. 1. Post definitionem feudi, docere Obertus
instituit quibus modis feudū amittatur, è quibus quòd plures iã persequuti simus libris
superioribus, quodq; res sint facillimæ per se, obscuræ diligentia esset, si in his rursus fru-
strà adlaboraremus. Illud te non lateat, inquit, quòd si suo domino iustitiam facere no-
luerit, feudo quod tenebat expoliãdus est. Hæc verba sunt ambigua, nam vel hoc signi-
ficant. Si vasallus in curia sua (potest enim fieri, vt vasallus curiam habeat propriam) do-
mino ius reddere noluerit, quæ causa amittendi feudi iustissima est, Const. Neap. 3. tit. 19. B
Vel si electus inter pares iudex causæ feudalis operã dare noluerit, vel ex bono & æquo
non iudicauerit, quæ causa etiam iusta videtur, cum iureiurando fidelitatis inseri soleat,
vt in iurisiurandi formula relata in Summa rurali, *Sire, ie viens à vostre hommage, & en vo-
stre foy, & deuiens vostre homme de bouche & de mains, & vous iure & promets foy & loyauté,
& de garder vostre droit à mon pouuoir, & faire bonne iustice à vostre semonce, ou à la semonce
de vostre baillif à mon sens.* Possunt & hoc verba illa significare, Si feudi ratione à domino
in iudicium vocatus iuris sui experiundi causã, edictis obtemperare noluerit: nam etiã si
feudi amittendi causã iusta alia non fuerit, contumacia eius plectitur damno possessio-
nis & feudi: & hoc magis sensisse videtur, cum dicat id se alio libello eidem Anselmo scri-
pisse. Scripsit autem prioris libelli, tit. vlt. vbi è contrario etiam dominum qui iustitiam C
vasallo facere, id est, de iure suo experiri, & in iudiciũ venire noluerit, dominatione feu-
di multari & direptioni subiici demonstratur. Sequitur alia causã, & quidè iustior, si ser-
uitium quod indictum est pacto inuestituræ, implere noluerit cum potuerit, Si dominũ
accusauerit iudicio publico, vel extraordinario excepto crimine perduellionis, vel si te-
stimonium aduersus eum dixerit, vt j. 4. tit. 36. vel si carcere clusum dominũ cum potue-
rit non liberauerit, vt si pro eo non fideiusserit, quod expressum est Const. Neap. 3. tit. 19.
& ex eadem causã filius exheredatur à patre, No. 115. Quibus autem ferè ex causis filius
iure exheredatur, & vasallo feudũ eripitur. Feudi creptio, exhereditatio est. Conferri etiã
cum his possunt causæ diuortij, & causæ reuocadæ donationis: quæ omnes morte alter
vtrius finiuntur. nec enim ab herede, vel in heredẽ obiici possunt, quæ obiectæ non sunt
à defuncto vel in defunctũ, vt si me testamento pater non damnarit ingrati, nec damna- D
bit heres patris, nec si filium damnarit pater, idè damnabitur & nepos ex filio, idemq;
est in reuocanda donatione, l. 7. C. de reu. don. & in actione de morib. inter vir. & vxor. l.
vlt. C. Th. de inc. nup. Ergo & in actione ingrati siue τῆς ἀποδοσίας, quæ in vasallũ datur.
Multæ aliæ possunt exoriri causæ, propter quas videatur vasallo feudum adimendũ esse,
quæ sunt relinquendæ iudicio curiæ: nec enim possunt omnes certo modo definiti. nam
& si in dominum nihil deliquerit, nonnunquam feudum amittit, vt si fratrem vel cõso-
brinum occiderit, & nonnunquam etiam si à fide nonnihil recessisse vasallus videat-
ur, feudum non amittit, secũdum morem antiquum, hodie amittit pro ea parte, si per-
iurij periculo dominum nõ liberauerit, feudum non amittit, vt j. 4. tit. 17. 48. vel etiam si
quid quod in rem domini erat celauerit, vt eod. lib. tit. 5. Ait, *Nam & sæpè degenerat.* (sic E
legendum) id est, deflectit ab officio. Degenerare est ἀποκλίσει.

Ad quem feudum amissum redeat.

TIT. II.

DEnique sæpè quæsitum est vasallo propter iustã culpam à feudo caden-
te, vtrum ad dominum, an ad successorem vasalli beneficium pertineat,
sed hæc distinctio tam ratione quàm moribus comprobata est, vt si quidem
vasallus ira in dominum peccauerit, vt feudum amittere debeat, nõ ad pro-
ximos, sed ad dominum beneficium reuertatur, vt hæc saltem habeat suæ in- F
iuriæ vltionem. Si verò non in dominum, sed aliàs graue quid commiserit,
sicut ille qui fratrem suum interfecit: vel aliud graue crimẽ (quod parricidij
appella-

A appellatione continuo (commiserit, feudum amittit, & non ad dominum, sed ad proximos pertinet, si tamen beneficium fuerit paternum, sic enim sæpè pronunciatum scio.

Si vasallus cōtra constitutionē bonę memorię Lotharij Imperatoris beneficium alienauerit, quia dominū contemnere videtur, ad dominū beneficium pertineat, scriptū est enim vt pretio ac beneficio se cariturū agnoscat.

Feudum amissum ex causa ingratiitudinis, perfidię, contemptus, contumacię redit ad dominum quem vasallus offendit, non ad agnatos vasalli, etiamsi ob alienationem factā inuito domino amissum fuerit. nam & qui alienat inuito domino, eū aspernari & contemnere videtur. Feudum autem amissum ratione grauioris delicti, in alium quā dominum commissi, vt ratione patricidij, non redit quidem ad liberos vasalli, sed ad agnatos, si fuerit paternum feudum. atque ita definiuimus superiore lib. tit. 4. Cur verò nō ad liberos? Cur innocentibus liberis delictū patris nocet? Non potest alia ratio reddi quā quę in crimine maiestatis, quòd in liberis metuātur exēpla paterni sceleris magis quā in agnatis, qui non ex eo, sed ex superiori parente prodierūt. magni autē interest domini probos vasallos habere, indolis & stirpis bonę. Ceterū, vt pretio precibusve filia quādoque feudum emeretur à domino, & excludit agnatos, vt 1. tit. 25. ita liberi si feudum à domino impetrauerint, præferentur agnatis, vt 4. ti. 34. Potest dici & priore casu, cū in ipsum dominum deliquit vasallus, mortuo vasallo liberisq; eius, feudum paternum, in quo post liberos agnati iure successuri erant, ad agnatos redire. idemq; dicendum esse, si vasallus feudum in manus domini refutauerit. atque ita auctori fragmentorum videtur lib. 4. tit. 78. 83. & posteriore casu, cū in alium vasallus deliquit, mortuo vasallo ius feudi ad liberos transire, arg. l. 8. §. vlt. de in ius voc. secundum Celsi sententiam. nam Iuliani certè in feudis sententia reprobatur.

D EX VARIIS ET INCERTIS AVCTORIBVS DE FEVDIS,

LIBER . IIII.

De euictione feudi, & eius æstimatione præstanda.

TIT. I.

E GOTIVM tale est. Quidam vasallus à domino tenebat feudum, de quo ab aliquo interpellatus fuit, & sic vasallus dominum vocauit, vt eum defenderet, domino renuēte ad iudicem venire, vasallus amisit causam per sententiā, nunc verò vasallus cambium feudi à domino petit, ad quem dominus respondens ait, illū nunquam ab eo feudum tenuisse, nec ab eo inuestiturā accepisse, contra quē vasallus dicit se hoc feudum ab eo tenuisse, & inuestituram recepisse, & ab eo petiuisse, vt eum in iudicio defenderet, nec tunc temporis inficiabatur illius esse, quod idoneis totum testibus probat vasallus. Super negotio isto tale est sapiētum nostrę ciuitatis consiliū, videlicet Oberti & Gerardi, vt si vasallus cum de feudo interpellabatur, auctorem suum, id est, dominum vt eum defenderet vocauit, & hoc probare possit, si in eo iudicio vasallus fuerit victus de re aliena inuestitus fuisse, vt dominus vasallo eiusdē æstimationis quod

erat tempore rei iudicatæ feudum restituat, vel nummos in feudum dādos numeret, & hoc cū certum est vasallum de feudo victum fore. Sed si dominus neget hoc feudum nūquam ab eo tenuisse, nec ab eo domino ipsum vasallum vel eius antecessores vnquam inuestituram accepisse, & hoc vel per instrumentum publicè confectum, vel per pares curtis vasallus poterit probare, dominus ad restitutionem feudi tenebitur, alioqui dominus sacramentum subire cogetur, istum qui est in causa, vel eius antecessores à se, vel à suis antecessoribus nunquam hoc feudum tenuisse, vel inuestituram accepisse, quo facto dominus absoluendus erit.

Actio de euictione in id vasallo datur, vt dominus aliud feudum eiusdem pretij cuius erat id quod euictum est rei iudicandæ tempore vasallo concedat, vel litis æstimationē quam ex sententia iudicis victori vasallus exsoluit. Hoc enim significant illa verba, *Vel nummos in feudum dandos numeret*, nempe vt vel æstimationem litis quam vice feudi subiit vasallus, dominus ei restituat. Absoluitur tamen dominus si vasallus eum nō laudauerit, vt liti subsisteret, quemadmodum diximus 2. tit. 8. quæ actio in auctorem præsentē olim dicebatur, vel si probare vasallus nequiverit se ab eo feudum tenuisse, & iurauerit dominus se parentēve suos inuestituram non fecisse. *Cambium feudi*. Vt aliud præstet in vicem eius qui euictus est.

Si contentio est inter dominum & agnatos defuncti de feudo.

TIT. II.

SI de feudo defuncti militis sit contentio inter dominum & agnatos defuncti, domino nouum feudum, agnatis verò paternum esse contendentibus, agnati in possessione feudi, de quo quæritur constituēdi sunt. Eo facto, super principali quæstione cognoscendum est, vtroque autem deficiente in probatione, electio iurisiurandi agnatis danda est.

Mortuo vasallo, dominus feudum nouum esse dicit, agnatus antiquum. Agnatus inuestiendus est de suo recto feudo secundum modum propositum, 2. tit. 20. atque ita in possessionem constituendus. Proinde in lite principali domino incumbit probatio quasi actori, & vtroque deficiente, electio est agnati vt iuret, vel iusiurandum referat domino. quod tamen iudex non sequitur semper, vt §. 2. tit. 11. §. vlt. Idem erit si lis sit inter dominum & emptorem feudi, vt §. 50. Regulariter enim defensio datur reo.

De possessione apud filiam collocanda.

TIT. III.

INTER filiam defuncti & agnatos eius de quodā prædio mota est quæstio, agnatis feudum, filia verò alodium siue libellariam esse asserentibus, super possessione apud quem manere debeat, quærebatur. Responsum est apud filiam possessionē interim esse collocandā, deficientibus verò hinc inde probationibus, per iusiurandum causa cognita res decidetur, electione danda agnatis. Defuncto milite, inter dominum & filiam illius super quodam feudo quærebatur, domino feudum, filia alodium siue libellariam esse allegante. Respondi filiam in possessione feudi manere debere donec de eo iudicetur, probatione verò hinc inde cessante, electio iurisiurandi filiæ danda est.

Si lis sit inter filiam & agnatum, filia dicente esse alodem vel libellariam, agnato feudum, filiam in possessionem constituemus: actoris itaque partes agnatus sustinebit. sed probationibus deficientibus, electio dabitur agnato potius quàm filiæ, vt §. 50. 65. vterq; defunctum attingit agnatione, & discrimen tantum est in sexu, cuius etiam prærogatiua fidei sæpè maris stabitur potius quàm fœminæ. At in superiori titulo electio datur reo, non

A non actori. Non sunt cōtrarij. nam hīc dicit actori electionem dari causa cognita. quod & nos in superiori specie admittimus, vt §. 2. tit. 15. Idem admittemus in specie §. sequ. Si lis sit inter filiam & dominum, filia dicente alodium vel libellariam, domino feudū, filia in possessione constituetur, & deficientibus probationibus filiaē defuncti secundum cōmunem regulam condicio iurisiurandi deferretur potius quā extero qui se dominum dicit, vt §. 50. nam & ab ea præsumptio facit: præsumentur enim in dubio prędia omnia esse alodia, plerisque locis feudalia vel censualia, hoc iure alodia, sed nihilominus causa cognita dicenti esse feuda, condicio iurisiurandi deferri potest. totum enim hoc pender ex arbitrio iudicis. Præterea notandum in alodiis, & in libellariis filias succedere. Imò & in precariis & emphyteusibus, nam à feudorum tantum successione remouentur.

B *Dominum inuestituram feudi sui militis in alium facere posse.*

TIT. IIII.

Moribus receptum est dominum de feudo militis sui quod post mortē ipsius ad dominum reuerti sperabatur, in alium militem inuestituram facere posse, quæ inuestitura tunc demum capiet effectum, cum feudū domino aut heredi suo fuerit apertum. Secus est in ecclesiasticis personis. nam si ecclesiastica persona talem faciat inuestituram, non aliter valebit, nisi sibi, non etiam successori suo feudum aperiatur, & in tali inuestitura cōsensum eius de cuius feudo sit, exquiri non oportet.

Hoc dicitur de feudo quod successionem habiturum nō est, & de inuestitura, cui inest condicio siue pactio, vt ne ante mortem militis ex inuestitura secundus agat, sibi tradi oportere, qua de re diximus satis 1. tit. §. si verò Archiepiscopus. & 5. 27. 30.

De pœna inficiationis feudi.

TIT. V.

Vasallus si feudum vel feudi partem, aut feudi condicionē ex certa sciētia inficiatur, & inde cōuictus fuerit, eo quod negauit feudo eiusve cōdicione expoliabitur, alius autem vasallus, quamuis hoc sciens non patefaciat, feudum tamen retinet, aut si aliam rem domini celauerit vasallus, feudum non amittit.

Feudum amittit qui feudum sciens inficiatur, vel feudi condicionem, id est, seruitium feudo impositum, vt §. 21. & 39. Inde illud Gallorum, *Qui fief denie, fief pert.* nam & hic dominum contemnere aut erubescere videtur. Dixi, sciens. Nesciens non amittit feudum, imò nec inficiator est: & multominus si dubitans responderit. Dubitans negat, l. si quis testamentum. D. ad l. Aqu. sed negat inficienter. Pro errante igitur & ignorāte habetur, l. vlt. C. de cond. in d. l. 2. D. quis ordo in bo. poss. scr. ergo non pro inficiatore. Et hoc de ea etiam inficiatione accipiendum esse quæ fit extra iudicium, quod sequitur indicat, non amittere vasallum fortè alterum feudum proprium ob non detectam cōuassali inficiationem. nam detegi eam quæ fit in iudicio quid opus est? At et si factam extra iudicium non detexerit, qui sciebat vasallus alter, hic non ideò tamen feudum amittit, nec enim omnia quæ in rem sunt domini indicare domino vasallus debet, sed ea tantum quæ ad domini vitam, existimationem & patrimonij grandem iacturam spectant, vt §. 3. tit. 1. §. præterea. Ait, *Vel feudi partem.* Et hunc rectè censent interpretes partem tantum amissurum, exemplo eius qui partem feudi alienauit contra Constitutiones.

De p̄scriptiōe feudi longissima

TIT. VI.

Si quis per triginta annos rem aliquam in feudum possedit, & seruitium domino exhibuerit, quamuis ea de re non sit inuestitus, p̄scriptiōe tamen triginta annorum se tueri potest.

De hac re diximus lib. 1. tit. vlt.

Tom. 4.

LI iiij

Clericum feudum perdere.]

A

TIT. VII.

Qui clericus efficitur aut votum religionis assumit, hoc ipso feudum amittit.

Miles scilicet cui fuerat initio concessum, vt diximus 2. tit. 21.

An vassallus qui se non exhibet domino, feudum amittat.

TIT. VIII.

Et si vassallus omni anno domino se non repræsentat, feudum tamen non amittit. B

Relegantur quæ adnotauimus ad 1. titu. 20.

Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere.

TIT. IX.

Omnes filij eius qui feudum adquisierit, fidelitatem facere debent maxime si * indiuisum habent. quòd si feudum ex diuisione ad vnum tantum peruenierit, ille tantum faciet fidelitatem.

* §' diuisum.

Legendum in contextu, *Si diuisum habent.* quod & fragmenta probant. Cùm plures, inquit, vassalli paternum habent beneficium, donec illud indiuisum possidēt, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet (idque plerisque locis maior natu præstat.) Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. & Constitutio Friderici, Omnes, inquit, qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi fidelitatem faciāt. Primum proponit Marchiam, Ducatum. Comitatum nõ posse diuidi, sed primogenito cedere, vel eo inhabili existente, puta furioso aut infami, secundo genito. quod etiam expressum est aurea bulla Caroli III. Imp. Cetera diuidi, ita vt omnes fidelitatem faciant. quod Guntherus in hunc modum:

*Marchia seu Comitatus possessio siue Ducatus
Integra permaneant, feudalia cetera multis
Participanda patent, domino dum quisque fidele
Spondeat obsequium iurandaque fœdera præstet.*

Est & huius rei arg. in l. 5. in pr. D. com. diuid. Quid tamen dicendum est e contrario, si plures sint domini vnus feudi? Et hoc casu placet pro vno feudo vnam tantum fidelitatem esse faciendam dominatione diuisa inter dominos, si vnus sit vassallus, vt Const. Friderici de feudis non alien. §. præterea Ducatus. Eam igitur faciet cui voluerit ex dominis. quo iure vtimur. Seruitium omnibus debebit. Sin autem indiuisa sit dominatio, fidelitas non fiet ante diuisionem, quoniam, vt inferius fragmenta siue vt vocant capitula extraordinaria comprobabunt, secundum ius feudi non debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere. Et si faceret vnam partibus indiuisis, non posset partibus diuisis alteram defugere, vel etiam manente communionem quisque quasi dominus fidelitatem iurari reddique sibi postularret, nec quies esset vassallo ante quam singulis ita contra ius naturamque feudi satisfecisset. itaque melius est expectari diuisionem.

Adoptiuum in feudum non succedere.

TIT. X.

AD OPTI VVS filius in feudum non succedit. F

Ratio non est obscura. Adoptio non adfert ius sanguinis. & sanguini dantur feuda, non adfictitiis commentitiisque liberis. In alodiis tamen succedunt.

Filios

A *Filios secundi matrimonij tantum foemina in feudum succedere.*

TIT. XI.

Mulier habens feudum, relictis filiis ex duobus matrimoniis decessit, inter quos feudi quæstio aliarumque rerum maternas vertebatur. obtinuit filios* prioris matrimonij tam in feudo quàm in ceteris potiores esse. * *posterioris.*

Nemo non iniquitatem in hac sententia restatur esse maximam. sed nos ita fingimus matrem adquisisse feuda vel alodia contemplatione secundi matrimonij, & ita §. tit. 103. positam speciem legimus, & in contextu isto, posterioris matrimonij, non prioris, quam scripturam etiam titulus ipse confirmat, quem fide bona restituimus, sicut ceteros ut erant in vetustissimo feudorum libro. Adquisitum ergo feuda, vel alodia contemplatione posterioris matrimonij, & ideo eius tantum matrimonij filij in eis bonis ab intestato succedunt, licet aliàs ex S. C. Orficiano omnes æqualiter succedant. Idemque dabimus liberis prioris matrimonij in rebus quæsitis prioris matrimonij contemplatione. quod receptum videtur exemplo l. 4. C. de sec. nup.

Ut naturales post facti legitimi non succedant.

TIT. XII.

Naturales filij licet postea fiant legitimi, ad successionem feudi nec soli nec cum aliis admittuntur.

C Filij naturales patri non succedunt, etiam si post delatam successionem fiant legitimi, ut nec clerici, nec monachi, licet postea desinant esse clerici aut monachi, ut §. 2. titu. 21. nec serui licet postea fiant liberi. Matri tamen filij naturales succedunt ex S. C. Orficiano, nisi sit mulier illustris quæ iustos liberos habeat. l. pen. C. ad C. S. Orfic.

De minore ad fidelitatem feudi non cogendo.

TIT. XIII.

Si minori datum fuerit feudum, fidelitatem facere non cogatur, donec venerit in maiorem ætatem, in qua doli capax sit, feudum tamen retinet.

D Si quis decesserit filio impubere relicto, fidelitatem nec ipse nec alius pro eo facere cogitur. idem de seruitio personali. alius tamen pro eo faciens seruitium admittetur.

E Minorem accipit pro impubere, ut indicat §. prox. & quod ait, donec doli capax sit. Omnis enim pubes doli est capax, impubes incapax. Hic igitur fidelitatem facere non compellitur, nec tutor vel procurator eius, nec ex hac causa feudum perdit. excusat eum ætas, & expectare debet dominus quoad adoleuerit, quæ patientia interim pro fidelitate habetur. Seruitium tamen per alium facit, & consequenter soluit *ἀναγκάμψυς* & *εἰσδεκτικῆς*. Non cogitur alius pro eo fidelitatem iurare, quia nec dominus alium suscipere, si malit pubertatem expectare. Si cogi posset dominus suscipere fidem per procuratorem, eo casu & vasallus cogeretur eam præstare per se aut per procuratorem. Volenti domino non est dubium per tutorem rectè fidelitatem præstari non minus quàm seruitium. A pubertate danda est fidelitas intra annum & diem ex Constit. Frederici. alioquin feudum proprietati consolidatur, restitui tamen minor in integrum potest, ut Doctores sentiunt rectè quod hodie, cum dominus ob fidelitatem non datam feudum non reuocet, sed fructus tantum lucrifaciat, fortè non procederet, propterea quod vix datur pro re mobili restitutio in integrum, & fructus solo separati mobilibus adnumerantur. Pubertatem autem æstimamus ex annis XIII. & ita hac in ipsa causa definitum fuit in consilio Roberti regis Siciliæ in hæc verba: Si decesserit ille qui ad certum seruitium à Rege feudalia quæcunque tenebat, successor intra annum & diem necesse habeat Regi fidelitatis & homagij ligij præstare iuramentum. alioquin cadat omni iure, quod habet in feudalibus, quæ defunctus tenebat, & liccat Regi de eis pro sua voluntate disponere, & hoc si prædictus successor excesserit XIII. annum, Lutetia

& aliis quibusdam locis contrarius est mos, ut puberes mares ante xx. fœminæ ante xv. A fidelitatem facere non cogantur. eademque est in omnibus causis pubertatis definitio. Bituriges eam æstimant ex annis xviii. Spadonum verè patria, quandoquidem ea ætate iure ciuili spadones soli pubescere & testamenti factionem nancisci intelliguntur, auctore Paulo in Sententiis. Citius pubescunt aliæ nationes.

Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur

TIT. XIII.

Titius filium masculum non habens, partem suam feudi Seio partem eius feudi possidenti agnato suo cõcessit. Sempronius proximior agnatus mortuo demum Titio partem illam feudi nullo dato precio recuperare B potest. quòd si Titius filium haberet, pretio reddito etiam viuo Titio. quòd si consensit alienationi, vel per annum ex quo sciuit tacuit: omnino remouebitur.

Emendato contextu, ut fecimus, sic ponatur species. Titius filium masculum non habens, partem feudi paterni vendidit Seio agnato suo, qui & eam possidet modò, non tamen proximiori agnato. Si proximiori vendidisset, venditio haberetur pro refutatione, ut j. 45. Sed quia Seius non est proximior, pro alienatione est & valet alienatio secundum morem antiquum, vel consentiente domino post Constitutionem Lotharij. quapropter Seius optimo iure eã partẽ feudi possidebit, quãdiu Titius vixerit. At mortuo Titio agnatus proximior, qui alienationi non consensit, eã à Seio reuocabit, nõ reddito precio quasi successionis iure, ut j. 45. & s. i. tit. 4. §. 1. Quòd si Titius filium habuerit, nõ auocabit eam mortuo Titio, nisi & Titij filius, qui in successione feudi eũ præcedit, mortuus fuerit. sed neque filius vllò modo, ut j. 70. l. Seia. D. de euct. Igitur melius fecerit hoc casu, si quasi iure *προπιμίσσεως* reddito pretio eam partem reuocauerit viuo Titio, videlicet cùm alienationi non consensit. alioquin nullum ius reuocandi vel retrahendi habet, ut s. i. tit. 2. §. præterea. Obstat etiam in eo iure agnato proximiori nõ ignorant præscriptio anni, sicut domino, ut 2. tit. 9. §. pen. quam præscriptionem multæ nationes obseruant, Biturigibus finitur dies Lx. Id ergo est ex hoc loco singulariter notandum, aduersus remotiorem agnatum, qui feudum emit, proximiozem agnatum iure *προπιμίσσεως* uti posse. quod discrepat cum moribus multarum gentium, & hoc ferè tota D Gallia vulgo iactatur, *Linager sur linager n'a point de retenue*, id est, agnatus aduersus agnatum non utitur iure *προπιμίσσεως*. Consentiant tamen omnino cum hoc iure mores Burdegalensium. 2. §. 5. Vnde si remotior agnatus ab extraneo emptore festinarit feudũ reuocare, multo magis dicam id proximiozem, qui modò veniat intra annum numerandum à die impletæ venditionis, remotiori agnato feudum euincere posse. quod Tricassini sequuntur. Illud tamen sanè dissentaneum est, ut etiam non sequantur. nec enim si emerit remotior agnatus, ei proximiozem præferunt. multa sunt in moribus Gallie dissentanea, multa sine ratione, ut quod de iure recepto Neratius scripsit non esse eius anxie rationem inquirendam, ne multa ex his quæ certa sunt subuertantur, id Gallie moribus aptari vetissimè possit, quod plerunque omni ratione destituantur petiti partim ex rute Gallico, partim ex imperitorum Doctorum sententiis malè cohærentibus. Quòd tamen agnatus aduersus agnatũ non utatur iure *προπιμίσσεως*, hanc dicunt esse rationẽ, quòd introductũ ius illud sit, ne res exeant de familia: nõ exire autẽ eas de familia quæ in agnatũ vltiorẽ transferuntur. Imò verò hæc nõ fuit causa inducẽde *προπιμίσσεως*. alioquin & re extero alienata titulo dotis, vel donationis, vel permutationis, vel testamẽti, vel trãfactionis nõ simulate, locus esset iuri *προπιμίσσεως*, quod est falsum, & Romani ac Friderici Cõstitutionibus vetitũ nominatim, & id iuris tantũ sibi vindicant agnati in venditione, emphiteusi vel locatione. Imò in venditione tantũ. nam et si Constitutio Romani etiam de emphyteusi & locatione loquatur, interpretes tamen Græci scribunt in sola venditione eam vsu fuisse receptam. Adiecerat etiam Nou. Michaelis, siue Manuelis antichresin. Igitur nulla alia ratio est quàm honestatis, ut cauetur secunda Constitutione Friderici de iure *προπιμίσσεως*, & l. dudum. C. de cont. emptio. F
ut agnatus

A vt agnatus tantumde m offerens præferatur extero. ergo vt coniunctior propinquior que vltiori. *Etiã viuo Titio.* proximus scilicet agnatus reuocabit.

Dominum feudi tradere cogi.

TIT. XV.

SI facta de feudo inuestitura pœniteat dominum antequam possessionem transferat: an præstando interesse vasallo liberetur, quæsitum fuit. Responsum est pretermiffa illa condemnatione, dominum possessionem feudi de quo inuestituram fecit, tradere compellendum.

B De hac re diximus satis l. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus.

Quando filij in feudum non succedant.

TIT. XVI.

Filij nati ex ea vxore, cum qua matrimoniũ tali conditione cõtractum est ne filij ex ea nati patri ab intestato succedant: nec in feudum succedunt.* ^{* 28. non succedunt.} Nam quamuis ratione improbetur talis condicio, ex vsu tamen admittitur.

In contextu legendum, in feudum non succedunt, vt & Baro notauit. De quæstione eius tractabitur 7. tit. 32.

C *Vasallum non teneri offerre seruitium.*

TIT. XVII.

LIcet vasallus domino seruitium non offerat quantocũque tempore steterit (dũmodo domino petenti seruire paratus sit) beneficium non amittit: si tamen sciat, ei magnum periculum imminere, vltro adiutorium suum ei debet præbere. Indè quæsitum est, si dominus in periurium incidat, quia dare non valeat quod dare iurauerat: & vasallus eum liberare possit suam pecuniam dando & non facit, an beneficium amittat? & responsum est non amittere.

Et hoc etiam suis locis expositum est 3. vel primo, vel tertio libro.

Feudo amisso filios vasalli excludi.

TIT. XVIII.

SI vasallus culpam committat, propter quam feudum amittere debeat: neque filius, neque descendentes ad id feudum vocabuntur: sed agnati qui quaro gradu sunt, dummodo ad eos pertineat.

Et hoc quoque lib. 3. tit. 2.

E *Generali alienatione non contineri vasallos.*

TIT. XIX.

IN generali alienatione vasalli nõ continentur, nisi nominatim dictum sit.

Dominus feudum, id est, proprietatem feudi vendere non potest sine consensu vasalli, vt diximus l. tit. 22. Cum curte tamen tota à qua feudum proficiscitur, & feudum nominatim vendere non vetatur. denique vendi feudum per se non potest. cum curte potest. Porro curtis aut alodium est aut feudum. Si feudum, volũtate superioris domini alienari debet. si alode, contrahentium voluntas sufficit. Sed siue hoc, siue illud sit, & iure licito simpliciter vxneat, nihilque dicatur de feudis ad eam curtem respicientibus, feuda emptorem curtis non sequuntur, vt. 7. 60. & hoc loco. In generali alienatione, curtis scilicet, vasalli non continentur, nisi nominatim dictum sit. Idem ergo dixerim etiam de iurisdictione, quæ ex curte illa descendit, Iurisdictionem puta non sequi alienationem curtis, nisi nominatim dictum sit, siue vxnerit sola, siue

F

cum feudis. nihil enim commune habent feuda cum iurisdictione, vt 1. tit. 2. §. itē si quis A
 feudum. & 2. tit. 5. nihil alodia, vt in Const. Friderici de pace com. §. ad hęc. Et ob id ve-
 rius est à vasallo adquisitam iurisdictionē feudo non accrescere, vt 2. tit. 9. §. e contrario,
 & cum qui ab aliquo feudum recognoscit, non videri etiam recognoscere iurisdictionem,
 & in generali sermone, ea quæ nobis cariora & pretiosiora sunt, non contineri. Ac
 multominus alienationem sequetur restrictio iuris suprema de appellationum causis,
 vt meritò cum Edoardo regi Angliæ Carolus v. concessisset Aquitaniam cum vasallis
 & iurisdictione omni, negauerit se etiam remisisse de causis appellationū cognoscendi
 potestatem. Hygenus de limit. const. Proprietatem quidem dari ei cui assignabat: sed
 territorij intra quod assignabat, ius non auferri. Puto autē hoc iure sicut feudum vasal-
 lus alienare non potest sine consensu domini, ita iurisdictionem qui accipit sine eius à B
 quo accepit voluntate neminem alienare posse. & hunc esse sensum d. §. ad hęc. Hodie
 in Gallia, vt feuda patrimonialia esse censentur, ita & iurisdictiones. Venduntur enim
 curtes, siue proprio, siue feudali iure teneantur cum iurisdictione. Et videtur etiam ven-
 di mistum imperium, non merū, quia nō cohæret iurisdictioni. nisi dixerit, Omni, quod
 peremptorium vocabulum Valentinianus appellat. nam & merum imperium iurisdic-
 tio appellatur improprie. l. 1. D. de off. eius cui mand. est iur. l. 2. §. & quia. D. de orig. iu.
 vt iurisdicatio de fideicommissis, quamquam hæc legis sit, vt merum imperium, non iurisdic-
 tionis. Iurisdicatio est notio quæ iure magistratus competit. Mistum imperium est
 potestas quæ iurisdictioni inest, Merum, ius gladij, vel cuius alterius grauioris coercitio-
 nis nominatim lege concessum. C

Vasallum repetere feudum quod ignorans alienauit.

TIT. XX.

SI vasallus feudum alienauit ignorans, nō domino, sed ipsi vasallo feudū re-
 stituendū est. ad interesse verò emptori ignoranti condēnandus est vasallus.

Ignoranti emptori feudi dari actionem de euictione. Ignoranti venditori dari re-
 petitionem feudi. qua de re. §. 51.

De poena negantis feudum.

TIT. XXI.

Vasallus feudum quod sciens abnegauit, amittit, ignoranti verò subue-
 nitur. Quòd si dubitet, dubitanter respondere debet. D

ADICI T de dubitante quod prætermiserat §. tit. 5.

Feudum à vasallo in feudum dari posse.

TIT. XXII.

Beneficium à vasallo in feudum si nihil in fraudem legis fiat, rectè dari
 potest, dum tamen militi detur.

Abesse fraus debet, vt constitutio Friderici declarat: & militi dari, cum militi initio
 datum est, vt sit plerumque. militia enim peperit feuda. Vasallus ergo qui miles est, non E
 potest alij quàm militi propriū feudum dare, vt §. 38. §. similiter, ne ab origine feudi rece-
 dat. non clerico, non pagano, nō mulieri, quibus tamē initio rectè dominus feudū daret.

Vasallum agere & conueniri de feudo posse

TIT. XXXIII

SI vasallus de beneficio suo agat vel cōueniatur, siue obtineat siue non (li-
 cet ignorante domino fiat) omni tempore firmum erit illud iudicium: nā
 & transigere rectè poterit, nec quod accepit transactionis nomine feudū erit.

Feudi nomine vasallum dictare & pati actiones etiam ignorante domino, rem igitur F
 in iudicium deducere potest, & ratum est iudicium, etiam si euincatur feudum, quo
 tamen casu si velit aduersus dominum habere regressum, laudare eum debet ante con-
 demnationem, vt §. tit. 1. Quin & de lite transigere potest inscio domino, & quod acce-
 perit

A perit trāfactionis nomine, in feudum non cedit, vt 7.52. Sed & hic abesse fraus & collusio debet. Et transigere potest decidendi nō alienandi aut diminuendi causa, vt Const. Neap.3.tit.5.

Quando proprietās feudi ad vasallum perueniat.

TIT. XXIII.

Domino committente feloniam (vt ita dicam) per quam vasallus amitteret feudum si eam committeret: quid obtinere debeat de consuetudine, quæritur & responderetur, proprietatem feudi ad vasallum pertinere, siue peccauerit in vasallum, siue in alium.

B Hoc explicauit libro secundo tit.5.

Feudum iisdem de causis amitti licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit.

TIT. XXV.

Feudum ea lege datum, vt ipse & heredes sui masculi & fœminæ, & cui dederit habeant: iisdem culpis amittitur, quibus & aliud feudum, quod si vasallus alienauit: feudum esse desinit apud emptorem.

Ea lege Titio datum est feudum, vt ipse & heredes sui, & cui ipse dederit habeant. Hac pacto datur Titio ius extero feudum alienandi quasi proprium vel libellariam. C Si dictum sit, Et cui dederit in feudum, non posset Titius, nisi in feudum dare, & cui dedisset iure feudi retinere. Sed cum dixit, Cui dederit, dabit etiam ita vt emptor habeat iure proprio vel libellario. Ex quo sequitur emptorem rem emptam ex his causis non amissurum, quibus feudū amitti solet. quia verum feudum non est. At hic responderetur, & 7.57. mentem contrahentium exigere, vt hac in re iure feudi censeatur, & vt non tantum Titij si re non alienauerit, sed etiā si alienauerit emptoris in persona, id iuris iisdem modis finiatur vel amittatur, & ad dominū reuertatur, quibus & verū feudū.

De pacto de non petendo feudo.

TIT. XXVI.

D Titius cum Sempronio fratre suo feudum paternum possidente pactum fecit de eo feudo non petendo à Sempronio heredibusve suis. Sempronio sine herede masculino defuncto inter Titium & Seium fratrem suum de eo feudo quæstio orta est, quid inde fieri debeat, quæritur? Responsum est pactum non obstare Titio.

HAEC species explicata est. 7.2.tit.14.

Vasallum pro domino belligerari.

TIT. XXVII.

E Domino guerram faciente alicui, si sciatur quod iuste, aut dubitatur, vasallus eum adiuuare tenetur. Sed cum palam est quod irrationabiliter eam facit, adiuuet eum ad eius defensionem, ad offendendum verò aliū adiuuet, si vult. Sed si eum adiuuare noluerit, non tamen feudum amittet, secundum Obertum, & Gerardum. Alij verò sine distinctione dicunt semper debere eum adiuuare. Sed Obertus & Gerardus vtuntur eo argumento, quòd quemadmodum dominum excommunicatum vel à Rege bannitum non est obligatus vasallus ad adiuuandum, vel seruitium ei præstandū, imò solutus est interim sacramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel à Rege fuerit restitutus, ita nec istum iniuste guerram alicui facientem.

SI iniusto bello vasallus domino non adfuerit, feudum non amittit. nam & qui domino proscripso, vel communitate ecclesiastica excluso non præstat suam operam, excusatur. Solet princeps nominatum proscriptorum vasallis iurisiurandi gratiā facere,

Pontifex illorum quos execratur. Historiæ suppeditant exempla innumera. Sed & ipso A iure solutos eos esse sacramento, hoc loco significatur. Et ipso iure proscriptos, factos, repulso, deteriores eos esse, qui iniustum bellum gerunt.

Propter cessationem seruitij præstandi feudum non amitti.

TIT. XXVIII.

AD hoc quantocunque tempore steterit vasallus quòd domino non ser- uierit, secundum vsum Mediolanensem beneficium non amittit, nisi ser- uitium facere retinuit, vel nisi à domino ei denunciatum fuerit, & ille cum potuerit diu steterit quòd seruitium nullum ei fecerit. Bonus tamen iudex B variè ex personis causisque definit, & finge vasallum remotum esse, vel propinquum, paratum esse, vel non, dominum guerram habere, vel non, vtrum magnam, vel paruam, & annuntiauit ei dominus, vel non, hæc omnia vertuntur in cognitione causæ, & proniores sumus ad absoluendum quàm ad condemnandum. Tum scias quòd si vasallus sciat dominum obsideri, vel aliter ei mortem imminere, & cum potuerit ei non nunciauerit, vel etiã sine nuncio eum adiuuerit, feudo priuabitur.

TRACTAVIMVS hac de re præcipuè lib. i. tit. 20. C

De ædificio factò in feudo.

TIT. XXIX.

SI vasallus in feudo aliquod ædificium fecerit, vel ipsum sua pecunia me- liorauerit, & contigerit postea vt vasallus sine filio masculino decedat, do- minus aut patiatur ædificium auferri, aut soluat pretium meliorationis. Idè dico, si prerio seruitutem fundo adquirat. Quidam alij dicunt omnino ad dominum pertinere.

De feudi incrementis diximus satis lib. i. tit. i. §. si quis de manso. D

De fructibus feudi.

TIT. XXX.

SI vasallus decedat sine herede masculino, & contingat feudum ad domi- num reuerti, sic distinguitur: quòd si ante Martium, omnes fructus illius anni ex feudo prouenientes, ad dominum pertinebunt. Si verò post kalen- das Martij vsque ad Augustum, omnes fructus qui interim percipiuntur, ad heredes vasalli pertineant. Si verò post Augustum, omnes fructus anni perci- piet dominus. quidam tamen dicunt quocumque tempore anni decedat om- nes pendentes fructus ad dominum pertinere. E

Quæstionis est eius anni quo feudum domino apertum est fructus ad quem perti- neant. Finge commissum siue apertum esse feudum domino morte vasalli, qui decessit sine herede masculino, relicta filia, vel sorore, vel vxore. Vtrum fructus eius anni ad do- minum, an ad filiam pertinebunt? Feudi vsusfructus pertinet ad vasallum, vt §. 3. tit. i. Conferamus igitur vasallum cum fructuario. Fructus aut sunt pendentes, siue, quod i- dem est, stantes, aut solo separati. & hi vel extantes vel consumpti. Vulgò existimant ex fructibus pendentibus finiti vel amissi vsusfructus tempore, fructuario nihil deberi, quòd domino adquirantur, & omnes fructus eo tempore ab ipso fructuario terra se- paratos ad fructuarium pertinere. quæ opinio vt iniquissima & falsissima est. Fateor qui- dem fructus pendentes finiti vsusfructus tempore domini esse, quo ius æquabile est, cum & fructus pendentes inchoati vsusfructus tempore fructuarij sint. l. si pendentes. D. de

- A** D. de vsufr. Sed vt si vsusfructus pendentibus fructibus adquisitus paulopòst interierit, non ideo minus domino ex eis fructibus debetur pro rata eius anni, ita si post aliquot annos fructibus pendentibus interierit vsusfructus, licet fructus domino adquiri videantur, non ideo minus ex eis fructuario debetur portio rata. & ita licet fructus à terra separati & extantes videantur adquisiti bonæ fidei possessori, tamen in rei vindicatio nē domino rem suam esse petente veniunt non minus quàm pendentes. l. certum. C. de rei vindic. Sic igitur finito vel amisso vsufructu, fructus pendentes, vel percepti diuidēdi sint inter dominum & fructuarium pro rata temporis, quo vsusfructus constitit in personam fructuarij in eo aāno. l. si operas. D. de vsufructu, l. 5. §. vltimo. D. si vsufr. pet. & nihil interesse opinor percepti extent an consumpti sint. nam & consumptorum ratio habenda est. nihil etiam interest ab eo percepti sint, vel eius nomine quos solus fructuarius & colonus suos faciunt. l. in singulis. D. de annuis leg. l. si apes. §. vlt. D. de fur. §. is verò Inst. de rer. diuis. an sua spòte deciderint, vel ab alio decerpti aut defecti fuerint, quos tamen antequam apprehenderit fructuarius suos non facit. qua re distat à domino, à bonæ fidei possessore, ab emphyteuticario, qui quoquo modo terra separatos fructus suos faciunt. leg. 12. §. vltimo. D. de vsufructu. l. qui scit. §. penultimo. D. de vsur. l. si fructuarius. D. de quib. mo. vsufr. amit. Igitur siue tempore finiti vsusfructus pendeant fructus, siue à solo separati sint. & ij siue extent siue consumpti sint, siue ab ipso fructuario siue quo alio modo à solo separati sint, ita ineunda est ratio inter dominum & fructuarium, vt pro rata præteriti temporis quo eo anno constitit vsusfructus portio fructuario vel heredi eius præstetur, quod superest domino. Nec obstat. l. defuncta. D. de vsufr. quia in eius specie anno integro durauit vsusfructus, & ideo agrorum pensiones integræ heredi fructuarij debentur, licet tardius inferantur. Eadem omnino ratio interuenit in emphyteuticario & colono & eo qui libelli aut præcarix iure possidet, vt diuidantur nouissimi anni fructus pro rata temporis quo in eorum persona ea iura constiterint. Finge anno x. prædium fuisse domino commissum. est enim in iis omnibus negotiis commissio locus. Acquum est vt illorum lucro cedant fructus pro rata anni decimi, vt fit inter virum & vxorem inter quos fructus fundi dotalis diuiduntur pro rata eius anni quo diremptum est matrimonium. l. cum in fundo §. Diuortio. D. de iur. dot. l. fructus. §. Pap. l. si alienam. l. si marito. §. vlt. D. sol. mat. l. 1. §. Sed & nouissimi. C. de rei vx. act. & non tantum fructus terra separati, sed etiam pendentes. d. l. fructus. §. interdum.
- D** Eandem diuisionem obseruari inter vasallum & dominum ratio iuris exigit, puta vt fructus cedant lucro vasalli hereditiue eius pro rata anni eius quo feudum domino commissum vel apertum est, quam qui non tenuerunt & in vsufructu non admiserunt, ita in feudo rationem inierunt, primum vt fructus omnes solo separatos etiam extantes statuerent ad filiam pertinere, pendentes ad dominum, idque exemplo creditoris, vt est in fragmentis, qui si pignus acceperit lege *ἀντιρρησις*, tempore dissoluti pignoris, id est, solutæ vel depositæ & consignatæ pecuniæ fructus iam solo separatos, etiam si nondum consumpti sint retinet vsurarum vice, & pendentes tantum restituit reputatve in sortē, l. si pignore. §. si prædo. D. de pig. act. l. ex prædiis. C. de vsur. & hoc quidem exemplum in fructibus perceptis & extantibus omnes admiserunt vno consensu, perperam, cum perceptos fructus creditor retineat ex cōuentione vsurarum vice, vasallo hereditiue eius nulla conuentio dederit ius retinendi ex fructibus pluquam ratio temporis ferat, quo apud eum ius feudi fuerit. In pendentibus dissenserunt. & hæc etiam in parte omnes errauerunt, vt Baldo & Yfernix videtur, & mihi constat. Alij, vt dixi, omnes fructus pendentes domino adiudicauerunt quoquo tēpore vasallus mortem obiret. Alij tēpora ita distinxerunt, vt si obierit ante Kal. Mar. omnes fructus pendentes ad dominum pertineant, si post Kal. Mar. vsque ad Kal. Aug. omnes fructus qui interim percipientur, etiam si percepti fuerint moriente vasallo, ad filiam pertineant, hi sunt hordeū, fœnū, legumina. Si post Kal. Aug. vt omnes fructus eo tēpore pendentes ad dominum pertineant, puta messes frumentariæ, & triticariæ, & vindemiæ, & poma, & oleæ. Deniq; secundū horū opinionē fructus pendentes moriente vasallo ad dominum pertinent, nisi moriatur post Kal. Mar. quo casu fructus qui vsque ad Kal. August. percipientur veluti pro rata temporis quo ius feudi in persona defuncti eo anno constitit, filix relinquunt, id est fœnificia, messes hordearias & fabarias & alia legumina: quod superest, domino. eandemque

rationem seruari dicitur §. 54. inter heredem vasalli & agnatum qui repudiavit hereditatem. Hæc verò non est æqua proportio. Finge mortuum vasallum mensis Martij supra die, totius anni fructus esse c. messes hordearias & fabarias, & fœnificia esse x l. messes frumentarias & triticarias, & vindemiam, & oliuinam fuisse l x. Si dederis filiæ omnes messes hordearias, & fabarias, & fœnificia, plus æquo dederis: nam cùm quarta tantùm parte anni, id est, mensibus tribus, apud defunctum ius feudi resederit, ἀναλόγως quarta tantùm pars redditus annui filiæ debetur, xxv. igitur non x l. Et contrà, si messes hordeariæ, fabariæ, fœnariæ sint tantùm xx. cetera lxxx. iniuriam feceris filiæ vasalli, si nō xxv. sed xx. tantùm ei dederis. Deinde si vinea fuerit data in feudum, & vasallus Augusto decesserit, erit iniquissimum si nihil filiæ vasalli dederis. Præterea cur si ante Kal. Martias obierit, nihil etiam dederis pro rata. Igitur melius est sequi exemplum fructuarij & mariti, & ceterorum, qui cum domino diuidunt fructus omnes p̄dentes, vel perceptos pro rata anni eius quo finitur perimiturve vsusfructus, aut matrimonium dirimitur. Et si vis etiam tibi explicari sæpe vexatam speciem, §. Papinianus. nimirum hæc est: Nuptiæ vindemiæ tempore factæ sunt, hoc est mense Octobri, dataque in dotem vinea eodem ipso mense. Vir collectis vindemiis ex kal. Nouemb. vineam fruendam locat, supra die Ianuarij discessio sit, qui tertius m̄sis est à locatione, quartus à die nuptiarum. Si fructuum diuisio ex die nuptiarum non fiat, sed ex tempore locationis, ante locationem percepto, fructus integros vir retinebit, & quartam partem mercedis locationis ex qua ad diuortij diem tres numerantur menses, quæ anni quarta pars est. Itaque cùm quatuor tantùm mensibus durauerit matrimonium, vir anni vnus & quartæ partis alterius fructus retinebit: quòd si admittimus, illud quoque admittemus, si collectis vindemiis altera die discidium interuenerit, virum integros fructus retenturum, quo nihil dici iniquius potest. Quamobrem si quatuor mensibus durauit matrimoniũ, & fructus percepti à die nuptiarum (percepti autẽ sunt in casu nostro vindemiæ fructus, percepta quarta mercedis anni instantis pars) si multo maiores fructus sint quàm pro tempore matrimonij, pro ratione temporis diuidetur, vt si tertia anni parte stetit matrimonium, tertiam fructuum vir retineat. Fructus itaque vindemiæ cum quarta parte mercedis eius anni in quem locatus est fundus, commiscebuntur, & ex ea pecunia viro tertia portio relinquatur, qui tertia quoque parte anni onera sensit matrimonij. Sed hoc aperitiùs dicamus. Kal. Octob. vxorem duxi, dedit mihi in dotem vineam, fructus mei esse videntur quos ex eo die ex vinea dotali percepi. Quare si vindemiis collectis fruendam locavi, exactis m̄sibus tribus locationis, quo tempore quarta mercedis pars mihi emerita est, vxor à me diuertit, & vindemiæ fructus, & quartam mercedis partem videor meo iure posse retinere. Sed obstat æquitas, neque patitur te & præcedentis anni fructus omnes, & instantis quartam partem retinere, qui quatuor duntaxat mensibus in matrimonio vixeris. Quare ad illud ibitur, vt vindemiæ fructus & quarta mercedis pars confundantur & commisceantur, & ex ea omni pecunia tertiam partem feras, qui tertiam quoque partem anni cum vxore vixeris. Cetera quæ ad eam speciem pertinent exposui Iulij Pauli 2. Sentent. tit. 22.

De auxilio vasalli.

TIT. XXXI.

Contra omnes debet vasallus dominum adiuuare, & contra fratrem & filium, nisi contra alium dominum antiquiorem, hic enim ceteris est præferendus.

In veteri libro quod non erat, quodq; Interpres non agnouerat, Et patrem, delcui. Igitur vasallus contra fratrem & filium suum domino opem ferre debet, nō, vt arbitror, contra seipsum, non contra patrem suum, cui iure naturali & ciuili debet fidem, obsequium, honorem, domino feudi iure ciuili tantùm, non contra dominum antiquiorem non contra Imperatorem, vel Regem, nisi sit ἐχλιμῆτος ἢ ὁμόλογος, id est, ligius. Excipi semper Imperatorem Fridericus voluit.

Quando

A

Quando filij in feudum non succedunt.

TIT. XXXII.

Quidam habens filium ex nobili coniuge, post mortem eius non valens continere, aliam minus nobilem duxit, qui nolens existere in peccato, eam desponsavit, ea lege, ut nec ipsa nec filij eius amplius habeant de bonis patris, quàm dixerit tempore sponsaliorum, verbi gratia decem libras, vel quantum voluerit dare quando eam desponsavit, quod Mediolanenses dicunt accipere uxorem ad morganaticam, alibi, lege Salica, hic filiis ex ea susceptis decessit. Isti in proprietatem non succedunt, aliis extantibus, sed nec in feudo, etiam aliis non existētibus, qui licet legitimi sint, tamen in beneficio minimè succedunt. In proprietate verò succedunt patri, prioribus non existentibus, succedunt etiam fratribus sine legitima prole decedentibus secundum usum Mediolanensium.

Paſtione fieri potest ut filia in feudum succedant, habita cum domino in inuestitura. Paſtione etiam fieri potest ut filij non succedant, non tantum habita cum domino in inuestitura, sed etiam cum fratre, ut dixi supra 2. tit. 14. vel cum uxore in contractu matrimonij, ut supra 16. in hac specie. Titius filium ex nobili uxore suscepit, ea mortua duxit aliam ignobilem ea lege, ne filij ex ea nati ei succederent ab intestato, & omnino, ut neque ipsa, neque filij eius amplius ex bonis suis ferrent quàm quantum dixerit dederitve, mane diei nuptiarum, quæ dictio donatiõe à Græcis dicitur *ὑπόβολον*, Germanis *Morgengap*, siue *Morgangheba* in legibus Langobardorum sæpe, & Ripuariorum 39. & Alamannorum 56. quod mane die nuptiarum à viro in mulierem conferri soleat quasi *ὑπόβριον δῶρον*. Greg. Turonensis in exemplo paſtione in ita inter Gūtrannum & Childebertum reges. Tam in dote quàm in *morgangheba*, id est matutinali dono. Quin & Mediolanenses, cum in matrimonio interuenit *ὑπόβολον*, eadem ratione id dicunt cōtrahi ad morganatum siue morganaticam, id est, dato hypobolo, data *morgangheba*. & ita Albertus Argentinensis in Chronicis. Tanquam matri suæ per Rodolphum regem morganatico iure donatum. Aliis locis, matrimonium contrahi lege Salica. nam ex lege Salica Francorum Orientalium mane diei nuptiarum maritus uxori constituit *ὑπόβολον*. Nati autem filij ex patre nobili, matre plebeia, nobiles sunt, quia mater per nuptias nobilitatem adpta est, l. mulieres. C. de dignit. Contrà nati ex patre plebeio, matre nobili, plebeij sunt. nã & ipsa per nuptias facta est plebeia, l. 1. C. cod. l. fœminæ. D. de senat. ut Virginia cum esset patritia, per nuptias facta est plebeia, Liiij x. idque congruit cum antiqua definitione iuris, ut connubio interueniente liberi patrem sequantur semper, l. cum legitimæ. D. de sta. ho. quod tamen Tricassini & alia quedam nationes non seruant. nam siue plebeij nobilibus siue nobiles plebeijs nubant, filij melioris parentis condicionem sequuntur, nobiles, quæ & in veterum glossis gennades & mulieres lucæ ea forma qua boues lucæ.

E Lactantius de opificio Dei. Potestne aliquis cum videat etiã boues lucas cum immanissimis corporibus seruire homini, vulgò corruptissimè, boues & vaccas, aut equos. Sed redeamus ad rem. Titius qui ex uxore nobili iam mortua filium habebat, duxit plebeiam ea lege ne liberi ex ea suscepti ab intestato succederent, nolens, inquit, existere in peccato, id est, ne faceret iniuriam filio prioris matrimonij, & memoriæ uxoris primæ. Cōuentio valet, & filij secundi matrimonij, existente filio primi matrimonij, neque in feudum, neque in alodem patri ab intestato succedent. Non existente filio, succedent in alodem, non etiam in feudum. Succedent quoque inuicem in omnia bona, & præferentur fratribus consanguineis ex patre tantum coniunctis, id est, filiis prioris matrimonij si qui supersint, secundum No. 84. Succedēt & sine dubio fratribus illis consanguineis, qui neque liberos, neque utroque parente coniunctos fratres eorumve fratrum filios reliquerint.

F Secundum hæc quæ diximus, hæc paſtio strictius accipitur in alodiis quàm in feudis. In feudis enim valet, siue extent filij prioris matrimonij siue non. In alodiis non valet, si deficient filij prioris matrimonij. Feuda reguntur moribus: Alodia legibus, quibus abrogare omnino paſtiones priuatorum non possunt. Legibus autem eæ paſtiones sunt

valde contrariæ. l. pactum. C. de pac. & in feudis tantùm præcipuè vim suam exercent. A

Quando filia succedit in feudum. TIT. XXXIII.

SI fœmina habens feudum decesserit, quia fœmineum est feudum, & sine pacto speciali, deficientibus filiis masculis, ad filias pertinebit. Obertus & Gerardus. Alij verò dicunt, nisi per pactum speciale ad eas non pertinere, sicut si datum esset masculo, quia si ideo quod est fœmineum, sine pacto transit in fœminas, eadem ratione quia est fœmineum, transire debet in fœmineã prolem, etiam masculis extantibus, quod falsum est. Ex hoc illud descendit quod dicitur clericum nullo modo in beneficium paternum debere succedere, etiam si postea hunc habitum postposuerit. Idem in omnibus qui habitum religionis assumunt, vt conuersi. hi enim nec postea in feudo succedunt, & si quod habent perdunt. B

Sententiam huius tituli exposui lib. 1. tit. 12.

Patre feudum amittente, filios non succedere.

TIT. XXXIII.

VAfalli feudum delinquentis, licet ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aspirabit, nisi id iterum à domino licitè adquirat, scilicet gratiam ei faciente, verbi gratia, si non sunt alij ex latere, quibus aperiatur. Ad eius petitionem admittuntur, qui quarto gradu sunt remoti ab eo qui acquisiuit, & etiam vsque ad infinitum, dum tamen hos constet ab eo per masculos descendisse. C

Docet vasalli delinquentis feudum nõnunquam ad agnatos pertinere, puta si in alium quàm dominum deliquerit, quod explicuimus 3. tit. 2. & eo tamen casu excludi filios vasalli, nisi id iterum à domino licitè adquisierint, scilicet gratiam ei faciente, vt fit plerumque deficientibus agnatis. & ita filia succedit in feudum, si à domino postulauerit hanc gratiam apponi sibi, vt supra 1. tit. 25. Gratia domini vocantur qui iure non vocantur. & potior est gratia iure. Vocari autem agnatos in infinitum. qua de re 1. tit. 1. §. hoc quoque sciendum. D

De probatione inuestitura. TIT. XXXV.

Sive clericus siue laicus sit dominus ad probandam nouam inuestituram, semper pares curiæ sunt necessarij: & si sine eis facta sit inuestitura, etiam si dominus confiteatur factam, quia tamẽ sine hac solemnitate facta est, non valet, etiam si probari possit per breue testatum. Sed alij contrà testantur: & si dominus confiteatur factam, decurrens postea ad *solemnitatem consuetudinis, non audiatur, sed tale habeatur ac si pares affuissent, sed alij, etiam si probari possit per breue testatum, vt Obertus & Gerardus, nisi à paribus curiæ fuerit confirmatum. Consules tamen Mediolanenses nuper quibusdam contrà rescripserunt, in quo ferè omnes Mediolanenses consenserunt & cõsentiunt, vt breue testatum non à paribus, sed ab aliis confirmatum sufficiat ad probandam nouam inuestituram. Nouam inuestituram dico, quãdo feudum primò quæritur. De veteri autem beneficio inuestituræ quæ fit à domini successore vel *vasallo successori, etiam extranei recipiuntur ad testimonium, præter fœminas, secundum vsum Mediolanen. Istæ enim nec in causis feudorũ nec aliorum recipiuntur ad testimonium, ceteri autẽ recipiuntur in omnibus quæ ad causas feudi pertinent, præterquam de noua inuestitura Quæ E F

* 28. sub-tilitatem.

* 28. va-falli.

A Quæ ad hunc locum pertinent exposuimus 2. tit. 3. 4. id tantum est omissum in inuestitura fœminas vt supersint non posse rogari, sicut nec in aliis actibus solemnibus. Et generaliter significatur in more Mediolanensi nec in feudorum nec in aliarum rerû causis mulierum testimonium recipi, quod fuit ius antiquum Pop. Romani. l. 1. C. Th. de rap. virg. Testes esse possunt. Superstitis esse non possunt. Testium duo sunt genera, Testes & Superstitis. Videnda No. Leonis 48.

Quot modis feudum adquiratur. TIT. XXXVI.

Sciendum est itaque feudum acquiri inuestitura, successione, vel eo quod habeatur pro inuestitura, & ecce si dominus alicui coram paribus curiæ dixerit. Vade in possessionem illius feudi, & teneas illum pro feudo. Licet enim non intercessisset inuestitura, tamen tale est ac si intercessisset, quia eius voluntate possessionem nactus est feudi nomine. Inde etiam dicitur, quod si aliquis probauerit se aliquid nomine beneficij aliquo tempore tenuisse domino præsentem & non contradicente, & seruitiû eius quasi à vasallo recipiente, licet non probet inuestituram, veruntamen obtinebit præstito iuramento, nisi aliud contra inducatur. Quod autem dictum est per pares probetur inuestitura, intelligendum est de eo domino qui alios habet vasallos, ceterum sufficiunt extranei. Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est, * valere, quoniam tunc tēporis aberant pares, quia etiã si absint, tamen expectandi fuerint. Sacramentum non semper est dandum possidenti, sed quandoque possidenti, quandoque petenti, quandoque neutri datur, & cum alicui horum datur, ita demum datur, si aliquid pro eo sit quod iudicē moueat, vbi nihil est quod faciat pro aliquo eorum præter possessionem solã tunc secundum quod iudici melius visum fuerit, aut possidēti dabitur sacramentum aut actore nihil probante, qui cōuenitur, etiam si nihil præstiterit obtinet. Et cum datur, aut datur à iudice, aut à parte. si à parte, aut subeat cum duodecim sacramentalibus secundum inferiorē distinctionem, aut referat pars cui delatum est: si à iudice, iuret cui delatū est, cum duodecim. Vasallus cum sex parentibus ceteros si vult, habeat extraneos. dominus verò si vult, cum parētibus, aut cū vasallis solis, aut cum parentibus, vel cum extraneis mistis, vel vasallis, & iurabit vasallus semper sine mentione cōscientiæ. Dominusq; de suo facto similiter. De facto verò patris vel aui, aut alterius ascendentis, iuramento cōscientiam solùm apponet. In quibus causis sacramentū calumniæ à domino non exigetur, quod nuper rex Fridericus in* **R**omandiola constituit, vt vasallus calumniæ sacramentum à domino non exigat. quod etiam à parte domini intelligendum est, vt quod quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure vtatur. Similiter vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum reddere non potest in ciuili causa aut criminali. Quidam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere, in quibus si contrà fecerit, feudo priuabitur.

Quod dicitur initio, quemadmodum accipiendum sit diximus 1. titu. 26. & pleraque ex his quæ hoc titulo continentur. 1. titu. 1. §. si autem controuersia. & titu. 28. & multis aliis locis. Cum autem docuisset inuestitura feudum acquiri, statim subiicit non aliter eam valere quàm si fiat coram paribus, si dominus & alios vasallos habuerit. ceteroquin sufficere extraneos, vt & suprâ dictum est 2. titu. 3. Valere igitur factam inuestituram coram extraneis, si nulli fuerint pares, vel etiam si qui sunt abfuerint, vt suprâ 1. titu. 28. Est

enim in hoc contextu ita legendum, Nec dicatur ideo inuestituram vbi sine paribus facta est non valere, quoniam tunc temporis aberant pares, quia etiam si absint, tamen expectandi fuerint. Et quod ait, Quia, ratio est opinionis improbatæ, qua in eam nos vult compelli non debere. Præterea docet hoc loco deficientibus probationibus iusiurandum modò reo, modò auctori deferri, modò neutri, arbitrato iudicis. quod & variis locis demonstratum est superioribus libris. & notandum quòd ait ei plurimùm deferri iusiurandum, à quo præsumptio facit, vt titu. seq. vbi si quærat an vnus testis præsumptionem siue probationem semiplenam faciat, dicam huius rei disquisitionem totam esse positam in arbitrio & religione iudicantium. Non haberi quæstionem ob vnum testem, ne de seruis quidem alienis probat l. maritum. D. de quæst. quam malè interpretes adstringunt ad seruos proprios. nec temerè igitur iusiurandum deferri ob vnum testem: quem tamen B momentum aliquod adferre volunt vulgo ex l. Theopompus. D. de do. præl. malè accepta, vt Alciatus docuit. Ad hæc duo facit hoc loco genera iurisiurandi, vnum quod à iudice, alterum quod à parte defertur, hoc voluntarium soleo dicere, quia ex pactione & conuentione venit, l. i. l. qui iurasse. §. vlt. l. sed & si seruus. §. vlt. D. de iureiur. siue in iudicio deferatur, siue extra iudiciũ, de quo in l. 17. in pr. & l. 28. §. vlt. D. cod. Illud iudiciale. Necessariũ est quod refertur, ὄριος ἀρτεπαζόμενος, necessariò enim iurare debet is cui refertur nisi velit rem amittere, vt 1. tit. vlt. & 2. tit. 3. & 15. Refertur volutarium quod delatũ est. Iudiciale non refertur. Iurare autem debet pars cui defertur iusiurandum cum x i i. sacramentalibus. Vassallus cum sex cognatis, alios necesse non est esse cognatos. Dominus cũ x i i. cognatis, vel cum x i i. vassallis, aut partim vassallis, partim cognatis, partim extraneis, partim cognatis. qua in parte erat hic contextus miserè deprauius. Subiicitur & alia differentia inter dominum & vassallum. Vassallus iurat semper sine mentione conscientie, puta se inuestitum à L. Titio, non se credere aut existimare. nam & si successione ad eum feudum peruenerit, inuestitus fuit de veteri beneficio. Dominus autem de suo quidem facto iurat præcisè, puta se inuestituram non fecisse, de facto parètum suorum non ita iurat, sed se nec scire nec credere factam à parentibus inuestituram, quia nec posset de eorum facto præcisè iurare liquidò, vt infrà 72. vbi etiam adiicit, semper, vt hoc loco ex Veteribus reposui, Et iurabit vassallus semper sine mentione conscientie. In quibus. Regulariter qui defert iusiurandum, iurat ipse prius de calumnia, l. ii. §. pen. D. rer. amot. l. 34. §. qui iusiurandum. l. 37. D. de iureiur. l. vlt. C. de fideic. l. delata C. de reb. cred. Sed remitti id legimus patrono, non liberto. At in his feudorum causis tam vassallo quam domino remittitur. Potes huius loci argumento, si tantum auctoritatis ei dederis, tentare idem dádum esse liberto, vt sit ius æquabile. Potes & hoc generaliter extendere in litem totam, & in litem omnem, vt etiam quod vltro vni ex litigatoribus concesserit princeps, eo fruatur pars aduersa, ne plus oneretur vnus quàm alter, & quod remittitur vni, vt remittatur etiam alteri. l. vlt. C. de fruc. & lit. exp. In formula iurisiurandi est inæqualitas, sed necessaria. In condicione sacramentalium est inæqualitas, sed parui momenti. Id autem ne dominus feudi iuret de calumnia refertur Fridericum constituisse in Roncalia. sic legendum, non Romandiola. & est similis error infrà 49. Romandiola est exarchatus Rauennæ. Roncalia siue Roncaliæ, campi supra Padum non procul à Placentia, in quibus solebant olim Imperatores cõuentus agere solemnnes. Abbas Urspergensis: Roncaliæ mos Langobardorum est iustitiam suam requirere, & ab Imperatoribus recipere. Guntherus 2. Ligurini:

*Roncaliam properat rapidis attingere castris.
Est locus Italiæ modicum seiunctus ab Vrbe,
Cui quia pulchra situ placet inde Placentia nomen.*

Et alio loco.

Cura Roncaliis certo mandatur habenda.

Tempore, &c.

Illud postremò adiicit, vassallum aduersus dominum non audiri, nec in ciuili nec in criminali causa. Et quod ait, Modica, erat loco motũ. Id infrà reposuimus hoc modo. Quiddam tamen dicunt in criminali non licere, in ciuili modica licere. qua de re lib. 2. titu. 5.

Si inter dominum & vassallum de beneficio contentio sit.

TIT.

A

Si inter dominum & vasallum controuersia sit de beneficio, possidente domino, & vasallo in probatione deficiente, qui conuenitur, nullo præstito sacramento absoluat, vasallo verò possidente, & actore in probatione deficiente, si longa sit vasalli possessio, eius iuramento causa finiatur. vbi verò noua est possessio, sacramentum ei non præstabitur, sed domino deferretur, nisi aliud faciat pro possidente.

B Poni videtur hoc loco alia differentia inter dominum & vasallum. Agente vasallo nec probante, domino deferretur iusiurandum, vt 1. titu. 1. §. si autem controuersia. Hic dicit ei iusiurandum remitti. quod ita abscondere accipiendum non est. alioquin remitteretur etiam vasallo, vt supra titu. prox. §. in quibus. Sed remittitur domino officio iudicis, vt supra titu. prox. non iure ipso, licet frequenter remittatur. Domino non probante, vasallus iurat si longa eius possessio fuerit: si noua, dominus nisi magna præsumptio faciat pro vasallo. quod totum pendet ex arbitrio iudicis, vt 1. titu. 1. §. Cum autem. & 7. & 2. titu. 11. §. ult. & 15. & huius libri titu. 2. 3.

De lege Conradi.

TIT. XXXVIII.

C Ex Conradi de beneficiis, quæ dicit: Si inter Capitaneos controuersia sit, coram Rege finiatur: si inter valuasores, coram paribus curiæ, Mediolani non tenetur, sed talis distinctio ibi obseruatur, quia si inter duos, quicumque fuerint, de beneficio regali controuersia fuerit, quorum vterque à Rege se dicit inuestitum fuisse, tunc causa coram eo decidatur: Ceteræ verò causæ apud pares curiæ.

D Si inter pares duos de aliquo beneficio controuersia sit, quorum vterque suum feudum proprium esse dicat, siue asserant eundem inuestitorem, siue diuersos, coram iudice vel arbitro finiatur. Sed cum vnum producant inuestitorem, si possidenti sine fraude dominus garantare voluerit, ipse obtinebit, nisi aduersarius contra aliquid induxerit.

E Ex eadem lege descendit, quod dominus sine voluntate vasalli feudum alienare non potest. quod Mediolani non obtinet. ibi enim sine curia etiam beneficium totum rectè alienatur: dum tamen aut æquali domino, aut maiori vendatur. Inferiori verò sine vasalli voluntate non licet partem alienare, etiã maiori retenta parte alia feudi: verbi gratia, Est vasallus qui ab eodem domino in pluribus locis feudum tenet, si partem feudi in vno loco vendat, in alio sibi teneat, iste non debet emptori seruire, sed per priorem dominum totum beneficium recognoscere, cum curia verò cuicumque beneficium etiam rustico & sine vasalli voluntate potest, dum tamen totum alienet. Ober. Quidam autem dicunt, vt Gerardus, non valere si fiat inferiori.

F Similiter nec vasallus feudum sine voluntate domini alienabit, in feudum tamen rectè dabit, si secunda persona sit talis, quæ feudum seruire possit: vt si dans miles est, & ille, qui accepit, inueniatur miles, ad hoc vt feudum si contigerit, domino similiter seruire, vt & prior possit, & hoc dare liceat in infinitum. In quibusdam tamen curiis vltra tertiam personam feudi consuetudo non extenditur, vt cum feudum peruenit in quartam personam, ei auferre dominus possit. Profectò ille, qui suum beneficium alij dat in feudum: non debet alia lege dare, nisi qua ipse habeat: vt si habeat sibi suisque

heredibus (quod intelligi debet de solis masculis) non debet alij dare, vt ha- **A**
 beat ipse & sui heredes masculi & fœminæ. Vnde quibusdam placet, quod
 eo ipso beneficium amittat Gerardus & alij, & qui dedit, & cui datum est,
 beneficium perdit. Secundum alios verò, vt Obertum, tunc domino aperi-
 tur, cùm masculi defecerint.

De primo capite Constitutionis Conradi diximus lib. I. sed dicit eam Mediolani non
 seruari, nisi de beneficio regali sit. Ceteras capitaneorum lites agitari coram paribus,
 non coram Rege, id est, Imperatore. Adiicit auctor sequutus sententiam eiusdem Con-
 stitutionis, litem de feudo quæ est inter duos pares dirimendam esse à iudice ordinario,
 vel compromissario: quod quemadmodum accipiendum sit diximus 1. tit. 15. & 2. tit. 15. & **B**
 si fortè vnum eundemq; inuestitorem producant, ait secundum possessorem dandã esse
 litem, cui dominus guarentare voluerit, id est, pro quo liti subsistere & defensionem sus-
 cipere voluerit. Est enim antiqua Germanorum vox *Guarent*, qua significatur auctor qui
 de euictione tenetur. Is igitur quem dominus defendet, in possessionis causa obtinebit.
 In principali autem causa vincet, qui de iure suo melius docuerit. In contextu emẽdauit,
Si possidenti sine fraude, dominus guarentare voluerit, ipse obtinebit. Sine fraude, id est, sine vitio,
 vt in Constit. Friderici de pace ten. §. si duo. In §. ex eadẽ, ponitur aliud caput legis Con-
 radi, vt dominus sine voluntate vasalli feudum alienare nõ possit, quod exposuimus lib.
 1. tit. 22. Contẽpserunt id etiam Mediolanenses, vt & Constitutionem Friderici de petẽ-
 da inuestitura intra annum & diem, & alias plerasque, qui Imperatoribus propè natura **C**
 fuere semper infensissimi. Et econtrario vasallum quoque non posse feudum alienare si-
 ne domini voluntate. In feudum tamen alij rursus dare posse, dummodo militi det, cùm
 & ipse miles est, vt supra 22. & eadem lege qua accepit. nam si accepit sibi & suis heredi-
 bus, quod de masculis intelligitur, vt supra 1. tit. 8. non potest dare alteri eiusque heredi-
 bus tam masculis quàm fœminis, aut si ita dederit, feudum statim domino aperietur, vel
 non statim, vt Obertus existimat, sed cùm masculi defecerint. quæ sententia humanior
 est. Potest quidem arctiori lege quam ipse habeat in alium feudum transferre, vt est in
 fragmentis, sed non meliori, ne deteriorem feudi causam faciat, vt supra 2. tit. 9. §. eon-
 trario. Item vltra tertiam personam feudi consuetudo (sic legendum, non cõcessio, id est
 proprium ius feudi, vt 2. titu. 3. §. vlt.) non extenditur. Capitaneus feudum suum dat ma- **D**
 iori valuasori: maior valuasor minori: minor valuasino. sed in valuasino feudi cõsuetudo
 non seruatur. nam ei feudum auferri quancumque potest ab eo qui dedit vel à maiori
 domino, cui tamen si concurrant præferetur qui dedit. In curia Mediolanensi feudi cõ-
 suetudo in infinitum extẽditur. idẽmque iuris est valuasinis quod valuasoribus, vt supra
 1. tit. 1. & 3. & 2. tit. 10. quo iure vtimur. Eiusdem Constitutionis, quæ integra proponitur
 sequenti libro, de successione feudi aliud caput Gerardus exposuit tit. 1.

De pœna inficientis feudum. TIT. XXXIX.

SI fuerit intèr dominum & vasallum de beneficio controuersia, domino
 dicente, hoc, quod tenes in feudum, à me habes: ille verò negauerit pror- **E**
 sus, si quidem probatum fuerit: ipsum ab eo auferatur. Sed cùm dubitanter
 responsum fuerit, nescio, minimè, secundum quosdã, sed secundum alios vt
 O. & G. tunc demũ eo priuabitur, si fraudulenter, id est sciẽs hoc negauerit.
 Quæ scripta sunt ad tit. 5. & in hunc transferantur.

Vt successor clerici inuestitoris feudum tradere cogatur.

TIT. XL.

CLerico inuestituram faciente de suis bonis, eius successor omnifariã co- **F**
 gitur eam adimplere, cùmque de bonis Ecclesiæ eam fecerit, si possessio
 rei pro beneficio inuestitæ penes eum fuerit, ipse & eius successor ipsam ad-
 impleant, quod etiam in laicis contingit. Vbi verò de alterius feudo
 inue-

- A** inuestituram, si quidem purè, non valeat, sed si sub tempore vel condicione quo feudum sibi aperiatur, valebit inuestitura etiam sine voluntate vasalli facta. Si tamen antè decesserit inuestitor, quàm feudum ad eum reuertatur, successor non cogitur eam habere ratam. aut cum se viuentem feudum apertum fuerit, possessionem tradat, & inuestituram adimpleat, & ideo sciendum est Archiepiscopum Mediolanen. non posse dare in feudum quod tempore introitus sui in dominico inuenerit, sed si ei postea feudum aperiatur, ipsum rectè dabit. Profectò alij Episcopi & clerici ea quæ in dominico habent, & **B** feuda his aperta olim dederunt, & hodie dant.

Aut de suis bonis clericus inuestituram fecit, aut de bonis Ecclesiæ. Si de suis, ex ea inuestitura heres eius tenetur omnimodo. Si de bonis Ecclesiæ quæ tenuit, is etiam similiter qui ei in functione ecclesiastica successerit, ex ea inuestitura tenetur. quod pugnat cū 1. titu. 27. & ibi explicatum est. Si de bonis Ecclesiæ quæ alius tenebat in feudum, aut purè eam fecit, aut in diem vel condicionem. Purè facta non valet. In diem vel condicionem ita demum si eo viuo qui inuestituram fecit dies venerit vel condicio extiterit, id est si ad eum feudum redierit quod tempore secundæ inuestituræ alius tenebat, vt supra 1. tit. 1. §. si verò Archiepiscopus, & tit. 5. Ad hæc adiicit Episcopum quod inuenerit in dominico introitus sui tempore, puta, feudum quod ad Ecclesiam redierat, alij rectè in feudum dare, rem nempe solitam in feudum dari. Excipit solum Archiepiscopum Mediolanensem, Ecclesiæ eius amplificandæ studio, vt mos inoleuerat, quæ & multa alia priuilegia habuit, & Ambrosij nomine Christianis omnibus fuit in honore præcipuo.

De vasallo imperfecto. TIT. XLII.

MVtus & surdus, cæcus, claudus, vel aliter imperfectus, etiam si sic natus fuerit, totum feudum paternum retinebit. Ober. & Gerar. & multi alij. Quidam tamen dicunt, eum qui talis natus est, feudum retinere non posse, quia ipsum seruire non valet. Sic dicimus in Clerico, & in fœmina, & in similibus. **D**

De muto diximus 1. titu. 2. §. vlt. De clerico 2. tit. 21. De fœmina variis locis. Eadem est ratio surdi, cæci, claudi, manci, debilis ad mandata seruitia.

De vasallo qui occidit fratrem suum vel domini sui.

TIT. XLIII.

SI quis interfecerit fratrem domini sui, non ideo beneficium amittit: sed si fratrem suum interfecerit ad hoc, vt totam hereditatem habeat, vel aliam feloniam commiserit. Verbi gratia, Hominem tradendo: vt in curia amplius stare non possit, priuabitur beneficio, quia tamen erga dominum non fuerit facta, ad agnatum proximiorum feudum pertinebit, si paternum fuerit, eodem prorsus obseruando, quantum ad ordinem gradus, qui continetur in legibus. Cùm autem ad dominum respicit felonia, feudum tunc domino aperitur. **E**

Hæc exposuimus lib. 1. tit. 2. & 3. tit. 2. Eodem prorsus. Obseruari ordinem graduum qui iure ciuili descriptus est.

Non teneri vasallum offerre seruitium. TIT. XLIII.

NON cogitur vasallus omnino secundum vsum Mediolanensem dominum adire, & seruitium ei offerre, sed cùm nunciatum ei fuerit, tunc domino si potest seruiat.

Vide lib. 1. tit. 20.

Tom. 4.

M m iij

SI vafallus contra constitutionem Lotharij regis beneficium alienauerit, si totum, perdit totum: si partem, partem perdit, & ad dominum reuertitur. & ideo si contra vnum dominorum, quorum communis vafallus erat, fecerit feloniam, eum fortè cucurbitando, eius solius parte priuabitur: & si voluerit vnus solius partem refutare, aliis sibi referuatis, hoc facere poterit, quia vafallus etiam sine domini volūtate rectè feudum refutare potest. Post refutationem autem ad seruiendum quidem non tenetur, sed eum offendere non debet.

B

Ex Constitutione Lotharij, vafallus qui feudum alienat sine voluntate domini, feudum amittit, feudum amissum ad dominum reuertitur. & hoc est quod dicitur, alienatione feudum domino aperiri. De eo Constitutio Lotharij loquitur, qui totum feudum alienat, sed porrigitur à Friderico etiam ad eum qui partem alienat, quem tamen ob alienationem partis non dicemus totum feudum amittere, vt olim totum feudum amittebat qui supra dimidiam alienabat, sicut docui libro primo. Amittet igitur eam tantum partem quam alienauit, idemque dicemus in eo qui partem feudi inficiatur, idem in eo qui delinquit in vnum ex dominis, & in eo qui vnum ex dominis partemve feudi refutat in manus domini sui. quæ refutatio liberat quidem seruitio, sed non honore, vt exposuimus suprà 2. tit. 14.

C

De alienatione paterni feudi.

TIT. XLV.

Alienatio feudi paterni non valet, etiam domini voluntate, nisi agnatis consentientibus, ad quos beneficium quandoque sit reuersurum: nec in filiam vafallus feudum poterit confirmare, agnatis non consentientibus, vel postea ratum non habentibus, & licet prohibeatur beneficij alienatio, inter agnatos tamen si paternum fuit, concederetur: & si libellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non est libellus, sed quasi refutatio.

D

Feudum aut nouum est aut genearchicum. In alienatione feudi noui sufficit consensus domini, nec agnatorum exigitur. In alienatione feudi genearchi, & domini & agnatorum consensus necessarius est. agnatorum, inquam, proximiorum. nam proximiores agnati in his, quæ veniunt à communi parente, ius habet successionis, & ius *πρωτημίστης*, non in aliis bonis. In feudis ergo paternis non nouis. Rati habitio autem hac in re consensum imitatur & retrahitur, vt in aliis plerisque iure ciuili, imò omnibus sine vlla distinctione ex Constitutione Iustiniani, sedata controuersia inter Sabinianos & Proculianos, quæ fuit olim ea in re. Consensu consumitur ius successionis, & ius *πρωτημίστης*, & ius commissi, vt docui nescio quo loco suprà. In refutatione non est necessarius consensus domini vel agnatorum. Sed si refutando feudum, id velit vafallus in filiam vel in extraneum confirmare volente domino, huic confirmationi etiam agnati consentire debent. idem si in vltiorem agnatum, secundum ea quæ diximus tit. 14. quia hæc refutatio alienatio est. Et sic econtrario ponitur hoc loco vnus casus, quo in alienatione domini consensus non exigitur, si vafallus feudum alienauerit proximiori agnato. quia hæc alienatio refutatio est potius quàm alienatio. Potest autem refutatio fieri inuito domino, vt tit. prox. suprà.

E

De feudi controuersia inter dominum & vafallum.

TIT. XLVI.

SI inter dominum & vafallum de beneficio fuerit controuersia, coram patribus finiatur. Vbi autem dicit vafallus prius de suo recto feudo debere se à domino inuestiri, si quidem sine controuersia de alio sit vafallus, indubitanter primò inuestiendus est, & postea cognoscendum est quod sit suum rectum

F

A rectum feudum, & quod non. Sed si nihil aliud ab eo tenet pro beneficio, nisi de quo controuersia est, tunc tota causa prius ventilanda est: & sic videndum vtrum postea inuestiendus sit.

Hic locus explicandus est ex tit. 20. lib. 2.

De infidelitate pugnam non fieri. TIT. XLVII.

Non est consuetudo Mediolani, vt de feloniam aut de infidelitate pugna fiat, licet contrarium sit quod præcipit lex Langobardorum, vt de infidelitate pugna fiat.

Cùm lex duellionum impia vigeret, non omnis tamen lis ea dirimebatur. Vnde quæritur an si de commisso feudo ob turpitudinem aliquam aut perfidiam lis sit, hæc duello dirimi possit. Lex quidem Langobarda ita vult, & armis militaribus, non fustibus. I. quibuscumque. Lang. qual. se quis def. deb. itémque Henrici II. Constitutio quædam, sed vt ait, Mediolani non obseruatur. In aliis causis plerumque fustibus & clauis singulare certamen iniri solebat. l. 84. Lang. de fur. & inde Constit. Neap. 2. tit. 37. præcipitur, vt singulares habeant clauas puras, id est, sine spinis, sine aculeis. Exercere etiam olim se milites solebant clauis ligneis, non inuicem, vt decertant singulares, sed ad palos, auctore Vegetio l. c. II. 12. 14. quod Platoni est γυμνάσειον τοῦ ἐδωλα ἄφυχα 8. Legum.

C *Quando vasallus feudum perdat.* TIT. XLVIII.

Si à morte vasallus dominum liberare potuerit, & non fecerit, beneficio scirebit, sed licet potuerit facere ne dominus in peccatum præcipitaretur, veluti periurium, non tamen feudo priuandus erit.

De hac re diximus satis 3. tit. 1.

De Capitulis Conradi Regis factis in Roncalia.

TIT. XLIX.

D **H**ÆC sunt capitula quæ rex Conradus fecit in * Romandiola de beneficiis. Constituit enim vt si post mortem domini vasallus, vel post mortem vasalli heredes eius per annum & diem steterint quòd dominum vel heredem eius non adierint, fidelitatem pollicendo, & inuestituram petendo, si tale sit beneficium vt fidelitas sit præstanda, ipsum perdat, sicut & antiquitus consuetudo fuit, sed non Mediolani.

E Præterea vt liceat dominis omnes alienationes feudi factas, nulla obstante præscriptione reuocare. Similiter in petendis hostenditiis: hostenditiæ dicuntur adiutorium quod faciunt dominis Romam cum Rege in hostem pergentibus vasalli qui cum eis non vadunt. Verbi gratia, In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum facta computatione fructuum solummodo eius anni quo hostem faciunt. Item si clericus, veluti Episcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datum non solummodo personæ, sed Ecclesiæ, ipsum propter suam culpam perdat, eo viuentem, & ecclesiasticum beneficium, vel honorem habente ad Regem pertineat: post mortem verò eius, ad successorem eius reuertatur.

F Vetus liber pro Romandiola habebat Roncalia rectissimè, vt suprà 36. quo loco etiam Lotharius edidit Constitutionem de feudis non alienandis, & aliam Fridericus de priuilegiis studiosorum. Sed perperam retinebat Conradi nomen, cum verò verius sit hæc quatuor capita Friderico deberi, Constitutione eodem loco promulgata. De tribus sanè constat esse Friderici ex Constitutione eius proposita libro quinto, vt feudum amittat va-

fallus, qui non iurat fidelitatem intra annum & diem, vt nulla præscriptione repellatur dominus reuocans alienationem feudi sine suo consensu factam: Vt vasallus qui non respondet ad delectum, redditus annui certa parte muldetur. Quartum autem, vt si clerico concessum sit feudum non tam personæ quàm Ecclesiæ respectu, ob culpã clerici ad dominum redeat, mortuo clerico à domino ad Ecclesiam, & si ea Constitutione non comprehendatur, tamen ab Othone Frisingensi, Friderico palàm adscribitur. 2. c. 11. Quorundam, inquit, Episcoporum regalia personis tantùm, quia nec personis, sed Ecclesiis perpetualiter à principibus tradita sunt, à Friderico Roncaliis abiudicata fuere, quod expeditione Italica sequuti Imperatorem non fuissent. quod ita Guntherus:

*Talia regalia iura
Amisere nota, personæ scilicet ipse
Non tamen Ecclesiæ. neque enim quòd pastor iniquè
Gesserit, Ecclesiæ fuis est in damna refundi.*

Nulla obstante præscriptione. Ergo nec præscriptione xxx. annorum, quæ tamen in aliis feudorum causis valet, vt suprã 6. & lib. 2. tit. 9. §. pen. Sed putem etiam domino reuocanti alienationem obstare præscriptionem xxx. annorum, & Constitutionem Friderici esse tantùm accipiendam de præscriptione longi tēporis, vt rectè Guntherus sic eam expresserit.

*Nullaque vel longi præscriptio temporis obstat,
Quominus ad dominum redeant translata priorem.*

Constantinus Porphyrogenneta exigit præscriptionem xl. annorum. *In Lombardia.* Emēdau j. tit. 20. ex Constitutione Friderici & manuscriptorum integriori fide. *In Lombardia dimidiam, in Theutonica terra tertiam partem fructuum, &c.* Duo erant regna, Lombardicum & Theutonicum. In Theutonico, Baioaria, Sueuia, Saxonia, Thuringia, Frisia, Lotharingia, vt Otho Frisingensis scribit.

Cuius iuramento stetur in quæstione feudi.

T L T. L.

Item sciendum est, quòd si inter masculum & fœminam cōtrouersia fuerit, masculo dicente, hoc est feudum, fœmina negante, nisi apertis probationibus fœmina ostenderit non esse feudum, creditur masculo suo iuramento affirmanti cum duodecim sacramentalibus. Sed si inter dominum & fœminam, domino dicente feudum, fœmina negante, probationibus deficientibus detur fœminæ sacramentum. Item si sit inter dominum & emptorem feudi: si emptor dicat non esse feudum, domino in probatione deficiente, sacramento emptoris finiatur. Quidam tamen distinguunt, vt si magna eorum pars quæ vasallus ibi tenebat, feudum sit, detur domino sacramentum.

Regula est reo dari iusiurandum, vt dixi suprã 2. & 3. si lis sit inter dominum & emptorem, inter dominum & agnatum vel agnatam. Sed si lis sit inter agnatum & agnatam, agnato potius, quamuis actor sit, deferretur iusiurandi condicio, deficientibus probationibus. Item si præsumptio faciat pro domino, defertur potius domino quàm fœminæ vel emptori. Præsumptio est pro domino, si eorum quæ in eo agro venditor possidebat magnam partem constet esse feudum. nam & vedita ad finis pars præsumitur feudum. Quæ vasallus ibi tenebat, id est, venditor. In extremo de leui hæc verba, alibi fœminæ.

*Electiōnem dari emptori feudi cui feudum restituat domino an
vasallo ignorantanti.*

T I T. L I.

Domino

A Domino cum emptore feudi agente, si vafallus iurare poterit quod ignorans esse beneficium vendidisset, credens proprium, electioni emptoris committitur vtrum domino velit ipsum cedere an vafallo restituere. Oberus dicit omnia vafallo restituenda. Quo restituto, id beneficium vafallus retinebit, non nocente venditione, eo quod ignorans alienauit, & quod dicitur alienatione feudum aperiri domino, intelligendum est cum à scientibus venditur beneficium. Et quod dicitur de venditione, idem est in omnibus alienationibus.

B Feudum ex Constitutione Lotharij alienatione domino committitur, si vafallus sciens vendiderit, quia dominum contemnere videtur, qui eo inuito vel ignorante feudum alienat, vt supra 3. tit. 2. Ignorans est extra omnem culpam. Igitur si ignorans vendiderit, feudum domino non committitur, sed id vafallus ab emptore cognita veritate repetere potest, ignorantem emptori præstita indemnitate, vt supra 20. Quod si id dominus ab emptore petere occupauerit, emptoris est electio cui feudum restituat, petitori an venditori. Si venditori, iudicio absoluetur: si domino, multo magis, sed id deinde à domino vafallus repetere poterit. Oberus sublato circuitu malebat soli venditori restitui.

Vafallum de feudo agere & conueniri posse.

C

TIT. LII.

Si controuersia inter vafallum & aliū de beneficio fuerit, aduersario proprietatem totius vel partem, vel seruitutem, vel aliud aliquod ius sibi vindicante causa per vafallum etiam domino absente quasi propria ad finem perducatur. ipse enim solus vtiliter agendi & excipiendi habet potestatem, & si pro eo, aut contra eum iudicatum fuerit, vel cum aduersario transegerit dummodo fraudulenter factum non sit, etiam si post beneficium domino

D aperiat, tale erit ac si eo causam agente iudicatum fuisset, & ideo ab eo ratum haberi oportebit.

Vide supra tit. 23. & lib. 2. tit. 9. in princ.

De feudi alienatione & recuperatione.

TIT. LIII.

E Præterea si vafallus ante constitutionem Lotharij regis feudum alienabat, quod in quibusdam curiis pro parte, in quibusdam pro toto olim licebat, & ipsum postea recuperabat, pro feudo sibi retinebat, hoc est in causam feudi recadebat, hodie autem si ipsum alienauerit, si quidem illicitè, licet postea recuperauerit, ramen penes eum non remanebit, vtpote domino, ad quemcumque peruenerit, apertum. Profectò si domini voluntate venderit, vel per libellum vel aliter alienauerit, si idem postea recuperauerit, penes eum remanebit, non iure beneficij, sed aut proprio, aut pro libello, aut aliter secundum quod idem recuperauerit, dummodo scias quod si ad libellum domini voluntate id dederit, si quidem pro libello ei datur singulis fortè annis, & hoc iure feudi censetur. Illud verò ius quod per libellum transtulerit, & postea recuperauerit, pro beneficio non tenebit, sed velut alterius rei datæ per libellum si feudum domino refutauerit, per libellum retinebit.

F

Iure antiquo feudum alienare vasallus poterat, iure libelli in totum vel pro parte etiã **A**
 inuito aut ignorante domino. iure libelli, non iure proprio. Id ergo emptor iure libelli
 retinebat, non iure feudi, vt dixi j. tit. 2. Cùm autem id postea recuperabat vasallus, rursus
 prædium veri feudi naturam recipiebat. Constitutionibus Caroli Magni cauetur, ne va-
 sallus vendat feudum fiducia contracta, vt mox idem redimat in alodem ab eo cui vendi
 derit etiam in alodem, legis Francicæ 4. c. 51. quia fidem fallere videtur qui per hanc cau-
 sam ipse sibi mutat possessionis causam. Hodie Constitutionibus Lotharij & Friderici,
 ne partem quidem feudi alienare sine domini consensu vasallus potest, & alienatione feu-
 dum domino aperitur vsque aded, vt & si id mox vasallus receperit non possit retinere in
 uito domino, quod cecidit semel in commissi causam. Sed si domini voluntate vasallus
 feudum vendiderit, & deinde recuperauerit, id eo iure habiturus est quo recuperauerit, **B**
 non feudi iure pristino inuitus. Si tamen per libellum alienauerit, eoque nomine ei quo-
 tannis inferatur pensio certa, quia non omne ius abalienauit, pensionem retinebit iure
 feudi. In fine emendauit. *Sed velut alterius rei datæ per libellum, si feudum domino refutauerit, per
 libellum retinebit, id est, si declarauerit se iam amplius ea re quasi feudali vti frui nolle.*

An agnatus vel filius repudiata hereditate possit feudum retinere.

TIT. LIIII.

Si contigerit vasallum sine omni prole decedere, agnatus ad quem vniuer **C**
 sa hereditas pertinet, repudiata hereditate feudum si paternum fuerit, re-
 tinere poterit, nec de debito hereditario aliquid propter feudum soluere co-
 gitur, sed in fructibus si quos reliquit, vt de eis debitum soluatur, quo tem-
 pore decesserit (secundum quod supra diximus) considerabitur. Vbi verò
 filium reliquit, ipse non potest hereditatem sine beneficio repudiare: sed aut
 vtrunque retinet, aut vtrunque repudiat: quo repudiato, ad agnatos, si pater-
 num sit, pertinebit, & licet alterum sine altero retinere non possit, agnatis ta-
 men consentientibus poterit dominus eum si voluerit quasi de nouo bene- **D**
 ficio inuestire, quo factò licebit ei repudiata hereditate feudum tenere, nul-
 lo onere hereditario imminente.

Agnatus cui delata est hereditas defuncti, potest separare bona feudalia ab alodiis, &
 feuda iure suo retinere quasi à communi parente profecta, alodia repudiare. quo casu alo-
 dia in solidum agnatæ si quæ sint eiusdem gradus iure accrescendi vindicabunt, vel agnati
 agnatæve sequentis gradus ex successorio edicto, vel cognati, vel vxor, vel fiscus secū-
 dum ordinem legum. Agnatus qui sola feuda retinet ære alieno defuncti non obligabitur: &
 fructus feudi eius anni quo vita functus est vasallus diuidentur inter eum qui subierit he-
 reditatem & agnatum vasalli qui hereditatem repudiavit eodem modo quo inter domi- **E**
 num & heredem vasalli diuidi eos dictum est supra 30. Est hac in re differentia inter agna-
 tum & filium. nam filius non potest separare alodia à feudis, vt infra 64. nisi consentienti-
 bus agnatis, vt additur hoc loco: his enim consentientibus repudiata hereditate potest
 amplecti feuda, ita tamen vt de eis quasi de nouis beneficiis inuestiatur, non quasi de ve-
 teribus & suis rectis feudis. Hereditatem repudiatam suscipient agnati ex successorio edi-
 cto. Est & in feudo repudiato locus successorio edicto, non in feudo refutato, vt 2. tit. 14.
 Repudiantur delata nondum acquisita. Refutantur acquisita. Post acquisitionem autem
 nec locus est successorio edicto, nec iuri accrescendi. Rationem differentiæ inter filium
 & agnatum vulgò non explicant, quæ mihi videtur esse huiusmodi. Agnatus in feudo tã-
 tum genarchico succedit, non in feudo nouo: & ideo non tam videtur id à defuncto ac- **F**
 cipere quàm à communi parente, puta auo, vel proauo qui id primus adquisiuit, vt si feu-
 dum adquisierit auus meus, & ab eo in patrem meum transierit, à patre autem obuenerit
 mihi, me mortuo sine liberis, in id succedet patruus meus quasi in feudum patris sui, non
 quasi in feudum meum, vt j. ritu. 18. & ideo repudiata hereditate mea poterit feudum quasi
 patris

- A** patris sui feudum retinere, & debitis oneribusve hereditatis meæ non obligabitur. Quin & ipse testamento non potero in fraudem patris mei illud feudum in alium conferre. vt j. tit. 4. Hæc de agnato. Filius autem succedit patri non tantum in genearchico feudo, sed etiam in nouo, & genearchicum puta quod descendit ab auo etiam capere videtur à patre suo, non ab auo, cum in eius successione patruo suo præferatur, qui tamen erat proximior auo. qua de causa non aliter admittitur in feudum autum quam quasi heres patris, & idèd separare bona non potest. hereditas enim scindi non potest. Repudiata igitur hereditate non poterit feudum retinere, nisi consentientibus agnatis. Quin & si agnati consenserint, id quasi paternum non retinebit, sed quasi nouum, & consensione huiusmodi sibi periment agnati ius successionis, vt infra 58. Et consequenter si exheredatus sit, excludetur, cum tamen agnatus exheredatus non excludatur à successione feudi antiqui.
- B** tentari hac ratione potest patrem vni ex filiis feudum prælegare posse, vt cõsuluit Paulus Castrensis Conf. 163. Sed obstat lib. j. tit. 4. quo Gerardus ait filios æqualiter succedere, nulla ordinatione defuncti in feudo manente. Et sanè licet capere id filij videantur à patre, tamen quia id pater conseruare agnatis vel liberis suis debuit, non potest vnum ex filiis eligere, exemplo lucrorum nuptialium, quæ superstes coniux seruat liberis communibus, nulla electione concessa. No. 2. & 22. Et ita his libris quoties ponitur vni ex filiis feudum obuuisse insolidum, non electione patris, sed diuisione ponitur obuuisse, vt supra 9. & infra 59. & 93. & 99.

C

Coram quo sit quæstio feudi ventilanda.

T I T. L V.

- E**X eo, quod supra diximus, vt si inter duos de beneficio fuerit controuersia, coram iudice vel arbitro finiatur, talis hic fit quæstio: quodam sine filio decedente, alius credens beneficium, quod ipse tenebat, apertum domino esse, ab eo inuestitus est eius beneficij nomine, e contra apparent agnati, qui feudum sibi vindicant quasi paternum. Est igitur quæsitum, an apud curiam domini vel iudicem sit hæc quæstio terminanda? responsum scio quia
- D** ad dominum quodam modo causa spectare videtur, ad quem inuestitus habebit regressum de euictione, vt coram paribus finiatur curtis, & licet alter per se non possit alterum trahere ad curiæ iudicium, generaliter tamè etiam si inter duos causa fuerit de beneficio, eos curia vocante non licebit eorum alicui eius curiæ iudicium declinare.

Quæ ad hunc locum pertinent, repetenda sunt ex lib. j. tit. 15. & lib. 2. tit. 15. & 20. & supra 38.

E

De pœna domini feloniam committentis.

T I T. L V I.

- E**X facto quæsitum scio, & ego à pluribus quæsiui, si dominus contra vassallum apertam feloniam fecerit, an sicut vassallus feudum debet amittere, ita dominus proprietate priuetur? Et quidam dicunt, ex omni feloniam qua vassallus feudo priuatur, & dominus proprietate priuetur. Alij, nõ nisi ex magna feloniam: alij, ex nulla. Sed prior sententia mihi placet, non habita distinctione qualis vassallus sit, vtrum per sacramentum, vel non.
- F**

De hac re diximus 2. tit. 5. Vassallum per sacramentum vocat eum qui iurauit fidelitatem: cui aduersus est is cui pactione remissa est fidelitas.

Quando feudum licite alienatur.

A

TIT. LVII.

SI quis ea lege alicui feudum dederit, vt ipse, & sui heredes, & cui ipse dederit habeant, quid iuris sit quæritur. Respond. iste qui sic accepit, poterit id vendere vel donare: vel aliter, si sibi placuerit, etiam sine voluntate domini alienare, & ille etiam cui datum fuerit, non habebit ipsum pro feudo, nisi sicut ei datum est. Sed qualitercūque ei datum fuerit, siue ad proprium, siue ad libellum, licet propriam feudi naturam non habeat, iure tamen feudi censetur, vt ex his causis ipsum amittat, quibus & verum feudum. Vbi ergo sic datum est feudum, & cui in feudum dederis, aliud est, & propriam feudi naturam habet. B

Voluntate domini licite alienatur. Sed in hac specie voluntas domini strictius accipitur, vt supra 25.

Quando pactum non obstat successioni feudi.

TIT. LVIII.

TRes erant agnati, vel plures, vnus eorum habebat feudum, quod erat paternum, sed alter eorum finem & refutationem ei, suisque heredibus, & cui ipse dederit, fecit. decessit iste sine filio masculino. Alter, qui non refutauit, vindicat sibi totum. Alter verò, qui refutationem fecit, vult ad successionem venire, pacto non obstante. Sapientes quidam Mediolanen. interrogati responderunt non obstare illud pactum, nisi feudum omnino refutauerit, vel nisi ad hoc refutauerit vt dominus eum quasi de nouo beneficio inuestiret. Tunc enim secuta inuestitura noua, quasi nouum sit feudum, non succedit. C

Hoc exposuimus lib. 2. tit. 14. D

De natura successionis feudi.

TIT. LIX.

Successionis feudi talis est natura, quòd ascendentes non succedunt: verbi gratia, pater filio. Inferius verò filius patri succedit, & non filia, nisi ex pacto, vel nisi sit fœmineum. (Tunc enim succedit filia matri & patri: secundum quosdam succedit nepos ex filia solus) & sic vsque in infinitum, si feudum sit paternum. Paternum autem voco, quicumque ex superioribus id acquisiuit, dummodo scias, quòd si quis habens beneficium, quatuor superstibus filiis decedat, & feudum ad vnum solum ex diuisione deueniat & iste superstibus filiis duobus vel tribus decedat, qui patruales dicuntur, & ad vnum eorum beneficium feudi ex diuisione peruenerit, & similiter iste superstibus filiis decedat, ad quorum vnum feudum similiter peruenerit, sicut etiam ex aliis superioribus vel primis fratribus supersunt masculi, si ille qui feudum habet, decesserit nullo filio relicto, an ad omnes, vel ad quos peruenerit, quæritur. Respondeo, ad solos, & ad omnes qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit. Et hoc est quod dicitur ad proximiores pertinere. Isti verò proximiores esse dicuntur, respectu aliarum linearum. sed omnibus ex hac linea deficientibus, omnes aliæ lineæ æqualiter vocantur, E

In F

- A** **I**N feudum parentes non succedunt. rationem exposui libr. i. tit. i. Id mores multarum nationum traxerunt ad alodia, sine ratione. Excipitur autem vnus casus in fragmentis, Si contracta fiducia pater filium de feudo à domino suo curauerit inuestiri. nam ex pacto premortuo filio recurret feudum ad patrem. In eisdem quod satis obscure scriptum est, *Quidam dominus, &c.* explicandum est ex his quæ sequuntur hoc loco, *Paternum, &c.* vt linea eius fratris cui diuisione feudum obuenerit quamdiu durauerit censeatur esse proximior, & præferatur lineæ alterius fratris. *Nepos ex filia solus.* Sic emendaui ex manuscriptis. & vetissimè. Si enim filix obuenerit feudum ex conuentione, & filia decesserit relicto nepote & nepte, nepos solus admittetur, vt i. tit. 12. & infra 63. *Qui patruales dicuntur.* Species ponatur hoc pacto: Titius feudum adquisiuit, & reliquit filios quatuor, Primum, Secundum, Tertium, Quartum. Primus duos filios suscepit, Quintum & Sextum, totidem & reliqui fratres suscepere, qui liberi inuicem sunt fratres patruales. Sextus duos quoque filios suscepit, Septimum & Octauum. Feudum Titij obuenerit Primo, à Primo transit in Sextum, à Sexto in Octauum. Mortuo Octauo sine liberis, succedet Septimus. hoc non extrante Quintus, patruus Octau. rursus Quinto deficiente atque ita linea Primi deficiente, in feudum æqualiter succedēt Secundus, Tertius, Quartus, eorumve poster. Patru Magni Octau, vel propiores sobrinis non succedent, quia ex Titio non prodierunt à quo feudum cepit causam & originem.

Beneficium in curia venditione non contineri.

C

TIT. LX.

Quidam Capitaneus in quadam curte sua beneficium dedit militibus, & postea eandem curiam vendidit, non habita mentione beneficij. Controuersia est inter Capitaneum & emptorem, dicente emptore se curiam cū beneficio emisse, domino verò contradicente ad eum beneficium non pertinere. Respondi illud beneficium in venditione non contineri, nisi expresse de eo actum sit.

D

Hanc quæstionem exposuimus suprà 19.

Vtrum filius vasalli feudum amittat viuo patre.

TIT. LXI.

Quæsitum est apud me, si filius viuento patre dominum offenderit, ita quòd feudum amitteret si pater decessisset, vtrum feudum amittat, vel non: secundum istos sic, secundum Gerardum, & Obertum similiter.

E

Indignum esse filium successione feudi ob feloniam commissam viuo patre. Agnatum igitur si feudum fuerit paternum, vel dominum filio præferri. In hoc consentiunt omnes auctores. & in fine omnium quos habui integerrimus & vetustissimus liber habebat, *Respondi, secundum Stephanum sic: secundum Gerardum & Obertum, similiter.* Idemque confirmat Constitutio Friderici, quam his elegantissimis versibus Guntherus expressit.

F

*Si patris dominum vasalli filius acri
I. aserit offensa, festinet prouidus illum
Conciliare pater. quòd si contemnet agendum,
Munere priuetur. si verò audire monentem,
Filius indomita neglexerit aure parentem
Non erit in feudo successor idoneus illo
Ni prius accensam domini placauerit iram.*

Non puniri vasallum ex sola cogitatione.

A

TIT. LXII.

SI voluerit vasallus dominium offendere, sed non laborauerit, feudum non amittit. Gerardus & Obertus similiter etiam si laborauerit, non amittit feudum, nisi insidiatus ei fuerit, & hoc probatum fuerit.

Solam cogitationem solumve conatum vasalli non puniri. Insidias puniri amissione feudi.

De successione nepotis ex filia.

B

TIT. LXIII.

Similiter si quis inuestitus fuerit de feudo, ita ut ad foeminas transiret, & duas filias tantum reliquerit, quarum vna filium habeat, & altera filiam, utrum post mortem illarum masculus tantum feudum habere debeat? secundum Gerardum masculus tantum, Obertus contra. & e contra si filios ille habuerit.

Si placuerit, ut foeminae succederent, & filia reliquerit nepotem & neptem, nepos solum admittetur. Et hoc est quod dixit supra 59. secundum quosdam, nempe Gerardum, succedere nepotem ex filia solum, cum filia feudum obtinuit ex conventionione. idemque est in nepote ex filio. Diximus hac de re j. tit. 2. §. pen. C

Differre agnatum à filio in successione feudi.

TIT. LXIII.

Filius non potest recusare hereditatem patris absque feudo, propinquus autem potest.

Rationem differentiae explicui supra 54.

D

De contentione feudi inter filiam & propinquum, vel inter vasallum & emptorem.

TIT. LXV.

Si contentio fuerit inter filiam & propinquum de hereditate & de feudo, cum filia feudum habere non poterat, quia dicat ipsa, Hoc est de mea hereditate, & ille dicat, imo de feudo, electio propinqui erit decernere veritate iureiurando. Gerardus & Obertus, Similiter si contentio fuerit inter aliquem qui emisset à seniore, & vasallum, quia dicat vasallus, Hoc est de feudo meo, ille autem neget, electio emptoris est veritatem iureiurando decernere, cum pares curtis veritatem non testantur. Gerardus & Obertus. E

Cum pares curtis veritatem non testantur, id est deficientibus probationibus. & iis de rebus dictum est satis supra 2. 3. 50. Decernere. Forsitan discernere est rectius, ut infra 88.

De pacto legis commissoriae.

TIT. LXVI.

Similiter feudum lege commissoria datum non valet, id est si ad certum tempus pecunia non solvatur creditori, ut habeat in feudum. Gerardus. & secundum Obertum valet.

Non

A Non displicet inscriptio vetus huius tituli, De pacto legis commissoriae. nam ut pignoris hypothecam, & legem pacti, & pactum pacis, & actionem conditionis dicimus rectè, cur non est pactum legis? De hac autem re tractavi j. tit. 29.

Vt feudum ad certum seruitium dari possit.

TIT. LXVII.

Similiter potest feudum dari ad certum seruitium. Gerardus & Obertus.

B Hoc est feudum condicionale, & sumatur exemplum ex 2. tit. 3. §. ult. Et hoc etiam cur refutari non possit non video. quod hic interpret tamen exagitat.

Quando feudum de camera sit dandum.

TIT. LXVIII.

C **N**otandum est in feudo quod de caneuca seu camera dicitur, non debere dari nisi cum sit in camera, vel caneuca, vnde solui possit: vel si ita euacua ta sit caneuca sine culpa promissoris, expectandum est donec interim de caneuca vel de camera dari possit. Dominum autem feudi dare posse intelligitur, omni ære alieno deducto. Non enim æquum est quem videre egentem quem prius habuit in coniugem.

Hoc exposui suprâ 2. tit. 2. & quod ait, coniugem titu. 5. vulgò perperam additur, vel amicum.

Qui debeant interesse inuestituræ.

TIT. LXIX.

D **Q**uòd autem pares tantum debeant interesse inuestituræ feudi, & non alij, hoc tunc verum est cum dominus vassallos alios habuerit. Alioqui adhibeat dominus quos meliores poterit, liberos tamen, argumentatione legis de ultimis voluntatibus in Lombardia, scilicet illa quæ dicit: Si quis donationem facere voluerit de suis rebus alicui vel inuestituram, adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant duos testes idoneos, vel tres, vel plures, pluralis enim locutio, duorum numero contenta est. Idcirco pares necessarij sunt in instrumento inuestituræ, & non alij, ne quid excogitetur falsitatis in perniciem domini, alijs testibus inductis, corruptis fortè pecunia, vel odio, vel gratia, quæ non sunt suspicanda in paribus.

E Scriptum erat simpliciter l. 7. Lang. de ult. volunt. vt adhibeat testes idoneos. Hanc ergo ita accipit, vt sufficiant duo vel tres liberi homines, etiam extranei cum deficiunt pares vt suprâ 36. & lib. j. tit. 28. & 2. tit. 3. Ex d. l. 7. emendani, *Adhibeat sibi de pagensibus suis, & qui per eandem legem viuant, duos testes idoneos, &c.* Pagenses sic dicuntur, vt Græcè καμῖται.

De re communi in feudum danda, & per quos fiat inuestitura.

TIT. LXX.

F **I**tem sciendum est non esse impedimento inuestituræ, & si inuestituram faciat de re quam communem dominus habeat cum aliquo, quia si sponte diuidere noluerit ille cum quo habet rem communem qui inuestituit, potest cogere per iudicem ille qui inuestitus est, vt diuidat.

Tom. 4.

N n

Item heres eius necesse habet tenere firmam inuestituram quam pater fecit. ^A
 Item eadem lege, & eodem iure debet habere rem iste qui inuestitus est, quo
 haberet qui eum inuestiuit, cum coherede suo, scilicet vt adæquatio percur-
 rat vsque ad 40. annos. Item inuestitura per se vel per suum nuncium dari &
 accipi potest, quæ omnia supradicta colligi possunt per supradictas leges
 Langobar. titulo de vltimis voluntatibus. l. si quis. & C. com. diui. l. 1. & fi.

Non tantum rem propriam, sed & communem, id est partem pro indiuiso in feudum
 dare dominus potest. nam & quouis alio modo alienare eam potest ante acceptum iu-
 dicitium familæ erciscundæ, vel communi diuidendo. l. portionem. C. de donat. non post ^B
 iudicium acceptum. l. 13. & 14. D. fam. erciscun. l. 1. C. com. diuid. & iudicium familæ
 erciscundæ dabitur feudatario, quia nemo inuitus in communione detinetur. l. vlt. C.
 com. diu. & ei atque in eum omnes transeunt actiones, vt supra 23. 52. Adicit idem omni-
 no ius habere feudatarium in ea re communi, quod inuestitor habuit cum coherede si-
 ue socio suo, & perimi id sola præscriptione XL. annorum. Cur XL. non xxx. quæ in om-
 nibus feudorum causis recepta est? Hoc obtinet inter fratres aut cognatos, vel inter
 fratrem, vt hoc loco significatur, & vasallum qui alterius fratris partem in feudum ac-
 cepit ex l. si inter. Lang. de præscrip. quæ confirmatur à Friderico 11. Const. Neap. 3. tit.
 37. nam vsque ad XL. annos de adæquatione partium inter eos agi potest. & ita accipiē-
 da l. 3. Lang. de proh. alien. minor. Iure ciuili obstat præscriptio xxx. annorum. Quod ^C
 ait heredem inuestitoris, id est, filium factum patris mutare non posse, vt dixi, supra 14.
 est ex d. l. 7. Lang. de vl. vol. & congruit cum l. si ab eo. C. de lib. cau. l. 3. C. de reb. a-
 lien. non alienan. Quod subiicit per nuntium inuestituram dari vel accipi posse, id expo-
 sui 2. tit. 4.

Si instrumentum feudi falsum dicetur.

TIT. LXXI.

S instrumentum diceretur falsum à domino, daretur defensio vasallo qui
 instrumentum adferret, vt in Lom. qualiter quis se defen. de. l. de chartis, & ^D
 auferetur domino qui veritatem nouerit. quod iniquum erit, si aliquis ex
 dono suo conueniatur cum domini sit defensio ex ordine, cum vasallus non
 possideat.

Notandum est, quod de omni controuersia quæ inter dominum & vasal-
 lum oritur, si pares veritatem nouerint, omnino cogi debent à domino &
 paribus dicere veritatem, qui si dicant se nescire, cum sciant, & vasallus po-
 stulet, dominus eos coget iurare, & veritatem dicere, vt C. de testib. l. si quã-
 do. & in Lomb. vt iudex. De off. iud. & in tit. qualiter quis se defen. de. l. si ^E
 qualiscumque causa. & tit. de testib. vt quicumque. & l. vlt.

Si instrumentum inuestituræ quod profert vasallus, dominus dicat falsum, vasallo
 datur defensio ex l. de chartis 2. Lang. qual. se quis def. deb. & domino qui veritatem
 nouit auferitur. *Quod iniquum erit* (sic legendum) *si aliquis ex dono suo conueniatur*, id est, si
 ex beneficio suo & inuestitura conueniatur agente vasallo, cum domini defensio sit ex
 ordine, cum vasallus non possideat, id est, agente vasallo. & ita supra 1. tit. 1. §. si verò feu-
 dum. Licet, inquit, domini esset defensio ex ordine. Hoc igitur casu melius erit totius rei
 defensionem domino dari cum x i i. His additur pares cogi à domino, & aliis compa-
 ribus testimonium dicere, vel si negauerint se quidquam scire, cogi etiam iurare, vt su-
 præ 1. tit. 28. ^F

Qualiter iuret dominus aut vasallus cum defensio ei datur.

TIT. LXXII.

CVM

- A** **C**VM datur domino defensio de inuestitura quæ dicitur à se facta, iurare debet se inuestituram non fecisse. Cùm verò datur heredi, vel successori eius, iurare debet se nec scire nec credere inuestituram factam esse ab antecessore suo, & si qua inuestitura facta esse diceretur, semper debet nominare dominum à quo inuestitura facta dicitur, cùm multum discrepet sacramentum hereditarium à principali sacramento. C. de re. cre. & iureiur. l. generaliter. vt habes de tutore qui iurat quod credit & existimat, vt C. de iura. ca. l. 2. §. si autem. de conscientia enim sua iurare debet, & non de alieno facto (cū iniquum sit aliquem iurare de alieno facto) heres vel successor, nec etiam filius, vt D. rerum amo. l. Marcellus. sed contrarium reperiuntur in Lombard. quia licet filius minorem virtutem habeat quàm pater, tamen debet præcisè iurare patrem suum non fuisse debitorem, vt in Lombard. qualiter quis se defendere debet, l. si contigerit.

De hac re dictum est suprà 36. & lib. j. tit. 28.

De alienatione feudi.

C

TIT. LXXIII.

- S**VMmopere mandare curamus, vt si quis aliquem de beneficio inuestiuerit, quòd ille qui inuestitus fuerit, non potest per proprium vendere, nec pro leuissima re locare, nec infeudare, nisi maiorem partem apud se retinuerit: & si in desperatione filiorum fuerit, nulla ratione, nec quolibet modo dare potest. Quæ omnia si facta fuerint, nullius momenti erunt: & eo defuncto omnia ad priorem dominum reuertuntur, & si dominus conquestus fuerit paribus, pares auditis rationibus intra anni spacium expedire faciant, vasallo non faciente satisfactionem, domino dent possessionem, saluis suis rationibus, nisi diffinitiuam promeruerint sententiam.

- E** Ab hoc titulo incipiunt fragmenta siue extraordinaria capitula, quæ nobis Ardizo & Aluarotus conseruarunt, hæcenus neglecta ab omnibus, sed non minoris fructus quàm libri superiores, quæ nos titulis distinximus nostro ingenio, non ope veterum librorum, vt superiores omnes titulos restitimus. Auctoritas verò cur non & tanta his quanta superioribus libris, aut cur illis maior? Et rursus quando ista iuris parte nulla veterum prudentum scriptis indigentior est, quæ malum hæc stultitia, vt has insuper reliquias nacti à superiorum librorum principiis minimè discrepantes improbemus? Est autem hic titulus de alienatione feudi. Maiori parte retenta feudum alienari posse. Paulatim increfcit vel decrefcit ius. Obtinuit & dimidia parte retenta alienari posse. De eo iure loquor, quod obtinuit ante Constitutionem Lotharij. Sed qui erat extra omnem spem suscipiendorum liberorum, spem domini nulla parte frustrari potuit. Ait, *Per proprium vendere.* Bene, per proprium. nam per feudum dare potest. *Pro leuissima re locare.* Libro 2. tit. 9. vilissima pensione. quæ libellaria fraudulenta est. & ideo quod sequitur, *Infeudare,* etiam de infeudatione, vt ita loquar, fraudulenta accipiendum est. A libellaria enim & infeudatione vt iure fiat, omnis fraus abesse debet, vt suprà 22. & lib. j. titu. 2. *Et eo defuncto.* Eo defuncto sine liberis, omnia ab emptore ad dominum reuertuntur, si fortè viuentis vasallo de alienatione querelam apud pares dominus non instituerit.

De feudis scutiferorum.

TIT. LXXIIII.

Tom. 4.

N n ij

Feuda scutiferorum, vt ad libitum dominorum possint adimi, rationis non **A**
est, dum tamen seruiant secundum laudationem curiæ.

De hac re scripsi l. tit. j. §. item illud.

De condicione feudi non impleta.

TIT. LXXV.

VT inter condicionalia, & non condicionalia aliqua sit differentia, dici-
mus, quòd si quis alicui dederit beneficium condicionalè (vt pote quæ
dantur propter habitationem) deserta habitatione beneficium amittetur. **B**
& etiam cum certo constituuntur seruitio, non dato seruitio non poterit re-
tineri beneficium.

Feudum amittit, qui feudo impositam condicionem non implet, vt j. titu. 20. imò &
qui inficiatur, vt suprâ 5.

De fidelitate.

TIT. LXXVI.

Quoniam de fidelitate mentionem fecimus, super ea aliquid summam
despiciamus. Si beneficium est sine fidelitate, & vasallus aliquid, quod
sit contra suum dominum fecerit, amittat beneficium laudatione parium:
hoc idem dicimus in iis, qui fidelitatem iurant. Si cui militi fidelitas requisi-
ta fuerit à domino, dominus secundum quosdam librum militi ostendere
debet, & miles eam facere debet, vel parium laudationi stare intra annum:
quod nisi factum fuerit, miles secundum quosdam de beneficio damnari po-
test, quod contra præceptum domini Lotharij regis Papiæ datum videtur. **D**
Librum autè quòd vasallo ostendi soleat non necessitate fieri, sed voluntate.
Est enim quoddam signum requisitæ fidelitatis memoriæ causa. Et venit ali-
quando vt vasallus dicat domino se facturum fidelitatem, quam pares lauda-
uerunt. tunc nõ perdit beneficium, si stat per dominum, quod faciat curiam.

Qui fidelitatem iurant, si voluntate vtrorumque separatio facta fuerit, fi-
delitas finitur: si sua voluntate vasallus vel iudicio parium feudum dimisit,
fidelitas durat. **E**

Fidelitatis nomine iusiurandum fidelitatis significatur. hoc non semper vasalli præstât.
quibusdam enim pactioe remittitur, vt suprâ 56. & lib. 2. tit. 4. non tamen ideo minus ex
causa ingratitude feudum amittunt laudatione parium. Nulla ex causa ipso iure feudum
amittitur, ne ob alienationem quidem, sine cognitione & pronuntiatione parium, vt su-
prâ 74. Is cui non est remissa fidelitas, similiter feudum amittit, si fidelitatem non fecerit
intra annum, vt suprâ j. tit. 21. domino scilicet postulante, & vt plerumque fit ostendente
librum memorialem feudorum suorum, & fidelitatum sibi præstitarum. *Contra præceptum*
D. Lotharij. Puto auctorem intelligere secundam Constitutionem Lotharij propositam li-
bro sequenti, quæ cum qui dolo caret non vult feudum amittere ob non datam fidelita-
tem intra annum quod & tunc locum habet cum per dominum stat quo minus ea detur **F**
dum non cogit in vnum pares vt fidelitatis formulam vasallo præscribant iurare paratis-
simo. *Separatio. refuratio feudi. Fidelitas durat.* vt suprâ 58.

Si plures

A

Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel seruitia debeantur.

TIT. LXXVII.

CVM plures fratres vasalli paternum habent beneficium, donec illud indiuisum possident, vna fidelitas, & vnum seruitium domino fieri debet. Si verò partitum fuerit, quot partes, tot erunt fidelitates. Seruitia verò non pro partibus, vt vnum primum, videlicet grauiora, sed pro quantitate beneficij moderanda. Plures autem domini, & si feudum inter se diuidant, nullo modo nisi vnam fidelitatem ex feudo habere poterūt. Seruitium verò omnibus non grauitate, sed moderamine faciendum est.

De hac re scripsimus supra 9. *Vt vnum primum.* Legendum opinor, vt cui plurimum videlicet, grauiora: hoc sensu, vt seruitia non imponantur pro amplitudine partium, veluti grauiora ei cui diuisione agri plurimum obuenerit, sed pro earum æstimatione & pretio.

Culpam vnus ex coheredibus ceteris non præiudicare.

C

TIT. LXXVIII.

CVM feudum hereditarium vni ex coheredibus propria culpa auferetur à paribus per iudicium, ceteris non præiudicat. Hoc autem ita intelligitur, vt viuo eo, vel suis heredibus feudum ad ceteros venire non intelligatur.

Si vnus ex coheredibus in dominum deliquerit, is solus partem suam amittit, eaque ad dominum reuertitur, & à domino ad coheredes vbi ille defecerit posterique eius, vt infra 83. & 98. & nos attigimus supra 3. tit. 2.

D

Vt ratio vassalli priusquam domini discutatur.

TIT. LXXIX.

SI contentio fuerit inter dominum & vasallum, & dominus habuerit aliquam rationem contra vasallum, & vasallus contra dominum, vasalli ratio prius discutatur: quoniam pares maiorem iurisdictionem habent de suo pari, quàm de suo domino.

PAR in parem maiorem habet iurisdictionem quàm in dominum. Dominum pares verè recundè compellant, vt bonam fidem agnoscat, vt supra 2. tit. vlt. Parem seuerius. nec mirum si sit iurisdictione pari in parem, cum ex consensu litigatoris eligatur, vt supra 2. tit. 16. Sed non posset tamen misso pari par qui de feudo litigat, extraneum iudicem optare, quia feudi litem melius visum est quodammodo dirimi intra priuatos parietes ab iis qui sunt ex eadem domo, & qui eundem dominum recognoscunt. Quia verò maior est parium iurisdictione in parem quàm in dominum, ideo ait petitionem vasalli discutiendam esse prius quàm domini. De re igitur domini verè recundè, ægtè, lentè cognoscunt.

De euictione.

F

TIT. LXXX.

GENERALITER verum est in feudis dominos de euictionibus teneri, at si quis sciens inuestituram alterius beneficij adquisierit, eo euicto nullam aduersus

Tom. 4.

N n ij

dominum vasallum actionem habere dicimus : quoniam in acquirendo A
malam habuit fidem.

De cuictione feudi dictum est suprà 2.tit.8.& 4 tit.1.& 55.

De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio.

TIT. LXXXI.

VNum quidem non minus vtile, sed satis congruum superioribus aduer-
ti, & ex comprobato vsu in scriptis bono arbitrio reducere procuravi. B
Si quis igitur pro vice dominicaria vel villicaria, & vt dicam, pro decania,
vel aliis quibuscunque angariis feudum quod improprium est, acceperit,
nisi specialiter hoc actum sit inter contrahentes, id est, nominatim feudum
cum honore feudi, & ita, vt non liceat domino auferre quod datum fuerit,
etiamsi administratio illa auferatur: quod datum penitus ablata administra-
tione sine omni obstaculo auferre liceat. Si autem quod superius dictum est
probare conetur, & quoddammodo possidere vasallum à quibusdam cre-
datur, non iureiurando decidi oportet, sed testibus vel instrumento aliisue C
legitimis probationibus causa firmiter approbetur.

Feuda quæ dantur pro mercede functionis, vel administrationis alicuius, ablata ea ad-
ministratio finiantur, vt suprà 94. nisi aliud conuenerit, puta vt obtineantur cum ho-
nore feudi etiam adempta administratione. hæc sunt feuda impropria. quod exposuimus
j. tit. j. §. Item illud. Et si qua fuerit de hac feudi qualitate contentio inter dominum & va-
fallum, vasallus qui proprium dicit, hoc probare debet per pares vel instrumento publi-
co, vt d. §. item illud. & §. item si aliquis.

Prius possessionem restituendam esse quam de principali causa agatur.

TIT. LXXXII.

SI qua contentio de beneficio inter aliquos (prout sæpe fieri solet) orta
fuerit, si vnus dominus vel loco domini habeatur, & alter vasallus vel lo-
co vasalli habeatur : si per pares secundum vsu regni iudicium ventiletur,
primò de suo recto beneficio inuestiri debet, & si possessio aliqua perturba-
ta fuerit, modo restitui debet.

Vt fit in alodiis l. incerti. C. de interd. præcedit enim causa momenti semper. & hac de E
re dictum est suprà 2. tit. 4. & 20.

Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri, vel domino, vel extraneo.

TIT. LXXXIII.

SI alter ex fratribus qui paternum habeat beneficium, suam portionem de-
derit domino vel alicui extraneo : dominus vel extraneus tandiu teneat
sine præiudicio quandiu ille, qui dedit, heredem masculum habuerit: si verò
sine herede decesserit, alter frater si vixerit, vel eius heres sine vllò obstaculo F
& temporis præscriptione beneficiũ, quod hereditarium est, vindicet à quo
cunque possidente. Hoc idem dicimus, & si fratres fuerint, & alter ab altero
ex fratribus acquisierit: hoc enim verissimum ex vsu cõprobato didicimus.
Si

- A Si frater fratri, vel si domino vnus ex fratribus sua parte cesserit quam habet in feudo paterno, hæc cessio refutatio est, quæ agnatis præiudicabit quamdiu is qui cessit liberive eius superfuerint, ea stirpe perempta, ad agnatos portio ea feudi reuertetur. Idemque erit si suam partem extraneo dederit. quod iure fit. nec enim ea pars seorsim pro feudo aliquo solido accipitur. quod congruit cum lib. j. tit. 2. §. rursus. Idem si in dominum deliquerit, vt supra 78.

Patrem in feudo filij non succedere.

TIT. LXXXIII.

- B **Q**Uoddam vsui traditum recordationis causa in scriptis ponere procuraui. Si quis igitur habens filium ipsum per dominum inuestire fecerit, nisi nominatim cum domino pactus fuerit, vt si filius decesserit ante patrem quòd feudum ad patrem reuertatur: dicitur defuncto ante patrem filio patrem carere beneficio, & domino acquiri beneficium.

Diximus hac de re supra tit. 59.

De inuestitura facta marito vel vtrique coniugi.

TIT. LXXXV.

- C **S**I maritus de feudo suæ vxoris inuestiatur ea absente, nisi nominatim qua si gerendo vxoris negotium inuestiatur: sibi acquirit feudum ea sciente vel iubente: Si verò vterque in simul inuestiatur, pro parte sibi proficiunt: nisi cum iam dicta distinctione factum fuerit. & dicimus etiam, vt si vnus ante alterum sine herede decesserit, quòd alterius pars domino adquiratur.

- Per gestorem accipi potest inuestitura, vt per procuratorem supra 2. tit. 4. Coniux coniugi in feudo non succedit, etiam si id simul adquisierint, sicut nec frater fratri, supra 2. tit. 12. & 13. Marito si dominus inuestituram fecerit vt acquireret vxori, ille quasi sibi adquisiturus acceperit, vxori acquiritur feudi actio, l. qui mihi. D. de donat. Si ea iubente vel sciente, & tacente ita acceperit, marito acquiritur. Taciturnitas vxoris iussum imitatur. Hoc cum maritus accipit suo nomine. nam si vxoris nomine quasi gestor, nõ dubium est vxori actionem adquiri. *Iam dicta distinctione.* Gesseritne maritus suum tantum negotium ea sciente vel iubente, an commune.

De fructibus feudi.

TIT. LXXXVI.

- E **V**Num quidem satis vsitatum dicimus, quòd si aliquis decesserit nullo in feudo relicto herede, ius feudi ad dominum pertinere dicimus: Fruges autem extantes non ad dominum, sed ad filias ipsius vasalli, vel etiam ad vxorem eius pertinere: & hac ratione creditor eas retinere potest, licet pignus habere non possit: & hoc cum distinctione Imperialium Constitutionum.

Diximus hac de re supra titu. 30. & distinctio Imperialium Constitutionum quam dicit hoc loco, ea est quæ illo proponitur.

- F *An præscriptione feudum adquiratur.*

TIT. LXXXVII.

Tom. 4.

N n iij

IN beneficiis vt in ceteris contractibus , præscriptiones currere satis humana ^A
num , & rationi congruum videtur. Si quis ergo feudum alienum bona fi-
de ab aliquo iusta traditione acceperit, licet dominus non sit, cum verus do-
minus in traditione putetur , longi temporis præscriptione ius sibi acquirit.
Si verò malam fidem habuerit nulla se poterit tueri præscriptione, nec etiam
de euictione agere poterit.

Et hac de re etiam diximus supra i. tit. vltimo.

De probatione inuestituræ.

TIT. LXXXVIII. ^B

DE ingressu curiæ à quibusdam varia ac diuersa putantur. nos autem, quod
sæpius ac rationabiliter in multis curiis & ciuitatibus intelleximus, in
scriptis bonæ recordationis causa inferere procurauimus. Quicumque igitur
beneficium per inuestituram acquisierit sine possessionis traditione, pares
ad inuestituram habeat, vt pro ipso veritas discernatur, cum controuersia in-
de fuerit. Sanè si possidet, aliis quibusdam adiuuetur adminiculis. Verunta-
men quia milites inopes vasalli sunt, per testes vel per breue testatum proba- ^C
tio satis competens esse dignoscitur.

Aut vasallus possidet, aut non. Si non possidet, probare debet inuestituram per pares
duos aut breuiculum, vt variis locis dictum est superioribus libris. Pares duo sufficiunt
aut breuiculum, quod breue testatum dicitur, id est tabellionis adnotatio breuis, ne in-
opes vasalli ampliorum probationum simul ac sumptuum oneribus diuexentur. Si pos-
sidet, aliis se potest adiuuare adminiculis, puta iureiurando aliòve quo genere purgatio-
nis. De ingressu curiæ, id est, de qualitate vasalli & paris.

Condicionem tacitè feudum sequi.

TIT. LXXXIX. ^D

Beneficia condicionalia, quæ in maioribus curiis à veteri tempore esse no-
scuntur: vt pote Patriarcharum, Archiepiscoporum, Abbatum, Abbatif-
sorum, Ducum, Marchionum, Comitum, Capitaneorum, siue etiam maio-
rum valuasorum, si duobus, tribus, vel deinceps aliis dantur vasallis, tacitè
condiciones eos sequuntur, nisi nominatim in ipsis traditionibus ipsæ con-
diciones excipiantur. Hoc idem etiam de his condicionibus, quæ nouiter
constituuntur ad harum similitudinem verissimum fore sapientibus placet. ^E

Beneficia condicionalia sunt quibus cohæret certi seruitij vel administrationis onus,
vt supra 5. & 75. & infra 104. & lib. 2. tit. 3. §. vlt. qualia sunt ferè Ducum, Comitum,
Episcoporum, Abbatum. Hæc si in alium conferantur, condiciones tacitè sequuntur ac-
cipientem, etiam si nihil dictum sit, quia prædiis cohærent, vt seruitutes & qualitates
alix prædiorum, l. via, §. si fundus. l. cum fundus. D. de ser. rust. præd.

Fratrem fratri in feudo nouo non succedere.

TIT. XC. ^F

SI duo fratres in heredes masculos & fœminas de beneficio inuestituram ^F
acceperint, altero decedente n̄lia relicta, neptem cum patruo ad feudum
venire dicimus: cum vnusquisque fratrum suæ soboli bene consuluit. Si enim
frater suus sine vlla progenie decesserit, feudum non ad superstitem, sed ad
dominum

A dominum perueniet: nisi pactum de successione factum foret.

Frater fratri in eo feudo quod cōmuniter adquisierit non succedit, sed vno ex eis mortuo sine liberis, dominus vocatur, vt supra 2. tit. 12. nisi aliud in traditione vel inuestitura conuenerit. Vnde etiam si vnus moriatur relicta filia, cū id actum est, vt & filia in feudo succedant, filia sola in portionem patris sui veniet. Neptem, inquit, cum patruo ad feudum venire dicimus. Ad feudum scilicet totum, non ad portionem defuncti fratris. hanc filia capit, suam retinet patruus. Idemque erit, & si praterea hoc actum sit, vt fratres sibi inuicem & liberi eorum masculi & fœminæ in feudo succedant, vt supra 2. titulo 18.

B *De inuestitura veteris & noui beneficij.*

TIT. XC I.

Beneficium intelligitur de veteri & nouo: & cū de veteri sit inuestitura, satis sit si de recto beneficio fiat inuestitura. Hæc autem inuestitura ab vnaquaque persona fieri potest, siue seculari, siue ecclesiastica, si antiquitas eorum consuetudo fuerit. hæc secundum quosdam, & à fœmina, & à minore xxv. an. fit. De nouo si fiat inuestitura, nominatim & de certa re oportet fieri. Hæc inuestitura à muliere secundum quosdam non valet: quibusdam valere placet: quæ sententia mitior est. A minore autem xviii. annorum non valet: hoc etiam de minoribus ann. xxv. asseritur, vt quibusdam placet: A prælatis Ecclesiarum verò tradi, & legitimè dici potest iure, vt valeat inuestitura, dum tamen dissipator videri non possit: quòd si aliter intelligeretur, nullum beneficium ab ecclesiasticis personis datum retineri posset. Dicitur etiam quòd si coniunctæ personæ gratia, vel etiam alicui alteri tale dedit feudum, quod duos consimiles vasallos acquirere posset, inutile est beneficium.

Hæc exposita sunt supra 2. tit. 4. Illud notandum à clericis rectè inuestituram fieri etiam de nouo feudo, rem Ecclesiæ bene gerentibus, non si ambitiosè forte qua re duos sibi potuissent parare vasallos vno contenti fuerint. quod his addi velim quæ dicta sunt 1. tit. 1. in princ.

Iusto errore excusari vasallum, qui fidelitatem non fecit.

TIT. XC II.

E Vicunque paratus est facere bene fidelitatem domino suo, prout pater fecerat fidelitatem patri vel antecessori domini, dum tamen hæc bona fide dicat, & non dolosè, sed iusto errore, omnino condemnari non potest. Cū enim controuersia est inter ipsos, per antiquitatem feudi, vel per breue testatum, vel per testes domino incumbit probatio, alioquin per vasallum veritas inquiratur.

Vasallus qui fidelitatem non facit intra annum & diem, feudum amittit, vt supra 1. tit. 21. nisi dolus malus absit, vt est in secunda Constitutione Lotharij libro sequenti. Dolus autem abesse videtur, si inter eum & dominum de qualitate fidelitatis controuersia sit, vasallo per errorem contendente non ita patrem suum iurasse aut non ea lege iniunctum feudum. quod præscriptio temporis, vel instrumentum publicum, vel testimonium patrum enucleabit.

Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere.

Quoddam satis bene dispositum ad vtilitatem, & ad perniciosam calliditatem destruendam in scriptis inserere curauimus. Quidam miles bina beneficia à duobus dominis, prout solitum est, acquisiuit: qui decedens duos reliquit filios, qui paterna beneficia inter se diuidentes alter eorum suo domino pro beneficio quod ad eum venit fidelitatem nullo anteposito, sicut pater fecerat, fecit. Alter verò frater alteri domino similiter pro suo beneficio, quia alium nullum dominum habere videbatur, nullo anteposito fidelitatem fecit. defuncto posteriore fratre sine filiis, vtrumque feudum in vnam, vt prius, venit personam. & sic dominus talem fidelitatē quærit, qualem frater eius fecerat: quas altercationes amputantes dicimus, illud, quod frater fecit, nihil superstiti obesse: licet in secundam & tertiam generationē, & vsque ad infinitum peruenerit.

Hæc sententiâ accipienda est de eo feudi genere, quod vulgo ligium dicitur, vt illa verba demonstrant, *Nullo anteposito*. Ligius enim vasallus dicitur, qui cōtra omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem suam domino promisit. c. Pastoralis. De sent. & re iud. Annonius v. cap. L I I I. Henrico filio Comitis Andegauorum Ludouicus Rex ducatum Nortmanniæ cuncto rege Anglorum restituit, & cum pro eadem terra in hominem ligium accepit. Albertus Argentinēsis in Chronicis. Cū omnes quasi eius essent vasalli, non ab Imperatore mouerentur cuius essent ligij. Krantzius 4. Chronicorum. Ligius Italarum verbum est, & significat totalem subiectionem. Homologum appellauimus 2. tit. 5. & aliis quibusdam locis suprà, ex Constitutione Friderici de ducatu Austriæ apud Cuspinianum, vt colonum homologum, l. vlt. C. Th. de pat. vic. & ex hac forsitan appellatione illam imperiti fabrefecerunt, quibus hæc vox, Homologus, ex Latina voce Homo composita videbatur. Quidam addunt, & hoc esse proprium homologi Galliæ moribus, vt feudum domino committat, si id alienauerit sine domini voluntate, & vt plus inferat feudi redimendi causâ quàm non homologus. Species autem hoc loco proposita hæc est, Qui duo feuda habebat, vnum ligium, alterū non ligium, moriens duos reliquit filios, Primum & Secundum. Primo obuēnit feudum ligium, eadēque fide is se domino deuinxit, dicauit, deuouit. Secundo obuēnit non ligium, & fidem tamen dedit domino quasi ligius. Mortuo Secundo sine liberis, an pertinebit feudum ad Primum, sub obnoxâ fidelitatis promissione sicut promiserat Secundus, ita vt duobus Primus sit homo ligius, & vni seruiat per substitutum, vt infra 99. Minimè. quia in feudo quod origine non fuit ligium, fratris factum fratri obesse non potuit, vt suprà 2. tit. 9. §. e contrario. l. 2. §. 1. D. si quis aliq. test. proh. Vasalli factum non mutat originem feudi in deterius. Vulgò perperam hæc sententiâ referebatur inter Lotharij Constitutiones, cū Iurisperiti esse alicuius & hæc verba demonstrant, In scriptis inserere curauimus, vt suprà, In scriptis reducere procuravi, In scriptis ponere procuravi, In scriptis bonæ recordationis causâ inserere procurauimus, & illud verbum, Dicimus, quo significatur sententiâ prudentis, & pro quo malè vulgò substituerant, Sancimus.

De feudo guardia & gastaldia. TIT. XCIII.

Quod nomine gastaldia vel guardia in feudum datur, ablata gastaldia vel guardia iure auferri potest.
Vt suprà 81. & lib. 1. tit. 1. §. item illud.

De successione feudi. TIT. XCV.

Quidam dominus habes beneficium, reliquit duos filios, & vnusquisque ipsorum habuit duos vel tres filios: vnus illorum fratrum deceſsit, vna tantum

A tantum filia relicta: portionē illius non ad omnes superstites, sed ad patruos illius & suis posterioribus pertinere dicimus.

Secundum ea quæ diximus supra 59. hoc loco pro patruos legendum videtur, fratres. Et posteriores accipiendi pro posteris, vt l. 3. §. ex his. D. de iniusto, rup. test.

De inuestitura alieni beneficij. TIT. XCVI.

S I quis acceperit inuestituram alterius beneficij, inutilis est hæc inuestitura: & qui sciens hoc agit, de euietione agere non potest.

Hac de re diximus lib. I. tit. I. §. Si verò Archiepiscopus.

B

Non amittere feudum eum qui sine dolo cessauit per annum in petenda inuestitura.

TIT. XCVII.

I Nter dominum & vasallum nulla fraus debet esse, & inde potest accipi, si vasallus nõ dolosè steterit per annum quærere inuestituram sui beneficij, non damnabitur. dolus enim abest, si iusta causa impediens steterit, vel etiã cum amore seruitium fecerit domino conscio. Dicimus autem vt si contra ea quæ in fidelitate nominantur fecerit, beneficio carebit.

C Inter bonos bene agier oportet: & iudicium inter dominum & vasallum quod agitur apud pares bonæ fidei est. & ideò non aliter feudum amittit vasallus ob cessationem anni, quàm si dolo malo cessauerit. quod congruit cum Constitutione Lotharij, de qua dictum est 76. & 92. Quod sequitur, *Dicimus autem*, &c. est sumptum ex Constitutione Hærici I. I. *Cum amore*. cum amore ductus alij seruitium fecerit.

Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire.

TIT. XCVIII.

D VAsallus habens feudum deliquit contra dominum, cui iudicatum est. Vagnati cum domino litigant. quidam domino dicunt pertinere: quidam agnato. Dicimus autem ad dominum non pertinere, donec aliquis masculus ex delinquenti vasallo superest, alij verò contradicunt.

Tollenda est negatio, & legendum, *Dicimus autem ad dominum pertinere*, vt supra 78.

De feudo ligio. TIT. XCIX.

S I quis inuestitus de feudo ligio, pro quo contra omnes fidelitatem domino debet, Lucio & Titio ex se descendantibus filiis, sibi heredibus institutis, vita decesserit, diuisione facta, si ad solum Titium feudum peruenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium, ad quem solida feudi iura transferint. quòd si ab alio domino Lucius postea feudum per inuestituram acquisiuerit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit: decedente Titio sine liberis, ad quem deuoluatur feudum, quod ex diuisione habuerat, an ad alium fratrem, an ad dominum quæri potest. & cum placeat quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere. sed rectius visum est feudum, quod per inuestituram acquisiuerit impedimento ei non esse, licereque ei per substitutum acceptabilem domino priori seruire.

Vasallus ligius decessit relictis filiis duobus, Titio & Gaio. Titio diuisione obtigit feudum ligium in solidum, isque domino fidem dedit quasi ligius. Deinde Gaius aliud sibi feudum adquisiuit, & æquè domino suo fidem dedit obnoxiam, veluti deuotissimus dica-

tissimúsque auctoritati & dominationi eius. mortuo Titio sine liberis, quæritur an ei in A feudo succedat Gaius frater. quod videtur. quia feudum est paternum. Sed obstat, quòd natura nō patitur, vt quis sit homo ligius duorum in solidum. an igitur dicemus feudum domino aperiri? Minimè. Verior est opinio prima, & licebit Gaio per substitutum priori posteriorive domino seruire. Ait, per substitutum domino acceptabilem, vt in Constit. Friderici de feudis non alienādis, §. firmiter. Videnda sunt ea quæ scripsimus tit. 93. suprà.

Imperatorem feudum amittere vel alium pro se fidelem dare.

TIT. C.

EX facto incidisse scio Fridericum principē nostrum, cū ab initio Dux B esset, & pro Ducatu fidelitatem faceret, diuino nutu postea Imperatorē creatum, petita ab eo fidelitate pro ducatu, petenti domino respondisse, non teneri se fidelitatem facere, cū omne hominum genus sibi fidelitatem debeat, & ipse soli Deo & Romano Pontifici. Sed cū insistente feudi domino de hoc contenderetur, proceribus prudenter visum est, feudum amissum esse, vel alium Ducem in Ducatu constituendum, qui feudo seruire debeat, & domino fidelitatem faciat.

Vasallum feudum amittere si eligatur Imperator, nisi domino per substitutum seruiat, & fidelitatem exhibeat, quam ipse præstare salua imperij maiestate non potest. C

Ecclesiam fidelitatem non facere. TIT. CI.

DE negotio super quo nos consulere voluisti, tibi secundum ius curiæ & vsu feudi breuiter respondemus, quatenus pro feudo, quod ab aliquo per Ecclesiam detinetur, nulla sit facienda fidelitas.

Ecclesiam ipso iure esse solutam iureiurando fidelitatis. Ceteri non nisi ex conuentione, vt suprà 2. tit. 4. §. nulla.

Non cogi vasallum pro vno feudo duas fidelitates facere. D

TIT. CII.

INsuper etiam te instructum esse volumus, quòd si dominus à quo feudū tenebatur, diem suum pluribus heredibus relictis obierit: vasalli, qui communiter illud tenent, non coguntur fidelitatem pro eo feudo facere, nisi domini illud feudum primò partirentur: quoniam secundum ius feudi nō debet quis duas fidelitates pro eodem feudo facere.

Hoc verò exposuimus suprà tit. 9. E

Filios tantum secundi matrimonij matri in feudum succedere.

TIT. CIII.

MVlier quæ feudum secundi viri contemplatione adquisierat, si ex vtroque matrimonio superstitis liberis decesserit, solos ex secundo viro susceptos filios ad feudi successionem admitti, vsu curiarum obtentum est.

Et hoc quoque suprà tit. II.

Casus quibus fœmina in feudo succedit. TIT. CIIII. F

SI cui militi ad certum seruitium feudum fuerit datum, isque relicta ex se descendente fœmina, decesserit, quæ id seruitium iuxta feudi conditionē non

A non minus decenter præstare possit, quàm masculus, & si in inuestiturâ minimè cautum sit, vt & fœminæ ad id aspirare valeant, eam tamen admitti rectum putamus, quinimo hoc casu, simul cum masculo in feudo eam succedere quidam putant, quod multo magis dignum obseruantia existimauimus, cùm feudum sic datum est, vt nullum pro eo seruitium fiat, vt pleraque hodie feuda dantur.

Item si quis eo tenore de feudo aliquo sit inuestitus, vt in eo succedât fœminæ, sicut masculi, siue feudum id ad certum fuerit datum seruitium, siue pro eo indeterminatè fuerit promissum seruitium, inuestito moriente in feudū, succedunt pariter & mares & fœminæ. quanquā enim superstitite masculo, ex eo qui primus feudum adquisiuit fœminæ excludantur, & si in maribus & fœminis fuerat acquisitum (vt in feudis regulariter tradi solet) sermonem tamen inuestituræ, nec non vim verborum & sensum contrahentium intuentes, discretionem sexus in eiusmodi feudi successione non fecimus.

Iugales à quodam milite simul de eodem feudo inuestiti fuerant, vt in se descendentesque suos id haberent. Hi ex se filio, & filia superstitibus defuncti sunt, inter quos feudi quæstio agitur. masculus enim vniuersum feudum sibi vindicat: fœmina verò ad parētum feudum pariter cum fratre vocari se defendit. quidam pro masculo, quidam pro fœmina pronūntiant. Eorum qui pro filia iudicant, sententiam sequendam esse censeo, cùm filia ex antedictorum iugalium contubernio superest ex prædefuncta vxore alio suscepto masculo, qui consanguineus ad eam frater sit. In cæteris priorum sententia sanè sequenda est. quòd si sola ex eo matrimonio relicta filia, nullo ex eo vel alio cōnubio superstitite masculo, ab hac luce subtracti fuerint, feudum scindi fert prudentum nostræ ciuitatis opinio, vt dimidiām quidem partem fœmina sibi acquirat, reliquam verò dominus aut eius heres accipiat.

Hæc etiam omnia explicata sunt suprâ 1. tit. 2. § pen.

De feudis habitationum. TIT. CV.

F Feuda habitationum, nisi aliud specialiter cautum sit, morte accipiētium finiuntur.

E Et hoc lib. 1. tit. 1. §. item illud.

Servos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere.

TIT. CVI.

Quæsitum scio, dudūmque apud prudentes fuisse causam hanc: si serui, quibus macula seruitutis obstaculo fuerat, libertate donati fuerint, an ad feudi successionem valeāt aspirare? Denique post magnas varietates obtinuit sententia distinguētium, quo tempore libertatis donum assecuti fuerint: vt si quidem eo tempore, quo coheres alter, vtpote his constitutis inhabilibus, aut dominus quasi ad se deuolutum vindicasset, ab eius successione sint penitus alieni, ne quod legitimè factum est, superuenienti facto

postea retractetur : qui si re integra manumissi fuerint, in feudum rectè suc- A
cedere queunt.

Idem in clericis supra 33. vt ergo in alodiis, ita & in feudis delatæ successionis tem-
pus spectatur. Defertur autem successio à morte eius, de cuius bonis agitur.

Vt vasalli sumptibus domini seruitia præstent.

TIT. CVII.

ANtiquatum esse ipsis rerum experimentis, nos ipsi cognouimus, fide- B
les, nisi aliud contractibus pactiones insertæ desiderent, dominorum
sumptibus eisdem seruitia ministrare. Iustum nãque est, vt illi consequãtur
stipendium, quo tempore suum commodare reperiuntur obsequium, præ-
fertim cum nec quisquam propriis cogatur impediis militare, maximè cum
extra ciuitatis suæ tentoria seruitiis exhibendis eos conuenit fatigari.

Multum hac in re & ceteris mores regionum possunt. aliis vasalli diebus xv. aliis tri-
bus mensibus tantum suis sumptibus domino militant.

Vasallum feudum posse in alium arctiori lege transferre.

C

TIT. CVIII.

NVlla iuris constitutione aut consuetudinis, vsusque longæui obseruan-
tia prohiberi sciscitatus inuenio, vasallum arctiori, quàm ipse habeat, le-
ge feudum in alium vbilibet posse transferre.

Dixi hac de re supra 4. tit. 38.

Clericatu feudum amitti. TIT. CIX.

ET iure & moribus receptum est, vasallum clericali se militiæ dedicãtem D
feudum amittere. Scriptum est enim in diuinis eloquiis : Miles Christi
seruiat Christo: milites seculi seruiant seculo.

De hac autem lib. 2. tit. 21.

DE

A

DE FEVDIS LIB. V.

B

QVO VARIÆ CONSTI- TUTIONES IMPERATORVM

ad hanc partem iuris pertinentes
continentur.

Constitutio Conradi de beneficiis.

C

D

IN N O M I N E sanctę & indiuiduę Trinitatis: Cō-
radus Dei gratia Romanorum Imperator Augu-
stus, Omnibus sanctę Dei Ecclesię fidelibus & no-
stris tam pręsentibus quàm futuris notū esse vo-
lumus, quod ad reconciliandos animos seniorum
& militum, vt adinuicem semper inueniantur cō-
cordes, & vt fideliter nobis & suis senioribus ser-
uiāt & deuotē, pręcipimus & firmiter statuimus,
vt nullus miles Episcoporum, Abbatum, Abbatif-
sarum, Marchionum, vel Comitum, vel hominum qui beneficium de nostris
publicis bonis, aut de Ecclesiarum prędiis nunc tenent aut tenuerint, aut ha-
ctenus iniustē perdiderint, tam de nostris maioribus valuasoribus, quàm eo-
rum militibus sine certa & conuicta culpa suum beneficium perdat, nisi se-
cundum consuetudinem antecessorum nostrorum & iudicium parium suo-
rū. Si contentio emerferit inter seniore & militem, quamuis pares iudi-
cauerint, illum suo beneficio carere debere, & ille dixerit, hoc iniustē, vel per
odium factum esse, ipse suum beneficium teneat, donec senior & ille quem
culpat, cum paribus ad nostram pręsentiam veniant, & ibi causa iustē deter-
minetur. Senior verò & miles qui culpatur, qui ad nos venire debuerint, sex
hebdomadas antequam iter incipiat ei cum quo litigauerit innotescat. Hoc
autem de maioribus valuasoribus obseruetur. De minoribus verò in regno
nostro, aut ante seniores, aut ante missum nostrum eorum causa finiatur.
Pręcipimus etiam, vt si aliquis miles siue de maioribus, siue de minoribus
de hoc seculo migrauerit, filios eius beneficium tenere. si verò filios non ha-
buerit, & auaticum ex masculino filio reliquerit, pari modo beneficium ha-
beat, seruato vsu maiorum valuasorum in dandis equis & armis suis seniori-
bus. Si verò fortē auaticum ex filio non reliquerit, sed fratrem legitimum
ex parte patris, & si seniore offensus habuerit, sibi vult satisfacere & miles

F

eius esse, beneficium quod patris sui fuit, habeat. Insuper & omnibus modis A prohibemus, vt nullus senior de beneficio suorum militum cambium aut precariam aut libellum sine eorum adfensu facere præsumat. Illis verò quæ tenet proprietario iure, aut per præcepto suo porrectum libellum siue per precariam, nemo eum deuestire audeat iniuste. Fodrum autem de castellis quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus. Illud verò quod non habuerunt, nullo modo exigimus. Si quis hanc iussionem nostram infregerit, auri optimi libras c. componat, medietatem cameræ nostræ, & medietatem cui damnum illatum fuerit. B

De primo capite, ne vasallo feudum eripiatur nisi iudicio parium cognita & conuicta culpa certa, lib. 1. titu. 20. & 23. De secundo capite, vt si reus culpæ valuasor maior iudicio parium condemnatus prouocauerit ad principem, nihil innouetur, & sesquimensis priusquam iter arripiat aduersario innotescat prouocatio, in d. titu. 23. De tertio, vt filij & nepotes ex filiis, vtque fratres fratribus in feudo paterno succedant, in 1. titu. 1. §. Cùm verò Conradus. Sed satisfacere prius domino debent si eum offensum habuerint, vt supra 4. titu. 61. & solemnia munera offerre, arma scilicet & equos, vt supra 2. tit. 12. De quarto, ne dominus feudum sui militis alienare possit, in 2. titu. 9. §. vlt. & 4. tit. 38. §. ex eadem. Proponitur & initio illius tituli aliud, quod deesse hoc loco videtur, licet possit deduci ex differentia quam statuit inter maiores & minores valuasores. Quintum caput C est de fodro, nolle se in eo exigendo morem antecessorum suorum excedere. Fodrum Annonius 5. cap. 3. annonam militarem esse interpretatur. ergo à Germanico vocabulo *Futer*. Fridericus de pace Constantiæ: Nobis intrantibus Italiam fodrum consuetum præstabunt. Lotharius & Carolus in suis legibus: Missi curam habeant, ne homines nostri vicinos tempore æstatis quando ad herbam caballos suos mittunt, vel tempore hyemis quando Marescalcos illorum ad fodrum dirigunt, deprædentur aut opprimant. Guntherus:

Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,

Et capitolicium certo sub tempore censum,

Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Sic in c. præterea de iu. pat. & Othonis 2. c. 12. 23. Radeuici 4. ca. 10. 15. 34. D

Constitutio Henrici de causis amittendi feudi.

IMperator Augustus Henricus secundus. De militum beneficiis quoniam I dubias variâsque causas in regno nostro esse cognouimus, ideo ad Reipublicæ statum quædam statuimus. Si quis ergo dominum suum interfecerit, vel vulnerauerit ipsum dominum suamve dominam obsederit, vel eum cucurbitauerit, vel contra ea, quæ in fidelitate nominantur, fecerit, vel E his supradiçtis consilium dederit, parium laudatione beneficium amittat. Si verò de supradiçtis se defendere voluerit, testibus à parte domini deficientibus, cum tribus paribus se expurget: si autem pares habere non potuerit, cum duodecim propinquieribus parentibus se defendat (vsu verò curiali solus defendat.) Si quis autem suorum parium, idoneus tamen exinde se veritatem scire dixerit, & per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam se defendat edicimus. Si quis autem fuit, qui domino non seruierit, parium laudatione beneficium amittat. (curiali tamen vsu id redimere potest pro F medietate, quântum valuerit.) sed si hoc defendere noluerit, duos vel vnum saltem parem ostendat, & cum his se seruisse iuret: & si pares parumve habere nequierit, cum tribus vel duobus propinquieribus parentibus se in-
tra

- A** tra annum seruisse iuret: (vsu tamen curiali solus iurare conceditur. Qualiter autem iuret, an solus, cum aliis nihil interest, dum tamen seruitia nominet.) Si autem concorditer cum domino suo se habuerit dominum sæpe videndo, tunc dicimus vt probet per testes seruitium fecisse, & per se non fletisse. Si autem aliqua inter dominum & vasallum discordia fuerit, vel si domicilia in longinquum habuerint, vasallus domino se repræsentando seruitium promittat, & si necesse fuerit, hoc probet iureiurando, saltem ad finem controuersie vasallo à paribus dato. Si quidem intra annum seruerit,
- B** quod leuissimum fuerit, & dominus aliud seruitium imposuerit, quod vasallus neglexerit, vnde damnum domino illatum fuerit vsque ad fruges, seu datarius parium existimatione damnum refarciat. De aliis verò culpis vnde beneficium non amittitur parium laudatione defendat se, vt suprà, vel emendat.
- Enumeratis quibusdam causis amittendi feudi, ait reum ingrati vasallum domino deficiente probationibus se expurgare debere iureiurando cum tribus paribus, vel cum XII. cognatis. Aliter 4. titu. 36. cum de inuestitura lis est inter dominum & vasallum. Vel etiã se expurgare debere duello, si quis existat cõpar qui eo nomine cum eo in pugnam descendere velit, vt suprà 4. tit. 47. & dixi lib. 1. tit. 2. Eum verò qui per annum cessasse in præstando seruitio dicitur, se expurgare iureiurando cum paribus duobus, vel vno, vel cognatis duobus aut tribus, seruitij genere quod se præstitisse iurat nominatim designato, vel si constet eum sæpe dominum salutasse, adiisse, conuenisse benignè sine vlla querela, satis erit per testes quoscunque eum hanc sedulitatem probare. Sequitur: *Si quidem intra annum seruerit, quod leuissimum fuerit, id est, si minimum seruerit, & dominus aliud seruitium imposuerit, &c.* hoc casu feudum non amittit, sed damnum domino præstare cogitur. Denique culpæ ratione vasallus aut feudum amittit, aut damnum præstat. Quæ inclusimus parenthesi, inseruit vel apposuit Constitutioni interpret aliquis, vt vsus curiarum studiosum commonefaceret, quo solus vasallus iurat, vt suprà. 1. titu. 6. & seruitij
- D** omissi culpa se liberat mercede certa, vt diximus suprà 1. titu. 20.

Alia constitutio Henrici de vasallo qui vnum ex dominis refutauit.

- I**mperator Henricus: Si contigerit feudum in curia, aut neglectu fidelis consortibus applicari, nullum ex eo leuamen detrusus excipiat, ne senioris sui contemptus illusus fiat, ob quem feudum iure dimiserat. Sanè qui aliter fecerint, quàm quòd mens saluberrimæ nostræ cõstitutionis exposcit, beneficio se carituros esse cognoscant, ita vt eis amplius sperare non liceat,
- E** seniori danda licentia tam ab ipsis eorùmque posteris, quàm cæteris detentatoribus prædictum beneficium vindicandi.

Si vasallus vnum ex dominis refutauerit, non ceteros consortes, ei quidem seruitium non debet, sed & offendere eum nõ debet, vt suprà 4. tit. 44. alioquin feudo omni priuabitur. & hoc ita memini me exposuisse lib. 2. tit. 14.

Alia constitutio Henrici eiusdem, vt ingratitude vasalli probetur testibus quinque.

F IMP. HENRICVS AVG.
vniuerso populo.

Si vasallus inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus dominum suum offenderit, insidiisque eum clandestinis vel manifestis appetiuerit,

vel inimicis eius suas amicitias copulauerit, atque in aliis sic versatus est, ut A
potius inimicus quàm fidelis esse credatur, vel si eum cucurbitauerit, seu in
campestri bello suum dominum reliquerit: feudo priuabitur. Quod non
obtinere sancimus, nisi quinque testibus summæ atque integræ opinionis
probatum fuerit manifestè. Datum VII. Idus Augusti feliciter.

De hac re diximus lib. I. tit. 2.

Constitutio Lotharij de feudis non alienadis.

LOTHARIUS DIVINA FAVENTE CLE- B
mentia tertius Imperator Romanorum, pius, felix, inclytus ac
triumphator semper Augustus vniuerso populo.

Imperialis beneuolentiæ proprium esse iudicauimus, commoda subiecto-
rum inuestigare, & eorum calamitatibus diligenti cura mederi, similiter
Reip. bonum statum, ac dignitatem Imperij omnibus priuatis commodis
præponere. Quocirca omnium fidelium nostrorum tam futurorum quàm
præsentium nouerit vniuersitas qualiter dum apud Roncalias secundum an- C
tiquorum Imperatorum consuetudinem pro iustitia ac pace regni compo-
nenda consideremus, omnia quæ ad honorem Imperij Romani spectare vi-
dentur, sollicitè indagantes, perniciosissimam pestem, & reipub. non medio-
cre detrimentum inferentem resecare proposuimus. Per multas enim inter-
pellationes ad nos factas cõperimus milites sua beneficia passim distrahere,
ac ita omnibus exhaustis, suorum seniorum seruitia subterfugere, per quod
vires Imperij maximè attenuatas cognouimus, dum proceres nostri milites
suos omnibus beneficiis suis exutos, ad felicissimam nostri numinis expe-
ditionem nullo modo transducere valeant. Hortatu itaque & consilio Ar- D
chiepiscoporum, Episcoporum, Ducum, Comitum, Marchionum, Palati-
norum, ceterorumque nobilium, similiter etiam iudicum hac edictali lege
in omne æuum Deo propitio valitura decernimus nemini licere beneficia
quæ à suis senioribus habent, sine ipsorum permissione distrahere, vel aliquod
commentum aduersus tenorem nostræ constitutionis excogitare per quod
Imperij vel dominorum minuatur utilitas. Si quis verò contra hæc nostræ
legis saluberrimæ præcepta ad huiusmodi illicitum cõmercium accesserit,
vel aliquid in fraudem huius legis machinari tentauerit, pretio ac beneficio E
se cariturum agnoscat. Notarium verò qui super hoc tali contractu libellū
vel aliud instrumentum conscripserit, post amissionem officij, infamiæ pe-
riculum sustinere sancimus, Dat. VII. die mensis Nouemb. M. CXXV. II.
Indictione XV.

Hæc est Constitutio Lotharij, de qua sæpius actum est suprà, cuius Lotharij dixi I.
tit. 17. Ne feuda alienent vasalli sine consensu domini. quia alienatione feudorum ad mi-
litiæ seruitia subeunda propter inopiam redduntur inhabiles. Hæc seruitia coherent feu-
dis: & ob id Cornelio Tacito vasalli comites dicuntur, quòd bello sequi dominum co-
gantur. Iubet amoueri fraudes, & notario irrogat infamiam, vt l. Iubemus. 2. C. de sac.
cccl. & vasallum feudo multat & pretio. In contextu illo loco, *Vel aliquod commercium,* F
emendauit, commentum, quod figmentum in Constitutione Friderici eadem de re.

Alia eiusdem Lotharij Constitutio de inuestitura non petita intra annum.

IMP.

A

IMP. LOTH. AVG. EVGENIO PAPÆ,
& vniuerso populo.

Quoniam inter dominum & vasallum nulla fraus, nec vllum malum ingenium debet interuenire, idcirco per hanc præsentem legem sancimus, si vasallus non dolosè per annum & diem steterit, quòd à domino sui beneficij inuestiturã non petierit: feudum non ob hoc amittat. dolus enim abesse videtur, si iusta causa impediẽte steterit. Datum V I. Cal. Septembris, anno à natiuitate Domini M. C. XXVII. Indictione V.

B

De hac supra 1. titu. 21. & 4. tit. 76. 92. 97.

Constitutio Friderici de feudis non alienandis & alijs capitulis.

FRIDERICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR, semper Augustus, vniuerso populo.

Imperialem decet solertiam ita Reipublicæ curam gerere, & subiectorum lcomoda inuestigare, vt regni vtilitas incorrupta persistat, & singulorũ status iugiter seruetur illæsus. Quapropter, dum ex prædecessorum nostrorum **C** more vniuersalis curiæ Rõcaliæ pro tribunali sederemus, à Principibus Italicis, tam rectoribus Ecclesiarum, quàm alijs fidelibus Regni, non modicas accepimus querelas, quòd beneficiati eorum feuda quæ ab eis tenebant, sine dominorum licentia pignori obligauerant, vendiderant & quadam collusione nomine libelli alienauerant: vndè debita seruitia amittebantur Imperij, & nostræ felicis expeditionis complementum minuebatur. Habito ergo consilio Episcoporum, Ducum, Marchionum, & Comitum, simul etiam & Palatinorum, iudicum, & aliorum procerũ, hac edictali, Deo propitio, **D** petuò valitura lege sancimus, vt nulli liceat feudum totum vel partem aliquam vendere, vel pignorare, vel quocunque modo alienare, vel pro anima iudicare sine permissione maioris domini ad quem feudum spectare dinoscitur. vndè Imperator Lotharius tantum in futurum cauens ne fieret, legem promulgauit. Nos autem ad pleniorẽ regni vtilitatem prouidentes, non solum in posterum, sed etiam huiusmodi alienationes illicitas hætenus perpetratas, hac præsentis sanctione, cassamus, & in irritum deducimus, nullius temporis præscriptione impediẽte, quia quod ab initio iure non valuit, **E** tui temporis conualescere non debet, emptori bonæ fidei ex empto actione de precio contra venditorem competente.

Callidis insuper machinationibus quorundam obuiantes, qui precio accepto, quasi sub colore inuestituræ, quam sibi licere dicunt, feudum vendunt, & in alios transferunt: ne tale figmẽtum, vel aliud vltèrius in fraudem huius nostræ constitutionis excogitetur, modis omnibus prohibemus: pœna auctoritate nostra imminente, vt venditor & emptor, qui tam illicita reperi fuerint contraxisse, feudum amittant, & ad dominum liberè reuertatur. **F** Scriba verò, qui super hoc instrumentum sciens cõscripserit, post amissionem officij cum infamiæ periculo manum amittat.

Præterea, si quis infeudatus maior quatuordecim annis, sua incuria vel negligentia per annum & diem steterit, quòd feudi inuestituram à proprio

domino non petierit, transacto hoc spacio, feudum amittat, & ad dominum redeat. **A**

Firmiter etiam statuimus, tam in Italia, quam in Alamannia, vt quicumque indicta publica expeditione vocatus à domino suo, in eandem expeditionem spacio competenti temerè venire superfederit, vel alium pro se domino acceptabilem mittere cõtempserit, vel dimidium redditus feudi vnus anni domino non subministrauerit, feudum quod ab Episcopo vel alio domino habuit, amittat, & dominus feudi in vsus suos illud redigendi modis omnibus habeat facultatem. **B**

Præterea Ducatus, Marchia, Comitatus, de cetero non diuidatur, aliud autem feudum, si consortes voluerint, diuidatur, ita vt omnes qui partem feudi habent iam diuisi, vel diuidendi, fidelitatem faciant, ita tamen, vt vasallus pro vno feudo plures dominos habere non compellatur, nec dominus feudum sine voluntate vasalli ad alium transferat.

Insuper si filius vasalli dominum offenderit, pater à domino requisitus deducat filium ad satisfaciendum domino, vel à se filium separet: alioquin feudo priuetur. Si autem pater vult eum deducere, vt satisfaciat, & filius cõtemnit, patre mortuo in feudum nõ succedit, nisi prius satisfecerit domino, parique modo vasallus pro omnibus suis domesticis faciat. **C**

Illud quoque præcipimus, vt si vasallus de feudo suo alium vasallum habuerit, & vasallus vasalli dominum domini sui offenderit, nisi pro seruitio alterius domini sui hoc fecerit, quem sine fraude antè habuerit, feudo suo priuetur, & ad dominum suum à quo ipse tenebat, reuertatur, nisi requisitus ab eo paratus fuerit satisfacere maiori domino quem offenderit, & nisi vasallus idemque dominus à domino suo requisitus, eum qui maiorem dominum offenderit, requirat vt satisfaciat, suum feudum amittit. **D**

Præterea si inter duos vasallos de feudo sit controuersia, de mini sit cognitio, & per eum cõtrouersia terminetur: si verò inter dominum & vasallum lis oriatur, per pares curiæ à domino sub fidelitatis debito coniuatos terminetur. Illud quoque sancimus, vt in omni sacramento fidelitatis Imperator nominatim excipiatur.

Proponuntur hac Constitutione tres aut quatuor causæ amittēdi feudi. Lotharius in futurum tantum vetuit alienationes feudorum. Fridericus etiam iam olim factas alienationes vel pignerationes feudi totius vel partis sine consensu domini, nullas esse pronuntiat, nulla obstante præscriptione temporis, quod de longi temporis præscriptione accipiendum esse ostendit 4. tit. 49. Obstat enim certè præscriptio peremptoria xxx. annorum. Alia est condicio emphyteusæ, quod ad pignerationem attinet. nam etsi prædium emphyteuticum non possit vendi, domino non denuntiato, l. vlt. C. de iu. emphy. pign. tamen potest, l. tutor. §. vlt. D. de pig. act. Alia etiam condicio domini. nam & si alienare prohibeatur lege Conradi, non tamen pignere. Et valet quidem à minori argumentum ad adfirmandum hoc modo, Si potest vèdere, & pignere, l. 9. §. 1. D. de pign. l. 1. C. rem alien. ger. non interd. Fructuarius vsufructum vendere potest inuito domino. ergo & pignere. Dominus proprietatis vendere proprietatē potest. ergo & pignere. Non tamen valet ad negandum hoc modo, Si non potest vèdere, nec pignere. Adicit hac Cõstitutione, vèditione facta sine consensu domini feudum domino aperiri, emptori tamen bonæ fidei, id est, qui ignorās esse feudum emit, aduersus venditorem competere ex empto actionem pretij nomine. Apud Guntherum corruptè scriptum est:

Prætorique bonæ fidei præstetur in illum

Actio

A *Actio quæ pretium cogat redhibere solutum.*

Legendum enim,

Emptorique bonæ fidei.

Malæ fidei emptor de euictione actionem non habet, l. si feudum. C. de euict. quo casu æquum est venditori à domino pretium auferri, vt secundum Constitutionem Lotharij & pretio & beneficio careat. A. nouentur etiam fraudes hac Constitutione, vt si vasallus in feudum dationem, quæ iure permiffa est, pro venditione adsimulauerit, vt supra 2. tit. 4. §. 1. & ad hanc fraudem respicit etiam infra §. Illud, dum ait, quem sine fraude habuerit. Deinde proponit aliam causam amittendi feudi, de qua diximus 1. titu. 21. & 4. tit. 13. si pubes non petierit inuestituram intra annum, & aliam, si militiæ munere fungi nolit, vel alium pro se mittere, suumve laborem redditu prædij redimere, vt supra 1. titu. 20. Adicit aliquid de feudi diuisione, quod exposui 4. titu. 9. & 1. tit. 9. & inde interpret Conradus de inhabili ambigit, an succedat: quam quæstionem dirimit Caroli 1. 1. aurea bulla. Sequitur quarta causa, Si vasalli filius vel domesticus dominum offenderit, & nolit vasallus cum ad dominum perducere satisfaciendi causa. Sed si per eum non stet quominus is domino satisfaciatur, excusatur, & filius solus feudi successione indignus iudicatur, vt supra 4. titu. 61. Et similiter si vasallus vasalli maiorem dominum offenderit, nec satisfecerit, reddit feudum ad minorem dominum, si per minorem fiat quominus satisfaciatur, utriusque feudum eripitur. quod ita Guntherus explicat rectius quàm tota Feudistarum sæculenta cohors:

C *Si tuus ex feudo cuiquam vasallus id ipsum
Contulit, atque tuo vasallum munere fecit
Ipse sibi, si forte tuam iam tertius ille
Successor meruit factis atrocibus iram,
Nec tibi pro culpa domino mediante secundo
Fecerit ipse satis, reprobato protinus illo
Ad dominum vedeant feudalia iura secundum.
Si tuus ille suum tibi conciliare fidelem
Spernit, & aut torpens aut perfidus esse probatur,
Ambobus spretis ad te tua iura recurrent.*

D Quod ait §. pen. exposui 1. titu. 15. & 2. titu. 15. Quod §. ult. variis locis, ne alius quàm Imperator habeat vasallum homologum vel Rex vel Dux, qui regnum vel ducatum à nullo tenet in feudum. *Beneficiati.* Sic in veteri inscriptione, Trib. spe beneficiatus. De hac autem Constitutione Abbas Vrspergensis. Fridericus, inquit, lege cauit ne feudorum iniustæ fieri possint distractiones. *Obligauerant.* Emendauit, obligauerant, vendiderant & quadam collusionione nomine libelli alienauerant, vt supra 4. cit. 53.

Alia de iure fisci.

IMP. FRIDERICVS.

E Regalia sunt armanniæ, viæ publicæ, flumina nauigabilia, & ex quibus sunt nauigabilia, portus, ripatica, vectigalia, quæ vulgò dicuntur telonea, monetæ, multarum pœnarumque compendia, bona vacantia, & quæ indignis legibus auferuntur, nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur, & bona contrahentium incestas nuptias, & damnatorum, & proscriptorum, secundum quod in nouis constitutionibus cauetur: angariarum, parangariarumque & plaustrorum, & nauium præstationes, & extraordinaria collatio ad felicissimam regalis numinis expeditionem, potestas constituendorum magistratuum ad iustitiam expediendam, argentariæ & palatia in ciuitatibus consuetis, piscationum redditus & salinarum, & bona committentium crimen maiestatis, & dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso: si data opera, totum ad eum pertineat.

Tom. 4.

O o iij

Regalia siue fiscalia iura hoc loco proponuntur, quæ Itali Friderico remiserunt, vt A Guntherus & Abbas Vrspergensis scribunt, atque etiam Radeuicus 3.c.41. & 4.c. 5. Et primum quidem Armanniæ. An potius Arimanniæ, quæ videntur officia esse apparitorum: nam arimanni sunt qui magistratibus parent, l. 58. Lang. de fur. l. 2. de sedit. l. 10. de præscrip. & personæ publicæ dicuntur, l. vlt. Lang. Ne lib. ho. op. ita vt quemadmodum magistratum creatio numeratur inter regalia, l. 1. D. ad leg. Iul. de amb. numeretur & apparitorum. Sed nihil mutandum. In breuiculo quodam reddituum Ecclesiæ Romanæ cuius auctor Deus dedit quidam, dicitur Benedictus locasse cuidam comiti Ariminensem comitatum & territorium integrum Castri Conchæ cum suis publicariis & armâniis, & medietatem Comitatus Pelsauri cum publicariis & armâniis, suis intra vel extra ciuitatem ipsam positis. Videntur esse fabricæ & publica armamentaria, quæ sibi semper B principes vindicarunt, vt No. de armis Iustinianus. Sequitur, *Via publica & flumina nauigabilia aut ex quibus alia nauigabilia fiunt.* Radeuicus, Omnis vtilitas ex decursu fluminum proueniens. *Portus, ripatica.* Portoria intelligit. In beneficio Caroli Magni concessio Ecclesiæ Parisiensi S. Vincentij & Germani, apud Annonium monachum. Portum donamus qui est inter pagum Senonicum & Milidunensem, ita vt nullus alius ibi portum habeat, neque teloneum aut rotaticum, seu vultaticum, seu pistaticum, ripaticum vel saluraticum: vbi pro pistaticum fortasse legendum, cispaticum, vt in Cõstitutione eiusdem Caroli de teloneis & cispaticis. *Vestigalia quæ vulgò dicuntur telonea.* Aliàs, *Vestigalia, & quæ vulgò dicuntur telonea.* huiusmodi sunt pedatica & nauigia, quæ tamen displicuerunt Carolo legis Franciæ 3.c.12. & capitulis additis ad leges Langobardorum, cap. 18. vt cum naus per C medium flumen, vel sub pontem transit, nec ripam appellit. *Moneta.* Guntherus, Cudædæ iura monetæ. Dedochinus Abbas. Regalia, inquit, sunt ciuitates, Ducatus, marchiæ, Comitatus, monetæ, teloneum, mercatus, aduocatiæ, omnia iura centurionum. i. villi-
corum, turres & villæ cum omnibus pertinentiis suis, militiæ & castra. *Multarum pœnarumque compendia.* Vulgò banna. Nisi quæ specialiter quibusdam conceduntur. Vt legatum quod aufertur tutori excusanti se, quod pupillo cedit non fisco, l. 5. §. amittere. D. de iis quæ vt ind. & quod aufertur ei qui celauit tabulas testamenti, l. pen. C. de legatis. *Secundum quod in nouis Constitutionibus cauetur.* Intelligit Nouellas Iustiniani. Bona igitur contrahentium incestas nuptias, si desint liberi iusti vsque ad tertium gradum, vel parētes vsque ad secundum, & frater, soror, patruus, amita, Ceterorum si desint liberi vel parentes vsque ad tertium gradum, No. 12. & 134. *Extraordinaria collatio.* Hæc est quæ fo-
drum dicitur. *Argentariæ.* Argenti fodinæ, vt salinæ. *Piscationum redditus.* Hoc sumptum est ex l. 17. D. de ver. sig. vbi corruptè maiores nostri legebāt piscariarum pro picariarum. Picatiæ sunt è quibus foditur pix. nam & picem fossilem inueniri Plinius scribit 16. c. 12. & simili errore in Bruto Ciceronis malè Seb. Contradus legit pecuarias pro picarias. Igitur vsurpatione tantum defendi potest fisco, qui sibi vindicat piscarias, vt priuati, l. iniuriarum §. vlt. D. de iniuriis, contra ius gentium. Et dimidium thesauri in loco Cæsaris inuenti non data opera, vel loco religioso. Hoc est ex l. 3. §. si in locis. D. de iu. fil. Non sunt autem hæc sola iura fiscalia, sed & pleraque alia. Hic tantum præcipua enumerantur, quæ cum iam longo tempore deperiissent, Episcopi & proceres & ciuitates Italiæ Friderico E Imperatori restituerunt.

Alia constitutio eiusdem Friderici de pace tenenda.

FRidericus Dei gratia Romanus Imperator semper Augustus, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, & Rectoribus, ad quos literæ istæ peruenerint, gratiam suam & pacem & dilectionem. Quoniam diuina præordinatè clementia, soliū regiæ maiestatis conscendimus, dignum est vt cuius præcellimus munere, illi omnino pareamus in opere. Inde est quòd nos F tam diuinas quàm humanas leges in suo vigore manere cupiētes, & Ecclesias siue ecclesiasticas personas subleuare & ab incurfu & inuasionem quorūlibet defensare intendentes, quibuscunque personis ius suum cõseruare volumus,

A lumus, & pacem diu desideratā, & antea toti terræ necessariam, per vniuersas regni partes habēdam regia auctoritate indicimus. Qualiter autem eadē pax tenenda sit & seruanda, in subsequētib; declarabitur euidenter.

Si qui hominem intra pacem constitutum occiderit, capitalem subeat sententiam: nisi per duellum hoc probare possit quòd vitam suam defendēdo illum occidit. Si autem omnibus manifestum sit quòd nō necessario, sed voluntariè illum occiderit: tunc neque per duellū, neque quolibet alio modo excusabitur quin capitali damnetur sententia. Si verò violator pacis à facie iudicis fugerit, res eius mobiles à iudice in populum publicentur & dispensentur. heredes autem sui hereditatem quā ipse tenebat, recipiant tali condicione interposita, vt iureiurando spondeant quòd ille violator pacis nunquam decetero ipsorum voluntate aut consensu aliquod emolumētum inde percipiat. Quòd si heredes neglecto postmodum iuris rigore, hereditatem ei dimiserint: Comes eandem hereditatem regiæ ditioni assignet: & à regio iure beneficium suscipiant.

C Si quis alium intra pacis edictum vulnerauerit: nisi in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit, probauerit: manus ei amputetur: & sicut superius dictum est iudicetur: & iudex in causa ipsum & res eius secundum rigorem iustitiæ strictius consequatur.

Si quis aliquē ceperit, & absque sanguinis effusione fustibus percusserit, vel crines eius aut barbam expilauerit: decem libras ei cui iniuria illata esse videtur, per compositionem impendat: & iudici viginti libras persoluat.

Si verò temerarius absque percussione eum inuadat quod vulgò dicitur **D** * *cisteros*, calida manu, ac verberibus contumeliisque male tractauerit: quinque libras componat: & iudici pro tali excessu decem libras persoluat. * Zitter hand.

Quicumque iudici suo pro excessu viginti libras inuadiauerit, prædium suum pro pignore illi tradat, & intra quatuor septimanas inuadiatam pecuniam persoluat. Quòd si intra quatuor septimanas prædium suum soluere neglexerit: heredes sui si voluerint hereditatē recipiant, & Comiti intra sex septimanas viginti libras persoluant. Si autem Comes eandem hereditatem regiæ potestati consignet, proclamatori etiam damnum restituat, & prædiū à Rege beneficali iure obtineat.

E Si clericus de pace violata pulsatus fuerit, aut pacis violatorem in contubernio suo habuerit, & de iis in præsentia sui Episcopi sufficienti testimonio cōuictus fuerit: Comiti in cuius comitatu idē clericus hoc perpetrauerit, viginti libras persoluat, & de tãto excessu secundū statuta canonum Episcopo satisfaciat. Si autem idem clericus inobediens extiterit, non solum officio & beneficio ecclesiastico priuetur, verumetiam tãquam proscriptus habeatur.

F Si iudex populi clamore aliquem pacis violatorem ad castrum alicuius domini secutus fuerit, dominus cuius castrum id esse cognoscitur, ad faciēdam iustitiam illum producat. Qui si de sua fuerit diffisus innocētia, & ante conspectum iudicis venire formidauerit, si mansionē in castro habet, dominus eius omnia bona mobilia sub sacramēto iudici repræsentet, & eū decetero in domo sua tãquam proscriptum non recipiat. Si verò mansionem

in castro nõ habuerit: dominus eius securè eum adducere faciat, & postmo- ^A
dum iudex cum populo eum tanquam pacis violatorè persequi nõ desistat.

Si duo homines pro vno beneficio contendunt, & vnus super eodem be-
nificio inuestitorè producit, illius testimonium, cùm inuestitor donum in-
uestituræ cognoscit, Comes primò recipiat: & si idem probare poterit ido-
neis testibus, quòd absque rapina hoc idem beneficium habuit, remota con- ^B
trouersia materia id obtineat. Quòd si de rapina præsentè iudice conuictus
fuerit, rapinam dupliciter soluat, beneficio verò careat, nisi iustitia & iudicio
dictante illud in posterum requirat. Si tres vel plures contendunt de eodem
beneficio producentes vtrinque diuersos inuestitores, iudex in cuius præsen-
tia causa vtilatur, à duobus requirat boni testimonij hominibus in prouin-
cia eorundem litigatorum commorantibus per sacramētum quod iuraue-
rint, quis illorum absque rapina eius beneficij possessor extiterit, & cognita
ex ipsorum testimonio rei veritate, possessor beneficium suum quietè obti-
neat, nisi iudicio & iustitia dictante alter de manu sua illud eripiat. ^C

Si rusticus militem de violata pace pulsans manu sua iurauerit quòd non
de voluntate sua, sed de necessitate hoc fecit: manu militari se miles expur-
gabit.

Si miles rusticum de violata pace pulsauerit, & manu sua iurauerit quòd
non voluntate, sed necessitate hoc fecit: de duobus vnum rusticus eligat: an
diuino, an humano iudicio innocentiam suam ostendat: aut septem testibus
idoneis quos iudex elegerit, se purget.

Si miles aduersus militem pro pace violata aut aliqua capitali causa duel-
lum committere voluerit: facultas pugnandi ei non concedatur, nisi proba-
re possit quòd antiquitus ipse cum parentibus suis natione legitimus miles ^D
existat.

Post natale sanctæ Mariæ, vnusquisque Comes septē boni testimonij vi-
ros sibi eligat: & de qualibet prouincia cum ipsis sagaciter disponat: & quā-
to precio secundum qualitatem temporis sit annona vendenda, vtiliter pro-
uideat. Quicumque verò contra deliberationem ipsius intra anni terminum
altius modium & carius vendere præsumpserit: tanquam violator pacis ha-
beatur: & totidē viginti libras Comiti exoluat, quanti modios siue maldios
altius vendidisse conuictus fuerit.

Si quis rusticus arma vel lanceam portauerit, vel gladium: iudex in cuius ^E
potestate repertus fuerit, vel arma tollat, vel viginti solidos pro ipsis recipiat
à rustico. Mercator negociandi causa per prouinciam pertransiens, gladium
suum suæ sellæ alliget, vel super vehiculum suum ponat: non vt quem lædat
innocentem, sed vt à prædone se defendat.

Nemo retia, aut laqueos, aut alia quælibet instrumenta ad capiendas ve-
nationes tendat, nisi ad vrsos, apros, vel lupos capiendos. Ad palatium Co-
mitis nullus miles ferat arma, nisi rogatus à Comite.

Publici latrones, & conuicti vel compacti antiqua damnentur sententia. ^F
Quicumque aduocatiã suã vel aliquod aliud beneficiũ inordinatè tractaue-
rit, & à domino suo admonitus non resipuerit, & in sua perdurans insolentia
ordine iudiciario tam aduocatia quàm beneficio exutus fuerit, si postmodũ
aufu

- A ausu temerario aduocatiã vel beneficium inuaserit pro violatore habeatur. Si quis quinque solidos aut valens vel amplius furatus fuerit laqueo suspendatur : si minus , scopis & forcipe excorietur & tondeatur. Si ministeriales alicuius domini inter se guerram habuerint : Comes siue iudex, in cuius regimine eam fecerint , leges & iudicia exinde prosequatur. Quicumque per terram transiens equum suum pabulare voluerit , quantum propinquo secundum viam stans in loco amplecti potuerit , ad refectiõnem & respirationem equi sui , impunè ipsi equo porrigat. Licitum sit etiam ipsi vti herba viridi , & sylua , sine vastatione qualibet vtatur pro sua commoditate & vsu necessario.

- Constitutio hæc est Friderici primi, vt ceteræ omnes , quæ ad Germaniæ publicã pacem spectat , & vulgò appellatur à Germanis *Fridbrief*, id est, Breue pacis, vt Abbas Vrspergensis scribit , & *Landfrid*, siue *Landfriden*, id est publica pax, Io. Frossardi 3. cap. 97. corruptè *Languefride*. Edita hæc fuit Ratisbonæ quãtum opinor rebus pacatis inter principes Germaniæ, qui diu dimicabant inter se ob ducatum Saxonie & Baioariæ creptum Henrico Superbo à Conrado Imperatore. qua de re Otho. Ne, inquit, Baioaria vltius totius regni quietis immunis esset, treugam proximo Pentecostæ ad annum iurari iussit.
- C Et ideo forsitan rectè huic Constitutioni in veteri libro hic titulus præponitur, *De treuga & pace*. Constituitur autè primùm capitis pœna in eum quem cõstiterit pacis siue induciarum tempore hominem occidisse dolo malo, & absolui eum quem non constiterit cædem fecisse dolo malo , si paratus sit duello comprobare eam se fecisse ob tutelam sui corporis, quod naturalia & ciuilia iura permittunt. Bona mobilia absentis & fugitiui populo à iudice diripienda dari, non fisco. Immobilia heredibus eius relinqui, si modo iurauerint se nihil ex eis proscripito suppeditaturos , cui iuriurando si non paruerint, iam nõ amplius ea eos proptio, sed feudi tantùm iure ab Imperatore tenere posse. Ei qui vulnus inflixerit, manum amputari: & ita in legibus eiusdem militaribus apud Othonem cū qui vulnere illato inducias fregerit, manu aut capite plecti. Ei qui sine cæde & vulnere re ipsa iniuriam atrocem fecerit , vt si barbam vulerit, aut crinen lacerauerit , aut fustibus aliquem cæciderit, hanc irrogat multam, vt iniuriam passo inferat auri libras x. iudici xx. Est hoc frequens in legibus Gotthorum, vt iudici pars multæ aut tota adiudicetur. Iniuriam quæ verbis fit, leuius coërcet, de qua sic ait : *Si verò temerarius absque percussione eum inuadat, quod vulgo dicitur Zitterhand, calida manu, ac verbis contumeliosque male tractauerit, &c.* Omnes libri scripti habent illud, *Hand*, sed illud *Zitter* est deprauatum in *cister* vel *cisteros*. Quid autem sit *zitterhand*, mox explicat, calida manu scilicet. quòd Germanicæ linguæ peritis exploratissimum est. aut legendum *haisterhand*, vt legibus Alamannorum, Si quis in curtem episcopi armatus contra legem intrauerit quod Alamanni *Haisterhandi* dicunt. Additur in §. quicumque, in hanc causam prædia pignori capi. Debet enim condemnatus reus mox Comiti multam inuadiate, quod est obligare dato pignore. Dixere etiam veteres, si Varroni credimus, alligare pecuniam, vel obligare. Id verò pignoris, reus luere debet intra mensem. quòd si non fecerit, addicitur heredibus eius ea lege, vt id reuoluant intra sesquimensẽ, aut in fiscum redigitur : ita tamen vt iudex prædium sibi retineat feudi iure, & proclamatori litis æstimationẽ exsoluat. Proclamatorem vocat actorẽ, cui iniuria illata est. nam & Germanis actio est clamor, & veteribus Gallis *clain* ou *clam*. Inde legibus Alamannorum, Nemo, inquit, negligat ad placitum venire, vt in ipso placito pauperes conclamēt causas suas. Post hæc clericis pacis violatoribus propriam pœnam indicit. Superiorem indixit laicis. Notandum ex §. si iudex, proscripsum non esse domino recipiendum: quæ vulgaris fuit olim adiectio, cū interdicebatur aqua & igni & tecto. & lege Iulia de vi puniuntur, qui recipiunt deportatos, auctore Paulo in Sententiis, qui relegatos, pecuniaria pœna. l. ii. D. de inter. & rel. In §. si duo, tractat de contentione feudi inter duos vasallos, vt dirimatur à Comite. ergo à iudice ordinario. quod exposui l. titu. 15. & 28. Et vt primum eius testimonium recipiatur, qui producit inuestitorem suum, qui recognoscat donum inuestituræ, puta scipionem, anulum, clypeum. Testi-

monium, id est, probatio & testes qui ab eo producuntur, quibus si constiterit cum iure A
 feudum adquisisse, vincet in possessionis causa. Contrà, si vi probetur inualisse, damni æ-
 stimationem præstabit in duplū, & possessione ac feudo carebit, nisi id in principali cau-
 sa suum fuisse probauerit. Ex illa controuersia duæ nascuntur lites, vna est de possessione,
 altera de iure. Qui priori multatus est in duplum, non debet cadere etiam posteriori. Sed
 si fortè priori non multetur, & possessionem tantum restituere compellatur, quanuis feu-
 dum suum inuaserit, & posteriore iudicio feudo priuabitur, secundum l. si quis in tantam
 C. Vnde vi. quæ ita re distincta nihil obstabit. Ex §. si rusticus. & seq. intelligimus in causis
 criminalibus iurari de calumnia. nam si rusticus militem violatæ pacis reum deferat, iura-
 re prius debet de calumnia, miles autem manu quarta (sic est legendum) se debet expur-
 gare, id est, dato iureiurando cum tribus coniuratoribus. Et ita ex diuerso si miles rusticū B
 deferat, de calumnia deierat, rusticus purgat se dato iureiurando cum vij. aliis, vel probat
 suam innocētiam humano iudicio, id est, testibus legitimis, vel diuino, id est, duello. nam
 per campionem miles cum rustico pugnare poterit, vel etiam per se si velit. alioquin rusti-
 cus militem ad pugnam compellare non potest. nam neque miles plebeius militem nobi-
 lem. Nobilis æstimator ex genere & vita militari, vt Const. Neap. 3. tit. 59. & 60. Ceterum
 in causis criminalibus etiam iurari de calumnia ostendit Constitutio de incendiariis, quæ
 sequitur. Romano iure in causis criminalibus neque calumniæ iusurandū datur, vt Leo-
 nis No. 107. & malè contrarium elicitur ex l. ult. C. de fide instr. neque aliud quodlibet
 iusurandū, excepto iudicio iniuriarum, l. lex Cornelia §. Hac lege. D. de iniur. in quo ta-
 men festiuus poëta mauult Bithynico satisfacere quàm iurare. Sed nō ita in Græcia olim. C
 Lyfias ἐν τῷ 27^ῳ θεομνήσει πρώτῳ, Ἐν ἐκείνῳ χωρίῳ ὅταν τὰς τῶ φόνος δίκας διγάζονται ἔλαθ' ἅτα
 τῶ ὀνόματος τὰς διωμοσίας ποιοῦνται, ἀλλὰ δὲ ἔπερ ἐγὼ χαλῶς ἀκίκοα, ὁ μὲν γὰρ δικάων ὡς ἐκλίενε
 δόμνυται, ὁ δὲ φεύγων ὡς οὐκ ἐκλίενε. Post natale. Hæc Constitutio edita fuit paulo post Kal.
 Septembres, vt Otho Frisingensis scribit, & ideo iubet post natale S. Maria, qui est vj. Id.
 Sept. à Comite certum annonæ pretium constitui, quod qui in vendendo excefferit, mul-
 tatur quasi violator pacis. & ait, *Modios* vel *maldios*. Vtrumque idem significat. nam & ho-
 die nescio quot modios *Maldar* Germani vocant, & eodem sensu Abbas Vrspergensis, Vt
 quilibet, inquit, mansus rusticorum prædiorum solueret maltare vnum auenæ. Deinde
 interdicat armorum vsu rusticis & mercatoribus, nisi in vsu itineris, vt lex Iulia de vi pu-
 blica, atque etiam militibus in palatio Comitis. Venatione omnibus, præterquam vrsorū,
 aprorum, luporum. & sanè ab Imperatore etiam hodie in inuestituris feudorum speciali D
 ter ius venandi principibus & nobilioribus vasallis pro beneficio concedi solet. Adicit §.
 quicumque aduocatiam, priuari aduocatia vel alio feudo eum qui in eo se gerit insolenter
 vel ignauius, meritò, cum & ex ea causa expellatur conductor, & ereptum si inuadat pro
 pacis violatore haberi. Aduocatia dignitas est quædam siue vrbis aut Ecclesiæ præpositu-
 ra, c. saluator. l. q. 3. c. in quibusdam. de pœnis. c. præterea. De iu. pat. vt aduocatia Tiguri-
 nensis in Austria Lazij, aduocatia Betunæ in Chronicis Flandriæ. Carolus in donatione
 Vlmæ regalis villæ facta abbati Augiæ maioris apud Mutium Germ. Chron. ix. Eligant
 huic loco aduocatum & defensorem, eo tamen tenore vt quancumque sui cōmissi præ-
 uaricator in rebus aut hominibus, quod vulgo *Balmund* dicitur, existat, statim sine mora,
 sine iudicio aduocatiam perdat. & paulopòst. Si aduocatus hæc nostra statuta transgredia E
 tur, sine iudicio & absque spe recuperationis aduocatia statim priuetur. Abbas Vrspergē-
 sis, Mortuo Adelgozo sine herede, qui fuit aduocatus Augustæ, Fridericus Imp. tam ad-
 uocatiam quàm alia prædia ipsius sibi vindicauit. & alio loco, Laicam à clericis prohibēs
 inuestituram, & recipiens ab Ecclesiis Ducatus, Marchias, Comitatus, aduocantias, mone-
 ras, telonea, ceterorumque regalium quæ possidet summam. Constituitur & in fures pa-
 cis violatores laquei pœna, si quinque solidos aut valens vel amplius (sic legendum) fura-
 ri fuerint, vt moribus Britannicæ in fures domesticos, c. 82. si minus, præcipit vt virgis cæ-
 dantur & strictim roncantur. & ita in pacis conuentione inita in Alsatia apud Rhena-
 num. Si quis sicli vnus aut duorum pretij furtum aut prædam fecerit, corium cum capil-
 lis perdat. & in legibus militaribus Friderici apud Guntherum: F

*Detonsaque coma post verbera pulsus abibit.
 Vertice detonso supponet terga flagellis.*

& in

A & in legibus Gotthorum frequentissime, vt turpiter decaluati rei flagellis cædantur. & Leonis No.60. ἡ ἀπάντων ὁρῶν μὲν μάστιγι ταῖς εἰς τὸ σῶμα ἢ ἐν χερσὶ κέρεια ἀτιμάζεσθαι. & 92. τοῖς μὲν δέλεσθαι τὴν ποιητὴν μέγιστον εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χερσὶ κέρειας. & 63. ἔπι ταῖς μάστιγι καὶ τῆ ἀπίμω τῶν περιχῶν ἀποδολῆ. & in lx. βασιλικῶν λαρε. Cum §.vltim. congruit l.j. Lang. de iterant. & Ncap.3. citu. 58. Lege Laurentum sancitum erat auctore Festo, ne pommum ex alieno legeretur supra armum, id est, quod humeris esset oneri. Licebat ergo intra armum. & similiter licebit secundum viam pabuli nonnihil transeunti equo carpere ex herba aut stipula illecta. Herbarum appellatione non continetur scœnũ, vt de edicto Clodouei Gregorius Turonensis refert lib.2.

B *Alia constitutio Friderici Imperatoris. De incendiariis & pacis violatoribus.*

FRidericus Dei gratia Romanorum Imperator, & semper Augustus. Decet fidelitati nostræ, tempora generali populorum prouinciarum tranquillitati circumspectionis nostræ studio prouideri, vt dum in subiectis dominationis virtute pollemus, reprobos quoslibet ac scelerosos à subditorũ iniuriis arceamus æquitatis nostræ correctione. Considerantes quippe quædamna, quantæque desolationes hominum & prouinciarum, per seditiones
C & incendia prouenerint, & quantos præterea futurorum timores reportent, ea quæ de conscientia & cõsilio principum, & aliorum fidelium nostrorum, tam liberorum, quàm ministerialium, ad reprimendas incendiariorum insolentias, imperialis nostra sanxit auctoritas, vniuersalis imperij fidelibus nota fieri volumus, & sicut in castro nostro Nuringberc, hæc ordinata & confirmata sunt, firmiter indicimus obseruanda. Primũ igitur de incēdiariis demandamus generaliter, vt si liber homo, ingenuus, ministerialis, vel cuiuscunque condicionis fuerit, incēdium commiserit pro verra propria, pro amico, pro
D parente, vel causæ cuiusquam alterius occasione, de sententia & iudicio imperiali, proscriptioni statim subiectus habeatur. Hic excipiuntur, si qui fortè manifesta verra castra manifestè capiunt: & si qua ibi suburbia, aut stabula aliãve tuguria præiacent, igne succendunt. Excipiuntur & iudices quos in malefactores pœnam iustitia exigente exercere contingit. Quòd si aliquis in Ducatu alicuius incendium fecerit, ipse proscriptum pronunciet, ac deinde iustitiæ suæ auctoritate eum proscribat. Id ipsum faciant Marchiones, Palatini Comites, Lantgrauij, & Comites alij, nec alicui eorum liceat talem absolueri, nisi domino Imperatori. Quicumque etiam incendiarium in domo sua
E scienter receperit, & consilium auxiliũve ei impenderit, damnum & iniuriã passo pro facultate sua restituat, iudici verò x. libras monetæ de illa dicecisi in qua commissum est, persoluat, ac domino Imperatori pro voluntate & gratia sua disponat. Si quis autem super hac culpa innocentiam suam probare vel ostendere voluerit, cum duobus viris veracibus culpa in præsentia iudicis se expurget. Si quis autem cuiquam imposuerit, quòd incendiarium receperit, & de hoc ipsum iure voluerit conuenire, hoc nequaquam ei fieri liceat, nisi præstito primo calumniæ sacramento. Dominus etiam Imperator
F proscriptorum neminem à sententia proscriptionis absoluat, nisi de illicitis primo damnis cum iniuriato componat, & nisi consciente iudice hoc faciat. Prosriptum verò, quem pro incendio sententiam proscriptionis in-

currisse omnibus notum fuerit, Diœcesianus Episcopus, si ad satisfactionem **A**
inobediens extiterit, à communionem Ecclesiæ Dei & fidelium Christi abii-
ciat, & extraneum eum reddat, nec eum absoluat, quoadusque læso damnũ
restituatur: & econuerso, quem Episcopus legitimis induciis citatum iustitia
dictante excommunicauerit, & hoc iudici insinuauerit, iudex eum banno
proscriptionis condemnet, & nec prius eum absoluat, quàm coram Episco-
po de his pro quibus condemnatus est, satisfaciatur. Quòd si à proscriptione
illa prædicto modo fuerit absolutus, & Episcopo suo voluerit obedire, in-
cendium primò abiuret, deinde sit in arbitrio Episcopi, qualem ei pœnam in **B**
iungat, ad visitandum sepulchrum Domini, aut limina Iacobi Apostoli. Si
autem proscriptus eo, vt dictum est, modo absolui desiderauerit, domino
Imperatori fines imperij per annum & diem abiuret. Si quis autem à proscri-
ptione & excommunicatione similiter non fuerit absolutus infra annum &
diem, vniuerso iure, honore, & legalitate priuatus habeatur, ita vt ferendo te-
stimonio, vel ad iudicandum, decetero nequaquam sit admittendus. Omni
quoque feudali iure carebit perpetuò. Item si in reisa alicuius domini, cum
ipso domino cuius est reisa, aliquis fuerit, qui incendium (vt sæpius contig-
git) faciat, dominus ipse, cuius est ipsa reisa, iurabit super reliquias, quòd non **C**
fecerit conscientia, vel mandato, vel voluntate sua. Reum autem abiiciet à se
& nunquam recipiet. Quòd si illum post satisfactionem receperit, tenetur v-
niuersum damnum quod ille commisit, restituere. Item si contingat domi-
num aliquem in villa aliqua hospitari violèter, & fortuito euenerit domum
aliquam incendi, & ille cui fit damnum, dominum impetierit, quod manda-
to suo, vel voluntate, vel conscientia sua factum sit, damnum damnificato re-
stituatur. Item si incendiarius captus fuerit, & coram iudice negare voluerit in-
cendium se commisisse, si fortè notorium non fuerit, per prouinciam iudex **D**
si posset eum cum vij. idoneis testibus cõuincere, capite plectatur. Sed si no-
torium fuerit, nullius requirendum est testimonium, sed statim decollãdus.
Item si Castellani cuiusquam domini descendentes à castro domini sui, in-
cendium fecerint domino absente à prouincia, castrum domini propter hoc
non erit comburendum, sed bona incendiariorum quæcunque extra castrũ
fuerint reperta, comburantur. Post reuersionem verò domini, si dominus in-
cendiarius retinere voluerit, & à se non repulerit, castrum eius similiter erit
comburendum. Item si proscriptus propter incendium in aliquam domum
confugerit, de qua non possit haberi, nisi domus incendatur, propter hoc **E**
incendium non erit quis incendiarius, sed damnum pro incendio restituere
debet. Item si incendiarius super castrum aliquod agitatus confugerit, & do-
minus, cuius est castrum, fortassis dominus, vel vasallus, vel consanguineus
fuerit, dominus ille non debet eum persequentibus representare, sed iuuabit
eum à castro in syluam, vel aliàs, vbi securus sibi videatur. Quòd si nec do-
minus vel vasallus, nec cognatus fuerit, persequentibus eum statim repræ-
senter, vel cum eo in eadem culpa sit.

Statuimus etiam, & eodem firmiter edicto sancimus, vt quicumque alij **F**
damnum facere, aut lædere ipsum intendat, tribus ad minus antè diebus per
certum nũcium suum diffiduciet eum. Quòd si læsus diffiduciatum se fuisse
negare

- A** negare voluerit, nuncius idem si viuus est, iuret quòd contradixerit ei ex parte domini sui, loco & tempore designato. Si mortuus est nuncius, iuret dominus iunctis sibi duobus viris veracibus, quod còtradixerit ei, ne dolo mediante de fide violata quis valeat inculpari. His sancientes adiicimus, vt quicūque treugas alicui dederit, nisi ibi determinatum & exceptum fuerit, quo tenore seruet vel non seruet eas, contradicere eis ante terminum statutū nequaquam possit. Quòd si fecerit, vt violator fidei iudicetur. Item qui nunciū aliquem, pro eo quod contradicentur mittitur, læserit, fidem suam violauit,
- B** & decetero omni honore suo carebit, & in posterum nullus ei contradicet.

De filiis quoque sacerdotum, diaconorum, rusticorū, statuimus, nec cingulum militare aliquatenus assumant: & qui iam assumpserūt, per iudicem prouinciæ à militia pellantur. Quòd si dñs alicuius eorum eum in militia còtra iudicis interdictū retinere contenderit, dñs ipse iudici in x. libras condēnetur, seruus autem omni iure militiæ priuetur. Statuimus etiam, vt si quis vineas aut pomaria exciderit, proscriptioni & excommunicationi incendiariorum subiiciatur. Vt autem hæc tam utilis ordinatio omni tempore rata permaneat, & eo quo dicta est tenore inconuulsa consistat, eam legibus prædecessorum nostrorum Imperatorum atque regum iussimus interfieri, & perpetuo iure seruari. Cui si quis ausu temeritatis contraire præsumperit, Dei omnipotentis & nostræ perpetuò indignationis sit reus. Fiat, fiat. Actum Nuremberg in præsentia Principum, Consilio, & consensu eorum. Anno incarnationis M.c.lxxxvij. iij. Kal. Ian.

- Hæc etiam, quam sumpsimus ex Abbate Urspergeni, pertinet ad publicam pacem Germaniæ, & de feudis nonnihil habet: & etiam si non haberet, semper pacem publicā, quæ tota consistit ex vassallorum fide & constantia, maiores coniunxerunt cum feudis.
- D** Eos qui vites exciderint coërcet vt incendiarios, vt latrones, l. 2. D. arb. fur. c. 1. Ait, *Item si in reisa.* Excursio militaris hoc Germanico iam obsoleto vocabulo significari videtur. Oliuarius Marchiæ: *Tost apres ceux de la verde tente & autres Gandois firent vne rese sur les marches de Hainaut.* Et Io. Auentinus auctor est multam non respondentis ad delictum appellari Raifoguedum, quod vulgo Heribannum vel Hostenditiæ.

Alia consuetudo eiusdem de pace componenda & retinenda inter subiectos, & aliis capitulis.

Fridericus Dei gratia Romanorum Imperator, semper Augustus, vniuersis subiectis suo Imperio, Salutem.

- E** **H**Ac edictali lege in perpetuum valitura iubemus, vt omnes nostro subiecti imperio, veram & perpetuam pacem inter se obseruent: & vt inuiolata inter omnes perpetuo obseruetur. Duces, Marchiones, Comites, Capitanei, Valuasores, & omnium locorum rectores, cum omnibus locorum primatibus & plebeiis, à decimo octauo anno vsque ad septuagesimū obstringantur iuramento vt pacem teneant: & rectores locorum adiuent in pace tenenda atque vindicanda: & in fine vniuscuiusque quinquennij de prædicta pace tenenda omnium sacramenta renouentur. Si quis verò aliquod ius de
- F** quacunque re, vel facto contra aliquem se habere putauerit, iudicialē adeat potestatem, & per eam ius sibi còpetens exequatur. Si quis verò ausu temerario prædictam pacem violare præsumperit: si ciuitas est, pœna centum

librarum auri cameræ nostræ inferenda puniatur : oppidum verò triginta li-
bris auri multetur : Duces autē, Marchiones & Comites quinquaginta auri
libras præstent : Capitanei quoque & maiores valuasores viginti auri libris
puniantur : minores valuasores, & omnes prædictæ pacis violatores, tres li-
bras auri inferre cogantur, & damnum passo secundum leges resarciant. In-
iuria seu furtum legitimè puniatur . Homicidium quoque & membrorum
diminutio vel aliud quodlibet delictum legaliter vindicetur.

Iudices verò, & locorum defensores, vel quicumque magistratus ab Impe-
ratore, vel eius voluntate constituti seu confirmati, qui iustitiam facere ne-
glexerint, & pacem violatam vindicare legitimè supersederint: damnum om-
ne iniuriam passo resarcire compellantur: & insuper si maior iudex est, sacro
æratio pœnam decem librarum auri præstet, minor autem pœna trium libra-
rum auri multetur . Qui verò ad prædictam pœnam persoluendam inopia
dinoscitur laborare, corporis sui coercionem cum verberibus patiatu-
r: & procul ab eo loco, quem inhabitat, quinquaginta miliaria per quinquênium
vitam agat.

Conuenticulas quoque in ciuitatibus, omnesque coniurationes, & extra,
etiam occasione parételæ, & inter ciuitatem & ciuitatem, & inter personam
& personam, siue inter ciuitatem & personam, modis omnibus fieri prohi-
bemus, & in præteritum factas cassamus, singulis coniuratorum pœna vnus
libræ auri puniendis. Episcopos verò locorum ecclesiastica censura violato-
res huius sanctionis donec ad satisfactionem veniant, volumus coercere. Re-
ceptatoribus etiam malefactorum, qui prædictam pacem violauerint, & præ-
dam ementibus, nostram indignationem subituris, & eisdem pœnis ferien-
dis . Præterea bona eius publicentur, & domus eius destruat, quæ pacem
iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur. Illicitas etiam exactio-
nes maximè ab Ecclesiis (quarum abusus iam per longa tempora inoleuit) per
ciuitates & castella omnino condemnamus & prohibemus, & si factæ fue-
rint, in duplum reddantur.

Item sacramenta puberum sponte facta super cõtractibus rerum suarum
non retractandis, inuolabiliter custodiantur. Per vim autem & iustum me-
tum etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorum commissio-
rum faciant) extorta, nullius esse momenti iubemus.

Ad hæc, qui alodium suum vendiderit, districtum & iurisdictionem Im-
peratoris vendere non præsumat : & si fiat, non valeat. Si verò contigerit alo-
dium aliquod etiam infeudatum conferri Ecclesiæ, vel per oblationem fide-
lium, vel per emptionis & venditionis alteri (siue huiusmodi contractum, in-
feudatus, nisi per gratiam Ecclesiæ tanquam de nouo receperit, feudum quod
habebat, retinere non poterit. Vt autem æquitas quæ in paribus causis paria
iura desiderat, per vniuersitatem totius Imperij seruetur : firmiter statuimus
tam in Italia, quàm in Alamannia, vt quicumque indicta publica expeditio-
ne Romam ad suscipiendam Imperij coronam, Regem, aut sub Rege domi-
num suum non adiuuauerit, aut eundo cum ipso, aut pro quantitate feudi
stipendia militiæ persoluendo (si de vocatione legitima à domino suo con-
uinci

A uinci per compares suos poterit) feudum perdat, & dominus in suos vsus illud habeat redigendi liberam facultatem.

Hæc & ea quæ sequitur pertinent ad publicam pacem Italiæ. & est conuentionis publicæ confirmatio hæc, id est pacis pactæ cum Mediolanensibus primo bello Mediolanensi. Illud primùm constituitur, vt pacem iurent omnes ab anno xviii. vsque ad lxx. vnde & Constitutione sequenti legendum, à xviii. non à xvi. & Radeuici 3. cap. 41. non xiiii. Hæc est plena pubertas Romanorum iure, Langobardorù legitima ætas. l. i. Lang. de proh. alie. min. quod Accursius refert in l. 2. D. de eo quod cer. lo. & qui eam non cõpleuerunt Gunthero improprie pupilli dicuntur. Ciuitates quæ pacem violauerint, multantur c. libris, auri puri scilicet. Omnis pœna auri, auri puri intelligitur. Marcas dicit

B Vrspergensis pro libris. Plus tamen est marca. continet enim duas libras. Sed quod Latinis olim fuit libra auri, est hodie marca ferè, quod selibra, hodie libra. Oppida multantur xxx. libris, vt vulgò scriptum est. Sed veteres habent xx. & Radeuicus ita legit, & Guntherus:

*Vrbs, inquit, centum libris puri multabitur auri,
Oppida vicenis.-*

Totidem libris multantur Capitanei & maiores valuasores. Abbas Vrspergensis. Capitaneus seu alius inuasor maior xx. corruptè, pro valuasor maior. Minores verò valuasores, inquit, prædictæ pacis violatores, tres libras. Guntherus xii.

Magnates bis dena viri, bis sena minores.

C Et Vrspergensis. Alij verò x. & vsque ad tres marcas prout eis facultas suppetit. Præterea inhihentur hac Constitutione, & coërcentur conuenticulæ, conspirationes, sodalitia. quod hinc repetitum est Caroli iiii. aurea bulla. & scribit Conuenticulas, non Conuenticula, vt emendandum etiam est in l. conuenticula. C. de Episc. & cle. l. vlt. C. de iis qui ad Eccl. conf. Proponitur & hoc edicto pœna grauissima in eum qui pacem iurare noluerit, his verbis, *Præterea bona eius publicentur, & domus eius destruat, qui pacem iurare & tenere noluerit, & lege pacis non fruatur.* Publicentur, non est confiscentur, sed in populum publicentur & dispenentur à iudice. vt in Const. de pace tenen. & ita Guntherus:

*Qui pacis iurare modum formamque tenere
Improbis abnuerit, quæ possidet omnia vulgo
Diripienda patent, euertendique penates.*

D Item pœna dupli in eos qui quid ab Ecclesiis exegerint illicitè. Illicitas exactiones dicit ex l. 2. C. de Episc. & cle. Guntherus angarias, & Fridericus ii. de statut. & cons. quæ Constitutio per partes ab Irnerio tota inserta est Codici Iustiniano. Ex hac est tantum insertum Codici, quod sequitur de sacramentis puberum, ad l. 1. C. si adu. vend. quo negatur minoribus restitutio in integrum aduersus conuentiones iuratas corporaliter, puta tactis Euangeliiis aut manu sublata, non ex scripto tantum, & sua sponte, id est, sine vi & metu. alioquin & maiores ob vim aut metum restituuntur, maximè, inquit, si extorta sint nequerimoniam, &c. quod ita declarat Guntherus rectè:

*Iuramenta metu mortisve dolore coacta,
Præcipue ne quis multis nocitura loquendo*

E *Publicet, aut in se crudeliter acta queratur,
Nullius meriti vel ponderis esse iubemus.*

Quod sequitur, *Adhæc qui alodium*, id exposuimus 4. tit. 19. *Si utrò contigerit.* Dominus non potest inuitum vasallum delegare alteri. Potest tamen vendere curtem siue alodem, & si eam Ecclesiæ vendiderit vel donauerit, mox debet eius curtis vasalli feudum ab Ecclesia recognoscere. Curtem Ecclesiæ alienatam sequuntur vasalli. Quod sequitur, *Vt autem equitus*, est ex Topicis Ciceronis, & definitio banni & heribanni explicata est i. tit. 20. His non apposui Constitutionem illam Friderici ii. quia nihil pertinet ad feuda, nec eadem etiam ratione alias duas Henrici vii. quibus tamè hoc ex supplemento Chronicorum Vrspergensis adscribi volumus: Die coronationis suæ more aliorum principum Rom. legem edidit, seu authenticam nouam De summa Trinitate & fide Catholica. Deinde Pisam se recepit. ibi duas alias condidit leges. Primam de reis crimine læsæ maiestatis: secundam, qui debeant haberi rebelles & infideles imperio, quas leges Roma tanquam capud mundi insigniuit & confirmauit, cuius confirmationis hæc sunt verba, Ego corona-

rum corona confirmo principi potestatem, eique subiicio ciuitates, gētiūque nationes. A
Tucantur Aquilæ gloriam meam. Hæc Roma.

Alia constitutio eiusdem Friderici de pace Constantiæ.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Fridericus diuina fauente clementia Romanorum Imperator semper Augustus, & filius eius Henricus sextus Romanorum rex Augustus. Imperialis clementiæ immensa serenitas mansueta eam semper in subditis suis dispensationem fauoris & gratiæ habere consuevit, vt quamuis districta seueritate excessuum delicta debeat & possit corrigere: magis tamen studeat propitia tranquillitate pacis & piis affectibus misericordiæ Romanum Imperium regere, & rebellium insolentiã ad debitam fidem & debitæ deuotionis obsequium reuocare. Eapropter cognoscat vniuersitas fidelium Imperij tam præsentis ætatis, quàm successiuæ posteritatis, quòd nos solita benignitatis nostræ gratia, ad fidem & deuotionem Lombardorum, qui aliquando nos & Imperium nostrum offenderāt, viscera nobis innatæ pietatis aperiētes, eos & societatem ac fautores eorum in plenitudinem gratiæ nostræ recipimus: offensas omnes, & culpas, quibus nos ad indignationē prouocauerunt, clementer eis remittentes, eosque propter fidelia deuotæ sinceritatis seruitia, quæ nos ab eis credimus certissimè recepturos, in numero dilectorum nostrorum fidelium computādos censemus. Pacē itaq; nostrā, quā eis clemēter indultā cōcessimus, præsentī pagina iussim⁹ subscribi, & auctoritatis nostræ sigillo cōmuniri, cuius est hic tenor & series. Nos Romanorū Imperator Fridericus, & filius noster Henricus Romanorum rex concedimus vobis ciuitatibus, locis, & personis societatis regalia, & cōsuetudines nostras tam in ciuitate, quàm extra ciuitatem, videlicet Veronæ & castro eius, suburbiis etiam, & aliis ciuitatibus, & suburbiis, locis & personis societatis in perpetuum, videlicet vt in ipsa ciuitate omnia habeatis sicut hæctenus habuistis vel habetis. Extra verò omnes consuetudines sine cōtradictione nostra exerceatis quas ab antiquo exercuistis, vel exercetis tam in foro, vel in nemoribus, & pascuis, & pontibus, aquis & molendinis, sicut ab antiquo habere consueuistis, vel habetis, in exercitu, in munitionibus ciuitatum, in iurisdictione, tam in causis criminalibus, quàm in causis pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quæ ad commoditatem spectāt ciuitatum. Volumus vt regalia, quæ vobis non concessimus, in hunc modum cognoscantur, per episcopum loci, & homines tam de Episcopatu, quàm de ciuitate eligantur viri bonæ opinionis, & qui ad hoc idonei esse credantur, tales qui nec contra ciuitatem, nec nostram maiestatem priuato, vel speciali odio teneātur, qui iurent quòd bona fide & sine fraude perquirent, & inquisita consignabunt ea, quæ specialiter ad nostram excellentiam spectāt. Si autem huic inquisitioni supersedendum esse putauerint, censum duorum millium marcharum argenti per singulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderābimur etiam quantitatem istam si enormis visa fuerit.

Si quis autem super iis, quæ vobis concessimus vel permisimus, siue in ciuitate, vel extra ciuitatem, querimoniã apud maiestatem ipsam deposuerit: eius querimoniã non admittemus: & silētium ei imponemus. hoc quòd nos

vel

A vel noster antecessor Rex, vel Imperator Episcopis, Ecclesiis, vel Ciuitatibus, vel aliis quibuscunque personis clericis, vel laicis ante tempus guerræ dedit, vel quolibet concessionis titulo cōcessit, firmum & ratum habemus, saluis superioribus concessionibus, vt pro eo solita nobis seruitia exhibeantur: sed census non præstetur. Commoditates, quas pro bono pacis ciuitatibus concessimus in ciuitatibus, vel extra, illorum regalium nomine non intelligimus, pro quibus census debeat præstari.

B Priuilegia omnia, & data, & concessiones, quæ in priuilegium, vel damnum ciuitatum, vel locorum, vel, personarum societatis occasione guerræ in alicuius iniuriam prædictorum à nobis, vel nunciis nostris indulta sunt, cassentur & in irritū deducantur. In ciuitate illa, in qua Episcopus per priuilegium Imperatoris vel Regis comitatum habet, si Consules per ipsum Episcopum consulatum recipere solent, ab ipso recipiant sicut consueuerunt recipere: alioqui vnaquæque ciuitas à nobis consulatum recipiat. Consequenter verò in singulis ciuitatibus Consules cōstituentur à nuncio nostro, qui sit in ciuitate, vel Episcopatu: & inuestituram recipient, & hoc vsque ad
C quinquennium, finito quinquennio vnaquæque ciuitas à nobis recipiat, & intra quinquennium à nuncio nostro sicut dictum est, nisi in Lombardia fuerimus. tunc enim à nobis recipiet. Eadem obseruentur in successore nostro. Et omnes inuestituræ gratis fiant. Cùm autem nos Imperator diuina vocatione decesserimus, vel regnum filio nostro cōcesserimus: simili modo à filio nostro vel eius successore inuestituram recipietis.

D In causis appellationum si quantitas xxv. lib. imperialum summam excesserit, appellatio ad nos fiat: saluo iure & moribus Brix. Ecclesiæ in appellationibus: ita tamen, vt non cogantur in Alamanniam ire: sed nos habebimus proprium nuncium in ciuitatibus, vel Episcopatu, qui de ipsa appellatione cognoscat, & iuret, quòd bona fide, & sine fraude causas examinabit, & definiet secundum leges, & mores ipsius ciuitatis intra duos menses à cōtestatione litis, vel à tempore appellationis receptæ, nisi iusto impedimento vel consensu vtriusque partis remanserit.

Consules qui in ciuitatibus constituentur, tales sint qui fidelitatem fecerint nobis, vel faciant antequam consulatum recipiant.

E Vasalli nostri à nobis inuestituram recipiant, & fidelitatem faciant sicut vasalli ceteri omnes sicut ciues à xvi. annis vsque ad Lxx. nisi tales personæ sint quibus debeant & possint sine fraude sacramenta remitti. Vasalli qui tempore guerræ vel trugæ non postulauerint inuestituram, vel debita seruitia nobis non exhibuerint: hac occasione feudum non amittant. Libellariæ & precariæ in suo statu permaneant secundum consuetudinem vniuscuiusque ciuitatis, non obstante lege nostra, damna omnia & ablata, etiam iniurias quas nos per nos & per nostros ab vniuersitate societatis, vel ab aliquo de societate, vel coadiutoribus societatis sustinuimus, per nos cum nostra
F parte remittimus gratis, & plenitudinem nostræ gratiæ eis damus. Moram superfluam in ciuitatis vel episcopatu pro damno ciuitatis non faciemus. Ciuitates murare, vel extra munitiones facere eis licet. Itē societatem quam

nunc habent, tenere: & quoties voluerint remouere eis liceat. pactiones timore nostro vel per impressionem nuntiorum factæ cassentur, & pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur. A

Pacta Placentinorum, scilicet pactum pontis Padi, & fictum eiusdem pontis, & regalium & datium, & pactum quod episcopus Hugo fecit de castro arquato, & si aliqua facta sunt similia ab ipso Episcopo, vel à communi, vel ab aliis de societate nobiscum vel nostro nuntio, ipso ponte remanente cum omnibus suis vtilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur persoluere fictum Abbatissæ sanctæ Iuliæ de Brixia: & si quæ sunt similes. B

Sententiæ quoque, quæ de iure, & secundum leges, & consuetudines contra aliquem, vel aliquos de societate latæ sunt, teneant, sicut de iure contra eos tenerent si gratiam nostram non habuissent. Quæ verò contra aliquem, vel aliquos de societate latæ sunt occasione guerræ seu discordiæ, in irritum deducantur. Possessiones omnes, quas quisque de societate tempore guerræ tenebat iustè: si per vim ablatae sint ab eis, qui de societate non sint, cum fructibus, & sine damno restituantur: vel si eas recuperauerit, quietè possideat, nisi per electos arbitros ad cognitionem regalium nobis assignetur. Opizoni marchioni omnem offensam, quam nobis vel alicui partis nostræ fecerit postquam in societate fuerit, vel per se, vel per aliquam personam cum societate, vel defendendo aliquem de societate: Imperiali clementia per nos, & nostram partem remittimus, & in plenitudinem nostræ gratiæ eum recipimus, nec per nos, nec per interpositam personam, pro præteritis offensis sibi, vel parti ipsius, aliquem inferemus iniuriam, læsionem, vel coërtionem. Amplius eam iurisdictionem, quam Mediolanenses exercere consueuerunt in comitatibus Seprij, Martexanæ, & Burgariæ, & in aliis comitatibus exceptis locis, quæ Pergamenses nomine nostro tenent inter Alduam, & Oleum, excepto Romano veteri, & Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant, & possideant sine contradictione nostra, & successorum nostrorum saluis pactis, & datis, & concessionibus in suo robore durantibus, quæ Mediolanenses per commune fecerunt ciuitatibus Pergamo, Nouariæ, & Laudo: nec per hanc concessionem lædendis, nec vllum præiudicium fiat iuri aut consuetudini alicuius ciuitatis, & societatis præter dictas concessiones. Pacta inter ciuitates, & societates quondam facta nihilominus firma, & illibata permaneant: nec aliquid intelligatur acquisitum Mediolanensibus in episcopatu Laudensi præter dictas concessiones salvo iure aquæ Lambri Mediolanensibus si quod habet, vel inpedagio, Omnes de societate, qui fidelitatem nobis iurabunt, in sacramento fidelitatis adiicient, quod possessiones, & iura, quæ nos habemus in Lombardia & possidemus extra societatem, iurabunt bona fide nos manutenere si opus fuerit, & cum super hoc per nos vel per certum nuntium nostrum fuerint requisiti, & si amiserimus, recuperare: ita videlicet quod finitimæ ciuitates obnoxiae sint principaliter ad hoc faciendū: & si opus fuerit, alia teneantur ad competens auxilium præstandum. Ciuitates que sunt extra Lombardiam in suo confinio, similiter teneantur facere. Si qua verò ciuitatum C

Auitatum ea quæ in conuentione pacis ex parte nostra statuta sunt, non obseruauerit: ceteræ ciuitates eam ad id obseruandum bona fide compellant: pace nihilominus in suo robore permanente. Nobis autem intransibus Lombardiam fodrum consuetum & regale quæ solent & debent, præstabunt: & vias & pontes bona fide & sine fraude & sufficienter reficient: in eundo & redeundo mercatum sufficiens nobis & nostris euntibus & redeuntibus bona fide & sine fraude præstabunt: in omni decimo anno fidelitates renouabunt in iis qui eas nobis non fecerunt, cum nos petierimus, vel per nos vel per nostrum nuntium. Si qui ex parte nostra de suis iustis possessionibus expulsi sunt, restituantur sine fructibus & damno, nisi in causa principali suæ proprietatis iure possit se tueri possessor: saluis prioribus concessionibus: & omnes offensæ eis remittantur: eodem iure seruando iis qui sunt ex parte nostra circa restitutionem: nisi ciuitas adstringatur iuramento vt non restituat: quo casu arbitrium boni viri volumus pro restitutione succedere. & si qua controuersia fuerit orta de feudo inter nos & alium qui sit de societate, per pares illius ciuitatis vel episcopatus in quo descendit, agetur: & secundum consuetudinem illius ciuitatis, in eodem episcopatu terminetur, nisi nos in Lombardia fuerimus. tunc enim in audientia nostra si nobis placuerit agitur. Item volentibus venire contra pacta, non per violentiam facta, & iuramento firmata inter ciuitates & ciuitates, societates & societates, vel ciuitatem & alias personas: nos audientiam denegabimus. Item nos restituimus stratam Veronensibus: & nominatim recipimus Drolinum in plenitudinem gratiæ nostræ, & omnem offensam ei remittimus, &c. Dat. apud Constantiã solemni curia v 11. Kal. Iul.

D Superior promulgata est Roncaliæ, hæc Constantiæ, de qua Abbas Urspergensis in hunc modum: Iam bellis omnibus fatigatus Imperator Lombardis omnibus cōdixit curiam apud Constantiam, vbi Principes & potestates eorum se representauerunt, & pacta quædam de faciendo seruitio Imperatori, de singulis ciuitatibus Lombardiæ ibidem statuta sunt, quæ adhuc dicunt se tenere in scriptis, nec ad seruiendum vltra hæc compelli volunt. Concedit hac Constitutione regalia quædam ciuitatibus Lombardiæ, quædam sibi retinet, maximè fodrum, & inuestituram Consulium ac vasallorum. Gratiam delicti facit Opizoni marchioni Malaspinæ. Apicium vocat corruptè Guntherus pro Opitium. Otho 2. cap. 16. Marchio Opitius cognomento Malaspina. Fictum veltigal vocat, quasi fixum. Comitatus Seprii & Martexanæ, Radeuicus Comitatum Sefrenensem & Martufanum.

E *Alia Constitutio Friderici de iure ἀγορημίσσεως.*

Sancimus à modo in omni prouincia & in omni ciuitate, si quis ex parentela habeat communem agrum, domum, vel vineam, vel rem immobilem diuisam vel indiuisam, aut ex communi emptione, vel aliquo huiusmodi titulo, vel alio modo aliquo coniunctim, & voluerit alienare supradictas res per venditionem, vel emphyteusim vel locationem, non antè liceat ei alienare, quàm denuntiauerit illis quos vocauimus per ordinem in ius ἀγορημίσσεως. In primis vocentur parentes, qui sunt coniuncti, post hos socij post hos illi qui sunt coniuncti, etiam si extranei sint, post hos vocentur omnes qui sunt sub vno seruitio, & qui sunt coniuncti ex aliqua parte. Sin autem plures sint in iure ἀγορημίσσεως, omnibus denuntietur, vt intra xxx. dies soluendo iustum

pretium sine mora aut quantum cuius emptor sine fraude dederit, vnusquisque portionem suam accipiat. Verùm si intra statutum terminum, iustum pretium non soluerit, de cetero non habebit ius προτιμήσεως, nisi si quis eorum erat in captiuitate vel deportatus, vel in exilium missus, vel absens Reipublicæ causa, aut ex propria sua causa, vel minor xxv. annis: & licet isti fuerunt absentes ex iusta causa, tamen tutores eorum, vel curatores, vel procuratores, vel defensores intra 4. menses debent venire & soluere iustum pretium cum legitimis vsuris & expensis necessariis, & accipere ius προτιμήσεως, & extraneos emptores omnimodo expellere, & si neglexerint hoc facere, sarcient de propriis suis quidquid incommodi illi habuerint. Licet autem supra diximus omnes vocari ad ius προτιμήσεως, tamen si probatum fuerit quòd atroces iniurias vel manus impias vëditori vel eius familiæ intulerint, vel ipsius substantiæ grauem iacturam moliti sunt, vel contra eius vitam nisi sunt, omnes isti nullo modo sine voluntate venditoris ad ius προτιμήσεως veniunt. Ex causa tamen dotis vel donationis propter nuptias vel simplicis donationis vel donationis causa mortis vel ex testamento, permutatione, transactione, & parentes & extranei omnes possunt alienare, nisi quis vendendo vel locando ei qui non habuit ius προτιμήσεως, simulatè donauerit vel legatum dederit, Ideoquè illi qui habent ius προτιμήσεως possunt exigere iuramentum à venditore & emptore, & post iuramentum si probatum fuerit contra Cõstitutionem nostram simulatè hoc fecisse venditorem & emptorem, rem & pretium perdent, & fisco applicabitur, fiscus autem vendet rem illam illis qui habent ius προτιμήσεως. Sed si ante iuramentum probatum fuerit hoc eos fecisse, venditio erit irrita, & venditor cogetur inuitus vendere illis qui habent ius προτιμήσεως. Prohibemus autem potentiores personas aliquid accipere prætextu adoptionis, vel donationis simplicis aut causa mortis, ex testamento, vel ex vsucaptione aut sub prætextu defensionis, nisi fortè parentes fuerint. Potentiores autem dicimus, qui non tantùm per se, sed etiam per propinquos possint inferre timorem alienatoribus, aut promissionem beneficij. Quòd si aliquis ex potentioribus hoc præsumperit facere, sit alienus ab illa re, & æstimationem illius rei præstet fisco. Transcurso tamen decennio sine denuntiatione nulla de cetero moueatur controuersia illis qui possident ex aliquo contractu vel ex donatione vel ex testamento, ab illis qui habent ius, προτιμήσεως, vel etiam fisco.

Alia eiusdem de iure προτιμήσεως.

Quoniam omnibus hominibus qui legibus reguntur & moribus præceptum esse constet ius suum cuique tribuere, nec cuiquam ius suum detrahere, libertatis procedente gratia qua naturaliter quod cuique facere libet nisi quid vi aut iure prohibetur, est concessa facultas, res suas vnicuique liberum esse aut propter nuptias donationis aut dotis aut simplicis donationis aut cuiuslibet alienationis aut vltimæ voluntatis dispositionis causa siue testamentario iure in alium transferre non est ambigui iuris. Sed quoniam & iure præcipitur, honestè viuere, alterum non lædere, ne hi qui cognatione vel communione, vel aliquo propinquitatis modo eorum qui vendunt vrbis rusticisve

A rusticive prædiis adherendo ab his qui intromisceantur lædantur, vel aliter ipsa venditione impediuntur, iure *προτιμήσεως* præferri sancimus, &c.

Ius *προτιμήσεως* habent agnati & domini feudorum, vel *ἐμφυτεύσεων*, de quo supra lib. 2. tit. 4. & 9. & lib. 4. tit. 14. & ideo has Friderici Cōstitutiones hoc lib. inserere voluimus, quamquam de eo tantum sint quod cognatis & aliis quibusdam competit, non etiam de illo quod feudorum dominis. Subiecimus & Romani Lecapeni Nouellam de eodem iure, ex qua priorem Friderici constat esse translatam. Iure ciuili datur quidem hoc ius conuicinis. l. 1. C. non licere habit. metroc. non tamen propinquis aut focis. l. dudum. C. de cont. emptio. nisi ex conuentione. l. qui Romæ. §. coheredes. D. de ver. obl.

B vel in auctione bonorū. l. cum bona D. de reb. auct. iud. po. l. Imperator. D. de pac. Meminit initio Nouellæ Romanus d. l. dudum. & l. 1. Non lic. habit. metr. Parentes hac Constitutione militari sermone Fridericus appellat, quos Romanus *συγγενῆς*, vt auctores superiorum librorum sæpe. Sequitur Nouella Romani.

Ν Ε Α Ρ Α Ρ Ο Μ Α Ν Ο Υ Τ Ο Υ Γ Ε Ρ Ο Ν Τ Ο Σ , Π Ε Ρ Ι Ε Κ Π Ο Ι Η -
σεως κτημάτων, καὶ προτιμήσεως συγγενῶν, καὶ κοινῶν, καὶ ἀναμεμυγμένων, καὶ συμποσχε-
κειμένων ὁμοτελέων, καὶ *Συναπλῶς* *λύω μύρων*, καὶ τῶν νόσ μύρων ὁμοτελέων χωρίων, καὶ ἀγριδίων,
καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων, καὶ ἐκποιήσεως γραπτικῶν κτημάτων.

C Π Α λαὸς νόμος ἐστίν, ἵνα μηδεὶς ποσχε συγγενῶν, ἢ κοινῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν οἷς ἀν' ἐβελή-
σεν. ἑτέρος δὲ νόμος ἀπικρις τῖνα πῖον ἀπαγορεύει μὴ ἐξεῖναι τινὶ πωράσκειν ἑτέρῳ, ἢ μόνον
τοῖς τῆς ἰδίας μητροκαμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελέων ἅμα, καὶ τῶν δι-
μοσίων φόρων τῆς τε ἄλλης γραπτικῆς καὶ πολιτικῆς λειτουργίας, καὶ *Συντελείας* πολλῶν πθέμενοι
ποσχοιοι τὸ ἐναρπιφανῆς αὐτῶν καὶ ἀδιόλετον ἀφ' αὐτῆς ἡμῶν τῆς θείας ἀφ' ἑξῆς σαφῆ καὶ
Συντόμῳ λόγῳ ἐπαγορευόμεναι θεασίζομεν ἀπὸ τῆς νῦν ἐν πάσῃ πόλει, καὶ χώρα, καὶ ἐπαρχία, ἵνα εἰ-
πιες τυχόν ὡς ἀπὸ συγγενείας διηρημένων, ἢ ἀφ' ἀφ' ἑτέρως, ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀρχαίας, ἢ ἄλλης ποίσεως
ποσχοιοι κτήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας, οἱ δὲ ἐξ ἐπικτήσεως ἐπικοῖνοι οἰκίαν, ἢ ἀγρον, ἢ ἀμπελόνα, ἢ
ἑτέροις τοῖς οἷον νῦν ἀκίνητοι ἔχοντες, ἢ ἄλλως καὶ ἔχῳς ἐξ ἐπικοῖναι τοῖς ἐγγίξουσιν κτήμασι κατὰ πμέ-
ρος ἀναμεμυγμένοι, ἢ *Συμποσχεκίμενοι* ὁμοτελεῖς, ἢ ἀπλῶς πλησιάζοντες, βλαθῆεν ἐκποιήσαι τὰ
ἴδια καὶ ποσχοιοι, ἢ ἐμφύψουσιν, ἢ μίθωσιν μὴ ποσχοιοι ἑτέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιήτωσαν, εἰ μὴ ποσχοιοι
ἐκποιήσωσι ἀφ' ἑαυτῶν, οἷς κατὰ τὴν καὶ τῶν ποσχοιοι, ἵνα ποσχοιοι κληθῶσι οἱ
ἀναμῆ συγγενεῖς, εἴτα οἱ ἕτερως συμπεπλεγμένοι κοινῶν, μεθ' οἷς οἱ μόνον ἀναμεμυγμέ-
ροι, εἰ καὶ ξένοι πάτη τῶ ἐκχωροῦναι τυγχάνουσιν, ἔπειτα οἱ συμποσχεκίμενοι ὁμοτελεῖς, μετέπειτα
οἱ ἀπλῶς εἰ τινὶ μέρει *Συναπλῶς* *λύω μύροι*, ὁμοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τῶν ὑποτὸν αὐτῶν ὑπο-
τελέων ἀναγαφομένους, καὶ ἐκ ἀφ' ἑτέροις τοῖς ἴδια τελέματα καταβάλλονται. πολλῶν
δὲ πείρεξ τῶ ἐκχωρομένων κτήματος ὁμοροῦτων καὶ τῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐκχωρομένων ἀφ' ἑαυτῶν ἀφ' ἑτέροις ἀφ' ἑτέροις
τελέων τελείωσαι, ἵνα τῶν ποσχοιοι ἴσως ποσχοιοι μύρων οἱ ἐφεξῆς κατὰ τὴν εἰρημῶν εἰ γὰρ βύλοιν-
το *Συναλλάξαι*. Εἰ μὲν τοῖς πάντες ἐκ τῶν ἴσων ἔρχονται ποσχοιοι, ὡς καὶ μὴδὲν ἄλλῃλων ποσχοιοι
κεκείωται ἐπὶ τῇ ποσχοιοι ποσχοιοι, ἢ αὐτῇ πάλιν ὁμοῖως γενέσθω ποσχοιοι, ἵνα ἐκ τῶν ἡμετέρων

D ἢ ἀξίον τίμημα, ἢ ὅσῳ ἀρραδιῶς ἀληθῆς δίδωσιν ἀρχαίας αὐτοῖς ἀναμῆ ποσχοιοι καταβάλλον-
τες ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἐκ τῶν ἀρχαίας τῶ τῶ ἐπικυρίωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμφοροῖσιν τῶ ἐπι-
βάλλουσιν αὐτοῖς ποσχοιοι ἀπὸ τῶν ποσχοιοι, οἱ δὲ πῖον ἐξ ἑτέροις ποσχοιοι, πῖον εἰ μὴ τῶν αὐτῶν
αἰχμάλωτος ἐστίν, ἢ ποσχοιοι, ἢ ἐξ ἑτέροις, ἢ ἐκ δημοσίαις, ἢ καὶ ἰδίαις χρεῖαις ἀδόλως ἀπὸ λημπα-
ρεται, ἢ ἕτεροις τῶν ἰδίας λύουσιν ἡλικίας τῶν γὰρ οἱ τῶν διοίκησιν τῶν ποσχοιοι αὐτοῖς
ἀναμῆ γὰρ ἐκ τῶν δὲ μύρων μετὰ τῶν συμποσχεκίμενων ἵσων ἀρχαίας ποσχοιοι τὸ ἀναλογοῦν συ-
εστέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνηκὸν τίμημα μετὰ τῶν νομίμων ποσχοιοι, καὶ τῶν ἀναμῆ ποσχοιοι
ἀναλωμάτων, τῶ δὲ ξένοις ἀρχαίας ἀπὸ τῶν τελείως τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν ποσχοιοι τῶ
δαπανημάτων ἀναμῆ αὐτοῖς. Εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημῶν ποσχοιοι διοικηται ὑφοροῖται μῖπως τὸ

E τὸ ἀξίον τίμημα, ἢ ὅσῳ ἀρραδιῶς ἀληθῆς δίδωσιν ἀρχαίας αὐτοῖς ἀναμῆ ποσχοιοι καταβάλλον-
τες ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἐκ τῶν ἀρχαίας τῶ τῶ ἐπικυρίωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμφοροῖσιν τῶ ἐπι-
βάλλουσιν αὐτοῖς ποσχοιοι ἀπὸ τῶν ποσχοιοι, οἱ δὲ πῖον ἐξ ἑτέροις ποσχοιοι, πῖον εἰ μὴ τῶν αὐτῶν
αἰχμάλωτος ἐστίν, ἢ ποσχοιοι, ἢ ἐξ ἑτέροις, ἢ ἐκ δημοσίαις, ἢ καὶ ἰδίαις χρεῖαις ἀδόλως ἀπὸ λημπα-
ρεται, ἢ ἕτεροις τῶν ἰδίας λύουσιν ἡλικίας τῶν γὰρ οἱ τῶν διοίκησιν τῶν ποσχοιοι αὐτοῖς
ἀναμῆ γὰρ ἐκ τῶν δὲ μύρων μετὰ τῶν συμποσχεκίμενων ἵσων ἀρχαίας ποσχοιοι τὸ ἀναλογοῦν συ-
εστέρχονται ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνηκὸν τίμημα μετὰ τῶν νομίμων ποσχοιοι, καὶ τῶν ἀναμῆ ποσχοιοι
ἀναλωμάτων, τῶ δὲ ξένοις ἀρχαίας ἀπὸ τῶν τελείως τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν ποσχοιοι τῶ
δαπανημάτων ἀναμῆ αὐτοῖς. Εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημῶν ποσχοιοι διοικηται ὑφοροῖται μῖπως τὸ

F παρ' αὐτῶν ποσχοιοι ἐκείνοι δὲκ τῶν ἐκ τῶν ποσχοιοι, μετὰ τῶν ἀρχαίας ποσχοιοι, ἢ ἀπὸ βαλλέ-
σθωσαν, ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ *Συναλλάξαι*. Εἰ δὲ καὶ ποσχοιοι τῶ τῶ ποσχοιοι οἰκοθεῖ αὐτοῖς παρε-
χέτωσαν πᾶν χέρδος καὶ πᾶσαν ὠφέλιαν ἢ ἐμμελλον ἐξ ἑτέροις ἐκείνοι, εἰ ποσχοιοι αὐτοῖς τὸ *Συναλά-*

λαγμα· καὶ ταῦτα μὲν ἐπι συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ὁμοτελῶν, καὶ τῶν ἄλλως ὄντων κλημάτων· **A**
 ἀλλὰ καὶ ἐπι τῆς ὁμάδος τῶν κελευμένων χωρίων ἢ ἀρχιδίων, πολλῶ μάλλον κρατεῖται, ἵνα καὶ οἱ κτή-
 τορες αὐτῶν παρὰ ἀλλήλους ἔχωσι τὴν ἐπιτήρησιν. Εἰ δὲ πάντες ὄντες ὄντες δίδονται ἢ παρὰ
 πῆμσις ἢ δέικνεται αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας, ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀπείρας τραχίας τῶ
 ἐκποιουῦν, καὶ τῆ αὐτῶ φεμυλίας· καὶ τὸ τυχεύω, ἀλλ’ ἐκ παρονοίας δι’ αὐτῶν, ἢ διὰ τῶν παροπι-
 κόντων αὐτοῖς γεγονότι, τὸς τοῖς τῶν ἀκόντος τῶ πεποιθότος κατ’ ὑδένα πρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτή-
 σιν εἰσέλθῃ βυλόμεθα· καὶ παρὰφασιν μόντοι παροκός ἢ παρὰφασιν μόντοι παρὰφασιν μόντοι **B**
 αἴτια δωρεῶς, ἢ ἐκ ἀφθίχης, ἢ ανταλλαγῆς, ἢ ἀφελύσεως, καὶ οἰκείοι καὶ ἐξωτικοὶ ἀπαντες ἐκποιεῖν
 δύναται, μόντοι μόντοι καὶ σκῆψιν λάθερα πωλήσεως, ἢ μηδὲ πωλῆσεως τῶν μὴ παροπμιωμένων, ἐπὶ τῶ φερε-
 ρῶ δωρεῶσαι ἢ λεγατέθει, ἢ πῶ τῶν εἰρημίων παροποιήσονται. Ἀφ’ ταῦτα γὰρ καὶ ὄρον τῶν διδόν-
 τος, καὶ τῶ λαμβανόντος οἱ τὸ παρονομον τῆς παροπιμίσσεως ἔχοντες δύναται ἀπαίτην. Εἰ δὲ γὰρ οἱ ἐκ-
 ποιουῦντες παρὰ φεμυλίας τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, ἄλλο τι παρὰ φεμυλίας τολμήσουσι, καὶ ἄλλο τι ἐκ
 τῶ φερερῶ παροποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὄρον ἐλεγχθῶσιν αὐτοῖ τε καὶ οἱ ὄντων δδλερῶς αὐτοῖς
 ἱσαλλάξασατες τάς τε τῆς ἐπιτορκίας πωλῆσεως ὑφέξασι, καὶ ὄ μὲν τῶ κτήματος, ὄ δὲ τῶ λάθερα καπα-
 βληθέντος πῆμματος ἐκπεσῆσαι, καὶ ἀμφοτέρα τῶ δημοσίῳ εἰσκομῆσονται, ἵνα ἐκ τῶ δημοσίῳ
 εἰς τὸς πλησιάζουτας ἀφ’ παρῆ. Εἰ δὲ παρὰ τῶ ὄρκου παρὰφασιν τοῖς τῶν πῶ ἀφ’ παρὰφασιν ἀμμοί, καὶ
 τὸ παρὰφασιν ἀκυρον εἶσαι, καὶ τὸ κτήμα ὄ ἀπαξ περὶ φασιν κακῶς ἐκποιήσαι, καὶ ἀκον ἀπεμπολήσαι
 ἀναγκασθῆσεται εἰς ἐκείνου, οἱς δεδωκῆσαν τὴν παροπιμίσσιν. Τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαρρέου μόν τῶ λοι-
 πῶ ὑθεσίας παρῶν, ἢ δωρεῶς ἀπλῆς, ἢ ἀναίτης αἴτια, ἢ ἐκ ἀφθίχης, ἢ καὶ μόντοι χεῖρσι, ἢ ὡς ἐπι πι-
 νι παρῶσας καὶ ἱσαρομῆ λαμβανειν πῶ ἀφ’ τῶν ὡτελετέρων, εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶναι, **C**
 ἀ μὴ δὲ νέας ἀρχεσίας ποιῆσονται, ἢ μηδὲ πωλῆσεως, ἢ ἀνταλλαγῆς ἐπι χωρίοις, ἢ ἀρχιδίοις ἐκ τῶ
 κτητόρων αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴ τῶτων ἀγάσης, ἀλλ’ ἑτέρων παρῶσων εἰσὶ τῶ ἀφ’ παρῶσων ἀφ’ ὄμμορα παρῶ-
 ἀσεια, εἴτε ἐκ τῶ δημοσίῳ οἱ λεγόμενοι κλασματικοὶ τόποι, ἢ καὶ ἄλλη κτήσις ἀκήκουσα αὐτῶ ἐκποι-
 εῖται, καὶ ὡσαύτως οἱ αὐτοῖς κτήτορες παροπιμάσων, τῶτων δὲ ἐκουσίως ἀποτασσόμενων, τότε καὶ
 τοῖς δυνατοῖς ἔξει ἱσαλάξει. Εἰ κείνοι δὲ νοείσωνσαν δυνατοὶ οἱ πνευ καὶ μὴ δι’ αὐτῶν, ἀλλ’ οὐκ
 ἀφ’ τῆς ἑτέρων δυνασεῖας, παρὰ φασιν οἱς πεπαρρησιασμένως ὡκείωνται ἰστροὶ εἰσιν ἐκφοβῆσαι τὸς ἐκ-
 ποιουῦντας, ἢ παρὰ φασιν εἰρημίας, ὑπόχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς ὄφασιν· Εἰ δὲ πῶ τῶν δυ-
 νατῶν παρῶσων τοῖς τῶν ἐργαῖσι ἀφ’ παρῶσων, καὶ τῶ κτήματος φερεθῆσεται, καὶ τὴν ἀπο-
 πῆμσιν αὐτῶ τῶ δημοσίῳ εἰσραφῆσεται. Μετὰ μόντοι δεχεῖται ἀνεπιφώνητον καὶ τῶ ὄπωσων
 ἱσαλλάξασων, ἢ δωρεῶς δεξάμενων, ἢ ἐκ ἀφθίχης πῶ κτησεμένων, ὑδέ μία παρ’ ὑδέ τῶ τῶ ἐπιτυ-
 θεν παροπιμωμένων, ἢ καὶ ὡς ἐκ τῶ δημοσίῳ ζητήσις εἶσαι. Πρὸς τῶτων δὲ κελύομμο ὡτε πάντα ἐκ
 φρατιωτικῶ κτήματα ὄσα ἐπὶ τῶς τριακονταετίας κατ’ οἷον δῆποτε παρῶν ἔξεποιήσων, ἢ μετὰ ταῦ-
 τα μέλλασιν ἐκποιῆσονται, ἀναργύτως εἰς τὴν τῆς ἰδίας φρατεῖας ἐνοχίω καὶ ὑπηρεσίας πάλιν ἐκα-
 νηχάμμοι, εἰ μὴ ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τοσοῦτον τῶ φρατιώτη παρὲ λαμβανεται ὄσον τὸν φρα-
 τωρόμμο παρὰ φασιν τὴν νέας φρατεῖας σῶσασιν ἐξαρκεῖ, κατ’ ὄσον γὰρ ἐλλείπει καὶ τοσοῦτον ἢ ἐκ-
 ποίσις ἀναρῆται.

Vocantur hac Constitutione in ius παροπιμίσσεως cognati primum consortes, veluti **E**
 fratres, qui paterna prædia pro diuiso aut pro indiuiso possident, hi sunt qui dicuntur
 οἱ ἀναμῆξ συγγείμμοι συγγενεῖς, auctoribus Græcis interpretibus, qui & inde adnotant re-
 ctè consortes extraneos præferri cognatis non consortibus. Post cognatos cōfortes vo-
 cantur focii, deinde qui rem communem habent citra societatem, siue sint cognati si-
 ue exteri, tum ij qui communi census vinculo tenentur, licet non eodem loco censum
 exfoluant, postremò vicini & confines. Hi testatò denunciandi sunt antequam vendi-
 tio fiat extraneo. Denunciatis datur mensis, procuratoribus eorum menses quatuor,
 non denunciatis decennium, dominis ἐμφυτεύσων & feudorum longè alia tempora l.
 vlt. C. de iu. emphy. & suprâ 2. tit. 9. & ij qui præsentès venditioni adfuerunt, & tacue-
 runt, vt interpretes Græci adnotant rectissimè, nec venditioni consensisse, nec pro de-
 nunciatis habentur. l. Titia. §. Lucia. D. de leg. 2. l. Gaius. D. de pig. a&t. Consensu amitti **F**
 tur ius παροπιμίσσεως & præscriptione temporis, & ingratitude siue indignitate. Datur
 etiam hac No. ius παροπιμίσσεως conuicanis, secundum l. i. C. non lic. habit. metr. Est & a-
 liud hac No. caput de locupletioribus & potentioribus, vt ne quid ex bonis tenuiorum
 adquirant,

A. *adquirant ἐν πσι χερσίοις ἢ ἀγριδοίοις, ἐν οἷς εἰς ἔχουσιν ἴδια κτήματα, vt explicatius enarrant interpretes. non igitur nisi ἀνακοινώσεως αὐτῶν πλησιασμοῦ ἰure. & ad definitionem potentiorum, No. Constantini Porphyrogennetae περὶ δουαλιῶν τῶν ἐισελθόντων εἰς κλίσεις πενήτων declarat nihil interesse potentior sit qui emerit, an is qui potentiori domesticus siue *προσωκειωμένος* fuerit, Fridericus malè, propinquus. Igitur ne potentiores quidem derogare possunt iuri *προσιμότητος*. quinimo feuerius cum his agitur. nam neque donationis aut testamenti, aut transactionis, aut patrociniij, aut adoptionis iure ad bona tenuiorum peruenire possunt. Sed eadem & hos quæ superiores tuetur præscriptio decennij. Postremum caput vetat alienationem prædiorum militarium : quod omnino pertinet ad feuda, & consentit etiam cum Friderici & Lotarij Constitutionibus, ne milites per inopiam muneribus militaribus reddantur inhabiles, publicòve depereat census qui eo nomine depēdi solet. qua de re visum etiam est proponere Nouellam Constantini Porphyrogennetae, cuius mentionem habuimus sæpe. lib. i.*

B

Νέαρχ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου περὶ γραπιωτῶν.

Ω Σ Π Ε Ρ σώματα κεφαλῆ, ἕως ἐν πολιτεία φράτευμα, ὡν ἕως ἢ ἑτέρως ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συµμεταβάλλεσθαι, καὶ ὅς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλῶν πηγῶν προνοίαν, περὶ τῶν οἰκείαν σφάλλεται σωτηρίαν, ἕως οἰκείαν οἶεσθαι καὶ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῶν χερῶν τὰ τῶν γραπιωτῶν ἀρρώστιασαντα ὄθεν αὐτῶν καὶ ἢ τῶν εἶναι, καὶ ζῶντες ἀφορμὴ πρὸς τὸ χαλεπότερον εἰς ἀπέκλινεν, ἢ εἰς Θεοῦ βασιλείαν ἢ μὴ πρὸς τὸ ἐκκοιῦν, καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, **C** κοινῶν τῶν παντὶ χειροαμύνη τῶν λυσιτέλειαν. Θεωσιζομένη τὸν αὐτὸν τῶν δὴ ὅσων ἢ ζυθίθια ἀρχάφως πρᾶξιν σκύρωσε, μὴ ἐξέειναι τοῖς γραπιώταις τὰ ἐξ ὧν αἱ γρατεῖαι ὑπηρετοῦνται κτήματα διὰ πωλεῖν, ζυθίθια δὲ εἰς ἐκάστῳ γρατεῖαν, ἰπέων μὲν ἀκίνητον κτήσιν δ' λιτρῶν, οἷς ἀριθμῆσθαι κελεύομεν, καὶ τὸς ἐπὶ τὸν φόλον τεταγμένοις πλοίοις τῶν τε ἀγαθῶν πελάγους, καὶ τῆς σάμου, καὶ τῶν κυβύραων, αὐτέφολοι γὰρ καὶ ἑτοί, καὶ αὐτέρετοι βαρείας μετᾶσι τὰς ὑπηρεσίας, τοῖς δὲ βασιλικῶν πλοίοις ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετημένοις, καὶ τοῖς λοιποῖς πλοίοις ἢ δὴ καὶ σκράτησεν εἰς ζυθίθια δύο λιτρῶν εἰς ἐκάστῳ γρατεῖαν ἀκίνητον διὰ πωλεῖσθαι κτήσιν, ὅ καὶ ἡμῖν ἀρκευότως ἔχον δοκεῖ. εἰ μὲν οὖν ἐν ποσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσιν εἶεν οἱ ἐν ἐκατέρωσιν γρατεῖαις χατελιγμένοι σφύζοιεν ταύτῃ ζυθίθια τε ἀνεκποίητοι καὶ ὡς ἀπέμποιεν εἰς τὸ φυσικὸς κληρονόμοις καὶ ὃν ἀν βύλοιντο νόμοις τρέπον μετὰ τῶν οἰκείων μὲν γε βάρους, εἴτε χαπόντες εἶεν πρὸς ἑὸς ὡς ἀπέμποιονται, **D** εἴτε ἀκίνητοι, εἴτε εἰς πλαγίαν, εἴτε ἐξ ἀδελφῶν ἰσοκλήρῃ σὺν ἀρμόζει, εἴτε ἀπὸ ἀδελφῆκος ἐξ ἀκινήτων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν γνήσιοι, ἢ φυσικοὶ, ἢ ἐξωτικοὶ, πατριτικοὶ, κληρονόμοι. τὸς ἀξιοματικὸς γὰρ παντὶ τρέπον ἀποκλείομεν πρὸς τὰς τοιαύτας ἀδελφῶν, καὶ καὶ ἀναλογίαν τῶν κέρδους τῆς κληρονομίας ἐπέσθαι οἰζόμεθα καὶ τὸ βάρος τῆς ζυθίθιας, κινήτων δὲ ἢ πρὸς ἀξιοματικῶν ὑπαρξῶν, ἀλλ' ἐν ἐξυσία αὐτῆ κείσεται τῶν κληθῶν, εἰ μὴ πῶς καὶ πολὺ ἢ ἀκίνητος ἐλατῆται. δέον γὰρ τότε ἀδρός ἀγαθοῦ δοκιμασία τὸ ἐλλίπες τῆς ἀκινήτων εἰς τῶν κινήτων ἀναπληρῶσθαι. εἰ δὲ ἐν πρᾶξίᾳ πολλῶν ἀκινήτων ὁ γραπιώτης χατετήκοι, ὥστε καὶ πολὺ τῶν δικῶν ὑπερβαίνει πισύτητα, εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς γραπιωτικῶς κώδιξιν ἀπογράφονται μὴ δύνασθαι μήτε ταῦτα, μήτε εἰς τῶν τῶν γραπιῶν διὰ πωλεῖν καὶ μειζονα εἶεν ἡξιοματικῶν πμῆς. μᾶλλον δὲ μὴ δύνασθαι τιὰ εἰς τῶν ἀγροάζειν, καὶ μάλιστα περὶ βλεπίον, ἢ ἀξιοματικόν, ἢ δωάστῳ μέγεθρον λαζίων, ἢ μητροπολίτῳ, ἢ ὀπίσιον, ἢ μοναστήριον, ἢ ἕτερον τὸν οἶον δὴ ποτε εὐαγῆ οἴκοι, εἰδότες ὡς οὐκ ἔσθαι αὐτοῖς περὶ τῶν πμῆτων ἀγωγή, ἀλλ' ἢ δὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος, καὶ εἰ τυγχίεν πολλά χαταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἡγεροσμίων, λήφονται μόντοι γε τὰς ὕλας αὐτῶν μετὰ τῶν μὴ βλάψαι τῶν πρὸς τῶν χατῶσιν. εἰ δ' ἅπαντα ἀπογεγραμμένα εἴσιν, ἀλλ' ἢ ἔχει ὁ γραπιώτης κτήμα ἰδιοπερίερον καὶ τῆς γρατεῖας ἀκαταδύλωτον, ἐξυσία ἐχέτω ὅ δὲ βύλοιντο τρέπον τῶν εἰς ποιεῖν, ἐν ᾧ μόντοι γε ἢ ἀπογεγραμμένα κτήσιν αὐτῶν ἴχαν ὅτι ὑπηρετεῖσθαι τῆς γρατεῖας. εἰ γὰρ ἀπολέσθαι ἀνάγκη ἔξει ὅ εἰς τῶν γραπιῶν λαβῶν ἐκ πνος αἰτίας τὸ ἐλλίπες δι' ἀκινήτων ἀναπληρῶσαι. εἰ δ' ἢ δόλως ἀπογεγραμμένα εἴσιν τὰ τῶν γραπιῶν ἀκινήτων, τὰ εὐχρηστέρα σιωπηρῶς ὑποκείσθαι ἕως δ' λιτρῶν, καὶ τῶν τῶν πρᾶξίᾳ ἐξ ἡμετέρας προνοίας συγκροτεῖσθαι. τὰ δὲ περὶ τὰ ἐφεῖσθαι **F** τῶν τοῖς ἐκποιεῖσθαι, καὶ εἰσὶν συμβῆ ὃν μὴ τὰ εὐχρηστέρα ἀγοράσασιν ὁρότερον, ὃν δὲ τὰ ἀχρηστέρα ὑπερον, ἐκκινήτων δὲ ἐκ τῶν προτεθειμένων προνομῶν τὰ εὐχρηστα, ἐχέτω τὰ τῆς προνοίας δι' ἅμα καὶ τὰ μεταγενέστερα ὁ προγενέστερος. εἰ δὲ πολλάς ἔχον τὰς ἀκινήτων κτήσιν καὶ πολυτίμοις, τῶν ἀπο-

γεγραμμένω ἐκποιήσῃ , ἐκνικῆσαι δὲ ταύτῃ βυλγητῇ ὕστερον ὡς ἄπογεγραμμένω , δίδδοσθαι μὲν A
αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικῆσεως, ἐκ τῆς ἄλλης δὲ τῷ ἀρχερατῇ τὸ ἴκνον ὡς ἐκποιεῖσθαι ὅτι δη-
λαδὴ εὐποροῖεν ἕωρ' τὰς δ' λίτρας οἱ ἰππεῖς , ἕωρ' τὰς δύο δὲ οἱ πλωτῆρες . εἰ δὲ μέρος γρατείας
ὑπηρετῆι πρὸς χε' ἀναλογίαν τῶν μέρους αὐτῶν, καὶ τὴν εὐπορίαν τυποῦσθαι . μὴ ἄλλως δὲ κυριεύεσθαι
τὰ γραπώπικα τοῖς ταῦτα οἴω δὴ πινι τρέσω κτωρμόις, εἰ μὴ ὁ τῆς πειραρακονταετίας ἀνεπιφώνη-
τος ἀγαρρῶσφ' χρόνος, καὶ δὲν γὰρ τοῖς κακῇ πίτφ' νομεῦσιν ἠέϊθμει τῶν τριῶν ἡ πάλαι Σιωθήα, πλὴν ὅ-
σον οἱ μὲν ἐξ ἑνωαλλάγματος νεμθέντες τὴν τῶν χερπῶν ζημίαν διέφευγον , οἱ δὲ πίτφ' κακῇ νεμό-
μνοι καὶ χερποὶς, καὶ παροσόδους, καὶ πᾶσαν βλάβην χερπὸν ἔθετο , ὃ καὶ ἡμῖν ἀρέσκει . γραπώτῃ δὲ
νομίζεσθαι ἀφ' τυποῦ μὲν ἔστων χερπῶν μόνον τοῖς ἱεροῖς λεγεῶσι γραπώτων, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ
τῶν τριῶν ἀφ' οὗ τινα τύχης ἐπιήρθαι ἔπιθδῆς ὀφθέντες ἀδερείας ἐνδίκως τετυχήχασι, καὶ τῶν αὐτῶν τῶ-
τοις διχμῶ μὲν ἀπολάβειν παρομοίω, ἔστων συζωροῦντες ἔτε παρ' ἐκείνων πιπράσκεσθαι τὰ ἐξ ὧν αἰ
γρατεία ὑπηρετοῦσθαι, καὶ πολλῶν πλέον ὡς τῶν δημοσίω . ἀ γὰρ τοῖς κυρίως δεσπόταις ἔπιτιμῶ-
μν τῶν κοινῶν συμφέροντος ἐνεκεν, πῶς αἰ τῶν δημοσίω πιπράσκεν ἔπιπρέφαι μν, καὶ τὴν πάλαι ἀρχα-
φον ἀδικίαν ἐκείνῃ νόμου τάξιν ἔχειν μεθῆσο μν ἵν' ἐχρῆν γῆς τε ἀπάσης ἐξελαύνεσθαι καὶ θαλάσ-
σης ὡς ἔστων θηλωδεσπότης καὶ ἀπηνεσπότης, οἱ μνη γὰρ ὡς οἱ ἐαυτῶν εἰσαγαρόντες τὴν αὐτῶν ταῖς
ἄρκτοις φύσιν τῇ πολιτείᾳ παροσέφ' μν, λόγος γὰρ ἔχει μόνος θηλείας τὰς ἀρκτας λιμῶ πιεζομύμας
τῶν δικτύοις ὡς ἐκλιχμῶσθαι, εἴπουν καλῶς πρὸς εἰδῶς χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἔχ' δα-
κτύοις τῶν γραπώτας δοκοῖν, ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἐμπαροσθεν χρόνοις ἐπιτελῶς ἄμα καὶ λυσιτελῶς
χε' τὸ ἡμῖν δοκοῦν ἀφ' τυποῦ μν, ἔπι δὲ τοῖς παροσθεν σιπάλαι μν ἔπιπικρατεῖ ἀφ' αἰτήτος ἔπιπα-
χυμερῆς Σιωθήα ἀναργύτως τῶν ἀρχερατῶν τῶν γραπώπικων ἐξωθεῖσθαι, ἡ δὲ λεπτομερῆς τῶν χε'
μέρος διοικήσεως ἄλλοτε ἄλλως ἐνοῖς ἂν αὐτοῖς μετῆγον οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένη πολλῶ
πινα λάβην παρῆχ' τοῖς πράγμασι καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν . ἡμεῖς οὖν ἄμα παρῶσθαι καὶ ὀπίσω τῶν παρῶ
τῶν συμφέροντων τρέποντες ἀναλογισμοῖς τῶν κερμύμας ἐκείνας, καὶ ποιικλοτρόποις ἀποδιοπεμ-
πούμνοι παράξεις εἰς ῥυθμῶ καὶ λόγῳ τοῖς ἐπ' ἀπασιν διοικήσεσι φέλλοντες, θεασίζομν εἰ μὲν εἴη κλη-
ρονομοὶ αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένωις γραπώταις χερπὸντες τυχόν, ἢ ἀιόντες, ἢ ἐκ πλάχης μέχρ' ἐκτα
βαθμῶ αὐτοῖς πάντως παροσδεχθῆσονται χε' τὴν τῶν βαθμῶν συγγένειαν παροσμῶ μν εἰς τὸ ἐκδι-
κεῖν ὡς ὡς τῶν τῶν γραπώτῶν ἐκποιήθεντα κακῶς, ἢ ὡς τῶν δυνάτου βία κατὰ κτηθέντα, τῶν ἐγγυτέρω
δὲ βαθμῶ συγγενῶν μὴ βυλομύμων, ἢ μὴ δυναμύμων, καὶ οἱ πόρροτέρω εἰσδεχθῆσονται συγγενεῖς, συγ-
γενῶν δὲ ἐχ' ὑποπτόν, ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλῶ μν ἀγαρῶν οἱ ἐκδοῦνται καὶ οἱ ἐκδοῦνται τῶν
ἀκουπαθῶσθαι παροσπρόμνοι, τῶν δὲ ἐκ ὄντων οἱ ἐκτελεσθαι ἀπορῶτεροι γραπώται, ἵν' ἐξ ἐκεί-
νων τὸ ἐνδεῖον τῆς εὐπορίας ἀνασώζοντες ἐπιποδομθῆεν παρῶσθαι ἱκανότητος, εἰ δὲ καὶ ἔπι οὗκ εἰ-
εν, ἀιἀγκη καὶ τῶν πολιτικῶν ἐκτελεσθαι εἰσακούεσθαι , παρῶσθαι τὸ μὴ ἀφ' ἀπίπιν τὸν ἐκ τῶ κίνστου
φόρον. εἰ δὲ γραπώτης γραπώτης ἔτερος κτησὶν ἡρρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορῶτερος ἐξ ἀπὸρῶ τὴν αὐτῶ
ὑφέξει τοῖς δυνατοῖς ποιητῶ ἀναργύτως ἐκπίπιν τῶν ἡρρασμένων . εἰ δὲ ἀπόρος ἐξ εὐπόρῶ, τὸ ἀ-
ρχερατῆν ἐξεί πάντως ἢ τὸ τίμημα λήψεται . εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὐρίσκεται τῶν ζημιμύμω μέρει
παροσδοκῆσθαι κελεύομν, τὴν ἀγαθὴν πῆσιν ἐκδοῦνται τηροῦντες ἡπὶ οὗκ εἶα πῆσιν κερδαίνῃ ἐκ
τῆς τῶ ἄλλω ζημίω, ταῦτα παρῶ τῶν γραπώπικων κτησῶν ἄ μὲν εὐρησκότες ἄ δὲ ἐξευρησκότες δὲ ἵν'
ὠνήθη μν μεταβλήσθαι καὶ ἐπ' αὐτῶ τῶν γραπώπικων παροσῶπων , καὶ τὰ συμπεσόντα τῶ τοῖς μικρῶν
ἀνωθεν ἀναργεῦσαι. ἵν' ὅτε ἵν' ὀλοχερῆς τῶν πρᾶγματων ἀνατροπῆ καὶ παρῶ ὀλέθρῳ δυσκαθίετος
καὶ πᾶς πρὸς τῶ ἐν δόξῃ κερπῶν παροσδῆν χώρας ἀπαρῶσθαι ἀποστέμνομενος , ἐν ἀπαρῶσθαι
λόγῳ τῶ ἀθλίους ἐκείνη κτήτορας, καὶ ἵλια ποιεῖν ἔχ' ἡρῶ μν, πᾶσιν δὲ μᾶλλον εἰ ἔτερος ὑπο-
τερος τῶ τῶ ἐκ πλεονεξία ὀφθεῖν, καὶ ἵν' ὀλοχερῆς ἀμύλλα κακῶν . ἔ δὲ γὰρ ἔ δὲ μέχρ' τῶ δυνατῶ
ἵν', ἀλλ' ἐκείθεν ἀρῶ μν καὶ εἰς τῶ ὀλοχερῆς ἐτελέτησεν. αἰ γὰρ τῶ ὑποπτόντων ἔξεις, ἀφ' ἀ-
σιμοὶ ὡς ὅτι παν τῶ πλῆθῃ γίνονται . ἐκείθεν τε οἱ ἀρχεῖν τῶν γρατῶ λαχόντες, ὡς παρῶ ὄντος νόμου τὰ
τῶτων εἶναι τῶν γραπῶτων, ἀπαντες εἶχον λαμβανόντες ἀπιδίδου δὲ αὐτοῖς γρατεία ἀνθρωποῖ ὄνιοι
ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμύκων ἀγενετέροι, καὶ λυκῶν ἀρπακτικώτεροι, δὲ ὧν τῶ ἐξ ἔξοις δασμολογεῖν
οὗκ ἔχοντες, ἡργυρολόγῳ τῶ ὑπηκόοις, ὅθεν οὗκ ἐδεδήθησαν χρόνῳ παρῶσθαι τὸ πᾶν ἀνατροπῆ, ἀλλ' ἐκ
τῆς σφῶν κατὰ φθορᾶς εἰς ἔχρατον κινδύνῳ τὴν τῶν Γωμῶν ἡλασαι ἀρχῆν . ὅσιν μν οὖν τὴν παρῶ-
δὴν παρῶ τὴν ἀνασφῶν κατὰ βαλλόμεθα πολλοὶ τῶν χερπῶν καὶ μετρῶν ἀναφωνήσουσιν, ἢ
μᾶλλον ἢ πλῆθῃ τῶ εἰς τὸ παρῶ ἔδαφος ἔπιπνοῦσθαι βοήσεται ἀρπὶ τῆς δουλείας ἀπιλλαγμέ-
νοῖ, ἀναγγέλλασιν δὲ οἱ μνη καὶ αἰ τῶ ἄλλων πρᾶγματων παρῶσθαι τὰ κρεῖττω μεταβολῆ αἰς παρῶ
ἐκλαμπῶ

A
B
C
D
E
F

- A** παλαιωρῶμεθα ταῖς φροντίσιν ὑπομαχοῦντες ἵνα μὴ κωρήσις ἢ κ' ἀφ' ἐφ' ἡμεῶν μὴ ἢ ἔπινοηθεῖσα ἢ πλημμελῶς φερομένων διόρθωσις ἢ ἐν ἴσῳ παρόντι ἐδίκτω, ὡς οἶόν τε ἔστι ἀκρεβῶς ἀπεισιχειώσαμεν. καὶ τῷ ἔμπερθεν ζῆλον εἰς ἀξιομῶν ἀίδιον ὡς ἀδιδόντες θεασίζομεν, εἴ τις φρατρώτης ἐν παροίκου λόγῳ εὐρεθείη κατέχον εἰ μὴ αὐτὸς ἐκείνος, καὶ τῶν ἐξ ὧν ἡ φρατρία ὑπηρετίται, κτήματα ἀρπάσας ἔχει ἔξ ἡεροῦ νομίματα ποιῆς ἐνεκεν ἀποτίσῃ ἐξ ὧν ὁ φρατρώτης μὴ τὸ ἡμῶν λήψεται πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποχέτας ἀσεως αὐτῶ, τὸ ἡμῶν δὲ ὁ δημόσιος ἢς χάριν ἐφερήθη δουλείας. Εἰ δὲ ἔχ' ἀρπάσας ἀλλ' ἀρρέσας εὐρεθείη τὰ φρατρώτικα πρὸς μὴ τὸν δημόσιον γ' ἡεροῦ νομίματα κατεβήσῃ, πρὸς δὲ τὴν φρατρώτικῳ ἀγωγῶν ἔσθ' τῶν πημάτων οὐκ ἔξῃ. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξ ἐλασσόντων αὐτῶς ἐκ τῆς οἰκείων ἢ αὐτῆς ἐκείνων ἐκασίῳ ἡεροῦ μὴ ἄλλοι τῶν κατεβήσαντες ἐδέξαντο, εἴτε παροικεῖν, εἴτε θητεύειν, ἀεὶ μὴ οἰκείως ἐτίσαν. ὅσοι δὲ φρατρώτας ἰχαιρὸς εἰς ἰδίαις ὑπηρεσίαις κατετόλμησαν ἔχον τῆς φροσῆς τῆς τῶν ἀποφρήσαντες, εἰς ἕχασον ἐν ἕχαστῳ ζῆλον ἔξ νομίματα ὁ ἔξκουσσεύσας εἰς φρατρώτικῳ, καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκείωσεται, εἰ μὴ πού ἀπὸ φρατρώτης, ἢ τῆς ἄλλων ἀρχόντων τῶν ἐτύχον δεδευμένων, καὶ ἔτι οὐκ ἐκ τῆς ἀποταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τῶ φρατρώτης, ἢ τῆς ἀρχόντων καθευθηκείσαν. εἰ γὰρ ἐκ τῆς ἔξωθεν καὶ τῆς χυνότητος εἰσὶν οὐκ ἀθωωθήσεται ὁ τῶν ἐχόν, εἰ καὶ δεικνύειν ἐποίμας ἔχει ὡς τῶ φρατρώτης, ἢ ἀρχόντες ἔπιπραπίτωι κατεβήσεται αὐτῶ.

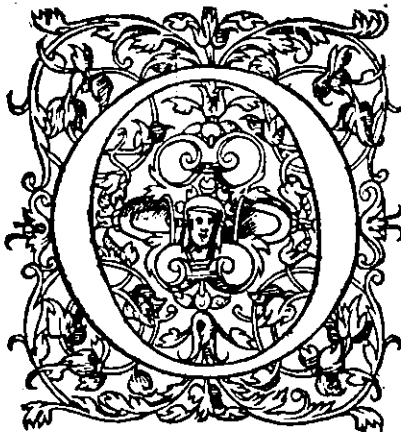
- Vt Lotharii & Friderici Constitutione feuda nullo modo possunt à militibus alienari, ita nec ea prædia militaria quæ relata sunt in Codices militares ex hac Constitutione, quæ feudis comparamus. Cetera autem quæ Codicibus militaribus absunt, possunt alienari vsque ad certum modum, puta secundum eius distinctionem, si modò retineat sibi tantum ex eis miles quantum conficiendis quatuor vel duabus libris auri sufficiat, ne scilicet omnino redactus ad inopiam, & militiæ reddatur inutilis. quæ est etiam ratio Constitutionum Lotharij & Friderici. Sed hoc distabant illa prædia militaria à feudis, quòd illa à nemine recognoscebant, quippe cum eorum essent milites pleno iure domini, & consequenter quòd alienatione aliis non aperirentur, sed illis ipsis restituerentur. Ceterum vt Fridericus nullam censet emptori præscriptionem temporis opitulari posse, quominus venditio rescindatur, ita nec Constantinus, nisi xl. annorum, quasi scilicet omnis qui ea prædia emerit in eo pro malæfidei possessore habeatur. l. 7. C. de agri. & cens. licet in fructuum & eius quod interest ratione distinguat inter bonæ & malæfidei emptorem, sicut Fridericus in pretij repetitione. Et præterea longi tantum temporis præscriptionem excludere Fridericus voluit, vt docui 4. titul. 49. Militibus hac siue Nouella siue edicto Constantinus adnumerat causarios, & quid iuris sit si prædia miles à milite emerit, definit, & alia quædam quæ exposuimus in præfationibus libri primi. His adnectere libuit pro coronide Caroli iiii. auream bullam siue χρυσόβυλλον, vt tum etiã in Oriente loquebantur, Nicetas ἐρυθρόγραφοι, quia multum pertinet ad feuda, nec vulgo versatur in manibus. Superiores quoque Friderici de iure φρατρώτικῳ, Romani eadem de re, Constantini de prædiis militaribus nondum perfectè quisquam ediderat, extabant tantum Friderici fragmenta quædam apud Afflictum, & Baldum, & Oldendorpium, ceterorum apud Harmenopulum. Deo immortalis omnipotenti, sit laus, honor & gloria, hominibus pax & salus per Iesum Christum Dominum nostrum.**

AVREABVLLA CAROLI III. ROMANORVM IMPERATORIS.

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDVÆ TRINITATIS feliciter, Amen.

CAROLVS IIII. DIVINA FAVENTE clementia Romanorum Imperator, & Bohemie Rex, ad perpetuam rei memoriam.

OMNE regnum in seipsum diuisum desolabitur: nam principes eius facti sunt socij furum: ob quod Dominus miscuit in medio eorum spiritum vertiginis, vt palpent in meridie sicut in tenebris: & candelabra eorum mouit de loco suo, vt cæci sint, & duces cæcorum, & qui ambulât in tenebris, offendunt: & cæci mente, scelera perpetrant, quæ in diuisionem contingunt. Dic superbia, quomodo in Lucifero regnasses, si ^B diuisionem auxiliatricem non habuisses? Dic Satan inuide, quomodo Adâ de Paradiso eiecisses, nisi eum ab obedientia diuisisses? Dic luxuria, quomodo Troiam destruxisses, nisi Helenam à viro suo diuisisses? Dic Ira, quomodo Romanam Rempublicam destruxisses, nisi in diuisione Pompeium & Iulium sæuientibus gladiis ad intestina prælia concitasses? Tu quidem Inuidia, Christianum Imperium à Deo ad instar sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, fide, spe & caritate, virtutibus Theologicis roboratum, cuius ^C fundamentum super Christianissimo regno feliciter stabilitur, antiquo veneno quod velut serpens in palmites Imperiales, & membra eius propin-

- A pinquiora, impio scelere vomuisti, vt concussis columnis totum ædificium ruinæ subiiceres: diuisionem in̄ter septem Electores sacri Imperij, per quos (velut septem candelabra lucentia in ciuitate Spiritus septiformis) sacrum illuminari debet Imperium, multoties posuisti. Sanè cùm ex officio, quo Cæsarea dignitate potimur, futuris diuisionum & dissentionum periculis inter electores ipsos, de quorum numero (vt rex Bohemię) esse dinoscimur, ratione duplici, tam ex imperio quàm electionis iure quo fungimur, occurrere teneamur: infra scriptas leges ad vnitatem inter Electores fouendam,
- B & electionem vnanimem inducendam, ac detestandæ diuisioni prædictæ variisque periculis ex ea sequentibus aditum præcludendum, in solemnī curia nostra Nurenbergenſi assidentibus nobis omnibus Principibus, Electoribus ecclesiasticis & secularibus, ac aliorum Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, & Ciuitatum, multitudine numerosa, in folio Maiestatis Cæsareæ Imperialibus infulis, insigniis & diademate decorati, de liberatione præuia, de Imperiali potestatis plenitudine edidimus, statuimus, & duximus sancientias, &c. sub anno Domini millesimo, trecētesimo, quinquagesimo sexto. indictione nona, quarto Idus Ianuarij: regnorū nostrorum, an. decimo, Imperij verò secundo.
- C

Decernimus, & præſenti edicto Imperiali perpetuò valituro sancimus, ex certa scientia, & de Imperiali plenitudine potestatis, vt quotienscunque & quodocunque futuris temporibus necessitas, siue casus electionis, regis Romanorum in Imperatorem promouendi, emergerit, & Principes electores ad electionem huiusmodi, iuxta antiquam laudabilem consuetudinem habuerint proficisci, vnusquisque Princeps elector, si & quando super hoc fuerit requisitus, quoslibet Principes electores suos, vel ipsorū nuntios, quos ad electionem ipsam transmiserint per terras, territoria & loca sua, & etiam vltra sicut longius poterit conducere, teneatur & eis absque dolo præſtare conductum, versus ciuitatem, in qua talis electio fuerit celebrata, & ab illa etiam redeundo, sub pœna periurij ac perditionis (pro & illa duntaxat vice) suę vocis, quam in electione huiusmodi fuerit habiturus. Quas quidē pœnas, eos vel eū, qui in præſtando memoratū conductū rebelles, seu rebellē, negligentes seu negligentem se præbuerint, eo ipso decernimus incidisse.

- D
- E Statuimus insuper, & mādamus vniuersis aliis Principibus feuda à sacro Imperio Romanorum tenentibus, quocunque nomine censeantur, nec non Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus & ignobilibus, ciuibus & communitatibus castrorum ciuitatū, & locorum sacri Imperij vniuersis, vt eodem tempore, dum videlicet regis Romanorum in Imperatorem promouendi electio celebranda occurrerit, vnumquēque principem electorem ab ipsis vel eorum aliquo conductum huiusmodi postulantem, vel eiusdē nuntios, quos ad electionem ipsam direxerit, vt præfertur, per territoria sua & aliàs quāto potuit remotius absque dolo modo præcedenti cōducāt. Si qui verò huic nostræ cōstitutioni cōtraire præsumpserit, subscriptas ipso facto pœnas incurrāt. Omnes quidē Principes, & Comites, Barones, nobiles, milites, cliētes, ac vniuersi nobiles cōtrariū faciētes, reatū periurij,
- F

& priuationem omnium feudorum, quæ à sacro Romano Imperio & quibus-^A que aliis obtinent, & etiam omnium possessionum suarum à quocun- que habitatum incurrant. Omnes quoque ciues & communitates, contra præmissa facere præsumentes, similiter sint periuri. Et nihilominus vniuersis suis iuribus, libertatibus, priuilegiis, & gratiis à sacro obtētis Imperio, sint omnino priuati. Et cum personis, & bonis suis omnibus, bannum & proscriptionem Imperialem incurant. Et eosdem ipso facto exnunc, prout extūc, omni iure priuamus. Deinceps cuiuslibet hominū auctoritate propria, & sine iudicio, seu inuocatione magistratus cuiuslibet, impunè licebit eos^B inuadere nullamque pœnā propter hoc inuadens ipsos debet ab Imperio seu quouis alio formidare: præsertim cum contra Remp. ac sacri Imperij statum ac dignitatem, ac etiam contra honorem proprium, & salutem tantæ rei temerarij neglectores, tanquam rebelles, inobedientes & perfidi: infideliter & peruersè agere, conuincantur. Decernentes insuper, & mādantes, vt omnium ciuitatum ciues & communia, iam dictis Principibus electoribus, & eorum cuiuslibet hoc poscenti, eorūque nuntiis victualia in comuni prætio atque cursu pro suis, seu nuntiorum prædictorum hominū-^C que suorum necessitatibus, dum ad prædictam ciuitatem causa celebrandæ electionis prædictæ accesserint, & etiam dum dicefferint ab eadem, vendere seu vendi facere teneantur, nullam in præmissis fraudem quomodolibet adhibendo, alioquin contrarium facientes, pœnas illas volumus ipso facto incurrere, quas in præcedentibus contra ciues & communitates duximus promulgandas.

Quisquis insuper ex Principibus, Comitibus, Baronibus, militibus, clientibus, nobilibus seu ignobilibus, ciuibus seu cōmunitatibus ciuitatū, Principi^D electori ad electionem de Rege Romanorum celebrandam eunti, vel ab ipsa denuo redeunti, hostiles custodias tendere, seu insidias parare præsumpserit: aut ipsos, vel eorum aliquem, in sua, vel suorum personis aut rebus, inuadere, vel turbare, seu ipsorum vel alicuius eorum nuntios ante dictos, siue conductum petierint, siue etiam non duxerint exigendum, hunc vna cum vniuersis militiæ cōplicibus, ipso facto suprā dictas pœnas decreuimus incurrere: ita videlicet, quod quæuis persona pœnā incidat, siue pœnas, quas iuxta præmissa pro qualitate personarum duximus infligendas.^E

Si verò aliquis Princeps elector, cum aliquo suo coelectore inimicitias gereret, & inter eos quęcunque contentio, controuersia seu dissensio verteretur, iis nequaquam obstantibus, alter alterum, vel alterius nuntios ad electionem huiusmodi destinandos, præmissa modo cōducere sit astictus sub pœna periurii ac perditionis (ea vice duntaxat) suæ vocis in electione, vt superius est expressum.

Si qui verò alij Principes, Comites, Barones, milites, clientes, nobiles ac ignobiles, ciues vel cōmunia ciuitatū cū aliquo Principe electore, vel pluribus^F ex eisde aduersam gererent voluntatē, seu quauis discordia inter ipsos ad inuicē, vel guerra siue dissensio verteretur, nihilominus omni contradictione & dolo cessantibus, Principi electori, vel principibus, seu eius, vel ipsorum

A forum nuntiis, ad electionem huiusmodi destinandis, & redeuntibus ab eadem, talem debeant præstare conductum: prout singuli pœnas iam dictas, per nos videlicet in se latas, voluerint euitare, quas eos qui secus fecerint incurrisse decernimus eo ipso.

Ad præmissorum autem omnium firmitatem & certitudinem ampliorem, iubemus & volumus, vt vniuersi Principes electores, & ceteri Principes, necnon Comites, Barones, nobiles, ciuitates, seu ipsarum communitates, præmissa omnia literis, & iuramentis suis firmare, & ad ea bona fide, ac sine **B** dolo implenda efficaciter se debeant obligare. Quicumque verò literas huiusmodi dare renuerit, pœnas illas ipso facto incidat, quas pro personarum conditione per præmissa singulis duximus infligendas.

Si quis autem Princeps elector alius, vel Princeps cuiuscunque conditionis aut status, feudum vel feuda à sacro tenens Imperio, aut Comes, Baro, vel nobilis, seu successores talium, vel heredes supra & infra scriptas Imperiales nostras constitutiones & leges adimplere noluerint, aut eis contraire præsumperint: & si quidam talis Princeps elector extiterit, extunc ceteri sui **C** coelectores à suo ipsum deinceps excludant consortio: ipseque voce electionis, & aliorum Principum electorum loco & dignitate careat, atque iure: nec inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio nisus fuerit obtinere. Alius verò Princeps aut vir nobilis (vt præfertur) in has nostras leges committens, similiter non inuestiatur de feudis, quæ à sacro Imperio, vel aliàs obtinet à quocunque. Et nihilominus omnes præmissas pœnas suam concernentes personam incidat eo ipso. Quamuis autem vniuersos Principes, Comites, Barones, nobiles, milites, clientes, ciuitates quoque, & communitates illarum, ad præstandum cuiilibet Principi electori, vel eius nuntiis præfatum **D** conductum, vt prædicitur, indistinctè volumus & decernimus obligari. Nihilominus eorum cuiilibet singularis conductus, & conductores, pro regionum & locorum adiacentia cuiilibet magis apto duximus designandos, vt statim per sequentia plenius apparebit.

Primo namque regem Bohemiæ, sacri Imperij Archipincernam conducent, Archiepiscopus Moguntin. Bambrugen. & Herbipolé. Episcopi, Burggrauij Nurenbergen. Item illi, de Hænloch & Vuertheym, de Brunech & de Hanauue: item ciuitates, Nurenburg, Rotenburg & Vuindesheyman.

E Deinde Archiepiscopum Colonten. sacri Imperij per Italiam Archicancellarium conducent, & conducere tenebuntur Moguntinen. & Treueren. Archiepiscopi: Comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Hassiæ: item de Katzenellenbogen, de Nassauu, de Dietz, Comites: item de Isenburg, de Vuesterburg, de Runckel, de Limpurg & Falckensteyn: item ciuitates, Vuertflar, Geylnhusen, & Fridberg.

Item Archiepiscopum Treueren. sacri Imperij per Galliam, & regnum Arelaten. Archicancellarium, conducent Archiepiscopus Moguntinen. Comes Palatinus Rheni: item de Spanheyman, & de Feldentz, Comites: item **F** Rugrauen, Vuildegrauen, de Nassauu, de Isenburg, & Vuesterburg, de Runckel, de Limburg, & de Ditz, de Katzenellenbogen: de Egesteyn, de Falckesteyn: item ciuitas Moguntinen.

Deinde Comitem Palatinum Rheni, sacri Imperij Archidapiferum, cō- **A**
ducere debbit Archiepiscopus Moguntinen.

Ducem vero Saxonix sacri Imperij Archimarescalcum, tenebitur con-
ducere rex Bohemix, Moguntinus & Mardeburgen. Archiepiscopi: item
Bamburgen. & Herbipolen. Episcopi, Marchio Misnen. Lantgravius Haf-
siaz: item Fulden. & Hersfelden. Abbates Burggrauij Nurenburgen. item
illi de Hoheloch, de Vuertheym, de Bruneck, de Hanauu, de Falckensteyn.
Itē ciuitates, Erffordia, Mulhusen, Nureberg, Rotenburg & Vuyndesheim.

Et hi omnes proximè nominati, Marchionem Brandenburgen, sacri im- **B**
perij Archicamerarium, similiter conducere tenebuntur.

Volumus autem, & expressè statuimus, vt vnusquisque Princeps elector,
qui talem voluerit habere conductum, his à quibus ipsum postulare decre-
uerit hoc ipsum adeò tempestiuè, viamque qua fuerit transiturus, insinuet:
& talem conductum exposcat, vt illi qui ad conductum huiusmodi impen-
dendum deputati, & qui fuerint requisiti, ad hoc opportunè se valeant &
commodè præparare.

Præmissas verò constitutiones circa materiam conductus editas, ita sanè **C**
debere declaramus intelligi, vt vnusquisque superius nominatus, vel forsan
non expressus, à quo in casu præmissis cōductum requiri contigerit, ad præ-
standum ipsum per suas duntaxat terras & territoria, ac etiam vltra, quanto
potest remotius, absque dolo, sub pœnis contentis superius est astrictus.

Præterea statuimus, & etiam ordinamus, vt Archiepiscopus Mogunti-
nensis, qui fuerit pro tempore singulis Principibus coelectoribus suis, eccle-
siasticis & secularibus, electionem eandem, per suos nuntios patentibus
debeat literis intimare, in quibus quidem literis talis dies & terminus expri-
matur, infra quem eadem literæ ad singulos eosdem Principes verisimiliter **D**
possint peruenire: huiusmodi verò literæ continebunt, vt à die in literis ipsis
expressa, infra tres menses continuos, omnes & singuli Principes electores
Franckfort super Moganum esse debeant constitui, vel suos legales ad eun-
dem terminum atque locum nuntios destinare, cum plena & omnimoda
potestate, suisque patentibus literis, maiori cuiuslibet sigillo eorum signa-
tis, ad eligendum Romanorum regem in Cæsarem promouendum. Quali-
ter autem, & sub qua forma tales literæ confici debeant, & quæ in eis solem-
nitas debeat immutabiliter obseruari, & in qua forma & modo Principes **E**
Electores nuntios suos ad electionem huiusmodi destinandos, ad potesta-
tem, mandatum, seu procuratoria ordinare debuerint, ad finem præsentis
libri scriptum inuenitur clarius, & expressum. Et eandem formam illic tra-
ditam mandamus, & de Imperialis potestatis plenitudine, vsquequaque de-
cernimus obseruari.

Cùm autem ad hoc peruentum fuerit quod de imperatoris, vel regis Ro-
manorum obitu, in diœcesi Moguntinensi constiterit, extunc infra vnum
mensem, à die noticiæ obitus huiusmodi continue numerandum, singulis **F**
Principibus electoribus, obitum ipsum, & intimationem, de quibus præmit-
titur, per Archiepiscopum Moguntinensem. iubemus & decernimus, suis
patentibus literis declarari. Quòd si idem Archiepiscopus in executione
& inti-

A & intimatione huiusmodi negligens aut remissus fortasse existeret, extunc iidem Principes motu proprio, etiam non vocati pro fidei suæ virtute (qua sacrum prosequi tenentur Imperium) post hæc infra tres menses, sicut in constitutione suprâ proximè posita continetur, in ciuitate Franckfort sæpe dicta cõueniant, electuri regem Romanorum in Cæsarem promouendum.

Debet autem vnusquisque Princeps elector, vel sui nuntij prædictam ciuitatem Frankfort, cum ducentis equitibus tantummodo præfatæ electionis tempore introire, in quorum numero quinquaginta tantum armatos, **B** vel pauciores, introducere secum poterit, sed non plures.

Princeps verò elector, ad electionem huiusmodi vocatus & requisitus, & ad ipsam non veniens, vel legales nuntios cum literis patentibus sigillo suo maiori sigillatis, plenamque & liberam ac omnimodam potestatem continentibus, ad eligendum Romanorum regem, futurum Imperatorem, non dirigens, aut veniens, aut huiusmodi nuntios fortasse transmittens: si postea Princeps ipse, aut prædicti nuntij à prædicto electionis loco recederent rege Romanorum futuro Cæsare non electo, nec ad præmissa procuratore legitimo substituto, solemniter, & relicta electionis voce, seu iure, quòd in eadem electione habuit, & tali modo deseruit, careat ea vice. **C**

Iniungimus autem ciuibus de Franckfort, & mādamus, vt ipsi vniuersos Principes electores in genere, & quemlibet eorum in specie, ab inuasionem alterius, si quid inter eos aduersitatis emergeret, & etiam ab omni homine, cum omnibus eorum hominibus quos ipsi & eorum quilibet in præfato ducendorum suorum equorum numero, ad præfatam duxerint ciuitatem in virtute iuramenti, quòd super hoc ipsos ad sancta præstare statuimus Euangelia, fideli studio & solerti diligentia protegant & defendāt: alioquin **D** periurij reatum incurrant: & nihilominus omnia iura sua, libertates, priuilegia, gratias & indulta, quæ à sacro obtinere noscuntur Imperio, omnino amittant: bannum quoque imperiale cum personis & bonis suis omnibus incidant eo ipso. Et liceat extunc omni homini auctoritate propria ac sine iudicio, ciues eosdem, quos eo casu exnunc prout extunc omni iure priuamus, tamquam proditores, infideles & rebelles imperij, impunè inuadere: ita quod inuadentes huiusmodi pœnam quamcunque à sacro Imperio, vel quouis alio nequaquam debeant formidare.

E Ciues insuper antedicti de Franckfort per omne tempus illud, quo super electione sæpe dicta tractari & agi contigerit, neminem præfatam ciuitatem cuiuscunque dignitatis, condicionis vel status extiterit, intromittant, vel intrare quouis modo permittant: Principibus electoribus vel eorum nuntiis & procuratoribus ante dictis duntaxat exceptis quorum quilibet cum ducentis equis debet (vt prædicitur) intromitti. Si verò post ipsorum Principum electorum introitum, seu in ipsorum præsentia in præfata ciuitate aliquem reperiri contigerit, illius exitum ciues ipsi debebunt absque mora, **F** & cum effectu protinus ordinare sub omnibus pœnis contra ipsos superius promulgatis: & etiam in virtute iuramenti, quod ciues ipsi de Franckfort, super eo virtute præsentis constitutionis præstare debebunt, ad sancta Dei Euangelia, vt in præcedentibus est expressum.

Postquam autem sæpe dicti electores, seu nuntij, ciuitatem Franckfor- **A**
 den. ingressi fuerint, statim subsequenti diluculo in ecclesia Sancti Bar-
 tholomæi Apostoli ibidem in omnium ipsorum præsentia, Missam de san-
 cto Spiritu faciant decantari ad finem, vt ipse S. Spiritus corda ipsorum illu-
 stre, & eorum sensibus lumen suæ virtutis infundat, quatenus ipsi suo suf-
 fulti præsidio, hominem istum bonum & vtilem eligere valeant in regem
 Romanorum futurum Cæsarem, ac pro salute populi Christiani expedien-
 tem. Peraçta quoque Missa huiusmodi, omnes illi Electores, seu nuntij ac-
 cedent ad altare, in quo Missa eadem extitit celebrata: vbi Principes electo- **B**
 res ecclesiastici, coram Euangelio beati Ioannis, In principio erat Verbum,
 quod illic ante ipsos poni debet, manus suas pectori cum reuerentia sup-
 ponant: seculares verò Principes electores, dictum Euangelium corpora-
 liter manibus suis tangant, qui omnes cum tota sua familia, tunc ibi debe-
 bunt inermes assistere. & Archiepiscopus Moguntinensis formam iuramē-
 ti eis dabit, & vna cum ipsis, & ipsi vel absentium nuntij vna cum eo, iura-
 mentum præstabunt vulgariter in hunc modum. Ego N. Archiepiscopus
 Moguntin. sacri Imperij per Germaniam Archicæcellarius, ac Princeps ele- **C**
 ctor iuro ad hæc sancta Dei Euangelia, hîc præsentaliter coram me posita,
 quòd ego per fidem qua ego Deo & sacro Romano Imperio sum astrictus,
 secundum omnem discretionem & intellectum meum, cum Dei adiuto-
 rio, eligere volo temporale caput populo Christiano: id est, regem Roma-
 norum in Cæsarem promouendum, qui ad hoc existat idoneus, in quantum
 discretio & sensus mei me dirigunt: & secundum fidem prædictam vocem-
 que meam, & votum seu electionem præfatam, dabo asque omni pacto,
 stipendio, pretio, seu promisso, vel quocunque modo talia valeant appel-
 lari. Sic me Deus adiuuet, & omnes Sancti. **D**

Præstito denique per Electores seu nuntios in forma & modo prædictis
 huiusmodi iuramento, ad electionem procedant: nec ammodo de iam di-
 cta ciuitate Franckfort separentur, nisi prius maior pars ipsorum tempora-
 le caput mundo elegerit, seu populo Christiano, regem videlicet Romano-
 rum in Cæsarem promouendum. Quod si facere distulerint infra triginta
 dies, à die præstiti iuramenti præfati continuè numerandos, extunc trans-
 actis eisdem triginta diebus, ammodo panem manducent & aquam: & nul-
 latenus ciuitatem exeant antedictam, nisi prius per ipsos vel maiorem par- **E**
 tem ipsorum, rector seu temporale caput fidei electum fuerit, vt præfertur.

Postquam autem in eodem loco, ipsi vel, pars eorum maior numero,
 elegerit, talis electio perinde haberi & reputari debet, ac si foret ab ipsis
 omnibus, nemine discrepente concorditer celebrata. Si quæ per tempus ali-
 quod morari, abesse & tardare cõtingeret aliquem de Electoribus seu nun-
 tiis antedictis, dum tamen veniret antequam prædicta est electio celebrata:
 hunc ad electionem istam, in eo statu admitti debere decernimus, in quo
 ipsa aduentus sui tempore consistebat: & quia de antiqua, approbata & lau- **F**
 dabili consuetudine, tam inconuulsè quàm immutabiliter semper extitit
 hæctenus obseruatum. Ideoque & nos constituimus, & de electione Impe-
 riali

- A** riali decernimus plenitudine potestatis, quod is qui modo præmissis in regē Rom. electus fuerit, peracta statim huiusmodi, priusquam in aliquibus causis aliis, siue negotiis, virtute sacri Imperij administret, vniuersis & singulis Principibus, electoribus, ecclesiasticis & secularibus, qui propinquiora sacri Imperij membra esse noscuntur, omnia ipsorum priuilegia, literas, iura, libertates, concessionem, antiquas consuetudines, & etiam dignitates, & quicquid ipsi ab Imperio vsque in diem electionis suæ obtinuerunt, & possederunt, absque dilatione & contradictione cōfirmare & approbare debeat per suas
- B** literas & sigilla, ipsiſque præmissa omnia innouare, postquam Imperialibus infulis fuerit coronatus. Confirmationem autē huiusmodi Electus ipse cui libet Principi electori in specie, primo suo regali nomine faciet: & deinde sub Imperiali titulo innouabit, & in his ipsos Principes omnes in genere, & quemlibet eorum in specie nullatenus impedire, sed potius absque dolo gratiose tenebitur promouere.

In casu denique quo tres Principes electores præsentēs seu absentiu nuntij, quartum ex se, seu eorum consortio, videlicet Principem electorem præsentem vel absentem in regem Romanorum elegerint, vocem illius electi, si præsens affuerit, aut nuntiorum ipsius, si eum abesse contigerit, plenum vigorem habere, & eligentium augere numerum, partemque maiorem decernimus constituere, ad instar ceterorum Principum electorum.

IN nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis feliciter, Amen. Carolus III. diuina fauente clementia, Romanorum Imperator semper Augustus, & Bohemiarum Rex, ad perpetuam rei memoriam. Decor & gloria sacrosancti Romani Imperij, & honor Cæsareus, & reipublicæ grata compendia venerabilium & illustrium Principum electorum, concordia voluntate fouentur: qui velut columnæ proceres sacrum ædificium circumspectæ prudentiæ solerti pietate sustentant, quorum præsidio dextra Imperialis potentia roboratur. Et quanto mutui fauoris ampliori benignitate stringuntur, tanto vberioris pacis & tranquillitatis commoda feliciter profluunt populo Christiano. Ut igitur inter venerabiles Moguntin. Colonien. nec non Treueren. Archiepiscopos, sacri Imperij Principes electores, omnium litium & suspicionum mala, quem & qui de prioritate, seu dignitate sessionum suarum, in curiis Imperialibus & regalibus suboriri valent in posterum, perpetuis in antea temporibus amputentur, & ipsi in cordis & animorum quietâ condicione manentes, & de opportunitatibus sacri Imperij, concordia fauore, & virtuosæ dilectionis studio conuenientius meditari valeant pro cōsolatione populi Christiani habita deliberatione cum omnibus Principibus electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, & de ipsorum consilio, decernimus, & de Imperiali potestatis plenitudine, hac edictali lege perpetuo valitura sancimus, quod supra dicti venerabiles Archiepiscopi, Treuerensis videlicet, ex opposito & lineari directione, versus Imperatoris faciem: Moguntinensis verò in suis diocesi & prouincia, & extra prouinciam suam, in toto Archicancellariatu suo Germanico, prouincia Colonienſi duntaxat excepta: & demum Colonienſis in suis diocesi & prouincia, & extra pro-

uinciam suam in tota Italia & Gallia in dextero latere Romanorum Cæsaris A sedere possint, valeant & debeant in omnibus publicis actibus, Imperialibus puta iudiciis, collationibus feudorum, & in refectionibus mensarum ac etiam in conciliis, & in omnibus aliis agendis, propter quæ contingit, seu continget, eos pro honore seu vtilitate Imperiali tractandis, mutuo conuenire: & hunc modum sessionis, sub omni eo ordine, sicut expressatur superius, ad prædictorum Colonien. Treueren, & Moguntinen. Archiepiscoporum successores, perpetuo extendi volumus, vt nullo vnquam tempore super his quæuis dubietas generetur.

B
S
Tatuimus insuper, vt quotiescunque Imperialem curiam, ex nunc in antea, celebrari contigerit, in qualibet sessione, videlicet tam in consilio quàm in curia, quàm in mensa, & locis aliis quibuscunque vbi Imperatorem, vel regem Rom. cum principibus electorib. sedere contigerit, à dextro latere Imperatoris, vel regis Romanorum, immediatè post Archiepiscopum Moguntinen. vel Colonien. illum videlicet quem tunc temporis, pro qualitate locorum & varietate prouinciarum, iuxta priuilegij sui tenorem dicto lateri dextro Imperatoris, assidere contigerit, rex Bohemiæ cum sit Princeps coronatus & vnctus primum, & post eum continuo Comes Palatinus Rheni, secundum sedendi locum debet obtinere: ad sinistram verò partem, immediatè post illum, quem ex prædictis Archiepiscopis in latere sinistro sedere contigerit, primum locum Dux Saxonix, & post eum Marchio Brandeburgen. alterum obtinebit. Ceterum, quotiens & quando deinceps sacrum vacare contingeret Imperium, extunc Moguntinen. Archiepiscopus, potestatem habebit sicut potestatem habuisse dignoscitur ab antiquo, ceteros Principes antedictos suos, in dicta electione consortes literatoriè conuocandi. Quibus omnibus, seu his qui potuerint & voluerint interesse, in electionis terminis inuicem congregatis, dictus Archiepiscopus Moguntinensis, & non alter eorundem electorum suorum vota singulariter habebit inquirere ordine subsequenti. Primò quidem interrogabit à Treuerensi Archiepiscopo, cui primam vocem competere declaramus, sicut inuenimus hæctenus competiisse. Secundo à Colonien. Archiepiscopo, cui competit dignitas necnon officium Romanorum regi primum diadema regium imponendi. Tertio à rege Bohemiæ, qui inter Electores laicos ex Regiæ dignitatis fastigio, iure & meritò obtinebit primatum. Quarto, à Comite Palatino Rheni. Quinto, à duce Saxonix, Sexto, à Marchione Brandeburgen. Horum omnium vota, præmissis iam ordine, dictus Archiepiscopus Moguntinensis perquiret: quo factò, dicti Principes sui consortes, ipsum viceuersa requirent, vt & ipse intentionem suam exprimat, & ipsis aperiat votum suum.

Præterea in celebratione Imperialis curiæ, Marchio Brandeburgen. si aquam lauandis Imperatoris vel Regis Romanorum manibus ministrabit. Primum verò potum Rex Bohemiæ: quem tamen sub regali corona, iuxta priuilegiorum regni sui continentiam, nisi libera voluntate voluerit, non tenebitur ministrare. Comes etiam palatinus Rheni cibum afferre tenebitur. Dux Saxonix marschalcatu officium exercebit, vt solitum est fieri ab antiquo.

Quoties

- A** **Q**uoties insuper (vt præmittitur) sacrum vacare continget Imperium, illustri Comite Palatino Rheni, sacri Imperij Archidapifer, ad manus futuri regis Romanorum in partibus Rheni & Sueuiæ, & in iure Franconico, ratione principatus seu Comitatus Palatini, priuilegio esse debet prouisor ipsius Imperij, cum potestate iudicia exercendi, & ad beneficia ecclesiastica præsentandi, recolligendi redditus & prouentus, & inuestiendi de feudis iuramenta fidelitatis vice & nomine sacri Imperij recipiendi: quæ tamè per Regem Romanorum postea electum, suo tempore omnia innouari & de nouo sibi ipsa iuramenta præstari debebunt, feudis Principum duntaxat exceptis, & illis quæ *vanlehen* vulgariter appellantur, quorum inuestituram & collationem soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reseruamus. Ipse tamen Comes Palatinus omne genus alienationis seu obligationis rerum Imperialium, huiusmodi prouisionis tempore expressè sibi nouerit interdictum. Et eodè iure prouisionis illustrem Ducem Saxonie sacri Imperij Archimarscalcum frui volumus, in illis locis ubi Saxonica iura seruatur, sub omnibus modis & condicionibus, sicut superius est expressum. Et quamuis
- C** Imperator siue rex Romanorum super causis, pro quibus impetratus fuerit, habeat (sicut ex consuetudine introductum dicitur) coram comite Palatino Rheni, sacri Imperij Archidapifero Electore Principe respondere: illud tamen iudicium Comes ipse Palatinus non alibi, præterquam in Imperiali curia, ubi Imperator seu Romanorum Rex præsens extiterit, poterit exercere.

D Ecernimus, vt in celebratione Imperialis curiæ, quotiescunque illam deinceps perpetuo celebrari contigerit, antedicti Principes electores ecclesiastici & seculares, iuxta præscriptum ordinem atque modum à dextris & sinistris immutabiliter teneant loca sua, eisque vel eorum alicui in quibuscunque actibus ad curiam ipsam spectantibus, eundo, sedendo, vel stando, nullus princeps alius, cuiuscunque status, dignitatis, præminentie vel conditionis existat, nullatenus præferatur: eo signatè expresso, quod nominatim rex Bohemie in celebratione curiarum huiusmodi, in omnibus & singulis actibus antedictis quemcunque regem alium quacunque etiam singulari dignitatis prærogatiua fulgentem, quem quouis casu venire vel adesse fortè contingeret, immutabiliter antecedit.

- E** Inter sollicitudines illas innumeras, quibus pro felici statu sacri Imperij, cui Iustore Domino feliciter præsidemus, cor nostrum quotidie fatigatur, ad hoc præcipue meditatio nostra dirigitur, qualiter desiderata & salubris semper unio inter sacri Imperij Principes electores iugiter vigeat, & eorum corda in sinceræ caritatis concordia conseruentur. Quorum prouidentia suo tempore orbi fluctuanti tanto celerius, tantoque facilius subuenitur, quanto inter eos nullus error surrepserit, & purior fuerit caritas custodita, obscuritate succisa, & iure cuiuslibet dilucidè declarato, sanè generaliter longè lateque est publicum, & quasi per totum orbem notorium & manifestum, illustres Regem Bohemie, nec non Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxonie, & Marchionem Brandeburgensem, virtute regni & principatum suorum in electione Regis Romanorum in Cæsare promouendi, cum ceteris Principibus

ecclesiasticis, suis coelectoribus, ius, vocem & locum habere, & vna cum ipsis cenferi & esse veros & legitimos sacri Imperij Principes electores, ne inter eorundem Principum secularium electorum filios super iure, voce & potestate præfata, futuris temporibus scandalorum & dissensionum possit materia suscitari, & sic bonum commune periculosis dilationibus impediri futuris, auctore Deo, cupientes periculis salubriter obuiare: statuimus, & Imperiali auctoritate, præfenti lege, perpetuis temporibus valitura decernimus vt postquam iidem Principes electores seculares, & eorum quilibet esse defierint, ius, vox & potestas electionis huiusmodi, ad filium suum primogenitum, legitimum laicum: illo verò non existente, ad eiuſdem primogeniti primogenitum, similiter laicum, liberè & sine cõtradictione cuiuspiam deuoluatur. Si verò primogenitus huiusmodi absque heredibus masculis legitimis laicis, ab hac luce migraret, virtute præfentis Imperialis edicti, ius, vox & potestas electionis prædictæ, ad senioreſem fratrem laicum per veram paternam lineam descendentem, & deinceps ad illius primogenitum laicum deuoluatur: & talis successio in primogenitis & heredibus Principum eorundem iure, voce & potestate præmissis, perpetuis temporibus obseruetur: ea tamen condicione & modo, vt si Principem electorem, seu eius primogenitum, aut filium senioreſem laicum mori, & heredes masculos & legitimos laicos, defectum ætatis patientes, relinquere contigerit, tunc frater senior eiuſdem primogeniti, tutor eorum & administrator existat, donec senior ex eis legitimam ætatem attigerit, quam in Principe electore xvij. annos completos cenferi volumus, & statuimus perpetuò haberi: quam dum attigerit, ius, vocem & potestatem, & omnia ab ipsis dependentia, tutor ipse sibi totaliter cum officio teneatur protinus assignare. Si verò aliquem ex huiusmodi principatibus eorum, Imperio sacro vacare contingeret: tunc Imperator seu Rex Romanorum qui pro tempore fuerit, de ipso providere debet & poterit, tanquam de re ad se & Imperiũ legitimè deuoluta: saluis tamen semper priuilegiis, iuribus & consuetudinibus Regni nostri Bohemiæ, super electione Regis in casu vacationis, per Regnicolas, qui ius habent eligendi Regem Bohemiæ, faciendi iuxta continentiam eorundem priuilegiorum, & obseruatã consuetudinem diuturnam, à diuis Romanorum Imperatoribus siue Regibus obtentorum, quibus ex huiusmodi sanctione Imperiali in nullo præiudicare volumus: imò ipsa decernimus nũc & perpetuis futuris temporibus, in omni suo tenore & forma, indubiam tenere roboris firmitatem.

Cum per duos Romanorum Imperatores & Reges prædecessores nostros illustribus Bohemiæ regibus, & prædecessoribus nostris, nec non regno Bohemiæ eiuſdem regni coronæ olim concessum sit in regno eodem à tempore cuius contrarij hodie non existit memoria consuetudine laudabili inconuulſe seruata diuturnitate temporum, & præscripta moribus vtr̄tium: sine contradictionis aut interruptionis obstaculo introductum, quòd nullus Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, burgenſis, civilis, nulla denique persona eiuſdem regni & pertinẽtiarum eiuſdem vbicunq; existentium, culuscũque status,

- A** status, dignitatis, præminentia, vel condicionis existat ad cuiuscunque actoris instantiam, extra regnum ipsum ad quodcunque tribunal, seu alterius, præterquam regis Bohemæ, & regalis curiæ suæ iudicum citare poterint, siue trahi nec vocari debeat, perpetuis in antea temporibus, siue possit. Ideo priuilegium, consuetudinem & indultum huiusmodi auctoritate Imperiali, & de Imperiali potestatis plenitudine, ex certa scientia innouantes, & etiã confirmantes, hac præsentis nostræ constitutione imperiali perpetuis temporibus valitura statuimus, vt si contra priuilegium, consuetudinem, vel indultum
- B** præfatum, quispiam prædictorum, puta Princeps, Baro, nobilis, miles, cliens, ciuis, burgenfis, seu rusticus, aut alia quæcunque persona præmissa, ad quodcunque tribunal, extra regnum prædictum Bohemæ, in quacunque causa criminali, ciuili vel mixta, seu super quocunque negotio citatus fuerit, quocunque tempore, vel citatus comparere, vel in iudicio respondere minimè te neatur: & quòd si aduersus huiusmodi non comparentes, vel non comparentem à quocunque iudice, cuiuscunque auctoritatis existat, extra regnum ipsum Bohemæ constituto, iudicialiter procedi, processus fieri, seu sententias interlocutorias vel diffinitiuas, vnã vel plures in quibuscunque prænominatis causis siue negotiis quouis modo fieri vel promulgari contingeret, auctoritate præmissa, de plenitudine insuper antedictæ imperatoris potestatis citationes, præcepta, processus & sententias huiusmodi, nec non executiones & omnia quæ ex eis vel aliquo ipsorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irritamus penitus, & cassamus. Adiicientes expresse & edicto imperiali perpetuo valituro, eadem auctoritate, & de præmissæ potestatis plenitudine decernentes, vt quemadmodum in prædicto regno Bohemæ à
- C** tempore, (cuius contrarii non habetur memoria) iugiter obseruatum existit, ita nulli prorsus Principi, Baroni, nobili, militi, clienti, ciui, burgenfi seu rustico, nulli demum personæ, seu incolæ regni Bohemæ sæpe dicti, cuiuscunque status, præminentia, dignitatis vel condicionis existat vel extiterit, à quibuscunque processibus, sententiis, interlocutoriis vel diffinitiuis, siue præceptis regis Bohemæ, aut quorumlibet suorum iudicum, nec non executionibus eorundem, contra se in regali iudicio, seu coram Regis, regni seu prædictorum iudicum tribunalibus, factis aut latis, habitis vel ferendis in antea, seu fiendis, liceat ad quodcunque aliud iudicium appellare: prouocationes quoque seu appellationes huiusmodi, si quas contra hoc interponi contigerit, eo ipso viribus non subsistant: & appellantes ipsi pœnam perditionis causarum ipso facto se nouerint incurrisse.
- D**
- E**
- F**

Præsentis constitutione in perpetuum valitura statuimus, & de certa scientia declaramus, quòd successores nostri Bohemæ reges, nec non vniuersi & singuli Principes electores, ecclesiastici & seculares, qui perpetuò fuerint, vniuersas auri & argenti fodinas atque mineras, stanni, cupri, ferri, plumbi, & alterius cuiuscunque generis metalli, ac etiam salis, tam inuentas quam inueniendas in posterum, quibuscunque temporibus in regno prædicto, ac terris, & pertinentiis eidem regno subiectis, nec non supradicti Principes,

in principatibus, terris, dominiis & pertinentiis suis, tenere iustè possint, & legitimè possidere, cum omnibus iuribus nullo prorsus excepto prout possunt seu consueuerunt talia possideri: nec Iudæos habere telonia, in præterito statuta & indulta percipere. Quodque progenitores nostri, reges Bohemiæ ferè, ipsique Principes electores ac progenitores, & prædecessores eorum legitimè poterunt, vsque in præsens, sicut hoc antiqua, laudabili & approbata consuetudine, diuturnique a longissimi temporis cursu præscripto noscitur obseruatum.

STatuimus præterea, vt regi Bohemiæ successori nostro, qui fuerit pro tempore, sicut constat ab antiquo illustribus Bohemiæ regibus nostris prædecessoribus licuisse, & in possessione pacifica continua ipsos fuisse iuris subsequenti: videlicet monetas auri & argenti, in omni loco & parte regni sui, & subiectarum sibi terrarum & pertinentiarum omnium, vbi Rex ipse decreuerit sibi quæ placuerit cudi, facere & mandare sub omni modo & forma in regno ipso Bohemiæ, in his ad hæc usque tempora obseruatis: quodque futuris perpetuo Bohemiæ regibus hac nostra Imperiali constitutione & gratia perpetuo valituris à quibuscunque Principibus, Magnatibus, Comitibus, ac personis aliis, quascunque terras, castra, possessiones, prædia siue bona liceat emere, comparare seu in donum siue donationem, ex quacunque causa aut in obligare, recipere, sub talium terrarum, castrorum possessionum, prædiorum, seu bonorum condicione consueta, vt videlicet propria recipiantur vel comparentur vt propria, libera velut libera: & ea quæ dependent in feudum, similiter emantur in feudum, seu comparata taliter teneantur: ita tamen, quod ipsi reges Bohemiæ, de iis quæ hoc modo comparauerint vel receperint, & regno Bohemiæ duxerint applicanda, ad pristina & consueta iura de talibus sacro explananda & reddenda Imperio sint astricti. Præsentem nihilominus constitutionem & gratiam virtute præsentis legis nostræ Imperialis ad vniuersos Principes electores, tam ecclesiasticos quàm seculares, successores & legitimoshæredes ipsorum, plene extendi volumus, sub omnibus modis & condicionibus, vt præfertur.

STatuimus etiam, vt nulli Comites, Barones, nobiles, feudales, vassalli, castrenses, milites, clientes, ciues, burgenses, nullæque personæ Moguntinensis, Treuerensis & Colonienensis Ecclesiis subiecti, vel subiectæ, cuiuscunque status, condicionis vel dignitatis existant, ad cuiuscunque aëtoris instantiam extra territorium & terminos ac limites earundem Ecclesiarum, & pertinentiarum suarum ad quodcunque aliud tribunal, seu cuiuscunque alterius, præterquam Archiepiscoporum Moguntinensis, Treuerensis, & Colonienensis, & iudicium suorum iudicum citari poterunt, temporibus retroactis vel trahi seu vocari debeant, perpetuis in antea temporibus siue possint, sicut in præteritis inuenimus temporibus obseruatum. Quòd si cõtra præsens edictum nostrum prædictos Ecclesiarum Treuerensis, Moguntinensis, seu Colonienensis subditos, vel eorum aliquem, seu aliquos, ad cuiuscunque instantiam, seu ad cuiuscunque tribunal, pro quacunque causa criminali, ciuili, vel mixta, seu quocunque negotio, extra territorium, limites seu terminos dictarum Ecclesiarum

- A** Ecclesiarum, vel alicuius earum citari contingeret, comparere vel respondere minimè teneantur : & citatio & processus & sententiæ interlocutoriæ & diffinitivæ contra non venientes, à talibus iudiciis extraneis latæ, vel factæ, fiendæ vel ferendæ, nec non præcepta, & præmissorum executiones, & omnia quæ ex eis, vel aliquo eorum quomodolibet sequi attentari possent, vel fieri, irrita decernimus eo ipso. Adicientes expresse, quod nulli Comiti, Baroni, nobili, feudali, vasallo, castrensi, militi, clienti, civi, rustico, nulli demum personæ Ecclesiis huiusmodi subiectæ, seu eius incolæ, cuiuscunque status,
- B** dignitatis vel condicionis existant, à processibus, sententiis, interlocutoriis & diffinitivis, siue præceptis Archiepiscoporum & Ecclesiarum huiusmodi vel suorum officiorum temporalium, aut executionibus eorundem cõtra se, in Archiepiscopali seu officiorum prædictorum iudicio factis, aut latis, habitis vel ferendis, in antea, seu fiendis ad quodcunque tribunal liceat appellare, quamdiu in Archiepiscoporum prædictorum, & suorum iudicio querelantibus, non fuerit iustitia denegata, appellationes contra hoc factas non recipi statuimus, cassasque & irritas nunciamus. In defectum verò iustitiæ, prædictis omnibus ad Imperialem duntaxat curiam & tribunal, seu iudicis
- C** immediatè in Imperiali curia pro tempore præsidentis audientiam, & etiam eo casu non ad quemvis alium iudicem, siue ordinarium, siue etiam delegatum, his quibus denegata fuerit iustitia, liceat appellare. Quidquid verò contra præmissa factum fuerit, sit irritum, eo ipso, eandem constitutionem virtute præsentis legis nostræ Imperialis, ad illustrem Comitem Palatinum Rheni, Ducem Saxonæ, & Marchionem Brandenburgensem Principes electores seculares, siue laicos, successores, heredes, & subditos eorum, plenissimè extendi volumus, sub omnibus modis & condicionibus, vt præfertur.
- D**
- I**Nter illas multiplices Reipublicæ curas, quibus assiduè mēs nostra distrahitur, multa consideratione necessarium fore prospexit nostra sublimitas, vt sacri Imperij Principes electores, ad tractandum de ipsius Imperij, orbisque salute frequentius solito congregentur, qui solidæ bases Imperij & columnæ immobiles, quemadmodum per longinquas adinvicem terrarum consistant distantias, ita de incumbentibus regionum sibi cognitarum defectibus referre simul & conferre nouerunt, sanisque prouidentia suæ cõsiliis
- E** non ignorant, accommodis talium reformationibus operam salubriter dare. Hinc est, quòd in solemni curia nostra in Nuremberg, cum venerabilibus ecclesiasticis, & illustribus secularibus Principibus electoribus, & multis aliis Principibus, & proceribus per nostram celsitudinem celebrata, habita cum eisdem Principibus electoribus deliberatione, & de ipsorum consilio pro bono, & salute communi, cum dictis Principibus electoribus, tam ecclesiasticis quàm secularibus, duximus ordinandum: quòd iidem principes electores de cetero per singulos annos semel transactis à festo resurrectionis
- F** Dominicæ, quatuor septimanis continue numerandis, in aliqua ciuitatum sacri Imperij personaliter congregentur: & ad idem tempus proximè affuturum, seu anno præsentis colloquium seu curia & congregatio huiusmodi,

in ciuitate nostra Imperiali Metensi, per nos & eosdem Principes celebretur: **A**
 ac tunc, & deinceps die quolibet congregationis huiusmodi, locus per nos
 quo sequenti anno conueniant, ipsorum consilio statuatur, hac nostra ordi-
 natione, ad nostrum & ipsorum duntaxat beneplacitum duratura. **Q**ua du-
 rante, ipsos sub nostro Imperiali conductu recipimus, ad dictam curiam ac-
 cedendo, stando, ac etiam recedendo. Præterea ne tractatus communis salu-
 tis & pacis, pertractum & moram solatij, seu excessiuam frequentiam conui-
 uij, retardetur, vt aliquando fieri est consuetum, concordi volūtate duximus
 ordinandum, vt deinceps curia, seu congregatione præfata durante, genera- **B**
 les omnium Principum celebrare alicui non liceat inuitatas: particulares ve-
 rò, quæ agendorum expeditionem non impediunt, cum moderamine sint
 permissæ.

Præterea statuimus, & hoc Imperiali perpetuo sancimus edicto, quod vni-
 uersa priuilegia & literæ, quibuscunque personis, cuiuscunque status, præ-
 eminentiæ, vel dignitatis existât, seu ciuitatum, oppidorum, & quorumlibet
 locorū, vniuersitatibus, super quibuscunque iuribus, gratiis, immunitatibus, **C**
 consuetudinibus, seu rebus aliis, etiam proprio motu, seu aliàs à nobis, vel re-
 colendæ memoriæ diuis Romanorum Imperatoribus, & Regibus, prædeces-
 soribus nostris, sub quibuscunque verborum tenoribus concessa & concess-
 æ, seu à nobis, vel successoribus nostris, Romanorum Imperatoribus, & Re-
 gibus, futuris temporibus concedenda seu etiam concedendæ, non debeant
 aut possint libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus, seu dominiis
 Principum electorum sacri Imperij ecclesiasticorum & secularium, aut ali-
 cuius ipsorum in aliquo penitus derogare. Etiam si in talibus priuilegiis, &
 literis quarumlibet personarum cuiuscunque præminentiæ, dignitatis, aut **D**
 status extiterint, vt præfertur, seu vniuersitatum huiusmodi expressarum sit,
 vel fuerit in futurum, quòd reuocabilia, seu reuocabiles esse non debeât, nisi
 de ipsis, & toto in eis comprehenso tenore, in tali reuocatione fieret de ver-
 bo ad verbum seriatim mentio specialis. huiusmodi nanque priuilegia & li-
 teras, si & in quantum libertatibus, iurisdictionibus, iuribus & honoribus,
 seu dominiis, quæ superius exprimuntur, dictorum principum electorum,
 aut alicuius ipsorum derogare, vel obuiare censetur, in aliquo, quo ad hoc re-
 uocamus ex certa scientia, & cassamus, reuocatâque, & reuocatas intelligi, **E**
 reputari & haberi decernimus de plenitudine Imperatoriæ potestatis.

IN plerisque partibus vasalli & feudatarij dominorum feuda seu beneficia
 quæ à dominis ipsis obtinent intempestiuè, verbaliter, & in fraude renun-
 ciant seu resignant eadem: & facta renūciatione huiusmodi, dominos ipsos
 malitiose diffidant, suâque inimicitias eis denunciant, damna ipsis subse-
 quenter graua inferendo, & beneficia seu feuda sic relicta prætextu guerræ,
 seu inimicitia rerum inuadunt & occupant, & detinent occupata. Ea pro-
 pter præsentis constitutione in perpetuum valitura sancimus, quòd talis **F**
 resignatio seu renunciatio haberi debeat pro non facta, nisi libere & realiter
 facta fuerit per eosdem, ita quòd possessio beneficiorum & feudorum
 huius-

- A** huiusmodi, dominis ipsis corporaliter & realiter assignetur intantum, quod nullo vnquam tempore diffidates ipsi in bonis feudis seu beneficiis resignatis, dominos ipsos perturbent, per se aut alios, aut molestant, nec ad hoc consilium præstent auxilium vel fauorem. Contrarium faciens, seu dominos suos in beneficiis & feudis resignatis, vel non resignatis inuadens quomodolibet, perturbans, vel damna ipsis inferens, seu consilium, auxilium præstans talia facientibus, vel fauorem, feuda & beneficia huiusmodi eo ipso amittat, infamis existat, & banno Imperiali subiaceat, & nullus ad feuda vel
- B** beneficia huiusmodi pateat ei de cetero quocunque tempore aditus vel regressus, nec de nouo concedi sibi valeant vlllo modo, & facta eis contra hoc illorum concessio seu inuestitura sequuta viribus non subsistat. Postremò, omnes pœnas prædictas, illos vel illum, quæ prædicta resignatione non facta contra dominos suos fraudulenter agentes, vel agens, scienter eos inuaserint vel inuaserit, diffidatione quacunque præuia, vel omissa, vigore præsentis sanctionis incurrere decernimus ipso facto.

- C** Detestandas præterea, & sacris legibus reprobatas conspirationes & conuenticulas, seu colligationes illicitas, in ciuitatibus & extra, vel inter ciuitatem & ciuitatem, inter personam & personam, seu inter personam & ciuitatem, prætextu parentelæ seu receptionis in ciues, vel alterius cuiuscunque coloris coniurationes, insuper confœderationes & pacta, nec non & consuetudinem circa huiusmodi introductam, quam censemus potius corruptelam, reprobamus, damnamus, & ex certa scientia irritamus, quas ciuitates seu personæ, cuiuscunque dignitatis seu condicionis, aut status, siue inter se, siue cum aliis, absque auctoritate dominorum, quorum subditi vel
- D** ministeriales, seu in quorum districtu consistunt, eisdem dominis nominatim non exceptis fecerint hætenus, & facere præsumpserint in futuro, sicut per sacras diuorum Augustorum prædecessorum nostrorum leges prohibitas non ambigitur, & cassatas: illis confœderationibus, & legibus dumtaxat exceptis, quas Principes & ciuitates, ac alij super generali pace prouinciarum atque terrarum inter se formasse noscunt. Illas enim nostræ declarationi specialiter reseruantes, in suo decernimus vigore manere, donec de his aliud duxerimus ordinandum: personam singularem, quæ de cetero contra
- E** tenorem præsentis constitutionis & legis nostræ antiquæ, super hoc æditæ confœderationes, colligationes, conspirationes & pacta huiusmodi inire præsumpserit vltra pœnam legis eiusdem, notam infamiæ, & pœnam decem librarum auri: ciuitatem verò, vel vniuersitatem in hanc legem nostram similiter committentem, centum librarum auri, nec non amissionis & priuationis libertatum & priuilegiorum Imperialium, pœnas incurrere decernimus, eo ipso medietatem pœnæ huiusmodi pecuniariæ fisco Imperiali: reliqua verò domino districtus, in cuius præiudicium factæ fuerint, applicanda.
- F**

Ceterum, quia nonnulli ciues, & subditi Principum, Baronum & aliorum hominum, sicut frequens ad nos querela perduxit, iugum originariæ subiectionis quærentes abiicere, immò ausu temerario contemnentes,

in aliarum ciuitatum ciues sæpe recipi se procurant, & frequentius in præ- A
terito procurarunt: & nihilominus in priorum dominorum, quos tali
fraude præsumperunt vel præsumunt deserere, terris, ciuitatibus, oppidis
& villis, corporaliter residentes ciuitatum, ad quas hoc modo se transfe-
runt, libertatibus gaudere, & ab eis defensari contendunt, qui in partibus
Almaniæ Pfalburgerij consueuerunt vulgariter appellari. Quoniam au-
tem patrocinari non debent alicui fraus & dolus, de Imperatoriæ pote-
statis plenitudine omnium Principum Electorum Ecclesiasticorum & se-
cularium sano accedente consilio, ex certa scientia statuimus, & præsentibus B
lege perpetuo valitura sancimus, quòd prædicti ciues & subditi, eis qui-
bus subsunt, taliter illudentes, in omnibus terris, locis & prouincijs sacri
Imperij, à præsentibus die in posterum, ciuitatum in quarum ciues qui tali
fraude recipi se procurant, vel hæctenus procurarunt, iuribus & libertati-
bus in nullo potiantur, nisi ad huiusmodi ciuitates corporaliter & reali-
ter transeuntes, ibique larem fouentes, continuò, verè & non fictè resi-
dentiam facientes, debita onera & municipalia subeant in eisdem. Si qui
verò contra præsentis nostræ legis tenorem recepti sint vel fuerint, in fu- C
turum illorum receptio omni careat firmitate: & recepti cuiuscunque di-
gnitatis, condicionis aut status existant, in nullo casu penitus sine causa ci-
uitatum, ad quas recipi se procurant, iuribus aut libertatibus gaudeant quo-
modolibet, vel fruantur. Non obstantibus quibuscunque iuribus, priuile-
gijs vel consuetudinibus obseruatis, quantocunque tempore, & obtentis:
quas & quæ, in quantum præsentibus nostræ legi obuiant, præsentibus ex cer-
ta scientia reuocamus, de prædictæ Imperialis plenitudine potestatis, om-
niquè carere decernimus robore firmitatis. Circa præmissa omnia Prin-
cipum, dominorum, & aliorum hominum, quos taliter deserere contingit, D
vel continget in posterum, iuribus circa personas & bona subditorum, quo-
rumcunque ipsos sæpe dicto modo deserentium semper saluis, hos nihil-
ominus, qui sæpe dictos ciues & subditos alienos recipere contra præsen-
tis nostræ legis dispositionem præsumperint, vel recipere in præterito præ-
sumperunt, si eos omnino non dimiserint infra mensem, post intimatio-
nem præsentium eis factam, centum marcas auri puri pro transgressione
huiusmodi, totiens quotiens deinceps factum fuerit, incurrere decernentes,
quarum medietas Imperiali fisco nostro, reliqua verò dominis illorum qui E
recepti fuerint, irremissibiliter applicentur.

EOs qui de cetero aduersus aliquos certam diffidationis causam se habe-
re fingentes, ipsos in locis, vbi domicilia non obtinent, aut ea communi-
ter non inhabitant, intempestiuè diffidant, declaramus, damna quacunque
per incendia, spolia, vel rapinas diffidatis ipsis cum honore suo inferre non
posse. & quia patrocinari non debent alicui fraus & dolus, præsentibus con-
stitutione in perpetuum valitura sancimus, diffidationes huiusmodi qui-
buscunque dominis aut personis, cum quibus aliqui fuerint in societate, F
familiaritate, vel honesta quauis amicitia cōuersati, sic factas vel fiendas in
posterum, non valere, nec licere, prætextu diffidationis cuiuscunque
inuadi

A inuadi per incendia, spolia vel rapinas, nisi diffidatio per tres dies naturales ipsi diffidando personaliter, vel in loco quo habitare consuevit, publicè fuerit intimata, possitque de intimatione huiusmodi per testes idoneos fieri plena fides: quisquis lecus quempiam diffidare & inuadere, modo præmissis præsumpserit, infamiam eo ipso incurrat, ac si nulla diffidatio facta esset, quem etiam tanquam proditorem per quoscunque iudices pœnis legalibus statuimus castigari. Prohibemus etiam, & damnamus vniuersos, & singulas guerras, lites iniustas, cuncta quoque iniusta incendia, spolia, rapinas, in-

B debita & inconsueta telonia, & conductus, & exactiones, pro ipsis conductibus extorqueri consuetas, sub pœnis, quibus sacræ leges præmissæ, & eorum quodlibet fanciunt punienda.

Vobis illustri & magnifico Principi N. Marchioni Brandeburgensi, sacri Imperij Archicamerario Electori, & amico nostro carissimo, electione Romanorû regis, quæ ex rationabilibus causis iam imminet, facienda præsentibus intimamus, vosque ex officij nostri debito ad electionem præfatam rite vocamus, quatenus à die tali, &c. infra tres menses continuè computandos, per vos, seu nuntios, aut procuratores nostros, vnum vel plures, sufficiens mandatum habentes, ad locum debitum iuxta formam sacrarum legum, super hoc editarum venire iuretis, deliberaturi, tractaturi & concordaturi cum aliis Cõprincipibus coelectoribus vestris, & nostris, de electione futuri regis Romanorum in Imperatorem postmodum fauente Domino promouendi: in eodem mansuri, vsque ad plenâ consummationem electionis huiusmodi, & aliàs facturi, & processuri, prout in sacris legibus, super hoc deliberatè editis inuenitur expressum: aliàs non obstante vestra seu

D nostrorum absentia, in præmissis vnâ cum aliis Comprincipibus & Electoribus vestris & nostris, prout legum ipsarum sanxerit auctoritas, finaliter procedamus.

Nos talis, Dei gratia, &c. sacri Imperij, &c. notum facimus tenore præsentium vniuersis, quòd cum electio Romanorû regis ex rationabilibus causis imminet facienda, nos de honore & statu sacri Imperij solitudine debita intendere cupientes, ne tam grauibus & dispendiis periculosè subiaceat, de fide, & circumspectionis industria delectorum nobis talis, &c.

E fidelium nostrorum obtinentes, utique præsumptionis indubiæ fiduciam singularem, ipsos & quemlibet ipsorum, in solidum, ita quòd non sit melior condicio occupantis, sed quod per vnum eorum inceptum fuerit, per alium finiri valeat, & licitè terminari, omni iure, modo, forma, quibus melius & efficacius possumus seu valemus, modos veros, legitimos procuratores, & nuntios speciales facimus, constituimus, & ordinamus, ad tractandum vbilibet vnâ cum aliis Cõprincipibus & coelectoribus nostris, tam ecclesiasticis quàm secularibus: & cum ipsis concordandum, & cõueniendum,

F & concludendum, de persona quacunque habili ac idonea in Regem Romanorum eligenda, ac ipsis tractatibus super electione talis personæ habendis, pro nobis loco & nomine nostris interessendum, tractandum & deliberandum, nec non vice & nomine nostris eandem personam nominandum,

& in ipsam consentiendum, ac etiam in Regem Romanorum promouendum, ad sacrum Imperium eligendum, ac in animam nostram præstandum quodcunque iuramentum necessarium, debitum seu consuetum fuerit circa præmissa, & quodlibet præmissorum alium vel alios procuratores, in solum substituendum, & reuocandum: & omnia & singula faciendum quæ in præmissis, & circa præmissa etiam vsque ad consummationem tractatum, nominationis, deliberationis, & electionis huiusmodi de præsentia faciendæ necessaria, aut vtilia fuerint, seu etiam quomodolibet opportuna, etiam si præmissa, vel eorum quodlibet mandatum exigant speciale, etiam si maiora, vel magis singularia fuerint supradictis, & quæ nosmetipsi facere possemus, si huiusmodi tractatum, deliberationis, & electionis futuræ negotiis præsentis, & personaliter adessemus, gratum & ratum habentes & habere volentes, & nos perpetuò habituros firmiter promittentes, quicquid per ante dictos procuratores, seu nuntios nostros, nec non substitutos aut substituendos ab ipsis, seu eorum altero, in præmissis seu eorum quodlibet actum, gestum, seu factum fuerit, aut quomodolibet ordinatum.

Cum vniuersi & singuli principatus, quorum virtute seculares Principes Electores ius & vocem in electione Regis Romanorum in Cæsare promouendi obtinere noscuntur, cum iure huiusmodi, nec non officiis, dignitatibus & iuribus aliis eis & cuiuslibet eorum annexis, & dependentibus ab eisdem, adeo coniuncti, & inseparabiliter sint vniti, quod ius, vox, officium & dignitas aliqua iura ad quemlibet eorum principatum eorundem spectantia, cadere non possint in alium præter illum qui principatum ipsum cum terra vasallagiis, feudis, & dominiis, ac eius pertinentiis vniuersis dignoscitur possidere, præsertim edicto Imperiali perpetuo valituro sancimus, vnumquemque principatum prædictorum, cum iure & voce electionis, ac officiis ceteris omnibus dignitatibus, iuribus & pertinentiis ad ipsum spectantibus ita perseuerare, & esse debere vnitum perpetuis temporibus, indiuisibiliter & cõiunctiuè, quod possessor principatus cuiuslibet, etiam iuris, vocis, & officij & dignitatis, & pertinentiarum omnium ad illum spectantium, quæta debeat & libera possessione gaudere, & Princeps electus ab omnibus reputari, ipsæque & nemo alius præter ceteros Principes electores ad electionem & omnes actus alios pro sacri Imperij honore vel opportunitate gerendos, omni tempore assumi sine contradictione qualibet, & admitti, nec aliquod præmissorum ab altero, cum sint & esse debeant inseparabilia, diuidi, vel vlllo tempore debeant separari, aut in iudicio vel extra diuisim repeti valeat, vel euinci, vel etiam per sententiam separari, nec aliquis vnum sine alio impotens audiatur. Quod si per errorem vel aliàs auditus quis fuerit, aut processum iudicium, sententia, vel aliquod huiusmodi contra dispositionem nostram emanauerit, seu quomodolibet attentare contigerit, hoc totum & omnia ex his, & quodlibet eorum sequentia, eo ipso viribus non subsistant.

Quoniam autem superius in principio constitutionum nostrarum præsentium, circa ordinationem ecclesiasticorum Principum electorum,

A in concilio & in mensa, & alias quoties Imperialem curiam celebrari, seu Principes electores, deinceps cum Imperatore, vel rege Romanorum congregari contigerit: sufficienter duximus providendum, super quæ priscis auiduimus temporibus pluries disceptatum, expedire credimus, etiã processions, & deambulationis inter eos ordinem diffinire. Quapropter hoc Imperiali edicto decernimus, vt quotiescunque in cõgregatione Imperatoris, vel Regis Romanorum, & Principum prædictorum, Imperatore, vel Rege ipso deambulante, insignia ante faciem eius portari contigerit, Archiepiscopus Treuerensis in directa diametrali linea ante Imperatorem vel Regem transeat, illique soli medij inter eos ambulent, quos Imperialia vel Regalia contingunt insignia deportare. Dum autem Imperator, vel Rex absque insigniis eisdẽ inceserit, ex tunc idem Archiepiscopus Imperatorẽ vel Regẽ præfato modo præcedat, ita quòd nemo penitus inter eos medius habeatur, aliis duobus Archiepiscopis electoribus loca sua iuxta distinctionem prouinciarum suarum, circa sessionem superius declaratam, etiã circa processionem perpetuo seruaturis.

C **A**D declarandum autem in Imperatoris, vel Regis Romanorum deambulantis præsentia, processionis ordinẽ Principum electorum, (de quo supra fecimus mentionem) statuimus, vt quotiescunque in celebratione Imperialis curiæ Principes electores cum Imperatore seu Rege Romanorum, in quibuscunque actibus, vel solennitatibus processionaliter ambulare cõtingerit, & Imperialia, vel Regalia debuerint insignia deportari, dux Saxonie Imperialem vel Regalem ensẽ deferens, Imperatorem seu Regem immediatè præcedat, & inter illum & Archiepiscopum Treuerensem medius habeatur. Comes verò Palatinus pomum Imperiale portans, à latere dextro, & Marchio Brandeburgensis sceptrum deferens, à sinistro latere ipsius Ducis Saxonie linealiter gradientur. Rex autem Bohemie Imperatorem, seu Regem ipsum immediatè nullo interueniente sequatur.

Quoties insuper, in Imperatoris, vel regis Romanorum præsentia, Missarum solennia celebrari, ac Moguntinensem, Treuerensem, Coloniensem Archiepiscopos, vel duos ex eis adesse contigerit in cõfessione, quæ ante Missam dici consuevit, ac in porrectione Euangelij osculandi, & pace post Agnus Dei portanda, nec non in benedictionibus post finita Missarum solennia, ac etiam ante mensam faciendis, & in gratiis post cibum acceptum agendis, id inter eos obseruetur, prout de ipsorum consilio duximus ordinandum, quod prima die hæc omnia & singula à primo, secunda die à secundo, tertia verò à tertio peragantur, primum autem, seu secundum, vel tertium, hoc casu secundum quod prius vel posterius quilibet eorum consecratus existit debere intelligi declaramus, & vt se inuicem honore cõdigno præueniant, & exemplum aliis inuicem honorandi is, quem circa præmissa ordo tetigerit ad hæc alterum conuenientia, & charitatiua inclinatione inuitet, & tunc demum ad præmissa procedat, seu quodlibet præmissorum infra scriptæ leges promulgatæ sunt in curia Metensi, per dominum Carolum IIII. Romanorum Imperatorem & Bohemie Regem Augustum, anno

Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, in die Natalis Christi, A
 assistentibus sibi omnibus sacri Romani Imperij Electoribus, præsentibus
 dominis venerabili in Christo patre Domino I. Episcopo Albanensi, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinali, ac Carolo regis Franciæ primogenito,
 Normandiæ Duce illustri, ac Delphino Viennensi. Si quis cum Principibus,
 militibus, vel priuatis, seu quibuscunque personis plebeiis etiam scelestam
 factionem, aut factionis ipsius inierit sacramentum, vel dederit de nece cõ-
 siliium venerabilium & illustrium Principum nostrorum & sacri Romani
 Imperij, tam ecclesiasticorum quàm secularium Principum electorum, seu B
 alterius eorundem, nam & ipsi pars corporis nostri sunt, (eadem enim se-
 ueritate voluntatem sceleris, qua effectum puniri iura voluerunt) ipse qui-
 dem (vtpote maiestatis læsæ criminis reus) gladio feriat, bonis eius omni-
 bus fisco nostro addictis: filij verò eius quibus vitam Imperiali specialiter
 lenitate concedimus, paterno enim deberent perire supplicio, in quibus pa-
 terni, hoc est, hereditarij criminis metiuntur exempla, à materna vel auita,
 omnium etiam proximorum hereditate & successione habeantur alieni: ex
 testamentis aliorum nihil capiant, sine perpetuo egentes, & pauperes: infamia C
 eos paterna semper comitetur, ad nullum vnquam honorem, ad nulla
 profus sacramenta perueniant. sint postremò tales, vt his perpetua egestate
 sordentibus, sit & mors solatium & vita supplicium. Denique iubemus eos
 esse notatos, sine venia, qui pro talibus vnquam apud nos interuenire teta-
 uerint. Ad filias sanè eorum, quolibet numero fuerint, falcidiam tantum
 ex bonis matris siue testata, siue intestata defecerit, volumus peruenire, vt
 habeant mediocrem potius filix alimoniam, quàm integrum emolumentum,
 aut nomen heredis consequantur. Mitior enim circa eas debet esse sen-
 tentia, quas pro infirmitate sexus minus aufuras esse confidimus. Emanci- D
 pationes quoque quæ à prædictis, siue in filios post legem duntaxat latam,
 siue in filias fuerint, collatæ, non valeant, dotes, donationes quarumlibet: po-
 stremò item alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure fa-
 ctas esse conuiderit, quo primo memorati de incunda factione ac societate,
 cogitauerint, nullius statuimus esse momenti: vxores sanè prædictorum re-
 cuperata dote, si in ea cõdicione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis ac-
 ceperint, seu accipiunt, filiis debeant reseruare, tempore quo vsusfructus ab- E
 sumitur, omnia ea fisco nostro se relicturas esse cognoscât, quæ iuxta legem
 filiis debebantur: falcidia etiam ex his rebus, filialibus tantum, non etiam fi-
 liis deputetur, id quod de prædictis eorumque filiis cauimus, etiam de sa-
 tellitibus, conscis ac ministris, filiisque eorum simili seueritate censemus.
 sanè si quis ex his, in exordio inite factionis studio veræ laudis accensus, ip-
 sam prodiderit factionem, vel cum incognita adhuc cõsiliorum arcana pa-
 tefecerit, absolutione tamen ac venia dignus habebitur. statuimus insuper,
 vt si quid contra prædictos Principes electores ecclesiasticos vel seculares, F
 commissum dicatur, etiam post mortem rei id crimen instaurari posse. In
 hoc item crimine, quod ad læsam in Principibus electoribus suis maiesta-
 tem pertinet, etiam in caput domini serui torquentur. Volumus insuper, &
 præsentì

- A** præfenti Imperiali fancimus edicto , vt etiam post mortem nocentium hoc crimen inchoari possit , vt coniuncto mortuo memoria eius damnetur , & bona successoribus eius eripiantur . Nam ex quo sceleratissimum quis ceperit consilium,exinde quodammodo sua mēte priuatus est. Porrò,ex quo quis tale crimen contraxit,neque alienare, neque manumittere eum posse, nec ei soluere iure debitorem decernimus.in hac causa in caput domini seruos torqueri statuimus,id est propter causam factionis damnandæ , contra Principes electores ecclesiasticos & seculares, vt præmittitur : & si decesserit quis,propter incertam personam successoris bona seruentur , si in causa huiusmodi fuisse mortuus arguatur.

SI ceteros Principes congruit in sua integritate seruari, vt corroborentur iustitia & subiecti,& fideles pace gaudeant, & quietè, multo magis magnifici principatus,dominia , honores & iura electorum Principum debent illæsa seruari.Nam vbi maius incumbit periculum, maius debet adhiberi remedium,ne columnis ruentibus,basis totius ædificij collidatur. Decernimus igitur , & hoc perpetuis temporibus valituro Imperiali fancimus edicto,quod ex nunc in antea perpetuis futuris temporibus,insignes & magnifici principatus,videlicet Regnum Bohemiæ, Comitatus Palatini Rheni, Ducatus Saxonie , & Marchionatus Brandenburgensis terræ districtus, homagia,vassallagia,& alia quæuis, ad ipsa spectantia scindi, diuidi, seu quauis condicione demembrari non debeant , sed vt potius in sua perfecta integritate perpetua maneant,primogenitus filius succedat in eis, sibi que soli ius ac dominium competat:nisi fortè mente captus,fatuus , seu alterius famosi & notabilis defectus existeret , propter quem non deberet seu posset hominibus principari:in quo casu inhibita sibi successione,secundogenitum,si fuerit in ea progenie,seu alium seniore fratrem, seu consanguineum laicum, qui paterno stipiti in descendenti recta linea proximior fuerit, volumus successurum. Qui cum apud alios fratres & sorores se clementem & pium exhibebit , continuò iuxta datam sibi à Deo gratiam , & iuxta suum beneplacitum & ipsius patrimonij facultates diuisione, scissione, seu dimēbratione principatus,& pertinētiarum eius sibi omnibus modis interdicta.

DE verò qua solemnis Imperialis,vel regia fuerit celebranda , veniāt circa horam primam Principes electores, ecclesiastici & seculares , ad domum habitationis Imperialis siue regalis,& ibi Imperator,vel Rex ipse omnibus insigniis Imperialibus induetur, & ascensis equis omnes vadant cum Imperatore , vel Rege ad locum sessionis aptatæ , & ibi quilibet eorum in ordine & modo suprā in lege de ordine processione ipsorum Principum electorum plenius diffinito.Portabit etiam Archicancellarius, in cuius Archicancellariatu hæc fuerint, super baculo argenteo , omnia sigilla & typaria Imperialia & regalia : seculares verò Principes electores, sceptrum, polum & ensen,secundum quod superius exprimitur, deportabunt . Portabuntur etiam immediatè ante Archiepiscopum Treuerensem sūo loco traeseuntem, primo Aquisgranensis, secundo Mediolanēsis corona, & hoc ante Imperatorem duntaxat,qui iam Imperialibus est infulis decoratus , quas

gestabunt aliqui Principes inferiores, ad hoc per Imperatorem iuxta placitum deputandi. Imperatrix etiam, vel regina Romanorum suis augustalibus amicta insigniis, post Regem vel Imperatorem Romanorum, & etiam post Regem Bohemiæ (qui Imperatorem immediatè subsequitur) competentis spacij interuallo suis associata proceribus, suisque comitata virginibus, ad locum sessionis procedat.

STatuimus, vt quodocunque Imperator, vel rex Romanorum solemnem Scurias suas celebrauerint, in quibus principes electores sua deseruire seu exercere debent officia, subscriptus in his ordo seruetur. primò enim Imperatore vel Rege ipso in sede regia seu folio Imperiali sedente, Dux Saxonix officium suum agat hoc modo: Ponetur enim ante ædificium sessionis Imperialis vel regix, aceruus auenæ tantæ altitudinis, quod pertingat vsque ad pectus vel sellam equi, super quo sedebit ipse Dux: & habebit in manu baculum argenteum, & mensuram argenteam, quæ simul faciant in pondere duodecim marcas argenti: & sedens super equo, primo mensuram eandem de auena plenam accipiet, & famulo primitus venienti ministrabit eandem: quo factò, figendo baculum in auenam recedet, & Vicemaricalcus eius, puta de Pappenheim, accedens, vel eo absente, marschalcus curix ulterius auenam ipsam distribuat. ingresso verò Imperatore vel Rege ad mensam, Principes electores ecclesiastici, videlicet Archiepiscopi, stantes ante mensam cum ceteris Prælatiis, benedicens eandem secundum ordinem qui circa hæc eis in superioribus est præscriptus, & benedictione completa, iidem Archiepiscopi omnes (si adsint) aliquando duo vel vnus sigilla & typaria Imperialia siue regalia à Cancellario curix recipient, eoque in cuius Archicancellariatu curiam ipsam celebrari contingeret, in medio procedente, & aliis duobus ex alterutro latere sibi iunctis sigilla & typaria ipsa, omnes quidem baculum, in quo suspensa fuerint manibus contingentes ea portabunt, & ante Imperatorem vel Regem reuerenter ponent in mensa. Imperator verò siue Rex, eadem ipsis statim restituat: & in cuius cancellariatu hæc fuerit (vt præfertur) is maius sigillum collo appensum, vsque in finem mensæ gestabit, & deinceps donec ad hospitium suum perueniat, ab Imperiali siue regali curia equitando. Baculus verò (de quo præmittitur) esse debet argenteus, duodecim marcas argenti habens in pondere, cuius tã argenti quàm precij partem tertiam vnusquisque Archiepiscoporum ipsorum persoluet: & baculus ipse protinus vnà cum sigillis & typariis debet Cancellariis Imperialis curix assignari, in vsus suos placitos conuertendo. Postquam autem is quem ordo tetigerit portado sigillum maius, ab Imperiali curia ad hospitium suum redierit (vt præfertur) statim sigillum ipsum per aliquem de suis familiaribus prædicto Imperialis curix cancellario remittet super equo, quem iuxta propriæ dignitatis decentiam & amorem, quem ad cancellarium curix gesserit, ipsi cancellario tenebitur elargiri. deinde Marchio Brandeburgensis Archicamerarius accedat super equo, habens argenteas pelues cum aqua in manibus, ponderis duodecim marcarum argenti, & pulcrum manutergium: & descendens ab equo, dabit aquam Imperatori vel Regi Romanorum

A rum manibus abluendis. Comes Palatinus Rheni intrabit similiter super equo, habens in manibus quatuor scutellas argenteas cibus impletas; quarū quælibet tres marcas habeat in stateras: & descendens ab equo, portabit, & imponet ante Imperatorem vel Regem in mensa. Post hoc rex Bohemiæ Archipincerna veniat similiter super equo, portans in manibus cuppam seu scyphum argenteum ponderum duodecim marcarum coopertum, aqua & vino permixtum impletum, & descendens de equo scyphum ipsum Imperatori, vel Regi Romanorum porriget ad bibendum. sicut autem hætenus

B obseruatum fuisse comperimus, ita statuimus, vt peractis per Principes electores seculares prædictis ipsorum officiis, ille de Falckenstein subcamerarius, equum & pelues Marchionis Brandenburgensis pro se recipiat, magister coquinæ de Nortemberg equum & scutellas Comitis Palatini, Vicepincerna de Lymburch equum & scyphum Regis Bohemiæ, Vicemarschalcus de Pappenheim, equum, baculum & mensuram prædictam Ducis Saxonix. Si tamen ipsi in tali Imperiali curia præsentés existant, & eorum quilibet in officio suo ministret: si verò ipsi vel eorum aliqui à præfata curia se

C duxerint absentandos, extunc Imperialis vel regalis curiæ quotidiani ministri vice absentium, puta quilibet in loco eius absentis, cui in vocabulo seu in officio communicat, sicut gerit officium, sic tollat in præmissis & fructu. Imperialis insuper mensa vel regia sic debet aptari, vt ultra alias tabulas aulæ siue mensas in altitudine sex pedum sit alius eleuata, in qua præter Imperatorem duntaxat, vel Regem Romanorum die solemnis curiæ nemo penitus collocetur. sedes verò & mensa Imperatricis siue Reginæ à latere in aula, ita quòd ipsa mensa tribus pedibus Imperiali siue regali mensa sit bassior,

D & totidem pedibus eminentior, supra sedes Principum electorum, qui Principes suas inter se vna eademque altitudine sedes habebunt, & mensas infra sessionem Imperialem, mensæ pro septem Principibus electoribus ecclesiasticis & secularibus præparentur, tres videlicet à dextris, & tres aliæ à sinistris, & septima directè versus faciem Imperatoris vel Regis, sicut superius in capitulo de Sessionibus & ordine Principum electorum per nos est clarius definitum: ita etiam quòd nullus alius, cuiuscumque dignitatis vel status existat, sedeat inter ipsas, vel ad mensas eorum. Non liceat autem alicui prædictorum secularium Principum electorum, peracto officij sui debito, se

E locare ad mensam sibi paratam, donec alicui suorum Comprincipum electorum eius officium restat agendum: sed cum aliquis eorum, vel aliqui ministerium suum expleuerint, ad præparatas sibi mensas transeant, & iuxta illas stando expectent, donec ceteri ministeria sua expleuerint supradicta, & tunc demum omnes & singuli pariter ad mensas suas sibi positas se locabunt. inuenimus etiam ex clarissimis relationibus & traditionibus antiquorum illud à tempore, cuius contrarij iam non habetur memoria, per eos qui nos præcesserunt, feliciter esse iugiter obseruatum, vt regis Romani, Imperatoris futuri, in ciuitate Franckfordiæ celebretur electio, & prima coronatio Aquisgrani, & in oppido Nuremburgensi prima seu regalis curia haberetur. Quapropter certis ex causis etiam, præmissa seruari debere tempori-

bus declarauimus, nisi præmissis omnibus, seu eorum alicui impedimētum ^A legitimum obuiaret. Quantumcunque insuper aliquis Princeps elector ecclesiasticus, vel etiam secularis iusto impedimento detentus, ad Imperialem curiam vocatus, venire non valens, nuncium vel procuratorem cuiuscunque status vel dignitatis transmiserit, missus ipse licet loco mittentis, iuxta datum sibi ab eo mandatum admitti debeat, in mensa tamen vel sede, quæ illi, qui ipsum transmittit, deputata fuerit, non sedebit. Præterea, cōsummatis his quæ in Imperiali qualibet curia vel regali fuerint pro tempore disponenda, recipiet magister curiæ pro se totum ædificium siue ligneum apparatus Imperialis siue Regiæ sessionis, vbi sederit Imperator siue Rex Romanorum, cum Principibus electoribus ad celebrandas solemnes curias vel feuda (vt præmittitur) Principibus conferenda.

Decernimus hoc Imperiali edicto, vt Principes Electores ecclesiastici, vel etiam seculares, dū feuda seu regalia ab Imperatore vel Rege recipiunt ad dandum vel soluendum aliquid, nulli penitus sint astricti. nam pecunia quæ tali prætextu persoluitur, officiat debetur. Cū ergo ipsi Principes ^C Electores cunctis Imperiali curiæ præsent officiis, suos etiam habentes in officiis huiusmodi substitutos, datos ad hoc à Romanorum Principibus, & dotatos: videtur absurdū quòd substituti officiales à suis superioribus, quocunque quæsito colore entenia postulerent, nisi fortè ipsi Principes Electores sponte & liberaliter his aliquid largirentur. Porrò ceteri Principes Imperij, ecclesiastici vel seculares, dum prædicto modo eorum aliquis feuda seu ab Imperatore Romanorum vel à Rege suscipit, dabit officialibus Imperiali siue regali curiæ sexaginta sex marcas cum vno fertone argenti, nisi eorum aliquis priuilegio seu indulto Imperiali, seu regali se tueri possit, & ^D probare se solutum, vel exemptum à talibus, aut etiam aliis quibuscunque, quæ solui in susceptione feudorum huiusmodi cōsueuissent, prædictarum insuper septuaginta trium marcarum & fertonis, diuisionem faciet magister curiæ Imperiali seu regali hoc modo.

Primò enim decem marcas pro semetipso reseruans, dabit Cancellatio Imperiali siue regali curiæ decem marcas, magistris, notariis, & dictatoribus tres marcas, & sigillatori pro cera & pergameno vnum fertonem, ita videlicet quòd Cancellarius & notarij Principis recipienti feudum, non ad aliud, quàm ad dandum sibi testimonialem recepti feudi, seu simplicis inuestituræ literā sint astricti. Item dabit magister curiæ pincernæ de Lymburch de præfata pecunia decem marcas, magistro coquinæ de Nortenberg decem marcas, siue marschalco de Pappenheim decem marcas, & camerario de Falkenstein decem marcas: tali tamen cum cōdicione, si ipsi & eorum quilibet in huiusmodi curiis solēnibus præsentialiter adsint in suis officiis ministrando. Si verò ipsi vel eorum aliqui absentes fuerint, ex tunc officiales Imperiali siue regali curiæ, qui talibus præsent officiis eorum, quorū ^F suppleant absentiam, singuli singulorum sicut vicem nomēque & laborem sufferunt, sic lucra & commoda reportabunt. Dum autem Princeps aliquis, equo vel alteri bestię insidens, feuda sua ab Imperatore recipit vel Rege, equus

A equus ille seu bestia, cuiuscunque speciei sit, debetur superiori Marschalco, id est Duci Saxoniae, si praesens adfuerit, alioquin illi de Pappenheim eius Vicemarschalco, aut illo absente, Imperialis siue regalis curiae marschalco. Cùm sacri Romani celsitudo Imperij diuersarum nationum moribus vita & idiomate distinctarum linguis habeat gubernacula moderari, dignum est, & cunctorum sapientum iudicio censetur expediens, quod Electores principes ipsius Imperij columnæ & latera, diuersorum idiomatum & linguarum differentiis instruatur, vt plures intelligant, & à plurimis intelligantur,

B qui plurimorum necessitatibus releuandis Cæsareæ maiestati assistant, in partem sollicitudinis constituti. Quapropter statuimus, vt illustrium Principum, puta regis Bohemiae, Comitis Palatini Rheni, Ducis Saxoniae, & Marchionis Brandenburgensis Electorum filij, vel heredes & successores, cùm verisimiliter Theutonicum idioma sibi naturaliter inditum sciri praesumatur, & ab infantia didicisse, incipiendo à septimo suae ætatis anno, in Grammatica, Italica & Slauica linguis instruatur, ita quod infra quartūdecimum ætatis annum existant in talibus iuxta datam sibi à Deo gratiam eruditi, cum illud

C non solum vtile, immo ex causis praemissis summè necessarium habeatur, eo quod illæ linguae, vt plurimum ad vsum & necessitatem sacri Imperij frequentari sint solitæ, vt his plura ardua ipsius Imperij negocia ventilentur. Hunc autem proficiendi modum in praemissis posuimus obseruandum, vt relinquuntur optioni parentum in filios, si quos habuerint, seu proximos quos in principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, ad loca dirigant, in quibus de huiusmodi possint linguaggiis edoceri, vel in propriis domibus paedagogos, instructores, & pueros consocios in his peritos eis adiungant, quorum conuersatione, pariter & doctrina in linguis ipsis valeant erudiri.

F I N I S.

R r ij

 P A R I S I I S,

Ex Typographia Oliuarij de Harfy, pro honestissimo viro
Sebastiano Niuellio, Anno domini,

1 5 7 7.

INDEX TITVLORVM QVI

HIS QVINQVE FEVDORVM

LIBRIS CONTINENTVR.

Tituli primi libri.

D E iis qui feudum dare possunt, & qualiter adquiratur, & retineatur. 465	Feudo auito. 494
Quibus modis feudum amittatur. 478	Quando frater fratri succedat in feudo. ibidem
De natura feudi. 484	Vt miles feudum non amittat, nisi ex cer- ta culpa. ibidem
De successione feudi. ibidem	Quot modis miles beneficiū suum amit- tat. 496
Qualiter heres inuestitoris teneatur. 485	De inuestitura quam facit dominus sine consensu fidelis. 497
De contentione feudi inter dominum & fidelem. 487	Vt miles fidelis de possessione feudi non eiiciatur sine culpa. ibidem
De contentione feudi fratris defuncti. ibi.	Si dominus inuestituram feudi negauerit, cū fidelis est in possessione feudi. ibid.
De alienatione feudi. 488	Vt filia in feudo paterno non succedat ni- si fuerit inuestita. 498
De inuestitura Marchie, Ducatus vel Comitatus, & eius successione & re- tentione. ibidem	Feudum sine inuestitura non constitui. ibidem
De successione feudi Capitaneorū vel val- uasorum. 489	Feudum non traditum morte domini cle- rici perimi. 499
De successione domini in feudo eius qui fratrem vel filiam habet. 490	De contentione inuestiturae feudi inter do- minum & vasallum. ibidem
De successione feudi materni non coniu- galis. ibidem	De feudo dato lege commissoria. 501
De feudis minimis valuasoribus datis. 491	Si dominus inuestierit aliquem de feudo sui militis. ibidem
Qualiter Capitanei vel Valuasores feu- do priuentur. 492	Si dominus feudū militi suo obligauerit. 502
De contentione feudi inter Capitaneos vel valuasores. ibidem	Tituli libri secundi.
Quando per alienationem Capitanei vel valuasores feudo priuentur. 493	De feudis siue eorum consuetudine. 503
De successione & culpis militis fidelis. ibidem	In quibus rebus feudum consistat. 504
Qualiter nepos vel patruus succedant in	De inuestitura feudi. 505
	De inue-

Titulorum.

<p><i>De inuestitura veteris vel noui beneficij.</i> 508.</p> <p><i>De iuramento fidelitatis, & qualiter vasallus iuret domino.</i> 510</p> <p><i>De forma fidelitatis.</i> ibidem</p> <p><i>De noua forma fidelitatis.</i> 511</p> <p><i>De inuestitura de re aliena facta.</i> 513</p> <p><i>De iure quod in feudo vasallus habet.</i> ibidem</p> <p><i>De nominibus vasallorum.</i> 516</p> <p><i>De gradibus succedendi in feudo.</i> 517</p> <p><i>De successione fraterni feudi.</i> 520</p> <p><i>An maritus succedat uxori in feudo.</i> 521</p> <p><i>De refutatione feudi.</i> ibidem</p> <p><i>De contentione feudi inter generum fidelis mortui & agnatos.</i> 522</p> <p><i>De contentione feudi inter dominum & vasallum.</i> 524</p> <p><i>De eo qui sibi & filiis inuestituram accepit.</i> ibidem</p> <p><i>Quando in feudum filia non frater succedat.</i> 525</p> <p><i>Si de inuestitura feudi contentio fuerit inter dominum & fidelem.</i> 526</p> <p><i>Si inter dominum & fidelem de feudo fuerit questio.</i> ibidem</p> <p><i>De contentione feudi inter dominum vel agnatū & venerabilem domum.</i> 527</p> <p><i>Si dominus vasallum in culpam incidisse dicat, vel contrā.</i> 528</p> <p style="text-align: center;">Tituli libri tertij.</p> <p><i>De beneficio quid sit, & quibus modis amittatur.</i> 529</p> <p><i>Ad quem feudum amissum redeat</i> 532</p> <p style="text-align: center;">Tituli libri quarti.</p> <p><i>De euictione feudi, & eius estimatione prestanda.</i> 533</p> <p><i>Si contentio est inter dominum & vasallū & agnatos defuncti de feudo.</i> 534</p> <p><i>De possessione apud filiam collocada.</i> ibi.</p> <p><i>Dominum inuestituram feudi sui militis in alium facere posse.</i> 535</p>	<p><i>De pœna infractionis feudi.</i> ibidem</p> <p><i>De prescriptione feudi longissima.</i> ibidem</p> <p><i>Clericum feudum perdere.</i> 536</p> <p><i>An vasallus qui se non exhibet domino, feudum amittat.</i> ibidem</p> <p><i>Omnes fidelis filios fidelitatem facere debere.</i> ibidem</p> <p><i>Adoptiuum in feudum non succedere.</i> ibidem.</p> <p><i>Filios secundi matrimonij tantum femine in feudum succedere.</i> 537</p> <p><i>Vt naturales post facti legitimi non succedant.</i> ibidem</p> <p><i>De minore ad fidelitatem feudi non cogendo.</i> ibidem</p> <p><i>Quando agnatus ad feudum admittatur vel excludatur.</i> 538</p> <p><i>Dominum feudi tradere cogi.</i> 539</p> <p><i>Quando filii feudo non succedant.</i> ibidem</p> <p><i>Vasallum non teneri offerre seruitium.</i> ibidem.</p> <p><i>Feudo amisso filios vasalli excludi.</i> ibid.</p> <p><i>Generalis alienatione non contineri vasallos.</i> ibidem</p> <p><i>Vasallum reperere feudum quod ignorans alienauit.</i> 540</p> <p><i>De pœna negantis feudum.</i> ibidem</p> <p><i>Feudum à vasallo in feudum dari posse.</i> ibidem</p> <p><i>Vasallum agere & conueniri de feudo posse.</i> ibidem</p> <p><i>Quando proprietates feudi ad vasallū perueniat.</i> 541</p> <p><i>Feudum iisdem de causis amitti licet datum sit heredi, & cui vasallus dederit.</i> ibidem.</p> <p><i>De pactione de non petendo feudo.</i> ibidem</p> <p><i>Vasallum pro domino belligerari.</i> ibidem</p> <p><i>Propter cessationem seruitij prestandi feudum non amitti.</i> 542</p> <p><i>De edificio facti in feudo.</i> ibidem</p> <p><i>De fructibus feudi.</i> ibidem</p> <p><i>De auxilio vasalli.</i> 544</p> <p><i>Quando filii in feudum non succedūt.</i> 545</p> <p><i>Quando filia succedit in feudum.</i> 546</p>
---	--

Rr iij

Index

- Patre feudum amittente filios non succedere.* *ibidem*
- De probatione inuestituræ.* *ibidem*
- Quos modis feudum adquiratur.* 547
- Si inter dominum & vasallum de beneficio contentio sit.* 548
- De lege Conradi.* 549
- De pœna inficientis feudum.* 550
- Vt successor clerici inuestitoris feudum tradere cogatur.* *ibidem*
- De vasallo imperfecto.* 551
- De vasallo qui occidit fratrem suum vel domini sui.* *ibidem*
- Non teneri vasallum offerre seruitium.* *ibidem*
- De alienatione feudi.* 552
- De alienatione paterni feudi.* *ibid.*
- De feudi controuersia inter dominum & vasallum.* *ibidem*
- De infidelitate pugnam non fieri.* 553
- Quando vasallus feudum perdat.* *ibidem*
- De capitulis Conradi factis in Roncalia.* *ibidem*
- Cuius iuramento stetur in quæstione feudi.* 554
- Electiõnem dari emptori feudi cui feudũ restituat, domino an vasallo ignoranti* *ibidem*
- Vasallum de feudo agere & conueniri posse.* 555
- De feudi alienatione & recuperatione.* *ibidem.*
- An agnatus vel filius repudiata hereditate possit feudum retinere.* 556
- Coram quo sit quæstio feudi ventilanda.* 557
- De pœna domini feloniam committentis.* *ibidem*
- Quando feudum licitè alienatur.* 558
- Quando pactum non obstat successioni feudi.* *ibidem*
- De natura successiõnis feudi.* *ibidem*
- Beneficium in curiæ venditione non contineri.* 559
- Vtrum filius vasalli feudum amittat uiuo patre.* *ibidem*
- Non puniri vasallum sola cogitatione.* 560
- De successiõne nepotis ex filia.* *ibidem*
- Differre agnatum à filio in successiõne feudi.* *ibidem*
- De contentiõne feudi inter filiam & propinquum.* *ibidem*
- De pacto legis commissoriæ* *ibidem*
- Vt feudum ad certum seruitium dari possit.* 561
- Quando feudum de camera sic dandum.* *ibidem*
- Qui debeant interesse inuestituræ.* *ibidem*
- De re communi in feudum dàda per quos fiat inuestitura.* *ibidem*
- Si instrumentum feudi falsum dicetur.* 562
- Qualiter iuret dominus aut vasallus cùm defensio ei datur.* *ibidem*
- De alienatione feudi.* 563
- De feudis scutiferorum.* *ibidem*
- De condiciõne feudi non impleta.* 564
- De fidelitate.* *ibidem*
- Si plures sint domini vel vasalli, an plures fidelitates vel seruitia debeantur.* 565
- Culpam vnus ex coheredibus ceteris non præiudicare.* *ibidem*
- Vt ratio vasalli priusquam domini discutatur.* *ibidem*
- De euietione.* *ibidem*
- De feudis impropriis quæ auferuntur dantis arbitrio.* 566
- Prius possessionem restituendam esse quàm de principali causa agatur.* *ibidem*
- Si vnus ex fratribus dederit suam partem fratri vel domino vel extraneo.* *ibid.*
- Fratrem in feudo filii non succedere.* 567
- De inuestitura facta marito vel vtrique coniugi.* *ibidem*
- De fructibus feudi.* *ibidem*
- An præscriptiõne feudũ adquiratur.* *ibid.*
- De pro-*

Titulorum.

<i>De probatione inuestitura.</i>	568	<i>Libri quinti Constitutiones.</i>	
<i>Conditionem feudum tacitè sequi. ibidè.</i>		<i>Constitutio Conradi de beneficiis.</i>	575
<i>Fratrem fratri in feudo nouo non succedere.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Constitutio Henrici de causis amittendi feudi.</i>	576
<i>De inuestitura veteris & noui beneficii.</i>	569	<i>Alia Constitutio Henrici de vasallo qui vnum ex dominis refutauit.</i>	577
<i>Iusto errore excusari vasallum qui fidelitatem non fecit.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Alia Constitutio Henrici eiusdem, vt ingratitude vasalli probetur testibus quinque.</i>	<i>ibidem</i>
<i>Factum fratris fratri in feudo paterno non nocere.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Constitutio Lotharii de feudis non alienandis.</i>	578
<i>De feudo guardia & gastaldia.</i>	570	<i>Alia eiusdem Lotharii constitutio de inuestitura non petita intra annum. ibi.</i>	
<i>De successione feudi.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Constitutio Friderici de feudis non alienandis, & aliis capitulis.</i>	579
<i>De inuestitura alieni beneficii.</i>	571	<i>Alia de iure fisci.</i>	581
<i>Non amittere feudum eum qui sine dolo cessauit per annum in petenda inuestitura.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Alia Constitutio eiusdem Friderici de pace tenenda.</i>	582
<i>Ex delicto vasalli feudum ad dominum redire.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Alia Constitutio Friderici Imperatoris de incendiariis & pacis violatoribus.</i>	587
<i>De feudo ligio.</i>	<i>ibidem</i>	<i>Alia constitutio eiusdem de pace componenda & retinenda inter subiectos, & aliis capitulis.</i>	589
<i>Imperatorem feudum amittere, vel alium pro se fidelem dare.</i>	572	<i>Alia constitutio eiusdem Friderici de pace Constantie.</i>	592
<i>Ecclesiam fidelitatem non facere. ibidem</i>		<i>Alia Constitutio Friderici de iure τῶν τιμῶσεως.</i>	595
<i>Non cogi vasallum pro vno feudo duas fidelitates facere. ibidem</i>		<i>Alia eiusdem de iure τῶν τιμῶσεως. ibidem</i>	
<i>Filios tantum secundi matrimonii matri in feudum succedere. ibidem</i>		<i>Νεαγὰ Ρωμᾶν τῶ γέροντος ἀεὶ ἐκποίησεως κλημάτων ἐ, & c.</i>	597
<i>Casus quibus femina in feudo succedit. ibidem.</i>		<i>Νεαγὰ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἀεὶ πραττωτῶν.</i>	599
<i>De feudis habitationum.</i>	573	<i>Aurea Bulla Caroli IIII. Romanorum Imperatoris.</i>	602
<i>Servos post delatam successionem manumissos in feudum non succedere. ibidem</i>			
<i>Vt vasalli sumptibus domini seruitia præstent.</i>	574		
<i>Vasallum feudum posse in alium arctiori lege transferre. ibidem</i>			
<i>Clericatu feudum amitti. ibidem</i>			

F I N I S.

Constitución de España de 1812

Artículo 1.º El poder legislativo reside en las Cortes, que se componen de representantes de la Nación.

Artículo 2.º Las Cortes se reunen en sesión pública, y en ella se discute y vota el presupuesto de la Nación.

Artículo 3.º El Rey es el jefe de la Nación, y ejerce el poder ejecutivo.

Artículo 4.º El Rey nombra y destituye a los ministros de Estado, y a los jueces de primera instancia.

Artículo 5.º Los ministros de Estado son responsables de sus actos ante las Cortes.

Artículo 6.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 7.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 8.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 9.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 10.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 11.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 12.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 13.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 14.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 15.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 16.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 17.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 18.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 19.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 20.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 21.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 22.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 23.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 24.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 25.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 26.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 27.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 28.º El Rey nombra y destituye a los jueces de primera instancia.

Artículo 29.º Los jueces de primera instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

Artículo 30.º El Rey nombra y destituye a los jueces de segunda instancia.

Artículo 31.º Los jueces de segunda instancia son responsables de sus actos ante el Rey.

IACOBI CUIACII

I. C. OPERVM QVAE DE
IVRE FECIT,

TOMVS **QVINTVS.** *Secundus*

Quo continentur,

Obferuationum & Emendationum,

LIBRI XVII.

taxatilla in 50 lib. digat, et exat. ad Africanum.

P A R I S I I S .

Apud Sebastianum Niuellium, sub Ciconiis, via Iacobæa.

M. D. LXXVII.

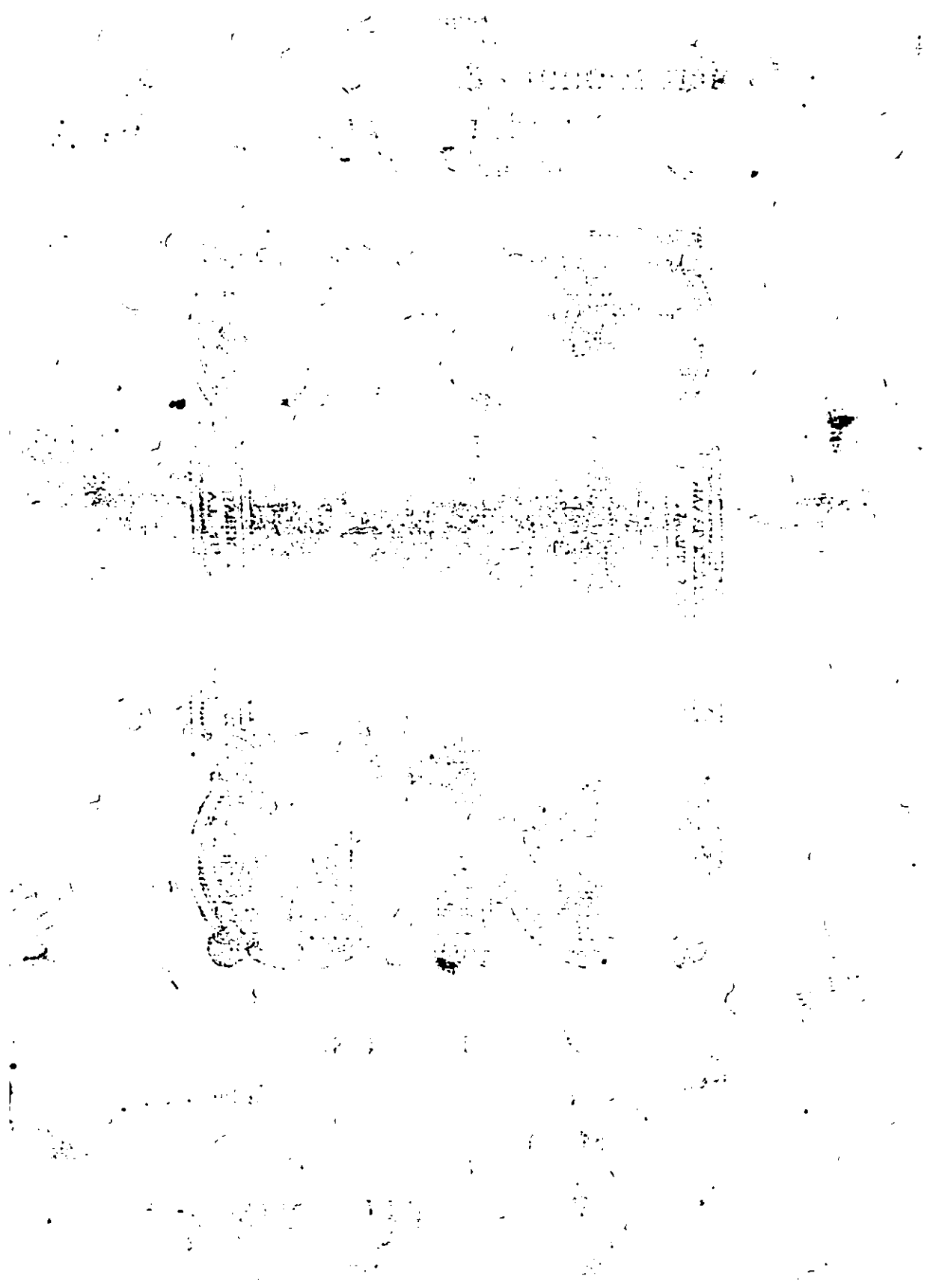
CVM PRIVILEGIO.

MAY 18 1964

AYUNTAMIENTO DE MADRID

PLAZA DE MADRID

100

IAC. CUIACIUS BAR-

THOLOMÆO FAIO SENATORI

PARISIENSI,

S.

SCRIPSI non ita dudum notus in libros Institutionum, & in eos Pandectarum titulos quibus vniuersa vsurpationum & vsucapionum questio continetur: Vlpiani etiam fragmenta, Ioan. Tilij viri eruditissimi beneficio luci restituta, libuit, adhibitis quibusdam interpretationibus, quanti essent momenti, demonstrare. Et hæc quidem omnia priusquam è Biturigis in hanc urbem venire, typographus excudenda dedi. Statim verò ut visendorum amicorum, certarumque rerum gerendarum gratia in hanc urbem veniendi consilium cepi, ne nihil non ad superiores libros adderem, quod meam in excolenda iurisprudencia adfuitatem testificaretur, ex priuatis meis commentariis hunc, quem ad te mittimus, Observationum & emendationum librum excerpfi: cui cupiebam & alios complures adiungere, nullam enim (sic hæc laus laboris, non ingenij mei) Iuris ciuilis partem intentatam reliqui: estque aliquid in qualibet annotatum à me, quod in observationum vel emendationum titulum commodè referri posse videatur, sed ex instituto consilio iter mihi cum accelerandum esset, hunc dumtaxat librum concinnare ac mecum adferre licuit. Alios ipse, vbi rediero ad Biturigas, confestim efficiam, eosque omnes ad te mittam: hac enim veluti fiducia volo me tibi vinctum obstrictumque teneri, quem ego, ut summum probitatis & eruditionis exemplum, à quo die cognoui, posthac semper admiratus sum. & verò etiam ingratus sim, nisi me multis magnisque beneficiis tibi obligatum esse hoc quantuloocunque officio testificer. Scripsi verò breuiter meo more, neque tam πολυλογίας, quam πολυλογία sum in scribendo consecutus: id quod etiam exemplo tuo feci, qui in eis ingenij tui monumentis, quæ ad V. C. Franc. Connani libros aspersisti, sententiarum pondere locupletem te potius, quam inanium otiosorumque verborum iactatorem ostendisti: ac ea re profecto magnum videndi ea, quæ iam diu in Iure ciuili meditatus es, desiderium studiosis omnibus iniecasti, cui nunquam nisi serò satisfacies. Et hæc, ut opinor, breuiter suam sententiam explicandi ratio placebit omnibus. Ceterum Emendationum titulus, quem huic libro prefiximus, vereor ne non plerisque displiceat: si quidem permulti sunt, quibus est religio ex vulgata scriptura, etiam si manifesta urgeat ratio, quicquam immutandi. qua tamen in parte plus equidem veritati tribuendum esse duxi, quam vllius opinioni, ne dicam illorum cæcitati, qui nascentem solem ne intueantur, oculis quodammodo manus obiiciunt, maluntque tenebras noctis præteritæ subsequi, quam orientis diei lumine perfrui. Et nihilominus hic liber, si tibi probabitur, Barth. Fai, faciam in iis, qui sequentur, fauente DOMINO, ex purissimis certissimisque iuris nostri positionibus, ut & complures alij iuris nostri loci mea opera omni ex parte perpurgentur, & à turpibus mendis vindicentur. Vale, Lusetiæ Parisiorum, xv. Kal. Maij.

Tom. 5.

A a a ij

IACOBI CUIACII

I. C. OBSERVATIONVM ET EMENDATIONVM.

LIBER I.

AD BARTHOLOMÆVM FAYVM SENA-
TOREM PARIENSEM.

Restituta negatio in l. apud proconsulem. D. de manum. vind.

CAPVT I.

ARCIVS in l. 2. D. de offic. proconsul. scribit apud legatum proconsulis neminē manumittere posse, quod scilicet legatus non habeat legis actionem. Paulus verò in l. apud proconsul. D. de manu. vind. *Apud proconsulem, inquit, postquam urbem egressus est, vindicta manumittere possumus, sed & apud legatum eius manumittere possumus.* Addidēre quidam hęc verba, *Ex qua prouinciam ingressus est, vt hanc inter proconsulem & legatum differentiam constituerent, legatum ex eo tempore, proconsulem & ante id tempus, postquam urbem egressus est, manumittere posse.* Quod ab eis ipse nimis arroganter factum iudico: carent enim auctoritate omnium librorum. Deinde postea quā ingressus est prouinciam legatus, manumittere eum non posse verius est, omnimodo enim non est apud eum legis actio. l. 3. D. de off. proconsul. Is verò dumtaxat manumittere potest, qui legis actionem habet, vt de magistratu municipali traditur in l. 4. D. de adopt. l. vii. C. de vind. lib. & apud Paulum lib. 2. sentent. tit. Quemad. filij sui iur. efficit. Nec mandari hęc legato posse crediderim, tum quia lege magistratibus nominatim dantur. l. apud præfectum. D. de man. vindic. tum etiam quia huius generis mandati exemplum nullum extat. Sic igitur ipse l. apud proconsulem, esse restituendam censeo, vt addita negatione ita legamus, *Sed & apud legatum eius manumittere non possumus.* Abscēt quidem negatio à Florentino libro, cuius quanta sit apud omnes auctoritas non ignoro. sed plus ipse rationi iuris tribuo, quā vlli scripturæ, qua quidem nulla res est quæ facilius depruari possit: nec tamen etiam scriptorum librorum auctoritate careo. Iam olim in eis comparandis summam ipse diligentiam adhibui, magnāque mihi tandem eorum copiam nactus sum, quam studiosis omnibus me adeuntibus libenter communicauero. Duos autem habeo vetustissimos, in quibus claris litteris cum negatione ea legis Apud proconsulem, sententia perscripta est.

De internecino testamento & actione internecini. CAP. II.

INTERNECINUM testamentum est falsum testamentum, propter quod, vt scilicet ex eo ad Iuri hereditas possit, dominus occiditur. hinc est accusatio internecini, de qua in l. qui vel internecini. C. Th. de accusat. cuius præmium est bon. possessio, vt apertè Isidorus ex aliquo auctore bono significat his verbis, lib. v. Etymol. Internecini (sic enim lego, non Internecici) iudicium in eum dabatur, qui falsum testamentū fecerat, & ob id hominem occide-

- A** occiderat, & accusatorem eius bonorum possessio fequebatur. Sext. quoque Pompeius lib.9. Internecinum, inquit, testamentum est, propter quod dominus eius necatus est. Quæ omnia libuit adnotare, vt internecini actionem nostris iuris interpretibus incognitam aperirem, & propemodum sepultam excitarem. Deinde vt ex his etiam lector iudicet, num apud M. Tullium ita legendum sit Philip. 14. Internecina testamenta credo subiciunt, aut eiiciunt vicinos, aut adolescentulos circumscribunt: præsertim cum Hieron. Ferrarius earum orationum interpret & castigator acutissimus, in veteribus libris ita se scriptum legisse profiteatur, *Inter nec vno te testamento*, vt pro *Inter nec vno*, *Internecina* scribere non valde alienum esse videatur, & possit etiam probabiliter aliquis dicere vocẽ *Te* ex proximi verbi primis litteris esse confictam. sed hac de re alij viderint. ipse nihil statuo, eò maxime quòd, vt ea quæ præcedunt verba restituenda sint, nondum intelligo.

De veritate lectionis §. sed & personarum l. cum hi. D. de transact.

C A P V T I I I.

- N**ota est Oratio Diui Marci de transactione alimentorum. De hac Vlpianus tractas, & ea quæ in causæ cognitione versantur exquirens, id esse spectandum scribit, cuius vitæ sint hi quibus alimenta relicta sunt, vtrum frugi vitæ hi sint, qui aliàs sufficere sibi possint, an sequioris qui de alimentis pendeant. Quod quidam sic emendandum esse arbitrati sunt, *An sequioris* qui de alimentis pendeant, alij quidam *An nequioris*: vocem enim **C** *Sequioris* penitus reiecerunt, eique subiectam notionem nullam esse professi sunt, quibus ipse non assentior. Auctorem habeo Ammia. Marcellinum lib. 18. Vt si Persæ, inquit, frustra habiti redissent ad sua, ducis noui virtuti facinus adsignaretur egregium: si fortuna sequior ingruisset, Vrsicinus reus proditor Reipub. deferretur. Et Apuleium lib. 7. de Asino aureo, Sumpta, inquit, veste muliebri florida in sinus floccidos abundante, mitellæque textili contecto capite, calceis feminis albis illis & tenuibus indutus, & in sequiorem sexum insertus atque absconditus. Et lib. 10. Maritum, inquit, habuit, cuius pater peregrè proficiscens, mandauit vxori suæ matri eiusdem iuuenis, quòd sarcina prægnationis onerata eam relinquebat, vt si sexus sequioris edidisset fœtus, protinus quod esset editum necaretur: neque est cur tot loci Apuleij esse corrupti existimentur. Inde etiam deductū **D** est Sequius, quo idem Apul. vtitur lib. 11. duobus in locis, & apud Charisium Afranius, Sin id quod non spero, inquit, ratio talis sequius ceciderit.

Emendata & explicata l. imperatores. D. de ser. vrb. præd.

C A P. I I I I.

- P**apirius Iustus Diuorum fratrum constitutiones xx. libris complexus est, & eorum quidem lib. 1. ex quo sumpta est l. Imp. D. de ser. vrb. præd. *Imperatores*, inquit, *Antoninus & Verus Augusti rescripserunt in area quæ nulli seruitutem debet, posse dominum vel alium eius voluntate edificare, intermisso legitimo spatio à vicina insula: vbi de duobus potissimum quæri atque dubitari solet. De illo imprimis, quantum à vicina insula spatij interesse oporteat, de quo nihil equidem habeo quod proferre possim, præter id quod Sextus Pompeius scribit, inter vicinorum ædificia ambitum appellari locum duorum pedum & semipedis, ad circumeundi facultatem relictum, quod ad hanc rem explicandam satis esse puto. Igitur inter insulas, id quod Sextus Pompeius ait, ex lege antiqua spatium intercedebat: nec enim ita coniunctæ, vt domus, erant ædificiis insulæ. Atqui legimus in l. si finita. §. ex hoc edicto. D. de damn. inf. adiacere insulam domui: quod certè non adiunctam, sed proximè domum insulam esse, ac domo accedere significat. Rursus legimus in l. quidam. D. de ser. vrb. præd. insulæ parietem communem esse cum vicino. Coniunctæ igitur insulæ, nec propriis parietibus ambiri videntur, sed profecto nihil vetat insulæ adiacentis communem esse parietem, etiam si non sit insula vicino ædificio connexa. Est igitur insula ædificium quod proprio ambitu constat. Deinde quæritur, quid opus fuerit hoc rescribere Imperatores, In suo solo posse dominum edificare, modo si id solum nulli deberet seruitutem. Quis enim ea de re vnquam dubitauerit? Dicam liberè quod sentio. Semper locus hic mendosus mihi visus est: neque possum non adnotare quod ex amicis meis quidam non ineruditus, cum de*

huius legis sententia inter nos disputaremus, mihi penè persuasit, ita scilicet legendum in ^A l. Impp. *Quæ luminum seruitutem debet*. Et si enim ædificare is non possit, cuius area, Ne luminibus officiat seruitutem debet, is tamen qui luminum seruitutem debet, ædificare nō prohibetur. l. 3. D. de ser. vrb. præd. Et ea quidem præcipuè inter hæc duo seruitutum genera differentia intercedit, quod & si fortasse omnibus non probabitur, non tamen ad notatione indignum omnino esse arbitratus sum.

Aliud ex Papirio Iusto rescriptum emendatum.

C A P. V.

^B Superius caput impellit me ad tollendum aliud mendum è Papirij libro 2. de constitu-
tionibus, ex quo sumpta est l. Imperatores. D. de publican. Imperatores, inquit, Anto-
ninus & Verus rescripserunt in vectigalibus ipsa prædia, non personas conueniri, & ideo
possessores etiam præteriti temporis vectigal soluere debere, eoque exemplo actionem si
ignorauerint habituros. Credo legendum esse *Ex empto*, non *exemplo*: atque ita libri mei
scripti habent. Ideoque rectè subicit, *Si ignorauerint*: constat enim scientibus actionem
ex empto non dari. Possessores igitur in eo rescripto, id est, emptores.

Restitutum parientia verbum ex veteri lectione in l. 1. C. Qui pro sua iurisd. iud. da. poss.

C A P. VI.

^C Mendanda est l. 1. C. qui pro sua iurisd. iud. da. pos. Cùm enim ita impressi libri habeant.
^D Nec præcepto cognitorem datum patientiam accommodare censem, pro *Patientiam*,
scribendum est *Parientiam*, auctore libro scripto, cuius ipse auxilio complures Iustiniani
Codicis locos emendauit, restituit etiam vbique constitutionum inscriptionibus & sub-
scriptionibus. Est enim sanè optimus ac vetustissimus, & ne in eis, qui me illo donarunt,
prætereundis ingratus videar, illo me pignore obligatum tenent cruditissimi & honestis-
simi fratres Petrus & Ioannes Bonafidij Tolosani. Parientiam autem accommodare,
est Obtemperare, & ideo statim subsequitur, *Et si contra leges obtemperauerit deleganti*. Sic
verò etiam Cassiodorus locutus est lib. 7. Variarum formularum, Cui, inquit, saluberrimam
parientiam commodate. Dixerunt etiam seculi eius auctores eodem sensu. Deuo-
tionem commodate. Credo & in illo Cassiodori loco. Atque ideo patientiam vestram
sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsentate, lib. 3. Variarum, pro *Patientiam*,
scribendum esse *Parientiam*.

Emendatus locus in l. Gaurus. D. de ser. præd. vrb.

C A P. VII.

^E Valde meo quidem iudicio corrupta est l. 10. D. de ser. præd. vrb. in illo loco, *Idem di-*
endum est si alteri ædes, alteri aliarum vsumfructum legauerit. quod etsi nullius exempla-
ris auctoritate confirmare possim. dabo tamen operam, quod in me quidem erit, vt om-
nes intelligant ita locum illum restituendum esse, *Idem dicendum est, si alterarum ædium vs-*
sumfructum legauerit: & ex his verbis, *Alterarum ædium*, forsitan male descriptis, confusas
commixtasque fuisse illas voces, *Alteri ædes alteri aliarum*. Quod vt intelligatur, tota legis
species accuratissimè nobis explicanda est. Binas ædes testator habebat, alteras legauit.
Quæstionis est, an heres alteras, quas hereditario iure obtinet, altius extollere possit &
obituere luminibus ædium legatarum: & an aliquid intersit, proprias ædes an heredita-
rias altius tollat. Proprias enim ædes iure suo altius extollere, ac legatas obscurare potest
heres. l. 9. cod. tit. l. altius. C. de ser. & aqua. & hoc dubitationem certè nullam habet. An
verò etiam hereditarias altius tollere, & minuere lumina ædium legatarum possit, à Gauro
Marcellus rogatus est. Marcellus respondit, nihil interesse vtrū suas an hereditarias tollat
ceterum non omnino eum ad suum arbitrium ædes posse altius extollere: id enim exigere cõ-
iecturam volūtatibus defuncti, vt ne legatario penitus lumen auferatur, ideoque tantum le-
gatio luminis esse relinquendum, quantum habitanti sufficit. Subicit Marcellus, idem
dicendum esse, si alteri ædes, alteri aliarum vsumfructum legauerit. Priore casu alteras le-
gavit

- A** gavit, alteras in hereditate reliquit. Hoc casu alteras legavit, & alterarum vsumfructum. Poterit ergo heres hoc casu altius ædes fructuarias extollere, & legatarum ædium lumina minuere, quod manifesto pugnat cum sententia Labeonis, quæ relata est in l. 7. §. hac ratione & l. 13. §. item Nerua. D. de vsufr. Igitur non sic legamus, vt vulgò legitur, sed vt apud Paulum legitur, à quo hæc Marcelli sententia refertur, in l. si is qui binas supr. de vsufruct. Idem dicendum est si alterarum ædium vsumfructum legauerit, quod etiam ea quæ sequuntur apud Marcellum suadent. Cùm enim dixisset, legato vsufructu alterarum ædiũ, alteras ædes, quas heres iure hereditario retinet, heredem extollere posse atque obscurare fructuarias ædes: Quia in contrarium sic argumentari posset aliquis, Non potest accessum fructuario heres intercipere, nec ergo lumina intercipere debet, ne inane vsufructus legatum faciat: id tum ita Marcellus diluit, vt aliam accessus, aliam luminum esse causam dicat. Sine accessu, nullum esse vsumfructum: sine lumine: vsumfructũ esse: id quodque id omnimodo ab herede præstari ex voluntate testatoris, hoc non item: proinde nõ semper simile accessus siue itineris argumentum esse. Alia fuit ab Gauro proposita quaestio, cui vt Marcellus responderit, non habemus, vti verò respondendum sit, inter interpretes ambigitur: ego Accursio assentior. Ideo enim ædibus legatis minor dubitatio existit, quàm legato vsufructu ædium, quòd isto casu heres aditum præstare debeat, illo non item: nam vsufructus nomen hanc vim habet, vt & accessus præbeatur, ædium non itè. Et hæc quidem est sincera totius legis explicatio.

De tempore quod finiendis accusationibus & antiquo & nouo iure definitum est.

C

C A P. V I I I.

- N**on est, vt arbitror, probanda interpretum sententia, qui reum postulatam, etiam si nondum præterierit biennium, quod causis criminalibus ab Iustiano definitum est, novos honores post annum quàm reus delatus est petere posse existimant: cùm enim nondum ex reis exemptus sit, nulla ratione fieri potest vt honorum ei detur petitio. Sed ideo l. reus D. de muner. & honor. quæ sententiæ huius eis arx veluti quædam est, ideo, inquam, ea lex ait, Post annum reo petitionem honorum dari, quòd hic fuerit iure antiquo criminalis causæ finis: id quæ satis constat ex l. 1. & 2. C. Th. Vt intra an. crim. quaest. termi. & l. 2. C. Th. ad leg. Corn. de fals. Nunc verò, etsi biennium definerit Iustianus, & ad Iustiniani sententiam Tribonianus immutatione verborum traduxerit l. 1. & 2. titulũque ipsum C. vt intra cert. temp. & l. vbi. C. ad leg. Cor. de fals. non tamen ita fuit accuratus, vt etiam id emendarit in l. reus: quod à me adnotatum est. non tam vt ille locus explicaretur, quàm etiam vt Triboniani non curantia proderetur.

De Fufidio iurisconsulto loci quidam adnotati. C A P. I X.

- L**iceat hoc loco mihi memoriam Fufidij Iurisconsulti renouare, cuius nomen priusquam in lucem Pandectæ Florentinæ prodissent, non minus quàm Cartilij nobis erat incognitum. Sed Cartilium ab obliuione Ant. Augustinus vindicauit, Iurisconsultus elegans & tertus. Ego Fufidium nunc vindicabo, qua in re, si quid in me iudicij est, operã non lusero. Quid enim honestius est, quàm eorum excitare memoriam, qui omni doctrina exculsi & exornati aliquando vixerint: Fufidij auctoritate Paulus vtitur in l. Fufidius. D. de bon. auct. iud. possid. & Africanus ex eius quaestionum lib. ij. ad legatum ornamentorum pertinentem quandam sententiam refert in l. 5. D. de auro & arg. leg. vbi tamen scriptum est Phuphidius, pro Fufidius. Forsitan hic ille est L. Fufidius quem M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuisse scribit: ad quem etiam M. Scaurus tres libros de vita sua scripsit, vt & Plin. testatur lib. 33. cap. 1.

Emendata l. si in emptione. D. de contrah. empt. C A P. X.

- V**eteribus, id est, Labeoni placet, In obscuris vel ambiguis id accipi oportere, quod venditori displicet, quòdque vtilius & commodius emptori est. l. veteribus. D. de pactis l. Labeo 1. D. de contrah. empt. Cuius sententiæ exemplum proponitur in l. cum in lege. D. de contr. empt. Ponitur & aliud in ea l. quæ illam sequitur: ea est l. si in emptione. Ceterum quia & alibi sæpe nomina ea quæ adfinia inter se atque cognata.

Tom. 5.

A a a iij

ta sunt commutantur, vtruta locatoris cōductoris, tutoris, curatoris, ita & in ea lege cūm A
Labeonis sententia refertur, sic scribendum esse reor, *Sed Labeo ait eum Stichum deberi quem
emptor intellexerit.* Emptoris pro venditoris nomine restituto: quod etsi hæc frequens no-
minum adfinium commutatio & sententia Labeonis relata in l. Labeo. & ipsa legum cō-
sequencia suadeat, satis adhuc tamen confirmari etiam id ex eo potest, quod post ea ver-
ba subiungitur, *Plerāsque enim res emimus.* Nec iam ipse vereor affirmare, ita prorsus hunc
locum restituendum esse.

*De nuptiis contra mandata contractus, & dote caduca, prolata in lucem
constitutio quædam Gordiani nondum visa.* C A P. XI.

Nuptias contra mandata contrahit, qui eius provinciæ vxorem ducit in qua officium B
gerit: ideoq; iusti liberi non sunt qui ex eis nuptiis nascuntur, & dos caduca fit. Do-
tem fieri caducam indicat l. si quis officium. §. veterem. D. de ritu nupt. fit autem caduca
ex D. Seueri constitutione, vt apparet ex rescripto Gordiani, cuius verba inferius propo-
nentur. At quia si post officium depositum coniuges in eadem voluntate perseueraue-
rint, Paulus respondit iustas nuptias effici, iustosq; liberos postea nasci. l. eos qui. D. eod.
titul. & Gordianus confirmavit in l. etsi contra. C. de nupt. dubitari potest, an etiam dos
quæ semel in fiscum ceciderit, postea restituenda sit quod Gordianus alia constitutione
definiuit, cuius hæc verba sunt,

IMP. GORDIANVS A. rationalibus.

*Manifestum est nuptiis contra mandata contractus, dotem, quæ data illo tempore, cūm traducta C
est, fuerat, iuxta sententiam Diui Seueri fieri caducam, nec si consensu postea cœpisse videatur, ma-
trimonium in præteritum commissio vitio potuit mederi.* DAT. KAL. APRIL. ANTIO-
CHIE, GORDIANO A. ET AVIOLA COSS.

Apposui verba constitutionis, propterea quòd nullo in codice impresso nunc ea con-
spicitur, quam ex antiquissimis quibusdam patris sui viri eruditissimi monumētis erutam
dedit mihi P. Pitheus Trecensis adolescens probus & doctus, & iuris disciplinæ apprimè
studiosus.

Restitutum Niconis nomen in l. omnia C. de episc. & cler.

C A P. XII.

Confirmantur in l. omnia. C. de episc. & cler. priuilegia concessa orphanotrophio siue D
asceteriis vel ecclesiis aut prochiis seu xenodochiis aut monasteriis, atq; ceteris do-
mibus etiam, ac rebus iuris eorum ad curam Oeconomi (sic enim vulgò legitur) viri reli-
giosissimi presbyteri & orphanotrophi, vel ad eos qui post eum ipsius loco successerint,
pertinentibus. Sed cūm paulo post dicat, *Ad curam memorati viri,* certè proprium eius vi-
ri nomen deesse necesse est. Didici verò è scriptorum librorum lectione, pro verbis illis
Ad curam Oeconomi, legendum esse, *Ad curam Niconis.* Fuit verò Constantinopolitani or-
phanotrophij primus Orphanotrophus Zoticus quidam, & non multò post Nicon. Dat
eadem priuilegia Iustinianus Xenoni Sampsonis in Nou. c. xxxi. & l. ix. viri pij & re-
ligiosi, vt his verbis Procopius indicat lib. i. *Ἐπὶ τῷ Ἰουστινιανῷ κτισμάτων. ἦν δὲ τις ξενῶν ἀνθρώ- E
πος ἀρετῆδος ὑπορρυμῆδος τε καὶ νοσῆσι. τῷ τῷ ἀνθρῷ τῆς θεοσεβείας ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις ἐδέματο, σαμ-
ῶν ὄνομα.* Ceterum emēdauit etiam in l. omnia. pro ceteris omnibus, ceteris domibus, quoniam
paulò post, *domus etiā,* inquit, *aliásque res superius nominatas ad curā memorati viri pertinentes.*
Libet etiam legis subscriptionem annotare, quoniā in libris impressis deest. Eius verba in
hunc modum concepta sunt, DAT. NON. IAN. CP. MARCIANO COS.

Emendatus locus in l. Fulcinius. §. illud sciendum. D. quib. ex caus. in poss. ea.

C A P. XIII.

Inuenio eum qui se in Romano foro circa colūnas occultasset euitandi creditoris cau- F
sa, pro latitante habitum, eiusq; bona ex edicto possidere vendereq; permissum fuisse.
I. eum qui. D. de reb. auct. iud. possid. atq; ita Iurisconsultis veteribus placuisse. Eum verò
latitandi morem his verbis notat D. Ambrosius in libro de Tobia c. 7. Ille, inquit, gres-
sus debitoris singulos numerat, aucupat deflexus. Iste continuò post columnas caput o-
bumbrat

A bumbat. Additur etiã in l. Fulcinus. §. illud sciendum. D. quib. ex caus. in poss. ea. eum latitare videri qui in eodem foro agit, si circa stationes se occultet: vbi ausim dicere legendum esse *Statuas*, non *Stationes*: mouet me quòd in hunc modum Sidonius Appollinatis lib. 1. Epist. scribit ad Montium, Ac principe post diem viso in forum ex more descendo, quod vbi visum est, illico expaui, vt ait ille, nil fortiter ausa seditio. alij tamen mihi plus quàm deceret ad genua prouolui, alij ne salutarent fugere post statuas, occulti post columnas, alij tristes vultuosiq; iunctis mihi lateribus insedere. Constat verò forum Romanum statuis & columnis refertum fuisse. Circa statuas igitur & columnas in foro qui se occultant, vt occursum creditorum effugiant, videntur latitare. Lucianus in Anarchi *ἡ δὲ τῆς ἀνδρείου τῆς ἀνδρείου καὶ τῆς κλονίας κατὰ κυρτὴν ἰσθμὸν*,

B Notati quidam loci qui sunt ab interpunctionibus mendosissimi.

C A P. XIII.

S Vnt multi loci nostris in libris mendosi ab interpunctionibus, ex quibus est operepretium aliquos indicare. Sic vbiq; scripta est l. interdum. D. quod falso tut. auct. *Interdum tamen, & si scientia noceat, tamen restitutio facienda erit.* Ego sic pungendum reor, *Interdum, tamen et si scientia noceat, tamen restitutio facienda erit*: vt intelligamus Tamenetsi pro Quãuis vsurpari, vt à M. Tullio in Epist. ad Plancium, Sed tamenetsi antea scripsi quæ existimaui scribi oportere, tamen hoc tempore breuiter commonendum putauit. Malè etiam punctis distincta est l. cõmuni. D. de bon. libert. sic enim eam distir. qui oportet, *Communi liberto, si ex duobus patronis alter iusurandum exegerit, ne uxorem ducat, vel viuo liberto decesserit* C *is qui extra hanc culpam fuerit, vel supervixerit, partis vtrique debita bonorum possessionem solus habebit*: atque ita distincta lege, statim sensus apparebit. Ex eo etiã genere est l. si finita. §. si publicus. D. de dam. inf. quæ sic meo iudicio interpungenda est, *Si publicus locus publice reficiatur, rectissime Labeo scribit, cõque iure vrimur, de damno non esse cauendum, si quid vitio loci aut operis fiat. Certè legem dandam operis talem, ne quid noceat vicinis damni ve detur.* Illa enim verba, *Si quid vitio loci aut operis fiat*, verba sunt cautionis l. fluminum. §. sed vt ne quod ædium. & §. vlt. D. eod. tit. His adiungi potest §. creditor. l. si mandato. D. manda. qui in omnibus libris impressis ita scriptus est interposito sicilico: *Et an intersit creditoris, iure vendiderit, an communi iure promiserit.* sed ponenda est sicilici nota post verbum *Intersit* nõ post *Creditoris* vocem. Est enim creditoris iure vendere, iure suo vendere, non communi lege D pignoris, vt ait l. & si is. D. de distr. pign. Sunt & complures alij loci à punctis vitiosi, sed hos demonstrasse sufficiat.

Castigatæ quorũdam rescriptorum inscriptiones.

C A P. XV.

N ON tempero mihi quin hoc loco quarumdam à me cõstitutionum restitutas inscriptiones inferam. Sunt verò eiusmodi complures in codice Theodosiano, in quibus Imperatores hac salutatione vtuntur, *Habe Posthumiane Carissime nobis, Haue Marcelline κ. Ν Β. Haue Vincenti κ. nobis: & apud Eusebium ac Nicèphorum, χαῖρε Ἀνδρίῳ ἐπιμύωτα τε ἡμῶν.* Veteres namq; dicebant *Habe* aut *Haue* pro *Aue*. Seneca. lib. 6. de benef. E cap. 34. Huic peruenire vsque ad distringendam libertatem licet, cuius vulgare & publicum verbum & promiscuum ignotis, *Habe*, non nisi suo ordine emittitur. sic enim habent veteres codices, Erasmo teste, qui tamen, vti fecit, improbare id, ac reiicere non debuit: nam & hanc rationem scribendi probasse Quintilianus videtur, lib. 1. c. 10. Multum inquit, est litteratus qui sine aspiratione & producta syllaba salutauit, *Auete.* Recta est hæc via: quis negat? sed alia est & mollior & magis trita. Cælius quoque ad Ciceronem sic scribit, *Ac simulatq; Haue mihi dixit. què locum P. Victorius in suis ad Ciceronè castigationibus ita ex lectione veteri emédauit.* Nobis etiã hoc modo restituenda est inscriptio. l. dominus. C. de appellat. *Iidẽ A A. & C C. Habe Heraclida Carissima nobis.* Vbi male vulgo ita legitur, *Haber ad c. N.* sed deprauatior multò est inscriptio l. si quis homicidij. C. de accusat. quæ sic ex vet. libris emendanda est, *Iidem A A. & C C. Habe Crispine Carissime nobis.* Fuit autem Crispinus is præses prouinciæ. Præterea in inscriptione l. i. C. The. ne quid pub. læt. pro Habetatio κ. Ν. legendum est, *Habe Tatiane κ. Ν.* Quæ obseruationes non omnino, vt mihi videtur, aspernandæ sunt.

Remissio est nuntiationis remissio, quæ scilicet in hoc fit auctoritate magistratus, ut vicinus cui nuntiatum est nouum opus, nuntiationem negligat, & opus institutum exequatur. Hæc vis enim est nuntiationis, ut non antè possit vicinus facere nouum opus, quam remissionem à magistratu impetrauerit. Tunc verò est utilis remissio, cum nuntiatio non tenet, id est cum is nuntiauit qui ius nuntiandi non habuit: contra, vbi nuntiatio tenet, est inutilis remissio. & hoc proponitur in principio l. i. D. de remissio. & l. i. in princip. & l. de pupillo. §. si is cui nuntiatum. & §. qui procuratorio. l. prætor. l. non solum. §. sciendum. D. de oper. no. nunt. Est & de opere restituendo satisfactio remissionis loco. Igitur qui ædificare vult contra quam ei denuntiatum sit, vel remissionem impetrare debet, vel satisfactio de opere demoliendo, si iudicatum fuerit iustam nuntiationem esse: quo casu etiam remissio quoque possit fieri, non tamen est necessaria, ut ait l. i. §. i. D. de remissio. id est, superuacua est remissio. Quis verò nuntiandi ius habeat, iis deinde verbis in eadem lege proponitur, ius habet opus nouum nuntiandi, qui aut dominium aut seruitutem habet: quod latius explicatur in l. de pupillo. §. sextus. D. de no. op. nunt. Emphyteuticario & superficiario & creditori pignoraticio ius est nuntiandi nouum opus: habent enim & rei & seruitutum vtilem vindicationem l. in prouinciali. §. pen. l. creditori. D. de no. oper. nuntiat. Sed de fructuario dubitari potest an æquè ius ei competat nuntiandi nouum opus. Tradit autem ex Iuliano Ulpianus in l. i. D. de remissio. fructuario vtilem vindicationem seruitutum dari. quod Iulianus quidem libro 49. Digestorum scripsit, ut apparet ex l. 2. D. de no. oper. nuntiat. cuius ab Ulpiano integra verba referuntur in d. l. i. Referuntur, inquam, non etiam probantur: nam obtinuit aliorum sententia existimantium fructuario non dari vindicationem seruitutum, & merito: nam fructuarius fundi vindicationem non habet. Absurdum autem est cui non das fundi vindicationem, ei iuris fundo debiti vindicationem dare. Puto tamè Iulianum ideo vindicationem seruitutum dedisse fructuario, quod possit is vti seruitutibus fructuario fundo debitis. Ceterum alij vsusfructus vindicationem arbitrantur sufficere, neque seruitutum ei dant vindicationem. & ut est in l. i. D. si vsusfruct. pet. Marcellus apud Iulianum, id est, in notis Iuliani, Labeonis & Neruæ, non Iuliani sententiam probat, existimantium seruitutes eum vindicare non posse. Sed cum ex Iuliani sententia ius fructuario sit vindicandarum seruitutum, consequens est ei etiam ius esse vicino nuntiandi noui operis, idque traditur in d. l. i. §. item Iuliano. Ex aliorum autem sententia quæ obtinuit, fructuario non licet nuntiare nouum opus, nisi proprietarij nomine. l. i. §. vlt. D. de no. oper. nuntia. Rursus ex Iuliani sententia si fructuarius nuntiauerit vicino nouum opus, remissio inutilis est. sic enim legendum est in d. l. i. de remissio. & ex principiis quæ nos initio posuimus hoc ita necessariò consequitur. Nam vbi nuntiatio tenet, inutilis est remissio: contra, vbi nuntiatio non tenet, remissio est utilis, ideoque si fructuarius non vicino sed domino nuntiauerit nouum opus, quia hæc nuntiatio non tenet, remissio utilis est. atque ita etiã d. l. i. de remissio. castigari debet. Denique hæc duo verba, Utiles & Inutiles, in ea lege aut locum inter se commutent, necesse est, aut certè nulla est scientia, nulla disciplina iuris. & hæc quidem sunt ex Iuliani sententia. Ex aliorum sententia, siue domino seu vicino fructuarius nuntiauerit nouum opus, utroque casu remissio est utilis, quandoquidem ex eorum sententia nuntiatio non tenet. Tollendum est etiam aliud mendum ex l. i. D. de remissionibus. *Ei quoque, inquit, qui pignori fundum acceperit, scribit Iulianus non esse iniquum detentionem seruitutis dari.* Id verò Iulianus eodem libro 49. Digestorum scripsit, id est, in l. ei qui pignori. D. de seruitutib. ex qua luce clarius apparet in l. i. de remissionibus. pro *Detentionem* legendum esse *Petitionem*. Nam & seruitutes detineri non dicuntur, cum detinere factum significet. Item quia lex ait, *Ei quoque, necesse est, ut eius hæc fuerit sententia, non tantum fructuario, sed etiam creditori à Iuliano vindicationem seruitutum dari.* Sed hoc in creditore quidem obtinuit: in fructuario explosa est Iuliani sententia.

Explicatio l. Qui viam. D. de no. op. nuntiat.

CAP. XVII.

F

Magna est quæstio, quid sit quod traditur in l. qui viam D. de no. op. nunt. ex eodem Iuliani libro ex quo capite superiori explicatæ Iuliani sententiæ desumptæ sunt, cum qui viam habet in via ædificanti nuntiare nouum opus non posse, viam vindicare posse. Quæstionis causa hæc est, quoniam ei qui seruitutem habet ius est nuntiandi l. i. §. ius D. de

- A** de remiffio. Et in ea quidem explicāda certatim Doctores noſtri pungunt ſe ſuis acuminibus, & planè certi quod adferant nihil habent: quinimmo propalam ex eis quidam coguntur τὸ ἐν ἀρχῇ ἀντιεῖδαι, vt Ariftotelis verbo vtar, dum quæ probari non poſſe intelligunt, ſibi dari & concedi nulla ratione adducta poſtulant: Ego, vt quæ ſit eius quæſtionis ratio intelligatur, hæc omnia quæ ſequuntur eſſe reperenda cenſeo: vt ſi quid ſocius faciat in fundo communi, alteri ſocio ius non eſt nuntiandi nouum opus l. in prouinciali §. i. D. de no. op. nunt. quod neque cum ſocio ſocius rectè agat ei non eſſe ius ædificare l. in re communi D. de ſer. præd. vrb. vt item ſi quid faciat in fundo fructuario dominus, noui operis nūtiatio nec ex Iuliani quidē ſententia fructuario datur, quòd ſcilicet is aduerſus dominum agere non poſſit, ius ei non eſſe inuito ſe ædificare. l. 2. D. de no. op. nunt.
- B** neceſſe eſt cūm Iulianus de ceteris idē ſcripſerit quibus aliqua ſeruitus debetur. l. i. §. pen. D. de remiſſ. vt etiam is, qui viā habet in fundo alieno, domino in viā ædificanti non poſſit nouum opus nuntiare: nam nec ita ei ceſſa eſt ſeruitus, vt rectè poſſit intendere ius domino non eſſe inuito eo ædificare, ſed viam quæ ceſſa eſt, vindicare non prohibetur: Idēque pari ratione dicendum eſt de eo, qui iter, actum, aquæductum in alieno fundo habet: Nam is etiam cum domino agere ita non poteſt ius illi ædificandi non eſſe. Huic eſt ſimilis ille cui ceſſum ſtillicidij recipiendi ius eſt: Nam hoc etiā inuito ædificare dominus poteſt, neque actio huic vlla datur per quam intendat ius non eſſe vicino ædificandi, ſed ius tamen immittendi ſtillicidij ſibi eſſe poteſt intendere l. ſi eo loco. D. ſi ſer. vindic. vbi & in hanc ſententiā Iulianus auctor laudatur. Hæc ergo iura qui habent, ius denuntiandi domino in ſuo ædificati non habent, ſed ſeruitutem vindicare poſſunt. Longè ab illis diuerſi ſunt hi quibus ceſſum eſt ius altiùs tollendi, vel ne proſpectui officiatur, vel ne luminibus officiatur l. inter. D. de ſer. præd. vrb. l. de pupillo. §. ſextus l. non ſolum. in princip. D. de no. oper. nuntiat. vel etiam hi quibus oneris ferendi ſeruitus ceſſa eſt. l. et ſi fortè. §. vlt. D. Si ſer. vindic. nam & ab inferiore vicino, id eſt, qui depreſſas ædes habere cogatur, ſuperiori vicino oneris ferendi ſeruitus debetur. l. harum. & l. prox. in princi. D. eod. tit. Hæc igitur iura qui habent, rectè intendunt ius non eſſe vicino altiùs ædificandi, atque ob eam cauſam rectè altiùs contra ſeruitutem ædificanti nouum opus nuntiant. Et in ſumma nõ aliis ſeruitutem habentibus aduerſus dominum prædij ſeruiantis noui operis nuntiatio cõpetit, quàm quibus eo iure licet intendere ius domino non eſſe in ſuo ædificandi: quod
- D** mihi ſatis perſpicuum videtur.

De S. C. Siliano & aliis quibuſdam Senatuſconſultis ad familiæ quæſtionem pertinentibus.

C A P. X V I I.

- D**iu multumque dubitavi de S. C. Siliano quo tempore factum ſit. Ac initio quidē ſub D. Marco factum id eſſe dicere anniſus ſum, propterea quòd in l. pen. C. de hiſ quib. vt indign. mentio ſit orationis D. Marci pertinentis ad S. C. Silianum. Exiſtimabam enim poſt orationem D. Marci ſecutum eſſe S. C. Silianum, quòd certò ſcirem
- E** Orationes principum ſtatim Senatuſconſultis confirmari ſolitas fuiſſe: quinimmo interdum id etiam in orationibus diſertè addi, vt Senatuſconſulta eas conſequantur, quemadmodum & in edictis: vt in illo edicto de Chriſtianiſ, quod apud Iuſtinum extat in Apolo. 2. in hæc verba, ταῦτα δὲ καὶ τῆς συγκλήτης δόγματι κωρωθῆναι βύλομα. Sed quia l. pen. eã ait orationem factam eſſe circa S. C. Silianum, facile ab ea me ſentētia dimoueri ſum paſſus, quādoquidem ex eis verbis apparet euidenter oratione D. Marci prius fuiſſe Silianum Senatuſconſultum. Nunc autem eſſe veriſſimum arbitror quod mihi P. Faber indicauit, in omnia virtutū exempla genitus adoleſcens, nempe factum id quo de quærimus, fuiſſe D. Auguſti temporibus, Dolabella & Silano Coſſ. cuius rei mihi tale is argumentū præbuit ex l. in cognitione. D. de S. C. Silania. vt non potuerim non ei conſeſtim aſſentiri. Eſt verò argumentum huiuſmodi. Senatuſconſultum de quo agitur in l. in cognitione, poſterius fuit S. C. Siliano. Nam eo S. C. accuſationi, quæ infertur heredibus propterea quod contra S. C. Silianum ante ſeruorum quæſtionem tabulas eius aperuerunt, qui à familia necatus eſſe dicitur, quinquenni præſcriptio definita eſt. Id verò factum fuit Auguſti temporibus, Lepido & Tauro Coſſ. Simile igitur vero eſt, præcedenti anno, id eſt,

2. lib. Tacitij lib. 3
 annal. et lib. 13
 Cuiacij murety etc. etc.

Dolabella & Silano Coss. factum S. C. Silanianum. Quod mihi certè uti dixi verissimum videtur. Fuit & postea de quæstione familiæ factum aliud S. C. Nerone A. I. I. & Pifone Coss. ut auctor est Cornelius Tacitus lib. 13. & 14. quod Pisonianum dicitur in l. S. C. D. de S. C. Sila. & Neronianum à Paulo lib. 3. Sent. Putem & hoc S. C. Claudianum appellari in tit. de S. C. Silaniano & Claudiano: neque nouum est ut Neroniana S. C. dicantur Claudiana. Ceterum fuit etiam de quæstione familiæ factum S. C. aliud sub D. Marco, ut indicat ea l. pen. C. de his quib. ut indig. neque rem eam Adrianus prætermisit, ut Spartianus auctor est, ad eò fuit Imperatoribus curæ dominorum securitas.

Emendata l. 2. C. de pascuis publicis & priuatis.

CAP. XIX.

Ex est Honorij & Arcadij ad Simplicium magistrum militum in hunc modum scripta in l. 2. C. de pasc. pub. & priuat. *Insignis auctoritas tua hac condicione à publicis pratis ac amænis pascuis animalia militum prohiberi præcipiat: sic autem vulgò scripta est. Ceterum veteres libri sic habet, A publicis pratis ab amænis animalia militum prohiberi præcipiat. Quo inspecto statim in animum subit mihi sic eum locum restitui oportere, A publicis pratis Apamænis, ut intelligantur prata Apamæna Syriæ, quæ his etiam verbis Strabo celebravit in lib. 16. ἡ δ' ἀπάμεια καὶ πόλις ἔχει τὸ πλεονέκων. λόφος γὰρ ὅστις ἐν πεδίῳ κοίλῳ πετειχισμένος κελεύει, οἱ ποιεῖ χερσὶν οἰζονία ὁ οὐρόντης καὶ λίμνη περικειμένη μεγάλη καὶ ἔλη πλατῆα, λιμῶνας τε βυβότους καὶ ἰπποβότους ἀσχομύρας ὑψηλάλλοντας τὸ μέγεθος. Constituitur autem ab Arcadio & Honorio in ea lege, ut ne publica prata Apamæna vel Antiochenorum priuata prata militum animalia depascantur. Quia igitur Apamænis Antiocheni iunguntur, & Antiochiâ Syriæ metropolim esse constat, uti Dion & Spartianus in Adriano scribunt, ex eo apparet non de Apamæa Bithyniæ, sed de Apamæa Syriæ in ea lege tractari. Apamæa Bithyniæ, colonia fuit Romanorum, de qua in l. 1. D. de censib. l. ult. C. de diu. præd. Plinius lib. 5. cap. vltim. Intus, inquit, in Bithynia colonia Apamæa. Strabo lib. 12. οἱ δ' ἀπάμεις ἀποικίαι ἐδὲξαντο ῥωμαίων.*

Explicata altera eorundem Imperatorum constitutio ad Pasiphilum scripta, quæ ab Triboniano in varias partes scissa est.

CAP. XX.

EX vna constitutione Arcadij & Honorij ad Pasiphilum desumpta est. l. pen. C. de accusat. l. momentariæ. C. Vnde vi. l. 1. C. de abig. quas ipse isto capite coniungere ac etiam explicare institui. Certi iuris est inscriptionem libelli accusatorem exigere, qua scilicet cuius criminis alium reum deferat, ipse profiteatur: & subscriptionem, qua se id se profectum esse, ac reum à se peractum uti declarat. l. libellorum. l. si cui crimen. D. de accusat. idque in hoc inuentum est, ut accusatorem, si non vinceret, vinceret hæc subscriptio, & temeritatis coargueret, atque ita uti ne quis temerè ad accusationem adsiliret. Hæc enim subscriptio ipsa vi accusatoris in talionis pœnam obligat. Symmachus lib. 1. Epist. Quid habeat condicionis inscriptio, nostis præ ceteris, inquit. Prouisum est enim, ne quis temerè in alieni capitis discrimen irrueret, nisi se idem prius pœnæ spõsione vinceret. Ideoque in l. pen. C. de accusat. Imp. Arcad. & Honorius, In causis, inquit, criminalibus dignum est, ut inscriptiones proponantur: quæ magnitudinem videlicet sceleris tempusque designent, ut alterutram partem digna legum tenere possit austeritas. Alterutram, inquit, partem, id est, vel accusatorem vel reum: Accusatorem, si fecerit: Reum, si accusator vera detulerit. l. non prius. C. de calumn. Etiam illud additur in l. pen. officiales siue executores, quorum interuentu lites instruuntur & introducuntur, quinque librarum auri multam sustinere, si opera eorum accusato non subscripta in secretarium præsidis introducta fuerit. Hæc est sententia l. pen. cuius duo veluti vitia ponuntur in l. momentariæ. C. vnde vi. & l. 1. C. de abigeis. De l. momentariæ, primò videamus. Momentaria possessio, siue momèti beneficium, est celeris reformatio & restitutio possessionis, per vim vel alio modo ablatæ aut interpellatæ. Postulatur autem possessio momètaria per interdictum, vel actionem ex causa interdicti, ab eo qui possessione, vi, aut dolo, aut metu, aut iniquo iudicio spoliatus est. & quia statim ea sine vlla cunctatione spoliato restituenda est, dilata dominij quæstione, ideo dicitur

- A** citur momentaria: idque Isidorus lib. 5. Etymol. his verbis notat rectiffimè, Momentum, inquit, dictum est à temporis breuitate, vt tam citò quàm statim faluo negotio reformetur, nec in vllam partem produci debeat quod repetitur. Potest autem momenti beneficium per quamcumque personam postulari, etiàm per seruum. l. vlt. C. qui legit. pers. in iud. hab. l. r. C. si per vim vel alio modo abs. poss. l. 4. C. Th. Vnde vi. & postulatur ab eius loci iudice, in quo status possessionis perturbatus est. l. r. C. vbi de poss. agi oportet. Est verò vsque adeò celeris hæc reformatio (sic enim appellatur in l. si coloni. C. de agricol. & censit.) vt nec eam appellatio remorari possit. l. r. C. Si de momentar. poss. Symmachus lib. 1. Epistol. In causis, inquit, quibus momenti reformatio postulatur, appellationes recipi nõ oportet. Quibus cognitis, nunc verba & sententiam l. in momentariæ exponamus. *Momentariæ*, inquit, *possessionis interdictum, quod non semper ad vim publicam pertinet vel priuatam, mox audiri, interdum etiam sine inscriptione meretur.* Vis est publicum crimè ex lege Iulia. Est autem ipsa vel publica vel priuata. Ceterum non semper ad vim interdictum siue actio momenti pertinet, quia non per vim tantum, sed & alio modo perturbari potest aliena possessio, vt apparet ex tit. Si per vim vel alio modo, &c. Hæc autem actio ad omnes perturbatæ ac perueriæ possessionis casus pertinet. Igitur non semper ad vim pertinet. Denique non semper in actione momenti huius publici criminis quæstio vertitur, atque adeò non semper de momento queritur cum inscriptione, & id quidem expediri mox oportere lex etiàm ait, obseruatis videlicet omnibus momentis, neque tempore vllò prætermisso reformatæ ac redintegrandæ possessionis: & hinc est momentariæ, vt supra diximus, possessioni nomen. Sequitur. l. r. de abigeis, *Abacti*, inquit, *animalis accusatio, non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine ea obseruatione proponitur.* Abigei vel vt fures coërcètur, vel propriè vt Abactores, id quod ex abactorum animalium quantitate discernitur. Nam vt fures coërcètur hi, qui suem vnum, duos, tres, veruecem aut capram vnam, duas, tres abigunt: vt abactores, qui sues quinque aut quatuor, capras x, oues totidem. l. r. l. vlt. D. de abigeis. l. aut facta. §. quantitas. D. de pœnis. At non tantum quâtitate, sed etiàm id ex studio atque arte abigendi cognoscimus, vtrum abigeum, quasifurem, an proprio iure quasi abactorem puniri oporteat: Nam qui studiosè vnum equum aut bouem abduxerit, abigeus est: qui casu, fur. l. r. D. de abigeis. & ideo rectè Iustin. in No. de nup. *Ἐπι ἀπελατῆς* eos appellatione contineri ait, *δὲς ἔστι φροντὶς ἀλλοτρίοις ἐφεδρεῖεν ὑποζυγίοις ἢ βοσκήμασι,*
- D** *καὶ ταῦτα μεθ' αὐτῶν ἐτέρωθι.* Ceterum, vt fures tenètur ciuili actione in duplum vel quadruplum, quo casu sine inscriptione agitur: vt abactores cessante actione ciuili extra ordinè accusantur, quo casu necessaria est inscriptio: & hoc est quod ait. l. r. C. de abig. *Abacti animalis accusationem, id est, causam vel actionem nõ solum cum inscriptione, sed etiam sine inscriptione proponi, vtputa cum quis vnum dumtaxat suem abegit, quo casu ciuili actione quasi fur tenetur, nec propriè videtur in abigeatus extraordinarium crimen incidisse.* Restat vt cum ista constitutio Arcadij & Honorij ad Pasiphilum extet indiuisa in l. causas. C. Th. de iurisd. valde tamen deprauata & corrupta, eam, vt à nobis restituta est, proponamus: quò etiàm inde appareat quemadmodum ex ea tres illas leges Tribonianus effecerit. Verba igitur Constitutionis hæc sunt,

E IMP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. Pasiphilo suo S.

Causas plurimi de fugaci seruo, aut manifesto furto, aut non manifesto, direpti etiam animalis, serui vel rei mobilis instituentes, vel vi bonorum raptorum, parum etiam terra, fimi & paruule cause, sub specie criminis tuum pulsant iudicium. Momentariæ etiam possessionis interdictum, quod non semper ad vim publicam pertinet vel priuatam, vt mox audiri interdum etiam sine inscriptione meretur, abacti etiam animalis causa proponitur. Cum igitur de his rebus paruis ac minimis tua sit iniuria potestatis iudicare, decretum est eas tantum causas criminales à sinceritate tua audiri, quas dignus & meritis earum horror inscriptionis impleuerit, quæ magnitudinem videlicet criminis tempusque designat: & quæ sequuntur. Subscriptio autem hæc est, quæ sic etiam restitui debet in illis

F tribus legibus Codicis Iustiniani: DAT. VIII. ID. IANVA. MEDIOLANI, OLYBRIO ET PROBINO COSS.

Explicatæ duæ leges ex antiqua iurisiurandi formula.

PLacet etiam hoc loco quidpiam de iureiurando aspergere, ac tentare, an in l. 2. §. quod obseruari. D. de iureiur. propt. calum. in illo loco, *Ex eo quod ex animi sui scientia iurent*, rectius ita legi possit, *Ex animi sui sententia*: vt sumptum id ex vulgari formula iurisiurandi esse videatur. Tit. Liu. lib. 22. Ex meci animi sententia iuro, vt ego Remp. non deseram, neque alium ciuem deserere patiar. M. Tul. in Acad. quæst. Quam rationem maiorum etiã comprobatur diligentia, qui primum iurare ex sui animi sententiã quemque voluerunt, deinde ita teneri si sciens falleret. Idem 111. Off. Quod ex animi tui sententia iuraris, sicut verbis concipitur more nostro. Id quod etiam Gellius indicat in lib. 4 cap. vlt. Ceterum, Ex animi sui sententia, idem est ferẽ quod Ex consciẽtia & sincera fide, vt & in rescripto quodam Adriani, Ex sententia animi tui te æstimare oportet. l. 3. §. eiusdem. D. de test. Est etiam ex vetere iurisiurandi formula & obligatione illud explicandum, quod ait l. qui iurasse. D. de iureiur. pupillum ideo peierare non videri, quod sciens fallere non videatur. Nam is demum periurij reus est, qui sciens fecellit, vt ex M. Tullio iam antè demonstratum est: & hæc sollempnia etiam erant iurisiurandi verba, **SI SCIENS FALLO, ME DIESPITER, SALVA VRBEQVE ARCEQVE, BONIS EIICIAT, VT EGO NVNC LAPIDEM**: auctore Sex. Pompeio, & Plauto in Aulularia. quod omnium rectissimè sic Polybius exposuit in lib. 3 hist. ῥωμαίους δὲ λέγει λίθου ὀμνύειν ἡ τὸ παλαιὸν ἔθος, ἐπὶ δὲ τῷ τῶν ἀρῆν καὶ τὸν ἐνυάλιον. ὅστι δὲ τὸ λέγει λίθου, τοῖς τὸν λαβὼν εἰς τὴν χεῖρα λίθον ὁ ποιῶντος τὰ ὄρκια πρὸς τῶν συνηκῶν, ἐπειδὴν ὁμοίᾳ δημοσίᾳ πύσει, λέγει τὰδε, εὐορχεῖν τι μὲν τὰ γὰρ εἰδ' ἄλλως ἀφρονηθεῖν τι ἢ πράξαμι, πάντων τ' ἄλλων σωζομένων ἐν ταῖς ἰδίαις πατρίσι, ἐν ταῖς ἰδίαις νόμοις, ὅτι τῶν ἰδίων εἰσὼν ἱερῶν ἄφρων, ἐγὼ μόνος ἐκπέσοιμι ἔπως ὡς ὅδε λίθος γῆν καὶ ταῦτα εἰπὼν ῥίθει τὸν λίθον ἐκ τῆς χειρὸς. Et hi quidem duo loci sunt, quos ex vetere iurisiurandi formula nos explicaturos esse in huius capituli inscriptione promissimus.

Indicatus notarum ab Triboniano non perceptarum error in l. in illa stipulatione. D. de verb. obligatio.

CAP. XXII.

IN notis ad Institutiones Dn. Iustiniani, & ad titulos Vlpiani multos errores indicauimus creatos ex notis quibus libri iuris auctorum perscripti erant. Nam etsi summam in eis explanandis diligentiam Tribonianus posuerit, valde tamẽ in plerisque hallucinatus est. Libet hoc loco & alium indicare. Paulus in l. in illa stipulatione D. de verb. oblig. *In illa stipulatione, inquit, SI KALENDIS STICHVM NON DEDERIS, X. DARE SPONDES* mortuo homine queritur an statim ante Kal. agi possit. Sabinus, Proculus expectandum diem auctori putant, quod est verius: tota enim obligatio sub condicione & in diem collata est, & licet ad condicionem committi videatur, dies tamen superest. Quidam codices habent, *Et licet ante condicionem, Quidam, Et licet à condicione*. Ego Florentinam lectionem proposui, cui par est veterum librorum scriptura. Ex ea verò etiam cum λέγει σημείων Paulus ita scripsisset **A. D. C O N D I C I O**, Tribonianum notas pro notis accepisse coniecturam duxi, atque ideo ita scripsisse, *Et licet ad condicionem committi videatur, dies tamen superest*: quod potius tamen ita explanari debuit, *Et licet Ante diem condicio committi videatur, dies tamen superest*: Constat enim veteres, verba hæc *Ante diem*, his designasse litteris **A. D.** ex quibus non interpunctis, *Ad* particula cõflatur. idque apparet ex Varrone in lib. 1. de re rust. cap. 28. & ex Valerio Probo, qui has notas **A. D. P.** sic interpretatur, *Ante diem pridie*. Sensus igitur l. in illa. hic erit, *Licet antequam Kalendæ existant, cõdicio committi videatur, utpote cum Stichus intra Kalendas vita functus sit, adhuc tamen dies superest, nec ante eũ diem ex stipulatu x. peti possunt*. Alioquin eis profecto verbis nulla est idonea subiecta sententia. idque mihi sic videtur.

Explicatio & emendatio l. 3. D. de ser. leg.

CAP. XXIII.

MÆuio fundum Tusculanum do lego, & ad eum fundum viam per fundũ Semprouianum. Titio eundem fundum do lego, Mæuius & Titius re coniuncti sunt. vtròque

- A que concurrente, via cedi Mæuio non potest, quoniam pro parte adquiri via non potest
 I. pro parte. D. de feru. Si tamen nõ concurrat Titius, solusq; Mæuius fundi legatum ag-
 noscat, viæ legatū valet, quia sic via pro solido acquiritur. & hoc scribit Marcellus in l. 3.
 D. de fer. leg. Hæc deinde Marcellus proponit, soli Mæuio fundum legauit sub condicio-
 ne, viam purè: Pendente condicione dies legati cessit, sed inutiliter: quandoquidem ad-
 quirere viam non potest qui fundum nondum adquisiuit: purum autem viæ legatū su-
 spendi non potest, & expectare fundi legati condicionem. Aut enim pura legata statim
 existunt ab adita hereditate, aut nunquam. l. vlt. D. commun. præd. l. cum filius. §. feruus.
 D. de legat. lib. 2. Idemq; est, vt in eodem loco Marcellus ostendit, si vni partem fundi
 purè, alteri partem alteram sub condicione, & viam purè legauerit: Nam pendente con-
 dicione cedens legatæ seruitutis dies inutiliter cedit, propterea quod vni ex legatariis,
 cui purè pars fundi relicta est, pro ea parte adquiri via non potest. Quamuis autem ex
 alio tempore cedat puri legati dies, quod ad transmissionem attinet, in hoc tamen pro-
 posito cedere diem legati ab adita hereditate intelligimus: idq; apertè indicat l. vlt. §. vlt.
 D. commu. præd. Cedere enim, est incipere deberi: Non est verò qui legata debeat ante
 aditam hereditatem. Sequitur apud Marcellum huiusmodi tractatus, Vni ex sociis fun-
 di communis viam si per suum fundum aliquis legauerit, & item alteri & vtrique purè:
 adita hereditate via fundo communi acquiritur: Legati enim dies vtiliter cedit. Quod
 si vni ex sociis purè, alteri sub condicione viam legauerit, & pendente condicione dies
 cesset, proculdubio inutiliter cedit: quoniam adquiri via pro parte non potest, & ideò
 viæ legatum extinguitur. Verba Marcelli hæc sunt, *Vt responsum est, cum alteri ex vicinis
 qui fundum communem habebant, viam sub condicione, alteri purè legasset, pendente condicione de-
 cessisset. Vbi pro decessisset, emendandum esse asseuero, dies cessisset: vt enim in superiore ca-
 su, dies pendente condicione cessit, ita & hoc casu diem ponit cessisse pendente condi-
 cione: atque ideò efficitur, vt inutiliter dies vtroque casu cedat. Quinimò sic rursus affir-
 mo legendum esse, Alteri purè legasset, & pendente condicione dies cessisset. Quod si legas De-
 cessisset, atque ita testatorem, pendente condicione ponas decessisse, nõ statim eo efficies,
 vt viæ legatum intereat, nisi prius adierit heres quàm extitisset condicio, quandoquidẽ
 non à morte testatoris, sed ab adita hereditate seruitutes legatæ cedunt, vt iam antè de-
 monstraui ex l. vlt. D. commu. præd. & ita cenfeo.*

D

*Defensa communis lectio in l. iurifgentium. §. & generaliter. D. de pact. & restituta
 in l. si vnus. §. pacta. eod. tit. & l. penul. C. Ne de sta. defunct.*

CAP. XXIII.

- A IT Vlpianus in l. Iurifgentium. D. de pactis. *Et generaliter quotiens pactum à iure com-
 muni remotum est, seruari hoc non oportet, nec legari, nec iusiurandum de hoc adactum, ne quis
 agat seruandum, Marcellus lib. 2. Digestorum scribit. Ita in Florentinis & in scriptis Codici-
 bus legitur. Ita Constantinus legit Græcus interpres lib. 1. Epito. cuius hæc verba sunt,
 ὡς δὲ τὰ κοινὰ νόμιμα συμφωνεῖν δεῖ ἔξεστιν, ἔδὲ λεγατέων, καὶ ἴαν τις ὁμολογῇ ὑπὲρ τοῖς τοῖς τοῖς μὴ
 ἐνάγειν, δεῖ ἔρρωται.* Verum annus est ferè quartus ex quo me nobilissimi fratres, & om-
 nibus ingenuis artibus, magnis nunc etiam & multis Reipubl. honoribus præclarè ge-
 rendis ornatissimi Nicolaus & Gulielmus Chesnaji admonuerunt, ita potius plerisque
 videri legendum esse in eo Vlpiani loco, *Et generaliter quotiens pactum à iure communi re-
 motum est, seruari hoc non oportet, nec ligat cum nec iusiurandum de hoc adactum, ne quis agat ser-
 uandum, Marcellus lib. 2. Dig. scribit. Quod etsi non existimabam fore, vt obtineret atque
 probaretur, tamen quia iam hæc opinio mentes complurium peruasit, vt existiment ita
 prorsus eum locum esse corrigendum, hoc in loco faciendum visum est, vt meam sen-
 tentiam ostenderem, & illam, quod in me quidem esset opinionem amolirer. Vetus le-
 ctio, vt initio demonstraui, & Latinorum & Græcorum librorum auctoritate cõfirma-
 tur. Sententia etiam loci eius ita rectè constat, vt contra ius cõmune veluti ne quis furti
 agat vel iniuriarum si feceris, neque pactum valeat, neque legatum, neque iusiurandum,
 neque stipulatio: præsertim cum hoc ipsum de legato & iureiurando coniunctim tra-
 datur in l. si quis inquilinos. §. pen. & §. vlt. D. de leg. lib. 1. Itaque non video cur veterè
 lectionem immutandam esse cenfeant. Eo autem in loco pactum iure communi remo-*

tum est, quod contra leges factum est, contra ius commune, contra Rempubl. & vt Cōstantinus vertit, *Ἐπὶ τῆς κοινῆς νόμιμα*. & ideo apud Paulū in §. pacta. l. si vnus. D. de pact. (in quo eadem de re tractatur) vbi sic legitur, *Et in summa si pactum conuentum à re priuata remotum sit, non est seruandum*, sic feliciter forsitan ea verba emendabimus: *Et in summa si pactum conuentum à re publica remotum sit*. Vlpianus dixit, *Et generaliter: Paulus, Et in summa*. Vlpianus, *Remotum à iure cōmuni: Paulus, remotum à re publica*, id est, cōtrarium rei publicę. Nam si pactum rei dumtaxat priuatę sit contrarium, proculdubio seruandum est. Putem notas, vel, vt Iustiniani verbo vtar, sigla, id est, parua signa siue sigilla, hunc etiam errorem attulisse, nempe illa, *re p.* quibus nunc itidem frequētissimè vtimur. Et ausim ex eadem causā dicere mendum esse conflatum in l. pen. C. ne de sta. def. ibi, *Apud procuratorem Reipublicę*. lego enim, *Apud procuratorem rei priuatę*, cū sit hęc propria Rationalis appellatio. A
B

Emendatus locus in l. contra. C. de re militari.

CAP. XXV.

Hoc deinceps mihi loco est in animo vitiosam l. contra. C. de re milita. ab ingenti mendo vindicare. Verba legis hęc sunt, *Contra publicam vtilitatem nolumus à numeris ad alios numeros milites nostros transferri. Sciant igitur comites vel duces, quibus regendę militię cura commissā est, non solum comitatensibus ac palatinis numeris ad alios numeros milites transferre non licere, sed ne ipsis quidem, seu de comitatensibus, seu de castris riparensibus castrensiā, ceterisque, cuiquam eorum transferendi militem copiam attributam, nisi hoc Augusta maiestas p. vtilitatu gratia fieri iusserit.* Quę legis verò sit sententia, satis est perspicuum. Id enim tota lege apertè agitur, vt ne milites à numeris iniussu principis ad alios numeros transferantur. Sed quę legiones comitatenses ac palatinę sint, dubitari potest. Sacer comitatus ibi est, vbi princeps. l. milites. §. ignominiosa. D. de re milit. adhibita l. 2. §. ignominia. D. de his qui not. infam. quod & de Roma sic scribit Herodia. lib. 1. *Ἐκεῖ τε ἡ Ρώμη ὅπου πρὸς αὐτὸ βασιλεὺς ἦ*. Comitatus igitur legiones, aut vexillationes, in comitatu sunt principis: idq; indicat l. nemo. C. de re milita. Palatinę, palatio principis deputatę sunt. Legiones etiam fuere pseudocomitatenses (vt constat ex Notitia Romani imperij, non ita dudum luci reddita ab Sig. Gelenio viro eruditissimo) sic, vt opinor, dictę, quod specie ipsa & ordine Comitatus ementirentur. Fuerunt & legiones alię quę Riparienses dictę sunt, vt apparet ex eadem Notitia, quod riparum castris essent deputatę: ac etiam inde Rhēni, Istri, Mosę, Mosellę accollę, Ripuarij, eorumq; leges, Ripuariorum siue Ribuariorū leges, dictę sunt, latę ab Theodorico Francorum rege: quę in Constitutionibus Caroli Magni leges Ripuarenses appellantur. Inde & Noricum aliud Mediterraneum, aliud ripense siue ripariense: Pannonia secūda mediterranea, Pannonia secunda ripensis vel ripariensis: Dacia mediterranea, Dacia ripensis, in Nouel. c. x. x. x. 1. & in Notitia Romani imperij. & l. 4. C. de metal. Hęc efficiunt vt non verear sic in l. contra. esse legendū confirmare, *Sed ne ipsis quidem Pseudocomitatensibus legionibus, seu de castris riparensibus castrensiā*: vt sit sensus, Non tantū ex comitatensibus vel palatinis numeris, sed nec è pseudocomitatensibus quidem ipsis aut riparensibus ad alios numeros, absque principis nutu, transferri posse milites. Erroris causā in euidenti est: cū enim non intelligeret librarius quid sibi vellent, *Pseudocomitatensibus*, & subsequerentur hęc verba, *Seu de castris riparensibus*, eam statim lectionem damnandam esse censuit, & scribendum ita, *Seu de comitatensibus*. At credo me veterem germanamq; lectionem restituisse. C
D
E

Ex veteribus libris emendata l. cū appellatio. C. de appellat.

CAP. XXVI.

FACTVRS' NE sim rem gratam studiosis, si quamuis ad ciuile ius id propriè non pertineat, exposuerim vti ex veterib. libris prouincię vnius Thraciarū appellatio restitueda sit, in l. cū appellatio. C. de app. addubito: Hęc enim his qui iuri studēt, alia finiquam F

- A quàm qua ego me potiffimum ad id edifcendum ac deinde docendum etiam cõtili fortaffe non admodum placent. Sed fequar hac in re tamen animi mei fententiam, & quod non omnino effe negligendum iudico, his mandabo litteris. In ea igitur lege, quo in loco vulgò legitur *Hæmum montem*, veteres libri habēt *Hæmimontum*, quam prouinciæ appellationem, licet illa quoque recta fit, non effe improbandam indicat Noritia Romani imperij, vbi de prouinciis Thraciarum agitur: & Marcellinus lib. 26. Si, inquit, porro relicta adiumenta Valenti laturus feftinare ad Hæmimontum cogeretur. vnde etiam emendari locus Hilarij potefit in lib. de fynodis aduerfus Arrianos, in quo is auctor prouincias Orientis recenfet, ex quibus in Sardica fancta fynodus congregata fuit. Ibi enim pro *Eminonto*, vel vt alij, adfcripferunt, *Eminunto*, legendum reor *Aemimonto*: præfertim cùm eam prouinciam Europæ ac Thraciæ coniungat Hilarius. atque ita in l. cum appellatio. antiquam lectionem damnandam effe non cenfeo.
- B

Emendata l. Seiæ. D. de inſtructo vel inſtrum. lega.

CAP. XXVII.

- A Pud Scæuolam in l. Seiæ. D. de inſtr. vel inſtr. leg. huiufmodi proponitur ſpecies, Paterf. Seiæ ex parte heredi inſtitutæ prælegauit fundum inſtructum cum ſuis villicis & reliquis colonorum. Reliqua colonorum ſunt ea, quæ coloni ex pretio conductionis reliquati ſunt, d. l. Seiæ. §. liberto. & §. prædia. Plinius lib. 3. Epift. Poſſeſſor, inquit, prior ſepius vendidit pignora, & dum reliqua colonorum minuit ad tempus, vites in poſterum
- C exhaustit. Idem paterf. in codicillis ita ſcripfit, POSTEA MIHI VENIT IN MENTEM SEIÆ FVNDOS, QVOS RELIQVI, ITA VT SVNT INſTRVCTI RVSTICO INSTRVMENTO, SVPELLECTILE, PECORE ET VILLICIS CVM RELIQVIS COLONORVM ET APOTHECA HABERE VOLO. Quæſtionis eſt, quid legato contineatur. Si ſcripturam teſtamenti ſpectes, plenum eſt legatum: Inſtructum namque fundum legauit. qua appellatione non ea tantum quæ in codicillis recenſuit, continentur, ſed etiam quæ ipſe illic habuit vſus ſui quotidiani gratia. l. quæſitum §. ſed ſi fundus. eod. tit. Sed melius eſt dicere non amplius deberi, quàm inſtructi appellatione in codicillis, quòd ſcilicet in teſtamento id obliuione præteriſſet, contineri ſe velle oſtendiſſet. atque ita reſpondit Scæuola, Ceterum verba reſponſi vno in loco, niſi me fal-
- D lo, deformata ſunt. Ait Scæuola, Reſpõdit teſtamento quidem vt proponeretur Seiæ inſuper fundum legatum. Lego, *Teſtamẽto quidem vt proponeretur Seiæ inſtructum fundum legatum*: vt rectè ſtatim ſubſequatur, Verum non amplius deberi, quàm in codicillis inſtructi appellatione contineri ſe velle oſtendiſſet. Alioquin, quid illic facit *Inſuper?*

Alius in eodem titulo locus, qui non videtur eſſe integer adnotatus.

CAP. XXVIII.

- Vlpianus in l. quæſitum. §. idem reſpondit. D. de inſtr. vel inſtru. lega. ex Papiniani reſpõſis, *Domo*, inquit, *per fideicommiſſum relicta cum ſupellectili Claudio Hieroniano clarifſimo viro ab Vmbrio Primo, & menſas, & ceteram ſupellectilem, quam in hortis paterfa. in proconſulatum profeſturus contuleras, vt tutiore loco eſſent, contineri.* & ita legitur in Pandectis Florentinis. Ceterum alij codices pro *Hieroniano*, habent *Hermoniano*, alij *Hieronymiano*: duo autem ſcripti, qui penes me ſunt, habent *Herminiano*: quod proximè ad veritatem forſitã accedit. Quid enim ſi legamus Claudio Herminiano? Is fuit Procõful Cappadociæ. Fuerat vetò iam olim ab Tyberio Cæſare Cappadociæ regnum in prouinciæ formam redactum, vt Eutropius & Sex. Rufus tradūt. At deceſſit etiã in hoc proconſulatu Herminianus: & hoc Tertullianus his verbis indicat in lib. ad Scapulam: Poſſumus, inquit, equè & exitus quorundam præſidum tibi proponere, qui in fine vitæ ſuæ recordati ſunt deliquiſſe, quòd vexaſſent Chriſtianos. Vigellius Saturninus, qui primus hic gladium in nos egit, lumina amiſit. Claudius Herminianus in Cappadocia, cùm indignè ferens vxorem ſuam
- F ad hæc ſectam tranſiſſe, Chriſtianos crudeliter tractaſſet, ſolũſq; in prætorio ſuo vaſtatus peſte cùm viuus vermibus ebuliſſet, Nemo ſciat, aiebat, ne gaudeãt Chriſtiani. Poſtea cognito errore ſuo, quòd tormentis quõſdam à propoſito excidere feciſſet, penè Chriſtianus deceſſit. quo in loco Prætorium malè Rhenanus interpretatur eſſe villam: vix enim eſt vt in prouincia is proconſul villam habuerit: ſed prætorium ita accipitur eo in loco,

Tom. 5.

B b b

vt in l. vlt. C. de offic. rect. pro. & l. vlt. C. Theo. de offic. iud. om. Cùm verò Claudius Herminianus Proconsul fuerit Cappadociæ, qui & ob eam causam vir clarissimus dicitur, in eo §. & in proconsulatu decesserit, & detur species in eo §. testatoris in proconsulatu defuncti, velim vt studiosi iudicent, an ita sit ille §. emendandus, *Domo per fideicommissum relicta cum suppellectili ab Claudio Herminiano clarissimo viro, Umbrio Primo*: eorum enim volo iudicium esse, nec ipse quicquam affirmare audeo.

Explicatum an in specie l. qui Romæ. §. Flavius. D. de verbor. oblig. sit locus rescripto D. Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum.

C A P. XXIX.

Claudio Stichum Flavius donauit ea lege vt manumitteretur, subdita pœnali stipulatione, si non manumitteretur & vindicta liberaretur. Quæstionis est, an de libertate Stichi Claudium conuenire Flavius possit. Scæuola ait posse in l. qui Romæ. §. Flavius. D. de verbor. oblig. Huic sententiæ interpretes obiiciunt cōstitutionem D. Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum, vt ostendant agi frustra de libertate Stichi: Ex ea enim constitutione ipso iure liber fit, qui datur ita vt manumittatur. Ex quo etiam id efficitur, contrà quàm ibidem mox Scæuola respondeat pœnalem stipulationem non committi. l. vlt. C. Si mancip. ita fuer. aliena. Denique frustra conuentioni huic stipulationem pœnalem adiungi. Et interpretes quidem alij Accursio assentiuntur, propemodum neganti ciuitatem Romanam ex constitutione seruis ea lege datis obuenire: cùm tamen certum sit Constitutionem omnino legem traditionis subsequi. l. i. C. si mancip. ita fuer. alien. vt planè in illa specie Stichus, qui vindicta manumitti debuit, ex constitutione ciuis Romanus effectus videatur. Alij sententiã Accursij lambentes tantùmmodo, id quidem spectandum esse non diffitètur, quod adnotauit Accursius, puta fuisse actum vt vindicta Stichus liber fieret, sed non tam à Claudio id eo actum animo, vt Stichus ciuis Romanus fieret, quàm vt Stichi libertas in vulgus innotesceret. Ergo vt scilicet huic animo Claudij satisfiat, Stichus ipso iure liber & ciuis Romanus effectus, rursus erit manumittendus vindicta, quandoquidem ait Scæuola posse Claudium de Stichi libertate agere: atque ita liber homo & ciuis Romanus, vindicta manumitteretur: quod non est credibile. Nec sanè video, cur minus nota sit ea libertas, quæ seruis ipso iure contingit, quàm quæ per Prætorè fortasse de plano & sine licitò atq; in villa datur. Ego animaduerti Scæuolam loqui de seruo manumissionis causa donato: Constitutio autem Diui Marci & Cōmodi propriè pertinet ad seruos manumissionis causa venditos, non ad donatos. l. Paulus respond. D. de liber. Scio quidem postea quasi è sententia constitutionis idem receptum fuisse in seruis eadem lege donatis. l. pen. D. qui sine manumissio. ad libert. peruen. l. i. C. si mancip. ita fuer. alien. vt manumit. At Scæuola, qui de iure, temporibus Diui Marci & Commodi respondit, verba Constitutionis nondum ad seruos donatos porrectæ secutus est: nec sanè tunc in seruis donatis constitutioni locus erat. Hodie igitur inanes sunt quæstiones §. Flavius. Et hæc mea est opinio.

Restituta græca dictio in l. meniana. C. de edificiis priuat.

C A P. XXX.

In l. meniana. C. de edificiis priuat. quæ est Honorij & Theodosij ad Seuerinum P. P. Sic in Haloãdri codice legitur, Meniana quæ Græci κρόνας appellant. Ceterùm alij τυχιστάς, alij ακιόπας, alij ὀροσθύρας, alij ὄρθας legunt. Ego quia in Notis ad titul. de actionibus lib. 4. Institut. non nisi obiter adnotauit legendum esse ἐξωσάς, plenius paulò id hoc in loco explanare constitui. Vetustissimi & emendatissimi libri scripti habent ἐξωσάς. quod nomen trahitur ἀπὸ τῆς ἐξωστῆσαι, id est, expellere & proicere Sunt ergo ἐξωσάω projectiones, & hoc ipsum quoque meniana significant. Confirmat hanc lectionem Constantinus lib. 2. Epitom. tit. ἀπὸ ἐξώσας & titul. ἀπὸ ἡλιαχθῆτοι ἐξώσας: vbi ipsius l. meniana sententiam is auctor interpretatus est. Fuit autem in prouinciis permittum ædificare meniana, non tamen in vrbe semper. Marcellinus libr. 27. Nam & meniana, inquit, Prætextatus præfect. vrbi sustulit omnia, fabricari Romæ priscis quoque vetita legibus. Multos ipse alios

Alios emendauit locos in Notis ad libros I I I I. Institutionum. & ad fragm. Vlpiani & in commentario de vſurpat. & vſucapion. quos in his Obſeruationum & emendationum libris notare non conſtitui: niſi quotiens breuiter & in tráſcurſu aliquis explicatus à me, ampliorem orationem deſiderare videbitur.

*Auctoritate Conſtantini Græci interpretis emendata l.eos qui
ius. D. de ſer. prædio. vrb.*

CAP. XXXI.

B Quorſum ait l.eos. D. de ſer. præd. vrb. fenestras aperto pariete communi immitti non poſſe? An non idem iuris eſt in proprio pariete? præſertim cum vtroque caſu ſit locus illius philoſophi ſententiæ, *μὴδὲν ἀφ' ἑφ' ἢ τὸς πόδα ἢ τὸς ὀφθαλμοὺς εἰς ἀλλοτρίων οἰκίαν πρῆναι*, & ideo ſit neceſſaria ſeruitus luminum, quæ ab Caio fenestra appellatur in lib. 2. Inſtitut. id eſt, ius fenestræ immittendæ, vt hoc iure nobis liceat fenestras aperire? quas equidem sæpe opinor & lumina appellari, vt apud Cicronem lib. 2. ad Atticum, Radicrum, ait, *ἀφ' ἄσους* latis luminibus non tam ſolere eſſe ſuaues. Ceterum in l.eos, Conſtātinus Harmenopolus legit, *pariete cæco*. Sic enim vertit libr. 2. epitom. *ὁ μὴ ἔχων δίκαιον φωτῶν γῶν θυρίδων ἔδναται τυφλὸν τοῖχον ἀνοίγειν, καὶ ποιῆν θυρίδας*. quod etiam ea confirmant quæ tradidit in titul. *περὶ θυρίδων ἀνοιγνυμένων ἐν τυφλῶ τοίχῳ*. Quid igitur ſi ſic legamus, *Eos qui ius immittendi luminis non habuerunt, aperto pariete cæco nullo iure fenestras immiſſiſſe reſpondi?* Paries cæcus eſt, qui fenestras non habet, vt apud Virgilium lib. 5. Æneid.

*Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille vis habuisse dolum.*

Emendatus locus in l. si per errorem. D. de iurisdictione.

CAP. XXXII.

Si per errorem alius pro alio prætor fuerit aditus, nihil valebit quod actum est: nec enim ferendus eſt qui dicat cōſenſiſſe eos in præſidem, cum, vt Iulianus ſcribit, non conſentiant qui errent. Quid enim tam contrarium conſenſui eſt, quàm error qui imperitiā deſegit? Hæc ſunt verba l. si per errorem D. de iurisdictione. in qua id mihi perabſurdum videtur, quod initio cum aditum ab litigatoribus Prætozem fuiſſe dicat, ſtatim in Præſidem ſubiungat eos non videri conſenſiſſe. Debit enim potius dicere, *In Prætozem*: niſi legamus, *In præſentem*: & hoc probo. In præſentem, id eſt, in eum Prætozem quem per errorem adierunt, vt in hoc exemplo, Si Prætozē fideicōmiſſarium adierint pro tutelari, in fideicōmiſſariū cōſenſiſſe non videntur: nec enim conſentunt qui errant, vt Iulianus libr. 1. Digeflorum ſcribit, l. 2. D. de iudic. Qui in abſentem Prætozem conſentunt, nihil ex eo obligantur, antequam eum adierint. l. si conuenerit. D. de iurisdictione. at poſtquam eum adierunt, atque ita conſenſerunt in præſentem, amplius mutandæ voluntatis facultatem non habent, niſi, vt in l. si per errorem. proponitur, alium pro alio per errorem adierint: nec enim tunc videntur in præſentem conſenſiſſe.

Deſententia l. ſinguli. C. de accuſatio.

CAP. XXXIII.

Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius in l. ſinguli. C. de accuſat. *Singuli*, in-
quiunt, *vniverſique iudices cognofcant in publicis criminibus non oportere emendicatis ſuffra-
giis decretorum, aut relationibus à publicis perſonis deſtinādu credere, ſed rei veritatem requirere*. Sic autem habent conſtantiffimè omnes libri ſcripti: non, vt quidam legunt, emendicatis vti ſuffragiis. Verum quæ ſint hæc emendicata decretorum ſuffragia, dubitari audio. D. Alciatus ciuitatum in alicuius honorem decreta eſſe interpretatur: Idem prorfus & quidā alij tradunt, cum ea contendunt nihil eſſe aliud quàm ciuitatum, municipiorum, populi teſtimonia. Rem tamen omnem, quia mihi penitus intellexiſſe non videtur, viſum eſt faciendum, vt quid hac de re mei iudicij eſſet, hoc in capite oſtēderem. Decreta, ea in lege,

Tom. 5.

B b b ij

sunt decurionum decreta, vt apparet ex l. concessum. C. Theo. de accusationib. ex qua l. A
 singuli. orta est. Ea enim est l. concessum, sententia, Non emendicatis suffragiis decreto-
 rum, sed accusatione proprio nomine instituta, Præsidentem vel officium eius accusandum
 esse apud Præfectum prætorio, ob innoxios decuriones cæcos & verberatos. Emendica-
 tis igitur suffragiis, id est, corrogatis & prehensatis decurionum suffragiis, in necem Præ-
 sidis vel alterius; eodémque modo dixerunt Emendicatis suffragiis in l. 75. C. Theod. de
 decurionib. pro decurionum suffragiis. Adiecit etiam Tribonianus ex alia constitutione,
 Non esse credendum relationibus à publicis personis factis. Hæ relationes, vt opinor, no-
 toria vel elogia sunt apparitorum seu Irenarcharum. l. ab accusatione. §. nuntiatores. D.
 ad Turpillia. l. ea quidem. C. de accusationib. l. 31. C. Theod. de episcop. & cleric. l. Diuus.
 D. de custod. reorum. quæ ab D. Augustino Notoriæ dicuntur in epistol. 160. Circumcel- B
 liones, inquit, quosdam & clericos Donatistas, cura eorum, qui disciplinæ publicæ infer-
 uunt, præmissa notoria ad iudicia legesque perduxit. & in epistol. 159. Qui non accusan-
 tibus nostris, sed illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præsentati
 videantur examini. sic verò etiam legendum est in cap. 1. 23. quæst. 5. vbi illi, ad quos tuen-
 dæ publicæ pacis cura pertinere dicitur, Irenarchæ sunt, vt opinor, ita dicti *ἀπὸ τῶ ἀρχαίων
 τῆς ἐπιτομῆς*. Porro ex his notoriis vel elogiis nō est quisquam vtique sine accusatore teme-
 rē condemnandus, idque mādatis principum continetur. d. l. Diuus. Tertullianus in libr.
 ad Scapulam, Pudens missum ad se Christianum in elogio, concussione eius intellecta di-
 misit, scisso eodem elogio, sine accusatore negās se auditurum hominem, secundum mā-
 datū. Id alij legibus publicis contineri scribunt. Ammianus Marcellinus libr. 14. Nec vox C
 accusatoris vlla licet subditi & in his malorum quærebatur aceruis, vt saltem specie te-
 nus crimina præscriptis legum committerentur. Ambrosius lib. 8. Epistol. ad Syagrium,
 Si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt. D. Marcus apud Gallicanum. Nō
 possumus reum facere quem nullus accusat, & huc facit l. 3. §. præterea D. de susp. tut.

An per tutorem, curatorem, procuratorem adquiri possit hereditas.

CAP. XXXIII.

Paulus ait in lege Per procuratorem. D. de acquirend. hered. *Per procuratorem heredita- D*
tem adquiri non posse. Hæc est vetus lectio: nec satis forsitan eo in loco emendatæ sunt
 Pandectæ Florentinæ, in quibus ita legitur, *Per curatorem hereditatem adquiri non posse.*
 Sed siue hoc, siue illo modo legatur, ego nec per curatorem, nec per tutorem, aut procu-
 ratorem hereditatem posse adquiri existimo. Illud enim est ἀσολόγητον, si quis ista ratione
 probare velit, rectè Paulum dixisse Per Curatorem, quia tutoris auctoritate opus sit in
 hereditate acquirenda. Aliud namque est Tutore auctore, longè aliud Per tutorem ad-
 quirere hereditatem. Tutore quippe auctore, id est, ipso pupillo adeunte, ac sollempnia
 peragente. Per tutorem, id est, ad eunte tutore, atque agente sollempnia. Illo modo rectè
 sibi hereditatem pupillus acquirit, non tamen auctore curatore: ideòque tutorem ha-
 bentem plerumque specialis tutor, ad adeundam hereditatem datur. l. impuberi. D. de tu- E
 tor. & curat. da. l. cum in vna. §. tutor. D. de appellat. Vlpianus in fragm. titul. de tutelis.
 quòd scilicet ad eam rem non sufficiat curatoris auctoritas. Ceterum vt per curatorem
 adquiri hereditas non potest, ita nec per tutorem, nisi pupillus infans sit. l. potuit. C. de iu.
 deliber. l. seruo inuito. §. si pupillo. D. ad Trebellian. & multò minus per procuratorem.
 Quòd si per procuratorem adquiri potest, nihil hac in re præcipuum habet procurator
 Cæsaris: cui tamen hoc iure singulari lex datum ait, vt Cæsari adquirat. l. 1. §. vltim. D. de
 offic. procurat. Cæsar. id est rational. Nihil denique hac in re distabit hereditas à bonorū
 possessione: Nam & per tutorem & per procuratorem adquiri bonorum possessio potest.
 d. §. si pupillo. l. si maritus. C. manda. l. si quis alicui. D. de acquirend. hered. Sed tamen F
 hoc non est admittendum. Ius enim prætorium civili iure indulgentius & benignius est,
 Ius civile directum & asperum, Ius prætorium mite & moderatum est: Atque ideo per
 tutorem, curatorem, procuratorem, bonorum possessio acquiritur, Hereditas non ad-
 quitur, & hoc probo.

De

A

De Synoneto ad titulum Codicis, vt nemini liceat in coemptioe specierum se excufare, & de munere fitonici.

CAP. XXXV.

Publica comparatio specieru, Græcè *συκλήτων* appellatur, *ἐκ τῆς οὐκ ἐπιπέρας*. l. 1. C. Th. de pub. comp. Latine coemptio. l. 2. C. de frum. vrb. Cōstant. & ideo auctoribus etiam scriptis libris in tit. Cod. vt nemini liceat in emptione specierum se excufare, legendū est, *in coemptioe*. Quemadmodum autē huiusmodi coemptio accipienda sit, non æquē constat inter omnes. Alij enim, vt noster Accursius refert, sic eam accipiunt, vt prouinciāles a fisco species annonarias emere cogantur. Alij vt eas fisco vendere forensibus pretiis compellantur. & horum quidem ego sententiæ potius accedo. ab ea enim facit aperte l. 2. C. Th. de pub. comparation. l. 1. & 3. C. de quib. muner. vel præstat. nem. liceat se excufare. & quod Sud as scribit in hunc modum de onere synoneti siue *συκλήτος*. Συκλήτῃ τῶ ἀχθῶς ὅτι ἐπιπέρας ἐστὶν ἢ τῆς αἰτίας φασγὶ ἐσπῆνιζε, &c. τὸν τι σῖτον οἰκοδοῦν τῶ δημοσίῳ χαρίζεσθαι, καὶ τίμημα ἔπιρον ἔσθαι αὐτῶ χαταπέσει τῶ τ' ἐπιπέρας ὅτι συνωνίῳ χαλεῖν νομίζεσι. Et Cassiodorus lib. 12. Variarum, Laridi, inquit, atque tritici species nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari. Cura verò emendarum specierum, vel, vt Iustinianus loquitur in No. x x x. cura *σιτωνικῶν* ad eum pertinebat, cui princeps eam demādasset. Hæc autem, fitonici munus in eo Codicis tit. vocatur: sic enim lego ex veteribus libris. Scripsit de curā fitonici Gregorius lib. 10. Epistol. quæ etiam ad interpretationem nostram confirmādam maxime pertinent.

Emendata l. 61. D. de usufructu.

CAP. XXXVI.

Fructuarius tueri & reficere id quod accepit potest: nihil autem noui facere, nisi casam fructuum colligendorum & recondendorum gratia. Ideoque usufructuarius nouum tectorium parietibus inducere vel imponere non potest: & hoc Neratius scribit in l. 44. D. de vsufr. Idem Neratius in l. 61. eod. tit. Usufructuarius, inquit, nouum riuum parietibus non potest imponere. Rogo, Quis sic loquitur, Riuum imponere? Deinde cur parietibus, vt ita loquamur, potius negauit riuum imponi posse, quam solo, quo plurimū riuus duci solet? Credo alium ex alio locum emendandum esse, atque vt in l. 44. sic & in l. 61. legi debere *Nouum tectorium*. Erroris causa forsitan hæc fuit in l. 61. quod ex his prioribus syllabis huius vocis Tectorium, apparebant solæ posteriores, *riuus*: vnde quidam ita sibi statim Riuum scribi oportere perluaferint. Sed possit etiam aliquis errorem hunc & vetustissimum, & ab ipso auctore admissum dicere, quando sæpe fit vt nos manus in scribendo fallat.

Corruptam videri l. Statuliberi à ceteris. in princip. D. de statulib.

CAP. XXXVII.

Statuliberum non vt seruum, sed vt liberum puniri probat l. statuliber. D. de quæstio. & l. moris. §. vlt. D. de pœnis. His tamen opponitur l. statuliberi à ceteris. D. de statuliberi. ait lex, à ceteris seruis nostris nihilo penè differunt, & ideo, quod ad actiones vel ex delicto venientes (id est, noxales) vel ex negotio gesto, contractu, pertinet, eiusdem condicionis sunt statuliberi cuius ceteri. & hoc confirmat l. 1. C. an ser. ex suo fac. Sequitur, & ideo in publicis quoque iudiciis easdem pœnas patiuntur quas ceteri serui: & hoc est quod pugnat cum superioribus legibus. Habeo veterem librum manu scriptum, in quo ita legitur, *Et ideo non in publicis quoque iudiciis easdem pœnas patiuntur quas ceteri serui*: negatione tamen expuncta. quæ res me ad hunc locum emendandum non mediocriter impulit. Censeo autem sic legendum esse, *Set non in publicis quoque iudiciis*. & his verbis Pomponium explicare, cur initio dixerit, *Pene*. Erroris causam si volumus perquirere, non est obscura: hi enim articuli, & set, crebrò commutantur. Articulus autem Ideo, cum litterarum compendio per I & O signari soleat, temone superposito, facillè potuit nō, sic scriptum, in hanc notam id degenerare: vt in l. falsus. §. si quis sponte. D. de furtis, vbi quo loco vulgati codices habent & id, in Florentinis est, non. Est etiam l. statuliberi à ceteris, valde in §. quintus. deprauata. quod à me, faciente Domino, in secundo libro, quem manu emittam breui, hoc nostrum qualecumque studium si non improbari intellexero, apertissimis argumentis demonstrabitur.

Tom. 5.

B b b iij

*Multa esse in Pandectis inuerso verborum ordine à librariis
conscripta, necdum restituta.*

A

CAP. XXXVIII.

Nunc ostendemus non omnes quidem, sed nonnullos ex his quos iamdudum deprehendimus errores, creatos ex praua verborum aut versuum collocatione, ut hoc velut indice studiosi, vel ad ceteros, quos suppressimus, inuestigandos: vel ad alios, quos adhuc non deprehendimus, inueniendos excitentur. Est erratum, ni fallor, hac in re in l. vlt. D. de solut. Verba legis hæc sunt, *Ei qui mandato meo post mortem meam stipulatus est, recte soluitur, quia talis est lex obligationis: ideoque etiam inuito me recte ei soluitur. Ei autem cui iussi debitorem meum post mortem meam soluere, non recte soluitur: quia mandatum morte dissoluitur.* Quæ B
verba videtur aliena esse à principiis iuris ciuilibus. Nam si simpliciter iussi debitorem meum soluere, fateor equidem extingui morte mandatum. At si iussi meum debitorem post mortem meam soluere, non video cur morte mandatum finiatur, quod in tempus mortis nominatim collatum est. l. si verò non remunerandi. §. vlt. & l. prox. D. manda. Non video etiam cur prior ita ponatur species, ut aliquis mandato meo post mortem meam stipulatus fuerit sibi solui. Nam etsi id non adiiciatur, *Post mortem meam, ei etiam ut me inuito, ita me mortuo recte soluitur.* l. aliud. D. de solutio. Quamobrem sic existimo restituendam esse legem vlt. *Ei qui mandato meo stipulatus est, post mortem meam recte soluitur: quia talis est lex obligationis. ideoque etiam inuito me recte ei soluitur. Ei autem cui iussi debitorem meum soluere, post mortem meam non recte soluitur: quia mandatum morte dissoluitur.* C
Quin etiam ad hanc posteriorem speciem id adiici potest, me inuito ei recte non solui, id est, si dum res est in integro, ipse mutauero voluntatem. Est forsitan erratum simile in l. i. D. ad leg. Iul. de vi priua. Lex initio ait de vi priuata damnatum ex lege Iulia, tertia bonorum parte mulrari, & esse cautum, eadem scilicet lege, ne senator sit, ne decurionatum aut vllum honorem capiat, ne in eum ordinem sedeat, ne iudex sit. Mox sequuntur hæc verba, *Et videlicet omni honore quasi infamis ex Senatusconsulto carebit.* Miror cum id lege cautum fuerit, ut & l. vlt. cod. tit. confirmatur, quare dicat cum ex S. C. infamem esse. An igitur sic verba reponenda sunt? *Et videlicet omni honore quasi infamis carebit. Eadem poena afficiuntur qui ex S. C. ad poenam legis Iulie de vi priuata rediguntur: ut intelligatur S. C. Volusianum l. ex S. C. cod. tit.* Est profecto ex eadem penè causa valde perturbata l. filius qui patri. D. de bon. libert. quæ sic in omnibus libris exscripta est, *Filius qui patri heres extitit, fratrem exheredatum adrogauit, atque ita herede eo relicto defunctus est: bonorum possessionem liberti patris naturalis exheredatus non habebit. nam cui non exheredato talis adoptio noceret, nocere debet exheredato.* Quis verò est, qui non videat hoc potius ordine verba esse componenda? *Nam cui non adrogato talis exhereditatio noceret, nocere debet adrogato.* Id enim ea verba quæ sequuntur exigunt, *Quoniam poena quæ legibus aut edicto irrogaretur, adoptionis remedio non obliteraretur.* Tum verò illud constat, filio solam adrogationem in iure patronatus nihil nocere l. si libertus preterito. D. de bon. libert. l. sed si hac leg. §. patronum. D. de in ius voc. D

Qua ex lege diuortia fiant, & quo vrbis conditæ anno factum sit primum diuortium, emendatusque locus Auli Gellij.

E

CAP. XXXIX.

Diuortia fieri ex x i i. tab. indicat M. Tullius in 2. Philip. his verbis, *Mimam illam suam suas res sibi habere iussit ex x i i. tabulis: & l. pen. D. ad leg. Iul. de adult. Si, inquit, ex lege repudium missum non sit, id est, ex x i i. tab. ut eius legis inscriptio suadet: sicut & in l. vlt. D. de litigios. duplionem ex x i i. tab. præstare eum qui rem litigiosam in tæcrum dedicauerit: quæ duo nondum quisquam ad leges x i i. tab. referri oportere animaduertit. Ceterum primum diuortium factum fuisse sexcentis ferè annis post vrbem conditam, Tertullianus auctor est in libro de monogamia. Adeo, inquit, repudium à primordio non fuit, ut apud Romanos post annum sexcentimum vrbis conditæ id genus duritiæ fuisse denotetur. & in Apologetico, Per annos ferè sexcentos ab vrbe condita, nulla repudium domus sensit. Scribit autem Dionysius lib. 2. primum diuortium ab Sp. Caruilio factum *χρὴ πλὴν ἐβδόμην ἔτη ταῖς τετράκοις καὶ ἑξατὸν ὀλυμπιάσιν:* id est vrbis conditæ anno D. xxiii. siquidem eodem auctore vrbis fuit condita septimæ Olympiadis anno primo. & hoc idem discretè*

F

A difertè Aulus Gellius tradit lib.4.cap.3. Sexcentis igitur ferè annis post urbem conditam nullum diuortium fuit, vt rectè ait Tertullianus. Gellius tamen eo in loco fcripfit quingentis ferè: quod ego ex Tertulliano, & ex annorum ipfa ratione ita emendandum cenfco, *Sexcentis ferè.*

*Quid hæc verba fignificent, & quod excurrit, in l. Publia. §. Titius.
D. depof. & Vegetij locus emendatus.*

C A P. X L.

B **Q**uid hæc verba fignificent in l. Publia. §. Titius. D. depofiti. *Item ex ratione patris veſtri* x. & quod excurrit, ex Diuo Auguſtino Budæus expoſuit, & rectè vt opinor: id quod aliis locis allatis confirmare libet. Voluſius Mærtianus Iuriſconſultus in lib. de aſſe, Ingenioſiſſimè, inquit, cùm ad denarium ratio conficeretur, excurrentis æris nota inuenta eſt, & quæ ſequitur. Optatus Afer lib. 1. aduerſus Parmenianum, Nam fermè ante annos l. x. & quod excurrit, per totâ Africam perſecutionis eſt denegata tempeſtas. & lib. 3. Quo tempore fuerunt & impij iudices bellum Chriſtiano nomini inferentes, ex quibus in prouincia proconſulari ante annos l. x. & quod excurrit, fuerat Anulinus, in Numidia Florus. Sic etiam Vegetius locutus eſt lib. 1. ad finem: ſed quia ſunt auctoris verba deprauata in impreſſis libris, ex antiquiſſimo libro, qui apud me eſt, ea deſcripta proponâ. Nec aliquis, inquit, hæc ſuperiore ætate accidiffe miretur, cùm poſt primum Punicum bellum
C xx. & quod excurrit annorum, pax ita Romanos illos vbique victores otio & armorum deſuetudine eneruauerit, vt ſecundo bello Punico Hannibali pares eſſe non poſſent. Impreſſi ſic habebât, x x i i i i. circulis excuſis annorum pax, &c. Sed mihi ita probatur antiquiſſima lectio, vt eam potiſſimùm huius libri coronidem eſſe voluerim.

B A R T H O L O M A E O F A Y O

V. C. SENATORI PARIENSI.

IACOBVS CUIACIVS S.

NE diu te promiſſi mei expectatione ſuſpenſum teneam, Bartholomæ Fay vir clariffime, prolixo libentique animo ad te librum ſecundum Obſeruatio- num & emendationum defero. In edendo tertio an cuncter, & me dem in iis commentariis abſoluendis, quos iam dudum ad quaſdâ Iuris ciuilibus partes inchoaui, vel an omnino me à ſcriptione omni ſuſtineam, vehementer animi pendeo. Vereor certe, niſi tu diffidentem & quaſi verecundantem incitaueris, vt hic ſcribēdi feruor paulatim re- frigeſcat. Enimvero ſi tu me maſte animi eſſe iubeas, vel ſi qua ratione alia nobis id ſal- tem exploratum fuerit, hoc tibi qualecumque meum ſtudium non improbari: ita teſtor, ita affirmo, in hoc immēſo iuris pelago a nauigationem omni ex parte optimè conficien- dam, præterea me alios neque ventos neque remos magnopere requiſiturum. Vale, Bi- turigis. XIX. Kalend. Septemb. 1556.

Tom. 5.

Bbb iij

IACOBI CUIACII
I. C. OBSERVATIONVM
ET EMENDATIONVM
LIBER II.

AD BARTHOLOMÆVM FAIVM SE-
NATOREM PARIENSEM.

*Valde in explanandis numerorum notis erratum esse in l. Thais §. li-
bertatem. & §. ab heredibus. D. de fideic. lib.*

CAP. I.

SCÆVOLA in l. Thais. §. libertatem. D. de fideic. lib. cum ita seruo fidei-^A
commissam libertatem in testamento dominum adscripsisse proposuisset,
CVPITVM SERVVM MEVM, CVM MARCIANVS FILIVS
MEVS SEDECIM ANNOS IMPLEVERIT, RATIONIBVS
REDDITIS LIBERVVM ESSE VOLO: Marciano impubere defun-
cto, id est, intra XIII. annum, etatis, quamvis condicio defecerit, eo tamē
tempore, quo, si viueret, Marcianus sedecim annos impleret, libertatem deberi ait, idēq; fa-
uore libertatis iam dudum receptum est. Ceterum non video cur ponat Marcianum im-
puberem decessisse, ut libertatis condicionem defecisse ostendat, quandoquidem nec pu-
bertas Marciani cōdicionem explet. cum enim expectandus sit annus decimus sextus, sa-
nè non impletur condicio pubertate Marciani, sed anno etatis decimo sexto. Igitur cum^B
ad pubertatem condicio non respiciat, sed ad decimum sextum etatis annum, non intra
pubertatem, sed intra prætstitutam etatem, Marciano mortem contigisse Scævola scribere
debit. Sed videamus, an hic error aliquis librario imputandus sit, qui scilicet in eo §. tri-
bus in locis cum hac numeri nota XVI. pubertatis tempus designatū esset, non, uti debuit,
eam pro Quatuordecim acceperit, sed pro Sedecim. Equidem profectò hanc libertatis
condicionem fuisse credo, cum Marcianus filius meus quatuordecim annos impleverit,
ut & in l. ult. eod. tit. & ideo Scævola deinde scripsit impuberem decessisse filium, id est, in-
tra prætstitutam etatem XIII. annorum. Cōfirmat me eiusdem legis §. ab heredibus, in
quo etiam pro Quatuordecim, perperam librarium Sedecim scripsisse, ex his illius §. ver-^C
bis, *Vsq̄ in diem pubertatis*, liquidò constat. Confirmant me libri etiam scripti quos apud
me habeo, in quibus uterque §. habet XIII. non XVI. atq; ea re sum omnibus studio-
sis auctor, ut etsi editis Pandectis Florentinis, nihil ad Pandectarum restitutionem præte-
rea quicquam desiderandum esse plerique vociferentur, quotquot poterunt alias tamen
quascumque manu scriptas Pandectas conquirant, certoq; iudicio earum scripturam ex-
pendant, & examinent: nec enim fidem habendam esse censeo his, qui ceteras omnes ex
Florentinis dimanasse profitentur.

An in alienam voluntatem conferri legata possint.

CAP. II.

Legatum ita rectè in voluntatem legatarij confertur, SI VOLET, quia cōdicio est:
quod vno auctorum & interpretum consensu comprobatur est. An verò legatum in
extra-

- A** extranei voluntatem conferri poffit, magna eft quæftio. Videtur enim pugnare l. nonnumquã. D. de cond. & dem. cum l. fenatus. §. legatû. D. de leg. lib. 1. & l. i. D. de leg. lib. 2. Sed omiffis interpretû traditionibus vt hæc verba, **SI TITIVS VOLVERIT**, dupliciter accipiam, inclinatur animus. Aut enim his verbis totum testator in voluntate Titij pofuit, vt is arbiter & quafi dator legati fit: & hoc fit inutiliter. l. nonnumquam. Aut hæc verba pro condicione accepit in hunc fenfum, Si fortè acciderit aliquando, vt id Titius velit: & hoc non fit inutiliter. Æquè enim valet legatum, atque fi obfcuriori oratione fit res collata in voluntatem Titij: vtputa **SI TITIVS CAPITOLIUM ASCENDERIT**, & hoc ita Vlpianus tradit in l. i. de leg. 2. In arbitrium, inquit, alterius conferri legatum, veluti condicio, poteft. Quid enim intereft, **SI TITIVS CAPITOLIUM ASCENDERIT**, mihi legetur, an **SI VOLVERIT**, Veluti condicio, id eft, quafi condicio, fed malim legere *Veluti condicionem*. Et ex eo quidem loco quod Vlpianus idè alibi tradit, legatum in aliena voluntate poni poffe, fic accipiendum effe reor, vt in aliena voluntate quafi condicione legatum poni poffit. l. fenatus. §. legatum. Nam in l. fideicommiſſaria. 3. D. de fideic. libert. idem auctor ideo libertatem ita relictam, **SI TITIVS VOLVERIT**, deberi ait, quòd condicio potius fit fcilicet, quàm legati dandi merum arbitrium: & huic condicione eo etiam loco illam, **SI TITIVS IN CAPITOLIUM ASCENDERIT**, parem facit omnimodo. De legatario & extraneo, quæ dixi. De herede, quæ dicam. Duplex eft arbitrium. Eft liberum arbitrium. l. vtrum. §. cum quidam. D. de reb. dub. quod & plenum dicitur in l. fideicommiſſa. §. fic fideicommiſſum.
- C** D. de legat. 3. & mera voluntas in l. fi fic legatum. D. de legat. lib. 1. Eft & arbitrium boni viri. Bonum virum cum dicimus, non iudicem dicimus, etiam fi maxime is boni viri officio fungi debeat. l. ceteræ. §. i. D. fam. ercife. fed qualemcumque omnibus virtutibus inſtructum & ornatum, iuſtum, fidum, innocentem, vt Cicero definiuit in lib. 5. Tuſcul. & in 3. de Offic. In arbitrium heredis quafi boni viri legatum cõferri poteft. In plenum heredis arbitrium conferri legatum non poteft, vtputa, **SI VOLVERIT**: ne fic in eius arbitrio quem testator obligare cogitat, an fit obligatus. atque ideo hæc etiam verba pro condicione non accipiuntur, niſi fauore libertatis, quemadmodum in initio l. fideicommiſſaria 3. D. de fideic. lib. aperte demonstratur. namque fi libertas ita relicta fuerit, veluti ſub condicione, nõ eo animo vt auctor dandæ libertatis heres ipſe ſolus exiſteret, **SI HERES VOLVERIT**, libertas debetur ſtatim vt heres annuerit. Ceterum ita relictum legatum, **SI HERES VOLVERIT**, nec ſi poſt annuerit heres, debetur: quoniam inutilis prorfus ea ſcriptura eſt. Sub alia condicione, licet obſcurè legatum in heredis arbitrium cõferatur, vtputa, **SI HERES CAPITOLIUM ASCENDERIT**, Niſi heres noluerit, vtilis ſcriptura eſt. l. 3. D. de legat. 2. l. fideicommiſſa. §. fic fideicommiſſum. de legat. 3. At niſi fauore libertatis hæc verba, **SI VOLVERIT** ad heredem relata per ſpeciem condicionis numquam certè defendemus. Et in quæſtione quidem iſta, ſententiæ huius eſſe me non pœnitet.

Emendata l. miles. D. de legat. lib. 2.

CAP. III.

- E** Mlles ad ſororem epistolam talem ſcripſit, *Scire te volo donare me tibi aureos DCCC.* Meamq; poſt mortem ſuam aperiri mandauit. Quæſtionis eſt, an ex ea epistola fideicommiſſum ſorori debeat. Mouet, quòd nemo rogatur ſorori dare, ac omnino fidelicommiſſi verba deficiunt. At Papinianus in l. miles. D. de legat. lib. 2. fideicommiſſum deberi reſpondit, idemq; ſeruari in pagani voluntate. *Placet enim*, inquit, *conſiſtere fideicommiſſum, ac ſi defunctus cum eo loquatur, quem precario remuneratur.* Quæ verba incõcinna ſunt: debuit enim potius fic ſcribere, *Placet enim conſiſtere fideicommiſſum, ac ſi defunctus cum eo loquatur, quem precario rogat.* atque ita ipſe aliàs legendum eſſe arbitratus ſum. Ceterum inſpecta re omni diligentius, & cum P. Fabro inuicti ſtudiorum noſtrorum comite cõmunicata, fic potius eum locum reſtituendum eſſe animaduertimus, *Placet enim conſiſtere fideicommiſſum, eſi defunctus cum eo loquatur, quem precario remuneratur.* nam & Conſtantineſis ita vertit lib. 5. Epitoni. *εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸ κληρονόμου, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ διελέχθη.* Quamuis igitur defunctus cum fideicommiſſario loquatur, non cum herede, conſiſtere fideicommiſſum placet. Placet autem Imperatoribus vt indicat l. peto. D. eodem & hæc

fuit Papiniani sententia, à qua etiam facit quod in hunc modum Paulus lib.4. senten. scribit, *Qui fideicommissum relinquit, etiam cum eo cui relinquit loqui potest, veluti, P E T O C O N T E N T Y S S I S I L L A R E : a u t , V O L O T I B I I L L V D P R A E S T A R I .*

Vti concilianda sit l. quid tamen. D. de contrah. empt. cum l. cum ab eo. §. vlt. eod. tit.

C A P . I I I I .

SI contrahentes in materia dissentiant, nulla emptio est. Materix, substantix, & *oías*, qualitatis nominibus promiscuè utimur. l. in venditionibus. l. quid tamen. D. de contrah. empt. l. si sterilis. §. quamuis. D. de act. empti. Id verò ita procedit, si verbi gratia vnus æs vendere, alter emere se aurum existimauerit. Quid igitur fiet si & hic se aurum vendere, & emere ille existimauerit, cum æs esset? quo casu errat quidem vterque in materia, & pro auro æs accipit, dissentiant tamen inter se ipsi nullo modo, quandoquidem qua de re vendenda venditor, de eadem etiam emptor emenda sentit. Denique errant in materia, dissentiant inter se non item. Verum placet non dissensu tantum, sed hoc etiam errore vitari emptionem. At rursus quid fiet, si vterque aurum esse putet id, quod ex magna parte aut æneum est aut argenteum, id est, si aurum ærosum vel argentosum (his nominibus in hac significatione vsi sunt Plinius lib. 33. cap. 5. & Scævola noster in l. creditor. D. de solut.) pro auro purissimo accipiat? Et Vlpiano placet emptionem valere in d. l. quid tamen. quod res quæ ematur, auri aliquid habeat, atque ideo quod non omnino erratum sit in materia. Eademque ratione si inaurata vel inargentata pro aureis vel argenteis vaneant, emptionem valere putant. Vtitur exemplo vitiole quæ aurea dicebatur, ad licitationem à coheredibus deductæ & vni addictæ, quæ postea inuenta sit magna ex parte ænea. Est autem Viriola, ornamenti genus. Credunt quidam apud M. Tullium in 3. de Nat. deorum, cum de Dionysio tyranno loquitur, pro *Victoriolas*, legendum *Viriolas*: quanquam Valer. Max. lib. 1. cap. 2. Victorias ediderit. Ceterum Vlpiani sententiæ proximum est, quod traditur in l. in venditionibus. & l. prox. eod. tit. emptionem valere, si aurum deterrimum pro optimo vaneat, vel si vinum in acorem versum pro incorrupto vino vaneat. nam & his omnibus casibus non omnino erratur in materia. Sed si aurichalcum pro auro, stannum pro argento, embamma, id est, τὸ ὄξος μευατόν pro vino vaneat, sanè quia omnino in substantia erratur, nulla emptio est. Vlpiani sententiæ opponi solet l. cum ab eo. §. vlt. D. eod. tit. & explicari etiam totum id hoc modo solet, vt ideo nulla sit emptio mensæ argento coopertæ & pro solida emptæ, quod id fuerit actum nominatim inter contrahentes vt solida mensa esset ex auro. Quod etsi præter legis mentem & verba comminiscitur Accursius, tamen vt maximè id actum fuerit nominatim, inuenio non ideo minus emptionem valere. Semper enim id agi intelligitur, atque adeo semper pro cauto habetur l. cum quid. D. de reb. credit. nec tamen ideo Vlpianus emptionem valere negat. Reliquæ Accursij explicationes, vt sunt ineptæ, ita omnium improbatione reiiciuntur. Ego separanda esse puto inaurata vel inargentata ab eis quæ auro vel argento cooperta sunt. Illis aurum vel argentum immixtum & infusum est, & ideo qui rem inauratam emit pro aurea, non omnino errat in materia: namque in ea inest auri aliquid. His autem quæ argento cooperta sunt, argentum infusum vel immixtum non est: & ideo qui mensam ligneam argento coopertam pro argentea emit, omnino errat in materia. mensa enim nulla ex parte argentea est, sed operimento dumtaxat laminæ vestita est, vt de quadam Tyb. Cæsaris mensa lignea locutus est Plinius lib. 13. cap. 15. vel inclusa argento, vt est in l. legata. D. de sup. leg. & ita ipse l. quid tamen, cum §. vltim. l. cum ab eo, in concordiam esse adducendam reor.

Deesse negationem in P. Florentinis in l. si sterilis §. quamuis. D. de act. empt.

C A P V T V .

Peræpretium est explicare an ita rectè absque negatione in Pandectis Florentinis scripta sit l. si sterilis. §. quamuis. D. de actionibus empt. *Quamuis supra diximus, cum in corpore consentiamus, de qualitate autem dissentiamus, emptionem esse.* Et quidem

- A** Et quidem opinor in aliis codicibus meritò negationem addi : namque nullo in loco superius dictum est, emptionem esse : quinimò dictum est emptionem non esse, quotiens in materia erratur. l. in venditionibus. l. quid tamen. D. de cōtrah. empt. Qualitas autem pro materia accipitur in §. quāuis. vt ex proposito exemplo de eo qui emens alterius materię mensas, emere se citreas putauit, satis vt arbitror liquet. Ideoque illa verba, *Quamuis supra diximus*, putem esse referenda ad l. in venditionibus. & l. quid tamen. non ad Pauli libros : quemadmodum & in l. si in emptione. §. liberum. D. de contrah. empt. eadem ferè verba referuntur ad l. nec emptio. eod. tit. & in l. impuberem. §. item non continetur D. ad leg. Cornel. de fals. ad l. Diuus. §. item Senatus eod. tit. proinde Triboniani videntur esse, nō Pauli. *Quamuis* autem nulla sit emptio, cū in materia siue qualitate dissentiūt, tamen, auctore Paulo, emptori ex empto datur actio in id quanti interest se deceptū non esse; veluti si mēsas quali citreas emat, quæ cupressinæ sūnt. nam cupressinarum quidem nulla emptio est, & condictione indebiti vel sine causa pretium quod soluit emptor potest repetere. l. suæ rei. l. domum l. cum ab eo. §. vlt. D. de cōtrah. empt. l. cū hereditatem D. de heredit. vend. sed ex empto etiam actionem habet in id quanti se deceptum non esse interest: qua actione Paulus ait & ignorantem venditorem teneri: quod ex l. Labeo libro posteriorum. D. de contrah. empt. sic necessitatō explicandum est, vt sciens in id omne quod interest teneatur, ignorans non nisi mensarum citrearū nomine. cui simile est quod de loci sacri emptione traditur in l. hęc legem. & l. prox. & l. qui officij §. i. D. eod. tit. Fuere autem citreæ mensæ magno in pretio, vt Plinius indicat in lib. 13. cap. 15. cuius capitis hic est titulus. De Atlantis arboribus & cedrinis mensis. Sed cū in lib. 1. legatur *citreis*, non *cedrinis*, & Petronius dicat, Afris eruta terris citrea mēsa, & cū Tertullianus in lib. de pallio, mensam à M. Tullio emptam, cuius in eo capite meminit Plinius, orbem citri appellet, me non pœnitet sententiæ G. Philandri esse, qui emendat in Plinio *citreis*, *citri*, & *citru*. Sic & lib. 16. cap. 15. & 16. pro cedro scribendum *citro*. Citri arbores sunt frugiferę. Cetri sunt, vt Sudas scribit. *δένδρον ὑψικομα καὶ ἀχαρπα, αἷς ἀπειχάζει Δαβίδ πτω εἰδωλολατρείας*. Hæ igitur inter se appellationes confundendæ non sūnt. Et hæc sufficiant ad §. quamuis.

Explicatio eorum quæ continentur in l. cum aurum. §. si cui escarium. D. de au. & arg. leg.

D

C A P. V I.

- E** Scaŕio argēto legato, lex ea, quam huius capitis inscriptio indicat, id solum deberi ait quod ad edendum & potandum in ministerio testator habuit. Proinde argento escario legato, & potorium legatum videri, vt & l. pediculis. §. quidam. D. eod. tit. Etiam illud adiungit, Aquiminarium argentum legatum videri: nam & hoc propter escam paratur. In aquiminatio autem argento numerantur vasa aquaria argentea. l. in argento. §. vlt. eod. tit. l. 3. de suppel. leg. At Cocinatorium instrumentum escario contineri negat. & in cocinatorio instrumento numerat cacabos & miliarium & sartaginem, & alia vasa ad coquendum comparata: vbi Cacabus est in quo pulmentarium coquitur, Miliarium verò malè Beroaldus & Nebrissenſis & Accursius vas esse tradunt ad milium coquendum, sine vllò auctore. Probarim id potius quod Athenæus lib. 3. *δειπνοσοφιστῶν* scribit, τὸ μιλιάριον καλῶμενον ὑπὸ ῥωμαίων τὸ εἰς θερμῆ ὕδατος κατεργασίαν κατασκευασθόμενον. & sane Miliarium cocinatorium nihil est aliud, quàm aënum in quo aqua ad potandum calefit. l. cum de lanionis. §. itē cacabos. D. de instr. vel instrum. leg. sed in balneatorio instrumento Paulus miliaria etiam numerat, in quibus ad lauandum aqua calefit lib. 3. Sentent. tit. 9. Aënum etiam id in quo aqua calida lauatur olea. l. sed ad des. §. item aënum. D. loca. miliarium appellari potest. Denique aënum siue miliarium vas est, in quo aqua calefit: & ideo in l. si venditor. §. vlt. D. de action. empt. de fistulis est quæstio, quæ ducunt aquam in aënum, id est, miliarium: quod quia in emptionem domus non cedit, ideo nec eius causa comparatæ fistulæ accedere videbantur. Ceterum vt redeamus ad rem, id certè constat ex §. si cui escarium, aliud esse argentum escarium vel escale, aliud potorium, aliud aquiminarium, aliud cocinatorium: & in escario potorium & aquiminarium etiam contineri, non cocinatorium. Ex quo apparet quanta fuerit veterum Romanorum luxuria, qui vsi sint cocinatoriis quoque instrumentis ex argento: qua de re scribit Plinius lib. 33. cap. 11. Caluum

Oratorem esse questum. Lampridius tamen Heliogabalum cacabos argenteos primum ^A habuisse refert. Vasa cocinatoria, in P. Flor. & Cocinatoria dicuntur in l. penult. D. de pen. leg. vbi certe malim Cocinatoria, vt est in alijs codicibus.

Explicata, & emendata l. statuliberi à ceteris. §. quintus. D. de statulib. & complures alie.

C A P V T V I I.

Quod superiore libro sum pollicitus fore vt in hoc explicarem §. quintus. l. statuliberi D. de statulib. tempus est iam id hoc in capite præstare. Lex ita patremfa. in testamento scripsisse ponit, *SI ANDRONICVS SERVVS MEVS HEREDI MEO DEDERIT DECEM, LIBER ESTO*: vbi loco, *decem*, credo legendum *xx.* quòd pau ^B lò pòst duob⁹ in locis *xx.* statuliberum dedisse ponat, & ita etiam quidam scripti libri habent. Verùm illo modo data libertate, lex ait de bonis ortam esse controuerfiam: & qui se lege ab intestato heredem aiebat esse, eum quidem egisse petitione hereditatis: possessorem verò, ex testamento heredem se dixisse, ac tandem secundum eum fuisse dictam sententiam, qui se testamèto heredem esse aiebat. Vbi loco etiam horum verborum, *Qui testamento*, legendum videtur, *Qui lege*: quandoquidem statim lex ait contra possessorem iudicatum, possessorem victum hereditatis petitione, is autem fuit scriptus heres: item vicisse legitimum heredem, victum fuisse heredem scriptum, dictam sententiam secundum heredem ab intestato. Vnde liquidò apparet sic illo in loco legendum esse, *Secundum eum sententia dicta erat, qui lege aiebat se heredem esse*. Hinc deinde, vt ait lex, Andronicus quærebat ^C si ipsi, id est, heredi legitimo *xx.* dedisset, quoniam secundum eum sententia dicta est, futurusne liber esset: quod certè non quæreret, si scripto eidemque victori dedisset, quia tum proculdubio constat cum liberum fieri. Proinde hoc dumtaxat Andronicus quærit, qui testamento iussus est heredi *xx.* dare & liber esse, vtrum legitimo heredi dando qui vicit hereditatis petitione, ad libertatem perueniat, an qua vicit ille sententia nihil ad eam rem valere videatur. Et quamuis Mucij suppressa sit sententia, videtur tamen in id inclinare, vt ad libertatem Andronicus perueniret, vtque legitimo heredi, secundum quem dicta est sententia, omnimodo dari pecunia debuerit: namque ideo mox Andronicum ait scripto, contra quem pronuntiatum fuit pecunia data, non fore liberum. Sententia igitur ^D hac in re ius facit, & ei qui vicit statuliber non heredi scripto dare debuit. Sed hæc ita vera sunt, quemadmodum Labeo tradit, si re vera petitor heres esset legitimus. Alioquin liberum fore Andronicum, etiam si victo is, nò victori pecuniam dedisset, videlicet si per imprudentiam iudicis aut errorem aut iniuriam possessor hereditatis verus heres testamentarius victus esset. Tum ex Aristonis responso ita concluditur verius esse, Andronicum fieri liberum, quamuis non scripto dederit sed victori, videlicet etiam si re vera victor heres ab intestato non fuerit. Denique Andronicum liberum fieri, siue scripto cõtra quem sententia dicta est, iam ante dederit: siue post sententiam, victori. In hoc tamen victori possessorem victum teneri, vt acceptam à statulibero pecuniam restituat, quasi ex hereditaria causa perceptam. Ergo qui dat victori, liber fit: qui iam ante dedit heredi scripto, & postea victo, re contra testamètum iudicata æquè fit liber. Quod autem in ea lege traditur de *xij.* tabulis, & ab interpretibus perperam explicatur, eius vera interpretatio ^E assumenda est ex his quæ scribit Vlpianus in fragmentis tit. de statuliberis, vbi etiam meminimus me hanc legem non prætermisisse. Præterea in extremo legis sic ex ipso autographo Pandectarum Florentinarum admonui legendum esse in l. nunquam. D. de vsurpat. & vsurcap. *Cum ceteris an quoque pecuniam*: vt in l. si totam. D. de acquir. her. *Si totam an partem An pro Eam.* & miror cur vt in l. si totam, in hac quoque typographi autographon secuti non sint. &, quando mihi nunc hoc etiam in mentem venit, eisdem minus fero, cum in Pand. Florentinis in l. proinde. D. de reb. credit. scriptum sit *Adquisitum*, excudètes *Appositum*, manifesto mendo: cuius tamen Hugonem à Porta Lugdunèsem typographum ab aliquo admonitum fuisse, Pandectæ, quas non ita dudum excudit, satis indicant. Ceterum ^{F.} iis quæ eliciuntur ex §. quintus. de libertate, vt re secundum heredem legitimum iudicata ea nihilominus impleta condicione Andronico competat, opponitur l. 3. D. de pignor. cui multæ aliæ consimiles adiunguntur, ex quibus hoc efficitur, Victoriæ legitimi heredis legatariis & libertatibus nocere, siue sciuerint, siue ignorauerint heredem scriptum

- A** ptum de re litigare, præterquàm si collufum fit, ex constitutione Antonini Pij, vel si heres præfcriptione fuperatus fit, ex constitutione fratrum. Quòd si per iniuriam iudicis fuperatus fit, iniuriam ei factam verius eft legatis & libertatibus nocere: alioqui nulla erit differentia inter creditorem & legatarios, cõfve qui libertatem acceperunt, quod Papinianus negat in d.l. 3. & ideo putem in l. fi feruus plurium §. i. D. de legat. lib. i. negationem abundare, ac legendum ita, *Iniuria ei facta nocet legatario*. Nocebit autem, si fecundũ heredem legitimum fuerit iudicatum, non item si fecundum fubftitutum, quoniam fubftitutus eft fucceffor testamentarius. Ergo duobus dumtaxat cafibus exceptis ex constitutionibus, victoria legitimi heredis ceteris omnibus nocet: quæ fententia pugnat cum hoc §. quintus & cum l. i. infrà de except. rei iudic. Porro autem in hoc §. ideo libertas competit, quòd ita hæc data fit, Si heredi xx. dederit, atque ideo fiue dederit fcripto ante fententiam, ftatim liber fit, quia heredi dedit, fiue legitimo poft fententiam, quia & hoc cafu verum eft cum heredi dediffe, vel potius quia vt in perfona emptoris ex xij. rab. hæc condicio ab ftatulibero impleri poteft, ita & in perfona victoris, vel alterius qui dominium in eo fit adeptus. l. fi ftatulibera. §. ftatuliber. & §. prox. de ftatuliberis. Igitur fententia fecundum heredem legitimum data, relicte fub hac condicione libertati nihil officere poterit. Alia verò lex de exceptione rei iudic. fic accipienda eft fi de legato actum fit, & ideo ceci- derit legatarius, quòd ruptum vel irritum diceretur testamentum, non item fi pro herede legitimo de hereditate iudicatum fuerit: id quod legis extrema verba indicant, quam fententiam fecutus eft Accurfius in l. Papin. §. vlt. D. de inoffic. testam. & mihi probatur, eo maxime quòd in Pandect. Florent. in d. l. i. fcriptum fit, *Vel legato*: vnde coniecturam facio legendum, *De legato*

Sublatum mendum ex l. humilioribus. C. de fufcept. præpof. & arc.

C A P. V I I I.

- H**onorius & Theod. in l. pen. C. de fufcept. præpof. & arc. ne à publicis muneribus, de decuriones reuocentur, eos humiliora officia vel extraordinaria onera fubire nolunt, & exemplum apponunt fufceptionis veftium militarium, quam æquum non effe aiunt
- D** vt decuriones ipfi obeant: multo autem æquius effe vt militarium veftium, quæ fcilicet à prouincialibus conferuntur, vt apparet ex titul. de militar. veft. fint fufceptores ipfi milites cohortales, qui funt in officio proconfulari, vel qui in eodem proconfulari officio meruerunt. Horum namque, inquiunt, intereft huiusmodi explorare rationem, & quætere qualitatem eorum, quorum ad conftituendum commodior cura eft. Vbi quid fibi hæc verba vellent, *Ad conftituendum*, diu multumque dubitant: poftea verò quàm in Codice Theodofiano fcriptum legi, *Ad contuendum*, ftatim fum fufpicatus legendum vtroque in loco, *Ad confuendum*, hoc fenfũ, vt cohortalium officiorum & militum maxime interfit rationem veftium explorare, & quætere qualitatem eorum qui confuendis veftibus operam commodius daturi funt: neque enim æquum effe, vt qui lucra veftium fentiant, hæc onera non ferant. Veftium igitur erunt fufceptores ipfi milites non curiales, nifi forte quidam ex eis in officio proconfulari fuerint, aut nunc etiam in eo funt, publici muneris euitandi gratia. Sunt aliæ mendorum tenebræ ingenteis in poftremis tribus Codicis Iuftiniani libris, quibus, faciente Domino, fperamus aliquando nos clariffimum lumen prælaturos.

Explicata & emendata l. in agris. D. de acquirend. rer. dom.

C A P. I X.

- L**imites funt in agris limitatis, qui populo iter præbent ex lege Sempronia, Cornelia, & Iulia, & ideo in modum agri non cedunt limites. l. id quod §. i. D. de peric. & com. rei vend. ex eis alij funt Decumani Maximi, qui funt ab Oriente in Occidentẽ, alij Cardines Maximi, qui ex tranfuerfo currunt, alij actuarij, alij fubrunciui. Decumani, ex Augufti cõftitutione, pedes xl. Cardines, pedes xx. Actuarij, pedes xij. Subruciui legitimã viæ

latitudinem, id est, pedes viij. habent, auctore Hygeno in lib. de limit. constit. His limitibus quoniam diuisi & circumscripti sunt agri limitati, ideo in eis ius alluuiionis cessat, vt ostendi in lib. 2. Inst. tit. de rer. diuis. nec possunt incrementum vel ex alluuiione, vel ex insula in flumine nata suscipere. l. 1. §. si insula. D. de flumin. Quinimò insula in flumine nata non eorum fit qui prope ripam limitata prædia possident, sed occupanti cedit. Ait verò Trebatius, auctore Florentino in l. in agris. D. de acquiren. rer. dom. agtum limitatum non eum esse qui hostibus deuictis ea condicione concessus fit, vt in ciuitatem veniret. hic est ager per extremitates mensura comprehensus, qui ciuitati totus assignatus est per vniuersitatem, vt, auctore Iulio Frontino, in Lusitania Salmaticensibus, & in Hispania citeriore Palantinis, & ita in compluribus prouinciis tributarium solum per vniuersitatem populis definitum est. At eum, vt Florentinus scribit, agrum Trebatius ait esse limitatum, qui expulsis hostibus manu captus est & hunc ideo limitari solitum, vt sciretur quid datum, id est, quid victori militi veteranoque assignatum esset, item vt sciretur quid vnisset (prædia enim capta partim assignabant, partim distrahebant. l. Lucius D. de euiction.) item vt sciretur quid in publico relictum esset. vbi liber scriptus, qui est apud me, habet, *Quid ve p. relictum esset.* vnde suspicor legi debere, *Quid veteri possessori relictum esset:* nam agro ex hoste manu capto, plerumque veteri possessori vel totus ager, aut pars aliqua reddebatur: & relinquebatur honoris causa, vt ait l. item si verberatum. §. item si forte. D. de rei vindic. quod sic explicat Siculus Flaccus in lib. de condicione agrorum. Nec tamen omnibus, inquit, personis victis ablatis sunt agri: nam quorundam dignitas, aut gratia, aut amicitia victorem ducem mouit, vt eis concederet agros suos. Reddita verò veteri possessori, apud Valerium Probum in legibus & plebiscitis inuenio his notis signari, V. P. R. ex quibus in l. in agris errorem creatum opinamur, quod & in limitum inscriptionibus ita fuisse annotatum Siculus, Aggenus, Hygenus tradunt. Suet. in Domitia. Subcessiua quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus vt vsucapta concessit.

Quæ sit sententia l. quotiens. C. de precib. Imper. offer.

C A P. X.

Solent, in Gallia rescripto principis petentibus egenis debitoribus induciæ tribui, anni aut biennij aut quinquennij, quod videtur originem habuisse ex l. vniuersa. C. de precib. Imp. offer. & l. vlt. C. de cess. bono. idemque Theodericum Italiae & Gothiæ regem obsequasse Cassiodorus lib. 2. Variar. ostendit, his verbis, Sed quoniam lapsos, inquit, nihil releuasse proficit, si onus aliud solutionis accedit, qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuassee pecuniam, celsitudo tua faciat admoneri, ne in hoc biennij spatio quicquam de credita summa æstimant postulandum: quatenus sub induciis supradictis & datam possint reparare pecuniam, & aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Sunt verò qui ad hunc debitoribus dandarum induciarum morem putent etiam pertinere l. quotiens. C. de precib. Imper. offerend. quod ipse, quamuis Accursius & Anianus interpres Codicis Theodosiani, & complures alij se ita existimare tradant, mihi persuadere nullo modo possum. Nam lex ait moratoriam præscriptionem remitti posse, peremptoriam conuelli, relaxari non posse. Quod, si vera est illorum traditio. sic erit accipiendum, vt moratoria remitti, id est, concedi possit, peremptoria conuelli & relaxari, id est, concedi non possit: quæ interpretatione nihil est absurdus. Probendam equidem censeo secundam interpretationem Accursij, vt si debitori competat præscriptio dilatoria vel moratoria, vt puta pacti conuenti, ne intra quinquennium petatur, hæc creditori suum persequenti ante quinquennium remitti & relaxari possit: peremptoria exceptio non itæ, vt puta pacti conuenti ne vnquam petatur. Neque obstat l. si ante. C. de pact. inter empt. & vendit. comp. nam venditor qui postulat, vt sibi post constitutum diem offerre pretium emptori & venditionem resolvere liceat, iam non dilatoriam, sed peremptoriam præscriptionem remitti postulat: quandoquidem venditori post diem offerenti rectè ita præscribetur, *μη εἰς ἀρχὴν μὴ εἶναι τὴν δίκην ὡς τῆς ἀρχῆς ἐξήκοντα ἐν οἷς εἶδεν τὸ τίμημα ἀπὸ δυν.* atque hoc satis, vt opinor, liquet.

Interpretatio

A

Interpretatio §. Callimachus. l. qui Romæ. D. de verb. obligat.

C A P. XI.

NVnc de specie §. Callimachus. l. qui Romæ. D. de verb. obligat. loquar. Ea verò est de nautica pecunia: cuius condiciones eæ sunt, vt eius pecuniæ vſuræ debeantur ex pacto, vt grauiffimæ vſuræ debeantur, vt creditor vſque ad certum locum, vel ad certam condicionem, vel ad certum tempus, vel vt omne itionis & reditionis periculum ſuſtineat. & eſt huiuſmodi ſpecies, Callimachus mutuam pecuniam nauticam accepit à Beryto in Brentefium in omnis nauigationis dies ducētos, & à Brentefio in Berytum, ſi intra Idus Septembreis Callimachus à Brentefio ſoluiffet: & in eam rem pignori cæuit eſſe merces quas Beryto comparaffet, quasq; Brentefio redempturus eſſet: quo in pignore ipſe didici priuilegium habiturum creditorem, propterea quòd merces Brentefium illatæ, pecunia eius comparatæ ſunt. l. licet. C. qui potior. in pignor. hab. quarum condicionem par eſt ſequi merces Brentefio reparatas & redemptas. l. cum tabernam. D. de pignor. Verùm ideo addita fuit illa condicio, vt intra Idus Septemb. Callimachus à Brentefio ſolueret, quòd imminentis brumæ tempore magnum ſit ab vniuerſo naufragio periculum. l. ciuitas. C. de offic. rector. prouinc. l. vtique §. vltim. D. de rei vindic. l. litus. l. de verb. ſign. l. ſuus. §. puto. de hered. inſtit. quod Pleiadum occaſus indicat, & hoc Andr. Alciatus etiam attigit. Ceterum ſi intra Idus Septemb. Brentefino portu Callimachus non ſolueret, Eroti ſeruo, nauticæ pecuniæ gratia ſecuto (mitti enim ſolebat à creditore ſeruus qui pecuniam tempore ſtatuto exigeret, atque pro ſerui operis & ſumptibus in ſtipulationem certa ſumma deducebatur. l. nihil. §. pro operis. D. de naut. ſcæn. l. traiecticæ. D. de oblig. & act.) placuit vt continuò ſortem cum vſuris & ſerui ſumptibus reſtitueret Callimachus. Hæc autem omnia Callimachus cæuit Sticho ſeruo L. Titij, quæ & Scæuola appellat Scæuola in §. Callimachus. ex conſuetudine Iuriſconſultorum, qui promiſcuè his nominibus C. Seius, L. Titius vtuntur, pro quibuſlibet perſonis, vt philoſophi, Socratis, Dionis, & Theonis: quod his verbis Plutarch^o ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς adnotauit quaſt. x x i x. ἂν πὶ τῶν νόμων εἰσαγόντες λέγειν κελεύουσιν, ὅτι οὐ Κάϊος ἐγὼ Κάϊα. τοῖς δὲ νόμοις τέτοις ἄλλοις κέχρηται κοινοῖς ἔσιν, ὡς περ οἱ ῥωμαῖοι Κάϊον Σίτιον καὶ Λέκιον Τίτιον, καὶ οἱ φιλόσοφοι Δίωνα καὶ Θίωνα τῶν ἑλαμβάνουσιν. & hunc morem etiam Tertullianus in Apologetico ſecutus eſt, Bonus, inquit, vir C. Seius, ſed malus tantum quòd Chriſtianus. Ego Lucium ſapientem virum repente factum Chriſtianum deſero, &c. Sed quæ naſcatur ex illa ſpecie quaſtio, videamus, Si Brentefino portu ſoluerit Callimachus ante Idus Septembres ſecundum legem conuentionis, ſed eo tempore quo iam pecuniam Brentefio Eroti reddere deberet, id eſt, cum prope inſtarent Idus Septembres, quaſitum eſt, an ſubmerſa naue poſt Idus, ad creditorem ideo pertineat periculum, quòd Callimacho, cum non longè abeſſent Idus Septembres, nauigationem inſtituenti Eros conſenſiſſet. Scæuola negat periculum ad creditorem reſpicere, & meritò: non fuit enim vlla Eroti talis data poteſtas inopportunæ nauigationi conſentiendi: denique poſt diem nauis amiſſa eſt. l. ſcænator. D. de naut. ſcæn. & paria ſunt, poſt Idus nauem ſoluere, ac tum ſoluere cum iam intra ſtatuta tempora nauis Berytum peruenire non poteſt. l. cum ſtipulatus ſim. D. de verb. obligationib. At vulgò ita legitur in §. Callimachus, *In nauem miſiſſet eo tempore*. Ego iam dudum in vetuſtis libris, quos fidei meæ teſtandæ cauſa neminem celabo, ita ſcriptum reperi, *In nauem miſiſſet ſet eo tempore quo iam pecuniam Brentefio reddere Romæ perferendam deberet*: vt iam articulus ſignum ſit tarditatis, quoniam eo tempore certum erat ante Idus nauigationem confici non poſſe. Sic verò ſæpe in P. Florentinis extrema vnius diſtinctionis repetenda eſt ſyllaba, vt & alibi adnotaui. Tum verò deinde in eo §. quaeritur, quid fiat ſi poſt Idus nauem ſoluenti Callimacho Eros conſenſerit: quod fruſtra quaeri videtur. nam ſi periculum creditoris illo caſu non eſt, & hoc etiam caſu erit multo minus. Sed ſeruo data hoc caſu fuit proferendi temporis poteſtas, & ideo non abs re quaeritur, an ſubmerſa naue ob ſerui conſenſum ipſo iure dominus actionem ex ſtipulatu amiſerit. Reſpondet Scæuola ipſo iure actionem domino dari, ſed exceptioni locum fore, ſi ſeruo datum eſſet arbitrium, id eſt, cum ſeruo id in mandatis datum eſſet. Atque hæc de §. Callimachus fatiſ ferè diximus:

C A P. X I I.

Taxationis nomine leges, uti Iustinianus auctor est in Nou. l. xij. & No. l. xxxij. ἀπὸ τῆς
 ρητῆς ποσότητος δελεζομένης παρὰ τὴν δίκην ζωντος, id quod plerumque fit iurisurandi in li-
 tem refrenandi causa. l. videamus. §. penult. D. de in lit. iur. l. 3. §. præterea. D. ad exhib. l. ar-
 bitrio. §. 1. D. de dolo. l. qui restituere. D. de rei vindic. l. si quando C. vnde vi. vel auctore
 Sext. Pompeio cum arbitro præscribitur vsque ad quam summam ius ei statuendi sit. Ta-
 xationes etiam dicuntur in testamentis & in contractibus, præscriptiones quædam ver-
 borum quibus oratio aut coërcetur, aut dilatatur. nam plerumque taxationes efficiunt,
 ut minus quàm dictum sit debeat: ut ecce si quis vendat x. pondo olei quod natum e-
 rit: sunt hæc verba, *Quod natum erit*, loco taxationis: & ideo x. pondo emptori, nisi nata
 sint, non debebuntur: & si quinque dumtaxat nata sint, hæc sola debebuntur. l. si debitor
 §. verisimile. D. de contrahen. empt. cui, ut & inscriptionum similitudo suadet, optimè l.
 cum certus. D. de trit. vi. & ol. legat. coniungetur. Nonnunquam ut plus debeat quàm
 dictum fuerit: quemadmodum si quis vendat xvij. iugera fundi, & quod eius admensum
 esset, ad singula pretium constituat: sunt hæc verba, *Quod eius admensum esset*, loco taxa-
 tionis: & ideo xx. inuentis, pro xx. pretium debebitur. l. qui fundum. §. qui agrum. D. de
 contrah. empt. Sic alibi traditur, hæc verba, *Quidquid ad te peruenit*, haberi loco taxationis,
 & nihil ex eo quod peruenit profus deduci, dissimiliter atque si vir vxori dotem relegas-
 set. l. Mæuio. §. vlt. D. de legat. lib. 2. Inuenio etiam quod veteres in vino diis offerendo
 erant soliti dicere, *Maçte vino inferio esto*, taxationis habuisse vim: atque ita censuisse Tre-
 batium scribit Arnobius lib. 7. aduersus gentes. Inferio, inquit Trebatius, verbum ea cau-
 sa est additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis atque a-
 pothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur promptum est, esse sacrum inci-
 piat, & ex vsibus eripiat humanis. Addito igitur hoc verbo, solum erit, quod inferetur,
 sacrum. Ex eo autem Arnobij loco sanè quàm elegantissimo, corrigendus alter est M.
 Catonis in libro de Re rustica, vbi Iano ita vinum dari scribit, *Iane pater, uti te strue commo-
 uenda bonas preces bene precatus sum, eiusdem rei ergo maçte vino inferiori esto*: Et Ioui sic, *Iuppi-
 ter maçte fercto esto, maçte vino inferiori esto*. Nam pro *Inferiori*, legendum omnino est *Infe-
 rio*: quod verbum taxationis causa, uti dictum est, adiicitur. Atque ita deus ab illis, addi-
 ta taxatione, colebatur. D

Restitutum Alytarchiæ nomen in l. 1. C. de offic. Com. Orien. & in l. 2. C. de cupressis.

C A P. X I I I.

Ex prima C. de offic. com. Or. à Leone Augusto scripta est, non ut vulgò legitur ad V-
 leum, sed ad Puseum præf. prætorio, ut & l. 3. C. de his qui spon. mun. suscip. qui etiam
 eo anno consulatum gessit cum Ioâne, quo Anthemium Occidentis imperatorem Leo
 fecit. Constituit autem in ea Leo, ut quæ deputata sunt Lyciarchiæ & Syriarchiæ ludis
 in prima Syria tam per officia comitis orientis v. s. quàm præsidis Syriæ v. c. exigantur:
 utque ludi Lyciarchiæ comiti, Syriarchiæ præsidi curæ sint, & ne curiales hæc munera e-
 tiam sua sponte suscipiant. Verùm cum Asianæ, non Orientis diæceseos Lycia sit, uti con-
 stat ex Notitia Rom. Imp. qui fieri potest ut cura Lyciarchiæ ad comitem orientis perti-
 neat? Iraque rectius vet. libri pro Lyciarchiæ, duobus in locis habent Alytarchiæ. & ita
 ille locus purgandus est. Fuit Alytarcha sacerdos Antiochiæ in Syria, sic dictus quòd lu-
 dis qui fiunt in honorem deorum τῶν ἀλυτῶν, id est, mastigophoris præsit, auctore Pha-
 uorino. Inde sacerdotium ipsum Alytarchia dicitur, ea forma qua & Asiarchia, Bithyniar-
 chia, Cappadocarchia, Phœnicarchia, Syriarchia, & his similia sacerdotiorum & flami-
 niùm nomina. l. 1. C. de natural. lib. l. ἐὰν δὲ. §. ἐθνῶν. D. de excusa. tut. l. 2. C. Th. de exp. lud.
 Fuit autem olim Alytarchæ permissum ex luco Daphnési, qui est in suburbis Antioche-
 næ vrbs cupressis densissimus, vnam cupressum excindere, plures plantare. l. & more. C.
 Th. de iu. fisci, quod nominatim abrogatur in l. 1. C. de cupressis, si quidem in ea sic legen-
 dum est, *Sed nec Alytarcha vnam cupressum, alii plantatis, excidere sibi licere contendat*. & ita
 cum me eum locum Cadurci emendantem Ant. Loiselus fortè audiisset adolescens do-
 ctissimus

A Etiffimus, codicem deinde mihi dedit, in quo vti propofui, ea lex clariffimè perfcrupta eft. Reftat vt, cùm fuerit à me fuperius reftituta infcriptio l. i. C. de offic. com. or. reftituatur etiam fubfcriptio ex vet. lib. in hunc modum, DATA V. ID. NOVEMB. CP. BASILISCO ET ARMERICO COSS.

*De regionibus vrbis Romæ & regionibus Italiæ ac suburbicariis, & explicata
l. i. §. penult. D. de offic. præfe. vrbi.*

C A P. X I I I I.

B **R**egiones antiquæ Romæ xiiij. fuiſſe indicat l. 3. in princip. D. de offic. præf. vigil. Totidem & nouæ Romæ, id eſt, Conſtantinopoleos fuiſſe oſtendit Notitia Romani imperij, & No. 43. De regionibus antiquæ Romæ, ſunt qui putent accipiendum id eſſe quod Vlp. ait in l. i. §. pen. D. de offic. præf. vrbi. præfectum vrbi & vrbe interdiceret, & qua alia ſolitarum regionum poſſe: quod mihi non fit veriſimile: nam regione tantum aliqua vrbi interdiceret moris fuiſſe non credo. Malim id de regionibus ſuburbicariis & regionibus Italiæ accipere, quàm de vrbiſ regionibus. Separantur ſuburbicariæ regiones ab Italiæ regionibus in l. 9. C. Th. de anno. & trib. l. 9. C. Th. de ext. mun. Sed cùm poſſit Italia omni præfectus vrbi interdiceret, poterit etiam ſuburbicaria vel quapiam Italiæ regione interdiceret: nam & cùm ſicut is, cui prouincia interdictum eſt, Italia ſummouetur, ex D. Claudij conſtitutione, vt Suetonius ſcribit, non ita quoque prouincia ſummouetur is, cui eſt interdictum Italia, niſi ſpecialiter prohibitum fuerit. l. 2. D. de ſer. export. poterit etiam præfectus vrbi eum, cui Italia interdixerit, ſpecialiter ſummouere à prouincia ſua. d. l. i. §. penult. Suburbicariæ autem regiones dicuntur etiam vrbicariæ in l. 1. C. Th. ſi per obrep. fuer. imper. l. 14. C. Th. de ind. deb. l. 3. C. Th. quib. eq. v. l. 9. C. Th. de ext. mun. vt & apud Caium ac Theodoſium auctores limitum, Tuſcia Vrbcaria & Annonaria: fuit enim vna Tuſcia Suburbicaria, & altera Annonaria. vt Picenum aliud Suburbicarium, aliud Annonarium, in l. 12. C. Th. de ind. deb. & in Notit. Rom. imp. Hinc & ſuburbicariæ eccleſiæ apud Ruſinum Aquileienſem in canone ſexto Nicæni concilij, & ſuburbicariæ prouinciæ in Valentiniani. Nou. 2. de tyronibus. Hinc etiam aliquando mihi placebat in d. l. i. §. penult. pro *Solitarum*, legere *Suburbicarum*. Sed præſtat ſolitas regiones pro ſolitibus Italiæ aut ſuburbicariis regionibus accipere. Atque ita cenſeo.

Quæ ſint pacti conuenti vires, & explicata l. pacta conuenta. D. de contrahen. emp.

C A P V T X V.

His nominibus idem ſignificatur, Pactum, pactio, pactum conuentum, pactum nudum. Conuentum ſic dicitur quaſi nihil præter conuentionem habens, vel quaſi compactum. Nudum, quaſi ſolum, ſine nomine, ſine cauſa. Dicitur etiam pactum & conuetum, vt apud Paulum lib. i. ſentent. titul. de pactis & conuentis, & M. Tul. pro Cæcin. Quæ, inquit, iudicia aut ſtipulationis aut pacti & conuenti formula. & Iuuenalis. Conuentum tamen & pactum. Pactum à contractu ſic ſeparatur: Pactum neque nomen neque cauſam habet. Contractus, aut nomen habet, aut, ſi nomine vacat, certè cauſam habet. Cauſam autem habet conuentio, quæ datione vel factio ſumpſit effectum: idèoque Do vt des, contractus eſt: Dabo vt des, pactum. Ex contractu datur actio: Ex pacto in ciues Romanos non datur actio: conſtituitur enim ex eo naturalis, non ciuiliſ obligatio. Sed tamen ex pacto datur exceptio, & hoc eſt quod ait Prætor, *Pacta inſta ſeruabo*. Seruat Prætor, id eſt, tuetur pacta datis exceptionibus. At pacta vel contractibus adiiciuntur, vel non adiiciuntur. Hæc proculdubio nunquam actionem pariunt, ſemper exceptionem pariunt. Illa quæ ſcilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex contineti, id eſt, in initio cõtractus adiiciuntur, aut ex interuallo. Quæ adiiciuntur ex contineti, non pariunt actionem, ſed formant contractum. l. cum dotem. C. de iu. dot. id eſt, formam & legem dant contractui: formant ipſam actionem. l. iuris. §. quinimò. D. de pact. id eſt, actionem ex ipſo cõtractu. Itaque ſi conuenerit ab initio, vt vèditor ſatiffidaret de euictione, qui ex natura cõtractus

non cogitur nisi repromittere, aget emptor ex empto cum veditore vt satisfdet : atque ita **A**
 pactum emptionem format, &, vt Latini Græciq; interpretes locuti sunt, transformat,
 τυποι ἢ μετατυποι. Quòd si ab initio conuenerit, ne venditor teneretur ob euictionem,
 quod etiam alienum est à natura & qualitate contractus, proderit pactum venditori ad
 exceptionem, vel etiam ipso iure se tutum esse contendet, quandoquidem pacti exceptio
 inest bonæ fidei iudicio. l. nec ex prætorio. D. de diuers. regul. iur. Quæ ex interuallo fiunt
 de satisfactione præstanda ob euictionem, actionem emptori non dant. Quæ fiunt ex inter-
 uallo de non præstanda euictione, hæc stultum est quærere, an actionem pariant : nec
 enim venditori aliter vtilia esse possunt quàm excipiēdo. His verò pactis detrahitur em-
 ptioni, illis additur : his leuior, illis fit grauior emptionis condicio. Sed vtraque fiunt de
 adminiculis: euictiones enim non perficiunt emptionem, sed iam perfectæ emptioni sub-
 sidio & auxilio sunt. At verò si ex interuallo pacta fiant de his quæ sunt ex substantia cō-
 tractus, vtputa re, pretio, consensu, quibus scilicet emptio perficitur, si res non sit integra,
 nulla nascitur actio : si res sit integra, emptio tollitur mutuo dissensu, vel etiam reformatur,
 renouatur, repetitur : & hoc posteriore casu datur actio, non quidem ex pacto sed ex
 noua emptione. Et hæc est sententia l. pacta conuenta. D. de contrah. empt. Item l. iurif-
 gen. §. item responsum. & §. adeo. D. de pact. In §. item responsum, *Extra naturam*, sic in-
 terpretor, extra substantiam, cum Accursio. Credo enim in eo §. eam Papiniani senten-
 tiam citari, quæ ex lib. 10. quæstionum relata est in d. l. pacta conuenta. nam quod dici-
 tur respondisse Papinianum, hoc æquè ad quæstionum ac ad responso-
 rum libros referri potest l. Claudius. D. de his quib. vt indig. l. 94. §. 1. D. de solutio. In §. Adeo, hæc verba, *Ex*
eodem contractu, sic accipio, ex substantia contractus. Rursum in eodem §. cum sit scri-
 ptum Floren. *Exceptiones postea factæ*, credo fuisse scriptum inuersis primis duabus syllabis
Edceptiones, pro *Depektiones*, vt in l. 2. C. de abolit. *deceptionem*, pro *depektionem*. *Depe-*
ctio nihil aliud est quàm pactum. Ac de pactis quidem hæc rarissima & certissima esse
 arbitror.

Supereffe negationem in l. sub condicione. D. de condic. instit.

CAP. XVI.

Seruus vel filiusfa. heres institutus, hereditatē adire iniussu domini vel patris non po-
 test, ne inuitus æri alieno dominus vel pater obligetur. Condicionem verò institutio-
 nis sine iussu domini vel patris implere potest : & hoc disertè scribit Paulus in l. 5. D. de
 condic. & demon. & seruo filioq; parem pupillum facit : ait enim à pupillo etiam condi-
 tionem impleri posse sine tutoris auctoritate. Cuius sententiæ cum sit manifesta ratio,
 nimirum quoniam eo facto nemo fraudatur, nec hereditas acquiritur, sed eò tantum res
 adducitur, vt pura sit institutio : & cum de pupillo ipsum hoc nominatim tradatur in l. si
 pupillus. D. de condic. instit. non vereor affirmare in l. sub condicione. (quæ ante illam l.
 si pupillus, posita est) supereffe negationem : & ita Modestinum, quia scribere debuit, etiã
 scripsisse, *Sub condicione heres seruus institutus, sine iussu domini condicioni parere potest.* quod
 à me iam pridem animaduersum & publicè sapius demonstratum est.

*Quid sit Commendare in l. & si quis. §. funeris. D. de
 religiof. & sumptib. fun.*

CAP. XVII.

In actionem funerariam veniunt sumptus funeris causa facti, veluti ad pompam exe-
 quiarum, ad elationem corporis, ad locum sepulchri, ad perferendum corpus hominis
 peregrè mortui, ad custodiendum corpus. Additur in l. & si quis. §. funeris. D. de religiof.
 & sumptib. funer. ad commendandum corpus. Quod nisi deprauatum est, referendum
 videtur ad nœnias & præficarum laudationes. Sed his non corpus, id est, cadauer mor-
 tui, verum vir antè iam defunctus commendatur. Deinde non aptè coniuncta est im-
 pensa commendationis, impensæ custodiæ. Quid igitur si legamus, pro *Commendandum*,
Commundandum? vt apud Columellam lib. 12. cap. 18. Aqua eluenda sunt & commun-
 danda : & vrl. argumento. §. ornamentorum. D. de aur. & argen. legat. Solebant enim
 corpora

A corpora laurata, ablaete, pollinere, ex quo pollinctorum quaedam erat instituta negotia-
 tionis. §. idem art. D. de inlit. cor. act. & hęc nostra opinio si non improbat, hic, ni fallor,
 sensus erit aptissimus, quod ad cadaver estodiendum, conseruandum, commundan-
 done obligatum sit, ad funeris causam referri. Sed veritas esse didici a viro ornatissimo &
 litteratissimo D. Gulielmo Pelliterio Misaspessuli Episcopo commendare eo in loco ni-
 hibalind esse, quatenus deponere, quoad infra sepultura tradatur, vt in veteri quodam libel-
 lo dato Scierio Imp. Cum expositum eorum fidei Sarcophago commendasset, &c. & in
 testamento Geruntij. Simpliciter sepulchro conditus vel potius commendatus. & sic in l. si
 quis eod. D. cod. ostenditur plerumque corpora temporis causa deponi.

B De diebus vtilibus & continuis. CAP. XVIII.

Dies vtilis, qui à Græcis interpretibus *οἱ ἡμέρας* dicuntur, hi sunt quibus experiendi
 iuris sui potestas est. l. 1. D. de diuers. temp. præscrip. l. miles. §. quadam. D. de adult.
 coërc. l. iure. C. cod. tit. His aduersi sunt dies cōtinui. Sunt & sessionum dies, quibus Præ-
 tor pro tribunali sedet, qui continuis etiam aduersi sunt, non tamen semper sunt vtilis:
 nam sæpe fit vti die sessionum, experiendi quis potestatem non habeat. Contra, dies vtil-
 les plerumque sunt, quamuis sessionum non sint, vt puta, si talis sit res que de plano & fe-
 riato die possit expediri. De sessionum diebus agitur in l. 2. §. dies. D. quis ordo in bonor.
 possess. serue. & (vti iam dudum ex Ant. Goucano didici) in l. is cui. §. satisfactionis. D. vt
 in possess. legat. Ex his apparet quid inter annum vtilem & annum continuum intersit.
C Nam vtilis annus is est, qui cōstat ex diebus vtilibus: Continuis, ex cōtinuis c. c. l. xv.
 Ceterum vtilem annum sustulit Iustinianus in causis restitutionum, & pro eo cōtinuum
 quadriennium substituit. Quo fit, vt non possit quis hodie eam, cuius tutor vel curator
 fuerit, intra xxix. annum vxorem ducere, cum tamen olim non nisi intra xxvj. annum
 hęc prohibitio cōsisteret. l. qui pupillam. D. de adulter. coërcend. l. non est. D. de ritu
 nupt. id est, intra xxv. annum ætatis & vtilem annum vnum. l. si patris. C. de interd. ma-
 trimon. l. filius. §. si quis eo tempore. D. de liber. & post. Sublatus etiam ante in eis restitui-
 tionum causis fuerat vtilis annus à Constantino l. 2. C. Th. de int. restit. sed introducta lo-
D corum differentia, is pro eo Romæ quinquennium, in Italia quadriennium, in prouinciis
 triennium continuum substituerat. Quæ differentia locorum ab Iustiano sublata, &
 omnibus in locis quadriennium continuum definitum est in l. vltim. C. de temp. in integ.
 restit. Sustulit etiam alia in re Iustinianus annum vtilem. Actiones personales in Italia
 præscriptione anni vtilis summouebantur. Hęc præscriptio à Iustiano tollitur in l. 1.
 C. de anna. exceptio. in aliis rebus à Iustiano, quod sciam, anni, dies, menses vtilis non
 sunt sublati: videntur tamen expuncti à posterioribus Imperatoribus, eo scilicet quod
 valde difficilis & lubrica esset eorum computatio: & ideo xxx. dies repetendo reo præsi-
 niti, qui vtilis dicuntur in l. 3. §. vltim. D. de accusat. l. aut priuatim. D. ad Turpillia. qui ab
 Augusto præfinit & obseruati sunt, vt Suetonius Tranq. indicat in August. cap. 32. Hi ab
E Constantino Græco interprete *συνάμται ἡμέρας* appellantur lib. 1. epitom. titul. 2. eodem-
 que nomine ab eodem lib. 6. epitom. titul. 7. appellatur annus, qui vtilis dicitur in l. in
 cum. C. de furt.

Explicatio l. 2. C. de rebus credit. & iureiurando.

CAP. XIX.

Male, vt opinor, vsque adhuc à Latinis interpretibus accepta est l. 2. C. de reb. cred.
 nam quod ait in initio, *Iurisiurandi contempta religio satis Deum v'torem habet*, non
 ad eum qui peierat per principem, sed ad eum, qui per Deum peierat, referendum
F esse puto. idque ita Constantinus lib. 1. epito. tradit, *Οὐδέεις χ' τῷ θεῷ ὁμόσας κινδυνεύει. ἰχέ-
 νος τὸ ὄρκος ἔχει τιμωρὸν τὸ θεὸς, εἰ χ' τῷ θεῷ γέγορεν.* Quæ postea sequuntur in lege, eum c-
 tiam qui peierarit per principem, non puniri, ostendunt, si calore quodam peierarit:
 quod non ad calorem tantum iracundiæ, sed ad inconsultum quemlibet animi motum
 refert oportet, vt in l. lex Iulia. D. ad leg. Iul. repet. l. nec in ea. D. de adulter. coërc-
 end. l. 1. §. quæri. D. ad S. C. Turpil. l. locatio. D. de publican. & vectigal. Ceterum si quis

consultò peierarit per principem, lex ei esse à corpore periculum ex lege Julia maiestatis etiam indicat. Igitur si per principem peieratum sit, princeps ipse vindex est: si per Deum, Deus: & ob id à Græcis Iuppiter *ἰουπιτερ* dictus est: & rectò Tiberius apud Cornelium Tacitum, decorum iniurias diis curæ esse: ut hæc sit sententia l. 2. C. de reb. credit. Legibus non puniri eum qui per Deum peierarit: Non puniri etiam eum qui calore quodam per principem peierarit. Ex quo efficitur, eum qui consultò per principem peierarit, puniri, & in legem Juliam maiestatis incidere. Quæritur hic fortasse an periurio alia pœna statuatur in l. vltim. D. de stellionat. crim. quod negatur quidem à me: nam & si non iurauerit quis esse sua pignora, æque in stellionatus pœnam incidit, modo si dolo malo rem alienam pignori obligauerit. l. 2. C. de crim. stelliona. Non igitur periurio, sed stellionatus pœna statuatur in d. l. vltim., . . .

Pro seruis reponendum esse seruitus in l. sed. & si quid. D. de euct.

C A P. X X.

IS qui fundum simpliciter vendidit, neque dixit liberum esse vel opt. maximum, præstare hoc debet ne fundus, ne pars fundi euincatur, item ne vsusfructus euincatur: nam vsusfructus, & si pars fundi non sit, totius tamen fundi emolumentum continet: & hoc ait l. in vendendo. D. de contrahen. empt. Dubitatur cur non dixerit id etiam præstari, ne seruitus euincatur. Dubitanti respondetur ex Q. Mucij sententia, ob euictionem seruitutis eum non teneri qui fundum simpliciter vendidit. l. cum venderes. D. cod. titu. l. penult. D. de euct. nisi liberum, nisi opt. maximum esse dixerit: quo nomine fundum non seruite, non tamen etiam fundo seruari significatur. & hoc receptum inter nos est, licet huius appellationis plenior olim nonnulli esse significationem existimauerint, à quibus esse videtur Siculus Flaccus in lib. de constit. limit. Sed hæc si venditor non dixerit, proculdubio non tenetur ob euictionem seruitutis: nam qualis fundus est, talem vendidit. Non tenetur, inquam, ex empto in id quod interest. At æstimatoria tenetur, id est, quanto minoris. l. quotiens. D. de ædil. edic. quod à Paulo propositum fuit in l. sed & si quid. D. de euct. Nam cum in superioribus proximis legibus egisset de venditione fundi, & ostendisset euicta parte fundi, vel euicto vsusfructu, pro bonitate partis aut fructu æstimationem in exempto actione fieri, & illa restaret inspectio euictæ seruitutis, ita scripsit, *Sed etsi seruitus euincatur, quanto minoris ob id prædium est, lis æstimanda est.* vbi tamen vulgo malè pro *Seruitus*, legitur *Seruus*. Sed proxima vsusfructus mentio, & harum inspectionum inter se connexa series, suadet vt *Seruitus* potius legamus, quàm *Seruus*. & ita mihi videtur.

De lege Glicia & origine actionis inofficiosi testamenti.

C A P. X X I.

Quærela inofficiosi testamenti quia iustum testamentum rescindit, & patrem factum statum facit, nec Prætoris edicto introducta est, lege aliqua inducta vt sit necesse est. sed à qua lege, dubitatur. an verò lege Glicia? Scripsit enim Caius librum singularem ad legem Gliciam, ex quo vna tantum nobis superest sententia in l. 4. D. de inoff. testa. quæ rationem inducendæ querelæ seu ferendæ legis Glicie continet: sic enim eius l. 4. inscriptio edita est in P. Florentinis, quæ ex nomine quidem ipso Glicie satis inusitato mihi suspecta fuit, vsque dum id esse nomē Romanum ex Cornelio Tacito deprehendi, qui lib. 15. meminit Glicij Galli, & ex epitome lib. 19. Tit. Liuij, & Suetonio in Tiberio cap. 2. vbi fit mentio Claudij Glicie dictatoris, à quo forsitan lex Glicia nomen accepit, vt lex Hortensia, lex Cornelia, à dictatoribus Hortensio, Cornelio: & vti testis est Carolus Sigonius Titi Liuij eruditissimus interpret, eiusdem Glicie dictatura sic in Capitolinis lapidibus etiam notata est. Possit quoque videri suspecta ea legis inscriptio plerisque, quòd Iurisconsultorum indicis auctoritatem non habeat: sed in eo indice multi libri de sunt, Pauli *μονβιβλα*, De concurrentibus actionibus, De dotis repetitione, De articulis liberalis causæ, De formula testamenti, De conceptione formularum, De cognitionibus, ad S. C. Turpillianum, De officio adfessorum, Ad legem Fusiam Caniniam, De adsi-

A De adfignatione libertorum: Caij, Pauli, Vlpiani libri ad edictum ædilium curulium: Vlpiani *μονόβιβλα*, De officio confularium, Pandectarum, Excufationū: Caij *μονόβιβλα*, De tacitis fideicommissis, Ad S. C. Tertyllianum. Ad S. C. Orficiatum. Defunt & alij Iurifconfultorum complures libri. Recta igitur cū fit infcriptio. l. 4. D. de inoff. testam. si quis dicat lege Glicia introductam inofficiofi testamenti actionem, fortasse non aberauerit.

Interpretatio l. si priuatus. D. qui & à quib. manum. lib. non fi.

C A P. X X I I.

B **C**redo non intellexisse interpretes cur Paulus dixerit in l. si priuatus. D. qui & à quib. man. lib. non fiant. priuatum coactum à populo frustra & inutiliter manumittere. Quod tamen de priuato dictum est homine, quia de magistratu æquè id exploratum nō fuit vsque ad Orationem D. Marci, quæ & dominum & magistratum tenet. Ea enim caueri hoc traditur in l. 3. C. qui manum. non poss. ne quis in spectaculo quod edatur, actorem, id est, lustrionem manumittat (sic enim ea lex dispungenda est) siue seruus ille suus, siue alienus fuerit, ut puta si magistratus qui populo munus aliquod edit, ex acclamatione populi manumittat. Quod etiam D. Adriano placuisse videtur: namque is rogati populo, ut quendam *ἀρματιλάτῳ* manumitteret, per tabellam respondit, à se id peti non debere, ut alienum seruum liberaret, vel ut dominum cogeret manumittere, idque Dio scribit in Adriano. Sed huius tamen ita definiendæ rei primus auctor D. Marcus extitit.

C Hæc ergo est Pauli sententia, Si priuatus coactus à populo manumittat, licet voluntatem adcommodaauerit, seruus tamen liber non erit: nam & nominatim ex acclamatione populi quilibet, siue dominus fuerit, siue magistratus, prohibetur manumittere. Hunc verò legis vtriusque sensum Petrus Faber excogitauit, summo iudicio præditus adolescens: ego probaui. Suetonius in Tiberio August. in spectaculo coactum refert Accium comedum manumittere.

Defensa Florentinarum Pandectarum lectio quibusdam in locis.

C A P. X X I I I.

D **N**escio cur malint nonnulli, & quidem hi melioris notæ iuris interpretes, in l. inuiti. D. de testib. ita legere, *Item is qui exercitui præbenda conduxerit.* An quòd ita Liuius, Plautus, Gellius locuti sint, sic Vlpianum etiam loqui oportuit? An non æquè Latina locutio est, *Item is qui quid exercitui præbendum conduxerit?* Et hic rectus sensus, Ut inuitus testimonium non dicat, qui vestimenta, frumētum, vinum, aut aliquid aliud exercitui præbendum certa pecunia conduxerit. Equidem non video quamobrem hæc verba in illa potius commutanda esse censuerint. Iidem falluntur cū sic in l. produci. D. de testib. legi debere arbitrantur, *Produci testis non potest in reum qui ante in eum testimonium dixit.* Vetus lectio rectissima est, *Produci testis is non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit.* quæ verba quidam sic interpretantur, ut aliquis idoneus testis in eius causa nō sit, in quem crimine postulatum semel testimonium dixerit: verum hi quoque falluntur. Græcorum interpretum clarior est sententia, ut qui antè in aliquem reum testimonium dixit, rursus pro eodem testis produci non possit. Quemadmodum enim reprobare testem in alia causa semel probatum nequeo. l. si quis testibus. C. de testib. ita probare sine pudore nō possum quem semel excepero & refutauero. Interpretum verba hæc sunt, *ὁ χ' πρὸς ἡδὴ μαρτυρήσας, & μαρτυρεῖ πάλιν ὑπὲρ αὐτῶ.* quæ Accursij prima etiam fuit interpretatio. Sūt etiam qui in l. ideo. D. de compensat. legere malint Edilitatis, alij Edulitatis: utroque verbo significantur edilia & opsonia. Itaque non video ut sic aptè legatur, Edilitatis tempore: & omnino sequēdos esse veteres libros arbitror, in quibus ita est Edilitatis tempore, id est, cū in ædilitate esset, ut in l. Æmilium. D. de administ. tut. Magistratus tempore. Accursius, ut sunt auctores libri scripti, & gl. l. non tantū. §. is qui. D. de exc. tut. cū legisset Edilitatis, idque nomen ab edēdi verbo deduxisset, inde sensim factum est, ut à quibusdam eo in loco scriberetur Edulitatis: nec ipse vnquā eos, aut Accursiū, credo diphthongi notā animaduertisse. Verū explicanda etiā nobis est sententia l. ideo, ut explicatio quoque ipsa huic

veteri lectioni lucem adferat. Equidem constituendam esse arbitror differentiam inter A
Ædilem & Curatorem rei frumentariæ vel annonariæ. Hic si ex curationis causa condē-
netur, compensatione uti non potest. l. ob negotium. D. de compensat. l. 3. C. cod. l. aufer-
tur. §. ut debitoribus. D. de iu. fisci. quia debitor est pecuniæ frumentariæ. At Ædilis, cu-
rator non est rei annonariæ, sed quam curator annonam redegerit, in ea præbenda ipse
operam nauat. Hanc verò si compresserit atque arctiorem præbuerit, id est, si fraudau-
erit annonam, ut in l. vix. D. de iudic. & ideo condemnatus fuerit aduersus fiscum aut Rē-
pub. uti compensatione potest: quia datæ arctioris annonæ, nõ acceptæ pecuniæ frumen-
tariæ debitor est. Curatori pecunia datur: Ædili annona, non pecunia.

Emendatus §. vltim. l. Lucius. D. ad municipalem.

B

C A P. X X I I I.

IN l. Lucius. §. vlt. D. ad municip. horum verborum loco, *Idem respondit*, legendum pu-
to, *Idem rescripserunt*. Nam cum Paulus in §. penult. Seueri & Antonini rescriptum ad
Septimum Zenonem proposuerit. quod quidem extat in l. 1. C. de honor. & muner. non
continu. int. pat. & fil. & nunc in §. vltim. proponat eorundem Imperatorum aliud rescri-
ptum, quod uti ex vet. lib. apparet, ad Herculanum emissum extat in l. 1. C. de vend. reb.
ciuit. quis est qui nõ malit. *Idem rescripserunt*, legere, quàm *Idem respondit*? præsertim cum
non suis Paulus, sed ipsis omnino rescripti verbis utatur. Eius verò rescripti hæc est sentē-
tia, Post additionem factam, adiectionem & licitationem admitti intra certa tempora, C
quod etiam l. si tempora. C. de fide & iu. haf. fiscal. indicat. Post additionem factam à Re-
publica, nisi ex priuilegio, adiectionem non admitti. Meliori condicione fiscum esse, quã
Rempubicam aut municipium. Sic fiscus hypothecam semper habet. l. auferitur. §. fiscus.
D. de iu. fisci. Respublica non nisi ex priuilegio l. 2. C. de iure Reip l. Antiochensium. D.
de reb. auctor. iudic. possid. Fiscus *ορωτοραξίαν* habet l. quod quis. D. cod. Idem nunc e-
tiam habet Respublica. l. bonis. D. cod. Olim certè non habuit nisi ex priuilegio, ut ex epí-
stolis Plinij ad Traianum constat, cap. de exactione pecuniarum. Lis fiscalis terminanda
est intra menses sex, lis Reip. intra triennium.

D

*Explicata quæstio § si fundus & §. Aristo. l. is qui in puteum. D. quod
vi aut clam.*

C A P. V T X X V.

Quæstionis est, utri competat interdictum Quod vi aut clam, venditori an emptori
cui ad diem fundus addictus est. Cassius interdictum dat venditori: credo quia
condicionalem & imperfectam esse venditionem existimat: quod & Vlpiano non omni-
no displicuisse ostendimus in l. 2. §. si in diem. D. pro empt. Iuliano est aliud iudicium: pu-
ram enim esse venditionem Iulianus ait, cui Paulus, Marcellus, & alij complures assen-
tiuntur. ideóque medio tempore vi aut clam opere facto, Iulianus emptori dat interd-
ictum Quod vi aut clam: ita tamen quemadmodum fructus medio tempore perceptos,
sic ut & hoc interdictum, cedere venditori adiectione facta, vel meliore condicione alla-
ta, emptor compellatur. & hæc Iuliani sententia duobus in locis ab Vlpiano relata est. l.
is qui in puteum. §. si fundus. D. quod vi aut clam. l. 4. §. idem Iulianus xlviij. D. de in diē
addict. quæ an sit omni casu perpetua, dubitari potest. Quid enim si in diem addictus pe-
nes emptorem & collocatus fundus, traditus non sit emptionis iure, sed precario vel ex
conductionis causa? Si fundus ex causa emptionis traditus fuerit, emptori dari Iulianus
interdictum aperte profiteretur. Ceterum si precario aut conductionis iure traditus fuerit
fundus, an tunc locum obtineat Iuliani sententia dubitatur. Plerumque verò cum hac
lege, aut lege commissoria fundus vœnit, interim precaria possessio emptori datur. l. 3. C. F
de pact. int. emp. & vend. l. Iulianus. §. possessionem D. de actio. empt. l. ea quæ D. de pre-
car. vel etiam ab emptore interim certa mercede fundus conducitur. l. sicut & l. proxim.
D. loca. l. serui emptor. D. de per. & com. rei vend. Et his quoque casibus emptori Vlpia-
nus interdictum Quod vi aut clam dedit in l. is qui in puteum. §. Aristo. D. quod vi aut clã.
Posteriore casu sine dubio, priore dubitanter, ut apparet ex hac nota *Videamus*, quæ diffi-
dentis

- A dentis est, & in id tamen se magis inclinare demonstrantis. Ex quo apparet non tantum possessori, sed etiam non possessori, cuius interest, hoc interdictum dari. atque ideo ut Aristoteli tradit, recte non possessori etiam cum qui opus facturum est denunciare, ut se opus clam non fecisse profiteri possit: nam si ei competit interdictum, & ei denunciari quoque oportet. Hac de re tractans Ulpianus primum sic ait, *Ego, si post in diem additionem factam, fundus precario traditus sit, putem emptorem interdictum Quod vi aut clam, habere.* Mox tamen addit, si precarij rogatio facta sit, venditori proculdubio interdictum dari: sed & emptorem quoque forsitan hoc interdicto uti posse, quia ipsius interest qualiter qualiter in possessione sit. Quod additum est superuacuo, aut cum ante sit propositum intrepide, sub diffidentia nota inscite mox repetitum est: nisi priorem ita sententiam emendemus, *Ego si post in diem additionem factam fundus non precario traditus sit* (id est, si traditus sit ex emptionis causa) *putem emptorem interdictum Quod vi aut clam, habere:* quibus verbis Ulpianus demonstrat sequi se Iuliani sententiam. Sic verò licet non habeant libri Florentini, attamen libri scripti complures habent: nec fuit ignota ea lectionis varietas Accursio, qui alias legi adnotauit, *Si precario traditus non sit, sed malim legere, ut est in libris scriptis, Si non precario traditus sit:* quamuis hoc, an illo modo legas, nihil magnopere interest. Ergo hæc sit huius quaestionis conclusio, Emptori post in diem additionem, quoquo iure sit fundus traditus, ante adiectionem interdictum Quod vi aut clam, dari: utile, inquam, dari, non directum, propterea quod pendit ius emptionis ex conditione sub qua emptio resoluitur. Post adiectionem non dari: qua in re non certabat cum Iuliano Cassius d. l. is qui in puteum. §. planè. Eadem facilius admitti Ulpianus ait, si res ita venierit, ut si emptori displiceat, si meliorem aliam rem inueniat, inempta fiat. l. is qui in puteum. §. pen. credo quia inter omnes constitit hanc puram emptionem esse. l. 3. D. de contrah. emp. l. 2. §. si in diem. D. pro empt. Quod non similiter dici potest in commissoria venditione: nam hanc esse condicionalem Sabinus existimabat. d. l. 2. §. Sabinus. sed in ea quoque idem iuris est.
- B
- C

De Pauli tribus decretorum libris.

C A P. XXVI.

- D Ecree, sunt sententia prolata in causarum cognitionibus. Imperatoris Antonini & Seueri etiam patris eius (ut indicio est l. Seuerus. D. de decurion.) decreta sex libris Paulus complexus est, quæ ipso Paulo & Papiniano & Messio & Tryphonino, & aliis quibusdam Iurisconsultis assidentibus pronuntiatæ sunt, & plerumque Paulo non approbante, ut in specie l. Æmilius. D. de minor. l. ult. D. de iu. fisci. l. Paula. §. 1. D. de leg. lib. 3. l. ult. D. quod cum eo, & c. l. Clodius. D. de acquir. here. serè semper ex splendissimi Papiniani sententia. Ex his verò sex libris, usus est Iustinianus tribus dumtaxat prioribus: & ideo sic solet legibus inscribere, *Paulus imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum, siue decretorum ex libris sex libro primo.* ut in l. ult. D. de iu. patrona. quæ lex repetita est in l. quædam. D. fam. herisc. non illo quidem, sed breuiore in hunc modum adscripto titulo, *Paulus l. 1. Decretorum* sic in l. Ælianus. D. de manumiss. l. ult. D. de codic. & dem. l. cum quaerebatur. D. de verbo. signific. Quapropter existimo quod ita inscriptum est l. ult. D. de hered. instit. & l. ult. D. ad S. C. Trebel. *Paulus Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum ex libris sex lib. primo, seu Decretorum libro secundo,* emendandum esse ita, ut pro *Secundo* adscribatur *Primo.* Idem namque sunt decretorum & Imperialium sententiarum in cognitionibus prolatarum libri: quinimò decreta nihil sunt aliud quam Imperiales sententia prolata in cognitionibus, quibus quidem prolatis à principe, si quid dubitationis superesset, plerumque de eo principi vel à partibus vel à consiliariis suggereretur quid sentiret, ut in l. ultim. D. de iu. fisci. l. Osidius. D. de leg. lib. 3. & iam non pronuntiare tum aut decernere, sed suggestioni respondere princeps dicebatur. Nonnumquam in libris Decretorum ait Paulus rescriptisse principem. l. ultim. D. de condition. & demonstr. quod etiam non est decernere, sed ad libellum partis rescribere, ut in l. rescriptum. D. de distract. pign. l. ultim. D. de offic. procur. Cæsar. id est, ration. l. sed ad des. §. pen. D. loca.
- E
- F

Tom. 5.

Ccc iij

Quoniam à nobis Hermogenianus, à Lampridio in Alexandro appellatur Hermogenes, & in Papiniani discipulorū numerum refertur: is epitomarum iuris sex libros scripsit quos sine vilo auctore quidam Saluij Iuliani librorum epitomas esse cōminiscuntur. Verū enim licet Hermogenianus se professus fuerit secutum ordinem edicti perpetui, ordinati scilicet à Saluio Iuliano l. 2. D. de sta. hom. quod Iustinianus etiam noster proficitur, non tamen inde rectè colligas eum Iuliani Digestorum epitomas confecisse. Scripsit etiam Hermogenianus fideicommissorum libros, nisi mendosa est inscriptio l. nam quod. D. ad Trebel. quod facillè adducor vt credam: nam possint quidem hæc legis verba, *Nam quod ad ius publicum attinet, non sequitur ius potestatis*, Hermogeniani esse aliquo ex ἑπιτομῶν libro. At quæ sequuntur, Vlpiani sunt ex libro 4. fideicommissorum, ex quo & præcedentes & sequentes leges complures desumptæ sunt. atque ita eam legem in duas esse diuidendam & scimus & affirmamus. Rutilius Maximus librum singularē, id est, μονόβιβλος, scripsit ad legem Falcidiam, ex quo tantum superest nobis l. si heres. D. de leg. lib. 1. Est autem is Rutilius. ex Iurisconsultis nouis. Is qui citatur in l. si habitatio. §. vtrum de vsu & habit. & l. 1. de arb. cæd. & l. 3. §. ligna. de penu leg. est ex veteribus, nempe P. Rutilius Rufus P. Mucij discipulus, qui Romæ consul fuit cum M. Manilio, & Asiæ proconsul, vt est in l. 2. D. de orig. iur. vel si Asconio credimus in Diuin. Asiæ proconsulis quæstor, aut legatus, vt scribit Liuius lib. 70. Hic etiam Rutilius rerum Romanarum historiam scripsit, auctore Athenæo in lib. 6. δειπνοσοφιστῶν, cap. vlt. & Velleo Paterculo in lib. 2. Scripsit & de vita sua libros aliquot, quorum sæpe auctoritatem Charisius vtitur, & orationes complures.

De locatoris & conductoris nominum differentia.

Sunt qui Locatorem eum esse definiant, qui mercedem accipit, Conductorem qui dat: & idcirco dominum ædium, Locatorem esse, inquilinum, Conductorem: huic ex conducto, illi ex locato actionem dari. Sed hæc definitio non est perpetua: nam plerumque Locator is dicitur, qui dat mercedem, Conductor qui accipit. Vt ecce, qui domum faciendam dat, locat, & hic tamen mercedem dat: & retrò, qui faciendam suscipit, Conductor est, merces tamen ei datur: & vt illi ex locato, ita huic ex conducto competit actio. Similiq; modo is, qui pecus pascendum, qui faciendum aut poliendum aliquid, qui puerum docendum, qui onus ferendum accipit, quamuis mercedem accipiat, conductor est. In quærenda igitur Locatoris & Conductoris definitione, à quo detur vel accipiatur merces, spectandum nõ est: nam est Locator, non is qui accipit, sed etiam qui dat mercedem; Conductor, non is qui dat, sed etiam qui accipit mercedem. At generaliter, Locator est, qui dat vtendum vel faciendum aliquid: qui accipit, Conductor. Verum hæc definitio cuiusmodi sit, appositis exemplis demonstrare necesse est. Is qui dat suam domum vtendam, aut opus faciendum, Locator est, cum tamen hic det, ille accipiat mercedem. Qui verò domum vtendam, vel opus faciendum accipit, Conductor est: & hic tamen mercedem accipit, ille dat. Inde qui custodiendis vestimentis nostris operam suam exhibet, Locator est, nos Conductores sumus: at is qui vestimenta custodienda suscipit, Conductor est, nos Locatores. Et iuris professor, si ad docendum suas operas exhibeat, ac de mercede paciscatur, Locator est, discipuli sunt Conductores. Quod si Iuris professor complures in eius disciplinam se dantes edocendos suscipiat, Conductor est, discipuli sunt Locatores. Eadem ratione, si rem vendendam certa mercede tibi do, ego sum Locator, tu Conductor: sed si tu me rem vendendam rogas, & vltro mihi tuam operam defers, tu Locator es, ego Conductor. Denique nauis magister, si nauem det vtendam, Locator est: idē si accipiat merces vehendas, Conductor est: vtroque tamen casu mercedem accipit. Dominus vero mercium priore casu Conductor, posteriore Locator est: & vtroque casu tamen ipse dat mercedem nauis magistro. Quid autem fiet, si, vtrum dominus mercium nauem conduxerit, an merces locauerit vehendas, ignoretur, & ideo incertum sit vtra ei competat actio ex locato an ex conducto? Et proditum est præscriptis verbis actionem dari

A dari dubitationis tollendæ causa. Idémque in superioribus casibus dici potest, si quemadmodum inter contrahentes inita res fuerit, ignoretur. Ex his autem apparet perpetuã esse hanc inter Locare atque Conducere differentiam, vt nihil sit aliud Locare, quàm vtendum vel faciendum aliquid dare: Conducere, accipere. Quod à me cùm esset aliquanto nudius propositum in lib. 3. Institut. iustum visum est, vt hoc in capite latius explicaretur. Non attuli tamen capita legum, ex quibus exempla hæc promptissimum, quoniam satis omnibus patent in titul. Locati, & De lege Rhod. & de æstim. ac. & de præscr. verb. Possim etiam ex aliis auctoribus assimilia exempla promere compluria, sed cùm tot propria habeamus, quid alienis indigemus?

B *Explicatio l. eum qui probabilem. C. de episc. & cler.*

C A P. X X I X.

R Estè, vt mihi quidem videtur, in capite tertio concilij Nicæni *Ἐπιείκτως*, Rufinus Aquileiensis interpretatur Extraneas mulieres: nam & in l. eum qui probabilem. C. de episc. & cler. sacerdotibus & clericis, dum inhihentur consortia extranearum mulierum, proculdubio *συνεισάκτω* consortia inhihentur. Alij tamen *συνεισάκτως* malunt subintroducitas, vel intromissas, vel adsciticias interpretari in c. nullus & c. interdixit, 32. dist. & in No. c x x i i 1. §. 1. & §. presbyteris. & in Aquisgran. concilij cap. 39. & Arelatensis 2. cap. 4. & in Eusebij histo. lib. 7. cap. 30. vbi Beatus Rhenanus, ex Chryostomi quodam sermone, quales eæ mulieres fuerint, diligenter interpretatus est. Sed extranearum appellatio cùm Græco verbo conueniat, & sit ab Imperatoribus vsurpata in l. eum qui. & ab Greg. lib. 11. epist. cap. 40. & 41. mihi probatur magis. Quod tamen in ea lege de sororia appellatione traditur, obscurum forsitan esse videbitur, nisi adnotauero *συνεισάκτως*, à clericis & sacerdotibus, qui earum consuetudine delectabantur, sorores aut matres aut filias appellatas, vt propudia sua sub his videlicet pietatis nominibus obtegerēt: id quod Hieronymus indicat in lib. ad Rusticum monachum de viuendi forma, & in lib. de vitando suspecto contubernio, & in eodem Sermone Io. Chyostomus & Ancyrani concilij cap. 18. Sensus igitur legis hic est, vt ne quis sacerdos aut clericus tales domi sorores habeat, & generaliter ne extraneas, id est, *Ἐπιείκτως* habeat, nec vllas omnino mulieres, præter matrem, filiam germanam, & eam quæ vxor ante sacerdotium fuerit. Additur in concilio Niceno *ἑία* & quælibet huiusmodi necessitudine coniuncta mulier, vt procul absit omnis ab ea suspicio. Est autem eadem l. eum qui probabilem. trãslata in leges Baiunariorum tit. 1. cap. de presbyt. & diac. vt minimè habitent cum mulieribus.

De stipulationibus emptæ & venditæ hereditatis.

C A P. X X X

Stipulatio emptæ & venditæ hereditatis ex emptoris parte ita interponitur, **Q**UANTA PECVNIA AD TE EX HEREDITATE ILLA PERVENERIT, **D**OLUERE MALO TVO FACTVM EST ERITVE **Q**VOMINVS PERVENIAT, **T**ANTAM PRÆSTARI. l. 50. de verbor. obligat. Ex parte venditoris vt concepta fuerit stipulatio non habemus: constat tamen id inter cetera potissimum ab emptore cauere consueuisse, **Q**uantam pecuniam venditor hereditario nomine dederit, soluerit, præstiterit, tantam se venditori præstiturum. l. si ex pluribus. D. de hered. vel act. vend. Videtur & illa verba fuisse recepta, **Q**UANTA PECVNIA AD EVM PERVENISSET. l. liber. §. 1. D. de stip. ser. atque ita vtrinque interponi stipulationes indicat §. ergo si quidem, de fideic. hered. Ad eas verò pertinet, ni fallor, tota l. 2. D. eod. tit. quod vt planius intelligatur, eam ipse legem & stipulationum formulas retexere subtiliter in hoc capite constitui. Primum omnium hoc in lege proponitur veditorem hereditatis de suo facto **F**atisfidare: quo in loco Satisfidare significat Repromittere, quod frequens esse ostendimus in tit. quib. mod. col. oblig. Repromissionis verba illa sunt, **Q**UANTA PECVNIA EX HEREDITATE & C. Dubitari potest, an etiã satisfidare de euictione debeat. Quod negatur in ea lege, vbi quoque Satisfidare est Cauere, non fideiussores dare: nam neque alius quilibet venditor de euictione dat fideiussores. Venditor igitur, et si præstare debeat he-

reditatem esse, & se heredem esse, si quid tamen ex corporibus hereditariis euincatur, ut **A**
 eo nomine cauere non debet, ita nec eo nomine tenetur, quoniam hoc agitur, ut id ex ea
 venditione tantum emptor habeat, quantum habiturus foret venditor. Proinde si res e-
 uicta non sit hereditaria, ideo de euictione non agitur, quia id actum non fuit, ut res non
 hereditaria ueniret: quòd si res euicta sit hereditaria, iniuria iudicis non obligat vendito-
 rem. l. 5. D. de euict. Non potest igitur dari casus, quo venditor de euictione teneatur. Ea-
 demque ratione dicendum idem est in venditione peculij: nam utrumque iuris nomen
 est. At tamen uenditor hereditatis cauere, ita ut diximus, debet, **Q**UANTA PECUNIA,
 &c. ubi primum illa occurrit quaestio, quid pecuniae uerbo contineatur. Eadem ferè sunt
 uerba cautionis, quae ex lege Iulia praestatur uxori à marito manumittente seruos dotales
 uxoris uoluntate. Pecuniae autem in ea proprie uerbum accipitur pro aestimatione, pretio, **B**
 numis. l. si uerò. D. solut. matrim. At certè in hac stipulatione, pecuniae uerbum etià cor-
 pora hereditaria comprehendit, idque explicatur in l. quisquis. D. de leg. 3. & lege pecu-
 niae uerbum. & l. cum stipulamur. D. de uerb. signifi. nam & l. pecuniae uerbum, ad stipu-
 lationes emptae & uenditae hereditatis proprie pertinere, & cum l. 2. D. de her. uend. con-
 iungendam esse, inscriptio utriusque, nec non Hereditatis uerbum in ea lege explicatum,
 aperte demonstrat. Sed rursus quaeritur, uerbum **Q**UANTA, utrum ad mortis tempus re-
 feratur, an aditionis, an uenditionis. Et d. l. 2. §. 1. uenditionis tempus ait spectari, non mor-
 tis, non aditionis. Sententia haec est, In uenditione hereditatis uenire non ea tantum quae
 fuerunt mortis uel aditionis tempore, sed etiam ea quae post mortem aut post aditionem
 accesserunt: hereditas enim, licet nomen sit iuris, accessionem tamen & decessionem reci-
 pit. Si quid igitur accesserit post aditionem aut mortem, hoc in uenditionem hereditatis **C**
 uenit: si quid tamen heredis facto decesserit, ut puta si ante uenditionem hereditatis rem
 hereditariam uendiderit aut donauerit, pretium eius praestare debet. Item si post uendi-
 tionem rem aliquam nactus sit, eam rem praestare debet. d. l. 2. §. sed etsi rerum. §. sed & re-
 rum. l. uenditor ex hereditate. eod. tit. Apparet autem ex his in exquirenda quantitate uen-
 ditae hereditatis, ita uenditionis tempus spectari, ut accessiones hereditatem augeant, de-
 ceSSIONES heredis facto contingentes non deminuant: quod in ponenda ratione legis Fal-
 cidiae non obseruatur. hic enim tempus mortis inspicitur, nec uel accessionibus augetur,
 uel decessionibus deminuitur hereditas. Ideoque si creditor filij patrem heredem scripse-
 rit, lege Falcidia interueniente in hereditate computabitur quod heres defuncto debuit
 pro ratione peculij, quod fuit mortis tempore. l. eo tempore. §. si creditor. D. de pecul. cui **D**
 opponi solet l. si creditor. D. ad leg. Falcid. Earum uerò inter se conciliatio eruenda est ex
 l. cum quo. D. eo. tit. At si creditor filij patrem heredem scripserit, & is porro hereditatem
 uendiderit, emptori de peculio tenebitur, quod fuit uenditionis tempore. & ita est acci-
 pienda l. si creditor. D. de pec. l. 2. §. illud quaesitum. D. de hered. uend. Tempus quidem
 mortis hoc etiam casu, uel saltem aditionis spectari conueniebat, ut in lege Falcidia: sed
 ideo uenditionis tempus inspicitur, quia plerumque id inter uendentem & ementem agi
 uidetur. d. l. 2. §. 1. Sequitur in stipulationis formula, **E**X HEREDITATE: plenior esset
 ueriorque stipulatio, si diceret **E**X TESTAMENTO. Cum uerò dicat **E**X HEREDI-
 TATE, nec hereditas pupillaris, nec praelegata emptori praestanda sunt. d. l. 2. §. illud po-
 test quaeri. Non praestatur etiam ea quae non ex hereditate, sed propter hereditatem per-
 ciipiuntur, ut in specie l. item ueniunt. §. cum praediximus. D. de petit. hered. & d. l. 2. §. so-
 let. Uerbum autem **P**ER UENERIT ut accipiendum sit in eadem lege, explicatur §.
 peruenisse. & ut in cautione legis Iuliae, sic in hac stipulatione uidetur peruenisse, siue iam
 exegit, siue exigere potest: & ideo cedere actiones uenditor debet, non tantum principa-
 les. sed etiam accessorias, eas quoque quas ipse uenditor postea nactus est. d. l. 2. §. non
 solum. Ex cessione, emptori directae competunt, Sine cessione, uiles. Additur in stipu-
 latione, **D**olove malo tuo factum est eritue quominus perueniat. Quae uerba sic ex-
 plicantur in eadem lege. §. sed & si quid. ut dolum comprehendant & laram culpam.
 Ideoque uenditor ex empto tenetur siue dolo siue lata culpa id egerit, ne quid ad se **F**
 perueniret. De leui culpa non tenetur, nisi cum in ea re custodienda quae iam ad
 ipsum perueniret negligens est. l. 3. D. de hered. uend. Haec de stipulatione emptoris.
 Ad stipulationem uenditoris, & ea quae oportet emptorem praestare uenditori perti-
 nent à §. Sicuti lucrum. cetera omnia usque ad finem legis. Et, ut breue faciam,
 ad

A ad emptorem lex ait pertinere damna, onera, impensas hereditarias, æs alienum defuncti, etiam quod heredi defunctus debuit: quia et si id videatur aditione confusum esse, tamen emptæ hereditate restituitur heredi & conseruatur. Sed & si quid in rem hereditariã, quam venditor sibi recepit, ante venditionem impensum sit, id quoque venditori præstãdum est. d. l. 2. §. si venditor. & hæc ita sibi rectè dari venditor stipulatur, emptor promittit. Ad venditorem creditores hereditarij veniunt. Ad emptorem inuitum non veniunt. l. 2. C. de pact. l. 2. C. de hered. vend. præterquam si à fisco vendita hereditas fuerit. l. 1. C. cod. & ideo venditori, si quid hereditario nomine præstiterit, hac stipulatione caueri solet. Sed & si non fuerint interpositæ stipulationes emptæ & veditæ hereditatis, ad ea quæ his stipulationibus comprehendi solent, ex empto & vendito actiones dari, nemo est qui

B ambigat.

Explicatio l. 1. C. de obligat. & act. & l. nulla. C. de procurat.

CAP. XXXI.

Vlgo iactatur mandatum re integra finiri morte domini: quod in mandato venditarum, donatarum, aut in solutum datarum actionum non obtinet, nisi si dominus sine herede decesserit: mortuo enim domino sine herede, utilis actio mādataris competit, ex cessione directa non competit. & hæc, ni fallor, est sententia l. 1. C. de oblig. & act. à nemine, quòd sciam, adhuc explicata. Proponam speciem legis, vt melius possit eius cognitio

C sci sententia. Valeria mulier (cui, si se obliget, non si pro alio pecuniam soluat, S. C. Velleianum opitulatur) creditori pro debitore pecuniam numerauit, non tam solutionis nomine, quam quasi pretij loco: & ideo actionem quoque suam creditor mulieri mādauit. Porro is decessit re integra, id est, nondum lite contestata. Quæstionis est, an mandatum sit finitum. Et quidem si heredem creditor habeat, mandatū non finitur, propterea quòd fidem venditionis ab herede impleri oportet. Itaque mulieri non tantum utilis actio proprio nomine, sed etiam directa ex cessione competit. Quòd si heredem non habeat, finitur mandatum: & ideo Valeriæ utilis quidem actio datur, quæ cuilibet emptori actionis proprio nomine competit, directa ex mandato non datur. Vt ergo eius morte qui nomē emit, mandatum non finitur. l. illam. C. de donat. ita morte domini mādatum non aliter

D finietur, quàm si is re integra sine herede decesserit. Et hæc quidem obtinent in procuratore in rem suam, puta in mandato venditarum vel donatarum actionum, sicut initio diximus. nam si in rem meam ad agendum vel defendendum procuratorem constituerem: me re integra mortuo, mandatum finiri, nemo est qui nesciat. Verum dubitari potest vtrū isto casu rem integram esse definiamus, eam quæ nondum sententia iudicis definita est, an, vt superiore casu, eam quæ in iudicium deducta & contestata nondum est: quod ratio facere videtur. & ita Iuliano placet in l. nulla. C. de procurat. Igitur si dominus post litis contestationem decesserit, mandatum non finitur. Ratio Iuliani hæc est, quia litis contestatione procurator dominus litis fit: vsque adeo vt & aliū ipse procuratorem facere possit. Memini hanc Iuliani constitutionem ab Symmacho laudari lib. 1. epistol. his verbis,

E Successit aliud, vt obitu Marcianæ clarissimæ feminæ mandatum diceretur extinctum, sed contra venerabilis Iuliani sanctio stare procuratorum iussit officia, causarum domini viuentibus inchoata.

Emendata & explicata l. vltim. D. de leg. lib. 3.

CAP. XXXII.

DIcam primùm quid emendandum putem in l. vlt. D. de legat. lib. 3. deinde quid me moueat, & quæ sit legis totius sententia, breuiter exponam. Puto sic initium legis emendandum esse, *Si pater exheredato filio instituit heredem extraneum.* Itaque pro *Substituit*, repono *Instituit*: vt sic hæc species, Pater filium impuberem exheredauit, extraneum heredem instituit, & alium quemdam filio exheredato in secundum casum substituit: deinde ille extraneus hūc filium heredem instituit: isque aditione factus heres, atque adeo paternam hereditatem nactus, ex beneficio heredis paterni, non ex iudicio patris, intra pubertatem decessit, eique substitutus è substitutione pupillari heres extitit. Quæritur, an

ea legata, quæ à substituto exheredati filij pater reliquerat, debeantur. Et quidem si heredi extraneo filius exheredatus fuisset substitutus, & primùm hereditas ad eum ex substitutione, deinde ad exheredati substitutū peruenisset, à substituto exheredati relicta proculdubio legata deberentur. At cùm in specie proposita non ex substitutione, patriſque iudicio, sed ex heredis extranei testamento ad exheredatum hereditas peruenit, magis est vt legata substitutus non debeat: nam & hoc casu ab ipso exheredato legari non potuit, illo potuit: non est autem æquum vt plus testator iuris habeat circa personam substituti, quàm in eo cui eum substituit. l. qui fundum. §. qui filios. D. ad leg. Falc. Atque ita in initio legis de qua agitur, speciem ponendam esse indicant quæ sequuntur: quibus illo amplius adiicitur, idem dicendum esse, si frater institutus fratrem exheredatum instituerit, & is deinde adita hereditate fraterna intra pubertatem decesserit: nam etsi quod per fratrem accipit, propius ex patre ipso esse videatur (cui per patriam potestatem ambo ita deuincti sunt, vt vnã familiam vnãque personam quodammodo constituent) quàm id quod per extraneum heredem exheredatus filius accipit: si tamẽ verum amamus, vtroque casu dicendum est, non directò, id est principaliter, sed per successionẽ bona patris ad filium exheredatum peruenire, denique substitutum exheredati legata non debere. Idemque est si frater exheredatus instituto fratri ab intestato heres extiterit. Cùm verò vt species ponitur in fratre, ita quoque in extraneo ponenda sit, quis non videt pro *Substituit*, necessario legendum esse *Instituit*? Nam si legamus, *Substituit*, & ita ponamus pupillo substitutū heredem extraneum pupillò herede relicto decessisse, nullus profectò substitutus pupillo superferuit. Quod enim affingit Accursius duos ei substitutos patrem dedisse, heredem extraneum & Sempronium, omnino commeticium est: nec sanè fuit cur auctor legis duorum substitutorum exemplum apponeret. Placet etiam in illo legis loco. *Quia non principaliter, sed per successionem bona fratris ad eum perueniunt*, pro *Fratris*, reponere *Patris*: nam patris dumtaxat hereditas, vt ad filium peruenit, inspicitur. Sic paulò antè, *Quia non directò, inquit, sed per successionem ad filium hereditas patris peruenit*. Et cùm vno in loco dicat *Directò*, in altero *Principaliter*: ex eo etiam colligendū est, *Directò* nihil esse aliud quàm *Principaliter*: idque memini me adnotasse in §. vlt. quod cum eo, &c. Imperatores dixere, nomine principali in l. 8. C. Th. de his qui sup. relig. conten. Iulianus suo nomine in edicto nouo.

Explicatio l. i. C. de quæstion.

CAP. XXXIII.

D

VETERE S. C. cauetur quæstionem de seruis contra dominos haberi non posse. Ab hac sententia Imp. Seuerus & Antoninus in l. i. C. de quæst. tres excipiunt causas, adulterij, fraudati census, maiestatis. At quæri potest, an vt in adulterij, sic & in stupri vel incestus causa, in domini caput serui torqueantur. Et responderetur non torqueri in l. de incestu. l. extraneo. D. de quæst. quod & Ammianus Marcellinus tradit lib. 28. Micipia, inquit, squalore diuturno marcetia in domini caput ad vsque vltimum lacerabat exitium, quod in stupri quæstione fieri veruere clementissimæ leges. Valerius tamen 6. cap. 8. ait M. Antonij oratoris seruum in caput domini tortum fuisse cum incesti esset reus. & Cicero in Part. de incestu querendum. Sed si per adulterium incestum committatur, domino incesti postulato rectè Papin. respondit de seruis quæstionem haberi. l. vim. §. vlt. D. de adult. coërc. l. si quis viduam. D. de quæstio. nec enim incesti crimine adulterij crimen obliteratur. Ceterum non prius Seuerus & Anton. à S. C. adulterij crimen exceperunt: namque hoc, vt Papin. ostendit in l. extraneo. M. Antoninus philosophus primùm, deinde Maximus princeps securus est. Vbi nemo est qui non sit quæsiturus, quem Papin. Maximum principem vocet. Is autem est Seuerus Imperator. l. in honoribus. D. de vacat. mun. l. qui solidum. §. i. de legat. lib. 2. Eidem Papiniano etiam Optimi & Maximi sunt principes Seuerus & Antoninus in l. Iuris peritos. de exc. tut. l. cum secundis. §. i. de his quib. vt indig. l. 7. De vac. mun. Et hi etiam fraudati census crimen exceperunt. Crimine hoc tenentur, qui non omnia quæ habent, ex fide bona in censum deferunt. Est & fraudati vestigalis crimen. l. fraudati. D. de publican. sed hoc ipse crimen exceptum fuisse non inuenio. Idem Imperatores perduellionis crimen excipiunt. Tum adiiciunt, In ceteris criminibus, si dominus aliis probationibus fuerit conuictus, inanem esse præscriptionem hanc, quod serui quoque in domini caput interrogati fuerint. Vnde consequens est, deficientibus

A cientibus aliis probationibus, vtilem esse præscriptionem. Credo huius rescripti partem quamdam referri in l. i. §. item Seuerus Spicio Antigono. D. de quæstio. de seruorum iudiciis contra dominos non admittendis. nam etsi in inscriptione rescripti siue l. i. C. de quæstio. vulgò legatur *Antiana*, tamen quia veteres libri habent *Antigone*, credo legendum esse *Antigono*, vt in §. item Seuerus. Id verò ad extremum additur in eo rescripto, In ciuilibus causis ex inopia probationum seruos interrogari. Placet enim Haloàdri lectio, tum quia hæc rescripti pars ita refertur in l. Diuus. D. de quæstio. tum etiam quia rationi summo esse id congruit: nec enim in domini caput interrogantur qui ciuilibus in causis interrogantur. Ideoque licet in criminalibus nec inopia probationum audiantur, in ciuilibus tamen vel inopia probationum audiendi sunt. Quamobrem non *Nec inopia*, sed *Ex inopia* legendum est. In lege illa etiam error est in *Coll.* & pro *Fusco & Dextro*, legendum *Dextro & Prisco*.

Explicatio l. dotalem. & l. hæc actio. D. solut. matrim.

CAP. XXXIII.

Maritus aut vxore donante, aut negotio contracto, aut inuita vxore manumittit seruum dotalem. Si donante vxore, nihil vxori præstat. l. si constante. §. si vir. l. quod si vir. D. solut. matr. Si negotio gesto, ea vir vxori præstat, quæ à liberto ad eum quasi ad patronum peruenerunt. Cetera quæ alio iure ad eum peruenerunt, non præstat. Illa verò præstari ex lege Iulia & Papia Vlpianus indicat in l. si verò. D. eod. tit. & inde ipse colligo ex lege Iulia vxori actionem dari, vt vel res ei vel cautio præstetur. Cùm enim obligatio noua lege introducitur, neque cauetur quo genere actionis experiendum sit, ex lege agendum est. l. i. D. de condic. ex lege. atque hoc etiam confirmat l. filius. §. vlt. D. ad leg. Cornel. de falsi. Quæsitum est, inquit, quid mulier ex lege Iulia consequi possit, id est, quid conditione ex lege Iulia consequi possit. Hæc verò est illa diu perquisita necdum ab interpretibus inuenta actio, de qua agitur in l. hæc actio. D. solut. matrim. Hæc actio, inquit, etiam constante matrimonio, mulieri competit. Hæc actio, id est, conditio ex lege Iulia, non actio de dote (nam hæc matrimonio constante non competit excepto casu l. si constante in princ. solut. matr. & l. i. C. de repud. ad quos si cum Azone sententiam legis Hæc actio, coangustaueris, profectò fueris ridiculus.) non actio ex stipulatu (quandoquidem hac ipsa actione stipulatio extorquetur, officio enim iudicis præstatur. l. si constante. §. si vir solut. matr. & hic vtique iudex, cuius officio præstatur cautio, cùm sine actione iudex esse non possit, additur actioni ex lege Iulia.) nõ est etiam illa vel mādari vel negotiorum gestorum actio: nam etsi muliere inuita seruos dotales manumiserit maritus, hæc de qua loquimur actio competit: & huc pertinet l. dotalem. D. solut. matr. cuius, ni fallor, hæc est sententia, Si seruos dotales inuita vxore maritus manumiserit, omnia vxori præstat, sed non eodem omnia iudicio: nam ea quidem quæ iure patronatus consecutus est, etiã constante matrimonio restituit conditione ex lege Iulia, cetera autem dotis iudicio, soluto matrimonio. Quia verò lex Dotalem, in initio ambiguo verbo vsa est, *Inuita*, vel teste Seneca in lib. 6. de benefic. cap. 7. ideo in fine additum est, *Si modò vxor manumittenti refragatur*: vt intelligeremus inuitam esse, non quæ non consentit, sed quæ contradicit.

Quo causa momenti & proprietatis ordine agatur.

CAP. XXXV.

Quid sit momentum, exposui libro primo. Nunc ostendam hoc capite, momenti causa quo ordine quibusque legibus agatur atque decidatur. Et alia quidem est principalis, alia momenti causa: In hac, de erepra possessione agitur, In illa, de proprietate: vtraque autem ab vno eodémque iudice definienda est, vt est constitutum in l. nulli. C. de iudic. & Gregorius rectè his verbis exponit libr. 7. Epist. cap. 100. Legali prouisione decretum est tã momenti quàm proprietatis causam in vno eodémque iudicio debere cognosci. Ceterùm prius de momento, quàm de proprietate cognoscendum est. & hinc an eadæ quæstiones à iudice simul disceptari & definiri possint, ab interpretibus nostris variè disputatur. Ego inueni apud Symmachum lib. i. Epist. iam pridem hoc fuisse ab Impera-

toribus ita definitum, non vt cogantur, sed vt possint iudices, si velint, quoties de possessione indicant, continuo etiam, si casus tulerit, de proprietate cognoscere. Sed libet referre totam hanc momenti questionem, quæ apud Symmachum agitata, & ab ipso deinde per epistolam Imperatoribus relata est, vt intelligatur quæ tunc fuerit momenti & excedendi momenti ratio. Cæsariana massa communis erat inter Scirtium ac Theseo. Ex quibus partibus pro indiuisiōnem ex mandato Facianæ clarissimæ feminæ Scirtius (Theseo massam communicauerat. Massam, possessionem siue coloniam vocat, Massarum in coloniam: quibus verbis Calsiodorus & Gregorius vtuntur sæpissimè in epistolis, & Reginarius rex Lagobardorum in edicto suo. Porro Theseo cum decessisset in iudicio ætate liberis heredibus relictis, Scirtio vi crepta est pars dimidia Cæsarianæ massæ. Scirtius momenti beneficium impetrauit, ac per executorē, cum ei possessio redintegraretur, huic vel se obiecerunt heredes Thesei, & Artemisius Olibrij procurator. Ibi tum Symmachus præfectus vrbi, à quo Scirtius momenti beneficium impetrauerat, vt statum possessionis omnè pernosceret, officialibus negotium dedit, vt colonos prædiorum euocarent, iisque quorundam interuentu exemptis, cum iussisset rursus ad hanc rem instruendam necessarios euocari, exhibitus est vnus Thesei libertus, adfuerunt heredes etiam Thesei, procurator Olibrij non adfuit. Interrogatus libertus quis prædiorum colonos abduxisset, nonnullos delituisse, alios verò ad villam Olibrij perductos fuisse respondit: atque ita qui non fuisset in patronum interrogatus l. libertorum. C. de testib. in liberos patroni iure interrogatus fuit. sed iis tamen, quæ ab eo dicta sunt, non magnam fidem habuisse. Symmachus videtur: ac deinde fuit etiam à Valentiniano constitutum, vt liberti sic in patronorum filios vel nepotes interrogarentur. in Nouell. de libert. & suc. eo. Porro audito Thesei liberto, euocati sunt & exhibiti Prænestini confines Cæsarianæ massæ, ac tum Olibrij procurator etiam emerit, & defensor minorum, id est, heredum Thesei, sine quo iudicium cum eis consistere non poterat, & agitari de possessione cœptum est: ac pro sua quisque parte, cum sibi possessionem defendisset, interrogati tandem sunt Prænestini curiales hoc ordine, Nomina primùm ac singulorū dignitates præfectus vrbi sciscitatus est, tum quis esset locorum, de quibus agebatur, iustus possessor, deinde quis tributa & indictiones, quæ quidem sunt possessorum onera, exoluisset. Responsum est possedisse Scirtium cum Theseo, eosque onera semper tributorum & indictorum sustinuisse. Rursus interrogati quis è possessione Scirtium deiecisset, huius reuulsam in actores Olibrij contulerunt, eaque omnia denuo auditis reis intimata partibus cum fuissent, ibi tū Olibrij procurator dixit, massæ partem dimidiam Olibrio Thesei morte quaesitam esse: Contra Scirtius, fateri se morte Thesei, cum quo massam communem habuit, massæ partem dimidiā ad alios translata esse, eamque se consentiente Thesei heredes retinere, nec impedire se quin eam Olibrius quoque, si possit, sibi retineat: ceterum ad se massæ alteram dimidiam partem pertinere. Defensor autem minorum dixit massam in solidum ad minores pertinere, quòd partē Theseo ex Facianæ mandato Scirtius tradidisset, partem in liberos Thesei spontanea largitate contulisset. Cui sic respondit Scirtius, se Theseo petente, eandem partem quam ex mandato Facianæ tradidit, in eum vel eius liberos veluti ex donatione contulisse, sicut sæpe aliàs fit, vt quod ex transactionis causa traditur, veluti ex emptione tradatur. l. cum ea quæ. C. de transactio. vt id quod agitur maiorem vim obtineat. Ea verò se mente fuisse Scirtius ex eo demonstrabat, quòd posteriore donatione se partem pro indiuiso donare conscripisset: nec enim, si partem ipse sibi nullam retinisset, additurus fuit Pro indiuiso. Hæc omnia quæ ex vtraque parte adferebantur, cum Symmachus dixisset non ad momenti, sed ad proprietatis questionem pertinere, ac ipsi etiam defensores de iure simul cognosci desiderarent, proferrentque illam constitutionem quæ iudici tribuit potestatem de possessione simul & proprietate cognoscendi, & cum de proprietate illi non tantum cum Scirtio, sed etiam inter se certarent: visum est Symmacho pronuntiandum prius esse de possessione, dilata proprietatis causa. Ita igitur ex Scirtij documentis & curialium testimonio, pronuntiavit pro Scirtio. Defensores prouocarunt ad principem: nam à præfecto vrbi prouocatur princeps. l. Æmilius. D. de minor. Non fuit recipienda prouocatio. l. i. C. si de momen. pos. Symmachus tamen eam recepit, vt in examen, inquit, Imperatorum & inuasionis indignitas & modus iudicij perueniret.

Explicata

A

Explicata l. penul. D. de trit. vino & oleo lega.

C A P. XXXVI.

Dolia esse in vasis vinariis aperte demonstrat l. vinaria. D. de verb. signific. modò si in eis vinum sit. Huic sententiæ quidam opponunt l. penul. D. de trit. vino & oleo lega. Quam ipse nunc si fideliter exposuero, non esse cur eam illi aduersam faciant, nisi me fallo, & statim persuasero. Vino legato aut vendito debentur amphoræ & cadi: vtres aut cullei non debentur, quia non condendo, sed deferendo vino parati sunt, nec sunt vasa vinaria. Dolia quoque non debentur, quoniam ad perpetuum usum in cella defodiuntur & deprimuntur, nec vt cadi & amphoræ ideo habentur vt exportentur: idemque plerumque cupparum vsus est, & ideo eæ quoque non debentur. Quamobrem is qui doliare vinum vendidit, nisi in tempore vinum tollatur, id potest effundere: atque vt sciatur, vino ad mensuram vendito, quantum emptori perierit, qui pro eo quod ad mensum fuerit, pretium debet, mensuram, vt Iurisconsulti veteres tradiderunt, facere per corbem potest. l. i. §. vlt. D. de peric. & com. rei vend. quod factè à veteribus dictum videtur, ac si per cribrum dixissent, vt sic quod ex dolio diffunditur quasi in vas aliquod effluat statim & effundatur. Vix enim est vt corbis liquorem contineat, cum fiat ex viminibus, vt Varro lib. i. de re rust. scribit, cap. 22. & propriè cogendis fructibus comparata sit. l. in instrumeto. D. de instru. vel instrum. lega. Et vt maximè ita possit corbis confertè contextèque fieri vt vinum contineat (nam & ex viminibus ita naues fieri Cæsar, Plinius, Lucanus auctores sunt) corbis tamen mensuræ genus non est. At sicut vino doliari vendito, non ita vino legato, potest vinum heres effundere, licet per exceptionem quanti sua interest habuisse dolia inania sibi seruare possit: idq; ostendit l. si heres. D. de trit. vin. & ol. lega. vbi ratio diuersitatis ab Accursio rectè notata est, multo certè felicius quàm ab eodem fuerit in superiore quæstione statuta differentia inter legata & vèditiones in l. in testamentis. D. de diuer. reg. iu. nec enim ea in re quidquam à vèditionibus legata distant, sed, vt superius, dictum est, tam vèdito quàm legato vino cadi & amphoræ debentur: dolia, cuppæ prædio inhærentes, vtres, cullei non debentur. Hinc existit quæstio, Si quis vina cum vasis legauerit, an & vina doliaria debeantur. Nam etsi re vera dolia sint vasa vinaria, vulgus tamè in vasorum numerum ea propriè reputat quæ exportantur, quæ non hærent prædio, quæ ad perpètuum usum non reseruantur, vtputa cados & amphoras. Ideoq; Trebatius dicebat ex defuncti sententia non deberi vina doliaria, quòd ea tantùm legasse videretur quæ in vasis, id est, amphoris & cadis essent: vinum autem quod est in doliis, vulgus in vasis esse non putat. Ex verbis tamen Trebatius ait vina etiam doliaria deberi. *Ceterum*, inquit, *dolia in vasis vinarius non essent: vbi Ceterum* significat absurdum, & sumitur pro Alioquin. At à Proculo Trebatius meritò reprehenditur in d. l. penult. Sententia Proculi hæc est, Demus, concedamus hoc, dolia non esse in vasis vinariis, atque ita rem falsam admittamus, maioris contentionis euitandæ causa, non tamen legato vino cum vasis, id quod in vasis non est, id est, quod est in doliis, ideo minus debebitur. Tam ergo doliare, quàm vasarium debebitur, sicut seruis cum peculio legatis, tam non peculiati serui debentur, quàm peculiati. l. 6. de trit. vin. & oleo leg. Hæc si diligenter expendantur & conferantur cum illa l. pen. eius, vt opinor, sensus vnicuique liquidò constabit. Illud adiiciendum est, in ea lege corruptè legi *Probetur*, existimare me, cuius verbi loco lubenter sanè reposuero *Prometur*. Horatius *Promete* languidiora vina, *Benignus* deprome quadrimum.

Variasse Papinianum, rei que huius quedam in Iustiniani Pandectis adhuc extare vestigia.

C A P. XXXVII.

F Variasse Papinianum, & mutasse aliquando sententiam scribit Iustinianus in l. vlt. § sed cum. C. de furt. sed hoc idem ipse Papinianus de se ipso profiteretur in l. si venditor. §. vlt. D. de ser. expor. quod vti frustra cum eo §. eiusdem tituli l. seruus ea lege. interpretes nostri adducere in concordiam conentur, manifestò indicabit, si totam eam quæstionem, in qua variauit Papinianus, diligenter exposuero. Igitur si seruus hac lege

venerit vt exportetur ex Italia, vel vt ne exportetur, & si contra legem factum esset, si vē-
 ditor pœnam stipulatus sit: actio ex stipulatu omnimodo competit siue vindictæ vel affe-
 ctionis, siue pecuniæ nomine venditoris interfit. Quæsitum est, an eadem sit vis actionis
 ex vendito, quæ quidem lege non seruata, non tantum si pactus sit pœnam ab emptore
 præstari, sed etiam si nihil ea de re conuenerit, venditori competit. Et quidem si pecuniæ
 siue rei familiaris nomine venditoris interfit, vtpura quòd ipse ob legem non seruata in
 pœnam inciderit, nemo dubitat ex vendito actionem esse. Æquè bonæ affectionis ratio-
 ne, etiam si nihil ob eam rem venditori absit, vtpura si seruus cōtra legem exportatus fue-
 rit, vēditori actio competit: quoniam hominem beneficio affici, hominis interest propter
 naturalem hominum cognationem inter se. l. vt vim. D. de iust. & iur. At solius vindictæ
 ratione, id est, quòd animo scæuientis non sit satisfactum, Papiniano aliquãdò placebat ne
 ex pacto quidem in continenti apposito actionem esse: atque ita sæpe fit aliàs vt stipula-
 tioni plus quàm pacto ex continenti apposito tribuatur. l. quod si locus. D. de religiof. l. a-
 uia. C. de iu. dot. Id autem Papiniano placuit lib. 10. quæstionum, id est, in l. seruus ea le-
 ge. quòd crudele nimium sit & indignum, si res familiaris nullum damnum patiatur ob
 pœnam vel cōtumeliam homini non irrogatam, hominem experiri. Sed idem Papin. lib.
 27. mutauit sententiam, & à Sabino testatus est se in cōtrarium trahi, quòd semper inter-
 sit venditoris, propterea quòd vt lex seruaretur, ideo vilioris pretio seruum vendidisse vi-
 deatur: & hoc continetur in l. si venditor. §. vlt. Vtinam qui hoc tempore ius nostrum in-
 terpretantur, Papinianum imitati, quæ vel falsò vel ineptè aliquando & senserint & scri-
 pserint, ingenuè retractent, nec in eis contra quàm postea rescuerint, tam obstinato tam-
 que obfirmato animo, vt faciunt, perseuerent.

An tutor pupillum adrogare possit.

C A P. XXXVIII.

ADrogari antea non poterat nisi iam vesticeps, id est pubes, ne in potestate tutorū es-
 set, liberum caput alienæ ditioni subiicere: atque hoc Aulus Gell. scribit lib. 5. Nunc
 ex constitutione Antonini Pij etiam inuesticeps, causa cognita, adrogari potest: quod etsi
 nominatim in Pandectis relatum non sit, Ulpianus tamen ita scribit in fragm. & in Pan-
 dectis etiam sæpe fit mentio quartæ Antonianæ pupillo adrogato debita. Illud verò hîc
 inspicere quæritur dignum est, an pupillus à tutore ipso adrogari possit: qua in re pugnare
 videtur l. nec ei permittitur. D. de adopt. cum l. nonnumquam. cod. titu. nam l. nec ei. ad-
 rogationem ait non esse permittendam, ne ratio reddendæ tutelæ cohibeatur: l. nonnum-
 quam. omnimodo esse permittendam. Imperator, inquit, Titus Antoninus rescripsit pri-
 uignum suum tutore adoptare permittendum. Idem igitur qui adrogationem pupilli per-
 misit causa cognita, & eam tutore nominatim permisit. Sed verius est tutore vitrico pupil-
 li adrogationem permitti: quod etiam Accursio nostro suboluit, quoniam eum est verissi-
 mile affectione sancta moueri ad priuignum eundemque pupillum suum adrogandum.
 idque confirmat l. vltim. C. de confir. tut. Plinius ad Traianum lib. 10. Voconij Romani
 eximia pietas hanc ipsam matris liberalitatem, & statim patris hereditatem & adoptio-
 nem à vitrico meruit. Enimuerò si pubes factus priuignus nõ expedire sibi adrogationem
 vitrici probauerit, pristinum ius recipiet. l. & si pubes. D. de adopt. Et quidem hæc eò ma-
 ximè sic explicanda esse censui, quòd non desint qui pro Priuignum in l. nonnumquam.
 sibi persuaserint legendum esse *Pupillum*.

*Explicata quæstio l. Stichum qui meus erit. D. de legat. lib. 1. & emendata l.
 scribit. §. vltim. D. de auro & arg. leg.*

C A P. XXXIX.

MUtum à demonstratione condicio distat: Demonstratio in præsens, Condicio in fu-
 turum tempus confertur. Hęc omnimodo existat necesse est, vt legatum debeat. F
 Illa etiam si vera non sit, attamè debetur. Et ideo non frustra quæritur in l. 6. D. de legat.
 lib. 1. vtrum hæc verba *Stichum qui meus erit cum moriar*, demonstrationem an condicionē
 faciant. Labeo autem ea pro demonstratione accipit l. 5. §. 1. D. cod. titu. l. nuper. §. vlt. de
 legat. lib. 3. Trebatius contrà, pro condicione, nec putat quicquam interesse, ita legetur
 Qui

*Plenarij in l. 5. complius
de signatione debite
significatio*

- A** *Qui meus erit, an Si meus erit.* Ideoque si tempore mortis in totum aut pro parte feruus alienus fuerit, ex sententia Labeonis totus debetur, ex sententia Trebatij non debetur, nisi quatenus eo tempore defuncti fuerit. Trebatius præceptor fuit Labeonis: sed Labeo, auctore Pomponio & Gellio, in his quæ à præceptoribus accepisset, non perseverabat: ideoque non mirum si Labeo hac in re à Trebatio diffideat. Obtinuit autem sententia Trebatij, ut in illa l. 5. & l. nuper. traditur. Proinde in l. 6. dum Iulianus ait magis condicionem legato iniectisse, quam demonstrare voluisse patremfam. eo in loco articulus *Magis*, non ut sentit Accursus. *συγκριτικῶς* verum *ἑπικῶς* accipiendus est, ut & in §. is quoque. quib. mod. re contra. obliga. dum Iustin. ait soluentem magis velle negotium distrahere, quam contrahere, apud Paulum in l. i. D. commu. diui. dum ait actionem pro socio magis ad personales præstationes, quam ad communium rerum diuisionem pertinere. Sumitur tamè alibi *συγκριτικῶς*, ut in l. iubere. D. de iurisdic. utrâque verò huius articuli significationem sic eleganter Diogenes Laërtius expressit in Pyrrhone Heliensi. *αὐτὸ δὲ τὸ μᾶλλον ἢ συγκριτικῶς ἐκφέρεται, ὡς ὅταν φῶμεν μᾶλλον τὸ μέλι γλυκὺ ἢ τὴν σαφίδα· ποτὲ δὲ ἑπικῶς ἐκφέρεται, ὡς ὅταν φῶμεν μᾶλλον ἢ ἀρετὴν ἀφελῆ ἢ βλάβην· σημαίνομεν γὰρ ὅτι ἢ ἀρετὴ ἀφελῆ, βλάβην δ' ἔ·* Mouetur tamen Accursius l. scribit. §. vlt. D. de auro & arg. lega. vbi hæc verba *Quod paratum erit, Q. Mucius* ait habere in se & demonstrationem legati & argumentum. Sed mouetur loco admodum corrupto atque deprauato: nam cum dixerit *Q. Mucius* hæc scripturam *Quod paratum est*, in se demonstrationem habere: quid hæc ab illa distabit, si demonstrationem illa quoque in se contineat? deinde, quid sibi vult eo in loco Argumentum? Ego ducta coniectura ex quibusdam libris in quibus legitur *Augmentum*, sic emendauit, *Rectissime scribit Q. Mucius, ut hæc scriptura habeat in se & deminutionem legati & augmentum.* Hæc est igitur ex Mucij sententia inter duas illas legatorum formulas differentia, quod quæ in futurum concipitur, deminutionem in se atque augmentum legati contineat: illa verò quæ in præsens concipitur non item. Simili penè loquendi figura Vlpianus ait in l. item veniunt. D. de pet. hered. hereditatem & augmentum recipere & deminutionem. Non dubito quin doctissimus quisque hanc emendationem nostram approbaturus sit.

D

Addita quedam his quæ in primo libro sunt tradita.

C A P V T X L

- A** Ddatur lib. i. cap. 9. Caium etiã Fufidij auctoritate uti in l. vlt. D. de manum. vind. Et quia capituli 31. emendatio cœpit iam à quibusdã reiici & repudiari, addatur quod Varro lib. 2. de analog. scribit, Cubiculum si fenestram non habeat, cæcùm dici. Audio etiam non probati emendationem cap. 13. vbi in l. Fulcinius. ex quib. caus. in poss. ca. pro Stationes, audere me *Statius* reponere cōscripsi: Stationes enim tabernas esse, tabernâque circa forum complures extitisse: igitur nō fuisse cur eo in loco veterem commutarem unctionem. Ego verò cum id scriberem, tabernas in foro Romano fuisse iam inde à Tarquinio Rege, qui circa forum priuatis ædificanda loca diuisit, auctore Liuiο, non ignorabam: eas verò tabernas appellari Stationes non existimabam, neque verò nunc etiam arbitror. Ceterum qui hoc adstruere conantur, proferunt l. item apud Labeonem. §. conuicium. D. de iniur. vbi tamen disertè Statio, tanquam diuersa, separatur à taberna. Ad hæc per sæpe ita Stationis nomen in Plinij epistolis accipi notat: qua in re facere non possum, quin ab eis candorem animi requiram: nam Stationem quidem militum Plinius libro 10. dixit, & in vno libri primi atque altero libri secundi loco Stationes apertissime pro locis in quibus homines adesse frequentes & conuenire solent vel audiendi vel confabulandi vel reficiendi animi causa, ut & Iuuenalis Sat. 11. & Aul. Gellius lib. 13. quæ Græci *στασις* & *κύκλις*, Latini etiam circulos vocant. eodémque modo sæpe Stationes Terullianus dixit, loca demonstrans in quibus Christiani stantes die Dominico Dominum

Tom. 5.

D d d

orabant (nec enim eo tempore Deum, uti tum loquebantur, de geniculis adorabant) idq; ^A nomen idem ipse ait esse ab exemplo militari trāslatum in libro de Oratione. & ita quoque Marcellinus accepit in fine libri 28. Putem eadem forma in l. ne quis. C. de dignitat. deformis ministerij (sic enim lego ex veteribus libris, & ex Alberico) Stationarios appellari eos qui mercium vilissimarū apothecas secum deferentes certis in locis aliquandiu consistunt, emptorem oppetentes: qui & ob eam rem apothecarij dicuntur in l. si cohortalis. C. de cohortal. Eodem rursus modo Stationes tabellionum dicuntur in Nou. de tabellio. & Stationes fisci non tantum in l. i. C. de compensat. sed etiam in l. i. C. ne fisc. rem quam vend. cuin. Portus etiam statio dicitur l. portus. D. de verb. signific. cotton item & caula. At ut ad Plinium redeam, tantum abest ut Plinius persæpe in epistolis acceperit Stationes pro tabernis & officinis, ut neque Plinium, nec alium quemquam auctorem ^B ipse profiteri ausim vlllo in loco in ea significatione id nominis vsurpasse. Quod ipse non ignorans, & loco Sidonij Apollinaris non adeò contemnendo, & columnarum cum stautuis, quàm cum stationibus proximiori coniunctione adductus, & eorum nominum inter se commutationem facilem esse intelligens, in l. Fulcinus. non longè mihi videor à vero aberrasse, dum pro Stationes reposui Statuas. Quod si quis tamen alius ratione meliori coarguat, facile me vinci patiar: nec enim, quod plerique faciunt, sic traditiones meas quali *περίωρα* *ἰερα* obseruari velim

BARTHOLOMÆO FAYO

V. C. SENATORI PARISIENSI

IACOBVS CUIACIVS S.

SUPERIORVM librorum editio, Bartholomæ Fay vir clarissime, iniquis forsitan alienæ industriæ existimatoribus improbata, æquis certè atque intelligentibus comprobata, tantum abest ut hanc mihi de iure civili scribendi voluntatem imminuerit, ut tertium hunc ad te Observationum & emendationum librum, secundo vix è manibus egresso, etiam extorserit: adeò cum data operi nostro initia excipi benignè intelligimus, solet ea res nobis omnibus vires & spiritus ad reliqua persequenda commouere. Quinimò eo factum est, ut deinceps quantum mihi à publicis traditionibus fuerit subsicui temporis, id neque inaniter præterlabi sinere, nec eo ipse alia in re uti, in animum induxerim. Quamobrem volo te, cui iam inde ab initio nostra hæc dicauius, ita sperare, cultu me atque accuratatione mea effecturum, ut ex studiis nostris, quorum patrociniū suscepisti, veluti ex agro tuo, noui quotannis tibi fructus constantis mei erga te officij perpetuæque obseruantie testes exhibeantur. Interea verò etiam, affectas ac propè iam confectas à me annotationes ad tres postremos Codicis Dn. Iustiniani libros elimabimus, quas sub nomine illustrissimæ & doctissimæ principis Margaritæ Biturigum ducis, cuius beneficio in hac schola ius ciuile profitemur, in publicum dabimus: nec moram vllam interponeamus, quin hoc libro edito, illæ maturè prodeant: qua in re Iuris publici & antiquitatis studiosis nonnihil, ut spero, profuturi sumus. Vale Biturigis, VI. Id. Februar. 1557.

IAC.

IACOBI CUIACII
I. C. OBSERVATIONVM
ET EMENDATIONVM
LIBER III,

AD BARTHOLOMÆVM FAYVM V. C.
SENATOREM PARIENSEM.

Indicatur locus difficilis in l. ex conducto. §. item cum quidam. D. locati.

CAP. I.

A I NAVTÆ, qui onus trāsuehendū conduxit, vectura prorogata fuerit, naufragio facto, ab eo repeti vecturam in persona procuratoris Cæsaris Antoninus rescripsit, quia transuehendi munere nauta perfunctus non est: quod & in aliis personis onus vehendum locantibus obtinere locū Vlpianus tradit in l. ex cōducto. §. item cum quidam. D. loca. cui, vt rectè Irnerius animaduertit, nihil obstat l. pen. §. vlt. D. eod. tit. in qua onus publicè retentum est culpa domini. An verò in §. item cum quidam. error est in illis verbis. *Pro inuecto? An præ manu,* legēdum, vt vecturam nauæ prorogatam & representatam intelligamus: quomodo apud Terentium in Adelphis, Huic aliquid paululum præ manu dederis vnde vtatur: vel, quod magis probarim, eodem sensu, Vecturā quam *in promptu* acceperat. Nam & Harmenopulus in fine lib. 2. Epitom. illa verba sic interpretatur *ἐν τῷ πρῶτῳ*. Sed hac in re, vt & in ceteris omnibus, suum vnicuique liberum & integrum iudicium relinquo, libentiùsque nunc Petri Pithei adolefcētis eruditissimi & acutissimi iudicio adquiesco, qui rectè Flor. legi, *Pro mutua,* & quasi mutuū dari quodcumque prorogatur, atque ita vecturam prorogatam præcipi pro mutua, & non transuecto onere in credito remanere mihi dicebat. His vero testibus vtēbatur. l. nomen. §. vlt. D. de leg. 3. Cæsare 111. de bel. Ciuil. Insequentis anni vectigal pro mutuo. Est certe in d. l. pen. §. vlt. pro *Exigere nauis,* legendum *Exigere naua.*

Explicatio l. 2. in princip. & l. vlt. D. de lege Rodia.

CAP. II.

EXposuimus libro secundo satis, vt arbitror, diligenter definitionem locatoris & conductoris: quod etsi non minimum lucis adferat l. 2. & l. vlt. D. de lege Rod. tamē quia nō nihil, immò multum in eis adhuc difficultatis superest, liber pauca iamdiu à me in cas leges adnotata depromere. Apponam autē ipsas adnotationes breuitatis causa. Ait l. vlt. **D** *Si vehenda.* Hic nauta conduxit, vector vectorūmve dominus locauit. *Si ea condicione.* Hic nauta locauit, vector conduxit. *Cum id sciret te fieri nolle.* Inuito vectore: atque ideo nauta tenetur ex conducto. *Ex conducto locato.* Vna est actio ex conducto, quæ dicitur etiam ex conducto locato, vt in l. multū. D. de hered. ven. & l. etsi vno. D. de act. empt. actio ex empto vendito: & apud Varronem lib. 2. de Re rust. cap. 2. *Ex conducto locato.* Immò ex loca-

Tom. 5.

Ddd ij

to conducto. l. item quæritur. §. i. D. loca. verum aliter in ea lege inita est locatio: nam ve- A
ctor onus vehendum dedit, hinc autem nauem utendam accepit: atque adeo conductor hoc
casu est, illo locator. *Priore naua.* qui priorem nauem locauerat. *Immò cõtrà.* Superiori sen-
tentia: Labeonis Paulus varias exceptiones adnectit, puta si vtraque nauis perierit, si cum
priore nauigare non potuerit, quod vel publicè retineretur, vel morbo impediretur, vel
quod nauis ipsa prior vitium fecisset. namque his casibus naua ex cõducto non tenetur,
vel ex locato, etiam si posterior nauis perierit. *Idem iuris cum ea condicione.* Hic naua con-
duxit, vector locauit, ut in legis initio. *Locasset.* Sic Flor. sed legendum omnino est *Locasset.*
Quominus remissa sibi ea pœna spectaret. Sic Flor. malim tamen, *Remissam sibi eam pœnam:* hoc
sensu, quominus munere vehendi perfungeretur: atque ita ea se pœna exolutum spectaret.
Cognitionis. Sic malim potius legere, quàm *Cogitationis. Nauam.* priorem. *Nauis.* prior. *Pre-* B
tium. Pretium pro mercede. *Si auersione.* Auersioni opponitur numerus. Si auersione nauis
conducta sit, merces de qua cõuenerit, integra debetur, etiam si parum aut nihil in nauem
conductor immiserit. Originem verbi exposuimus lib. 3. Instit. Nunc sequitur ut le-
gis 2. annotationes apponamus. *Quæstio legis hæc est, Qua actione is qui iacturam fecit,*
eliciendæ cõtributionis causa, cum naua experiatur. Hac verò uti distinctione lex vide-
tur, Aut vector qui iacturam fecit merces vehendas locauit, aut nauem conduxit. De eo
primùm qui locauit, deinde in vers. At si non, de eo qui conduxit lex tractat. Et ita osten-
dit vectori modò ex locato, modò ex conducto actionem dari. *Ex locato.* Agit cum magi-
stro nauis ex locato, ut is ex conducto cum ceteris vectoribus agat, quorùm vehendas mer-
ces suscepit. sic in l. cum in plures. §. messem. D. loca. l. Iulianus. §. pen. de act. empt. l. si tibi. C
§. ult. de opt. legat. *Seruius.* Seruius ait ex locato agi, non ut vltro agat ex conducto, sed ut
retineat merces: quod sanè cõmodius est. *Immò etsi retineat merces, vltro.* Malè addi à qui-
busdam negatione indicat articulus ille *Vltro.* Vltro autem, id est, prior: ut in l. i. §. inter-
dictum. D. uti possidet. *Actio,* inquit, *nunquam vltro possessori datur:* id est, possessor nun-
quam prior agit. Prius enim expectare debet ut secum agatur, quàm ipse de iure suo ex-
periatur. *Liuius lib. i.* Latrones captum regi Amulio tradidisse, vltro accusantes. vltro, id
est, priores, cum ipsi potius latrones accusandi essent. quod & in illo Teretij loco, Sed his
vltro arrideo, Donatus adnotauit. Ait igitur Paulus fieri posse, ut naua merces retineat,
& vltro tamen agat, id est, eo non expectato dum vectores suas merces reposcant. finge e-
nim alios sarcinas in nauem immisisse, alios non immisisse. Sarcinæ sunt quæ onerant na- D
uem. Gemmæ, margaritæ, anuli, vestimenta, sarcinæ non sunt: earum tamen rerum iactus
beneficio seruatarum nomine vectores contribuunt. §. cum in eadem. j. Et hoc quidè ca-
su nauam commodius est sarcinas retinere, nec vltro cum his qui sarcinas intulerunt ex
conducto experiari. Ceterum cum aliis qui nullas habent sarcinas, etiam si sarcinas aliorum
retineat, vltro ex locato acturus est uti conferant. Ideo ex locato agit cum vectoribus sar-
cinas nullas habentibus, quod ab eis sarcinas vehendas non conduxerit, sed nauem dum-
taxat eis, aut loca quædam in nauem utenda locauerit. Vnde satis apparet ex cõducto cum
eis non esse actionem. *At si non totam.* Rectè Flor. *At si non totam nauem,* &c. quod ab eis
qui excudendis Pædectis Florentinis operam dederunt, deprauatum est, addito sicilico, &
particula, &, quam tamen ideo parenthesi prudenter circumscripserunt, ut intelligeremus E
nouissimè additam esse, integro, uti tum eis videbatur, sensui reddendo. at verò addita sen-
sum perturbat potius. Puto ego, cum superius dictum sit de dominis iactarum mercium,
qui merces vehendas locassent, in hac parte Paulum dicere de his qui nauem cõduxissent.
Et quidem hi aut nauem totam conduxerunt, aut loca in nauem. Si totam nauem conduxer-
int, quæstioni huius legis locus esse non potest: quandoquidè cum nullo alio magister cõ-
traxit, ut possit cum eo agere, vel eius merces retinere. At si loca in nauem cõduxerint, huic
quæstioni locus est: & tunc dicemus vectoribus qui iacturam fecerunt ex cõducto actio-
nem in magistrum dari, ut is vel vltro cum ceteris ex locato experiatur, vel ut merces cete-
rorum retineat. & hoc est quod ait, *At si non totam nauem conduxerint, ex conducto agent, si-* F
cut vectores qui loca in nauem cõduxerunt, & qui scilicet iacturam fecerunt. Flor. malè legitur,
Conduxerint, ex conducto agent. Summa igitur hæc est, Pro modo gesti negotij obtinendæ cõ-
tributionis causa, dominos iactarum mercium cum magistro nauis vel ex locato vel ex cõ-
ducto agere. Quod si incertum sit quæadmodum gestum fuerit negotium, in promptu est
actio præscriptis verbis l. i. D. de præscript. verb. Exposui legem longè difficillimam.

De

A

De testamento confcripto notis, & explicata Nou. Iustiniāni CVII.

CAP. III.

NEc ciuili nec prætorio iure testamentum pagani valet, quod confcriptum est notis: necesse enim est testamentum conscribi litteris. Notæ autem non sunt litteræ. l. Lucius. D. de mil. testa. l. sed cum patrono. §. vlt. D. de bon. posses. sed sunt compendia quædā dictionū, siue, vt Plutarchi verbis vtar in Catone, *σημεία ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα*: quas suo tempore *συγλας* vocatas fuisse scribit Iustinianus in Græca Pandectarum auctoritate, vnde forsitan Galli dixere Sifras. Porro militis testamentum confcriptum notis valet. d. l. Lucius. & ideo licet edicto non promittat Prætor nisi bonor. possessionē secundum tabulas litteris perscriptas, tamen, vt etiam decreto datur bon. possessio secundum nuncupationem. l. vlt. C. de codicil. l. 2. C. de bon. pos. sec. tab. & secundum voluntatem intestati ex imperfecto testamento. l. si duobus. §. si prius. D. de bon. pos. con. tab. & heredis nomine post consummationem testamenti ante mortem testatoris incautē deleto, secundum voluntatem, vt alio me loco apertissimè demonstraturum spero: necnon secundum municipalia gesta, videlicet si gestis municipalibus iudiciū supremum aliquis composuerit: ita militis testamento per notas confcripto bonor. possessionem rectè dicam secundum notariam decerni. Notariam voco breuem quamlibet atque compendiarium scriptionem: quo nomine vtitur sæpe D. Augustinus in collationibus operis breuiculi, & Apuleius lib. 7. de asino aureo. licet nostri auctores multitudinis numero dixerint Notoria, vt ostendi lib. 1. cap. 33. Augustinus modò Notariā, modò Notoriam indiscriminatim. At secundum pagani notariam non dabitur bon. possessio, nisi inter liberos facta sit, ex constitutione Constantini l. 1. C. Th. fam. ercisc. l. vlt. C. cod. nec enim inter suos vel emancipatos liberos Constantinus litteras exigit: quod ex No. Theodosij porrectum est etiam ad liberos qui sui futuri non erant in l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam. sed hoc puto Iustinianum emendasse in No. CVII. nam et si euidenter id tantum exigat, vt vnciarum modus *δι' ὅλων γραμμάτων ἢ πῶς συμβόλοις τῶν ἀειθμῶν* describatur, tamen paulò post subiicit vt *πῶς αὐτῶν γραμμάτων* omnia designentur. Ergo inter liberos testatio mentis nostræ necesse est etiam vt sit *ὁλογράφου* ex No. Iustiniāni. Ceterum in eadem No. superesse hæc verba videntur, *ἢ καὶ*. quæ etsi Harmenopolus agnouerit, verus tamen interpretes & Iulianus antecessor non agnouit: & sanè pugnant, vt videtur, cum his quæ sequuntur: siquidem apertè Iustinianus definit, vt ne testamentum imperfectum ita factum, vt ipse constituit, inter liberos rumpatur alio testamento imperfecto, siue ex scripto id fiat, siue ex nō scripto: quod summè notandum est. nam non æquè testamentum imperfectum iure militari factum dicimus non rumpi testamento imperfecto intra missionis annum. l. eius. §. vlt. D. de milit. testa. facilius namque rumpitur testamentum iure militari factum, posteaquàm testator miles esse desit, quod & post missionis annum ipso iure infirmatur. Igitur septem in ea Nouella testes omnimodo exiguntur, nec soli quinque sufficiunt, nisi ea verba, *ἢ καὶ*, ad eum casum referamus, quo & quinque testibus testamentum perfici constitutum est in l. vlt. C. de testam.

E

De notatione verbi Postumus.

CAP. IIII.

Postumi verbum interpretes nostri iunctum esse putant, vt sit in eo, & Post, & Humatus. quos & ipse aliàs secutus sum: at quia in Pandectis Florētinis id semper absque aspiratione verbum scribitur, & in aliorum quoque auctorum libris, vt nuperrimè in T. Liuiο ex veteribus libris lapidibusq; Sigonius emendauit, & quia Græci etiam *πῶσθμον* scribunt, non *πόσθμον*, dicere forsitan tuendæ huius scripturæ gratia quis possit nihil in eo verbo notandum esse, nisi Post: & Vnus productionem esse verbi, vt in Postliminio Liminiū, ex sententia Seruij relata in Topicis à Marco Tullio, quæ tamē ab aliis damnatur. §. si ab hostibus. quibus modis ius potest. soluit. aq; ita postumus nō dicitur, quod natus sit post humatū patrē, sed quod post natus sit. Vnus enim nihil omnino significat, sed eū tamen propriè postumum dici non inficior, qui post mortem parentis natus est, auctore præsertim Plutarcho, qui *πῶσθμον* appellari, *αὐτὸν περὶ κρότος πατρὸς γένεται*, disertè ait in Coriolano & in Sylla. idemq; Vlpianus, Caius, Sext. Pompeius, Varro tradunt: & hic est, qui à Græcis interpretibus appellatur *κροφῶρ ὁ μῦθος*, quod moriente parēte in utero fuerit. At postumus etiam dicitur in legis Velleæ cap. 1. qui post testamētum viuo parente nascitur:

Tom. 5.

D d d iij

& ex eiusdem legis capite secundo, postumorum loco sunt qui ante testamentum nati ^A sunt, si postea viuo parente in sui heredis locum succedant. & hinc verò etiam apparet aptari nomen postumi, non his tantummodo, qui post mortem parentis nati sunt, sed etiã his qui posteriores parenti editi sunt. Proinde in illo Virgilij loco, *tua postuma proles*, non erit Celsellij Vindicis reijcienda interpretatio ab Aulo Gellio relata: nam & eodem sensu Tertullianus Postumum, Postumatum, & Postumare dixit, in libro de resurrectione carnis. Omnis, inquit, consummatio atque perfectio, et si ordine postumat, effectu anticipat. In libro aduersus Valentinia. Sunt qui nec principatum Bythio defendant, sed postumatum. In lib. contra Gnost. *Quæ cauda erit quodcumque de postumo corporis propagatur.* Apulcius in Apol. I. *Quamquam est iam præcipiti æuo, & occidua senectute, tamen & si videtur, suscipiat doctrinam seram planè, & postumam: vbi vulgò malè legitur, serã ^B planè & post vinum.* Atque adeo ipse nunc omnibus suadeo vt Postumum posthac sine aspiratione scribãt, & hanc potius verbi notationem probent, vt Postumus dicatur quasi posterior. Certè postumos in l. 3. §. ex his. D. de iniusto rup. testa. Vlpianus posteriores appellat. *Ex hu,* inquit, *apparet aliam esse causam filiorum superstitem, aliam posteriorum: sic enim Flor. legitur. & libri quoque Labeonis post mortem eius editi, Posteriores dicti sunt, quasi postumi: vt ex Gellio in comment. de vsurp. & vsuc. ostendi.*

*De nuptiis iniussu parentum contractis, & explicata l. 3. §. si emancipatus.
D. de bon. possess. contr. tab. & alia complures.*

C A P. V.

Liberi aut in potestate aut emancipati sunt. Qui sunt in potestate, iure ciuili eius iniussu, in cuius potestate sunt, nuptias non possunt contrahere. Alioquin iniuste sunt nuptiæ, iniusti liberi. Apul. lib. 6. Impares, inquit, nuptiæ, & præterea in villa, & patre non cõsentiente factæ, legitimæ non possunt videri, ac per hoc spurius iste nascetur. Iussum exigimus, nec sufficit rati habitio. non tamen exigimus, vt patres dicat se velle: satis namque est nõ nolle, & taciturnitas iussum imitatur. At cum manifestò Paulus lib. 2. sent. tit. 19. propter publicam vtilitatem nuptiarum, eas quæ iniussu parentum contractæ sunt, non dissolui tradat, imperfecta illa lex ciuilis est, quæ vetat nuptias iniussu parentis contrahi. Cõsuet enim vxorem iniustam esse, iniustos liberos, iniustas nuptias, nec eas tamen dissoluit. ^D & hoc, meo quidem iudicio, propriũ exemplum est iniustæ vxoris, de qua in l. si vxor. D. ad leg. Iul. de adult. quæ iure viri adulterij accusari potest: nec enim concubinæ, aut eius, quæ vxor esse non potest, exemplum rectè dabitur, quandoquidem eæ iure viri accusari non possunt. Liberi autem emancipati, vt vulgò traditur, parentum iniussu nuptias contrahere non vetantur. qua tamen in re separandi sunt mares à feminis. Filius, etiam si minor sit annis xxv. iniussu patris nuptias potest contrahere: filia non item. Quinimò si morte patris filia minor annis xxv. sui iuris effecta sit, matris consensum & propinquorum exigimus, propter sexus imbecillitatem. & hoc quidem obtinuit primùm in pupillis l. i. C. de nupt. tum in viduis. l. viduæ. C. cod. deinde in virginibus puberibus. l. in coniunctione. C. cod. ex qua cum, vt è C. Theod. apparet, in l. viduæ scriptum esset, *Vt in pupillarum,* ^E *Tribonianus adscripsit, Vt in virginum.* ex eadem quoque puto & ex Basilicis in l. viduæ. §. i. pro *Patris*, legendum esse *Matris*, mutata specie, eoque posito patrem vita functũ esse. At magna hinc existit quæstio inter iuris professores, an ob id solùm exheredari filius filiaue possit, quòd iniussu patris nuptias contraxerit: quod ipse quidem sine vlla distinctione semper negaui, & apud Gentianum Heruetum virum optimum & eruditissimum relata Theodori Balsamonis patriarchæ Antiocheni sententia id apertè cõfirmat. Siue igitur sui, seu emancipati liberi nuptias iniussu patris contrahant, licet illo casu iniustæ sint nuptiæ, non tamen à parente iuste ob id exheredantur liberi. At vtroque casu, si se ad turpem & infamem personam nuptiis contractis applicauerint liberi, iusta exheredationis causa erit: pertinet enim ea res ad infamiã ac dedecus familiz, & à Iustiniano quoque in No. cxv. non nihil attackta est. Tum verò multùm confirmatur à l. 3. §. si emancipatus. D. de bon. pos. con. tab. cuius & sententiam & speciem hinc subiiciam lubens. Si filius emancipatus, vxore ducta iniussu patris, nepotem procreauerit viuo filio, nepos non admittitur ad bon. possessionem Vnde liberi, vel contra tabulas aui, quia filius cū præcedit. ^F Mortuo

- A** Mortuo filio admittitur nepos, licet in potestate aui nunquam fuerit. d. l. 3. in princ. l. si emancipatus. §. 1. l. si retentus. l. ult. eod. tit. l. 5. §. 1. D. si tab. testam. nul. extab. quia ex iustis nuptiis cum sit procreatus, auo suus heres eo casu futurus erat, si filius emancipatus non fuisset. Et quamuis emancipationem rescindat bon. possessio contra tabulas. l. sed cum patrono. D. de bon. possessio. l. si aliquis. C. Th. de bon. proscrip. non perinde tamen hoc casu omnia esse statuimus, atque si nunquam emancipatio intercessisset, ne alioquin & iniustæ nuptiæ, & iniusti efficiantur liberi, atque ita rescissio illa capitis deminutionis adimat potius, quàm tribuat ius successionis: quæ tamè quo magis, non quo minus nepos admittatur interuenit. Et idem ferè de ademptione legatorum dicitur in l. legata inutiliter. D. de adimen. legat. At in bonorum possessione contra tabulas hoc imputatur testatori, cur liberos non instituerit. d. l. 3. §. liberi. Vel si hoc meritò facere potuit, cur nō exheredauerit: in querela hoc tantum, cur non instituerit. l. postumus. D. de inofficioso testamēto. An igitur, illo nepote præterito, id imputatur auo cur non instituerit, vel exheredauerit nepotem? Et alterutrum imputari placet, vel si ex honesta nuru sit editus, cur nō instituerit: vel si ex turpi & ignominiosa, vrputa ex mima, vel meretrice, cur non exheredauerit. Potuit enim hoc casu non ipse filius tantum, sed etiam nepos, quamuis omni quidem ipse culpa careat, meritò exheredari, nec quasi inofficiosi testamenti querelam iure instituisse: quãdoquidem iudex qui de inofficioso testamento iudicat, non minus perpendisset filij delicta, qui se ad feminam turpem, & velut ὑπόπιον quoddam suæ familiæ applicauit, quàm nepotis merita. Ergo etsi bene sit meritus de auo nepos, cum tamè ideo exheredatum esse meritò iudicasset, quòd ex ignominiosa nuru ac turpi, & ex matrimonio ad familiæ totius infamiam dedecusque pertinente procreatus fuerit. & hoc sentit Ulpianus in eo §. si emancipatus. quamuis inuersa ratione scripserit non minus spectari merita nepotis, quàm patris eius delicta. sed hæc loquedi formæ frequenter occurrunt, & ita, vti diximus, vel restituendæ vel potius explicandæ sunt, vt in l. 3. §. Labeo scribit. D. de incen. rui. & naufra. l. iuriscētium. §. pactorum. D. de pact. §. iniuria. Instit. de lege Aq. l. 22. C. Th. de susceptor. De sententia eius §. scripsit Andreas Alciatus, & quid in eo sibi vellet verbum Rescissionis exposuit rectè, cetera non rectè in παρέρχων, & in ὁμοῦ δὲ ζων libris: iamque ea in re factis à Viglio reprehensus est in comment. ad tit. de inoff. testa.

D Valde Marcelli notam esse deprauatam in l. ita tamen. §. quotiens. D. ad S. C. Trebellian.

CAP. VI.

- C**Um scripisset Iulianus cum, qui rogatus est, filio emancipato præterito hereditatem restituere, admissa bon. possessione contra tabulas à filio, non compelli adire ac restituere: visum est Marcello notam apponere huiusmodi in l. ita tamen. §. quotiens. D. ad S. C. Trebellia. Planè non est compellendus adire, si iam filius bonorum possessionem: ne intercidat fideicommissum mortuo herede instituto, & ommissa à filio bonorum possessione. Sic habent Pandectæ Florentinæ, sic libri manu scripti. Accursius legit, adire suam filius bonorum possessionem: sed quotus quisque est, qui non videat locum esse valde inquinatum atque corruptum?
- E** Atque vt de Accursij lectione primùm loquamur, quis illam loquendi rationem admittat, Adire suam bon. possessionem? Dicimus quidem Adire bona, pro Adire hereditatem in l. 1. C. de testam. mil. quod etiam Subire dicimus rectè. l. si nemo. D. de diuer. reg. iur. l. 1. C. Th. vnde lib. vt Græci περιέναι καὶ ὑπειέναι, περιελθεῖν καὶ ὑπεισελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ: numquam verò Adire bon. possessionem. & licet interpretes in l. Pannonius. D. de acquir. her. aditionis verbum ad bon. possessionem referat, ipse tamen ad hereditatem referre malim, cum & intra c. dies hereditatem adiri debuisse nō ignorem, vt & formula cretionis, & complures alij iuris nostri loci demonstrant. Adhæc speciem Acc. alienam à mente, verbisque auctoris comminiscitur: nec enim auctor heredem ait rogatum fuisse post mortem suam restituere, nec alij quàm filio fideicommissum relictum fuisse sentit. Et ex
- F** ea etiam specie ineptam quæstionem ducit, an filius cogatur petere bon. possessionem con. tab. cum tamen, si sententia Iuliani eò pertineat, an cogatur scriptus adire, Marcelli quoque notam eodem spectare oporteat. Rursus ita speciem confingit Accurs. quasi vereatur, ne is, qui petierit contra tab. possessionem, eam omittat postea: quod absurdum est. quæ enim est petita bon. possessio, & acquisita est: ergo iam omitti non potest.

Tom. 5.

D d d iij

Nunc si Florētinam scripturam inspicias, mutila & imperfecta videbitur: ita enim se ha-
 bet, *Planè non est compellendus adire, si iam filius bon. possessionem: ne intercidat fideicommissum, &c.* Quid hoc est, *Si iam filius bon. possessionem?* Rursus quid est quod ait, *Ne intercidat fideicommissum mortuo herede instituto, cum non esse compellendum adire?* Quinimò dicere debuit, compellendum cum adire, ne intercidat fideicommissum, ut in l. ille à quo §. 1. D. eod. tit. Dicendum, inquit, erit compellendum cum adire, ne prius heres decedens fideicommissarium decipiat: & eodem sensu in l. cogi. §. 1. D. eod. tit. ne fideicommissum intercidat, verba testatoris ait de successione accipi, & heredem cogi adire. Equidem existimo, id quod Petro Fabro nostro, cum de huius loci restitutione inter nos ageremus, visum est, in proxima verba negatione translata, sic legendum esse, *Planè est compellendus adire, si non iam filius bon. possessionem:* ut subintelligatur verbum *Accepit*, vel etià suppleatur B

ut est in quibusdam libris impressis. Ea igitur erit Marcelli notæ sententia, quæ & §. qui rogatus. d. l. ita tamen, ut quemadmodum substitutus, aut legitimus heres potest heredem scriptum cogere ut adeat & restituat. l. recusare. §. Titius. D. eod. tit. ita & præteritus, si non iam bon. possessionem contra tabulas acceperit, eò maximè quòd, nisi adierit scriptus, futurum est, ut eo interim decedente, ac fideicommissario delatam bon. possessionem omittente, fideicommissum intercidat.

Quid sit diem præferre & referre.

CAP. VII.

Modestinus scribit in l. si à debitore. D. ad leg. Cornel. de fal. falsi crimine cum debitorem teneri, qui prætulit diem obligationis pignoris: quod nemo intelliger, nisi C
 qui sciuerit Præferre diem Latinos dixisse pro Anteuertere, siue anticipare, ut vetustior esse obligatio videatur. Sic Liuius lib. 39. Triumphare mense Ianuario statuerat, sed prætulit triumphum diem. Triumphauit ante diem x. Kal. Ianuar. & in l. 1. §. editiones. D. de edendo, *editiones instrumentorum* Ulpianus ait *sine die & consule fieri debere, ne quid excogitetur è die & consule, & prolato die fiat:* id est, ne præferendi diei, & generaliter ne falsi committendi ansa inde falsariis præbeatur: quod & de tabularum testamenti editione traditur in l. 2. §. diem. D. quemad. testam. aper. possit enim aduersarius quoque die cognito & consule, ut Constantinus exprimit lib. 1. Epitom. tit. 4. *μεταγενέστερον ἔργαρον ἀνατετραπικόν* conficere, quo scilicet quasi posteriore prius rumperetur. At verbi Præferre vim qui nescierunt, utroque in loco legerunt corruptè *Prolato*, non *Prelato*. Ego D
 sequendam esse hoc in loco Florentinam scripturam reor: idèmq; verbo Referre significari existimo in l. arbiter ita sumptus. D. de recep. & qui arbit. recep. vbi arbitrum ita sumptum ut & diem proferre possit, hoc quidem facere posse Papinianus ait: referre, id est, anteuertere siue anteferre diem nō posse. atque ita Sextus quoque Pompeius ex Veranio referri diem proditam, id est, anteferri esse religiosum scribit.

A qua lege sit quadrans, qui excludit querelam inofficiosi testamenti.

CAP. VIII.

Querelam inofficiosi testamenti, quæ, ut probabiliter dici posse ostendimus lib. 2. lege Glicia inducta est, excludi relicto debitæ ab intestato portionis quadrante, nemo est qui nesciat. verum dubitari potest, hæc eadem lex Glicia, an quæ alia quadrantem ita taxauerit omnimodo liberis ad excludendam querelam relinquendum esse. Aliqua enim lege ut hic definitus fuerit quadrans necesse est, uti nunc in locum eius qui successit, triens vel semis lege Iustiniani definitus est, & ut ceteri omnes quadrantes, de quibus in iure ciuili fit mentio, ex lege aliqua vel S. C. vel constitutione originem ducunt, ut puta Falcidianus, Sabinianus, Pegasianus, Antonianus: & verò vestigiis omnibus à ple-
 risque illius etiam quadrantis origo indagatur. Ego eam ad D. Marcum philosophum referendam esse didici ex Nicephoro lib. 3. Eccle. hist. cap. 31. vbi duas Nicephorus D. Marci leges laudat. Vnam, ut matribus liberi ab intestato succedant, & hoc est quod S. C. Orfitianum appellamus, siue orationem D. Marci: Latinus tamen interpretes ita vertit, ut parentibus liberi ab intestato succedant: quod rectum non est: nam id in matribus tantummodo D. Marcum constituisse certum est. Altera vero lex est, ut liberis ἀμνημονεύτοις
 ἢ ἀχαί-

- A *ἢ ἀχαιῶν ἕδωκεν*, id est, præteritis, & nihil è iudicio parentum accipientibus quadrās hereditatis debeatur : quam, nisi me fefellit Latinus interpres, malè ab ipso etiam Nicephoro expositam puto: idque accidit sæpe alienis à professione nostra hominibus, dum scilicet ad ciuile ius pertinens aliquid referunt. nam & iuris nominibus abutuntur, & in iure ipso referendo facilè labuntur & peccant. Ego hanc fuisse credo D. Marci legem vt liberis præteritis vel exheredatis parçtes omnimodo quartam legitimæ portionis relinquunt. Quod si fecerint, rescindi testamentum querela inofficiosa non potest: quippe cum eo pacto liberis parentes *χάειν ἔχειν* dixerit Iustin. in Nou. 18. atque adedò nec sint liberi *ἀχαιῶν ἕδωκεν*, nec ingrata vel inofficiosa testamenta. cum enim liberi præteriti vel exheredati à parentibus debitam non retulisse gratiam dicantur, & quæ inofficiosa testamenta nominamus, ingrata quoque appellare possumus, vt Sueton. in Caligula, Testamenta, inquit, primipilariū vt ingrata rescidit. Et generaliter ingrata sunt ea testamenta in quibus de nobis benè meritis nihil relinquimus, siue liberi sint, siue extranei. Non tamen omnibus de ingrato testamento queri licet.
- B

Purgatus §. vltim. l. vltim. D. de legat. lib. 3.

C A P. IX.

- C **N**on est in libris nostris locus adedò maculatus, vt §. vltim. l. vltim. D. de lega. lib. 3. in quo illud perquàm absurdè proponitur, substitutum impuberi ex vncia instituto, & commissio per alium edicto admittenti bon. possessionem contra tabulas, legata ab instituto relicta præstare ex semisse, sed ex vncia, omnibus: ex reliquis, exceptis tantum personis: cum tamen certissima ratione constet, licet ea institutus ipse non præstaret nisi exceptis personis ex semisse, ita & substitutum eius (qui ea solet præstare quasi æs alienum defuncti. l. seruo alieno. §. si quis à primo. D. de legat. lib. 1. l. in ratione. §. quod vulgo. D. ad leg. Falcid.) ea non præstare nisi exceptis personis pro semisse. l. 5. D. de legat. præst. Sed præstat ipsa §. verba proponere, & vt restituenda putem, statim indicare. At igitur, *Si filius ex vncia heres institutus sit, & ab eo legata data sint, habeat & substitutum.* Hæc verba credo non esse ordine suo collocata, & ita legendum, *Si filius ex vncia heres institutus sit, habeat & substitutum, & ab eo legata data sint.* Moueor tractandarum rerum ordine: nam
- D cum initio l. vlt. actum fuerit de legatis à substituto exheredati relictis, quod legis initium exposuimus lib. 2. consequens est vt nunc tractetur de legatis relictis à substituto instituti, qui, alio edicto committente, petit bon. possessionem contra tabulas: qui ordo etiam obseruatur in l. ab exheredati. D. de leg. lib. 1. atque ita eadem erit eius §: species, quæ & l. 5. §. quod si impubes. D. de legat. præst. vbi apertè de legatis à substituto relictis quæstio proponitur. Meritò autem de his magis dubitatur, quàm de legatis ab instituto relictis, an ea substitutus debeat pro semisse. quis enim heredem eodem iure esse nesciat, quo & defunctus fuit? At pupillus à se relicta legata pro semisse debuit: ergo eadè quoque substitutum eius pro semisse præstaturum in aperto est. Sequitur, *Deinde commissio edicto per alium filium, accepit partis dimidia bonorum possessionem: substitutus eius vtrum ex vncia legata (scilicet relicta à se, non à pupillo) præstat, an verò ex semisse? & verius est ex semisse.* Lex 5. de legat. præst. ait, *& magis est vsque ad semissem.* Hæc autem quæ sequuntur in illo §. vlt. *Sed ex vncia omnibus: ex reliquis, liberis & parentibus,* sunt ignari & inepti cuiusdam interpretis. Itaque vt expungantur censeo: nam siue legata relicta sint à substituto, vti nos speciem ponimus, omnibus profectò ex semisse præstanda sunt: siue ab instituto, ne ex vncia quidem nisi exceptis personis debentur. Etenim tabulæ primæ rescinduntur, tabulæ autem secundæ non rescinduntur petita bon. possessione contra tabulas. Ad hæc quid attinebat ea verba subdere, cum non de personis quibus præstantur legata, sed de portione, pro qua præstantur, proposita fuisset quæstio? aut cur etiam
- F contrariæ speciei, quæ mox consequitur, subdita par admonitio non fuit? Et in cõtraria quidem specie, id est, si pupillus institutus ex dodrâte commissio edicto ad semissem reductus fuerit, hic bellus interpres censeret ab instituto relicta pro semisse præstanda esse omnibus, Iuris peritus exceptis tantum personis. l. etsi contra. D. de vulga. subst. Sed cum quæretur de legatis à substituto relictis, deminuta portione instituti, ea quoque deminui, & omnibus equè præstari, atque si aucta fuisset portio, fatebimur. & hoc verissimum

puto. Malim quoque in illo loco, *Semiffem acceperit bon. possessionē*, legere *semiffis*, vt in prio-^A
ri specie, *Partis dimidia*.

Explicatus & emendatus §. si quis rogatus fuerit filiis. l. ex facto. D. ad S. C. Trebel.

C A P. X.

Insidet, meo quidem iudicio, aliud mendum in l. ex facto. §. si quis rogatus fuerit filiis. ^{B:}
D. ad S. C. Trebel. vbi ex Papiniani lib. 8. respons. id est, ex l. cum pater §. hereditatem. ^C
1. D. de legat. lib. 2. Vlpianus refert heredem rogatum filiis suis, vel cui ex his voluerit, cū
moreretur, hereditatem restituere, ius eligendi deportatione non amittere, cui liber fa-
ctus fideicommissum restitui velit. Et puto legendum, *Cui liberorum fideicommissum restitui*
velit: errore orto ex duabus notis, vti mox subiiciam, & explanatione posterioris, quæ ta-
men vel ipsa, vel saltem explanatio eius omnino expungenda erat: hoc modo, *Cui lib. F. C.*
fideicommissum restitui velit. Nam deportatus seruus non fit, vt liber deinde fieri possit.
Solutus Callistratus deportatum scripsit seruum fieri in l. 5. D. de extr. cogn. dissentiens à ce-
teris omnibus: quod interpretes Græci referunt inter *ἐναρποφάρη*, & inexplicatum relin-
quunt: ego exposui in tit. de cap. demin. lib. j. Instit. Tum verò deportatus, etiam si nec-
dum pœna liberatus sit, ius eligendi habet vsque ad vitæ supremum exitum d. §. heredi-
tatem. Frustra ergo ait, *Cui liber factus*: idque Accursius etiam notauit. Ex eo autem Pa-
piniani responso apparet, per omnia deportatum non haberi pro mortuo: nec enim, si
pro mortuo haberetur, ius eligendi ei competeret, sed omnibus liberis ex æquo fideicom-
missi persecutio daretur. Et ita quoque alibi traditum est, deportatione mariti donationē
non confirmari, quia scilicet deportatio non omnino similis est morti. l. sed si mors. D. de
donat. int. vir. & vxor. cui tamen legi manum adhibuit suam Tribonianus, vt manifesto
stylus indicat, Vlpiani verbis adtexens quædam alia ex sententia l. res vxoris. C. cod. titu.
quam se probasse Iustinianus testatur in No. 22. Rursus cohibendorum caducorum cau-
sa, quibus nunquam Iurisconsultorum fauit interpretatio, traditum est etiam pro mor-
tuo deportatum non haberi. l. intercidit. D. de condic. & demonstrat. Cognationem
tamen deportatus amittit, & ideo neque contra tabulas parentum bonorum posses-
sionem habet, nec legata ei conseruantur petita bonorum possessione contra tabulas, &
maximè quidem eatenus decessisse fingitur. Ceterum seruus pœnæ in omni iure verè ac ^D
semper similis est mortuo, & ideo in proposita quoque specie seruus pœnæ factus eligen-
di ius amittet. nec enim vt deportatus, quia liber est, arbitrium habet, ita & seruus. quam-
obrem statim liberi eius, si quos habeat, simul admittentur ad fideicommissum, nec ex-
pectabunt quoad is naturaliter decedat: si verò tunc liberos non habeat, postea suscepti
nullo modo admittentur: quia semel defecit fideicommissi condicio, redactaque in fis-
cum est hereditas.

Vti explicandum sit ἐναρποφάρη, quod est inter l. legatum. D. de legat. lib. 1.

& l. Titia. §. Lucia. D. de leg. lib. 2.

C A P. X I.

Pernegare videtur l. legatum. D. de leg. lib. 1. cum l. Titia. §. Lucia. D. de legat. lib. 2. nam
legatum seruo delatum repudiare dominum posse ait l. legatum. idque verissimum
est, cum & bonorum possessionem seruo delatam dominus repudiare possit. At illud ta-
men pernegatur in §. Lucia. vbi Accursius noster, quem ego & Latinis & Græcis omni-
bus interpretibus iuris facillè antepono, huius rei explicandæ gratia tres opiniones adfert
ex quibus postremam ipse verissimam esse iudico: verum explanatione indiget. Multum
interest inter delatum, & aduersum legatum: neque his nominibus vnquam iuris no-
stri auctores abutuntur. Delatum legatum nondum aduersum est. Defertur ipso iure
adita hereditate. Adversum agnitione. l. ei qui ita. D. de condic. institu. l. cum ^F
verò. in fi. D. de fideicommiss. libert. non ipso iure post aditam hereditatem, licet agnitio-
nem retrò agi non inficiet ad diem aditæ hereditatis. l. seruum filij. §. 1. l. si tibi homo. §.
cum seruus. D. de leg. lib. 1. Delatum legatum repudiari potest. Aduersum repudiari
non potest. l. 1. §. decretalis. D. de successorio edicto. De delato loquitur
De aduer-

A De adquisito. §. Lucia. namque in eo §. quæritur, an dominus propterea quòd interfuit diuifioni, adquirentem fideicommissi perfecutionem amiserit, id est, adquirentem fideicommissum: nec enim, si fideicommissum non adquisierit, id est, non adgnouero, fideicommissi perfecutionem adquisierit: & ideo licet de perfecutione quæsitum sit, respondet tamen eo casu fideicommissum nec ipso iure, nec per exceptionem amitti, nisi probetur eius amittendi animo interfuisse diuifioni dominum. Adquisita igitur amittere possumus repudiare non possumus: id quæ naturalem intellectum habet. nam quod iam ipse nactus sum, alienare possum, & variis modis amittere: cum tamen iam id ipse habeam, quomodo repudiare, repellere, auertere id à me possum?

B *Quid sit ius antiquum in l. i. C. Vnde vir & vxor. notato Thalelæi errore.*

C A P. X I I.

IN l. i. C. Vnde vir & vxor, in qua non nisi deficiente omni sanguinis linea Imp. Theodosius & Valentinianus declarant coniuges inter se ab intestato in solidum pro antiquo iure succedere, Thalelæus Græcus interpretatur ius antiquum dici respectu legis Papiæ decimaræ lib. 45. βασιλικῶν, tit. 5. sed fallitur, nam lex Papiæ decimaræ ad testatam dumtaxat successionem pertinet. l. 2. C. de infirm. pœn. cœlib. l. 7. C. Th. de nauicular. & ex ea vir & vxor, nullis ex eo matrimonio extantibus liberis, non nisi decimam ex testamento matrimonij nomine capere possunt, & si extant liberi ex alio matrimonio, pro vno quoque ex liberis aliam decimam, & pro communi filio post nonum diem amisso aliam: pro duobus post nonum diem amissis, duas: id quæ Vlpianus explicat rectè in fragment. tit. xv. & xvj. ad quod etiam Tertullianus alludit lib. 1. ad vxorem, his verbis, Tu modo vt solidum capere possis hoc meæ admonitionis fideicommissum Deus faciat. Lex autem Papiæ, nullo existente ex qualibet sanguinis linea, coniuges ab intestato nec excludit nec vlla bonorum parte multat. Et certè verius est ius antiquum in ea lege dici habita ratione constitutionis eorundem Imperatorum nouæ, cuius ipsi meminere in l. vlt. C. Th. de legit. hered. & quæ non liberis quidem, sed parentibus aut propinquis extantibus, coniuges ad certam partem: nullis autem extantibus, in solidum ab intestato inuitabat. Est verò eius pars vna in d. l. i. C. Vnde vir & vxor. Altera pars ab eisdem Imperatoribus abrogatur in d. l. vlt. quæ lex post illam legem primam Vnde vir & vxor. statim sequenti anno edita fuit, vt non tantum subscripti eis consules indicant, sed etiam illa legis vltimæ pars, qua cauetur vt si quid hoc medio breuique tempore, id est, medio illo anno coniugibus eo iure obuenerit, id deponat. Vtramque verò legem antecessit ea qua tollitur lex Papiæ decimaræ, dato coniugibus solidi capiendi & liberorum iure l. 2. C. de infirm. pœn. cœlib. l. i. C. de iu. liber. atque ideo eius fit mētio in d. l. vlt. de legit. hered. Ad extremum, illud adnotabo erutas esse l. extraneum. 2. C. de hered. instit. & l. in extraneos. C. de donat. ex his eiusdem l. vlt. verbis, *vt desiderio suo quisquam subuenire differat, quod interdum ita sensu leuiore concipitur, vt antiqui nec quod extraneus, ac sepè ignotus in donationibus successionibusque tribuatur, coniugibus concesserint, & reprimendum inter hos potius, vt in loco anticipati, quam incitandum fauorem mutuum arbitrati fuerint.* sic enim legendum est.

Emendatur locus è libri tertij Institutionum titulo v i i.

C A P. X I I I.

ET si summam in purgandis & emendandis Institutionum libris anno superiore diligentiam adhibuerim, fortassis tamen adhuc supersunt, & ab eruditis portò indicabuntur maculosa quædam ac deprauata, quæ nos neque perspeximus neque restitimus. cuiusmodi vnum hoc est, quod in hoc capite explicabitur, & à me fuit his diebus deprehensum, cum ea quæ ad iura patronatus pertinent reuoluerem. Iustinianus in §. postea. de successio. libert. tractans de virili portione pro numero filiorum lege Papiæ patrono data testato vel intestato centenariio liberto, cum vnum filium filiamve libertus heredem reliquit, perinde partem dimidiam patrono deberi ait, ac si is sine vilo filio filiave intestatus decessisset. Hic locus, nisi fallor, vitio laborat: nam si intestatus libertus decesserit sine li-

beris, patrono non dimidia, sed tota hereditas debetur iure legitimo. l. intestato. D. de suis & legit. hered. & ideo, cum Ulpianus de hoc legis Papiæ capite tractaret lib. 10. ad leges, rectè Virilis appellationem interdum totam hereditatem admittere notauit, quod procul dubio tunc fit, cum intestato decedit libertus sine liberis. l. virilis. D. de verb. signif. Quare constat ita non rectè apud Iustinianum legi, *ut perinde patrono dimidia pars debeat, atque si sine ullo filio filia ve intestatus decessisset*. Opinor autem legi debere, *Ac si u sine ullo filio filia ve restatus decessisset*: nam testamento facto, siue filius sic institutus siue extraneus nullis existentibus liberis, patrono non debetur nisi pars dimidia ex Prætoris edicto. Et opinio hæc mea nullis quidem quos legerim, libris scriptis vel antiquis adiuuatur, iuris tamen ratio ipsa per se sufficit, cui & Græca Theophili *περίφρασις* assentitur.

B

De Vindicibus, Canonicariis, Defensoribus ciuitatum, Loci seruatoribus.

C A P. X I I I.

SCio in l. i. C. Th. si quacum. prædit. potest. ciuitatum defensores siue *ἐκδικῆς* ciuitatum vindices appellari. At vindices illi, quorū Iustinianus in No. *Ἐὶ τῆς δημοσίων ἀνύσεως*, & in No. *Ἐὶ τοποτηρητῶν* meminit, an sint ciuitatum defensores addubito: nam hi potius vindices à Iustiniano appellari videntur, qui exigendis tributis, quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab Anastasio Imperat. in singulis ciuitatibus constituti sunt, ut auctor est Nicephorus lib. 16. cap. 44. è quibus verisimile est Iustiniani tempore adhuc in quibusdam ciuitatibus nonnullos superfuisse. Defensores autem ciuitatum siue locorum antiquiores longè sunt, & similes Tribunis plebis, atque ideo defensores plebis appellantur in l. i. C. de offic. iurid. Alex. Rursus ab eis diuersi sunt *τοποτηρηταί*, ut ex No. *Ἐὶ τοποτηρητῶν* facile intelligi potest, qui mittuntur à præfectis prætorio vel comitibus vel præsidibus iuris dicendi causa, & à Paulo monacho loci seruatores appellantur lib. 6. histor. Lāgobard. & in l. 77. de fut. in legibus Lāgobard. & loci iudices in l. 2. C. de exhib. reis. à Iuliano antecessore, Vicarij. Meminit Anna in Alexiade 3. Adamateni *τοποτηρητῶν* Heraclæ & Paphlagoniæ circa Pontum. Sudas *τοποτηρητῆς εἰδὸς ἀξιώματος*. Ceterum vindicibus Anastasianis pares sunt qui Canonicarij dicuntur in No. *Ἐὶ τῆς δημοσίων ἀνύσεως*, & No. *Ἐὶ ἀνυπᾶτα Καπαδοκίας*, & in libris Variarum Cassiodori sæpiissime. Hi ab exigendis canonibus, Canonicarij: illi, quod ab Anastasio decurionum iniquis exactioibus oppositi fuerint, appellati sunt vindices.

Duo digestorum loci perspicuè corriguntur.

C A P. X V.

NVnc indicabo duos Digestorum locos pusillo quidem, non tamen prorsus contemnendo vitio laborantes: omnibus enim mederi par est. Vnus est in l. Lucius. D. de actio. empt. alter in l. pen. §. erit ergo v. x. nale. D. de bon. po. con. tab. in l. Lucius, sic vulgè legitur, *Ita ut si non integras præstiterit*: Florentiæ autem propius veritatem, *Ita ut si non integras repræstauerit*: constat verò legendum *Repræstauerit*. nam & alibi in P. Flor. eodem errore scriptum est *Repræstandum*, pro *Repræsentandum*. l. mulier. §. i. D. ad Trebellia. Repræsentare, est exhibere, vel præmaturè dare. & ideo in l. Lucius. paulo post superiora verba: *neque*, inquit, *heres eius reliquam materiam exhibuerit*. Grauius est mendum l. pen. §. erit ergo, in illo loco, *Si autem omiserit hereditatem, in portionem bonorum exheredatum effectum admittere, iure factum solum suum heredem*. sic habent omnes libri, sed malè, ut opinor: nec enim Latine dicimus exheredatum effectum, sed factum. Ego pro *Effectum* censeo legendum *Effectu*, ut iuri effectus opponatur hoc sensu, Repudiante scripto, exheredatus filius suus ipso iure heres est solus ab intestato, effectum autem, id est, re ipsa & naturaliter concurrente fratre emancipato præterito, qui contra tabulas bonorum possessionem admisit, non nisi in portionem bonorum admittitur. namque Prætor emancipatum in partem dimidiam tuetur. Sic in l. i. qui. D. de legat. præstand. *Quia effectu*, inquit, *fratris aufert partem dimidiam*. & in l. §. i. D. quod cum eo, &c. *Effectu enim*, inquit, *quodammodo heres est*. Sic & in l. §. vlt. D. comoda. l. si habitatio. D. de vsu & habita. l. i. §. qui minorem. D. ut legat. no. cauca.

Explicatur

A *Explicatur edictum de alterutro, & emendatur §. si pater. l. si cum dotem. D. solu. matri.*

C A P. X V I.

E Dicti De alterutro fit duobus tantum in locis mentio. l. i. §. sciendum C. de rei vxor. act. l. vltim. C. Th. de testa. Hoc edicto cauetur, vt si quid maritus vxori aut hereditatis, aut legati, aut fideicommissi titulo reliquerit, alterutro contenta sit mulier, relicto vel dote, actione ex testamento vel actione rei vxoria: nam non pertinet hoc edictum nisi ad actionem rei vxoria, quæ plus iuris in dote marito tribuit, quàm actio ex stipulatu. Proinde electa rei vxoria actione, relicto non debetur: & contra, electo eo quod relicto est, rei vxoria actio non datur, nisi pro modo excurrentis quantitatis. Quare deterior in eo est mulieris, quàm aliorum creditorum condicio: nam creditori meo si aliquid legauero, & is legatum acceperit, non ideo ius crediti amittit. eodemque modo licet mulier scripta heres & rogata hereditatem restituere, in ponenda ratione legis Falcidia si tantum habeat in Falcidiana quarta, quantum in dote, dotem non deducat, alius tamen creditor scriptus heres, etiam si credito quarta respondeat. creditum deducit: nec verò ei mulier similis est, nisi cum nominatim vtrumque consequitur ex mariti iudicio, vt puta cum & heres ex parte instituitur, & ei dos prælegatur. quo casu dotis partem pro portione sua ex qua prælegatum non valet, veluti æs alienum deducit, neque compensat cum Falcidia, & hoc cum tradatur in l. cum heres deductis. D. ad Trebellia. dote nominatim vxori instituta non prælegata, rectè inde colligimus alterutrum dumtaxat præstari. Sed hoc, **C** vt diximus, in rei vxoria actione obtinet. Ad actionem ex stipulatu edictum De alterutro non pertinebat. d. §. sciendum, & §. igitur. C. de rei vxor. act. & ideo sublata cum sit hodie actio rei vxoria, vigeatque actio ex stipulatu, consequens est etiam edictum De alterutro penitus esse sublatum. Et hæc dicimus cum simpliciter aliquid vxori relicto est, illo non addito, Pro dote. Hæc enim adiectio proculdubio facit vt non possit mulier & ex testamento & ex stipulatu agere. l. si filia. §. penult. D. fam. ercisc. l. 6. D. quando dies lega. ced. idemque dici potest eo non adiecto, modo si eo animo relicto doceatur. l. 2. §. 1. D. de dote præleg. Sed explicandum nunc id est, patre aliquid filia relinquente, alterutrum filia, an vtrumque consequatur: nam edictum De alterutro ad ea dumtaxat pertinere **D** quæ maritus vxori relinquit, indicant illi duo loci à me in huius capituli initio annotati. Fac igitur ita esse, Pater dotem profecticiam soluto matrimonio exegit inuita vel ignorante filia, nec de rato cauit, tum filia in testamento aliquid legauit: si dotis nomine legauit, dubium non est quin filiam alterutro contentam esse oporteat, videlicet si tantum sit in legato quantum in dote: sin plus in dote sit, quàm in legato, vel electa dote, carebit legato, vel agnito legato, id tantum quod amplius est in dote petet à marito, maritus porò socii heredibus condicet. l. qui hominem. §. si gener. D. de solut. Quod si plus in legato sit, vel electa dote, id solum ex testamento consequetur quod dotem excedit: vt traditur in l. Titia. §. qui inuita. D. de legat. lib. 2. vel accepto legato id etiam lucrabitur quod dotem excedit. & hoc traditum fuisse opinor in l. si cum dotem §. si pater. D. soluto matrim. **E** & ideo horum verborum loco, *Lucroque eius cedit si tantum ab eo consecuta sit, quantum: hæc repono ex §. qui inuita. Lucroque eius cedit si amplius ab eo consecuta sit, quam ei.* Nec enim quicquam filia lucratur si tantundem consecuta sit, neque rursus, eisdem verbis ad patrem relatis, quicquam patrem lucrari possis dicere, quippe cum dotem à se profectam receperit, & filia tantundem reliquerit. Ergo si plus in relicto sit quàm in dote principali, vel electa dote, reliqui tantum petitio ex testamento superest, vel electo relicto id etiam lucro filia cedit quod dotem exuperat: concurrentem enim summam compensari placeat. De patre verò qui non illud adtecerit se dotis nomine legare, nunc videndum est: & putem vtrumque tunc filiam consequi posse, sicut à patre pro filia dote promissa, & filia relicto legato traditum est in l. si pater. D. de collat. dot. nec enim edictum De alterutro **F** ad hunc casum pertinebat quo alius legat, alius dotem debet.

Verum esse quod Dorotheus notauit, semper doli exceptionem oppositam bonæ fidei iudicium facere.

C A P. V T X V I I.

Dorotheus ἐν τῷ πλάτῳ legis Scia. D. de donat. cau. mor. notat, Semper doli excep- ^A
 ptionem oppositam bonæ fidei iudicium facere : sed reprehenditur ab alio interpre-
 te Græco lib. 47. βασιλικῶν, titulo 3. quod ego ferre non possum : nam Papinianus cum
 dixisset vindicationi singularum rerum non inutiliter opponi exceptionem doli in l. Se-
 ia. statim subiiciens, *Bonæ fidei autem iudicio constituto* : nonne apertè indicat per excep-
 tionem doli iudicium arbitrarium, id est, vindicationem euasisse bonæ fidei? Etenim
 ita quoque Imperator in l. 3. C. de exception. replicationem doli oppositam iudicium bo-
 næ fidei facere ait : cuius me loci, cum hæc tractarem atque discuterem, P. Faber oppor-
 tunè admonuit. ibi tamen cum instituta fuerit actio tutelæ, quæ bonæ fidei est, dubitari
 posset quorsum Imperator doli replicatione dixerit iudicium bonæ fidei constitui: quod
 ego sic diluendum esse censeo : Actionem tutelæ per se bonæ fidei esse, exceptionem ei ^B
 & replicationem doli inesse. l. sed etsi ideo. D. soluto matrimonio l. si is cui. D. de furt. l.
 huiusmodi. §. qui seruum. D. de legatis lib. j. existente actione bonæ fidei non esse neces-
 sariam exceptionem vel replicationem doli. At profectò si exceptio vel replicatio doli op-
 ponatur, iam actio ipsa non tam per se quàm per exceptionem vel replicationem bonæ
 fidei constituitur. Ceterùm non me latet quosdam illa Papiniani verba. *Bonæ fidei autem*
iudicio constituto, ferre ad petitionem hereditatis. sed hanc primus bonæ fidei esse Iu-
 stinianus definiuit. l. vltim. C. de petitione hereditat. cum antea nihil quicquam de
 ea certi prudentes inter se constituissent. Tum verò si de petitione hereditatis Papinia-
 nus intellexisset, non dixisset Constituto, sed Instituto, vel Proposito, & eam ipsam quo-
 que nominare actionem ei graue non fuisset. Alij tradunt legatorum fideicommissorum ^C
 mortis causa donationum actiones esse bonæ fidei : quod mihi certè multo minus pla-
 ceret, neque verò id probare vlla ipsi ratione possent. Præterea de vindicatione Papinia-
 nus, non de illis actionibus tractat. Assentiamur itaque Dorotheo, & cum constituta fue-
 rit actio bonæ fidei posita exceptione doli, hoc deinde ideo quæri à Papiniano dicamus
 an possit exigi cautio, quòd in actionibus bonæ fidei cautio ante tempus exigi soleat. l. in
 omnibus. D. de iudic. Respondet autem nõ præstari cautionem inuita Scia, quia & prior
 donatio, quæ non directæ & absoluta fuit, sed mortis causa, Titij morte soluta est, &
 sequens nondum initium accepit in persona liberorum, & ideo nulla subest extorquen-
 dæ cautionis ratio, quæ tunc dumtaxat ante diem extorquetur, cum aliqua causa vel obli-
 gatio subest. At si sua sponte cauit Scia liberis Titij, quia sic eis mortis causa vide- ^D
 tur donasse, rectè ait eos ex persona sua teneri contributioni, Falcidia interueniente:
 nam ex constitutione D. Seueri etiam donationum causa mortis recissionem facit lex
 Falcidia, quod tamen ab intestato non admitterem, quia mortis causa donationes
 non sunt ab intestato similes legatis. l. si filius. D. de legatis præstandis. Ceterùm illam
 cautionem Scia si non exposuisset, contributioni proculdubio ex Titij persona non te-
 neretur liberi.

De matronæ & matrisfamilias appellationibus.

C A P. XVIII.

IN eo libro qui sub nomine Clementis nuper est editus de actis diui Petri, *Ἐν ἑνὶ τῶν*
Ἰγυρικῶν τὰς ἀειφανετέρας Latino sermone matronas appellari scriptum est : quam ego
 propriam esse matronarum significationem facilè adducor vt credam. sed augetur ta-
 men hæc significatio ab auctoribus nostris : nam nomine matrisfamilias quamlibet mu-
 lierem honestam accipiunt. l. 3. in fi. D. de liber. exhibend. l. pronuntiatum. de verborum
 significatione l. probum de ritu nupt. l. quæ adulterium. C. ad leg. Iul. de adulter. idque
 generaliter tradunt honestatem, non aut nuptias, aut natales facere matrem familiàs : vi-
 duam, non etiam virginem esse matrem familiàs : eam quæ obscuriore loco nata est, si
 honestè viuat, esse matrem familiàs. Concubina autem materfa. non est, nisi patroni con-
 cubina sit. d. l. probum. l. item legato. §. parui. D. de legat. lib. 3. Meretrix quoque mater fa ^F
 mil. non est, licet vxor sit, & adulterij accusari possit, exemplo Vistiliz vxoris Titidij La-
 beonis, de qua Cornel. Tacitus lib. 2. l. si vxor. §. sed & in ca. D. ad leg. Iul. de adulter. Nihil
 autem differt à matrona materfamilias l. 1. §. omnem l. item apud. §. si quis virgines. D. de
 iniur. l. j. §. & notandum. D. de ven. insp. quæ materfam. in l. probum, dicitur matrona in
 d. l. si

A d. l. si vxor. vt meritò iam à plerisque reiecta fit ea quæ inter matronam & matrem familiars à Gellio & Nonio propofita differentia eft. Porrò matronæ dicuntur etiam dominæ, non refpectu maritorum dumtaxat, quomodo ipfi quoque mariti ab vxoribus domini appellatur, fed etiam per fe, vt in l. pater. §. Iulius. D. de legat. lib. 3. *Iuliam dominam: nifi dicas Domnam fupereffe ex l. Lucius Titius. eod. tit.*

Notati quidam loci de Bafilifci, & quorundam aliorum tyrannide.

C A P. XIX.

B **F**uit Bafilifcus tyrannus fub Zenone Imperatore: fuit & Odoacer. Hic Occidētis, ille Orientis imperium inuafit. De Bafilifco, non de Odoacre accipienda eft l. decernimus. C. de factof. eccle. nam pertinet ea lex ad Orientis imperium, & Zenonis eft, data xv i. Kal. Ian. Armatio clara memorix Conful. Bafilifcus autem abfente Zenone, ac deinde in Ifauriam etiam profugiente, occupatum Orientis imperium ferè biennio tenuit, & in eo Chalcedonenfe concilium, ac Leonis tomum condemnauit, miffis ad vniuerfos epifcopos litteris, quas *συλλαβάς ἐγκυκλίς*, Euagrius & Nicephorus vocant. Ad hæc, Acacio patriarchæ atque archiepifcopo Constantinopolitano complures ademit prouincias, in quibus antiftites conftituendi ius ei antè competierat, & pulfis optimis epifcopis, alios ipfe apud Antiochiam, Alexandriam, Ephelum, Tarfum, Chalcedonem, Hierapolim, Constantinam, Theodofopolim, Mopfueftiam inftituit, parumq; abfuit quin Acacium quoque ipfum expelleret: fic enim Sudas de eo fcribit *ἐν τῷ βασιλικῷ, & Ἀλέξανδρον τὸν Κωνσταντινῆ πόλεως ἐπίσκοπον μικρῶ δὲ ἰσχύος, εἰ μὴ τῷ πλήθει τῶν λεγομένων μοναχῶν ἀπεκρίθη*. Poftea vero, vti Nicephorus, Euagrius Scholasticus, Theodorus Anagnoftes, Zonaras monachus, Procopius, Iordanus fcribunt, ope atque auxilio Armattij, expulfo Bafilifco, Zeno imperium recepit, & continuo legem Decernimus promulgauit, qua infirmantur ea quæ *ἔπι τοῖς ἐγκυκλίσις* Bafilifcus conftituerat, & Acacio, ceterifque epifcopis fuæ fedes ac dignitates reftituuntur. Quod igitur ait in ea lege Imperator, *Ante profectiōnem noftre manfuetudinis*, profectiōnem fuam fiue profugium in Ifauriam intelligit. Quimuis autem eo tempore, quo fimul & recepit imperium Zeno, & illam conftitutionem edidit, conful Bafilifcus fuerit cum Armatio: attamen Bafilifci nomen in Conftitutionum eodem tempore editarum fubfcriptionibus ideo præteritur, quòd eius memoriam Zeno damnauerit. Quod accidit etiã Eutropio fub Arcadio & Honorio l. 17. C. Th. de pœnis, & Heracliano fub Honorio & Theodofio l. 13. C. Th. de infirm. his quæ fub tyran. gef. funt. l. 21. C. Th. de pœnis. At cùm iam fatif dixiffè videamur de fentētia legis Decernimus, non alienum deinceps fuerit, fi qui adhuc in libris noftis fuperfint fuperioribus confimiles loci, quos ex tyrannorum hiftoria explicari oporteat, eos indicare. Eft verò de tyrannide Odenati vnus, alter de Caffij tyrannide. Sub M. Antonino Auidius Caffius fuit. fub Galieno & Valeriano fuit Odenatus Palmyrenorum rex, vt Trebellius Pollio fcribit vel decurio, vt Sex. Rufus ait. De Odenato autem & Zenobia eius vxore, quam deuicit Aurelianus Imperator accipiendam effe arbitror l. 4. C. de ingen. manum. Vt fit legis hæc fententia, Ingenuum, qui ex Odenati vel Zenobiæ tyrannide redemptus fuerit retineri quidem veluti iure pignoris, non tamen rectè diftrahi velut captiuum, eamq; diftractionem ingenuitati nihil præiudicare. De Auidio Caffio manifeltè loquitur ea Pauli fententia quæ fubdita eft titul. ad leg. Iul. maieft. lib. 9. Codicis, vbi tamen bona Drunciani (qui gener Caffij fuit) Paulus poft ipfius mortem fifco vindicata fuiſſe ait: contra, Capitolinus, & Vulcatius Gallicanus D. Marcum Drunciano peperciſſe. Equidem fuper ea re confului veteres libros, vt foleo femper, nec in vllò Drunciani nomen agnouì, fed in aliis Depitiani, in aliis Epigrani. quamobrem cenfeo non effe legendum eo loco Drunciani.

F *Vti concilianda fit l. quia autem. §. pen. cum l. fi filius. D. fi quis om. cau. teftam.*

C A P. XX.

Q **U**od Vlpianus tradit in l. quia autem. §. pen. D. fi quis omif. cau. teftam. difcrepare videtur ab eo quod idē auctor in eod. tit. tradit l. fi filius. idq; Accurfius nofter

explicat contortè & malè. Sed si iura possessionis contra tabulas intelligamus, res profecto difficilis non est. Si filius emancipatus præteritus omiserit bonorum possessionem contra tabulas, & deserto, ut plerumque fit, destitutumque testamento ab herede scripto bonorum possessionem Vnde liberi ab intestato acceperit, perinde præstat legata exceptis personis, atque si contra tabulas bonorum possessionem accepisset. Ita debet accipi. §. penult. l. quia autem: hæc enim illius §. verba, & *ab intestato possideat hereditatem*, verba edicti sunt, & ad bonorum possessionem Vnde liberi optimè referuntur. l. i. §. non querimus D. eod. tit. quam et si agnita bono. possessione contra tab. non possit agnoscere. l. i. §. quia autem. D. si tab. test. nul. extab. illa tamen omissa non repellitur: nec tamè idem dicemus in suo præterito. Nam suus præteritus siue petat siue omittat bon. possessionem contra tabulas nulli præstat legata. l. is qui in potestate. D. de leg. præst. At suus institutus, & commissio edicto admittès contra tabulas possessionem, præstat legata exceptis personis: miscens autem se, omnibus, ex Vlpiani & Africani sententia. l. si duobus. 2. D. de bo. poss. contra tab. l. si duo. D. de leg. præst. maximè si plena fruatur voluntate. imminuta enim portione eius, æquior est Pauli sententia. d. l. is qui. §. sed si scriptus. Quod cum ita sit, dubitari potest an suus institutus, & omissa institutione ac bon. possessione contra tab. accipiens ab intestato bon. possessionem obligetur legatis, & quibus personis obligetur, omnibùsne perinde ac si miscuisset se, an exceptis tantum personis, ac si contra tab. bon. possessionem accepisset, quod commodissimè quæri etiam de emancipato herede instituto potest: nam nihil penitus hac in re institutus emancipatus à suo instituto distat. Et verius est obstringi eos omnibus legatorum nomine, quia veluti scripti hereditatem obtinere censentur. & hæc est sententia l. si filius. Intelligatur ergo l. quia autem, de emancipato præterito, nec porrigatur ad suum præteritum. Lex autem Si filius, de suo instituto, & porrigatur etiam audacter ad emancipatum institutum. Et ita bellè diluetur omnis hæc dubitatio.

Explicatio l. ventre. D. de adq. hered. & l. si filius heres. D. de liber. & postumis.

C A P. XXI.

Magna est quæstio inter iuris interpretes, utrum in specie ab Africano tractata in l. si filius heres. D. de liber. & postum. venter fuerit vacuus an plenus. & alij quidem vacuum fuisse tradunt, alij plenum, sed abortum fecisse comminiscuntur. Nescio an adhuc id, quod mihi verissimum videtur, quisquam animaduertit, & plenum vterum, & in lucem editum postumum fuisse. Priorum sententia nititur his Africani verbis, Postumo non nato: quæ tamen, meo iudicio, ex prioribus verbis nexa cum sint, rectè ab his, qui P. Florentinas ediderunt, ita dispuncta sunt, *Si interim moriatur filius postumo non nato*. itaque articulum *Interim*, his verbis *Postumo non nato*, explicari arbitror. At porro natum postumum fuisse assero: alioquin filium non ab intestato, ut est in l. si filius. §. i. sed ex testamento heredem fuisse dicetem. l. ventre. D. de adq. her. eadem loquendi forma in l. sub condicione. D. de adsigna. lib. *Interim*, ait, *pendente die vel condicione*. & in l. §. D. de bo. dam. *Interim constante matrimonio*. Sed hoc ut præclare intelligatur, vniuersam legis & speciem & quæstionem pertractabo. Filius suus institutus est, postumus præteritus, filio nepos ex eo susceptus vulgari modo substitutus est: filius interim nondum nato postumo decessit, porro natus est postumus. Nepos ex substitutione non admittitur, quia ruptum est postumi agnatione testamentum, & ea quoque ratione filius ex testamento heres fuisse non videtur, sed neque ab intestato heres fuisse intelligitur: quia eo tempore decessit filius, quo nondum auus erat intestatus, & substitutus ei datus testamentum sustinebar, quod etiam sustinisset coheres ei datus. At postea intestatus auus factus est, filius quoque intestatus decessit. Filio igitur ab intestato nepos erit suus heres. An & auo? Et placet nepotem quoque auo simul cum patruo, id est, postumo suum heredem futurum quia quo tempore intestatus sit auus, id est, postumi agnationis tempore, filius eum non præcedit. & constat nepotem sui iure cum patruo ex xij. tab. succedere. Nepos ergo suus heres & patri & auo erit: patri solus, auo cum postumo. & hæc, ut opinor, est sententia primæ partis l. si filius. Sequitur altera. Filius suus institutus est solus sine coherede, sine substituto: postumus præteritus. filius interim decessit postumo non nato, tum natus est postumus. Quæritur, an patri filius heres extitisse videatur, & consequenter an hereditatem transmit-

- A transmittat. Et ex testamento quidem non videtur heres extitisse, quia ruptum est. Africanus ait eum tamē ab intestato heredem extitisse videri, quia nemo fuit vel coheres vel substitutus à quo testamentum eo tempore, quo ipse filius vita functus est, sustineretur, certumque erat agnatione postumi ruptum iri testamentum. atque ita, etiam si filius institutus fuerit sub conditione potestativa eiusmodi vt impleri à moriente non possit nullo coherede, aut substituto dato, moriens videbitur patri ab intestato heres extitisse. l. ult. D. de condic. institut. Ceterum in hoc posteriori exemplo delata fuit morienti hereditas ab intestato: in superiore nondum verè fuit ab intestato delata, propterea quòd nondum natus erat postumus. Itaque magis est, vt, etsi hoc Africanus omiserit, in illa specie decretum dari tutius esse dicamus ex l. ventre. D. de acquir. hered. vel ipsi filio, vel heredibus filij. Atque ita omnia rectè inter se conuenient. Ipsi filio decretum dabitur adquirendæ hereditatis, vt scilicet interim hereditatem agnoscat. nam & si non moriatur, omnimodo, siue nascatur postumus, siue non nascatur: patri heres futurus est: ex testamento, si non nascatur: ab intestato, si nascatur. Eodem modo succurrendum est filio emancipato heredi instituto, quoniam & hic omnimodo rem habiturus est vel ex testamento, si non nascatur postumus: vel ab intestato ex capite Vnde liberi, si nascatur. Similiter si non postulato decreto decesserit, heredibus eius est succurrendum l. 4. & 5. D. de bonor. possessione contra tabulas. Extero instituto heredi non succurritur, & ideo si interim decessat, heredi suo ex ea causa nihil relinquit. & hæc est sententia l. ventre: cui proxima sunt ea quæ traduntur in d. l. 4. & 5. de decretali bonorum possessione. Est enim lex Ventre, de decretali hereditate, siue de decreto, non possessionis, sed hereditatis interim adquirendæ. Reliquum est vt exponamus, si filius præteritus fuerit, & interim non admissa bonorum possessione contra tabulas decesserit, an heredi suo aliquid relinquat. Nihil verò est quod tam facilè possim expedire, licet aliis hac in re aqua, vt dicitur, hæreat. Si fuerit suus transmittit, quia heres ab intestato fuisse intelligitur: est enim ipso iure nullum testamentum. Si emancipatus, non transmittit, nisi bonorum possessionem admiserit. l. 2. in princi. D. de bon. posses. secund. tabul. nec decretum dabitur heredibus: nam eorum dumtaxat heredibus opitulatur Prætor, qui cum essent instituti, propter iustum impedimentum heredes aut bonorum possessores non extiterunt.

D *Explicatur notio verbi huius Insuperhabere, & lex XLIII. D. de religiof. & sumpt. funer.*

C A P V T X X I I.

- Q Vamuis inuito fructuario proprietarius, vel inuito socio socius locum religiosum facere non possit, si tamen vel proprietarius, vel socius mortuum inferre prohibeatur, interdictum ei De mortuo inferendo dari Papinianus ait in l. sunt personæ. D. de relig. & sumpt. func. idque ratione publicæ vtilitatis defendit, ne cadauera insepulta iaceant, contra strictam rationem iuris: ratio enim publicæ vtilitatis, siue religionis, summa & potissima ratio est. Verba Papiniani hæc sunt, *Nam propter publicam vtilitatem ne insepulta cadauera iacerent, strictam rationem insuperhabemus, quæ nonnunquam in ambiguis religionum questionibus omitti solet: nam summam esse rationem quæ pro religione facit.* Quæ verba ideo interpretes non intelligunt, quia ignorant quid sit insuperhabere. Est autem omittere, aut suffraganeum deque habere. Idem Papin. in l. heredem. D. de his quæ vt indig. *Heredem, inquit, qui sciens defuncti vindictam insuperhabuit, fructus omnes restituere cogendum existimaui.* Apuleius lib. 4. de asino aureo, *Quòd si pergas vltius, iam faxo lacrymis istis, quas paruipendere latrones consueuere, insuperhabitis, viua exurere. Quos ego locos Petro Fabro studiosissimo meo cum, vt solco, communicassem, is, uti fit, pariter nobis eum, quem initio interpretati sumus, Papiniani locum attulit. Addatur l. 2. C. si omis. sit caus. test. in qua sic legendum est. Quòd si cum neque adiri ex testamento hereditas, neque bonorum possessio peti posset*
- F *iudicium defuncti non insuperhabitum, sed ad irritum iuris ratione vocatum est.*

De Pilei impositione, & Orcinis libertis. C A P. X X I I I.

L ibertus Orcinus siue Charonita, is est, qui directò in testamento manumittitur, quasi Orci siue Charontis libertus, vt in Notis ad Vlpianum demonstraui titu. 3. nullus

namque viuentis est libertus. l. 4. D. de bon. libert. Verùm ita demum libertus Orcinus **A** constituitur, si adita fuerit hereditas, nec sola impositio pilei Orcinum facit, quod ideo ait l. directis. C. de testam. manumiss. quia directò manumissi in testamento pileum statim funere ac funus præcedere solebant, vt Appianus indicat in Michridatico, dum Prusiam Bithyniæ regem gestasse pileum refert, ὃ πρόσω πνὲς περιέσσει τῆς ἐν ταῖς ἀγρίαις ἐλευθερωθέντων. & Iustinianus in l. i. C. de Lat. libert. tol. dum loquitur de scruiis pileatis qui funus antecedunt, vel qui in ipso lectulo stant, & cadauer ventilant: præferebantur enim lecti in funere. C. Cornelius. Tacitus lib. 16. Tres, inquit, modò lectulos ad suprema retineri iubet. M. Tullius. 2. de legib. Ne lecti plures inferrentur lege sanctum est. Dionysius Alicarnasseus lib. 4. ἐργὸν ἔν' ἑπίσταμά πιναι ἀπασὶ τοῖς δ' ἄλλοις συγχεχρηκότας εἶναι ἐλευθέροις μετὰ ταῖς ἑαυτῶν τελευτάς, ἵνα χρηστοὶ χαλῶνται μικροὶ, καὶ πολλοὶ ταῖς κλίναις αὐτῶν ἄκκομιξο- **B** μύταις ἀδρακολεθῶσι τῆς πείρας, ὅτι ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες. quæ verba illum Iustiniani locum valde illustrant. At ibi Thalelæus albam quoque vestem manumissos sumpsisse innuere videtur. quod Tertull. in lib. de resur. car. apertè indicat, Si, inquit, famulum tuum libertate mutaueris & vestis albæ nitore. Ceterùm de Orcinis id etiam notandum est, eos appellare libertos familiæ in l. si socius. D. de manumif. testa. vbi datur species in qua est aliquis Orci atque etiam superstitis cuiusdam domini libertus. Appellatur autem Orcinus familiæ libertus, quod etsi alium quàm Orcum siue Charonta patronum nō agnoscat, ad familiam tamen defuncti pertinet. l. 3. §. planè D. de legit. tuto. l. i. §. si autem fuerit adimpleta. C. de Lati. libert. tol. Igitur hæc sũnt appellationes liberti verbis ciuilibus in testamento manumissi, vel etiam eius qui pro eo habetur ac si directò in testamēto manumissus esset, Orcinus, Charonianus, siue Charonita, nullius libertus, familiæ libertus. **C**

Emendatur locus valde deprauatus in l. 4. C. de offic. iud. milit.

CAP. XXIII.

Turpis macula nobis delenda est è l. 4. C. de offic. iudic. militar. Prior legis pars satis aperta est, vt duces militum, & maximè qui proximi sunt gentibus, vtputa Sophanæ, Balabitenæ, & aliis de quibus in l. ult. C. de offic. mag. milit. in ipsis limitibus commorentur, vt imminente magistro militum ad suum numerum milites redigant, vt circa arma diurnis eorum exercitationibus inhæreant. Tum sequuntur hæc verba, *Castrorum **D** quineriam refectiois lustrationisque curam habeant.* vbi quid valeat Lustrationis verbum nō video. Consului scriptos libros complures, multi habent. *Luxuriarumque*, quidam *Lustriarumque*, nulli *Lustrationisque*. Qui habent *Luxuriarumque*, excitauere me ad emendandum *Clusuriarumque*. vt enim in l. si fortuitu. D. de incend. rui. & naufra. Haloander perperam scripsit *Lusuria*, pro *Luxoria*, sic errore contratio in d. l. 4. statim cogitavi librarium omiffa prima littera scripsisse *Luxuriarumque* pro *Clusuriarumque*. & hoc confirmat l. curæ. C. de offic. mag. offic. eo magis quòd pars est dictæ l. 4. etenim scripta est vtraque ad Noniũ magistrum officiorum, & eandem vtraque subscriptionem habet. Vna iniungit ducibus curam castrorum clusuriarumq; : altera Nonio iniungit, vt quemadmodum castrorum & clusuriarum cura procedat, quotannis significet. Scio in libris excusis legi *Clusuriarum* **E** in d. l. curæ. quod rectum est. l. 2. §. in Sardinia. C. de offic. præf. præto. Afr. Sed omnes ferè libri scripti habent Clusuriarum, quidam habent Clisuriarum : quod etiam non est reiciendum: nam Sudas scribit Romanos κλεισύρας appellare τὰ ὀχυράματα τῆς διαβάσεων. Procopius quoque lib. 3. περὶ τῆς Ἰσταντιανῆς κτισμάτων, ποταμὸς ἀπὸ γὰρ ζονται δύο, ἀγγιστὰ πη ἀλλήλοιν ὄντα, ἕσ' ὅσ' νενομίχασιν κλεισύρας χαλεῖν, & Anna Imperatoris Alexij. lib. 10. τὰ γὰρ πέμπτῃ ἀπὸ κλεισύρας εἶναι ὡς ἐφημὸν. & paulò post, εἰς φυλακὴν τῆς περὶ τὴν ζυγὸν διακλειμμένων κλεισύρων ἄνπεπομφεν. & 2. de bel. Pers. σκόπελοι γὰρ ἑσφουεῖς ἐφ' ἑκάτερα τὴν χώραν ὄντες φινωπύς ὅτι μακρότατον ἐν ταῦθα ποιῶνται κλεισύρας ἐλλεινίζοντες τὰς ποιάυτας οὐδὲ χαλεῖσιν. Dixerunt etiã Clusuras. Theodericus apud Cassiodorum lib. 2. Variar. ad Faustũ **F** præf. præf. scribens, Præcipimus, inquit, l. x. militibus in Augustanis clusuris iugiter cõstitutis annonas præstare. Sic vero in Vopisci Bonoso, pro luxurias legendum, clusurias. Iam verò nemo est, qui nō videat quanta emendationis nostræ ratio constet. sed non est illud omittendum, quæ dicuntur castra in d. l. 4. & l. curæ, burgos appellari in d. §. in Sardinia,

A dinia, quæ vox deducta est à Græca *πύργος*. Vegetius lib. 4. Castellum paruum burgum vocant. Paulus in Valentin. Crebra per limitem habitacula constituta burgos vulgò vocant l. penult. C. de fund. rei priua. Sunt igitur & burgi siue castra, & clusuræ in limitibus.

In extremo legis, qui seruum D. de obligat. & act. duobus in locis negationem superesse.

C A P. X X V.

SI commodatarius rem deteriore fecerit, non tantum commodati, sed etiam ex lege Aquilia tenetur: vna tamen earum si actum sit, altera tollitur. l. in rebus. § siue autem. **B** D. commoda. idque si ex lege Aquilia actum sit prius, explorati iuris est: & ideo commodati actio denegabitur. Enimvero si prius actum sit commodati, non omnimodo legis Aquiliæ actio tollitur. ita namque tunc danda est Aquilia, vt subducatur id quod actor commodati iudicio consecutus est. l. vnde queritur. D. eod. tit. atque adeo plenior legis Aquiliæ actionem commodati actio delibat, non absumit. & hoc etiam ostenditur in l. qui seruum. §. vlt. D. de obligat. & act. si quidem absque negatione auctoribus Florentinis ita legamus, *Sed verius est remanere.* intelligit autem postea quam commodati actum est, legis Aquiliæ actionem remanere. Ratio eiusmodi subicitur *Quia simplò accedit, & simplò subducto locum non habet*: quæ ratio nisi & ex ea demendam esse negationem dicamus, cum assertionem ipsa ex diametro pugnet. Sed tollatur negatio, hic erit sensus integerrimus, **C** Remanere actionem legis Aquiliæ, quia extorto simplò commodati actione, accedit adiungiturque legis Aquiliæ actio, & deducto simplò, quod commodati iudicio actor consecutus est, Aquilia in id quod amplius in ea est locum habet: vt iam non idem bis, sed aliud quiddam actione Aquilia peti videatur. Dixit autem Subducto, pro deducto siue computato. l. i. D. arbor. furt. cæsa. Sic igitur censeo, aut priore loco in P. Florentinis addendam esse negationem, aut ex hoc etiam loco tolli oportere, idque ratio iuris euincit. Est in eadem questione De concurrentibus actionibus aliud mendum, nisi fallor, in extremo l. quotiens. D. de oblig. & act. At lex eodem ex facto duabus competentibus actionibus, vna si actum sit, & plus sit in reliqua actione, id actorem ferre: quod verissimum est. At si tantundem sit vel minus in reliqua actione, id actorem consequi ait. Imò verò nihil **D** consequitur: nam actio reliqua omnimodo consumpta est. Itaque perspicuum esse puto ibidem pro *Id* legendum *Nihil*: vt si plus sit in reliqua actione, id actorem consequi: si tantundem vel minus, nihil actorem consequi lex dicat.

An de auditione testimonium dicatur, & quo verbo testes olim in testimoniis, iudices in sententiis vti solerent.

C A P. X X V I.

IN questione l. si arbiter. D. de probat. de auditione testimonium admitti constat & generaliter *ἔξ ὧν ζητήσις καὶ χρηνοτομία κήρυματός* ex auditione testimonium recipi **E** Constant. Harmenop. scribit i. Epit. sed dubitari potest, an in aliis questionibus admittatur. Ego non vsquequaque reiiciendum esse opinor: nam & apud antiquos testimonium de auditione fuisse receptum Alconius Prædianus scribit in 3. Act. contra Verrem. At rectè tamen Seneca l. 4. naturalium question. secundæ notæ testes eos esse dicit, qui vidisse quidem se negant, sed audiisse. Hinc id etiam queri potest, an testes admittendi sint qui se credere vel arbitrari dicant. nec omisit hanc questionem Accursius in l. 2. §. idem Labeo. D. de aqua & aquæ plu. arcen. Ego verò etiam eos non omnino statim esse respuendos puto. Et, vt vetera hoc quoque loco repetantur, Marcus Tullius auctor est lib. 4. Academi. & pro M. Fonteio maiores voluisse, vt qui testimonium diceret, arbitrari se diceret etiam quod ipse vidisset. Hoc enim verbo & in re vera *ἰδικῶς* vtimur: vt & Ulpianus **F** Demosthenis interpres *νομίζεσθαι & δοκεῖν* Græcos dixisse notat *ἢ πάντως ἢ ἀμφιβόλως, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ὅτι τῷ ἀληθινῶν*. Eandem verò in cognitionibus modestiam iudices conseruasse idem eodem loco his verbis scribit, *Quæ iurati iudices cognouissent, vt ea non vt esse facta, sed vt videri pronuntiarentur.* cuius moris exempla ex l. Diui. §. rectè,

& §. quòd si ex seruitute. D. de libera. cau. l. quid tamen. §. si arbiter. i. D. de recept. & qui arbit. recep. & ex aliis auctoribus quamplurima desumi possunt. Apuleius in 1. Apolog. Cùm Lollius testamentum verum videri de consilio consularium virorum pronuntiaisset. Seneca lib. j. natural. quæst. Augustus non pronuntiauit iure cæsum videri. Plinius lib. 14. cap. 13. Iudex pronuntiauit mulierem videri plus vini bibisse quàm valetudinis causa. & in decretis Senatus idem quoque verbum non infrequenter vsurpatum est, atque inde Senatusconsulta dogmata Græci dicunt, cùm nihil aliud sit videri quàm δοκείν. Cornificius lib. j. Senatus decreuit, si eam legem ad populum ferat, aduersus Rempublicam videri eum facere. In legibus etiam & plebiscitis eodem verbo veteres vsi sunt. Titus Liuius lib. 25. Plebes sciuit videri eum in exilio esse. Atque hac de re ante me vir quidam eruditus ad l. ob hæc. D. de his qui not. inf. & l. proximè. D. de his quæ in testa. del. nonnihil ad B ductis quibusdam aliis locis adnotauit. Illud verò Sexti Pompeij verbum solemne in capitis condemnatione, vt ipse ait, Parum cauisse videri, credo cõdemnationum omnium fuisse commune: nam id verbum cùm sit iuris, & eo promiscuè vtantur Iurisperiti cùm iustam non esse aduersarij causam significant. l. si mercedem. §. i. & §. vlt. De act. emp. eo pariter iudices promiscuè vti consueisse verisimile est.

Explicatur quæstio §. qui Semproniam l. codicillis. D. de vsu & vsufr. lega. & in ea ex his duabus dictionibus, Curator ei, vnam faciendam esse ostenditur.

C A P. X X V I I.

A Tutore instituti pupilli relicta fideicommissa perinde deberi, atque si à pupillo nominatim relicta essent, apertè declaratur in l. etiam. C. de fideic. quæ lex pars est legis quintæ. C. de reb. credit. Hinc existit quæstio, an etsi tutor non iure datus sit, fideicommissa veluti ab ipso pupillo relicta debeantur. & receptum est fideicommissa deberi pupilli iure. l. peto. §. mater. D. de legat. lib. 2. vtputa si datus sit à matre, patrono, educatore, extraneo, vel si à patre in codicillis non confirmatis, aut testamento non iusto, sed vim habente codicillorum, quod & generaliter in curatore locum obtinet, quandoquidem curator testamento vel codicillis iure non datur, & hoc ita in curatore Scæuola tractat in l. codicillis. §. qui Semproniam. D. de vsu & vsufr. lega. Ponit educatorem instituisse nutrices duas, & alumnum ex certis partibus, alumno curatorem dedisse, & curatoris fidei commissi ne pateretur fundum quendam venire, sed cum nutriceibus suis fruèretur redditu eius. Adiecit quoque in ima parte testamenti, OMNEM VOLUNTATEM MEAM FIDEI HEREDVM MEORVM COMMITTO. In hac specie curator non iure datus est: & hæc proximior est ratio, quia testamento curator non datur. alteram adducit Accursius, quia extraneo curator datus est, sed remotiorem. Sunt verò cùm dicti alicuius ratio exigitur, proximiores adducendæ rationes, vt cùm definitio queritur, proximiora genera. Ideo igitur alumno curator iure datus non est, quia testamento datus est. Illud non nego alumnum educatori extraneum esse. nam etsi alumnum ex familia & nomine educatoris esse merito quis possit contendere ex l. Lucius. §. Lucius. i. D. de legat. lib. 2. & dubitatum olim fuerit an deberetur alumni hereditas educatori. l. nutritoribus. C. commu. de successio. In tutelatum tamen quæstione extraneos dicimus eos, qui in potestate non sunt, cuiusmodi sunt alumni. Sed videamus ex superiore specie quænam in d. §. qui Semproniam. quæstio ducatur. *Quæsitum est*, ait Scæuola, *an tertias partes vsusfructus fundi nutrices ex fideicommissis petere possint, quamuis curator ei receptus sit, quem iure dare non potuerit alumno.* vbi Latinus interpres, *Ei*, scilicet alumno. Ego tamen, vt in l. is qui fundum. eod. titul. *Vxorei*, pro *Vxori*, scriptum est in P. Florentinis, quas ego semper sequor, nisi si quid contra admoneo, sic in illo loco ex duabus dictionibus *Curator ei*, vnam faciendam esse reor, vt sit *Curatorei*, pro *Curatori*: & hoc queratur, an tertias vsusfructus petere nutrices possint, quamuis curator ei receptus sit vsusfructus non iure alumno dato. Et ait Scæuola fideicommissum valere, vnâque cum alumno nutrices ad viriles partes admitti.

De aqua per rotam tollenda, & de rose tormento.

C A P.

A

C A P. XXVIII.

Vlpianus in l. 2. D. commu. præd. Si conuenerit ut aqua per rotam tollatur ex flumine, vel hauriatur, vel si castello imposita seruitus fuerit, negat hæc iura prædij esse. quæ Vlpiani sententia difficilis atque obscura est. Sed cum frustra cedatur aquæ haustus ex flumine publico l. 3. §. ult. D. de ser. rust. præd. primùm aio Vlpianum loqui de flumine priuato, ex quo aquæ haustum rectè ita cedi constat, ut hauriatur aqua situlis, urnis, vel vrcis. At non ita rectè constituitur aquæ haustus ex flumine priuato, ut hauriatur aqua machinis, ut pura rota, tympano, cochlea. Rota aquam altius extollit, & hoc significat verbum Tollenda apud Vlpianum, vel extrahit, ut est in l. qui fundum. §. ult. D. de contrah. empt. eandemque Paulus lib. 3. sentent. numerat inter instrumenta balnearia. Tympanum exhaurit expeditissimè magnam aquæ vim, idèmq; præstat cochlea, ut optimè Vitruuius exposuit lib. 10. cap. 9. & 11. & ideo verbum Haurienda apud Vlpianum sic etiam accipi conuenit, Haurienda per rotam, vel tympanum. Hæc autem iura ideo seruitutes prædiorum non sunt, quia vix est prædia ut aquæ tanta copia indigeât, ut adhiberi organa oporteat: non possunt autem ipso iure cõstitui seruitutes ultra quàm opus sit ad prædia. l. ergo in fin. D. de seruit. rust. nec solent aquarum iura ita constitui. Eadem iura non rectè constituuntur ex castello. Castellum rotæ mentio proximè habita facit ut apud Vlpianum ita accipiam quemadmodum Vitruuius in cap. 9. dum ait, quod rota extulerit in castellum infundi. Ipso autem iure nõ ceditur ex castello aquæ haustus, quia perpetuam causam non habet. Castellaria enim aqua (quæ causa seruitutis est) cum manu & organo non naturaliter in castellum influat, perpetua, perennis, viua non est. eadèmq; ratione rectè aquæ haustus vel aquæ ductus ex torrente, cisterna, stagno, lama, fossa non ceditur. l. foramen. D. de ser. urb. Ceterùm ibidem Vlpianus ostendit tuitione Prætoris illa prædiorum iura conseruari, & iam communi iure receptum est, ut ex quocunq; loco aquæ seruitus constitui possit. l. seruitus. D. de ser. rust. præd. Cum dixerim de haustoria rota, non alienum erit hoc etiam loco quæ de pœnali rota obseruauimus appingere. D. Pantecelemonem rotam, qua membra comminuuntur, sine damno pertulisse Nicephorus scribit lib. 7. cap. 14. In epistola quadam Luciani ad Stesichorum sic legitur, πνεις δὲ ἄκρα πεικρόπιστα καὶ τὴν προχῶν ἐλυγίσθη(α). Sudas sic scribit, προχῶν θείσα, βασιανισθείσα ἀπὸ τῆς προχῆς, ὅπερ ἐστὶ ὄργανον βασιανισθῆν καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. & paulò post, ξύλινοι πῆν ὁ προχῶς ἐν τῷ δεσμούμῳ, οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. Demosth. 111. in Aphob. θῶμα γὰρ δὴ τὴν μιλύαν ὅτι τὴν προχῆν τρεβλάσθη. M. quoque Tullius lib. 5. Tuscul. rotam genus quoddam tormenti apud Græcos esse testatur. Apuleius lib. 3. Nec mora cum ritu Græcienli ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferuntur. & lib. 10. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis eius apparatus iam decrant. Itaque, ut ex eis locis apparet, supplicium illud quod Franciscus Rex in grassatores instituit, ut fractis membris semianimes in altum elatis rotis supini imponantur, ab rota illa veterum, cui homines alligati crudeliter torquebantur, ac distendebantur, longè dissimillimum est. quod tamen non desunt qui negarint, adducto falso, aut deprauato testimonio ex Ammiani Marcellini lib. 21.

E

*Cui & quantum emancipatus conferat, exponitur, & emendatur §. si sit filius.
l. 1. D. de coniun. cum emancip. lib.*

C A P. XXIX.

Emancipatus suo confert: emancipatus emancipato non confert. Ei autem suo emancipatus confert, cui & aufert aliquid ex causa hereditaria, ut ecce, Filius emancipatus nepoti ex eo suscepto, & retento in potestate confert, non fratri: si non sit nepos, confert fratri. l. 1. §. emancipatus. D. de coniung. cum emancipat. lib. vel si sit filius, & ex alio filio iam mortuo nepos vnus, & ex alio nepote ex eodem filio nato & mortuo pronepotes duo, vnus in potestate, alius emancipatus, pronepos emancipatus fratri soli confert, quoniam ei soli aufert, non patruo: si non sit frater, soli patruo, non patruo magno: si non sit patruus, patruo magno, id est, filio. & hoc ostenditur in d. l. 1. §. vltim. vbi tamen id notandum est, patruum maiorem dici pro patruo magno, contra definitionem Pauli nostri & Sexti Pompeij. Tantum verò confert emancipatus quantum

Tom. 5.

Ecc ij

aufert, vt si sit vnus in potestate, vnus emancipatus, hic vt semissem illi aufert, ita & pro-^A
 priorum bonorum semissem illi confert: si duo sint sui, vnus emancipatus, hic illis tertias
 aufert, confert etiam tertias. l. i. §. penult. D. de collat. sed nonnunquam plus emancipatus
 confert, minus aufert: vt si duo sint sui, duo emancipati, singuli emancipati auferunt quar-
 tas, tertias conferunt ac si ambo vnus essent, ne si viriles partes fiant, & ipsi videantur in-
 uicem sibi conferre. Æquè si tres emancipati sint, quintas: si quatuor, sextas auferent, ter-
 tias conferent. l. i. §. vlt. l. 2. §. si tres l. 3. §. Iulianus. D. de collat. Itaque emancipati simul o-
 mnes vnus loco sunt in conferendo, non in ferendo, dissimiliter atque nepotes ex vno
 filio emancipati vel in potestate, qui & in ferendo & in conferendo semper pro vno nu-
 merantur. Et ita, si verbi gratia duo sint nepotes ex filio iam mortuo emancipati, & filius
 in potestate, nepotes vnã partem ferunt, id est, semissem, & vnã partem conferunt, li-^B
 cet singulis quadrans dumtaxat cedat. l. 2. §. si duo nepotes. D. de collat. Igitur pro modo
 eius quod simul auferunt, bona sua etiam patruo conferunt: sibi autem inuicem ea con-
 ferre non possunt. Dotem sui possunt inuicem conferre, nec verò eam tunc patruo con-
 ferunt. l. i. §. si sit nepos. D. de do. col. fratri enim frater si possit conferre, patruo non con-
 fert. At quantum auferatur, plerumque obscurum est, vt in hac specie, Filius suus institut-
 us est ex dodrante, extraneus ex quadrante, suo emancipatus quartam aufert, si ad totum
 affem respicias: tertiam, si ad portionem ei adscriptam. Vtrum igitur suorum bonorum ei
 quartam an tertiam confert? Et putem conferri tertiam, itaque accipiendum esse §. si ex
 dodrante. l. i. D. de collat. vt pro rata quadrantis ablati conferat, sed ita, vt cum hic qua-
 drans triens sit portionis suo adscriptæ, & trientem ei conferat. Cur enim suus rectè sic^C
 non intendat, Vis tertiam hereditatis meæ, confer tertiam tuorum bonorum. Nam & cū
 pater emancipatus duobus filiis in aui potestate retentis concurrente fratre qui est in po-
 testate, confert, licet quadrantem auferat habita ratione totius affis, tamen quia respectu
 partis filiorum suorum, dimidiam habet. l. i. in princip. & §. inter D. de coniung. cum emā
 cip. lib. ideo eis dimidiam partem bonorum suorum confert. & hoc ostenditur in d. l. i. §.
 nunc videamus. vbi etiam aliis exemplis allatis, & nepotes ex eodem filio & pronepotes
 ex eodem nepote vnus vice fungi ostenditur. quæ quidem Accursius rectissimè exposuit.
 Verum à §. si sit filius. qui proximè sequitur paragraphum Nunc videamus, an se ipse vel
 quisquam alius adhuc expedierit, addubito. nam quod in eo. §. exprimitur, falsum omni-
 no atque vitiosum est. Si sit filius in potestate, alius emancipatus, ex alio filio defuncto ne^D
 potes duo, vnus in potestate, alius emancipatus, lex ait filium emancipatum conferre ne-
 potibus vnã partem. Imò verò nepoti emancipato non confert: nam inter emancipa-
 tos cessat collatio. nec quicquam interest siue defunctus filius fuerit suus, siue emancipa-
 tus. nam ideo quòd fuerit filius suus, nusquam legitur nepotibus ex eo emancipatis con-
 ferri. Tum lex ait eis nepotibus patruum emancipatum tertiam partem dare, quamuis
 minus quàm patruus ex hereditate aui concurrente patre habituri sint. Imò concurren-
 te patre si suus fuerit, nihil habituri sunt, vel si emancipatus fuerit, ipse saltem nepos emā-
 cipatus nihil est habiturus. Itaque suadet particula illa, *Quamuis hi minus, &c.* vt initio. §.
 sic legamus, *Si sit filius in potestate, alius emancipatus, ex defuncto alio emancipato duo nepotes in*
potestate, eleganter Scauola tractat, &c. quo casu meritò dabitur nepotibus triens, licet con-
 currente patre emancipato ex hereditate aui non nisi sextantem abstulissent: patri enim^E
 ex edicto nouo siue Iuliano in eandem partem coniuncti fuissent.

Quorum bonorum collatio detur inter liberos.

C A P. XXX.

Castrensia vel quasi castrensia bona non conferuntur: aduenticia, & profecticia con-
 feruntur: quinimò ex constitutione Iustiniani aduenticia non conferuntur. l. vlt. C.
 de colla. & correctã videtur esse l. 4. C. de collat. & l. i. §. si sub. D. de do. collat. quæ dotem
 aduenticiam conferri aiunt. Ergo sola profecticia hodie conferuntur. Et hæc quidè pro-
 fecticia bona non modo emancipati, verum etiam sui conferunt. Sui conferunt suis vel e-^F
 mancipatis, quasi à patre ea bona non discesserint. Emancipati quoque suis ea indubitatè
 conferunt. An & emancipati emancipatis ea conferant, magna est quæstio inter Hugoli-
 num & Azonem. sed negare nemo potest quin emancipati inuicem sibi dotem & dona-
 tionem propter nuptias à patre profectam conferant. nam & cū succeditur matri, quæ
 nunquam

- A nunquam filios habuit in potestate, fratres inter se à matre profectam dotem vel donationem propter nuptias conferre certissimum est. l. vt liberis. l. illam. l. pen. C. de collat. & ideo l. 4. C. eod. facile accipi potest non de filia tantum sua, sed etiam de filia emancipata. Omnes ergo liberi siue sui iuris sint, siue in potestate, à parentibus profectam dotem vel donationem propter nuptias, quæ alia veluti quædam dos est, siue ἀντιθέση, inter se conferunt. Datam cautione conferunt, vel diuisione, vel tantominus capiendo ex parentum bonis. l. 1. §. quamuis & §. prox. D. de collat. l. si filia in princip. D. fam. ercisc. l. dotis. C. de collat. Nou. 97. §. penult. Promissam liberatis fratribus siue sororibus singulis pro sua parte. l. 2. C. de collat. At hic vehementer quærunt interpretes, an & donationem simplicem liberi conferant, nec possunt expedire se à l. penult. C. de collat. & sanè, vt verum fatear, abstrusior paulo res est. At si de suis quæras an conferant peculium profecticum, ab eis conferri nemo ambigit, sed & donationem simplicem conferri ostendit l. si donatione. C. eod. tit. cui tamen opponitur l. filia. C. famil. erciscun. idque probabilius eorum, quæ filio donantur, ab his quæ filij nomine comparantur distinctione quidam explicant. quod tamen improbat l. cum hic status. §. 1. D. de donat. int. vir. & vxor. hæc enim duo paria sunt Donare, & filij nomine Comparare. Equidem sic accipio l. si donatione, vt ab intestato sui donationem simplicem conferant: legem verò Filia, vt ex testamento instituti donata præcipua retineant. nam & dotem præcipuam retinent. l. Pomponius Philadelphus. D. famil. ercisc. Ceterum instituti hodie omnia conferunt ex Nou. de trien. & sem. non tamen prælegata, vt opinor: nam & ab intestato succedentes, etsi cetera conferant, relicta tamen in codicillis non conferunt. l. filia 2. l. filiam C. de collat. Haftenus de suis. Nunc de emancipatis videamus. Emancipati suis donationem simplicem conferunt l. vt liberis ad fin. C. eod. nec mirum, cum & olim aduenticia omnia conferrent. Cur ergo profecticiam donationem non conferant suis? At certè emancipati emancipatis, vel quotiens de matris aut aui materni hereditate agitur, liberi inuicem sibi donationes simplices ab eis parentibus profectas non conferunt, nisi duobus casibus, qui à Iustiniano exprimuntur in l. pen. C. eod. Cur verò potius inter se dotem & donationem propter nuptias conferunt? An quia hæc videri possunt communia parentum & liberorum, nec omnino adhuc extra rem eorum à quibus profecta sunt, esse videantur? Superest adhuc illa quæstio, an liberi conferant ea quæ parentes dedere vel promissere adipiscendi honoris causa, veluti ob munerum editionem l. 1. C. de peric. succes. part. Papinianus ait non conferri. l. 1. §. nec castrése. D. de collat. æquum enim esse vt id lucretur filius, cum onera dignitatis sustineat onera namque honoribus cohærent. l. 2. §. numerus. D. de vacatio. muner. Igitur si quid eo nomine pater dederit, nihil is, qui in dignitate est, pro eo fratribus conferet, vel si promiserit, omnium erit onus commune: quod utique non esset commune, si eam impenfam conferri oporteret, verum liberandi essent coheredes pro rata. l. 2. C. de collat. Sed huic sententiæ vehementer obstabit l. penult. C. de collat. nisi separentur dignitates à militiis. Et verò hæc induci distinctionem omnimodo necesse est. quod ego in Notis ad tres postremos Codicis libros plenius declarabo. Et haftenus de collatione.

E

De salinis & salinarum vectigali.

C A P. X X X I.

IN Gallia salinæ omnes propriæ sunt principis, ex quibus ideo amplum sibi princeps vectigal parat, quòd suæ cuique regioni deputatæ sint saline, nec liceat aliunde inuesto sale uti: est enim salis commercium prohibitum. Locantur autem salinæ publicanis ad certum tempus, & ita iam plerisque in locis locari cœpère, vt certo pretio sal à conducto-ribus emere singuli cogantur. quod si quis ex iure Romano confirmare velit, in promptu est l. inter publica. D. de verb. signific. l. si quis sine. C. de vect. & com. & l. liber homo. §. 1. D. de hered. instit. quam nemo adhuc in eam rem adnotauit. & in libris feudorum inter regalia salinarum quoque redditus computantur. tit. Quæ sint regaliæ: Porro Athenæus etiam refert. lib. 3. *de πωροσφισῶν*, cap. 1. à Lyfimacho iam olim in Troade vectigal salinarum constitutum, & natura tamen id quasi refugiente statim exaruisse salinas, ac remisso vectigali rursus prodiiisse. Sed possit & hoc genus vectigalis aliis auctoribus, atque rationibus comprobari quâplurimis: quæ alij quoniam obseruarunt, ideo dimittimus. Tantum admo-nebo priuatis etiam Romano iure salinas possidere licuisse. l. forma. §. salinæ. D. de censib.

Tom. 5.

Ecc iij

l. 5. §. 1. D. de reb. eo. qui sub tut. l. generali. §. vxori. & §. sequen. D. de vsufr. leg. Nec illud o-
mittendum esse duco, propriam hanc fuisse olim feminarum pœnam vt in opus salinarũ
damnarentur, vt indicat l. aut. damn. §. in ministerium. D. de pœnis. & l. mulier. D. de
capt. & postlim.

De decemuiris litibus iudicandis, & de Septemuiris.

C A P. XXXII.

Atentius videndum est, an libri singularis Pauli nostri de Septemuiralibus iudiciis
in scriptio, quæ in Pandectis Florētinis eadem est, cum in Indice Iurisconsultorum,
tum in l. 7. 28. 31. D. de inoffic. testam. defendi possit. nam etsi querela inofficiosi testamen-
ti apud Centumuiros instituat, & Centumuirale iudicium sæpe dicatur, vt in Notis **B**
Institutionum docui, & ideo damnandos esse nõ putem eos codices qui Centumuirali-
bus, non Septemuiralibus habent: cum tamẽ & Septemuiralis iudicij meminerit Liuius
lib. 34. eam actionem forsitan etiam non malè quis Septemuirale iudicium dixerit, siqui-
dem, vt verisimile est, ex Centumuiris septem præcipuè huic rei diiudicandæ operam de-
derint: sicut hastæ, quam quidam non malè Centumuiris attribuunt, siue litibus iudicã-
dis Decemuiros constitutos legimus apud Pomponium in l. 2. §. deinde cum esset. D. de
orig. iur. sic enim legendũ est, non Centumuiris litibus iudicandis in d. l. 2. Cicero in Ora-
tore, Planè Duumuirorum iudicium, aut Triumuirorum capitalium, aut Decemuiro-
rum litibus iudicandis dico nunquam. Spartianus in Adriano, Nec multo post Decem-
uir litibus iudicandis datus. Lucanus ad Calpurnium Pisonem,

Seu trepidus ad iura decem citat hasta virorum,

Et firmare iubet centeno iudice causas.

Hi etiam dicti sunt olim Decemuiri stlitibus iudicandis, vt ex Sext. Pompeio & Valerio
Probo liquet. fuisse autem eos ex x x v i. viris optimè indicat Dio lib. 54. ex quibuse-
rant & Triumuirales, & Triumuirales monetales, & Quatuoruirales viarum vrbis, quo-
rum etiam Pomponius meminit in d. §. deinde cum esset. & Duumuirales qui viarum extra
urbem curam habebant, & Quatuoruirales, qui in Campaniam mittebantur. Sed cum hic
Dionis locus multum conducatur illustrando illi §. ipsius Dionis verba non grauabor ap-
ponere, οἵ τε δὴ (φησὶν) ἕκαστον ἑπὶ ἄνδρες ἐκ τῆς ἑξήκοντος εἰσὶν, οἵ τε πρῶτοι οἱ εἰς τὴν θαλάσσαν
δίχας παραστὰς ἕκαστοι, καὶ οἱ ἕτεροι πρῶτοι οἱ τὸ τῆς νομισματοῦς κέρμα μεταχειζόμενοι, οἵ τε πρῶτοι
οἱ τῆς ἐν τῷ ἄστει ὁδῶν ἑπιμελόμενοι, καὶ οἱ δὲ καὶ οἱ ἐπὶ τῆς διαστηρίων τῆς ἐς τὴν ἑκατὸν ἄν-
δρας κληρονομῶν ἀποδεικνύμενοι. οἱ γὰρ δὴ δύο οἱ πᾶς ἐξω τῆς τεύχης ὁδῶν ἐγχειζόμενοι, οἵ τε
πρῶτοι οἱ ἐς τὴν Καμπανίαν πεμπόμενοι, κατελέλυτο.

Tollitur mendum è l. 8. D. famil. erciscund.

C A P. XXXIII

SI vni ex heredibus prælegatæ sint rationes, ex Pomponio Vlpianus scribit in l. 8. D.
famil. erciscun. non prius ci tradendas, quàm coheredes descriperint, eodemq; mo-
do seruo actore prælegato, non prius tradendum seruum esse quàm rationes reddiderit.
Etiam illud adiicit Vlpianus, cauere heredem debere se rationes ipsas authenticas, cum **E**
res aliqua exegerit, vel seruum actorem coheredibus exhibiturum: quæ cautio tunc quo-
que interponitur cum à iudice apud eum, qui maiore ex parte heres est, instrumenta he-
reditaria collocantur. l. si quæ sunt. D. eod. tit. Et vt ostendat Vlpianus coheredum non-
nunquam interesse authentica ipsa, eumq; qui rationes administrauerit, ipsum exhiberi,
*Plerumque enim, ait, authenticæ rationes sunt necessariæ actori ad instruenda ea, quæ postea
emergunt ad notitiam eius spectantia.* vbi ego insidere mendum opinor. & cum supe-
rius actum sit de seruo actore, nihilque attineat hic aliquem actorem, id est; petito-
rem affingere, cuius intersit rationes exhiberi, pro *Actori, lego & actor:* vel id proximis
verbis exigentibus, *Ad instruenda ea quæ postea emergunt ad notitiam eius spectantia:* notitiam
enim serui actoris intelligit, ad cuius notitiam ea spectant quæ ipse nouit. & sic in l. cum **F**
seruus. D. de condic. & demonstr. actori data libertate ita, *S I R A T I O N E S R E D -*
D I D E R I T, inesse his verbis Callistratus ait, heredes notitia instrui rationum. Quid
autem prælegato rationum contineatur Vlpianus non explicat, credo quia id satis appa-
rebat:

A rebat: nec enim, vt chirographo vel nomine legato extraneo, actio legari videtur, ita rationibus vni ex coheredibus prælegatis, in quibus non expenfa tantum, fed etiam accepta, & numerus familiarum omniumque rerum defuncti continetur, vti à veteribus patribus familiarum rationes confici solebant, actiones heredi aut ea omnia quæ rationibus continentur, legari existimamus. Et hac in re derogamus fidem Accurfio, veriusque est tabulas duntaxat legari, & quod plerumque non fine magna controuerfia inter coheredes difceptatur, id clarè à testatore decerni, vt apud eum sint rationum tabulæ, cui eas ipfe prælegauerit.

Momentum moriendi vitæ potius quàm morti tribui, variis exemplis demonstratur.

B

C A P. XXXIII.

PRætor iubet ab emancipato fratribus, qui manserunt in potestate, caueri de confedis bonis, quæ moriente nõ quæ mortuo patre habuerit, auctore Vlpiano in fragm. tit. de possess. dand. & l. 6. 13. 15. C. de collat. Igitur si extraneus emancipato ita legauerit, **CVM MORIETVR PATER**: hoc etiam legatum emancipatus conferet, quia non post mortem patris id, fed moriente patre, manenteque adhuc vita emancipatum habuisse interpretatur. Sed si post mortem patris filio legatum sit, inter omnes constat legatum non conferri. l. penult. D. de collat. & hanc verborum differentiam in multis aliis partibus iuris obseruari, & interdum in aliis quibusdam non obseruari facile ostendam. Primùm omnium iure antiquo post mortem suam nemo stipulari aut promittere potest: in hunc modum tamen, **Cùm moriar, rectè stipulamur.** §. ita autem. de inutil. stipulat. Post mortem heredis legari non potest: **cùm morietur heres, legari potest,** auctore Vlpiano in fragm. tit. de legat. sed ex duæ verborum differentia à Iustiniano sublata sunt in l. 1. C. vt actio ab hered. & contra hered. incip. Contentaneum est quod sequitur, nec tamè immutatum. Post mortem suam nemo heres aut legatarius rectè instituitur: **cùm morietur, rectè iussimè. l. heres meus.** D. de condic. & demon. l. extraneum. C. de hered. instit. & extraneum quidem rectè, **cùm morietur, heredem scribi placet,** nõ tamen filium, vt opinor. nam hæc institutio præteritioni ob longiorem moram similis est: nec dicat quisquam in extraneo frustra id adiectum videri, **CVM MORIETVR,** ex l. hereditas. D. de hered. instit. nam etsi ex die nominatim hereditas dari non possit, **D** veluti, **POST QUINQUENNIVM, QVAM MORIAR, HERES ESTO:** tacitè tamen in diem conferri potest, veluti, **CVM CAPERE POTERIS, CVM ADOLEVERIS, CVM MORIERIS.** l. in tempus. D. eod. l. si mater. D. de vulgar. subst. & ita sæpe fit, vt quæ expressa non valent, tacita valeant. Porro ex his quæ diximus, **cùm moriendi momentum vitæ potius quàm morti dari,** & ea quæ post mortem rectè non conferuntur, in moriendi tempus rectè conferri satis appareat, meritò hîc aliquis possit quærere, cur ita datam libertatem, **CVM MORIERIS, LIBER ESTO,** Iulianus nullius momenti esse conscripserit in l. libertas. D. de manumif. testa. quæ citatur ab aliis in l. vlt. D. eod. & l. **cùm heres.** §. 1. D. de statulib. rursus, cur eodem quoque modo vtiliter vsusfructus non relinquatur. l. heres. §. quamuis. D. de condic. & dem. sed huius quæstionis dissolutio facile colligi potest ex l. Titio. D. de vsufr. Illius autem ex d. l. vlt. & l. **cùm heres.** §. 1. difficillior quæstio est, Cur patre instituto, & ab eo fideicommissum relicto filio emancipato, **cùm ipse pater morietur, id fideicommissum quæsi post mortem patris acceptum filius non conferat.** l. 1. §. si emancipato. D. de collat. bon. nisi quis mecum id velit ex fideicommissorum iure antiquo repetere: quæ **cùm valeant ex nuda meraque defuncti voluntate, & vtiliter post mortem heredis relinquuntur, vt ostendit Vlpian. in fragmentis, tit. de fideicom. & l. si fuerit. D. de legat. lib. 3. nec seruatur nec inducitur in eis illa subtilis differentia verborum, quinimò, vti testatorem accepisse verisimile est, sic illa verba, **CVM MORIETVR HERES,** accipimus ac si apertissime post mortem heredis testator fideicommissum reliquisset. l. fideicommissa. §. si filio. D. de legat. lib. 3. sic etiam in directis quoque scripturis, in quibus illam verborum subtilitatem, non latitudinem voluntatis prudentes intuebantur, interdum fauore libertatis ea verba ex præsumpto iudicio & mente defuncti interpretatur. l. qui duos. §. 1. D. de manumif. test. **Q**uod hodie si solas Iustiniani constitutiones inspicias, facile in scripturis omnibus directis esse seruandum obtinebis.**

Quid sit ἀντιχρησις, & quam Iustinianus vsurarum, quæ ab agricolis exiguntur, rationem constituerit, declaratur.

A

CAP. XXXV.

AΝτιχρησις est species pignoris ita dati, vt donec pecunia soluatur, pignore creditor vtatur fruatur in vicem vsurarum: verbi gratia, vt domū pignori obligatam vsurarū vice creditor inhabitet. l. si seruus. C. quod cū eo, & c. quæ conuentio licita est, etiā si pluri domo locari soleat, quā efficiat legitimarū vsurarū ratio. vel vt fundi oppignerati fructus omnes vice vsurarū creditor percipiat, quæ conuētio propter incertū euentū fructuū admissa est, etiā si aliquo anno possit fructuum emolumentū legitimū modum vsurarū excedere. nam & propter incertum frumenti pretium, fit nonnumquam, vt frumento credito eiusdem materiæ accessiones supra legitimum modum admittantur, quemadmodum Græci rectè colligunt ex l. oleo. C. de vsur. Lucillum tamen lege Asianis data, quartam dumtaxat partem fructuum creditoribus permisisse apud Plutarchum legimus. & sunt hæc quæ apposui Plutarchi verba, ἔταξε τῶν χρεωφειλέτων προσόδων τὴν τετάρτην μερίδα καρπῶν ὅταν τὸν δαεισῆν. quæ proculdubio ad hanc ἀντιχρησιος conuentionem referri conuenit. Et hæc quidem valde pertinent ad l. si ea pactio. & l. si ea lege. C. de vsuris. quas de antichresi accipiendas esse vel ex eo apparet, quod eas Constantinus Græcus auctor ponat sub titulo περὶ ἀντιχρησιος. Illud notandum est facta oblatione sortis, creditorem fructus iam amplius non lucrari, sed in sortem imputare ex l. ex prædiis. C. de vsur. Itémque ex Nouella 32. 33. 34. si nobis res sit cum agricola, possessionum eius, aut odium, aut mancipiorum ἀντιχρησιον facere non licere. Etiam illud Iustinianus adiungit, octauam dumtaxat partem modij in singulos modios, & in singulos solidos vnam siliquam quotannis ab agricolis vsurarum nomine accipere licere. verbi gratia, Si solidi centum crediti sint, solidos quatuor & sextantem: quæ vsura trientem vsuram quatuor siliquis exuperat. sed si vsuram centesimam accipiamus, ita vt interpretes Theodosiani Codicis definit in l. 2. de vsur. cū tres siliquæ annuæ in singulos solidos, id est, in singula centena x i i. solidi & semis præstantur, quæ definitio fuit vsuræ centesimæ Imperatoris Constantini temporibus, cuiusque fit mentio in Nou. 130. ad eius centesimæ rationem illa vsura verè triens vsura erit, atque ita definitur Leonis Nouel. 83. Verūm quaeri potest, cur agricolæ credita pecunia, cū Iustinianus trientes dumtaxat vsuras admittat, in singulos tamen modios octauam modij partem concedat: quæ secundum nouissimam definitionem vsura centesima est, secundum veterem, vsura centesima x i i. siliquis amplior. Et respondebitur leuiore esse pecuniarum quàm ceterarum rerum vsuras, propterea quod pecuniarum potestas eadem semper est, ceterarum rerum pretia incerta sunt & mutabilia: atque ita fit, modò vt accessiones frumenti crediti excedant legitimæ vsuræ rationem, modò vt excedantur. & hoc bellè confirmat l. i. C. Theod. de vsur. quæ pro pecunia centesimam vsuram, pro ceteris rebus in duos modios modium tertium quotannis accipere permittit: quæ vsura quatuor centesimas ad rationem pecuniæ reuocata efficit, videlicet secundum nouissimam vsuræ centesimæ definitionem, quæ Imperatoris, vt supra dixi, Constantini temporibus inoleuisse videtur, & planè confirmatur ab ea l. i. C. Th. de vsur. ea enim Constantino mens est, vt legitimam vsuram pecuniæ, id est, centesimam accessio frugum tribus centesimis amplius excedat: quam rationem in Nouellis Iustinianus non est secutus: nam duplo tantum vult accessionem frugum vsuram pecuniariam excedere. atque hanc pecuniæ ac rerum inter se differentiam quidam non cernentes, perperam, meo quidem iudicio, in Nouel. Iustiniani pro ὀγδὲν μοῖραι, emendarunt εἰκοσὴν καὶ τετάρτην μοῖραν. Sed vt ad ius ἀντιχρησιος redeamus, id extremo loco non ineptè adiicietur, an ad ἀντιχρησιον pertineat actio hypothecaria vel pignoratitia. De hypothecaria Marcianus scribit in l. si is qui bona. §. i. D. de pignor. & ait creditorem qui amisit possessionem ἀντιχρησιος, non hypothecaria, sed in factum actione vti solere, nimirum quod antichresis propriè hypotheca non est. Rectè autem ait Solere: nam id quoque tentari potest hypothecariam creditori competere: idque Azo notauit, sicut & debitori pignoratitiam competere idem Marcianus scribit in l. si pecuniam. D. de pignor. act.

Quid

A *Quid fit vltimum aut nouiffimum supplicium, & emendatus locus apud Aulum Gellium de vfu horum verborum Nouiffimè & Nouiffimus.*

CAP. XXXVI.

IN libris noſtris vltimi ſupplicij appellatione ſola mors cōtinetur:metalli pœna,depor-
ratio, relegatio non continetur. l. vltimum. D. de pœn. id quod vltimam quoque ſiue
extremam pœnam dicimus leg. 5. C. Th. de offic. rect. prou. Suetonius in Iulio. Senatu
vltimam ſtatuyente pœnam Liuius 3. Virginio remittente vltimam pœnam. Plinius 2. Ep.
Septem amicorum eius emiſſe vltimam pœnam. Apuleius lib. 10. Extremæ pœnæ, quæ
more maiorum in eum competit. In Nou. 14. vetus interpres (quem multo antiquiorem
B eſſe Bulgaro nobis, vt ſpero, breui firmiſſimis argumentis Ant. Contius vir acutiſſimus &
doctiſſimus commonſtrabit) non malè ἐχάλας ποινὰς nouiſſima ſupplicia dixit. Horum e-
nim verborum Nouiſſimus & Nouiſſimè in ea ſignificatione frequēs eſt vſus, cum apud
Iuriſcōſulros, tum apud omnes Latinos auctores: & meritò iam à multis exploſa eſt Auli
Gellij ſententiã, qui abſtinuiſſe his verbis M. Tullium temerè affirmauerat, itémque Ti-
ronis Tullij à Fl. Capro, vt Charifiſius annorauit, qui ſcripſerat in Pandectis Nouiſſimè
haud rectè dici, adiecerátque quod ſua cœpiſſet ætate id aduerbium. Ceterùm locus ille
Auli Gellij qui eſt in lib. 10. cap. 21. cùm ſit valde deprauatus, operæpretium fecero, ſi vti
ex bibliotheca Ioannis Biturigum ducis à me reſtitutus fuerit, hîc demonſtrauero. Cùm
igitur id ſcripſiſſet Gellius eo verbo, id eſt, Nouiſſimus & Nouiſſimè tanquam non Lati-
C no M. Tullium abſtinuiſſe, ſubiicit, *Quoniam qui doctiſſimus eorum temporum fuerat Aelius,*
illo vt nouo & improbo verbo vti vitauerat. vbi pro *Aelius illo*, ex illa bibliotheca legere ma-
lo *Aelius Stilo*. Is fuit magiſter M. Varronis, interpres carminum Saliorum, cuiuſq; aucto-
ritate veteres Grammatici vtuntur ſæpiſſimè, vt & Gellius idem lib. 16. cap. 8. vbi tamen
corruptè vulgò Lælius, pro L. Aelius legitur. Verba etiam, quæ cap. 21. lib. 10. Gellius re-
tulit ex lib. 6. de lingua Latina M. Varronis ad Ciceronem, ſic reſtituenda ſunt, *Quod ex-*
tremum, inquit, *dicebatur, dici nouiſſimum cœptum vulgò, quod mea memoria, vt Aelius, ſic ſenes*
alij, quòd nimium nouum verbum eſſet, vitabant. In excuſis libris perperam legitur, *vt Aelius*
Gallus, ſic ſenes aliquot, &c. Harum rerum ſcientiam non omnes, qui hac noſtra ætate iuri-
dant operam, quærunt: quibus etiam nos hæc non ſcribimus.

D

Multas eſſe in libris à Iuſtiniano collectis leges fugitiuas,
ex quibus duæ explicantur.

CAP. XXXVII.

ENumerauimus in Notis ad tit. de grad. cognat. Inſt. lib. 3. quaſdam leges in Codice &
in Pandectis à ſuis titulis reiectas, & in minus proprium titulum tranſlatas: quibus ad-
iungi poteſt l. ſi de via. D. de aqua quotidiana. & æſt. l. de his. D. de tranſact. l. emancipato.
D. de cōiung. cum emancip. lib. l. dotem. D. de collat. & l. vlt. D. de iur. delib. & ex eis qui-
dem hoc in capite duas interpretari decreuimus. l. 1. C. de dolo. & l. vlt. D. de iur. delib.
E Quæſtio l. vlt. hæc eſt, An filiorum aut liberorū appellatione filij libertini contineantur,
id eſt, qui in ſeruitute ſuſcepti & poſtea ſimul cum patre manumiſſi ſunt. Et eos quidem
liberorū appellatione cōtineri Papinianus tradit in l. cum pater. §. volo. D. de legat. lib. 2.
cuius ſententiã citatur in l. ex factō. §. ſi quis rogatus fuerit vt ſi ſine liberis. D. ad Treb. Ac
in hac ſpecie, FILIVM LIBERTINVM PVPILLVM HEREDEM INSTITVO,
deinde ita ſcribo, SI MIHI FILIVS NVLLVS ERIT QVI IN SVAM TV-
TELAM VENIAT TVNC DAMA SERVVS LIBER ET HERES ESTO.
Quærebatur, inquit, Iauolenus in d. l. vlt. ſi Dama liber eſſet: vbi Græcorum more Si pro
An accepit, vt in l. 3. §. emancipatus. l. D. de coll. bon. l. ait Prætor. §. præterea. D. quæ in
fraud. cred. & in conſtitutionibus Imperatorum, & apud Cæſarem, Liuium, Columellã,
F Tertullianum frequentiffimè. Cicero in Topicis, De expetendo & fugiendo, huiuſmodi,
Si expetēdæ diuitiæ, ſi fugienda paupertas. Labeo autem exiſtimabat filij appellatione in
eo ſermone verum filium contineri, non naturalem & in ſeruitute quæſitum. At Iadole-
nus in Trebatij ſententiã concedit ſecus exiſtimantis. Filius autem in ea lege libertinus
qui ſit, iam ſuperius expoſui: nec enim is quem ex ancilla mea ſuſcepi & manumiſi, eo in

Ioco filius libertinus est: quinimmò filius idémque libertus mihi est. Is verò, quem superius definiuimus, filius libertinus est, idémque conlibertus. Nota verò est differentia inter libertum, & libertinum, quam & Ulpianum nostrum cōmouētem Athenæus facit lib. 3. *δὲ πινοςφιστῶν*, cap. 17. Id etiam non probo quod lib. 4. *παρέργων* Alciatus definit, libertinū filium apud Iauolenum esse eum, qui ex ciue Romano & Latina natus est: quem ex Ulpiani fragmētis constat Latinum nasci: hic enim liber est, non libertinus. Et quod ex Lio scribit Latinæ cuidam coloniæ datum nomen libertinorum, omnes Latinos, & libertinos esse, necessariò non concludit. Hæc autem eius legis explicatio demonstrat, nihil prorsus eam legem ad ius deliberandi pertinere: proinde fugitiuam esse aut peregrinam. Eiusdem generis est l. 1. C. de dolo. quod nisi dicamus, vehementer pugnabit cum l. si mādato Titij. §. 1. D. manda. Et sanè non de Prætoria de dolo actione, quæ subsidiaria est actioni, sed de mandati actione, ut & Ioāni, Azoni, Accursio visum est, eam legem primam. C. de dolo, accipiendam esse illa verba indicant, *Fidei ruptæ gratia*. in directis enim actionibus bonæ fidei, de fide rupta agitur. l. ei apud quē. D. de pos. l. ad comparandas. C. manda. l. non videbitur. D. de statulib. & ideo actiones de fide mala dicuntur à Marco Tullio in tertio de Natura deorum. Hæc est igitur sententia d. l. 1. Ob fidem mandati ruptam debitorem actione mādati (cui, ut in omnibus bonæ fidei iudiciis, de dolo actio inest) cum fideiussore agere, qui pignus emit à creditore, neque id omni oblato debito cum fructibus debitori restituit. Et sic in l. si seruus. D. de euict. hæc verba, *De dolo*, nō malè interpres refert ad actionem ex empto nomine doli. Atque ex his etiam apparet quàm malè fuerit illa constitutio collocata sub tit. De dolo malo: quæ potius poni sub titulo Mandati debuerat.

Confirmatur Pandectarum Florentinarum lectio quibusdam in locis.

CAP. XXXVIII.

Quædam sunt in Pandectis Florentinis, quibus ut plurimum consentiunt quæ manu exaratae sunt, ita scripta, ut vitia esse plerisque videantur, cum tamen antiquam scribendi consuetudinem testentur, quale est *Em* in l. si fideicommissorum. D. ut in pos. legat. *Nihil me per em ladi oportere*, id est, per eum. & in l. si filia. §. Neratius. D. fam. ercis. *Id em consequi posse*. Et in l. si totam. D. de adq. hered. *An pro Eam*. quomodo & veteres, *San pro Suam*, *Am pro Eam*, *En pro Eum* dixisse Verrius Flaccus scribit: & in x i i. tab. non est ignotum *Im* pro *Eum* usurpari. Quædam alia in veteribus Pandectis incorrupta cum essent, nouis rarisque appellationibus locorum aut hominum commoti quidam audacter deprauarunt: quale est illud de columnis Citiensibus promissis in l. 1. §. pen. D. de pollicit. quod de Republica Citiensium accipiendum est, ciuitate Mæcedoniæ, ut Liuius scribit lib. 42. ex qua Zeno Citiensis dicitur à Gellio lib. 17. cap. vlt. & vulgò tamen perperam legitur Cirtensibus: ut frustra in eo rescripto explicando Alciatus vir memoria sempiterna dignus operâ insumpserit, ad columnas id referre tentans quibus exornatur Circus Maximus. Eodémque errore alterius Reipublicæ appellatio vitiata est in l. regula. §. pen. D. de iur. & fac. ignor. ea est Respublica Cirtensium, quæ fuit olim caput regni Mæxasulorum, auctore Liuius lib. 30. At pro Cirtensium, vulgò perperam legitur Cyrenensium.

De tempore faciendi iudicati, & restituta lex quædam x i i. tabularum.

CAP. XXXIX.

Tempus faciendi iudicati est mensis vnus ex x i i. tab. siue xxx. dierum, qui dies Iusti appellatur, ea forma qua Sext. Pompeius dies xxx. cum exercitus esset imperatus & vexillum in arce positum, Iustos à veteribus appellatos scribit. Ex cōstitutionibus autem iudicati faciendi tempus est duorum mensium, ut ostenditur in l. 2. C. Th. de vsur. rei iud. Idem nonnulli malè ostēdi putant in l. debitoribus. D. de re iud. nam lex non de duobus mensibus faciundo iudicato præstitutis loquitur, sed de duobus mēsis qui pignoribus vendendis post tempus faciendi iudicati dantur, ut & l. 1. C. Th. de distract. pign. quæ tribut. caus. ten. quod simile quiddam habet cum eo quod ex x i i. tabulis receptum fuisse Gellius scribit lib. 20. cap. 1. ut post mensem iudicati faciēdi, priusquam pœnas darent rei, menses

- A menses duos essent in vinculis. Ceterum ex nouissima Iustiniani constitutione iudicatis non duo illi, sed quatuor menses dantur. l. 2. C. de vsur. rei iud. & post eos quidem menses quatuor currere incipit vsura rei iudicatis, quæ fuit olim duplex centesima, hodie vna est centesima. Est autem hæc vsura sortis, non etiam vsurarum, quæ in condemnatione deductæ sunt. l. 3. C. eod. tit. nam vsurarum vsuræ non debentur, etiam si vsuræ ipsæ in sorte redigantur, hoc est, etiam si fiat anatocisimus. At tempora illa quæ iudicatis præstituantur, confessis etiam præfinita sunt: nam confessi pro iudicatis habentur, & nominatim in xii tabulis æs confessum rei iudicatis comparatur. Verba legis xii tab. quia valde apud Gellium deprauata sunt, ex antiquo & fideli exemplari proponam. **ÆRIS CONFESSI REBVSQVE IVRE IUDICATIS XXX. DIES IVSTI SVNTO. PEDEINDE MANVS INIECTIO ESTO: IN IVS DVCITO. NI IUDICATVM FACIT, AVT QUIPS ENDO EO IN IVRE VINDICIT SECVM DVCITO: VINCITO AVT NERVO AVT COMPEDIBVS XV. PONDO, NE MAIORE, AVT SI VOLET MINORE VINCITO. SI VOLET SVO VIVITO: NL. SVO. VIVIT, QVI EVM VINCTVM HABEBIT LIBRAS FARRIS ENDO DIES DATO, SI VOLET PLVS DATO. TERTIIS NVNDINIS PARTIS SECANTO: SI PLVS MINVSVE SECVERINT, SE FRAUDE ESTO.** Ait, *Pedeinde* pro *Postdeinde*, quod an rectum sit, nescio: verum ita ipse in vetere illo exemplari scriptum reperi, vt & *Quips* pro *Quispiam*. Ait, *Ni iudicatum facit, aut quips endo eo in iure vindicit, secum ducto*: quod ego rectissimum iudico, nam sic veteres loquebantur, In eo agro, in ea gleba, in ea re in iure vindicare, vt ex Gellio constat lib. 20. cap. 9. Legis igitur hic sensus erit, eum quem post xxx. dies manu iniecta in ius duxerit, ni iudicatum faciat, vel aliquis pro eo vindex existat, creditorem secum ducere & vincire. Ait autem *Vindicit*, ea forma qua & *Lauit* & *Sonit* veteres dixisse Non. Marcellus scribit. Rursus ait, *Ne maiore, aut si volet minore*. quibus verbis dantur fræni impotentie creditorum, vt ne maiore possint vincire, minore, si velint, vt possint. quod non frustra adiicitur: nam & cum possent latitantis bona distrahere, id S. C. adiectum similiter legimus, vt si velint honestius bona vænire, curatorem constituant. l. cuius. D. de cur. fur. & paulo post, vt si velint plus libra præbeant. Antea perperam legebatur, *Ne minore, aut si volet maiore*, ac si ea in re lex omnem humanitatem tolleret. Cetera, quæ à vulgata scriptura discrepant, satis patent.

Indicatur alia quadam lex xii tabularum.

CAP. XL.

- Vlpianus scribit in l. 2. §. si quis iudicio. D. si quis cautio. leg. xii tab. cautum, si iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo fontico impediatur, vt sit dies iudicij diffusus. Eius legis particulam quamdam apud Sex. Pompeium referri animaduerti, dum Rei nomine ex Ælio Gallo, & actorem, & cum quo agitur, significari ostendit. Hanc enim eius significationis confirmandæ causâ ex secundæ tabulæ lege secunda partem refert. **QVID HORVM FVIT VITIVM IVDICI, ARBITRO'VE REO'VE DIES DIFFISVS ESTO.** quâquam in libris excusis mēdose legatur *Deffensus* pro *Diffisus*, & *Vtrum* pro *Vitium*: sed sic ait, *Quid horum fuit vitium*. vt alibi, *Si morbus aut alius vitium escit*. Nec me mouet quod Numæ eam legem esse Sextus scribit. nam ex Alicarnassei lib. 2. & 10. constat ex legibus regiis & ex moribus P. Romani multas Decemuiros leges in xii tabulas trāstulisse hoc cēfente populo, *πάντας τῶς τα τε ιχθῆς ἐθισμῶς τε καὶ νόμῶς ἅμα τοῖς ἐπιστάλτοις*, vt Alicarnasseus ait, in foro proponi. Quamobrem existimo & illas Numæ leges de eo qui sciens hominem liberum morti duit, & de pœna pellicis, & de homine fulmine occiso & de termino exarato, & de opimis spoliis & de parricida, ab eodē Sexto relatas, xii tabulis adscribendas esse.

BARTHOLOMAEO FAYO
 V. C. SENATORI PARISIENSI
 IACOBVS CUIACIYS
 S. D.

LETSI, quos tibi libens merito despondi, Observationum libros ad annuam diem, qua constitui, singulos non adducam, tu qui omnium quibus cum tibi res est, commodum potius quam ius tuum spectas, mihi artissima quadam benevolentia colligatione, nec alia causa rem habenti tecum, hanc quoque, si placet, roganti excusationis veniam dabis, quod ante hoc tempus in huius scholae, in qua versor, cultura & cura nimis anxie laboranti ad meam erga te fidem exsoluendam meo commodo dies vacui nulli adhuc superfuerint. De commentariis autem in tres postremos Iustiniani Codicis libros, quod postrema epistola tibi & publico sum pollicitus, propriam quandam excusationem habet. Utor in eis saepe auctoritate librorum Codicis Theodosiani, eorum, inquam, quos habet Lugduni Lud. Miraeus vir & eruditissimus & in antiquorum monumentis inuestigandis sagacissimus, quos mihi priuatim hoc anno perlegendos dedit, dabit & breui publice omnibus. Verum id interim dum is alia re districtus non praestat, si in meis commentariis eos qui nondum extant praepropere testes citauero, ferendus forsitan non sim. Prouoces tu modo aliquantum, prouocent studiosi, prodeant testes illi, nec nobis sui copiam eiurent, in me hominum de meo labore subeundi iudicij mora nulla erit. Offertur interea tibi hic Observationum quartus, quem quod praecclare intelligo tamquam proprie tuum, inter ceteros recepturum te statim, ideo commendatione omni supersedendum videtur. Bene vale. Valentiae Cauarum XV. Kal. Iul. 1559.

I A C.

IACOBI CUIACII

I. C. OBSERVATIONVM ET EMENDATIONVM

LIBER III.

AD BARTHOLOMÆVM FAYVM V. C.
SENATOREM PARIENSEM.

*Variasse Scæuolam & deprauatissimum esse §. si quis duobus. l. qui
bona fide. D. de acquirendo rer. domin.*

CAP. I.

A V O D accidisse Papiniano ostendimus lib. 2. Obser. cap. 37. vt sententiã à se relatam in librum decimum quæstionum lib. 27. mutaret, idem Scæuolæ accidisse ostendit Vlpianus in l. qui bona. §. si quis duobus. D. de acquir. rer. do. Quod enim is lib. 2. Quæstionum, de duobus bona fide possessoribus scripserat, quando ex alterius re seruus alienus aut liber homo aliquid acquirit, id respiciens lib. 13. retractauit. Et quidem lib. 2. partem dumtaxat ei adquiri, ex cuius re seruus vel liber homo adquisisset, partem verò alterã, quæ socio adquiri non potest, propterea quod ex re eius non est, ad dominum vel ad ipsum, si liber esset, pertinere Scæuola scriptum reliquerat, vt apparet ex l. sed & si quid. §. si duos. D. de vsufu. quæ Scæuolæ sententia cùm repetatur in. d. §. si quis duobus, vterque locus inter se comparandus est, vt quemadmodum duo menda, quæ in §. si quis duobus inesse existimamus, tollenda sint, intelligatur. His primùm verbis quæstio ab Vlpiano proponitur in §. si quis duobus. *Si quis duobus bona fide seruiat, vtrique adquirit, sed singulus ex re sua. quod autem ex re alterius est, vtrum pro parte ei, cui bona fide seruit, pro parte domino, si seruus sit, aut si liber sit, ei cui bona fide seruit: an verò ei debeat adquirere totum, ex cuius re est, videamus.* Hæc eadem quæstio in duobus fructuariis & bona fide possessoribus proponitur in §. si duos. videlicet vtrum id pro parte, an totum quærat, ex cuius re est. Quod si pro parte quæri dixeris, pars altera socio non dabitur (nec enim ex re eius est) sed vero domino, si seruus sit, vel si liber sit, sibi. itaque Pandectas Florētinas non sequor, in quibus, vt superius pposuimus, sic habet textus §. si quis duobus. *Aut si liber sit, ei cui bona fide seruit.* Omnimodo enim legendū est, *aut si liber sit, sibi, an vero, &c.* Tum sequitur: *Quam speciem Scæuola quoque tractat libro secundo quæstionum. Ait enim, si alienus seruus duobus bona fide seruiat, & ex vnius eorum re adquirat: rationem facere, vt ei dumtaxat insolidum adquirat.* Sed falsum hoc est, si ita legatur. Nam libro secundo Quæstionum Scæuola bona fide possessori ex cuius re seruus quærit, partem dumtaxat adquiri scripsit, vt traditur in §. si duos: ideoq; ex eo pro *Insolidum*, Partem in §. si quis duobus, legendum esse omni adseruatione confirmamus. id enim & quæ sequuntur exigunt, quæ in P. Florentinis malè punctis esse distincta §. si duos, indicat. *Sed si adiciat, inquit, eius nomen, ex cuius re stipula-*

B

C

D

tur: nec dubitandum esse ait, quin ei soli adquiratur. Additur alia exceptio in §. si duos, puta, si **A**
iussu eius stipuletur. His igitur duobus casibus exceptis, non ei solidum, sed pars dumtaxat
 adquiritur ex sententia Scæuolæ. At ut postea subiungitur in §. si quis duobus. quamuis
 nec nominatim, nec iussu eius seruus stipulatus sit, Scæuola in inferioribus quæstionum
 libris probauit solidum ei adquiri. quæ sententia obtinuit. Id autem probauit lib. 13. ut ap-
 paret ex l. si alienus seruus. D. de stip. seru. quæ ex eo libro sumpta est, ut vel hoc solo indi-
 cio quàm sit necessarius nobis à Iacobo Labitto prodi Indicis vsus, satis liquere possit.
 Sed hæc sufficiat. Quod enim inscriptio huius capituli pollicetur, his paucissimis versibus
 iam perfecimus, variasse Scæuolam ostendimus, locum deprauatissimum emendauimus.
 Verùm & hoc forsitan superaddidisse iuuabit, malè in eadem l. qui bona. §. generaliter. P.
 Florentinas negationem habere in illo loco, *Quod autem non ex re.* Ut enim quod ex re **B**
 bona fide possessoris ei liber homo adquirere non potest, veluti possessoris rem eam sibi ad-
 quirat. l. liber homo. in princ. D. de stipul. seru. non sic quod non ex re bona fide possessoris
 sibi adquirere non potest, id possessori adquirit. nam etsi non ex re bona fide possessoris
 ei nominatim stipuletur, non magis ei adquirit, quàm possessori seruus alienus, aut fru-
 ctuario seruus, qui ei non ex re sua nominatim stipulatur. l. sed etsi quid. §. quæstionis. D.
 de usufr. l. 1. §. 1. D. de stipulat. seruor. Denique fieri nullo modo potest, ut liber homo pos-
 sessori, quod ex re eius non est, adquirat. Quinimò inutilem esse stipulationem, quam
 possessori, quod ex re eius non est, ideo adquiri quia ipsi nequeat, verius est. Ergo non ne-
 gatoriè in eo §. est legendum, sed hoc modo, *Quod autem ex re eius sibi adquirere non potest: ei*
adquisiturum, cui bona fide seruit. Confirmatque hanc lectionem l. liber homo. D. de stipu- **C**
 lat. seruor. vbi hominem liberum licet Stichum, qui suus est, sibi adquirere non possit ex
 re possessoris, ostenditur eum possessori adquirere, non quidem quia in peculio eius sit,
 (hic enim Stichus si in peculio esset, nulli acquireretur) sed quia si hic liber homo eiuðe
 seruus esset, sibi quidem non posset adquirere, illi tamen acquireret. Qui igitur sibi non
 potest, alij potest.

Iure Romano in aliena silua venari, & alieno lacu stagnòve piscari licere.

C A P. II.

VT in aliena silua vel agro venari & aucupari possum, ni dominus prohibeat. l. 3. D. de **D**
 adquiren. rer. do. ita & in alieno lacu vel stagno piscari. l. iniuriarum. in fine. D. de ini-
 iur. nam eorum animalium, quorum fera natura est, tamdiu domini sumus, quamdiu ea
 inclusa habemus, aut máluefacta, ut fera, si in viuariis habeamus, aut pisces in piscina, aut
 aues in ornithone, aut apes in alueo: certè eorum domini sumus. At si in silua sint etiam
 circumscpta, vel in stagno, aut lacu, aut in arbore, quia in naturali laxitate sunt, nostra nõ
 sunt. Et hoc colligo ex l. 3. §. item feras. D. de adquir. possess. Quæ etsi de possessione lo-
 quatur, & eum qui non sit possessor consequens continuò non sit etiam dominum non
 esse, natura tamen ferarum hoc exigit, ut amissa possessione & amissum dominium dica-
 mus, propterea quòd statim atque possessione nostra abcesserunt, omnibus patent iure-
 gentium. Alia verò est máluectorum animalium causa. nec enim amissa eorum possessio- **E**
 ne etiã dominium amittitur. proinde qui in sua silua aprum, vel ceruum capit, vel in suo
 stagno piscem: non proprium aprum, vel ceruum, vel piscem capit, sed nunc primum oc-
 cupatione sibi eius dominium parat. Similiter qui in agro Titij aprum vel in stagno Titij
 piscem capit, non proprium Titij aprum vel piscem capit, sed iuregentium aper vel piscis
 antea cùm nullius esset, in capientis dominium transit, ut indicat l. usufructuarium. D. de
 de usufruct. Hæc Romani prudentes, qui ius gentium propiùs subsecuti sunt, ita censue-
 runt. mores tamen vbique passim ius gètium subegerunt, adeò ut ne in flumine quidem
 publico piscari, neque in agris libere venari, aut aucupari liceat. Eum verò qui non per-
 missu domini in alieno quid horum fecerit, puto nihil sibi adquirere, idque probare l. in
 laqueum. D. de adquir. rer. dom. quæ aprum qui in plagas incidit, necdum apprehensus **F**
 est, nõ aliter meum fieri ostendit, quàm si in meo vel in alieno permissu domini laqueum
 posuerit, cui ita hæserit aper, ut diu colluctando se expediturus non fuerit.

Quibus

A

Quibus casibus in re præfenti conuenire oporteat, vt eius sine traditione naturali proprietatis & possessio adquiratur.

CAP. IIII.

SI rem meam quam tu tenes vel possides, tibi vendidero, nemo est qui nesciat eam prostradita haberi. Sed in hac re Accursius, ceterique semiuirifconsulti duobus seipfos erroribus inuoluunt, primùm in eo, quòd rei venditæ præsentiam etiam exigunt, deinde in definitione rei præsentis & absentis. Dicunt enim præsentem rem eam, quæ sit in potestate emptoris: absentem, quæ non sit in potestate emptoris. Verùm rem præsentem esse eam, quæ sit in præsentia & oculis contrahentium constat. & hoc sensu in re præfenti vindicare, in re præfenti cognoscere, & in rem præsentem venire dicimus, & creditorẽ in re præfenti, id est, in ipsa pecuniæ numeratione cõstituire, in quam causam solutum velit quod qui ex pluribus causis debet, soluit. l. 1. ad fin. D. de sol. & nuntiationem in re præfenti fieri, id est, in ipsa re, in ipso loco & opere l. 5. §. nuntiationem. D. de noui oper. nuntiat. Rursum quemadmodum traditis clauibus in horreo vinario vinum repositum ita demum traditum videtur, si claues in re præfenti, id est, apud horreum traditæ sint: itẽmque columnæ quæ propter magnitudinem loco moueri vix possunt, si in re præfenti, id est, apud columnas contractus habitus sit: parique ratione vt non per procuratorem etfi procuratori res tradita sit, sed ipsemet mihi possessionem & dominium adquisisse videar, quemadmodum id exigimus, vt præfens sit res, quæ me iubente procuratori meo traditur. l. 1. §. pen. D. de acquirend. possess. non ita quoque puto, vt à me tibi vendita res mea, quæ apud te est, tibi tradita videatur rei præsentiam exigendam. Vbi enim emptor rem tenet, quid opus est, quæso, in rem præsentem conuenire? Itaque sic statuo, vbi emptor rem non tenet, fictam traditionem non admitti, nisi in re præfenti vterque consenserit. Vbi emptor rem tenet, fictam traditionem induci, etiam si in re præfenti non consenserint. nec enim quibus legibus hoc genus traditionis introducitur, in eis rei præsentis vllum verbum. §. interdum. de rer. diuis. l. si rem. in princ. D. de cuict. l. sine. §. 1. D. de public. in rem act. l. si seruus. in fine. D. de acqui. rer. dominio. Mouetur Accursius argumento l. eius rei. & l. proximæ. D. de rei vindicat. sed infirmissimo. nec enim de possessore lex loquitur, sed de eo, qui dolo desit possidere, atque aded tanti fuit damnatus, quãti actor in litem iurauerat. hæc enim est eius, qui dolo desit possidere, propria condemnatio. l. qui restituere. D. cod. Et hunc quidem meritò ait, si res sit in præsentia, quãdo litis æstimatio præstatur, rei statim dominum fieri: sin verò absit, non ante dominium adquirere, quàm eius rei nactus sit possessionem, quam se non facturum quominus is nanciscatur, etiam is cauere debet. vel potius & de possessore loquitur, nec aliam rei præsentiam exigit, quàm vt ab eo possideatur qui litis æstimationem suffert. nam iureiurandò, in litem contumacia coërceri potest. l. 2. De in lit. iur. l. 5. §. Iulianus. Ad exh. & omnis contumacia, dolus est.

An regula Catoniana pertineat ad hereditates explicatur, & l. 3. D. de reg. Cat. emendatur.

E

CAP. IIII.

REgula Catoniana pertinet ad ius antiquum, quo dies legatorum cedit à morte testatoris. Ad legem Iuliam & Papiam, quo cedit ex apertis tabulis, non pertinet: & ita iã duobus commentariorum nostrorum in locis legem vltimam D. de reg. Caton. interpretati sumus rectissimè: Eadem ratione regula Catoniana ad condicionalia legata non pertinet. l. cetera. §. 1. D. de legat. lib. 1. nec ad ea, quæ ab adicione hereditatis cedunt, cuiusmodi est legatum vfus, vfustructus, habitationis, legatum seruo legato relictum. l. cum legato. D. quando dies leg. ced. Illud quæritur, an pertineat ad institutiones. Et sanè cum sicur ad legata condicionalia non pertinet, ita non pertinere eam ad condicionales institutiones respondeatur in l. placet. D. de reg. Cat. quòd scilicet in condicionalibus institutionibus solùm existentis condicionis tempus spectetur. l. liber. §. si heres. D. de hered. instit. consequens est tam ad institutiones puras, quàm ad legata pura eam Catonis sententiam pertinere, idque apertè definitur in l. penultim. D. de diuers. reg. iur. antiq. & §. in

Tom. 5.

F ff

extraneis. de her. qual. & diff. & in l. si à Primo. D. de lib. & post. & verissimum est. Dicitur tamen obstat l. 3. D. de reg. Catoniana. *Catoniana*, inquit, *regula non pertinet ad hereditates*. Sed, ut breue faciam, quod apud Ulpianum tit. qui hered. inst. poss. saepe accidisse librorum scriptoribus ostendimus, ut libertatis & hereditatis nomina inter se confunderent, & alterum pro altero ponerent, idem eos commisisse affirmo in illo loco. Itaque sic lego, *Catoniana regula non pertinet ad libertates*: cuius sententiæ ratio apertissima est. Libertates enim ab adita hereditate cedunt. §. libertatibus. C. de cad. toll. l. nam cum libertus. D. quando dies leg. ced. l. Iulianus. D. de condic. & demonstrat. l. qui putat. §. si. D. de ad. quit. hered. l. qui testamento domini. D. qui test. fac. possunt: & probatur quoque l. generaliter. §. si homini. D. de fideic. lib. l. si priuatus. §. ult. Qui & à quib. Idcoque mox eo in loco iunguntur libertatibus ea legata quæ post aditionem cedunt: *Neque*, inquit, *ad ea legata, quorum dies non mortis tempore, sed post aditam hereditatem cedit.*

De libertinorum condicione sublata.

C A P. V.

VT ingenuorum alij sunt ciues Romani, alij Latini, alij Dediticij, ita & libertinorum. Ciues plena libertate fruuntur: Latini viuunt ut liberi, moriuntur ut serui: Dediticij neque ut serui, neque ut liberi viuunt, umbra tantum quadam libertatis vtuntur. l. 1. C. de Lat. lib. tol. §. ult. de success. libert. Apponam verba Saluiani Massiliensis episcopi ex lib. 3. ad eccles. cath. quibus Ciuitas quam sit melior Latinitate luculenter ostenditur. *Meliori, inquit, condicione quidam relinquunt liberos suos quam tu relinquis filios tuos. In vsu siquidem quotidiano est, ut serui etsi non optime, certe non improbe seruitutus Romana à dominis libertate donentur, in qua scilicet & proprietatem peculij capiunt, & ius testamentarium consequuntur, ita ut & viuentes, cui volunt, res suas tradant, & morientes donatione transcribant: Nec solum hoc, sed & illa quæ in seruitute positi conquisierant, ex dominorum domo tollere non vetantur. Tantum eis interdum gratiæ patronæ liberalitas impartit, ut etiam iure suo detrahat quod libertorum dominio largiatur. Quanto, o quisquis ille es infidelissime pater, quanto domini illi melius cum libertis agunt, quam tu cum liberis? illi, quæ donant perpetuo iure donant, tu temporario: illi testamenti faciendi arbitrium dant libertis, tu tollis liberis: illi postremo suos dant libertati, tu quasi addicis filios seruituti. Nam quid est aliud, quam seruituti addicere quos non vis aliquid quasi ingenuos possidere? More ergo illorum uteris, qui seruos suos non bene de se meritos, quia ciuitate Romana indignos iudicant, in quo Latine libertatis addicunt, quos scilicet iubent quidem sub libertorum titulo agere viuentes, sed nolunt quicquam habere morientes: negato enim his vltimæ voluntatis arbitrio, etiam quæ superstites habent, morientes donare non possunt.* Hæc Saluianus. Nemo autem est qui nesciat Latinorum dediticiorumque condicionem esse à Iustiano sublata: atque adeo sicut ex constitutione Antonini ingenui omnes, qui sunt in orbe Romano, Ciues Romani sunt, ita libertini omnes ex constitutione Iustiniani Ciues Romani sunt. Plus dico ex Nouellis Iustiniani, qui & testatus pridem fuerat sibi cordi esse ingenuis hominibus potius, quam libertis Remp. frequentari. l. 3. C. de bon. lib. omnimodo sublata libertinorum condicionem videri Nou. l. x x v i i. Manumissos enim ingenuos fieri, non libertinos, maximè si manumissor ius patronatus remiserit. Priscis moribus Fræcorum manumissio vel in ecclesia fiebat secundum constitutionem Constantini, aut potius Ludouici Imperatoris: vel ex lege Salica, iactato, ut dicebant, denario: vel per chartam siue epistolam, quomodo etiam regis domesticæ propter reginæ partum seruos dominicos liberabant: & inde manumissi in Constitutione quadam Pipini alij Denariales, alij Chartularij homines appellantur, idque in manumittendo adiciebatur, ut ingenui statim fierent, petinde ac si ex ingenuis parentibus procreati essent. Interdum tamen ea condicione mittebantur, ut quoad viueret dominus, seruirent ei, post obitum ingenui fierent: quæ omnia ex veteribus Francorum ritibus, & ex decretis Burchardi collegimus, & probat Astulphus Rex Longobardorum in tit. de manumiss. Hoc autem recepto, manumissione ingenuos fieri, consequens est, ut dicamus etiam manumissos cognationem recipere: quod tamen vigente libertinitate non obtinuit. l. 7. D. vnde cognat.

Explicatur species l. qui se patris. C. vnde liberi.

C A P.

A

CAP. VI.

IM P. Constantius A. ad Leontium Com. Orientis. Qui se patris, inquit, post auum intestatum defuncti negat heredem, mortui aui paterni suscipere facultates non potest, maximè emancipatus, nisi per bon. possessionem ad huiusmodi beneficium peruenerit. Hoc rescriptum vt obscurum esse existimeretur, Accursij interpretatio facit, quæ nutat vacillatque adèd, vt certi ex ea quid statuas, vix colligere quicquam possis. Mihi huius rescripti species apertissima videtur. Si post mortem aui intestati filius delata hereditate priusquam se immisceret decesserit, nepos ex eo dubitari potest, an auo heres sit. Si filius miscuisset se, nihil dubitaremus: nec enim tunc nisi per patrem nepos aui hereditatem obtinere posset. At si filius non miscuerit se, & decesserit, dubitatur, an nepos auo heres sit. Et sanè si patris sui, id est, si filij hereditatem suscipiat, suscipiet etiam aui hereditatem transmissionis iure, quoniam sui etiam ignorantes parentum hereditatem ad heredes transmittunt. l. apud hostes. C. de suis & legit. lib. l. 2. §. si quis ex liberis. D. ad S. C. Tert. At si nepos nolit filio heres esse, an dicemus eum auo suum heredem futurum? Minimè verò: idque in emancipato nepote dicemus faciliùs, quàm in eo, qui est in potestate aui. Sed tamè in vtroque idem iuris est, quoniam in suis heredibus successio non est. l. 1. §. sciendum. D. de suis & legit. heredi. Tèpore enim delatæ hereditatis eum filius in ea hereditate præcessit. At defendi potest daturum prætorem ei bonorum possessionem Vnde liberi. & hoc sentit in eo rescripto Constantius, cum sit positum sub titul. Vnde liberi, quod tamen in Cod. Th. positum est sub tit. de maternis bonis & mat. gen. quoniã in ea Constitutione reliqua pars quæ amplior est, est de bonis materni generis, cuius particula relata est in l. 15. C. de iu. del. neque verò poterit, nepos aliter admitti ad successionem aui, quàm si bonorũ possessionem Vnde liberi admiserit. nec enim iure ciuili inuitatur. Igitur vt emãcipatis omnimodo est necessaria bonorum possessio Vnde liberi, cognatis Vnde cognati. l. 2. l. vlt. C. vnde legit. Ita hunc nepotem omnimodo necesse est si velit auo succedere, prætoris beneficio vti. Hanc autem bonorum possessionem prætor dat non tantùm suis, sed etiam non suis liberis inspecta natura potiùs, quàm iure legitimo. §. emãcipatus. §. minus. de hered. quæ ab intest. defer. Dicit forsitã aliquis huic nepoti recluso liberorum iure dari potiùs ex sequenti parte bonorum possessionem, id est, Vnde legitimi. sicut post mortem fratris intestati fratre superstite moriente delata necdum agnita hereditate fratris, filium fratris constat non admitti ex illa parte, vnde legitimi vocantur, cum ideo non sit legitimus, quòd in legitimis successio locum non obtineat, nec detur Vnde legitimi nisi legitimis legumve tuendarum causa. l. sed cum patrono. D. de bon. poss. Verùm mitti ex parte Vnde cognati. §. placebat: de legit. agnat. success. Sed hæc dissimilia sunt, nam qui non sunt legitimi, possunt esse cognati. At liberi qui non sunt sui, nec sunt agnati. l. scripto. D. si tab. testam. nullæ ext. l. de bonis. §. 1. D. de Carbon. edict. Huic igitur nepoti neque vt suo Vnde liberi, neque Vnde legitimi dari potest: vt nepoti tamen ei bono. possessio Vnde liberi datur.

De precarij variis generibus.

CAP. VII.

E

Precarium est, quod precibus petenti vtendum conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur. l. 1. D. de precat. Ex eo nulla est actio ciuilis, quia ciuile negotium non est. Donatio enim magis est quàm contractus. sed precarium reuocare volenti interdictum redditur, quod Precarium appellatur. Immò & incerti condictionis, id est, præscriptis verbis datur. l. 2. l. duo. §. fin. l. interdictum. l. & habet. §. cum quis. D. de prec. l. eum qui. §. is qui precario. D. de furtis. Sed hæc actio est ex bona fide magis, id est, ex bono & æquo tacitòque negotio, quàm ex negotio contracto. d. l. 2. sicut condictiones, de quibus lib. 12. Pãdectarum tractatur, omnes magis sunt ex bono & æquo tacitòque cõtractu, quàm ex negotio gesto. Precarium igitur donationis species est potiùs, quàm contractus. At non tantùm is, qui ita rem accepit, precario possidere dicitur: sed interdum etiam is, qui conduxit. l. 2. C. de præsc. xxx. anno. cum tamen hic non tam precibus quàm mercede adhibita ad conductionem peruenerit, ille ex hac solummodo causa possidet quod preces adhibuit. Et ideo id negotij genus propriè precarium appellatur, à Græcis τὸ πρὸς τὸν δόξαν. Non tam impropriè diceretur Commodatarius precario possidere, cum sit commodatum precario

Tom. 5.

Fff ij

simile:& ideo Saluianus lib.1.ad Ecclef.Cath.Commodatis,inquit,à deo facultatibus v-
 timur,& quasi precarij possessores sumus. Adiecit Accursius depositarium.sed errore la-
 bicur.nec enim depositarius vllas preces adhibet.Nouissimè in vsum venit quoddam ne-
 gotij genus,quod Precaria in decretis ecclesiasticis appellatur,quod ῥεθήσως δόσιν appel-
 lare videtur Iustin.in No.v 11.& c x x.Id verò quemadmodum geratur,non satis constat
 inter interpretes.Accursius quosdam id emphyteusim interpretari refert,quod quæ mox
 dicturi sumus refutabunt:Vitus Amerbachius id cuius nomine interdictum precarium
 redditur,precarias esse interpretatur in quadam Caroli cōstitutione: sed loquitur Caro-
 lus de precariis renouandis:Renouari enim singulis lustris precariæ solebant, idque pro-
 barum est in concilio apud Beluacum habito,cui Ludouicus Imperator interfuit. Pre-
 carium autem non renouatur.Rursus precariæ non reuocantur.Precarium voluntate e-
 ius qui concessit,reuocatur.In precariis plerumque interuenit merces,in precario non i-
 tem.Nam ex veteribus contractuum formulis ita precarias fieri didicimus,vt is qui præ-
 dia sua ecclesiæ cessit,deinde roget,vt sibi quoad vixerit,vti eis & frui liceat,quod & ex l.
 4.de vlt.volunt.lib.2.legis Longob.colligitur.vbi tamen vulgò male legitur *precarium*, cū
 sit legendum,*per precarias*, vt est in veteribus,quos non ita auersati sumus,quin diligenter
 cum impressis contulerimus.Sic autē dabatur vñusfructus vel gratuitò vel certis statisque
 temporibus, constituta mercede certa:& vt post mortem ipso iure cum his omnibus quæ
 interim accessissent, prædia ad Ecclesiam redirent,cauebatur. Interdum donata prædia
 simul cum aliis à se non profectis donator per precarias recipiebat, interdum ea lex pre-
 cariis addebatur,vt qui rogasset ea,quamdiu actoribus Ecclesiæ placuisset, retineret cō-
 stituta mercede,in qua præstanda si moram fecisset,expelleretur: illud quoque,vt perin-
 de valerēt precariæ,ac si, vt in aliis locis moris est,quinto quoque anno renouatæ essent.
 Et hoc negotij genus audio in Italia frequentari.

His verbis, Genere quodam,quemadmodum nostri auctores vtantur.

CAP. VIII.

IN l.10.D. pro emp.sic lego, & genere quodam venditio inter seruum & dominum contracta
 est,quibus verbis significatur,id negotium de quo ibi agitur,venditioni simile ac proxi-
 mum esse. Sic in l.quod seruus.D.de stip.ser. nam & hæc genere quodam donatio est.& D
 in l.Pomp.D.de adq.re.do.nam genere quodam venandi id erant nancti.& in l.quarun-
 dam.D.de adq.poss.Vt ubique animi quodam genere possessio erit æstimanda. Sic Scri-
 bonius Largus medicus antiquissimus ad G. Iulium Callistum: Quid possum vltra dice-
 re, nisi genere quodā partitidum eos committere:& alio loco:Nam & hoc genere quo-
 dam ex eadem materia cōstat.& alio: Meritò itaque manifestè quidam iugulantur gene-
 re quodam incitata eruptione sanguinis.& alio: Antidotus Apulei Celsi præceptoris quā
 quotānis componebat & genere quodam publicè mittebat Centuripas vnde ortus erat.
Genere quodam idem valet quod Quodammodo.

De sententia.l.transfugam.D.de adq.rer.dom.sive de transfugis.

CAP. IX.

TRANSFUGA est proditor,qui fide mutata ad hostes transit.l.postliminium.§.transfuga.
 D.de capti.& postlim. qui idem dicitur & perfuga,vt ex Ælio Gallo Sext. Pompeius
 refert. Hic suo factò mediam capitis deminutionem patitur.l.amissione.§.1.D. de cap-
 minut.nec si redeat ad suos postliminium habet.l.item ei.D.ex quib.causis maior.l.post-
 liminium.§.trāsflugæ.D.de capt.& postl. Maximam verò non patitur:nec enim fit seruus
 hostium.l.si quis tutor.D.de tutel. Quidā dicūt eū,si reuertatur ad suos,seruū fieri.quod
 falsum puto nāque reuersis aut ex iusta causa venia datur.l.nō omnes §.vlt.D.de re milit.
 aut viui exuruntur, aut capite puniūtur, aut vt apud Germanos fieri solebat auctore Cor-
 nelio Tacito, furca vel arboribus suspēduntur.l.proditores. D.de re milit.l.aut damnum.
 §.hostes.D.de pœnis. Eadem pœna in hostes constituitur in §.hostes. Ait enim, *Hostes*
 autem, *item transfugæ hac pœna afficiuntur, vt viui exurantur.* Sed hoc ridiculum & inc-
 ptum est.Itaque sic affirmo in eo §.esse legendum,*Ad hostes autem transfugæ.* vt in l.si quis
 aliquid

- A** aliquid. §. 1. D. eod. tit. Nusquã verò inuenies transfugas seruos effici posteaquam ad suos redierunt. Extat quidem apud Constantinum lib. 6. Epit. constitutio, Si quis semel transfugerit, vt veniam consequatur: si iterum, vt triennio seruiat: si tertio, vt in perpetuam seruitutem distrahatur. Sed ea est ex Leonis constitutionibus. At quia, vt diximus, transfuga ciuitatem amittit, quãso quã fieri potest, vt tutor maneat, quemadmodum traditur in l. si quis tutor. D. de tut. Media enim capitis deminutio tutelas soluit. Puto non esse hoc per omnia verum, vt soluatur tutela tutore ciuitatem amittente. nam deportatione quidẽ soluitur, quoniã deportati nullius certæ ciuitatis sunt ciues, atq; adeò ἀπόλιδες appellantur. At secus est si tutor trãsfugerit, vel si deditus hostibus & ab eis receptus fuerit. hic enim in aliam ciuitatem migrat. Quòd si non ciuis testamento tutor dari potest. l. etiam
- B** non municeps. D. de tutel. cur etiam qui desinit esse ciuis, & in aliam ciuitatem trãsit, datus testamento tutor non manebit? Hæc cum uita sint, quid sentiat Celsus in l. trãsfugam. D. de acqui. rer. dom. videamus, dum ait, *transfugam iure belli recipimus*: nec enim hæc verba sic accipi oportet, vt fiat transfuga seruus nolter vel hostium. Rursus nec ita, vt reuersus postliminio recipiatur, nisi transfuga appellationem uelis eo in loco ad seruum restringere: nam seruus transfuga propter dominum postliminium habet, ceteri transfugæ non habent. Verum & aliud esse reor ius belli, aliud ius postliminij. Est quidem utrumque ius gentium bellum & postliminium. Sed separatur ius belli à iure postliminij. Iure belli hostes cæduntur, hostes capiuntur, iure belli transfugæ quasi hostes interimuntur. l. 3. §. vltim. D. ad leg. Corn. de sicar. Q. Currius lib. 8. Persarum regem occidere uolumus & te transfugam iure belli persequimur. Iure belli transfuga recipitur, id est, eum qui ab hostibus deficiuerit, non violato iure belli possumus recipere. Nec ex Recipiendi uerbo postliminium significari arguamus. nam vt & exules & deditos ita & trãsfugas Latine dicimur recipere. Res autem hostiles, quæ non bello captæ, sed apud nos deprehensæ sunt, vtputa merces, arma, naues, vt subiungit postea Celsus, occupanti cedunt, nec fiunt publicæ, sicut & homines, qui bello subito exorto apud hostes deprehenduntur, suo fato & iure belli occupantium fiunt. l. in bello. §. 1. D. de capt. & postl. Et hæc est meo quidem iudicio sententia l. transfugam.

Ad appellationem hi qui appellantur, quemadmodum respondeant.

D

CAP. X.

- I**S qui appellabatur, ita plerumque pronuntiabat, iustè rectèue appellatum, aut iniustè appellatum, aut iustam iniustamue appellationem uideri, vt colligi potest ex l. imperatores. §. 1. l. negotiorum. D. de appellation. l. maritus. D. de quaestio. l. chirographis. §. 1. D. de admin. tutor. l. 2. D. quando appelland. sit. l. in ratione. §. cum quidam. D. ad leg. Falcid. l. intra. D. de minor. l. 1. l. eos §. 1. C. de app. l. qui Romæ §. Seia. D. de ver. obl. l. Osidius De leg. 3. & sententiam conseruabat, vt l. vlt. D. quod cum eo, &c. non confirmabat ita vt vis eius retraheretur contra l. furti §. 1. De his qui not inf. Videtur & hæc nouorũ Imperatorum temporibus in vsu fuisse formula, **A R E B E N E I V D I C A T A T E M E R E**
- E** **A P P E L L A S T I F U R O R I S A U D A C I A**. Sic enim Optatus Afer scribit in lib. de schism. Donatistarum. Ad quam appellationem Constantinus Imperator sic respondit, **A R B I T A F U R O R I S A U D A C I A**, sicut in causis gentilium fieri solet. ubi ego illud **A R B I T A** (sic enim malo, quàm vt in quibusdam editionibus *Orbita*) interpunctionibus ita distinguendum esse censeo **A. R. B. I. T. A.** Vt his litterarum initiis hæc uulgaris formula significetur: *A re bene iudicata temere appellasti*. Proxima certè locutio, *furoris audacia*, illis temporibus sæpissime vsurpabatur. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. 2. C. de aquæd. No. Theod. de Iudæis, Samar. &c. Cochlæus legit, *O rabida furoris audacia*, rectius, hoc sensu, *Fône furore ducuntur Christiani vt sicut gentiles ita ipsi appellent ad principem,* nec rebus semel iudicatis adquiescant.

F

Emendatur §. vlt. l. 2. De interdictis.

CAP. XI.

- P**Aulus in l. 2. §. vlt. D. de interdict. datis exemplis interdictorum apiscendæ, recipandæ, retinendæ possessionis: *Sunt*, inquit, *Interdicta*, vt diximus, *duplicia tam recipiendæ,*

quàm apiscendæ possessionis. quæ verba mihi magni erroris suspecta sunt. Moueor quia Paulus ait, *vt diximus*, quasi suprâ ostenderit quædam esse interdicta duplicia, tam recipiendæ quàm apiscendæ possessionis. quod tamen certè non dixit, sed hoc tantùm initio legis demonstrauit quædam esse interdicta duplicia, veluti Vti possidetis, & Vtrubi. quibus etiam adiungi potest veluti possessorium quod inter riuales redditur De aqua. l. i. §. si inter riuales. D. de aq. quot. & æst. quæ tamen non ideo duplicia appellantur quòd sint & recipiendæ & apiscendæ possessionis (nec enim ad has causas vllò modo pertinent) sed quia in eis vterque tam rei quàm actoris partes sustinet l. si duo. §. i. D. vti possid. l. i. §. proponitur. D. de superfic. §. tertia. Instit. de interd. Tum verò quis hoc fando vnquam audiuit, aut quis hoc animo concepit vnquam, dari posse interdicta tam recipiendæ quàm apiscendæ possessionis? Non est difficile studioso omnia iuris prætorij interdicta colligere. Colligat igitur omnia, percurrat, excutiat. Vnum si inuenerit quod tam ad recipiendam quàm apiscendam possessionem pertineat, nolo posthac mihi credi quicquam de iure civili affirmanti, in quo tot iam annos ita me exerceo, vt adsecutus mihi aliquam videar & docendi, & interpretandi, & respondendi facultatem. Apiscimur quod nunc primùm nascimur. Reciperamus quod amisimus. Quod amisimus, habuimus. Quod nunc primùm adquirimus, non habuimus. Igitur dici hoc non potest quod amissum recipiamus, idem etiam simul nunc primùm apisci: aut quod habere incipimus, & recipere nos. Sed neque dari interdictum potest, quod partim ad recipiendam, partim ad apprehendendam possessionem pertineat. denique nullum est interdictum duplex tam recipiendæ quàm apiscendæ possessionis. Fateor esse interdicta tam prohibitoria quàm exhibitoria. l. i. §. i. D. de interd. vt interdictum De liberis exhibendis, quod licet exhibitorium sit, tamè pro prohibitorio est. l. 3. §. i. D. de lib. exhib. Esse interdicta tam prohibitoria quàm restitutoria. l. 3. §. cum prætor. D. ne vis fiat ei, qui in poss. miss. erit. l. i. §. i. D. de aqua quotid. & æst. Nego esse tam recipiendæ quàm apiscendæ. Nec pugnantia dico: nam apiscendæ itémque recipiendæ interdicta omnia restitutoria sunt. Hoc igitur dico non posse dari interdictum restitutorium, quod sit & apiscendæ & recipiendæ possessionis gratia comparatū. Quid igitur? An errasse Paulum dicemus? Quinimmodò errasse potius librarios transportatis his ex l. 3. verbis, *Tam recipiendæ, quàm apiscendæ possessionis* in eum l. 2. §. vltim. de quo disputamus. Hic enim fuit ordo quia esse debuit. Politis interdictis retinendæ possessionis, Paulus scripsit in hunc modum, *Sunt interdicta, vt diximus, duplicia*: vel, vt legitur in quibusdã editionibus, *Sunt autem interdicta, vt diximus, duplicia*. Id verò dixerat in legis initio, interdicta retinendæ veluti Vti possidetis esse duplicia. Sequebatur alia Vlpiani definitio his verbis, *In interdictis tam recuperandæ quàm apiscendæ possessionis exinde ratio habetur fructuum, ex quo edita sunt, non retro*. quæ verba ideo addita sunt, quia in interdictis retinendæ possessionis fructuum ratio non habetur, sed in restitutorijs dumtaxat interdictis, cuiusmodi sunt apiscendæ & recipiendæ. l. videamus. §. in Fabiana. D. de vsur. Sed ea verba cum essent ab aliquo interprete addita in margine, postea in contextum recepta fuisse, aliena tamen sede, vt dixi, coniecturam facio ex l. i. §. ex dic. D. vnde vi & de vi armat. (ex quo eam Vlpiani definitionem ductam esse vt existimem, verborum & inscriptionum similitudo facit.) Vbi Vlpianus eã verba non vsurpat, nec profectò in interdictis recipiendæ, quæ duo tantùm sunt Vnde vi & De vi armata, quamuis fructuum ratio habeatur, huic definitioni locus est, sed in ceteris ait interdictis, id est, in ceteris quæ perinde restitutoria sunt atque Vnde vi, ex quo edita sunt, non retro ratio habetur fructuum. Itaque ea potius verba vt omnino expungantur auctor sum.

Indicatur lex quædam x i i. tab. de indemnato non interficiendo.

CAP. XII.

INauditum, indemnatum, incognita indictaque causa neminem interficiendum esse adeò verum est, vt nec possit pater filium, quem in potestate habet, occidere, nisi præses vel præf. vrbi audierit eum prius, & condemnauerit. l. 2. D. ad leg. Corn. de sicar. l. 3. C. de patria potest. Id autem iuris quod in vrbe etiam tum cum reges essent, fuit, postea relatum in x i i. tab. fuisse ex Saluiani Massiliensis episcopi lib. 8. de iud. & prouid. Dei, didicimus: Interfici, inquit, indemnatum quemcumque hominem etiam x i i. tab. decreta veterunt. Itaque

A Itaque dum Augustinus sic scribit lib. 1. de ciuit. Dei, Vos appello leges iudicésque Romani, nempe post patrata facinora nec quemquam scelestum indemnatum impune uoluitis occidi: eum dicemus leges x i i. tab. intelligere. Videtur autem sumptum hoc esse ex Lycurgi legibus, quæ auctore Valerio lib. 7. cap. Sapienter dicta aut facta, de indemnatis supplicium sumi uetabant.

Duo loci Pandectarum ualde corrupti emendantur.

CAP. XIII.

Perspiciua menda est in l. 4. D. de S. C. Silan. dum non natis postumis & uxore substituta mortua antequam ei per S. C. Silan. adire liceret, heredes mulieris Papin. ait ex Cōstitutione actiones habituros. legendum enim est, *ex substitutione*, nulla enim ea de re prodita est constitutio. Et ita etiam libri quidam scripti habent: Florētini eodem vitio laborant, quo ceteri, qui sunt excusi. Dabuntur autem heredibus ex substitutione utiles actiones. l. 3. §. eleganter. D. eod. nec enim ipso iure ad eos transmissa est substitutio. Æquè euidentis est error in l. Diui fratres. D. de iur. patron. Proponitur in ea rescriptum D. fratrum ad Quintillios, quod etiam citatur in l. in seruitutem. §. si patroni. D. de bon. lib. & eius summa hæc est, ut colligitur ex eo §. calumniam filij aduersus libertum paternum nepoti ex eo nato nihil nocere, quod in eo rescripto hæc uerba, quæ rem decidunt, potissimum indicant: nepotem neque ex uerbis neque ex sententia legis aut edicti prætoris ex persona vel nota patris sui excludi. At initio rescripti sic proponitur dubitatio, an si pater patris libertum accusauerit per calumniam, nepos contra tabul. auiti liberti bon. possess. petere possit. **C** *Quæstio* igitur est de auo, decisio de patre, quod stare non potest. Tum uerò ita ratiocinor: Non solet auus pater patris appellari. expeditior enim est aui appellatio. & eo maximè loco ut dixerūt auitum libertum, sic si de auo quæsiissent, proculdubio dixissent auum, non patrem patris. Præterea cum auitus sit libertus, & eum patronus ipse, id est, auus impune accuset, l. si filius. §. 1. D. de fideic. lib. ineptum est querere, an quæ in auo ipso, qui accusauit, impunita est accusatio, nepoti noceat. At quia in filio patroni impunita nō est, meritò dubitatur, an & nepoti ex eo suscepto noceat. Et hoc sanè eo rescripto agitur. **Q**uis est igitur, qui non uideat eo in loco expungendam esse uocem, *patris*, ut superfit tamen altera, nempe *pater*: Sed ut omnis scrupulus discēdi studiosis eximatur, uelim id quoque in ea l. Diui. obseruent, proposito rescripto Diuorum fratrum Vlpianum idem omnino quasi nullum ea de re extaret rescriptum, ex se quærere, & in Iuliani, quæ etiam rescripto probatur, sententiam ire. quæ res ut scilicet diuersæ quæstiones tractari uiderentur non eadem, illum quem correximus errorem (ut opinor) peperit. Et forsitan peruerso ordine nobis ea ex Vlpiano, ut pleraque alia, Tribonianus tradidit. Prius enim erat quæstionem ex se proponere, deinde responsionem & rescriptum.

Legem ultimam. D. de lege Pomp. de parricid. non ad eum titulum, sed ad tit. de S. C. Siliano pertinere.

CAP. XIII.

Crimina ferè omnia x x. annorum præscriptione tolli Imperatores aiunt in l. querela. **C**. ad leg. Cor. de fals. & Constantinus probat his uerbis lib. 1. Epit. *ὅτι τὰ ἐγκλήματα πλεῖστα εἰκοσαετία σβέννυται*. Idcirco aiunt, ferè, quoniam quædam sunt crimina, quæ quinquennij præscriptione tolluntur, ut puta quæ descendunt ex lege Iulia de adulteriis coërcendis. l. mariti. §. hoc quinquēnium. D. ad leg. Iul. de adul. Item quæ ex lege Iulia peculatus. l. 7. D. ad leg. Iul. pecul. & ex S. C. Siliano. l. in cognitione. D. ad S. C. Silan. Nulla autē alia esse ex ultimo, quæ non vicennij præscriptione tollantur: quod enim dicitur de crimine subditi partus in l. qui falsam. D. ad leg. Cornel. de fals. sub hac exceptione accipiendum est, nisi vicennium præterierit, quæ quidem de crimine falsi consimili sententiæ etiam ab imperatoribus adiicitur in d. l. querela. Ergo licet mulier adulterij non possit post quinquennium accusari, vel post sex menses utiles, subiecti tamen partus accusationi illæ præscriptiones mulieri nihil profunt. Et hæc proculdubio est sententia Pauli in d. l. qui falsam. respicit enim ad adulterium subiecti ad fine crimen, dum crimini subiecti partus nullam præscriptionem opponi ait. **Q**uò autem respiciat idem

Tom. 5.

F ff iij

Paulus in l. ult. D. de lege Pompeia. non video. Verba legis hæc sunt. *Eorum, qui parricidij* **A**
pœna teneri possunt, semper accusatio permittitur. Numquid enim est aliud parricidio ad sine
 crimen, quod quinquennio, aut triennio, aut decennio excludatur, vt eandem præscri-
 ptionem accusationi parricidij obiici non posse admonere necesse sit? Quod si quis con-
 tendat nihil tale etiam spectari oportere, & hanc Pauli sententiam esse, parricidij crimē
 nō excludi præscriptione vicennij, id quoque non admittam. nam licet quædam sint cri-
 mina, quæ minori tempore finiantur, nulla tamē quamuis graua & Reip. perniciofa vl-
 tra vicennium porrigi certa auctoritate confirmari potest. Sed & de crimine parricidij
 Paulus non loquitur. Ait enim, *Eorum qui parricidij pœna teneri possunt.* non ait, *qui parrici-*
dij pœna tenentur. Quamobrem mihi ita videtur vitiatam esse inscriptionem eius legis de
 qua agimus: restituendam autem esse ex l. in cogitatione. D. ad S. C. Silan. in qua eadem **B**
 omnino verba sunt, nec ad crimen parricidij, sed ad accusationem contra S. C. Silanianū
 apertarum tabularum eius, qui à familia occisus esse dicitur, referuntur. Hac enim accu-
 satione extranei heredes quinquennio liberantur: hi qui parricidij pœna teneri possunt,
 nō item. Et ideo illinc eruta verba malè Tribonianum ad titulum de lege Pompeia trās-
 tulisse fatis liquet, & eo liquebit magis, quo quis attentius locos superiores disputationē-
 que nostram examinauerit.

A quo magistratu detur bon. possessio, explicatur: & Valerij Ma-
ximi complures loci purgantur.

C A P. XV. **C**

D Are bonorum possessionem est iurisdictionis siue imperij mixti. l. imperium. D. de
 iurisdic. omn. iud. Dat eam Prætor in vrbe, Præses in prouincia, non duumviri. l.
 ea quæ. D. ad municipalem. A præfecto vrbi bon. possessionis datæ exemplum est apud
 Valerium lib. 7. cap. De testamentis quæ rescissa sunt. Refert enim exheredato patri à fi-
 lio in adoptionem dato G. Calpurnium præf. vrbis rescisso filij testamento ab intestato
 bon. possessionem dedisse. quod certè non eo quidem apud me nouum est, quia ob ex-
 heredationem patris rescissum fuerit testamentum filij in adoptionem dati, quandoqui-
 dem & is filius vicissim si exheredatus fuisset, de inofficioso testamento patris iure expe-
 riri potuisset: sed quia præfectum vrbi ait bonorum possessionem dedisse. Hoc enim iur- **D**
 is auctoritate caret: At certè apud Valerium in libris veteribus ita legitur, *Egregia G. quo-*
que Calpurnij Pisonis pr. vrb. constitutio. quod ego qui memineram G. Calpurnium Piso-
 nem Prætozem nō Præfectum vrbi fuisse, nec vsquam à Præfect. vrbi bon. possessionem
 datam legeram vel audiueram, valde statim comprobauit. Sunt verò in eo auctore & alia
 errata quamplurima, ex quibus ea potissimum in hoc loco notabo quæ ad ius nostrum
 pertinere videntur in lib. 5. cap. de ingratis loquens de Cimone Milciadis filio, *Hanc, in-*
quit, hereditatem paternam maximi ducis filius, & futurus ipse suæ ætatis dux maximus, solam se
creuisse, catenas & carcerem gloriari potuit. vulgò legitur, *solum sese sortitum:* quæ verba sup- **D**
 posita sunt ab his qui hereditatem creuisse quid esset ignorabant, quod latet nunc nemi-
 nem, mirorq; id nescisse Erasmus in illo Prudentij loco, *Testator & sator iubet Adire re-*
gnum & cernere. In lib. 7. cap. 2. A M. inquit, Luctatio Pithia splendido equite Rom. iu- **E**
 dex aditus. legēdum, additus, vt & lib. 8. cap. 2. de qua re G. Aquilius iudex additus: quod
 probauit lib. 4. Institutionum tit. de offic. iud. vel potius vbique, addictus. Addicere enim
 est dare, vt addicere bon. possessionem in 2. Ver. & addicere litem in x i i. tabulis quod
 alij dare litem. Idem tamen eodem capite, M. Portium, inquit, Catonem inclyti Catonis
 patrem arbitrum cum Claudio addixit quidquid sibi dare facere oporteret ex fide bona,
 pro quo M. Tullius dixit, adegit arbitrum lib. 3. Offic. vt in Orat. pro Roscio Com. Cur
 non arbitrum pro socio adegeris Q. Roscium. & in Topicis, Finibus regendis & aquæ
 pluuia arcendæ adigere arbitrum. Sic enim libri veteres habent, non adicere. **F**

Explicatur initium l. 3. D. de bon. possessionib.

C A P. XVI. **F**

Vlpianus in l. 3. D. de bon. possess. *Bona autem, ait, hic, vt plerumque solemus dicere, ita*
accipienda sunt, vniuersitatis cuiusque successionem, qua succeditur in ius demortui. Quæ ver-
 ba nemo

A ba nemo rectè adhuc, quod fciam, interpretatus eft. Animaduerti autem veteres interdum dixiffe, Hereditatis poffeffionem, non bonorum poffeffionem, & ita fæpiſſimè loquutus eft M. Tullius. Plerumque autem, vt Vlpianus ait, ſolemus dicere, Bonorù poffeffionè. Idem tamen poſtea vtrumque vſurpat in §. i. *Hereditatis autem, inquit, bonorùm ve poffeffio. ex quo loco hæc, quæ ſequuntur, Denique etſi nihil corporale fit in hereditate, attamen rectè eius bonorum poffeffionem agnitam Labeo ait, manifefto perfpicitur ita eſſe reſtituenda vt addita diſiunctione legamus, attamen rectè eius bonorùm ve poffeffionem.* Nec verò vnquam dixere, Hereditatis bonorum poffeffionem, ſed vel Hereditatis poffeffionem, vel Bonorum poffeffionem, plerumque autem, id eſt, frequentius Bonorum poffeffionem. Ambroſius tamen lib. i. de Caim & Abel. *Teſtamentum, inquit, eſt quo defertur bonorum hereditas.*

Explicatur l. cum ſocietas. D. pro ſocio.

CAP. XVII.

A Quo tempore iuri ciuili operã dare cœpi, nulla me lex diutius torſit quam l. cum ſocietas. D. pro ſocio. nec planè etiam nunc auſim dicere eam à me legem intelligi. afferam tantùm probabilia quædam. Ait Vlpianus, *Cum ſocietas ad emendum coiiretur, & conueniret, vt vnus reliquis nundinas, id eſt, epulas præſtaret, eoſque à negotio dimitteret: ſi eas eis non ſoluerit, & pro ſocio, & ex vendito cum eo agendum eſt.* Primum omnium vt i nundinæ pro epulis accipi poſſint, non video. Tum quid ſit A negotio dimittere, non intelligo. Deinde quod obſcurius eſt non ſolutis epulis, quorſum detur actio ex vendito, & ei ob eam **C** cauſam qua ratione locus eſſe poſſit, adſequi nullo modo poſſum. Poſtremò quia in aliis editionibus ita legitur, *Cum ſocietas ad emendum coiiretur, & conueniret, vt vnus reliquis nundinarias epulas præſtaret, eoſque ad negotium dimitteret,* vtra ſit lectio verior, ſubliſto. Ad hanc tamen poſtერიem procliuior ſum. nam & Cicero pro Rabirio Poſtumo, in negotium mittere, eodem ſenſu dixit, & in Paradoxis ad defenerandas diripiendasq; prouincias dimittere, & ſimili forma Vlpianus in *mercedem mittere* in l. quæſitum. §. ſi aliqua. D. de inſtru. vel inſtrum. leg. Gellius lib. v. Adoleſcentem victus quærendi gratia in mercedem miſſum. Tertullianus lib. de virg. vel. Maſculum à duobus amplius ad negotia mittunt. Inita igitur ad emendum ſocietate, conuenit inter ſocios vt vnus nundinarias epulas præſtaret, reliquos in negotium mitteret. Hi negotiati ſunt, non ſoluuntur **D** epulæ, habet in eum qui epulas non præſtitit, ex lege ſocietati addita actionem Pro ſocio: actionem ex vendito ipſi non habent. Hæc enim venditori datur: nihil autem ipſi ſocio vendiderunt. Rurſus ex empto actionem non habent. Ipſis enim is, qui epulas præſtare debuit, nihil vendidit, vt fruſtra Accuſius exponat, Ex vendito, id eſt, ex empto: Igitur Pro ſocio dumtaxat actionem habent. Puto tamen eum, qui vendiderit his qui in negotium miſſi ſunt, dum vnus epulas parat, non in eos tantùm qui emerunt, ſed in eum etiam qui epulas præſtare debuit, quaſi & ipſe emiſſe videatur, qui hac de re ſocietate contracta ſocios in negotium miſit, ex vendito actionem habiturum, & hanc eſſe ſententiam l. cum ſocietas. Nec enim qua fini datur actio Pro ſocio, eadem atque adeò nec eiſdem actio ex vendito datur. Similiter verò & venditori non in eum dumtaxat, qui **E** alterius mandato emit, ſed & in eum, qui mandauit, ex vendito actio competit. l. Iulianus. §. ſi procurator. D. de act. empr.

Quid ſit Chartiaticum in l. Diuus. D. de bon. damn. quid pulueraticum in conſtitutionibus quibuſdam.

CAP. XVIII.

EX ratione pannicularia officialibus chartiaticum præſtari Vlpianus ſcribit in l. Diuus. D. de bon. damn. Ita enim legitur in P. Florentinis: quam lectionem confirmant hæc Zonara verba in Nicephoro; *ἡ πομπὴ τῶν βαλλερῶν ἡποικητικῶν ἐπὶ αὐτοῦσφῶς & δημόσια* **F** *ἀπαιτεῖται δὲ καὶ τῶν χερσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν νομίμων διὰ κερῶνα.* Eſt verò chartiaticum id quod quaſi pro chartis officialibus datur: ſicut Cerarium quod quaſi pro cera apud Ciceronem: ſicut pulueraticum ſive pulueratica honorarium, quod quaſi pro labore & puluere agrimenſoribus datur, in Conſt. quadam Theodoſij & Valentiniani, quæ apud Frontinum extat. quo nomine etiam à præſidibus ſingulas prouinciæ ciuitates obeun-

tibus prouinciales exigebantur. sed abolitū est, Nou. Leonis & Maioriani de Curialibus, A de qua intellexit Cassiodorus lib. 12. Var. dum ait, Pulueratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præfulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus. Sic pulueratici nomine bini solidi dantur seruis, qui se militiæ offerunt in l. 16. C. Theod. de tironibus.

Explicatur l. 7. C. de reuoc. donat.

C A P. XIX.

Quædam sunt actiones in personam, quæ non pecuniæ, sed vindictæ tantum persecutionem habent: & ideo heredi vel in heredem non dantur. Huiusmodi est actio iniuriarum. l. 2. §. emancipatus. D. de collat. l. si cum. §. iniuriarum. D. si quis caut. & actio B de moribus. l. ult. C. Theod. de incest. nupt. Eiusdem ego generis etiam opinor esse eam actionem personalem, qua mater ab impiis & ingratis liberis donationem reuocat, de qua in l. 7. C. de reuoc. donat. Lex enim ait ita personalem eam esse, ut vindicationis tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi: ubi vindicationem pro vindicta siue ultione accipio. Hac enim actione mater suam iniuriam vleiscitur potius, quam rem persequitur. Et vulgo malè eo in loco vindicatio accipitur pro actione in rem. Dari namque potest actio mixta tam in personam, quam in rem, nulla tamen dari potest actio in personam, quæ actionis tantum in rem habet effectum. Denique non hic est effectus actionis in rem, ut nec heredi, nec in heredem detur. nam & heredi petitoris & in heredem possessoris eam dari quodam modo constat. At ea actio, qua reuocat mater donata in- C gratis liberis, nullo modo heredi vel in heredem datur. Effectum igitur vindicationis tantum ideo habere dicitur, quod vindictam tantum persequatur, non pecuniam: atque ita similis est iniuriarum & de moribus actioni actio.

De boue aratorio Imp. Constantini duo singularia constituta.

C A P. XX.

NE agrorum culturæ boues abstraherentur, inuenio Imp. Constantinum duo constituisse. Primum, ut ne ob ciuilia debita boues aratorij pignori caperentur. l. executores. C. quæ res pign. oblig. poss. quæ lex sumpta est ex Cod. Theod. lib. 2. tit. 30. & in eo qui dem nihil de boue aratorio siue Basiliensem siue Parisiensem editionem consulas: sed, ut D Anianus indicat, & compluria Cod. Theod. exemplaria, quæ in manus nostras peruenerunt, legendum sic est ut in Cod. Iustin. *seruos aratores aut boues aratorios*. Quod amplius est de instrumento aratorio in Cod. Iustiniano additum à Triboniano videtur, qui etiam *intercessores* eo in loco interpretatus est *executores*, ut in l. ne quis. C. de offic. rec. prouinciar. Eadè verò ratione Attica lege mactari boues aratorios non potuisse Ælianus refert variæ historiæ lib. v. his verbis: *βέν ἀρότων καὶ τῶν ζυγῶν ποιήσαντα σὺν ἀρότεσι, ἢ καὶ σὺν τῇ ἀμάξει μὴδὲ τῶν θυῶν, ὅτι καὶ ἑπὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἀνθρώπων καὶ μῶτων κοινῶς*. Et Plin. lib. 8. Iudicio Pop. Rom. in exilium actum eum, qui bouem aratorium occiderat, & ex Varrone socium laboris & agriculturæ & quasi colonum occidi, dum bos occideretur: quod spectat etiam Constitutio quædam Valentis, cuius meminit Hieronymus lib. 2. aduersus Io uinianum. Imp. Valens, inquit, nuper legem per Orientem dederat, ne quis vitulorum carnibus vesceretur, utilitati agriculturæ prouidens. Deinde id eodem ferè tempore Constantinus sanxit, ne boues aratorij etiã deficientibus his, qui cursui publico destinati sunt, ab his qui iter faciunt, abstrahantur. l. j. C. Theod. de cursu pub. ang. & parang. Iter fit plaustris & vehiculis, hisque iunguntur boues, non tamen aratorij. Aristot. in Oecon. de boue aratorio scribit in hunc modum, *Βούσων δὲ διακρίσει τοῖς πένησι, ἵνα*.

Emendatur l. post dotem. D. solut. matrimonio.

C A P. XXI.

SI pater post dotem datam & nuptias contractas stipulatus sit voluntate filiar, diuor- F tio facto dotem reddi, rectè stipulatus est. l. quotiens. D. solut. matrim. Est igitur patris propria repetitio dotis, denique est utilis repetitio atque efficax. Pugnat tamen cum hac sententia.

A sententia l. post dotem. D. eod. titu. quæ patrem post dotem datam & nuptias contractas stipulantem voluntate filiarum, diuortio facto dotem reddi, ac deinde securo diuortio viua filia agentem, ait exceptione summoueri, idque iniquum videtur. Rectè enim stipulatus est. Quæ interpretes de eius legis sententia scripserunt, non recitabo. nec enim digna sunt opera nostra. *πάρτα μία λόγῳ*. Hoc tantum dico laborasse eos in loco valde corrupto, quæ Græci nobis conseruarunt. namque ex βασιλικῶν libris duobus in locis sub eodem titulo, Græcos ita legisse constat. Post dotem datam & nuptias contractas stipulatus est pater sine voluntate filiarum diuortio facto dotem dari. Perperam igitur stipulatus est: & tamen si filia post diuortium deceaserit, conualefcit stipulatio. At si viua filia agat pater ex stipulatu, summouebitur exceptione, si non stipulatus est sine voluntate filiarum argu. l. si procurator meus. §. i. D. de procur.

Quemadmodum concilianda sit l. si quis officium. D. de rit. nupt. cum l. i. C. si rector pro. vel ad eum pertin. sponsalia ded.

C A P. XXII.

Præses prouinciæ ex eadem prouincia vxorem ducere non potest, sponsalia contrahere non prohibetur. Quod si per sponsam stet quominus post depositam administrationem nuptiarum fiant, quæstionis est, an arrarum datarum nomine in quadruplum vel in duplum sponsa teneatur. Fuit olim pœna quadrupli. l. i. C. Theod. si rector prou. vel ad eum pert. l. i. C. Theod. si nupt. ex rescrip. pet. l. 6. C. Theod. de spons. & ante nupt. donat. Hodie constituta est dupli. l. vi. C. de sponsal. & arris sponsal. Sunt & certi quidam casus, quibus simplum tantummodo redditur, vt si sponsa minor xxv. annis nondum impetrata venia ætatis arras acceperit, nec perdidit. Item si non per sponsam stet, sed per legem aliquam aut Constitutionem, quæ nuptias prohibeat. Item si sponsa iustam aliquam recusatationis nuptiarum causam habeat. d. l. vltim. Item in proposita specie si quis in ea prouincia, in qua administrabat, sponsalia contraxerit & arras dederit, licebit sponsæ post depositam administrationem impune nuptias recusare, simplis tantummodo arris, quas accepit, sponso redditis. & ita Paulus scribit in l. si quis officium. D. de rit. nupt. Contra Impp. constituerunt in l. i. C. si rector prouinc. vel ad eum pert. spons. ded. ne arras quidem inuitam sponsam quas acceperit reddituram. Hæc ne videantur contraria esse, non efficiunt Latinorum interpretationes. Primùm enim quod dicunt in constitutione durante administratione sponsam recusasse nuptias, vt comineticium, & nugatorium est: frustra enim durante administratione recusato quas contrahere nec si velim possum, sicut frustra repudio hereditatem, quam adire non possum. Dicendum igitur & in constitutione post administrationem recusari nuptias, quo tempore mutuo consensu perfici iure potuissent. l. eos qui. D. de rit. nupt. ideoque dubitari, an mulier incidat in pœnam legitimam. Deinde quod aiunt in Cõstitutione præsidem prouinciæ sponsalia ab inuitis extorsisse, non etiam in ea specie quam Paulus tractat, æquè falsum & vitiosum est. Mutauit enim mulier voluntatem, vt constitutio ait. Inuita igitur non contraxit sponsalia. denique, nisi specialiter dicatur, vis, metus, impressio nulla vsquam affingenda est. Equidem si præstat magis probabiliter comminisci aliquid, quàm id quod verum est fateri, Constitutionem in ea re ius vetus abrogare, sequi malo Cyrilli Græci interpretis traditionem qui notat Constitutionem loqui de præside prouinciæ, de præsidis filius, nepotibus, propinquis, domesticis, quibus tamen ipse præses in constituendis sponsalibus operam nauauerit. Item de participibus præsidis, quos rectè Tribon. interpretatus est consiliarios, id est, adseffores. quædam enim præsidis pars videtur adseffor. l. omnis. C. Theod. de his quæ adm. vel offic. pub. ger. trad. sunt. sententiam autem Pauli loqui de his, qui officium in prouincia administrant, id est, de officialibus, qui vt præsidibus longe inferiores sunt, ita eorum quoque facta leuiora iudicantur. At præsidem etiam ipsi passim officium in prouincia administrare dicuntur. & rectè Harmenopolus officium interpretatur *ἐρέργειαν πινὰ καὶ ἀρχὴν*.

Explicatio l. Bæbius. D. de pac. dot.

C A P. XXIII.

Qua ratione vulgare pactum dicitur in l. pactum. C. de pig. act. eadem opinor dici in l. Bæbius. D. de pact. dot. quod scilicet in danda dote filiarum nomine hæc vulgo so-

leret adiici pactio, *Si in matrimonio filia sine liberis decefferit*. de hac enim pactioe intelli- A
gendam esse legem Bæbius, explicata eius specie liquidò constabit. Marcellus Marullo
filix nomine dotem promisit, ea tamen lege, vt ne eam Marullus constante matrimonio
peteret: Cuius pacti hic est sensus, vt ne Marullus à Marcello petat. Est igitur in perso-
nam non in rem. nam si in rem tale pactum accipiatur, contra dotem & inutile est. Siue
igitur dixerit ne petatur se viuo, siue ne petatur constãte matrimonio, personale pactum
est: sed etsi hæc duo coniunxerit, Ne se viuo, néve constante matrimonio, non dicemus
posteriorem partem priore vberioem esse, quinimò vberior est prior pars quàm poste-
rior. l. cum pater. D. de pact. dotal. nam viuo se etiam soluto matrimonio peti non potest:
Se tamen mortuo, etiam constante matrimonio ab heredibus peti potest. Igitur pactus
est Marcellus ne se viuo constante matrimonio petatur, ideóque mox adiecit se mortuo B
fortè adhuc manente matrimonio petita dote, vt si postea mortua esset filia in matrimo-
nio sine liberis partem retineret Marullus, partem Marcelli filio restitueret. Et hæc ita fie-
ri stipulati sunt. Deceffit porrò Marcellus cõstante matrimonio filio instituto & filix per
fideicommissum relicta vniuersa dote. Potuit Marullus à filio Marcelli statim dotem exi-
gere. l. ob res. §. vlt. D. eod. tit. non tamen exegit. Interim verò solutum est matrimonium,
non quidem morte filix, sed diuortio. Non est igitur Marullo integrum dotem petere &
fideicommissi petitio ex paterno testamento mulieri competit. At siuge mulierem decef-
sisse, & ex eo matrimonio susceptam filiam vnà cum fratre ex æquo heredem scripsisse, &
hac coniectura Marullum solidam dotem à Marcelli filio petere, quod totam dotem exi-
stentibus liberis videatur voluisse Marcellus dari, qui liberis non existētibus partem dari C
cauisset. l. inter. §. cum inter. D. eod. tit. De ea re, vt de aliis solet, cõtestata lis est apud præ-
torem. Petit verò vniuersam dotem Marullus ex stipulatu, id est, ex pacto stipulatione cõ-
firmato, non quidem expresse, sed tacito. Heres Marcelli exceptionē opponit ex illa vul-
gari eiusdem pacti clausula, *Si in matrimonio sine liberis decefferit*, quæ non continet casum
diuortij. Denique in casu mortis, id est in vulgari casu admittit argumentum taciti pacti,
quo Marullus nititur, non in casu diuortij. In hac autem specie, diuortio factò, non mor-
te filix solutum est matrimonium. Itaque Marullus neque post diuortium ab vxore do-
tem petet, neque ea mortua ab herede eius: quia nec ipsa dotem promisit, nec promissori
succesit. Sed neque superiori argumento fretus ea viua vel mortua dotem petet ab vxor-
is fratre quali herede loceri, id est, promissoris. Quia tamen vxor filiam ex eo matrimo- D
nio susceptam vnà cum fratre ex æquis partibus heredem scripsit, vxori autem ex pater-
no testamento iure fideicommissi vniuersa dos debetur, Marullus quasi heres vxoris per
filiam dimidiam partem dotis petet ex causa fideicommissi. Fideicommissum in ea lege
vocat Tryphoninus, quod ante prælegatum appellauerat. Notum enim est in libris no-
stris legati appellatione sæpissime fideicommissum significari, fideicommissi verò legatū
nunquam. Quòd si legati, & prælegati nomine fideicommissum significabitur. Ideo au-
tem prælegatum appellauit, vt in Basilico Stephanus notat: quod sit ei quodammodo sua
res legata. Est enim dos proprium patrimonium filix: eadēque ratione peculium seruo
vel filio prælegati dicitur. l. i. §. si seruus. D. de except. rei vend. l. 10. l. vlt. D. de pec. leg. l. 3. §.
cum igitur. D. de statul. & obligatio debitori. l. non solùm. §. penult. D. de lib. leg. Prælega- E
re igitur est alteri rem iam quodammodo suam legare.

Explicatio l. filiusfamil. D. si tab. testam. nullæ ext. & l. filius. C. de inoff. test.

C A P. X X I I I.

Filiusfamilias à Titio institutus est, qui & quasi proximus cognatus subducto patre vel
omittente successionem ab intestato ei succedere potuit. Institutus autem est sub con-
dicione emancipationis, quæ condicio in eius potestate non est, nec cogitur eã pater im-
plere. Igitur propter hanc condicionem ex testamento filiusfamilias cognato cum effe-
ctu succedere non potest. quo fit, vt si patre consentiente, id est, repudiante successionem F
intestati, ab intestato quasi proximus cognatus bonorum possessionem agnoscat, propter
legatorum causam rectè Papinianus responderit eum in edictum non incidere. l. si filius-
familias. D. si tab. test. nullæ ext. l. Macer. §. i. D. si quis omis. causa test. nam & si potuerit
pendente conditione bono. posses. sec. tabu. amplecti, futura tamen hæc erat sine re, pro-
pter

- A** pter condicionem non impletam. In edictum verò is demum incidit, qui rem, quam habere potuit, omisit. Ergo agnita bonorum possessione ab intestato non timebit edictum pater, cui omne possessionis emolumentum acquiritur. Verùm hæc ita non procederēt, si filiosfam. cognatus substitutum dedisset, vt Græci rectè notant lib. 45. βασιλικῶν, tit. 1. vel si adiectum coheredem habuisset. nam & à coherede sustineretur testamentum, & hæc est species. l. filiis. C. de inoffic. testam. quod ex mētionē in ea facta inofficiosi querelæ perspicuè apparet. Nec enim de danda querela inofficiosi aliter queritur, quàm si ab aliquo ex testamento adita sit hereditas. Ergo his duobus casibus ab intestato filiosfam. non veniet, sed neque ex testamento, nisi condicio emancipationis impleatur. Petita autem interim à filio vel à patre, filij nomine bonorum posses. sec. tab. erit sine re. namque condicione non impleta rem coheredi restituet pater. Interpretes neutro in loco hæc viderunt. Memini verò, nec vnquam obliuiscar Petr. Fabrum, priusquam ex studiis iuris, in quibus communiter versabamur, ad Senatoriam dignitatem, quam nunc summa cum laude sustinet, ascendisset, inter cetera, quæ mecum sæpe disputando ex eius ore probitatis plenissimo dicta prodibant, id quoque me de sententia l. filiosfa. & l. filiis excepisse, quod ante proposui, quo neque dici elegantius, neque inueniri acutius quicquam potest. Quid autem sit bonorum possessio cum re vel sine re, in tit. quib. modis testam. infirm. exposuimus lib. 2. Institutionum.

C *Quid sit hyperocha in l. quærebatur. D. qui pot. in pig. hab.*
C A P. XXV.

- N** Ondum fortasse quisquam adnotauit in l. quærebatur. D. qui pot. in pig. hab. Pandectarum Florentinarum auxilio pulcherrimè restitutam vocem, Hyperocha, pro qua antea perperam legebatur, Hypotheca. Est verò digna res, cuius studiosi admoneantur, vt vel hoc exemplo cōmoti vulgatas receptasque lectiones non vtique semper tueantur nimis. Proponitur eo in loco quidam duobus creditoribus non quidem eundem fundum, sed priori fundum, posteriori *ὑποχρῆσι* eiusdem fundi pignori obligasse: & id esse hyperocham manifesto indicatur, quod plus est in pretio fundi, quàm in prioris credito, vt si prior crediderit lx. fundus autem sit lxxx. fundi hyperocha est xx. & hæc posteriori obligata est. Obligatio quidem pignoris & obligatum pignus dicitur. Hypotheca pignoris, non item. Itaque contra consuetudinem loquendi antea legebatur, *hypotheca pignoris*. Gaudendum verò est quòd hanc vocem Pandect. Florentinæ integram retinuerint, cui parem Latinam qua idem propriè demonstretur vix inuenias. Galli dicunt, *plus value*.

Mercedis, quæ in locatione & conductione interuenit, appellationes varia.

C A P. XXVI.

- N** On tantùm in emptione & venditione, verùm etiam in locatione & conductione interuenit pretium. Arra autem in emptione tantùm interuenit, non in locatione. Vt autem pretium ita & arram emptor dat, non venditor: & in sponsalibus sponsus non sponsa. Fallitur enim Accursius in l. vlt. §. penult. C. de sponsalib. & arr. qui & ab spōsa arram dari putat. In locatione autem & cōductione modò pretium dat locator, modo conductor, vt ostendimus Obferuat. lib. 2. cap. 28. Pretium dicitur in l. si quis ante. D. de adquit. posses. l. vlt. §. vlt. D. de lege Rod. Et in titul. locati sæpissimè, quod aliàs merces, aliàs pensio, aliàs reditus siue redactus. At de prædiis tantùm pensio dicitur, reditus vel redactus. Pretium & merces etiam de operis. Græci proprio nomine mercedem habitationis *ἐνοίκιον* appellant, mercedem operæ *μισθόν*. Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. τῷ μισθῷ ναυκλήρων διδρασίσης λέγεται ναῦλον· τῷ δὲ πλώνῃ τέλος· ἢ ἐνοίκιον μισθῷ, τῷ σταθμύχῳ· μισθὸν δὲ τῷ διδασκάλῳ· ἢ τῷ πιπράσκοντι, ἀρραβῶνα. Sed & *μισθόμοιοι* mercedem habitationis, quæ ab inquilino datur, appellat Iustinianus in Nouel. xliij. & lxxxviij. & cxx. & Harmenopulus lib. 3. ἐπιτομῶν, tit. 8. Priorem illam vocem, *ἐνοίκιον*, in Theophrasto & Plutarcho in eadē significatione obseruauit Pet. Victorius Var. lect. lib. 16. cap. xj.

*Quid sint Poliptici in Constitutionibus quibusdam Cod. Theodosiani explicatur,
& Vegetij locus emendatur.*

A

CAPVT XXVII.

Poliptici non sunt chirographa vel apochæ vt malè Alciatus tradit *παρέργων* lib. 3. sed rationes siue *ἀποσημειώματα* publica l. 2. C. Theod. de discuss. l. 13. C. Theod. de ind. deb. & ideo in l. 2. C. de discuss. ratiociniis publicis, id est, polipticis. Sic plerumque solet scribi, quanquam si origo spectetur scribendum sit polyptychis. Id namque ex eo tractum est nomen, quòd ex chartæ publicæ *πολλὰς ἀπολείσεις οἷον πύχας* habeant, qua forma & diptycha dicuntur in l. 1. C. Theod. de exp. iud. & l. 7. C. de summ. trinit. & in actione xiiij. Chalced. concilij & in quintæ synodi Act. iij. & in antiquo interprete Horatij qui tabelas interpretatur epistolas diptychas. Sudas, *διπύχα· δύο ἀειβόλαι ἔχοντες τὸ μὲν ὑπεγράψαι, τὸ δὲ ἔτερον ὑποβεβλήσθαι*. Adnotati verò in poliptycis omnia quæ ad rationes publicas spectant, Vegetius indicat his verbis lib. 11. Totius legionis ratio siue obsequiorum, siue militarium numerorum, siue pecuniæ quotidie adscribitur actis maiore prope diligentia quàm res annonaria vel ciuilibus poliptycis annotatur. Vulgò legitur malè, *politiciis libris annotatur*. Sed cùm ab exemplaribus manuscriptis animaduertissem abesse vocem illam, *libris*, statim iudicauim emendandam esse, poliptycis annotatur. Sic Cassiod. lib. 5. Var. Vt omnibus à te sollicita atque æquabili indagazione compertis poliptyci iubeantur adscribi. Et alio in loco, Dehinc non poliptycis publicis, vt moris est, sed arbitrio compulsorum suggeruntur prouincialium subiaceret fortunæ.

B

C

Prolata Iustiniani & Iustini Constitutiones quædam de condicione eorum, qui ex adscripticio & libera muliere nascuntur.

CAP. XXVIII.

Ivre antiquo ex adscripticio & libera adscripticius, constitutione autem Iustiniani liber nascitur. l. vlt. C. de agric. & cens. quod idem Iustinianus se de eo intelligere, qui natus post eam cõstitutionem fuisset, exposuit in No. LIIII. In his qui iam nati essent, ius antiquum seruari. Ea verò Nou. edita fuit Imperij Iustiniani anno xj. quam anno xiiij. nempe Apione Consule consecuta est alia eadem de re, qua declaratur ex adscripticio & libera, liberum quidem, sed tamè & colonum nasci. Hæc in postrema editione Nouellarum quam Henricus Scrimgerus vir doctissimus, hoc anno procurauit, qua re equidem pro mea parte ei multum me debere cõfiteor, vltimo, in alius editionibus alio loco posita est. Sed his id nunc additum velim anno sequenti id est anno xiiij. nempe Iustino Consule more suo mutata sententia Iustinianum ad ius antiquum rediisse. Et hac de re Latinam Iustiniani Constitutionem apud me habeo ad Dominicum præf. præf. Illyrici, (ad quem illa quoque posterior Nouella) scriptam: quam vt non obtinuisse existimem hæc, cuius verba subiiciam, Iustini Constitutio facit, qua is quasi in Illyrico adhuc obtinente Nouella Iustiniani conscripta anno xiiij. idem vt in Africa obseruetur constituit. Verba Constitutionis hæc sunt:

D

E

IMP. CAES. FL. IVSTINVS fidelis in Christo, mansuetus, maximus benefactor, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Vvandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Theodoro.

Die noctûque pro vtilitate Reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renouare que in locis oportunis sunt necessaria, & maxime pro tributis atque redditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggestit autem tua magnitudo maximam partem possessorum Africanæ prouinciæ precibus suis intinere desolatos agros remansisse, cùm diuina lex promulgata fuisset, & constituens creatos ex libera matre, & adscripticio marito liberos esse, quod contrarium est legibus antiquis: cùm illæ manifestè decreuerunt talem sobolem adscripticiam esse. ex hac enim licentia filij adscripticiorum prædia, in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum quàm dominos prædiorum minuere. & hæc dicentes supplicauerunt corrigere hoc capitulum apud illam prouinciam, sicut & pater noster prædictæ legislator in Illyrcia-

- A. in Illyricianam prouinciam fecit, constituens filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscripticio patre, liberos esse cum suis rebus: sed tamen colonos, vt non liceat terrulas vbi nati sunt, yelinquere, & alienas colere. His igitur nostra serenitati suggestione tua relatis necessarium esse perspeximus possessores subiectos nostros atque functiones publicas adiuuare. Vnde sancimus in Africana prouincia filios ex libera matre & adscripticio patre productos liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos prædia dimittere, in quibus nati sunt, & excolere aliena, sed vicos ipsos, in quibus orti sunt, cum libertate colere. sic etenim nec fiscus, nec possessor læditur, neque prædicti minuuntur, terras vbi nati sunt excolentes, Theodore parens carissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc diuinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit æternitas, tantua magnitudo, quam qui post te eandem administrationem adepti fuerint, vnà cum officio suo effectui mancipare, obseruareque procurent. DAT. KAL. MART. CONST. IMP. D.N. PP. AVG. IVSTINI. ANNO V. INDICIONE TERTIA.

Apposuissem & vltimæ Iustiniani constitutionis verba, qua ius antiquum restituit, si proinde atque huius integra ea & incorrupta habuissem, Verum eius est sententia manifesta, verba sunt mirum immodum corrupta. Annorum autem superius ita rationem subduxi, vt Belisarij Consulatum facerem Imperij Iustiniani annum I X. ac consequenter annum secundum post Belisarij Consulatum, Imperij X I. facio, Iustiniano auctore in Nou. XLVII. Sequitur Ioannis Consulatus. Perperam enim in Nou. LVII. legitur post Bilif. v. c. Conf. anno. III. ac consimili etiam errore post Lampadij & Orestis Consulatum huius ætatis scriptores quidam tertium annum inuehere conati sunt: Ioannis autem Consulatum annum XI I. facio, proximum Apionis, qui corruptè in Nouellis dicitur Arion, annum XII I. Iustini XIII I. Basilij XV. Post Consulatum Basilij annu v I. Imperij XX I. post eundem Consulatum annum XI. Imperij XXVI. annum XII I. XXVII. nam & post eum Consulatum decimus octauus Imperij est XXXII. & ad hunc modum censeo restituendas esse omnes subscriptiones Nouellarum, quæ tam varicè annorum rationem descriptam habent, vt vel eo subscriptionum earum auctoritati & fidei derogeretur satis. Id modò animaduertendum est annos Imperij Iustiniani incipere à Kal. April. vt idem ipse testatur in Nou. XLVII. quamobrem sub Ioannis Consulatu ante Kalend. April. Imperij annus est XI. vt scriptum est rectè in Nou. LXIII. Item in Nou. LXV. quæ data est Kal. Mart. Sic legendum, non Maij. Eodem Confule post Kal. April. numeratur Imperij annus XI. Similiter sub Apione ante Kal. April. Imperij annus est XII. (sic legendu in Nou. LXXVII. & LXXIX. vt in Nou. LXXX. in qua tamen pro Maij reponendum Mar.) Post eas verò Kal. Imperij XIII. computatur. Item post Basilij Conf. annus XVI I. rectè dicitur Imperij XXXII. ante Kal. April. post eas verò Imperij est XXXII.

Explicatur l. nostris C. de calumniat.

CAP. XXIX.

Q Vi suo nomine omisso, alieno subscripto accusatione instituit, Imperatores aiunt cum delatorum numero esse in l. nostris. C. de calumniatorib. id est, calumniatorum. Herodianus, *συκοφάνται καὶ οἱ γινόμενοι πινῶν κατηγόροι ἀμάρτυροι*. quod sic Iulius Capitolinus interpretatus est, Interfecti omnes delatores, omnes accusatores. Ideo autem & illi in sycophantarum siue delatorum numero reponuntur, quòd quibus suo nomine vti licet, nec tamen suum adscribunt, sed alieno abutuntur, planè hoc faciunt sperantes suam obtentu alieni nominis impunitam calumniam fore: quod iis verbis Apuleius indicat in Apologia I. Dat, inquit, libellum nomine priuigni mei Sicinij Pudētis admodum pueri, & adscribit se ei assistere, nouo more per alium laceffendi, scilicet vt obtentu eius ætaturæ ipse insimulationis falsæ non plecteretur, quod cum solertissime animaduertisses, & idcirco eum deniuo iussisses proprio nomine accusationem delatam sustinere, &c. Id verò cum proposuissent Imperatores in d. l. nostris, subinferunt, *Atque ideo calumniosissimum caput & personam iudicio irritæ delationis infamie supplicium sequatur*. Calumniosissimum caput vocant eum de quo fuerant cõsulti à Menandro vic. Asia ob alieno nomine institutam accusationem: eodem modo quo & Græci *φιλήν κεφαλήν & μαρὰν κεφαλήν* dicunt. & Iustin. lib. XV III. Aususne es nefandissimum caput. Iudicium autem calumniæ, Iudicium irritæ delationis vocant.

EX Constantino Harmenopulo cognoscimus ἐπιβολήν esse ἐπίδοσιν ἀπόρου κλήσεως τῶν ἐκκληρονομήσων, ἢ συντελεσῶν, ἢ ὁμοζώων, καὶ ὁμοσκήνων, quod Latinus interpretes ad eam adiudicationem, quæ in iudiciis duplicibus fieri solet officio Iudicis referendum existimauit malè. Cōstat enim ex Nou. τῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων ἀνύσεως, tunc possessionis ἐπιβολήν fieri, cū ea sterilis & à domino desertæ ac destituta est, & ob id in alium transfertur, ne quid publico deperat. Verūm non omnes hanc possessionis desertæ ἐπιβολήν suscipere coguntur, sed hi dumtaxat, qui consortes sunt, id est, qui eiusdem substantiæ possident bona. l. hac definitione. C. de omni agr. def. Et ideo rectè Iulianus antecessor sic eius Nouellæ sententiam exprimere orsus est, Si quis possessor desertum agrum eiusdem substantiæ coactus fuerit suscipere, &c. Itaque ἐπιβολήν suscipere dicam συγκληρονομίας & συντελεσῶν siue ὁμοπελῶν, qui sub eodem titulo vectigal pendunt & ὁμοζώων qui communia prædia habent & ὁμοσκήνων. sic apud Constantinum lego, non ὁμοσκήνων ex supradicta Nouella Iustiniani. Extranei autem ἐπιβολήν siue ἐπιβαλλομένην κλήσιν suscipere non coguntur, nisi fortè quis alienos colonos, vel capite censitos vel adscripticios mala fide susceptos reddere noluerit. Tunc enim ob eorum absentiam desertæ possessionis & τῶν ἀπόρων ei irrogatur ἐπιβολή. Nou. xvij.

Monstratur error creatus ex notis in l. 8. D. qui & à quib. manu. lib. non fiant.

Mltos errores in libros iuris ciuiliſ attulit vetus per notas scribendi ratio, ex quibus nos iam in superioribus obseruationibus reliquisque commentariis multos patefecimus: meminisse potissimum illius iuuat, qui à me indicatus est lib. Institutionum r. tit. qui & quib. ex cau. manu. non poss. vbi ex his notis (S. C.) factum esse ostendimus, vt quo in loco legendum est, *Sententiam Constitutionis*, nunc perperam in omnibus libris sic scriptum, *Senatus Consultum*. Hoc non inferiorem nunc errorem demonstraturus sum, qui ex his ortus est notis (F. C.) quibus Valerius Probus auctor est & *Fideicommissum* & hæc verba, *Fraudandi creditoris* (sic legendum apud Probum) vel *Fraudandorum creditorum* significari. Erroris locus est in l. 8. D. qui & à quib. manu. lib. non fiant. Cū, inquit, is, qui sub conditione debet, manumittat fideicommissi causa, lex *Ælia Sentia* locum habet. legendum autem est non *fideicommissi*, sed *fraudandorum creditorum causa*. Ad hanc enim causam pertinet lex *Ælia Sentia*. Et sic quoque nostri auctores loqui solent. l. si cū fideic. §. ne quis. D. cod. l. 3. l. ait prætor. §. 1. D. que in fraud. cred. l. si is qui soluendo. 1. D. de her. inst. Sic item legitur in Basilico & in τῶν ἐπὶ πόδας. Sententia quoque aperta est, in lege *Ælia Sentia* creditores intelligi eos etiam quibus sub conditione debetur, ideoque in eorum fraudem datam libertatem ipso iure nullam esse, vt & traditur in l. 27. D. qui & à quib. manu. Cui igitur statim hoc vel maxime non probabitur? Vulgata scriptura aut nullum omnino sensum habet, aut si quem Acc. vel alius quisquam commentus est, solo is videtur silentio & contemptu dignus: ita aut ineptus aut velanus est.

Quid sit μονομερῶς in l. vltim. D. ad S. C. Trebellianum.

DVæ sunt agendi formæ, vtraque parte præſente, quod est cognitionaliter siue ἐπὶ διάγνωσιν in No. τῶν ἐπὶ τῶν εἰσιόντων πλὴν ἐκκληρονομήσων: & in l. vltim. §. illud. C. de temp. appel. l. 4. C. de accusat. l. vltim. C. de legib. l. 3. C. de quæſtionib. Et vna tantum parte præſente, quod est *μονομερῶς* siue ἐπὶ μίᾳ μοίρᾳ in supradicta No. & in No. liij. & xc. vbi & testium productiones quæ fiunt absente altera parte *μονομερεῖς* appellantur. Illud verò constat receptum iure singulari, vt causa appellationis agi & introduci possit. *μονομερῶς*, d. §. illud. cū ceteras omnes introduci oporteat cognitionaliter: & ideo Phœbus, qui à sententia Proconsulis Achaïæ ad principem appellauerat in specie l. vltim. D. ad Trebell. rectè egit *μονομερῶς*, id est, Polycrate aduersario absente. Qui interpretantur, sine exceptione aut replicatione & quasi peremptoriè, quid eo in loco esset *μονομερῶς* intellexisse non videntur. Alio sensu *μονομερῆς* conditio dicitur in l. si duo. §. idem Iulianus. D. de iureiurando: nec tamen

A tamen eo quo à Curio Fortunatiano, Sulpitio Victore & aliis rhetoribus *μονομερής* caufa dicitur, fed quod ex hac folùm parte reo condicatur, qua furis heres eft, non & ex illa, Qua & fur eft ipfe, remque dolo malo contrectauit. Cùm enim ita dixiffet Vlpianus, *ε* *quafi μονομερής condictio dari debet aduerfus furis heredem*, adiicit hæc verba, *nec pari cum iudex debet, fi cœperit temptare probare furem*, non alia de caufa quàm vt cur dixiffet quafi *μονομερής* condictionem furtiuam dari, nobis explicaret. quod & vetus interpres ita cepit rectè.

In titul. vt in poffef. legat. menda quedam animaduërfa.

C A P. XXXIII.

B

IN l. j. §. ei cui legatum D. vt in poffef. leg. Sic lego, *Si cui legatum eft*: ablato verbo, *folutū*. De foluto enim legato nunquam fatisfactionem legatarius exigit. & idem planè eft reſcriptum illud D. Pij, quod in eo §. proponitur, cum eo, de quo in l. hæc ſtipulatio. §. vlt. vt leg. no. cau. quod ad fideicommiſſa ſiue legata indebita necdum ſoluta, quorum nomine cautio exigitur, pertinere conſtat. Malè etiam Flor. *Ei cui*, cum ſit legendum, *Si cui*: & eft ſimilis in omnibus Codicibus error in l. heredis. §. vlt. D. quan. dies leg. in illo loco, *vel ei cui ſeruus*. In eod. titul. l. is cui. §. quæri, ſic lego, *Vt feſtinetur ad ſatisfactionem*. vulgò male legitur, *ad ſententiam*. Agitur enim de reſcripto D. Antonini, quo legatarij poſt ſex menſes quàm petere cœperint, in res proprias heredis inducuntur, inde fructus percepturi, non quoad ſententia villa feratur, ſed quoad ſatisfiat. In eadem lege §. ſatisfactionis. cum antea legeretur, *poſſeſſionum*, primus omnium rectiſſimè Franc. Zoannetus Doctor Ingolſtadienſis in lib. Reſt. ad Pandect. emendauit, *ſeſſionum*. quam animaduerſionem alij poſtea propriis lapſi iam & defecti ſibi vindicarunt.

De contributione legatorum à pupillo ex aſſe inſtituto & à ſubſtituto relictorum.

C A P. V T XXXIIII.

ID vulgo probatum eſſe traditur in l. in ratione. §. quod vulgo. & §. ſi filio D. ad leg. Falcid. vt & ſi non patris, ſed pupilli hereditas verſetur in ſecundis tabulis, adeoque ſubſtitutus debeat legata à pupillo relicta, non ex ſua perſona, vt de ſubſtituto vulgari à D. Seuerò cõſtitutum eſt, ſed ex perſona pupilli, qui ea iam debere cœpit, priuſquam è vita diſcederet, tamen habita ratione hereditatis paternæ non pupillaris, legata primarum & ſecundarum tabularum contribuantur, commiſceantur, confundantur, communi calculo ſubiiciantur, & ex eis vna Falcidia detrahatur perinde atque ſi legata à ſubſtituto in primis tabulis ſub alia condicione quàm ſubſtitutionis à pupillo relicta eſſent. Omnia enim ea quæ in ſecundis tabulis ſcripta ſunt, in hac caufa ad rationem primarum tabularum reducuntur. d. §. ſi filio. Id, inquam, vulgo iam conuenit, vt ait l. i. D. ſi cui plus quàm per leg. Falcid. quia & pro vno id teſtamento haberi conuenit. Proculiani contra ſentiebant. Sed obtinuit Caſſianorum ſchola. Et quidem ſpectari hereditatem patris non pupilli etiam probat l. in duplicibus. D. cod. & l. ſi filius qui patri. D. de vulg. ſubſtitut. Secundùm quod euenit, vt ſi pupilli hereditas non ſufficiat legatis, cùm patris ſuffeciſſet, ſubſtitutus Falcidiam non retineat. Exempli gratia, Pater habet cccc. in bonis, à pupillo c. à ſubſtituto c. c. legat, perierunt ex hereditate c. Patris hereditas ſufficiebat legatis, Pupilli non ſufficit ſalua Falcidia. quid fiet? Non vtetur Falcidia is, qui ſubſtitutus eſt, ſed ſolida ccc. dabit. proinde de ſuo quadrante dabit, quem ſcilicet ſuo iure alioquin retinuiſſet, quoniam patris facultates ſufficiebant legatis, quarum rationem haberi oportet non impuberis. Eo quod acceperit amplius, id eſt, de ſuo vel de propriis bonis heres nunquam ſoluit legata. l. i. §. Marcellus. D. ſi cui plus quàm per leg. Falcidiam, niſi non factò reſcriptorio ex Nouella Iuſtiniani. At de ſuo quadrante explet ſæpe legata, ceſſante nimirum Falcidia. Itaque malè docent quidam in §. quod vulgo. hæc verba, *Quadrante nimirum*, ſuppoſiticia videri. Ea namque ſi tollas, quod relinquitur falſum eſt. In ea igitur ſpecie de ſuo quadrante ſubſtitutus dabit. Atquin hoc eſt ultra vires hereditatis,

quæ æstimari solent deducta Falcidia. qui igitur non retinet Falcidiam, præstat ultra vires. Immo non est hoc supra vires hereditatis, si paternam hereditatem spectas, ex qua omnia relicta videtur perinde atque si essent in primis tabulis scripta. Eadem ratione interdum evenit, ut si patris hereditas non sufficiebat, pupilli sufficiat, substitutus longè plus habeat quarta paternæ hereditatis: ut in hac specie, Pater habet c c c. in bonis, à pupillo c c. à substituto c c. legat, crevit hereditas in c c. Itaque d c. ad substitutum pervenerunt. Si spectatur hereditas pupilli, Falcidia cessat. Sed quia opes patris spectari placet, quæ idoneæ non erant soluendis legatis, substitutus detrahet legatariis c. atque ita habebit c c c. quæ summa longè superat quartam paternæ hereditatis. Et hæc est sententia §. quod vulgò. in quo male quidam ex duabus particulis *vel ut*, vnam fecerunt, quod & Accursius tentauerat.

De non contribuendis partibus coheredum, earumque partium legatis.

C A P. XXXV.

Qui coheredes sunt, aut ex institutione coheredes sunt, aut ex substitutione: in singulis institutis vulgo probatum est Falcidiam separatim poni. l. in singulis. D. ad leg. Fal. quod & tunc procedit, cum ex duobus institutis vnus in alterius locum & partem venit ex substitutione vulgari, vel pupillari, vel ad crescendi iure, si deficientis portio fuerit onerata vel exhausta, non item si onerata tantum fuerit adeuntis vel superstitis portio. l. i. §. id quod ex substitutione. l. qui fundum. §. qui filium. §. coheres. l. quod si alterutro. l. in ratione. §. quæsitum. D. eod. Rectè enim interpretes, Si, inquit, onerata portio accedat, non onerata non augentur legata, id est, legatorum & portionum ratio separatur. Sin verò non onerata accedat onerata, augentur legata, id est, legatorum & portionum ratio confunditur. Sed §. id quod ex substitutione, obstat l. qui fundum. §. qui filium. D. eod. titul. in quo Iulianus coheredem qui ex substitutione vulgari nactus est, portionem oneratam solidis legatis obligat: nisi in ea Iuliani specie subintelligamus generalem repetitionem legatorum, quæ vulgo in testamentis adscribi solebat: & verò necesse est, ut eam fuisse adscriptam intelligamus. alioquin coheres partis ex substitutione vulgari adquisitæ legata non deberet, secundum Iuliani disciplinam, cuius ætate nondum exierat rescriptum Diuorum Severi & Antonini de repetitione legatorum, ut ostendimus in fragmentis Vlp. titul. 18. Rursus l. quod si alterutro. opponi solet l. i. §. si coheredis. D. eod. titul. Sed cum dicat, *Sed &*, quibus verbis Proculianorum sententiam quæ & ex Cassianis Iulianus probauerat, deficientis portione ab eo qui adiit cum onere iure accrescendi vindicata, & decreto D. Antonini confirmare Paulum voluisse plus quam manifestum est, ideo firmissimè assevero eo in loco negationem deesse, ac sic legendum, *Sed & Diuus Antoninus iudicasse dicitur non commiscendas*: Verum quemadmodum, ut initio proposuimus, in singulis institutis separatim ponitur Falcidia, ita & in singulis pupillo substitutis habita ratione non totius patrimonij, sed partium. In hac enim parte substituti comparantur institutis & rediguntur omnia ad rationem primarum tabularum, ex quibus etiam facultates patris & legatorum in vtrisque tabulis relictorum origo & causa æstimatur omnis. Itaque vnus substituti parte onerata, vel exhausta, alterius non item, is qui oneratus est, in sua parte proprio nomine veluti institutus, Falcidiam inducit: is autem qui oneratus non est, Falcidiam non inducit, nisi quasi substitutus beneficio contributionis, puta si ob legata à pupillo relicta supra dodrantem partis suæ debeat. cuius rei tale sit exemplum, Pater c c c. habet in bonis, filium impuberem instituit, eique substituit Primum, & Secundum. à filio l. à Primo c l x x x. à Secundo c l. legat, filio decedente intra pubertatem nondum solutis legatis singuli substituti è l. à pupillo legatis debent x x v. ita verò fit, ut Secundus, qui non erat oneratus ultra dodrantem portionis suæ debeat: & hic quidem in hac specie veluti substitutus, Primus verò veluti institutus portionis suæ quartam retinebit. Quod si pupillus priusquam decederet, à se relicta legata soluerit, atque idè cautionem exegerit (alioquin tutores substitutis tenerentur. l. i. §. interdum. l. is cui fideicom. l. reperitur. D. eod.) vtrique substituto quasi heredi stipulatoris committeretur stipulatio, in eam quantitatem quam retinere quisque debet. Porro l. v. Primus, x x v. Secundus retinere debet: quisque ex omnibus legatis pro rata.

A rata. & hæc est sententia d. l. in ratione. §. si filio. cui solet opponi. l. i. §. Marcellus. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. eo quod Marcellus substitutum oneratum iubet integra legata præstare: sed hoc ita si dubitetur de lege Falcidia. eo namque solo casu integra legata oneratus præstat, cautione interposita, vtrique substituto, quæ & vtrique committi poterit, vtputa si existente immenso ære alieno legata omnimodo inutilia reddantur: quia tunc & coheredis interest legata reddi, cum sit æri alieno obstrictus pro sua parte. Sed causa cognita, id est, inspecto ære alieno, si incertum non fuerit, suæ partis substitutus oneratus proculdubio quartam retinebit, quia exemplo institutorum & in singulis substitutis separatim Falcidiam induci placet.

B *De contribuendis legatis ab instituto, & ab eodem impuberi substituto relictis.*

C A P. XXXVI.

SI ab instituto & ab eodem impuberi substituto in secundum casum legata relicta sint, ab impubere forsitan nihil, in Falcidia habetur ratio omnium bonorum, quæ ad eum ex institutione & substitutione peruenerunt, non secus ac si primis tabulis ex parte purè, ex parte sub alia conditione heres scriptus fuisset, quo casu nemo dubitat quin partes commisceantur & partium legata l. coheredi §. coheres in princip. D. de vulg. substit. Ideoque institutus, idemque substitutus à se primis vel secundis tabulis relicta legata solida præstabit, si ex secundis tabulis quadrantem seruare possit: sin minus, vtetur legis beneficio. nec interest substitutus fuerit pupillo instituto, an pupillo exheredato. nam & à substituto exheredati in primis tabulis scripto, legari posse Iulianus scripsit. l. in ratione. §. vltim. D. ad leg. Falcid. l. planè si filium in princip. D. de legat. j. Sed si ab eo instituto legatum sit, à substituto nihil, id quod ex substitutione accedit, sanè legatariis non proficiet. l. quod supra. D. ad legem Falcid. vbi (vt hoc obiter admoneam) pro, *In pecuniam legatum*, legendum est certò, *In pecuniam legatam*: & sic quoque, vt supra tradidimus, patris hereditate legatis nõ idonea, pupilli idonea, legata non augeri placet.

D *De non contribuendis legatis à pupillo & pupilli substituto relictis, cum his quæ ab alio quodam coherede pupilli relicta sunt.*

C A P. XXXVII.

SI ergo à coherede eodemque substituto pupilli in vtrisque tabulis legatum sit, habetur ratio vtriusque partis. Non sic fit, vt nunc demonstraturi sumus ex l. cohered. §. coheres D. de vulg. substit. cum alius pupillo substitutus, alius coheres adscriptus est. nam legata à pupillo & à pupilli substituto relicta confunduntur, etiam si coheres pupilli bonorum paternorum quadrantem integrum obtineat. Vtrumque fit eadem ratione, quia & illo & hoc casu substitutus instituto comparatur. In hoc autem casu institutus separatim Falcidiam induceret, etiam quadrante coheredi relicto. Ergo & instituti exemplum ac si omnino sub alia conditione in primis tabulis scriptus, substitutus imitabitur: denique coheredis pupilli coheres esse videbitur, licet in iisdem tabulis non sit scriptus. neque hoc nouum est. nam & collegatarij siue coniuncti videntur, quorum vni res in primis tabulis, alteri eadem res in secundis relicta est. & hæc est sententia §. coheres. Eo ferè tendunt omnia, quæ de contributionibus traduntur, vt discamus ad rationem primarum tabularum conferri omnia & reuocari oportere. Quatuor capitibus hanc quæstionem cõclusimus, vt faciliùs intelligeretur, nihil nos eorum quæ in ea obscuriora creduntur, aut negligenter omisisse, aut fraudulenter dissimulasse.

F *Ad No. Iustiniani ὡς τε τὰς ἑποχὰς τῶν ἀσέως μέχρι ἐνὸς βαθμῶν ἴσα ἴσται.*

C A P. T XXXVIII.

NON assentior Alciato, qui in No. Iustiniani clix. sic legendum putat, ὡς τε τῶν ἀσέως τῶν ἀσέως μέχρι ἐν δ. βαθμῶν ἴσα ἴσται. Primū enim sic Græci non loquuntur, μέχρι ἐν δ. Sed μέχρι δ. Deinde ex eo quod priore loco in ea Nouella cõstituitur, apparet rectè scriptū

Tom. 5.

Ggg ij

μέχρι ἐνδὸς βαθμῶν, quandoquidem Iustinianus cōstituit, si inter filios facta sit precaria sub- A
stitutio, vt non porrigatur vltra filiorum gradum, & licet id postea adiiciat: Si testator
in infinitum alienationem extra familiā prohibuerit, vt non valeat prohibitio vltra quat-
rum gradum, à priori tamen Nouellæ parte rectè titulus conceptus est in hunc modum,
Vt substitutiones vsque ad vnum gradum consistant. Nec iuuat Alciatum vulgaris translatio
cuius propter vetustatem auctoritas apud me magna est, vel eo maximè quòd pleraque
ex ea Gregorius referat in epistolis. Codex enim Græcus quo vsus est ille eius translatio-
nis auctor plurimum aliam inscriptionem habuit quàm noster, & ideo sic vertit, *De resti-
tutione fideicommissi & nomine familiæ vsque ad quorum gradum locum habet, & quod familiæ
nomine nurus continetur.* In libris excusis legitur, *ad quartum.* Sed omnes scripti habent, *ad* B
quorum. Sic & in contextu eius Nou. vbi est scriptum, *& ascensum & descensum,* legendum
ex veteribus, *& ascensum καλῶν,* vbi, *plenum esse pietate, plenum esse ἀειρίας.*

Ad l. Ballista. D. ad S. C. Treb.

CAP. XXXIX.

NON rogatur de fructibus restituendis, qui ita rogatur, QUID QUID EX HERE-
DITATE MEA BONISVE MEIS PERVENERIT. I. quod his verbis. D. de
leg. 3. verùm huic sententiæ aduersatur l. Ballista. D. ad Trebel. nisi dicas eam in ea specie
fuisse voluntatem defuncti, quod & verum est. Ceterùm vnde colligitur? An ex eo quod
dixit *Pecuniam?* Minimè. nam & cùm pecuniam dicit, non hereditatem aut bona, fructus C
non venire constat. l. scribit. eod. titu. quæ proximè iuncta est l. Ballista. & ex eodem Celsi
libro: & in hac quæstione pecuniæ verbo plus non significatur quàm hereditatis. l. nam
quòd §. vlt. eod. tit. Ideoque in l. Ballista verba hæc, *Id est, pecuniã,* mali interpretis esse aio.
Ne voluntatem etiã colligas ex verbo, *Omnes,* quod peremptorium vocabulum Valen-
tinianus vocat. nam & si dixerit, *Omnes,* fructus non veniunt l. heredes in prin. eod. titu.
cùm & si non dixerit, intelligatur semper. l. Lucius §. tres eod. tit. Rursus id ne colligas ex
verbo, *Quantacunque.* nimis de grammaticorum ferula securi animi esse videberis, si talia.
dicas. quid enim interest dixerit testator, *quanta an quantacunque, quod an quidquid?* Ne etiã
dicas legem Ballista loqui de fructibus perceptis ante aditam hereditatem. hi namque D
omnimodo in restitutionem veniunt, nec exigimus, vt de eis specialiter testator rogaue-
rit, vel vt rogasse intelligatur. l. in fideic. l. ita tamen. §. i. eod. tit. Quid ergo dicendum? E-
go sic statuo, in specie l. Ballista fideicommissum colonix Philippensium propalam non
relinquitur in hunc modum, *Quanta pecunia ex hereditate mea ad te peruenerit, eam omnem re-
stituas,* sed instituitur filius sub hac condicione, Si cauerit quantacunque pecunia ad se
peruenerit, eam omnem ad coloniam Philippensium peruenturam. De fideicommissio
autem hereditatis cautio prætoria interponi solet, etiã si de eo nihil testator dixerit. l.
hæc stipulatio. D. vt leg. no. cau. quæ non recipit incrementum fructuum l. i. §. bellissimè.
cod. tit. Huic enim cautioni eadem causa inest quæ fideicommissio. l. Titius. §. vltim. D. ad
Treb. Hac verò cautione Ballista contentus non fuit, sed voluit conuentionalem inter-
poni & quodammodo non ex testamento, sed ex cautione conuentionali fideicommissum E
deberi voluit. Huiusmodi autem cautio conuentionalis incrementum fructuum re-
cipit. l. pecuniæ. §. i. D. de verbo. signific. quæ pertinet ad stipulationem venditæ heredita-
tis, *QUANTA PECUNIA EX HEREDITATE PERVENERIT,* vt ostendimus
Obs. lib. 2. cap. 30. Denique conuentionalis plenior est prætoria, quoniam id plerunque
contrahentes agere videntur. *Quamobrem dum ex cautione cōuentionali non ex testa-
mento hereditatem restitui voluit, cum incremento restitui voluit. alioquin frustra iussit
caueri cum edictum sufficeret.*

*De aduocatis, & loco quodam deprauato apud M. Tullium Actionis l. in
Verrem lib. 1.*

F

CAP.

XL.

CORNELIUS Tacitus in libro de Oratoribus, Horum, inquit, temporum disertis, causidi-
ci, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocatur. Vocatur & rogati
in Con-

- A in Constitutionibus Imperatorum : & eorum munus caufidicina ab Ammiانو lib.30.& Theodofio in l. 188. C. Th. de decur. ea forma qua Tertullianus iuridicinam lib. de Pallio, & indicinam Apuleius vij. dixit. Abutuntur ea appellatione plerique ignobiles & ignari, litium concinnatores ac redemptores l. nec quicquam. §. circa. D. de offic. proconf. & qui olim rabulæ ac moratores dicebantur. M. Tullius in diuinatione, *Nifi quem forte ex illo grege oratorum.* Locus est in omnibus codicibus valde deprauatus, præterquam scriptis, in quibus propius vero aliàs meatorum, aliàs mercatorum, aliàs meritorum scriptum legimus : sed quia obturbatores Afconius interpretatur sordidósque caufidicos, qui adhibebantur ad moram faciendam, ac paulo post, Aderant, inquit, his rebus moratores apti talibus negotiis : non dubitauimus, quin efllet eo loco pro *oratorum*, legendum *Moratorum*.
- B ac fimili forma gregem rabularum Varro dixit auctore Nonio Marcello . Horum caninam facundiam dici ex Salluftio & Hieronymo alij notarunt . Addatur Prudentius in Hamartigenia :

Inde, inquit, canina foro latrat facundia toto.

Et Columella in præfatione. Sed ne caninam quidem, ficut dixere veteres, facundiam, &c. Vbi vulgo male legitur, *studium*. Quint. xij. Ea est prorsus canina, vt ait Appius, eloquentia. C. Corra apud Salluftium. Neque ego caninam facundiam neque ingenium ad malefaciendum exercui. Iulius Firmicus 4. Tenuerunt nos caninæ contentionis iurgiofa certamina. Lactantius 6. Sed quia ipfe caninam illam facundiam, ficut Salluftius ab Appio dictum refert, exercuit. Ouidius in Ibin. Latrat & in toto verba canina foro .

C

IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM ET

EMENDATIONVM.

LIBER V.

De condicione iurisiurandi. CAP. I.

FIGTO prætoris remittitur condicio iurisiurandi nõ tan- **A**
 tum in heredum institutionibus, sed etiam in legatis & in
 iis quæ instar legatorum sunt, non in conuentionibus. Nam
 etsi quod testator testamêto remittere potest, possint etiam
 conuentione ij quorum interest. l. pactum. D. de pact. non
 tamen quod lex, edictum, constitutio in testamento remit-
 tit, continuò etiam in conuentione aut contractu remittit,
 sicut & quod in testamentorum causa admittit, exempli
 gratia, cautionem Mucianam, eandem in contractibus nõ
 admittit. In libertatibus quoque condicio iurisiurandi nõ
 remittitur. l. 12. D. de man. testa. quæ l. coniugenda est cum **B**
 l. 8. D. de cond. instit. Hæc edictum ponit, illa exceptionem
 edicti. & huius exceptionis ratione Marcellus in l. non dubitamus. D. de cond. & demõ.
 plerunque ait non quidem in turpium, sed in earum quæ remittuntur numerum condi-
 tionem iurisiurandi referri. Itaque in libertatibus non reprobatur condicio iurisiurandi,
 in ceteris reprobatur & remittitur, cuius rei causa olim ad eundem erat prætor, vt Cicero
 indicat in prætura urbana, dum de P. Trebonij testamento loquitur. Hodie ipso iure re-
 mittitur & improbat, & quod ita relictum est pro puro habetur. d. l. 8. §. vlt. licet heredi
 vt diximus, non remittatur quod iurisiurandi condicione adstrinxit testator. Ceterum nõ
 quod iurare iubetur, sed iusiurandum in condicione est. Hoc igitur circumscripto, pura
 institutio purumue legatum relinquitur. Id notandum est, nudam condicionem iurisiu- **C**
 randi nunquam remitti, quinimo ei necessariò parendum est. Fac Gaium ita testari, Ti-
 tius si iurauerit heres esto, Titio si iurauerit x. lego. l. Antistius. D. de adq. her. l. municipi-
 bus. D. de cond. & dem. His verbis nudum iusiurandum iniungit, cui rei satisfaciens heres
 si hæc verba fuerit præfatus, quibus & veteres in prosperis rebus exoptandis vtebantur:
*Testor diuinum numen, fas mihi sit eam hereditatem idue legatum capere, vel, Ex animi mei sententia
 hanc hereditatem hocue legatum habeo.* quæ si vti verisimile est, animo heredis vel legatarij fue-
 rit præfatus, non dubitamus quin hereditatem eo facto vel legatum agnouerit, quod ta-
 men ceteris condicionibus potestatiuis satisfaciendo non adsequitur. l. ei qui ita. D. de cõ-
 dit. inst. Itaque eius condicionis, Si iurauerit, duo singularia recepta sunt, vt explenda sit
 omnimodo, vt eam explendo statim hereditas vel legatum acquiratur. Id ad extremum
 adiiciam l. 26. D. de cond. & dem. quæ ad hanc quæstionem remittendi iurisiurandi perti- **D**
 net, de prauatam videri, quòd hæc scripturam, *Si xx. dederit aut iurauerit se aliquid facturum,*
 referat vnã condicionem exprimere habentem duas partes. Ea enim scriptura profe-
 ctò duas condiciones continet disiunctiuo modo præscriptas, quarum vna vnã tantum,
 altera duas partes habet. Itaque, quod & quæ in ea lege sequuntur suadent, sic malim,
Hæc scriptura, Si iurauerit se xx. daturum aut aliquid facturum.

De cau.

A

De cautione Muciana.

C A P. I I.

- I**N tractatu cautionis Mucianæ valde mihi aliàs negotium exhibuit. §. vlt. l. 4. D. de cō-
 dicio. inst. quòd huius condicionis nomine, Si seruum hereditarium non alienauerit,
 coheredem coheredi dicat præstare cautionem Mucianam, quod & de hac condicione,
 Si seruum non manumiserit, traditur in l. Mucianæ. & l. cum sub hac. D. de cond. & dem.
 quas tamen constat viuo herede vel legatario morte serui expleri, nec eam mortem expe-
 ctari triste esse, cum & liberi hominis & coniugis in pari genere condicionis mors expe-
 ctetur, & constitutionibus id tantum periculolum & triste visum sit in liberis, à quorum
 latere mater vel libertus ne discederent testator iussit. l. cum tale in pri. D. de cond. & de-
B monst. Item quòd illam condicionem, Si seruum hereditarium non manumiserit, adscri-
 ptam heredi ex asse instituto, neget remedio cautionis impleri posse. Cur enim legitimo
 heredi cauere non poterit, cuius interest eam condicionem non impleri? Sed postea ani-
 maduerti in eis condicionibus quæ morte alterius quàm heredis vel legatarij, cui sunt ad-
 scriptæ, possunt impleri, ideo Mucianam aut velut Mucianam cautionem non interpo-
 ni, quòd omnibus locis, quibus ita responderetur, ea quæ sub eis condicionibus relicta pro-
 ponuntur, apertè sint relicta post mortem alterius. Ac primùm in l. cum tale. §. Titius. D.
 de cond. & demõ. post mortem heredis nominatim fideicommissum relictum est. Porrò
 mori is potest viuo fideicommissario. Quocirca mors heredis expectatur. In l. hoc genus.
C D. cod. mors Titij expectatur, quia, vt lex ait, legatum post mortem Titij relictum vide-
 tur. Eadèmq; ratione in l. auia. §. Titio. D. eod. mors mulieris expectatur. Et in l. pater. §.
 focus. D. eod. quid aliud hæc verba significant, *Si cum marito in matrimonio perseuerauit,*
 quæ vi ipsa negantia sunt, quàm si vsque ad mariti mortem, vel diuortium culpa mariti
 factum in matrimonio perseuerauerit? ideoque mors mariti expectatur. Nõ sic dicemus
 si hanc testator condicionem adscribat, Si Stichum non alienauerit, Si Stichum non ma-
 numiserit. Non dicit post mortem Stichi, vel, Si Stichus id non fecerit, vel, Si Stichus id
 noluerit, vel, Si cum Sticho permanferit, verum ita, Si ipse Stichum non manumiserit vel
 non alienauerit. Apertè legatum in tempus mortis Stichi non confert, ideoque nec eius
 mors spectatur, & fortè cautione non oblata si contingeret eo casu Stichum mori, dice-
 rem adhuc expectandam mortem legatarij aut heredis, perinde ac si testator ita dixisset,
D Cùm morietur Sticho non manumisso vel non alienato. Ac similiter huius condicionis
 nomine, Si iterum vxorem non duxerit, præstatur cautio Muciana, licet viuo legatario,
 vt ostenditur in No. 22. expleri possit, puta si legatario sacerdotium obueniatur, ita vt nulla
 nuptiarum spes supersit. Qua ratione & hanc condicionem, Si sine liberis decefferit, sa-
 cerdotio expleri verissimum est, vt & Theodorus in eadem No. notauit. Sed ille casus nõ
 spectatur, quia solam legatarij mortem, non etiam eum casum testatorem spectasse con-
 stat. Quod attinet ad alteram dubitationem, ego ita censeo. Vt in specie l. Mucianæ. §. vl-
 tim. D. de cond. & dem. & l. mulier. D. de cond. inst. hæc condicio adscripta heredi ex as-
 se, Si dotem non petierit, impossibilis est, quòd post aditionem nõ sit à quo petere, atque
 adeo cui vel cauere vel acceptum facere possit: ita hoc genere condicionis adscripto, Si
E seruum hereditarium non alienauerit, id impleri nequit, quoniam adita hereditate nul-
 lus est futurus seruus hereditarius, atque adeò serui eiusmodi non alienandi nulla cautio
 interponi potest. Seruum enim hereditarium iacente semper hereditate dicimus, non e-
 tiam adita. Atque ita in hac etiam condicione, Si seruum hereditarium manumiserit, ser-
 uum hereditarium accipi oportet. l. mulier. §. j. D. de cond. inst. Frustra verò eius solius tẽ-
 poris ratione quo iacet hereditas, mox aditurus legitimo heredi caueret se non petiturum,
 vel se hereditarium seruum non manumissurum.

Ad §. vtrum. l. si is qui ducenta. D. de reb. dub.

C A P. I I I.

- F**Huius stipulationis, Si illud aut illud non feceris, & illius, Si quid eorum, quæ vt fieret
 superius comprehensum est, non feceris, idem est effectus, vt neutri aliter scilicet sa-
 tis fiat, quàm si vtrūque factū sit, nec profit aliquid fecisse, si aliquid factum non sit. & hoc
 proponitur in l. si is qui ducenta. §. cum ita. D. de reb. dub. Alius est effectus stipulationis
 ita conceptæ, Si quid eorum feceris quæ vt non fierent comprehensa sunt, hæc nempe,

Tom. 5.

G g g iij

vt neutrum fiat, nec proſit aliquid nō feciſſe ſi aliquid factum ſit. quæ differentia traditur **A**
 in d. l. ſi is qui ducenta. §. vtrūm, verſ. *Illius effectus*, cuiſmodi verbis, vt aliis ſtipulationum
 formulis, congruere non poſſint, quàm iis duabus, Si quid eorum factum erit, quæ vt nō
 fierent comprehenſa ſunt, Si illud aut illud factum non erit. Hæc non cōmittitur vtro-
 que facto. Illa non committitur neutro facto. Hæc committitur etiam ſi aliquid factum
 ſit. Illa cōmittitur etiam ſi aliquid factum non ſit. Itaque quod proponitur initio ſic ne-
 ceſſariò reſtitui oportet, *Vtrūm ita concipias ſtipulationem, Si illud aut illud factum non erit, an*
hoc modo, Si quid eorum factum erit, quæ vt non fierent comprehenſa ſunt hoc intereſt, &c. Quid
 enim interſit deinde explicatur in illo loco, *Illius effectus, &c.* & iam antè inter illas, Si il-
 lud aut illud factum non erit, &, Si quid eorum factum non erit, nullum eſſe diſcrimen
 fuerat demonſtratum. At committi ſtipulationem illam, Si illud aut illud factum non e-
 rit, etiam altero facto, Iuriſcōſultus oſtendit hac ratione in d. §. vtrūm, quia quemadmo-
 dum altero facto verūm eſt illud aut illud factum eſſe, verum etiam ſit, Illud aut illud fa-
 ctum non eſſe. Nec enim ſemper ex duabus contrariis orationibus vna eſt vera altera fal-
 ſa, ſed duæ aduerſæ ſimul poſſunt eſſe falſæ, veluti, Omnis actio eſt in factum, Nulla actio
 eſt in factum, & ſi ex liberis alij puberes, alij impuberes deceſſerint, ſiue ita ſtatuas, omnes
 impuberes deceſſiſſe, ſiue omnes puberes deceſſiſſe, vtrumque falſum erit. Nam oratio v-
 niuerſalis tota falſa eſt ſi in ea ſit aliquid falſi. At ſimul veræ eſſe non poſſunt, vt, Omnis
 heres defendere debet mortem defuncti, Nullus heres defendere debet mortem defun-
 cti. Aduerſis autem contrariæ ſimul poſſunt eſſe veræ, vt, Quidam tutor à tutela excu-
 ſatur, Quidam tutor à tutela non excuſatur, Ex ex duobus quæ fieri oportet altero tantū
 facto, illud aut illud factum eſſe, & illud aut illud factum non eſſe. Nam oratio particu-
 laris tota vera eſt, ſi quid in ea ſit veri. Falſæ autem ſimul eſſe nequeunt, veluti, Quidam
 curatores teſtamento dantur, Quidam curatores teſtamento non dantur. De contradi-
 centibus ſiue diſparatis, quas Ariſtoteles ἀντιφατικῶς ἀντικειμένας, quarum tria genera, ni-
 hil Iulianus in hoc loco. Nihil etiam ipſe, Nihil, inquam, Iulianus de eis. Itaque perpe-
 ram Iuliani ſcripto annectitur à quibuſdam exemplum tale, Si ex iis qui ſiſti debuerunt,
 quidam ſtati, quidam non ſtati ſint, Omnes ſtatos eſſe, Non omnes ſtatos eſſe: quæ ora-
 tiones nec veræ nec falſæ ſimul eſſe poſſunt, nec ſunt ex genere earum quas Iulianus tra-
 ctat, qui pugnantia continentes tantūm proponit. Hæ ſunt aduerſæ ſiue ἐναντία. & con-
 trariæ, Hæ ſunt aduerſis cōtrariæ ſiue ἀντικείμεναι, vel, vt recentiores loquuti ſunt, ὑπεναν-
 τία. Idem ſignificationem dicit quod Ariſtoteles κατηγόρημα. Ex vniuerſo quod ille καθό-
 λος, Ex aliquo quod ἐν μέρει, Cicero de parte, orationes quod λόγος ἀποφαντικὸς. Nec
 verò iis quæ diximus aduerſatur verſ. *Proinde*. Qui interrogatus an quid eorum quæ ob-
 iiciuntur fecerit, reſpondet, Non feci, hoc reſpondet, Nihil feci. Itaque ſi aliquid eorum
 fecerit, aliquid non fecerit, mentitur. Similiter enim ſi promiſerit quis c. ſi quid eorum
 feciſſet quæ ſuperiùs comprehenſum eſt ne faceret, committit in ſtipulationem ſi aliquid
 eorum fecerit, aliquid non fecerit. Hoc enim promittit, eorum ſe nihil facturum. Roge-
 rius & Placentinus mendum ſubefſe viderunt, ſedem mendii non viderunt. Itaque quo
 loco non oportuit negationem ſuſtulerunt, ita legentes, *Si illud aut illud factum erit, &*
Illius, malè referentes ad priore loco poſitam ſtipulationem, *Huius* ad poſtèriorem. Alij
 etiam malè in eo §. hæc verba, *Si qui liberorum partim puberes partim impuberes deceſſerint*, græ-
 dioribus litteris ſcribūt quaſi teſtatoris vel contrahentiū verba, cū illa potiùs ita ſcribi
 debuiſſent quaſi ἀποφαισεις, Omnes impuberes deceſſiſſe, Omnes puberes deceſſiſſe. **B**
C
D
E

*Quid ſit donatio propter nuptias, quid ὑπόβολον, & Harmenopuli definitio quæ
 deprauata eſt, quemadmodum reſtituenda ſit, explicatur.*

C A P. I I I I.

Donatio propter nuptias opponitur doti. Dos eſt quæ datur marito vxoris nomine.
 Donatio propter nuptias, quæ propter dotem datur vxori mariti nomine. Dos
 eſt donatio propter nuptias vxoris. Donatio propter nuptias eſt dos mariti. atque ideo **F**
 quæ donantur propter nuptias ἀντίφερρα vocātur l. vlt. C. de don. ante nupt. vel pro nupt.
 Ea in dotem à muliere plerumque redigebantur. l. generaliter. §. hoc obſeruari. C. de ſec.
 nupt. ex quo §. hic Nou. 22. locus ſumptus eſt, καὶ ἐν δόξῃ πῶς δωρεῖται τῇ
 δωρεὰ τῇ

- A** δωρεά τῇ περιγί. ab Eustathio explicatus rectè, ab Accurfio malè. Porro eodem iure est dos, ac donatio propter nuptias, eadem vtraque pacta recipit, eadem vtriusque quantitas ex Nou. 97. Quibus ex casibus si in persona mariti existant, maritus lucratur dotè, vel aliquam partem ex ea, eisdem si in persona vxoris existant, tantundem vxor lucratur ex donatione propter nuptias. Ei simile est quod posteriores dixere ὑπόβολον, id est, incrementum dotis, vel quod mortuo marito vxori superstiti redditur supra dotem, ἀπὸ τῆ ὑποβάλλειν, quod est maiori rei vel summæ minorem adicere. Græci aliàs reddidère dimidiam, aliàs tertiam, nisi aliud conuentum fuisset. Moribus Tolosanorum redditur hodie dimidia, vt si c. sint in dote, c. l. Est apud Harmenopulum lib. 4. definitio hypoboli valde deprauata. verba eius hæc sunt: ὑπόβολον καλεῖται, τὸ ἐπὶ τῇ πρὸς τὴν τῆς φοικὸς, ὅταν ἀποθανόντος τῆς γυναικὸς ἢ φοικὸς ἀπαίτηται ὡς τῆ τῆ ἀνδρὸς, ταύτη ὑποβαλλόμενον ἢ γυνὴ ὑποπρέμενον. Sed legendum, ὅταν ἀποθανόντος τῆ ἀνδρὸς ἢ φοικὸς ἀπαίτηται ὡς τῆ τῆς γυναικὸς. Nam vt quæ in Harmenopulo sub eo titulo καλεῖται ὑπόβολος sequuntur apertè demonstrant, non mortua vxore, sed mortuo marito hypobolo locus est. Quod & iis verbis adnotatum reperi in Harmenopulo Bibliothecæ regię. εἶχε γὰρ τὸ πρωτότυπον ὕψους ὡς εἶχε τὸ ἐσφαλμένον ἐστὶν ὡς φερε γὰρ ἰσχυρῶς. ἀποθανόντος τῆ ἀνδρὸς. Cōfirmatur iis quæ de hypobolo scripsit Georgius Phobenus hoc modo: τὸ ὑπόβολον ὅ καὶ προγαμιαία καλεῖται δωρεά ἰσχυρῶς συμφωνία ἐστὶν ὡς περὶ κερπὸς τῆ φοικὸς συμφωνήματος ἀπαίτησις. διὸ καὶ ὑπόβολον λέγεται. ἔχει δὲ τὸ τὸ φοινόμιον. θανόντος γὰρ τῆ ἀνδρὸς ἀπαίτηται καὶ πῶς τῆ φοικὸς πρὸς τὴν καὶ εἰ μὴ συμφωνηθῆ ῥητῶς μέχρι τῆ τρίτης τῆ φοικὸς δίδεται τὸ ἔλαττον. εἰ δὲ μὴ συμφωνηθῆ τὸ ἥμισυ τῆ εἰρημότητος φοικὸς δίδεται. καλεῖται δὲ τὸ καὶ προγάμια δωρεά διὸ καὶ τὸ γάμια συμφωνεῖται. Et Demetrius Chartophylax Archiepiscopus Bulgarię, quę librū habet Petr. Faber vir nunquam satis laudatus, quæst. 55. πῶς γέ μιν ἀπαίτησι τῆ ὑπόβολος τὸ πῶς ἔχειν ὀπινηία προτελευτήσι τῆ γυναικὸς ὁ ἀνήρ. Multum itē distat donatio propter nuptias à donatione quæ moribus nostris fit respectu matrimonij cuius fauor nimius est nec iure Romano receptus, & ab eo quod Douarium vocamus, quod etiām Romano iure receptum non est. Id apparebit statim si definitio donationis propter nuptias cum eorum definitionibus conferatur, quæ tales sunt: Donatio fauore matrimonij est, quæ alterutri coniugum fit à parente vel extraneo coniugij non coniugis nomine. Douariū est vsusfructus dimidię vel tertię partis bonorum mariti, qui vxori debetur post mortem mariti. Donationes ergo propter nuptias hodie sunt penitus ex vsu sublata.

De præscriptione C. annorum

C A P. V.

- Q**Uæ priuatis cępetunt actiones excluduntur præscriptione annorum xxx. ex Theodosij illa Constitutione non scriptis modò nostrorum, sed & exterorū, vt alio notauimus loco, celebratissima. Quæ verò ecclesiis vel aliis venerabilibus locis vel ciuitatibus comperunt actiones, vel quæ debentur in redemptionem captiuorum quorum exactio plerumque ad episcopos pertinet, nō excluduntur nisi c. annorum præscriptione ex l. vlt. C. de sacr. eccl. Pertinet ea lex ad Orientales ecclesias. Ad Occidētales Nouel. 9. & quidem omnes, nedum ad Romanam, quod conuersio latina liquidò demonstrat. Græca forma deest nec inuenitur in basilico. Omnes verò fatentur à Nou. 111. supradictam l. vlt. corrigi introducta in ecclesiarum ceterorūque locorum pietati & Deo consecratorum actionibus x l. sublata c. annorum præscriptione. Introducta iam ante illam quidem fuetat x l. annorum præscriptio Nou. 131. hæc tamen c. annorum non fuerat nominatim sublata. Quæso, cur etiam non fatentur correctam Nou. 9? Est namque Nou. 111. posterior, nec est cur plus Occidenti quàm Oriēti tribuatut. Et ita quoque sentiunt ex nostris interpretibus complures, & ex veteribus Iulianus Antecessor Constantinopolitanus. Nec igitur placeat Irnerij nec iuris Pontificij conditorum sententia. Extat verò 111. Nouellæ summa quædam Græcè conscripta cum hac valde notanda Græci interpretis obseruatione, quam Theodori esse didici ex libro καὶ χειρικῶν διασημάτων, vt quæ debentur in redemptionem captiuorum hodie etiam non oporteat excludi nisi c. annorum præscriptione, quòd in ea Nou. de eis nihil meminerit Iustinianus. Quæ ratione etiam putem aduersus ciuitates in iis quæ eis legata, per fideicō-

missum relicta, donata, vendita sunt, non posse opponi nisi c. annorum præscriptionem A
 ex l. ultim. C. de sac. eccles. Ipsa Nouella integra relata est inter edicta Iustiniani sub falso
 titulo *ᾠ ἐὶ λιπιγιώτων*. Nouellam Harmenopulus appellat non edictum lib. i. tit. 3. Non vi-
 deo autem cur à Nouellis ea edicta separanda fuerint, cum tamen edicta *ᾠ ἐὶ ἀσελγαίνον-
 των & ᾠ ἐὶ πίστεως & ᾠ ἐὶ ἰσοπληθύνει τῶν ἀρχόντων*, &c. inter Nouellas referantur. In le-
 gibus antiquis Caroli & Ludouici ita est scriptum: *Ne x. anni vel xx. vel xxx. annorum
 præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola x l. annorum curricula. & non solum in ceteris re-
 bus, sed etiam in legatis & hereditatibus.*

Emendatio §. quoniam. l. cum tabulis. D. de his quæ vt indig. auf. siue de concubinis. B

C A P. VI.

Qui dicuntur filij naturales siue nothi, spurij aut vulgò quæsitum non sunt. Nothi sunt
 qui ex concubina domi sine nuptiis vxoris loco retenta, quam Græci *παλλακὴν*
 vocant, nascuntur. Spurij qui *& σκόπιοι*, & terræ filij patre incerto geniti quasi *προεξέδην*
 (sic legendum apud Valerium siue Iulium Paridem lib. 10.) ex scortatione, stupro, adulte-
 rio, incesto: quæ vitia in concubinam non cadunt. Est enim legibus probata, & vt elegan-
 ter Iulianus antecessor ait in Nouel. 18. legitimam vxorem imitatur. Nothi ex constitu-
 tionibus ab intestato aliquid iuris in bonis parentum habent non extantibus filiis legiti-
 mis, quin & ex testamento extantibus legitimis vnciæ, non extantibus etiam solidi ex No-
ᾠ ἐὶ νόθων capacitem habent. Spurij ex vtraque causa incapaces sunt, ac ne alimentis C
 quidem digni, quæ tamen nothi habent etiam ab intestato extantibus filiis legitimis. No-
 thos nusquam spurios aut vulgò quæsitos appellari dico. Nec proferat mihi quisquam in
 hanc rem §. quoniam. l. cum tabulis. D. de iis quæ vt ind. auf. Est enim meo quidem iudi-
 cio nondum is §. bene à quoquam aut restitutus aut explicatus. Restituendum verò ipse
 ac explicandum ita censeo. Concubinatus pugnat cum stupro, stuprum lege Iulia vindi-
 catur. Concubinatus nulla lege vindicatur. Cum ingenua stuprum committitur, nec po-
 test cum ea concubinatus constitui nisi vel testato, vel sine testatione si obscuro loco na-
 ta sit vel vulgò quæstum fecerit. l. in concubinato. D. de concub. Vulgò, non palam dico.
 Sunt hæc diuersa. l. probrum. D. de rit. nupt. Ad hæc stupro cognita, non etiam quæ in
 concubinato fuit, nihil ex eius cui benigne fecit, testamento capere potest. Cum concu- D
 bina est connubium, Cum stupro cognita non est connubium. Cocceius Cassianus V.
 C. Rufinam ingenuam honore pleno dilexit. hic est honor maritalis, quo secernitur vxor
 à concubina. l. item legato. §. penult. De legat. 3. l. donationes. D. de donatio. Concubina
 enim matrisfamilias honestatem non habet, nisi patroni concubina sit. l. probrum. D. de
 rit. nupt. Post Rufinæ mortem filiam eius, id est, priuignam suam in concubinatum as-
 sumpsit. Non est nouum hoc, vt cum qua non est connubium, sit concubinatus. nam &
 cum ancilla, cum adulterij damnata, cum quinquagenaria, cum muliere eius prouinciæ
 in qua quis officium administrat, est concubinatus, non etiam connubium. Ergo iure
 priuignam Cassianus in concubinatum habuit. Atqui erat ingenua, vt pote Rufinæ in-
 genuæ filia. Ceterum eam vulgò quæstum fecisse apparuit. Sic legendum arbitror. Nam E
 & Flor. *quæstum* legitur non *quæsitam*, sine verbo tamen, *Fecisse*, quod, vt & alia aliis locis,
 me auctore licebit addere. Iure ergo eam Cassianus in concubinatum habuit. Proinde
 quod ei sub alumnae appellatione Cassianus reliquit quasi educasset eam vnà cum ma-
 tre, iure relictum videri, nec quasi cum ea commisso stupro auferendum Seuerus &
 Antoninus iudicauerunt. Fuit enim cum muliere ingenua quæ vulgò quæstum fecerat,
 concubinatus, non stuprum. Hæc est huius §. sententia. Hodie si concubinatus non legi-
 timæ coniunctioni, sed scortationi deputatur, quod plerisque placet, & relata hac de re
 est Constantini Porphyrogenetæ constitutio quædam apud Harmenopulum, quod
 ius diximus constitutionibus tribui nothis, nullis tribuetur. Ex eo enim necessariò
 consequitur, filios ex concubinato susceptos spurios esse, concubinas scorta non con- F
 cubinas: vt in Nouel. 18. de duabus concubinis eodem tempore domi retentis, & ex
 eis susceptis filiis Iustinianus dixit. Denique nullos esse hodie nothos, nullos filios na-
 turales.

Ad

A

Ad l. cum heredes. C. qui testa. fac. poss.

CAP. VII.

Non esse differentiam inter principem & priuatos quod ad ius capiendi attinet ex te-
 stamento vel codicillis, Imppp. Valens, Valentinianus & Gratianus. definierunt in
 l. cum heredes. C. qui testa. fac. poss. quod postea Theodosio displicuit, cuius cōstitutio ex-
 tat in l. 2. C. Th. de testa. Ius enim sibi ipse ex codicillis vel epistolis fideicommissariis ca-
 piendi ademit, non etiam priuatis. De ea Theodosij cōstitutione Symmachus V. C. scri-
 psit in quadam ex eis epistola quæ nōdum editæ sunt. Tot verò sunt fere non editæ quot
 editæ, quarum, si quis typographus poposcerit, facturi copiam sumus libenter, vt istius
 nunc facimus, cuius verba hæc sunt. **C**VM ciuiles & bellicas laudes Domini nostri
 Theodosij stili honore percurrem, magis eum contigisse in cōmunia, quàm satisfacif-
 se singulis fateor: & leges eius bonis pacis admiscui, quas vt noueram prius ademisse ad-
 mirationem, ita seruasse nobis parem gloriam non putabam. Verùm hæc recens cautio
 de fideicommissis & codicillorum commodis ab optimo principe in æternum repudia-
 ris tantum claritudine egreditur lucē superiorum, quantum augustius est regendis, quàm
 subditis modum pōnere. Atque vtinam priuata auaritia mentem intelligat latoris, & mo-
 res de legibus trahat. Neque enim latet quid sponte ceteros velit facere qui suspecta com-
 pendia primus exhorruit: Ego certè vereor ne improborum sitis ad se existimet perueni-
 re quæstum caducum, fiatque innocentium causa deterior, si ad eos tantum falsi redeat
 occasio, qui neque lege neque pudore cohibentur. Ergo quia dominorum condicio re-
 strictior est: priuatis cupiditatibus, medicina iuris occurrat. Frigentia diu apud homines
 criminosos vetera decreta, quorum vigor cum latoribus suis occidit. Tantum denuo le-
 gibus seueritatis addendum est, quantum flagitia creuerunt. Alioquin si maioris partis
 deseritur emendatio, frustra se asperis sanctionibus solus Imperator adstrinxit, qui bonus
 semper & integer fuit. Imperator autem Iustinianus non hanc Theodosij, sed illam Va-
 lentis constitutionem magis probauit. Illam enim retulit in suum Codicem, ex Theodo-
 sij eam tantum partem sumpsit, quæ pertinet ad quæstionem falsi motam super codicil-
 lis aut epistolis, ex quibus relicta priuati petunt. l. vlt. C. ad leg. Cor. de fal. Symmacho ma-
 gis probatur ius vetustissimum, non in principis modò, sed & in priuatorum causa, vt co-
 dicillis saltem epistolisque relicta fideicommissa nullo iuris vinculo cōtinerentur. **Q**uod
 & ipse, cum falsi materiam ingentem submoueat, sequor non inuitus.

Capsarij, Fugitiuarij.

CAP. VIII.

Capsarios esse eos qui in balineis mercede vestimenta seruanda suscipiunt Paulus scri-
 bit in l. 3. §. vlt. D. de off. præf. vig. quod nullum alium auctorem scio qui dilucidius
 confirmarit, quàm Epiphanium in Panarij libro secundo, dum Adamianorum pessimos
 ac nefandissimos mores describit, quos inter cetera nudis corporibus refert conuentus
 habuisse in hypocaustis, & ad fores adstitisse ipsis quosdam capsariorum instar, qui eorū
 vestimenta susceperent & custodirent. Verba Epiphaniij hæc sunt: *ἄρῳτον γὰρ φασὶ τῆς τοῦ-
 τῆς, τὰς αὐτῶν σκεκλησίας ἢ τοὶ φωνεῖς καὶ ἀπὸ λυγῆς ἐν τῷ ποικίλοις οἰκοδομείῳ. ἐν δὲ τῷ εἰσιέναι,
 ἰμιαποφύλακες εἰσὶ πινες πορῆς αἰς θύρας δίκην χαμῶδεων, ὑπὸ αὐτῶν ἐπιπαγιδῆοι.* Pars ea ba-
 linei, in qua constituebantur capsarij, *ἀποδότηριον* dicebatur. Dicuntur alia significatione
 capsarij, qui pueris euntibus in scholam libros portant. l. 13. D. de man. vind. quo pertinet
 illud Iuuenalis Satyr. 10. *Quisquis adhuc vno partam colit asse Mineruā, Quem sequi-
 tur custos angustæ vernula capsæ.* Fugitiuarij autem in l. si apud te. D. de præscr. ver. & l.
 1. C. Th. si vag. per. manē. hī videntur esse qui fugitios seruos persequuntur. quod hic L.
 Ancei Flori locus indicat lib. 3. dum bello seruili vti cāpta fuerint prætorum castra, fuga-
 tique ciues narrat, *Ita, inquit, qui per fugitiuarios detrahi debuissent, prætorios duces profugos
 prælio ipsi sequebantur.* Sic ex duobus antiquis nostris exemplaribus legimus, Sic ex suis le-
 git Elias Vinæus vtr de bonis literis optime meritis, & ita Varro: *Aqua fugiendæ ne fugi-
 tarius sit parandus.*

Quod constituitur in l. si vindicari. C. de pœnis, pugnare videtur cum eo quod iidem Imperatores antè constituerunt in l. penul. C. de custo. reo. vt conuictum velox pœna subduceret. Dantur namque in l. si vindicari, conuicto & damnato à principe iusti dies xxx. cui constitutioni quid causam præbuerit ex Theodorito, Sozomeno, & aliis alij notarunt. Nescio an adhuc quisquam indicarit id iuris à Sidonio Apollinare S. C. Tiberiano tribui 1. Epist. Ex *vetere*, inquit, S. C. Tiberiano xxx. dierum vitam post sententiã trahit. & Corn. Tacitum lib. 3. itémque Suetonium in Tiberio. cap. 75. non xxx. sed x. tantum dierum spatium S. C. quod auctore Tiberio factum est, damnatis prorogatum scribere. igitur cum Tacito & Suetonio pugnare Sidonium, nisi quod adiecit dierum Theodosius, id etiam S. C. Tiberiano deputaueris, vt sæpe quod legibus Iuliis additum est posterioribus constitutionibus, nihilominus constat Iustinianum legibus ipsis adscribere multis in locis. Confirmata autem vel restituta fuit ea Theodosij Constitutio No. Niccphori Botoniati, *Ὡς δὲ τὴ μὴ ἴσασθαι τῆς λ' ἡμερῶν ἕνεκα τῆς σωματικῆς ποιήτης*, quam habemus, & ab Eustathio breuiter his verbis expressa, *μετὰ λ' ἡμέρας ἡ ὀργὴ τῆ βασιλέως ἀνεταί.*

Confortes, Sors, Hereditas.

CAP. X.

Confortes cum dicimus, communionem significamus. Atque ita confortes eiusdem Clitis sunt, quorum communis lis est, qui simul litem contestati sunt. Frequenter autè de fratribus hoc dicimus qui pro indiuiso commune patrimonium habent, fratres esse confortes. Sic loquitur Paulus in l. si is qui tres. D. de exc. tut. Sic Velleus Paterculus. Fuluij, inquit, *Censoris frater & quidem consors*. idémque de eodem Liuius xli. Cicero 4. Ver. *Cum ex agris tres fratres confortes profugissent*. Plinius 8. Epist. *Consors frater in patris potestate emancipatam filiam adoptionis fraude reuocauerat*. Ausonius in monosyllabis. *Tum Iouis & consors germanus Tartareus Dis*. Prosper Aquitanicus in Chronico. *Attila rex Hunnorum Bledam fratrem & confortem suum perimit*. Horatius. *Confortem socium fallat & hospitem*. Et hæc inter fratres confortio aut voluntaria est, vt si consensu societatem contraxerint. l. cum duobus. §. idem Papinianus. D. pro socio. aut necessaria, vt si à parentibus indiuisas hereditates acceperint. Non omnes igitur fratres confortes sunt. Hi tantum confortes sunt, quos vel voluntas congregauit, vel fortuna coniunxit. Festus siue Paulus inter confortes ait erectum citum & disertionem fieri, quod fit arbitrio familiaræ ercisgundæ vel communi diuidundo. Existimo autem apud Paulum esse legendum *disortionem*. Vt enim cõsortem & confortionem dicimus, ita & disortem & disortionem. Augustinus in Grammatica. *Consors & disors in genitiuo singulari tis habent*. Disors autem dicitur dissimilis fortis, Ouidius. At mea seposita est & ab omni milite disors Gloria. Eadem verò ratione reliquos propinquos & extraneos confortes dicemus: quorum est hoc quoque proprium, vt siue fratres, siue propinqui, siue extranei sint confortes, inuicem habeant ius *συνπιμίσσιως* ex No. Romani Lapaceni, quod non habent qui confortes non sunt, etiam si propinqui sint. Vt Græcis *κλήρος*, sic Latinis sors hereditas est. Galli quoque hereditatem vocant *E-schoite*, quasi sorte obtigerit. Appellationis ratio nota est, nec verò eadem cum ea, propter eam hereditatem dicimus. Hereditas enim, vt rectè Cassiodorus scribit in Psalmum 2. & 15. & 77. ab hero dicta est, id est, domino, quòd eam iure legitimo dominus possideat. Quod & nos probauimus tam lib. 2. Institutionum titul. de hered. qual. & diff. Si quis verò miretur quòd quæ in herede syllaba producitur, ea in hero corripiatur, legat Gellium lib. 12. cap. 3.

Loci quidam Cesaris & Plinij emendati, & quid sint coactilia & impilia apud Vlpianum.

CAP. XI.

F

Coactilia in l. argumento. D. de auro & arg. leg. indumenta sunt strictius compacta ex villis crassioribus, quo ex genere petasi & *καυμασία* & galbinæ, vel molliora alia quædam quæ ex lanis xylinis, caprinis, ouillis conficiuntur, cuiusmodi sunt Thoracomachi qui loricas superinducuntur. Plinius lib. 8. cap. 48. *Lanæ & per se coactam vestem faciunt*. Sic

- A** Sic legendum; vt tunicas ex coactis factas apud Cæsarem 111. de bello ciuili. Lego ex veteribus coactis, non vt vulgò, subcoactis. Studiosè cum auctorem conferens cum scriptis codicibus, id etiam reperi lib. 2. de bello Gallico, dum recensentur Galliarum populi qui in Cæsarem arma sumpserunt; pro Catuacos, legendum Atuaticos, qui quales sint non ignoratur. Hi sunt qui Aduatici dicuntur, à Dione Ἀτυατικοί, in libris scriptis modò Atuatici, modò Atuatici & Atuatica vrbs. Sic legendum lib. 7. *Impedimenta omnium legionum Atuaticam contulit. Tribus horis Atuaticum peruenire potestis. Ipsi Atuaticam contendunt.* Caruaci verò illi penitus ignorantur. Inueni quoque lib. 5. illo loco, *Omnes verò se Britanni glasto inficiunt, quod ceruleum efficit colorem,* non glasto vel vitro, vt est apud Pomponium Melam scriptum, sed nitro esse legendum. Quod confirmat Vitruuius lib. 7. cap. 11. qui ex nitri flore ceruleum fieri ait. Aut vitro potius herba infectoria. & ita legèdum Plinij 36. cap. 6. ex Vitruuij 7. cap. vlt. Oribasius. Isatis quam Gothi visdilem vocant, tinctorum herbam vitrum. Lucianus. ὑάλω περιχρῆσι. Porro in eadem l. argumento, Vlpianus ait impilia vestis loco esse. Plinius lib. 19. cap. 2. esse lancam naturam, ex qua impilia vestesque quaedam conficiuntur. Sic habent manuscripti. malè impressi, *mapalia*. Impilia vocat quæ viii. περιπῶν Theophrastus, ex quo illa sumpsit πῶδρα. An igitur fasciæ pedules & impilia idem? Pedules sic dicuntur, vt pedula auctore Festo, quæ Græci πῆδρα vel πῶδρα.

Explicatur §. vsuræ. l. tutor. D. de administ. tut.

CAP. XII.

- C** Tutor primo anno intra sex menses pecunias collocare debet. l. si tutor. D. de admin. tut. idoneis scilicet nominibus. Sequentibus annis singulis duo ei menses dantur, quorum ratione nullæ ab eo pecuniarum vsuræ exiguntur. Detrahuntur hi duo menses ex singulis annis in ponenda vsurarum ratione, quòd tantum temporis ad exigendas, & rursus collocandas pecunias tutori suppetere necessarium videatur. Dixi, singulis annis: idque l. tutor. §. vsuræ. D. de adm. tut. adiiciendum censeo ex Nouel. 72. & ex scholio apud Constantinum lib. 5. Epit. apposito ad sententiam. l. si tutor, in hunc modum: τὸ δὲ ἐρημιέ-
νον περὶ τῶν δύο μηνῶν, νόησον περὶ ἐκάστου ἑκαστῆς μονίας: vbi περὶ ἐκάστου sic accipitur, περιχρῆσι
ἐνιαυτῶν vel χρόνων. Ergo singulis annis eximitur illud duorum mensium spatium, cuius nul-
D læ pupillo præstantur vsuræ, atque ita ei vsuræ non præstantur statim, id est, perpetuò & perseveranter, sine intermissione, sine laxamento. Sic accipi sæpe in aliis auctoribus duo celebres Grammatici notarunt, Nonius & Donatus. Quòd si pecunias tutor in suos vsus conuerterit, statim ab eo exiguntur vsuræ, id est, sine illo laxamento duorum mensium. quod Græci his verbis exprimunt, τὸ το δὲ ἔστι ἐπὶ τῶ συγχερισμῶν.

*De solemnibus manumissionum ex XII. tabul. & de
vicesima manumissionum.*

CAP. XIII.

- E** X veteribus auctoribus quos habemus, circumductiones illas & iniuriosa ῥαπίσματα quæ in manumissionibus interueniebant ex XII. tabul. quorum Iustinianus meminuit in Nouel. 81. & l. vltim. C. de emanc. lib. nemo melius descripsit, quàm Claudianus in libro de IIII. Consulatu Honorij his versibus:

*Te fastos ineunte quater, solemnia ludit
Omnia libertas, deductum vindice morem
Lex celebrat, famulusque iugo laxatus herili
Ducitur, & grato remeat securior ictu,
Tristis conditio pulsata fronte recedit
In ciuem, rubuere genæ, tergoque remouit
Verbera promissi felix iniuria voti.*

F

Hæc ita legibus XII. tab. agebantur non in seruorum modò, sed & in filiorum manumissionibus: atque ideo manumittere sic dicimus, quasi palma siue colapho infracto di-

mittere. Ambrosius 2. Epist. Libertas quam manumissus accipit, & palma lictoris donatus acquirit. Cornutus in Persium. Quotiens, inquit, manumittebant eos alapa percussos circumagebant, & liberos confirmabant. Seneca 1. Epist. Qui se philosophiæ subiecit & tradidit, statim circumagitur. i. fit liber. Vnde manumissio dicta est, eo quod manus ei immitteretur. Quod ait de circumactione quam Iustinianus circumductionem, alij vertiginem vocant, Arrianus bellè cōfirmat in Epictetum lib. 2. his verbis: ὅταν ἑρῆμι πῖς ἔπι ἑρατηγῶ τὸν αὐτῷ δῦλον ἔδεν ἐποίησεν, ἐποίησε πῖ, ἔστρεψα τὸν αὐτῷ δῦλον ἔπι ἑρατηγῶ ναί, καὶ εἰκοστὴν αὐτῷ δῶνα ὀφέλει. & id maximè norandum quod ait de danda vicesima manumissi, quæ introducta est lege lata C. Mario & Cn. Manlio Coss. vt T. Liuius scribit. Ad quam pertinet etiam quod ita scribit lib. 3. ὁ δῦλος ἐϋθὺς ἔρχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. Δίχα πῖ, δὲ κῆτε ὅτι τοῖς ἐκοστῶνας ἔπι θυμῷ δῶνα ἀργύριον. Significat eum qui appetit libertatem, pecuniam vicimarum dare cupere.

De immodicis & inofficiosis donationibus.

CAP. XIII.

SI parens vni ex liberis ultra dodrantem, vel secundum No. Iustiniani, ultra hesslem aut semissem donauerit, vel etiam si totum suum patrimonium in vnum ex liberis contulerit (quod est in Constitutionibus positum sub titu. de inof. don. patrimonium exhaurire, exinanire, vacuefacere, euiscerare, & in No. 92. exantlare, siue ἐξαντλεῖν) ceteris liberis datur actio, qua donata reuocatur pro quadrantis aut trientis hodie semis siue ratione. Donationem in assem, inve partem virilem reuocari nusquam legitur. Debitam tantum portionem reuocari aut repleti confirmant admodum multæ constitutiones tituli de inoff. donat. & quod Symmachus in epistolis scribit his verbis, *Actiōnem ex Placidiani V. C. nomine qui pater puellæ fuit immodicarum donationum causa manasse respondit, supplementum verò vnciarum ab herede Placidie afferuit postulari.* Et quod Iustinianus in No. 92. cuius speciem ita rectè ex magistro Harmenopulus posuit. Pater quatuor habet filios Primum, Secundum, Tertium, Quartum, & l. x. libras auri in bonis. Singulis ergo pro debita portione debet quinque. Primo & Secundo donat directo x x libras. Testamento autem reliquorum bonorum diuisione facta inter omnes liberos Primo & Secundo x x v. libras attribuit, Tertio & Quarto aspergit quinque. Placet Tertio & Quarto supplèdarum aliarum quinque librarum aduersus fratres Primum & Secundum actionem dari, atque adeò in ponenda Falcidia non presentium modò, sed etiam antè donatorum bonorum ratione haberi. Subiicit & eius Nouellæ ex alio auctore vt breuem & elegantem epitomen, ἡ δὲ διὰ τὸ γενόμενης εἰς πνα τῶν παίδων ἀμέτρως δωρεῶν ὡς τῆ γενέως αὐτῷ, μειῦται ὁ φαλκίδιος τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς, εἰ μὴ ἄρα ἀχάριστοι εἰσίν. Nec huic sententiæ villo modo aduersatur l. Titia Scio. §. Imperator. D. de lega. 2. dū extantibus nepotibus duobus, & in vnum ab auia collata donatione immodica, alteri ait donatorū pro dimidia parte reuocationem dari. Dimidiam enim quartæ partis intelligit, idque ita explicari conuenit ex l. si mater. C. de inoff. don. Quod & verissimum & apertissimum est.

Ad l. si de vi. D. de iudicis.

CAP. XV.

QVOD dicitur, mota cōtrouersia proprietatis & possessionis prius de possessione, quàm de proprietate cognoscendum esse, malè nostri interpretes probari putant eo quod refertur Adrianum Pium nō modò rescripsisse, sed etiam decreuisse in l. si de vi. D. de iudic. l. 5. D. ad leg. Iul. de vi pub. *Si de vi, inquit, & possessione queratur.* De vi queritur duobus modis, ciuilitè & criminaliter. Ciuilitè, per interdictum Vnde vi: Criminaliter legibus Iulii. l. 1. §. 1. D. vnde vi. l. 4. C. eo. l. 1. C. quan. ciui. act. Cùm de vi ciuilitè queritur, & de possessione restituenda queritur. Est igitur de vi & de possessione tunc vna eademque quæstio. Cùm de vi criminaliter queritur, diuersæ sunt quæstiones. Nec enim quidquam possessorium iudicium cum criminali cōmunè habet. l. si quis. C. ad leg. Iul. de vi. Proinde in l. si de vi, fingendum non est de vi ciuilitè queri, quādoquidem separat in ea Callistratus vim à possessione, & duas quæstiones facit, vnam de vi, alteram de possessione, cui adiungit Martianus in d. l. 5. *vel de dominio.* Fingendum igitur de vi criminaliter queri,

- A queri, de proprietate vel de possessione ciuilitate. quod & legum ambarum inscriptiones suadent. Vna est ex Callistrati v. de cognitionibus, Altera ex Martiani 1111. Institutionum, qui libri, vt ex indice Labitti nostri, viri optimi & doctissimi constat, omnino ad res criminales spectant. Restat in eis legibus non hoc proponi, prius esse cognoscendum de possessione, quam de proprietate, sed de ipso vis crimine, quã vel de proprietate vel de possessione. Maiorem quæstionẽ minori præferri, quod sæpe aliàs fit. l. vlt. C. de ord. cog. Ceterum pugnat valde cum ea sententia l. 1. C. de appel. l. si quis. C. ad leg. Iul. de vi. & fateri cogimur ita quondam rescriptisse & decreuisse Pium, idque tantummodo à Callistrato & Martiano refertur. Nihil verò ab ipsis disputari ea de re atque concludi. Posteriores constitutiones esse sequendas, atque his similia quædam annotauimus in l. B 5. D. qui testa. fac. poss.

De vicesima hereditatum locus.

CAP. XVI.

- Sic multa esse in Pandectis vexata ab interpretibus, quæ nisi ex iure antiquo repetita interpretatione nunquam quisquam liquidò explicaturus est, præsertim in libris de legatis, & vnum inter cetera in l. cum filiof. De leg. 1. quod etiam si indicauit vix vlli occurreret, nisi iuris antiqui peritissimo. Sed hoc nolo. Est aliud in l. filiof. §. Diui. 2. eod. titul. quod explicare decreui. Vt ante Iustiniani Nouellam 119. præceptum testatoris alienationem prohibentis non erat fraudi heredi quominus quartam detraheret ex lege Falcidia, vt non est fraudi creditoribus quominus pignora distrahant, ita fisco non est fraudi quominus detrahat vicesimam ex lege Iulia. Bonorum alienatione vetita excipiuntur pignora, excipitur vicesima. & hoc est quod ait in eo §. nec creditoribus ea præcepta testatorum, nec fisco fraudi esse, ab interpretibus malè perceptum. Excipiebatur & Falcidia, quæ tamen hodie cum possit prohiberi, & prohibitione illa comprehenditur. De vicesima scripsi in sententiis receptis Pauli.

De interdicitis, edictis, actionibus.

CAP. XVII.

- Interdicta etiam decreta vocantur §. sunt autem. Instit. de interd. l. 1. D. de tab. exhib. D. IM. Tullius pro Cecinna. *Nego me ex decreto prætoris restitutum esse. & paulò post. Nemo sum ex decreto restitutus.* Actionis quoque verbo interdicitur continentur. l. actionis. D. de obl. & act. l. 3. D. de mor. inf. l. ob id §. vlt. D. ad l. Aquil. Idem Tullius in eadem oratione. *Hanc puto me habere actionem vt per interdictum meum ius teneam. & infra, Vtrum hanc actionem habetis qua nos vsi sumus. & infra, Huiusce generis vna est actio per hoc interdictum quo nos vsi sumus. & paulò post coniunctim, Huius rei interdictum atque actionem.* Ergo interdictum actio est. Actio formula quædam prætoria. Interdictum quoque formula est siue *δμλία* vt Theophilus ait §. 1. & §. pen. de interd. id est, sermo siue effectum quoddam prætoris. Vtrumque in albo proponitur. l. 1. C. de interd. Vt interdictum non tantum de possessione editur vel quasi possessione, sed & de proprietate interdum & quasi proprietate. l. 2. §. quædam. D. eod. Sic actio non tantum de proprietate vel quasi, sed & de possessione potest esse, vt condictio incerti per quam possessio condicitur. l. 2. D. de condict. trit. l. heres. D. ad Treb. Non omnis tamen actio interdictum est. Hinc quæritur quid interdictum distet ab actione, quæ interdictum non est. Ego qua consueui breuitate vtar, summa differentia hæc est, Interdicti & actionis ordinem, solennitatem, executionem, formulam esse diuersam, effectum eundem. Quod exemplis cõprobari facile potest. Possessionem repetimus per interdictum vnde vi, aut per condictionem incerti. l. 1. §. restituere. D. vt poss. l. vlt. C. de actio. empt. Vtriusque idem est effectus. Tam enim per condictionem, quam per interdictum possessionem qui agit, adsequitur. Ordo & formula diuersa est. Ad interdictum ibatur vi & deductione quadam moribus facta, aduocatis amicis in rem præsentem, vt constat ex oratione pro Cecinna, quæ obseruatio & diligentia nulla erat in condictione incerti. Interdicti formula hæc erat, VNDE TV ILLVM VI DEIECISTI EO RESTITVAS. Actionis hæc, SI PARET ILLVM ILLI PER VIM POSSESSIONEM ABSTVLISSE NEQVE RESTITVETVR

L. TITIVS IVDIX ESTO. Ceterùm vtraque actio penitus est in personam. Quod A non ita contingit semper. Nam interdicta omnia vi ipsa personalia sunt, licet quandoque non in personam, sed in rem scribantur. l. 1. §. pen. D. de interd. Actiones aliæ in rem, aliæ in personam, aliæ vi & scriptura sunt eiusmodi, aliæ vi tantum non scriptura, vt Quod metus causa, quam tamen si malit actor in personam scribere, non prohibebitur, licet contra illas quæ in personam scribi solent, vtiq; semper necesse sit ita scribi. Sequuntur alia exempla. De arboribus cædendis est interdictum, est & actio ex x i i. eiusdem potestatis, non eiusdem ordinis & formæ. De precario est interdictum, est & condictio incerti. Vtriusque finis & effectus idem, ratio agendi diuersa. De reuocandis iis quæ in fraudem creditorum gesta sunt, est actio in factum siue Pauliana, quæ proponitur in l. 1. D. quæ in fraud. cred. & interdictum fraudatorium, quod proponitur in l. ait prætor. eod. tit. vbi quod subiicitur de actione in factum causa cognita in ignoratam danda, referri oportet ad actionem Paulianam priore loco propositam. Vtriusque verò idem fere est effectus, executio non est eadem. De tabulis proferendis heredi interdictum datur. datur & actio ad exhibendum. Idem vtraque consequitur, non eodem tamen ordine. De executione interdictorū eleganter Aggenus Vrbicus libro secundo (edito integriorem intelligo) ita scribit. *De loco si possessio petenti firma est etiam interdicere licet, dum cetera ex interdicto diligenter agantur. Magna enim alea est litem ad interdictum deducere, cuius est executio perplexissima. Si verò possessio minus firma est mutata formula iure Quiritium peti debet proprietatis loci.* Illa verborum differentia, cui causam dat varietas illa formularum, omittenda non est. Interdicere commune esse prætoris & actoris. Agere actoris proprium. Prætorum qui interdictum dat, interdicit. Prætorum qui actionem dat, non agere. Nunc de eo videamus quod interpretes quærun, qua re distet edictum ab interdicto. Id quæri censeo perquam inscitè. Cur enim de edicto & actione idem non quærun? Vt actiones edicto promittuntur, sic & interdicta, nempe his verbis, Interdicam, Decreto comprehendam, Interdictum dabo, Iudicium dabo, & inde Paulus IIII. Sent. Edicto, inquit, perpetuo cauetur, vt interdicto reddito agi possit. Is verò in quem ex edicto interdicitur si rem velit defendere, de ea iudex sumitur, cuius arbitrato absolutio vel condemnatio fit. Quod si rem non defendat, in bona eius itur. Vnus est locus in Pædectis, in quo malim pro, *Interdictum, legere, Edictum.* Neque enim puto his auctores abuti vocabulis. Locus ille est in l. prætor ait. §. 1. D. de no. op. nunc. in quo interdictum, quod ex noui operis nunciatione competit, cuius hæc est formula, **QVOD ADVERSVS EDICTVM FACTVM SIT**, vti constat ex l. §. si quis fortè. l. si opus. l. ædibus. l. pen. l. vlt. D. eo. Quod aduersus interdictum factum sit competere dicitur, cur ex tot locis vnus ille non emendabitur? Similis error aliàs insedit in l. 1. §. 1. D. ne vis fiat ei qui in poss. & l. 2. C. quor. bon. & l. 1. §. annus. D. vnde vi. Denique vt contra actionem facere, sic contra interdictum facere vix credam rectè dici. Extremum illud est vt moneamus ordinem actionum & interdictorum hodie esse sublatum. Erant hæc duo remedia ordinarij iuris. Inde Frontinus, *De possessione*, inquit, *per interdictum, id est, iure ordinario litigatur.* Et Spartianus in Percennio, de imperio cum Seuero Iulianum egisse ex interdicto vti possideris, vt iure scilicet ordinario ad principatū peruenisse videretur. Tribuuntur interdicta iuri prætorio. verè. At Petronius Arbiter in Satyrico, *Dixi*, inquit, *E iure civili dimicandum, vt si nollet alienam rem domino reddere, ad interdictum veniret.* Ius civile pro prætoris ordinario iure vsurpat: vt M. Tullius pro Cecinna, *Quid denique ad ius civile*, inquit, *aut ad actoris notionem & animaduersionem?* Dixi interdictorum hodie nullum ordinem esse. Hoc igitur dixi de possessione & ceteris causis quæ interdictis continentur, hodie per formulam & veteri more non disceptari sed extra ordinem, non directò, sed vtiliter, non recto interdicto, sed quasi interdicto siue exemplo interdicti. l. 2. & 4. C. vnde vi. l. vlt. C. de lib. exh. id est, actione vtili, extraordinaria, in factum. §. vltim. Inst. de interd. Inde titulus lib. 43. Pandectarum sic est à Triboniano conceptus, *De interdictis siue extraordinariis actionibus, quæ pro iis competunt.* Addidit Tribonianus illa, *Siue extraordinariis*, quæ absunt ab indice titularum præposito Pandectis Florentinis. Et verò earum F actionum in Pandectis nusquam fit mentio, idque solùm in eis proditum est ex causa interdicti de migrado, inquilino extra ordinem subueniti. l. 1. D. de migr. ac de eis malè fuit semper acceptus §. nonnulli. l. prætor ait. D. de no. op. nunc. Nec enim versus ille diuelli debuit ab eo §. qui præcedit, in quo an interdictum, Quod aduersus edictum factum sit, datur

- A detur aduersus heredem eius qui fecit quæritur, & relata sententia Labeonis, subiicitur (Sic Flor. scriptum ἐλλειψικῶς) Nonnulli putant in factum esse dādam quā interdīctum, quod verum est. Verum est igitur heredem eius qui contra nunciationem fecit, in factum potius teneri, quā interdīcto illo restitutorio, quod ex noui operis nunciatione reddi solet. Neque enim heres qui nihil fecit, opus restituere & in pœnam defuncti succedere debet. l. pen. D. eod. titul. Ergo propriè interdīcto restitutorio non tenetur, sed in factum actione ob rationem calculi & indemnitate, vt scilicet eius quod ad eum peruenit ratio subducatur. & ita in heredem eius qui dolum malum aut vim adhibuit, in factū potius, quā de dolo actionem vel interdīctum vnde vi dari constat. At de illis extraordinariis actionibus quæ instar interdīctorum dantur, agunt Imperatores in l. vlt. C. de interd. dū
- B ruptis veteribus ambagibus, id est, misso veteri ordine, actionem vtilem quæ pro interdīcto competit, vt puta actionem vnde vi, statim esse proponendam aiunt, & ideo in l. penult. eod. cum dixissent de possessione agi competentibus actionibus, id mox ita explicāt, vt non interdīctis agatur sublato iam iudiciorum ordine, sed actionibus institutis ad exemplum & similitudinem interdīctorum. Hæc habui de interdīctis, in quibus ad cognoscenda interdīctorum iura viam sibi quisque munire facillè potest.

De vi vlciſcenda & defendenda.

CAP. XVIII.

- C VT cōtra vim vi experiri, & arma armis propulsare liceat iure omni comparatum est, naturali, gentium, & ciuili. Noti sunt auctorum cum nostrorum, tum exterorum loci. Id verò fieri debet non supra modum, sed cum modo æquo & pari, vel vt est scriptum in l. 1. C. vnde vi, cum moderatione inculpata tutela, id est, cum defensione æquabili & remota ab omni culpa. Est igitur modus aliquis propulsandæ vis, qui tunc maximè seruetur, cum eam defendēdo propulsamus, id est, quatenus nostri nostrorumue tutio exigit, non vlciſcendo. Vim manu & viribus defendere licet. vlciſci non licet nisi legitimis actionibus. l. scientiam. §. qui cum aliter. D. ad leg. Aquil. Ideoque possessionem mihi per vim ereptam confestim vi repetere possum non ex interuallo. Confestim, id est, in loco, in ipsa concertatione atque congressu. l. 3. §. eum igitur. D. vnde vi. Quæ enim ex interuallo vis infertur, cogitatè infertur, nec tam ad defensionem, quā ad vltionem spectat, & ob id in lege quoque Atheniensium de vi & contumelia propulsanda apud Demosthenem additur articulus, ἐνθὺς, Theodorus Hermopolites ad l. 12. D. quod met. cau. τὸ ἐνθὺς γένηται ἐν τοῖς δύο νόμοις ὁρῶν. Quod sumpsit ex contextu lib. 60. βασιλικῶν titul. 17. ca. 9. in quo ita est: ἐνθὺς ἢ μὴ τοι μετα διαλείαν. Idem & ad l. scientiam. D. ad leg. Aquil. Græci ex eodem loco notarunt.

Ad l. 2. C. de interdīctis.

CAP. XIX.

- C VM l. 2. C. de interd. coniungenda est l. 1. C. vbi de hered. agit. vtriusque eadem est inscriptio & subscriptio. Est namque in l. 1. vt veteres libri docent. pro *Messala*, legendū
- E *Messia*. Sensus quoque vtriusque congruit & cohæret satis. Si sit controuersia de hereditate inter institutos & legitimos vel substitutos, instituti rectè desiderant se interim mitti in possessionem rerum hereditariarum ex edicto D. Adriani. Id verò desiderant à præfide eius prouinciæ in qua sunt res hereditariæ. Tum de hereditate litigant apud eundem, si & in ea prouinciâ is cum quò agitur, degat. Alioquin domiciliū sequuntur rei. Nam præfes de hereditate atque adeò de proprietate, de iure, non potest cognoscere in eum, qui eiusdem prouinciæ nō est. Hæc l. 1. Addit in l. 2. ne ex interdīcto quidem, id est, de possessione præfidi in eum cognitionem dari, qui eiusdem prouinciæ nō est. Grauior est proprietatis quā possessionis quæstio. & possessio quæ addicitur, plerunque momentaria. Proprietatis ius perpetuum. Vt tamen de proprietate, ita de possessione non cognoscet præfes in eum qui eiusdem prouinciæ non est. In d. l. 2. ex interdīcto, sic interpretor,
- F De possessione. Plerumque enim interdīcta sunt de possessione vel quasi. Pauca quædam de proprietate & iure: vt interdīctum De itinere actūque reficiendo, in quo vt in actione confessoria docere de iure actor debet, & De aqua castellaria, in quo etiam ius aquæ adsignatum esse probari necesse est, & De mortuo inferendo in locum purum.

Nec mirum si sint quædam interdicta rei familiaris causa prodita de proprietate. Nam & diuini iuris sunt quædam de quasi proprietate, veluti De mortuo inferendo in sepulchrū quod quasi meum est, & ea etiam quæ ad suum ius tuendum pertinent, veluti de liberis aut libertis exhibēdis, qui quodammodo mei sunt. l. 2. §. quædam. D. de interdic. Et hæc quidem totam litem finiunt, nec vllam alteri præstruunt viam. Huius generis interdicto finitur totum. Sic legendum in l. 1. §. vlt. D. de aqua quot. & æst. Illa quæ sunt de possessione vel quasi possessione præparatoria sunt, vbi desierunt, incipit secunda actio. l. vlt. C. quo. bon. quæ & principalis actio dicitur in l. nulli. C. de iudic. l. si quis. C. ad leg. Iul. de vi. l. 1. C. Th. vnde vi, & apud Cassiodorum 1111. Variat. *Si partibus vestris in causa momentaria vel principali iustitiam adesse cognoscitis.* Sic legendum.

Indicatur Triboniani facinus quoddam in titul. Vnde vi.

CAP. XX.

Interdictum De vi armata annum non fuisse, sicut interdictum quotidianum vnde vi, M Tullius his verbis significat xv. Epist. ad Cassium, Postulabimus ex qua heræsi vi hominibus armatis deiectus sis, in eam restituere. In hoc interdicto nõ solet addi, In hoc anno. Quare si iam biennium aut triennium est cum virtuti nuntium remisisti, delinitus illecebris voluptatis, in integro res nobis erit. At Tribonianus qui & cetera quibus inter se ea interdicta distabant omisit aut confudit, in l. 3. D. vnde vi. cuius prior pars est de interdicto De vi armata, posterior de interdicto fructuario, ad finem prioris cum ita duntaxat scripsisset Vlpianus, *Et post annum redditur*, adiecit ille, quantum auguror coniectura, *In id quod peruenit ad eum qui prohibuit.* incleganter. Debit enim dicere si idem illius interdicti & quotidiani voluit esse ius, *In id quod peruenit ad eum qui armis deiecit.* Verbum enim *Prohibuit*, vnum tantum casum complectitur, Si venientem in possessionem armis prohibuit. d. l. 3. §. si autem. Tum verò non scripsisset Vlpianus interdictum de vi armata post annum reddi in id quod peruenit, quin prius annotasset id intra annum dari, sicut de interdicto vnde vi scripsit in l. 1. post cuius tractationem, sumpto interdicto De vi armata, id tantum ad differentiam superioris interdicti adscripsit, *Hoc post annum reddi*, vt de interdicto precario scriptum est in l. quæsitum. §. penul. D. de preca. Est & tertium interdictum restitutorium de clandestina possessione. l. 7. §. Iulianus. D. com. diuid. De quo non agitur lib. 43. Digestorum, quod exemplo interdicti vnde vi, in possessorem perpetuum, in eum qui clam, etiã si sine dolo & culpa desit possidere, annum esse reor. Tribus modis mala fide aliquid possidetur, vi, clam, precario, eorumq; nomine tria interdicta sunt, De vi, De precario, De clandestina possessione.

Indicatur lex quædam XII. tab. De duplis fructibus

CAP. XXI.

Prædo ex eo die quo rem alienam inuasit, fructus præstat non tantum quos vel inhonestè percepit, sed & quos vetus possessor honestè percipere potuit. l. 1. §. ex die. D. vnde vi. Is verò qui rem alienam simpliciter tenet nec conuentus reddit, & generaliter in ceteris causis possessor rei alienæ, ex eo tantum die fructus præstat, quo res in iudiciū deducta est. Qua de re scripsimus Obser. 1111. cap. xi. vterque autem olim duplos fructus præstabat, vt constat ex l. 1. C. Th. de fruct. & lit. exp. & Ambrosij Epistola 24. Quod ex vetustiore iure manare, quàm Codice Theodosiano ex eo intelligitur, quod de iis fructibus duplis Paulus scribat lib. 5. sentent. titul. 9. & quod Petro Pitheo viro eruditissimo acceptū fero, ij sint qui ab Vlpiano maiores fructus dicuntur in l. 6. §. vlt. D. mand. Ac fanè id ex XII. tab. originem duxisse puto. Hæc enim verba XII. tab. leguntur in Festo: *SI VINDICIAM FALSAM TVLIT, SI VELIT IS, ARBITROS TRES DATO. EORVM ARBITRII FRVCTVS DVPLIONE DAMNVN DECIDITO.* Quæ sic restituenda videntur. *SI VINDICIAM FALSAM TVLIT, REI SIVE LITIS, ARBITROS TRES DATO. EORVM ARBITRII FRVCTVS DVPLIONE DAMNVN DECIDITO.* Ex his verbis liquidò constat, etiam illo spatio minime impleto, de duplis fructibus actionem esse ex XII. tab. in eum qui rem alienam sibi falso

A falsò adseruit & vindicauit. Illud quoque ex eis discimus, quod in legitimis actionibus scribi solebat, *QVAM REM SIVE LITEM*, auctore Varrone, id sumptum fuisse ex *X I I*. tab. Quod verò de tribus arbitris dandis scribitur, valde congruit cum eo quod M. Tullius in hunc modum scribit *I. de legib. Nec Mamilia lege singuli, sed ex X I I. tres arbitri fines regemus*. Sic legendum, vulgò male alij, *Sed nos, Alij, Sed ex his*. Sicut & lib. 2. alij, vt in veteribus his sacratifque legibus, *Alij*, vt in veteribus ex his: cùm sit legendum, *vt in veteribus X I I. sacratifque legibus*. Ergo & in actione finium regundorum, quæ vindicationi cohæret. *l. 3. C. fin. reg. tres arbitri sumuntur ex X I I. tabulis*.

De interdicto Vti possidetis.

B

CAP. XXII.

Interdicti vti possidetis hæc ex Ælio Gallo verba prodidit Festus, *Vti nunc possidetis eum fundum quo de agitur, quod nec vi nec clam nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis: aduersus ea vim fieri veto. Nunc*, inquit, id est, tempore editi interdicti. & sic in *l. 3. §. Labeo. D. vti possid.* hæc huius interdicti formula proponitur, *Sicuti nunc possidetis eas aedes ex quibus proiectum est*, & in *l. 1. D. de interd.* hoc interdictum in præsens tempus referri dicitur. In idem tempus hodie refertur interdictum vtrubi, quod est de rebus mobilibus. Id & vtrubi dixeris rectè, vt Næuius in Tarentilla, & vtrubi, vt Cato pro Lusitanis apud Charisiū. Sunt verò in vtroque indiseretæ partes actoris & rei, cùm tamen in aliis soleat prætor singulari, non duplici sermone vti, ex quo fit vt sint illa simplicia hæc duplicia. Vincit autem vtroque alteruter aut neuter. Ac siquidem alterum possedisse iusta ex causa alterum non possedisse liqueat, possessor vincet. Si vtrumque, veluti iustè vnum, iniustè alterum, secundum Trebatij sententiam, qui hoc modo duos insolidum possessores constituebat, quod & similiter in precarij rogatore & rogato domino Sabinus admittebat. *l. 3. §. ex cōtrario. D. de acqu. poss.* cuius opinionis vestigium quod restat dissimulare non possumus in *l. et habet. §. cum qui. D. de preca.* Est enim ex libris Pomponij ad Sabinum. Igitur licet, si verum pressius intueamur, duos placeat magis pro solido eandem rem possidere non posse, si tamen ex illorum sententia duos in solidum proponamus possidere (erit hæc suppositio potius quàm propositio) vt si ponam me animo possidere iusta ex causa, te vi aut clā, si à me possides, ego te vincam, quia possessionem tuam aduersum me nemo tuebitur, meā tuebitur iudex quilibet, qui vel ob id semper pro possessore habeor, quòd de recipienda possessione mihi interdictum competat. *l. si quis vi. D. de acq. poss.* Similiter si à me precario possides, ego vincam te. *l. qui precario. D. de precario. l. 1. §. vlt. D. vti possid.* Quod si ab alio ita possides, vtrumq; prætor tuebitur: proinde neuter vincet, neuter vincetur. Vitiosam ergo possessionem aduersus extraneum prætor tuetur. *l. vlt. D. de acqu. poss.* & in summa hoc interdicto prætor possessorem vel possessores tuetur, dummodo alter ab altero nec vi, nec clam, nec precario possideat. Is verò qui non possidet, nihil hoc interdicto prorsus adsequitur: vt creditor in possessionem missus. *l. 3. §. creditorès. D. vti possid. l. 9. D. de rei vind.* Quamobrem non probo quod scriptum est in *d. l. 3. §. item* videamus si **P**roiectio, tam ei qui ex suis ædibus proiecit in vicini solum, quàm vicino inutile interdictum esse. Cùm enim hæc subiiciatur ratio, *quia vterque possidet*, necesse est vt antè fuerit scriptum, vtrique utile interdictum esse, id est, efficax, vt *d. l. 3. §. si vicinus*. Et verò confirmatione ea quæ sequitur ex Labeone, qui tamen non eiusdem est familiæ cuius fuit Cassius, ex quo illud refertur, id ita planè enucleatur. Labeo enim facta ex meis ædibus in tuas proiectione, vtrique interdictum dat. Sunt eo loci hæc verba pro interdicti formula accipienda, *Si eum locum possideamus qui proiecto tegitur, sicuti nunc possidetis eas aedes ex quibus proiectum est: vt in l. 3. §. si quis ex mandato. D. de itin. actúque pri. Vt ille vsus est qui mandato meo emis*, quod pauci animaduertunt.

B

Interdicturos vtrubi, agere ad exhibendum.

CAP. XXIII.

Plerumque vindicaturi ad exhibendum agunt. *l. 1. D. ad exhib.* Nōnunquam interdicturi. *l. 3. §. sed & si quis interdicturus. §. si meum. D. cod.* At quo interdicto? Si dixeris, Tom. 5. H h ij

Precario, ut interpres, somniati similis videbere. Quid extra interpretem alij dixerint nec scio, nec sum admodum sollicitus. Quid sit dicendum scio. Formula ad exhibendum agit qui rem suam esse, usufructum suum esse, ius pignoris suum esse affirmat. Similiter & qui possessionem suam esse affirmat. l. 3. §. Pomponius. D. eod. Hoc verò nec actione affirmatur, nec alio interdicto, quàm uti possidetis vel vtrubi. Festus: *In legitimis, inquit, actionibus nemo ex iis qui* (deest verbum, possident) *possessionem suam vocare audeat, sed ad interdictum venit, ut Praetor iis verbus utatur, uti nunc possidetis.* quæ verba retulimus cap. superiore ex quibus colligitur eum qui agit uti possidetis possessionem suam vocare, & consequenter eum qui agit vtrubi, quod est eiusdem naturæ & potestatis. Atque ideo possessione euicta, verum est de euictione actionem competere, quæ non competit nisi vindicationis specie euictum sit. l. 38. §. si quis fortè. D. de verb. obl. Ad exhibendum igitur is tantum ob possessionis causam agit qui eam suam esse contendit, ut est scriptum in d. §. Pomponius, id est, qui acturus est vtrubi. Nam præparare actio ad exhibendum, quæ est de rebus mobilibus, interdictum uti possidetis, quod est de immobilibus, non potest. Denique aut propter in rem actionem illa actio datur, aut propter interdictum vtrubi.

De interdicto Saluiano.

CAP. XXIII.

Adversus extraneum Saluvianum interdictum non dari Imp. Gordianus rescripsit in l. 1. C. de preca. Contra Iulianus in principio l. 1. & in eiusdem legis §. 1. D. de Sal. interd. adversus extraneum Saluvianum dari rescripsit. Gordianus de interdicto loquitur quod omnimodo est in personam. Iulianus de vtili, cuius verba in rem scribantur: *Vtile*, inquit, *interdictum reddi oportet*, verbis scilicet in rem scriptis. Est alia quædam in eo tractatu longè obscurior quæstio, an inter ipsos quibus eadem res obligata est, reddito Saluiano aut Seruiano iudicio, possessor vincat: quam nemo quod sciam dilucidè adhuc exposuit. Ego verò animaduerti l. ult. D. de Sal. interd. coniungendam esse cum extremo l. si debitor. D. de pign. Ut enim hæc est ex l. x x i i i. Vlpiani ad edictum, sic & illa, non si sequamur Florentinam scripturam quæ hac in parte vitiosa est, sed si sequamur alios libros scriptos quos habeo, & ipsum ordinem edictorum. Quæstionem verò ita dirimendam. Aut duobus eadem res in solidum obligata est, aut pro partibus. Si in solidum, adversus extraneos singuli Saluvianum & Seruianam habent, inter ipsos possessor vincit. Ita de Saluiano Iulianus scripsit in l. 1. D. de Salvia. interd. Sed de Seruiana quoque idem cum scripsisse reor, quâdoquidem de Seruiana idem eisdem omnino verbis Vlpianus scripsit in l. si debitor. D. de pign. idq; ut opinor, ex eo Iuliani libro. Sed Tribonianus posito titulo de Saluiano interdicto, Saluiani nomen retinuit, Seruianæ circumscrispsit, non tamen ita accuratè, ut non resideat adhuc Seruianæ actionis mentio. Quod enim Iulianus, *Vtilis actio & adversus extraneos & inter ipsos dari debet*, non vtile interdictum significat, sed Seruianam, quæ & vtilis Seruiana dicitur, id est, generalem formulam hypothecariam, ut in d. l. si debitor. Igitur si duobus res sit obligata pro partibus, actione Seruiana inter ipsos reddita, dimidia pars possessionis auocabitur, sed non (ut hanc persecutus speciem Vlpianus scripsit in d. l. ult.) interdicto Saluiano, quoniam in interdicto Saluiano de solida possessione agitur nõ quæsito partium iure, cuius cum sit par causa, vincere possessor debet. In Seruiana de iure quæritur. Ius autem pignoris singulis pro parte competit. Hoc igitur iure probato, possessionis pars dimidia auocabitur. Sic fit ut qui vincit in Saluiano, non vincat in Seruiana. His cupio adiungi quæ de Saluiano interdicto scripsimus lib. 5. Sent. Pauli tit. de interditiis, ut sit hic tractatus vsquequaque perfectus, in quo exequendo dici non potest quanta sit Doctorem ἀμυχανία.

Index & quod dicitur, per indicem.

CAP. XXV.

Quod summariè & παχυμερῶς exponitur, id prouerbiali sermone quasi per indicem exponi dicitur: quo usus est Asconius in l. 1. cōtra Verrem. *Antequam, inquit, causa ageretur quasi per indicem rem exponebatur*: & Iustinianus in l. 1. §. nostram. C. de vet. iur. enucl. & §. vltim. De publ. iud. *Ut vobis, inquit, possibile sit quasi per indicem ea tetigisse, quod ita Græcè Theophilus interpretatus est, ἀγ. οὐτόμῃς ὡς δόσῃς.* rectè. Eodem mihi videtur Gregorius

A Gregorius Nazianzenus vti, & pro indicem *σηλογραφία* dicere in priore steliteutice. Verba eius hæc sunt. *ὁ γὰρ ἡμῶν γὰρ ὁλοή, μακρότερον τὸ παρ' ἑσῆς ὑποδείσιος βασιλεύειν, αὐτοὶ δὲ ὀλίγα ὅκ πολλῶν διελθόντες, σηλογραφία ὡσπερ̄ πῖνα τοῖς μετ' ἡμᾶς χαλῶν ἰσομεν.* Index igitur est ex latiori scriptura brevis subnotatio quædam, nec idem quod exemplum. l. 2. D. de fid. instr. Exemplum enim ex integro describitur totum. Puto etiam indicem siue libellum, periculum appellari. nam quod in Apophth. Plutarchus *σηλὴν*, Æmilius Probus in Epaminonda periculum vocat: vt in tit. Codicis De sententiis ex periculo recitandis. Cicero l. de legib. *Qui in isto periculo non vt à poeta veritatem exigunt.* & in frumentaria, *Pericula magistratum.* & in antiquiss. libro notarum quem habemus, eæ ita iunguntur D. P. De periculo. D. L. De libello.

B

Explicatur l. Marcellus. D. de don. inter vir. & vxor. & l. 1. C. de ædif. priuat.

CAP. XXVI.

D Eleantur omnia quæ Accursius scribit ad l. Marcellus. D. de don. inter vir. & vxor. & eius species reperatur ex l. senatus. §. Marcellus. D. de leg. 1. vbi fustus & dilucidius exposita est. Cùm verò ea sit à Marcello tractata libro v 11. Digestorum, in quo is plurima scripsit de donationibus inter virum & vxorem, vt constat ex l. 5. §. vlt. l. 7. §. 1. l. 49. D. eod. tit. eamque Marcelli sententiam Tribonianus sub eum titulum posuerit, si quærat quid ad eum titulum pertineat, dicam maritum qui quid suo sumptu in re mulieris ædificat, donare videri, quandoquidem ædificium cedit solo. Sed cùm placeat donata posse reuocari, an & id ædificium reuocare & tollere, ex eòve quid detrahere possit quæritur. Mouet dubitationem S. C. quod factum est D. Adriani temporibus Acilio Autola, & Corellio Panfa Coss. At Marcellus negat locum esse S. C. Ea namque non promercij, sed vsus sui causa maritus detrahit, sine tamen mulieris damno, id est, illæsa re mulieris, vt & in specie l. Iulianus. D. de rei vind. quæ illi l. Marcellus, vel inscriptionum argumento adiungenda est. De illo autem S. C. qui accipiunt l. 2. C. de ædif. priu. non animaduertunt id non bene cohæreere cum verbis quæ præcedunt. *Edicto*, inquit, *Diui Vespasiani & Senatusconsulto.* Ergo non Aciliano S. C. sed S. C. subsecuto edictum Vespasiani. Edicta namque Senatusconsultis confirmari solebant. l. 1. D. in qui. cau. pig. vel hyp. tac. cont. adhibita l. si vëtri. §. 1. D. de bon. auct. iud. poss. quod & tradidi Obs. 1. cap. 18. Malo errorem esse in nomine Imperatoris dicere. Est enim in propriis nominibus memoriæ lapsus frequentissimus. Nam & quod in ea l. 2. exceptum fuisse dicitur, id S. C. illo quod auctore Adriano factum est, proculdubio exceptum fuit. l. cetera. §. item quæri. D. de leg. 1. Quod item additur, ædes integras dirui non posse materiæ in alias ædes proprias transferendæ causa, id Spartianus Adriano tribuit. Verùm vtrisque saluis, ab ædibus in alias ædes, etiam si in alia ciuitate sint, iure materiam transferri placet. d. l. cetera. §. sed & si quis. Idem verò error fuisse videtur in nomine Vespasiani l. Diuus. D. de iure pat. cùm sit verisimile Adrianum libertatis auctorem fuisse tam manus iniectioe non seruata, quàm seruata.

E

Explicatur l. 3. §. si vicinus. D. vti possid.

CAP. XXVII.

Vlpiani in l. 3. §. si vicinus. D. vti possid. verba hæc sunt: *Si vicinus meus in parte mea tetoria habeat & in parte sua, vti possidetis interdictū mihi efficax est vt ea tollere cōpellatur.* Quo loco de communi pariete agit quem vicinus ex vtraque parte opere rectorio exornarit. Ait enim, *In parte mea, & in parte sua*, id est, vt Harmenopulus loquitur, *εις ἑαυτῶν μέρη τῶ ὀπτικοῦ τοίχου* lib. 2. tit. *ἑπὶ χειρῆων.* Quia verò dum non ex sua rātum, sed etiam ex mea parte eum exornat, vsurpare sibi totius parietis possessionē videtur, ideo placuit mihi in hoc dari interdictū Vti possidetis, vt ea ornamenta tollat. Quæ sententia his verbis exprimitur L V I I I. βασιλικῶν tit. 17. *Εἰ ὁ γείτων μὲ ἐν τῷ τοίχῳ μὲ κοιτάματα ἤτοι ζωγραφίας ἔχει χαλῶς κινῶ ἵνα ταῦτα ἀφείληται.* Daretur & communis parietis nomine interdictū Vti possidetis, si quis cum me ex mea parte exornare vel reficere prohiberet. l. si ædes. D. Com. diuid.

Tom. 5.

H h h iij

Emendatur §. si in sortem. l. solutum. D. de pign. act.

A

CAP. XXVIII.

Sortis & vsurarum ratio inter cetera vel in eo diuersa est, quòd propter sortem chirographariam pignus retineri potest per exceptionem doli, vt est constitutum in tit. etiã ob chirog. pec. pig. Propter vsuras chirographarias non item. l. 4. C. de vsur. Tunc verò vsuræ sunt chirographariæ, cum pignus contractum est in sortem duntaxat. Nam hæc taxatio si defuerit, & in vsuras tacite pignus contractum videri Harmenopulus existimat, qui eleganter ad sententiam l. si necessarias. §. vlt. D. de pig. actio. hæc adiicit: τὸ γὰρ ἐνέχρον τὸ ὑπὸ τὸ κεφάλαιον ὑποτεθέν, σιοπηρῶς καὶ ἐπὶ τοῖς τοκοῖς ὑπόκειται. At quod diximus ob sortem chirographariam pignus teneri posse, pugnat cum eo apertissimè l. solutum. §. si in sortem. D. de pig. actio. *Si in sortem, inquit, duntaxat vel in vsuras obstrictum est pignus, eo soluto propter quod obligatum est, locum habet pigneratitia.* Certum hoc est, si in sortem duntaxat. d. l. 4. At si in vsuras duntaxat, incertum aut protinus falsum. Ita cenfeo. Idcoque sic lego, *Si in sortem duntaxat nec in vsuras.* Nam & confestim è diuerso ponitur, *Si tamen pignus & in eas obligatum fuerit: & idem omnino est eius §. tractatus, qui supra dictæ legis 1111.*

B

Harmenopuli locus de directâ vindicatione & de l. res quæ. D. de iur. dot. & prædicatoribus.

CAP. XXIX.

C

Harmenopulus lib. 4. Epitomarum tit. τὴν ἐπιμήσειας τοῦ γυναικός, rei ex pecunia dotali Hemptæ directam vindicationem vxori dat. At enim utilis est. quia & rem eam non dotalem esse, sed videri traditur in l. res quæ. D. de iure dot. & generaliter mihi quidem liquet, rei ex pecunia nostra comparatæ, si emptor soluendo non sit, non nisi vtilem vindicationem dari. l. vxor marito. D. de don. inter vir. & vxo. sicut pecuniæ nostræ, quam quis suo nomine crediderit, si is soluendo non sit, & pecuniâ bona fide cõsumpta sit, non nisi utilis nobis condictio datur, arg. l. 4. C. si cer. pet. l. si me & Titium. D. eod. Verùm triplex est vindicatio, proprietatis, feruitutis, pignoris. l. 3. §. est autem. §. Pomp. D. ad exhib. Proprietatis vindicatio etiam si ea vtiliter experiamur, respectu ceterarum directa est, idcoque eam Harmenopulus conferens cum hypothecaria, quæ vxori in ceteris mariti bonis competit, non malè directam appellauit. Hæc enim propriè vindicatio est, ceteræ quasi vindicatiões. Id verò totum quod eo loco Harmenopulus tradit de l. res quæ, sumptum est ex βασιλικῶν libris, ex quibus apud eundem harum notarum loco * 5'. reponendum Στέφανος. Is fuit iuris interpres quidam, cuius in componendo dissidio d. l. res quæ, & l. ex pecunia. C. eod. tit. opinio reprobatur & meritò. Ex tribus enim quæ in eis libris referuntur, postrema verior est, vt non nisi marito non existente soluendo, res ex pecunia dotali comparata pro dotali habeatur, quæ fuit Thalelæi. Est verò ea l. res quæ, sumpta ex Gaij titulo de prædicatoribus. Ideo & quæri circa eam potest qui prædiores dicantur. quod Boëtius in Topicis Ciceronis iis verbis exposuit. *Vindex est qui alterius causam suscipit vindicandam, veluti quos nunc Prædiores vocamus.* Sic legendum ex vet. libris, non procuratores.

D

E

De prætorio pignore.

CAP. XXX.

Prætorium pignus est, quod missio in possessionem constituit. l. missio. D. pro emp. & C. tit. de præ. pig. l. 3. §. 1. D. de reb. eorum, & c. l. qui legati. C. vt in poss. leg. Cur dicitur prætorium? An quia iubente prætore constituitur? Minimè. alioquin & quòd ab executoribus rei iudicatæ iubente prætore capitur, prætorium dicemus. At prætorium dicitur, quia iure prætorio, id est, ex edicto cõstituitur. l. 3. C. vt in poss. lega. Cicero v r. ad Atticum: *Sine edicto, inquit, transigi commode non potest.* Missio fit ex edicto. De capiendo pignore nihil edicto comprehensum est. Fit namque extra ordinem pignoris capio. l. si pignora. D. de cuict. Missus pignus prætorium occupat. l. 2. & l. cum Remp. C. qui pot. in pig. hab. Illud quod ex causâ iudicati constituitur, ex officio capitur & distrahitur, non etiam occupatur ab eo secundum quem lis data est. l. 2. C. si in cau. iud. pig. cap. fit. In prætorio

F

- A** torio non obseruatur priuilegium temporis inter eos qui eiusdem tituli sunt. Permittitur enim missio in rem non in personam. l. cum vnus. D. de reb. auct. iud. poss. & ob id Græci eam κλῆν καθόλου νομὴν τῆς δαμεισῶν appellant. In illo autem quod exequendæ rei iudicatæ causa capitur, vt in conuentionali, priuilegium & ordo temporis spectatur. constituitur enim in personam. l. si & iure. D. qui pot. in pig. hab. *In cuius*, inquit, *persona pignus constitutum est.* Distrahendo pignori capto ex causa iudicati præstituti sunt duo menses, vt ostendimus Obs. l. i. l. cap. 39. Itaque in ea l. à Diuo Pio. §. in venditione. D. de re iudic. *mox*, id est, deinde, non ex continenti. Constituendo prætorio pignori, id est, possidendis bonis fuit constitutum certum tempus, vt post dies xxx. quàm esset vadimonium desertum, quod subindicat oratio pro Quintio. itémque magistro faciendo, & proscribendis bonis, rursusque legi bonorum venditorum dicendæ, vt Theophilus scribit in titul. de suc. quæ sic. per bon. ven. de qua M. Tullius sensit in eadem oratione, dum ait, magistrus qua lege & condicione pereat debitor, pronunciare: post hæc aliquanto tempore intermisso emptori bona addicebantur. Sed ea tempora arbitrato suo prætoré definiisse reor, quod & interpretes nostri notarunt ad l. pen. & l. ult. §. sin autem. C. de bo. auct. iud. poss. Nam & in causa damni infecti, si post missionem longo tempore non caueatur, secúndum decretum interponitur. l. 3. §. ult. D. de acq. poss. cuius temporis nulla est alia definitio quàm hæc, *Cum prætori causa iusta videbitur l. prætor. §. 1. l. si finita. §. non autē. D. de dam. inf.*

Explicatur l. debitores. C. de pigno. & hypoth.

C

CAP. XXXI.

- E**rrant qui ex l. debitores. C. de pign. colligunt prius debitori denunciandum esse, quàm cum eo personali vel hypothecaria agatur: aut nisi errant, pugnabit ea lex cum §. appellamus. Inst. de actio. vbi nullam hoc tempore debitori denunciationem fieri, qua scilicet status, id est, certus condicatur dies, ni soluerit, Imp. Iustinianus ait. Malim ipse sic eam legem accipere, vt si de pignore non distrahendo conuenerit, vel si pignus simpliciter acceptum fuerit, nulla lege vendendi aut non vendendi interposita, quandoquidem & id tunc agi intelligitur ne vendi possit. l. Arist. D. quæ res pig. obl. nõ poss. nõ aliter liceat creditori pignus distrahere, quàm si præsentis debitori denunciauerit vt pignus reuatur, secúndum ea quæ traduntur à Paulo 1. 1. Sent. & Vlpiano in l. 4. D. de pign. actio. quam denunciationem solemniter fieri oportet & testato. l. 4. C. de distr. pign. quando licet, *εἰ ἐὐχέρας ἔχει*, vt Græci vertunt, id est, si debitoris & testium suppetat copia. Et si autem lex, debitores, dicat, denunciationi non obtemperante debitore, creditori persequenti hypothecam, præfidem suæ auctoritatis auxilium impertiri, non est tamen existimandum ideo denunciationem exigere, vt tãtummodo agatur hypothecaria, sed vt ablata hypotheca ius suum creditor solemniter exequatur eamque distrahatur. & ita quoque in l. debitoribus. C. de admittuto. *Debitoribus*, inquit, *parere solutioni denuncia. qui si factus non fecerint, in venditione pignorum vti communi iure potes.*

E

Ad l. 2. C. de luitioe pig. species ponitur certa.

CAP. XXXII.

- N**on proposuisset absolutè ex Gordiani rescripto hanc sententiam Tribonianus, *Intelligere debes vincula pignoris durare, personali actione sumnota*, in l. 2. C. de luitio. pign. quæ aduersatur certissimo iuris principio, quo quidem præcipitur, vt sublata actione personali, tollatur hypothecaria, nisi speciem ad quam ea pertinet, quæstio legis quæ præcedit, suggereret satis. Est autè huiusmodi. Debitori sub pignore duo heredes extiterunt, singuli actione personali tenentur pro hereditariis portionibus ex x i i. tab. hypothecaria in solidum, & ideo si vnus soluerit pro sua parte, tollitur quidem omni iure actio personalis, hypothecaria non item. Illa ergo non tenetur, hac tenetur. Non sumantur alia exempla, vel ex l. cum quis. §. ult. de solut. vel ex eis quas interpretes attulerunt, in quibus vel omni vel naturali saltem iure, quod consistat in personam obligatio, & pignus perdurat. Vix præter id quod retulimus aliud inuenietur, quo omni iure sumnota personali, maneat hypothecaria, quod fit propter indiuisam pignoris causam. l. rem. D. de cuict.

Tom. 5.

H h h iij

Liquidò iurare. Operam dare. Dicis causa. Corn. Nepotis loci quidam restituti.

A

CAP. XXXIII.

Liquidò iurare Vlpiano in l. alias. D. de iureiur. idem est quod σαφῶς Demostheni 11. In Aphobum: ἢν μηδ' εἰς ὑμῶν νόμιζέτω καὶ ἢ μὴ ποτ' αἰ ὀμύουσι ταῦτα ἐθίλειν, εἰ μὴ σαφῶς. Apud Pet. Diaconum has notas Q. D. R. P. L. IV. ita fortè quis interpretabitur, QVA DE RE PETO LIQVIDO IVRES. Scribendum, Q. D. R. P. L. V. vt in superioribus, Q. D. R. P. G. V. QVA DE RE PETO LAVDABILITATEM VESTRAM, QVA DE RE PETO GRAVITATEM VESTRAM, quod & liber Magnonis de notis mihi confirmavit nōdum quod sciam editus, qui dicatus est Carolo regi hoc disticho. *Hæc iuris σμῆλα libens rex accipe Carle, Offert deuotus quæ tibi Magno tuus.* At alterum quod huius capituli titulus promittit est huiusmodi, quod iudices dicantur operam dare in l. si longius. D. de iudic. l. pen. D. de vac. mun. non esse nouum. Nam & sic M. Tullius 1111. Ver. *M. Petilium*, inquit, *equitem R. quem habet in consilio, iubet operam dare, quod rei priuatæ index esset.* Dicis causa quid esset, primi Taurellus, Augustinus, Victorius docuerunt. Id nondum fortasse quisquam apud Cor. Nepotem in Attici vita, sic esse legendum, *Ita vt Brutus & Cassius prouinciarum quæ iis dicis causa data erant à Consulibus.* quod est Græcè τῶν φάστας ἐνεχε. vulgò malè, *Necus causa.* Apud eum, *Cùm enim vsuram facere publicè necesse esset, pro vsuram legendum versuram.* & alio loco. *Neque peti more maiorum, neque capi possent conseruatis legibus in tam effusis ambitus largitionibus, neque Reip. sine periculo corruptis ciuitatis moribus.* pro *Reip.* legendum *geri.* Hæc enim sunt consequentia, peti, capi, geri. & alio loco *Scipionis Cornelij & Fabij Maximi Fabiorum.* legito *de Fabiorum*, vt suprà, *de Marcellorum.* Sed, vt ad illa verba *Dicis causa*, redeamus, fuere etiam vsitata in iudiciorum formulis, vt est proditum à M. Tullio in oratione pro Muræna, hoc modo, **SED AN NE TV DICIS CAUSA VINDICAVERIS.**

De formulis exceptionum.

CAP. XXXIII.

EXceptionum, replicationum, duplicationum formulis seruiunt hi articuli, Si non, Si nihil. exempla adiungerem nisi essent infinita & omnibus nota. Et interdum sine negatione, vt in l. 2. D. de adult. coër. & l. 2. §. 1. De de dol. excep. & §. vlt. Inst. de replic. Interdum ita cōcipiuntur, *At si non.* l. 9. §. vlt. l. si quis rem. D. de except. rei. iud. & apud Theophilum sæpe ἀλλ' εἰ μὴ, vel, *Ac si non*, vt in l. 2. eod. titul. & l. qui cum herede. D. de obl. & actio. Interdum ita, *Aut si*, nulla addita negatione. l. cùm par. D. de diuers. reg. iur. l. itaq; D. de procur. l. vlt. §. item si mulier. D. ad Velleia. l. consilio. §. 1. & 2. D. de cur. fur. & exemplo exceptionum in l. ait prætor. §. præterea generaliter. D. quæ in fraud. cred. vel etiã addita, veluti, *Aut nisi* in l. 1. §. Labeo. D. de flumin. & exemplo exceptionum in l. continuus. §. illud. D. de verb. oblig. *Aut si non multum referre videatur.* Nec enim assentior accipientibus *Aut pro Haut*, nec in l. 1. D. de solut. Accursio ita accipienti, *Aut*: in qua potius transposita negatione ita legendum esse, *Id est non in id debitum quod est in controuersia*, Græci ostendunt, qui ita vertunt: ἴνα μὴ εἰς ἀμφίβολον ἢ ἀρα τὸ ἐξ ἐγγύης αὐτῶ χρεως ὕμεινοι ἢ τὸ ὑπὸ ἡμέραι τῶν ἡμέρας. Apud M. Tullium sæpissimè, & in d. l. 1. §. Labeo. ita enuntiantur, *Extra quam si*, quod idem potest. Interdum sicut actionibus, *Quod*, seruit, vt quibusdam locis prolatis ostendimus in 5. sent. Pauli. tit. 1. quibus addatur l. 3. C. de transfact. l. prætor. §. si dicatur. D. de iniur. ita & exceptionibus, quo pacto & affirmatè proponuntur. l. fundum. l. fundi. l. si post. l. filius. D. de except. l. si mater. §. item Iulianus. D. de exc. rei iud. l. sed & si lege. §. item si res. D. de pet. her. l. purè. §. si donauit. D. de do. excep.

Explicantur loci quidam in tit. de duobus reis constituendis.

CAP. XXXV.

Iulianus libro XXI. Digestorum tractauit de operis officialibus, cæsque contulit cum **F**aliis. Cùm ergo scripsisset, officiales operas non posse promitti nisi patrono, ac ne adiecto quidem solui, subicit: *Nemo est qui nesciat alienas operas promitti posse.* l. nemo. D. de duobus reis. *Alienas* pro *alias* accipio, vt in l. 3. D. de rei vind. sicut *alias* pro *alienas* in l. famosi. D. ad

- A D. ad leg. Iul. maiest. Falsum enim est non suas operas promitti posse. At aliæ quàm officiales, puta fabriles vel pictoriæ vel aliæ promitti cuilibet, & fideiussor accedere in id quod interest, & eodem nomine duo stipulandi vel promittendi rei constitui possunt. In eodem titulo l. eandem. malè duorum reorum testamēto factorum, exemplum proponitur tale, *Titius & Mæuius Sempronio x. dato.* legendum, *Titius aut Mæuius* ex l. si ex toto. §. 1. D. de lega. 1. l. 16. D. de legat. 2. l. ille. D. de legat. 3. quod & verbum, *Dato*, uti Flor. scriptum est, indicat. Item quia si ita dixerit, *Titius & Mæuius Sempronio x. danto*, constat singulos partes debere, nec esse duos reos, ac similiter multum interest utrū ita stipuler, *Mihi & Titio spondes, an Mihi aut Titio spondes?* In codicis Iustiniani eodem titulo, quæ primo loco lex posita est, delenda videtur. Nec Accur. nec interpretes eam agnouerunt. abest à Veteribus. Vnum tamen offendi in quo esset tertio loco posita, mutila tamen, & cum hac adnotatione, eam vacare, id est, spuriam & litura dignam esse, & iis verbis: *Si duo pluresve rei cuiusdam traditionem communem in solidum acceperint, cuicumque &c.* ex quibus colligitur duos eiusdem rei vindicationem habere in solidum. quod est falsum. Vulgata autem scriptura hoc significat, *Re tradita si conuenerint duo sibi vicissim aliquid in solidum dari vel fieri, singulos agere in solidum.* quo nihil erat notius. Iniecta sunt quoque obscura mihiq; suspecta admodum verba hæc: *Quandiu res in eadem causa permanserit, si casus obtulerit.* Itaque damnandam delendamq; eam legē esse conseo.

De acceptilationibus.

CAP. XXXVI.

C

V T stipulationis Aquilianæ verbo, & acceptilationem quæ illam sequitur subintelligimus. l. 3. C. de transact. l. 5. l. pacto. D. eod. ita acceptilationis verbo plerumque & eam quæ præcessit stipulationē Aquilianā adsignificamus, & hoc sensu acceptilatio ita definitur à Modestino, Liberatio per mutuam interrogationem qua vtriusque contingit ab eodem nexu absolutio. Ea acceptilatio definitur quæ fit proposita stipulatione Aquiliana & quæ non ad verborum obligationem, sed ad contractum refertur. Contractus est vltro citroq; obligatio. Acceptilatio est vltro citroq; liberatio. *ἑνώμαγμα* illud hoc vero *ἄγμαγμα* siue distractus, quo nomine etiam solutio continetur. §. item is cui. Inst. de obl. quæ qua. ex con. Ex contractu mutua obligatio nascitur. §. 1. Inst. de auct.

- D tut. Ex acceptilatione mutua liberatio. l. vlt. D. de accept. Quæ verò fit non interposita stipulatione Aquiliana, solam verborum obligationem tollit, id est, stipulationem, dictionem dotis, iusiurandum liberti, non contractum iurisperitorum. Verborum obligatio iuris civilis est. verborum namque solemnium obligatio est. Ergo & acceptilatio iuris civilis est, quæ fit etiam verbis solemnibus. l. 1. C. de accept. siue *τυπικαῖς ῥήμασι*, ut Theophilus ait in tit. quib. mod. tol. obl. Ut verborum obligatio, ita acceptilatio non fit inter absentes. Per procuratorem nobis non acquiritur verborum obligatio. Per procuratorem accepto non liberamur, nisi si is nouandi causa nostram obligationem suscipiat, ac deinde acceptum roget. Sed neque id quod nobis debetur absque nouatione acceptum facere potest. l. & per iusiurandum. §. tutor. D. de accept. quam in rem, id est, ut nouare possit, speciale vel generale mandatum exigimus. l. 3. D. eod. l. 4. C. de nouat. Porro ut per seruum nobis verborum obligatio acquiritur, ita per seruum accepto liberamur. l. species. D. de accep. qui tamen quod nobis debetur acceptum non faciet, ne fiat condicio nostra deterior, nec iussu quidem nostro. l. pen. D. eod. nam edictum *Quod iussu*, ad contractus pertinet non ad liberationes. l. si dubitet. §. vlt. D. de fideiuss. Diximus acceptilationem esse iuris civilis. Hodie alio iure utimur. quod quemadmodum fiat exposuimus in tit. de trans. & de verb. obl. Græci Iurisperiti non tantum factæ solutionis professionem, sed & acceptilationem, *ἄποχην* vocant. Latini differentiam statuunt inter acceptilationē & apochā, eodem modo quo inter pignus & hypothecam, & medici quidā inter *ἀνθρακᾶ* & carbunculū. Sed de his hæc omnia.

Indicantur duæ leges malè collocatæ in tit. Pand. De except.

CAP. XXXVII.

P Ræiudicij nomine actio & exceptio præiudicialis significatur. qua ambiguitate deceptus Tribonianus hanc sententiam posuit sub tit. De exceptionibus, malè, *Gene-*

raliter in præiudiciis actoris partes sustinet qui habet intentionem secundum id quod intendit. Pertinet namque ea non ad exceptiones, sed ad actiones præiudiciales, & coniungenda est cum l. vlt. D. si ing. esse dic. itaque fingendum, vnus in iure contendit se esse ingenuum, alter eius se esse patronum. par omnium videtur causa. Quamobrem sicut in actionibus duplicibus, sic in præiudiciis quæritur quis actoris partes sustineat. Et respondetur cum esse actorem secundum cuius intentionem data & concepta est actio, vt si ita detur actio, SI PARET LVCIVM ESSE PATRONVM, Lucius actoris partes sustinebit. Quod si ita, SI PARET GAIVM INGENVVM ESSE, Gaius actor intelligetur. Græci ita vertunt. lib. 51. βασιλικῶν tit. j. ἐν τοῖς νομίμοις παρεγγέλμασιν ὁ τιμὴ ἔστι πρὸς ποῖόν μὲν ἐν ἀγῶνι ἔχει πᾶσι. Malè etiam à Triboniano l. fundum, sub eodem titulo, adiuncta fuit ex Pauli lib. 70. ad edictum l. sed si ante. qua re factum est vt ab omnibus ea Pauli sententia de exceptione præiudiciali acciperetur. & verò id coniunctio illa exigit necessariò. Pertinere tamen eam ad exceptionem rei iudicatæ, & inscriptio indicat, & ratio ipsa qua nititur: Quia inquit, & diuersa corpora sunt, & causæ restitutionum dispares. Hac ratione vtimur exceptionem rei iudicatæ, non exceptionem præiudicialem negantes. l. cum quæritur l. & eadem. D. de exc. rei iud. Denique si accipiatur ea Pauli sententia de exceptione præiudiciali, pugnetur ex diametro cum l. fundum, in cuius specie cum esset controuersia de fundo, lis nondum, prius actum est de via, & tamen præiudicium nocere responderetur. pugnetur cum principio iuris, vt ne iudicium de re minori, sperati futuræ maioris iudicij præiudicium sit.

Explicatio §. pro operis. l. 4. D. de nautico fœnore.

C A P. XXXVIII.

Quod scripsi quodam loco videri Tribonianum ex constitutione Iustiniani ad Papinianum addidisse verbum, *Centesimæ*, in l. 4. D. de naut. fœn. nunc mihi non placet. afferam vera, ni fallor, & nondum prodita. In diem præfinitum periculo creditor nauticæ pecuniæ immensam vsuram paciscebatur vel stipulabatur, post eum diem nõ nisi centesimam in mensis singulos stipulabatur, quæ legitima erat vsura: vel si leuiorem, quod huic stipulationi vsurariæ deerat, pœnali supplebatur. d. l. 4. §. vlt. Pœnalem voco stipulationem operarum collatam in dies singulos, id est, pro operis & sumptibus serui aut liberi simul cum debitore navigantis, & pecuniam nauticam sua die cum vsuris repetentis, quem Græci κερμακόληθον vocant. l. traiectitæ. D. de obl. & actio. l. pen. & vlt. D. de nau. fœ. l. debitor. D. de neg. gest. l. 3. §. si seruus. D. de peculio. l. 2. §. vlt. D. de eo quod cer. loco. Sic pœna ab vsura distingui, eamque pœnam non nisi post diem periculi cõmitti & præstari constituendum est, & siue post eam diem vsuram tantum siue pœnam siue vtrumque creditor stipulatus fuerit, vtriusque rationem ita iniri oportere, vt vtrumque nec centesimam excedat nec duplum. & hoc est quod Papinianus ait in d. l. 4. *pro operis serui traiectitæ pecuniæ gratia secuti, quod in singulos dies in stipulationem deductum est*, eam scilicet pœnam quæ post diem periculi ob serui operas debetur, *nec supra centesimam nec supra duplum debentur*: nimirum quia post diem periculi præstatur. Quandiu verò periculum est creditoris, infinitæ vsuræ, id est, etiam supra centesimam vel supra duplum ex pacto debentur. tanti est susceptio periculi. Quod ergo Papinianus ait, *Centesimæ*, non est ex iure nouo, vel specie quadam ei proposita, sed generale merumque ius vetus. Ne autem vsuræ communes exigantur supra duplum, non Romanorum tantum, sed & Ægyptiorum vetus lex est, quam Diodorus Siculus scribit lib. 2. his verbis: τὸς μετὰ συζεφῆς δαγέσαντας ἐκάλυε ἀφ' τῶ τὸ κεφάλαιον πλείον ποιῆν ἢ διπλάσιον. Et ad id duplum respexisse opinor Suetoniũ, dum Augustum scribit pecuniæ vsum gratuitum indulsisse iis, qui cauere potuissent in duplum. At in l. cum quidam. §. vlt. D. de vsuris, hæc verba, *vsque ad tertiam centesimæ*, affirmamus Triboniani esse, quibus significantur trientes vsuræ, græcorum more, ἀρχὴ τριῆς ἐκατοστῆς. & verò sunt eius. §. verba ex rescripto quodam D. Pij, quod aliis verbis relatum est in l. si legatũ. D. de oper. pub. Tribonianus vt erat in eo opere non tam diligens & accuratus, quam se impudenter profitetur esse, sæpissime quod vno in loco mutabat, nõ mutabat in alio. In l. cum probatio. D. de probat. quæ est ex sententiis Pauli, scripsit *Questioni* pro

A pro *Responsioni*. quod omisit in l. quæro. §. vltim. D. de ædil. edi. & ex ea re conflatum est *εναγτίωμα* inexplicabile.

De iuris & facti ignorantia.

C A P. X X X I X.

Nocere & non prodesse diuersa sunt, sicut nolle & non velle. Nocere est damno adficere, Non prodesse est neque lucro afficere neque damno eximere. Nolle est palàm refragari & contradicere, Non velle est tacere & pati, vel secundum Aristotelem, nolle dicitur is quem pœnitet eius quod per errorem fecit, quem & nos venia dignum iudicamus. l. si adulterium. §. incestum. D. ad leg. Iul. de adult. l. aliam. C. de his quæ vt ind. auf.

B Non velle is, qui non corrigit factum. Est item aliud velle, aliud non nolle, vt indicat l. j. §. scientiam. D. de trib. act. cui malè quidam adiungunt l. 3. D. de diu. reg. iu. cùm in ea sit legendum ex l. 4. D. de acq. her. & βασιλικῶν, libris: *Eius est non velle qui potest & velle*. Item aliud est fateri, aliud non negare. l. qui tacet. D. de diu. reg. iu. At sicut nolle sæpe significat non velle. l. in eo iure. §. inuito. D. de rit. nupt. l. inuitum. D. de seru. urb. l. filius. §. inuitus. D. de proc. ita & nocere interdum significat non prodesse. Et sanè quod dicitur, Ignorantiam iuris nocere, ita accipiendum est, Non prodesse. l. regula in pri. D. de iur. & fac. ign. Error facti lucro adficat & damno liberat. Error iuris neque lucro adficat neque damno liberat. Ceterùm neque hic, neque ille error damno adficat, & hoc est quod dicitur, Iuris ignorantiam in damnis non nocere. l. 7. & 8. D. cod. tit. nempe damni per eam nihil adferri. Vt ecce, Quod quis ius ignorauerit non habetur pro confessio, sed quod ius ignorauerit, non ideo habetur pro non confessio. l. 2. D. de confess. Quod quis ius ignorauerit, non ideo non habet conditionem indebiti, sed quod ius ignorauerit, non ideo danda ei est conditio quæ ipso iure non competit. Ne igitur dixeris ignorantiam iuris nocere, id est, damnum adferre, sed nocere, id est, non prodesse. Sic in l. 3. D. ad Maced. l. si fideiussor §. j. D. mand. l. sicut in fi. C. de præfer. xxx. an. non hoc facit ignorantia iuris vt denegetur actio, sed non obstat quominus denegetur. Sic & in aliis speciebus non subiicit error iuris pœnæ quenquam, sed neque subducit. Et ab ea regula excipiemus quidem milites & minores, quibus iuris ignorantia prodest, non tantùm vt ne damnum faciant, sed & vt lucrentur & adquirant: non tamen feminas vel rusticos. Nam iis certis tantùm casibus subuenitur. l. 5. §. prohibendi. D. de his quæ vt ind. vbi, *Prohibendi*, sic accipiendum est, à petitione hereditatis: & de persona in muliere, de conditione in milite aut rustico, de ætate in minore exemplum ponendum. l. si quis in graui. §. si quis ignorans. D. de S. C. Sillan. l. si quis id quod. §. doli. D. de iurisd. om. iud. l. Diuus §. pen. D. ad leg. Cor. de fal. & de feminis exemplum est elegans apud Harmenopulum lib. j. tit. 13. in fine. Regulariter ergo nec sexui nec rusticitati iuris ignorantia prodest. Gregorius Nazianzenus *εις τον ἄγιον ἀθανάσιον. Ρωμαίων ἰδὺ νόμον μηδενὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖται μὴ δ' ἂν σφόδρα ἢ τις ἀρχοικίας καὶ ἀμαθίεστος, μηδ' εἶναι νόμον τον βοηθῆντα τοῖς πρᾶττομένοις δι' ἀγνοίαν*. Et hoc est quod ait l. regu. §. sed iuris. superiorem regulam ita accipiendam esse, si sit Iurisconsulti copia, vel si quis ipse satis iurisprudētia sua instructus sit, quasi si diceret, parcendum esse rusticitati & imperitiæ, sed hoc fieri perrarò, id est, certis tantùm casibus. Non exigimus quidem vt omnes Iurisconsultorum artificia didicerint, sicut vt omnes patresfamilias Magonis vel Cassij Dionisij libros, sed communem eorum quæ legibus continentur, intelligentiam in omnibus exigimus. Hęc oportet scire, inquit Aristoteles. καὶ μὴ χάλεπα εἶναι, nec quod ea sciat quisquam, ideo Iurisconsultus est. Sunt enim certæ leges & constitutiones in promptu publicè propositæ, vt cuiuis eas cognoscere & describere liceat. l. 2. D. de iur. & fac. ign. Contrà facta omnia incerta & recondita sunt, eorum ignorantia sicut iuris, supina non est semper. Verùm tum etiam non exigimus vt sint omnes veluti Corycæi quidam, vt omnia odorentur, perscrutentur, inuestigent. Possent his addi alia quædam, sed hæc si tenueris, illa sponte sequentur.

F

Pandectarum & Codicis loci quidam restituti auxilio βασιλικῶν.

C A P. X L.

IN l. Iulianus. §. idem Iulianus. D. de act. empt. iam diu animaduerti pro *legata*, legēdum **A**
esse, uectigalia. Verissimum id esse græca metaphrasis docebit quam subiiciam, ὅτι εἰαν δὲ
 πράτης εἰδῶς διαφοροῖς ὑποκείσθαι τέλει τὸ ἀρχὸν, ἐν τῇ αὐτῇ μόνον τὸ ἐκφωνήσει, καὶ ἐπαγάγη, εἰ
 πᾶσι ἐπικείμενον τῷ ἀρχῷ δημόσιον ἢ ἐμφύτευμα ἢ τέλεισμα ἢ ὑπὸ ὀδοφρωσίας, τῷ το διδόναι τὸ ἀρ-
 ραφῆν, ἐνέχεται τῇ ἀγωγῇ ἀπὸ τὸ δόλον. In l. si duobus. D. de diu. temp. præscr. pro, *Ea possessio*,
legendum. mea possessio, repetita, in, litera ex fine præcedentis verbi & ita 51. βασιλικῶν. tit. 3.
 ἢ ἰομήμῃ, & paulo post, *Et meam omnem*. In l. funeris. D. de relig. & sumpt. fun. legendum,
Et si quæ uectigalia sunt vel sarcophagi, Et uectiaria. Sic lib. 59. βασιλικῶν. καὶ τὸ τέλος καὶ ἡ σφοδρὸς
 καὶ ἡ σολή. Et l. 14. cod. tit. vesti iungitur marmor, id est, sarcophagus. In l. liberos. C. de lib.
 cau. legendum, *vel actus cuiuscunque administrati ratione*. Sic Græci 48. βασιλικῶν. ἢ τὸ πρά-
 ξεως ἢν πᾶσι εἰδοῖσιν λογισμῶ & Theodorus ad eum locum, ἕτως σὺν ἕξον, vel ratione actus. **B**
 In l. si tibi. cod. tit. legendum, *De filiis*, ex eodem libro, & ob id Thalelæus notauit filiorum
 appellatione contineri filias, quod cum prius dixisset, *scriptæ*, subiunxit, *filiis*. In l. cum pro
 curator. D. de no. op. nunc. veteres interpretes coniunctim ita legunt rectissime: *Cum pro-
 curator opus nouum nunciat Et satisfiat rem ratam dominum habiturum, Et remissio in domini per-
 sonam confertur, si dominus, Et c.* quod confirmat scriptura βασιλικῶν. lib. 58. tit. 10. Ἐὰν ὁ ἐντο-
 λεύς δεδωκῶς τιμὴν ἰχανοδοσίαν ἕπι παραγγελία λάβῃ ἀσφάλειαν καὶ ὁ δεσπότης μετενεχθείσιν εἰς
 τὸ πρόσωπον αὐτῶν τῶν συγχωρήσεως παραγγέλῃ. In l. 3. C. de noxal. act. sic Græci legunt l. x. ti-
 tul. 5. *Et non eo consentiente quod intuentis commissum probaueris*. quod est rectius. Grauior in
 consentientem quàm in ignorantem est actio. Sed consensisse eum actor probare debet. **C**
 quod nisi fecerit, noxalis actio competit. καὶ μὴ ἀποδείξει τῷτοι εἰδῶτα ὡς περ λέγεις ἡμαρτεῖ-
 σθαι.

F I N I S.

IACOBI CUIACII OBSERVATIONVM.

LIBER VI.

Vitia Interpunctionum.

C A P. I.

A VPERIORIBVS libris quædam exposuimus Interpunctionum vitia, quibus hæc quæ sequuntur addi volumus. In l.inter.D. de furt. sic oratio diuidenda est. *Nec enim dissimilis est morti manumissio quod ad subtrahendum domino seruū. Apparet itaque, &c.* & ita Græci, ἔδει γὰρ ἀπέσαι τὸ θανάτω τῷ δούλῳ τὸ ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν, ὅσον ἦκεν εἰς τὸ ἀφαιρεθῆναι τῷ δεσπότῃ αὐτῷ τὸ ἐκείτω σποδὲ δεικναι τοίνυν. &c. In l. i. D. si is, qui test. lib. esse iuss. erit, Sicilici malè positi vitium est illo loco. *Sed vbi libertas competit, continuò dicendum est, quem sic restituo. Sed vbi libertus competit continuò, dicendum est, &c.* vt Græci, ὅπου γὰρ ἐλευθερία ἀρμόζει παρὰ χρεῖμα τὸ ἀδινόου, τὸ τε λήροδον, &c. In l. ult. ait cito. & in §. si seruus l. i. *modicum interuallum*: quod Græci interpretantur duorum, vel trium dierum, fortasse an pati fœlicitate, qua & in tractatu de vi vlciscenda, *μετὰ διαλείαν*, quod est ex interuallo, accipiunt pro *μετὰ δουλείαν*. Idem verò in interpunctione vitium est in l. pen. D. si fam. fur. fec. dic. quod sic emendo. *Quod ille præstiterit, non totius familiae nomine ab hoc socio partem consequatur. Loquitur de sciente quem negat totius familiae nomine partem à socio ignorante consequi.*

Furum varia genera, & M. Ciceronis ad Atticum locus emendatus.

C A P. II.

C Vrum varia sunt genera. Alij improbiores siue atrociores, qui raptores dicuntur, & crimen publicum admittunt. l. 2. §. vtilius. D. vi bon. rap. Improbiores fures Iulianus appellauit, Atrociores Vlpianus in l. j. D. de effr. & exp. vtraque appellatione promiscuè vitimur, Expilatores Vlpianus atrociores, Imperatores improbiores in l. si te. C. ex quib. cau. inf. ir. Alij sunt fures non ad eò improbiores, qui non admittunt crimen publicum. Hi clã delinquant. illi palàm. Hi subripiunt. illi rapiunt. Et hi verò, & illi aut manifesti sunt aut nec manifesti. Illi si nec manifesti sint, & prætoria, propriaque actione tenentur. Vi bonorum raptorum in quadruplum, & ciuili communiq; furti nec manifesti in duplum l. 1. D. cod. l. 52. §. ult. D. de fur. si sunt manifesti, prætoris actionibus tenentur vi bonorum raptorum & furti manifesti, quarum vtraque est in quadruplum, sed vna mista, altera mera, vna annua, altera perpetua l. si vendidero. §. cum raptor. D. cod. Tenentur & condictione furtiua vtrique l. 10. D. de cond. furt. l. 2. §. pen. D. vi bono. rapt. Non semper tamen raptor omnis fur est, vt is, cuius dolo raptum fuerit, raptor est, sicut & is, cuius ope, consilio furtum factum fuerit fur est, eoque nomine tenetur in duplum l. ult. C. de nox. act. At ille fur non est d. §. cum raptor. Sed & tam ille raptor quàm hic fur dicitur minùs proprie: cū in furto rapinave sit omnimodo contrectatio necessaria. quod & furis à ferendo, & ra-

ptoris nomina per se indicant satis. Tagacis item à tangendo, quo veteres vsi sunt, id est furunculi, vt Festus interpretatur. Cicero vj. ad Atticum. *Questorem nemo dignum putat. etenim est leuis, libidinosus, tagax.* vulgò malè, *sagax* siue *rapax*. Id quoque in furto omnimodo exigitur, vt fiat lucrandi causa. & ideo qui arbores cædit, licet clàm & furtim faciat, furtum tamen non facit nisi lucrificiendi causa cædat. l. 8. D. arb. fur. cæf. Porro crimen ipsum furti, vt initio posui, in raptorem publicum est. Est & publicum, atque ordinarium de peculatu, plagio, residuis, repetundis, quæ furtorum genera sunt. Aliàs verò crimen furti extraordinarium est.

Aetas quid in iure significat.

C A P. III.

A Etatis nomine aliàs pupillaris ætas significatur, vt cùm in pœnalibus iudiciis ætati succurri dicitur, aliàs pubertas, vt cùm suæ ætatis factum aliquem dicimus. l. 3. C. de test. tut. Dio liij. τὸς ἐν τῇ ἡλικίᾳ puberes vocat qui nondum peruenerūt ad annum xxv. Et sic alio loco. καὶ τῇ ἡλικίᾳ τὸ πλεῖον ἐπὶ ἑξαγωγῇ ἀπέδοτο. Aliàs ætatis nomine significantur anni xxv. quo sensu & suæ ætatis esse dicimus eum, qui est maior xxv. annis l. ex duobus. D. de neg. gest. Dico, qui est maior xxv. annis, non qui est annorum xxv. Hic enim nondum est legitimæ ætatis. nam eo sermone maior xxv. annis non significatur, vt in l. si minor. D. de verb. obl. ipsorum annorum xx. dicitur, qui nōdum est maior xx. annis, quod ibi quidam ex verbo, ipsorum, deducunt, quo tamen detracto, idem est sensus l. senatus. D. ad leg. Corn. de fal. Alia est ætatis significatio in l. domus. D. de leg. 1. Ædificiorum, ætatibus æstimatis, id est, amplitudine & magnitudine, vt in Euāgelio D. Matthæi ὅτι πλεῖον ἡλικίας, id est ad magnitudinem corporis. Eusebius iij. de vita Constantini. σωμαίων θ' ἡλικίας τὸ πλεον ὑπερέαλλοντα μεγέθη, & alio loco. μέτρον ἀνδρὸς ἡλικίας.

De interdicto vnde vi quedam.

C A P. IIII.

DE vi duplex est interdictum, vnum de vi armata, aliud vnde vi, quod & De vi simpliciter dicitur à græcis sæpe, & ab Vlpiano in l. si quis vi. D. de adq. poss. & in tit. de vi, & de vi ar. nisi mauis legere, *Vnde vi & de vi armata*, sicut *Vi bonorum raptorum, & de turba*. Multum verò ea interdicta distant inter se, vt ostendi lib. 5. Sententiarum Pauli. Vnde vi non datur ei, qui vi, aut clàm aut precariò possidet ab illo, qui vi eum deiecit. quod præter ea quæ retulimus eo Sententiarum libro bellissimè confirmant duæ leges in tit. De vi, & de vi arm. Vna est l. 17. quæ si tu me vi deieceris, illico ego te, deinde tu me, ait ideo efficax mihi vnde vi interdictum dari, quod & si in ipso congressu initio vi te semel expulero, tamen non videat vi à te possidere. nec enim si vi à te possiderem, mihi deiecto abs te vtile interdictum foret. Altera est ea quæ sequitur de colono, qui prohibuit emptorem, ac deinde ab emptore deiectus est, cui emptorem vnde vi interdicto teneri ait, subdita hac ratione, quam malè aliò retulit Accursius, Non enim ab ipso, sed à venditore per vim fundum esse possessum. Significat ideo rectè colonum agere interdicto aduersus emptorem, quod non ab ipso emptore vi possideat, sed à venditore. prohibendo enim emptorem, locatorem siue venditorem deiecit de possessione non emptorem. Consequens igitur est si ab ipso emptore vi possidisset non habiturum eum fuisse interdictum aduersus emptorem. Pertinet vtraque lex ad interdictum vnde vi. ideoque nihil obstat l. 14. quæ est de interdicto De vi armata: in qua valde placet quod Accursius adiicit, *Fortè etiam ab eo, à quo vtiliorè possidebas.*

Ad §. hæc autem. l. XV. D. de iniuriis.

C A P. V.

Non parua est iniuria, si quis se iniquè, & immeritò mœrere fingat nostra causa, vel quasi doleat vicem nostram: cùm innocentes simus, & rei per calumniam fortasse iudicio delati, vel quasi opprimatur, & vexetur à nobis. ideoque si ita ficti mœroris iudiciis publicè vtatur iniuriæ faciendæ, & inuidiæ nobis concitandæ causa, actione iniuriarum tenetur. Mœrotis indicia hæc ponuntur in l. 15.

A in l. 15. §. hæc autem ferè. D. de iniur. vt si lugubri, & squalida veste vtatur, & eo habitu fequatur nos affiduè, vt apud Senecam proponitur xxx. Controuerfia libri vti. vel fi publicè lugeat condicionem noſtram, qui rei iudicio delati ſimus, quo genere quodam modo teſtatur verè nos eo crimine teneri. Item ſi demittat barbam, ſubmittatve capillos, id eſt, ſi non tondeat. quod etiam mœroris & luëtus fuiſſe ſignum idem Seneca eodem loco declarat. *Barba, inquit, demiffa ſordidatus ad vos veni.* & Suetonius in Auguſto, *Adeo conſternatum ferunt, vt barba, capilloque ſubmiſſo, caput interdum foribus illideret vociferans, Quintili Vare, redde legiones, diemque cladis quem damnis mœſtum ac lugubrem habueras memorans.* Sic habent veteres libri, quorum auctoritate & ſuperiores Ciceronis locos me correxiſſe lectorem neſcire nolo. Ouidius,

B *Aſpice demiffos lugentis more capillos.*

Sed ſunt hac de re & alij complures auctorum loci. Reis quidem iſtis licet barbam, capillumque ſubmittere, & veſte ſordida vti atque etiam cognatis, & adfinibus qui in reos inuiti teſtimonium non dicunt, non tamen ceteris l. veſtem. D. de iniur. nam ceterorum mœror in reos tacitum teſtimonium eſt. Fuiſſe autem id ſummo dedecori Romanis barba & capillo vti maiore interpres Græcus ad eam l. 15. adnotauit his verbis; *πὸ τοῦ ἔρι μείρις αἰσχρὴν μεγάλην ἦν.* quod veriſſimum eſt.

Quàm male plerique vtiuntur libris Græcorum iuris auctorum.

C A P. VI.

C Non fero Budæum, & alios, qui glosſas græcas non ſatis profectò bona, vt mihi videtur, aui, vel græcorum ſcripta de iure latina fecerunt, dum in Pandectis græcis ſcribunt *ἔξιν πῶν ἰππάρχων* eſſe apparitionem præſidum. *ἔξιν* eſſe apparitionem fateor. *ἰππάρχης* eſſe præſides nego *τῶν ἰππάρχων* In Pandectis græcis legi nego. Dum nõ intellecta græca translatione l. 15. D. de iniur. *ἄχλαρώγιον*, quo verbo conuiciũ ſignificatur (idem & *ἑνωγωγὸν* vocant) interpretantur eſſe conuentum multorum ciuium ad conſtituendos, & confirmandos bonos mores ciuitatis & ad declarandam alicuius improbitatem, quem vel inuidia, vel ignominia dignum iudicant. quor ſunt in hac interpretatione verba, tot plagis interpretem dignum eſſe iudico. Dum *ἀρεπικῶν* legata interpretantur eſſe optionis legata, & in Modestino *ἀρεπικῶν*, Diuiſiones. ego condicionalia, & condiciones. Dum ita ſcribente Harmenopulo ex libris *βασιλικῶν*, *Ἐὰν ἐπιλήθης τελευταίῃσι ἀλφάβητος ὅτι τῶν ἄλλων ἐπιλήθης κληρονομεῖται*, abiecto & humili viro defuncto ab inteſtato eiufdem fortunæ homines ſucceedere interpretantur. Vellem ſcripiſſent, cohortali ex l. 3. C. de her. decur. ac ſanè in Græcorum libris *περὶ ἐπιλήθων* nomine cohortales ſignificantur, nonnunquam caligati. Dum in Theophilo tutelam *ἐπιτελείτω*, id eſt opulentam. Dum de angaria & parangaria locum malè diſtinguunt, quæ iam notauit aliis locis. Dum *ἔδνα* in libris *βασιλικῶν* interpretantur dotem, cum ſit donatio propter nuptias. in Nouellis *τερονόμια* cœnacula, quæ ſunt penſiones ædium. Dum in Balsamone *φλυαρία*, qua voce famoſum carmen ſignificatur, vnus tumultuoſam petulantiam, alter ſeditiones ac turbulētās ineptias interpretatur. Dum No. *ἑὶ τὸ πῶν γνησιότητος*, id eſt, *de modis ſuitatis*, ſiue *de modis faciendi ſui*, & *legitimi*, de morũ ingenuitate nuncupāt. quo quid ineptius? Eorundem in cognatorum vel adfinium appellationibus latinè reddendis frequens error eſt. *ἑὶ τὸ πῶν* alij ſororem, alij filij concubinam, alij è ſacro fonte ſuſceptam interpretantur. Balsamo accipit pro matre ſuſceptæ in ſynodi Trullo habitæ cap. 53. quaſi ſcilicet cum ea communem filiam ſuſceptor habeat. eſt enim ſuſceptor ſuſcepta filix loco, & ſuſceptoris filius fratris loco. *Ἀνεψιῶν* plerique conſobrinum interpretantur, perperam, ſi locum ſpectas cui adhibetur ea interpretatio. nam & pro conſobriuo veteres dixerunt, vel Zonara teſte in Baſilij epiſtola ad Diodorum his verbis; *πολλαχῶς δὲ ἐρρηται τῶν παλαιῶν τῶν ἀνεψιῶν ὀνόματι καὶ ἀνεψιῶν οἱ ἐξ ἀδελφοῦ.*

F Alias vero *ἀνεψιῶν* refertur ad patruũ, auunculũ, amitã, matererã, *ἐξ ἀνεψιῶν* ad patruum magnum, & ceteros *μικρὸς ἀνεψιῶν* ad propatruũ proauunculũ, proamitã, promatererã. *Ἐξ ἀνεψιῶν* nomine uſus eſt Menãder, ſed alio ſenſũ; pro hiſ ſcilicet qui poſtea dicti ſunt *τερισεξάδελφοι*. Sic *ἀδελφιδὼν* dici cõſtat fratris, vel ſororis filiã. ſed & conſobrina eo nomine ſignificatur, auctore Balsamone in Clement. cap. 19. quod in eo canone non admitto.

nam & vetus eorum canonum interpretatio, & ipse personarum ordo exigit, ut sororis defunctæ vxoris interdictis nuptiis; consequenter etiam interdicator nuptiis filix sororis. sed de hoc satis. Ad alia pergamus, quæ animo occurrunt modo. nam immensi esset operis omnia colligere. Cum de indictione agitur κύκλον appellari constat xv. annorum reuolutionem. Attamen mensē interpretatur quidam in No. cxlij. τὸ νῦν παρελθόντος κύκλου nunc, inquit, ineuntis mensis. dicere debuit, presentis circuli, annorum puta xv. ut Nou. de Alexandrinis, τὸ παρωχρότος κύκλος τῶν παρῶν ἐστίν. id est preteriti circuli annorum retrò xv. Euagrius lib. 4. τὸν κύκλον τῶν ἐπιγεμίστων & infra. ἐπεὶ τέταρτος ἀπ' ἀρχῆς διήλθε κύκλος. In eadem No. cxlij. σωίτρος nescio cur idem testes, quam conscios malit.

Dilectus. Lautumia. Lines.

C A P V T V I I.

B

Non temere recedendum est ab scriptura Pandectarum Florentinarum, quarum editio foelix iuris studiosos docuit dedocuitque multa, Bartoli, similiūmque interpretū traditiones adflixit maxima ex parte. in l. 4. §. qui post. D. de re mil. Qui ad dilectum olim nō respondebant, scriptum est & l. 36. D. de statulib. & l. 3. D. ad leg. Iul. ma. Rectè. Omnes omnium auctorum libri manuscripti sic habent fere semper, non *delectum*. & Festus confirmat. *Dilectus*, inquit, *militum*, & is qui significatur *amatus*, à legendo dicti sunt. In l. 1. D. de aleat. & l. 9. D. ex quib. cau. ma. *Lautumias* scriptum est non *Latomias*. Eam scripturam approbat omnino quod de Sabino refert Seneca ix. Decl. & v. Contr. *Cum*, inquit, *reus rogaret ut in lautumias* (sic habent vet. lib.) *transferretur. Ne nunc*, inquit, *quemquam vestrum decipiat nomen lautumie*, *Illā animo meo lauta res est*. *Lautumia* nomen ambiguum esse significat, pro carcere, an pro re lauta siue lautitia sumatur. In l. 16. D. de act. emp. Lines & labra. nihil mutandum. Lines rectum est quas ibidem græci rectè δεξάμυραι interpretantur, id est lacus aquam continentem, quo sensu & λωὰς & λωὺς græci dicunt, ut in Eparchico δεῖ φυτῶν φυτῶσις quod Harmenopulus refert lib. ii. Epitomarum. Afranius & Laberius apud Nonium. Labella, leneis.

Rectè in l. vi. D. de abigeis. pro plenius Græcos legere. lenius.

C A P V T V I I I.

D

Utm quoque, inquit Callistratus, plenius coercendum, qui à stabulo abegit domitum pecus non à silua nec grege. Græci legunt, lenius, non plenius. placet. Cur enim nocturni effractoress grauius coërentur quàm diurni? Cur nocturni fures, quàm diurni? Cur balnearij, quàm reliqui? nimirum quia quo maior delinquendi facultas & occasio, eo maiore pœna quisque in officio continendus est. Facilius porrò est noctu & in balneis furari, facilius abigere pecus ex silua, vel grege, quàm ex stabulo quo inclusum tenetur. idcirco maiori pœna coërcendi homines sunt ne hac ad abigendum occasione abutantur. Græcorum verba subiiciam: ἐκείνος δὲ τωρότερον κολάζεται ὁ ἀπὸ στάβλου ἀφαιρέσας μῆρος δεδαμασμένον ἢ δὴ ζῶον καὶ μὴ ἐκ τῆς ὕλης ἢ τῆς ἀγέλης & inferius. ὁ δὲ ἀπὸ στάβλου ἀφελόμενος δεδαμασμένον ἄλορον τωρότερον κολάζεται.

De auctore βασιλικῶν.

C A P V T I X.

Βασιλικῶν libros vulgò ἐξήκοντα βιβλία nuncuparunt quod sint lx. diuisi in τωχῆ sex, non quatuor, ut plerique putant. Auctor eorum est Leo philosophus, ut Harmenopulus scribit, & Theodorus Balsamo in xersibus Heroicis aperte testatur. Sed adiungit Leoni Photium, quod eodem tempore hic canonibus, ille legibus digerendis operam impendit. Basilus Macedonensis filius Constantino, & Leone philosopho ediderat iam antè τωχῆρον distinctum titulis sexaginta. Eum consequutus Leo filius promulgauit βασιλικῶν libros lx. eodemque tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκανόνα, quo titulo & alij quidam libri ante eum fuerant, distinctum titulis xiiij. quem & τωχῆρον appellatum reor, quia præponatur is Photij liber canonibus, quod Balsamo in præfatione ad Photium significat iis verbis, τῶν τῶν κανόνων συγκεφαλαιωθέντα, qui multò post Photium in eum, & in canones omnes commentaria scripsit iussu Manuëlis Imperatoris vir iuris,

A vir iuris, & legum peritiffimus, vt Nicetas fcribit in Ifaacio Angelo. At idem ipfe Balfamo fecum pugnare videtur, dum Leonem in verfibus, vt dixi fuprà, Conftantinum Porphyrogennetam in præfatione laudat quali auctorem βασιλικῶν, fi quidem ἀναχθάρσιως nomine significantur Basilica. Is Conftantinus Porphyrogenneta Leonis philofophi filius eft, Liutprando, & Balfamone teftibus, fic appellatus, quod natus fit in domo imperatoria, quæ Πορφύρεα dicebatur, in qua natus etiam eft Leo, quem & Porphyrogennetam Liutprandus vocat. Incertum porrò patri an filio tribuendi fint libri βασιλικῶν. illorum inepta eft opinio, qui auo tribuunt. Nos Leoni adfcripfimus initio, cui & debentur veré. Conftantino autem Porphyrogennetæ dico Balfamonē non adfcribere libros βασιλικῶν, fed poftremam legum ἀναχθάρσιν, id eft Basilica reperitæ prælectionis. Neque verò tantum à Conftantino libri βασιλικῶν repurgati funt, fed & Photij Procanon fiue Nomocanon. quod iis verbis Græci interpretes significant ad l. vlt. C. de cuft. reor. τῆτο ἐν τῷ πορχανόνι ὃν μητιθ' ὁμως οἱ τῶ ἀναχθάρσιν ποιησάμενοι τὸν πορχανόνα καταγράφσαντες παρενέραν τῷ πορχανόνι.

Quæ sint Eparchica. C A P. X.

Basilica libri funt, qui continent leges ab Imperatoribus promulgatas, vel compofitas. Eparchica libri funt qui continent generales formas, fiue edicta præfectorum prætorio, quæ conftat legis vim habere l. 2. C. de offic. præf. præt. l. apertiffimi. C. de iudic. l. pen. C. de fideiuf. Pefsimè quidam Prouincialia interpretatur & ἐπαρχον præfidem prouinciæ. **C** Ex eis ἐπαρχικῶν libris nonnulla fumpfit Harmenopolus, & inter cetera περὶ ἐργολάβων quædam, in quibus quod legitur, ἐγγαλείωσαν δ' ἐπὶ τῷ ἐπάρχῳ, ἐγγαλείωσαν τῷ ἐπάρχῳ, μετὰ διαγνώσεως τῷ ἐπάρχῳ, planè confirmat ἐπαρχικῶν definitionem quam tradidi fuprà. quibus adiungi oportet fententiam ab eodem relata in lib. vj. tit. xiiij. cuius initium, εἰ τις φωρεθῆ, & fequentem. nam & illa fumpfit ex Eparchicis, & in eis quoque præf. prætorio mentio fit, cognitione rei in eum collata, vel potiùs ea fibi ab eo referuata. Et quod ex Eparchi libro (fic enim vocat) Balfamo ad Photium tit. 8. cap. 13. refert aduocatos creati à præf. prætorio. Inter Nouellas Iuftiniani funt ἐπαρχικῆ quædam. non funt igitur Iuftiniani Nouelle, licet à Iuftiniano comprobentur, vt No. clxvj. περὶ ἐπιβολῶν, quam effe ex Eparchicis vel id oftendit fati, quod in ea ait fe miffiffe ex fuo officio Nicomedem. Officium eft præfec. prætorio, non Imperatoris. & verò Haloader etiam è formis præfectorum prætorio eam effe fcripfit rectè, fed illud malè περὶ ἐπιβολῶν quoque accipiendam effe l. Lucius. in fi. D. ad municip. Loquitur ea lex de adiectionibus quæ fiunt in autionibus licitandis, à quibus longiffimè diftant ἐπιβολαί, ad quas illud Eparchicum pertinet. Eft & inter Nouellas clxviij. ex eisdem libris, Eparchicῶς τύπος περὶ ὁμοδύλων, Adnotatū quoque eft No. clxviij. effe formam præfe. prætor. cuius titulus, Γενικός τύπος περὶ τομῆς πῶς δ' εἰς τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν βίους ἐν δόξα τῷ ἐπάρχῳ. Idem cefco & de No. clxv. cuius titulus, Γενικός τύπος περὶ ἀποφύως θαλάσσης, qua de re etiam apud Harmenopulum extat forma lib. 2. quam adnotatū effe ex Eparchicis in Harmenopulo manuſcripto. Fuère & alij libri nūcupati Ρωμαικῆ Magiftri fiue Parricij difticti titulis, & capitibus, ex quibus pleraque Harmenopolus fumpfit. Idem quoque vfus effe libro, qui infcribitur, μικρόν χε' τοιχεῖον, quem habemus, quemque folum ex Græcis libris iuris Budæus viderat, fic nūcupatus quod fit paruum Manuale ordine alphabetico titulos difpofitos habens. quidam vaticinantur eius libri auctorem effe Romanum iuniorem, & hunc Romanum iuniorem filium effe Romani Lacapeni, quem ex Conftantino Porphyrogenneta progenitum conftat, Nepotem fcripfiſſe debuiffent. Multa verò eiusmodi Manualia iuris in Oriente fuerunt, omnibus ferè patronis caufarum fiue rhetoribus fuum fibi codicillum & quali viæ comitem conficientibus. Paulus Ægineta in præfatione. τὰς ρήτορας τοῖς σιωτόμοις τε καὶ σιωκαδήμοις ὑπ' αὐτῶν ὀνομαζομένοις ληθῆσαι δικανικοῖς σιωτάγμασις, ἐν οἷς ἀπάντων ἐμφέρεται τῶν νόμων τὰ κεφάλαια πρὸς τὸ ληθῆσαι ἐπιμοι.

An liceat de crimine transigere, vel pacifci. C A P. V T X I.

Cum quæritur an liceat transigere de crimine, hoc quæritur, an tranſactione, fiue pacatione iure re^o poſſit fe crimine abſoluere. quod in crimine inferete pœnā sanguinis, Tom. 5. Iij

veluti maiestatis & partidij, iure fieri constat, quia omnis honesta est ratio expediendæ salutis l. i. D. de bon. eor. qui ante sen. mor. sibi consc. cui ex inscriptione coniungenda est l. eius. D. de iure fisci. atque etiam ex re ipsa, cum vna sit de crimine, cuius pœna mors est altera de crimine cuius pœna mors non est: de quo propter infamiam, vt Paulus 1. Sent. scribit, transigi non potest, & qui transigit, fatetur, ac punitur l. transigere. C. de transact. Vt enim præuaricator punitur qui se corrumpi sinit ac deinde vinci, ita & reus qui accusatorem corrumpit. Sed hic etiam nulla sententia perlata, ille nõ nisi sententia lata. Tergiverfator tamen æquè rationis aut calumniæ periculo subiicitur. & hoc est quod dicitur in l. de crimine. C. ad leg. Iul. de adul. par esse delictum præuaricatoris accusatoris & refugientis veritatis inquisitionem. vbi pro *refugientis*, lego *rei fugientis*. nam & sic in l. Imp. D. de iure fisci. reus qui iudicem corrumpit omittit causæ inquisitionem. **B** At in criminibus, ex quibus pœna mors est, certè par delictum non est, quinimò ommissio causæ inquisitionis pro delicto non habetur. Videamus autem in criminibus, ex quibus pœna mors non est, veluti peculatus, aut repetundarum, qua pœna adficiuntur qui transigunt, vel paciscuntur. an falsi? ita plerique accipiunt l. transigere. cuius cum sit ambiguus sermo, ambigua etiam, & incerta ex eo ducitur argumētatio. Citra enim duplicem significationem habet. Præterea nusquam proditum est eum, qui transigit de crimine non mortali, quasi falsarium teneri, sed alia est pœna. Tenetur enim quasi conuictus, & confessus eo crimine cuius inquisitionem omisit l. vlt. D. de præuar. quæ lex dum ait pro conuicto eum haberi, palàm demonstrat non falsi, sed proprii reatus, de quo depectus est, eum pœna teneri, & id quidem, inquit, ex S. C. Non ergo ex constitutione Seueri & Antonini l. Imp. D. de iure fisci. quæ nouæ constitutionis faciem non habet. Malè etiam in hanc rem adfertur l. miles. D. ad leg. Iul. de adul. quæ de pœna accusatoris, eiusve cuius iniuria est loquitur, nostra quæstio est de reo, non de accusatore. Quid ergo? an de crimine falsi transigere licet? Sic videtur, cum latinis, tum græcis interpretibus, quorum & ipse sententiæ accedo. moueor l. 2. C. de iis, quib. vt indign. vbi qui falsum dicit testamentum retractare dicitur id de quo transactum est. moueor l. 7. C. ad leg. Corn. de fal. quæ de falso transactionem comprobat. Imò, vt dicunt quidam, non de falso, sed de instrumento dubiæ fidei. Ego verò circumscribor, dicam, nisi subueniant synceri iudices. quid sit de falso transigere, intelligo. quid sit de instrumento dubiæ fidei transigere, si hoc non est, de falso instrumento transigere, sanè non intelligo. Idemque rursus malè l. penul. C. de trans. eandem esse speciem arbitrantur, cum duæ superiores sint de transactione facta super falso, siue de falso instrumento, l. penul. de transactione facta ex falso instrumento. Hic non putabat aduersarius falsum esse instrumentum, ibi putabat, & dicebat falsum. Porro eadem l. pen. in fine, etiam probat de falso transigi, rectè. nam quod ait, *decisa*, transactionem significat. & generaliter ex eis tribus constitui hoc potest, transactione finitam quæstionem falsi, nec ciuilitè nec criminalitè retractari posse. Græci in d. l. 7. ita scribunt, ὁ ἀγλασάμωρος ἐπὶ τῷ De falsis, ἢ γυμνάζῃ αὐτὸ: quibus verbis significant in specie eius legis transactum fuisse de falso. Et ad l. transigere. ita quoque generaliter statuunt. τὸ δὲ πλαστογραφίας ἐγκλημα εἶ καὶ μὴ ἔχῃ δι' αἵματος πλὴν πτωχίας ὁμῶς ἔξεστιν ἐπὶ αὐτῷ ἀγλάεσθαι. Verius est itaque in d. l. transigere. excipi crimen falsi, quod videtur lege Cornelia nominatim permissum, propterea quòd plerunque ad priuatam causam pertinet, sicut eadem ratione nominatim lege Cornelia qua de iniuriis publicum iudicium constitutum est, permittitur iurisiurandi delatio, & pactio & transactio. Capitale sui initio fuisse lege Cornelia nolo dicere, id est, sanguinarium, & illud incerti poetæ in tabellionem falsarium, τῆς πόδας εἰ κρατερὸς καὶ τὰς χεῖρας εἶχ' ὀλοκλήρης ἢ καὶ πλὴν κεφαλῆ εἶχε ποικίλα γράφει, de capitis deminutione, quam amputatione accipio. Porro criminibus non mortalibus adiungimus crimen adulterij. constat enim ex eo nec mortè sequi, nec deportationè, sed relegationè, quod omnium optimè probat l. si quis viduā. D. de quæst. quæ adulterio cū incestu deportationè irrogat. Simplex igitur si fuerit adulterium, proximus pœnæ gradus est relegatio, qua etiā non absimilè adultero Adrianus damnauit, qui alienā vxorè domum suā ex itinere duxerat, & inde repudiū marito miserat l. 6. D. de diuor. & militè adulterū Traianus auctore Plinio in Epist. quæ tamè pro adultero l. miles. D. ad leg. Iul. de adul. deportandū cēset, & sanè aut mendū est in deportandi verbo, quod frequēs esse indicauim⁹ in Sent. Pauli, aut dicendū est, vt in crimine maieft. l. 7. §. vlt. D. ad leg. **F**

A ad leg. Iul. ma. & aliis quibusdam l. quardam. D. de pœn. crimen adulterij exasperari in milites. Legitima namque pœna adulterij non est deportatio. idque vel ex eo etiam liquet. quod à Lentulo Gerulico Aquiliam lege Iulia damnatam, Tiberius dum vult suam aduersus reos inclementiam ostentare, exilio puniuit, auctore Tacito iij. Exilio, id est deportatione. id enim exilium propriè est, relegatione grauius. Frustra verò petuntur exempla ab Augusto itrogatæ relegationis, vt adulterij pœnam relegationem esse probetur; cum & eo genere mortem esse probari possit. Tacitus de Augusto lib. 3. Adulteros morte aut fuga puniuit. & 4. Iulio Antonio ob adulterium Iulix morte punito. At superiora duo argumenta ad id comprobandum validissima sunt. Ergo nunquam lege Iulia tam seuerè vindicatum fuit adulterij crimen quàm cetera crimina, nam & infinitis præscriptionibus: B eludebatur, & iustæ ætatis accusatorem exigebat, & non in vicenium, vt alia, sed in quinquennium extendebatur. Primi Constantius, & Constans, non Constantinus, id capitale fecerunt. Postremum enim versum l. quamuis. C. ad leg. Iul. de adult. cum ex Cod. Th. appareat additum constitutioni Constantini, equidem sumptum opinor ex l. 4. C. Th. quorum app. non rec. & verò Apuleius, Ne iuris quidem, inquit, seueritate lege de adulteris ad discrimen vocabo capitis, lib. ix. Et in l. 2. C. Th. de indul. fel. quinque ab eodem Constantio crimina recensentur quæ capite luanur, maiestatis, homicidij, veneficij, adulterij, raptus. Ceterum adulterio capitali, id est, mortali effecto, consequens est de eo transigi posse. quod tamen nequaquam dicemus. Nouæ enim constitutiones strictius accipiendæ sunt, ad eò, vt & necessariò ex eis consequentia contra ius vetus admittenda non sint, nisi nominatim exprimantur. cuius rei innumera exempla suppeditant Nouellæ Iustiniani & mores singularum ciuitatum. Olim adulterium capitale non fuit. hoc abrogatum est nominatim. Olim de adulterio transigi non potuit l. de crimine. C. ad l. Iul. de adult. Hoc abrogatum non est nominatim. manet igitur. quod intelligēs volēsq; Tribonianus etiam adiecit recte. *excepto adulterio*, in d. l. transigere. quæ verba proculdubio in Codice Hermogeniano non erant. Ait autem ea lex, *Transigere vel pacisci*. Non ergo fordidis certève pecuniæ pactionibus solummodo interdicit si crimen non fuerit capitale. quin & generaliter, de quibus transigere non licet, nec pacisci licet, auctore Paulo 1. Sententiarum.

Animaduersio ad L. X I I. §. lege. D. de accusat.

D

C A P. X I I.

E I, qui duos reos habet non licet tertium accusare. Hoc esse legis præscriptum, siue vt quidam libri habent *præceptum* Impp. scribunt in l. cum rationibus. C. qui accus. non poss. Legis Iulix publicorum, vt opinor. Coërcetur delatorum avaritia affectantium præmia non valde honesta l. 8. D. de accus. Itaque merito excipiuntur ij qui suam suorumve iniuriam persequuntur l. 11. D. eod. l. 6. §. vlt. D. ad leg. Iul. de adult. quia ij non ducuntur auiditate quæstus, sed ira, dolore, indignatione. Hic negotium facit omnibus l. 12. §. lege. D. de accus. quæ longè diuersum legis Iulix præceptum statuit. Ei, qui vnum reum habet non licere alterum accusare, sub eadem exceptione. nec minus in eo explicando Græci, quàm Latini vaticinantur. sic enim superius præceptum accipiunt, Ei qui duos reos habet, vnum putà iure publico, alterum suæ iniuriæ causa. quod si ita est, quin potius id ita lex concepit, ei qui x. vel ei qui plures reos habet? nam & numero se nullo ita videretur adstringere, & æquè hic liceret diuinare vnum iure publico postulatum, ceteros propriæ iniuriæ causa. Vetus inhæret mendum §. lege, quod aboleri forsitan me nihil curante nemo feret, quia res accuratè modò non mortalium nullus spectat, & non curantia mea ridiculis reprehensoribus, diruptis imitatoribus audaciam parit. Lege Iulia iudiciorum publicorum cauetur ne eodem tempore de tribus reis quis queratur nisi suarum iniuriarū causa. Hoc est quod præceptum legis appellatur in d. l. cum rationibus. De duobus reis non habendis nullum vnquam præceptum fuisse arbitror. est modus aliquis legum. vnus tantum permittendus, duo delatoribus inuidendi non fuerunt. hoc fuisset pernimitis strictum. Tertium non permitti facillè concedemus.

F

De ludis iuris studiosis interdictis à Iustiniano Imperatore.

Tom. 5.

C A P. X I I I.

I i i j

Iustinianus in secunda constitutione de Pandectis iuris auditoribus interdicit ludis qui **A**
 Ibusdam certis quos exerceri mos erat in antecessores & condiscipulos, præsertim
 nouitios: de quibus adnotatu dignum est etiam agi in sextæ Synodi in Trullo palatij c.
 71. sub eadem interdictione, nominatim verò inhihentur Cylistræ, quo verbo palæstras
 significari Sudas indicat, *κονίστρα*, inquit, *ὁ ἀγὼν ἢ παλαίστρα ἢ ἡ κυλίστρα*. Hesy chius interpreta
 tur *ἀλιπιδήθεα*. Hoc malo, quam Balsamonem sequi, qui & Orariū quid sit, nescit, quod
 ex Vopisco, Trebellio, Gregorio Turonensi petendum est, quid Kalendæ, Nonæ, Idus, &
 alia pleraque. Commodissimè autem ad canonem patrum & ad constitutionem Iusti-
 niani iungi potest quod de philosophiæ studiosis Atheniensibus patres aut non absimiles
 ludos exercentibus, quorum etiam hodie vestigia plerisque locis manent sedente magi-
 stratu, retulit Gregorius Nazianzenus in oratione funebri Basilij magni. **B**

Emendatur L. XXII. §. 1. D. ad leg. Iul. de adul.

C A P. XIII.

A It Papinianus in l. 22. D. de adult. *In accusationem viduæ filia non habet pater ius præci-
 puum.* Si quæretur casus quo in accusationem nuptæ habeat ius præcipuum pater,
 quæretur frustra. nam patri semper maritus anteponitur. Quod si non de adulterij, sed
 de stupri accusatione hæc Papiniani sententia accipiat, frustra etiam quæretur casus
 quo in accusationem adulterij præcipuum habeat ius pater. quia obstat maritus, cum
 quo cum de iure præcipuo quæritur semper confertur pater non cum extraneo qui re- **C**
 motior est. Stultum est igitur de accusatione stupri, vel de accusatione viduæ hoc mone-
 re, nō esse in ea ullam prærogatiuam patris, cum & idem sit in adulterio & in nupta. Ho-
 rum enim in hoc tractatu de adulteriis inter se perpetua collatio est, patris cum marito,
 adulterij cum stupro, viduæ cum nupta. & quod in vno negatur, concedi videtur in alte-
 ro, aut sanè perperam in vno negatur potius quàm in altero. Itaque emendare malo Papi-
 niani sententiam hoc modo, *In occisionem viduæ filia.* ita suadent consequentia & anteed-
 dentia, ita Græci interpretes, (licet Basilicus habeat, *in accusationem.*) ita res ipsa. Pater e-
 nim in hoc tractatu ius nullum aliud præcipuum habet præter occisionem nuptæ filia
 in ipsa turpitudine deprehensæ, quod maritus non habet. Idem tamen priuilegium patri
 non datur in occisionem viduæ filia in stupro deprehensæ. quod & in virgine dicendum **D**
 opinor. Ferrum patri lex Iulia tradit in nuptam, non in viduam aut virginem, licet Mar-
 cellum aliud scripsisse referat Paulus in fragmentis veteris prudentiæ, quæ Pitheus de-
 dit in lucem.

De remittenda, & reducenda adultera vel adultero.

C A P. XV.

R Emittitur vxor, quæ repudiatur & in domum parentum suorum mittitur. Reduci-
 tur remissa, vel quasi matrimonio nouo contracto, vel quasi eodem durante l. 13. §. vl-
 tim. D. ad leg. Iul. de adult. Terentius, Vosmet videte remissam' opus sit vobis an reducta
 domum. Remitti etiam & reduci dicitur adulter. l. 25. D. eod. Et remissus semel reduci **E**
 non potest, vt scilicet, retineatur testandæ rei causa ex lege Iulia, cum tamen remissa v-
 xor, nec damnata reduci possit. Remitti autem adulter gratis potest l. 29. §. plectitur. D.
 eod. Rursus à patre qui deprehendit adulterium non potest occidi vnus, & alter remitti.
 nam aut occidendus vterque contumeliæ adficiendus est, aut vterque remittendus.
 Qui euasit & profugit, remissus non videtur d. l. 25. Itaque impune vnum occidet pater, si
 alter effugerit sine dolo aut culpa eius. nam si hoc affectauerit pater vt fugeret, lege Cor-
 nelia reus erit, quasi non iure alterum occiderit l. 23. §. vltim. D. eod. etiam si fugientem
 leuiter vulnerauerit. quid enim si vulnerauit ne eum occideret, & vt alterum impune
 occideret? Hi sæpe colores arcessuntur excusandi reatus causa. Eleganter declama-
 tores apud Senecam Controuersia xxj. *Leuiter vulnerata es, quam diligenter seruata es. F*
Ostende vulnus, percussor ille quam timuit, ne occideret. Destrieta leui vulnere est cutis, credas fa-
ctum amatoris manu. Maritum occidit, adulteram strinxit. Itaque rectè in l. 32. D. ed. exigitur
 vt grauia vulnera inflixerit pater. Vulnerat quis aliàs vt occidat, aliàs vt non occidat l. 1. §.
 pe. D. ad l. Corn. de sic.

A

An de adulterio sponse sponfus iure mariti agere possit.

C A P V T X V I .

Sponsam iure mariti accusari posse declarat. l. propter C. ad leg. Iul. de adul. & in Digestis l. miles. §. quærebatur. D. eod. tit. quæ dum sponsa alteri à patre nuptum collocata iure mariti accusandi facultatem sponso denegat, aliis casibus concedere videtur. Et l. si vxor. eod. tit. cuius tractatio omnis summatim hoc ordine procedit. Concubina non accusatur iure mariti. Iniusta vxor accusatur iure mariti. & vxor quæ fuit meretrix. & sponsa ex rescripto Seueri. Ea tamen cum qua incestum committitur, vel quæ vxor esse non potest, non accusatur iure mariti. quod non pugnat cum eo, quod dixit de iniusta vxore. nam iniusta vxor, vxor est: vt quæ non solemniter accepta est aqua & igni. nam vereor ne definitionem alio loco traditam euertat d. l. si vxor. §. si quis vxorem. Tentari ex eiusdem solummodò legis. §. si minor. potest, non accusari sponsam iure mariti, quod cum neget impuberem iure mariti accusari, adfirmet verò quasi sponsam accusari, planè consequens sit sponsam iure mariti non accusari. Ne adieceris sponsi. nam sponsi nullum ius est separatum. Vel enim extraneo comparatur, vel marito. qua de re quærimus. Marito autem in hac causa eum comparari post rescriptum Seueri arbitramur. Sed ne obstet. §. si minor. explicatione indiget nostra. Impubes vxor esse non potest, sponsa esse potest, si modò infans non sit l. in sponsalibus. D. de spons. Augustus quidem constituit ne minor x. annis sponsa haberetur, vt Dio, & Zonaras scribunt. vnde explicandum est quod Suero-
Cnius ait eum tempora sponfas habendi coarctasse. Sed alio iure vtimur. nam post vij. annum sponsalia contrahi possunt. Verum enim verò, vt ea nominatim contrahantur exigimus. idcirco si non factis sponsalibus impuberem duxero domum quasi vxorem, nec nuptiæ sunt nec sponsalia. At si sponsalia nominatim contracta sint, erit sanè mihi tum sponsæ loco, dummodò sit maior septennio, diè mve supremum septennij agat. quod Vlpianus tractat in l. quæsitum. D. de spons. ex Labeone, & Papiniano, Labeone posteriorù libris, Papiniano lib. x. quæstionum l. cum hic status. §. pen. D. de don. inter vir. & vxor. l. dotis promissio. D. de iure dot. Aut igitur nondum viripotētem duxi domum factis sponsalibus aut non factis. priore casu est accusatio iure mariti, posteriore iure extranei. & hæc
Dest sententia §. si minor. in quo, Sed quasi sponsa, id est si quidem sponsalia præcesserint. Et quod in eo, idem omnino refertur ab Imperatore in d. l. propter. si modò ita legatur, vt auctores βασιλικῶν legunt, *Propter violatam virginem, quæ adulta postea esse cœpit: & virgo pro impubere accipiat, vt l. præfectus. D. de ritu nupt. quam significationem Nonius Marcellus notat, atque inde puberes deuirginatos dici. Et violatæ nomen non pro vi accipiat, sed pro stupro sine vi illato. quamobrem conuenienter adiicit ipsam persequi suam iniuriam, quod vitiata sit immatura, & imbecilla ætate. Idem puberi non dabitur, cum in crimen consensit robusta iam ætate. & ita græci accipiunt. l. j. C. ad leg. Iul. de adult. non malè. Nunc videndum est, an etiam hodie sponfus iure mariti accusare possit. & sanè videtur eum neque mariti neque extranei iure accusationem instituere posse. quoniam
Emaritum Constantini constitutio nominat & genialem lectum. Et sicut lex Iulia rescripto Seueri ad sponsum, non ita illa constitutio ad sponsum alia cōstitutione porrecta est. Sed non est nouum vt priores leges trahantur ad posteriores. Itaque rescriptum Seueri trahemus ad constitutionem Constantini.*

Fratrum varia genera & de patria potestate.

C A P . X V I I .

EX fratribus alij sunt ἀμφιθαλῆς, plerique ἀδελφῆς vocant, id est ex eodem patre, eademque matre geniti, latinè Germani, alij ἐτεροθαλῆς, & ex iis alij ὁμοπάτεροι, id est, ex eodem tantum patre geniti, qui & latinè Germani dicuntur, alij ὁμομήτεροι id est ex eadem matre geniti, diuerso patre, latinè vterini. Germani etiam consanguinei dicuntur nisi emancipatione soluta sit agnatio. Consanguinitas enim species est agnationis. Vterini nunquam dicuntur consanguinei, quia cognati sunt, non agnati. Inueni & ὁμοπάτερος vel etiam ἀδελφῆς fratres patruales dici, & vterinos matruales in l. i. D. de lege Pompeia de parricidiis, nec enim potes illo loco patrualem, &

Tom. 5.

Iii .ij

matrualem consobrinos interpretari, tum quia non debent consobrini præponi patruo, A
& auunculo, qui gradu proximiores sunt, tum etiam quia eodem loco post patruum &
auunculum collocantur consobrini & consobrini. itaque malo cum græcis patrualem
interpretari fratrem germanum, matrualem fratrem aut sororem vterinam. Idem voca-
bulorum vsus est in quarto gradu. nam consobrini simpliciter fratres dicuntur à Comi-
co, & *καὶ σὺν πατρὶ* à maximo poëtarum, & fratres patruales si orti sint ex duobus fratribus,
hi quod per patres coniungantur, illi quod eundem patrem habeant. ergo & ij similiter
non malè fratres matruales, si per matres cognatione iungantur. Dicuntur & fratruales
Isidoro teste, & ita Paulus Valentinianum fratrualem Theodosij appellat. qui erat amite
filius. Palæmo in glossis. Fratrualis materteræ filius. Non inficior & fratruales accipi pro
sobrinis. nam & hos plerique consobrinos vocant, atque ita fratrum appellatio quodam- B
modo meat vsque ad sextum gradum, imò & septimum. nam ij quoque tertiorum con-
sobrinorum sibi appellationem vindicant, omnes autem consobrini fratres. Eidem inter
ad fines appellationi locus est. nam & vxor fratris, fratria dicitur, & sororis maritus frater
à M. Tullio, qui Q. Metellum P. Clodij, fratrem appellat, Gener satis nouè à Iustino 18.
dum Pygmalionem Sichæi generum vocat, cui nupserat soror Elisîa, & ab Æmilio Pro-
bo in Pausania, & à Sophocle in Oedipo. Nunc de patria potestate id quod pollicetur hu-
ius capituli titulus vt adiciam aliquid facit l. j. D. de lege Pompeia, quam suprà attulimus
in qua dum quid sit patruelis & matruelis inquiri, obseruauit etiam simul lege Pompeia
de parricidiis matrem occidentem filium puniri, De patre legem nihil loqui. Quid ita ve- C
rò? nempe quod etiam tum patri ius esset vitæ, necisque in filium. id enim ius constitu-
tionibus modò postcà patribus ademptum, & peremptum est, non tamen id quoque per
constitutiones effectum, vt pater quasi suo iure interficiens filium teneatur lege Pompeia
de parricidiis. coërcetur enim alio modo. Vlpianus lib. j. de adulteriis, forsitan cum scri-
psisset impune occidi filiam deprehensam in adulterio, atque etiam filium deprehensum
cum sorore iam nupta, adiecit l. 2. D. ad leg. Cor. de sic. inauditum filium, id est, cuius au-
ditæ prius defensiones non sint (vt Tacitus 4. Inaudito filio exitium offerret) non *ἀπο-
κρίνω*, vt græci interpretantur, quo tamen sensu inauditum veteres prudentes dixisse No-
nius scribit, patrem occidere nō posse, sed accusare eum debere apud præfectum vrbi vel
præsidem. Vel quod magis est simul scripsit seruum adulterantem vxorem domini non
posse occidi, sed accusari debere l. 5. D. de accus. (quam legem quòd quæstio de personis D
in omni tractatu sit prior sumptam ex libro primo reor potiùs quàm ex tertio) ac simili-
ter filium adulterantem nouercam occidi non posse. quod & nominatim proditum est l.
5. D. de leg. Pomp. ex Adriani decreto, qui & Lampridio teste, seruos à dominis occidi ve-
ruit, cōsque iussit damnari per iudices. Itaque ius vitæ, necisque tam domino, quàm patri
ademptum est constitutionibus, & sicut offerendus est filius præfecto, vel præsidi, vt ait d.
l. 2. l. 3. C. de pat. pot. ita & seruus, auctore Gaio 1. Inst. nec obiici potest bestiis sine iudice
ex lege Petronia l. xj. §. vlt. D. ad leg. Cor. de sic. Sed in superiori specie de adulterio hoc in-
terest inter seruum & filium quod deprehensum in adulterio vxoris seruum dominus oc-
cidere omnimodo potest ex lege Iulia l. marito. D. ad leg. Iul. de adult. filium non item.
hoc enim omisit lex Iulia. E

De donis & muneribus.

CAP. XVIII.

Ex Iulia repetundarum à cognatis, & vxore ei qui in magistratu vel potestate est do-
Lna, munerave in infinitum capere permittit l. j. & 7. D. ad leg. Iul. repet. quod cum mo-
ribus pop. Romani non pugnat quibus prohibita est donatio inter virum, & vxorem. alia
namque est munerum causa, alia donationum. Quod ex d. l. 7. dicimus, in infinitum, non
hoc significat immensa, & immodica munera permitti, quæ inter cōiuges prohibita sunt,
quia dona potiùs sunt l. sed si vir. §. si vir. D. de don. inter vir. & vx. sed à cognatis, & vxore
accipere lege permitti, non expressa certa quantitate. In aliis exprimi certam quantitatē, F
puta aureorum c. in anno l. 6. §. vlt. D. cod. Ergo donum, munus magistratui capere licet
à cognatis, & vxore in infinitum, à ceteris vsque ad aureos c. in annis singulis. Sunt tamē
quædam causæ exceptæ legis Iuliæ proprio capite ob quas nihil ne à cognatis quidem
vel vxore accipere licet, quæ exprimuntur in d. l. 7. in qua pro *Ab iis autem*. videtur legen-
dum.

- A dum. *Iis autem.* Et hæc quidem omnia sunt ex lege Julia de vrbani magistratibus. d.l. 6. De prouincialibus est plebiscitum de quo in l. plebiscito. D. de off. præf. Et vtraque lex de donis & muneribus & de repetundis. Xeniorum alia est causa. Pessimè enim quidam hæc omnia confundunt, donum, munus, xenium. At inter donum & donationem nihil interessè puto. sicut nec inter pactum, & pactionem. quod apparet ex lege Cincia quæ de donis, & muneribus esse dicitur ab omnibus auctoribus, & donationum iura continet. nec enim oratores tantùm donum, munusve capere vetat, quod & lege Julia vetitum potest fuit sub pœna quadrupli, auctore Dione liiij. Sed & donationibus quibuscunque modum statuit, & qui modus legitimus donationum inculcatur sæpe in titulo de donationibus, & de mortis causa donationibus, proculdubio referendus est ad legem Cinciam.
- B Fuit autem cœ. aureorum. A quo tamen excepti erant cognati, quibus licebat donare in infinitum, interueniente mancipatione, aut traditione. quod l. 4. C. Th. de donat. indicat palàm his verbis, *Collata inter ceteras exceptas Cinciae legi personas obtinere propriam firmitatem si vel mancipationis decursa fuerit solemnitas vel certe res tradita doceatur.* Exceptas dicit quibus vt & lege Julia repetundarum cautum diximus supra, donari aut munera conferri in infinitum possunt. Et quod dicit, *Inter ceteras*, propter parentes & liberos dicit, quos à ceteris discernit constitutio D. Pij, quia inter eos ex nuda voluntate donatio valet ex constitutione D. Pij, sicut & fideicommissum, vt Paulus scribit 4. Sent. tit. j. Inter ceteros ex mancipatione, vel traditione secundum legem Cinciam. Videtur quidem etiam ex lege Cincia nuda voluntate donationem perfici No. clxij. *ἡ δὲ δωρεῶν* comprobari posse, videlicet si legatur in ea *τῆ χειρὶ νόμῳ* non *Σεντίῳ* (quibus non ex fide Haloander addidit *Aelia*) id quod olim mihi indicauit Petrus Pitheus Tricassinus vir felicissimi & acutissimi ingenij, & verissimum puto. At ea lege interpret latinus de donationis substantia similia iis, quæ Iustinianus nouissimè constituit fuisse perscripta exponit malè, cum id potius græco sermone significetur, propositam quæstionem, vt cōstitutione Iustiniani, sic veteri lege Cincia fuisse tractatā. ceteroquin, vt ego adiicio, diuersa ratione. hæc enim generaliter in donationibus mancipationem vel traditionem exigit & locorum rerumque discrimen facit illa nuda voluntate contenta est. exoleuisse legem Cinciam ait. verè. nam oratoribus accipere licet vsque ad aureos c. in singulis causis, & alius est aliarum donationum modus, & vt iam dictum est, mancipatio vel traditio perficiendæ donationis causa superuacanea est.
- D De iis qui lege Julia repetundarum continentur qui in magistratu donum, munusve accipiunt, fuerit quidquam lege Cincia cautum necne, mihi non liquet. Id tamen liquet non fuisse aliam legem Titiam, quæ idem oratoribus, quod lex Cincia interdiceret. nam Aufonij locus de Iurifconsulto est, non de oratore, & lex Titia, cuius meminit, longè alia de re. Et alterum Cornelij Taciti ex lib. xj. de Sullij oratoris perfidia, miror de eodẽ Sullio collato alio loco ex libro xiiij. non agnosci esse corruptum. nam vtroque idem narratur, Sullij causa confurrexissè patres, S. C. & legem Cinciam flagitasse, & repetiisse. Flagitarunt sub Claudio, repetierunt sub Nerone, vt initio lib. xiiij. scriptum est, *Cinciam* co libro rectè, *Titiam* lib. xj. malè pro *Cinciam*. At tandem narratur lib. xj. donis & muneribus oratorum modum posuisse D. Claudium vsque ad dena sestertia. ac inde, vt opinor, sequutum est S. C. de quo Plinius in vltima epistola libri quinti. Tacitus ait dena sestertia, Plinius x. millia, sestertiũ nummũ scilicet. Vtroque sermone eadem quantitas significatur, putà c. aureorum, si verum est, quod Budæus & Alciatus scribunt, x. aureos sestertium vnum facere, siue sestertios mille: quæ licita quantitas dicitur in l. j. D. de ext. cog. Ex S. C. igitur & constitutione Claudij. Eadẽque magistratibus vrbani lege Julia definita est. prouincialibus æquè nõ putem. Plus enim hac in re semper vrbani quàm prouincialibus magistratibus indultum est l. j. C. de cont. iud. & vt refertur in supradicta l. plebiscito. plebiscitum xenia tantùm eis capere permittit: quanquam & hæc ipsa proinde ac dona corrumpant sæpe iudices. Ait namque sapiens, *Ξένια καὶ δώρεα ἄποτυφοὶ ὀφθαλμοῖς σοφῶν.*

F

Explicatur §. in causa. L. I. D. de questionibus.

C A P. XIX.

Tom. 5.

Iii iiij

Miror non intellexisse interpretes in l. i. §. in causa. D. de quæst. idem contineri quod **A**
 M. l. i. C. cod. l. vix. D. de iudic. in crimine fraudati census seruos audiri contra domi-
 num, cum certò constet census fraudationem nihil aliud esse, quàm tributorum frau-
 dationem, de qua agitur in supradicto §. Ait enim, *In causa tributorum.* & inferiùs. *Fraudis*
confcio. Significat fraudati tributi conscium fuisse seruum, non auctorem. Auctor fraudis
 fuit dominus serui. Porrò huius fraudis cōscio seruo ait periculum capitis imminere nisi
 rem patefecerit & in publicum detulerit: & hanc rationem seruum ad delationem domi-
 ni compellere & eiusdem serui professionem, id est, indicium (dicimus namque indicium
 profiteri) extruere. Cur verò tam acerbè in hac causa? Quia in tributis, inquit, esse Reip.
 neruos nemini dubium est, quibus scilicet incisis summam Remp. dissolui necesse est. ita-
 que tuendæ causæ tributorum omnes admitti, nō habita ratione veteris S. C. quo ser-
 uus in dominum audiri vetatur, publicè omnium interest. Florus ararium neruos Reip. **B**
 Leo philolophus Nou. l. i. pecunias νεῦρα τῆς παραγμάτων vocat, vbi etiam miror cur e-
 mendet Agilæus νεῦρα τῆς χρημάτων. Plutarchus in Cleomenc. ὁ τρωτός τὰ χρηματὰ νεῦρα
 τῆς παραγμάτων προσειπών. quod Diogenes Laërtius Bioni tribuit. Demosthenes. ὑπο-
 πνήνται τὰ νεῦρα τῶν παραγμάτων. Æschines ὑποτέτμιτε τὰ νεῦρα τῶν παραγμάτων. Nicetas in
 Manuèle Comneno. ἡ χρημάτων ἐπιρρώνησι ἀφαιδύσιν ἃ νεῦρα τῆς παραγμάτων ἀείσως τῆς
 πάλει πικρατόμασι. Eustathius 2. Iliad. τὸ νεῦρα παραγμάτων ἐπέειν τὰ χρήματα ἔπε σκληρὸν
 ἀλλὰ καὶ εὐφράσιον. & 4. ὅτε δὲ πικρατόμασι παλαιῶν χρησέι νεῦρα παραγμάτων ἐρεῖ τὰ χρημα-
 τὰ. Cōstantinus in l. lex. C. de adm. tu. *In pecunia,* inquit, *robur omne patrimoniorū veteres po-*
suerunt. Quæri potest an & in crimine fraudati vectigalis seruus audiatur contra dominū?
 quod videtur. nam vectigalia quoque neruos esse Reip. M. Tullius ait. Vectigalia autem **C**
 vocat portorium, scripturam, decumas. Sed inter ea tria distinguendum esse arbitror, vt
 fraudati portorij nomine mercibus improffessis, à domino seruus accusari nō possit, frau-
 datæ tamē scripturæ pecore nō professo deferri, & indicari possit, & fraudatarū decumarū
 fraude & mendacio professionum, id est agrorum modo omni non professo. & hæc quidē
 professiones in censum referebantur, non mercium professio. Lex autem census dumtaxat
 fraudem coërcet, in quo etiam potissimū firmamentum Reip. consistit. Portorium
 vectigalium pars minima est quæ censu non continetur. & verò non dicerem rectè, Por-
 toria neruos esse Reip. Nam quod dissuadet Senatus Neroni apud Tacitū lib. 13. ne por-
 toria tollat, dissolutionem imperij docens, si fructus quibus Resp. sustinetur, diminuatur,
 hanc dissolutionem inde non nisi per consequentiam contingere mox declarat dicens, **D**
 Sublatis portoriis sequi, vt tributorum abolitio postuletur. De fraudato portorio est. l.
 fraudati. D. de public.

Clandestina nuptiæ

CAP. XX.

Vetus lex esse videtur, quæ exigit nuptias fieri palàm teste populo, & damnat furti-
 uas, clandestināsve, quas quidam κλεψιάμους vocant. Cuius sententiæ argumentum
 vnum præbet l. vxor. C. de repud. alterum quod Apulcius lib. v. i. scribit in hæc verba. *Im-*
pares nuptiæ & præterea in villa sine testibus, & patre non cōsentiente factæ legitimæ non possunt
videri. Tria notat vitia nuptiarum, vnum imparitatis, vt in ea fabula si mortalis immorta- **E**
 li nupserit vel missis fabulis si maior quinquagenaria minori sexagenario nupserit, non è
 contrario. nam sexagenario quam lex Papia fibulam imposuerat, vt Seneca & Lactantius
 loquuntur, ad quam respicit l. si pater. §. vlt. D. de adopt. S. C. Claudianum soluit, auctore
 Vlpiano in fragm. & Suetonio in Claudio. Item si ciuis Romanus Latinam, aut peregrin-
 nam, aut eam, quæ Dedititorum numero est vxorem duxerit, vel contrà. Alterum dis-
 sensus parentum, de quo satis cōstat inter omnes. Tertium est clandestini. & hoc est quod
 ait, *In villa.* Est enim villa secessus, & secretum. & ita l. ego cum in villa. D. de man. vind.
 in villa dum dicitur rectè manumissionem fieri apud prætorē sine lictore, inter parietes,
 & secreto eam fieri posse significatur, nec publicam contestationem requiri. Idem verò
 clandestini vitium interpretes Ptolomæi notat εἰς πύλιν τε βάλβλον iis verbis. Τὰ δὲ μὴ νόμιμα **F**
 πολλάκις εἰς νόμιμα μεταπίπτει. πὶ γὰρ ὅτι λάθρα ζυελθὼν παρὰ τὴν ἐλθόλιος χροὸν νομίμως
 ζεύγνυται. In concubinato idem vitium non notatur, nisi mulier sit ingenua claraque l.
 3. D. de concub.

De occiso

A

De occifo infante

C A P. XXI.

Imperatores capite puniendum cenſent eum qui infantem occiderit l. pen. C. ad leg. Corn. de ſic. qua pœna etiam plectitur qui virum occiderit. homicidas enim lex vltiore ferro perſequitur. De infante dubitati poterat, quoniam lex Cornelia ait, *Qui hominem occiderit, & inde crimini nomen, Homicidium ſiue ἀνδροκταſία.* Simili modo de fœmina dubitari potuit. Infans homo nondum eſt. Fœmina item propriè non eſt homo l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pœnis. Sed vt in lege Iulia & Papia hominis ſignificatio augetur à Iuriſconſultis l. hominis. D. de verb. ſign. ita & in lege Cornelia, vt fœminam quoque demonſtret. Et infantem d. l. pen. nam & Homerus Iliad. x x i i i. eis verſibus qui referuntur in l. aut facta. D. de pœnis. infantis cœdem ἀνδροκταſίαν vocat, ſed καταχρηſτικῶς inquit, Euthathius, *πῶδα γὰρ χετέκτανε καὶ ὁ τέλειον ἄνδρα. ἐπὶ δὲ ἑτέρως ἀνδροκταſία καὶ ἡ παιδοφονία λέγεται καὶ τὴν ἄπο μέρους δήλωσιν τῆ παντός ἀνδροφόνος γὰρ ὁ ἀπλῶς ἀνθρώπων ἀναμρῶν εἴτε πᾶς εἴη ὁ πρῶτον εἴτε ἀκμῶνος εἴτε καὶ γυνή.* Sic edicto Publiciano hominis appellatione continetur etiam infans l. cum ſponſus §. Publiciana. De Pub. in rem act.

B

Impuberes doli capaces vel incapaces.

C A P. XXII.

Legis i i i. §. i. D. de ſep. viol. verba punctis diſtinguenda eſſe in hunc modum teor. *Si igitur dolus abſit, ceſſabit eiufdem. Perſonæ igitur doli non capaces, vt admodum impuberes excuſati ſunt.* Ceſſabit autem eiufdem ſcilicet edicti pœna, ius, iudiciũmque. Græci ſimpliciter, ἀργεὶ καὶ ἡ ἀγωγῆ. Illud eſt elegans quod admodum impuberes doli non eſſe capaces ait. nam pubertati proximi doli capaces ſunt atque etiam ex x i i. tab. puniuntur ſi furtum fecerint. puto & ex ſuo delicto de eis quaſtionem haberi. Ita verò cum ſe admodum impuberem ſiue μειρακύλλιον κομιδῆ. Demosthenes dixiſſet, rectè eo dixiſſe adnotauit Vlpianus, vt intelligeretur non fuiſſe doli capace. Verba Vlpiani hæc ſunt. *Τὸ κομιδῆ προſκεῖμδρον ἔμφαſιν δίδωσιν ὡς ὁ δὲ μίᾱς ἔχθρας λαβῶν παρέχειν ἡδυνάλο ὁδὲ ἀδικίας ὁ ποιᾷ τὴν ἀγων τὴν ἡλικίαν.* Vulgò malè legitur in eo §. prima, *quemadmodum impubere Florentinam ſcripturam approbant Græci, qui ſic vertunt, εἰάν ὁ ποιή(αι) ἐκ ὀπιδὲ χηται δδλον ὁ ποῖοι εἰσιν οἱ πάνυ νήπιοι* Sic admodum iuuenis dicitur, qui non ita dudum factus eſt pubes l. ſi cum dotem §. eo autem. D. ſolut. mat.

C

D

Indicium aliud imperfectarum Pandectarum.

C A P. XXIII.

VNum protuli indicium Pandectarum imperfectarum in commentariis De verborum obligationibus. Aliud profitebor hoc loco. Nemo eſt qui l. 7. D. de bon. dam. inſpectum ſinem non ſtatim imperfectum eſſe cognoſcat, his ſanè aut ſimilibus verbis deſinebat, *Quamuis iuſſu patris cuius in poteſtate eſſet, adierit hereditatem vindicari eam fiſco.* egregia veto ſententia, Hereditatem à filio vel filiaſ. ſcelere partam, & patri quaſitam iuſſu eius adita hereditate patri eripi ex eo ſcelere damnato filio filiãve, cùm tamen cetera, quæ filiuſam. patri honeſtè quaſiuit, eo damnato patri non eripiantur. Malè Accuſius ſubintelligit *necauerit*, pro *adierit*. Malè notat inde iuſſum patris non excuſare, notare debuit, ſcelere filiiſ. quaſita quamuis patri adquiſita ſint fiſco peti. At quod dixi ſinem l. 7. non eſt ſinis. Deſideratur alius paragraphus: cuius hæc eſt ſententia. *Post deportationem adquiſita mortuo deportato ad fiſcum pertinere, quia deportatus eſt capitis minor & heredem habere non poteſt. Post relegationem, & publicationem bonorum quaſita, in fiſcum non tranſire, quia relegatus ex teſtamento, vel ab inteſtato heredem habet.* quod planè confirmat cõciliationem l. 2. C. de bon. prof. cum l. ſi mandauero. §. is, cuius. D. mand. à nobis traditã in tit. qui teſt. fac. poſſ. Mortem deportati nec reſtituti, & reuocati exigimus, vt poſteà quaſita fiſco obuenant. viuus namque eis vtitur ſuo iure l. 15. D. de interd. & releg. Ab eo deſideratur l. 8. Marciani, qua hoc primum cauetur, vt patronis damnato liberto l. 7. §. ſi in libertinum eod. ita liberis patronorum ſeruari partem debitam, id eſt dimidiam ante Iuſtinianum, de qua Suetonius in Nerone, *Vt è bonis*, inquit, libertorum pro ſemiſſe dodrans cogeretur l. 1. §. pen. D. ſi cui plus quàm per leg. Falc. Deinde ſi damnato ſit filius, & filius patroni, filium patroni fiſcum excludere in partem dimidiam, excludi

E

F

autem ipsum à filio proscripti. qua ratione fit, ut filius proscripti, cui si solus esset quadrās ^A
duntaxat concederetur, semissem obtineat, cui non absimilis ratio proponitur in l. equif-
simum. D. ad Terry. Puto autem exemplo patronorum quibus conceditur portio debi-
ta, filio proscripti non concedi amplius portione legitima. Sed conceduntur iura libertor-
um benignissimè ex constitutionibus l. 4. D. de iu. pat. non iure l. 3. D. de interd. & releg.
Conceduntur & vniuersa bona, quæ matris aut aui successione filio obuenerunt. Corn.
Tacitus x i i i. Adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, exime-
banturque etiam, quæ testamento matris aut aui acceperant) in Insulas Baleares pellitur.
Ex l. pen. C. de bon. prof. hodie liberis conceditur semis indistinctè, Ex Nouella as. Boni
quoque principes iam olim modò assem cōcedebant, ut de Antonino Pio est proditum,
modò semissem, ut de M. Antonino. Hadrianus tantum duodecimas, Triumviri R. C. ^B
decimam maribus, vicesimam fœminis. Ex iure autem veteri Falcidia conceditur. Ex-
cipitur semper perduellionis causa, in qua nihil neque ex damnati patris, neque ex ma-
tris, vel aui bonis liberis conceditur, nisi filiabus quadrans eorum, quæ acceperunt suc-
cessione matris l. quisquis. C. ad leg. Iul. maieft. Liberti beneficio constitutionum conce-
duntur. Tum adiicit Marcianus in partem dimidiam à filio patroni fiscum excludi, licet
filius mediæ partis bonorum possessionem non petat. Satis enim est esse delatam. qua ra-
tione etiam olim in legitimis hereditatibus non erat successio. Postea, bona relegati non
publicari nisi specialiter sententia adempta fuerint, ut l. deportatorum. C. de pœn. l. 4. &
14. D. de interd. & releg. Adimi bona sententia posse, adimi sententia iura libertorum non
posse, solum principem relegato iura libertorum adimere. Quod ergo Corn. Tacitus scri- ^C
bit x v i i i. reuersis ab exilio iura libertorum concessa, de deportatis accipiendum est, qui-
bus tacitè & bona, & iura libertorum adempta censentur. Sed restituti recipiunt iura li-
bertorum l. i. D. de sen. pat. & rest. Postremò ait Marcianus, Licet mortua in matrimo-
nio filia dos profectitia ad patrem redeat, non ideo & post damnationem patris mortua
in matrimonio filia ad fiscum eam redire. manere igitur apud virum potius, quam fisco
peti, vel eo maximè quòd damnationis tempore non fuerit dotis actio in bonis patris. &
hoc ita, ut l. 9. subiicitur ex Callistrato, nisi in fraudem fisci dos data fuerit. tollitur fraus
fisci, ut in l. 7. §. ex bonis. Sequitur ex eodem Marciano in l. 10. ex promissione dotis factæ
à socero ante proscriptionem, genero actionem in fiscum dari. Et diuortio soluto matri-
monio, quo casu dotis repetitio patri non datur, nisi agat voluntate filix, si damnetur pa- ^D
ter nondum extorta voluntate filix, filix actionem esse, ut l. in insulam. D. sol. matr. Sed si
iam antè consenserit ei filia, quasi successione fisci actionem esse, hoc modo, sicut inter-
pres græcus notat, ut quod facere debuit pater, fiscus faciat, id est, mulieri dotem conser-
uet, & secundo nubenti reddat. quæ legis sententia destruit omne id quod Accursius ad
l. in insulam. extruxerat. citatur ea l. 10. ab auctore ἐναρπιφαιῶν ad l. 31. D. sol. matr. corru-
pto numero tituli & libri, cum debeat scribi tit. 52. lib. 60. Sequitur l. vltima, siue x i. eius-
dem Marciani, siue Macri, ut damnati, & pendente appellatione, mortui bona non pu-
blicentur. quia non habetur pro damnato. ideóque eius testamentum manet, idve mutat
rectè. quod etiam si appellatio non sit recepta locum habet, ut perspicuè declarat l. 6. §. hi
autem. D. de iniust. rup. test. Ut post crimen contractum alienare reus possit, ut que ei sol-
uatur rectè. fieri namque potest ut non cōdemnetur, ut in reatu moriatur. Ceterum post ^E
condemnationem fraudis causa & metu accusationis alienata reuocantur. Excipitur cri-
men maieftatis. qua de re tractatur multis locis l. vltim. C. ad leg. Iul. ma. l. ex iudiciorum.
D. de acc. l. post contractum. D. de don. l. reo. D. de sol. l. aufertur. §. in reatu. D. de iure fis.
Et hæc quidem quæ decrant titulo De bon. dam. ita restituimus ex libro l x. βασιλικῶν.

Deesse negationem videri initio L. I I. D. de bon. eorum qui ante sent.

CAP. XXIII.

Reus qui sibi mortem consciuit pro confesso & conuicto habetur. Reus qui accusato- ^F
rem criminis non capitalis corrumpit, pro cōfesso habetur. Ille defensionem relinquit
heredibus l. 3. §. vltim. D. de bon. eorum, qui ante sen. Cur & hic non relinquet defensio-
nem heredibus, ut proditum est in l. eius. D. de iu. fis. Neuter enim pro damnato
habetur.

- A** habetur. Nominatim confessus pro damnato habetur. Silentio confessus, siue qui habetur pro cōfesso, non utique habetur pro damnato. itaque causa adhuc, iudiciumve est in integro, & suscipi ab heredibus defuncti potest. Verum huic sententiæ obstat l. 2. D. de bon. cor. qui ante sent. cuius sententia & species hæc est. Latrocinium mortis pœnam nō semper continet, quo casu reus qui delatorem corrumpit pro cōfesso habetur. Nunc finge, latrocinij rei alios quasi participes nominauerūt, in quæstionibus fortè vel interrogationibus, vt l. libertus §. in quæstionibus. D. ad mun. l. 1. §. cùm quis. D. de quæst. Nominatores indices sunt. Plinius x. epist. Ab indice nominati Christiani. Suetonius in Iulio. Inter socios Catilinæ nominatus ab indice. & in Tiberio. Strictim nominatos ab indice scripserat. Metu indicij ait Tacitus 2. quod d. §. cùm quis. dum metuunt ne eos nominēt.
- B** Plerumque vero alius index, alius accusator l. Aithales. D. ad leg. Corn. de fal. & qui index esse potest, accusator esse non potest. Cicero in Diuinatione. *Si tibi indicium postulas dari concedo. si autem de accusatione dicimus, cōcedas oportet aliis.* Sic in hac specie latrones indices sunt qui accusatores esse non possent. Alij igitur accusatores, quos nominati corruerunt, atque ita de se quodammodo sententiam tulerunt, cum sanguinis causa non ageretur, tum vita decesserunt. *Eos, inquit lex, quasi confessos non relinquere defensionem heredibus rationis est.* Imò vero iniuriæ. Inducor itaque, vt legam, *rationis non est.* Malè Accursius latrones pro furibus accipit. malè in latronibus speciale esse ait, cùm non sint maiore odio digni, quàm illi, qui ne sibi quidem parcunt. Verisimile illud potius est, quod coniunctim Vlpianus tradidit eodem lib. l. 1. D. de bon. cor. qui ante sen. & d. l. eius. in capitalibus impune accusatorem corrumpi, in non capitalibus non item, sed defensionem heredibus relinqui, idem quoque ex diuersis auctoribus consequenter proditum sub eodem titulo, ex diuersis potius quàm ex eodem, quod rescripti auctoritatem attulerit vnus, putà Macer, quam Vlpianus omiserat.

Capitis deminutionem non fieri ad tempus.

C A P. XXV.

- C** Apitis deminutio triplex est, maxima, media, minima. harum nulla fit ad tempus. Adoptio non fit ad tempus l. si tibi. D. de adop. Emancipatio non fit ad tempus l. actus.
- D** D. de diu. reg. iu. In manum cōuentio non fit ad tempus, sed perpetuæ consuetudinis cogitatione, & voto. Hæ sunt minimæ capitis deminutionis species. Deportatio non fit ad tempus l. 7. §. hæc est l. 18. D. de interd. & rel. Hæc est media. In metallum vel in opus metalli damnatio, quæ est maxima, non fit ad tempus l. capitalium. §. diuus. D. de pœn. In contrarium adferet forsitan quis l. sine præfinito. D. eod. tit. cui ita respondendum censeo. Seruus qui damnari in opus publicum non potest, in id quandoque damnatur per errorem l. seruus. D. eod. Similiter per errorem fit nonnunquam vt damnetur quis in metallum, vel in opus metalli ad tempus d. §. diuus. vt relegato ad tempus adimantur bona l. 7. §. ad tempus. D. de interd. & releg. vt damnetur quis simpliciter in metallum, eo non adiecto, in perpetuum, vel ad tempus. d. l. sine. Reprehenduntur eæ sententiæ & reprimuntur quoad eius fieri potest, non rescinduntur d. §. ad tempus. Proinde interpretatione coarctata pœna, damnatum simpliciter in metallum, pro damnato ad tempus accipimus. rursus damnatum ad tempus, pro capite deminuto nō habemus. nam (vt ait d. §. Diuus.) huius libertas manet. Libertatis verbo & ciuitatem significari puto, cum in l. aut facta. §. in ministeriū. D. eod. ita fit scriptum, *retinent ciuitatem, & cum sequatur in §. Diuus, quemadmodum etiam his, qui non in perpetuum opus damnantur,* quos cōstat capite non minui. Lego negatè, non in perpetuum, vt Flor. quod alioquin fieret incōcinnè comparatio damnati ad tempus cum damnato in perpetuū. Lego aliter quàm Florentine, pariter ac Græci, *quemadmodum etiam his.* Rursus verò dicit quis, imò iam est qui dicat ex Dionis xxxviri. ambitum aquæ & ignis interdictione decenniali coërceri. quod est præcisè negandum. nec enim δὲ ἀ ἐπὶ τῶν πυρῶν de deportatione siue interdictione aquæ & ignis accipere debemus contra ius potius, quàm de relegatione, quam constat rectè fieri ad tempus. Relegatio non est capitis deminutio, & rectè fit ad tempus. Manumissio quoque nō est capitis deminutio. Sed hæc etiam ad instar capitis minutionum non rectè fit ad tempus l. libertas. D. de man. test. itaque quemadmodum libertas, & ciuitas non datur ad

tempus, ita nec adimitur. Verùm ad alia transeamus. Idem qui ambitum deportatione^A in x. annos coërceri lege Iulia scripsit, dum, ut est in prouerbio, faber cum sit, alia tractat, quàm fabrilis, edito de legibus libello, Deus bone, quàm errat sæpe. Iuuat referre insigniora quædam. Lege Romuli adulteram priuato mariti & cognatorum indicio morte puniri, quem errorem hausit ab iis qui hanc quasi Romuli legem condiderunt, *ADULTERII CONVICTAM VIR ET COGNATI VTI VOLENT NECANTO*. Sed non ego credulus illis. Halicarnasseus *Ζημιουῦ* dixit, quod est multam infligere non mortem. Gellius quoque multare, non necare. Lege Iulia eandem pœnam esse constitutam, quod refutauimus suprâ. Eadem lege stuprum coërceri relegatione quinquennali, vel si per vim commissum sit tempore non præfinito, quo etiam alienius à vero nihil est, videtur auctor huius erroris non intellexisse quod Accursius scripsit titulo vltimo Institutionum, stupri pœnam quinquennalem esse, qui hoc sentit, non in quinquennium relegari stupratorem, sed quinquennio finiri crimen stupri. Suspecti tutoris crimen esse capitale, falsò adicit ex Cicerone id cognosci, cum nullus sit in Cicerone locus de crimine suspecti tutoris. De tutelæ, & rationibus distrahendis fateor esse. Simile est illud ex Suetonio lege Cornelia de falsis solos senatores teneri. Signatores Suetonius scripsit, nō senatores, nec adiecit solos. Legem Æliam Sentiam iubere, ut si esset donatio facta inter virum, & uxorem, maritûsque, re nōdum tradita, vita excessisset, ne mulier rei vindicationem post obitû mariti haberet. de quo rideo maximè, quia & donatio fieri, re non tradita, non potuit & ut potuisset ponatur, rei quoque traditæ ante Orationem Seueri, viuo, mortuòve marito, mulier vindicationem non habuit, & No. *CLXI*. quæ huic commento causam ^C dedit, alium sensum esse ostendimus suprâ cap. 18. Non omnem causam capitalem esse capitalem, repugnat coniugatorum ratio. cogit in hanc absurditatē vocabuli capitalis ad variam significationem inanimatorum. Vel sanguinis causa eo significatur tantum, vel etiam mediæ capitis deminutionis, vel latius quælibet criminalis, vel latissimè quælibet famosa etiã si civilis sit. sed huic rectè M. Tullius adiecit, Penè Priuata, inquit, iudicia summæ existimationis & penè dicam capitis. itaque causa Quinctiana penè capitalis est propter infamiã, qua notatur is cuius ex edicto bona possidentur. Idem ille miratur, cur maiestatem & prodicionem Asconius separatim nominet, qui vbi intellexerit prodicionis siue perduellionis (idem & tyrãnidis dicitur & impietatis & rebellionis) crimen proprium esse, quod propria quædam & singularia iura habeat, & ab Imperatoribus quoque separari *l. 3. C. de abolit.* qua ratione etiam ab iniuriis famosi libelli separantur, tum verò ^D *ἔτι τῶν γαυμῶν ἔτι τῶν*.

Defertor, Emanfor, Transfuga.

CAP. XXVI.

NON ea est differentia inter emanforem, & desertorem, quod hic reducatur, ille reuertatur. nam & qui reuertitur, quãdoque pro desertore habetur *l. qui commeatus. D. de re milit. & qui reducitur pro emanfore l. qui cum vno. §. edicta. D. cod.* Differentia tantum est in tempore *l. aut facta. §. tempus. D. de pœnis. l. 3. §. si ad diē. D. de re milit.* Emanfor est qui diu abfuit, Desertor qui per diu, siue prolixo tempore *l. 3. §. emanfor. D. cod.* Diu, aut per diu noli accipere pro decennio, aut vicennio, aut tricennio. nam & qui quinquennio abfuit pro desertore habetur *l. milites. §. vlt. D. cod.* sed temporis obseruatione iudici relicta, hoc satis est notari, tempore solo discerni emanforem à desertore, quod desertor per diu tempore absit, emanfor non ita prolixè. Neglexit hanc differentiam Germanicus Cæsar Ti. Imperatoris filius adoptiuus, cum præesset exercitui Pop. Romani, ut refertur in dicto §. edicta. & edixit se habiturum pro desertore eum qui diu abfuisset. *Ut is, inquit, inter emanfores haberetur.* quo loco *ut* pro *Quamuis* accipere oportet. *Quin* & Mennium castrorum præfectum duce eodem Germanico, eum qui agmine decessisset, pro desertore habuisse apud Cornelium Tacitum legimus, de quo in *l. 3. §. sed qui agmen. D. de re milit.* cum ex causa castigari, vel mutare militiam. Referuntur edicta Germanici in eo §. quasi optimi ducis exempla. Desertor comparatur seruo fugitiuo. imò fugitiuus appellatur dicto §. tempus. Itaque exemplo seruorum rectè dices emanforem esse pusillum desertorem, desertorem verò esse magnum emanforem, longè grauius esse deserere, quàm manere. discriminis notam præcipuam tempus esse. Transfuga peior est his omnibus. patriam enim oppugnat propalã. denique hostis manifestus est. & in *l. liberorum.*

A rorum. §. non tamen. D. de iis, qui notant. in fa. hoſtes pro transfugis dici puto, atque ideo potiùs eſſe legendum in l. aut damnum. §. hoſtes. D. de pœn. *Hoſtes autem, id eſt transfuga.* Sed & in hac transfugarum cauſa in l. non omnes. §. qui captus. D. de re mil. corruptè ſcriptum opinor pro transfuga haberi eum qui in præſidio captus ſit, id enim ratione caret. Lego, in profugio. Græci habent, ἐν τῇ βαρβάρων γῆ, id eſt in hoſtico. In profugio autem, id eſt dum transfugit ad hoſtes, ſi ab eiſdem captus ſit, pro trãſfuga ex prima animi deſtinatione non pro captiuo habetur. ſecùs eſt, ſi captus ſit cùm non transfuſiſſet. d. l. nõ omnes. §. pen. Cetera expoſui Obſeruationum 4. cap. 9.

In audire cauſam in l. Diui. D. de lib. cau.

B

CAP. XXVII.

Vlpianus in l. Diui. D. de liber. cau. *Si inquit, qui pro ſua libertate litigat, deſit, contradicitor. Verò præſens ſit, melius erit in augeri cauſam eius ſententiãque proferri. ſi enim liquebit contra libertatem dabit.* Hic primùm quæret ſtatim aliquis, quid ſit cauſam in augeri. Diuino ſic legendum, *In audiri cauſam eius, ſententiãque proferri.* nam & ad hunc modum ſupra auditioni cauſæ prolationem ſententiæ iunxit his verbis, *An audita cauſa ſententiã proferri.* Sequitur. *Si enim liquebit.* Iudex ſententiã quid ſibi liqueat prodit l. vbi. C. ad legē Corn. de fal. Certè ſi non liquet, ſententiã non proferret, ſed dicit, iurãtve ſibi non liquere l. Põponius. D. de re iudic. quod pro ſententiã nequeas accipere, cum neque abſolutionem, neque condemnationem contineat, verbòque vtatur, vt Seneca ait 2. Controuerſiarum, non damnãtis, ſed dubitantis. Idem 8. Epiftolarum. Aut fer ſententiã, aut quod faciliùs in cuiſmodi rebus eſt, nega tibi liquere. Sequitur. *Contra libertatem dabit.* Contra libertatē dare eſt ſententiã proferre contra libertatem. Sic Plinius v 11. Epift. Finem cognitioni quæſtio impoſuit quæ ſecundum reos dedit. Suetonius in Claudio. Abſentibus ſecũdum præſentes dabat. Tacitus 4. Ita ſecundum Meſſenios datum. Omittitur hoc genere loquendi litis nomen, quaſi notum, etiam ſi non apponatur. nam ita ſolebant pronũtiare, SECUNDVM TE LITEM DO, vt ex Valerij 2. cap. 3. conſtat. Cicero pro Roſcio Comædo. QUOMINVS SECUNDVM EAS LIS DETVR NON RECVSAMVS. Gellius 5. cap. 10. SI CONTRA TE LIS DATA ERIT.

D

De vectigali Centeſimã, Ducenteſimã, Quadreſimã, Quinquageſimã.

CAP. XXVIII.

Malè Accuſius in l. 17. D. de verb. ſig. vectigal rerum vœnalianum octauam fuiſſe dicit. Fuit quidem ea rerum vœnalianum, ſed portorij nomine exigebatur. Illo autem loco portorium ſeparatur à vectigali rerum vœnalianum, quod exactum opinor à venditore ob venditionem proponendam, & de eo agi in l. 1. C. de veteranis & l. 4. C. de prox. ſac. ſcr. Id verò mancipiorum vœnalianum quintam, & viceſimam fuiſſe Tacitus ſcribit lib. 13. Vectigal, inquit, quintæ & viceſimæ vœnalianum mancipiorum remiſſum. Sed puto locum eſſe corruptum, & legendum, *quinquageſimã*, Dio LV. τὸ τέλος τῆ πεντηκοστῆς ἐπὶ τῆ τῶν ἀνδραπόδων παράσκησις αργ. Idemque Tacitus eodem libro poſtea abolitæ quadreſimæ quinquageſimæque mentionem facit. Quadreſimã non fuit rerum vœnalianum, ſed litium ſiue ſummarum, de quibus litigaretur, vt Suetonius ſcribit in Gaio. Ceterarum autem rerum vœnalianum vectigal Centeſimã fuiſſe idem Tacitus ſcribit lib. 1. poſt bella ciuilia ab Auguſto inſtitutam, ſicut & quinquageſimã. Quadreſimã inſtituit Gaius Caligula. Centeſimã verò poſteà Tiberius ad ducenteſimã redegit, Tacito lib. 2. ac deinde etiam ducenteſimã Gaius Italiae non etiam prouinciis remiſit, Suetonio auctore. Sed in eo quod Tacitus de Tiberio ſcribit mutãſſe eum centeſimã in ducenteſimã, diſſentit Dio, qui contra pro ducenteſimã à Tiberio centeſimã inuectã refert lib. LVII. ac deinde à Caligula ſublata centeſimã lib. LVIII. ac ſimiliter Tacitus nullam eum adiiſſe hereditatem, niſi cum amicitia meruiſſet, Dio omnium adiiſſe. Sed Dio de conuerſis iam moribus Tiberij loquitur: aut certè verior Taçiti, & Suetonij narratio eſt.

CAP. XXIX.

Educationem pupillorum lex sub hac conditione permittit matri, si secundas non cō-
 trahat nuptias l. i. C. vbi pup. edu. deb. Nou. x x i i. Ex eo colligunt vitrosè educationē
 pupillorum vitrico permittēdam non esse: aut etiam cum hodie tutela filij deferatur ma-
 tri sub eadem conditione, colligam simlitter ex eo rectè vitricum priuigni tutelam gerere
 non posse, quod tamen est falsum l. vlt. C. de contr. iud. l. nonnunquam. D. de adop. Por-
 rò à tutela ad educationem argumentamur rectè l. i. §. vlt. D. vbi pup. educ. deb. adeò vt
 quicumque dari tutor potest, videatur etiam pupillum educandum suscipere posse. atquo
 ita etiam Dio G. Octauium impuberem apud vitricum educatum refert. Sed non è cō- B
 trario, cuicumque educatio permittitur, & tutela: vt iure antiquo matri tutela filij nō per-
 mittitur, nisi eam à principe impetrauerit, educatio permittitur. Loci legū notissimi sunt.
 Seneca de consolatione ad Marciam. Pupillus relictus sub tutorum custodia vsque ad
 x i i i. annum fuit sub matris custodia.

Sententia Lentuli & S. C. quadam.

CAP. XXX.

Venuleius scribit in l. hos accusare. D. de accus. præsidem prouinciæ accusari nō pos-
 se ex sententia Lentuli dicta Sulla & Trione Coss. vbi sententiam non oportet acci-
 pere quasi iudicis, sed quasi Senatoris in senatu dictam. Fuit is Lentulus sub Tiberio ex C
 Senatoribus vnus natura bonus, vt Dio scribit l. v i i. Cōsules quoque illi sub eodem. De
 Fulcinio Trione cōstat ex Tacito. igitur collega erit Memmius Regulus Sulla. Porro Se-
 natoribus licebat more maiorum etiam relationem egredi, & quod in commune condu-
 ceret loco sententiæ proferre. Ita Lentulus loco sententiæ forsitan extra relationem cen-
 suit non esse accusandos præsidēs prouinciarum. excipitur repetundarum crimen l. 4. C.
 ad leg. Iul. rep. No. v i i i. Refertur in eadem lege eodem Imperatore factum. S. C. M. Au-
 relio Cotta, & M. Valerio Messalla Coss. vt in seruo accusando eadem obseruentur quæ
 si liber esset, puta vt ne accusetur à muliere vel pupillo. vel ab eo qui duos reos habet. Eif-
 dem Coss. refertur in l. 4. D. de offic. proc. Senatū cēsuisse vt proconsul quem vxor co-
 mitaretur ex delicto vxoris teneretur. quod tamen Tacitus lib. i i i. Cethego, & Varro-
 ne Coss. factum ait ex sentētia Cortę Messalini, qui Senator fuit sæuissimæ cuiusque sen-
 tentiæ auctor. vt idem ait lib. v. Quare ita forsitan scripserat Vlpianus in d. l. 4. Senatū
 Cotta Messalino consulente censuisse. Consulere dicuntur Senatores l. 2. D. ad Velleia. D

Auro legato, an debeantur aurea emblemata.

CAP. XXXI.

Auro legato, certum est inaurata, vel auro inclusa, id est, auro cooperta & vestita va-
 sa argētea non deberi l. pediculis §. i. D. de auro & arg. leg. vbi, *alioquin, pro, ceterum,*
 accipi debet. Non æquè certum est, an emblemata aurea, quæ sunt in apsidibus argenteis
 debeantur. & vt in consultatione Demiphonis ex tribus Iurisconsultis, vnus negat, alter E
 adfirmat, tertius cunctatur, ita in hac quæstione Gallus deberi emblemata ait, Labeo ne-
 gat, Tubero in facto atque aded in incerto rem esse positam ait. Dubitandi causa hæc est,
 quod inauratis vel auro inclusis argenteis vasis aurū ita illigetur ne detrahatur quasi con-
 fusione facta, Emblemata verò aurea plerunque exemptilia sint. Verius tamen est omnia
 argento legato cedere, nihil eorum auro legato cedere l. cum aurum. §. item Pomp. D.
 cod. Similique modo respondendum erat, S. C. facto ne vasa aurea ministrandis cibis fie-
 rent, quærentibus, an interdictum esset vsu argēteorum in quibus essent emblemata au-
 rea, interdictum scilicet eis non esse. qua de re voluisse Tiberium & aliud S. C. fieri Dio
 scribit l. v i i. iis verbis. ἀπείπεχε χρυσῶ σκεύη μινδύνα νομίζειν ἐπεὶ τε διηπόρησάν τινες εἰ καὶ τὰ
 ἀργυρᾶ τὰ χρυσοῦ πῖ ἐμβλημα ἔχοντα ἀπηγορευμένον σφισιν εἴη κακτῆσθαι, βυλλήθεις καὶ τῶν τῶ-
 τε πῖ δόγμα ποιῆσαι ἐκάλυψεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τῶ ἐμβλήματος ἐμβληθῆναι. Et verò factum F
 opinor, propterea quòd Tacitus decretum scribit, ne vasa auro solida fierent. vetita igitur
 non sunt inaurata, vel inclusa, vel quæ emblemata aurea haberent, quia hæc vasa
 auro solida non sunt. Et quod Suetonius scribit in quodam decreto patrum cum
 emblemata

A emblema recitaretur, commutandam vocem cenfuiſſe Tiberium. Id enim S. Confultú intelligit de argenteis vafis habentibus emblemata aurea. quo planè corroboratur, confirmaturq; ſententia Galli. Illud non omittam in d.l. pediculis. §. i. vocem, *lapidibus*, delendam eſſe. variè legebatur. aliàs *lapidibus*, aliàs *apfidibus*. Vtramque lectionem ſcriptor retinuit, cum poſterior tantum retinenda eſſet.

De luctu mulierum & feſtinatis nuptiis

CAP. XXXII.

A Vt diuortio aut morte mariti ſoluitur matrimonium. Si diuortio, mulier alij nubere poteſt ſtatim, niſi prægnans ſit, vt in libro de præſcriptionibus docui cap. 20. Refert Tacitus lib. i. & Dio 48. abducta Neroni vxore prægnante conſultos à Tiberio pōtiffices, an concepto necdum edito partu ritè nuberet, reſpondiſſe ſi dubitetur an ſit prægnans non ritè, ſi certum ſit non eſſe prægnantem, ritè. Conſuluit Pontiffices, quod ritus nuptiarum à iure Pontificio peterentur. Eſt titulus De ritu nuptiarum, cuius conceptib; fatis demonſtrat pontificij iuris hoc eſſe, quo iure nuptiæ fiant, ſicut & illud quo ritu funeſta deſinat eſſe familia, de quo ex eodem iure non nihil ſcriptum eſt in l. ſi ex re. §. vlt. D. de ſtip. ſer. qua ſanctitate muri, quo iure portæ, qua religione monumenta, quo ritu res ſacræ fiant. §. ſacræ. Inſt. de rer. diuiſ. l. hereditas. D. de per. her. l. offa. D. de relig. atque ideo iis rebus omnibus adiri ſolebat collegiú Pontificú Sed ad propoſitú redeo. Si morte mariti ſoluatur matrimonium, aut more maiorum lugeri debet maritus, aut nō. Si lugeri non debet, vt ſi damnatus ſit perduellionis, poteſt etiam tunc mulier ſtatim alij nubere, niſi prægnans ſit l. liberorum. §. i. D. de iis, qui not. inf. Si lugeri debet, ſiue ſit prægnans, ſiue non, nubere alij non poteſt intra legitimum tempus, olim x. menſes, hodie annum, niſi hoc à principe impetrauerit, vt ſibi intra legitimum tempus nubere liceat l. ſolet. D. de iis qui not. inf. Addo, *vel à Senatu*. Plutarchus in Antonio. *ὅτι ἑὼντος μὲν νόμου πρὸς δέκα μηνῶν ἀνδρὸς τελευτῆς (αὐτοῦ) γαμείσθαι, τὸ δὲ συγκλήτης δόγματι τὸ χρόνον ἐπέκειντο ἐπέκειντο.* Id tamen mulier non impetrabit ſi prægnans ſit. Rectè enim Gaius Imperator cùm publicæ letitiæ cauſa luſtus cohibuiſſet viduis permiſit nubere intra legitimum tēpus ſub hac exceptione, niſi prægnantes eſſent. Dio LVIII. *καὶ τὰ πένθη πάντα ἐπέχευεν ὥστε καὶ ταῖς γυναῖξι ταῖς τῶν ἀνδρῶν ἐσπερημύνας γαμείσθαι καὶ πρὸς τὸ καθήκοντος χρόνον ἀγαγεῖν ἐν γαστρὶ ἔχουσι ἐξείναι.* Igitur ſoluto matrimonio hoc, vel illo modo prægnans numquam ritè nubet alteri. Diuerſum eſt in nō prægnante, niſi ſi mortuus vir lugeri debeat, & non ſit remiſſus luſtus beneficio principis, vel ſenatus.

Speculatores, Scultatores, Teſſerarij, Optiones.

CAP. XXXIII.

Speculatores dicuntur non Spiculatores in l. Diuus. D. de bon. dam. Sicut Flor. ſcriptum eſt & l. 7. C. de coh. prin. cor. & in ſacroſancto Euangelio, *ἡ πειράλας ὁ βασιλεύς ἀπειλάτωρα ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι τῷ κεφαλῷ αὐτοῦ*, & à Corn. Tacito ſæpe ſecundum veterem ſcripturam, cuius teſtis eſt Beatus Rhenanus, & à Suetonio ſpeculatoria caliga. Sed vno Taciti loco ſcriptum eſt in hunc modum, A quo Barbium Proculum Teſſerantum ſpeculatorem & Veturium Othonem eorūdem perductos mendoſè. Puto Proculi nomen eſſe delendum. probo coniecturam Alciati, vt legatur, *Teſſerarium*. probo veterem ſcripturam à Rhenano relatam, vt legatur *Optionem* non Othonem. Confirmor Plutarchi auctoritate, qui ita ſcribit in Galba. *ἐν δὲ τούτοις ἰπείριος καὶ βάρβιος, ὁ μὲν ὀπιών, ὁ δὲ πωρεάειος.* ac mox ſubiicit Optionis & Teſſerarij nomine ſignificari eos, qui nuntiorum & ὀπιῶν id eſt ſpeculatores ministerio funguntur, ex quo loco apparet non mutatione literarum ſpeculatores dici, quaſi ab ſpiculis potiùs ea appellatio ducta ſit, ſed quod ij ſint in ſpeculis, poſterior ætas Scultatores nuncupauit quaſi Auſcultatores. quo fit, vt nocturnarum excubiarum teſſeras tractent ex eo ordine, qui Teſſerarij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine qui in capitis reos lege agant, vt Euangelij locus aperte demonſtrat, & ad d. l. Diuus. τῶν βασιλικῶν interpretatio. *τῷ σολίῳ τῶ φονεομδμῆς ἢ ἐν τῷ συλληθῆναι περιεβέβητο, ἔτε ὁ ἀρχὸν κερδαίνῃ ἔτε ὁ ἀποτέμνων ἔτε ὁ ὑπομνηματογράφος,* & Iulius Firmicus lib. 8. cap. 26. Speculatores, inquit, faciet, qui, nudato gladio,

hominum amputant ceruices. Porrò Scultatores dixit non Leo tantùm philoſophus *τα κπκων* 3. Sed & Vegetius 2. cap. 15. Ferentarij, inquit, & leuis armatura, quos nunc ſcultatores & armaturas dicimus. & cap. 17. Ferentarij autem, armaturæ, ſcultatores, ſagittarij, funditores, hoc eſt leuis armatura. Sic lego ex veteribus libris. noui vno loco habent *auxiliatores*, altero *ſcultatores*. Optionum inferior eſt gradus. Sunt enim ordine & promotione antecedentium militum adiutores, auctore Vegetio, & dum iunguntur ſpeculatoribus in d. l. Diuus. Speculatorum adiutores ſignificare videntur. Iunguntur Teſſerariis, quos ſpeculatores eſſe diximus ſupra, in antiquis inſcriptionibus, quarum vna ſic habet, TESSERARIO OPTIONI FISCO CYRATORI. altera, IN EIS TESSERARIVS OPTIO VEXILLARIVS. Miniſtraſſe interim eos decurionibus & centurionibus Feſtus ſcribit, ac deinde annonam diuiſiſſe, ac pleraque alia de optionibus lib. x. B Codicis expoſuimus.

Legis Iulie iudicariæ caput vnum.

CAP. XXXIII.

LEges Iulie iudicariæ ab Auguſto latæ ſunt, quas, & ediſta Macrobius vocat 1. Sat. cap. 10. Hoc verò eis inter cetera cauetur, NE REVS VEL ACCVSATOR DOMVM IVDICIS INGREDIATUR l. i. D. ad leg. Iul. de amb. Puto idem de auctore præceptum non eſſe. At Imppp. Arcadius Honorius & Theodoſius litium non obſervata differentia præcipiunt, ne meridianis horis, quod tempus ſcilicet vacuum eſt à iudiciis, iudices à litigatoribus adcantur l. i. C. Th. de off. iud. ciuil. quod & antea cauerant apertius Valens Gratianus & Valentinianus. Verba conſtitutionis hæc ſunt. IMPPP. Valens Gratianus & Valentinianus A A A. ad Antonium P P. Ne quis domum iudicis ordinarij poſtmeridiano tempore ex occaſione ſecreti ingredi familiariter affectet, eiufdem duntaxat prouinciæ (ſiue notus iudici ſiue etiam ignotus eſt) & cum honoris auctoritatem præferens. dat. v. Kal. Aug. Morantiaco Gratiano A. IIII. & Merobaude Coſſ. Liber, ex quo hanc conſtitutionem edo, habebat, Siue etiam ignotus, geſtet tamen honores, &c. Emendaui, Siue etiam ignotus eſt, & cum honoris, &c. nam & hæc & ſuperior Arcadij & Honorij conſtitutio honoratis tantùm litigantibus interdicit iudicum domo. Contra verò eadem lege Iulia iudicaria cautum eſt, ne iudices domos alienas introcant. ita enim de Auguſto Dio ſcribit l. i. i. τοῖς δὲ δικάζειν αἰεὶ λαγῶν ἐστὶν ἀπέπειρος ἐς μηδένος ὀικεθεὶ τὸν ἐπιαιτῶν ἐκείνοις εἰσιέναι. Fuit & ſub Tiberio D S. C. ne Senatores domos pantominorum ingrederentur, & ſub Claudio ne milites domos ſenatorias ſalutandi cauſa.

An Senatoribus ſine comœatu res ſuas inuiſere liceat.

CAP. XXXV.

DE hac quæſtione lib. x i i. Codicis ex l. 15. & l. vlt. de dignit. ita conſtitui, Clariffimis vel Speſtabilibus licere, Illuſtribus non licere, hac ſcilicet ratione, quod illuſtriũ quo maior potentia, & dignitas, eo Reipubl. aut principi periculōſiores eorum reſſus. Quibus hoc loco addere libet, diſtinctionem etiam olim hac in re Senatorum quandam fuiſſe, ex Sicilia primũ, deinde ex Gallia Narbonenſi Senatoribus ius fuit abeundi ſine cõmeatu, ceteris non item ex conſtitutione Auguſti. Cornelius Tacitus x i i. Gallie Narbonenſi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt Senatoribus eius prouinciæ non exquiſita principis ſentẽtia, iure quo Sicilia haberetur, res ſuas inuiſere liceret. Dio l. i. i. καὶ παροσαπέπειρος τοῖς βουλευσὶ μὴ ἐκδημῆν ἕξω τῆς ἰταλίας, αἱ μὴ αὐτὸς πινὶ κελεύσῃ ἢ καὶ ὅπι τρεῖς ψη. καὶ τὸ το καὶ δῦρο αἰεὶ φυλάσσεται. πλὴν γὰρ ὅτι ἐς τὴν σικελίαν καὶ ἐς τὴν γαλατίαν τὴν παρὰ γάρβωνα ἕδα μὲν ἄλλοσι βουλευτῆ ἄποδημῆσαι ἔξεσιν. Deinde ſubiicit rationem differentie, qua etiam fit, vt Conſtitutione Auguſti ſciungatur Ægyptus à ceteris, ita vt non regatur à Senatoribus Pop. Romani, ſed ab equitibus. quod & ab Arriano eſt relatũ his verbis 3. de exp. Alex. καὶ Ρωμαῖοι μοι δοκῶσι παρὰ Αλεξάνδρου μαθόντες ἐν φυλακῇ ἔχειν Αἴγυπτον, καὶ μὴ δὲνα τῆς ἄπο βελῆς ὅτι τῶ δὲ ἐκπέμπειν ὑπαρχοῖ Αἴγυπτον, ἀλλὰ τῶ εἰς ἰππίας σφίσι ξυμπλοῦτων. Suſpecta enim fuit principibus Ægyptus ſemper propter opulẽtiam, & rerum nouarum ſtudia. nam & Diocletiano hac ratione maximè inuiſa fuit Ægyptiorum peritia admirabilis neque vana παρὰ χυμείας ἀργύρας καὶ χρυσοῦς, vt Sudas ſcribit, ſumpto ſupplicio de libris

A libris artis huius præcepta continentibus. Et non licuit Ægyptiis alienæ ciuitatis ciuibus fieri. Iosephus cōtra Appianum, *καὶ τοὶ μόνοις Αἰγυπτίοις οἱ κλέριοι νῦν Ρωμῆοι τῆς οἰκουμένης μεταλαμβάνειν ἢ τῶν ἰνοσοῦν πολιτείαι ἀπειρήχασιν.* Ceterum, vt ad rem redeam, post Augustū Claudius sine permisso principis Senatores vrbe excedere vetuit vltra septimum miliarium. Sudas in Claudio. *Κλαύδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Ρωμῶν νόμον παρούθηκε μὴ δύνασθαι βελευτῶν ὑπὲρ ἑπτὰ στήμια τῆς πόλεως ἰδεύειν.*

De refugis pœnarum, & iis qui in custodia pœna sua funguntur.

CAP. XXXVI.

B Refugarum pœnam augeri constat variè. Refugæ ex opere metalli, in metallum dantur. Refugæ ex metallo vel deportatione, extrema pœna adficiuntur. Refugæ ex relegatione temporaria, in perpetuum, ex perpetua, in insulam relegantur l. 4. D. de pœn. in cuius legis initio vel abundat negatio, vel legēdum, *indictis locis.* plerumque & ex temporaria, statim in insulam l. capitalium §. in exulibus. D. eod. l. qui cum vno. §. temporarium. D. de re mil. Ex relegatione autem in insulam, deportantur, & ex opere publico temporario, duplicato tempore damnantur. Sed, vt ait l. aut damnum. §. quisquis. D. de pœn. duplicari id temporis oportet, quod ei cum superesset, fugit, scilicet ne illud duplicetur quo apprehensus in carcere fuit. Itaque si damnatus sit in quinquennium, & triennio transacto fugerit, in quadriennium damnari eum oportet. *Scilicet, inquit, ne illud duplicetur quo apprehensus in carcere fuit.* quæ verba malè Accursius refert ad tempus quo causam ex carcere dixit ante condemnationem. id enim forsitan fuit perbreue, sanè debuit esse. id quoque pœnæ nō adnumeratur, vt si quinquennio in reatu & carcere fuerit, post damnatur in quinquennium, nihilominus quinquennij pœnæ parere debet contra quam si post damnationem quinquennio in carcere fuerit. denique illud tempus in pœnæ tempus non cedit. quamobrem eius haberi ratio certè non debuit, cum de duplicando pœnæ tempore ageretur. Putem Iuriscōsultum eis verbis tempus id spectasse potius quo refuga pœnæ obtemperauit. nam & relegati, & deportati & in opus damnati carcere contineri plerumque solebant. atque ita custodias accipio in d. §. in exulibus, nimirum qui in custodia pœna sua funguntur. Liuius apud Dionem l. v. *πὶ γὰρ ἂν ἀδικησέ τις ἐς ἡγῶσιν ἡγεταρχία θείη ἢ καὶ ἐν ἀρχῶν πόλει πῶπι ἔχ᾽ ὅπως ἀνευ πλῆθους δικετῶν ἢ χρημάτων ἀλλὰ καὶ μετὰ φρεσῶν ὡν ἀρχὴ καὶ τῶν δέησι.* Id tamen postea fuit prohibitum l. vlt. C. de pœn. ea est constitutio Græca, quæ in fine eius tituli desideratur.

Prætermissa quadam in Frag. Vlpiani.

CAP. XXXVII.

I N formula nuncupationis testamenti relata ab Vlpiano tit. 20. forsitan rectius legere-tur, *perhibetote.* Apuleius 2. Vos in hanc rem, boni Quirites, testimonium perhibetote. Ex tit. 24. sententia hac, *Ei cuius in potestate, manu, mancipio ve est heres scriptus legari non potest,* tollenda negatio est l. à filio. D. de leg. 1. In tit. 17. adnotandum non temerè dixisse Vlpianum, *ex parte,* vt l. multum. D. de cond. & demon. nam ex asse heres scriptus etiam ante apertas tabulas heres fieri potest l. 1. §. vlt. D. de iur. & fac. ign. l. 3. C. de iure delib. In tit. 7. probo coniecturam Petri Fabri V. C. qui legendum censet, quasi ciuem per ignorantiam vxorem duxerit. In tit. 6. forsitan legendum *rectorius* potius quàm *pietorius* vel *pieturis.* In tit. 14. cum tractetur de vacatione fœminis data lege Iulia & Papia, adnotari debuit tempus vacationis maribus datum. Videtur triēnij fuisse lege Iulia, vt Suetonius scribit, anni lege Papia. nam ipsemet Augustus apud Dionem ait iis, qui cœlibes essent se primū dedisse triennium, deinde biēnium lege Iulia, vt opinor, tum annum lege Papia. Sed hoc tempus numerari existimo à lege lata. A die diuortij vel mortis vxoris, cuius temporis vacatio data sit maribus lege Iulia vel Papia, ignoro. Forsitan nulla, quoniam de fœminis tantum Vlpia. scribit, in quas mitiores, quàm in viros leges fuere semper. In tit. 10. Erepticium forsitan dici verius est, quod quasi indigno aufertur l. penultim. D. de iu. fil. Quadrans eripiat l. 25. D. ad leg. Cornel. de fal. Hereditas eripietur. vtrumque eripitur vt indigno.

Tom. 5.

Kkk

Senatoribus ex lege Iulia reperundarum nauem habere non licet l. 3. D. de vac. mun. S nec licuit olim ex lege lata à Q. Claudio Trib. plebis maiorem trecetarum amphorarum, teste Liuius lib. XXI. Præsidibus quoque; prouinciarum, etiam si ex senatoribus non sint, vel procuratoribus Cæsaris, nauem habere non licet, quia & nihil in prouinciis habere & parare licet l. aufertur. §. quod à præside. D. de iur. fisc. Ratio hæc est, ut quæstus & prædationes cohibeantur, quemadmodum M. Tullius indicat De suppliciis, & Liuius supra dicto libro. Porro lex Iulia interdicit tantum nauem maritimam, non fluuiatili. Ut enim ex initio liquet d. l. 3. tota ea lex de nauibus maritimis accipienda est. Putem & lege Iulia nauium interditarum modum definitum fuisse. nam Senatoribus fundos maritimos habentibus, ad fructus deportandos capacem nauem in Italia habere licuit. Eadem uero ratione & deportatis, quamuis negotia inrisgentium contrahere possint l. 15. D. de int. & rel. ex lege Augusti non licet habere nisi naues actuaris duas & onerariam unam quæ non sit plus quam amphorarum mille. Coercetur adquirendi & negotiandi libertas. nam & seruos aut liberos ex eadem lege plus quam xx. & in bonis plus quam quingenta millia festertium habere non possunt. auctor Dio l. vi. Vnde explicari debet quod Liuius ait l. v. nec familiam nec facultates amplas deportatum habere. Itaque negotia iurifgentium deportatus contrahere nisi usque ad certum modum non potest. Leges modum imponunt donationibus, testamentis, emptionibus.

B

Quomodo aut qua lege successerit deportatio in locum aquæ & igni interdictionis.

C

CAP. XXXIX.

Quod in libris nostris scriptum est, hodie deportationem in insulam successisse in locum aquæ & ignis interdictionis, ex Augusti lege descendere uidetur, qui, ut Dio scribit l. vi. primus constituit *μνηστὴν τῶν ὕδατος ἐπιχθόνια, ἐν ἧσιν ἐπιβάλλεται*. erat olim & interdictis aqua & igni libera vagandi facultas. hodie insula concluduntur. quamobrem à græcis *πελοποννησοῖσι* vocantur. Insula, inquam, quæ à continenti distat quadringentis milibus, excepta, Co Rhodo, Sardinia, & Lesbo, in quibus interualli huius rationem obseruari Augustus noluit.

D

Graduum agnationis uetustissima descriptio.

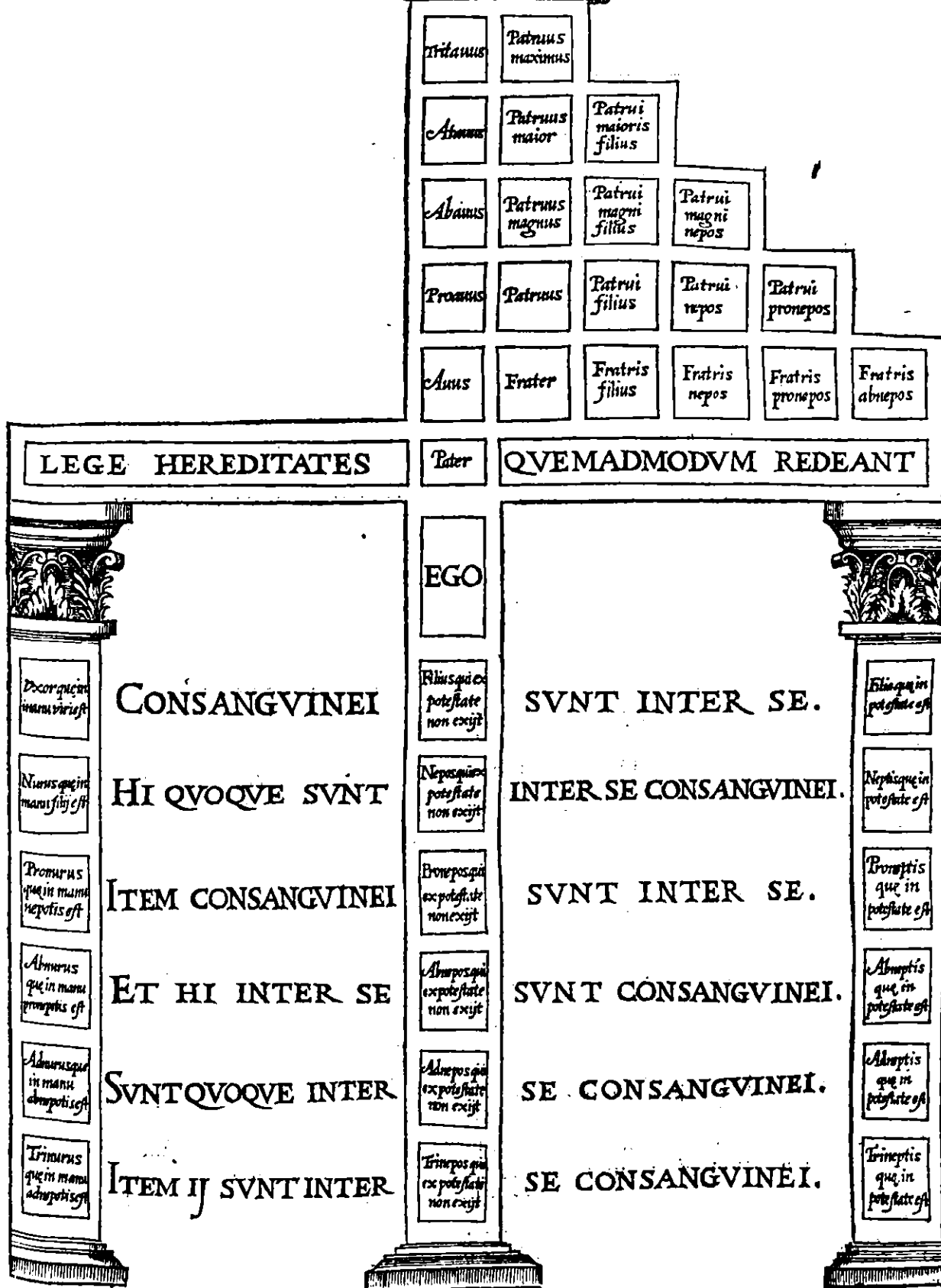
CAP. XL.

De gradibus librum singularem Paulus scripsit qui totus ferè continetur notissima l. Iuriconsultus. ut mihi adfirmavit vir fide dignus, in cuius manus liber ille uenerat integer. Scripsit & Varro, quem librum citat Seruius v. Æneid. Mos erat eiusmodi libris subscribere *ἐξωνομοῦσι* siue formas, graduum facilius percipiendorum causa, quas disponebant scalarum, ut Paulus ait, locorum uel procliuium instar. Duos ascendendi aut descendendi modos notat, scalarum & cliuorum. In l. 20. §. 1. D. de ser. urb. præd. dixit, gradus & cliuos. In scalarum igitur aut cliuorum modum gradus describuntur. & inde ascendentiū & descendentiū appellatio. Antiquam eorum formam oculis, animisque subieci, quam habebat à fronte Codex Theodosianus quidam ab Æmaro Ranconneto V. C. paulò antè, quam optimè de Rep. meritum spiritum Deo redderet, mihi commodatus. Ea est agnationis tantum, & parentes complectitur ac suos heredes tam non naturales, ueluti matres familias quæ in manum conuenerunt, quam naturales, & ceteros qui in transuersa linea sunt ex virili sexu, quos omnes agnatorum appellatione comprehendi certissimum est, & eo iure eis omnibus legitimam hereditatem obuenire. In linea inferiori locantur non tantum mares, sed & foeminae, non in transuersa uel superiori, quia lege hereditas ad feminas ex transuerso uel directo sursum non redit, excepto secundo gradu ex transuerso. Id in ea descriptione obseruandum est maximè inter superiorem & inferiorem lineam poni eum de cuius agnatione quaeritur, & hoc prænomine designari, *Ego*, quod & aliae tres antiquæ graduum cognationis formæ habent, quæ Deo faciente in lucem edentur alio tempore.

E

F

DE GRADIBVS AFFINITATIS.

Tom. 5.

Kkk ij

Adoptionem non tantum ius agnationis, sed & ius patronatus adferre.

CAPVT I.

ERTVM est adoptionem ius agnationis adferre. I. qui in adoptionem. D. de adopt. De iure patronatus dubitari potest, puta an liberi adoptiui eadem iura habeant in bonis liberti paterni quæ & ipse pater adoptiuus. quoniã hac de re locus in libris nostris qui mihi quidem occurrat in præfenti nullus est. Sed vt legitima hereditas adoptatoris ad eos transit, existimandum est etiam iura libertorũ paternorũ transire. atque etiã viuo adoptatore, eis quasi liberis patroni omnem à libertis paternis honorẽ deberi. quod Appianus lib. 3. ἐμφυλίῳν de adoptatis lege curiata nominatim scripsit iis verbis, καὶ δὴ αὐταὶ μάλιστα αὐτοῖς ἴσα τοῖς γνησίοις πασι, ἀγειν τὰς συγγενεῖς τῶν θεμελιῶν καὶ ἀπελευθέρους, i. eo maximè genere adoptionis idẽ adoptiuus q, naturalibus liberis ius dari in cognatos & libertos adoptantis. Maximè ait excludendæ testametary adoptionis causa. testamẽto enim iure adoptio non fit, & cognatos pro agnatis accipit. Nam adoptio ius agnationis non adfert. Sed hæc Iustinianus mutauit constitutione illa græca de iure patronatus quæ desideratur in fine tituli de bonis libertorum. Hodie igitur filij adoptiui adoptatoris libertos non habent.

De Minicio, Messio, Tryphonino, Tertulliano, Africano iuriconsultis.

CAP. II.

QVO tempore Iuriconsulti quinque vixerint, cognoscere est operæpretium. De Atilicino, & Fufidio, & Gaio alibi scripsi. Alios quosdam, quorum æquè ætates notatæ non sunt, visum est hoc loco proponere, Minicium putà & Messium & Tryphoninum, & Tertullianum & Africanum. Minicium natalem ad quem Iulianus libros sex scripsit constat fuisse Traiani temporibus ex l. pen. D. de fer. Messium autem & Tryphoninum Antonini ex l. ult. D. de iur. fil. qua ex re simul & ex l. 4. D. de ext. cr. intelligitur Diuos, vel Optimos principes in l. Cicero. D. de pœn. l. qui sine. D. de neg. gest. esse Seuerum & Antoninum, quod etiam cõstat ex l. 44. D. de exc. tut. l. 12. §. si deportatum. D. de cap. & postl. & in l. rescriptum. D. de distr. pig. Seuerum significati, sub quo Papinianus fuit magister libellorum, & præf. pretorio. Libellos enim agere, & apud Dionẽ epistolas agere est fungi officio magistri libellorum, vel epistolarum, quod mandari Iuriscõsultis solebat, & ad libellum apposita subscriptione principis, magistri libellorum vel promagistri subscriptio sequebatur. Ex eo etiam intelligitur Bæbium Marcellum, de quo in l. Bæbium. D. de pac. dot. esse illum senatorẽ, quem Dio scribit sub Seuero capite damnatum. Africanum ad Adriani imperium refero, & eum esse opinor quem A. Gellius & ceteri Iuriscõsulti Sex. Cæciliũ vocant. moueor l. 3. D. de agn. lib. in qua Iulianum Sex. Cæcilio Africano respondisse scriptũ est. Solebãt enim & se inuicẽ Iuriconsulti de iure cõsulare. Sic Proculũ Atilicinũ, sic Paulũ Rufinũ. Lãpridius Africanũ ponit sub A lexãdro nõ minus falsò quã Alphenũ, quãmq; Vlpiani libros ad Sabinũ, dicatos fuisse Sabino cuidã. V. C. quẽ Helio-gabalus occidi iusserit. Tertullianũ. fuisse sub Seuero & Antonino cõstat, si quidẽ is est, qui de religione Christiana cõplures libros scripsit: cui rei iidẽ illi hbri indices clari sunt, translationibus ex iure sumptis confertissimi, & testis Eusebius lib. 2. cap. 2. qui eum fuisse Iuriscõsultũ scribit. Fuere etiam Christiani Licini^o Rufinus & Aurelius Arcadi^o Charis^o.

Stipendium, & tributum.

CAP. III.

SI verum est quod Theophilus noster scripsit, stipendium populo, tributum principi Spræstari, sicut fisci & ærarij, ita & stipendij ac tributi differentia hodie nulla est, quia tandem ad extremum sensim infracto populi iure prouincias omnes sibi seposuit princeps. An igitur ea ratione Vlpianus in l. ager. D. de verb. sig. stipendium tributum etiam appellari ait? Sumpta ea lex est ex lib. xv i i. ad edictum, quo Vlpianus tractauit de rei vindicatione, & varia proposuit agrorum genera, ex quibus Italicos constat rei vindicatione peti. De vectigail^o. i. emphyteuticis & de stipediariis & tributariis dubitari potest, propterea

- A** propterea quod emphyteuticarij, vel prouinciales eorum domini non sunt ex iure Quiritium. Sed & horum placet vindicationem esse l. cum sponsus. §. in vectigalibus. D. de pub. in rem act. vbi quod ait, & in alijs prædijs, de stipendiarijs & tributarijs accipio. Vrbicus lib. 2. Stipendiarij, inquit, agri nexu non habentur. Sed nec mæcipatio eorum legitima esse potest. possidere enim priuatis quasi fructus tollendi causa & præstandi tributi condicio concessa est. Vindicant tamen inter se non minus fines ex æquo ac si priuatorum agrorum. Id quoque placet eis prædijs possessores seruitutem imponere l. 3. C. de ser. & aqua. Nouum opus nuntiare l. in prouinciali. D. de noui oper. nunc. Ex quibus liquet quod sit referenda ea agri & stipendij finitio quæ in supradicta lege ab Vlpiano proponitur. Sed, vt ad propositam quæstionem reuertamur, an quod princeps occupauit tam stipedia, quam tributa, ideo Vlpianus ait, stipendium etiam tributum appellari? Equidem existimo hoc minimè omnium sensisse Vlpianum, sed promiscuum vsum vocabulorum notasse. nam ætate Vlpiani nondum erat ea differentia sublata, quæ ab eodem retinetur in l. 7. D. de vsufr. Eutropius, vt abusus vocabulorum aliquo testimonio comprobetur, Galliarum Cæsarem tributi nomine annum H. S. C C C C. scribit, Suetonius stipendij nomine, Britannos tributarios fecisse Sex. Rufus, stipendiarios Eutropius.

De publicanis, & vectigalibus.

CAP. IIII.

- C** Superiori cap. non intempestiuè subtexturi videmur tributi, & vectigalis differentiam. Stipendium & tributum onera sunt fructuum l. 7. D. de vsufruc. l. neque. D. de imp. in res dot. fac. Mæccenas apud Dionem 52. φόρον ὅτι ἐξ ἑμῶν πάντων ἀπλῶς τοῖς ὀπιθερπίαισι τῶν κεκτημένων αὐτῶν παρέχεται. φόρον tributum vel stipendium vocat. Vectigalia quæ τέλη dicuntur propriè sunt portoria, quæ in itinere præstari solent l. si quis pro vxore. D. de don. inter vir. & vxor. quæ fructuum onera non esse constat. Phauorinus. φόρος κυρίως τὸ ὑπὲρ τῆς ἰδίας εἰσφορῆς ἀποδοθῆναι, τέλος δὲ ἢ ὑπὲρ τῆς ἐμπορίας συντέλεια. Sunt tamen & alia vectigalium loco, veluti vicesima hereditatum & manumissorum, centesima, ducentesima, quinquagesima rerum vernalium, quadragesima litium, quæ onera prædiorum non sunt. Item redditus ex metallis, salinis, picarijs, cretafodinis, cotorijs l. inter. D. de ver. sig. quæ etiam onera prædiorum dici non possunt, cum sint in iure Pop. Romani aut principis. nemini autem res sua debet onera. At sanè vectigalia prædiorum emphyteuticorum onera prædiorum esse videtur, quia in eis prædijs ius, eorumque vindicationem emphyteuticarius habet. itè scripturæ & decumarum vectigalia onera fructuum, siue prædiorum sunt. Sed hæc publicanis locantur, & prædia emphyteutica emphyteuticarijs dantur. Tributa vel stipedia publicanis locari non solent. proinde alia sunt prædia vectigalia. i. emphyteutica, vel quorum vectigali publicani fruuntur, alia stipendiaria, alia tributaria. eademque prouinciarum diuersitas, quod Cicero indicat in Frumentaria. Præterea verò latissimè vectigalia etiam pro tributis, & stipendijs accipiuntur, & vectigales prouinciæ agrive pro stipendiarijs vel tributarijs non in nostris quidem, sed in alijs auctoribus. Festus. Vectigal æs dicitur, quod ob tributum & stipedium & extraordinarium (sic lego) populo debetur. Eadem latitudine non tantum quæ populo Romano, vel principi, sed & quæ ciuitatibus vel priuatis debentur, vectigalium nomen admittunt. & vectigales agri sunt ciuitatum agri, aut virginum perpetuarum, aut sacerdotum accepti iure emphyteuseos. Vectigal dum separatur à tributo, aliàs est emphyteuma l. cum seruus. §. heres. D. de leg. 1. aliàs portorium. l. 1. §. 1. D. de pub. & vect. & tributum latè pertinet, soli vel capitis, populi vel principis, aliàs stipendium l. 2. §. si quid publici. D. de her. ven. Varia itaque & multiplex est huius vocabuli significatio. Ac similiter vectigaliarij, qui & publicani, & telonæ dicuntur, propriè ij sunt, qui vectigalia P. R. aut principis veluti portoria conducta habent, non tributa l. 12. §. vltim. D. de publ. & vect. l. cum qui. D. de ver. sig. qua de causa Cæsar dum vult leuare Asiam publicanis apud Dionem 42. quod redigebatur ex vectigalibus in tributum collationem transformat. Verum ij etiam qui salinas, cotorias, picarias, cretafodinas, metalla conducta habent, & qui ciuitatibus debita portoria conduxerunt, publicanorum loco sunt l. 13. D. de publ. & vect. & si qui quandoque tributa vel stipedia conducant l. 1. §. 1. eod. L. ius 39. Vectigalia summis pretijs, vltro tributa infimis locauerunt. quas locationes Senatus precibus & lacrymis publicanorum victus induci

Tom. 5.

Kkk ij

iussit. est & similis locus lib. 43. Emphyteucarios, non ausim publicanos appellare, quia ^A ius in prædiis habet, quod publicani non habent. Sed neque eos quibus priuati homines fructus, quæstus, redditus suos locat, qui & vectigalia dicuntur, quia publica conductæ non habent. Salinarum vectigal inter alia prouinciarum vectigalia posui. Cicero pro lege Manilia. Publicani maximas familias in salinis habent d. l. 13. d. l. inter. l. liber homo. §. 1. D. de her. inst. l. si quis sine. C. de vect. & com.

De decima litium.

CAP. V.

Actione calumniæ tenebatur olim actor qui temerè litem instituerat in decimam partem litis §. hæc autem. Instit. de pœna tem. lit. Erat ea actio ex stipulatu. nam initio ^B litis cauebat actor, ni vicisset, reo decimam præstitum iri. Et erat repromissio non satisfactio, vt ex Codicis Hermogeniani tit. De calumniatoribus constat, in quo Diocletiani & Maximiani ad Quintianum est constitutio in hæc verba. *Iudicio tutelæ conuenit excipi actionem, ad quam respondere debes, quippe si per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromissionis initio postulata, calumniæ in decimam partem eius quod petit tibi condemnari eum desiderare potes. Dat. xi. Kal. Nou. A. A. Coss. Ait, calumniæ condemnari.* nam inde nomen habet, sicut actio de dote, licet vtraque sit ex stipulatu, non specialis quædam actio. Eam actionem decimariam non vtendo extinctam restituit Iustinianus Nou. c. xi. hoc addito, vt decimæ cautio satisfactionem habeat. Excipit tamen argentarios edicto v. l. quibus agētibz repromissione decimæ rei contenti esse debent. Hac autem actione solus actor ^C netur iure nostro.

Curatorem testamento non dari.

CAP. VI.

Curatorem testamento non dari constat l. i. D. de confir. tut. quia lex xii. tab. de tutela loquitur non de cura. *SUPER PECUNIA*, inquit, *TUTELA VE SVÆ REI*. Tutoris autem, vel curatoris datio iuris est, non patriæ potestatis, vel iurisdictionis. eadēque ratione ventri tutor dari non potest. quia scilicet de curatore lex loquitur non de tutore l. ventri. D. de tut. & cur. dat. Atquin testamento Cæsaris Dio scribit Decimum Brutum & percussorum alios quosdam G. Octauium *ἑπιτερόπιδας* datos, quo nomine curatores ^D significantur. nam & tutores dari non poterant Octauium firmata iam & plena pubertate. ideoque eosdem non in secundum, sed in primum casum Octauium substitutos refert, si ad ipsum non perueniret hereditas. quo genere primis heredibus adscribi alios, in more Pop. Romani positum Appianus scribit iis verbis, *ἕθος ῥωμαίοις τὸ ἐπιτεροῦσθαι τοῖς κληρονόμοις ἐπίτροπος ἐν μὴ κληρονόμοις οἱ πατέροι.* Constat tamen & lege xi. tab. vulgarem substitutionem introductam, pupillarem moribus tantum. Verm, ne aberremus à proposito, siue tutores siue curatores Octauium datos Dio scribat, id quia iure fieri non potuit, vix etiam factum crediderim, & Suetonio potius accesserim, qui non Octauium, sed postumis à Cæsare tutores datos refert. Dedit igitur exheredatis aut certè in rumpendi periculum testamentum deduxit, aut malè vterque recitant testamentum. Illud notandum censeo quod Appianus scribit Brutum in secundis heredibus scriptum, & filium nominatum fuisse. qua re, quantum opinor, in ferientem vocem illam emisit, *καὶ σὺ τέκνον.*

An iure fiat adoptio in testamento.

CAP. VII.

Vulgò traditur adoptionem duobus modis fieri, Populi vel principis auctoritate, & magistratus imperio. Videtur & testamento fieri rectè. Velleus Paterculus lib. 2. Cæsaris testamentum apertum est quo G. Octauium adoptabat. Eutropius 7. Vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus. Suetonius in Tiberio. Testamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abstinuit. Cicero in Bruto. Qui Crassi ^F testamento fuit adoptatus. Nepos in Artico. Cæcilius moriens testamento adoptauit eum, heredemque fecit. Similes auctorum locos complures colligere, nihil negotij fuerit. Sed his contenti simus. Porrò testamento adoptatur qui in bona & nomen testatoris vocatur, id est qui heres scribitur & nomen testatoris ferre iubetur: cui præcepto parendum est adi-
ca

- A** ta hereditate fimul ac nomine, nifi famofum fit nomen, vel que alia remittendi eius cau-
fa fublit l. facta. §. fed fi nominis. D. ad Treb. Verum enim vero & fi ita quidem adoptetur
quis in nomen, & familiam testatoris, non tamen iure adoptatur, quia legati verbo in ea
lege x i i. tab. quæ testamentorum ius & libertatē constituit, adoptiones non significan-
tur. Sed quemadmodum curator testamento datur, id est, non iure, à prætorē confirmat-
ur, ita adoptio non iure facta, veluti testamento, à populo vel principe confirmari potest
l. adoptio. D. de adop. & ita non fatis fuit Octaviū testamento Cæfaris adoptari, fed con-
firmata est adoptio lege curiata. Confirmationem vocat Dio lib. x l v i. sicut d. l. adoptio.
Iterationem Appianus lib. 3. dum testamētariam priorem adoptionem vocat, legitimam
posteriorem. proinde sicut confirmatus tutor datiuus est non testamentarius l. iure. §. vlt.
B & seq. D. de test. tut. qua de causa cautionem ab eo magistratus exigūt. l. 5. D. de conf. tut.
ita confirmata siue iterata adoptio legitima est non testamentaria. idem de iterata liber-
tate iudicium est, vt si quem inter amicos manumisisti, postea vindicta liberes. At iusta li-
bertas non iteratur. iusta adoptio non iteratur. & generaliter actus legitimi non iteratur,
veluti aditio l. si solus. §. vltim. D. de adq. here. & serui optio l. serui. D. de leg. i. Iterari siue
confirmari Octauij adoptionem necesse fuit quasi non iure factam. quod quantum po-
tuit Antonius traxit, ne Octavius Cæfaris filius legitimus censeretur, vt Dio scribit x l v.
Bruti adoptio (nam & hic quoque testamento Cæfaris secundo gradu adoptatus fuit) nō
potuit cōfirmari, quia inerat ei tacitè condicio substitutionis vulgaris. nec enim adopta-
tur veniue quis in nomen, nisi qui & in hereditatem vocatur.

C

Ad L. late. D. de verb. sign.

CAP. VIII.

- C**ertum est libro secundo Sententiarum tractasse Paulum de tutelis. quāobrem sum-
ptam ex eo libro l. late. D. de verb. sign. soleo totam ad tractatum tutelarum referre.
Definitur in ea lata culpa. definiūtur amici. Vtrumque in tutelarū tractatu in disquisitio-
nem venit. nam ob latam culpam remoti tutoris multò grauior est condicio quàm remo-
ti ob culpam leuem. & quandoque solam culpam latam præstat tutor, non leuem l. tutor.
§. competit. D. de adm. tut. Et absentes tutores ex causa remouentur, vel alius eis adiun-
gitur arcessitis cognatis, adfinibus, amicis tutoris, edicto proposito l. vlt. D. vbi pup. educ.
D deb. quo loco, quos amicos appellare debeamus, si quærat, Paulus definit non leui no-
titia cōiunctos amicos appellari, sed quibus fuerint iura cum patrefam. honestis familia-
ritatis quæ sita rationibus. Ergo non leui notitia cōiunctos amicos dicimus, nam nec be-
neuos, & alij sunt amici, alij beneuoli, sed eos quibus cum iustæ, honestæ & magnæ ne-
cessitudinis causæ intercesserint. Cum patrefam. id est cum tutore vel etiam cum patre
pupilli. nam & præsentibus cognatis, propinquis & amicis paternis solet prætor pupillo
decernere alimenta, & statuere vbi potius alendus sit. Solent & amici parentum pupillis
tutorem petere & tutorem suspectum facere l. 2. D. qui pet. tut. l. is qui. D. de neg. gest.

Ministerium publicum.

CAP. IX.

- E** Ministerium publicum in l. i. D. ad leg. Iul. repet. non accipio pro scribis, viatoribus,
M præconibus, alijsve ministris magistratuū, sed pro iis qui sub titulo ministerij in pro-
uincias mittuntur cum iure prætorio, aut consulari, vt de M. Catone Velleus scripsit lege
lata à P. Clodio missum eum fuisse in Cyprum publicandæ pecuniæ regiæ, & constituē-
dæ prouinciæ causa sub honorificentissimo ministerij titulo. quo loco puto delenda hæc
verba, *in senatu*, ex superiore clausula repetita. Puto & paulo supra vbi eadem de re scribit
Velleus pro *Plebiscito* corruptè legi *S. Consulto*. Cypri, inquit, deuictæ nulli adsignāda glo-
ria est, quippe Senatufconsulto, ministerio Catonis, regis morte facta prouincia est. con-
stat enim Clodiano plebiscito non S. C. huiusmodi ministerium Catoni mandatum. Sic
& alio loco apud Velleum cum de bello piratico scribit Pompeio demādato lege Gabi-
F nia, vulgò malè ita legitur, Quo S. C. penè totius terrarum orbis imperium vni viro de-
ferebatur. emēdo, P. S. nisi dixeris vtrumque interuenisse. Ministerij autem verbo id signi-
ficari quod initio proposuimus, etiā indicio sunt in ea lege verba quæ sequuntur, *vel cum*
ex cohorte cuius eorum est. igitur qui ministerio funguntur, cohortem & officium habent. &
sic l. 38. §. vlt. De adult.

Tom. 5.

Kkk iij

CAP. X!

IN l. 2. C. vt nem. lic. in coëmp. &c. milites ἑπιστάκτες interpretatus sum euocatos. For-
 litan rectius, externos & aduēctios, quos & extraordinarios & ἐπιλέκτες vocant. Dio
 l. v. ἔξοι δὲ ἰππέες ἐπιλέκτοι. eodémque sensu leges externas Dionysius, seruos barbaros
 Plutarchus in Gracchis ἑπιστάκτες, & in conciliis mulieres (μεισάκτες, & in epistolis D.
 Pauli παρεισάκτες, id est extrarios. Euocati milites, siue ἀνακλητοὶ appellati sunt veterani,
 quos post patris cædē Augustus exciuit ex Calatia & Casilino, quorum fuit certum cor-
 pus ferentium vites cēturionum more, vt Dio scribit l. v. Vites ῥάβδους vocat, vt & aucto-
 res Basilicorum ad l. milites. §. irreuerens. D. de re milit. Proinde & Centuriones appellā-
 tur rectè, cūm vire honorati sint. Eusebius v i i. πρὶν τὴν ἑβραϊκὴν ῥωμαίοις τὸ κληῖμα ἔ-
 τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους. & ita Titinnium, quem Velleus Paterculus G. Cassij euo-
 catum, Dio x l v i i. & Valerius i x. Centurionem vocant. In l. vlt. C. qui mil. poss. τὴν
 ἀξίαν τῆς κόμητος τῆς ὑψηλῆς βήματος, dignitatem Comitum primi ordinis, malim, comitis
 consistoriani, quamquam & is comes sit primi ordinis. & sic Nou. x i i i. secundum Ba-
 silica, quæ coniunctione transposita Haloander sequutus est, ἢ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς κομήτων
 τῆς ὑψηλοῦς βήματος ἢ τῆς λαμπροῦς &c.

De tutela fœminarum.

CAP. XI.

DAbatur olim tutor fœminis etiam puberibus ex lege Attilia à Tribunis & prætore, C
 vt Liuius ait x x i x. & Vlpianus in frag. non negotiorum gerendorum, sed aucto-
 ritatis interponendæ gratia. quæ finiebatur conuentione in manum, auctore Boëtio in
 Topicis. erat enim conuentio in manum species capitis minutionis. constat verò capitis
 minutione omnes tutelas solui. qua de causâ & conuentione in manum rumpebantur tes-
 tamenta quasi agnatione sui heredis. quia quæ conuenit in manum viri, viro suus heres
 est, & filii ex eo matrimonio susceptis consanguinea non naturalis. naturales consanguine-
 nei, sunt soli fratres vel sorores. itaque facta in manum conuentione mater, & filius inui-
 cem succedunt iure legitimo, quasi consanguinei, quod vetus descriptio graduum agna-
 tionis quam libri superioris capite vltimo posui apertè demonstrat, & S. C. Tertulliano
 vel Orficiano locus tantum est si defuerit conuentio in manum, auctore Vlpiano tit. 26. D
 Porro, vt prædiximus, quæ maritum habet, & in eius manu est, tutorem non habet, sicut
 qui patris est in potestate, tutorem non habet. & vt testamento patris filiofam. tutor dari
 potest, ita testamento viri matris. optio tutoris dari potest, vt ipsa sibi tutorem eligat quæ
 velit, & hic tutor is est quem pro Muræna M. Tullius ait potestate mulieris cōtineri. Da-
 batur quoque eadem optio lege speciali, vt ob indicata Bacchanalia auctore Liuius latū
 est ad plebem, vt Hispalæ tutoris optio esset, quasi ei vir testamento dedisset. Liberantur
 & tutela præter conuentionem in manum, libertinæ liberorum iure, auctore eodem Vlpiano.
 & lege speciali, vt Liuiæ & Octauia datum Dio scribit l v i i i. τὰ σφέτερον αὐτῶν
 κτελεῖ διοικεῖν, id est sine tutore. Post conuentionem in manum, quia tutore carebant, &
 ea in re tutoris auctoritas necessaria erat, non obligabantur ciuilitè, ne marito quidem E
 auctore. quod notasse Vlpianum in l. 2. §. his qui. D. de cap. min. vt mihi persuaadam arti-
 culus, *Interdum*, facit, quo significatur non esse id perpetuum, vt quis post capitis dēmi-
 nationem iure ciuili obligetur, nimirum quia & si adrogatus vel emancipatus obligetur,
 ea tamen quæ conuenit in manum non obligatur. & hoc quidem ita constituo exem-
 plo pupilli, qui tutore quidem auctore obligatur, patre in cuius est potestate auctore non
 obligatur l. vlt. §. pupillus. D. de verb. obl. Nec moueor argumento testamenti quod constat
 mulierem, quæ est in manu viri iure facere. nam rectè Vlpianus tit. 20. fœminam dum
 scribit testamentum facere tutore auctore, adiicit, donec in tutela sit, & in tit. 11. dum
 causas enumerat in quibus tutoris auctoritas mulieribus necessaria est, testamēti causam
 prætermittit. quia & sine tutore quæ conuenit in manum iure testamentum facit. Puto F
 & in edicto proposito l. 2. D. qui satisd. cog. de in manum conuentione egisse prætorem,
 & scripsisse in hunc modum, Eāmve, quā in potestate habebit, vel vxorē, vel nurum, arg.
 l. 2. D. in ius voc. vt eant. nam & si propriè vxor vel nurus in manu, filij in potestate, serui
 in man-

- A in mancipio esse dicantur, vt tamen ferui passim in potestate & in manu esse dicuntur, & filij in manu & mancipio, ita & vxores vel nurus non malè in potestate & in mancipio esse dicuntur, vt Gellio x v i i . cap. v i . ex quo apud Nonium ita esse legendum arbitror. Fidelius locupletiores, inquit, matronam quæ in matrimonio sit mariti etiam ante susceptos liberos dictam, meliore tamen matris futura spe à matris nomine nuncupatam. Matrem verò familias, quæ in familia mancipioque sit mariti, aut eius in cuius manu maritus esset. Vterque dicit esse in familia, vt l. pronuntiatio. §. familia. D. de verb. sign. vterque nurum esse in manu, mancipio, familia soceri. rectè. nam & si in manum mariti conuenerit, atque ea ratione dicatur sæpe in manu mariti esse licet sui iuris maritus non sit, familiam tamen sequitur soceri, & eo mortuo planè mariti l. si maritus. D. B famil. erciscund.

Explicatur L. Titio. §. Titium. D. ad municip.

CAP. XII.

- S I probatum est nomen debitoris à nouissimo curatore, frustra tutorem de eo conueniri, qui scilicet nomen contraxit, Vlpianus respondit l. si probatum. D. de tut. & rat. distr. cui addatur, Frustrà etiam priores curatores de eo conueniri. Quia enim ait, à nouissimo curatore, ponendum est & alios fuisse antea curatores, sed esse desiisse postulatione suspecti aut morte. Eodem modo Modestinus respondit in l. Titio §. Titium. D. ad municip. si probatum sit nomen, & pignus debitoris Reip. à nouissimo magistratu, frustra priores de eo conueniri. Hæc enim est summa res. Latior species, quæ sequitur. Titius in magistratu pecuniam publicam credidit, & à debitore fundum pignori accepit ea lege, vt non soluto debito, is distraheretur sine vlla repromissione, id est creditoris iure, non communi iure, hac scilicet fini, ne euctionis nomine, vel quo alio se venditor obligaret atque ita vt ne indemnitas vlla ex causa Resp. vel magistratus à debitore præstaretur. Titio successerunt alij magistratus, qui nomen probauerunt, id est nominis periculum agnouerunt. & hi contra legem pignoris de modo fundi repromiserunt, quo non inuento, damnantur quantò minoris & consequenter eo minus ex sorte Respub. consequitur. Hisdem porrò Mæuius successit, qui & ipse nomen probauit. Potest vnus ex collegis nomen probare. Quæritur quis indemnitati Reipub. satisfacere debeat. In debitorem non est regressus per contrariam pigneratitiam, qui sibi lege pignoris eadem de re consultè cauit. Frustrà etiam de eo conuenietur Titius, frustra successores Titij in magistratu. denique Mæuius qui nouissimus nomen probauit solus tenebitur si idoneum sibi successorem non nominauerit. Ait, *succedentes gradus*. Compendio ita cum fuisset scriptum, *mgratus, gratus* solum mansit, ex quo postea, *gradus*, restituamus ergo veterem, *magistratus*. compendia huiusmodi sunt antiquissima, quæ qui nescit rationem corrigendorum librorum nescit. Ait, *à magistratu vendentibus*. legendum à magistratibus vendentibus. Ait, *post magistratus*. legendum, *postmagistratus*, vt sit hyphen, sicut *postfactum*, *postdelictum*.

Fugitiuorum nota, & supplicia.

CAP. XIII.

- E FUGITIUI compungi solent notis vel literis, quibus persæpe dignoscuntur & deprehenduntur l. 2. D. de fugit. Petronius Arbitr. Notum fugitiuorum epigramma. Quintilianus. Si quis fugitiuo stigmata scripserit. Clemens Alexandrinus 3. *παιδείας τὸ δὲ ἀπὲρ τῶν στίγματα δέκνυσι*. Solebant & ita plerique reorum frontibus notari, veluti lege Remmia calumniatores, quod tollitur l. si quis. C. de pœn. Boëtius de Consolatione. Edixit vt notas insigniti frontibus pellerentur. Seneca de ira. Varia vinculorum genera, varia pœnarum, lacerationes membrorum, inscriptiones frontis, & bestiarum immanium cauernæ. Solebant & fugitiui pedum amputatione coerceri, atque aded qua parte peccassent, eadem multari l. 3. C. de ser. fug. sicut falsario incisos digitorum nervos Alexandri decreto Lampridius, Claudij præcisas manus Suetonius scribit. idem Galbam nummulario non ex fide versanti pecunias manus amputasse mensæque eius affixisse. & Gallicanus in Cassio, multis desertoribus à Cassio crura incisa & poplites. Heraclides Ponticus. *ὡσπερ οἱ νομοδέται τὰς πατροτύπιας χειροκοπήσι, τὸ δυσσεβῆσαν αὐτὸ μέγος ἔξαιρέτως ἀποτίμωντες, οὕτως ὁμιφος ἐν ἡ παπικολάζει τὸν δι᾽ ἡπαρ ἀσεβήσαντα*. Iustinianus Nou. xvii.

exactori non ex legis præscripto apocham conficienti manus abscindendæ ius dari præ-^A
 sidibus prouinciarum. & No. xlij. eadem pœnam indicit scriptori librorum hereticorum.
 Constantinus Ienoni & persuasori iubet liquido plumbo meatus oris claudi l. j. C. Th. de
 rap. virg. quæ pœna etiam olim in vsu fuit. Et ex No. quadam Leonis & Constantini per
 iuro lingua præciditur. Sed de omni hoc genere pœnarum eleganter Galenus vj. de Hip-
 pocratis, & Platonis placitis iis verbis. Εἰώθασι καὶ νῦν ποιεῖν οἱ τῆς ἀμαρτάνοντος οἰκέτας χα-
 ῖδι χάζοντες τῶν μὲν ἀποδιδρασκόντων τὰ σκέλη χάζοντες τε καὶ χαταχάζοντες καὶ παίοντες, τῶν
 δὲ κλεπτόντων τῆς χεῖρας ὡσπέρ γε καὶ τῶν γαστριμάργων τὴν γαστέρα καὶ τῶν φλυαροῦντων τὴν γλῶτταν
 ἀπλῶς δ' ἐπιεὶν ἐκείνα κολλάζοντες τὰ μορῆα, δι' ὧν ἐνεργεῖσι τῆς μοχθηροῦς ἐνεργείας.

De iure aureorum anulorum, & iure tribus vrbanae.

B

CAP. XIII.

Libertinis dato iure anulorum aureorum equestrem dignitatem dari constat, quæ res
 efficit, vt in multis iuris partibus donati anulis libertini pro ingenuis habeantur. Cor.
 Tacitus xvij. Postulante exercitu, vt libertum suum Asiaticum equestri dignitate dona-
 ret, honorauit anulis. Ex Constitutione autem Iustiniani ius anulorū hodie non petitur,
 sed vltro generaliter defertur omnibus libertinis, sicut & ciuitas Romana, siue ius Quiri-
 tium, quod etiam pro beneficio dabatur olim. Vtrumque cōsentiente patrono l. 3. D. de
 iure an. aur. Plinius x. Epist. *ROGO ILLIS INDVLGEAS IVS QVIRI-
 TIVM, QVOD A TE VOLENTIBVS PATRONIS PETO.* & alio ^C
 loco, *ROGO DES IVS QVIRITIVM LIBERTIS QVOD A TE,
 PETENTE PATRONA, PETO.* Denique Iustinianus promiscuum & com-
 mune fecit quod olim dabatur parcissimè, Virellio etiam qui Asiaticum anulis donauit
 censente commaculati eo equestrem ordinem, vt Suetonius scribit, & Alexādro Seuero,
 vt Lampridius, adfirmante seminarium senatorum equestrem locum esse. qua de causa li-
 bertinos nunquam in equestrem locum redegit, id est nūquam honorauit anulis aureis.
 Plinius xxxiii. cap. xj. Passim ad ornamenta anulorum etiam seruiture liberati transfiliunt.
 Referebantur etiam libertini ciues Romani in tribus vrbanas, sed non simul ac liberta-
 tem nacti erant, sicut L. Cornelio tribus cōcessa non fuit statim ac ciuitas, vt Cicero scri-
 bit pro L. Cornelio Ideoque liberto patronus tribum emi mandat l. patronus. D. de leg. 3. ^D
 quo iure, vt lex ait, ferret, commoda, id est, annonas, tesseras frumentarias, liberalitates
 principis, ad quem locum propriè pertinet hæc vetus inscriptio vrbis Romæ.

TRAIANO AVG. GERMANICO DACICO PONT. MAX.
 TRIB. POT. VI. IMP. IIII. COS. V. P.P. TRIBVS XXXV.
 QVOD LIBERALITATE OPTIMI PRINCIPIS COMMO-
 DA EARVM ETIAM LOCORVM ADIECTIONE AM-
 PLIFICAVIT.

*Lex xli. Tab. De denunciatione testimonij, & de denuntiationibus
 quæ fiunt ad domum.*

E

CAP. XV.

Paulus lib. j. ad edictum scribit neminem de domo sua extrahi debere. l. 21. D. de in ius
 voc. l. nemo. D. de diu. reg. iu. Traçtauit eo libro de damno infecto, quo edicto ei qui
 non est in iure prætor domum denuntiari iubet, verecundè, vt Vlpianus ait, non extrahi
 de domo sua l. 4. §. prætor. D. cod. tit. quod & ad eundem modum ad idem edictum Pau-
 lum scripsisse, argumento sunt d. l. 21. & l. 19. & d. l. nemo. quæ omnino referendæ sunt ad
 edictum de damno infecto. Constat verò ex Vlpiano in d. l. 4. eam denuntiationem vel in
 personam fieri eius, qui domi suæ est, vel si domo absit ad domum præconis voce, & li-
 bello ædibus adfixo. quod & aliis in causis frequenter fit. l. vim. §. nupta. D. ad leg. Iul. de
 adul. l. 13. D. de excus. l. 5. §. 1. D. quod vi aut clam. l. 1. §. 1. D. de agnos. lib. l. 2. C. de annali ex-
 cep. l. j. C. Th. si cer. pet. chir. No. Theodosij de Inuas. 1. Denūtiatio quoque ea siue citatio
 absentium reorum quæ per triduum fit ex l. inter. D. de pub. iud. ad domum fieri clamore
 vel

- A vel buccina publicè debet. Gaius Gracchus apud Plutarchum. *χαίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν εἶπας ἔχων δίκην θαλαπικλῶ μὴ ὑπακίει, τὰ τε πρὸς τὰς θύρας ἔωθε ἐλθόντα σαλπικλιῶ ἀνακλιῖσθαι τῇ σαλπικλι.* Item denuntiationes testimoniorum, quibus scilicet testes euocantur, ad domum fieri iubent xij. tab. verba legis hæc sunt. C V I T E S T I M O N I V M D E F V E R I T I S T E R T I I S D I E B V S O B P O R T V M O B V A G V L A T V M I T O. Portum Festus, & Donatus domum interpretantur rectè. Vagulationem quæstionem cum conuicio. puto à vagore siue vagitu vagulationem dici, quoties testes citantur, quærunturque magna voce & amplo boatu, quod conuicium Festus vocat quasi conuocium, vt quodâ loco Vlpianus noster ait, quo sensu & Cicero cantorum conuicium dixit. Articulus autem *Ob* primo loco pro *ad* sumitur, secundo pro *circum*. Notandum est valde quod dicitur de tertiis diebus. nam ex eo constat vetus hoc ius esse, vt per triduum testimonij denuntiatio fiat, sicut & reatus d. l. inter. Notandum quod ait, *Ob portum*, id est ad domum, ad quæ verba idem quod Vlpianus & Paulus ad edictum de damno infecto, Gaium adnotasse opinor, Verecundè Decemuiros ob portum denuntiari testimonium iussisse, nõ extrahi testes de domo sua lib. j. ad legem xij. tab. ex quo sumpta est l. 18. & 20. D. de in ius voc.
- B

Lex XII. Tab. de antestatione. C A P. XVI.

- C NOn omnes qui in ius vocantur nec sequuntur, manu iniecta duci in ius possunt. Ex domo sua vocati non ducuntur. l. 21. D. de in ius voc. Ex asylo vocati non ducuntur. No. xvij. Qui satisfiant, non ducuntur. inde titulus, *In ius vocati vt eant vel satisfiant.* quo significatur non ire cum qui satisfiat, & inuitum ire cum qui non satisfiat. Id verò certum est nunquam duci quemquam nisi testato. rectè enim apud Horatium qui trahit in ius, antestatur prius, quod & eo loci relatis à Porphyrtione verbis xij. tabu. significatum reor. Sed sunt valde corrupta. S I I N I V S V O C A T I (aliàs, vocationi) T E S T A M I N I G I T V R E N C A P I T O A N T E S T A R I. fortè legendum, S I I N I V S V O C A T, N I E A T, M A N V M I N I C I T O, E N C A P I T O A N T E S T A R I. Si ius vocat, ni eat. sic quoque forsitan legendum Ciceronis 2. de legib. De manus iniectioe loquuntur sæpe xij. tab. vt alio capite, S I C A L V I T V R, P E D E M V E S T R V I T M A N V M E N D O I A C I T O. & alio. D E I N D E M A N V S I N I E C T I O E S T O, I N I V S D V C I T O. Encapito id est incipito. Sensus hic est, vt qui reum in ius vocat, non euntem ducat manu iniecta, & antestetur. nec enim iure ducitur quis nisi antestatus. Porro sicut denuntiatius dicitur, cui fit denuntiatio. l. venditor. D. de iudic. ita antestatum dicimus cum qui testato cõuenitur, qua ratione & pater fiduciarius antestatus dictus est olim auctore Gaius in Institutionibus. Et vt paucis duplicem, tam veterum, quàm nouorum errorem præstringuam, superstites siue testes non dicuntur antestati, & antestatorum non antrectatur auris, sed testium. Lex Baiuaria, T E S T I S, I N Q U I T, P E R A V R E M T R A H I D E B E T. At sicut is, qui aduersarium ex domo sua in ius educit iniuriarum tenetur l. qui in domũ. D. de iniur. & is qui satis offerentem trahit. l. 5. §. vlt. D. qui satisfd. cog. ita cum qui intestatum in ius ducit, iniuriarum teneri rectè Acro & Porphyrio scribunt. Intestatum oppono antestato, vt Plautus, quod antestati definitionem meam planè confirmat. Ceterum sunt, vt prædiximus, qui in ius vocati sequuntur vltro, non deducuntur, veluti è domo sua vocati, vel satis offerentes, vel intestati. Sunt qui ducuntur, vt ceteri ferè omnes, qui in ius vocari possunt. Est & tertius ordo eorum, qui neque sequuntur neque ducuntur, id est qui in ius vocari non possunt, quos enumeratos fuisse reor notissimo titulo, *Qui neque sequantur neque ducantur*, quo demonstratum est inter cetera ductos iam ab aliquo & victos neruo aut compedibus secundum xij. tab. necdum solutos, ab alio in ius vocari non posse. arg. l. 4. in prin. D. de in ius voc. sicut & ij qui religione loci quasi victi tenentur in ius vocari non possunt. l. 2. D. de in ius voc. & ob id ad eum titulum solutus quis fit necne
- F Gaius exposuit l. solutum. D. de verb. sign. Illud non est omittendum quod ex Liviio Priscianus scribit impuberem libripendem esse non posse neque antestari. quo loco antestari passiuè accipitur, & significat vt idem Priscianus ait *πρὸς διαμαρτυρηθῆναι*. vnde apparet antestari dici ab ante & testari. quod Porphyrio probat. Est ergo antestari, inquit, scilicet antè, quàm manum iniiciat. Vt verò impuberem in emâpationibus antestari non licet,

vt sit pater fiduciarius quem patrem esse ætas non patitur, an & in ius vocatum antestari ^A
 & ducere non licet: quod non puto, nisi sit infans l. 4. in princ. D. de in ius voc. vel virgo
 filiaf. l. neque. D. eod. Infantes pueri puellæve filiaf. neque sequuntur, neque ducuntur.
 Pueri qui excesserunt infantiam vel puellæ sui potentes vel puberes nuptæ, aut innuptæ
 antestari & duci possunt, non tamen manu iniecta, vt Valerius Maximus scribit, qua de
 causa etiam à magistratibus, vel lictoribus non submouentur. quin & testimonij dicendi
 causa virgines Vestales in forum & iudicium venire cogebantur vetere instituto, vt Ta-
 citus ait. Sed hodie domum mitti solet tam ad testimonium dicendum quàm ad iusturā-
 dum l. 2. §. si autem. C. de iureiur. prop. cal. Ceterum litis causa vocatæ in ius, id est ad præ-
 torem, si non defendantur venire debent, imò & in comitatum, nisi viduæ sint l. 1. C. quā-
 do imp. inter pup. Sed & si aliud sit in matibus, qui licet ab aduersario domo non extra-
 hantur, ab executore, maximè publici debiti causa extrahuntur rectè, matresfam. tamen
 ne ab apparitore quidem domo abstrahi & in publicum educi possunt l. j. C. de off. omn.
 iud. præsertim cum hoc maximè mulierem deceat, domo se tenere. qua de causa *οικειας* à
 D. Paulo vocatur, & ab Augusto apud Dionē *οικειας, οικονόμος, παιδοδρόφος*. Philo. *θηλείας*
οικειας *χρησιν* *ενδον* *μονη* *εφαρμολογισι*. notum etiam illud est *οικειας* solum, Venus testudi-
 nem calcans. Id quoque ad extremum adiciam ex loco Institutionum Gaij superius al-
 lato esse quod idem Priscianus lib. vj. retulit iis verbis, quæ subiiciam ex fide manu scri-
 ptorum, quòd hac in parte Priscianus valde corruptus sit. Gaius, inquit, in primo Institu-
 torum. *Adhibitis non minus quinque testibus puberibus, item libripende. In eodem. Qui libram*
eneam teneat, qui appellatur libripens. Quæ cum non ita sint in Gaij Institutionibus, quæ vul-
gò circumferuntur, apparet interpretationem Aniani ad illas eam esse, non ipsum Gaij
contextum. quod & argumento manumissionis factæ in ecclesia, quam manumissioni
censu factæ substituit Anianus, & ad filiatorum appellationis, qua etiam vitur in l. 2. C.
Th. de leg. her. & multis aliis comprobari potest.

Proferre & differre.

C A P. XVI.

Differentia est inter proferre, & differre. Proferre est diem predictam prorogare. Dif-
 ferre est rem in aliud tempus conferre, nulla cum dies antè predicta fuisset. & hoc
 sensu Paulus in l. vnus. §. pen. D. de quæst. A deò vt propterea & differatur, & proferatur ^D
 custodia. Et in tit. de receptis, vel arbitrium differri vel diem compromissi proferri. Sed
 qui profert, & differt, non contra. itaque latius patet dilationis nomen. quo modo Corn.
 Tacitus res prolatas, easdem & res dilatas vocat. Sunt autem res prolatæ feriæ iudiciorū
 & litium. Seneca de breuitate vitæ. Diripitur ille totò foro patronus & magno concursu
 omnia vltra quàm audiri potest, complet. Quando, inquit, res proferentur? Significat re-
 bus prolati cessare patronos. quod & de Iurisconsultis M. Tullius scribit in oratione pro
 Muræna. Hoc toto cap. xxij. lib. vj. *παρέργων* Alciatus pessimè exposuit, de prauata etiam
 l. Aurelio. D. de lib. leg.

An collega tutor dari, vel apud collegam manumitti possit.

E

C A P. V T X V I I.

Pro differentiam esse inter tutelam, & manumissionem, quod prætor collegam tuto-
 rem dare possit, sicut Duumvir, sicut ordo vnum ex suo corpore vel Duumvirum l. v-
 bi. D. de tut. & cur. dat. l. pc. D. qui pet. tut. nam se tantum prohibetur prætor tutorem da-
 re. l. 4. D. de tut. & cur. dat. nō collegam. longè aliud est in manumissione. nam prætor vel
 consul apud se manumittere potest l. 5. D. de man. vind. etiam si minor sit xx. annis l. si ro-
 gatus. §. vlt. D. eod. Sed hoc casu causam probabit collega, non ipse l. 1. D. de offic. conf. ac
 similiter præses apud se manumittit. l. 2. D. de offic. præf. & magistratus municipalis l. 4. D. ^F
 de adopt. Sed non apud collegam l. apud eum. D. de manumif. l. apud filiumfam. §. j. D.
 de man. vind. & omnino sicut per procuratorem non fit manumissio. l. 3. C. de man. vind.
 quod nemo alieno nomine lege agere possit, causa tamen probatur rectè per procurato-
 rem l. etiam. §. absens. D. eod. quod & vetus hæc inscriptio docet, P R I S C V S M A N V -
 M I S S V S

- A** MISSVS AD CONSILIVM PROCVRATORIO NOMINE APVD DOMITIANVM: Ita verò apud collegã non manumittimus, sed causam apud eum probamus rectè, ac deinde causa probata, nos ipsi apud nos manumittimus. Causam nos ipsi non probamus, ne videamur rei nostræ cognitores esse. Manumittimus apud nos, quia domini sumus, & detracto quoque magistratu seruum ad libertatem perducere possumus. Differentiam superiorem inter tutelam, & manumissionem, confirmat coniunctio d. l. vbi, cum d. l. apud eum & l. apud filiumfam. quæ omnes sunt ex eodem auctore & libro. Sed quæ sit eius differentię ratio, plenè nondum exposui. In collegam iurisdictioni non est. Vacat iurisdictioni, qui vacat manumissioni, & ideo non rectè collega apud collegam manumittit. Tutoris datio non est iurisdictionis, & ideo rectè datur tutor collegæ, quia & cogi non potest, vt munus iniunctum agnoscat, cum iure magistratus se excusare possit, & alios qui excusationem non habent, in hoc tantum exigimus dantis iurisdictioni esse subiectos, vt captis pignoribus aliisve remediis delatam tutelam agnoscere compellantur. quod sine iurisdictionis officio fieri non potest.

Adire hereditatem, bona, institutionem, testamentum, nomen.

CAP. XVIII.

- C** ADIRE hereditatem est suscipere hereditatem ex testamento vel ab intestato & quasi aditum in eam ferre, vt in l. filius. §. penult. D. de lib. & postu. aditus est ad hereditatem, id est adiri hereditas potest. Cernere autem est quasi decernere se heredem esse velle, vt l. is qui heres §. penult. D. de adq. hered. Antequam heres institutus decernat de hereditate, & l. pupillus eod. tit. Neque scire neque decernere talis ætas potest. Respicit ad formulam cretionis, CERNITO CVM SCIERIS. Vterque actus legitimus est, & ideo purè fit l. actus. D. de diu. reg. iu. & semel l. si solus. §. vltim. D. de adq. her. & per se non per alium l. per procuratorem. D. eod. & verbis conceptis l. eum qui. §. vltim. D. eod. & testibus præsentibus. Cicero XIII. ad Atticum. Cretionem testibus præsentibus LXII. Varro. In cretione adhiberi iubent testes. Vtriusque symbolum, digitorum percussio, vt antestationis, aurium attrectatio, manumissionis, palmæ ductus.
- D** DIXI, vterque actus, nam fuit aliqua differentia inter aditionem & cretione, quam ex Vlpiani fragmentis cognoscet. Ceterum non adire tantum hereditatem auctores dicunt, sed & subire tam græci quàm latini, vt docui Obs. 3. cap. 6. & obire, Agraria prima, Hereditatum obeundarum causa. Festus. Obitu dicebant pro aditu. Obescit, oberit, vel aberit. sic lego, obescit, vt superfcit pro supererit, escit pro crit, etiam in XII. tabul. A S T E I C V S T O S N E C E S C I T. & Lucretij I. Ergo rerum inter summam minimamque quid escit. Dicebant & adire bona l. i. C. de test. mil. Symmachus in epistolis. Aditione bonorum successit. Lucianus. παρελθόντα εις τ' εἴσα. Et adire testamentum. Ambrosius Plal. 118. Nouum testamentum singuli adeunt, & omnes possident. Græci interpretes ad l. 4. D. de fid. lib. & ad l. 31. D. de excus. εἰν ἀδιεύθη ἢ ἀγθήκη & ad l. 31. D. de excusat. ἢ ἀγθήκη κληρονομηθεῖσα. qua forma & repudiare testamentum Pomponius dixit in l. illud dubitari. D. de adq. hered. Testamentum pro hereditate accipitur vt & institutio & substitutio l. 10. D. de cond. inst. Institutio data & l. ex facto §. vltim. D. de vulg. subst. substitutio relicta. Græci ad l. 36. D. de statu lib. εἰ δὲ γὰρ ἠδιεύθη ἢ εἴσασις εἴ τις παροδοχῆ τ' ἐλευθερίας. Adire autem nomen dicitur is qui testamento adoptatus nomen suscipit quod ferre iussus est. Velleus Paterculus lib. 2. Non placebat adiri nomen inuidiosæ fortunæ Cæsaris.

De iuris & constitutionum differentia.

CAP. XIX.

- F** SEPARATUR sæpe ius à Constitutionibus, vt l. falsa. D. de cond. & demon. l. 4. §. contra. D. de doli except. quia multa constitutiones benignè, aut seuerè contra ius introduxerunt. Ius veteres leges appellamus aut plebiscita aut edicta aut Iurisconsultorum auctoritates. Iure liberis damnatorum non seruantur libertorum iura, constitutionibus

seruantur. Iure ad tempus ordine motus ex crimine famoso, etiam post tempus infamis A
manet, Constitutionibus post tempus labes pudoris eluitur. eodem genere multæ aliæ
leges, quæ inter se pugnare videntur in concordiam adduci possunt. Hanc quoque dif-
ferentiam iuris, & constitutionum bellè comprobatur quod de Macrino Capitolinus scri-
bit, fuisse eum in iure non incallidum, adeò vt statuisset omnia rescripta veterum princi-
pum tollere, vt iure, non rescriptis ageretur. Longè alia mens fuit Caligulæ qui de Iu-
risconsultis quasi scientiæ eorum omnem vsum aboliturus sæpe iactauit se effecturum,
ne quid præter se, id est, præter id quod ipse constituisset respondere possent.

Vulgaris clausula, Annua, bima, trima die. CAP. XX.

Quod est scriptum in l. 1. D. de do. præl. annua die pecuniam dotalem reddi, aut ex B
Iustiniani constitutione est, aut compendium orationis affectauit Iurisconsultus
annuam bimum trimam diem dicere volens, vt in l. talis. D. de leg. 1. Vtrum, inquit, an-
nua die dabuntur. & Ulpia. in frag. in ea dote, quæ annua die reddi debet. & Suetonius
in fine Augusti. Produxit quædam ad vicena sestertia, quibus soluendis annum diem fini-
nit. Annum diem pro tribus pensionibus, & summis accipio. nam hæc erat vulgaris
clausula testamentorum d. l. talis. l. cum vulgari. D. de do. præl. erat & ceterorum nego-
tiorum. Alia legata, vt idem Suetonius ait, Augustus repræsentari iussit, hoc scilicet adie-
cto verbo, præsentia, quod efficit, vt vulgari clausula non contineantur ex Seruij, & La-
beonis sententia d. l. talis. Alphenus contrà. Sic enim legendum est in l. Titio. D. de leg. 2. C
Non est verum quod Alphenus retulit C. præsentii (sic Flor. præsentii pro præsentia aut præ-
sentii die, vt in l. 1. §. si legata. D. si cui plus quàm per legem Falc. l. 11. de cond. & demon.)
non deberi. vt subiecta ratio demonstrat: Quia diem proprium habuerunt. Seneca in Sua-
sorijs. Dico illos tibi annum biennij triennij diem debere. lego, annua bima trima die debere. Vtra-
que emendatio est satis clara. Legatum autem ita relictum, Annua bima trima die, lega-
ta annua appellari in l. 15. §. non idcirco. D. ad leg. Falc. vellem ne vir doctus scripsisset. est
enim vnum legatum, non plura. & tribus pensiones plures esse cõstituendas hæc verba,
in ceteris annuis legatis, indicant satis in eo §.

Legatum Proconsulis habere propriam iurisdictionem.

CAP. XXI.

Legatus proconsulis nihil proprium habet antequàm à proconsule ei mandata sit iu-
risdictio l. legati. D. de offic. proc. ergo ἐξ ἀντιδιαβολῆς mandata iurisdictione aliquid
propriū habet. A legato proconsul appellatur l. 2. D. quis, & à quo ap. Hoc est absurdum,
nisi legatus proprium aliquid habet. videtur enim idem à seipso appellari. quamobrem
& ab eo cui prætor mandauit iurisdictionem, qui eam sanè suo iure non habet, prætor
non appellatur l. 1. D. eod. Sed legatus proconsulis eam habet suo iure, licet non antè,
quàm sit ei mandata iurisdictione, quam vtique ei mandare cogitur proconsul. nec enim
optat ipse sibi legatum, sed ei datur quasi adiutor ex S. C. vt de Fonteio Appianus scribit E
ἰ. ἐμφυλίων à Senatu Seruilio dato, qui tum proconsul erat in Italia: nam & olim in Ita-
liam proconsules mittebatur cum legatis, postea desière mitti vsque ad Adrianum, dein-
de Marcus iuridicos dedit, vt Spartianus, & Capitolinus scribunt. Verba Appiani hæc
sunt. ἐπανήθη δὲ αὐτῷ καὶ φοντήιος ὃς ἐπέσειβεν αὐτῷ. καλῶσι δ' ἕτως τῆς τοῖς ἡγεμόσι τῶν ἐθνῶν
ὡς τὸ βελῆς ἐπομόνους ἐς βελήθειαν. Vt autem proconsul suos comites habet, ita & legatus l.
6. §. pen. D. de pæn. Comites, id est, adfessores iurisperitos. sic in libris nostris Comites ac-
cipiuntur semper. eodemque sensu Plinius l. x. c. xxx. Non sunt, inquit. prætereunda &
L. Lucullo proconsule Beticæ comperta de polypis quæ Trebius Niger è comitibus eius
prodidit. Hos autem sibi proconsul, vel legatus adoptat suo arbitrio l. 10. §. ὁμοίως. D. de
excus. Habuit etiam legatus proconsulis Africæ, vt Spartianus scribit, lictores cum fasci- F
bus & fellam. Non est omittendum, posteriores legatum appellasse ἐν παρολίπῳ, puto
quod cuius legatus est personam repræsentet Theophilus in tit. De susp. tut. & Balsamo
ad Synodum v. l. in Trullo, & sæpe interpretes βασιλικῶν.

Fug. e

A

Fugæ argumentum.

CAP. XXII.

Quantum fit fugæ argumentum, vsus rerum docet, & leges demonstrant multis locis. In l. si in libertum. D. de bon. lib. reus qui fugit damnato comparatur, cuiusq; bona publicari significatur. atque ita olim Romæ sæpius qui in exilium voluntarium ierant, postea aqua & igne interdicti sunt, vt M. Tullius, & Metellus Numidicus, & de Metello adiicit Appianus lib. 1. *ἡγήσθης*, quæ vulgaris erat adiectio, vt ad legem Iuliam de vi publica lib. v. Sententiarum exposui. Interdictionem porrò sequebatur publicatio bonorum omnium, sicut hodie deportationem, cuius ipsum per se nomen bonorum omnium spoliatio est l. vlt. C. de sent. pas. In Nou. L I I I. sui propemodum ipsius accusator dicitur is, qui est in fuga. In l. 7. §. prætereà. D. de susp. tut. sua sententia esse suspectus. notum etiam illud, Fateatur facinus is qui iudicium fugit.

B

De alienatione prædiorum dotalium & pupillarium.

CAP. XXIII.

Vlpianus Protribunalium scripsit libros x. quibus tractauit de causis, quæ nec mandantur, nec delegantur, sed à prætoribus ipsis præsidibusve pro tribunali expediuntur, veluti de salariis, mercedibus, nutriciis, proxeneticis, de restitutionibus minorum, de tutoribus aut curatoribus dandis, de transactione alimentorum, de prædiis pupillorum alienandis. & de hac postrema causa tractans, definiuit urbana & rustica, & suburbana prædia l. 198. D. de verb. sign. Id etiam scripsit quod est in l. 5. D. de fun. dot. Iulianum lib. xv. Digestorum, ex quo est l. 7. cod. tit. in eam sententiam, in fundo dotali, cuius lege Iulia alienatio prohibita est, scribere, ei fundo seruitutem imponi, vel remitti non posse. quo exemplo & in Oratione D. Seueri de prædiis pupillorum sine decreto nõ alienandis Vlpianus lib. 2. Protribunalium, ex quo sumpta est d. l. 5. scripserat, alienatione prohibita, seruitutum quoque remissionem vel impositionem prohibitam videri. quod & libris ad edictum scripsit l. 3. §. pen. D. de reb. cor. qui sub tut. vel cura sunt. Et tanè vt in lege Iulia, ita & in Oratione Seueri alienationis verbum accipitur eodè modo, pro voluntaria primum non pro necessaria: nam vt ex causa damni infecti vicinus fundum dotalem possidere iuberi potest l. 1. D. de fun. dot. sic & fundum pupillarem l. 3. §. 1. D. de reb. eorum &c. in illo loco, vt procedat, iuberi etiam possideri poterit: qui vsucapionis vel dominij verbo mutilus videtur. vnde sic lego, vt dominium procedat, iuberi etiam possidere poterit. Græci, ἔτι τῷ δεσπόσει. Item in vtroque iure non tantum dominij, sed & iuris alienatio prohibetur, putà seruitutis, vel emphyteuscos. & ideo rectè in l. 16. C. de præd. min. Dominium siue ius. Ex vtroque quod culpa mariti vel tutoris vsucaptum amissumve non vtendo est, restauratur l. si fundum. D. de fun. dot. d. l. 3. §. pen. Eodem modo & in solum dationem & cautionem dandi vtroque iure infringi dico. Sed excipitur vbique prouocatio quæ fit iudicio communi diuidendo l. 2. C. de fundo dot. l. si pupillorum. D. de reb. cor. &c. l. pen. C. de præd. min. Verum dissident etiam in aliis plerisque. Lege Iulia urbani & rustici prædij alienatio prohibetur l. 13. D. de fun. dot. Oratione Seueri rustici, & suburbani, non urbani. Sed ex constitutione Constantini etiam urbani l. lex. C. de adm. tut. In lege Iulia abscisè & destriçtè inhihetur alienatio. In Oratione Seueri, sine decreto. Et hoc decretum à prætore Constantiniano interponi Constantinus ait in l. vlt. C. de præd. min. scribens ad Senatum (vitiata enim eius constitutionis inscriptio est) in vrbe scilicet Constantinopolitana, quæ modo tres prætores habuit, Flauialem, Constantinianum, Triumphalem, modò quatuor, modò quinque, modò octo, Constantinianum, Constantianum, Theodosianum, Arcadianum, Triumphalem, Augustalem, Romanum, Laureatum, vt ex C. Theodosiano didicimus, ad extremum tres tantum ex constitutione Martiani l. 1. C. de off. præt. Decretorum interpositio propriè pertinuit ad Constantinianum d. l. vlt. Valde autem notandum quod ait d. l. vlt. Duntaxat vt l. 12. Tantum. nam & Orationis verba docent, ob æris tantum alieni causam decreto prædiorum pupillarium venditionem vel obligationem permitti posse quod declaratur apertè in l. 5. §. si æs alienum. D. de reb. cor. &c. Rectè, venditionem vel obligationem. nam & citra hanc causam donationem proter nuptias, vel dotis dationem ex

C

D

E

F

utilitate minoris decreto permitti constat. d. l. lex C. de admin. tut. l. vlt. C. si maior fac. a-
 lien. rat. hab. neque obstat. l. 8. C. de præd. min. quoniam donauerat maritus sine decreto.
 idque Basilici ad eam legem synopsis expressit. rursus d. l. 8. nihil obstat l. i. C. si aduer. do-
 nat. duæ enim sunt vnus constitutionis partes, quarû vna est de prædiis, altera de rebus
 mobilibus, cui etiam congruit l. j. C. Greg. si aduer. don. spons. fac. Ceterum & ex No. 115.
 obligatio prædiorum ipso iure permitti videtur minori xxv. annorû, eius à quo heres in-
 stitutus est ab hostibus redimendi causa.

Explicatur & emendatur l. quod condicionis, D. de mor. cau. don.

C A P. X X I I I.

EXistimaui aliàs l. quod condicionis. §. j. D. de mor. cau. don. de lege Falcidia accipien-
 dam esse. & sanè communis opinio hæc est. Sed videamus an melius sit secundum in-
 scriptionem totam eam legem accipere de lege Iulia & Papia, vt vna sit oratio, quæ quod
 proponit à primo, condicionis implendæ causa data, licet non ex bonis mortui proficif-
 cantur, capere tamè supra modum legitimum solidi incapacem non posse, id deinde ad-
 hibita distinctione iis verbis, *Certe quod* & c. ita emendat, vt data à statulibero condicionis
 implendæ causa ex peculio, quod is habuit mortis tempore, supra modum capere non
 possit is, qui ex bonis testatoris solidum capere non potest, quia scilicet hæc videntur esse
 ex bonis defuncti, qua ratione verum est etiam ea heredi in Falcidiam imputari quasi he-
 reditario iure percepta. Verùm ea quæ dat statuliber, si adquisierit post mortem testatoris
 vel si alius pro eo dederit, quæ legatarius, quæ fideicommissarius, quæ coheres, quæ ex bo-
 nis testatoris non proficiscuntur, cur non capiet is qui ex bonis testatoris certo capiendi
 modo coërcetur, qualis fuit coniunx legibus illis, cum & ex substitutione pupillari non
 iudicetur incapax l. 6. D. de vulg. substit. *Certe* ait, quasi superiori sententia falsa, ex alio for-
 sita, auctore ab Vlpiano relata, cuiusmodi *artē dē* multæ sunt in legibus sumptis ex Pau-
 li & Vlpiani libris, eadem ratione conflata insignis est in l. j. D. de instr. leg. Ait, *modo lega-
 ti concessio. malim, modo legi concessio.* quod Basilici confirmant, & superiora verba, is cui cer-
 tum modum lex concessit. & ita ad easdem leges Terentius Clemens in l. sed si hoc spe-
 cialiter. D. de condit. & demon. Amplius legi concessæ portionis. & l. 67. D. ad leg. Falcid.
 Statutam legi portionem.

Iurisconsultorum appellationes variae.

C A P. X X V.

IN archetypo Pand. Florentinarum, ita est conscriptus titulus secundus libri primi *ἀπό-
 τρυ* De origine iuris, & omnium magistratuum & successione eorum. legendum puto,
 & *successione auctorum*, vt in l. 2. §. post originem cod. tit. Constat verò Iurisconsultos au-
 ctores dici locis quàm plurimis simpliciter, vel iuris auctores. Velleus Paterculus. Domi-
 tium Scæuolam diuini, humanique iuris auctorem celeberrimum. In §. responsa. Institui.
 de iure nat. scriptum est, iuris prudentibus esse permissum iura cōdere. quam scripturam
 nimis delicato fastidio respuunt quidam. Eutropius Vlpianum iuris conditorem vocat, E
 Iustinianus Sex. Cæcilium l. j. C. de com. ser. man. idemque alibi passim iuris conditores,
 & legumlatores, iurisconsultos, & l. vlt. C. de cur. fur. iuris interpretes, alij Iuridicos, Plu-
 tarchus Scæuolam *νομοδιδάσκων* in Gracchis. In l. 4. D. de ext. cog. Paulus scribit ex rescri-
 pto D. Pij iuris studiosis salaria petentibus extraordinem ius dici. itaque eo rescripto cor-
 rigitur quod ex veteri iure, vel more Vlpianus scribit in l. j. §. proinde. & §. sed & si comi-
 tes. cod. tit. nam iuris studiosos constat pro iuris professoribus, & adfessoribus, comitibuf-
 ve iudicum accipi l. j. D. de offic. adfess. l. moris. §. solet. D. de pæn. Est igitur hæc appella-
 tio communis tam præceptorum quàm discipulorum, & auditorum iuris: quo nomine,
 vt de his quoque aliquid adscribam, censentur qui iuri discendo dant operam intra de-
 cennium. nam intra decennium non habentur pro incolis l. 5. §. domum. D. de iniur. Post F
 decennium iam non discipuli, sed incolæ censentur ex epistola Adriani l. 2. C. de incol. Se-
 neca xix. Epist. Non nouimus quosdam qui multis apud philosophiam annis perfederint,
 & ne colorem quidem duxerint? Quid ni nouerim? Pertinacissimos quidem & assiduos,
 quos ego non discipulos philosophorum, sed inquilinos voco.

Pauli

A

Pauli ſententiæ quædam.

CAP. XXVI.

Antonius Loifellus Bellouacus vir iuris ſcientiſſimus & mihi ſummus amicus ſuperiore anno antiquiſſimi cuiuſdam Iuriſconſulti Conſultationem, quam meas colligendi oportum naſtus cum eis pro exemplo fortaffe an quandoque editurus ſum, ad me miſit, in qua conſultationis ſingulis capitibus reddito reſponſo, non, vt fit, conſultor ad auctores tranſmittitur, ſed ipſa auctorum verba proponuntur ex Codice Gregoriano, Hermogeniano, Theodoſiano, & ex Pauli ſententiis, quibus ſuum Iuriſconſultus ille reſponſum comprobatur atque confirmatur. qui mos & in iudiciis olim ſeruari ſolebat. edebant namque litigatores & producebant integra legum verba, pro ſe quiſque. Porro inter Pauli ſententias, quarum auctoritate vtitur, quædam ſunt nondum editæ, quas vt mihi Loifellus non inuidit, non debeo etiam ipſe ceteris inuidere. proponam igitur eas hoc capite, & apponam ſingulis interpretationem. Ac primum quidem ex lib. j. tit. j. duæ ſunt, quæ ſequuntur. *Functio dotis pacto mutari non poteſt, quia priuata conuentio iuri publico nihil derogat.* Fungi dicitur dos cum datur, vel cum redditur, vt tit. de dotibus in frag. Vlpiani. Functio huius certæ ſunt leges, quæ pactis priuatorum mutari non poſſunt, vt ſi conueniat dotem reddi quadrima die l. vt autem. D. de pac. dot. Non poteſt etiam ius publicum teſtamento mutari l. j. §. illo proculdubio. C. de lat. lib. l. §. Iulianus. D. de adm. tut. l. cerdonem. D. de op. lib. l. nemo. D. de leg. i. & generaliter quemadmodum id quod fit teſtamento, fit & conuentione rectè, vel contra l. 46. D. de pac. ita plerumque quod non fit conuentione, non fit & teſtamento. vtrumque enim ad res priuatas actusque priuatos pertinet. *De criminibus propter infamiam nemo cum aduerſario paciſci poteſt.* De hac quaſtione ſatis ſcripſi lib. vj. cap. xj. Sequuntur ſententiæ quatuor ex eodem libro tit. 3. *Voluntarius procurator qui ſe alienis negotiis offert rem ratam dominum habiturum cauere debet.* Voluntarius procurator eſt qui ſe alienis negotiis offert ſine mandato, qui voluntarius amicus in oratione pro Cæcinnâ, voluntarius procurator in Bruto, procurator ſimpliciter in Pandectis ſæpe, cum tamen propriè ſimplex appellatio ei tantum conueniat, qui mandatum habet. Is verò cauere de rato omnimodo debet. Verus procurator de quo non dubitatur, an procurator ſit, cauere non debet. *Actoris procurator non ſolum abſentem defendere, ſed & rem ratam dominum habiturum ſatiſdare cogitur.* Actoris procurator verus ſatiſdat de rato, ſi dubitetur de mandato l. ſi is à quo. §. ſi procurator. D. vt in poſſeſ. leg. Dominum defendit, veluti ſi duplicia iudicia ſint l. 15. §. vlt. D. de procur. vel ſi mutux petitiones argu. l. 34. D. eod. & hoc totum eſt ex edicto prætoris l. 33. §. ait prætor. D. eod. *Petitoris procurator rem ratam dominum habiturum deſiderante aduerſario ſatiſdare cogendus eſt: quia nemo in re aliena idoneus eſt ſine ſatiſdatione.* Superior ſententia eſt de actore. Hæc de petitore. Actor eſt, qui agit in perſonâ, petitor qui agit in rem. Vtriuſque procurator ſi de mandato dubitetur ſatiſdat de rato. §. ſi verò in perſonam. Inſtitut. de ſatiſdat. Quia nemo, inquit, in re aliena, &c. Hæc regula vulgò enuntiat de defenſore. ſed hoc loco conſtat eandem de procuratore conſtitui oportere. *Si ſatis non det procurator abſentis, actio ei abſentis nomine non datur.* Voluntarius procurator etiam ſi ſatiſdet actio ei abſentis nomine non datur. Verus procurator, id eſt, qui ſe mandatarium proſterit, ſi ſatiſdet de rato, actio ei abſentis nomine datur l. non ſolum. §. 1. D. de procurat. Eodem libro Sententiarum Pauli poſt titulum *de iudicato*, ab hac ſententia, *In petitione hereditatis*, &c. dari titulus debuit, *De petitione hereditatis*, vel, vt in conſultatione eſt, *Si hereditas vel quid aliud petatur*: cui tres ſententias eadem conſultatio adſcribit, quarum vnâ ſequenti capite exponam, ſequuntur aliæ. *Qui petit hereditatem probare debet eam ad ſe magis quam ad eum qui poſidet ſiue ex teſtamento ſiue ab inſtato pertinere.* In petitione hereditatis actori incumbit onus probandi l. ſi ſcriptum. C. de probat. l. quidam. D. eod. *Eas res quas quis iuris ſui eſſe putat petere poteſt, ita tamen, vt ipſi incumbat neceſſitas probandi eas ad ſe pertinere.* Vt in vindicatione hereditatis, ſic & in vindicatione ſingularum rerum petitori non poſſeſſori incumbit onus probandi l. ſi qui. D. de rei vind. l. 2. C. de probat. & hæc eſt regula vetus l. 1. C. Th. de fide inſtrument. Ex lib. 2. titu. Exempto & vendito, eſt hæc ſententia. *Hereditibus debitoris aduerſus creditorem, qui pignora vel fiducias diſtraxit nulla actio datur niſi à teſtatore inchoata ad eos tranſmiſſa ſit.* Hæc ſententia de creditore accipienda eſt, qui pignus fiduciamve non iure vendidit. quo nomine debitori ita demum tenetur ſi debitor ratam venditio-

nem fecerit. quod utique videtur facere si pretij nomine cum creditore experiatur. ante-
quam ratum habeat, actio non est. ergo nec transmissio in heredem. itaque prudenter in
secunda parte l. 2. C. si vend. pig. ag. non repetit, *vel tu*, quod posuerat in prima parte. Ex
lib. 3. tit. De legatis, hæc est sententia. *Post diem legati cedentem actio, quæ inchoata non est ad
heredem non transmittitur.* De legato vindicationis contrà idem scripsit eodem titulo. An
igitur huic sententiæ locus est in legato damnationis, si id nondum legatarius agnouerit?
Obtinuit certè in legato optionis, quamuis per vindicationem relinquatur, si nondum
elegisset. Habemus & ex aliis quibusdam antiquitatis reliquiis alias sententiâs Pauli, quas
alio loco explicabimus.

De plus petitionibus.

CAP. XXVII.

B

Causa cadere eû, qui plus petit, Paulus docuit in Sententiis sæpissimè. Lib. 1. tit. de plus
petendo. Causa, inquit, cadimus aut loco, aut summa, aut tempore, aut qualitate. &
lib. 2. tit. de pignorib. Plus petendo causa cadis. & lib. 3. tit. ad legem Falcidiam, id pericu-
lum plus petedi vocat, ut Plautus in *Querulo*, Si parasitus amplius quàm præfinitum est,
postularit plus petiti periculo stranguletur. & idè Paulus lib. 1. tit. Si hereditas, vel quid
aliud petatur. Hereditas inquit, pro ea parte peti debet pro qua ad nos pertinet. alioquin
plus petendi periculum incurrimus, & causam perdimus. & hæc est sententia superiori
capite ex antiqua consultatione promissa. Eadem consultatio eadem de re has habebat
Imperatorum Diocletiani & Maximiani constitutiones ex Codicis Hermogeniani tit.
de calumniatoribus, & plus petendo. *IMP P. Diocletianus & Maximianus A. A. Aure-
lio Dextro. Si tutor vel curator plus petierit causa cadit. quod cum factum esse dicas, frustra à nobis
remedium quaeris, quia te ratio iuris impugnat. P. P. I I I I. Id. Dec. Nicomedia, Constantio & Ma-
ximo Coss. I I D E M A A. E T C C. Claudio Minandro. Quotiescunque ordinatis actioni-
bus aliquid petitur, ideo petitor cogitur specialiter genus litis edere, ne plus ab eo quod competit postu-
letur. Vnde istius lege rescripti excipe aduersarium apud iudicem competentem, quem si iudex plus pe-
tuisse perspexerit, extinctis aduersarij tui petitionibus pro partibus tuis sententiam dicet. P. P. Medio-
lano X I I. Kal. Apr. Tusco & Aquilino Coss.* Eadem verò pœna plus petitionis à Iustinia-
no reducta est. Nou. xv. hoc vno casu, si quis apud defensores plebis plus petierit litis ad
præsidem transferendæ causâ. quod & ad Duûmuiros, & ad ceteros qui vsque ad certam
summam iudicant, trahi potest.

Premium delationis ex lege Iulia de ambitu.

CAP. XXVIII.

Legè Iulia de ambitu damnatus si alium eiusdem criminis reum conuicerit, in integrû
restituitur l. 1. D. ad leg. Iul. de amb. quod ex iam antè latis legibus de ambitu transla-
titium est. idem namque fuit delatoris præmium ex lege Calpurnia, ut alij diligentes do-
ctique viri notarunt ex Oratione Ciceronis pro Cluentio, ubi refert quosdam ex damna-
tione ambitus in integrum restitutos fuisse, quod in eodem genere, in quo ipsi offendis-
sent, alios reprehendissent. & hæc esse præmia legis Calpurniæ de ambitu. Eadem fue-
runt & legis Pompeiæ. Appianus 2. *ἐμφυλίων, Μέμμος δὲ ἀλλῆς ἔπι δικασμῶ τῷ νόμῳ τῷ
Πομπηίῳ δίδοντας αὐτῶ φήνασι ἕτερον ἀφῆσθαι τὴν κατάδικης &c.* Sed hoc ita, ut Dio refert
lib. XL. Si in pari minorive delicto duos conuicissent, vel vnum in maiori. quæ distinctio
forsitan fuit etiam in lege Iulia. Eodem exemplo transfugæ alios trāsugas indicanti par-
citur, aut restitutio in integrum datur ex rescripto Adriani l. non omnes. §. vltim. D. de re
milit. Eodem non utemur in aliis causis, sine lege, aut constitutione.

Vulgaris clausula. Vnde de plano rectè legi possit.

CAP. XXIX.

F

Valpianus in l. XI. D. de inst. act. proscribere palàm sic accipit, claris literis, vnde de pla-
no rectè legi possit. quæ vulgaria esse legû verba Valerius Probus docet. est & in regis
nostri

A. nostri opulenta & incomparabili bibliotheca antiquæ legis in æs incisæ fragmentum vetus, ex quo hæc verba retineo memoria, **APVD FORVM PALAM VNDE DE PLANO RECTE LEGI POSSITVR PROSCRIPTAM HABVERINT.** Et apud Iosephum lib. xix. in Constitutione quadam Claudij Cæsaris, ὅθεν ἔξ ἑπιπέδου χαλῶς ἀναγνωσθῆναι δύναται. Ἐξ ἑπιπέδου. i. de plano, quod & χαμόθεν in l. 13. D. de excus. Definiuntur & dies xxx. ea constitutione quibus proscrip̄ta maneat. vnde de plano rectè legi possit. Hæc est proponendarum legum condicio vulgaris. quamobrem culpatur merito Gaius Cæsar, qui de vectigalibus quibusdam, vt Suetonius scribit, legem proposuit minutissimis literis, & angustissimo loco, vt ne cui describere liceret.

B

De Collegiis.

C A P. XXX.

Collegia sunt cœtus, & coitiones sodalium, quæ in l. j. D. de colleg. dicuntur collegia sodalicia, & simili forma à Dione xxxviij. collegia ἐταιρικά id est sodalicia, in βασιλικῶν libris ἐταιρικά συήματα. Ex iis. certa tantum quædam licita, & legitima sunt, alia illicita. Et religionis quidem causa tam exteræ, quam patriæ plerunque collegia Senatus & principes Populi Romani permiserunt l. j. D. eod. Patriæ religionis fuit collegium Dendrophorum, & collegium Centonatorum, de quibus est tit. in Codice Theodosiano, & ne quis an ad religionem paganam ea pertinuerint amplius dubitet, hæc verba sufficiunt ex constitutione Honorij, & Theodosij ad populum Carthaginensem de paganis sacrificiis abolendis, quæ est l. 20. C. Th. de pag. sac. & tem. *Omnia loca quæ Frediani, quæ Dendrophori, quæ singula quoque nomina, & professiones gentiliciæ tenuerunt ephodius vel sumptibus deputata fas est hoc errore submoto compendia nostræ domus subleuare. Chiliarchus insuper & centonarios, vel qui sibi plebis distributionem usurpare dicuntur censuimus remouendos.* Chiliarchis iunguntur Centonarij. An igitur centonarij pro centenarij, vt l. 162. C. Th. de decur. & Hecatontarchæ synodi sextæ in Trullo cap. 61. Exteræ religionis fuit Iudæorum collegium, quod inter legitima habuisse Cæsarem ex actis publicis Iosephus ἀρχαιολογίας xiiij. his verbis refert. καὶ γὰρ Γάιος καὶ σαρ ἐν τῷ διατάγματι κωλύων θιάσους συνάγεσθαι καὶ πόλιν μόνον ἰσθλαίης οὐκ ἐκώλυον ἕτερον ζήματα συνεισφέρειν ἕτερον σιῶδειπνα ποιεῖν. Ait non prohiberi Iudæos stipem conferre, aut agitare conuiuia. hæc collegiorum condiciones sunt. itaque l. j. D. eod. tenuioribus quorum collegia illicita non sunt, stipis collatio conceditur, & nominatim à Traiano apud Plinium lib. x. Epist. de petitione Amisenorum. & auctore Dione, à Claudio dum collegia dissoluntur, nominatim de comestationibus exprimitur ne fiant, & ea re ne sint popinæ, ne caro elixa assæue, ne calida publicè vaneat. cui consequenter Nero quoque & Vespasianus ne quid vaneat in popinis præter, olera & legumina. & in eundem finem aliud quiddam. Ampelius præf. vrbi apud Marcellinum lib. xxviiij. quod edicto. Francisci regis de tollendis artificum collegiis etiam addi iusta interpretatione potest. & verò id fuit semper collegiorum maximum vitium. Philo in Flaccum de Alexandrinorum collegiis. θιάσοι καὶ τὸ πόλιν εἰσὶ πολυάθροποι ὡς κατὰρχαίρε κοινότηας ἔδεν ἰγνέει ἀλλ' ἀκρατος καὶ μέθη καὶ παροινοίαι. & initio libri. πάς τις ἐταιρείας καὶ συνόδους αἱ αἰεὶ ἐπιπροσάσσει θυσιαὶν εἰσιῶντο τοῖς ἀράγμασιν ἐμπαροινῆσαι, διέλυε. Ex quo apparet non tam factionum metum, quam commestationum & computationum intemperantiam, quæ parit deterrimam, inutilissimam, nefandissimam quæque, causam fuisse primam non admittendorum collegiorum omnium. qua de re & vetus fuit lex xij. tab. & innumera constitutiones, innumera S. C. Inde in antiquis inscriptionibus taxatio hæc, **COLLEGIO DENDROPHORORVM QVIBVS EX S. C. COIRE LICET. MENSORIBVS MACH. QVIBVS EX S. C. COIRE LICET.** Sed, vt ad Iudæorum collegia redeamus, simulque causam inhibendorum collegiorum confirmemus, mouet me ratio quam Augustus apud Philonem in suis exprimit edictis, collegia, & coitiones Iudæorum (synedria quædam lex Codicis vocat; qua voce & Iudæorum doctores in suis libris vtuntur) ea se ideo permittere, quod non sint crapulæ primū & vinolētix, deinde quod non seditionum nutricula, sed scholæ temperantiæ, & iustitiæ summo ardore animi hominum omne virtutis genus amplectentium. itaque hodie non modò dissoluta eorum collegia, sed cictos etiam eos & capite de minutos sanè nō probo, quos vetus Christianorum ecclesia non reiecit, quos Deus Opt.

F

Max. præ ceteris diebus extremis ad gloriam elaturus est. nec enim donationes suas reuo-
 cat. Probari Iudæorum collegia antiquis cōstitutionibus ostendit l. 15. §. ἤδη δὲ καὶ ἰσθ' αἰοί.
 D. de excusat. l. 3. §. vlt. D. de decur. l. circumcidere. D. ad leg. Corn. de ficar. Et quamuis l.
 1. C. de Iudæis. inutiliter eis legari prober, non ideo pro illicitis habēda sunt. alioquin pu-
 gnaret ea lex cum sequentibus. & par esset causa collegiorum Christianorum, quibus re-
 licta legata quandoque principes Christiani inutilia esse censuerunt. Hieronymus de vi-
 ta clericorum. Non de lege, inquit, conqueror, sed doleo quod meruimus hanc legem.
 Prouida, seuerāque legis sanctio, & tamen ne sic quidem refrenatur auaritia. Per fideicō-
 missa legibus illudimus. quod valde pertinet ad l. 27. C. Th. de epis. & cler. Sed de his satis
 lex modo Solonis de sodaliciis, vti est relata in libris βασιλικῶν hanc tractationem cludat. *δι' αὐτῶν*
 Ἐάν δὲ δῆμος ἢ φερόμενος ἢ ἱερῶν ὀργάνων μίμνεται ἢ σύσσιτοι ἢ ὁμόταφοι ἢ θιασῶται ἢ ὅτι λείαν ἐργό-
 μμοι ἢ εἰς ἐμπορίας ὅτι ἂν τῶν διαθωνταὶ πρὸς ἀλλήλους κέρειον εἶται ἐὰν μὴ ἀπαγορεύη δημοσία
 παράγματα. quæ longè aliter refertur etiam in Pand. Flor. l. vlt. D. de coll. & corp.

Novi errores quidam.

C A P. XXXI.

Indignor quoties l. 3. §. vlt. D. de pecul. verba hæc, *Quoniam Remp. saluam fore pater obstri-*
ctus est, virum doctissimum sic interpretari lego, Pater decurio qui salutem Reipu. suæ
 conferuaturum se iurauerat ordinem augere debuit eum, ex quo magistratus creati pos-
 sent, sine quibus Respu. salua esse nullo modo potest, vt ei imputari non possit quod eius
 voluntate factus decurio filius est. speciosa hæc dictu sunt, non vera. Accursius verissimè.
 Quoniam, inquit, Remp. saluam fore pater obstrictus est non rem pupilli: idque loci ab
 Accursio notati comprobant manifestò. Pater, inquit alius decurio. imò & non decurio.
 Qui iurauerat. Iurisiurandi nouum genus. Ordinem augere debuit. Qui nominat, auget
 ordinem non is, qui nominato quasi fideiussor accedit. Indignor quoties lego, Absenti-
 bus Reipu. causa non dari actionem rescissoriam, quod refellitur primis edicti vbi bis & l.
 ab hostibus. C. de post. reuer. l. nullo. C. de rei vind. l. non quocūque. §. 1. D. de leg. 1. Ideo
 non dari absentibus quod procuratorem habere potuerint. quam rationem refutat l. ab
 hostibus. D. ex quib. cau. maior. Aduersus absentes præsentibus opus non esse restitutio-
 ne in integrum. Differentiam esse inter actionem rescissoriam, & restitutionem in inte-
 grum. quod non insectabor. *ἐνθὺς γὰρ τὸς ἐνθὺς τῶν λόγων λίσσ' ἐξέλεξεν.* Non est igitur a-
 lia sententia l. necnon. §. exemplo. D. ex quib. cau. ma. quàm hæc, Non tantum subueniri
 absentibus, præsentibusve data actione rescissoria, sed & si fortè amissæ rei possessionem
 nacti sint, data exceptione, At si non absente me rem meam vsucepisti, vel, At si non cum
 absens non defendebaris rem meam vsucepisti. nam cui damus actionem eodem exem-
 plo dabimus & exceptionem. Id etiam indignationem mouet quod scribit ad l. 13. & 67.
 D. ad leg. Falcid. Legata incapacibus relicta ad fiscum pertinere: quæ certi & explorati
 iuris est; quod sint pro non scriptis, apud heredem remanere & l. 1. D. de iure fil. quam ad-
 fert, de tacito fideicommissio loquitur, non de legatis, non de fideicommissis palàm, vel ci-
 tra fraudem relictis. Vnde consequens est falsum etiam esse quod subiicit in eis fiscum
 Falcidiam pati, perperam in eam rem allata l. 3. C. ad leg. Falcid. quæ hoc tantum dicit le-
 gatis & fideicommissis testamento relictis & præterea tacito fideicommissio exhausta he-
 reditate, heredem ex iis quæ testamento relicta sunt, Falcidiam retinere, ex tacito nihil
 retinere, quod quidem solidum fisco vindicatur.

Nullus esse in Pandectis titulos generales.

C A P. XXXII.

Vigò existimant omnes titulum Pandectarum *De iudiciis* ad vniuersum corpus se-
 cundæ partis pertinere: idemque sentiunt de partis tertiæ titulo primo, quod singu-
 li eius libri dicantur de rebus, sicut & secundæ singuli de iudiciis. ab hac sententia F.
 longissimè absunt. Primum enim quæro, si tertia & secunda pars habent titulum
 generalem, cur non & reliquæ: quæ nullum generalem habent sanè. nam teme-
 re quidam ad partem quintam adscribunt titulum *De testamentis* quasi generalem.
 repugnant Pandectæ Florentinæ. repugnat constitutio Iustiniani quæ à tertia
 reliquarum

- A** reliquarum partium singulos libros singulares facit. Tum verò non potest titulus De iudiciis generaliter ad omnes libros secundæ partis pertinere. Quid enim iudicia vocamus? Disceptationes illas scilicet, quæ fiunt apud iudices, & adfessores adhibitis litigatoribus & aduocatis vel procuratoribus eorum à litis contestatione vsque ad sententiã. Theophilus tit. Institutionum De officio iudicis, appellat De Iudiciis in §. quædam. de act. Porro de iudiciis vel de officio iudicis in eo tantum titulo tractatur, qui partis secundæ primus est. Specialis ergo est non generalis. Idem dico de titulo tertie partis primo. nihil enim pertinet ad tit. De iureiurando, nihil ad tit. De in litem iurando. nihil ad conditiones, veluti indebiti, ob rem dati, sine causa, quæ sunt ex bono, & æquo, non ex contractu. Aut si ad eò generalis est ille titulus, cur ei etiam non subiectus est liber de pignoribus, de ædilitio edicto & cuietionibus, de vsuris? Dico igitur fuisse in edicto perpetuo specialem titulũ, De rebus creditis, si certũ petetur, & de cõditione. sub quo prætor de actione Si certum petetur, quæ ex variis contractibus datur, & de commodato etiam ac pignore non nihil edixit, vt est scriptum in l. 1. & de speciali conditione creditæ pecuniæ, quæ ex mutuo nascitur. Verum enim híc maxime interest scire, quam ob causam tamen secundæ partis libri omnes dicantur de iudiciis, tertie omnes de rebus? Id Iustiniãni constitutio indicabit, ex qua auditores iuris primo anno discunt Institutiones & Pandectarum primam partem, secundo secundam vel tertiam continuata serie, nullo, vt ipse ait, penitus derelicto, tertio tertiam, vel si anno secundo acceperint tertiam, secundam eamque similiter vno contextu ab initio ad finem, quæ tradendi ratio facit, vt prima pars habeat vnam appellationem *ἀρχαίων*, secunda à primo titulo vnam De iudiciis, ac similiter à primo titulo tertia de rebus. Reliquarum partium libri, quia auditoribus sigillatim & abruptè traduntur, ideo singulares nuncupantur. nam si, exempli gratia, quarta pars Digestorum æquè ac tres primæ traderetur integra vno tenore, eius singuli libri nuncupationem pariter accepissent à titulo de pignoribus non quasi generali, sed quasi eius partis primo, & non ex tractationis, sed ex recitationis siue auditionis ordine continuo. Solet tamen à Græcis interpretibus ea pars *ἀντιπαρταύς* appellari, quod tradatur iuris discipulis vice librorum Papiniani, ex Iustiniãni cõstitutione. Vir quidam clarissimus dicere solebat se putare in edicti perpetui digestis ante Iustinianum non *de iudiciis*, sed *de vindiciis* scriptum fuisse generali titulo, quandoquidem proponuntur in ea parte vindiciæ, siue vindicationes de vniuersitate & vindicationes singularum rerum tam corporaliũ, quàm incorporaliũ, quam coniecturam probaui nunquam. idem namque est ordo in Codice Theodosij, idem in sententiis Pauli, præcedit titulus De iudiciis, sequuntur vindicationes.

De varia Assis, ærisque significatione.

CAP. XXXIII.

- C**um de mensura agitur, non vrimur assis appellatione, sed cum agitur de diuisione solidi hereditatis putà vel fundi, assẽm pro solido accipimus, quod scilicet soli capimus vt Palæmon ait. Cũ de pondere æquè as solidũ, id est libram siue pondo significat.
- E** Cũ de numerata in ære pecunia, as est minimus æris nũmus. eodẽmque modo variatur dupondij significatione. & in numerata pecunia dupondius duos asses valet. quo sensu Pli. Var. Charis. scribũt sestertiũ estimari dupõdio & semisse, id est duobus assibus & semisse. peritè vetus ac diuinus interpres Euãgelij duos assarios dupondiũ interpretatur. Assarius enim & as idẽ est, vt Charis. scribit. clemẽs Alexãdrinus in v. *ζυγὰ καὶ ἄσρα*, quod Suetonius assẽm & librã, alij æs & librã. nã & æs, & raudus pro assẽ dixerũt antiqui, vt in mãcipationum formulis. **HOC AB ÆRE, ÆNEAQVE LIBRA. RAVDV SCVLO LIBRAM FERITO.** adicit & Var. aliud exemplũ, Mille æris legasse, quod puto esse ex lege Furia testamentaria, quæ plus quàm mille assium legatum prohibebat capere, in capientem constituta pœna quadrupli, quæ non tollitur lege Falcidia, his verbis, **SINE FRAUDE**, quia iam fuerat lege Voconia sublata. & verò etiam si nunquam fuisset lex Furia, extremo legis vulgaria verba, **SINE FRAUDE**, Falcidius adscripsisset, quibus significaretur sine deminutione vlla dodrantem integrum capi. verum ad rem. Tressis nummus est, qui tribus assibus æstimatur. Minora hæc sunt æris vocabula. inde illud, Rumores senum scuetiorum vnius æstimemus assis, & tressis agaso, & vetus Du-

pondiorum appellatio imposita nouis auditoribus iuris. Cœpit tamen postea aureus qua si res solida as appellari. inde tresis verbo tres aurei significantur. No. lviij. corruptè Iulianus habet tremissem pro tressem. Tresis sunt tres aurei. Tremissis, tertia pars vnus aurei. Similiter aureos etiam æs dicimus l. etiam. D. de verbo. sign. quæ cum sit ex Vlpiani lib. j. ad Sabinum, quo tractauit de testamentis, vel ad mancipationis familiæ formulam referenda est, quæ fiebat per æs & libram, vel ad prodigos, quibus conceptis verbis ære, commercioque interdicitur. qua de causa testamenti factionem non habent. Et l. cedere. D. eod. tit. æs alienum, id est nummi quos debemus, æs suum, nummi sui, id est, qui debentur nobis. Rectè etiam æs alienum meum, id est, quod ego debeo. & sic apud Senecam rogante Senu, Moricris, respondet Ratio, vt habent optimi libri, *Æs alienum meum noui. hoc equidem cum meo creditore contraxi, cui decoquere non possum.* B

Explicatur l. collegarum. & l. absentem. D. de verb. signif.

C A P. XXXIII.

VT in tractatu de procuratoribus, hoc posito, dari procuratorem etiam absentem posse, Iurisconsulti porrò explicarunt, quis diceretur absens, ita in tractatu de tutoribus dandis, quem Vlpianus attingit lib. viij. Protribunalium, cum scripsisset & absentem & absentem tutorem dari posse l. 6. coniuncta l. 5. D. de tut. & cur. dat. deinde exposuit id quod proponitur in l. absentem. D. de verbo. sign. absentem dici eum, qui non est in eo loco, in quo petitur, tutor scilicet, etiam si non absit peregrè, vt si sit extra continentia vrbis. nam qui est in vrbe vel in continentibus, nec latitat, præsens habetur. Furiosus quamuis in ple-
risque aliis causis habeatur pro absente, in hac tamen pro absente non habetur, vt dari tutor possit. Is etiam qui captus est ab hostibus, cum non sit ciuium numero, & captiuitate tutoris soleat tutela finiri, non habetur absentis loco. Cum ergo absentem dicimus tutorem dari posse, furiosum vel hostium potitum in hanc appellationem non includimus. Rectè tamè dabitur tutor is, qui à latronibus detinetur. quia ciuis manet. Idem Vlpianus scripsit in l. collegarum. D. eod. quam inscriptionum petiti sciunt etiam ad tutelam pertinere. in quo tractatu cum tradi id quoque soleat collegam à magistratu tutorem dari posse, vt exposui suprà cap. 17. eodem tradito lib. 38. ad Sabinum, subiicit Vlpianus collegarum definitionem. Itaque existimo vtramque legem ad tutelam pertinere. Absentis, & latitantis tutoris est pœna quedam l. impuberibus. §. vlt. D. de susp. tut. Aliàs verò absens dicitur qui à tribunali abest, licet vrbem non excefferit, vt in edicto de damno infecto & S. C. Dasumiano. Aliàs qui à campo & comitiis abest. quo sensu absentem ab aliis auctoribus creatum Consulem, vel prætorem dicitur sæpe. D

Confirmantur ex libris βασιλικῶν emendationes quedam.

C A P. XXXV.

MVltis abhinc annis Fr. Zoannetus ex ingenio ita correxit l. 5. D. si mens. fal. mod. dix. vt pro *liberetur* reponeret *laderetur*. quod inspectis libris βασιλικῶν hominem doctissimi mum bene excogitasse cognoui. eodem nãque modo profus est in contextu βασιλικῶν. verba ipsa proponam. *Εάν μή ο μετεπητής ἐκφανήσῃ ἀλλ' ὑπεθέμενος βλάβη τ' ὀφείτω, ἴσως γὰρ ὀφείτης ὁμολόγησεν τὸ μέτρον ἐμπερισμως παραδίδου, τῆ περὶ δόλῃ ἀγωγῆ κείνηται.* Sic etiam legit interpret vnus, qui ob dilatam renuntiationem fingit venditorem in pœnam incidisse. Nec sanè si legas, *liberetur*, conuenit species ab omnibus recepta, quia promississe venditorem adsignationem modi lex ait, species ponit promississe emptorem. Scio auctorem τῆ πλάτης legisse, *liberetur*. Sed antiquior est auctoritas βασιλικῶν, vel eo maxime quod ei & ratio accedat & vnus interpretis approbatio. Altera emendatio vel restitutio est Petri Fabri meo iudicio in iurisprudencia prope singularis, qui in l. pœnales. §. honorariæ. D. ad leg. Falcid. legit, *cum bonus aetoris defuncto eo augmentum, cum rei decessionem, si &c.* quam comprobat textus βασιλικῶν, *Καί αἱ ἐπισημαροὶ δὲ παραπέλαι καὶ τ' ἐν ἀργοντος ἕσται αὐξήσει καὶ τ' ἐν ἀργοντος μείσσει, ἐάνεις κληρονόμος διαβαίνωσιν.* Addam de meo & in eodem tit. l. si pupillus. §. vlt. sic esse legendum. *Eodem exemplo Falcidianam quartam, &c.* quod nisi satis per se iudicium claret, alio loco comprobabo. Ad

A

Ad l. xix. D. de diu. reg. iu. ant. species ponitur certa.

C A P. XXXVI.

Qui cum alio contrahit vel est vel debet esse non ignarus condicionis eius. heredi autem hoc imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit. Hæc Sabini sententia est de reo debendi, non de reo credendi. nam cum heres qui cum eo qui cum alio contrahit confertur reus sit debendi, & hunc qui cum alio contrahit, ex contractu reum esse debendi dicendum est. Reus ergo debendi ex contractu, ut qui stipulanti promisit, scire potest, vel ignorare non debet condicionem stipulatoris. Proinde si filiofamil. promiserit, patri eius soluere debet, non filio sine patris voluntate, quia patris propria actio est. idemque dici de seruo potest. Sed si filiofamil. soluerit, cum ignoraret eum esse filium. an liberatur? Minimè. quia certus esse debuit de cōdicione stipulatoris antequam contraheret. itaque patri integra est actio, pecunia deperdita. Fateor nōnunquam ex parte creditoris iustam esse huius rei ignorantiam. l. j. in prin. D. de ex. act. l. 3. D. ad Maced. ergo. & ex parte debitoris. Sed culpatur frequentius & reprehenditur. Similiter verò si ab herede filiofamil. legatum sit, heres soluere patri debet, non filio, nisi nominatim filio solui iusserit testator, quo casu heredi constat non imputari, cur potius filio soluerit l. si vsusfr. §. si ita quis. D. quando dies leg. ced. Sed si cum id nominatim non caussset testator, ignorans legatarium esse filiofamil. ei soluerit, heredem liberari placet, quia heredi hæc ignorantia imputari non potest, cum non sponte cum legatariis contrahit, id est, quia non ipse legatarios facit, sed in eos incidit per aditionem hereditatis, sicut simili forma dicitur cum defensore rei non sponte contrahi l. defensor. D. de tut. & rat. distr. Cum tutore pupillum non contrahere l. ult. D. rem pup. sal. fore. & ita huic sententiæ Sabini coaptanda est d. l. si vsusfr. §. si ita quis. quo nihil neque certius neque euidentius est. ait Sabinus, *Conditio*. Conditio pro statu accipitur, puta paterfamil. sit, an filiofamil. seruus, an liber. Ætatem, valetudinem, facultates, mores non significat. Itaque Bulgarus rectè, Heres, inquit, soluens legatum seruo, liberatur. At idem non rectè, Heres soluens legatum pupillo, furioso, prodigo liberatur. nam præterquam quod verba Sabini protendi eò non possunt, harum per sonarum fauor, tutelaque publica, potior est ignorantia heredis: cum & quo casu cessat conditio indebiti, hæc sola personarum ratio locum condictioni faciat l. interdum. D. de cond. ind. Plus est fauendum his personis, quàm heredis ignorantia. nam & maior est ratio, quæ pro his personis, quàm quæ pro herede facit. Bulgari verba quæ retulit Accursius. sunt ex Commentario ad Tit. De diu. reg. iu. ant. non ita dudum formis cuso & recuso Lutetia à Carolo Stephano, fanè & laudabili propter scribendi puritatem, si menda tollas, quæ sunt non pauca, & commendabili, mea sententia, eo præcipuè, quod is solus supersit ex Bulgari lucubrationibus. nam Placentini esse qui suspicantur, errant. Placentinus non ad eum titulum commentarium scripsit, sed notas ad Bulgarum, quas additiones vocat & exceptiones regularum, ommissas scilicet à Bulgaro. & hæc quidem Placentini notæ nondum æditæ sunt. Nos utrumque habemus, beneficio Io. Breuedentij Rothomagensis viri nulli patriæ suæ ingenio, aut probitate secundi, Bulgarum scilicet adiunctis Placentini notis. Habemus & Ioannem longè peritiorum elegantiorumque Bulgaro in eundem titulum, omnes collaturi in commune, si quis poscat. nam etiam si maximè omnium publicæ utilitatis & restituendæ veteris prudentiæ studiosi simus, otium nobis nō est ambiendi typographos.

Tentatur condictionem furtiuam in heredem in solidum non dari.

C A P. T XXXVII.

Videamus, an verum sit, condictionem furtiuam in heredem in solidum dari. Omnibus placet dari, secundum l. 9. D. de conditio. furt. quæ si decesset omnibus placeret non dari. Nam & in patrem in solidum peculium non datur l. 3. §. penultim. D. de peculio. cuius eadem per omnia est in ceteris, quæ heredis causa. Heres non tenetur ex pœnali causa. Pater non tenetur ex pœnali causa. Heres tenetur post condemnationem, vel post litis contestationem defuncto testatore. Pater tenetur post condemnationem mortuo, aut viuo filio, vel post litis contestationem mortuo filio. Heres mera pœnali non tenetur etiam si quid ad eum peruenerit. Idem est in patre.

Tom. 5.

LII iij

Heres actione, quæ ex delicto videatur esse, licet rei tantum persecutionem contineat, nō tenetur, nisi in id quod peruenit, veluti conditione rerum amotarum l. vlt. C. rer. amot. Cur & idem non statuemus in conditione furtiua, cū & hanc constet in patrem non dari nisi in id, quod peruenit, cū & ad eundem modum dicatur in heredem dari vtraque? l. contra. §. si post. D. rer. amot. cum & apertè dicatur l. 9. §. vlt. adhibita l. 10. D. de tur. & rat. distr. conditionem furtiuam morte furis interire. Cur dabimus potius conditionem furtiuam in solidum, quàm conditionem rerum amotarum De dolo malo, Quod iudicij mutandi causa, quæ eiusdem condicionis sunt, id est, ex delicto, & ad rem persequendam. Putem & in actionibus mistis eandem esse causam heredis, & patris, excepta actione Bonis raptis. Sed quid est igitur quod ait d. l. 9. *in conditione ex causa furtiua non pro parte quæ peruenit, sed in solidum tenemur, dum soli heredes sumus* &c. Hic sanè ad tempus subsistere libet

Ad l. naturaliter. §. nihil commune. D. de acquir. poss.

CAP. XXXVIII.

Nihil commune habet proprietates cum possessione. Stulta, inquit, Seneca, mortalium Nauaritia proprietatem, possessionemque discernit. Sanè permisceri hæc non debent l. pen. in prin. D. de adq. poss. l. 1. §. huius. D. vt poss. Agi tamen simul de recuperanda, vel apiscenda possessione & de proprietate potest, ac si prius actum sit vindicatione, ea pendente, nec intermissa, proponi interdictum vnde vi. l. cū fundum. §. vlt. D. de vi & si actum sit interdicto vnde vi, etiam de proprietate probationes adferre actorem inutile nō est, vt Quintilianus exposuit lib. v. l. 1. cap. vi. Existimo & de retinenda possessione per interdictum vt possidetis simul agi posse, & vindicatione, si modo non cōstet actorem possidere. Ei enim quæ possidere constat vindicatio non datur, sed ad interdictū venit, vt Festus ait, quo possessionem suam vocat, qua de causa & interdicturus vtrubi rectè ad exhibendum agit, vt Observationum quinto docui. sub incerto igitur, id est, si non conuenit ex duobus vter possideat, simul agi potest, vt possidetis, vel vtrubi, & in rē speciali actione. iudex verò eas diuidet, aut si mālīt, simul de vtraque cognoscet. quod cōstitutionibus licere Symmachus in epistolis docet, sicut & criminalem, ciuilemque causam ei coniungere licet l. pen. C. de ord. iud. Ergo & si egero vindicatione ac si non possiderem, cur non meo iure melius cognito licebit mihi tātis per dilato illo iudicio, mutata formula, vt possidetis experiri? quæ est sententia l. naturaliter. §. nihil commune. D. de adq. possess.

Ad l. in naue. D. locati. Sine de actione oneris auerfi.

CAP. XXXIX.

Actione oneris auerfi tenetur nauta, qui onus quod vehendum conduxit auertit, de qua Alphenus tractat in l. in naue. D. loca. in hanc speciem. Plures in nauem Saufeij frumentum contulerunt, & confuderunt. Commune est frumentum, aut communiter datum. Nauta vni ex eis frumentum reddidit de communi. deinde nauis cum onere reliquo perit. Naufragij periculum pertinet ad locatores, si sine dolo, & culpa nauæ naufragiū contigerit, & repetere duntaxat possunt vecturas, si quas dederint in antecessum. Sed in specie proposita, an vel actione Oneris auerfi aliis locatoribus tenebitur nauta, quasi videatur onus nauis impositum auertisse ex eo partem vni ex locatoribus reddendo: quo factum est, vt hic saluam suam partem habeat, alij non habeant nauem amissa. Huic quaestioni priusquam respondeat Alphenus, duo ostendit esse genera rerum locatarum. nam vel id agitur, vt eadem res, quæ locatur reddatur, vt cū domus locatur, vel cum fulloni vestimenta lauanda locantur. quo casu domus, aut vestimentorum dominium non mutatur. vel vt non eadem res, sed eiusdem generis reddatur, vt cum fabro aurum datur quo faciat anulos, vel cum argentum pufulatum fabro datur, vt vasa fiant. Alciatus legit, *postulatum. alij pufulatum.* vtrumque idem valet quod pufulatum. nam & pufula, pulula dicitur & postula. Tibullus.

Lederet aut teneras postula rupta manus.

Festus Hectani, alij pufulam dixerunt esse. & apud Plinium lib. 22. cap. 25. quatuor locis quibus scriptum est pufulas vel crustulas, veteres libri habent *pufulas* & lib. 21. cap. 15. Argentum igitur pufulatum est quod Suetonio, & Martiali pufulatum vel postulatum, nō Alciati sensu, sed quod soleat argentum merum in coquendo in pufulas adfurgere. Gallicè

- A licè dicitur, *argent de copelle*. Cùm verò id locatiõie agitur, vt nõ eadem res, sed eiufdem generis reddatur, veluti argentum pro argento, factum pro infecto, argenti dominium transfertur in fabrùm, siue conductorem, & in creditum itur, id est, mutuuum quodam genere contrahitur. Non ausim dicere mutuuum absolutè, propterea quòd operæ merces intercedit. quamobrem locatio cõductio potius est, ex qua dominium mutatur. proinde vsuræ veniunt ex mora; quæ in mutuo non veniunt. veniunt & ex pacto. Et ita cum id in deposito agitur, vt non eadem res, sed similis reddatur, quasi genus est mutui, sed quia deponendi animus est, depositum potius esse censetur, & ideo ex mora veniunt vsuræ. Veniunt & ex pacto sine mora, sicut in emptione & ceteris bonæ fidei iudiciis. In mutuo neque veniunt ex pacto, neque ex mora. Nunc redeamus illuc vnde cœpimus.
- B. Si nauta frumenti onus vehendum de pluribus conduxerit, & locatores frumentum nõ cõfuderint, sed separatim ei suum quisque frumētum dederit tabulis aut heronibus aut alia cupa clusum. Sic Flor. *heronibus*, rectissimè. alij malè, *beronibus*. Donatus in Phormione. Phormio à phormione (sparteo) dicitur quem nos cronem dicimus. Vitruuius ad finè v. Eronibus ex vlua. vbi vulgò malè *meronibus* aut *beronibus* pro *heronibus* scilicet, facili lapsu. Sic & legendum Plinij lib. 36. cap. 14. in hanc legen Græci interpretantur, *cophinis*. Redeo, vnde abij rursus. Si separatim suum quisque frumentum dederit, & vni ex locatoribus nauta suum frumētum reddat, rectè quidem. sed si alienum reddiderit, domino vindicatio contra possessorem competit & actio Oneris auersi contra nautam. Onus enim auertere, hoc est distrahere & permutare. Hoc igitur casu nauta onus auertit. cuius rei coërcendæ causa proposita est ciuili an prætorio iure actio Oneris auersi; quam verisimile est esse in duplum, vt actionem furti. quia auersio hæc proxima est furto. qua de causa & necessaria non videtur fuisse actio Oneris auersi, maximè cùm nihil eam proprium habuisse cõstet, sicut habet actio in factum De publicanis, quæ & ea ratione quãuis suppetat actio furti, superuacua non videtur. Sed fortasse specialiter leges Oneris auersi actionem dederunt non alia de causa, quàm vt innotesceret curæ legibus esse improbitatis hoc genus hominum coërcitionem, quod solum & prætorem spectasse alia in causa Vlpian. scribit l. 3. §. 1. D. nau. cau. stab. Et quod non idè profus est auertendo quid distrahere, & cõtrectando sibi habere. Sed si locatores confuderint frumenta, vt in specie initio proposita, atque ita in creditum ierint communitè, frumenta facta nautæ videntur, & ideo vni dando pro sua parte, onus auertere non videtur, rectè dare videtur, actione Oneris auersi aut furti non tenetur. Si culpa eius naufragium factum sit, ex locato tenetur. Ceterum culpa non est vigilantibus pro sua parte soluere, dormientibus non soluere.

Emendantur tres loci ex tractatu de actione Pauliana.

C A P. XL.

- I N l. i. C. de reuoc. iis quæ in frau. cred. alie. sunt. vetustiorum librorum scripturam sublata parenthesi sequendam censeo, *Vsistatis actionibus sicut negotium fuerit gestum*, id est, actionibus in factum, quæ rem gestam demonstrant l. cùm mota. C. de trans. In l. ait prætor.
- E §. si quid in fraudè. D. eod. omnes libri habēt, *Et quasi in creditum habuerunt nomē eius, vel dulcitudine vsurarum, vel qua alia ratione secuti sunt*. manifesta menda est. statim enim vt indicauero fatebitur quisque esse legendum, *Et quasi in creditum abierunt, vel nomen eius dulcitudine vsurarum vel qua alia ratione secuti sunt*. In creditum abire l. 5. §. sed si dedi. D. de trib. act. quod est mutuū contrahere, vel quasi mutuū. Nomen sequi l. 1. §. illud. D. de se. par. l. tut. §. cùm haberes. D. ad Vell. In l. 8. D. de tutel. legēdum, *In fraudem creditorum, nõ In fraudem debitorum*. quod ex libris βασιλικῶν didici, in quibus ita est. ἡ δὲ τὴν ἀπάτην εἰς πτωχῶν καὶ δα. νε. τ. ὡν ἀνα. β. ἐ. π. τ. α. Sēsus hic est, vt ceteri tutores, ita patronus tutor liberti fidem exhibere debet. Ceterorum fraus reuocatur si quid fecerint in fraudè creditorū pupilli l. ait prætor. §. si impubes. D. quæ in frau. cred. Sic & patroni tutoris fratris reuocatur si quid fecerit in fraudem creditorum pupilli liberti.

F I N I S.

IACOBI CUIACII OBSERVATIONVM.

LIBER VIII.

Synopsis quid sit, acta, cista.

CAP. I.

YNOPSIS Latinis literis, quamvis Græcum sit vocabulum, animaduerti semper Latinos auctores scribere, credo, quod iam usu factum esset latinum, ut in l. 5. §. requirat. D. de reb. eorum qui sub tut. Synopsis bonorū pupillariorum: & in constitutione quadam Valentiniani, ut synopsis operis construendi fideli tēdatur examine in l. 5. pro breui descriptione bonorum pupillariorum, in constitutione Valentiniani pro orthographia, sciographia siue forma futuri operis, ut apud Frontinum de limitibus agrorum, Nā quod ad synopsis pontium pertinet. Ab Statio synopsis Herculei templi signatur his verbis. Conscripta formatur imagine tela. Sic alij auctores *acta*, vocabulo quasi latino vtuntur passim. Æmilius Probus in Agefilao. Cū in acta cum suis ad cubuisset sine villo tecto. Prudencius contra Symmachum. *Inuenit expositum secreti in littoris acta.* Seruius Honoratus actam, secretum, & amœnum littus interpretatur. corruptè in Ciceronis libro de suppliciis, quod nemo adhuc animaduertit, ita scriptum est. Quod ubi isti nūtiatum est, tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius. legendum, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius. quem Verris luxum eodem lib. his verbis exprimit. Ipsam illam ad partem littoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat. Eodē modo *cistam*, quod Græcum est nomen, *σπὸ τῆ ἐγναύου*, Latini suum fecerunt. Vas esse vestis ponendæ causa Iulius Pollux scribit lib. v l. 1. & x. & Hesychius quod bellissimè congruit cum l. 1. §. si cista. D. de pos. quæ deposita cista in actione depositi adiiciēdas esse vestis species ait. Idem de *risci* nomine Pollux scribit, sed porrigitur etiam ad alia l. argumento. §. mundus. D. de auro & argēt. leg. & in veteri contractu emptionis, *Suppellectilem & cum ea basem, cofinum, riscum.* vet. glossæ, *Riscus* *ρίστος μεγάλη*. Hieron. in Ezech. Cludunt foribus, continent armariis, riscu, loculis, omnemque suppellectilem tribuunt. Ita verò *cistæ* nomen portigitur etiam ad alia.

Legē Falcidia quartæ retentionem dari, non vindicationem.

CAP. II.

Legē Falcidia retentio tantū datur quartæ, non vindicatio l. 14. §. 1. l. 15. §. 1. l. 93. D. ad leg. Falc. No. 1. idque ex secundo capite, in quo ait, Capiant, iure nimirum retentiōis. Itēque S. C. Pegasiano. nam quod in legatis lex Falcidia, idem in fideicommissis. S. C. Pegasianum subsequitur §. sed quia. Instit. de fid. her. l. heres. D. ad Trebel. Hodie est vindicatio ex constitutione Iustiniani l. pen. C. ad leg. Falcid. Non fuit igitur ante Iustinianum vindicatio, sed retentio tantū, & ideo legatario occupatē vacuam possessionem rei legatæ

- A** legatæ sine volûtate heredis, heredi datur interdictum *Quod legatorum*, vt recipiat rem legatam, fibique Falcidiam feruet per retentionem l. 1. C. quod leg. ad quam Theodorus, *Ὁ φάλκιδιος νόμος ὡς ἀρχαία ἔχειν μόνον δίδωσι τῷ δ. ὡς ἐπὶ δὲ καὶ ἀρχαίη.* Vel si per errorem soluerit integrum legatum heres, datur condictione indebiti d. l. heres. l. 1. §. si legatarius. D. ad leg. Falc. Constat etiam ex stipulatione Falcidię, si interposita fuerit, condictionem esse. Sunt qui vindicationem esse putent ex l. in quantitate. §. vlt. & l. lineam. D. ad leg. Falcid. quibus respondeamus. Ait l. in quantitate. §. vlt. per legem Falcidiam ipso iure minui legata. Sed minui eadem lex interpretatur detrahi, quod est retineri, deduci, recidi; & sanè ipso iure minui legata, nihil aliud est quàm ex lege Falcidia quartæ retentionem esse l. seruus, quem. D. de act. emp. qua heres vtitur suo iure, quasi heres, & dominus, & ideo retineri dicitur Falcidia iure hereditario l. 14. D. ad leg. Falc. & iure testamenti l. qui duos D. de vulg. subst. eadem ratione admissa Falcidia seruus legatus, vel quæ alia res communis fit inter heredem & legatarium l. Plautius. D. ad leg. Falcid. Sunt qui putent hanc retentionem fieri nulla exceptione opposita. quod minimè verum est. & forsitan est verius, licet addubitauerim aliã s, omnem retentionem fieri ope exceptionis doli, vel in factum. Constat sanè ad remouendam Falcidiam apud arbitrum legis Falcidię opponi exceptionem doli l. 12. 22. 23. D. ad leg. Falc. Sic & ad retinendam Falcidiam generaliter dico apud iudicem legis Falcidię opponendam esse exceptionem doli, quod probo d. l. heres. & l. 15. in prin. & 16. & 80. in fin. D. ad leg. Falc. Itaque, herede per errorem soluente integrum legatum, puto ex causa indebiti non esse condictionem certi, quoniam obstat regula l. ex quibus. D. de cond. indeb. sed esse condictionem incerti, qua repetit heres, quod retinere potuit, vt fit etiam in specie l. qui exceptionem. §. si pars. D. eod. & his conuenienter nominatim dicitur in d. l. heres. heredem qui solidam hereditatem restituit perperam, possessionem repetere. Repetere ergo condictione incerti. nam possessioni. certi condictione esse non potest. & ita rectè omnes in d. l. 1. §. si legatarius. cōditionem indebiti competere interpretantur, incerti scilicet non certi. Sequitur vt l. lineam, examinemus, quæ lineam margaritorum (ornamentum est, quod mulieres inferunt collo ex margaritis cōtextum, Græci *παραλλήλων κόσμον* interpretantur) quæ apud legatarium fuerat mortis tempore, ait heredem consequi posse, vt sibi restituatur, interdicto scilicet, *Quod legatorum*, quod in eius possessione sit legatarius, sine voluntate heredis, non per arbitrum legis Falcidię, vt quidam existimant, quia arbiter Falcidię quadratē restituui iuberet, non lineam: & ad iicit heredem, etiam si malit in ea linea vindicare Falcidiam posse. Sed hoc speciale arbitror esse in eis legatis, quæ apud legatarium fuerunt mortis tempore, non in ceteris. Ratio vt intelligatur, sciendum est hac in quæstione differentiam esse inter legata, & donationes causa mortis. Donationum enim causa mortis quæ scilicet iam sunt viuo testatore naturaliter translata in donatarium, heres retentionem habere non potest, idè quæ constitutionis Seueri, quæ legem Falcidiam produxit ad donationes causa mortis, sententia hæc est, vt cum iam retentionis modus nullus sit, vindicetur Falcidia & reuocetur à donatario l. pen. C. ad leg. Falc. l. cum pater. §. mater, & §. Mæuio. D. de leg. 2. qua de causa donatarius, licet non voluntate heredis teneat rem donatam, non tenetur interdicto *Quod legatorum* l. 1. §. si quis. D. quod leg. nam hoc interdictum heredi datur, qui Falcidię retentionem tantum habet, veluti ex legatis aut fideicommissis, ne ei Falcidia deperat, quam alia ratione seruare non potest quàm si apiscatur possessionem rei legatæ. Ex donationibus causa mortis perfectis, viuo testatore, vindicationem habet. ac similiter lex Falcidia ob vim æris alieni legata inutilia facit. Constitutio Seueri donationes causa mortis nõ potest inutiles facere, quæ iam sunt traditione perfectæ, sed rescindit eas & reuocat l. Et si debitor. D. de mor. cau. don. Porro donationibus causa mortis arbitror comparanda esse legata, quæ viuo testatore legatarius consequutus est, vt quæ testator ipse præstitit, quod fit plerumque l. Lucius. D. de leg. 2. vel quæ viuis apud legatariũ esse passus est: nam & hæc videtur præstitisse §. interdum. Instit. de rer. diu. vel quæ casu aliquo apud eum fuerant mortis tempore. Quamobrem vel ex eis quasi ex legatis Falcidiam sibi retentione seruabit heres, possessionem adeptus interdicto *Quod legatorum*, in qua est legatarius sine voluntate heredis, maximè si casu aliquo apud eum fuerint mortis tempore, vel potius exemplo donationũ causa mortis, cum eam possessionem legatarius iure nactus est dante aut cõcedente testatore, non auocabitur possessio, sed vindicabitur Fal-

cidia. & ita sua specie continendam esse existimo l. lineam: non ad alias species proferendam. ut finge, Qui ccc lxxx. habebat in bonis, heredem scripsit sub condicione, si Titio dedit ccc lxxx. Heres, quod, nisi impleta condicione, adire non posset, dedit Titio ccc lxxx. Quæritur an post aditionem ea repetere possit? Minimè verò. quia debitum soluit. An in eis vindicare quod Falcidiæ deest, putà lxxx. Et videtur etiam Falcidiæ locus non esse. quia illa ccc lxxx. à Titio capiuntur mortis causa, & in mortis causa capionibus Falcidiæ locus non est l. i. §. item si ita legatum. l. acceptis. D. ad leg. Falcid. quia mortis causa capiones legati vel testamenti iure non capiuntur. l. 8. D. si quis omi. l. Mæuius. D. de condit. & dem. Sed verius est hoc casu Falcidiæ locum esse. alioquin inuenta erit ratio tollendæ legis Falcidiæ, quam testator priuato cõsilio tollere non potest. & verò eam sibi seruabit heres, si qua ratione fortè nactus sit possessionem eius pecuniæ. Sed cum neque eam habet neque eius repetendæ facultatem, an saltem ea vindicabit Falcidiam? Minimè. quia Falcidia retentione seruatur non actione. & hoc ante Iustinianum obtinuisse constat ex l. pen. C. ad leg. Falcid. ex qua hodie generaliter vindicatio Falcidiæ heredi datur non minus ex legatis, quàm ex donationibus causa mortis.

De duarum portionum deductione.

CAP. III.

Filius rogatus hereditatem restituere ex decretis Pontificum Romanorum, quibus utimur, primum trientem, vel semissem detrahit, deinde quadrantem, ut si duo sint filij Primus, & Secundus, & vna filia, & xc. in bonis, Secundo & filia satisfaciet pater si singulos heredes fecerit in x. id est in trientem legitimæ portionis, atque ita poterit Primum instituire ex reliquis lxx. quem tamen si rogauerit portionem hereditatis suæ fratri restituere, iure filij primùm detrahet trientem legitimæ portionis, id est, decem, iure scripti si deinde ex reliquo detrahet quadrantem, id est xv. & restituet xlv. Quod si sex sint liberi & mccc. in bonis, satisfaciet eis pater, si singulos instituerit in semissem legitimæ portionis, id est, in c. atque ita in reliquis iure extraneum heredem instituet. Sed si eo modo quinque liberis satisfecerit, & sextum in reliquis bonis heredem institutum rogauerit Titio hereditatem restituere, detrahet primum sibi c. pro semisse legitimæ portionis, deinde reliqui quartam ex lege Falcidia. i. cl. Restituet ccccl. Hæc duarum portionum deductio iure ciuili non cõgruit, & ut ingenuè profiteatur Cynus, ea decreta Pontificum ex falso iuris intellectu processerunt, & Fulgosius. Error eorum originem habuit ex errore nostrorum commentariorum. Quamobrem etiam meritò ea decreta siue rescripta Pontificum accipiuntur strictè in filio rogato hereditatem restituere, sicut in eis proponitur, non etiam in filio onerato legatis, licet consequens esse videatur, ut & hic duplicem deductionem faciat. quod & Baldo videtur. Sed alio iure utimur neque ea rescripta producimus ad consequentias. Congruere ea iuri ciuili malè tentat Accursius ex l. quoties. D. ad leg. Falcid. In cuius specie deductio fit ex vno legato duabus legibus, lege Falcidia & lege Iulia: quasi eodem exemplo in fideicommissaria hereditatis restitutione deductio fieri possit, tam lege Glicia quàm lege Falcidia. Sed hoc dissimilis deductionis causa fieri vetat. In specie l. quoties. partem retinet heres suo iure, partem vitio legatarij. in specie proposita vtramque suo iure habere contendit, ut filius, & ut scriptus. quod certè leges non sinunt. nam & patronus heres institutus nõ deducit portionem ex lege Papia & portionem ex lege Falcidia, sed ex lege Papia tantùm l. i. §. pen. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. Et nepos ex filia impubes ab auo adrogatus & exheredatus, non exercet querelam, quasi non habeat quartam ex lege Glicia, cum habeat quartam ex cõstitutione Antonini l. Papinianus. §. si quis impubes. D. de inoff. test. Igitur & in proposita specie filius non detrahet quartam ex lege Glicia, sed ex lege Falcidia. nam & Glicia non deducitur, sed relinquitur tantùm & relicta excludit querelam inofficiosi testamenti. Et etiam si liceret duas facere deductiones, hodie non tertiam & quartam deduci oporteret, sed duas tertias vel dimidias. quia Iustinianus non tantùm eam auxit, quam filius habet, ut filius, sed etiam eam, quam habet ut scriptus. Non vtor vulgari regula qua utitur Accursius huius sententiæ comprobandæ causa, in tabulis patris, & filij vnam Falcidiam seruari. nam sine offensione eius regulæ possent ex fideicommissis duabus legibus deductiones fieri. ea enim regula vnam ex vna lege deductionem fieri præcipit commistis vtrarumque tabularum legatis,

- A** gatis, vnam ex vna lege & alteram ex altera simul fieri non vetat. Explodenda autem est eorum opinio qui in hac quaestione ita distinguendum putant. Aut filius heres institutus rogatus est purè hereditatem restituere, aut in diem vel sub condicione. Si purè, vna duntaxat deductione vtitur. quia eodem tempore videntur duæ deductiones cõcurrere non posse. Si in diem vel sub condicione, statim deducet Glisciam, existente die vel condicione Falcidiam. quæ distinctio iuris auctoritate caret. & si diuersis temporibus duæ deductiones fieri possunt, quæso, cur non etiam vno, eodémque tempore? Eadem vulgò malè refellitur per l. filium. C. fam. ercif. ac si lex diceret filium oneratum fideicommissõ conditionali reddere compelli quod supra quartam habet, cùm hoc lex potius dicat simpliciter existente condicione fideicommissi, filium portionem hereditatis coheredibus quibus eam restituere rogatus est reddere compelli, fundi prælegati partem quam iure hereditario capit imputare in Falcidiam, partem, quam iure legati capit à coheredibus, quibus vice mutua portionem suam restituit compensare, partem quam iure legati capit à ceteris coheredibus, quibus nihil restituit supra quartam habere, id est neque imputare, neque compensare. & sic extra quartam accipitur in l. in quartam. D. ad leg. Falc. & supra quartam in l. 15. §. pen. D. cod. Notanda est differentia inter imputare, & compensare, quã auctores nostri cõfundunt nunquam. Quæ non imputantur, ne dixeris etiam non compensari. ratio vtriusque, & modus idem non est. sic fructus fideicommissi in Falcidiam imputantur, cum eo quod defunctus heredi debuit, compensantur.

C *In quartæ deductione, idem omnino esse ius legatorum, & fideicommissorum.*

CAP. IIII.

- V**ereor, ne deceperit nos omnes hæctenus l. in quartam. D. ad leg. Falcid. ex qua hanc differentiam admittimus esse inter eam quartam, quæ ex legatis deducitur, & eam quæ deducitur ex fideicommissõ hereditatis, quod in illam ea tantùm imputentur, quæ iure hereditario, in hanc etiam ea, quæ legati, vel fideicommissi vel condicionis implendæ causa capiuntur. Primum enim constat mihi ex l. in ratione. §. tametsi. D. cod. tit. vt in quartam, quæ ex legatis, ita in quartam, quæ ex fideicommissõ hereditatis deducitur, heredi data condicionis implendæ causa non imputari. & locum illum, *Sed & quod implendæ.* l. in quartam, qui huic sententiæ obstat, meritò & à Basilicis, & à Pandectis Florentinis abesse. Fateor ea, quæ heres retinere, deducere, præcipere, accipere iussus est, in fideicommissaria hereditatis restitutione, ei in quartam imputari, quasi hereditario iure capiuntur. Nego ea imputari, quæ condicionis implendæ causa dantur. Nego ea, imputari, quæ legati, vel fideicommissi iure capiuntur, vt probat l. filium. C. fam. ercif. quam exposuimus superiore capite, & latiùs in l. qui non militabat. D. de hered. instit. Et quod ait l. in quartam. Sed in fideicommissaria &c. generalis sententiæ prioris explicandæ causa subiectum opinor, vt in fideicommissaria hereditatis restitutione imputet heres in quartam ea, quæ præcipere, retinere, deducere iussus est, tanquam ex hereditate ea capiat, & legatum siue fideicommissum ei datum, pro sua scilicet parte, quoniam pro ea parte res legata iure hereditario capitur, pro ea verò parte, quam accipit à coherede, vt consequenter lex subiicit, *extra quartam*, id est, quod à coherede accipitur, id est non imputatur in quartam, quia iure legati capitur, compensabitur tamen cum Falcidia si quam desideret à coheredibus à quibus legatum accepit, & quibus vicissim ipse hereditatem restituere rogatus est. Quartam ex legatis deduci lex Falcidia voluit, Ex fideicommissis omnibus, & particularibus & vniuersalibus S. C. Pegasianum §. sed quia. Instit. de fid. her. l. successores. C. ad leg. Falc. l. 1. §. hodie. D. si cui plus, quàm per leg. Falcid. Id est S. C. Pegasianum legem Falcidiam porrexit ad fideicommissa à testato relicta, sicut cõstitutio D. Pij ad fideicommissa ab intestato relicta, constitutio Seueri ad donationes causa mortis. Hoc igitur Senatus effecit, vt in quartæ deductione, eiusque ratione ponenda exæquarentur legata, & fideicommissa, tantùm abest, vt discrimen vllum inter ea constitui voluerit. quod Vlpianus lib. LXV I I. ad edictum, palàm edicit, iis verbis, *Per omnia exæquata sunt legata fideicommissis.* in quartæ deductione scilicet, & exæquata sunt S. C. Pegasiano, ideóque interdictū Quod legatorum dabitur etiam hodie fideicommissorum nomine, propter Falcidiæ retentionem, de quo cùm Vlpianum eodem libro tractasse constet ex l. 1. D. quod leg. inde

liquidò apparet eam l. i. D. de leg. i. pertinere ad tractatum de lege Falcidia. Risi legens in hac vrbe librum manu scriptum, in quo ei legi præpositum erat hoc nomen, Imperator, sicut & l. i. D. de verb. obl. l. i. de imp. in res dot. l. i. de excus. tut. cui errori plausum dedisse quosdam risi vehementius, à quibus etiam in hac quæstione non fero differentiam fieri inter quartam hereditatis & quartam bonorum. nam in tractatu legis Falcidiæ constat promiscuè hereditatem dici & bona, & ea quæ ex legatis deducitur, si volumus verborum proprietati insistere, sanè appellada etiam est quarta bonorum, quod in eius ratione prius deduci æs alienum oporteat l. 8. §. vlt. & l. 9. D. de leg. 2. Pegasianam verò aut Trebellianam dici nolo, sed Falcidiam, quandoquidem post S. C. Pegasianum lex Falcidia in omnibus fideicommissis locum habet.

Duobus locis hoc articulo, Hodie, significari S. C. Pegasianum.

CAP. V.

Rebellianum prius fuit Pegasiano, de transferendis actionibus in fideicommissariū, nulla cum adhuc esset ex fideicommissis quartæ deductio. Post S. C. Pegasianum quartæ deductionem dedit, ampliata lege Falcidia, & ideo cum tractaret Vlpianus de ratione ponendæ Falcidiæ vel interponendæ stipulationis Falcidiæ l. i. §. hodie. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. Hodie, inquit, subsimile aliquid fit in fideicommissis. Hodie id est post S. C. Pegasianum. Ex eodem S. C. heres qui suspectā hereditatem dicit, cogitur adire & restituere ex Trebelliano S. C. non deducta Falcidia, & hoc est quod ait Valens in l. si heres. D. ad Trebel. Dubium nō est quin hodie coactus ex Trebelliano S. C. restituere possit. Hodie id est post S. C. Pegasianum. Hæc duo capita S. C. Pegasiani demonstrat quamobrem veteres de S. C. Pegasiano promiscuè tractarint tam sub tit. Ad legem Falcidiam quàm sub tit. Ad S. C. Trebellianum.

S. Consulta circa legem Papiam.

CAP. VI.

T circa legem Falcidiā factum est S. C. Pegasianum, S. C. Plaucianum, & id, de quo in l. 33. D. ad leg. Falc. & circa legem Sentiam pleraque l. i. C. qui manu non poss. l. i. D. de off. consl. si collactaneus, in fin. D. de man. vind. ita & circa legem Papiam multa, auctore Iustiniano in l. vnica. §. cum igitur. C. de cad. tol. ex quibus referam, quæ nunc mihi ostendunt se, & occurrunt. Vt incapaces legatorum sint etiam incapaces donationum causa mortis l. Senatus. D. de mor. cau. don. Ante hoc S. C. non erant incapaces donationum causa mortis, sicut & ante cōstitutionem Seueri lex Falcidia, quæ de legatis loquebatur, non pertinebat ad donationes causa mortis. Vt pars legatarij viuo testatore defuncti non fiat caduca l. idque & in legato. D. de hered. instit. Vt fideicommissum relictum à legatario, herede instituto filio, fideicommissario decedente antequàm dies legati cedat, non apud filium remaneat iure antiquo, sed apud legatarium l. Iulianus. D. de leg. 2.

Ad §. vlt. l. si duo. D. de iureiur.

CAP. VII.

Quod ait l. si duo. §. vlt. D. de iureiur. eum, qui per principem peierarit, fustibus castigari, ei nihil obstat l. 2. C. de reb. cred. quæ de eo loquitur qui calore quodam peieravit. L. si duo. de eo, qui mala mente, & consultò. nam *περιπέτης* in ea non est temere, sed perperam, quod ei superdici ait, per præconem scilicet interea dum fustibus cæditur, vt in l. fustibus. C. ex quib. inf. ir. *Fustibus*, inquit, *cæsum*, cui per præconem ita dictum est. Lampridius in Alexandro. Turinum necari iussit, præcone dicente, *Furto punitur, qui vendidit furtum*. Spartianus in Seuero. Fustibus eū sub elogio præconis cæcidit, legatum P. R. homo plebeius temere amplecti noli. Zonaras in Valentiniano. *κελεύει δὲ δειθέντα ἐν τῷ θεάτρῳ περὶ ἀρχαίων ἀγῶνος ἰσχυρῶς ἀρμύρας κηρύκων αὐτῶν παραγόντων καὶ τὸ εἰς τὴν γυναῖκα βοῶντων ἀδικημάτων*. Xiphilinus in Iuliano. *τῶν Νάρκισσοῦ θελοῦσιν ἔδωκεν αὐτὸ τῷ κηρύκῳ ὅτι ἔτος ἐστὶν ὁ Κόμμοδον ἀποπνίξαι*. & in Seuero. *καὶ θελοῦσιν μετὰ τῷ κηρύγματι εἰδῆθαι*. Præconis vox legis vox est, vt Nou. l. x. i. x. τῷ νόμῳ φωνῆ, præconis voce Iulianus interpretatur. Ad eundem verò modum Vasconiz quibusdam regionibus dum publicè traducuntur fures, & cæduntur,

A cæduntur, præit præco clamitans, *Talia parietur, eadem qui fecerit, imò grauiora.*

Africani ab Vlpiano diffensio.

CAP. VIII.

- I**ure communi mutuuum non contrahitur, nisi nummos meos acceperis. iure singula-
Iri si debitorem meum tibi iussero soluere pecuniam, dum eam tibi creditam volo, mu-
 tuuum contrahitur, licet nummos meos non acceperis. Ex eo Vlpianus colligit in l. sin-
 gularia. C. de reb. cred. mutuuum etiam contrahi si pecuniam quam mihi debes ex causa
 mandati, in causam crediti te habere volo, nam si dum mihi ab alio debitos nummos
 accipis, meos videris accipere, cur à te mihi debitos vsurpans, meos non videris vsurpa-
Bre? Quod fit per debitorem meum, cur non fiet per teipsum, si debitor meus es? Dissen-
 tit ab Vlpiano Africanus in l. qui negotia. D. mand. & verè dissentit, vt ex veteribus Ful-
 gofius, ex nouis Molinæus censuerunt rectè, cuius rei duo argumenta habeo. Primum,
 quod Africanus rationem palàm refellit qua vtitur Vlpianus, deinde quod alia etiam in
 re Africanus eadem lege ab Vlpiano dissentit. quod exposita specie & sententia legis li-
 quidò constabit. Pecuniam mihi debes ex causa mandati, & negotiorum meorum ad-
 ministracione, vt quia debitores meos exegisti, conuenit, vt eam quasi creditam mihi de-
 beres sub vsuris. Quæritur an sit credita? Respondet Africanus nuda conuentione non
 fieri creditam. Obstat quod si pecuniam quam mihi debes ex causa depositi creditam volo
 mutuuum contrahitur l. certi. §. vlt. D. de reb. cred. Sed hoc casu nummi, qui mei erant,
C tui fiunt. Ex causa mandati nummi nondum erant mei. Obstat, quo Vlpian. vtitur, mu-
 tuuum contrahi, si à debitore meo mea voluntate pecuniam acceperis. Sed id hoc tantum
 casu benignè receptum est iure singulari. non est ergo producendum ad consequentias.
 l. 141. D. de diu. reg. iur. Itaque non dicemus mutuuum contrahi si pecuniam quam mihi
 debes ex causa mandati tibi creditam volo. Non dicemus item mutuuum contrahi si ti-
 bi dederò rem vendendam vt pretio vtereris quasi credito. quod etiam aduersatur V-
 lpiano qui & hoc casu mutuuum contrahi putat l. rogasti. D. de reb. cred. Vlpianus fictio-
 ne quadã, & vtilitate nititur, Africanus meto iure, quo re, id est, traditione propriæ pe-
 cuniæ, non nudo pacto mutuuum contrahitur. Pacto quidem fieri id potest, vt pecuniæ
 ex ea re quam tibi vendendam dedi redactæ periculum ad te pertineat, idque agi vide-
 tur cum vt eam mutui iure retineas, conuenit. proinde ex ea conuentione periculum
D pecuniæ ad te pertinebit, Pecunia non erit mutua. Ac similiter in superiori specie si pe-
 cuniam quam mihi debes ex causa mandati creditam volo, periculum pecuniæ ex ea cõ-
 uentione ad te pertinebit, Credita pecunia non fiet, ideòque vsuræ etiam de quibus cõ-
 uenit venient in actionem mandati, quòd sit bonæ fidei, quæ tamen ex nuda conuẽtio-
 ne non venient si pecunia credita esset.

Antinomie Budæi

CAP. IX.

- A**ntinomiæ non sunt, quas Budæus antinomias esse iudicat ad leg. vlt. D. de ædil. e-
E dict. Ac primum quidem certè l. repetitio. D. de cond. indeb. non est contraria l. si
 pœnz. §. 1. eod. nam distinctio Accursij tam est vera, quàm quæ verissima. Aut quod alius
 debet soluis tuo nomine, aut debitoris. Si tuo nomine, tibi condictio competit, & debi-
 tor non liberatur l. 2. C. de iis qui in pr. cred. l. 5. C. de cond. indeb. d. l. si pœnz. l. in sum-
 ma. in fin. eod. tit. l. cum quis. §. de peculio. D. de solut. l. si quid possessor. D. de per. her. Si
 debitoris, nulli cõdictio competit, & debitor liberatur d. l. repetitio l. quod nomine. l. ser-
 uus cuiusdam. in fi. D. eod. l. de hereditate. C. de per. hered. Eadem distinctio vtimur
 in specie l. xi. D. de cond. indeb. Si pater, vel dominus cum quo actum est de peculio
 per errorem soluerit plus quàm esset in peculio, an condicit quod plus debito soluit? Si
 nomine serui, vel filij, non condicit. Si suo, condicit. l. 1. §. vlt. l. 2. D. de constit. pec. Eadè
F vtimur in specie l. indebitam. & l. frater. §. vlt. D. de cond. indeb. Indebito pecuniæ pro-
 missæ fideiussor acceptus soluit. quis condicit? Ipse, si suo nomine, Promissor si promif-
 foris nomine. Aliam verò antinomiali Budæus constituit ex l. cum quidam. & l. in frau-
 dem. D. de iur. fisc. Lex in fraudem ait, *in fraudem fisci fieri non tantum si alienetur, sed & si*
non queratur, quod sic perperam exponit Alciatus, si dominium in accipientem à debito-

re fisci vel reo capitis non trāsferatur. rectiūs Græci, & ἐπιπέδω, καὶ μὴ ἐπὶ ὄρω, ceteri- A
 que Latini. At l. cūm quidam. filio emancipato, vt hereditatem adiret, ait non videri fa-
 ctum in fraudem fisci. Dicendum equè puniri fraudem siue alienando, siue non acquire-
 do fiscum fraudarit quis, licet aliud seruetur in actione Pauliana vel Fabiana: neque ob-
 stare l. cūm quidam. nec enim hoc vult, in fraudem fisci non fieri si nō adquiratur, sed vi-
 tiosam collectionem esse, Qui emancipat filium, vt hereditatem adeat, nō vitur occasio-
 ne acquirendi, ergo in fraudem fisci facit. alioquin non posset filium capitis reus emanci-
 pare, quod soli reo perduellionis ademptum est. Igitur emancipandi causa occasionē ad-
 quirendi negligere licet, etiā si ex ea re fraudetur fiscus. Ceteris, quas antinomias Budæus
 vocat, nullæ sunt explicatu faciliores. nam siue conferatur l. præcipiunt. D. de ædil. edic.
 cum l. vlt. eod. tit. quis non videt in l. vlt. non vlturpari pro non solum, siue conferatur l. si fi- B
 liusfam. D. de iudic. cum l. vlt. D. de ext. cog. quis non videt vtrumque esse verum, iudicē
 litem suam facere si dolo malo iniquam sententiam tulerit, iudicem litem suam facere e-
 riam si per imprudentiam iniquè pronuntiauerit: Quis etiam non videt inter l. 10. l. stipu-
 lationes. §. vlt. D. de verb. obl. & l. insulam. eo. tit. rationem differētix summam esse. Si sti-
 pulatio ita concipiatur, *Insulam intra biennium fieri*, non cōmittitur ante diem. Si hoc mo-
 do, *Si intra biennium Romam non veneris*, committitur ante diem: quia condicionalis est, nō
 in diem l. 10. idēque est si non adiecto die ita stipuler, insulam fieri l. stipulationes. §. vlt.
 Aliam antinomiali cōstituit ex l. per seruum. §. denique. D. de vsu, & hab. quæ inutile ait
 legatum esse si fructus legetur sine vsu, & l. huic stipulationi D. vsusfr. quæ ad. ca. quæ fru-
 ctum ait sine vsu obtingere posse. Hæc non sunt contraria. Regulariter non est fructus si- C
 ne vsu. Accidit tamē interdum vt sit sine vsu, quod explicat d. l. per seruum. §. vlt. hac spe-
 cie proposita, Testator ab herede tibi nudum vsum fundi legauit, heres eiisdē fundi fru-
 ctum Titio constituit, & cessit, non potuit in Titium transferre vsum qui tibi insolidum
 legatus est. Sic igitur fiet, vt heres fundi habeat nudam proprietatē, tu nudum vsum, Ti-
 tius nudum fructum sine vsu. itaque non poterit Titius in eo fundo habitare, & à te pro-
 hibetur illd venire nisi veniat fructuum causa. Aliam constituit ex l. quid tamen & l. cum
 ab eo §. vlt. D. de cont. emp. quam explicaui in l. 22. D. de verb. obl.

In contractibus strictis quemadmodum bona fides exigatur.

CAP. X.

D

Bona fides, & integra fides dicitur l. 1. C. de suffr. & sincera l. 2. C. si prop. pub. pens. &
 inera l. 19. C. de testa. inde l. 10. C. de dis. pig. & bona fide synceriter. L. i. 29. Quod
 non sincera fide secum in gratiam redisset. Epitome, bona fide. Hæc in contractibus bo-
 næ fidei maximè exigitur l. 5. C. de resc. vend. Exigitur quidem & in strictis, sed in iis ma-
 ximè, vt ecce, in vtrilque exigitur vt sine mora debita reddantur, quæ pars est bonæ fidei,
 & inde debitor bonæ fidei, id est nec morator nec frustrator. Symmachus in epistolis. Li-
 terarum fœnore obligo bonæ fidei debitorem. Seneca initio Declam. memoriam bonæ
 fidei, quæ sine cūctatione reddit deposita: & auctore Suetonio Augustus populo promif-
 sum reposcenti bonæ fidei se esse respondit. Marcellinus xxv. Vitā reposcenti naturæ, vt E
 debitor bonæ fidei redditurus. At hoc in cōtractibus bonæ fidei maximè exigitur, & ideo
 in eis ex mora veniunt vsuræ, quæ ex contractu stricto non veniunt. Bonæ fidei est, vt in
 contrahendo mala fides absit. Hoc in contractibus bonæ fidei potissimūm exigitur. Ma-
 læ fidei emptio non est emptio l. 1. C. de resc. vend. l. si fraude. C. de præsc. lon. temp. Malæ
 fidei stipulatio est stipulatio, nec nisi per exceptionem excluditur l. 36. D. de verb. obl. Bo-
 næ fidei etiam hoc est, ne contractus altero inuito temere resoluantur. quod in contractu
 bonæ fidei obseruatur omni modo l. 3. C. de resc. vend. Symmachus. Vox, inquit, iuris &
 legum est bonæ fidei contractum non posse rescindi.

An seruus obligetur naturaliter.

CAP. XI.

F

Seruus obligatur naturaliter. Obstat quod dicitur interuentu serui nouationem non
 fieri, maximè si extra rem peculiarem interuenerit §. præterea. quib. mod. tol. obl. l. in
 persona. §. 1. D. de pact. & quod ait l. 20. D. de fideius. conditionem indebiti domino dari
 si seruus

- A** si seruus fideiufferit pro alio extra rem peculiarē & soluerit ex peculio ipse vel dominus. Vnum est de seruo expromissore, alterum de seruo fideiuffore. vterque dicitur interuen-
tor siue intercessor generali nomine. Seruus igitur pro alio interueniens extra causam pec-
culiarem non obligatur naturaliter, & ideo soluti condictio est, & in dominum de pecu-
lio actio non est, quæ tamen in dominum est semper seruo obligato naturaliter siue ex
causa peculij, siue extra causam peculij. Et fideiuffores à seruo intercessore dati non tenentur. quod ita probo. Comparatur omnino seruus intercessor seruo iudicio condem-
nato l. 3. §. si filius. & §. si seruus. D. de pecul. Ex iudicij causa fideiuffor à seruo datus non
tenetur l. quoties. D. si quis caut. Ergo & ex intercessionis causa fideiuffor à seruo datus
non tenetur, quia scilicet ex intercessione naturaliter non obligatur. qua in re tamen fa-
B teor dissensionem fuisse inter Sabinianos, & Proculianos. & hoc est quod ait in d. l. 3. §. si
filius. de hac re tractatum fuisse. Obtinuit sententia Sabini & Cassij differentiam consti-
tuentium inter seruum & filiumfam. vt pater obligetur de peculio quacunque ex causa
filius interuenerit, dominus non item, nisi in rem domini, vel in rem peculiarem interue-
nerit d. l. 3. §. sed si filius. l. quoties. §. 1. eod. quam Iulianus, & Iauolenus probāt, qui & Sa-
biniani fuerunt l. 19. & 20. D. de fideiuf. d. l. in persona. §. 1. Ex diuersa secta probauit etiam
Celsus, vt refertur in d. l. 3. §. si filius. Et ita si seruus compromiserit in arbitrum, vel si for-
tè iudicio condemnatus fuerit, vel si in iudicio iusiurādum detulerit, dominus non tene-
tur de peculio quasi nulla sit inde nata obligatio naturalis. Sed in filio secus est d. l. 3. §. si
seruus. §. sed si filius. §. idem scribit. l. depositi. §. 1. eod. tit. quod etiam est ex Sabinianorum
C sententia quam & diuersæ scholæ Nerua filius probauit. Vulgò tamen Proculiani ex iis
etiam causis seruum naturaliter obligari censēbāt, & tam in dominum, quàm in patrem
de peculio actionem dabant. & ideo in l. quidam. D. de iureiur. quidam, ex Proculianis
scilicet. Conclusio hæc sit, Sabiniani quorum sententia obtinuit in his quatuor causis, si
seruus interuenerit, si compromiserit, si iudicio condemnatus fuerit, si actori in iudicio
iusiurandum detulerit, obligationem naturalem, quæ tamen subesse videtur, non agno-
uerunt. & ideo de peculio actionem in dominum non dederunt. nam nec ciuili nec natu-
rali iure seruum idoneum intercessorem, idoneum compromissorem, idoneum litigato-
rem, idoneamve in iudicio personam esse censuerunt. Ex aliis causis indistinctè siue de re
peculiari essent siue extra, in seruilem personam naturalem obligationem & in dominum
D de peculio actionem admiserunt.

Exemplum ponitur l. non omnium. D. de legib.

D. l. 12. §. 95. ut 2. ad 4^m
CAP. XII.

- Iulianus ait, *Non omnium quæ à maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi potest.* Exemplū
ponere soleo ex l. liberum. D. de relig. quæ negat heredi eius, qui prohibitus est mor-
tuum inferre actionem in factum competere, quam tamen certum est neque pœnæ ne-
que vindictæ persecutionem habere. & hoc etiam se mirari Gaius ait constare inter om-
nes. Constat verò ita, & iudicandum est ita, licet ratio reddi non possit, sicut & Seneca
E XIII. Epist. Iurisconsultorum responsa valere ait etiam si ratio non reddatur. Malè Ac-
cursius in d. l. liberum. supplet, imperitis, allata l. si filius. eod. tit. quæ non de ea actione in
factum loquitur, quæ datur prohibito mortuum inferre, sed de funeraria. moueri etiam
non debemus l. 7. eod. tit. quæ non est de ea actione, sed de alia actione in factum, qua te-
netur is, qui in alienum locum mortuum intulit. *Robius Græci l. ix. βασιλικῶν compen-
dium d. l. liberum. faciunt hoc modo, Hæc actio heredi neque in heredem datur, & per-
petua est.*

*Synopsis duarum Constitutionum Græcarum, quæ desiderantur in tit. Codicis
De testibus.*

CAP. XIII.

- F** Esiderantur in tit. de testibus duæ Constitutiones, quarum vna est Zenonis, quæ
poni debet post l. libertorum. vt si desint instrumenta, ad probationem exigantur te-
stes quinque, vt in instrumentis sufficiant tres, veluti in apocha, aut syngrapha l. scriptu-
ras. C. qui pot. in pig. hab. l. vlt. C. si cer. pet. Acta vel instrumenta publica non egere testi-
bus. Synopsis eius extat ἐν τῷ μικρῷ κτ' εἰρηχέρον, in hæc verba: *χρεία ἐν τῇ ἀποδείξει μαρτύρων*

Tom. 5.

M m m

πέντε, εἴαν μὴ ὡς διχαιώματα πρὸς σύρασιν ἔπιτήδεια. εἰ δὲ εἰσὶ διχαιώματα, ἀρκύμεθα πρὸς ἄμαρτυρον. εἰ δὲ τὸ διχαιώμα τοῦτον ἔστιν ὡς ἀρπύγαιον ἀρκύν, ἴσως γὰρ ἕσπομνημα δημόσιον εἴη, τότε ἔδδ δέομεθα μαρτύρων. Altera constitutio est Iustiniani, quæ debet esse x i i i. post l. nullum. vt inuitis in omnibus causis testimonium denuntietur, exceptis iis, qui legibus publicorum excusantur, quales sunt adfines, & cognati. Nominantur in eis legibus ex cognatis sobrinus tantum, & sobrino natus l. 4. D. de testib. l. 1. D. ad leg. Iul. repet. l. lex Cornelia. D. de iniur. non quod idem non sit in prioribus gradibus, sed vt quatenus extēdatur cognatio intelligatur, posteriores nominantur. Non egreditur autem v ii. gradum, ex quo tantum sobrino, sobrinave natus vocatur. Excipiuntur etiam viri illustres & qui supra eos sunt, qui neque in iudicio neque ex scripto testimonium dicere coguntur sine iussione sacra. Alij si præsentes sint in vrbe regia viua voce testimonium dicere coguntur, vel si absentes sint mitti ad eos debent partium procuratores ex interlocutione iudicis, vt coram eis testimonium dicant vel iurent se nihil scire. & hanc huius cōstitutionis partem intellexit idem Iustinianus in l. iudices. C. de fide instr. dum ait, *Ea, quæ disposuimus.* De ea fit etiam mentio in No. de testib. & in l. pen. C. cod. Postremò additur in ea constitutione, vt interlocutiones testium audiēdorum vel exhibēdorum, & productiones testium fiant sine vlllo eorum impendio. Sumptus enim præstat qui eos producit l. 3. §. Gabini. D. de testib. l. eos. §. si quis autem. C. de appel. l. 10. C. de testib. cui coniungenda est l. vlt. C. Th. de abolit. Synopsis huius constitutionis Iustiniani talis est. *Ἡ ἀφ' ἑαυτοῦ κελεύει μὴ μόνον ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς δίχαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χρηματικαῖς ἕκαστων ἀναγκάζεσθαι μαρτυρεῖν ἄπερ ἔπίσταται μεθ' ὄρκου δόσεως, ἢ ὀμνύειν ὡς οὐκ ἔπίσταται, ὑπεξηρημῶν τῶν πρὸς ὁμοίων τῶν ἀπὸ νόμου κωλυομένων μαρτυρεῖν καὶ τῶν ἰλλυθρίων καὶ τῶν ὑπεξέθεστων αὐτῶν εἰ μὴ γε θῆος γένηται τύπος, καὶ εἰ μὲν ἐνδημῶσιν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, δὲ οἰκείας φωνῆς μαρτυρεῖν, εἰ δὲ ἀπολιμπανόσιν ἀλλεσθαι τῶν μέρων ἐντολέας ἐφ' ᾧ καθέσθαι ἄπερ ἔπίσταται ἢ ἐπομόσασθαι ἄπερ ἀγνοῦσι δηλονότι καὶ ἔπι τῷ ἐν ἕσπομνημασι μαρτυρίας, τῶν αὐτῶν πρὸς ὁμοίων ὑπεξηρημῶν. πᾶσι δὲ τῶν ἐπι τῶν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὑπεξέθεστων ἀζημίως εἶναι τοῖς ἄμαρτυρον.*

Feudorum origo & condiciones.

C A P. XIII.

Natura feudi hæc est, vt debeatur tantum fides, & hominum. nonnunquam ex pacto pensiones quædam debentur ab iis, qui prædia iure feudi possident. sed ita feudum ex pacto naturam suam excedit, quod & in mandato, deposito, locato, emphyteusi, & ceteris cōtractibus leges fieri sinūt, Natura feudi hæc est, vt debeatur fides, & hominum, id est, vt profiteantur se fideles domino fore, & se homines eius esse. Hominum dixit Helmodius, quod certè venustius est quàm Homagium. Et inde qui feudum tenet, fidelis & homo dicitur & homo fidei, Vassus siue Vassallus Langobardicè. Hominum appellatione in libris nostris continentur procuratores, actores, custodes, conductores, emphyteuticarij, chartularij l. 4. C. de dignit. l. 1. C. de cond. & proc. præd. fisc. l. 2. C. de episc. & cler. l. 1. C. de commer. Continētur vassalli. nam hoc ius feudi antiquissimum esse refertur initio libri Feudorum. sed potuit quodcumque reuocari pro dantis arbitrio, sicut precarium, & ob id ipsum vtrumque beneficium dicitur. Vassalli igitur erant olim homines, id est veluti actores, & custodes possessionum, & procuratores & quasi precarij possessores quo titulo etiam hodie si nominatim prædium in causam feudi detur, reuocari potest cū libet danti, diciturque hoc modo concessum feudum, guardiæ, id est, custodiæ & gastaldiæ, id est actus siue procurationis. Ex his verò apparet vnde orta sint feuda. Actores possessionum cœperunt perpetuo possidere quod quasi precario possidebant. Actores, homines nostri dicuntur. nomen mansit hominum, res, & condicio tenendi possessionem mutata est. Quod igitur in iure de hominibus est scriptum, proprius refertur ad vassallos. Quod de clientibus, non ita, qui postea suscepti appellati sunt, de quibus l. 1. C. vt nemo ad suum patr. & Casati in constitutionibus Caroli magni & Casarij l. 7. C. de hon. prof. Quod de mercenariis multominus, quales sunt ij quibus hodie vtimur seruatorum loco. Quod de militibus limitaneis, nullo modo. nam agros limitaneos optimo iure tenebant, & feuda teneri possunt tam à paganis, quàm à militibus. Illud constat mutato vassallo deberi ἑσδοκῆς, exceptis plurimū liberis, qui osculum tantum & manus porrectionem debent, quæ sunt hominij symbola, vel aureum vnū cuius cuius pretij. constat etiam

- A** etiam inueſtimentum principalis domini in feudo requiri. plerumque pro inueſtimento traditur ſcipio, aut fuſtis. quo genere & traditio olim ex cauſa emptionis fiebat, vt eſt in antiquo cōtractu emptionis, TV PASCVTI FVSTE ILLVM INVESTITO, TV SEGNITI FVSTEM ILLVM MANV CAPITO. Helmodius in hiſtoria Slauorum. *Vt dominus meus accipiat virgulam, & det in manum veſtram pro ſigno inueſtiturae.* Conſtat etiam vaſallorum varia eſſe genera. alij fidem, & hominium debent, alij ſeruitium, alij pacem, alij pliuium, vt loquuntur, id eſt vt domino capto ab hoſtibus pro eo obſides dentur, alij ſunt lidi, alij non lidi ſiue plani. Conferri hīc poſſet, cum feudo libellarius contractus, cenſualis, & precarius & emphyteuticarius. Sed hoc in aliud tempus differo. Id tantū adiiciam, prædia optimo iure, & optima conditione, quæ nihil penſitant
- B** nec fidem, vel hominium, vel inueſtituram, vel εὐδικηπχὰ debent, vulgo appellari Alodia. Inueni eo nomine ſignificari propriè ſuum cuiuſque patrimonium, quod Genarchicū Iuſtinianus No. x x i. & edicto 3. vocat, & ita feudorum lib. 2. tit. 48. dum ait, *Si datum ſit ad proprium, ſiue ad libellum,* alodium intelligit, vt tit. 26. alodium ſiue libellarium. Et in formulis Marculphi alode opponitur comparato ſæpe: ex quibus vnam proponam. Lex eſt Frācorum ſiue Salica, vt de terra Salica nulla portio hereditatis ad mulierem perueniat, quæ extat legum Salicarum tit. De alode, eademque Anglicorum, ne tranſcat, vt aiunt, à lancea in fuſum, & eadem olim in Armenia, vt conſtat ex No. x x i. Sed eam Francis diſplicuiſſe tādē (excepta ſcilicet ſucceſſione regni) hæc quæ ſequitur formula Marculphi indicat, qua efficitur, vt ſorores cū fratribus in paterna alode ſuccedāt. *GAIÆ DVLCISSIMÆ FILIÆ MEÆ L. TITIVS S. DIVTVRNA SED IMPIA INTER NOS CONSVETVDO TENETVR, VT DE TERRA PATERNA SORORES CVM FRATRIBVS PORTIONEM NON HABEANT. VERVM EGO ÆQVISSIMVM ESSE IVDICANS, VT QVI MIHI A DĒO ÆQVALITER DATI SVNT FILII, A ME ÆQVALITER DILIGANTVR, MEISQVE FACVLTATIBVS POST MORTEM MEAM ÆQVALITER FRVANTVR, PER HANC EPISTOLAM TE DVLCISSIMAM FILIAM MEAM CVM GERMANIS TVIS FILIIS MEIS LVICIO, ET SEIO IN OMNI HEREDITATE MEA ÆQVALEM, ET LEGITIMAM HEREDEM ESSE CONSTITVO, VT TAM DE ALODE PATERNA, QVAM DE COMPARATO, VEL MANCIPIIS VEL PRÆSIDIO MEO VEL QVODCVNQVE MORIENS RELIQVERO, ÆQVALEM CVM FILIIS MEIS GERMANIS TVIS PORTIONEM ACCIPIAS.*

Auerſione vendere aut locare.

CAP. XV.

- I**N l. i. §. exercitorem D. de exer. act. libr. 53. βασιλικῶν, per auerſionem Græci Interpretatur ενὸμάδι, id eſt, in vniuerſo, & in l. 4. §. ſi auerſione D. de per. & com. rei ven. κόττω id eſt alca. Valentinianus dixit, in aggere No. de releuatis poſſeſſionibus. Plutarchus in Iſocrate, ἀθρόα τὰ φορτία περῶσθαι cui opponitur κοτυλίζειν & πεμαχίζειν. Ratio nominis, quod quaſi auerſi ita vēdant locēntve, vt iā olim docui in Inſtitutionibus tit. de emptione & venditione: Eadem forma auerſaria dici non aduerſaria qui ſcribit, iūgatur Alciato qui in l. i. C. de eden. & l. i. §. eum quoque D. cod. aduerſariā, & aduerſarium pro ſcriptura accipit ſine ordine confecta. nā vereor vt non fuerit vtrique par ingenium hac in re, quāquam aduerſariorum notationem me nō ſatis compertam habere ingenuè confiteor. id mihi quidem conſtat ſatis in d. §. eum quoque, legēdum, *Et demonſtret ex quo edicto acturus ſit*, vt in Baſilicis, καὶ τὸ ἐπιδείξει ἀπὸ τοῦ χαρτίου τὸ ἀγωγὴν, id eſt & aduerſario producto ad album digito monſtret ex qua parte edicti acturus ſit, vel edictum id dicēdo quo vti velit. His etiam commiſceri nollem quod in auerſa charta ſcribere poētæ quidam dixerunt. nā hoc cum auerſionis ſignificatione commune nihil habet. In auerſa charta idem eſt quod
- F** in opisto grapho in l. chartæ. D. de bon. poſſ. ſec. tab. quod rurfus nomē ſatis per ſe clarum obſcuratur grammaticorum interpretationibus. Memini Theodorum Hermopolitem ad l. notionem. D. de ver. ſign. λύσιν ὑποθήραφον appellare apocham ſcriptam à tergo chi-rographi.

Tom. 5.

M m m ij

CAP. XVI.

Compensatio fit ipso iure, vt si tibi debeam c. tu mihi l. x. ipso iure non debeo nisi x l. & eius duntaxat summæ vsuræ debentur ex mora vel ex stipulatione secundum causæ qualitatem l. cum alter. D. de compens. l. 4. & 5. C. eod. l. eius. C. de solut. & si petas c. plus petas, auctore Paulo 2. Sent. & si errans soluam c. conditioni locus est l. si ambo. D. de compens. Igitur exceptionem doli opponi necesse non est, sed dicitur ipso iure compensationē factā, sicut ipso iure dicimus testamētum nullum l. postquam. D. eod. Sed hoc olim tantum obtinuit in iudiciis bonæ fidei & d. l. si ambo. loquitur distinctè de iudicio societatis. At l. inter. D. de admin. tut. quæ ait generaliter æquitatem merum ius compensationis inducere & d. l. postquam. & l. cum alter. loquuntur de qualibet actione, & l. 4. eod. tit. & l. 4. & 5. C. eod. Accursius id malè coangustat ad causam vsurarum, cum ratio l. 4. generalis sit. Olim in strictis iudiciis compensatio nec ipso iure fiebat nec per exceptionem. Postea cœpit fieri ex cōstitutione Marci opposita exceptione doli, quæ strictum iudicium bonæ fidei facit. Tandem constitit inter prudentes eam vbique ipso iure fieri d. l. postquam. quod & confirmauit constitutio Seueri, id est, Alexandri l. 4. & 6. C. de compens. ac deinde constitutio Iustiniani l. vlt. C. eod. in qua & cetera quæ continentur fuerant iam antè recepta, Non fieri compensationem nisi debiti liquidi, confessi, præsentis. nam controuersi, vel incerti compensationem non fieri probat l. si debeas. D. eod. itēque l. 3. D. de tut. & rat. distr. quæ ei cum quo actum est tutelæ directæ, vel neg. gestorum cauere iubet si ob incertam causam mutui debiti compensatio admitti non possit. In actione depositi compensationem non admitti. hoc enim & ante Iustinianum obtinuisse constat ex Paulo 2. Sent. tit. de deposito. in actione momenti compensationi locum non esse. nam & hanc olim morari vel impedire nihil potuit.

Explicatur l. cum debitor. D. in quib. cau. pig. vel hyp. tac. cont.

CAP. XVII.

SI accipi ædes pignori ea lege, vt eas inhabitare vice vsurarum nulla habitationis præstita mercede, quæ lex dicitur Antichresis, licet mihi permissum sit inhabitare non ablocare, possum tamē & ablocare, vt conductor. Sed si fecero quod mihi nominatim permissum non est, id est, si locaui, & plus redegero ex mercede quam legitimus modus vsurarum ferat, quod amplius erit sorti imputabo, vt indicat l. 14. C. de vsur. Ioannes sentit, Harmenopolus tradit. Sin verò habitauero vti conuentum fuit etiam si habitatio ea pluris censeatur, quàm modus legitimus vsurarum ferat, tamen seruabitur conuentio, & vilius mihi conducta domus potius, quàm illicitum fœnus contractum videbitur. Similiter si detur ager pignori ea lege vt fructus percipiantur vsurarum vice, seruabitur conuentio, etiam si fructus superent modum vsurarum. Si ager tradatur pignori, & nihil dicatur de fructibus, vel vsuris, tacitè videtur conuenta antichresis. itaque fructus vsurarum vice creditor retinebit, non tamen supra legitimum modum. Tacita antichresis modum vsurarum seruat: expressa non item l. cum debitor D. in quib. cau. pig. tac. contr. Ponitur in ea lege exemplum tacitæ ἀντιχρησις, quod ipse etiam titulus exigit, qui est de tacitis pignoribus. *Cum debitor*, inquit, *gratuita pecunia utatur, &c.* utitur debitor mea pecunia gratuito: quia vsuras ab eo pactus vel stipulatus non sum, cuius beneficij p̄fandi causa dum mihi tradit agrum pignori tacitè id agere videtur, vt fructus percipiam, & vsurarum vice retineam, quod fiet tamen intra modum, quasi tacito consensu. Quod si fœneratitia fuisset pecunia, fructus perceptos creditor fœnori primum, deinde sorti imputaret l. 2. C. de pac. pig. Gratuita pecunia est non tantum de qua conuenit vt gratuita esset, sed & de qua hoc non conuenit, si modo & de vsuris nihil conuenierit. Malè autem colligitur ex l. 4. & 22. C. de vsur. fructus pignoris non posse retineri nisi ita nominatim conuenierit, cum illæ de retentione rei loquantur, non de retentione fructuum.

De exheredatione liberorum iuris antiqui reliquæ.

CAP.

A

CAP. XVIII.

Certum est filium solum iure antiquo nominatim esse exheredandum, alios iure exheredari inter ceteros, cuius & si vestigia superesse adhuc quædam in Pandectis nota-uerim, prætermisî tamen nescio quo modo l. si quis legatû §. si institutus. D. ad leg. Corn. de fals. quæ hanc inter liberos differentiam facit euidenter: *Si institutus, inquit, heres exheredationem nominatim filij, vel aliarum personarum adscribit. Rectè, nominatim filij.* Aliarû verò personarum exheredationem nominatim adscribi necesse non est. fuit & alia differentia inter filium & ceteros, quod filij solius præteritio nullum faceret testamentum, ceteri præteriti suis accrescerent in virilem, extraneis in semissem. quod & ita Leo, & Maiorianus constituunt No. De sanctimonialibus, & viduis, de ea, quæ inuita à parentibus in monasterium perducta est, vt mortuo patre si necdum peruenerit ad annum x l. post quam ætatem demum eam velari, & consecrari iidem Imperatores præcipiunt, possit in matrimonium legitimè cõuenire, & vt exhereditatio eo nomine irrogata vel sola Falcidiæ quantitas relicta non noceat, sed scriptis heredibus vel suis in virilem portionem, vel extraneis in dimidiam tanquam præterita secundum normam veteris iuris adcreseat. Hæc sunt verba Maioriani.

Explicatur locus difficilis ex No. IIII. De fideiussoribus.

CAP. XIX.

Pauci intelligunt quis sit horum verborum sensus in Nou. I I I I. ταυτων δ' εστιν ειπειν και ειπνας εχρησεν απαντες υτοι σφισιν αυτοις υπερωφύως και πας υποθηκειαυς αρωγαυς ειεχεσται δυναμδύως. que vetus interpres, fide scriptorum librorum, sic ad verbum rectè interpretatus est. *Idem est dicere & si quosdam habuerint omnes ij sibimet obligatos & qui hypothecariis actionibus teneri possunt.* Scio apud Harmenopulum lib. I I I. tit. v i. legi aliter, hoc est perperam. ego nihil mutandû cenleo. Sed de sententia quæritur. Dixerat antè Iustinianus creditorem agere hypothecaria aduersus possessores rerum fideiussoris, mādatoris, pecuniæ constitutæ rei. Subiicit hac clausula posse etiam cum agere aduersus debitores harum omnium accessionum, & aduersus eos, qui eisdè hypothecariis actionibus teneri possunt. ponas necessè est generalem fuisse hypothecam, id est, accessiones interuenisse sub generali hypotheca, sub qua comprehendi constat omnia quæ in specialem hypothecam venire possunt. Comprehendi nomina debitorum l. nomen. C. quæ res pig. obl. poss. Comprehendi ergo etiam hypothecariam actionem. nam appellatione nominis omnes actiones continentur. Imò & res alienas hypothecæ obligatas, cum & eas cõstet specialem pignorationem recipere l. grege. §. i. D. de pign. Vulgâris erat generalis hypotheca. & simpliciter hypotheca in iure, generalis est hypotheca. Aliàs verò chirographarius creditor debitorem debitoris conuenire non potest l. pen. C. de nouat. Igitur si accessiones pro alio creditori sub generali hypotheca fidem suam obligauerint, seruato ordine Nouellæ cõstitutionis, creditori licebit agere non in possessorem modò rerum ad accessiones pertinèntium, sed & aduersus debitores eorum vtili actione in personam & aduersus eos quibus cum ipsi hypothecaria agere possunt, simili actione. Et hanc esse huius clausulæ sententiam hæc Iuliani verba plane confirmant. Etiam in res mādatoris vel fideiussoris, vel qui pecuniam pro reo constituit, manus creditoris porrigi possunt, vt etiam si debitores habeant, etiam ab iis creditori satisfiat.

Si familia deliquisse dicatur.

CAP. XX.

Si familia album corruperit, & dominus velit eam defendere, vtrum pro singulis debet inferre D. aureos an sufficit pro omnibus præstari D. ac si vnus homo liber fecisset. Et l. 9. D. de Iurisd. tradit non sufficere, sed pro singulis pœnam inferendam esse: quia plura facta sunt. Ac similiter plura facta sunt, si familia iniuriam fecerit l. si plures D. de iniur. vel si damnum dederit d. l. 9. Obstat l. illud D. ad leg. Aquil. quæ, familia damnum dante, ait satis esse id præstari quod præstandum foret si vnus fecisset. Non est qui respondeat. Video si familia furtum fecerit, edicto expressum, satis esse id præstari quod si vnus fecisset præstandum foret. denique beneficio edicti De furtis familia furtum faciente vn um factum esse. Idem non video expressum edicto de albo corrupto, vel de iniuriis vel

Tom. 5.

M m m iij

lege Aquilia. proinde vt sunt plura facta ita nullum edictum non verat dici plura. Sed in-
 terpretatione idem in damno dato statuimus quod in furto edicitur præsertim cum le-
 uior plerumque sit hæc causa delicti l. i. §. pen. D. si fam. fur. fec. dic. d. l. illud. Idem & in al-
 bo corrupto Octauenus admittebat. Sed præualuit durior sententia, vindicandæ iurisdic-
 tionis prætorix causa, videlicet si familia fecerit. nam si consilium duntaxat dederit, se-
 quemur humaniorem sententiam. Præualuit etiam durior sententia in iniuriis, vindicā-
 di honoris causa. Ius singulare constat non posse produci ad consequentias. Temere etiā
 nolim ius commune produci ad consequentias.

De præside Antiochia, Comite Orientis, Præfesto Augustali.

CAP. XXI.

Quem Iulianus in No. v i i i. vocat præsidem Antiochiæ, is est Consularis siue præ-
 fes Syriæ primæ cuius metropolis Antiochia, quæ Theopolis à Iustiniano voca-
 tur Nou. v i i. c i x, c x x i i i. Stephanus. θεὸπολις ἡ μεγάλη ἢ ἡ πόλις ἡ πρὸς ἀρποχείας με-
 τὰ τὸν σφραγίδων ἀνομάσθη ἀπὸ Ἰουστινιανῶν. Et hic sane Theopoleos præfes, non præfes Syriæ salu-
 taris significatur in l. i. C. de off. com. or. dum comiti Orientis Alytarchiæ, moderatori
 prouinciæ Syriarchiæ ludorum cura mandatur. Valde autem ea Nouella octaua immi-
 nuta est iurisdicção comitis Orientis, quæ quondam extendebatur in vniuersam dicece-
 sim Orientis prouinciarum quindecim, ex ea No. coërcetur Syria prima, adiuncta regio-
 ne Cyrrestica. sic legendum. M. Tullius v. ad Atticum. Hostis in Cyrrestica quæ Syriæ
 pars proxima est. Sic ex edicto Iustiniani De Ægypti prouinciis, cum subessent præfesto
 Augustali sex prouinciæ, hodie iurisdictionem tantum habet in Ægypto, tamen prima quàm
 secunda, detracta regione Menelaita & Marcota, non in vniuersa dicecesi Ægypti. In l.
 2. C. de of. præf. Aug. corruptè scriptum est, *Præfestus prætorio Augustali*, pro *Præfestus Au-
 gustalis*. & in l. 2. C. de his, qui per met. non ap. metathesis manifesta, corrigenda scilicet in
 hunc modum, *Seu proconsules, seu comites Orientis, seu præfestos Augustales seu vicarios vel aliū
 iudicem*, &c. Et vicariorum quidem Ponticæ, & Asiæ iurisdictionem latissimam ipse e-
 tiam Iustinianus eadem Nouella recidit, quod tamen recantat in edicto De vicario Pon-
 ticæ. Vicarius Macedoniæ non fuit ætate Iustiniani. Non fuit etiam vicarius Thraciarū,
 sed longimuri. Olim erant in Oriente supradicti vicarij quatuor, qui in vniuersam dice-
 cesim præfectorum prætorio vice, & officio fungebantur. In Occidente sex.

Cogitationis pœnam non esse.

CAP. XXII.

Dvæ sunt partes edicti *QVOD QVISQVE IVRIS*, vna est de eo, qui ius nouum
 dixit, altera de eo qui ius nouum sibi dixi postulauit. vtraque locum habet si quod
 ius dixit alteri, quod ve sibi postulauit, effectum habuerit l. i. §. vlti. D. quod quisque iur.
 nam si effectum non habuerit, cessat edicti pœna. Pœna appellatur in l. 3. D. cod. & l. co-
 gitationis D. de pœn. quæ lex cum sit Vlpiani ex libro i i i. ad edictum, sicut l. 1. & 3. D.
 quod quisque iu. proculdubio de pœna illius edicti intelligenda est. Cogitationis ergo pœ-
 nam nemo patitur ex edicto scilicet *QVOD QVISQVE IVRIS*. nam effectum requi-
 rimus. In aliis plerisque causis non tantum effectus punitur sed etiam voluntas. & hunc ef-
 fe Romanorum ritum Seruius Honoratus scribit v i. Æncidos, in illum locum,

Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.

Patri præterito quemadmodum subueniatur.

CAP. XXIII.

Si filius emancipatus patrem testamento præterierit, patri querela inofficiosi testamen-
 ti datur: quia hæc præteritio pro exheredatione habetur, & licet patri non debeatur si-
 lij hereditas propterea quod naturæ ordo patrisque affectio, & votum hoc est, vt filius su-
 peruiuat, & succedat patri, qua de causa patre, & filio commorientibus suggerente ordi-
 ne naturæ dicimus filium superuixisse. l. qui duos §. cum pater. & §. vlt. D. de reb. dub. at-
 tamen, vt Papinianus ait l. 15. D. de inoff. test. hic sæpe ordo turbatur, quibus verbis & in
 monu-

- A** monumento Papiniani scriptum est, ei turbato ordine in senio parentes fecisse: Horatius malè iudicantibus fatis, & alia quædam inscriptio vetus præposteritatem naturæ hoc vocat, his ferè verbis, INFELICISS. PARENS ADFLICTVS PRÆPOSTERITATE NATVRÆ FILIVM HOC TVMVLO CONDIDIT, QVEM IMPORTVNA MORS ADEMIT, PRÆREPSITQVE SENII BACVLVM, CVI IAM DEPRESSA AETAS ADNITENS PERBREVES ANNOS SVOS ALLEVABAT, NVNC ANTE MORS ADSEQVITVR QVAM TRISTES LACRYMAE DESERVEKINT. Cùm verò ita ordo naturæ turbatur, ratio pietatis, siue miserationis exigit, vt si patri non fuerit relicta quarta debitæ portionis, de inofficioso testamento sit actio. Cõpetit etiam patri bon. possessio contra tabulas si in emancipatione filij manumissor extiterit, id est si fiduciam contraxerit, quæ hodie pro contracta habetur semper ex constitutione Iustiniani. Vt manumissor siue patrono, bon. possessio contra tabulas certæ partis competit l. si à milite §. vlt. D. de mil. test. vt patri, querela competit siue manumissor fuerit siue non l. 14. D. de inoff. test. l. 1. §. vlt. D. si à par. quis man. sit. in qua ius antiquum querelam significat, vt doctissimus, & prudentissimus Viglius docuit. Itaque patri manumissor præterito duplici iure defertur successio, ex prima parte edicti & ex parte vnde legitimi, si eam malit agnoscere querelæ de inofficioso ordinandæ causa. Vnde apponi commodissime potest exemplum ad l. quoties duplici. D. de reg. iu. Ius antiquum est querela. Ius nouum bon. possessio cõtra tabulas. Hoc tamen prius defertur quàm querela, quæ intestato successioni locum facit. nam bon. pos. contra tabulas prima edicti pars est. Ea repudiata, superest ius vetus, id est, querela, siue bonorum possessio, vnde legitimi.

De concurrentibus actionibus.

CAP. XXIIII.

- N**uquam actiones præsertim pœnales de eadem re vel pecunia concurrentes aliam consumit, vt si quis eundem hominẽ subriperit, & occiderit, actio furti actionem dãmni iniuria non consumit: si quis eandem rem subriperit modo manifestò, modo nec manifestò, actio furti manifesti non cõsumit actionem furti nec manifesti: ac similiter si eandem rem tutor in gerenda tutela abstulerit & subriperit, duo facta & duæ obligationes intelliguntur esse, & ex vtraque actor solidum cõsequitur: & si quis fetam bestiam ibi habuerit, quæ vulgò iter fit, & nocuerit bestia trãseunti, actio ædilitia non tollit actionem de pauperie. Pœnales actiones voco non tãtum mere pœnales, sed & mistas, & adiicio, præsertim, quoniam in pœnalibus tantum huic regulæ locus est. Rei persecutorie inter se miscentur, nisi quid in altera plaris sit. Rursus huic regulæ locus est in pœnalibus quæ descendunt ex pluribus factis, non si ex vno facto plures sunt actiones pœnales, vt si quid publicanus abstulerit, si quis rem rapuerit, si seruum alienum verberauerit, si furtim arbores ceciderit, si alienam ancillam virginem immaturam flagitauerit. sed an omnibus vti liceret, dubitatum olim fuit maximè. Et alio quidem loco proditum est, omnibus experiri permitti post magnas varietates obtinuisse, alio, de vna re, id est, ex vno facto non posse omnibus vti probatum esse. vel vnus ex alio corrigendus, vel hac distinctione vtendum est. Omnibus vti licet si prius leniori egeris, vt si egeris cum raptore furti in duplũ, superest actio Bonis raptis in id quod amplius in ea est. Non omnibus vti licet si grauiori prius egeris, vt si prius egeris bonis raptis consumitur actio furti. Vt igitur rei persecutoria rei persecutoriam tollit, ita & pœnalis pœnalem. Quid verò dicemus si concurrat actio pœnalis cum rei persecutoria? Pœnalis aut est merè pœnalis aut mista. rursus mista aut arbitraria est aut non. Merè pœnalis si cõcurrat cum rei persecutoria, altera alteram non tollit, vt actio furti non tollit conditionem furtiuam vel actionem pro socio, & è contrario. Per mistam omnimodo tollitur rei persecutoria. Per rei persecutoriam mista arbitraria tollitur, vt per actionem in rem restitutoriam vel de dolo tollitur metus causa, per actionem tutelæ, vel conditionem furtiuam tollitur actio rationibus distrahendis. Per rei persecutoriam mista quæ arbitraria non est non tollitur omnimodo. in id nanque superest quod amplius in ea est. Itaque in specie qua est actio arborum furtim casarum & ex locato, & in qua est actio legis Aquiliæ & locati, dum dicitur actorem vna contentum esse debere, id ita accipiendum est, vt egisse mista satis habeat, & si prius egerit ex locato & exegerit aliquid, vt eo minus consequatur mista actione.

Et sic etiã in edicto de calumniatoribus, dum dicitur alterutram sufficere, actionẽ pu-
 tà in factum ex illo edicto vel cõditionem, hoc dicitur, vt si egero in quadruplum, quod
 pecuniam dedi ne mihi negotium fieret, non agam conditione ob turpem causam. Sin
 verò conditione prius egero, vt etiam non agam in quadruplum, sed in triplum tantum.
 Actio ex illo edicto mista est si dedi ne mihi negotium fieret. sed si dedi ne alteri fieret,
 merè pœnalis est, atque ideo tum ea actione conditionis non tollitur vel contrã. Sed huic
 postremæ sententiæ obstat, quod dicitur, per actionem de recepto tolli actionem furti,
 nisi ita rem distinxero, idem in eudẽ si habeat actionem rei persecutoriam & merè pœ-
 nalem, altera alteram nõ tollit. Sed si idem in vnum habeat actionem rei persecutoriam,
 in alterum merè pœnalem, vt vector qui in exercitorem habet actionem de recepto, in
 furem furti, hic sanè si elegerit & peregerit exercitorem, non potest transire in furem. Sed
 non ideo fur exuitur pœna. æquum enim est vt exercitor cuius periculo res fuit habeat in
 furem furti actionem. Quod si vector elegerit furem, de recepto exercitor absoluitur.
 Idẽmque seruatur eodem modo in actione in duplum, quæ in exercitorem quasi ex ma-
 leficio datur ob nauarum maleficio.

Explicatur L. I. D. de rebus dub.

C A P. XXV.

Quidam cum *συγκτήσιον* plurium prædiorum soleret fundum Mæuiianum appellare,
 cuiusdẽmque nominis haberet specialem, ac certum fundum, Titio legauit fun-
 dum Mæuiianum, aut Seianum per vindicationem. Legatarij est electio. At ambiguitas
 est in legato fundi Mæuiiani. nam ea appellatione, vt iam dixi, & specialis fundus quidam
 significatur & vniuersalis. Et significati vniuersalem rationibus defuncti cõprobabatur.
 quod genus probationis validissimum est l. prædiis. §. Titio. D. de leg. 3. Quia igitur ra-
 tionibus defuncti appellatione fundi Mæuiiani cõtinetur etiam latifundium, *ὁμωνυμία* rē
 dubiam facit. & ideo quæritur vtrum specialis fundus Mæuiianus an latè diffusi fundi &
 sub eadem appellatione comprehensi legato contineantur. Papinianus ait l. 1. D. de reb.
 dub. ambiguitatem solui ex comparatione fundorum legatorum. nam non magna pecu-
 nia inuicem distantium fundorum dedisse electionem testator videtur. Si igitur fundi
 Seiani pretium non magno distat à Mæuiiani fundi pretio, ab eo scilicet qui propriè Mæ-
 uianus appellatur, hic sanè tantum legatus videbitur, non omnis ea prædiorum vniuer-
 sitas quæ sub appellatione fundi Mæuiiani rationibus defuncti demonstratur. Contra si
 fundus Seianus non minoris sit quam vniuersa illa possessio plurium prædiorum, vniuer-
 sa possessio legata videbitur. Et sic in l. vlt. §. vlt. D. de trit. vino leg. cum legato vino am-
 phorario, aminæo, græco, & dulcibus omnibus, dubitaretur vtrum potiones tantum an
 & cibi dulces legati viderentur, Labeo respondit ex collatione vini amphorarij apparere
 potiones tantum legatas.

Per libertum dati libelli.

C A P. XXVI.

Lege Iulia nullum diuortium ratum est nisi v i i. ciuibus Romanis puberibus adhibi-
 tis præter libertum eius, qui diuortium faciet. l. 9. D. de diuor. quod ita quidam exci-
 piunt, libertos omnes repelli à testimonio, cum is profecto tantum qui libellum fert di-
 uortij repellatur de quo poëta,

Collige sarcinulas clamat libertus & exi.

Rectius in v i i. testium numero hunc libertum computandum non esse censet Ac-
 cursius. nec enim est idoneus testis, cum sequester & internuntius sit diuortij. quod & in
 executore litis, & patrono eadem ratione seruatur l. vlt. D. de testib. Per libertum mitte-
 bant libellum diuortij. Per libertum principi libellum dabant l. qui in prouincia. §. 1. D.
 de ritu nup. l. 16. D. de interd. & releg. Per libertum heredes recitabant testamenta. Sue-
 tonius in Tiberio. Augusti testamentum recitauit per libertum. Dio l. v i. *καὶ μετὰ τὸ τοῦ
 Καὶ Ἀλεξάνδρου αὐτῆ πολυβίος τις χρησάριος ἀεγγο.* Cæsarianus libertum Cæsaris significat.
 Per libertum rei defensionem mittebant aut recitabant. Cornelius Tacitus 3. Defensio-
 nem liberto tradit.

De exilio in Gypsum, & in Oasin.

C A P. XXVII.

GYPSUS insula est Ægypti, quæ *γυψίς* ab Stephano vocatur, metallorum ferax, idẽ-
 que damnati in metallum mitti in eam solebant Iustiniani tempore, & in Procon-
 sum

- A sum ynam Sporadam in Propontide, vel etiam deportari, vt constat ex Nou. xxi. & cxli. & l. vltim. C. de pœn. quæ desideratur, sed præterquam quod omiffa est notitia prouinciarum & ciuitatum, in quas relegatio ea constitutione interdicebatur, cetera eius constitutionis liber l. x. βασιλικῶν præstabit, inter quæ illud est, ne quis alius reos in Gypsum vel Oasin mittat quàm præfectus Augustalis, & dux Thebaidos. rursus ne in perpetuum & ne vltra annum, hac ratione, vt Græci interpretes tradunt de Oasi, quod sit infesta culicibus, & muscis grandioribus exulibus sæpe mortis causam adferentibus, & dandi scilicet vitæ vsus sint, vt Tiberius dicebat, quibus vita conceditur. Ventos incusat Zonaras in Theodosio regionem esse Arabiz dicens λῦσσαν καὶ ἰπ' ἀέμῳ καταπνεομένην φθοροποιῶν. Insulam Græci vocant. quod est falsum. quamobrè rectè additur, *Quasi*, in l. 7. §. est quoddam. D. de interd. & releg. Duas autem Oases fuisse constat, maiorem & minorem, *αράσις* ab Strabone appellari, quod tamè quidam prodiderunt, mihi neque cõstat neque probatur, quas generaliter οἰκήσεις παρὰ ἐρημῶν καὶ ἀνδρῶν γῆ lib. 2. definit. Ab iis quoque *Ἄρσις* separari debet, quæ & ipsa ciuitas est Ægypti, sicut Oasis. Stephanus Ἄρσις πόλις αἰγύπτου. τὸ ἐθνικὸν αἰσιότης ὡς οἰσις οἰσιότης. Oea item ab Oasi omnino separanda est. de Oea Plinius. Ibi, inquit, ciuitas Oensis. nihil mirandum. sic loqui Plinius solet. Ibi Pinara. Ibi regia Antæi. Ibi Hellen. At Cornelij Taciti lib. xx. pro *Ophēsis* legendum *Oensis*, quo loco agit de bello à Vespasiano cum Oensibus gesto, de quo idem Plinius. Bello, inquit, quod cum Oensibus gesere initiis Vespasiani Imperatoris: & Solinus. Vespasiano principe bello quod cum Oensibus gestum est.

C

De incestis nuptiis.

CAP. XXVIII.

- Q**uod Sozomenus scribit Constantinum τὰς ἀκολάστους καὶ καταβλακευμένας μίξεις coërcuisse, quas ante eum nemo prohibuerat, idque ex legibus ab eo latis apparere, de incestis nuptiis accipio, non de concubinato. nam concubinatum Constantinus non improbauit. l. i. C. de concub. l. Diui. C. de nat. lib. Nullæ tamen de incestis nuptiis extant Constantini leges. & forsitan patri Sozomenus tribuit quod est liberorum. nam ij sanè primum defuncti fratris vxorem vel defunctæ vxoris sororem duci vetant, quod ante nõ fuerat prohibitum. l. i. C. Th. de incest. nupt. Hidem destriçtè fratris sororisve filiam in matrimonium duci vetant hac constitutione, quæ sequitur: *IMP. Constant. & Constans. AA. ad prouinciales Phœnices. Si quis filiam fratris sororisve faciendam crediderit abominanter vxorem aut in eius amplexum non vt patruus aut auunculus conuolauerit, capitalis sententiæ pœna teneatur. Dat. prid. Kalend. April. Antiochiæ Constantino & Constante AA. Coss.* Eam idcirco proposui, quod non esset edita. Sed hæc coniunctio ante Constantinum, & Constantem modo fuit permiffa, vt ex Cornelio Tacito constat xli. modo etiam multis constitutionibus inhibita. l. qui in prouincia. §. i. l. sororis. D. de ritu nup. l. nemini. C. de nup. Xiphilinus in Nerua. *ἐνομοθέτησι δὲ ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆ μη ἀδελφιδῶ γαμῶν.* Ac rursus postea imperante Zenone à Basilisco occupata tyrannide permiffa, quod recuperato imperio abrogauit Zeno l. vlt. C. de incest nupt. Vulgò enim ea lex Anastasio mendosè adscribitur, cū talis potius esse debeat eius inscriptio, *Idē A. Sebastiano PP.* Est ad eundem Sebastianum alia Zenonis constitutio. qua Basilisci acta rescinduntur in l. decernimus. C. de sac. eccl. Sebastianum moribus præditum Triboniano simillimis, vt Sudas in Zenone scribit.

E

Ad §. quies. l. i. D. de off. præf. vrb.

CAP. XXIX.

- Q**uod Vlpianus ait in l. i. D. de off. præf. vrb, quietem popularium & disciplinam spectaculorum ad præfecti vrbis curam pertinere, id soleo referre ad factiones agitatorum quatuor, quæ in vrbe fuerunt, Venetam, Prasinam, Albutam, Russatam, F quas Græci vocant *δίμυς*, & video antiquum Iuliani antecessoris interpretem eodem modo quod quasi adiutori præfecti vrbis Iustinianus mandat prætori plebis Nou. xlii. vt populares turbas compescat, de Venetianis & Prasinianis interpretari. Populares igitur sunt qui Factionarij dicuntur. l. i. C. Th. de equis cur. & antiqua inscriptione, *CL. AVRELIO AGITATORI FACTIONIS RVSSATÆ, TOGENI, CÆSAREO*

SVI TEMPORIS PRIMO ET SOLO FACTIONARIO OB GLORIAM. Et A
ita etiam in libro siue formulâ mandatorum Iustiniani, quæ est No. xvij. *ἡμῶν τῶν πόλεων*
pro factionibus circensibus accipio, vt lib. v. Epig. *πολλάκι δῆμῶς ἠλλάξατο*, id est, diuersa-
rum factionum fuit.

Duo loci, in quibus pro hominibus, non, vt videtur, reponendum est
nominibus.

C A P. XXX.

IN l. 3. C. de vsur. pup. pecuniam pupillarem idoneis hominibus credere, habent omnes
Libri tam Græci quàm Latini, Græci *ἐὺ πόροις παροσώποις*; igitur noli temere mutare, no- B
minibus. vtrumque enim est rectum, *idoneis nominibus credere* & *idoneis hominibus credere*. Ido-
neos accipimus pro locupletibus, vt in l. vlt. D. rem pup. fal. fo. in qua sic lego. *Et idonei cul-*
pa detegatur, non *idonea*. Idonei id est tutoris eius qui soluendo est, pro quo Basilica plurati-
uo número habet, *ἔτι οἱ εὐπόροι ἐρραθόμεσαν*. Alius est loc^o in l. 2. §. vl. D. de cust. reor. in quo
etiam nihil mutandum censeo. Quod in priuatis quoque causis & hominibus sub fide-
iussore factis obseruatur. noli mutare, *nominibus*. Sententia est elegans, vt in causâ crimi-
nali reus exhibitus ex vna causa non accusatur alio crimine ante admissio, ita in causa ci-
uili, qui satisfedere iudicio sisti ex vna causâ, statim iudicio, ex alia causa conueniri non pos-
sunt, nisi actio sit tempore peritura. Homines sub fideiussore facti dicuntur Græcâ mo- C
do, qui satisfedere iudicio sisti. & sic reus sub custodia officij factus l. j. C. ad Turpil. Ser-
uus apud verum dominum factus l. 21. C. de furt. In possessionem factus l. si fideicommissi-
forum §. j. D. vt in pos. leg. & No. xvij. *εἰ δὲ πᾶσι ὑπὸ καὶ τὸ λόγον ποιήσεις*, quod ita vetus in-
terpres rectè, Si verò etiam aliquem sub verbo feceris. In illa autem l. 2. §. vl. etiam Græci
hominibus legunt, non *nominibus*, quorum verba subiiciam. *ὅπερ καὶ ἐν ταῖς χρηματικαῖς αἰ-*
τίαις ἔπι τῶν ὑπὸ ἀγρίας γινόμενων παροσώπων παραφυλάσσεται.

De Ergolabis, siue redemptoribus litium.

C A P. XXXI.

Sæpe potentiores alienas actiones suscipiunt, & intendunt quasi suas, præstantque hoc
modo causis alienis patrocinium suum nomen ad commodantes, vel gratia vel mercede D
de cuius rei coercitio pertinet ad præsides prouinciarum etiam aduersus senatores vel cla-
rissimos ex constitutione Claudij l. j. C. ne lic. pot. pat. litig. præf. non Ti. Claudij, Sed M.
Aurelij Claudij, cuius & à Zonara celebratur alia constitutio de petitionibus bonorum
sublati. Quod si quaratur hic obiter quid distet ille titu. *Ne lic. pot. à tit. De alien. iud. mut.*
cau. fac. non dicam non eodem modo potentiolem vtroque titulo accipi, hoc enim est fal-
sum, sed dicam tit. *Ne lic. pot.* pertinere ad actorem. Tit. *de alien. iud. mut.* ad reum. Tit. *ne lic.*
pot. esse de actione in potentiolem translata, Tit. *de alien. iud. mut.* esse de re in potentio-
rem translata futuræ actionis euitandæ causa. Suscipit autem, vt diximus, potentior alic-
nam litem patrocinij causa vel gratia vel mercede. rursus mercede modo data modo ac- E
cepta. Mercede data, vt si quis actionem alienam pecunia redimat, eius qui actione tene-
tur laceffendi, vexandi, vlciscendi gratia. quod est odiosum & inuidiosum. ideoque solet
emptio nominum strictiùs accipi l. pen. C. mand. est enim plerumque calumniæ, & vexa-
tionis emptio quam iuris, & ἐργολαβία mera. Harmenopolus. *ἐργολάβος ὅστιν ὁ χρηματὰ δε-*
δωκὼς ἔπι τῶ ἐκχωρηθῆναι ἀγωγῆν. Mercede accepta, vt si quis alienam litem agendam sus-
cipiat quasi suam sub pactione tertiæ vel quartæ vel dimidiæ partis. quod leges vetant l.
20. C. mand. l. litem. C. de proc. l. 5. C. de post. l. sumptus. D. de pact. l. j. §. si cui cautum. D.
de ext. cog. Idemque est ἐργολαβείν. Zonaras Chalced. synodi. c. 2. *ἐργολαβεῖν καὶ παρὰ τοῖς*
νόμοις ἀφελῆσθαι τὸν ὄντιν ἐργολαβεῖν δὲ ὅτι τὸ ἀλλοτρίαις ὑποθήσεις, ἢ πράγματα ὑπεισέρχεται
πᾶσι ἀφ' ἐέρδος. Vel si bona aliena aut agricolas alienos defendendos suscipiat mercede
certa: quod etiam leges vetant l. 1. & 2. C. vt nemo ad suum pat. susc. vic. & est ἐργολαβείν, F
vt No. Tiberij de diuinis domib^o, *γεοργγὸς ἀλλοτρίαις ἐπεργολαβεῖν καὶ παροσώπων αὐτοῖς ἀπο-*
νέμειν, & No. Iustiniani. xvij. *τῶς ἐτέρων βίαις ἐπεργολαβεῖν*, id est aliorum bona patrocinio
suo defendenda redimere.

Rationalis

A

Rationalis summæ rei. Libera testamenti factio.

C A P. XXXII.

A Ccepi diruptos nescio quos imitatores, qui scribendi prius quàm discendi celeritate præcipiti misere voluntur, in inscriptione l. 7. C. vbi cau. fil. malle, rationalem summarum, vt in l. 7. C. Th. de iu. fil. & in notitia Ro. Imperij, & auctorem summarum in Domitiano Suetonij. Ego, Rationalem summæ rei, retinendum cenfeo. nam & in l. 3. C. si propter pub. pens. procurator Cæsaris, procurator Summæ rei appellatur, & in rescripto quodam Galieni apud Eusebiũ lib. 7. cap. 13. ὁ τῶν μεγίστων πράγματος παρατεταμένων. & in anti qua inscriptione, VAL. HONORATVS V. P. RAT. S. R. Cor. Tacitus §. Nemi nem summæ rei imponere poterant. & 13. Euolutum se de patria rebúsque summis. Hoc de rationali, cuius breuitas poscit etiam aliud adiungi. id erit de libera testamenti factio ne & differentia patronorum, & liberorum siue parentum. Libera testamenti factio conceditur à principe solo, à priuatis, veluti à patrono libertis, concedi non potest. l. Paulus. §. patroni. D. de bon. lib. Ius tamen patronatus à patrono libertis remitti potest. l. pen. & vlt. C. de bon. lib. Vtriusque concessionis idem est effectus. sed quæ oratio propria est legis, & imperatoris maiestatis, veluti DO LIBERAM TESTAMENTI FACTIONEM, ea non rectè vitur priuatus. REMITTO IUS PATRONATUS. oratio est priuati hominis propria. Principes autem data militibus libera testamenti factione l. i. l. si à milite. §. vlt. D. de mil. test. sanè iuris communis obseruationem remiserunt. & hoc voluisse eos constat. Non eadem omnino mens est principis libertino dantis liberam testamenti factionem. nam secundum petitionem, libellumque libertini remittere ei tantum videtur legem Papiam, & edictum prætoris de bonis libertorum. l. 3. §. i. D. de bon. lib. nõ ceteras omnes obseruationes iuris communis l. si quando in princ. C. de inoffic. test. quemadmodum & si fortè picturæ professoribus filiis familias daret princeps liberam testamenti factionem, soluere eos tantum videretur ea lege quæ filiofamil. testamentum facere vetat, non ceteris. Hoc igitur vult. l. si quando. principem dantem liberam testamenti factionem non omnia vno hoc verbo solemnia iuris remittere, sed spectandum esse, cui & qua fini quaque mente concefferit. Malè Accursius in d. l. si quando. meliorem facit causam liberorum quàm patronorum, cum sit par vtriusque in ea re, nempe vt data libera testamenti factione fraus liberis, vel patronis non fiat, nisi ea mens principis fuerit. In eodem errore versatur in quæstione l. scimus. §. j. cod. tit. nam vt patrono olim euicta legitima portio in totum vel pro parte, cõpetebat bon. possess. contra tabu. ita & filio querela inofficiosi testamenti, & hodie vt filio euicta legitima pro parte, supplementi petitio datur, ita & patrono ad similitudinem successionis ingenuorum §. sed nostra. Inst. de suc. lib. Idem simili errore in quæstione l. vlt. C. de inoffic. test. putat meliorem esse filiorum & parètum quàm patronorum causam, cum sit par omnimodo. nam vt contra bona castrensia liberti militis patronus non habet bon. possessionem contra tab. ita nec pater contra bona castrensia filij militis sui vel emancipati habet querelam inofficiosi testamenti. Et quod dicitur in d. l. vlt. & l. si filius §. Pap. D. de bon. lib. de libertis milite accipiendum est, vt nõ abs re quidam suppleuerint in d. §. Pap. Titium heredem castrensiu liberti commilitonem fuisse. Contrà autem inuenio meliorem esse causam patronorum quàm liberorum vel parentum. Libertates datæ in fraudem patroni lege Ælia Sentia nullæ sunt. Datæ in fraudem filiorum vel parentum, valent. Si quid alienetur in fraudem patroni, Fabiana vel Caluisiana est actio. Si in fraudem filiorum vel parentum, nulla est actio. Libertates minuebant portionem debitam liberis & parentibus, non debitam patronis, ante constitutionem græcam Iustiniani De iure patronatus, quam habeo integram.

Iudiciorum quæ ex delictis nascuntur differentia.

C A P. XXXIII.

F

Quid publica, & extraordinaria iudicia criminalia distent à popularibus & à priuatis pœnalibus iudiciis explicare non est in facili. An verò quia hæc in rei persecutio ne, illa in sola vindicta constituta sunt? minimè. nam & populares ad vindictam pertinet, & ex priuatis iniuriarum actio. An quia horum pœna est pecuniaria, illorum capitalis vel

corporalis? ne hoc quidem. nam & publica quædam iudicia pecuniariam pœnam ha-^A
 bent, veluti ambitus & de plagio. An quia hæc priuatam causam, siue vindictam conti-
 nent, illa publicam? & hoc quoque minus. nam & populares publicam causam conti-
 nent, & publicum iudicium iniuriarum ad priuatam causam pertinet, qua re priuato iu-
 dicio ei faciliè præiudicatur, & in eo iusiurandum defertur, quod in aliis non permittitur,
 & extraordinaria publicam vindictam non persequuntur. quia nec quilibet ex populo
 eis experitur. An igitur quia in publicis extraordinariisque iudiciis longè alius est reorum
 habitus, alia iudiciorum forma, alij iudices, & iudices non arbitri, & grauiores damna-
 tiones. & accusatoris in crimen subscriptio? hoc placet satis. Porro publica iudicia legi-
 tima, & ordinaria sunt, legem, pœnam, formulam habent certam, veluti maiestatis, prodi-
 tionis, repetundarum, peculatus, ambitus, adulterij, stupri, homicidij, veneficij, patricidij,^B
 fraudatæ annonæ, residuorum, vis, calumniæ, vsurpatæ ingenuitatis, plagij, falsi, iniuriarum,
 præuaricationis. Extraordinaria legem quidem habent, sicut & omnia qualiacunque iu-
 dicia, specialem pœnam & formulam ordinemve certum non habent, veluti concussio-
 nis, abigeatus, stellionatus, effractionis, expilationis, termini moti, præuaricationis, & alia
 innumera. Hodie publicorum quoque iudiciorum nullæ sunt formulæ. Sublatis formu-
 lis mansit legum pœna aliquandiu, sed & postea constitutionibus pœna in incerto & in
 arbitrio iudicatum esse cœpit, itaque à pœna hodie appellari posse verè dixeris. idem ac-
 cidit omnibus iudiciis ordinariis. aguntur namque omnia extra ordinem omni ex causa.
 idcirco moribus nulla nunc actio furti in duplum vel quadruplum, quia extraordinem a-
 gitur, quo agendi genere electo consumitur actio dupli vel quadrupli. l. interdum. §. qui^C
 furem. D. de furt. idemque de ceteris iudiciis priuatis & popularibus dici potest. Porro
 publica iudicia & publicæ leges dicuntur l. 1. §. 1. D. ad leg. Corn. de sic. & publicæ quæ-
 stiones. Appellationis ratio non alia quàm quod pateant omnibus. quam obrem tam fal-
 sum est ea etiam quæ non omnibus patent publica aliquando dici, quod tamen ausi sunt
 quidam scribere, quam verum est popularia quod omnibus pateant etiam publica dici.
 Equè igitur publica & popularia iudicia omnibus patent, æquè etiam vtraque non tam
 pecuniam quam vindictam persequuntur. Extraordinaria omnibus patere non putō. l. 3.
 D. de ext. cr. l. 2. D. de concus. l. 2. D. de abigeis. l. 3. D. de præuaric. l. vlt. D. de furt. Priuata
 etiam constat publicè omnibus non patere, sed neque ad vindictam pertinere, præter in-
 iuriarum actionem. Igitur priuata tantùm iudicia pecuniaria sunt. Pecuniaria voco non^D
 respectu pœnæ, quo & popularia, & publica atque extraordinaria quædam pecuniaria di-
 ci possunt, & ipsa quoque iniuriarum actio, sed rei pecuniæve amissæ respectu, & ita pecu-
 niariam actionem accipio in l. de sepulchro. D. de sepul. viol. hoc sensu, non tantùm læsæ
 religionis, hoc est, vindictæ nomine, sed & rerum ex sepulchro amissarum causa sepulchri
 violati actionem esse. Horum omnium iudiciorum variam quoque commutationem ad
 notari par est, nam & quod priuatum est, publicum potest esse vel extraordinarium, velu-
 ti furti, & quod extraordinarium, publicum, veluti præuaricationis & concussionis, &
 quod publicum, priuatum, vt de pecuniis repetundis, de quibus plerunque itur ad recu-
 peratores.

E

De conditione ex promutuo.

CAP. XXXIIII.

Qua actione tenetur is, qui mutuam pecuniam sumpsit, eadem tenetur qui quasi à de-
 bitore indebitam pecuniam accepit. Qui mutuam sumpsit quasi à creditore, con-
 ditione tenetur. Eadem tenetur qui quasi à debitore solutam accepit. quod aperte indi-
 cat l. 4. §. is quoque. D. de obl. & act. *Qui non debitum accepit, eadem, inquit, actione tenetur*
qua debitores credit oribus. vbi debitorum, & creditorum nomen strictè ad mutui duntaxat
 causam refertur. & §. item is cui. Inst. de obl. quæ quasi ex con. Perinde, inquit, is qui ac-
 cipit indebitam pecuniam obligatur ac si mutuum ei daretur. & ideo conditione tene-
 tur. Eadem igitur actio datur ex mutuo, & ex promutuo, ex contractu & quasi ex cōtra-^F
 ctu mutui. Indebiti solutio promutuum est, si ea soluantur, quorum datione in creditum
 itur. Mutuum contractus, Promutuum quasi contractus, id est, quasi mutui datio, vt ait
 d. §. is quoque. Mutui vsuræ non debentur l. Titius D. de præsc. verb. Promutui vsuræ nõ
 debentur l. j. C. de cond. indeb. Vt ex mutuo, ita ex promutuo pupillus non obligatur si-
 ne tuto-

- A** ne tutoris auctoritate §. is quoque Inst. quib. mod. tol. obl. Vt mutui, ita & promutui actio per liberam personam nobis acquiritur l. 6. C. de cond. ind. Ex mutuo semper non datur actio. l. si pupilli. §. j. D. de neg. gest. Ex promutuo semper non datur, vt si soluero quod nondum debeo, postea debere coepi, vel certo debiturus sum l. in diem. l. sub condicione. D. de cond. indeb. At si soluero pecuniam quam nondum debeo nec postea debere coepi, vt si vecturam nauæ soluero, qui vehendi munere postea non fungitur, ex promutuo est actio, siue repetitio, id est condictio l. ex conducto. §. item cum quidam. D. loc. quæ quasi ex mutuo datur. Promutuuum non est si alia quæuis soluantur quibus in creditum non itur. Tum verò condictio datur ex bono tantum & æquo certè non ex contractu. in debiti enim solutio distractus est, non contractus l. indebiti. l. hæc condictio. D. de cond. indeb. l. pen. D. ad Treb. & ideo non nisi quatenus is, qui accepit locupletior factus est datur l. cum ij. §. sanè si is qui. D. de transact. & in ignorantem non datur, vt si hominem indebito solutum ignorans manumiserit l. in summa. §. pen. D. de cond. indeb. Hæc igitur condictio est ex bono & æquo, non ex contractu, & cum ea soluantur, quorum datione in creditum itur ex quasi mutuo, ex mutuo tacito, ex promutuo, non ex mutuo, vel vt Iustinianus ait in Institutionibus magis ex distractu quàm ex contractu. vbi magis ponitur non ἐν συγκατάσει sed ἐν θέσει.

Iuliani à Celfo dissensio.

C A P. XXXV.

- C** Debeo Stichum aut Pamphilum sub disiunctione. electionem habeo soluendi quem velim. Per errorem vtrumque solui putans me vtrumque debere coniunctim. Quæritur an vt soluendi, ita condicendi quem velim habeam electionem? Celsus, Vlpianus, Marcellus creditoris esse arbitrium dicunt retinendi quem velit, quasi iam nunc creditor debeat alterutrum sub disiunctione l. si non fortem. §. pen. D. de cond. indeb. arg. l. 49. §. 1. de fideiuf. Iulianus debitori electionem dat repetendi quem velit, cuius sententiæ vestigium est in l. cum is. in prin. D. de cond. indeb. idem Papiniano videtur, & Iustiniano probatur l. pe. C. eod. correcto. §. pen. l. si non fortem. At si in hac quæstione Iulianus à Celfo dissentit, consequens est, vt & in ea dissentiat quæ sequitur. Si is qui Stichum aut Paphilum debet, per errorem putans se purè Stichum debere, Stichum soluerit, ei Celsus non restituit electionem atque adeo conductionem non dat l. si is, cui legatus. D. de leg. 2. Iulianus ei dat electionem l. cum is. §. vlt. D. de cond. ind. quod etiam sententiæ Iustiniani congruit. Discordat sæpe Iulianus à Celfo, vt in specie l. si procurator. D. eod. quod ex Iuliano traditur est contra Celsum. Et in l. j. §. j. D. de vsufr. acc. quod ex Iuliano traditur, est etiam contra Celsum in l. & Proculo. D. de leg. 2. Verum à superiori constitutione Iustiniani excipiendus est casus l. planè si duos. D. de cond. indeb. Duo rei Stichi aut Pamphili, vtrumque pariter soluerunt, an condicent partes? Minimè. quia nec soluere potuissent partes. Sed is condicetur in solidum quem creditor reddere voluerit. Cum plures soluerunt necessario electio reddendi siue retinendi creditori seruatur. Cùm vnus soluit, electio est soluentis.

E

His verbis, Hoc amplius, aliàs augeti, aliàs minui legatum.

C A P. XXXVI.

- E** Æ adiectiones, *Hoc amplius, Præterea, Idem*, seruiunt repetitioni. quæ quidem repetitio varios effectus habet. nam si etdem legetur siue coniuncta siue separata scriptura, vel plenius legatū facit l. qui ita. D. de do. præleg. l. Scio. §. pen. D. de ann. leg. & vtile id quod erat inutile l. legata inutiliter. D. de leg. j. & condicionem adiicit priori scripturæ l. si tibi purè. in prin. D. de legat. 3. vel inferiori l. in repetendis. D. eod. l. cum seruus in fi. D. de cond. inst. vel exiguius legatum facit, neque nouū est, vt eadem adiectio modo augeat modo minuat legatum l. ea autem. D. de leg. 3. Exiguius autem fieri videtur si puro legato ad iiciatur dies vel condicio, itémque in specie l. Aurelius. §. testamento. D. de lib. leg. si qui testamento Titio omne debitum remiserat & eo amplius x. legauerat, postea codicillis hoc amplius quàm quod testamento legauerat à Titio donec ad viuet vsuras sortis debiti exigi veruit, & quantum exigeret heres iure stipulationis, vt tantum refunderet iure

legati. quia manifestum est voluisse eum minuere prius legatum. & præterea his verbis **A**
Donec ad viuet, in personam non in rem vsurarum liberationem legasse. Ait autem, *Donec*
ad, vt in l. 30. D. de adim. leg. *Quamdiu ad*, vt vulgò *Quoad*, siue *Quod ad*. Nou. II. libri scripti
 habent, *Vsu apud matrem donec ad viuet seruando*, & Suetonij Augusto, *Donec ad desideria*
militum ordinarentur. Vetus interpres No. xxij. licet vti frui donec ad vixerit. Alij dixere,
 dum ad vt l. j. C. Th. de leg. her. Hieronymus aduersus Iouinianum. Dum ad viuis bene
 abuti substantia tua. Tertullianus de anima. Qui in ipsis tunc fuerunt, cum ad viuerent.
 Eucherus ad Valerianum. Vtique dum ad viuunt vitæ suæ causam agunt. Marcellinus
 comes in Chronico. Ibique dum ad vixit, &c. Anianus ad l. 2. C. Th. de secund. nup. dum
 ad vixerit mater & ad l. 3. C. Th. de dotib. Sed si diuersis legetur, aliàs hæc verba, *Hoc am-*
plius, priori legatio in eandem rem pecuniãvve collegatarium & coniunctum adiciunt. **B**
 l. 13. D. de legat. 3. vt si leget primo fundum, & secundo hoc amplius decem, aliàs legatio
 vnus rei separatim in aliam rem alium legatarium adiciunt, non collegatarium, hoc mo-
 do, **PRIMO FVNDVM DATO, AMPLIVS QVAM PRIMO LEGAVI, SE-**
CVNDO X. DATO. id est, non Primo tantum fundum dato, sed & Secundo x. nam
 & vulgo eodem sensu ita legant, **PRIMO X. ET HOC AMPLIVS VXORI EIVS**
X. DATO. Oneratur heres adiectione legatorum, non prior legatarius adiectione con-
 iuncti. l. si seruus legatus. §. si ita scriptum. D. de leg. j. In initio l. cum seruus, quam suprà ci-
 tauimus, ex l. auia. D. de condic. & demon. pro *condicionem* legendum est *libertatem*. nec e-
 nim potest in legato repetita condicio censeri eadem, quæ fuit in institutione, vel si ean-
 dem repetitam ponas, condicio, quæ deficit in institutione, deficit & in legato. **C**

Restituitur Alabarchiæ nomen in L. ix. C. de vect. & com.

C A P V T X X X V I I I

LEX IX. C. de vect. & com. loquitur de vectigali Alabarchiæ per Ægyptum & Augu-
 listamicam constituto, quæ duæ sunt prouinciæ diocæseos Ægypti. Lego *Alabarchiæ*
 nõ *Arabarchiæ* qui error etiã est in Cic. 2. ad Att. & Iu. Satyra 1. aut sane vti umque rectũ
 est, vt ἀργάλεον ἀλάλεον, φεγγέλιον φλαγγέλιον. Lego *Alabarchiæ*, vt in Iustiniani edicto
 χ. τῶ χτ' κειρὸν ἀλαβάρχη. & paulo post περὶ εὐρώπης ἀλαβάρχων. & Iosephus 18. ἀρχαολο-
 γίας meminit Alexandri cuiusdam Alabarchæ, & 20. τῆ ἀλαβάρχισαντος in Alexandria. **D**
 Legendum etiam in d. l. 9. *præbitione* pro *prohibitione*. Ait ne animalia transducantur sine
 præbitione solita, id est, sine vectigali Alabarchiæ. ex quo apparet vectigal Alabarchiæ
 esse id quod pro transductione pecorum infertur. *Άλαβα* est scriptura siue atramentum,
 quo scribimus, vt Phauorinus ait. Sic Latinè vectigaliorum ratio scriptura dicta est, & ve-
 ctigalibus præpositus magister scripturæ siue Alabarches. qua ratione Cicero M. Anto-
 niũ Alabarchen vocat quod multa vectigalia exegisset Ægypto, non Arabarchen quod
 domuisset Arabiæ partem.

Ius ædilitium iuris prætorij portionem esse.

C A P. X X X V I I I.

QUOD traditur in Institutionibus ius ædilitium iuris honorarij portionem esse, non ex
 eo sequitur, & iuris prætorij portionem esse. sed sicut præf. annonæ & præfect. vi-
 gilum, siue prætor plebis quasi adiutores sunt præfecti vrbi, & sub cura ac dispositione e-
 ius, adeò vt verè dici possit iurisdictionem præf. annonæ, vel prætoris plebis portionem
 esse iurisdictionis præfect. vrbi, ita verè dici potest subleuari prætorem ab ædile, & ius æ-
 dilitium iuris prætorij portionem esse. nam & qua de re edicit ædilis, edicere prætor po-
 test, veluti ne fera bestia ibi habeatur quæ vulgò iter fit, auctore Paulo 1. Sententiarum, &
 deficientibus ædilibus (nec enim semper quotannis ædiles creantur) iudicia ædiliũ ad
 prætores transferuntur, vt Dio scribit lib. liij. Eodem modo legatus proconsulis licet pro-
 priam iurisdictionem habeat, est tamen ea portio iurisdictionis proconsulis. Idem dici **F**
 de defensoris plebis iurisdictione potest, vt sit portio præf. iurisdictionis ex Nou. xv.
 Qua de causa sicut à legato proconsul appellatur, à defensore præses, ita videtur ab ædi-
 le prætor appellandus, à prætore plebis, vel à præfecto annonæ præfectus vrbi, quan-
 quam

A quam nondum ita subito præfecto annonæ dispositioni præfecti vrbi dicatur in l. vlt. D. Quod cum eo &c; à præfecto annonæ principem appellari.

Pœnæ depense repeti non solent.

CAP. XXXIX.

A It l.pœnæ.D.de cond.ind.*Pœnæ depense repeti non solent.* His verbis, *non solent*, significatur esse regulam, vt l. 58. 94. III. §. vlt. D. de diu. reg. iur. Exempla palàm, & in mūdo omnibus non sunt. Vnum dabit l. i. D. de lege Iul. amb. quæ damnatum lege Iulia ambitus & restitutum in integrum, pœnam pecuniariam repetere negat, quamuis res videatur rediisse ad causam indebiti. Alterum l. 3. §. condemnatio. D. de tab. exhib. quæ legatarium condicionalem qui interdictode tabulis præferendis interim contumaciæ pœnam tulit, deficiente condicione negat pœnam repetenti restituere. **B** Quo exemplo fortè si de pœna inter debitorem & creditorem non conuenerit si ad diem fors non solueretur, & debitor tamen per errorem pœnam soluerit ob moram, videtur pœnæ conditio non esse. nam & olim plerisque visum fuit vsurarum indebitarum condictionem non esse, vt in l. 18. C. de vsur. hæc verba demonstrant, *Exclusa iuris varietate*, Imputationem omnes admittebant. Eadem verò videtur esse regula l. 46. D. de diu. reg. iur. Quod à quoquo pœnæ nomine exactum est id eidem restituere nemo cogitur: siquidem ita illud, Eidem, accipiatur, Eidem à quo pœna exacta est. quod comprobatur etiam l. si pig. ignore. in prin. D. de pig. act. l. id quod. D. de solut. l. si debitor. D. de fur. quæ sunt de debitore, & creditore. **C** Quod tamen à creditore exactum est ab aliq. nomine pœnæ, debitori restituitur, vel imputatur. In aliis secus est l. 6. D. loc. l. vlt. §. sed cum. C. de furt. Differentiæ causa hæc, quia non eodem modo creditoris, & ceterorum interest. Creditoris interest crediti ratione cuius securitas creditori aufertur ablato pignore. Conductoris & commodatarij ratione vsus, qui furto intercipitur. Crediti causa furto non intercipitur. & satis est creditori, creditum saluum esse. æquè satis esset conductori vsus saluum esse. quod esse non potest, furto interueniente.

De veteri interprete Nouellarum Iustiniani.

CAP. XL.

D V Eterem interpretem Nouellarum reiiciunt & aspernantur temere omnes: quod equidem fero iniquo animo, cum propter antiquitatem (crediderim enim Græcum fuisse qui non multo post editionem Nouellarum rogatus Occidenti latinam interpretationem donauerit) tum propter eruditionem hominis. nam eruditioni deputo, quod *ὀλίγων* Nou. xviii. eleganter vertit, formarum, & *ἄπορον τὴν ἐπαρχίας*, onus provinciarum, effectum potius rei quàm significationem verbi spectans, vt Nou. *ἡ ἐπιβολὴ* legitur sæpe, τὸ βᾶρος τὴν ἀπορίας, rectius sanè quàm Haloander depauperationem, & Nouel. vii. *ἄπορον κατήσιν*, fœneam possessionem, optimè, vt Imperatores. l. 3. C. Th. de ind. deb. fœneos, defectolque fundos, & Nou. v. xviii. cxxiii. λόγον iusiurandum. dabatur enim λόγος interposito iureiurando vt Iuliani interpres probat & l. vlt. §. vlt. C. de iis qui ad eccl. conf. Et eleganter Nou. 2. Gregoriam extulisse maritum, id est, supremum officium fecisse marito. Sic quoque loquutus est Nou. xxxix. hunc extulit. & No. xc. etenim quidam prius factus vxoris vir cum eam extulisset. & No. xx. Comes domuum, legendum esse cognoscens, *τὸ δίκαιον*, non *τὸ δίκαιων*, qui locus mirum in modum confirmat ea, quæ de Comite domorum scripsimus in tit. C. de præpos. sac. cubic. Religionem etiam hominis laudo, qui maluit retinere græca vocabula, in quibus hærebat latinè interpretandis, vt Nou. clx. plenum esse *ἐπαρχίας* & Nou. lxxviii. *Multis enim domos possidentibus in hac felicissima ciuitate βασιλείωντες*, mox &c. & Nou. xiii. Neque vlli *ὑποίεσται* aurum. Sed hæc non est typis excusa, Et aliarum loci etiam vulgò deprauati sunt, sicut aliis locis innumeris culpatur sæpe imprudenter optimus ille & antiquissimus **F** interpres, ab iis qui si conferrent libros scriptos cum impressis, typographi operam, & interpretum incuriam potius exagitant, vt Nou. xviii. vbi pro à maioribus, legèdum amarioribus, & initio Nou. i. ornantes pro ordinantes. & circa medium. *Nequaquam igitur valere volumus neque in v. libro Codicis cognouimus nostræ pietatis positam constitutionem.* Sic vet. libri. & in fine Nouell. vi. scripta cum adiectione *Dominico præfect. prætorio Illyrici.* &

Nou. vij. pro *recompensam dari*, legendum *recompensanda re*. pro, *iis coherere*, *thiis coherere*. & A
 No. viij. pro *populi priuati*, *vlli prauitati*. & initio II. pro *audiuimus*, *adiuuimus*. Hortor studio-
 sos, quibus plus otij est, quàm mihi occupatissimo, vt diligenter habita collatione libro-
 rum veterum cum quotidianis, omnia menda repurgent, eúmque interpretem emenda-
 tum suæ famæ & auctoritati restituant.

F I N I S.

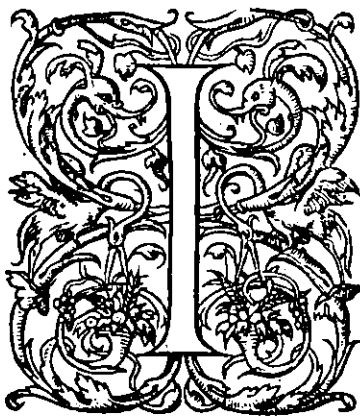
IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM

LIBER IX.

IN HARMENOPVLVM ADNO-
 tationes quædam.

CAPVT I.

N TITVLO Epitomes Constantini Harmenopuli per-
 peram adiicitur *κρυπῶν πωρηχέωντος*: quæ appellatio in
 vsu nunquam fuit. & error natus est ex titulo præfationis,
 qui est huiusmodi in bibliotheca regia, *Κρυπῶν πωρηχέων-
 σις ἢ πρὸς δικαιοσύνης*. In eadem præfatione, ex eadem bi-
 bliotheca, Demosthenis locus ita restituendus est, *δέξαι δὲ
 χρημάτων οὐ ράδιον πωρῆσθαι*, atque ita Stobæus legit *Περὶ δι-
 καιοσύνης λόγος θ'*. cui similis est hæc Isocratis sententia ad
 Nicocl. *δέξαι μὲν χρημάτων κτητὰ, δέξαι δὲ, χρημάτων οὐκ ὠνη-
 τή*. In lib. 6. tit. 14. ex Eparchicis ita scribit, *Ὁ δόλον ποιῶν εἰς
 ἀσήμιον, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐργαζόμενος, καὶ πτωρῶσκει, χήροκοπέσθαι*.

Vbi *ἀσήμιον* quidam legunt, & partem interiorem domus
 interpretantur: malè. *Ἀσήμιον*, est Argētum non signatum. *Μοσχόπουλος* *πρὸς χεδῶν*. *Ἀση-
 μον ἀργύριον, τὸ μὴ κεχαραγμένον*. Sed & veteres glossæ, argentum interpretantur *ἀσημιον*. Io-
 sephus in vita sua *Ἀσημιον ἀργυρίου σαθμὸς ἰχθός*. Sententia igitur huiusmodi, *Qui argentū
 adulterat, & ex eo operā facit ac vendit, ei manus abscindatur*. In tit. 2. lib. 6. quod ex En-
 chiridij tit. 44. scribit de præda partienda, vno verbo deprauatum est, *τὴν λφοῖς* legendum
τὴν λδοῖς. quo significantur sarcinæ & impedimenta exercitus. Sudas, *Σαγματεία*, τὸ παρ' ἡμῶν
λεγόμενον τοῦ λδοῖς, ἢ βασιζόντα τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὴν μετακομιδὴν τῆς ἑπιτηδείων. Et alio lo-
 co, *ἀποσκευὴ, ἢ τῆς ἑπιτηδείων κομιδὴ, τὸ παρ' ἡμῶν λεγόμενον τοῦ λδοῖς. τὰ σαγματεία*. Leo impera-
 τορ 3. *τακτικῶν*, *Καὶ τοῦ λδοῖς μὲν ὄντι ἢ ἀποσκευὴ καὶ χρεία πᾶσα τῆς στρατιωτικῶν, τοῦ τίσι πᾶσι δεῖ
 καὶ ὑποζύγια καὶ λοιπὰ ζῶα, καὶ εἰ πῆ ἕτερον πρᾶγμα πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν φοσσάτου ἑπιπύρεται*.

Apud

- A Apud eundem Iulianus Aſcalonita Priuatum dixit pro balneo, vt quod in l. 13. C. Theo. De metatis, priuatum dicitur, balneum eſt in l. 6. C. cod. tit. ad quam quæ auctores βασιλειῶν adiungunt ſabana, etiam vſui ſunt in balneis: & inde illud homiliis ſcholasticis, ἡ γὰρ τῆς σαβανῆς τὸ βαλανεῖον. Lintea ſunt quibus in balneis loti ſiccantur. Marcellus Exmagiſtro officiorum, (vt interim huius quoque auctoris titulum emendem, qui pro Exmagiſtro officiorum præ ſe fert Ex magno officio) lib. de medicamentis, Caput laues, & cralla ſabano diligenter ſiccabis, ſpongiis demerſis, & linteo vel ſabano intorto vtrinque expreſſis. Radices betæ lauabis, & expreſſas ſabano ſiccabis. Sabano molli leniter deterges. In frigidam merge, & poſtea ſabano diligenter exſicca. Melius erit ſi hanc potionem poſt balineum in ſabanis adhuc conſtitutus acceperit. Dabis exeunti ſtatim à balneo, ita vt dum ſabanis operitur, bibat. His tot Marcelli locis planè intelligitur quæ in Baſilicis noſtris vocentur ſabana. Inuenio eodem ſenſu dixiſſe Apitium & Priſcianum medicum ſæpe, Sauano calido inuolues, Sauano mundo exſiccabis, Sauano expreſſam elixam & nulomedicos, τὸ ὑδρῶτα σαβάνῃ δπομάττειν.
- B

Contraria iudicia.

C A P. II.

- A Ctio mutua, quæ ex contractu naſcitur, vel eſt vtrò citròque directa, veluti ex empto vendito, locato conducto, & pro ſocio: vel vno latere directa, altero contraria, vt in commodato, pignore, deposito, mandato, geſto, tutela. Nam commodatori, debitori, C deſpositori, mandatori, domino negotiorum, pupillo, directæ actiones competunt: commodatario, deſpositario, mandatario, creditori, geſtori, tutori, cōtrarix, quo nomine ſignificatur, dari eas ex diuerſo vel è contrario, l. 2. & vlt. D. de neg. geſt. & contrà, in l. ſi pignori. D. famil. erciſc. eaque ratione negatoria quoque actio de ſeruitutibus dicitur contraria, & à Græcis ἀντιθετικὴ τῆς ἀρνήσεως. Directæ actiones dantur directò, id eſt principaliter: qua de cauſa & principales actiones à Iuriſconſultis appellantur. Hinc fit vt deſpositarius, comodatarius, mandatarius, creditor, geſtor, tutor, quòd principaliter & multo pluribus de cauſis obligentur quàm deſpositores & cæteri, directa ſiue principali actione teneri dicantur: cæteri, contrariis, quibus indemnitati tantùm conſulitur. Qua ratione nec ſunt famoſæ ſicut tutelæ, mandati, deſpositi directæ, nec in eis iuratur in litem. At pro ſocio, D empti, locati, vtrò citròque directa eſt actio, quia in his contractibus contrahentium par condicio eſt, id eſt eiſdem ferè rationibus, nec multo pluribus potioribusve vnus quàm alter tenetur. Quidam malè de contrariis actionibus accipiunt quod Cicero iij. De offic. ſcribit in arbitriis bonæ fidei magni eſſe iudicij ſtatuerè, præfertim cum in plerisque eſſent iudicia contraria, quid quenque cuique præſtare oporteret. Legendum, Magni eſſe iudicij, vt in Inſtitutionibus Sulpirij Victoris, Magni eſſe iudicij in cauſis non labi, quòd frequenter eueniat vt multæ cauſæ videantur conſiſtere, neque tamen conſiſtant. Iudicia autem contraria, non contrarias actiones vocat, ſed contraria iudicia hominum. Nam vt idem eodem loco ait magnam eſſe quæſtionem in fiducia formula, Vt inter bonos bene agier, qui ſint boni, & quid ſit bene agi, ita in arbitriis bonæ fidei vel æquitatis definitio valde difficilis eſt: vt his conſequenter rectè dixerit Cælius apud Paulum, in Quæſtionibus de bono & æquo, plerunque ſub auctoritate iuris ſcientiæ pernicioſè errari: & Tryphoninus, Bonam fidem, quæ in contractibus exigitur, æquitatem ſummam deſiderare, id eſt Periciam ſummam bene iudicandi. Vna eſt æquitas bene iudicandi, alia ſe cum cæteris coæquandi, vt Lactantius ſcribit V. Inſtit.
- D
- E

Ad ſtipulationes edilicias.

C A P. III.

- F Vlpianus in l. Si ita quis ſtipulanti, D. de euict. docēs hanc ſtipulationem, Sanum eſſe præſtari, vtilem eſſe. Alioquin (inquit) ſtipulatio quæ ab ædilibus proponitur, inutilis erit. quod vtique nemo ſanus probabit. Alludit ad formulam ſtipulationis, & Varro-nem imitatur, qui lib. 2. de emptione caprarū. Capras (inquit) ſanas ſanus nemo promittit: nunquam enim ſine febris ſunt. Et ſimili forma Caper Grammaticus, Qui cereber dicunt, ſine cerebro viuūt. Adiciebatur autem in ea formula ſtipulationis, Rectè ſanū eſſe.

Quò respexit Iauolenus in l. qui tertiana. D. de ædil. edict. dū illos qui tertiana aut quar- A
tana aut podagra vexantur, quive comitalem morbum habent, scripsit ne iis quidem
diebus quibus morbis vacant, rectè sanos dici. & sic idem Varro, Illosce iuuenos sanos
rectè, de que pecore sano esse spondes? Illasce oues sanas rectè esse, vt pecus ouillum
quod rectè sanum est, spondes? Illud in vniuersum de iis stipulationibus ædilitiis in e-
mendo pecore ita idem Varro definit. In emptione aliàs stipulandum statim esse, aliàs
è sano pecore, aliàs è neutro. Statim esse, quod in Mamilij formulis est, Hodie esse, bibe-
re, quæ stipulatio caprarum nomine interponitur. Malè vulgò addi, E valetudinario, ve-
tera exempla testantur. Aliàs, è sano pecore, vt in venditione ouium & bouum: aliàs, de
neutro, vt cum ad cultrum vel altaria bos venditur: aliàs, de vtroque, vt cum iumenta
venduntur, quia non de sanitate solùm cauetur, verumetiam, Hodie esse, bibere rectè B
posse. l. ex empto. §. animalium. D. de actionib. empt.

Explicatur l. xv. D. de fundo dotali,

C A P. IIII.

V Erum est quod Vlpianus in Fragmentis scribit, mortua in matrimonio muliere,
vadiantiam dotem semper penes maritum remanere, & comprobatur l. mulier.
D. de cond. inst. l. 5. D. de bon. damn. l. 23. D. de euiet. l. Celsus. D. de relig. l. 1. C. si aduer.
dot. Cornutus in Persium, Dos (inquit) à ciue Romano data, non patrio dicta nomine,
si repudium non interuenerit, post mortem vxoris ad maritum pertinet. Pertinet autem
& remanet apud eum ipso iure, etiam si pactio nulla interuenerit. Qua de causa & in l. C
15. D. de fund. dot. dotalè prædium mortua in matrimonio vxore, ipso iure virum reti-
nere aio, & Græcos interpretes pactioem perperam exigere. Et quamuis post constitu-
tum prædium dotalè, id est traditam viro possessionem vir literas ad vxorè miserit, qui-
bus dotis non fore prædium declarauerit, quæ literæ pro pactioe nuda habentur, vt
in specie l. qui negotia. D. mand. maximè cum restitutione prædij non sumpserint ef-
fectum (nam post eas literas vir prædij possessionem retinuit) tamen potiora iura habet
maritus in eo prædio, quasi dotali: propterea quòd ex pactioe illa nuda mulieri actio
esse non potest hoc est, possessionis prædij dotalis ex pacto mulieri heredibusve mulieris
repetitio non est. In l. cum mortem de iur. fisc. Tribon. hæc verba addidit, prout ad mari-
tum pertineat.

*Cautionem quam heres sub condicione institutus substituto præstat,
satisfactionem esse.*

C A P. V.

C Autionem quam heres sub condicione institutus, interim petita bon. possessione
secundum tabulas substituto præstat, satisfactionem esse verum est. Prætoriam enim
cautio est, & extra numerum earum quæ nudam repromissionem habent. quæ omnes
enumerantur l. 1. D. de præto. stipulat. ex qua enumeratione (vt lex ait) apparet ceteras
non esse repromissiones, sed satisfactiones. Et nominatim Paulus scribit v. sentent. tit. ix.
institutum sub condicione substituto per stipulationem vtiliter cauere compellendum.
Vtiliter autem est satisfactio, vt in §. constituitur. Instit. de usufruct. idque ex eo etiam ap- E
paret quòd iubetur cauere in diem longiorem: quæ adiectio diei longioris in repromis-
sionibus vacat. Est igitur ea stipulatio non satisfactio modò, sed & grauis & difficilis satis-
factio, puta in diem longiorem. Itaque non muto quæ de hac quæstione ad eum Pauli
locum adnotauit: mutaturus, & erroris veniam petiturus libenter & prolixè, si ab altera
parte veritas, cuius studiosissimus sum, mihi stare videretur. Illud porro constat ex eo-
dem Paulo, ea cautione heredem institutum cauere de nõ diminuenda hereditate. quæ
fuit prior Accursij interpretatio ad d. l. inter omnes. Posterior ineptissima est, de resti-
tuenda hereditate substituto verbis directis. Et rectè l. inter omnes, Possidentem. Nam
pendente condicione heres institutus secundum tabul. petere bon. possessionem potest, F
adquirere vel adire hereditatem non potest.

Explicatur species l. 2. C. de cond. inf. tam leg. quam fid.

C A P. VI.

Testator

- A** Testator filiam heredem institutam rogauit Titio dare fundum in diem certam, & ante diem cauere, si à marito non diuertisset. Quo indicio videtur remississe cautionem vulgarem fideicommissorum, si diuerteret. Sufficit autem quodlibet indicium. l. Auia. §. vlt. D. de cond. & demon. l. 2. C. vt in poss. leg. denique eo sermone filiam pater cohortatus est ad diuertendum. filia verò patris voluntati non obtemperauit, hoc est non diuertit. Queritur an subire onus cautionis debeat. Id quidem refugit ipsa, hac ratione, quòd remissum videtur onus cautionis, si diuerteret. quæ condicio circumscribi solet, vt si sub ea heres instituat vel legatum relinquatur l. 5. C. de instit. & subst. l. 8. D. de vsu & hab. repugnat enim vtilitati publica. l. 2. §. Tractari, D. ad Tertyl. Ergo etsi non diuerterit rectè onus cautionis refugiet. Respondetur, dissimilia hæc esse. In hereditate enim vel legato relicto sub condicione, si diuerterit, etiamsi non pareat voluntati testatoris, legati siue hereditatis emolumentum capit beneficio Constitutionum remittentium eam condicionem. Proinde contra voluntatem facit, contra ius nihil facit. In cautione qua onerata est filia, si à marito non diuerteret: si non diuertat, atque ita non faciat quod voluit pater, & præterea se cautione exonerari velit, tam contra voluntatem patris facit quàm contra ius publicum. Et absurdum est, quòd contra voluntatem patris faciat, velle etiam eam vt sibi contra ius publicum facere liceat, id est contra edicti perpetui formam, quo heredes legatorum nomine cauere iubentur. Iurisdictionem & edictum pro eodem accipit, vt l. 2. C. de test. mil. Malè ibi edictum quidam nouum, vt relicta sub condicione, ita demum capiantur si condicio consummata sit, quale nunquam auditum fuit, simul ac speciem nouam comminiscuntur.

Emendatur l. xviii. D. ad exhib.

C A P. VII.

- A**ctio ad exhibendum datur vindicatur, interdicituro vtrubi, optatur, noxali iudicio acturo. l. 3. §. quia autem & seqq. l. de eo. §. sapius, D. ad exhib. non si ex alia causa interfit, d. l. 3. §. si mecum, & l. pen. Solutione chirographo inani facto id sibi exhiberi creditoris ex superioribus causis non interest, licet videatur interessè ob hoc quòd si ab eo repetatur pecunia quasi indebita, inde fuisse debitam iudici approbaturus sit. l. qui tabulas. D. de fur. quæ causa tamen debitoris repetitionem vel vindicationem non impedit, cum possit creditori eo nomine satisfacere data antapocha. Creditori igitur de exhibendo inani chirographo, quod quidem vel debitor ipse habet vel alius, actio dari non potest. Debitori datur, quia vindicare chirographum potest. Condixerit sanè rectius: sed vindicauerit etiam non malè: atque adeo propter vindicationem de eo exhibendo egerit rectè. Idèmq; de aliis instrumentis dicendum est quæ ad eum contractum pertinent, cuius obligatio solutione perempta est. Hæc cum ita sint, l. 18. D. ad exhib. emendanda esse censeo ita vt in ea pro Creditor reponatur Debitor, pro Debitor, Creditor. Cōfirmor βασιλικῶν metaphrasi quam subscribam, Ὁ χρεώστης καὶ βαλὼν ἄπερ ἐπορεύει, κινεῖ τὴν ἀποχρηστικὴν ἀγωγὴν, ἀπαρτῆς τὸ χιρόγραφοῦ αὐτῷ ἀναδιδίωαι, καὶ τὰ ἄλλα δικειώματα τὰ ἀνήκοντα τῷ συναλλάγματι. Confirmor l. vlt. C. ad exhib. quæ vsurpatis verbis ipsis d. l. 18.
- E** debitori non creditori dat actionem ad exhibendum quæ in superiore metaphrasi non malè ἀποχρηστικὴ appellatur, etsi ἀξιοπρακτικὴ frequentior appellatio sit, cum verbis sit exhibitoria, effectu restitutoria, l. 3. §. si mecum. l. 5. §. idem Iulianus, & §. vlt. l. 7. §. item municipes & seqq. l. 9. §. quantum, D. ad exhib. Sicut verbis est in rem, effectu in personam: sic tamen vt utroque casu verbis hæreamus nonnunquam, veluti si de dominio directo iudicio possessor contendere paratus sit, non omnia in actionem ad exhibendum veniēt quæ in restitutoriam, & ex dolo defuncti ea actione non tenebitur heres, vt ex cæteris personilibus in rem non scriptis, etiamsi nihil ad eum peruenerit.

Arearum reditus.

C A P. VIII.

- E**U locatori horreorum vel areæ, merces in horreis vel in area positæ pignori obligatæ sunt, quasi id silentio cōuenierit. l. 3. D. in quib. cau. pig. vel hypo. tac. contrah. ita cum ei vector iungatur in l. huius in fi. D. qui pot. in pig. hab. putem vectori merces quas conduxit vehendas, pro vectura tacito iure obligatas esse. quod & l. 5. D. ad exhib. ostendit.

Tom. 5.

N n n ij

Solebant horrea locari mercium reponendarum causa, quarum custodiam conductoribus locatorem præstare oportebat. l. cum in plures, §. vlt. D. loca. Solebant & aræ, solentque mercatu frequenti, ex quibus sæpe non paruus ad dominum reditus venit. l. si nauis. D. de rei vind. d. l. 3. Cicero ix. epist. Nos iam ex aræ tantum habemus, &c. & idem alio loco, Callidos rerum æstimatores, prata & aræa magno æstimare, quòd ei generi possessionum minimè quasi noceri possit. Et is verò locator aræ, etiam mercium custodiam conductoribus præstare debet, & ob id fructuario in aræa casam ponere permittitur, custodiæ scilicet mercium causa l. si aræ. D. de vsufr. non aliud ædificium. l. 7. §. j. cod. ti. Paulus iij. senten. Aræa vsufructu legato ædificia in ea constitui non possunt. Et quod de aræarum reditu diximus, eadem l. 7. his verbis, Obuentiones ex aræis, apertè confirmat.

Camelasia, Ruta, Infixa, Liguamen.

C A P. IX.

Camelasæ, personale siue corporale munus esse, l. vlt. D. de munc. & hono. his rationibus probat, quia cameli aluntur de publico, non sumptibus camelarij qui eo munere fungitur, & quia eo munere propter corporis infirmitatem excusationem dari constitutum est. Si enim esset patrimoniale munus, sicut hippasia. l. 4. C. de mun. pat. non solueret nos eo corporis infirmitas. l. 2. §. pen. D. de vaca. munc. Quod tamen adiicit d. l. vlt. camelarios ex albi ordine vocari, est commune cum his qui patrimonialia munera subeunt, l. 1. C. de mun. pat. Et rectè Flor. ex albi ordine, & in Basilicis, *πρὸς τὴν ἄξιον τοῦ λωκώματος*. Quod sequitur, nec vlla excusatione liberari nisi sola læsi & inutilis corporis infirmitate, proprium est personalium munerū, vt diximus suprà. Idem munus *καμλασία* appellatur. l. 1. D. de mun. & hono. & Camelasium ab Ammiano Marcellino lib. xvij. Vt nemo (inquit) Gallis quidquam exprimere conaretur camelasij nomine. Beroaldus & Budæus malè camelaria: à quibus etiam propterea discessit doctissimus Turnebus, admonitus ab eo qui id ex me didicerat prius. Hæc de camelasia. At de rutis cæsis & liquamine quod promittit inscriptio capituli, hoc est. Rutis cæsis nostros opponere fixa iunctaque, l. si venditor. §. vltim. D. de actio. empt. secundum vulgarem scripturam, quâ Florētina loco illo cedere nolim, vel infixâ in ædificatâque, l. cū fund^o D. de instr. vel instr. leg. quibus xxxix. Liuius adiicit immolita: quo nomine quæque citra ædificij formam molita sunt, significantur, vt in legibus limitum, Nequis eos limites decumanos ne obsepto, néve quid in eis immolatum, néve quid ibi positum habeto. Infixa non malè etiam inficta dixeris, cum & i i i. De re rust. Varro dixerit Ficta, Afficta, Deficta: & Diomedes Scaurusque probarint: & in l. ne quid D. de inc. rui. naufra. Flor. sit eodem sensu scriptum, Nauis inficta. Caper grammaticus, Fictum, inquit, rationis, fixum voluntatis. Liguamen in l. 1. C. quæ res exp. non deb. Græcos interpretari garum. rectè. Cælius Aurelianus ii. Chronicon. Garum quod appellamus liquamen ex pisce siluro confectum. & paulo post, Ex garo, quod vulgo liquamen appellant. Cassianus in calce Geoponicon, *τὸ λεγόμενον λικουάμνον, οὕτω γίνεται*. Vopiscus in Aureliano, Liguaminis sextarium vnum. Oxygarum autem Cælius Apitius liquamen acetosum interpretatur. Aliud primum, aliud secundum, libellus *καθ' ἡμερῆς ὁμιλίας* facit. Acro muriam antiquos dixisse liquamen & Sytorum lingua sic dici.

Serraculum ducere. λαπομαρτύριον.

C A P. X.

Qua forma Varro vbi de pauonibus tractare incipit, Serram ducere, eadem Vlpianus noster dixit Serraculum ducere in l. 29. D. ad leg. Aquil. & serraculum quidem Græci rectè liij. βασιλικῶν, tit. ii. contum interpretatur iis verbis, *ὡς περὶ χελῆν τῶν ζημιάσας*: quo genere damnnum scaphis inferri, & hic apud Sudam locus demonstrat, *Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τοῖς ἐπιξαι ὑποβρυχίοις, ὡς τὰ σκάφη τῶν βαρβάρων ἐλθόντα περιπαρῖναι*. Palæmo alio sensu. Claustrum (inquit) serraculum ostij & glossæ, Gubernaculum, clauum, *πιπέλιον*. Locum autem Varronis videor debere proponere. Axius, de pauone (inquit) liberè licet dicas, quoniã discessit Fircellius, qui secus siquid diceres de iis, gentilitatis nomine fortasse ante eū duceret ferrã. Proposui vt subiicerè postetiora verba sic esse restitueda, Qui

A da. Qui fecus si quid diceret de iis, gentilitatis causa fortasse an tecum duceret ferram. Hortatur Axius Merulam vt liborè dicat de pauone quod sentit, nec metuat sibi à Fircelio Pauone, qui campo discesserat iam prehensio fauore siue custode quodam suo in transferarum interuersione, Qui (inquit) si adesset, Merula, tecum forsitan praelium duceret cognominis causa, si quid fecus diceret de pauonibus. Pro forsitan dixit fortasse an, vt ibi agit de apibus, Hoc dico quod fortasse an tibi satis sit axi. Et Gellius xj. Critolaus scripsit legatos Mileto publicæ rei causa venisse Athenas, fortasse an auxiliij petendi causa. & xix. Videbimus post de inimicitis & quadrigis, ac fortasse an de quadrigis veterum auctoritati concessero. & xvij. iuxta fidem antiquæ scripturæ, Processit autem arguatori isti fortasse an reprehensio. Sisenna apud Nonium, Quod fortasse an ex voluntate sua summam cum claritudine celeriter confecisset. Accius apud eundem, Fortasse an sint & quos hic non metter metus. Apuleius de Deo Socratis, Fortasse an inter Grecos praelio cognitos. Tertullianus De pallio, Quingenariam promulgidem supra scriptis fortasse an mensis necessariam. & De anima, Fortasse an & de corpore & de valitudine aliquid accedat. & alio loco, Fortasse an casu procedat. & v. aduersus Marcionem, Fortasse an & mysticè factum sit. Tot collegi testimonia quasi loquutionis nouæ & inauditæ, cuius ignoratio ad correctiones temerarias adegerit etiam eruditos. *Αυτομαρτυριον*. Atheniensibus actio est aduersus eos qui testimonij dictionem defugiunt: qualem in testamentorum causa xij. tabulis introductam iamdiu ostendi his verbis, Qui se sirit testari, vel potius, Qui se sirit testari, in testimonium fatiatur, improbus intestabilisque esto. Sirit pro Siuerit, vt in illustrationis agrorum formula à Catone perscripta, Vt tu fruges, frumenta, vineta, virgultaque grandire benèque euenire siris, Siris pro Siueris libri manu scripti habet. Plautus in Curgulione. Nec me ille sirit Iupiter. & Pœnulo, Reperire me siritis. & Trinūmo. Ne agrum tuum siris vnquam fieri. & Bacchid. Ne desirint. Cauelis te superare seruum siris.

Ad l. interdum, D. de vsufr. accr.

C A P. XII.

Rogertij ad l. interdum, D. de vsufr. accr. interpretationem non probo, sed nec recentium negationem quam substituunt, ita vt, vel partem dimidiam duntaxat quam amisit qui litem contestatus non est, vel partem dimidiam duntaxat quam amisit qui litem contestatus est aduersus eum qui se liti obrulit, à possessore non consequitur, legendum esse censeant. Sed tripartito quæstionem omnem quæ in eum locum incidere potest diuidendam esse censeo. Si primo & secundo legatus sit vsufructus, & primus portionem suam amisit petito vsufructu toto vel parte & lite contestata cum possessore, ad possessorem eundemque victorem pertinet portio primi, tum deinde, si secundus portionem suam amisit, secundi portio adcrefcit primo, non possessori siue proprietario, l. Si Titio. §. vlt. D. de vsufr. l. & an eandem, §. 2. D. de exc. rei iud. Si primus portionem suam amisit, puta, non vtendo, aut partis dominij acquisitione, adcrefcit secundo, & mox, postea vt secundo amittente non adcrefcit primo, sed proprietario. quia cum totus vsufructus in secundi personam reciderit, iam primi persona spectari amplius non potest. Eademque ratio est in specie l. Interdum, quæ huius quæstionis visio tertia est. Si primus portionem suam amisit lite contestata cum eo qui se liti obrulit, id est, cum non possessore, qui tamē possessorē se esse dicebat, paratūmq; excipere actionē in rem vsufructus nomine, hoc casu neq; is qui se liti obrulit, licet in lite superior euaserit, vsufructum habiturus est quem non possidet, neque possessor qui cum primo non litigauit. Portio igitur primi adcrefcet secundo, quando vis mox secundus nullo intermisso spatio portionem suam amisit: portio autem secundi ad proprietatem recurret. Primo enim adcrefcere ideo non potest, quod cum totus vsufructus factus sit in persona secundi, iam persona primi pro fructuario haberi non potest. Primi igitur partem duntaxat secundus à possessore consequetur & retinebit.

Arborum furtim cesarum.

C A P. XIII.

Hæc actio est pecuniaria ex lege xij. tab. Sed (vt Gaius ad eam legem adnotauit) coërentur etiam tanquam latrones, qui arbores, & maximè vites, ceciderint: quod & Seruius confirmat in illū Virgil. locū, *Atque mala vites incidere falce nouellas*. Fuerat (inquit) Tom. 5. N n n iij

capitale supplicium alienas arbores incidere. Actio legitima est in eos qui cædunt, cingit A
 secant: his enim tribus verbis lex vsa est, quæ ex Vlpiano ita interpretamur. Cingere esse
 Deglabrara. Vt enim Stringere pro Destringere, ita Cingere pro Discingere, Ζοινύειν ἀντὶ
 τῆς Σποζωνύειν accipimus: quod arbores necare, si fiat in orbem Plinius scribit 17. c. 14. id-
 que est propriè Cingere, In orbem decorticare. Cædere esse non solum succidere, quod
 est securi vel ascia totam arborem crebris ictibus excidere, sed etiam Ferire & vulnerare
 aut cædere ex parte, l. 5. l. 7. §. etiam si. D. arb. fur. cæf. non etiam secare. Ictibus cædimus,
 feris secamus, non cædimus. Quia igitur cædendi verbo sectio non continebatur, ad-
 iecere Decemviri Secare, quod est Subsecuisse, vt Vlpianus ait, sicut Cædere Succidisse.
 Præfenti forsitan vsi sunt pro præterito: Euellere vel Extirpare non adiecerunt & ideo
 qui euulserit aut extirpauerit, hac legitima actione non tenetur. d. l. 7. §. 1. Neque enim B
 (inquit) vel cædit vel succidit vel subsecuit. Græci legunt, Neque enim cædit vel subse-
 guit, qui sic vertunt, Οὐ γὰρ ἐτιμῶν ἢ ὑπέτιμω. Contenti sunt cædendi verbo generali,
 quod Latini diuiserunt in Cædere & Succidere, & eadem actionem modò de arboribus
 cæsis dixerunt, modo de arboribus succisis, l. Duobus, §. si colonus, D. de iureiur. Cingen-
 di omiserunt, quia hoc verbo manifestum erat auellendi aut extirpandi causam non con-
 tineri. Ridiculus est Hagio theodoretus, qui de tribus illis verbis in hunc modum scribit,
 Ἐκ τῶν τῶν τῶν τῶν, τῶ σκτέμειν, τῶ ζωνύειν, καὶ τῶ κατατίμειν, τὸ μὲν σκτέμειν ἐν τῶ ζωνύειν,
 Σποφθέρουσι τὴν παντὸς τὰ δένδρα, ἐν δένδροτομίαι ποιούσι, ἐν χάραν διδοῦσι τοῖς ὄχι τῶν νό-
 μοις τὸ δὲ κατατίμειν, οὐχί. κατατίμειν γὰρ ἐστὶ τὸ ὑποτιμῶν, τουτέστι τὸ καταθεῖν τιμῶν τὰ τῶν
 ριζῶν ἀκρα, ὅπερ οὐδὲν τὸ δένδρον βλάπτει, ὡς οἱ δεινοὶ τῶν γωργίων φασίν. C

Cum seruo aut filiofam. nullam actionem esse.

C A P. XIII.

C A I U S eodem libro scripsit cum seruo qui est in nostra potestate, nullam actionem esse
 cum seruo. D. de regu. iur. & cum filio quem in potestate habemus nullam actionem
 esse, nisi ex castrensi peculio, l. 4. D. de iudic. Excepti castrensium peculij ratio pendet ex Con-
 stitutionibus, quæ filium in eo peculio pro patrefamiliâs habent. est enim lis nobis cum
 filio patrefamiliâs, vt cum emancipato. Quem modum adiecit Quintilianus xj. Instituti-
 onum, referens inter patres filios (que nonnunquam litigatum, Cuius interuenisset (in-
 quit) emancipatio. Sed in emancipatione forsitan dixerit quis litem esse, quæ tamen in-
 ter patrem & filium peragitur. Imò lis non est in qua vtraque pars idem vult, & iurisdic-
 tio voluntaria est, non necessaria. Post emancipationem in ius vocare patrem, litemque
 mouere, causa cognita filio permittitur: patri, etiam causa non cognita. Manente patria
 potestate, vel etiam quaesita post litem contestationem, non item, l. si à me. D. de iudic. nisi
 filius sit in possessione potestatis suæ, l. si putas. C. de petit. hered. Sed exemplo castrensium
 peculij, excipitur etiam quasi castrensium, & aduentitium quibus casibus filiofam. pleno iure
 acquiritur. & dos etiam profectitia, ex cuius causa constat filium aduersus patrem po-
 stulare integri restitutionem, quæ & lis & actio dicitur sæpe, quoniam in his patria pote-
 stas nihil potest. Excipitur & dementiæ actio. Sed hæc minus propriè à rhetoribus actio
 appellatur. nihil enim aliud est dementiæ actio quàm petitio curatoris dandi furioso pa-
 tri aut mente capto: & ita pleraque alia aliter in schola rhetorum, aliter in foro nūcupan-
 tur. Inscripti maleficij actio in schola, stellionatus in foro: malæ tractationis in schola, rei
 vxorix vel de moribus in foro: talionis in schola, iniuriarum in foro: abdicationis in scho-
 la, exheredationis in foro, siue exheredatorum bona apud Centumuiros repetendum, (sic
 lego Quintiliani vij. Instit.) id est, querela inofficij testamenti. & illud de actione demen-
 tiæ ita explicuit Seneca III. Contr. Nullum (inquit) patri curatorem dari, quia iniquus pa-
 ter sit aut impius, sed quia furiosus. hoc autem in foro esse Curatorem petere, quod in scho-
 la Dementiæ agere. vbi vulgò corruptè, In scholasticam dementiam ageret.

Ad l. Arbitrum, D. fami. erc. & ad l. 8. §. 1. D. de inoff. test.

F

C A P. XIII.

V L P I A N U S in l. arbitrum, D. fami. erc. ita ratiocinatur: Si vnus ex coheredibus potest
 ad iudicem prouocare cui ius est dandi arbitri, potest & arbitrum postulare. Illud po-
 test

A tribus. D. de iudic. ergo & istud. Pro quo argumento Accurfus vaticinatur sic Vlpianum
 ratiocinari. Si arbitrum pofcere ignorantibus aliis potest, poterit & fcientibus & confen-
 tientibus aliis. Deinde ex his verbis, Igitur & præfentibus, tale argumētum ducit. Si vnus
 ignorantibus aliis arbitrum pofcere potest, & inuitis igitur. malè. Nam argumētum à ma-
 gis probabili ad affirmandum non valet. Nec fanè eo vti Vlpianus voluit. quin potius, vt
 conftat ex l. 26. D. de diuer. re. iur. ita argumentatus est à minus probabili, quod certè ad
 affirmandum valet: Si præfentibus cæteris & inuitis, id est contradicentibus, arbitrum
 pofcere potest, poterit & ignorantibus & abfentibus cæteris. Quod apertius in Basilicis
 his verbis est expreffum, *Ὁ εἰς κληρονόμιος καὶ παρόντων καὶ ἀντιλεγόντων καὶ ἀπόντων τῶν ἄλλων
 καλῶς κινεῖ τὸ τῆς διαφρέσεως διακρίσειον.* Huic loco adiungam explicationem l. 8. §. 1. D. de
 B inoff. testa. vt eodem tempore à quibusdam malè explicatam vtriusque loci mentem de-
 prehendi. Si filius (inquit) post agnitam litis ordinandæ gratia bon. possessionem deceffe-
 rit, &c. Etiam si dicat filius, non filius. tamen de filiof. loquitur, non de filio emancipato.
 De filio (inquam) familiæ præterito à matre, quem etiam si post agnitam litis ordinandæ
 gratia bon. posses. decefferit, Papinianus ait querelam non transmittere in patrem, quia
 fcilicet filij familiâs pater heres non est, vel iure potestatis patri actio inofficiofi per filium
 quaefita non est, nondum instituta à patre nomine filij, quæ & institui non potuit inuito
 filio: quoniam filij iniuria & indignatio est, d. l. 8. in prin. l. filius, cod. tit. Et petita bonorū
 possessione litis ordinandæ gratia, nōdum quidquam adquisiisse filius videtur. hæc enim
 bon. possessio non petitur *ἐν δυνάμει*, vt Græci interpretes aiunt illo loco, & ideo nō im-
 C putatur in peculium: & subiiciunt, *τὸ μὴ δυνάμειον ἀλλὰ τὸ μὴ ὑφεστάναι εἰς πεκοῦλιον εἶναι, οὐ-
 δὲ παρὰ ποιεῖ ζεῶσαι δυνάταται.* Illi in l. arbitrum, præfentibus abfentes, in l. 8. §. 1. filiof. filium
 emancipatum, præteritioni matris vel aui materni patris exheredationem substituebant.

Fœnus, Emptio, Venditio, Reditus. C A P. X V.

Fœnus, videtur esse locatio & conductio. nummi enim vtendi dantur & accipiuntur
 Certa mercede. Horatius, *Omnia conductu coemens obsonia nummis*, id est, Fœnori sum-
 ptis. & paulo pōst vsuras mercedes appellat, vt Pomponius Pistoribus, Græcam mercedē
 & ideo vt prædij reditus propriè dicitur qui ex locatione l. fundi. D. de vsufr. leg. l. liberto.
 D in prin. D. de annuis leg. l. pen. §. infulam, D. de leg. 2. ita reditus pecuniæ qui ex fœnore
 quasi ex locatione redigitur. l. Titius D. de præf. ver. à redigendo, quasi Redactus, vt l. de
 functa. §. pen. D. de vsufu. Verum enimuero fœnus propriè locatio non est. Nam earum
 rerum locatio contrahitur quarum est vsus, pecuniæ abusus est, non vsus. Contracta lo-
 catione eadem res redditur, contracto fœnore, non item. Quid igitur? an fœnus dixerō
 mutuū? Minimè. mutuū enim sui natura mercedem non recipit, sicut neque com-
 modatum. Verius est duplicem interuenire contractum, Mutui & Fœnoris. & mutuū
 pecuniæ datione, fœnus stipulatione contrahi. Neque enim citra stipulationem fœnus
 contrahitur, nisi in nautica vel reip. vel mensæ argentariæ pecunia, vel in his rebus quæ
 mensura cōstant. Quod dixi reditum prædiorum esse qui ex locatione redigitur, & com-
 E probaui. l. liberto, D. de annuis leg. verissimum est. Omnis (inquit) reditus qui è prædiis à
 colonis vel emptoribus fructus ex consuetudine domus meæ præstatur. Nam ibi empro-
 res fructus pro conductoribus accipiuntur: & constat veteres emptionis venditionisque
 verbo promiscuè vti. l. veteres. D. de act. emp. id est, & in locatione & conductione, vt est
 legendum in l. seq. Nec enim emptionem pro venditione vel emptorem pro venditore,
 nec è contrario vt acciperent ita locuti sunt, sed locationem venditionem. appellarunt
 sæpe, & conductorem emptorem siue redemptorem, vt mercedem siue pensionem,
 pretium, quia locatio & conductio proxima est emptioni & venditioni, eisdemque regu-
 lis constat. Hygenus 1. 1. de limit. const. Mancipibus ementibus, id est conducenti-
 bus in annos singulos. Festus: Venditiones olim dicebantur Censorum locationes.
 F Pertinet d. l. veteres, vt inscriptio docet, atque etiam l. sequen. vt probat l. 2. De pu-
 blican. ad edictum De publicanis, in quo cum fortè publicani appellarentur emptores
 siue redemptores, monuerunt iuris interpretes, veteres emendi & vendendi verbo pro-
 miscuè vsos etiam in locatione & conductione. Simile mendum est l. 46. D. pro soc.
 Cum enim dixisset l. 45. actionem furti concurrere cum actione pro socio, nec altera

alteram tolli, idémque esse in omnibus bonæ fidei iudiciis, subiicit l. 46. Idem est & in colono, &c. pro, Id est & in colono, &c. A

Errores ex notis creati,

CAP. XVI.

IN lege Julia De vi priuata, puto fuisse scriptum, Néve in x i i i. ordinibus sedeat, vt in lege Roscia de decoctoribus, pro quo corruptè in l. i. D. ad leg. Iul. de vi pri. Néve in eú ordinem sedeat. In l. 7. §. vlt. D. de iniuriis. iam pridem docui me putare auctorem scripsisse, Atrocem iniuriam fieri tempore, si ludis & in conspectu. Nam in P. Romani conspectu an in solitudine &c. quod in præfatione ad sexagesimum βασιλικῶν confirmaui Græcorum auctoritate, qui sic vertunt, Τῷ δὲ τόπω γίνεται σκαμὰ ὑβρεῖς ὅταν ἐν θεάτρῳ καὶ πολλῶν ὁρώτων ἢ ὑβρεῖς γίνηται. φύσις γὰρ τραχύτερόν ἐστι τὸ πολλῶν θεωµένων ὑβρίζεσθαι. Quæ verba B certè non prætoris, sed populi potius conspectum significant. Puto etiam nondum monuisse quenquã Plinii 7. c. 7. sic esse legendum, Fabius senator P. Romani in lactis haustru vno pilo strangulatus, non prætor, non, poto in. & initio 19. Martianus è P. Romani senatoribus, vbi vulgò, Ex prætoris.

Indicantur noui errores quamplurimi.

CAP. XVII.

ETiam Iudæi iuris ciuilis sacra admirantur & colunt: qua re gauderem, si non eis superstitutiones suas admiscerēt. Prodiit enim ex eorum corpore vnus qui in l. si dubitat, D. de fideiuss. cum ex edicto prætoris verissimè scripsisset Vlpianus, filium familiars qui fideiussit pro patre, sui iuris effectum teneri in id quod facere potest, reposuit, In id quod fecit, motus Harmenopuli loco, quo moueri non debuit. Nam εἰς ὅσον ποιήσῃ ὑπεξούσιος, C vt est in Bas. nihil est aliud quàm in id quod facere potest filius familiars. Et in l. 2. D. de statutib. hæc verba, Quæ sententia vtilitatis causa recepta est, & à nobis probatur, in extremum locum malè reiiicit. Cum enim ex Sabino Vlpianus hanc sententiam proposuisset, Quocunq; gradu pupillo seruus cum libertate substitutus sit, necessarij causam obtinet, rectè subiecit, hanc Sabini sententiã vtilitatis causa receptam, & à se probari. Celso quoque, licet diuersæ sectæ fuerit, idem probari. Idem Iudaicus legislator in l. tutelas D. de cap. min. quam alijs audaciam obiicit, in eam ipse incurrit, dum circumscribit hæc verba, Exceptis his. Vnde regulam quasi generalem se condere ait, Minima capitis deminutione non amitti tutelas, quæ in iure alieno positis personis deferuntur: quæ non est generalis. nec enim comprehendit tutelas quæ personis sui iuris deferuntur, quas etiam cō- D stat capitis minutione non deperire, vt puta, si se tutores in adoptionem dederint, eas scilicet quæ testamento dantur, vel lege Attilia, vel ex S. C. vt cum in locū muti, surdi, furiosi, excusati, remoti, alius tutor datur: quòd si non generalem regulam condidit, nihil egit. Idem homo in l. vxores D. de his qui not. infa. legit, Sponsæ nullus iustus est, hoc sensu, sponsam non lugere sponsum, ac si nõ eundem sensum admittant hæc verba, Sponsi nullus iustus est. Imò illis Sponsæ &c. hoc potius significatur, sponsum non lugere sponsam. Id verò omnium hominum sensum superat quod in l. legatis, §. 1. D. de leg. 3. ad hæc verba, Non idem è contrario, cum legisset in Accursio, Et Græcum est istud, quod ad verbū obsonatores ab Accursio scriptum perperam in illum locum transit, statim credidit illorum verborum loco scripsisse Martianum, Οὐδὲ τὸ αὐτὸ πάλιν, cum lecticarius cocus postea factus est: ac si hæc Latinis verbis enuntiare promptum non esset. & differentiam facit inter E diuerso & E contrario, quorum vtrumque est Retrò: & οὐδὲ πάλιν, putat non significare E contrario, & nescio quod etiam nobis ἀτίπαλιν, pro ἀνάπιλιν obrudat, quo nihil est delirius. Et quod ad quæstionem attinet quæ tractatur illo loco, etiam putat seruo ab artificio vno ad aliud artificio translatò, legatum non extinguì. Quod est contra l. textoribus D. de leg. 3. Et inter ministerium & artificio nullam differentiam facit, in l. si cui balnei, D. quib. mod. vsufr. amit. nec igitur inter ὑπηρεσίαν καὶ τέχνην, nec inter officium quod non multum à ministerio distat, & artificio. Et relicto quidem vsufructu histri- nis, eoque ad aliud ministerium translatò, legatum extinguì, vt ait d. l. si cui balnei, non tamen legato histrione. quod falsum esse conuincit l. peculium D. de leg. 2. Quod enim F ait de lecticariis aut pedissequis legatis, cur nõ obtineat in histrionibus? Et in d. l. legatis. §. si vnus, hanc quæstionem proponi scribit falsò, an cocis legatis, si idem sit lecticarius & cocus, acedat legato. Resipuerit, si his se imbui permiserit. Si quis ex artificio ad aliud artificio

- A tificium tranſierit, vt ſi textor poſtea faber factus ſit, legatum extingui, d. l. textoribus. Idē ſi ex officio ad aliud officium vel miniſterium traducatur, vt ſi oſtiarius fiat veſtiarius, d. l. peculium & l. ſi cui balnei. Idem ſi ex officio ad artificium, vt ſi oſtiarius textor fiat d. l. legatis §. 1. Non idem eſſe è contrario, ſi textor fiat oſtiarius, d. l. textoribus. vel ſi lecticarius fiat cocus. Liuius x x x i x. Tum cocus viliffimum antiquis mancipium, & æſtimatione & vſu, in pretio eſſe, & quod miniſteriū fuerat, ars haberi cœpta. Fuit igitur cocus aliàs in miniſterio, aliàs in artificio. Denique artificio officium, officio officium, artificio officium mutari, non etiam officio artificio. Et multum intereſſe vtrum idem ſit teſtamenti tempore lecticarius & cocus, an lecticarius poſtea fiat cocus. Vt lecticariis, ita cocis legatis, ſi idem ſit lecticarius & cocus accedere legato l. ſeruis vrbaniſ. §. pen. D. de leg. 3. Sed ſi vni lecticarij, alteri coci ſint legati, eum qui lecticarius & cocus eſt ei artificio cedere in quo plurimum verfabatur. d. §. ſi vnus: vel ſi non plus in vno quàm in altero communicari d. l. ſeruis vrbaniſ. §. vlt. Idem ille *καταρατος*, non tam quod Iudæus, quàm quod ex Chriſtiano Iudæus, horrendum ac dictu cunctis mirabile monſtrum, audet inſcriptionem l. 6. D. de vulg. ſubſt. totam circumſcribere, dum ex Iulia & Papiæ nescit aliud quàm de orbo & cœlibe ad eam exemplum conuenienter apponi poſſe, puta de vxore quæ ex teſtamento mariti ſolidum capere non poteſt, ex teſtamento filij poteſt. Idē verò quid tam valde laborat, ſit legendum in l. Domum. D. de contr. emp. non tantum compellatur, an, non tantum non compellatur? cum neque hoc neque illo modo legi velint Pandectæ Florentinæ, in quibus perſpicuè ſcriptum eſt, Non cōpellatur emptor perficere emptionem, ſed etiam quod fortè ſolutum ab eo eſt, repetet. & ſic etiam habebant omnes libri ante Haloandrum. Quid temere Iauolenum à Q. Mutio diſſentire ſtatuit in ſpecie l. Stichum, D. de ſtutulib? Stichum Titio do lego: & ſi is nummos ei cētum dederit, liber eſto. Seruius & Offilius Stichum ſtutuliberum eſſe negabant, quia legatum præualere exiſtimabant, & à legatario libertatem inutiliter relinquere. Q. Mutius, Gallus, Labeo, Iauolenus contrà eſſe ſtutuliberum. & ſtutulibertate legatum periri, id eſt, cum condicio libertatis extiterit, vt Græci interpretantur rectè. d. l. Stichum, non datione ſola ſtutulibertatis l. cum ita. §. vlt. D. de op. leg. Aliud eſt ſtutulibertas, aliud datio ſtutulibertatis. Deficiente condicione ſtutulibertatis, vtile legatum erit. Quod ſi Stichus ſtutuliber eſt, heredis igitur interim eſt, non legatarij. qua in re Labeonē Iauolenus notat. Sed nō ideo tamen minus, ſi Stichus nummos peculiare Titio dederit, heredi denegabitur repetitio: quia receptum eſt ſtutuliberum de peculio poſſe dare implendæ cōdicionis cauſa. l. 3. D. de ſtutulib. l. 3. §. vlt. D. de cond. cau. da. Nec felicior concordia reconciliator inter l. filia. C. fam. erciſc. & l. ſi donatione. C. de collat. dum cōniuet ad verbum, Præcipuas, quod eſt in d. l. filia. Præcipuo nihil eſt magis contrariū quàm collatio. Quod igitur præcipuum habeo, id ſanè nō conſero: ſed neque in portionem meā reputo. Græci conſultius in l. filia, collationi locum non eſſe, quod in donandi voluntate perſeuerauerit pater vſq; ad mortem, in l. Si donatione, non perſeuerauerit. Quæ diſtinctio ex facto ſumitur, cuius cognitio incerta eſt. Igitur ex iure certo ſumi diſtinctionē melius eſt, vt in ſpecie l. filia, nō fuerit collationi locus, puta ex teſtamēto. In ſpecie l. ſi donatione, fuerit collationi locus, ab inteſtato. Ex iure in legibus ſunt ſæpe numero multa ſubaudiēda nobis, quæ cōditoribus iuris inculcare erat moleſtū atq; etiam infinitum. Quo enim iuris notio, niſi vt ex ea ſingulas iuris partes interpreſ reddat ſuæ formæ? Eodem modo idē ille conuiuet l. 8. D. de verb. oblig. ad Florentinam ſcripturā, & ſtudio notandi ſeipſum fallit. Similis eiſdem ſiue cæcitas ſiue cōniuentia eſt ad l. 1. D. de remiſſ. dum nō cernit P. Florentinas habere, Vbi nuntiatio non tenet, in quo non tenuit nuntiatio. Quod autē ait in edicto nos emendaſſe, Quod ius non ſit illi, nos certè negamus. Quod ſubiicit inutilem nuntiationem eam eſſe quæ contemni poteſt, vt ſi operis mora periculum aliquod allatura ſit, non igitur ob id ſolum inutilem eſſe, quod is qui nuntiauit, ius prohibendi nō habuerit, vitioſa vitur collectione: Hoc modo nuntiatio eſt inutilis: ergo non illo. poteſt enim variis ex cauſis eſſe inutilis. Et ita apertiffimè l. 2. D. de no. op. nunt. ideo nuntiationem fructuarij eſſe inutilem ait, quod fructuarius ius prohibendi nō habeat. Et idem ille impunè contemni nuntiationē ab eo factam qui ius prohibendi nō habet. Quod cum dicit & inutilem eam dicit, ſecundum ſuperiorem definitionem, & præcepſit ruit in ſemetipſum. Sed ſufflaminandus eſt. Non poteſt contemni nuntiatio, etiam ſi

is qui opus nouum nuntiauit, ius prohibendi non habuerit sine remissione aut satisfactio- A
 ne l. i. in prin. l. prator. §. i. D. de no. op. nun. In eo autem quod scribit Harmenopulo νόμι-
 μων τῶν ἀγγελίαν esse vtilem & legitimam nūtiationem noui operis, deerrat tota via. Νόμι-
 μος τῶν ἀγγελία, est interdictum pratoris restitutorium, Quod aduersus edictū factum sit.
 Idem ille iuris doctor Colimbricensis, vtilem statuit remissionem esse, si nuntiatio tenuerit, idque falso colligit ex l. de pupillo. §. si in pluribus. D. de no. op. nun. cū palam edicat
 prator, Cæterum, id est, Si nuntiatio non tenuerit se nuntiacionem missam facere. l. i. D.
 de remiss. Quod etiam declaratur initio l. i. D. de no. op. nun. & hac ratione in d. l. de pu-
 pillo. §. qui procuratorio, nuntiatio omnimodo remittitur, quia ius prohibēdi non habet
 procurator sine satisfactio, vbi tamē ille simul & in §. si is renuntiatum, Omittere, Mit-
 tere, Remittere accipit pro Contemnere, atque adeo scilicet eorum locorum auctoritate B
 nos abuti, & in l. i. §. item Iulianus. D. de remiss. hæc verba Vtilis, Inutilis, locis prauē cō-
 mutare ait. Ruerent risu lectores, si alia quæ in medium contulit Iudaica sapientia, expli-
 carem omnia.

Quæ personæ in iure habeantur parentum & liberorum loco.

CAP. XVIII.

NON malè in l. 15. C. de neg. gest. ponitur vitricus aluisse priuignas affectu paterno, cūm
 N priuigni priuignæque necnon filij eorum sint liberorum loco, vitricus & nouerca pa-
 rentum. §. adfinitatis. §. socrum, Instit. de nup. l. Aristo. D. de rit. nup. Philo. μητρῴσας ἔ
 μη-
 τρὸς εἰναί ὄνομα συγγενές. & paulo post, δυνάμει ὄγε πατρῶος πατήρ ἰφείλει τ' ἐκ τ' γυναικὸς ἐν τὰ C
 ξει θυγατρὸς πῆραθαι, Phocylides de nouerca μητέρεθ' ὡς τίμας, τὴν μητέρος ἰχγία βᾶσαι O-
 uidius De Ponto,

Nam tibi quæ coniunx, eadē mihi filia penè est,

Et quæ te generum, me vocat illa virum.

Socer quoque & socrus, profocer profocrus, abfocer abfocrus, & deorsum versum, nu-
 rus gener, pronurus progener, abnurus, abgener, parētum & liberorum loco sunt. d. §. ad-
 finitatis, & §. socrum. l. quia parētis. D. sol. mat. Homerus Iliad. vltimo, ἐκυρὸς δὲ πατήρ ὡς
 ἥπιος αἰεί. Turnus apud Virgil. Et nos tela pater. Plinius 7. cap. 13. Nurus generosque & o-
 mnes qui se patris appellatione salutarēt. Quamobrem gener socero apud Capitolinum D
 epistolam scribit in hunc modum, Imp. Gordianus Aug. Mithæo patri. & in ipsa episto-
 la: Mi pater, verum auidias velim. Et contra socer genero, Domino filio & Augusto Mithæo
 socer: eodē planè modo quo patruus filio fratris in l. antepen. §. Luci. D. Mād. Σείω
 πένω χαίρειν, qui & in ipsa epistola se vocat patrem, & filios suos, patris filios, id est, Seij fra-
 ttes patruales. quod qui non intellexerunt, malè emendarunt, ὡς πατρὸς, καὶ τῶν τῶ πα-
 τρὸς ἀδελφῶν. Rectè enim ὡς πατρὸς, καὶ τῶν τῶ πατρὸς ἕδν. nam si filius fratris, filius est,
 & patruus pater, patruus quoque filij, id est patruales rectè dicuntur patris filij. Et constat
 patruum, auunculum, amitam siue paterteram & materteram esse parentum loco, fratris
 aut sororis filium, filiam, nepotem, neptem, pronepotem, proneptem, liberorum. §. item
 amitam, Instit. de nup. l. fororis. D. de rit. nup. & ita de Theodosio Paulus, Colere patruū
 tanquam genitorem, fratris mortui sororisque liberos habere pro suis. E

Tres loci Digestorum de duplis fructibus.

CAP. XIX.

EX prisci iuris formulis, vt ait l. i. C. Th. de vsur. rei iud. id est ex XI I. tabulis malæ fidei
 E possessor in duplos fructus conuenitur: qua ex re colligit & malæ fidei debitorem in
 duplum esse damnandum: & eodem argumento contendo restituta à Iustiniano in No-
 uellis in malæ fidei debitorem in duplum actione, debuisse etiā eum in malæ fidei posses-
 sorem restituere, vt Ambrosius lib. 24. epist. loquitur, actionē de duplis fructibus. Hi sunt
 qui dicuntur maiores fructus nō tantūm in l. 6. §. vlt. D. mand. vt docui suprā libro quinto,
 cap. xx i. sed etiam in l. rescriptum §. i. D. de distr. pig. Et ideo in l. 8. §. i. D. de negot. gest.
 ampliores fructus quàm oporteat eum qui fundum vindicauit consecutum dicam, qui F
 supra duplum exegerit. Quia ex XI I. dupli tantum fructus debentur ex die accepti iudi-
 cij in rem vel ad exhibendum. Et ad hanc legem XI I. tab. respicit etiam Vlpianus in l. Iu-
 lianus. §. quantum. D. ad exhib. dum ait in actionem ad exhibendum venire fructus ex
 die accepti iudicij & secundum legem æstimari. Legem enim cūm dicimus, XI I. tab.
 dicimus,

A dicimus, ex qua lege tam ad exhibendū quàm in rem actio est, & fit in eis actionibus non rei tantum, sed etiam fructuum restitutio arbitrio iudicis ex eadem lege. quod subindicat Gaius qui lib. v. i. ad leg. x. i. tab. disputat de fructuum restitutione. l. videamus. i. D. de usufr. & Ulpianus in l. Iulianus. §. Idem Iulianus. D. de rei vind. dum ait in rei vindicatione non solos fructus, sed & omnem causam esse præstandam, quanuis scilicet lex xii. tab. fructuum tantum fecerit mentionem.

Due constitutiones Græcæ quæ desiderantur in Tit. De iudiciis.

CAP. XX.

B Desiderantur in titulo De iudiciis Cōstitutio xi. & xii. quas putem fuisse Anastasij, vel Zenonis potius, ductas ex ampliori eiusdem constitutione De Iudicibus, cuius meminit Iustinianus in Nouellis sæpe. Sed qui his caruerunt hactenus, damni fecerunt profecto parum. Sunt enim parui momēti. Vndecima iudicem iubet iudicare secundum leges, non ex præcepto & voluntate principis, non ex rescriptis ambitiosis: quod & Nouellæ Iustiniani inculcāt sæpe, & l. ultim. C. si contra ius vel util. pub. Duodecima, magistratus & maiores iudices breuiter causas definire, & vt si quis eorū interpellatus à litigatoribus nulla necessitate coactus rem protulerit, liceat litigatori adire principē, & de iudicis prauitate cōqueri. A maiori iudice dicta sentētia princeps appellatur. Ante sentētiā, etsi non appelletur, querela tamē recrastinatæ cognitionis apud principē instituitur. Additur & de recusatione iudicium, ne fiat post litem cōtestatā, qua de re tractabitur cap. 23. Vndecimæ compendium hoc est in Basilicis, τῆς ἀκριβείας τῶν νόμων ὁ δικάστης φρονιζέτω, μηδὲν τοῖς ἀνόμοις ῥηθεῖσι καὶ βασιλέως προσέχων. & Theodori Herimopolitæ interpretatio hæc, Ἡ παρούσα ἀφ' ἧς κελεύει μηδέποτε τὸν δικάστην καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὸ νόμιμον κείρειν, καὶ προσέχειν δέχεται βασιλικῶν, διοικητικῶν αὐτῶν δικάσαι καὶ τὸ δίκαιον ἀλλὰ τίλῃ μὲν προσέχειν καὶ ἀλέεσθαι, τίλῃ δὲ ὑπόρασιν αὐτῶν δικάσαν ποιῆσαι καὶ νόμιμον. Idem omnino Tiberium constituisse Cedrinus scribit his verbis: Τι βίβλιος τοῖς τῶν πόλεων ἀρχουσὶν ἐξαφεν, ὡς εἶπὲν καὶ τῶν νόμων ζεῖψαι, μὴ προσέχειν φησὶν, ὡς ἀγνοήσαντι. Duodecima autem in eisdem Basilicis est his verbis expressa, Πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ θεῖοι δικάσαι (σωτόμως) ἄς δίκας πενήτωσαν. καὶ πῶς δικάζομενων πολλὰ κίς τῶν προσφόρων δικάσῃ προσελθῶν, μὴ δὲ ἀναγκάσαν αἰτίας ὑποθέσει, προσίτω τῶ βασιλεῦ, τίλῃ σκεῖθαι ἀναλωμένων βοήθειαν. εἰ δὲ καὶ καὶ πενήταιί τις τὸν δικάστην εὐλόγως καὶ προχάρξεως, σκ θείας προσελεύσεως ἑτέρου πύξεται δικάσῃ. εἰ δὲ καὶ εὐλόγως καὶ μετὰ ἀμφοτέρωθεν ἀφθήσεται μετὰ προχάρξεω, δικάστης ἕτερος ἢ (σωδικάστης) μὴ αἰτιάσθω, πᾶσι δὲ δικάσῃ τὸ πᾶν κινείσθω τῆς ὑποθέσεως. καὶ ἀπρόσφορος ἕπος ἐπί πῃ δόξη κεφαλαιῶν ἐξ οἰκείας ψήφου, ἐπὶ τὸν πρόσφορον αὐτὸ καὶ πεμπέτω. δεύτερον γὰρ πῃ ἢ πλῆιον αἰπασάμενος, καὶ ἐκ τῆς δευτέρας αἰτίας καὶ τὸ διπλάσιον καταθέσθαι ζημίας, καὶ ἐγὼ δὲ γὰρ ἢ ἐξωμοσίας ἐκ τῆς δευτέρας ὑπομήσεως καὶ τῶ πρώτῳ κινήσθαι δικάσῃ.

De litis contestatione.

CAP. XXI.

E Litis contestatio, est eius rei de qua controuersia est apud iudicem ex vtraque parte facta narratio testibus præsentibus. Hoc genere res in iudiciū deducitur, & litis nomen accipit. Nec enim proprie lis est antequam contestetur, sed controuersia. l. 25. §. si ante. D. de petit. here. Contestatione actor litem facit, iudicium dictat, reus accipit: & dicitur cōtestari litem actor cum reo, non reus cum actore. l. si à me fuerit. D. de iudic. Dixi ex vtraque parte facta narratio, quod in xii. tab. Cùm perorant ambo præsentēs, & Cincius apud Macrobiū. Iubent dicere, quorum negotium est narrant. Iudex testes poscit. Et ita l. i. C. de lit. contest. l. rem. §. patroni. C. de iudic. l. 2. C. de iure. propter cal. Lis cōtestata videtur, cùm iudex per narrationem negotij & responsonem causam audire cœperit. Cōiungenda est d. l. i. cum l. 3. C. de eden. quarum collatio ostendit differentiam quæ est inter editionē actionis & litis contestationem. Editio futurę litis speciem demonstrat: contestatio litis iudicijque initium est. Præcedit editio actionis. Præcedit etiam in ius vocatio, & cōuentio, & impetratio actionis, litis contestationem. l. amplius. D. rem rat. hab. Aliud nanque conuentio, aliud litis contestatio. l. si homo. D. de rei vind. Præcedit inscri-

ptio. l. in S. C. §. pen. D. ad Turpil. Sequitur litis contestatio: & inde differentia iuris antiqui & noui. Nouo à die litis contestationis peragenda est causa criminalis intra certum tempus. l. vlt. C. vt intra cer. temp. crim. quæst. ter. veteri à die inscriptionis. l. 2. C. The. vt intra an. cri. quæst. ter. Illud non est dubium; & de crimine litem dici rectè, & de eo post inscriptiones & satisfationes, litem esse contestandam comminus vtrâque parte præsentem. Dixi, Ex vtrâque parte. Glossæ veterum, Lites contestatæ, αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δίκῃ εἰω δίκῃ ἐξ ἀρχῆς γεγονῶτων. Dixi, Testibus præsentibus. Notus est Festi siue Pauli locus, Contestati esse cùm vterque reus dicit, Testes estote. Quò respicit etiã illud Cincij, Iudex testes poscit. Προχέταρξις à Græcis dicitur, quòd initium iudicio det. In ius vocatio, est actionis initium. §. vlt. Inst. de pœna tem. litig. non iudicij.

Quædam vulgò male explicata in l. properandum, C. de iudic.

CAP. XXII.

Quædam sunt in l. properandum. C. de iudic. nondum explicata bene. Hic erat mos iudiciorum, vt si litem cœptam pars vna deseruisset, altera iudicium ingrederetur, & postulare aduersus absentem edictum vel denũtiationem primam, qua impetrata absentem cõdicebat diem decimam, & eo die rursus ingrediebatur iudicium, ac si non paruisset edicto, aduersarius postulabat alterum simul ac impensarum nomine condemnationem fieri, cui addebatur etiam dies decimus, quo non veniente aduersario, similiter iudicij ingressu tertio postulabatur tertium dari, & sumptuum condemnatione fieri, & si nec huic quidem obtemperasset, tum frequentius omisso peremptorio edicto quarto, vt l. 2. & l. tres. C. quo. & quand. iud. vt frustrator pro contumace, lis pro deserta haberetur, præfens postulabat & impetrabat, atque ita reddebatur lis ἐρημὴ siue μονομερὴς δίκη, quòd idè est, vt Hesychius scripsit: licebatque in absentem vel absentem sententiã dicere, nec erat absentem vlla vel redintegrandæ actionis vel sententiæ per appellationem rescindendæ ratio: quæ est ratio euidentis l. liberto. §. litem. D. de nego. gest. omiſsa tamen ab interpretibus. Et ex his apparet quid sit quòd ait in ea Cõstitutione, per vnumquemque introitum intermitteri spatium x. dierum. Introitum enim iudicij intelligit, quo præfens absentiam accusat aduersarij, & de sumptibus litis interim quos ipse facit cõqueritur atque deplorat. Est & in ea alius locus de expensis quas reus fecit condemnatione excipiendis, secundum actorem contumacem data sententia, qui interpretibus videtur obscurus, sed non his qui No. 49. inspexerunt. Casus est quo victor victo damnatur viatica sumptusque litis exsoluere, quibus satis egit vt absentem & nihil agenti pararetur victoria. Alius est vt ante proximum triennij finem in sola expensarum datione & absolutione forsitan præstetur pœnalis sententia, quem accipiunt de absolutione ab obseruatione iudicij, cùm tamen constet & hanc non minus quàm absolutionem litis fieri non posse, nisi prope finem triennij ex eadem constitutione, id est cùm semestre tantummodo tempus superest, vt & pubertatis instans finis finitur. l. non tantum, in prin. D. de excusat. Igitur non de absolutione instantiæ siue obseruationis iudicij illo loco agitur, sed de absolutione expensarum, quam primo, puta, vel secundo introitu nonnunquam facit iudex, cùm absentem forte excusationes iustæ & probabiles adferuntur, vt No. 82. Et pœnalis sententia, subintellige, vel absolutoria. In eadem constitutione §. vlt. hærent in his verbis, Et eorum desidia triennium fuerit elapsum, & causa ceciderint, litem quidè nihilominus suum habere vigore: quibus planè affirmatur litem esse mortuã. Sed tantum abest vt verum sit quòd plerique autumant, solo triennij lapsu mortuam, vt litis contestatione temporaria perpetuetur potius, perpetua prorogetur in annos x l. Igitur ponendum est & tutores vel curatores vel actores vel procuratores ex eremodicio condemnatos, causa cecidisse: alioquin triennij lapsu instantia tantum ceciderint, non causa.

De refutatione iudicium.

CAP. XXIII.

Iure ciuili recusari remoueriue iudex quasi suspectus non potest, nisi ante litem contestatam: quia qui litem apud eum contestatur, tacitè causis recusationum quas in eum adferre potuit, renuntiasse intelligitur. Et eadem est earum quæ exceptionum dilatoriarum

- A** rum ratio, veluti præfcriptionis fori aut præfcriptionis procuratoriæ, quæ initio litis, vel (vt Symmachus ait de exceptione procuratoria) in ipfo limine quæftionis opponendæ funt contrà quàm peremptorię exceptiones, quæ etiam post litem conteftatam obiiciuntur: & hæc ratio differentiæ, quòd eæ ex caufis descendant, illæ ex personis: & par est initio litis personas quibus iudicium conftat, certas conftitui, veluti iudicis vel aëtoris vel rei vel procuratorum & defenforum, an procurator iure datus, an verus fit, an iudex competens, an fufpectus. Poffunt tamen dilatoriæ etiam ex caufa proficifci, veluti pacti temporarij, quæ ad exemplum perpetuarum proculdubio etiam post litem conteftatam opponentur, vt vetus interpres quidam adnotauit ad l. 19. C. de probat. Sed non illæ quibus agitur de iudice, aëto, reo procuratore conftituendo, nec eis confimiles iudicum recufationes, nifi fortè post litem conteftatam noua quædam fufpicionis caufa fuperuenerit, vt iure pontificio est proditum, nec abhorret à iure ciuili. Olim quoque reieëtio, id est recufatio, vel (vt est in veterum gloffis) ἀποβολή καὶ ἀπολήξις καὶ ἴσσις fiebat ftatim post fortitionem ante litem conteftatam, vel his verbis, Hunc nolo. vt in Panegyrico Plinius, Sors (inquit) & vrna iudicem adfignat, licet reiicere, licet exclamare, Hunc nolo, timidus est: vel interpolito iureiurando, his verbis, (vt Afconius Prædianus docet) Eicero, iniquus est, alio nullo allato fufpicionis argumêto: quod tamen non ita fit hodie. nam & caufa libello iudici porrecto, vel iudice abfente apud aëta præfidis vel defenforum vel duumuirorũ, declaranda ac plerunque comprobanda est. l. vlt. C. de iudic. l. fi pariter. D. de lib. cau. cui rei ante litem conteftatam post libelli oblationem Iuftinianus præfcripfit dies x. No. 53. 82. Porro non erat per omnia iure ciuili recufatio fimilis appellationi. Nam appellari quidem à iudice, vel reiici iudex non potuit post litem conteftatam, reiici tamen potuit ante, appellari ab eo non etiam. l. vlt. C. de fent. & int. om. iud. l. 12. l. apertiffimi. C. de iudic. Iure pontificio perfimilis videtur. C. fuper eo 2. de appell. c. infinuante de off. deleg. hoc fcilicet modo vt tamen ita demum reiici iudex poffit post litis cõteftationem, fi quæ noua reieëtionis caufa fuperuenerit, quæ nulla aut incomperta fuerat antè. non aliter. C. inter monafterium, de fent. & re iud. Est & alia in hac recufationum quæftione differentia inter ius ciuile & ius pontificiũ, quòd ifto oblata recufatione cogantur litigatores optare arbitros, apud quos caufæ recufationũ examinentur. C. Secundo requiris. C. cum fpeciali, de appell. C. licet, id est, de for. comp. illo autè arbitros, vel arbitrum, apud quem lis difceptetur & peragatur, à quo quafi fubdito in locum recufati, hoc dico, quafi dato à principe, fi princeps, vel à præto, fi prætor recufatum iudicem dederit, appellatur princeps prætorve, qui & recufatum dedit, & fubditum communi confenfu partium dediffe intelligitur. l. apertiffimi. l. vlt. C. de iudic. Quod communi confenfu partium, licet citra compromiffum, ex eo arbiter dicitur. Quatuor enim funt arbitrorum genera, ex compromiffio, ex iureiurando, ex datione iudicis, ex communi confenfu partium fine compromiffio, fine iureiurando, fine auctoritate iudicis aliõve iuris vinculo. Secundum tamen fuftulit Nouella quædam Iuftiniani: tertium prodit etiam à iudicibus datis. Nam etfi iudices dati alios iudices dare non poffint, arbitros tamen dare poffunt, veluti rationibus executendis, fideiufforibus probandis, diftrahendis his quæ mora deteriora futura funt. Verùm ad rem. Quod pro eo habetur aëti datus effer ab eo qui recufatum iudicem dedit, eandem que fequi formulam & idem iudicandi tempus obferuare debet, ideo verè iudex est, & ab eo prouocari potest, licet aliàs ab arbitro non liceat prouocare. l. 1. C. de recep. arb. & Carthaginenfis fynodi. C. 99. & 123. Vt autem eum eligant post recufationem dati iudicis, proditum est litigatores compelli per eundem apparitorem fiue exequutorem litis, cui initio mandata est caufæ exactio, id est ἐκβ. βασιμός. l. vltim. C. de iudic. & in d. l. apertiffimi. Eodem (inquit) exequutore, qui fcilicet eiufmodi liti addiëtus est, non alio. Nam etfi mutetur recufeturve iudex, non tamen recufatur exequutor, licet fimul eidem liti iudex & exequutor addiëti fint. Remoto enim iudice, non ideo etiam exequutor remouendus est. Iudex datus apparitionem propriam non habet, fed accipit ab eo qui fe iudicem dedit. Nou. de reftib. & No. de duob. reis. Dicimus iudices tantum datos recufari folere, quia magiftratus non iudicant nifi extra ordinem. Vbi tamen iudicant extra ordinem, non est dubium quin recufari poffint, vt Nou. 96. vel collegam fiue συναδικετήν accipere. Nou. 13. & 86.

LEgo, triennium iam ante Iustinianum causis ciuilibus finiendis fuisse præscriptum, ex **L**eo intelligi quòd Sidonius scribat Asterio consule legē de præscriptione triennij fuisse proquiratam. Sed quis non videt legendum esse Tricennij? cùm subiiciat, Cuius peremptoriis abolita rubricis lis omnis in sextum tracta quinquennium terminabatur. In sextum quinquennium quid aliud est quàm in tricennium, non triennium? Intelligit ergo Sidonius Nouellam Theodosij & Valentiniani de præf. 30. anno. Lego vicesimam rerum venalium ad fisco pertinere. Si dicerent mancipiorum venalium quinquagesimā, cæterarum rerum cætesimam, probarem. Sed quis fando vnquam audiuit quicquam de **B** vicesima rerum venalium? Locus quem adferunt ex v. i. epist. Plinij ad Corelliam, de vicesima hereditatis accipiendus est, vt ex alia eiusdem epistola cōstat ad Fabatum eodem libro: quam quidem partem Corellia emerat de publicanis, quincuncem verò de liberto Plinij. An hoc tamen scilicet loco permoti, quod in §. Diui 2. l. filiusfam. D. de leg. 1. legitur de prohibitione alienationis ne fisco fraudi sit, ad vicesimam rerum venalium referemus potius quàm ad vicesimam hereditatum? ita placet. Nam (inquit) in vicesima hereditatum nihil interest fisci, possit an non possit res legata alienari. Imò verò maximè, quia si omnino non possit extero alienari, nec poterit in fisco vicesima alienari, quæ quidem non tantùm ex hereditate deducebatur, sed etiam ex legatis. Dio l. v. *Τὴν εἰκοστὴν τῆς τε κλήρων καὶ τῆς δωρεῶν ἅς ἀν οἱ τελευταῖντες πῖσι, πλὴν τῆς πανυ συγγενῶν ἢ καὶ πενητῶν χαλεπίωσι, χατεγήσατο.* & ob id Macer ad legem vicesimam tractauit de æstimatione legatorum l. computationi. D. ad leg. Falc. in qua forsitan quòd is scripserat de vicesima, Tribonianus trāstulit ad Falcidiam. Putem etiam de vicesima accipiendam esse l. 2. C. de transact. hoc modo, vt de hereditate frater cum sorore ita transegerit, vt hereditas apud eum remaneret, cuius litem verebatur, sorori daret certam pecuniam: & ex ea causā si soluerit frater fisco vicesimam quasi hereditatis iam indubitatus possessor, vt repetere non possit, & si non soluerit, vt iure conueniri possit. Illud etiam non fero, vt in l. fraudati. D. de public. Rem munem, rem obligatam fisco interpretentur. Municare dixere Latini pro Communicare, Festo auctore, & Mentum pro Commento: & Rem munem igitur Basilica re- **C** **D**

Explicatur l. nec vllam. §. heredem. D. de pet. here. & l. 9. C. de legat.

CUm statuisset Vlpianus in titu. de pet. her. eum demū teneri petitione hereditatis qui pro herede vel pro possessore possidet hereditatem vel rem hereditariam, vtili etiam eum qui pro emptore vel pro dote possidet hereditatem, subiecit, Heredem autem etiam earum rerum nomine quas defunctus pro emptore possedit, hereditatis petitione teneri constat quasi pro herede possideat, quanuis etiam earum rerum nomine quas pro herede vel pro possessore defunctus possedit, vtrique teneatur. Constat (inquit) & Græci *Κωμολόγηται*, quo verbo iuriscōsultorum proprio, significatur Ius certum. Cicero pro Flacco, Retulit ad iuriscōsultos, constabat inter omnes, &c. Cōstat & id igitur inter omnes iuris auctores. Nondum tamen interpretibus constat ratio propter quam inter iuris auctores id ita cōstitit, cùm potius constituisse videatur heredem non teneri, cuius eadem est quæ defuncti cōdicio, vt si non potuit ab eo hereditas peti, potuerint res singulæ, propterea quòd possidebat eas defunctus pro emptore, idem & in herede eius constitui debeat, & ex diuerso. l. 2. C. de pet. her. d. l. nec vllā. §. Neratius. D. eod. Quapropter Hugolinus sic eū. §. Heredē, interpretatur, vt si quod Titius defunctus possedit pro emptore, id heres eius putauerit defunctū possedisse pro herede, atq; ita id possederit quasi heres eius cuius hereditas petitur, cùm sic heredis eius, puta Titij, heres, tum conueniatur petitione **E** **F** hereditatis etiā earum rerum nomine quas defunctus pro emptore possedit. quæ interpretatio nō placet. Nam vt opinio heredis non facit quo minus teneatur petitione hereditatis. d. §. Neratius, ita quo magis teneatur nō debet efficere. Opinio enim heredis, defuncti opinionē nō excludit. l. cùm heres. D. de diuer. temp. præf. Alij sic accipiunt eum §. **vt**

- A** vt earum rerum nomine quas Titius pro emptore possedit, heres eius teneatur quòd possideat eas pro herede, id est quasi heres Titij. Quæ ratio est inepta: necesse enim est vt iure conueniatur petitione hereditatis, possidere eum quasi heredem eius cuius de hereditate agitur. Et certum est easdem ab eo quoque possideri pro emptore. l. 3. §. ex plurimis. D. de adq. possess. quæ causâ possessionis expectanda potius est, quia cõgruit opinioni defuncti. Bartolus cum maluit accipere de vtili actione. malè. quia non de emptore vniuersitatis loquitur Vlpianus, sed de emptore rerum singularum, qui neque directâ neque vtili petitione hereditatis tenetur: ergo nec heres eius. Malim τὸ πλάσι, sententiam sequi, vt si disceptetur de hereditate defuncti inter testamentarium & legitimum heredem, & à testamētario legitimus & verus heres quasi rupto testamento hereditatem petat, in hâc
- B** actionem venire constet non tantùm res defuncti proprias, sed etiam alienas quas defunctus possedit pro emptore vel pro herede vel pro possessore. & ita in l. & nō tantùm. eod. tit. Paulus in petitionem hereditatis venire ait res illas quarum nomine Publiciana competit. Res igitur à defuncto possessas pro emptore. Proinde siue constitueris heredem Titij eius rei nomine quam Titius possedit pro emptore, non teneri petitione hereditatis siue teneri, vtraque positio est vera: prior, cum est cõtrouersia de hereditate alièna, ex qua res qualdã Titius possedit pro emptore, posterior, cum est cõtrouersia de hereditate Titij, in qua sunt res quædam aliènæ quas Titius possedit pro emptore. Et quod ait in d. §. heredem, Quamuis etiam &c. hunc habet sensum, quòd omnino teneatur heres earum rerum nomine quas defunctus pro herede vel pro possessore possedit, non ideo eadem actione excludendas esse res ceteras quas defunctus pro emptore, vel pro legato vel pro
- C** donato possedit. Distinctionem hanc quidem titulorum fieri cum de hereditate alièna agitur, sed nō cum de hereditate testatoris agitur inter heredem scriptum & legitimum. Et simili loquendi formâ Imp. Alexander in l. 9. C. de legat. etiam si falsum dicatur testamentũ, legata solui, interposita cautione Euiçta hereditate redditu iri: quamuis aliàs cautioni tunc locus sit, cum sine controuersia legata soluantur. Quæ posteriora verba nolim accipi de cautione, Amplius quàm per legem Falcidiam, vt interpretibus placet, sed de eadem illa cautione, Euiçta hereditate redditu iri, hoc sensu, Non quòd tũc cautioni locus sit sine controuersia. l. vlt. C. de pet. hered. l. 3. §. si legatarius. D. si cui plus quàm per leg. Falcid. ideo minus, imò magis ei locum esse mota controuersia. Græci quoque eam Alexandri Constitutionem perperam videntur accepisse his verbis, Οσα κινδύλο κληρονομία μεταβάλλει τὰ λεγάτα, οφείλει ἀπαγγέλλαι τοὺς λεγάτα τοῖς ἀσφάλεια τοιαύτω, ὅτι ἐὰν ἐκδικηθῆ ἡ κληρονομία, ἀποκρίσθωσιν αὐτῶ τὰ λεγάτα ἢ ἐὰν δὲ πλάσῃ φάσθωσιν εἶναι ἢ ἀσφάλεια ἐν τῶ μεταξὺ, οὔτε δὲ γὰρ ἔστι μεταβάλλει τὰ λεγάτα, nisi immutata verba de industria dixeris propter l. vlt. C. de pet. her. quæ præstari legata & competere libertates vult ita demum si falsum testamentum non approbetur.

Butta, Doga, Befalos, Resoluer, CAP. XXVI.

- A** D l. vinaria. D. de verb. sig. Basilica serias interpretantur βύθεις nouo vocabulo, quòs etiam Hetrusci hodie vtuntur. Nicetas dixit βύτζια, & interpretatur οἴνων δοχῆια. veteres etiam glossæ dogas exponunt βύθεις, quod quidem dogarum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δοχῆι vel δοχῆι, sunt quæ capacitati alicui parata sunt & capacitates ipsæ vel mensuræ, vt in Auteliano Vopisci; Facta est ratio dogæ cuparum, nauium. Doga non vas sed capacitatem significat. Cupas autem βύθεις μεγάλας exponunt veteres glossæ: easdemque vocari à quibusdam gaulos. Idem buttarum & butticellarum nomē in veteri instrumēto apochæ siue plenariæ securitatis legi, quod ligni membrana scriptum extat in bibliotheca Regis. Scriptum fuit Rauennæ Imp. Dn. Iustiniano. P P. Aug. anno xxxviii. P. C. Basili, anno xxi. Id. Iul. Indictione xii. & eo Germanus V. C. sub diaconus, tutor Stephani H. P. profiteretur se à Germana Cl. F. accepisse quod pro tertia
- F** portione hereditatis ex testamento Quod collecti ei competebar in rebus mobilibus & immobilibus, quarum notitia professioni subiicitur, & inter cetera mobilia numerantur butta & butticellæ granariæ. Sed alia adscribamus. Theophilus in Tit. de rer. diuis. tigni appellatione βήσαλον contineri ait, id pessulum interpretantur: malè. Est enim idem prorsus quod testa. l. i. D. de rig. iunc. siue later: vt in Basil. ad l. fistulam. D. de ser. vr. præd. ex

figlino opere, ὡς τὸ βήσαλον. & in glossis Laterculum βήσαλον καὶ γραπιά, & apud Charisiū, A
 beſalia. Io. Tzerzes, ὁππῶ δὲ πλίνθον γίνωσκε τὴν βήσαλον καλοῦμεν. Illud adſuere iuuat, no-
 bis Reſoluere idem eſſe quod Soluere. l. Septicia. D. de pollicit. & quāuis Plautus eodem
 ſenſu ſæpe dixerit Rem ſoluere, non ideo in Catone pro Reſoluito emendandum, rem
 ſoluito, cum & idem ille frequenter dixerit Reſoluere. Menæchmis, Perdormiſco, ſi re-
 ſolui argentum cui debeo. Amphitruone, Si obſequere, vna reſoluas plaga. Aſinaria, Ec-
 quis pro veſtura oliui reſoluit? Feſtus, Reluere, reſoluere, repignerare. Cicero Phil. 14.
 Quæ ſit pollicitus reſoluturum.

Adnotationes quædam ad l. vlt. C. de pet. her.

CAP. XXVII.

B.

Siquis (inquit) hereditatis petitionem vel ſuſceperit vel ſuſcipere ſperat. Haloander ma-
 ſiè ſuſtulit illa verba, Vel ſuſceperit: Græci probauerunt & retinuerunt: Ἐὰν τις τὴν τῆς
 κληρονομιάων ἀπαίτησιν ἢ ὑπεδέξατο ἢ δὴ ἢ ἐλπίζῃ ἐνάγεσθαι αὐτῇ inquit. rectè. Nam ſiue
 ſuſceperit ſiue ſuſcipere ſperat, vtroque caſu differri cætera iudicia ſolent. l. 7. D. de pet.
 her. Nec obſtat l. Si poſt litem. D. de except. qua mouetur Accuſſus. Nam actiones qui-
 dem cæteras poſt litem de hereditate conteſtatam differri, eiſve, Quod præiudicium he-
 reditati non fiat, exceptionem opponi non dicimus, ſed non debere de eis iudicem pro-
 nunciare antequam de hereditate pronunciatum ſit. d. l. 7. vel potius, quia verum eſt fa-
 ctum iudicium dici re iudicata. l. à quo. D. de rei vind. Cic. pro Quintio, Vt res facta iudi-
 cio parata ſit, iudicatum ſolui ſatiſdari. Liuius xxxviii. Tanto aſſenſu auditum decre-
 tum, vt vix in eadem ciuitate videretur factum iudicium. Et viii. Facto iudicio, viua ſub
 terram deſoſſa. Et vi. Triste iudicium factum. Verior eſt prior intellectus Accuſſij ad l. Si
 poſt. vt poſt litem de hereditate conteſtatam & finitam fruſtra opponantur præiudicia,
 non etiã poſt litem conteſtatam tantùm. Quod ſi non obtinuerit. Cautionis ſatiſdationiſ-
 ve latior explicatio eſt. Quos percepit. non quos percipere potuit, quia bona fide accepit. Vel
 ſi ipſe maluerit litem quidem conteſtari, expectare autem hereditatis petitionis euentum, &c. hac
 via & præſtandæ ſatiſdationis onere legatarius leuabitur, & ei à tempore litis conteſtæ
 ſecundum teſtamentum dicta ſententia uſuræ & fruſtus legatorum debebuntur. Iudicis
 officio ei ſatiſfaciat vel, &c. Iudicis officio, ſi de eo petitor poſſeſſorve iudicem admonue-
 rit, Negotiorum geſtorum, ſi iudicem nõ admonuerit, & hereditario nomine ſoluerit de
 ſuo. quia verum heredem liberauit. l. vlt. D. de neg. geſt. Condiſtio ex lege, ſi ſuo nomine
 ſoluerit. Quia etſi verum heredem ipſo iure non liberauerit, exceptione tamen is poteſt
 ſe tueri aduerſus creditores. l. ſiquid poſſeſſor. D. de pet. her. Annale tãtummodo ſpatium.
 Cur etiã legata non differuntur in annum? quia legatorum facilis repetitio eſt, quo etiã
 nomine cautio interponitur. Libertatum quæ competierunt, vel præſtitæ ſunt ſemel, re-
 petitio non eſt. Tardè autem concedendum eſt, vt eleganter ait Cor. Tacitus x i i. quod
 datum non adimeretur. Libertates directæ competunt, Fideicommiſſariæ debentur &
 præſtantur. l. 36. §. vlt. D. ad leg. Falc. Legata quoque etiã ſi directæ ſint, plerunque præ-
 ſtantur, non competunt. l. qui fundum. §. ſi tu ex parte. D. eod. Eripi autem dicuntur in li-
 bertatem quibus lex libertatem quæ præſtari debuit repræſentat. Si non falſum. Quæ ex E
 teſtamento falſo repræſentata vel præſtita eſt libertas, non reuocatur. l. Cum ex falſis. D.
 de man. teſt. Sed non videtur profectò lege repræſentata ex teſtamento falſo, id eſt, quod
 nunquam fuit. Si non falſum. Cur non excipit etiã inofficioſum, ſecundum l. Papinianus
 §. vlt. de inoff. teſt? Nempe quia petitio hereditatis de inofficioſo hoc titulo non contine-
 tur, quæ proprium ius habet, quia reſciſſoria. Sub ea ſcilicet condicione. Lex in repræſentã-
 da libertate hanc iniicit condicionem. alioquin poſt libertatem rationibus reddendis nõ
 obligaretur, niſi ratione connexionis. Iure patronatus videlicet competente ei, vt puta ei qui
 ex teſtamento vel ab inteſtato præſtare libertatem debuit, ſi ſecundum eum pronuncia-
 tum ſit.

Ad l. periculi. D. de nau. fax.

CAP. XXVIII.

F

Nautica pecunia ideo grauiffimam uſuram admittit etiã ex pacto, cum tamẽ regu-
 lariter etiã in contractibus ſtriſtis uſuræ neque debeantur citra ſtipulationem, ne-
 que grauiffimæ venire poſſint, quia creditor nauticæ pecuniæ periculum ſuſcipit. Vnde
 quæritur

- A** quæritur an, etſi pecuniæ non nauticæ periculum ſuſcipiat creditor, eadem ratione uſurã is maximam rectè pacifci poſſit. Scæuolæ ea mens eſt in l. periculi. D. de nau. fœ. vt oſtendat poſſe, quaſi pro periculi mercede: vt ſiquis piſcaturo dederit pecuniã in apparatus, vt ſi ceperit, eam reddat cum uſuris, ſi nihil ceperit, nihil reddat: vel, ſi athletæ in exhibitionem, id eſt victum & exercitationem, ſiue quam legem pulueris & cibi Terentianus Maurus vocat, vt ſi vicerit, reddat cum uſuris, ſi nõ vicerit, nihil reddat. Sed quid eſt quod ait, Condicione quanuis pœnali non exiſtente? Imò exemplo nautici fœnoris res ita geritur vt condicione exiſtente, recipiam quod dedi cum uſuris, condicione non exiſtente, vt nihil recipiam l. 4. l. fœnerator. eod. Reſpondeo ea verba nihil pertinere ad exempla illa de piſcatore & athleta, ſed ad iſta, Si nõ manumittas (ſic lego ex Baſilicis) Si illud non facias, Si non conualuero, & cætera, in quibus magis dubitabatur an pactum proficeret ad augendam obligationem, propterea quòd periculum ineſſe videtur proprie his quæ pendent ex caſu, vt in exemplis de athleta & piſcatore, non in his quæ pendent ex voluntate tua: & tamen ſi dederò tibi pecuniam hac lege, vt ſi ſeruum manumittas nihil recipiam, ſi non manumittas, vt eam recipiam cum uſuris: vel hac lege, vt, ſi Romam eas, nihil recipiam, ſi non eas, vt recipiam cum uſuris: vel ſi dederò hac lege, vt ſi cura & auxilio tuo ex morbo cõualuero, nihil recipiam: ſi non conualuero, vt recipiam cum uſuris, valet pactio ad augendam obligationem. Condiçionibus igitur his non exiſtentibus, (quæ ideo pœnales dicuntur, quia pœnam inſtigunt ei qui condicionem appoſitam initio dandę pecuniæ non implet) ſortis & uſurarum de quibus conuenit, condiçtio erit. Ex his enim cauſis cõdiçtiones naſci ſolēt ſine cauſa, vel ob rem dati ſortis nomine. l. Senatus. §. 1. D. de mor. cau. dona. l. videamus. §. idẽmque ſi mortis. D. de uſuris. & verò etiã uſurarum de quibus conuenit, veluti pro mercede periculi. Quanuis enim pacto huiuſmodi non impleta condicione ab eo qui pecuniam accepit, uſurarum damno is veluti pœna plectatur, ideo tamen ſeruat pactio, & actionem parit, quia deduxit ſe in periculum amittendę pecuniæ is qui dedit ea lege, vt ſi qui accepit, manumitteret ſeruum, aut Romam iret, aut morbo medicinam efficeret, nihil ipſe reciperet. Legendũ ex Baſilicis, *Veluti ea ex quibus condiçtiones naſci ſolent*, vt l. quia quod. D. de dona. inter vir. & vx. Et meritò his opponuntur ea quę in aleæ ſpeciem cadunt, quia ex his cauſis condiçtiones non naſcuntur. Fuit lege prodita actio quadrupli de alea, vt Aſconius ſcribit, cui adiungit etiam aliam, de exacta grauiore uſura, vt Cato, & l. 2. C. Theod. de uſuris. Vtraque eſt hodie in ſimplum. Sed vt de uſura famoſa. l. improbum. C. ex quib. cauſ. inf. ir. ita & de alea, mea quidẽ ſententia, quia in parentes & patronos non datur, niſi, vt de dolo, verbis conceptis in factum. l. vlt. D. de aleat. & Lenticulam aleæ condemnatum Cicero quaſi infamem notat, & aleatorum nomẽ infame cenſetur. l. 26. de iniur. l. fugitiuus. D. de ver. ſig. propter quòd ſe teſſerarios appellari malunt: inter quos tamen, vt Marcellinus ſcribit x x v i i i. tantum differt quantum inter fures & latrones. Igitur etiam ſi periculum adeant aleatores, cum ita rem gerũt data poſitãve pecunia, vt cui euenerit iactus ſecundus, is ſuam & colluſoris pecuniam recipiat, cui infelix, nec ſuam quidem: tamen ex hoc negotio in victum non eſt actio cõdiçticia, quia illicitum eſt negotium, vel obſtat exceptio, Si in alea geſtum fuerit. l. in exceptionibus. D. de probat. l. vlt. §. 1. D. quar. rer. act. non detur. Ea tamen negotia ex quibus condiçtiones naſci ſolent, cum ſint licita & honeſta, etiam ex pacto uſurarum incrementum recipiunt, veluti pro mercede periculi, vt expoſui ſuprà. Βαſιλικῶν autem verbis hæc interpretatio apertiffimè comprobatur: idcirco ea ſubiiciam. Δανείζων δύναμαι συμφωνῆν λαβῆν ὁ δὲ δῶκε τῷ ἑτέρῳ ποσότῃτι ὡσανεὶ πῆμμα ἔχει κινδύω, μόνον μόντοι μὴ ἐπὶ κότῳ, ἀλλὰ ἐξ ὧν ἀρμόζει condiçticios, τυχόντα μὴ ἐλευθερώσης, ἵνα μὴ τὸδε ποιήσης, εἰ μὴ ὑγανῶ· καὶ τὰ λοιπά· ἢ εἰ ἀν χρηγῆσω ἀλιεῖ εἰς ὠθευσιεύω, ἵνα εἰ ἀλιεύσῃ, ὠθεύχῃ· ἢ ἀθλητῆ ἐπὶ τῷ ἑαυτὸν θρέψαι, καὶ γυμνάσαι, καὶ εἰ ἀν νικήσῃ ἀποδῶ. ἐπὶ τούτοις γὰρ τὸ πάκτον, καὶ χωρὶς ἐπερωτήσεως πλατυῖται τὸ ἐνοχλῶ. Basilica habet, *In his enim. Flor. In his autem omnibus hoc pactum*, &c. acſi dixerit initio obligationem augeri poſſe propter periculi ſuſcepti mercedem, nunc dicat etiam augeri poſſe ex pacto.

Legatio libera. Cretio libera. CAP. XXIX.

Qui legatione libera abeſt, non videtur reipub. cauſa abeſſe, quia ſui commodi cauſa abeſt. Hoc ita Ulpianus rectè in l. qui libera. D. de legat. Donabantur enim à ſenatu vel imperatore clariffimi viri honorario titulo liberę legationis, etiam ſi ſuorum, nõ

publicorum negotiorum causa in prouinciam aliquam proficisceretur, veluti delatarum **A**
 sibi hereditatum ad eundem causa, vt Cicero ait in Rullum, vel sub specie delatarum:
 & idem **111.** De legib. Legatione, inquit, hereditates aut syngraphas suas persequuntur.
 Libera autem dicitur, quod nullo sit finita tempore, sed redire & abire ei qui impetraue-
 rit quodcumque liceat: qua forma & cretionem liberam dicit **x 111.** ad Atticum, quæ
 testamento scribitur his verbis, Cernito cum volueris, non adscripto c. dierum solemnium
 tempore. Quinimo quibus hereditatis cernendæ causa libera legatio datur, iis rectè di-
 xeris liberam cretionem dari, licet vt legatio, ita cretio sit sine re, id est profectio color
 potius quàm hereditatis adquisitio. Cicero **1.** De legibus. Legationem aliquam nimirum
 ista oratio postulat aut eiusmodi quampiam cretionem liberam atque otiosam. Malo e-
 nim cretionem legere, quàm Cessionem. Et illo ad Atticum loco, Cretionem Cluuij li-
 beram, testibus præsentibus **L x 11.** non, Sexaginta diebus: alioquin non esset cretio libe-
 ra, & in non libera solemnes erant dies c. non pauciores. Nec testium numero illo moueri
 debemus, qui legibus plerumque antiquis amplissimus definitur. **l. 1. §. quanquam.** D.
 de testib. Quod autem subiicit ibidè Cicero, vt suo iussu cernat Vestorius, contra ius esse
 videtur, quo per procuratorem cerni hereditatem non posse constat. **l. per procuratorè.**
 D. de adq. her. nisi hunc dicas prætorem tueri periunde atque si per procuratorem bono-
 rum possessionem secundum tabulas accepisset arg. **l. is qui.** D. de leg. præst.

Res mortua Lanipendia.

CAP. XXX.

Non videtur locupletior facta vxor pecunia sibi à viro in vngueta donata, etiam si ca-
 mox se mulier à creditore liberauerit, si de sua pecunia deinde ratundem impende-
 rit in re mortua. **l. 8. §. si maritus.** D. de donat. inter vir. & vxo. Rem mortuam vocat vn-
 guenta quorum possessio breuis, inanis, inutilisque est. Plinius **x 111. cap. 111.** Margaritæ
 gemmæque ad heredem transeunt, vestes prorogant tempus, vngueta illico expirant ac
 suis moriuntur horis. Qua forma & rem mortuam Plautus dixit, quæ fracta, perdita, va-
 cuæ facta est: & rem occisam, in Pseudolo: rem animam egisse, in Trinummo: & nostri iu-
 risconsulti rem sine litem mortuam, quæ amissa restitui non potest. **l. properandum.** C. de
 de iudic. **l. 2.** D. iud. sol. **l. 3.** D. quæ in frau. cred. & mortuaria idem Plautus res inanes &
 nugatorias, Græcique *κελεύθρα* eodem sensu. Promiscuè dicit Plautus rem occisam &
 mortuam, vt Ciceronem pro mortuo occisum dixisse Asconius notat. Occidere enim **D.**
 propriè est gladio. **l. 10. §. si ipse seruus.** D. de pecul. vel latius qualibet vi adhibita in S. C.
 Siliano & lege Aquilia, non fato. In eodem titulo De donat. inter vir. & vx. **l. sed si vir,**
 Lanipendia est non quæ lanam pectit aut carpit, sed quæ lanificis lanam præbet, toriúsque
 lanificij curam gerit. Sic enim in veteribus glossis legi. Lanipendius *καθημὸς ἕως ἐελθῶν.* Et
 ob id adiicit, Tanquam. Est enim non nisi impropriè lanipendia, quæ non de sua sed de
 viri lana vestimenta curat fieri: & ob id vestimenta viri esse dicuntur, quasi viri lanipen-
 dij, non mulieris.

De sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur

CAP. XXXI.

ID quod interest, quod nihil aliud est quàm vtilitas quæ mihi abest quàmve adipisci po-
 tui, vel iureiurando actoris æstimatur, vel officio iudicis. **l. 15. §. in hoc interdicto.** D. quod
 vi aut clam, & modò tanti quanti res est, vt ita planè tùm idem sit rei pretium & id quod
 interest, vt Thalelzus notauit ex **l. 1. C. de iis qui à non dom. man. sunt:** & in eadem specie
 pretium restituere iubetur is vnde petitur. **l. 15. §. vlt.** D. de rei vind. & id quod interest **l.**
 de eo. **§. si post.** D. ad exhib. modò minoris est quàm res. **l. 9. §. vlt.** D. eod. modò pluri **l. 1. in**
 princ. D. de act. emp. & hoc postremo genere pluri æstimata vtilitate quàm sit res, sanè
 quod excedit verum rei pretium, pœna est, cui vt modum apponeret Iustinianus, consti-
 tutionem emisit, qua in casibus certis æstimationem eius quod interest iudices supra du-
 plum facere vetat, in casibus incertis supra quàm re vera absit interceptumve sit actori. **F**
 Casus vocat rem qua de agitur. Et certos casus certamve rem definit, quæ certam habet
 quantitatem vel naturam, id est certam pecuniæ summam, certumve corpus, vt in omni-
 bus cōtractibus plerumque intercedit certa pecunia certave res. Finge igitur emproi ho-
 minem

- A** minem venditum x. non tradi vel traditum euinci. Actione ex empto non confequerur emptor eius quod interest nomine amplius quàm xx. vel non amplius quàm rem & x. l. Titius. §. vlt. & seq. D. de act. emp. exemplo vfuræ aut pœnæ vice vfuræ, quæ fupra duplū non debetur. Debet enim eius quod interest æftimatio ad modum legitimum vfurarum redigi. Qua de caufa, vbi fupra duplum vfuræ licitæ funt, vt in traiectitia pecunia, & eius quod interest, æftimatio eo cafu duplum egredi poterit. l. 2. §. vltim. D. de eo quod cer. lo. Quòd fi incerti funt cafus, qui neque habeant certam summam, neque certum corpus ad cuius rationem poffit iudex moderari id quod interest, quicquid in re ipfa verè interest, id folùm inquirere & æftimare iudicem iubet, non commentitiis damni dati lucrive intercepti allegationibus animum attendere: vt ecce, Facit mihi Titius controuerfiam poffeffionis. Poffeffio inter incertas res numeratur, atque adeo incerti condicitur. l. indebiti. §. fed etfi nummi. D. de cõd. inde. & l. qui exceptionem. §. fi pars. D. eod. tit. adhibita. l. heres. D. ad Tréb. Est enim res incorporalis. Ælius Gallus apud Fefum, Non enim poffeffio eft his de rebus quæ tangi poffunt, neque qui dicit fe poffidere is, H. E. rem, poteft dicere. Itaque in legitimis actionibus nemo ex iure Quir. poffeffionem fuam vocare audet, fed ad interdictum venit. Sic perfpicuè nunc eum locum reftitui poffe arbitramur. Si igitur poffeffionem meam effe vindicauro aduerfus Titium interdicto vt poffidetis vel vtrubi, tanti damnandus erit Titius quanti mea interfuerit poffeffionem retinere. l. pen. §. vlt. D. vt poffid. Æftimandum igitur erit pretium non rei certæ, fed poffeffionis quæ incerta res eft. Idque hac ratione vt æftimetur quantum mihi re vera abfit quod mea mihi poffeffione vt non licuerit, puta quòd fementem facere me in fundo meo prohibuerit quis, (quæ re euenerit vt magno mihi fruges eo anno cõfiterint) non etiam quòd collectis mefibus ex negotiatione lucrari potuiffem. Nam & omnibus cafibus cùm ineunda eft vtilitatis æftimatio, ea tantùm fpectatur quæ circa rem confiftit, non ea quæ extra rem eft. l. fi ftérilis. §. cùm per veditorem. D. de act. em. l. 2. D. rem rat. hab. vt fi moram fecerit venditor in vino tradendo, tanti damnabitur, quanti vinū hodie pluris eft, non quantum ex vino emptor nundinari potuit, id eft quanti interest ex re ipfa, quod Græci vocāt τὸ ὄν ἀφ' ἑρέρον ἐξ αὐτῆς τῆς παραγµάτων, non quanti interest extra rem. Idemque eft in emptore. l. vlt. D. de per. & com. rei vend. ac fimiliter in legatis cùm legatarius oneratus eft fideicommiſſo, computatur tantùm pecunia legata & vfuræ medi j temporis cùm ex die
- D** fideicommiſſum relictum eft, & pro modo vtriuſque fideicommiſſum præftatur. Vtilitas vfurarum circa legatum pecuniæ confiftit. Vtilitas, fi quam commētemur extra legatum, non auget fideicommiſſum, vt fi ex pecunia legata medio tempore negotiatus legatarius vberimum quæftum fecerit, vel fi ea pecunia fe imminente grauiſſima pœna liberauerit. l. imp. §. fi C. D. de leg. 2. At, vt alio exemplo id quod dixi de cafibus certis & incertis aperiat, Si certæ quantitatis actio fuerit, puta c. non poteft ftipulatio pœnalis iudicio fifti eius quod interest nomine valere vltra c. l. 4. §. vltim. D. fi quis caut. Si incerta fuerit actio, puta de poffeffione, iudex dabit operā ne pœna egrediatur eius quod re vera interest modum. Pœna autem non adiecta ftipulationi iudicio fifti, in veram quãtitatem & in id folùm quod reuera in actionem venit, condemnationem faciet. l. 2. §. vltim. l. 3. D.
- E** qui fatiſd. cog. l. 4. D. de cuſto. reo. l. vlt. D. fi quis in ius voc. non ierit.

An duo eiuſdem rei poffeffores in ſolidum effe poſſint.

C A P. XXXII.

F Vit hæc quæftio vexata inter Proculianos & Sabinianos. Hi admittebant duos poffeffores, illi non item. l. 3. §. ex contrario D. de adq. poſt. Proculianorum ſententia obtinuit, & quidem generaliter, vt nec poſſint duo in ſolidum poffidere ciuilitè, nec duo naturaliter: nec vnus ciuilitè, alter naturaliter: nec vnus iuſtè, alter iniuſtè. l. fi vt certo. §. fi duobus. D. commod. l. duo. D. de prec. Nec mouemur l. & habet. §. eum qui. D. eo. quæ

F & poffidere eum ſtatuit qui precariò rogauit vt ſibi poffidere liceret, & eum qui rogatus eft. Nam ſumpta ea lex eft ex libris ad Sabinū, qui duos poffeffores admittebat, & verior eft Labeonis ſententia in ea ſpecie eum folùm poffidere qui precariò rogauit vt ſibi poffidere liceret. Nec l. 3. D. vt poffid. nam in ea hæc verba magnopere expendi velim, *ſi quis proponeret*, ex Sabini (puta) & Trebatij ſententia: quibus neque Proculiani neque nos

credimus.& in specie eo loci proposita, si Titius vi aut clàm à me possidet vel ab alio, so- A
lus ipse possidet, non ego: licet cùm à me vi aut clàm possidet, futurum sit vt eum vincam
interdicto vti possidetis, propterea quòd, etsi non possideam, tamẽ perinde habeor atque
si possiderem, cùm habeam interdictum vnde vi vel de clandestina possessione. l. si quis vi.
D. de adq. possess. l. 7. §. Iulianus. D. com. diuid. Et multo minus mouemur l. si finita. §.
cùm autem plures. D. de dam. inf. qua plures mittuntur in possessionem in totum, ex pri-
mo decreto scilicet custodiæ causa, non vt possideant, & mittuntur quidem singuli quasi
in totum, sed cõkursu partes habent, & ex secundo decreto pro eis partibus possidere iu-
bentur.

Duplex possessio, naturalis & civilis.

CAP. XXXIII.

Duplex est possessio, vna quæ iure consistit, altera quæ corpore. l. nemo. C. de adq. B
poss. Augustinus in ser. De vita clericorum. Quod videtur (inquit) possidere, sicut iu-
risperiti loquuntur, iure non corpore. Hæc naturalis siue corporalis dicitur, illa civilis:
nulla est tertia quæ dicatur naturalis & civilis. & hanc verò & illam ad d. l. nemo, sic Basi-
lica definiunt, Νομὴ ἐστὶ φυσικῆς ἢ τῆς πραγμάτων κατοχῆς καὶ δὲ τοῖς νόμοις, νομὴ ἐστὶ ψυχῆ δεσπό-
ζουτος κατοχῆ. Animo domini, inquiunt, quod opinione domini l. si seruus. D. de noxal. a-
ctio. cogitatione domini. l. pen. C. de fur. & rectè adiiciunt Κατοχῆ, id est Detentio. Nam
& possessio civilis plurimùm facti habet. Vtraque igitur corpore constat, & vtraque ani-
mo sibi habendi, non vtraque animo domini, vtraque etiam animo retinetur, id est etiã si
possessor nec suo nec alieno corpore rei insideat, quoad alius subsederit, sibi que rem te- C
nere cœperit. Vtranque supradicta l. nemo, ait esse legitimam, quia defenditur legibus &
interdictis possessoriis. Civilis est quæ apprehenditur & possidetur ex iusta causa adqui-
rendi dominij ab eo qui se dominum credit. Naturalis est quæ corpore solo consistit, non
iure dominij. Vt ecce, Naturaliter possidet qui vi aut clàm possidet & incubat rei meæ,
eique aduersus alios competit interdictum Vti possidetis, & Vnde vi. l. i. §. vlt. D. vti pos-
sid. l. i. §. qui à me. D. vnde vi. Ego violenti aut clandestini ingressus opinione comparata,
possessione cessi, sed eam tamen vel interdicto vnde vi aut de clandestina possessione
recuperare possum, aut meam esse vocare interdicto vti possidetis, vt docui superiori ca-
pite. Eum quoque naturaliter possidere constat qui contra leges donatum accepit, vt si-
quid vxor viro donauerit, id vir possidet non iure dominij, cùm sciat, aut ignorare non D
debeat, inutilem donationem esse, sed naturaliter volente domino qui ei possessione ces-
sit, & competunt ei interdicta possessoria. l. i. §. si vir. D. de adq. poss. l. i. §. deicitur. D.
vnde vi. Is etiam qui precariò rogauit vt sibi possidere liceret, naturaliter possidet. l. & ha-
bet §. eum qui D. de precar. non civiliter, quia neque dominium neque dominij opinio-
nem habet, & quidem solus, secundum sententiam Labeonis, quæ verior est, cùm posses-
sor ei possessione sua cesserit. Et omnino quicumque possidet siue naturaliter siue civili-
ter possidet, siue iustè siue iniustè, aut non possidet, aut solus possidet. His consequens est
interdicta possessoria aduersus alios dari ei qui precariò rogauit. l. i. §. vlt. D. vti poss. l. qui
precariò. D. de precar. nõ etiam aduersus eum quem rogauit, sicut nec ei qui vi aut clàm
possidet aduersus eum à quo possidet: quia etsi is à quo possidet vi vel clàm vel precariò E
non possideat, in controuersia possessionis tamen perinde habetur ac si possideret, cùm
habeat interdictum De vi, vel De clandestina possessione, vel De precario. His tribus
modis mala fide possidemus, vi, clàm, precariò: rhetores Græci malunt dicere, βία, ἢ λά-
θεα, ἢ ἀπέτη. & inde tria illa interdicta. Id quoque non dubito, quin creditor pignus quod
ei debitor tradidit naturaliter possideat, cùm debitor possessionem in eum transtulerit. l.
Cùm & fortis. §. vlt. D. de pig. act. l. per seruum, in pr. D. de adq. re. dom. & ideo huic etiam
non dubitarem dare interdicta possessoria, quod & Accursio placet in l. pen. §. credito-
res. D. vti possid. His adiungatur sequester cui partes possessione cesserunt. l. interesse. D.
de adq. poss. l. licet §. rei. D. de pos. nam & hic naturaliter possidet. Et ab his quidem om-
nibus qui possident civiliter vel naturaliter separãdi sunt ij qui sunt in possessione. Aliud F
enim est esse in possessione, aliud esse possessorem: sicut aliud esse in seruitute vel liberta-
te, longè aliud seruũ vel liberum esse. In possessione est depositarius, cominodarius, co-
lonus, inquilinus, is qui precariò rogauit vt morari liceat, non etiã possidere, vel sequester
cui partes custodiam tantum, non possessionem concesserunt, similis hic depositario,
ille

- A** ille commodatario. Item is qui ex primo decreto missus est in possessionem crediti seruandi causa, vel dotis, ventris, legatorum, damni infecti causa. l. certè. §. is qui. D. de precar. l. si quis ante. D. de adq. poss. & quibus in locis dicuntur naturaliter possidere, impropria & confusa loquutio est, cum sint in possessione naturali potius quam possideant. quae de causa eis interdicta possessoria non dantur. l. officium. D. de rei vind. sed dantur dominis, apud quos possessio remansit, veluti depositori, commodatori, locatori, ei qui precario rogatus est, debitori, & similibus. Hi enim per illos possident. Illi ergo his, non sibi. Si non sibi, nec igitur proprie possident. Possidere enim est sibi habere. Fructuarius quoque est tantummodo in naturali possessione, non etiam verè naturaliter possidet. Solus enim dominus possessor est, & possidet per fructuarium: nec alia ratione dicitur retentionem
- B** vsusfructus esse speciem traditionis, quam quod qui retinet vsusfructum, desinat sibi, & incipiat alij possidere. & l. naturaliter. D. de adq. poss. Vlpianus ait, Naturaliter videtur, quod verbum est *καταστροφή*. Nec enim omnis qui videtur possidere, etiam possidet, vt debitor pignus possidere & vsucapere videtur, nec tamen possidet. Verum enim licet fructuarius non possideat, tamen quia rei emolumentum ad eum pertinet, quae res efficit vt in plerisque partibus iuris etiam pro domino habeatur, interdicta ei possessoria accommodantur, quae cæteris qui sunt in possessione non accommodantur.

Ad l. fructus D. de rei vind.

CAP. XXXIII.

- C** Certum est mortuo homine de quo agebatur post litem contestatam, non omnino commori litem. Superesse enim rationem fructuum, id est operarum. l. 16. D. de rei vind. l. si homo. D. de re iud. l. si seruus. D. iud. solu. Sed ratio ea fructuum habenda sit vsque ad mortis, an vsque ad rei iudicatæ tempus, questionis est. Et Paulus refert, homine mortuo dolo aut culpa possessoris post litem contestatam, veriore esse Trebatij opinionem existimantis eò vsque fructuum rationem habendam quousque haberetur si non periisset, id est ad rei iudicatæ tempus. idemque Pomponio & Iuliano videri. l. fructus. D. de rei vind. Veriore scilicet quam Labeonis, cui cum præceptore fuit frequens dissensio. Is enim fructus tantum vsque ad tempus mortis æstimari volebat. & restat hæc ipsa eiusdem sententia in l. pen. D. eo. l. tit. Sed non adeo is imprudens fuit vt existimaret homine mortuo dolo aut culpa possessoris fructuum rationem non esse habendam quousque haberetur si dolo aut culpa possessoris is homo non periisset. Itaque cum Iuliani (cuius auctoritate vtitur Paulus in d. l. fructus) sententia plenius relata extet in l. 17. §. 1. D. eo. l. tit. & ponatur ea hominem mortuum esse post moram, id est post litem contestatam, facto suo, nõ dolo aut culpa possessoris, cumque Labeonis sententia ad eundem modum relata extet in d. l. pen. videtur in d. l. fructus, scribendum, *Et ideo si sine dolo*. Sed contra si sic scribatur, æquior erit sententia Labeonis: quia nec ultra tempus fati percipi fructus villo modo à petitore potuissent, & in fructibus æstimandis, an petitor frui potuerit, spectatur l. si nauis. §. vltim. D. eo. Sed ex diuerso si fatum non fuisset acceleratum, percipi potuissent à petitore. Nec defendi poterit opinio Trebatij, cum res interit suo fato, nisi fortè distracturus erat petitor, si accepisset, & pecuniam ex pretio redactam collocaturus, vt in ipsa re æstimanda obseruatur. l. 15. §. vltim. D. eo. Neutra igitur scriptura caret incommodo. Cõfirmor tamen l. si à bonæ fidei. D. eo. l. tit. in qua si sine dolo & culpa possessoris homo fugerit post litem contestatam, dicitur eius temporis quo possedit fructus præstari, id est quo nondum alius quisquam eius possessionem apprehendit. Eius autem temporis quo possessus est ab alio, fructus non præstari, sed cedi actiones domino aduersus eum homine vsucapto, & hanc delegationem pro iusta eius quoque temporis fructuum præstatione censerì, vel homine non vsucapto, competere ipsi domino suo iure actiones aduersus nouum possessorem. Hæc est eius legis sententia & ratio. Nam cum ab alio recipiendorum fructuum eius temporis quo reus non possedit, facultas non est, sanè æquum est, quod non statim restituerit, sed secum passus sit litem contestari, fructuum rationem haberi vsque
- F** que ad tempus rei iudicatæ.

Eum cui minus vel honor defertur, non appellare à decreto præsidis, sed à nominatione.

Tom. 5.

Ooo iij

Certi iuris est eum qui ad munus aliquod vel honorem vocatur, non aliter posse excusationibus suis uti quàm si appellationem interposuerit, sed remitti hanc necessitatem appellandi vocatis ad tutelam curationemve. l. i. §. si quis tutor. D. quand. app. sit. & veteranis ad alia munera vocatis l. veteranis. C. quan. pro. non est nec. Vocatur qui nominatur, nec nisi sit nominator aliquis, appellare potest is cui à præfide munus honoreve deferretur. Nominatio fit à decurionibus vel magistratibus municipalibus. & ab ea nominatione appellare necesse est ad præsidem. l. 4. l. ii. C. de appel. l. 2. C. de decur. causa appellationis agitata inter nominatum & nominatorem siue creatorem. Si igitur desit nominator, ut si præfes solus sine nominatore alicui scribatum detulerit, quia desit aduersarius, non potest esse appellationi locus. Qua de causa cum Seuerus Asiæ præfes, sine curialium nominatione Irenarchæ munus publicum Aristidi, scriptis ad eum literis, vltro detulisset, ut idem refert *Ἰερών* l. i. i. deficiente nominatore, is consilium cepit magistratus municipales qui reddiderant literas accipiendi pro aduersariis (ut vulgò Galli loquuntur) & appellandi, quasi viderentur illi ipsi eum nominasse ad Irenarchæ functionem, qui suscipiendæ eius madata pertulerant. Irenarcham autem vocat *φύλακα τῆς ἐπιπέρας*, leges Gotthorum Pacis adfertorem, de quo est titulus libro decimo Codicis, & l. vltim. §. Irenarchæ. D. de mun. & hono.

L. Qui familiæ D. fam. erc. explicatur.

CAP. XXXVI.

Qui familiæ erciscundæ iudicio agit, non cõfiteatur aduersarium sibi esse coheredem, l. qui familiæ. D. fam. erc. Hæc sententia videtur falsa. quia in iudicio familiæ erciscundæ, nulla certè est hereditatis controuersia, & vterque fateri videtur aduersarium coheredem esse. l. i. §. & si possessor. D. si pars her. pet. l. fundus qui dotis. §. si ego. D. fam. erc. Sicut in actione finium regundorum vterque fatetur aduersarium ad finem esse, in communi diuidendo vterque aduersarium socium esse. Et in Basilicis ea lex sine negatione sic Græcè reddita est, *Ὁ κινδὺν τὸ τῆς ἀγ. ἐρέσεως δικασθῆαι, ὁμολογαὶ τὸν ἀρτίδικον αὐτῆς συγκαληροῦναι*. Sed desit (ut arbitror) negatio: quãdoquidem ita rectè accipi ea Scæuolæ sententia potest, ut etiam si familiæ erciscundæ agatur, quasi in coheredem, tamen non omnino fateatur actor aduersarium coheredem esse, quin sit ei integrum aduersus eundem agere petitione hæreditatis: sicut is qui exceptione vitur, non vti que fatetur statim de intentione actoris. l. non vti que. D. de excep. quinimo & ad inficias profus ire potest, firmiorque reddi ea inficiatio potius quàm infirmari addita exceptione videtur, ut est in oratione p Cluentio & in Rhet. Sulpitij Victoris. Et similiter qui agit rei vindicatione, nihil sibi preiudicat in causa possessionis. Nam etiam si hoc genere agat quasi in possessorem (vindicatio enim non possessori in possessorem datur) non tamen cõtinuò videtur possessionem, si quam habet, abiicere, & possessorem aduersarium esse confiteri. Qua de causa integrum ei est experiri interdicto possessorio, vel factò iam finitoque iudicio vindicationis. l. & an eandem. §. vlt. D. de exc. rei iud. vel pendente. l. naturaliter. §. nihil commune. D. de adqu. poss. l. cum fundum. §. vltim. D. vnde vi. Hinc adhiberi poterit lux clarissima ad d. §. nihil commune, de quo scripsimus Obs. v i i.

Corrigitur Tit. Ad municipalem, & pleraque alia.

CAP. XXXVII.

Qui legunt Ad municipalem, existimant omnes in eo titulo tractari de lege municipalis, ego non existimo. Qua enim de lege municipalis? certa quadam, an de omnibus legibus municipiorum propriis, & earum condendarum potestate? neutrum occurreret. Est is titulus de municipibus, & de incolis: & rectè scripsit Iustinianus in 2. C. de vet. iu. enucl. Ad municipales, non, Ad municipalem, Basilica, *Περὶ πολιτῶν*. Id etiam non existimo, adrogationem fieri interposita stipulatione. Nec enim quæ interuenit interrogatio in adrogatione, stipulatio est, dum is qui adoptat, rogatur an velit eum quem adoptat iustum sibi filium esse, & is qui adoptatur, an id fieri patiatur. l. 2. D. de adop. quæ est certior adrogationis etymologia, quàm à populi rogatione siue lege curiata. Cicero Pro domo

- A** mo ſua, Te eſſe interrogatum auctórne eſſes vt in te P. Fonteius vitæ neciſque poteſtatē haberet, vt in filio. Et quæ in adrogatione impuberis interuenit ſtipulatio, non interponitur cauſa conſtituendæ adrogationis, ſed ne adrogatio fraudi ſit his ad quos ea res pertinet. denique adrogatio ipſa ſit nulla interpoſita ſtipulatione. Id etiam nego diſertè ſtipulari, paciſci, cauere crebrò apud iuriſcòſultos legi, cùm ne vno quidem legatur loco. Et ad id quod Vlpianus definit communia veſtimenta eſſe ea quibus promiſcuè vtatur mulier cum viro, ex Varrone addi nolo, quod etiam Aſconius Padianus ſcribit, togam eſſe commune veſtimētum marium & fœminarum. nec enim eodem ſenſu togam commune veſtimentum eſſe dicunt, quo in ea definitione commune veſtimentum Vlpianus accepit. Toga eſt genere commune veſtimētū, ſicut tunica, quæ & virili & muliebri veſti ab eodem Vlpiano adnumeratur. Vlpianus non de eo quod genere, ſed de eo quod ſpecie cōmune eſt, loquitur. Etiam non probo ædium emptori imagines, ſigna, ſtatuas refringere non licere. Moueor l. lex. C. de adm. tut. quæ tutorem aut curatorem vetat domum vendere, quòd poſt vèditionem ſcilicet, in ea maiorum imagines aut non videre fixas aut reuulſas videre ſatis ſit lugubre : & à Plinio illud non de imaginibus, ſed de ſpoliis hoſtium ſcriptum eſt, veluti auro, armis, criſtis, roſtris, clauſtris, quæ euellere religio erat : & ad hūc modum ſecūdum veriorē & antiquiorē ſcripturam, Affixis hoſtium ſpoliis, quæ nec emptor reſingere tentabat, quæ etiam dominis mutatis, domus ornamenta erāt. Quò verò illi mens qui ſcribit, procuratore ſiſci rem diſtrahente, dominium in emptorem, necdum ſoluto pretio transferri, contra manifeſtum contextum. l. 5. D. de iur. ſiſ. & debitorē ſiſci carcere coërceri, non debitorem priuati, cōtra l. 2. C. de exact. trib. l. 1. C. qui bo. ced. poſſ. Admonui & hæc & illa quæ præcedunt quæque ſequuntur, ferè omnia amicè ſimpliciterque, non potuit adduci vt alia quàm hæc commutaret. Nam & in eo perſtat, in pignore iudiciali, id eſt capto in cauſam iudicati, æquam eſſe omnium creditorum conditionem, atque adeo nihil hac in re diſtare pignus prætorium à iudiciali. At certè in prætorio potior nō eſt is qui prior miſſus eſt in poſſeſſionem, ſed miſſio illa proficit omnibus creditoribus, videturque ille non ſibi, ſed omnibus poſſidere. l. is cui. §. ſi plures. D. vt in poſſ. leg. l. cùm vnus. D. de reb. auct. iud. poſſ. & hoc eſt quod dicitur, effectum, id eſt ἀποτέλεσμα, miſſionis omnibus prodeſſe. l. 148. D. de reg. iu. Atque adeo etiam partes eius ad omnes pertinere, puta quæ ex ea re percipiuntur. l. prætor. §. his verbis. l. creditore. §. vlt. D. de reb. auct. iud. poſſ. & impenſas, quia cōmune negotium eſt. l. prætor. §. generaliter, eod.
- D** Contra in iudiciali, is potior eſt cuius nomine prius captum eſt pignus ex cauſa iudicati. l. Si & iure. D. qui pot. in pig. hab. Hoc enim pignoris genus conſtituitur in perſonā, illud in rem & generaliter omnium creditorum cauſa. Et falluntur dum d. l. Si & iure, accipiunt quaſi aduerſam l. inter, & l. in iudicati. D. de re iudic. Nam quod in his de actione iudicati, idem in illa de iudiciali pignore conſtituitur, vt non qui prior ſententiam conſequutus eſt, ſed qui occupauit agere iudicati pignuſve capere in cauſam iudicati potior ſit. Neque ego etiam illā his obiicio, ſed ei quod ſcribunt in iudiciali perinde ac in prætorio pignore æquam eſſe omnium creditorum conditionem, nec alterum alteri præferri, hoc falſum eſſe aio. Obſeruati enim capionis ordinem, non obſeruari miſſionis ordinē, non obſeruari ſententiæ ordinem: quem etiā obſeruari d. l. ſi & iure, nullo indicio ſignificauit. Obuerſabatur tamen aliquod illis, & ideo vt inde ſe explicarent, modò vt conuètionale pignus prærogatiua temporis iudiciali præferatur, hanc eſſe eius legis ſententiā dixerunt, quod commenticiū eſt, modò miſſum in poſſeſſionem ex cauſa iudicati, præferri cæteris, quo nihil eſt delirius. Miſſio enim in poſſeſſionē eſt prætorium pignus. Et in prætorio pignore non eſt prælationi locus. Nec obſtat l. 3. C. qui pot. in pig. hab. quia in eius ſpecie ideo reſp. Heliopolitanorum miſſa in poſſeſſionem iudicati ſeruandi cauſa præfertur chirographario creditori, quia & nō miſſa idem priuilegium habet. l. pen. D. de reb. auct. iud. poſſ. Nō eſt igitur eiufdem conditionis cuius cæteri creditores, & miſſio proficit tantum iis qui ſunt eiufdem conditionis. In ſpecie quoque l. 2. eod. titu. miſſi in poſſeſſionem, fideicommiſſarius puta & creditor, non ſunt eiufdem conditionis, vel tituli. Adhibita autem d. l. 3. ad d. l. pen. etiam oſtendet quod dicitur de qualibet ciuitate in d. l. pen. malè eos alio loco adſtringere ad urbem Romam. In duodecim Tabulis feret forſitan aliquis ita legi libram S. farris in dies dato. Sed nemo, libra S. farris in dies dato: nemo quoque libram S. interpretabitur ſelibrām, ſed ſeſquilibram: nemo libras (quo nomine in ſingulos nexos vna ſignificatur) diurni modum excedere admittet, cùm duas erogari libellas oportere

custodiis ab Impp. constitutum legamus, & Liuij 4. Sp. Melium bilibre farris libertatem A
 ciuium emisse, & militibus conferri libras farris & sextarios vini apud eundem lib. v i i.
 & Titinnij illud. Libram aiebant satis esse ambobus farris intritæ. plus comest sola vxor.
 Et selibræ angustiozem esse modum ex Bibaculo liquet, qui sic scribit de Catone,

Quem tres caliculi, selibra farris,

Racemi duo, regula sub vna,

Ad summam propè nutriunt senectam.

& Martiali, Plumbea selibra. Sequentia item
 quis probabit? Iure ciuili in Pandectas relato priuatæ pecuniæ furem corporali pœna nō
 coërceri: refragatur enim l. pen. D. de condic. cau. dat. l. interdum. §. qui furem. D. de
 fur. Idem non esse liceri & ponere pretium. Vetat enim Cornutus. Liceri (inquit) est Pre- B
 tium ponere. In actione commodati non esse compensationi locum, nisi ob sumptus fa-
 ctos in rem cōmodatam. Quinimò & si quid extra eam rem debeatur. l. Lucius. D. mand.
 Nam mutæ petitionis obiectio, compensatio est. l. i. C. rer. amot. ac proinde quarum re-
 rum inter se compensatio non est, nec retetio nec mutua petitio est. Nunquam verò di-
 ximus in l. vlt. C. commo. pro Commodati legendum esse Commendati (quod titulus
 non ferebat) sed dixi incidisse illam Constitutionem corruptam in Triboniani manus, &
 ideo non animaduerso mendo posuisse eum illam sub tit. Commod. quam debuisset mē-
 do sublato ponere sub titu. Depos. in quo sunt etiam duæ de commendato eorundem
 imp. constitutiones v i. & i x. ex quibus. i x. etiam in quibusdam codicibus perperam
 habet commodatas, pro, commendatas. In l. iusiurandum §. qui iusiurandum. D. de iure-
 iur. cum dixisset Vlpianus eum qui defert iusiurandum prius iurare debere de calumnia,
 scribunt rectè eum subiecisse, Hoc iusiurandum de calumnia, neque patrono neque pa- C
 rentibus remitti: quia constat ei non remitti iusiurandum de re. l. quoties. D. de iureiur.
 & hoc iusiurandum de calumnia, sic interpretantur, Iusiurandum de re. Id sanè non pro-
 babat qui hæc dum ei recitaretur interpretatio, doctissimus vir, excandescens dicebat,
 Hoc, id est Asinus & molendinum: neque alter qui, Hoc, inclamabat, id est, Fornacarius
 qui obdormiuit ad fornacem. Iusiurandum de calumnia est de persona, non de re. Re-
 mittere id ergo patrono & parentibus, si honorè his personis habitum velis, & hanc ma-
 culam Pandectarum Flor. debes effugere, quam & βασιλικῶν auctores effugerunt, in qui-
 bus ita est, Ο' ἐπάγων πρώτος ὄμνυσι τὸν πατέρα συκοφαντίας, ἐὰν ἀπατηθῆ, ὃν οὐκ ὄμνυσι πατήρ ἢ
 πάτηρ. At præterea iudicatum (inquit) à creditoribus abduci domum, & domū pro car-
 cere accipi. quod forsitan est verum. Liuius. Vbicumque patricius habitet, ibi carcerem D
 priuatum esse. Imò falsissimum. Perfecta enim oratio est, Duci domum, in neruum, in
 carcerem, in compedes, in ergastulum Cui simile est illud ξύλον esse carcerem, ζυγέουσι es-
 se pristinum, petitum ex Lexicis vulgaribus. ξύλον, Acta Apostolorum, & Prudentij lo-
 cus ille, *Ligno plātas inferit diuaticatis curibus.* & Eusebij, *Ἐς ἐν τῷ ξύλῳ ἀφ' ἁπάσεως τῶν ποδῶν*
 & Lucianus, *Ἐπέλη ἐν τῷ ξύλῳ κατακεκλεισμένα, ποδοκάλυξ* esse docebunt, & tormēti
 genus: Quale autem, Vlpianus Demosthenis interpretes explicabit: idem sanè quod mala
 mansio, quod Basilica interpretantur *ζυβέιον καὶ ξύλον εἰς ὃ ἐμβάλλουσιν τοὺς ποδας.* idem
 quod *κακουχία* hoc Cedrini loco, *Τοὺς δὲ πρέβεεις ἐν φρεσίνεσσι καὶ κακουχίαισιν καταδίχαζει,* &
 Plauto, lignea custodia. Rursus ad l. plenum. D. de vsu & habit. folia interpretari vngue- E
 ta, quàm dissentaneum est, cum de vsu fundi atque adeo de his quæ fundus fert, agatur
 eo loci, non de vnguentis quæ nobis conficimus, non, ne quis etiam hoc tentet, de foliis
 barbaricis & Indicis, quæ herbarum peregrinarum genera sunt, sed generaliter de foliis
 omnibus. Igitur cum scribat Vlpianus generaliter vsuarium neque foliis, neque oleo, ne-
 que frumento, neque frugibus vsurum, & iniquum sit non vti eum foliis vel hyeme alen-
 do pecori, vt sit vulgò, vel foliis arundinum vineis illigandis, vt fieri Columella scribit,
 qui tamen vtitur lignis, pomis, floribus, oleribus, meritò oleis probauit magis quàm foliis.
 Ad l. si in emptione. D. de contr. empt. in Accursij adserenda interpretatione ingenium
 admiror, quasi dixerit: ibi legem emptor non venditor, nec tamen sequor aut laudo, qui
 didici legem dicere venditorem quamcunque semper & locatorem & donatorem & eū F
 qui dotem dat, nusquam legem dici ab emptore: & aliam rationem esse tractatus, aliam
 contractus. Tractatu habito, ineundi contractus auctorem esse venditorem, & leges, om-
 nes eum dicere quasi rei suæ initio contractus traditionisve. Et ob id meritò posuimus
 in specie d. l. si in emptione, cum dixit venditor Stichum accedere: quæ oratio ambigua
 est, si

- A est, si sint plures Stichil. ubi est. D. de reb. dub. cum deberi quem emptor intellexerit: quod etiam ratio subiecta efflagitat. Pleraque enim emimus propter accessiones. Et ita aqua accessuram, dolia accessura, mercedes, fistulas accessuras venditor dicit l. qui fundum l. comprehensum l. si cum fundum l. fistulas. D. de contr. empt. ergo & accessurum Stichum, & omnino omnem legem. Plautus Captiuus, Quasi fundum vendens, meis me addicam legibus. Quod verò dicitur seruitutes corpora appellari & prædia, qui intelliget is cui non explicatius dicitur, habita ratione subiecti quod corporale est. l. loci. D. si ser. vind. eum qui viam petit, quodammodo loci corpus petere videri. l. sed si antè. D. de except. Seruitutem quoque definiri in l. 86. D. de verb. sign. quis admittet? nec enim sanus iura prædiorum continuò seruitutes interpretabitur. Ius emphyteuticum est ius prædij, non etiam seruitus. Bonitas, salubritas, amplitudo, sunt iura prædiorum, non seruitutes. Sed & generaliter iura prædiorum definiuntur prædia *πεποιωµένια*, siue prædia qualitatibus affecta ex subiecto & attributo, vt si quis morbos definiat corpora malè affecta, ita non inficior seruitutes, cum sint prædiorum qualitates. l. qui fundum. D. quemadmod. ser. amit. posse definiri prædia eiusmodi qualitatibus affecta, quæ ea subiiciant prædiis alienis. Præterea nolim omnino aquæductum separatum à fundo in l. arbor. §. vlt. D. com. diuid. aquæductus seruitutem personalem esse, non prædialem. Nam de prædiali manifestum est totum cum §. esse, quam ait aut in ipso fundo cõmuni esse, & eam non venire in iudicium communi diuidendo quod vicino competat cui diuisio fundi præiudicium adferre non potest, aut separatam esse à fundo communi, vt pote sitam in fundo vicini, & hanc rursus vel inter riuales diuisam esse mensura aut temporibus, vel non esse diuisam non venire in iudicium communi diuidendo, indiuisam venire, vt discernatur mensura vel temporibus. l. Lucio. D. de aq. quot. & æst. Velim omnino in l. 7. §. præterea D. eod. tit. legi, Quia quocunque duci possint, qua ratione vis aquæductus personalis planè significatur, vt in l. pen. D. de seru. rust. præd. his verbis, ὅπου ἀν βέλη: non, Qui à quocunque duci possint, cum certo homini certisve ius aquæ esse nisi posueris, frustra quæsieris an sit interdictum de aqua, quæ à quolibet duci potest. Nec feliciores in §. thesauros, discreta egregiè quæ hactenus fuère tam à Latinis quàm à Græcis auctoribus iuris, nouo vinculo copulantes hoc modo, Idemque statuit si quis in sacro aut religioso loco fortuito casu inuenerit, ac si quis in alieno loco non data ad hoc opera, sed fortuito inuenerit, dimidium domino soli concessit. Idem igitur iam non est τὸ αὐτὸ, sed ὁ αὐτός. & in Statuit Concessitque verborum concursu nihil est absoni. & bellè soluimur ita l. 3. §. vlt. D. de iur. fisc. Miseri, quibus persuaderi non potest non minus quàm in portionibus liberis damnatorum conseruandis & in aliis plerisque causis fiscalibus, & in thesaurorum quæstione dissentientes fuisse imperatorum sententias. Zonaras Neruam inuentum thesaurum dominis prædiorum reliquisse, Cedrinus Nicephorū ademisse, Lampridius Alexandrum, si multi inuenti fuissent, inuentoribus officiales suos adiunxisse, Spartianus Adrianū, si quis in suo reperisset, domino totum, si in alieno, domino dimidium dedisse: si in publico, dimidium fisco. Gaius eundem, si quis in religioso loco inuenisset, inuētori totum. Callistratus fratres imperatores dimidium fisco: (quod & Fride-ricus probauit) Codex Theodosianus Cõstantinum etiam si quis in suo inuenisset, fisco dimidium, Gratianum, Valètinianum & Theodosium, si quis in alieno reperisset, domino quadrantem. Denique pependit res omnis hæc semper ex arbitrio & libidine imperatorum. Illud valde nouum est, iudicium de libertate esse popolare, & inter popularia iudicia referri in l. nõ distinguemus. §. de liberali. D. de arbitris. & falsum vtrumque. Popularia sunt ex maleficio, vt De deiectis & effusis, Albi corrupti, Sepulchri violati, Apertarum tabularum ante quæstionè familiæ. Eiusmodi non est liberale iudicium. Palatinis denegari copiam vestium auri, argenti, mancipiorum coëmendorum à priuatis hominibusne? Si ita sentis, vt antecedentia & consequentia docent, nã vehementer erras. Palatinos principis priuatas res emere vetat l. vlt. C. de resc. vend. sicut tutor rē pupilli emere vetatur: vterq; citra aucionem. l. vlt. C. de fide & iu. haf. fisc. Ad hæc mercaturæ deditos priuari militia malè colligitur ex l. i. C. in quib. cau. mil. for. præf. & condicio quæ non est potestatiua, vt Si filium te esse probaueris, ἀδύνατος appellatur. Et casualis igitur quælibet cõdicio est ἀδύνατος. Casualis illa est, quia pendet ex euentu probationis, quæ quidè non ita cuiq; in facili est. Piget longitudinis, sed adhuc paucula tamè. In l. Pamphilo. §.

propositum, D. de leg. 3. amicos pro legatariis accipi, qui legunt Donatum appellant. A- A
 micos (inquit ille) & pro testibus & pro aduocatis veteres posuerunt. Nec minus deridet
 illud, legatariis testibus utimur in testamentis. Item signatoribus rectè legamus in testa-
 menti, quod perinde sit ac si diceret, Legatarij possunt esse testes, item testes possunt esse
 legatarij. nec enim sunt testes diuersi à signatoribus. Cassiodorum dixisse adiecticia bona
 pro adquisitiis, dum scripsit ad cæteras virtutes nescio quem adiecisse victoriæ bonum,
 & in §. de iis. Inst. per quas pers. nob. adq. adiiciatur legi, cū in prototypo sit Adquiratur.

Emendatur l. 32. D. de rei vind.

C A P. XXXVIII.

SI puerum alienum bonæ aut malæ fidei possessor erudierit, euictò puero eius impen- B
 sã deductio possessori dabitur, si dominus aliunde soluere possit, h. j. C. de inf. expo. l. a-
 pud §. si minor, D. de do. exc. l. idque. §. i. D. de act. empt. si aliunde soluere non possit, non
 item: & melius erit possessorem earete sua pecunia quàm dominum suo seruo. Nihil e-
 tiam hic est quod tollat possessor, quia eruditio euelli non potest: est enim habitus. Ha-
 bitus autem omnis *δουλαμτέ τρεπος*. l. 27. §. ult. D. de rei vind. Duo tamen sunt casus, quibus
 etiam si aliunde dominus soluere non possit, eius impensã deductio & reputatio est. vnus
 si cum mox dominus venditurus sit, & plus pretij laturus propter eruditionem serui. l. 29.
 l. in fundo, D. eod. Alter si sciente domino eruditus sit, l. 30. D. eod. *Aut si* (inquit) *antè de-*
nuntiatum sit, & c. id est, si antequam impenderet domino denuntiatum sit, vt si suum ser-
 uum existimaret eam impensam solueret, & eo non solvente atque etiam non prohiben C
 te quo minus à possessore solueretur, ei postea seruum vindicanti posita sit doli mali exce-
 ptio, vel etiam illico. nam & sine actione exceptio omnis poni & contestari potest in mo-
 dum querelæ. & ita marito vtillum impensarum deductio non aliter datur quàm si scien-
 te aut volente vxore eas impensas fecerit, cum scilicet mulier aliunde soluere non potest,
 l. impensã, D. de verb. sig. l. vtillum, D. de imp. in res dot. fac. & ita etiam accipiendum est
 quod dicitur. d. l. in fundo, & edificio in alieno solo posito, dominum pauperem fundum re-
 cepturum non redditis sumptibus ædificij. puta si non sciente aut volente eo facti sint. Ex-
 ceptis his duobus casibus, ei qui aliunde soluere non potest, non reputantur doctrinæ &
 eruditionis impensã, sed, vt est in l. 31. D. eod. tit. si fortè petantur fructus pueri (nam &
 pueri fructus sunt quidam) cum eis impensis compensabuntur, exemplo impensarum fa- D
 ctarum in solum alienum, l. sumptus eod. Quod vt dilucidius intelligi possit, & præcipuè
 à quo tempore ea fructuum & impensarum ratio haberetur vltro citroque, additur in l.
 32. eod. tit. ex Modestino: Quod si artificem fecerit, post vicesimum quintum annum e-
 ius qui artificium consequutus est, impensã factæ poterunt pensari. vbi legendum censeo,
Post quintum annum, id est, Postquam artificij fructus aliquis existere cœperit. quia ab eo
 tempore operarum incipit æstimatio l. ult. D. de op. ser. Quæ ætatis definitio, videtur esse
 ex lege Iulia, qua libertus operarum obligatione soluitur, si filium vnum quinquennem
 habuerit, l. qui libertinus, D. de op. lib. Malè, xxv. Tantum enim abest vt in operis æstimã
 dis iuuentus spectetur, vt nec pubertas spectanda sit, d. l. 31. & seruo petito operarum pue- E
 ri puberisque non haberi rationem vel compensationem cum impensis antequam is im-
 pleuerit xxv. annum, nulla ratio est.

Ad tit. vsuf. quemad. cau.

C A P. XXXIX.

VSitatam stipulationem fructuariam duas habere causas Vlpianus ait l. j. §. habet. D.
 vsuf. quemad. cau. vbi legendum videtur, *Clausulas*. Sed inuenio & causas dici rectè,
 vt stipulationis iudicatum solui clausulæ, & causæ dicuntur, l. 5. §. in hac. i. D. iud. sol. &
 verius duæ sunt causæ ob rem iudicatam & ob rem non defensam vna clausula conclu-
 sã. l. cū quærebatur, D. eod. quibus adnectitur & alia de dolo malo, sicut stipulationi fru-
 ctuariæ, l. 5. D. vsuf. quemad. cau. Et ita in formula vindicationis duæ sunt causæ, vna de
 restitutione, altera de condemnatione, quas Asconius clausulas vocat in prætura Sicili- F
 si. Porro in secunda clausula stipulationis fructuariæ addi etiam possunt hæc verba, Boni
 viri arbitrato: & in l. 3. §. si vsufruct. D. eod. tit. vtilliter cauere, est ea verba adicere. Cuius
 adiectionis effectus hic est, vt quoties æquum est, finitum vsufructum non restitui, vel
 fructuario proprietatem adsequuto, vel vsufructu repetito, ipso iure non committatur
 stipulatio,

A stipulatio, nec desideretur exceptio doli vel in factum, l. 4. D. cod. Facit enim ea adiectio stipulationem bonæ fidei. Cauet autem amiffo vſufructu reſtituturum ſe quod inde extabit, non ipſam rem, vt idem Vlp. ait d. l. 1. §. vlt. quia inutiliter rem ſuam ſtipularetur. Imò verò cum ſit ea clauſula de reſtituendo, rectè ſtipularetur rem ſuam ſibi reſtitui, l. 82. D. de ver. obl. Sicut rectè agit, rem ſuam ſibi reſtitui oportere. Sed hoc genere, poſſeſſionem ſtipulatur, repetitve agendo, quod fit rectè. Et hæc etiam mens eſt Vlpiani, vt non ipſam rem proprietarius ſtipuletur, id eſt proprietatem, ſicut cautione Senatusconſulti, ſed ſtipuleretur reſtitui quod inde extabit, id eſt poſſeſſionem rei, quæ modo ſit in rerum natura & poteſtate fruſtuarij, aut dolo culpæve eius eſſe deſierit. Et ad differentiam quoque cautionis S. C. idem Vlpianus in l. 3. eod. tit. omnes caſus ait ſtipulationi fruſtuariæ contineri quibus vſufructus amittitur, quia ſtipulationi S. C. duo tantum continentur, l. 7. D. cod. tit. Hæc ad illum titulum vulgò non ita explicantur.

De præuaricatoribus.

C A P. XL.

Pæuaricator opponitur vero accuſatori. Eſt enim præuaricator is qui dum fingit ſe accuſare, id agit potius vt reus abſoluatur. Præuaricator (inquiunt critici) Νοσφιζομαι ſε, id eſt, Parco & alludo tibi. Præuaricator reo, Καθυφίμη τῷ ὑπευθύνῳ, id eſt, Submitto me reo. vel plenius, Præuaricator eſt accuſator qui in iudicio publico abſolutioni incumbit non damnationi, quaſi varicator, vt ait l. 1. D. de præuar. id eſt πικιλλόμηνος, vt auctores Baſil. interpretantur, cui interpretationi conſentit notatio Labeonis à varia certatione, & Ciceronis, quod in contrariis cauſis quaſi variè poſitus eſſe videatur. Feſtus à prætergrediendo, cui conuenienter critici, Præuaricat, Diuaricat, Varicat, Ὑπερβάλλει, Διασκελίζει. Præuaricatio, Παράβασις, Ἀπίστας, & ita Obuaricator eidem Feſto, ab occurrendo, qui cuiuspiam occurrit quo minus rectum iter conficiat. Dixi, Iudicio publico: nam ſi priuato iudicio actor cauſam ſuam aduerſario donauerit, nullum hæc res in ſe crimen habet. Dixi, Accuſator: nam ſi reus cauſam ſuam perfunctoriè egerit, hoc ei non erit crimini. Aduocatus etiam qui ſuſcepti ſui cauſam aduerſario prodit, propriè non eſt præuaricator, quia nec propriè accuſator, l. qui cum natu. §. pen. D. de bo. lib. Impropiè & accuſator & præuaricator dicitur. Plinius de aduocato, *Præuaricatio eſt tranſire dicenda, vel curſim & breuiter attingere quæ ſint inculcanda, inſigenda, repetenda.* Et aduocatus quidem præuaricator coërcetur extra ordinè ſiue priuato, ſiue publico iudicio præuaricatus ſit, l. 1. & 3. D. de præuar. l. j. C. de adu. diu. iud. quia vtroque modo clienti fraudem fecit. Accuſatoris præuaricatio coërcetur tantum in iudicio publico, quia cauſæ publicæ fraudem fecit, in iudicio priuato ſibi ſoli. Et fuit illius pœna legitima & certa, non arbitraria, non extraordinaria. S. C. refertur à Corn. Tacito, quo qui talem præuaricatoris operam emptitarit vendideritve, id eſt, qui accuſatorem pecunia corrupet, corrupereve paſſus fuerit, perinde pœna tenetur acſi publico iudicio calumniæ condemnatus, id eſt talione. l. pen. D. de præuarie. & ex edicto infamia.

F I N I S.

IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM

LIBER X.

Cum de sumptibus necessariis & vtilibus agitur factis in rem alienam, non esse separandam petitionem hereditatis ab actione in rem speciali, non esse separandum bonæ fidei possessorem à malæ fidei possessore.

CAPVT I.

IN petitione hereditatis malæ fidei possessorem reputare petitori necessarios & vtilis sumptus in rem ipsam vel in præsentis anni fructum factos, certissimum est, posita scilicet exceptione doli vel per officium iudicis: & hanc tantum esse differentiam inter bonæ fidei possessorem & prædonem, quod eos bonæ fidei possessor reputat, etiamsi res non extet in quam fecit, vel si fructuum nihil perceperit, cum fructuum quærendorum causa sumptum fecit, malæ fidei possessor non aliter quam si res extet, & fructus bene prouenerint. Cæterum in voluptariis sumptibus separantur. Hos enim bonæ fidei possessor reputat, non prædo, sed datur prædoni tantum potestas tollendorum eorum quæ sine dispendio ipsius rei tolli possunt. l. 36. §. vlt. l. 37. 38. 39. D. de pet. here. Idem omnino statuendum esse opinor in actione in rem speciali. Et primum quidem non ambigitur malæ fidei possessorem necessariorum impensarum deductionem habere. l. domum. C. de rei vind. Sed ut existimo, habet etiam vtilium, per consequentias, exemplo petitionis hereditatis. Nam tres tantum vel quatuor agnosco differentias inter petitionem hereditatis & specialem in rem actionem, quod illa sit mixta, hæc nudam rem persequatur: quod in illa fructus præteriti veniant, in hac non item. Vtriusque ratio hæc, quod id ita ferat hereditatis quæ petitur, appellatio, non rei. Est & tertia, quod illa in eum tantum detur qui pro herede vel pro possessore possidet, hæc etiam in alium possessorem, quia scilicet quoquo quis titulo possideat dum accipit iudicium speciale in rem, dominij controuersiam facit, hereditarij nominis iurisque controuersiam non facit, nisi qui pro herede vel pro possessore possidet. Vnde nascitur alia in l. cogi, C. de pet. hered. Adiecta etiam est quinta Constitutio Iustiniani, ut illa sit bonæ fidei actio. Hæc enim est arbitraria. Sed tantum ferè potest arbitrium quantum bona fides: idcirco in speciali etiam in rem actione seruantur fructus officio iudicis, nec exceptione opus est, l. 28. l. sumptus, D. de rei vind. Quod enim ait l. sumptus, exceptione doli posita, per officium iudicis, inconnexum est & *ομοειδὲς* dicendi genus, quo significatur vel officio iudicis, vel exceptione posita sumptus seruari, l. planè. D. de pet. her. l. bona fide. D. de noxal. actio. Opinioni autem nostræ quæ hac vel illa via etiam malæ fidei possessori in iudicio in rem speciali impensarum vtilium deductionem dat,

- A** dat, opponitur primum. l. si feruus. §. si oliuam. D. ad leg. Aq. quæ cum donasse videri ait qui sciens impendit in rem alienam. Vnde consequens est repetere eum impensam non posse. ergo nec ponere exceptionem. Nam qui excipit, repetit. Sed respondebo, In specie §. si oliuam, eum qui sciens impendit in rem alienam, eam rem non possedisse. Qui in rem alienam quam non possidet sumptum facit, vt qui ex vinea mea quam non possidet, vindemiam colligit suo sumptu, vel gerendi negotij mei, vel si non gerendi negotij mei, donandi animo hunc sumptum facit. Quod si collectam vindemiam secum asportet, furti reus est, & multo minus iam potest repetere reputareve sumptum factum in compilanda vindemia vel alium quemlibet, l. 1. C. de inf. exp. Qui verò sciens in rem alienam quam possidet sumptum facit, alij donare non videtur, quia rem gerit sibi, non alij, cum sit possessoris dominus, quam renocante alio, merito ei reputabit sumptus, meliorationes, *ἰμ-
πνήματα*. Rursus opponitur §. certè. Inst. de rer. diuis. quo negatur malæ fidei possessorem sumptum ædificij in aliena arca positi per exceptionem doli seruare posse: & additur ratio, quia ei culpa obiici possit quod temere in eo solo ædificauerit quod intelligebat alienum esse. Hæc est stricta ratio iuris, quæ etiam proponitur in l. planè. D. de pet. her. Sed ei additur hæc moderatio, Benignius esse eius impensæ reputationem admitti, ne petitor ex aliena iactura locupleteretur, quæ etiam speciali in rem actioni à Iuliano additur his verbis, Nisi fortè quis dicat prodesse de damno sollicito. l. Iulianus 2. D. de rei vind. At in eadem lege abscisse concludit Vlpianus, & Imp. rescribunt in l. domum. C. cod. malæ fidei ædificatori possessorive exceptionem non prodesse, & hoc tantum ei permitti vt tollat quæ tolli possint sine detrimento ipsius rei. Et refertur sententia, l. domum, ab Harmenopulo, li. 2. tit. j. illo loco. *Ὁ τὴν ἀλλότριον οἶκον κακῆ πίστεως ἐνεμισθῆς, &c.* Sic enim est legèdū, vt constat *ἐκ παρασφίχέως, non καλῆς*. Porro idem ipsum etiam de bonæ fidei possessore est proditum in l. in fundo. D. cod. Vt si dominus aliunde soluere non possit, non reputet bonæ fidei possessor sumptum ædificij, sed tollat ædificium, ne dominus re sua careat. Idem in l. 27. §. pen. & vlt. Atque ita quidquid statueris de malæ fidei possessore, idem statuam in bonæ fidei possessore, videlicet si dominus aliunde soluere non possit. At retrò si dominus aliunde soluere possit, quidquid statueris de bonæ fidei possessore, vt ei impensarum vtilium reputatio detur, id est vt ne antè restituat prædium quàm impensas receperit, idem & ipse constituam in malæ fidei possessore, eadem æquitatis regula, ne petitor ex aliena iactura lucrum faciat. Denique modo hoc, modò illud bonus iudex arbitrabitur in vtroque possessore. Ex quo efficitur in habenda sumptuum necessariorum vel vtilium ratione, nihil distare bonæ fidei possessorem à malæ fidei possessore, re ea in quam facti sunt existente salua.

De controuersijs agrorum quæ per mensores dirimuntur.

C A P. I I.

FRontinus aliam controuersiam facit de fine, aliam de loco, aliam de modo. Priores duæ notantur in l. quinque, C. fin. reg. his verbis, Finalis iurgij & locorum, & in l. 4. D. eod. his verbis. Sed & loci controuersia, includitur controuersia finium. De fine controuersia est intra quinque pedes. De loco vltra quinque pedes, cum locus quidam in confinio vel in mediis agris, quam ad partem pertineat quæritur. Finis vsucapi non potest: locus vsucapi potest. vtraque controuersia est de latitudine. l. vlt. D. de pig. act. & dirimitur arte mensoris. De modo quæstiones nascuntur fetè, vt Urbicus ait, in agris diuisis & adsignatis, quod in ære siue forma agrorum modus cuique militi adsignatus comprehensus est, quæ forma obligat vicinos inter se, quia publica est. Quas possessionum suarum formas priuatim quidam faciunt, eas nec ipsos vicinis, nec ipsis vicinos obligare Siculus ait, non magis scilicet quàm rationes priuatas, quia res est voluntaria. Est de eo ære l. qui tabulam, D. ad leg. Iul. pec. *Qui tabulam (inquit) æneam leges formamve agrorum continentem refixerit, &c.* Longè alia est condicio agrorum qui occupatorij & arcifinij dicuntur. Nam horum (vt Siculus ait) nullum est æs, nulla forma, quæ publicæ fidei possessoribus testimonium reddat, quòd non ex mensuris actis miles modum accepit, sed quòd aut excoluit aut in spe colendi occupauit. Adsignatorum est certus modus qui ære cõtinetur, nec is tamen æqualis semper: quia non omnibus æqualiter (vt Siculus ait) sed secūdum mi-

litiam, id est secundum merita militiæ datus est modus. Adsignabatur militibus. l. Lucius. A
D. de euic. l. item si verberatum, §. i. D. de rei vind. Hygenus: Erat præmium terra, & pro
emerito habebatur. Et adsignabantur agri omnes territorij vnus, id est agrorum vnus
populi vniuersitas. & inde Modestinus ait in l. 7. D. fin. reg. De modo agrorum arbitros
cognoscere: Agrorum adsignatorum scilicet, quorum certus modus formis & ære con-
tinetur. Et is (inquit) qui maiorem locum in territorio habere dicitur, id est qui plus possi-
det quàm ære contineatur, cæteris qui locum minorem possident integrum locum adsi-
gnare compellitur, cõtrouersia scilicet modi reuocata ad æs siue publicam formam, quæ
vicinos obligat inter se. Compellitur autem per arbitrum siue mensorem. Alias memorat
Frontinus controuersias De positione terminorum, De rigore, De proprietate, De pos-
sessione, De alluione, De iure territorij, De subsæciuis, De locis publicis, De locis reli-
ctis & extraclusis, De locis sacris & religiosis, De aqua pluua, De itineribus. De positio- B
ne terminorum, vt cum terminus quidam malè positus dicitur, vel quòd cæteros termi-
nos rectà non spectet, vel quòd forte terminus comportionalis non cõueniat rationi ma-
ximorum limitum. Et de terminorum positione, restitutione, tedintegratione, declara-
tione etiam arbitri dantur vel eliguntur, l. 8. D. fin. reg. l. inter. D. de recep. qui arb. rec. pla-
cètque arbitrij formula illa, Requirit placere terminos quos Socrates pegerit, hisque pa-
rère, lib. i. De legibus. De rigore & de fine eadem pene controuersia est. vtranque comple-
ctitur lex Mamilia. Et in vtraque de quinque pedum latitudine agitur. At controuersia
de rigore admittit etiam de maiori latitudine quæstionem. Dicitur rigor à rectitudine, vt
rigor stillicidij. l. vlt. §. vlt. D. de ser. urb. præd. & est rectitudo naturalis, siue *εὐθυαία*, qua
agri determinantur, vt supercilium. Latitudo eius intra xxx. pedes. Lex autem limitum C
supercilium omne vult cedere superiori possessori vsque in planitiem, idque inferiorem
possessorem æquo animo ferre & compesare cum alio comodò, vt Siculus & Urbicus
scribunt, quod quidquid agit in suo solo, id damno superioris agat. qua ratione etiam di-
citur naturaliter inferiorem agrum superiori seruire, l. i. §. vlt. D. de aqua & aq. plu. arc. De
superciliis integrior Hygenus. *Supercilia* (inquit) *sunt loca ex plano in breui cliuo deuexo intra*
pedes latitudinis xxx. alioquin iam collis est. In quæstione de proprietate non nihil etiam ars
mensoris potest. nanque in ea sæpe termini obseruatur, l. pen. D. fin. reg. l. i. C. eod. sed
vt integer Urbicus ait, plus in hac controuersia potestatis habet ius ordinatum quàm ars
mensoria. De possessione certè controuersia, vt idem ait, nihil pertinet ad mensoris d. sci-
plinam, sed quæstionem possessionis sequitur quæstio finium, in qua potissimum ars me- D
soris valet. & hoc est quod ait l. 3. C. fin. reg. Prius possessionis quæstio finiatur, & tunc agri-
mentor ire præcipiatur ad loca. In controuersia de alluione aliquid iudicium mensoris
potest, sicut in controuersia de proprietate, cum quæritur cui fundo cedat vel an flumini
publicòve cedat quod alluio adiecit. Et ius certum est metatos siue adsignatos agros al-
luuione non augeri, sed neque insula in flumine nata l. in agris. D. de adq. rer. do. l. i. §. si in
sula, D. de flumin. Occupatos augeri vtroque, nõ vi maiore aut aluei mutatione, quod
& Institutiones docent, & Urbicus ex Cassio Longino iuriconsulto distincè elegantèr-
que, & addit Boëtius II. de Geom. Eam insulam ipse sibi vindicabit, cuius terram tempe-
statis vis præoccupauit. De iure territorij etiam arbitratur mentor, quòd hæc plerunque
controuersia finiatur territorialibus terminis. Hæc est de iurisdictione & iure soli, limita- E
tionis, perticæ vniuersò, quod ad colonias vel municipia pertinet, & complectitur quan-
doque etiam aliorum territoriorum partes aliquas, quæ præfecturæ vocantur. & in tribu-
torum causa frequens est, cum ea territoriis indicuntur, l. 4. §. is verò, D. de censib. & in aliis
plerisque causis. De subsæciuis quæstio est in agris metatis & adsignatis, cum quæritur
ad quem ea loca pertineant, quod ex lege à mensuris initio dicta agris diuidendis diri-
mitur. De locis publicis, qualia sunt vetus fluminis alueus, agri tutelati, conciliabula, præ-
fecturæ, pomæria urbium, loca noxiorum pœnis destinata, culinæ, id est, loca inopum fu-
neribus destinata, vt Urbicus interpretatur, vel, vt Festus, loca in quibus epulæ in funere
comburantur. Hæc sæpe vsurpant priuati, & ideo incidit sæpe hæc quæstio an locus sit
publicus, id est in iure populi Romani aut colonie aut municipij, an priuatus. De locis re- F
lictis & extraclusis controuersia eodem iure est quo subsæciuorum. & hoc tantum distat
subsæciua ab relictis & extraclusis, quòd illa sint loca non adsignata, quæ ceteris modum
explere nequiverunt, hæc vacuæ centuriæ, quæ in adsignationem non ceciderunt. quæ
omnia

A omnia Domitianum veteribus poffefforibus cōceffiffe Siculus, Vrbicus, Suetonius scribunt. De locis facris & religiofis controuerfia pertinet ad ius ordinarium, nifi cū de eorum modo demonftrando aut reftituendo agitur: tunc enim menforem adhiberi opus eft. Controuerfia etiam De aqua pluuiā, licet ex x r r. tab. fit de ea arcenda prodita fpecialis actio, tamen defiderat menforis interuentum, quoties ex riuo fortè quem fecit aqua pluuiā intra limites vnus agri, ad finis calumniofè æftimari cenfet oportere fines agri fui, non ex limitibus initio conftitutis. Inſpectio quoque menforis fæpe de itineribus controuerfiam dirimit, maximè in agris ad lignatis, per quos menfurarum limitūque ratio iter populo præftat lege Colonica.

B *De alienatione iudicij mutandi caufa facta.* C A P. III.

E Diftum de alienatione iudicij mutandi caufa, pertinet ad vindicationes vel ad actiones in rem ſcriptas, vel miſtas, quarum euitandarum caufa alienauit quis rem quā poffidebat, vt acturo durioſorem aduerſarium opponeret. Valet enim alienatio, ſed reſtitoria actio in eum datur qui alienauit in quantum intereſt durioſorem aduerſarium nō habuiſſe. Cuius hæc formula, *Quod feceris ne tecum ageretur vindicatione vel alia actione in rem ſcripta aut miſta.* l. 24. §. vlt. D. com. diuid. Ad actiones in perſonam non pertinet, quia nec debitor poteſt inuito creditore alium vice ſua debitorem ſubſtituere. l. 1. C. de nouat. Sed quia cedi tamen nomen alteri poteſt inuito debitore. d. l. 1. & edictū illud etiam oppoſito durioſe actore locum habet, vt Accuſius notat ex l. non ſolum. §. 1. D. de alien. iud. mut. cau. & confirmatur. l. vlt. D. eod. ea ex parte concedam edictum illud etiam ad actiones perſonales pertinere, ita ſcilicet vt ei cui ceſſum eſt nomen iudicij mutandi caufa, ea denegetur actio. d. l. vlt. Eſt enim edictum generale, ne qua alienatio fiat iudicij mutandi caufa. Vel ſi non denegetur actio, denegari debet priuilegium fori, vel, ſi quod aliud proprium ius habet quod non habuerit is qui ceſſit actionem, vt perinde iudicium procedat, ac ſi reo eſſet res cum eo qui iudicij mutandi caufa actionē ceſſit. & ſic, Romę cū multis legibus ſceneribus ciuium auaritia coërceretur, & viam fraudandarum legum hanc ſceneratores inirent, vt lociis qui non tenerentur his legibus, nomina cederent, atque ita libero ſcenoſe obruerent debitores, plebiſcito cautum fuiſſe **D** Liuius ſcribit x x x v. vt cum ſociis ac nomine Latino pecunię creditę ius idem quod cum ciuibus Romanis eſſet. Et ad hunc modum cenſerem hodie non ceſſiones nominum omnino prohibendas, ſed eum cui ceſſa ſunt nomina iisdem legibus adligandum; vbi fraus interuenit, quibus is qui ceſſit tenebatur. Et quod ait veteri. d. l. vlt. id ita eſſe accipiendum, vt veteretur agere priuilegio iuręq; proprio, non ſi velit eodem iure vti quo & is qui ceſſit actionem. Obſeruandum etiam eſſe quod cauetur l. pen. C. mand. vt empti nominis ceſſio non valeat ſupra modum ſoluti pretij, & quod plus eſt in debito, lucro debitoris cedat. l. vlt. C. cod.

Ei qui in alieno ædificauit ex ſua materia, eius materia nomine actionem non dari, non vſquequaque verum eſſe. C A P. IIII.

E Non video qua ratione defendere poſſis quod Martinus voluit ſumptus à poffeffore factos in prædia quæ aliena eſſe apparuit, actionis iure repeti poſſe, cū repugnet. l. ſumptus. D. de rei vind. l. 14. D. com. diuid. l. Paulus. D. de dol. exc. & aliæ pleræque, niſi eum per errorem prædia reſtituiſſe poſueris, non deductis ſumptibus: quo caſu puto ei dari conditionem incerti, id eſt conditionem poffeſſionis, cuius retentione ſumptus ſeruare potuit. l. ſi vxor filio. D. de donat. inter vir. & vxo. l. qui exceptionem. §. ſi pars. D. de cond. ind. l. heres. D. ad Treb. Sed & quo caſu deductio nulla eſt ſumptuum, vt cū eos dominus aliunde ſoluere non poteſt, & datur tantum poffeſſori poteſtas tollendorum eorum quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt ex l. in fundo. D. de rei vind. puto tollendorum eorum facultate non data, vel omiſſa aut non admiſſa à iudice vel ab aduerſario poſt euictionem & reſtitorionem rei eorum tollendorum ratione, poffeſſori vt tollere liceat competere in factum actionem, ſicut conductori Labeo putat dari oportere ex cōducto actionem vt tollere liceat quæ ædibus conductis iniunxit. l. Sed ad des. §. ſi inquilinus. l. D. loca. Idemq; daret Labeo fruictuario. quod tamē l. Sed & ſi quid.

D. usufr. negat, quia est ex disciplina Sabini, qui hac in re à Labeone dissentiebat, qui que pariter inquilinum negabat ea quæ infixisset vlla actione tollere & refigere posse donec dempta essent à domino. l. habitator, D. de rei vind. quæ etiam est ex disciplina Sabini cū sit ex Minicio siue Iuliano, qui Sabiniani fuerunt. Et ait, Dempta, vt de vineis lex xij. tab. apud Festum, Quandoque sarpta, donec dempta erunt. Et si quis quæsierit vtram verior rem putem, Sabinianorum an Proculianorum sententiam, neque hanc neque illam dicam, sed herciscundorum potius (liceat nobis nostris vocabulis vti, cum & in eundem ea sensum grammaticis placuerint, vt Seruio Honorato Stoicos herciscundos vocanti, id est medium sequentes) herciscundorum, inquam, sententiam introducendam & admittendam esse, exemplo d. l. in fundo, vt si locator aliunde soluere possit, compenset conductor pretium eorum quæ ædibus adiecit cum pensione debita, vel vt non aliter excedat ædibus finita locatione, si iam integram pensionem soluerit, quam pretium fenestrarum vel ostiorum quæ ædibus adiecit, à locatore receperit. Si locator aliunde soluere non possit, vt patiatur tollere locator, vel vt hoc cogatur pati per actionem ex conducto.

De Iliensium priuilegiis antiquis.

C A P. V.

Plenissimam immunitatem quam Callistratus in l. non tantum, §. Iliensibus, D. de excus. Iliensibus iam antiquitus & S. Consultis & Constitutionibus principum datam scribit, prius S. Consultis datam orationis ordo declarat, puta decreto decem legatorum fœdere isto cum Antiocho ex senatus auctoritate, quo Iliensibus est immunitas data, & super immunitatem etiam Rhœteum & Gergithum concessa, auctore Liuius xxxviij. nō tam ob recentia vlla merita quàm originum memoria. quæ ratio etiam redditur à Callistrato. *Propter inclutam (inquit) nobilitatem ciuitatis & propter coniunctionem originis Romanæ.* Et eadem ratione Iliensibus concessum est vt qui matre Iliensi esset, fieret eorum municeps, l. i. D. ad municip. & vt Minerua Iliensis heres institui posset. Sic enim rectè doctissimus Turnebus docuit in Vlpiani fragmentis esse legendum: & authenticum eorum fragmentorum euincit, in quo est, Mineruam Miliensem, non Meliensem. Liuius xxxvij. *Sacrificauit Mineruæ præsidi arcis, & Iliensibus in omni rerum verborumque honore ab se oriūdos Romanos præferentibus, & Romanis latis origine sua.* Et aliò loco, *Ilium ascendit sacrificiūque Mineruæ fecit.* Et xxxv. *Ilium à mari ascendit, vt Mineruæ sacrificaret.* Strabo xiiij. τῶν Ἰλιέων πόλιν, τὸ ἱερὸν ἔχουσαν τῆς Ἀθηνᾶς. Philostratus vij. de Apollonio, τὴν Ἰλιάδα Ἀθηνᾶν. Porro immunitatem Iliensibus confirmauit etiam Claudius imperator, propter eandem originis siue antiquitatis gloriam. Hac enim sola pollebant, vt Corr. Tacitus ait lib. iij. qui & de Constitutione Claudij illud retulit lib. xij. & Plinius v. cap. xxx. *Ilium (inquit) immune, vnde omnis rerum claritas.* Ideo autem plenissima dicitur, quia omnium tributorum & omnis publici muneris remissio est, etiam tutelatum, sed eorum pupillorum tantum qui Ilienses non sunt. Ergo etiam militiæ & metati. Alioquin imminutas nuda his oneribus non excusat, l. penult. §. i. D. de vac. mun. l. 3. C. de mun. pat.

Tres casus quibus agenti Publiciana non obstat exceptio iusti dominij.

C A P. VI.

Multum interest post litem contestatam dolo quis an culpa rem alienā deserit possidere. Si dolo, quanti actor in litem iurauerit: si culpa, quanti re vera interest reus cōdemnatur. Si dolo, petitor qui litis æstimationem percepit actiones suas ei cedere non debet. Sed neque ipse suo nomine Publiciana actione rem cuius suo dolo possessionem amisit, persequi potest, l. is qui, & seq. D. de rei vind. Si culpa, condemnato succurri solet vt ei actionibus suis dominus cedat, l. 21. D. eod. quin & non cessis actionibus auxilium ei prætor laturus est data actione Publiciana, quæ auxiliaris est non ordinaria actio. & ita omnino accipienda est l. si culpa, D. eod. quæ etiam adiicit ipso qui litis æstimationem accepit possidente, aduersus eum Publicianam actionem dari. Ergo aduersus dominum, quia re absente soluta litis æstimatione non antè ei qui soluit rei dominium acquiritur quàm possessionem apprehenderit domini voluntate, l. hæc si res. D. eod. & præterea adiicit domino

- A**mino non esse integrum venditionem rescindere reddita litis æstimatione quam cõdem natus præstitit suo periculo, vt puta sub incerto amiffæ rei recuperandæ. Hoc igitur casu excipienti, Si non ea res possessoris sit, obstat replicatio doli vel in factum. Est & similis casus in l. mandatum, D. mand. De venalitiario loquitur, id est mangone, qui & venalitiarius dicitur l. ult. D. de ædil. edi. vbi quod Ex venalitiario, Basilica *ἡ δὲ σωματεμπορία*. Cicero pro Cornelio, Multi venalitiij mercatorique. Suetonius De claris rhet. Venalitiij cum grecis venalium nauis educerent. Et de mangone igitur in d. l. mandatum, hæc proponitur species. Qui Romæ solebat mancipia vendere, in prouinciam abiens inadauit Titio vt mancipia quædam quæ Romæ relinquebat, distraheret. Titius re integra mortuus est. Heredes eius errore iuris lapsi, cum existimarent mandatum non esse extinctum Titij morte,
- B** mancipia distraxerunt, & emptores ea vsuceperunt. Reuersus venalitiarius, qui & ipse ea mancipia bona fide emerat à non domino, aduersus emptores eisdemque mancipiorum dominos per vsucapionem effectos Publiciana non inutiliter experietur, nec obstat exceptio iusti, id est ciuilibus dominij, quæ solet obstarè Publicianæ, l. pen. & ult. D. de Public. in rem act. licet non obstet superficiali, vectigali, feudatariæ. Nec enim passim & temere etiam Publicianæ obstat, sed causa cognita, & hic ne imperitia heredum mandatori siue venalitiario damnum adferat, æquum est perinde ac superiori casu elidi eam replicatione doli vel in factum. Est & tertius l. si is cuius. D. Ex quib. cau. ma. Si reip. causa absens cum non defenderetur, vsucepit rem meam, & ego fortè eius rei postea nactus sim possessionem sine vitio, iusta est possessio, quam equidem tuebor etiam aduersus iustum dominum. i. militem qui vsucepit, non tantum exceptione perpetua, l. nec non. §. pen. D. ex quibus cau. ma. sed etiam actione perpetua. i. Publiciana, si postea possessionem amisero. Sũt & plerique alij casus quibus vtiliter Publiciana agitur aduersus dominum sine metu exceptionis. sed hi tantum tres adfertorem desiderabant.

Vectigal pro vmbra, pro aere. Plinij & Harmenopuli locus. C A P. VII.

- Q**uid non dominantium cupiditas excogitauit? Etiam pro vmbra vectigal exactum Plinius refert Naturalis historię lib. xij. his ferè verbis. *Quis non miretur arborem vmbre gratia tantum ex alieno petitam orbe? Platanus hæc est iam ad Morinos vsque peruecta, ac tributarium etiam detinens solum,* (sic legendum) *vt gentes vectigal & pro vmbra pendant.* Hæc
- D** Plinius. Quid igitur mirum si & pro aere qui & ipse iure naturali communis est, fortè vectigal exactum legamus? Hoc quidem certè ætati Michaëlis Paphlagonis imp. orientis Cedrinus adscribit his verbis, *Περὶ μάλιστα ὃν πρὸς τὸ ἄν τις εἴπη κακίαν πᾶσαν ἐφευρεν ὁδὸν ἀδικίας, πρῶτος ἐπέκεινα τῶν τελευμάτων διδόναι ἕκαστον τῶν χωρίων ὑπὲρ ἀερακοῦ καὶ τὴν ποιότητα καὶ ἰσχυρὸν αὐτῆ.* Quid enim aliud est, ὑπὲρ ἀερακοῦ. quàm pro spiritu aërio? Pendebatur igitur tum vectigal non pro solo. sed etiam pro celo. & cõ, (quãtum opinor) pertinebat apud Harmenopulum nostrum erraticus ille titulus (nec enim cum agnoscunt exemplaria regia) *περὶ ζηνιῶν ἀερακῶν.* Et huc pertinet etiam illud Pescennij Nigri apud Spartianum. *Vos terras vestras leuari censitione vultis, ego verò etiam aerem vestrum censere vellem.* Alia tamen est interpretatio Procopij in ἀνεκδοτοῖς, nempe vt ἀερακὸν sit tributum genus
- E** quod supra solitum canonem exigitur ad eò nouum vt quasi ex aere descendisse videatur *ἢ περὶ ἀερακοῦ τις ἔδδ' ἔξωθεισιν μὲν ἢ σα ἢ φορὰ, ἀλλὰ τύχη πνί ὡσπερ ἐξ ἀέρος φερομένη.*

Due Constitutiones Græcæ quæ desiderantur in Codice Iustiniani tit. de fide instrumentorum. C A P. VIII.

Desideratur in Codicis tit. de fide instrumentorum, post l. 15. Constitutio Græca, cuius verba proponam ex Basilicis.

- F** *Ἐὰν ἀναγνώμης τις ἀρνήσῃται χεῖρα ἰδίαν πρὸς φερομένην ἐν γραμματεῖω, ἢ ἐν ἑτέρω χάρτη, εἰ μὴ ἀπὸ συκλείσεως ἐλεῖσθῆναι, τῆς τινὲς αὐτῆς ἑτέρας πρὸς φερομένης χειρὸς, καὶ ἀντιθέτα ζομένης πρὸς τὴν ἐν τῷ γραμματεῖω κειμένην, διδόναι αὐτὸν λόγῳ πρὸς τὸν τῷ ἀντιθέτῳ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ψυδίδος καὶ Ν' Ν' εἰάν δὲ ἡ συμβολαιογράφος παρελθῆ παρ' ὧ τὸ συμβόλαιον ἐγράφη, ἢ καὶ ἑτέροι πινες μαρτυροῦντες τῇ ἀληθείᾳ, τότε αὐτὸν πρὸς τῷ ἑπιτιμίῳ τῆς καὶ Ν' Ν', ἔδδ' ἀρρήσιαν δὲ ὡσαύτως ἔχει πρὸς τὸ ἀντιθέτῳ τὴν τῆς ἀναρρησίας πρὸς γραφίῳ λέγοντα ὅτι καὶ τὸ συμβόλαιον ἐ-*

γένετο, σὺ δ' ἐδόθησαν τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα, ἀλλὰ πάντως καταδικάζεσθαι, καὶ ἐν μηδὲν αὐτῷ ταῖς
 ἀληθείαις κατεβλήθη. Ταῦτα μὲν, εἰαν ἐνάγηται πρὸς ἐξ οἰκείῃς (συναλλάγματος, εἰ δὲ ἐπίτροπὸς ἔστιν ἢ
 κούρατωρ ἐπὶ τῆς κούρατρεωμῶν προσώπων ἄρριυ ἐπε θήλια χ' ταῖς ἀξιαταξίαις ἐπίτροπέυ
 σα τῆς ἰδίωι παίδων, καὶ χεῖρα ἰδίαι προφερομῶν ἐν τῷ (συναλλάγματι τῆς ἐπίτροπεωμῶν, ἢ
 κούρατρεωμῶν ἀρνήσεται, τιμωχῶντα, εἰ μὲν σὺδὲ μόνος συγκρίσεως ἐλεγχθῆσαν ψυδόμενοι, πα-
 ρέχειν αὐτοῖς τὰ κδ' Ν' Ν', εἰ δὲ ἐκ τῶν ὁμοίων συμβολαιογράφοι ἢ μαρτύρων, τὴν μὲν τῆς ἀναγκυ-
 ρίας τῶν γεγραμμένων μὴ ἀναρῆσθαι τοῖς ἐπίτροπεωμῶν ἢ κούρατρεωμῶν προσώποις, (ὅδε γὰρ
 ἢ μαρτὸν σκεῖνοι) αὐτοῖς δὲ ἐπίτροποῖς ἢ κούρατρεωμῶν ἑτέροις κδ' χρυσῶν λόγῳ προσήμου διδόναι ἴῳ
 ἐνάγηται, ἐχόντων τῆς ἐπίτροπεωμῶν καὶ κούρατρεωμῶν σωζομῶν αὐτοῖς τὴν τῆς ἀναγκυ-
 ρίας τῶν γεγραμμένων οὐδὲ γὰρ διχασίον ἔστιν αὐτοῖς, ἐξ ἄλλοτριῶν ἀμαρτημάτων ζημιουῶσαι. Ταῦτα
 περὶ τῆς ἐναγκυρῶν εἰπούσα ἢ ἀξιαταξίαις ἔρχεται καὶ εἰς τὸ τῆς ἐναγκυρῶν προσώπων, κελεύσασα
 ἵνα εἰ ὁ ἐνάγων χεῖρα ἰδίαι ἀρνήσεται κειμῶν ἐν χάρτη κατ' αὐτῶν προφερομῶν τυχόν ἐν ἀπλή-
 πτικῇ ὁμολογίᾳ, καὶ αὐτὸς ὁμοίως εἰ μὲν ἐκ μόνος συγκρίσεως ἐλεγχθῆσιν, τῶν γεγραμμένων τὰ κδ' Ν' Ν', εἰ δὲ
 ἐκ τῶν ὁμοίων συμβολαιογράφοι ἢ μαρτύρων, τιμωχῶντα πᾶσι τροποῖς ὑπολογίζεσθαι αὐτὸν τὰ
 ἐν σκεῖν τῇ σποδείξει περὶ ἐχόμενα, καὶ μὴ ταῖς ἀληθείαις καταβλήθησαν ἐπὶ αὐτῶν. Ταῦτα εἰαν οἰ-
 κείῳ ὀνόματι ἐνάγηται, εἰαν δὲ ἐπίτροπὸς ἔστιν, ἢ κούρατωρ, δίδωσι μὲν διπλάσιοι τὸ ἐπίτιμον τῆς
 κδ' Ν' Ν' ὁ δὲ ἐπίτροπέωμῶν ἢ κούρατρεωμῶν δυνάται ἀπιπθῆναι τῇ σποδείξει τὴν ἀναγκυ-
 ρίας. Ex hac Constitutione rei qui cautionis eius, qua suo vel tutorio aut curatorio no-
 mine cōueniuntur, manum aut subscriptionem suam non esse mentiuntur, conuicti sola
 comparatione literarum damnantur actori in aureos x x i i i. salua exceptione non nu-
 meratae pecuniae: cōuicti testium aut tabellionis productione, siquidem suo nomine cō-
 uenti sint, etiam non numeratae pecuniae exceptionem amittunt, si tutorio aut curatorio
 nomine, damnantur actori in duplum, id est in aureos x l v i i i. seruata iis quorum tute-
 lam aut curam gerunt exceptione non numeratae pecuniae. Æquè actores qui apochæ
 manum dolo malo nō recognoscunt, siue suo siue tutorio aut curatorio nomine egerint,
 conuicti collatione scripturarum damnantur in aureos x x i i i i. salua exceptione non
 solutae pecuniae: conuicti testibus aut tabellio ne etiam eam exceptionem amittunt videlicet
 si suo nomine egerint, si tutorio aut curatorio, conseruatur his quorum tutores aut
 curatores sunt exceptio, & ipsi reo condemnantur in duplum, propter mendacium &
 addunt Basilica hanc interpretationem. Νοήσον δὲ τὴν σύγκρισιν πανταχοῦ γίνεσθαι καὶ τὴν νε-
 αράν ἀξιαταξίαν τὴν κελεύσασαν μετ' ὄρκου γίνεσθαι ὡς τῆς γεγραμμένων συγκρίσεως. quod est ex l.
 comparationis. C. cod. titul. & Nouell. 49. Desideratur etiam in eodem titulo alia Con-
 stitutio Iustiniani, cuius hæc sunt verba,

Εἰαν πρὸς ἀπαιτή μὲνος ἐν δικαστηρίῳ τῶν γεγραμμένων διχασίωμα οὐ κατ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ κατ' ἑτέρου πινός,
 συμβαλλόμενος δὲ ἑτέρῳ, τῶν γεγραμμένων τὸ τοσοῦτον ὡς ἐκ τῆς βλάβει εὐλαβόμενος, ὁ δὲ ἀ-
 παιτῶν τὸν χάρτην προσερχόμενος, λέγει μηδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι, ἀλλ' ἢ τὸν γεγραμμένων εὐλαβόμενος τῶν
 τῆς μελλόντων ἐλέγχεσθαι ὑπὸ τῶν προφερομῶν διχασίωματος, ἢ ἑτέροι πινὰ προβάλλεσθαι προσ-
 φασιν, εἰαν τὸν δὲ μετὰ βλάβει, μὴ προφερομῶν τῶν διχασίωματος. βούλεται, μὲν ἢ ἀξιαταξίαις
 τὸν ἔχοντα τὸ διχασίωμα, προφέρειν αὐτὸ, εἰ μηδὲν ἐκ τῆς προκομιδῆς αὐτῶν μέλλει καταβλάπτεσθαι.
 εἰ δὲ τῆ ἀληθείᾳ βλάβει αὐτῷ ποιεῖ προφερομῶν τὸ διχασίωμα, μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν προκομί-
 ζειν αὐτὸ, ἐπειδὴ συμφέρει αὐτῷ μᾶλλον κρύπτειν ἢ δημοσιεύειν αὐτό. εἰ δὲ ὁ τῶν συμβολαίων δέωμῶν
 ἀξιαταξίαις μὴδὲν αὐτὸν ἀδικεῖσθαι, ὄρκου διδόντα μόνον, ὡς νομίζων βλάβει περὶ τὴν ἰδίαν πίσιν
 ὑπομένειν ἐκ τῆς τῶν συμβολαίων προκομιδῆς, ἀξια τῶν τῶν γεγραμμένων προκομίσει. ἵνα δὲ μὴ αὐτὸ
 τὸ τοσοῦτον τὸ μὴ κερδάναι τὰ ἐπαγγελθέντα αὐτῷ, τῶν τὸ μὴ κομίσει τὸ χάρτην, βλάβει οἰκείαν νομίζη.
 περὶ τὸν ἑτέρου παρεχόμενος τὸ ὄρκου, λέγων ὅτι ἢ ἀξια τὸ λαβεῖν τὸν γεγραμμένων ἢ ἑτέρον, ἀξια τὸ μὴ προκομί-
 σει τὸ χάρτην, ἢ ἀξια τὸ ἔχειν ἐπαγγελίαν δόσεως, ἢ ἀξια φόβον ἐκείνῳ κατ' ἑπιτίται τὸ διχασίωμα
 ἢ ἀξια τὸ φιλίαν αὐτῶν τῶν γεγραμμένων τὸ χάρτην, ἀλλ' ὡς ἐξ ὀρθῶν περὶ τὸ ἰδίαν ἕσταν με-
 γάλα βλαπτόμενος, ὡς γὰρ ὁ νομίζόμενος εἰδέναι τὸ ἀληθὲς περὶ πρὸς ὑποθέσεως, ἀναγκάζεται
 καὶ ἄκων τῶν μαρτυρίαι, καὶ οὐδὲ εἰ ἐπαγγελίαν ἔχει ὑπὸ τῶν μὴ μαρτυρήσασιν, ἢ δὲ εἰ τῶν φίλων ἔρχεται
 μαρτυρήσασιν, τῶν γεγραμμένων μαρτυρίαν. ἕπως ἢ δὲ ὁ συμβολαίων ἀπειθέμενος προσερχεῖν, ἢ δὲ διὰ τὸ εἰλη-
 φέναι τὴν ἢ ἐπιτίται λαμβάνειν, ἢ δὲ διὰ φιλίαν ἢ μέλλοντος ἐκ τῶν συμβολαίων βλάβεισθαι, διὸ αἰσίου τὸ πρό-
 κομιδὴν αὐτῶν παραιτεῖσθαι, ἀλλ' εἰ μὲν πρὸς ἐπιτιμῶσι μὴ ἔχειν τὸ ζητῶμενον διχασίωμα, μὴδὲ ὅλως ἀναγκάζεσθαι

- A** κἀζέσθαι προφέρην ὅτι μὴ ἔχει· εἰ δὲ οὐκ ἀνέχεται τὸν τοῖσ' τοι ὄρκον ὑποχεῖν, πάντας ἀναγκάζεσθαι προφέρην τὸ ἐπιζητήμιον διχάσιμα· εἰ δὲ ἑαυτὸν ἀποκρύψει, ὡς μὴτε ὁμόσαι, μὴτε προσαγαγεῖν τὸ διχάσιμα βυλλόμιον, πᾶσαν τὴν ἐκ τούτου συμβησομένην ζημίαν τῷ δεομένῳ τῷ διχάσιματος οἰκόνει καταβαλλέτω τῶν αὐτῶν κρατούων, καὶ εἰς τὰ ἀργυροπραγῆ βρέβια, ἢ τὰ παρ' ἑτέρων πινῶν (σωταπόμινα, ἀπὲρ πῶς ἐπιζητεῖ προκομιδίωσι ἔχ' τῶν πᾶσι πυκταῖς ταύτας (σωπεθεικότων, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων πινῶν. Ἐκείνοι δὲ ἀναγκάζεσθαι προφέρην πυκταῖς ἢ διχάσιμα, οὐ καὶ μαρτυρεῖν κατὰ πῶς ἀναγκάζόμενοι· καὶ ὅτι γὰρ προσώπων ἄκων πῶς ἔμαρτυρεῖ, καὶ τούτων ἔτε προκομίσειν πυκταῖς, ἢ διχάσιμα, ἢ ἑτέροι τι τοῖσ' τοι ἀναγκάζεται· ἐπὶ δὲ οἱ δὲ εἰσιν ἐκ τῶν νόμων οἱ μὴ ἀναγκάζόμενοι κατὰ πῶς μαρτυρεῖν ἄκωντες, καὶ ἐκείνοι καὶ ὅτι οὐκ ἀναγκάζονται πῶς μαρτυρεῖν· ἔδει δὲ ἔξῃσι ἄλλως ἀναγκάζειν προφέρεσθαι διχάσιμα εἰ μὴ ἐν αὐτῷ τῷ διχασίῳ, παρ' ᾧ κινεῖται ἢ ὑποθεσις, καὶ τότε δὲ ἀναλώματι τῷ ζητουῦτος γενέσθαι τῶν προκομιδῶν τῆς πυκταῖς ἢ τῶν διχασίμων καὶ δὲ γίνεσθαι καὶ τῶν ἐμφανῶν αὐτῶν πρὸς ἅπασι μόνον· εἰ δὲ ἅπασι προκομιθέντος τῷ συμβολαίου, ἐπιζητεῖ καὶ δεύτερον γενέσθαι τῶν προκομιδῶν αὐτῷ ὁ τῶν δευτέρου, εἰ ἔλλογον φαεῖν τῷ διχασίῳ τὸ καὶ δεύτερον προνεχθῆναι τὸν χάρτιον, ὁ δὲ προκομίσεις αὐτῶν, ἢ παρὰ τῆς ἀπαρτίτου ἀπαρτίτου τῶν δευτέρου προκομιδῶν, λέγων ἀπολωλέκεναι τὸν χάρτιον, ἢ ἄλλως πῶς μὴ ἔχει εὐχέρειαι τῆς τῶν προκομιδῶν, ὅρκῳ μόνῳ τῷ αὐτῷ πιεσθῶ, καὶ μηκέτι ἀναγκάζεσθαι προφέρειν αὐτό· τούτων κρατούων ἔμῳ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ πολιτείᾳ. Huius constitutionis meminit idem Iustinianus edicto nono, & ex ea quidē licet mihi nemo cogatur instrumenta sua aduersus seipsum edere, aduersus alterum tamē cogitur actione in factum perinde atque argentarius rationes quas mei causa confecit, si mihi prodesse possit & nihil illi editio noceat, sumptibus meis scilicet, sicut inuitū quemlibet mei causa constat sumptibus meis produci pro testimonio posse, sed ita tamen ut in ea tantūm re quæ mihi est cum altero eis instrumentis utar, non in alia si qua mihi intercedat vel cūm alio quodam vel cū eo ipso qui mihi ea edidit instrumenta, ut fit sua edente fisco, qui tamen in eo ab hac constitutione excipiendus videtur, quod aduersus eum à nemine instrumenta vel acta edi oporteat, l. in fraudem. §. neque. D. de iure fisco. Excipiuntur etiam adfines & cognati, quoniam & in eos inuiti testimonium non dicunt. Id quoque additur hac Constitutione exemplo edicti de edendis rationibus argentariæ, ei qui iterū edi postulauerit, nō nisi causa cognita edi oportere, & excusari semper eum qui iurauerit se non posse edere sine sua fraude, & neque sordibus neque metu aut ambitione inhiberi quo minus edat, vel etiam qui iurauerit eorum exhibendorum se facultatem nō habere.

Ad l. 27. §. vlt. D. ad leg. Aquil.

C A P. I X.

- V**ideamus an errauerit doctissimus Budæus, cum in l. 27. §. vlt. D. ad leg. Aquil. pro rectori reposuit victori, & laccum interpretatus est esse excipulum musti defluentis è torculari. Nam laccus fortè eo in loco nihil aliud est quàm quæ vini cisterna dicitur l. vulgaris. §. sed si de nauis, D. de furtis, quam in terra defossam rectorio inducere & incrustare intus forisq̄ue solebāt. quod Sudas docet his verbis, Α' θλιμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ὁ ρύγματ' ὑπὸ τῶν γῆν ποιῶντες εὐρύχωρα καὶ προγύλα καὶ τετραγῶνα, καὶ ταῦτα κοιῶντες, οἷον ὑπεδύχοντο καὶ ἔλαον εἰς αὐτὰ καὶ ταῦτα λάκκοις ἐκάλου. Xenophon 4. ἀναβάσιως, Καὶ γὰρ οἶνος πολλὸς ἔω ὡς ἐν λάκκοις κοιᾶται εἶχον. Et rectorum cum esse constat qui rectorium cisterne inducit Glossis rectoriū κοιᾶμα, & rector κοιᾶτης, & in Basilicis illo loco pro rectori est κοιᾶτη. Igitur hæc est eius §. sententia, teneri rectorum actione in factū locatori, si laccū quæ curādum conduxerat pertuderit, quia imperitia scilicet culpe adnumeratur. Curādum id est Incrustādum, Græci partim vertunt ἐπὶ τῷ φιλοκαλῆσαι, alij ἐπὶ τῷ ἀναχεῖσαι (ὡς πλεωρεῖς αὐτῷ) alij verbum de verbo, ἐπὶ τῷ φροντίσαι. Victoris nomen, quod reponit Budæus, conuenire non potest: nam neque viere laccus solent, neque victorem Latinos dixisse, sed victorem, argumentum præbet Aulus Gellius, qui cum pleraque productis quæ corripiebantur vocalibus dicta recenset, veluti lictorem à ligando, lectorem à legendo, tutorem à tuendo, structorē à struendo, & victorē his admiscet à viendo. Sic enim legēdū est. Nā si à vincēdo vel viuēdo, ut vulgo, legatur, erit in utroque verbo producta syllaba prima: quod à Gellij sententia alienissimū est. Et victor sanè, ut victrix Venus, auctore Varrone, dicitur nō à vincēdo sed à viuēdo, id est vinciendo. At victorem quoque Plautus dixit Rudente,

Et victorem est piscatorem te esse postulas.

Tom. 5.

Ppp ij

Propriè in ius vocare est ad prætorem vel alium vocare qui iurisdictioni præsit, l. 2. D. si quis in ius voc. non ierit. Eodem sensu dicimus, In iudicium vocare. l. 1. l. tutor pro pupillo, D. de adm. tut. l. 3. D. de eo per quem fac. erit &c. l. 2. §. prætor, D. qui satisda. cog. & cautio iudicio sisti, est ad prætoris sellam sisti, l. j. D. si quis in ius voc. non ierit. nam & prætor ipse iudex est veteri appellatione, vt Liuius scribit iij. & apud prætorem prius quàm iudex detur specialis, quodam modo agendi potestas datur, vt M. Tullius ait De inuentione: vt planè duplici iudicio res eadem disceptari videatur, vno apud prætorem, altero apud iudicem datum. Porro is qui in ius vocatus est, sequi debet, & quidem statim ex xij. tab. Si in ius vocat atque eat. **Q**ua enim actione conueniatur, cognoscit antequam voce **B** tur. Nam editio actionis atque instrumentorum litis in ius vocationem præcedit. Quid ergo aliud restat quàm vt vocantem sequatur? Hodie vtrunque fit simul ex continenti, editio nempe & vocatio: & ideo nec sequitur statim qui vocatus est, sed deliberandi spatium datur. At iure antiquo, aut sequi è vestigio debet is qui vocatus est, aut manu iniecta inuitus duci, rapi, trahi, nisi scilicet vadimonium promittat, id est nisi satisfaciat iudicio sisti, l. 5. §. vlt. D. qui satisd. cog. & inde titulus, in ius vocati vt eant aut satisfaciant. Promittit in diem locumque certum. Sed etsi diem non adiciat, stipulatio valet: quia in eum diem cautum intelligitur quo stipulator agere voluerit, cum tamen, si alio loco quàm in iure sisti quis stipuletur, die non adiecto, inutilis stipulatio sit. Pœnæ etiam ommissio, ni status sit, stipulationem non vitiat: sed si certæ quantitatis actio fuerit, certi conditione fideiussor in eam quantitatem tenetur, puta in c. si in c. actio fuerit, l. 2. §. vlt. l. 3. D. qui satisda. cog. si incerti actio fuerit, tenetur incerti ex stipulatu in id quod interest, l. vlt. D. si quis in ius voc. non ierit, l. 4. D. de custo. reo. **Q**uòd si stipulationi certa pœna sit adiecta, in eam damnabitur fideiussor, nisi excedat modum statutum, l. 4. §. vlt. D. si quis caut. Et hic modus statutus est vt si actio fuerit in c. pœna deserti vadimonij non excedat cc. si actio fuerit incerti, puta de possessione vel de capite, modus pœnæ imponatur arbitrio prætoris aut præsidis. Hæc dicitur pœna desertionis. l. 5. §. vlt. eod. contēptæ scilicet & desertæ promissionis iudicio sistendi causa factæ, l. 4. §. vlt. eod. Vtroque loco vtitur deserendi verbo, vt & in l. vlt. D. qui satisd. cog. sicut veteres qui deserere vadimonium dicebāt, & huic pœnæ addebatur etiam alia vt mitteretur aduersarius in possessionem bonorum eius, l. 2. D. quib. ex cau. in possess. ea. qua etiam plectebatur qui latitabat ne in ius vocari posset, nec defendebatur, l. satis, D. de in ius voc. nec enim tria edicta & peremptorium proponi moris erat ante litem contestatam aduersus eos qui ne vocarentur in ius, latitabāt, vel qui ad condictum diem quo iudicio sisti cauissent, non occurrebant, sed aduersus resistentes in iudicio & tergiuersantes, qui litem contestatione semel inchoatam deserebant, l. & tertiu D. de iudic. l. contra, D. de re iud. Porro (vt dixi) in ius vocatus, qui non præstat cautionem iudicio sisti, vel sequitur in ius vel ducitur & trahitur ex xij. Tab. his locis, *Manus iniectio esto. In ius ducito.* Et alio loco, *Si caluitur pedem ve struit, manum endo iacito.* Quod imitatus Lucilius, *Sinon it, capito* inquit, *eum, & si caluitur endo, Iacito manū.* Inde verò intelligi perspicuè potest quantum distet titulus, Nequis eum qui in ius vocabitur, vi eximat, à titulo, De eo per quem factum erit quo minus quis in iudicio sistat. Illo coërcetur qui fecit **E** quo minus is qui vocatus erat, sequeretur in ius producereturve: hoc autem coërcetur, qui fecit quo minus is qui cauerat iudicio sisti, ad diem sua sponte veniret. Hæc est summa & principalis differentia, quam ignorauerunt interpretes nostri, vt & pleraque alia ex iis quæ diximus antè, & quæ post hæc dicturi sumus. Ex ea oriuntur istæ: Illo edicto vis coërcetur, hoc dolus: ex illo agit is tantum qui vocauerat in ius, ex hoc agit reus cuius interest pœnam non esse commissam, atque etiam actor, si eo facto actionem suam amiserit: illo actor meram pœnam persequitur, isto id quod interest: illo si plures deliquerint singuli in solidum tenentur, isto solutio vnius liberat alios: illi locus est reo exempto, huic locus est etiam impedito actore. Neutro coërcetur qui ad iudicem pedaneum vocatum eximit vel impedit. Non illo certè, l. 3. §. 1. D. nequis eum qui in ius voc. Non etiam isto. **F** nam & iste est de iis qui ad eos vocantur qui iurisdictionem & tribunal habent. Et generaliter omnes tituli De in ius vocando, nihil ad eos pertinent qui ad iudicem pedaneum siue ad iudicem datum vocantur, qui scilicet iurisdictionem & tribunal non habent.

Ergo

- A** Ergo in ius vocare, est ad magistratum vocare. Sed hoc non est satis. Addatur qua de re, iuris igitur sui experiundi causa. Apud magistratum verò, ibi primùm de iure experimur & decernimus nostro, cum postuletur actio, postuletur exceptio, & quodammodo agendi potestas datur, & conceptio omnis futuri iudicij constituitur. Edicto autem eo quod proponitur sub titulis de in ius vocando, parentibus & patronis vtriusque sexus, parentibus item liberisque patronorum duo beneficia dantur. Primùm, vt non vocentur inuiti, ac proinde vt non ducantur in ius sine venia & permissione prætoris, l. 4. 11. D. de in ius voc. Hodie quia non ducuntur qui vocantur in ius, consequenter vt eiusmodi personas in ius vocemus, nihil indigemus petitione veniæ. Alterum, vt si vocati permissu prætoris ne ducantur parati sint cauere iudicio sisti, ab eis qualiscunque fideiussor accipiatur. l. 1. & l. 2. D. in ius voc. vt eant vel satisfd. l. 2. D. qui satisfd. cog. & hoc quidem beneficium datur etiam liberis nostris & vxori, & nurui, non etiam illud. Nam liberos meos & vxorem & nurum in ius vocare possum sine permissu prætoris: liberi autem mei non possunt me in ius vocare sine permissu prætoris, id est, nisi edicti gratiam fecerit prætor. Gratiam facit prætor edicti quo vetabat vocari parentes dum permittit vocari. l. 10. §. qui manumittitur. l. vlt. D. de in ius voc. l. 2. C. eod. Macrobius. 7. Sat. cap. 5. Ab auctoritate vestra tâquam ab edicto prætoris impetrata venia. Liberi (inquam) mei qui sunt in mea potestate, quibus casibus mihi cum eis lis esse potest, nō possunt me in ius vocare sine venia: sed neque ij qui in potestate mea non sunt, veluti emancipati, ergo nec matrem suam, l. 3. C. eod. nec enim ex iure potestatis, quod iure ciuili introductum est, hoc ius descendit, sed ex iure naturali, id est reuerentia quæ naturā debetur parentibus & patronis. Qua de causa in hac re rusticitati non parcitur: nam iuris naturalis ignoratio neminem excusat, l. 2. C. eodem. Eadem ratione liberi mei qui sunt in adoptiua familia, eandem mihi reuerentiam debēt, licet in plerisque aliis partibus iuris liberorum numero non sint, veluti in S. C. Tertulliano, & in Siliano, & in edicto primo de bonorum possessionibus. Nam & mihi debetur reuerentia, licet sim in adoptiua familia, l. 8. §. j. D. de in ius voc. l. 2. D. qui satisfd. cog. & liberis patroni, l. 10. §. si filius, D. de in ius voc. Vtroque autem edicto in eum qui contra interdictum fecerit, proponitur actio pœnalis L. aureorum, l. si libertus, l. pen. & vltim. D. de in ius voc. l. 2. D. in ius voc. vt eant. Quæ pœna parenti ipsi patronoque infertur. & ideo rescripto principis remitti non potest. l. 2. C. hoc tit. Legitur & in quibusdā codicibus, l. si quis id quod, D. de iurisd. actionem Albi corrupti esse L. aureorum, malè. Rectius Flor. quingentorum: quæ quidem vel aliqua ex parte infertur in publicum, (est enim popularis actio) & in ea rusticitati parcitur. Aliæ igitur sunt pœnales actiones in quinquagenos, vt & actio de deiectis & effusis, aliæ in quingenos. Et ita, auctore Festo, sacramentum in aliis rebus L. assium est, in aliis D. inter eos qui iudicio inter se contendunt. Est autem generaliter proditum in l. generaliter, D. de in ius vocand. eos quibus reuerentia præstanda est, sine iussu prætoris in ius vocari non possit. Ad quam exemplum apponi potest de marito, ne eum vxor vocet contra receptam reuerentiam l. alia, in fi. D. soluto matrimonio, & aliud ex. l. 2. C. de in ius voc. vt patroni heres etiam extraneus non possit in ius vocari sine venia. Nam etsi egeat, ali debet à liberto testatoris, l. si quis non quasi, D. de acquirend. hered. Item ex l. 2. C. de in ius voc. vt vxor patroni non possit in ius vocari sine causæ cognitione permissuque prætoris. Ergo nec maritus patronæ, vt quem patrona colit, colat etiam libertus ac reuereatur. Aliud tamen iudicium Accursio est propter l. liberti. C. de op. lib. quæ de operis tantùm loquitur: etsi temere porrigatur ad honorem & reuerentiam, eadem via heredi etiam extraneo patroni nulla exhibebitur reuerentia. Atque ita hic interuenit differentia quædam inter heredem liberti & heredem patroni. Heredi patroni extraneo debetur reuerentia: heres liberti extraneus non debet reuerentiam. l. apud. §. aduersus. D. de dol. exc. l. heres, D. de obseq. à lib. cui vt hæc differentia notaretur proximè iungitur l. liberto, vt liberto ac filio semper, &c. Semper, id est tam viua quàm mortua, d. §. aduersus (ex quo emendanda est inscriptio, d. l. liberto) & consequenter, vt heredi patroni perinde ac patrono ipsi exhibeat libertus reuerentiam. Item semper, siue suo siue alieno nomine interueniat parens aut patronus, d. §. aduersus l. 10. §. vltim. D. de in ius voc. Quamquam libertus vel filius agens alieno nomine, non debeat reuerentiam, l. quæsitum, D. eod. Desideratur autem sub titul. Codicis, De in ius vocando, Constitutio Græca, vt causa cadat qui semel vocauit aliquem in ius dato libel-

lo conuentionis, si cum postea in aliud iudicium vocauerit eadem de re, & præterea, uti A
damnetur in id quod interest. Verba hæc sunt in Basilicis, Ο ἅπαξ ἀπάσῃ μέρει πινά, ἵνα με-
τὰ τὸ παρῶθεν ἐχθρῶν τῶ ἀπαθὲν τιῶ ὑπόμνησιν, εἰς ἕτερον καλέσει διακρίσειον ὅτι τῶς ἀπίαις, ὃ
τὸ ἀζημιον ποιείτω τῶ ἀπαθὲν, καὶ τῆς δίκης ἐκπιπέτω, εἰ καὶ διακρίσει εἶχεν ἀγωγῶν. Et hæc qui
de in ius vocando toties alij super alios vellicatim scriptitarunt, maluissent nobis præ-
ire voluissent.

Lex XII. Tab. de furtis, & de tutelis.

C A P. XI.

L Exe xij. Tab. liber homo qui furtum fecit, ei addicitur cui furtum factum est, Gellio
Lauatore. Puto additam in lege exceptionem, Ni quis pro fure damnus deciderit: ut B
in alia lege de addicendis iudicatis. Ni quis endo eo in iure vindicit. Nam lex xij. Tab. de
furto pacisci permittebat. l. iuris gentium, §. si paciscar, l. si tibi. §. i. D. de pac. Et hæc verba,
Pro fure damnus deciderit, id est de furto pacisci, (quæ frequenter occurrunt in libris
nostris) sanè redolent sermonem antiquum xij. Tabu. cum & alio capite ita scriptum sit,
Duplione damnus deciderit, nec usurpantur vsquam alibi quàm cum de tollenda pacto
furti actione agitur, ut hoc nimirum argumento defendi fortiter possit esse ea verba, Pro
fure damnus deciderit, legis ipsius verba quæ furti actionem introduxit. Inde in l. si pro
fure. D. de condic. fur. Sabinus, Si pro fure damnus deciderit sit, conditionem non impe-
diri verissimum est: & notans Vlpianus, Decisione enim furti quidem actio, non autem
condictio tollitur. Quod quid aliud significat, quàm ipso iure, id est ex xij. Tab. pacto tolli C
actionem furti, sicut actionem iniuriarum ex capite illo, Si membrum rupsit, ni cum eo
pacit, talio esto? Itaque in l. 13. C. de furtis, post decisionem furti leges agi prohibent, id est
leges xij. tabularum. Similiter verò verbum Nanciscitur, quod est in l. si plures D. de leg.
tut. forsitan est ex xij. Tab. siquidem quemadmodum in deferenda hereditate legitima De-
cemviri dixerunt, Agnatus proximus familiam habeto, ita ἐνεπιτόλιος conuicere videa-
mur dixisse eosdem in deferenda tutela legitima, Agnatus proximus tutelam nancitor,
quod postremum verbum esse xij. Tab. Festus auctor est. Nancitor (inquit) in xij. nactus
erit, prehenderit. sic malo quàm prædatus erit, ut alio loco Renancitur idem Festus Re-
prehendit, interpretatur. Sed cum non pro directo & imperatiuo verbo Nancitor accipi
Festus doceat, melius est non permanere in hac sententia. Id profectò certius est, quia si- D
spekti tutoris crimen descendit ex xij. Tab. verba hæc l. 3. §. tutores. D. de susp. tut. Vincu-
lis publicis iubentur contineri, referri debere ad xij. Tabu. quasi & specialiter eis suspecti
tutores qui repertorium non fecerunt, vinculis publicis contineri iubeantur, quam seue-
ritatem Vlpianus noluit porrigi ad omnes tutores.

An rei vi possessæ possessio defendatur præscriptione xxx. annorum.

C A P. XII.

Vitium quod vsucapioni & longi temporis præscriptioni obstat, vel ex persona est, vel
ex re, l. vbi lex, D. de vsucap. Ex persona, ut si quis vacantem possessionem fundi sine E
vi nanciscatur, non ignarus fundum alienum esse. §. quod autem, Instit. eod. Ex re, ut si res
sit furtiua aut vi possessa, aut præsidii contra legem repetundarum donata, licet à fure, præ-
done, præside, deinde ad bonæ fidei possessorem peruenerit. Successor omnis in rei vitium
succedit: iuris tantum successor in personæ vitium succedit. At, etsi obstat vitium vtrun-
que vsucapioni & longi temporis præscriptioni, constat tamen non obstat præscriptio-
ni longissimi temporis, id est annorum xxx. Hæc enim præscriptio actiones & iura omnia
petimit, etiam ea quorum Theodosius auctor præscriptionis annorum xxx. nominatim
mentionem non fecit. Si dixisset, Licet nominatim præsentis sanctione non sint compre-
hensa, ut Zeno in l. 2. C. de quadr. præscr. res esset extra omnem controuersiam: sed quia F
hoc prætermisit, plerisque formulariis non videntur abrogata, quæ specialiter non sunt
abrogata: quos eam ob rem Valentinianus in Nou. de xxx. an. præf. minutias iuris ait &
captiosa verba sectari. Sufficere enim generalia verba. Sed ex minutia tamen in foro præ-
ualent, & cum in actionibus perimendis, tum etiam in aliis causis obseruantur, l. 2. §. qua-
situm, D. qui satisfat. cog. ne quid per saturam abrogetur vel derogetur, ut addi solebat in
sanctioni-

A sanctionibus legum . Igitur etiam si ab initio res vi possessa sit, cuiuslibet possessori prodest annorum xxx. præscriptio, non obest rei vitium, nisi forte specialiter ei derogetur priuilegio principis, quale vnum clarissimæ Titionum familiæ concessum à Iustiano Imp. mihi communicauit doctissimus & acutissimus vir P. Galecius, Hispanus: nec pigebit verba subiicere.

FLAVIVS IVSTINIANVS CÆS. IMP. ALANICVS,
Gotticus, Alanicus, Vvandalicus, Africanus, semper Aug.
Narfeti patricio in Italia, S.

B Mira animi ægritudine percepimus urbem nostram Romam superioribus temporibus exinanitam, desertam ac ferè desolatam diutius persistisse, ex eaque ad diuersa orbis climata infinitas penè illustres familias migrasse, Gottorum Vvandalorumque diram crudelitatem ac feram rabiem fugientes, inter quos honestissima ac pernobilis Titionum familia, relicta urbe, in qua permulta ante secula in glorioso equestri ordine feliciter floruerat, ad exteras nationes fugere compulsæ est. Ex ea enim familia super centum & XX. capita ad Vindelicos Retiosque migrarunt, malentes dura fortiter pati exilia, quàm in patria cum hostibus Ro. Imp. propriis fruendo bonis, turpem ac inhonestam seruire seruitutem. Volentes nos igitur tot calamitatibus & miseris occurrere, gloriosissimum Belisarium patricium contra Gottos in Italiam expediuimus, vt per eum à tanta seruitute, captiuitate & strage ipsam urbem ipsamque Italiam liberaremus. In eo autem conflictu quem apud Rauennam Belisarius cum Viçtice, Gottorum rege, & in quo, capto eodem rege viuo, victor extitit, strenuus fortis ac nobilis L. Galbinus Titio tribunum militum agens, fortiter dimicando gloriose occubuit, tribus post se relictis filiis superstitis, Aulo Anduatio, C. Tuberone, & L. Reiciardo, qui omnes sub ducatu tuo in Italia pro nobis ac Romano imperio contra hostes nostros honestis stipendijs summa fide militant. Quapropter cum nil clementius, nil decentius, nil gloriosius in principe exoptari possit quam eorum habere rationem, ac iustis eos & gratis prosequi fauoribus, quorum parentes viriliter dimicando pro imperio ac patria sanctissime ceciderunt, cumque hi fratres ac eorum progenitores ab impijs Ro. Imp. hostibus spoliati sint omni amplo eorum censu, quem in urbe & in Cenomanis, maxime Insubribus, Vercellen. Taurinis ac Luguribus per longa, temporum spatia possidere soliti erant, volumus, mandamus ac iubemus in quantum gratiam nostram caripendis ac nostrum zelus honorem, vt diligenti inquisitione facta, eos in censu suo ac gentilitijs bonis instaures, nulla eorum habita ratione per quosuis occupentur, eosdemque fratres urbi, honoribus, dignitatibus & equestri potissimum in qua ab atavis proavisque summa cum laude claruerunt, restituas, in ædibusque suis quouis remoto detentore per te integrentur. Omnes enim qui ab initio per vim possidendo iniqua faciunt fundamenta per usum temporis non æquam adquirent possessionem, nec & hi qui ab eis actionem habent, noluntque eosdem occupatores vlla præscriptione iuuari, quantum longissimi temporis, cui omnino derogamus ac plenitudine potestatis nostræ derogatum esse volumus, vt iidem fratres ea fide & virtute quam à felicissimo parente traxerunt, nobis ac Ro. Imp. deseruiant. Hanc igitur nostram voluntatem, ac potius iustam ac meritam instaurationem, inuolabiliter obseruari volumus sub pœna librarum c. auri, imperialisque sigillo nostro muniri iussimus. Ex urbe nostra Constantinopolitana Id. Feb. Imperij nostri anno XXXVI. à natali Christiano DLXV.

Iustinianus.

E

Procopius.

Delficæ Imperia. Aquimanilia. Error facit ius.

CAP. XIII.

Svpellectile legata Paulus in l. 3. D. de sup. leg. contineri ait delficas, imperia, aquimanilia. Delficæ (qua voce etiam in receptis sententijs vtitur) abaci sunt è quibus vina ministrantur, non (vt legitur in Basilicis) οἱ τῶς πραπίδας ἔχοντες δελφίνες : licet & hi inter vasa ponantur à Plinio 33. c. 11. Placet enim magis glossarum veterum interpretatio, Abaci, delficæ ministerium, vt Iuuenalis : qua sanè videtur hic Iuuenalis locus significari,

F

Ornamentum abaci, necnon & paruulus infra
Cantharus, & recubans sub eodem marmore Chiron.

Marmoream enim delficam fuisse Porphyrio scribit. Cicero 4. in Verr. Mensas delficas è marmore. Martialis, aurum non simplex delfica portat. Agretius, In delfica (inquit) compari vasa semper sunt. Procopius de bel. Van. Δέλφικα τὸ τόπον χαλῶσι Ρωμαῖοι, ἔπι σφετέρῃ

Tom. 5.

Ppp iij

γλώτῃ ἀλλὰ χεῖρὶ τὸ παλαιὸν ἑλληνίζοντες, ἐν παλαιῶ τῷ ἑπὶ Ρώμης ἔθηα συνέβαινε σιβάδα ^A
 τῆς βασιλέως ἐν τῇ περὶ τῆς ἐκ παλαιῶ εἰρήμει, ἐφ' ἧ δὴ τὰς κύλικας οἱ βασιλέως οἰνοχόοι ἐπίητο
 δέλφια δὲ τὸν τρίποδα χαλῶσι Ρωμαῖοι, ἑπὶ δὲ τῶν ἐν δέλφοις γέμει Imperia autem in
 Basilicis, προσκεφάλαια sunt. Forsitan igitur scribendum Impelia pro Impilia: atque a-
 deo hac voce non tantum πόδις significabuntur, ut docui Obs. v. cap. xi. sed etiam pul-
 uini: nec malè hi impilia, cum & coactiores duriorésque sint. Homilix scholasticæ, Εἰ γρῶ-
 σα, ἰδὼν τὴν κλίω' καὶ δὲ αὐτὸ σκληρόν ἔστιν, ἐξετεινάζαμεν καὶ προσκεφάλαιον ἑμαλάξαμεν.
 Aquimanilia autem, (quæ vocat ἄρνισον) malim quàm aquimania scribere, ut in ve-
 teribus glossis, Aquimanile, ἄρνισον, vel quòd ex eis aqua manet & effundatur in pelues,
 vel quòd aquam poscere solerent ante cibum his verbis, Aquam manibus. Plautus Tru-
 culento, Date aquam manibus. Et Persa, Date aquam manibus, apponite mensam. ^B
 Fabius Pictor apud Nonium, Aquam manibus pedibusque dato, polubrum sinistra manu
 teneto, dextera vasum cum aqua. Caper Grammaticus, Veteres manibus pedibusque a-
 quam dixerunt. Aristophanes Grammaticus, Οὐτῶ δὲ ἔθος λέγειν, Ἰδὼρ χεῖρὶ χερὸς προσ τῆ
 εἰσαχθῆναι τὴν πρῶτην. μετὰ δὲ τὸ δηπῆσαι, Ἀπὸνίφασθαι δὲς ὦ παῖ. Et inde eadem il-
 læ glossæ, quæ ἄρνισον aquimanile vocant, Aqua manus νίφασθαι. Idem Paulus, Error ius
 facit. Errorem vocat imperitiam testatoris, qui candelabrum argenteum in argento nu-
 merat, non in supellectile, qui tamen pro iure erit. Nam si fortè is qui hoc errore ducitur
 argentum legauerit, legato continebitur candelabrum argenteum, vel si supellectilem le-
 gauerit, non continebitur. Plinius 4. Epist. Bonis heredibus, defunctorum voluntatem in-
 tellexisse pro iure est. Et ita rectissimè Pauli verba libri βασιλικῶν interpretati sunt, Καὶ ἡ
 πλάτη γὰρ τῷ χειρῶν νόμοι ποιεῖ. Idem in l. 5. pelles quibus inuoluuntur vestimenta ^C
 loræque quibus hæ pelles constringi solent, negat esse in supellectile. De hoc genere pellium
 Petronius Arbitrator, Ego, inquit, vos in duas iam pelles coniciam, vincitòsque loris inter vestimen-
 ta pro sarcinis habeo.

Edicta de edendis actionibus, instrumentis litis, rationibus, argentariorum. CAP. XIII.

Sub titulo De edendo, duo edicta proposuit prætor: vno iubet eum qui acturus est
 reo actionem & instrumenta litis edere. Altero iubet argentarium rationes cuique
 suas edere. Vtriusque eadem ratio, prioris, ut reus veniat instructus ad agendum cognita
 actione, & instrumento litis quo cõuenitur, posterioris æquè ut exhibitis rationibus cau-
 sam suam instruat is ad quem rationes pertinent. Sed priori iubet prætor edi sine die & ^D
 Consule. Edi igitur exemplum, non proferri authenticum, posteriori si non proferatur
 authenticum, iubet exemplo adiici diem & Consulem, nec abs re. Rationes enim con-
 stant paginis duabus, accepti vna, expensi altera, quarum collatio in ponendo pari calcu-
 lo inutilis est, si omittas diem & Consulem. Instrumenta litis, quæ reo prætor iubet acto-
 rem edere ante litem contestatam, vsui reo sunt satis, etiam non adiecto die & Consule.
 Quinimò si diem & Consulem adieceris, verendum est ne quid inde falsi commiscatur
 & fabrefaciat reus, ut puta, Prædato die (inquit Ulpianus) quod Græci προσχρονισμὸν vocat,
 & est falsi genus. Item posteriori edicto datur actio in factum in argentarium qui præto-
 ri discernenti ut rationes ederet ad actorem pertinentes, dolo malo non obtemperauit,
 priori non datur actio, sed ipso iure ex edicto res ita procedit, ut nisi prius edat actor reo ^E
 actionem & instrumentum litis, nihil agat. Cur enim hæc ab eo editio postulatur? Pri-
 mùm ne reus opprimatur improvisò, deinde ne plus debito actor petat, ut est in Codice
 Gregoriano. Sicut e contrario, reus (exempli gratia) heres stipulatoris, quocum acturus
 quis est ex stipulatu, ante litis contestationem cogitur edere qua ex parte heres sit, ne plus
 debito actor petat. Ex quo efficitur eum qui nec actionem nec instrumentum quo vsurus
 est edit, plus petitionis periculum incurrere, ac si iam plus petierit, qui quod petiturus est,
 edere detractat: idcirco eis qui ob ætatem vel rusticitatem, vel ob sexum lapsi non ediderunt
 eodè edicto auxilium pollicetur prætor, & generaliter ex quacunq; iusta causa nõ edide-
 rint, veluti ob errorem iustum, ut scilicet periculo quod plus petentibus intenditur, non
 ideo subiiciantur. Rursus ex posteriore edicto, post litè contestatã cum argentario vel cum ^F
 alio, rationum editio desideratur, ex priori actio & instrumentum litis editur ante litem
 contestatam, & quidè instrumentum totum, ut si quis acturus sit ex stipulatu, non tantum
 actionem ipsam edit, sed etiã totum instrumentum stipulationis. Partes stipulationis sunt,
 veluti

- A** veluti quātitas promiffa, locus, dies folutionis, condicio adfcripta ftipulationi, ex quibus quatuor partibus etiam plus petendi orta funt genera quatuor. Quo circa cum editur actio ex ftipulatu, ex quatuor partes ftipulationis etiā edendæ funt. Poftremò edit reo is qui acturus eft ex edicto priori, ex pofteriori edit etiā reus actori, vtputa, argētarius, fiue agat fiue cum eò agatur, edit rationes aduerfario. Sed etfi neque agat neque cōueniatur, fed fit rationes fibi edi defideranti cōtrouerfia cum alio, ei argentarius cogitur edere rationes ad eum pertinentes, imò & quilibet alius ex Cōftitutione Græca Iuftiniani, quam expoſui capite feptimo: fed non ita quilibet alius fi cōueniatur, rationes edet actori. Cur potius argētarius vt intelligatur, qui fit argentariorū actus, profefſio, officium, hic neceſſariò explicandum eft. Et vt ab ipſa appellatione incipiam, quos argētarios vocamus, Iuſtinianus appellat sæpe argenti diftractores vt Græci ἀργυροφάταις, quæ appellatio ex eò ducta eft quòd argentum, quo nomine cuiuſcunq; materiæ nummus ſignificatur, vendant. Quid verò eft vēdere, quid emere nummos? Nūmos vēdit, qui pro nummis quos dat permutāti alios, lucelli aliquid accepit, id eſt qui collybum accipit. Nam collybus, eſt quod pro permutatione pecuniæ datur, vel (vt D. Hieronymus ait in illo collybiſtarum tēplo cieſtorum loco) munus quod pro cambio datur. Græca vox eſt collybus, pro qua Latini aſpraturam habent, maximè ſi aſperis, id eſt recens percuffis nummis, veteres cōmutentur. Et hoc ſenſu cōſtitutum legimus in l. i. C. Th. Si quis ſol. cir. extr. vt omnes ſolidi vno pretio eſtimētur atque vendantur, & in Nou. Theod. de pretio ſolidi, ne inſigniti ſolidi aurei veterum Imperatorū nominibus ab vilo emptore recuſentur, & vt ne minoris diftrahātur quàm empti ſunt à collectario. Et has Cōſtitutiones Cedrinus intellexit in Nicephoro Phoca, dum ſcripſit in hunc modum, Νόμος καὶ ἔθους ὄντων πάντα χρειατῆ ἐκ βασιλείας. εἰμὴ τῷ φαθμῷ ἐλαττοῖτο, δυνάμιν εἰσφέρειν καὶ ἐχθρὸς ἰσότητος. Rectè igitur à Zonara ſynodi Trullenſis CLXXXVI. collybiſtæ definiuntur, Οἱ τὰ λεπτὰ νομίματα πωλοῦντες, id eſt Qui vendunt minuta æra, pro alia pecunia ſcilicet, accepto collybo. Collybiſtæ; argentarij ſunt, vel potius nummularij, nō abſimiles argētariis quos ſiue ars ſiue vſus longus tractandarū & permutandarum pecuniarum ita erudiuit, vt auri, argenti, æris quālitatem hi ſoli noſſe exiſtimentur probè. Qua de cauſa ad eos eunt frequēter, quaſi peritiſſimos nummorum æſtimatores, qui de quātitate nummorum ambigunt, puta, quāti fit nummus aut ſolidus aliquis, cuius auri, an probus, an ſubætatus, an ponderis æqui, an lacuna in eo fit aliqua: nā hæc curioſè homines inquireunt, & vt eſt in Querulo Plauti ſcriptum eleganter, *Eſſi nihil ſit tam ſimile quàm ſolidus ſolido, tamē etiam diſtancia queritur in auro, vultus, ætas & color, nobilitas, literatura, patria, grauitas, atque ad ſcriptulos queritur in auro plus quàm in homine*: & hæc quia expedire argētario melius nemo poteſt, eo fit (quemadmodū dixi) vt ad eos decurratur sæpe, & vt niſi numerationi aut ſolutioni pecuniarū, ſi qua fiat interuenerint, ipſi eam pleriq; aut ſuſpectam habeant, aut nō probè factā putent. Ita malunt qui pecuniam mutuam rogant, de menſa argentarij numerari eam ſibi quàm de domo creditoris, ne fallantur fortè in quātitate vel qualitate pecuniæ, eadēq; mens & ratio creditorum eſt, qui malunt ſibi per argentarium ſolui quàm ex arca debitoris. Ita in comædiis sæpe cum ſoluenda aut adnumeranda pecunia eſt, *In forum*, inquirunt, vbi ſcilicet argētarij menſas poſitas habebāt: qua ex re menſariorum etiā & trapezitarum nomē acceperūt. Quin & pleriq; vltro eis pecunias dant ſoluēdas creditoribus ſuis aut aliis ſcœnori occupandas hac fide, vt viciffim eos qui dederint indēnes ſeruaturus, creditoribus ſoluturos, pro debitoribus quibus pecunias eorū ſcœnori occupaerint, ſoluturos ſe recipiant, quod Vlpianus ſignificat, dū ait, *Conſtitutum ex argētaria venire*, Baſilica ἀντιφώησιν μέρος εἶναι τῆς πραγμάτων. Auſtiones quoq; hereditarias per argentarios facere & pretia redigere malunt, vt hac ratione nō malè apud Vlpianum neſcio quo loco librorū de tutelis, Auſtionalia, Baſilica interpretētur τραπεζιτικοῖς λόγοις. Quod verò ita beneficio argentarij gerebatur, id ſolebat iuſſu contrahētium eorūve ad quos ea res pertinebat, iis perſcribere diligenter, vt Gaius ait in l. argentarius. D. de eden. Exempli gratia, Vni acceptam, alteri expēſam pecuniā ferre, & quo die, quo Conſule data, accepta pecunia eſſet, quibus præſentibus, quo die qui accepiffet redditurum ſe cauiffet, & cuius generis nummos, & in auſtioneſ res, pretia, emptorum nomina, in ſolutionibus quis ſoluendam dediſſet, cuius nomine, quo die & quantam, & cui, quo die ſoluiffet vel ſoluenda eſſet, & ſi creditore non nouerat, (vt in oratione Demoſthenis contra Callipum) quis indicaturus eſſet. Hæc eſt ſumma diligentia, vnde etiā quæſtus ad argenta-

rios non paruus redibat pro opera, pro labore, pro spectatione, & in commutationibus A
 pro collybo. Cæterum quia ad hunc modum, vt dixi, pecuniarum & negotiorum suorū
 rationes per argentarios plerique conficiebant, æquum visum est prætori vt eas iis ad
 quos pertinerent, exhiberent etiam acturis aduersus ipsos. Quorum enim causa eas con-
 ficiunt, eorum quodammodo sunt: & ita tutor finita tutela pupillo edit redditque ratio-
 nes, licet ex eis sit pupillus aduersus tutorem actionem suam formaturus. Socius quoque
 socio eius quod administravit rationem edit, & curator adolescenti, procurator domino
 etiam voluntarius. Tutor cogitur actione tutelæ, socius, actione pro socio, procurator,
 mandati, gestor & curator, negotiorum gestor. Aduersus argentarium ex actiones
 competere non possunt, quia neque tutor, neque curator est eius cuius rationes cōfecit,
 neque socius, neque gestor, neque procurator. Igitur necesse fuit edicto prætoris propriā B
 in eum actionem dari. Quod decernente prætore, dolo malo rationes non ediderit. Ten-
 tari potest, hanc actionem superuacua esse, & competere mādati, quod argentarius eis
 tantum ad quos pertinet compellatur edere rationes, & pertineant ad eos tantum quibus
 mandantibus eas tractauerit. Sed non omne mandatum parit actionem mandati, vt, ec-
 ce, si mandante domino contraxerim cum seruo, non est actio mandati, sed Quod iussu:
 & ita si me mandante argentarius rationes meas tractauerit, non est actio mandati, sed
 in factum. Actione mandati solus procurator tenetur. Procurator, est administrator ne-
 gotiorum alienorum: argentarius non est huiusmodi. Conscribere enim rationes, non
 est administrare negotia. Ergo mandati in eum actio non est, sed propria in factum ex
 posteriori edicto de edendo. Eadem actione tenentur adsimiles, veluti nummularij, co- C
 actores, collectarij. Minores argentarij hi sunt, aut maiorum ministri & mercenarij. Per
 eos nanque pecunias cogunt, auctoribus Donato & Acrone: & quas coegere, erogant
 per partes, permutatione, sœnore, vel qua alia ratione. Partes dixi cum Paulo, quæ Græ-
 ci κέρματα. Edere autem & Exhibere rationes dicimus promiscuè. Actionem exhibere
 pro Edere, nunquam. Edere igitur latius patet quàm Exhibere. Eduntur rationes & a-
 ctiones, exhibentur rationes tantum. Item, edit qui exhibet codicem ipsum & corpus
 rationum, edit, qui porrigit exemplum rationum vel instrumentorum, neque tamen ex-
 hibet instrumenta ipsa. Edit qui dicit rationes, nec tamen exhibet. Edit actionem qui
 reum producit ad album, & demonstrat quam actionem dicitur sit: nec tamen hic
 vtique exhibere dicitur actionem. Actionem exhibere, Cedere est, non Edere. Et ratio D
 discriminis hæc, quod qui exhibet, quodammodo habere desinit, dum quid scilicet in
 medium profert, & quasi ponit extra se: edit etiam qui nullo modo habere desinit. Exhi-
 beo igitur actionem, quam quodammodo habere desino, dum eam cedo & transfero in
 alium: neque tamen omnino eam amitto, quamdiu is cui cessi, neque denuntiauit neque
 litem contestatus est, neque partem pecuniæ accepit: & ob id dixi, quodammodo. At si
 actionem in alium non transferam, sed declarem solummodo quo genere actionis vti ve-
 lim, quod est edere, eam nullo modo habere desino. Edo igitur eam, non Exhibeo.

Sylua, Lenis, Cucuma.

C A P. XV.

CVM magni mea interesset nequid certo quædam suarum loco vicinus positum habe- E
 ret, cuius casus mihi nocere posset inferiore loco consistenti, impetraui ab eo vt
 mihi cederet ius sibi non esse in eo loco positum habere. Non est dubitandum quin sit
 iure constituta seruitus. Sed si fortè eo in loco vicinus syluam seuerit, nihil videtur cō-
 tra seruitutem fecisse. nec enim syluæ positio periculosa est. Tractat de hoc genere ser-
 uitudinis Alfenus in l. si quando. §. D. si ser. vind. & syluā accipit pro viridario. Horatius,

Nempe inter varias nutritur sylua columnas.

Virgilius, *subit aspera sylua. Lappæque tribulique.* Vbi Seruius, Notandum etiam de herbis
 syluam dictam. Cicero Prætura urbana, Tabulas & signa quæ in ædibus tuis impar ad
 omnes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in sylua denique disposita sub dio vi- F
 dimus. vbi Alconius, In sylua, in viridario. At cum iure (vt dixi) vicinus syluam in eo lo-
 co quo, vt ne quid positum haberet cōuenerat, conseruisset, & in ea sylua vasa quædam,
 qualia pleraq; visuntur in hortis pēsilibus, posita haberet, quærebatur an cōtra seruitutē
 ea habere videretur. Dici poterat, eum qui syluam seuisset iure, & vasa syluæ necessaria
 posuisse

A pofuiffe iure. Sed iurisperitos omnes aliud iudicaffe Alfenus refert. Vafa quæ pofuerat, hæc nominat Alfenus *labra & lenes cucumellas*. Sic Florentiæ fcriptum eft. Sed fcribendū cenfeo, *Labra, lenes, cucumellas*, vt in l. 16. de act. empt. Lines, labra. Coniunguntur vtroque loco labra & lines. Indifferēter fcribo lines & lenes, aut lenis. Aftanius & Laberius apud Nonium, Labella, lenis. Martialis 1. *Tepida natabis lene Congedi vada*. Cucumam quoque vel cucumellam vafis genus eſſe non ambigitur. l. 1. §. pen. D. ad leg. Corn. de ficar. Ambroſius Ser. x c. Dii ærei ex quibus cucumę melius fiunt ad vſus hominum. Vtitur eadem voce Marcellus libris De medicamentis fæpiſſime.

Heres, Dominus, Paterfamiliâs.

CAP. XVI.

B

Pro herede gerere, eſt pro domino gerere. Nam heredem veteres dominum appellarunt. Plautus Menech. *Abſtuli hanc, cuius heres nunquam erit poſt hunc diem*. Tryphoninus. l. hereditate. §. pater. D. de caſt. pec. *Si pater vt heres viuo filio vindictam ſeruo caſtrenſi impoſuit. Vt heres, id eſt, Vt dominus*. Nam tantum abeſt vt ſit filio viuo pater heres in peculio caſtrenſi, vt nec ſit mortuo. & etiamſi eſſet mortuo, præmatura atque inutilis manu- miſſio eſſet, quam tamen fauorabiliter valere mortuo filio inteſtato concludit Tryphoninus, quaſi ſcilicet retrò videatur is ſeruus in dominio patriſuiſſe. Græci verba illa, *Vt heres*, ſic interpretantur, *ὡς μέλλον τῷ πατρὶ κληρονομεῖν*: ſed perperam, vt docui. Dominus autem is eſt qui proprietatem rei iure gentium aut iure ciuili ſuã fecit. Alius eſt poſſeſſionis dominus, alius vſusfructus. Sed ij non niſi per abuſionem domini appellantur, ſicut maritus vxoris, pater filij, patronus liberti. Nec enim hi proprietatem harum perſonarum habent, nec illi earum rerum quarum poſſeſſionem tantum vel vſumfructum habent. Et dominium propriè nihil aliud eſt quàm proprietas rei. Atque adeo dominationem ſuam interponere dicitur; non qui pro fructuario aut poſſeſſore, aut patrefamiliâs, ſed qui ſe pro proprietario gerit. l. Duos. D. de adq. her. & vt heres facere, qui vt proprietarius facit, non qui vt pater vel patronus vel fructuarius vel cui alij modi. Feſtus ſcribit dominationem adeptum eum qui patrefamiliâs factus ſit: Vlpianus patrefamiliâs eſſe eum qui in domo dominium habet. dominij & dominationis verbo vtuntur impropriè. Nam patrefamiliâs dicitur etiam is qui in domo aliena in vxorem, liberos, libertos ſuos

C veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne ſui ipſius quidè. Nam nec ſui proprietarius eſt qui ſui iuris ſuæque poteſtatis eſt. At retrò etiam qui neq; liberos, neque vxorem, neque libertos, neque mercenarios vlllos, ſed ſeruos tantum in dominio ſuo habet, is ſeruis non dominus tantum dicitur, ſed etiã patrefamiliâs, leniore poteſtatis verbo. Alia eſt poteſtas lenior, alia durior: hæc dominium dicitur, illa patria poteſtas. Plinius v. Epift. *Molliter meos traiecit*, &c. Eſt mihi ſemper in animo & Homericum illud, *πατὴρ δ' ὡς ἥπιος ἦεν*, & hoc noſtrum, Patrefamiliâs Laſtantius 1 1 1. Inſt. Dominum, eundem eſſe qui ſit pater, etiam iuris ciuilis ratio demonſtrat. Quis enim poterit filios educare, niſi habeat in eos domini poteſtatem? Nec immeritò patrefamiliâs dicitur, licet tantum filios habeat. videlicet nomen patris complectitur etiam ſeruos, quia familiâs ſequitur, & nomen familiæ complectitur etiam filios, quia pater antecedit. Vnde apparet eundem ipſum & patrem eſſe ſeruorum & dominum filiorum. Denique & filius manumittitur tanquam ſeruus, & ſeruus liberatus, patroni nomen accipit, tanquam filius. His verbis eleganter Laſtantius ex iure ciuili domini patriſque poteſtatem ita eſſe vtriuſque confuſione temperatam docuit, vt inſit propemodum altera in altera, ac proinde ſit ferè idem filius & ſeruus, dominus & pater, ſed ita tamen vt quàm mutant differantque inuicem facile intelligi poſſit, quod Cyri & Cambyſis collatione æquè eleganter Herodotus demonſtrauit his verbis lib. 1 1 1. *Λέγουσι Πέρσαι ὡς Δαρῆος υἱὸν καὶ πῆλος, Καμβίσης δὲ, δεσπότης, Κύρος δὲ, πατὴρ. ὁ υἱὸς, ὅτι ἐκατέλιπε πάντα τὰ ἔργα. ὁ δὲ, ὅτι χαλεπὸς τὸν υἱὸν καὶ ἀλίγυρος. ὁ δὲ, ὅτι ἥπιός τε καὶ ἀγαθὰ σφι πάντα ἐμνηχάησατο.*

D

E

F *Notata pleraque ad titulum Digefftorum de auro & argento legato.*

CAP. XVII.

Die vno percurrens tit. De aut. & arg. leg. hæc in eo obſeruabam. In l. 2. primùm dum ait inefficax hoc legatum eſſe, acſi nõ eſſet quæ ſubiicitur idonea ratio Africani, quo-

niam non possit verè dici eius causa paratum videri quæ prius decesserit, Accursius aliam A
attulit, quia legatum fit in causa caduci. Fateor legatum eorum quæ iam ea moriente e-
ius causa parata erant, esse in causa caduci. Ornamenta post mortem eius comparata ne-
go esse in causa caduci, quia scilicet nec in legato sunt. Et verò inde lis erat inter fiscum &
heredem testatoris. Ea enim sibi fiscus vindicabat quasi ex causa caduci, heres contra sibi
quasi nec legata. quod iustius est. In l. 4. legens libertum missum in Asiam ad purpuras e-
mendas, statim subiit animo Tyrus pretiosiore purpura conchylióque nobilior. Ad Ty-
rias igitur purpuras emendas. In l. 8. Omnem vestem, quod ait, legatam videri his verbis,
Vestem meã, pugnat cum l. 25. §. si quis addiderit, cod. tit. pugnat cum ratione: & sanè vi-
detur vox Meam irreplisse ex l. 7. In l. 10. ad finem, nolo, Vasa aut vestiméta aut quæ vxor-
is causa parata sunt. Nam siue articulum Aut pro cõiunctione, siue pro disiunctione ac-
ceperis, ea oratione generaliter legantur quæ vxoris causa parata sunt. l. ea tamen. D. de
leg. 3. quam utique rationem legandi superuacuò noluit nobis Pomponius inculcare, sed
aliam potius in qua æquè ac in generali legato Q. Mutij definitio locum obtineret. Ea
verò est huiusmodi, Vxori vasa do, lego, quæ eius causa parata sunt: vel etiam huius, Vxo-
ri vestimenta do, lego, quæ eius causa parata sunt. Non genus summum hac oratione cõ-
prehenditur, vt cum ita legat, Vxori quæ eius causa parata sunt, sed ὑπάλληλον. Nec enim
certa vasa aut certa vestimenta legat, sed generaliter vasa aut vestiméta omnia quæ vxor-
is causa parata sunt. Et in vtroque genere Q. Mutij sententia valet, non in specie certa,
veluti veste purpurea. Scribendum igitur censeo in hunc modú, *VASA AVT VE-*
STIMENTA QUÆ VXORIS, &c. In l. 15. vernis suis testator legat, libertis scilicet C
nec non seruis. Seruis enim vernis inutiliter legatur. Libertos vernas etiam antique inscri-
ptiones nobis referunt. Significantur ea appellatione qui in ædibus nostris nati sunt, vt
vernarum aprorum, & luporum Martiali, qui in viuariis & piscinis nostris. Marcus 1. *ἑ-*
αὐτῶν, Latinam cum Græca appellatione coniunxit hoc modo, οἰκογενὴς ἑρπιάχλος. Nã
vt seruum & seruulum, ita vernam & vernaculum dicimus: quo nomine & Tribunorum
plebis ministros quosdam lictores, an seruos publicos Sudas appellat eandem quam Ce-
drinus de Februario & Camillo siue historiam siue fabulam narrans. In l. 18. vir vxori de-
cimam bonorum suorum legat, secundum ius antiquum, quo vir & vxor inter se decimã
tantum matrimonij nomine capere possunt. At præter decimam legat etiam eidem mã-
cipia & species argenti certas & anulos & vestem, quod etiã non est cõtra ius antiquum, D
quoniam legato addit onus fideicommissi, vt quidquid ad eam ex testaméto peruenerit,
alumno communi restituat l. 42. D. de leg. 2. l. si fidei meæ. D. de leg. 3. Quin & non addi-
to onere fideicommissi Vlpianus noster in fragmentis scripsit, præter decimam etiam v-
sumfructum tertix partis bonorum coniugem capere posse, & si liberos habuerit, eiusdẽ
partis proprietatem: cui iuri conuenienter in l. partis. D. de præf. ver. maritus vxori legat
tertx partis vsumfructum, & in l. pen. D. de vsur. æquè tertix partis vsumfructum, & si li-
beros habuerit, proprietatem. Quæ etiam condicio eam ob rem in muliere necessaria es-
se dicitur l. legatum sub cõdicione. D. de adim. leg. Et in l. Lucius. §. maritus. D. ad Treb.
iam habentem liberos heredem maritus instituit ex parte tertia, sed & præter eam partẽ
dat ei plura fideicommissa rectè, quoniam eiusdem fideicommittit vt omnia filio com-
muni restituat. Itaque quod de legato rerum vel bonorum tertix partis vsumfructu scriptũ
est l. ult. D. de vsumfruct. leg. ad hoc ius referri conuenit. Quæ omnia iuris antiqui vestigia
summè notanda sunt. In l. 21. aquiminarium Pomponius, siue (vt malumus) aquimana-
rium, in argento escario ponit, vrccolum in patorio, cum & hic aquæ-manalis dicatur ap-
ud Nonium. Sed ratio discriminis, quòd hoc potaturo, illo manibus cœnaturi aqua mi-
nistretur. & hoc idem de aquiminario proditum est l. 19. §. si cui escarium: in quo §. adno-
tari dignum est. verba illa adulterina esse, Id est ad esum & potum (nam quæ ad potum,
sanè escario non cedunt) aut sanè legendum, Item ad esum & potum ex l. 32. §. quidam,
cod. tit. Sed mirum aquiminariã simul ac pelues & trullas argenteas, argento adnumera-
ri d. l. 19. quæ supellectili in l. 3. D. de sup. leg. & rursus culcitas & cervicalia vesti. l. 25. quæ F
etiam supellectili d. l. 3. Nam impetia siue impelia, cervicalia sunt, vt docui cap. 12. & simi-
liter tegmina subfelliorum & tapeta quæ insterni aut iniici solent vesti. d. l. 25. quæ supel-
lectili l. 5. D. de sup. leg. Hæc certè pugnant inuicem, nisi aquiminaria (vt iam dixi) in hoc
titulo vasa escaria sunt, & trullæ, patoria, vt constat ex l. 36. & pelues item, escaria. Nam
etli

- A** etfi fictilia aut vitrea quæ sunt, fupellectili adnumerentur, non tamen argentea, propter feculi feueritatem, nondum admittentis in fupellectilem efcaria aut potoria argentea vafa. Et trulla quoque fimpliciter dicitur eſſe in fupellectili d.l.3. non trulla argētea. Pelues autem & aquiminalia argentea, quæ dicuntur eſſe in fupellectili d.l.3. vafa ſunt aquaria, quæ eſui & potui non ſeruiunt, & quæ feuerior illa ætas non reſpuebat, ſicut neque accubita, cataclita (Tertulliani hoc, illud Lampridij & ſynodi in Trullo) ſiue lectos, neque candelabra, neque menſas, cùm tamen reſpueret eſcaria & potoria vafa argentea. In culcitis fanè & ceruicalibus & tegminibus ſubſelliorum puto diſſenſiſſe Vlpianū à Paulo, & veteriorem eſſe Pauli ſentētiam, vt ſicut ſubſellia, ita ſolaria, quæ ſunt ſubſelliorum tegmina, ſint in fupellectile, & vt culcitæ, ceruicalia, toralia propriè ſtragulorum non ſint. In l.25.
- B** pedules ſi pro calceis acceperis, falſum erit veſtis eſſe loco, exẽplo odonum, qui ideo veſti non adnumerantur, quia vſum calciamentorum præſtant, lanci calcei, à Græco, ὀθόναι, vt in donatione Constantini, στανδέλια λευκὰ ἀπὸ ὀθονίων, vetus interpretatio habet Vdonibus: vel pellicei, vt in apophoretis Martialis, ad quos reſpexit etiam lib.12. his verbis,

*Hædina tibi pelle contegenti
Nuda tempora verticemque calua,
Festiuè tibi Phæbe dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calciatum.*

- Pedules autem faſciæ ſunt pedum aut calciamentorum. In l.19. & 32. apſides & parapſides inter vafa numerantur, eiſque iunguntur acetabula, id eſt ὀξυβάφια. Latinum ergo
- C** Græco, vt in l.25. reticula, crocufantia. Nã & parapſis Heſychio ὀξυβάφιος eſt & περὶ βλίον: & περὶ βλίον Moſchopulo ὀξυβάφιον ἀγχείον, imò & Heſychio: & gloſſæ Latinorum: Parapſis (inquiunt) acetabulum maius & ſuffuſorium. Apſis igitur, vas eſt in quo ponitur eſca, Parapſis eſt quod illi accedit acetabulum. & Iſidorus forſitan malè, Parapſis, quadrangulum & quadrilaterum vas, id eſt paribus apſidibus. Pro acetabula, in d.l.19. vulgò malè tabulas: quæ ſcriptura confirmatur etiam falſo Horatij quodam loco, quo omnes conſtanter legerāt hæctenus, Patinas omaſi, non Tabulas. In l.25. mundo muliebri adnumeratur lauatio, riſcus. Lauatio rectiſſimè, qua ſcilicet emundant ſe in balneo. Nam & omne balneare argentum: neque verò vllum aliud quàm balneare. l.32. §. pen. cod. tit. vbi Argentū lego, non, vt Flor. Argumentum: Baſilicis, ὁ τῶν λυτρῶν ἀργυρος. l. vltim. §. vxori cod. cuius generis eſt ſpeculum argenteum. l.19. §. idem Celfus. l.25. §. mundus. Nouit ſpeculum argenteum etiam Plinius, & diſpoſitio cœnæ Cypriani. Matula quoque eſt in argento balneari, ἀρύταγμα Polluci, & gloſſis, ampulla olearia. Quæ in eadem l.25. §. ornamentorum, enumerantur ornamenta, omnia capitis ornamēta ſunt. De calauticis Seruius Honoratus. *Mitræ* (inquit) *fæminarum ſunt, quas calauticus dicunt.* Et Auſonius calauticam vocat, quod Homerus κρηδεῖμον. Inde Decalauticare Lucillio, id eſt calauticam derrahere apud Nonium in verbo Depeculaſſere. Mitræ veſti adnumerantur, ſi regendi capitis cauſa eis mulieres vti cœperint. l.23. cod. ſi venuſtatis & ornatus, ornamētorum. l.25. & 26. quæ lex mitris etiam adiungit ἀραδήματα, id eſt redimicula, vt Pollux v i l. cap. x x i i. Quæ autem in d.l.25. §. ornamenta, enumerantur, aliarum partium corporis ornamenta ſunt, in
- E** aures aurium, quæ gloſſis ἐνώτια, vitiole & armillæ manuum, quæ ἄλλια, κλάρια, ἀειχέλια, Ambroſius de Abraham, *In aures habebat quæ non grauarent aurem, ſed demulcerent, viris, quæ manum non materiali auro onerarent, ſed ſpiritali actū leuarent.* Tertullianus De pallio, *Vestigia ceſtuum viria occupauit.* Et paulo pòſt, *Armillus quas, ex virorum fortium donis ipſe quoque matronæ temere uſurpaſſent, omnium pudendorum conſcias manus inſerit.* Cyprianus De habitu virginum, *Non inſcrantur auribus vulnere, nec brachia includantur armillis.*

Ad eundem titulum.

CAP. XVIII.

- F** De altero hæc ad eundē titulum adnotabam. Nonnunquam aurum gemmis & margaritis cedere. l.19. §. pen. l.20.29. & hoc eſſe quod Plinius ait initio x x x i i i, Ex ſmaragdīs teximus calices, & aurum iam acceſſio eſt. In eadem l.19. ſatis conſtare Vlpianus ait, Iuriſconſultis ſcilicet, (alij enim auctores refragantur) margaritas nec gemmis nec lapillis contineri, quia concha apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit. Quam rationem ſic accipio, quia margarita conchæ pars eſt potius quàm gemmæ aut lapilli, vel conchæ

partus, vt Plinius voluit. Tertullianus De habitu muliebri cū antè disseruisset de lapillis, Sed siquid de mari (inquit) Britānico aut Indico ambitio piscatur, cōchæ genus est, nō dico cōchylis aut ostreo, sed nec peloride grati⁹ de sapore. Ad hoc enim cōchas nouerim maris poma. Quòd si concha illa aliquid intrinsecus pustulat, vitiū eius magis esse debet quàm gloria, & licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum quàm cōchæ illius aliqua dura & rotunda verruca. Et ait Vlpianus, Apud rubrum mare. Inde Hieronymo rubri maris grana. & Martiali, *Erythrai lapilli, & gemmæ Erythraus erusa vadis.* In gemmis quoque negatur esse murrina vasa, licet perlucida sint: rectè quia nec crystallina, vtraque, perinde ac vitrea, fragilia. Plinius xxxi. i. Murrina & crystallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuria existimata est, habere quod posset totum perire. In l. 23. vestimēta definiū. B tur ex materia, ex qualitate vsus, & ex personis quæ vtuntur. Ex materia, lanæ, lineæ, serica, bombycina, addūtur etiā pellicia, in fine & l. 24. 25. qualia sunt rhenones & mastruca. Ex vsu quæ induendi, præcingendi, amiciendi, insternendi, iniiciendi, incubandive causa parata sunt. Induēdi, vt tunicæ, capitia: præcingendi, vt zonæ, semizonæ, semicinctia: quæ vestes præcinctoriæ à diuo Augustino, vt vestes stratoriæ aut stragulæ: quæ insternendi causa comparantur, veluti amphitapa, psilotapa, pallia peristromata. l. 45. D. de ver. sig. quæ & *καταφύματα & ἐφαπλώματα*, illæ quas præcinctorias dixi *περιζώματα*. Amiciendi, vt pallia, quæ Tertullianus ait operite solum, id est vno circumiecto: Operiēdi dixit Paulus in Sententiis, & Varro amictum circumiectum. Insternendi quæ sint, iam dixi: iniiciendi autē, vt & tapeta quibus mensæ teguntur. l. 25. §. tapeta. Insternuntur sub C tus, iniiciuntur supra. Vtimur tamen & vtroq; verbo promiscuè. d. l. 45. Incubādi, vt culcitæ, toralia. Et adicitur in l. 23. Et quæ his accessionis vice cedūt, quæ sunt instæ picturæ, &c. Placet valde opinio Fr. Pithei, viri nō minore eruditione quàm probitate præditi mihi que per familiaris, vt potius legatur, Quæ sunt instæ, picturæ, clauique qui vestibus infuuntur. Ex personis autem alia definiuntur esse virilia, alia muliebria, alia communia, alia familiarica. Inter puerilia numerantur aliculæ, id est togæ breues. Martialis, *Brumæ diebus mittebas vmbra aliculam.* Quod ita alibi, *-breuis gelidæ missa est toga tempore brumæ.* Et familiarica dicuntur, vt Vitruuius & Varroni sellæ familiaricæ. Varro, *In eo quidam sellas familiaricas ponunt.* Vitruuius, *Circum in porticibus triclinia quotidiana, cubicula etiam & sellæ familiaricæ constituuntur.* Scribendum Sellæ non Cellæ, eoque nomine significan D tur priuata siue latrinæ. Martialis,

Sellas antè petit Patroclianas,

Et pedis deciesque viciesque.

Marcellus medicus, Purgare per vomitum aut per sellas. In l. 27. §. cui legatum, Accurcius his verbis, Si quæ distributio eius rei facta est, maluit alienam & incongruam interpretationem adhibere quàm propriam quæ sequebatur amplecti, Distributionem & distinctionem auri, qui omne aurum legat quod suum erit cū morietur, nō facit aliam quàm sui ab alieno. Et hanc tamen & aliam quoque distributionem facit qui vel omne aurum factum vel omne aurum infectum legat quod suum erit cū morietur, vel omne aurum signatum. Nam & suum ab alieno separat, & factum ab infecto, & vtrunque E à signato: sed non separat etiam quod in vsu suo fuerit, ab eo quod fuerit in vsu alterius. Qua in re d. §. cui legatum, pugnat cum l. 25. §. si quis addiderit: & pugnæ origo, ambiguitas verbi, suum. Modò enim proprietas sola hoc verbo significatur, modò etiam vsus. Et nescio quo modo qui vestem suam dicit, non tantum proprietate, sed etiam vsu vestem aliam ab alia distinguit, puta muliebre à virili. Qui dicit vestem quæ mea erit cū moriar, proprietate sola, suam nempe ab aliena, non etiam muliebre à virili. Idemque in auro iuris est. Nam vt vestis, ita aurum quoque ex personis vtentium distinctionem accipit: & est aliud virile, aliud muliebre. Porro aurum factum, rectè definitur omne aurum ex quo species aliqua effecta est. Aurum infectum quod ita factum est vt eo cuius id rei causa comparaueris, non possis vti sine refectione noua: vt ecce, si rudem auri materiā comparaueris statuæ faciendæ causa, non potes ea in eā rem vti sine refectione. Est igitur rudis auri materia, aurum infectum. Et adicit, Quòdque ab eo paterfamilias infecti numero fuerat. Ab eo, quoniam initio dixerat, Eius omne aurum fiet quod tūc paterfamilias cū moreretur vindicare potuit suum esse. Quorum verborum defectione mutilæ sunt Pande-

A Pandectæ Florentinæ. Et mox in definitione auri signati subiicitur, Id paterfamilias videtur &c. Mitto nescisse etiam Accursum, nec Philippi quid essent, quod nemo nescit hodie, nec perelegantem tenuisse loquendi rationem illam quæ est in definitione auri infecti & auri signati, Quod eius &c. In definitione auri infecti lego, Quod eius ita factum est, ut eo quam ob rem comparatum est, non possis uti sine refectione. ut in edicto, Ex quibus cau. maior.

Dardanarij & Pantapole.

CAP. XIX.

D Ardanarij idem sunt & pantapolæ & seplasiarij, si glossis veterum credimus, quæ & seplasiatios & dardanarios, pantapolas exponunt, & pantometabolas: quo genere hominum nihil est fraudulcius, nihil iniquius in oneranda annona mercium quarumlibet: & ideo variis Constitutionibus fraudes, calliditates, stellionatus eorum coercentur, non etiam genus omne improbatum negotiationis huiusmodi: nam & Reip. ad aliquid utiles sunt, & vrbe aliquando ciecti cum fuissent, reuocantur No. Velentiniani De pantapolis ad urbem Romam reuocandis, his verbis, *Græcos negotiatores, quos pantapolas dicunt, in quibus manifestum est maximam inesse multitudinem, magnamque in emendis vendendisque mercibus diligentiam, ulterius non patimur sacræ vrbi habitatione secludi, licet eos dissensio, & maximè inuidia tabernariorum, quàm venerabilis Romæ utilitas à negotiatione submouerit. Idcirco hoc edicto singuli vniuersique cognoscant pantapolis ad urbem Romam redeundi negotiandi que licentiam restitutam, ut cura peruigili vbertas populo ministretur.* &c. Sed si fortè vel mensuras & pondera falsarint vel legibus cõstituta pretia excefferint, vel vndique coemptas merces supprefferint, dum ex raritate caritatem affectant, hi Constitutionibus coercentur. I. in dardanarios. D. de pœnis l. annonam. D. de ext. cr. & specialiter crimine stellionatus: l. 3. §. ult. D. de cr. stel. His adfines sunt qui monopolia exercent, quæ & S. C. olim vetita sunt, ut Plinius scribit, & nouissimè Constitutione Zenonis de monopolis, siue frumenti, siue cuius cuius mercis, veluti pectinis (inquit Zeno) vel echini. Pisces significari vulgò putant: ego contra vno capillorum pecten, altero herinaceum, cuius cute vestes exponuntur. Magnum (inquit Plinius VIII. Nat. hist.) fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus Senatusconsultis nullòque nõ principe adito querimoniis provincialibus. Et de omni eo genere hominum qui ex annonæ caritate lucrum sperant, minusque vberem annonam expectant, ut eo demum tempore quam diu horreo flagellarent promant, eleganter Greg. Nazianzenus in funebri oratione Basilii magni, *Τηρῶσι τὰς χειρὸς καὶ καταπραγματίζονται τῆς ἐριθείας, καὶ γωρῶσι τὰς συμφορὰς.* Et adiicit, *Ταῦτα μὲν οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκῆπιλοι.* Ut in alia oratione ad patrem, *Οἱ σιτῶναι καὶ σιτοκῆπιλοι, καὶ τηρουῦντες τῶν χειρῶν ἰδυσκολίας.* Hi sunt dardanarij, qui his artibus attentant, onerant, vexant annonam, ut loquitur Vlpianus: & Martialis, *Hic vbi Roma suas aurea vexat opes: ut Varro, Incēdunt & excandefaciunt, ut Lampridius, Vastant. Cùm annonam* (inquit) *vastarent hi qui tunc temp. gerebant, etiam inopia ingens Romæ exorta est, cùm fruges non deessent.* ut Plinius, *Flagellant, quod est premunt: Mart. duobus locis, Arca flagellat opes, & alio loco opes grauis arca premit.* Denique vastat, flagellat, vexat annonam proprie, qui supprimit quæve non vendit iusto pretio. Salomon, *Ὁ ὀλιγάρον σῖτον, δημοκρατῆρος,* Populo (inquit) detestabilis est qui supprimit annonam:

De Centumviralibus iudiciis, paribusque iudicum sententiis.

CAP. XX.

Iudicia aut ordinaria sunt aut extraordinaria. Ordinaria aut publica aut priuata aut Centumvitalia. Publicorum cognitio, est principis vel senatus vel prætoris aut præsidis qui legibus quærit: priuatorum cognitio, est iudicum datorum: Centumviralium, Centumvitorum, & prætoris qui his iudiciis ex more præsidet. Separat priuatum iudicium à Centumvirali Plinius his verbis, In priuati iudicij formam Centumvirale vertitur. VI. Epist. atque etiam in primo, cùm in aliis iudiciis die actioni dicto petentibus demonstrat indulgeri adhuc dilationem posse, Centumvitalia nullo modo posse deferri: quemadmodum illud etiam præcipue inest, ut alio iudicio non possit eis præiudicium adferri, sed integra debeant omnia seruari quoad Centumviri de hereditate iudicauerint.

rint. l. 5. D. de pet. her. l. ult. C. cod. Porro cognoscebāt Centumuii de hereditatibus quacunque ex causa petērentur, siue inofficiosi siue iusti aut iniusti aut falsi testamenti, siue ab intestato. Paulus in Sententiis, Centumuii (inquit) si de hereditariis rebus vel fide generis instrui non possunt. Et in Quæstionibus, Si (inquit) obtinuerit in querela inofficiosi testamenti, utetur rei iudicatæ auctoritate, quasi Centumuii hunc solum filium in rebus humanis esse, tunc cū facerent intestatum, crediderint. Et hac ratione querela inofficiosi testamenti, siue (quod idem est) petitio hereditatis de inofficioso, Centumuirale iudicium dicitur in libris nostris, & hactæ iudicium Valerio Maximo duobus locis, & quadruplex vel duplex iudicium Plinio & Quintiliano. Nam (vt iidem declarant) diuidebātur centumuii in consilia & tribunalia modò duo, modò quatuor. Et hoc est quod proponitur in l. cū filius. D. de leg. 2. diuisis tribunalib⁹ actum querela inofficiosi testamenti. Quo genere interdum eueniebat vt duobus consiliis (constabat vnum quodque pari iudicum numero) vinceret actor, & totidem vinceretur, & verò ita sententiis paribus, eius partis si duplex iudicium centumuirale fuerit, vel, earum partium si quadruplex, sententia præualeat quæ tuctur defuncti voluntatem. Hoc enim humanius esse ait. l. si pars. D. de inoff. test. quæ partem iudicantium dicit, vt partes centumuiralium. Quintilianus lib. v. Sed addit. l. si pars, notabilem exceptionem, nisi aperte iudicem iniquè secundum scriptum heredem pronuntiasse apparebit: vt ecce, In causa Acciæ Variolæ apud Pliniū v. i. Epist. quæ exheredata à patre egerat de inofficioso testamento aduersus nouercam heredem scriptam ex sextante, & Suberinum ex reliquis partibus, ac duobus consiliis vicerat, duobus succubuerat, filia hereditatem obtinuit, & patrem intestatum fecit, quia meritorum habita comparatione iniquum erat filix præferri nouercam, cuius infano amore captus simul atque tædio filix, pater octogenarius filiam exheredauerat: iniquum filix præferri extraneum, proprii patris iudicio damnatum iam & exheredatum Suberinum, ac singulari tum impudentia alieni patris bona vindicātem. Et eandem exceptionem addi velim ei quod dicitur, Inter paris numeri sententias, in liberalibus causis, eam obtinere quæ pro libertate facit, in aliis causis non solum publicis, sed etiam centumuiralibus vel extraordinariis eam quæ reum absoluit. l. inter pares. D. de re iud. ac proinde cum exceptione illa, quandoquidem iudicia omnia hodie sunt extraordinaria, nec iudices speciales singulis causis addicuntur, indifferenter siue de crimine, siue de re pecuniaria agatur paribus sententiis hodie absoluendus esset reus. Nam quod est in l. duo iudices. D. eod. de priuatis iudiciis ordinariis est, cū magistratus speciales iudices dedit. Nā vt consensionis eorum exequutio, ita discidij finitio ad eum magistratum qui dedit, spectat. Sed ad rem. Interdum eueniebat in centumuiralibus iudiciis hereditatum, vt etiam si pares essent partiū sententiæ, omnes obtinerent, vt cū filius exheredatus nō aduersus quem egerat vno tribunali, agebat & altero, sed aduersus aliū. Ita enim varietas personarum & meritorū ac iuris efficiebat vt vinceret vnum actor iure, vinceretur ab altero etiā iure. l. circa l. nam et si parentib⁹. §. ult. D. de inoff. test. l. cum duobus. C. cod. d. l. cū filius.

Explicatur l. ult. D. de ser. exp.

C A P. XXI.

Quintum Ceruidium Scæuolam peruenisse ad ætatem vsquē Marci & Commodi demonstrat l. verum. §. quod si minor. D. de minor. Atquin ignorasse videtur eorundem constitutionem ad Ausidium Victorinum de seruis ea lege emptis vt manumittantur. l. ult. D. de ser. exp. ergo nec in eam ætatem peruenisse. Nego ignorasse, & d. l. ult. sic explicandam esse cenfeo. Constitutio Marci & Commodi, seruum ea lege venditum vt emptor eum manumitteret, cessante emptore, ipso iure liberum facit, atq; idēd repræsentat quod facere emptor debuit. l. ult. C. si manc. ita fuerit ali. At finge, venditor non dixit vt seruum manumitteret emptor, sed vt liber existeret post mortem emptoris, vel vt in libertate moraretur. An ex verbis conuentionis, quæ directa sunt, mortuo emptore ipso iure liber fiet? Scæuola negabat ex ea conuentione ipso iure liberum fieri, & adferebat Adriani constitutionem, quæ ex ipsa conuentione noluit ipso iure libertatem competere. Sed rursus videamus an si non ex conuentione, ex constitutione Marci liber fiat. de quo nihil respondit Scæuola, d. l. ult. nimirum quia de conuentione tantūm, non de constitutione consultus fuerat: cuius tamen & forsitan hærens verbis, si de ca

A ca consultus fuisset, respondisset constitutioni locum nō esse, sicut eadem religione verbis insistens, non protraxit eam ad seruos donatos. l. qui Romæ. §. Flavius. D. de ver. oblig. Protraxerunt tamen alij, atque etiam ad casum pecuniæ datæ quasi pro pretio vt seruus manumitteretur. l. Paulus. D. de lib. cau. l. pen. D. qui sine man. l. 1. & 4. C. si manc. ita fue. al. non etiam temere ad omnes, vt docui d. §. Flavius. Sed de conuentionis tantū potestate interrogatus d. l. vlt. negat Scæuola ex conuentione seruum liberum fieri. Notat Claudius, Ex constitutione tamen liberum fieri: quæ sententia confirmatur l. 3. C. si manc. ita fue. al.

Demonstratur non pugnare inter se legum capita quedam.

B

CAP. XXII.

Non pugnat l. Pap. §. pen. cum. l. cum mater. D. de inoff. test. nec Adriani decretum à Paulo notatur. nam, vt Stephanus rectè interpretatur, decretum Adriani tūc locum habet cū non agit filius de inofficioso testamento: quādoquidem, (vt est in fine. l. cū mater) si inofficiosum testamentum arguat, nihil ex eo testamento valet, sed cū agit quasi ex tacita voluntate matris, quæ si non errasset, heredem eum fecisset, conseruantur libertates & legata, vt l. vlt. D. de here. inst. Non pugnat l. 28. D. de iur. fis. cum. l. vlt. D. qui pot. in pig. hab. nec est cur inepta loquendi forma emendare sit necesse, *Quam cum fisco contraxerit*, vt vnum quum sit aduerbium, alterum præpositio: vnde efficitur nulla dubitatione carens atque adeo nulla egens Imperatoris constitutione sententia, Fiscum

C priorem tempore, in rebus postea quæsitis priuato præferri. Quid enim l. 28. efficit scriptura incorrupta? Hoc nempe, Si sub generali hypotheca cōtraxerit quis cum priuato, deinde cum fisco, qui ipso iure generalem hypothecam habet, in reb⁹ quæsitis post obligationem fisci, cū hypotheca incipiat à tempore acquisitionis, & in eo tempore concurrat fiscus cum priuato, in cōkursu ipso præuertisse fiscum videri, qui distinctis hypothecæ temporibus priorem nō præuertisset. Quid verò l. vltima? In rebus quas debitor habuit tempore prioris obligationis cōtractæ cum priuato vel quas post priorem obligationem acquisiuit, priuatum præferri. Hæc nō sunt cōtraria quādoquidem postremū ita intelligi debet, in reb⁹ quæsitis post priorē obligationem, antequā cū fisco cōtraheretur, non etiā in reb⁹ quæsitis post priorē posterioremq; obligationem. i. post obligationē fisci,

D quæ est Accursij secūda interpretatio, & ea quidē valde perspicua. Non pugnat etiam l. pen. D. si ex nox. cau. aga. cum. l. 1. D. de pœnis. Hæc in pœnis spectat cuius cōditionis reus fuerit delicti tempore, illa non item. Sed animaduertendū est cōferri in d. l. 1. tempus delicti cum tempore sententiæ, in d. l. pen. tempus delicti cum tempore iudicij accepti quod sistitur reus. Tempus autem iudicij accepti spectari, non delicti. & retrò tempus delicti spectari, cui modo etiam congruat tempus iudicij accepti, non sententiæ.

Explicatur l. vlt. D. de iis qui sunt sui vel alie. iu. & l. si Titius. D. de fideiusdor.

CAP. XXIII.

Redigi in potestatem qui hoc esse existimant propriè in eam qua liberati sumus potestatem rursus reuerti, in l. vlt. D. de his qui sunt sui vel alie. iu. quod ad emancipatos quidem attinet, verbum illud scribunt accipi propriè, quod hi volentes per adoptionem in eandem qua exierant potestatem recidāt. Sed quod ad filios naturales impropiè, propterea quod hi in potestate nūquā fuerūt: & filios naturales esse interpretantur qui ex cōcubina nati sunt, vel vt etiā in his verbum, *Rediguntur*, videatur acceptum propriè, filios naturales pro iustis accipiūt, qui alio quā emancipationis modo exierint patria potestate. Alij vt hanc quoque verbi impropriè effugiāt, & ij quidem, vt miseris plerisque videtur, altioris cuiusdam & reconditæ, felicioribus, humilioris & inconditæ eruditionis viri, malunt emēdare d. l. vlt. ita vt scribatur potius hoc modo, Inuiti filij naturales semel

F emancipati non rediguntur in patriam potestatem: & omnes vehementer errant. Filij naturales sunt, qui in seruitute quæsitū sunt, vt in plerisque aliis Pandectarū locis, & ij etiam in potestatem redigi dicūtur propriè, licet in ea nūc primū esse cœperint, nec fuerint vnquā antea. l. vlt. D. de adop. Nam & ij qui in potestate patria semper fuerunt, redacti dicuntur in patris potestatem Plinij panegyrico, dum Neruam refert immunitatem

*ipse ad l. Titij de
ver. oblig. cum.
alio & sequuntur
seruus lib. 2. sub l. 1.*

Quod

vicissimæ filio dedisse, sub hac exceptione, si modò redactus esset in patris potestatem. **A**
 Redactus, non (vt vulgò) Reductus, quam paulo post exceptionem his explicat verbis,
 Si modò filius in patris potestate fuisset. Itidem illi in l. Si Titius & Seia. D. de fideiuss.
 pro, Si postea minor intercessit, emendant, Si spontè, & hæc duo aduersa faciunt, Spon-
 te facere, & Fraude aliena captum facere, quæ non sunt aduersa. Nam & qui dolo lacta-
 tus alieno facit, sponte facit. Et emédatio pessima, quam & βασιλικῶν interpretatio, Ὅτι
 πρώτος ενεργησαίμην, καὶ ὑπερον ἀφ᾽ ἡλίου προσελήφθη, & eius legis perspicua sententia per-
 spicue confutant. Est autem huiusmodi. Si ego & mulier simul fideiusserimus pro alio,
 ego teneor in solidum, nec habeo beneficium diuisionis, quia sciebam mulierem frustra
 fideiubere propter S. C. Velleianum. Sed si ego & minor x x v. annorum fideiusserimus
 pro alio, si quidem solus prior fideiussi, & minor postea, ego teneor in solidum quasi so- **B**
 lus solidam in me obligationem receperim, si vnà cum minore, teneor pro parte tantum
 quia etsi videatur minor non minus quàm mulier frustra fideiubere propter spem resti-
 tutionis in integrum, tamen ignorare potui ætatem illius, sexum ignorare non potui:
 vel si non ignoravi ætatem, incertum erat prætoris auxilium, quod non temere datur,
 sed causa cognita, certissimum erat Senatus auxilium.

Explicatur l. petens. C. de pactis.

CAP. XXIII.

Docui in l. iuris gentium. §. quinimo. D. de pact. malè quosdam colligere ex l. petens.
 C. eod. tit. pactum ex continenti adiectum stipulationi inesse ex parte actoris, quod
 loquatur l. petens, de stipulatione adiecta pacto, non è conuerso de pacto adiecto stipu- **C**
 lationi. & rectè. Stipulatio enim adiecta pacto obligat: pactum adiectum stipulationi,
 non obligat. Et hac in re distat stipulatio maximè à contractu bonæ fidei. Pactum enim
 emptioni adiectum ex continenti obligat. l. venditor. D. com. præd. Et si obligat, ex eo e-
 tiam competit actio, vt ait l. in bonæ fidei. C. de pac. non quidem propria actio quædam,
 sed actio empti venditi. Format enim & præparat pactum actionem ipsam ex vendito
 vel ex empto, potius quàm pariat nouam, nec idem formare siue parare aut præparare
 (sic loquitur l. 3. C. de act. emp.) & parere actionem. Libera persona parat nobis, non pa-
 rit actionem. Differentiam verò illam inter contractus bonæ fidei & strictos quàm ma-
 nifesta antidia stole demonstrat d. §. quinimo. & d. l. in bonæ fidei, quia non recipitur ab **D**
 Accursio & aliis quibusdam, ingenium amans veritatis non poterit nõ admittere, si vel
 hoc potuerit animaduertere, in pactis quæ ex interuallo fiunt, differentiã proponi inter
 stipulationes strictas & contractus bonæ fidei. l. 3. D. de resc. vend. Nam si quo casu pactum
 ex interuallo factum, bonæ fidei iudicio inest tam ex parte actoris quàm ex parte rei, neu-
 tra ex parte stricto iudicio inest, consequens est vt eadem quæ hanc differentiam extor-
 sit ratio, & illam constituat in pactis factis ex continenti, quæ etiam proculdubio efficit,
 non odium vsurarum, vt in muruo ex pacto incontinenti facto non petantur vsuræ & si
 datis x. conuenerit xi. reddi, vt non amplius quàm x. debeantur. l. rogasti. §. i. D. De reb.
 cred. si cer. per. vbi & hoc Stephanus generaliter definit pactum ex cõtinenti factum in
 stricti iudicij contractibus inesse ex parte rei, non ex parte actoris. At certè bonæ fidei **E**
 iudicio pactum ex continenti factum inest tam ex parte rei quàm ex parte actoris, quod
 apertè definit d. §. quinimo, his verbis, *Etiã ex parte actoris insunt.* Est enim Etiam con-
 iunctio, quæ significat & ex parte rei ea pacta, & ex parte actoris inesse. Et ex parte rei in-
 esse, hoc est ipso iure reum tutum esse, etiam non posita exceptione pacti, quæ tacitè in-
 est bonæ fidei interpretatione, tanquam & doli exceptio. l. Sed etsi ideo. D. solut. matr.
 & exceptio Quod libertatis onerandæ causa gestum sit. l. i. §. si onerandæ. D. quar. rer.
 ac. non detur, & similes. Inesse autem ex parte actoris, est ex pacto competere præpara-
 riq; actionem, quæ non paratur ex pacto stipulationi adiecto ex continenti: & l. lecta.
 D. de reb. cred. vt duobus locis memini me iam contumacibus exposuisse frustra, simul
 ac l. 4. §. vlt. D. de pact. non hoc dicunt ex pacto stipulationi adiecto ex continenti para-
 ri stipulatori actionem, sed reo parari ipso iure defensionẽ, id est ipso iure tutum esse reũ, **F**
 ipso iure non esse in reum actionem. Inesse igitur pactum propter proximitatem cohæ-
 rentiamq; stipulationis ex parte rei tantum, nõ ex parte actoris, quod si post aliquod in-
 teruallum seorsim à stipulatione fieret, neutra ex parte inesset. Iudiciis autem bonæ fi-
 dei ex interuallo factum, siquid detraheret contractui, inesset ipso iure vtraque ex parte,
 siquid

- A** siquid adiiceret, neutra ex parte. Detrahit, quod est ex natura & substantia contractus adiicit, quod est de adminiculis (quæ Græci ἀφορμαὶ vocitant) & ut quod auget pretium, non minus detrahit emptioni quàm quod pretium minuit, quia vtrunque nouam efficit emptionem, ita quo conuenit ne caueatur de euictione, non minus quàm illud quo conuenit ut satisfidetur de euictione, adiicit emptioni manente eadem substantia emptionis. Quæ enim adiicit extraria quædam sunt, sine quibus per se emptio consistit. Denique quæcunque extra naturam & substantiam contractus sunt, siue sint de cauendo, siue de non cauendo, adiectiones sunt cōtractus. l. pacta. D. de contr. emp. Adminiculis emptionis præter euictiones adnumeramus etiam arras & fideiussores & stipulationes, Pedisequæ dicuntur à Iustiniano. Verùm ut ad l. petens redeam, non est ea (ut dixi) de pactis quæ stipulationi adiiciuntur, sed de stipulationibus quibus pactorum obligatio confirmatur. Inuentæ sunt stipulationes obligationum firmandarum causa, & ut cum nõ sit ex pacto, sit saltem ex stipulatu actio, & inde nomen. Stipulum enim veteres firnum dixerunt: qua ratione & stipam dici Festus scribit quòd ea amphoræ cum extruuntur, firmentur, & lites, quòd firmitudinis causa destituuntur. Destituuntur malo quàm Constituuntur vel destinantur, pro Defigantur. Varro, Si eorum colla in furcas destitutas incluserit. Liuius, Ante pedes destitutum (sic veteres libri) causam dicere iussit. Plautus, Ita duo destituit signa hic cum clauis senex. Gracchus apud Gelliũ, Paulus destitutus est in foro. Tuditanus apud eundem, In armario muricib⁹ præfixo destitutos. Nonius similes ex Næuio & Cæcilio locos protulit, licet is longè aliter (ut ferè omnia malè) interpreteretur. Porro si pacti obligatio stipulatione confirmata sit, ex stipulatu est actio, & nihil interest præcesserit pactionem stipulatio an sequuta fuerit. Nam & quæ præcessit, sequi videtur. Sequitur natura & intellectu, licet non tempore vel scriptura. Sicut nihil interest, codicilli confirmentur antequam fiant, an posteaquam facti sunt: nihil, præcedat emptio traditionem, an sequatur. l. siue. §. 1. D. de pub. in rem act. nihil, præcedat stipulatio mutuum an sequatur. l. 3. §. vlt. l. contra. D. ad Maced. l. 5. §. vlt. l. 6. D. de nouat. Sed cur ponit. l. petens, connecti stipulationem pacto & interponi statim? nempe ut ne quis dicat ex pacto obligationem naturalem nasci, deinde nouari per stipulationem, quia hoc agitur ut sola stipulatio teneat, & magis pactione expletur substantia stipulationis. d. l. 5. & 6. cum tamen si ex interuallo interponatur stipulatio, id actum videri possit, ut nouetur obligatio naturalis & trãsfundatur in ciuilem, mutata debendi causa. Proinde sicut multum interest stipulationi adiiciatur pactum ex interuallo an ex continenti, ut docui supra (hoc enim ex parte rei inest, illud non item) ita longè mutat pacto addatur stipulatio ex interuallo an ex continenti.

Voluntarius procurator, voluntaria societas, Et explicatio l. adeo. l. verum. §. in heredem. D. pro soc. CAP. XXV.

- V**oluntarius procurator & voluntarius amicus M. Tullio est negotiorum gestor. In auctoribus certè nostris procuratoris nomen commune est gestoris & mandatarij, & amicus plerunque gestor, quòd ex officio amicitie hic contractus profisciscatur. l. si negotium. D. de reb. auct. iud. pos. Paulus quoque noster in Sententiis, *Voluntarius* (inquit) *procurator, qui se alienis negotiis offert, rem ratam dominum habiturum cauere debet,* & Ulpianus l. prætor. §. præstat. D. de reb. auct. iud. pos. creditorem missum in possessionem, qui fructus prædiorum vendit aut locat, quia gestori comparatur, ait voluntarium negotium gerere, id est voluntarium procuratorem esse: nec tamen is eo nomine tenebitur actione negotiorum gestorum. l. creditore. §. vl. D. eod. sed in factum, quia, ut subiicit d. §. præstat, suum potius quàm voluntarium negotium gerit. Imitabitur tamen hæc actio in factum, negotiorum gestorum actionem, & idem in eam veniet quod in illam. Ut autem ex iure (sicut docui) M. Tullius voluntarium procuratorem dixit, ita & voluntariam societatem in Quinctiana, opposita ei societate hereditaria, id est communionem quæ intercedit cum herede defuncti socij. Hæc enim voluntaria non est, quia re, nõ consensu consistit. Voluntaria est quæ consensu cōtrahitur tractatúque habito inter socios. & hanc societatem dicimus propriè, illam, rerum communionem. l. 23. D. de reg. iur. vel communiter gestum. l. 31. 32. 33. l. actione. §. si post. D. pro socio, & societatem impropiè. Voluntariam societatem dixit Ulpianus in. l. verum. §. in heredem. D. eod. Hoc adnotant (ut existimo) plures.

Q 99 ij

Sed eius. §. quæ certè obscurissima est, sententiam explicat nemo. Separatur in eo societas voluntaria à societate vectigalium cæterorumque publicorum, atque etiam à societate priuata. Nam idem obseruari ait in priuata societate & publicorum societate, vt heres socij, licet socius non sit, lucrum & damnum omne participet quodcunque viuo socio aut post mortem eius contigerit. Sed non similiter obseruari ait in voluntaria societate. Quid? Annon & illæ superiores voluntariæ sunt? Fateor voluntarias fuisse cum defuncto, nego esse voluntarias cum herede. Communio necessaria est cum herede, non societas voluntaria, vt de creditore hereditario dicitur, agere cum herede debitoris non veluti eius fidem sequentem vltò, sed ex necessitate, quòd is vt debitori suo heres esset, euenerit l. vlt. D. de separ. l. 2. C. de bo. auct. iud. poss. id est nouationem esse necessariam non voluntariam. Et ita cum esset inter Sext. Neuium & G. Quintium coita societas rerum quæ in Gallia comparabantur, mortuo Gaio cum herede eius P. Quintio non fuit societas voluntaria, sed (vt Cicero loquitur) hereditaria. Porro ex hac societate hereditaria necessario efficitur vt inter superstitem socium & heredem defuncti, sit commune quicquid damni vel lucri contigit ex re vel negotiatione communi viuo socio aut post mortem eius. l. actione. §. si in rem. §. si morte. D. eod. tit. quod non ita necessario fit, si contrahatur cum herede societas voluntaria, quoniam alia lex dici in contrahenda societate potest. Contrahitur autem cum herede societas voluntaria, vt si mortuo socio vectigalis, cæteri publicani heredem eius adsciscant, eique adscribant defuncti partem, quod his verbis significatur d. §. in heredem, Nisi fuerit adscitus, & separatur ea re societas vectigalium à priuatis societatibus, vt fit in l. adeo. D. eod. quæ etiam à nemine explicatur rectè. Duo in ea initio proponuntur ex Sabino, Morte solui societatem, quod est certissimum: & Non valere pactionem vt heres succedat societati, cuius dicti ratio est satis obscura. Finge contracta inter me & te bonorum omnium societate, cõuenisse nos in ipso negotio, vt me mortuo continuares eam cum patruo meo: non valet pactio, quia non potui meipsum quasi quodammodo capite minuere, constricta mihi libertate testandi, cuiuslibet cui Romano iure publico concessa. Amittitur enim ea capitis diminutione, nõ pactione nuda. Nam si standum est pacto, non alij potero bona mea relinquere quàm patruo, atque ita cogar forsitan patruum præferre fratri, qui tamen mihi proximior est. l. cum duobus. §. idem respondit. D. eod. Sed eadem tamen interuenit ratio, si conuenerit vt cõtinuaretur societas cum filio meo, vel quo alio qui mihi proximus heres futurus sit. Nam ista quoque conuentio abdicat me libertate testandi, dum me obstringit necessitati bona mea omnia relinquendi filio. Quòd si conueniat continuari societatem cum herede meo, nulla certa persona demonstrata, vt proponitur d. l. adeo, iam non illa ratione refellam pactionem, quòd constringantur suprema iudicia, quæ non constringuntur, sed quòd incerta persona sit is in quem post mortem meam societas confertur, & incertæ personæ electio nulla sit, maximè in societate, quæ certæ personæ electio est. §. soluitur, Inst. de societ. Porro hæc duo cum proposuisset Pomponius ex Sabino d. l. adeo, notat, Hoc in priuatis societatibus ait, Sabinus scilicet ait, & hoc, non quod dixit de pactione, sed quod dixit prius, morte solui societatem, hoc (inquam) in priuatis societatibus verum est, in societatibus vectigalium non item. Nam & mortuo vno, societas manet inter ceteros, si modò heres defuncti communi ceterorum consilio adscitus & adsumptus sit in eam stationem siue partem vectigalis exercendi, quam defunctus administrabat. Solebãt enim publicani per partes inter se distribuere vectigalium exactionem, nec ideo minus tamen cõmunia erant inuicem commoda & incommoda omnia. l. locatio. §. socij. D. de publ. Cicero pro Postumo, Magnas partes habuit publicorum. Sic legendum. Non exigo nouo consensu coiti societatem inter superstites, alioquin nihil hæc societas distaret à priuata, sed solam heredis adsumptionem aio inter eos eandem continuare societatem. Ad extremum d. l. adeo adiicit, non esse perpetuò verum illud quod dixit, Mortuo vno publicano durare societatem inter ceteros adscito herede mortui. Quid. n. si is mortuus sit propter cuius operã maximè societas coita sit? aut sine quo societas administrari non possit? His. n. casibus vectigalium societas illius morte omnimodo dissoluetur.

*Ventrale, Fruitus, Cella penuaria, Thensaurus, Cilo & Chilo, Duo abnutiua,
Stellionatus crimen an sit famosum.*

Cap.

A

CAP. XXVI.

- I**MP. Adrianus in l. Diuus. D. de bo. dam. Nummulos (inquit) in ventralem. legendum ventralem. Palæmo & Paulus in Glossis, Ventrale, fascia, quod ventrem operiat. & alia glossæ, Ventrale, κοιλιάδεσμος, φῦνδα. Et ita ab Adriano ventrale aut ventralis accipitur, pro funda, id est crumena. Eodem sensu etiam Latini dixere fundum & profundum. Macrobius, Demissa in fundum (sic habent vet. libri) pauperem manu paucos denarios protulit. Caper Grammaticus, In profundum nummi vel in arcam conduntur. Vbi etiã Profundus crumena est, non venter. Hinc capta occasione carpam & alia omnia ex eo grammatico, quæ ad libros iuris non nihil facere videbuntur. Ulpianus in l. vlt. D. vsufr. quemad. ca. cautionem fructuariam concipit his verbis, Boni viri arbitrato se vsurum
- B** fruiturum. Et hunc locum Priscianus intellexit lib. x. dum Ulpianum ait ad Sabinum fruiturum dixisse non fructurum. Nam ea l. vlt. est ex libris ad Sabinum. Idem etiam Fruitus maluit dicere in l. Pomponius D. quib. mo. vsufr. amit. quàm vt Cicero Lucretiũque, Fructus. Caper, Fruitus sum illa re, veteres dixerunt, Fruitus, nos, illam rem. Idem Ulpianus cellam penuariam dixit l. 3. D. de penu. leg. At cõtrà Caper, Cella (inquit) penaria non penuaria dicendum. Et veteres glossæ, Penaria cella & promptuarium, παμῆον. & Iulius Firmicus de errore prof. relig. Idem quoque dum notat thesaurum dicendum & thesaurus, non probat hanc Pandectarum Florentinarum scripturam, Thesaurus & Thesaurum: sed neque Donatus, Thesaurum (inquit) veteres secundum Græcos sine n litera proferebant. In l. actione. §. morte. D. pro socio, lego, Morte vnus socij
- C** societas omnium dissoluitur, & si consensu plurium coita sit, plures verò supersint, ex. §. soluitur Inst. De societ. Caper, Alter de duobus, (inquit) vnus de pluribus. In plerisque subscriptionibus Constitutionum Codicis scribitur, Consul Fabius Chilo, malè, & in l. 1. D. de off. præf. vr. l. vlt. D. de off. pr. vig. rectius Fabium Cilonem, vt in veteri inscriptione, Α. Φαβίον Κείλονα, τὸν λαμπρότατον ἑπαρχὸν Ρώμης, & aliis plerisque. Et differentia nominum nota. Græcis Cilo est προκέφαλος, Latinis Chilo est labeo. Caper. Cilo est angusto capite, cui hoc contigit in partu: Chilo dicitur modum laborum excedès. Idem Festus. In inscriptionibus Constitutionum legitur sæpe, Idem Augusti, quod confirmat Caper, scribens Idem tam in plurali quàm in singulari dici, vt idem lupus & idem lupi. Lex x i i. quæ prohibuit rem litigiosam dedicari. l. 3. D. de litig. forsità permisit mortuum
- D** in eam inferri, his verbis, Nec non mortuum inferunto. Et ob id Seruius interpres x i i. Tab. à quo habemus etiã quid in x i i. sit Vindicia, Sarcire, Pedem struere, Sanates adnotauit, duobus illis negatiuis verbis quasi permisisse legem magis quàm prohibuisse. l. 237. D. de ver. sig. cui philosophorum definitio congruit, Αἱ δύο ἀποφάσεις ἢ περιήσεις, μία κατὰ φασιν ἀποτιθέσσι. & Caper, Confessiuua (inquit) vox fit ex duplici voce abnutiua, vt Non nolo, (ostendo enim me velle) & Non nescio quæ tibi vita sit, & Non nunquã prandeo, & Nec non est libera res mihi. Et abnutiua dicit, vt Paulus l. inter. §. 1. D. de verb. oblig. non simplex abnutium spondet, & glossæ abnutium ἀπωμοπιόν. Interdum duo abnutiua magis negant, & ponuntur (vt Demetrius ait in Sophoclem) εἰς ἀρησιον μέζονα. Ulp. in l. Fluminum. D. de dam. inf. Nemine nihil faciente, vt Lucilius, Nil neininem
- E** habere, & Cato, Lapideo sunt corde multi, quos non miseret neminis. Idem Caper stellionem dici admonet ad similitudinem stellarum. Lacertus est curtus, qui per parietem repit, quique Græcè ἀσχελαβώτης vocatur: & ab eo animali versutissimo Iuriscõsulti stellionatum fecerunt quodcũque crimen proprio nomine vacaret, & extraordinariã executionẽ stellionatus, quæ idẽ esset in criminalibus quod in ciuilib⁹ iudiciis actio de dolo. Vtrãq; est subsidiaria, sed hæc ordinaria, id est ex edicto prætoris, illa extraordinaria. Nulla enim de eo crimine lex lata est, & ob id inscriptũ maleficiũ à rhetoribus appellatur. Sed persequitur tamen id magistratus extra ordinẽ, & (vt ait l. quesitũ. D. de testib.) quod lex omisit, religio magistratus nõ omittit. Et hoc est quod ait l. 3. D. de cr. stel. stellionatũ non esse crimen legitimũ, id est ordinariũ. Suetonius Aug. Non legitimum atque ordinariũ modum. Porro non cõcurrit semper stellionatus crimen cũ actio de dolo, sed cum alia ciuili actio: & si queratur an famosum sit crimen stellionatus, & quid sit quod famosum non esse ait l. 2. D. eod. cõtra famosum esse l. quid ergo. §. vlt. D. de his qui not. inf. dicam rem omnẽ dirimi concursus differentia, Si cõcurrat cũ hoc crimine ciuilis actio famosa, erit etiam crimen famosum: si cõcurrat nõ famosa, nõ erit crimen stellionatus famosum,

Q. qq. iij

& ita Ioannes rectè, arg. l. infamem. D. de pub. iud. Demus exempla. Siquis rem vni obligatam, alij sciens dolo malo pignori obligauerit, tenetur contraria actione pignoratitia, quæ non est famosa. Ergo non erit etiam ex ea causa criminalis stellionatus actio famosa. Contrà si quis merces quas mihi debebat ex stipulatu, dolo malo corruperit, & sic tradiderit, tenetur ciuili actione de dolo, quæ est famosa. Erit igitur etiam hoc casu stellionatus iudicium famosum. Et hæc quidem ex doctissimo grammatico in vsum nostrum conuertisse satis erit: quàmquam non grauarer præterea cuius ope adiutus sum, eidem curandis vulneribus quibus propemodum consumptus est, parem referre gratiam, nisi iuberent me mei meam Spartam non deserere, quibus imò videri me iam nonnihil ab ea deerrasse, carpendo quæ reddidi suprà, faciliè credo, cum & siquid seriò ex ipsa atque intuma iurisprudencia promam, experiar quotidie homines planè iam neque suos neque meos, ita semper aut stultè aut malignè de me iudicare.

Saccularij & Derectarij. Proximior cognatus,

CAP. XXVII.

IN hoc etiam capite nos aliquatenus exercebit grammatica, longè tamen alia ratione quàm superiores illos qui hanc exagitant, & toti tamen sunt integrum plerunque annum in gerundiis, supinis, ablatiuis absolutis excutiendis, in particulis Nisi, De, In, Vbi, punctis etiam & cæsuris: quibus ego faciliè concedam quod volunt, non ideo quidem me in eis grammatices affectationem ne dicam cognitionem cernere vllam modò, si & mihi ingenuè ne pilum quidem vllum se sapientix iuris habere concesserint, aut in nos pepercerint transfundere grammaticen solam, sed & puro de fonte veros sacerdotes iuris esse nos agnouerint, coluerint, & vix tandem nobis etiam dederint se recoquendos ac dedocendos. Sed ad rem. In l. saccularij. D. de extr. cr. Saccularij definiuntur qui vetitas in sacculos artes exercentes partem subducunt, partem subtrahunt. Et hic est sensus qui magicis artibus ex alienis sacculis aut subducunt pecuniam aut subtrahunt, vt in Hecyra, *Partim sum earum exaētus, partim vix steti*, & in l. quicumque. D. ad le. Cor. de fal. *Quicumque nummos aureos partim raserint, partim tinxerint*. Et Subducere est elicere pecuniã ad se carminibus vel qua alia ratione illicita: Subtrahere, est manu auferre. Subducimus arte, vt segetes alienas traducimus, Subtrahimus manu. At quia incertum est arte hoc fiat an manu, vt, non ablato sacculo pecuniam tamen auferas, ideo quasi incertus dicit, **D** Vel subducunt vel subtrahunt. Eiusmodi præstigias describit Synesius in epist. Euthalij cuiusdam, quem & βαλλαντα vocat, id est Saccularium, qui cum in multa soluenda vnum sacculum ostentasset in quo erant aurei nummi, & huic simillimum alium occultaret in quo erant ærei, numerata & appensa pecunia aurea & suo reddita sacculo, mox clam alterum pro altero supposuit & tradidit. Iidem etiam saccellarij dicuntur, vt saccellus, βαλλάρτων Glossis. Marcellus De medicamentis, In saccello lineo ad frontem suspendes. In eadem derectarij sunt qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo. id est, qui malis artibus scandunt in aliena cœnacula, aperiunt fenestras hamis, vncinis, vel qua alia ratione (vnde etiam apertularij dicuntur) atque ita introeunt furandi animo. Glossæ veteres, Derectarius, inquit, *ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίων ἐνεκεν τῆ κλέψαι εἰς τὸν οἴκον οἰκίας*. **E** Derectarius, *ὑπερπανοικίτης, ἐπεὶ πηδῆτης, καὶ ἀραχίος*. His aliquando cum abundaret nimis Roma, coacti sunt ciues præfigere omnes prospectus. Plinius xix. *Præfigi prospectus omnes coegit multitudinis innumera seu latrocinatio*. Nec absimiles iis sunt parietum aut forium effractores. l. i. & 2. D. de effract. qui & *ὑπερπανοικίαι* dicuntur in glossis, de quibus Iulius Firmicus v. i. Mathescos, Famosos, inquit, domorum effractores reddent, sed qui armati gladio quiescentibus hominibus & patrimonij iacturam & vitæ discrimina infligant. Homines autem tales in istis facinoribus comprehensi publicæ animaduersionis seueritate plectentur. Proximus superlatiuum est, à propè, propior, proximus. At iuriconsultis quando pro cognato accipitur, positiui significationem habet, & ab eo fit comparatiuus proximior, id est propior. quod Priscianus lib. i i. confirmat Vlpiani auctoritate, **F** Vt, inquit, Vlpianus libro xx v. ad edictum, Siquis proximior cognatus nasceretur. Locus est corruptus. Legendum, vt Vlpianus libro xlvi. ad edictum, Si quis proximior cognatus nasci speretur, & intelligit. l. i. §. si quis proximior. D. vnde cog. Gaius in Institutionibus scribit per vniuersitatem bona adquiri, hereditate, emptione, adoptione. **Q**uod

A Quod ait, emptione, dubitationem facit, quòd videatur emptio effe singularum rerum adquisitio, non vniuerſitatis, niſi fortè quis hereditatem emerit, quem heredis vicem obtinere proditum eſt in l. 2. §. pen. D. de her. vend. & hic tamen illo verbo non ſignificatur, ſed bonorum emptor, quæ diſtrahunt creditores. & ita in Inſtitutionibus Iuſtiniani adquiſitioni per adoptionem proxima iungitur ſucceſſio per emptionem bonorum: à qua excipiuntur tamen ſtatux debitoris in publico poſitæ l. Fufidius. D. de reb. auct. iud. poſſ. vbi etiam fit mentio emptoris bonorum: excipiuntur etiam concubina & filij naturales l. pen. D. eod.

Donationes cauſa mortis capi ad exemplum legatorum.

B

CAP. XXVIII.

In cauſa interdicti Quod legatorum, nihil, vt arbitror, diſtāt à legatis donationes cauſa mortis. In vtriſque Falcidia locum habet, cāmque heres ſibi ex vtriſque ſeruat per retentionem rei legatæ aut donatæ mortis cauſa ſecundum ius quod ante Iuſtinianum obtinuit, niſi viuus teſtator rem legatam legatario, aut viuus donator rem donatam mortis cauſa donatario tradiderit. Quapropter ſi poſt mortem teſtatoris vel donatoris legatarius vel donatarius rem legatam vel donatam ſine heredis voluntate occupauerit quā non acceperat viuo teſtatore aut donatore, tenetur interdicto Quod legatorum poſſeſſionis reſtituendæ cauſa, vt per eius retentionem Falcidiam quæ interuenit (ea enim non interueniente ceſſat interdictum Quod legatorum) ſibi heres ſeruare poſſit. l. 1. C. quod legat. Sed ſi viuus teſtator donatorve rem legatam donatamve mortis cauſa legatario vel donatario tradiderit, non poteſt ab eo per heredem auocari poſſeſſio interdicto Quod legatorum, quam à defuncto naſtus eſt iure. Proinde cū non poſſit per retentionem hoc caſu, neceſſe eſt vt per vindicationem heres ſibi Falcidiam ſeruet l. lineam. D. ad leg. Fal. l. cum pater. §. mater, & §. Mæuio. D. leg. 2. Igitur quæ in l. 1. §. ſiquis ex mortis. D. quod legat. notatur differentia inter legata & donationes cauſa mortis, & à nobis ſuperioribus libris explicata eſt, pertinet ad ea quæ plerunque fiunt. Nam plerunque legata ab herede præſtantur, donata mortis cauſa à donatore: ac tum quidem ſi legatum quod debuit accipere ab herede, legatarius occupauerit ſine voluntate heredis, tenetur interdicto Quod legatorum, nec tamen eo tenebitur donatarius cauſa mortis qui rem donatam à defuncto accepit, non ab herede, & eam ſibi habet ac poſſidet poſt mortem donatoris. Sed vbi omnia ſunt paria in vtroque, & ius par atque æquabile eſt in vtroque: vt ſi legatario rem legatam tradiderit teſtator, donatario donator, neuter tenetur interdicto Quod legatorum. Contra ſi nō tradiderit, tenetur vterque. Præterea ſicut legatum ipſo iure adquiretur ex lege x i i. Tab. ſine traditione heredis aut defuncti, vel poſſeſſionis apprehenſione, ita & donatio cauſa mortis. Ad exemplum enim legati capitur, id eſt adquiretur. & in hanc rem eſt valde ſingularis l. 2. D. de Pub. in rem act. Eſt igitur vtraque ciuilis adquiſitio. Donatio quoque inter viuos ſi fiat per traditionem nexi ſiue mancipationem, ciuilis adquiſitio eſt. Sed ſi per traditionem poſſeſſionis corporalem, naturalis. & hoc quidem ſecundum ius vetus. Iure enim nouo vt venditio ita donatio nō eſt adquiſitio, quandoquidem nudo conſenſu perficitur, & nudus conſenſus dominium non mutat, ſed eſt cauſa adquiſitionis, ex qua ſi ſequatur traditio, per eam traditionem dominium adquiretur iure naturali, aut iure ciuili adquirendi eius per uſucapionem præbetur occaſio. Denique iure veteri donatio non fuit conuentio, ſed adquiſitio ciuilis aut naturalis. l. 4. & 5. C. The. de donat. Iure nouo eſt conuentio, non adquiſitio.

De ſatiſdatione iudicatum ſolui. Cap. XXIX.

CUr dantur fideiuſſores Iudicatum ſolui? M. Tullius pro Quintio, Vt res iudicio facta parata ſit. rectè. Nam etſi de dolo malo & de re defendenda etiam clauſulæ huic ſtipulationi inſint, tamen hæc eſt præcipua quæ nomen dedit, de iudicato ſoluendo, & hæc fortè ſublata per acceptilationem vel ſolutionem vel tranſactionem vel abſolutionem, euaneſcunt etiam ceteræ, quia propter hanc ceteræ interponuntur, nempe vt res iudicari poſſit. l. ſi accepto. D. de accept. l. cū querebatur. §. pen. D. iud. ſol. Adeo vt ſi fortè

Qqq iiij

quis dum se liti offeret, de ea re quam non possidet, decepterit actorem, & absolvatur; quia iam non potest in eum agi ex clausula doli, necessario decurratur ad actionem de dolo. l. pen. D. de dolo. Et consequenter quoties idem & rem non defendit & cōdemnatus est ex cremodicio, praevaleret rei iudicatæ clausula, & sola committitur, nisi ante cōdemnationem iam litis cum eo contestata fuerit ob rem nō defensam. l. cum quærebatur. l. ult. D. iud. sol. Quis verò satisfat? Reus vel procurator aut defensor eius, etiam si filius vel pater sit. l. filius. D. qui satisfat. cog. Quo tempore? Ante litem contestatam. l. de die. §. si feruus. l. Iulianus. D. qui satisfat. cog. l. 8. D. iud. sol. Quibus iudiciis? Reus in iudiciis in re. d. l. Iulianus. d. l. 8. l. qui se liti. D. de pet. hered. non in iudiciis in personam. l. si plurium. §. 1. D. de nox. act. l. qui ex parte. D. de inter. in iu. fac. Procurator vel defensor in utrisque. At videtur etiam in iudiciis in personam, si ex edicto prætoris dies xxx. bona possessa sint, reum satisfatere debere Iudicatum solui, ut à possessione discedatur. Cicero pro Quintio. Postulat Nævius à prætore ut sibi Quintius Iudicatum solui satisfatet, ex formula, Quod ab eo petat cuius ex edicto prætoris Romani bona dies xxx. possessa sint. non recusabat Quintius, quin ita satisfatere iuberet, si bona possessa essent ex edicto. Erat autē inter Nævium & Quintium lis de societate. ergo actio in personam. Et ita. l. si pupillus. §. ult. D. de reb. auct. iud. poss. Vlpian. quam exigit à debitore satisfationem ut iudicium accipiatur & à possessione discedatur, ea est iudicatum solui, & similiter in l. 5. §. in possessionem. D. ut in poss. leg. quæ dicitur cautio pro lite, est cautio iudicatum solui. ut l. si feruus. D. iud. sol. l. si eum. D. de fideiuss. quam exigit legatarius posteaquam missus est in possessionem, ut ab ea decedat, videlicet si litem eo nomine contestaturus sit. Sic scio esse legendum, Contestaturus non Contestatus. Ergo etiam si de legato cum herede ex testamento acturus sit, quæ est actio in personam. At contra idem Vlpianus in l. 5. §. ult. D. quib. ex cau. in poss. ait debitore se offerente defensionem se non putare necessariam satisfationem esse, ubi Puto, mea quidem sententia dicit *ὅτι ἀμφιλόλου*, ut sit *Νομίζω, ὅν πέπεισμαι*. Non enim hoc quasi certus dicit, sed quasi existimans morem hunc iudiciorum sine fraude cōtemni posse, & omnino mens Vlpiani hæc est. Hunc quidem esse morem, ut si post dies xxx. quàm bona debitoris ex edicto possessa sint, vel post pubertatem, si pupilli bona possessa fuerint, ita tamen ut non minus xxx. diebus possessa fuerint, ipse debitor defensionem sui suscipiat, satisfatet iudicatum solui stipulatione, sed se putare ipso defendente non esse necessariam satisfationem, nec malè eum qui obtulit defensionem, nec satisfatere agere interdico quo iubeatur creditores discedere de possessione, licet in ea re non obseruauerit iudiciorum morem. Formula autem stipulationis iudicatum solui, hæc ferè fuit, Quod fundum Tusculanum quem possidet L. Titius ab eo vindicaturus sum, cuius rei C. Aquilius iudex datus est, eam rem rectè defendi, aut si ea res secundum me heredemve meum iudicata erit, quod à C. Aquilio eòve qui in eius locum substituetur, iudicatum erit, id rectè præstari, dolumq; malum abesse abfuturumque esse, & quādiu res non defendatur aut si quod huius rei iudicatum erit non præstetur, dolumve malum non aberit, quanti ea res est, dari. Rectè defendi modò dicebant, modò viri boni arbitrati. l. 5. §. nunc videamus. l. ex clausula. l. Si reus. l. vir bonus. D. iud. sol. l. si eum hominem. D. de fideiuss. l. rectè. D. de iudic. Iudicis nomen exprimitur l. 3. in prin. l. pen. D. iud. sol. & actionis genus l. 13. §. ult. D. eod. & heredi cauetur l. in usu. D. de verb. sig. & priores duæ clausulæ sunt de re defendenda & de re iudicata, nouissima de dolo malo l. nouissima. D. iud. sol. & comprehenduntur omnes vna quantitate l. 5. §. in hac. i. D. eod. & ea quidem incerta his verbis, Quanti ea res est l. 2. D. de præst. stip. Incerta est quantitas quæ omnes amplectitur stipulationis causas, Certa quæ est de præstando eo quod iudicatum est l. 9. D. iud. sol. verba illa, Quādiu res nō defendatur, sunt ex l. hæc stipulatio D. eod. & *ἀπαπικῶς* accipiuntur, ut in edicto de bonis possidendis rei seruandæ causa.

*Quid titulus de pactis ad fine & propinquum habeat cum titulis De in ius
vocado & de edendo.*

C A P. XXX.

DE transactionibus tractatur post titulum De in ius vocando eadem ratione qua & de cautionibus iudicio listi, quia scilicet in ius vocati non dimittuntur nisi vel cauerint iudicio listi vel de re transegerint. l. 5. §. ult. D. qui satisfat. cog. l. neque. D. de in ius voc.

- A voc. & quia etiam hi qui cauerunt iudicio sisti non aliter ea obligatione liberantur quàm si ad diem venerint, vel ante eum diem transegerint. l. 2. D. si quis caut. cui coaptanda est l. 2. D. de transact. & praterea nõ alia ratione post editam actionem, vel etiam hodie post vocationem in ius, ei vnde petitur datur consultandi tempus, quam vt sit ei interim spatium amicè cum aduersario de omni controuersia transigendi Nou. 53. vt in l. 1. D. de edendo, Basilica non malè Cedere accipiant pro *Ἀλλοσεῖται*: & ob id de edendo & de in ius vocando tractatui rectè applicatur is qui est de cautionibus iudicio sisti & de transactionibus. Quòd si de transactionibus, & de pactis igitur. Inest enim transactioni pactio quasi genus, & nomen ei dat definitionemque. Nam quid aliud est transactio quàm pactio, quæ fit inter duos pluresve negotij aut litis decidendæ causa. l. 1. & 2. D. de transact. & ita in Orat. pro Roscio Comædo, cum Fannius significaret se transigisse cum Roscio ne condemnaretur, Pactorem, inquit, mecum fecerat, id est transactionem, & pro Flacco, Qui pactorem fieri coegit, quod ante decisionem. Cum ergo pactio genus sit transactionis, non fuit incongruum & de genere ipso tractari, vel commistim vno titulo, vt in Codice Gregoriano & Hermogeniano, vel de pactis primùm, deinde de transactionibus, vt in Pandectis & Codice Iustiniano. A genere enim ad speciem cõmodius peruenitur.

Causæ possessionis bonorum rei seruandæ causa.

CAP. XXXI.

- C Variis ex causis creditores crediti seruandi causa ex edicto prætoris mittuntur in possessionem bonorum omnium debitoris tam mobilium quàm immobilium, & tam incorporalium quàm corporalium, Si fraudationis causa latitet ne in ius vocari possit & boni viri arbitrato non defendatur. l. 7. §. 1. D. quib. ex cau. in poss. ea. l. pen. C. de bon. auct. iud. poss. l. satisque. D. de in ius voc. vel si posteaquam in ius vocatus est, & cauit iudicio sisti, aut latitet aut absens non defendatur. l. 2. l. si pupillus. D. quib. ex cau. in possess. carut. Si mortuo heres non extabit. l. 6. C. de bon. auct. iud. poss. l. 1. C. ne pro do. mul. bona quon. mar. ad. Si exilij causa solum verterit nec defendatur. l. ad cognitionem. D. quib. ex cau. in poss. carut. Si heres suspectus creditoribus, satisfacere iussus decreto prætoris non optemperauerit. l. 15. D. de reb. auct. iud. poss. Neque tamen ex his omnibus causis bona quæ ex edicto possessa sunt, etiam proscribuntur & venduntur, non certè si absens nec latitans iudicio non defendatur. l. item ait prætor. §. pen. D. ex quib. cau. ma. Porro is abest sine latitatione qui captus est ab hostibus, vel qui reip. causa abest sine dolo malo, itèque pupillus quacunque ex causa, quin etiam præsens si non defendatur, pro absente habetur. d. l. si pupillus, si ex suo contractu non defendatur, non si ex paterno l. 3. in prin. D. eod. Igitur horum qui ita sine fraude absunt, ex edicto bona tantùm possideri possunt, dato interim curatore bonis, non etiam vendi ante reditum vel ante pubertatem. l. in possessionem. D. eod. l. ult. D. de reb. auct. iud. poss. l. ignorare. C. de rest. mil. Quin etiam ne possideri quidem militis donec in castris esset, aliquando edixit Consul Romanus, vt Liuius scribit. 2. sed extra ordinem. Nam ex ordine possideri possunt, non etiam vendi: aut si vendatur, venditio nullius momenti est. Pupillo comparantur hæc in re furiosi, prodigi & ceteri qui curatorum ope iuuantur. l. Fulcinius. §. adeo. D. quib. ex cau. in poss. car. vbi tamen exigat vt nominatim possessio permittatur, ac si non idem sit in omnibus. At certè qualiscunque sit debitor, etiam si decreto prætoris non indigeant creditores vt mittantur in possessionem, iussu tamen permissuque prætoris indigent, qui nullus est nisi nominatim concipiatur. Non est opus decreto, id est causæ cognitione, quia hoc omne ex ordine & ex edicto postulat permittiturque, sicut actiones & exceptiones, & verò etiam prætor non permittit simpliciter bona possideri, sed possideri ex edicto, quod ita in Quintiana bellissimè exptessum legeremus, nisi noui emendatores deprauassent. Neque quenquam (inquit) atrebat id recusare, quod prætor non fieri, sed ex edicto fieri suo iubebat. & paulo post. Prætor te quemadmodum possidete iussit: opinor, ex edicto. Igitur d. §. adeo. pro, Nominatim, malim legere aut intelligere, Tantummodo. Quod enim tantummodo furiosi similibusque personarum bona possideri iubentur, hoc in eis singulare est. Ceteri etiam venditionem bonorum patiuntur.

An condicionales creditores ex edicto mitti in possessionem possint, Quo iure maritus dominus sit dotis, naturali an civili, & de sententia l. vlt. D. quib. ex cau. in poss. eatur.

CAPVT XXXII.

Vlgo existimant hac in re multum pugnare l. in possessionem. D. quib. ex cau. in poss. eatur cum l. pen. cod. tit. Vna ait creditorem condicionalem mitti debere in possessionem, altera creditorem condicionalem in possessionem non mitti. Sed hæc quæ mitti negat, proposuerat ante actionem quanti ea res est in eum qui creditorem vel legatarium missum in possessionem non admittit, & docuerat hanc actionem dari etiam legatario condicionali missio in possessionem nec admissio, Tum eam similiter non dari creditori condicionali dum vult ostendere. *Creditor autem condicionalis, inquit, in possessionem non mittitur, quæ is mittitur qui potest bona ex edicto vendere.* Solet quidem mitti, vt ait l. in possessionem, sed pignoris persequutionem non habet, quia peragere bonorum venditionem non potest. Quæ de causa etiam non admissus actionem quanti ea res est, non habet, qui nec cum effectu missus est in possessionem. Et hanc solam differentiam inter legatarium condicionalem & creditorem condicionalem voluit demonstrare. l. pen. Proinde si initium spectas, mittitur creditor condicionalis in possessionem, si effectum, non mittitur: quia pignus non contrahit cui nondum neque pecunia neque cautio debetur. Cautio (inquam) non debetur, nisi cum bonorum separatio fit. l. 4. D. de separat. Legatarius autem condicionalis missus in possessionem, pignus contrahit, quia, etsi nondum res vel pecunia ei debeatur, nec peruenire ad venditionem possit, cautio tamen ei debetur exemplo iudiciorum bonæ fidei. Et eodem modo soleo conciliare. §. per traditionem. Inst. de rer. diuis. cum l. in rebus. C. de iu. dot. vt inspecto initio, quoniam traditur maritus, dotis dominus sit maritus iure naturali. §. per traditionem. Inspecto effectu exituque, quia plerumque morte mariti aut diuortio soluto matrimonio, dos redit ad mulierem, & quia etiam interim omne emolumentum ad eandem effectu redit, cum pro ea vicissim maritus sustinet omnia onera matrimonij. l. quanuis in fi. D. de iu. dot. mulier iure naturali est domina dotis, maritus fictione iuris civilis. d. l. in rebus. Duo igitur dotis domini, vnus verus, alter fictitiuus, vt alibi, vnus bonitarius, alter quiritaris, & consequenter tam viro quam vxori fundi dotalis vindicatio datur aduersus extraneum, & propter petitionem etiam vterque possessor intelligitur, vt satisfactionis onere in aliis causis releuetur. l. pen. §. si fundus. D. qui satisf. cog. *Propter possessionem (inquit) possessores intelliguntur.* lego Propter petitionem, id est vindicationem, quoniam subiicit. Diuersa causa est eius qui fundi petitionem personalem habet: & manifesta est ratiocinatio à dominio ad possessionem, vt sicut duo intelliguntur esse domini dotis, ita & duo possessores. Sed vt redeat ad tit. quibus ex causis in possessionem eatur, ambigitur quid ad eum l. vlt. pertineat. Dicam quod sentio. In l. pen. egit de legatariis qui legatorum aut fideicommissorum causa mittuntur in possessionem. Puto & de eisdem agi in l. vlt. cum sumpta sit ex libris fideicommissorum, & hanc esse sententiã, vt si legatarius rem sibi testamento relictam, ex donatione aliunde consequutus sit, non possit legati nomine in possessionem mitti, quia scilicet duæ lucratiuæ causæ in eundem hominem & eandem rem concurrere non possunt, *Cōtrà vt possit legati nomine in possessionem mitti, si rem legatã aliunde consequutus sit ex emptionis vel permutationis vel solutionis vel litis æstimationis vel stipulationis causa. quia ex causæ lucratiuæ non sunt.*

De iure patronatus quadam.

CAP. XXXIII.

Quæ patronis spoliatis iura restituisse Traianum Martialis dicat, ne libertis suis illi exules essent, ambigitur. Illud enim primum occurrit, vt occiso patrono, de libertis habeatur quæstio, qui sub eodem tecto vel in itinere cum patrono fuerunt. Quod primū quidem cautum fuit S. C. Neronianum de libertis qui testamento manumissi essent, ampliato S. C. Siliano quod erat de seruis tantum. Post Constitutione Traiani de libertis quos viuus manumisisset l. si exheredatus. §. vlt. D. ad S. C. Sillan. & non tantum vt quæstio haberetur de eis inter seruos, sed etiam vt supplicium sumeretur. Plinius VIII. Epist.

- A** Referebatur de libertis Consulis perempti. Ego post quæstionem supplicio liberandos, alius in insulam relegandos, alius morte puniendos arbitrabatur. Sed hæc Cōstitutio nulla restituit iura patronis, nec quòd occiso patrono de libertis habeatur quæstio, vllù hoc ius patrono constituit. An igitur constitutionem aliquam comminiscemur Traiani extitisse de libertis ingratis in seruitutem retrahendis, quos antè retrahere non licebat, si vindicta manumissi essent auctore Cornelio Tacito, *cum esset* (inquit) *nihil aliud læso patrono concessum quàm vt vicesimum vltra lapidem in oram Campaniæ libertum relegaret*, eodem nempe modo quo legimus pœnæ causa à dominis seruos, à patribus filios in villam relegatos l. ex facto proponebatur D. de her. inst. Ambrosius apologia Davidis, Plerique diuitem amandare consueuerunt mancipia sua & in agellulos relegare, & hæc pœna grauior æstimator. Cicero pro Roscio Amerino, Alterum filium in vrbe secum honoris causa habere, alterum rus supplicij causa relegasse. At vindicta manumissos nunquam reuocari potuisse in seruitutem idem Tacitus demonstrat. Noua igitur iura dat, non spoliatis patronis, vt poëta loquitur, vetera restituit Traianus, si aduersus vindicta manumissos, ob ingratitudinem ius dat patronis reuocandæ libertatis. Et verò etiam lex Ælia Sentia ingrati tantùm accusationem dedit, non manus iniectionem, sed aliis modis plecti ingratitudo liberti solet, l. 1. l. 7. §. vlt. D. de iur. patr. l. 1. §. cum patronus, D. de off. præf. vr. & Commodi Constitutione liberti malè meriti in ministerium, non in seruitutem reuocantur, vel addicuntur emptori quasi liberti nō quasi serui, l. alimenta, D. de liber. agn. Præterea nullo Pædectarum loco liquidò comprobati potest libertos ingratos reuocari in seruitutem. Non l. 6. D. de in int. rest. nam etli rectè ad eam hodie ponatur exemplum liberti ingrati, tamen recipere & aliud potest ex iure antiquo, ex S. C. Claudiano, vel si minor incensus venierit. Non l. si mulier, D. quod met. cau. quæ ex contrario hoc potius probat ingrati libertam in seruitutem nec iure nec facillè reuocari, ac proinde nullum subesse seruitutis metum. Vnus tantùm est casus quo libertus redigitur in seruitutem patroni. Si delatores submiserit qui patrono libertatis facerent quæstionem ex Constitutione Claudij, l. 5. D. de iur. pat. & nimium generaliter Suetonius scripsit Claudium ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocasse in seruitutem. An igitur hoc potius laudauit Martialis, quòd patronos Traianus libertis accusatoribus liberauerit, quos anteriores principes contra iuris rationem facillè & libenter audierant? De seruis sanè idem Traiano Plinius tribuit, vt iam nemini dubium esse debeat quin imitatus sit Traianus Neruæ patris exemplum libertos non minus quàm seruos accusationibus patronorum arcendo, & hoc est quod poëta ait iam non fore patronum exulem libertis suis, id est opera & delatione libertorū suorum, iam neminem iturum in exilium, & dignissimum esse Traianū qui possit seruare ciues & clientes omnes suos, & verò posse quidem cum hac ratione, si fallas delationes non admittere pergat, & si liceat tantùm indicare ac probare vera.

Atrieneses serui.

C A P. XXXIIII.

E **I**N atrio patresfamilias supellectilem suam expositam habebant, veluti escaria & potoria vasa, & inde seruis atriensibus nomen qui supellectilem emundant ædium aut villæ & disponunt in atrio, simulque atrium omni ex parte mundum & nitidum vt sit, accurat. Columella xij. *Tum insistere atriensibus vt supellectilem exponant, & ferramenta deterfa nitidetur atque rubigine liberentur.* Atrieneses igitur sunt non in vrbe tantùm, sed etiam in villis: & rectè in l. 8. D. de instr. leg. cum de cultiore villa agitur, atriensibus iunguntur scoparij: atque Plauti Asinaria atriensis scoparium, in quem atriensis erat imperium, sic alloquitur rectè.

Iussin' scelestè, ab ianua hoc stercus hinc auferri?

Iussin' columnis deiecer operas aranearum?

Iussine in splendorem dari bullas has foribus nostris?

F *Dormitis interea domi, atque herus in hæræ, haud adibus habitat.*

Idem verò videntur esse atrieneses & diætarij. Nam veteres glossæ, quæ à doctissimo Turnebo ad me peruenerunt beneficio eiusdem Danielis à quo Turnebus acceperat, vt idem in Aduersariis suis retulit, ex libris De officio proconsulis atrieneses interpretantur esse

dixtarios & dixtarchas. Puto autem eos libros De officio proconsulis, quorum auctor ^A ille glossarum testimonio utitur sæpe, libros esse Vlpiani, propterea quod omnia quæ ex eis adferuntur vocabula, ad ius ciuile accommodari possunt, & verò etiam quod directarios libris De officio proconsulis interpretantur esse *εἰς πηδησιώνας*, ex libris esse Vlpiani De off. procos. demonstrat l. sacularij, D. de. ext. cr. Ceterùm Defectarij scriptum est in glossis corruptè. Nam & interpretatio docet legendum esse Defectarij, & alio loco eadè Defectarium *ἐπισπηδησιώτων* interpretantur, vt dixi suprà cap. xxvj. Sed vt alia omnia quæ ex eis libris referuntur verba percèscam, delationem quis nescit esse verbum iuris, quam interpretantur esse *ἀποφορὰν*, & illud, Ad subrigenda, *εἰς ὑπόρρωσιν πτωχίας*, quis etiam non videt ad ius ciuile pertinere? Scripserat forsitan Vlpianus Ad subrigenda delicta. Subriguntur, corriguntur, emendantur pœnis propositis velut Augustinus loquitur contra epistolam Parmeniam, rei furriguntur ad bestias. Eiusdem generis est illud. A rabulariis, (sic enim malo quàm ramulariis) *ἀπὸ τῶν ἀντεπιπέστων*, id est, Ab iis qui in foro vicè procuratorum obtinent, quos forsitan l. moris, D. de pœnis iunxerat Vlpianus aduocatis, tabellionibus, pragmaticis, his omnibus personis foro interdici solere demonstrans. Idem cum libro septimo De officio proconsulis (sic est legendum apud Lactantium, non libris septem) collegerit rescripta principum de pœnis Christianorum, non mirum si & eis libris de suæ religionis sectis egerit Vlpianus, è quibus sunt Bellonarij, quos glossæ illæ interpretantur, *θεοφορομύτης*, Martialis vocat Bellonæ turbam entheatam lib. xij. & de eisdem lib. xj.

*Alba nimis sæuis lacerantur brachia cultris,
Cum furit ad Phrygios enthea turba modos.*

Eisdem etiam Bellonarios appellauit Acro in 2. Satyr. Horatij, Bellonarij, inquit, lacertos humerósque concidunt. His adiungantur Aruales sodales (sic primus docui esse legendum) οἱ *ἐλθῶν ἀγαγνώσκοντες διχασαί*, vt glossæ interpretantur ex eisdem libris De officio proconsulis. Sacri erant termini, idcirco rectè terminorum finiumque iurgis finiedis sacerdotes interueniunt fratres aruales. Idem Vlpianus cui placuit Sequioris vocabulum l. cum hi. D. de transact. dixit etiam eisdem libris aliquosequius vel aliquosetius, quod glossis est, *ποῶς νωχλέτερον*. Et Illud Sequioris tamen nonnulli audent in Vlpiano mutare. Quid verò miri? cum & Iuriscōsultorum auctoritatem eleuare, vt Pauli illud, Legem ^D Falcidiam ad ea quæ Deo relinquuntur non pertinere, cui tanti fuit doctissimo Ranconeto credere, vt in l. j. §. ad municipum. D. ad leg. Falc. hæc sola fuerit ei causa aliquando dicendi hæc verba. Vel etiam ad ea quæ Deo relinquuntur. Triboniani esse. Nos nō longè, mutatam à Triboniano negationem in adfirmationem.

Explicantur & emendantur quedam in tit. De censibus.

CAP. XXXV.

Colonix alix sunt Italicæ, alix prouinciales. Et Italicas quidem vulgò existimant esse ^E cimmunes, non prouinciales, nisi donatæ sint iure Italico. Ius Italicum immunitatem esse tributorum, quod ego esse falsissimum opinor. Nam & quæ ius Italicum non habet quædam colonix prouinciales, immunes sunt, vt Cæsariensis colonia prima Flauia quam Vespasianus deduxit, auctore Plinio v. cap. xij. & No. 103. immunis est l. vlt. D. de censib. remisit enim ei Vespasianus tributum capitis primum, & quia non ideo etiam remissum videbatur tributum soli, postea Titus etiam solum Cæsariensis colonix immune factum interpretatus est. Auxit Titus interpretationis specie beneficium Vespasiani, quod eo vsque nulli iuris interpreti producere licuisset. Non ideo tamen Cæsariensis colonia ius Italicum habet, l. i. D. eod. cui ibidem comparatur Ælia Capitolina, id est Hierosolyma, sicut l. vlt. Cæsariensibus Capitulenses, id est Hierosolymitani. Et ita rectè Plin. 3. cap. 3. & 21. ciuitates aut colonias immunes separat ab iis quæ ius Italicum habent. Possit quidem ^F vna eadèque ius Italicum habere, & esse immunis, sed non quod immunis, veluti Barcino d. l. vlt. aut Ilium, vt superiore libro docuimus, ideo & iuris Italici. idèmq; ex diuerso dicendum est. Plus est esse immunem ciuitatem vel coloniam, quam habere ius Italicum.

- A** cum. Nam ius Italicum leuatio tantum censitionis est, puta vt idem in censitione ius experiantur quod Italicæ coloniarum. Qua de causa sub titulo de censibus tractatur, vt opinor de coloniis & ciuitatibus immunibus, & de iis quæ iuris Italici sunt, & nonnihil etiam de aliis quibusdam, quæ nihil præter nomen Coloniarum habent, vt quod fortè sibi vindicabant, ostenderetur eas non habere. De coloniis quæ ius Latij habent nihil in eo titulo tractatur, quas Asconius ad orationem in Pisonem separat ab iis quæ Italico iure donatæ sunt, & ius Latij definit, petendi magistratus gratia ciuitatem Romanam adipisci. Credo igitur nihil de eis sub eo titulo tractari, quia eorum cognitio nihil ad censitionum iura pertinebat, & quia iam Imp. Antoninus totum orbem Romanum Latio & ciuitate donauerat. Vniuersæ Hispaniæ quondam iactatæ procellis Reip. Vespasianum donasse
- B** ius Latij Plinius scribit, eadem liberalitate qua Neronem vniuersæ Achaiæ dedisse libertatem, quæ duæ sunt diuersæ condiciones, quas in oppidis recensendis frequenter idem Plinius notat, his verbis, Latinæ condicionis, liberæ condicionis, vt non sit dubium apud eundem Nat. historiæ I I I. cap. xij. duobus locis pro liberæ ciuitatis emendandum esse liberæ condicionis. Idem accuratè notat quibus datum fuerit ius Latij antiquum, nec aliena est hæc obseruatio à professione nostra. Nam & Seruius in illum locum, *Quis Latio antiquo fuerit status* duo Latia in iure legi scribit, vetus & nouum: sic sanè, vt duo ciuium genera veteres & noui. Et noui sunt qui per Latium aut beneficio principis in ciuitatem venerunt, vt Plinius definit in Panegyrico, Hi cognationum iura non habebant, illi habebant, & hac ratione illis quidem hereditatum vicesima remittebatur, his irrogabatur quasi extraneis heredibus ante constitutionem Traiani, quæ onere vicisimæ etiam nouos ciues liberari voluit, quibus beneficio principis aut per Latium ciuitas obuennisset. Latium antiquum definit Plinius 3. cap. 5. Colonias Latij antiqui, quæ Latio antiquitus donatæ sunt cap. j. Ius verò Italicum non tantum leuationem censitionis dat (vt diximus) si colonia non sit immunis, sed etsi immunis sit, facit vt in reliquis eodem iure sit eius coloniarum Resp. quo ipsa Italia, puta in traditionibus nexi, in vsucapionibus, in annali exceptione, itemque in iure capiendi. Nam hac de causa cum tractaret Celsus de fideicommissio relicto coloniarum Philippensium l. Ballista, D. ad Trebel. adiecisse eum opinor coloniam Philippensem esse iuris Italici l. 6. de censib. cuius inscriptio emendanda est ex d. l. Ballista. Atque ita multo plura conferebat ius Italicum quam immunitas: sed in causa tributorum
- D** (vt dixi) plus certè erat immunem esse quam habere ius Italiæ. Et ita ius Italicum accipio quod vrbi Constantinopolitanæ restituitur in l. i. C. Th. de iur. Ital. urb. Const. His positis, si quid præterea sit in eius tituli legibus adnotatu dignum videamus. Ait l. i. *Vt D. Adriannus in quadam oratione ait*. Forsitan oratione illa de Italicensibus, in qua de iure municipiorum coloniarumque tractauit, vt Gellius scribit lib. xvj. *Belli ciuilibus*. Intelligit bellum ciuile Pescennij Nigri, à quo stetit Byzantium & Antiochia, quas etiam victor Seuerus malè multauit: & auctore Herodiano, Perinthiis qui à se steterant, adiudicauit Byzantios partis aduersæ, & eadem ratione Laodicenis Antiochenos, quibus præterea eum ademisse multa Spartianus scribit, priuilegia scilicet omnia sua, vt Byzantinis: & inde forsitan ratio dubitandi in l. Antiochensium, D. de reb. auc. iud. poss. an Antiochensibus quæ non à principibus, sed lege sua acceperunt priuilegia adempta censeantur, vt puta tacitæ & priuilegiarum hypothecæ in bonis defunctorum debitorum. Et respondet Paulus ea durare d. l. Antiochensium. Eadem quoque ratione Tyrriorum coloniarum Seuerus ius Italicum dedit d. l. i. & forsitan Beryto ademit, quæ æmulatione Tyrriorum ad Nigrum descuerat, eodem Herodiano auctore. Sed postea omnib⁹ Antoninus iura vetera restituit. *Indicia quoque Zernensium colonia à D. Trahiano deducta*. Sic est scriptum Flor. At legendum, In Dacia quoque Zernensium colonia, ex Basilicis, quæ sic habet, *ἡ ἐν Δακίᾳ ἢ τῆς Ζερμυσίων ἄποικια*. Zernensium scriptum est Flor. vt in notitia Ro. Imperij sub dispositione ducis Dacia Ripensis præfecturæ legionis xij. Geminæ, Zernis. In Basil. Zermensium, vt in antiqua inscriptione, *I. O. M. ROMVLO PARENTI MARTI AVXILIATORI FELICIB. AVSPICIIS CAESARIS D. NERVÆ TRAIANI AVG. CONDITA COLONIA DACICA ZERMIS PER M. SCAVRIANVM PROPRAETOREM*. Sequitur in eadem lege, *Zarmizegethusa quoque eiusdem iuris est*. Item *Napocensis colonia & Apulensis*. Et has quoque Traianus forsitan condidit. Namque Dio non

coloniam eū, sed colonias in Daciam deduxisse his verbis significauit, *Καὶ πόλεις ἐν Δακίᾳ κατέκτισεν*. Et quod ad appellationes earum coloniarū attinet, quid dubitamus? Ptolomæus in Dacia ponit, *Ζαρμυγέθουσα, Νάπουρα, Ἄπουλον*. Sequitur, *Ραταυίσσησιον vicus*. Basilica, *Παταύησιον* Ptolomæus corruptè, *Παταύισσιον*, pro *Παταύισσιον*. In *Cilicia Selinus & Trahianopolis*. Duo sunt vnius ciuitatis nomina, vnum vetus, alterum nouum, non ciuitates duæ, auctores Dio & Zonaras in Traiano. Selinus alia est in Sicilia Stephano & Plinio. Rectè in l. 3. *In Syriis*, id est Syria Cœle & Syria Phœnice. In l. 4. §. is verò, *Agri enim tributum in eam ciuitatem debet leuare*, emendo, *Agri enim tributum eam, &c.* Hic enim est sensus, vt qui in alia ciuitate agrum habet, in alia moratur, cum agrum in censum deferre debeat in ea ciuitate in qua ager est, non in qua ipse moratur, quòd æquum sit eam potius ciuitatem leuari facta contributione singulorum agrorum, qui in eius territorio possidentur, quàm alienam. In vniuersum enim ciuitatis territorium tributum indicitur, quæ ex causa, vt Urbicus scribit, est sæpe quæstio de iure territorij, ac deinde in singulos pro modo agrorum describitur, quorum si quem subduxeris, alios oneraueris, si non subduxeris, leuaueris. *Quæ post censum edictum*. Sic Flor. At malo editum. in Basilic. *μετὰ τὸ δοῦναι τὴν ἀπογραφὴν*, & hic est sensus, vt si posteaquam in censum detuli bona mea, aliquid adquisiero, id possim, & verò debeam noua professione edere censitori priusquam munus iniunctum peregerit, qui finis videtur addendus etiam ad l. 2. eiusdem tit. Alioquin non possum sine venia. In l. vlt. *Licitani*. An Illicitani ab Illicitano sinu, colonia immunis Plinio. An Acitani eidem colonia iuris Italici. Nam Acitania legendum est in Plinio ex vet. libris, non Accitana. & obseruandum ab his separare eum Lacetanos, quos alij confundunt cum his perperam. Macrobi. 1. Satur. Acitani Hispana gens. Præter colonias quæ hoc titulo enumerantur, est in Pandectis, Colonia Beneuentanorum. l. heredes. D. ad Trebel. Colonia Graufiscanorum l. quidam. D. de leg. 2.

Nexus. Impendium. Minor.

C A P. XXXVI.

NExi habita mentio superiore capite, reuocat me ad memoriam Constitutionis Iustiniani de vsucapione transformanda, in qua vox Nexu, non suo loco posita obscuritatem facit, paritque nobis Italicum nescio quem nexum, quo modo nemo vnus loquutus est vnquam, sed aptissimè suo loco reponetur, si ita legamus, Cum autem antiqui & in rebus mobilibus vel se mouentibus, quæ fuerant alienatæ nexu vel quocunque modo bona fide tamen detentæ vsucapionem extendebant, non tantum in Italico solo, sed in omni orbe terrarum. Nimis breue capitulum erit, nisi adiecero alia quædam. Impendium præter vulgarem significationem vsuram significare Varroni & Ciceroni, vt non malè ad l. Titium §. altero D. de adm. tut. cum vsura non compendium dicitur pupillo præstandum, dixerit quis, Impendium igitur præstandum non compendium. Significatur etiam eo nomine munus, licet personale sit, non patrimoniale, id est sine vlla gerentis impensa l. 6. D. de legation. In impendiis legationum, quæ solo ministerio obeuntur. Martialis, *Impensis vitam principis adnumeres*. In l. qui lancem D. de au. & arg. leg. Legata lance minore, rectè respondetur heredis electionem non esse, quia constat de lance legata. Nam Latine loquentibus minor est quæ mediæ magnitudinis est, & eodem sensu minorem libertatem dicimus quæ est inter iustam & dedititiam. Dedititiam autem minimam vel inferiorem, qua de causa stigmaticum Augustinus dixit rectè in iure manumissionis, inferioris esse ordinis in epist. ad Galatas. Eodem quoque sensu minorem capitis deminutionem appellamus, mediam, minorem ordinem equestrem. Martialis IIII. *Cum plebs & minor ordo maximusque*.

Villicus. Sestertio nummo vno mancipare. Ager purus. Ossuarium. Arbitrium. Locorum adiectio.

C A P. XXXVII.

Villicus est is qui præpositus est rationibus rusticis, fructibus percipiendis vniuersoque operi rustico l. 8. D. de instr. leg. l. filio. D. de adim. leg. l. si cum villico. D. de inst. act. Sed poetæ hanc solent appellationem transferre ad præfectos quoslibet, vt Iuuenalis ad

- A præfectum vrbi ſcribens de Pegaſo iuriſconſulto. *Pegaſus attonitæ poſitus modò villicus vr-
bi: & ad præfectum ararij Patauina inſcriptio, Villicus arari quondam, nunc cultor agelli.* Ex
veteribus inſcriptionibus iuuat referre hoc capite & alia quædam iuris ſtudioſis non in-
utilia. Quod eſt ſcriptum in l. vlt. C. de donat. Sertertij nummi vnus, aſſium quatuor, ſic
eſt emendandum; Sertertio nummo vno, aſſium quatuor, vt in Baſilicis. Verba erant ſo-
lemnia donationis quæ fiebat per mancipationem. Vt in veteri inſcriptione vrbis Ro-
mæ, *Hoc monumentum L. Titurius Sabinus ſe viuo donauit L. Sanio Symphoro mancipauit-
que ſertertio nummo vno.* Et Vitruuij l. cap. 4. Nummo ſertertio mancipio dedit. In-
terueniebat in mancipationibus ſertertius vnus, dicis gratia. l. 4. D. commod. Sæpe (inquit)
pecuniæ commodantur, vt dicis gratia numerationis loco intercedant. Adde, veluti in
B mancipationibus, atq; ideo gloſſæ veteres ſic in ea lege dicis cauſa interpretantur, *νόμου
χάριν*, id eſt vt ſatisfiat ſolemnitatibus iuris, aliter *λόγου χάριν*, id eſt Verbi gratia, vel vt di-
cere poſſint ſe numeraffe. M. Tullius, vt dicere poſſint ſe emiſſe. Poſteſt etiam poni exem-
plum ex l. Si quis duos. D. de ſolut. Filium patri rectè curatorem dari. D. Pius Inſtio Ce-
leri reſcripſit. l. 12. D. de tut. & cur. da. Quibus erat Inſtij nomen in auditum, ex Inſtio In-
ſtum fecerunt, quod tamè veteres inſcriptiones approbāt. Venetiis vna, *C. Luſcius Qua-
dratus ſibi & Inſtia maxima vxori: & Formiis altera, L. Brutio, L. F. Pal. Celeri Thrac-
Equit. L. Brutius Primitinos pater & Inſteia mater filio optimo.* & apud Paterculium, Iu-
ſteius Cato. & apud Plutarchum in Antonio, *Μαρκος Ινſτίος.* Ager purus opponitur mo-
numento l. 9. C. de relig. & ſump. fun. vt in veteri inſcriptione monumenti vrbe Roma;
C *Huic monumento tutela nomine cedunt agri puri iugera x. & taberna quæ proximè eum lo-
cum eſt.* Et in veteri iudicis ſententia, Neceſſariam fuiſſe inſpectionem ædificiorum &
loci de quibus apud me actum eſt re ipſa manifeſtatur. Cùm igitur ædificia ſolo puro po-
ſita deprehenderim, neque vllò ſepulchro ſuperpoſita vel coniuncta, apparet venditionē
eorum iure factam, ideoq; ad Ælium Ruſinum militem ex cauſa emptionis pertinere vi-
dentur. Oſſuarium in l. 2. D. de ſep. viol. à Græcis *σπορός.* Sic Caſtellano in Prouincia vete-
ri inſcriptione, *Iulia Fuſcinia oſſuarium viua ſibi fecit.* Arbitrium ſcribitur ſæpe in P.
Flor. tit. de recep. licet veteres grammatici contendant arbitrium eſſe dicendum non ar-
bitrium, & ſic inſcriptione Romana, *M. Larcius L. F. Pomptina arbitrio Larcie Fortu-
natæ vxoris.* In alia inſcriptione dicitur Traianus comoda tribuum etiam locorum
D adiectione amplificaffe, quod propriè pertinere ad l. patronus. D. de leg. 3. docui lib. vii. &
de illa locorum adiectione Plinius in Panegyrico, Populo (inquit) locorum quinque mi-
lia adieciſti. Intelligit autem Circi loca. Principales liberalitates in d. l. patronus, congia-
ria interpretor vel auctoribus gloſſis antiquis, quæ congiarium ſcribunt in legibus libera-
litate appellari, his verbis, *ἑπίδοσις ἑπὶ τῆς νόμου δωρεά.*

Explicatur l. xi. D. de leg. i.

C A P. XXXVIII.

- I Am prædixeram lib. v. cap. xv. fore vt etiamſi indicaffem ex iure antiquo explican-
dam eſſe poſtremam partem l. xi. D. de leg. i. quæ multorum vſque adhuc ingenia ex-
ercuit, vix eam tamen liquidò nobis ex eo iure aliquis enodaret. Conſtituenda eſt diffe-
rentia inter legatum & hereditatem. Si filioſ. herede inſtituto, pater quod ex ea hēredi-
tate ad ſe peruenerit poſt mortem ſuam extraneo reſtituere rogetur, & extraneus moria-
tur viuo patre, atque adeo pendente conditione fideicommiſſi, fideicommiſſum quaſi
caducum redigitur in fiſcum: ſed ſi filio herede ſcripto, rogetur pater eidem filio quod ad
ſe ex ea hereditate peruenerit reſtituere poſt mortem ſuam, & filius viuo patre moriatur,
fideicommiſſum remanet apud patrem, nō in fiſcum cadit. Ratio differentiz, Quia filio
pater fideicommiſſum vt pater debet, non vt heres, extraneo vt heres, & onus caduci ir-
rogatur ſoli heredi. Quod non ita conſtitui in legato poſteſt. Nam legato relicto filioſa-
miliã, ſiue eidem filio ſiue extraneo rogetur pater reſtituere poſt mortem ſuam quod ex
F eo legato ad ſe peruenerit, & præmoriatur filius vel extraneus, omnimodo fideicommiſ-
ſum pater retinebit, fiſco excluſo, eadem ratione, quia onus caduci irrogatur ſoli heredi
ſcripto & fideicommiſſum tale certè non debet pater vt heres. Filio enim vt pater debet,
extraneo vt legatarius. Et hoc veriffimum eſſe ita probo: Legatarius à quo fideicōmiſſum
relictum eſt, fideicommiſſo deficiente poſt mortem teſtatoris, heredi ſcripto præfertur.

l. pater §. fidei D. de leg. 3. l. Iulianus, D. de leg. 2. Si heredi scripto, & fisco. Nam lege Pa-
 pia ea tantum vindicat fisco quæ apud heredem remansura erant. Pater pro legatario
 est. Fideicommissum igitur ab eo relictum, si defecerit, apud eum remanere debet, non
 vel ad heredem scriptum redire, si ius antiquum habuerit, vel ad fisco, si heres ius an-
 tiquum non habuerit: & excipiendus tantum est vnus casus, si legatarium testator ve-
 ministrum & dispensatorem elegerit, l. 17. D. de leg. 2. Porro hic filiumfam. cui legatum
 dedit testator, non elegerit vt ministrum. Ergo nec pater eius pro ministro est. & conse-
 quenter mortuo fideicommissario, fideicommissum commodo patris cedit, non here-
 dis scripti, non fisci, siue id (vt dixi) relictum filio eidemque legatario fuerit, siue extra-
 neo. Falluntur igitur qui patrem comparant ministro, atque etiam ij qui in d. l. Iulianus
 extraneo non filio herede instituto, fideicommissum fore caducum aiunt. Legatarius
 enim fisco antepositus, vt dixi, & lex Papia heredem scriptum onerat, non legatarium.
 Igitur etiam si ab extraneo herede Scio legatum sit fideique eius commissum sub condi-
 cione vt Titio daret, & Titius pendente conditione decesserit, fideicommissum deficiens,
 apud Scium remanebit, non ad fisco pertinebit. Quod enim negatur heredi scripto
 habenti ius antiquum, puta filio aut patri, consequenter herede scripto non habente ius
 antiquum, negari fisco debet. Falluntur & qui ius antiquum quod lex Papia conseruat
 liberis & parentibus testatoris heredibus scriptis, veluti iusta interpretatione conseruat
 etiam parentibus alienis, vt hac ratione quod ab eis filiis suis fideicommissum relictum
 est, si forte defecerit, caducum non fiat. Quid enim dicemus, si me extraneus heredem
 fecerit, & à me filio meo post mortem meam fideicommissum reliquerit, & me viuo fi-
 lius moriatur? an fisco locum non fore? An præferri extraneum heredem fisco? minimè
 verò. Et in legatis filio relictis, quod damus patri vt deficiens fideicommissum ab eo fi-
 lio relictum, caducum non fiat, idem ei dabimus ab eodem fideicommissio extraneo re-
 licto: & in hereditate tantum filio data, vt initio posui, distinguemus vtrum eam filio
 pater post mortem suam restituere rogetur an extraneo. Præmoriente enim extraneo,
 caducam fieri, præmoriente filio, non item. Et quod ait l. x i. Omni modo, hoc est, non
 legatum tantum patrem retenturum, sed etiam (quod erat difficilius) hereditatem. Basili-
 ca pro Omnimodo, habent *τὸν αὐτὸν*. Difficilius erat in hereditate, quoniam non idem
 dicemus si pater extraneo rogatus fuerit restituere hereditatem. In legato autem hac di-
 stinctione non vtimur.

Explicatur l. cum pater, §. à filia D. de leg. 2. & l. generali
 §. 1. D. de vsufr. leg. CAP. XXXIX.

Filiam rogauit testator vt cui vellet ex liberis prædia cum moreretur restitueret. Vi-
 ua vni ex eis prædia donauit. Donatio hæc destinatio est, non electio, quia electio col-
 lata est in tempus mortis filie his verbis, Cum moreretur. Igitur omne spatium vitæ
 liberum est filie ad eligendum vsque ad mortem, & quandiu mutari voluntas potest,
 electio pro destinatione est, non pro electione certa. Dies fideicommissi est incertus: &
 quæ igitur ante eum diem electio fit, est incerta, ac reuocari potest. l. 67. D. de leg. 2. Et hæc
 est sententia, l. cum pater, §. à filia, D. eod. in quo particula Nam superioris dicti discre-
 tiua est, & veluti *ἡ ἀπορροή*, hoc sensu, Destinari quidem posse per donationem
 vnum ex his qui inter cæteros fideicommissum habiturus est non eligente matre: qui sa-
 nè præferetur cæteris, si mater in ea voluntate perseverauerit vsque ad mortem, & si ma-
 tri superstes fuerit. Nam si viua matre moriatur, cæteri qui matri supererunt omnes ad fi-
 deicommissum admittentur, vel si mutauerit voluntatem mater, inanis erit donatio. De-
 destinatio igitur potius est quàm donatio vel electio certa. Accepi virum doctissimum le-
 gere, Nam in eum destinatio dirigi potest qui fideicommissum inter cæteros habiturus
 non est, addita scilicet negatione, & hoc sensu, Donationem matris pro fideicommissi
 restitutione habendam non esse, quod potuerit destinari is qui die fideicommissi cedente,
 forsitan fideicommissi capax futurus non sit. Quem sensum non admittunt hæc verba, F
Remota matris electione. Nam eadem ratio interuenit facta electione, id est, siue nõ elegerit
 mater siue elegerit, non veniet inter cæteros qui die fideicommissi cedente, fideicommissi
 capax non est. Illis igitur verbis destinationem separat Papinianus ab electione donationis
 certæ,

- A** certæ, & hanc docet non rectè fieri ante mortem, illam rectè fieri ante mortem, dummodo is qui destinatur, fit ex numero eorum qui nulla facta electione, simul ad fideicommissum inuitantur. Difficilior est Claudij ad Scæuolam nota in l. generali. §. 1. D. de vsufruc. leg. huiusmodi, Non credidit ipsum vsufructum in vicem portionum hereditariarum, & c. quam pro reprehensione accipit Accursius, alij certè rectiùs pro interpretatione mètis Scæuolæ, ac proinde Non credidit (inquit Claudius) id est Scæuola non credidit, vt in l. Lucius. §. filiam. D. ad Treb. Et aliàs de eodem facto consultus ita respondit, Scæuola scilicet. Sed qua ratione interpretetur Claudius Scæuolam, nondum satis liquet. Docuerat Scæuola eodem libro sub vsufructus nomine proprietatem legatam videri in ea specie quæ proponitur. l. 15. D. de au. & arg. leg. Vnde quæri poterat an etiam in specie l. generali. §. 1. cum mulier vsufructum bonorum suorum matri suæ legatum, post mortem eius ad liberos suos pertinere voluit, vel ad eum qui ex his viueret, videretur vsufructu eis vice proprietatis dedisse, vt quemadmodum cauit vsufructum ad eum pertinere qui ex liberis superuiueret, voluerit etiam ad eum omnium bonorum proprietatem redire. Et Claudius noluisse hoc defunctum, vel ex eo apparere docet, quòd liberos æquis partibus heredes scripserit, atque ita proprietatem inter eos ex æquo diuiserit, non etiam voluerit solidam ad eum eamve redire qui ex his superuiueret. Igitur rectè respondisse Scæuolam, mortua fructuaria, vsufructum non ad solam filiam redire, quæ sola ex liberis superest, sed etiam ad alios proprietarios, nempe ad heredes aliorum filiorum, qui viua fructuaria post aditam matris hereditatem decesserunt. Nam vt cedi vsufructus non potest nisi proprietati l. si vsufructus D. de iu. dot. & consequenter nec cedi vni tantum
- B** ex dominis proprietatis, nec nisi proprietati vniuersæ, ita non potest non consolidari proprietati vniuersæ, & qui secus cauet, nihil agit. Peritissimè ergo respondit Scæuola ad eos redire vsufructum apud quos proprietatis esset pro portionibus hereditariis, non ad filiam solam, quia non credidit ad eam solam proprietatem bonorum pertinere, & ex datione vsufructus, portionum hereditariarum, id est proprietatis formam constituendam non esse, quæ constituta fuerat iam semel initio adscriptis partibus æquis.
- C**

Explicatur ex tit. De vulg. & pup. subst. l. qui plures heredes, & l. coheredi. §. ult.

C A P V T X L.

- D** **I**N specie l. qui plures heredes. D. de vulg. & pup. subst. plures extranei heredes instituti & inuicem omnes substituti sunt (quæ substitutio vulgaris est) & vnus eorum post aditam hereditatem decessit, mox alter repudiavit: & respondet Papinianus superstites solos qui adierunt in portionem repudiantis venire substitutionis iure, non etiam heredem defuncti coheredis. quia singuli inuicem substituti sunt, & omnes omnibus, & in omnem causam, id est quacunque ex causa vacaret portio cuius eorum, & ij tantum qui heredes extiterunt directò, non per successionem. Nihil igitur abradere eis potest defuncti coheredis heres. Et hanc communem interpretationem ad Papiniani responsum facile recipio, tum quòd omnino persimile Pauli responsum legam l. Lucius §. ult. eod. tit. tum etiam quòd ita potius interpretari Papiniani responsum, vt non adita hereditate defuncto
- E** vno ex heredibus, ceteris in substitutione alter qui repudiavit partem non faciat, admirari possim magis vt acutum quàm non respuere vt nimis acutum. Nam etiam si verissimum id sit, tamen verbis Papiniani non congruit. Opponit enim superstites defuncto. Controuersiam igitur ponit fuisse inter superstites & eum qui ex persona defuncti veniebat in partem substitutionis, superstites sibi totum vindicantibus, vt in l. 10. eod. At illi opponunt superstites ei qui repudiavit, cum tamen & hic superstes sit. Et etiam si cõcedamus controuersiam esse inter eum qui repudiavit & ceteros qui adierunt, cur ponemus controuersiam eam esse potius de portione eius qui decessit non adita hereditate, quàm de portione viuentis, qui vel omiserit hereditatem vel repudiauerit? Eodem titulo l. coheredi. §. ult. quod vitiū subesse videbatur substitutioni pupillari, corrigitur interpretatio-
- F** ne. Vitiū subesse videbatur his verbis, *In locum partem ve eius*, non quòd eis substituere videretur pater tantum pupilli bonis (hoc quæso ne dixeris) sed è cõuerso potius quòd suis bonis tantum, non etiam pupilli. Nã verba ea sunt substitutionis vulgaris, nõ pupillaris l. cū quis §. Sciam. D. de leg. 3. l. ult. C. de her. inst. Videtur ergo his verbis, *In locum partemve eius*,

sibi potius quàm filio testamentum fecisse pater. Sed non ideo minus tamen ratum est ^A testamentum pupillare, cum etiam si ita dixerit pater, *Tunc mihi Titius heres esto* (quæ tamen verba euidentiùs vulgarem substitutionem exprimere videntur) constet ratam esse substitutionem pupillarem. l. i. eod. tit. l. si ita scriptum. §. qui filio. D. de bon. pos. sec. tabul. vt non malè. M. Tullius. 2. De inuent. substitutionis pupillaris formulam exposuerit in huc modum, Si filius antè moriatur quàm in tutelam suam venerit, tu mihi heres esto. nam etsi pupillo heres existat substitutus non patri, perinde tamen habetur maximè in ratione legis Falcidix atque si patris heres extitisset l. ii. §. si filio. l. qui fundum. §. vlt. Ad leg. Falc. Ergo tam his quàm illis verbis, licet substituto bona patris sola deferantur, tamen occupabit etiam pupilli bona, cum substitutionis condicio extiterit, exemplo heredis instituti ex re certa, coherede non dato, qui tamen bona omnia vindicare potest, causa ^B testati ad se trahente causam intestati.

IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM

LIBER XI.

Defenditur scriptura Pand. Flor. quibusdam locis.

CAPVT I.

^D **Q**UAEANVS in l. 4. §. i. D. de off. proc. legèdum putat, Stratores seruos, non Stratores suos: cuius opinioni facillè credunt nonnulli, ego non possum adsentiri. Video enim loco illo Suos, id est, proprios & domesticos opponi militibus, qui exteri potius quàm sui sunt proconsulibus, & Suorum nomine scio intelligi fatis etiam seruos, sicut in l. ii. D. loc. Suis (quo nomine ibi etiam serui significantur) opponuntur hospites. Quòd tales (inquit) habuerit vel suos vel hospites. Vbi quidam etiam temere emendarunt, Seruos. Sed ^E Flor. rectè. Suos, vt Basilica confirmant, in quibus ita est, *Ὁμοιωτὸς τῶν ἀμέλειαν τῶν ἰδίων καὶ τῶν ξενῶν ἐπιγνώσκει.* In l. 2. §. si dubitetur. D. quemadm. testa. aper. in præterito tempore scriptum est, Si liquerit, vt pluit & luit Varro lib v i i r. scribit Latinos vsurpasse in præterito ita vt u producerent, quod in præsentì corripitur. In l. 9. D. ad leg. Cor. de fal. nummos stagnæos habent Pand. Florentinæ, item vt Plautus apud Festum. *Μυριατικὰν αὐτὴν video in vasis stagnæis.* & Glossæ veterum, stagnæa, *χαοσίπερα*: Stagnæum *χαοσίπερον*. ^F Scribonius Largus, Pyxide stagnæa, vase stagnæo. & Priscianus medicus 2. Plumbeus, stagnæus.

Puteal. Salientes. Siluani. Aqua & igni accipere.

CAP. II.

Fundi

- A** Vndi vel adium esse Vlpianus ait puteal & salientes. Puteal autem rectè Pomponius interpretatur esse putei operculum, l. 13. §. ult. l. 14. 15. D. de act. emp. quod glossæ, περι-
 σόμιον. Id interim etiam sigillis veteres exornare solebant, vt ille Ciceronis locus indicat,
 Tibi mando putealia sigillata duo. Salientes Accursius malè aquas, cum lapides potius
 sint siue personæ ex quibus aquæ saliūt, Basilicis ἀλάστουτοι, veteribus Siluani: vt non ma-
 lè qui glossemata interpretati dixerint Siluanum, κρουόν. In Festo fortè corruptè legitur,
 Tullios alij dixerunt esse silanos: & siluanos scribendum. Itémque Cornelij Celsi lib. iij.
 Confert etiam aliquid ad somnum siluanus iuxta cadens. Et Lucretij vi. *Corpora siluanos*
ad aquarum strata iacebant, & in fabulis Hygini. *Tres silani sunt secati, qui Animonius fons ap-*
pellatus est. Igitur l. 17. §. cadellacod. tit. personas ex quarū rostris aqua salire solet, id est Sil-
 uanos aut Tullios. Quod est scriptum l. pen. D. de don. inter vir. & vxor. Priusquam vxor
B aqua & igni acciperetur, rectè est scriptum. Sic Nouius apud Nonium, Sequere me, puri-
 ter volo facias, igni atque aqua volo hanc accipere. Sic Varro apud Seruium, Mariti aqua
 & igni vxores accipiebant. Et Ouidius. Quos facit iustos ignis & vnda viros. Et eodem
 respicit versus ille Valerij Flacci viij. - *ignem Pollux vndámque iugalem Prætulit.* Accipere
 autem & ducere vxorem idem est, vt Seruius libro De dotibus declarat. Promittit se da-
 turum pater in sponsalibus contrahendis, se accepturum ducturúmve sponsus.

*Omnes seruitutes prædiorum perpetuas causas habere. Aqua iugis &
 viua. Muries.*

C

CAP. III.

- L** Ex Foramen, D. de ser. vrb. præd. docet omnium seruitutum causam perpetuam esse
 debere: & perpetuam esse non continuam, assiduam, sine intermissione, sed natura-
 lem. Quod naturaliter fit, videri etiam esse perpetuum, tamen si non fiat assiduè, vel teste
 Aristotele i. De demonstratione cap. vij. propterea quòd naturæ causa certa & perpetua
 est, atque ita aquam pluuiam causam esse perpetuam seruitutis stillicidij vel fluminis im-
 mittendi, etiam si non pluat assiduè, quòd pendeat ex natura res hæc ita semper vt pluere
 possit, vtque non pluere non possit. Ea quæ manu nostra fiunt non videri perpetuò fieri,
 quòd eorum lex neque certa sit neque perpetua: ideòque vt ex imo pariete cõclauis mei
D mihi liceat proluuiem pauimèti per foramen in ædes vicini immittere, licet ius quidem
 hoc personæ concedi possit, prædio tamen hæc seruitus imponi vel adquiri non potest.
 quia eius causa constans & naturalis non est. Eadémque ratione aquæductus cõstitui ex
 stagno non potest, quòd sit hæc aqua statiuia & collectitia, non naturalis: mortua, non vi-
 ua. Vlpianus, Stagnum (inquit) est quod temporalem continet aquam ibidem stagnan-
 tem, quæ quidem aqua plerunque hyeme cogitur, id est, ex imbribus. Seneca, In plano
 continetur & stagnat: cogitur, non fluit. Colligitur ex imbribus, ex suo fonte natiua est.
 Synesius, ὕδατος ἀλυκοῦ καὶ χλιαροῦ, καὶ τὸ ἅλον ἐστῶτος, ὃ ταυτὸν εἰπεῖν, καὶ νεκρῶ. Sed & ex lacu
 adicitur aquæductum concedi non posse, lama puta vel lacuna quæ viuam aquam non
 habeat. Nam ex lacu viuo & perpetuo cur non possit: vt ius nauigandi. l. via. §. i. D. de ser.
E rust. quod itineris definitioni addendum est. idémque l. j. §. caput. D. de aqua quot. & æst. pro-
 bat. & rectè in l. j. De fonte, ex lacu, piscina, puteo aquæ haustum concedi non posse, si a-
 quam viuam non habeant. Nam si habeat puteus aquam viuam, non minus ex eo quàm
 ex fonte aquæ haustus concedetur, l. j. §. loquitur, D. de aqua quot. & æst. Nam & fons
 est manalis auguribus. Idem ergo in lacu & in piscina. Ex cisterna certè non idem. quia
 aquam viuam cisterna nunquam habet. Sed neque ex puteo aquæductus vt cõstituatur,
 natura patitur, licet perennem & viuam aquam habeat, quia ita submersa est, vt defluere
 extra terrá & vsui esse non possit, d. §. loquitur. & hoc distat fons à puteo. Fons est in sum-
 mo: puteus in imo. Plinius in epist. Puteos ac poti⁹ fontes habet. sunt enim in summo. Ex
 fonte aquæductus vel aquæ haustus constitui potest. Ex puteo aquæ haustus, non aquæ-
F ductus. nec omnis habet aquam viuam. omnis fons habet. Et qui puteus aquam viua ha-
 bet, eleganter iugis puteus à Cicerone, quia & aqua iugis, quam continet. Iugis autè quæ
 perennis, viua, naturalis est. Opponitur à Salustio pluuiæ in Iugurthino. Seneca iij. Nat.
 Quæst. Non cælestem esse nec collecticium humorem, sed quod dici solet viua aquam

Tom. 5.

Rrr ij

& dicitur viua eodem sensu quo Virgilio viuum saxum, viuum flumen, viuus lacus, & A
 viua terra, id est naturalis. Hac verò aqua sola vfos veteres in sacrificiis quidam putant,
 qui refelluntur à Festo, dum muries definitur ea esse quæ fit ex sale sordido in pila pinfa-
 to & in ollam fictilem coniecto, & cetera, cui virgines Vestales aquam iugem vel quam-
 libet, præterquam quæ per fistulas venit, addant. Ex quo loco emendandus est alter Var-
 ronnis apud Nonium Marcillum, hoc sanè modo: Commentaria (inquit Varro) veteri
 Fabij Pictoris legi, Muries fit ex sale, quod sal sordidum tunsum & in ollam rudem ficti-
 lem coniectum est.

Ad l. si dictum, D. de euiet. C A P. I I I I.

IN l. si dictum D. de euiet. sic scribendum esse censeo. Si dictum fuerit in vendendo vt
 dupla promittatur, non simpla: quia sequitur, vel triplum aut quadruplum, idèmqe
 ordo est in l. si procurator D. de iur. fil. & quia subiicit, Non tamen qui duplam pro-
 mittit. Item quia etiam si dictum non sit vt simpla promittatur præsteturve, ex empto
 est actio in simplam, & in id quod interest, l. si in venditione D. de euiet. Contrà non
 est actio ex empto in duplam, vel triplum aut quadruplum, nisi id dictum vel actum sit
 vt dupla aut tripla præstetur. Actum pro dicto accipitur, & vt fiat quod dictum actumve
 est, esse actionem ait l. si dictum, ex empto perpetuam, ad differentiam actionis, Quòd
 aduersus dictum promissumve sit, quæ temporalis est. Sequitur vulgus opinari fide-
 iussorem dare debere eum qui duplam promittit. l. 4. eodem tit. quæri an debeat C
 dare is qui mancipium vendidit, quod & generaliter de eo magis quæsitum arbitror
 qui mancipio dedit quàm qui tradidit. Vix enim vulgo persuaderi poterat vt non hîc
 auctorem secundum daret, qui & in plus obligari solet quàm is qui mancipio non pro-
 mittit, nisi aliud conuenerit. Qua de causa in lege mancipiorum à venditoribus con-
 ueniri solebat, Varrone auctore v. De ling. Lat. Vades ne darent, nec poscerentur. At
 superuacua hæc lex hodie est. Nanque obtinuit nudam repromissionem sufficere, nisi
 aliud conuenerit d. l. 4. & l. si dictum, l. emptori, eod. tit. l. prædia, D. de cont. emp. l. i. §.
 stipulatio. D. de præto. stipul. atque ideo in l. 2. D. de her. vend. Satisfidare est Repromit-
 tere, non Vadem dare. Satisfidatio olim desiderabatur (vt dixi) eaque secundum manci-
 pium satisfidatio appellabatur, vt in antiquissimo libro notatum iuris, has S. S. M. sic ex-
 positas inueni, Satis secundum mancipium. Cicero v. ad Att. Sunt aliquot satisfidationes D
 secundum mancipium prædiorum.

Fœciales. Fratres aruales. C A P. V.

QUod Pomponius ait l. vlt. D. de legation. eum qui legatum hostium pulsasset, con-
 tra ius gentium facere, quòd sancti habeantur legati, ei & innumeri alij auctores te-
 stimonio sunt, adeo vt in prouerbum illud abiisse veteres interpretes Homeri narrent,
 ὁπίσθεν οὐ τῆς τεταυοῦ δὲ ὑπίσθεν. Æmilius Probus in Pelop. Legationis (inquit) iure satis
 tutum se arbitrabatur, quod apud gentes sanctum esse consueisset. Vbi hodie legitur ma-
 lè, Factum. Est autem hoc ius par & æquabile. Nam & vice versa, contra ius gentium fa-
 cit legatus, qui in legatione arma capit aduersus eos ad quos missus est, vt tres Fabij fe-
 cère ad Gallos missi, & ea re (vt Liuius & Plinius scribunt) ius gentium violauère, dicta-
 que dies Q. Fabio à Tribuno plebis. Porro his de rebus sacerdotes fœciales iudices fuisse
 auctor est Varro lib. III. De vita pop. Romani. Nec mirum, cum sancta sint (vt diximus)
 corpora legatorum. Nam & eadem ratione opinor fratres aruales cognouisse de finibus
 & terminis motis, vt vetus hæc glossa demonstrat, à me primùm indicata nescio cui in-
 dignissimo, Aruales sodales, οἱ δὲ ὄρων ἀγαγνώσμοντες διχραται, quòd sancti quoque habe-
 rentur & inuiolati termini. Iuuenalis,

*Improbis aut campum mihi si vicinus ademit,
 Aut sacrum effodit medio de limite saxum
 Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo.*

Seneca in Hippolyto, -nullus in campo sacer Diuisit agros arbiter populus lapis.

Stamen.

A

Stamen. Subtemen. Panucla. Imberbi.

C A P. VI.

Lanæ appellatione Sabinus putat stamen & subtemen contineri, l. si cui lana §. 1. D. de leg. 3. Paulus in Sententiis contrà. Vnus stamen & subtemen accipit pro filo staminis vel subteminis causa parato : quod certè, si lana legetur, legato continebatur. Alter propriè pro eo quod iam est in tela contextum, quod non continebitur : lanæ enim finis est, quoad vsque ad telam peruenerit. Sed & hoc vestimentorum legato non continebitur, ut est proditum l. vestimentum D. de aur. & arg. leg. cum nequedum planè tela sit. Vtroque loco Flor. habent subtemen, restè, non subtegmen. Id enim est subtemen quod subest stamini : & ita Glossæ, Subtemen *κρόκη ρόδαρη* : & Lucilius apud Nonium, (ut manu scriptis legi) Fortis subteminis panus est. Vbi panum significare Nonius declarat inuolucrum tramæ, eundemque per deminutionem vocari panuclam. Sic enim & iidem scripti manu libri habent, non panulam : & Hesychius etiam ipse panuclam siue panuclum, nō panuclium, dicere voluit, cum ita scripsit, Πηνίον, πανοῦκλον, ἢ ἀτρακτος εἰς ὀνειλίται ἡ κρόκη. Hæc cum scriberem alius mihi occurrit volenti librum Nonij, locus valde deprauatus, quem hic liber facilè recipiet, cuius maiorem partem dedicaui liberalibus, quæ nulli tenuère melius olim quàm Mutius, Brutus, Labeo, tenent etiam nulli melius hodie quàm qui eadem qua illi iuris arte præditi sunt. Duorum Nonius illo loco testimonia dat dicentium imberbos pro imberbes, non contrà (quod etiam probatione nulla indigebat) dicentium imberbes pro imberbos, aut imberbem pro imberbum. Et, Imberbi (inquit) pro imberbes. Lucilius lib. xxx. *Imberbi androgyni, barbati mæchocinædi*. Varro ep. ad Fabium, Quod facie Saturorum similes sunt, quod maximi sunt idemque imberbi. Quod testimonio Lucilij hodie præmittitur, *Maximus si argenti*, obrepit ex sequenti glossemate Nonij de verbo Sexcentum. Verùm ut eò vnde cæpi & finiam, quod in d. l. si cui lana §. vlt. scriptum est, purpuræ appellatione etiam subtemen factum contineri: id esse subtemen factum arbitror, quod Paulus negabat contineri lanæ appellatione, id est subteminis panum, nondum tamen contextum vel detextum.

Ad l. Scia D. de au. & arg. leg.

C A P. VII.

D

Malè vulgò colligunt interpretes ex l. Scia D. de au. & arg. leg. cum cui testator optionem legauit poculi aurei, si nullum sit in hereditate poculum aureum, sint ærea vel argentea, ex his vnum eligere posse. Nam neque hoc æquitas patitur, ut cui certæ qualitatis res legata est, præstetur longè diuersæ. Aliud enim pro alio præstaretur. neque l. Scia, ita ponit non esse in hereditate pocula aurea, sed non esse nisi trullas, modiolos, scyphos, phialas, quæ vasa possint tamen esse aurea. Et sanè dubitatio potius ex eo pendere videtur, quòd trullis, modiolis, scyphis, phialis non biberetur vinum, atque adeo pocula non viderentur esse. Trullis (inquam) non sumi vinum, sed fundi in pocula, indicio est manubrium longum & cauum, quod fundendo vino accommodum est potius quàm bibendo. Varro, Trullei manubrium esse solidum, trullæ cauum. Sed quin eis etiam ad bibendum abuterentur, non inficior: verùm hic improprius vsus fuit, non proprius. eademque ratio pateræ, quam Paulus i. i. Sent. ponit in argento potorio ad speciem poculorum comparato, quanquam ea libarent vinum Diis veteres propriè, non biberent. Cæterùm trullas, quas & bactriones dixère, fundendo vino esse, argumento etiam est l. tabernæ D. de instr. vel instr. leg. dum in caupona illas ait circa coenam solere trahi. Idemque de modiolis & cyathis ut existimem, nomine ipso admoneor, eis ad mensum vinum scilicet in pocula fundi. Scyphis autem & phialis, licet poculorū speciem haberent, rarò etiam utebantur ad bibendum, quòd essent capacia nimis & magna vasa, quibus paribus plerunque delphicæ ornarentur & abaci, quàm sumeretur vinum, & scyphi anfati l. tigni §. 1. D. ad exhib. Quia igitur his vasis non sumitur propriè vinum, dubitabatur an optione legata poculi aurei, & nullo inuento poculo in bonis, de his speciebus eligere legatarius posset. Et respondetur posse, quòd pocula dicantur, non tātum vnde potatur, sed etiam omnia potui parata. Possunt etiam his speciebus adici vrceoli, ut quemadmodum in argento habetur potorio l. in argēto, D. de au. & arg. leg. habeantur & in poculis,

R r r iij

quanquam eis etiam non sumatur, sed fundatur vinum vel aqua. Separat à poculo Varro his verbis, Capides, quod est poculi genus: & armillum, quod est vrceoli genus vinarij. Malè autem Alciatus in d.l. tabernæ, pro cœnam, ahenum, & falsò Varronem deducere trullam à traiciendo: malè etiam vulgò interpretes, quod falsò (vt docui) colligunt ex d.l. Scizæ, confirmant ex l. si cui. D. de leg. 1. & l. vlt. D. de trit. vino & oleo leg. quæ de accessionibus loquuntur, vt de peculio & vase, quorum vnum serui, alterum vini accessio est, quæ tametsi in hereditate non sit, debetur tamen res principalis quæ legata est. Lex Scizæ loquitur de qualitate & substantia certa. Idem malè confirmant ex l. pediculis §. quidã cod. tit. quæ de genere vsus est, argento puta escario legato, an & id argentum debeatur quod fuit in promiscuo vsu, id est quo paterfamilias & porabat & edebat, veluti calix argenteus. Nam & hoc (auctore Varrone) calida puls apponebatur & callidum bibebatur: B vbi verbum, Apponebatur, emendantem, calida plus, vt auscultemus non patitur. Potasse autem calidam veteres testimonio est quod de differètia cacabi & aheni proditum est in l. cum de Ianionis, D. de instr. vel instr. leg. Hoc aquam ad potadum calefieri, illo, id est, cacabo pulmentarium coqui, Varro de cacabo, illo cibum coqui. Pulmentarium igitur & cibus idem, bubula puta, vel suilla, vel caseus, quod veteribus glossis *πρωσφάγιον*, vt nò malè vetus interpretes Euangelij, *πρωσφάγιον*, pulmentarium: qui etiam non fallitur in conspersionis verbo, quo & Tertullianus vtitur, & farinam conspersam eodem sensu Cælius Aurelianus & Festus Pompeius. Possim innumeris aliis exemplis probare nouandum temere nobis eum interpretem non esse. Sed aberravi iam nimis ab eo quod initio proposueram: nec forsitan tam aberraro, si (quòd videar hoc capite veluti censum poculorum agere) obbam vel obuam non omiserò, poculi genus, quæ apud Nonium Varronis quodam testimonio in bouam miserè transiit. Locus restituendus est in huc modum, *Æs defraudasse cauponem, obuam luto oppleuisse, cum portitores eam induxere. Et veteres quidem glossæ, obuam interpretantur esse vas quo libaretur mortuis, his verbis, Obua, ἀμβίξ ἐν τῷ ποτῖς νεκροῖς σπένδουσιν*: vt rectè Tertullianus in Apologetico mortuis parari scripserit silicernium, obbam, pollinctorem. Idem Nonius alio loco obbam vas esse ligneum scribit.

Nota Euangelij inter
pree defende

Fullo. Mensor frumentarius. Latitare.

C A P. VIII.

Vlpianus l. 2. D. de condic. sine cau. Si fullo (inquit) vestimenta lauanda conduxerit. Lauantur creta, quo ordine quoque modo, præscripsit lex Metella fullonibus dicta. Nam & hæc res maioribus curæ fuit, auctore Plinio libro xxxv. Titinnius Fullonibus bellè fullonum officium depingens verbis, quæ utique incorrupta hodie in Nonio non leguntur, Terra (inquit) hæc est, non aqua, vbi tu solitus argutari pedibus, cretam dum compescis vestimentaque lauas. Paulus in l. mensores D. de excusat. scribit, mensores frumentarios excusari à tutela, idque præfecto annonæ Imperatores rescriptis. Quia præfecto annonæ, inde colligi potest eam immunitatem datam mensoribus frumentariis in vrbe tantum, non in prouinciis: quod verum esse confirmat l. in honoribus §. j. D. de vac. mun. Hi sunt qui annonam publicam admetiuntur. In l. j. C. de cond. in pub. hor. Mensor (inquit) qui frumenta modio metiatur. Lucilius apud Nonium, Frumentarius est, modium hic secum ac rutellum vnum habet. Vlpianus in l. eum qui, D. de reb. auct. iud. pos. eum qui circa colunas se occultat, latitare ait, quod exposui Obser. 1. cap. 13. Id verò Vlpianus probat hoc modo, Nam & eum qui recedit, hoc est vt subterfugit, ne secum aliqua actio moueatur, latitare placet, Plus est occultare se circa columnas, quàm recedere & subterfugere, id est tergiuersatione & solertia quadam efficere ne secum agi possit. Si tamen hic pro latitante habetur, qui subterfugit, & ille igitur qui occultat se post columnas vel statuas, de quo ita Basilus in Psal. xiiij. *Ὁ δεισιδιδως τοῦ λαοῦ ἐξ ἑσσω τυχίας ἐποφύγη πρὸς κίονας καὶ τοίχους, ἀπεισιμάζων τὴν κεφαλὴν*. Et Lucianus Lapithis, *Πρὸς κίονα πινυαὴ πρὸς ἀνδράϊα ἠδὲως ἀπὸ πρὸς ἐλθῶν*. Sequitur, Tam & qui vrbe profugit, utique fraudandi causa. Quorum verborum hic est sensus, tam esse in latitantium numero eum qui frustratur & subterfugit quàm eum qui vrbe profugit fraudationis causa. Nec enim inter esse (vt mox subiicit idem Vlpianus) vtrum quis profugerit, an verò Romæ agēs copiam sui non faciat. Subterfugit qui eodem loco manet: profugit qui proficiscitur peregrè. Et rectè

A rectè vtitur Profugerit verbo, quandoquidem si rus fortè debitor abierit, non tenere dicam cum latitare. Honestus enim secessus, vel honesta latitatio hæc est. Afranius Diuortio. Qui coneris noctu clanculum rus ire, dotem ne repromittas vafet, honestè vt latites, & nos eludas diutiùs. Qui locus hodie in Nonio est fœdissimè deprauatus, vt & complures alij. Nam laborat mendis hodie is auctor non minus certè quàm antè.

Purgare sumptus vel rationes. Multam iudicare. Cicero emendatus.

C A P. I X.

- B** Apinianus in l. liberto. §. qui aliena. D. de neg. gest. Qui aliena (inquit) negotia gerit, vlturas præstare cogitur, eius scilicet pecuniæ, quæ purgatis necessariis sumptibus superest. Purgatis, puratis interpretor. Nam & eodem sensu purgata ratiocinia, id est putata legimus l. pen. in fi. C. de bõ. prof. Suetonius in Caligula. Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribès, rationem se purgare dicebat. id Græcis est *ἐκ τοῦ καθαροῦ λογισμῶν*. Multam iudicare sunt qui nolint dici iidè qui nec purgare sumptus admittebāt in d. l. liberto. Sed & hoc perspicuè rectū est, Nā ei solū multæ dictio est qui iudicare potest cuius iudicatio data est. i. qui publicè iudiciū exercet l. 2. §. vlt. D. de iu. l. aliud est. §. vlt. D. de verb. sig. & ita lege Sillana de ponderibus. *Eum qui volet magistratus multare, tantum minore, patris familias taxat liceto, siue quis in sacrum iudicare voluerit, liceto*. Iudicari enim multam minorem etiam in sacrum posse significat, id est vt sacro applicetur non ærario. M. Tullius in legibus, *Cum magistratus iudicasset irrogasset ve, per populum multa, pœnæ certatio esto*. Vbi irrogandi verbum ad pœnam, iudicandi ad multam refertur. Fuit autem olim minor multa, vnius ouis, hodie est assium decem ex lege Tarpeia & Ateria. Veterem pecudibus multandi morem attigit M. Tullius libris De rep. his verbis, *Multaque dictione ouium & bouum*. sic legendum, non Multa ditione. Emendabo & ex eisdem fragmentis librorum De rep. alium locum. Sed audisse te credo, tum verò Platonem Socrate mortuo, primum in Ægyptum discendit causa, post in Italiam contendisse. scribendum, Sed audisse te credo, Tubero, Platonem Socrate mortuo, &c. Et alium ex lib. vj. Et verò in dissensione ciuili, cum boni plus quàm multi valent, expendendos ab his non numerandos puto. Scribendum, Expendendos ciues non numerandos puto.

Ad l. 12. §. vlt. D. de edil. edic.

C A P. X.

- T**rebatius ait non esse morbosum os alicui olere, veluti hircosum, strabonem. hoc enim ex illuue oris accidere. Ex hoc loco apparet hircosum dici non qui ab alis, sed etiam cum qui ab ore hircum olet. quod confirmat Martialis xij. his verbis, *Hircoso premit osculo.* & Plautus Mercatore, *Iam plenus ætatis animaque fœtida senex hircosus*. est enim eo in loco anima, oris odor. At quid est quodd hircoso Trebatius adiungit strabonem? Hic enim oculorum, non oris vitio laborat. Itaque lego Scabronem: vt sit qui dentes aut gingiuas
- E** alluue scabras & spurcas habet. quod vitium est veteribus scabres & scapres, nouis scabities. & hoc quoque forsitan in his erat quæ de scabro Verrij Festus se præterisse ait. Pacuuius Teucro. *Quæ desiderio alumnum, pœnitudine, squalè, scapre atque inculta vastitudine. Varro Manio, Ager derelinqueretur ac periret squalè, scabre atque illuue & vastitudine. Coniungit scabrem illuuei, vt Trebatius, dum ait hircosi & scabronis vitium ex illuue oris accidere. Ex illuue, non ingluue, hoc est vètris, illud sordium, vt Agratius ait, vnum à glutiendo, aliud à non lauando. Sed & Iuriscōsultum obscœnitatis teterrius exemplo vsus, qualis Tiberio obiicitur, absit vt opinemur. Rursus nec hircosum vt in lurcosum mutemus, & ex voracitate sola, oris grauem odorem gigni fateamur, quam etiam in leone Aristoteles non ex voracitate manare, sed ex *ἄσπρω*, nec tertiam quoque*
- F** inmutationem strabonis in raponis. Nam & rapo raptor est, non lurco: & si quod in lurcone vitium oris, hoc ex anima interiore; *δυσπνοια* non *δυσωδία*. Esset igitur hac ratione lurco morbosus: quod concessis tot emendationibus Trebatius tamen negaret. Budæi sanè in hanc rem sententia nulla est. A lurcone verò si ad edonem, non longè abiero: & quoniam hic incidit sermo, si locum Varronis de edonibus vrbis Romæ

apud Nonium emendauero, non longè etiam à professione mea recessero. Notantur enim illo qui absque crimine vexant annonam. Vexat dardanarius frequenti coemptio-
ne & suppressione, quod crimen extraordinarium est. Vexat etiam numero & turba po-
pulus: vexant edones, epulones, collegiorum cœnæ, sed sine crimine. Edones (inquit) Var-
ro) Romani & turba incendunt annonam. & ita lib. III. De re rust. Idem, Collegiorum
cœnæ innuenerabiles incendunt annonam. quod paulo antè, Excandefaciunt. Quinti-
lianus declam. XII. Ad annonæ incendium frumentum suppressum est. Etiam hoc adii-
ciam ad Pacuij illum quem superius attuli locum quo scapres dicitur pro scabres, aliū
addere Nonium ex Ennij Andromeda, quem sic restituo, Scapreo inuestita saxo atque
ostreis, & quæ sequuntur deleo, Quam excaperent: pro quibus veteres libri, Quam ex-
crabrent, deprauatè & malè repetita ex his Pacuij, Squale scapreat. B

Confirmantur ex Basilicis emendationes & interpretationes quedam.

CAP. XI.

Creditorum pignus possidere Iuolenus ait l. serui. D. de vsur. & vsucap. adeo ut adici
possit & possessio debitoris. Vbi adici docuimus nihil aliud esse quàm accedere. hoc
Basilica confirmant, in quibus ita est, ἀμέλει καὶ προσήται ἡ νομὴ αὐτῶ. In eodem titulo
l. 31. §. pen. verba sic semper arbitratus sum distinguenda esse. Si vi aut clam aut precario
possessionem nactus quis, postea furere cœperit, & possessio & causa eadè durat. De hoc
quod precario furiosus habet, quemadmodum interdicto quoque Vti possidetis, furiosi C
nomine rectè experimur &c. hoc Basilica conuersio probat, quæ est huiusmodi, ὡς ὁ
πλὴν τῆς ἀφρατοχῆς ἀγωγῆς οὐνοματι μαγοιδίου δυνάμεθα κινῆν, οὕτως καὶ τῆς ὡς ἀφρατοχῆς
αὐτῶ λησθαι νομὴν καὶ τῆς μανίας δι' αὐτοῦ ἢ μετὰ αὐτῶν δι' ἑτέρου ἔχεν. In l. 12. §. pen.
D. de fur. etiam si iam olim satis, ut mihi quidem videtur, euidenter probauerim sublata
negatione ita esse legendum, Et sic fit ut teneatur furti & agat: accedere tamen etiā huic
emendationi auctoritatem Basilicā testari iuuat, quæ sic habent, Καὶ οὕτως συμβαίνει τῷ
αὐτῶν ἀφρατοχῆς ἐνάγειν ἢ ἐνάγειν τῆς φουρτῆς. In l. 10. D. de seru. vrb. præd. Observatio pri-
ma docuit esse legendum hoc pacto. Idem dicendum est si alterarum ædium vsufructū
legauerit. & ita quoq; scriptum est in Basilicis libr. LVIII. Τὸ αὐτῶ ἔστι καὶ τῶ ἄλλου οἴκου πλὴν
λησθαι ἑτέρω ἐληγάτωσα. In l. & si quis §. funeris. D. de relig. funeris impensam esse siquid ad D
commendandum corpus factum sit, pro his, Ad commendandum, Basilica, καὶ τὸ ὡς ἀφρα-
τοχῆς αὐτῶ. Nihil igitur mutandum. Et Commendare est deponere quoad iustum funus
fiat. In l. 2. D. de lege Rhodia, scripturam Flor. hanc, At si non totam nauem: quo de ea
minus dubitet posthac quisquam, confirmabo ex Basilicis, quæ similiter habent, εἰ δὲ μὴ
τὸ πλοῖον ὅλον. lib. 53. tit. 3. In l. 43. D. de religio. vim verbi Insuperhabere, quam iam pridem
exposuimus, cōfirmant Basilica, quæ sic habet, παροεῖται τὸ ἀκριβές. Insuperhabere igitur
est παροεῖν, vel πλημμελεῖν. Nam & πλημμελεῖς; Hieronymus interpretatur, Insuperha-
bebitur Ecclesiastici XIX. Et eodem sensu Agellius I. Eam confidentiam non insuperha-
bendam intelligit. & Symmachus, Scribendi munus insuper non habere. quæ addi velim
Obf. 3. cap. 22. In l. dolum C. de dolo, Dolum ex insidiis perspicuis probari conuenit. Sic E
emendauit, liquidis rationibus: & refractarij adhuc tamen audiunt hoc magis quàm au-
fultant. Basilica habent, ὡς τὸ ἐπιβουλῶν προσφραγῆτων, vetus Gallorum transuersio, Par-
apers aguetz. Veritati desinant refragari, & se præbeant dociliores in posterum.

Ad tit. De adq. rer. do. adnotationes quedam, & Cicero emendatus.

CAP. XII.

Siquis ex pluribus herbis emplastrum fecerit, aut ex pluribus odoribus vnguentum,
Semplastri vel vnguenti dominus est qui fecerit, non cuius herbæ vel odores fuerunt,
ut proditum est in l. quisquis §. I. D. de adq. rer. dom. Nam rectius ibi disunctim ita F
legitur, Aut coctis odoribus vnguenta: ut duæ sint species, vna de medicamento, alia
de vnguento, cum nec de medicamento posita specie, rectè apponatur exemplum vn-
guenti, & sic in Basilicis eadem hæc distinctio, his verbis, Ἡ ὡς πολλῶν βοτανῶν ἐμπλαστῶς
ἢ τῶ ὡς εἰδῶν μύρα, οὐκ ἔσονται τῶ κυρίου τῶν ὑλῶν, ἀλλὰ τῶ τὸ εἶδος ποιήσαντος. Rectè etiam
Coctis

- A Coctis Flor. non Coactis. Plinius x r r. Non eadem vis odoribus, nisi vna decoctis: Lucretius, *Mixtos in corpore odores Concoctosque*. Lucillius apud Nonium, Vnguentum excoctum attuli. In eodem titulo l. bonæ fidei, hoc loco, Veluti si pupilli sit, libro 90. βασιλειῶν Græci videntur legisse, Veluti si populi sint, cum sic vertant, ὡς τὸ δὲ μίον ὄντα. Vtranque autem verum est, pupilli rem non posse vsucapi. l. si communem fundum. D. quemamodū. ser. amit. quod ita M. Tullius. De tutela legitima, in qua est puella, nihil vsucapi posse. Publicam quoque rem vsucapi non posse l. vsucapionem. D. de vsur. & vsucap. Seneca 13. & 11. Epist. Negant Iurisconsulti quidquam vsucapi quod publicum est. Itaque in l. bonæ fidei, nihil mutandum esse censeo, & Græcos parum aduertisse, legentes populi pro pupilli: sicut è contrario in l. 12. D. de verb. sign. & lib. non distinguuntur §. de liberali. D. de recep. qui arb. rec. legunt pupillari, id est ὀρφανικῆς, pro populari, omnino perperam. In eadem l. bonæ fidei, rectè definitur, cum qui ab initio bonæ fidei emit, & postea cognouit rem esse alienam, exinde fructus suos non facere: Nam ab eo certè tempore mala fide possidere cœpit. Augustinus lib. De fide & operibus, In iure prædiorum tandiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum. Cum verò scietit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibetur, tunc iuste iniustus vocatur. Scio opponi l. qui scit. §. vltim. D. de vsur. Sed ei respondi iamdiu elatè lib. 2. Institutionū. In l. homo liber. eod. tit. quibusdam codicibus ita scriptum est, syncerius quàm Flor. Homo liber hereditatem nobis acquirere non potest, qui bona fide nobis seruit. sibi acquireret tamen, si sponte sua, & cetera.
- B
- C, & ita Græci quoque 90. Basil. tit. 1. Ἐλευθεροί, καὶ πῆσι δουλεύων μοι, κληρονομίαν οὐ παρέσσει μοι. εἰ δὲ εἰδώς τινὲ τυχὼν ὑπεισέλθοι, τινὲ κληρονομίαν κτᾶται ἑαυτῶ. In eadem lege, vt in l. Si cum duorum. D. de stipul. seruor. vsuarij accipiuntur pro fructuariis. quod notandum esse censeo, vt intelligatur non κληρονομίαν tantum nomen ambiguum esse, sed etiam vsus, atque adeo eandem quæ de illo in l. 10. §. 1. D. de vsu & hab. & de hoc nomine dubitationem induci posse. Dominium autem de quo totus ille titulus est, simplicius ita definitio, proprietatem rei, vt possessionem, vsu rei. & ita l. 13. eod. tit. Dominium mihi, id est proprietas adquiritur. Veteres etiam dominium accepere pro conuiuio, & dominum pro eo qui conuiuium exhiberet. Cicero Frumentaria, In cubiculo solus, in conuiuio dominus. & in eadem paulo antè, vt in manuscriptis legitur, Huius
- D
- at argento dominia vestra, huius signis & tabulis forum comitiūque ornari. Quæ lectio verissima est, vulgaris falsissima. Locus nondum emendatus, qui & apud Nonium Marcellum effertur ita corruptè. M. Tullius in Verrem Frumentaria, Adria argento dominos vestre. Legendū enim. M. Tullius in Verrem Frumentaria. Argento dominia vestra.

Ad l. heres. §. proinde. D. de iudic.

CAP. XIII.

- Vlpianus in l. heres. D. de iudic. cum in §. 1. edictum proposuisset quo omnis obligatio certo loci contracta fori præscriptioni subtrahitur, mox intulit, Proinde, et si
- E
- merces vendidit certo loci vel disposuit vel comparauit, debet, nisi alio loci vt defenderet conuenit, ibidem se defendere. Vbi disponere merces idem ferè est quod vendere. Vlpianus certè Demosthenis interpret 2. Olynth. ἀξίαξ interpretatur πωλῆσαι. & rectè. Est enim venum exponere. Quæ quidem expositio sola, (fateor) obligationem nullam parit: sed fieri potest vt exposuerit vnus promercij causa, vendiderit institor, vnde obligatio oritur aduersus eum qui merces disposuit, atque ita rectè dicitur quo loci disposuit, eodem etiam illum defendi debere. Et lego pro Videtur, Debet. quæ mendā est frequens in Pandectis l. pen. D. de do. præl. l. pen. §. testator. D. de leg. 2. Græci disposuit videntur accepisse pro permutauit. in quorum libris ita est, τὸ αὐτὸ καὶ ὅτι τὸ πωλῆσαι, ἢ καταλλάξαντος, ἢ ἀγοράσαντος, quam significationem disponendi verbum nō admittit, & forsitan error est eo in Basilicā loco, ac legèdum καταλλάξαντος. Id verò quod ex edicto collegerat Vlpianus, distinctione adhibita ita temperat, vt si quis aduena, dum transit, certo loci emerit aut vendiderit aliquid, non compellatur ibidem se defendere. Sed si tabernam aut officinam certo loci conductam habuerit, tum in ea causa sit vt se ibi debeat defendere, nec habeat ius reuocandi domū. Deinde subiicit rationē differen-
- F

tiz his verbis, sicut arbitramur esse legenda. Nam ubi sic venit ut confestim distedat, A quasi à viatore emit vel eo qui tráshuebatur vel eo qui *παρίπλε*, & durissimū est quot-quot locis quis nauigans vel iter faciens delatus est, tot locis se defendere. Hęc ratio docet cur aduenz sequatur domicilium actor quicum eo contraxit, quia scilicet & quasi cum viatore cum eo contraxit, & æquitas non patitur ut locis quibus quis iter faciens, delatus est, his omnibus conueniri possit. Separatur viator ab eo qui *παρίπλε*, id est, qui nauigio præteruehitur, & ab eo qui transuehitur, equo scilicet, ut l. 2. D. de in ius voc. Viator igitur is est qui suis pedibus iter facit. Hi vero omnes quo loco trásherunt, etiam siquid obiter emerint aut vendiderint, eo nomine ibidem cõueniri non possunt. As si ibi constiterint, ut puta, si tabernulam ibi aut pergulam, horreum, armarium, officinam cõduxerint, licet ibi domicilium non habeat, quod est suum cuiusque verum & legitimum B forum, de eo tamen quod eo loci contraxerint, quasi vero & legitimo foro ibidem conueniri possunt, nec cogitur actor sequi eorum domicilium. Hoc loco pergula est exedra angusta in superficie aliqua ædium, ut glossa antiquorum explicant, *ὑπερώου, ἰσρία, μεσόδμου, ὀροφῆ, στενὸν οἴκημα*. Tertullianus aduersus Valentianus, Cœnacula in ædicularum disposita forma, aliis atque aliis pergulis superstructis, Propertius in Ienam, *Horruis argenti pergula curia foco*. In ea plerunque merces venales dispēdebant, & inde l. 5. §. pen. D. de his qui deiec. vel effud. Cum pictor in pergula clipeum vel tabulam expositam habuisset, ubi etiam pergulam Basilica *ὑπερώου* interpretantur esse. Et in l. ult. C. Th. de exc. artib. priuilegium hoc pictoribus dari ut pergulas & officinas in locis publicis sine pensione obtineant: quibus locis adiungi debet ille Lucilij Satyrici apud Lactantium, *Pergula pictorum, veri nihil, omnia ficta.* C

Bonorum possessio contra lignum, & Bonorum possessio, ut ex Constitutionibus. CAP. XIII.

Inueniuntur lib 2 di put e 30 quilibet lib 2 e 102 e 110

Bonorum possessio quæ liberis præteritis datur, vulgò dicitur esse contra lignum, l. quod vulgò, D. de bon. poss. con. tab. quæ scilicet contra testamenti ligneas tabulas datur, etiam si heres scriptus hereditatem non adierit, aut bonorum possessionem secundum tabulas non petierit. Non est igitur contra heredem scriptum, ut querela inofficiosa testamenti data liberis exheredatis quæ non nascitur antequam adita sit hereditas, utque illa bonorum possessio quæ datur patrono præterito, quæ etiam est contra heredem scriptum, non contra lignum. Lignum igitur tabulas dicimus, ut Satyricus l. 3. & 16. *Vana superuacui dicens chirographa ligni* & Plautus Pseudolo. Pro lignea salute vis argentem remittere, & Ouidius 2. De ponto.

*Nec mea fallaci conuicta est gemma sigillo
Mendaces lignis imposuisse notas.*

Libri excusi habent cæris pro lignis, scripti linguis: vnde feci Lignis, perspicua emendatione, nisi probes magis, linis. quod in quibusdã legi. Bonorum possessionis Vt ex legibus vel ut ex Constitutionibus, de qua, §. septima, Instit. de bono poss. quæ & à Græcis, Tum cui ex legibus vel ex Cõstitutionibus appellatur, eadem forma qua Vnde legitimi, Tum quem heredem, & alia, Tum quem ex familia, illius (inquam) exẽplum quæritur adhuc, nec inuenitur. Nec enim quod ex lege Cornelia datur ad l. 4. C. de post. reue. verum est, quia ex Cornelia hereditatem tantum detulit, non bonorum possessionem, & d. l. 4. intelligenda est de bonorum possessione Vnde cognati, quia in ea de materteræ successione agitur. Congruentius exemplum dabit Constitutio Adriani, ex qua militis capite damnati, ex militari flagitio hereditas & bonorũ possessio defertur cognatis vsque ad quintum gradum, qui tamen aliàs lege non vocabantur propter capitis deminutionem militis l. 2. D. de vet. & mil. suc. l. si quis in principio, §. miles, D. de leg. 3. l. cum hic status, §. si miles, D. de dona. inter vir. & vxor. l. 6. D. de iniust. rup. testa. Post quintum gradum fiscus vocatur d. l. 2. Imo legio aut vexillatio d. l. 6. §. eius qui, l. 2. C. de her. dec. & inde librarij caducorum in militia l. ult. D. de iu. im. id est qui rationes scribunt eorum quæ morte militum in legionem cadunt. Sed res distinguenda est in hunc modum: Milite capite damnato ab intestato in bonis castrensibus cognati succedunt vsque ad quintum gradum, & post

A & post eum gradum fiscus. Militi non damnato, ab intestato cognati succedunt in omnibus bonis usque ad VI. vel VII. gradum, & post eos legio. Igitur l. 2. D. de vet. & mil. suc. accipienda est de milite damnato, tum quia proxima est primæ, & eius interpretandæ causa subiecta, quæ de damnato loquitur tum etiam quia liber xvi. Responsorum Papiniani, ex quo est d. l. 2. totus fuit de reis capitalium criminum.

Ad l. Quæsitum. D. de sponsalibus.

CAP. XV.

QVemadmodum de stipulatione quæri solet an si inutilis sit, valeat ut pactum, vel ut constitutum, & de acceptilatione similiter, & de testamento inutili, an valeat ut codicillus, & de fideiussione inutili, an valeat ut iussio, ita de nuptiis inutilibus quæsitum inter prudentes est, an vim habeant sponsalium, ut si minor xvi. annis in domum quasi mariti deducta sit, non sunt iustæ nuptiæ antequam maior annis apud eundem esse cœperit. l. si vxor. §. si minor. D. ad leg. Jul. de adult. l. minorem. D. de rit. nup. l. 2. in fi. D. de pr. cred. Sed quæritur an interim hæc nuptiæ siue deductio in domum hæc, pro sponsalibus habeatur. Et verior est Labeonis sententia nec nuptias interim esse nec sponsalia. Nuptias non esse scribit. l. pen. D. quan. dies leg. ced. l. quod vir. D. de donat. inter vir. & vxor. Sponsalia non esse refert ex eodem Labeone. Ulpianus in l. quæsitum. D. sponsal. nisi scilicet nominatim facta sint, quo casu etiam si præmaturè in domum deducta sit puella nondum viripotens, durant tamen sponsalia quæ præcesserunt. Sola deductio sponsalia non facit: & hanc sententiam Papinianum probare, libro scilicet decimo Quæstionum, ut idem ipse Ulpianus adiicit. l. cum hic status. §. si quis sponsam. D. de donat. inter vir. & vxor. Verius est (inquit) quod Labeoni videtur, & à nobis & à Papiniano lib. x. Quæstionum probatum est. A nobis in d. l. quæsitum. Priores enim fuere libri ad editum libris ad Sabinum. A Papiniano in l. dotis promissio. D. de iur. dot. vbi ex lib. x. pars habetur huius sententiæ quædam. Delectabit horum locorum inter se collatio, si in ea ipsa studiosus ierit. At videamus quibus verbis hanc quæstionem proposuerit Ulpianus in d. l. quæsitum. Quæsitum est, inquit, apud Iulianum an sponsalia sint ante xvi. annu, si fuerint nuptiæ collatæ. Hic collatas nuptias Budæus interpretatur, dilatas reiectasque in tempus pubertatis. quæ interpretatio inanem hanc quæstionem & superuacua reddit. Nam si dilata sint nuptiæ, nondum igitur fuerunt, & si non fuerunt, frustra quæritur an iustæ sint, vel an pro sponsalibus habeantur. Et rectius Accursius Collatas, id est contractas, cum non liceret, ut d. §. si quis sponsam, minorem annis xvi. vxorem ductam, immaturam in domum quasi mariti deductam. Collatas enim nuptias collocatas intelligi Ulpianus voluit, vel sanè potius scripsit, ut l. ex hoc iure. D. de iust. & iu. ædificia collocata, quod alij collata. & ita collocatas nuptias poëta quidam dicit Ciceronis l. i. de Orat. *Sed mihi cum tetulit ille coronam ob collocandas nuptias, Tibi ferebat.*

Burdones. Ornatrices. Hieronymus emendatus.

CAP. XVI.

HOc legato, vxoris causa parata, in l. item legato. D. de leg. 3. inter cetera demonstratur contineri etiam lecticarios & lecticam, vel sellam, & iumenta & burdones. Vbi qui burdones mulos interpretantur, rectè (ut existimo) interpretantur. eodem nanque sensu ad l. qui duos eod. tit. ita Græci scribunt, τῶν λεγάτων τῶν βορδονίων καὶ αἱ μούλαι περιεχόμεναι. Et Hieronymus in translatione secundi Regum, Ut tollam onus duorum burdonum. Et eisdem esse mannos opinor, cum vulgo & glossæ antiquæ & Acro & Porphyrio mannos, burdos & buricos appellari dicant. Paulinus ad Senecam, Macro & vilior affellis burico sedentem. Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulinæ, vtrunq; nomen copulauit his verbis, Feruentes buricos mannos. Et idem in Ecclesiasten cap. 10. Dignitate (inquit) perflati vias publicas manibus terant, quos vulgò buricos appellant. Imitatus est Horatianum illud, *Appiam mannis terit*, sed manibus dixit pro manibus, eadem licentia qua Lucanus fastibus pro fastis. Ceterum longè aliter hodie legitur illo Hieronymi loco, nempe hoc modo, Dignitate per flagitia publica sublimentur, quos vulgò lubricos appellant. quibus verbis nihil est deprauatius. Omnia sunt in auctoribus mendorum plena. lectito multa, corrigo quotidie multa, necdum finem vllum mendorum vi-

deo. Iuuit me in eo Hieronymi loco restituendo liber calamo scriptus, qui expressis semper fidelior, & consulendus, si copia sit, utique semper. Sequitur in d.l. item legato, uxoris etiã causa parata videri mancipia alia, puellæ fortassis, quas sibi comatas mulieres exornant. vbi legendum opinor, Quis sibi comas mulieres exornant. Hæ sunt quæ cincinnos dicuntur & ornatrices. l. legatis. §. ornatricibus. eod. tit. Festus, Acus qua ornatrix vitur. Acus comatoria Petronio. Ouidius, Tuta sit ornatrix &c. Martialis,

Vnus de toto peccauerit orbe comarum

Anulus, incerta non bene fixus acu.

Desine iam Lalage tristes ornare capillos,

Tangat & insanum nulla puella caput.

Galenus de Theriaca ad Pisonem, αὐται δὲ ἦσαν αἱ πρὸς τὸ χέλλος αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον τῷ σώματος ὑπηρετεῖν ἢ μοσμίαι· ἢ μὲν ἀναπλέκουσα ταῖς τρίχας εὐταπειῶς.

De arris & pacto nudo. CAP. XVII.

Arras dat plerunque emptor venditori. Et non impleto contractu culpa venditoris, Arras venditor restituit in duplum, conditione ex lege, ut opinor. Nam hæc pœna legitima est. l. contractus. C. de fide instr. Non impleto contractu culpa emptoris, arras datas emptor amittit. Non est dispar eorum condicio siue pœna. Nam & emptor de suo quod dedit, amittit, & venditor de suo dat tantundem, alterum non dat, sed reddit. Et ita in locatione & conductione, quæ ἀπίστροφον est emptionis, venditionis, conductor arram amittit, locator duplum reddit, lege Rhodia, cap. x i x. & in sponsalibus sponsus amittit arras, qui veluti emptor est futuræ uxoris, sponsa tenetur in duplum l. 3. & ult. C. de sponsal. Æqualis pœna est vtrunque. Inæqualis esset, si (ut Thurius obseruasse Theophrastus scribit libris De legibus) emptor pretium soluere detrectans arras quas dedit amitteret, venditor nollens pretium accipere, tantum daret quãtum id cunq̄ue est, propterea quòd pretium arram longè exsuperare solet. Sic enim locum illum Theophrasti interpretor apud Stobæum, τῷ δὲ μὴ δεχόμενῳ ἔκτισις ὅσον ἀνὰ πρῶτον. Ut venditor qui pretium accipere recusat, plectatur exactione tantæ pecuniæ quanta vendiderit. Et paulo antè lego ἐρήσις, non πέρησις. At quid fiet de arris, si paratus sit vterque emptionem venditionem implere? Imputantur scilicet venditori in pretium, si in nummis consistât. D. l. ult. D. de leg. com. Isidorus, Arra, (inquit) complenda est non auferenda. Vnde qui habet arram, non reddit sicut pignus, sed desiderat plenitudinem. Augustinus in Sermonibus, Cùm fuerit res ipsa reddita, pignus aufertur. Arra autem de ipsa re datur, quæ dando promittitur, ut res quando redditur impleatur, quod datum est non mutetur. Vel si arræ in aliis rebus consistant, pretio soluto repetuntur, sicut pignora soluta pecunia. Arræ sunt veluti pignora. Pignus propriè creditæ pecuniæ vinculum, qua de causâ (ut arbitrator) sub titulo de rebus creditis, de pignore etiam prætor edixit. Arra vditionis aut locationis aut nuptiarum. Et non nummi tantùm arrarum nomine dantur, sed etiam aliæ res, veluti aurum. l. 2. C. quand. lic. ab emp. dif. vel anulus. l. ex empto. §. is qui vina. D. de act. emp. l. 5. §. item si institor. D. de Instit. act. Theophrastus eodem loco de arris emptionis venditionis, ἐὰν δακτύλιον δῶτ' ἄρα παλάμπων. Sic in sponsalibus non nummi, sed vel anulus pronubus vel monilia arræ nomine dantur, ut in Maximino iuniore apud Capitolinum, & apud Hesychium inde χέθρημα καὶ ἔνορμα πρὸς ἐθέματα ἀρραβονιακά, quæ & sponsalia vocantur in tit. C. si reat. pro. vel ad cum per. sponsalia ded. l. ult. C. de ing. man. l. 6. C. The. de sponsal. Repetuntur autem arræ actione ex empto vel conditione sine causâ. d. §. is qui vina. l. 2. C. quan. lic. ab emp. dif. non vindicantur. l. 3. C. cod. tit. vbi arrale pactum dicit, quod contractum d. l. contractus, & Græci sæpe arrabonicum cōtractum. Sed non est nouum ut idem sit pactum & contractus. Pactum proficit ad nouum contractum. l. si vaus. §. Idem dicimus. D. de pac. Pactum arrale quod datione arrarum sumpsit effectum, & pactum & cōtractus est, ideóque ex eo datur actio personalis non realis, sicut ex venditione. l. 1. & 3. C. de act. emp. & ita pactum diuisionis aut permutationis aut dotis quod traditione sumpsit effectum vel stipulatione, & pactum & contractus est. l. diuisionis. D. de pac. l. 3. C. de re. per. l. 1. C. de pac. con. nec tamen ideo minus dicitur nudum. Est enim certè nudum si per se solum spectetur: & generaliter omne pactū est nudum, etiam legitimum.

A legitimum. Nec moueri debemus l.vlt.C.de rer. per.l.i.C. de pac.con.vel.l.legem.C.de pac.quarum hæc est ſententia. Rebus certa lege datis, ex ea lege actionem dari. Atquin ex pacto non datur actio.Hoc ita procedit ſi conuentio pacti tantum nomine cenſetur. Hæc conuentio datæ rei lege certa, quia datione ſumpſit effectum, non pacti ſolum nomine cenſetur, ſed & contractus, vel contractus potius eſt cui ineſt pactum. nihil enim refert præcedat an ſequatur pactum.

De proxeneticis.

CAP. XVIII.

B S Oleo coniungere l.i.D.de proxenet.cum l.15.D.de præf.ver. Vna docet promiſſa in-
dicia licito iure peti, altera proxenetica. Promittuntur plerunque indicia comprehē-
dendi furis vel fugitiui vel rei furtiuæ per præconem, vt Curius Fortunatianus ſcribit,
antiquiſſimus Iuriſconſultus, aut per libellum publicè propoſitum. Apuleius v i. Nihil
ſuper eſt quàm tuo præconio præmium inueſtigationis publicitus edicere. Quod præco
exequitur his verbis, Siquis à fuga retrahere vel occultam demonſtrare poterit fugiti-
uam, illius filiam, illius ancillam, nomine illo, conueniat illo loco, illum prædicatorem,
accepturus tot indicij nomine. Et ferè ſimilibus Venus quærens Cupidinem apud
Moſchum,

Εἴ τις ἐν τερόδδοισι πλαώμων εἶδεν Ἔρωτα,

(Δραπέπιδας ἐμός ὅστιν) ὁ μανυῶς γέρας ἔξει, &c.

C ei ſimilis, pro pactione eſt, vt & literæ l. qui negotia. D. mand. l. 15. D. de fund. dot. Proxe-
netica ſunt præmia quæ debentur interpretibus & parariis. Hi ſunt qui Græcè proxene-
tæ dicuntur, quorum ſcilicet beneficio & interuentione inter duos negotia contrahun-
tur vel nomina, vel nuptiæ vel amicitia, vel iudici conſiliarius adiungitur, qua in opera
dolum malum duntaxat debent præſtare. Alioquin nulli rei obligantur, etiamſi proxe-
neticon ſiue philanthropum acceperint. l. 2. D. de proxen. Vbi interim non eſt exiſtimā-
dum philanthropi eſſe ſcriptum per ſynæreſin pro philanthropij, quandoquidem recto
caſu philanthropon Græci dixerunt, vt in Gloſſis legimus Salialium ſiue Salarium, γρα-
πωπιλὸν φιλάνηθρωπον & Diodori Siculi 4. ἑπαθλὸν φιλάνηθρωπον. Plato autem xii. De legib.
videtur velle vt non minus quàm venditor euſtionis nomine proxeneta teneatur. Sed

D hoc iure non vtimur. Probabilior autem eſt illorum opera, qui nuptiarum contrahen-
darum, amicitia, pacis, ſequeſtres & interpretes ſunt. Nam neque hæc facilè niſi per
interpretes expediſſe poſſunt. Vlpianus l. vlt. D. de ſponſ. Et ferè plerunque (inquit) con-
dicionem interpoſitis perſonis, id eſt proxenetis, expediuntur. Condiçiones autem nu-
ptiarum intelligit ſiue ſponſalia. Itaque facilius de eorum præmio ius dicere præſidem
ait l. vlt. D. de proxenet. quod proprio nomine Græcos ἐρμυνευπιλὸν appellatſe ait, quaſi
interpretium, (quod eſt ἑρμῆλληλον, vt interpodium) & pararium æs: & facilius quàm
de proxenetico eorum qui emptionibus, venditionibus, commerciis, contractibus, no-
minibus faciendis adhibentur. Eſſe enim in eorum obſeruandum præſidis arbitrio.
Nam lege certa proxeneticis nullus datus eſt modus, niſi nuptialibus Conſtitutione

E Græca quæ deſideratur titulo primo libri quinti Codicis, ſuppeditata Baſilicis à me præ-
ſtabitur inferiùs. Porro indicia & proxenetica, quæ coniunximus initio, & diximus li-
cito iure peti, etiam non improbè petuntur, promiſſa actione in factum prætoria vel de
dolo, ſi dolus arguatur, non promiſſa extra ordinem. Longè alio iure ſunt quæ deſi-
derantur præmia ab his qui alienum quid iacens forte fortuna inuenerunt, & domino
reſtituerunt aut reſtituere parati ſunt. Hæc enim non probè peti Vlpianus ait l. falſus
§. ſolent. D. de fur. Sanè de eis ius non dicet præſes extra ordinem, vt de proxeneticis,
de nutriciais, de honorariis aduocatorum, de mercedibus profeſſorum aut medicorum
ius dicere ſolet: et ordinaria actio deſicit, quia nulla præceſſit cõuentio inter dominum
& inuentorem. Hæc præmia Græcos appellare εὔρετρα Vlpianus ait: quod confirmat

F Grægorius Thaumaturgus in epiſtola canonica πρὸς τὴν ἐν ἀγχμαλωσία εἰδωλόθυτα φα-
ρίτων, καὶ ἑτέρας πῖνα πλημμελεσαντων, his verbis nondum integrè editis, Τοὺς δὲ πλὴν ἐν το-
λίῳ πληροῦντας, ἐκ τῶν ἀχχοιερδίας πάσης πληροῦν δέει, μήτε μλύουτρα ἢ σωφρα ἢ εὔρητρα. ἢ
ὦν ὀνόμα π ταῦτα χαλοῦσιν, ἀπειτουῦτες. Conſtitutio autem Græca cuius ſuprà mentio-
nem habuimus, de proxeneticis ſponſalibus, hunc eis modum impoſuit, vt ne plus vice-

sima parte dotis & donationis propter nuptias proxenata nuptiarū sibi cauere possit, ita A
 tamen vt si vicissima excedat x libras auri, x tantū libras sibi caueat. Itaque si fuerit dos
 c c librarum auri, x sibi cauebit rectè: si c c c, xquè x, non xv sibi cauebit rectè. Extra
 ordinem non promissam mercedem peti non posse. Verba Constitutionis relata sunt
 in Basilicis hoc modo: Η ἀφ' ἑαυτοῦ βύλεται τὸν προξενουῦτα γάμον, μάλιστα μὲν μηδὲν λαμβάνει
 εἰ δὲ ὅλως ἀνέχεται λαβεῖν, εἰ μὲν μηδὲν συνεφώνησε πρὸς τὸν γάμον, μηδὲν ὅλως λαμβάνει. εἰ δὲ
 συνεφώνησε μὴ ὑπὲρ τῶν ἐκείνου μοίρων τῆς προξενίας, καὶ τῆς προγαμίας δωρεάς ἑπιζητήσῃ
 εἰ μὴ προξενίᾳ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀφαιρήσῃ, ἐλαττωθῆναι δὲ εἰ βύλεται λαβεῖν, ἑπιτρέπει αὐτῷ. εἰ
 δὲ καὶ ὅσως δὴ ποτε ποσότητος ὅτιν ἢ προξενίᾳ, περιαιτέρω τῆς ἐπιπροξενίας ὅσως ἑπιτρέπει τῷ
 προξενίᾳ λαμβάνειν, εἰ δὲ εἰς τὴν ἑπιπροξενίαν ἢ ἑπιπροξενίαν δωρεά. εἰ δὲ ὅσως ἑπιτρέπει τῷ
 προξενίᾳ μὴ ἀπαιτεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ χαταβληθὲν ἀναδιδόσθαι, εἴτε χρηματικῶς λαβεῖν, εἴτε ὀφειλῶν,
 ἢ ἀνεδόθη αὐτῷ ὁμολογία χρησίου, ἢ ὅλως ἐλαβεῖν κινήτων, ἢ ἀκινήτων, ἢ αὐτοκίνητων, κινήτων τῆς ἀ-
 γωγῶν ἢ μόνον τῆς λαβόντος, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν κληρονόμων, καὶ ἢ μόνον τῶν δωρεῶν τῶν δωρεῶν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς αὐτῶν κληρονόμων ὀφεισμένων ἢ χρησίου λιτρῶν ἑπιτιμίας τοῖς δωρεῶν αὐτῶν ὀφει-
 σταιν ἑπιχειρήσιν. Partem retulit Harmenopolus IIII Epit. tit. III.

Traditionis definitio ponderata.

CAP. XIX.

Traditio Theophilo nostro est translatio de manu in manum. quæ definitio est am-
 bigua. Nam plerunque his verbis de manu in manum significatur mutua traditio
 cum vicissim eodem tempore datur & accipitur aliquid, vt emptione, venditione. C
 Si quis tradenti rem, numeret pretium statim, vt Charondas & Plato fieri iubent, μηδ' ἑπι
 ἀναβολῆς, id est, absque dilatione, vel etiam si eadem ratione rerum permutatio fiat, dan-
 te & accipiente simul vno atque altero. Hæc est Aristoteli ἀγοραῖα ἀφ' ἑαυτοῦ τὸν χρησίμων φιλία
 ἢ χεῖρὸς εἰς χεῖρα, in qua beneficentiæ nulla laus inest. Thestalus ἐν τῷ ποσειδωνικῷ, Ηπί-
 σατο χεῖρα χεῖρι μετρεῖσθαι, καὶ μὴ οἴοντο π' ἀνεκλήσει ἢ χεῖρὸς εἰς χεῖρα (ἑκατάστατος ἀπαξ
 ἀπίεσαι. Et hoc iure, si venditor rem tradiderit & emptori fidem habuerit de pretio, nulla
 pretij petitio est, quia nulla emptio venditio, nullum iuris vinculum, & consistit res omnis in
 fide & pudore emptoris solo, quo genere sanè plerunque, quod sibi quisque velit credi, vt
 Lilius ait xxii, ipsa magis obligatur fides. Et hoc sensu accipiendū est quod, vbi iussit Pla-
 to in eodem articulo rem tradi & pretium numerari, ita subiicit, Εἰ μὴ ἄλλως ἀφαιρήσῃ D
 τὰς ἐπιπροξενίας ἀλλὰ πρὸς τὸν γάμον, ὡς ὅσως ἑπιτρέπει τῷ νόμον. lib. xi. Legū: quam Platonis
 sententiā Aristoteles notat de his scribens qui in cōtrahendo alienā fidem sequuntur dā-
 di aut soluēdi, præstituta die, his verbis, Διότι ἐπί τῶν πούτων ὅσως εἰσι δὲ χεῖρα, ἀλλ' οἴονται δὲ ἑπι-
 γνῆναι τοῖς χεῖρα πρὸς τὴν ἑκατάστατον, lib. viii. Ethic. Eandē quoq; Theophrastus exprimit ita,
 Εἰ μὴ πρὸς τὴν πρὸς τὴν ἀδικίαν, αὐτὸν γὰρ ἀπὸ τῆς ἀδικίας, i. Sed si fidem habuerit quis
 alteri, (puta venditor emptori vel contra) non esse actionē. Ipsum enim sibi iniuriæ causam
 attulisse, apud Stobæum λόγῳ xlii. At iure ciuili pop. Romani lōgè aliter se res habet. Nā
 & tradita res emptori fide habita de pretio in dominium eius transit statim. quod vendidi
 D. de contra. emp. & nudo cōsensu obligatio constituitur, & similiter permutatio etiam si
 ab vno tantū res tradita sit, exinde initium obligationi præbet l. i. D. de rer. permut. Et E
 traditionem quidem hanc quæ fit ex vna parte tantū, veluti de manu mea in manum
 tuā, intellexit Theophilus illis verbis, ἀπὸ χεῖρὸς εἰς χεῖρα, non traditionē reciprocā. Quæ
 tamen definitio vim traditionis perfectè non explicat. Nam fieri potest vt res cuius tu
 possessor non es, de manu tua in manum meam transeat, me etiam mox forsitan reddi-
 turo eandem ipsam rem aut derelicturo, nec tamen sit traditio. Et sanè verior definitio
 hæc est. Traditio est datio possessionis l. 3. D. de act. emp. l. si re tradi D. de verb. oblig. vbi
 est πολλὴ elegās, dum ait cum qui tradi stipulatur, tantū tradi stipulari, id est possessio-
 nem dari, non proprietatem. Non inficior tradere pro dare nōnunquam vsurpari. Sed in
 viu est, vt quemadmodum ait d. l. si rem, intelligatur factum tradēdi verbo, non ius. Nam
 & sic dicimus tradere quasi transdare: & ita in Legibus scriptum prodidit Festus, transq;
 dato. & Accius apud Nonium veteri lectione, Remissque nixi properiter nauem in fugam
 transfundunt. Adicit Festus eodem modo in Legibus esse scriptum, endoque plorato: quod
 est implorato, inuocato ad auxilium, cum quæstione in clamato, ius scilicet publicū aut
 magistratum, cum hæc sit vox legum directa, qua etiam iurisperiti vtuntur sæpe quasi F
 legitimi-

A legitima, vt & inuocandi l.vlt. D. quod met.cau. & proclamandi non tantum cum de libertate, fed etiam cum alia de re agunt.vt l.4.§.vlt.D.ad leg. Cor. de ficar. Antiquiffimæ leges Regiæ plorare dicebant eodem fenfu ac fi præpositio effer adiecta. Si parētem puer verberit, aut olle ploraffit, puer diuis parentum facer effer. itēque Incalare. Pro endo autem veteres etiam dixiffe Indu, non fero negantem, cum glossæ moneant Indu effer εἰς ἔνδον, ἐν τὸς, & repugnent multi veterum poetarum loci, quos mutando corrumpere religio effer, & vnus præter alios Lucilij nondū castigatus castigādus autem hoc modo apud Nonium in explicatione verbi Concelebrare, *Multi indu locis sermonibus concelebrarunt.*

Labarum. Cantabrum. Collegiati. Curcuma.

C A P. X X.

B

L Abarum siue laborum quid sit docui lib. xii. Codicis tit. de præpositis laborum. Pu-
 lto Tertulliani ætate eam vexilli appellationem in vsu non fuisse. Illo certè loco Apo-
 logetici, Sypara vexilliorum & labarorum, veteres Codices habent, Cantabrorum pro
 labarorum, vt Minutius Felix, Signa ipsa & cantabra & vexilla castrorum: & inde signi-
 feri & cantabrarij l.2. C. Theo. de collegiatis: quibus adiunguntur Vitutiarij & Nemefia-
 ci & collegiati. Et collegiati forsitan illo loco, qui Tertulliani libro De spectaculis, ago-
 num collegiarij ministri. At lib. xi. Cod. tit. 1. Nul. lic. in fre. equestr. sel. &c. quid effer
 curcuma nesciui. Audiui post ex Chaldaico lexico erui curcumam effer Sandalium. Sed
 adquiesco Hefychio magis qui camum, quod genus effer ornamentu equestris vilis freno,
 freni tamen vel oreæ vice, curcumã interpretatur, his verbis, ἐν κημῶ, ἐν κουρκεμῶ. Quē
 C locum mihi indicauit Enimondus Bonusfidius, collega meus eruditissimus, qui ad verã
 iuris cognitionem summam adiunxit peritiã trium linguarum, simul ac pietatem &
 morum integritatem eximiam. Hunc, si moriens roget quod olim Aristoteles, solum ha-
 beo ex his qui modò quidem ius ciuile publicè proficiuntur, quem discipulis meis osten-
 dere possim.

*Funeris sumptus. Arca. Silicernium. Auctorum veterum loci quidam
 emendati.*

C A P. X X I.

L Ex, Funeris D. de religiof. funeris effer docet odores & vnguenta quibus corpus vngi
 D solet.vt l.7. §. illud planè. D. de in rem ver. & adicit pretium loci in quo defunctus
 humatus effer.vt l.14. §. funeris eod.tit. ac præterea si qua vectigalia sunt (sic enim effer Flor.
 scriptum & in Basilicis) id effer, quæ in itinere præstantur dum corpus ex vno loco in alium
 perfertur. Sed hæc vectigalia tolluntur. l. vlt. C. eod. tit. quæ desideratur in Latino Co-
 dice, restat in Græco expressa his verbis, βασιλικῶν lib. 59. Ἐν οὐδενὶ τόπω οὐδενὶ τέλος παρ' οὐ-
 δένος πωροσώπου ὑπὲρ τῆς ἀγροκομζομδίων σομμάτων παρέχεται. Sequitur in d. l. funeris, vel
 sarcophagi & vectura: vbi Græci videntur legisse vestiaria, non vectura, qui sic id om-
 ne vertunt, καὶ τὸ τέλος καὶ ἡ σορὸς καὶ ἡ φυλῆ. & ita d. §. funeris, vesti iungitur marmor, id effer
 sarcophagus siue σορὸς, vt ibidem etiam Græci exponunt, eodemque nomine arcam la-
 pideam l.7. l. Diui. cod. tit. plebeii sepulchri genus. Lucanus viii. *Da vilem Magno plebei
 funeris arcam* & Horatius, *Conseruius vili portada locabat in arca.* His nō adicit circumpota-
 E tionē. An quòd fuerat sublata xii. tab? Sed fuerat etiã vnctura sublata, neq; hac tamē ne-
 que illa abstinebatur, & sanè illam si vsu receperit populus, etiam funeris effer dixeris re-
 ctè: quam nemo melius quàm Varro Meleagris descripsit, si modò apud Nonium emē-
 datè ita legatur. Funus exequiati lautè ad sepulchrum antiquo more Silicernium confe-
 cimus, id effer αἰδαιπνον, quo pransi discedentes dicimus alius alij, vale. Et Silicernij qui-
 dem veriuerbium hoc videtur liber Glossematorum antiquus adferre quòd in ea nullo
 lumine accenso silentes tantum vmbra cernantur, his verbis, Silicernium, αἰδαιπνον. λύ-
 χροις γὰρ ἄπειν ἐν πένθῃ οὐδέμεις. Addam & alios apud Nonium auctorum locos nondum
 emendatos. Ex eiusdem Varronis Eumenidibus de arquati morbi vi, hæc verba referū-
 F tur: Nam vt arquatis & lutea quæ non sunt & quæ sunt lutea videntur, sic infanis sani &
 furiosi videntur effer infani. Sic legendum duobus locis apud Nonium, vno de arquato
 morbo, altero de luteo colore. & in significationibus verbi Tangere, corruptior Turpilij
 locus corrigendus etiam effer in hunc modum: *Hoc quæro ignoscere istic solent ne eis minores
 noxiis, Erum si fortè quas galiolas vini tango.* Vbi eis, id effer eas: erum, herum. Is quoque a-

pud eundem grammaticum locus de differentia inter pudet & piget, in quo ita scriptum est, Idem (intelligitur autem Accius) An pro me, Dane, quiete &c. sic proculdubio corrigendus est. Idem Andromeda, *Nec qui te adiutem inuenio, hortari pudet, non prodesse id piget.* Possem & complures alios addere. Sed vereor ne hæc me pars præcipuorum studiorum meorum aut vadimoniorum desertorem esse coarguat.

*Collare. Canis. Tractatio verborum quorundam l. 7. D. de lege
Iul. rep. CAP. XXII.*

Collare est vinculi siue tormenti genus hodie frequens quod collo reorum iniicitur **B** signominæ aut pœnæ causa, idque significatur l. 7. D. ad leg. Iul. de vi pub. his verbis, Aut quid in collum iniecerit ut torqueatur. Pœna est seruilis, vel (ut ita dixerim) canina. Nam hoc genere canes vinciri solent. qua de causa hoc etiam genus vinculi auctore Festo interdum canis appellatur. & forsitan Plautus in Casina hoc sensu dixit, *Deos quæso tu ut quidem hodie canem & furcam feras:* nisi verius est animal significari cuius æquè ac furcæ gestatio fuerit ignominiosa, ut in historia Friderici ab Othone conscripta, legimus veterem cōsuetudinem pro lege esse apud Sucus & Francos, incendiarium aut prædonem, si nobilis sit, antequam morte plectatur, ignominæ causa canem ferre de comitatu in proximum comitatum. quod ita Guntherus exprimit. Ligurini lib. v.

*Quippe vetus mos est ibi, si quis rege remoto
Sanguine vel flamma vel seditionis aperta
Turbine seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante grauem quam fuso sanguine pœnam
Excipiat, si liber erit, de more verusto
Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre:
Sin alius, sellam.*

Et ne his quoque locis canem accipiamus pro vinculo, sed magis pro animali, facit quod sequitur apud eundem,

*-cuius dispendia pœnæ
Ille Palatinæ custos celeberrimus aula
Non potuit vitare comes, cunctisque videndus
Portauit scapulis passus plus mille latrantem.*

At vero verbis illis l. 7. non collare aut catulum tantum significari puto, sed quidquid pœnæ causa collo Romani ciuis iniicitur, ut de sporta fabulo plena suppeditat exemplum Philo de legib. spec. libro 2. quam medio foro ut ferrent qui pro cognatis absentibus tributa inferre detrectabant iusserit Cæsaris procurator quidam, siue compulsor & exactor tributorum. & Philonis verba hæc sunt, *Οὐ πρῶτον ἀνῆκεν ἢ βασάνοις καὶ ἐπέβλαυς τὰ σώματα καὶ ἀκτεῖναν ἀποκτεῖναι κεχαμνὲς ῥηιδύοις ἰδίαις θαλάτῃς, ἀμυδὰ ἀσπείδα πλήρη βρόχοις ἐκδησιῶνος ἀνήρτα καὶ τὸν αὐχένα βαρύτατον ἄχος, ἰσὰς ἐν ὑπαίθρῳ καὶ μέστω ἀγροῦν, ἵν' οἱ μὴ ἀθρόοις πικρῶσι, ἀνέμῳ καὶ ἡλίῳ, καὶ τῇ ἀπὸ τῆς παλιόντων αἰχμῶν, καὶ τοῖς ἐκκρεμαδύοις ἀχρεσιβιαζόμενοι, χαλεπῶς ἀπαγορεύσωσιν.* In l. 7. §. illud. D. ad leg. Iul. rep. malè pro Apprehendendum, quod est in Florentinis, Budæus legit Appendendum, hoc ordine, Frumentum publicè dandum, præbendum, appendendum. nec enim frumentum appendi ut panis, sed admetiri solet, & in XII. Tab. libræ farris sunt panis libræ, ut farre conuenire in manū est farreo pane, auctore Vlpiano in Fragmentis, & illo quoque Persij loco, *-populi cribro decussa farina,* adnotant veteres farinæ verbo panem significari. Debuit Budæus approbare quod est in aliis libris, Approbādum, & id loco suo restituere hoc modo: Illud quoque cauetur ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, approbandum, frumentum publicè dandum, præbendum, farta, &c. quem ordinem confirmant quæ mox sequuntur, perfecta, probata, præstita.

De iure postliminij. CAP. XXIII.

Aelius Gallus lib. 1. significationum quæ ad ius pertinent scripsit postliminio recipi nō solūm hominem liberum, sed etiam seruum. quod verissimum est, siue captus sit seruus

- A** feruus siue transfugerit, cum tamen liber homo transfuga postliminium non habeat. l. 19. §. transfuga. D. de cap. & postl. ac rursus postliminio recipitur feruus, etiam si corpore solo ad nos redierit, non ea mente ut res nostras sequeretur: cum tamen hominem liberum non aliter postliminio rediisse interpretemur, quam si cum mente tum corpore ad nos redierit. Et utitur Sabinus elegantissima ratione, *De sua qua ciuitate cuique constituendi facultatem liberam esse, non de iure dominij.* l. in bello, §. manumittendo. D. de cap. & postl. Cicero, Magnam potestatem esse mutandae ciuitatis aut retinendae aut recuperandae, sui quaque iuris & retinendi & dimittendi esset dominum. Adicit Aelius Gallus, Equi & muli & nauis eadem ratio est quae serui. Sic lego apud Festum, obliteratis verbis illis quasi superuacuis, Postliminium receptum is. Et muli clitellarij ex Cicerone suppleo, quonia
- B** hic in bello tantum vsui est: & nauis longae aut onerariae ex Marcello in l. 2. D. de cap. & postl. Nam piscatoriae vel actuariae voluptatis causa paratae, bello inutiles, postliminij non sunt. Equo etiam adiungo equam domitam ad frena ex utroque. Idem vero Aelius Gallus scribit postliminium nobis esse non solum cum hostibus, sed etiam cum populis liberis & cum regibus. quod congruit cum l. 5. §. 1. & l. 19. in prin. D. eod. tit. Sed & cum foederatis postliminium nobis esse ita uti cum hostibus idem auctor est, quod pugnat cum l. 7. eod. tit. nisi genera foederum ita distinguantur, ut Liuij xxxiiii. ut qui pares bello & quo foedere in pacem atque amicitiam uenerunt, & quibus bello uictis dicta lex est ut alterius populi maiestatem comiter conseruarent, quae etiam duo genera foederum notantur in d. l. 7. cum his non sit postliminium, quod Aelius Gallus etiam significauit his quae apud
- C** Festum reponimus uerbis, *Quae nationes in ditione nostra sunt, cum his postliminium non est.* Nam & hi foederati sunt, & ij (ut opinor) qui maiestatem nostram conseruare iussi sunt. Liuius ix. Teates Apuli impetrauerunt ut foedus daretur, neque ut aequo tamen foedere, sed ut in ditione pop. Romani essent. & viii. Nec in fide P. R. nec in ditione essent. Tertium genus foederum est, cum qui hostes nunquam fuerint, ad amicitiam sociali foedere inter se iungendam coierunt. Et cum his forsitan Aelius existimauit postliminium esse, quasi minus firmo foedere hi iuncti sint nobis: aut certe res haec controuersa fuit inter Iurisconsultos. Cicero i. de Orat. Siquis, inquit, apud nos seruisset ex populo foederato seseque liberasset, ac postea domum reuenuisset, quaesitum est apud maiores nostros num is postliminio ad suos redisset, & amisisset hanc ciuitatem. Initio l. 7. Non dubito quin foederati & liberi, nobis externi sint, nec inter nos atque eos postliminium esse. Horum uerborum hic est sensus, postliminium esse ius amissae rei recuperandae ab extraneis, & populos foederatos & liberos extraneos nobis esse, nec tamen cum eis postliminium esse. Extraneos esse Cicero indicat in Corneliiana, cum sacerdotes foederatarum Graeciae ciuitatum quae Cereris sacra facerent ideo donari ciuitate scribit, ne peregrina & externa sacra, etiam mente aut sacerdote. externo peragantur. & ita l. qui a latronibus. D. qui testa. fac. pos. exteri sunt non tantum hostes, sed etiam foederati, amici, socij. & male Budaeus uerbis supra relatis negationem iniecit.

Præfecturas esse oppida quae consilium publicum, & magistratum suum non habent. CAP. XXIII.

E

- P**aulus lib. iiii. Sent. Testamenta (inquit) in municipiis, colonis, oppidis, praefectura, uico, castello, conciliabulo facta. A colonis, municipiis, conciliabulis & aliis quibusdam separat praefecturas, ut leges antiquae & alij auctores, quarum conditione explicauit nemo melius quam Festus, vno nisi mendo librarioli corruptus esset. Nam cum vnum genus praefectarum id esse ait, in quas solebant ire praefecti quatuor sex uirum pro populi suffragio creati erant in haec oppida Capuam Cumas &c. illo certe loco legendum est in hunc modum, In quas solebant ire praefecti quatuor ex xxvi. uiris, qui populi suffragio creati ibant in haec oppida Capuam &c. Nanque Dio lib. liii. nominatim in xxvi. uiris, e quibus erant Decem uiri litibus iudicandis & Trium uiri monetales & Trium uiri capitales & Viocuri quatuor in vrbe, & extra urbem duo, ponit ad extremum quatuor uiros qui in Campaniam mittebantur. Hi sunt quatuor praefecti Roma Campaniam missi iuris dicendi causa. Vnde praefectarum nomen, quas Graeci *ρομοίς* & *γραττηίας*: ac de Capua quidem in praefecturam redacta, quod Festi definitionem valde confirmat,

Tom. 5.

SS

Liuius scribit his verbis lib. x x v i. Habitari tantum tanquam urbem Capuam frequē- A
tarique placuit, corpus nullum ciuitatis, nec senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse: præfectum ad iura reddenda quotannis missuros.

Verba directa & precaria.

C A P. X X V.

Alia sunt verba legatorum, institutionum, substitutionum, alia fideicommissorum. Hæc dicuntur precaria, inflexa, obliqua, quod declinent à directis, quæ legatorum & institutionum verba sunt, & dicuntur etiam ciuilia, vt cum Vlpianus scribit fideicommissum non relinqui verbis ciuilibus tit. 25. & Papinianus, conuenire inter omnes verbis ciuilibus filio puberi substitutionem in secundum casum frustra & inutiliter fieri. l. ver- B
bis. D. de vulg. subst. namque substitutum, vt interim omnem Papiniani sententiam exponam, neque vt substitutum ex asse succedere morienti post pubertatem, quia ius non patitur vt filio heres sit quem filio dederit pater, cum sibi heredis faciendi filio magna potestas esset, neque vt coheredem interim admitti viuente filio, quia voluntas patris hæc fuit vt eo demum mortuo in ea bona & si qua alia sibi parasset filius, substitutus veniret. Et addi potest eundem etiam tanquam fideicommissarium quandoque non futurum, quia etsi potuerit is quidem verbis fideicommissi substitui, tamen quia pater noluit directam substitutionem quasi fideicommissum valere, nõ videtur fideicommissum fecisse. Quo tamẽ iure non vtimur, pontificum quodam decreto inducti, quo verba di- C
recta hoc casu pro precariis accipiuntur, perperam. Nam si iure ciuili, à quo pontifices se recedere non putauerunt, vel, vt simplicius dicam, in quo errauerunt, priuilegium militis ab eodem Papiniano propositum in l. Centurio. D. eod. & Imperatoribus in l. precibus. C. de impub. & aliis subst. facit vt substitutio facta puberi verbis ciuilibus valeat iure fideicommissi, consequens est ibi non valere eam iure fideicommissi vbi nullum est priuilegium: & longè alia ratio est l. Sczuola. D. ad Treb. in cuius specie pupillus, cui codicillis facta est substitutio verbis directis, mortuus est intra pubertatem, atque adeo nõ tam præsumptione voluntatis, quod substitutio scripta sit codicillis instrumẽto fideicommissorum proprio, quàm fauore pupilli, prudentibus placet vt quod non potest valere quasi testamentum, quasi codicillus pupillaris valeat factus ab intestato, & propter pupillum æquè vt valeat inter substitutos reciproca substitutio quasi fideicommissum, quarum nulla valeret tamen si pupillus vita post x i i i. annum excessisset. At facta à milite D
substitutio (vt dixi) ex priuilegio militiæ post pubertatem valet iure fideicommissi, quod significat palam d. l. precibus, nec minus apertè d. l. Centurio, dum ait substitutum post pubertatẽ patris duntaxat bona habiturũ cum fructibus inuentis in hereditate. Nam differentia nota hæc est inter fideicommissum & substitutionẽ, quod fideicommissum non cõtinentur propria bona filij, substitutione cõtinentur. l. coheredi. §. quod si heredem. D. de vulg. subst. & fructus inuẽti in hereditate paterna, patris bonis adnumerantur. Fideicommissum igitur cedunt. Sed nõ illi quos filius percepit. Quæ differẽtia fructuum simul ac nominum in iure diligenter obseruatur l. postulãte §. vlt. D. ad Treb. l. 24. D. de usufr. leg. l. i. C. de his quæ vt indig. auf. Porro verba directa, ideo ciuilia vocantur, quia talia sunt, E
qualia legum ciuilium verba, vt puta, Heres esto, Damnas esto, vel Damnas sunto, Dato, Facito, Præcipito, Capito, Sumito, Habeto, id est imperatiua. Cicero in Oratione pro Balbo, explicans illa fœderum verba, Imperium maiestatemq; pop. Romani comiter cõseruato, quæ ita præscripsit Liuius xxxviii. Verbi (inquit) genus hoc, Conseruato, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti solemus, imperantis est non precantis. Et Porphyrio ad hæc Horatij verba scribentis ad Trebatium Iurisconsultum, Trãsnanto, Habento, directis (inquit) verbis vtitur propter Iurisperitos: & Vrbanus ad hæc Virgilij, -*nul-
lus amor populis, nec fœdera sunto*, Verbo (inquit) iuris vsus est propter odia hereditaria. De quibusdã dubitatur vtrum directa sint an precaria, quod vtrorunq; vim recipere possint, quale est verbum, Iubeo. Nec enim imperãtis est, sed interdum etiã optãtis & adulantis, F
& idem quod Volo, quod constat esse precarium, vt cum dicimus Iubeo saluere, & in l. Aurelius §. vlt. D. de lib. leg. Reddi iubeo, fideicommissum est. Plinius in Panegyrico: Iussit Imperij hoc verbũ nõ adulationis esse obsequio tuo crede. Et q̃ dicitur in l. 2. C. com. de leg. Iubeo verbũ esse directũ, id nõ abs re fulcitur hoc articulo, fortè veluti verecũdiore admini-

A adminiculo. At solebant nonnunquam testatores directis simul ac precariis verbis idem relinquere, vt si iure legati valere nequiret, saltem valeret iure fideicommissi, vt l. Publius. l. non ad ea D. de cond. & dem. l. quisquis D. de leg. 3. l. Aurelius §. Titius D. de lib. leg. l. si quis seruo. D. de manu. test. & his plerunque verbis, Do lego, darique volo. Priora enim sunt directa, posteriora precaria. l. alumnae. D. de adim. leg. & in antiqua inscriptione REIP. BARCIN. DO LEGO, DARIQUE VOLO XVII.

Legitima tutela. Consanguinitas. Sanguis.

CAP. XXVI.

B **V**Lpianus in l. 1. D. de leg. tut. Legitimæ (inquit) tutelæ lege XII. tab. agnatis delatæ sunt & cõsanguineis, item patronis, id est his qui ad legitimam hereditatem admitti possunt. Vbi Accursius, Consanguineis, id est, iis qui sunt agnati & cognati naturales. Nam quidam sunt agnati tantum, vt adoptiui, & hi non vocantur. Tria in hac adnotatione Accursij peccata sunt. Primum quod consanguineos accipit generaliter pro cognatis, cum hac appellatione semper & omni loco in iure soli fratres sororesve significetur ex eodem patre prognati prognatæve, qui capite minores non sunt. l. 3. C. de leg. tut. §. 1. §. cæterum, Inst. de leg. agna. suc. vel etiam qui in eiusdem patris potestate sunt etiam si ex eo progeniti non sint, vt puta quæsi per adoptionem, vel vnus adoptiuus, alter naturalis: eademque ratione mulier quæ in viri manum conuenit, quia in eiusdem patrisfamilias potestate est & sui heredis ac filia loco, liberis suis ex eo matrimonio progenitis consanguinea est. In alios consanguineorum nomen non cadit. & definitio nominis tradita à Cassio, quasi sanguine inter se connexi sint, definitionem rei non mutat, non secus quàm illa Labeonis cognatorum quasi commune nascendi initium habeant, quæ solis propriè fratribus sororibusque congruere videtur, vt hac ratione, quantum existimo, Ennius & Horatius cognatos dixerint pro filiis cum aliis natis & congeneratis, communis tamen ea appellatio est propinquorum omnium. Ac proinde (vt ad rem redeam) longè aliud in iure est sanguis, aliud consanguinitas. Sanguis, cognatio est naturalis l. 2. D. vnde cog. l. vel si sanguine. D. de manu. vind. l. qui in adoptionem. D. de adop. l. si adulterium. §. 1. D. ad leg. Iul. de adul. l. dotem §. vlt. D. de cast. pec. l. 8. D. de reg. iur. l. 49. Theod. de his qui super rel.

D cont. Consanguinitas species est agnationis, id est fraternitas §. vulgo, Inst. de suc. cog. neque verò soli auctores nostri, sed etiam alij cum Græci tum Latini hanc verbi proprietatem obseruat. Sophocles in Aiace, τὸ μακρότος ξυώμιον, id est, Aiace furiosi fratrem Tecrum. Et Virgilius Statiûsque Cõsanguineum leti Soporem, quem Homerus κακὸν ὄνιμον, Anneus Seneca & Valerius Flaccus, Fratrem. *Frater duræ languide mortu Somne fratri simillime leto.* Idem Stadius XI. *Stat consanguineum campo scelus vnus ingens Bellum vteri.* Et III. *consanguineo gliscis regnare superbus Exule,* id est fratre. Claudianus de statu fratum, *Nam consanguineos eadem cum forma figuret.* Et de consolatu fratrum, *O consanguineis felix auctoribus annus.* & de Ioue & Iunone fratribus, *Te consanguineo recipit post fulmina fessum Iuno sinu.* Porro alterum erratum Accursij in eo est quod adoptiuos negat esse cognatos, E cõtra l. qui in adoptionem. D. de adop. Tertium, quod tutelas ad adoptiuos legibus peruenire negat. Nam si perueniunt hereditates, & tutelæ igitur, nisi fœminæ heredes intercedant. Nec enim vt consanguineus, ita consanguinea ad tutelam admittitur.

Interdarius. Labratum. Allectus.

CAP. XXVII.

A Trociores sunt nocturni quàm diurni fures. nec enim multum absunt à proditoribus, vt Seneca ait in vltimi Declamationum extremo. Ideoque extra ordinem illi puniuntur, hi iure ordinario: & ex XI. Tab. illi deprehensi occidi possunt, hi non aliter quàm si telo se defendant l. 4. D. ad leg. Aquil. De nocturno hæc sunt verba XI. Tab. Si nox furtū faxit, si im aliquis occisit, iure cæsus esto. Si furtū, (inquit) faxit, vt alio capite de noxali actione, Si seruus furtū faxit noxiàm ve nocuit l. 2. D. de nox. act. De diurno integra verba non extant, nisi quod teli verbo vsos Decemuiros Gaij interpretatio ad leges argumentum præbet, & illud quoque, Interdiu, quod hac in re vsurpant frequenter iuris auctores d. l. 4. l. si pignore §. furē D. de fur. l. 2. D. de fur. bal. suspicio est esse ex XI. Tab.

à quo Interdiarium etiam dixere pro fure diurno. Antiquo enim glossematorum scri- A
ptori, Interdiarius est *ἡμεροκλήτης*, cui contrarius *ἡμερόκοιτος*, dormitator, fur nocturnus.
Quod verò in utroque fure exigitur ut qui furem deprehendit, id ipsum cum clamore te-
stificetur, si quidem iure velit quis aut nocturnum occidere aut interdiarium telo se defen-
dentem, id non his verbis Decemviri videntur expressisse, sed his fortè quæ retuli supra,
Endo plorato, vel Endo clamato. Porro ex eodem glossematorum scriptore didici hora
eadem, (atque ideo eadem etiam opera quæ didici ex eo compono & studiosis benignè
contrado) osculum principis Labratum appellari, ut osculum ab ore, ita labratum à la-
bris. Id est in Constitutionibus Codicis adoratio & veneratio principis, purpuræ, impe-
rij. l. 3. C. de consulib. l. 1. C. de appar. præf. præf. l. 1. C. de app. præf. vr. l. 1. C. de præp. sac.
cub. & aliis plerisque locis: quæ nimirum fit manu labris admota & tacta deinde purpu- B
ra principis vel genu complexo. Itaque quod ille glossematarius ait Labratum esse *φίλη-
μα βασιλικόν, ἀσπαστικόν βασιλείας*, patiedi sensu ita velim accipi ut id accipiat princeps, nō
det. Idem scriptor Allectos interpretatur esse logographos, his verbis. Ex allectis, *ὅτι τῶν
λογηγράφων*, quod cōgruit cum l. 12. & 13. C. Th. de suscep. præp. & arc. & appellationis ra-
tio hæc quòd suscipiendis tributis fiscalibus allegentur. Inde l. 11. cod. allegationis officium.

Observantur quedam in titulo De fundo dotali.

CAP. XXVIII.

IN l. 5. & 6. D. de fund. dot. Accursius pessimè interpretatur amittere, remittere per pa- C
ctum: & competere libertatem, quæ ex remissione competit facta constante matrimo-
nio: nesciens (ut opinor) hanc esse differentiam inter servitutes rusticorum prædiorum, &
servitutes urbanorum, quòd harum libertas vsucapiatur, illæ amittantur non utendo, ut
planissimè docui in l. 4. §. ult. D. de vsur. & vsuc. Igitur perquam scitè Iurisconsultus de
servitutibus rusticorum prædiorum d. l. 5. servitutes fundo dotali debitas maritum non
utendo amittere non posse. Est enim fundus, rusticum prædium. Et de servitutibus urba-
norum prædiorum in l. 6. libertatem etiam servitutis urbano prædio dotali debite non
competere, vsucapionis scilicet iure. quia in lege Julia alienationis verbum comprehen-
dit etiam vsucapionem. Eodem titulo ex l. 7. notavi, in iudicio rei uxoriæ rem ipsam ve-
nire omnimodo, nec liberari maritum præstando litis æstimationem. Næque posita spe- D
cie de fundo serviente à marito adquisito, ac deinde reddito priori domino, Et hoc casu
(inquit) maritus litis æstimationem præstabit, quasi scilicet aliàs regulariter maritus per
arbitrum dotis recuperandæ cogatur absicis prædium ipsum dotale restituere eodem
iure eademque conditione qua fuit cum marito daretur in dotem. id quod fit etiam in
actione ex empto, & in actione ex testamento. Nam & venditor & heres rem ipsam quæ
vendita aut legata est, præstare præcisè cogitur. In l. 8. quod adnotat Accursius, omnino
delendum est. Perspicuum enim est satis, ideo mulieri cui dos relegata est, ligna quæ ex
oliveto succidit maritus rogatu mulieris, reddi oportere, quia dotis actionem continet
dotis relegatio. l. 1. D. de dot. præleg. & dotis actione utique ligna hæc mulieri restituerentur,
nec in fructum cederent. l. 7. §. si fundum. D. sol. mat. nec quidquam mutat rogatus E
mulieris. Nam siue is pro donatione accipiatur, nulla donatio est, siue pro mādato, ligna
mulieri restitui necesse est. In l. 10. lego, Quia dotis talis fuit obligatio. Hic enim est sen-
sus, ut dotis obligationem, ita potestatem legis Iuliæ esse ambulatoriam. In l. 12. Soceri,
inquit, voluntas in distrahendo dotali prædio nulla est. Vbi soceri, id est patris mulieris.
& rectè Soceri: nam mulieris ipsius voluntas ex lege Julia distrahendo dotali prædio suf-
ficit. quod tamen Iustinianus antiquavit.

*Observantur similiter alia quedam in titulo De pactis
dotalibus.*

CAP. XXIX.

IN l. 10. D. de pac. dot. perperam ita legitur, Auis pactus est, cum dotem pro nepote sus- F
cepisset, ne à se néve à filio dos peteretur. Nam hæc pactio est contra dotem & contra
utilitatem nubentis, puta ne soluto matrimonio dos à profocero qui accepit, vel à filio
herede eius repetatur, & de ea tamen quasi iusta & utili Pomponius in ea l. tractat. Igitur
ex Cel-

- A** ex Celfo, cuius auctoritate Pomponius vtitur, id est ex l. auus, D. de pact. ita potius videtur Pomponius scripsisse, Auus pactus est, cum dotem pro nepte sua dixisset, ne à se néve à filio dos peteretur. quæ pactio valet l. 11. D. de pac. dot. & adiecit Celfus, quam ex filio habebat. Quod argumentum est etiam, Dixisset, verbo Celfum vsu, quod vbique semper Tribonianus mutat in Promississet. Nam auus dotem promittendo obligatur, siue ex filio siue ex filia nepte habuerit, dicendo ita demum si ex filio. auctor Vlpianus, qui auum paternum scribit dotem dicere posse, non auum maternum. In d. l. 11. huius actionis, Ne se viuo petatur, néve constante matrimonio dos petatur, interpretatio fit ἀπὸ κοινοῦ repetitis his verbis, Se viuo. quod in Basilicis eo loco est, κατὰ κοινοῦ, in l. cum pater. §. cum imperfecta. D. de leg. 2. ad communionem. Ex l. 19. eod. tit. sumpsi animum ita emendandæ
- B** l. 7. D. de dot. præleg. vt vno tenore in ea legatur, Quia tunc iisdem diebus filio solui dotem respõsum est cum patri pro parte heres extitit, & ad præceptionem dotis soluto matrimonio, postquam heres extitit, admissus est. & deinde separata oratione, Si forte per errorem, &c. Soluitur dos mulieri annua bima trima die. quod tempus legibus statutum dicitur, l. Atilicinus. D. de pac. dot. duodecim, vt opinor, à quibus & rei vxorie actio morte mariti aut diuortio soluto matrimonio. Annua bima trima die, sic interpretor Tribus pensionibus. Nam & tertix pñsionis dotis Cicero meminit xi. ad Atticum. Lilius vi. dixit, Triennio æquis portionibus. Neque tamen retro semper tribus pñsionibus est annua bima trima die, vt lib. xxxi. Apud eundem tribus pñsionibus est anno, triennio, quinquennio. Nam & lib. xxxi. consequenter quinto anno narratur exacta pensio tertia, & pro eo
- C** datus ager inde dictus Trientius. Illo autem loco lib. vi. forsitan legendum, triennio æquis pensionibus. vt xxxviii. xii. millia dato intra xii. annos pensionibus æquis. & alio loco, Trecenta per annos sex pensionibus æquis. Sed ad rem. Redditur mulieri dos annua bima trima die, quæ scilicet pondere, numero vel mensura constat, etiam si pacta sit longiore die eam sibi reddi, puta annua bima trima quadrima quinta die. quia hæc pactio est contra vtilitatem mulieris cui dotis repetitio competit. Quod si pater qui pro filia dotem se daturum promissit annua bima trima quadrima quinta die, postea iisdem diebus sibi dotem reddi paciscatur interueniente filia, vt oportet, ita distinguimus. Aut dotem repetit pater heresve patris, aut filia. Patre repetente vel filia herede patris, seruetur pactio, filia repetente non herede patris, nõ seruetur. d. l. 19. Eadẽ distinctio interuenit in d. l. 7. Pater dotem à nuru acceptam filio legauit, diuortio facto antequam filio dos solueretur, nurus repetit dotem annua bima trima die. In filio distinguimus, aut patri heres extitit, aut nõ. Si patri heres extitit, iisdem diebus eam dotem præcipit quibus & mulier, vt qua tenetur quasi heres patris, ea etiam ad dotis præceptionem admittatur. Si heres non extitit, de legato dotis agit statim aduersus heredem scriptum. In l. 20. eod. tit. Græci videntur legisse, Ob mores quoque & ob res donatas vel amotas vel impensas factas tunc facta pactio valebit, id est post diuortium. Nam ita vertunt lib. 29. βασιλικῶν, tit. 5. Μετὰ ἀφ' ἑξ ὑγιον ἰχθυρῶν συμφωνῆσιν κατὰ συγχρησίσεως, καλοτροπίας καὶ βαθυμίας, καὶ τῶν δωρηθέντων, καὶ κλαπέτων, καὶ τῶν γινόμενων δαπανημάτων. Potuit, propter sublatam à Iustiniano actionem de moribus, non minus illo loco morum mentio à quibusdam aboleri quàm fuerat ante Pandectarũ
- E** Noricarum editionem abolita in l. 5. eod. tit.

*Camum. Sigillaria. Statina. Emendatur l. 8. D. de trit. vino
vel oleo leg. CAP. XXX.*

Miror nondum obseruasse quenquam errorem creatum ex proximitate vocis ab eisdem literis eademve syllaba incipientis, qua desinebat prior, in l. 8. D. de trit. vino vel oleo leg. Nam quis vnquam ex pane zythum confici audiuit? Et scriptum tamen in ea est zythum in quibusdam prouinciis ex tritico vel hordeo vel pane confici. Vnde opinor ita esse legendum, Certè zythum, quod in quibusdam prouinciis ex tritico vel ex hordeo vel ex paneco (siue panico) conficitur. Nec Alciato assentior legenti, Farre. Ceterum quale in ea potionis genus sit Camum, sanè nescio, nisi est lora. Nantque Cælius Apitius ita videtur scripsisse lib. 111. Camum vel defrutum immitatur, quod Romani loram vocant. Et id forsitan quod Dioscoridi Curmi. zytho enim proximè iungitur. His addere libet quid his verbis significari putem in l. pen. §. paterfamiliàs,

Tom. 5. Sff iij

D. de leg. 3. Lances numero duas leues quas de sigillaribus emi. Leues sunt puræ quæ nõ sunt asperæ signis. Sigillariorum autem significatio multiplex. Sed vicus vrbis significari illo loco videtur quo sigilla vasaque celata venibant: & erant vtiq; celatæ lances quas de sigillaribus emerat testator, non (vt ipse dixerat) leues, & ille tamen error non vitiat legatum. Aliàs Sigillaria ferix quædam sunt Romanorum, quibus quæ mittebantur amicis munera Sigillaria etiam & Sigillaritia Spartianus & Suetonius dixerunt. Et de his ita Ausonius,

*Ædiles plebeij etiam ædilesque curules
Sacra sigillorum nomine dicta colunt.*

Aliàs sigillarij, vt antiquæ glossæ testantur, sunt *κροσσάται*. & hoc sensu Tertullianus libro De anima, Anima (inquit) mouet corpus, & conatus eius extrinsecus paret. Ab illa est impingi pedes in incessum, & manus in contactum, & oculos in conspectum, & linguam in effatum, velut sigillario motus superficiem intus agitante. Et eodem etiam aduersus Valentinianos duobus locis. At quando Tertulliani De anima liber in manu est, non omitam indicare corruptè in eo legi in hunc modum, Prima etiam constitutio infantis super terram statim *Ædæ* sacrum est. Legendum enim, *Statinæ deæ* sacrum est: quam tamen Varro *Statanum* deum facit pueritiæ præsidem lib. De lib. educ. Sed siue deus, siue dea, siue vtrunq; secundum eos qui numina dicunt esse hermaphrodita, quia incorporea sunt, & quod volunt assumunt corpus, traxit inde nomen, quod (vt idem Varro scribit II. De vita pop. Romani) natus puer simul ac sublatus erat ab obstetrice, statuebatur in terra, vt auspicaretur rectus esse. Ad quem morè forsitan referenda sunt hæc verba I. 3. C. de post. her. inst. Illico postquam in terram cecidit vel in manibus obstetricis. Certè sic poetæ loqui solent. Papinius I. Syluarum, *-tellure cadentem Excepi fouique sinu.* Et lib. 5. *-meus ille meus, tellure cadentem Excepi.* Et 2.

*Natum protinus, atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.*

Constitutio Seueri & Antonini Græca, quæ desideratur in titulo De pignerat. act. CAP. XXXI.

FRUCTUS pignoris, nisi aliud conuenierit, in sortem & in vsuras debitas imputantur non D tantum percepti, sed etiam percipiendi, vt proditum est I. 1. C. de dist. pig. I. 2. C. de par. pig. I. 1. & 3. & vlt. C. de pig. act. Et legis quidem primæ verba, quæ desiderantur hodie, hæc nos partim antiquiores libri, partim Basilica fuisse docuerunt. *I M P P. Seuerus & Antoninus A. A. ad Metrodorum.* Οἱ ἐν τῷ ἐνεχύρου ληφθέντες χερροί, ἀμφίζονται εἰς τὸ χρέος καὶ εἰς ἰχνοὶ γέτωνται πρὸς τὸ ὅλον χρέος, λυέσθαι ἢ ἀγωγῆ, καὶ ἀποδίδοται τὸ ἐνεχύρον· εἰ δὲ καὶ πλείονες εἰσὶ τῷ χρέει οἱ χερροί, ἀποδίδοται οἱ πλεονέκτες, δηλονότι κατὰ μέρη τῆς πρὸς τῷ ἐνεχύρου ἀγωγῆς. *PP. Idib. Oct. Apro & Maximo Coss.* Hæc igitur sententia, vt fructus ex pignore percepti in sortem imputentur, & vt si eam totam æquauerint, soluatur tam sortis quàm pignoris obligatio, & competat debitori actio pigneraticia etiam de fructibus superfluis si non æquauerint, sed superauerint etiam sortem: idemque I. 2. cõstituitur de operis ancillarum & de pensionibus ædium pignori depositarum, quæ pro fructibus accipiuntur I. prædiorum I. videamus §. ante D. de vsur. I. mercedes D. de petit. here. idemque rursus de fructibus in I. 3. Itaque tituli illius Cõstitutiones primæ tres sunt ferè eadem de re, habet tamè vnaquæque proprium aliquid, prima de fructibus superfluis quod diximus supra, secunda de operis seruorum & pensionibus quæ percipiuntur ex locationibus prædiorum vrbanoꝝ, tertia de percipiendis fructibus, vt hi etiam debito imputentur, & de pignore factõ deteriore, vt damni quoque huius ratio habeatur in pigneraticia actione, & tale reddatur pignus quale fuit tempore obligationis.

Errores Græcorum in tit. Qui pot. in pig. hab.

CAP. XXXII.

MAlè Græci ad Papiniani responsum quod est in I. 3. D. qui pot. in pig. hab. ponunt primum creditorem facta nouatione, pignora obligata secundo creditori pignoribus suis

A uis addidiffe, quo casu in suis pignoribus primus creditor non tam potior quàm solus, & in aliis pignoribus posterior potior inueniretur, contrà quàm Papinianus respōdeat. Ponendum igitur, vt in l. creditor §. Pap. eod. tit. vbi idem Papiniani responsum refertur, pignora eadem primo & secundo creditori, & rursus facta nouatione eadem cum aliis primo obligata fuisse, & esse in omnibus potiozem primum. Nouatione obligationem mutari, superioris tēporis ordinē non mutari. quod & in l. 1. D. de dis. pig. Papinianus significauit his verbis, Ob eundem contractum. Malè etiā iudem l. 10. eod. tit. sic accipiūt, quasi hoc velit, Eum in cuius persona ob causam iudicati pignus constitutum est eius iussu cuius iubendi fuit, præferri anterioribus creditoribus. Quod priuilegij genus fando audiuit vnquam nemo : & hæc verba Latina, Priuilegiis temporis fore potiozem, hunc potius sensum habent, Priorem tempore, & iure fore potiozem, quàm habentibus priuilegium temporis fore potiozem cum heredēve eius in cuius persona pignus postea cōstitutum est. quod plenior interpretatio eius legis à me tradita libro nono satis apertè commōstrabit. Est & alius Græcorum error cōmunis cum Latinorum maiore & potiore parte, nec meliore tamen, in l. 2. eod. tit. vt quod est secūdo loco verbum, Generaliter, probēt magis, quàm, Specialiter, testatum à nonnullis, & verò ratione etiam certa communitum. Nam hoc posito, primum creditorem, qui generalem hypothecam accepit præferri secūdo creditori in ea re quæ illi specialiter pignori data est, quanuis ex cæteris bonis vniuersum debitum redigere possit, quod cōgruit cum l. si generaliter. C. eod. addit Papinianus hanc exceptionem in d. l. 2. Quod si ea conuentio prioris fuit, vt ita demum cætera bona pignori habeantur, si pecunia de his quæ generaliter accepit, seruari non potuisset : deficiente secunda conuentione, secundus creditor in pignore postea dato non tam potior quàm solus inuenietur. Secundum hæc verba, secunda conuentio hæc fuit, vt ita demum generali hypothecæ locus esset, si pecunia ex generali hypotheca redigi non potuisset. Nam his verbis, Cætera bona, significatur generalis hypotheca. l. 1. D. de dis. pig. Porrò inepta prorsus esset cōuentio huiusmodi. Et mutatio quoque casus Accursij ineptissima, & verbis aduersa. Igitur pro Generaliter, illo loco legendum est, Specialiter. quæ vulgaris erat conuentio l. & quæ nondum. §. 1. D. de pig. l. 9. C. de dis. pig. atque ita omnino congruet ea Papiniani rescriptio cum l. 2. C. de pig. & hæc erit sententia, Prima conuentio primi creditoris si fuerit specialis, & eiusdem secunda generalis, sub hac condicione tamen, si specialis non sufficeret, speciali idonea existente, secundum creditorem in suo pignore non tam potiozem quàm solum fore.

Ad l. 55. D. de fideiussoribus.

C A P. XXXIII.

M Ale in l. 55. D. de fideiuss. interpretes tam Latini quàm Græci posteriora verba, Omnibus æquo iure proficere debet, sic accipiunt, Omnibus fideiussoribus. Nam profectò, Omnibus summis, dicere Paulus voluit, vt antè dixerat, Seium in omnes summas obligatum esse: & ita Vlpianus quoque in l. 5. §. Imperator. D. de solut. pretium redactum ex venditione pignorum æqualiter omnibus summis vsurarum proficere ait, non pro rata. Vtraque loquitur de eo quod redigitur ex venditione bonorum debitoris. Nam quod vltro soluitur à debitore, antiquiori summæ proficit, non omnibus. l. 5. in pr. l. 24. l. 97. l. 102. §. pen. D. de solut. & si nō sit fortè vnus summæ causa antiquior altera, omnibus proficit pro rata, non æqualiter. l. 8. D. eod. tit. vbi pro portione est *πρὸς ἀναλογίαν*, siue pro rata. Nec nouæ videri hæc differentię debent. Nam & similiter quod redigitur ex venditione bonorum debitoris, imputatur in vsuras indebitas ciuilitè, debitas naturaliter, veluti ex pacto, non etiam quod à debitore soluitur vltro. d. §. Imperator. Quod redigitur autem ex venditione bonorum debitoris, sic accipio, possessis ex edicto bonis debitoris & constituto pignore prætorio, vel etiam captis pignoribus in causam iudicati plures summas continentem. Nam vt quod vltro soluitur à debitore, ita quod ex conuentione debitoris pignus constituitur simul in causas plures, siue pretium quod ex eius venditione redigitur, omnibus causis proficit pro modo cuiusque, vt ait l. pupilli. §. pen. eod. tit. quod est *ἀναλόγως*, non æqualiter. Et si discretis temporibus, æquè ac si pecunia simpliciter solueretur, non omnibus, sed antiquiori. d. §. penul. quod discrimen rerum nescio an adhuc aliquis animaduertèrit: mihi visum est obseruatione dignissimum.

Tom. 5.

Sff iij

CAP. XXXIII.

Papinianus in l. 95. §. quod vulgò. D. de solut. rectè vulgò iactari ait fideiussorem qui debitori heres extitit ex causa fideiussionis liberari. Neque idem vulgò iactari dicit è cōtrario, puta si debitor fideiussori heres extiterit, obligationem fideiussoriam extinguere. Dissentiebant enim Proculiani. l. si duo rei. D. eod. multum interesse existimantes accederet sequela principali obligationi, an sequelæ principalis: priore casu sequelam extinguere, posteriore non extinguere, & utroque (ut opinor) eam quæ accederet extinguere, siue sequelam siue principalem, eam cui accederetur retineri. Sabiniani utroque casu sequelæ obligationem confundi, principalem remanere, & verò Iulianus, qui ex Sabinianis fuit, ita scripsit in l. 14. D. de fideiussor. & Africanus Iuliani discipulus in l. heres §. quod si hic feruus. D. eod. & l. cum quis. §. ult. D. de solut. quorum sententia recepta est. Ceterum id quod vulgò iactatur fideiussorem liberari ex causa accessionis, si debitori heres extiterit, totiens verum esse Papinianus ait in d. §. quod vulgò, quotiens rei promittendi plenior obligatio inuenitur. Plenior utique est semper & maior, cum principalis sit obligatio, si ex ea modò efficax petitio competat. l. §. l. debitori. D. de fideiuss. l. debitor. D. de separa. Sequitur, *Nam si reus duntaxat fuit obligatus fideiussor liberabitur.* Quæ verba nemo adhuc tentavit explicare, cui non conatus is successerit infeliciter, nec verò potuit aliter, quandoquidem neque sensum neque rationem ullam admittunt. Dico Papinianum ita scripsisse, *Nam si reus natura duntaxat fuit obligatus, fideiussor non liberabitur.* Nempe quia hoc casu rei promittendi obligatio non inuenitur plenior, cum ex ea non sit petitio, quæ tamen cōpetit ex fideiussoria. Et ita quoque Græci locum illum in suum sermonem transfulerunt Βασιλικῶν 26. tit. 5. Εἰ γὰρ ὁ ἐναγόμενος φύσει μόνον ἠνείχαστο, οὐδὲ ἀπόλυται ἡ ἐγγύη, Vnde è contrario si reus naturaliter & ciuilitè fuit obligatus, dicendum est aditione hereditatis fideiussoriam obligationem tolli, etiam si reus personale auxilium habuerit restitutionis in integrum. Nec enim ideo minus plena fuit obligatio rei principalis, quod potuit principalis in integrum restitui beneficio prætoris, fideiussor non potuit, qui & sine vlla beneficii huius contemplatione principali accessit re ipsa circumscripso, non dolo eius cum quo contraxit. Utroque enim iure principalis obligatio constitit, & nihil mutauit restitutionis auxilium, quod etiam incertum fuit. l. si Titius. D. de fideiuss. Igitur verius est hoc etiam casu fideiussorem aduentem hereditatem rei principalis liberari ex causa fideiussionis, & solummodo quasi heredem rei teneri, ac proinde ex persona rei etiam fideiussori indulgeri auxilium restitutionis, quia (ut dixi) ab eo tanquam à reo debitum petitur. Quo toto nihil est neque verius neque elegantius: & error tamen ille inuaserat omnes Latinorum libros. Vnus alter propriè tantum Florentinorum, non minus quam ille perspicuus, malè collocata negatione in l. si duo rei, quam attuli suprà, quæ quidem suo loco reddenda est hoc modo, Item si duo rei sint promittendi, & alter alterum heredem scripsit, non confunditur obligatio. Sed etsi reus heredem fideiussorem scripserit, confunditur obligatio. Græci utrique clausulæ negationem adimunt, pessimè certè priori. Nondum abscedam hoc titulo, vel non antequam monuerim & in l. cum quis §. de peculio, veriore esse eam scripturam quam Accursius adnotauit, Et magis dissimile esse.

Qualis qualis seruus. Qualecunque dominium. Qualiscunque possessor.

CAP. XXXV.

Hæc quæ prænotauimus, vulgò non explicantur, ac primùm qualis qualis seruus in l. §. §. ult. D. de const. pec. dum dicitur qualem qualem seruum domino acquirere obligationem constitutæ pecuniæ, est seruus qualiscunque siue ordinarius, qui & actor dicitur & dispensator, siue vicarius, ut rectè Græci interpretantur. Nec enim idem de constituta, quod de soluta pecunia dicimus, actori solui potest, non vicario. l. si actore. C. de solut. Constitui potest tam actori quam vicario. Qualecunque autem dominium vindicatione in iudicium deduci in l. si mater. §. eandem. D. de exc. rei iud. hoc est, siue dominium in bonis, siue dominium ex iure Quiritium, vel, ut non malè Ioannes loquitur, siue dominium ciuile, siue naturale. Dominium enim qui aliud directum, aliud vtile faciunt, magno

A magno errore labuntur. Qualiscunque possessor in l. 12. §. pen. D. quib. mod. pig. vel hypo. sol. hoc est siue iustus siue iniustus possessor, vt oblato debito remoueat agentem hypothecaria. Nec enim debere quæri de iure possessoris. Non cogitur fortasse creditor cedere ius nominis, nisi iusto possessori. l. mulier. D. qui pot. in pig. hab. qualicunque tamen possessore offerente debitum vindicatione pignoris abstinere debet.

Emendantur vel explicantur quedam in titulo De vsufructu.

CAP. XXXVI.

B **I**N fine l. 25. D. de vsufruct. perspicuè legendum est, Omni fructuario adquiri, non omnia, vt in Basilicis, *πᾶν τὸ πλὴν ζῆλον ἔχοντι*. Nam sicut l. 13. eod. tit. quod dicitur à fructuario dominum rectè desiderare satisfactionem, hoc adnotatur ad omnem vsufructum pertinere, siue legatus puta siue traditus sit vsufructus, ita illo loco quod dicitur fructuario seruum adquirere ex re fructuarij vel ex operis, id traditur pertinere ad omnè vsufructum, videlicet quo is cunque modo constitutus sit ipso iure aut ruitione prætoris, atque adeo omni fructuario adquiri ex re sua & ex operis serui fructuarij. In eodem titulo l. 60. Cuiuscunque fundi, id est siue prouincialis siue Italici, non vrbanus vel rustici. Nam nullus est fundus urbanus. & ita quoque initio l. 3. Omnium prædiorum, tam Italicorum scilicet quàm prouincialium. Quod & de aliis seruitutibus proditum est in l. 3. C.

C de seruit. & aqua. In l. 15. eod. tit. contraria significatione scriptum, stercorendis latrinis, pro lauandis, & stercore liberandis, vt Græcis *κοπιζειν & ποάζειν*, exstercorare est & exherbare, siue runcare. Vilissima autem admodum illa mancipij condicio. Plautus, *Non magis curo quàm ancillam quæ latrinam lauat*. In eadem qualus est cistæ genus, quo calx defertur, quod & canum dicebatur, auctore Festo. Glossis, *Qualus, διυλισηρ σῶμα, κοπινοσ*. Non alia ratione in eodem titulo l. 68. & seqq. iubetur fructuarius in locum demortuorum vel inutilium capitum alia summittere, quàm quòd debeat generaliter in re aliena cuius vsufructum habet, facere id omne quod bonus & diligens paterfamilias in re sua facit. l. 8. in princ. & §. sed si lapidicinas. eod. tit. §. sed si gregis. Instit. de rer. diuis. Boni autem patrisfamilias siue pastoris, vt Collumella scribit, vel prima cura est annis omnibus in

D demortuarum vitiosarumque ouium locum totidem vel etiam plura capita substituere, quod alio loco idem auctor appellat summittere, dum vbi pabuli sit penuria, iubet non quotannis sed alternis foetum summittere, quod iuris verborum ignari, perperam alij interpretantur esse Educari, alij in Venerè mitti, cum sit Substitui aut suffici, vt Virgilius ait,

*Atque aliam ex alia generando suffice prolem. Et paulo post,
Semper erunt quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac ne post amissa requiras.
Anteueni, & sobolem armento sortire quotannis.*

In eodem titulo l. 7. Adserere arbores Græcis est *κεντριζειν*, id est, Forare medullam arboris sterilis, & in eam foecundæ calamum immittere: insitionis species pro genere. Qua forma Adserere prolem Papinius dixit pro Adoptare, sicut scilicet in foratione surculus truncum adoptat.

E

Mutui definitio.

CAP. XXXVII.

M **V**Tuum est creditum quantitatis datæ ea lege vt eadem ipsa quantitas reddatur in genere, non in specie eadem. Creditum malo definire quàm conuentionem, quia proximus est crediti siue contractus, quàm conuentionis genus. Summa enim diuisio conuentionum in duo genera deducitur. Aut enim contractus est conuentio omnis aut pactum: & rursus contractus diuiditur in nominatum & innominatum. Ex nominatis est mutuum. Mutuum igitur est creditum. idem potest crediti & contractus nomen. Et

F quantitatis creditum. Quantitatis nomine intelliguntur ea quæ pondere, numero, mensura constant, quibus opponi solent corpora, res, species; iura. In aliis rebus mobilibus vel immobilibus, corporalibus vel incorporalibus, mutuum non consistit: in illis consistit, nec vagatur porro. Sunt quidem illæ corpore præditæ, sed nos eis ita fungimur, vt non tam corpus earum spectemus quàm quantitatem. Ceteræ res corpore valent certo

vel incerto. Certo, vt Stichus : incerto, vt homo: vel intellectu, vt possessio, seruitus, no- A
 men. Quæ pondere, numero, mensura constant, quantitate valent potius quàm corpore.
 l. r. §. non solum. D. ad leg. Fal. l. Si is cui nummos. D. de solut. Adicio in definitione Quã-
 titatis data. Dare est accipientis facere. Itaque exigitur etiam hoc in mutuo, vt quod da-
 tur, fiat accipientis. Vt igitur dominus sit qui dat. Datione enim alienæ pecuniæ non con- B
 trahitur mutuum : sed neque datione suæ pecuniæ, nisi transferendi dominij animus fue-
 rit. Quinimo datio alienæ pecuniæ, vel datio suæ absque alienandi animo, traditio est po-
 tius quàm datio. Idcirco iuris auctores bellè commenti sunt, mutuû sic dici quod de meo
 fiat tuum. quod & Nonius Marcellus sequi videtur. Honestius (inquit) mutuû est quod
 sub amico affectu fiat meum tuum, vsu temporis necessarij. Quæ Nonij verba mihi ma-
 gnopere placent, propterea quòd subindicant honestum id non esse quod sub auido fœ- B
 nore, non sub amico affectu fit, ego ne mutuum quidem id esse opinor. Nam vt commo-
 datum est gratuitum quod est quasi mutuum ad vsûm, ita & mutuum, quod quasi com-
 modatum est ad abusum. Et longè aliud est mutuum, aliud fœnus, quod vel ille Comici
 versus indicat, *Si mutuum non potero, certum est sumam fœnore:* & inde illa dubitatio in l. Gra-
 nius. §. vlt. D. de fideiusor. an teneat si Titio mandauero simpliciter pecuniam credere, id
 est mutuam dare, & is fœnerauerit : atque adeo longè aliud est actio mutui, aliud actio
 Calendarij. Et sanè mutui obligatio re contrahitur, Calendarij verbis. Nam citra stipula-
 tionem mutuatitiæ pecuniæ vsura deberi non potest, neque ex pacto incontinenti facto,
 neque ex mora iudicis officio. & accedit obligationi mutui obligatio Calendarij. Qua
 de causa in specie d. §. vlt. quia qui fœnerauit, cum ego mandassem vt crederet, simul etiã C
 credit, placet teneri me mandati in sortem scilicet, non in vsuras, id est mutui nomine,
 non Calendarij. Verùm vt ad mutui originationem redeamus, quod dicitur mutuum sic
 appellari quòd de meo fiat tuum, scitè dicitur magis quàm verè. Iurisconsulti enim nostri
 imbuti sunt ab Stoicis, & Stoici licentiores ac propemodum inepti in ducendis nominû
 originibus, vt sanè etiam quod pleraque nomina etymologiæ non habeant proprietatem,
 sicut de vestibulo Varro dicit, pro captu ingenij cuique licet eorum reddere rationem. &
 inde de Stoicis Cicero, Oppidum, inquit (vt imiter ineptias Stoicorum) quòd opem da-
 ret. & alio loco, Fundamentum iustitiæ est fides, id est dictorum conuentorûque con-
 stantia & veritas, ex quo, quanquam hoc videbitur fortasse durius, tamen audeamus imi-
 tari Stoicos, qui studiosè exquirunt vnde verba sint ducta, credamus, quia fiat quod dictû D
 est, appellatam fidem. Illa quoque testamenti quæ à nostris traditur originatione, conficta
 est Stoicorum imitatione, quòd sit testatio mentis. Scita enim & concinna magis est quã
 vera. Nam certè testamentum natum est verbum, non ab origine factum duplici. atque
 ita mutuum, (si verum amamus) à mutatione potius nomen habet, quod mutetur hoc
 genere pecunia cum pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quodque cõsistat
 in his rebus quæ facillè mutationem & promiscuum vsûm recipiunt. Hæc nominis origo
 verior quàm quæ traditur à Iurisconsultis, vel quæ à Varrone, à Siculo verbo *μοῖτον*, vt il-
 lo Sophronis loco, *μοῖτον ἔντιμον* : cui similis Hesylij ille, *μοῖτοι ἔντιμοι*, incorruptus. nam
 & eidem sunt *ἀμείπιον ἔντιμοι*. Prouerbum autem Siculorum quod adfert, sic emendo. *Ἡ
 χεῖρ μοῖτον οἴσει χεῖρ*. Cæterùm, vt de leporis nomine idem Varro scribit, Siculi, quòd E
 Roma sint orti, mutui nomen potius inde tulerunt quàm illinc Latini. Idemque de vn-
 ciæ & nummi nomine dici potest, quod Pollux Siculum esse scribit. Sed pergamus ad re-
 liqua. Adiecimus in definitione quod mutuum datur ea lege dari vt par quantitas redda-
 tur in genere non in specie eadem. Primum enim si detur vt nihil reddatur, quod credi-
 tum insolubile Seneca vocat, mera donatio est, non mutuum, quia mutatio inter-
 cedit aut reciprocatio nulla. Et hac ratione proprium auctores solent à mutuo se-
 parare, vt illo Comici loco, *Ego cum illa nolo facere mutuum. Quid ita? quia proprium
 facio*. Proprium est quod nec in genere eodem vel alio, nec in specie eadem vel a-
 lia reddere cogor alteri. Mutuum quod reddere cogor. Et inde illa philosophorum vox.
 Nihil esse homini proprium, quia nihil quod non reddi oporteat, terræ reddenda terra:
 & in comædiis illa, *Nihilne esse proprium cuiquam?* & vitam mutuam esse, non propriam. F
 Ouidius.

Vita

A *Vita data est, vtenda data est, sine fœnore nobis
Mutua, nec certa perfoluenda die.*

Quod ita Cicero, Natura dedit vsuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die. Et Attius, *Nulli vita propria in vita est.* Mutuum igitur est quod debem⁹ reddere, sed propriè non quod debemus reddere in specie eadem, sed in alia eiusdem generis. Nam quod in specie eadem reddendum est, vel commodatum est vel depositum vel pignus vel precarium. In his contractibus interponitur fides reddendæ eiusdem rei. & hoc est quod Paulus ait, Mutuum damus recepturi non eandem speciem quam dedimus (alioquin cõmodatum erit aut depositum) sed idem genus. Nam si aliud genus, non erit mutuum. Et vt omnia sint paria, ponatur exemplum in his rebus quæ pondere, numero, mensura constant, vt in pecunia numerata. Mutuam pecuniam damus recepturi non eandem ipsam pecuniam, sed aliam tantam. Alioquin commodatum erit vel depositum vel pignus vel precarium. Nam & hi contractus in pecunia numerata consistere possunt. De deposito & pignore non est dubium, quia his contractibus res vtendæ non dantur, sed deposito custodiendæ, pignore possidendæ. Commodato dantur vtendæ ad tempus, precario quã diu libuerit danti. At pecuniæ non est vsus. ergo nec commodatum vel precarium, nisi fortè accipiatur quasi corpus, non quasi quantitas, vt ea vtamur, non abutamur, quo casu etiam in pecunia numerata commodatum precariumque consistit, sicut retrò quoque corpus nonnunquam accipitur quasi quantitas, vt in l. quod sæpe §. in his. D. de cont. em. pt. dum grex adnumeratur his quæ numero constant, si modò venierit ad numerum: & hoc casu etiam in corporibus consistet mutuum, veluti dato grege ad numerum, vt totidem capita reddantur eiusdem qualitatis, vel dato pane ponderis certi vt eiusdem ponderis alius panis reddatur æquè bonus, vel dato libro fortè papyraceo, quo exemplo vtitur Accursius, in pondus, vel piscibus datis aut carne aut ligno. Nam & hæc appendi solent. Et de piscibus nominatim Varro iij. De re rust. Hirrium Cæsari duo millia murenarum dedisse in pondus: & Plinius ix. Hirrium Cæsari sex millia murenarum mutua appendisse. Nam permutare quidem pretio noluisse aliãve merce. Sed de his satis.

Institutionum loci singulares.

C A P. XXXVIII.

D **E**X libris iuris ciuilibus, quibus solis nos vti Iustinianus voluit in respondendo, litigando, iudicando, libello Institutionum, neque comprior neque facilior vllus est, quive inter pretem desideret minus, vt planè illorum videatur esse otium ignobile qui cum libellum longissimis onerant commentariis, quod positum est in vna cognitione in infinita dispartientes, quo scilicet plura scire videantur, vt illis quidem videtur, nostro iudicio, ostentatione vana quo ceteris nihil scire videantur. Nam quæ scientia hæc est quæ modum non habet vllum? quæ fines suos egreditur? quæ tota decerrat à præceptis suis, & summo illo præsertim nec à Iustiniano prætermissa, vt incipientibus iura tradantur leui ac simplici via, ne difficultate institutionis tam numerosæ atque perplexæ ab hoc studio deterreantur, & vt Theo. monuit, ne fiant *διελεπτινί εις τὰ μετατὰυτα.* Quæ me ratio potissimè impulit olim, vt corrigendo Institutionum contextui, qui hiabat locis plerisque, potius quàm interpretando, operam darem. Sciebam enim nitidissimum libellum interprete nihil indigere. Et si quid tamen nostræ operæ præter correctionem paululum accessit, id sanè inuito extorsit superiorum commentariorum inscitia, quos nonnunquam verarum rerum obseruantia meliore non potuimus nõ adnotare tacitè, & tam certè molliter, quàm abuti palàm nostra lenitudine sibi deinde præsumpsit multorum audacia, amplioribus quàm priores fecerant, commentariis, & veluti errorum omnium maculis, pulcherrimum libellum deformantium, ore quandoque etiam effuso in veterum Iurisconsultorum doctrinam singularem ac propè diuinam: quos forsitan breui (si Deus fecerit otium) *Σύρφετος τῆ νομικῶν*, meditatam iamdiu opus ac propemodum adfectum à me, cum aliis plerisque cõtortoribus legum ita copulabit, vt deinceps noscere cuius sit in facili quicquid hi sua manu attigerunt omnes, nihil aliud quàm scabiem & vlcus esse. Facilitas verò in Institutionibus quam prædico, vt non potest esse magna, conditis ordine & arte tanta, quantam vix vllus hodie nobis conficere potest aut poterit vnquam? definitionum & diuisionum vel partitionum elegantissimarum plena omnia, iuris veteris à iure nouo separatio perspi

cua, veteris sermone purissimo veterum, noui sermone Triboniani recenti. & in his singu^A laria innumera, quæ vix in aliis inuenias nostris alienisve auctoribus, vt de lege Hostilia, quod est scriptum furti agere licere eorum nomine qui apud hostes sunt, aut reip. causa absunt, quæ in eorum cuius tutela sunt: & inueniendorum codicillorum historia. Et, quod prima specie iniquum videtur, de noxalibus actionibus, Seruus noxæ deditus si dānum resarciat ei cui deditus est quæ sita pecunia, vt auxilio prætoris inuito domino manumituratur. Et ratio tamen optima hæc, quod etiam is dominus factus sit non tam sua sponte, quàm necessitate quadam noxalis iudicij, cum nihil ipse aliud desideraret quàm noxam sarciri: qua ratione etiam Græci vtuntur in specie l. 8. D. de nox. act. Sed & alio loco extare non puto rationem absurditatis eam quæ redditur de actione furti manifesti cur sit perpetua, in tit. de perp. & temp. act. Leniorem fecit prætor actionem furti manifesti quàm esset ciuilis ex xij. Tab. & absurdum existimauit etiam facere breuiorem. Est ergo perpetua, vt ciuilis, sed non est durior, vt ciuilis. In furto nec manifesto prætor nihil immutauit. Item singularis locus ille est de fure manifesto, vt non minus visus cum re furtiua quàm deprehensus, pro fure manifesto habeatur. Quo argumento existimo malè Bartolum in l. 1. D. de adq. poss. hæc ciuitatum instituta, Si quis inuentus fuerit cum armis, &c. interpretari de apprehenso siue capto. Nam inuentus rectè dicitur & qui visus est: & quod ille de inuentore lapillorum adfert, (qui quidem pro occupatore accipitur) hanc rationem habet, quia nisi ceperit non videtur acquirere voluisse. Et in illum Virgilij locum.

*Non ego te vidi Damonis pessime caprum
Excipere insidius, multum latrante Lycisca?*

adnotans Seruius, Manifesti cum furti arguit dicendo, Vidi: ad illum (opinor) respexit locum, eumque ex Caio sumpsit Tribonianus, legit in Caio Seruius. Fuit enim hic iuris auctor grammaticis familiaris propter bonarum literarum & Homeri potissimum tractandi, quæ in eo fuit, peritiam summam, vt nominatim etiam quodam loco idem Seruius scripserit apud maiores omne mercimonium in permutatione constituisse, & hoc Caium Homericum confirmare exemplo, qui Caij locus (vt puto) superest in §. item pretium, De emp. & vend. Sed quia superioribus versibus Virgilius adicit statim, *Et cum clamarem Quò nunc se proripit ille*, existimo visum furem non aliter pro manifesto haberi, quàm si dominus qui vidit viso acclamauerit, *Quò te fur proripis? Quòve res abit mea?* aut quid simile. Sicut ex xij. Clamor exigitur antequam iure furem occidere possis. l. 4. D. ad leg. Aquil. At non illi tantum singulares loci in Institutionum præclarissimo & eruditissimo libro, verum & alij plures, de fiduciaria tutela cur liberi parentis manumissoris sint fiduciarij, liberi patroni legitimi, de tribus generibus testamentorum, de oratione Pertinacis in titu. quib. mod. test. infir. & oculis subiecta graduum descriptio, & enumeratio actionum bonæ fidei perfectissima, & alia de iure antiquo non pauca. Hæc indicasse satis erit, quæ simul etiam totus liber qualis sit quantique momenti, satis (vt arbitror) indicabunt.

Notantur quedam in tit. De rei vindicatione.

C A P. XXXIX.

Non intellecta vis horum verborum, Cogere & Percipere, fecit hætenus vt non intelligeretur etiam l. si eius fundi D. de rei vind. cuius quæstio in eo posita est, rectiusne dicamus bonæ fidei possessorem suos facere coactos, an perceptos fructus. Ac primū quidem de possessore alieni fundi loquitur, bonæ fidei verò an malæ fidei? Certè de bonæ fidei possessore, vt palàm Græci edicunt illo loco, quoniam de eo loquitur qui fructus suos facit. Porro bonæ fidei possessor restituit petitori fructus perceptos & percipiendos post litem contestatam, itémque perceptos ante litem contestatam si extant, non etiam non perceptos, etiamsi petitor percepturus fuisset. Labeo non ita loquitur, sed non coactos fructus (inquit) non restituit. malè, vt Paulus norat. quia certè bonæ fidei possessor restituit non coactos fructus, si modò eos perceperit. Plus est Cogere quàm Percipere. Percipitur frumentum spica cæsa nõdum trita, vinum vindemiæ, vna adempta nondum expressa. Cogitur, si teratur frumentum vel prematur vna l. si fructuarius. D. quib. mod. vsus fruct. amitt. vt auctore Nonio Marcello cogitur pecus, si premantur vbera. Labeo ait bonæ fidei

A nã fidei possessorem vindemiam non restituere, quam non coëgit, Paulus contrã, vindemiam eum restituere quam percepit, etiam si nõ coëgit. In eod. tit. l. 38. quod est scriptum Flor. Conseruisti pro Conseruisti, reiiciendum non est. Nam & ita inspectis antiquis libris inueni scripsisse Victorem in Probo, Vineis conseruit, & Liuium in x. Quam arborem conseruisset sub ea legere alium fructum. In l. 21. placet mihi vulgaris lectio magis quàm Flor. Comminus enim petitor eam rem persequi potest, id est statim, sine cessione. Nam & ita Virgilius. 1. Georg. *comminus arua Insequitur*, id est statim, sine intermissione, prope: Hesiodus ὄπιθεν. Lucretius, Comminus ipse suo contingens feruidus igni.

Exceptio stellionatus minus honesta aduersus decoctores.

B

C A P. X L.

EX l. 10. §. pen. D. mand. fideiussor habet actionem mandati, etiam si sciens omiserit ex ceptionem minus honestam qua ipse uti potuit ex sua persona, reus non potuit. At quæ sit minus honesta exceptio queritur. Et valde placet primum exemplum quod Accursius adfert de exceptione ex edicto Quod quisque iuris, quam Græci vocant exceptionem stellionatus, videlicet cum is qui decoxit creditoribus, impetratis nouis tabulis, agit cum debitoribus suis. Repellitur enim exceptione stellionatus, quia ut stellionatus est in creditore qui non numeratam pecuniam vel numeratam iterum accipit, etiam si ex sententia iudicis ei soluatur. l. 29. §. pen. D. man. ita & in debitore qui decoquit creditoribus, licet legis beneficio, id est nouarum tabularum ei debitum remittatur, l. bona fides. D. de act. empt. Decoctor autem aduersus decoctorem hac exceptione non vitur, quia absurdum est, vitium in quo ipse est, obiicere ipsum alteri. Quod ita Græci interpretes enuntiant, usurpata etiam appellatione Latina, Decoctor decoctori ἡρου λεωκόπος λεωκόπω τὴν stellionatus ἡρου τὴν τὴν λεωκόπου, ὅτι ἀρθήσεται τὸ δεχθῆναι. Nunc finge, Primus à Titio in creditum accepta pecunia, Secundum fideiussorem dedit, post decoxit creditoribus suis tam Titius quàm Primus, non etiam Secundus, agente Titio ex stipulatu, fideiussor, id est Secundus, eum repellere potest exceptione stellionatus, qua tamẽ primus debitor Principalis, qui in eodem vitio est, agente Titio uti non potest. Quid igitur fiet hoc casu si conuentus fideiussor siue sciens siue ignorans prætermiserit exceptionem stellionatus, & condemnatus integram pecuniam soluerit Titio? An habebit actionem mandati? Sic videtur excusatus enim est pudor eius qui minus honesta exceptione uti noluit. l. Quintus. D. mand. Et est illa quidem ideo minus honesta, quia in idem propè vitium incurrit reus qui ea exceptione vitur quod obiicit alteri. l. ult. D. quod quisque iur. Studet nanque decoctori & vicissim ipse decoquere: & quamuis lex odio decoctoris hanc exceptionem dederit, non probat tamen eum qui cõtra naturalem æquitatem propter suum compendium idem odium exercet in creditorem suum. Abhorret hæc exceptio ab æquitate naturali. l. 3. §. ult. D. cod. l. si pænæ, in prin. D. de cond. ind. Ex diuerso si Titius solus decoctor fuerit, & sciens fideiussor omittat exceptionem stellionatus, non habebit mandati actionem, si modò habuit facultatem conueniendi Primi, & desiderandi ut ipse susciperet potius iudicium, vel suo nomine nondum lite contestata cum fideiussore, vel procuratorio nomine post litis contestationem. Nam si fortè absente Primo, non habuit fideiussor facultatem eius conueniendi, ommissa exceptione stellionatus, habebit actionem mandati, nec imputabitur ei cur minus honesta exceptione vsus non sit. d. l. 10. §. pen. idẽmque dicendum arbitror si Titius & Secundus decoctores fuerint, nõ Primus, ut habeat actionem mandati Secundus, qui dum nec volens uti poterat exceptione stellionatus, qua tamen Primus uti poterat, coactus est Titio soluere, si facultatem Primi conueniendi non habuit, ut non habeat si habuit. Quid si, ut omnia pertentemus, fideiussor solus decoctor fuerit? Res est perspicua. Obstant tabulæ nouæ ne possit cum eo utiliter agi, integra tamen est actio cum reo principali. Quod igitur si fideiussor decoctor non sit, sed alia ratione incidit in idem illud edictum Quod quisque iuris? puta, Impetrauit fideiussor ne debitores sui aduersus eum vlla exceptione vterentur, & euenit propterea ut ipse conuentus ex causa fideiussoria non vteretur exceptione doli vel pacti vel Quod metus causa, qua alioquin uti potuisset: An habebit actionem mandati? Minimè, ne pænna fideiussoris pertineat ad reũ. l. 3. §. sed si tu incidisti D. quod quisque iur. Quid verò dicemus si fideiussor

honestam exceptionem prætermiserit? An non habebit mandati actionem? Sic videtur ^A
 ἐξ ἀπὸ ἀφ' ἑαυτοῦ velle Iulianus in d.l. 10. §. pen. vt si omiserit exceptionē pacti in suam per-
 sonam concepti, vel intercessionis vel temporis, qua reus vti non potuit: quod ita proce-
 dit, nisi cauere velit reo de indemnitate. l. pen. D. ad Velle. l. 29. §. vlt. D. mand. quæ cautio
 non desideratur ab eo qui exceptionem inhonestam omisit. Quòd si exceptione honesta
 quam sciens & prudens fideiussor omisit, etiam reus vti potuit, sine distinctione illa ha-
 buerit necne fideiussor facultatem conueniendi rei, præcidinus fideiussorem non habi-
 turum mandati actionem.

F I N I S.

B

IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM

LIBER XII.

D

Constitutio Zenonis de litium expensis.

CAP. I.

ONSTITVTIO Zenonis de litium expensis, cuius me-
 minit Iustinianus in No. lxxxij. nec explicat sententiam e-
 ius. Periisset igitur, nisi quòd fuit in me studium conquiren-
 dorum βασιλικῶν, neque labori neque impēfæ parcendum
 esse duxissem, dum id aliqua ex parte explerem modò: ex
 quibus cognoui ante l. vlt. C. de fruc. & lit. exp. deesse illam
 Zenonis Cōstitutionem de sumptibus litium, & hanc esse
 illius mētem, vt victori iudex iubeat victum reddere impen-
 sas litis, vtque modum impensarum quæ in litem probabi-
 liter facta sunt excedere possit in sua condemnatione, vide-
 licet ad finem decimæ partis impensarum, verbi gratia. Si
 impensæ sint L. damnando victum in L V. vbi hoc suaserit
 victi temeritas & audacia ita tamē vt decima illa in fiscum redigatur tota, vel si videbitur
 etiā ex ea aliquid victori erogetur veluti pro solatio iniquæ vexationis & molestiæ iudi-
 ciariæ: & vt condemnationem faciat iudex huiusmodi non in reum tantum & actorem, si
 vtriq̄ue fuerit competens, sed etiam si actori fuerit incompetens eúmque ex reconuētio-
 ne forsitan condemnādum esse iudex arbitratus fuerit. Actor sequitur forum rei compe-
 tens, etiam si id actori sit incompetens, & nihilominus damnari in eodem foro potest a-
 ctor reo ex mutua petitione, quod iuri antiquo congruit. & si damnari principali nomi-
 ne, & expensarum igitur nomine, vt vult Zeno: & vt postea voluit Iustinianus non tantū
 ex mutua petitione, sed etiam ex eadem lite l. cum Papin. C. de sen. & interl. omn. iudic.
 Idem

E

F

A Idem Zeno remitti cōdemnationem expenſarum litis reo qui bonam fidem agnouerit vel actori qui deſtiterit à lite, vel vtrique ſi res dubia & perplexa fuerit adeo vt videatur vterque iuſtas cauſas litigandi habuiſſe. Verba Conſtitutionis vt ſunt relata in Baſilicis hæc ſunt. Η' Διζήσεις κελεύει ὡς πάντα διχαſτῶ ἐν τῇ ſπόφαςί αὐτῶ κελεύει τ' ἠτιηθέντα διδόναι τὰ δαπανήματα πάντα τὰ ἐν τῷ διχαſτείω γενόμενα ἔχοντος ἐξουσίας αὐτῷ τῶ διχαſτῆ ἢ ὑπερβαίνειν τὴν δαπάνην ἕως τ' δεκάτης μοίρας τῆς δαπανηθέντων εἰαν αὐτὸν ἠαυαρχωτῆα τῶ ἠτιηθέντος μέρους τῶ τὸ ὕψος κληθήσεται, ὡς τὸ ὑψὸς τὰ δαπανήματα τῷ δημοσίῳ λόγῳ ἀφαιρέσειν, εἰ μὴ ἄρα ὁ διχαſτῆς τὴν βίβλιν τῶ νεικηκότος μέρους ββληθῆς θεραπεύσαι μέρος τὶ πότε ἐκ τῶτων αὐτῶ ἀφορίσει, χαταδιχαſτομὸν μὴ μόνον τῶ ἐνάγοντος καὶ ἐναγομὸν ὅτε πρὸς φορος ἐκατέρω ὅτιν ὁ διχαſτῆς, ἀλλὰ καὶ τῶ ἐνάγοντος ἀπρὸς φορος ὅτιν, ἠτιηθῆ δὲ ἐξ ἀπειταγωγῆς, μὴ διανάμνος ἐκείνοι τ' διχαſτῶ παρατήσασθαι, εἴτε ἄρχωντες εἴησαν διχαſτῆ εἴτε ἄλλοι ἀφαιρητῆα. ἔχουσι γὰρ καὶ ἄλλοι ἐπιβαστῆς καὶ ἐπέικτας, εἰ δὲ μὴ τῶ τὸ ποιήσει ὁ διχαſτῆς αὐτὸς τὴν ζημίαν ταύτην ἀναγκάζεται θεραπεύσαι τῶ νεικηκότι μέρει. Εἰαν δὲ τις ἐναγομὸνος ἐγνωμονως ſπόδώσει ἢ ἐνάγων ſπόσῃ τ' δίκης ἢ καὶ ὁ διχαſτῆς εὐρη αὐτὸν τῇ ἀληθείᾳ ἢ καὶ συκοφάντι, ἀλλὰ ὅτι ἀμφιβόλω τράγματι διχαſτομὸν, ὁ τοιοῦτος ἐκφεύγει τὴν τῆς δαπανημάτων χαταδίχην. δῆλον δὲ ὅτι ἐπὶ τῆς χαμηδιχαſτῶν ὁ ἄρχων ὅτιν ὁφείλων αὐτοῖς ἀφορίσαι ταξέω τὴν τὰ ταῦτα μεθοδεύοντα. In vetuſtiſſimo codice annotatum erat ante d. l. vltim. de eſſe Conſtitutionem Græcam. Ceterum Conſtitutionis neque verbum neque ſentētia vlla referebatur. Subſcriptio tantum reſtabat hujuſmodi *Dat. VII. kal. Apr. poſt Conſulatum Longini*. Id vero in ea Conſtitutione etiam notatu dignum eſt, Iudices delegatos à principe habere executores & apparitores proprios. habere etiam adſeſſores oſtendit Nou. l. x. quaſi magiſtratus, vt mirum non ſit ſi ſubdelegare poſſint l. à iudice C. de iudiciis l. i. C. qui pro ſua iuriſd. quod tamen iudices à magiſtrato delegati ſiue iudices pedanei non poſſunt, quos etiam eadem Zenonis Cōſtitutio & Nou. lxxxii. & xc. & xcix. & l. xxvii. C. de procur. dicunt non vti propria apparitione, ſed ſumere eam ex cohortibus vel ſcholis vel ſcriniis. Vnde exiſtimo etiam iudicem datum à Principe ſentētiam ſuam exequi poſſe. Quò enim illi executores ſiue apparitores ſi ſentētia ſux executionem non habet? qua tamen in re hæſitat Accur. initio l. à Diuo Pio. De re iudic.

D *Conſtitutio Iuſtiniani de diuidendis capitibus litis.* CAP. II.

D Abimus hoc capite aliam Cōſtitiutionem Græcam, ſed Iuſtiniani non Zenonis, que penultimo loco ponenda eſt in tit. De ſent. & interl. om. iud. quaque dirimitur quod tractant interpretes in l. etiam §. i. D. de minor. & l. quid tamen. D. de recep. qui arb. rec. An quot ſunt ſpecies ſiue capita vnus litis, tot etiam ſunt ſententiæ vel tot ferri ſeparatim ſententiæ poſſint. Nam Iuſtinianus definit poſſe, his verbis, vt in Baſilicis relatum eſt, Η' Διζήσεις κελεύει πολλῶν ὄντων ἐν τῇ δίκῃ κεφαλαίων διυάσθαι τ' διχαſτῶ ἐπὶ ποι αὐτῶν ἐξαγαγεῖν ſπόφαςιν τελείας, καὶ τότε πάλιν ζητήσασιν περὶ τῆς ἄλλων, καὶ πάλιν ἐξερεγκῆν τὴν δεκῆσαν αὐτῶ ſπόφαςιν, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι μίας ſπόφαςιν περὶ πάντων ἅμα λέγειν τῆς κεφαλαίων. vt in Senatu quoque olim rerum que referebantur diuiſio ſæpe fiebat. vt procuratori etiam & defenſori rerum que mandatæ ſunt licet diuiſionem facere. l. qui proprio §. i. l. vltim. D. de procur.

E *Due Conſtitutiones Iuſtiniani De appellationibus.* CAP. III.

C Vm l. xxxi. C. de appellat. conſtitutum eſſet ex appellatione illuſtrium iudicium à quibus ſcilicet appellari poteſt cauſam introduci in commune auditorium ſenatorū & procerum ſacri palatii conſultationum more ſiue ἐπιβουλεύσειν vt Græci loquuntur (conſultatio enim fit conuocato Senatu ad appellationem factam ad principem l. ij. C. vt lite pend. No. lxxij.) ſtatim in dubitationem venit quid de ſententiis præſectorum Prætorio ſtatuendum eſſet à quibus non eſt appellatio, ſed retractatio l. i. C. de ſent. præf. præf. Nou. lxxxij. An retractetur lis apud ſucceſſorem. vt d. l. i. demonſtrat, non in ſacro auditorio per conſultationem? Et quid ſi ipſemet ſibi præf. prætorio ſucceſſerit? nam periculum eſt ne ab alio ſucceſſore ſententia prior reſcindatur ſemper, ab eodem vel conſtantia cauſa confirmetur. Quamobrem Iuſtinianus vult prior Conſtitutione Græca que de

sideratur post l. xxxiiij. C. de app. præf. præf. apud quem lis retractatur adiūgi quaestorem **A** facti palatij, ita ut aduersus eorum sententiam rursus alia retractatio postulari non possit, & verba quidem Iustiniani, quantum Basilica me docuerunt. hæc sunt. Ἡ δὲ τῆς τριακοστῆς δευτέρας ἀνατάξεως ἐπέσεις ἐπὶ πάντων τῶν ἀρχόντων τῶν ἰλλυφρίων ἐφ' ὧν ἔστιν ἐκκλητος ἡ βασιλεὺς ἡ ἐκκλητὸς ἀκροᾶσθαι, ἢ παρεῖσαι διὰ τῆς εὐρέσεως νόμων ἐγνωσμένοι ὅτι καὶ τῆς ἀποφάσεως τῶν ἐπαρχῶν ἐκκλητος μὲν οὐκ ἔστιν, ἀναψηλάφησις δὲ ἔστι, καὶ εἰ μὲν ἕτερος ἔστιν ἐπαρχὸς πιθανόν ἔστιν ὅτι ἀναπρέπει τὰ παρ' ἑτέρω κριθῆναι, εἰάν δὲ ὁ αὐτὸς γίνηται ἐπαρχὸς πάλιν ὁ ἦδη ψηφισάμενος ἕπιτος καὶ τῆς ψηφίσεως καὶ ἀδείσεως παρεσπινέχθισαι ἐπειδὴ παρελέληπται ὑπὸ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς ἀποφάσεως λέγειν, κελύει ἡ διάταξις ὥστε τὸ κοιναίτωρα συνακροᾶσθαι αὐτῶν δεύτερον ἢ τρίτον γινόμενῶν ἐπαρχῶν καὶ ἐξέτασον πᾶσι ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτῆς ἀρχῆς γινόμενῶν ἀποφάσεις θεασίζεσθαι ὥστε μηδεμίαν εἰναι καὶ τῶν τοιούτων ἀποφάσεων ἀναψηλάφησιν. **B** Sequenti Constitutione vetat appellari ante definitiuam scntētiā, forte ex interlocutione iudicis qua denegauerit litigatori testium vel instrumentorum exhibitionem aut dilationem eorum causa, aut exceptionem perēptoriam aut locum ad agendum quod tamen licebat olim l. xvij. C. Th. quor. ap. non rec. Et ratio Iustiniani hæc, ne subinde ita appellando ex qualibet interlocutione lis trahatur in infinitum, & quod si quid medio litis inique sibi à iudice denegatum litigator queratur, hoc post definitiuam sententiam interposita appellatione ei simul cum re principali omne sarciri possit: quóque magis constet de iniquitate vel impatientia iudicis, ut quoties quid iudex delegatus denegat litigatori, id scripto comprehendatur. Verba Constitutionis hæc sunt. καὶ μετὰ πᾶσαν πλὴν δίκην, τότε πλὴν ἐκκλητον ἐπιδοθῆναι, ἢ δὲ γὰρ βλάβηται πᾶσι εἰάν ἐν τῷ μεταξύ ἐγένετο ἀδικαλία ἀπαρνημένη αὐτῶν δίχμον ἀμόζον αὐτῶν τὸ τίτιν ἢ μαρτύρων ὡς ἀγωγῶν ἢ ἀνάγνωσιν συμβολαίῃς. διώταται γὰρ ἐν τῇ ἐκκλητῶ πάντα γυμνάσαι ἵνα μὴ καὶ τῆς μέσης ἀδικαλιᾶς ἐπιδοθῆναι ἐκκλητῶ μῆκος δίδωται ταῖς ὑπεθέσει πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ ὑπεθέσει ἐπιδοθῆναι ἐκκλητῶ καὶ ἐξεταζομένης, πάλιν ἄλλῃ κεφαλῆς γυμναζομένης καὶ πάλιν ἢ κατ' αὐτῆς παρεχομένης ἐκκλητῶ εἰάν δὲ διαίτητής ἔστιν ὁ ἐν μέσῃ ἀδικαλίᾳ δίχμον αὐτοῖς ἀρνησάμενος, κελύει ἐγγράφως τέτω ἐπισηκῆσθαι, ὥστε ἐν τῇ ἐκκλητῶ φυλάττειν αὐτῆς πλὴν ὡς τὰς δίχμολογίας ἀπεσκριτοῖς. εἰ δὲ ὡς ταῦτα γίνηται, μήτε δεχάσθαι πλὴν ἐκκλητον ὁ δίχμολογῆς, καὶ αὐτὸς ὁ ἐκκλητῶς ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως πενήτηκοντα λίτρας ἀργύρου παρεχέτω. **C** Vide cap. vj.

Temporalis dies & fatalis & reparatio. **C A P. I I I I.** **D**

Qui non intelligunt eundem esse fatalem diem in quaestione de appellationibus, & diem temporalem, mutant nescio quo modo verba hæc l. xxxij. C. de appel. Temporalis iudicet die, perperam, cum apertissimum sit iudicem ad quem prouocatum est iudicare vel causæ cognitionem suscipere die temporali, id est, die fatali, quo nisi introducatur in iudicium causa appellationis, interire solet. & ita dies temporalis accipitur l. ij. C. de temp. app. l. lxij. C. Th. de appel. l. vlt. C. Th. De repar. app. ut recte verba illa l. xxxij. ita sint in Basilicis Græce reddita, διχάζετω καὶ πλὴν κυριαν ἐπιπεθεσμον. Erat autem olim longe alia ratio dierum fatalium & reparationis dandæ quam sit hodie ex l. ij. & vltim. C. de temp. appel. & quo breuior, eo etiam, ut existimo, melior. nam duobus vel sex mensibus exactis pro locorum interuallo post appellationem interpositam, vltimus erat fatalis: **E** post quem lapsa litigatori intra menses quatuor extra ordinem dabatur reparationis beneficium ita ut esset etiam hic exactis quatuor mensibus, dies fatalis vltimus, post quem nulla spe relicta secundæ reparationis, sententiæ latæ necessario obtemperandum erat perinde atque si non fuisset appellatum. & huic iuri locus erat non tantum in appellationum causis, sed etiam in omnibus causis quæ ex rescripto principis instituebantur datis certis temporibus ad denunciandum edendumque rescriptum l. j. C. Th. de tempor. cursu, &c. Augustinus contra Donatistas post collationem. Redire auli sunt ad illius temporis præscriptionem, vbi dixerant lapsam iam esse causam & quatuor mensibus euolutis agi iam omnino non posse. Symmachus in epistolis. Mensium quatuor dilata curriculis, **F** summo die temporis impetrati excidit cognitor, &c. Et de his quatuor mensibus fuit l. vltim. C. si pend. ap. mors inter. ut Constitutio integrior declarat quæ extat sub eodem titulo in Cod. Th. coniungenda cum l. ij. C. Th. de temp. cur. Idem vero Symmachus mox de non danda secunda reparatione, Post hæc cum vellet, inquit, infælicem causæ lapsum repara-

- A reparacione sarcire, obiectu legis Constantinianæ explosa est, quæ extra ordinem temporibus indultis, longiorem negauit excursum. Constantiniana lex est d.l.j.C. Th. de temp. cur. Alia refertur Constantiniana lex l.j.C. Th. de sec. lap. vt iudex litem suam faciat cuius culpa lis gemino lapsu perierit, ea verò est l.ij.C. Th. de temp. cur. Recte, culpa. nam si ægritudine vel morte iudicis id acciderit, non denegatur secunda reparatio l.ij.C. Th. de repar. appel. & hoc est quod subiicit Symmachus eadem epistola ad Theodosium. Parentum numinis vestri diuorum principum protulit sanctiones, quæ inter reliquas exceptiones reparacionem iurgantibus tribuunt si per cognitorem causa labatur. Reparatio est Instauratio siue redintegratio temporis lapsi simul ac litis, quam recte Græci ἀναίωσην & ἀναρχίησιν; male παρωρησιμόν, id est, præparationem. De iure nouo scripsi libro De præ-
- B scriptionibus cap. xvj.

Explicatio l. vltim. C. de reuocandis his quæ in fraud. cred. alien. sunt.

C A P. V.

- Obscura plerisque videtur l. vltim. C. de reu. his quæ in fraud. alien. sunt. non abs re. nouum enim id est quod ait & inauditum fraudatorem qui donationis gratia nouatione facta per acceptilationem liberauit debitorem suum, teneri duntaxat intra annum in quantum facere potest. Fraudator enim is est qui fraudandorum suorum creditorum causa debitorem suum acceptilatione liberauit donandi animo, non debitor qui liberatus est qui etiam siue fraudem scisset teneretur creditoribus in solidum, siue nescisset non in quantum facere posset sed in quantum locupletior factus esset. l. vj. §. in hoc. D. quæ in fraud. credit. Itaque nouum, vt dixit, valde hoc edictum est quod refertur d. l. vltim. vt fraudator in hac specie, qui debitori suo in fraudem creditorum acceptum tulit, teneatur curator bonorum vel creditoribus intra annum vtilem in id duntaxat quod facere potest quodve dolo malo desit facere posse. At sciendum est eodem edicto non tantum in eos quibuscum fraudationis causa debitor aliquid gessit esse actionem, sed etiam in debitorem siue fraudatorem ipsum l. j. D. Quæ in fraud. cred. Vtramque concludi anno utili. Et annum numerari ex die possessionis & venditionis bonorum debitoris l. vj. §. vltim. l. ait prætor §. annus D. eod. l. j. l. pen. C. eod. Dari ergo actionem in fraudatorem posteaquam omnibus bonis exutus est. Dices frustra dari in egenum. Dicam, vel pænæ causa dari l. vltim. §. vlt. D. eod. hoc est si quidem post venditionem bonorum aliquid adquisierit, pro modo eius quod adquisierit, vel si quid fraudationis causa ita dissipauerit vt nulla ratione recipiari possit, etiam in solidum vt ait l. si quis dolo in princ. De re iud. in hoc vt vel carcere & vinculis coërceatur à quo quod disperdidit neque ab vlllo alio seruari potest. Denique teneri eum qui necessario coactus est pati bonorum venditionem vrgentibus ex ordine creditoribus, in id duntaxat quod facere potest, dolo ve malo desit facere posse, non alter quam eum qui sua sponte cessionis beneficio ex lege Julia bona sua vendi patitur. Valere enim in vtroque rationem illam, quæ dicitur inhumanum esse exutum suis bonis, in solidum damnari. §. vlt. Inst. de actio. & huic quoque rei edicto perpetuo ita prospectum fuisse quia notant Imperatores d. l. vlt. quod alibi notatum non inuenietur eo magis fuit curæ nobis enodatio siue legis siue edicti illius nondum explicati à quoquam bene. Est igitur ex antegesto in fraudatorem actio, licet mauius, si quid ita disperdiderit vt nulla ratione recipiari possit. Fraudatori vero ipsi nulla nullo casu est ex antegesto actio l. pen. D. de Cur. bo. dan. Græci sunt admodum suaues in explicanda d. l. vltim. dum creditorem deceptum à debitore ponunt debitori acceptum tulisse, & esse eo nomine debitori actionem in quantum facere debitor potest. primum enim non esset eo nomine actio in factum de qua in titulo De reuocandis his quæ in fraudem creditorum alienata sunt, sed de dolo l. itaque l. quidam D. de dolo. Deinde non esset in id tantum quod facere debitor posset quia actio de dolo in solidum competit, nec minuendæ eius illo casu vlla subest causa. Nec minus suaues Latini, qui ponunt fraudatorem postea bonis cessione, quod Imperatores si esset non reticuisissent vel qui similiter vaticinantur acceptolatum debitori ex donationis causa, vel qui contra rationem recti sermonis fraudatorem accipiunt pro eo cui fraudator acceptum tulit & hunc audent dicere si fraudem ignorauerit in id tantum teneri quod facere potest, quod refutauit statim initio supra.

Tom. 5.

T t t

CAP. VI.

PLacet valde quod Græci ad d.l.v.C.quor.app.non rec.in deposito, interpretantur, ἐν μέσῳ τῆς διχασίας. nam & ita veteres libri habent l.vltim. C. quib. ad lib. procl. non lic. in medio iure, pro, in deposito. Confirmat locus alius alium luculenter. Hidem vero rectè in eadem lege, ab articulo, χρ' ἀγλαλιᾶς. nam articulus, præiudicium est siue interlocutio iudicis l. i. l. i. x x i. i. C. Th. eod. tit. à quo non auditur qui appellat exceptis certis causis vt si exceptio peremptoria vel locus ad agendum vel dilatio instrumentorum aut testium causa denegetur. l. x v i. i. & x x i. i. C. Th. eod. Sed ex Constitutione Iustiniani ne ex his quidem causis ab articulo appellatur, vt dixi cap. i i i. eadem etiam multa irrogata L. librarum auti, quæ antiquis legibus irrogatur ex aliis causis ab articulo appellantibus d. l. 5. l. x v. x v i. x x x. C. Th. eod. tit. & l. 2. C. de episc. aud. quæ multa præiudicialis dicitur l. 50. & 65. C. Theo. de appel. Symmachus in epistolis. Officium partibus non defuit ad multam præiudicij suggerendam. & alio loco. Præiudiciale multam statuit prouocantibus inferendam. & alio. Cùm multam dixisset exactam quam decreto sacri auditorij appellatio præiudicialis agnouerat. Si tamen ex articulo appellationem iudex à quo appellatur recipiat, neque multatur. neque reprehenditur, laudatur verecundia potius l. x l. i. C. Th. de appel. Probamus, inquit, verecundiam iudicatis, si superfluum quoque recipiat prouocationem, ne interim reliquum negotium audiret. & idem Symmachus. Verecundè, inquit, potius quam iure sul. epi prouocationem non extante sententia.

Emendatur l. amitæ C. com. de success.

CAP. VII.

Filius amitæ meæ, id est, meus amitinus, & priuignus eiusdem amitæ sunt fratres consanguinei, si ex eodem patre nati sint, diuersa matre, fratres vterini, si ex eadem matre, diuerso patre. vt l. vlt. C. ad S. C. Tertull. ideòque mortuo amitino intestato priuignus amitæ meæ quasi proximior me excludit. est enim defuncto secundo gradu, ego quarto. Sed si filius & priuignus amitæ meæ non diuersa matre sint tantum, sed etiam diuerso patre, vt si ex Titio genuerit amita Primum, & ex Gaio posteriori marito nullum, qui tamen Gaius ex priori vxore habuerat Secundum, hic amitæ est priuignus, neque tamen Primo frater legitimus vel cognatus. itaque mihi priuignus hic amitæ meæ nihil obstat in successione Primi intestati. & hoc Impp. scripserant in l. amitæ. C. com. de success. Sed verba sunt deprauata, restituenda quantum existimo in hunc modum, Nam si amitinis tuis alio etiam patre natis non consanguinei eorum matris priuigni sunt, admisisse te bon. possessionem probans, eorum vindica successionem. Alio etiam patre natis, id est, non alia tantum matre natis quam priuigni, sed etiam alio patre. Et admisisse te bon. posses. probans, eorum vindica successionem, possessoria scilicet hereditatis petitione.

De varia scriptura l. 58. De leg. III. definitio certa.

CAP. VIII.

IN Flor. Pandectis ita scripta est l. l v i i. De leg. i i i. Cum vxori suæ quis ea quæ eius causa parata sunt, legasset, deince viuis purpuras comparasset in prouincia, necdum tamen aduexisset, rescriptum est, ad mulierem purpuras pertinere. In aliis ita, Cum vxori suæ quis ea quæ eius causa parata essent, legasset, deince quæreretur cum is purpuras, &c. Et nisi mauiis, erunt, probo magis, essent, quod est in aliis, quam, sunt, quod est in Florentinis. nam si dixit, sunt, testamenti tempus demonstrauit, ac proinde legato non cedunt purpuræ quas deince comparauit. Sed si referatur legasse quæ vxoris causa legata essent, intelligã retulisse eum verba ad mortis tempus hoc modo, Quæ eius causa parata erunt vt l. 2. d. de au. & ar. leg. & vero ad mortis tempus eum retulisse in specie d. l. 58. apparet ex eo qd viuum post testamentum deince ponit purpuras comparasse, quia si post mortem fortè eas comparasset, p aliū puta quæ miserat antequam moreretur ad purpuras comparandas ad mu-

- A** ad mulierem non pertinerent d. l. ij. & ita quoque l. iij. cod. tit. proponuntur viuo eo comparatæ, vbi quod refertur responsum Seruij, idem illud est, mea sententia, quod proponitur. d. l. lvij. nam his verbis rescriptum est, non rescriptum Imperatoris significatur eo loci, sed responsum Iurisconsulti vt l. iij. §. j. D. de bon. poss. l. ex contractu D. de re iudic. Propriè respondemus præfenti, rescribimus absenti. Seneca ix. Epist. Si quando interueniunt epistolæ tuæ, tecum esse mihi videor, & sic afficior animo tanquam tibi non rescribam sed respondeam. Et dubitationem quidem mouebat in ea specie, quod comparatæ purpuræ essent eo viuo, non etiam aduectæ. nondum igitur traditæ vel adsignatæ. sed in his quæ ab initio vxori parantur non est necessaria traditio vel adsignatio. destinatio enim animi siue emptio sola sufficit. l. 49. §. Item interest. cod. tit. Fateor in his quæ ex
- B** vsu vnus vxoris transferuntur in vsu alterius, esse necessariam traditionem nec nudam voluntatem sufficere. Nego ea quæ ab initio vxori parantur & tradi esse necesse. & hanc differentiam aio perspicue demonstrari in l. lvij. eodem. vti vulgò edita est. nam Pandectæ certe Florentinæ in ea mutiæ sunt vno versu. & si has sequare, efficies vt sibi contraria e didisse Vlpianus in ea videatur. Sed vulgo ita legitur rectè, Ideoque quamuis maritus posterioris vxoris causa nihil emerit, tamen tradendo quæ prior habuit eius causa parasse videtur. Quæ enim posterioris vxoris causa parata sunt, & si ei adsignata non sunt, legato cedunt. Et quæ posterioris vxoris parata sunt, ab initio scilicet, non translatione. Manuscripti plerique habent, Quæ enim prioris vxoris, &c. quæ etiam nescio quo modo placet magis, vt ostendat priori vxori cui emit, satis esse, licet non tradiderit, posteriori cui non emit non esse satis nisi etiam tradiderit. Porro non est in eo tractatu constituenda differentia inter tradere & adsignare. vtrumque verbum idem est. Plinius x. Epist. Adsignari R. P. opus, & paulo post, tradi. Et l. xix. D. de auro & argen. leg. Vasa emptoribus replumbata adsignantur. Et l. xxij. De man. test. Si vasa heredi adsignauerit.
- C**

Ex eodem titulo explicatur l. Quæsitum §. pen.

C A P V T I X.

- D** VUlgo putant in l. quæsitum. §. penult. De leg. iij. bene iudicasse prætorem fideicommissarium & Paulum sententiæ prætoris adquiescere : ego contra puto male iudicasse prætorem nec ei etiam Paulum adquiescere. nam species ita ponenda est. Mulier res æstimatas dedit in dotem quo genere contrahitur vera venditio l. plerumque D. de iur. dot. deinde easdem res vir mulieri dedit vtendas, tum moriens ei per fideicommissum legauit quæ eius causa parata essent. Mulier ex fideicommissi causa apud prætorem fideicommissarium petebat res quas æstimatas marito dederat in dotem & ab eodem vtendas acceperat. nam si non acceperat vtendas, quo vultu vel ipsa vel Paulus qui ei aderat aduocatus eas peteret nomine mulieris quasi fideicommissio comprehensas ? necessario igitur ponendum est eas maritum mulieri dedisse in vsu. & hanc solam petendi rationem mulieri fuisse, aduocato Paulo. Sed non obtinui, inquit Paulus, credo quia prætori
- E** absurdum videbatur vt paratum intelligeretur vxoris causa quod ab ipsamet vxore comparatum esset. Contra Paulus nihil referre existimabat ab ipsa emisset an ab alio, dummodo id vxori in vsu dedisset atque idem ita postea reperit scripssisse Aburnium Valentem. Male igitur iudicasse Prætorem. Pertinebat ad dignitatem Pauli ne iniquæ causæ ad fuisse videretur. Iurisconsulti est adesse clienti. Ouidius in arte.

Munera det diues, ius qui profitebitur, ad sit.

Facundus causam sæpe clientis agat.

- F** Ad sunt vero vt aduocati, vel vt aduocatis suggerant rationes iuris l. moris D. de pœnis. No. Valent. de epil. iud. & in libello *καθημερινῆς ὀμλίας. δῶ μὲν δικολόγω τιμικῶ καὶ τοῖς σωτηρίοις καὶ τῶ νομικῶ ἵνα σωδαιότεροι ἐκδικήσωσιν ἡμᾶς.*

Negatio tollitur ex l. Deducta §. pen. Ad S. C. Trebell.

Tom. 5.

C A P X.

T t t ij

VT Scæuola, ita Papinianus quod libris quæstionum scribit fere etiam reponit libris **A**
 responforum. Libris autem quæstionum eum qui rogatus est post mortem suam
 restituere quod ex hereditate superfuerit, scribit deminuere quidem bona fide pos-
 se ex eis bonis, sed non etiam fructus superfluos retinere. Venire namque eos in restitutio-
 nem fideicommissi ex voluntate defuncti, qui cōtentum esse voluit heredem medijs tem-
 poris deminutione, quam modo bona fide faceret, & quidquid superesset id omne plenif-
 simè restituere. l. iij. §. nonnunquam D. de vsur. in qua cum regula esset, in fideicommissa-
 riam hereditatis restitutionem non venire fructus medio tempore perceptos, nisi id testa-
 tor nominatim expressisset l. in fideicom. Ad Treb. duobus exemplis ostendit nonnun-
 quam euenire vt veniant tamen præsumptione voluntatis sola, quorum vnum est quod
 retuli supra ex d. §. nonnunquam, alterum sequitur statim in §. Cum Pollidius, cui & si- **B**
 mile tertium aliud addi potest ex l. ij. §. vltim. De do. præleg. quod ibi Accursius explicat
 rectè. Hoc vero cum ita de priori exemplo scripserit Papinianus quæstionum libris, con-
 sequens est vt libris responforum non responderit aliud. Et tamen legitur adhuc in Pan-
 dectis ex Papiniani responforum libro nono, heredem qui quod ex hereditate superfuis-
 set post mortem suam rogatus est restituere, fructus superfluos restituere non debere l. de
 ducta. §. pen. Ad Trebel. Sed videamus an ea quam subiicit ratio consentiat cum adfertio-
 ne. Cum, inquit, ea verba deminutionem quidem hereditatis admittat, fructuum autem
 additamentum non recipiant. Huius rationis hic proculdubio sensus est, his fideicom-
 missi verbis, **Quod ex hereditate superfuerit, heredi tantum permitti deminutionem me-
 dio tēpore, nō etiam hoc vt possit fructus sibi adiicere superfluos nec restituere fideicō.** **C**
 Debere igitur heredem fructus superfluos restituere: ac proinde ratio non cōsentit cum
 adfertione, & ex ea potius emendanda est adfertio sublata negatione, quam ex adfertio-
 ne ratio vel castiganda vel detorquenda aliorum, quæ aperta & æqua & voluntati defun-
 cti & eiusdem Papiniani Quæstionibus admodum consentanea est. Et distinguenda om-
 nino hæc fideicommissi verba. **Quod ex hereditate peruenerit: ab illis, Quod ex heredi-
 tate superfuerit.** Ex his enim superfluos fructus restitui, ex illis nullos fructus restitui ab
 herede perceptos. **Quia nec verba illa deminutionem admittunt atque ita cui non licet
 deminuere, licet retinere fructus, & cui licet deminuere, non licet retinere fructus su-
 perfluos.**

Ad l. si ex pluribus De suis & leg. her.

C A P. XI.

D

LEx Iulia & Papia ius adcrefcendi abrogabat, non ius substitutionis. & ius adcrefcen-
 di heredibus scriptis, non legitimis. qua de causa l. si ex pluribus D. de suis & leg. her.
 quæ explicanda mihi videtur secundum ius nouum, id est, legem Iuliam & Papiam, here-
 dem legitimum qui post aditam hereditatem decessit antequam ei deferretur portio co-
 heredis iure adcrefcendi, confert cum herede scripto & coheredi substituto qui decessit
 post aditam hereditatem ex sua institutione antequam iure substitutionis portio cohere-
 dis ei deferretur non cum herede scripto qui decessit antequam ei iure adcrefcendi defer-
 retur coheredis portio. nec enim hanc collationem ius nouum patitur quo inter here-
 des scriptos non versatur ius adcrefcendi. eadēque ratione non confert heredem scri- **E**
 ptum qui vita decessit antequam ei deferretur coheredis portio iure adcrefcendi cum he-
 rede scripto & coheredi substituto, qui decessit antequam ea deferretur substitutionis
 iure. Denique hoc tantum agit d. l. si ex pluribus, secundum ius nouum, vt intelligatur
 quod etiam Paulus lib. iij. sent. ait scribens eadem de re, aliam esse causam heredis insti-
 tuti, aliam legitimi. Heredi heredis legitimi qui adiit, adcrefcere portionem non ad-
 euntis coheredis quæ non adcreuit defuncto. Heredi heredis scripti & coheredi substituti,
 qui adiit ex sua institutione, iure substitutionis non deferri portionem coheredis non ad-
 euntis quæ non fuit delata defuncto. Sed ex iure antiquo & nouissimo quam non pa-
 titur ius nouum fieri collationem heredum, faciemus probe hoc modo. Heredi here-
 dis legitimi qui adiit pro parte sua adcrefcere portionem coheredis omittentis heredita- **F**
 tem quæ non adcreuit defuncto. Heredi quoque heredis instituti qui adiit ex sua in-
 stitutione iure adcrefcendi obuēire portionem coheredis non adcreuitis, quæ non
 fuit delata defuncto. At heredi heredis instituti & coheredi substituti qui adiit ex sua
 institu-

- A** Institutione, non obuenerit iure substitutionis portionem coheredis non adeuntis quæ non fuit delata defuncto. quia sicut adiri non potest hereditas quæ nondum delata est, ita is qui adiit ex sua institutione intelligi non potest adisse etiam ex substitutione ex qua delata ei nunquam hereditas fuit. & hoc est quod Ulpianus ait in l. totiens. De adquir. hered. totiens uideri heredem institutum qui scilicet adiit ex sua institutione etiam in causa substitutionis adisse quoricens acquirere sibi possit, id est, quoties repudiatione vel omissione coheredis ex substitutione delata sibi hereditas est: & hoc casu substitutionem in heredem transferri. Sed si mortuus sit ante delatam hereditatem ex causa substitutionis, substitutionem ad heredem non transferri. & hoc quoque Ulpianus ait scribens ad legem Iuliam & Papiam, cui tamen ex iure antiquo & nouissimo addi potest, heredem
- B** heredis instituti & coheredi substituti, qui adiit ex sua institutione, mortuo herede instituto eodemque substituto, ante delatam hereditatem ex causa substitutionis quam non potest iure substitutionis capere hereditatem, capere iure adcrefcendi. Quod & in substituto pupillari locum habet l. qui patri. De acquirend. hered. & ratio differentie inter ius adcrefcendi & ius substitutionis hæc est, quia iure substitutionis capitur pars coheredis uelut alia quædam hereditas, hereditas autem non adita non transmititur, iure adcrefcendi capitur ipso iure quasi ab initio asse relicto. Est igitur coheredi suo substitutus similis ei qui solus ex parte pure, ex parte sub conditione heres instituitur. l. j. §. id quod j. Ad leg. Fal. nam hic si in partem condicionalem substitutum habuerit, & decesserit post aditam hereditatem ex institutione pura pendente condicionali, in heredem suum non transfert institutionem condicionalem, ius tamen adcrefcendi transfert, id est, iure adcrefcendi acquiritur heredi eius portio hereditatis si extiterit condicio quam non potest acquirere iure institutionis, atque ita substituto præfertur. Quod si substitutum non habuerit, perinde est atque si pure ex asse heres scriptus fuisset, & siue extiterit siue defecerit condicio, tota hereditas ad heredem eius pertinet iure institutionis. & ita excipienda est l. qui ex duabus. De adq. her. eius legis quæ præcedit adhibito. §. ult.
- C**

Explicatur & emendatur l. Papinianus. Ad Trebel.

CAP. XII.

- D** Non in omnem successorem iuris transit ius adcrefcendi. Successor iuris est fideicommissarius Trebellianus, nec tamen in eum transit ius adcrefcendi: nam si heres rogatus semisse ex quo institutus est, Titio restituere, restituerit, & postea defecerit portio coheredis, tantum abest ut adcrefcatur fideicommissario, ut nec ei debeat vel competat ex causa fideicommissi, si heres sua sponte adierit, ne scilicet plus habeat fideicommissarius quam testator eum habere uoluit. ius enim adcrefcendi non facit ut plus habeat quis quam testator dari uoluit, sed ne minus habeat, cum nihil aliud sit quam ius hereditatis uel legati integrum nec deminutum per socij concursum. Adcrefcet igitur ea portio heredi qui sponte adiit quasi ab initio asse relicto, nec pertinebit ad fideicommissarium, quasi semisse tantum ei relicto. Nec quidquam offendor l. Papinianus D. ad Trebellia.
- E** quæ de eo loquitur qui compulsus adiit, non qui sua sponte. Constat autem eum qui compulsus adiit quique quantum in ipso fuit irritam fecit uoluntatem defuncti, indignum esse qui ex uoluntate defuncti uel occasione eius quidquam quasi heres consequatur, quamobrem omne id perdit quod non haberet si hereditatem non adisset. Falcidiam igitur & præceptiones & substitutionem pupillarem factam sub conditione, si patri heres esset, & mortis causa capionem, & ius adcrefcendi lura tamen §. qui suspectam §. si præceptis l. si patroni. §. adeo. cod. tit. l. is cui De cond. ind. quia hæc non haberet si heres non esset. Contra non perdit ea quæ haberet etiam si heres non esset, ueluti substitutionem uulgarem aut substitutionem pupillarem factam pure. At is qui sponte adiit, nihil omnino perdit, retinet enim Falcidiam & cetera omnia & id quod adcreuit. Sed enarremus
- F** quæso plenius quod est in d. l. Pap. Heres scriptus ex semisse rogatus est restituere hereditatem, id est, portionem hereditatis ut l. si Titius De leg. iij. ex qua heres scriptus est, eamque coactus adiit & restituit, deinde adcreuit heredi scripro alia portio hereditatis. & hoc ignorauit fideicommiss. Papinianum tractare ait, libris quæstionum scilicet, ut l. vj. §. si ædes

Si ser. vind. an opus sit fideicommissario alia actione, id est. An fideicommissarium oporteat cogere iterum heredem scriptum ad adendam portionem hereditatis quæ adcreuit. Et ait ex sententia Papiniani securum esse fideicommissarium, id est, deberi ei portionem quæ adcreuit etiam si eam heres scriptus non adierit. Videntur duo illo loco inesse menda. Primum quia ponit fideicommissarium ignorasse portionem adcreuisse his verbis, Deinde fideicommissarius ignarus sit adcreuisse. Debit enim potius ponere id cognouisse postea fideicommissarium Itaque lego, Deinde fideicommissarius gnarus sit, vel, vt veteres loquebantur, gnarurit adcreuisse. &c. Est & aliud mendum in illis verbis, An opus sit ei alia actione. nam ad compellendum heredem adire nulla est prodita actio fideicommissario, sed extra ordinem à prætorè decretum postulatur l. recusare l. si postulante l. seruo inuito §. Cum prætor eod. titul. Itaque malo, An opus sit ei alia aditione. Re-
 Æ autem respondet Pap. non esse opus noua aditione. prior enim aditio sufficit l. xxxv. B
 in princ. De acquirenda hered. lege sexta. De bonorum possessionibus. lege secunda §. si duo De bonorum possessionibus, secundum tabulas. & qui semel adiit ex sua Institutione, videtur etiam adiiisse ex causa quæ accedit iure adcrefcendi vel iure substitutionis. Itaque securus erit fideicommissarius etiam si nõ postulauerit decretum vt adeat heres portionem quæ adcreuit. Verum adicit de illo magis esse quærendum an opus sit fideicommissario noua restitutione, id est, vtrum videatur etiam heres restituuisse quod postea adcreuit, vt sicut noua aditione non est opus, ita non sit opus noua restitutione, sed Incrementum sequatur fideicommissarium ipso iure, an vero in eo etiam restituendo aliam heredis operam interuenire oporteat. & illud forsitan verius est. nam omnia quæ heres perdit qui compulsus adiit tacito iure fideicommissarium sequuntur. Sed de hoc potius quæ-
 de illo esse quærendum Papinianus ait. Illud enim erat certissimum, non esse opus aditione noua. C

An in emptorem transeat ius adcrefcendi.

C A P. XIII.

Non probo consentientem fere vocem omnium. Ius adcrefcendi transire in emptorem hereditatis vel rei legatæ. Nam si ius adcrefcendi non plus tribuit quam dari voluit testator, ne faciat contra voluntatem quod ducitur ex voluntate, nec sane alij hereditatem vel legatum tribuit quam cui dari voluit vel ei qui propius ad eius personam accedit, id est, successori directo vniuersi iuris. Item vendita hereditate aut legato id plerum-
 que agitur vt væneat quod ad venditorem peruenit venditionis tempore l. ij. §. primo. De her. vend. Non igitur quod postea adcreuit, nõ quod accessit ex substitutione vulgari aut pupillari. nam & fideicommissarium hæc non sequuntur, si sponte adierit heres, quãuis fideicommissario restituta sit hereditas ex Senatus Consul. Trebelliano, id est quãuis sit successor iuris, vt exposui superiori capite. In cõtrarium obiicitur id quod dicitur, portionem portioni adcrefcere veluti alluionem, emptori ergo adcrefcere. Et l. si totam de acquirend. hered. quæ non habenti partem suam negat adcrefcere. Venditori ergo non adcrefcere. quibus ita respondeo, Comparationem alluionis non omni ex parte respondere, verum quod dicitur portionem portioni adcrefcere, hoc eo tantum pertinere vt intelligamus habenti rem siue portionem suam alienam adcrefcere, non amittenti. At qui
 vendidit hereditatem aut legatum possidere videtur l. iiii. §. vltim. Si quis omis. cau. test. et ergo rem non amisit. nec ius adcrefcendi igitur. Contra is cui velut indigno erepta est hereditas quod tacite cavit se incapaci restitutum hereditatem, vt in specie l. si totam, plane rem amisit. l. 5. De his quæ vt ind. auf. ergo & ius adcrefcendi. nam & Falcidiam ex Senatus Consul. Planciano l. beneficio Ad leg. Falcidiam. & caducum, vt Vlpianus scribit in titulo De fideicom. & omne emolumentum l. cum quidam §. in tacito De vsur. non tamen substitutionem vulgarem vel pupillatem nec si facta fuerit sub condicione Si patri heres erit l. ex facto. §. vltim. De vulg. iustit. qua in te deterior est condicio eius qui compulsus adiit. nam & si vterque patri heres sit sine re, tamẽ maiore odio dignus & quodam modo indignior honore delato est is qui quãtum in se fuit destituit & euertit primas secundasque tabulas, quam qui fidem tacitam dando fideicommissio inutili accommodauit in fraudem legum caducarum. F

QNA

A

Qua ratione fit concilianda l. 35. §. 1. De acquirend. hered. cum l. 80. §. item si seruus eod. tit.

C A P. XIII.

SI filiusfam. vel seruus alienus ex parte institutus & coheredi substitutus a deo iussu patris vel domini ex institutione sua hereditatem patri vel domino adquisierit, ac deinde emancipato vel manumisso eo cōdicio substitutionis extiterit, licet ex ea causa filius vel seruus hereditatem rursus adierit, hæc tamen eis aditio non proficit, sed patri vel domino ex hac etiam causa acquiritur hereditas, quia scilicet adcrefcit portio portioni potius quam obuenerit iure substitutionis l. penult. De iniusto rup. test. atque ideo obuenerit etiam inuito licet aliàs substitutione non utatur inuitus, & sine aditione noua l. 35. De acquirend. her. l. testamento. C. de imp. & aliis subst. & in summa substitutio quæ est appendix præcedentis institutionis, id est, quæ etiam omiffa obuenerit iure adcrefcendi, per omnia ius adcrefcendi imitatur, & fit à testatoribus, nequis superfluam dicat, hac sola ratione ut excludantur leges caducariæ, sub nomine substitutionis introducto iure adcrefcendi. Sed videtur cum d. l. xxxv. in ea specie quam proposui pugnare l. lxxx. §. item si seruus eodem titulo, quæ seruo instituto ex parte pure, ex parte sub conditione, & a deo iussu domini ex pura institutione, ait post manumissionem eius existente conditione seruo non domino adquiri portionem ex institutione condicionali. ac necesse est distinguere substitutionem qua coheres coheredi substituitur ab institutione cōdicionali qua ex parte relinquitur hereditas eidem cui alia etiam pars hereditatis adscripta est pure, dato scilicet coherede, ut proponitur d. l. lxxx. nam substitutio appendicula est institutionis & accretio potius quam substitutio, ac proinde merito sequitur eum cui ex institutione prior portio adquisita est, Institutio autem condicionalis dato scilicet coherede non est appendix institutionis puræ, nec enim ei cui pars relicta est pure etiam pars alia obueneret soli. qua de causa & noua aditione est opus.

De adoptionibus.

C A P. XV.

D

ADrogatio per populum olim fiebat lege Curiata, hodie fit per principem, sed necesse est ut postea intimetur magistratui l. ij. C. de adopt. sicut emancipatio l. penult. C. de eman. lib. & ea quidem ferè formula is qui adoptat apud principem utitur qua in adoptando Aureliano Vlpium Crinitum vsu apud Valerianum Imperatorem Vopiscus scribit, Iube ut lege agatur sitque Aurelianus heres factorum nominis & bonorum totiusque juris Vlpio Crinito. Alia ratio adoptandi ea est qua Nerua sedens pro tribunali, præsentè Senatu & populo, solemnè sacrificio factò, Traianum adoptauit, hoc vno verbo, Adopto. Adoptauit, inquam, in liberi locum, ut Sex. Victor loquitur, qui adiicit, & in partem imperij. male, quia nec in partem imperij adscitus est, sed Cæsar in Senatu duntaxat appellatus post adoptionem. Cæsar autem nec Imperator est nec particeps imperij, sed designatus imperatoris maiestatis heres & interim veluti Imperatoris apparitor, ut duobus locis scribit Ammianus Marcellinus. ac præterea adoptio filium facit, non Cæsarem & ut cuilibet non omnis filius heres, ita nec Imperatori filius quiuis Cæsar. Fateor tamen etiam nuncupatione Cæsaris sola adoptionem fieri posse quasi quicumque Cæsar designatur, Imperatori sit loco filij. & hoc genere Ælium Verum Adrianus adoptauit & Diocletianus Constantium & Maximianum. Spartianus in Ælio Vero. Ælium Verum Adrianus, inquit, adoptauit non testamento, ut antea solebat, neque eo modo quo Traianus adoptatus est, sed eo prope genere quo nostris temporibus à Diocletiano Maximianus atque Constantius Cæsares dicti sunt quasi quidam principum filij veri & designati Augustæ maiestatis heredes. De adoptione quæ testamento fit scripsi Obs. vij. cap. vij.

Tom. 5.

Ttt iiij

CAP. XVI.

SI diuersis summis iudices condēnent, & sententię sint æquo numero, minimam summam spectandam esse Iulianus scribit, vt quemadmodum paribus sententiis reus absoluitur, quod ita esse lege cautum ait Dionysius lib. vii. qui tamen malè cum essent xxi. tribus & absoluerent Coriolanum ix. si accessissent ei alię duę, absolutum eum fore *ἂν ἴσοι ἴσως ἴσως*. nec enim pares sententię fuissent, sed vna maior absolutio Coriolani. quę rursus quod idem duorum iudicio damnatum lib. viij. & Plutarchus trium, vt utrumque verum esse concedo, duarum scilicet quę absolutioni decrant, & trium quę cōdemnationi supererant. Aristophanes Grammaticus. *ὅταν ἴσοι γινώσκται ψήφοι ἀπολύεται ὁ καταγορημένος*. qui & de iudicio Orestis qui paribus sententiis absolutus fuit citat locum hunc Euripidis in Iphigenia Taurica. *ἐξέσωσά σι καὶ πρὶν ψήφους ἵσας κρίνας ὀρέσσεια*. Verum, quemadmodum cœpi dicere, vt paribus sententiis reus absoluitur, ita minimum condemnatur. l. inter D. de re iudic. idēque dicendum est si diuersis pœnis condemnent, quia semper in dubiis, vt Seneca quodam loco ait, humanitas inclinatur in leuiorem, rectè. nam huius iuris ratio omnis imputatur humanitati & publicę misericordię, quod possim multis auctoribus comprobare, sed contentus sum l. si pars. D. de inoff. test. quę humanius esse ait eam partem sequi quę secundum testamentum dedit, inter pares numero diuersasq; Centumvitorum sententias, non fauore quodam, vt plerique putant, vltimę voluntatis, sed reorum miseratione communi. Quę enim pars pro testamento facit, pro reo facit. Illud verò quod dixi siue pœnis siue summis diuersis iudices condemnent, satis perspicuū est, si duę tantum sint diuersę sententię, duę pœnę, duę summę. At si tres fuerint quid fiet? Finge ex tribus iudicibus alium pronuntiare summam maximam, alium mediam, alium minimam. Et hoc etiam casu, vt idem Iulianus scribit, perspicuum est præualere minimam, quia in eam omnes consenserunt. l. diem §. si plures. D. de recep. qui arb. rec. quod tamen dici de pœnis tribus non potest similiter, vt si ex tribus iudicibus alius capitis pœnam, alius exilij, alius pecuniariam pronuntiauerit. Nec enim possis dicere omnes consensisse in minimam. & omnimodo illę nobis diuidendę sententię sunt vt sint tres numero, non prima & secunda coniungendę aduersus tertiam, nec rursus secunda & tertia aduersus primam. sunt enim diuersę. & contrarię igitur. nam, vt eleganter Plinius ait viij. Epist. quę sententię dicuntur tanquam diuersę, numerari debent tanquam contrarię: & rectissime in l. xxvij. De re Iud. Duo iudices dati diuersas sententias dederunt, atque ideo, inquit Accursius, contrarias, & metaphrastes Græcus. *δύο χαμυδιχαστῶν ἐταρπαῖ ψήφοι*. Contrarię autem sententię coniunctionem nullam admittunt. Præualebit ergo mitior sententię, quę scilicet irrogat multam pecuniariam, quia non sunt plures quę vel capite vel exilio plectant, quam qui pecunia. Non præualebit certè grauior quę mortem pronuntiat. Non præualebit etiam media, quod tamen Alciatus voluit, quia exclusa grauiore, comparanda media est cum minore, qua in comparatione minori succumbat necesse est, ex quo efficitur necessario præualere minorem. idem est si è iudicibus sex duo mortem, duo exilium, duo multam pecuniariam pronuntiant. Idēque multo magis si ex septem iudicibus duo capite, duo exilio, tres pecunia multēt. quia plures sunt qui pecunia multant quam qui vel exilio vel morte. Quid tamen fiet è contrario si tres capite puniant, duo pecunia, duo exilio? Et sanè grauior sententię quę capite punit cum sit potior numero dēabus singulis, meo iudicio, magis obtinere debet non aliter quam si tres capite damnassent, vnus relegatione, vnus deportatione, vnus pecunia, vnus fustibus, quia diuersarum sententiarum coitio non est aduersus eam in qua sunt plures idem sentientes. Nam quoties impares sententię sunt, necesse est minoris numeri voces etiam si eę sint forsitan honorè vel æquitate maiores, cedere numero maioribus, paruaque, vt quidam Poëta ait, flescere parte, denique vt maximus Poëtarum nonnunquam *ἔχρησεν ὅρα νικᾷν*. Quod & in testimoniis seruari conuenit: rectè enim ducitur hac in re argumentum à iudiciis ad testimonia. l. lege De manumiss. sed non inficior licere tamen prudentissimo iudici ex causā inclinare potius in minorem partem testium l. ob carmen §. vlt. De te-

- A De testibus. Et ita ex Constitutione Theodosij & Valentiniani responsa quoque prudentum numerantur non ponderantur. Vincit enim maior numerus auctorum. inter pares autem sententias obtinet magis ea pars in qua Papinianus fuerit, qui vt singulos vincit ita non vincitur nisi à duobus. quod honori forsitan Bartoli etiam facilè quidam deferant, quem alij saccum legum, alij lucernam iuris vocitant eadem forma qua Plato quendam *ῥύλακον λόγων*, & Quæstorem Valentinianus armarium legum, & Theodorum Balsamonē Nicetas *λύχιον τῶς τῆς νόμων τιλαιγάς πᾶμφωτον*. sed nō ego facilis neque credulus illis. nam neque *διχομομάσις* huiusmodi iurisprudētibus comparauerim, & Accursium longè magis corona donauerim, à quo quidquid aberrat Bartolus, vanæ fictiones & ægri somnia videntur. Sed ad rem. Si ergo & septem iudicibus tres capitum pœnam dixerint. duo exilij, duo pecuniæ, non dices præualere minimam, dices fortè mediam, & negabis maximam, quo genere non constabis tibi ipsi. nam si tribus in vnam sententiam consentientibus non vis cedere dissentientes inuicem quatuor, cur vis quinque id est, tres consentientes in capitum pœnam, & duos in pecuniariam, cedere duobus? Vincant ergo potius qui reum capite condemnarunt. Sed in omnibus his casibus solent hodie ex tribus sententiis facere duas, auctoribus grauioris sententiæ quotquot fuerint compulsis eam omittēre & accedere è reliquis duabus alterutri. quo genere vinceret vsque media sententia. nam quorum grauior sententia est, id est qui capitum pœnam dixerunt, si compellantur, mediæ accedent, potius quam leuiori, vt quam minimo fieri potest à priori sententia recedant. & hoc si facerent vltro non coacti vel si persuasi, vt accidit in ea specie quam tractat Plinius supradicto loco, vehementer probarem. Compelli recedere non possum adduci vt probem. quinimo sic statuo, quæ iure potior non est media sententia, nec fortior reddi debet in eam compulsis iudicibus quibusdam inuitis, nec vbique mediocritatem esse amplectendam semper, quam eleganter poëta ait certis duntaxat rebus concedi rectè.
- B
- C

Explicatur locus ex l. si extraneus. De iur. dot. qui aduersari videbatur l. Nescennius De re iudic.

CAP. XVII.

- D **M**ultum interest debitor mulieris marito eius dotem promiserit, an is qui mulier^l donare volebat. nam quod ille promisit, periculo viri est. quod autem alius scilicet donaturus promisit, periculo est mulieris. & ratio redditur huiusmodi in l. si extraneus. De iur. dot. quia vtrumque parcendum est marito qui eum non precipitauit ad solutionem qui donauerat, quemque in id quod facere posset si conuenisset condemnauerat. Fallit sensus hic quasi dicat eum qui pro muliere cui donare volebat marito eius dotem promiserit, à marito insolidum conueniri & condemnari non posse. Sed repugnat huic sensui. l. Nescennius. De re iudic. & manifesta iuris ratio, quia extraneus est marito, cui etiam noluit donare, sed mulieri & maritus dotem de eo stipulando negotium suum gessit. l. qui id quod §. vltim. De donat. l. penultim. De nouat. & hoc
- E vtrique si constante matrimonio maritus agat insolidum. nec enim dabitur promissori exceptio in eo quod facere non potest, nec soluto matrimonio nisi in eo quod mulier receptura est iudicio dotis. l. si donaturus in fin. De condic. cau. dat. Ergo sic potius intelligendus locus ille est vt marito imputare mulier non debeat quod eum non vtriferit ad solutionem qui donauerat mulieri, quemque mulier si conuenisset in id duntaxat quod facere posset condemnatura erat. Hac igitur excusatione vtetur maritus siquidem tarditatem eius arguat mulier, Peperci ei cui tu etiam pepercisses quibusque erga te munificus & liberalis extiterat. Qui donauerat, inquit. Cui vero donauerat? vtrique mulieri non viro. Sequitur. Quémque condemnauerat. Quis vero condemnauerat? Et mulier igitur non vir. Nam cum vir profecto insolidum condemnaret.
- F

Diem diffindere Horatius emendatus.

CAP. XVII.

MORBUS fonticus litigatoris diem iudicij ipso iure differt etiam inuito iudice l. **A**
 Quæsitum. De re iud. Plus enim potest lex quæ nominatim ob morbum fonticum
 diem diffindi iubet. quam iussum aut voluntas iudicis l. si feriatis De recep. qui arb. re-
 cep. quæ & si adhiberi plerumque soleat iudice ita pronunciante vt ex Acrone inferius
 intelligemus, Hic dies diffusus esto, tamen non ideo minus verum est diem diffindi ip-
 so iure, arg. l. quamuis De acq. re. do. Sed & morbus fonticus iudicis ex eadem lege iu-
 dicio diffindit non etiam dissoluit l. iudex D. de iud. nam diffindere est differre non
 dissoluere. Non idem omnino est proprie differre & diffindere, sed ex diffinitione sequi-
 tur dilatio, idcirco nihil refert dixeris morbo fontico differri diem, vt d. l. quæsitum, an
 diffindi, vt xij. tab. l. ij. §. si quis iudicio. Siquis cau. quo loco etiam Græci iudicium diffi-
 sum, dilatum interpretantur his verbis, τὸ διασπείρειν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν διαζουμένην ἢ τὴν **B**
 διαζουμένην ἑαυτοῦ. Proprie diffindere est diuidere, infringere interrumpere iudicij diem
 siue tempus illud quo iudex aut alteruter ex litigatoribus morbo fontico laborat, de-
 mere numero dierum, quibus iudicium fieri iudiciove sisti oportet. Varro vno loco,
 ætate diem meridiæ diuidere, quod est partem solido demere de die, alio diffindere. Si
 non diffinderem, inquit, meo insiticio somno meridiæ. & in elegantissimo quoque illo
 Horatij sermone & Trebatij Iuriconsulti, Trebatius, Nihil hinc diffindere possum, id
 est nihil quidquam deducere ex tua sententia possum, quo modo per quam decenter
 vti eum verbo artis suæ etiam integer Acro siue quisquis ille est vetus interpretes Acro-
 nis adoptiuus adnotauit hoc modo: Trebatius, inquit, respondens iuris verbo vsus est.
 Prætor enim solebat dicere, Hic dies diffusus esto. vt verbis ciuilibus, Transanto, Ha- **C**
 bento sermone eodem. Iuris inquit, verba dicit loquente Trebatio, sicut Virgilius, sun-
 to. Hæc autem assidue Iuriconsulti. Diffingere habent male Codices quidam: vt & illo
 loco, O vtinam noua incude diffingas, cum antiquus interpretes legerit diffindas, id est
 deducas, refabrics & exacuas contra barbaros. At præterea in eodem sermone non pos-
 sum non approbare quod habent antiqui libri, Non Lælius aut qui Duxit ab oppressa
 meritum Kartagine nomen ingenio offensi? frequentissimum nostris Iuriconsultis lo-
 quendi genus, frequentissimum Horatio. Non tandem? sufflans si magna fuisset. Maior
 dimidio. non tanto? nam & ita scriptum inueni, vt alibi, Non furis? Non viperinus his
 cruor? Sed & quæ nomina in libris iuris inuenio, Venidius aut Benidius Ruffus, Benidius **D**
 Quietus, Pactumeius Androsthenes, Pactumeius magnus, Pactumeius Clemens, Fufi-
 dius Iuriconsultus, & in Horatio, maxime fide vetustiorum librorum approbata, pla-
 cent magis. Ne facias quod Venidius. Tuusque venter Pactumeius. Suppositi partus no-
 men proprium. Fufidius vappæ famam timet. Sed nominum forsitan restituendorum ina-
 nis labor, vt nec quidquam attineat in Epistolis Dossennus magis approbare, sicut Pli-
 nij xiiij veteres habent Fabius Dossennus, atque etiam noui Senecæ illo loco, Inscriptus
 Dossenni monumento titulus, Hospes resiste & sophiam Dossenni lege. Et vtiliora nes-
 cio an hæc sint, legendum esse alio loco, Plorem artis in te nihil agentis exitus, id est ar-
 tis meæ irritos exitus, vt contra alibi, Secundos reddidit exitus, Bonos duxit ad exitus.
 Item alio loco.

*Vt studijs annos septem dedit, infenuitque
 Libris, & Curij statua taciturnius exit
 Plerunque, & risu populum quatit.*

Sublata scilicet societate quæ vix vnquam coit curarum cum libris, nisi curas pro
 cogitationibus siue meditationibus acceperis. quod Græca quidem vox feret, sed vix
 Latina. Et alio, Matronæ peccantis in ambo iusta potestas. Et alio, Irriguo nihil est elu-
 cius hortu: vt sit elucius, languidius, insipidius, vt elucum languidum & stupidum.
 Et in Epodis volente Circa. Sic enim legit Probus in Catholicis, & lectum est etiam à
 me in veteribus libris, vt Penelopa apud Plautum & Ciceronem. Possim addere alia &
 aliena à professione mea, ad quem redire me officij mei ratio compellit, & post iu- **F**
 dicio diffindendi causam expolitam d. l. ij. §. si quis iudicio, adnotare quod additur, Excep-
 tionem dandam mulieri grauidæ, falsum videri, quandoquidem morbo fontico non
 laborat, nec pleno minus quam vacuo vtero mulierem iudicio sisti oportet. Itaque
 malim

A malim exceptionem ei non dandam, vt etiam recte subiiciat statim, si tamen post partum decubuerit, probandum erit quasi valetudine impeditam.

An sua conscientia contentus esse debeat iudex ad condemnandum vel absolucendum reum.

C A P. XIX.

SI de re qua de agitur liqueat iudici, longe aliter quam cōstet probationibus, vel etiam si probationes deficient, res cognita compertaque sit iudici, verus est quæstio & à Gellio proposita XIII. cap. 2. oporteatne iudicem secundum ea quæ sciuerit iudicare, an secundum ea quæ aguntur, quæque producantur in iudicium. Et tractari à nostris interpretibus solet in l. illicitas §. veritas D. De offic. præf. in quo nihil tamen inuenias quod possis ad eam quæstionem accommodare, nec enim confertur eo loci scientia iudicis cum probationibus prolatis in iudicium, sed veritas rerum gestarum quæ quidem veris & idoneis probationibus confirmatur cum erroribus, veluti mendis testium vel scriptorū, errore veritatem nō minui, vt l. nec omiffa C. de liber. caus. l. v. C. de iur. & fact. ignor. l. adsumptio D. ad Municip. Verum placet in ea quæstione mihi quidem magis Ioannis stare sententiæ, vt iudicet iudex secundum ea quæ aguntur & allegantur in iudicio, quia tutior hæc est ratio finiendarum litium, quàm si obtentu scientiæ iudicis licere permiseris probationum nullam habere rationem, quāuis euenire interdum possit vt aliud quidem sciat iudex, aliud in causa agenda probetur. sed vt in iudicijs deteriorē sententiā valere præstat si numerosior sit, quàm in ponderandis sententijs posteaquam dictæ sunt semel iterum laborare quasi instaurata lite, vt iniquam sententiā vnus iudicis valere publice interest, quàm incertam esse rerum iudicatarum auctoritatem, ita melius multo est probationes sequi iudicem, quàm quod se scire profiteretur & dicit, verò an falsò cæteris nescientibus, ne & testis & iudicis partes egisse videatur, quæ & si in aduersario coire videantur cuius iureiurando res committitur l. vlt. C. de fideic. non tamen possunt coire in eo qui iudicandi munus suscepit. Et hac ratione vsus posterior Africanus in cēsurā recognoscens centurias equitū iussit C. Licinium Sacerdotem transducere equum, & lucrifacere censoriam notam, quem tamen dixerat se scire verbis conceptis peierasse, quod idem nemo alius testificabatur, vt M. Tullius & Valerius Maximus scribunt, ac præterea si licet iudici secundum ea quæ scit iudicare, probationibus deficientibus aur, his quæ productæ sunt plane contemptis, licebit etiam deficiente accusatore damnare quemlibet, quod tamen iura nō patiuntur. Probarim tamen hac in re, quod suasere Doctores quidam, valde, si religione moueatur iudex quominus iudicet contra quam ipse sciat rem se habere, vt personam iudicis deponat & suscipiat testis vel accusatoris, vt apud Liuium iij. C. Iulius Decemuir accusator apud populum maluit esse eius rei cuius iudex legitimus erat. Nec enim, vt dixi, & testis & iudicis partibus fungi potest. Si iudicis partes suscipit, deponat testis: vel contra si testis, deponat iudicis, vt est in Platonis legibus scriptum hoc modo, *Εάν δέ τις πιά δικάζοντα ἀναστήσῃται μάρτυρα μαρτυρήσας μὴ ἀγα-*
E *ἀμφιζήτησθαι πρὸς ταύτης τῆς δίκης.*

Reprehenditur Accursij responsum quod est in l. ex contractu De re iudic. C A P. XX.

SI pupillus qui patri suus heres extitit atque etiam miscuit se suscipiendo iudicium nomine patris cum creditoribus paternis quasi heres, ac deinde abstentus est, nec substitutum nec coheredem habeat, quærit Accursius in l. ex cōtractu De re iudic, an ad successores ab intestato perueniant bona paterna. Et respondit hereditatem non ad eos peruenire sed ad fiscum, argumento ducto ex l. vlt. De suc. edic. quia scilicet successores ab intestato semel exclusi sunt immistione pupilli sui testamento heredis scripti male, quātum existimo. quia si substitutus mistione illa non excluditur, vt est proditum in d. l. ex contractu, cur excluditur, legitimus vel honorarius successor quominus veniat saltem iure pratorio quasi ad bonorum possessionem intestati? Et d. l. vlt. non de eo loquitur qui miscuit se & abstinuit suo iure non petita restitutione in integrum, quo de agitur in d.

l. ex contractu, sed de extraneo qui adiuit vel accepit bonam possessionem ac deinde restitutus est abstinenti causa, de quo etiam est l. ait. prætor §. sed quod Pap. De minor. à quo fateor bona quasi vacantia transire in fiscum. quia aditione illius confecta res est adeo ut non potuerit absque restitutione in integrum suo arbitrio ab ea resiliere & abstinere se, atque ita semel adeundo & substitutionem exclusit & ius ad crescendi & causam intestati. idemque eadem ratione constituo in pubere sup, qui miscuit se, deinde abstinuit beneficio restitutionis. Pupilli sui heredis qui miscuit se, longe alia ratio est. nec enim mixtione statim excludit substitutum vel successores ab intestato, cum liberum sit ei adhuc ipso iure non petita restitutione in integrum intra deliberandi tempora poenitere & abstinere se. nec enim necessaria ei est prætoris aditio, sed sufficit edictum quo pupillis suis prætor abstentionem omnimodo permittit l. necessariis. De acq. her. Non videtur stabile aut confectum quod idem ipse qui fecit statim suo arbitrio & facillime mutare potest. itaque quasi nondum confecta mixtione siue acquisitione hereditatis perinde atque si eam non adquisisset, si pupillus ille postea abstinuerit se ut ius substitutionis & ius ad crescendi, ita ius intestati successionis saluum & integrum permanere puto.

Constitutiones Zenonis & Iustiniani de plus petitionibus.

CAP. XXI.

DEsunt in titulo de plus petitionibus duæ Constitutiones græcæ, prima Zenonis, secunda Iustiniani. Latina enim eiusdem Iustiniani quæ sola restat in eo titulo, tertia est. Et prima quidem Zenonis Constitutio de his qui tempore plus petierint, id habet quod Iustinianus retulit in §. hodie. Inst. de excep. ac præterea ut alterum tantum temporis quod indulgetur debitori immune sit ab vltimis dependendis, & ne minores plus petitionis periculum incurrant quorum tutores vel curatores tempore vel summa plus petierunt, sed tutores ipsi vel curatores, ut & in specie l. properandum §. vlt. C. de iudic. Ne etiam plus petitionis periculum incurrant hi qui res hereditarias persequuntur, vel qui de rationibus reddendis agunt tutelæ aut negotiorum gestorum vel qui de rebus ab aliis depositis quasi heredes depositi agunt. iustæ enim ignorantie suffragio excusantur: nec enim plerumque scire liquido possunt quot res hereditariæ ab eo quocum agunt possideantur, negotiorum quoque ab alio gestorum ratio actori perquam obscura est, itemque rerum à defuncto depositarum heredi, qui tamen aliàs ignorantie colore plus petitionis periculo non absoluitur l. xlij. De reg. iur. & in summa is tantum incidit in poenam plus petitionis quem manifesto apparet plus debito appetere scientem dolo malo. Licet vero ex ea Constitutione Zenonis qui tempore plus petit causa non cadat, sed aliter coerceatur, is tamē qui summa plus petit causa cadit, ut olim, id est ius crediti amittit, non tamen ius pignoris l. seruum quem. D. de pign. l. Stichum aut Pamphilum §. p. de solut. l. Titio c. §. vlt. De cond. & demon. sicut confusione receptum est ius crediti amitti, non ius pignoris l. debitor ad Trebel. l. cum quis §. vlt. De solut. Nam ut is qui summa plus petit causa caderet, primus introduxit Iustinianus secunda Constitutione quæ mox subiiciam post hanc quam tracto Zenonis quæ præter ea quæ dixi, postremò etiam id habet de his qui re minus petunt quod retulit Iustinianus in §. si minus De act. & verba eius hæc sunt. Πᾶς τῶν ἐναγόντων, καὶ ἄρρετες καὶ γυναικες, πρὸ τῆς ὀρισμένης ποροθεσίας τῶν χρεῶν ἐνάγοντες, καὶ ἡ τὸ τὸν ἐναγόμενον βλάβοντες, ἄλλον ποσοῦτον περιμετρέσαν χρονον, μηδένα τέκον ἐν τῷ μέσῳ λαμβάνοντες ὅσον αὐτοὶ περιφθάσαι τίλῳ ποροθεσίαν ἐπεχίρησαν. καὶ τῶν χρεῶν δὲ τὰ τὰ περιφθέρησας, μὴ ἄλλως ἐναγέτωσαν, εἰ μὴ τὰ δαπανήματα τῆς πρώτης εἰσόδου τὰ ὑπὲρ τῆς μεθοδείας σύμμετα τῷ ἀφ' ἧς ἀλάτωσαν, εἰ δὲ ἐπιτροποὶ ἢ κουράτωρες, ἐν χρονοῖς ἢ ποσότητι πλεὺν ἐπιχρήσωσιν ἀπαιτῆσαι τὴν τῶν κεινομένων χρεῶν, ἢ δὲν καταβλαπείδωσαν οἱ ἐπιτροπευόμενοι, ἢ κουρατωφερόμενοι, αὐτοὶ δὲ οἱ ἐπιτροποὶ καὶ κουράτωρες ἐπιγινώσκουσιν αὐτοῖς τίλῳ ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν ζημίαν. Οἱ δὲ κληρονομία δικαιουῦτες πράγματα, ἢ λόγους ἐπιτροπικοὺς, ἢ κουρατωρεῖας ἀπαιτουῦτες καὶ οἱ ἡ ἀφελίμων, ἢ μειζόνων πρὸ διοικήσεως κεινοῦτες, ἢ περιφθέρησας ὑπ' ἑτέρων δεδωδίας ἀπαιτουῦτες, ὡς αὐτοὶ τῶν περιφθέρησας ἀφ' ἧς ἀλάτωσαν, μηδὲν ἐν τῆς ὑπὲρ ἀπαιτήσεως ζημιάδωσαν, ὡς δικήσαν ἔχοντες τῆς ἀγνοίας αἰτίας, τότε δὲ ἀπαιτῶν ζημιάδω ὅτε περιφανῶς ἠλέγηθη πλεονεκτηῶν. Εἰ δὲ τίς εἰς ἐλάτηον τῆς ἀληθείας διεπιμήσατο τίλῳ

A το τίω έαυτῷ δίκλω, μὴ παρεσχέτω τῷ ὀδικάζων ἀλλὰ πρὸς τίω ἀληθῆ ποσότητα τίω ψῆφον ἐκφέρειτω. Secunda Constitutio Iustiniani tripli pœna coerctet, eos qui summa plus petunt in libello cōventionis, quod repetitur ab eodem in §. tripli & §. sed hæc quidem. De act. quæ à titulo de sportulis abesse præsumebatur antea, sed longe alia est earum Constitutionum sententia quæ ab eo titulo absunt, vt sequenti capite demonstrabo. Interim Cōstitutionis Iustiniani, vt sunt in Basilicis, verba proponam. Εάν τις τῆς ἐναγόντων ἐν τῷ Δις πεμποδύω παρ' αὐτῷ βιβλίω πλείονα ποσότητα τεθεικῶς πλείονος ζημίας ἀπίος τῷ ἀίτιαθεν πι γένηται, τριπλασίονα δίδτω τίω παρ' ἀίτιαν αὐτῷ συμβῶσαι τῷ Δις δίκω ζημίας. ἀληθῆς δὲ ποσότης τῆς ἐναγωγῆς νοείστω εἰς τὸ ὀδικάζων ἐκφέρει τίω ψῆφον.

B *Constitutiones græcæ quæ desiderantur in tit. De Sportulis.*

C A P. XXII.

Q Varta Cōstitutio quæ deest in tit. de sportulis, Iustiniani est, atque etiam quinta. Scūda scripta est Duci Thebaidos, sed cuius sit, nescio, & vt exordiar ab ea, hoc tātum vult, qui principis edicta in prouinciam petferunt de his qui ciuilem aut militarem administrationem in ea prouincia gesturi sunt, si plus xv. aureis ex prouincia retulerint, vt teneantur in quadruplum, vtque hanc pœnam patiantur etiam si dicant se à volentibus accepisse. Si, inquam, dicant. Nam si reuera constet volentes dedisse vltro, huic pœnæ vt arbitror qui ab eis acceperunt nequaquam subiiciendi sunt. Et similis huic pœna est in l. vt. C. pub. lat. vel Coss. nunt. aduersus nuntiatores sacrarum literarum siquid vltra vj. aureos ab inuitis exegerint aut nuntiatores generalium formarum præfectorum prætorio, aut statuëdarum statuarum imperialium in ciuitate aliqua, quod honori summo esse sibi ducebat quælibet ciuitas, aut publicorum commonitoriorum. Nam συμβόλαμα illo loco malim commonitoria interpretari, vt No. cxviiij. θεῖον κομμονιτόριον, Basilica θεῖον συμβόλαμον, quod aliter Zonaras in Concilio Carthaginensi ἐν ἑαλτήριον, idque euidenter demonstrat alia Constitutio Græca, id est l. xvj. C. de epis. aud. in qua repetitur sententia d. l. vt. & pro συμβολάων habet κομμονιτόριων. Verbis autem his ea de sportulis Constitutio refertur in Basilicis. Οἱ τῶ Δις τάγμα τα κομίζοντες τῆς μελλόντων ἀρχῆν πολιτικῶν ἢ γραμματικῶν ἀρχῶν, δεχόμενοι μόνους χρυσοῖς ἐκ τῆς ἐπαρχίας κομίζέσθωσαν, εἰ δὲ πλεον λάβωσι τὸ τετραπλάσιον δίδωσαν, μὴ δυνάμενοι πρὸς ἀπολογία παρεῖρειν ὡς παρ' ἐόντων τὸ πειπλὸν εἰλήφασιν. ἀλλ' ἄρχει μὲν τῆς ἐν ταῦθα γενικῆ ἢ Δις ἑξίς. λοιπὸν δὲ ἰδικὸν ὀείζῃ πρὸς τιμον χῆ τῷ δ' ἑκὸς θηβαίδος πρὸς ὀν' ἀντιγράφη, καὶ τῶς μετ' αὐτὸν τίω αὐτῶ πρὸς ἀληθομῆους ἀρχῶν εἰ μὴ τῶς πρὸς ἀνόντας τίω νομοδίσαι, τίω ὀλεσιμῆν ἀπαιτῶσι ποιηῶ. Hanc sequitur tertia Iustiniani latina quæ nota est omnibus, tū quarta Græca, cuius ex Basilicis hanc didicimus esse sententiam, vt qui exequenda negotia publica vel priuata suscipit à principe vel ab aliqua illustrium potestatum, reum conueniat, nec tamen antequam insinuauerit ei iussiones huiusmodi (nam nesciri interdum eas expedit) vllas ab eo sportulas accipiat vel exigat, ipsum nisi exemplum ei ediderit diuinæ aut maximæ iussionis ex qua eum conuenit. Sed & si alterius potestatis vel prouinciæ præsidis publicum aut priuatum præceptum habeat, vt ne exigat reum vel sportulas accipiat antequam præceptum quod habet præsidi prouinciæ insinuauerit, quo scilicet rei exemplum inde sumere possint, atque etiam reis libellum ediderit vel inscriptionem in causis criminalibus. alioquin repelli ipsum executorem à reo impune posse, si his non peractis cōventionis libellum obtulerit vel sportulas exegerit, vt l. v. & vt. C. de execu. & exact. Additur insuper ne erga prouinciales sint molesti exactores, per causam vel præstandæ satisfactionis vel cōstituendi procuratoris, sed rerum immobilium possessores iuratoriam cautionem præstēt, secundum regulam l. sciendum D. qui satisf. cog. non possessores, satisfactionem de indemnitate in summam L. librarum auri: & si qua de persona fideiussoris oriatur quæstio vel de tenore cautionis iuratoriæ, vt ea dirimatur ab episcopo & patre ciuitatis & defensore, exactore compellendo accipere fideiussorem quem illi idoneum iudicauerint, vel cautionem iuratoriam. Verum si à principe vel præfecto Prætorio sit executori iniunctum personam ipsam ducere omni modo nec eam fideiussoribus committere tum licebit executori non accipere fideiussores & ipsam adducere personam. Postremo vt ne executores pro editione libellorum vel inscriptionum vel actorum vel instrumētorum plus exigant solatij

nomine quam sit definitum sequenti Cōstitutione, id est quinta, data Kal. Iu. C P. D N. A Iustiniano perp. A. iij. Coss. Diem habemus, verba non habemus, sed constat ex multis locis eam definiuisse executoribus certum sportularum modum & pœnam quadrupli in superexactores §. quadrupli. Inst. de act. No. xvij. lxxxij. cxxij. Modum autem definiuit pro modo petite quantitatis id est in centenos aureos dimidiatum & consequenter in duccenos aureum vnum, in millenos, aureos sex, vt Theophilus scribit in §. tripli: excepto fisco, quem gratis litigare cavit, vt Iuliani antiquus interpres refert in No. xvij. siue xxj. At verba Constitutionis quartæ vt breuiter relata sunt in Basil. hæc sunt. Ο ἔγχειζόμενος δημοσίας ἢ ιδιωτικὰς χρείας πρὸς βασιλείας, ἢ πρὸς τῆς ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων, ὑπομησιέτω μὲν τὸν ἐναγρόμηνον καὶ τὸν ἐμφανῆσαν αὐτῷ τὰς τοιαύτας κελύσεις, ἐὰν ὅτε γὰρ χρεὶ ἀγνοεῖσθαι αὐτὰς, μήτε δὲ ζυθητίας λαμβανέτω παρ' αὐτῶν, μήτε ἐκβιβαζέτω αὐτὸν, εἰ μὴ τὸ ἴσον τῆς θείας ἢ μεγίτης κελύσεως ἐκδῶ αὐτῷ ἐξ ἧς ὑπέμεινεν αὐτόν. Εἰ δὲ ἄλλος πρὸς ἀρχόντος δημοσίαν ἢ ιδιωτικὴν πρὸς τῶν ἔχει, ἢ τῶν χρεῶν ἀρχόντος, μὴ ἐκβιβαζέτω τὸν ἐναγρόμηνον μηδὲ ζυθητίας κομιζέσθαι, εἰ μὴ ἐμφανῆσθαι πρῶτον τῷ ἀρχόντι τῆς ἐπαρχίας, ὡς δυνάσθαι ἐκείθεν ἐκλαβεῖν τὰς ἀπαθέντας, καὶ βιβλίον αὐτοῖς ἐπιδοθῆναι, ἢ γραφὴν ἐπὶ τῆς ἐγκληματικῶν· εἰ δὲ μὴ γυνομένων τῶν ὑπομησιον πρῶτον φέρεται, ἢ ζυθητίας ἀπαίτησις ἐκβιβαζῆς, ἐξέτω τῷ ἐναγρόμηνον ἀπαθένσθαι αὐτόν, μήτε δὲ πρῶτον ἐξυδὴν ἀλόγως ζημιώσασιν οἱ ὑποτελεῖς παρὰ τὴν ἰσότητα, ἢ ὑποτάσσας ἐντολέως, ἀλλ' εἰ μὴ ἀκίνητοι κτήσιν ἔχουσιν, ἐξωμοσίας ἐκπλήθωσαν γραμματεῖον· εἰ δὲ οὐκ ἔχουσιν, ἐξυδὴν ἐὼς πενήκοντα χρυσίον λιτρῶν παρεχόμενοι ἀζημίον· ἀμφιβολίας δὲ γυνομένης πρὸς τῶν πρῶτον τῶν ἐξυδὴν, ἢ πρὸς τῶν ὑφῆως τῆς ἐξωμοσίας παρὰ τῶν ἐπιτόκων τῆς πόλεως, καὶ τῶν παρὰ, καὶ τῶν ἐκδίκων τῶν πρὸς τὰς κενόμηνον ἀνάγκην ἔχοντος τῶν πρῶτον δέχσθαι τὸν κενόμηνον ἀξιόπiston ἐξυδὴν, ἢ τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Εἰ δὲ ἐκ θείας κελύσεως ἢ μεγίτης πρῶτον τῶν πρῶτον ἀναγαγεῖν, καὶ μὴ χρεῶν πρῶτον αὐτῷ ἐξυδὴν, τότε ἐξέτω αὐτῷ μὴ λαμβανέτω ἐξυδὴν, ἀλλὰ ἀλλάγειν τὸ πρῶτον ἀζημίως, καὶ μετὰ πάσης φειδῶς. Ο δὲ θεοφίλης τῆς τῶν ἐπιτόκων ἐάν σιγῶσιν πρὸς βασιλείαν τὸν νόμον, ἢ μὴ μινύσῃ καὶ τῶν πρῶτον βασιλῆος, καὶ τῶν οὐκ ἐπιτόκων, καὶ βασιλικῆς πειραθῆσεται κινήσεως. Ομοίως δὲ καὶ ὁ ἀρχὸν τῆς ἐπαρχίας εἰράθυμῆσθαι τῶν νόμων, καὶ πάντα τῆς ἀρχῆς, καὶ δημοτικῆς διανοίας ἐξορίζεται, μὴ λαμβανέτωσαν δὲ οἱ ἐπιδοθέντες τὰ βιβλία, ἢ τὰς γραφὰς πρῶτον, καὶ τὰς ἐντυχίας, ἢ τὰ συμβολαῖα πρῶτον τῆς διαλεισμένης τῆ μετὰ ταῦτα ἀλλάξῃ πρῶτον, ἢ πρῶτον βασιλῆος ὑποκείσθαι τοῖς ἐπιτομίαις αὐτῆς. Sed illo loco, ἢ τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον, lego ex lege xxvj. C. de epis. aud. D μηδὲν ὑπο τῶν ἐξυδὴν, ἢ τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Ideo autem verba Constitutionis quintæ non sunt relata in Basilicis, quod longe alium modum imposuisset sportulis & sumptibus in diuersis iudiciis faciendis Constantinus Porphyrogenneta No. vij. & viij. abrogata Constitutione Iustiniani. Subiicerem utrâque Nouellam, nisi pararem omnes eedere in publicum simul cum aliis plerisque posteriorum Imperatorum orientis.

Emendatur l. 51. De re iudicata. CAP. XXIII.

IN l. 51. D. de re iud. scio legisse ex veteribus plerosque, si vetitor præstiterit creditori quanti eius interfuerit, vocem latinis inusitatam, ex qua etiam si recipiatur exeat sententia falsa, vt ab extraneo consecutus pœnam qui se possessione prohibuit non possit rem à debitore petere. est enim pœnalis actio in factum quæ datur aduersus eum qui creditorem ex decreto missum in possessionem prohibuit l. j. §. hanc actionem D. ne vis fiat ei qui in pos. mis. est. & exemplo eius quæ datur in suppressorem tabularum per eam non perimitur crediti actio quæ in debitorem competit l. iij. §. condemnatio De tab. exhib. nec enim idem est quod à debitore petitur & quod exigitur ab eo qui vim fecit creditori. illud nanque res, hoc vero pœna. & pœnalis actio non perimit rei persecutionem. Greci deterius legunt Si emptor præstiterit &c. & ponunt extraneum qui creditorem prohibuit possessione ea bona vendidisse ac deinde emptorem creditori præstitisse quanti interest, & hoc facto debitorem liberari. nam quod accepit ab emptore creditor non id est quod petit modo à debitore, & hoc amplius possit quidem emptor ille vltro soluere vice venditoris qui prohibuit, non etiam compelli actione in factum pœnali ex edicto Ne vis fiat ei qui in possessionem missus est. Et nequis hanc lectionem atque sententiam Grecis causetur tribui falso cognoscat verba huiusmodi. τὸν πεμφθέντα εἰς νομὴν τῆς ἐπιτομίας μὴ

- A *μη δεχόμενος, ἐπάλλησα ταῦτα εἰ ὁ ἀγοραστὴς πληρώσει τὸ ἀφαιρόν ἐλευθερῶμαι. ὁ γὰρ ἀέλαβε δὲς ἀπαρτῶν ἀναδής ἔστιν.* Alij venditor, inquit, id est emptor nominis. Sed his appellationibus iuris auctores promiscuè nunquam vtuntur. Et consequenter malè etiam qui venditor, id est emptor cui fraudator vendidit, quoque latitante creditor missus est in possessionem bonorum eiusdem & non admissus exegerit quanti sua interest ex edicto, Ne vis fiat ei qui in poss. miss. est. nam & hoc genere debitorem liberari non est æquum, cuius res nihil habet cōnexum cum re illius emptoris: cui eadem ratione malè etiam adnectunt alium creditorem & quemlibet extraneum. Ego dico esse legendum, Si debitor præstiterit, &c. & mox, quæsitum est an debito liberetur: vt quæ in extraneo est pœnalis ex edicto Ne vis fiat ei &c. in eodem debitore qui creditorem possessione prohibuit
- B non censetur esse pœnalis, vt in edicto De tab. exhib. proditum est d.l. iij. §. condemnatio, atque adeo vt solutione eius quod interest possessionem habere etiam debiti contingat liberatio. Et similis error est in l. in emptionibus. De pac. l. quod dicitur. De fur.

An interdicto vsu purpureæ segmenta purpurea interdicta videantur.

CAP. XXIII.

- M Vlti Imperatores vestis purpureæ vsu interdixerunt tam viris quam fœminis, Primus certè Cæsar omnibus, præterquam Senatoribus qui in magistratu essent, vt Dio scribit xlix. & Neronem matronam purpura cultā non veste tantum sed bonis exuisse Suetonius: ac propterea etiam commercio hominum prorsus alij purpuram exemerunt. l. i. C. quæ res vxn. non poss. l. pen. C. de vest. olo. adeo vt nec segmentorum quidem purpureorum vsu permiserint, quem tamè permisit postea Leo philosophus No. lxxx. vt interdicto vsu sericeæ vestis Constitutionibus Henrici & Caroli v. permittuntur tamen institæ & segmenta duorum digitorum latitudine vt nominatim Tiberium posteriorem Cedrinus scribit permisisse purpuræ διδακτυλίας ὄρας ἐν ταῖς ποταῖς αὐτῶν κόσμη χάρι φορεῖν, qui voce ex latino detorta ὄρας vocat quasi oras vel quasi ornaturas, vt Isidorus ait, Leo τμήματα, nos segmenta, vt Liuius integer lib. xi. Non inuiderunt, inquit, laudes suas mulieribus viri Romani, adeo sine obtrectatione alienæ gloriæ viuebatur. tūc enim primum sancitum fuit, vt mulieribus de via cederetur, vt inauribus aureis, vt purpurea veste, vt aureis segmentis vt nouo vittæ discrimine vterentur. Monumento quoque quod esset, templum muliebri Fortunæ ædificatum dedicatumque fuit. & Arator poeta Christianus de pontificis habitu in Exodo perscripto, Qui segmentatus mediis altaribus adstat. Eodem sensu institas dicimus segmenta scilicet huiusmodi & limbos siue sint assuti vestibus, vt forte in l. vestis §. i. De aur. & arg. leg. scribendum, Quæ vestibus accessionis vice cedunt institæ, picturæ, clauique qui vestibus insuntur, vt Paulus Diaconus, vestimenta ornata institis latioribus: siue non sint assuti vestibus, vt Scribonius Largus dixit ventrem constringendum institis longa: & Petronius Arbiter duas institas ancilla protulit de sinu, alteraque pedes nostros alligauit, altera manus. Et Hieronymus in Ezechielem. Lazarus qui fasciis & institis vinctus iacuerat in sepulchro. Laciniam alij nescio an rectè. qui scio esse propius oram siue extrimum vestis aut panni, vt Prudentius loquitur, siue κράπεδον, & prouerbiū illud quo Cedrinus vtitur, ἐκ τῆ κράπεδος τὸ ὑφασμα πρόσθιον, ex lacinia cognosci pannum interpretor quod Galli. *de la lisiere le drap.* Plinius v. Nat. his. Promontorium in quo Megarice oppidum fuit, inde Craspedites sinus vocari, quoniam id oppidum velut in lacinia erat. Petronius Arbiter laciniam extremā concutere cœpimus, si quem fortè emptorem splendida vestis posset adducere. Acro institā *ἐπιπίδιον* interpretatur quod extrema ea parte vestis insuatur quæ pertingit pedes.

Emendatio l. sæpe D. de re iudicata.

CAP. XXV.

- F R Ecepta iam est ab omnibus Florentina scriptura in l. sæpe. D. de re iudic. illo loco, Veluti si creditor experiri passus sit debitorem de proprietate pignoris: quam etiam Bernardus iamdiu approbauerat in c. pen. De sent. & re iudic. & Basilica confirmant his verbis, εἰ δὲ χρεώστis ἐπὶ ὧν ἠνεχύρα σεν δικάζεται, καὶ ὀιδεν ὁ δανειστὴς, πρόσκριμα πάσχει, & l. iij. §. alio. De appel. & quod paulo post in d. l. sæpe, cum qui egit vel defendit causam, domi-

num vocat, qualis certe creditor non est. Non ergo creditor egit de proprietate pignoris, quia nec de proprietate, sed de iure pignoris in rem actionem habet, sed debitor is est qui egit de proprietate pignoris, sciente creditore. quo casu si sententiam contrariam acceperit, ea res etiam creditori nocet & vterque appellare potest. quod non ita procedit, si ignorante creditore de proprietate debitor causam egerit. l. iij. D. de pig. l. si mater. §. vlt. l. iudicatz §. vlt. De exc. rei iud. At emendanda etiã ea lex est in principio, dum ad regulam iuris, nec res inter alios iudicata aliis præiudicet, adhibet distinctionem hoc modo. *Nam sententia inter alios dicta aliis quibusdam etiam scientibus obest: quibusdam vero, etiam si contra ipsos iudicatum sit, nihil nocet.* Est enim in prima parte distinctionis huius, negatiue legendum, *non abest*, vt in Noricis Pandectis, vt in apponendis ad eam partem exemplis mox infert, *Nam scientibus nihil præiudicat, &c.* In secunda autem parte est *ὑπερβιβασμὸς* siue traductio verborum, quæ ab eo quod prima pars habet diuersum nihil proponunt vt debuere tamen, vtque eius partis resumptio & subiecta exempla requirunt in illo loco. Scientibus sententia quæ inter alios data est obest &c. nisi suo ordini restituantur hoc pacto, *Quibusdam vero etiam si contra ipsos iudicatum nihil sit, obest.* At sane punctis ita distingui debent, *Quibusdam vero etiam si cõtra ipsos iudicatum sit nihil, obest: vt eandem sententiam efficiant, quibusdam scilicet etiam si inter alios & cõtra alios res iudicata sit, non contra se, rem iudicatam obesse, puta si scierint rem inter alios agi. nam propter scientiam solam rei inter alios iudicatz subiiciuntur. Et scientia est si viderint, si interuenerint, & si passi sint. hæc enim duo sunt quibus scientes & experientes rerum sumus. Videre & pati, vt adnotant veteres Grammatici in illum locum. Iam nunc times quasi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris.*

Confessio fidei Imp. Iustiniani scripta ad Ioannem archiepiscopum vrbis Romæ, & multa alia.

C A P. XXVI.

Merito doctissimus Alciatus non tulit eos qui à titulo De sum. tr. & fid. cath. conabantur abstrahere epistolam Ioannis Papæ siue archiepiscopi Romani ad Imper. Iustinianum, cui inserta etiam est ab ipso Iustiniano ad eundem scripta fidei professio. nec enim in eo titulo ponendæ epistolæ illius auctor alius fuit quam Iustinianus ipse, qui pontificis Romani cui libenter defert primas in ecclesia, iudicio & approbationi tribuebat omnia. & omnino res ita procedit. Posuit primum in eo titulo Iustinianus fidei suæ professionem, quam ediderat statim ipso initio sui imperij, quæ est lex v. Deinde edictum de fide sua & hæreticorum condemnatione, propositum omnibus populis fidelibus, vt Ioannes ait in sua epistola, Cõstantinopolitanis scilicet & Ephesiis & Cæsariensibus Cyzicenis & Amidenis & aliis plerisque, quæ est lex vj. Tum ad Epiphanium archiepiscopum Constantinopoleos specialiter epistolam eadem de re, quæ est lex vij. & octauo atque vltimo loco similem aliam, præterquam quod Latinè in rei summa verborum serie & consequentia parem ad Ioannem Archiepiscopum vrbis Romæ quam maluit vna confirmationi & approbationi Ioannis iniectam nobis quam solam exhibere. & probatur hic ordo euidenter libris Basil. in quibus vltimo loco quod Ioannis Latinè exordium est huiusmodi, *Inter claras mansuetudinis vestræ laudes, ita redditur, Εἰ τῆ λαμπερῆ τῆς ὑμετέρας παρότητος &c.* & de hac epistola idem Ioannes scribens illustribus viris Auueno, Senatori Liberio, Seuerino & aliis Iustinianus inquit, Imperator vt ex eius epistolæ tenore cognouistis de his tribus quæstionibus orta certamina fuisse signavit, vtum vnus ex trinitate Christus & Deus noster dici possit, An Deus Christus carne pertulerit, impassibili Deitate, An proprie & veraciter mater Domini Dei nostri Iesu Christi Maria semper virgo debeat appellari. Probauimus in his catholicam Imperatoris fidem &c. & ex scripto Ioannis ad Auuenum & alios etiam intellexi in rescripto ad Iustinianum esse legendum, de Acumiteni monasterio, quod ab aliis dicitur *ἀκοιμήτων*. Acumitos vero, inquit, qui se monachos dicunt, quia Nestoriani euidenter apparuerunt Romana etiam damnat ecclesia. & pari modo ex lege sexta & septima, subtiliusque inspecta veteri scriptura, in eadem epistola Iustiniani ad Ioannem didicimus esse legendum. In vna

- A** vna enim substantia Deitatem suscipimus, & confitemur, quod dicunt Græci *τιὸ καὶ ἡ ὑπόστασις ἐνωσιν*: iuxta quod Hieronymus, Taceantur tres hypostases, si placet, & vna teneatur. Ac præterea placet in epistola Ioannis ad Auenum & alios, illud, His euidenter ostensum est quid sperauerit Imperator, id est quid crediderit vt in l. ij. C. eod. titul. Spiritum sanctum quem ex summo rerum parente speramus, quod interim non videtur congruere cum recte credentibus qui ex patre & filio spiritum sanctum deducunt, & l. v. & vj. *ὅτι ἐν ἡμῖν ἐλπιδος*, & l. iij. C. de his qui ad eccles. conf. *διδομένης αὐτοῖς ἐλπιδος καὶ ὄρα*, vbi quidam male *καὶ ἴαρος*. Datur enim hæc fides quæ alibi *λόγος πίστεως*, interposito iureiurando, vt dixi Obs. viij. cap. xl. At verò quo capite restitit merito Alciatus iij. *παρέργων* his qui codice Iustiniano eiicere conabantur Ioannis & Iustiniani mutuas epistolas, eodem immerito dubitat verum ne sit Iulianum antecessorem scripsisse quod ex eo Gratianus ducit monachismo deleri ingratitude liberorum erga parentes & cōtrario. nam Iulianus certe idipsum scripsit iisdem omnino verbis quibus reculit Gratianus & ex Nou. cxxij. §. *ἐδεμίαν δε ἀδειαν*: vt certissimum sit monachum non posse exheredari ex antefacto, id est ex causa ingratitude quæ monachismum antecesserit.

Substitutionem verbis directis à milite factam post pubertatem, trahi ad fideicommissum etiam si mater non sit in medio.

C A P. XXVII.

- C** **ERTI** iuris est non posse quemquam substituere post pubertatem. Quod enim receptum est vt pater filio impuberi substituere possit, eo receptum est quia impubes testamentum facere non potest. nullo autem modo tolerari potest vt ei qui heredem facere potest, tu heredem des adeo vt ne rogari quidem possit vt aliquem heredem faciat l. ex facto in pr. D. ad Treb. Quare post pubertatem frustra substituimus liberis nostris pupillariter & directo. nam per verba fideicommissi possumus eam ætatem egredi l. coheredi §. cum filia De vulg. subst. §. vltim. Inst. De pup. sust. & de vulgari substitutione non est quærendum an egrediatur pupillarem ætatem, cum ætas & tempus vulgari substitutioni non apponatur. Solus tamen miles egreditur pupillarem ætatem l. in testamento C. de test. mil. l. precibus. C. de impub. verbis scilicet directis non inutiliter hætenus vt verba directa post pubertatem trahantur ad fideicommissum, siue mater in medio sit siue alius agnatus nam licet in l. precibus, mater in medio sit, tamen in l. Centurio D. de vulg. subst. generaliter ait Iurisconsultus substitutum ex priuilegio militis capere bona militis, non bona filij. Venire igitur eum iure fideicommissi. nec enim illa ratio idonea est. Cur non capit nisi bona militis? quia priuilegium militis non debet cuiquam fraudi esse. at si legitimis heredibus filij hereditatem adimeret, illis iniuriam faceret. Imo quia substitutus venit iure fideicommissi, & fideicommissum non continentur bona propria filij l. coheredi §. quod si heredem. D. de vulg. subst. Falluntur igitur interpretes in l. Precibus, qui quando mater in medio est, non alij heredes, putant militarem substitutionem trahi ad causam fideicommissi. Denique priuilegium militum in eo est quod facta ab his ultra pubertatem directa substitutio inutilis non est, paganorum autem inutilis vt nec ad causam fideicommissi proficiat. idque demonstrat satis aperte l. verbis De vulg. subst. quæ substitutionem pupillarem dicit ultra pubertatem fieri frustra. frustra autem non fieret si tanquam fideicommissum valeret. Sed contra nos hæc ipsa lex facere videtur. Ait enim substitutum post pubertatem qui vt substitutus non admittitur eo quoque non admitti tanquam adiectum heredem, ne interim fiat contra voluntatem testatoris si filius interim non habeat totum quod ei pater testamento dedit. Ergo post mortem filij ei datus substitutus tanquam coheres admitti poterit, vbi iam contra voluntatem testatoris nihil fieri videtur. Non igitur frustra fit. nam intra pubertatem si pupillus decedat, substitutus vt substitutus admittetur l. in pupillari. eod. Si autem post, tanquam coheres cum iam nihil contra voluntatem fiat testatoris. quod si ita est, vtilius paganus quam miles substituit post pubertatem. Verum coheres coheredi non succedit nisi coheres heres non sit. nam vbi semel coheres heres extitit, eius portio non accrescit coheredi, sed transmittitur ad heredes. Ius namque accrescendi non

habet locum nisi in casum vulgarem. Post mortem igitur nullo modo admitti potest ^A propter eam causam quam diximus ante, propter causam quam adfert Papinianus in d. l. verbis, ne contra voluntatem testatoris fiat si filius interim totum non habeat quod ei testamento pater dedit. Sed ad rem. Falli etiam opinor interpretes qui putant vulgari factæ à milite non inesse pupillarem, si mater, non si alij heredes legitimi sint in medio. nec enim hac in re vllum esse discrimen inter paganum & militem, & siue hic siue ille testatus sit, vulgari inesse pupillarem, Sed effectum non habere aduersus matrem non si coheres sit adiecta filio, vt l. vlt. C. de inst. & subst. Sed & si non sit adiecta, vt d. l. precibus, quia non ea tantum ratione vtitur d. l. vlt. quod mater sit coheres adiecta filio, Sed quod æquum sit matrem ad quã summus mœror morre filij peruenit, & amissi filij & luctuosæ hereditatis damnum non sentire ex solo tacito intellectu pupillaris substitutionis, quæ ^B ratio locum habet etiam matre filio coherede non adiecta, & cessat in alio legitimo herede.

De Constitutionibus quibusdam Græcis tit. de sacr. eccl.

CAP. XXVIII.

Donatio non aliter fit absenti rectè, quàm si absens rem sibi missam acceperit vel rem iam apud se constitutam sibi donatam scierit eamque donantis liberalitatem agnouerit l. absenti. D. de donat. Nec enim est donatio sine acceptione. & rectè l. viii. de bon lib. Si patrono libertus donauit, ille accepit: & in illum locum Terentij, Dos Pampile est x. Talenta. Accipio. Nisi dixisset, Accipio dos non esset, Donatus inquit. ^C Datio enim ab acceptione confirmatur, nec potest videri datum id quod non sit acceptum. Et hodie quia exemplo emptionis venditionis donatio solo consensu perficitur non re, vt olim, etiam non videtur perfecta antequam is cui donatur scierit sibi donari eamque donationem ratam & gratam habuerit. & hoc est quod Græci dicunt donationem factam *μονομερῶς* non valere excepto casu. xv. C. de sacr. eccl. quo donatio valet si quis ædem orando Deo vel hospitibus aut ægrotis vel pauperibus recipiendis, curandis, alendis ædificaturum se vltro receperit, etiam si opus nõdum inchoauerit, & ex pollicitatione huiusmodi quamuis nuda & opere nondum inchoato, quod non tamen ita procedit in pollicitatione facta Reipublicæ, pietatis ratione obligationem nasci & actionem dari episcopis vel œconomis, atque ita donationem siue pollicitationem donandi animo factam *καὶ μονομέρεια* valere, si modo quæ excedit quingētos solidos apud acta in- ^D sinuata sit, saluo donatori iure patronatus, saluisque legibus donationi appositis. Verba Constitutionis iam edidit optimus & doctissimus Ant. Augustinus cui omnes non modo iuris sed & bonarum artium studiosi tantum debent, vt debere etiam se palam profiterentur multi, quantum homo homini debere potest bono publico nato. sed addam, vt breuiter ea inuenerim in Basilic. *Ο συνησάμωρος δωρεαστικὸν ἐπὶ τῷ εὐκτήλειον οἴκον κτιθῆναι ἢ ξενῶνα ἢ νοσοκομῆιον, ἀπαγείσθω καὶ αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτῶ καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων τὰ ὑποχρεῖται, διοικῆσθαι μὲν τοῖς καὶ τὸ διοικῶν αὐτῶ. Δωρεαστικὸν vocant instrumentum donationis, vt *ἀνεκτὸν* instrumentum emptionis. nam & Græci interpretes hoc casu desiderant scripturam, vt ex ea donatione siue pollicitatione sit actio. In eisdem Basilicis ^E Constitutionis xx. in hunc modum expressa sententia est. *Μηδὲ ἀπὸ θεῶν τύπος ἢ ἀρχιεπισκόπος παράξιος (vbi tamen malim ἀρχικὴς παρὰξιος) ἢ οἷς δὴ ποτε διαμαρτυρῆσαι πραιτωρικῆς σίτησις εἰς εὐκτήλειος οἴκους ἢ κληρικῶν ἢ μοναστήρια μεταγείσθω ὡς ἐλλειπόντων δὴθαι τοῖς ἀριθμοῖς σωματείων.* In Constitutione xxv. quo loco edidère, *εἰς τὸ εὐοίκιον* legendum reor, *εἰς τὸ Αἰγύπτου* vt sit perfecta enumeratio dicecesum Orientalis l. i. C. vt nemo ad suum patr. &c.*

Imaginem Imperatoris præferri præsidij & tuitionis causa.

CAP. XXIX.

Quod scriptum est in l. 5. C. de iniur. & l. capitalium. §. ad statuas. D. pœnis, vinculis publicis coerceri eum qui in inuidiam vel iniuriam alterius depictam imaginem Imperatoris præfert, satis demonstrat præferre quidem nobis eam licere bona fide & defensionis nostræ causa sed non tamen hac mente vt ab aliquo fingentes nos vereri periculum, exinde in eum concitemus inuidiam. eidemque distinctioni locus si quis ^F confugiat

- A** confugiat ad statuas vel imagines principis. nec enim hoc præsidio ad flagitia abuti licet Cor. Tacitus lib. iiii. Incedebat deterrimo cuique licentia impune probra & inuidiam in bonos excitandi arrepta imagine Cæſaris. & paulò poſt. nec ipſe audeat ius experiſi ob effigiem Imperatoris oppoſitam. Præſidium igitur & ſecuritatem præbent vel etiam commiſerationem mouent, vt prælatæ naufrago tempeſtatis pictæ tabellæ, ita prælatæ imagines principum, & integra conſtitutio Theodoſij & Valentiniani de his qui ad eccleſiam confugiunt, forſitan de prælatis accipiẽda eſt nedum arrepti illo loco, *καὶ οἱ τὰ ἴχνη τῶν ἡμετέρων χερσικτήρων καταλαμβάνοντες τῶν ἀπειλῶν τῆς σκαιᾶς ἴχθους ἐλευθερῶντες τε καὶ ἀμειμνουῦντες γιγῆθαι.* & elegãter ἴχνη τῶν ἡμετέρων χερσικτήρων, id eſt planam effigiem noſtram. In eadem Cõſtitutione quo loco ita ſcriptum eſt, *ὡν τοῖς ἕξαδαμ παροειρημόνους ὡρῶτον ἔπιβαίνην συμβάινει.* emendo *παροειρημόνους*, ex Latina, quæ ſic habet, quas oratũ geſtiens populus primas ingreditur. & hæc Latina etiã docet initio potius eſſe legendum τῶν ἐκτῆριον ναῦ oratorium templi. & paulo poſt, *ἐπιτάττει ναῦ.* ac deinde, *μηδέ γε αἰς τὸ ἐξωθεῖσθαι τῆτοις.* & infra, *οἷς ὁ παροφειρόμενος μὴ ἔπιπέσει μήτε πείθει.* ac rurfus ex Græca, in Latina eſt ita legendum, & poſt loca publica ianuas primas eccleſiæ. & alio loco, vt Ant. Auguſtinus, doctiſſimus Iuriſconſultus, ſanctiſſimus epiſcopus docuit, manere vel veſci vel cubare. Porro initium ſupra dictæ conſtitutionis Græcæ, quam idem vir doctiſſimus dedit ex tertia Ephefina ſynodo, tale eſt quale l. vt inter diuinum C. de ſacroſ. eccl. inter diuinum publicumque ius & priuata commoda ſemper & vbique fuiſſe diſcrimen nec miſta vnquam fuiſſe ſacra prophanis, hoc eſt *τὰς θείας θρησκείας τῶν δημοσίων διοικήσεων, καὶ τῶν ἀνθρώπων πίνων χρήσεων ἐν παντί τε χροῖον καὶ ἔχει διωριθῆναι.*
- B** ειρημόνους ὡρῶτον ἔπιβαίνην συμβάινει. emendo παροειρημόνους, ex Latina, quæ ſic habet, quas oratũ geſtiens populus primas ingreditur. & hæc Latina etiã docet initio potius eſſe legendum τῶν ἐκτῆριον ναῦ oratorium templi. & paulo poſt, ἐπιτάττει ναῦ. ac deinde, μηδέ γε αἰς τὸ ἐξωθεῖσθαι τῆτοις. & infra, οἷς ὁ παροφειρόμενος μὴ ἔπιπέσει μήτε πείθει. ac rurfus ex Græca, in Latina eſt ita legendum, & poſt loca publica ianuas primas eccleſiæ. & alio loco, vt Ant. Auguſtinus, doctiſſimus Iuriſconſultus, ſanctiſſimus epiſcopus docuit, manere vel veſci vel cubare. Porro initium ſupra dictæ conſtitutionis Græcæ, quam idem vir doctiſſimus dedit ex tertia Ephefina ſynodo, tale eſt quale l. vt inter diuinum C. de ſacroſ. eccl. inter diuinum publicumque ius & priuata commoda ſemper & vbique fuiſſe diſcrimen nec miſta vnquam fuiſſe ſacra prophanis, hoc eſt τὰς θείας θρησκείας τῶν δημοσίων διοικήσεων, καὶ τῶν ἀνθρώπων πίνων χρήσεων ἐν παντί τε χροῖον καὶ ἔχει διωριθῆναι.
- C** διοικήσεων, καὶ τῶν ἀνθρώπων πίνων χρήσεων ἐν παντί τε χροῖον καὶ ἔχει διωριθῆναι.

In tit. de hereticis obſeruata quedam, & in tit. De iudeis.

C A P. X X X.

- Q**uod in l. iiii. C. de heret. & Man. ad hæc verba, Quos bonorum etiam omniũ publicatione peſequimur, in C. Th. legimus adiectũ. Quæ tamen cedere iubemus proximis quibuſque perſonis ita vt aſcendentium vel deſcendentiũ, vel venientium ex latere cognatorum vſque ad ſecundum gradum velut in ſucceſſionibus ordo ſeruetur, quibus ita demum ad capiendas facultates eſſe ius patimur ſi non & ipſi pari conſcientia polluuntur. Quod item in eadem lege poſt hæc verba, ſiue quolibet alio genere reliquerit voluntatis qui Manichæus fuiſſe conuincitur, in eodem codice adiectum eſt, Hoc quoque caſu eadem illa circa gradus ſuperius comprehenſos condicione ſeruara. Hæc, inquam, omnia quæ amplius ſunt in codice Theodoſiano, putem etiam ex ſuo codice Iuſtinianum minime detraxiſſe. Ex codice dico repetitæ prælectionis quem vti que ſequuntur Baſilica non codicem primum: vt ſi probauerim Baſilica agnouiſſe ea verba, vincere facile poſſim & debeam ea deſiderari in d. l. iiii. Probabo relatis verbis quibus in Baſilicis exprimentur. *ἀλλὰ καὶ δημεύεσθαι τῆτοις προσηπόμεν. ὡς χρῆσθαι δὲ τῆς τῆτων παροφειρόμενος, καὶ δημευομένης τοῖς ἀπὸσσι καὶ καπύσσι, καὶ ἐκ πλαγίης ſυγγενέσι αὐτῶν ἕως δευτέρου βαθμοῦ ἵνα μόντοι ὀ ἐγῆτερος τῶ βαθμῶ προσημῶται τότε δὲ τῆτοις ὡς χρῆσθαι τιλὲ ἑσάνει μὴ καὶ αὐτοὶ τῆ ὀμοία βρωδῆσθαι χροῖονται.* Illa autem poſteriora. Hoc quoque caſu &c. referuntur hoc modo, *Τότε γὰρ ἑόρῶται ἡ παρὲ τῆτων βύλησις ὡς ἔπομεν ἀνωτέρω ὅτε μὴ ἦσαν οἱ ſυγγενεῖς μαχιχαῖοι.* In eodem titulo lex nona Imp. Martiani græca & breuis admodum ſic reſtituẽda eſt. *Ἀνθρώπινων καὶ ὁσίων εἶναι λογιſάμενοι τὸς ἀρετικοὺς ἔπιτερόμεν θάπτεσθαι ταις τενομοſμένας ταφῶς.* cuius ſubſcriptione hæc. D. Cõſtantinop. Id Aug. Cõſtantino & Ruſo Coſſ. quæ vulgo perperam tribuitur l. viii. cum tamen cõſtet ex actis Chalcedonenſis concilij in quibus ea lex integra relata eſt & ex l. vlt. C. de apoſt. quæ pars eſt d. l. viii. hanc potius eius ſubſcriptionem eſſe. Dat. ſub die Kal. Aug. CP. Diuo Valentiniano viii. & Anthemio V. C. Coſſ. In titulo autẽ de Iudæis l. x. nihil mutafſe Tribonianum opinor, ſed ſcripiſſe omnino, vt erat in codice Theodoſiano, Iudæos quodam feſtiuitatis ſux ſolemni Aman. quo de ſolemni in hiſtoria Eſther. c. ii. & ix & Iosephi libro. xi. In eodem titulo l. Hac valitura, ſic lego, Nec deſenſoris ciuitatis fungi ſaltem officio nec patris honorem arripere. Vulgo male, nec patriæ. Baſilica recte, *μηδὲ ἐκδικοὶ πόλεως, μηδὲ πατέρες* quod idem ſub titulo de hereticis Cõſtitutione Iuſtini græca fuit repetitum ex d. l. hac valitura. hoc modo, *καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κωλύονται ἐκδικοὶ, ἢ πατέρες*
- D** Hoc quoque caſu eadem illa circa gradus ſuperius comprehenſos condicione ſeruara. Hæc, inquam, omnia quæ amplius ſunt in codice Theodoſiano, putem etiam ex ſuo codice Iuſtinianum minime detraxiſſe. Ex codice dico repetitæ prælectionis quem vti que ſequuntur Baſilica non codicem primum: vt ſi probauerim Baſilica agnouiſſe ea verba, vincere facile poſſim & debeam ea deſiderari in d. l. iiii. Probabo relatis verbis quibus in Baſilicis exprimentur. ἀλλὰ καὶ δημεύεσθαι τῆτοις προσηπόμεν. ὡς χρῆσθαι δὲ τῆς τῆτων παροφειρόμενος, καὶ δημευομένης τοῖς ἀπὸσσι καὶ καπύσσι, καὶ ἐκ πλαγίης ſυγγενέσι αὐτῶν ἕως δευτέρου βαθμοῦ ἵνα μόντοι ὀ ἐγῆτερος τῶ βαθμῶ προσημῶται τότε δὲ τῆτοις ὡς χρῆσθαι τιλὲ ἑσάνει μὴ καὶ αὐτοὶ τῆ ὀμοία βρωδῆσθαι χροῖονται.
- E** &c. referuntur hoc modo, Τότε γὰρ ἑόρῶται ἡ παρὲ τῆτων βύλησις ὡς ἔπομεν ἀνωτέρω ὅτε μὴ ἦσαν οἱ ſυγγενεῖς μαχιχαῖοι. In eodem titulo lex nona Imp. Martiani græca & breuis admodum ſic reſtituẽda eſt. Ἀνθρώπινων καὶ ὁσίων εἶναι λογιſάμενοι τὸς ἀρετικοὺς ἔπιτερόμεν θάπτεσθαι ταις τενομοſμένας ταφῶς. cuius ſubſcriptione hæc. D. Cõſtantinop. Id Aug. Cõſtantino & Ruſo Coſſ. quæ vulgo perperam tribuitur l. viii. cum tamen cõſtet ex actis Chalcedonenſis concilij in quibus ea lex integra relata eſt & ex l. vlt. C. de apoſt. quæ pars eſt d. l. viii. hanc potius eius ſubſcriptionem eſſe. Dat. ſub die Kal. Aug. CP. Diuo Valentiniano viii. & Anthemio V. C. Coſſ. In titulo autẽ de Iudæis l. x. nihil mutafſe Tribonianum opinor, ſed ſcripiſſe omnino, vt erat in codice Theodoſiano, Iudæos quodam feſtiuitatis ſux ſolemni Aman. quo de ſolemni in hiſtoria Eſther. c. ii. & ix & Iosephi libro. xi. In eodem titulo l. Hac valitura, ſic lego, Nec deſenſoris ciuitatis fungi ſaltem officio nec patris honorem arripere. Vulgo male, nec patriæ. Baſilica recte, μηδὲ ἐκδικοὶ πόλεως, μηδὲ πατέρες quod idem ſub titulo de hereticis Cõſtitutione Iuſtini græca fuit repetitum ex d. l. hac valitura. hoc modo, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κωλύονται ἐκδικοὶ, ἢ πατέρες
- F** Nec deſenſoris ciuitatis fungi ſaltem officio nec patris honorem arripere. Vulgo male, nec patriæ. Baſilica recte, μηδὲ ἐκδικοὶ πόλεως, μηδὲ πατέρες quod idem ſub titulo de hereticis Cõſtitutione Iuſtini græca fuit repetitum ex d. l. hac valitura. hoc modo, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κωλύονται ἐκδικοὶ, ἢ πατέρες

Tom. 5.

Vuu ij

πόλεων γίνεσθαι &c. Hi sunt curatores ciuitatis vt docui l. iij. C. de his qui spon. mun. susc. A
 qui & ædiliū munus in ciuitate sua implent. Vlpianus in Demosthenem, ἀσυνόμοτος ὁ
 ἔπι τῶ ἐίνου καθαροὶ τὴν πόλιν ἀχολύμωτος ὁ παρ' ἡμῶν πατήρ.

Constitutio græca in tit. De legibus, & alia in tit. De mand. princ.

CAP. XXXI.

Quæ est subscriptio in l. ix. C. de legib. legis est decimæ, non nonæ, sed nonæ huius-
 modi, Dat. prid. Non. Apr. CP. Actio & Studio Coss. & sequitur Leonis & Anthemi-
 mij constitutio græca quæ legibus alligat etiam homines pertinentes ad domum Au-
 gustam vt l. i. C. de cond. & proc. siue act. præd. fil. quæ ita breuiter in Basilicis inuenitur
 expressa, πάντες καὶ νόμοις πολιτευέσθωσαν καὶ ἐν τῷ θεῷ ἀφαιροῦν οἴκω: cuius subscriptio B
 fuit talis, Dat. viii. Id. Feb. Anthemio A. xi. Cos. Addam & hoc loco etiam Constitu-
 tionem græcam quæ desideratur in tit. de man. princ. Lex prima eius tituli verat fidem
 haberi mandatis quæ quis se habere adfirmat ex ore principis sine scripto, quæ man-
 data secreta vocat, & lex secunda (ea est Constitutio Græca) idem fere repetit, ne iudi-
 ces in suis sententiis adscribant suo ore principem iussisse vel in ius exhiberi aut deduci
 aliquem vel quid aliud fieri apud se. nec enim madata principis valere aliter quam si in
 literas relata sint. sed excipiuntur vt No. cxiii. ea mandata quæ dāt iudicem certum ali-
 quem vel quæ iudici collegam adiungunt, vel quæ acta edi aut celeriter litem finiri iu-
 bent, quæ iudices ipsi accipiunt ex ore principis, vel ex relatione quæstoris aut referēda-
 riorum sacri palatij, etiam nulla scriptura interueniente. Et vt cōstat ex No. cxiiii. fuit C
 ea Constitutio, Iustini & Iustiniani quam tum nescierā cum scribebam in eam No. posi-
 tū sub hoc tit. & suspicabar positā in tit. De adfess. Verba autē eius hæc sunt in Basilicis.
 Θεωσιζομένων μηδένα τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων ἡμῶν μεγίστων, ἢ μέσων ταῖς οἰκείαις ἐχρήσθωσαν ψή-
 φοις ὡς θεῶν ῥήματα πρὸς τὰς ἀμύμων, ἀγώγιμον γινέσθω πινά, ἢ ἀφ' ἑξίμων, ἢ ἄλλο τι ψηφίζεσθαι τῶν
 ὅσα πράττεται παρ' αὐτοῖς, πλὴν ὅσον ἐν ταῖς τῶν (κωδικαστῶν δόσιον ὀρθῶς φέρεσθαι τῶν ψήφοις,
 τῶν μητροπολιτικῶν ἀρχαφῶν ἡμετέρων γινέσθω θεῶν κέλευσιν τὸν δικαστῶν, ἢ (κωδικαστῶν δίδουσαν
 ὡσαύτως καὶ τὸν ἐνδοξοτάτον κοιανέσθω τῶν θεῶν ἡμῶν παλατίου, καὶ τῶν ἀεὶ ἐλέπτοις βεφερενδαίτοις
 τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὀρθῶς πλὴν ἀρχαφῶν θεῶν κέλευσιν πλὴν γνομῶν ἔπι τοῖς πρὸς τῶν, καὶ δι-
 καστῶν ἢ τοῖς (κωδικαστῶν αἰτῶσιν, ἢ ἄλλο τι τῶν εἰς τῶν δίκας πεινόντων ἀφ' ἑκαταθέσεως πρὸς τῶν
 ζῆν γινέσθω φάερα. ἔπι τῶ τῶ δὲ καὶ μόνῳ πλὴν τῆς θεῶν ἀρχαφῶν κελύσεως μὴ μὴ γινέσθω D
 συγκαροῦν.

Modestini eurenatica. Menda quedam in Ciceronis orationibus.

CAP. XXXII.

Modestini eurenatica, consilia & cautiones sunt à Modestino excogitata, rei iurif-
 que cuique sui tuēdi causa: quod sermo is quo libro de eurenaticis vtitur satis in-
 dicat. modo enim ait, Consulendum est l. lviii. Sol. mat. modo, Suaferim l. xlv. Ad Treb.
 modo, optimum factum est l. ix. De susp. tut. Sic enim scriptum Flor. non optimum fa-
 ctum est. nec malè: nam & veteres libri sic habent Ciceronis i. in Catil. Ego si hoc optimū
 factum iudicarem. & Sallustij Iugurthino. Quare optimum factum videri sibi. Plautus E
 Aulul. Hoc mihi factum optimum est vt te auferam aula in fidei fanum. Non improbo
 si dixeris, optimum factum, sed ne improbes etiam vel mutes optimum factum: vt simili-
 ter placet quod in l. xiiii. Ad munic. Municipales intelliguntur scire quod sciant hi qui-
 bus summa Reip. cōmissa est. Placet & quod in l. i. §. licet. D. de exerc. act. Quia ad sum-
 mā Remp. nauū exercitio pertinet, & Gellij xviii. ca. iii. Populus Lacedæmonius de
 summa Rep. sua deliberabat. & Ciceronis xi. Phil. De summa Rep. dissentietis, & pro L.
 Flac. De summa Rep. taceo, & vt in eadem illa superiore in Catil. inuectiua habent ve-
 teres libri: Ad illa venio quæ ad summam Remp. pertinent, & in eadem placet etiā illud
 Summa salus periclitanda Reip. quod & in tertia iidem libri veteres, hoc modo, Sena-
 tum consului de summa Reipub. salute, vt in l. iii. De summa salute populi Romani. Et F
 quando inuectiua sunt in manu trita licet iam studio vsūque multorum, non grauatè,
 & succinctè, tamen ne quis me longè dicat extra fines oberrare meos expromam, quod
 in eas habeo, quodque existimo meum esse proprium. In prima, sic scriptum habeo,
 Vtinam

A Vtinam tibi istam mentem Dij immortales duint: vt in ea quæ pro Deiotaro est, Dij te perduint fugitiue. R uſus in eadem inueſtiua prima, Nihil cogiras quod ego non modo non audiam ſed etiam nõ videam. & alio loco. Neque enim ſis Catilina, ſi te aut pudor à turpitudine aut metus à periculo aut ratio à furore reuocauerit. & in tertia, Quod vix videtur humanis conſiliis tantam molem rerum gubernatio conſequi potuiſſe. & alio loco. Ita conlocandum Coſſ. illi locauerunt. Placet & in ſecunda Obligurierunt, vt Iulij Firmici V. Faciet audaces, temerarios, obliguritores. Rectius etiam illud, Certare cum vſuris & fructibus prædiorum. Cum vſuris nimitum contracto fœnore, cum fructibus prædiorum contracta antichreſi.

B

Ad l. Abefſe D. ex quib. cau. maior.

CAP. XXXIII.

- N**ON dubito quin ſit legendum in l. abefſe D. ex quib. cau. ma. Abefſe Reipub. cauſa intelligitur & is qui ab vrbe profectus eſt licet nondum prouinciam acceſſerit, & is qui exceſſit donec in urbem reuertatur. quod à Petro Fabro indicatum quidam ita reprehendunt vt profecto veriſſimum potius id eſſe oſtendant. Regula enim eſt præclara quæ nec aliter concipi commodè poteſt, eum qui vrbe in prouinciam mittitur, veluti proconſulem, abefſe videri Reip. cauſa non tantum dum vrbe it in prouinciam licet nondum prouinciam ingreſſus ſit, ſed etiam dum prouincia redit in urbem, licet prouinciam egreſſus ſit, donec portã urbis ingrediatur. nec enim ante deponit imperiũ quàm ſit Romæ portam ingreſſus l. vltim. D. de off. proconf. vt non abs re Auguſto data Proconſulari poteſtate id adiectum ſit ſpecialiter ne Romam ingreſſus eam deponeret poteſtatem vt Dio ſcribit liij. quod & Q. Fulvio proconſuli datum & M. Marcello Liuius ſcribit xxvi. & ob id imperium Proconſulis dicitur eſſe ad urbem, id eſt ad urbem vſque, non in vrbe, & Conſul ad urbem Cæſari & Ciceroni, id eſt, proconſul. Et eſſe eam regulam de his qui vrbe mittuntur in prouincias. Reipu. cauſa, exempla euidenter demonſtrant quæ regulæ apponuntur his verbis, Et hoc ad proconſules legatosque eorum & ad eos qui prouinciis præſunt pertinet, &c. nam & ante Pandect. Florentinarum editionem perperam legebatur, Et hoc etiam. nec igitur urbem poteſ accipere pro qualibet ciuitate, ſed pro vrbe Roma tantum. quia nec noſtris vel aliis auctoribus vrbs accipitur vnquam pro qualibet ciuitate, ſed pro metropoli tantum l. iiii. §. vltim. D. de damn. infect. Cicero ii. in Catilinam. Vrbes coloniarum ac municipiorum. Et illo loco, ne pro metropoli quidem, ſed pro vrbe Roma, vt dixi. Et prouinciam quoque nullus vnquam dixit Italiam. Sunt enim prouinciæ procul Italia poſitæ regiones in ius populi Romani vincendo redactæ. Diceres porrò incongruè, imò ſtultè abefſe Reipub. cauſa eum qui Roma profectus eſt, licet nondum prouinciam exceſſerit. mittitur enim non vt excedat prouinciam, ſed vt accedat, & in ea moretur ad tempus certum, eamque regat iure poteſtatis, vel in ea officium publicum adminiſtret. Regulam dixi proponi in ea lege, quia ducitur ex libris regularum Modeſtini. At exempla videamus quæ ad eam ſtatim Modeſtinus appoſuit. Et hoc ad proconſules, inquit, &c. id eſt, hæc regula ad proconſules legatosque eorum, & ad eos qui prouinciis pertinet, veluti præſides, E correctores, moderatores, conſulares legatos Cæſaris, & ad procuratores Cæſaris, ſiue rationales qui de cauſis fiſcalibus in prouinciis iudicant, quibus ex l. inter, eodem. poſſis adiungere aduocatos fiſci, & ad tribunos & præfectos militum qui mittuntur in prouincias, & ad comites legatorum, id eſt, ad adſeſſores legatorum Cæſaris, ſiue rectorum prouinciarum, vt l. iiii. De offic. adſeſſ. non tamen ad omnes, ſed ad eos tantum adſeſſores qui in ærarium aut in commentarium principis relati ſunt, id eſt, qui ſalarium ferunt de publico. Quod Græci intellexerunt probè qui loco horum verborum, Et comites legatorum qui ad ærarium aut in commentarium principis delati ſunt, habent, *καὶ οὐδὲν ἀρχόντων οἱ σιτησὶν ἔχοντες ἐκ τῆς δημοσίας*. Et eodem ordine ac ſenſu M. Tullius pro Poſtumo, vt tribuni, præfecti, comites magiſtratum, & paulò poſt: Nec tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes.

Tom. 5.

Vuu ij

C Ontrouersia fuit inter veteres Iuriconsultos. an esset mādati actio procuratori qui fines mandati excessisset, vt in hac specie, Mandauit vt fundum mihi emereres c. emisti cxx. an esset tibi in me actio in aureos centum parato scilicet remittere xx. quos numerasti vltra mādati formam. & Sabiniani negabant esse actionem. nam impar & iniquum esse aiebant illi parato remittere superfluum, esse in mandatore actionem, & mandatori non esse in illum rei recipiendæ causa, ne parato quidem superfluum exsoluere. l. 3. D. Mandati. quæ ratio grauis & magna est. Cum mandatario inuito agi non potest. nec cum mandatore inuito igitur. eademque est ratihibitionis causa. finge, Cum te rogassẽm vt fundum emereres c. emisti cxx. ego ratum habeo, an statim mihi in te mandati actio est, vt fundum recipiam? non vtique. nam iniquum est mihi si ratum habeam esse tecum actionem, & non esse tibi mecum si ratum non habeam vt recipias pretium quod dedisti. denique te inuitum teneri, me inuitum non teneri, nihil est inæqualius. & ita diximus ante iniquum esse vt sit tibi mecum actio si remittas id quod excedit, non sit mihi tecum si non remittas, id est si rem tibi retinere malis, si contendas, quod & verissimũ est, non te id fecisse quod erat in mādati, sed aliud. quo casu est mihi quidem in te actio quod mandatum non expleueris, sed non quasi mandatum expleueris vt rem recipiam. Fateor te remittente quod excedit, mihi si velim esse actionem vt rem recipiã quali perfecto mandato, & æque tibi vt centum, id est, pretium statutum recipias. Contra quoque ratum habente me quod gessisti, & ratihibitionem accipiente & approbante te, fateor esse vltro citroque mandati actionem, & tibi etiam ad cxx. Sed sola remissio tua, vel sola ratihibitio mea, nihil agit. concurrat enim necesse est consensus vtriusque. alioquin erit in arbitrio vel meo vel tuo, sit actio necne. Itaque magna est profectò, vt dixi, & grauis Sabinianorum ratio. Et Proculianorum sententia, vt agat mandatarius qui remittit quod excedit statutum pretium, iustinetur humanitate & beneuolentia sola, non mera ratione iuris, lege quarta. D. Mandati. Cuius imitatione dabimus etiam vtilem actionem mandatori ad rem recipiendam qui ratum habet quod excedit, id est, qui integrũ pretium reddere paratus est, etiam inuito altero. Ex hac verò disputatione interea intelligimus quam non debeat à forma mandati procurator recedere. maxime si certum sit mandatum, vt adiicit l. si quis pro eo, eod. titul. cum ab ea si recesserit, vix remittenti vel admittenti quod excedit detur actio mandati. idemque ex l. maritus C. de procur. intelligitur probè, quæ marito siue mandato rebus vxoris intercedenti liberam potestatem permittit, mādato interueniente non item. nam lex mandati marito eripit libertatem agendi quodcumque volet pro vxore. Et placet igitur valde quæ mandatario datur lex in tragœdia Sophoclis, ἔρπει καὶ φύλασσε τρωῶτα μὲν μόνον, τὸ μὴ πιθυμεῖν πομπὸς ὦν, πεισὰ δ' ἄρ' αἰ. & quod ex nimia licentia egrediendi officium mandati sæpe contingere in arte amatoria Ouidius notauit sub nomine amicitix. nam quos alios facimus nobis procuratores quam amicos aut eos quos esse nobis amicos arbitramur l. liberto De neg. gest. l. 1. §. vlt. Mand. l. fundi §. vlt. De aq. poss. l. si negotium De reb. auct. iud. poss. l. 1. Quib. mo. pig. vel. hy. sol. & versus Ouidij hi sunt.

*Tuta frequensque via est, per amici fallere nomen:
Tuta frequensque licet sit via crimen habet,
Inde procurator nimium quoque multa procurat
Et sibi mandatis plura videnda putat.*

Vbi videnda, id est, procuranda aut prouidenda, vt in vsu sermonis, Tu domi videbis, quem ex Varrone didicimus. & Plautus. Qui herilem rem procurat, videt. Corruptè legitur vulgo propinator & propinat. & quia vitis Centurionum non nihil ad nos pertinet vel propter l. milites §. irreuerens De re mil. etiam notabo in eadem arte non ferre me vt perperam legatur iure pro vite. sic enim habent veteres libri. Dux bonus huic centum commisit vite regendos.

Causa

A

Causa promulgandæ l. vlt. c. de tranfact.

C A P. XXXV.

A Anastasius l. vlt. C. de tranfact. constituit non esse illicitam tranfactionem de condi-
B cione seruili vel adscripticia. & huius Constitutionis edendæ causam Græci repe-
 rūt ex Codice Hermogeniano, quā enarrare libet, vt dilacerato & amisso corpore Her-
 mogeniano, vel reliquias quascunque offenderimus studiosè colligamus, & in vsum a-
 liquem quantum potest reducamus, ex Alarico, Papiano, Licinio Rufiniano, & ex Cō-
 sultatione quadam antiqui iuriconsulti de pactis habemus quasdam, non est dubiūm
 & sparsas esse plerasque in Codice & Digestis Iustiniani. Sed & Græci ad d. l. vlt. memo-
 rant, in Codice Hermogeniano fuisse legem quæ irritam faceret tranfactionem habi-
 tam de condicione seruili, hac scilicet ratione ne si aliter constituatur, & re vera seruus
 sit is cum quo transigimus de liberali causā eueniat vt inter seruum & dominum habi-
 ta tranfactio rata sit. quod ius non patitur l. interpositas §. vltim. C. cod. & hanc Consti-
 tutionem postea interpretatione fuisse porrectam ad adscripticios quoniam seruorum
 condicionem imitantur & vbique in iure serui esse censentur l. xx. C. de agr. cens. & col.
 atque ita non fuisse etiam admissam tranfactionem de cōdicione adscripticia inter do-
 minum & adscripticiū. Verum Anastasij Cōstitutio neglecta subtili ratione iuris, be-
 nignitati adherescens magis vel, vt illi loquuntur, *καταφρονήσασα τῆς ἀκλειβείας καὶ ἐπιμέ-

 λησας μὲν τῷ δικαίῳ*, vult valere tranfactionem factam de statu & condicione adscripticia
C vel seruili videlicet si de ea lis dubia necdum finita fuerit: denique post litem factam va-
 lere, ante litem motam vel contestatam non valere, vel sic, de condicione seruili aut ad-
 scripticia, de qua non ambigitur, non licere, de qua ambigitur lite aut controuersia mo-
 ta, licere transigere: atq; ita d. l. vlt. abrogatio est constitutionis Codicis Hermogeniani.

Ius vetus, vt de se quis non de alio promittens obligetur.

C A P. XXXVI.

Hoc iure vtimur, vt non obligetur nobis qui alium promittit daturum facturūm-
 ue, quia negotium quod instituimus gerere cum promissore, iam non cum eo ge-
 rimus si is nihil de se promittat, sed de alio, & quasi igitur ex negotio cum eo non con-
 tracto, nulla aduersus eum nascitur obligatio. l. stipulatio ista. in princ. l. inter stipulantē.
D De verb. oblig. ac meritō non placet Vulcano quod promittit Neptunus, Martem Vul-
 cano præstaturum quod deberet his verbis, *Ἐγὼ τοὶ αὐτὸν ὑπέχομαι ὡς σὺ κελεύεις. Τίσιν αἴ-
 σιμα πάντα.* Et his qui alium daturum facturūmve aliquid promittunt, propriè conue-
 nit & obiicitur, quod & Neptuno Vulcanus, *Δειλά τοι δειλὸν γὰρ καὶ ἐγῆσαι ἐγῆσάαθαι.*
Πῶς ἂν ἐγὼ σε δεῖοιμι. quia scilicet difficile est præstare quod ita promittitur maximè de
 homine perfido qui vix sit bonam fidem vnquam agnitus, & quia si id non præstetur
 ex ea etiam cautione promissor non tenetur: nam placet Aristarchi interpretatio, vt
δεῖοιμι sit *εὐθυῶιμι*. *Πῶς ἂν σε δεῖοιμι* id quemadmodum te obligatum habeam, aut qua
 actione tecum experiar si nolit dare is quem tu daturum caues: nam ex promissione hu-
 iusmodi nulla nascitur obligatio. Quamobrem mox Neptunus emendat cautionem, &
E seipsum daturum promittit, si suum Vulcanus à Marte consequi non potuerit. *Εἴ πορ
 γάρ κεν Ἄρης χεῖρας ὑπαλύξαι εἴχῃαι φεύγων, Αὐτὸς τοὶ ἐγὼ τάδε πίσω.* quod propriè est fideiui-
 bere, atque Vulcano satisfacit respondenti, *Ὅτ' ἔστ' ἔδὲ εἴοιγε τὸν ἔπος ἀρήσασθαι,* Odyssææ
 octauo.

Vasa plumbo colligata.

C A P. XXXVII.

Solebant veteres paria vasorū, aut bina paria, aut plura, plumbo colligare nodo quo-
 dam metuente solui, ne facilè contrectari, & loco moueri possent, quod demonstrat
 l. 19. De aur. & arg. leg. quæ certo pondere argenti facti legato, docet non posse legata-
F rium separare vasa quæ inuicem colligata sunt, & vnum quidem amplecti, alterum re-
 spuere, licet optio ei legata sit, & replumbari ea non vt separentur; sed vt appendantur
 sine plūbo, nec plumbū legatario præstari, vel etiam emptori: nā emptori, inquit, replū-
 bata adsignantur. Legendum replumbata, non replūbata. Et aliud seruari legatis certis

Tom. 3

Vuu iiij

speciebus argenti facti, veluti lancibus quadratis. tunc enim etiam plumbum legatario **A**
 præstari quo colligatae sunt lances, quod iam non pondus argenti sit legatum, sed spe-
 cies argenti certae, quibus accessionis iure nodus plumbeus cedit. & huc forsitan perti-
 net quod scribit Plinius xxxiii. conditas arcis vestes Homerum indicare, ac vasa au-
 rea argenteaque, & ea colligata nodi, non annuli nota. quamquam non vasa inuicem col-
 ligata indicet Homerus, sed arcam, in qua erant vestes & vasa, posito operculo fuisse
 colligatam firmissimo nodo, ne quis ex ea quid subriperet. Sic enim Arcte offerens ar-
 cam compellat Vlystem, eodem Odyssæ libro.

Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἔπι δεσμὸν ἴηλον,
 Μή τις τοι χεῖρ' ὄδῳ δηλήσεται.

Cui mox paret Vlystes præligans arcam nodo multiplici quem docuerat Circe. **B**

Αὐτὴκ' ἐπὶ ῥπε πῶμα, θοῶς δ' ἔπι δεσμὸν ἴηλε
 Πειχίλον, ὄν ποτέ μιν δέδαιε φρεσὶ πότνια κίρκη,

Nondum enim erant in vsu clauēs & seræ quibus vtimur, quarum inuentum Laco-
 nibus tribuitur. & clauis aliis Homeri locis plerisque claustrum genus est longè diuersum.

Edictum ædilicium ad locationes pertinere.

C A P. XXXVIII.

HAbent, vt dicitur, familiaritatem inter se emptio, venditio, & locatio, conductio, **C**
 Heisdemq; iuris regulis consistunt, l. 2. D. loca. nec tamen adhuc vllus extitit iuris in-
 terpres qui edictum ædilicium quod est de emptione venditione auderet porrigere ad
 locationem & conductionem, & ædiles ipsos mirum esse Vlpianus ait in l. sciendum est.
 D. de ædil. edict. non idem edixisse de locationibus quod de emptionibus. & reddi qui-
 dem hanc rationem, vel quod ædiliū de locationibus iurisdictione non fuerit, vel quod
 non eodem modo contrahantur locationes atque emptiones, nec interpositis iisdem
 cautionibus. ratio est duplex, ἕντασις & ἀντιπῶδῆσσις, & ob id liquida neutra satis, vt
 plerumque eius quod mirum iuris auctoribus videtur, nulla constat ratio certa, l. libe-
 rum. D. de relig. & prudenter Vlpianus refert tantum illas rationes reddi, quas ipse ta-
 men se probare non indicat. At ex diuerso ratio non parua est producendi ædilicij edi- **D**
 cti ad locationes & conductiones. nam si fortè ædes in quinquennium conduxero, ac
 primo anno deprehendero esse pestilentes, insalubres, malè sanas, cur mihi non licbit
 agere redhibitoria vt locator ædes suas recipiat, & recedamus à locatione conductione?
 & sanè hæc videtur esse mens Constitutionis Anastasij, vel Zenonis in l. pen. C. de loc.
 & cond. ex qua locatori & conductori impune licet vbique intra annum à contractu
 discedere, nisi aliud nominatim conuenerit. Conductoris supradicta ratione, vt opinor.
 Et locatori igitur æquè, quod postea cognouerit eum sibi cōductorem incommodum
 esse. non dico quod prædio cōducto abutatur, quod fundum non colat vt oportet, quæ
 causa iam erat recepta, l. 3. C. cod. l. quæro. §. inter. D. locat. Sed si qua alia ratio ei sit im- **E**
 probandi conductoris, vel ob mores hominis, vel ob existimationem malam, vel quòd
 sit fortè difficilis conuentu, nec negotium cum eo vllum contrahatur quin sequatur ex
 eo lis semper aliqua. Græca est constitutio, cuius hæc verba restant in Basilicis. Εχετέρω
 ἢ ἀφ' αὐτῆς ἐπιπέπει καὶ τῶ μισθωσαντι, καὶ τῶ μισθωσαμένῳ ἐξείναι ἐν τὸς ἐνιαυτῶ λυθὲν τὴν μί-
 σθωσιν, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ μὴ διδόναι πρὸς τὸν ὡς ἐκ τῶ βασιλεὺς, εἰ
 μὴ ἄρα ἐν ἀρχῇ τῆς (ὡσαύτῃ) ἀπετάξατο τῶ τοῖς τῶ συμφωνῶν ἢ ἀρξάφως ἀπειποι. Et de
 hac lege ita scriptum legi in antiquissima notatione locorum quibus quæque res in iu-
 re tractetur, quam mihi communicauit Petrus Pitheus homo nunquam laudatus satis.
 de emphyteusibus & de conductionibus inuenies lib. IIII. Codicis, tit. vlt. & pen. In illis
 autem titulis non prætermittas illam pulcherrimam legem, qua cauetur licere intra an- **F**
 num sine pœna à contractu conductionis recedere.

Colobis,

A

Colobia, Laticlavi, Angufticlavi, Penula.

CAP. XXXIX.

INter veltimenta alius eft anguftus; alius latus clauus, hunc Græci vocant πλατύσιμον, illum στενόσιμον. Ac inde pro qualitate clauus quo vtebantur, alij tribuni militum laticlavi, vt ille Rufinus de quo l.4. C. de test. mil. alij angufticlavi, Senatores omnes laticlavi, equites angufticlavi, vt meritò hæc separātur in l. nuper. D. de do. inter vir. & vx. vt latum clauum impetret, vel equeſtris ordinis fiat. quia ſcilicet qui ſunt ex equeſtri ordine non ſunt laticlavi, ſed Senatores vel Tribuni militum quidam maioris dignationis. Et tribunum quidem laticlaviū puto ſignificari illo Horatij loco. Sumere de-
Bpoſitum clauum fierique tribunum. Non fuit autem clauus ſiue latus ſiue anguſtus quod exiſtimant fuiſſe vulgo. Inuenio enim clauos eſſe potius partem veſtimenti quã veſtimentum, & ſicut inſtitas, vt diximus cap. xxxiii. ita clauos alios conſui veſtimento alios non conſui, & indiſtincte veſtimento legato contineri quaſi partem l. xix. §. plane l. xxiii. §. i. De aur. & arg. leg. Sane quibus honoris cauſa vtebantur Senatores vel tribuni vel equites non erant conſuti veſti, ſed ſupra eam, demiffi in pectus vſque alij arctius, alij latius, vt recte Horatius dixerit alio loco. Latum demiffit pectore clauum. & integer Acro in illum locum, Prætextam & latum clauum punæque batillum: Latum clauum, inquit, purpuram dicit quæ in pectore extenditur ſenatorum, Græci, τ̄ καλοβίωνα vocant vſum eius retinent hodie Principes iniicientes veſti à ceruice ad pectus indumentum ex purpura vel pellibus pretioſis muris pontici vel aliis, dum regio
Chabitu prodeunt in publicum. & hanc interpretationem confirmant aperte hæc Petronij Arbitri verba. Pallio coccino adraſum incluſerat caput, circaque oneratas veſte ceruices laticlaviam immiſerat mappam ſimbriis hinc atque illinc pendentibus. Quod autem clauum & colobium pro eodem accipit Acro, etiam valde probo. & auctoritate eius adductus in l. i. C. Th. de hab. quo vti oportet. intra urbem. Ne Senator intra urbem vratur veſte militari, veluti lacerna ſiue chlamide, ſed colobiis ac penulis, colobia interpretabor latos clauos ſuperiectos interiori veſti, pariterque apud Hieronymū quaſtionibus in Geſim & Seruium dum antiquos ſcribi colobiis vſos Æn. xix. & ſeruos nec colobia nec calceos habere Æn. i. & in epiſtola Pij ad Iuſtum, colobio epiſcopum veſtiri. nam & eo genere indumenti vtuntur epiſcopi vt principes, & vt etiam monachos Aegyptios Iſidorus ſcribit, imo & noſtros quosdam, ſed viliore vti compertiſſimum eſt. Penulas autem quibus Senatoribus intra urbem vti permittit d. l. i. pluuiæ tantum aut frigoris cauſa permittit, vt arbitror, ſuperiectas etiam interiori veſtimēto. Tertulianus in Apolog. Ne vel hyeme voluptas impudica frigeret Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Penula igitur itinerarium aut frigoris & pluuiæ veſtimentum eſt, quo nec Senatores vti permiſit aliter Alexander auctore Lampridio. Imperatores ne pluuiæ quidem tempore vtebantur. Spartianus in Adriano. Penulis, inquit, vti tribuniplebis pluuiæ tempore ſolebant, imperatores autem nunquam. Idem in eodem refert, Senatores & equites Romanos Hadrianū iuſſiſſe ſemper in publico eſſe togatos, ipſum cum in Italia eſſet, ſemper togatum proceſſiſſe. Sed d. l. i. fatiſ habet ſi Senator in ſenatu & in fungendo munere ſenatorio togatus fuerit.
E

Adnotantur quedam ad Orationem à Iuſtiniano antecęſſoribus ſcriptam.

CAP. XL.

ANteceſſorum nomine ſignificari eos qui ius ciuile in ſcholis docent, nemo ambigit. nam & quos in Oratione ad antecęſſores ſcripta, Iuſtinianus vocat antecęſſores veluti Dorotheum, Annatolium, Theophilum, Cratinum in ea quæ eſt confirmatione Digęſtorum vtraque lingua conſcripta & in aliis de Codice faciēdo, confirmando emendando, iuris præceptores, doctores, interpretes, ἐξηγητὰς vocat: & in
Feadem illa oratione profęſſores legitimaſ ſcientiæ, quibus etiam præſcribit quid quoquo tempore docere debeant. Diſcipulis autem deſinit quinquenniū quo ſcilicet dent operam audiendis profęſſoribus & perlegendis libris conditorum iuris. Erat antea deſinitum quadrienniū, nec niſi qui probaſſet tātum ſe temporis legum ſtudiis impen-

disse, admittebatur in numerum aduocatorum, l. iubemus pro tempore. l. petitiones. C. A
 de adu. diu. iud. Si quinquēnium vel quadrienniu illa ætate, qua mores & iura & verba
 ciuilia sanè erant notiora aut faciliora perceptu, quid non erubescimus ista, qua horrere
 spinis omnibus videntur omnia quæcunque de iure ab antiquis prodita sunt, vix tamè
 in eis nos transigere triennium, plurimum vitio parentum, qui, vt Petronius Arbitrator ait,
 cum ad vota properant cruda adhuc studia in forum impellunt. In eadem Oratione Iu-
 stianus indicat primo anno novos auditores iuris olim quasi per contemptum Dupon-
 dios appellatos. Sic Hieronymus aduersus Heluidium. Quis te oro dupondij supputa-
 bat? Et Petronius quoque à vilitate, dupondium sicel, quod penderet drachmas duas.
 nam ita in antiquorum grammaticorum commentariis scriptum reperi, Sicel apud La-
 tinos & Græcos esse quartam partem vnciæ & stateris medietatem drachmas appendē- B
 tē duas, apud Hebræos esse vnciæ pōdus. Et in epist. Senecæ, dupondio satur, id est, per-
 exiguo sumptu. Rursus in eadem Oratione Berytum legum nutrice appellat. Eunapius
 autem matrem, in Iuliano his verbis: καὶ τῆς τε νομικῆς τε καὶ μὲν παιδείας εἰς ἄκρον ἀφικόμηνος
 ὡς ἀν πατρίδα ἔχων τὴν Βηρυτὸν, ἢ τοῖς τοῖς τοῖς μήτηρ ὑποχέθηται παιδεύμασι. & hoc esse A-
 gathias 2. Hist. πατρίον τὴ πόλιν, καὶ ὡσαύτως γέρας τι μέγιστον. Et quod in aliis duabus Constitu-
 tionibus, idem & illa inhibet destriçtè ne librarij in exscribendis Institutionibus, vel Di-
 gestis, vel Codice vllis siglis vtantur, quod tamen posteriores non obseruauère, atque ex
 ea re in eis libris errores procreauère quamplurimos. Et sigla vel singla ἐν συγμοπῆ dicit
 quasi singula, vt vincla, secla, vt vigiliæ siue excubias posteriores dixère viglas. quod Ni-
 ceph. rex τῆς ὀρθόδοξου πίστεως cap. ii. hoc ti. demōstrat aperte τῆς βιβλίου, καὶ πόσον ἀξίωμα C
 ὀφείλουσιν ἀπὸ ἀλλήλων διδάσκειν. Et Eustathius qui viglam interpretatur σκοπιῶν. Multum
 autē singula distant à notis. Notæ enim non sunt literæ, l. vi. §. vlt. D. de bo. pos. Singula
 sunt singulariæ literæ, vt Aulus Gellius loquitur xvii. sine coagmentis syllabarum, & i-
 ta literas à notis separat Manilius illo loco, Cui litera verbum est, Quiq; notis linguam
 superet, &c. & vt exemplis hoc demōstrem, Senatū, populūque Romanū, singu-
 lis ita designant S. P. Q. R. notis hoc modo S. P. Q. R. Senatūconsultū per singula sic S. C.
 per notas sic S. C. Dolus malus abesto, singulis ita, D. M. A. notis ita D. M. A. Vnde de
 plano rectè ita legi possit, ad eundē modū scribes facilè per literas singulares, per notas
 autem hoc modo S. C. Hoc didici ex antiquissimo libro notarum, ex quo proferam
 & alia quædam verba iuris vti per notas scribantur S. C. hoc est stipulatione Aquilia- D
 na. S. C. Aspargine, vt & Flor. scriptum habent in tit. Ad l. Rhod. & Palæmon in glos-
 sis, & Virg. Salsa spumant aspargine cautes. S. C. Lantumia. L. Libera ciuitas. V. Vio-
 curus: vox vlturpata à Varrone. V. Virgobretus, summus Heduorum magistratus. Et
 inde mihi persuasi inanem esse laborem quærentium cur notauerint Digesta maiores
 nostri in hunc modum ff. Notariorum enim inuentum est, quod plerumque nullam ha-
 bet rationem. Notarios dicimus eos qui scribunt notis. Singulares eos qui singulis, in
 notitia l. i. C. de off. præf. præf. Afr. & in Notitia Romani imperij, & in formulis Cassio-
 dori. & de notariis: eleganter Basilus in Epistolis. οἱ λόγροι τὴν φύσιν ὑποπτερον ἔχουσι. ἀφ' ἧ
 τῶτο σιμείον λεγέσθαι ἵνα ἰπτα μύτων αὐτῶν λάβῃ τὸ πάχος ὁ γράφων.

IACOBI CVIACII

OBSERVATIONVM

LIBER XIII.

De officiis quibusdam præfecti vrbi.

CAP. I.

- A** OTITIA Romani Imperij inter officia præfecti vrbi numerat eum qui dicitur, Ab actis, & alium qui dicitur Cura epistolarum & Adiutores. Et de his qui sunt ab actis, & adiutoribus eorum est, l. per hanc. C. de adu. diu. iud. quæ eorum singulos multat x. auri libris, si culpa eorum vel datus fuerit commeatus aduocatis statutis in foro præf. vrbi ultra triennium, vel in aduocatorum collegium assumpti ultra LXXX. vel confusus & perturbatus ordo aduocatorum permutatis locis, iuniore scilicet vetustiore occupante & anteuertente. Nā Iustini ea lex est ad Theodorum præf. vrbi scripta. Sic enim emendanda ex veteribus libris, & ex Basilicis est cum eius legis inscriptio, tum
- B** l. XIII. C. de non num. pec. Ex Basilicis, quod in eis scilicet ita exprimat^r prima pars supradictæ legis. Μηδεις τῶν ἐπάρχων τῆς πόλεως (Civitas) ἕως εἰς ὀγδοήκοντα πεντήκοντα οἱ παρ' αὐτῶν δικολόγοι. & argumentum rei, quod matriculam aduocatorum constare velit LXXX. tantum, quam in foro præfectorum prætorio esse cl. compertissimum est l. 8. l. II. l. iubemus aduocationem. cod. tit. & Nou. Theodosij de postul. & perpetuanda adu. Nec l. vlt. C. eod. tit. quæ de lege Iustini loquitur, scripta de aduocatis præfecturæ prætorianæ, intelligit d. l. per hanc, quæ non est de aduocatis præfecturæ prætorianæ, sed præfecturæ vrbicariæ, verum aliam quandam. Et probem magis vt legatur in ea biennium, non ex d. l. per hanc, triennium, hoc sensu, vt aduocatorum præfecturæ prætorianæ albo eradatur, qui ultra biennium sine commeatu peregrè abfuerit, vel ultra quinquennium cum commeatu. nam & Græci ita eam nobis enarratam reliquerunt. Ὁ μετὰ Σπολύσεως τῆς βασιλίδος πόλεως ἐκδημιχὸν δικολόγος οὐκ ἀπόλλυσι τοὶ ἴδιον βαθμοὶ καὶ ἐπὶ πεντήκοντα ἀπολειφθῆν. ὁ γὰρ διὰ Σπολύσεως ἀπολειφθεὶς δύο ἔτη μόνον δύναιται μείνει ἔξωθεν. Est & alia constitutio de officiis præf. vrbi, in l. vlt. C. de off. præf. vrb. quæ primicerium, id est, primatē, priorem, antiquiorem adiutorum officij vrbicariæ præfecturæ post biennium in eo gradu consumptum, vult suscipere curam personarum. Sic est scriptum vulgò nullo sensu. malim, Curam epistolarum. nam hæc etiam cura, vt initio dixi, numeratur inter officia præf. vrb. Sed fuit etiam inter officia præf. præt. & dicitur à Cassiodoro cura canonicarū
- C** epistolarum, lib. XII. Curam igitur epistolarum noui, curam item cursus publici, & curam palatij, Curam personarum non noui, non legi in iure vel notitiis.
- D**

Diu quæsiui quid esset puncti solatium in l. laudabile. C. de aduoc. diu. iud. nec scio an adhuc inuenerim planè, torquet me varia lectio. Alij enim pūcta consequi solatia: alij, punctos consequi solatia, habent: alij & ij quidem frequentiores, & vt arbitror, veriores, puncti solatium. Vult igitur Imperator patronos qui fisci causas defendunt in foro præf. prætorio, Kalend. Ianuariis inter comites consistorianos de manu sua puncti consequi solatium. Basilica, consequi pò pactum. an igitur potius, pacti solatium, id est, vt ait l. iubemus pro tempore. & l. petitiones. C. eod. titulo. quod communi consensu siue communi placito & conuentione totius collegij aduocatorum patronis fisci constitutum est, aut si mauis, pacta solatia. Ex eisdem Basilicis didici in eodem titulo hodie deesse l. xvii. & xviii. & hanc xvii. fuisse sententiam, ne quis alius præter præf. prætorio multæ dictionem habeat in aduocatos sui fori, qui non sunt supra numerum. Et xviii. ne ideò lis protrahatur quòd non sint præstò aduocati tres, sufficere enim duos: mos enim erat vt aduocaret quæque pars sibi plures, l. pen. C. de postul. & ad summum tres. Sed duos sufficere lex arbitratur, vnum quasi pro oratore, alterum pro Iurisconsulto. nã vel hos duos in litibus interuenire solere indicat Nou. Valentiniani de episcop. iud. quæ causidicum qui in extraordinario iudicio adfuerit, & egerit, plectit officij amissione, Iurisconsultum existimationis & ciuitatis damno. Id verò omne ita breuius in Basilicis. Οὐδείς ἑπιπμά τοῖς ἐν τῷ εἴσι δικολόγοις εἰ μὴ μόνον ὁ τῷ παρατρίων ἑπαρχος. Δίκαι ἔχ' ἑπιπμάται καὶ μὴ εὐρεθῶσιν ἐν αὐτῇ τρεῖς (μνηστοροῖ. δύο γὰρ ἀρκούσιν. In veteribus quibusdam libris adnotatum legi aliam quoque sub eo titulo Constitutionem græcam desiderari ordine xxviii. Sed hanc non inueni.

Restituuntur Græca verba in l. fustibus. C. ex quib. cau. infam. irrog.

Nondum restituit quisquam Græca verba quæ desiderantur in l. xvi. C. de causis ex quib. infam. alicui non irrog. nec enim legendum est ἐσυκοφάντησας, vel d. l. xvi. vel xvii. Sed xvii. συκοφανταῖς, quo verbo interlocutorio non irrogatur infamia, quamquã idē sit statuendum de verbo ἐσυκοφάντησας, nisi causa cognita pronunciatum sit l. i. D. ad Turpillia. In lege autem xvi. legendum est, Κατηρέλαι ἀνευ διχμάς πινὸς ἑποστάσεως ἑπὶ ἀγενῆς ὑπάρχων μὴ ἐτίσασο. quod me docuere Basilica. & sentētia igitur hæc est, Ictum fustium per se solum non importare infamiam, vt l. i. etus. D. de his qui not. infam. Sed si inter cædendum præco ita dixerit, Ne sis adeò vilis vt sine iusta causa accusationem instituas. hoc enim perinde est ac si dixisset, Ne calumniaris in posterum, vel Ne sis adeò infamis. quæ causa irrogat infamiam. Inter cædendum præconem pœnæ causam dicere solere nemo ambigit quod superdicere est, in l. si duo. §. vlt. de iureiur. ad quam similes locos notauī plures Observatio. viii. præter quos Ambrosius Serm. xc. *Iussit ad lupanar duci sub voce præconis, dicentis, Agnem sacrilegam virginem, Diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datam.* Et simili ratione Petronius Arbitr. *Me cepit verberare non perfunctorie, adiecit & petulantibus diebus, Sic diuidere cum fratre nolito.* Et de Pisistrato apud Suda nescio quis auctor. Ἐκέλευσε πρὸς τὴν ὁδὸν μασιγρῶν κηρύσσοντας, ὅδ' ἀπὸ κολαθεῖς ἀποθαίεται ὅτι ὀλιγορεῖ τῷ γράμματος. Eundemq; morem in suis legibus comprobat Plato, qui venditorem adulterinæ mercis iubet fustibus cædi præcone dicente causam propter quam id pati meruit, lib. xi. Τυπείσθω, inquit, ὑπὸ κήρυκος ἐν τῇ ἀγορᾷ κηρύσσοντας ὧν ἔνεχε μέλλει τυπείσθαι. Iosephus in Maccabæis, μάστιγι χεκτήκην, πείσθη πταῖς τῷ βασιλέως ἐτολαῖς ἐτέρωθι κήρυκος ἑπιβόωντος. Artianus ζῆναβάσεως, μασιγρῶν ἔκέλευσεν αὐτὸν καὶ ἐπιλέγειν τὸν κήρυκα τῶντα ἔκείνα, &c. Similis locus apud Nicetam.

Per F

A

Per nuptias filios naturales, suos & legitimos fieri posse etiam sine dotalibus instrumentis

CAP. IIII.

Filii naturales sui & legitimi fiunt si cum matre eorum, concubina sua, pater contra-
Hat matrimonium confectis dotalibus instrumentis §. vltim. Inst. de nupt. No. xii. &
 xviii. Imo & sine dotalibus instrumentis, vt opinor, sine dote, sine donatione propter
 nuptias, si modo apud acta profiteatur velle se eam sibi vxorem esse, aut filios quos ex
 ea forte suscepit sibi esse suos, quæ singulari priuilegio fieri possunt non solum apud eos
 magistratus qui actorum conficiendorum potestatem habeant, sed etiam apud vtrum-
Bque vel alterum fisci patronum qui ararij causas agit in foro præf. prætorio ex consti-
 tutione l. laudabile C. de adu. diu. iud. absque præiudicio tamen absentium. quinimo, vt
 fit hodie in Gallia, vocandi essent agnati, qui possent lædi finitate, vt ita dixerim, libero-
 rum naturalium, quemadmodum in confirmanda adoptione non iure facta adhibendi
 esse ait l. xxxix. De adop. eos qui contradicerent id est qui læderentur confirmatio-
 ne adoptionis. & hoc quod ita obseruauit ex d. l. laudabile confirmat No. cxvii. c. ii. Ve-
 rum alia etiam in re ex eadem lege fisci patroni ius actorum habent. nam si quis velit fi-
 dem bonam & debitum agnoscere iterata cautione eam ob rem non est necesse dele-
 gari arbitrum specialem apud quem acta fiant, quia fieri etiam possunt apud fisci patro-
 num. & iteratam cautionem huiusmodi eleganter Græci ad l. cum notissimi §. sed & si-
Cquis C. de præf. xxx. an. vocant γνωσιμαχικῶ ἀσφάλεια, ac similiter in d. laudabile apud
 patronum fisci fieri acta τῶ γνωσιμαχικῶν.

Constitutiones Græcæ de procuratoribus.

CAP. V.

IN titulo de procuratoribus desiderantur duæ constitutiones Græcæ xxvii. & xxviii.
 hoc est penultima & vltima. Et vltima quidem non extat in Basilicis, vel Eustathio
 auctore lib. de temporibus, qui & illius nobis sententiam conseruauit, a nobis explica-
 tam in enaratione eiusdem libri. Penultimæ verba hæc sunt in Basilicis. Η ἀφ' ταῖς ἀπα-
 γορεύει δύο δικαστηρίων, τὸν αὐτὸν εἶναι δημόσιον ἐντολέα, ἀλλ' ἄλλοις μὲν εἶναι ἐν τοῖς μεγίστοις δικα-
Dστηρίοις τῶ ἐνδοξοτάτῳ ἀρχόντῳ τῆς ἐντολέας, ἄλλοις δὲ τῆς τοῖς λογιωτάτοις ἀφ' αἰτηταῖς ὑπη-
 ρετῶν μόνως ταῖς δίκαις. καὶ μήτε τὸν ἀρχάμεινον τῆς δίκης ἐντολέα ὡδὲ τῷ ἀφ' αἰτητῆ, αὐτὸν πε-
 ραίου τῶ δίκῳ ὡδὲ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἀρχόντῳ, ἀλλὰ μετετέταλμα γίνεσθαι παρ' αὐτῶ ὡδὲ τὸν ἐν-
 τολέα τὸν τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἀρχόντῳ παρεδρεύοντα, μηδὲ μίας δαπάνης ἕπὶ πρὸς βολῆ ἐντολέως γνο-
 μῶν ἕπὶ τῶ τῷ μετετέταλμα, μηδὲ κοινῆς ἱκανοδοσίας ἀφ' αἰτῆ τῆ το τὸ μετετέταλμα ἀπαιτεῖ μόνως,
 ἀλλὰ καὶ τῶ ἕπὶ τῆ τῶ κληρονομῶν ἐκπληρώσῃ ἱκανοδοσία, καὶ τῶ ἕπὶ τῆ ἀπὸ δόχῃ ἀσφά-
 λειαν ἕπὶ τῶ ἐξ ἀρχῆς ὑπαγορεύεσθαι, ὡς ὡδὲ γίνεσθαι αὐταῖς, καὶ τὰ δαπάνηματα τῶ τοῖς τῶ μετετε-
 τέταλματος, ἵνα ὁ ἐξ ὑμῶν μόνως τῶ μίαν τῶ τῶ ἱκανοδοσιῶν ἐπερωτῶται. ὅπ' ὁμολογῶ, καὶ τῶ τῶ πα-
 ρα τῶ ἀφ' αἰτητῆ ἐντολέα ἕπὶ τῆ τῶ κληρονομῶν ἐκπληρώσῃ, ἢ τῶ ἱκανοδοσίαν ἐγγεγῆσθαι. Καὶ
Eεἰ συμβῆ ἐξ ἀναφορῆς τῶ ἀφ' αἰτητῆ ἢ ἀπὸ ἐκκλητῆς διδομένης καὶ τῆς αὐτῆ ψήφῳ μετετετέταλμα
 τῶ δίκῳ εἰς τὸ μέγιστον δικαστηρίον ἕπὶ πινος ἕπὶ τῶ ἀφ' αἰτητῆς. καὶ τὸν ἐκ μετετετέταλματος μέλλοντα
 εἶναι ἐντολέα ἐν τῶ μεγίστῳ δικαστηρίῳ καὶ τὸν ὅμοιον τῶ ἐγγεγῆσθαι. Εἰ μὴ πάντα ταῦτα ὡδὲ
 φυλαχθῆναι εἰ μὲν ἐπὶ τῶ μεγίστων δικαστηρίων ἡ νομοθεσία ὡδὲ καθέιν τῶ πρὸς φόρῳ σκενῶν πέντε
 χευσίς λίτρας καὶ ἀθῆσθαι ποιηθῆναι. Εἰ δὲ ὡδὲ ἀφ' αἰτηταῖς ἡ νομοθεσία ὡδὲ καθέιν ὁ τῆς δίκης πλη-
 ρωτῆς, ὁ πρὸς δέρον τῶ λογιωτάτῳ ἀφ' αἰτητῆ μίας χευσίς λίτρας ἀπαιτηθήσεται ποιηθῆναι. Οἱ
 δὲ ἄλλοι λόγοι ἐκ τῶ πάξων ἀφορισμένοι τῶ ἀφ' αἰτητῆ, ἢ τοὶ ἐκ τῶ χολῶν δύο χευσίς λίτρας
 ἀπαιτηθήσονται πρὸς μιν. αὐτὸς δὲ ὁ ἐντολέας ἀφ' αἰτῆ ὡδὲ καθέιν πληγαῖς σφροριζέσθαι ὡδὲ
 τῶ ἀρχόντος, ἢ τῶ ἀφ' αἰτητῆ κεκωλυμένος τῶ λοιπῶ ἐντολέας ἐν δικαστηρίῳ γίνεσθαι. Et tollit hæc
FConstitutio dubitationē eā quæ moueri solet ad l. inuitus. eo ti. an qui procurator datus
 est ad litem agendā, sentētia dicta & interposita appellatione causam appellationis exc-
 qui possit vt debeat. Vetat enim ne quis duobus iudiciis cuiusquā procurator sit, sed vt
 alius sit in maiori auditorio procurator, veluti in foro præsidis prouinciæ, alius in minori,
 à quo solet ad maius appellari vel referri, veluti apud iudicē pedaneū, atq; ita eadē qui

procuratorio nomine apud pedaneum iudicem agit, agat etiam eandem rem eodem **A**
 nomine apud præsidem, sed vt translationem negotij siue mandati, quod *μετέταλλα*
 vocat, faciat in aliquem ex his qui in foro præsidis procuratorum officio funguntur ita
 tamen vti nihil nomine *μετεγγέλματος* huiusmodi erogat vel impendat, vt fieri solet in
 ordinando procuratore, nec solitam etiam pro eo siue communem cautionem præstet.
 nã satis est in eo confirmando & constituendo cui priori causæ actio vel defensio man-
 datur, ita concipi cautionem Iudicatum solui & de rato, vt comprehendat etiam sum-
 ptum quem fieri conuenit nomine, *μετεγγέλματος* ita vt qui hanc vel illam cautionem
 emittit non tantum prioris procuratoris apud pedaneum iudicem personam cõfirmet
 per Iudicatum solui vel de rato satisfationem, sed & posterforis, qui fortè lite translata
 in maius auditorium per relationem iudicis dati vel appellationem eius negotij in eo **B**
 Iudicio procuracionem susceperit. Et nouissima parte irrogatur pœnæ procuratoribus
 & executoribus litium siue apparitoribus, qui Cõstitutioni non obtemperauerint. nam
 & iudices datos habuisse apparitores docuimus initio libri duodecimi. Id autem præ-
 ter principalem sententiam huius constitutionis, ex ea obseruandum est, vt aduocato-
 rum, ita procuratorum in vnoquoque foro vel iudicio certum fuisse numerum, quibus
 solis causas suas committere litigatoribus liceret, vt fit hodie, non quibuslibet. Obser-
 uandum etiam illud Iudicatum solui postulationem in ea communem appellari non
 qua forma in l.v.D.de verb.oblig.aut l.i.de præst.stipul.Sed qua in l.creditoribus. D.de
 separat.quod sit vulgaris & frequens. Item ex illo loco, *τὸ μέγιστον δικαστήριον ἔπινος ἔστιν ὁ*
Διγυπητῆς, singulis iudiciis etiam adscriptos certos & proprios iudices pedaneos, qui **C**
 bus causæ delegarentur. nam maius, inquit, iudicium, cuius est iudex pedaneus, id est,
 quod obseruat cuique adhæret iudex pedaneus. Id quod est ex Constitutione Zenonis,
 vt legimus Nou.LXXXI.& forsitan tota ea l.penult.

De eo qui equis alienis equas suas subiicit.

CAP. VI.

SI quis sine voluntate mea equis meis in spem gentis, vt Virgilius loquitur, subiecerit
 Sequas suas, placet quod Vlpianus scribit in l.si quis vxori. §. si quis alinum. De fur. te-
 neri cum furti si furandi animum habuerit, hoc est, si celandi, supprimendi, & lucrandi **D**
 animo eos retinuerit, ac semper quidem hunc intelligitur animum habuisse si diu reti-
 nuerit, licet prætendat studium quærendæ stirpis & admissuræ. Si hunc animum non
 habuerit teneri cum in factum, id est, vtili actione furti in simplum, quia & sola summissio
 veluti furti quoddam genus est, vt Homerus declarat his versibus Iliad. v.

*Τῆς γενεῆς ἔκλεψεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀργείων
 Λάβρη Λαομέδοντος ὑποχῶν θήλας ἵππων.*

Ac dicitur eleganter ea summissio ab Eustathio *κλοπή τις οἰκονομική*, id est, furtū quod-
 dam attentis & diligentis patrisfamiliæ, cupientis rem suam augere minima reprehensionem. nam qui ex equabus nascuntur, dominum equarum sequuntur, l. §. idem scribit. **E**
 D.de rei vind. vt magis videatur ille subtraxisse sibi ex alienis equis prole, quàm equos
 alienos subripuisse. nec enim si in veritate furtum esset, deceret Anchisen, nec subiice-
 ret Homerus furti explicationem, ne quis grauius quiddam eum admisisse opinaretur,
ὑποχῶν θήλας ἵππων, subiiciens equas. Ita verò etiã actioni furti succedit actio in factū
 in specie. l. si is qui rem. §. pen. & l. si quis vxori. §. sed si filius. l. in furti. §. vlt. D. de fur. l. si
 hæredis. D. de leg. i. §. interdum. inst. de oblig. quæ ex delict. nasc. Tenetur autem ille a-
 ctione in factum, quia non ex voluntate domini equos summissit, in qua veniet id quod
 interest, si fortè ex ea re læsi fuerint equi non admissarij, vel summissi admissarij nulla
 oblata merce. nam plerique solent non nisi mercede certa equos admissarios summit-
 tere equabus alienis. **F**

Emendantur duo loci in titulo Digestorum De negotiis gestis.

CAP. VII.

In

A **I**N edicto urbano de negotiis gestis cum scriptum esset, Si quis negotia alterius gesserit, **V**lpianus ad vocem alterius, notat ea vtrumque sexum comprehendi, Si quis negotia maris vel feminæ gesserit l. 3. D. de neg. gest. & consequenter adiicere debuit, referri quoque eam vocem ad pupillum, Si quis negotia pupilli gesserit: cum subiiciat referri etiam ad furiosum, Si quis furiosi negotia gesserit. Quamobrem d. l. 3. arbitror non esse legendum, Pupillus sanè si negotia gessit &c. Sed hoc modo, Pupilli sanè si negotia gessit, id est, pupilli sanè si quis negotia gessit, post rescriptum D. Pij pupillus conueniri neg. gestorum contraria actione potest in id quod factus est locupletior, quod & ita proditum est l. 6. in princ. & l. litis. eod. tit. l. 2. C. eod. Sequitur, Agendo autem, compensationem eius quod gessit patitur, Id est, Si pupillus cuius negotia gesta sunt agat directa negotiorum gestorum, gestorem id etiam quod gessit quoque locupletiozem pupillum fecit eo iudicio iure compensationis saluum habere posse. nam qui patitur actionem, & compensationem multo magis. Compensationem patiebatur pupillus ante rescriptum D. Pij, Post rescriptum patitur etiam actionem quod & in aliis omnibus causis locum habet l. pupillus de auct. tut. l. 3. Commod. In eodem titulo De neg. gest. l. 14. non est legendum, Si filiusfam. Sed si filiaf. vt subiiciat rectè idem esse in ancilla, & sit par sententia l. & ancillarum, de pecul. & l. 3. §. penult. Commod. quæ & filiaf. & ancilla nomine de peculio actionem dari aiunt. & dubitandi causa oritur ex verbis edicti, Quod cum eo, quæ tamen sic accipienda sunt, vel cum ea.

Emedantur alij duo loci in Digestis.

C

CAP. VIII.

PAulus refert in l. xxxiiii. De pet. hered. Iulianum existimare à domino quasi à iuris possessore hereditatem peti posse si pretium rerum hereditariarum venditarum in peculio serui habeat. vbi illa verba, Quasi à iuris possessore, irrepsisse videntur ex l. 35. quæ sequitur, in qua Gaius refert, eundem Iulianum existimare, etiamsi nondum pretia rerum hereditariarum venditarum consecutus sit seruus, à domino quasi à iuris possessore hereditatem peti posse. Et est sanè hoc casu dominus iuris possessor, quia habet actionem ex vendito de pretiis rerum venditarum, quæ ei etiam ignorantibus & inuito per seruum acquiritur. l. seruus vetante de verb. oblig. Illo autem casu non iuris est possessor, sed corporis. quia pretia ipsa in peculio serui habet, & in patrimonio suo igitur & possessione sua, vt quod est in peculio vicarij, est etiam in peculio ordinarij. Et simili errore. in l. 37. §. seruum de peculio. Seruum, inquit Iulianus, communem quem cum Titio aut cum Sempronio habebam. Quis vnquam ita scripsit? cur non certum socium dicit? Corrigas, seruum communem quem cum Sempronio habebam. & rectè sequitur me Titio partem meam vendidisse antequam eius serui nomine mecum ageretur de peculio. & inde querit, Si de peculio cum Titio aut cum Sempronio ageretur, an eius peculij quod apud me esset ratio haberi deberet. Rectè, cum Titio emptore scilicet aut cum Sempronio socio quondam meo. ex quo sanè loco perperam irrepsit initio eius §. verba illa, Cum Titio.

E

Eum cui seruus aut liber homo noxæ deditus est per prætorem cogi manumittere.

CAP. IX.

Locus est singularis in §. Dominus. Inst. de nox. act. quo ostenditur seruum noxæ deditum manumitti inuito domino, cogente prætore si quæ sita pecunia nouo domino damnum refarcierit. & ratio hæc, vt opinor, quod prior dominus eum abiccerit, & posterior magis noxam sarciri voluerit, iudex quoque imprimis noxam sarciri iusserit. ita enim solet pronuntiare, vt est proditum in titul. De off. Iud. P. Mæuium L. Titio in x. aureos condemnno aut noxam dedere. Præcedit verbum, Condemno. & hoc est quod ait l. 6. De re iudic. post pecuniariam condemnationem, noxæ deditioem sequi, & in x. dominum condemnari, & iudicati teneri in x. tantum. Si noluit satisfacere iudicato, noxæ dedere licet. At rursus noxæ dedito integrum etiam est satisfacere iudicato, cui noluit satisfacere prior dominus, & hac ratione, vt opinor, sub titulo de Iu-

dicatis, Papinianus lib. xj. Definitionum, idem propemodum docuit seruari in homine li- A
 bero noxæ dedito his verbis. Per hominem liberum noxæ deditum si tantum adq̄sistū
 sit quantum damnum dedit, manumittere cogendus est à Prætorē qui noxæ deditum ac-
 cepit, sed fiduciæ iudicio non tenetur. Noxæ dediti liberi hominis fit mentio l. iij. §. pro-
 inde De lib. ho. exh. & noxæ deditorum filiorum familiæ §. vlt. Inst. de nox. act. At liberos
 homines, vt opinor, noxæ deditio non faciebat seruos, sed addictos, vt xij. tab. iubent libe-
 ros homines addici ei cui furtum factum est. Sed neque noxæ deditioe siue addictione,
 liberi hominis pignus aut fiducia contrahebatur. & rectè Paulus §. Sent. liberum homi-
 nem pignori aut fiduciæ dari non posse. qua de causa Papinianus ait oblata litis æstima-
 tione non compelli fiduciæ iudicio eum cui liber homo noxæ deditus est, vt eum manu-
 mittat, quia nulla scilicet fiducia est, nullum pignus, sed compelli extra ordinem per præ- B
 torem. Manumittitur non tantum seruus, sed & is qui seruit, veluti addictus. Siue seruus
 igitur siue liber sit is qui noxæ deditus est, noxā faciendo, id est, soluendo iudicatum, inui-
 to domino manumittitur, quia addicti locum obtinet. & ideo, nec patronus est qui ma-
 numisit. eadēque condicio redempti ab hostibus. Nam redemptori seruit donec solue-
 rit pecuniam pro se datam vel ex Constitutione l. vltim. C. de postul. & redempt. ab host.
 quinquennij seruitio expleto libertatem consequitur.

Sententia l. aut damnum §. quicumque. De pœnis.

C A P. X.

CVM scripsisset Vlpianus in l. aut damnum §. quicumque De pœnis, damnatos in lu-
 dum venatorium vt ferro depugnent cum bestis, esse seruos pœnæ, subiecit. Hoc e-
 nim tantum distant à cæteris, quod instituuntur venatores aut purricharij aut in aliam
 quam voluptatem, gesticulandi vel aliter se mouendi gratia. Putaui aliquando esse legen-
 dum, qui instituuntur. hodie nihil mutari volo. Egregia enim sententia ex his verbis effi-
 citur, damnatos in ludum venatorium non minus seruos pœnæ fieri quam eos qui dam-
 nantur ad bestias vel ad gladium, & in hoc tantum meliorem esse eorum condicionem
 quod ita damnati conseruantur ad populi voluptatem vt discant venari in theatro, & pu-
 gnare cum bestiis, vel vt artem discant mimicam aut purrhicam. & est purrhica simula-
 crum pugnæ equestris, quæ & Troia dicitur, *πύρρις* & *ἰππασία* Dioni, idque ex Suetonij D
 libro de lusibus puerorum Seruius & Donatus scribunt in 5. Æn. Sed transiit etiam
 vsus purrhicæ in pedestris pugnæ simulacrum adhibitis numeris & concentu musico.
 Marius Plotius libro de metris. Pyrrhicus pes à pyrrhica lusus genere nomen accepit
 quia hoc sono milites vsi sub armis, vt ait ille, per ludum ciunt simulacra pugnæ, ipsa ta-
 mē pyrrhica dicta est à Pyrrho Cydoneo quia primus Cretenses sub armis saltare ad hu-
 ius pedis sonum instituit. Alij à Pyrrho Achillis filio quem primum in tumulo patris sui ar-
 matum honoris gratia saltauisse dicunt. Aristoteles autem Achillem ait huius lusus in-
 uentorem fuisse. Quibusdam placet ab ardore. j. à velocitate sui sonus nomen accepisse
 hunc pedem. Cognatus enim sensus ardoris & velocitatis est. vnde instant ardentēs Ty-
 rij, id est, festinantes. Et ardet abire fuga. id est, festinat. Hæc sunt antiquissimi gramma-
 tici verba nondum formis expressi. cui in eo quod scribit de Pyrrho Cydoneo consentit
 Nicolaus apud Stobæum his verbis. *Οἱ δὲ κρητῶν παῖδες ἀγλάζονται κοινῇ καὶ τῶ ἐνόπλιον
 πυρρῖχῳ ἐκπονοῦντες ἡ πῖνα πρῶτος εὖρε πύρριχος κωδωνιάτης κρησὶ τὸ γένος.* Verum ad rem.
 Qui ad bestias damnantur, statim consumuntur. & male Budæus separat damnatos ad
 bestias ab his qui bestiis obiciuntur. Qui damnantur ad gladium, æque vel statim consu-
 muntur vel intra annum consumendi sunt, vt Paulus scribit lib. 5. Sent. tit. xvij. & manda-
 tis contineri Licinius Rufinus scripsit. Qui verò damnantur in ludum siue venatoriū siue
 gladiatorium, reseruantur populi voluptatibus. imò, vt idem Rufinus scripsit, etiam post
 quinquennium pileari, ac deinde post triennium rudem accipere atque ita liberari solēt,
 & præfici cæteris gladiatoribus, vt sentiunt qui rudem interpretantur esse *ῥαβδὸν τῆς ἑπι- F
 στάτων μονομάχου.* Tertullianus de spectaculis. Gladiatori atroci petat rudem, & pileum
 præmium conferat. Quod igitur est scriptum de ludo venatorio in d. §. quicumque,
 idem

- A** idem cenfeo de ludo gladiatorio . Et vt melior eft condicio damnati in ludum venatorium quam damnati ad beftias, ita cenfeo meliorem eſſe cōdicionem damnati in ludum gladiatorium , quam damnati ad gladium : ac rurfus vt damnati in ludum venatorium, non in venatione tantum inſtituuntur, ſed in aliam nonnunquam populi voluptatem, ita & damnati in ludum gladiatorium. Ac ſublatis iam penitus gladiatorum ſpectaculis l. j. C. de gladiat. penitus tol. non arbitror etiam ſublatum ludum gladiatorium, & ex mente Iuſtiniani in Digefſtis damnationem ad gladium , hodie eſſe accipiendam de damnatione in ludum gladiatorium. l. xxv. §. ſi quis plane De acqu. hered. Certè l. j. De abigeis, in reſcripto Hadriani quo abigei ad gladium damnantur, neceſſe eſt eam interpretationem adhiberi vt ſit ad gladium, ad ludum gladiatorium. nam poſtea verba quæ ſunt ex eodem reſcripto relata d. l. j. ita erat ſcriptum .
- B** Idcōque puto apud vos quoque ſufficere genus pœnæ quod maxime huic maleficio irrogari ſolet vt ad gladium abigei dētur, aut ſi quis tam notus aut tam grauis in abigendo fuit vt prius ex hoc crimine aliqua pœna affectus ſit, tunc in metallum dari oportere. quæ verba Tribonianus non debuit prætermittere, qui poſtea intulit mentionem metalli pœnæ, de qua nihil ante retulerat. Quia vero ex eo reſcripto gladij pœnæ ſuccedit quaſi grauior pœna metalli, ideo rectè coniecit Licinius Rufinus in eo libro quo contulit leges Dei cum legibus Popu. Romani, inuento à Petro Pitheo ſummo librorum antiquorum & veritatis purioriſque doctri-næ inueſtigatore Imperatorem Hadrianum gladij pœnam dicēdo ſentire damnationem ludi. Debemus Rufinum Petro Pitheo, Debemus & alia innumera, hoc agente, hoc perquirente, inſtigante docente, diſcimus ſemper & adinuenimus aliquid. nec mihi laudis quam totam deſiderat tanta Pithei ſedulitas, partem vllam attribui volo. & ſi quid eſt laudis hoc ſatis eſſe reor, quod omnem in eam conferendam eſſe cognoſcam.
- C**

Conſtitutio græca De in ius vocando.

C A P. XI.

- N** Eſcio quo errore factum ſit, vt non poſuerit librarius aut non poſuerim ipſe integra verba eius conſtitutionis græcæ quæ deſideratur in titulo De in ius vocando, quod tamen mens agitabat quidem mea Obſervationum lib. x. cap. x. Sensus tamen me neſcio inquam, vt ſefellerit. Integræ Conſtitutionis verba hæc ſunt. Ο' ἀπαξ αίτιασάμδος πνά ἐν τῇ βασιλιδι πόλει ἢ ἐν ἐπαρχίαις μετὰ ὑπομνησιν προσηχθεῖσαι αὐτῶ, μηκέτι τ' αὐτὸν ὑπέυθυοι μηδὲ ἐγγράφως μηδὲ ἀγράφως αίτιάσθω, τστέτι μή ποίετω χεῖ' αὐτῶ προσηλεύσθς ἀγράφως, ἀλλὰ τῶ πρώτῳ διαστῆ ὡς μὲν δέεται. Ο' δὲ πλὴν ὑπομνησιν δεξάμδος εἰ χεῖ' εἰς ἑτέραν μεταστῆ ἄξι, στρατευσάμδος τυχὸν ἢ κληρικὸς γενόμενος, ἀποκρινέσθω πάντως ἐν τῶ πρώτῳ διαστῆ τῶ χεῖ' πλὴν πρώτῳ αὐτῶ ἄξι νομοδέντι προσηφὼρῶ μηδὲ μίαν ἔχων φόρον ὡς χεῖ' ἀφίω. ὁ δὲ ἀπαξ αίτιασάμδος εἰαι μετὰ τὸ προσηχθῆναι πλὴν ὑπομνησιν τῶ αίτιαθῆντι εἰς ἑτέρον αὐτὸν χεῖ' εἰσπ διαστῆμον ὅπτι παῖς αὐταῖς αίτιάς, χεῖ' τὸ ἀζήμον ποίετω τῶ αίτιαθῆντι χεῖ' ἡ δίκης ἐκπιπίετω εἰ χεῖ' δίκῆαν εἶχεν ἀγῶνίω. Duo igitur ſunt præcepta huius conſtitutionis. Vnum vt qui ſemel aliquem vocauit in ius, poſtea eundem ex eadem cauſa non poſſit ad aliud iudicium vocare ex ſcripto vel ſine ſcripto : atque ita non vbi ſemel lis conſteſtata eſt, ibi & finem accipere debere. l. vbi D. de iud. Sed etiam ita dicamus, ad quem quis ſemel vocatus eſt, apud eundem reum peragi debere. Alterum, vt qui ſemel vocatus eſt in ius, ſi poſtea militæ vel clero nomen dederit vel qua alia ratione alterius fori eſſe cœperit, non poſſit in ea cauſa vti præſcriptione fori, quaſi præuentus, vt ait l. vij. D. de iudic. cui congruit l. pen. De iurisd. omn. iud. l. vlt. C. de veteranis.
- D**
- E**

Fructus ſine vſu.

C A P. XII.

- V** T actus poteſt eſſe ſine itinere l. loci. §. j. Si ſer. vind. ita fructus ſine vſu. l. §. j. vſufu. quemad. cau. Placebunt ſpecies in quibus id contingit. vna eſt in l. xiiij. §. vlt. De vſu & habit. Titium heredem feci, tibi fundi vſum nudum legauī, Titius heres meus eiusdem fundi fructum Gaiō legauit, Gaius habet fructum ſine vſu. nec enim voluit aut potuit heres meus legare vſum quem tibi legaueram. Ergo Gaius non poterit in eo fundo habitare & à te prohibebitur illo venire niſi veniat ad fructus percipiendos,

quia fructum habet sine vsu. Altera est in l. & per iusiurandum §. si quis vsum fructum De A
 accept. Cum essem stipulatus vsum fructum, vsum accepto tuli qui inest in vsum fructu,
 acceptilatio valer quasi partis acceptilatio. adiicit lex, Cum possit vsus sine fructu consti-
 tui. Est ὡς ἴσους, ὡς βίβασμός siue traductio verborum. Debit scribere & vero scripsit
 aut voluit, Cùm possit fructus sine vsu constitui. nec enim huiusmodi acceptilatio cõ-
 stituitur sed tollitur vsus, & fructus constituitur sine vsu. Secundum hæc ita constitues
 rectè, Si non licet vti frui, nec vti igitur. Contra autem minimè, Si non licet vti, nec frui
 igitur. & similiter rectè, Si non licet ire agere, nec ire igitur. Contra malè, Si non licet
 ire, nec agere igitur. Secundum id quod præcepit Aristotel. ὅταν τὸ δὲ τῶ δὲ ἴπεται, ἐκείνῳ
 δὲ τῷ τῷ μὴ.

Specularia, Spongiarum vsus, Podia.

B

CAP. XIII.

Instrumento domus legato, Vlpianus in l. quæsitum §. si domus. De instruct. & in-
 stru. leg. negat deberi specularia & vela quæ voluptatis causa in domo sunt, frigoris
 fortè æstate aut vmbra accersendæ causa, sed cum mox subiiciat, vela tamen cilicia
 deberi quæ ideo parantur ne domus vento aut pluvia laboret, putem & specularia de-
 beri quæ in eundem vsum parantur. Et parari in eundem vsum Plinius II. Epist. Egre-
 gium aduersus tempestates receptaculum. nam specularibus ac multo magis iuminen-
 tibus tectis muniuntur, Seneca de diuina prouidentia. Quem specularia semper à statu
 vindicantur. & Martialis illo loco notissimo, quem sic restituo. C

*Hibernis obiecta notis specularia pueros
 Admittunt soles & sine sole diem.*

Et idem alio loco specularia significauit his verbis, *Condita perspicua viuunt vindemia
 gemma.* Basilus Hom. 3. εἰς τὴν ἑξάημερον. Ἡ τῷ ἀπεκλαρίσ φύσις ἐν μετέλλοις (ῥωισαμὴν
 λίθος &c. Cilicia esse vela aut tegumenta aspera ex pilis pecorum constat, quæ & sege-
 stria dixere. Procopius II. de bel. Pers. περὶ ἀλύματα ἐν τραγέων περιχῶν ἃ δὴ χαλῆσι κα-
 λίκια. Et Suda egesta pro segesta scribens fieri ἐξ αἰγέων περιχῶν τῶν λεγόμενων καλίκιων. Illo
 sanè loco Suetonij in Augusto, Sestertio vel Iodicula inuolutus, legendum, Segestrio.
 Idem verò Vlpianus in §. item perticæ, instrumento domus adnumerat spongas quibus D
 columnæ, pauimenta podia exterguntur. Alij dicunt effinguntur. Cicero pro Sestio, Spõ-
 giis sanguinem effingi. Cato Fiscinas spongia effingat. Apuleius I. Vulnus spongia effin-
 gens. Sic malo quam effulciens. & illo quoque loco Martialis, Hinc oleo corpus fingo,
 non frico. Podia autè an appellat Vlpianus mensas, quæ monopodia T. Lilius 39. ne præ-
 termiserit quæ præcipuè in domo spongiis effingi solent. Homerus Odyss. οἶδ' αὐτῆ
 ἀπόγρησι πολυτρήτοισι τραπέζας νίζων. & xx. αἰ δὲ ἀπόγρησι τραπέζας πάσας ἀμφιμάσσασθε. &
 xxi. θρόνος περικαλλέας ἢ δὲ τραπέζας ὕδατι καὶ ἀπόγρησι πολυτρήτοισι χέουσι. Et Martialis.

*Hæc tibi sorte datur tergendis spongia mensis
 Vtilis, expresso cum leuis imbre tumet.*

E

Sed & in ædibus sunt podia quæ emundari perquam necesse est quod his incumbamus
 spectantes in publicum vel in aulam domus. idèmq; vsus podiorum in teatro
 & in æde sacra, vt illa inscriptio indicat, Theatrum strauit pauimento, podio circum-
 scripsit: & illa, HS. L. M. L. ad exornandam ædem Pomonis, ex qua summa factum est
 fastigium inauratum, podium, pauimenta marmorea opus tectorium.

Emendatio l. xij. D. ad municip.

CAP. XIII.

Quod ita scriptum est l. xi. D. ad municip. Et ei contra collegam nominati actio- F
 nem vtilem dari non oportet, mihi videtur abundare verbo, nominati, & iudi-
 cio esse satis Accursium qui id subaudiri vult quasi prætermisum. Ex interprete igitur
 aliquo irrepit in contextû, Sed neque incorruptum neq; suo loco. nam ita scribi potius
 & col-

A & collocari debuit. Et ei nominanti contra collegam actionem vtilem dari non oportet: vel sicut vulgo scribitur, & ei qui nominauit contra collegam vtilem actionem dari non oportet. Verum nihil sane opus fuit huiusmodi adminiculo. Est enim euidentis de eo legem esse de quo proxime actum est in fine l. xj. qui nominauit sibi successorem in magistratu, suo periculo, qui cum esset l. xj. redactus ad exemplum fideiussoris in eo quod non in fideiussorem tantum magistratus qui rem de qua agitur gessit sed etiam in nominatorem prius sit agendum quam in collegam, probatur statim l. xij. alio argumento nominatorem magistratus similem esse fideiussori. nam vt fideiussori qui solidum soluit non datur actio utilis aduersus confideiussorem l. vt fideiussor D. de fideiuss. l. cum alter C. cod. Ita l. xij. ait nominatori qui solidum soluit non dari vtilem actionem aduersus collegam suum tutorem tamen aduersus contutorem est utilis actio ex cōstitutionibus l. j. § nunc tractemus. D. de tut. & rat. dist. l. ij. C. de cont. iud. & duumuiro aduersus collegam l. ij. §. ius Reip. D. de adm. rer. ad ciuir. pert. quia scilicet pro contutore siue collega soluit & nomine eius, fideiussor vel nominator soluit suo nomine id est propter suam obligationem. Sunt enim vere duo rei eiusdem debiti, duo fideiussores vel duo nominatores. Duo tutores vel duo magistratus non sunt omnimodo conrei. nā & in singulos magistratus non est in solidum actio si ambo soluendo sint l. si pupillus D. de adm. tut. & tutores magistratūque habent beneficium excussionis, vt ne scilicet ante agatur in eum qui nō gessit rem de qua agitur quam excussā sint facultates eius qui gessit, deinde fideiussoris eius post nominatoris magistratus, tum ad extremum collegæ. Nominator autem tutoris conuenitur post contutorem.

C

Emendantur l. socium in princ. Pro Socio, & l. idēque §. si procurator. Mand.

C A P. X V.

IN l. socium D. pro socio, sic lego adiecta disunctione Socium qui in eo quod ex societate lucrifecerit reddendo moram adhibuit aut eū ea pecunia ipse vsus sit, vsuras quoque præstare. nam & paulo post ait, si aut vsus ea pecunia non sit, aut moram non fecerit, vsuras non præstare. Debet igitur vsuras ex mora quā creauit interpellatio. debet & mora non interueniente si pecunia communi vsus sit. l. j. §. j. De vsur. quasi in re ipsa sit mora dum ea pecunia abutitur. & subiicit eas vsuras deberi non quasi vsuras, id est non quasi fœnus (nam si quasi fœnus, etiam citra moram aut abusionem eius pecuniæ proculdubio deberentur l. cum quidam §. si pupillo De vsur.) sed quod socij inter sit moram eum non adhibuisse, id est non paruisse interpellationi aut non fecisse moram in re ipsa pecunia versa in suos vsus. nam hic moræ nomine comprehendere volumus vtramque, eam quæ fit ex persona, quæ propriè est mora, & eam quæ fit ex re ipsa. Eodem tempore indagans ea quæ sunt scripta de vsuris quæ in bonæ fidei disceptationibus debentur & veniunt, incidi in l. idēque §. si procurator Mand. in qua non possum non adfirmare, traiectionem esse manifestam horum verborum. Quæ legitimo modo in regionibus frequentantur. Et debere ea primo loco collocari, quod dicitur procuratorem eius pecuniæ quam habet, vsuras ex mora præstare, quæ scilicet legitimo modo in regionibus frequentantur vt l. j. in princ. De vsur. Secundo autem loco ait si procurator eam pecuniā fœnori occupauerit eum præstare vsuras quas consequutus est, ac deinde tertio, Si eam pecuniam in vsus suos conuerterit, eum debere vsuras legitimas, vsuras centesimas exemplo tutorum & curatorum & Duumuiorum qui Reip. negotia gesserūt. nam ab his procuratores vel gestores separari non sinit l. qui sine De neg. gest. Et hæc verba si ad vsus suos conuerterit, in malo semper accipiuntur, si clam & improbe pecuniam domini in suos vsus auerterit, ne quis hoc casu dicat deberi tantum eas quæ in regionibus frequentantur quod eam pecuniam palam & sincera fide in suos vsus conuerterit, puta sibi mutuā rationibus scribendo l. quoties §. nō tantum. l. non existimo. De adm. tut. Non possis hoc fingere tu ipse sincera fide, & supplere quod lex prætermisit, quodque auctores dum ita loquuntur semper accipiunt in malam partem.

Tom. 5.

Xxx ij

Frequenter accidit librario Pandectarum Florentinarum quemadmodum quorum-
 cunque librorum scriptoribus ut unius nominis literas traiceret, quod Græcis est
ἡσυχία. Exempli gratia in l. xix. §. Cum me absente De neg. gest. in arche-
 typo accepi esse scriptum suscepisti pro vsucepisti. & simili errore l. apud Iulianum. de fid.
 lib. si vero seruum suscepit, pro quo Græci si vero seruum vsuceperit & Tit. Liuij xij.
 Quod Annibal iam velut suam cepisset Italiam. vbi legendum iam vel vsucepisset Italiã
 & in fragmentis Vlpiani. Statuliber seu alienetur ab herede siue suscipiatur ab aliquo, li-
 bertatis condicionem secum trahit. Legendum enim est, siue vsucapiatur ab aliquo. qui-
 bus verbis non hoc tantum significatur statuliberum emi vel vsucapi cum sua causa l. ij. **B**
 in prin. De statulib. sed etiam condicionem statulibertatis quæ scilicet in dando consistit
 impleri posse in personam emptoris vel in personam eius qui vsucepit l. 3. §. non solum
 eod. tit. ut l. vij. eod. tit. cum dicitur vsusfructus alienationem condicionem statuliberi se-
 cum non trahere, hoc dicitur condicionem impleri non posse in personam eius qui vsum
 fructum, sed in personam tantum eius qui proprietatem emit. & idem de eo est proditum
 cui fideicommissoria libertas relinquitur l. generaliter §. quoties De fid. lib. nam & hic
 statuliberi locum obtinet l. non tantum §. cui per fideic. eod. In hisdem fragmentis Vlpia-
 ni tit. de caducis, sic lego. Sed & legata & fideicommissa cum suo onere sunt caduca. &
 tit. xxij. Extraneus heres si quidem cum cretione sit heres institutus, cernendo fit heres. si
 vero sine cretione, pro herede gerendo. Et in titul. 5. non possum non vehementer appro- **C**
 bare hanc scripturam. Nunc autem ex tertio gradu licet vxorem ducere, sed tantum fra-
 tris filiam non etiam sororis nec amitam nec matetram quamuis eodem gradu sint. Eã
 quæ nouerca vel priuigna vel nurus vel socrus nostra fuit vxorem ducere non possumus.
 & ita emendatus hæc Vlpiani verba apud Licinium Rufinum referuntur. vbi & edictum
 quoddam Diocletiani & Maximiani refertur quo cum sororis filia connubium inhi-
 betur non cum fratris filia. Verum enim est licere ex tertio gradu fratris filiam vxorem du-
 cere ex S. C. ut auctores sunt Tacitus, Suetonius, Zonaras. Sed non etiam sororis filiam,
 & ob id in l. sororis & l. etiam si concubinam De rit. nup. l. si adulterium §. j. Ad leg. Iul. de
 adult. de sororis filia, nepte, pronepte loquuntur auctores cum qua neque connubium
 neque concubinatus est non de fratris filia & in l. vlt. De condic. sine caus. & l. qui in pro- **D**
 uincia. de rit. nup. de auunculo non de patruo. & quod Dio scribit vetuisse Neruam ne-
 quis ἀδελφίδω duceret, sororis filiam intelligit non fratris, ne duceretur cuius mater du-
 ci non potest. Sed hanc differentiam posteriores Constitutiones sustulerunt nec licet ho-
 die vllam ex tertio gradu vxorem ducere. §. fratris Inst. de nupt. l. nemini C. de nup. l. vlti-
 ma. C. de inc. nup.

*Quemadmodum sit in concordiam adducenda l. viij. De Iud. cum l. eum qui, §. j.
 De const. pec.*

Legatus provincialis Romæ non inutiliter fideiubet pro alio, quia priuilegio suo uti
 non potest si Romæ conueniatur cum Romæ contraxerit l. cum furiosus §. vlt. De iu-
 diciis. idemque esse opinor si Romæ constituerit pro alio. Sed si pro seipso constituerit
 Romæ quod ante legationem in prouincia contraxit, magna est quæstio an Romæ con-
 ueniri possit. Gaius non posse l. viij. eodem tit. Iulianus & Vlpianus posse l. eum qui.
 §. j. De constituta pecunia. nec tamen arbitror dissentire hac in re auctores inter se.
 nam l. eum qui §. j. ita videtur distinguere, aut legatus Romæ constituit se Romæ so-
 luturum quod in prouincia contraxit, & Romæ conueniri potest, aut legatus in pro-
 uincia constituit se Romæ soluturum, & Romæ legationis tempore conueniri non
 potest, alio tempore potest. Quod si legatus Romæ constituit se soluturum simpli- **F**
 citer, non adiecto loco, quod scilicet in prouincia contraxit, proculdubio Romæ
 conueniri non potest. quia principaliter Romæ non contraxit, sed in prouincia, &
 constituti origo inspicienda est l. qui id quod. De donationibus. & ita loquitur d. l. viij.
 Item

- A** Item si legatus in prouincia constituit nominatim se legationis tempore soluturum, hoc casu non ambigitur quin etiam Romæ legationis tempore conueniri possit. l. iij. de legation. & ita accuratè hi quatuor casus inuicem distinguendi sunt, & nulla erit auctorum inter se pugna. Non probo quod adstruunt quidam in l. viij. contraxisse legatum in prouincia, in l. eum qui §. j. non contraxisse sed accepisse: nam accipere puta pecuniam mutuam, quid aliud est quàm contrahere & plene contrahere? Nolo etiam negationem addi in d. l. eum qui §. j. hoc modo. Conueniri non debere, quod tamen suadere posset verbum debere. nam adfirmans debuit dicere. Conueniri posse. Negans, Conueniri non debere. idèmq; suaderet forte quibusdam oratio coniunctiua quæ sequitur, sed & si, in qua negatur eum Romæ conueniri debere. Sed nihil ego hisce commoueor. nam verbis debere & posse vtuntur promiscuè auctores nostri, & oratio hæc, Sed & si, sæpissime in eorum scriptis discretiua non coniunctiua est, & contra solus articulus, Sed, coniunctiuus non discretiuus. Græci vt omnes alij, legunt adfirmate, ὁ παρεσβεωτής, ἐν Ῥώμῃ ἀντιφωνῶν ὅτι ἐν ἐπαρχίᾳ ἐδέξατο, ἐνάγεται. Rationem verò concordix quam iniuimus satis perspicue, vt arbitror, Accursius attingit dum ait In l. viij. non fuisse appositum locum vbi solueretur, In l. eum qui, fuisse appositum.

Verior Interpretatio l. xv. De Iudiciis.

C A P. XVIII.

- C** Vm scripsisset auctor Digestorum in l. xij. §. vlt. De Iudic. filiumf. Iudicem dari posse. non multo post l. xv. filiusfam. Iudex si litem suam fecerit scripsit in tantam quantitatem teneri eum quæ tunc in peculio fuit cum sententiam dicebat. quod vix nullus est qui capere aut sibi persuadere possit esse verum. & audent etiam ψυχροί πινές filijf. legere, insolito genere dicendi, ac si rectè diceretur filijf iudex qui addictus est actioni de peculio institutæ aduersus patrem ex contractu filijfamiliars. Basilica habent, filiusfamiliars nec sane mutandum est quidquam. & interpretatio Azonis neglecta vulgo ferè ab omnibus adserenda est nobis & elaudanda. Non de filiofam. loquitur ea lex qui in iudicando fecit dolo malo aduersus præceptum legis, quo casu teneretur insolidum in veram æstimationem litis d. l. xv. in fin. sed de filiof. qui per imprudentiam perperam iudicauit. hic non tenetur insolidum, sed in id tantum quod religioni iudicantis bonum & æquum videbitur, actione in factum. l. vlt. D. de var. & extr. cogn. & bonum & æquum ita definitur vt ne ultra quantitatem eam conueniatur quam habuit in peculio quasi in patrimonio suo iudicati tempore, ita tamen vt satisfaciatur non quidem de ipso peculio inuito patre, sed aliunde, aut carcere cõtineatur l. pen. C. qui bo. ced. poss. Et secundum hanc distinctionem accipiendus erit §. si filiusf. Inst. de obl. quæ quasi ex del. nas. dum ait filiumfam. iudicem qui litem suam fecit teneri, non patrem. Conuenietur autem in eam quantitatem quæ fuit in peculio eo tempore quo sententiam dixit, statim ab initio. nam si ab initio ageretur insolidum, minueretur autem actio in condemnatione, tempus condemnationis spectandum esset l. si filiof. ij. Solut. matr.

- E** *An qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit sacrilegus sit.*

C A P. XIX.

- N**ON inter Rhetores tantum sed etiam inter Iurifconsultos de illa quæstione controversa fuit vtum qui priuatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit fur an sacrilegus sit. Sed definita est Constitutione Seueri & Antonini. l. v. Ad leg. Iul. pecul. quæ furti actione teneri eum, non sacrilegij ait. Opus fuit Constitutione: nam non deerant magnæ rationes quibus adducerentur homines ad existimandum sacrilegij crimen esse aut certè grauius sacrilegio crimen, quo scilicet sit iniuria & priuatis & Diis priuatorum pecuniæ custodibus vtique semper futuris infidis nisi ab ea subripienda maiore supplicio fures coërceantur. quæ ratio in ea declamatione quæ inscribitur ὁ ἀρτομαζων à Sopatro est elegantibus verbis expressa. Ἔπος τῆς ἄλλων κλεπτῶν καὶ ἱεροσυλῶν χαλεπώτερος. Οἱ μὲν γὰρ τῆς ιδιότητος μόνως ἀδικήσαντες πλὴν τῆς ἱερῶν οὐκ ἐλυμήνατο φυλακῆν, οἱ δὲ τὰ ἀναθήματα λαβόντες τοῖς τῆς ιδιωτῶν οὐκ ἐλυμήνατο χεῖμασι θῆος
- Tom. 5. Xxx ij

δὲ καὶ τὰς ιδιώτας καὶ τὰς θεὰς ἀδικεῖ, τὰς μὲν ἀφαιρῆ μόνως ἢ ἕστας, τὰς δὲ εἰς ἀπίστει καὶ ταφρονεῖ-
 θται ποιῶν. Accedant & alix quod cum locus facer præstantior sit pecunia, par sit pecu-
 niam loci condicionem sequi. & quod non debeamus nos pecuniam priuatam à sacra se-
 parare cum ingrediens templum eo animo fuerit fur, vt siue sacra esset siue priuata quam
 inueniret eam auferret. Et his rationibus, vt arbitror, motus Claudius Saturninus scripsit
 l. aut facta §. locus De pœnis, locum facere vt idem vel furtum vel sacrilegium sit, scilicet
 existimans furtum à sacrilegio separari ex loco non ex re quæ auferitur, ac consequenter
 si qua res loco sacro moueatur, sacrilegium esse, si profano, furtum. Denique sacrilegium
 esse subripere aliquid ex sacro quæ tamen definitio ex Constitutione Seueri hodie solui
 ἀνθοεισμῶ potest hoc modo. Imo sacrilegium est subripere aliquid sacri. Secundum
 quam rectè etiam dices in sacrilegij crimen incidere eum qui ex priuato loco rem sacram **B**
 abstulerit.

Emendatur l. 16. De cond. Ind. & l. pe. De const. pec.

C A P. X X.

IN l. xvj. De cond. ind. manifestum est Pomponium voluisse constituere differentiam
 inter debitum sub cōdicione & debitum sub die incerto. Nam cum scripsisset debitum
 sub condicione per errorem solutum, pendente condicione repeti, existente non repeti,
 subiicit, Quod autem sub incerto die debetur. quæ oratio notam differentia præ se fert,
 & tamen differentia nulla est inter hoc & illud debitum, si sequatur, Die existente non re-
 peti. itaque legendum opinor, die pendente, vel die non existente. quod & legis quæ se-
 quitur explicatio flagitat huiusmodi. Nam si cum moriar dare promiserò, & ante soluam
 die scilicet non existente, repetere non possum. Rectè autem loquitur de die incerto quæ
 tamen venturum esse certum est, veluti Cùm moriar. Nam si dies adeo incertus sit, vt &
 illud sit incertum an quandoque venturus sit, veluti Cum Titius Consul erit, hic dies cō-
 dicionis instar obtinet l. sufficit eod. tit. nec quidquam interest sub illo die an sub condi-
 cione debeat, & quod interim soluitur repeti potest. Adnotabo & aliud mēdum quod
 occupauit l. pen. De const. pec. Si stipuler mihi aut Titio, & soluatur Titio, & prior obli-
 gatio ex stipulatu & posterior ex constituto ipso iure perimitur §. plane Inst. de inut. stip.
 Sed si vt est ponendum in d. l. pen. stipulet mihi non adiecto Titio, & constituatur mihi **D**
 aut Titio, & soluatur Titio, actio quidem Constitutoria ipso iure perimitur, prior autem
 actio stricto iure non perimitur, quia priori obligationi non fuit adiectus Titius solutio-
 nis gratia, sed æquum est tamen cum qui soluit Titio defendi exceptione. At si non ex vo-
 luntate tua soluit Titio. hæc est sententia l. pen. in qua cum sit Flor. scriptum proprii actio-
 ni ausim emendare priori actio, ac si diceret ipso iure priori actio manere obligatum
 eum qui promisit mihi non adiecto Titio licet postea constituerit mihi aut Titio, & sol-
 uerit Titio. Et ita prior obligatio dicitur collata cum obligatione constitutæ pecuniæ. l. si
 actor. De iureiu. quæ alibi fortis obligatio quasi principalis. sequens enim accessio potius
 est. Propria autem vtraque mea non communis cum Titio.

*Nihil Intereffe duobus qui eandem rem diuersis contractibus insolidum vendiderit
 an pignerauerit.* **E**

C A P. X X I.

QVI duobus eandem rem diuersis contractibus insolidum vendidit, tenetur crimine
 falsi l. qui duobus Ad l. Corn. de fal. quia scilicet vendēdo posteriori rem suam esse
 dixit & mentitus est cum eam priori iam vendidisset & tradidisset. Nam si hoc non dixe-
 rit, sed dissimulauerit rem esse alienam, putem crimine stellionatus eum teneri non falsi:
 nec malè veteres glosas interpretari, Stellionatum cum res eadem venditur duobus. at-
 que ita nullum hac in re esse discrimen inter venditionem & pignus. Nam si duobus quis **F**
 eandem rem pignerauerit insolidum diuersis temporibus, & dixerit posteriori creditori
 rem esse suam, & mentitus sit, meo iudicio, æque tenetur crimine falsi. Idemque erit si
 falso dixerit esse liberam vt apud Demosthenem *ἄπο θείναι ἐλεύθερα χεῖματα καὶ ἀ-
 γέπαφα.* quo sensu & libera res dicitur, id est non pignerata l. si pro fundo. C. de transla-
 ctione.

- A** ctione. l. vltim. §. sed & creditor D. ad Velleian. Sed si diffimulauerit rem esse alienam vel alij obligatam, hoc casu Stellionatus crimine tenetur l. tutor. §. contrariam l. si quis in pignore §. vltim. de pign. act. l. ij. C. de cr. stell. non ergo crimine falsi. nam Stellionatus cum alio crimine legitimo non concurrat. & diffimulatio quoque illa, non est falsum. & hoc demonstrat l. iij. D. de cr. stel. in illo loco. Diffimulata obligatione. His obstat l. vlt. eodem titul. quæ non falsi sed Stellionatus crimine cum teneri ait qui rem suam esse falso dixit quam pignori dabat, iurando aut peierando eam rem esse suam. At respondeo, Periurium esse plus quam falsum, cuius tamen nullum legibus crimen proditum est, nulla accusatio, nulla pœna, si quis per Deum peierauerit, & ratione huius periurij per se tantum ea lex non subicit periurum crimini stellionatus, sed quod deficiente crimine falsi par sit
- B** non minus teneri eum crimine stellionatus qui peierauit pignus suum esse quàm qui simulauit.

Cur in libertatibus non remittitur condicio Iurisiurandi.

C A P. XXII.

- R**atio cur non remittatur condicio Iurisiurandi adscripta libertati, non est certè alia quærenda quàm quæ adfertur in l. xij. De man. test. ne impediatur libertas, quæ scilicet aliter competere non potest quàm si conditioni pareatur. Hereditates, legata, fideicommissa consequi potes data à prætore vtili actione etiam si conditionem non impleueris l. facta §. si dandæ. Ad Trebell. libertatem hoc remedio consequi non potes. nullo denique alio quam conditione impleta. Constat etiam simplicem hanc conditionem, Si iurauerit. i. si iurauerit legatum sibi cordi esse, non remitti. l. municipibus. De cond. & demonstrat. l. Antistius De acq. her.
- C**

An in fœminam compromitti possit.

C A P. XXIII.

- V**idetur ante Constitutionem Iustiniani mulier integræ opinionis ex compromisso arbitrium recipere potuisse, & vel patrona saltem inter liberos suos, & domina moribus Galliæ inter beneficiarios aut subditos suos etiam ordinariam iurisdictionem habet, qui mores confirmantur c. dilecti De arbitris. & Homeri viij. Odiss. Areta vxor Alcinoi dicitur etiam inter viros disceptare lites, his versibus.
- D**

Ἐ μὲν γὰρ πρὸς γὰ καὶ αὐτὴ δέεται ἑσθλῶ

οἴσιν τ' εὐφρονέσι καὶ ἀδελφοῖσι τέκεα λυγέ.

Est & huius rei exemplum in epist. decret. 1111. Var. Cassiodori.

- Sed hoc vetat Iustinianus l. vltim. C. de recep. arb. At Vlpianus l. ij. De regul. iuris. scribens fœminas iudices esse non posse, non adiecit, nec esse arbitras posse. & rursus cum de mare scribit l. vij. de recep. nihil interesse, ingenuus quis an libertinus integræ famæ an ignominiosus arbiter sit, idem de fœmina non adiecit, quod in fœmina multum interesset ingenua an libertina, integræ famæ an ignominiosa esset. nec enim libertina vel infamis mulier arbitrium recipere potuit. Sed neque, vt arbitror ingenua & integræ frontis nisi inter liberos vel familiares suos vel quo alio iure sibi subiectos. his enim quamuis liberi sint non est indignum mulierem vetare vel iubere. quæ sunt arbitrorum non minus quàm Iudicum verba. & his igitur videretur etiam mulier iudex esse posse, nisi alia ratio obstaret, quia iudicandi munus ciuile munus est quod inuitis defertur: arbitrium autem inuiti non recipiunt & officium arbitri priuatum est potius quam ciuile.
- E**

Circumscriptionis exempla duo quibus Rhetores vti solent, secundum ius explicantur.

F

C A P. XXIII.

Tom. 5.

Xxx iiij

Proponunt quidem nobis ex iure Rhetores controuersias multas, sed quemadmo- **A**
 dum ex definiendæ sint vel earum aliquæ aliquando definitæ fuerint ferè nunquam
 explicant. videlicet expectant sententiam nostram vel iudicium potius aut principum.
 Equidem libens me nonnunquam in eis definiendis exerceo. Et hoc loco circumscri-
 ptionis species duas explicabo à Cyro propositas libro *περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ*. Circum-
 scriptionem dico quod ille *κατασφισμὸν*, cum quis scripto quidem legis paret & satisfac-
 cit, sed non etiam menti. Et vna species hæc est, qua etiam Seneca vititur VII. Declam.
 & Sulpitius Victor in Institutionibus. Lex est filios ex ancilla susceptos esse liberos nec
 minus heredes patri quam legitimos. Lex, vt bona paterna diuidat qui est maior ex fra-
 tribus, eligat autem minor. **Q**ui habebat filium ex legitimo matrimonio, & alterum ex
 contubernio, vita decessit. filius legitimus diuisit patrimonium quasi maior natu ita vt ex **B**
 vna parte poneret matrem fratris, ex altera bona reliqua, quæ scilicet non erant pluris
 quam mater. minor elegit matrē, & à fratre se circumscriptum esse ait, qui diuiserit qui-
 dem vt potuit, sed non secundum sententiam legis, quæ diuisionem ita fieri vult vt ad
 vtrumque perueniat emolumentum, ex hac diuisione nullum ad se emolumentum per-
 uenire, quod omnino sit matrem electurus nec eam habiturus in seruitute. Certè Com-
 muni diuidendo vel familiæ exciscundæ iudicio circumscripto officio iudicis emendari
 potest etiam si is qui in diuisione circumscriptus est maior sit xxv. annis. l. 3. C. com. v-
 triusque iud. vt in aliis iudiciis bonæ fidei l. 3. C. ex quib. cau. ma. l. iure §. vlt. D. de iur.
 dor. Verum in hac specie cum iusta sit diuisio, etiam si fortè maior circumscribendi ani-
 mum habuerit, non est quod minor de diuisione queratur qui matris suæ libertatem a- **C**
 deptus est, quam alioquin frater maior natu retinisset in seruitute, si minor alteram
 partem elegisset. Prior lex illa ficticia est. Posterior vera, vt maior diuidat, minor eligat,
 & verus, licet in hanc rem ex libris iuris quod proferri possit hodie suppetat tantum c. i.
 de parochiis. Augustinus de vita clericorum. Ad ipsum, inquit, quia maior est perti-
 net diuisio, & ad fratrem eius electio, & ita Democritum apud Diogenem legimus in
 diuidenda hereditate elegisse quod esset tertius frater: & in aliis quoque causis optio-
 nem iuniori deferri apud Xenophontem III. *ἀναβάσεως*, Verum apud Cyrum ita est le-
 gendum, *νόμος κελύοντος ἀγαθὸν ἢ κακόν, αἴσθησις δὲ τὸ κείναι*. Altera autē spe-
 cies quæ ab eodem proponitur hæc est. Senatusconsulto siue Oratione D. Marci &
 Commodi cautum est ne tutor pupillam vel filio suo vel sibi nuptum collocet, quæ por- **D**
 rigitur etiam ad tutoris heredem extraneum l. libertum §. 1. De rit. nupt. nam prohibi-
 tionis causa hæc est ne si is qui tutelæ rationibus reddendis obnoxius est pupillam vxor-
 em ducat, simul & circumducatur eam & circumscribat cohibitis tutelæ rationibus, quæ
 ratio cum cesset in filio exheredato, ideo videtur filio tutoris exheredato pupillam nu-
 ptum collocari posse. nec enim exheredatus tutelæ à patre gestæ iudicio tenetur. Nunc
 singe, Tutor filium exheredauit, post filius pupillam vxorem duxit, ac deinde mutato
 testamento tutor eundem filium heredem instituit. Pupilla se à tutore circumscriptam
 esse ait, qui non alia mente filium exheredauerit quam vt interim nupta ei pupilla, mox
 alio testamento eundem filium heredem institueret. & est similis *κατασφισμὸς* in specie
 Nou. LXIII. & l. III. C. de repud. Verum Nihil est necesse hac de re querere quando- **E**
 quidem filio tutoris exheredato pupillam cōstat nuptum collocari nec viuo tutore pos-
 se quia mutare testamentum potest in quo filium exheredauit, nec mortuo, quia fieri po-
 test vt per fraudem in eum contulerit bona quædam legati aut fideicommissi aut dona-
 tionis causa, quæ iure tacitæ hypothecæ propter tutelam reuocari oporteat l. pen. D. de
 ritu. nupt.

Circumscriptio species quæ est in l. 3. C. de repud. & alia quedam.

CAP. XXV.

Stipulatio reddendæ dotis concepta est in casum mortis non in casum diuortij ab eo **F**
 qui dotem pro muliere dedit. matrimonium solutum est diuortio non morte. defe-
 cit condicio stipulationis. at postea redintegratum matrimonium est. an etiam redinte-
 gratur stipulatio? Sic sanè si imaginarium diuortium fuerit, si factum circumscribendi
 stipulatoris gratia. quia nec tali diuortio soluitur matrimonium nec extinguitur stipula-
 tio.

- A tio. atque ideo ex morte committitur stipulatio perinde atque si nullum diuortium interceffiffet, & hæc est fententia l. 111. C. de repudiis, ad quam quod Græci adnotant in integra Conftitutione Diocletiani & Maximiani illud infuper additum quod etiam probatur l. inter §. vltim. De pact. dot. non redintegrari ftipulationem femel extinctam redintegrato matrimonio, videlicet fi verum diuortium fuerit, fumme notandum effe cenfeo nobis qui neque habemus Codicem Hermogenianum neque integras Conftitutiones Imperatorum, fed *Ἐπιπαρασμάτια* tantum quædam, & optamus tamen habere, & effet melli habere. nam fi non omne, vel tantillum quod vnde vnde potefl corradit quodque licet habere, ne contemnatus. Aberrabat his animus qui eam Græcorum adnotationem fic accipiebant ac fi effet in l. 3. fupplendum quod illi fcribunt fuiffe in integra conftitutione. & multo magis legentibus ad l. vnicam. C. de rei vx. act. quod fcribit Theodorus in fine propofitæ Conftitutionis caueri vt liceat mulieribus renuntiare hypothecis lege introductis propter caufam dotis, idque referentibus ad finem l. vbi C. de iur. dot. cuius ante mentionem Theodorus fecerat, & mox autumantibus deeffe illud idem in extremo d. l. vbi, & ex Theodoro fuppleri debere. nam propofitam Conftitutionē fiue *περὶ κειμήλιω*, vt eff in Græco, Theodorus vocat non l. vbi, fed eam ipfam in quam fcribit quæ non longè à fine ex Anafafiana Conftitutione tradit mulieribus licere hypothecis renuntiare quas dotis nomine lex eis dedit in bonis mariti. *Τὰ δὲ ἅμα τῆτοις ἀλογήματα, μακρὸν ἀνείη λέγειν πάντα, πλὴν τελείως ὀλίγων.* In l. 7. C. de nupt. ita legunt, Atque ideo non pœnitente filia, petitionem dotis repetere non prohiberis: & ex ea planè ius conftituunt iniquum & nouum, vt poffit pater repetere dotem profectitiam non confentiente filia. corrupta quidem ea lex eff, fateor, fed non ita emendanda, quis enim fic loquitur? verum hoc potius modo. Atque ideo non renitente filia petitioni, dotem repetere non prohiberis. Non renitente, id eff, non contradicente. nam taciturnitas filix confenfum imitatur l. 2. §. voluntatem. Solut. matr. Hidem in l. 6. C. de nupt. pro fufceptos reponentes conceptos, mouentur eo quod fic habeat Thalelæus fiue τὸ *χρῆ πόδας*. Sic habet fanè fecundum Herueti interpretationem. Ceterum in Græco eff *συλληφθέντας*, quod poffis non minus interpretari fufceptos quàm conceptos. & ita l. ex facto §. ex facto. D. ad Trebel. & aliis plerifque locis, fufcepti pro conceptis. nec mutandæ igitur fcripturæ receptæ ratio vlla. Sed neque in l. 23. D. de iur. dot. Nam quod D ait in ftipulatione vel datione dotis caufa facta non effe neceffariam adiectionem dotis, cur tu mutabis etiam fi id græci ita exprefserint rei dilucidius explicandæ gratia, adiectionem conditionis huius fcilicet, Si nuptiæ fequantur. nam fi dicis dotis adiectionem nō effe neceffariam, & hoc dicis nuptiarum mentionem fiue adiectionem non effe neceffariam. nec enim eff dos fine matrimonio. & qui dotem dicit, & matrimonium dicit. Et rurfus hifdem ex Græcis in l. Bæbius De pact. dot. poft hæc verba, Marullus nata filia diuerterat, liber adfcribere, pacto cum vxore interpofto ne ab ea peteret. quæ verba fi effent ἐν τῷ *χρῆ πόδας*, mouere altquantulum. fed cum fint ἐν τῷ *πλάτει* quo copiofius pleræque enarrantur quam fuerint exprefsa in ipfo contextu & temere contraque mentem Iurifconfulti læpnumero, non poffum nifi dolere vicem iftorum qui libris abutuntur. Nam fi ἐκ τῆ *πλάτης* licet fupplere quafi defit aliquid, non lex Bæbius tantum fed nec vlla alia lex erit quæ non iudicetur effe manca.

Sententia l. 3. §. Sed fi fupra. vti poffid.

C A P. XXVI.

- N Onnunquam euenit vt quis fupra alienum ædificium cœnaculum habeat in quo moretur non quidem iure feruitutis l. hoc quod dictum. De feru. vrb. præd. fed quali iure dominij puta quod inferius ædificium alter ædificauerit fuis fumptibus, ille vero cœnaculum fuperius, fortè data duobus aut tribus facultate ædificandi in loco publico. quod ita quandoque factum Romæ Dionyfius indicat. his verbis lib. x. εἰσὶ δὲ οἱ σὺ δύο καὶ τρεῖς καὶ ἐπὶ πλείονες *ζυώντες οἰκίαν κατασκευάζοντο μίαν ἐτέρων μὴ τὰ κατὰ γεια λαμβανόντων, ἐτέρων δὲ τὰ ὑποφῶα.* Et hoc calu multum intereff vtum cœnaculi dominus fcalis aditum habeat in cœnaculum, an è plano fiue è folo publico: nam fi fcalis, in interdieto vti poffideris potior erit is qui inferius ædificium poffidet, quia folus ædes intelligitur

possidere. nec quidquam interesse opinor scilicet sint versæ in ædes, an in publicum. quem
 usum scilicet Liuius demonstrat xxxix. his verbis. Coenaculum supra ædes datum, sca-
 lis ferentibus in publicum obseratis, aditu in ædes verso. Sed si è plano aditum habear,
 puta altero habitante in cryptis, sane hoc casu non is qui in cryptis sed qui supra cryptas
 habitat intelligitur ædes possidere, & vincet alterum interdicto uti possidetis. & hæc est
 sententia l. iij. §. sed si supra. uti poss. Inferiora ædificia Dionysius κατώγια dixit quæ alij
 κατώγια. & apud Harmenopolum Epitomarum 2. Sic legendum est, ὁ ἔχων τὰ ἀνώγια,
 τοῖς ἰδίοις ἐπιπέσει ὅσον θέλει μὴ βαρῶν μόντοι τὰ κατώγια. Ἐστὶ δὲ δύαμι, ex l. cuius. De feru.
 vrb. præd. Etiam illud addam quod docuimus libro decimo eum qui in alieno solo ma-
 la fide ædificauit sumptus domino reputare posse ex l. plane de per. her. confirmari ple-
 biscito relato à Dionysio, ut qui vi aut clam ædificassent in loco publico receptis sumpti-
 bus ea populo restituerent, quam in rem creabatur curatores locorum publicorum per-
 sequendorum, sic nuncupati. Verba Dionysij hæc sunt eod. libro. ὅσα βεβαιοσμένοι πινὲς ἢ
 κλοπῇ λαβόντες ὠκοδομήσαντο, κομισαμένοι τὰς δαπάνας ἀσάνοι ἀγειρητὰ γινώσι, τῷ δήμῳ
 ὡς ἐδιδόνα.

Sententia §. vlt. l. vlt. De fer. vrb. præd. CAP. XXVII.

Nunquam probaui quod scribunt quidam in l. vlt. §. vlt. D. de fer. vrb. Ianuam in pu-
 blico aperire hoc esse, ianuam in publicum reicere ita ut fores aperiantur in viam
 publicam, ut mos erat Græciæ. nam Romæ hic mos nunquam inualuit, & præter Pli-
 nium Plutarchum, Asconium, etiam Dionysius è publicis vel priuatis ædibus solas M.
 Valerij Publicolæ fratris ædes Romæ scribit habere ianuam reiectam in publicum his
 verbis. παύτης τῆς οἰκίας αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῆς ἐν τῇ Ρώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν εἰς οἰ-
 κίων τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται. Sed id commenti sunt qui præclaram eius loci speciem non ad-
 sequebantur. L. Titius aperto pariete domus suæ ianuam in publico aperuit quatenus
 stillicidij rigor & tignorum protectus competebar, quatenus ambitum ædium Scæuola
 definiebat auctore Cicerone: non est igitur egressus ambitum ædium in aperienda, neque
 verò potuit. & aduersum se tamen aperiri ianuam quæ non fuit ante vicinus æquo ani-
 mo non fert motus inuidencia quadam, qua etiam moti quidam sæpe non ferunt è regio-
 ne ædium suarum construi ædes nouas è quibus sit conspectus in suas, de quibus ut de
 illo d. l. vlt. etiam dubitatur apud Harmenopolū 2. lib. tit. ὅτι κατωπείας, an ad prohiben-
 dum aliquam actionem habeant. & placet nullam huic inuidencia paratam actionem
 esse, & iniquum videri si vel non liceat cuique in suo solo ædificare vel ianuam in suo a-
 perire qua exeat in viam publicam propter conspectum vicini. Sed addit modum d. l. vlt.
 si aperta ianua neque itineri vicini officiat neque eripiat vicino lumen de cælo quod for-
 te καὶ σὺθλιψιν capit, nec rursus vicini stillicidium cohibeat ita porrecta ianua quantum
 patitur ambitus ædium, efficiendo ne ut solebat stillicidiū à vicini domo cadat, Sic enim
 proculdubio illa verba sunt accipienda, Neque stillicidium ne vicini domo cadat, ἀπὸ
 κοινῆ repetendo neque officeret ne stillicidium vicini domo cadat. quod qui non intelli-
 gebant malebant legere, neque stillicidium in vicini domum caderet. Placet autem val-
 de breuis & simplex quæ à Græcis prodita est eius paragraphi interpretatio. ἢ καλῶς πῶς
 κωλύει τὸν γείτονα αὐτῆ ἀνοίγοντα πυλῶνα καὶ τῆς δημοσίας, ἐν τὸς τῆ ἀπὸ τῆς κερῶμων αὐτῆ σα-
 λαγμοῦ, ἐν ᾧ μὴ βλάβηται τὸ πάροδον.

*Cur creditis vel solutis alienis nummis non aliter mutui obligatio contrahitur
 vel liberatio contingit quam si nummi consumpti sint.*

CAP. XXVIII.

Certi iuris est, creditis vel solutis alienis nummis ita demum quasi ex mutuo contrahi
 obligationem vel soluenti cōtingere liberationem si nummi consumpti fuerint. quā-
 diu enim integri sunt nummi, nec conditionem esse nec liberationem. & cōsequenter si
 pater filie nomine nūmos alienos creditos sibi vel solutos à non domino in dotem dede-
 rit, non ante dotem profectitiam fieri quàm nummi consumpti sint l. pater filie. de iur.
 dot. quæ coniungenda est cum l. si is cui nummos De solut. & his quæ duobus locis ex
 eodem

- A** eodem Papiniani libro Vlpianus refert l. xij. De reb. cred. Huius iuris rationem nescio an vnus quisquam intelligat, qui nec quando nūmi consumpti dicantur intelligat. Consumpti sunt qui domino consumpti sunt, qui domino perierunt, quorumve nomine nulla domino actio, petitio, persecutio est. Sane si is cui crediti aut soluti sunt nummi alieni eos ita dissipauerit bona fide vt nusquā appareant, consumptio huiusmodi conciliat mutuum, conciliat numerationem quam non conciliarat numeratio. quia numerationis tempore eorum nomine actio domino sufficiebat, quæ consumptis nummis bona fide nulla sufficit ita vt post consumptionem bona fide factam perinde res habeatur atque si nūmi alieni non fuissent. nam & meum non est cuius nomine nulla mihi superest actio. Quod si mala fide consumpti sint, pro integris habentur non pro consumptis, quia domino superest actio ad exhibendum l. xj. §. vlt. De reb. cred. Sed si quis mala fide nummos alienos in creditum vel in solutum dederit quos ita miscuerat suis vt discerni non possent, hoc casu nulla cum eo qui bona fide acceperit, domino competit actio, sed est furti & condictio furtiua & vindicatio aduersus illum qui dederit, arque ideo cum his actionibus satisfactum sit domino vel satisfieri possit, restat cōsumptos ei esse nummos vt scilicet iam non possit eorum nomine amplius experiri cum eo qui acceperit, etiam si forte apud eum nummi extant integri l. si alieni. De solut. nec putem nummos hac in re separandos esse à frumento. nam & si meum & tuum frumentum confusum sit ita vt aliud ab alio discerni non possit, vt in l. in naue. locati, est quidem mihi tecum in rem actio l. v. in pr. De rei vind. sed non cum creditore tuo, cui forte ex eo aceruo tu soluisti quod debebas. & sic quod ad creditorem attinet consumptum domino frumentum videtur idēque est dicendum si quis sciens dolo malo vel pecuniam vel frumentum alienum non suo confusum sed integrum crediderit alij vel soluerit bona fide accipienti, & furti vel ex causa condictioni domino præstiterit, quia cum domino satisfactum sit, & extincta satisfactione actio quæ ei competebat planè iam consumpta ei videtur pecunia, consumptumve frumentum quamuis extet integrum l. si is cui nummos §. j. De solut. & cōsequenter dominū eius pecuniæ frumentive illius esse intelligitur qui accipit. quod posito, sequitur soluenti liberationem contingere, credenti cōditionem competere si non ex numeratione, ex consumptione, si non De rebus creditis, De bene de pensis.

D *Defenditur vetus scriptura quibusdam locis Digestorum.*
CAP. XXIX.

- N**Olo in l. si is cum quo Com. diuid. pro motu Iudicis reponi magistratus imperio. Motus est indignatio, vt l. nullum C. de testib. l. omnes C. de off. rec. pro. qua impulsus Iudex non respondente aliquo ad delectum dicitur domum eius eue rtisse & arbuta succidisse, vt accidisse alias legimus apud Dionysium Alicarnassæum lib. viij. his verbis τὸν γραμματικὸν ἐποίησεν χαλελὸρον, καὶ τὰς ὑπαλοῦντας τοῖς νόμοις εἰς χεῖματα ἐζημίωσεν ὅσοις, μὴ χρεῖα ὑπῆρχον ἐκκόπιοντες ταῦτα, καὶ τὰς αὐτὰς χεραιροῦντες. Nolo etiam in l. ij. in Ius voc. emendari, neque eos qui propter loci religionem inde semoueri nō possunt. & placeat magis, se mouere, sicut in l. pen. De vac. mun. excusari ait munere iudicandi eos qui sacerdotium nantē sunt vt discedere ab eo sine religione non possint & l. neque De fid. lib. non contineri S. C. Rubriano eos quos religio moratur, & si de loco sacro siue asylo in ius vocari quem non posse voluisset, vt opinor, adiecisset nec de domo sua. Sed neque è quo loco non possit quis in ius vocari in ea lege tractat. & ij. & iij. Sed quæ personæ quòve tempore non possint in ius vocari: ac præterea semouēdi verbo vix fuisset vsus, sed abducendi vel si quo meliore. At mox certo certius est in d. l. ij. non sic Vlpianum scripsisse, Nec eum qui equo publico in causa publica transfuehitur. quæ verba Budæus retulit recte ad transuectionem equitum. sed scripsisse Vlpianum adnotare debuit, in Capitolium, vt Plinius, vel in Castoris Pollucis, vt Dionysius, qui eam trāsuectionem πρόπιω τῶν ἐχόντων δημόσιον ἵππον vocat. Vltimo autem loco dum ait d. l. ij. eum in ius vocari non posse qui funus familiare iustave mortuo facit, iusta, operationes denicales vocat. nam & inter causas excusandi militis qui condicto die non adesser, has duas ita coniunxit Cincius apud Gellium, Funus familiare, Feriæ denicales, & non iusta facere dixerunt tantum, sed & iusta ferre. Ouidius. Illa qua positis iusta feruntur auis. Staius. Miserabile surgit

Certamen qui iusta ferant, qui funera ducant. & his locis Ouidij iij. Trist. Matti proxima busta tuli, & Statij vj. Quid inania fertis busta rogis, scribendum iusta non busta. A

*Explicata & emendata quaedam in his quæ ex Iuliano Ascalonita
architecto prodidit Harmenopolus.*

CAP. XXX.

Symmachus In Ezechielem fenestras obliquas & angustiores veluti quibus etiam hodie tela emitti solent aduersus hostes *τοξικὰς* vocat. & ita in his quæ ex Iuliano architecto retulit Harmenopolus *τοξικὰς* interpretari oportet non arcus, sed fenestras angustiores. nam si inter vnus aulam & locum purum alterius sit decennio integro medius paries antiquus & aulæ dominus lumina exceperit annis x. per fenestras *τοξικὰς*, ait dominum loci puri, si eum inædificare velit intermittere debere tria cubita & trientem. Sin vero lumina non exceperit per fenestras eiusmodi, sed ex alia parte ædium (quod vulgò male interpretantur) nullum intermitteri spatium ob fenestras. & hoc est quod ait *τοξικὰς νόμιμω δὲ ἐχέειν*, vt in consequentibus, *νομὴ θυεῖδων καὶ τοξικῶν*. Est autem superiore loco legendum, *τῷ οἴκῳ πρὸ τῶτον ἄλλον τόπον οἰκίαι ἐχόντος*. & *τοξικὰς* fenestras significari puto in Constitutione Zenonis de ædificiis priuatis & in No. Iustiniani clxv. dum vetat vicino auferri vsus fenestræ apertæ maris prospiciendi causa etiam si ea sit obliqua & coacta. Virgilius dixit obliqua luce & incertas fenestras. Hieronymus eas fenestras quarum mentionem propheta facit fenestras vocat clausas cancellis lignisque in terrasilibus & vermiculatis, quæ profecto non sunt *τοξικὰς*. Sequuntur alia in eodem auctore. Locus ille de furno pani coquendo destinato, qui stella notatus est, sic est restituendus, *β' S'* id est xij. & trientem, quod est bes cubitorum xx. & titulo de gypsatio legendum, *ἐξέειναι τῷ τῷ ἡφαρῆων ἐχόντι ἀφιστᾶν τῶ τοίχῳ πηχῆις δύο μόναις*. Loco alio inter machinas grandes numerantur dolabræ & amas his verbis, *τὰς ἀξίνας καὶ τὰς ἀμμάς καὶ τὰ ποικῶτα μεγάλα ὄργανα*: & adnotatur in veteribus amas esse *δρεπάνας*, non quidem vt interpretor messorias aut puratorias aut fenarias, sed grandiores quibus ædificia disturbantur incendij compescendi aut extinguendi causa confixas longissimis contis, id est longuriis, quales etiam legionem portasse Vegetius refert simul ac harpagones ferreas manus quos lupos vocabant, & amas vero & harpagones instrumento domus Vlpianus adnumerat l. quæsitum §. canales De instr. vel inst. leg. quòd scilicet ab incendiis tueantur domum. & l. j. De off. præf. vig. ob incendia restinguenda præfectum vigilum ait oberrare calciatum cum amis & dolabris. nec calciatum alia ratione quàm vt noctu securius ambulet per medios etiam ignes si necesse fuerit. qua ratione etiam in armatura Christianorum D. Paulus inserit vt sint calciati pedes. Hieronymus lib. *Quid cauendum in libris τῶν ἀρχῶν*. Calciatis pedibus pergere necubi à serpentibus mordeatur & arcuato scorpionis vulnere verberetur. & ad Damasum. Calciamenta in pedibus eius necubi coluber insidians plantam ingredientis inuaderet & super scorpiones & serpentes securius ambularet. & alibi. Calciati sumus necubi in eremo istius seculi scorpis & coluber obrepat, necubi serpens plantam gradientis inuadat. Idem auctor vtens basternarum vocabulo recte adiicit id est transfennarum siue protectorum quæ habentur in ædibus transeundi vel spatiandi gratia, *παρόδων ἢ ποικίλων*, vt Zeno, *ἀφιστᾶν τῶν παρόδων νόμιμω χερσίωνων*, ex qua Constitutione Zenonis illo loco Harmenopuli scribendum *δουραγίδεκα ποδῆς*. Adiicit autem interpretationem quoniam alio sensu basternæ vehicula sunt siue lecticæ, vel, vt est in glossis veterum, celsæ, quæ quod plerumque speculari lapide clauderentur, eadem glossæ, vt opinor, illo loco Iuuenalis, *Quæ vehitur clauso latis specularibus antro*, recte interpretantur basternas. Antrum vero ille dixit, vt Hieronymus caueam basternarum. Amites autem basternarum Palladio sunt perticæ quibus ea vehicula sustententur. Seruius Honoratus. Pileata sunt vehicula sicut nunc basternas videmus. Lampridius in Heliogabalo. Dedit basternas & rhedas. Ammianus Marcellinus xiiij. Basternis per latera ciuitatis cuncta discurrunt. At in Constitutione Zenonis, vt dixi, basternæ transfennæ sunt. Græci in l. j. De ser. vrb. protecta basternas, proiecta siue mœniana solaria interpretantur. Est & alius locus quem attigimus supra cap. xxvij. ne quis in suo ædificare prohibeatur ob id solū quod è regione habiturus sit conspectum in vicini ædes. ita construi ædes in ciuitatibus vt medio

A dio itinere publico se mutuo respiciant nec propterea videri aliàs aliis damnum inferre: & vt videantur, æquum tamen esse damnum à vicino ipso propelli munitis suis ædibus aduersus cōspectum aliorum vel cancellis vel syrtribus. Syrtes vela, vt opinor, vocat quod trahi, obduci & reduci soleant. & ita cancellis iunguntur vela l. cætera §. sed si cæcellis De leg. j. Cancelli non trahuntur sed apperuntur, facti in modum retis, quem vsum præstāt etiam specularia & vitrea. neque refert quo genere quis suas eðes sepiat & defendat à vicinorum oculis. Notantur autem illa duo inter opera Hieronymi de institutione monachorum his verbis. Velum in fenesterula tractum. & in consequenti. Sit vna vel plures fenesterulæ sic ferreis virgis artatæ vndique vt vix digito pateat aditus.

B *Quo tempore sit interponenda auctoritas tutoris in negotio pupillari.*

CAP. XXXI.

Gaius in l. obligari §. tutor. De auct. tut. tutorem ait statim in ipso negotio debere auctorem fieri. vbi statim quidam interpretantur perseveranter cum negotium geritur à principio ad extremum, quod non admitto. nam satis est si statim atque peractū est negotium in re præsentis tutor auctor fiat, nec quidquā nocet si in ipso tractatu & gestu negotij non interfuerit l. si quis mihi bona §. iussum De adq. her. Putem & ante gestum negotium auctoritatem interpositam valere. nam & ita l. j. De solut. licet statim in ipsa solutione dicatur creditorem cōstituere debere in quam causam solutum velit, tamē de hoc etiā non intempestiuē decernat ante solutionem l. si vsuras C. de vsur. nec moueor l. nunquā. De vsuc. nam initio venditionis nondum intellecto totius tenore contractus fateor auctoritatem interpositam non valere. Sed si tractatum omnē intellexerit tutor eumque probauerit, rata est auctoritas tutoris licet mox abscedente illo inter se pupillus & extraneus contractum habuerint. Cæterum post peractum negotium si interponatur tutoris auctoritas nihil agitur. Peractum autem negotiū intelligitur non simul ac vendidit quis vel locauit pupillo indicato pretio per nuntium scilicet vel per epistolam, sed postquam nuntio vel epistolæ consensit pupillus. Summam vt dicitur manum venditio accipit cōsentiente eo cui se vendere quis scribit. quod & de pacto dici potest factō per epistolam. & secundum hæc si postquam consensit pupillus tutor factum approbauerit, nulla venditio est, si statim atque consensit, venditio valet d. l. obligari §. etiam. Vnde quæsitum est si pupillus seruum manumittat per epistolam, quo tempore tutor auctor fieri debeat. nec enim peragitur libertas per epistolam antequam cognouerit seruus domini voluntatem, ideóque auctor fieri tutor debet quo tempore seruus epistolam legit nō quo eam pupillus scribit. & ita Iuliano videbatur. Sed Neratius sufficere arbitrabatur tutoris auctoritatem interponi epistolam scribente pupillo. cuius sententia fauore libertatis comprobata est Constitutione Imperatoris. nam ita in muliere quæ sub tutela est hoc idem scriptum reliquit Vlpianus, quantum intelligo ex antiquis fragmentis eiusdem nuper inuentis à Petro Pithæo Iurifconsulto vigilantissimo & studiosissimo veri & antiqui iuris. Verba Vlpiani hæc sunt. Mulier sine tutoris auctoritate manumittere nō potest nisi liberorum ius habeat tum enim ex vindicta sine tutore potest manumittere. Vnde si mulier absens liberum esse iusserit quæ ius liberorum non habet quæsitum est si tutores eius auctoritatem commodēt eo tempore quo epistola scribitur seruo à domina, an interposita auctoritas vllius momenti sit. Iulianus negat, existimat enim eo tempore debere auctoritatem præstare quo peragitur libertas. tunc autem peragi intelligitur quando seruus cognouerit dominæ voluntatem. Sed Neratius Priscus probat libertatem seruo competere. Sufficere enim quando epistola scribitur adhiberi auctoritatem tutoris, cuius sententia & Constitutione Imperatoris confirmata est.

Cur malam rationem scripserit Papinianus esse qua serui se emi mandant ab extero. CAP. XXXII.

Non videtur mala ratione aut improbato more vt seruus qui se emi mandat vt manumittatur, & tamen malam hanc esse rationē Papinianus ait l. Cum seruus Mand. An quod se domino inuito auferat, qui cogi possit vèdere etiam ipsemet, seruo oblata pecunia pro capite quod forsitan quis comprobauerit illo Plauti loco, Quid tu me verò li-

bertate territas? Quid si tu nolis filiūque etiam tuus? vobis inuitis atque amborum in-
 gratiis vna libella liber possum fieri. Sed verius est hoc in ea comœdia Olympionem vil-
 licum velle, inuita vxore & filio domini impetraturum se à domino libertatem minimo
 aut nullo pretio, non à domino inuito seruum se redimere posse, nec enim vxor aut filius
 domini sunt serui mei, licet quandoque domini appellatione cōtineantur dum augetur
 significatio verborum ex sentētia legum l. j. §. domini & §. si vir ad Sylla. & certum est co-
 gi non posse dominum ad vendendum seruum l. seruus meus. Ma nd. ac mala ratione di-
 citur seruus se à domino auferre qui se emi mandauit, non quod inuitus dominus eum
 vendat, sed quod ex parte serui malo ingenio supponatur emptor forte clam domino
 qui se domino auferat, quam si dominus technam serui cognouisset forsitan non hoc in-
 dulxisset animo & malevolentix serui vt eum abalienaret, quod arbitror satis esse mani-
 festum. Illud est valde singulare quod eadem l. cum seruus ostēdit & l. eo tempore §. vlt.
 De pec. non teneri dominum actione de peculio ex eo contractu quo seruus domino se
 aufert, nec de eo contractu cogitasse prætorem cum generaliter ex contractibus seruorū
 dedit actiones de peculio. puto nec ex delictis seruorum dari noxalem actionem quibus
 colludens cum eo aduersus quem deliquisse videtur id egit vt se domino subtraheret qui
 forte soluendo non est & eadem est sententia Platonis xj. de legib. Seruus noxam nocen-
 do domini condicionem deteriore facit l. j. §. quod ergo. D. de vi & de vi ar.

Thalelei Interpretatio ad l. pen. C. fam. etc. CAP. XXXIII.

Rectissime Thalelæus Græcorū doctissimus & vt cæteri fatentur τῆς νομικῆς ὀφθαλμὸς,
 l. pen. C. fam. etc. accipit de filio vel nepote emancipato, vt si repudiet hereditatem
 aui non cogatur fratribus conferre quæ donationis vel quo alio titulo ex bonis aui ad eū
 peruenerunt, quia donatio quæ in emancipatum confertur statim valet nec indiget cō-
 firmatione siue alieno adminiculo, vt ait l. ij. C. de Inoff. don. Sed si fuerit in potestate aui,
 donatio in eum collata non valet nisi auus perseuerauerit in ea voluntate vsque ad mor-
 tem atque etiam nisi eam donationem confirmauerit arbiter diuidendæ hereditatis &
 quasi præcipuā à nepote deduci permiserit vt l. xvij. C. fam. etc. nam & hoc est inter emā-
 cipatum & suum, quod facta donatio emancipato si inofficiosa fuerit reuocetur pro mo-
 do Falcidix per querelam inofficiosæ donationis, facta autem suo per officium arbitri
 familiæ eriscundæ d. l. ij. Secundum hæc si nepos qui est in potestate aui abstineat se he-
 reditate eius, etiam donata sibi ab auo perdit & confert fratribus, quia cessat Iudicium
 familiæ eriscundæ ac proinde cessat remedium quo res donatas præcipere possit & l. iij.
 C. de reu. his quæ in fr. cred. erit accipienda de filio emancipato (nam & emācipati se ab-
 stinere dicuntur) vt spreta hereditate patris donationem amplecti possit. Sane in specie d.
 l. pen. Sui iuris fuisse nepotem ex eo apparet quod dicitur sibi acquisisse ex causâ dona-
 tionis vel ex alia causâ de bonis aui. Ex Thalelæi interpretatione videntur esse hæc quæ
 adduntur in Basilicis ad d. l. pen. Ὁ μὲντοι ἐν ὑπεξισιότητι δωρεὰν δεξάμενος τῆς πατρὸς ἢ
 πάππου ἐὰν μὴ συζητηρονομίῃσιν, ἢ δὲ ἰάται λαβεῖν χεῖρ' ἐξείρετον. nam & pleraque alia ex Tha-
 lelæo sæpe in cōtextum βασιλικῶν inferuntur, vt nominatim alij interpretes Græci nota-
 runt ad l. iij. C. de lege Aq.

*Defenditur Constitutio l. i. C. quod cum eo etc. aduersus ea quæ obiici, nec contraria
 obiectione bene explicari solent.* CAP. XXXIIII.

Si filiusfa. voluntate patris decurio factus sit, & post Duumuir creatus tutorem dede-
 rit nec exegerit satisfationem, pater pupillo tenetur tantum de peculio & de in rem
 verso, non insolidum, l. iij. §. vlt. De pecul. l. ij. §. pen. ad munic. l. j. §. vlt. de mag. con. Con-
 tra l. j. C. quod cum eo, & c. ait patrem pupillo teneri insolidum si voluntate patris filiusf.
 factus decurio, & à Duumuiris tutor datus, male gesserit tutelam. Diuersæ sunt species.
 In hac filiusf. qui voluntate patris decurio factus est & postea tutor datus videtur volun-
 tate patris, ideoque quasi agnouerit tutelam pater pupillo tenetur insolidum vt fideiuf-
 sor, quia consentiendo decurionatui filij agnoscere videtur omnia munera ciuilia quæ
 quandoque iniungentur filio. Taciturnitatem pro voluntate accipimus atque consensu
 d. l. ij. l. honores §. vlt. De decur. lōge aliter quàm si filius non decurio, aut qui decurio fa-
 ctus est contradicente patre tutor detur. nec enim hoc casu scientia & taciturnitas patris
 pro

A pro consensu habetur, imo nec admonitio patris si filiū moneat fortè & cohortetur simpliciter vt bene tutelam gerat. l. si filiusfam. De tutel. l. Lucius de adm. tut. atq; ideo pupillo non aliter tenetur in solidum quam si tutelæ consenserit specialiter. Illo autem casu quem initio proposuimus si patris vel tacito consensu filiusfam. decurio factus sit, videtur Duumvir creatus voluntate patris, sed tutor quem is dedit non videtur etiam datus voluntate patris, ideoq; pupillo cui extraneus datus est tutor non filius, pater non tenetur in solidum. Priore casu nō videtur cauisse pupillo, posteriore videtur cauisse.

Emendantur loci quidam libro tertio Codicis & de repræstandi ac quasi fideiubendi verbo. CAP. XXXV.

B **I**N l. vi. C. ad exhib. perspicuum est legi debere, solemnibus accusationis impletis, non accusationibus, vt l. miles. §. quidam. D. ad leg. Iul. de adul. solemnia accusationis implere & l. si quis. C. ad leg. Iul. de vi pub. Solemnia sunt inscriptiones & subscriptiones & satisfactiones de peragendo reo. In l. i. C. fin. reg. legendum, fundi proprii. & paulo post malim traditione quam ratione vt l. 3. in prin. D. de act. emp. Traditio possessionis non ratio & l. pen. C. com. diuid. direptam communionem non direptam. & l. 7. C. vbi cau. fisc. limitum quod Accur. notauit non militum, in Basilicis τῆς ἀπὸ πολεμίων ἀρχῶν ἀποπαραδέρτων, In Digestis l. Lucius de act. emp. l. mulier §. i. Ad S. C. Treb. nunc mihi valde placet verbum repræstandi & mutari displicet in repræsentandi. nam vt Plauto & Cato & nostris auctoribus resolvere est, quod aliter rem soluere, ita repræstare rem præstare vt l. 6. D. quod cum eo, &c. Quamuis rem præstare non possit. Expromissor quasi fideiussor dicitur l. in persona §. i. de pact. & in S. C. Velleiano fideiussionis verbo continetur expromissio. & l. x. De in rem ver. paria hæc sunt, fideiubere Iudicium pro alio suscipere, Expromittere. & apertius l. vlt. Quod cum eo, &c. quasi fideiussionem esse videri (sic lego) cum quis pro alio debitum suscipit, id est, cum expromittit. qua ex causa nō est in dominum actio vlla, quia nec seruus naturaliter obligatur extra rem peculiarem l. xx. De fideiuss.

Lex prædiorum vendendorum de qua in l. vtimur. De sepul. viol.

CAP. XXXVI.

D **P**omponius ait in l. 5. D. de sepul. viol. legibus prædiorum vendendorum caueri sole-
re vt ad sepulchra quæ in fundis sunt iter eius aditus ambitus funeri faciendi sit, Sic est scriptum Flor. Alij habent, iter eis. Alij malunt itus aditus. Florétina scriptura veriori proximior est, nam vna tantum literula adiecta sentētia egregie restituitur hoc modo, vt ad sepulchra quæ in fundis sunt iter & ius aditus, ambitus funeri faciendi sit. Iter debetur sepulchro quasi seruitus prædialis l. 3. Quemad. ser. amit. l. 14. §. seruitus. De seruit. & excipitur ita frequenter legibus prædiorum vendendorum, aut vltima voluntate, vt in inscriptione Neapolitana, Locus exc. sepulchri & itineris. & in Canusina, Libertis libertabúsque meis C. in cultu. monumentum cum P. xv. & iter. C. in cultu. id est centum in culturam, vt in alia inscriptione, Huic monumēto ex testamēto in culturā legata sunt HS. 7. Cum P. xv. Hic vero est ambitus monumenti. & sic M. Tullius Philip. 9. vt locum
E sepulchro pedes xxx. quoquo versus adsignet. His addi & hæc Veronensis potest. Huius monumenti emptioni accessit iter ac ius ad puteum haustus aquæ. Nonnunquam iter accipitur pro iure personali, vt cum dicitur fructuario aditum & iter esse præstandum l. 1. §. 1. Si vsufr. pet. quod ius transeundi dicitur in l. pater de seru. leg. & ius aditus illo loco, vt emendauimus, & paulo ante, ius adeundorum sepulchrorum, & in antiqui lapidis inscriptione huiusmodi, In hoc monumento ius aditus ambitus libertis libertabúsque meis omnibus pateat. Et fortè aditui quotiens iter iungitur, siue iter præcedat siue aditus, non pro seruitute iter accipitur sed pro aditu & iure personali. vt in illa inscriptione quæ sic habet, Huic monumento iter aditus ambitus debetur ex sententia Erotis Aug. L. iudicis. & mox, Idem monumenti iter aditus debetur. Potro inutile est monumentum siue sepulchrum sine aditu, & ideo qui excepit sepulchrum, videtur etiam excepisse iter vel aditum l. si venditor. De relig. & non tantum aditum sed etiam ambitum, vt excepta aqua etiam excipitur iter & ambitus l. qui duo. De ser. rust. & in antiquo titulo, Itu ambitu acuæ præstandu.

Condictio ex causa furtiua similis est actioni in factū ex causa doli quæ datur ex edicto De alienatione iudicij mutandi causa facta. vtraque ad rei persecutionem pertinet, vtraque pecuniaria non pœnalis, & tamen videtur ex delicto dari, atque ideo in heredem non datur nisi in id quod ad eum peruenit l. quia pertinet. De alien. iud. mut. cau. fac. l. xxj. §. hæc actio D. rer. amot. l. vlt. C. eod. l. ix. §. vlt. & l. seq. De tut. & rat. dist. & recte d. l. xxj. scriptum est dūtaxat heredibus eam dari, nec adiectum, & in heredes. Non datur, inquam, in heredem condictio rerum furtiuarum vel condictio rerū amotarum, nisi fuerit lis contestata cum defuncto, vt l. ix. D. de cond. fur. adhibita l. ij. in fi. De præt. stip. l. si hominem §. j. depos. vel rem heres ipse contrectet l. vij. §. vlt. D. de cond. fur. Et nisi obstaret d. §. hæc actio, posset tentari exemplo illius actionis de alienatione iudicij mutandi causa facta, eam finiri anno l. vel post annum D. de alien. iud. mut. cau. Nec enim perpetuanda videbatur actio quæ prodita est cōtra regulas iuris ciuili. Et ex delicto eam nasci probat etiam l. x. §. quotiens De compens. his verbis, Quotiens ex maleficio oritur actio, vt puta ex causa furtiua. quibus sane conductionem furtiuam demonstrat non actionem furti pœnariam, vt & sequentibus, Si de ea re pecuniarie agatur, significans pecuniariæ actioni ex maleficio compensationem opponi non pœnali. ideoque mox legerem non Idem est, Sed, Id est & si condicatur ex causa furtiua, quod confirmāt Basilica, in quibus omnis illa pericope isto breui sermone comprehensa est. ὁ ἐναγόμενος χρηματικῶς ἀπὸ κλοπῆς, τῆ τὴν κλόπην ἀπαιτήσῃ, ἢ noxalia ἀπιλογίζεται. & conductioni furtiue iungitur actio noxalis quia cum insit etiam ei condictio & ipsa pecuniaria est l. vj. §. j. De re iud. l. quod ait. D. de nox. act. l. iij. C. eod. Condemnatio enim ex ea, fit in pecuniam certam, vt patet ex formula sententiæ proferendæ in pœnali iudicio in Institutionibus tit. de off. iud. & noxæ deditio in solutione est ex xij. tab. non in condemnatione. Similes errores duos notauius Obs. ix. cap. xv. Et est in Flor. persimilis l. xxx. in fin. De act. emp. Et ita quoque in l. lxxvj. De her. inst. legendum opinor, Seruus vxori à marito mortis causa donatus, mariti manet, vt & Iuliano quoque videtur, id est si accipiat, &c. & l. i. C. de alim. pup. præst. id est & si de statu.

Constitutiones Græcæ quæ desiderantur in tit. De testibus.

CAP. XXXVIII.

D

Titulus de testibus lib. iij. Codicis incipit à Græca Constitutione forte Antonini, ne testes recipiantur aduersus tabulas vel instrumenta quæ etiam testium subscriptionem habent. plus enim virium habere instrumenta contractuum vel tabulas testamenti & testes qui his conficiendis adfuerunt quàm nudam aliorum testium vocē. & est relata in Basilicis his verbis Κατὰ ἐγγράφον μαρτυρίας ἀγραφοῦ μαρτυρία ἔπιπροσφύρηται, & ab Harmenopulo his verbis Ἀγραφοῦ μαρτυρία καὶ ἐγγράφον μαρτυρίας ἰσχύειν ἔδωκεται. ac sane putē ex ea Constitutione sumptam esse hanc sententiam Pauli lib. v. Testes cum de fide tabularum nihil dicitur aduersus scripturā interrogari non possunt. Ergo secundum hanc constitutionem aduersus chirographum testibus communitum vt dixi non audiuntur alij testes soli qui adfirmant solutam esse pecuniam. quod verum est nisi ex l. testium C. eod. & No. xc. quinque testes adciti rogatique solutioni adfuerint viri vtique probi & existimationis bonæ, qui Deo teste ex animi sui sententia adfirmant solutam esse pecuniam. alias chirographum apocha vel alio scripto tantum refellitur nō testibus l. cum de indebito in fin. De probat. Item secundum eam constitutionem aduersus testamentum scriptum non audiuntur testes qui eodem testamento dixisse testatorem se mori nolle adfirmant. nam & nuda voluntate testamentum infirmari non potest. Nec me mouet l. xxvij. C. de testam. quia tres testes non sufficiunt nisi tempore etiam decennij antiquatum fuerit testamentum. Nec No. xcviij. quia septem testes non sufficiunt nisi & aliud testamentum vel ex non scripto fecerit qui ante fecerat ex scripto. Desideratur etiam in eo titulo xij. Constitutio cuius hæc sunt verba in Basilicis. ὁ πρὸ ψευδῆ μαρτυρίας, πρότερον μὲν ἔπιπροχέει, δεύτερον δὲ ὡς πλαστογράφος ἐνάγει καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χειρῶν τῆς μαρτυρίας ὑποσηθεὶς ψεύδεται. βρασιόνις ὑπόκειται. εἰ δὲ βεβλήθῃ ὁ ἐκ τῆς ψευδῆς μαρτυρίας καταδικασθεὶς

A Οὗτος πολιτικῶς κινήσαι χτ' τῷ ψευδομαρτυρήσαντος, λήψεται παρ' αὐτῆ πάνσαι ἢν ὑπέστη ζημίαν
 πρὸς τῷ χτ' τῷ νόμῳ ὡς ἐπιμένει πτωχεύειν ὑφίστασθαι· εἰ δὲ χτ' ἐν αὐτῇ τῇ παρωτοτύπῳ
 δίκη ψευδομαρτυρίας ἐλεῖ ῥέειν ἔργον ἔστω τῷ δικαστῆρι, ἢ εἰς πᾶσαι τῷ ὀπιφερομένῳ ἐκείνῳ χτ' οὐ
 ἐμαρτύρησεν δίκην χτ' ἀδικεῖν αὐτὸν, ἢ εἰς ἑλαττον, χτ' πτωχείας ὑποβάλλειν αὐτὸν φυλακί-
 μῶν πάντων τῶν ἢ δὴ νεομοθετημένων πρὸ τῶν τῶν ψευδομαρτυροῦντων. Constitutio est de falsis
 testibus eos peicrare primum, quoniam non nisi iurati audiuntur, l. ix. cod. tit. & Deum
 habere ultorem, deinde teneri falsi, nec audiri sine tormentis, si suspectæ fidei sint, vt l.
 ob carmen. §. i. de testibus. & Nou. xc. De falso agi criminaliter aut ciuilitcr, vt l. 5. 9. 11.
 16. 17. & l. pen. & vlt. C. ad l. Corn. de fals. & l. i. C. quand. ciuil. acc. crim. præiud. & ciuili-
 ter agere damnatum ex falsis testimoniis, in id quod interest, vel si nondum condemna-
 tus sit, agnita falsitate, officio iudicis in tantam summam condemnari falsarium in qua-
 ram actum apud eum est, vel in minorem prout ei videbitur. nec iuuari præscriptione
 fori, l. xiiii. & xv. cod. xiiii. latina est, xv. græca quæ dat in primis pedaneis iudicibus
 testes falsos corrigendi, & tormentis subiiciendi, si plebeij sint, ius potestatemq; adhibito
 præf. vigilū, vel hodie ex No. xiiii. & xc. prætoris plebis si res grauiorē animaduersionē
 exigat. Quod si testes decuriones sint, vel in alia quadignitate positi, vt non possit in eos
 iudex pedaneus animaduertere. tunc ab eo rem omnem referri & denūtiari debere ma-
 gistratui à quo iudex datus est, ita vt pro insinuatione relationis nihil inferatur, & si res
 aperta sit à magistratu sententiam ferri de testium fide suscipienda, vel non suscipienda,
 Sin maiori indagacione indigere videatur, rursus eius rei cognitionem iudici delegari,
 non obstante vlla præscriptione fori, vllōve priuilegio. nam cum vltro testimonium per-
 hibuerint (nec enim in causis pecuniariis inuitis testimonium denuntiabatur ante Con-
 stitutionem Iustiniani) suo priuilegio testes renuntiasse videntur. Additur in eadē Con-
 stitutione xv. vt qui falsò negauit aduersarium suum esse cognatū, exegitq; ab eo pro-
 bationes generis aut gentis quam is se habere dicebat, non habeat ius vindicandorum
 bonorum intestati, & quoniam fieri potest, vt quidam metu amittendæ successione ab
 ea calumnia non deterreantur, dum non sperant sibi eam successione delatum iri etiā
 si obiecerint aduersario feruitutem, fortè illo moriente testato, etiam vult ea Constitu-
 tio vt non audiatur qui ab aduersario probationes generis exigit, nisi prius ipse iuret de
 calumnia, iurato conseruari ius legitimæ successione. Probari genus testibus quinque si
 defint instrumenta, vel tribus quibus modò instrumenta suffragentur. & sufficere etiam
 instrumenta quedam sine testibus, veluti monumenta publica quæ potiora esse testibus
 ait, l. census. D. de probat. Vltimum verò caput Constitutionis hoc est, vt qui instrumē-
 to testis adfuit, & qui deposuit quasi testis quæ sciebat, post lite mora non possit defuge-
 re testimonium, & vti præscriptione fori. Verba autem constitutionis hæc sunt in Basil.
 Η ἀφ' αὐτῆ ἀκολούθως τῇ πρὸς αὐτῆς ὀπιτρέπει τοῖς ἀφαιτηταῖς ἐξυῖσαι ἔχειν, τῶν τῶν ψευδο-
 μαρτυροῦντων ὑποβάλλειν σωφροσιμῶ τῷ δέοντι, ἐὰν ἰδιωτικῶ ὀπιτρέφονται τὸν δὴν δυνάται
 βασιανιδιῶν, ἢ ἐὰν (ἠνιδῶσιν αὐτηροτέραις τὸ πρᾶγμα δυνάσαι κολάσεως, χτ' ἀφ' αὐτῆ πρᾶκτορος
 τῷ δὴμου τῶν ὀπιτρέφειν. εἰ δὲ ζῶντι τυχὸν εἴη ὁ μάρτυς πρὸς βιβλημῶν, χτ' μὴ δυνάται τῶν
 τῷ ἀφαιτητῶ σωφρονίζεσθαι, τότε γίνεσθαι μὴ ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἀρχοντα τὸν πέμφαντα αὐτῷ
 πρὸς τῶ ἀρχοντι, χτ' λοιπὸν ὁ ἀρχὸν δέχεται τῶν τῶν μαρτύρων ἀναφορὰν, εἰ μὴ εὐροι τὸ
 πρᾶγμα τελείως κεκλιμένον ἐκ τῆς τῶν μαρτύρων πρὸς αὐτῶν τῶν μαρτύρων ἐξετάσεις, παρέχῃ
 πρὸς αὐτὸν τῶ ψῆφον. ἐὰν δὲ (ἠνιδῶσι χτ' μετὰ τῶν τῶν μαρτύρων ἐξετάσιν δέονται τὸ πρᾶγμα ζη-
 τήσεως πρὸς, τῶν χτ' πάλιν τῶν πρὸς αὐτῶν τῶ πρᾶγματος πρὸς τὸν ἀφαιτητῶ. ὀφεί-
 λει δὲ ὕτω τῶ μαρτυρίας κείνην ὡς εἴρηται ἐν τῇ πρὸς αὐτῆς ἀφαιτῆ, τῶ τῶ ἵνα μηδεμίαν φό-
 ρα πρὸς ἀφαιτῶ δυνάται πρὸς ἀποφυγῆν τῆς χτ' αὐτῶ ἀνακατήσεως, ὡς ἀ-
 παξ ἐκείνῳ ἐλόμῳ μαρτυρήσαι. ἐὰν δὲ πρὸ ἰδίων ἀπιδικον πρὸ συγγενείας ἀπαιτήσῃ συστάσεως, ἐξ-
 γων αὐτὸν μὴ εἶναι συγγενῆ ἐλεῖ ῥέειν ψευδομαρτυρίας αὐτῶν ἀπολαμβάνεσθαι τῶ πτωχείας, ἵνα καὶ (αἰς
 ἀληθείας ὅτι συγγενῆς, ἀπόλεσε τὰ ἐξ ἀφαιτῆ δίκη τὰ πρὸς ἐκείνῳ ὃν ἀπαιτήσε τὰς πρὸ τῆς
 συγγενείας ἀποδείξεως. μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ τῶ τὸ πρὸν ὄμιον ὡς ἀφαιτῆ ἵν ἐχάτου λήροντος, ὅτι
 καὶ μὴ δουλαγωγῆσῃ ὃ πᾶντος ἐγὼ μέλλω κληρονομεῖν αὐτὸν, ἵσως γὰρ ὅτι ἀφαιτῆ; τελεύσει κε-
 λεύῃ ἢ ἀφαιτῆ τὸν ἀπαιτοῦντα γίνεσθαι συστάσιν τῶ πρὸ πάντων ὀμιῶν ὡς τομίζων μὴ εἶναι συγ-

Tom. 5.

Y y y

γενῆ τὸν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ λέγει, καὶ εἰ μὴ ἐπομόσεται διώματα κληρονομήσαι, λοιπὸν δὲ μετὰ τὸν τῆς ὄρκου ὀφείλει ὁ παῖς συστάσθαι ἀπαιτῆ μὲν τούτων τῶν ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐν τῇ σποδίζεαι μαρτύρων πέ-
 τε εἶναι μὴ ὡς διχαιώματα πρὸς σύστασιν ἔπιτήδεια. εἰ δὲ εἰσὶ διχαιώματα ἀρκούμεθα πρὸς μάρτυ-
 ριν· εἰ δὲ τὸ διχαιώμα τοῦτον ἐστὶ ὡς ἀπὸ πάντων ἀρκεῖν, ἴσως γὰρ ὑπόμνημα δημόσιον ἦν, τότε ἔ-
 μεθα μαρτύρων. ἔπιφέρῃ δὲ καὶ ἕτερον κεφάλαιον ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ εἶναι πρὸς ὑπόμνημασι, καὶ ἐν
 συμβολαίῳ πρὸς μαρτυρήσιν, ἀνάγκη εἶναι πᾶσι τρεῖσιν, καὶ δίκης ἐπὶ τῷ πράγματι κινῆ μὲν
 μαρτυρήσας· καὶ ἕτερον φέρον ἔπιγράφεται. εἰ γὰρ μὴ τῷτο ἔπιπομνῶν, βλάπτεται ὁ δειθεὶς τῆς αὐτῆς
 μαρτυρίας. Sequitur XVI. Constitutio cuius se auctorem esse Iustinianus profitetur in l.
 pen. cod. tit. vt non tantum in criminalibus, quemadmodum olim obtinuit, sed etiam in
 ciuilibus causis inuitis testimonium denūtiatur, vt cum iureiurando quæ sciunt profe-
 rant in iudicium, aut iurent nihil eorum se scire quæ interrogantur. excipiuntur qui pro-
 hibentur esse testes, & illustres viri aut qui supra eos sunt qui testimonium ferre non co-
 guntur sine iussione sacra, & ex iussione sacra præsentés in vrbe, absentes autem missis
 ad eos procuratoribus partium testimoniū dicunt, & depositiones faciunt, quæ ὑπο-
 μνήματα & καταθέσεις vocat, & si instrumentis conficiendis adfuerint, subscriptiones re-
 cognoscunt vel non recognoscunt, quod obtinet etiam in aliis personis, l. iudices. C. de
 fid. instr. & No. xc. & additur vt productiones & quæ interuenient in eam rem interlo-
 cutiones iudicum quas ἀφ' ἑαυτοῦ vocat, vt No. cxxvi. fiant sine vlllo impendio testiū.
 quod etiam in aliis personis locum habet. Verba autem eius Constitutionis non profe-
 ram quæ protuli iam Obs. viii. cap. xiii. quo loco & decimæquintæ duntaxat particu-
 lam obscure protuli, cum nondum eam essem nactus integram, nec satis benè tenui nu-
 merum & ordinem earum Constitutionum.

*Tentatur in heredem non temerè dari actionem venientem ex contractu si
 delictum quoque versetur.*

C A P. XXXIX.

Actio aut ex delicto nascitur aut ex contractu. Scio esse vulgatum actione ex deli-
 cto defuncti, heredem insolitum non teneri, ex contractu teneri licet in ea delictum
 vertatur, veluti dolus malus aut lata culpa. Sed repugnare l. i. C. de her. tut. si modò de-
 tracta negatione in ea sicut est in Basilicis legas hoc modo, Heredes tutorum ob negli-
 gentiam quæ latæ culpæ comparari possit, condemnari non oportet, Basilica, τὴς κληρο-
 νόμοις τῆς ἐπιτροπῆς ἀπὸ μεγάλης ἀμελείας ἢ πρὸς ἀφροσύνην καταδικάζεσθαι. & sanè ita legendum
 est omnino. nam heres si ex contractu defuncti tenetur, & ex ea causa tenetur qua de-
 functus tenebatur, ergo ex leui culpa quod indicat l. 4. D. de fid. tut. dum ait negligentiam
 propriam, id est, culpam leuem heredis propriam heredi non imputari, πρὸς ἀφροσύνην
 scilicet negligentiam defuncti quæ heredi imputatur. & in l. 4. D. de mag. conuen. de ne-
 gligentia heredis propria agitur, dum ait heredem tutoris negligentiam nomine non te-
 neri vt ostendat scilicet pleniorē esse in tutorem, quàm in heredem tutoris actionem,
 id est, tutorem imputari negligentiam suam, heredi tutoris non imputari negligentiam suam.
 Sed quia in ea lege heres tutoris comparatur heredi magistratus, & heredem magistra-
 tus proditum est non teneri ex culpa defuncti non magna, non lata l. 2. C. eod. videtur
 ergo nec ex sua nec ex defuncti culpa leui heredem tutoris teneri, nisi & negationem su-
 stuleris ab ea, l. 2. sicut à d. l. i. C. de her. tut. eadem enim vbique tollendæ eius ratio sub-
 est, & secundum hæc tentari potest. Ex dolo aut lata culpa defuncti heredem non tene-
 ri, licet actio veniat ex contractu & rei persecutione, id est, non ex quolibet dolo non ex
 qualibet culpa lata, nisi vt est in d. l. i. lucrum ex damno eius quo cum contraxit defun-
 ctus captauerit, licet id non peruenerit ad heredem, & nisi lucrum ex eiusdem damno
 gratia ductus alij præstiterit. exceptiones duæ sunt, vna doli exemplum continet, altera
 latæ culpæ, l. si procuratorem. §. vlt. Mand. Ergo propositio eius legis esse debet de dolo,
 aut lata culpa defuncti: quæ inspectio satis per se sola demonstrat ab ea lege eradendam
 esse negationem. quòd si in ea est eradenda, & in d. l. 2. igitur. & quod vulgatum dixi ini-
 tio, illis duntaxat casibus locum habet, cum lucrum ex damno alieno captatum aut gra-
 tia præstitum est, non ex qualibet causa doli aut magnæ culpæ defuncti, nisi cum eo lis
 fuerit contestata. Et hoc est quod dicitur in Institutionibus tit. de perp. & temp. act. ali-
 quando ex contractu actionem in heredem non dari veluti cum testator dolose versat-
 us sit, & ad heredem eius nihil ex eo dolo peruenit.

Emendatur

A

Emendatur l.x.D.de cond. & dem. & l.lix.in fi.D.de Iu.dot.

C A P. XL.

Q Vi dotem promittit pro muliere, sub hac condicione eam promittere videtur Si nuptiæ sequantur. l. stipulationem De Iu. dot. qua re fit vt regula Catoniana ad eam stipulationem non pertineat. l. lxxvij. eod. Est autem condicio accipiēda de iustis nuptiis. nam si iniustæ sequantur, non videtur impleta condicio. Sed non videtur etiam defecta. & integrum est eam implere d. l. lxxvij. Defecta semel condicio postea impleretur frustra. nec enim solent resumi condiciones l. quidam. in pr. de fid. lib. Idemque erit si quis legauerit mulieri sub condicione Si nupserit. nam si iustas contraxerit nuptias, benignius est dicere nondum impletam condicionem non defectam. Sic omnino legendum est in l. x. D. de cond. & dem. addita negatione. In eodem tractatu de dotibus l. lix. in fi. De Iu. dot. addita voce, marito, ita lego, Quemadmodū si eum, qui sibi donaturus esset, mulier ipsa marito donare iussisset: cuius vocis primam tantum literam quasi notam qua vox marito designetur, habent Pand. Florentinæ, & ita Basilica, ὡς περ' αὐτῆς ἢ γυναικὸς ἐπιτελεσθῆναι τῶν μέλλοντων αὐτῇ δωρεῶν, ὡς ἔχει τῶν ἀνωτέρω. & sententia est aperta, ei qui dotem dedit pro serua quam liberā esse existimabat, dari condicionem ob causam nisi mulieri donaturus dedit. hoc enim casu domino mulieris condicionem dari, itemque si cum donaturus mulieri erat iussu mulieris marito donauerit, nihil igitur referre donaturus mulieri, iussu eius marito dederit an absque iussu, vt Cyrillus perstringit his verbis, εἰ δὲ αὐτῇ βυλόμενος δωρεῶν αὐτῇ ἔδωκε, εἴτε κελύσῃ αὐτῆς, εἴτε μὴ, ὁ δὲ αὐτῆς ἔχει κωνδικτικῶν. & est πλοκὴ in verbo, donare. nam postremo loco significat dare vt l. quemadmodum. eod. tit.

B

C

D

IACOBI CUIACII
OBSERVATIONVM
LIBER XIII.

E

Prothyrum, Epoche, Locarium.

C A P V T I.

QUONIAM In iuriarum tenetur qui me prohibet in mari piscari ante ædes suas vel prætorium suum. nam quod vsurpatum est vt prohiberi quis possit, nullo iure vsurpatum est. & ita est proditum l. xiiij. §. vltim. De iniur. Hodie vsurpatur iure ex No. Leonis Sophi l. v. i. nec tenetur iniuriarum dominus qui prohibet alium piscari ante ædes suas vel prætorium suum id est in prothyris ædium suarum aut prætorij sui. namque vt ædium ita *προθύριον* æquum est dominū quemque pleno dominio frui. In his autem prothyris maxime angusto mari, vt in Bosphoro Thracio, plurimum erant quæ dicuntur *ἐποχαι* aut certe *ἐποχῶν* initia, quæ posteriores dixere, *πέριαι* retia in mare extensa cōfixis palis, Phauorinus, *δικτυα ἀρξενοντα τῆς ἐρῆνας*, quam ob rem

F

Tom. 5.

Yyy ij

ἐποχῆς πλὴν πῆζιν dixit idem Leo No. ciij. & ἐφάπλωμα Interpres No. cij. ἵνα ἐφάπλωσθαι A
 καὶ ποιήσθαι πλὴν ἐποχῆν, ad quam etiam idem interpres docet consterni & alio loco ἐποχῆν
 quam in prothyro, dum ait, ὅταν τις εἰς οἰκίον τόπον οἴσαι βύληται ἐποχῆν εἴτε προθύρον ὁ τό-
 πος ᾗσιν, εἴτε ἀλλοῖος τόπος qua de causa dixi plurimū ἐποχῆς collocari ante prothyra. Ster-
 ni vero ita debet ex No. eiusdem L V I I. vt intermittatur spatium vlnarum C L X X I I S.
 à superiore vicina epocha & totidem ab inferiore, quem modum qui non seruauerit in
 figenda & constituenda epoche, cogitur eam transferre in alium locum si quis modo ei
 suppetat idoneus. quod si modus prædij sui hanc translationem siue mutationē loci non
 ferat & possiderit prothyrum vicini in idque ἐποχῆν porrexit suam decēnio vicino præ-
 sente & tacente aut vicennio vicino absente, non poterit moueri possessio tot annorum
 ex No. ciij. Sed integrum seruabitur vicino vt ait προθυρίον κέρδος quod Græci interpre- B
 tantur τοπιαπικὸν id est solarium vel potius locarium, vt locarium Varroni dicitur mer-
 ces quæ datur ab eo qui locum quo consisteret conduxit in taberna vel in stabulo. addā,
 vel in naui, vt l. ij. §. j. Ad leg. Rod. de iac. Et verba interpretum hæc sunt quibus diluci-
 dius & breuius expressa est eius Nouellæ sentētia. Τὸ Λέοντος ἔστι καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ἀφ' ὅ-
 ρα νομοθετήματα, ἐν οἷς ἔστι καὶ τὸ ἵνα ὁ κενυθεὶς ἀλλότριον προθύρον δι' ἐποχῆν, ἢ ἐπὶ ἰ-
 δεοῦτος ἀπαρόντος, ἢ ἀπόντος τῷ δεσπότῃ ἔπι χρονοῖς κ' μὴ διώκηται, καὶ ἀπὸ τῆς τοιαύτης προθύρας
 ἐκβάλληται, πλὴν καὶ ὁ ἀφ' ἑτέρου τῷ προθύρου δεσπότῃ λαμβάνῃ ὑπὸ τῆς προθύρας τὸ ἐπιλαγ-
 χάνον αὐτῷ τοπιαπικόν, ὁ καὶ κέρδος προθυρίον ὀνομάζεσθαι ὡς ὑπὸ τῆς προθύρας διδόμενον. ex quo
 intelligitur recte in ea No. legi, τῷ προθυρίῳ κέρδος. Rursus in ea No. libri veteres habent,
 ἔπω καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ἀποθεσίζοντες γὰρ σίτως & recte sequitur ὅσαι, per ἐνάλλαξιν numeri C
 qua & Græci & Latini vtuntur sepe. & in fine, καὶ μὴ τὸ κράτος ἔχει καθάπαξ τῆς ἐκδιώξεως,
 ἀφ' ἧς πλὴν ἀναφανῆσαι τῷ ἀντίηωσιν. Etiam illud placet quod hidem interpretes Græci ad-
 dunt de locario ad No. cij. vt cogatur non habenti locum idoneum ad ædificādā epochen
 intermisso spatio legitimo, vicinus de suo conferre & inuitus cum eo inire locorum
 societatem si modo, quod illi addunt, & illi præstetur competens locarium siue lucrum
 epoches. apponam verba ἔχει ἐπ' ἀδείας ὁ θέλων σῆσαι τὴν ἐποχῆν, καὶ μὴ βυλομένην ἢ πλησιάζοντος
 αὐτῷ, λαμβάνῃ ἀπὸ τῆς τοιοῦτος ὅσος ἀρκεῖ εἰς τὴν ἐποχῆν, καὶ ἵσῃσι τὴν ἐποχῆν, καὶ μὴ θελόντος
 αὐτῷ, πλὴν ἵνα διδῷ καὶ πρὸς τὸν πλησιάζοντα αὐτῷ ἀφ' ἧς ἔλαβε τὸ τόπον τὸ ἀνηκόν κέρδος ὑπὸ
 τῆς τοιοῦτος αὐτῷ. Prothyron autem quo sensu accepi supra, non eodem accipitur in l. pen.
 De verb. sign. vel l. quæ sitū §. Pap. De instr. vel instr. leg. Sed est illis locis idem quod Græ- D
 cis diathyrum, vt puta velamen quo aditus ædium obtēditur. quod instrumento ædium
 continetur. Prothyrum autem de quo in Nouella Leonis pars & sequela est ædium l. ar-
 bor. §. de vestibulo Com. diuid. vestibulum ante ianuas, vel quidquid est ante in ianuis
 ædium

Promiscuæ & non promiscuæ condiciones. CAP. II.

IN l. xj. De cond. & dem. videntur condiciones potestatiuæ appellari promiscuæ, casua-
 les non promiscuæ. An quia potestatiuæ sunt in facili, casuales in difficili? vt promiscuæ
 sint ὡς χρῆς & promptæ. hoc est satis probabile. sed malim potestatiuas promiscuas appel-
 lari, quod nulla fere sit potestatiua, quæ & non possit esse nō potestatiua l. iij. §. puto De E
 her. inst. Casualis autem quæ est, non potest esse potestatiua, veluti Si fulserit cras, si to-
 nuerit. Est & tertium genus, mista cōdicio l. j. §. sin autē aliquid C. de cad. toll. quam vul-
 go male accipiunt pro promiscua, cum ea potius sit cuius euentus pendet partim ex ca-
 su, veluti Si Titio reuerso ab hostibus x. dederit, Si Titio Consule Capitolium ascēderit.
 Communis igitur non promiscua.

Explicatio §. quotiens l. vltim. D. De Publican. CAP. III.

LOCUSEST valde obscurus in l. vltim. De public. §. quotiens. Quotiens quis, inquit, mā-
 licipia inuecta professus non fuerit, apud publicanum intelligo, siue, inquit, venalia si- F
 ue vsualia, hoc est siue quæ vt vendat aduehat siue vt vtatur, in pœnam commissi incidit.
 quod vtum in vsualibus verum sit dubito, quæ enim quis vsu suo mancipia aduehit, v-
 sualia sunt, neque tamen eorum nomine portorium soluit l. in lege De verb. sign. l. v. C.
 De vect. & com. & in antiqua inscriptione, Quid vsuarium inuehitur, anfarium non de-
 bet.

- A** bet. Vectigal anſarium dicit, vt in alia inſcriptione, vectigali Fouencularij & Anſarij pro-
mercalium. Videamus tamen ne aliud ſit profiteri, aliud vectigal ſoluere, cogamurque
proferi ea quoque quæ vectigal non pendunt. quod quidem rationem haber. Et certe
in d.l. vltim. ita paulo poſt ſcriptum eſt, Diuus quoque Pius reſcripſit, cum quidam intra
legitimam ætatem eſſe dicebat, & vſus cauſa mancipia duxiſſet & in ſola profeſſione er-
raſſet, ignoſcendum eſſe ei. In ſola profeſſione erraſſe cum ait, qui mancipia quæ vſus ſui
cauſa ducebat profeſſus non fuerat, quia ſcilicet vectigal nullum eorum ſeruatorum cauſa
debebat. Vnde illud liquido colligi videtur neceſſariam eſſe profeſſionem etiam vbi ve-
ctigal nullum ſoluitur. Subiungit Iuriſconſultus, Si tamen nouicia mancipia fuerint non
etiam veterana, Veterana, inquit, mācipia, hoc eſt quæ in vrbe non in agro (ruſtici nam-
B que ſerui veterani non dicuntur) anno ſeruiert, non cogimur profiteri, Nouicia hoc eſt
quæ anno continuo non ſeruiert, qui profeſſus non eſt, in commiſſi pœna eſt. Cuius
rei cauſam reperire nullam poſſum, niſi illam habitum hunc veluti honorem veterano
ſeruo propter vſum & peritiam rerum. nouicij enim ſerui vix hominum habendi nume-
ro ſunt. Itaque Cicero in Piſonem, Iamne vides bellua, iamne ſentis quæ ſit hominum
querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum neſcio quem de grege nouiciorum factum
eſſe Conſulem. Illud præterea notandum eſt ſeruos ruſticos veteranos nunquam dici,
ex quo intelligitur quod eſt in l. vlt. §. vlt. de ædil. edic. veteranos non tam ſpatio ſeruiendi
æſtimari, quàm genere, cauſa, qualitate, condicione ſeruitutis. ruſticos tyrones nouicioſ-
ve cenſeri vrbanoſ, veteranos ſi modo anno continuo cultui & tuitioni patriſfam. infer-
C uierint, vt qui enumerantur d.l. in lege, cubicularij, coci, obſonatores, iunctores, & gene-
raliter miniſtratores quæ miniſterio alicui præpoſiti ſunt, quod vrbano ſeruitium eſt
& honoratius l. 51. D. de man. teſt. Emendabam olim vnctores in d.l. in lege, idque ex Ar-
riano comprobabam qui inter mancipia vſus patriſf. cauſa comparata numerat cocum,
obſeruatorem, veſtiſpicum, comites, ſtrigillatorem & ἀλφειὸν, id eſt, vnctorem. Plauto in
Trinummo. Ducitur familia tota, veſtiſpici, vnctor, auri cuſtos. Martiali xij. Atque olei
ſtillam donaret Opelicus vnctor. & antiqua inſcriptione, Aurelius Eros vnctor. Sed legi
etiam in antiquis gloſſis, Iunctor ζώκτις, id eſt qui iungit mulas ad thedam vel carrucā
qua vehitur paterf. quem eſſe de vrbano miniſterio conſtat ex l. ſeruis §. Muliones De
leg. iij. & quem carrucam cum iunctura legatam non ſequi prodidit Paulus iij. Sent. Nec
igitur velim pro iunctores reponi vnctores. In eadem verò l. vltim. §. Serui, malim, Serui
D qui in fuga ſunt, in cōmiſſum non cadunt, cum ſine voluntate domini fines ingreſſi ſunt.
vt ſi ſeruus ingreſſus ſit in eos fines in quos niſi ſoluto pro eo vectigali ingredi non pote-
rat quin ſiſco committeretur, ſi quidem id ſine voluntate domini fecerit, in commiſſum
non cadit. Etiam illud notandum ex §. licet & §. Diui quoque fratres, aliud eſſe errorem
aliud ignorantiam. Per errorem enim in commiſſi cauſam incidit, qui putabat publica-
no iam ſatiſfactum. Ignorare nemini licet quæ ad ius publicum ſpectant.

*Non eſſe nouum vt pars bonorum eius qui eadem fecerit addicatur
occiſi liberis vel parentibus vel vxori.*

E

C. A. P. I I I I.

- Q**uod ſit hodie sæpe, idem inuenio factitatum olim vt pars aliqua bonorum eius qui
alium occiderit addicatur occiſi liberis vel patri vel vxori. Taurinus Ignatius pro-
conſul Beticæ cum quidam per laſciuiam cauſam mortis præbuiſſet decreuit inter cæte-
ra vt is parenti mortui duo millia perſolueret idque D. Adrianus comprobauit, vt refer-
tur l. 4. §. j. Ad leg. Cor. de ſic. non tantum quod cum relegauit in quinquennium, ſed &
illud, quod Conſultatio Taurini ad Adrianum liquido demonſtrat quæ eſt huiuſmodi
in collatione legis Iudaicæ cum Romana compoſita, vt arbitramur, à Licinio Ruſino Iu-
riſcōſulto. Inter Claudium, optime imperator, & Euariftū cognoui quod Claudius Lu-
F pi filius in conuiuio dum ſago iactatur culpa Marij Euarifti ita male acceptus fuerit, vt
poſt diem quincum moreretur. & quamuis apparebat nullam inimicitiam cum Euariftō
fuiſſe nec cupiditatis culpam, coercendum credidi, vt cæteri eiſdem ætatis iuuenes e-
mendarentur. Ideoque Mario Euariftō vrbe, Italia, prouincia Beticæ in quinquennium
interdixi & decreui vt impendij cauſa duo millia patri eius perſolueret Euariftus quod

Tom. 5.

Y y ij

manifesta eius fuerat paupertas. Velis rescribere. Verba rescripti hæc sunt. Pœnam Ma- A
rij Euaristi recte Taurine moderatus es ad modum culpæ. refert enim & in maioribus , ,
delictis consulto aliquid admittatur an casu. & sane in omnibus criminibus distinctio , ,
hæc pœnam aut iustitiam prouocare debet aut temperamentum admittere. Constanti- , ,
nus quoque Porphyrogenneta Imperator in No. *περὶ τῶν φονεύοντων* constituit vt ex homi- , ,
cidæ bonis qui ad ecclesiam cōfugerit trientem habeat monasterium quod ingredi ma-
luerit, trientem liberi homicidæ, trientem liberi & vxor hominis occisi *περὶ παρηγορίας*
αὐτῶν, vt aiunt interpretes, solatij loco, vel si nulli sint liberi vxor & parentes, vel his defi-
cientibus cognati, aut si monasterium noluerit ingredi, vt ex personæ pro triente ferant
bessem. neque vero alia ratione homicidium, Aristotelé numerare inter *ὀλιγαγάματα*
in quibus versatur *τὸ διορθοτικὸν δίχτυον* quàm quod & is qui cæsus est quodammodo ca- B
pere videatur quæ vxor aut liberi aut cognati eius ex bonis homicidæ ferunt Eustatius
auctor est.

Negationem deesse videri in fine l. xlvij. De bon. lib. CAP. V.

Vix vllæ sunt leges in Digestis magis inuicem aduersæ quam est principium l. xij. cum
fine l. xlvij. De bon. lib. Hæc vult filium præteritum testamento militis non ignorā-
tis se eum filium habere, repelli quidē à bonis patris quasi exheredatum, vt l. sicut & seq.
C. de test. mil. quod ei non sit necesse nominatim filium exheredare, vt diligens testamē-
torum ordinandorum ratio postulat, sed non repelli à bonis paterni liberti. Illa vult eum
repelli etiam à bonis paterni liberti, secundum id quod generaliter receptum est filium C
patroni exheredatum à patre non habere bon. possessionem contra tab. paterni liberti,
quasi indignum. nam quem sua hereditate indignum existimauit pater, & vel paganus
nominatim vel miles silentio exheredauit, liberti quoque hereditate indignū existimasse
videtur arg. d. l. xij. §. penult. vt in veteri formula exheredationis siue abdicationis apud
Valerium Maximum, adiici solebat, Et domo mea eum indignū esse iudico. & hæc pœ-
na legibus xij. tab. & edicto prætoris de bonis libertorum consentiente cum legibus adeo
vt eius edicti auxilium etiam legitimum auxilium dicatur l. viij. §. j. cod. tit. liberis exhere-
datis irrogatur, vt & libertos paternos vel maternos amittant. Sed videamus ne potius
principio d. l. xij. cum extremo l. xlvij. sit magna concordia. nam l. xlvij. §. vlt. ait, filiū qui- D
dem à patre milite præteritum pro exheredato haberi & consequenter à bonis patris re-
pelli & paterni liberti, non tamen eousque silentium patris filio nocere, vt & à bonis li-
bertorum aitorum repellatur. Illud, Et, quod habent Pan. Florentinæ hoc plane signifi-
cat, repelli quidem eum à bonis paternorum libertorum sed non etiam à bonis libertor-
um aitorum, licet alias regulariter qui exheredatus à patre non ab auo repellitur à pa-
ternis, repellatur etiam ab auitis libertis l. x. §. j. cod. tit. vt ita non vsquequaque silentium
militis pro exheredatione habeatur. Congruit igitur sententia d. l. xlvij. §. vlt. cum princi-
pio d. l. xij. quo non agitur de bonis aitorum sed de bonis paternorum libertorum. ita-
que perspicuum est in fine d. l. xlvij. deesse negationem, & ita esse legendum, Idem respō-
sum non est etiam de bonis libertorum paternorum. vt simili lapsu in l. Cum Stichus. De
solut. alibi ostendi esse scribendum, idemque non est. E

Explicatur sententia l. libertus. De tut. & cur. da. CAP. VI.

Qvi hoc tantum notant ex l. libertus De tut. & Cur. da. libertum liberis patroni pa-
tronæve tutorem aut curatorem datum nullum excusationis priuilegium habere,
si in eo patronus liberique eius plenum ius patronatus habeant, vt si vltro eum patronus
manumiserit nulla necessitate cogente, si libertatem donauerit non soluerit l. xxiiij. De
exec. tut. hi non videntur assecuti sententiam legis. nam non hoc idem vult. d. l. libertus
quod est in d. l. xxiiij. vt beneficium excusationis habeat libertus quem quis ex causa fi-
deicommissi manumisit quasi debitor, sed vt idem etiam beneficium habeat si liberi pa- F
troni iura patronatus sperare non possint. & iura patronatus per excellentiam appellat
iura successionum in bonis liberti per bon. poss. contra tabulas vel per bon. possessionem
vnde legitimi. huiusmodi autem sunt liberi à patrono exheredati, vt docuimus superiori
capite. Item liberi eius qui contra legem Æliam Sentiam à liberto Iusurandum exegit
ne

A ne vxorem duceret l. qui contra. De iur. patr. vel qui non aluit libertum l. si patronus non aluerit De bo. lib. vel qui reuendiderit libertatis caufa impofita, donum, munus, operas l. Iulianus eod. tit. atque ita vt l. j. De leg. tut. dicitur legitimos tutores effe eos qui fperant fucceffionem pupilli, ita d. l. libertus, ait tutorem datum filio patroni ita demum ab omni excufatione repelli fi pupillus fperet fucceffionem eius, id eft fi eius fit patronus. nam & filius patroni, patronus dicitur l. x. De iur. patr. maxime fi ius in bonis liberti habeat, licet non fit principalis patronus, nec idem fit per omnia ius patroni & filij patroni l. fi filius. §. penult. De fid. lib. l. filius qui patri §. Paulus. De bon. lib.

De Claufula derogatoria. CAP. VII.

B **I**N legatis posterior volútas potior eft priore, vt in legibus, quarum etiam modo legata relinqui Vlpianus dixit. Prior auté & posterior dicitur duobus modis, fcriptura & intellectu. atque ita fit nonnunquam vt quæ fcriptura eft prior, intellectu fit posterior, & contra vt quæ fcriptura eft posterior, intellectu fit prior. ac quotiês quidem illud euenit, intellectus ordo fpectatur potius quam fcripturæ. vt l. xij. §. vlt. l. xiiij. De leg. j. Testator ira priore loco fcripfit, Cui bis legauero, femel ei deberi volo, deinde bis eidem legauit vnum tãtummodo legatum valet, alterum ademptum videtur. nam & fi ademptio datione fit prior infpecto ordine fcripturæ præpoftero, natura tamen fiue intellectu eft posterior. verum quia non apparet vtrum potius fit ademptum, in obfcuro heredi parcimus l. Scmpronius de leg. ij. & amplius legatum ademptum, exiguius non ademptum interpretatur. & hoc eft quod dicitur, In obfcuris Iurifcõfultos aut Iudices fequi minimum. At contra in eadem fpecie l. xxij. De leg. iij. Si primum quis ita fcripferit, Cui bis legauero, femel deberi volo, poftea eodem testamento vel codicillis fæpe eidem legauerit, ait plura effe legata & pofteriorem fcripturam feruari non priorem, quod nemo poffit fibi eam legem dicere vt à priore ei recedere non liceat l. quod autem §. pen. De donat. inter vir. & vx. At fubiicitur d. l. xxij. hoc ita procedere fi fpecialiter dixerit fe prioris volútatís pœnitere. quæ dicitur claufula derogatoria. hac non appofita prior fcriptura potior habetur vt dict. l. xiiij. Et ita in fpecie. l. Diui §. licet De iur. cod. & l. vlti. in princip. De leg. ij. ex fupradicta l. xxij. fubaudiunt fpecialiter defunctum derogaffe priori voluntati. quæ fubauditio plus nimio licentiæ habet. & profecto fuperuacuum etiam eft aut durum exigi fpeciale derogationem fi aliàs conftet fcientem prudentem recessiffe à priori voluntate: & parit hodie hæc claufulæ derogatoriæ neceffitas lites innumeras, ac, vt libere dicam quod fentio, videtur introducta à Iuftiniano vel Triboniano, cui amicum & familiare eft defiderare fpeciale voluntatem vbi fufficit quælibet l. vltima. C. de nouat. No. xcix. Sane hæc verba dict. l. xxij. Sed hoc ita locum habebit Si fpecialiter dixerit prioris voluntatis fibi pœnituiſſe & voluiſſe, vt legatarius plura legata accipiat, Triboniani funt non Hermogeniani. nam præterquam quod fermo ipſe fatiſ ſe ſuo iudicio prodit, fumpta lex eft ex libris Epitomarum, in quos rotundiores ſententias iuris Hermogenianus contulit, non interpretatione aut condicione veluti quadam eas ampliavit. Et fane non conuenit etiam bene hæc condicio ſuperioribus. Exigit ante ſcientiam nunc exigit ſpeciale derogationem. Quid enim ſcientiam ſi & præter eam ſpeciale derogationem defideras? aut quid ſpeciale derogationem ſi ſcientia contentus es? Et agnoui in re ſimili etiam Triboniani manum in l. iij. §. quæſitum ſi quis caut. nam cum Vlpianus ſcripſiſſet generalem conuentionem valere, ne vlla exceptio obiiciatur, Tribonianus hunc ſuo Marte adiecit modum, ita ſi ſpecialiter cauſæ exceptionum expreſſæ ſint quibus à promiſſore ſponte renuntiatum eft, male etiam coherentem. Et puto ex iure conſtituendam eſſe diſtinctionem talem, Aut cum ſcripſiſſem initio, Cui bis legauero ſemel deberi volo, poſtea inuito vel imprudenti mihi excidit vt eidem fæpius legarem eodem testamento vel codicillis. & hoc caſu prior voluntas potior habetur qua vel memoriæ

F meæ diffidens vel conſtantiæ dum vereor ne ſuaſionibus forte & blanditiis amicorum non poſſim reſiſtere, præmuniui me ſtatim ab initio mihi que præcaui in poſterum ne ea res mihi herediue meo fraudi eſſet. Aut ſciens prudens fæpius legauit quod Hermogenianus non omiſit in dict. l. xxij. & tunc poſterior voluntas derogat priori ſatiſ etiam ſi ſpecialis vel latior prioris derogatio non adſcribatur in testamento. Ex ſcientia præſumitur

voluntas, id est, qui sciens quid facit, sponte id & prolixè facere videtur & ita in specie A
 l. Diui §. licet, posteriores codicilli valent quamuis neque signati neque subscripti manu
 testatoris, quia codicilli imprudenti non excidunt. & in specie l. vlt. in princ. De leg. 2.
 manifestum est scientem prudentem recedere à priori voluntate ex eo quod in epistola
 satis non habet filio peculium palam donare, sed etiam adiicit, se id præcipuum sui que
 iuris & post mortem suam filium suum habere velle, vt superuacuum sit præterea desi-
 derare specialem derogationem. eademque distinctione vtor in rescriptis & Constitu-
 tionibus principum, quoties exit Constitutio noua quæ sit veteri contraria. nec enim
 specialem derogationem veteris Constitutionis requiro vt per nouam abrogata censea-
 tur, sed vt quidam interpretum ita distinguo, aut ex certa scientia, sicut loquuntur, prin-
 ceptis fecit nouam animo abrogandæ vetustioris, aut non. hoc casu non videtur abroga- B
 ta, illo videtur abrogata satis etiam sine speciali abrogatione, quam qui requirunt hos
 Valentinianus ait in Nou. de xxx. ann. præf. minutias iuris & captiosa verba sectari, vt
 quæ specialiter iussa sunt, specialiter abrogentur, tractans de Constitutione Theodosij
 quæ induxit præscriptionem xxx. annorum, qua plerique tolli tantum putabant iura &
 actiones specialiter designatas in ea Constitutione, sed eos deridet Valentinianus, & ait
 generale verbum, Omnia, quo Theodosius vtitur, vniuersa consumere, nec posse exce-
 ptum aliquid esse quod per illam Constitutionem illo peremptorio vocabulo conclu-
 datur. Dicendo enim, Omnia, inquit, nullum penitus cuiuslibet litis aut causationis fo-
 mitem dereliquit. Idque ita esse statuo etiam si in priori Constitutione nominatim adie-
 ctum sit ne per saturam abrogetur, vt nonnunquam in sanctione legum adscribi Festus C
 auctor est. Néve per saturam abrogato aut derogato, id est ne committis rebus plurimis
 abrogato, ne confusè, sed specialiter, explicatè, disertè, si modo appareat scientem prin-
 cipem fecisse nouam prioris abrogandæ, obrogandæ vel derogandæ causa. vt enim pri-
 uatus, & princeps multominus potest sibi legem dicere vt à priori non possit recedere.
 quæ omnia summè notanda sunt.

*Dies quibus pater sciuit infanti filiofam. competere bon. possessionem,
 an cedant filio.* CAP. VIII.

S Vpposititia videntur esse hæc verba in l. 7. §. vltim. De bon. poss. Aut pater, & per- D
 speram repetita ex §. pen. nam dies quidem quibus tutor sciuit, pupillo cedere constat,
 exemplo actoris ciuitatum, cui tutor comparatur quasi persimilis l. qui solidum §. etiam
 De leg. 2. & pupillæ Resp. l. 3. C. de iur. Reip. nam dies quibus actor siue syndicus sci-
 uit municipibus cedunt, & hoc voluit Papinianus in l. 14. Ad municip. scribens municipi-
 pes scire videri quod sciant hi quibus summa Reip. commissa est. respicit enim ad bon.
 possessionem, cuius tempora eodem libro scripserat l. 1. de bon. poss. fur. inf. com. sci-
 entibus tantum procedere. Scientibus sibi delatam esse bon. possessionem morte alterius
 l. 2. Quis ordo in bon. poss. ser. l. x. De bon. poss. l. 2. C. qui admit. & hoc idem in tuto-
 re voluit l. vltim. De iuris & fact. ign. dum ait, Impuberes sine tutore agentes nihil scire
 videri. Significat enim cum tutore agentes, scire videri. ea igitur quæ tutor scit: ac pro- E
 inde pupillo cedere dies petendæ bon. possessionis quibus tutor sciuit eam pupillo com-
 petere. quod in patre Papinianus apertissimè negat ita procedere in d. l. 1. hoc est, dies
 quibus pater sciuit infanti procedere bon. possessionem non cedere infanti, & similiter
 l. 3. Quis ordo in bon. posses. ser. scientiam patris filio non nocere. quamobrem maior
 est hac in re auctoritas tutoris quàm patris. nam & tutor propius ad pupillum accedit
 eumve repræsentat magis quam pater, adeo vt passim loco domini esse dicatur l. qui
 fundum §. si tutor. pro empt. l. tutor qui tutelam. De adm. tut. Plus autem est esse do-
 minum quàm patrem, maior potestas domini quàm patris. Tutor pupillo petit bon. pos-
 sessionem siue infans sit siue maior infante l. 6. & 7. de bon. poss. sicut actor municipibus
 l. 3. §. à municipibus. eod. Pater infanti tantum, propterea quod infans fari & eam ipse F
 sibi petere non potest d. l. 7. si infanti C. de iur. delib. l. 1. C. Th. de cret. vel bon. poss.
 Fœmina testamentum facere potest tutore auctore, vt est in fragmentis Vlpiani, non pa-
 tre auctore l. 6. Qui test. fac. poss. Pupillus tutore auctore obligatur non patre auctore
 l. vltim. §. pupillus. De verb. obl. Et similiter quod scit tutor, pupillus scire intelligitur,
 quod

- A quod fcit pater, filius fcire non videtur, & ideo dies quibus pater fcit infanti delatam fucceffionem, infanti non cedunt, fcientia patris filio non nocet. At fcientia tutoris pupillo nocet circa bon. poffeffionem & circa alias pleráque caufas l. 3. in fin. De trib. aét. l. non folum §. penult. de lib. cau. l. 4 §. illa. De do. exc. Nec obftat fi quis dixerit, Pater infanti potuit petere bon. poffeffionem. ergo dies cedunt quibus pater fciiuit. nam & curator furiofi potuit furiofo petere bon. poffeffionem, & dies tamen quibus curator fciiuit furiofo non cedunt d. l. 1. Neque igitur curatoris qui furiofo neque patris qui infanti potuit petere bon. poffeffionem, fcientia & ceffatio furiofo vel infanti nocet: nec minus falfum eft dies quibus pater fciiuit infanti cedere, quàm dies quibus curator fciiuit cedere furiofo. Dicemus fortè dies quibus pater fciiuit cedere in vtilitatem non in perniciem infantis: aut patri cedere non infanti. Sed quid cauillamur? Dies cedere eft præfcriptione eius temporis excludi à cominodo & petitione bon. poffeffionis, vel intra eos dies poffe petere, non vltra. non poffunt igitur cedere in vtilitatem, puta fi petieris antequam exierint, quin & cedant in perniciem tuam nifi petieris intra ea tempora, Et cedunt femper non ei qui potuit alij petere, fed ei cui competit bon. poffeffio, licet quandoque non potuerit fibi petere.

Tentatur fundum alienum datum in dotem neque à marito neque ab alio vfcupari poffe. CAP. IX.

- C EST quidem ita fcriptum in l. 13. §. dotale. De fund. dot. Dotale prædium quod lex Iulia alienari vetat fic accipi cum dominium marito quæfitum eft vt tunc demum alienatio prohibeatur. ex quo fequi videtur alienam rem in dotem datam dotalem non cõstitui. quod non probauerim. nam fateor dotalem cõstitui traditione vt l. 5. Solut. mat. l. fi focius, pro foc. & traditione dominium adquiri, fi res mulieris fuerit, fi aliena fuerit, dico occafionem tantum pro dote vfcupandi dari fi res mobilis fuerit, vt eft fcriptum in l. 1. C. de vfcup. pro dote. Sed inuenio etiam fine traditione rem dotalem fieri vt fi marito debitori fundi etiam fi is fundus alienus fuerit, vel debitori mancipij etiam fi id alienum fuerit, id quod debet mulier dote habere permiferit l. fi fponfalibus §. 1. De iur. dot. l. 14. §. penult. De fund. dot. & fit quidem res dotalis ftatim etiam fi aliena fuerit fi modò eam maritus habuerit tempore cõstitutæ dotis, vel fiet dotalis poftca cum eam habere cõperit. Et ita etiam res mulieris propria dotalis cõftituitur inftrumento dotali fine traditione l. fi fundum cod. tit. in qua Græci, dedit in dotem, rectè interpretantur, *καταγράψει ὡς ἰδίον* vt l. 14. De iur. dot. Si rem æftimatam mulier in dotem dederit, Accurfus rectè, id eft dare conuenerit. & fimiliter in l. xi. §. fic fideicommißum. De leg. 3. Antequam dederit, id eft dare voluerit, vt Afconius in diuinatione, *accufes, accufare velis*. Sin autem fundus alienus fiue proprius datus fit in dotem & peruenerit ad virum, puro nec ab alio eum vfcupari poffe quia in l. Iulia alienationis verbum vfcupationem comprehendat d. l. fi fundum, nec ab ipfo marito, eo fcilicet cafu quo mulieri actio de dote competit vel omnimodo competitura eft, ad quem folum pertinet lex Iulia l. 3. De fund. dot. & ob id l. i. C. de vfcup. pro dote, fcriptum eft res mobiles maritum vfcupare pro dote, qua appellatione continentur etiam mancipia. fciebat enim res immobiles maritum eo cafu quo dos reditura eft ad mulierem pro dote fibi vfcupare non poffe. nec enim potuit alia fine fcribere, res immobiles, vt aliàs animaduerti in l. fi cui locauero, Loc. fcriptum, fi res non immobilis fuerit iurari in litem, quia fcilicet de re immobili quæ latere non potest non iuratur in litem.

Emendatur l. xxx. §. penult. Ad leg. Falc. CAP. X.

- C Ertum eft legata feruo heredis purè relicta fine libertate fideicommißaria vt l. 8. §. 1. De leg. 3. non valere, quæ heres iubetur ei præftare, & ideo non venire in computationem legis Falcidix, vt Mæcianus fcribit l. 30. §. pen. ad leg. Fal. & vt conftat ex l. 20. eo. idem fcripfit de legatis domino heredis relicta, inter quæ tamè hoc intereft quod regula
- F Catoniana pertineat ad legata relicta feruo heredis, non etiam ad legata relicta domino heredis §. an feruo. Inf. de leg. Porro purè relicta legata intelliguntur etiam quæ in diem certum relicta funt quod attinet ad ceffionis caufam l. 5. l. fi dies. Quan. dies leg. ced. nõ quod attinet ad l. Falcidiam l. 45. Ad leg. Fal. Cedunt enim iure antiquo & nouiffimo ftatim à morte teftatoris. licet nondum apertè funt tabulæ, nondum adita hereditas, &

moriente legatario interim, in heredem eius transferuntur. Secundum hæc si seruo heredis in diem certum legatum relinquatur, legatum non valet. quia inutiliter cederet confestim testatore mortuo. At Mæcianus in d. l. xxx. §. pen. qui proposuerat seruo heredis pure inutiliter legari, subiicit aliam causam esse eorum quæ in die certa relinquuntur. quod est manifesto falsum, & legendum emendata traductione verborum, *Quæ die incerta relinquuntur.* nam seruo heredis sub condicione legatur rectè. & dies incerta cōdicio est si non tantum incertum sit quando sit ventura sed & an sit ventura. & rectè l. j. §. vlt. Vt leg. no. caueat. legato die incerta relicto, dies incerta condicio appellatur. Ideo autem seruo heredis sub condicione vel die incerta legatum relicto valet quia dies legati huius non cedit antequam condicio extiterit, & fieri die cedente potest vt seruus exierit potestate heredis. quo casu sane debetur legatum & peti potest ac proinde cum dicat Mæcianus d. §. pen. aliam causam esse eorum quæ seruo heredis die incerta dantur, hæc scilicet valere, pura non valere, quod subiicit ita corrigendum est, *Nam si liberato dies cœperit cedere, ei debentur.* Liberato id est manumisso vt l. cum sub hac. de cond. & demonst.

*Deprauatorum quorundam locorum iuris, vetus & vera scriptura
conseruatur.*

C A P. X I.

EGo in l. vj. Quemad. ser. amit. nō video qua ratione hæc verba, sed si is fundus qui ser- uierit ita diuisus est, commutentur in hæc. Sed si is fundus qui seruterit semita diuisus vel via diuisus est. nec enim fundus inter socios vita aut semita diuiditur vnquam sed regionibus certis, imo nec diuidendi fundi aliud vllum genus est quam veluti linea in directum transducta fundi vnus facere certas regiones duas, vnā quæ vni, alteram quæ alteri competat, atque ita ex vno fundo quodammodo facere duos. fit diuisio linea vel fune, non via non semita: vel si quod fortè inter regiones in ipsa diuisione intermittatur spatium, id neque est via neque semita, sed limes intercisiuus. Et si eo loco verba illa commutare licet, licebit & alio in eadem lege §. pen. vbi est scriptum, atque ita diuisus est fundus. Verum vtroque constat ita diuisum fundum seruientem accipi vt posuerat initio fuisse diuisum fundum dominantem, id est regionibus certis non partibus incertis. & fundo dominante ita diuiso, sociorum quémque sibi soli vsurpare, sibi soli deperdere viam. fundo autem seruiente ita diuiso distinguere nos & subdistinguere hoc modo. Aut certo loco constituta est via, aut infinito. & si certo, aut diuisus est fundus inter socios fundi seruientis per latitudinem viæ aut per longitudinem. Diuisio per latitudinem viæ, duas semitas facit, est enim semita, semis via, vt Seruio Honorato videtur & veteribus glossis ἀρεπὸς ἡμιόδιον. & hoc casu satis vsurpat seruitutem is cuius fundo via debetur si vel vna semita vtatur. Diuisio per longitudinem viæ duas vias facit non duas semitas. & hoc casu non vsurpat viam vtramque qui altera tantum vtitur quia duæ viæ intelliguntur esse per inde atque si ab initio duobus fundis diuersorum dominorum duæ viæ iniunctæ fuisset. quod obtinet etiam via constituta in infinito & diuisione fundi eius qui seruit facta regionibus certis. Dixi diuersorum dominorum propter l. vnā. De seru. rust. quæ accipienda est de via imposita per plures fundos vnus. Non video autem cur etiam iidem à l. domum De contrah. empt. tollant elegantissimam scribendi rationem, cui similis est in l. si fundum De cond. & demonst. & frequens in aliis auctoribus, Vt non compellatur emptor perficere emptionem, sed etiam quod forte solutum ab eo est repetet: pro quibus hæc reponunt, vt non tantum non compellatur, &c. perperam. quia subiicit, repetet non repetat. & cum antiquæ scripturæ quam tuemur idem sit sensus in re ipsa, non video cur hanc malint. quorum & illud ferre non possum, licet ab Alciato prædictum, vt addatur negatio in l. xij. De suis & leg. hered. Quid enim est certius quàm filium patri esse proximum agnatum. Eum qui suus est & agnatum esse, Sui tatem esse speciem agnationis l. de bonis. §. j. De Carboni. edict. Tametsi inquit, liberi ex inferioribus partibus petant qua legitimi (hi sunt agnati) vocantur quoniam sui sunt. Et l. r. Cod. de gradibus & affinitatib. proximiores ex agnatis sui dicuntur. & l. vltim. C. de codicil. Liberis vsque ad quartum gradum agnationis id est vsque ad abnepotem. Et ita è contrario qui non est suus, non est

- A** non est agnatus l.vij. Vnde lib.cuius etiam verba illa, Quia sine dubio non est agnatus, excipiunt malè.nec enim suum negant esse agnatum, sed non suum. Fateor separari suos ab agnatis etiam in xij.tab.nam & consanguinei separantur ab agnatis, & consanguinitatem tamen nemo ambigit speciem agnationis esse. Separatio hæc fit quia non eodem iure sunt omnes agnati. Id quoque nunquam patiar traduci verba.l.ij. De grad.& adf. sed post enumeratas personas sexti gradus dicam potius resummi patrum magni & similibum nepotes, ut demonstratur eos propriè sobrinus vocari, & sequar vulgarem scripturam, Qui verò ex fratribus patruelibus &c. ij propriè sobrini vocantur & sobrini scilicet sunt eius de cuius cognatione quæritur. Pater eius eis est propius sobrino. Cui pater meus est propior sobrino, is mihi est sobrinus & ego illi. Sumus enim consobrinorū filij. Igitur ut quinto gradu ij qui mihi sunt propius sobrinis, id est patrum magni filij separantur ab iis quibus ego sum propius sobrinis, id est patrum nepotibus, Ita sexto gradu qui patri meo sunt propius sobrinis id est propatrum filij, mihi non sunt sobrini, & separantur ab iis quibus pater meus est propius sobrinis, id est patrum magni nepotibus, & mihi sunt sobrini. Nolim etiã ullam traiectionem fieri in institutionibus titul. Si quad.paup.fec. dic. nam qua ratione quòve argumento traieceris verba illa, ut puta si equus, &c. in post sequentem clausulam, Hæc autem actio &c. eadem & ego traiecero clausulam eandem post inferiora verba. Nec enim dici potest animal iniuriam fecisse quod sensu caret ex l.j. D.eod. quod quis ferat? nec est igitur quod illud potius quisquam ferat. sed proposito exemplo quo actioni noxali lex xij.tab.locum esse voluit de equo calcitrato & boue qui cornu ferit, quæ feritas naturalis non est, quidni rectè subiiciat generalem definitionem, ut sit huic actioni locus si non sit genitilis siue naturalis feritas, contra ut non sit locus si sit genitilis. & enarrantem me aliquid quæso quid refert ab exemplo an à definitione incipiam? nam & vtrumque est propositio. Sed vrgeo forsitan nimis.reprimam me, si modo & quamlibet aliam quàm anuli impressionem prius concedant mihi in testamento non sufficere, nec temerè adeo me in l.ad testium Qui test.fac.poliubeant legere. Et magis est ut non tatum anulo. nam diligens obseruatio condendorum testamentorum & multo alia scrupulosiora requirit, ut vno contextu testamentum fiat, ut in conspectu testatoris testes vno eodemque tempore coeant, ut adscribant nomen suum, ut signant anulo non quolibet sed eo qui habeat χαρακτήρα, id est signatorio vel ut Vopiscus loquitur Sigillario, nec igitur quolibet alio impressio quod propriè non sit comparatum signandi causa, itémque ex S.C.Neroniano ut ter lino per foramina traiecto testamentum obsignetur. Concedant etiam se errasse in l.ij. De Inter.in iu.fac. emendantes. Non si domi vel in itinere. Interpretatur Vlpianus quid sit in iure interrogari. & ait ius esse cum solum locum vbi magistratus vel alius iudex consistat iuris dicendi aut iudicandi gratia vel id est etiam si domi aut in itinere siue de plano hoc agat, ut iudex pedaneus, ut magistratus sæpe etiam de plano ius dicit data bonorum possessione vel quo alio iure & in aliis causis innumeris quæ è solo expediuntur & plano pede.& ita Græci. τόπος ὅτι διασηλὸς μόνος ἐνθα χάριν τῆ διαμοδότησαι ἢ διαδοσαι συνίσταται εἰ καὶ ἐν δίκῃ ἢ ὀδῶ τῆ το γίνεται. Et ne sint etiam audentia tanta ut legant in l.pc.§.vlt. De acquir. rer. do. Non si id quod in publico innatum, &c. nam insulam in flumine publico natam esse publicam certissimum est sicut & ipsum flumen publicum est. Flumen est vsu publicum iuris gentium l. adeo §. quod si toto hoc tit. l. fluminum De damn. inf. ergo & insula in flumine nata vsu publica est iuris gentium. proprietate autem priuata est eorum qui proximiorum insulæ agrum possident. ac propterea non est verum quod Labeo ante dicebat, Si insula in flumine nata propria tua est nihil in ea publici est: nam vsu publica est iuris gentium, ut flumen, ut ripa, ut littus, ut ripæ continens ager d. l. pen. §. si qua insula. nam & ripæ cedit continens ager. & tollenda negatio à l. pen. §. vltim. De flum.

Cuius regionis mores legesve seruari oporteat in peragendo testamento.

F

C A P. XII.

Quæti hodie sepenumero solet cuius regionis aut ciuitatis leges morésve seruari oporteat in ordinando testamento. nam quot sunt ciuitates, tot ferè sunt ordinandi te-

stamenti leges aut mores. & soleo dicere patriam testatoris solam spectari oportere ex l. si non speciali C. de test. quæ ita demum testes exigit in conspectum venire testatoris si non speciale priuilegium patriæ hanc iuris obseruationem remiserit. Ius igitur patriæ spectatur potius quàm ius commune populi Romani. & ita testamenta in peregrino solo facta insinuari & publicari in patria secundum leges morésque locorum proditum est in l. ij. D. quemadmodum. test. aper. Sux igitur patriæ & ciuitatis legibus aut moribus quisque testari debet. & deportati ob id testamentum facere non possunt, quòd nullius sint certæ ciuitatis ciues vt secundum leges ciuitatis suæ testentur l. j. §. hi quibus. De leg. ij. qua ratione & in Deditiis Vlpianus vitur in fragmentis titul. de testamen. Denique non spectari locum volo in quo bona sita sunt, sed patriam testatoris. Est autem duplex patria: vna originis, altera domicilij: vel triplex, originis quam germanam M. Tullius vocat, alia domicilij, & alia communis, vt Roma in orbe Romano. & domicilij potius quàm originis spectari patriam volo. quod confirmat aperte hic locus Isocratis in Æginetico. *Ἀνάγνωθι τὸ νόμον τῶν αἰγυπτῶν. καὶ γὰρ τῶτον ἔδει ποιέσθαι τὰς διαθήκας. ἐνθάδε γὰρ μετακρούμεθα.* Possit autem quis quo loco habet bona, eius neque originalis esse neque incola. l. iij. C. de incol. l. libertus. §. sola. D. ad municip. nec eius loci vlla habebitur ratio in faciundo testamento.

Silanus, Serracula, Edulitas.

C A P. XIII.

IN l. xix. §. vlt. de act. empt. personas ex quarum rostris aqua salire solet, Tullios interpre-
tatus sum, libro vndecimo, & Siluanos vel Silanos. ac probo magis Silanos vt apud Fe-
stum legitur & Lucretium & Celsum, quibus addo, quod ita est scriptum in fabulis Hy-
gini. Tres silani sunt secuti, qui Amimonijs fons appellatus est. & quod glossæ veteres si-
lanum fontem siue *κρήνην* esse interpretantur. In l. xxix. ad leg. Aquil. vt retuli libro nono,
quod Græci ferraculum contum interpretantur, confirmant quodammodo glossæ veterum,
in quibus ita est, *πηδάλιον*, gubernaculum, clauum ferraculum. In l. xvij. de Com-
pensat. libro secundo, ostendi esse legendum, ædilitatis tempore. quod confirmant Basili-
ca, in quibus ita est, *ἐν τῷ ἀγορανομεῖν*. & edulitatis nomen, quod mauult Duarenus, Latinum
non est. deceptus fuit loco illo Lampridij, Cum edulitatem P. R. ab eo peteret, sanè
ita emendando ex veteri scriptura, Cum vilitatem P. R. ab eo peteret. & in consequen-
tibus. Tunc ille non quidem vilitatem proposuit. quæ rectissima scriptura est vt in Com-
modo, vilitatem proposuit ex qua maiorem penuriam fecit. Amm. Marcellinus 14. Cele-
brari vilitatem intempestiuam argenti, cum impenderet inopia grauius rationabili respō-
derunt. Ædulitatem quidem & ædilitatē promiscuè veteres scripsisse inuenio, vt in illo
loco Apologetici apud Tertullianum, Philosophi tyrannidem affectant, Christianus ve-
rò nec ædulitatem, vt. lib. habent. ac paulo post, *ἀποκαρτερεῖν* rectius quàm *ἀποκαρτεροῦν*.

De lege Glicia.

C A P.

XIIII.

Quærelam inofficiosi testamenti esse ex antiquissima lege Glicia coniciere licet ex in-
scriptione l. iij. D. de inofficio. testam. quæ dandæ querelæ rationem reddit, legis
Glicia ferendæ rationem reddere videtur. & ne quem decipiant infomnia nescio cuius,
néve mei tacentis modestiam in conscientiam ducat, scripsi latam forte à Glicia dictato-
re, non negans igitur quin fortè à consule vel prætore eiusdem nominis siue cognominis.
Glicia cognomen est, vt in M. Claudio Glicia dictatore, Glicius nomen, vt in Glicio Gal-
lo apud Tacitum, & Augustæ Taurinorum in hoc titulo antiquo. *Q. Glicio P. F. Atilio
Agricolæ Coss. vij. vir. Epulonum, legato pro prætore Imp. Nerae Cæs. Prouinciæ Beticæ leg. leg. 6.
Ferrat. leg. Citerioris Hisp. Prætori Aedili Cur. Iul. Vespasiani Tribuno licæ x. viro Stilibus iud.*
Prætores autem etiam leges ad populum tulisse populūque rogasse, Lilius indicat
xxvij. sed malim legem Gliciam appellari à dictatore. quod ille tamen improbat hoc mo-
do. Coactus est Glicia se magistratu abdicare. fateor. ergo non satis habuit temporis ad fe-
rendam vllam legem. hoc nego. Et coactus est, inquit, se abdicare antequam aliquem ma-
gistrum equitum nominaret. hoc etiam nego. rarè enim ipse sibi Dictator Mag. Equi-
tum dicebat, sed dicebatur plerumque à consule vel populo. Et Gliciam se abdicare coa-
ctum

- A** ctum antequam sibi Mag. Equitum nominaret, nusquam reperietur sculptum vel scriptum. nam quod est in Fastis Capitolinis, *M. Claudius C. F. Glicia qui scriba fuerat dictator coactus abdicare sine Mag. Equitum.* hoc vult, dictatorem eum dictum non adiuncto Mag. Equitum, vt Liuij xxij. C. Terentius Consul N. Fabium Buteonem ex Senat. Consulto sine magistro Equitum dictatorem in sex menses dixit. Illud etiam male, leges non appellari à cognomine, & Gliciam esse à cognomine. nam & lex Norbana dicitur à cognomine, & Peducæa, & Poppæa (hæc enim Norbanus, Peducæus, Poppæus, magis cognominibus adscribuntur) & lex Glicia possit deduci à nomine, vt ostendi supra. Item male ex verbo, Inductum, quod est in Institutionibus titul. de inofficio testam. querelæ originem refert ad auctoritatem prudentum. nam & inductum dicitur quod descendit ex legibus xij. tabul. vel alijs. l. j. ad exhibend. l. j. de vsurp. & vsuc. l. lex. de sta. ho. l. j. de con. act. tut. Probabilius est referri eam ad legem Gliciam, fortasse & quartam qua excluditur querela, potius quam ad Constitutionem D. Marci, vt emendavi in extremo libri tertij Iulij Pauli Receptatum Sententiarum, quo ex loco de me sumit ille quo vtatur in me, de posteriore cogitatione quo peruellat priorem. Item malè etiam ante Senatus Consultum Orficianum matris hereditatem ad filios filiasque pertinuisse. nec enim pertinuit iure legitimo exclusis agnatis, vt ex Senat. Consul. Orficiano, quæcumque mater esset : sed pertinuit quasi ad cognatos iure honorario, vel quasi ad consanguineos iure ciuili. Si mater in manum conuenisset, vt docueram iam ante Obs. vj. & vij. Idem malè leges xij. nihil cauisse de liberis instituendis vel exheredandis : cum ius hoc antiquitati tribuatur in titul. de exhibend. lib. in institut. & l. Gallus de lib. & post. & liberi in xij. sui heredes appellantur l. liberorum. de verb. significat. quæ appellatio satis demonstrat eos esse heredes instituendos vel exheredandos, quia sui sunt, qui si alieni essent, nequaquam essent exheredandi. & exheredari etiam sicut occidi potuisse absque causa demonstrat l. in suis. de lib. & post. qui sunt effectus patris potestatis l. quidam. de verbo. obligat. quam constat esse ex xij. tabulis.

De fure nocturno.

C A P. X V.

- D** Vlpianus ait in l. furem. D. ad leg. Cor. de fal. Furem nocturnum ita demum occidi iure, si is cui furtum faciebat ei parcere sine vitæ suæ periculo non potuit. quod pugnat cum l. xij. tabul. quæ furem nocturnum omnimodo occidere permittit, furem diurnum ita demum si se telo defendat ne apprehendatur. l. si pignore. §. furem de furt. l. iij. ad leg. Aquil. nam Vlpianus in d. l. furem, idem statuit in fure nocturno, quod lex xij. in diurno. nec enim nocturnum aliter vult occidi quàm si quis eum apprehendere non potuerit sine suo periculo, puta quod is cum telo esset, seque telo defenderet ne apprehenderetur. Et sanè videtur lex xij. tabula. non fuisse in vsu. quod etiam constat ex his Vlpiani verbis lib. viij. ad edictum titul. si quadrupes pauperiem dederit. Si quis, inquit, furem nocturnum occiderit quem lex. xij. tabula. omnimodo permittit occidere, videamus an lege Aquilia teneatur. Pomponius dubitat an hæc lex non sit in vsu. Sed si
- E** quis furem metu occiderit, non dubitamus quin lege Aquilia non teneatur. Sin autem cum posset apprehendere maluit occidere, magis est vt iniuria fecisse videatur. ergo etiam lege Cornelia tenebitur. & pars horum verborum quædam est. in l. §. ad leg. Aquil. Ergo qui occiderit furem nocturnum, ita demum impune feret, si metu mortis, quam ei fur intentabat, se telo puta defendens, eum occiderit. nam si, cum posset apprehendere sine suo periculo, maluerit occidere, lege Cornelia tenetur vel lege Aquilia. nec igitur quidquam distat fur nocturnus à diurno. nam & diurnus eo solo casu impune necatur: atque ita valet lex xij. in fure diurno, non in nocturno. Sed ex Constitutionibus hodie in agris valet etiam lex xij. tabula. in fure nocturno. nam vt est constitutum in l. j. C. quando lic. vnicuique sine iud. se vind. furem nocturnum in agris quoquo modo occidere licet. & rectè Græci d. l. si pignore. §. furem. & d. l. iij. accipiunt de fure nocturno qui depopulatur agros. Valet igitur in agris lex xij. sed non etiam in vrbibus vel oppidis. & sanè quo est in agris maior grassandi facultas, eo qui in agris noctu furantur, odio sunt digni maiore.

Quærebam aliquando cur Papin. in l. vij. de iust. & iu. fecerit quinque partes iuris ciu-
 lis, eius scilicet quod scriptum est, cum Modestinus in l. pen. de legib. iuris ciu-
 li vniuersi tres tantum partes faciat? nam Papin. certè in d. l. vij. diuidit ius ciuile, non omne,
 sed scriptum tantum, & non politicum, sed legitimum. Modestinus in d. l. pen. ius ciuile
 vniuersum, cum & consuetudinem in partibus adnumeret. Ait enim, Ergo omne ius aut
 consensus fecit, aut necessitas constituit, aut firmavit consuetudo. An igitur plures sunt
 partes iuris ciuili scripti quàm iuris ciuili vniuersi? Sanè articulus ille, Ergo, à quo inci-
 pit d. l. pen. significationem præbet, eam legem summam esse & conclusionem totius ti-
 tuli, siue repetitionem & congregationem non omnium partium iuris, sed earum tantum
 quæ in eo titulo tractatæ sunt, quæ tres sunt, Leges, S. consulta, Consuetudo. nam titulus
 est, De legibus & Senatusconsultis & longa consuetudine. De decretis Principum est tit.
 iij. De auctoritate prudentum tit. ij. De tribus illis partibus ille tit. iij. de quibus cum fa-
 ctis multa in illo tradita essent ex libris prudentum, tandem res omnis à Modestino ita cõ-
 cluditur, Ergo ius omne, &c. nam ius quod consensus fecit, lex est quæ populi aut plebis ius
 su sancita est. Ius autem quod necessitas fecit est S. Cõsultum, vt in l. ij. §. deinde quia diffi-
 cile. De orig. iuris, scriptum est, aucto numero populi, necessitatem ipsam curam Reipub.
 ad Senatum deduxisse, & inde nata S. C. esse. Ius quod firmavit consuetudo, est quod in-
 ueteratus mos attulit. Sed & hoc ius consensus facit, verum tacitus & illiteratus: legem
 expressus & literatus. quin & S. C. consensus facit, sed non hic solus, verum etiam necessi-
 tas, aut necessitas sanè potius principium eius est, non consensus nudus. qua ratione & o-
 bligatio consensu contracta separatur à cæteris, quamuis & cæteræ in se consensum ha-
 beant. Sit igitur ea l. pen. conclusio totius tit. vt dixi. Verum tentemus etiam, ea diuisione
 vt ius omne aut consensus faciat aut necessitas constituat aut firmet consuetudo, posse
 contineri omnes partes iuris ciuili. nihil enim vetat partes cuiusque rei etiam si sint plu-
 res, contrahi & in paucas redigi. nam & ius quod princeps constituit, rerum ductus ipse
 & necessitas fecit l. ij. §. nouissime De orig. iur. & ius gentium, vt nominatim ex Caio pro-
 ditum est in §. ius autem Instit. De iu. nat. quod Aristoteles partem facit iuris ciuili. Et
 similiter necesse fuit admitti auctoritatem prudentum l. ij. §. post originem. De orig. iuris
 & breuiter sumpsisse Modestinus videtur hanc iuris partitionem ex hoc Menandri loco. D
τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπαιτίας γίνεταί, ἢ ἐξ ὀνόματος ἢ ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἢ ἐκ τῆς ἐπιτοῦ ἔθει πάνι. Non
 ius omne tantum, sed & omnia aut leges efficere, aut necessitatem, aut consuetudinem.

Emendatur l. licet De usufructu legato.

CAP. XVII.

Falsum est quod ait l. licet De usufr. leg. tunc tantum esse huic Constitutioni locum vt
 liceat testatori repeterie legatum usufructus, cum in annos singulos relegaretur. nam
 & repetitur rectè, si relegetur alternis annis, mensibus aut diebus, vel ad certum tempus,
 vel ad tempus vitæ legatarij, vel manifesta repetitione, hoc modo. Quotiensque legata-
 rius capite minutus erit, eidem usufructu. do lego, vel, Quotiens usufructus amissus erit. E
 namque placet qualicumque ratione amissum usufructum repeti posse, dummodo nõ
 morte l. j. §. vlt. l. ij. §. si non mors l. iij. l. v. in princ. Quib. mo. usufructu. amit. l. in singulos De
 an. leg. Igitur perperam ita scriptum est in d. l. licet. Tunc tantum, & malim, Nec tantum.
 nec absque euidenti ratione, Primùm enim ita in lege proponitur. Licere testatori repe-
 tere legatum usufructus, sed licere etiam nominatim, puta vt post capitis minutionem
 deberetur: & hoc Imperatorem Antoninum ad libellum rescripsisse, nec tantum huic
 Constitutioni permittenti repetitionem usufructus locum esse cum in annos singulos
 relegaretur, sed & cum nominatim, vt similiter dictum est initio l. iij. Quib. mo. usufructu.
 amit. sicut in annos singulos legari potest usufructus, ita & post capitis minutionem amif-
 sum nominatim legari posse. ac si diceret, non tantum tacitè, sed etiam nominatim usufructu. F
 amit. repeti & relegari posse. Facilius quid sit tacitè, quàm expressim. sed & hoc fit expres-
 sim rectè. nec tamen carebat dubio. nam repetito palàm usufructu post capitis minutio-
 nem, quodammodo fraus videtur fieri iuri publico. sed non fit in totum. nam usufructus
 qui

A qui iam processit extinguitur, non qui insequitur, imò vno eodemque momento & amittitur & resumitur vsusfructus l.iii. §. pen. cod. & simili ratione qui insequitur resumiturve extinguetur si noua capitis minutio contigerit.

Explicatur ratio l.cum vsusfructus De vsufr.leg.

CAP. XVIII.

EXtat vsusfructum legatum alternis annis non posse non vtendo amitti: quia plura legata, plures vsusfructus sunt l.xxviii. Quib. mod. vsufr. amit. non amitti etiam capitis minutione l.ii. §. si non mors. eod. tit. At si via legata proponatur alternis annis, vel aqua vel iter vel actus, non perit quidem ea seruitus capitis minutione, quia nec quocunque alio modo legata morte aut capitis minutione perimitur l. 3. Quemad. e ru. amit. At non vtendo perit siue simpliciter sic legata siue alternis annis, quia vnum est legatum vna seruitus, l. si sic. eo. tit. Cur autem vsufructu legato alternis annis, mensibus aut diebus plura sint legata, via aut simili alia seruitute legata, vnum legatum, non plura, hæc ratio redditur in l. cum vsufr. De vsufr. leg. vt Flor. est scriptum rectè, Quia via natura sui habet intermissionem. quæ ratio valde obscura videbitur, nisi explanetur & euoluatur hoc modo. vsusfructus sui natura intermissionem non habet. nam & si possit fructuarius non ita assiduo capere fructus, tamen assiduo vtitur re in qua vsusfructum habet, dum eam naturaliter possidet. Qui ergo testator vsusfructum contra sui naturam intermittere vult, vt cum eum legat alternis annis, plane indicat se plura legata facere voluisse. At viam, iter, actum, aquam si legauerit alternis annis, vnum est legatum, vnaque seruitus, quamuis intermissionem habeat ex iudicio defuncti. nam si intermissio faceret plures seruitutes: via nunquam esset vna vel aqua vel quæ alia seruitus rustici prædij, sed omnis esset multiplex semper, quia omnis seruitus rustici prædij sui natura intermissionem habet. nec enim continuo ire, agere, aquam ducere vel haurire possum. & hoc distant seruitutes rusticæ ab vrbis quæ continuum vsu & continuam possessionem habent l. seruitutes quæ in superficie De ser. vrb. Paulus est auctor d. l. cum vsufr. Is solet, imo omnes ferè Iuriconsulti, breuiter adstringere rationes quibus vtuntur, & omittunt frequenter conclusionem atque etiam propositionem vel adsumptionem, Aristoteleo more, quem notauit his verbis Eustrathius quodam Ethicorum loco, πλὴν μείζω καὶ τὸ συμπέρασμα παρῆκεν ἕως δὲ αὐτῶν ἡδὲ πανταχοῦ τοῦτο ποιεῖν. Et Papiniani similis est illa ratio differentie inter partem fundi & hominem simpliciter legatum in l. Mæuius. §. duorum. D. de leg. ij. Hominis enim legatum orationis compendio singulos homines continet: quæ alio loco explanabitur.

Declaratur differentia inter corpus & quantitatem ad Constitutionem D. Pij. CAP. XIX.

EX Constitutione D. Pij, si idem corpus eidem ab eodem herede sæpius eodem testamento legetur, semel tantum debetur l. planè. §. i. & seq. De leg. i. l. Mæuius de leg. 2. & aliud iuris est eadem quantitate legata sæpius. quia scilicet quantitas eadem legata sæpius, debetur sæpius volente testatore, quod eum voluisse legatarius probare debet. alioquin præsumitur repetiisse potius testator quàm duplicasse vel id fecisse forte ima parte testamenti obliuione prioris legati. d. l. planè vno tantum casu præsumptio facit pro legatario & onus probandi contrarium in heredem transfert, si diuersis scripturis, eandem quantitatem legauerit, puta testamento & codicillis. nam cum diuersæ sunt scripturæ, facilius præsumitur multiplicatio aut duplicatio. Rationem autem inter corpus & quantitatem, quæ dicitur esse euidentis in. d. l. planè. quis euidenter exposuit: ego exponam si potero. Res eadem ne volente quidem testatore sæpius dari aut præstari potest: quia res mea facta semel, amplius mea fieri aut mihi legari non potest. l. si feruus §. Stichū. De leg. i. ac nec estimatio quidem ex repetitione debetur: quia res legata est non estimatio, & secundum regulam iuris duæ cause lucratiuæ in eandem rem concurrere non possunt, nisi appareat testatorem voluisse & rem præstari & estimationem. quod etiã legatariū probare cōuenit l. si alij in fi. de vsufr. l. nutu. §. i. D. leg. i. Res ipsa ne volente quidem

testatore sæpius præstari potest. At quantitas eadem volente testatore sæpius præstari potest: quia & si quantitas sit eadem, non tamen est species eadem, non eadem corpora nummorum. Quantitas eadem facile multiplicatur. Corpus idem non recipit multiplicationem. Denique duæ causæ lucratiuæ in eandem rem concurrere non possunt: in eandem quantitatem possunt.

Ad §. Stichum l. qui decem. De solut.

C A P. XX.

IN l. qui decem. §. Stichum De solut. tres ponuntur species, in quibus omnibus ferè idem ius est. Prima hæc est, Stipulatus sum Stichum aut Pamphilum, cum meus esset Pamphilus. Etiam si postea Pamphilus desierit esse meus, non liberabitur promissor soluendo Pamphilum, quia in quo non consistit obligatio nec solutio consistere potest. idemque erit si post stipulationem Pamphilus factus sit meus l. xvi. C. de verb. oblig. Secunda species hæc est, stipulatus sum hominem generaliter. Marcellus ait in d. §. Stichum. *Vnum etiam ex his qui tunc stipulatori seruierant dando promissor liberabitur.* quod rationem non habet, & est manifesto falsum. nam in his qui stipulatoris erant, non consistit obligatio l. Mæuius. §. duorum de leg. ij. ergo nec solutio. & sanè perspicuum est, Num, illo loco esse legendum non, *Vnum*, per interrogationem, vt quærat, Si quis stipulatus sit hominem generaliter, num etiam ex his qui tunc stipulatori seruierant, postea seruire desierant, dando promissor liberabitur? vt & tertia specie ita quæstionem instituit, Num mortuis duobus, &c. Sic autem ad quæstionem illam respondet, *Vi quidem ipsa & hic ex his dari stipulatus est qui eius non erant*, ac si diceret, Non is tantum de quo fuit species prima qui stipulatus est Stichum aut Pamphilum, eos dari stipulatus intelligitur qui eius non erant, sed & hi qui stipulatus est hominem generatim & simpliciter, vi ipsa ex his dari stipulatus est qui eius non erant. *Vi ipsa*, id est tacito intellectu, etiam si hoc non expresserit. Tertia autem species hæc est, Stipulatus sum hominem ex his quos Sempronius moriens reliquit. tres Sempronius reliquerat, quorum vnus tunc erat stipulatoris & post esse desit. i. mortuis duobus qui alterius erant, quæritur an reliquus qui stipulatoris erat & post esse desierat debeat & solvatur rectè. Et ait non solui rectè, nisi ante mortem duorum desierit esse stipulatoris. Ergo ista distinguit, Aut superstes seruus stipulatoris esse desit post mortem duorum, & hoc casu morte duorum tollitur. omnis obligatio. In mortuis certè tollitur. In superstite etiam nulla est, quia quo tempore duo mortui sunt is erat in dominio stipulatoris. Aut superstes seruus stipulatoris esse desit ante mortem duorum, & hoc casu morte duorum omnis obligatio non tollitur, sed superest in superstite. nec enim omnino stipulatus videor ex his qui mei non erant, cum aliam finitionem aliumque modum stipulationi adiecerim, Ex his quos Sempronius reliquit. Non subauditur ille modus, Ex his qui mei non erunt, quando alium exprimo modum.

Explicatur ratio quædam Papiniani obscura valde.

C A P. XXI.

CUr parte fundi pro indiuiso mihi legata duorum testamentis simpliciter, pars quæ solvente vno herede facta est mea, quamuis postea alienata sit, ab altero herede eadem mihi solui potest? & tamen homine duorum testamentis simpliciter legato, Stichus qui solvente vno herede factus est meus, quãuis postea sit alienatus, ab altero herede idem solui non potest. Et rationem breuiter præcidit Papinianus. xvii. Quæstionũ his verbis, *Hominis enim legatum orationis compedio singulos homines continet*, quam explicare sanè arduũ & difficile est. Legato hominis ait singulos homines cõtineri. aliud est cõtineri aliud consistere. Cõtinetur legato quod legatum est aut quod intelligitur esse legatum. Consistit legatum in ea re quæ solui potest. Qua in re consistit, non cõtinuo & ea res legato cõtinetur. & retrò, quæ res legato cõtinetur, nõ cõtinuo cõsistit & in ea legatum. exempli gratia, Si res mea mihi legetur, res mea legato cõtinetur in ea tamen legatum non cõsistit. Item legato decem nummorum mihi relicto, non continentur decem quæ in arca mea sunt, in his tamen legatum consistit. nam si ea decem quæ in arca mea erant, postea fortè ad heredem peruenerint, ea heres mihi soluendo liberabitur. & ita legato

- A** ita legato partis fundi mihi relicto, fundi non & continentur partes fingule. ergo nec pars quæ tunc mea fuit nec quæ post facta est mea, quæ si contineretur sanè in ea non consistet legatum: sed quia non continetur, etiam in ea consistit legatum, vt possit heres eandem partem aliquo modo suam factam mihi soluere & liberari. Contrà, legato hominis mihi relicto, continentur singuli homines. ergo is etiam cõtinetur qui tunc meus fuit vel qui postea factus est meus, ac consequenter, in eo non consistit legatum, & eundem hominem mihi dando heres non liberatur. Cur verò hominis legatum cõtinet singulos homines, partis legatum non continet singulas partes? quia homo est species vel vt Seneca loquitur genus speciale, quod habet in se singulos, quæ indiuidua vocant, Stichum, Pamphilum, Damam. Pars non est genus, non continet singulas partes, vt pars fundi non continet partes ceteras fundi, pars hominis non cõtinet hominis partes omnes. In partis nomine nullum est compendium orationis. In hominis nomine est compendium orationis. Compendium est veluti genus quod multa continet. Compendio (sic est legendum in Constitutione Diocletiani de substitutionibus) id est compendio orationis fit substitutio quæ plura tempora plurèsvè continet ætates, hoc modo. Si heres erit & post vita decefferit, ille heres esto. quæ substitutio facta impuberi, ne iure quidem fideicommissi consistit post pubertatem, nisi ex priuilegio militiæ.
- B**

De fructibus extremi anni quo diuortium factum est diuidendis inter virum & vxorem.

C A P. X X I I.

- C**
- Q**uæ scripsi in sententiis Pauli & in Feudis de fructibus eius anni quo diuortium factum est diuidendis inter maritos, nondum bene percipiuntur ab omnibus & vix percipientur vnquam fortè, nisi ea planiora & pleniora fecero. Certissima iuris sententia est. Fructus extremi anni quo diuortium factum est diuidi inter virum & vxorem pro rata temporis quo in eo anno matrimonium steterit: vt si steterit quatuor mensibus, diuidi debent pro triente & besse, vt trientem retineat vir, bessem habeat mulier. & annus incipit à die traditi fundi dotalis si traditio posterior matrimonio fuerit dictione vè aut stipulatione dotis, non à die matrimonij, non à die dictæ vel conuentæ dotis. l. 5. Solu. matri. Si prior traditio fuerit, à die matrimonij. nam fructus antè percepti, augent dotem l. vj. eod. l. dotis. §. j. l. si seruo in dotem. De iu. dot. l. videamus. §. ante. De vsur. Ergo à die traditi fundi dotalis si traditus sit post nuptias contractas, vt si cõtractæ sint nuptiæ Kalend. Ian. dos tradita Kalend. Decemb. solutum matrimonium pridie Kalend. Ian. fructus feret maritus pro rata tantùm vnus mensis. Addunt exceptionem, nisi moram fecerit mulier in tradenda dote. quam non probo. nam in strictis iudiciis neque vsuræ neque fructus veniunt ex mora, ex lite contestata veniunt fructus ex æquitate & facilitate quadam secundû Sabintanorum sententiam, non vsuræ. l. videamus. §. si actionem. De vsur. l. viij. De re iudic. l. ij. C. de petitione heredi. & stricto iudicio dos debetur viro ex dictione, pollicitatione, stipulatione: mulieri iudicio bonæ fidei. & in bonæ fidei iudicio fructus veniunt etiam si nulla mora interuenerit. d. l. videamus. §. penultim. vsuræ ex mora tantùm. Huic autem sententiæ de diuidendis fructibus inter coniuges locus est si factum fuerit diuortium bona gratia. nam si culpa mariti, tantum restituit ex fructibus quantum ex fundo quadriennio redigitur, vt Vlpianus docet titulo de dotibus: si culpa mulieris, hodie retinet ipso iure maritus dotem totam. ergo & fructus. Item huic sententiæ ita demum locus est, si fundus inæstimatus fuerit. nam æstimatus propriè dotalis non est, & omnes fructus etiam post diuortium ad maritum pertinent, & liberatur reddendo æstimationem fundi. l. vnica. §. sed & nouissimi. C. de rei vxor. actione. Item huic sententiæ ita demum locus est, si non conuenerit inter virum & vxorem vt extremi anni fructus nondum percepti omnes mulieris lucro cederent. l. penultim. De pactis dot. Item huic sententiæ plerumque locus est diuortio facto. itémque morte viri soluto matrimonio l. vij. §. interdum. in fine. Soluta matrimonio vel morte mulieris si dos profectitia fuerit quam patri reddi oporteat, non etiam si aduentitia, hæc enim remanet apud virum. ergo & fructus eius. Probatum autem hæc sententia de diuisione fructuum l. cum in fundo. §. diuortio. de iure dotis. & d. §. sed & nouissimi, vbi Thalelæus hoc vitur
- D**
- E**
- F**

exemplo, quod Heruetus Latinè reddidit malè, Fundus dotalis post nuptias traditus A
 est Kalend. Septemb. vel post traditionem fundi nuptiæ contractæ sunt Kalen. Septem.
 à die fundi traditi vel nuptiarum, stetere nuptiæ decennio & anni vndecimi mensibus
 octo, diuortio factò xi. Kalend. Maias anno xi. Omnes menses matrimonij sunt cxxviii.
 Retinet maritus fructus decennij & ex fructibus anni vndecimi besslem, restituit trien-
 tem. quia tandiu sustinuit onera matrimonij, pro quibus eum dotis præcipere fructus
 æquum est. nec alia ratione, vt puto, si maritus fiat non soluendo, dotis repetitio mu-
 lieri datur, quàm quòd sit impar oneribus ferendis, aut periculum sit ne fiat, & est pe-
 titio potius quàm repetitio rerum dotalium. nam maritus non tenetur vltra quàm face-
 re possit. quod constat ex l. vbi. C. de iur. dot. & Nou. xcvi. sed & repetitio vergente B
 viro ad inopiam, necdum tamen impari reddendæ doti aut nondum dissipatis dotalibus
 rebus. At probatur etiam sententia superior l. si alienam. l. si marito. §. vlt. Sol. mar. qui-
 bus ex locis intelligitur ἀναλογία eam fructuum dotem augere, id est, pro rata temporis
 quo mulier nupta non fuit. tam ergo fructus ante nuptias percepti augent dotem quàm
 percepti post nuptias. Probatur & in sententiis Pauli lib. 2. tit. 22. vbi Paulus loquitur tã-
 tùm de perceptis constante matrimonio, cùm tamen idem iuris sit in pendentibus l. 7. §.
 interdum. l. si filiof. §. vlt. Sol. mar. nisi aliud conuenerit l. pen. de pac. dot. nam & si co-
 rum dominium pertineat ad mulierem, tamen contribui debent, sicut fructus pendentes
 finito vsufructu quorum dominium proprietario acquiritur, proprietarius contribuit vt
 omnes eius anni fructus pro rata diuidantur inter eum & fructuarium l. si operas. De v-
 sufr. l. 5. §. vlt. si vsufr. pot. His cognitis, tractemus ergo rursus vexatam speciem illam que C
 ponitur in d. l. 7. §. Papinianus. Mulier pendente vindemia Kal. Oct. vineam dedit in do-
 tem, mox sublata vindemia, lecta vna, vir ex Kal. Nouemb. primis, id est quæ fuerunt ab
 eo tempore primæ, eùdem fundum locauit, & solum est diuortio matrimonium in fi-
 ne mensis Ianuarij, id est prid. Kal. Feb. atque ita stetit matrimonium mensibus quatuor.
 Queritur quèadmodum fructus eius anni diuidendi sint inter virum & vxorem. Et quia
 quatuor mensibus stetit matrimonium, id est tertia parte anni, ex vindemia tertiam par-
 tem retinebit maritus, & ex mercede locationis quæ cessit à Kal. Nou. vsque in supremã
 diem mensis Ianuarij, id est ex quarta parte mercedis, æque retinebit tertiam partē. Hæc
 est sententia Papiniani. & verba sunt clara. nec est quod eam mutemus vel cauilemur, vt
 qui prudentiores Papiniano videri volunt, partim eam cauillantur, partim mutant malè D
 atque corrumpunt. Consulantur mathematici. respondebunt nihil esse æquius distribu-
 tione Papiniani. Est Io. Buteo doctissimus mathematicus, qui in suis libris eã fortiter de-
 fendit aduersus Accursium & Alciatũ nec sibi tēperat quin stomacheretur & ingerat cõ-
 uicia vtriq; motus opinionum ineptitudine. Seruat Papinianus proportionem Geome-
 tricã quæ in distributionibus seruari debet, quam nõ seruat Duarenus qui contra mani-
 festa Papiniani verba scripsit, & tamen quod mirum eam se primũ inducere profiteretur.
 Seruat, inquam, Papinianus proportionē Geometricã, quãdoquidem si mulier inupta
 fuerit mensibus 8. nupta 4. quæ est proportio dupla, & ex vindemia quæ est 24. ei relin-
 quit 16. viro 8. quæ est eadem proportio, & similiter ex quarta parte mercedis locato fun-
 do 12. mulieri duo, viro vnũ. nam vtrobiq; est proportio eadē, licet non idem excessus. At E
 videamus quid obiciatur sententiæ Papiniani. Vult Pap. portionem tantũ mercedis in
 contributionem venire, eam scilicet quæ cesserat & debebatur tempore diuortij, vt si lo-
 cauerit 12. diuidi 3. ita vt vnũ duntaxat habeat maritus, mulier duo. Contrã in §. seq. o-
 stēditur mercedē totam venire in diuisionem pro modo temporis omniũ mensium quo
 fundus dotalis fuit. debuit igitur non quarta sed tertia mercedis, id est 4. in computatio-
 nem siue diuisionē venire. nam nõ spectamus quid tempore diuortij debebatur, sed quid
 debebitur, vt Flor. scriptum est rectè in §. ex cõtrario. d. l. 7. & hoc vt melius intelligatur
 sciendum est, in diuisionē venire nõ tantũ fructus perceptos vel pēsiones locationũ, que
 pro fructib⁹ accipiuntur, acceptas à marito. sed etiam pendētes, stantes & omnē omnino F
 spē fructuum habita ratione pro portione anni quo diuortiũ factũ est nisi aliud cõuenerit
 l. pen. de pac. dot. qua de causã mulier cui fructibus stãtib⁹ fundus redditur cauere me-
 ritò solet, Ex fructib⁹ reddituri quod maritũ pro portione cõtingit d. l. 7. §. interdum, &
 indemnē eum seruari aduersus cõductorem: & contrã maritus quod à conductore con-
 fectus fuerit præter portionē contingentem, id se mulieri redditurũ l. si filiof. §. vlt. eod.

Et apertè

- A** Et apertè traditur in d.l. vij. §. non solum, fructuū rationem haberi inter maritos non solum tempore quo percipiuntur, sed toto tempore quo curantur. igitur spem etiam futurorum fructuum nōdum perceptorum in diuisionis rationem venire. Idem etiam apertè demonstratur in d. §. ex contrario & §. item si messes. Species hæc est. Mulier sublatis vindemiis statim fundum dedit in dotem Kal. Oct. & vir eūdem fundū locauit ex Kal. Mar. & diuortium subsequutum est Kal. Apr. atque ita à locatione matrimonium stetit mense vno tantūm, à traditione fundi mensibus sex, & mensis Martius vnicus est à locatione, sextus à traditione fundi. An dicemus à locatione mercedem ita diuidi vt maritus ex mercede habeat tantūm duodecimam partem, quod à locatione duodecima tantūm parte anni steterit matrimonium? Minimè, quandoquidem habēda etiam est ratio præteriti temporis quo mulier in matrimonio, fundus in dote fuit. ex quo multa intelligimus. Fructus vindemiæ captos à muliere ante traditum fundum in diuisionem non venire, quia capti sunt ex fundo nondum factō dotali, quod etiā notatur in fine §. item si messes. Non ex die locationis quasi nouum annum incipere, sed ex die traditi fundi, vt in specie l. defuncta De vsufr. annus non numeratur à die locationis, sed à die constituti vsusfructus, qui in ea specie durauerat anno integro. Cœperat enim à Kal. Ian. & fructuarius eū locauerat ex Kal. Mar. eaque die pensionem sibi solui cauerat. mortuus autem is est mēse Decembri, collectis iam à colono fructibus omnibus. Item intelligimus non tantūm mercedē quæ debebatur tempore diuortij, sed & spem futuræ mercedis quæ debebitur in contributionē venire pro portione anni quo diuortiu factum est. quæ omnia etiā indicat §. item si messes, quem nescio an aliquis adhuc liquidò explicauerit, à Græcis certè deprauatus est legentibus menses & mensium pro messes & messium. & obseruandū fundum in hoc proposito dici non vineam simpliciter sed arbutū quod fert messes & vindemias & nuces aut poma, vt plerisque regionibus in eodem fundo videre est segetes & vites adscitas arboribus. Species autem ad §. item si messes, variè poni potest, sed hoc modo congruentius. Mulier sublatis vindemiis statim fundum dedit in dotē Kal. Oct. & vir eum locauit ex Kal. Mar. ea lege vt conductorem messes sequerentur, & matrimonium stetit mensibus x. atque ita solutum est mense Augusto post messes & ante vindemias, ex mercede messium quā percepit maritus restituet mulieri sextantem, ex vindemiis quas perceptura est mulier, præstabit viro dextantem. & rectè eum §. Cyrillus ita interpretatur. *εἰ μετὰ τὸν θείσμον πρὸ τῆς πρυγιτῆς λυθῆ ὁ γάμος, καὶ γὰρ τὰ τῆς θείσµεος λογίζοµαι καὶ αὐτὴ τὰ τῆς πρυγιτῆς.* Si, inquit, post messes ante vindemias discidium fiat, & maritus messiuū reddit rationem & mulier vindemiarum. Cur verò, vt obiectionē initio institutam absoluamus tādē, etiam in specie §. Pap. in computationem non venit spes futuræ mercedis, pro rata totius tēporis quo matrimonium stetit? cur venit tantūm portio quarta mercedis? Respondeo, in computationem venit spes futuræ pensionis pro modo tēporis omniū mēsiū quo matrimoniū stetit si post traditionem ante locationem nulli alij retrò fructus fuerint. nam si fuerunt vt in specie §. Pap. fuerunt primo mense fructus vindemiæ, non est æquū spem omnē futuræ mercedis in cōtributionē venire, sed id tantū quod à die locationis in diem diuortij debebitur. Est & aliud quod Papiniano obicitur. Extremi tantūm anni fructus diuiduntur inter virū & vxorē. l. §. eo. tit. l. pe. de pac. dot. & Pap. diuidit etiā penultimi anni fructus. sunt enim vindemiæ fructus anni penultimi, mercedes anni vltimi. & hac ratione moti quidam dicebant maritū integros fructus vindemiæ lucrari & mercedis quartam partē. Fructus vindemiæ, quia analogia fructuū non seruat nisi anno vltimo. Mercedis quartam partē, quia vltimus annus inchoatur à die locationis, & stetit eo anno matrimoniū mensibus dūtaxat tribus, id est quarta parte anni. Verūm hos dum refellit Pap. satis ostēdit nō duos annos esse cōstituendos, sed vnū. Incipit enim annus à die traditi fundi, si traditus sit post nuptias, vel à die nuptiarū, si traditus sit ante nuptias l. §. & 6. eo. Ergo & eadē die desinit, nec interrumpitur, nec vnus qui est scīditur in duos. Si cōputas annū à collectis vindemiis, duo sunt anni, priori finē adferunt vindemiæ, posteriori initiū dat locatio. sed malè cōputas. nā ex die traditionis vel nuptiarū cōputāndus est annus, nō ex die locationis. adēd vt si expleatur is annus in matrimonio, etiā si bis in eo vindemiā collegerit maritus, omnē eū fructū lucraturus sit. Et dū cōfundi Pap. ait fructus vindemiæ cū quarta parte mercedis, cōfundi etiā annos significat & cogi in vnum, & vtrosque fructus hornotinos censerī. & vtitur optima ratione. Si annus vltimus cōputatur post vindemias à die locationis, id est à Kal. Nouemb.

computabitur ergo & ab eo mensē non facta locatione, & consequenter fructus vindemiae integri ad maritum pertinebunt etiam si postera die quā collegerit vindemias, maritus ab vxore discesserit, atque ita paucissimis cum ea diebus fuerit. hoc autem esse absurdum non abnuerent illi. ergo & id quod adnuunt absurdum est. Tolerabilior tamen fuit horum sententia quā nouorum interpretum, qui & in constituendis duobus annis peccant, in qua re & illi peccarunt quos refellit Papinianus, & in analogia ponenda in utroque anno, quā tantum poni potest in ultimo, in qua illi non peccarunt. nec refellit vllam aliam opinionem Papinianus, puto quia ceteræ quasi minus aptæ & probabiles etiā tunc nemini in mentem venerant.

Observatio quadam ad l. ij. De usufruct. leg.

C A P. XXIII.

Aliud est in l. xiiij. in prin. De usu. & hab. ex operis serui mercedem capere, aliud operas serui locare. sed qui illud potest, & hoc sanè potest: ac retrorsum qui illud non potest, & hoc quoque non potest. Ex operis serui mercedem capio, si se ipse locauerit, & mihi adquisierit obligationem locati conducti, non si ei imposuero mercedem. nam hoc est pro operis, non ex operis l. xij. §. vltim. l. xiiij. eod. Igitur Papinianus in l. ij. De usufr. leg. cum ita belle ratiocinatus fuisset. Si is cui operæ serui legatæ sunt, ex operis serui mercedem percipere potest, quādo scilicet se ipse locauit, ergo & locare eius operas potest, si ex contractu serui, ergo & ex suo contractu capere operarum mercedem potest, & tenetur heres ex testamento si eum prohibeat capere, superuacuo adiicit quod iam dixerat ante. Idem est & si seruus se locauerit. & puto quos libro superiore proximo docui esse frequentes in his libris, & eundem errorem locum illum Papiniani inuasisse, ut pro Id est, scriberetur Idem est. & ita esse corrigenda ac distinguenda Papiniani verba. Et quoniam ex operis mercedem legatarius percipere potest, etiam operas eius ipse locare poterit, quas si prohibeat heres capi, tenebitur, id est & si seruus se locauerit. Sententiam autem esse præclaram. Si legatarius seruum locauerit, sanè nullum ius est heredi quamuis dominus sit serui, prohibendi quominus legatarius ex suo contractu mercedem capiat. quia conductor legatario obligatus est non heredi. Sed si seruus se ipse locauerit, videretur esse ratio heredi, id est domino, prohibendi, ne legatarius ex contractu serui mercedem acciperet. Sed & hoc casu placet heredem teneri legatario, si quasi dominus serui prohibeat legatarium capere ex contractu serui: quod iure ipso potest, quandoquidem ei quæ sita est obligatio locati conducti.

Chiasmi formæ duæ in libris iuris.

C A P. XXIIII.

Cum obligationem differri dixit Paulus in l. xxix. De leg. j. modo, tempore, condicione, loco, quatuor terminos in decussim collocavit & quasi *χασμὸν* fecit, quod & *χῆμα χασμὸν* vocant Græci. nam modus respondet condicione. est enim modus quasi condicio l. j. C. de his quæ sub mo. & condicio appellatur sæpe l. Titio centum §. j. l. libertis. de cond. & dem. l. ij. §. vlt. l. ij. de donat. l. liberto. §. Lucius. de an. leg. l. Mæuia. de man. test. l. viij. §. pen. de cond. inst. Tempus autem respondet loco. nam loci adiectio quasi temporis adiectio est. l. vj. §. vlt. ad Treb. Primus terminus respondet tertio, & secundus quarto. & ita M. Tullius secundum veterem scripturam iij. in Catilin. *Vibem & ciues integram incolumésque seruaui.* Formatur & *χασμὸς* aliter, puta si positis terminis quatuor, primus respondeat quarto & secundus tertio, ut initio Institutionum, *Non solum armis decoratam sed etiam legibus armatam.* & illo loco Virgilij, *Eborisque aurique talenta & fellam,* & Horatij, *Mulæ nautæque caput lumbósque,* & Sophoclis, *διδακλία τῆ ἀρρητῆ τ' ἑλάματα καὶ χόρον σιβῆ.*

Interpretatio l. ij. C. de his quæ sub mo. rel.

C A P. XXV.

Hodie ex Constitutione Gordiani l. ij. C. de his quæ sub mo. rel. ex modo legati est petitio fideicommissi, ut si Titio legauero fundum ita ut det Gaio x. Gaio fideicommissi petitio est. Fuit ante ex Constitutione Seueri in libertate, videlicet legato relicto Titio ita ut seruum manumittat. nec alia ratione posita est sub titulo de fideicommiss. lib. l. cum

in te-

- A** in testamento, quàm quod in eius legis specie Stichus etiam est petitio libertatis fideicommissariæ. Hodie ex Constitutione Gordiani idem obtinet in causis pecuniariis. Ex conditione autem legati, certè non est fideicommissi petitio. Modus fideicommissum facit, Condicio non facit. & ratio differentiæ perspicua. Qui sic loquitur, Lego tibi fundum si Titio dederis x. non valde vult Titio dari x. sed id relinquit in arbitrio & potestate tua. Qui verò sic loquitur, Lego tibi fundum ita ut des Titio x. valde vult Titio dari x. Itaque merito constitutum, quæ non est ex illis, ex his verbis esse Titio fideicommissi pecuniarij petitionem, videlicet si pura fuerint, ut propositum, statim, si conditionalia, post exitum conditionis: ut si dixerit, hoc modo, Lego tibi fundum ita ut des Titio decem si navis ex Asia venerit. & hic est sensus horum verborum in d. l. ij. *Videlicet in conditionibus post exitum earum.* Quod autem ait paulo ante, nasci fideicommissi petitionem siue verba modalia conditionem siue modum respiciant, est illo loco ad alium sensum referenda conditionis vox, ut scilicet his verbis, Ita ut des Titio decem, siue modum facere voluerit siue conditionem (conditionem voluntas facit non sermo l. ij. De his quæ pœnæ no. l. in conditionibus §. j. de condicio. & demonstra.) sit Titio fideicommissi petitio. Ergo regula hæc sit, Condicio legati non facit fideicommissum. Exceptiones eæ. Condicio legati verbis modalibus concepta facit fideicommissum. quia conceptio ipsa demonstrat satis enixè hoc testatorem voluisse ut impleretur condicio. & eadem ratione condicio iurisiurandi fideicommissum facit. l. vij. §. quotiens. de cond. inst. Olim denegabatur tantùm actio legatario nisi daret vel caueret dare, quod daturum se iurare iussus erat remisso iureiurando, sicut de modo est prodictum l. xix. De leg. ij. d. l. cum in testamento, & eam ob rem modus rectissimè à fideicommissio separatur l. cum hi. §. sed & si sit certa. De transact. Hodie dabitur vltro fideicommissi petitio ei cui se daturum legatarius iurare iussus est genere conditionis, quia valde voluit testator dari cui dando obstringere se iureiurando heredem voluit.
- B**
- C**

Emendatur §. plerumque l. ii. De leg. ij.

C A P. XXVI.

- D** Vari solet an quod vni legatum est si intersit plurium omnes sint legatarij omnibusque legati petitio competat, ut si Primus, Secundus, Tertius stipulati sint de Titio centum, & iusserim heredem meum eam summam Primo soluere, an petitio legati competat non tantùm Primo cui adscriptum est legatum sed etiam conreis Primi, quibus adscriptum non est, quòd omnium pariter intersit eam pecuniam solui. Id forsitan Iulianus diceret, quia omnium interest, sed ut ostenditur in l. fideicommissa. §. plerumque. De leg. ij. verior est Marcelli sententia ut ei tantùm legati petitio competat cui adscriptum est legatum, quod plerumque ei tantùm honorem testator habitum velit. Cui autem honor, & legatum, & cui legatum, & legati petitio competit soli. Cui emolumentum quæritur non honor, non continuè & legati petitio quæritur. Sed ut subiicitur in d. §. plerumque, interdum euenit ut pluribus competat legati petitio, tametsi vni ex eis legatum sit si testator pluribus honorem habitum voluerit licet non habuerit nominatim, si de pluribus senserit, & omnium intersit, atque ita non tantum ei cui adscriptum est legatum, sed etiam ei cuius gratia id factum est: ut in legatis etiam spectetur illud Cassij, Cui bono, & Platonis πὸς ἀγαθόν. Et cuius nihil interest etiam si ei sit adscriptum legatum non competit petitio legati, ut si creditori debitor quod debet ex stipulatu legauerit per fideicommissum aut per damnationem. At ut verba sunt d. §. plerumque, sic euenire quasi dicit interdum, ut si pluribus testator honorem habitum voluerit, & de pluribus senserit, & pluribus legauerit, & omnium intersit, ut omnibus petitio legati competat, quamuis vnum legatum sit, ut si decem fuerint rei stipulandi, & heredem rogauerit ut eis solueret. quod ita Iurisconsultum scripsisse adduci non possum ut credam. Primùm enim perquam inconcinne adiungitur hæc exceptio. Regula hæc est, Si vni legatum sit, quamuis multorum intersit, id est quamuis legatum multorum commodum vtilitatemque respiciat, plerumque ei soli competere legati actionem cui nominatim relictum est, non omnibus quorum interest. Exceptio hæc, Interdum tamen si pluribus legatum sit, quamuis vnum sit legatum. pluribus competere legati petitionem. Exceptio ad regulam inepta, incongrua, inconcinna, Plerumque facit regulam,

Tom. 5.

Zzz ij

Interdum exceptionem. Tum verò vt vnum legatum pluribus relictum plures petant, A hoc euenit semper, non interdum. nec istius rei admonitione vlla opus fuit, quæ vulgo fit & est notissima omnibus. Et quod vnum sit legatum, ex eo nulla dubitatio accidere potuit. nihil enim vetat vnum legatum relinqui pluribus, quia non quot sunt personæ, sed quot sunt res, tot sunt legata. Si vna res pluribus relinquatur, vnum est legatum. Si plures res vni, plura sunt legata. l. ij. De leg. ij. l. quod dicitur. De verb. oblig. Quam ob rem mendo laborare videtur d. §. plerumque, dum ait vnum legatum pluribus relictum plures petere posse, & longè aliam auctoris mentem fuisse, euenire puta plerumque, id est frequentissimè, vt multorum interfit id quod relinquitur vni, & ei tamen soli competat petitio cui relinquitur, quod ei soli testator honorem habitum voluerit, sed interdum tamen e- B contrario euenire vt multorum interfit id quod relinquitur vni, & non ei soli petitio cõ- petat, sed etiam omnibus, si testator omnibus prospicere voluerit, & vni omnium cõtem- platione legauerit. rem totam esse positam in voluntate & prouidentia testatoris. qua de causa legendum opinor in d. §. plerumque, vni non vnum, & ei non eis, hoc modo, *Quamuis vni legatum sit, & paulo post, vt ei solueret, id est ei cui vni legatum dixit ante. Ponendam autem speciem esse in hunc modum, A Titio plures certam summam stipulati sunt. Ego iussi heredem meum vni ex stipulatoribus soluere eam summam hac mente vt prospicere omnibus, fortè Titio non existente soluendo, vel vt plures reos haberent, Titium scilicet & heredem meum. An omnibus competit petitio legati? sic videtur, etiam si omnium nomina in testamento scripta non sint. quia in omnium honorem testator ita legauit. Seneca v. de beneficiis vt tanquam Iurisconsultus respondeam, inquit, mens spectanda est C dantis, beneficium ei dedit cui datum voluit. Si in patris honorem fecit, pater accepit beneficium. Quod ait d. §. plerumque, Si decem fuerunt eiusdem rei stipulandi, sic accipio, eiusdem promissoris. Promissor autem fuit Titius, non testator. alioquin inutile esset fideicommissum.*

Manumissos ire & habitare quo lubet.

C A P. X X V I I.

L Egato quidem relicto libertis modus hic si iniiciatur, non remittitur, Ira vt à monu- mento meo non recedant, vel, vt in hac ciuitate domicilium habeant, sed si legatum agnoscant heredi cauere debent futurum quod defunctus voluit l. Titio centum §. ij. De cond. & dem. l. libertis. §. vltim. de alim. leg. qui modus & seruis multo magis imponitur D rectè quibus alimenta legantur vel etiam hodie aliud quidlibet ex Cõstitutione Iustiani, vt in Luciani Nigrino *ἄξιμῶν τοῖς πατρῶσι*, non ingenuis hominibus. Potest & hic iniici modus, vt in templo illo morentur, non seruis tantum l. seruos. De alim. leg. sed & libertis l. annua. §. Attia. De an. leg. vt Agonidi libertæ Veneris Erycinæ, actionis in Verrè primæ libro primo, non ingenuis hominibus. Alioquin liberti vbi voluerint liberam morandi facultatem habent l. pen. C. de oper. lib. & hoc quoque in manumissionibus nominatim adscribi moris erat, vt in satis antiquo manumissionis exemplo ita ferè scriptum legi, Ille Ciuis Romanus esto, ita vt ab hodierna die ingenuus atque ab omni seruitutis vinculo securus permaneat tanquam si ab ingenuis fuisset parentibus procreatus. Eam denique pergat partem quamcunque elegerit vt deinceps nec nobis nec successoribus nostris vllum debeat noxiæ conditionis seruitium, sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa, plenissimâque ingenuitate, sicut alij Ciues Romani per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum semper ingenuus & securus existat. Hæc verba demonstrant seruû manumissione ingenuum fieri non libertinum. quod iure nouissimo obtinuit. ergo nec ita manumissio posset imponi modus quem antè diximus libertis imponi rectè, nec legato ei relicto sub hoc modo. Ita vt à templo, ædiculâ, monumento illo non recedat, cautioni de implendo modo locus esset. & pergit hic planè quamcunque partem vult. Sed & cum manumisso libertum faciebat non ingenuum, inuenio idem adscribi solere. Plautus Menæch. Mea quidem hercle causa liber esto atque abito quo voles. vt in aliis liberationibus Philppica Ciceronis xij. Nihil moror saluos esse atque ire quo lubet. Sophocles in Antigone. *ὄ μὲν κομίζεις αὐτῶν ἢ θέλεις ἕξω βαρείας αἰτίας ἐλεύθερον*, qua de causa & manumissus sic loquitur Attiani Epicæto iij. *πορεύομαι ὅπου θέλω, ἔρχομαι ὅθεν θέλω καὶ ὅπου θέλω.* & Suda *ἐλεύθερος* non malè definitur quasi *ἐλεύθων ἔπον ἔρα.*

Locus

A

Locus declaratur ex lege pacta conuenta.

De contr.emp.

CAPVT

XXVIII.

- P**ACTA quæ post emptionem ex interuallo fiunt vel adiiciunt aliquid emptioni vel detrahunt. Quæ adiiciunt, non insunt ex parte actoris, id est, contractu non continentur, non formant actionem: non insunt etiam ex parte rei, quia tamen ad exceptionem proficiant, tamen exceptionem opponi necesse est. nec enim ipso iure tutus est reus. & inesse eæ tantum dicuntur ex parte rei quorum exceptionem opponi necesse non est, id est, quæ reo etiam tacenti nec ea alleganti proficiunt l. iij. De rescind. vendit. Quæ detrahunt, insunt vtraque ex parte. nam & actionem parant actori & reum ipso iure tutum reddunt etiam non opposita exceptione pacti. d. l. iij. & hoc est quod dicitur, pacti exceptionem inesse bonæ fidei iudicio, nempe haberi à iudice rationem pacti etiamsi eius pacti exceptionem reus omiserit. Ne dicas detrahere emptioni pacta negatiua, adicere affirmatiua. nam adiiciunt etiam negatiua. & generaliter contractui adiiciunt ea pacta quæ extraria quædam adiiciunt salua substantia contractus, vel vt euictionis nomine satisfidetur vel ne satisfidetur aut repromittatur. Iure ipso venditor de euictione repromittit non satisfidat. Pactum iuri præstat. nam vt satisfidetur efficit maximè si incontinenti fiat vel vt ne repromittatur quidem. & hæc quæ adiiciunt emptioni non sunt ex natura aut substantia emptionis, non ex ipsismo contractu, sed ex adminiculis, veluti de euictionis causa quæ nihil pertinet ad substantiam emptionis. nam sine euictione emptio consistit, sine ea tamen rem habere non licet, vt vsusfructus sine aditu consistit, non tamen sine aditu uti frui licet. leg. j. §. j. Si vsusfructus petatur. Hæc verò pacta quæ ex interuallo adiiciunt emptioni, valent tantum ad exceptionem non ad actionem. nec enim ex hac pacto, vt cum fideiussore cautio duplæ præstetur, aget emptor vt fideiussor detur. sed ex illa pacto ne cautio duplæ præstetur, si agat emptor de euictione vel de euictionis cautione præstanda, tueri se poterit venditor exceptione pacti. & hoc est quod ait Papinianus in leg. pacta conuenta De contrahendis emptionibus. *Sed quo casu agente emptore non valet pactum, idem vires habebit iure exceptionis agente venditore.* quo loco in verbo, agente, est *πλοχη*. nam agente emptore, id est litem faciente. & prouocante: agente venditore, id est, defendente venditore causam suam aduersus emptorem qui agit de euictione, vel de euictionis cautione præstanda. & est similis *πλοχη* in leg. j. De edendo, & agente, inquit, venditore vires habebit iure exceptionis. non ergo ipso iure, quia nec ex parte rei talia pacta insunt. igitur omissa exceptio pro omissa habebitur nec supplebitur officio iudicis. & rursum verba illa, Iure exceptionis, satis demonstrant consequentia, Agente venditore, esse accipienda de venditore reo. qui locus nondum fuerat explicatus bene. Sed his addamus etiam de pactis aliquid quæ ex interuallo detrahunt emptioni, hæc sunt ex eodem contractu, ex natura & substantia emptionis, quæ his potissimum constat: re, pretio, consensu. Et detrahunt emptioni non tantum quæ pretium minuunt, vt si post emptionem paciscantur de minore pretio, sed etiam quæ augent pretium. quia vtroque genere disceditur à priori emptione & noua constituitur. mutato enim pretio ex quo consistit substantia, natura, status emptionis, & emptio mutatur. mutatis adminiculis emptio non mutatur, sed adicitur aliquid emptioni, siue conuenerit de præstanda siue de non præstanda cautione euictionis.
- F** Detrahere est recedere ab emptione. Adicere, integra substantia emptionis, pacisci de adminiculis & accessionibus & vt Iustinianus loquitur pedisequis emptionis. At quæsitum esse Papinianus ait an id etiam quod supra diximus de pactis

quæ adiciunt emptioni, vt non proficiant ad actionem, locum etiam habeat in pactis **A**
 quæ detrahunt. & non immeritò quæsitum esse ait, propterea quod videntur nouam
 emptionem constituere. & si nouam emptionem constituunt, valent igitur ad agendum.
 Et Paulus in notis ad Papinianum definit si integris omnibus, id est nondum impletis
 quæ vtrinque præstari debent vel in integrum restitutis, vt l. ab emptione. De pact. l. 6. §.
 vlt. De contr. empt. rursus conuenerit de augendo vel minuendo pretio, recessum à
 priori emptione & nouam emptionem intercessisse videri, repeti emptionem l. 2. De
 resc. vend. l. iurisgentium. §. adeò. De pact. & ex nouo pacto constitui emptionem no-
 uam l. si vnus. §. idem dicimus. cod. l. 3. C. eod. nec ita rem censerì solo pacti nomine,
 sed & contractus nomen adsumere vel contractum potius esse cui insit pactum. nihil en-
 nim refert præcedat an sequatur pactum. & l. vlt. C. de rer. per. pactum quod datione **B**
 sumpsit effectum, ea datione muniri dicitur, quia proficit ad contractum constituen-
 dum, non quod pactum aliud sit nudum aliud vestitum, sed aliud est quod pacti solo no-
 mine censeretur, aliud quod transit etiam in contractus nomen.

Sensus §. si quis ex vncia. l. apud. De doli except.

CAP. XXIX.

Certum est heredi omittendi hereditatem integràm esse totius prælegati petitionem
 Cl. filio pater l. quæsitum, §. duobus. l. qui filiabus. §. vlt. & l. seq. De leg. 1. l. cum re-
 sponso. C. cod. nec petenti obstare exceptionem doli mali, quasi petenti contra volun- **C**
 tatem nisi euidenter appareat noluisse defunctum ad legatum peruenire heredem qui he-
 reditatem omitteret. est igitur in arbitrio heredis ex parte scripti cui & testator præle-
 gavit aliquid vel legatum vel hereditatem capere vel vtrunque. & ita si vncarius heres
 omittat hereditatem prouidentia quadam, vt ait l. xc. De leg. 1. non affectione sola de-
 stituendi testamenti, ne scilicet negotiis hereditariis implicetur, legatum autem agno-
 scat & petat totum, non repellitur exceptione doli mali, vt etiam proditum est in l. apud
 §. si quis ex vncia. De do. exc. vbi Accursius malè ponit legatum ita fuisse relictum, vt
 ne vtrunque caperet hereditatem & legatum, sed alterum tantum, quod lex non ponit,
 & idem est omnino si vtrunque capi testator voluerit, quod & plerumque vult qui he-
 redi legat. Et idem etiam non intelligit rationem eius quod sequitur in eo §. eum tamen **D**
 heredem qui à substituto pretium accepit vel quod pretij loco haberi possit (nihil refert
 d. l. apud. §. auctoris l. 1. §. vlt. & l. 2. De calum.) vt hereditatem omitteret, petentem
 legatum, dolo facere & repelli exceptione doli. nec enim illum vt existimat repelli om-
 nino vult si legatum petat, puta si id tantum pro parte coheredum petat, sed si totum pe-
 tat, id est etiam pro sua parte. quia non omisit hereditatem re ipsa, qui pretium accepit,
 sed simulauit se omittere, quæ simulatio dolus est. ergo perinde res est atque si heredita-
 tem adiisset, ac consequenter non nisi pro parte coheredum vtile legatum & efficax le-
 gati pretio est. Ei qui reuera hereditatem prorsus omisit, nihil etiam speràs ab intestato,
 coheredibus testamentum substinētibus, certum est totius legati petitionem esse perin-
 de atque si heres scriptus non fuisset. **E**

Interpretatio horum verborum, Cum sciret cautum non esse, in l. Plautius.

De procurat.

CAP. XXX.

Procuratore & defensore condemnato, actio iudicati in eum datur si in rem suam
 procurator datus sit, vel si se liti obtulerit l. 4. de re iudic. Liti autem se offert dupli-
 citer, vel vltro suscipiens defendendam causam absentis, cum satisfatione Iudicatum
 solui, quo casu nec actio ex stipulatu nec actio iudicati in dominum datur l. si procura-
 tor. in fin. de procurat. vel vltro suscipiens defensionem præsentis, qui propriè cognitor
 dicitur. quo casu non ipse cogitur satisfacere iudic. solui sed dominus litis. l. si ad defen- **F**
 dendum. Iudic. solui. ac proinde non tenetur quidem ipse actione ex stipulatu sed pla-
 cet tamen teneri eum actione iudicati si se liti obtulit sine satisfatione, sciens nec satisfac-
 disse præsentem dominum. alioquin actor versaretur in damno, cui nec ex stipulatu in
 dominum actio est, nec alio se offerente, iudicati. & hoc esse arbitror quod ait l. Plautius.
 De pro-

A De procurat. eum procuratorem conueniti debere iudicati actione, qui obtulisset se cum sciret cautum non esse, id est cum sciret presentem dominum non satisfedisse iudicatum solui. nam si existimauerit eum satisfedisse atque ita obtulerit se, qui si scisset eum non satisfedisse non obtulisset se, æquius est hoc casu dominum teneri iudicati non defensorem. Prior igitur pars d. l. Plautius, de eo est qui se liti offert coram eo cuius lis est. Posterior de eo qui se liti offert pro absente.

Interpretatio l. 46. Fam. erciscun.

C A P. XXXI.

B Pater à nuru dotem accepit & mortuus est cōstante matrimonio inter filium & nutrū, filio sub condicione instituto, adiectis aliis coheredibus. Quamuis pendeat condicio institutionis filij, interim filius dotem præcipere potest, vt est proditum in l. si maritus. fam. ercisc. quia onera matrimonij sustinet, vtili scilicet actione familiæ ercisc. alioquin nihil ea lex ad suum titulum pertineret. Titulus est vniuscuiusque legis clauis. Imò & si deficiat condicio, eadem actio vtilis indulgetur filio. l. i. §. Celsus de do. præleg. nam quæ pendens condicio non impedit præceptionem dotis, nec deficiens igitur, arg. l. cum tale. §. si arbitrato. De cond. & demon. sed coheredibus filius cauere debet indemnes eos fore aduersus mulierem postea diuortio facto agentem de dote repetenda, vt ipse solus subeat onus reddendæ dotis. At pendente adhuc condicione institutionis si diuortium factum sit, pendet repetitio dotis quæ mulieri competit, vt proponitur initio d. l. si maritus, quia nondum certum est dotem integram mulier à coheredibus filij repetere debeat an pro portionibus hereditariis. si defecisset condicio, integram repeteret à coheredibus. si extitisset, pro portionibus hereditariis ab omnibus heredibus: interim non potest repetere à marito vlla ex parte, sed neque à coheredibus mariti nisi pro hereditariis portionibus l. si marito. §. cum pater. Sol. matr. post verò si extiterit condicio, residuum petet à marito, si defecerit, à coheredibus. Summa igitur d. l. si maritus, hæc est, Pendente condicione institutionis filij, pendere repetitionem dotis quæ mulieri competit, non pendere præceptionem dotis quæ filio competit. nec distingo, vt Accursius, diuortium factum fuerit ante mortem, an post mortem soceri. nam & si post mortem soceri factum sit, quamdiu pendet condicio institutionis, & vxoris de dote actio pendet.

D Malè etiam ex ea lege colliges post diuortium filio dotis præceptionem esse. quod est falsissimum, quia nulla iam onera matrimonij sustinet, nisi dos filio fuerit prælegata, qui patri non extiterit heres, quæ scilicet mulieri post diuortium sit reddenda annua bima trima die. nam hoc casu dotem præcipit filius etiam post diuortium vt per ea interualla temporum interim commodo legati fruatur potius quàm heres scriptus l. pater dotem. §. penult. De do. præleg. Sed in supradicta l. si maritus, dos filio non fuit prælegata. & interpunctiones in ea ita corrigendæ sunt. Planè si post mortem soceri diuortium factum sit: quamuis pendente condicione institutionis dicendum est præceptioni dotis locum esse. quod Græca versio comprobatur, in qua ita est. *εἰ μὲν τοὶ ῥεπούδιον πέμψει μετὰ τελευτῆς τῆς περὶ τοῦ ἀντὴς ἡ γυνὴ, καὶ ἡ ῥητιώδης ἐπὶ τῆς ἀίρεσεως ὑφ' ἧν ἐγράφη κληρονόμος ὁ ἀνὴρ ἀντὴς, δίδεται τῷ ὑφ' ἧς περὶ ἀίρετον ἢ παρὰ τῆς γαμετῆς ἀντὸς οὐχ' ὡς κληρονόμῳ ἀλλ' ὡς ἀνδρὶ.*

E

Cur in donationibus inter viuos & in stipulationibus & in libertatibus cautioni Mucianæ locus non sit.

C A P. XXXII.

Iustinianus qui scribit in Nou. 22. in donationibus causa mortis sicut in legatis cautioni Mucianæ locum esse, satis demonstrat in donationibus inter viuos cautioni Mucianæ locum non esse. & verò ita est. quia donationes inter viuos strictius accipiuntur. non valent sine insinuatione: non valebant omnium bonorum nisi in donando singula bonorum suorum recensuisset donator. Vnde si donauit tibi sub condicione Si Capitolium non ascenderis, perinde est atque si donassem cum morieris: nec vllò remedio donatum capere potes antequam moriaris. Est etiam verum in stipulationibus cautioni Mucianæ locum non esse. quia & ipsæ strictius accipiuntur l. stipulatus es, De fideiuss. l. quidquid. De ver. obl. Si stipuler sub condicione Si Capitolium non ascendero, & pro-

mittas, etiam si de non ascendendo cautionem offeram, non agam ex stipulatu, & perinde erit atque si Cum moriar stipulatus essem mihi dari. §. si quis ita. Inst. de ver. obli. & similiter si stipuler sub hac condicione Si Capitolium non ascenderis & promittas, perinde erit atque si Cum morieris stipulatus essem l. ita stipulatus. De verb. obli. Item si legauero vel heredem instituero sub condicione Si Capitolium non ascendero, perinde est ac si Cum moriar legassem, & expectabitur mors mea l. Stichus. De man. test. quæ & si purè legassem expectaretur. Sed si ita legauero, Si Capitolium non ascenderis, interposita cautione Muciana, non expectabitur mors tua, nec perinde erit ac si legassem Cum morieris tibi dari l. heres. §. quamuis. De cond. & dem. Et ratio differentiæ inter legata & stipulationes plenior hæc est. Legatum ex sola defuncti voluntate valet, qui cum nominatim legatum non contulerit in vltimum momentum vitæ legatarij his verbis Cum morietur Titius Titio do lego, sed ita scripserit, Si Capitolium non ascenderit Titius, modò potius quàm condicionem fecisse videtur nisi aliam fuisse mètem eius probauerit heres. ergo oblata cautione præstabitur legatum quasi relictum sub modo. Stipulatio valet ex consensu vtriusque l. inter §. si Stichum. De verb. obli. nec igitur in ea spectamus tantum quid senserit vnus sed & quid senserit alter, quinimo in obscuro vel ambiguo interpretationem, secundum promissorem facimus, & stipulatori imputamus cur apertius non conceperit stipulationem, & obiicimus illud Adriani, ἀπὸ τοῦ σαυτῶ ὑπερῆσαι, & quod fertur aliorum, Disce cautius negotiari. l. quidquid. De ver. obli. vt hanc condicionem Si Capitolium non ascendero centum dari, quæ est ambigua (nam vel pro condicione vel pro modo accipi potest) pro condicione accipimus, quoniam commodius est promissori soluere tarditer quàm ociter. l. 109. eod. tit. idèmq̃ est si stipuler de te, Si Capitolium non ascenderis mihi dari. & hæc de stipulationibus hætenus. Addamus etiam in libertatibus cautioni Mucianæ locum non esse. Liber esto Si Capitolium non ascēderis. Etiam si caues de non ascendendo, non peruenies ad libertatem. ac primum quidem non est locus Mucianæ cautioni si dominus voluit libertatem conferre in vltimum vitæ diem, quia non fuit ei animus dandæ libertatis, ac proinde inutilis est libertatis datio l. vlt. de man. test. l. 4. §. j. de statulib. Si noluit libertatem in vltimum vitæ diem cōferre, videtur seruus ad libertatem peruenire posse præstita veluti Muciana cautione, Deficiente condicione pretium sui reddi quanti fuit antequam liber fieret, vt l. Pap. §. vlt. & seq. De inoff. test. nã & cautio Muciana ita interponitur, Quanti ea res erit. l. cum sub hac, De cond. & dem. Sed verius est nec hoc casu locum esse Mucianæ cautioni. nam de re ipsa quæ præstita est restituenda interponitur vel de eius rei pretio. d. l. cum sub hac. Libertas autem quæ semel competiit vel præstita est restitui, repeti, reuocari non potest, ac ne pretium libertatis quidem, quoniam inæstimabilis res est. Ergo ne impediatur libertas quæ testator impediri vel impedire noluit, melius est ea verba, Si Capitolium non ascenderis, sic interpretari, Si cum primum potueris ascendere non ascenderis. l. libertas. §. j. de man. test. denique seruus sub ea condicione liber esse iussus fiet liber nō remedio cautionis cui locus esse non potest, sed remedio interpretationis & coniecturæ voluntatis defuncti.

An tutor seruum pupilli manumittere possit.

CAP. XXXIII.

E

LEx penultima C. qui manumit. nō pos. effecit hætenus vt interpretes nostri existimarent tutorem seruum pupilli manumittere non posse. nam si debitam libertatem à pupillo ex causa fideicommissi tutor præstare non potest, nec indebitam videtur præstare posse. quod equidem esse verum arbitror si manumissioni pupillus non cōsentiat. nam si seruum patris consentiente patre filius manumittere potest l. si consentiente. l. nepos. De manumis. l. si pater. l. pater. De man. vind. cur non & seruum pupilli tutor pupillo cōsentiente est enim tutor domini loco, tutor & pupillus vnum, pater & filius vnum, & ambo quasi vnus. nec alia ratione etiam curator furiosi seruum eius manumittere nō potest quàm quòd nullus sit furiosi consensus, & citra consensum eius manumissio nihil pertinet ad negotiorum administrationem l. seruus furiosi De manumis. l. vlt. De cur. fur. ac præterea si procurator Cæsaris seruum manumittere non vetatur præterquam cum qui actor fuit corū bonorum quæ ad fiscum deuoluta sunt l. bonorum De iure fisci. & tutor quoque cum seruum pupilli actorem manumittere prohibetur, alium quemlibet pupilli seruum

- A feruum ad libertatem perducere ei videtur esse permiffum. & id de auctore feruo pupilli ad fignificatur his verbis quæ inter Σποφάσης referuntur Hadriani Imperatoris, Τορβικος δ λέγοντος περιμίβον ἐλευθερώσαι θέλοντα κεκωλυμένον εἶναι μητέρα ὀρφανῆς (εἰς ἀδικίαν γὰρ ἡ ὀρφανῆς τὸ γίνεσθαι εἶναι γὰρ αὐτὸν παραγματευτῶν, καὶ ἀπὸ τῶν παραγμάτων διοικεῖσθαι) Ἀδελανὸς ἀνεζήτησεν πείσαι τὸς κελτὰς μὴ ὀφείλειν τὸν παῖτα ταύτῃ προσηρῆσαι ἐλευθερῶσθαι. Primitiuus nomen fuit ferui, vt l. j. §. si quis vltro. De quaestion. auctor rerum pupillarium. Cùm vellet tutor eum manumittere prohibitus est à matre pupillæ, & merito quidem, ne fieret fraus pupillæ cui manumiffus actum quæ gessit reddere non cogeretur l. eum actum De neg. gest. Etiam hoc addam rectissime apud Vlpianum in fragm. tit. de iure don. inter vir. & vx. honoratum equo publico dici eum qui equestrem adeptus est dignitatem,
- B vt cōstat ex l. nuper. D. eod. nam equo publico utebatur qui equestris ordinis erat equoque publico transfuehebatur. l. 2. De in ius voc. & ita transfuectionem equitum Dionysius Alicarnassæus vocat πομπὴν τῶν ἐχόντων δημόσιον ἵππον, & rectè in iisdem Sententiis Hadriani qui censum equestris dignitatis haber, petit ab Imperatore equum publicum, sed reiicitur, quòd facultates non sufficiant apiscendæ equestri dignitati nisi concurrant boni mores. & verba sunt hæc, λέγοντός πρὸς εἰσὶν αὐτῷ πεισῶσαι ἵππικῆς ἀξίας, ἀλλ' ὅτι ἵππον δημόσιον ἢ πείτο & cetera, post quæ subiicitur sententia Hadriani. Ὅτις ἵππον αὐτῷ δημόσιον διορθωμένος εἶναι ὀφείλει.

Interdictarum pœnarum genera quedam. CAP. XXXIII.

- C Illegitima pœna est inedia necari, vt Marcianum retulisse. l. x. D. de interd. & releg. ex Basilicis didicimus. qua de causa & quos ablegabant tyrāni in specus aut loca sola, his solebant cibi aliquid apponere, vt apud Sophoclem Creon iubet defossæ Antigona φερβῆς τοσούτου ὡς ἄλλος μόνον τροπθῆναι. Illegitimam quoque hanc pœnam esse intelligemus ex l. 8. §. solent. De pœnis, si quis carcere perpetuo pœnæ causa contineatur, quòd hic sit carceris improprius vsus, qui non pœnæ sed diligentioris custodiæ causa haberi debet, vt ait. l. 6. §. eius. De iniusto rup. test. Diligens custodia etiam vincire permittit l. 2. de fer. fug. eoque sensu diligentem custodiām dixere auctores alij, Columella in fine primi libri, Ministerium diligentis custodiæ Dionysius Italic. xj. κατέχειν τὸν ἀνδρα, ἐν ὀπιμελεῖ φυλακῇ. Hieronymus Augustino, Sub militū custodia diligenti: & i. ad Iouinianū, Quid prodest diligens custodia. & alibi, Si virgo es, quid times diligentem custodiām. & opinor etiam Tertullianus in Apol. Sepulcro cōditum magna etiam militari manu custodia diligenti circumfcederunt. At verò nemo vinculis perpetuis damnari potest, vt & Hadrianum rescripsisse proditum est l. mandatis. De pœnis, qui idem & aliud pœnæ genus denotauit, ne quis pœnæ causa quaestioni subiiceretur l. pen. De quaestion. de qua memini me scribere in epistola ad Iac. Cambrayum virum ornatissimum & eruditissimum, multisque pro Rege præclare gestis legationibus nobilissimum. Id quoque genus pœnæ tyrānicum & inciuile esse Tertullianus contestatur in Apologetico his verbis, Ciuilis non tyrannica dominatio vestra est. Apud tyrannos tormenta etiam pro pœna adhibentur:
- E apud vos soli quaestioni temperatur. Inde quod sequitur vix intelliges nisi scias errorem & sic esse legēdum, Vestram illis feruate legem vsque ad cōfessionem necessariam. Etiam si confessione præueniantur, vacabunt. quibus verbis significat hac tantum lege nos tormentis vti ciuilitate, vt confessionem extorqueamus, in contentem cessare tormenta, de confesso non haberi quaestionem. nec enim posse haberi de confesso nisi pro pœna. & hanc pœnam inciuilem esse, id est, vt interpretor in l. moris. §. sunt autem. De pœnis, tyrannicam, vt ille ciuilem dominationem opponit tyrannicam.

Relata eodem libro ab Vlpiano Iuliani & Marcelli sententiæ contrariæ.

CAP. XXXV.

- F SI filius familias contra S. C. mutuatus, ab alio pecuniam, si forte, sibi donatam simpliciter modo aut condicione nulla adiecta, creditori soluerit, Vlpianus lib. xxix. Digestorum refert Iulianum existimare conditionem patri ex omni euentu competere l. sed & si pater. §. j. ad Maced. Ex omni euentu, id est ad extremum omnimodo patri condi-

tionem competere. nam & si deficiat vindicatio, puta consumpta pecunia bona fide, nō A
 deficiet conditio de bene de pensis ex causa indebiti soluti. denique quidquid euenerit,
 conditio supererit patri. Idem Vlpianus eodem libro retulit Marcellum existimare cō-
 sumpta pecunia à creditore bona fide, forte dum putat eam sibi solutā voluntate patris
 vel post emancipationem filij, patri non competere cōditionem l. si filius. De reb. cred.
 si cer. pet. & uti Marcellum ista ratione quæ verissima est. Totiens datur conditio ex cō-
 sumptione si dominium pecuniæ in accipientem non transierit, quæ & cōditio dicitur
 de bene de pensis, quotiens foret ex numeratione si pecuniæ dominium ad accipientem
 transisset. at hoc casu conditio non foret ex numeratione etiam si dominium ad acci-
 pientem transisset. quia naturalis obligatio inhibet condictionem l. qui except. De cond.
 ind. d. l. sed & si pater. in fi. & l. seq. ergo non erit etiam ex consumptione si dominium ad B
 accipientem non transierit. Propositio hæc est, Totiens conditio ex consumptione da-
 tur quotiens ex ea causa numerati sunt nummi ex qua actio, id est conditio ex numera-
 tione esse potuisset si dominium ad accipientem transisset. est enim conditio ex cōsum-
 ptione actio fictitia, quatenus fingit dominium transisse. ex eis igitur causis danda est, ex
 quibus datur & competit vera: vt Publiciana, quæ etiam fictitia est actio. Assumptio hæc
 est, In proposito autem non esset, id est, conditio ex numeratione non esset in hoc casu.
 Conclusio hæc, Deinde, id est proinde per errorem soluti contra S. C. crediti, magis est
 cessare repetitionem, id est condictionem ex consumptione quæ poterat videri quæ sita
 patri per filium. & ait per errorem, id est etiam si per errorem facti. nam si scienter vel si
 per errorem iuris, nulla dubitatio est. & hæc est sententia & ratio Marcelli relata in d. l. si C
 filius. quem ex his apparet à Iuliano dissensisse, vt solet ferè semper, ne vel parua quidem
 rima præterita si quam offendat in Iuliano, in qua non figat aculeum, adeò vt alij aucto-
 res cum quid verissimum esse significare volunt, & Iulianum id dicant scribere & verissi-
 mum esse cum & Marcellus consentiat l. si seruus §. sed an is qui seruum. Ad l. Aquil. l. 2.
 in fi. De nox. act.

Duo loci de legato rei alienæ explicandi secundum ius vetus.

CAP. XXXVI.

EX fragmentis Vlpiani & Gaij certum est iure veteri rem alienam per damnationem
 potuisse legari non per vindicationem. & hoc postremum, per vindicationem rem a- D
 lienam non posse legari, iam olim probaui verum esse ex l. Stichus seruus. De man. test.
 libro quarto Pauli Sententiarum. & probare etiam possim modò ex l. 88. De ver. sig. quæ
 legatum fundi alieni significat non valere, quamquam, is fundus pecunia hereditaria cō-
 parari possit. non valere igitur si relictum sit per vindicationem. nam per damnationem
 valet. & hoc verò de fundò legato generaliter parùm aptè scriberetur, eo de quoque mo-
 dō id legatum non valere etiam si hereditaria pecunia fundus comparari possit. nam si in
 hereditate fundi fuerint, valet legatum & debetur is quæ legatarius elegerit. arg. l. si do-
 mus. De leg. j. vel si nulli in hereditate fuerint non idèd possit quis existimare legatum
 valere quod pecunia hereditaria comparari possit, cum & sine pecunia facillè fundus cō- E
 parari possit. est enim fundus vel terræ minimum quidquam & vt Varro dicebat quod
 funda mitti potest. & hac præcipuè ratione si fundus simpliciter legetur, & nullus sit in
 hereditate fundus, inutile est legatum. nam omnis stipulatio omnèque legatum quod ad
 vilissimam rem reduci potest, nullius est momenti. quod Græci ad l. j. C. de do. pro. signi-
 ficant his verbis, ὡς διακρίσις τῆς γυναικὸς ἐπιλέσαστον π ὠδραχῆν. Vt autem d. l. 88. accipi-
 mus de legato Vindicationis, ita necessariò cogimur secundum ius vetus l. alienus. Ad
 leg. Falc. accipere de legato dānationis, quæ de legato fundi alieni tractat quasi utili, quo
 se heredem confitentem liberare posse ait præstando veram æstimationem. & rectè con-
 fitentem vel confitendo. nam legatum per damnationem quo solo genere res aliena le-
 gari potuit, inficiatione crescit in duplum. §. vlt. Inst. de obl. quæ quasi ex contr. F

*In condicione non petendæ cautionis legati aut fideicommissi seruandæ causa, nullo casu
 stipulationis Mucianæ utilitatem consistere posse.*

CAP. XXXVII.

Testator

- A** Testator ita cauit, Heres mi fidei tuæ committo, vt post mortem tuam hereditatem Gaio restituas, si fideicommissi cautionem non petierit. quibus verbis remisisse testator videtur cautionem fideicommissi, & rata est voluntas testatoris hodie ex Constitutione D. Marci & Commodi relata in semestribus eiusdem Marci, quæ ante eam Constitutionem non fuit rata contra edictum prætoris quo iubetur ea cautig interponi. In ea autem condicione, si fideicommissi cautionem ab herede non petierit, neque olim neque hodie stipulationi Mucianæ locus esse potest. Non hodie, quia remissa cautio fideicommissi videtur, eaque condicio argumentum tantum remissæ cautionis facit, condicionem non facit. l. licet. Vt leg. no. cau. l. auia. §. vlt. De cond. & dem. Olim ante constitutionem D. Marci ea condicio, cōdicionis potestatem habuit. excludebat enim fideicommissio eum qui cautionem ab herede petiisset. nec tamē etiam tunc in ea utilitas Mucianæ stipulationis consistere potuit l. cum tale. §. Titius. eod. titu. quia in eis tantum condicionibus consistit quæ viuo fideicommissario expleri non possunt. illa potest impleri viuo fideicommissario, puta præmoriēte herede nulla tum ab eo petita cautio fideicommissi. Idēmq̄ erit si non post mortem heredis, sed in alium diem certum vel incertum fideicommissum relictum sit, quia intra eum diem viuo fideicommissario mori heres potest à quo non fuerit petita cautio. Idēmq̄ erit in fideicommissio puro ab alia cōdicione vel die. nam & de puro fideicommissio posset peti ea cautio herede litigāte, quia nonnullas moras exercitio litis habet. l. hæc stipulatio. & l. seq. vt leg. no. cau. l. vxorem. §. vlti. De leg. iij. & inter eas moras nondum petita cautio mori heres posset viuo fideicommissario, atque ita morte heredis impleretur condicio superstitite fideicommissario. Sed hoc interest. quod relictum fideicommissum post mortem heredis, præmoriēte fideicommissario non transfertur in heredem eius: relictum in diem certum aut sine die incerto vel alia condicione, transfertur. l. heres. §. i. l. si ita legatum. De cond. & demonst.
- At verò nullus casus inueniri potest quo in condicione non petendæ vulgaris cautionis legati aut fideicommissi seruandi, stipulationi Mucianæ locus esse possit. nā & post præstitum fideicommissum frustra caueret fideicommissarius se non petiturum cautionem, quam utique iam constat frustra peti. frustra enim peto mihi caueri de seruando & præstando eo quod præstitum mihi iam est, quodque iam ipse mihi seruare debeo nō alius.

- D** *De inuentario bonorum mariti consiciendo à muliere post mortem mariti, perquam utile esse ius vetus in vsu reuocari.*

CAP. XXXVIII.

- Q**uæ non hodie mulieres post mortem mariti arculas diripiunt & conuasant mobilia omnia quæcunque moriens maritus reliquit etiam in fraudem priorum filiorum? Huic impietati & rapacitati utile esset occurrere restituto iure veteri exemplo Leonis philosophi in No. c. x. quò quidem receptum erat vt mulier quæ post mortem viri infidens bonis defuncti non confecisset publicè inuentarium omnium rerum quæ in bonis aut ex bonis defuncti fuissent summoueretur petitione dotalium rerum nō extantium, quod ipsa scilicet eas suppressisse præsumeretur potius quàm maritus ipse consumpsisse, atque etiā petitione lucrorum nuptialium veluti donationis propter nuptias aut hypoboli, qua præsumptione placebat etiam filio aut filiis eam teneri ceterarum rerum nomine quas filij iurassent in bonis patris fuisse mortis tempore nec in hypothecis creditoribus defuncti esse potioem. inuentarium vult Leo fieri intra menses tres quod interpretes sic accipiunt vt fiat in vrbe intra menses tres, in prouinciis (hoc est apud Harmenopulum Ἰνὴν Ἰμαρος) intra annum exemplo inuentarij quod fit ab herede. l. vlt. C. de iu. delib. No. i. & quod fit à tutore, vt idem Harmenopulus refert v. Epit. Mallem à morte viri statim mulierem conficere Inuentarium rerum quæ in præsentia sunt, ceterarum intra tempus quo ea loca in quibus sunt perueniri potest. alioquin spatij ei detis satis ad dilapidanda defuncti bona. Sed Leo magis fortasse ea tempora absoluendo quàm inchoando inuentario præstituit, inchoari scilicet inuentarium voluit statim, perfici saltem intra ea tempora. quod verius est. & idem obtinet in inuentario ab herede vel tutore aut curatore consiciendo. At placet valde quod iidem interpretes Nouellæ Leonis volunt vt ignoscatur mulieri dotem suam persequenti si lapsa ignorantia iuris inuen-

rarium non fecerit, non etiam persequenti lucra nuptialia, secundum id quod dicitur mulieri ius ignoranti in damno rei suæ subueniri, non in lucro l. quamuis & l. vltim. Cod. de iur. & fact. ignor. l. error D. cod. l. iuris. C. qui adm. ad bo. hoc tantum necesse est si dotem suam persequatur ut iuret iusiurandum ἢ ἀποκρυβῆς id est ut iureiurando purget se nihil subduxisse aut suppressisse ex defuncti bonis. Sic est scribendum apud Harmenopulum 1. Epitome tit. 13. ut frequenter Græcis actio ad exhibendum appellatur, ὡς ἀποκρυβῆς ἀπαγγεῖται ἀγωγῇ. Nec mirum vero si ea distinctio rei dotalis & lucris nuptialis fiat eo casu, cum & si, ut iidem interpretes norant, mulier ignara iuris, puta nesciēs se præferri omnibus creditoribus in causa dotis etiam anterioribus, alios creditores defuncti prætulit sibi, integram dotis petitionem habeat, nō etiam lucrorum nuptialium si forte in eis persequendis creditorum posteriorum potiore existimauerit esse causam. **B** quod ita ex interpretibus Græcis siue Magistro retulit Harmenopulus eodem loco, si modo negatio quæ est in libro manuscripto eadem reponatur in formis expresso, & legatur, hoc modo, τυχὸν δὲ ἢ ἀποβόλοι μὴ ἠτιώμενοι ἀπαγγεῖται τῷ δαίτι.

Sensus §. si seruus l. de die Qui satis. cog. CAP. XXXIX.

Valde quaeritur vtrum hoc velit l. de die §. si seruus Qui satis. cog. minori xxv. annis & mulieri subueniri quæ iudicatum solui seruum fideiussorem accepit, ut ex integro ei caueatur, an minori & mulieri subueniri ne obligetur, qui quæve pro alio cauit iudicatum solui. Priore sensu offendimur, quod & maiori eadē lex subueniri dicat, si seruus fideiusserit iudicatum solui. Posteriore, quod in ceteris etiam omnibus causis cōstet ipso iure mulieri intercedenti subueniri nec propter iuris imperitiam ut ait in eo §. sed propter infirmitatem sexus, Et minori causa cognita per restitutionem in integrum. Sed priori acquiescimus magis. hoc enim vult Paulus eo loco, si seruus pro reo fideiusserit iudicatum solui, qua ex causa constat nec seruum obligari naturaliter nec dominium de peculio, actori ignoranti statum & condicionem fideiussoris, non ius, subueniri ut ex integro caueatur. Actori scilicet maiori xxv. annis. Actori autem minori etiam ignoranti ius, puta existimanti seruum recte intercedere, subueniri. Adicit, forsitan & mulieri subueniri propter imperitiam iuris. Verecunde & timide dicit mulieri ius ignoranti in lucro subueniri. regulariter enim minori fœminæ aut masculo etiam in lucro subuenitur, non etiam fœminæ maiori annorum xxv. l. iij. l. quamuis C. de iur. & fact. igno. l. iuris C. qui adm. lucrum autem est satis acceptio, quia promissori iungit adpromissorem & interest duos reos habere l. iij. §. vltim. De lib. leg. Sed non est adeo magnum lucrum ut id inuidere oporteat mulieri ius ignoranti. nam & eius emolumentum rationem Iulianus non habuit in hoc genere legati, Heres meus Titio soluito quod ei Gaius debet, nec enim ex eo legato dabat actionem Titio, ut ex Iuliano Vlpianus retulit in l. Si cui legetur. §. si Titio. De leg. j. in quo tamen est à Marcello reprehensus. Et satis acceptionem quoque non esse tanti ex eo apparet quod & si per errorem iuris solutam rem indebitam rursus adquirere velim & condicere, non possum. l. penult. §. vltim. De iur. & fact. igno. l. Cum quis C. cod. l. error. C. ad leg. Fal. Cautionē tamen legatorum remissam à testatore quamputavi non potuisse remitti ignarus constitutionis D. Marci si præstitero, benigne mihi datur ut eam condicere possim l. j. §. j. ut in pos. leg. quia scilicet non adeo magnum lucrum capto. Inuenio etiam mulieri ius ignoranti in lucris subueniri alio casu, puta si legatum sibi adscripserit ignara. S. C. iussu matris testatricis, nec enim legato repellitur. Sed hoc ideo, quia ita nominatim expressum est S. C. l. Diuus. §. penult. Ad leg. Cor. de fal. & alio item casu ex constitutionibus si ignara iuris sui se ipsa detulerit existimans se solidi incapacem esse. nec enim propter imperitiam, solidi legati commodum amittit l. ij. §. vltim. De iur. fidei. & malunt principes hac in re mulieri fauere quam ærario suo. Sic verum esse reperio quod est in l. pen. §. j. De iur. & fact. igno. in quibusdam mulieri etiam adquirere volētī subueniri propter imperitiam iuris, nec abs re l. quamuis. C. cod. dicere, Non solet. quæ verba significant plerumque non prodesse ignorantiam iuris mulieri in lucro captando, nōnunquam tamen prodesse: ut in l. non solet. loca. non solere locationem dominium mutare. mutat enim dominum aliquando, ut in specie l. in naue cod. tit. & in specie l. item si pretio. §. penult. cod.

Restitutum

A

Restitutum Verbum Græcum in l. Blanditus C. de fideiuff.

CAP. XL.

Stipulatio cautio est iuris ciuiliſ Pop. Romani. qua de cauſa videbatur Latina tantum ſingua concipi poſſe. Sed quia apponi ſolet omnibus cōuentionibus iuris gentium & conclusio eſt omnium contractuum l. ſi dominus De præſc. ver. qui quacunq; lingua fieri poſſunt, ideo placet & eam quacunq; lingua fieri poſſe. l. i. §. vlt. De verb. obl. ne alius ſit ſermo contractus, alius conclusionis, confirmationis, vinculi extremi cōtractus. Et conſequenter fideiufforem Græcè accipi poſſe, id eſt ſtipulatione Græco ſermone cōcepta. l. Græce de fideiuff. etiam reſpondendo hoc verbo φημι vt illo Ariſtophanis loco **B** interrogatus Pluto, φεύγεις, ἀπὸ τῆς πονηρίας, reſpondet, φημι ἐγώ. vel etiam hiſ κελεύεις, κελεύω vt odyſſ. γὰρ ἐγὼ δέ τοι αὐτὸν ὑπὸ χρομῆ ὡς οὐ κελεύεις, vel hoc verbo ἐγγυῶμαι quod eſt expreſſū in l. Blanditus C. cod. tit. hiſ verbis Blanditus tibi eſt qui non teneri te perſuaſit quod cū pro alio interuenires, ὅτι ἐγγυῶμαι τόνδε. dixiſti. Alij codices habent τῆμι, alij ὅτι οὐ θέλεις ποιῆσω, Alij ἐγγυάομαι, Alciatus reponit λέγω. Baſilica habent, ὅτι ἐγγυῶμαι τόνδε, quorum ſcripturam nemo dubitauerit potius eſſe ſequēdam. Verba Βασιλικῶν hæc ſunt; ὁ εἰρηκῶς ὅτι ἐγγυῶμαι τόνδε, χατέχεται ἔδῃ ἡ τιμῆ ὡς ἐγγυητής.

IACOBI CUIACII
D **OBSERVATIONVM**
LIBER XV.

Quid ſit tacitam pēnsationem fieri ratione doli exceptionis in l. vnum ex familia. De leg. 2.

CAPVT I.

E **P**RTI iuris eſt hodie compenſationem ſiue penſationem inero iure, ipſo iure, tacito iure fieri in omnibus iudiciis tā bonæ fidei quàm ſtrictis, etiam non oppoſita exceptione doli l. poſteaquam. De compenſ. l. inter. De adm. tut. & hoc ipſum eſt quod ait Papinianus in l. vnum ex familia §. ſed ſi vno. De leg. 2. tacitam penſationem induci, eadem ratione, qua ceteri qui ſunt ex familia ad fideicommiſſum admittuntur, vt ſcilicet heres ex eadem familia inſtitutus ab herede fideicommiſſo onerato, quia extitit condicio fideicommiſſi fundo extero legato, poſſit ceteris petētibus ſolidum fundum reputare & penſare portionem virilem ſibi obtingentem & debitam ex priori teſtamento. Nam **F** etſi petitionem pro ſua parte non habeat, quam aditio hereditatis conſudit atque peremit, compenſationem tamen habet integram, vt & in plerisque aliis caſibus iuris noſtri cōtingit. Neque vero ei quod dicit tacitam penſationem induci, quidquam obſtat quod ante ſignificauit eodem loco, cam fieri ratione doli exceptionis. Fit enim & quæ tacito

iure fit, ratione doli exceptionis, vt l. 12. Ad leg. Fal. l. peto §. vlt. De leg. 2. l. hereditas De A pet. her. non quam exprimi, opponi & actionis formulæ subiici necesse sit (aliud enim est opposita exceptione, aliud ratione doli exceptionis) sed quæ inest hodie omnibus iudiciis ex causa compensationis, ex alia causa iudiciis tantum bonæ fidei l. huiusmodi §. qui seruum De leg. 1. l. sed & si ideo in fi. Sol. matr. Sicut & quælibet alia exceptio. l. Labco ait De op. lib. l. 1. §. si libertatis Quar. rer. actio non da. l. 3. De rescind. vendit.

Ad eiusdem legis §. Sed & si fundum. CAP. II.

INter hoc genus fideicommissi, Peto vni ex familia mea, cui voles, fundum illum relinquas, & illud, Peto ne fundus ille de familia mea exeat, communia hæc sunt, quòd heredis est electio cui velit ex familia fundum relinquere, & ea quidem ambulatoria vsque **B** ad supremum vitæ exitum, & quòd ei, quem elegerit, frustra testamento suo heres legat eundem fundum, & quòd ab eo quem elegerit, frustra fideicommissum relinquit, præterquam vno casu, si ampliora legata ei legauerit, & quòd non tantum vnum heres eligere, sed & duos vel plures, vel omnibus relinquere potest, & quod nemini ex familia fundo relicto, omnibus qui sunt eiusdem nominis & familiæ fideicommissi petitio cõpetit. Differentiæ autem hæc sunt. Fideicommissio relicto vni ex familia, si heres vnum ex familia elegerit, & in ea voluntate perseverauerit vsque ad mortem, vel si vni ex familia fundum legauerit, quod legatum nihil aliud est quàm electio suprema, non iure proprio legari cõsetur, vel si vnum ex familia sibi heredem instituerit fundo extraneo non relicto, is quicumque ex familia fuerit ad quem fundus peruenit, eum fundum alienare extra familiam, **C** & dare vel relinquere extraneo potest. Imo & vno illo casu heres rogatus vni ex familia fundum restituere, ab eo quem elegerit eundem fundum per fideicommissum extero relinquere potest, puta si ei quem elegit aliquid amplius legauerit quod fundi pretium efficiat. Neque ob huiusmodi fideicommissum quidquam heres heredis onerabitur. Fideicommissio autem relicto familiæ vel herede rogato ne fundus de familia exeat, is quem heres elegerit non debet fundum in extraneum transferre, imo ea de re cauere heredi heredis debet: alioquin onerabitur heres heredis, cui cautum non est de indénitate, si electo fundum præstitit, & is eum in extraneum contulerit, propterea quòd post mortem electi cui fundum præstitit, cæteris qui sunt ex familia tenebitur ex causa fideicommissi primo testamento relicti, atque ita duplici præstatione fundi onerabitur. quod non est verosimile suum testatorem, i. priorem heredem voluisse. Sed si prior heres ab eo quæ elegit eundem fundum per fideicommissum extraneo reliquerit, quo scilicet casu relinquere potest, puta amplioribus legatis relictis, tunc sane heres heredis onerabitur omnimodo, si is qui electus est, cuique ipse fundum præstitit, eum ex causa fideicommissi vt debuit extraneo restituerit. Nã de non restituendo fundo extraneo, aut sibi reddendo, heres heredis ab eo cautionem exigere non potuit contra voluntatem testatoris sui, qui fundum in extraneum trãfere voluit (esset enim absurdum si heres à legatario exigeret cautionem de non exhibenda fide testatori suo) & nihilominus ceteris qui sunt ex familia tenebitur ex causa fideicommissi primo testamento relicti. & hæc est sententia §. Sed & si fundum l. vnum De leg. 2. Sed pretium operæ est etiã eius verba fulcrite adnotationibus quibusdã, vt res omnis sit **E** lucidior. Ait, *propter sequens fideicommissum*: quod scilicet prior heres reliquit extraneo, ab eo quæ elegit ex familia. Ait, *Heredem heredis oneratum intelligi*: quia, vt subiicit, ceteris tenetur ex causa fideicommissi prioris, si fundum extero ex causa fideicommissi posterioris restituerit is qui electus est, à quo heres heredis cautione exacta sibi prospicere non potuit. Ait, *Si electo vno fideicommissum in exterum non conferatur*. Sensus hic est, Si prior heres ab eo quem elegerit fundum extero per fideicommissum non reliquerit, non oneratur heres heredis, si modo cautione, quã hoc casu si exigat ab eo qui electus est, nihil contra voluntatē facit, sibi prospexerit. Ratione enim exceptionis doli, vt l. peto §. vlt. co. tit. non alias ei qui electus est, fundum præstabit, quàm si cauerit fundum in familia relicto, aut si non relinquatur, sibi restitui. Hac enim cautione interposita, si is qui electus est fundum acceperit, & in extraneum transtulerit, post mortem quidem eius qui electus est, heres heredis tenebitur ceteris petentibus fideicommissum ex primo testamento, sed indemnis seruabitur cautionis beneficio. Ait in formula cautionis, *Cum effectu*: id est, re ipsa, non verbo tenus. Quid enim si reliquerit quidem in familia, sed eum cui reliquerit, iusserit **F** extraneo

A neo fundi æstimationem dare? Hic sanè verbo tantum tenus, non effectû in familia fundum reliquerit.

Emendantur quædam in l. i. C. de sent. pas. CAP. III.

R eferuntur acta quædam Imperatoris Antonini Bassiani in l. i. C. de sent. pas. quibus deportatus Iulius Licinianus à legato Cæsaris restituitur honoribus, ordini & cæteris omnibus. Quæ restitutio plenissima est. Nam & patriam potestatem restituit, & ius patronatus, & bona, & testamentum, & omnia quæ per deportationem amiserat. Sed sunt in propriis nominibus menda quædam *Imp. Antoninus A. Cum salutat, inquit, esset à Gentiano & Aduento & Opilio Macrinio præfectis prætorio.* Scribendum, ab *Ecdeciano Aduento & Opilio Macrinio:* nec Aduenti nomen mutandum, quod etiam malè quidam mutarunt in epistolis quæ Iulio Solino auspiciam faciunt, ut Aduentiani in inscriptione l. 2. C. de exc. tut. videturque idem Herodiani IIII. perperam appellari Audentus pro Aduentus, dum Antonino Bassiano scribit, quod & d. l. i. demonstrat duos fuisse præfectos prætorio Aduentum & Macrinum. Inuenio & in fastis consulatum Antonini, II. vel v. & Aduenti. l. i. C. Greg. de pat. pot. l. 8. C. de neg. gest. In eadem lege pro *Opilio Vlpiano* veteres libri habent, *Ælio Vlpiano.* Forfan & illo loco, *Item amicis & principalibus officiorum,* est legendum, *Item magistris & principalibus officiorum. & principalibus officiorum.* 1. principibus agentium in rebus. Lampridius in Alexandro: *Iniuriam nulli unquam amicorum comitum fecit, nec magistris quidem aut principibus officiorum.*

C

Ratio responsi Scæuolæ, quod est in l. pater. §. filiam. De leg. 3.

CAP. IIII.

V Ero ædificium de nomine meo exire, sed ad vernas meos, quos hoc testamento nominavi, pertinere volo. His verbis post mortem heredis ædificium vernis per fideicommissum legasse videtur, ut l. species. De au. & arg. leg. Non igitur seruis vernis, quia inutile fideicommissum esset, sed libertis vernis, siue vernis quos testamento libertos perduxerat, atque ita in nomen suum & familiam adsciuerat. Heredi superuixit vnus libertus tantum. Quæritur an totum ædificium ad eum pertineat. Et Scæuola respondit in l. pater §. filiam De leg. 3. virilem partem pertinere. Quæritur cur non totum pertineat? Dicebam, ædificium testatorem per fideicommissum legasse libertis vernis, & adiecisse, quos hoc testamento nominavi. Nominavi scilicet dando libertatem, quæ ex lege Caninia danda erat nominatim. Quos ergo hoc testamento nominavi i. quos hoc testamento manumisi ut l. pen. §. Lucius De leg. 2. Proinde retulit se testator ad nomina propria vernarum testamento expressa, atque ita omnibus nominatim legasse videtur. Nominum autem nuncupatio viriles partes facit ab initio, maximè in fideicommissis & in legatis per damnationem, & ideo singulis ab initio quasi diuisim partes adscriptæ fuisse videntur. l. 7. De leg. 2. l. vxorem §. agri De leg. 3. & consequenter inter eos non est ius ad crescendi. Nā hoc certo nihil certius magis quam inter eos qui ab initio partes habent, vel habere intelliguntur (nihil enim refert. l. si duobus. §. vlt. De leg. 1.) non esse ius ad crescendi, sed inter eos qui ab initio solidum habent, concursu partes faciunt l. 3. De usufr. adcr. Ergo inter eos libertos non est ius ad crescendi, nisi adiecerit testator, Donec ad vnum ædificium perueniat, ut d. l. pen. §. Lucius: quibus verbis euident est ius ad crescendi inducere testatorem voluisse, ut l. codicillis in prin. De usufr. leg. Nam etsi vni ex libertis cui heres veller fideicommissum reliquerit, ad vltimum totum fideicommissum pertinebit. l. vnum §. rogo. De leg. 2. In casu igitur d. §. filiam, cum eis verbis usus non sit, sed generaliter libertis fideicommissum reliquerit, moriente herede si vnus supersit libertus, virilis tantum portio ædificij ad eum pertinebit, heres præmortuorum partes poterit in extraneos transmittere, quia libertorum tantum gratia voluerat testator ædificium de suo nomine exire non vniuersæ familiæ suæ gratia.

F

Coniunctio l. peto §. prædium. De leg. 2. cum l. rogo. De fid. lib.

CAP. V.

V Ndo familiæ relicto per fideicommissum, & instituto herede vno ex familia, fideicommissi petitio est non tantum post mortem heredis si moriatur fundo extraneo relicto,

sed etiam statim atque heres viuus eum fundum alienauerit extero l. peto §. vlt. De leg. 2. A
videlicet si voluntaria alienatio fuerit : nec quidquam prodest ad impediendam fideicō-
missi petitionem si eum redemerit : quia semel extitit condicio fideicommissi. Quod si
necessaria alienatio fuerit, aut facta est propter creditores testatoris, aut propter credito-
res heredis. Si propter creditores testatoris, fideicommissum extinguitur : quia testator
qui noluit fundum alienari extra familiam, de huiusmodi causa alienationis sensisse non
videtur l. filius §. Diui 2. De leg. i. l. qui solidum §. vlt. De leg. 2. l. cum fidei. De fid. lib. Si
propter creditores heredis, non statim fideicommissi petitio est, sed post mortem heredis
demum, & tandiu scilicet apud emptorem extraneum fundus manet, quandiu maneret
apud heredem bonis non venditis, vt eleganter Papinianus scribit in l. peto §. prædium
De leg. 2. quod idem ferè & de fideicommissaria libertate eundem Papinianum eodem B
libro scripsisse reperio. l. rogo. De fid. lib. Rogo te heres mi, ne seruus ille alterius seruitu-
tem experiat. His verbis data videtur seruo fideicommissaria libertas sub condicione,
Si extraneo alienetur. Nam qui alienam seruitutem seruum experiri nō vult, sanè vult vt
is liber fiat vel post mortem heredis. & quidem si heres moriatur seruo alij legato, fidei-
commissariæ libertatis petitio est quasi datæ post mortem heredis. Imo & si viuus eum
alienauerit sua sponte, seruus statim petere libertatem potest, nec prodest ad impediend-
dam libertatis petitionem, si heres eum redemerit : quia semel extitit condicio. l. quidam
De fid. lib. Quod si necessaria non voluntaria alienatio fuerit, aut facta est propter credi-
tores testatoris, aut propter creditores heredis. Priore casu libertas intercidit, nec vnquã
peti potest. & quod ait l. cum fidei. eod. tit. *Nondum*, in eo dum vacat, vt illo Virgilij loco, C
At Phœbi nondum patiens. Posteriore casu statim peti potest d. l. rogo, quæ ad differen-
tiam l. cum fidei, accipiēda est de venditione bonorum facta propter heredis creditores.
& verò confestim peti: quia, vt ait Papinianus, nihil refert qua ratione extiterit condicio
libertatis fideicommissariæ. Est enim fideicommissaria libertas quasi statulibertas, & is
cui fideicommissaria libertas adscripta est, quasi statuliber. l. non tantum §. cui. eod. tit. &
nihil refert qua ratione existat condicio statulibertatis. Est igitur hac in re differentia in-
ter fideicommissum pecuniarium & fideicommissariam libertatem. Nam si propter cre-
ditores heredis bona heredis venierint, & in his fundus familiæ relictus, fideicommissum
peti non potest, nisi post mortem heredis, mortuo herede emptor extraneus cogitur fun-
dum reddere, quem etiam heres extraneus reddere cogeretur bonis non venditis. d. §.
prædium. & vno tantum casu apud emptorem perpetuo iure fundus remanet si debitor D
i. heres cuius bona creditores vendiderunt, viuendo vicerit ceteros omnes qui ex eadem
familia erant. arg. l. statuis §. vlt. De iur. fil. Quod si propter creditores heredis bona ven-
nerint, & in his seruus ille, cui fideicommissaria libertas relicta est, statim experiri seruus
& petere libertatem potest, non expectata morte heredis. d. l. rogo. Libertas facilius &
properantius præstatur quàm fideicommissum pecuniarium. Quacunque ratione im-
pleri sufficit condicionem libertatis, non etiam condicionem fideicommissi pecuniarij.

*Quàm male in questione illa, An seruitutes pignerari possint, nulla constituatur
differentia inter seruitutes vrbanas, & rusticas.*

C A P. VI.

Differentia quæ ponitur inter iura prædiorum vrbanoꝝ, & iura prædiorum rusti-
corum perquàm euidenter in l. 11. §. vlt. adiuncta l. 12. De pignori. vt hæc pigno-
ri obligari possint, illa non possint, perquàm euidenti calumnia eluditur ab his qui §. vlt.
l. 11. accipiunt de seruitutibus pignori obligatis ab eo cui debebantur : & licet loquatur
de seruitutibus vrbanoꝝ prædiorum, cum tamen porrigunt etiam ad seruitutes rusti-
corum, vt pari licentia quod l. 12. scribitur de his, etiam ad illas trahunt, eamque legem
accipiunt de seruitutibus pignori obligatis, siue pignoris nomine à domino impositis fun-
do proprio. Non incidissent in istas salebras, si rationes iuris tenuissent, quas modò expli-
cabitur. Et illud quidè primùm obseruare debemus in hac questione, vsufructū separari F
à ceteris seruitutibus. Vsufr. potest vèdi, locari & pignerari à domino in corpore & eius est
propriū, imo & ab vsufructuario, cuius est solū ius vtèdi fruendi alieno prædio. d. l. 11. §. pen.
& l. 15. in pr. eo. tit. quia fructus est vel locare & pignori dare licere. l. videamus. i. §. pen. l.
vlt. De vsur. qua ratione vsus ab vsuario vèdi locari vel pignerari nō potest, quia nudū v-
sum ha-

- A** sum habet sine fructu. Seruitutes autē prædiorū rusticorū vel vrbanoꝝ à domino vel ab eo cui debentur & si vendi possint l. cum manu §. 1. De cont. emp. l. 3. §. si iter. l. tenetur. §. si tibi De act. emp. locari tamen non possunt: quia omnis locatio fit ad tēpus. Et seruitus ad tempus constitui non potest. l. 4. De seruit. & petita seruitute ideo nō dicitur in fructu computari quod locata seruitute mercedis nomine capi potuit, quod tamen computatur in fructu petita veste vel vase. d. l. videamus: quia seruitus locari non potest. l. locare loc. cond. quam accipio generaliter, vt nemo. i. neque dominus, neque is cui seruitus debetur, seruitutem locare possit. At contra tam à domino quàm ab eo cui seruitus debetur, seruitutem rustici prædij, veluti iter, actum, viam, aquæductū, dico pignori poni posse. d. l. 12. & petita huiusmodi seruitute actione confessoria, quod dicitur d. l. videamus, in fructibus numerari omne commodum quod actor habiturus erat, si non fuisset prohibitus ire agere aquamve ducere. puto exempli gratia aptari posse ad pignorationem: quia quasi fructus cuiuslibet rei est siue corporalis, siue incorporalis, vel pignori dare licere. l. vlt. De vltur. Vnde rectè notant græci posse nos *κατασκευάζειν τῆς δὲ λειῶν ἀγροικῶν καρπῶν*. Nec potest omnino obiici quod locacioni obicimus, etiam pignoratione seruitutē constitui ad tempus, cum hæc lex semper pignori insit, vt distrahi possit in perpetuum, saltem debitore trina denunciatione conuento. Seruitutem autem vrbani prædij, veluti tigni aut stillicidij immittendi, vel protegendi, vel proiciendi, ex d. l. 11. §. vlt. dicimus neque à domino, neque ab eo cui seruitus debetur, pignerari posse vtiliter. & ratio differentia hæc est, Vt sit vtile pignus seruitutis, non tantum necesse est creditorem habere prædium vicinum, sed etiam vt huiusmodi pignus alij vicino distrahi possit. Quia inutile est pignus, quod alij vendi non potest. l. 4. De pign. act. l. mulier C. de distr. pig. At quin creditori habenti ædes vicinas cui pignori concessum est ius tigni aut stillicidij immittēdi, non est alius vicinus, cui ea seruitus vsui esse possit. Nam quod ex ædibus suis tignum immitit creditor in ædes debitoris, non æquè alij vicino ex suis ædibus in eandem partem immittendi vllus est vltus vtilitatis, ac consequenter id certè alter vicinus nunquam empturus est, & alius non vicinus emerit etiam frustra. Ergo eius seruitutis inutile pignus est. At verò ius prædij rustici alij vicino distrahi potest, idque forsā magno alius vicinus redēpturus sit, cum possit vno itinere pluribus patere aditus in suos fundos, maximè cum in fundorum finibus sint gradus quidam liberi pedum aliquot. Quod autem placet hæc differentiam seruitutum non seruari in precario l. 3. l. & habet §. precario De precario l. si quis sepulchrum De religio. rationem summam habet. Possessio sola aut quasi possessio precario datur. & vtilitas præcarie possessionis non vt ius pignoris in distractione consistit, sed in vsu tantum ad libitum domini qui precario itineris aut immissi vel protecti vsum concessit.

An custodia publica vel vincula irrogant infamiam. CAP. VII.

- Q**uamuis lege Julia de vi, his qui in vinculis sunt custodiæ publica in reum testimonium dicere nō liceat. l. 3. §. lege D. de testib. id est his qui publico iudicio rei sunt. l. 20. eo. tit. non tamen ante damnationem sunt infamium numero (nec enim carcer aut vincula sola irrogāt infamiam. l. 1. C. ex quib. cau. inf. irr.) sicut nec ante dānationem bona eorum publicari verum est. l. 2. De bon. dam. & similiter vt absolutis non auferuntur bona, nec eorum famæ & existimationi vincula quidquam in quibus fuerunt nocere arbitror. Sed hoc in liberis hominibus tātum ita procedere. Nam seruorum qui ob delictū pœnæ causa vinciti fuissent libertati vincula nocebant ex lege Ælia Sentia, vt nec Latini, nec ciues Romani manumissione fierent, sed deditiorū numero, qui vilis propemodū, abiectus & infamis numerus erat, maximè si soluerentur tantum eis vincula, non incidereēt. Nam Fl. Iosepho capto bello Iudaico, ideo legimus abruptas, nō explicatas & resolutas fuisse catenas, quibus vincitus tenebatur, vt illæsa existimatione captiuitate liberaretur. Quod ei concessit Vespasianus Imp. suafu filij, cuius hæc verba idem retulit IIII. *ἀλώσεως. Δίχματι ὦ πάτερ τῷ Ἰωσήφου, καὶ τὸ ὄνιδος ἀφαιρηθῆναι (ὡς τῷ σιδήρῳ. γενήσεται γὰρ ὁμοίως τῷ μὴ δεθῆναι πλὴν ἀρχιῶ, ἀν αὐτῷ μὴ λύσωμεν, ἀλλὰ κόψωμεν τὰ δεσμά. τῷ το γὰρ ὅτι τῆς μὴ δεόντως δεθῆναι ἑστίαται.* Equum est pater, Iosepho simul cum ferro omnem ignominiam adimi, vt perinde sit, ac si ab initio vincitus non fuisset, quod adsequemur, si vincula, quibus tenetur, incidamus non soluamus. Sic fieri absolet quotiens quis non iure vin-

Etus est. Et mox subiicit ita Vespasiano placuisse, & securi incisae fuisse catenas. *Ἰωαννῆς δὲ τὰ ταῦτα παρὰ τῶν πρὸς, περὶ τῆς διέδοξαι τὴν ἀλυσιν.* & hanc ratione conseruatam fuisse Iosepho *ἑπιτημίαι.*

Lex xij. tab. ne priuilegia irrogentur. CAP. VIII.

EX Cicerone didicimus vetare XII. tabulas leges priuis hominibus irrogari & sunt ea ipsa XII. tabularū verba hæc, PRIVILEGIA NE IRROGANTO. quod, vt alia præraque, Decemviri sumpserunt ex Solonis legibus. Nā & idem Solonis legibus fuisse cautum *Æneas Gazæus* scribit in Theophrasto his verbis. *ὁ μὲν τῷ Σόλωνος οὐκ εἶα νόμον ἐπ' αὐτοὺς πθεῖναι, ἀλλ' ἢ τὸν αὐτῶν ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τίθει.* Vnde apparet quàm sit vetus sententiā ex Vlpiano proposita in l. 8. De legib. *Iura non in singulas personas, sed generaliter, id est κοινῆ* **B** *constitui.* Nec legi XII. tabularum addi volo, nisi magno comitiatu, quod ad sequens duntaxat caput XII. tab. pertinet, DE CAPITIS CIVIS NISI PER MAXIMUM COMITIATUM, OLLOSQUE QUOS CENSORES IN PARTIBVS POPVLI LOCASSINT, NE FERVNTO. Et quod ait M. Tullius, ferri de singulis, nisi centuriatis comitiis noluerunt, de singulis. i. de singulorum capite. centuriata capitis comitia rata esse, tributa rata nō esse. Obiici etiam huic legi nolo, priuilegia dotium, priuilegium fisci, priuilegium Augustum, priuilegia creditorum, priuilegia veteranorū, priuilegia militiæ, priuilegia ecclesiarum, priuilegia personalia quæ dicuntur, veluti ius singulare vsucapionis, ius singulare creditæ pecuniæ. Nā priuilegia XII. tabulæ vocant quæ de vna tantum persona concipiuntur in omnia tempora. Nam vt decl. 154. Quint. tractat, in præsens tempus de singulis ferri leges possunt, vt de Menandro. l. 5. §. vlt. de cap. & post. de Hostilio Mancino. l. vlt. de legation. & priuilegia **C** vtique hæc sunt propriè. Nam veteres priua dixere singula, vt Lucilius his versibus, quos ita restitui. *Ad cenam adducam & primum hisce abdomina Thygni Aduenientibus priua dabo, cephalæaque acarnes.* Illa autem quæ retuli ante, non in vnam personam solam concipiuntur, sed vel in plures personas eiusdem condicionis, vt priuilegia dotium, priuilegia fisci, priuilegiū Augustum quod Iustinianus vocat, & cetera priuilegia domus Augustæ, priuilegia creditorum, & his similia, vel certè ad vniuersos ciues pertinent, veluti ius singulare, quod in vsucapione receptum est, & in vsu creditæ pecuniæ, generale ius est, nec ob id singulare dictum, quòd in singulas personas constitutum sit, sed quòd paulum aberret à regulis iuris. Ex quo satis intelligitur cum d. l. 8. haudquaquam debere commisceri l. 16. **D** eo. tit. Nec enim idem est ius singulare & priuilegium, nec idē priuilegium in XI. & priuilegium personale in aliis legibus.

Cur in specie l. v. in prin. vt leg. no. ca. fideiussores non teneantur, in specie l. 10. cod. tit. teneantur. CAP. IX.

SI ab herede mihi legatum sit sub condicione, & heres postquam adierit hereditatem satisfecerit legatorum, & post captiuitatem eius condicio legati extiterit, interim dū is est apud hostes fideiussor cōueniri non potest. l. v. in pr. vt leg. no. ca. quia fideiussor antequam reus debeat, conueniri non potest. l. 57. de fideiuss. heres autē qui reus est principalis, neque ante captiuitatē pendente cōdicione legatū debuit. l. legata sub condicione De cond. & dem. neque dum postquam extitit cōdicio cum sit apud hostes legatum debet, quā in personam seruilem ciuilis obligatio nō cadit. Neque heredem habet qui debeat, nec hereditas eius vlla est interim quæ personæ vicem sustineat, quia successio eius in pendentem est propter spem postliminij. Denique non est persona quæ debeat legatum, & consequenter ius. i. obligatio non est. Neque enim obligatio ciuilis siue persona in qua consistat initium capere potest. Et verba stipulationis legatorum, referuntur ad obligationem ciuilem, *Quod mihi ex testamento dari, fieri oportet.* Obligatio enim ex testamēto ciuilis est. Cum ergo non sit persona, quæ ciuilitate obligetur cum existit cōdicio legati, nec sit igitur obligatio ciuilis, sequitur fideiussorē interim non teneri. At si post mortem heredis extitisset condicio legati, non tantum post aditam hereditatem heredis, sed etiā antè, dicimus fideiussorem teneri, quia vt obligatio quæ iam cæpit iacente hereditate perdurat l. hætenus. De const. pec. ita & iacente hereditate incipit rectè, quia hereditas personæ vicem sustinet. Atque adeo cum omnimodo dari oportet, & nascatur obligatio, **F** rectè

A rectè dicitur fideiufforem teneri ante aditam hereditatem heredis l. 10. vt leg. no. ca. maxime quia, vt eadem lex subiicit, ea ftipulatio non in perfonam concipitur, *Quod te mihi dare oportet, fed in rem & generaliter, Quod mihi dari oportet.* Oportet autem ftatim atque extitit condicio, etiam fi nondum heredi heres vllus extiterit.

Stipulationem legatorum non præftari poft litem de legato conteftatam.

CAP. X.

V Taliz ftipulationes prætoriz ante litem conteftatam interponuntur, veluti iudicatum folui, iudicio fifti, rem ratam haberi: ita fanè ftipulatio legatorum ante litem de legato conteftatam interponitur. Nam vt eft in P. Flor. fcriptum rectiffimè in l. 1. §. plane
 B fi quis vt leg. no. ca. fi omiffa ftipulatione lis de legato conteftata fit, hæc ftipulatio ceffat: quia fcilicet hac via confequendi legati cõtentus fuiffe legatarius videtur, &, vt eft in l. 3. vt in poft. leg. de legato ante conftare poteft quàm fatidatio excuti, probari, præftari. Nec moueor quod & de puro legato hæc cautio præftertur. Nam & hãc dico præftari ante litem de legato conteftatam. Non moueor etiam eo quod ait l. 5. §. 1. vt leg. no. ca. eam præftari ante fententiam. Namque subiicit, *fi petitionis dies moraretur*, id eft fi nondum peti legatum, nondum lis de legato conteftari poteft. Ergo ante fententiam & ante litem conteftatam. Non moueor etiam eo quod dicitur in d. §. 1. poft condemnationem hanc ftipulationem interponi. Si poft condemnationem, inquires, cur non & poft litem cõteftationem? Quia, inquam, ita demum poft condemnationem hæc cautio exigitur, fi appellauerit heres, quæ appellatio extinguit fuperius iudicium, extinguit iudicatum. l. 1. §. vlt. Ad
 C Turpil. l. furri. §. 1. de his qui not. inf. atque ideo antequam lis denuo conteftetur in iudicio appellationis, rectè hæc cautio interponitur: quia fi ante cõdemnationem interponi debet, mora petitioni iniecta ex die vel condicione, & multo magis poft condemnationem heredis, victoriam legatar. j, dilata petitione per appellationem.

Hodie fideiufforiam obligationem non tolli, fi fideiuffor debitori heres extiterit.

CAP. XI.

Q V od Paulus ait in l. actio De neg. gef. nihil interefle directa an vtili quis actione cõueniatur, maxime in extraordinariis iudiciis, vbi conceptio formularum non ob
 D feruatur. i. non attenditur fcrupulofè neque in difquifitionem venit, id belliffimè cõprobatur l. quamuis §. fi mulieri Ad Vell. quæ mulierem aduẽtem hereditatem eius pro quo expromiffit, conueniri ait vel directa actione, nimirum ex fua expromiffione, vel vtili. i. reftitutoria, qua defunctus tenebatur. Quid enim, inquit, mulieris interefl qua actione cõueniatur, cum fi vna non conueniatur, poftit teneri alia. & hodie in iudiciis extraordinariis nihil admodum refert qua actione agatur. Denique actio vtilis non tollit directam, quamuis vtilis vtrique maior. i. efficacior fuerit, fed aditione etiam directa vtilis & efficax fit. l. 95 §. aditio De folut. Nam & fi obligationes quæ propriis viribus non confiftunt, id eft quæ inanes funt & facile exceptionibus eluduntur, vt interceffiones mulierum. l. quãuis §. Marcellus. ad Vell. neque iudicis officio, neque prætoris imperio, neque legis potestate confirmantur, aditione tamen hereditatis cõfirmantur, quali fcilicet noua eis accedat caufa nouumque robur, fucceffio in locũ eius qui efficaciter tenebatur, & quali nouarum obligationes funt. Et fimiliter reprobata differentia tradita ab Accurfio inter expromiffionem & alia interceffionum genera, dicam hodie fideiuffionem mulieris fi mulier debitori principali heres extiterit, confirmari, & efle in arbitrio creditoris, vtrum agat cũ muliere ex caufa fideiufforia, an ex caufa principali, quia in extraordinariis iudiciis nihil interefl qua actione agatur. Denique hodie principalis obligatio nõ tollit fideiufforiam, fi nõ eam quæ initio inanis fuit, nec eam igitur quæ fuit efficax, quamuis principalis vtrique fit maior & plenior, iure ordinario maior tollit minorem, & hoc vulgo iactatur, vt ait d. l. 95. §. quod vulgo, quali regula iuris ordinarij fcilicet.
 E
 F

Compensationem fieri etiam in iudiciis in rem, & omnem deductionem & retentionem hodie fieri ipfo iure, & compensationi comparari, vel nihil aliud quàm compensationem efle.

CAP. XII.

Tom. 5.

Aaaa iij

Constat ex l. 95. §. si creditor De solut. in petitione hereditatis venire id quod possessor ex hereditate percepit, nec si tantum ei debuerit defunctus quantum percepit, id ipsum sibi soluisse videri. Ergo nec id secum pensasse videtur. Nam si secum pensasse videretur, & sibi soluisse videretur, & ratione pensationis id quod credito suo sufficit, retineret, nec ei euinceretur. Atquin euincitur omne quod ex hereditate percepit. Ergo compensatio non opponitur actioni in rem. Nec moueor l. cum qui §. vlt. De inoff. test. nam quod ait compensacionem debiti habere eum à quo hereditas euincitur, sic accipitur, vt si quid vicissim debuerit defuncto, id possit cōpensare cum eo quod sibi defunctus debuit. Nihil etiā moueor l. Titia De solut. quæ non de muliere loquitur, quæ pro herede possedit bona mariti, & conueniri potuit petitione hereditatis, sed de ea quæ ex edicto bona mariti possedit dotis seruandæ causa. Cōparatur autem creditrix vel creditor ex edicto missus in possessionem bonorū, gestori bonorum, l. creditore. §. vlt. De reb. auct. iud. poss. & sicut gestor domino agēti neg. gestorū potest reputare id quod sibi dominus debuit, ita creditor debitori agenti in factum de eo quod ex bonis suis ad creditorem peruenit, potest reputare creditum suum. Obiicitur his casibus compensatio actionibus in personam non actionibus in rem, & præstationibus personalibus in d. l. eū qui §. vlt. Nec postremo quidquā moueor l. si quid possessor §. sed si ipsi. & §. seq. De pet. her. quæ non de pensatione loquitur, sed de deductione, quæ duo sunt diuersa. l. amplius rē rat. hab. l. filium C. fam. etc. Compensatio fit ipso iure, Deductio per exceptionem, nisi quibus casibus deductio iuris est non facti à me explicatis sæpenumero, quibus & deductio, compensatio est. Possessor autē hereditatis non potest compensare quod sibi defunctus debuit, quasi ipso iure minor sit hereditas propter æs suum. Sed neque passim deducere possessor quilibet, sed bonæ fidei possessor tantum. Malæ fidei possessor nec ciuile debitum deducere potest. Caue etiā ne deducat naturale, vt si filiof. iure exheredato testamēto patris debuerit aliquid pater, & cum eo agat heres scriptus petitione hereditatis, hereditatē possidente paternā. Vellet enim maximè filius id sibi seruare per deductionem: quia nemo per actionē consequi potest id quod sibi natura debetur, per deductionem & retentionem possessionis potest: sed bonæ f. possessor tantū, non prædo. Ciuile non deducit prædo, sed restituta omni hereditate, integrā sortis petitionem habet, non etiam vsurarum, si vsurarum, non pœnarum, si pœnale debitum fuerit. quia rapta occasione coërcendarū vsurarū & pœnarum, dici potest eum sibi soluere debuisse statim ab initio apprehensæ possessionis, qui sciebat hereditatem ad se non pertinere. Sed animaduertendum hodie ex Constitutionibus Iustiniani nihil esse discriminis inter deductionē & compensacionem. Nam & Falcidia, quæ deducebatur olim per exceptionē, hodie ipso iure veluti compensatio minora efficit legata. l. pen. C. ad leg. Fal. & debitū quod deducebat olim iustus possessor conuentus in rē actione, id veluti compensacionis iure. i. ipso iure rem minuit quæ petitur. l. vlt. C. de compens. atque ita compensatio hodie obstat etiā actioni in rem, & in definitione compensacionis deberi dicitur non tantum quod debetur actione in personā, quod solum propriè debetur, sed & quod exequi licet actione in rem, vt in definitione actionis, & in stipulatione emptæ & venditæ hereditatis. Sed illud tamen manet quod dixi supra in actione in rem prædonē non habere deductionem siue compensacionem sui crediti, nec ciuilis, nec etiā maximè naturalis. d. l. vlt. in fin. Bonæ autem fidei possessor eam habet ipso iure. Omnem deductionem, reputationem, retentionem hodie fieri ipso iure tanquam compensacionem. Et in eo tantum noua est Constitutio d. l. vlt. Nam cætera, vt compensatio fiat ipso iure, vt debiti tantum liquidi, vt non in actione depositi, vt nec detur compensatio vel deductio malæ fidei possessori, constabant etiam iure veteri.

Vetus ratio faciendi filij parentisque legitimi. CAP. XIII.

Iustæ nuptiæ non sunt inter ciuem Romanum & Latinā aut peregrinam, vel inter ciuem Romanā & Latinam aut peregrinum. & qui ex hac cōiunctionē nascuntur liberi, non sunt iusti, nō sunt ciues Romani, nec qui nascuntur ex ciue Romana & Latino secundum ius quod obtinuit ante Orationem Diui Adriani, de qua Vlpianus in tit. de Latinis. Latini enim nascebantur. & qui ex ciue Romana & peregrino, similiter peregrini, non ciues Romani ex lege Mensia. Sed si per errorem & ignorantia contractæ essent nuptiæ, erroris causa probata apud consilium, iusti fiebant liberi & parentes, & ciuitate donabantur,

- A** habantur, & liberi in eorum parentum potestatem fiebant. Et hoc quidem iuris ita fuit ex lege Ælia Sentia. Et valde probo ac laudo traiecta quæ erāt verba apud Vlpianū tit. vii. ita reponentem Petrum Pitheum, *Aut etiam si Latino nupta fuerit, ex lege Ælia Sentia causa probata ciuitas redditur, &c.* Additur autē in Gaij Institutionibus, vel ex §. C. vt quod alio capite legis Æliæ Sentia cautum est, vt minor xx. annis nō manumittat, non probata manumissionis causa, idem etiā fuisse cautum S. C. constat ex l. i. De off. Cons. l. si collactaneus in fi. De man. vind. l. 4. C. qui man. non poss. & pleraque alia leguntur lege lata simul ac S. C. obtinuisse, vt de colonia Vibonē deducenda apud Liuium xxxv. & de actis Cæsaris apud Ciceronem xvi. ad Att. & de bello piratico Pompeio demādato, & de ministerio Catoni mandato prouincia Cypri constituendæ apud Velleum Paterculum. ita
- B** quoque Gaius scribit in Institutionibus, suis heredibus adnumerari eos qui viuo parētē erroris causa probata in potestatem eius facti essent, vel postumorū suorum loco esse, si post mortem parentis similiter erroris causam probassent ex lege Ælia Sētia, vel ex S. C. Idem vero in sententiis Paulus scripsit, vt sui heredes post mortē parentis efficiantur, qui erroris causam probarūt, licet in potestate morientis non fuerint, & alio loco, cōsanguineos eisdem esse aliis eiusdē parētis legitimis liberis, si post mortem eius causam probauerint. Et hos quoque significat Vlpianus in Institutionibus, dum ait prætorem emancipatos liberos & ciuitate donatos coniungere data bon. possessione Vnde liberi, & causæ probationē consanguinitatem facere. Itaque in loco illo Vlpiani supra relato, *Ciuitas redditur. i. donatur.* Alia est ratio causæ probandæ, & ciuitate donandi faciendique iusti filij,
- C** qui modo anniculus sit, parentisque ex lege Iunia, quæ prodita est ab eodem Vlpiano in tit. de Latinis, nō error, sed manumissio facta testamēto, cum esset seruus minor xxx. annorum, & testatio quā interposuit in ducenda vxore, quod eā duceret liberorum quæredorū causa, & filius anniculus. Et eæ quidem duæ rationes faciendi filij parentisque legitimi pertinent ad Latinos, quorū condicio cum sit hodie sublata, & donati omnes ciuitate Romana, ideo quod Vlpianus & Gaius de his scripserant in suis Institutionibus. nō est relatum in Institutionibus Iustiniani, sed horum loco positi sunt qui ex cōcubinato nascuntur, ex Constitutionibus facti legitimi curiæ honore, vel nūptiis cum concubina cōtractis. Sed exemplo iuris veteris ex rescripto principis nonnunquā legitimi fiunt, & qui ex incestis nuptiis nati sunt, erroris causa probata, vt l. qui in prouincia De rit. nupt. dissolutis nuptiis & errati venia datur. Probatione causæ opus est, quia error acerrimus existitur, non affectatus insimulatūque, vt est scriptum in l. 4. C. de incest. nupt. in qua quod habent vet. libri, *errore acerrimo*, & ipse etiam Albericus probat, rectissimum est. cum & C. Matius apud Priscianum dicat, *Celerissimus aduolat Hector*, & Ennius apud Charisium, *Equitum celerissimus*.

Ad §. si coheredis l. i. Ad leg. Fal. CAP. XIII.

- R** Estè accipiunt cum Græci, tum Latini plerique l. i. §. si coheredis. Ad leg. Fal. de iure ad crescēda: ita vt si portio onerata ad crescat integræ, ex Cassij sentētia confundantur
- E** portiones atque legata, & oneratam impleat integra, ex Proculi autem separentur, cui & Iulianus, qui de iure Cassianus peritissimus esse existimatur, adsentitur, quod valde confirmat Proculi sentētiā, quā & Paulus probabiliorē esse ait, licet decretum Antonini Pij adferat, quod pro Cassianis facit. Improbatur enim sæpe Paulus decreta principum: nec sane ius faciunt, nisi quæ inualuerunt. Aut nisi hoc dixeris, videbitur in ea parte §. si coheredis deesse negatio. Porro quod quidam scribūt ad eum §. nihil referre ad creuerit portio portioni ex repudiatione coheredis an alio iure, mihi non placet. Nam portio repudiata Cassij & Proculi & Iuliani ætate ad crescebat sine onere legatorū, quæ ab eo qui repudiavit vel omisit hereditatē erant relicta nominatim, cum nondū prodissset Constitutio Seueri eā ad crescere iubentis cū onere l. pater §. vi. l. si Titio & Mæuio §. vi. De leg. 2. vt nō abs re in principio d. l. si Titio, imo congruenter iuri veteri, vt puto, duobus heredibus scriptis Titio & Mæuio, ponantur à Titio cc. legata, & Quisquis heres esset c. & ideo repudiante Mæuio Titium debere ccc. quoniā si à Mæuio c. relicta essent nominatim, Titius deberet cc. tantum, secundū ius vetus, hodie ccc. ex Cōstitutione Seueri. Igitur §. si coheredis, non est accipiendus de portione repudiata, sed de portione defecta, quæ

scilicet deficit post testamentum mortuo coherede, vel post mortem testatoris ante a- A
 pertas tabulas. Hæc enim tam iure veteri quàm legibus nouis Iulia & Papia adcreſcebat
 cum onere, ſicut legatum quoque quod eadem ratione deficiebat d. l. pater in prin. quod
 vtique hac in re comparatur rectè portioni hereditatis l. quod ſi alterutro. Ad leg. Falc. &
 hæc genera accretionum ſignificatur verbo, *Vindicauero* in d. §. ſi coheredis, & verbo, *Vin-*
dicaſſet in l. 5. D. de vulg. ſubſt. De iure etiam adcreſcendi ſunt qui accipiant poſteriorè
 partem eius §. qui præcedit §. ſi coheredis, atque ita efficiunt vt quaſi certum in ea con-
 ſtituatur, quod mox fuiſſe cõtrouerſum oſtenditur in §. ſi cõheredis, & vt ſuperfluè idem
 repetatur in d. §. ſi coheredis, & vt inuertatur ordo rerum, qui eſt huiuſmodi, vt de iure
 ſubſtitutionis primùm agatur §. id quod ex ſubſtitutione, & eo iure accedentem portio-
 nem integram oneratæ oſtendatur replere oneratam, portionem autem oneratam acce- B
 dentem integræ non repleti. Accessionis eſſe replere non repleti, augere non augeri. De-
 inde ſequatur in d. §. ſi coheredis, idem eſſe ſeruandum in iure adcreſcendi. Quod licet
 trahere etiam ad ius poteſtatis. l. ſi pupillus. §. ſi ego. l. maritum. eod. poſt ſubiiciatur de
 iure adrogationis vel iure teſtamèti facti à coherede vel iure inteſtati, poſtquam vterq;
 heres exitit, in §. ſi coheredem. Quo caſu vtra vtri accedat non ſpectatur, ſed indistin-
 ctè ſeparatio fit portionum legatorumque. Itaque horum opinio etiam reiicienda eſt.

Ad §. vlt. l. qui fundum. Ad leg. Fal.

C A P. XV.

Certum eſt portione integra accedente portioni oneratæ ex ſubſtitutione vulgari aut
 pupillari, contributioni locum eſſe. l. qui fundum. §. qui filium Ad leg. Fal. Portione
 autem onerata accedente integræ contributioni locum non eſſe. nec quidquam hoc e-
 tiam caſu referre cuius ſubſtitutionis iure portio onerata accedat integræ. l. i. §. id quod
 ex ſubſtitutione. & l. ii. §. pen. eod. tit. Iulianus tamen hac in re facit differentiam inter
 vulgarem & pupillarem in d. §. qui filium, & ſi quidem onerata integræ accedat ex ſub-
 ſtitutione pupillari ait contributioni locum non eſſe, quia eius portionis legata ſubſtitu-
 tus debet vt æs alienum pupilli, hoc eſt pupilli nomine. Sed ſi accedat ex ſubſtitutione
 vulgari, contributioni locum eſſe, quia hic ſubſtitutus ſuo nomine legatis à coherede re- D
 ſcriptis obſtringitur. Qua ex ratione ſatis intelligitur repetita fuiſſe à ſubſtituto legata, &
 hoc idem ſupponi debet in ſpecie d. l. qui fundum §. vlt. alioquin ſecundum ius quod ob-
 tinuit Iuliani ætate, nullo iure deberet ſubſtitutus vulgaris legata à coherede nominatim
 relicta, qui repudiavit vel omiſit portionem ſuam, hodie deberet ex Cõſtitutione Seueri
 l. ſi Titio & Mæuio §. Iulianus. De leg. 2. quaſi ex tacita voluntate defuncti l. licet. De leg.
 1. qua tamen non tantum efficit quantum repetitio expreſſa, aut ſermo generalis, *Quiſ-*
quis mihi heres erit. nec enim portionum & legatorum cõtributionem inducit. d. §. id quod
 ex ſubſtitutione. Quid autem iuris erit, ſi portio exhausta acceſſerit oneratæ? Et ſiue ac-
 ceſſerit ex ſubſtitutione vulgari, ſiue ex pupillari Iulianus ait in d. l. §. vlt. contributionem
 portionum & legatorum fieri, & ſi qua fuerit habita ratio legis Facidæ ſeparatim, eam E
 corrigi & retractari confulim, vt ſcilicet quartam bonorum coheres idemq; ſubſtitutus
 coheredi ſumat ex confuſione legatorum, non ſeparatim ex his quæ à ſe, ſeparatim ex his
 quæ à coherede relicta ſunt, ne occurrat iniquitas ſeparatim habita ratione vt plus aut
 minus præſtet his vel illis legatariis quàm oporteat. Et obſeruandum quod ait, ſi portio
 exhausta accedat ex ſubſtitutione pupillari, contributione fieri, licet portionis eius lega-
 ta ſubſtitutus debeat pupilli nomine non ſuo, quia ſcilicet accedit oneratæ, & cuius por-
 tio onerata eſt iſi iſtuto comparatur, non etiam iſi cuius portio eſt integra l. ii. §. ſi filio
 & §. quaſi iſtum. Ad leg. Fal. l. coheredi §. coheres. De vulg. ſubſt. poſui in ſpecie d. §. vlt. co-
 heredis eiuidemque ſubſtituti ſemiſſem fuiſſe oneratum, quoniam ab eo tantum ſcribit
 fuiſſe legatum vltra dodrantem, non in aſſem, ſemiſſem autem coheredis aperte ſcribit F
 fuiſſe exhaustum. Sed idem iuris erit, ſi, vt poſuit Accur. portio onerata acceſſerit ex-
 hauſtæ, vel ſi portio exhausta acceſſerit exhaustæ, & ampliora ſint vnus portionis lega-
 ta quàm alterius, vt ſi iſi qui ccc. habuit in bonis, Primo & Secundo heredibus iſtitu-
 tis à Primo legauerit ccc. à Secundo cc. & Primum Secundo ſubſtituerit. nam ſi ante-
 quam

- A quam substitutioni locus esset, Primus pro sua parte præstitit legata habita ratione legis Falcidix, puta initio detractis C. quæ sunt extra quantitatem portionis suæ, deinde quarta ex cc. id est L. atque ita præstitit c. L. deinde ex substitutione eidem Primo obuenit portio coheredis à quo erant legata cc. Denuo incunda est ratio legis Falcidix, vt facta contributione omnium legatorum tam à Primo quàm à Secundo relictorum, quarta omnium bonorum remaneat apud Primum, vt scilicet eam quartam sumat ex confusione legatorum, non separatim ex his quæ à se, separatim ex his quæ à coherede relicta sunt, ne occurrat iniquitas, vt plus aut minus præstet his vel illis legatariis quàm oporteat. nam separatim habita ratione legis Falcidix his quibus à se relicta sunt c. c. vt supra exposui, præstaret & tantum, quibus confusa & simul habita ratione legatorum essent præstanda c. L. x. x. & his quibus à coherede relicta sunt cc. similiter retentis L. præstaret c. L. quibus confusa ratione legatorum essent præstanda duntaxat c. x. x. comparatis scilicet ccc. & cc. quæ sunt in legatis cum c. L. x. x. & c. x. x. quæ ex c. c. c. heres præstare debet legatariis pro rata, id est seruata ratione fescupla, quam ab initio inter eos testator posuit atque constituit. Igitur ne fiat iniuria legatariis, nec vlla inæquabilitas existat, melius erit cum quartam deducere ex confusis, non ex separatim legatis, hoc modo, vt confusa efficiant d. deinde detrahantur c. quæ sunt extra quantitatem bonorum, post detrahantur alia c. quæ per legem Falcidiam habere debet, & ex residuis ccc. his quibus à se relicta sunt ccc. præstet c. L. x. x. his quibus à coherede relicta sunt cc. præstet duntaxat c. x. x. Legata enim à se relicta augentur, si ex substitutione alteram quoque partem acceperit.
- C Itaque quam in sua portione habere occupauit rationem legis Falcidix, hæc erit pro non habita: quia nec iure habita est, cum minus debito eum præstitisse legatariis postea euentus substitutionis probauerit: & ideo obueniente altera portione, denuò inducetur Falcidia in omnibus legatis. Idem verò dicam si è conuerso posueris à Primo cc. à Secundo c. c. c. legata, & eandem seruabo rationem. Consequens etiam est idem esse sequendum si portio onerata accedat oneratæ, & sit vna plus aut minus onerata quàm altera. Oneratam dico, cuius legata superant dodrantem. Exhaustam, cuius legata absumunt portionem totam. Et quæ exhausta est, vtique etiam onerata est. Sed non contra, quæcunq; onerata & exhausta. Ceterum si ponas vtramque portionem esse exhaustam, nec extra quantitatem portionis cuiusque à quoquam esse legatum, puta à Primo legata c. L. x. à Secundo totidem, superflua est retractatio rationis, superflua confusio, cum absque vllius iniuria coheres idemque substitutus, qui pridem in sua portione separatim habuit rationem legis Falcidix eam æquè possit separatim habere in portione coheredis. Quæ me ratio diu mouit, vt mallet legere in d. §. vltim. nec semis Distinctio autem Accursij ad d. §. vltim. inter casum substitutionis vulgaris & casum substitutionis pupillaris, satis eo ipso §. refellitur.

Actus legitimos non peragi per procuratorem.

CAP. XVI.

- E **A**ctus legitimi sunt veluti aditio aut cretio hereditatis, & mancipatio, quæ & mancipium dicitur, vt cum Paulus scribit in Sententiis *ex Primo aut Secundo mancipio manumissum suum heredem fieri*, & in iure cessio & acceptilatio, & tutoris datio, aut libertatis datio quæ fit in iure, & serui vel cuius alterius rei optio. Et horum actuum inter cetera proprium hoc est vt non fiant per procuratorem. Igitur acceptilatio non fit per procuratorem, & quod adiicitur, sine mandato, & in Basilicis *αρεν ειπολης ητοι παρρησις* l. 3. De acceptil. hoc est, quia mandato præcedente procuratori fit ante permiffum nouare obligationem, vtl. l. 3. §. tutor. eod. l. 4. C. de nouat. remedio enim nouationis acceptilatio rectè fit per procuratorem, & aditio hereditatis quoque remedio cessæ in iure hereditatis, & manumissio remedio mancipationis antè procuratori factæ.
- F Optionem tamen serui rectè fieri per procuratorem malè colligunt ex l. pen. De opt. leg. cum in eius legis specie fiat per matrem ex præcepto testatoris. Et malè iidem quod nemo alieno nomine lege agere possit, ideo patrem filij sui nomine querelam inofficiosi testamenti instituere non posse, cum alia ratione Papinianus vtatur l. Pap. in prin. De

inoffic. test. quia filij iniuria est. Ac præterea ait inuito filio non posse. Volente igitur filio potest. Atquin ne volente quidẽ domino procurator lege agere iure antiquo potest. Malè quosdam esse actus legitimos qui dilationem capiant ex die vel cõdicionem nec momento perficiantur, cum in l. actus De reg. iur. non sit legendum, *Qui non recipiunt*, quasi scilicet alij sint qui recipiant, sed vt Flor. *qui recipiunt*. i. quibus apertè adiiicitur dies vel condicio. Nam si recipiunt tacitè, vt paulò post ait, non vitiantur, si apertè, vitiantur in totum. Male aliud esse actus legitimos, aliud legis actiones, & legis actiones definiri in l. 2. De orig. iur. quibus inter se ciues disceptant ex xij. tab. Nec enim has solas dicit esse legis actiones, sed tantum appellari legis actiones, sicut Gaius in Institutionibus dum enarrata formula cessionis in iure, subiicit, *idque legis actio vocabatur*, certè non definit legis actionem. Malè inter legis actiones vel actus legitimos numerant stipulationem, vocationem in ius in diem additionem, qui & legem commissoriam olim numerarunt inter leges Pop. Romani, malè procuratoris dationem, appellationem, iusiurandum, tutoris auctoritatem, vsurpationem, vadimonium, comperendinationem, & quem non actum igitur qui modo iure fiat, quem & abusu quodam possent dicere legitimũ, vt testimonij dictionem l. pen. C. de hæret. pro conuersatione legitima siue forensi, vt eadem lex interpretatur, sed non ex vsu solemnium iuris, non ex sententia d. l. actus legitimi.

An substitutio pupillaris lege Cornelia confirmetur.

C A P. XVII.

SI pater instituto vel exheredato filio impuberi substituerit, deinde captus ab hostibus sibidem moriatur, filius autem post mortem patris in ciuitate decesserit impubes, substitutio pupillaris valet, quia fictione legis Corneliæ iam tum intelligitur filius morte patris, sui iuris effectus ex quo captus est pater. l. lex Cor. §. 1. de vulg. subst. l. 10. in princ. De cap. & postl. Lex Cornelia confirmat & secundas tabulas, reducto tẽpore mortis ad tempus captiuitatis. Quidam dicebant substitutionem pupillarem nõ valere, & impuberem habiturum heredem legitimum non substitutum, & hac ratione vtebantur, quia viuo patre filius sui iuris effectus est, & substitutio pupillaris in eius tantum persona consistit, qui fuit in potestate morientis, l. coheredi §. cum filiz De vulg. subst. Sed refellitur hæc ratio alia ratione, quia viuo patre non in plenum sui iuris effectus est, nondum præcisa spe postliminij l. pen. De suis & leg. her. Imo morte patris sui iuris videtur effectus propter legem Corneliã, quæ fingit patrem mortuum ea ipsa hora qua captus est, atque ita cum qui vixerit, non vixisse fingit. Sed si reuerso patre impubes moriatur, certissimum est substitutionem pupillarem non valere, quia viuo patre filius decessit, & qui filius decessit viuo patre, neque ab intestato neque ex testamento heredem habere potest. Ergo nec ex substitutione pupillari, quæ impuberis testamentum est. Nam & in causa testati & in causa intestati lex xij. tab. de patrefamiliã loquitur. Quid autem si filius viuo patre captiuo, impubes in ciuitate decesserit? Et l. 11. De cap. & postl. constare ostendit idem omnino iuris esse, vt scilicet reuerso patre, substitutio pupillaris non valeat: quia filius intelligitur viuo patre filius decessisse propter fictionem postliminij d. l. pen. mortuo autem patre apud hostes, valeat, quia filius intelligitur morte patris sui iuris effectus, licet prior decesserit filius propterea quod lex Cornelia fingit antiquiorem & priorem fuisse patris mortem, licet posterior reuera fuerit. Nihil igitur refert filius decesserit post, an ante mortem patris & vt priore casu præmortuo patre, Papinianus in d. l. 10. reiicit eorum sententiam qui legitimum admittebant non substitutum, ita posteriore casu præmortuo filio, reiicienda est sententia Accursij legitimum admittentis non substitutum. & quod ait d. l. 11. *nihil esse quod de secundis tabulis tractari possit*, hoc est, rem esse certam, vt reuerso patre non valeant, non reuerso patre valeant. Tractationem esse rei difficilis & controuersæ, non rei certæ atque confessæ. Et ita si mortuo patre filius captus sit ab hostibus, ibique decesserit impubes, reiicitur in d. l. 10. §. vlti. quod dici posset similiter legitimum admitti non substitutum, hoc colore siue prætexto, quod lex Cornelia videatur eorum tantum testamenta confirmare, qui testamenti factionem habuerunt, quam impubes non habuit. Verum si lex Cornelia confirmat impuberis legitimam hereditatem nulla facta substitutione, & habet pro intestato eum qui testamenti factionem non habuit.

l. 1. §.

- A** l. j. §. j. de suis & leg. her. l. bona in pr. De cap. & postl. & pro testato quoque eum habet, si ei testamentum fecerit pater. Igitur ex mente legis Corneliae & voluntate patris, æquum erit prætorem dare substituto vtilem petitionem hereditatis. d. §. vlt. & d. l. lex Cornelia §. sed si pater, vbi; *non incommode dici* quod §. vltim. *non esse alienum dicere* & in d. §. vltim. quod initio proposuit in contrarium, obseruandum est id Papinianum illo loco incipere refellere, *Plane captiui, &c.* vbi manifesto manifestius est esse legendum, *quanquam, nō, quoniam,* & notandum ex lege Cornelia vtilis actiones dari, quia iure civili j. ex xij. tab. eius qui apud hostes decessit, dici hereditas non potest, & captiuitate filij impuberis irritæ factæ sunt secundæ tabulæ. Lege Cornelia inducitur hereditas cōtra legem xij. tabularum inducūtur fictitiæ actiones. Quid autem si viuo patre filius captus sit ab hostibus, ibique decesserit impubes mortuo iam aut viuo patre? Substitutio non valet, quia filiusfa. viuo patre decessisse intelligitur nullis bonis in ciuitate relictis. Nec ad hunc casum pertinet lex Cornelia. Nec enim potest lex Cornelia efficere, vt cuius nulla est hereditas, i. cuius nulla bona fuerunt in ciuitate, eius sit hæres aliquis. Lex Cornelia & hereditatem & heredem facit, l. filiusf. Ad leg. Fal. heredem non facit absque hereditate. Nulla autem sunt bona filiusf. viuo patre mortui, aut quem credimus esse mortuū viuo patre. Captiuitas mors fuisse creditur, nō reuerso captiuo. Itaque patris hereditas hoc casu ad patris agnatū proximum pertinet ex xij. tab. non ad filij substitutum ex lege Cornelia. Et manifestissimum est qui hoc ostendit in d. l. lex Cornelia §. vlt. esse legendum. *Quare & si impubes, non pubes.* Exposui duos casus, quorum altero ponitur pater solus hostiū potitus, altero solus filius.
- B** Restat tertius, Si vterque hostium potitus sit, & si quidem vterque ibidem decesserit, licet pater prior decesserit, substitutio pupillaris non valet, quia filius nulla vnquam bona habuit in ciuitate. Sed si patre ibi mortuo, post filius reuersus postliminio in ciuitate impubes decesserit, substitutio valet ex lege Cornelia perinde atque si ambo in ciuitate decessissent, quia & pater ipse fingitur in ciuitate decessisse, atque ita lege Cornelia confirmantur primæ tabulæ, ex quibus secundæ accipiunt vires. Et hoc est quod in posteriori parte d. l. ii. Si ambo apud hostes sint, id est si ambo sint captiui, & prior pater ibidem decesserit, non aliàs legem Corneliā sufficere substituto. i. nō aliter legem Corneliā pertinere ad pupilli substitutionem (sufficere dicitur, quæ non deficit) quàm si post mortem patris reuersus filius in ciuitate decesserit, vt l. si pater captus. De vulg. subst.

D

Repetita prælectio l. si seruus. De vsurpat. & vsucap.

C A P. X V I I I.

- Q**uibus persuaderi non potest inscientem veteres sic dixisse vt inuocātem & inaudientem & instipulantem qui sciat, qui vocet, qui audiat, qui stipuletur, hi in l. si seruus insciente domino. De vsur. & vsuc. vel malunt legere, *non insciente domino*, freti auctoritate quorundam librorum, vel audent affirmare etiam ignorante domino venditam à seruo rem peculiarem, emptorem bonæ fidei vsucapere posse, quod est contra l. pen. §. sed & si à filio, De diu. temp. præf. & l. si seruus De acquirit. poss. quæ exigunt voluntatem domini aut liberam peculij administrationem, & ratio sumitur ex xij. tab. quia furtiua est ea res quam ex peculio suo vendit seruus ignorante domino. Nam & res peculiaris res domini est l. 19. De manumiss. l. si liberam. C. quod cum eo, &c. & ignorans dominus inuito comparatur l. qui vas §. vetare De fur. Venditio igitur eius rei est contractatio rei alienæ inuito domino, & fraudulosa contractatio, cum non potuerit seruus ignorare quamcunque rem peculiarem, rem esse domini. ergo furtum & res furtiua. Si sciente domino nec prohibente seruus venderet rem peculiarem, non esset furtum. l. penult. De fur. & vsucapi posset, si fortè ea res extranei esset cuiusdam. Nam vt ex bonis nostris res alienæ esse dicuntur rectè quas bona fide possidemus, ita & ex peculio seruorū: & vt cum dicimus rem pupilli vsucapi posse, rem intelligimus quam pupillus bona fide possidebat, ita in d. l. si seruus, rem domini eodem sensu dicimus vsucapi, quam à seruo extraneus comparauit sciente domino. Nec quidquam moueor d. l. si liberam, quam adducit Accurs. quæ de malæ fidei emptore loquitur, non quasi sit permittenda vsucapio bonæ fidei emptori, cui seruus rem peculiarem vendidit ignorante domino, sed vt intelligatur malæ fidei emptorem teneri furti, vt subiicit lex in fine, bonæ fidei emptorem non teneri, licet res furtiua fuerit

quam tradidit seruus ignorante domino sciens suam quamcunque rem, domini esse; A
non suam, nihil se proprium habere.

Repetitio quorundam aliorum locorum.

C A P. XIX.

V T repetam quædam refractarij faciunt, quibus & me satisfacere æquum & vtile est. In l. 6. C. de his qui sibi adf. plerosque libros admonui ita scriptum habere, *dominum non subscripsisse, nec suis literis tuam libertatem expressim agnouisse.* Nunquam negavi quin vulgaris scriptura eundem sensum exprimeret, vt simili forma in l. fratres C. de inoffi. test. & eam τὸ ἕπ' ἰσότητος sequitur, in quo ita est, *μη' ὑπογράψατος καὶ ἰδίῳις γράμμασιν ἐκφώνηκας ἐπεγνώκωτος τῆ δεισότητι.* Itaque nihil refert hoc an illo modo legas, sicut in l. 78. De regu. B
iu. *non quid habeat actor*, rectum est, non minus quàm illud Græcorum, *non quid non habeat actor*, quo modo scripsisse videntur facilius eius sententiæ exprimendæ gratia. In l. Titio centum De leg. 2. quod addidi negationem, refellitur, noua & inaudita prolata formula proferendorum legatorum quibus dies appositus est, cum hanc tantum nouerint Iuriscō sulti, *Quis pecunias legavi, eas heres meus annua bima trima die dato.* cui quod inferitur l. talis De leg. j. *Quibus dies appositus non est*, ex interpretatione est, non ex ipsa formula, & circumscri bendum interpolationis notis, vt apparet satis ex l. legata. cod. tit. & ex eo quod paulo post subicitur in d. l. talis, non pertinere eam scripturam ad legata quibus dies appositus non est, & cum hæc vulgaris clausula dicatur. d. l. Talis, & qua vulgari modo dicitur proferri dies legatorum. l. cum vulgari. De do. præle. quæ alia quàm hæc esse potest? an duæ fuere C
vulgares? quid cauillamur? quid rursus hac formula comminiscimur proferri quidem le gata in diem, quæ diem non habuerunt, vt l. si mihi. §. ult. De leg. j. non proferri diem lega torum: ac si proferri eorum tantum legatorum dies dici possit quæ diem habuerunt: & puri legati diem prorogari quidem rectè. d. l. Talis l. legata D. leg. j. proferri nos dicere mi nus rectè. quam verborum distinctionem inauditam quis vnquam admittat? Quo mo ueantur vis vna est verbi proferre collata à me cum verbo differre, ac si perpetuam scilicet voluerim eorum verborum significationem esse in toto iure. Dicerem non immerito quod Plautus, *me meo ludo lamberant*, quò due Aquilæ, *οὐκ ὑπ' ἄλλων ἀλλὰ τοῖς αἰτῶν πλεοῖς ἀλισκόμεθα.* nec obloquerer, nisi id fieret inscitè & calumniosè. In l. 17. De manumiss. vin dicta. notavi etiam postquam prouinciam proconsul aut legatus ingressus est, apud lega D
tum liberos aut seruos manumitti non posse. apud proconsulem posse omni tempore, a pud legatum nullo. quod verissimum esse demonstrat regula illa antiqui iuris, *Nemo alieno nomine lege agere potest*, quæ non de priuato tantum accipienda est qui per mandatariū lege agit, sed & de magistratu qui per eum lege agit cui mandauit iurisdictionem suam. Lege enim agere est commune reorum & magistratum. Et manumissio & tutoris datio facta auctore magistratu, legis actio est. hæc non potest peragi per eum cui mandauerit magistratus. l. nec mandante. De tut. & cur. da. Cur poterit illa magis? Et rursus si postquam ingressus est prouinciam apud legatum manumittere possumus, cur non & ante quam ingressus sit prouinciam? cum proconsulei mandauerit iurisdictionem voluntariā quam utique habet etiam antequam venerit in prouinciam, & eam solam negatur man dare proconsulem posse quam non habet. Et quod mouentur his verbis, (*sed &*) quæ re E
tinuimus, ea retinemus etiam hodie scientes frequentissimum esse in auctoribus vt sint ea modo discretiua modo coniuñctiua. & piget hoc patefacere exemplis, quæ sunt innumera. quod eundem hominem fecellit etiam in enarratione. l. 3. §. ult. de tab. exh. Quam autem abutantur in hanc rem tit. De offic. eius qui vicem alic. iud. obr. paratitla in Codicem nostra indicabunt. Et quàm falsum etiam illud est vt magistratus municipalis cui da ta est legis actio, veluti tutoris datio aut manumissio, non lege agat sine mandato. Data di citur. l. 3. De tut. & cur. da. Data igitur lege, non mandato magistratus prouincialis; licet quam suo iure habuit legis actionem, verum sit eam magistratum municipalem exercere plerumque iussu, præcepto, monitu præsidis. l. 5. de conf. tut. l. Lucius. §. cum testamento. de adm. tut. l. j. §. magistratibus De mag. con. l. 2. De cur. fur. §. sed hoc De Att. tut. quod F
quidem iustam necessitatem iniungit. l. 2. §. & quidem Ad Tertyl. Mandatum licet non suscipere aliud namque iustum est aliud mandatum. l. 1. Quod ius. Si pater mandauerit filios. filius restitui non potest. Si iusserit, potest. l. 3. §. Sed virum. l. cum mandato De mi nor.

A nor. Sed poffet etiam fine iuffu præfidis magistratus municipalis tutorem dare. quia datum ei ius hoc est. l. 3. l. vb. De tut. & cur. da. nec vquam legitur in manumiffione quæ fiat apud Duumvirum exigi aut interuenire iuffum mandatũue præfidis.

Fœtus conceptos apud furem & editos apud bonæ fidei emptorem, vſucapi poſſe.

C A P. X X.

B **V**lpianus in l. qui vas. §. ſi ancilla De fur. apertè definit partum conceptum apud furẽ & editum apud bonæ fidei emptorem, furtiuum eſſe & vſucapi non poſſe, Conceptum & editum apud bonæ fidei emptorem furtiuum non eſſe, & vſucapi poſſe. Et mox ſubiicit idem eſſe in fœtu, his verbis, *Idem & in pecudibus ſeruandum eſt, & in fœtu earũ quod in partu,* & in Baſilicis, τὸ αὐτὸ καὶ τῶν θηριμμάτων καὶ τῶν γυνῆς αὐτῶν. Et in interpretatione quæ dicitur καὶ τῶν ποδῶν, τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν θηριμμάτων καὶ τῶν γυνῆς αὐτῶν λέγουμεν ὅτι τῶν τοκετῶν τῶν θηριμμάτων εἰρήχαιδον. Contra Scæuola ſcripſit partum & fœtum editum apud bonæ fidei poſſeſſorem, conceptum apud furem, imò & editum apud furem vel furis heredem vſucapi poſſe, hac ratione quod non ſit pars rei furtiue. & refertur hæc Scæuolæ ſententia in l. ſi aliena. §. vlt. De vſurp. & vſuc. non etiam probatur ab Vlpiano. nam & partum editum apud bonæ fidei emptorem Vlpianus exiſtimauit vſucapi non poſſe. d. §. ſi ancilla, & multo magis partum editum apud furem. Denique partum exiſtimauit eſſe partem rei furtiue. **C** Marcellus autem quem Scæuola refert exiſtimauit editum partum apud furem vel furis heredem partum vel fœtum vſucapi non poſſe, quali partem rei furtiue, exiſtimauit eſſe videtur editum apud bonæ fidei emptorem vſucapi poſſe, cum tamen hoc quoque caſu poſſit videri pars rei furtiue. & ſane debuit vtroque habere partum Marcellus pro parte rei furtiue, aut quod magis placet Scæuolæ habere neutro. nec enim poſſit vno caſu ſtatueri partum eſſe rei furtiue partem quin & idem ſtatuat altero. Et rectiùs Vlpianus vtroque caſu partum facit rei furtiue partem. Sed an idem ſit in fœtu quod in partu, quaſtionis eſt. Si vel fœtus vel partus edatur apud furem aut furis heredem, fateor neque partum neque fœtum vſucapi poſſe, vt & Marcellus exiſtimauit, cum ſit furtiuus. Si apud bonæ fidei emptorem, qui conceptus eſt apud furem, videtur non idem eſſe ſeruandum in fœtu quod in partu. Fœtum enim vſucapi poſſe, vt voluit Scæuola, quoniam ſtatim adquiritur bonæ fidei emptori apud quem editur, & ideo vſucapi ab alio poteſt quaſi furti uicio amoto ſiue purgato, dominio fœtus adquiſito bonæ fidei emptori, quod eo modo haudquaquam amouetur ſi partus edatur apud bonæ fidei emptorem, quia emptori nõ adquiritur partus. nec enim eſt in fructu. fœtus eſt in fructu. Et lõge fuge credere fœtum editum apud bonæ fidei emptorem non etiam conceptum, non adquiri bonæ fidei emptori. Alioquin nec lac adquireretur ſi plenis vberibus venierit pecus, nec lana ſi proxima tonſuræ. Omnia enim hæc ſunt in fructu, nec diuerſo iure igitur debent inter ſe cenſeri. Et calumnioſa illa eſt interpretatio l. 4. §. lana De vſur. & vſuc. quæ lanam detoſam apud bonæ fidei emptorem comparat agni editis apud eundem, vt ſcilicet non ſit furtiua lana non furtiui agni, & nõ poſſint quidem ab ipſo emptore cum eius fiant pleno iure, ſed poſſint ab alio vſucapi, vt, inquam, intelligatur de agni conceptis & editis apud bonæ fidei emptorem. alioquin & de lana tantum intelligatur quæ non detoſa eſt modo, ſed & enituit primùm apud bonæ fidei emptorem. & in l. bonæ fidei. §. vlt. De adq. rer. do. & ſi nolliſ legere, *Etiam ſi prægnantes venierint quæ ſubreptæ ſunt,* & malis, *Etiam ſi prægnantes venierint vel ſubreptæ ſint,* idem erit ſenſus, vt ſiue pecudes prægnantes ſubreptæ ſint, ſiue apud furem conceperint, & ediderint apud bonæ fidei emptorem. fœtus fiat ſtatim emptoris ipſo iure, ſicut cum de partu ancillæ agitur, hi duo caſus coniungi ſolent. ſi ancilla prægnans ſubrepta ſit, vel ſi apud furem conceperit. Et calumnioſum quoque illud Accurſij eſt in d. l. **E** qui vas. §. ex furtiuis, natis equuleis apud bonæ fidei emptorem, ſupplere, & conceptis apud eundem, atque ita quas prægnantes veniſſe iuris auctor ſignificat, & Græci patefaciunt, mutare veniſſe vacuas. Cum igitur fœtus concepti apud furem, editi apud bonæ fidei emptorem, eius fiant, non eſt dubium quin alter ab eo eos vſucapere poſſit. nec enim quod à domino non à fure proficiſcitur vnquam potuit non vſucapi, ac proinde quod

Ulpianus ait in d.l. qui vas §. si ancilla. *Idem & in pecudibus, &c.* aut referri debet ad alterū ^A casum quo ponitur conceptus & editus apud bonæ fidei emptorem, aut plane negandum esse idem omnino. Ac proinde verum erit, esse idem & non esse idem. Non esse omnino, esse aliquatenus. non esse priore casu. §. si ancilla, esse posteriore. Et his ita adhibeatur quæ de hac quæstione scripsimus in titulum de vsurp. & vsucap. non dissimiliter.

De lapidicinis ad l. 7. §. si vir. Sol. matr.

C A P. XXI.

Quod in l. 7. §. si vir Sol. matr. legi, *nec fructuosiore fecerit*, in eo perstare me compellit l. ult. De fun. dot. & ratio ipsa cui scriptum seruire debet potius quam scripto ratio. & longe maior culpa rationi euidentissimæ quam scripto inferentis vim. Si clames, ^B vim adferri scripto, clamem, dum arctè vis tenere scriptum, vitiare te & corrumpere ratio nem. quod vitium certè illo longe deterius, aut hoc potius vitium, non illud. Non potest autem fructuosior fieri fundus, apertis lapidicinis, quin lapides in fructu sint. Atquin lapides non sunt in fructu. d. §. si vir. l. si ex lapidicinis De iu. dot. Ergo his inuentis lapidibus fructuosior fundus non fit. Quinimo si deterior fit, vt ait. l. ult. De fun. dot. certè nō fit fructuosior. Et si fit fructuosior, impensas marito restitui æquum est. Atquin impensæ ei non restituantur. Ergo non fecit fundum fructuosiore. Ulpianus eleganter in titulo de dotibus, vtilis impensas esse, quibus dos fructuosior fit. his igitur quæ fiunt in aperiendis lapidicinis, si fundus dotalis fructuosior fit, consequens est diuortio factō præstari eas debere à muliere. aut si non præstantur, consequens est his impensis fundum fructuosiore non ^C fieri. nec potest igitur stare quod ait Ulpianus in d. §. si vir, fundum fructuosiore fieri, & impensas non præstari. Cæterum lapides quos exciderit statim in lucrum præcipuum marito cedunt, non quod sint fructus, sed vt Græci interpretes aiūt ἐξαιρετον ἐδόθη τὸ κέρδος ἀφ' οὗ ἐύρεση τῆ λατομίᾳ. aut sanè vt est in contextu βασιλικῶν, eius fiunt interim tanquam fructus, licet non sint fructus, & teneatur etiam mulieri actione de dote, quod fundum deteriore fecerit, in id quod interest, in quo continentur etiam lapides si extant vel quanti fuerunt aut quanti venierunt mulieris voluntate. d. l. si ex lapidicinis. nam res mobiles veluti marmor cæsum, neque lex Julia, neque noua constitutio Iustiniani prohibuit alienari volente muliere. Eadēque ratio est arborum quæ fructus non sunt si eas maritus deciderit, nam & si interim eius fiant, tamen earum ratio redditur in actione de dote, vt vel ipsæ præstentur, vel pretium ex earum venditione receptum mulieris voluntate. d. l. si ^D ex lapidicinis, ac præterea venit id omne quo deterior factus est fundus. Arborum autem deiectarum vi tempestatis, vi ventorum, pretium duntaxat venit. d. l. 7. §. si fundum. Eadē ratio superficij in d. l. si ex lapidicinis. Nam & vendi hodie superficies potest volente vxore, quia venditio superficij alienatio non est, & domino soli pro eo penditur solarium. Imò & res soli quæ ab initio æstimata data fuit in dotem, licet postea conuenerit vt res ipsa redderetur l. ult. de pact. dot. l. æstimatis. Sol. matr. Sed vt ad lapidicinas reuertar, si fundus datus sit in dotem in quo erat lapidicina, exemplo fructuarij arbitror maritum quasi bonum patremf. vsurum commodo lapidicinæ tanquam fructu aut reuatu, nisi id mulier sibi receperit in dando fundo. l. 8. Sol. matr. l. frugem De verb. sig. l. item si fundi. §. j. De vsu fruct. etiam si lapis in ea non crescat. Quod si maritus ipse lapidicinam inuenerit & aperuerit suis sumptibus, aut agrum fructuosiore fecit aut non. Si fructuosiore vt si ibi lapis crescat & plus redditus sit in eo quam in vineis vel arbustis vel oliuetis, lapides in fructu numerantur, sicut alia metalla cretæ, arenæ, auri, argenti, ferri, & sumptuum in eam rem factorum repetitio est. Si deteriore fundum fecerit, puta si agriculturæ nocuerit, si partem agri vtiliorem huic rei occupauerit, aut rem ob hanc vastauerit totum agrum instituta lapidicina, eo nomine tenetur, nec sumptuum rationem inducere potest. quæ distinctio ponitur etiam in fructuario. l. 13. §. inde quæsitum De vsufruct. licet interim lapides eius fiant quos exciderit etiam si non exportauerit, licet his vti possit ad vsu suum & villæ, sicut arboribus deiectis vi tempestatis, non ad compendium, exemplo fructuarij. l. arboribus eod. tit. vbi quod ait, *vel aliud quid adificio necessarium*, sane & de lapidibus in- ^F telligi potest. secundum quam distinctionem. l. item si fundi. eod. tit. hæc verba accipi conuenit. Sed si hæc metalla post vsufr. legatum sint inuenta, his vsurum. & per hæc metalla lapides intelligit & cretas & arenas, vt l. 3. §. ult. De reb. eor. qui sub tut. & apud Spartianū eleganter

A ter in statuam Nigri factam ex Thebaico lapide. *Nigrum nomen habet, nigrum formauiimus ipsi Vt conuenirent forma metalla sibi.* Et intelligimus ex his locis omnibus, etiam priuatis auri & argenti fodinas possidere licere. & ferri ex d.§. inde quaesitum, licet ferrum facere non liceat cuilibet sine permisso principis. l. vlt. §. magnus. De publ. & vect. sicut nec arma fabricare.

Confirmantur emendationes quaedam ex Basilicis.

CAP. XXI.

Quod in l. apud §. si quis non tutor De doli except. iam pridem emendauimus, nec *vsucapta sit*, vt l. 2. De eo qui pro tut. confirmat aperte βασιλικῶν liber, in quo ita exprimitur sententia. d. §. si quis. Ὁ δόλος τῆ ἀρεστῆτορος οὐκ ἀντίκειται τῷ ἀνήρω. εἰάν γὰρ πωλήσει παρ᾽ ἄγμα αὐτῆ καὶ μὴ ἔσθχαπιτεύσῃ αὐτὸ ὁ ἀρρεστίς, ὁ ἀνήρωσ ὀκδὶκῆ αὐτὸ μὴ ἀπιπῆμεδύης αὐτῷ ὀδῆραφῆς, καὶ εἰ ἔλαβεν παρ᾽ αὐτῆ τῆ ἰχνα. & ratio probat certa, quia si vsucapta sit; vindicatio rei pupillo nō competit contra ius ciuile non rescissa vsucapione, quam fuisse rescissam non ponitur in d. §. si quis. nec sine calumnia erui ex his verbis potest, *Rem suam persequenti* ac si non aliis quoque locis innumeris ea verba directam vindicationem demonstrent, & dicantur omnes vindicationes compararæ rei persequendæ gratiâ. §. rei. Inst. de act. & ipsa quoque vindicatio pignoris, persecutio pignoris. l. 18. C. de pignoribus. nec facile dabitur restitutio pupillo in ea re quæ non fuit pupilli propria (alioquin vsucapi non posset) sed quæ ab eo bona fide possidebatur cōtra eū qui iure ciuili per vsucapionem eius rei dominium adquisiuit. Quod autem in l. sancimus. §. vlt. C. de donat. admonui esse legendum, *nec adiiciatur tempus vitæ vel donatoris &c.* aut, *vel non adiiciatur*, etiam confirmaui ex βασιλικῶν interprete Isidoro. nec dissentit βασιλικῶν contextus; in quo ita est, *εἰ δὲ μὴ ρῆτόν χρόνον ἐλέγξῃς*, quam negationem Heruetus omisit perperam. Sed hoc non est satis, nisi etiam ratione fulciatur. vulgò ita legitur, *Sin autem etiam heredum ex utraque parte fuerit mentio, vel adiiciatur tempus vitæ vel donatoris vel eius qui donationem accepit &c.* quibus verbis duos statuit casus, quibus stipulatio certæ quantitatis annuæ donandi animo interposita indiget actorum monumentis. vnus, si heredum facta fuerit mentio, quem facile admitto. quia perpetuam facere præstationem voluit. Alter, si adiiciatur tempus vitæ donatoris vel donatarij, quæ verba etiam si ita malis accipere, vt non stipulatus sit quandiu ipse vel promissor viueret, quo casu certum est acta nō interuenire, sed ad certum tempus vitæ, siquid ē ad annos c. vt Accursius posuit, posset dici insinuatione opus esse, non etiam portigi in heredem, si intra annos c. mortem obiret. Sed si ad biennium vel triennium quis hoc casu exigeret insinuationem? Ergo non est omnino verum vitæ præscripto certo die in quem duraret annua pensitatio, insinuationi locum esse. ac ne præscriptis quidem c. annis. nam cum hic sit vitæ finis & longissimum spatium senescendorum hominum, qui præscribit. c. annos, quid aliud præscribit quàm finem extremum vitæ ac si diceret simpliciter, *Quoad vixeris, aut ego vixero?* Quod si fingas stipulatum quoad viueret ipse vel donatarius, & post mortem suam vel donatarij ad annos x. hic casus non erit alter à primo, quo heredū ponitur habita mentio. nam qui post mortem stipulatur, & tacitam heredum mentionem habet. quid si ad annum tantum? quis hoc casu exigeret insinuationē sub incerto fortunæ exitu, cum possit vel hic vel ille post stipulationem interpositam paruo momento vitæ superesse, vt & rationi ei sit hoc casu locus, quæ traditur in d. l. sancimus. §. pen. & definitis etiam x. annis post mortem, possit summa summarum non excedere summam legitimam. ac præterea planum est cum qui certum tempus præscribit, noluisse facere perpetuam obligationē, sed eum duntaxat qui infinitum & incertum, puta qui heredum mentionem habet, nec adiicit diem vitæ donatoris vel donatarij. Et quo vero modo *vel in nec* mutamus. d. l. sancimus, mutauimus etiam merito. l. solutum. §. si in sortem. De pign. act. quod me studio nescio notandi, an quo alio per aliorum scripta errantes πολὺ βλέποντες πνές & hoc loco tractare iterum & patefacere compellunt. *Si in sortem duntaxat vel in vsuras, inquit, obstrictum est pignus, eo soluto propter quod obligatum est, locum habet pigneraticia.* Si in sortem duntaxat non in vsuras verum est soluta sorte pigneraticia agi posse. Si in vsuras duntaxat, falsum solutis vsuris pigneraticia agi cum effectu posse, quia ob sortem pignoris retentio creditori competit. l. vnica. C. etiam ob chir. pec. & §. si in sortem quid aliud spectat quàm effectum pignera-

ticæ actionis: nec possis dicere. §. si in fortem, non intelligi de pignore obstricto in vsuras ^A
 duntaxat, sed de obstricto in fortem & in vsuras. Alioquin subiiceret statim frustra, *eo solu*
to propter quod obligatum est pignus, si in omnem causam obligatum est. & idem casus repe-
 teretur etiam frustra in §. seq. Igitur tres sunt constituendi casus, aut in fortem duntaxat, aut
 in vsuras obligatum est pignus, aut in fortem & in vsuras. primo casu soluta sorte pigno-
 ris retentio non est, secundo solutis vsuris pignoris retentio est, tertio soluta sorte tantum
 vel vsuris pignoris retentio est etiam si vsuræ de quibus conuenit in stipulationem dedu-
 ctæ non sint. Et obseruandum quod Græci distinguunt rectè, in fortem pignus acceptum
 non obstringi etiam in vsuras in pactionem deductas sine stipulatione, nisi specialiter cõ-
 uenerit & in eas vsuras teneri pignus. l. 4. 21. 22. C. de vsur. obstringi in vsuras in stipulatũ
 deductas etiam si nihil cõuenerit specialiter, sed data sint pignora simpliciter. l. 8. §. vlt. De ^B
 pignor. l. creditor 12. §. sciendum. l. Lucius l. pen. Qui pot. in pig. hab. ac rursus ob vsuras
 deductas in pactionem non stipulationem, pignoris retentionem esse non persecutionem,
 ob deductas in stipulationem etiam persecutionem esse i. actionem hypothecariã, de qua
 est l. grege. §. vlt. de pignorib. ob eas de quibus nihil conuenit, esse retentionem fructuum
 quasi contracta tacita antichresi nõ rei pigneratæ. l. 8. in quib. cau. pig. tac. Et quæ ab aliis
 adfertur distinctio, vt pignus acceptum in fortem, tacite teneatur in vsuras non deductas
 in stipulatum si tempore contracti pignoris de eis præstandis conuenit, vel etiam si an-
 tequam contraheretur pignus, non etiam si postea, nulla iuris auctoritate comprobatur.
 nam l. 4. C. de vsur. exigit specialem & in vsuras pignoris conuentionem. & si tacita inter-
 pretatione pignus traheretur ad eas de quibus antea, cur nõ ad eas de quibus postea con- ^C
 uenisset. nihil refert ante aut post solutionem declarat debitor in quam rem soluerit. nihil
 refert ante an post rei traditionem fiat pactum. nihil ante an post numerationem fiat sti-
 pulatio. Et ante an post pignoris conuentionem, de vsuris pactio fiat, ex illorum sententia
 scilicet multum interest. quorum & illud ridiculum ex verbo, *repromisit*, in d. l. 4. aucupari
 stipulationem, ac si non eo verbo passim & sponsio significaretur & pactum & nudus cõ-
 sensus, & dictio & pollicitatio & contractus omnis. l. sciendum. §. dictum. de ædil. edic. l. 9.
 in pr. De duob. reis. l. nuda. C. de contract. stip. l. si pacto quo pœnam. D. de pact. l. j. D. de
 spons. Et minus esset promittere quàm spondere. Seneca in epist. *Iam non promittunt de re,*
sed spondent. Postremo partim ex Noricis partim ex Flo. Pandectis quod olim adno-
 tauit in l. capitalium. §. diuus D. de pœn. sic esse legẽdum, *Quemadmodum etiam his qui in per-* ^D
petuum opus damnantur. aut certe secundum Flo. *Quandiu etiam hi qui in perpetuum opus dam-*
nantur, vt quandiu, sit quatenus, sicut in l. si filia §. si filius. in fi. D. fam. ere. vt cõtra quatenus,
 id est, quandiu. §. item qui Reip. Inst. de exc. tut. id etiã confirmabo ex Basilicis, in quibus
 ita est *ἐπειδὴ καὶ ὀδύλευκὸς εἰς ἔργον καὶ ἀδικαζόμενος.* & in interpretatione *καθὼς καὶ τὸ εἰς ἔρ-*
γον ὀδύλευκός ἐστι καὶ ἔτι μετὰλλῶν καὶ ἀδικαζόμενων. Idem hoc etiam confirmat hæc adno-
 tatio Græcorum. *Σημείωσαι ὅτι ἡ εἰς ἔργον μετὰλλῶν παρ᾽ ἄσκυρος ἐξορία ἢ ποιεῖ δ᾽ ἄλλον ἢ τε μὲν ἢ*
εἰς ἔργον δημόσιον ὀδύλευκός ἐξορία. μείζον γὰρ τὸ ἔργον τῶ μετὰλλῶν, τῶ δημοσίῳ ἔργου. Et compara-
 tio perpetuum damnati in opus metalli cum damnato ad tempus hæc interpretationem
 exigit, quia ille fit seruus, hic liber manet, ille ciuitate & libertate plectitur, hic ciuitate tã-
 tum. Et ob id Græci etiam rectissimè in l. aut damnum. §. in ministerium eod. tit. legunt, ^E
retinent libertatem, μένουσιν ἐλεύθεροι, & aliter, *σώζουσι τὴν ἐλευθερίαν,* quæ scilicet in ministeriũ
 metallicorum ad tempus damnatæ sunt, ex aduerso damnatarum in perpetuũ, quæ fiunt
 seruæ pœnæ: vt in eadem lege §. quicumque, vtrum serui pœnæ isti efficiantur an retineãt
 libertatem. Et omnino ex triplici scriptura. d. §. in ministerium, *amittunt ciuitatem, retinent*
ciuitatem, retinent libertatem, possis hanc constituere esse veriore[m] quæ conficiatur ex om-
 nibus. Retinent libertatem, amittunt ciuitatem. Et abundare negationem in hoc scholio
 Græcorum, *ὄχι ἐκ πίπῃσι τῆ πολιτείας.* Ergo adeo maior est pœna operis metallici quàm
 operis publici, vt in perpetuum damnatus ad metalli opus, ciuitatem & libertatem amit-
 rat. damnatus ad tempus ciuitatem tantum. Et mentitur qui fateri me scribit damnatum
 in opus metalli temporarium, ciuitatem nõ amittere. In opus autem publicum perpetuò
 dati ciuitatem tantum amittant non libertatem. l. sunt quidam D. eod. & d. §. diuus. dam- ^F
 nati ad tempus in opus publicum, tam ciuitatem retinẽt, quàm libertatem l. 6. C. ex quib.
 cau. inf. irr. Item in opus metalli damnantur serui, non in opus publicum. d. l. aut damnũ.
 §. vlt. & l. seruus. quia leuior est pœna operis publici, & domini potestas plerũque grauior.

De

A

De regulis quibusdam iuris.

CAP. XXIII.

NON est nouum vt recepta principali re agatur de accessione. Si dotalem fundum, aut seruos dotales acceperit mulier, nihilominus agere potest de fructibus, & partibus, & peculio, & acquisitionibus seruorum, l. si marito. §. vlt. l. vlt. solu. matr. Si hominem petitem mors subduxerit, nihilominus remanet actio propter fructus & partus, l. vtique. de rei vind. Si ream adulterij, remanet quaestio dotis, l. vlt. C. ad l. Iul. de adult. vel si alium quemcunque reum, quaestio pecuniae, l. defuncto. De publ. iud. Si actione commodati simpli recepero, nihilominus possum agere actione legis Aquiliae, de eo quod simpli accidit per repetitionem xxx. dierum. Simplum est litis aestimatio, & quod ei accedit poena. Et simpli subducto, id est, extincta petitione simpli, poenae petitio locum habet, vt nos aliam docuimus esse legendum in extremo l. qui seruum. de oblig. & act. quod sunt valde suaues qui reprehendunt hac ratione, quia simplum non sit consecutus, qui non & poenam consecutus est, quam vel proposuisse, satis refutasse est. Et suauius par quoque in ea regula noua, subducto principali accessionem non remanere, contorta ex regula notissima, *Cum principalis causa non consistat, &c.* cuius mens ea non est. Subducto scilicet testamento principali, non remanere substitutionem, vt l. in ratione l. i. §. si filio. ad l. Falcid. Subducta principali obligatione, non remanere hypothecariam, vt l. 2. C. de luit. pign. Denique subductis his quae retuli initio, non remanere accessiones. Subducto simpli, non remanere poenam. quo quid stultius? quid item illo, in l. quotiens. §. vlt. eod. tit. *id consequatur, sic interpretari, vt posteriori iudicio in quo tantumdem sit aut minus quam priori, id consequatur quod obtinuit priori.* Quod enim obtinuit id consecutus est. Consequi, est sententiam consequi, l. si praetor. §. pen. de iud. quod item tenere & obtinere. Bis igitur idem consequi, bis eadem de re iudicium fieri, & acumen in Paulo quaerere vbi nullum est acumen: quae perspicacitas & in alterius regulae tractatione patefiet. *Huius est nolle, qui potest velle, vel eodem sensu, Eius est non velle, qui potest velle.* Quod ex Vipiani l. i. ad Sabinum proditum est, quo idem scripsit nolle adire hereditatem non videri eum qui non potest velle adire, quod de filiof. & seruo dici potest. Sicut & quod est in sequenti regula, *Velle non creditur qui obsequitur imperio patris vel domini.* Itemque de alio quolibet, vt repudiare hereditatem legitimam non videatur qui non potest eam adire, puta nesciens eam sibi deferri ab intestato, l. mater. de inoff. test. In Flor. Digestis regula ita concipitur, *Eius est non nolle, qui potest velle.* Nec minus vera haec, quam illa. Sed illam malui adferere vulgarem scilicet, & Noricam & Basilicam scripturam, non ignorans quam saepe in Flor. redundant negationes, nec tamen statuens aliud esse nolle & non velle, hac distinctione firmaui vulgarem scripturam, vt adfirmat sero in orbe natus: quinimodum existimaui semper nihil referre hoc modo regula conciperetur, *Eius est nolle, an Eius est non velle, quod satis declarauit regulae adhibita, l. nolle. de adqu. her.* Ceterum quod aliud sit non nolle, aliud non velle, idem multum referre existimaui hoc modo conciperetur, *Eius est non nolle, an hoc, Eius est non velle.* Non nolle esse pati, Non velle, nolle. Et licet differentia sit quaedam inter nolle & non velle, si quis subtilius intueatur, quam & Aristotel. seruat, separans nolentem & volentem a non volente, & quod alius sit non volens, aequum esse dicens aliud ei quam nolentis aut volentis nomen dari, tamen & non velle dicimus pro nolle, & nolle pro non velle, vt cum inuitus dicitur is qui patitur, & tacet in plurimis articulis iuris nostri, quid aliud est quam nolentem esse, aut nolle eum qui non vult id est, qui non palam dicit se velle, vt plane eum appareat nolentem aut inuitum duobus modis dici posse, & vt Aristotelem, ita nos distinguendae ambiguitatis causa nolentem a non volente separare. Ceterum & separata Nolle a Non velle significatione, etiam discrimen facimus inter non nolle & non velle, quod huic scilicet velle, illi nolle sit oppositum, & quod hic quodammodo nolit, ille quodammodo velit, quodque vt sunt *ἀρτίως* velle & nolle, ita non velle & non nolle, nolle autem & non velle *ὁμοίως*, itemque velle & non nolle: eademque ratio horum verborum, nocere, prodesse, non prodesse, non nocere, in quaestione de iuris & facti ignorantia, & in tractatu de procuratoribus cum agitur de vero aut falso procuratore quibus ex aduerso opponitur non verus, non falsus, vt qui bona fide aut per errorem accedit ad negotia aliena: nam si veri aut falsi medium sumas ex negatione extremorum neque verum neque falsum, dicens tamen extrema vt sunt op-

posita, ita necesse est extremorum negationes esse oppositas inuicem, si quis eas diuidat ac consideret per se. A

Refelluntur veteres quedam adnotationes in l. Cum Stichus. De solut. & l. 2. de bo. eor. qui ante sent. mort. sibi conf. CAP. XXIII.

Prodiit verus quæ dicitur adnotatio qua l. cum Stichus. de solut. in concordiam adducitur cum l. Si centum. De verb. oblig. hoc modo. Lex si c. loquitur de incertis hominibus promissis, quæ stipulatio numero diuiditur. Lex Cum Stichus. de certis hominibus, quam non admittet qui animaduertent l. Cum Stichus loqui de x. hominibus promissis ergo de incertis non certis. & tamen specie obligationem diuidere non numero. neque vero ea ratio componendi disidij vetustior est Accursiana: nam hoc idem voluit Acc. adnotans in legibus contrariis factam hominum promissionem in genere, in l. Cum Stichus. homines x. fuisse specialiter designatos, nec aliam comperi nouam quæquam adinuenisse. Nam quod Ioannes scribit hanc vocem decem homines, aut decem denarios potuisse quidem accipi generaliter, sed in l. Cum Stichus, accipi specialiter de certis corporibus seruorum aut nummorum, quid aliud est quàm quod veteres responderunt. Et hanc tamen veterum interpretationem neque verba ferunt, ut ante dixi, neque sententia auctoris, qui à duobus Stichis separat duos aut decem homines promissos, sanè nec quidquam, si & illi x. homines certi homines sunt. Si igitur incerti sunt falsum est quod ait stipulationem x. hominum aut decem denariorum corpore diuidi non numero, quod in denariis euidentius apparet. Et si in denariis comperitur ius est, numero diuisionem fieri, idem ergo statui debet in hominibus: nam & hi & illi communi & promiscua specie continentur non propria: parem enim usum omnes denarij, omnes serui præstant scilicet in suo genere, idemque æquum est constitui propter adiectionem numeri si duo Stichi promissi sint, ut pro numero qui adiectus est stipulationi, diuidatur stipulatio. Idem si x. si c. homines nominatim promissi sint, denique idem siue specialiter siue generaliter adiecto certo numero homines promittantur. Sed tractemus etiam de alia veteri adnotatione, qua l. 2. de bo. eor. qui mor. sibi conf. componitur cum l. Eius. De iur. fil. hoc modo, Lex secunda loquitur de eo qui fuit à latronibus nominatus, & pro confesso habitus atque conuictus obiit corrupto accusatore. In l. eius, de eo qui corruerat accusatorem tantummodò. nam & is qui accusatorem tantum corripit, satis habetur pro confesso atque conuictus. d. l. Eius. & si quis citra corruptionem aduersarij satis habetur pro confesso atque conuictus, quid frustra adicitur & hunc quoque aduersarium corrupisse? d. l. 2. Quinimo verba eius legis apertè demonstrant à latronibus nominatos non alia ratione videri confessos de crimine quàm quod corrupto accusatore diem suum obierunt: & alia quæcunque ratio commentitia est, aut illa superflua. Et quod est in Basilicis, *ὡς φανεροὶ γενόμενοι*, nihil aliud est quàm quod in Digestis, ut confessi de crimine, ac denique ut de corrupto tantum accusatore: l. 1. ita & l. 2. B

Etiã captum nedum perfectum crimen puniri.

CAP. XXV.

Quod Seruius Honoratus, Virgilio interpres scripsit iure Romano non tantum effectum puniri, sed & voluntatem, & Seneca vii. Decl. scelera quamuis citra exitum subsederint puniri, idem certè est proditum. l. 1. C. Th. ad leg. Iul. de ambitu. his verbis, *pari sorte leges scelus punire, & sceleris voluntatem*. Et l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. in qua ea verba, eadem seueritate voluntatem sceleris qua effectum puniri iura voluisse, generaliter sunt accipienda, nec coangustanda ad maiestatis crimen, nam & sollicitatores alienarum nuptiarum etiam si adulterium perpetrare non potuerint, propter voluntatem perniciosæ libidinis extra ordinem coerceri legimus. l. 1. D. de extr. cr. & Iouiani atque Maioriani constitutione generali pari pœna plectitur qui rapuit deuotam virginem, & qui nuptias eius affectauit, l. si quis non dicam. C. de episc. & cler. vel ut Sozomenus adiicit, qui eam *ἀκολάτως* intuitus est, & No. Maioriani de sanct. & vid. & similiter qui officium in prouincia gerit, si mulieris ex ea prouincia inuitæ nuptias tētauerit, l. 1. C. si quac. præd. pot. Et fur quoque vel effractor, vel vecticularius, aut raptor E

A manifestus, licet effectu potiri non potuerit, legibus coërcetur. Et vt Quintil. ait, Decla. 274. Infidiatuſ ciui, etiamſi non effecerit ſcclus, pœnas tamen legibus ſoluit. Et proditoris patriæ conſilium quoque & voluntatem ſolam licet rem non peregerit puniri cõſtat, cum ſit læſæ maieltatis reus. Et cum quoque qui ſeruum alienũ corrumpere tētauit ex l. 20. C. de fur. & ſunt in hanc rem elegantiffima verba hæc Maximi Tyrij: *καὶ μαιζὼν κολάζῃ ὁ νόμος, ἔ τὸν δρῶσαντα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν βυλθέντα, καὶ ποιωρῦρον τὸν ἐπιχειροῦσαντα, καὶ μὴ λάθῃ δρῶσα, καὶ παροδῶτι τὸν μελετήσαντα καὶ μὴ παράξῃ.* Et illa quidem generalis definitio fanè certiffima eſt in atrocioribus criminibus quæ & naturali & ciuili iure dānantur, non in leuioribus, vt l. 22. §. ſed & ſi ei ſeruo. ad l. Corn. de fal. & in l. cogitationis. De pœnīs, quam lib. viii. oſtendi pertinere ad edictum, Quod quifque iuris.

B

Ad initium l. ſi quis fumo. ad l. Aquil. CAP. XXVI.

Occidiſſe quidem vulgò dicitur & qui quolibet modo mortis cauſam præbuit. I. ita vulneratus. ad l. Aquil. vt M. Tullius Antonium qui Seruio Sulpitio cauſa mortis fuit, Seruium occidiſſe dicit. Et in lege Cornelia de ſicariis, nihil intereſt, occidat quis, an cauſam mortis præbeat, l. nihil intereſt. ad l. Corn. de ſic. quam ſententiam apud Nicetam in Iſaacio Angelo his verbis vñrpat rex Sicilia, *μὴδὲ ἀφ᾿ ἑρῆν τὸ φονεῦσαι, καὶ φόνεω δ᾿ ἔχει πρῶτα.* At in lege Aquilia occidiſſe is tantũ dicitur propriè, qui ſua manu ſuõve corpore necauit, d. l. ita vulneratus. Et qui alio modo mortis cauſam præbuit, non tenetur directa actione legis Aquiliae, ſed vtili. Cuius rei exemplum eſt in l. item ſi obſtetrix. eod. & aliud in l. ſi quis fumo. in princ. Si quis fumo factõ alienas apes fugauerit, vel necauerit: hic enim in factũ actione teneri dicitur, id eſt, vtili actione legis Aquiliae non directa. Ciuili igitur non prætoria in factum. Et quod fumo abigi ait, aut necari apes, Apollonius eleganter expreſſit his verſibus 2. Argonaut.

C

*Ὡς δὲ μελισάων σμιλῶος μέγα μιλοβοτῆρες
 Ἡὲ μελισοκόμοι πέτρῃ ἐνὶ χαπιόωσιν,
 Αἴ δὴ τοι πείω, μὲν ἀολλῆες ὦ ἐνὶ σίμβλω
 Βομβηδὸν κλονέονται, ὅτε πρὸ δὲ λιγυόεντι
 Καπνῶ τυφόμενοι πέτρῃς ἑώας αἰούουσιν,*

D

Idq; fieri notant interpretes *ἀφ᾿ τὸ φρόπορον εἶναι αὐτῆς τὴν ὄσφρησιν.* Valdè autem pertinet ad legem Aquiliam, & d. l. ita vulneratus. quod ita Quintil. ſcribit Decl. 350. Cædes videtur ſignificare ſanguinem & ferrum. Si quis alio genere homo fuerit occiſus, ad illã legem reuertemur, ſi inciderit in larrinas, aut in aquas præcipitatus, ſi in aliquam immẽſam altitudinem deiectus fuerit, eadem lege vindicabitur, qua ille qui ferro percuſſus ſit.

Lustramenti cauſa quid ſit Cantharides dari, & Clauis, & Embamma.

CAP. XXVII.

E

Inter venena mala numerantur cantharides in titulo Digeltorum ad legem Corneliã de ſicariis, l. 3. quòd ſcilicet luſtramenti cauſa dentur, id eſt, vt Baſilica interpretantur *ἐπιχαθάρσι.* Gloſſæ luſtramentum purgamentum interpretantur, & *περιχαθάρμα.* Hanc autem vim cantharidum etiam Galenus lib. de ſimpl. med. pot. expreſſit his verbis: *καθάρσι ἀφ᾿ χαθάρσει νεφροῖς,* hoc eſt vlcerat, purgat, luſtrat renes & veſicam, cuius rei cauſa nos later, ſicut lepus marinus cur potiffimũ erodat pulmonẽ, aſpidum venenum cur cerebrum, ranarum potus cur vaſa ſpermatice. Et quòd veſicam exedat cantharis, vnde & ſupprimatur vñna, & exprimatur ſanguis, Nicander in Alexiph. *Ἄλλοτε καὶ μεσάτη ἐπιδάκνεται ἀλγεσιν τοῖς Ἡ κύντις βρωθεῖσα.* Porro cantharidi ſimilis eſt Bupreſtis, quæ in eadem lege tam in Flo. quàm in Baſilicis *καὶ περὶ γράμμασι μὲν,* vel vt Rhetores loquuntur *καθ᾿ ἄφροσιν,* bubroſtis, cum bubreſtis dici debeat, *ἀπὸ τῆ ἐμπιπράται τῆ βόας:* nam bu

F

broſtis ingentem famem aut voracitatem ſignificat. Nicander, *Εἰ δ' ὀλοὴ βύβρωσις αἰδρείηφι πελάσῃ.* In eodem titul. l. i. Si clauis percuſſerit, id eſt, radio, aut ferrea. Solinus Plitacum, cum loqui diſcit, verberari ferrea clauicula, Plinius ferreo radio. Etiam hoc capite adnotabo embamma apud Vlpianum, l. 9. de contr. empt. & l. 9. De trit. vino leg. nõ

Tom. 5.

Bbbb ij

esse vinum quod coacuit, sed acetum factitium, vel vt in Basilicis *σκευασόν*. idémque **A**
 bamma significat illo Nicandri loco, *νέμοις δ' ἐν βάμματι τήσας*, & illo, *πίοις ἐνὶ βάμμασι*
σίμβλων, in Alexiph. atque etiam illo Theric. *εἰ δὲ σύγε περίφας ὀλίγω ἐν βάμματι χέμπω*,
 quanquam Dioscorides videatur accepisse pro oleo. Et à me testimonium facit Q. Se-
 renus his versibus,

Cantio namque potest diros præuerrere morsus

Si iecur exectum tardo de Vulture portes

Erucis aut si totos perduxeris artus

Quas prius attritas vehementi spargis aceto.

Et rectius etiam interpretes Nicandri pro aceto non pro oleo, vt Dioscorides hoc loco,
βάτραχοι ἐν χύτησι καθεληθέντες ἀριστοὶ βάμματι. **B**

Calamitates segetum quædam notatæ in tit. De locato conducto.

CAP. XXVIII.

INter calamitates segetum Lex conducto. §. si vis D. loca. numerat sturnos & graculos.
 Lex quo apparet graculos gregatim volitare, vt Aratus ait, *φύλα κολοιδὸν φαινόμενοι ἀγ-
 ληδὰ*, nec igitur esse *μαλακοκρονίας*, qui non sunt *κυμαγαλατικοί*. Et his licet addere passe-
 rum & gruum agmina. & murum similiter ac locustarum examina l. excepto. C. cod.
 Orpheus de corallio quasi vim habente ab his vitiis seruandæ segetis. *Εκ τῆ μωδὶ ἀγέλας*,
ἐκ τ' ἀκείδης ἀπλετοῦ ἔθνος Ραίσις. Nicander Ther.

Μάστακι σποφάγω ἐναλίγκια, τοῖ θ' ὑπὸ ἄκρων

Ἰπτάμοι ἀθέρων, λέπυφοι γάχων ἐκβόσκονται.

Arnobius i. à locustis & muribus genus omne acciditur, atque arroditur frugum. Et
 addit l. xx conducto, raucas. quo nomine significari vermiculos, cùm certum sit ex Pli-
 nio, & ex eodem segetes esse vermiculationi obnoxias, quæso ne sequamur Alciatū qui
 pro raucis reponit erucas. A raucis diuersæ sunt volucræ, salictis, pampinis & vuis infe-
 stæ, vt ex Columellæ libro de arboribus constat, & in eiusdem hortulo est legendum, *Ἰν-
 festæ Baccho glaucisque salictis nascuntur volucræ*. At verò nec illo loco d. l. ex conducto,
sed ἔσ' ἢ si labes facta sit, omnémque fructum tulerit, Budæum sequamur reponentem tabes, ac
 si labes nihil aliud sit quàm foli fragor, de quo cùm agatur inferiùs, puta si terræ motu **D**
 corruerit ager, idè illo loco non esse legendum, labes. Quod refellitur propterea quòd
 de labe fructuum ille locus est, quæ plerumque contingit flatu ventorum, aut pluuiarū
 incurfu, aut alio casu superiore, non de labe cùm terra defederit, vt l. vlt. cod. tit. & Basi-
 lica vice eorum verborum habent, *ἐὰν δὲ ὀλίγω ὄσπερ ἀρθεῖσιν οἱ καρποί*. Cyrillus autē
 εἰ δὲ γέρονε ὀλίγω ὄσπερ κλυσις πολλῶν ὑδάτων. Et aliud malum vredinis quod subiicitur in d.
 l. ex conducto, iidem Græci *ἐρυσίβλω* interpretantur. De quo idem Orpheus,

-- καὶ ἀγρεῖλω ἐρυσίβλω

Ἦτι καρπουροῦθεν πικρὴ μὲν ποτὶ καρπὸν ἐρυθρὴ

Ἄμφι περὶ σαχίεσσι περὶ σινέχουσα γέθηται.

Eo verò nomine propriè significatur rubigo siue rubellio. Porro aliud vitium est ru-
 biginis, aliud vredinis, Plinius. Aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum im-
 pellantibus: fit quidem vt est in glossis, rubigo vt *πάχη*, quæ est vredo siue pruina. Vtra-
 que enim ex rore, rubigo ex rore putrefacto, vredo ex rore concreto. Carbunculum au-
 tem Plinius dixit, quem Germanicus Arati interpretes caliginem, nebulas scilicet aëris.

Ad Iustiniani Nouellam xxxi.

CAP. XXIX.

IN Nouella xxxi. à Iustiniano quatuor constituuntur Armeniæ, & in prima quidem
 vrbes septem, Theodosiopolis, Satala, Nicopolis. Colonea, Trapezus & Cerasus ex fi-
 nu Polemoniaco, & metropolis Bazanis, quæ olim Leontopolis appellata est. In secun-
 da quinque, Sebastopolis, Commana, Zela, Brisa, & metropolis Sebaſtea. In tertia sex, **F**
 Arca, Arabissus, Ariarſatheca, Comana siue Chryse, Cucuffum, & metropolis Melitena.
 In quarta ponuntur multæ barbaræ gentes quæ olim sub Satrapis erant, Trophane, Ba-
 labitene,

- A** labitenc, & alia barbara nomina. Eufthius in Dionysium *ᾠδονητιῶ* Trophanem dixit, & Balbitenem, qui & hanc diuisionem Armeniarum Iustino tribuit, Iustinum scilicet pro Iustiniano accipiens: & verba Eufthij hæc sunt. *Τὴν Ἀρμενίαν χώραν εἰς διελεῖν λέγουσι Ἰουστῖνος ὁ βασιλεὺς, καὶ πρώτῃ μὲν, φασὶν, ἔθετο, τὴν ἐνδοξοτάτην ἐπίσταπλιν, ἧς μιν τρεῖς πόλεις Βαζαρίς ἢ τὴν Λεοντόπολιν. Ταύτης δὲ ἔστι καὶ ἡ Θεοδοσίς πόλις, καὶ ἡ Κολώνεια, καὶ ἡ Τροφάνη. Ἐξ δὲ καὶ ἡ Κερασὺς, ἑατὴ Πολιμωνιακοῦ κόλπου. Δευτέραν δὲ ὁ αὐτὸς ἔθεξεν Ἀρμενίαν ἐν πέντε πόλεσιν ὧν καὶ ἡ Σεβαστεία. Τρίτῃ δὲ Ἀρμενίαν κατέστη ἐξάπλι, τὴν ποτὲ χαλεμῶν δευτέραν Ἀρμενίαν, ἧς ἡγεῖται ἡ Μελιτιώη. Περὶ ταύτῃ τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἡ Κομόνα, ἢ καὶ Χρυσὴ ὀνομαζομένη, καὶ ἡ κουκουσός, ἐπέστη δὲ καὶ τετάρτῃ Ἀρμενίαν ὑπὸ Σατραπίαις ἔσαν, συγγειμῶν ἐν ἀφάφορον, καὶ λεγομῶν Τροφάνη, καὶ Βαλβιτιλιώ, καὶ ποιάτα πρὸ βαρβάρων ὀνόματα.*
- B** Olim duæ tantum fuerunt Armenia, vt constat ex Notitia imperij sub Arcadio & Honorio, prima quæ ex Nouella Iustiniani secunda, secunda quæ tertia. Idem verò Eufthius ex veteribus refert, quod alibi scriptum non memini me legere, Vespasianum Imperatorem Thraciam ab Europa separasse propter magnitudinem & splendorem eius: nam ab ostiis Danubij ad Macedoniam vsque porrigitur. Itaque Propontidem & partem maris Ægei & Hellepontum occupat, vt rectè Herodotus dixerit Thracas post Indos esse omnium maximam gentem. Neque verò ea separatio abhorret ab eo quod ex Androne Halicarnassæo refert interpretes Æschyli, Oceanum ex Parthenope suscepisse, Europam & Thracem: ex Pompholyge, Asiam & Lybiam. Ait autem Eufthius, *Οἱ παλαιοὶ φασὶν ὅτι Ὀυεασπασιανὸς ἐχώρησε τὴν Θράκην ἀπὸ Ἑυρώπης: & alio loco, καὶ τὰ χαλεμὰ τὸ ἔτι πολυτενὲς τῆς χώρας καὶ ᾠδονητῆς ἰδίασεν αὐτῷ τῆς Ἑυρώπης Ὀυεασπασιανός.*
- C**

Ad l. princeps. D. de legibus.

C A P. XXX.

- Q**uod ait Vlpianus scribens ad legem Iuliam & Papiam, in l. princeps. de legibus. *Princeps legibus solutus est*, de legibus pœnariis Græci ita interpretantur, *ἡρώμασθηταις ἢ κολάζεται*. vt illud Æschyli de Ioue, *τραχὺς μόναρχος οὐδ' ὑπεύθυνος κρεττῆς*, quia scilicet iudices non habet, Latini de quibuscunque legibus, cum sit ex inscriptione legis ea sententia tantum accipienda de legibus caducariis, Iulia & Papia, quæ satis etiã per se odiosæ erant, & ex l. quod principi. de leg. 2. lege Falcidia solutus non est, l. 4. C. ad l. Falcid. nec lege Glicia l. pap. §. si Imper. D. de inof. test. nec lege Voconia, qua de causa veniam legis Voconia à Senatu Augustus petit apud Dionem. Sed & plerisque aliis principes soluti non erant, licet imperij initio non iurassent in leges, & multominus si iurassent. Quinimò vt populus ipse suis legibus tenebatur, ita princeps cui & in quem populus omne suum imperium contulerat, ad eò vt potestas principis & in ipsum principem esset, l. 4. C. de legib. Caducariis legibus soluti erant ex S. C. quodam eorum qua facta esse ad eas leges Iustinianus refert, & aliis quibusdam veluti solemnibus manumissionum l. apud eum. De manumif. & auctore Seruio, lege quæ vetat in vrbe mortuum sepeliri. Quod igitur d. l. princeps. & Dio. l. III. dicens, hoc se ex Latino sermone transferre. *λέλωται τῶν νόμων*, non de omnibus legibus accipiendum est. Et quod Dio Chrysofom. principem esse *τῶν νόμων ἐπάνω*, & Plato, *ἀρχοῦται καὶ τῶν νόμων ὁ δὲ ἀντιπέθεμον*, & idem ferè Iustinianus in No. 105. eò tantum pertinet, vt intelligatur penes principem esse omnem potestatem ferendarum vel abrogandarum aut derogandarum legum, vt Augustin. ait in epist. quadam, Imperatorem non esse subiectum legibus qui habet in potestate alias leges ferre, non temerè quidem sed ex iusta causa & re publica, atque ad eò confirmandi etiã quæ non iure facta sunt, vt principem legimus adoptionem non iure factam confirmare, l. 33. de adoptio. & matrimonium statumque liberorum non iure quaesitorum, l. qui in prouincia. de rit. nuptia. & hoc quidem solum est principem supra leges esse. Nec placet quod de Achille Horatius,

Iura negat sibi data, nihil non arrogat armis.

- F** Sed de his satis. Verum ne abutamur etiam illa sententia, *Omnia esse principis*, ex l. 3. C. de quadr. præfer. cuius mens hæc est, vt omnia tam fiscalia quam patrimonialia de quibus in ea lege agitur principis esse intelligantur. At & iuris ciuilis Seneca hanc vocem esse ait, *Omnia regis esse*, etiam quæ sibi quisque priuatus habet & possidet, quam tamen ita

excipit rectissimè, vt omnia rex imperio possideat, singuli dominio. Nec enim quæ tua A sunt, principis sunt, aut certè tua non sunt quoniam dominium infolidum duorum esse non potest, & communia quoq; esse inter te & principem dixerit nemo. & fiscalia quoque ipsa propriè principis non sunt.

De effractoribus & expilatoribus.

C A P. XXXI.

Est differentia quædam inter expilatorem & furem: nam expilator fur atrocior & improbius est: idem etiam dicitur esse raptor. Sed & hic non nihil ab expilatore distat, nam expilatores in eo titulo specialiter dicuntur qui obuium quemque noctu corripiunt & exuunt vestimento, οἱ τῶν ἀθρώπων ἐκδύοντες ὡς τραχύτεροι τῶν κλεπτῶν ὑπάρχοντες. Basilica habent in l. 1. §. 1. cod. tit. & ad l. aut facta. de pœnis. quo loco expilationes discernuntur à furtis, Græci interpretes, ἄλλο γὰρ ἔστι τὸ βιαίως ἀποδύσαι, καὶ ἄλλο τὸ λαθραίως κλέψαι ἐσθῆτα. & atrociores dicuntur, quia nocturni sunt fures, vt l. 2. cod. tit. atrociores esse nocturnos effractores qui vesticulariam vitam viuunt, planè separans nocturnos effractores à diurnis, quæ nulla tamen separatio fit talis in expilatoribus, quia scilicet nocturni sunt omnes, caprimulgi omnes, vt hoc auium nomen, qui & fures nocturni appellatur, inflectamus etiam ad homines interdium cæcos dormientesve, noctu verò sua exercentes furta: & hi quidem expilatores ab Oppiano eleganter his versibus descripti sunt:

Ὡς δὲ τις ἡμερόκοιτος ἀπὴρ λήσει τέχνη
Ὀρμύλων ἀΐδηλα, δίκης σέβας ἔποτ' ἀέζων
Ἐσπίεος φείνησι χαταπήξας ἐν ἀγυαῖς
Ἄνδρα ὠχρῶσι χροῖτα παρ' εἰλαπίτης ἐλόχησε.
Καίρ' ὁ μὲν οἶνοβατῆς ἔρπει πάρος, ὑγρὸν αἰεδῶν,
Οὐ μάλα κηφάλιον κλάζων μέλος, αὐτὰρ ὁ λάθρη
Ἐξόπιθε παρ' ὑψέ, καὶ αὐχένα χερσὶ διαφοινῆς
Εἶλεν ἔπι βέλσας, κλιν' ἐν τῆ μιν ἀργίον ὑπνον
Οὐ τηλοῦ θανάτοιο, καὶ εἴματα πάντ' ἐναείξας
Ὡχρητο, δυσκερδῆ τε φέρων καὶ ἀπέσιον ἀργίω.

Notata quædam ad l. more. De feriis.

C A P. XXXII.

Idem naturalem Accursius vocat in l. more. de feriis. cum qui more Romano nocte media incipit, & altera nocte media finitur, iuxta quod Virgil. ait,

*Iamque dies cælo concefferat, almâque curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.*

Contrà Plinius diem ciuilem vocat. Quis potius audiendus sit, nemo non videt. Et refert idem Accursius ab occasu ad occasum Athenienses adnumerare diem. Et hunc sanè etiam ciuilem rectiùs dixeris quàm Aldus naturalem, & noctem sanè melius quàm diem Germani, auctore Tacito & constitutionibus Caroli magni, quasi dies nocte ducatur, noctivè adnumeretur, quomodo & æquinoctium dicimus hodie non æquidiale. Et illud spatium ab occasu ad occasum νυκτῆμερον Græci frequentius quàm ἡμεροῦκπιον, cuius tamen ex potiori parte congruior videtur appellatio esse. Sed & illo sensu dies accipiuntur in hoc Arati loco,

Ἐρχνῶ ἔλκονται πάντ' ἡμᾶτα (μενέχες αἰεὶ.

Naturaliter autem cum Censorino rectiùs quàm cum Accursio artificialem dixeris lucis tempus diuisum in XII. horas. Quod ille Manilij versus significat,

Nos primam & summam sextam numeramus utramque.

Et hac significatione legimus, cuiusque diei maiorem partem esse septem horarum primarum non supremarum, l. 2. de verb. signif. & similiter Iuuenalis, *Inque dies septenis oderit horis.* id est, maiore parte diei: hunc Accursius maluit artificialem dicere, & præter morem suum ex Ioanne probat nobis auctoritate M. Varronis lib. rerum humanarum, Ioannes ex Gellio didicerat, Athenienses à sole occaso ad solem iterum occidentem metiri diem, Babylonios à sole exorto ad insequentem exortum, Umbros à meridie ad in-

A ſequentem meridiem, & hoc eſſe minus abſurdum. Legendum enim eſt illo Accurſij loco, *Vmbri*, non *Arabes*, & manuſcripti quoque non habent Arabes, ſed Arabi, maiore veſtigio veri. Legendum item, *quod minus abſurdum*, non *nimis*. Sed quid ago etiam emēdandis Accurſij gloſſis operam impendo? obſcura diligentia, inquires, quam tamen adhibuiſſe me ſemper haudquaquam pœnitet, qui ex hoc ſtudio & opera mea cœpi fructum *ὄχι ἀδύκμων*, atque ita pedetentim omnes reddidi emendatiſſimas, & hac in re vtinam me vteretur benè natus beneq; feriatuſ aliquando typographuſ aliquiſ, potius quàm mercenariis quibuſdam imperitiſſimis, quibus quandoque non vti fanè præſtaret, ſed nullis vti quod non pauci hodie inſtituunt audentq; typographi, rei literariæ nihil exitioſiuſ.

B *Diuiſio iuris, conuentionum, corporum.* CAP. XXXIII.

Vlpianuſ in l. 5. de pact. cùm cœpiſſet conuentionum diuiſionem facere trimembrē, in publicas ſcilicet, priuatas & genticas ſiue iuriſgētium, mox eam bimembrem facit, ſtatuens aliam eſſe conuentionem publicam, aliam priuatam, & ruruſ priuatā diuidens in legitimam & iuriſgentium: vt M. Varr. 1. de re ruſt. ſeminum iniriō facit genera quatuor, mox tria dūtaxat: quia ſcilicet & quadrimembris diuiſio facilè trimembris fieri poteſt, & ſimiliter trimembris, veluti illa conuentionum diuiſio ab Vlpiano propoſita, bimembris fit. Iuriſ quoque diuiſio in ſacrum, publicum & priuatū ab Auſonio propoſita, & Imperatore in l. vlt. C. de ſacro. ec. bimembris fiet, hoc modo: Iuſ aliud eſt publicum, aliud priuatum, & publicum ruruſ aliud eſt ſacrum, quod conſiſtit in ſacris & ſacerdotibus, aliud quod conſiſtit in magiſtratibus. Et vulgaris illa diuiſio iuriſ in naturale, gentium & ciuile, ita commodiſimè bimembris fiet, ſi ſtatuas aliud eſſe iuſ naturale, aliud ciuile & naturale: ruruſ aliud naturale, aliud gentium. Et corpora quæ referuntur eſſe trium generum, *ἡνωμένα, ζυγημένα, διετώτα*, in l. rerū. De vſurp. & vſuc. & *ἡνωμένα* quidem vno ſpiritu contineri, vt hominem tignum, lapidem, vel *ὑπὸ μιᾶς ἐξέως*, vt Conon mathematicuſ ait, qui & mox *ἐξί* interpretatur eſſe ſpirituſ quo continetur corpus. *ζυγημένα* autem ex contingentibus, hoc eſt, pluribus inter ſe coherentibus conſtare, veluti ædificiuſ & nauem, ædificiuſ ex pluribus lapidibus & tignis, nauem ex pluribus tabulis: hac non contineri vno ſpiritu, non contineri *ὑπὸ μιᾶς ἐξέως*. Et ſtatuum igitur planè quæ vno ſpiritu contineri dicitur, l. in rem. §. item quæcunque. de rei vindic.

D *ἡνωμένοιſ* adnumerabo non *ζυγημένοιſ* & coherentia corpora in d. §. item quæcunque. nunc libentiuſ interpretabor *ἡνωμένα*, vel vt Cic. loquitur, coherentes continuataſq; naturas: alia eſſe *διετώτα* quæ ex diſtantibus capitibus conſtant, quorum item Conon ruruſ duo genera facit, quædam certis diſtinctiſque capitibus, vt chorum, legionem, gregem, quædam conſtare indiſtinctiſ infinitiſq; vt populum. Et hac vtiq; poſita diuiſione corporum, Aſter, inquit, eſt corpus *ἡνωμένον*, aſtrum quod ex diſtantibus certiiſq; & definitiſ ſtellis conſtat, alter ſcilicet Mercuriuſ, Venus, Saturnuſ: aſtrum Andromeda vel Centauruſ. Et hoc ita ex Conone retulit Achilles Statiuſ in Aratum, hiſ verbis: *παρετήρησε δὲ Κόνων ὁ μαθηματικὸς, σώματα λέγεσθαι ὅσα ὑπὸ μιᾶς ἐξέως ἡνωμένα κρατεῖται, οἷον λίθος, ξύλον. ἐστὶ δὲ ἐξίς πνεῦμα σώματος ζυγεπικόν. ζυγημένα δὲ ὅσα ὄχι ὑπὸ μιᾶς ἐξέως δέδεται ὡς πλοῖον ἢ οἰκία. τὸ μὲν γὰρ ἐκ πολλῶν σανίδων. ἢ δὲ ἐκ πολλῶν λίθων σύγκειται, διετώτα δὲ ὡς χερὸς, ἢ δὲ ποιῶτων διήται αἰ ἀξφοραὶ, τὰ μὲν γὰρ ἐξ ἀελομένην σώματων ἢ ἀριθμῶν ληπιδῶν, ὡς χερὸς. τὰ δὲ ἐξ ἀορίτων ὡς ὄχλος. ἐπὶ οὗ ὁ μὲν ἀστὴρ σώμα ἡνωμένον, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ διετώτων ἢ ἀελομένων ἀστέρων.*

Porro illa quæ in d. l. rerum. ex mathematiciſ proponitur diuiſio corporū, ab aliis fit bimēbris tantū, vt alia ſint *ἡνωμένα*, alia *διετώτα*, quo modo *ἡνωμένων* ruruſ ſiant alia duo, *ἡνωμένα* & *ζυγημένα*, & *διετώτων* ſimiliter illa duo quæ expoſui ſupr. Interpreſ Dionyſij Theologi, *τῶν δὲ ὄντων καὶ νοητῶν ὡς καὶ τῶν αἰσθητῶν ὁμοῦ μὲν λεγομένων, τὰ μὲν ἔστιν ἡνωμένα καὶ ἀλληλεχρυσμένα, τὰ δὲ διηρημένα καὶ ἐκ διαφόρων οἷον σωρηδὸν.* Boëtiuſ 1: Arith. Eſſentiæ geminæ partes ſunt, vna cōtinua & ſuiſ partibus iuncta, nec vlliſ ſinibus diſtributa, vt eſt arbor, lapis, & omnia mūdi huiuſ corpora, quæ propriè magnitudines appellantur. Alia

F verò diſiūcta à ſe & determinata partibus, & quali aceruatim in vnū redacta conciliū, vt grex, populuſ, chorus, aceruſ, & quidquid eorum quorum partes propriiſ extremitatibus terminantur, & ab alteriſ ſine diſcretæ ſunt, hiſ proprium nomen eſt multitudo.

TRansfugas viuos exuri certum est, l. si quis aliquid. §. i. de pœn. sed titulo cod. l. aut
 damnum. §. hostis. additur etiam hostes hac pœna affici, vt viui exurantur: quod est
 contra ius gentium, quo captiui seruantur, non occiduntur, nisi qui hostium duces for-
 tē ducti sint in triumphum, quos tamen non palām comburere solebant viuos, sed strā-
 gulare in carcere, vt ex Trebellio Pollione intelligere licet in Aureliano, & ex principū
 panegyricis. Quamobrem vel vt aliās admonui in illo §. hostis. legendum est, *ad hostes
 autem transfuga.* vt d. l. si quis aliquid. §. i. vel hoc modo, hostes autem, id est, transfuga.
 Aliud quidem propriè est hostis, longè aliud transfuga, & rectè Quintil. in Imperatore
 prouocato à filio, cum lex diceret, *Qui ab hoste prouocatus non pugnaverit, capite pu-
 niatur,* docet distinguendum esse ab hoste transfugam, nimirum quòd hic contra patriā
 pugnet, ille pro patria, pro republ. sua. Verum enim impropriè videtur etiam transfuga
 hostis appellari posse, cum hostium numero habeatur, l. postliminium. §. transfuga. De
 cap. & post. l. 3. §. is qui. l. proditores. de re mil. & quasi hostis vbicunque inuentus fuerit
 interfici possit, l. 3. §. vlt. ad l. Corn. de sic. Et sanè videtur Neratius hostes pro transfugis
 accepisse, cum dixit, *hostes lugeri nō solere, l. liberorum. §. non solent. de his qui not. inf.*
 Certum enim erat cum hostibus non esse nobis mores & iura communia, ideoq; Græci
 illo loco rectè hostes *αὐτομόλως* interpretatur. At in pœna tamen similiter inuenies trās-
 fugas hostibus coniungi non illa quidem vt viui exurantur, sed vt gladio in eos animad-
 uertatur, apud Harmenopolum v. Epitom. tit. VIII.

B

C

Bonorum ademptio an liberet debitorem, an fideiussorem eius.

CAP. XXXV.

Integro statu debitoris, l. defensiones. C. de except. ait, exceptiones quæ debitori com-
 petunt, & rei putā cohærent, etiam ad fideiussorem extendi. Quæ verba inuenio ob-
 seruasse Quintilianum in debitore adultero, dum ita pro fideiussore agit, *Integro statu
 debitoris mei, si à me petere maluisses, ad debitorem reuenterer:* quia scilicet capite minuto debi-
 tore, nec fideiussor liberatur, nec si soluerit aduersus debitorem regressum habet. Porrò
 integer est status debitoris, cui sine capitis deminutione bona adempta sunt. Finge ea
 creditorem occupasse, vt in ea Declamatione Quintilia. ponit, ex lege quæ maritum iu-
 bet possidere bona deprehensi adulteri. Debitorem liberari certum est, veluti solutione,
 quia creditor qui bona eius possidet vicem habet heredis, & suum recepisse sibiq; solui-
 se videtur. An verò & fideiussorem liberari dicemus? Sic videtur, si facultatibus idoneus
 debitor fuerit: & meritò suscepit Quintilianus tuendas partes fideiussoris: quia debitore
 integro statu liberato, & fideiussor eius debere desinit: idemq; erit si ob pecuniam debi-
 tam creditor debitoris bona possederit, atque ita debitum receperit, nō si minus idonea
 fuerint bona, l. heres. §. quòd si stipulator. de fideiuf. & hoc idem in fisco constituit, l. in
 fraudem. §. si principalis. de iur. fisc. vt si debitoris bona ad fiscum creditorem deuoluta
 sint, vel quòd is non solueret, vel quo alio beneficio legis sine capitis deminutione, vel
 etiam interueniente capitis deminutione, fideiussores qui apud fiscum intercesserunt
 liberentur, quia scilicet creditum suum recepisse fiscus videtur ad quem transierunt bo-
 na debitoris. Ceterum debitore L. Titij capite minuto, & bonis publicatis, fideiussor qui
 apud L. Titium intercessit non liberatur, siue publicata sint omnia bona, siue pars bo-
 norum. Nam & si parte bonorum publicata debitor liberetur pro parte, fideiussor tamē
 obligatus manet in solidum, videlicet si debitor capite minutus sit, vt l. i. C. de fideiuf. *si
 exulare iussus sit,* quo verbo propriè significatur deportatio non relegatio: nec quominus
 deportatio significetur retenta ab exule pars bonorum dissuadere debet, cum & ab eo
 nonnunquam eueniat vt retineantur omnia bona, l. 14. de interd. & releg. Relegatus ve-
 rò adempta parte bonorum, vel bonis, vnā cum fideiussoribus suis maneret obligatus,
 sicut ob pecuniam debitam à fisco bonis occupatis, non est ignotum debitorem vnā cū
 fideiussoribus aliis creditoribus obligatum manere, l. 3. in fin. C. de sen. pas. & similiter si
 absque relegatione pars dimidia bonorum debitoris, ad fiscum transierit, veluti ex S. C.
 quòd seruum castrandum tradidisset, vel ex lege Fabia de plagiariis, vel lege Scatinia de
 supra-

D

E

F

A stupratoribus, aut pars tertia ex lege Iulia de vi priuata, nec ipse nec fideiuffores illa ex parte liberantur.

De confanguineis aliquid & l. 2. C. Th. de leg. her.

CAP. XXXVI.

Post suos heredes lex XII. tab. vocauit proximos agnatos, nec separauit cōfanguineos ab agnatis. Interpretatio prudentum separauit, vt Paul. scribit I I I I. Sent. his verbis: Confanguinei quos lex non apprehenderat interpretatione prudentum primū inter agnatos locum acceperunt: credo quōd lege Voconia cuius & ipsi suasores fuerunt, cōfanguinei vtriusque sexus vocantur, ceteri agnati mares tantū, cui & similem quandā fuisse legem Athenis intelligitur ex oratione Demosthenis cōtra Leocharem & contra Macartum. Confanguineos autem fratres dicimus ex eodem patre, qui & germani, & fratres legitimi. l. 32. de leg. 3. Confanguinitatem, fraternitatem, nec si excipias Theodosiū, in l. 1. C. de imp. luc. del. & Constantium l. 1. C. Th. de leg. her. qui confanguineos generaliter accipiunt pro cognatis, vt Lycophron *ὁμοίμοις* & *αἰθρομοίμοις*, alio vsquam loco confanguinitatis nomine vniuersa agnatio, vel cōfanguineorum alij quā fratres germani significantur, nec in l. 2. C. Th. de leg. her. velim equidem legi, *Quia non solum filius confanguineus, sed etiam per adoptionem quæsitus, nulla capitis deminutione intercedente, eius matrem excludit.* Quis enim vnquam legit filium confanguineum dici *καὶ ἀντιφροσιν* filij adoptiui? & de filio quoque defuncti in ea lege non agitur an excludat matrem, (certissimum erat excludere) sed de fratre defuncti. Et matrem, inquit, excludit non solū frater confanguineus, sed etiam per adoptionem quæsitus, qui scilicet, vt Anianus adiicit rectè, confanguinei loco est, confanguineus improprie. §. per adoptionem. Inst. de leg. agnat. succes. sed iura confanguinitatis habet, l. 1. §. vlt. de suis & leg. her. atque ita confanguinei loco est.

Regesta in principiis numerorum diuersisque iudiciis.

CAP. XXXVII.

Iustinianus in constitutione de Iust. C. confir. eis omnibus Imperatorum constitutionibus fidem & pondus abrogat quæ non sunt relatæ in suum Codicem, exceptis tantū priuilegiis quæ certis personis aut corporibus concessa sunt, & exceptis regestis si qua sint in iudiciis quibuscunque ciuilibus aut militaribus, vel apud principia numerorum in quibus iudicia exercuisse tribunos & principales compertissimum est, pro publicis expensis vel quibuscunque titulis ad publicum pertinētibus. Et ita Theodosius quoque in auctoritate sui Codicis, excipit ea quæ habentur apud militum sancta principia, vel de titulis publicis expensarum aliarumq; rerum gratia, quæ in regestis diuersorū officiorum relatæ sunt: quo ex loco perspicuum est in supradicta constitutione Iustini, regesta *ὀφείν* esse legendum, non vt vulgò diuiliū, Accursio etiam ipso exponente, causa aditata, & ita l. 2. C. Th. de discuf. securitates regestæ polipticis: & ab his inter officia iudicum regerendarij appellati sunt.

De ordinatione episcoporum.

CAP. XXXVIII.

EXtat No. Constitutio Impp. Theodosij & Valentiniani de episcopis ordinandis in Hilariū episcopum Arelatensem qui ordinationem sibi episcoporum per Gallias vindicabat, fretus manu militari sine auctoritate metropolitani, aut Leonis archiepiscopi Romani, sine subscriptione, siue testimonio honoratorum & consensu ordinis ac plebis, quo modo nisi fiat ordinatio nulla est, alios scilicet ordinando inuitis ciuibus, & inconsulto metropolitano vel Romano pōtifice, alios remouendo, veluti Celidonium per falsam causam, quod viduam in matrimonio haberet, & Proiectum equè falsò prætentā possessione vacua quōd Proiectus suo munere non fungeretur, cui morbus erat impedimento quasi scilicet Proiecto agrotare liberum non esset, vt epistola Leonis declarat ad episcopos per Viennensem prouinciam constitutos, qua Hilario mansuetus præsul abrogat tantum quam vsurpauerat prouinciæ Viennensis ordinationem, nō episcopatum Arelatensem. Hæc qui de vita Hilarij scripsit diffingit quodammodo cōteritque in hunc modū. Nobiles & mediocres ad eum cōuolarunt adstruentes Celidoniū internuptam suo abhibuisse consortio, quod apostolicæ sedis auctoritas & canonum prohiberent statuta, simul ingredientes sæculi administratione perfunctum capitali

aliquos condemnasse sententia. Tantæ rei nouitate permotus, testes imperat præparari. Conueniunt ex aliis locis beatissimi sacerdotes, res omni ratione prudentiâque discutitur, accusatio testimoniis confirmatur, adhibetur vera simplexque definitio, ut quæ scripturarum regulæ remouebant, voluntate propria se remouere deberet. Ille urbem credidit expetendam, ibique se iniusto rigore astruit condemnatum. Quod ubi vir cõperit, protinus & ipse pedibus iter ingressus, urbem Romam sine equo, sine fagmario intrauit, & Leoni Papæ illico se præsentauit cum reuerentia impendens obsequium, & cum humilitate deposcens, ut ecclesiarum statum more solito ordinaret, adstruens aliquos apud Gallias publicam merito excepisse sententiam, se ad officia non ad causam venisse, protestandi non accusandi ordine quæ sunt acta suggerere. Porro si aliud velit, se non futurum esse molestum. Et alio loco. Hilarius totum se ad placandum animum sancti Leonis inclinata humilitate conuertit, misit primitus S. Rauënum tunc presbiterum, postmodum proprium successorem, dein sanctum Nectarium, sanctumque Constantium præcipuos sacerdotes: Et qui quantum in hac causa dictauerit, huic operi possum nulla ratione connectere. Auxiliaris tunc præfeli quæ fuerit sententia, credidi inferendum, cuius hæc verba sunt. Sanctos Nectarium & Constantium sacerdotes ex beatitudinis tuæ parte venientes, digna admiratione suscepti. Locutus sum cum S. Leone Papa, hoc loco credo aliquantum animo perhorrescis. Impatienter ferunt homines si sic loquamur quomodo nobis conscij sumus, aures præterea Romanorum quadam teneritudine trahuntur, in quam si se sanctitas tua subinde demittat, plurimum nihil perditurus adquires. Da mihi hoc, & exiguas nubes paruæ mutationis serenitate compeſce.

Etiã priuato dari publici iudicij exercitationem. CAP. XXXIX.

Iudicij publici cognitio, quæstio, exercitio, executio & animaduersio criminũ non est Iurisdictionis, quia non iure magistratus competit, vel ut Dionysius Halicarnass. loquitur non est ἀκόλαστον ἔπι τῶ ἀρχῶ, sed lege datur. l. 1. De off. eius cui mand. est iuris. l. aliud. §. ult. de verb. sig. & lege datur ut ait Pap. d. l. 1. *Ei cui quæstio obtigerit. i. cui obuenerit sorte, etiã priuato, qui iudex quæstionis dicitur l. 1. ad leg. Cor. de sic. Qui magistratus, inquit, iudex ve quæstionis. Iudicem quæstionis separat à magistratu, & magistratum, intelligit prætorem qui lege Cornelia quærit, vel proconsulem, apud quos etiã legimus. l. 3. de accus. reos deferri. & integrior lex Cornelia de sicariis sic habet, V T I S PRÆTOR IVDEX VE QUÆSTIONIS CUI SORTE OBVENERIT QUÆSTIO DE SICARIIS EIVS QVOD IN VRBE ROMA PROPVS MILLE PASSVS FACTVM ERIT VTI QVÆRAT CVM IVDICIBVS QUI EI EX LEGE SORTE OBVENERINT, &c. & similiter M. Tullius pro Cluentio. C. Iunius iudex quæstionis lege cornelia de veneficiis. & Q. Voconius cum his iudicibus qui ei obuenerint sorte. Iudex igitur quæstionis est priuatus cui sorte obtigit ex lege quæstio publica, qui publico iudicio præest ut d. l. 1. ad legem Cornel. de fal. quem & quæsitorem dixeris recte. nec enim hoc nomine solum prætorem intelligi velim qui legibus quærit, sed & priuatum cognitorem. l. 2. C. Theo. de postul. Frequens præter Virgilium & aliis id propriè tribuere Minoi, Aeaco, Rhadamanto. Senec. in Agamemnone, Quos ob infandas manus quæsitores vna Gnosius versat manu. Et in Hercule furente, Qui frõte minus criminatrica Querunt ac veteres excutiunt reos, & infrà. Nõ vnus alta sede quæsitores sedens Iudicia trepidis fera fortitur reis. Auditur illo Gnosius Minos foro, Rhadamanthus illo, Thesidis hoc audis focer. Manilius lib. v.*

*Quæsitores scelerum veniet vindexque reorum
Quj commissis suis rimabitur argumentis
In lucemque trahet tacitaque silentia fraude.*

De his qui se sponte sua digitis truncant qui veterum verbo Murci dicuntur. CAP. XL.

Constantinus Imperator eos qui resectis digitis se sua sponte ad militiam fecissent inutiles curiis ciuitatũ addixit. l. 1. C. Th. de filiis mil. app. & similiter alij Imp. l. 4. C. Th.

A C.Th.de tyron.ne hi fe manus deformatione ab aliis Reip. muneribus eximerent aperte definiuit.Sed emendanda eius legis fcriptura est in hunc modum : *Eos qui amputatione digitorum castra fugiunt fecundum D.Constantini decretum,&c.* Ac post alij Imp.in l.ro.cod. vt & si inter lectissimos milites ij non numerentur, nec militum nomen ferre possint,nō euitent tamen onera laboreſq; militiae.Inuenio etiam eosdem non admitti ad militiam facram siue clericatum,c.qui partem. 55.distinct. & Innocentium in integra epistola ad Felicem Nucertianum episcopum eos appellare murcos,his verbis: *In his clericos scripsisti quos constituas non habere, aliquos murcos, aliquos bigamos esse.* Et ita Ammianus Marcellinus xv.de Galliis, *Nec eorum aliquando quisquam, vt in Italia, munus Martium pertimescens pollicem sibi praecidit, quos iocaliter murcos appellant.*

IACOBI CUIACII
OBSERVATIONVM
LIBER XVI.

De crucis & furcae supplicio. CAP. I.

B **E**X edicto Constantini Imperatoris certum est legitimarū pœnarum numero subtractum quod erat frequens crucis omne supplicium, non alia ratione, quàm veneratione signi salutis nostræ, Hermias lib.i. ἀμελεί τοι πρὸτερον νεομισμείω Ρωμάοις πλὴ τῶ σταυροῦ πμωείαν ἀνείλε τῆς χεήσεως τῆς δικαστηρίων. quod Constantino nominatim adſcribit. Augustinus in quaestionibus veteris testamenti. Antea cruci homines figebantur, quod postea edicto prohibitum. manet. Et ob id in libris nostris Tribonianus semper crucē vbi scriptum inuenit pro pœna mutauit in furcā, qua fures hodie suspēdi videmus, nō minus ignominiosā pœnam quàm crucis, vel quod cruci successit, vt non minor pœna deportationis quæ successit interdictioni aquæ & ignis quàm ipsius interdictionis nobilior est gladij, vt opinamur vulgò, & Græci quoque olim in ea opinione fuerunt. Xenoph. 2. ἀναβάσεως, Ἀποτμθέντες τὰς κεφαλὰς ὅτῳ χαλλίνοι θανάτον ἐδόκει εἶναι. Porro nō eadem erat furca in quam collo iniecto damnati traducebantur ad supplicium, sed lignæ materiæ vinculum & laqueus, lignum scilicet duplex διπλοῦν, vel potius διχροῦν vt Plutarchus, Sudas & Zonaras referunt quo media parte collo inserto vincitur ceruix rei, hac figura . Aurelius victor, Senatus sententia constitutum, vt more maiorū collo in furcam coniecto virgis ad necem caderetur. Suetonius in Nerone, More maiorum nudi hominis ceruicem inferi furcæ, & corpus ad necem cædi. Iosephus v 11. ἀλώσεως, Βρόχω περιβληθεὶς εἰς τὸν ὅτι τῆς ἀγορᾶς ἐσύρετο τόπον. & veteres glossę de furciferis, οἱ πιαίνοντες ἀπὲ πμωείας δίκρανον ἐν τοῖς τραχίλοις ἔχοντες περιεβώμιζον 2. ἔ τῆς πόλεως περιεβώμιζον, quos etiam adiicit Donatus prædicare peccatum suum, simulq; summonere ceteros ne quid simile admittant, id quod etiam hodie accipi seruari Constantinopoli.

Non dico à præfectis prætorio appellari posse, qui soli vice sacra cognoscere verè dicendi sunt l. à proconsulibus. C. Theo. de appel. sed à vicariis præfecti prætorio, quamvis & hi vice sacra iudicare dicantur, l. i. C. de offi. vic. & à præfectis vrbi qui etiam vice sacra iudicant. l. xi. C. Th. de appel. & in antiqua inscriptione legitur, *Annius Eua- grius Epifanius. V. C. præfect. vrbi vice sacra iud.* Et in alia. *Præf. vrbi electus ad cognoscendas vice Cesaris cognitiones.* Et in alia *Annitio Paulino præf. vrbi vice sacra iudicanti.* Ex ea quidem l. xi. simul atque inscriptione ad Maximum P. V. intelligitur, l. eos etiam C. cod. tit. propriè accipiendam esse de præfectis vrbi, sed porrigi etiam potest ad vicarios, & similiter de vtrisque accipi. l. 3. C. si aduers. rem iud. & l. minor autem §. idem Imp. De minor. vt sicut ab eorum sententiis appellatur princeps, ita aduersus eorum sententiã solus princeps restituat in integrum. à præfecto autem prætorio certum est nec principem quidem appellari posse, & aduersus suam sententiam ipsummet in integrum restituere posse l. præfecti. D. de minorib.

Ne Iudæi nouas sibi synagogas edificent.

CAP. III.

Pincipes Christiani si Iudæis potuissent imperare christianam religionem vtique imperassent. Sed religio imperari non potest, quia nemo cogitur vt credat inuitus, quæ verba sunt Cassiodori in rescripto quodam Theodorici ad Iudæos lib. 2. Var. & similia Lactantij, nihil esse tam voluntarium quàm religionem, in qua si animus auersus est, iam sublata, iam nulla est. & ad hæc facilius tulerunt religionem Iudaicam, quàm vel hæreticam vel paganam. hoc tantum inuenio eos constituisse minuendæ paulatim Iudaicæ religionis gratia ne nouas sibi Iudæi synagogas exædificarent, vt contenti essent veteribus, has fulcirent repararent, fartas rectas si vellent conseruarent indicta inobedientibus pœna L. librarum auri. l. vlt. C. de Iudæis, ad quam puto supradicto loco Cassiodorum respicere dum secundum diuina constituta Iudæis tantum permittit synagogæ vetustis parietibus tegumen imponere. Et paulò post, in ipsis parietibus cooperiendis vel fulciendis (sic malo quàm figendis) tantum licentiam, ac ne concedit quidem ornare synagogas vel ampliare. Sed quæri poterat, an penitus ruina collapsas veteres synagogas in eadem specie & qualitate reponere & restaurare possent? quod Gregorius permittit c. consuluit. de Iudæis. Itaque restauratæ non nouæ, sed eadem intelliguntur esse, quarum sunt fundamenta eadem, forma & status idem, tamen si strictius interpretantibus nouæ potius sint. l. seruitus. §. si sublatum D. de seruitutib. vrb. præd. Sed in re dubia nec lege definita propalã, benigniorem interpretationem sequimur secundum regulam iuris, quam & Nicetas expressit hoc modo, *καὶ ἐν τοῖς ἀδελοῖς ῥέπειν πρὸς τὸ φιλάθρωποι.*

Interpretium & Interæstimatio,

CAP. IIII.

Valde probo quod interpretiũ & interpõdiũ veteres glossæ interpretantur *ἑλληλον*, i. numerum aut pondus ad vicẽ alterius quod quasi libratur & rependitur. nã & pro pretio emptionis lego interpretium apud Cassiodorum. 2. variarum. dum negotiatores quibus plerumque iniungitur onus cõmundi frumenti Reipublicæ necessarij, id postquam cõmerunt si forte non indigeat frumento Resp. compelli non vult vt sibi frumentum habeant & retineant præstita certa quantitate solidorum pro interpretio, id est, non compelli emere à Rep. quod emere Reip. Vt, inquit, frumenta quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretij nomine solidorum quantitas exigatur. Et eodem modo interæstimationem Pomponius dixit. l. pen. D. de ædil. edict. comparans emptionem fundi emptioni plurium seruorum vno prætio. Nam vt cuiusda certa parte fundi, non pro parte pretij, sed pro qualitate & bonitate eius partis æstimatio fit in iudicio de euictione si fundo dictum sit pretium non singulis partibus, l. i. l. bonitatis l. ex mille. §. penultimo. D. de euictione ita cum plures

- A plures ferui vno pretio vānerunt, cuiūto vno pro bonitate eius præftatur euictio, id est, æftimatio eius ferui qui euictus est, vel citra causam euictionis qui redhibitus est ædilitia actione. l. si plura. D. de ædil. edict. quando fcilicet propter eius ferui vitium non sunt omnes redhibendi. l. cum in ea causa. in fin. l. cum eiusdem. eodem titulo. Et hoc vt dixi, si plures vno pretio auerfione vānerint, & fundus fimiliter, non fundi fingula iugera. Quod si feruorum aut iugerum fingulorum cōstitutum fit pretium, vtetur eadem comparatione, & dicemus æftimationem fieri, non pro bonitate, sed quanti finguli ferui vel fingula iugera vānerunt, d. l. si plura. l. si fundo tradito. D. de euict. Et æftimationem promiscuè dicemus aut interæftimationem, pretium fcilicet vel interpretium redhibiti vel euicti hominis, aut euictæ partis fundi, quod fcilicet venditor præftat vel
- B cedit emptori. Et ita Seneca, *Quid prodest interæftimata habere omnia, si sis impetu nimius.*

De pistoribus & Catabolensibus. CAP. V.

- F Vit in vrbe pistorum, vel vt veteres loquebantur auctore Seruio, pinforum certum corpus, consortium, collegium, certæ familiæ, quæ cum modò pistrino, modò panificio dicantur obnoxia, in C. Th. tit. de pistor. & catab. ex eo apparet pistores non tantum panem fecisse, sed etiam farinas moluisse & subegisse. quod etiam ex his apparet quæ in instrumento pistoris Paulus adnumerat, & l. 7. C. Th. eod. asinis, molis, machinis, cribris, feruis. Pomponius in pistore, *Decipit vicinos. Quod molendum conduxit, comest.* Et in eadem Comœdia pistor. *Plus quæsti facerem, quàm quadrinas si haberem molas.* Ex eadem etiam opinor esse illud quod Diomedes attulit, *Cum neque molis molui, neque palmis pinsui.* Eusebius siue Hieronymus in Chronicis: *Paulus ad molas manuaris pistorē se locauit,* sed cum fuerint prædia quædam pistorum corpori obligata, qui & fundi dotales dicuntur, quæ pistoribus solatia certa præbebant plerumque locata perpetuario vel emphyteuticario iure, l. 7. 13. 19. C. Th. eod. Ea tamen si videri possint non esse in instrumento pistoris, pistrinum tamen & officinam sequuntur semper: & qui erat pistorum patronus primarius, is quinquennio expleto, omni isto onete absolutus officinam cum fundis dotalibus in sequentem patronum transferebat, d. l. 7. Erant verò hi fundi in diuersis prouinciis simul ac pistores, & hi omnes sub cura patronorum & præf. annonæ, qui etiam pensum & munditiam panis exigebant, l. 12. & 17. C. Th. eod. tit. Cassiodorus in formula præfecti annonæ.
- D *Per officinas pistorum discurrens pensum, & munditiam panis exigis.* Et in consequentibus, *Dignitati tuæ pistorum iura famulata sunt quæ per diuersas mundi partes possessione latissima tendebantur.* Qui autem pistoribus iunguntur in superiore titulo Codicis Theodosiani Catabolenses, aliud in vrbe corpus siue collegium cōstitutum ex libertinis hominibus, hi videntur fuisse qui molenda frumenta animalibus farinaſq; comportant, quandoquidem & generaliter inuenio Catabolenses appellari eos qui vehenda veterinis onera conducunt, *ὅπῳ τῷ κατὰβάλλει*, quod est comportare, vt Cassiodori III. Var. Marmora in vrbem per Catabolenses subuehi. Et lib. IIII. Veredarium missum ad publicas necessitates expediendas qui parhippum sarcinis suis & vasis onerat ultra pondus librarum centum, iam non esse veredarium sed Catabolensem. Et inde apud Damasum & Scotum catabulum dicitur pro loco in quo veterina animalia stabulantur, in quod referunt Marcellum Pontificē Romanum à Maxentio Imp. damnatū, iubente, inquiunt, plancas sterni, vt ibidem animalia catabuli congregata starent, & in eo stabulo publico Marcellus animalibus deseruiret. Platina corruptè cacabulum vocat. Cedrinus in Nicephoro, *ὅπῳ γενικῶν, καὶ ἀπελθὼν ἐν τῷ κατὰβολίῳ, &c.*
- E

Ad l. 6. C. de offic. rect. pro. CAP. VI.

- Q Vænam sit Phodiorum ciuitas, vel qua in prouincia, cuius mentio fit in l. 6. C. de offic. rect. pro. sanè frustra quæsiueris: & fuerit tamen necesse est celebris ciuitas
- F quædam cuius alleuandæ gratia ea lex condita sit, ne fcilicet hyemis tempore eius ciuitatis ciues nauigationem litium suarum causa instituire cogerentur. quam rationem ipsam cum in causa Rhodiorum inueniam monuisse Iustinianū in Nouella quadragesima prima facile adducor, vt credam & in illa l. 6. esse legendum, *Ciuitas Rhodiorum,* non

Ciuitas Phodiorum, & errorem natum ex litera P. accepta pro latina non pro græca, vt A illo Lucilij versu apud Terentium Scaurum, *Apes, apes, Græci vt faciunt*. Cui similis ille Martialis, *Græci quibus est nihil negatum, Et quos apes apes decet sonare*. Vt autem ex Nou. Iustiniani 41. & 50. quæstori exercitus cui præcipuè incumbit cura erogandi stipendia militibus subiectæ sunt quinque prouinciæ, Mysia & Scythia in Ponte Euxino, & quânis ab his longe distitæ sunt Caria, Cyprus, Rhodus, ita putem easdem subiectas eidem fuisse ante Iustinianum. Nam antiquo more Iulianus in No. 50. scribit duplicem quæstorum magistratum fuisse, vnum qui circa latus principis ageret, de quo ti. 30. alterum qui exercitui annonas distribueret. Quod si fuit Quæstor exercitus olim, videntur etiam honoris causa sub cura eius positæ illæ prouinciæ fuisse, quasi præfecti prætorio, sicut officium etiam habuit ad exemplum præfecti prætorio, & à præsidibus singularum B prouinciarum, vt definit No. 50. Interposita appellatione, ipsum quæstorem cognouisse. At quæstore illo constituto potissimum & agente in Mysia & Scythia, hoc est, in limitibus annonæ militaris procurandæ gratia, vt testatur idem Iustinianus No. xli. perquam erat molestum Rhodiis interposita appellatione à sententiis sui præsidis maximè hyemis tempore Scythiam aut Mysiam nauigare, atque etiam alio tempore. Nam, vt ait d l. 6. hyemis tempore nauigatio sæpe periculosa est, & alio tempore semper incerta. Quamobrem de mense Ianuario ita rectè præcipit Aratus, *μη κείνω ἐνὶ μὲνὶ τοῦ ἐκλύζοιο θαλάσσης Περπιδίω πλάγαι κεζηνίδος*, &c. & M. Tullius, *Hoc caue te ponto studeas committere mense*, &c. & Festus Auienus, *Non tum mihi longo phaselis Aquora tententur, non tum freta turbida pinu Quis petat*, &c. In gratiam igitur Rhodiorum quæ permanat etiam ad C Cares & Cyprios constituitur vt Iudices sub quorum cura sunt illæ prouinciæ quinque, hoc est, quæstores exercitus, per vices hybernent in illis quinque vrbibus quæ potiores esse ceteris asseruntur. i. in illustribus & maioribus ciuitatibus totius dicceseos, vt l. 1. C. vt om. iud. tam ciu. quàm mil. &c. vel potius in metropolibus earum prouinciarum. vrbium enim nomine propriè metropoles significantur. l. 4. §. pen. D. de dam. inf. & quot metropoles tot sunt prouinciæ. Vt igitur vno anno hybernent in Rhodo, ibique audiant causas appellationum, alio in Cypro, & sic deinceps in aliis prouinciis, quod tamen aliter definitur in supradicta No. 41.

De secundo lapsu. CAP. VII.

Actiones in personam non solebant olim qui impetrauerant exercere confestim, sed denuntiationem litis solemnem præcedere oportebat quæ & insinuatio dicitur. l. 2. C. si ex plur. tut. vel cur. vt ibidem latius exposui, & fieri quidem eam denuntiationem oportebat apud acta vel editionem rescripti, cum ex rescripto aliquis causam erat introducturus, & è denuntiatione vel editione rescripti vtrique parti erant constituta tempora certa ad litem exequendam & contestandam, exceptæ erant causæ ecclesiasticæ & causæ modicæ. i. quæ nõ excederent c. aureos, & causa momentaneæ possessionis, & actio tutelæ, negotiorum gestorum, si certum petetur de chirographis, & querela inofficiosi testamenti, quæ & in rem & in personam est actio, l. 3. §. 6. 7. C. Th. de den. vel edit. res. l. 1. C. Th. vtrubi. l. quicumque C. Th. de iis qua adm. vel off. pub. ger. hodie E generaliter omnes causæ sunt agenda confestim remotis illis denuntiationum & temporum ambagibus, l. 6. C. de interd. §. appellamus. Inst. de act. verum cum ius vetus contineret si quis a denuntiatione vel editione rescripti intra tempora constituta causam non egisset, summouebatur præscriptione temporis, & post hunc lapsum tamen per indulgentiam principis dabatur reparatio & redintegratio denuntiationis intra menses quatuor, quo tempore rursus si quis cecidisset, post hunc secundum lapsum, non erat locus reparationi, & hoc ita definitur constitutione Imperatoris Constantini, l. 3. C. Th. de temp. cur. & repar. denunt. quam intellexit Symmachus in epistola ad Theodosium, his verbis, Integrâ restitutione suffragio iuris accipit, sed multis prouocationibus variisque tracta iudicij intra metas iusti temporis nequiuit exequi propositas actiones vt res F monebat, amissum beneficiu remedio integrauit supplicationis. Sed idem mulierem casus etiam rescripti humanitate fraudauit, siquidem mensu 4. dilata curricula, summo die temporis impetrati excidit cognitor. Post hæc cum vellet infelicem causæ lapsu reparatione sarcire obiecto

- A** obiecto legis Constantianæ explofa est, quæ extra ordinem temporibus indultis longiorem negauit excursum. Et infra, Constantiana lege reparatio adimitur temporibus extra ordinem datis. *Constantianam* dicit, pro *Constantinianam*, vt sæpè auctores Constantium pro Constantino, & è contrario, & Iustinum pro Iustiniano. Ceterùm extat alia constitutio Constantini, quæ iudicem litem suam facere decreuit, si culpa iudicis secundo lapsu causa fuerit amissa, non culpa litigatoris, l. 2. C. Th. de temp. cursu. quæ confirmatur l. 1. C. Th. de secun. laps. Quod si nec iudicis nec aduersarij culpa secundo lapsu causa ceciderit, sed propter ægritudinem aut mortem iudicis, aut interueniens aliquod Reipub. negotium, hoc casu reparationi locum esse Valentinianus & Valens constituerunt, l. 2. C. Th. de repar. appel. quos proculdubio Symmachus intellexit in eadem epistola ad Theodosium, his verbis: *Parètum numinis vestri diuorum principum protulit sanctiones quæ inter reliquas exceptiones reparationẽ iurgantibus tribuunt si per cognitorem causa labatur.*

Exceptio quod libertatis onerandæ causa factum sit. CAP. VIII.

- I**nter exceptiones pratorias quæ rei cohærent, atque idè non reo tantùm, sed etiam fideiussori & expromissori competunt, hæc numeratur, Quod libertatis onerandæ causa petitur, vel, Quod libertatis onerandæ causa factum sit, l. 7. de except. quæ locum habet in specie huiusmodi, In manumittendo seruo ex continenti stipulatus sum ab eo pænæ nomine pecuniam certam si quando me forsitan offenderit: ac postea causatus offensam aliquam ex stipulatu pœnam peto. Summoueor exceptione, Quod libertatis onerandæ causa gestum sit. Est enim planè onerata libertas eius, qui dum perpetuò veretur & timet ne vel leuicula re patronum offendat, nihil non agit metu pænæ vt non committatur stipulatio, & manumissio illiberalis, ac secum ipsa quodammodò pugnans propter metum illum qui imminet manumissio, instat, impendet semper ἀπαιωρήδιον quasi ex alto lacunari, vt Vlpianus ait in l. 1. §. quæ onerandæ. D. quar. rer. act. non det. vt de Damocle legitur, cuius in medio apparatu regio iussu Dionysij ceruicibus imminabat gladius seta equina appensus, & idem quoque de saxo è tenui filo impendente Tãtalo. Nihil verò refert scripseris, ἀπαιωρήδιον an ἀπειωρήδιον, vt vulgò legitur in d. §. quæ onerandæ. sicut apud Theophilum in §. furtum. Inst. de obl. quæ ex del. nasc. nihil refert emendes, δι' αἰώρας, an δι' ἐώρας χάλιν, id est, gestationis causa, vt in l. 7. D. de man. vind. **D**standi causa, Basilica interpretantur, αἰώρας χάλιν. Et Sophocles in Oedipo tyranno, πλεκταῖς ἐώραις, quod alibi, πλεκταῖσιν ἀρτάνοισι. & legi etiam nescio quo loco oscillorũ suspendia promiscuè appellari αἰώρας & ἐώρας, & ita quod in d. §. quæ onerandæ. legitur in P. Flor. ἐπειωρήδιον rectum est, non minus quàm ἐπαιωρήδιον, vel vt in aliis, ἀπειωρήδιον, aut ἀπαιωρήδιον, hoc est, μεταωρήδιον, μεταελζόδιον, ἐπηρητηδιον, ἐπαρτώδιον, ὄπιτρημαίνυδιον, ἀνεμοῦδιον. Nec minus verò ἐπαιωρήδιον impendere dicitur onus libertati quod impositum est ex continenti in danda libertate, quàm quo ea ipsa libertas obstricta est ex interuallo post manumissionem, si modò liquido appareat libertum metu solovel nimia patroni reuerentia ita se stipulationi onerosæ subiccisse. d. §. quæ onerandæ. l. is qui onerandæ. l. si ita stipulatio. D. de op. lib. Liquidis argumentis & probationibus opus est. **E** Nec eidem exceptioni tantùm est locus in actione ex stipulatu, sicut exposui, sed etiam in actione bonæ fidei, veluti pro socio, si eodem modo coactus societatem coierit cum patrono qui non se ipse redemerat, vel pro capite certam pecuniam promiserat, sed vltro manumissus erat à patrono, moxq; vincus quadam seruitutis & terroris perpetui lege, l. vlt. §. vlt. D. quarum rer. act. non det. Verùm actioni bonæ fidei ipso iure ea exceptio inest, sicut & ceteræ exceptiones omnes, nec eius ommissio quidquã officit liberto. Actioni strictæ necessariò opponenda est d. l. 1. §. si oneranda. l. Labeo. D. de op. lib.

Fata an facta causarum. CAP. IX.

- F**ONDUM planè certum est in constitutionibus scribendum sit, Fata an facta causarũ, in l. 1. C. de offi. ciu. iud. rectius videtur scribi facta quàm fata. *In his horis*, inquit, quibus causarum merita vel facta panduntur. quod scilicet fit litis cõtestatione, & adsertione partium, l. 2. C. si per vim vel alio modo, &c. Cõtrà in l. 3. C. de legib. causarũ fata cõponere

vt l. 14. C. de adu. diu. iud. *dirimere ambigua fata causarum*, & l. 41. C. Th. de appcl. *disceptationis fata*. Sunt enim in causis aut incidunt fata quædam, & dies qui fatales appellantur, in tractatu de appellationibus, & verò forsitā licet vsurpare hac in re quod Isocrates ait aduersus Callimachum: *πολλὰ τῶν γνώμων ἐν τοῖς διχαστηρίοις ἀποβαίνεν, καὶ ὅτι τύχη μάλλον ἢ τῶν διχαστηρίων κέλεται*. *Fortunæ iudicio*, l. 13. D. de stat. hom. Et vtrumque igitur rectè dici videtur, vt apud Latinum Pacatum: *Nolo miserorum vel factum onerare vel factum*.

Βασιλικῶν locos notari aliquando perperam à Græcis auctoribus.

C A P. X.

Quod est in l. 4. D. ad l. Iul. maieft. lege Iulia teneri eum, cuius dolo malo iureiurando quid adactum est quod aduersus Remp. faciat, id est, cuius dolo malo coniuratio facta est aduersus Rempub. id in Basilicis est relatum lib. 60. tit. 36. cap. 4. his verbis, καὶ ὁ *ὕμωμοσιαν καὶ τῆς πολιτείας ὀδυσσεύσας γενέσθαι*. quæ locum Nicephorus Gregorius lib. IX. ita notauit τῶν νόμων cap. 4. tit. 36. perperam, omiſſa libri sexagesimi & vltimi βασιλικῶν adnotatione, cui tamen capiti rectè adiunxit canonem XVII. Chalcedon. Synod. τὸ τῆς *ὕμωμοσίας ἢ φρατρίας ἔγκλημα*, &c. & perperam, cap. II. pro cap. XXXIII. sextæ Synodi Constantinopolitanæ. Inueni & à Ioanne Zonara similiter canone Apostolorum LXXXIII. quo pœnæ subiicitur qui in regem aut magistratum contumeliosus fuerit, citari perperam, & idè perperam quod ea res non abs re in errorem perduxerit Io. Quintinum, ἐξήκοντα βιβλίῳ, id est, corporis βασιλικῶν quod libris LX. cōstat, tit. 36. cap. 13. non adnotato lib. sexagesimo, de eo qui Imperatori maledixit. quæ est l. vnica. C. si quis Imp. maled. quam sic accipiunt Græci, vt etiam si ex iniuria maledictum profiscatur, condonandum sit, habita tamen ratione personæ quæ maledixerit: & quod quidam aduiciunt, ἐξ ἀδικίας γενομένης πρὸς αὐτὸν τῶν βασιλέως, nullo modo admitti potest.

Captatoria institutio quid sit. C A P. XI.

Captatoria institutio est, non tantum si mihi in herede instituendo captem hereditatem, & bona eius quem heredem instituo hoc modo, *Si Titius me heredem instituerit, vel, Qua ex parte Titius me heredem instituerit, mihi heres esto*, sed & si alij ex sententia S. C. quo reprobatae sunt captatoriae institutiones, hoc modo, *Si Titius Gaium sibi heredem instituerit, mihi heres esto*, l. illæ. §. vlt. D. de her. instit. Captare est, referre præ manu gratiam quam captamus, & quasi reposcimus, necdum accepimus. Quod fit verbis collatis in futurum, *Si me aut Gaium heredem instituerit*. Ideoq; in Basilicis institutiones dictæ sunt ἀμειβόμενα χάριν, vt in Sophoclis Electra, ὃ παντοίας φιλότητος ἀμειβόμενα χάριν. Ex diuerso igitur contra quam olim fuit mihi facile persuasum non tantum captatoria est institutio, si eum mihi heredem instituam, cuius mihi vel alij hereditatem capto, vt in superioribus exemplis, sed etiam si nō eum cuius hereditatem capto, sed alium, hoc scilicet modo, *Si Titius me heredem instituerit, Gaius mihi heres esto*. Quod probat aperte d. l. illæ. in princ. cuius scripturam Basilica confirmant, ex ea ducto argumento in hunc modum, Si hæc institutio valet, Qua ex parte me Titius heredem instituit, ex ea mihi parte Mæuius heres esto, si modò Titius me heredem instituit, vt l. 2. D. eod. quia gratiam refert, non etiam reposcit, ergo hæc quæ gratiam reposcit & captat, Qua ex parte me Titius heredem instituerit, ex ea mihi parte Mæuius heres esto, non valet, nihil denique refert cuius capretur hereditas, heredis instituti, an alterius. Et in l. Clemens. §. vlt. eod. certè nullam gratiam reposcit qui Mæuium aut Sempronium heredem instituit ex ea parte ex qua ipse à Titio heres institutus est, quamq; postea recitaturus sit. Nam confertur quidem institutio Sempronij in recitationem futuram, sed in institutionem præteritam & testamentum à Titio iam antè factum, ita vt meritò dicatur nulla inesse suspicio captatoriae institutionis, & hoc tantum requiri, quia condicionalis ea institutio est ne inutilis sit, vt à Titio testator heres scriptus sit. Fateor igitur & agnosco libens non esse causam tollendæ vocis, Mæuius in d. l. illæ. nec vocis Paulus, in Basilicis: quo in errore fuit etiam Ant. Augustinus.

Ad §.

A

Ad §.fi ad Ianuam l. vlt. D. quod vi aut clam.

C A P. X I I.

SI tabulas quas vi aut clam fixeras ad ianuam meam, ego etiam clam refixerò, id est; priusquam tibi denúciarem, & agas mecum interdicto Quod vi aut clam, te repellam exceptione, Quod vi & ipse aut clam eas tabulas fixeris ante ad ianuam meam. l. vlt. §. si ad ianuam D. quod vi aut clam: vt in specie l. si alius §. bellissimè cod. tit. si vi aut clam ædificaueris in solo meo, & ego similiter vi aut clam ædificium quod posuisti deposuero, te agentem interdicto, repellam eadem exceptione Quod tu non vi aut clam ædificaueris. eademque equitas est in specie l. quemadmodum. §. j. D. ad leg. Aquil. si aquæductum traieceris in domum meam, quanquam in omnibus his casibus & aliis plerisque, quæ licet mihi exequi meo iure, honestius, melius, & tutius sit exequi per iudicem. d. §. bellissimè. l. si stipulatus sum in fi. D. de solut. l. si pupillorum. §. si pupillus. D. de reb. eor. qui sub tut. l. 3. C. de pig. quod Herodi etiam ad eundem modum in causa filiorum eius Cæsar rescribit apud Iosephum, *κλειον μὲν αὐτὸ ἔχουσι τὰς ἐπιτολάς, εἰ μετὰ κοινῆ συνουσίᾳ τῶν ἰδίων συγγενῶν καὶ τῶν τῶν ἐπαρχίας ἡγεμόνων ἐξετάσει τὸν ὅτι βούληται.* quod ita Egesippus. Cæsar in liberos suos dedit licentiam, sed consilium adiunxit, asserens melius consulturū si proximorum reges eorumque qui præessent prouinciis concilium congregaretur. Sed vt ad rem propositam reuertat, licet ergo mihi meo iure tabulas quoquo modo refigere quas alter sine auctoritate iudicis vi aut clam adfixit ad ianuam ædium mearum: Et si is agat

C mecum Quod vi aut clam refixerim, duplex mihi remedium propositum est, exceptionis Quod non tu vi aut clam eas tabulas fixeris ante ad domum meam & interdicti Quod vi aut clam tabulas titulosue imposueris rei meæ, ita vt vltro citroque certemus interdicti genere eodem, tu quod refixerim, ego quod fixeris, sed ego superior euadam tēque cōdemnem in id quod interest nisi probes quod refixi & mihi remittas vt absoluar interdicto quo vltro vteris in me. quæ est sententia d. §. si ad ianuam, ex qua liquido apparet iure meo me posse refigere tabulas quas alter vi aut clam fixerit ad ianuam mearum ædium vt l. j. C. vt nemini lic. sine iud. auct. sig. l. 2. C. vt nemo pr. tit. præd. suis & c. forte pignoratatum sibi, vt l. 2. C. vt nem. lic. sine iud. auct. & c. Solebat enim tabella ædibus adfixa iudicari ædium hypotheca, quæ ὄρος à Demosthene & Menandro dicta est, vt in veteri etymo

D logico legitimus ὄρον appellari *σαινίδιον ὅτι πηθέμενον τῆς οἰκίας καὶ τοῖς χειροῖς ἐκείνοις πηγνύμενον τοῖς ἐνεχειράζοι μύοις πρὸς τὸ ὄφελόν οἱ δεσπότηται.* & in lexico Rhetorico Harpocrationis, ὄρος ἐκείνου οἱ ἀπικτοὶ τῆ ὑπόσταται τοῖς ὑποκειμένων οἰκίας καὶ χειροῖς γράμματα (sic legendum ex Suda) *δουλοῦντα ὅτι ὑποκείντων δανειστῆ.*

De his quæ administrantibus vel officium publicum gerentibus vendita sunt. C A P. X I I I.

Certum est principalibus constitutionibus caueri ne hi qui prouincias regunt & adfiores vel domestici vel officiales eorum vel milites qui in prouinciis merent & generaliter qui vel minimum officium exercent in prouincia, ciuitate vel vico præter ea quæ victus cottidiani sunt, rem vllam mobilem aut immobilem priuatim vel publicè emant ab hominibus eiusdem prouinciæ, ciuitatis vel loci, per se vel per interpositam personam,

E veluti coniugem aut amicos. quod eas plerunque venditiones extorqueant per vim, concussionem, impressionem, officij sui potestate freti, & pœna in eum constituitur qui cōtra constitutiones fecerit vt venditio irrita inanisque fiat, & res vendita & tradita venditori restitatur vel per actionem Quod metus causa, & nihilominus etiam pretium à venditore retineatur, quod in hac specie singulariter constitutum est l. pen. C. de his quæ vi metusue cau. & vt in specie l. pen. C. de rescin. vend. cum tamē aliàs per actionem Quod metus causa ita restitutio fiat, vt vnus quisque integrum ius suum recipiat, vëditor puta rem male venditam cum fructibus, emptor pretium. l. 3. & 4. C. cod. vel etiam per rei vindicationem perinde ac si res non exisset dominio venditoris, æquè restitutoriam l. 2. & 6. C. Theod. de his quæ adm. vel off. pub. ger. Concurrunt enim cū actione Quod metus causa, rei vindicatio vt ilis. l. 9. §. volenti & §. licet. D. de eo quod metus causa. l. 3. C. cod. Sed d. l. pen. est de actione Quod metus causa, & singularis in eo quod eo iudicio venditor recipit rem suam nō reddito pretio. Possent obici l. milites D. de re mil. & l. aufertur. §. quod à præside D. de iur. fil. & l. j. C. Th. de his quæ adm. vel off. pub. ger. quæ rem ita vëditam it-

licitè addicunt fisco. atque etiam l. non licet. D. de contr. empt. quæ cum sit ex libro A
Martiani de delatoribus, sanè dum emptorem rem amittere ait significat eam vindicari
fisco. & adicit d. §. quod à præside, etiam pretium inferri fisco, & d. l. non licet pœnam
tripli ex Constitutione Seueri & Antonini. nam in quadruplo inest simplum id est æsti-
matio rei. Sed rem fisco vindicari ita verum esse dicam si venditor post depositam ab
emptore administrationem venditionem fecerit ratam, vel si quinquennio integro in
repetitione cessauerit l. 5. C. Th. de his quæ adm. vel off. pub. ger. nam & hoc in hac
specie singulare est, vt actio quod metus causa vel rei vindicatio tollatur præscriptione
quinquennij, itémque rati habitione venditoris, licet venditio non ideo magis confirme-
tur l. 1. C. de cont. iud. nimirum statim fisco vindicante rem illicitè venditam. Rursus
verò quod dixi quadruplum fisco inferri in quo insit pretium rei velim accipi indistinctè B
siue emptor nõdum soluerit siue soluerit pretium venditori, sed hoc posteriori casu pre-
tium repetit ipse vel heres eius quod prænumerauit venditori l. 1. C. Th. de his quæ adm.
vel off. pub. ger. & arg. l. Senatus. D. de cont. empt

*Constitutio Zenonis ad Ælium P. P. scripta quæ in Codice Iustiniani
discissa est in tres partes.* CAP. XIII.

VNa est Constitutio Zenonis ad Ælium P. P. quæ diuisa est in Codice Iustiniani
in partes tres l. vlt. C. de in int. rest. minor. l. mulier C. de iur. dot. l. vlt. C. de mag.
con. quarum legum etiam hæc vna subscriptio est, *Dat. Kal. Ian. C. P. Basilio V. C. Cos.*
Malè adiungunt quidam Basilio Constantem in l. vlt. De in int. rest. minor. nam is Basi- C
lius Consul fuit solus. & malè etiam Armatium in d. l. mulier. nam is Armatius non cum
hoc Basilio Consul fuit, sed cum alio qui & Basiliscus dicitur & Basilius, cuius memo-
ria damnata fuit l. decernimus C. de sac. eccl. adeò vt in subscriptionibus eius nomen
non ponatur, sed Armatij tantum. Species autem eius Constitutionis & integra senten-
tia hæc est. Minor xxv. annis consentiente curatore iure dato ex decreto prætoris vel
præsidis, & vel generali curatore vel specialiter dato dotis constituendæ causa, nihil re-
fert, vt l. siue generalis D. de iur. dot. dotem dedit vel promisit pro modo facultatum
suarum & dignitate mariti nataliumque suorum. Alioquin restitueretur puella aduersus
dotem l. si ex causa. §. in dotis D. de minor. Ceterùm in conficiendo inuentario & in-
eunda æstimatione bonorum puellæ, vitio scribæ non vitio curatoris vilioris æstimata D
sunt bona, puta æstimata sunt quingentis quæ digna erant sexcentis, ac proinde se-
cundum eam æstimationem curator puellæ cauit in quingenta dato fideiussore ea scilicet
quingenta puellæ salua fore. Verum postea in collocanda puella diligentius excussis eius
facultatibus, curator dedit in dotem sexcenta. maiorem igitur quantitatem quàm quæ
cautione continetur. quo fit vt in damno versetur mulier cui non est cautum in integrã
quantitatem patrimonij sui, in integram dotem. Quæritur an ideo restitui possit aduer-
sus dotem vel dotis promissionem? Et dicam ex l. vlt. C. de in int. rest. minor. restitui
non posse. quia restitutio datur tantùm minori decepto. & captus non videtur qui iure
communi vltus est. quæ regula sumpta est ex Papiniano in l. inter eos §. pen. D. de fide-
iussor. & vsurpatur etiam ab Vlpiano in l. nihil consensui. §. 1. De reg. iur. his verbis, *Nõn* E
capitur qui ius publicum sequitur. Ius publicum & ius commune idem est. Iure autem com-
muni vsa est quæ adhibito curatore rite constituto dotem marito dedit aut promisit se-
cundum modum patrimonij sui. Ergo non videtur capta, & consequenter non potest
restitui aduersus dotem vel dotis promissionem. denique vt ait d. l. mulier, rectè dotem
dedit, rectè promisit, & si promisit rectè exigi potest. Est enim legendum in d. l. mulier,
exigi, non exigere. exigere habent veteres membranæ & Latinorum & Græcorum in illis
verbis, *ἔστιν ἐπαγγέλλεται δίδου ἀπαιτεῖται.* Ceterùm vt additur in l. vlt. De mag. con. ad-
uersus scribam habet mulier in id quod interest actionem in factum ex S. C. quod non
satis exegerit in omnem quantitatem bonorum, quòd puellæ bona perperam æstimaue-
rit. & ita his tribus legibus coactis in vnam, alia ex alia lucẽ clarissimam accipiet. Et scri- F
bam intelligere oportet prætoris vel præsidis non tamen quasi apparitorem qualemcun-
que, sed quasi honoratiorem, cum Clarissimus appelletur in Nouel. Iustiniani XCIII.
& nominatim etiam hæc ei dicatur iniuncta cura rerum earum quæ pertinent ad mino-
res xxv. annis. & euidentius in No. Constantini Porphyrogeniti *ὡς ἐπισημῶν τῶν οὐκ ἔστιν*
id est,

A id est, de sportulis scribi, in qua dicitur non esse τέλειος δικαστής, ἀλλὰ (ὡς φησὶ) καὶ τῆσιν ἑπιματι-
κῶν κριτῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀπιγραφέων ὑποβέβηκε, καὶ σχεδὸν ἡ πᾶσα φρονις τῶν ἀφελίκων, καὶ ὁ πᾶσι
τῶν παραγράφων αὐτῶν κίνδυνος ἐκ μεγάλης ἀμελείας εἰς αὐτῶν ἐφορεῖ.

Laus Themistio philosopho reddita oratione Constantij Imperatoris.

C A P. X V.

B **E**Xrat pars orationis Constantij Imperatoris ad Senatum de prætoribus designandis
in l. 12. & 13. C. Th. de prætoribus & quaest. & inter cetera. l. 12. tantum honoris ea oratio tri-
buit Themistio philosopho, ut eius scientiam dicat augere dignitatem, velitque eum ad-
esse in designandis ex S. C. prætoribus & ius habere suffragij. Cuius laudis gratiam ani-
maduerti Themistium Imperatori retulisse satis amplam in ea oratione cuius titulus est,
πᾶσι τῶν αὐτοκρατόρων ἐγκωμιάσαντος αὐτὸν πρὸς τὴν γερουσίαν, ἐν χαρῆσι. Nam quod Con-
stantinum eum vocat non Constantium, ut in ea oratione quæ illam antecedit, iam su-
prà dixi esse solemne auctoribus ut Constantium malint Constantinum appellare: qui in
vicem collati necessariò distinguuntur in eiusdem oratione ad Iulianum illo loco, μετὰ τῶν
ὑἱῶν μετὰ τῶν ἀδελφιδῶν Κωνσταντίνου, αὐτὸν ἐκείνον τὸν παῖδα Κωνσταντίνου ἀπέκλημα. Sic legendum
videtur.

*Constitutio Græca quæ desideratur in titulo Mandati vel
contra.*

C

C A P. X V I.

REtè Papinianus l. 7. D. mandati. considerandum esse iudici utrum salarium procura-
tori dominus constituerit laboris remunerandi gratia, quæ pactio honesta & licita est,
an ex euentu incerto litis procurator pactus sit dari sibi quantitatem certam aut partem
litis certam, quæ plerunque longe maioris pecuniæ est quàm salarium quod solet esse
modicum. Hæc enim pactio reprobata est, quasi detrimentosa nimis ei ad quem res per-
tinet & certa redemptio litis alienæ, societas scilicet futuræ victoriæ conuenta inter do-
minum & procuratorem contra bonos mores. Et quia plerumque cessionibus actionum
D **E**x insunt tacitæ pactiones, etiam si pecunia interuenerit, omnes præsumuntur esse tales,
& prohibentur ab Anastasio in l. per diuersas C. mandati. & redemptor litis magis esse
præsumitur qui pecunia data alienam suscepit actionem. & nominatim cauetur eadem
lege, ne ex actione cessã plus consequatur procurator quàm dedit ipse, & reliquum ut
cedat lucro debitoris. quod & Constitutio Iustiniani confirmat. l. ab Anastasio. eod. quæ
res mirum in modum coërcet cessiones nominum. vix enim vllus est qui ea redimat eo-
dem pretio quo constant, etiam si spem vindictæ aliquam propositam habeat, quia hoc
genere se onerauerit potius quàm aduersarium, ut contra si pretio viliore, aduersarium
releuarit hoc iure recepto quàm onerant potius. Sed ab Anastasio excipiuntur hi casus,
E *Si coheredes in familia erciscunda inuicem cedant actiones, Si creditori nomen aliquod detur in so-
lutum, si possessori rei alienæ inferenti æstimationem litis dominus cedat actionibus suis* ut l. si cul-
pa D. de rei vind. *Si heres legatariis aut fideicommissariis quibus actiones aut res legatæ sunt æquè
cedat actionibus suis.* His enim casibus cessiones actionum valent in solidum. Sed hoc & si
probarit Iustinianus in d. l. ab Anastasio, abrogat statim in l. ultim. eiusdem tit. quæ etiam
his casibus vult cessionem eatenus valere quatenus is cui facta est de suo contulit cohere-
di qui cessit actionem vel quatenus creditori aut legatariis debuit debitor vel heres qui
cessit actionem, vel quatenus ei dedit possessor pro æstimatione litis. Et ut vno tantum
casu omni ex parte valeant cessiones actionum si fiant donationis & meræ libertatis cau-
sa citra dissimulationem vllam. Desiderabatur nouissima hæc Iustiniani Constitutio in
tit. Mandati vel con. ablegata in patriam quod esset Græca. Sed eius sententiam auctores
F βασιλικῶν conseruauerunt, etiam eo nominatim adiecto se eam non edere καὶ πόδα quod es-
set græca. Et verba βασιλικῶν hæc sunt. Ἡ παρῶσα ἀπόφασις μέμνηται μὲν τῆς ἀναστασίας
θείας λήξεως ἀποφάσεως τῆς γενόμενης πρὸς τῶν ἐκχωρησῶν, ἥτις βέβηται τῆς χρημάτων δέδωκότα
καὶ ἀγωγὰς ἐκχωρηθῆναι μηδὲν πλέον ἀπαρτεῖν ἐκ τῶν ἐκχωρηθεισῶν ἀγωγῶν εἰ μὴ μόνον ἅπερ δέδωκε,

Tom. 5.

Cccc ij

ἕως αὐτῆς εὐρύστα δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀφ᾽ ἧς ἔχει πρὸς ὅσα πῖνα ὑπεξηρημύα κελεύει καὶ ἔπι τῶν τῶν ἄ
 πρὸς ὅσων τὸ αὐτὸ νόμιμον κρατεῖν, καὶ μηκέτι φυλάττειν τὴν ἐκείνην τῇ ἀφ᾽ ἧς ἔχει γονομύω ὑ-
 πεξάρεσι, ἀλλὰ τὸ διδωκότα χρέματα μόνον ἀντὰ λαμβάνειν μετὰ τῶν τόκων· εἰ δὲ δωρεὰ τίς χρεθα-
 ρὰ γένοιτο ἀγωγῶν, τὴν ἔπι ταῖς δωρεαῖς ἐκχώρησιν ἰσχυρὴν βύλεται, εἰ μὴ ἄρα καὶ ὡς ἐπιγραφὴν ἐγέ-
 νετο. ἐλλωικὴ δὲ ἔσα τῶν χρετὰ πόδα ὡς δωρεῶς, ἔδειται κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀφ᾽ ἧς ἔστιν.

Dioptra, Specus, Cuniculus. C A P. XVII.

E Vm qui ius habet aquæ ducendæ si riuum apertum aperiat. Ofilius existimabat im-
 pune prohiberi. l. i. §. vlt. D. de riuis. Idem Laheo l. 2. in qua *terrenum* dixit, pro *subterra-*
neum aliter quàm dicto. §. vlt. & l. 3. §. i. & contra idem esse Ofilius existimabat si opertum
 aperiat quod hoc genere, vt arbitror, aliter aquam ducat quàm duxerit ante, vt præceptor
 Ofilij Seruius scripsit de eo qui aquam per apertum ducit quam ante per specum duxit.
 Per Specum ducere species est ducēdi per opertum, & id quod Græci dixēre καὶ δίοπτραν.
 Et quod contra Seruium Vlpianus concludit non impunè prohiberi eum qui per aper-
 tum aquam ducit quam ante duxit per specum nisi is qui prohibet sua maximè interesse
 doceat ne ita ducatur aqua. d. l. j. §. vltim. l. 3. D. cod. id idem Græci sic interpretantur,
 δυνάται τὸ πρῶτον καὶ δίοπτραν ἐλκόμενον συναπακεχαλυμμένον ποιῆσαι, εἰ μὴ πολὺν ὠφελῆ-
 πο ἀντιδρῶς. Potest quis riuum aperire eum quem duxerat ante per specum, si non maior
 vtilitas versetur aduersarij. & notatur ab iisdem dioptram vulgò πλεθρίαν dici. male Bu-
 dæus machinam haustoriam, & cum eo, qui sic ea verba transfudit. Potest quis id quod
 prius in aperto ducatur operire, nisi si maiorem aduersarius vtilitatem ex altero capiat.
 Cùm igitur per specum ducere sit species ducendi per opertum & occultum, rectè dixe-
 ris specum parum aut nihil distare à cuniculo, vt l. si cretę D. de fur. l. 2. §. scio tractatum
 D. ne quid in lo. publ. Cic. xv. ad Attic. *Ei siue paucos specus in extremo fundo & eos quidem
 subterraneos seruisitū apud Thalne quid habituros.* Curtius Ruffus 4. *Agri cuniculos iussit. nec
 saxa cotęque quæ interpellent specus obstabant.* & viij. *Aditus specus accipit lumen, interiora nisi
 inlato lumine obscura sunt. perpetuus cuniculus iter præbet in campos ignotum nisi indigenis.* & ix.
*urbem cuniculo cœpit barbaris simile monstri visum est, quippe in media urbe armati terra præ-
 bant nullo suffossi specus ante vestigio facti.* Tacitus xj. *Recluserat specus quærendis venis argen-
 ti.* Vitruuius vij. *Specus sub terra fodiebantur ad argentum inueniendum.* At l. supra D. de aqua
 & aq. pl. arc. differentiam facit inter specum & cuniculum, & Græci qui illo loco specum
 interpretantur esse canalem aut cauum apertum, cuniculum canalem opertum. & possit
 specus vtrumque significare, cum & *specum vulneris atri* dixerit Virgilius. Malim tamen in
 d. l. supra, *At si specus cuniculum sub riuo aget.* Nam vt supra iter publicum pontem aut ar-
 cum aut sub itinere publico specus facere non possum d. §. scio, ita nec supra iter priuatū,
 & similiter supra riuum alienum pontem, vel sub riuo alieno specum. i. subterraneum cu-
 niculum facere non possum. quæ est sententia dictæ l. supra. Δίοπτραν autem speciem Græ-
 ci dixēre ex d. l. j. De riuis quæ specum ait esse locum ex quo despicitur, quæ definitio est
 nominis, non rei. nec ferendus Daniel Barbarus qui quasi explicatius vt rem ostenderet,
 sublimem ripis locum ex quo aqua despicitur, specum esse finuit.

Beneficium l. 2. C. de resc. vend. male porrigi ad emptorem.

C A P. XVIII.

A Equum erat subuenire venditori qui minoris vendidit, quem plerunque necessitas
 rei familiaris compellit vendere pretio minore. l. 12. & 16. C. de resc. vend. l. j. C. de
 præd. cur. l. 2. C. sine cen. vel red. non etiam emptori vltro accedenti ad emptionem prædij
 sæpe fraudandi causa & plerunque ementi pretio impenso, & immodico, affectione op-
 portunitatis vel vicinitatis vel cæli vel quod illic educatus sit vel parentes sepulti vt l. j. §.
 sed si rem D. si quid in fraud. pat. vel quod maiorum eius fuerit vt l. si in emptionem D.
 de minor. qua cupiditate incensus vltro proiicit sæpe ingentia & immensa pretia. quod ca-
 lorem vocat. l. locatio. D. de pub. alij insaniam. Cicero ad Atticum xij. *Orthonem vincas vo-
 lo, nec tamen illum insaniturum puto.* Virg. *Insanire libet quoniã tibi.* Et rectè post Notitiã Ro.
 Imperij

- A** Imperij de rebus bellicis auctor quidam, euentis fraudulentam calliditatem & vendentis damnosam necessitatem, difficultatem contractibus inferre, ne rebus intersit simplicitas. Et Saluianus v. de prouidentia dei, *Inuidiam penes emptorem, inopiam penes venditorem esse, quod emptor emat ut substantiam suam augeat, venditor ut minuat.* Et inde etiam leges omnes l. 2. & l. 8. C. de resc. vend. & l. j. C. si maior factus alien. rat. hab. & c. 3. & pen. de empt. & vend. & No. Romani senioris de resc. vend. venditori tantum fraudato supra dimidiam iusti pretij dant rescissionem, nulla opitulatur emptori maiori xxv. annis qui fundum ini quissimo pretio emit. minori fateor subueniri siue minoris vendiderit siue pluris quam oporteret emerit. l. patri. §. praedium D. de minor. l. 11. C. de praed. min. & marito grauato in aestimatione dotis. l. 6. C. Solut. matrimonio. quia non simplex emptio est, sed dotis causa. l. quotiens D. de iu. dot. nego subueniri extraneo maiori xxv. an. qui supra verum fundi pretium eum altero tanto amplius emit, ut qui fundum dignum. IIII. emit. x. vel ix. Nam si fraus est ex parte venditoris cum rem dignam x. vendit IIII. quia nec dimidiam partem verae aestimationis rei suae consequitur & similis igitur est contrario fraus est ex parte emptoris cum rem dignam IIII. emit. x. vel ix. quia ex re empta nec dimidiam pecuniae suae partem fert. & similiter cum rem dignam x. emit xxj. ut retro fraus est ex parte venditoris si rem dignam xxj. vendat x. Et quemadmodum No. Romani senioris dimidiam iusti verique pretij cum de venditore fraudato agitur, vocat duplum, dum τὸν ὑπερθεματισμὸν εἰς τὸ διπλοῦν vocat id quod plus est in re vendita eiusve rei pretio vero quam in pretio conuento, ita si agatur de emptore fraudato, dimidia iusti pretij, erit duplum, sed in emptore est duplum pretij veri, in venditore est duplum pretij conuenti. Et quod excidit haec dupla fraus est quae in venditore corrigitur per rescissionem, intra quadriennium, ut cautum est No. Romani, ex Constitutione regia intra decennium, non in emptore: sicut ex forma PP. relata apud Harmenopulum lib. 3. epit. tit. 8. constat corrigi eam in locatore non in conductore. Et in permutatione igitur quatenus vterque venditori similis est, vtrique idem beneficium dabitur, non quatenus vterque emptorem imitatur. & error communis tamen obtinuit, ut idem iuris sit in emptore. cui agnatus est etiam alius, ut fraudatus emptor intelligatur si rem dignam x. emerit xvi. cum eo tamen modo emptor plus quam dimidiam pecuniae suae partem ex ea re habeat saluam. & bene hunc errorem notauit Carolus Molinaeus libro de vsuris salebrosa licet & incondita oratione nimis. nondum quisquam indicauerat beneficium d. l. 2. non esse producendum ad emptorem maiorem xxv. annis. Pertinet enim ea lex ad maiores non ad minores & ad res soli non ad mobiles. & hoc posito non debere produci d. l. 2. ad emptorem, superuacuum est quaerere vtrum fraus emptoris tunc sit intollerabilis cum rem dignam. x. emit xvi. an cum emit eam xxi.

Ferre & auferre ad. §. si debitorem l. ait praetor D. quae in fraud. cred.

C A P. XIX.

- C**reditorum persequentem debitorem fugientem & pecuniam secum ferentem auferre ei pecuniam sibi debitam si quis dixerit, ut l. ait praetor. §. si debitorem D. quae in fraud. cred. quis non statim intelliget inlico, inque articulo ipso atque momento manu iniecta sine iudice iudicioque fugienti debitori qui nec iuris nec ordinis spatium creditori relinquat vllum pecuniam debitam auferri. Ergo cum ea res creditori fraudi non sit, recte statuo licere fugienti debitori & pecuniam secum ferenti inlico auferre pecuniam debitam auctoritate sua. Sic sane. nam quod plus est etiam in fugientem x i i. tab. dant manus iniectioem his verbis, *Si caluitur pedemue fruit manum endo iacito.* In moratorem igitur, ut in iudicatum alio capite qui moratur & frustratur nec iudicatum facit. itemque in fugientem. Inciuilis quidem hodie haec via est & extraordinaria. Fateor. Sed inciuile aequum est si non probaueris quod fecit creditor, dum sibi vigilat suum ut seruet sibi cuius amittendi in summo periculo versabatur fugiente debitore: ut euidenter est scriptum l. vlt. §. vlt. D. quod met. cau. quod exegit creditor a debitore sine cognitione iudicis interueniente apparitore, cuius interuentus cum abest notio iudicis non facit tamen ne vim qui facit creditor auctoritate sua debitum extorqueas, idem vim fecisse videatur, tamen inciuile esse id ab eo creditore reuocari. excusatur hoc casu qui suum recipit quali quali praesentia apparitoris, illa praecipiti fuga debitoris, praesentique & praerupto periculo amittenda rei suae.

Non omnis vis improbat. dicam creditorem magis necessario quàm libenter vim fecisse, magis coactè quàm ciuilitè, vt Liutus 38. magis piè quàm ciuilitè vim fecisse. Dicã melius esse per magistratum id facere, vt l. si stipulatus sum in fi. D. de solut. si copiam ad eundi magistratus faceret debitor. sed in fugiente illud tollerari æquum esse. Et manus iniectionem fieri in ancillam prostitutam contra legem venditionis auctore magistratu l. j. C. Si manc. ita vaneat ne proft. sed & sine magistratu si facta fuerit ex lege conuentionis, eam reuocari inciuile esse.

Ad initium l. iustissime. D. de Aedil. edic.

C A P. X X.

Hominis vel fundi venditioni homo accedere potest cuiuscunque pretij. l. iustissime. §. j. l. itaque D. de Aedil. edic. l. si in emptione D. de cont. empt. Rei quæ minoris est rei modicæ venditioni homo non accedit. non dico hominem magni pretij non accedere rei modicæ. quod & de aliis rebus dicere possim (nec enim minus ridiculum est tunicæ aut pileo fundum accedere quàm hominem) sed dico modicæ rei venditioni non accedere hominem vllius pretij, propter dignitatem oris humani etiam si serui, natura ei datam quæ superat omne pretium, quæ impretiabilis est, quæ tam à sacris quàm profanis auctoribus confertur in deum, quæ efficit vt nec etiam homo habeatur in merce. l. mercis. D. de verb. sig. Denique propter dignitatem oris & naturæ hominem cuiuscunque pretij non accedere venditioni rei modicæ, ne si accedere potest fraude conquisita titulòque accessionis homo qui est in causa redhibitionis non redhibeatur, quia accessionis redhibitio non est sine re principali. l. proinde §. vlt. D. cod. & constat rei minimæ redhibitionem non esse. l. si tamen §. vlt. cod. rei vel causæ minimæ. l. res D. de cont. empt. quæ secundum inscriptionem rectè refertur ad ædilicium edictum, & ita si vel euincatur res minima quæ principaliter in venditionem venit vel si accessio rei quæ maioris sit, euictionis nomine constat in duplum venditorem non teneri l. ex empto. §. si quis rem D. de act. empti. Atque ita tam rei minimæ quam accessionis cuiusque simplariam venditionem esse. Hæc erat operæ cognoscere volenti intelligere id quod Paulus proponit initio d. l. iustissime.

Emendatur initium l. 22. D. locat.

C A P. X X I.

D

Sicut euenit aliquando vt emptionis & venditionis contractus claudicat & obligetur emptor non venditor, vt in specie l. Iulianus. §. si quis à pupillo. D. de actionibus empt. ita scriptum est l. 20. D. loca. Interdum conductorem obligari non locatorem ex Pauli. xxxi i i i. ad edictum & species mutila subiicitur his verbis, (*veluti cum emptor fundum conducit donec pretium exsoluat*) quam nemo adhuc peregit bene & sane nihil esse possit operosius quàm si tentes eam ex his tantum verbis conficere. & necesse est te præterita. l. 21. Iauoleni quæ est intermedia, statim vt eam conficias iungere extremo d. l. 20. initium l. 22. hoc modo, expleta sententia omni simul ac emendato initio d. l. 22. Interdum locator non obligatur, conductor obligatur, veluti cum emptor fundum conducit donec pretium exsoluat, id est, si pretio non soluto inempta res sit facta, tunc ex locato erit actio. unde species ita constituenda erit. vendidi tibi fundum lege commissoria vt si intra diem certum mihi pretium non solueres fundus inemptus esset & interim vt eum fundum conductum haberes certa mercede donec pretium exsolueres vt l. serui emptor D. de per. & cõ. rei vend. Committis in legem, & non soluis in præstitutum diem. erit mihi in te actio ex locato vt soluas mercedem pro rata temporis quod tibi reliqueram conquirendæ & conficiendæ pecuniæ gratia, vt intermedia lex Iauoleni docet, & non erit tibi in me actio ex conducto, vt frui liceat, quia finita simul conductio & emptio est commissoria per te venditionis simul ac quæ conductioni sane inerat etiam conductionis lege. At similis etiam casus in Basilicis inter l. dominus & l. cum domini D. loca. proponitur, vt planè eo loco videatur deesse lex Antiqua, de creditore pignoraticio qui debitori rem obligatã locauit donec pretium solueret, vt distracto forte aut soluto pignore sit creditori actio mercedis, non debitori actio ex conducto vt frui liceat, quasi finita conductione. Et verba βασιλικῶν hæc sunt, ἐν τῷ δανειστῆς μισθώσῃ τῷ χρεώστῃ τὸ ἐνέχρον αὐτὸς μὲν ἔχει καὶ τῷ μισθωτῷ

A τῆ ἀγωγῆ, ὃ δὲ ληρώσης οὐκ ἔχει καὶ τῆ μιθώσατος ἀγωγῆ.

De non perpetuandis aduocatis. Et de his Constitutiones quædam nouæ.

C A P V T X X I I.

Aduocatorum olim in foro erat certus numerus, & qui ex eo erant numero temporarij non perpetui. Cum aduocatio C. de aduoc. diuers. iud. Deinde penuria & paucitas iurisperitorum fecit vt perpetuarentur No. Valentiniani de cont. his quæ admin. vel off. publ. ger. & ante etiam exceptis aduocatis fori illustrium præfectorum prætorio idem Theodosius prouinciarum & spectabilium iudicum aduocatos perpetuauerat No. de postul. & perp. aduoc. Inueni Nouellam Valentiniani & Martiani (necdum enim omnes luci redditæ sunt Nouellæ vel Theodosij vel Valentiniani vel successorum Constitutiones) quæ tandem multis iam adolescentibus iuris peritis ne cohiberentur studia iuris si perpetuo causis agendis insiderent veterani, Ius vetus restituit, vt veteres aduocati cederent nouis, nec essent perpetui. Proponam eius Nouellæ verba quæ habeo. ea enim tantum habeo, quæ lacera quædam vetus scheda dedit, quæ adglutinata erat inuolucto libri cuiusdam theologici. **I M P P. Valentin. & Mart. A A. Storacio. P P. Multa in sancendis legibus non solum sibi vindicat, verum etiam temporis ratio persuadet, non quod præceptorum diuersitas placeat, sed quod euentuum qualitas pensius facit esse iudicium, & firmitus constituto robur est, quæcuiens priori sententiæ magis magisque probata succedit. Dudum lata lex exceptis inlustribus foris ceteris ac prouincialibus perpetuitatem concesserat actionis, sed nunc ad crescentem pubem & literariæ indolis iuuentute, aditi exorati que sumus ne sub aliorum perpetuitate succedentium studiorum feruor euanescat. quis enim se ei officio nouus professor inferat quod veteranus infederit, vt non sit tam actor quàm obseruator alterius, & quia hæc quæ ab homine caduca sunt, sunt subrogatione perpetua, ne interdicens studiis ipsa pariter officia conuiescant, hac generali constitutione decernimus vniuersa fora tam inlustrium Præfectorum prætorij ac præfec. vrbi quàm reliqua omnia, &c. Et hæc igitur tandem fuit magis magisque probata sententiæ, quæ & vetus, ne essent aduocati perpetui, sed eo officio magno, necessario, sancto, certo tempore functi fisci patronatum etiã ad tempus susciperent, ac post scanderent maiores honores: quæ valuit diu post eam Nouellam. Nam & i. iubemus aduocationem C. de aduoc. diuers. iud. indicat finem eius professionis aliquem esse legitimum, vt No. Theodosij de postulando & perp. adu. finem aduocationis ostendit esse in foro præf. prætor. quem sequitur fructus specialium priuilegiorum & palma dignitatis, clarissimatus scilicet vt l. suggestionem C. de aduo. diuers. iud. & Nouel. Valentiniani de trib. fisci. & de sac. aud. vel spectabilis vicariæ dignitatis, vt No. eiusdem de postul. denique finem quidem esse eum quem quisque sibi aduocatus fecerit, sed non finem quem sequantur priuilegia dignitatè que, nisi, vt iam tempus exprimam, ex eadem No. Valentiniani de postulando, id saltem quod debent aduocati impendere foro prætorianæ aut vrbanæ præfecturæ, in eo expleuerint annos xx. aut minimum xv. Est verò interim operæ scire in ea No. sic esse legendum. *Neque enim perpetiendum putamus huiusmodi dignitatem in his qui aduocatione functi sunt, imaginariam aut vacantiã videri. & paulo post. etiam hoc parum esse videatur. & circa principium. In admittendis, retinendis, honorandisque causidicis.* His addam aliam constitutionem Valentiniani nondum editam quæ & si certus esset in vno quoque foro aduocatorum numerus lege definitus, Afris qui à Vandalis & Alanis vastata Africa pulsi sedibus & profugi in Italia vagabantur, liberalibus studiis institutis, concedit vt apud omnes iudices causas orare possint, atque etiam in foro prætorianæ vel vrbanæ præfecturæ tribus. & verba Constitutionis hæc sunt. **I M P P. Theodos. & Valentin. A A. Albino. P P. Illyrici. Ex adfectu publico conuenit eorum necessitatibus subuenire qui fatales miseras inciderunt. Imperatoriæ siquidem vis maior laudis est aliqua decreta mollire quando vis maior inopinatæ cladis fatale generarit incommodum Albine P. K. A A.** **Vnde inlustri & præcelsa magnificentia tua pragmatici nostri tenore comperto sciat Afros qui infortunio hostilis cladis expulsi eiectique fortunis omnibus spem sui actus & cõuersationis solitæ perdidierunt & imbuti studiis literarum causas agere destinarunt, siue agere iam cœperunt apud omnes****

iudices his aduocationis copiam remoto legis vinculo esse permissam, vt arumnas in quibus nunc sunt tali possint remedio subleuare, prater pratorianam togam forimque vrbantum in quo agendorum negotiorum licentiam tribus pietas nostra permisit. nec enim non eos oportet studiis fauorabilibus adiuuari quibus hoc solum remansit quod sibi non potuit vindicare captiuitas. Datum XIII. Kalend. Sept. Rauennæ Maximo II. & Paterio Coss.

De siliquarum exactionibus.

CAP. XXIII.

TRia sunt onera negotiatorum, Monopolij, si certæ personæ vel certo corpori concesserit princeps, vt ei soli ius sit vendendæ certæ mercis, quæ concessio principis non erat improbata ante Constitutionem Zenonis de monopolijis, sub onere conferendæ in fiscum pensionis certæ. Et aliud est onus aurariæ functionis siue iustralis auri & argenti collationis, de quo est primus titulus libri xi. Cod. Est & tertium onus siliquaticum, de quo ita Cassiodorus lib. 4. Var. *siliquaticum præstationem rebus omnibus nundinandis prouida definiuit antiquitas.* Inueni id primum definisse Theodosium & Valentinianum augendo ærario quod fuerat exhaustum vt nundinis quibûsque decreto prouincialium loco & tempore constituto, ex qualibet mercium negotiatione, fisco in singulos solidos venditor dimidiam siliquam, ac similiter emptor alteram dimidiam siliquam inferret, & hac de re edicti eorum verba quæ reperi hæc sunt. **IMPP. THEOD. & VALENT. AA.** Cum pietatis nostræ animo ad quærenda remedij publici adiumenta perpetuæ cogitationes se ingerant, nihil tam necessarium cura serenitatis nostræ perspicit sicut omnium sensibus nõ optamus occurrere, quàm vt defessis rebus afflictio- que publico tantum robor numerosi exercitus præparetur, sed nec tam salubris, in qua omnium plenæ securitatis fundamenta ponenda sunt per varia erogationum clementiæ nostræ conatum odoraturus vt ipso experimento non modo his qui nouis sacramentis obligantur sed ne veteri quidem exercitui quæ ab exhaustis ægerrimè conferuntur ad victum vel ad vestitum posse præberi, quos nisi indigna & pudenda armato nomini negotiatio aleret, vix possent à famis periculo & à frigorum pernicie vindicari. Quæ ergo his angustiis remedia prouidenda sunt mens nostræ serenitatis exæstuat. nam si à possessore super alia quæ præstat has expensas requirat, vltimas tenuésque eius vires compulsio talis extinguet. si à mercatoribus rursus hoc efflagitet, necesse est eos depressos tantis oneris mole succumbere. Inter hæc animo fluctuante hanc viam reperimus primum cuius lenissima functio publici quæstus habeat magna compendia, deinde quæ ad vniuersos pertinens à paucis intollerabilia damna submoueat, atque ita sine sensu dispendiorum sit vt cum plus hinc publicæ vtilitati conquiri valeat, nullus se spectatim queratur affligi & neq; à tenuissimis possessorum reliquiis vel defectu miserabili negotiatorum quicquam impossibile postuletur. Placuit itaque vt omni venditione per solidum dimidia siliqua ab emptore, dimidia à venditore, per omnem contractû æqualiter publico conferatur in omnibus mobilibus immobilibusque rebus, venditiones tantum emptionésque duntaxat tali cõdicione * tam bonus rei effectus aliter non poterit prouenire nisi huic muneri certi qui præficiendi sunt eligantur communi procerum nostrorum consilio atque tractatu quod electionis iudicium reseruetur circa eos qui in aliorum locum adiectionis augmento voluerint subrogari. Per singula igitur negotiationum genera singulos præponi oportere hac edictali lege decernimus quos fides atque industria huic officio sustinendo idoneos comprobauerit. vtilius quippe est distributis procurationibus mercium omnium vt in talibus rebus fieri solet depulsa permixtionis caligine apertius & liquidius declarare quid quisque pro conductâ mercium nundinatione dependat. Omnis autem contractus qui clanculario vel e mente vel vendente in fraudem legis initus fuerit careat firmitate, quod ne fiat ea ratione prospicimus vt gestis municipalibus immobilium rerum contractus constet initus, mobilium vero emissis pietaciis transigatur, & is qui præpositus fuerit huic muneri profiteatur se id quod per hanc legem communiis publicis decretum est consecutum, ita vt post annum securitatis amissæ discussio minimè requiratur, qui si à tabellione vel contractoribus conuentus ad gesta venire distulerit, inlato curialibus quod huius edicti lege inferendum est, venditio perfecta stabilitate nitatur. Ille autem qui huic rei præpositus spe lucri proprii publicum commodum putauerit

- A putauerit differendum, tali adficiendus incommodo est vt tantundem ipse fifci viribus inferat quantum de ipfo contractu cui conuentus præfentiam fuam negauit à contra-
 hentibus publico fuerit inlatum, quod ab eo magiftratus & curiales exigere curabunt,
 quam pœnam neq; ordines effugiant neque moderatores prouinciarum fi qua ipfi frau-
 de vel concludio publica emolumenta ditulerint, fed hæc quæ tam falubriter ordinamus
 in omnibus prouinciis atque vrbibus vna eadẽque volumus ratione feruari quod
 abfque vilius erroris impedimento explicabitur fi certæ nundinæ ciuitatibus earumque
 territoriis ordinentur. Iubemus enim & in oppidis & in regionibus certo loco ac tem-
 pore emendis atque vendendis rebus per honoratorum difpofitionem necnon ordinum
 feu ciuium fub præfentia moderatoris prouinciæ manifefta definitione conftitui. Nulli
 B itaque mercatori præter hanc obferuationem nifi ad designata loca temporibus præfti-
 tutis ad negotiationis fuæ fpecies diftrahẽdas paffim licebit accedere, vt certa ratio emẽ-
 di atque vendendi ibi conftare poffit vbi nundinandi ius prouincialium tractatu fuerit
 deputatum, & id quod præberi fupra ftatuimus, facilius eorum qui præpofiti fuerint va-
 leat diligentia reperire: quæ verò ex his fupplenda & minurius ordinanda funt, amplif-
 fima &c.

In quarto libro Codicis quædam emendata.

C A P. XXIII.

- C I N I. Circa. C. de loca. contractus locationis fidem effe feruandam, fi nihil fpecialiter
 I exprimatur contra confuetudinem regionis, rectius Græci, *fi quid fpecialiter &c. εἰ μὲν
 ἰδικῶς ἐμφωνῆθῃ τῷ πλὴν τῷ κλίματος (ῶν) ἡμῶν.* nam licet contra ea quæ moris & confue-
 tudinis funt vt veniant in iudicium empti & venditi pacifci licet, veluti ne cautio duplæ
 præftertur. l. pacta. D. de contr. empt. ita & cõtra ea quæ moris eft venire in ceteris contra-
 ctib⁹ In l. vlt. C. fi man. ita fue. alie. vt man. fcribendũ, *condicionis poteflate manumittentis fa-
 ctum representari,* fublato articulo, *post,* qui inoleuerat ex verbi quod præcedit figno com-
 pendiaro. Condicionis autem, id eft, conuentionis additæ venditioni ferui, vt fcilicet
 manumitteretur. & ita Græci, *ἐπειδὴ ἡ τῷ συμφώνῳ δυνάμει πλὴν ὀφείλεσαν τῷ τῷ πρῶτῳ
 δοῦναι ἐλευθερίαν ἑπιπέησιν.* In l. pen. C. de ædil. act. reftituenda eft vera verufque fcriptu-
 ra omnium librorum, *pestilis fundus, id est, pestibulus, vel herbam letifcram habens.* Pestibulas
 D nimirum vocat naticum ferpentumque pestes, vt Columella loquitur, confecto nomi-
 ne ex peste, vt naufibuli ex naui auctore Fefto. Odore fole fit sæpe pestilens locus l. 2. §.
 idem ait fi odore. D. ne quid in loc. publ. & ita Columella VIII. *ferpentum odorem pestilen-
 tem effe.* In l. per diuerfas C. mand. ne legas *properare, fed præparare* vt in Basilicis *ἄσχε-
 υάζειν,* & in veteri conuentione gallica, *appareiller,* vt l. vlt. §. perfonis. C. de adm. tur.

Lex prima Cod. de testibus:

C A P. XXV.

- Q Uod eft fcriptum in l. ob carmen. D. de test. ob carmen famosum damnatum inte-
 stabilem, id Græci fic interpretantur lib 21. βασιλικῶν tit. 1. cap. 21. *ἀπόβλητος εἰς μαρ-
 τυρίαν γίνεται ὁ κατάδικος ὅτι τῷ ποιῆσαι τρεσκῶδη φλυαρίαν.* quibus verbis qui non ani-
 E maduertunt ea effe ex d. l. ob carmen, alij hoc fignificari fcribunt, reiici à testimonio eũ
 qui tumultuosam petulantiam designaffe iudicatus erit, alij eum qui condemnatus fit
 quod turbulenta & feditiofa aliquas ineptias fecerit. qua verfione nihil ineptius. ac
 rurfus peccant etiam in eo quod decepti Balsamone exiftimant hæc effe verba. l. 1. C. de
 testibus, quæ longè alia funt in eodem libro & tit. βασιλικῶν cap. 26 nempe hæc, *κατὰ ἐγ-
 γράφῃ μαρτυρίας ἀγροφῶς μαρτυρία ἔπιπέηται.* & apud Harmenopulum. 1. epitomati,
ἀγροφῶς μαρτυρία χεῖ ἐγγράφῃ μαρτυρίας ἡρχεῖν ἔδυνάται. quod idem eft, & id omnino q̄
 ita Paulus fcribit. v. fent. *Testes cum de fide tabularum nihil dicitur, aduersus fcripturam inter-
 rogari non poffunt.* Ceterum huic Conftitutioni vt intelligeremus quemadmodum acci-
 F pienda effet, inueni additum in Harmenopulo interpretationis loco τῷ το δὲ νόει ὅτι συμ-
 βολαίς ἔπιπέηται μαρτυρίας, & latius in Basilicis, *τῷ το δὲ νόσον, μὴ ὅτε μαρτυρία ἐγγραφοί
 χεῖς μαρτύρων προσφίρονται. Τότε γὰρ ἡ ἀγροφῶς φωνὴ τῷ πλὴν τῷ τῷ ἀγροφῶν μαρτύρων ὅτι
 ἐπιπέηται. ἀλλ' ὅτε χεῖ ἑτέρων πινῶν ἐγγράφων δικηνομάτων ἀγροφῶς προσφίρονται μαρτυρία.*
 vt fcilicet credatur potius viuæ voci testium quàm testimoniis, id eft, dictis testium reci-

tatis ex scripto vt l. 3. §. idem Diuus. & §. seq. D. cod. vt aduersus testimonia interrogentur A
 testes ipsi quorum sunt testimonia, & vt testimoniis fides non habeatur nisi eis suffrage-
 tur vox testium ipsorum. At contra alia instrumenta de quorum fide nihil dicitur placet
 testes non audiri. alioquin nullus erit probationum finis exitusque certus. vt contra in-
 strumentum emptionis vel donationis vel dotis quod non arguitur falsi, testes non inter-
 rogentur, acne contra chirographum quidem testes recipiuntur qui adferant solutam
 pecuniam fuisse nisi secundum modum præscriptum l. testium C. cod. sed contraria scri-
 ptura scripturam omnem refelli oportet, & chirographum igitur apocha non testibus.

Species l. 3. C. plus val. quod ag. quàm quod simul. concip.

CAP. XXVI.

B

Quod Impp. Diocletianus & Maximianus scribunt in l. 3. C. plus val. quod agit. em-
 ptione pignoris causa facta non quod scriptum, sed quod gestum est inspici, qui acceperit
 de emptione facta in fraudem legum, male speciem posuerit de pignorum lege commif-
 foria, quæ nondum fuerat vetita legibus, male etiam de fructibus rei pignoratæ acqui-
 rendis in fraudem Constitutionum quæ vsuris modum imponunt, cum nihil in fraudem
 earum fieri constet si conuenerit vt vice vsurarum fructus creditoris lucro cederent. quæ
 conuentio ἀντιχρησις appellatur. Et sicut in l. cum ea. C. de transact. ponitur emptionem
 factam transactionis causa iure licito nulloque consilio fraudis, ita in d. l. 3. admiserim fa-
 cile supradictas species si modo nihil agi ponas in fraudem legum, nec contrahi pignus
 illicitum, sed dabo commodiorem ex l. 5. §. vlt. & l. seq. D. de dist. pignor. Re eadem tribus
 creditoribus insolidum diuersis contractibus obligata, si secundus creditor cui in eo pi-
 gnore præferebatur primus, id vt obtineret & serualet sibi emerit à primo, huic offeren-
 dæ pecuniæ debitæ tertio creditori ius potestasque est, quia non tam acquirendi domi-
 nij quam seruandæ sui pignoris causa secundus creditor pignus emisse intelligitur, vt l. 2.
 cod. Atque ita non quod scriptum, sed quod gestum est inspicitur. Emptori nemo habet
 ius offerendi pretij. Creditori qui ad se transtulit pignus à primo creditore emptionis ge-
 nere, quia non tam id egit vt emeret quàm vt pignus obtineret, ius est offerendi debiti. &
 multum interest vtrum emat quis ab inuito, an à volente. Neque vero ab inuito emere pi-
 gnoris causa iniuriosum est.

C

D

*Restitutoria & institoria actio, quæ subducta persona mulieris ex S. C.
 Velleiano, creditori à pratore datur.*

CAP. XXVII.

Mulier quæ intercedit pro alio aut nouam aut veterem obligationem suscipit. Si ve-
 terem nouatione facta, S. C. Velleiano mulier liberatur, & pristina actio in veterē
 debitorem restituitur, quæ & restitutoria actio dicitur, & rescissoria, & à Græcis ἀποκα-
 τατικὴ. Si nouam, eque S. C. mulier liberatur, & in eum pro quo intercessit instituitur po-
 tiùs quàm restituitur actio, l. quamuis §. si cum essem. D. ad Vell. Hanc Accursius, secu-
 tus primos interpretes Latinos, vocat institoriam: quos & Græci secuti lib. 23. βασιλικῶν
 in d. §. si cum essem, scribunt eum qui contracturus erat cum Titio, interueniente mulie-
 re cum ea contraxisse quasi præposita huic negotio ὡς προσημαμένη χάριν πραγμάτων, &
 in interpretatione quoque l. hæ actiones D. cod. cū Vlpianus scripsisset has actiones quæ
 in eos pro quibus mulier intercessit dantur, & heredibus & in heredes & perpetuo com-
 petere, has actiones. i. eam quæ restituitur & eam quæ instituitur, illi Accursij interpreta-
 tionem secuti nempe hanc. i. institoriam & restitutoriam, sic eam legē transferunt, ἢ ἀπο-
 κατατικὴ ἀγωγή καὶ ἢ καὶ τῆ προσημανητος διωκεῖς εἰσὶν ἀρμόζουσαι κληρονόμοις καὶ καὶ κληρονό-
 μων. Vbi male Græcus interpres quidam, πλὴν ἀποκατατακικῶν interpretatur fideicom-
 missariam qua tenetur heres rogatus alij restituere hereditatem. At vero quod insti-
 toriam in eum dari aiunt pro quo mulier interueniens nouam obligationem suscepit,
 ita defendi potest, si creditor scierit eam intercedere l. 12. l. Seia. §. vlt. D. Ad. S. C. Vell. vt
 in eum detur vel actio negotiorum gestorum vt l. liberto D. de neg. gest. vel in factū utilis
 ad exem-

E

F

A ad exemplum inſtitutorie actionis, ſi mādatu aut voluntate eius interceſſerit l. pen. in prin. D. de inſt. act. l. pen. C. cod. l. idemque. §. idem Pap. D. Mand. l. Iulianus. §. ſi procurator D. de act. emp. eaque decreta ſic inſtituet prætor magis quàm reſtituet obligationem, vt ait d. §. Si cum eſſem.

Interdictum de tabulis exhibendis annum eſſe. CAP. XXVIII.

Interdictum de tabulis exhibendis, vt ait Vlpianus in l. 3. §. vlt. D. de tab. exhib. conſtat eſſe perpetuum. Imo, inquam, verò non conſtat eſſe perpetuum. namque id Paulus facit annale. IIII. ſenten. tit. VII. Eſt qui conſtare dicit etiam quod eſt controuerſum, conſtare puta Vlpiano, etiam ſi non Paulo: nec intelligit vim verbi conſtare, quod iuriſconſultorum eſt proprium. Vnde Cicero pro Flacco. *Retulit ad Iuriſconſultos. conſtabat inter omnes. & ſcribens ad iuriſconſultum VII. epiſt. Conſtat inter omnes neminem te vno Samarobrinæ iuris peritiorem eſſe.* Et ſic in l. nec vllam §. heredem D. de pet. her. Baſilica pro cōſtat, *Ἐπιμαλόγηται.* & idem eleuat modò Pauli ſententiā, modò eludit ita vt interdictum de tab. exhibendis, imo & quodlibet interdictum perpetuum poſſit quancūque reddi, Sed reddito intra annum ſit agendum, cum hiſ Pauli verbis, **EDICTO PERPETVO CAVETVR VT SI TABVLÆ TESTAMENTI NON APPAREANT DE EORVM EXHIBITIONE, INTERDICTO REDDITO INTRA ANNUM AGI POSSIT,** pluſquam manifeſtum ſit hoc ſignificari & reddi interdictum & eodem agi intra annum, non poſt annum. Et interdictum perpetuum poſtquam redditum eſt anno finiri, dum apud eundem lego, quod de philoſophis Varro & Cicero, & iuriſperitis veriſſimè uſurpari poſſe comperio, Neminem ægrotum quidquam ſomniare tam infandū vel abſurdum quod non aliquis dicat eorum qui iuris peritiā profitentur. Annus enim fuit olim præſcriptus cauſis criminalibus, non ciuilibus. l. reus. D. de mun. & hon. l. 1. & 2. C. Th. vt intra annū cr. quaſt. ter. alioquin & redditæ actiones ciuiles aut prætorie quæ ſunt perpetuæ non durabunt poſt annum. An vero alia ratione dicuntur interdicta perpetua, alia actiones? Et quod dicitur interdictum de vi armata reddi poſt annum. l. 7. §. Iulianus D. com. diuid. l. 3. §. hoc interdictum D. de vi & vi arm. etiā reddito agi poſt annum ſignificat. quo enim reddi niſi vt agatur? Et reddi igitur & agi reddito ſimul poſt annum, biennium, triennium, & de eodem interdicto M. Tullius ait ad Caſſium, *In hoc interdicto non ſolet addi, in hoc anno. quare ſi iam bienniū aut triennium eſt, in integro res nobis erit.* Et ruruſ, Si ita ratiocinari licet, anni nulla habetur ratio in l. 1. C. de tab. exhib. igitur de tab. exhibendis poſt annum reddi interdictum poteſt, ſimiliter efficiam poſt annum reddi interdictum Ne vis fiat ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt, quia in edicto anni mentio nō ſit, quod tamen conſtat eſſe annale. & in interdicto de tab. exhibendis annum computari ex die quo naſci & competere aſtori cœpiſſet i. ex die delatæ hereditatis aut legati, vel ſi eo die non ſupprimerentur tabulæ ex die quo primū poſtea ſupprimi cœpiſſent manifeſtiſſimum erat: nec in eo id ab aliis interdictis annuis diſtare quidquam. Et hac de re plena & perſpicua eſt ea mentio quam feci in loco ſupradicto Pauli.

E *Ad eundem animaduerſiones quedam.* CAP. XXIX.

Etiam malè idem ille dum ex profeſſo quod improbat antè indicat ſe debere improbare quàm id quale ſit cognouerit ad l. 11. §. Aristo D. quod vi aut clam, notat ante hæc verba, *Ego ſi poſt in diem additionem factam fundus non precario traditus ſit &c.* quæ vera lectio eſt, nullam eſſe precarij mentionem factam, ac ſi non verba illa quæ præcedunt, *In fundo morari,* planè demonſtrarent emptorem cui nōdum eſt traditus fundus ex emptionis cauſa, in eo morari precario vel conducto. Dico, vel conducto. nec enim poſt, dum pono precarij, excludo conducti rogationem, vt dum ponit. l. ſerui D. de per. & com. rei vend. conducti rogationem, ſane non excludit precarium, nec quæ ponit precarium l. 3. C. de de pac. inter empt. conductionē. Et idem ille detracta negatione ab illis verbis nunquam probauerit niſi hiſ qui nondum ære lauantur, ſi pro certo habuit Vlpianus interdictum **Quod vi aut clam emptori dari qui precario ſit in poſſeſſionem,** nō ineptè idem ab eo infra reuocari in dubium. nam aliis exemplis quod inſinuare conatur ex eodem Vlpiano, omnino diſſimile eſt. nec iuuerit etiam mutatio *Ego in Ergo,* niſi mutauerit quod

non facit etiam *Putem* in *putat*, & penitus quadripartitam Vlpiani diuisionem disciderit, A
 Si emptori fundus traditus sit ex causa emptionis, Si nullo modo traditus sit, Si precario
 traditus sit, Si ex conducto. Eidem monogrammo nec inutilitatis verbum apud Cicero-
 nem placet quod repetit Cassiodorus scribens in deliberatio genere causarum adhiberi
 maximè utilitatem & inutilitatem, nec sunt oculi quibus cernat in l. 1. §. hæc autè D. de
 poi. esse scriptum, Est enim inutile, quod & ante, vt legatur inutilitas, exigat, nec in l. 3. C.
 de fide & iu. has. fil. In non posse repeti *ἀπὸ τοῦ πρὸς* pro contra, quod positum ante non si-
 gnificauit contra. Sed nugatoria hæc tota res est & affectata pro libidine. Sunt huic simi-
 les hodie multi altelli mei quibus singulis in tempore reponā quæ debeo. toti ij sunt dies
 totos in legendis nostris, nec ex alio iccore sapiunt, & quod mordeant inuestigāt vbiq̃ue
 trauerfa mente, nihil tamen quod imitantur benè. ac sanè ea *μωμίσσειται πο μᾶλλον ἢ μωμί- B*
σται. In l. pro emptore. §. si à furioso. D. pro empt. fateor quod nō habet Harmenopolus,
 Basilica habere lib. 50. tit. 4. *Nec publiciana competit.* nec tamen hanc lectionem ita tueor,
 vt ponam differentiam inter extraneum & furiosum possessorem ne obstat l. sed & si res
 §. Marcellus. D. de publ. in rem act. Sed eadem utilitatis ratione motus qua vsucapionem
 sequi placet statuo etiam ignorāti emptori tam in furiosum quàm in extraneum permit-
 tendam actionem Publicianā, imo & in eum qui vendidit tempore intermissi furoris, vel
 vt ait l. quod meo. §. si furioso D. de adq. poss. in conspectu inumbratæ quietis, emptori
 decepto concedendam esse actionem de euictione, sicut in patrem qui filium. venunde-
 dit quamuis nulla sit emptio, & si ignorans vendiderit constat ignorantem emptori esse a-
 ctionem de euictione l. minor. §. pater D. de euict. l. 1. C. de pat. qui filios dist. Eadem utili-
 tate suadente dico ex persona furiosi bonæ fidei emptori dandam accessionem possessio-
 nis. & quod negatur in d. §. si à furioso, summo iure verum esse, quo etiam vsucapionem
 non sequi certissimum est.

Quando fur furti agere possit. CAP. XXX.

Fur furti agere potest, Si ob eam rem interest eius quia res sua sit, vt l. itaque §. pen. D.
 de furtis. vbi etiam ex Basilicis Obser. xi. confirmari detracta negatione esse legendū,
Et sic fit vt teneatur furti & agat. Vel quia culpa eius res amissa sit dum non custodit eam
 diligēter l. qui vas. §. si ego. l. cum qui §. an pater. eod. etiam si eius rei furtum fecerit ipse, D
 quia & si eius rei furtum nō fecisset habiturus erat actionem furti. vnde si tibi rem meam
 commodauit in vsum certum, tu eam transtuleris in alium vsum, & ab alio tibi sit furto
 subrepta, & tibi cōpetit furti actio, quia custodia ad te pertinet, & mihi aduersus te, quia
 rem transferendo in alium vsum, mihi furtum fecisti. Possunt excogitari similes casus
 multi quibus fur furti agat. Sed si ob eam rem solam interest furis quod furtum vel quod
 dolum in ea re admiserit, & quod ex his causis teneatur, non potest ex turpi causa. i. ex
 furto vel ex dolo suo formare sibi actionem furti. l. 12. l. 14. §. is autem & §. idem Pompo-
 nius. eod. Non enim cuiuscunque interest rem non perire habet actionem furti, sed cui-
 us tantum interest ex iusta & honesta causa. ex turpitudine vel improbitate sua nemo
 habet actionem furti, sicut nec mandati vel pro socio. l. si à reo. §. vlt. D. de fideiussoribus. E
 Denique si rogatus cur sua intersit, hoc habet quod respondeat, quia dominus sum rei,
 vel quia quasi conductor aut commodatarius culpæ nomine teneor quod rem non cu-
 stodierim diligenter, hic certe etiam si forte fur sit eiusdem rei, habet furti actionem. Sed
 si rogatus cur sua intersit, hoc tantum habeat quod respondeat, Quia furtum feci, vel quia
 dolum admisi, hic non habet furti actionem. Itaque non magis constat veritas ei qui ne-
 gat furem furti agere quàm ei qui adfirmat. Qui mordicus retinent negationem in d. l.
 Itaque §. pen. multa peccant. Volunt enim debitorem qui rem pignori datam creditori
 subtrahit, si & ei similiter res eadem subtracta sit, non teneri furti quod creditori sufficiat
 furti actio quam in furem extraneum habet. nam tantum abest vt sufficiat, vt magna etiā
 ei fiat iniuria si non agat furti aduersus debitorem. nam quod ab extraneo consequitur F
 actione furti, vel restituit debitori vel debito imputat. l. creditoris D. eod. l. si pignore D.
 de pig. act. quod à debitore lucri facit. Item volunt debitorem qui pignus subtrahit cre-
 ditori, furem nō esse, furtum rei suæ non facere. male igitur §. aliquando Inst. de obl. quæ
 ex delicto nas. rei suæ furtum committere debitorem qui pignus creditori subripit. male
 l. in

- A** l.in actione §. vlt. D. de fur.rei pigneratæ dominum furtum facere. Item volunt confequenter prioribus rem eam non effe furtiuam, ac proinde non impediri vfucapionem eius.abfit vero hac in re nos vt alia quàm auctores noſtri ratione vtantur,ided non impediri vfucapionem,quia & ſi furtiua res ſit vt ait l.vlt. D.de vfur.& vfuc.tamen in poteſtatem domini videtur perueniſſe qui pignori dedit l.4.§. ſi rem eod. tit. Ineptiſſimum etiã eſt ſcribere debitorem qui creditori pignus abſtulit non teneri furti, ſi & ipſe id ſimiliter amiſerit, quod rem non habeat quia rei amiſſio furem non liberat. eſt enim ſemper in mora & quod iſthæc refello,quæ ſe ipſa refellunt ſatis, vereor vt incautior iudicer quàm illi ipſi qui ea propoſuêre & prudẽtiùs fortallè Duaremus hac ratione ab eodem ex profeſſo cum traductus & laceſſitus eſſet libro in eum edito proprio qui perſequeretur ſingula capita diſputationum eius tacere maluit quàm reſpondere homini poſito infra dignitatem commutandorum cum eo verborum.

Ad l.vnicam. §. item Iuliano D. de Remiſſ. C A P. XXXI.

- A** D l.i. §. itẽ Iuliano D. de remiſſ. fertur hæc vetus adnotatio, remiſſio vtilis erit quia fruſtuarius potuit nuntiare & oportebit vicinum remiſſionem petere, inutilis quia nuntiatio non tenet, nec opus erit remiſſionem petere. quam eſſe omni ex parte falſam ex d.l.i. conſtat ſatis quæ nuntiatione facta ab eo qui nuntiare potuit palam ait remiſſionem non tenere, & peti igitur à prætorẽ inutiliter, & contra tenere eam vtilemque eſſe ſi nuntiatio non teneat. & ex l.i. D. de no. op. nunt. *quæ remitti nuntiationem ait haſtenus quatenus is qui nuntiaſſet Ius prohibendi non haberet.* quæ verba quid aliud ſignificant quam remitti nuntiationem ita deinũm ſi non tenet, vt cum Paulus ita ſcribit in ſententiis tit. de nuptiis. adoptiuam cognationem inter fratres impedire nuptias eatenus quatenus capitis minutio non interuenit. vel vt Græci interpretantur cum cui nuntiatum eſt nouum opus petere remiſſionem in hoc vt iniuſta nuntiatio ei remittatur, his verbis, *χρηλοῖπὸνὸ τὸ δὲ γελθὲς αἰτεῖ ἀφεσιν εἰς τὸ συγχωρηθῆναι τὴν ἀδικονκάλυσι.* Si igitur fruſtuarius vicino nuntiare potuit nouum opus, ſequitur remiſſionem inutilem eſſe. & potuit verò ſi eius interſit opus non fieri, ne ex eo ius vſufructus deterius fiat. & potuit igitur in ſolidum, quia operis cauſa in partes ſcindi non poteſt l. in executione D. de verb. oblig. quod ſi vtilis nuntiatio eſt in ſolidum, & remiſſio igitur inutilis eſt in ſolidum. Contra verò ſi domino facta à fruſtuario nuntiatio inutilis eſt, quo manifeſtum eſt magis fruſtuarium ius domino nuntiandi non habuiſſe, eo quoque ſit manifeſtius remiſſionem vtilem eſſe. nec vlllo loco inuenias ſcriptum remiſſionem inutilem eſſe ſi manifeſtum ſit nuntiatorem ius nuntiandi non habuiſſe, nec alio caſu quam qui ſit edicto nominatim exceptus quòue ſit edicto prohibita non permiſſa nuntiatio, vt l. depupillo. §. ſiquis riuos l. ſciendum D. de no. op. nunt. l. i. §. pen. De cloacis. in quo Flor. recte edicatur & edicendum, vt d. §. ſi quis riuos, vnde & in l. pen. §. pen. De riuis, legendum vel intelligendum edictum pro dictum, vt l. 3 §. quamuis D. de adm. tut. & ſecũdum hæc apparet nulla ratione quemquam efficere poſſe quin in d. §. item Iuliano, ſedem ſuã inuicem commutare debeant eæ duæ voces vtilis & inutilis, quod iam olim oſtendi. i. Obſer. c. xvi. & quod ibidem adnotaui in quæſtione illa, an fruſtuarius vindicationem habeat ſeruitutum, Iulianum dare vindicationem nõ Labconem, Neruam & ceteros, perperam refellitur adducta l. vti frui. §. vtrum D. ſi vſuſ. pet. quæ Iuliano hoc tantũ tribuit fruſtuario dari vſufructus vindicationem aduerſus quemuis poſſeſſorem, non etiam quod ſequitur, ne vindicet ſeruitutem fundo fruſtuario debitam. Hoc enim Iulianus non probauit qui & ſeruitutis vindicationem fruſtuario dedit, vtilem ſcilicet. nemo enim dixit directam dari vel non dari, & qui non dari, non aliam quàm vtilem denegauit. & videntur in eo quoque diſſenſiſſe auctores, an eſſet fruſtuario danda ſtipulatio dani infecti. nam l. qui bona. §. & ſuperficiarium D. de dam. inf. dum ait, hodie conſtat, ſignificat id olim fuiſſe controuerſum.

F *Ad l. ſi ſeruus plurium §. i. D. de leg. i.* C A P. XXXII.

S I contra heredem inſtitutum nec ſecundum ſubſtitutum pronuntiatum ſit per gratiam, iniuria iudicis legatariis nõ nocet l. ſi ſeruus plurium. §. i. D. de leg. i. quia ſcilicet

legata ab instituto relicta, à substituto repetita intelliguntur l. licet D. de leg. 1. l. si Titio §. 1. D. de leg. 2. l. non iustam C. ad Trebel. & is utique pro substituto habetur licet vicerit per iniuriam iudicis, quia res iudicata pro veritate habetur, nec potest sine rubore causari se iure non vicisse nec sibi vllum competere substitutionis ius. non quaeritur in d. l. si seruus, an iniuria iudicis profit legatariis sed an noceat. videbatur enim nocere, quia reuera substitutus non vocabatur ad hereditatem: ut vbi substitutioni locus non est, nec legata à substituto relicta vel repetita debentur. sed verius est hunc substitutum ut creditoribus hereditariis ita legatariis respondere debere, perinde atque si substitutioni re vera locus extitisset. Et alia est ratio legitimi heredis secundum quem per iniuriam pronuntiarum est. nam à legitimo non debentur legata quae testamento inutili relicta sunt. & pro inutili utique habetur de quo ita pronuntiatum est. igitur legitimus heres respondebit quidem creditoribus, sed non legatariis, exceptis duobus casibus tantum ut aperte proponitur in l. 3. D. de pig. d. l. si seruus §. pen. l. à sententia. l. si perulorio De app. l. si suspecta l. qui repudiantis §. ult. & seq. De inoff. test. qui soli duo casus excipiuntur etiam re iudicata contra debitorem sciente creditore in causa proprietatis rei pignori data l. praeses. C. de pig. & qui addit tertium sophista sero in orbe natus, nec patitur detrahi negationem d. l. si seruus §. 1. hanc rationem solam habet, quia à primo ita animum instituit, ut id omne irritum faceret quod ab eo quem assequi nequireret, legeret iudicatum. nihil enim profert quod non magis nos atque magis eam negationem tollere compellat, nihil nisi Sphingis quam hominis verba propiora, quae noctem offundant rebus certis atque perspicuis. Ergo ius ita est, per iniuriam iudicis heredem scriptum vincente legitimo, hanc rem legatariis obesse, quod legata aliter valere non possint quam si testamentum ratum sit, creditoribus hypothecariis vel chirographariis non obesse. Nam & si res debitoris esse defuerit, hypothecam perseverare quae constitit ab initio. Idemque erit multo magis si iure victus sit heres scriptus, vel quod probationibus instructus non venerit ad agendum, vel quod non ut oportuit egerit, vel propter instantiam malam. Saepe enim bonae causae mala instantia est l. & post §. pen. D. de iudiciis. Tertullianus de patientia. *Quotiens instantia eius deterior inuenta est causis suis.*

Despondere, destinare sibi vel alij uxorem. CAP. XXXIII.

Sponsalia olim non fiebant per alium, quandoquidem per stipulationem fiebant quae non contrahitur per alium, & inde sponsi sponsaeque appellatio. pactae autem addita stipulatione fiebant sponsae, nec enim nudum pactum sponsalia facit, nec hodie quidem quo sponsalia fiunt nudo consensu. Denique fiebant olim futurarum nuptiarum sponsiones vel inter eos ipsos qui nuptias contracturi erant vel inter patrem puellae & adolescentem, vel inter parentes puellae & adolescentis suo non filiorum nomine. nec enim consponsiones eorum filios tenebant non adstipulantes l. 2. D. de rit. nup. l. sponsalia D. de spōs. l. Titia. D. de verb. oblig. nec nuptiarum omnis potestas in patribus erat, ut recte apud Comicum filius, *Nonne oportuit praescisse me ante, Nonne prius communicatum oportuit?* Id vero quod hac de re agitur inter parentes, vulgò existimabant esse despondere. Falluntur. nam commune est verbum. & despondere etiam dicuntur inuicem per se qui conveniunt de futuris nuptiis inter se l. si quis tutor §. quamuis D. de rit. nup. l. cum hic status §. ult. D. de don. inter vit. & vxor. vel qui idem eorum nomine conveniunt hodie nudo consensu l. 4. D. de sponsi. Desponsa à patre l. tutor D. de rit. nup. addit destinatum. quod etiam commune est nomen l. ult. §. ult. D. de diuor. l. 7. §. 1. D. de iu. dot. Desponsatur per conventionem. Destinatur testamento vel inter viuos citra conventionem vllam l. non est D. de rit. nup. ut apud Comicum his morietis verbis, *Te istli virum do, amicum, tutorem, patrem.* qui tot affectus colligit quod omnes in vno marito esse oporteat, ut alio loco, *Amicum, amatorem, virum in quovis loco paratum.* in quem Homeri versus qui in Donato desiderantur ij sunt.

Ἐκπᾶρ ἀπαρ σὺ μοι ἑσσί πατήρ καὶ πότνια μήτηρ
Ἡ δὲ χασίγητος, σὺ δὲ μοι θάλερος ὠδαιλόιτης.

Porro ex d. l. non est, quidam forte legeret in d. l. tutor, *Tutor vel curator adultam uxorem ducere non potest, nisi à patre desponsa, destinata de testamento, nominata conditione, nuptias secuta fuerit.*

A fuerit. nominata condicione, id est, nominato viro cui filiam destinat pater, demonstrata persona viri cui filiam nubere cupit post mortem suam, vt l. 6. C. de inter. mar. At potius legendum ex l. qui pupillam. D. ad leg. Iul. de adult. *Nisi à patre desponsa destinataue testamentoue nominata condicionem nuptiarum secuta fuerit.* In l. pater De cond. & dem. testamento designata.

De pœnarum modo.

CAP. XXXIII.

Placet definitio l. vnicæ. C. de Sent. quæ pro eo quod int. prof. vt eę tantum pœnæ exigi possint quæ vel cum competenti moderamine proferuntur vel à legibus certo fine conclusæ statuuntur. nam quæ cum competenti moderamine proferuntur, vel titulus
B indicat nos de his accipere debere quæ proferuntur sententia iudicis, quarum constat esse modum aliquem l. vlt. C. de modo mul. l. si qua pœna. D. de verborum sign. non de his quæ ex conuentione sibi quisque cauit. nam vbi lege definita est pœna aut sententiæ definienda relinquitur, quanti arbitratus fuerit, hic nihil potest conuentio priuatorum. & quod obiicitur de pœna quæ ex conuentione supra duplum lege definitum exigitur ab eo per quem stat quominus nuptiæ fiant si arras acceperit etiam vsque ad quadruplū l. pen. C. de spons. hoc ideo fit, quia iure veteri etiam hac in re legitima fuit pœna quadrupli l. i. C. Th. si pro rec. vel ad eum per. l. 6. C. Th. de spons. l. i. C. Th. si nupt. ex ref. pat. & ius vetus redactō quadruplo in duplum non ita est antiquatum, quin possit adhuc ex conuentione reduci & obtinere, eo colore, quod quadrupli pœnam ius aliquando probauerit. alioquin non esset pœnæ petitio supra duplum. nihil etiam superiori definitioni obstat l. si dictum. D. de euctionib. l. si procurator. D. de iu. fisc. quæ probant euctionis nomine contrahentes posse cauere nō duplam tantum sed triplam & quadruplam. nam lege huic rei finita pœna nulla est, nullāue taxata quantitas certa. & licet moris sit duplā tantum cauere, non tamen etiam id est legis certæ. & vbi lex deficit vel arbitrium iudicis contrahentibus quiduis conuenire licet. nec rursus obstat l. 4. §. vlt. D. si quis caut. nam prætoria stipulatio iudicio sicut iure prætorio concipitur in id quod interest l. quotiens D. de verb. oblig. quod vtrique conuentione licuit semper deducere in summam certam. l. vlt. D. de præt. stipul. etiam si in ea plerumque pluris sit quàm re vera interfir, modò in casibus certis non excedat duplum, in casibus incertis quod bonum & æquum est. & rectè l. 6. D. eod. in omnibus prætoriiis stipulationibus etiam si à prætore habeant
D formulam & conceptionem certam veluti quanti ea res est, tamen illata pœna certa ex conuentione, pœnæ nomine stipulationem committi. nam prætoriiis quidem stipulationibus nihil immutare licet neque addere neque detrahere l. in conuent. D. de ver. obl. sed nihil etiam immutat qui quod in eis est incertū redigit ad summam certam & æquā.

Ad l. pen. D. de sponsalibus

CAP. XXXV.

In exceptione quam l. pen. D. de spons. addit ad legem Iuliam & Papiam, quæ vt Suetonius refert in Augusto coarctauit tempus sponsas habendi, ne diu scilicet haberentur sponsæ, sed à sponsalibus contractis intra certum tempus domum ducerentur vxores; videntur hæc verba abundare, (*annum vel*) quoniam huic rei nusquam legimus annum fuisse præscriptum, sed biennium apud Dionem l. iiii. vt consequens sit ita scripsisse Gaium in d. l. pen. *Sape iustæ ac necessariæ causæ non solum biennium, sed etiam triennium quadriennium & vltius trahunt sponsalia.* & hanc biennij præscriptionem confirmat l. 2. C. de sponsalib. quæ desponsam ait post biennium à contractis sponsalibus impunè sibi aliam quærere condicionem, & l. 4. C. Th. eod. tit. idem etiam impunè facere patrem, tutorem, curatorem puellæ, & culpam esse sponsi non sponsæ qui intra biennium eam vt duceret vxorem nihil satis egit. & ita l. 6. C. Th. eod. tit. rectè distinguit vtrum sponsalia contracta sint ante x. annum, quo casu certum est à sponsalibus intra biennium, quod huic rei præfinitum est, nuptias perfici non posse, atque adeò non illegitima quidem l. 14. D. de spons. Sed immatura ea sponsalia esse, & cessant pœnæ omissarum nuptiarum, cessant & præmia maritorum, vt Dio declarat, si post completum annum xii. nuptiæ sequatur. An verò decimo cum ea sponsalia contracta sint prope annum xi. ita vt intra biennium matura viro sit futura, quo casu si per eam stat quominus completo anno xii.

nuptiæ peragantur aut per patrem eius, tutorem vel curatorem, is, cæte arras sponſalitiæ A
 quas accepit nec reddidit ſponſo intra vñdecimum annum, reddit in duplum vel ex cõ-
 uentione in quadruplum. quoniam quadrupli pœna hodie tantum ex conuentione va-
 let l. pen. C. de ſponſalibus.

De infantibus expoſitis. CAP. XXXVI.

Certum eſt eum qui expoſuit infantem ingenuum, ſeruum, libertum vel condiciona-
 rium illum poſtea in ſuum dominium vindicare, aut illius ſe patronum adſerere nõ
 poſſe l. 2. & 3. C. de inf. expoſ. quod idem & in patre velit valere Cõſtantine in l. 1. C. Th.
 de expoſi. ante eum tamen idem in patre non obtinuiſſe ſi ſe patrem adſereret oſtendit B
 l. patrem C. de nupt. quæ filij aut filix quam expoſuit patri vindicationem dat. ad eõ vt &
 ſi filiam à partu extraneus ſuſtulerit, eduxerit & perduxerit ad pubertatem omnis eius fi-
 liæ collocandæ poteſtas ſit in patre, nec poſſit co inuito educator illam filio ſuo vxorem
 dare. honeſtius quidem eſſet patrem naturalem agnoſcere beneficiũ educatoris & vel
 hoc ei concedere vt alumnam conlocaret filio ſuo in matrimonium. Sed inuitus non
 cogitur hac in re educatori obſequi naturalis pater, & in hoc duntaxat tenetur vt ei ſol-
 uat alimẽta quæ exhibuit filix: & in hoc ſolummodo caſu, vt eſt ſcriptum in d. l. patrem,
 quam ſcripturam Thalelæus agnouit, qui tamẽ ad eam falſo notat, in tit. de inf. expoſ.
 extate conſtitutionem quæ nolit educatori alimenta ſolui. quinimo l. 1. eiũdem tit. pa-
 trono vel domino vindicanti libertum aut ſeruum aut conditionerium proicctum ab a- C
 lio ſe inuito vel ignorante, quo caſu dominium retinere eum conſtat vel ius patronatus,
 ſtatuit ſoluenda eſſe alimenta educatori præterquam ſi is furtum fecerit infantis. & nulla
 eſt quæ generaliter definiat non eſſe ſoluenda, quæ ſane etiam ſolui æquius eſt, vt recte
 pater educatori apud Senecam Contr. 26. *Pete quantumuis pro diſciplinis, imputa quantum-
 uis pro alimentis.* Et educator patri vindicanti filium quem expoſuerat apud Quintil. decl.
 278. obiicit, *Recipere illum niſi ſolutis alimentis non potuiſti.* & in fine declamationis. *Al-
 imenta ſoluifſti, computaſti mecum vt expoſitum reciperes.* Nam ſi qui non expoſuit ea ſoluit d. l.
 1. & multo magis qui expoſuit. & quamuis quæ pietatis cauſa alimenta præbentur repeti
 non poſſunt l. ex duobus. §. vlt. l. Neſennius D. de neg. geſt. l. 1. 11. 15. C. eod. quæ tamẽ præ-
 buit is qui infantem expoſitum extulit vt aliquando eo vteretur quaſi ſeruo vel liberto D
 vel filio, quod licebat olim vt indicat Senecæ cõtrouerſia 33. & l. 1. C. Th. de expoſitis, an-
 te Conſtitutionem Iuſtiniani. l. 3. & vlt. C. de inf. expoſ. ſi ſit qui expoſitum agnoſcat ei-
 que auferat, vtique ea educatori reddere debet quia nec ea pietas educatoris fuit vt me-
 ram liberalitatem exerceret in infantem, ſed vt eum adultum aliquando haberet ſibi eo-
 que vteretur vt mancipio vel liberto vel aſcriptitio aut colono ſuo. Ac præterea video in
 d. l. patrem à quibuſdam libris abeſſe ea verba, *In hoc ſolummodo caſu,* hoc tamen ad latus
 adnotato, *Nota in hoc ſolummodo caſu.* quod qui ſcripſit, hoc voluit, ne extra eum caſum
 daremus petitionem alimentorum vt planè ex nota videantur ea verba tranſiſſe in con-
 textum. Et poſſet dici hodie quia ex ea Conſtitutione Iuſtiniani fruſtra quis ad expoſiti
 educationem accedit, vt eum aliquando habeat pro ſuo, iam eum qui colligit ſanguino- E
 lentem infantem miſericordia ſola & pietate moueri non ignarum Conſtitutionis, & ob
 id alimentorum reputationem aut repetitionem non habere, puellam quam expoſuit
 vindicante patre, niſi in caſu d. l. pater, Si ingratus pater nolit fauere voto educatoris cu-
 pientis alumnam elocare filio ſuo. Nam ſi non alia quàm pietatis cauſa erogari ea hodie
 verum eſt, ſpe damnata dominij aut patronatus, expoſitis iure ipſo raptis in ingenuitatẽ,
 conſequens eſt nec repetere ea pium educatorem poſſe, quem mouit ſola voluntas ami-
 ca miſericordiæ, vt ait l. 2. C. eod. & Tertullianus in Apologetico. *Filios expoſitis ſuſcipien-
 dos ab aliqua prætereunte miſericordia extranea.* Et hæc probarentur ſatis, niſi eadem ratione
 eſſet dicendum locum hodie dari non poſſe l. 1. C. eod. quæ omnino vult alimenta edu-
 catore non furi reſtitui. & malo verba illa, *In hoc ſolummodo caſu,* notæ tribuere quàm le- F
 gis auctori. & ſtatueret etiam ſi Conſtitutione Iuſtiniani tollatur educatori omnis ſpes
 habendi expoſiti, non poſſe tamen per conſequentiam induci alimentorum ei repetitio-
 nem non eſſe, quaſi abrogato iure veteri quo repetitio datur, quod ſpecialiter in ea re
 non inuenitur abrogatum.

Ad Tit.

A

Ad Tit. de Ritu nuptiarum coniectura quedam.

CAP. XXXVII.

PAulum in l. fororis D. de rit. nup. puto scripſiſſe, *fororis neptem non poſſum ducere uxorem, quoniam parentis loco ei ſum*, id eſt, aui. vt in §. fratris Inſt. de nup. Neptem non proneptem. Nam proneptem ætatis ratio prohibet ſatis, vt idem Paulus ait 2. ſent. Ac ſimiliter puto potius quàm præſumo in l. 8. D. eod. Tribonianum adieciſſe, *aut ſororem*. quia ſororem ducere legibus prohibemur, non moribus, non iure gentium. Certe Athenis ex Demoſtene, Philone, Æmilio, Seneca, conſtat cum ſore germana fuiſſe connubium, Lacedæmone cum vterina, Alexandria cum vtralibet. Nec igitur cum ſore inceſtum committi iure gentium, ſed iure ciuili vel cum ſoris filia, licet libertina l. 56. D. eodem.

B Ac nihilominus hodie cum ſore committi inceſtum iure gentium contendam recte, hoc ſcilicet iure nos vt iure cum ea intelligatur inceſtum committi iure gentium, ſicut l. 8. §. vlt. D. de accept. hoc iure nos vt iure iuriſgentium ſit acceptilatio. Adde etiam in l. 54. eod. videri abundare vocem, *Sororem*, non quod verum non ſit vulgò quæſitam ſorem duci non poſſe vel etiam quæſitam ex concubinato, ſed quod ibi de filia agat. l. 53. & 55. vt neque iuſtam neque vulgò quæſitam neque adoptiuam filiam aut neptem ducere liceat. & ita l. 14. §. 1. D. eod. nec vulgò quæſitam filiam patrem naturalem poſſe uxorem ducere.

Conciliatio l. 4. D. de diu. temp. præſ. cum l. 25. D. de ſtip. ſer.

CAP. XXXVIII.

C

FAcile eſt conciliare l. 4. D. de diu. temp. præſ. cum l. 25. D. de ſtip. ſer. vna de reis loquitur, altera de actoribus. Reis, veluti fideiuſſoribus qui pure in diem certum fideiuſſerunt, veluti vſque ad l. x. dies, tēpus cedit ſtatim paratis excipere actionem, & ideo ſi intra eum diem cum eis actum non ſit, agentem creditorem poſtea repellent præſcriptione tēporis in obligatione poſiti d. l. 4. Actoribus autem quibus actio competit temporalis, tempus actionis non cedit antequam agendi facultas fuerit l. necnon §. ſi cum D. ex quibus cauſ. maior l. 1. D. de diu. temp. præſ. & ita accipienda eſt d. l. 25. quæ non loquitur de tempore ſatiſdationis, vt d. l. 4. Sed de tempore ſcilicet actionis, non de tempore dato fideiuſſori, ſed de tempore dato actori, non de tempore in quod quis fideiuſſit, ſed de tempore quo finita actio eſt.

D

Περὶ ἀλληλοκληρονομίας. CAP. XXXIX.

Aλληλοκληρονομία eſt conuentio mutux ſucceſſionis, quæ legibus reprobatuſ niſi inter commilitones in ipſo procinctu l. licet. C. de pac. l. 4. C. de inutil. ſtip. quas leges duas Hartmenopulus ponit ſub titulo *Περὶ ἀλληλοκληρονομίας*, vel etiam *ἀλληλοκληρονομία* eſt quotiens vir & vxor in iisdem tabulis ſe mutuo heredes inſtituunt. quod & alij quilibet facere poſſunt l. captatorias D. de her. inſt. & No. Valētiniani De teſtam. Mirum autem eſt hanc *ἀλληλοκληρονομίαν* viri & vxoris quod Sudas ſcribit latinè appellari *ρευζώρια*. hæc enim ſunt verba Sudæ, *ρευζώρια ἢ μετὰ ἀνδρὸς καὶ γυναῖκος ἀλληλοκληρονομία*. Sed vt ſolent Græci latina quæcunque efferre deprauatè, ita Sudam illo loco deprauato nomine arbitror ſignificatè repotia, quæ poſt diem nuptiarum agitabant inter ſe vir & vxor vnà cum adfinibus quaſi reſcientes computationem & inde nomen. Græci id deducebant à pedibus & repotia vel repodia vel repedia dici arbitrabantur quaſi repedationes, ideoque Acroni & gloſſis repotia eſt *ποδδροφία*. i. repedatio, & *ἐπίποδα* ſcilicet *ἀναδροφή*, eodem errore quo hiſdem profectitia dos dicitur *ὑποδρομική* quaſi à profectio. i. peregrinatione, & aduentitia *ὑδρομολή* quaſi à venditione & præſentia perſonæ. Inuenio & in iisdem gloſſis eodem ferè errore quo apud Sudam, ſcriptum, Reoria, ἢ *τρίτη τῶν ἀγάμων ποδδροφία*, pro repotia ἢ *τρίτη τῶν ἀγάμων ποδδροφία*. & ex hiſ iā vt arbitror liquet apud Sudam pro *ἀλληλοκληρονομία* eſſe reponendum *ἀλληλοκλητώρια*, quo nomine ſignificatur mutux inuitationes ad conuiuia, & conuiuia ipſa, vt apud Cedrinum in Leone Baſilij F. *Ἐξ ἑτῶν ἐκτελείν κλητώρια* & in Iuſtiniano *Ἐξ ἑτῶν κλητώρια*, ſic legendum. Nā & Anaſtaſius, Prandia quæ ex more ſunt, interpretatur. & ita Acro, quem manu ſcriptū habeo, Repotia dicuntur dies qui ſequuntur nuptias quoniam mutuis conuiujs ſe frequenter inuitant, quæ Græcè *ποδδροφία* aut mutux inuitationes.

F

Tom. 5.

D d d d

INuenio in fragmentis quibusdam Vlpiani vel Gaij lege Iunia iubēte eos fieri Latinos quos dominus liberos esse voluerit, si quis per vim coactus manumiserit, non venire seruum ad libertatem, quia, inquit, non intelligitur voluisse qui coactus manumisit. & tamen l. si priuatus D. qui & à quibus man. ait eum accommodasse voluntatem. Simili quoque modo Celsō dicente heredem non fieri eum qui metu coactus adiit hereditatem, quod non fiat heres nisi volens l. 6. §. vlt. D. de adq. her. Contra l. si mulier §. penult. D. quod met. cau. l. si metus D. de adq. her. dicunt eum qui coactus adiit hereditatem, heredem fieri, quia quamuis si liberum esset nolisset tamen coactus voluit. Et similiter regula iuris dictante velle eum non videri qui obsequitur imperio patris vel domini l. 4. B D. de diu. reg. iu. Celsus tamen eodem libro filiumf. à patre coactum vxorem ducere quam non duxisset si sui arbitrij fuisset, scribit voluisse videri, & matrimonium consistere l. si patre D. de rit. nup. & sane reuerentia patris facit vt voluisse videatur, quæ perinde ac φιλική χειρὶς οἶδ'ε μεταθέται κρίσιν βυλῆσιως, vt Adamantius Sophista ait. Igitur & si delatam sibi hereditatem adierit iussu patris, voluisse videtur, tamen si citra imperium patris non erat aditurus. quāuis igitur non credatur velle qui obsequitur imperio patris d. l. 4. tamen maluisse id videtur quod pater voluit verecundia immutante voluntatem, & quasi vt Homerus ait ἐκὼν ἀέκοντι γέθυμῳ, & Terentius, coactus sua voluntate: quasi nauis leuandæ gratia qui iacturam facit qui vult se liberare periculo nec tamē facere damnum l. 8. D. ad leg. Rhod. & in aditione nuptiisque sufficit qualis qualis volūtas etiam coacta; C etiam remissa, non simulata & fallax, vt d. l. 6. §. vlt. l. simulata D. de rit. nup. Etiam taciturnitas filij vel filiæ sufficit & pro consensu habetur l. 12. D. de spons. iuxta tritum sermone prouerbium, *Qui tacet consensire videtur.* Namque id Nazianzenus scribit esse commune prouerbium 11. de pace, his verbis, *ὅτι πῶς σιωπῶ συγκατάθεσιν εἶναι διδάσκει ἡ παροιμία.* In manumissionibus exitur expressa, integra, libera voluntas, nec igitur in eis habetur taciturnitas pro consensu, nec coacta voluntas pro voluntate.

IACOBI CUIACII

OBSERVATIONVM

L.I.B. XVII.

Tres differentia inter venditionem simplicem, & venditionem dotis causa.

CAP. I.

C Estimatio dotis veta venditio est l. plerumque §. Si à te D. iure dot. non simplex venditio, sed dotis causa contracta l. quotiens D. cod. & ideo venditionem simplicem non semper imitatur. Sunt differentia tres inter venditionem simplicem & venditionem dotis causa. Euieta re vendita si venditor emptori duplum praestiterit, id emptor habet plenissimo iure nec vnquam restituit venditori. At si estimata dote, res dotalis euieta sit, & eo nomine vxor viro duplum praestiterit, id vir restituit vxori soluto matrimonio d. l. quoties quia aequius melius est maritum non lucrari ex mulieris damno, satisque sit indemnem eum seruari, sicut è contrario mulierem non lucrari ex damno mariti aequius melius est l. pen. §. vlt. D. solut. mat. l. iure. §. vlt. D. de iure dot. Venditione facta viliori pretio, non rescinditur venditio l. quisquis. C. de resc. vend. nisi venditor fraudatus fuerit supra dimidiam iusti pretij. l. 2. C. cod. l. & ideo D. loc. Estimatio autem dotis facta viliori pretio muliere circumscripta citra dolum mariti, hoc est grauata, etiam si fraus non superet dimidiam iusti pretij, rescinditur ita vt soluto matrimonio detur electio marito vel reddenda rei dotalis vel iusti pretij l. si res §. 1. D. de iure dot. qualis datur optio emptori in specie d. l. 2. & hoc si extet res dotalis. nam si extincta sit, contenta mulier debet esse aestimatioe qua facta conuentaque ab initio est, qua totius rei danum fecisset nulla facta aestimatioe. nam in aestimatam dotē esse periculo mulieris constat d. l. si res §. 1. hanc ita si dolum absit mariti. & ita accipienda est tertia pars l. 6. C. sol. mat. quasi ex contrario primae partis, maritus doli expers electionem habeat re extante vtrum velit reddere aestimationem iustam an rem ipsam, re pereimpta liberetur reddendo aestimationem de qua conuenit. nam si dolum mariti probari possit, omnino reddi aestimationem iustam oportet actione dotis ex sententia Scæuolæ, qua etiam iusta aestimatio seruabitur per exceptionem doli si mulier aut heres eius possideat rem dotalē eamque maritus suam esse petat. & hanc vera sunt siue maior siue minor fuerit mulier qua in pretio circumscripta est. Minori tantum mulieri hoc datur specialiter, vt si aestimationis tempore habuerit in manu emptorem qui offerret iustum pretium rei, & circumuenta viliori pretio eam rem marito addixerit dotis causa, maritus non habeat electionem reddenda rei vel aestimationis iustae, vel re extincta non liberetur reddendo aestimationem de qua conuenit, sed omnino cogatur reddere iustam. Tertia differentia hanc est. Beneficium legis 2. C. de resc. vend. datur venditori non emptori, vt docui lib. superiore cap. 18. marito autē grauato in aestimatione dotis, nihil refert modicè vel immodicè, subuenitur vt non reddat ultra aestimationem iustam, ne ex detrimento eius mulier lucrum faciat l. 6. C. sol. mat. l. iure §. vlt.

Tom. 5.

D d d d ij

D. de iure dot. quæ ratio etiam grauatæ mulieri opitulatur. & sola ita vt dixi separat venditionem simplicem à venditione dotis causa. sufficit enim inter cõiuges si alter alterum indemnem seruet, nec societas vitæ communisq; amicitia quæ fuit inter eos patitur vt alter ex alterius detrimento locupletetur. Et si in quoquam iudicio bonæ fidei, in iudicio dotis maximè æquitas & beneuolentia spectatur, & vt erat in veteri formula, *Quod æquius melius est.*

Et de projectionis & de superficij possessione interdictum dari ad exemplum Vti possidetis.

CAP. II.

Interdictum vti possidetis pertinet ad rem soli l. i. §. i. & pen. D. vti possidetis. non ergo ad superficium. quia superficium non est res soli, vt Græci notant rectè ad l. si ex lapidicinis D. de iur. dot. ex qua etiam efficitur legem Iuliam de dotibus pertinere ad rem soli, vt est in pr. tit. Institutionum quib. alien. lic. non ad superficium, ac proinde superficium dotale posse alienari volente vxore, non etiam ædes. Sed exemplo rerum soli, dedit etiam prætor de superficie interdictum vti possidetis secundum legem locationis l. i. §. proponitur D. de superf. & l. pen. §. sed si supra. D. vti poss. licet initio dicat superficiarium non habere interdictum vti possidetis, id scilicet quod est de ædibus, infert tamen cum habere interdictum proprium veluti vti possidetis, & potiore quidem esse dominum interdicto vti possidetis ipso iure, quod superficies cedat solo, sed prætorem tueri superficiarium ex lege locationis siue conductionis. Ergo etiam si non idem possideat vterque, quod etiam hodie non posse fieri dicimus, vt M. Tullius in Lucullo, aut Stoicum constituendum esse sapientem aut veterem Academicum, vtrumque non posse, quod sit inter eos non de terminis, sed de tota possessione contentio: sed si vnus possideat ædes, alter superficiem, verum est vtriq; dari interdictum vti possidetis, ac similiter interdictum vti possidetis Labeo dabat non tantum domino ædium in, quas, sed etiam domino ædiũ ex quibus proiectum esset vt projectionis possessionem retinere liceret. d. l. pen. §. Labeo. nam suas quisque ædes possidet, in quas vel ex quibus proiectum est. & qui eas ex quibus proiectum est, & projectionem quoque possidet cum eis. Sed quia projectio cedit ædibus in quas proiectum est, videtur earum ædium dominus potior esse debere in interdicto vti possidetis, maximè quod non sit de projectione similiter atque de superficie speciale propositum interdictum. Verum enim quidni liceat exemplum interdicti de superficie trahere etiã ad projectionem. nam & id traxerim rectè ad emphiteusim & beneficium. & hoc voluit omnino Labeo, licet diffidenti similis, vt solet sæpe M. Tullius, vt Academici omnes, ita scripserit, An quo facilius possem retinere possessionem eius projectionis interdico tecum, Sicuti nunc possidetis eas ædes ex quibus proiectum est. His consequens est vt idem sequamur si quis supra solum alterius projectionem habeat. nam etsi ea projectio cedat solo, vtrique tamen vtile vti possidetis interdictum est, vni projectionis cum ædibus suis, alteri soli liberi possessionis retinendæ causa. quamobrem in d. l. pen. §. item videamus, quam legeram in veteribus libris & legent qui eos scrutabuntur veriorẽ scripturam adserui esse hanc, *vtrique esse vtile*, quia alter solum possidet, alter cum ædibus superficiem. & suam cuique seruari scilicet possessionem æquum est. quam tamen scripturam quidam reiicientes negant domino soli vtile interdictum esse, quod projectio solo non cedat, contra quàm ostendat l. vlt. §. pen. D. quod vi aut clam, soli esse, omne cœlum quod supra solum est, & projectionem quoque tametsi non tangat solum. Et rursus non negant domino ædium ex quibus proiectum est vtile interdictum esse. quod tamen secundum scripturam quam tuentur vtrique dicendum est, nempe vtrique inutile interdictum esse. quod est absurdum. & eo posito, ineptissima ratio subiecta, quia alter solum possidet, alter ædes cum projectione. Res igitur ita se habet, vt à summo ad imum, **V**lpianus in d. l. penult. ostendat ei qui supra solum alterius proiectum habet vtile esse interdictum vti possidetis, eadem æquitate qua placet esse vtile ei qui supra ædes alterius proiectum habet vel qui supra ædes alterius *ἐπιθήματα* siue dixtam habet in qua quasi superficiarius moretur, vel qui supra solum alterius solide superficium habet.

Ad l. ita

A

Ad l. ita tamen §. quotiens D. ad Trebel.

CAP. III.

Quod Iulianus scribit in l. ita tamen §. quotiens D. ad Trebel. heredem rogatum filio emancipato & præterito restituere hereditatem non cogi adire & restituere, si filius emancipatus bon. pos. contra tabulas accipit, huic sententiæ statim subiecisset commodius quod scripsit inferius §. qui rogatus, cogi tamen cum adire & restituere, quamuis in ea causa sint tabulæ, vt contra eas filius bon. pos. accipere possit, si iam non eam acceperit. qua re motus Marcellus id subnotandum esse censuit in d. §. quotiens. iustissimè his verbis, vt libro tertio docui esse legendum, *Plane est compellendus adire si non iam filius bon. possessionem accipit.* vt Comicus, *uxorem iam non dat Chremes.* quod & si euidentissimum sit & satis confirmetur ratione subiecta, *Ne intercidat fideicommissum* &c. tamen repetendum censui, ne calumniator taciturnitatem meam in conscientiam duceret, qui vt suo more monstri aliquid adferat potius quàm acquiescat verò, ponit heredem rogatum extraneo restituere hereditatem quotiens filius emancipatus petit bon. possessionem contra tabulas, restituere non compelli, & adnotante Marcello etiam adire non compelli. Quæso enim Iulianus cum dicat restituere non compelli, an non etiam dicit adire non compelli, vt l. nam quod §. vt. l. si eius §. r. eod. & contra Marcellus cum dicit adire non compelli an non etiam alterum dicit? quia remota aditione & restitutionem remoueri necesse est, vt retro posita aditione & confestim restitutio sequitur l. postulante D. eod. At rursus adire non compelli recte dixeris cum tantum qui adire possit. Atquin adire in ea specie ex testamento hereditatem heres scriptus non potuit, re perducta ad causam intestati per bon. possessionem contra tabulas l. vt liberis C. de collat. quam Iulianus ponit filium emancipatum accepisse. Præterea idem ille Iuliani verba misere contorquet, dum rationem illam *Ne intercidat fideicommissum*, quæ solet in eo titulo esse positiua vt l. ille à quo §. r. l. cogi §. r. facit remotiuam dum petiisse filium dicit bon. possessionem, quam Iulianus filium accepisse. & si accepit, quæsiuit. & si quæsiuit, iam omittere eam igitur, vel repudiare non potest l. r. §. decretalis D. de suc. edic. Omittere est tempore excludi l. quod si minor §. Scæuola l. auxilium D. de minor. l. i. C. quan. non pet. par. & qui eam accepit semel, tantum abest vt excludi tempore possit, vt excludat potius ipse omnè præscriptionem temporis. ille autem omittere bonorum possessionem accipit pro destitute à possessoria hereditatis petitione. quo sensu nemo vnquam iurisconsultus ea vsurpauit verba.

D

De §. heres l. cum illud D. quando dies leg. ced.

CAP. IIII.

Recte abesse negationem à Pandectis Florētinis non deesse in l. cum illud §. heres D. quando dies leg. ced. iam diu probaui. quod hoc argumento quidam ita refellunt. Si pupillus, inquit, ex contractu sine tutore habito locupletior factus sit, & leget creditor id pupilli nomen, vtile legatum est etiam ante solutionem, quia ex rescripto D. Pij ex eo nomine datur utilis actio, cuius non erat Papinianus ignarus. Sic sane, triuialis scientiæ magister, si non libet quandoque Papiniano, vt de Aristone Plinius scribit, sic antiqua iura vt recentia tractare, si non & idem Papinianus in l. cum tale §. r. D. de cond. & dem. tractat similiter de eo iure quod obtinuit ante Cōstitutionem D. Marci remissa cautione fideicommissi, si non & alij de interdicto de precario sic tractant, ac si non esset ex eo, quã hodie constat esse actio ciuilis præscriptis verbis l. 14. D. de precar. l. cum qui §. is qui precario D. de fur. quam verisimile est introduxisse nouam Cōstitutionem aliquã, cum & ex bona fide oriri dicatur l. 2. D. de precar. quæ verba significant bonæ fidei actionem esse, vt l. pen. C. de pos. Sed omissa est in §. actionum De act. quia interdictum magis frequentabatur. Cōstitutionum autem est bonæ fidei iudicia facere vt §. fuerat Inst. de act. l. vt. C. de pet. her. & ita sic tractant Papinianus & Scæuola de pupillo contrahente sine tutoris auctoritate ac si nulla esset Constitutio D. Pij. d. §. heres & l. si pupillus De verb. oblig. & l. stichum §. aditio De solut. cuius ego cōtextum non immuto, sed assero liquido cum in eo tum in §. heres Flor. & castissimam scripturam. nec quod in triuuiis sit & stationibus ad Ligerim prouerbio notissimis ex pupillo hac in re quæ sine distinctione ætatis vnum auctores faciunt, duos fieri sino, vnum infantis, alterum pubertati proximum. & seruo curatè quod l. non tantum D. de excusat. tut. finit proximitatem semelstati tempore, vt l. properandum §. & si quidem C. de iud.

F

Tom. 5.

D d d d iij

Legatum rei peculiaris non valere seruo relictum ab extraneo, Stipulationem valere. CAP. V.

A

SI legatum seruo alieno relictum ex persona serui valet non ex persona domini l. debitor §. seruo D. de leg. 2. & ob eam rem via seruo ad fundum domini legatur inutiliter l. & si maxime D. de ser. leg. quia & libero facto legaretur frustra, eadem ratione res peculiaris seruo legatur inutiliter quia nec libero res sua vtiliter legaretur. & similiter libero homini bona fide possessio si res sua legetur nec ex persona possessoris consistet legatum. quod tamen est qui non erubuerit adfirmare confusus legatis cum stipulationibus, quæ multum hac in re inuicem distant. Nam stipulationes valent statim ex persona domini vel possessoris. & idcirco viam ad fundum domini seruus stipulatur rectè l. si vnus **B** ex sociis D. de seruitutibus rust. l. 7. §. vlt. l. 17. D. de stip. ser. ac consequenter liber homo bona fide possessus ex re possessoris vel ex suis operis. ergo & rem peculij sui seruus stipulatur rectè. ac similiter homo liber bona fide possessus rem suam ex re possessoris vel ex suis operis. quæ est manifestissima sententia l. liber D. de stip. ser. quæ sanè non erat extra omnem dubitationem. nam absurdum videbatur domino seruum vel possessori liberum hominem acquirere quod sibi acquirere nõ potest. & inde Vlpianus in l. qui bona §. generaliter D. de adq. rer. do. consentiens cum Paulo in d. l. liber, generaliter constituit ex re bona fide possessoris quod ei acquiri non potest, sibi liberum hominem acquirere. nec enim esse nouum vt sibi quis acquirat quod alij non potest acquirere. Quod autem ex re possessoris liber homo sibi acquirere non potest, id eum possessori acquirere. quod factis nouum est, nempe vt quod mihi non possum, adquiram alij. Nam & ita seruus rem quam si liber esset sibi non posset acquirere, domino acquirat. & hoc tamen perspicui iuris obscurat omne addita negatione Pand. Flor. in d. §. Generaliter. & vulgarem scripturam iamdiu adsertam à me initio libri quarti semel, iterumque nunc vigente calumnia, magis sequendum est. Nam extra rem possessoris vel operas ei per liberum hominem acquiri inauditum est.

Emendata quædam libro quinto Codicis.

CAP. VI.

IN l. cx. §. quod & in his C. de nat. lib. delenda sunt hæc verba, *vel ascendentium*. nam vt iniquum & falsum est patrem naturalem non succedere ascendentibus filij naturalis, hoc est, patri suo vel auo aut proauo. In l. 2. C. rer. amot. legēdū *ediçto perpetuo promittitur actio*, vt l. 1. C. de alien. iud. mut. *ediçto perpetuo promittatur*, vt in Bas. ἐπιγγελαται, & similiter l. vlt. C. de act. emp. *promissæ non permissæ* & l. 1. C. si adu. solut. *promissum beneficium*, ἐπαγγελ θείσα βοήθεια & in l. ad finitatis C. com. de suc. In l. 7. C. sol. mat. aut pecunia pro peculio accipitur singulariter, aut rectius Thaleixus, legit, *filie peculium*, vt l. donationes §. pater D. de donationib. In titulo de iu. dot. l. 17. rectissimè libri vet. & Accursius, *Res quarum usufructu sibi deducto, socrus in dorem dedit*. vt sit σάλλησις, sicut l. filium C. fam. etc. l. eam quam C. de fideic. l. filius. §. diui D. de leg. 1. l. qui Romæ §. Flauius D. de verb. oblig. Et in eodem titulo l. 23. legas, *sponte necne contractum habuerit*. vulgò male, *contractum ratum habuerit*. In l. 13. C. de nupt. *amissa scriptura non omissa*, vt in Bas. ἀπολλυμὲν τῆ συμβολαίς. In l. 10. Qui da. tut. pos. vt glossa notauit, & suadent quodammodo hæc verba, *negotij pupillaribus, legendum, tutorem habenti*. falsum enim est, curatorem habenti curatorem dari non posse l. ventri D. de tut. & cur. dat. Et in inscriptione delenda est vox, *militi*. nam miles ne volens quidem ad tutelam vel curam admittitur. & intelligenda est lex de absente sui negotij non Reipubl. causa. Nam absens Reip. causa periculo medij temporis non obstringitur l. 1. C. si tutor vel cur. Reip. causa aberit. & in locum eius alius tutor datur l. quæsitum D. de tutel. In locum absentis ex alia causa neque tutor neque curator l. curator D. de tut. & cur. da. quatenus in ea fuerit. i. abfuerit. In l. 8. C. arb. tut. legendum, *novatione atque acceptilatione*, vt in Bas. ἀφ' μετὰ θέσεως ἢ ἀποχῆς, quod est, stipulatione Aquiliana.

Differentiæ inter tutorem & curatorem.

CAP. VII.

MOdestinus vii. differentiarum exposuit quid inter tutorem & curatorem esset. vè-
ttri curatorem dari ex ediçto prætoris non tutorem. quia nec prætor tutorem facere potuit

- A** potuit. tutorem habenti tutorem non dari, curatorem habenti curatorem dari. Cuius differentie rationem reddidi. lib. 5. Codicis tit. xxxvj. & hæc duæ ex eodẽ Modestini libro. Differentie extant in l. ventri. D. de tut. & cur. da. & ex eodem quoque tertia in l. j. D. qui pet. tu. Matrem puniri quæ tutorem non petit, non si curatorem puberi non petit, vt l. 6. C. cod. Pubes enim ipse sibi petat. nec enim ei inuito peti dariue curator potest, Tutor autem datur inuito, quæ est quarta. Possunt addi alie. Tutorem testamento dari non curatorem. quia lex xij. tab. de tutela non de curatione loquitur. Tutorem in solemnibus adhiberi iure ordinatio, non curatorem l. curatorem D. de auct. tut. l. cum in vna §. j. D. de appell. l. vlt. C. de in litem dan. tut. quia & ius legitimum, vt dixi, tutorem nouit non curatorem. Et hodie tutorem tantum dari impuberi, curatorem puberi & impuberi. Et tutorem tutelæ conueniri finita demum tutela l. 4. in prin. D. de tut. & rat. dist. itẽmque fideiussorem tutoris l. 4. §. hanc D. rem pup. sal. fo. Curatorem fideiussoremue eius vtli negotiorum vel ex stipulatu conueniri etiam manente administratione, vt quæque res minori salua esse definit l. cum curatore. D. de adm. tut. l. j. §. sed si pro tutore D. de cont. tut. l. 16. §. vlt. D. de tut. & rat. dist. & quamuis Paulus satis habeat reddere hanc rationem in l. 4. §. vlt. de tut. & rat. dist. quia non idem in negotiorum gestorum quod in tutelæ actione constitutum est iuxta l. non omnium De legib. vt plerumque solent iuris auctores non admodum perscrutari rationes eorum, quæ à maioribus per manus acceperunt, tamen ratio potestatis hanc differentiam facere videtur quam tutor in pupilli caput habet non curator. quia nec vlla alia actio pupillo est in tutorem ex causa quæ cœperit tutelæ tempore. l. 10. D. de tut. & rat. dist. sed ex contractu tantum paterno & causa præcedente tutelæ, speciali tutore vel curatore auctore. Nec vt idem statuam hac in re esse in tutore & curatore quidquam moueor l. 2. & 12. C. de adm. tut. quæ, vt glossæ quædam notarunt, de generali tantum negotiorum gestorum actione loquuntur, vt l. actus D. cod. non de speciali. est enim in generali vtraque par ratio absurditatis & veilitatis quæ proponitur in l. 9. §. & generaliter & l. 16. D. de tut. & rat. dist. vnde restat hoc tantum inter se hæc duo iudicia distare quod tutelæ sit semper generale, Negotiorum gestorum etiam speciale possit esse l. 3. §. negotia D. de neg. gest. hoc est quod tutelæ non agatur nisi de vniuersis negotiis finita administratione, ex curationis causa etiam de vno negotio.

Interpretatio l. 2. C. si ex pluri. tut. vel cur. omnes vel vnus ag. pro min. vel con. possint.

D

C A P V T V I I I .

- R**es inter alios iudicata vel acta, aliis nocere non potest. Ergo nec si diuisa sit administratio inter tutores vel ipsorum tutorum conuentione vel ex præcepto siue arbitrio testatoris aut iudicis, ea res mutare ius creditoris pupilli non potest, vt cum vna sit persona pupilli qui ei obligatus est vnũque patrimonium, non experiatur cum quo volet ex tutoribus non obseruata diuisione tutelæ l. inter. l. Titium §. vlt. D. de adm. tut. & tamen l. 2. C. si ex plur. tut. omnes vel vnus ag. & c. disertè ait diuisa tutela per prouincias his tantum omnibus insinuãdam esse litem quæ pupillo infertur qui in ea prouincia tutelæ officium sustinent ad quam res pertinet qua de agitur. Sed animaduerti insinuationem illo loco significare denunciationem illam solemnem futuræ litis quæ olim erat in vsu, idque l. j. C. Th. de denunc. vel edit. ref. vnde d. l. 2. sumpta est, apertè demonstrat, à qua denunciatione certa vtrique parti erant constituta tempora ad causam agendam, exceptis quibusdam actionibus, in quibus hic ordo non obseruabatur. hanc ergo denunciationem solemnem his vel ab his tantum fieri oportet qui in ea prouincia vnde lis emerit tutelam gerunt, & his omnibus licet testamento aut ex inquisitione dati sint tutores vt ait d. l. j. non tamen & omnibus auctorebus lis agenda est. satis enim est diuisa tutela per prouincias si in sua quisque prouincia auctoritatem interponat, nec tametsi necesse sit omnibus qui in vna prouincia tutelam gerunt denunciari litem, etiam necesse est ab omnibus eius prouinciæ tutoribus vel auctorebus omnibus litem peragi. l. vlt. C. de auct. præst. nam & cum indiuisa est tutela denunciari lis debet omnibus d. l. j. quæ peragi vno auctore potest. vbi vero illa denunciationum & temporum obseruatio cessat, vt in actione creditæ pecuniæ si ad eam pecuniam soluendam minor aut tutor vel curator eius conueniatur euidenti;

Tom. 5,

D d d d iij

chirographo, vel si quæ alia actio non excedat summam C. aureorum l. 3. & 6. C. Th. de A denunt. vel ed. ref. protinus creditor agit cum quibus ei commodum est etiam cum his qui in altera prouincia tutelæ officium sustinent, aut cum pupillo, similiter ex eis vel vno auctore.

De iudicio episcoporum lxx. C A P. I X.

Quod in capitulis Caroli magni legimus episcopum damnari testibus lxxij. idem legimus in condemnatione Marcellini Papæ, in lxxij. comparentibus cum fuisse damnatum, & alio loco. Intra lxxij. testimonia ipsum iudicem, ipsum reum, ipsum semetipsum innocentem seruare aut infidelem damnare, quoniam, inquit, in lxxij. libra occidua in reparationem resurgit aureos. Lego, aureos. quoniam libra auri in Occidente tot aureis æstimatur ex l. quotiescunque C. de suscept. & arc. libra igitur testium. i. lxxij. vt quadriga iij. πλείας ix. & libræ quoque iudicium quod constat iudicibus lxxij. quot videntur etiã desiderati in exauguratione episcopi. nam rotundato numero, sicut cum lxx. interpretes bibliæ sacræ dicimus, videtur scriptum in l. 19. C. Th. quor. app. non rec. Chronopium ex antiste fuisse damnatum in iudicio lxx. episcoporum.

Cur serui qui sunt in fuga nec vendi nec donari possint.

C A P. X.

Serui qui sunt in fuga etiam si furtiui non sint, quia nec natura patitur vt idem sit fur & res furtiua, nec ius ciuile vt qui alterius rei possessione dominium subuertere non potest, subuertat sua, tamen vtilitatis causa receptum est vt pro furtiuis habeantur, ne vsu capi vel longi temporis præscriptione acquiri possint. l. j. C. de seruis fugitiuis. Et S. C. quoque quod factum est ad legem Fabiam de plagiaris eorum venditio & donatio inhibita est l. in fuga. C. ad leg. Fab. l. 2. D. eod. l. 5. in fine C. de ser. fug. An ne per causam venditionis plagiarij vel qui proximi plagiaris sunt sollicitatores alienorum seruorum, redemptis forte à domino seruis, eludant plagij publicum crimen in fraudem Reip. qua ratione Græci vtuntur in d. l. in fuga. An vero, vt à fuga serui deterreantur, si nec recipi se posse à quoquam vel celeri impune intellexerint, nec acquiri alteri titulo vlllo vel auctoritate iusta, veluti emptionis aut donationis. quam rationem adiuuat. l. 12. C. de agric. censitis & l. 6. C. de ser. fug. quæ & fugitiuos si eos occultator adserat in libertatem aut vindicet esse suos protinus iubet adhibitis tormentis interrogari cuius dominij cuiusque condicionis sint, adiecta eadem ratione, vt à fuga deterreantur, quæ etiam efficit ne in commissum cadant l. vlt. §. serui D. de Publican. & ne in arenam se dando vel alio periculo discriminis vitæ, domini potestatem effugiant l. vlt. D. de fugit.

Cur de filio corrupto nulla sit actio prodita.

C A P. X I.

De seruo corrupto actionem prodidit prætor in duplum, actionem mistam. Cur non & de filio corrupto? dixeris apprimè rectissimè ex sententia l. vt tantum §. j. D. de ser. cor. corrupto seruo minui patrimonium domini, dignitatem & famam domus integram manere. nec enim seruuli labem familiæ dignitatem labefactare. filio autem corrupto, non minui patrimonium patris, nec enim filios esse in nostro patrimonio, sed minui dignitatem splendorémque familiæ, cuius infamiam prætor existimauit neminem sanum promulgaturum, idcirco nec dedit actionem de filio corrupto. At si quis velit corrupto filij vel filiæ suæ animo, in corruptorem potest experiri vtili iudicio. i. in factum, verbis obsecris, temperatis, mollioribus, vt non faciat mentionem corruptionis & opprobrij, quod suæ contigit domui, in qua officio iudicis æstimabitur quod ex filio commodi perciperet pater si esset bonus & frugi, vt filio subrepto in actione furti quæ patri competit æstimatur quãti patris interfit veluti ob lucra acquisitionum quæ fur interceptit patri, eaque duplantur l. cum qui §. si filiusfam. l. mater. D. de fur. Affectionis rationem haberi verum non est.

Vti

A

Vti accipienda fit l. si feruus D. Commod.

CAP. XII.

QUod ait l. si feruus D. Commod. re dominica inuito domino à seruo commodata L. Titio scienti nolle dominum eam rem commodari, domino commodati competere actionem & furti & conditionem furtiuam, sic accipio vt vtraque experiri possit furti & commodati, cum non adiciat, quod semper auctores adicere solent, altera cum debere esse contentum. nam & ita constat admitti cōcursum actionis furti & mādati furti & negotiorum gestorum vel tutelæ vel depositi vel locati vel pro socio l. 45. & 46. D. Pro soc. l. si mandauero 22. §. si tibi D. mand. l. 3. C. de pos. l. si sacculū. D. cod. Quod dicas eum
B qui agit commodati, ratum habere commodatum, vt in specie l. 1. C. de fur. is qui agit mandati videtur ratum habere mandatum. ergo & furti quoque eum non agere. alioquin secum pugnare, nempe improbare quod L. Titius cum seruo gessit agendo furti, & probare agendo commodati, vel mandati. dicam diuersas esse species, & in l. si feruus, dominum agere commodati ex contractu serui vt rem suam recipiat non vt probet factum. In l. 1. C. de fur. dominum agere mandati non vt pecuniam suam recipiat, sed vt L. Titius mandatum impleat & ex bona fide fundum restituat sua pecunia comparatū. quo genere planè habet ratum omne id quod cum seruo L. Titius gessit. Si ageret mandati ad pecuniam recipiendam duntaxat, non prohiberetur etiam furti agere. ex quo apparet quàm malè in d. l. si feruus, Accursius suppleat, electa actione commodati extingui actionem furti, quod planè est ac si diceret, exacta re furtiua furē absolui pœna. Soluitur quidem conditione furtiua, quoniam vtraque actio commodati & cōdictio furtiua respicit ad rei persecutionem. sed non soluitur etiam actione furti pœnali. & in l. si is cui commodata D. de furt. hodie constat actionem furti non significare actionem furti pœnalem, sed conditionem furtiuam, vt in l. cum furti D. de in lit. iur. Actio furti genus est l. cum qui §. qualis D. de furt. cuius species duæ, vna ad pœnam duntaxat, quæ generis nomen retinet, altera ad rem quæ dicitur cōdictio furtiua. & hac si prius actum sit actio commodati ipso iure perimitur, quia commodati actioni cum sit bonæ fidei inest exceptio doli. Sed si prius actum sit commodati, cōdictio furtiua quæ stricta est non perimitur nisi posita exceptione doli mali l. qui seruum §. si is cui rem D. de obl. & act. Cetera quæ aliter Accursius de l. si is cui exequitur in d. l. 45. *δακρύων δ'είται.*

D

Ad §. postea. Inst. de suc. libertorum.

CAP. XIII.

FALSUM est ius mutux successionis quod habent libertorum liberi ex l. 4. C. de bon. lib. Excluso patrono, etiam eos habuisse iure veteri, ex quo idem illud Iustinianus repetierit. nam tantum abest vt in §. illud. Inst. de grad. cog. id se dicat ex veteri iure repetere, nec aliter suum se id facere quam alia multa quæ ipse cum & antea prodita fuissent, in meliorem ordinem reduxit, quod adstruit quidam, vt nominatim referent: Græci sententiam d. l. 4. βασιλικῶν 49. tit. 1. scribant, ἢ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ τερὸν ἢ αὐτὸς τῆς πατρὸς εἰς τὴν ἀλλήλων κληρονομίαν τῶν ἀδελφῶν χαλεῖν. Falsum & illud fratrem collibertum aut ingenuum fratri ab intestato heredem esse in semissem tantum, patronum patris suumue in alterum semissem, cum & ex eadem constitutione idem adiciant, penitus cessare ius patronatus his verbis, ἢ βέλεται ἢ ἀδελφῶν τὸ πατρωνικὸν δίχμον ἀργεῖν ὡς ἢ αὐτὸς τῆς πατρὸς εἰς τὴν ἀλλήλων κληρονομίαν, ἢ μὴδαμὲν χῶραν εἶναι τῆ πατρωνικῆ ἀδελφῶν. Vnde apparet quæ verè illa quæ dixi Ioannes adstruat, vt efficiat non malè in §. postea Inst. de suc. lib. ex lege Papia referri liberto moriente vno filio relicto, perinde partem dimidiam patrono deberi ac si is sine vlllo filio filiaue intestatus decessisset, quod, si credere dignum est, etiam ante Constitutionem Iustiniani, & hodie ex Cōstitutione Iustiniani è duobus filiis liberti vno mortuo intestato, alter pro semisse tantum patrono obstarer. & quàm igitur rectè
F pro intestatus iam pridem reposuerim testatus in d. §. postea. cui similis error infederat etiam in §. imprimis. Inst. de eo cui lib. cau. bo. add.

Differentia inter operas officiales & fabriles, vel alterius artificij operas.

Multum interest promittat quis operas officiales vt patrono libertatis causa, an fabriles aut pictorias vt cuiuslibet non libertatis causa. Illæ in officij, hæ quasi in pecuniæ præstatione sunt l.6. D. de op. lib. Et in promissione officialium non rectè adicitur persona alterius solutionis gratia, quia officium non soluitur alij quàm patrono l.10.11.12. D. eod. In promissione fabrilium adiectio extranei valet si quis ab extraneo vel patronus à liberto stipuletur non libertatis causa certi artificij sibi dari aut Titio l.23. D. eod. *Et libertus, inquit, obligatione soluetur si tales operas extraneo dederit quales patrono præstando liberaretur.* Vbi manifesta est traicctio verborum. Scribendum enim, *si tales operas patrono dederit quales extraneo præstando liberaretur.* quia scilicet eas non vt patrono sed vt extraneo debet. Item **B** officiales solus libertus soli patrono debet & soluit, non filio patroni exheredato, non extraneo heredi, non marito patronæ, non fideicommissario Trebelliano l. si patroni D. ad Trebel. l.10. C. de op. lib. Possunt tamen si in officio sint etiam alij præstari iubente patrono, quia ipsi patrono præstari videntur quæ amico patroni eo iubente præstantur l. 9. & 27. D. eod. l. si non sortem §. libertus D. de cond. ind. Fabriles autem vel alterius artis operæ à quocunq; cuiuslibet debentur & soluntur d. l.9. Et officiales natura debentur, ac proinde neque iuratæ neque promissæ si soluantur non repetuntur. Aliæ operæ non debentur nisi ex contractu, & per errorem indebitæ solutæ repetuntur d. §. libertus. hæ debentur ex contractu, non ex iureiurando, illæ etiam ex iureiurando. & in idiotismo à nobis etiam appellantur, *Iuræes*, Officiales non transeunt in heredem extraneum, nisi quæ **C** iam defuncto deberi cœperunt, veluti indictæ aut petitæ. Nam si egerit patronus de operis & pendente iudicio decesserit, translatio iudicij heredi extraneo danda est. Sic legendum in l. si operarum D. de op. lib. Filio autem qui patri heres extitit licet abstinerit se, licet non extet, vt ait d. l. si operarum (extare est constare & perseverare heredem esse) etiam si defunctus cum liberto operarum iudicio non egerit, operas quas volet indicere & petere licet. l. 4. l. cum patronus §. j. eodem tit. Fabriles & aliæ quæ cuiuslibet deberi possunt, transeunt in omnes heredes. l. 6. D. eodem. ac postremo officiales non cedunt antequam indictæ sint quia ex commodo patroni cedendæ sunt, Fabriles cedunt ex die interpositæ stipulationis. l. 22. & 24. D. eod.

D

Regularum iuris, quas iurisconsulti à maioribus per manus acceperunt, eos rationes neque nimium diligenter conquirere, neque reddere nimis bonas.

C A P.

X V.

Pvgnant sæpe iurisconsulti inter se ob rationes regularum iuris antiqui, & cum de regula inter eos constat, non constat tamen de ratione semper: vt cum per manus traditum esset, cum qui cõueniri potest noxali iudicio, ipsum eiusdem serui nomine eodem iudicio non agere l. pen. C. de fur. & hanc redderet rationem Vrseius ex Proculo, seruo **E** communi meo & tuo, occidente aut vulnerante seruum meum proprium, ideo scilicet non esse mihi in socium noxalem actionem, ne sit in potestate serui vt vni soli seruiat l. si seruus seruum. §. j. D. ad leg. Aq. quæ si vera est, eadem efficeret non esse mihi in socium communi diuidendo actionem quasi noxalem. quod tamen falsum est. l. si seruus communis. D. de fur. & eadem rursus efficeret ne dominus vnquam teneretur noxali iudicio ex delicto serui, ne sit in potestate serui vt dominum mutet, cum tamen constet hac vna in re seruum domini deteriores condiciones facere posse. l. j. §. quod igitur D. de vi & vi ar. Iulianus ad Vrseium notauit l. cum seruus. D. de nox. act. idcirco cessare potius noxalem actionem quod si extraneo seruus communis dånatum dedisset mecum noxali iudicio in solidum agi posset. l. 8. D. eo. in qua legèdum, *scilicet non aliàs poterit, &c.* & absurdū **F** sit eos inter se agere noxali iudicio qui in ea causâ sūt vt serui nomine tãquã domini nox. actionē pati & excipere debeant, quæ ratio etiã efficit vt inter se socij nõ agāt de pecul. l. hinc

A hinc quaeritur §.vlt.&l.seq.D. de peculio.nam qui agit de peculio vel noxali, non se, sed aduersarium dicit esse dominum & possessorem. Denique vt extraneus his iudiciis cum domino agit, non vt dominus. quam rationem videtur Iulianus ducere ex Sabino, qui vt constat ex l.vt rācum §.si seruus D.de ser.cor. comparauit hac in re seruum communem seruo proprio.hic si alij seruo meo proprio noxam fecerit, cessare noxalem actionem, & similiter si seruus communis, seruo meo proprio.noxalem enim actionem pati meum est extraneo agente siue ex parte siue in solidum dominus sim, non extranei vel socij me agente. quia nec scindere hominem possum vt pro parte cum socio agam, cum is homo noxā seruo meo nocuerit toto pectore corporēque suo, non parte. & Vlpianus qui Iuliani rationem sequitur d.l.8.&l.fed & si viuus §.si seruus.D.de iniur. non veram rationem Proculi sed sententiam, vt arbitrator, dicere voluit, in d.l.si seruus seruum. Nesciebant sæpe iurisconsulti veras rationes regularum iuris antiqui, vt nec nostri iuris Gallici veteris, hodie causas nouimus omnes, nisi è re nata forte & incommodo quod obtigerit aliquo, quales sint admoneamur, & non exquirebant etiam iurisconsulti admodum rationes iuris traditi per manus. & satis erat eis nonnunquam edicere, *Non omnium quæ à maioribus tradita sunt rationem reddi posse. vel ita receptum aut constitutum esse,* vt in l.4.§.vltim.D.de tut.& rat. dist.etiamsi non deficeret optima ratio differentia inter actionem tutelæ & actionem negotiorum gestorum, quam notauit. cap.vij.tamen satis habuit hanc reddere, *Quia nõ idem in negotiorum gestorum quod in tutelæ actione constitutum est.*

C *Restituuntur græca verba in l. antepen. §. si quis autem C. de recep. arb.*

C A P. X V I.

Nondum quisquam fideliter restituit Græca verba l.4.§.si quis autem C.de recep. arbit. nam si scribas, *δὲ ἀπιλέγω*, quia perfecta oratio est quæ neque verbum *ὁμολογῶ* neque aliud quodquam desiderat, perspicuum est non congruere eam orationem sententia legis, quæ hoc vult ex imperfecta scriptura in qua scilicet verbum *ὁμολογῶ* desideratur, obligationem nasci & actionem in factum, puta si L. Titium iusserit arbiter dare certam summam, & ille sententia arbitri subscripserit, Dare, omisso verbo, Promitto, non ideo minus obligatur ex subscriptione sua : nam & testamentum non ideo minus valet quod in nuncupando herede omissum sit verbum directum, Esto l.j.D.de hered.inst.l.7.C.de testam.nec fideicommissum, quod omissum sit verbum, volo. Et generaliter quod adiectum vel repetitum verbum *ἀπὸ κοινῆ* perfectum sensum rectumque sermonem non stribiliginem facit, pro adiecto habetur l.verbum C.de fideicom. l. cum pater §.cum imperfecta D.de leg.2. Conseruanda enim est ratio recti sermonis l.Plautius. D.de aur. & argen.leg.Rursus in d.§.si quis autem quod addunt quidam *πληροφορεῖν* vel *διωλοθεῖντα δίδδουαι*, vel *ἐντιμῶαι*, nullo vetere libro auctore mihi perspicue comprobare possint, qui in tribus ita clarè scriptū legi, *Si quis autem post arbitri definitionem subscripserit ἐμείδουαι* vel *ἐπιχέουαι* vel *πληρῆν* vel *πάντα ποιεῖν* vel *δίδδουαι*, &c.

E *Querelam inofficiosi testamenti imitari actionem iniuriarum.*

C A P. X V I I.

VT iniuriarum actio dissimulatione aboletur & renunciatione, ita querela inofficiosi testamenti l.8.§.si quis post rem l.nam etsi §.j.D.de inoff.testam. l.j.C. de in int.test. min.vt iniuriarum filij nomine, ita querela inofficiosi testamenti non agit pater inuito filio quia filij iniuria est d.l.8.in prin.filij indignatio l.filius D.eod.Et vt actio iniuriarū magis contumeliae & doloris quàm pecuniae persecutionem habet, tametsi lis pecuniariter aestimetur l.2.§.emancipatus.D.de collat.bon.& profecto querela, inofficiosi testamenti principaliter causam doloris agit, & notæ quam filio immerito per exheredationem inflixit parens potius quàm pecuniae i.hereditatis. Quo fit vt sicut iniuriarum actio in bonis nostris non computatur ante litem contestatam l.iniuriarum 28.D.de iniur.ita nec querela inofficiosi testamenti. & in hanc rem est admodum singularis l.j.§. sed si puta. D. si quid in fraud.pat. Actionibus igitur quæ vindictæ potius quàm pecuniae persecutionem

habent, veluti de moribus, ingrati in donatarium vel libertum, iniuriarum, deinceps etiā ^A adiungamus querelam inofficiosi testamenti, & adfirmemus in multis eam imitari actionem iniuriarum. Exheredationem iniuriæ speciem esse.

*Lege obligari non tantum eum qui contra, sed & qui secundum
præceptum legis facit.*

C A P V T X V I I I.

Non tantum lege obligatur qui contra præceptum legis sed & qui obtemperans legi secundum præceptum legis facit, auctore Modestino in l. obligamur. D. de obligat. & act. cui & metaphrasis βασιλικῶν adstipulatur, in quibus ita est, Νόμος ἐνεχόμεθα, ὅτι περιβαρχέντες ἢ ἐναρτέ μδοι τῶ νόμῳ ποιεῖ μδοι. quod mihi videtur posse explicari ex l. 20. D. de ex ^B cept. quæ docet aliquando exceptionem opponi ei qui facit quod facere debuit, vt si venditor rem venditam tradiderit, & postea eiusdem rei dominio alio iure quæsito vindicet rem ab emptore, repellitur exceptione rei venditæ & traditæ. l. j. D. de exc. rei vend. & tr. nam vt liberamur non tantum ipso iure, sed etiam beneficio exceptionis. l. qui res §. mihi Romæ l. qui hominem §. stipulatus D. de solut. ita obligari nos verè dici potest non tantum ipso iure sed etiam si posita exceptione adstringamur in eo perseverare quod fecimus secundum præcepta legum, ex eo quod iure fecimus, puta quod rem venditam ex fide bona tradidimus. quinimo si eam cuincamus, obligamur etiam actione ex stipulatu in duplum vel actione ex empto l. vindicantem & l. seq. D. de cuiet. Sic fit vt ex eo quod iure fecimus non minus obligemur quàm ex eo quod fecimus iniuria. ^C

Constantini leges de admittendis bonorum possessionibus.

C A P. X I X.

In l. pen. C. qui admitt. ad bon. pos. neque Basilicum neque ^C πῶδας hæc agnoscit verba, facti vel absentiam. nam vterque sic habet, ἕαν ἀφ' ἀρροικίας ἢ ἀγνοίας ἢ οἰονδὴ ποτε ἀλλοιολογισμῶν, si per rusticitatem vel ignorantiam vel quamcumque aliam rationem. quod vt placet valde, ita me cogit ignorantiam vel rusticitatem accipere pro imperitia iuris. l. 3. §. Si quis ignorans D. de S. C. Sillanian. Hæc enim est mens Constantini in d. l. pen. quæ refertur l. vlt. §. nos itaque C. de cur. fur. nullum excludi commodo bon. possessionis ob ^D id solum quod intra tempora bon. possessionem solemniter non petierit à prætore, modo si eam interim agnouerit. Iure necessariam esse solemnem petitionem dationemque bonorum possessionis quæ fiat solemnibus verbis apud prætorem vel præsidem. Sed si rusticus forte vel quis alius iuris ignarus vel qua alia ratione præpeditus sibi delatam morte alterius bon. possessionem intra tempora solemniter non petierit, non ideo commodum eius amittere si modo eam interim admisit & agnouerit. Et adiicit idem Constantinus l. vlt. eod. tit. qualemcumque testationem amplectendæ hereditatis factam apud præsidem vel magistratum municipalem intra constituta tempora sufficere & pro solemnem petitione cedere ac præterea præmaturam testationem sequentis gradus cognati. i. quæ fiat nondum præteritis diebus datis proximiori cognato, eo postea repudiante vel omittente bonorum possessionem valere perinde. atque si suis sita curriculum fuisset. Igitur tria sunt val ^E de noua quæ illis duabus Constitutionibus Constantinus Imperator induxit vt apud magistratum municipalem agnosci posset bonorum possessio, quæ olim peti & dari à magistratu municipale non potuit, quia non habuit mistum imperium, & datio bonorum possessionis est misti imperij, dare bonorum possessionem prætorium vel præsidale non diuuirale. Vt necessaria solemnem petitiōque non esset, quæ fuit olim necessaria l. i. C. com. de success. l. 20. in fi. D. de except. vt præmatura agnitio facta intra tempus datū proximiori cognato, eo deficiente rectè facta intelligatur, quod olim non obtinuit l. si filius. §. cum filius. D. de bon. lib. Post Constantinum Theodosius & Valerianus Imp. etiam citra testationem existimarunt sufficere qualemcumque iudicium admittendæ bon. possess ^F sionis. l. j. C. Th. de cret. vel bon. poss. siue vt Græci interpretes aiunt οἰονδὴ ποτε ἔμφρασις ἢ χαπαδῶχης. quod & Iustinianus probat. §. vlt. Inst. de bon. poss.

De

A

De manumiffione per cenfum. Cicero emendatus.

C A P V T X X .

VT inter prudentes magnam contentionem fuiſſe vtrum rati habitio retrotraheretur
 oſtendit l. j. §. ſed & ſi quod alius D. de vi & de vi arm. ita ex reliquiis quibuſdam VI-
 piani vel alterius vetuſtiſſimi I. C. quas nobis dedit Claudius Puteanus Senator & diſci-
 plina omni inſtructiſſimus & ingenio prudentiæque acutiſſimus, ſi quis ſeruum ſuum ex
 iure Quiritium non minorem xxx. annis inter ciues Romanos retuliſſet in cenſum, ma-
B gna diſſenſio inter prudentes fuit vtrum ex eo tempore ſeruus factus ciuis Romanus vi-
 deretur quo cenſus eſſet an ex quo luſtrum conditum eſſet. Quidam enim exiſtimabant,
 vt ille iuris auctor eleganter ſcribit, cenſum deſcendere ad diem luſtri, non luſtrum re-
 currere ad diem cenſus. Alij luſtrum retrocurrere volebant ad diem illum quo ſeruus in-
 ter Ciues Romanos cenſus eſſet. Et eam diſſenſionem fuiſſe inter prudentes etiam Mar-
 cus Tullius auctor eſt l. de oratore his verbis quæ reſtituimus ex vet. membranis. *Quid de
 libertate, quo iudicium grauius eſſe nullum poteſt, nonne ex iure ciuili poteſt eſſe contentio, cum qua-
 ritur is qui domini voluntate cenſus ſit continuone an vbi luſtrum conditum liber ſit.* Et verius
 forſitan eſt luſtrum conditum, qui finem cenſui cenſendo adfert ſolemni ſacrificio facto
 in extremo quinti anni (condere enim finire eſt) id eſt diem quo quis luſtratus eſt inter
C Ciues Romanos retrotrahi ad diem quo cenſus eſt manumiffionis cauſa. Nam, vt idem
 iuriſconſultus ait, *omnia quæ cenſu aguntur, luſtro confirmantur.* Quæ confirmantur autem,
 retrotrahuntur l. donationes. C. de don. inter vir. & vxor. l. 40. D. de mor. cau. don. & inde
 rectius in l. vlt. D. quod cum eo, & c. ſententiam à qua appellatum eſt maiorem iudicem
 conſeruare non confirmare. nam ſi eam confirmaret, confirmatio retrotraheretur. nec
 tamen retrotrahi conſtat quod maior ſtatuit iudex l. furti. §. j. D. de his qui notantur
 infamia.

Ad l. 3. C. de her. inſt.

C A P X X I .

DM illes ſeruum communem quem habuit cum fratre heredem ſcripſit vt libertum ſuum
 hoc modo, Ille libertus meus heres eſto, ex quo non ſtatim ſequitur & credidiſſe
 cum ſuum eſſe libertum arg. l. ex his verbis C. de mil. teſt. excidit enim ſæpe nobis falſa de
 monſtratio in herede inſtituendo l. falſa demonſtratio. D. de cond. & dem. quam ob rem
 rectè. l. 3. C. de her. inſt. inde naſci ait quaſtionem volūtatís, pura vtrum inſtituturus cum
 fuerit ſi ſeruum communem noſſet, & dato ei ſubſtituto vulgariter in hunc caſum. Si he-
 reditatem adire nolle vel nõ poſſet, merito quaeri an ſubſtitutioni locus ſit. quaeri etiam
 poteſt an videatur inſtitutus cum libertate, & ſicut in d. l. ex his verbis, diſtinguitur vtrum
 errore lapſus libertum eſſe crediderit, an animum habuerit miles dandæ libertatis, qui
 ſeruo ſuo vt liberto ſuo legauit aliquid, ita in ſpecie & quaſtione d. l. 3. ita diſtinguendum
 eſt, aut errore ductus libertum eſſe credidit, nec per eum ad alium quemquam, cuius iuri
E forte poſtea ſubiiceretur, hereditatem peruenire voluit, & hoc caſu ex voluntate defun-
 cti verba ſubſtitutionis ſic interpretabimur, Si ſibi ipſi hereditatem non adquiſierit,
 quod cum non extiterit etiam ſi iubente domino adierit, ſubſtitutus admittitur. nam
 vbi quem quis inſtituit vt libertum non aliter inſtituturus, ſi is libertus non ſit, omnino
 inuicilis inſtitutio eſt, ſicut cum vt filium inſtituit vel vt fratrem l. j. §. vltim. D. de Carbo.
 edicto. l. aufertur in principio. D. de iure ſiſci l. 5. C. de teſtam. l. 4. & 7. C. de heredib. inſtit.
 Aut verba ſubſtitutionis teſtator retulit ad ius id eſt, ad id quod in iure ipſo eſt, & ea quo
 que tum ſecundum ius interpretabimur hoc modo, cum ſit ſeruus communis, Si neque
 ſibi neque domino hereditatem adquiſierit: vt ſi noluerit adire (poteſt enim nolle e-
 tiam ſi dominus iubeat adire maxime cum domini aut ſerui in inſtitutione nulla ſit facta
F mentio vt l. penult. C. de iur. deliber. & dato ſubſtituto vulgari, ſicut filiusfamil. l. filiam
 D. de auro & argento leg.) ſubſtituto locus ſit, ſi paruerit domino, expiret ſubſtitutio
 vulgaris. & hæc eſt ſententia dict. leg. 3. nec pugnat §. vltim. Inſtitut. de vulgari ſubſtit.

Tom. 5.

E e c

nam etsi instituerit quis seruum alienum quem liberum esse credebat, dato substituto A
vulgari, eidem distinctioni locus est vt si omnino noluerit per eum ad aliam suam hereditatem peruenire, si planè vt liberum instituerit non aliter instituturus, tum substituto
proculdubio locus sit. Si verba ad ius retulit, & ita accepit vt in specie d. §. vlt. & l. si paterf.
D. de her. inst. Si neque sibi neque ei cuius iuri postea subiectus esse ceperit hereditatem
adquisierit, valde dubitetur an substituto locus sit, substituto dicente casum substitutio-
nis extitisse quod iusta interpretatio verborum pertineat ad liberum hominem qui po-
stea redactus sit in seruitutem, & is seruus neque liber fuerit neque in alterius venerit ser-
uitutem, domino autem contradicente nihil referre in potestate sua fuerit testamenti fa-
ciendi & mortis testatoris tempore, an in eam venerit postea, iustam interpretationem
vtrumque casum admittere. quamobrè in re tam obscura vtrinque prolatis iustis & ma- B
gnis rationibus ex decreto Tiberij diuisa est hereditas ex æquo inter substitutum & do-
minum serui, vt apud Philostratum legimus libr. 2. Apollonium inuentum thesaurum
diuisisse inter duos qui de eo inuicem contendebant, in re scilicet dubia & admodum
obscura: & iure quoque veteri, vt Vlpianus scribit lib. sing. Regularum, cum cretione
heres institutus si non cernat sed pro herede gerat, in partem substitutum admittit. & in
specie l. verbis D. de vulg. subst. & l. Lucius de hered. inst. etiam tractatur similiter an in
partem admitti debeat substitutus. videtur autem hallucinatus Tribonianus cui impe-
ratum erat ne vlla essent singula in Pandectis, dum in d. l. si paterf. has literas. As pro sin-
gulis accipiens ita explanauit, alter semis, vt simili errore cum in l. redhibere §. pen. D.
de ædil. edict. scriptum esset, ID REDDI, vt l. item si serui. cod. tit. duas priores literas C
quali singularias ita explanauit incongruè, iisdem diebus. nihil etiã pugnat cum d. l. 3. C.
de hered. inst. quam hoc capite suscepi interpretandam l. neque §. si seruum D. de mil.
test. nam, vt Accursius rectè notat, alia est ratio serui proprii sine libertate heredis insti-
tuti quem testator credebat esse liberum, quia siue non aliter instituturus erat quàm si
liber esset, siue ad ius institutionem retulit, institutio valere non potest. quia & priore
casu noluit non liberum sibi heredem esse, & posteriore serui proprii institutio sine liber-
tate iusta inutilis est.

Distinctione vna multæ leges adductæ in concordiam

CAP. XXII.

L^Egatum puellæ relictum sub condicione, Si L. Titio nupserit, nõ debetur si post mor-
tem testatoris moriatur L. Titius ante nuptias contractas l. 4. C. de cond. inst. quia
condicio defecisse intelligitur, siue impleri testator eam voluerit post mortem, siue nõ
satis egerit quando impleteretur vt l. 10. & l. condicionum D. de cond. & dem. cum eo
tempore quo maxime impleri debuit non fuerit impleta, nec per L. Titium steterit quo-
minus impleteretur. nam si per eum stetisset pro impleta haberetur vt l. 1. C. de inst. & sub-
stit. l. in omnibus causis De reg. iur. Rectè dixi, Si post mortem testatoris moriatur L.
Titius, sic accepta d. l. 4. vt l. in testamento 2. de cond. & dem. nam si viuo testatore mori-
atur L. Titius & testator voluerit post mortem suam condicionem impleri, legatum E
debetur l. qui ex fratribus D. de cond. inst. Eadem ratio est l. turpia §. 1. D. de leg. 1. & l.
filix suæ D. de cond. & dem. Si Titix legauit sub condicione si arbitrato Seij nupserit, &
me viuo moriatur Seius, quo tempore non debuit impleri condicio, & ea nupserit ei le-
gatum debetur. Contrà si post mortem meam Seius moriatur cum ea non nupserit con-
sulto Seij, videretur legatum non deberi, nisi fortè quis dicat obstare sententiam legis
Iulix Miscellæ, verba certè non obstant. Et secundum eandem distinctionem, hac con-
dicione apposita legato, Si Stichum seruum manumiserit, si Stichus moriatur viuo tes-
tatore, quo tempore impleri condicio non debuit, legatum debetur d. l. turpia §. penul.
l. 8. §. quotiens D. de cond. inst. si moriatur post mortem testatoris quo tempore promi-
sca condicio impleri debuit, legatum non debetur l. inde Neratius §. idè Iulianus D. ad F
leg. Aq. eadem distinctio adhibenda est in specie l. annua. in prin. D. de an. leg. Legauit Titio
sub condicione si moretur cum matre mea. mortua matre viuo testatore, quo tẽpore im-
pleri condicio non debuit, legatũ debetur, vt d. l. annua. Cõtrà mortua ea post mortẽ tes-
tatoris

A ftatoris cum nondum cum ea moraretur Titius, dicerem legatum non deberi iſtichum. §. vlt. De adimēdis legatis, & ita hac condicione inferta legato, Si Titio x. dederit ſi Titius moriatur poſt mortem teſtatoris antequam dederit legatarius pecuniam, legatum non debetur l. cum ita datur D. de cond. & dem. ſi viuo teſtatore legatum debetur.

Cur priuatis quàm publicis cauſis dirimendus longiora ſint præſtituta tempora.

C A P. X X I I I.

B **Q**uod cauſis priuatis in iudicio terminandis præſtituta ſint longiora tempora quàm publicis, his puta biennium hodie ex cōſtitutione Iuſtiniani, illis triennium, quam rationē & veteres ſequutos opinor vt cauſis publicis præſcripto anno l. reus D. de mun. & hon. nimirum priuatis plus temporis darēt l. arbitrio §. ſi cuius D. de dolo, id verò tam variè quantum exiſtimo non alia ratione, quàm quod priuatæ cauſæ ſint obſcuriores. M. Tullius 11. de Orat. *Quarum rerum negligētia pleraſque cauſas & maximè priuatas (ſunt enim multo ſæpe obſcuriores) videmus amitti.* Nec his contrarium eſt quod Iulius Seuerianus ait in arte, *Iudices in cauſis priuatis feſtinare ſemper magis quàm in publicis: cunctati ſcilicet in publicis & capitalibus, quod, vt Poëta ait, nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa ſit.* nec enim ideo ſequitur longiora tempora iudici eſſe præſcripta tractandis publicis quàm priuatis conſiliis & cauſis, ſed in priuatis intra triennium feſtinare ſæpe iudicem incūctanter, in publicis cunctanter admodum & timide progredi intra biennium.

De Spadonibus quadam.

C A P. X X I I I I.

Quod eſt conſtitutum l. 5. C. qui teſt. fac. poſ. vt ſpadones teſtamentum facere poſſint, videtur poſſe referri ad cubicularios principis, vt & ſi ſerui ſint, habeant teſtamenti factionem, vt No. Leonis 38. generaliter conſtitutum videmus de ſeruis principis, vt plenam habeant teſtamēti factionem. Seruus publicus Populi Romani pro parte bonorum dimidia teſtamēti factionem habuit, vt Vlpianus ſcribit lib. Regularum, cui ſimilis eſt qui ſe ſtupro effœminari paſſus eſt. Nam & huic, auctore Paulo, non ex maiore parte quàm dimidia teſtamentum facere licet. Seruo autem principis dat Leonis Nouella plenam teſtamenti factionem, & ſeruo cui libet, nedum cubiculario, cum ſoli cubiculario hoc datū eſſet olim tanquam ingenuus. Ab inteſtato autem Spadones cubicularij legitimum heredem habere non poſſunt. l. pen. C. de præp. fac. cub. Poſt eſt etiam d. l. 5. referri ad Eunomianos Spadones quibus l. 17. C. Th. de hæret. omnimodò adimit teſtamenti factionem, vt nec capere ex alieno teſtamento poſſint nec ipſi ſibi facere teſtamentum. Et quod ait Eunomianos Spadones videtur attingere quam qui de hæreticis ſcripſerunt turpitudinem Eunomianorum erubeſcunt proferre in medium, & Theodoritus addita ratione honeſtiſſima, *ἵκετὶ γὰρ καὶ μὴ τῶ μίσθους ἀκοή μάλιστα τὸν λογιſμὸν.* De Spadonibus poſſit videri mirum quod eſt in c. 5. De corp. vit. & ſi oporteat presbiteros clericos eſſe *ὀλοκλήρης*, tamen clero nō remoueri cū qui imminente periculo elephantia conſilio medici excecuerit ſibi virū, niſi nos Æcius doceret ex Archigene Spadones non corripi elephantia, his verbis, *οἶδα μὲν δὲ πῶς ἀποπολιμήσαντας, καὶ μαχαίρα τῆς εαυτῶν διδύμους ἀποτόμουντας, ἐν γὰρ τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐπὶ τὸ χεῖρον τὸ πάθος τοῖς εὐνοχέμοις. ἔ γὰρ αἰετοῖς φασὶν Ἀρχιγένει τῶν εὐνοχέμοις ἐλεφαντιῶντα ἔδνα, ἔ μὲν γυναικας ἐκόλωσ, lib. xliij.* Valde autem quod ad nomen attinet nouum eſt Stephani deductio, vt dicantur Spadones ab Spada, vico Perſico, in quo primum homines caſtrari cœperint.

Reſtituitur græcum verbum in l. 2. C. Com. de leg. 1.

F

C A P. V T. X X I V.

Quod de inſtitutione heredis Conſtantine cauſit vt quibuſcūque verbis facta valeret directis aut precariis l. quoniã C. de teſt. cōſequēs erat idē de legatis cauſeri. quãobrē
Tom. 5. Eccc ij

Iustinianus in l. 2. C. com. de leg. iure legatum relinqui ait non tantum verbis directis, quale esse ait verbum, Iubeo, vt Ulpianus libro regularum dum scribit ita rectè heredē scribi, *Titium heredem esse iubeo*, & ita rectè legari, *heredem meum dare iubeo*, & libertatem ita directò dari, *Liberum esse iubeo*, & quare tamen in d. l. 2. quasi diffidenter cum adfixo dicat Iustinianus, Iubeo forte, ostēdi libro xj. cap. xxv. in causa esse ambiguitatem verbi, quam idem etiam fuisse ait in verbo, *ἐνορκῶ*. Sic enim lego auctoribus libris innumeris scriptis, non vt Alciatus diuisim *ἐνορκῶ*, cum & de verbo vnico lex agat, & ante vt de verbo rogo, volo, mando, fideicommitto, ita mox de verbo *ἐνορκῶ*, quod interpretor adiuro, vel iurando conuenio, eadem forma composito, qua *ἐνορκῶ*, quod est liquidò iuro. Frequens enim est testatores cum iurisiurandi obtestatione heredes onerare legati aut fideicommissi præstatione, vt in l. 3. D. de iu. fil. *Per deum rogo te*, & in §. j. Inst. de fid. hered. *Per salutem principis*. & ita l. cum pater §. filius D. de leg. 2. ponitur, testatorem cum iurisiurandi religione rogasse tabulis data fideicommissa præstari. quæ enixæ preces effectum sunt habituræ, etiam si ab intestato non ex testamento heres rem obtinuerit, omissa in testamento clausula codicillati. quia valde voluisse videtur testator id de quo heredem adiurauit. Male ponit Alciatus ad d. l. 2. exemplum hoc modo, Iuro me daturū Titio c. nam ex hac scriptura neque legati neque fideicommissi petitio est. l. 34. in prin. de leg. 2. Hoc quoque perperam Accursius, Si heres iurauerit se daturum, quod de hac condicione quæri nihil attingat cum ipso iuro remittatur.

*De clausula l. Lucius D. de vulg. subst. quæ abest à Pandect.
Florentinis.*

C A P . X X V I .

Merito videntur abesse à Pand. Flor. in l. Lucius D. de vulg. subst. hæc verba *Aliter si eiusdem ætatis liberi instituti inuicemque substituti fuissent. tunc enim altero defuncto intra pubertatem, eius successio non ad matrem sed ad substitutum fratrem eius deuoluitur.* Nam cū velle videatur opponere his quæ ante scripta sunt aduersum casum, dum ait, *aliter*, non opponit tamen. Posuit enim supra Paulus factam substitutionem reciprocam à patre heredibus institutis filiis impuberibus legitimo & naturali, vbi legitimum vocat quæsitum ex iustis nuptiis, non adoptiuum, cum de matre eius tractet, vxore defuncti, naturalem quæsitum in seruitute vel ex concubinato, qui & ipse ante Constitutiones de nat. lib. solidi capacitatem habuit, vt extraneus quilibet. Hi igitur liberi de quibus egit supra sunt eiusdem ætatis, sed non eiusdem conditionis. Vnus enim est sui iuris, alter in potestate patris. Proinde ex aduerso casus ita proponi debuit, *Aliter si eiusdem conditionis*, consequenter superioribus, vel, *Aliter si eiusdem conditionis & ætatis liberi*, &c. Sed & sic ex diuerso posito casu, vt fuerint ambo eiusdem conditionis, ambo scilicet in potestate patris, legitimi ambo, impuberes ambo, stultum est adnotare, altero impubere defuncto fratrem substitutionis iure præferri matri cum & in iure legitimo matri præferatur, quia consanguineus frater est. §. frater. Inst. de Senatus Consul. Terry. l. 3. §. plane si mater concedat. D. de carb. edic. l. 2. C. Th. de inofficio. testament. l. 2. C. Th. de secund. nupt. Frater naturalis, qui in eiusdem patris potestate non fuit, vt ante docuit Paulus, nec iure substitutionis quæ intelligitur in casum tantummodo vulgarem facta nec iure legitimo, præfertur matri. Quod autem dicitur diuersæ conditionis vel ætatis liberis factam substitutionem reciprocam, valere tantum in vulgarem casum. iam hoc iure D. de vulg. subst. l. 2. C. eodem. hoc adeo verum est vt etiam si miles cui datum est vt puberi non inutiliter substituatur in secundum casum, quod in eum casum verba directa trahantur ad fideicommissum l. precibus. C. eod. similes, inquam, liberos non eiusdem ætatis inuicem substituatur vel vt in specie l. 6. C. de testam. mil. fratrem suum iam puberem & filiam impuberem, mortua impubere intra pubertatem, mater in bonis filix præferatur patruo, nisi probauerit patruus eam fuisse voluntatem militis, vt in vtrumque casum omnimodo substitutio haberet locum.

De obstetricibus quadam. C A P . X X V I I .

Hyge-

- A** Hygenus in fabularum libro refert Athenienfes lege cauiffe, ne quis feruus aut fœmi
Hna artem medicam difceret eamque ob rem antiquos obftetrices non habuiffe,
 vnde eueniebat vt pleræque mulieres verecundia ductæ dum mares medicos adhibere
 nollent curandis partibus quibus mulieres funt, interirent, vt non abs re poftea etiam fœ
 minis medicinam facere permiffum fuerit, & medici qui *γυναικία* fcripferūt hosce libros
 potiffimum fœminis medicis dedicate maluerint, vt Theodorus Prifcianus Viétoriæ Sa
 binæ, ad quam inter cetera de præcipuo eius munere in facienda medicina. Aliquæ mu
 lieres, inquit, quæ voto pofteritatis longo tempore defideratæ adficiuntur medicas accer
 fiuère quas effectus elaboratæ conceptionis felices & peritas exhibuit. Nofti itaque, Vi
 étoria, profiffionis communis hoc magis effe neceffarium minifterium, quæ ex tuis offi
B ciis fedulis in his magnis rebus experimentum habes, quantum aut gratiæ aut gloriæ ac
 crefcat aut medicæ promittenti aut fufceptæ concipienti. Hæc Prifcianus. Hæc vero me
 dicæ mulieres vel vt eft in Basilicis ad l. pen. C. de poft. hæc. *ιατράγισαι*, affæ vel obftetrices
 funt quæ manibus naſcentes excipiunt, & mulieribus ægris medicamenta ſupponunt, de
 quarum vt de medicorû mercibus etiam extra ordinem ius dici ait l. j. §. j. D. de ext. cog.
 & eis non minus quàm maribus medicis imputari culpã ſi qua noxia medicamenta ſup
 poſuerint aut dederint. l. item ſi obftetrix. D. ad leg. Aq. quod nolim tantum accipi de pef
 ſis, quæ & *ωρόθετα* & *εγκολπιμοί* dicuntur, ſed & de his, quæ firmandis fœtibus oppo
 nuñtur & *επομφάλια* vocantur. Sic enim legẽdum eſt Fabij Fulgentij 111. Myth. In um
 bilico matrix catenata constringitur, vnde & epomphalia eodem loco firmandis fœtibus
C opponuntur. Epomphalia non epinephridia. Etiam illud addendum obftetricum ex Cõ
 ſtitutione diuorum fratrum effe arbitriũ æſtimandi an mulier prægnans ſit. l. j. D. de ven.
 inſp. quod hoc multis modis deprehendi poſſit, An ſit virgo, eſt in difficili ac penè impoſ
 ſibili, nec huius rei vſquam legitur obftetricibus delatum arbitrium.

*Iure veteri etiam pupillis legitimam tutelam deferri. Et in libro Regularum
 emendata pleraque.*

C A P. X X V I I I.

- D** VT hereditas, ita tutela legitima tam mafculorum quàm fœminarum proximis agna
Vtis ipſo iure defertur cuiuſcumque ætatis ſint. non ergo adoleſcentibus tantum ſed
 etiam pupillis, quod obtinuit ante Iuſtinianum, qui primus ad legitimam tutelam pupil
 lum vocari noluit. §. item maior Inſt. de exc. tut. ne tutor eſſet alterius, vt eſt proditum in
 Conſtitutione Iuſtiniani, qui ipſe tutore indiget. Erat autem pupillus proximus agnatus
 tutor iure & nomine, non adminiſtratione. nam in locum eius dabatur curator qui ad
 miniſtraret, non etiam tutor, quia tutorem habenti tutor non datur. Et hoc aperte de
 monſtrat Vlpianus libro ſingulari Regularum tit. de tutelis, dum in locum patroni abſen
 tis, vel in locum pupilli patroni filij, qui & ipſe patronus eſt l. eum patronum. D. de iu. pa
 tro. ſcribit alterum tutorem mulieri non peti, niſi ad hereditatem ad eundam & nuptias
E contrahendas ex Senatus Conſult. Nec eo nunc ex loco quicquam demi velim. Nam &
 paulo ante idem euidentius oſtendit Vlpianus alium caſum adnotans quo tutorem ha
 benti tutor datur, ita ferè, *Mulieri virgini ve tutorem dari ex lege Iulia ad dotem dandam, dicen
 dam, promittendam, ſi legitimum tutorem pupillum habeat.* Sic enim perſpicuè ſcriptum eſt in
 originali Regularum Vlpiani quod mihi benigniſſimè communicauit. V. C. Iacobus
 Til⁹ pro ſua eximia humanitate & beneuolẽtia erga me, vt mirer *τύπω* qui nõ habebant
 aliud exemplar longè aliter expreſſiſſe. *ſi legitimum tutorem pupilla non habeat.* Etiam in eo
 dem titulo contra authenticæ exemplaris fidem ſcriptum eſt, *Tutoris auctoritatem neceſſa
 riam eſſe mulieribus ſi mancipia alienent*, cum in eo ſit ſcriptum, *ſi rem mancipi alienent.* quod
 & verba quæ ſequuntur de pupillis exigunt, vt hij etiam in rerum nec mancipi aliena
F tione tutoris auctoritate opus habeant, cum ſcilicet mulieres ea tantum opus habeant
 in alienatione rerum mancipi. In eodem quoque authentico eodem titulo ſcriptum
 eſt, Proculiani, pro Proculiani, vt in P. Fl. beneuolentia pro beneuolentia, cura
 tori pro, curator, non Proculij. In eodem titulo de dotibus ſcriptum eſt rectiſſimè,
viridarius & pictoris. pictoris pro picturis. In eodem titul. xj. ſcriptum eſt, Idem lex

XII. tab. iubet his verbis, SI PATER: vt Vlpiani 7. de off. proc. Verba Consulationis & Rescripti ita se habent. EM INTER &c. Em est demonstratio legis, demonstratio rescripti. Placet etiam valde quod in eodem exemplari scriptum est tit. 15. *Et quandoque liberos habuerint, & eiusdem partis proprietatem. Hoc amplius mulier præter decimam dotem petet legatam sibi.* Miror etiam tit. 16. expressisse formas, *Si vterque vel alteruter eorum nondum eius ætatis sit quæ quidem liberos exigit.* Est enim in archetypo, *nondum eius ætatis sunt, quæ liberos exigit.* Etiam rectius in archetypo tit. 19. *Traditio propria est alienatio rerum nec mancipi. Harum rerum dominia ipsa traditione adprehendimus.* Et in eodem, *Quod si posteaquam adita fuerit in iure cessa sit, is qui cessit, permanet heres.* Et in tit. xx. non est scriptum, *Seruus publicus prætoris* ve, sed, *Seruus publicus prætoriani*, vt tit. 24. *sub imperio prætoriani.* quæ scriptura manifestius vtroque loco exigit, vt emendemus, Pop. Romani, vt l. omnibus D. ad Trebel. Sic titulo 22. rectius, *Seruis hereditariis cibaria dat.* Nec omittam titul. de legatis citra fidem exemplaris hæc verba inserta esse, *Siquidem disiunctim, singulis infolidum debentur.* & desiderari tamen in eo quædam illo loco fateor, illa subaudiri aut reponi rectè nego, & hæc potius subaudirem, *Si quidem disiunctim, singulis partes debentur.* Item in eodem titul. sententia illa (*Idemque est etsi tacitè legauerim. Titio hominem aut decem heres meus dato. hominem dare heredis electio est*) aberrat à fide exemplaris, quod hac in parte tria habet spatia vacua, hæc verba, *Idemque est*, vsque ad verbum, *hominem*, & alterum ab hoc verbo ad istud, *Heres*, & ab hoc rursus aliud ad illa, *hominem dare heredis electio est.* Spatia autem qua mente ductus quis ita repleuerit, nescio. primum enim tacitè non legat qui hominè aut x. legat. Deinde, *hominem aut x. heres meus dato*, legatum est damnationis, non vindicationis. de quo tamen eo loci dicere Vlpianus instituerat & malim sic ea replere, *Idemque est si generaliter legauerim Titio hominem. At si ita, heres meus damnas esto hominem dare, heredis electio est, quem velit dare.* hæc postrema verba in exemplari oblitterata sunt, ita tamen vt adhuc agnosci possint illa, *velit dare.*

Ad l. 6. §. si tibi mandauero. D. Mand. & l. si vendita.

D. de per. & com. rei.

CAP. XXIX.

Qvod ait l. 6. §. si tibi mandauero. D. Mand. *Si tibi mandauero quod mea non inteterat, veluti vt pro Seio interuenias, vel vt Titio credas, mihi tecum esse mandati actionem,* non pugnat cum l. 8. §. mandati D. cod. quæ non dicit ei tantum competere actionem mandati qui mandauerit quod sua intererat, sed tunc competere actionem mandati cum cœperit interesse eius qui mandauit, & retro §. si tibi mandauero, non dicit ei competere actionem mandati cuius nihil interest, sed ei etiam qui mandauerit quod sua non intererat i. aliena non sua causa, vtputa mecum agente mandati eo cui mandauit vt pro Seio fideiuberet vel vt Titio crederet, tum quia mea interesse cœpit, & mihi in Seium aut Titium erit mandati actio, quia qui passus est à me mandati vt sibi crederetur, vel vt pro se quis fideiussor intercederet, hoc ipsum vt mandarem, mihi ipse mandasse intelligitur l. qui patitur. D. cod. Etiam illud adnotabo quod initio ait l. si vendita D. de per. & com. rei vend. *incendium sine culpa fieri non posse*, non pugnare cum eo quod sequitur, *incendium sine patrisfam. culpa fieri posse.* Vtrumque enim est verum, hoc specialiter, illud generaliter. nam & si fiat incendium sine culpa patrisfamiliars, non tamen sine aliorum culpa. & quod accidit aliquando fortuito casu, eo illud haud quaquam infirmatur. Rectè enim Nou. 44. & 94. *τὰ συμβαίνοντα ἀσυνίως ὁδὲ ἀνὲμποδῶν ἑαίη τοῖς χεθόλῃς,* & Nicetas in lo. Comneno, *ὁ νόμος τὸ ἀσύνειον ἠγασόμεθα.*

De his qui ob ætatem vel paupertatem accusare non possunt.

CAP. XXX.

IN enumeratione eorum qui publico iudicio accusare non possunt, quod ponatur pupilli l. vlt. D. de accus. & excipiantur certæ causæ l. 2. D. cod. duco inde ex contrario adolēscētes minores xxv. an. accusare posse, sicut & inter eos qui iudices dari nō possunt l. cum

- A** l. cum prætor D. de iudiciis, dum numerat impuberem, ex eo intelligo quandoque puberem minorem xxv. ann. iudicem dari posse. Sola est lex Iulia de adulteriis quæ nominatim prohibet adulterij accusare minores xxv. an. l. 15. §. lex. D. ad legem Iuliam de adult. videlicet post quatuor menses utiles. Nam intra quatuor menses ad accusationem admittuntur. & nō minores tantum sed & infames, qui aliàs accusare nō possunt d. l. 8. His etiam addit libertinos Paulus libro singulari de adulteriis: quod ex Papiniani xv. Responsorum est accipiendum de libertinis filio orbis aut qui rem sestertiorum triginta milium non habent, vt magis ob orbitatem vel paupertatem ab accusatione excludantur quàm ob cōdicionem libertinitatis, quæ à patronorum duntaxat accusatione eos repellit. nam & ingenui quoque ob paupertatem repelluntur, quæ in eis ita definitur, si rem minorem habeant sestertiorum quinquaginta milium l. 10. eod. & in Nouellis Constantini Porphyrogenetæ, τὰς ἀπορωτέρους τῶν γραπτῶν, τὰς μέχρι Ν. ὑπολείαν ἔχοντας, vnoquoque aureo æstimate sestertiis mille, vt in l. Papiæ, & in edicto prætoris de apertis tabulis ante quæstionem familiæ occiso testatore. atq; ita in libertinis paupertatis definitio hæc est, Si minus quàm triginta aureos habeant, in ingenuis si minus quàm l. de præscriptione autem illa quatuor mensium est l. 4. §. 1. D. ad leg. Iul. de adult. quã ad eos tantum pertinere eodem loco Paulus docet qui accusare non possunt, vel qui accusare possunt, si fœminam accusare velint. nam ad accusandum marem his qui accusare non prohibentur præscriptum quinquennium est l. 1. §. accusationem D. ad Turp.

C *De Nouellis Leonis Philosophi.* CAP. XXXI.

Nouellarum Constitutionum Leonis sopheri quæ multa cotrigunt ex Iustiniano iure quod sequimur, tantum abest vt aliqua sit apud nos auctoritas, vt nec ætate eius vnquam obtinuerint. nam quod nostris hodie, idem etiam sæpe Pop. Romani principibus eueniebat vt quæ constituerant iudicio populi non reciperentur. possum memorare multa. Sed de Constitutionibus Leonis satis habeo referre quod ita in græcis interpretibus scriptum legi. Νεαρὰς ἀρχαίαις ἐξέφευτο μὲν καὶ ἄλλοι πολλοὶ βασιλεῖς, ἐξέφευτο δὲ καὶ ὁ σοφώτατος κύριος Λέων καὶ ἐγένοντο καὶ παρ' αὐτῶν πολλὰ νεαρά, ὅσα ἐκράτησαν δὲ εἰ μὴ μόναι αἰτινες ἐγράψανται. Ἐπιπέσεις καὶ ὡν ἄλλοι παλαιότεροι νόμοι εἰς διελάμβανον, καὶ ὅσα ἐγένοντο εἰς ἀναπλήρωσιν ἐκείνων ὡς αἰ τῶν Ἰουστινιανῶν νεαρά παρῆλπον, καὶ ὅσα εἶπον καὶ τέτων ἐτελῶς καὶ σαφῶς αὐτοὶ γὰρ μόναι ἀπὸ τῶν νεαρῶν τῶν κυρίως Λέοντος τῶν σοφῶν ἔχουσι τὸ κύριον καὶ φέρουσι. αἱ δὲ ἄλλαι πᾶσαι ἠεράκρησαν. Et in pragmatica michaelis ducis & iudicis Attaliorum. Ο μακαρίτης βασιλεύς κύριος Λέων νεαρὰς μὲν ἐκτέθεικε πολλὰς, ὅσα ἐκράτησαν δὲ εἰ μὴ μόναι αἰτινες ἐτέρων νόμων μὴ ὑπόντων ἐγράψανται ἢ εἰς τὸ θεοδικεῖν τῶν ἀρχαίων φέρων τὰς νεαρὰς τῶν Ἰουστινιανῶν ἐγένοντο. Ex igitur Cōstitutionibus Leonis ea tantum obtinuerunt quæ his de rebus sunt de quibus nihil est ante constitutum, veluti de epochis maritimis no. 57. 102. 103. 104. καὶ ἱερολογίας No. 89. καὶ ἐκτυφλώσεως No. 92. & de spatio quo domum ædificatam in agris abesse oportet ab aruo vicini No. 71. qua de re quod antè constituerat Basilius quia non erat relatum in libros βασιλικῶν, quos ipse Basilio patri attribuit non sibi, ac proinde aberrabat à corpore iuris, nec pro lege obseruabatur, Leo supradicta Nouella ita seruati præcipit, vt si terræ latitudo hoc ferat inter eam domum & adfinē agrum tantum intersit quantum duo teli iactus spatij conficiunt, sin minus, quantum vnus. In ea autem pro eis ἀποκλήρωσιν vct. liber habet ὡς ἀποκλήρωσιν, quod est ὡς ἀπόμοιραν, vt partem aliquam ab aruo aut vinea separatam. nam & ἀποκλήρωσιν duobus locis dixit No. 5. pro partem addicere alicui & supponere. Idemque vetus liber in eadem Nou. 71. habet νόμον πῆγης. & infra. ἐγράφη συμπολιτείας, vt No. 78. ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας. & καὶ τὴν ἐκείνην γνώμην & μετέπειθαι τὸ ἀφῆμα, vt apud Harmenopolium, non ποιῆσθαι. Illæ etiam Leonis Constitutiones obtinent quæ ius vetus explicant vt No. 77. aut suppleunt vt No. 5.

F *Ad easdem Nouellas emendationes quedam* CAP. XXXII.

EX eodem veteri libro didici Nou. lxxxii. quæ saluæ si sint subscriptiones testium Iabefactari non vult fidē testamenti ob id solum quod vetustate aut quo alio casu signæ eorum interierint, sic esse legēdum Κελεύομαι καὶ μὴ τὸ σφραγίδος ἢ σωτηρία καὶ ἐστὶ τῆ ἀφῆ-
Tom. 5. Eccc iij

ἦκη, εἰ τὴν ἀξιόπιστιαν αἱ ὑπογραφαὶ δυνάμιντο προσμαρτυρεῖν, μὴ ἀφ' μαρτάνην τῶ ἐῖνοι βεβόαιαν **A**
 αὐτῶ, i. Iubemus etiam si sigilla testamenti non superint, si idoneam fidem subscriptiones
 testamento adhibeant, ne quid ob eam rem testamēti fides infirmeretur. Placet etiam
 valde quod Nouella lxxxiiii. scriptum est τὴς ὑφισταμένων τῶ βίαιον ὁδὸν ἄπορεῖν ἄποφυγῶ
 ἀφ' τῆς πρὸς βασιλέα ἑπιβοήσεως, nō deesse auxilium his quibus vis infertur cum possint
 inuocare principem. & No. xcix. ἄπο γνώμης δολιότητι κινημένων, & No. cvii. δολιότητι
 γνώμης, quod est dolo malo, malitia mala. & No. l. pro τῶ ῥηθείσαι vetus habet re ete τηρη-
 θέσαι, & No. xl. pro χτ' τὸν ὀρέποντα. rectius χτ' τὸ ὀρέπον τῶ χειριστῶ πολιτεύματι. In No.
 quoque xxxiiii. rectissime, περὶ ὁμῶν ἑτερον κέρδους, & intelligit fiscum cui ius vetus addi-
 cit bona tutoris qui vitiauit pupillam suam, quæ multo æquius pupillæ addicerentur so-
 latij loco. & infra, ὡπερ κηλίδα μῶμων. Item No. xxvii. scribendum, ὅτι χτ' ἐν ταῦθα συμ- **B**
 βόαιη. & paulo post ἡ γνώμης ἐκουσιότης εἰς ὑποταγῶν ἔζωεργεται.

Quæ causa ambigendi fuerit in specie l. Aquilius D. de donat.

CAP. XXXIII.

IN specie l. Aquilius D. de don. dubitationem facit, vt opinor, quod scribit Scæuola l.
 Lucius cod. tit. mortuo eo qui gratuitam habitationem alij concessit, heredes eius ha-
 bitationem prohibere posse. & videtur Scæuolam mouisse lex Cincia quæ donationibus
 certum modum imposuit, easque certis ex causis fecit inutiles, & strictius vbique semper **C**
 accepit. & inter cetera hoc ius est, vt donato gratiue concessio vsu domus vel cœnaculi
 vel diætæ habitandi causa non cogatur heres donatoris eum inquilinum ferre, nisi aliud
 dictum sit, etiam si dictum sit vt quādiu vellet hospitio vteretur, quoniam hoc ita stricte
 interpretamur, Quādiu vellet se viuo vel se mortuo sinente herede. & hac ratione ducti
 heredes donatoris in specie d. l. Aquilius, Nicostrato faciebant cōtrouersiam habitatio-
 nis, nec sinebant eum insequentis temporis habitatione frui. sed refelluntur, quia discipulus
 præceptoris donasse proponitur, & remunerationis igitur loco potius quàm meræ do-
 nationis habitatio successisse. Si remunerationis, & quasi solutionis l. 10. §. si domini De
 in rem ver. aut permutationis l. sed & si lege §. consuluit. De per. her. quæ res à mera do-
 natione longissime distat. qua de causa recte dicitur leges de insinuandis donationibus,
 vel de reuocandis & specialiter l. si vnquam C. de reu. don. ad remunerationes non perti- **D**
 nere. Quamobrem tantum abest vt Papinianus in d. l. Aquilius dissentiat à Scæuola, vt
 tacite potius admittat sententiam quidem Scæuolæ esse veram in mera donatione, nō in
 remuneratione præceptoris, quam vtique non oportet accipi restrictè sicut donationem
 ita vt non teneat heredem donatoris quandiu vixerit donatarius idemque præceptor,
 quia & ad remunerationis causam legis Cincix modus non pertinet. Licet enim præce-
 ptori donare in infinitum, quia doctrina certo modo æstimari nō potest.

De legibus annariis vrbis aut municipiorum quedam.

CAP. XXXIIII.

REperio in vrbe Consulatu præscriptos fuisse annos XLIII. apud Ciceronem V. Phi-
 lip. ac similiter præturæ ceterisque magistratibus vrbis suam cuique ætatem. La-
 tinus Pacatus in Panegyrico Theodosij. *Non in amplissimis, inquit, magistratibus adipiscen-*
dis, sed in præturis quoque & adilitatibus capescendis ætas spectata est petitorum, nec quisquam an-
nos comitali lege præscriptos festinatus honoribus occupauit. Aliquando tamen ex indulgentia
 principis aut populi etiam minorem xxv. aut xx. annis legimus Consulatum factum l. i. D.
 de off. Cons. l. quidam D. de re iud. aut beneficio liberorum l. 2. D. de minor. Lampridius
 in Commodus. *Venia legis annariæ impetrata Consul est factus.* Et in eadem Philippica M.
 Tullius plures recenset qui admodum adolēcentes Cons. fuerunt. Et ætas quoque præ-
 turæ aut quæsturæ præscripta legibus annalibus non semper obseruata est. Capitolinus **F**
 in Marco. *Gratia ætatis facta quæstor est designatus.* Spartianus in Iuliano. *Quæstor ante an-*
num quàm legitima ætas sinebat designatus est. Plinius v. i. Ep. *Illum in prætura sum consecutus*
cum mihi Cæsar annum remisisset. Sed exigebatur, vt opinor, plena pubertas semper. i. ætas
 xviii. annorum d. l. quidam l. 19. C. Th. de decur. quæ ἀκροτάτη ἡβη dicitur ab Arriano in
 Iudi-

A Indicis, & ab aliis prima lanugo. Et ita in municipiis minorem xxv. an. constat decurionē creari beneficio principis. nam dignitas, vt eleganter ait l. pen. §. i. de decur. id est pulcritudo oris, quam propriè dignitatē appellari Agrætius scribit, vt illo loco Ciceronis pro Cælio, *Quis non possit huic etati atque huic dignitati?* quæ quidem dignitas certa spes est eius honoris, ea nōnunquam facit vt ex indulgentia principis decurio fiat minor xxv. an. Nā vt Plinius ait in Epist. *ab optima indole non exigitur numerus annorum.* Et Valerianus apud Vopiscum in Probo. *In eo non expectari etatem qui & virtutibus fulgeat & moribus polleat.*

Seruitus vna Ne quis ædes suas altius tollat, ne luminibus vicini officiat.

CAP. XXXV.

B **Q**uæ dicitur seruitus, Ne altius quis tollat ædes suas, ne luminibus vicini officiat, vna est seruitus non duæ, adeò vt qui alterum obtinuit, veluti ne vicinus ædes altius tollat, & hoc adeptus videtur Ne luminibus officiat, & cōtrà qui Ne luminibus officiat, etiam illud, Ne altius tollat l. luminum l. hæc autem D. de ser. vrb. præd. §. prædiorum & §. vlt. Inst. eod. qua de re in celeberrimis vrbibus sæpe disputatur, certe in vtraque Roma fuit frequentissimum his de rebus quæri, & in hoc vbique seruari veterem formam ædificiorum l. i. C. de ser. & aq. l. qui luminibus D. eod. l. εἰσλήνης C. de ædif. pr. & ita Agathias Scholasticus Myrinæus hist. v. Constantinopoli refert magnam fuisse controuersiam inter duos vicinos Anthemium mathematicum & Zenonem Rhetorem, τὸ διοπί-
C νεῖδός χρεῖν ἔσθ' ἄριστον εἰρησύνειον (quæ est de prospectu instituto contra veterem morem) ἢ νεώτερος οἰκονομίας ὡς δὲ τὸ μετρίως εἰς ὑψὸς ἀρθείσης καὶ τῷ φωτὶ λυμυνοῦμένης, de seruitute altius non tollendi & non officendi luminibus. Et similem in eadem vrbe refert Zonaras fuisse querelam mulieris cuiusdā aduersus Petronam præfectum vigilum vicinū suum, πὰς ἑαυτῆς διαίτας ὑψοῦντα, καὶ τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ ἐπισκοποῦντα. & quamuis hoc tantum legibus decretum sit vt si quis contra seruitutem debitam in fraudem vicini ædificauerit, damni habita ratione, nouum opus suis sumptibus tollat l. si quid l. si in ædibus. C. de ser. & aq. tamen Theophilum imperatorem destructo ædificio etiam materiam & solum ad-
dixisse mulieri.

Etiam Impuberes Ciues Romanos certis casibus habuisse olim testamenti factionem.

D

CAP. XXXVI.

Inuenio apud Sozomenum lib. i. cap. 9. lege Constantini etiam impuberibus profiten-
E tibus cælibatum datum ius testamenti faciendi in ipso ingressu monasterij, quod vt Leo philosophus mutauit No. vi. ita quod antiquæ leges permittebant pupillo vt sibi faceret testamentum si esset tribunus numerorum quali dignitate militari supplente ætatem, & consequenter non permittebant patri in cuius potestate esset, ei facere substitutionem pupillarem, id Iustinianus abrogat l. vlt. C. de test. mil. facilius autē tribunatus numeri vel alia dignitas militaris impuberi mandatur maximè ex illustri familia profecto, cum possit maiores natu vicarios, adiutores, consiliarios habere, quàm onus militiæ eidem imponitur, quanquam & id quoque Adriano displicuisse legimus. Valerianus Aug. apud Vopiscum in Probo. *Miraris quod ego imberbem tribunum fecerim contra constitutum Diui Adriani.* Et de eodem Adriano Spartianus. *Nullum tribunum nisi plena barba fecit, aut eius etatis quæ prudentia & annis tribunatus robur impleret.*

Ad l. in omnibus D. de Iudic. CAP. XXXVII.

Papinianus libro x i. Quæstionum tractauit de dotibus, & inter cetera cum scrip-
F sisset idem quod Ulpianus l. si constante §. quotiens D. soluto mat. soluto matrimo-
nio ante diem soluendæ dotis in iudicio rei vxoriæ cōdemnari virum vt mulieri caueat, Sua die dotem reddi, subiicit generaliter, Et in omnibus bonæ fidei iudiciis cum nōdum dies præstandæ pecuniæ venit, si agat aliquis ad interponendam cautionem. i. satisfadationem, ex iusta causa, puta quod debitor labatur facultatibus, condemnationem fieri l. in omnibus D. de iudic. Quia dicit in bonæ fidei iudiciis, ergo non in strictis, nisi scilicet

cum bonorum separatio fit l. 4. D. de separ. l. quotiens §. si semel D. de pecul. Et ita plerumque ubi quid obtinere dicitur in iudiciis bonæ fidei, id existimandum est non obtinere in strictis, ut cum dicitur, In bonæ fidei contractibus ex mora usuras deberi, In bonæ fidei iudiciis pacta facta incontinenti inesse ex parte actoris, In bonæ fidei contractibus patrem non solum de peculio conveniri & de in rem verso, sed & si quid præterea dolo malo eius captus fraudatusque actor est, In actionibus bonæ fidei haberi rationem furti ab aduersario commissi, In bonæ fidei iudiciis affectus rationem haberi, In actionibus bonæ fidei etiam maioribus officio iudicis subueniri. Excipiuntur autem actiones legatorum & fideicommissorum. Nam & si strictæ sint, tamen pleraque mutantur ex bonæ fidei iudiciis, puta ut cautio legatorum præstetur ante diem, quæ tamen est ex edicto prætoris, ut & quæ de hereditate interponitur ante diem non fideicommissoria tantum l. Imp. D. ad Trebel. sed & directa l. inter D. qui satisfacere cog. l. 8. D. de præ. stip. In bonæ fidei iudiciis ex officio iudicis interponitur d. §. quotiens l. quod si in diem D. de pet. her. & ita d. l. in omnibus, cum sit sub titulo de iudiciis, etiam accipienda est, ut officio iudicis ante diem pecuniæ debitæ cautio interponatur. Et ait, *In omnibus. i.* siue generalia sint siue specialia l. pro socio arbiter D. pro soc. & siue sui origine bonæ fidei sint siue postea fiant beneficio exceptionis doli mali, ut l. Seia D. de mor. cau. don. Qui agit ad pecuniam ante diem, repellitur ipso iure, quia & hæc exceptio, Cuius pecuniæ dies non venit, inest bonæ fidei iudiciis. Qui ad cautionem, ex iusta causa admittitur & condemnatur reum.

Eorum quæ in testamento scribuntur, quæ à testatore proficiuntur, quæ ab herede.

CAP. XXXVIII.

Tutor non ab herede sed à testatore protinus proficiuntur l. 7. D. de test. tut. & huius rei argumentum præstat, quod heres ipse tutor dari potest, qui non posset dari si tutelæ datio ab herede proficisceretur, & quod post mortem heredis recte tutor datur, qui non daretur recte si ab herede tutela proficisceretur. & hoc dicitur in d. l. 7. ad discretionem legatorum & fideicommissorum & libertatum, quæ omnia ab herede proficiuntur. Legata omnino ab herede, ut nec heredi ob eam rem à semetipso legari possit, nec post mortem heredis alij. Fideicommissa quoque heredi à semetipso relinqui non possunt, & ab herede proficiuntur, vel ab herede heredis, ut & legata hodie ex constitutione Iustiniani. & libertates similiter ab herede proficiuntur à quo serui liberi esse iussi sunt, ad eum ut nec post mortem heredis dari possint, ut Ulpianus scribit lib. sing. Regularum tit. 1. videlicet si hi quibus dantur heredes instituti non sint. Nam si heredes instituti sint, non à coheredibus, sed à semetipsis, id est, nullo actu, nullave persona media interueniente libertatem accipiunt l. 6. §. ult. D. de her. inst. l. ex parte D. de adq. her. l. 2. §. penult. D. de statulib. vel quod pene idem est ab ipso testatore, ut l. 1. C. de nec. her. ait ab ipso testatore seruum liberum & heredem existere, id est, protinus & à *μείως* etiam ante apertas tabulas, ut Stephanus docuit recte in l. eius qui in provincia D. de rebus cred. Unde nata est regula iuris civilis, libertatem adimi non posse l. si ita scriptum §. Regula D. de lib. & post. quæ tamen falsa esse videtur l. 1. D. de ademp. lib. l. si peculium §. 1. D. de man. test. l. si seruus D. de fid. lib. & verò falsa est, nisi coangustetur ad seruum proprium, quem dominus liberum & heredem esse iussit, ut huic eodem testamento libertas adimatur inutiliter, quia à quo legari non potest, nec adimi ab eo quidquam potest. Ab herede autem ipsimet heredi legari non potest. Ergo nec ab herede ipsimet heredi adimi quidquam potest d. l. 6. in fi. quoniam vna atque eadem causa est & legandi & adimendi.

Ad l. pen. D. in quib. cau. pig. vel hyp. tac. cont.

CAP. XXXIX.

Maior est vis specialis quàm generalis pignoris & maior expressi quàm taciti. quia videntur quodammodo creditori nexa magis quæ specialiter quàm quæ generaliter & perfunctorie pignerata sint, quæ expressa conventionione quàm quæ tacito iure. Hinc fit, ut seruum locatori pensionis nomine expressim datum vel obligatum non possimus manumittere, qui tamen manumittimus recte seruum eidem ob pensionem tacite obligatum

- A gatum vel illatione sola ferui in domum conductam l. penult. D. in quib. cau. pign. vel hypotec. tac. cont. videlicet vt ait lex, antequam pensionis nomine præcludamur. nam moris erat non foluente inquilino pensionem aperiri ædes & describi à publicis officiis res omnes & mancipia quæ in eas intuliffet l. cum domini D. loca. ac deinde ab eisdem officiis obfignari vt l. fi iniuriæ D. de iniur. l. vlt. C. Th. de adm. tut. ac præcludi oftium ædium clauftro adhibito vel conſepto, quod Græcis illo loco eſt τὸ οἶκον ἀσφαλίζεσθαι, quo genere videbatur locator ipſe detinere mancipia quæ incluſerat, nec iam erat taciturnum pignus, ſed reale & corporale & quali manifeſtarium, ideoq; nec à præfixis & præcluſis ædibus ius erat inquilino eorum mancipiorum manumittendorum. Et deriſus eſt, inquit Nerua iuriſconſultus, qui monſtrauerat ſeruos detentos ob pensionem per fenestram manumitti poſſe, puta in fenestra exhibito aut ſe offerente ſeruo & domino dicente teſte populo eum ſe liberum eſſe velle. Deriſus autem eſt non inſultando (nec enim ſolent prudentiſſimi iuris auctores alij aliis inſultare) ſed argumentando, dum oppoſita ratione certa cautioni eius ceteri adſenſi non ſunt. quia ſcilicet ſi ea ratione quam Nerua monſtrauit ſerui manumitti poſſunt quali non planè detineantur, quibus patent fenestræ, non tantum præfigendum eſſet oftium ædium, ſed præfigendæ etiam eſſent vel obſtruendæ fenestræ & proſpectus omnes: quod vtique dixerit nemo. & ſeruus quoque ſpecialiter pignori datus locatori & à locatore retentus in ſuis ædibus, à domino tranſeunte beneficio fenestræ manumitti poſſet. quod etiam dixerit nemo. & eodem ſenſu Seneca XII. Epist. Quemadmodum oppoſita interrogatione ſimili derideatur attende. Et in l. ſed an vltro D. de neg. geſt. cum Labeo dixiſſet negotiorum geſtorum actionem habere eum qui vtiliter negotium geſſit etiam ſi effectum negotium non habuerit, vt ſi domum fulſit & combuſta eſt, ſi ſeruum curauit & obiit, & adnotaſſet Proculus hanc definitionem non eſſe perpetuam, nec enim agere negotiorum geſtorum eum qui domum fulſit, quam dominus quali impar ſumptui dereliquiſſet vel quam ſibi neceſſariam non putauit: hanc adnotationem Proculi Celfus deriſit, deluſit, declinauit oppoſita hac ratione, quia eum tantum dixit Labeo agere negotiorum geſtorum qui negotium vtiliter geſſit. Is autem quem ponit Proculus vtiliter negotium non geſſit qui non neceſſariam rem & quæ oneratura erat patremfamilias aggreſſus eſt: atque ita adnotatio Proculi non potuit aptè accommodari ad definitionem Labconis.

D

Græcorum adnotatio ad extremum verſum l. Fratres C. de inoff. teſt.

C A P. X L.

- A D hæc vltima verba l. Fratres C. de inoffic. teſtam. Excepto ſeruo neceſſario herede inſtituto, quam ſubiiciam adnotatio græcorum interpretum non caret mendo, & tamen cum ſit petita ex intima iuriſprudencia digna eſt vt à nobis penitus excutiat. Verba eius hæc ſunt Ο πότερον γὰρ ἄπορος ἔστιν ἢ ἕσσια, ἀλλήλων ἢ ἑπιπέφαι τῶ ἀδελφῶ τῶ de inofficioſο κτείν. τῆτο γὰρ τὸ νόμιμον ἔπι τὸ ἕπορος μάλλον ἕσσια, ὀφείλομεν δὲ χρῆσθαι, ἢ ὀδὸν ἔπι παντὸς δὲ λ. σὺ ἐλευθέρια γράφοντος κληρονόμου. εἰ γὰρ ὡς ἐγνωμεν ἐν τῶ de teſtamētis οἱ ἕπορος χαίρειται τῶ δὲ λ. ἀπορῆται αὐτὰ ὀδὸν τῶ ἑπιπέφαις ἀπορῆται, πολλῶ πλέον ἢ ὀδὸν ἀδελφῶς ζήτων ἀπορῆται τὸ ἕπορον αὐτὰ ἀδελφῶν ὀφείλει τῶ δὲ λ. ἀπορῆται. Et hic ſenſus, vbi hereditas ſoluendo non eſt, fruſtra permitti fratri querelam inofficioſi teſtamenti. & legem Fratres, potius accipiendam eſſe de hereditate quæ ſoluendo eſt, & non de omni ſeruo cum libertate herede ſcripto. nam ſi, inquit, vt didicimus in libro de teſtamenti, qui ſeruo ſubſtituti ſunt ei præferuntur contra teſtamenti ſeriem, & multo magis frater volens ſuccedere fratri qui ſoluendo eſt ſeruo præferri debet. & hic vero ſenſus ſtare non poteſt. Primùm quia vbi ſit mentio ſerui neceſſarij heredis ferè ſemper ponitur hereditatem non eſſe ſoluendo, vt in lege Ælia Sentia de non manumittendis ſeruis in fraudem creditorum & l. qui potuerunt D. de man. teſt. l. facta §. vlt. D. ad Trebel. & l. ſi ſine §. ſed quod Pap. D. de minor. Cauſa enim inſtituendi ſerui neceſſarij heredis, eſt inopia domini, ne poſt mortem creditores eius famam & exiſtimationem inceſſant. Itaque videtur etiam verſus ille l. Fratres, accipiendus de hereditate quæ ſoluendo non eſt. nam ſi frater præteritus in bonis teſtati fratris præferatur liberto heredi inſtituto,

nisi fratrem qui eum instituit maximis beneficiis adsecutus sit. & præferri quoque eum A
 est æquius liberto Orcino nisi agatur de conseruanda fama & existimatione defuncti
 fratris. Quamobrem in ea adnotatione pro *ἐπιπέρι* legendum opinor *ἀπόπερι*, vt vel ini-
 tium adnotationis suadet eum locum esse accipiendum de hereditate quæ soluēdo non
 est. Nam & vix acturus est frater aduersus seruum heredem scriptum de hereditate quæ
 soluendo non est. Et vbi soluendo hereditas est recte subiicit æquissimum esse vt quem-
 admodum seruo præferatur is qui ei substitutus est, ita ac verò multò magis ei frater ante-
 ponatur beneficio querelæ inofficiosi testamenti. Seruo autem præferri substitutum di-
 xit esse relatum libro de testamentis. quibus verbis haudquaquam existimes notari l. 57.

D. de her. inst. quæ de ea hereditate loquitur quæ soluendo non est, sed l. vlt. C. de

necef. her. inst. quandoquidem in Basilicorum libro de testamentis & in ceteris

omnibus libris committæ sunt Digestorum & Codicis leges. & ex d. l. vlt. B

seruus proprius à domino purè heres scriptus & sub casuali condicio-

ne liber, deficiente condicione si hereditas soluendo sit exclusi-

tur ab hereditate & in eius locum venit substitutus vel

legitimus heres. sin autem soluendo non sit,

seruus liber & heres necessarius fit. quæ

distinctio etiam meritò recipitur

in d. l. Fratres, & adno-

tatio ea profecto

doctissima.

F I N I S.

INDEX COPIOSISSIMVS RE-
RVM, ET VERBORVM, QVAE IN HIS TO-
MIS CONTINENTVR: IN QVO LITERA, T,
cum numero sequente, Tomum indicat:
præcedens numerus, Tomi
paginam.

A	
A Baci ornamentum	231. f. tomus. 5
Abacti animalis accusatio vt proponenda	13. c. d. to. 5
Abactores qui sint, & vt puniendi	203. b. to. 1
Abbas & abbatissa feudū dare possunt	465. d. t. 4
Abbatis nomen quid significat, & quales persona hoc nomine vocari soleant	466. b. t. 4
Abdicare quid	69. a. t. 1
Abdicari iure ciuili filij non possunt	381. f. t. 2
Abdicatio ius omne abscindit filij	225. f. t. 2
Abdicationis, & exheredationis differētia	22. t. 2
Abigeus	203. c. t. 1
Abigei potius sunt latrones, quàm fures	84. f. t. 2
Abigei olim maximè erant Hispani	84. f. t. 2
Abigei vt coercendi	13. b. c. t. 5
Abigeos leniùs coerceri, qui ex stabulo abigūt, quàm qui ex sylua, vel grege	85. a. t. 2
Abigeorum receptores in decennium relegandi	239. a. t. 1
Abigeatus crimen extraordinarium	84. f. t. 2
Abicere, est actionem non recipere	30. f. 31. a. t. 3
Abiuratorum pœna	371. d. t. 4
Abocctandi ius.	221. d. t. 1
Abnutium	338. a. t. 2
Abnutiua duo	24
Abolitio, quæ priuatim datur accusatori	225. d. tom. 1
Abolitiões criminum, & quid sit abolitio	89. d. c. tom. 2
Abortionis qui poculum dant, vt puniendi	208. f. tom. 1
Aborsus vel abactus venter partum efficere non videtur	173. b. to. 1
Abcondere quid animo lucrandi, grauius est, quàm palam suum esse contendere	337. b. c. t. 4
Absens quis dicatur	166. b. to. 5
Absens nemo duci in seruitutem, aut dāuari potest	218. a. t. 1
Absens rectè tutor petitur, sed non absens trans mare	199. f. t. 2
Absens quoque intra eū diem cauere debet, cūm superuenerit	216. c. to. 1
Absens expectatur triennium	235. c. f. t. 1
Absens hereditatem adire cogi non potest decreto prætoris	106. c. t. 3
Absens per se stipulationem contrahere nō potest, per proprium seruum potest	309. c. t. 2
Absens contumax in causa capitali non damnatur	188. d. t. 1
Absens reip. causa an in integrum restitui possit	137. c. t. 2
Absentis loco non habetur captus ab hostibus	166. c. to. 5.
Absenti an rectè donatio fieri possit	306. b. to. 5
Absenti facta donatio, non aliter valet, quàm liberalitatem agnouerit	316. d. to. 1
Absenti absentem tutorem dari posse	166. b. t. 5
Absenti reuerso restitutionem dari, etiam si intra modicum tempus quam redierit, impleta fuerit vsucapio	244. b. t. 1
Absenti mulier nubere potest, absens mulier nubere non potest	128. a. t. 1
Absentem procuratorem dari posse	166. b. t. 5
Absente reo vel actore remedium contrahi posse	166. d. t. 2
Absente altera parte quæ decernuntur, vim rerum iudicatarum non obtinent	187. c. t. 1
Absentes reip. causa munerum ciuil. vacationē habēt, eorum procuratores non item	93. a. t. 4
Absentes non posse testimonium dicere	33. d. t. 2
Absentes tutores ex causa remouentur, vel alijs eis adiungitur	151. c. t. 5
Inter Absentes non fit acceptilatio	121. d. t. 5
Inter Absentes possunt omnes fieri contractus, stipulatio non item	309. c. t. 2
qui sint modi inter Absentes paciscēdi	105. a. t. 2
inter Absentes duobus modis coiri societatem posse	26. d. t. 2
inter Absentes sponsalia, & nuptiæ fiunt	34. b. to. 2. 309. c. t. 2
Absentes trans mare reip. causa, susceptam tunc am deponere	199. f. t. 2
Absentium immobilia hodie vsucapiuntur vicennio	221. c. t. 5

Index rerum & verb.

- Absentiũ loco qui, & quales esse dicatur 17.d.t.1
 Absentibus reip. causa, postquam reuerſi sunt,
 annus datur vacationis 197.a.to.2
 Absentia reip. causa excusat ab omnib⁹ 198.c.t.2
 Absentibus relegati similes 198.f.tom.2
 Absentibus iam, profecturũsue delata tutela ex-
 cusantur omnimodo 198.c.tom.2
 Absentibus non solum, sed & in absentes datur
 restitutio in integrum 10.b.tom.2
 Absentibus secundum præsentes dare, quid sit
 141.c.tom.5
 de Absentibus damnandis 89.f.t.2
 Abstentio hereditatis quid 45.c.f.tom.2
 Abstentio repudiationi comparatur 14.b.to.3
 Abstentionis beneficium 288.a.tom.1
 Acacius Patriarcha, & archiepiscopus Constã-
 tinopolitanus 63.b.tom.5
 Acceptilatio, solutionis imago 311.c.t.2
 Acceptilatio omnem soluit obligationem, &
 quid sit acceptilatio 80.c.tom.2.121.c.tom.5
 Acceptilatio ciuiliſ est solutio 42.b.t.1.121.d.t.5
 Acceptilatio liberationẽ, stipulatio obligatio-
 nem parit 310.c.tom.2
 Acceptilatio non fit inter absentes 121.d.tom.5
 Acceptilatio per procuratorem fieri non potest
 377.c.tom.5
 Acceptilatio quid ab apocha distet 121.c.tom.5
 Acceptilatione tollitur omnis verborum obli-
 gatio 308.c.tom.2
 de Acceptilationibus 121.c.to.5
 Accessio est, qui iussit, vel qui fideiussit 369.c.t.2
 Accessio ei tantum prodest, qui possidet 275.c.
 d.tom.2
 Accessio quando datur emptori 275.c.tom.2
 Accessionis verbum quàm latè pateat 32.c.d.t.2
 Accessionis causa eminus pleraque 117.a.tom.5
 Accessionis esse replere, nõ repleri: augere, non
 augeri 376.b.tom.5
 Accessioni est locus, soluto precario 275.d.t.2
 Accessione heredis etiam legatarius vitur 275.
 f.tom.2
 de Accessione agi potest, re principali recepta
 385.a.tom.5
 Accessiones pro ministris, & aſſecis 369.a.to.2
 Accessiones temporum 78.a.tom.2
 Accidentia & qualitates substantiæ non sunt
 partes 122.c.tom.2
 Accidentia propriè non sunt 359.b.c.tom.2
 Accusare per alium nemo potest 202.d.to.1
 Accusare dominum non potest vasallus in cau-
 sa vel ciuili, vel criminali 547.c.tom.4
 Accusare alieno nomine quibus licet 197.d.to.1
 de iis, qui ob aratem, vel paupertatem Accusa-
 re non possunt 434.f.tom.5
 Accusator quãdo impunè corrumpitur 90.c.t.2
 Accusatore teis suis edere crimina cogẽdi sunt
 203.a.tom.1
 Accusationis definitio 86.c.tom.2
 Accusationis abolitio duplex 203.b.tom.1
 de Accusationum finiendarum tempore 7.c.t.5
 Acerabula b.c.tom.5
 Acherunticus libertus 223.b.c.tom.3
 Acoluthorum munus 232.a.tom.1
 Acoluthi propriè non sunt clerici 344.b.tom.4
 Acoluthi corruptè clericis adiunguntur 344.a.
 tom.4
 Acta, actæ, quid sit 170.d.tom.5
 Actionis definitio 78.c.tom.2
 Actio aut ex delicto nascitur, aut ex contractu
 338.c.tom.5
 Actio non tantum de proprietate vel quasi, sed
 & de possessione esse potest 111.c.tom.5
 Actio non datur ex stipulationibus natura tur-
 pibus 332.c.tom.2
 Actio acquiritur inuito 354.c.tom.2
 Actio quarum rerum non datur 78.c.tom.2
 Actio præscriptis verbis quorsum inuenta 194.
 d.c.tom.3
 Actio præscriptis verbis quæ sit, & vnde nasca-
 tur 28.f.tom.2
 Actio ex stipulatu strictior, quàm vlla alia actio
 stricta 95.d.tom.3
 Actio directa, actio cõtraria, & actio mixta 41.
 c.tom.1
 Actio stricta, certa, & pura 24.a.tom.3
 Actio possessoria cur ita dicta 12.a.tom.2
 Actionis mixtæ species 16.b.c.tom.2
 Actio fiduciæ duplex 123.b.tom.1
 Actio de pauperie 113.a.tom.1
 Actio personalis acquiritur ignorãti 209.d.t.2
 Actio oneris auerſi 168.d.tom.5
 Actio arbitraria 23.f.tom.3
 Actio subsidiaria 8.e.tom.1
 Auctio fiscalis quæ, & quot requirit 12.c.to.4
 Actio inofficiõsi testamenti vnde originem du-
 xit 36.e.tom.5
 Actio ex testamẽto alia certi, alia incerti 358.f.t.2
 Actionis de dolo malo origo 147.d.c.t.2
 Actio de dolo in priuatis iudiciis 9.f.to.2
 Actio de dolo ob re minimã nõ datur 136.a.t.2
 Actio de dolo, & me. cau. est arbitraria 156.c.t.2
 Actio de dolo intra annum datur 143.d.tom.2
 Actio de dolo post biennium nõ datur 156.a.t.2
 Actio quomodo tráſactione tollitur 133.f.to.2
 Actio non tollitur solo pacto 101.f
 Actiones strictæ, & actiones bon. fid. 47.b.to.1
 Actiones personales & mixtæ annorum 30. præ-
 scriptione tolluntur 241.c.tom.1
 Actiones in personam vt olim exercebãtur 198.
 d.tom.5
 Actiones in factum etiã filiis. exercere possunt
 13.a.tom.3
 Actiones ex tutelæ & curationis obligatione
 quali ex contractu 41.a.t.2
 Actiones arbitrariæ quæ sint 26.a.b.to.3
 Actiones arbitrariæ bonæ fidei insunt iudiciis,
 24 b.tom.3
 Actiones fiscales in rem excludi præscriptione
 6.b.tom.4
 Actiones noxales in genere 16.a.tom.2
 Actiones de delictis, siue criminibus 82.a.to.2
 Actio de recepto 47.a.t.1.10.f.tom.2
 Actio si certum petatur 19.b.t.2
 Actio mandati 124.d.tom.1
 Actio mandati, & actio ex stipulatu quo diffe-
 runt 180.a.tom.3
 Actio mandati duobus casibus durat, mandato.
 morte soluitur 177.c.tom.3
 Actio

Index rerum & verb.

Actio commodati	118. f. 118. a. to 1	Actio tributaria	50. f. t. 1. 23 b. to. 2
Actio furti duplex	82. c. to. 2	Actio ad exhibendum quibus datur	195. c. to. 5
Actio furti quando furi competit	412. c. d. to. 5	Actio temporalis in debitorem veterem restituitur	178. c. to. 1
Actio furti concepti	49. b. to. 1	Actio mutui, condictio vocatur	10. a. to. 3
Actio furti manifesti	43. c. to. 1	Actio locati & conducti	39. c. f. to. 1
Actio funeraria in quæ datur	116. a. t. 1. 18. d. t. 2	Actio iurifurandi, & actio rei iudicata	117. a. t. 1
Actio metus causa	106. b. to. 1	Actione suspecti quid intenditur	9. d. to. 1
Actio quæ metus causa vnde originem cepit	138. a. t. 2	Actione ex empto venditor tenetur, ut præstet habere licere	357. d. to. 2
Actio quod metus causa rei continet persecutionem	140. e. to. 2	Actio talionis	184. c. to. 1
Actio quod metus causa cum interdicto concurrat	144. c. to. 2	Actio iniuriarum mixto iure introducta	184. c. t. 1
Actio metus causa post annum non datur	143. d. to. 2	Actio iniuriarum civilis per procuratorem intendi potest	185. c. to. 1
Actio iudicati in dominum aut domino, & heredi & in heredem datur	102. f. to. 1	Actio damni dati	15. c. to. 2
Actio quanti eius interest	182. a. to. 1	Actio depositi	121. d. to. 1
Actio rerum amotarum	36. a. to. 2	Actio depositi in duplum	233. d. to. 1
Actio rei uxoriæ	35. c. to. 2	Actio de in rem verso	25. a. to. 2
Actio finium regundorum	16. c. to. 2	Actio de iussu	25. b. to. 2
Actio ex communi diuidendo	192. c. d. t. 3	Actio momenti	241. d. to. 1
Actio repetundarum, & peculatus morte non finitur	8. b. to. 4	Actio dotis ex quibus causis nascitur	64. d. to. 1
Actio aquæ pluviarum arcendæ	62. f. to. 2	Actio dotis aduenticiæ	65. a. to. 1
Actio de euictione scienti non datur, nescienti datur	513. d. to. 4	Actione hereditatis petendæ quæ continentur	11. f. to. 2
Actio tutelæ quid ab actione negotiorum gest. distet	427. b. to. 5	Actio de dote est priuilegiaria	167. b. to. 3
Actio tutelæ quomodo deuoluitur in actionem negotiorum gestorum	103. c. d. to. 1	Actio vectigalis	12. d. to. 2
Actio negotiorum gestorum	103. d. c. to. 1	Actio in factum	233. d. to. 1
Actio mutua negotiorum gestorum vnde nascitur	9. a. to. 2	Actionis in factum, & actionis præscriptis verbis differentia	40. a. to. 1
Actio confessoria, & actio negatoria	13. c. to. 2	Actio aduersum peræquationem intra annum datur	187. d. to. 4
Actio constitutoria ex antiphora	117. b. to. 1	Actio hypothecaria & pigneraticia	29. c. to. 2
Actione infortoria quis teneatur & vnde id nominis habet	120. b. to. 1	Actio hypothecaria auocat possessionem	221. c. to. 3
Actio nummaria	184. c. to. 1	Actio hypothecaria quarum rerum nomine dari non potest	30. b. to. 2
Actio ordinaria	98. d. to. 2	Actio hypothecaria semel omissa, resummi nequit	294. b. c. t. 1
Actio pigneraticia	22. c. to. 2	Actio noxalis de quadrupede pauperiem faciente	52. a. to. 1
Actio pecuniaria	197. f. to. 5	Actio noxalis ex delicto publico non est	163. c. t. 3
Actio redhibitoria	6. b. to. 4	Actio noxalis extinguitur morte	15. c. to. 2
Actio redhibitoria venditionem rescindit in totum	31. a. to. 2	Actione noxali an dominus nomine serui teneatur	97. f. 38. a. to. 3
Actio restitutoria	135. b. to. 2. 410. c. to. 5	Actio vi bonorum raptorum in quadruplum	233. d. to. 1
Actio restitutoria duplex	113. c. d. to. 3	Actio prætoriana, actio directa	44. a. c. to. 1
Actio rescissoria, & in integrum restitutio quid differunt	164. c. d. to. 5	Actio legis Corneliæ	46. d. to. 1
Actio rescissoria annua contra ius civile datur	112. d. to. 3	Actio Fabiana, & actio Caluisiana	58. c. to. 2
Actio de peculio, quando est in potestate seruus, est perpetua	169. d. t. 3	Actio Pauliana in rem, Fabiana in personam	48. b. to. 1
Actio de peculio ex maleficio non venit	82. d. t. 3	Actio Pauliana quid ab hypothecaria distet	4. a. to. 4
Actio de peculio quando extinguitur	24. f. to. 2	Actio Pauliana locum non habet in his quæ vscapi possunt	289. a. to. 2
Actio velut ex maleficio plerunque in imperitum iudicem datur	46. c. to. 1	Actionis Paulianæ loci tres emendati	169. e. to. 5
Actio incerta, quæ sit	359. c. to. 2	Actio Seruiana	48. c. t. 1
Actio ex empto de modo, ob mendacium ctescit in duplum	125. d. to. 1	Actionis formula	111. f. t. 5
Actio de vendito, eo nomine, non competit	156. d. to. 2	Actionis ver. ius dicendi nullum continetur	168. e. t. 2
Actiones empti & vendici	28. b. to. 2	Actionis quoque verbo interdicta continentur	111. d. to. 5
Actio serui corrupti	112. a. t. 1	Actio nulla prodita sit de filio corrupto	424. c. to. 5
Actio æstimatoria	233. c. to. 1. 28. a. t. 2	Actionis liberatio contingit inuito	355. a. to. 2

Index rerum & verb.

- A**ctionem competere, dari institui, & restitui differunt 36.d.tom.3
Actionem qui præstare debet, æstimationem quoque præstare debet, quam cõsequutus est 11.c.tom.3
Actionem exhibere, pro edere nunquam dicimus 234.c.tom.5
Actionem exhibere, cedere est, non edere 234.c.d.tom.5
Actionem de in rem verso esse perpetuam, tam mortuo, quàm viuo seruo 172.d.tom.3
Actionem nullam esse cum filiofa. aut cum seruo 198.c.tom.5
Actionem omittere quid sit 174.c.f.r.2
Actionem semel extinctam ciuilib & naturalis ratio renasci non paritur 206.b.tom.3
Actionũ vtiliũ causa, est æquitatis ratio 13.a.to.3
Actiones vtilis per quas personas nobis parantur 362.b.tom.2
Actiones vtilis cur ita dictæ 41.c.to.1
Actiones vtilis ad commodari propriè dicuntur 134.c.tom.2
Actiones vtilis habet fiscus in debitores debitoris 10.a.tom.4
Actiões vtilis, rescisoriæ, & restitutoriæ 47.a.r.1
Actiones contractuum sunt ciuiles 107.d.t.2
Actiones vt duæ sunt de vsufructu, ita de iure prædiorum 14.f.to.2
Actiones pœnales quæ sint 183.d.tom.5
Actiones populares vt, & quibus datur 86.c.r.2
Actiones populares, etiam publicæ dicuntur, quod omnibus pateant 150.d.tom.2
Actiones priuatis competentes præscriptione 30. annorum excluduntur 105.d.tom.5
Actiones interrogatoriæ 17.b.tom.2
Actiones, quæ vindictæ tantum persecutionem habent 90.b.tom.5
Actiones Caluissianæ, quæ dantur liberis, aut parentibus 7.b.tom.3
Actiones legatorum personales ignoratibus adquiri 204.d.tom.2
Actiones directæ quibus cõpetunt 193.c.tom.5
Actiones simplariæ 371.d.to.4
Actiones, quæ in heredes vel ad heredes trãseunt 53.a.tom.1
Actiones quemadmodum per inficiationem duplentur 114.d.e.to.1
Actiones cõmunes ex causis aduertiis 42.a.r.1
Actiones ex pactis iure ciuili dantur 109.c.to.3
Actiones strictæ sunt omnes eiusdem qualitatis 5.f.tom.3
Actiones dat rã suas, quã ciuiles prætor 11.f.to.2
Actiones ecclesiis, & ciuitatibus competentes quanto tempore excluduntur 105.c.tom.5
Actiones quando extinguuntur 244.b.to.1
Actionum diuisio, & singularum specierũ definitio, natura, & causæ 108.c.t.2.11.d.to.2
Actionum varia differentia, & natura 47.b.to.1 112.a.tom.5
Actionum aliæ in rem, aliæ in personam, aliæ mixtæ 141.c.tom.2
Actionum aliæ bonæ fidei, aliæ arbitrariæ, aliæ strictæ 141.b.tom.2
Actionum pœnaliũ duo genera 174.c.tom.2
de **A**ctionum tempore sacris locis competentium 430.d.tom.4
Actionibus futurum tempus cõtinetur, quoad res iudicetur 360.f.tom.2
in **A**ctionib^o bonæ fid. vt fit cõdénatio 49.f.r.1
in **A**ctionibus strictis condemnatio ex stricta formula 49.f.tom.1
de **A**ctionibus concurrentibus 183.c.tom.5
de **A**ctionibus edendis edicta 232.c.tom.5
Actoris, & petitoris definitio 161.d.tom.5
Actor litem cõtestatione facit, iudicium dictat reus accipit 203.c.tom.5
Actor dicitur contestari litem cum reo, nõ reus cum actore 203.c.tom.5
Actor sequitur forum rei competens. e.f.tom.5
Actor olim cauebat initio litis, ni vicisset, reo decimam præstitum iri 150.b.tom.5
Actor municipij vel collegij, procuratori ac defensori similis 8.f.tom.2
Actor, qui temerè litè instituerat, in decimã partè litis actione caluniæ olĩ tenebatur 150.b.r.5
Actoris procurator verus satisfat de rato, si dubitetur de mandato 161.c.d.to.5
Actoris procurator absentem, & rem ratam dominum habiturum satisfare cogitur 161.c.r.5
Actoris iureiurando litem finiri 500.c.f.to.4
Actori incumbit pbatio, reo defesio 474.a.b.r.4
Actori licet, quod reo nõ permittitur 407.c.r.4
Actori in hereditatis petitione onus incumbit probandi 161.c.tom.5
Actori minori ius ignorati subuenitur 366.c.t.5
Actores rei priuatæ ad solutionè canonum cõpelli possunt manu militari 35.b.tom.4
Actores possessorum qui sint 178.c.tom.5
Actores prædiorum fisciũ & Augustæ domus 210.c.tom.4
Actores seu defensores ecclesiæ quales esse oportet 344.c.tom.4
Actoribus, quibus temporalis competit actio, tempus non credit actionis, antequam agendi fuerit facultas 417.c.tom.5
Actuarij qui, & quod eorũ officium 281.f.282. a.tom.4 301.c.tom.4
Actuarius optioni iungitur 41.b.tom.4
Actus sine itinere esse potest, vt fructus sine vsu 321.f.tom.5
Actum, qui biennio vsus non est, amisisse videtur 114.a.tom.1
Actum accipi pro dicto 260.b.tom.5
Actus legitimi qui sint 377.c.tom.5
Actus legitimos per procuratorem non peragi 377.c.tom.5
Actus legitimi non iterantur 151.b.tom.5
Acus comatoria 268.a.tom.5
Adærare quid significat 50.a.tom.4
Adæratorum collatio, ac de eiusdem iure 49.d. tom.4
Adærario militaris vestis largitionibus sacris infertur 290.d.tom.4
Adcrescendi ius quid sit 13.a.tom.2
Adcrescendi ius, nisi in casum vulgarem, locum non habet 305.f.306.a.t.5
Adcrescendi ius, nõ in omnem successorem iuris transit 293.d.to.5
Adcrescendi

Index rerum & verb.

- Ad crescēdi ius an in emptorē trāseat 294.c.d.t.5
 Ad crescere portionem portioni, veluti aliuione 294.d.t.5
 Ademptio quando valet in testamento 243.c.t.2
 Ad fines alij ex aliis non nascuntur 59.c.t.2
 Addicere quid sit, & quid additionis verbo cōtineatur 30.e.f.tom.3
 Addicere, est dare, vt addicere bon. possessionē 88.e.tom.5
 Adiectio quid 174.c.tom.2
 Adiectio in diem 27.a.tom.2
 Adiectio in rebus publicè vēdendis quid sit 10.c.tom.4.
 Adiectio locorum 255.c.d.to.5
 Adiectitia bona pro acquisitis 2:8.a.to.5
 Adigere.i.date, vt adigere arbitrum 88.c.tom.5
 Adire & subire hereditatem quid sit 157.c.d.to.5
 Adire hereditatem, bona, institutionem, restamētum, & nomen 157.c.tom.5
 Aditio hereditatis per procuratorē fieri non potest 177.c.tom.5
 Aditio hereditatis æri obligat alieno 4.c.t.3
 Aditio inutilis, & inefficax quæ sit 1.a.t.3
 Aditio tardior habetur pro mora 68.c.tom.3
 Aditionis & cretionis differentia 157.c.d.t.5
 Adiudicatione nanciscimur dominia, & inter quos ipsa habet locum 76.c.to.1
 Adiutores quæstoris 249.d.t.4
 Administratio rerum ad ciuitatem pertinētium 97.b.tom.2
 Adolefcens intellectus est capax 266.b.tom.2
 Adolefcantis rem saluam fore 81.b.tom.2
 Adolefcantium animus perpetua humorum agitatione perturbatur 159.f.t.2
 Adolefcētes 25. an. minores accusare posse 434.f.tom.5
 Adolefcētia quādo in masculo, & fœmina incipit ac terminatur 184.b.tom.2
 Adoptati adoptatoris originē sequuntur 95.c.t.2
 Adoptio quid 2.c.tom.2
 Adoptio duobus modis filios facit 5.a.to.1
 Adoptio quibus permittitur, & apud quos magistratus sit 66.c.tom.1
 Adoptio iusta non iteratur 151.b.tom.1
 Adoptio ius cognationis non adfert 148.b.t.5
 Adoptio ius non adfert sanguinis 536.f.to.4
 Adoptio an iure testamento fiat 148.b.150.c.f.t.5
 Adoptio non fit ad tempus 139.d.tom.5
 Adoptionis & manumissionis discriminē 239.c.t.2
 Adoptionem non tantum ius agnationis, sed & ius patronatus adferre 148.a.tom.5
 in Adoptionem auo paterno datus, etiam præteritus admittitur 57.c.to.3
 de Adoptionibus, & nobilitate, consultatio 328.d.tom.1
 Adoptorum & emancipatorum differētia 57.b.tom.3
 Adoptiui sunt in potestate parentum 66.b.t.1
 Adoptiui filij adoptatoris liberos hodie nō habent 148.b.c.tom.5
 Adoptiuum in feudum non succedere 536.f.to.4
 Adpromissores i. fideiussores 151.c.319.d.tom.2
 Adpromittere & stipulari quo discrepāt 120.c.t.5
 Adquisitio aut est dominij, aut possessionis, aut obligationis 16.d.t.1
 Adquisitio longi tēporis quasi possessione contenta est 270.b.tom.2
 Adquisitio rerū sine traditione natura quomodo sit 81.a.tom.1
 Adquisitio per adrogationem 34.d.to.1
 Adquisitio quælibet ad transmissionem est utilis 47.b.tom.3.
 Adresponsum mittere quid sit, & quorum erat 279.c.tom.4.
 Adrogatio olim per populum fiebat, hodie per principem, & intimatur magistratui 295.d.t.5
 Adrogatio impuberis nisi decreto non fit 162.c.tom.2
 Adrogatio Romæ tantum fit 66.c.tom.1
 Adrogatione non perit ius patronatus 34.d.t.1
 an Adrogari possit à tutore pupillus 48.c.tom.5
 Adrogatus statum mutat, ergo adrogatio restitutionem non capit 162.c.tom.2
 Adscriptitius annorum præscriptione se tueri aduersus domini vindicationē nō potest 179.c.t.4
 Adscriptitium scienti in suum rus suscipere licet 179.a.b.tom.4
 Adscriptitij tributarij 169.b.to.4
 Adscriptitium fugitiuum qui sciens suscepit, cum reddat & capitationem filio persoluat 172.a.tom.4
 Adscriptitij fugitiui ad antiquos pœnates redire compellendi 171.a.tom.4
 Adscriptitij cum domino actionē nō esse 181.b.4
 de Adscriptitiis 454.d.tom.4.
 Adferere arbores Græcis *καὶ τῆς ἐπι* 281.d.t.5
 Adferere prolem.i. adoptare 281.d.e.to.5
 Adsignare ac tradere idem 291.c.tom.5
 Adsignatio libertati fit quibuscūque verbis 201.c.tom.2.
 Adsignatio liberti inuito nō acquirit. 354.c.to.2
 Adstipulari, instipulari restipulari, repromittere, de nuda stipulatione dicuntur 319.c.t.2
 Aduenæ qui dicantur 5.b.c.t.4
 Aduerticia bona inter lib. nō cōferuntur 70.c.t.5
 Aduersarij approbatio plus est, quàm satisfactio 92.c.d.tom.3
 Aduersus, pro secundum 80.a.tom.1
 Adulterium natura probrum est 357.c.tom.4.
 Adulterij nomine etiā stuprū intelligitur 87.d.t.2
 Adulterij accusari non potest mulier post quinquennium 87.c.f.tom.5
 in Adulterij crimine nulla dilatio datur 132.f.t.1
 Adulterij crimē vbi dotis est actio morte non finitur 8.b.tom.4
 Adulterij crimen an capitale sit 131.b.t.2.131.c.t.5
 de Adulterio nec pacisci licet, nec trāsigere 101.d.tom.1
 in Adulterio inuentam vxorem vt maritus occidere potest 132.d.tom.1
 in Adulterio deprehensam vxorem qui non dimiserit, reus lenocinij postulatur 152.c.tom.1
 de Adulterio sponsæ an sponsus iure mariti agere possit 133.a.tom.3
 de Adulterio transigere non licet 131.b.tom.2
 Adulter simplex vt puniendus 130.c.f. & 131.a.t.5
 Adultera mulier in monasterium detrudenda 376.d.tom.4

Index rerum & verb.

de Adultero, vel Adultera remittenda, & reducenda	132. d. tom. 5	de A Eris collatione	50. c. tom. 4
Adulteri vt coercendi	87. c. t. 2. 446. b. t. 4	A Eris confessi non actio propria	117. a. to. 1
Aduocatiæ definitio	586. d. to. 4	de A Eris varia significatione	165. c. tom. 5
Aduocatiæ suam inordinatè tractans, quibus pœnis subiiciendus	584. f. tom. 4	A Estimatio quarum rerum fit à iudice	353. b. t. 2
Aduocatiæ sunt regales	582. c. tom. 4	A Estimatio pecuniæ vna, & certa est: ceteratum rerum, varia, & mutabilis	25. a. tom. 3
Aduocationem qui expleuerint, quæ adipiscuntur priuilegia	105. d. tom. 4	A Estimatio etiam fit loci, ac temporis	24. c. t. 3
Auocatus præuaricator præter ordinem coercendus	219. c. d. tom. 5	A Estimatio nulla vani timoris	186. a. t. 3
inter Aduocatum & clientem, licet interueniat pecunia, non tamè dicitur esse locatio & conductio, &c.	471. a. tom. 4	A Estimatio eius, quod interest, debet ad modum legitimum vsurarum redigi	211. a. to. 5
Aduocatorum quæstiones variæ, & satis leues	297. b. tom. 1	A Estimatio iudicis officio venit, & quasi debetur	369. d. tom. 2
Aduocatorum olim in foro certus erat numerus	407. b. tom. 5	A Estimatio dotis, vera est venditio	419. c. t. 5
de Aduocatis, non perpetuandis	407. a. tom. 5	non A Estimabilium nulla in iudiciis habèda ratio	184. c. tom. 3
Aduocatus fisci quando, & à quo primùm institutus, & quod eius officium	244. d. t. 2	A Etas quid in iure significat	126. b. tom. 5
de Aduocatis	100. f. tom. 5	A Etas minor à muneribus patrimonialibus non excusat	68. b. tom. 4
Ædes meas iure meo in immensum tollere possum: iure seruitutis, vsque ad certam altitudinem	47. d. tom. 1	A Etas plena, integra, & perfecta	240. c. t. 1
Ædes, annonis receptis, vendi, donariue non posse	1702. tom. 4	A Etatis firmatæ finitio, ac definitio	184. b. c. d. t. 2
A Edes principis ne priuatorum vsibus deseruiat	213. b. tom. 4	A Etatis status est annorum xxv.	159. e. tom. 2
Ædium sacrarum non est commercium	26. f. t. 2	A Etatis in masculo mutatio per septenarium, in fœmina per senarium fit	205. d. e. tom. 2
de Ædibus vicini ruinosis, & vitiosis	219. e. t. 3	A Etati minus fauetur, quàm libertati	167. e. t. 2
Ædesse, vrbis Ostroëne prouinciæ	315. b. to. 4	A Etati in pœnalibus iudiciis succurri dicitur	126. b. tom. 5
Ædificij quæ sunt partes	123. c. tom. 2	A Etate qui se à munerib. ciuil. excusant	98. a. t. 4
Ædificij altius tollendi actio	217. d. to. 3	A Erates hominis quinque	184. b. tom. 2
de Ædificio in feudo factò	542. c. tom. 4	A Erates & anni vt probantur	173. d. to. 2
Ædificiorum lapsoꝝ area addicitur fisco	154. b. t. 4	A Etatum probatio, causa cognita, examinatur	173. d. tom. 2
de eo, qui Ædificauit in alieno solo ex materia sua	223. e. tom. 5	A ffectionis rationem non haberi	424. f. t. 5
A Edilis & curatoris rei frumentariæ differentia	38. a. tom. 5	A ffinitatis definitio	59. c. tom. 2
A Ediles	361. b. tom. 4	A ffinitatis graduum effigies	147. a. tom. 5
A Edilitium ius priorij iuris esse portionem	190. e. t. 5	Africanus Iuriscòsultus quis, & quantus vir fuerit	3. c. t. 3. & quo tempore vixerit
A Edilitatem & ædilitatem promiscuè scripsisse veteres	348. d. tom. 5	Africanus, Iuliani discipulus	280. b. to. 5
A Edilitiæ stipulationes	193. f. tom. 5	Africani ab Vlpiano dissentio	175. a. t. 5
A Egrotus, qui non est in potestate mentis suæ, testamentum facere non potest	140. f. tom. 1	Agere quid significat	114. b. tom. 1
A Egyptiorum peritia admirabilis fuit.	144. f. 145. a. tom. 5	Agere plus est, quàm ire	225. d. tom. 3
A Egyptus propter opulentiã, & rerum nouarum studia principibus semper suspecta fuit	144. f. t. 5	per quos Agere possumus	52. a. tom. 1
A Elia capitolina i. Hierosolyma	252. c. tom. 5	Agendi duæ sunt formæ	96. e. tom. 5
A Equitas, est medium quiddam	358. c. tom. 2	Agendi initium, est in ius vocatio	6. c. tom. 2
A Equitas in paribus causis paria iura desiderat	359. c. tom. 4	Agentes in rebus non, nisi ex sacra probatoria, recipiuntur	320. e. to. 4
A Equitatis ex Aristotele definitio	503. f. tom. 4	Agentes in rebus singuli per singulas prouincias mittendi	257. c. tom. 4
A Equitatis duæ species	158. a. tom. 3	Agentium in rebus officium, ac dignitas	249. f. 250. b. tom. 4
A Equitatis & còsuetudinis differentia	504. a. t. 4	de Agentium in rebus principibus	253. a. to. 4
A Equitatem potius, quàm ius scriptum quando iudex spectare debet	503. e. f. tom. 5	Ager vectigalis. i. emphiteuticus	11. d. to. 2
A Equum non esse hominem mediocrem	184. f. to. 3.	Ager purus opponitur monumento	255. b. to. 5.
A Erarium esse reip. neruos	136. b. tom. 5	Agro legato quæ contineantur	155. c. tom. 1
A Erarium. i. sacræ largitiones	3. d. t. 4	Agri vectigales	349. d. tom. 5
A Erarij & fisci differentia hodie nulla est	148. f. t. 5	Agri coluntur hominibus seruis	169. c. to. 4
		Agri ciuitatum in emphiteusim dati, non reuocantur	154. c. t. 4
		Agri limitrophi	193. f. to. 4
		Agrorum fines vsucapi non possunt	221. c. tom. 5
		Agroꝝ adsignatorum certus est modus	222. at. 5
		Agroꝝ desertorum ius	188. d. t. 4
		de Agroꝝ controuersis, quæ per mensores dirimuntur	221. e. tom. 5
		Agre flor occiditur impunè	208. a. tom. 1

Index rerum & verb.

- Agnascitur suus heres variè 336.c.t.2.85.a.t.1
 Agnatio est ciuile nomen 168.d.tom.3
 Agnatio non amittitur pacto & agnationis quæ sunt partes 125.b.tom.2
 Agnatio post mortem testatoris 237.b.tom.2
 Agnatio postumi testamentum rumpit 46.c.t.3
 Agnationis ius minima capitis deminutione perit 71.a.tom.1
 Agnationis gradus in infinitum penè extenduntur 32.d.tom.1
 Agnationis graduum vetustissima descriptio 146.d.tom.5
 Agnatus aduersus agnatum nõ vititur iure *πρόσωπον* 538.d.tom.4
 Agnatũ à filio in successione feudi differre 560.c.tom.4.
 Agnati quid à cognatis differunt 170.c.tom.1
 Agnatos etiam suos heredes esse, ac de eorundẽ successione 29.b.tom.1
 Agnatorum hereditates in capita diuiduntur 92.d.tom.1.
 Agni ouium appellatione non continentur 156.c.tom.1
 Agni quando vsucapi possunt, & quando non 267.d.tom.2
 Agminales equi 304.d.t.4
 Agnitio, est nuda voluntas suscipiendæ hereditatis 45.c.tom.2
 Agnitio nuda hodie est in vsu 84.c.tom.1
 Agricolarum variæ conditiones 168.c.t.4
 Agricolarum duo genera 175.a.tom.4
 Agricolæ dominici 205.a.to.4
 Agricolarum capitatio vt ceteri debet 172.d.t.4
 Agricolarum ius. 168.f.tom.4
 Agricolarum fauore duo constituit Iustinianus 387.d tom 4.
 de his, qui Agricolis pecuniam credũt 387.d.t.4
 Agrimensor si falsum modum dixerit 18.c.to.2
 Aheni & cacabi differentia 262.b.tom.5
 Alabarchia 190.c.tom.4
 Alabarche 190.d.tom.5
 Alapa manumissionum symbola 309.b.to.2
 Alaricus, Gothorum ac Tolosæ rex, armis subegit Romanos 98.b.tom.1
 Albarij, vel albini, eorum immunitates 111.f.t.4
 Album quid sit 96.a.t.2
 Album qui raserit, aut mutauerit, extra ordinem punitur 111.d.tom.1
 Alea quid sit, & aleatorum pœna 18.b.t.2
 Aleatorum ac tesserariorum discriminẽ 209.d.t.5
 Aleatorum nomen infame censetur 209.d.t.5
 Aleones 360.f.tom.4
 Alexandria præstantiæ, & primates. 153.b.t.4
 Alicula 238.c.tom.5
 Alienatio rerum immobilium ecclesiasticarum prohibetur 350.f.tom.4
 Alienatio rei religiosæ non valet. 430.c.tom.4
 Alienatio feudi quatenus interdicta 516.a.t.4
 Alienatio prædij dotalis non valet 403.c.t.4
 Alienati, quæ prohibetur, per beneficium dari non conceditur, nisi in casu 508.b.to.4
 Alienationis verbo vè ditio, donatio, & permutatio continentur 351.a.t.4
 Alienationis verbum vsucapionem comprehendere 345.d.tom.5
 Allegatio & exceptio diuersa sunt 174.d.t.2
 Alienationem dotalis fundi voluntas confirmat mulieris 204.c.tom.3
 vlienatione bonorum vetita excipiuntur pignora, & vicesima 111.c.tom.5
 Alienatione reuocatur libertas 248.c.t.2
 de Alienatione iudicij mutandi causa facta 223.b.tom.5
 de Alienatione prædiorum dotalium, & pupillorum 159.b.tom.5
 Alienationes etiam in fraudem patroni factæ, ipso iure valent 7.a.tom.3
 de Alienatione rerum ecclesiasticarum 394.a.t.4
 Alimenta legata 50.b.to.2
 Alimenta coram quibus prætor pupillo decernit 151.d.tom.5
 Alimentorum legatum morte legatarij finitur 22.b.c.tom.3
 Alimentorum transactio vt, & cuius auctoritate fit 132.d.tom.2
 Alimentorum dispensator ab heredibus, vel iudice electus 18.f.tom.3
 Alimentorum causa est fauorabilis 419.c.to.4
 Alimentarius quis 1.1.c.tom.2
 Alimoniarum taxatione pasci seruos 350.a.t.4
 Allectus. i. logographus 276.b.t.5
 Αλληλοκληρονομία quid sit 417.d.tom.5
 Alluuiõ adcrefcit ppprietati, non persone 69.c.t.3
 Alluuiõnis ius 11.a.to.1
 Alluuiõnum accessio ad fructuarium fundum non pertinet 148.b.tom.1
 Alodium quid sit 179.a.b.to.5.525.c.t.4
 Alodium suum qui vendiderit, districtum & iurisdictionem imperatoris vendere non præsumat 590.c.tom.4
 Alodia tacitò iure domum venerabilem sequuntur 528.a.tom.4
 ab Alodiis bona feudalia separari posse 556.d.t.4
 in Alodiis succedere filias 535.a.tom.4
 in Alodiis adoptiui succedunt 536.f.tom.4
 Alodo fidei Saxonib^o roborata firmitas 525.d.t.4
 Alteratio, est secundum quid mutatio 63.f.tom.3
 Alytarchiæ nomen restitutum 32.d.c.tom.5
 am, & an, pro eum, 762.d.to.5
 Amanuenses serui 155.c.tom.1
 Ambigui & obscuri discrimen 126.d.tom.2
 Ambitus definitio, & etymon 89.b.to.2
 Amictus circumiectus 238.b.tom.5
 Amicus voluntarius quis sit 149.b.t.3.243.d.e.t.5
 Amicos nõ leui de causa cõiũctos dicim^o 151.d.t.5
 Amicos pro legatariis, testibus, & aduocatis apud veteres accipi. 218.a.tom.5
 Amidenus episcopus omnia vasa aurea, & argentea ecclesiæ in redemptionem captiuorum cõflauit 353.a.tom.4
 Amimonius fons 348.c.tom.5
 Amites basternarum 332.c.tom.5
 Amitinus meus, & prinignus eiusdem amitæ, cõsanguinei sunt fratres 290.c.tom.5
 Amitini 31.c.tom.1
 Amittere, & omittere quis differant 45.d.tom.2

Index rerum & verb.

Antony Aug. l. 306. 367.

Amittere & finire quid discrepant	147. a. t. 2. 149. c. tom. 1	Annonas quis solvere debet	28. a. to. 4
Amittendi species quot sunt	175. a. to. 2	pro Annonis milites non exigat pretia	282. c. t. 4
Amnestia	203. c. to. 1	de Annonis ciuilibus	151. b. t. 4
Amphitapa	238. b. to. 5	Annonarias species emit vndique fiscus, inuitis etiam provincialibus	46. b. t. 4
Amphoræ vino legato, debentur	47. a. t. 5	Annus ad momenta tēporum naturaliter numeratur	272. b. t. 2
Ampulla olearia	237. d. t. 5	Annus continuus, & annus utilis	77. d. t. 1. 198. b. to. 2. 35. d. t. 5
Anachoræ & monachi differunt	348. b. t. 4	Annus utilis quot constat diebus utilibus	233. b. tom. 1
Anatocifinus	40. c. t. 3	Annus utilis hodie in quinquēnium continuum mutatus	241. a. t. 1
Ancilla furtiua sui furtum, & partum suum furtiuum facit	127. c. d. t. 3	de Annorum centum præscriptione	105. c. t. 5
Ancillam alienam virginem & immaturam qui corrupit, cui pœnæ subiacet	112. a. to. 1	Annua dies quæ sit	158. b. t. 5
Ancillam alienam qui corrupit, aliâ reformare cogendus	110. d. to. 1	Ansarium vectigal	341. a. to. 5
Ancillarum appellatione qui contineantur	155. d. tom. 1	Antecessorum nomine qui significetur	314. c. t. 5
Angariæ quæ sint	141. c. t. 4	Antelata	25. a. t. 4
Angariarum nomen latius, quàm operarum patet	44. c. t. 4	Antestari quid significat	155. c. to. 5
Angariarum cogendarum sumptuum ratio	160. a. tom. 4	Antestatus, & intestatus opponuntur	155. c. to. 5
Angariarum cogendarum munus	89. a. t. 4	Ἀντίλησις quid sit	74. a. t. 5
Angariarum præstationes sunt regales	181. c. t. 4	Ἀντίλησις aliud est, aliud hypotheca, aliud pignus, & aliud fiducia	486. d. t. 4
ad Angarias colonos non deuocari posse	169. c. tom. 4	Antichresis, pactionis species	29. c. to. 2
ab Angariis expeditionis tempore excusari neminem	97. c. t. 4	Antichresis perimitur oblatione nuda fortis	387. c. to. 4
de Angariis, & parangariis	304. b. t. 4	Antichresis pacto constituitur	387. d. t. 4
Anglia ex imperio pendet	469. c. t. 4	Antichresis vsurarum seruat modum	180. c. t. 5
Angusticlauij, & laticlauij	313. a. t. 5	Antichresin ab agricola pacisci non licet	387. c. tom. 4
Anima mouet corpus	278. b. t. 5	Antidorum	351. b. t. 4
Animam habere id omne, quod crescit, Pythagoreorum sententia	212. d. t. 3	Antinomix quarundam legum secundum Budzum	175. c. t. 5
Animalis pars, animal non est	279. d. to. 2	Ἀντίφερα quæ sint	104. f. t. 5. 16. b. 64. c. to. 1
Animalis functionis releuationem si ciuitas, vel prouincia petat	31. d. t. 4	Antiquarij qui dicantur	244. c. t. 4
Animalia indebita vt, & à quibus præstanda	308. c. tom. 4	Anulorum aureorum ius	65. f. t. 2. 154. b. tom. 5
Animalia publica	308. a. t. 4	Apamæa quæ ciuitas	208. b. 412. b. c. t. 5
Animalium ferorum tandiu domini sumus, quandiu ea inclusa habemus	80. d. t. 5	Apertularij quibus pœnis afficiendi	85. d. c. to. 2
Annuersariæ solutiones	181. c. t. 4	Apes fumo abigi, & necari	387. c. t. 5
Annona expeditionalis	281. a. t. 4	Apes, apes, pro ares, ares	398. a. t. 5
Annonæ & pabuli differentia	7. c. t. 4	Ἀποπλησιαι, qui sint, & quod eorum officium	356. b. t. 4
Annonæ iu frumento, vino, oleo, carne, & sale consistunt	27. c. t. 4	Aphorismus, pœnarum ecclesiasticarum species	392. a. t. 4
Annonæ fraudatæ crimen lege Julia coercetur	88. f. to. 2	Apices sacri qui sint	46. c. t. 4
Annonam vexare, & flagellare	239. d. t. 5	Apiscendæ possessionis interdicta duplicia	85. f. tom. 5
Annonam qui dicantur vexare	264. a. t. 5	Apocha quid sit, & quid ab antapocha distet	39. d. t. 4
in Annona militari adærandæ pretia fori seruanda	316. b. t. 4	Apocha à tutore per fraudem extorta, non liberat	217. b. t. 3
de Annonæ militaris erogatione	280. c. t. 4	Apochæ nomine tria significantur	215. d. c. t. 1
Annonæ populares mendicis dabatur inualidis	152. b. t. 4	Apochæ publicæ quæ sint	440. d. to. 4
De Annonarum militarium excoctione, atque translatione	289. b. t. 4	Apochæ priuatæ, & apochæ publicæ quantum distant	41. c. t. 4
Annonæ diariæ	350. a. t. 4	Apochæ reueredæ cum subnotatione tabulariorum	9. b. t. 4
Annonas milites in dies singulos accipiant	282. b. tom. 4	Apocha, non testibus, chirographum refelli oportet	410. a. t. 5
Annonarum transuectio ad limites, & mansiones, finitimorum est	29. c. t. 4	Ἀπόδειξις, quasi ἀπόδειξις	217. b. t. 3
		Apostoli, quæ litteræ	217. c. t. 1. 93. a. t. 2
		Apostoli etiam verbo relationis significantur	225. c. tom. 1
		Apostoli	

Index rerum & verb.

Apostoli dandi intra dies triginta	230.c.to.1	druplum	219.a.to.1
Apothecarij qui sint	50.a.tom.5	Appellandum quando sit, & intra quæ tempora	92.d.tom.2. 216.b.t.1
Apparitores militiæ magistri fieri non possunt	174.c.f.tom.4	Appellandum hodie intra dies decem	230.c.t.1
Apparitores militia completa ad aliam splendidiorem aspirare possunt	320.b.to.4	Appellandi cum ius non est, retractationis vitur remedio	431.d.tom.4
Apparitores cohortales	43.a.b.tom.4	Non appellatur ante dictam sententiam	203.b.c.tom.5
Apparitores præfectiani	18.e.tom.1	Appellatur princeps dicta sententia à maiori iudice	203. b.c. t.5
Apparitores magisteriæ potestatis alij statuti, alij supernumerarij	313.b	Qui appellat cum conuictio iudicis, principis arbitrio coërcetur	218.d.tom.1
Apparitores præsidum ne rusticos ad obsequiū Vocent	104.c.d.t.4	Appellati quibus non licet	92.b.tom.2
Apparitores iudicum non, nisi ex sacra probatoria, recipiuntur	320.c.t.4	Apides inter vasa numerantur	237.b.c.to.5
Apparitores iudicum ex personis inopibus fieri possunt	319.d.tom.4	Aqua iugis	259.f.tom.5
Apparitores iudicum, & eorum probatoriæ	318.d.tom.4	Aqua non profluens communis non est	10.b.t.1
Apparitores proconsulis, legati, & comitum	313.b. & c.tom.4.	Aqua biennio amittitur, & biennio vsucapitur	114.c.tom.1
Apparitores comitum rerum priuatarum	95.c. 204. b.tom.4	Aqua castellaria	69.b.c.tom.5
Apparitores annonarij	318.b.tom.4	Aquæ castellaræ interdictum.	113.f.tom.5
Apparitorum vrbi præfecti, & magistrorum militum priuilegia	311.e.312.b.tom.4	Aquæ pluuiæ arcendæ actio.	62
Apparitorum elogia	20.a.tom.5	Aquæ veterem vsum singulis ciuibus manere, & non turbari	164.b.t.4
De apparitoribus præfectorum prætorio, & eorum priuilegiis	310.c.tom.4	Aqua sola iugi, & viua veteres in sacrificiis vti solebant	260.a.tom.5
Appellationis accurata definitio, & de appellationibus damnatorum	92.a.tom.2	Aqua & igni accipere, quid	259.a.b.tom.5
Appellatio iudicatum rescindit siue recepta sit, siue non	93.b.tom.2	Aquam non vtendo amitti	271.a.tom.2
Appellatio vna in causa communi sufficit	217.b.tom.1	Aquam vsucapi biennio	271.a.tom.2
Appellatio moratoria	92.f.tom.2	Aquæ ius qui impetrauit, rescriptum insinuare debet præ. prætorio	164.d.tom.4
Appellatio moratoria, seu frustratoria non recipitur	218.c.tom.1	De aqua per rotam tollenda	69 a.tom.5
Appellatio duplex quando necessaria	217.c.to.1	De aqua cottidiana & æstiuâ interdictum	74.b.tom.2
Appellationis inchoata causa, intra annum vel saltem bienniū peragenda	231.a.t.1.395.a.b.t.4	Aquarum seruitus.	164.c.tom.4
Ad appellationem hi, qui appellantur, quemadmodum respondeant	85.d.tom.5	Aquæ ductus, est ius habendi riuu in alieno prædio	208.e.tom.3
Appellatione circumscripta, redit causa ad condemnationem	423.b.tom.4	Aquæ ductus constitui ex stagno nō potest	259.d.tom.5
Appellatione pendente si mors interuenerit	94.b.c.tom.2	Aquæ ductum, qui biennio vsus non est, amississe videtur	114.a.tom.1
Ex appellatione vir bonus non offensionem excipit	94.b.tom.2	Aquæ ductus minuscularij	166.e.tom.4
Appellationum sacra iudicia quæ sint	372.c.t.4	De aquæ ductibus	163.b.tom.4
Appellationum causæ an per alium reddi possunt	93.d.tom.2	Aquarioli sunt infames	176.a.tom.2
De appellationum causis reddendis	218.a.to.1	Aquiminalia quæ sint	232.a.b.tom.5
Appellationum pœnæ	216.d.t.1	Aquiminalia argentea in suppellectili esse dicuntur	237.a.tom.5
De appellationibus recipiendis, vel nō	92.e.t.2. 445.b.tom.4.	Aquiminarium argentum	27.d.tom.5
Post appellationem quid obseruandum	218.e.t.	De arabicæ moderatore	427.f.tom.4
De appellationibus quinque prouinciarum	391.d.e.tom.4	Arator, poëta christianus	303.d.tom.4
De appellationibus Siciliæ	412.c.tom.4	Arbiter quis dicatur	10.e
De appellationibus, nouella	384.f.tom.4	Arbiter honorarius, iudex esse potest	418.d.t.4
De appellationibus duæ Iustiniani constitutiones	287.c.tom.5	Arbiter eriscundæ familiæ plus, quàm semel dari non potest	114.c.tom.1
Appellator victus, sūptus victori reddit in qua-		Arbiter precum	24.c.t.4.
		Arbitrorum quatuor genera	205.d.t.5
		Arbitri adduntur actionibus bonæ fidei, iudices actionibus strictis	47.b.tom.1
		Arbitras mulieres esse posse	327.d.tom.5
		Arbitrium, & arbitratus pro eodem	343.d.t.2
		Arbitrium viri boni, ipsa est æquitas	344.a.t.2
		Arbitrium duplex	343.d.t.2 25.b.c.t.5
		In arbitrariis iudiciis quarum rerum habetur ratio	24.d.tom.5

Index rerum & verb.

Arbor, quæ in ædes vel in agrum vicini imminet, vt sublucari potest.	191. d. t. 1	super Arma iurandi mos apud Francos & Saxones	474. b. to. 4
Arboris putator si hominem petierit, vt puniendus	208. c. tom. 1	Armorû appellatione quæ cõtineatur	418. b. t. 4
Arbores qui cædunt, coërcuntur vt latrones	197. f. tom. 5.	Armorum fabricæ	418. a. tom. 4
Arbores fructiferas qui cæciderunt, quibus pœnis affiendi	205. d. t. 1	Armorum fabricam priuato habere non licet	168. c. tom. 4
Arbores per furtum cæsæ in duplum restituuntur	136. d. tom. 1	Armorum vsus infcio principe sit interdictus	168. d. to. 4
Arborum furtim cæsarum interdictum	75. e. 83. c. d. tom. 2.	de Armis const. nouel.	417. c. tom. 4
Arborum iuxta aquæ ductus positarum ius	166. f. 167. a. t. 4.	Armamentaria sint sub cura patrum ciuitatum	418. a. tom. 4.
Arborum terminaliû euerfores vt puniendi	206. f. to. 1	Armanniæ sunt bona regalia	581. c. tom. 4
Arborum ius in confinio positarum	12. d. tom. 1	Armeniæ quatuor	387. c. tom. 4
Arca quæstoria.	35. c. tom. 4	Armeniij collocabant sine dote puellas	373. d. t. 4
Arca vinaria	118. d. tom. 4	de Armeniis	373. c. tom. 4
Arca venditionis, aut locationis, aut nuptiarum est vinculum	268. d. tom. 5	Armillæ manuum	237. e. tom. 5
Arca funeris	271. d. tom. 5	Ara in emptione tantum interuenit, non in locatione	93. e. tom. 5
Archiatri qui sint, & eorum immunitates	101. f. 102. a. tom. 4	Ara contractus sunt adminicula	111. e. t. 2
Architectorum priuilegia	112. d. tom. 4	de Aris	268. b. t. 5
Archiatorum dignitas	233. c. f. 234. a. t. 4	Artianorum parabaptismata damnata	389. b. t. 4
Archiatri quid accipere possunt ab ægris	102. e. tom. 4	Arrogantiæ medium nomine caret	28. e. to. 2
Archiatti ab onere metatorum excusantur	293. b. tom. 4.	Ars est eorum, quæ sciuntur	1. e. t. 2
Archiatri defuncti qui in locum constituitur, vt probandus	103. a. t. 4	Artis & naturæ comparatio perelegans	103. a. t. 2
Archidiaconus vt eligendus	438. a. b. tom. 4	Artem ludicram qui exercent, ius prouocandi nõ habent	213. c. t. 1
Archiepiscopus & patriarcha, idem	357. a. tom. 4	Artium liberalium professorum numerus	147. e. f. 148. a. to. 4
Archimandritæ	351. c. tom. 4	Artium liberalium professores à ciuilibus muneribus excusantur, non eorum filij	63. b. 91. f. t. 4
Arcuum fabricæ	418. a. tom. 4	Artium liberalium professorum munus, ac dignitas	234. d. to. 4
Arearum reditus	195. f. tom. 5.	Aruales fratres	260. e. t. 5
Argentariæ sunt regales	581. f. tom. 4	Aruales sodales	252. c. t. 5
Argentarij	112. a. tom. 4	Articularis morbus à personalibus excusat muneribus	99. c. t. 4
Argentarij minores qui dicantur	234. c. tom. 1	Artificum immunitates	111. a. t. 4
Argentariorum officium	19. f. t. 2. 447. b. t. 4	Artificio artificium, officio officium, artificio officium mutari, non etiã officio artificium	201. a. tom. 5
Argentariorum priuilegia	111. b. tom. 4.	de Artificum dispositione	437. e. t. 4
de Argentariorum rationibus edita	232. c. to. 5	Ascetiz qui sint	232. a. t. 1
Argentum, pustulatum, pusularum, vel postulatum	168. e. f. tom. 5	Asceteriis concessa priuilegia	8. d. t. 5
Argentum vel aurum, mobilibus legatis, non debetur	153. e. tom. 1	Asiarchæ	420. a. to. 4
Argenti facti, & infecti appellatione quæ continentur	50. c. tom. 2	Asiarchia	193. c. t. 2
de Argenti pretio, quod thesauris infertur	122. c. tom. 4	Aspratura quid	233. b. t. 5
Argento potatorio legato, quæ debentur	158. f. tom. 1.	Asarius	165. c. to. 5
Argumentationes pseudomenæ	85. a. tom. 3	Asseru'a cliens	183. d. t. 4
Arriata, quæ ciuitas	172. d. tom. 4	Assertiones perfusionis	201. a. t. 2
Arriolos qui de principis, vel reip. salute consulant, capite puniendi	206. b. to. 1	Assertor quis dicatur	181. a. to. 1
Arithmetica proportio vt à geometrica distat	214. a. tom. 2	Assertor si prouocet, quãti cauere debet	217. d. t. 2
Arma armis propulsare omni iure comparatum est	113. b. tom. 5	Assessores qui sint, & quod eorum munus	5. d. t. 2
Arma qui aduersus remp. mouerit, lege Julia maiest. afficiendus	215. b. t. 1	Assis distributio in quot vncias diuidi solet	142. b. to. 1.
		de Assis varia significatione	165. e. t. 5
		Astaliu facere quid sit	479. c. t. 4
		Aster & astrum quid inter se differunt	391. d. to. 5
		Astipulandi, & exstipulandi discrimen	120. e. t. 2
		Astrologi res omnes reuocant ad duodecim partes	249. b. t. 2
		Asylorum vis, & ius	363. a. b. to. 4
		Athletæ ciuiliu munerum immunitatem habent	103. f. 104. a. to. 4

Arist. qd. 206. b. 207. v. 208. 308.

Athle-

Index rerum & verb.

Athletas à tutelis vacate	194. b. tom. 2	Baptismus in priuatis ædibus fieri nõ debet	401. f. tom. 4.
Atomum	220. tom. 1	Barbaricarij	111. b. 112. a. tom. 4
Acricenses serui	251. e. tom. 5	Bargenæ quales officiales in ecclesia	392. c. t. 4
Atuaticum quæ ciuitas	109. a. tom. 5	Basilicus tyrannus oriẽtis imperium inuasit, sub zenone imperatore	63. b. tom. 5
Auaritia cæca	88. a. tom. 4	de Βασιλικῶν auctore	128. c. tom. 5
Aubanois, & aenage, quid sit apud Gallos	5. b. c. tom. 4	Βασιλικῶν locos perperam aliquando notari à Græcis auctoribus	400. b. tom. 5
Auctor. i. venditor	275. b. t. 2. 347. c. tom. 4	Basilicorum libri quid contineant	129. c. tom. 5
Aucupari in aliena silua iure Romano licere	80. d. tom. 5	ex Basilicis emendationes quædã confirmantur	383. b. tom. 5
Aucupij reditus ad fructuarium pertinent	148. b. tom. 1	Bastagarij qui sint	133. d. tom. 4
Audire & videre multum differunt	283. b. tom. 2	Bastagarij dent armatæ militiæ nomen ante, quã bastagæ munus impleuerint	134. c. tom. 4
de Auditione testimonium apud antiquos fuisse receptum	67. e. tom. 5	Bastardi filij degeneris sunt ingeniij	371. a. tom. 4
in Auerfa charta idem est, quo in epistographo	179. f. tom. 5	Basternarum cauca	312. e. tom. 5
Auerfione vendere, aut locare	179. e. tom. 5	Bellonarij	252. c. tom. 5
Auerta quid sit	307. b. tom. 4	ius Belli	94. f. tom. 2
Auia materna respicit nepotẽ ex filia natum, paterna nepotem ex filio	28. b. tom. 1	Belli ius à postliminiij iure separatur	85. b. tom. 5
Auibus legaris quæ contineantur	156. d. t. 1	Bello res captæ, cuius sunt	85. c. tom. 5
Aurargentum	220. b. tom. 4	Bella sunt iuris gentium	105. c. tom. 2
Aurarius susceptor quis sit, & vt creetur	35. c. d. tom. 4	Beneficiarij	360. e. tom. 4
Aurifices quot numero	259. d. t. 4	Beneficiarij officiales	43. b. c. tom. 4
Aurificum priuilegia	111. b. tom. 4	Beneficium quid sit, & quibus modis amittatur	529. d. & 531. b. tom. 4.
Auris memoriæ consecrata est	309. a. tom. 2	Benehcium duplex	380. f. tom. 4
Aurum lustrale quid sit	123. a. 361. c. tom. 4	Beneficium siue feudum quibus in rebus consistat	504. d. tom. 4
Aurum Iudaicum	122. a. tom. 1	Beneficium abstentionis	288. a. tom. 1
Aurum glebale, aurum oblatium, aurum coronarium	220. b. tom. 4	Beneficium rectorij	22. f. tom. 1
Auri illatio	120. b. tom. 4	Beneficium momenti	13. a. tom. 5
Auri publici persecutores	120. e. tom. 4	Beneficium in curiæ venditione non contineri	558. c. tom. 4
Auri signati definitio	239. a. tom. 5	Beneficium à vasallo in feudum dari posse	540. d. tom. 4
Auri & argenti fodinas etiam priuatis possidere licere	383. a. tom. 5	de Beneficio si inter dominum & vasallũ sit contentio	545. a. tom. 4
Auri pœna quælibet, auri intelligitur puri	591. b. tom. 4	Beneficia conditionalia quæ	568. e. tom. 4
Auri sacra fames	349. f. tom. 4	Beneficia, quæ clericis dantur, propriè non sunt feuda	531. d. tom. 4
Auro facto, & auro infecto quid intelligendum venit	238. e. tom. 5	Beneficia principum quæ dicantur in Beneficiis, vt in ceteris contractibus, cuius re depræscriptiones	568. a. tom. 4
Auro legato quænam cedunt	158. d. e. tom. 1	Beneficiis lex Cõradi, quæ sit	549. c. 575. c. t. 4
Auro legato, an aurea debeantur emblemata	142. d. tom. 5	Beneuentanorum colonia	254. c. tom. 5
Aur, malè accipi, pro haut	120. d. tom. 5	Berytum matrem, & nutricem legum appellari	98. d. tom. 4. 314. b. tom. 5
Auus paternus respicit nepotem ex filia natum	28. b. tom. 1	de Beryto metropoli.	118. f. tom. 4
Auxilium commune quid sit	51. f. tom. 2	Besali	207. f. tom. 5
B		Bestiam feram habere ibi, quã vulgò iter fit prohibemur	113. c. tom. 1
Barriones	261. e. tom. 5	Bestiam feram qui irritauerit, eoque damnnum dederit, in eius dominum actio non datur	113. c. tom. 1
Baiuuarua lex	155. d. tom. 5	Bestiarij qui dicantur	344. a. tom. 4
Ballistarum fabricæ	418. a. tom. 4	Biarchi, & eorum numerus	250. a. & e. f. t. 4
Ballistarij	418. a. tom. 4	Bibliorhecæ fundo instructo legato continetur	152. d. tom. 1
Balluca quot constat vncis	131. c. tom. 4	Biblis, vrbs est Phœniciæ Beryto finitima	81. d. t. 4
Balnearij fures qui dicantur	85. c. tom. 2	de Biduo	223. a. tom. 1
Balnearij fures cur grauius coërcentur, quam alij	128. d. tom. 5	Biennium, ac de eiusdem iure	235. d. tom. 1
Balnei tollitur petitio	292. e. tom. 4	Bilustre tempus	454. a. tom. 4
Bamma, seu emamma quid sit	387. f. 388. a. t. 5		
Banni definitio	591. e. tom. 4		
Banna sunt regalia	582. c. tom. 4		
Baphei	133. a. tom. 4		

Index rerum & verb.

βιοκωλύται qui sint, & q̄ eorū munus 359. a. t. 4	Cacabi & aheni differentia 262. b. to. 5
Bithyniarchia 32. e. to. 5	Cadauera punitorum 91. e. to. 2
Blatta, purpuræ genus 135. a. to. 4	Ca Ji, vino legato, debentur 47. a. t. 5
Boarij 126. b. to. 4	Caduca quæ sint, & eorum ius 74. e. t. 1. 75. a. t. 1
Bodonum conuulsores quibus subiiciuntur pœnis 206. f. to. 1	Caduca bona Cæsariani sine principis auctoritate occupare non possunt 5. e. to. 4
Boethi 114. f. t. 4	Caduca quando rei priuatæ principis addicuntur 18. a. to. 4
Bohemia ex imperio pendet 469. e. to. 4	Caduca possessio 18. b. t. 4
Bonus vir quis dicatur 25. c. t. 5	Caducariæ leges odiosæ 20. c. t. 2. 389. d. to. 5
inter bonos bene agier 571. c. to. 4 193. d. t. 5	Caduci ius, ius nouum est 89. b. t. 1
Bona vacantia quæ sunt 278. a. t. 4	Cæcitas à personalibus excusat muneribus 99. b. tom. 4
Bona vacantia peti non posse 24. d. tom. 4	Cæcus senator, decurio, & iudex fieri potest, nõ tamen magistratus 56. c. to. 4
Bona vacantia sunt regalia 581. e. to. 4	Cæcus testamentum facere potest 139. c. t. 1
Bona adirentia, & bona profectia quo differunt 379. c. t. 4	Cæcus an feudum retinere possit 551. c. t. 4
Bona paterna & materna 287. c. t. 1	Cæco curator dari non potest 177. c. t. 1
Bona regalia, quæ sint 581. e. to. 4	Cædes quid propriè significet 387. d. t. 5
Bona vt a iurisconsultis accipi solent 88. f. t. 5	Cædes in acie paratæ laudantur 337. c. to. 4
Bonorum possessio quid sit 54. e. t. 2	Cædem qui fieri mandauit, vt homicida puniatur 208. c. t. 1
Bonorum possessio a quo magistratu detur 88. c. tom. 5	Cæsarea, metropolis Palestinæ primæ, colonia Vespasiani 428. a. t. 4
Bonorum possessio quibus non competit 59. f. tom. 2	Cæsariani, seu catholici qui sint 5. e. t. 4
Bonorum possessio libertorum 57. f. to. 2	Cæsariani fraudibus sunt, & rapinis infames 6. c. f. to. 4
Bonorum possessio secundum tabulas 56. f. to. 2	à Cæsariorum appellatione vox Gallica est deducta, Sergent 6. f. to. 4
Bonorum possessiones contra tabulas & secundum tabulas, duæ sunt 57. a. to. 2	Calamitates segetum quædam notatæ in tit. de loc. conducto 388. b. c. tom. 5
Bonorum possessio contra lignum 266. c. to. 5	Calciatis pedibus pergere, necubi à serpentibus mordeatur 332. d. tom. 5
de Bonorum possessionibus admittendis Constantini leges 428. c. t. 5	Calcula ores, qui artem numerandi docent, à tutela non liberantur 191. c. t. 2
Bonorum collatio quando, & vt fit 55. f. t. 2	Calculatores munerum ciuil. immunitatem nõ habent 101. c. d. to. 4
quorum Bonorum inter liberos collatio detur 70. e. to. 5	Calculus modiationis 130. d. to. 4
de Bonorum peritionibus sublatis 23. d. e. to. 4	Caliga, & caligata militiæ 198. a. t. 2
Bonorum empt. similis erat bonorum possessori 35. c. t. 1	Calliditas exigitur magna, & euidens, si agatur de dolo, seu de cognitione prætoria 161. a. t. 2
Bonorum ademptio an debitorem liberet 392. c. to. 5	Calumniæ iudicium, iudicium irritæ delationis vocari 95. f. t. 5
Bona damnatorum non peti posse, vltro dari posse 24. a. t. 4	de Calumnia variis ex causis iurandum datur 396. d. to. 4
de Bonis damnatorum 90. d. to. 2	Calumniator seu calumniosus quis dicatur 104. d. tom. 1
de Boue aratorio duo singularia constituta 90. d. tom. 5	Calumniatoris elegans definitio 9. c. tom. 2
Braçtearij, seu braçteatores, qui sint, & eorū immunitates 111. b. 112. c. to. 4	Calumniatores in priuatis criminibus extra ordinem puniuntur 185. d. to. 1
Brephotrophia 350. e. t. 4	Calumniatores qua pœna plectendi 276. d. to. 1
Breues, breuia, breuicula, chartulæ sunt, siue libelli breues 10. c. tom. 4	Calumniatores extra ordinem puniuntur 104. e. tom. 1
Bruta quædam incestas nuptias abhorretere 357. b. tom. 4	Calumniatores frontibus notati solebāt 153. e. t. 5
Buccellarij 361. a. 512. c. t. 4	Calumniatori in fronte imprimitur littera, qua indicatur eum esse calumniatum 210. b. t. 2
Buccinum, conchyliorum genus 134. d. to. 4	Calumniosus quis esse dicatur 277. c. to. 1
Budæi antinomix 175. e. t. 5	Calumniosi extra ordinem pro admissi qualitate plectendi 277. d. to. 1
Bulentarum ius 68. d. t. 4	Calumniosissimum caput quid sit 95. f. t. 5
Buprestis quid, & huius nominis notatio 387. c. tom. 5	Cambium facere 497. a. to. 4
Burdones, & burici 267. e. to. 5	Cambium feudi 534. b. t. 4
Burgrauij qui sint 203. e. 466. e. to. 4	Camelasia 196. b. t. 5
Butta 207. e. tom. 5	Cameli
C	
Aballationis ratio 284. a. b. tom. 4	
Cacabus, quod instrumētum genus 27. d. t. 5	

Index rerum & verb.

Cameli cur mancipi non sunt	76.a.to.1	Capitatio .i. census capitum	180.c.tom.4
Camera .i. ararium	505.a.t.4	Capitatio agricularum vt ceteri debet	172.d.tom.4
de Camera feudum quando dandum sit	561.b.tom.4	Capitationem vr bani præstare non debent	184.b.tom.4
Camum quod genus potionis	277.f.to.5	Capitationum onera quando sustinet colonus	176.c.tom.4
Camus quid	271.b.to.5	Capitationum qui sint immunes , & qui non	37.c.tom.4
Cancellarius, est iustitiæ custos, armarium legum, ac thesaurus famæ publicæ	24.c.t.4	de Capitatione ciuium censibus eximenda	180.b.tom.4
Cancellarius est idem, qui quondam quæstor vocabatur	54.c.t.4	Captatoria institutio quid sit	400.d.t.5
Cancelli qui sint, & quis eorum vsus	333.a.t.5	Capitulenses .i. Hierosolymitani	252.c.f.t.5
Candidati duplares, & simplices	271.b.c.t.4	Capite minui quis dicatur	10.b.tom.2
Candidati inter milites ponuntur	271.b.t.4	Capitis minutionis tres species	68.d.t.1.139.d.tom.5
Canina facundia	101.b.t.5	Capitis minutione, etiam minima, testamentum fit irritum	348.d.t.4
Canina pœna	272.b.t.5	Capitis deminutione ad tempus non fieri	139.d.tom.5
Canis si pauperiem fecerit, &c.	113.c.d.t.1	Capitis tributa quæ sint	27.c.t.3
Canis, quod vinculi genus	272.b.t.5	Capitum census, & capitationes	32.b.t.4
Canon quid proprie	28.f.t.4	Capita militibus præstanda, sunt fœnum, & paleæ	282.c.t.4
Canon metallicus	131.b.c.t.4	Cappadocarchia	193.c.t.2
Canon frumentarius	149.b.t.4	Capras sanas fanus nemo promittit	193.f.t.5
Canon vestium militarium	289.c.t.4	Capfarius	92.b.t.4
Canon populi Constantinopolitani	150.b.tom.4	Capfarij qui, & quot modis dicantur	107.d.c.tom.5
Canon largitionum titulorum	41.d.t.4	Captatoria institutio	400.d.t.5
Canonis pars tertia, cui operi deputanda	207.b.tom.4	Captare quid sit	400.d.t.5
Canones arario, aut arcæ, seu mensæ præfecti prætor. inferuntur	35.c.t.4	Captiuitas quinquennij matrimonium dissoluere potest	374.d.375.c.f.t.4
Canonum scrinium	138.c.t.4	Captiuitate tutoris solet tutela finiri	166.c.t.5
ad Canonum solutionem conductores, procuratores, & actores rei priuatæ manu militari compelli possunt	35.b.t.4	Captiuitates morti non comparantur	368.c.tom.2
de Canonibus Ecclesiasticis	443.f.444.a.tom.4	Captus ab hostibus neque sui, neque legitimi heredis ius amittit postliminio reuersus	171.b.tom.1.
Canon largitionum statim inferri debet prouincie thesauris	41.f.t.4	Captiui pignori propria prædia obligare possunt	369.d.tom.4
Canonicarij qui vocentur	38.d.tom.4.440.f.tom.4	de Captiuorum iure	94.c.t.2
de Canonicarijs	60.b.t.4	Captus ab hostibus non est de ciuium numero	166.c.t.5
Canonicæ mulieres	402.b.t.4	Captus ab hostibus absentis loco non habetur	166.c.tom.5
Canonicæ illationes	29.b.t.4	Captus ab hostibus, quasi seruus testamentum facere non potest	140.c.t.1
Cantabrarij	271.b.t.5	Capti bello hostium fiunt serui	94.f.tom.2
Cantabrum	271.b.t.5	Captus mente quando testamentum facere potest	140.c.tom.1
Cantharides dare lustramenti causa, quid sit	387.e.tom.5	Carcerem esse propositum hominibus noxijs, non debitoribus	34.c.t.4
Capides, quod poculi genus	262.a.t.5	Carcerem ob debita priuata patimur	34.c.t.4
Capio nomen, & capio verbum quid sit	263.b.tom.2	Carcerum effractores extra ordinem puniendi	85.d.tom.2.
Capio mortis causa quid sit	64.a.t.2	Cardines, quænam sint limitum species	29.f.t.5
Capitaneus cur, sic appellatus	516.d.t.4	ob Carmen famosum damnatum instabilem esse	409.c.t.5
Capitanei qualiter feudo priuentur	492.b.t.4	Carnifex, vox legis, & vox iudicis appellatur	408.c.f.tom.4
Capitanei qui proprie hodie vocentur	484.b.tom.4	Carnibus vitulorum vesci lege prohibitu	90.c.t.9
Capitaneorum tres ordines	467.c.t.4	Carpentariorum immunitates	111.b.tom.4
de Capitaneorum successione feudi	489.d.t.4		
Capitaneorum nomen aut generaliter, aut specialiter accipitur	517.a.t.4		
Capitaneos suos si princeps de aliquo inuestierit feudo, eos sine culpa deuestire non potest	484.b.tom.4		
Capitanei auti 30. multantur libris	591.b.tom.4		
Capitatio quid sit gallicè	169.b.t.4		

Index rerum & verb.

<i>Καρπός</i> quid	309.b.t.2	Cautio prætoria	194.d.t.5
Carruca cum iunctura legata	341.c.tom.5	Cautio Mutiana ubi non habet locum	361.c.t.5
Carruca legata, quæ debentur	159.a.tom.1	Cautio duplex quando necessaria	217.c.t.1
Carrucarum vsus in vrbe quibus personis permittitur	148.d.t.4	Cautionis de dolo malo formula	150.c.tom.2
Sp. Carnilius primum diuortium fecit	22.f.t.5	Cautionem præstant, qui cauere debent	8.c.tom.1
Casarij, & casati	178.b.t.5	Cautiones qui furripuerit, qua actione tenetur	136.f.tom.1
Castellani milites	193.c.t.4	Cautiones de morbis, & vitiis rerum venalium	318.c.tom.2
Castellaria aqua	69.b.c.t.5	de Cautionibus, & pænis appellationum	216.d.tom.1
Castellum i. paruus burgus	67.a.tom.5	Caura centesima	454.a.t.4
Castellum paruum quid sit	203.c.t.4	Cedere bonis ne quis cogatur	446.c.t.4
Castra sunt regalia	582.c.t.4	qui Cedunt bonis, bonorum etiam patiuntur venditionem	446.c.t.4
Castrensis sacri palatij quod habuit officium	263.a.tom.4	Cedri, & citri arbores quid inter se differunt	27.c.tom.5
Castrensia, vel quasi castrensia bona inter liberos non conferuntur	70.c.t.5	Celare verbum quid significat	124.c.tom.5
Castrensiatorum gradus	263.b.c.t.4	Cella penaria, non penuaria	245.b.t.5
Castrari cœperunt homines primum in vico Persico, nomine Spada, vnde spadones dicti sunt	431.c.tom.5	Cellarium, <i>ταμείον</i>	206.c.t.4
qui Castrauerit, aut castrari curauerit hominem, capite puniendus	208.d.tom.1	Cellarium sacrum	224.a.tom.4
Castratorum tria genera	219.a.tom.2	Censeatur omne territorium, quoties defectorum exposcitur leuamen	187.a.t.4
Castratis cubiculariis utebantur principes	226.c.tom.4	Censuales qui sint, ac de eorum priuilegiis	113.c.f.tom.4
Carabolfenses, & pistores	397.b.t.5	Census & censere quid	98.c.t.2
Catheresis, pœnarum Ecclesiasticarum species	392.a.tom.4	Census capituli quid sit Gallicè	169.b.t.4
Catholiciani	6.c.t.4	Census auctoritas	172.c.tom.2
Catholicorum munus	30.b.t.4	de Censibus, & censitoribus	186.a.b.t.4
Cato iuris ciuiliis scripsit commentarios	316.d.tom.2	de Censibus quædam emendata	252.c.t.2
Catoniana regula an ad hæreditates pertineat	81.c.tom.5	Censiti qui sint	169.c.t.4
Caudicarij i. nautici frumentarij	45.d.tom.4	Censiti sine prædiis vendi nequeunt	171.c.t.4
Caneua i. penuarium, horreum, vel cellarium	505.a.tom.4	de Censitis	168.f.tom.4
Cauere verbum quid in iure significat	68.b.t.5	Centenarius quis	33.c.tom.1
Caupones ex recepto custodiæ plus tenentur, quam depositarij	11.a.t.2	Centenarij procuratores	33.f.34.a.t.4
Causa quatuor modis cadimus	103.c.t.1	Centenariorum numerus 250.c.f. eorum priuilegia	251.c.t.4
Causa liberalis	66.b.t.2	Centgrauij	466.c.t.4
Causam inaudire quid sit	141.b.t.5	Centumuii cognoscebant, quacunque ex causa peterentur	240.a.tom.5
Causæ duæ lucratiuæ in eandem rem concurrere non possunt, in eandem quantitatem possunt	352.a.tom.5	Centumuii de hereditatis petitione cognoscunt	201.b.t.1
Causæ ad publica munera pertinentes intra tres menses finiendæ	8.d.t.4	Centumuirale iudicium	72.b.t.5
Causarum varia figuræ	47.c.t.1	de Centumuiralibus iudiciis	239.f.t.5
in Causarum genere deliberatio maxime utilitatem & inutilitatem adhiberi	412.a.t.5	Centurionum iura sunt regalia	582.c.t.4
Causis priuatis dirimendis cur longiora sint tempora præstituta, quam publicis	431.b.t.5	Centuripini homines	29.c.t.4
Causaria missio militem non infamat, ignominiosa infamat	274.b.t.4	Cerix, conchyliorum genus	134.d.t.4
Causidici sordidi	101.a.t.5	Cernere & cretio quid	82.c.d.tom.1
Cautio est satisfactio	419.c.tom.4	Certamen circense	161.c.t.4
Cautio vna in communi causa sufficit	217.b.t.1	Certamen gymnicum vetitum	161.a.tom.4
Cautio ex constitutionibus præstat	8.c.t.1	Certamina iurgiosa contentionis caninæ	101.b.tom.5
Cautio fructuaria quibus verbis concipitur	245.a.b.tom.5	Certi, & incerti definitio	359.a.t.2.344.a.t.2
Cautio soluitur, si pro cuius præsentia cautum fuerat, moriatur	111.b.t.1	Certum non est extra res singulas	359.b.t.2
		Cessare & extinguere differunt	363.c.t.2
		Cessatio à faciendo, culpa est	368.b.t.2
		Cessicus tutor quis	68.c.tom.1
		Cessio bonorum	69.b.t.2
		Cessio ac datio bonorum quid inter se differunt	246.d.tom.4
		Cessio communis, est alienatio	76.c.t.1
		Charonæ scrobes	223.c.t.3

Index rerum & verb.

Charontis libertus quis	65.f.t.5	de Ciuitatis rebus vendendis	154.d.tom.4
Chartaticum quid sit	89.f.t.5	Ciuitates mediteraneæ	29.d.t.4
Chartophylaces	246.b.t.4	Ciuitates sunt regales	582.c.t.4
Chartopratarum munus	147.c.t.4	de Ciuitatum defensoribus	60.b.t.5
Chartularius cubiculi quis, & eius officium	25.a.tom.4	Clabula quid sit	309.b.t.4
Chartularij homines qui sint	82.e.t.5	Clam significat furtiuè	126.b.t.3
Chartularij officiales	43.b.c.224.b.to.4	quod vi aut Clam	401.a.t.5
Χειροτονια quid	309.b.t.2	Clarigationes prohibentur	441.e.t.4
Chiasmi formæ duæ in libris iuris	376.d.t.5	Clarissimus	407.d.t.5
Chilonis, & Cilonis differentia	245.c.t.5	Clarissimi i. senatores	147.b.t.2
Chiragicus cur à muneribus ciuilibus non excusatur	57.a.t.4	Clarissimi ciuiles causas per se agere possunt	409.c.t.4
Chirographarius si bona debitoris sine iudicis auctoritate occupauerit, incidit in pœnam legis Iulix	214.d.t.1	Clarissimorum nomine qui contineantur	214.a tom.4
ob Chirographarias vsuras pignus retineri non potest	118.a.to.	Classici milites	143.f.t.4
Chirographum quibus modis dicitur esse firmum, & quibus inane	411.a.b.t.4	Claudius Herminianus, cum christianos crudeliter tractasset, in prætorio suo peste vastatus, cum viuis verminibus ebullisset	17.f.t.5
Chirographum apocha, non testibus refelli oportet	410.a.t.5	Clauiculariorum priuilegia	111.c.t.4
Chirographi breuitas nõ minuit fidem	10.d.t.4	Clauis quot modis accipiat	387.f.t.5
Chirographi redditio, & pignoris differunt	41.c.tom.3	Clauus, inter vestimenta, alius est angustus, alius latus	313.a.t.5
Chirographo continetur principalis obligatio	105.b.to.2	Clericatu feudum amitti	528.a.574.d.t.4
Chirographa qui deleuerit, vel subiecerit, lege Cornelia tenetur	211.a.to.1	Clericus is fieri potest, qui virginem in vxorem duxerat	383.a.t.4
Contra Chirographa intra biëniū opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ	41.c.t.4	Clerici omnes per episcopum ordinandi certo numero	344.a.t.4
Chorepiscopus quis	191.c.t.2	Clerici ex vna ecclesia in aliam migrare non debent	344.c.t.4
Christiani olim Deum stantes orabant	49.f.50.2.tom.5	Clerici ecclesiarum sumptibus ali debent	343.d.c.tom.4
Christianorum primus conuentus qualis fuit	347.c.t.4	Clericum feudum perdere	536.a.t.4
Christianos imperatorum edictis vbique variis tormentis affici	353.c.t.4	Clerici quas mulieres secū habere possunt	41.c.d.tom.5
Cibaria legata	50.b.t.2	Clerici certæ deputantur ecclesiæ	347.d.t.4
Cibaria diaria	350.a.t.4	Clerici, qui ordinem suum deseruerunt, vt puniendi	64.a.348.f.t.4
Cicero sociauit se Pisonum familiæ, vt se nobilitaret	329.a.t.1	Clerici apud quos in ciuilibus, vel criminalibus causis conueniendi sint	417.a.t.4
Κηδεμων, vox ambigua, est enim tutor, vel curator	199.a.t.2	Clericos non esse creãdos sine annonarum idonea collatione	344.f.t.4
Circitores	250.a.t.4	Clericos sine episcopi literis in urbem non venire	418.c.t.4
Circumcelliones	20.a.b.to.5	Clericorum & monachorum differentia	347.d.c.tom.4
Circumcidi qui patiuntur seruos suos Iudaico ritu, quo supplicio plectendi	207.b.t.1	Clericorum numerus antiquus	362.b.t.4
Circumforanei medici qui	191.c.t.2	in Clericorum feudo pariter accipiuntur pares & extranei	500.a.to.4
Circumscriptionis exempla duo, quibus Rhetores vti solent, secundum ius explicata	328.a tom.5	Clericorum successores factis defunctorum nõ obligantur	499.c.t.4
Cista quid	170.d.tom.5	Clerici vt, & cur regtadandi	392.a.t.4
Cisterna aquam vitam habet nunquam	259.c.t.5	Cleticis mulierũ interdicitur cõsortio	350.d.t.4
Ciues sunt, qui & municipes, & municipales dicuntur	85.a.to.4	Clericis an matrimonium cõtrahere licet	347.d.tom.4
Ciues quibus modis fiunt	84.c.to.4	à Clericis separandi iuuenes	343.f.to.4
Ciues Romani plena libertate fruuntur	82.b.t.5	de Clericis litigatoribus nouell.const.	417.a.t.4
Ciuitas non datur ad tempus	139.f.to.5	de Clericis subrogatis	401.d.to.4
Ciuitas amitti potest, & libertas retineri	6.c.t.1	de Clericis Constantinopolitanis	343.d.t.4
Ciuitas redditur. i. donatur	375.b.t.5	Clibanorum fabricæ	418.a.t.4
Ciuitates quod adquisierint, id sibi iure firmo habeant, & possideant	207.a.t.4	Cliens affecula	183.d.t.4
		Clientis & vassalli discrimen	462.c.d.t.4
		Clientes dabant se in patronorum fidem	462.c.tom.4

Index rerum & verb.

Clientes suscepti	183. b. t. 4	Cognitionem deportatus amittit	58. c. t. 5
Clientibus onus militiæ adnexum non est	462. d. tom. 4	Cognati qui sint	58. f. tom. 2
Clientulus suam feudi partem sine domini voluntate alienare poterit	488. b. to. 4	Cognati omnes vocantur simul cum agnatis	434. c. tom. 4
Cloacæ immittendæ ius est seruitus	74. f. to. 2	Cognati ad hereditatem non vocantur	60. d. tom. 2
Cloacarum repugnatio	53. d. to. 4	Cognati ex transfuso non sunt posterii	469. c. tom. 4
Cloacarium	163. c. d. t. 4	Cognatorum appellatione agnati etiam comprehenduntur	170. d. to. 1
Clodius Hyrpanus 115. vixit, alius puerorû anhelitu	349. a. b. t. 4	Cognatorum successio, & gradus	31. c. d. to. 1
Coactilia quæ sint	108. f. to. 5	Cognitio prætorïa, qua subuenitur minoribus, actionis verbo continetur	105. c. to. 1
Cochlea exhaustit expeditissimè magnam aquæ vim	69. b. to. 5	Cognitiones variæ, & extraordinariæ	98. b. t. 2
Cocles ad regni principatum, aliâmque dignitatem apud Persas non admittebatur	56. c. to. 4	Cognitor quid à procuratore differat	102. c. tom. 1
Codex vterque quando confectus	1. c. t. 1	Cognitor, qui litis instrumenta aduersæ parti prodiderit, vt puniendus	211. c. tom. 1
Codicis libr. 3. 4. & 5. emendata quædam	335. b. 409. c. & 422. d. t. 5	Cognitor in rem suam fieri potest, qui pro omnibus postulat	102. c
Codicilli mera definitio	14. c. t. 3	qui Coheredes sunt, aut ex institutione tales sunt, aut ex substitutione	98. b. to. 5
Codicilli ab intestato fieri potest	14. d. t. 3	de Coheredum portionibus, consultatio	315. c. tom. 1
Codicillus rumpitur, si rumpatur testamentum	14. c. tom. 3	de Coheredum partibus non distrahendis, earumque partium legatis	98. b. t. 5
Codicillo legata, libertates, ac tutelæ dari, vel adimi possunt, sed non hereditates	14. d. to. 3	Cohortalis ignominiosa missione missus, per rescriptum restituitur principis	316. c. f. t. 4
Codicilli, vt ratio indicat nominis, pugillares sunt	47. a. to. 2	Cohortales apparitores	43. a. b. to. 4
Codicilli nullo ordine, nullis formulis, & nullis certis verbis fiunt	14. e. tom. 3	Cohortales magistri militum fieri non possunt	174. c. f. tom. 4
Codicilli, qui pro testaméti parte sunt	162. b. t. 1	Cohortales magisteriæ potestatis apparitores non fiunt	312. d. c. to. 4
Codicilli consultò deleti, non valent.	243. c. t. 2	Cohortales officiales præsidum, cõsularium, vel correctorum	314. a. tom. 4
Codicillos qui occultarit, quibus subiacerit pœnis	169. d. tom. 1	Cohortales ne militent	270. b. t. 4
Codicillis directò heres scribi non potest	26. e. tom. 1	Cohortales, præsidum officiales	451. b. to. 4
in Codicillis scripta perinde haberi, atque si testamento scripta essent	14. f. tom. 3	Cohortalia officia	42. d. to. 4
de Codicillorum iure	46. c. t. 2	Cohortalinorum numerus singulorum præsidû Illyrici	316. c. tom. 4
Cælibatus episcoporum	349. e. tom. 4	Cohortalinis non licet ad aliam aspirare militiâ vel dignitatem	317. b. tom. 4
de Cælibatus conditione, cõsultatio	315. c. to. 1	Cohortes prætorïæ	197. d. to. 2
Coëmptionem non fieri sine auctoritate principis	48. c. tom. 4	Collare, quod vinculi genus	272. b. to. 5
Coëmptionem pro iugorum, & capitum numero exigi	48. f. tom. 4	Collatio fundorum fiscalium, ciuitatum, vel tẽplorum	211. b. tom. 4
in Coëmptione specierum se excusare nemini liceat	46. b. tom. 4	Collectarum appellatione quæ contineantur	444. f. tom. 4
Cœnatica ne prouinciales conferant militibus	281. c. tom. 4	Collega an tutor dare, vel apud collegam mandumitti possit	156. f. tom. 5
Cœnobitæ	348. a. tom. 4	in Collegam iurisdictio non est	157. a. to. 5
Cogere & præcipere verba quid propriè significant	284. e. to. 5	Collegiari	271. b. tom. 5
qui Cogitur, an velle videatur	418. a. to. 5	Collegiarorum officium, & priuilegia	146. c. tom. 4
Cogitationis pœnam non esse	182. d. t. 5	Collegium illicitum qui cogunt, & celebrant, extraordinariè puniendi	86. b. t. 2
Cognatio quid	59. c. to. 2	Collegiorum definitio, de collegiis in genere	163. b. tom. 5
Cognatio est naturale nomen	168. d. tom. 3	Collegiorum cœnæ incendunt annonam	264. a. tom. 5
Cognatio triplex	433. d. to. 4	Colligationes illicitæ in ciuitatibus, & extra sacris legibus reprobata	617. c. t. 4
Cognatio media, & maxima capitis deminutione soluitur	61. f. tom. 3	Collocare. i. addicere	210. b. tom. 4
Cognatio quandoque generaliter accipitur	17. d. tom. 4	Collucare	
Cognatio seruilis nulla est	188. b. to. 2		
Cognatio non amittitur pacto	125. b. t. 2		
Cognitionis gradus	59. b. tom. 2		
Cogitationis solius nulla est pœna	184. b. to. 1		

Index rerum & verb.

Collucare quid sit	191. e. tom. 1	Colonis nulla licentia concedenda fundum, vbi commorantur relinquendi	179. a. tom. 4
Collusio quid, ac de eadem detegenda	66. f. 67. a. tom. 2	Colonis receptis, prædium vendi, donariue nõ posse	170. a. tom. 4
Collybus, & collybista	233. b. & c. tom. 5	de Colonis	168. f. tom. 4
Colobia	313. c. tom. 5	Colores in vestibus vetiti	137. b. to. 4
Coloniæ aliæ Italicæ, aliæ prouinciales	252. e. tom. 5	Columnæ citienses	76. d. tom. 5
Colonam, quæ homini libero se iunxit, cū omni sobole reuocari	174. c. to. 4	circa Columnas se occultare, quid sit	9. a. to. 5
Colonus, pro incola	282. a. tom. 2	Comes rerum priuatarum in prouinciam sæpe mittit palatinos	211. a. tom. 4
Colonus domino, nõ sibi possidet fundum	274. c. tom. 2. 124. a. tom. 3	Comes cur sic appellatus	516. d. to. 4
Colonus esse in possessione dicitur, non possidere	212. f. tom. 5	Comes, iudex est ordinarius	500. c. to. 4
Coloni & conductores quid inter se distet	199. e. tom. 4	Comes patrimonij, comes rei priuatæ, & comes domorum principis	195. b. tom. 4
Coloni, & inquilini discrimen	281. f. tom. 2	Comes thesaurorum	41. d. tom. 4
Coloni res obligatur pignori	48. c. 192. e. tom. 1	Comes ærarij priuati Cæsaris, & comes sacrarum largitionum	7. c. d. & priuatarum 41. d. to. 4
Coloni capitationem præstant	37. b. r. 4	Comes stabuli, corrupte, Constabulus	466. e. r. 4
Colonium non facit longi temporis possessio	176. c. tom. 4	Comes magnificus	54. a. tom. 4
Colonium patrimoniale qui recepat vel celat, vt puniendus	200. c. to. 4	de Comite Isauriæ	386. b. tom. 4
per Colonium possessioni præiudicium, inuito vel infcio domino, imponi non posse	174. d. tom. 4	Comitis auctoritate incorporatio fit	18. a. b. r. 4
Colono & ingenuo natus, matris condicionem sequitur	205. e. to. 4	Comitis thesaurorum, & rei priuatæ dignitas	229. f. 230. a. tom. 4
Colono mortuo, per quem fundum possidebã, an interpelletur possessio	124. a. r. 3	Comites, sunt regis capitanei	517. a. to. 4
Colono deficiente, dominus conuenitur, in annonis præstandis	30. a. to. 4	Comites consistoriani	254. a. b. r. 4. 152. a. r. 5
Coloni rei priuatæ principis non alienam rem priuatam administrant	205. c. to. 4	Comites, sacri stabuli, qui Gallicè dicuntur Escuyers	233. a. tom. 4
Coloni rei priuatæ ad honores non deuocentur	205. b. tom. 4	Comites prouinciales	234. b. c. to. 4
Coloni sine prædiis vendi nequeunt	171. c. r. 4	Comites. i. adfellores iurisperiti	58. e. to. 5
Coloni originarij nec priuilegijs, nec dignitate, nec condicione sua censu liberantur	172. c. tom. 4	Comitum rei militaris dignitas, & officium	233. c. tom. 4
Coloni sæpe vindicant se in libertatem	176. c. tom. 4	Comitum scholarum dignitas	12. c. & e. to. 4
Coloni non sunt tributarij	169. b. to. 4	Cõitium qui ingesserit, infamia damnatur	186. e. tom. 1
Coloni Palæstini, ac Thracenses qui sint, & de eorum iure	181. d. e. atque de Illyricis 182. b. tom. 4	Comitantes	266. b. tom. 4
Coloni censiti in quibus causis dominos accusare possunt	180. c. r. 4	Comitatus sunt regales	582. c. to. 4
Coloni alieni ne militent	270. b. t. 4	de Comitatus inuestitura	488. f. to. 4
Coloni cum peculio alienati prohibentur	350. f. tom. 4	Comitatus non diuidendus	580. b. to. 4
Coloni patrimoniales, qui ad alia loca diligentes sunt, reuocandi	200. c. r. 4	Comitatus sacer	29. c. to. 4
Coloni pro debitis fiscalibus non cõueniuntur	174. b. c. 4	Comitiani qui sint	390. a. to. 4
Colonorum fugitiuorum receptatores eos reddant, & capitationem soluant	173. b. to. 4	Commeatus quid sit	244. b. tom. 4
Colonorum rei priuatæ immunitates	205. c. f. tom. 4	Commendare quid	34. c. tom. 5
Colonos ad angarias, aliæue onera extraordinaria deuocari posse	169. e. tom. 4	Commendare, est deponere, quo ad iustum funus fiat	264. d. tom. 5
Colonos ad nullum militiæ locum admitti	174. e. tom. 4	Commentarienses duo	69. d. r. 4
		Commentarienses ne rusticos ad obsequium uocent	184. c. to. 4
		Commercium quarum rerum fieri non potest	26. f. tom. 2
		Commercij definitio	76. b. tom. 1
		Commilitonis hereditas est in castrensi peculio	279. f. to. 4
		Commisariæ libertates	65. a. tom. 2
		Commisoria lex	121. f. to. 1. 501. b. r. 4
		Commisum, τὸ κληροτελώνμα	225. d. to. 1
		Commisum omne, est pœna	132. b. to. 3
		Commisum quando rei priuatæ principis addicuntur	18. a. tom. 4
		Commissorum definitio	63. e. to. 2
		Commodatarius quomodo rei commodatę dicatur fur	43. d. tom. 1
		Comodatarius quibus causis mortis damnari præstari tenetur	118. a. tom. 1

Index rerum & verb.

Commodatus seruus si commodatario furtum fecerit, commodator tenetur	157.a.tom.3	Conchæ, maris poma	238.a.to.5
Commodatum quid	121.f.t.1	Conchyliorum varia genera	134.d.tom.4
Commodatum quid à mutuo dissideat	22.a.to.2	Conchylioleguli, & murileguli, idem	135.a.t.4
& à precario	283.b.to.5	Conchylio legulo alterutro parête natus, deterioris parentis condicionem sequitur	136.d.tom.4
Commodatum est precatio simile	83.f.84.a.t.5	Concubina vxorem imitatur, ideo vicecõiunx appellatur	370.d.t.4.37.d.to.2
Commodatum rei suæ non valet	279.2.tom.2	Concubina matrisfamiliæ honestatem nõ habet, nisi patroni concubina sit	62.e.f.106.d.tom.5
Commodati vtilitas solius est accipientis	160.f.tom.3	Concubina non est scortum, nec adultera	106.b.tom.5
Commodati & locationis comparatio	161.a.t.3	Concubina, nihil ex eius, cui benignè fecit, testamento capere potest	106.c.d.tom.5
Commodati damnum fatale non præstat commodatarius	117.e.tom.1	Concubina de adulterio non accusatur iure mariti	133.a.tom.5
in Commodato res eadem reddi debet	183.a.t.5	Concubina quasi nomen est voluptatis	373.e.tom.4
de Commodato & deposito	117.d.tom.1	Concubina non est iustaconiunx, vt vxor	370.f.tom.4
Cõmodatis à deo facultatibus vtimur, & quasi precarij possessores sumus	84.a.to.5	Concubina in bonis contubernalis capacitatè non habet	370.a.to.4
Commodatæ rei custodia præstanda est	118/a.t.1	Concubinæ quomodo fiunt vxores veræ	358.f.tom.4
Commodator per cõmodatarium possidet	283.d.tom.2	Concubinam vnam, nõ plures habere licet	370.d.tom.4
Commodator si commodatum surripuerit, furti non tenetur	136.b.to.1	Concubinis olim donare in infinitum licebat	369.f.tom.4
Commonitoria <i>σύμβολα</i> , quæ sint	354.d.to.4	de Concubinis	128.b.to.1
Communio sacra domi ne fiat	401.c.to.4	Concubinatus cum stupro pugnat, & nulla lege vindicatur	106.c.t.5
de Cõmunionem inter coniuges, consultatio	285.f.tom.1	Concubinatus quibuscum mulieribus esse possit, & quibus non	106.d.to.5
Communia à publicis differre	10.d.to.1	Concubinatus hodie non legitime coniunctioni, sed scortationi deputatur	106.e.t.5
Communia de accessionibus possessionum	68.b.c.tom.2	Concubinatus matrimonium imitatur: & est vtraque legitima conjunctio	37.d.t.2
Comparatio publica specierum	21.a.to.5	Cõcubinatus non est iusta coniunctio, vt matrimonium	370.f.tom.4
Compensare & computare quid inter se dissideant	173.b.tom.5	in Concubinato est vitium aliquod, & liberi ex eo suscepti degeneres sunt	370.f.to.4
Compensare non potest hereditatis possessor, quod sibi debuit defunctus	374.b.c.to.5	Concubinato nati liberi, non sunt iusti, nec in potestate patris	370.f.tom.4
Compensatio quid, & ex quibus causis fit	25.e.tom.2	Concubinatus abolitio	358.d.e.tom.4
Compensatio crediti ac debiti ex causis disparibus admittitur	118.e.c.f.t.1	Cõcussionis definitio, & eiusdem actio	84.e.t.2
Compensatio minora efficit legata	374.d.to.5	Condemnatio semper certa	359.a.t.2
Cõpensatio fit ipso iure deducto per exceptionem	180.a.374.b.t.5	Condemnatus dicitur, qui rite cõdemnatus est	32.b.c.tom.3
Compensatio nõ fit, nisi debiti liquidi, confissi & præsentis	180.b.tom.5	Conditio semel defecta, postea impletur frustra	339.a.tom.5
Compensatio tollit minuitque actionem ipso iure	118.f.tom.1	Conditio, quæ eius culpa deficit, in cuius persona implenda est, pro impleta habetur	20.f.t.3
Compensationem tacitã fieri ratione exceptionis doli quid sit in l. vnum ex familia de leg. 2.	367.e.tom.5	Conditio, cui debitor est impedimẽto, pro impleta habetur	20.f.tom.3
Compensationem non admitti in actione depositi	180.c.tom.5	Conditio vbi legatarij morte deficit ante apertas tabulas, fisco locus est	20.e.to.3
Compensationem etiam in iudiciis in rem fieri	373.f.tom.5	Conditio, cui alius est impedimẽto, pro impleta non habetur	20.f.21.a.to.3
Competere actionem, dari institui, & restitui dixerunt	36.d.tom.3	Conditio in futurum, demonstratio in præsens tempus confertur	48.f.tom.5
Comporationum, & commessationum intemperantia nefandissima quæque parit	163.e.to.5	Conditio instituto data, substituto data non videtur	14.a.b.to.3
Compromissum pecuniæ certè receptum	10.e.c.tom.2	Conditio	
Compromissi pœna	288.e.t.1.132.b.tom.3		
an Compromitti possit in fœminam	327.d.t.5		
Computatio ob errorem calculi retractari non potest	4.b.c.tom.4		
Conceptio atrocior est in calumniam, quàm in dolum	37.b.tom.2		

Index rerum & verb.

- Condicio existens retrahitur ad tempus cōtractus 361.c.tom.2
 Condicio impossibilis an stipulationem vitiat 320.c.tom.2
 Condicio legati quid 52.b.to.2
 Condicio spem facit 351.c.to.2
 Condicio mista 340.c.t.5
 Condicionis exigitur scientia 5.b.to.3
 Condicionem insertam institutioni heres scire debet 5.d.tom.3
 Condicionem voluntas facit, nō verba 52.c.t.2 357.b.tom.5
 Condiciones promiscuæ, & nō promiscuæ 340.d.c.tom.5
 Condiciones, quæ in præsens vel præteritum tēpus feruntur, statim obligationem perimunt, aut omnimodo non differunt 371.d.t.2
 Condiciones prædiorum, quas sola domini tollit voluntas, non vetustas 502.c.t.4
 Condiciones contra leges, decreta principum, vel bonos mores, nullius sunt momenti 141.c.tom.1
 Condicionum duo genera 227.c.351.e.to.2
 Condicit nemo rem suam 19.c.d.t.2
 Cōdicenti obstat exceptio præiudicialis 225.b.tom.3
 Cōdictio quid, & eius species 19.b.c.45.a.t.2
 Cōdictio ex causa furtiua actioni in factum ex causa doli similis 336.a.t.5
 Cōdictio sine causa currit cum cōdictione ob causam dati, causa non secuta 155.a.tom.3
 Cōdictio ex numeratione, mutuo, cōsumptione, ac de bene dispensis 154.c.d.to.3
 Cōdictio ex consumpto quando, & quoties datur 364.b.to.5
 Cōdictio ex errore proprio nascitur 158.a.tom.2
 Cōdictio certi est stricta: cōdictio triticaria, arbitraria 24.c.tom.3
 Cōdictio incerti datur ex cōtractibus incertis 29.a.tom.2
 Cōdictio crediti, vel debiti, alia est ex numeratione, alia ex consumptione 16.c.to.1
 Cōdictio cum alio, & ex animo vtriusque cōtrahitur 126.a.to.3
 Cōdictio non domino datur, nisi ex causa furtiua 20.d.tom.2
 Cōdictio triticaria, & cōdictio certi quo pacto differant 21.a.tom.2
 Cōdictio arbitraria 21.d.t.2
 Cōdictio furtiua 20.d.c.t.2
 de Cōdictione ex promutuo 188.c.tom.5
 Cōdictionis formula 19.d.t.2
 Cōdicionem triticariā ex omni causa dari 181.c.tom.3
 Cōdictione certi quæ veniunt 25.a.to.3
 Cōdicionem perpetuorum, & emphyteuticarij differunt 208.d.tom.4
 Cōdicionem incertæ sunt arbitrariæ 24.c.t.3
 Cōdicionem naturales quatuor 9.b.to.3
 Cōdicionem cōtra leges, & bonos mores, nullius sunt momenti 274.b.tom.1
 Cōdicionum species 20.a.tom.2
 in Cōdictionibus certi periculum incurrit plus petitionis 24.c.f.to.3
 Cōductio est procurationis species 62.c.f.t.4
 Cōductio alia perpetua alia temporalis 208.c.210.b.tom.4
 Cōductio & locatio, est negotium *αυτιπροφορι* emptioni & venditioni 28.b.t.2
 Cōductio & locatio patientia renouatur 468.c.tom.4
 Cōductio rei suæ non valet 279.b.t.2
 Cōductio sola seruum non facit 178.a.t.4
 Cōductor modò dat pretium, modò locator 93.c.t.5
 Cōductor quibus causis ex locato tenetur 127.c.tom.1
 Cōductoris & locatoris nominum differentia 40.c.tom.5
 Cōductori, frui licere, præstare oportet locatorem 190.b.to.3
 Cōductores reip. fundorum 189.f.t.4
 Cōductores rei priuatæ ad solutionem canonum manu militari compelli possunt 35.b.t.4
 Cōductores prædiorum fiscalium, & domus Augustæ 210.c.tom.4
 Cōnestabli appellatio, qui gallicè dicitur Cōnestable, vnde dicta 233.a.tom.4
 Cōfectores cardinum qua pœna plectendi 85.d.c.tom.2
 Cōfessio, res iudicata, & iusiurandum, sunt paria 420.d.t.4
 Cōfessio fidei imper. Iustiniani 304.d.t.5
 Cōfessionis verbum pro cautione sumptum 339.b.tom.4
 Cōfessus nominatim, pro damnato habetur 139.a.tom.5
 Cōfessus silentio, siue qui habetur pro cōfesso non vtiq̄ue habetur pro damnato 339.a.to.5
 Cōfessus de se, in alium torqueri non potest, quia de salute sua desperavit 111.a.to.1
 Cōfessi bona capi & distrahi possunt 187.d.t.1
 Cōfessi pro iudicatis habentur 187.c.tom.1 420.d.tom.4
 Cōfirmator venditionis, cōfirmator pecuniæ 347.c.tom.4
 Cōfiscati nomen latitudè, quàm deportati sumitur 10.c.tom.4
 Cōfusio quid sit 116.f.t.3
 Cōfusio personarum, rerum causam non mutat 211.b.to.3
 Cōfusio omnem obligationem tollit personalem, non rei tantum, sed fideiussoris, & mādatoris 120.c.to.3
 Cōfusio quantum à solutione distet 121.b.t.3
 Cōfusionis seu permissionis ius 11.c.tom.1
 Cōfusionem obligationis duobus modis fieri 211.b.tom.3
 Cōfusione omnis personalis tollitur obligatio, etiam naturalis 210.c.211.b.tom.3
 Congiarium 255.d.tom.5
 Cōiunctio facit non pares, disiunctio dispares 139.b.tom.3
 Cōiunx coniugi in feudo non succedit 567.c.d.tom.4 b ii

Index rerum & verb.

- Coniuges sola prolis causa copulari debent 383.
 c.tom.4
 Connubium quid, & cum quibus personis con-
 trahi possit 62.d.t.1
 Connubium est cum concubina, sed cum stupro
 cognita non item 106.d.to.5
 Connubium quibuscum esse possit, & quibus
 non 106.d.t.5
 Connubium inter seruos & seruas non esse, sed
 contubernium 375.e.t.4
 Conreus vt à fideiussore distat 42.a.b.t.3
 Consanguinitas, species est cognationis, id est,
 fraternitas 275.d.to.5
 Consanguinitas aliud est, aliud sanguis 275.c.
 tom.5
 Consanguinei vtriusque sexus legitimi heredes
 dicuntur 170.c.to.1
 Consanguineorum acceptio varia 393.a.to.5
 Consecratio morti comparatur 368.c.to.2
 Consensus facit ius 2.b.to.2
 Consentire videtur, qui tacet 418.c.to.5
 Consequi quid significet 385.c.tom.5
 Consilium qui dedit, opem tulisse dicitur 44.b.
 tom.1
 Consilium vniuscuiusque non factum, punien-
 dum est 207.f.to.1
 Consilium patris proditoris puniri constat 387.
 a tom.5
 Consistere aliud, aliud contineri 352.e.t.5
 Consobrini qui sint 175.d.tom.1
 Consolidatio quid 14.d.t.1
 Consors consorti in eo, quod donatum est, sine
 competitione succedit, excluso fisco 26.d.t.4
 Cōsortes qui sint, & quot modis accipiātur 108.
 c.tom.5
 Consortes fratres qui 188.e.t.2
 Conspirationes sacris legibus reprobatae 617.c.
 tom.4
 Constantinopolis, noua Roma vocata 33.b.t.5
 Constitutio Græca de in ius vocando 321.c.
 tom.5
 Cōstitutio Græca in tit. de legibus, & alia in tit.
 de mand. princ. 308.a.tom.5
 Constitutio Græca, quæ in tit. mandati vel cō-
 trā, desideratur 403.c.tom.5
 Constitutio Iustiniani de diuidendis capitibus
 litis 287.d.tom.5
 Constitutio Seueri & Antonini Græca, quæ in
 tit. de pign. act. desideratur 278.d.to.5
 Constitutio Zenonis de litiū expensis 286.d.t.5
 Constitutio Zenonis, quæ in Codice Iustiniani
 est in tres partes descissa 402.b.c.t.5
 Constitutiones duæ Iustiniani de appellatiōi-
 bus 287.c.to.5
 Constitutiones multa benigne, aut seuerè con-
 tra ius introduxerunt 157.f.t.5
 Constitutiones de non perpetuandis aduocatis
 407.a.tom.5
 Constitutiones Græcæ de procuratoribus 317.c.
 d.tom.5
 Constitutiones item duæ Græcæ, quæ in Iustinia-
 ni Codic. tit. de instrumentorum fide deside-
 rantur 225.f.tom.5
 Constitutiones duæ Græcæ, quæ in tit. de iudi-
 ciis desiderantur 203.b.tom.5
 Constitutiones Græcæ de aduoc. diu. iudic. 316.
 a.tom.5
 Constitutiones Nouellæ cur sic appellatae, &
 quando editæ 331.a.b.tom.4
 de Constitutionibus quibusdam Græcis tit. de
 sacrosan. eccle. 306.b.c.to.5
 Constitutiones vt à iure differunt 157.f.to.5
 Constitutiones. i. Codex 18.c.to.1
 Constitutum quid sit 21.c.to.2
 Constitutum, est nomen honorarium 107.d.
 tom.2
 Constituti & pacti differentia 117.e.tom.2
 Consuetudo, ius est, quod lex scripta permittit
 504.a.tom.4
 Consuetudo varia secundum diuersa loca 503.
 c.tom.4
 Consuetudo longa quid 2.b.t.2
 Consuetudo longi temporis vicem seruitutis,
 iure constituta, obtinet 270.e.to.2
 Consuetudo in ciuilibus rebus pro lege susci-
 pitur, cum deficit lex 503.c.tom.4
 Consuetudo plus potest, quam lex in his, quæ
 lege nominatim comprehensa non sunt 504.
 a.tom.4
 Consuetudo quando vim obtinet legis 504.c.
 tom.4
 Consuetudo malè viuendi paulatim mos factus
 est 504.c.tom.4
 Consuetudinis & æquitatis differentia 504.a.t.4
 Consuetudinis non vilis est auctoritas 503.d.
 tom.4
 Consuetudinem mos facit inueteratus 504.c.d.
 tom.4
 Consularia ornamenta quæ & qualia 221.d.t.4
 Consulis officium 3.b.to.2
 Consulis maius est imperium, quam prætoris
 169.e.tom.2
 Consules honorarij qui sint 222.c.tom.4
 Consules clarissimorum nomine continentur
 214.a.tom.4
 Consules missilia spargere solebant in vulgus
 428.c.tom.4
 de Consulibus, & non spargēdis ab iis pecuniis
 220.d.c.tom.4
 Contestationis litis definitio 203.c.t.5
 Contractus definitio ac diuisio 41.b.t.1. 104. 108.
 a.b.c. tom.2. 121.c.to.5
 Contractus verbo quæ continentur 30.d.to.3
 Contractus quid à pacto diffideat 33.c.tom.5
 Contractus & stipulationis discrimen 107.c.t.2
 Contractus iuri gētium adscribuntur 102.d.t.2
 Contractus substantiæ & adminicula, quæ in c.
 tom.2
 Contractus stricti, & cōtractus bonæ fidei quo
 differunt 242.c.to.5
 Contractus inter absentes, & à mutis & surdis
 rectè fiunt 38.d.tom.1
 Contractus inter absentes fieri possunt, stipula-
 tio non item 309.c.tom.2
 Contractus antiqui scribebantur in cortice 308
 f.tom.2
Contractus

Index rerum & verb.

Contractus actiones pariunt	107.d.t.2	Conuentiones iuris gentiū aut contractus sunt, aut pacta	107.d.to.2
Contractus, in quibus nulla est vtilitas accipientis, & suscipientis, qui & quales	80.e.tom.3	Conuentionum diuisio summa in duo genera deducta	281.e.tom.5
Contractus, qui consensu contrahuntur, interroganti si quis adnuat, sunt ad agendum vtilis	310.d.tom.2	Conuentionum species, & quomodo conuentiones fiant	104.e.t.2
Contractus ex conuentione legē accipiunt	178.d.tom.3	Conuentum pactum quid	33.e.tom.5
Contractus libellarij definitio	480.c.t.4	Conueteranorum verbo qui contineantur	196.b.tom.2
Contractus incertus, quis dicatur	359.e.t.2	Conuicium cantorum, vel conuocium quid sit	155.a.t.5
in Contractibus strictis quemadmodum bona fides exigatur	176.d.t.5	Conuinci quis non nisi scriptura, aut testibus potest	187.c.t.1
Contractus locationis fidem esse seruandam, si nihil, &c.	409.c.to.5	Conuiuia mutua. i. ἀλλήλοκλητία	417.e.f.t.5
Contractus non insinuatur	435.d.to.4	Copiatæ qui olim fuerint	232.a.t.1
Contractuum diuisio summa, & subdiuisio	281.e.tom.5	Copiatæ clerici propriè non sunt	344.b.t.4
Contractuum alij proprium habent nomen, alij proprio nomine carent	107.d.t.2	Copiatæ seu decani certo numero ab episcopis ordinandi	344.a.to.4
Contractuum obligatio non est certis legibus introducta	107.e.to.2	Corallium ab omnibus viriis seruandæ segetis habere vim	388.c.tom.5
Contractuum adiectiones quæ sunt	243.a.to.5	Corbis fieri potest, vt vinum contineat	47.b.tom.5
Contractuum certa forma non est	346.c.t.2	Cornicularij qui, & cur ita dicti	241.c.to.4
Contractuum leges non tenent seruos	136.b.c.tom.3	Cornicularij ne rusticos ad obsequium vocent	184.c.d.tom.4
de Contractibus ecclesiasticis	436.d.to.4	Corniculariorum immunitas	311.d.t.4
Contrahentes si in materia dissentiant, nulla est emptio	26.b.to.5	Corona capiti imposta, signum vxnalium	10.c.tom.4
Contrahendi re & verbis inter præsentis duo sunt genera	26.d.to.2	Corporati qui sunt, & eorum priuilegia	126.b.144.c.f.to.4
Contrariorum vna, eadēque causa	363.c.to.2	Corporati vrbis Romæ priuilegiarij	153.c.to.4
ex Contrariis duabus orationibus non semper vna est v: ra, altera falsa,	104.b.t.5	Corpus idem non recipit multiplicationem, recipit quantitas	352.a.to.5
Contributiones quæ dicuntur	27.c.t.4	Corpus mortuum in ciuitatem inferri non licet ne funestentur sacra ciuitatis	115.e.t.1
Controuersia de arborum radicibus	12.d.t.1	Corporis & quantitatis differentia ad constitutionem D. Pij	351.e.to.5
Controuersia, & litis discrimen	203.e.t.5	Corporum diuisio	391.b.to.5
Contubernales qui dicantur	156.e.t.3	Corpora humanantur, manent testamenta	197.b.tom.1
Contubernium est naturale nomen	168.d.t.3	Corporis Christi sacra communio domine fiat	401.e.tom.4
Contubernium inter seruos, matrimonium inter liberos contrahitur	127.e.tom.1	Corruptela aduersarij, collusionis species	152.e.tom.2
Contumacia heredi nihil nocet	337.e.to.4	Cortinæ regie	17.b.t.4
Contumax quis dicatur	187.f.to.1	Creditoris definitio	347.b.t.4
Contumacia quælibet, est dolus	81.d.tom.5	Creditor chirographarius debitorem debitoris conuenire non potest	181.d.t.5
Contumax absens in capitali causa non damnatur	188.d.to.1	Creditor in possessionem bonorum ex edicto missus, bonorum gestori comparatur	374.b.tom.5
Contumacem plerūque tria faciunt edicta	137.c.tom.2	Creditor seruitutē fundo imponere potest	515.a.tom.4
Conuenticulæ sacris legibus reprobatae	617.c.tom.4	Creditor fundi, & seruitutis fundo debitæ vindicationem habet	515.a.t.4
Conuentio priuata iuri publico nō derogat	161.b.tom.5	Creditor aduersus dominum agit, quacunque vult actione	345.b.to.4
Conuenticula Arrianorum, ac Donatistarum damnata	389.b.tom.4	Creditor cur possideat pignus	127.a.t.2
Conuentio omnis iusta iuris gentium est	107.d.tom.2	Creditor pro alieno possidet	274.c.to.2
Conuentio in manum non fit ad tempus	139.d.tom.5	Creditor propriè non possidet	277.d.to.2
Conuentionis nomē generaliter acceptum	106.b.tom.2	Creditor, qui plus exigit, credito cadit	388.b.t.4
Conuentionis & contractus differentia	104.c.tom.2	Creditor si moram fecerit, vtro minoris fuerit, condemnatio fiet	182.a.to.5
Conuentionis publicæ definitio	106.d.to.2		
de Conuentione publico iuri aduersa	331.c.t.1		

Index rerum & verb.

Creditor in aliam formam nummos accipere non cogitur, si damnum aliquod passurus est	354. d. tom. 2	de Criminibus propter infamiã nemo cum aduerfatio pacifci potest	161. c. t. 5
Creditor pecuniæ nauticæ periculum fufcipit	208. f. tom. 5	Criminibus iisdẽ, quibus quis liberatus est, ab eodem accusari iterum non potest	105. a. tom. 1
Creditoris iusta possessio	277. d. t. 2	Criminum abolitiones	89. d. t. 2
Creditoris iure vendere, quid fit	9. c. d. to. 5	Criminalis lis iureiurando non deciditur	116. c. tom. 1
Creditori operarum feruorum petitio non cõpetit	34. c. tom. 1	Criminales caufas per procuratorem agit nemo	409. c. tom. 4
Creditori specialia magis nexa esse vidẽtur, quã generalia	438. f. to. 5	Criminales caufæ intra biennium finiuntur	235. d. tom. 1
Creditori non competit condictio furtiua	141. b. tom. 3	Criminalium quæftionum cognitio diebus 40. ante Pascha cessare debet	226. f. to. 1
Creditores quibus ex caufis in debitoris bonorum possessionem mittuntur	249. c. t. 5	Criminalibus caufis olim annus præfcriptus fuit	411. c. tom. 5
Creditores cõdicionales an in debitoris bonorum possessionem mitti possint	150. a. t. 5	Crocufantia	237. c. t. 5
Creditores pœnis præferri fiscalibus	14. c. to. 4	de Crucis supplicio	395. b. to. 5
Creditorum priuatorum, & fisci differentia	353. b. tom. 4	Crucis supplicium quando, & à quo sublatum	203. d. to. 1
Creditorum onera inter heredem & fideicommissarium diuiduntur	338. c. to. 4	in Crucis signum, vexillum, nomine Labarum, ex auro, & lapidibus pretiosis à Constantino transformatum	239. c. to. 4
Creditorum omne onus sustinet fideicommissarius	338. c. to. 4	Crucis iudicium in purgationibus criminum	474. e. tom. 4.
Creditoribus postponitur pœnæ fiscalis persecutio	14. f. tom. 4	Cruftæ, quibus fit muricis puri rubor	138. to. 4
Creditoribus ne debitorum reliquiæ iniuriis afficiantur	402. d. to. 4	Cubiculum sacrum duplex	223. f. t. 4
Creditum quibus modis fit	174. c. d. to. 3	Cubiculum cæcum	49. d. to. 5
Creditum nulla pactione contrahi	174. c. to. 3	Cubiculariorum principis priuilegia	223. f. to. 4
Creditum non est, nisi transferatur dominium	174. c. tom. 3	Cuniculus	404. b. t. 5
De his qui pecuniam Credunt agricolis	387. d. tom. 4	Cucuma, vel cucumella,	235. a. t. 5
Cretio quid fit	84. c. tom. 1. 45. e. t. 2	Culcitæ	238. c. tom. 5
Cretio libera cur sic vocatur	210. a. t. 5	Cuniculus quid à specu differat	404. c. to. 5
Cretionis & aditionis differentia	157. c. d. t. 5	Culpa duplex	368. e. f. to. 2
Cretionis formula	157. c. to. 5	Culpa alia in faciendo, alia in non faciendo cõfistit	368. b. to. 2
Crimen cæptum nedum perfectum etiam puniri	386. e. tom. 5	Culpa sæpe manet, pœna dimiffa	91. d. t. 2
Crimen extraordinarium	207. a. t. 1	Culpa accessionis non nocet reo	369. a. t. 2
Crimen, in quo alius destitit, vel victus recessit, alius obiicere non prohibetur	105. b. to. 1	Culpa patris filiæ non nocet	425. e. to. 4
Crimen exasperatur in militem	388. b. t. 4	Culpam vnus ex coheredibus nõ præiudicare ceteris	565. c. to. 4
post Crimen contractum reus alienare potest	138. d. e. tom. 5	Cultus & ornatus differunt	158. a. tom. 1
Criminis eiusdem rei quo ordine sunt audiendi	199. f. t. 1	Cupressi dâphnenses per Aegyptum non excidendæ, vel vendendæ	213. c. to. 4
de Crimine an transigere, vel pacifci liceat	129. f. tom. 5	Cura & cultura qui differant	13. a. to. 1
de Crimine læfæ maiest. cum quæritur, nulla dignitas à tormentis excipitur	215. d. t. 1	Curæ ac tutelæ differentia	9. b. tom. 1
Crimina ac delicta longè differunt	82. b. t. 2	ad Curam eius, cuius quis tutelam adminiftrauit, inuitus vocari non potest	133. b. t. 1
Crimina ferè omnia 20. annorum præfcriptione tolli	87. e. t. 5	Curare, effectum significat	338. c. to. 2
Crimina ab accusatoribus per libellum edũtur	203. a. tom. 1	Curare quot modis accipitur	356. c. to. 2
Crimina omnia extra ordinem puniuntur probanturque	104. c. to. 1	Curatio à nullo parente testamento defertur	38. c. to. 2
Crimina extraordinaria	84. b. to. 2	ex Curationis caufa qui tenentur	41. f. to. 2
Criminum purgandorum variæ consuetudines	474. d. e. to. 4	de Curatione ventris	56. c. to. 2
Criminum animaduersio non est iurisdictionis		Curationum tria onera	188. d. to. 2
		Curator & procurator reipulicæ idem	61. c. tom. 4
		Curator an feruum furiosi manumittere possit	362. e. tom. 5
		fi Curator creatus appellarit	93. e. t. 2
		Curator frumenti quomodo, & à quibus creatur	49. b. c. to. 4
		Curator	

Index rerum & verb.

Curator ætatis ratione non datur	196.b.tom.2	65.a.tom.4
Curator, creditorum gratia dari solet	56.d.to.2	Curialis condicionis quæstio apud præsidem agitur & intra tres menses deciditur
Curator quibus personis dari solet	177.c.to.1	68.a.tom.4
Curator vt confirmandus	38.c.tom.2	Curialem patris fortunam nati, & postumi sequuntur
Curator, qui minorem fraudauerit, in duplum conuenitur	134.a.to.1	66.c.to.4
Curator minorem suam intra annum 25. vxorẽ non potest ducere, nec eius filius	241.a.tom.1	Curialem & municipem pro eodem accipi
Curator testamento datus à prætore confirmatur	151.a.tom.5	e.f.tom.4
Curator testamento, vel codicillis iure non datur	68.c.r.5	Curiali parente vtroque editus, regulariter patris curiam sequitur
Curator hodie nõ lege, sed per prætorem datur	209.c.f.tom.2	63.c.to.4
Curator, si plus petierit, causa cadit	162.c.to.5	Curiali vacatio ad tempus rectè conceditur
Curator operum periculo nominatoris creatur filiusfam.	108.c.tom.4	c.tom.4
Curator exequitur ea, quæ sunt facti: tutor, quæ consilij, animi, & iuris	54.d.to.3	Curiali curialis heres existens, curiæ debetur quædrans
Curatoris reip. munus, & cura	97.b.r.2	81.b.tom.4
Curatoris rei frumentariæ, & AEdilis differentia	38.a.tom.5	Curiales sunt sub iurisdictione præsidis
Curatoris ac tutoris differentia	422.f.423.a.r.5	66.b.tom.4
Curatoris ac tutoris datio iuris est, non patriæ potestatis, vel iurisdictionis	150.c.to.5	Curiales occupari non debent humilioribus officij
Curatori adolescentis nomine accusare licet	197.d.tom.1	119.d.tom.4
Curatori quicquam testamento dari vetitum	315.d.tom.1	Curiales neruos esse reip. ac viscera ciuitatum
Curatorem habenti quibus causis curator datur	8.a.tom.1	54.d.tom.4
de Curatore bonis dando	70.b.r.2	Curiales pro rep. subeunt munera, non pro re priuata principis
Curatorei, pro curatori	68.c.tom.5	59.c.to.4
Curatores viarum publicarum	189.a.tom.1	Curiales vltra terminos propriæ ciuitatis non iubeantur sui exhibere præsentiam
Curatores datiui	39.a.to.2	60.c.to.4
Curatores quibus, & à quibus dantur	70.b.r.1	Curiales res immobiles, & mancipia rustica vendere prohibentur sine interpositione decreti
Curatores quibus ex causis nomine pupilli agere vel conueniri possunt	40.b.r.2	76.a.tom.4
Curatores ciuitatis	308.a.to.5	Curiales non subiiciuntur tormentis
Curatores reip.	442.a.to.4	114.c.to.4
Curatores testamentarij egent confirmatione tutores non item	200.d.to.2	Curiales ne militent
Curatores quibus causis se excusare possunt	184.a.tom.2	270.b.r.4
Curatores qui sibi dari petant	39.c.tom.2	Curialium descriptiones
Curatores minorum res sine decreto alienare non possunt	42.d.to.2	40.c.to.4
Curatorum ope qui indigent, bona sua vendere nequeunt	249.d.c.to.5	de Curialium prædiis sine decreto non alienandis
de Curatorum administratione, & periculo	39.e.tom.2	74.e.tom.4
per Curatorem an hereditas adquiri possit	20.d.tom.5	Curialibus interdicitur, ne ruri habitent
Curatorum auctoritas	40.a.to.2	82.b.tom.4
de Curatoribus furioso, & aliis extra minores dandis	42.e.tom.2	Curionum decreto municipales creantur magistratus
Curcuma	271.b.tom.5	97.c.tom.2
Curia senatum significat	54.d.to.4	Curiosi ex agentium in rebus schola mittuntur
Curia seminarium est honorum, & munus	86.b.tom.4	257.a.tom.4
Curia primus quis dicatur	68.c.tom.4	Curiosi, & curagendarij qui dicantur, & eorum officium
Curia non soluitur	64.f.to.4	256.c.tom.4
cum Curijs viris militaribus nihil sit commune		Curiosi ex agentibus in rebus creantur
		b.tom.4
		Curiositas in creditore non exigitur
		40.e.to.3
		Curmi quid sit dioscoridi
		277.f.to.5
		Cursus ambularis, seu clabularis, & vehicularis
		309.b.tom.4
		Cursus publicus non veniat in querelam
		308.c.tom.4
		Cursu publico priuatis vti non licet
		307.f.to.4
		de Cursu publico
		304.b.to.4
		Curtem vendere aliud est, aliud vendere feudum
		497.b.tom.4
		Curtem Ecclesiæ alienatam sequuntur vasalli
		591.c.tom.4
		Cusores à muneribus ciuilib. excusantur
		111.b.c.tom.4
		Cusores linarij
		112.c.tom.4
		Custodia publica an irrogat infamiam
		371.d.tom.5
		Custodia diligens quæ sit & quod eius ministerium
		363.c.tom.5
		de Custodia reorum
		87.a.tom.2
		Cyclades insulæ
		391.c.to.4

Index rerum & verb.

Cyprus cur arosa dicta	50.c.to.4	Debitor per creditorem possidet	283.d.t.2
Cyrrhestica, Syriae pars proxima	182.c.to.5	Debitor, qui ignorans soluit scienti, & simulanti se esse procuratorem creditoris, an liberetur	141.a.t.3
Cyziceni operarij	165.d.& f.t.4	Debitor, qui pignus cōtrectat, vel hypothecam distrahit, furtum facit naturalis possessionis	43.d.t.1
D			
Aciae prouinciæ quinque	30.d.t.4	Debitor, qui suam scripturam negat, vt puniendus	371.e.t.4
Damnatio ad gladium, ac damnatio in ludū	321.a.tom.5	Debitor si fraudationis causa latitet, ne in ius vocetur, non defendatur	69.c.t.2
Damnatio in metallum non fit ad tempus	139.d.tom.5	Debitor distractis fiduciis à creditore, de superfluo aduersus eum habet actionem	122.b.t.1
pet Damnationem omnes res legati possunt	86.f.tom.1	Debitor olim, nisi bonis cederet, in carcerē ducebatur	346.d.t.4
Damnatio extinguitur prouocatione	62.d.t.3	Debitor vno casu per creditorem possidet	123.c.tom.3
Damnati verbum quid significat	62.d.t.3	Debitoris culpa perpetuat obligationem	368.c.tom.2
Damnatus rei capitalis quis dicatur	61.e.to.3	Debitorem an liberet bonorum adeptio	392.c.tom.5
Damnatus ad tempus in opus publicum, testamentum facere potest	140.d.to.1	Debitores qui propriè dicantur	547.b.t.4
Damnati in ludum venatorium melior est conditio, quàm damnati ad bestias	321.a.to.5	Debitores confessi pro iudicatis habentur	187.c.tom.1
Damnati in perpetuum, ciuitatem amittunt: libertatem retinent	204.a.to.1	Debitores ciuitatis ante quàm soluerint, ad honores inuitari non possunt	155.d.t.4
Damnato comparatur reus, qui fugit	159.a.to.5	Debitores idonei ciuitatum, ne inquietentur in sortes, quæ vsuras patiunt quotannis	156.c.t.4
Damnatorum bona non peti posse, vltro dari posse	24.a.t.4	Debitores fisci vt conueniendi	198.d.t.1.8.e.t.4
de Damnatorum bonis	90.d.t.2	Debitorum ciuitatum solutiones, & liberationes	160.c.t.4
Damnatis rei capitalis bon. poss. denegatur, nec ij in integrum restituuntur	61.d.e.t.3	Debitum iure gentium continetur	3.b.t.1
Damnum & lucrum inter socios cōmunicatur	124.f.t.1	Debitorum reliquiæ ne à creditoribus afficiantur iniuriis	402.d.t.4
Damnum per iniuriam datum	45.f.t.1	Debiti compensatio ex pari specie, & causa dispari admittitur	118.e.t.1
Damnum qui in seditione dat, quibus pœnis tenetur	182.d.to.1	Decalauticare	237.d.t.5
Damnum vel lucrum non ex euētu notatur	173.a.tom.3	Decani quo munere in ecclesia funguntur	392.c.tom.4
Damnum infectum	62.c.t.2	Decani ad cuius iurisdictionem pertinent	265.b.tom.4
Damni infecti nomine tria interponuntur decreta prætoris	200.d.t.3	Decani qui sint, eorum munus, ac dignitas	264.c.165.a.t.4.232.a.t.1
Damni infecti stipulatio	221.a.t.2	Decennij vsucapio	238.e.t.1
Damni infecti cautio	219.e.f.t.3	Decemuirale iudicium	72.b.t.5
Daphne, suburbanus Antiochiæ lucus, cupressis obsitus	213.d.t.4	De decima litium	150.b.t.5
Dardanarij	239.b.t.5	De decimis inter virum & vxorem	73.a.t.1
Dare, est accipientis facere	282.a.t.5	Decoctor quis dicatur	64.d.t.4
Dare minus est, quàm deferre	14.c.t.3	Decoctor aduersus decoctorem exceptione stellationatus vt non potest	285.c.t.5
Dare facere duo verba quid significant	42.e.t.1	Decretum quid	39.d.t.5
Dare contra libertatem, & dare secundum reos, quid sit	141.a.& c.t.5	De decretis	111.d.t.5
Dare in infinitum quibus licet	196.d.t.1	Decumani limites	29.f.t.5
Datum non dicitur id, quod non est acceptum	316.d.t.1	Decurialium collegium, officium, & priuilegia	144.b.t.4
Datio condicione prior	355.d.t.2	Decuriones qui sint, & quod eorum munus	96.a.97.c.t.2
Datio in adoptionem, & datio in fidem quid differant	388.a.t.2	Decurio si ausus fuerit villam affectare militiã, nulla temporis præscriptione muniatur	68.b.tom.4
Datio in solutum emptioni, & permutationi similis	201.c.t.3	Decurio relegatus ad tempus, non redit in ordinem indistinctè	107.c.t.4
De, in cōpositione significationem auget verbi	δ.c.tom.3	Decurio prærogatiua fultus, à debitis muneribus	86
De in rem verso	120.c.t.1		
Dealbatores	112.c.t.4		
Dealbatores à muneribus ciuil. excusantur	111.b.tom.4		
Debilitas matrimonium dissoluit	375.e.f.t.4		
Debitor est propriè cum quo agi potest	386.b.tom.2		

Index rerum & verb.

bus non habeatur immunis	61. b. t. 4	Defensor vt à procuratore discrepat	8. c. to. 2
Decurio aduocationis officio fungi potest	63. b. tom. 4	Defensores ciuitatum, seu plebis qui, & quod eorum officium	361. c. d. t. 4
Decurio pecuniæ publicæ decoctor vt puniendus	64. b. c. t. 4	de Defensoribus ciuitatum	60. b. t. 5
Decurionis filius subiectus est curiæ	68. b. t. 4	Deferre minus est, quàm acquirere	14. c. t. 3
Decuriones quibus modis à fortuna curiali liberentur	54. d. t. 4	Deformis ad senatoriam dignitatē admitti prohibentur	216. c. t. 4
Decuriones quid à senatoribus discrepant	183. d. tom. 2	Defunctus & heres, duæ res, quasi cognatæ, & coniunctæ	264. d. t. 2
Decuriones sine decreto donare prohibentur	389. c. t. 4	Defuncti voluntas legitima, est fauorabilis	313. f. tom. 1
Decuriones tabellionum officio pro dignitate fungi non possunt	57. c. t. 4	Defunctorum corpora qui iniuriis afficiunt, vt puniendi	402. c. t. 4
Decuriones plebeiorum pœnis, tormentisue nõ adficiuntur	55. e. t. 4	de Defunctorum statu post quinquenniũ quaeri non potest	237. c. t. 1. 66. d. e. t. 2
in Decuriones ciuiliũ magistratuum iurisdictionis est	65. b. t. 4	Delatio sine acquisitione est inutilis	47. b. t. 3
Decuriones cubiculariorum	224. a. b. t. 4	Delationis præmium	162. d. t. 5
Decuriones se vllius domus patrocinio tueantur	61. c. t. 4	Delator, seu poti ^o proditor domini seruus, igne consumendus	20. b. t. 4
Decurionum agnati, eorum condicionem non sequuntur	66. c. t. 4	Delator in bonis causis tertio inuentus, capite puniendus	19. c. t. 4
Decurionum priuilegia	60. c. t. 4	Delatoris nomen turpe, quo nihil perniciosius: ac delatores quibus afficiendi pœnis	199. a. t. 1
de Decurionum liberationibus	409. c. t. 4	Delatorem oportet probare, quæ intendit	18. c. tom. 1
Decurionum immunitas nemini tribui potest	91. c. f. t. 4	Delatore curioso in rep. nihil deterius	19. c. t. 4
de Decurionum decretis super immunitate quibusdam concedenda	91. c. t. 4	Delatores, qui rem fisci vltro denunciant	18. b. tom. 4
ex Decurionum bonis quando, & quibus debetur quarta pars, ac de modo distributionis eorum	76. c. t. 4	Delatores aut alios deferunt, aut seipfos	26. a. tom. 4
Decurionum immunitates, ac dignitas	235. f. 236. a. t. 4	Delatoribus sine aduocato fisci denunciantibus, lingua est euellenda	19. c. t. 4
Decurione est indignum tabellionis officium	62. c. t. 4	Delatorum præmia	18. c. t. 4
Decurione qui natus est auo, & patrè milite, aui condicionem sequitur	61. a. t. 4	Delatorum criminibus qui teneantur, & qui nõ	19. a. b. t. 4
in Decurionibus facultates spectantur magis, quàm literarum eruditio	56. a. t. 4	Delegatio, ciuilis est solutio	42. b. t. 1
de Decurionibus constitutio nouella	389. c. t. 4	Delegatio à principe manat, & insinuat apud acta præf. prætor. & c.	44. a. t. 4
de Decurionibus hæreticis	393. c. t. 4	Delegationis formula ante indictionis tempus præmittenda	33. c. t. 4
Decurionatus honorem adimit infamia, & nota quælibet	16. c. t. 4	Delegationes quæ sunt	28. c. t. 4
ad Decurionatus honorem eos non vocari, qui 55. annis sint maiores	55. d. t. 4	Delegatores, id est, legatarij	443. c. t. 4
Decurionatum qui agnouit, immunitatem amittit	90. a. t. 4	Delicia, sunt abaci, è quibus vina ministrantur	21. r. c. tom. 5.
Dedititia minima, vel inferior	254. c. t. 5	Delicta & crimina inter se distant	82. b. t. 2
Dediticij neque vt serui, neque vt liberi viuunt, ymbra tantùm quadam libertatis vtuntur	82. b. tom. 5	Delicti tempus an spectetur	241. d. t. 5
Dediticiorum numero heres institui nõ potest, quia peregrinus est	80. d. t. 1	in Delictis atrocioribus non est in integrum restitutio minoribus	107. b. t. 1
Dediticiorum & Latinorum differentia	61. c. t. 1	Deliquisse si dicatur familia	181. f. t. 5
Deductionem omnem & retentionem hodie fieri, & compensationi comparari	373. f. to. 5	Demetrius Chartophylax, Archiepiscopus Bulgariæ	105. c. t. 5
Defensio nuda vt fit	474. f. t. 4	Deminutio capitis triplex	139. d. t. 5
Defensionis, quæ incumbit reo, definitio	474. a. b. t. 4	Deminutio capitis media tutelæ soluit	84. a. t. 5
Defensionum tria genera solemnia	474. f. t. 4	Deminutio cap. max. & med. mortis similis	6. d. tom. 1
Defensor in iudiciis in rem, & de rato cauet	52. c. tom. 4	Deminutio capitis principis cõprobatione contingit	238. c. t. 2
		Deminutio capitis statim post damnationem præoccupat pœnam	62. d. t. 3
		Deminutionem capitis ad tempus non fieri	139. d. tom. 5
		Demogrammati	114. f. t. 4
		Demonstratio certa loco est nominis	76. b. to. 3

Index rerum & verb.

Demonstratio in præsens, condicio in futurum tempus confertur	48.f.tom.5	depositarius nullas adhibet preces	84.a.to.5
Demonstratio legati quid sit	52.b.tom.2	Depositio solemnis vt fieri debet	207.d.t.3
Demonstratio falsa non vitiat legatum	78.b.t.3	Depositor per depositarium possidet	283.d.to.2
Denariales homines qui	82.c.to.5	Depositi definitio	121.f.t.1.25.f.tom.2
De denunciatione testimonij, ac de denuncia- tionibus quæ fiunt ad domum	154.c.to.5	Depositorum pignus quomodo creditor distrahe- re potest	118.c.t.1
Denuntiationem sequitur prætoris, aut præsidis sententia	71.b.tom.1	Depositorum re eadem reddi debet	283.a.tom.5
Depasci, est vti	51.f.tom.1	Depositorum rei suæ non valet	279.a.to.2
Depectio nihil aliud quàm pactum	34.c.t.5	Depositorum compensationem non admittit	180.c.tom.5
Depeculassere	237.d.tom.5	Depositi actioni opponi compensatio non po- test	121.c.tom.1
Depensæ pœnæ repeti non solent	191.a.to.5	Depositi qui agit, de dolo agit	147.c.f.tom.2
Deportandi verbum grauius est, quàm relegan- di	207.c.to.2	de Deposito & commodato	117.d.t.1
Deportandi ius habet præses	238.a.tom.2	Derectarij, non defectarij	252.a.to.5
Deportatio propriè exilium est, relegatio im- propriè	207.c.tom.2	Derectarij quo supplicio coercendi	85.d.c.t.2
Deportatio, est media capitis deminutio	207.d. tom.2	Derelictum ac desertum differunt	188.d.to.4
Deportatio an sit maxima capitis deminutio	375.d.tom.4	Derelicta, & missilia quid differunt	303.d.t.2
Deportatio vltimi supplicij appellatione non continetur	75.a.tom.5	qui pro Derelicto habitus est, liber non fit	304.a.tom.2
Deportatio non fit ad tempus	139.d.to.5	pro Derelicto vsucapere	303.b.to.2
Deportatio hodie est loco aquæ & ignis inter- dictionis	207.d.t.2.146.195.c.t.5	pro Derelicto habita, statim nostra esse desinunt	303.d.tom.2
Deportationis & relegationis differentia	91.b. 379.c.tom.2	pro Derelicto res habita, occupanti statim ad- quiritur	303.a.tom.2
Deportationi semper iuncta est omnium bono- rum publicatio	46.a.to.4	de Derogatoria clausula	343.b.tom.5
Deportatione non soluitur matrimonium	375. c.d.to.4	Desertor, emâsor, & trâsfuga quid differant	140.d.tom.5
Deportatus quis dicatur	91.b.to.2	Desertionis pœna	228.c.tom.5
Deportatus seruus non fit, vt liber deinde fieri possit	58.b.tom.5	Desertores milites, & eorum occultatores vt puniendi	297.b.&d.t.4
Deportatus mortuo non comparatur	379.c.t.2	Desertoribus crura incisa, & poplites	153.f.to.5
Deportatus amittit cognationem	58.c.t.5	Desertorum agrorum ius	188.d.to.4
Deportati, & confiscati differentia	10.c.to.4	Deserta prædia curialibus addicuntur sub im- munitate triennij	188.c.to.4
Deportatum statim ex sententia capite minui	380.c.tom.2	Deserta prædia quomodo à domino susceptori- bus addicuntur	191.e.192.b.to.4
Deportatum habere ea, quæ sunt iuris gentium	379.c.d.tom.2	Desiderium pro precibus principi oblatis acce- ptum	127.f.to.2
Deportati qua ratione testamentum facere nõ possunt	348.a.tom.5	Desideria, sunt preces, quæ libello continentur	11.b.d.tom.4
Deportatorum ac relegatorum discrimen	90.f.t.2	Desponsare quid	414.c.tom.5
Deportati negotia iuris gentium contrahere possunt	146.b.tom.5	Despondere, destinare sibi, vel alij vxorem	414.d.tom.5
Deportatos ciuitatem amittere, non libertatem	379.f.tom.2	Destinare quid propriè	414.c.to.5
Deportatos nec hereditates, nec legata capere	380.a.to.2	Deuoti quales olim apud Gallos homines	463.a.tom.4
Depositarius instrumentorum, si ea prodiderit, vt puniendus	211.f.tom.1	Deus Statanus, pueritiæ præses	278.b.to.5
Depositarius quibus modis rei depositæ furtum facit	43.d.to.1	Dij heredes institui possunt	81.a.to.1
Depositarius ob dolum teneretur, non ob culpam	116.d.tom.3	Diaconi vtriusque sexus	343.c.to.4
Depositarius esse in possessione dicitur, non au- tem possidere	212.f.tom.5	Diaconi eligant de se, quem industrium noue- rint, & archidiaconum vocent	438.a.t.4
Depositarij nulla est vtilitas, qui accipit, vt alij custodiat	80.d.to.3	Diaconi inuiti nullam tutelam, vel curam susci- piunt	231.b.to.1
Depositarium dici non potest precarium, quia		Diaconorum officium	344.c.to.4
		Diaconissæ	350.d.to.3
		Diaconissarum olim in ecclesia munus	243.b.t.1
		Dixarchæ, & dixarij	252.a.tom.5
		Dialectica ἐρωτηματικὴ	84.c.f.tom.4
		Dialectici. i. Stoici	84.b.to.3
		Diaria quæ	401.d.tom.4
		Diastolei	114.f.115.b.to.4
		Diathyrum & prothyrum	340.d.to.5
		Diatrecta-	

Index rerum & verb.

Diatretarij	112. a. 10. 4	Diptycha tabellæ, seu epistolæ	94. b. t. 5
Dicis causa quid	120. c. t. 5	Directarij extra ordinem puniuntur	184. f. t. 1
Dictionum quædã compèdia pro literis	53. a. t. 5	Discussiois onus quibus personis iniungi potest	51. d. t. 4
Dies naturalis, ac dies ciuilis	390. d. e. t. 5	Discussor vt redditur securus	53. a. b. t. 4
Dies naturalis duodecim constat horis	221. c. t. 1	Discussor iniquus qua pœna plectendus	51. a. t. 4
Dies temporales	231. a. t. 1. 288. d. t. 5	Discussorem nemo præsidum mittat, sed ad principem referat	53. b. t. 4
Dies annua, bima, ac trima	158. b. t. 5	Discussorem in prouincias non mitti sine aucto-ritate principis	54. b. t. 4
Dies extremus pro momento sumptus	272. b. t. 2	Discussorem ex publico solatia, & sumptus habere	54. b. t. 4
Dies quotiens obligationibus non apponitur, die præfenti debetur	343. a. t. 2	Discussores ob culpam, vel gratiam fiunt infames	187. c. f. t. 4
Diem præferre, & referre, quid	56. c. t. 5	Discussis rationes sacra datur securitas	53. c. t. 4
Diem distindere	297. f. 298. a. t. 5	Disiunctio dispare, coniunctio non pares facit	139. b. t. 3
Diem iudicij interrumpere	298. b. t. 5	Disors quis dicatur	108. d. t. 5
Diem legati cedere	13. c. t. 2	Dispensatio morte finitur	154. a. t. 3
ex Die an heres dari possit	13. c. t. 3	Dispensator & institutor quid inter se distant	152. c. tom. 2
Dies fatales	400. a. t. 5	Dispensator vix est sine vicarijs	168. c. d. t. 3
Dierum in iure computatio	272. b. c. t. 2	Dispensatoris officium	150. c. d. t. 3
Dies diuersi, & eorum in iure consideratio	223. c. 224. a. t. 1	Dispensatores ecclesiæ quales esse oportet	344. c. tom. 4
Dies nefasti	132. b. t. 3	Disensus in materia vitiat emptionem, non stipulationem	362. f. t. 2
Dies quieti à iudicijs ciuilibus	7. c. t. 2	Distrahendus, participium, ibi præfent. temp. significationem habet	133. f. t. 1
Dies iusti	76. c. t. 5	Diuergiæ	35. c. t. 2
Dies, quibus tutor sciuerit, pupillo cedere cõstat	344. d. t. 5	Diuinatores, & qui eos consulunt, qua pœna plectendi	206. b. c. t. 1
Dierum species, seu partes, & earum explicatio	221. f. t. 1	Diuisio aliud, aliud placitum diuisionis	125. c. tom. 2
Dierum initiũ & finis variè apud varias accipiuntur gentes	390. e. f. t. 5	Diuisio dicitur vicem emptionis obtinere	208. b. tom. 3
Digesta	1. c. t. 2	Diuortium est contractus	111. d. 328. d. t. 2
Digesta cur maiores hoc signo ff. norarunt	314. d. tom. 5	Diuortium & repudium quid inter se discrepant	35. b. t. 2
Digestorum series: & cur digesta vocentur	181. c. & c. tom. 2	Diuortium primum quando factum, & qua ex lege diuortia fiant	22. c. t. 5
Digestorum quibusdã locis vetus scriptura defenditur	331. d. t. 5	Diuortium ob quas causas inter coniuges fieri potest	376. c. d. t. 4
Digitus Mineræ consecrati	309. a. t. 2	post Diuortium dos nec datur, nec ampliatur	111. c. t. 2
Digitorum amputatione qui castra fugiunt multandi	395. a. t. 5	Diuortij formula ex lege Iulia	184. d. t. 5
Differre & proferte quo differunt	156. c. t. 5	Diuortio facto mulier si grauidam se sentiat, intra trigessimum diem viro denuntiare debet	131. a. t. 1
Difficile & impossibile quid distant	390. c. t. 2	de Diuortijs const. nouell.	432. f. t. 4
Difficultas stipulationem nõ facit inutilem	390. c. tom. 2	Diuortio facto, illius anni fructus quo pacto inter virum & vxorem diuidendi sint	353. b. t. 5
Distindere, & infringere qui distideant	298. b. t. 5	Diuortio facto, mulier dotis habet repetitionem	63. c. t. 1
Dignitates, quæ sunt in officio iudicis ciuilis, aut militaris	300. c. t. 4	Diuortio facto, mulier alij nubere potest statim, nisi sit prægnans	143. b. t. 5
Dignitates tres indiscretæ	409. c. t. 4	Diuortio facto mulieris culpa, ipsa legi Iuliæ subiicitur	237. c. t. 1
Dignitates ab extraordinarijs muneribus excusantur, ab statutis non item	30. a. t. 4	Diuortia debent esse libera	328. d. t. 2
Dignitatum gradus	230. b. t. 4	Doctores moribus primum, deinde facundia oportet excellere	102. b. t. 4
Dignitatum ordo seruandus	229. c. t. 4	Doctorem artium liberalium munus, ac dignitas	234. d. t. 4
ad Dignitatem senatoriam quæ personæ admitti prohibentur	216. c. t. 4		
Dignitatum priuilegia publicis commodis obistere non possunt	29. c. f. t. 4		
Dilectus à legendo dictus	128. b. t. 5		
Diligentior. i. curiosior	40. d. t. 3		
Dilores paraganda	137. c. t. 4		
Diluculi elegantissimæ phrasæ	227. d. t. 2		
Dimissorij libelli, qui Apostoli dicuntur	93. a. t. 2		
Dinummius quid, & vnde sic dictum	153. d. t. 4		
Diogenes victitauit ἀπολλων	75. f. t. 2		
Diplomata quæ sint	389. f. t. 2		
Dioptra	404. b. t. 5		

Index rerum & verb.

Dogmata. i. senatusconsulta	68. a. t. 5	tatis differunt	54. f. t. 2
Doga	207. c. t. 5	Dominium nuda pactioe non transfertur	174. c. tom. 3
Doliaria vina	47. c. t. 5	Dominium traditione, & mancipatione transfertur	111. c. t. 1
Dolia, vasa vinaria	47. a. t. 5	Dominium ignoranti etiam acquiritur	17. c. t. 1
Dolia rebus immobilibus Turonensium moribus adnumerantur	505. a. t. 4	Dominium in solidum duorum esse non potest	390. a. t. 5
Dolia, vino legato, cur non debentur	47. a. t. 5	Dominij ius est perpetuum	208. c. t. 4
Dolus quid, & quid à fallacia diferat	148. a. t. 2	Dominij, & possessionis discrimen	354. f. 141. d. e. tom. 3
Dolus pro possessione	10. c. t. 2	Dominia rerum quot modis nobis acquiruntur	75. f. 76. 2. t. 1
nihil est tam bonæ fidei contrarium, quàm Dolus, & metus	337. b. t. 2	Dominus sui ipsius nemo, sed alterius	168. c. t. 3
Dolus stricto iudicio non vindicatur	49. d. t. 1. 330. c. t. 2	Dominus an serui nomine noxali teneatur actione	97. f. 98. a. t. 3
Dolus vindicatur iudicio bonæ fidei, nõ strictæ	151. a. t. 2	Dominus, qui seruum prostituit, eius dominium amittit	162. c. t. 4
Dolus abesse debet, fraus abesse non debet	426. a. tom. 4	Dominus, heres, & paterfamilias quo differunt	235. b. t. 5
Dolus malus, ratio vasa decipiens alium	9. f. t. 2	Dominus illaudatus de euictione non tenetur	513. c. t. 4
Dolus malus quid sit	106. f. to. 1. & quis actione doli tenetur	Domino vasallus contra omnes opem ferre debet, etiam contra fratrem & filium suum, non contra patrem, aut regem	544. c. f. t. 4
Dolum ex insidiis perspicuis probari conuenit	107. a. t. 1	Dominus. i. bonæ fidei possessor	282. b. 289. d. t. 2
Doli & fraudis differentia	7. c. f. t. 3	Dominus, pro pupillo	266. b. t. 2
Doli capaces qui minimè putantur	154. f. t. 2	Domini feloniam committentis pœna	557. c. t. 4
Doli capaces an sint impuberes	137. c. t. 5	Domino non probante iurat vasallus	549. b. t. 4
Doli cum datur actio, id semper subintelligitur, nisi alia sit actio	156. d. t. 2	Dominum accusare non potest vasallus in causa ciuili, vel criminali	547. c. t. 4
Doli actio ex omnibus causis non datur, neque aduersus omnes	154. c. t. 2	Dominum pares verecundè compellant, vt bonam fidem agnoscat	565. c. t. 4
Doli actio est arbitraria	156. c. t. 2. 25. c. f. t. 3	Domus est mancipi, & prædium vrbatum	75. f. tom. 1
Doli actioni, vel exceptioni insunt mēdacacia	197. c. tom. 3	Domum & solum, vnam esse rem	162. d. t. 3
Doli exceptionis tacitam fieri p̄sationem, quid sit in l. vnum ex familia de leg. ij.	367. c. t. 5	Domus vna quæ sit	190. c. t. 2
Doli post biennium non datur actio	156. a. t. 2	Domo legata instructa quæ contineantur	153. a. tom. 1
Doli clausula stipulationibus subiici solet	346. c. tom. 2	Domorum dominicarum iura	213. b. t. 4
Dolo facit, qui petit, quod mox restitutus est	120. c. t. 3	Donare possessiones canone dempto, est beneficium principis	50. a. to. 4
Dolo alterius si quadrupes damnum dederit	151. c. d. t. 2	Donari inter viuos vtori iure ciuili non potest, assignari tamen eius vsui necessaria possunt	19. d. c. t. 3
de Dolo ob modicam summam non datur actio	154. 2. t. 2	Donari litem fisco non oportet	198. a. t. 1
Dolo malo si heres seruum legatum occiderit, de dolo non tenetur	151. c. t. 2	Donandi verbum est directum	47. b. t. 2
actio de Dolo ob rem minimam non datur	136. a. tom. 2	Donarium quid	105. c. d. t. 5
de Dolo actio intra annum datur	143. d. t. 2	Donarium iure Romano non est receptum	105. c. tom. 5
Domestici ac domus appellatione quid significatur	22. b. t. 1	Donatariis causa mortis substitui potest	336. c. tom. 4
Domestici, pro cognatis	212. c. t. 2	Donatarius quando sit donationis incapax	8. a. b. tom. 2
Domesticorum principis dignitas, & immunitas	237. d. t. 4	Donatio quid sit, & quæ sit vera, absoluta, & directa donatio	63. f. t. 2
Domicilium incolas facit	84. c. t. 4	Donatio quibus modis perficitur	4. a. t. 4
Domicilij causa muneribus publicis obligamur	84. c. t. 4	Donatio ac donum nihil differunt	135. a. t. 5
Dominatio, est iuris gentium constitutio	3. a. t. 1	Donatio simplex neque est contractus, neque pactum	389. d. 435. d. t. 4
Domina, dignitatis est nomen	373. c. t. 4	Donatio an absenti rectè fieri possit	306. b. t. 5
Dominij quid, & quot modis vsurpetur	67. b. t. 2. 63. f. t. 3	Donatio non acquiritur inuito	354. c. t. 2
Dominium nihil aliud est, quàm rei proprietates	235. c. t. 5	Donatio sine acceptione non est	306. b. t. 5
Dominium possessionis, & dominium proprie-		Donatio	

Index rerum & verb.

Donatio acceptione confirmatur	316. d. t. 1	te donatoris confirmatur	104. d. t. 3. 454. d. t. 4
Donatio inofficiosa	7. b. t. 2	Donatio si inter virum & uxorem facta fuerit, priore defuncto, cui donatum est, res ad eum redit, qui donauerat	130. b. t. 1
Donatio & transactio pactorum causa sunt, non pacta	128. c. t. 2	Donatio simplex inter virum & uxorem prohibita, non autem donatio propter nuptias	377. d. c. t. 4. 134. c. t. 5
Donatio rerum singularum nominatim facta, capit effectum	276. c. t. 1	Donatio inter virum & uxorem quibus causis valet	65. c. t. 1
Donatio eiusdem rei in duos collata, vtri potius cedat	196. b. t. 1	Donatio quocumque tempore contemplatione mortis inter virum & uxorem facta sit, morte secura, conualefcit	130. c. t. 1
Donatio in partem collata, an valeat	316. c. t. 1	Donatio inter coniuges matrimonij contemplatione facta	308. b. t. 1
Donatio inter patrem & filium morte non confirmatur	302. a. t. 2	Donationes inter virum & uxorem vnde originem duxerunt	35. a. t. 2
Donatio à patre in filiâ. collata vt confirmari solet	196. a. t. 1	Donationes propter nuptias hodie sunt penitus ex vsu sublatae	105. d. t. 5
Donatio inter viuos an naturalis, vel ciuilis sit adquisitio	247. d. t. 5	in Donationibus inter coniunctas personas verborum subtilitas non obseruatur	162. d. t. 1
Donatio rerum immobilium inter viuos interdiciâ decurionibus	418. f. t. 4	de Donationibus inter virum & uxorem, consultatio	305. c. t. 1
Donatio inter viuos pœnitentiâ non reuocatur, nisi sit inter coniuges facta	140. c. t. 3	Donationis propter nuptias prædia ne consentiente quidem muliere alienentur	403. c. t. 4
Donatio inter viuos negotium non gerit	222. c. tom. 3	de Donationum propter nuptias vsufructu	340. c. t. 4
Donationes inter viuos fraudare patronum debita portione possunt	6. c. t. 3	in Donatione expressa sufficit voluntas	162. b. t. 1
in Donationibus inter viuos cur cautioni Mucianæ non sit locus	361. c. t. 5	de Donationum propter nuptias insinuatione	440. a. t. 4
Donatio mortis causa, quæ sit	129. d. t. 1. 64. a. t. 2	Donationum ius inter nuptias	65. d. t. 1
Donatio mortis causa quid à legato distet	247. c. tom. 5	Donationis certus modus est lege constitutus, certumque pondus	196. d. t. 1
Donatio mortis causa legatis compatatur	8. b. t. 3. 418. f. t. 4	Donationi propter nuptias species quædam inest contractus	389. d. t. 4
Donatio causa mortis, quandiu donator viuit, reuocari potest, & quibus causis	21. b. t. 3	de Donationibus, consultatio Cuiacij	302. a. t. 1
Donatio causa mortis, vel sub modo, non est proprie donatio	63. f. t. 2	Donationem simplicem insinuandam esse	435. c. tom. 4
Donatio causa mortis, donatoris morte confirmatur	159. d. t. 1. 21. a. t. 3	Donationis infirmior, quam testameti causa	73. c. f. t. 3
Donationes mortis causa ad legatorum exemplum capi	247. b. t. 5	Donationum testationes	361. d. t. 4
Donationes causa mortis quid à legatis dissident	21. c. t. 3	Donationum insinuatio quas requirit solemnitates	168. a. t. 1
Donationes mortis causa quibus causis fiunt	59. c. t. 1	Donationes iuuenum maximè esse coercendas	316. d. t. 1
Donatio propter nuptias quæ	104. f. t. 5	Donationibus modum imposuit lex Cincia	52. c. tom. 2
Donatio propter nuptias vt specialis est contractus	435. c. t. 4	de Donationum iure	195. f. t. 1
Donatio propter nuptias opponitur dori	104. f. tom. 5	de Donationibus immensis in liberos collatis	422. b. t. 4
Donatio propter nuptias à donatione in fauore matrimonij, & à douario multum distat	105. c. tom. 5	de Donationibus immodicis & inofficiosis	110. b. tom. 5
Donatio propter nuptias augeri potest constante matrimonio	381. d. t. 4	Donationibus leges modum imponunt	146. b. tom. 5
Donationem propter nuptias inter seruos & seruas non esse	375. c. t. 4	de Donationibus insinuandis, consultatio Cuiacij	283. c. t. 1
Donationem propter nupt. fratres inter se conferunt	71. a. t. 5	Donatio hodie exemplo emptionis, & venditionis fit	316. d. t. 1
Donationem propter nuptias insinuatione non egere	435. c. t. 4	Donatistarum parabaptismata damnata	389. b. tom. 4
Donationem propter nuptias an vidua alienare possit	342. c. t. 4	Donator si stipulanti promiserit, tenetur	196. d. tom. 1
Donatio inter virum & uxorem iure ciuili nulla, sed morte confirmatur	302. a. t. 2	Donatorum collatio, ac de eiusdem iure	49. d. t. 4
Donatio inter virum & uxorem silètio, & mor-		Donator de cuiictione non tenetur	196. c. t. 1

Index rerum & verb.

Donec ad, & dum ad. i. quoad 190. a. tom. 4		Dotis causa venditio, & venditio simplex tribus causis differunt	419. c. t. 5	
δῶρον ὄρρηξιον quid	545. c. t. 4	Dotis quo iure maritus sit domuius	250. a. t. 5	
Doni datio non est cōtractus, nisi ei aliquod negotium sit immixtum	108. a. t. 2	Dotis obligatio esse videtur in peculio filij	167. b. tom. 3	
de Donis, & muneribus	134. c. t. 5	Dotis æstimatio, vera est venditio	419. c. t. 5	
δὲ δωροῖσι	197. c. t. 2	de Dotis vsuris	293. a. t. 1	
Dos quid sit	104. f. t. 5	Dotis actio vnde nascitur	64. d. t. 1	
Dos est filix proprium patrimonium	425. c. d. t. 4. 92. d. t. 5	Dotis actio priuilegiaria	167. b. t. 3	
Dos aut datur, aut dicitur, aut promittitur	63. d. tom. 1	Dotis dictione tres tantum obligantur personæ	308. d. t. 2	
Dos dicitur solemnibus verbis sine interrogatione	64. d. t. 1	Dotis priuilegium	421. c. 425. a. t. 4	
Dos sine acceptione non est	306. b. c. t. 5	Dotis dictio solemnibus fit verbis	308. f. t. 2	
Dos nulla sine nuptiis	304. c. t. 2	de Dote non numerata	427. b. t. 4	
Dos filix nomine semel functa, neque minui neque adimi potest	93. d. t. 3	pro Dote res mobiles maritum vsucapere	345. d. tom. 5	
Dos fungi dicitur, cum datur, vel cum redditur	161. b. t. 5	de Dotis iure nouella constit.	424. d. t. 4	
Dos tenetur ob ciuile munus, vel honorem mariti	56. c. t. 4	Dotem à matre profectam fratres inter se conferunt	71. a. t. 5	
Dos appellatur donatio propter matrimonium, licet gratuita non sit	471. a. t. 4	Dotem qui pro muliere promittit, sub ea conditione promittere videtur, si nuptiæ sequantur	339. a. t. 5	
Dotem inter seruos & seruas non esse	375. c. t. 4	in Dote Falcidix non est locus	19. c. t. 6	
Dos, etsi matrimonio constante in bonis viri sit, vxoris tamen est	16. c. t. 1	sine Dote puellas collocabāt Armenij	373. d. t. 4	
Dos constante matrimonio, nisi certis ex causis, vxori reddi non potest	382. c. t. 4	Dotibus modum imposuit lex Papiæ	52. c. t. 2	
Dos, soluto matrimonio, quemadmodum petatur	35. d. t. 2	Dotalis fundus, ac dotalia pacta	34. c. t. 2	
Dotem resoluto matrimonio sine voluntate filix, pater reperere non potest	93. d. t. 5	Dotalis fundi fructus matrimonio constante, lucro mariti cedunt	128. e. f. t. 1	
Dos nuda pactio constituitur	204. c. t. 3	Dotalis fundi inhibetur alienatio, & vsucapio	285. c. t. 2	
Dos caduca	357. c. f. t. 4	Dotalis fundi alienationem, & pignorationem prohiberi	204. b. t. 3	
Dotem aduētitiā, in matrimonio mortua muliere penes maritum remanere	194. b. t. 5	Dotalis prædij alienatio, vel hypotheca non valet	403. c. t. 4	
Dos profecticia, aut aduēticia	63. d. t. 1. 357. c. f. t. 3	Dotale prædium inuita vxore maritus alienare non potest	128. d. t. 1	
Dos profecticia, proprium filix patrimonium	59. c. t. 3	Dotale superficies vxore volente alienari posse, non etiam ædes	420. b. t. 5	
Dos profecticia redit ad patrem, siue mortua sit filia, constante, seu resoluto matrimonio	94. b. to. 3. 156. c. t. 5	si Dotalem fundum acceperit mulier, nihilominus agere potest de fructibus	385. a. t. 5	
Dos augeri, vel etiam constitui constante matrimonio potest	381. d. t. 4	de Dotalium prædiorum alienatione	159. b. t. 5	
Dos ante nuptias, vel post nuptias dari potest	128. d. t. 1	de Dotalibus pactis, consultatio	318. e. t. 1	
Dos redintegratur, redintegrato matrimonio	65. c. t. 1	de Dotalibus instrumētis const. nouell.	413. b. t. 4	
Dos, quæ esse desit, dos effici amplius nõ potest	65. c. t. 1	in titulo de Dotalibus pactis quædam obseruata	276. f. t. 5	
Dos quibus modis redditur	63. e. f. t. 1. & quibus caulis retinetur	64. a. t. 1	Dotalitium quid	298. c. t. 1
Dos vt prælegari potest	9. a. t. 2	Droit de vfuc, droit de viuelotte	516. a. t. 4	
Dos prælegati dicitur propter representationem	23. f. t. 1	Dubia res quæ sit	51. a. b. t. 2	
Dotis dictio solemnibus fit verbis	308. f. t. 2	Dubia, & quæ lege pro palam definita non sunt, in benigniorem sunt accipiēda	396. d. tom. 5	
Dotis functio pacto mutari non potest	161. b. t. 5	Dubitans negat	535. d. t. 4	
Dotis nomine mulieres tacitam hypothecā habent in bonis mariti	41. b. c. t. 3. 430. b. t. 4	Dubitans erranti comparatur	4. b. t. 3	
Dotis representatio, species est donationis	382. c. tom. 4	Ducatus non diuidendus	580. b. t. 4	
Dotis propria repetitio est patris	90. f. t. 5	de Ducatus inuestitura	488. f. t. 4	
		Ducatus sunt regales	582. c. t. 4	
		Ducenarij procuratores	33. f. 34. a. t. 4	
		Ducenariorum numerus	250. c. f. eorū priuilegia	
			251. c. t. 4	
		Dulcium nomine quæ continentur	156. d. t. 1	
		de Duplicationum formulis	120. d. t. 5	
		Dupondium	165. c. t. 5	
		Dupondio satur, i. per exiguo sumptu	314. b. t. 5	
		Duumiri		

Index rerum & verb.

Duumviri sunt magistratus municipales annui 53.c.to.4	Edictum Carbonianum de bono.possess. decre- tali cont.tab. 60.a.t.3
Duumviri nominationem ad munera ciuilia fa- ciunt 55.b.t.4	Edictum Saluianum 56.c.t.2
Duumviri sibi successores nominare solent 157. b.tom.4	Edicto prætoris ius veriùs prædicitur, quàm di- citur 50.c.t.1
Duumvirorum creatorum pro indiuiso cõmu- ne periculum esse 158.f.t.4	Edicti, quod quisque iuris, duæ sunt partes 182. d.tom.5
Duumvirorum iudicium 72.d.t.5. & eorum im- perium 67.d.t.4	Edicta sunt generales leges, quæ omnes popu- los, & prouincias tenent 331.c.t.4
Dux cur sic appellatur 516.d.t.4	Edicta de edendis actionibus, instrumentis litis, rationibus argentariorum 232.c.t.5
Duces, sunt regis capitanei 517.a.t.4	Edones, & epulones annonam vexant 264.a.t.5
E	Edulitatis nomen Latinum non est 348.c.t.5
E Præpositio, in compositione verbi signifi- cationem auget 101.a.t.5	Effractor vt puniendus 386.f.387.a.t.5
Eborarij à ciuilibus muneribus vacant 111.b.t.4	Effractores carcerum, vel domorum, extra ordi- nem puniendi 85.d.t.2
Eborarij 112.c.t.4	Effractores nocturni cur grauiùs coërcentur, quàm diurni 128.d.t.5
Ecclesia est immortalis, & militiæ inhabilis 481. c.tom.4	de Effractoribus & expilatoribus 390.a.t.5
Ecclesia cultrix, & auctrix iustitiæ, non patitur contra iustitiam aliquid in se fieri, vel in alterũ 488.c.d.t.4	Egesta pro segesta apud Suidam 322.c.t.5
in Ecclesia ædificanda quæ & qualia exigi solēt 401.d.t.4	Electores imperatoris vt in hoc ministerio se gerunt 609.d.t.4
Ecclesiæ nomine Canonum euitandorum causa abuti non licet 30.c.t.4	absque Elementorum potestate res omnes non ali, neque crescere, neque se tueri 241.c.t.2
vt Ecclesia cum solo principe prædiorum per- mutationem faciat 401.b.t.4	Elephanti cur mancipi non sunt 76.a.t.1
Ecclesiæ bona in captiuorum redemptionem a- lienari possunt 353.a.t.4	Elidere quid significat 120.c.t.2
Ecclesiæ prædia, vasa, & vestes pignori speciali- ter obligari non possunt 353.a.t.4	Elogium quid sit 45.f.46.a.t.5
de Ecclesiæ Cõstantinopoleos officiis 392.b.t.4	Elogium, exheredationis causa 216.e.t.2
Ecclesiæ titulorum interdicitur impositio 17.b. tom.4	Elogium si probetur falsum, exheredatio filij est nulla 45.c.t.3
Ecclesiam qui ædificant, ordinent in ea clericos auctoritate Patriarchæ 401.d.t.4	Elogiũ nullũ postumo adscribi potest 218.d.t.2
Ecclesiam ipso iure solutam esse iureiurando fi- delitatis 572.c.t.4	Elogia apparitorum 20.a.t.5
Ecclesiam decet ne partem quidem feudi à va- sallo emere, sine domini consensu 481.a.t.4	Eloquentia canina. 101.b.t.5
Ecclesiasticarum rerum locationes annos 30. nõ excedant 241.c.t.1	Em, & en, pro eum 76.c.d.t.5
Ecclesiasticarum pœnarũ duo genera 392.a.t.4	Emancipatio duplex 5.d.t.1
Ecclesiarum priuilegia confirmata 389.b.t.4	Emancipatio erat legis actio 415.b.t.4
de Ecclesiasticarum rerũ alienatione 394.a.407. a.tom.4	Emancipatio non fit ad tempus 139.d.t.5
de Ecclesiasticis canonibus 443.f.444.a.t.4	Emancipatio ius sui infirmat, institutionem he- redis non item 231.a.b.t.2
de Ecclesiasticis bonis 350.e.t.4	Emancipatio die feriato fieri potest 132.a.t.1
de Ecclesiasticis prædiis 212.d.t.4	Emancipationis nomen mansit, iublatis vendi- tionibus imaginariis 34.a.t.2
de Ecclesiasticis contractibus 456.d.t.4	Emancipationis casus non per omnia similis est morti 231.a.t.2
de Ecclesiæ Mysiæ relictis 406.a.t.4	filiorum institutiones sub conditione Emanci- pationis factæ, patribus offensos reddunt 254. a.tom.2
Ecclesia S.resurrectionis vt domos alienare po- test 391.d.t.4	Emancipationes apud quos magistratus fieri de- bent 132.b.t.1
de Ecclesiis Africæ 389.b.t.4	Emancipatus cui, & quantum conferat 69.e.t.5
Edere & exhibere rationes dicimus promiscuè 234.c.t.5	Emancipati & adoptati quo differunt 57.b.t.3
Edere latius patet, quàm exhibere 234.c.t.5	Emancipati, & qui ex his nascuntur, iure ciuili in familia non sunt parentum 58.b.t.3
de Edendo 7.f.t.2.8 a.t.2	Emãcipati præteriti vt bonorum possessionem petere possunt 194.f.t.1
Edictum de alterutro explicatur 61.a.t.5	Emancipati suis donationem simplicem confe- runt 71.c.t.5
Edictum ædilitium ad locationes pertinere 312. c.tom.5	Emancipati quæ bona suis conferunt 70.f.t.5
Edictum successorium 95.f.t.1.59.a.t.2	Emãcipatis omnimodo est necessaria bonorum possessio, vnde liberi 83.c.t.5
	pro Emãcipatis filiis pater nõ tenetur 107.c.t.4
	Emanfor, desertor, ac transfuga quid discrepent 140.d.tom.5

Index rerum & verb.

Embanma	26.d.t.5	Emptio & venditio plena & perfecta vt fit	39.
Embola quid sit	435.b.t.4	b.tom.1	
Embola felix	128.a.t.4	Emptio & venditio ex permutatione originem cepit	77.c.t.1
Εμβουον nōdum est homo, vel animal	187.d.t.2	Emptio valet, etiam si erratum sit in qualitate rei 329.c.f.t.2. & in materia in duobus casibus	330.a.t.2
Emendicata suffragia	20.a.t.5	Emptio sub lege redimendi facta	507.f.t.4
Emerere rem alienam, salua fide, scientes non pbssumus	273.b.t.2	Emptio sub condicione facta, ea pendente, est imperfecta	288.a.t.2
qui Emit à domine, vsucapere non potest	274.b.tom.2	Emptio rescinditur in totum actione redhibitoria	31.a.t.2
Emolumentum nomine quæ cōtineantur	66.c.t.3	Emptio rei suæ non valet	279.a.t.2
Emphyteusis aliud est, aliud feudum, aliud libellaria, aliud precaria & aliud vsusfructus	486.d.tom.4	Emptio malæ fidei, emptio non est	176.c.t.5
Emphyteusis alia perpetua, alia temporalis	208.c.tom.4	Emptionis symbola	309.a.t.2
Emphyteusis nōnunquam fit ad tempus: & quid à libellaria differat	48.c.t.4	Emptionis & veditiois verbo veteres promiscuè vsos fuisse	199.c.t.5
Emphyteusis perpetua vt ecclesis permittitur	401.b.tom.4	Emptionis spectari tempus oportere	273.c.t.2
Emphyteusos absoluta definitio	487.a.t.4	Emptionis certa non est forma	346.c.t.2
Emphyteusis contrahitur sub lege rei melioranda &c.	480.d.c.t.4	in Emptione causa leuis præsumptio, & quolibet simplicitas non sufficit	127.b.t.3
Emphyteusi additur lex meliorationis, feudo lex fidei, & seruitij	487.a.t.4	Emptioni pactum adiectum ex continenti obligat	242.c.t.5
in Emphyteusim dati ciuitatum agri, non reuocantur	154.c.t.4	Emptionem vitiat in materia dissensus	362.f.t.2
Emphyteusos ecclesiasticæ	350.c.t.4	Emptionem nō infirmat fraus in pretio	337.c.t.2
in Emphyteusibus succedere filias	535.a.t.4	quæ post Emptionem ex interuallo pacta fiunt, aliquid adiiciunt emptioni, vel detrahunt	359.a.tom.5
Emphyteuticarius fundo seruitutem imponere potest	515.a.t.4	post Emptionem perfectam, fructus rei venditæ ad emptorem pertinent	125.f.t.1
Emphyteuticarius fundi, & seruitutis feudo debet vindicationem habere	515.a.t.4	in Emptione tantum interuenit arra, non in locatione	93.c.t.5
Emphyteuticarius si fundum proprii iuris vendiderit, &c.	189.a.t.4	ab Emptione quando licet discedere	27.d.t.2
Emphyteuticarij morte emphyteusim finire	351.c.tom.4	in Emptione duobus temporibus bona fides exigitur	273.b.t.2
Emphyteuticarij domini non sunt ex iure Quiritum	149.a.t.5	Emptiones plerumque fiunt propter accessiones	117.a.t.5
Emphyteuticarij & possessores quo pacto differunt	198.b.c.t.4	Emptionibus leges modum imponunt	146.b.t.5
Emphyteuticarij cōductores, & perpetuarij inter se differunt	208.d.t.4	Emptor an condicione furtiua de peculio teneatur	182.c.d.t.3
Emphyteuticarij, & publicanorum differentia	150.a.t.5	Emptor malæ fidei de euictione actionem non habet	581.a.t.4
Emphyteuticarij fundorum patrimonialium immunitates	201.b.t.4	Emptor malæ fidei est, qui à luxurioso emit adulescente	
Εμφυτεύτης pro alieno possidet	274.c.t.2	Emptor malæ fidei de fructibus perceptis teneatur	11.b.t.4
Emphyteutici prædij ius	195.d.197.c.t.4	Emptor expellitur doli mali, si agat ex stipulatu	103.f.t.3
Emphyteuticum ius, est ius prædij, nō etiam seruitus	117.a.b.t.5	Emptor vt pretium, ita & arram dat, non venditor	93.c.t.5
Emphyteutici proprietarios imitantur	12.d.t.2	Emptor pretium minori soluere cogitur, quasi æs alienum	171.c.t.2
Emphyteuticorum fundorum collatio	201.a.t.4	Emptoris & venditoris tres differentia	170.a.b.tom.3
Emplastrum si quis ex pluribus herbis fecerit, emplastrum dominus est, qui fecerit, non eius cuius herba fuerunt	264.c.f.t.5	Emptori venditio nec sit lucrum, nec onus venditori	158.d.t.3
Emptionis definitio, ac de emptione contrahenda	26.c.t.2	Emptori nemo habet ius offerendi pretij	410.c.tom.5
Emptio & venditio sunt iuris gentium	311.c.t.2.379.f.t.2	Emptori an venditoris hereditatis pactum nocet	134.b.t.2
Emptio nulla est, si contrahentes in materia dissentiant	26.b.t.5	in Emptorem an ius ad crescedi trāseat	294.c.t.5
Emptio & venditio, locatio & conductio inter se familiaritatem habent	312.c.t.5	ad Emptorem l.ij. de resc. v. d. malè porrigi	404.c.tom.5

pro

Index rerum & verb.

pro Emptore	287.e.to.2	Equis cursualibus prouinciales ne pabula con-	
Emptores pro conductoribus accipi	199.e.to.5	ferre cogantur	308.c.d.to.4
Emptum si non tradatur, aut mancipetur, ven-		Equi agminales	304.d.to.4
ditor cogi potest	111.d.c.r.1	Equos circenses qui in suos conuertit vsus, vt	
Empta res est eius, cuius nomine empta est, &		multandus	161.b.to.4
cui tradita, non eius qui pecuniam numerauit		Equis legatis equas quoque legari	156.b.r.1
127.a.to.1		de eo, qui Equis alienis equas suas subiicit	318.d.to.5
de Empti & venditi iure	125.a.to.1	Equites laticlauri	313.a.to.5
Emptor si pretiũ non soluerit fundus inemptus		Equitum ordo in vrbe primus	269.c.r.4
esto	132.a.b.to.3	Erciscundæ etymon	16.c.to.2.33.c.r.5
Encauta, & encautaria quæ sint	172.b.c.to.4	Erciscundæ familiæ qui agit, non confitetur ad-	
Endo, & indu	271.a.to.5	uersarium esse sibi coheredem	214.c.to.5
Enthcata turba Bellonæ	252.b.c.to.5	Erciscundæ familię nõ nisi semel, agi potest	114.d.tom.1
Entheca quid	441.c.to.4	Eremitæ propriè qui sint	348.b.r.4
Επαρχιæ quæ sint	3.d.to.2	Eremodicium quid	166.d.to.2
Eparchicorum libri quid contineant	129.c.r.5	Eremodicium & vadimoniũ quo dissident	166.d.tom.2
Ephetes quis dicatur	395.b.to.4	Eremodicium, actore vel reo absente, contrahi	
Επιβολή quid sit	96.a.to.5	posse	166.d.to.2
Epidemica quæ	290.c.294.c.to.4	Erepticium quid	145.f.to.5
Epimetica quomodo abrogantur	294.f.to.4	Erepticia legata	52.a.to.2
Epiphanius, Constantinopolcos Archiepisco-		de Ergolabis, seu redemptoribus litium	186.d.tom.5
pus	304.d.to.5	Eripere quid	271.d.to.2
Episcopatus libera curia	415.b.to.4	Erranti is comparatur, qui dubitat	4.b.to.3
Episcopus ex clero, vel ex monasterio assumen-		Error ius facit	232.b.to.5
dus, non ex plebe	349.c.to.4	Error iuris, & error facti vsucapionem impedit	287.c.to.2
Episcopus non ordinandus, nisi sex menses in		Error iuris lucro non adficit sed damno liberat	123.b.to.5
clero permanserit	231.f.to.1	Error iuris quenquam non subicit pœnæ, neque	
Episcopus in litibus audiendis adiungatur præ-		subducit	123.c.to.5
sidi suspecto	418.d.to.4	Errorrem iuris plus valere, quàm rem ipsam, &	
Episcopus, qui suffragium dedit, & qui accepit,		veritatem	282.b.r.2
vt coercendus	355.b.c.to.4	Error supinus	356.c.to.2
Episcopus neque vxorem, neque liberos habeat		Error in nomine proprio stipulatione vitiat	335.c.to.2
349.c.to.4		Error in materia, vel in forma non vitiat stipula-	
Episcopus singulis annis inspiciat opera ciuitatis		tionem	329.d.c.to.2
235.b.to.1		Error calculi an retractari possit	4.b.c.to.4
Episcopus feudum dare potest	465.d.to.4	Errorrem aduocati reum corrigere posse intra	
Episcopi olim soli sacerdotes	343.c.to.4	triduum	223.d.r.1
Episcopi ne suis ecclesiis aberrent	407.a.to.4	Errore iusto vassallum excusari, qui fidelitatem	
Episcopi extra episcopem suã supra annum non		non fecit	569.c.r.4
absint	235.a.to.1	Errores quidam noui	164.b.to.5
Episcopi, vt, & cur regradandi	392.a.to.4	Errores ex notis creati	200.a.to.5
de Episcoporum ordinatione	393.c.to.5	Errores Græcorum in tit. qui pot. in pign. hab.	278.f.to.5
Episcoporum gradus	350.b.r.4	Eruditio euelli nõ potest, est enim habitus	218.b.tom.5
de Episcoporum iudicio	424.a.b.to.5	Escuyers apud Gallos, Latine dicuntur, comites	
Episcopos sine Archiepiscopi literis in urbem		facri stabuli	223.a.to.4
non venire	417.c.to.4	Essentiæ partes geminæ	391.e.f.to.5
Epistola viua quæ sit	26.d.to.2	Etymologiæ proprietatem pleráque non habet	
Epistola pro pacto	173.f.174.a.to.3	nomina	282.c.to.5
Epistolæ & litteræ differunt	46.f.to.2	Euacuatoria	39.c.to.4
Epistolæ testimoniales	350.b.to.4	Euangelium populo legendum	407.a.r.4
Epistolæ formales	350.c.to.4	Euangelium beati Ioannis, In principio erat ver-	
Epistolæ canonicæ	350.b.to.4	bum, Imperatoris electoribus proponi	608.b.tom.4
Epistolæ diptychæ	94.b.to.5		
Epistolas qui in alterius fraudem scripserit, lege			
Cornelia tenerur	212.a.r.1		
Epistolares qui, & quot numero	259.b.r.4		
Epocha quid sit	340.a.r.5		
Epomphalia quæ sint	433.b.c.to.5		
Epulæ nundinariæ	c.d.to.5		
Equi curules	87.d.c.to.4		
Equi cursui publico deputati, solis agerentur fla-			
gellis	304.c.to.4		

Index rerum & verb.

Euangelia dei ad iusurandum excipiendum adhibita	510.c.& 511.b.t.4	Excusationum sex libri à Modestino scripti	181.c.tom.2
Euangelistæ, domini quadrigæ	100.c.t.3	Excusationum varia genera	198.b.c.t.2
Euectiones à quibus dantur	306.d.t.4	de Excusationibus munerum	92.b.t.4
Euectiones à omnibus postulandæ, & quæ sint euectiones	305.b.& c.t.4	Executores testamentorum	18.b.t.3
is, cui Euectio data est, à canali publico ne defleat	305.c.f.t.4	Exedræ monachorum	348.a.b.t.4
Euectionum commercio interdicitur	306.c.t.4	Exephebi ob quam causam prædia sua pignori obligare possunt	369.c.d.t.4
Euerfores qui propriè sint	7.a.t.4	Exercitor, est nauclerus, qui nauem exercet	22.c.tom.2
Euincere, & euectio quid propriè sit	338.c.t.2	Exercitoria actio unde id habet nominis	23.a.tom.2
Euincere, est legitimo certamine vincere	100.f.101.a.t.3	Exheredatur frustra post deportationem filius	233.c.t.2
Euectio quarum rerum dicitur esse	102.d.t.3	Exheredare silentio quoniam possint, & qui non	19.d.c.t.1
de Euectione in feudis teneri dominos	555.f.t.4	Exheredatus habet querelam, sicut spurius	369.f.tom.4
de Euectione actio scienti non datur, nescienti datur	513.d.t.4	Exheredati in heredis scripti reiecti locum non succedunt	336.c.t.4
de Euectionibus consultatio	314.a.t.1	Exheredatio, macula quædam est, & iniuria	367.c.tom.4
Eunuchi qui dicantur, & eorum etymon	219.c.t.2. 226.c.t.4	Exheredatio quarum sit personarum	26.c.t.1
Eunuchorum appellatio generalis	219.b.t.2	Exheredatio, vel institutio liberorum	215.c.tom.2
Eunuchos qui faciunt, quibus subiacent pœnis	449.b.t.4	Exheredatio filij quando, & quomodo valet	45.c.f.tom.3
Eurematica Modestini	308.d.t.5	Exheredationis causa est elogium	216.c.t.2
Exactio, <i>ἔκβασις</i>	205.c.t.5	Exheredationis, & abdicationis differentia	225.f.tom.2
de Exactionibus filiarum	408.b.t.5	Exheredationem, iniuriæ speciem esse	428.a.tom.5
de Exactione publicorum tributorum	33.f.440.b.t.4	Exheredatione abscinditur ius filij	225.c.t.2
Exactor fisci dat apocham, tabularius subnotat, & subscribit	9.b.t.4	de Exheredatione liberorum iuris antiqui reliquæ	181.a.t.5
Exactoris appellatio lenior est, quàm militis	36.c.t.4	in Exilium voluntarium qui ibant, igne, & aqua interdicebantur	159.a.t.5
Exactores fiscalium plures nominati, & creati	9.d.t.4	ab Exilio reuersis iura libertorum concessa	138.c.tom.5
Exactores ordo curiæ suo periculo creat	117.c.tom.4	de Exilio in Gypsum, & in Oasin	184.f.t.5
de Exactoribus nouella Const.	424.a.t.4	Existencia, iuris ciuili est adquisitio	47.b.t.3
Exagium quid sit	146.a.b.t.4	Existencia quomodo acquiritur	48.c.tom.3
Exceptio quid	77.c.t.2	Exorcistæ in Ecclesia	343.f.t.4
Exceptio & allegatio diuersa sunt	174.d.t.2	Expensæ ludorum publicorum	162.f.t.4
Exceptio præiudicialis obstat condicenti	225.b.tom.3	de Expensis litium Constitutio Zenonis	286.d.tom.5
Exceptio procuratoria	93.b.t.3	Expilatæ hereditatis crimen	85.c.t.2
Exceptio, quod libertatis onerandæ causa factû sit	399.b.t.5	Expilator quid à fure dissideat	390.a.t.5
Exceptio rei venditæ	32.b.t.2	Expilatores extra ordinem puniendi	85.d.t.2
Exceptio doli mali, & merus	78.a.t.2	Expromissio fideiussionis continetur verbo	335.c.tom.5
Exceptio Publiciana iusti domini tribus casibus agenti non obstat	224.c.t.5	Expressi maior est vis, quàm taciti	438.f.t.5
Exceptiones ex pactis iure prætorio dantur	109.c.tom.3	Expromissor quasi fideiussor dicitur	335.b.c.tom.5
de Exceptionum formulis	120.d.t.5	Expromissor quid à fideiussore differt	151.c.tom.2
Exceptores præsidum	301.d.t.4	Expromissore dato, reus liberatur	347.b.tom.4
Exceptores peculium habeant castrense	280.c.tom.4	Expstipulari, & expromittere, quid	319.c.t.2
Excubiæ urbanae	197.d.t.2	Extingui & cessare dissident	363.c.t.2
quod Excurrit, quid hæc verba significant	23.b.tom.5	Extraordinarium crimen, & extraordinaria pœna	207.a.t.1
Excusatio, & vacatio munerum	96.d.t.2		Fabri-
Excusatio à tutela quid	194.c.d.t.2		
Excusationes tutorum & curatorum	184.a.tom.2		

Index rerum & verb.

F

- F**abricarum armorum varia genera 418.a.t.4
 Fabricenses qui 62.a.t.4
 Fabricenses quando, & quomodo militia sol-
 uuntur 141.a.to.4
 Fabricensium schola, & militia 139.c.417.e.
 tom.4
 Fabricensium munera 139.b.to.4
 Fabricensium quod vnus commiserit delictum,
 ad omnes pertinet 140.d.to.4
 Fabricensium brachiis stigmata cur infligenda
 139.e.to.4
 Fabricensium iudex, est officiorum magister 141.
 a.tom.4
 Fabricensibus rerum alienatum interdicitur ad-
 ministratio 141.e.to.4
 Facere dandi habet significationem 356.c.t.2
 Factum, res gesta vocatur 108.d.t.2
 Facti error lucro adficit, & damno liberat 123.
 b.tom.5
 Facta quædam palam patrata laudantur, quæ clâ
 commissa, capite luuntur 337.c.to.4
 Facta non tantum, sed etiam voluntates coër-
 centur 184.b.to.1
 non Facta factis adiunguntur 359.c.to.2
 de Facti, & iuris ignorantia 123.a.to.5
 Factionarij 185.f.to.5
 Facundia canina 101.b.to.5
 Faida. i. bellum, aut inimicitia 469.a.t.4
 Falcidia duplex 158.a.to.2
 Falcidia legatis modum præscripsit, porrigitur
 etiam ad donationes causa mortis 52.c.t.2
 Falcidia lege legata minui 171.a.to.5
 Falcidia testamento antiquo iure vetari non po-
 test 338.e.to.4
 Falcidia est contra voluntatem testatoris 52.e.
 tom.2
 Falcidia in militis testamento locum non habet
 257.d.to.2
 Falcidia ob contumaciam non adimitur patro-
 nis 339.f.to.4
 Falcidia à Iustiniano valde recisa 52.c.f.t.2
 Falcidiæ imminuitur valde per primam nouellâ
 339.e.to.4
 Falcidiæ in dote, vel in emptis, paratisque vxor-
 is causa, non est locus 19.e.to.3
 Falcidiæ priuata cõuentione derogari posse 339.
 c.tom.4
 Falcidiam amittit heres ob non confectum in-
 uentarium 338.a.to.4
 Falcidiam non amittit heres ob mala fide inuen-
 tarium confectum 338.a.to.4
 Falcidiam deducet fiscus ereptam heredi vt in-
 digno 337.b.to.4
 Falcidiis duabus iure canonico vtitur filius 311.
 d.to.1
 Fallacia quid, & quid à dolo distet 148.a.to.2
 Falsarij quibus pœnis subiiciendi 210.b. 211.b.
 tom.1
 Falsarij lege Cornelia tenentur 210.b.t.1
 Falsariis digitorum incidebantur nerui, vel præ-
 cidebantur manus 153.f.to.5
- Falsario amputanda est manus vna 446.d.
 tom.4
 Falsum nomen qui sibi imposuerit, lege Corne-
 lia coërcetur 212.b.to.1
 Falsum qui allegauit nesciens, falsi pœna nõ te-
 netur 110.e.to.1
 Falso rescripto à principe impetrato vti non li-
 cet 111.a.to.1
 Falsa rescriptione qui vsi fuerint, puniuntur 110.
 c.to.1
 Falsæ expositiones etiam in foro recipiuntur 527.
 d.tom.4
 Falsis instrumentis, actis, & epistolis qui vsus
 fuerit, lege Cornelia tenentur 212.a.to.1
 Falsis instrumentis res iudicata, ex integro in iu-
 dicium veniet 188.d.to.1
 Familiæ nomine quid significatur 16.c.d.to.2
 61.b.tom.3
 Familiæ nomine etiam duo serui continentur
 182.b.to.1
 Familia, cœtus est seruorum vni domino subie-
 ctorum 83.b.c.t.2
 si Familia deliquisse dicatur 181.f.to.5
 Famosa carmina 184.c.to.1
 ob Famosum carmen damnatum interstabilem
 esse 409.e.to.5
 Famosi & notati quid differant 215.a.b.to.4
 Fatalis, ac temporalis dies 288.d.to.5
 Fatum aliquod in causarum disceptatione 231.
 a.tom.1
 Fata an facta causarum 399.f.to.5
 Feloniam committentis domini pœna 557.e.
 tom.4
 Felonia, quæ in varias scinditur species, feudum
 amittit vasallus. vñ dicitur. b. 478.f. 479.e.to.4
 de Felonia pugnam non fieri 553.a.to.4
 Fenestra, quæ seruitutis species 19.b.to.5
 Fenestram cubiculum si non habeat, cæcum dici
 49.d.to.5
 Fenestræ obliquæ, & angustiores, quæ τὸ ἔργῳ
 vocantur 332.a.to.5
 Fensterulæ 333.a.to.5
 Ferarum venationis ius 168.a.to.4
 Ferarum tandiu domini sumus, quandiu eas in-
 clusas habemus 80.d.to.5
 Ferentarij 144.a.to.5
 Feriæ nonnunquam excusant non venientem in
 ius 7.c.to.2
 Ferre & auferre ad §. s. debitorum. l. ait prætor D.
 quæ in fraud. cred. 405.e.to.5
 Feudatarius seruitutem fundo imponere potest
 515.a.to.4
 Feudum vnde dictum 462.2.508.d.to.4
 Feudi definitio 464.d.to.4
 Feudum rectum quid 509.a.t.4
 Feudum aut nouum, aut genarchicum 552.
 d.tom.4
 Feudum aliud est, aliud emphyteusis, aliud li-
 bellaria, aliud precaria, & aliud vsusfructus
 486.d.to.4
 Feudum appellatur beneficium, licet nõ sit gra-
 tuitum 471.a.to.4
 c ij

Index rerum & verb.

- Feudum proprium est extra curtem, & in prædiis consistit 465.b.to.4
 Feudi acquirendi duo modi intellectu difficiles, & scopulosi 474.a.to.4
 Feudum ad certum seruitium rectè dari 384.c.to.4
 Feudum quibus in rebus consistat 504.d.t.4
 Feudum regale iure successionis adquiri 489.b.tom.4
 Feudum tenere, & in feudo tenere differunt: Gallicè, Tenir fiefs, aliud, Tenir en fiefs 465.b.tom.4
 Feudum sine inuestitura non constitui 498.f.tom.4
 Feudum quot modis adquiratur 547.b.t.4
 Feudum nouum inuestitura non adquiri 499.a.tom.4
 Feudum an adquiratur præscriptione 567.f.568.a.tom.4
 Feudum faciliè condicionem sequi 568.d.to.4
 Feudum quando de camera dandum 561.b.c.t.4
 Feudum ex conuentione legem accipit 468.c.tom.4
 Feudum qui dare possunt, & qualiter feudū adquiratur, & retineatur 465.d.to.4
 Feudum repetere vasallum, quod ignorans alienauit 540.c.to.4
 Feudum posse vasallum in alium arctiori lege transferre 574.c.to.4
 Feudum vasallus alij sine fraude in feudum dare potest, sine domini voluntate 481.c.to.4
 Feudum vasallus alienare non potest 463.c.t.4
 Feudum vasallus ecclesiæ moribus nostris rectè sua causa vendere potest 481.c.to.4
 Feudum à vasallo in feudum dari posse 540.d.tom.4
 Feudum quando perdat vasallus 553.c.to.4
 Feudum quibus modis amittatur 478.a. & c.t.4
 Feudum amittit, qui clericus efficitur 536.a.574.d.tom.4
 Feudum amittit, qui feudum inficiatur sciēs, vel seruitium feudo impositum 535.d.to.4
 Feudum amitti monachismo 528.a.to.4
 Feudum non amittit miles, nisi ex certa culpa 494.f.tom.4
 Feudum amittit vasallus, qui intra annum & diē fidelitatem non fecit 569.f.to.4
 Feudum eum non amittere, qui sine dolo cessauit per annum in inuestitura petenda 571.b.tom.4
 Feudum amittente patre, non succedere filios 546.b.c.to.4
 Feudum, an amittat vasalli filius, viuo patre 519.d.to.4
 Feudum non amittit vasallus ob seruitij præstādi cessationem 542.a.to.4
 Feudum imperatorem amittere 572.b.to.4
 Feudum amissum ad quem redeat 532.c.to.4
 Feudum delicto vasalli ad dominum redire 571.d.to.4
 Feudum quibus causis vasallo adimi possit 532.d.tom.4
 Feudum non traditum morte domini clerici, periri 499.b.to.4
 si Feudum dominus suo obligauerit militi 502.a.tom.4
 Feudum, quod habet capitaneus, vel valuasor, est verum & proprium feudum 477.c.to.4
 Feudum quando alienatur licitè 558.a.to.4
 Feudum vendere aliud est, aliud vendere curtè 497.b.tom.4
 Feudi successionis natura qualis 558.d.to.4
 de Feudi successionē materni, non coniugalis 490.d.to.4
 Feudi fraterni successio 520.a.t.4
 Feudi successioni quando pactum nō obstat 558.c.tom.4
 ad Feudi successionē naturales filij, licet postea legitimi fiant, non admittuntur 537.c.to.4
 de Feudi successionē capitaneorum, vel valuasorum 489.d.to.4
 in Feudum quando nō succedunt filij 539.b.545.b.tom.4
 ad Feudum quando admittatur agnatus, vel excludatur 538.a.tom.4
 in Feudum an succedant fœminæ 469.a.to.4
 in Feudo succedendi gradus 517.c.tom.4
 in Feudum quando filia, nō frater succedat 525.f.546.a.to.4
 in Feudum adoptiuum non succedere 536.f.tom.4
 in Feudum succedere matri secundi tātum matrimonij filios 572.c.tom.4
 in Feudum non succedere seruos post delatam successionem manumissos 573.c.to.4
 in Feudis non succedunt parentes ex consuetudine 504.a.to.4
 de Feudi contentione inter capitaneos, vel valuasores 492.c.to.4
 de Feudi fratris defuncti contentione 487.c.f.tom.4
 de Feudi inter filiam & propinquum, vel inter vasallum, & emptorem contentione 560.d.tom.4
 de Feudi inter dominum & vasallum cōtentione 499.c.552.f.to.4
 Feudi quæstio coram quo ventilanda 557.c.tom.4
 de Feudi euictione, & eius æstimatione præstāda 533.c.to.4
 de Feudi refutatione 521.d.to.4
 Feudum guardiæ causa cui, & quomodo datur 471.b.tom.4
 in Feudum quæ regna habētur ab imperio 469.c.to.4
 Feudi natura quæ, & qualis 484.b. & d.t.4
 Feudi inuestitura quid sit 505.c. & 506.b.t.4
 Feudi inuestitura duplex 508.d.e.to.4
 de Feudi inuestitura si inter dominum & fidelē contentio fuerit, per pares curiæ diuimatur 487.b.526.c.to.4
 Feudi liberalitas est mera 520.c.to.4
 Feudi secundum philosophos, & Iurifconsultos definitio 531.c.to.4
 Feudi sui militis inuestituram dominum in aliū facere posse 535.b.to.4
 Feudi

Index rerum & verb.

- Feudi ereptio, est exhereditatio 532.c.tom.4
 Feudi possessionem tradere dominum cogi 539.
 a.tom.4
 Feudi proprietatem, quando ad vasallum perueniat
 541.a.tom.4
 Feudi proprietatem, sine vasalli consensu, vendi
 non posse 539.c.tom.4
 Feudi nomine vasallum dictare, & pati actiones
 etiam ignorante domino, posse 540.f.t.4
 Feudi prescriptio longissima 535.f.to.4
 Feudi partem suam clientulus sine domini vo-
 luntate alienare poterit 488.b.tom.4
 si Feudi instrumentum falsum dicitur 562.d.
 tom.4
 de Feudi condicione non impleta 564.a.b.tom.4
 de Feudi conuentione inter dominum, & fide-
 lem 487.b.tom.4
 de Feudi fructibus 542.d. 567.c.tom.4
 ad Feudi fidelitatem minor non cogendus 537.
 d.tom.4
 de Feudi amittendi causis constitutio Conradi
 576.d.tom.4
 Feudi alienatio quatenus interdicta 516.a.tom.4
 de Feudi alienatione 488.b.c. 552.a. 555.c. 563.
 c.tom.4
 Feudo additur lex fidei & seruitij, emphyteusi
 lex meliorationis 487.a.tom.4
 pro Feudo vno duas fieri fidelitates 572.d.
 tom.4
 in Feudo nulla est annua pensio, vt in emphy-
 teusi 484.a.tom.4
 de iure, quod in Feudo habet vasallus 513.f. &
 514.a.tom.4
 de Feudo dato lege commissoria 501.a.tom.4
 Feudo capitanei, vel valuasores quando per alie-
 nationem priuentur 493.b.tom.4
 in Feudo paterno factum fratris fratri non nocere
 569.f. & 570.a.tom.4
 in Feudo clericorum pariter accipiuntur pares
 & extranei 500.a.tom.4
 de Feudo ligio 571.d.c.tom.4
 de Feudo guardiæ, & gastaldia 570.c.t.4
 Feuda quot modis acquiruntur 505.b.t.4
 Feuda sanguini dantur, non adsciticiis, commē-
 titiisque liberis 536.f.t.4
 Feuda quædam sine seruitio dantur 532.a.t.4
 Feuda plerunque omnia sunt condicionalia, id
 est, sub lege seruitij 532.a.tom.4
 Feuda non esse mancipi 525.c. & 531.d.tom.4
 Feuda quædam temporaria 531.d.tom.4
 Feuda in Gallia patrimonialia esse cōsentur 540.
 b.tom.4
 Feuda vt finiuntur 505.a.tom.4
 Feudorum origo, & condiciones 178.d.t.5
 Feudorum origo, processus, & successio 468.
 a.b.tom.4
 Feudorum ius antiquissimum 463.b.tom.4
 Feudorum ius totum ex consuetudine manare
 503.d.tom.4
 de Feudorum consuetudine Mediolanensi 503.
 c.tom.4
 de Feudis minimis valuasoribus datis 491.f.t.4
 de Feudis impropriis, quæ dantis aufcuntur ar-
 bitrio 566.b.tom.4
 de Feudis habitationum 573.d.c.tom.4
 de Feudis scutiferorum 563.f. & 564.a.t.4
 de Feudis nihil cautū est Romanorum legibus
 504.a.tom.4
 de Feudis consultationes duæ 293.d. 326.d.tom.1
 Fiefs de danger 481.c.tom.4
 qui fief denie, fief perd 535.d.tom.4
 fictio aliud est, quam presumptio 147.b.tom.2
 Fideicommissæ libertates 177.c.tom.1
 Fideicommissariæ hereditatis petitio 12.a.tom.2
 de Fideicommissaria hereditate 390.b.tom.4
 Fideicommissariæ substitutiones 306.d.tom.1
 Fideicommissarius & in res hereditarias, & in
 proprias heredis induci potest 163.c.tom.1
 Fideicommissarius quæ onera sustinet 26.b.t.1
 Fideicommissarius omne creditorum sustinet o-
 nus 338.c.tom.4
 Fideicommissarius incapax quando excluditur
 8.c.tom.3
 Fideicommissarius Trebellianus heredis loco est
 Pegasianus non item 335.b.tom.4
 Fideicommissario, & in fideicommissarium dā-
 tur actiones 335.b.tom.4
 Fideicommissariis substitui potest 336.c.t.4
 Fideiussoriam obligationem nō tolli, si debitori
 heres extiterit fideiussor 373.d.tom.5
 Fideicommissoris definitio 79.c.tom.2
 Fideiussori rei nocet mora 26.c.t.3
 Fideicommissi definitio, ac de fideicommissorū
 iure 90.c.tom.1
 Fideicommissum quid sit, & vt à legato secernatur
 47.b. & f.tom.2
 Fideicommissum quando præstari debet 163.a.t.1
 Fideicommissum à legatario & fideicommissa-
 rio relinqui potest 80.b.tom.3
 Fideicommissum codicillis testamento non cō-
 firmatis dari potest 162.b.tom.1
 per Fideicommissum quæ res relinqui possunt
 161.d.tom.1
 Fideicommissum tacitū probare, est natura diffi-
 cile 12.c.tom.3
 Fideicommissum facit legati condicio, verbis
 modalibus concepta 357.b.tom.5
 Fideicommissum facit modus, condicio non fa-
 cit 357.a.tom.5
 Fideicommissum sæpissimè appellatione legati
 significari 92.d.tom.5
 Fideicommissum pecuniarum, quid à fideicom-
 missaria libertate discrepet 370.c.t.5
 Fideicommissum quasi caducum redigitur in fi-
 scum 255.c.tom.5
 Fideicommissum quibus causis extinguitur 162.
 a.tom.1
 Fideicommissi petitio est ex modo legati 356.f.
 tom.5
 Fideicommissa petimus, legata vindicamus 163.
 d.tom.1
 Fideicommissi persecutio est fideicommissario
 non in heredem tantum, sed etiam in quemli-
 bet fundi possessorem 105.b.t.3
 Fideicommissio ignorantes astringi possunt 161.
 a.tom.1

Index rerum & verb.

Fideicommissi ius non in vindicatione, sed in petitione consistit	163.d.tom.1	Fideiussores magistratum	157.e.to.4
Fideicommissa cuius sunt iuris	25.e.to.1	Fideiussores idonei dantur pro qualitate rei	52.e.to.1
Fideicommissa quis consequi potest. etiã si conditionem non impleuerit	327.c.to.5	inter fideiussores quo pacto obligatio diuiditur	115.c.to.1
Fideicommissa vt adimuntur, vel transferuntur	50.f.to.2	fideiussores à seruo intercessore dari non tenentur	177.a.to.5
Fideicommissa pœnæ causa relicta testamento, non valent	344.b.to.2	fideiussores cur non teneantur in specie l. 5. in princ. vt leg. no. ca & in specie l. 10. cod. tit. teneantur	372.d.to.5
Fideicommissa quando cedunt	55.e.to.2	de fideiussoribus, & mandatis	79.f.to.2
Fideicommissa tacita non omnia fisco deferuntur	18.c.d.to.4	de fidelis militis culpis, & successione	493.c.tom.4
Fideicommissa heredi à seipso relinqui non possunt	438.c.d.to.5	fidelis omnes filios fidelitatẽ facere debere	536.b.tom.4
Fideicommissorum, & legatorum in quartæ deductione ius idem esse	173.c.to.5	fidelitatis definitio brevis	508.d.to.4
Fideicommissorum seruandorum causa vt cauentur	54.b.to.2	fidelitatis nomine iusiurandum significatur fidelitatis	564.c.to.4
Fideicommissis legata exæquantur per omnia	173.f.to.5	fidelitas feudi vt, & per quos danda	510.a.to.4
de Fideicommissis. Consultatio Cuiacij	295.a.tom.1	fidelitas intra annum & diem fieri debet	569.f.tom.4
Fideicommittere quibus verbis possumus	161.b.tom.1	fidelitas intra annum à pubertate danda	537.c.tom.4
Fideiubere quid sit	38.f.to.1	fidelitatis iure Ecclesiam solutam esse	572.c.tom.4
Fideiubere non videntur vice mutua duo rei debendi, nisi id actum sit nominatim	42.a.to.3	fidelitatem omne hominum genus imperatori debet	572.b.to.4
de Fideiubendi verbo	335.b.to.5	ei, qui fidelitatem facere recusat, feudi inuestitura fieri non debet	508.d.to.4
Fideiussionis verbo continetur expromissio	335.c.to.5	an fidelitates plus debeantur, si plures sint domini, vel vasalli	565.a.to.4
Fideiussio non fit nisi per stipulationem, & quibus verbis	335.a.to.2	fidelitatis faciendæ forma	510.e. & 511.b.to.4
Fideiussionem mutuam nõ inducit societas	42.d.to.2	Fides, iustitiæ fundamentum, & fidei etymon ex Cicerone	282.c.to.5
Fideiussor quid à conreo dissideat	42.a.b.to.3	fides sua nemini periculosa esse debet	163.c.tom.1
Fideiussor ex contractu iuris ciuili obligatur	347.a.b.to.2	fides bona ab initio adeptæ, & ab initio recuperatæ possessionis exigitur	277.c.to.2
Fideiussor antequam reus debeat, cõueniri non potest	372.d.e.to.5	fides bona quemadmodum in strictis contractibus exigitur	176.d.to.5
Fideiussor, reo tempore liberato, non liberatur	144.c.d.tom.3	fides mala incidens non interpellat vsucapionẽ legitimam	289.c.to.2
Fideiussor quo casu liberatur, non reus	121.a.to.2	fides defuncti mala successoribus bonæ fidei nocet	275.b.to.2
Fideiussor propius accedit ad reum, quàm nominator	158.b.to.4	fidei malæ emptio, emptio non est: malæ fidei stipulatio, est stipulatio	176.c.to.5
Fideiussor duobus casibus, reo liberato, obligatus manet	144.c.f.to.3	fides mala non est rei alienæ scientia, sed iniustæ possessionis scientia	98.c.to.3
Fideiussor obligationi naturali & ciuili accedere potest	136.a.to.3	fidei malæ possessor nec ciuile debitum deducere potest	374.c.to.5
Fideiussor numerarius scholæ datur	268.c.to.4	fidei malæ possessor, de percipiendis fructibus semper tenetur	11.b.to.4
Fideiussor quando habet actionẽ mandati	285.b.to.5	fides in rebus contrahendis à seruulo, nebulone & verberone non exigitur	136.c.to.3
Fideiussor non liberatur hodie, si creditor agat cum reo	127.a.to.1	fides instrumentorum, ac testium	33.c.d.to.2
Fideiussoris vtilitatem spectari, si creditor morã fecerit	26.c.to.3	fides filiofam. data fideicommissi petitionem non patit	2.c.to.3
Fideiussoris restitutio reum non liberat	108.b.tom.1	fides tacita quæ	92.a.to.1
Fideiussorem duabus obligationibus eiusdem pecuniæ nomine teneri, non est nouum	134.c.tom.3	fidei confessio Imp. Iustiniani	304.d.tom.5
de Fideiussore & sponfore	115.b.to.1	fiducia quid	121.f.to.1
sub Fideiussore homines facti dicuntur, Græcorum more	186.b.c.to.5	fiducia aliud est, aliud pignus, aliud hypotheça, & aliud ἀρτογενής	486.d.to.4
		fiducia distrahi potest	122.f.to.1
		fiduciam	

Index rerum & verb.

- Fiduciam debitor creditori vendere non potest, pignus potest 122.d.tom.1
- Fiduciæ actio duplex 123.b.tom.1
- Fiduciarius seruus acquirit creditori 122.c.r.1
- Filia præterita testamentum non infirmat 142.d.tom.1
- Filiæ non nocet culpa patris 425.c.tom.4
- Filia vt in feudo succedit 484.f.to.5
- Filia, quæ se bonis paternis miscet, conferre fratribus dotem debet 425.d.to.4
- Filius & postumus quo differunt 44.c.r.3
- Filius non scire videtur, quod scit pater 345.a.tom.5
- Filius & pater vnum, & ambo quasi vnus 362.c.tom.5
- Filius patri ipso iure heres existit, matri autem heres fit aditione simplici 174.a.to.1
- Filius antiquo iure omnia adquirebat patri 16.c.tom.1
- Filius quibus modis à patre liberatur 161.c.r.2
- Filius agere potest consensu patris 42.a.r.1
- Filius purè debet institui, aut purè exheredari 216.c.tom.2
- Filius, qui non instituitur, ab omnibus gradibus exheredandus est 45.d.to.3
- Filius neque heres institutus, neque nominatim exheredatus, non patitur valere testamentum 81.d.tom.1
- Filius cum conuictio heres institui potest 216.d.tom.2
- Filius nominatim exheredandus est 216.b.tom.2
- Filius & nepos in hereditatem concurrere non possunt 14.a.tom.3
- Filius filix præfertur iure feudi 461.a.to.4
- Filius quomodo sui iuris sit 67.b.tom.1
- Filius tribus emancipationibus, vel tribus manumissionibus sui iuris sit 132.a.to.1
- Filius illustris quis sit 71.b.tom.4
- Filius ab hostibus captus patrem à muneribus personalibus non excusat 100.a.to.4
- Filius patrem in priuatis negotiis iudicem habere potest 23.b.tom.3
- Filius naturalis in bonis patris assis capacitatem hodie non habet 370.a.to.4
- Filius naturalis hodie à matre ex asse heres institui potest 369.f.tom.4
- Filius familiæ quibus de rebus testari potest 79.b.tom.1
- Filiusfamilias inuitus emancipari non cogitur 132.c.tom.1
- Filius à iussu patris manumittere potest, matris non potest 111.c.tom.1
- Filiusfam. cui acquirit 344.d.to.2
- Filiusfam. proprium quidquam habere non potest 342.d.tom.2
- Filiusfamilias non potest vllum ius habere 70.c.tom.3
- Filiusfamilias munera ciuilia suscipere potest, nec pro eo pater inuitus obligatur 56.a.to.4
- Filiusfamilias ne ex voluntate quidem patris testamentum facere potest 206.d.to.2
- Filiusfamilias minor 25. ann. vno casu ex suo contractu non restituitur, & quo 161.f.tom.2
- Filiusfamilias factum in personam suam conferre potest, ius non item 342.d.tom.2
- Filiusfamilias quibus de rebus testamentum facere potest 139.b.to.1
- Filiusfamilias si illata fuerit iniuria, patri iniuriarum datur actio 184.a.tom.1
- Filiusfamilias si negotium alicuius gerat, in patrem actio dabitur 104.a.to.1
- Filiusfamilias nominatoris periculo curator operum creatur 108.c.tom.4
- Filiusfamilias in peculio castrensi habetur pro patrefam. 280.a.to.4
- Filiusfam. delatam sibi hereditatem iniussu patris adire non potest 54.f.to.3
- Filiusfamilias nomine plures in eadem familia appellari possunt 223.c.tom.2
- cum Filiofamilias nullam actionem esse 198.c.tom.5
- Filij appellatione omnes intelliguntur liberi 188.b.tom.2
- Filij exhereditatio nulla, si elogium probetur falsum 45.c.to.3
- Filij, parentisque legitimi faciendi vetus ratio 374.f.tom.5
- Filio emancipato, vtilem pater acquirit actionem 342.d.tom.2
- Filio instituto ex minori parte non datur querela 166.c.to.1
- Filio non nocet scientia patris 345.a.to.5
- Filio exheredato à primo gradu, præterito à secundo, pars tantum substitutionis nulla est, & contra 44.c.tom.3
- de Filio corrupto cur nulla sit actio prodita 424.c.tom.5
- Filium indemnatum, quem in potestate habet pater, interficere non potest 86.f.to.5
- ex Filij contractibus pater tenetur de peculio 345.c.tom.2
- Filij quemadmodum sui iuris efficiuntur 131.f.tom.1
- Filij iure ciuili abdicari non possunt 387.c.to.2
- Filij aut filix, qui citra patrum consensum matrimonium contraxerunt, an exheredari possint 368.c.tom.4
- Filij, qui matris, non patris originem sequuntur 61.b.c.to.4
- Filij impuberes apud matrem, si iterum nupserint, non educantur 382.b.tom.4
- Filij naturales semel emancipati, non rediguntur in patriam potestatem 241.d.e.tom.5
- Filij naturales siue nothi, spurij, aut vulgò quæsi non sunt 106.b.r.5
- Filij naturales qui propriè sint 241.c.tom.5
- Filij omnes naturales, qui sui futuri erant, iure prætorio instituendi, vel exheredandi sunt 216.c.f.tom.2
- Filiorum naturalium, seu nothorum definitio 106.b.to.5
- Filiorum naturalium, & spuriorum discrimen 370.d.to.4
- de Filiorum naturalium successione 369.f.r.4
- Filios naturales hodie nullos esse 106.f.tom.5

Index rerum & verb.

Filios naturales, suos & legitimos fieri posse per nuptias, sine dotalibus instrumentis	317. a. t. 5	Fisci melior condicio, quàm reip.	12. a. t. 4
de Filiis naturalibus cõstitutio nouell.	419. f. t. 4	Fisci res sunt propriæ & priuatæ principis	278. a. tom. 2
Filij vulgò quæsitæ succedunt matri iure legitimo	173. c. t. 1	Fisci res vsucapi non possunt	277. f. t. 2
Filij vulgò quæsitæ ad legitimam matris hereditatem aspirare non prohibentur	173. d. t. 1	Fisci res peti non posse	24. d. t. 4
Filiorum nomine non continentur nepotes	188. a. tom. 2	Fisci vectigalium conductorum immunitates	105. e tom. 4
Filios non esse in nostro patrimonio	424. c. t. 5	Fisci debitores vt conueniendi	198. d. t. 1. 8. c. t. 4
de Filiis ante instrumenta dotalia natis	372. b. t. 4	Fisci iustæ lites præscriptione temporis abolentur	6. b. t. 4
Fines agrorum vsucapi non possunt	221. c. t. 5	Fisci stationes	50. a. t. 5
de Finibus regundis	113. c. t. 1	de iure Fisci	94. d. t. 2 3. c. t. 4
Finiri & amitui quo differunt	147. a. t. 2	de iure Fisci Friderici constitutio	581. c. t. 4
Fiscalis procurator quis esse nequit in ea prouincia, ex qua est ortus	197. c. t. 1	Fisci patronus	23. c. t. 4
Fiscalis lis intra sex menses terminanda, lis reip. intra triennium	38. c. t. 5	Fisci aduocatus quando, & à quo primùm institutus, & quod eius officium	244. d. t. 2
Fiscalis auctio quæ, & quot requirit	12. c. t. 4	Fisco præponitur is, qui prior est tempore, in actione hypothecaria	198. c. t. 1
Fiscalis pænæ persecutio postponitur creditoribus	14. f. t. 4	Fisco ante condemnationem mortuorum bona non vindicari	8. a. b. t. 4
Fiscalis hastæ ius	10. c. t. 4	Fisco retractare, quod semel vendidit, æquitatis ratio non patitur	14. a. t. 4
Fiscalem pecuniam qui subripuerit, vt puniendus	214. c. t. 1	in Fiscum quorum hominum bona coguntur	197. a. tom. 1
Fiscales in rem actiones excludi præscriptione	6. b. tom. 4	Fistulæ matrices	163. f. 164. a. t. 4
Fiscalium rerum cum priuatis communium venditio	13. b. t. 4	Flamines diales in parentum potestate esse desinebant	67. c. t. 1
Fiscalium exactores	9. d. t. 4	Flumen est vsu publicum iuris gētium	347. c. t. 5
Fiscalia propriè principis non sunt	390. a. t. 5	Flumen, iure ciuili publicum ripa priuata	10. d. t. 1
Fiscalibus pœnis præferri creditores	14. c. t. 4	Flumen, publicum nomen, aqua commune	10. c. tom. 1
Fiscalia iura	582. a. t. 4	in Flumine publico ne quid fiat	72. f. tom. 2. de ipsius iure
Fisci definitio	94. c. t. 2	in Flumine publico cui libet ædificare licet	73. 2. tom. 2
Fisci appellatione quæ contineantur	3. d. c. t. 4	in Flumine ædificia publica, populo cedunt	10. d. tom. 1
Fisci synonyma	3. c. t. 4	Flumen viuum	260. a. t. 5
Fisci, & ararij differentia hodie nulla	148. f. t. 5	Flumen hibernum	72. c. tom. 2
Fiscus semper est locuplex	335. d. t. 4	Flumina nauigabilia sunt regalia	581. c. tom. 4
Fiscus semper est resouendo	5 a t. 4	Fluminum proprietas est populi	10. c. tom. 1
Fiscus hypothecam semper habet	198. c. t. 1. 38. c. t. 5	in Fluminibus ius piscandi est cõmune	286. c. t. 2
Fiscus tacitam hypothecam habet	3. c. t. 4	Fodinas argenti & auri etiam priuatis possidere licere	383. a. t. 5
Fiscus ceteris præfertur creditoribus Chirographariis, & hypothecariis, & omnibus priuilegiis	3. c. t. 4	Fodrum quid sit	576. c. t. 4
Fiscus quando ab intestato heres	17. d. t. 4	Fœciales qui, & quod eorum munus	260. c. t. 5
Fiscus coheredibus, substitutisque præfertur	244 a. t. 2	Fœdera sunt iuris gentium	106. c. t. 2
Fiscus octauo gradu ad successionem vocatur	335. d. t. 4	Fœmina propriè non est homo	137. a. t. 5
Fiscus vriles habet actiones in debitores debitoris	10. a. t. 4	Fœmina citiùs recipit φημην, quàm vir	160. a. t. 2
Fiscus venditionem resouit, & emptori pretium restituit	4. f. t. 4	Fœmina citiùs, quàm mas tutela liberatur	7. f. t. 1. curatione tamen citiùs non liberatur
Fiscus solidum inuito socio vendere potest	13. c. tom. 4	Fœmina in testamento testis esse non potest	78. f. tom. 1
ne Fiscus rem, quam vendidit, euincat	13. d. t. 4	in Fœmina ætatis mutatio naturaliter fit per senarium	205. c. to. 2
Fiscus ex aliena calamitate lucrum nõ ferat	128. d. tom. 4	Fœmina quibus in causis testis produci potest	79. c. t. 1
Fiscus pecuniam exigit semper, in qua sunt positæ imperij vires	353. b. t. 4	Fœmina non desinit esse turpis, quæ postea desit mereri capturas	130. b. t. 3
Fisci & priuatorum creditorum differentia	353. b tom. 4	Fœminæ habitus duplex	158. a. t. 1
Fisci solius est, titulos alienis prædiis imponere	17. a. b. tom. 4	in Fœminam an compromitti possit	327. d. t. 5
		Fœminæ qua ætate testamenta facere possunt	79. d. tom. 1
		Fœminæ	

Index rerum & verb.

Fœminæ ultra consanguineos heredes non dicuntur legitimi	170.c.t.1	Fraus in pretio emptionem nõ infirmat	337.c.t.2
Fœminæ suos heredes habere non possunt	219.c.tom.2	Fraus abesse non debet, dolus abesse debet	426.a.tom.4
Fœminæ adoptare non possunt	66.d.c.t.1	Fraus sine dolo esse potest	112.d.t.2
Fœminæ olim in perpetua tutela	38.a.to.2	Fraus, i. collusio	4.d.t.4
Fœminæ à morte viri quâto tempore vacare debent	72.c.t.1	Fraudis ac doli differentia	7.c.f.t.3
Fœminæ pro se postulare possunt	102.d.c.t.1	Fraudem patris coargui non est honestû, ne post mortem quidem	332.c.t.1
Fœminæ apud quas gentes à parètum successione excluderentur	373.c.d.t.4	Fraudum cõsuetudo mala fide possessionis præsumptionem inducit	6.c.t.4
Fœminis tam impuberibus, quàm puberibus tutores constituuntur	68.b.tom.1	Fraudatoris definitio	289.b.t.5
Fœnea possessio	354.b.t.4	Fraudatori ex antegesto nulla est actio	289.c.t.5
Fœnebrem pecuniam qui ex publicis rationibus sumpserit, in quadruplum tenetur	14.c.t.4	Fritillus	18.b.t.2
Fœnus videtur esse locatio & conductio	199.c.tom.5	Frons genio consecrata	309.a.to.2
Fœnus nauticû quid ab usura differt, & eius definitio	32.c.t.2	Fructuarius ac dominus quo pacto sibi inuicem obstant	10.f.t.1
de Fœnore nautico Nouell.const.	429.c.tom.4	Fructuarius modicam castigationem habet	148.c.tom.1
Fœtus in utero nondum est homo, vel animal	187.d.tom.2	Fructuarius pro domino in multis causis habetur	66.b.to.3
œtus à partu separatur	274.a.to.2	Fructuarius quando proprietario præfertur	69.d.tom.3
Fœtus lactis, & lanæ eadem ratio	267.d.t.2	Fructuarius tueri, & reficere id, quod accepit, potest: nihil autem noui facere	21.c.t.5
Fœtus apud furem conceptos, & apud bonæ fidei editos, vsucapi posse	381.a.t.5	Fructuarius esse in possessione dicitur, non possidere	213.a.t.5
Fœtum ventris esse partem	187.c.to.2	Fructus nomine quæ contineantur	32.d.c.to.2
Folia, pro vnguentis, perperam accepta	216.d.c.tom.5	Fructus diuidi potest, vsus non item	357.c.t.2
Follis senatorius	220.b.to.4	Fructus earum rerum, quæ nobis traditæ sunt, vsucapi possunt	265.a.b.to.2
Fons quid à puteo differat	259.c.t.5	Fructus aut sunt pendentes, aut solo separati, &c.	542.c.t.4
Fontium publicorum ius	166.c.d.t.4	Fructus, quâdiu, suo loco hæreant, fundi esse	162.c.tom.3
Forare medullam arboris sterilis, & in eam fœcundæ calamum immittere	281.d.t.5	Fructus pendentes & fundum, vnâ esse rem	162.d.tom.3
Forma & qualitas non idem	65.c.t.3	Fructus pendentes, rei immobilis sunt pars	162.d.tom.3
Fortunæ muliebri templum ædificatum, ac dedicatum	303.d.t.5	Fructus, qui solo cohærebant mortis testatoris tempore, ad legatarium pertinent	151.c.t.1
Forum rei competens sequitur actor	286.c.f.t.5	Fructus absolutè suos facere, quid sit	121.c.t.3
Forum incompetentis declinatur, posita præscriptione fori	398.f.t.4	Fructus facit suos bonæ fidei possessor	121.c.t.3
Fossarij qui sint, & eorum munus	392.b.c.t.4	Fructus sine semine, sine opera, & cultura prouenientes, nõ sunt bonæ fidei possessoris	121.c.tom.3
Franci cur Salij dicti	468.d.c.t.4	Fructus generaliter præstat possessor rei alienæ ex eo tâtum die, quo res in iudicium deducta est	114.c.t.5
Francia à nullo haberi dicitur in feudû	469.f.t.4	Fructus ex pignore percepti, in sortem imputandi	278.d.t.5
Fratris nomen vt accipitur in iure	275.c.d.t.5	Fructus perceptos post litem contestatam etiam à bonæ fidei possessore restituendos esse, quâuis eos petitor non fuerit percepturus	34.c.t.3
Frater fratri non succedit in feudo	520.c.568.f.tom.4	Fructus percepti, sumptibus deductis, restituendi	31.a.tom.3
de Fratribus filiorum successione	440.a.to.4	quos Fructus malæ fidei possessor petitori reputare debet	220.c.t.5
Fratres inter se à matre profectâ dotem vel donationem propter nupt. conferunt	71.a.to.5	Fructus præstat prædo ex eo die, quo rem alienâ inuasit	114.d.t.5
Fratres olim præferebantur parètibus	434.c.t.4	Fructuum acquisitione inchoat perceptio, consummat consumptio	121.c.t.3
Fratres consortes qui sint	188.c.t.2	Fructus duplos reddit rei alienæ possessor	194.d.tom.1
Fratres diui, vel fratres imperatores, qui	195.c.tom.2		
Fratres aruales	260.c.t.5		
Fratrum appellatio quodam modo meat vsque ad sextum gradum	134.b.t.5		
Fratrum varia genera	133.f.to.5		
Fratrum multiplex differentia	417.b.t.4		
Fratrum soli filij suos patres repræsentant	435.a.tom.4		
Fratria, est vxor fratris	134.b.t.5		
Fratrueles qui sint	134.a.t.5		

Index rerum & verb.

de Fructibus duplis tres Digestorum loci	202. c. tom. 5	Fundos patrimoniales qui iure privato, vel emphyteutico susceperunt, eorum excidunt dominio, si colonos permutauerint	200. b. to. 4
Fructuum consumptio cõciliat acquisitionem, quæ non fuerat ante perfecta	123. a. tom. 3	de Fundorum reip. conductoribus	189. f. 190. a. tom. 4
Fructus in stipulationibus strictis ex mora non veniunt	114. a. tom. 3	de Fundorum fiscalium collatione	211. b. t. 4
Fructus sine vsu esse potest vt actus sine itinere	148. c. to. 1 321. f. tom. 5	Funerari qui aliquem prohibuerit, lege Julia tenetur	213. d. tom. 1
de Fructibus illius anni, quo diuortium factum est, inter virum & vxorem diuidendis	353. b. tom. 5	Funus vt ducere liceat, & de sumptibus funerũ	18. c. tom. 2
Fructus maiores qui sint	114. e. to. 5	Funeris impensam esse, si quid ad commendandum corpus factum sit	264. d. tom. 5
Frugum appellatione quæ continentur	156. f. t. 1	Funeris sumptus, arca & silicernium	271. d. to. 5
Frugum omne genus à locustis, & muribus acciditur, & arroditur	388. c. to. 5	in Funus quidquid erogatur, inter æs alienum primo loco deducitur	116. a. to. 1
Fruentarius mensor.	262. d. tom. 5	de Funerum sumptibus	402. a. to. 4
Fruentarius canon	149. b. tom. 4	Fur quis dicatur, & quis sit fur manifestus	134. b. tom. 1
Fruenta publica vt expendi debent	45. c. to. 4	Fur quid à latrone differat	84. f. t. 2
de Frumento vrbis Constantinopolitanæ	150. a. tom. 4	non omnis, qui rem alienam vendit, Fur est	300. b. tom. 2
de Frumento Alexandrino	152. d. to. 4	Fur interitu rei furtiuz non liberatur	182. b. t. 3
Frustrator, pro contumace	204. c. to. 5	Fur nocturnus, & fur diurnus qua ratione occidendus, & qua non	349. d. to. 5
Fucare quid	138. a. tom. 4	Fur nocturnus vt, & quando iure occidi potest	349. d. tom. 5
Fugæ argumentum	159. a. to. 5	Fur nocturnus quoquo modo occidi potest: diurnus non item, nisi telo se defendat	139. a. t. 2
qui sunt in fuga serui, etiam si fugitiui non sint, cur nec vendi nec donari possunt	424. c. to. 5	Fur quando furti agere potest	412. c. d. to. 5
Fugitiuarij	107. e. to. 5	Furem antequam occidere possis, clamor exigitur	284. d. tom. 5
Fugitiui pedum amputatione coërceri solebant	153. e. tom. 5	ob Furis comprehendendi iudicium, præmium promissum iure debetur	136. c. d. to. 1
Fugitiui compungi solent notis, vel literis	153. e. tom. 5	Fure manumisso, noxalis actio incipit esse directæ: venditio transfertur in emptorẽ	135. a. to. 1
Fugitiuorum notæ, & supplicia	153. e. to. 5	Fures in rem, vel ad exhibendum non tenentur	20. e. tom. 2
Fullones à muneribus ciuili. excusantur	111. b. t. 4	Fures nocturni atrociores, quàm diurni	275. e. tom. 5
Fullonum officium	262. d. to. 5	Fures nocturni vt puniendi	183. b. to. 1
Funda. i. crumena	245. a. to. 5	Fures nocturni grauius, quàm diurni coërcetur & cur	128. d. tom. 5
Fundi ex Varrone definitio	364. e. t. 5	Fures balnearij qui, & vt puniendi	183. a. tom. 1 85. c. tom. 2
Fundus, & locus differunt	15. d. tom. 1	Fures actione ciuili tenentur in duplum, vel quadruplum	13. d. to. 5
Fundus, est nomen iuris	352. d. to. 2	Furum varia genera	125. c. tom. 5
Fundus, est rusticum prædium	175. f. t. 1. 276. c. t. 5	Furari & inficiari differunt	337. b. to. 4
Fundus pestibulis quis dicatur	409. c. t. 5	Furatus quinque solidos, aut valens, laqueo suspendendus	585. a. tom. 4
Fundus vectigalis	289. c. tom. 1	Furcæ supplicium quando, & à quo introductũ	203. d. t. 1. 395. b. tom. 5
Fundus instructus quis	24. a. tom. 1	Furiosus obligatur ex delicto	320. d. t. 2
Fundus inter socios vita, aut semita non diuiditur	346. c. tom. 5	Furiosus si promittat, naturaliter non obligatur	320. b. tom. 2
Fundus confiscari debet, in quem dominus aquã deriuarit, ex aquæ ductu publico	163. e. tom. 4	Furiosus an vsucapere potest	264. c. tom. 2
Fundi appellatione, plena significatur proprietatis	352. d. tom. 2	Furiosus emere & vendere non potest	116. b. tom. 1
Fundi pars quælibet, fundus est	279. d. t. 2	Furiosus testamentum facere non potest	79. b. tom. 1
Fundi partes sunt <i>ὁμογενεῖς</i>	122. e. to. 2	Furiosus vt testamentum facere potest	139. f. tom. 1
Fundi instrumenta quæ sint	150. a. tom. 1	Furioso scientia & cessatio nocet	345. a. to. 5
Fundi ius. i. seruitus	352. d. tom. 2		
Fundi rei dominicæ	204. c. to. 4		
Fundi patrimoniales principis in emphyteusim recte non dantur sine pignoribus	197. f. t. 4		
Fundi limitrophij	193. c. to. 4		
Fundum & profundum	245. a. tom. 5		
Fundo instructo legato quæ contineantur	152. c. tom. 1		
Fundo cum omni instrumento legato, semina debentur, & cibaria cultorum	151. b. tom. 1		
Fundorum patrimonialium, & emphyteuticorum collatio	201. a. to. 4		

Index rerum & verb.

Furioso iura minùs fauēt, quàm infanti 264.a.t.2	quod Futurū est, necesse non est euenire 371.e.t.2
Furioso soluens legatum heres, liberatur 167.c. tom.5	Futura hominibus incerta & incognita 37.a.t.1
Furiosi loco absentium habentur 17.d.t.1	Futura in rerum natura certa sunt 37.a.t.1
Furiosi qua in re pupillo comparantur 249.d.e. tom.5	in Futuris inscitiam nostram non rerum naturā intuemur 36.f.t.1
Furiosi vt à tutelis excusantur 198.d.c.t.2	de Futurorum reuelatione 455.b.tom.4
Furiosi & infantes iniuriam pati, nō facere pos- sunt 143.c.t.1	G
Furiosi vsucapere possunt 276.a.t.2	G Allia tueri nescit humanam societatem 458. a.tom.4
Furor matrimonium contrahi non sinit, sed re- ctè contractum non tollit 127.c.t.1	Garum 196.d.t.5
Furtum vt à sacrilegio differat 326.a.t.5	Gastaldus 471.b.t.4
Furtum qui fecit, si fuerit liber, ei adiicitur, cui furtum factum est 230.b.t.5	de Gastaldia & guardia feudo 470.c.t.4
Furtum folius possessionis fit 43.d.t.1	Gemma cedit anulo 281.c.t.2
Furtum rei nostræ facere non possumus 136.b.t. 1.156.b.t.3	Gemmæ in equorū ornatu interdictæ 142.f.t.4
Furtum sui ancilla furtina, & partum furtiuum facit contrectando 127.c.d.t.3	Gemmarum appellatione quæ comprehendan- tur 237.f.238.a.t.5
Furtum si seruus, pignori datus creditori, fecerit an debitor teneatur 157.b.c.to.3	Genearchicum quid 179.b.t.5
Furtum si seruus communis vni ex sociis fecerit, an sit socio in socium actio furti 159.a.b.to.3	Gener quis dicatur 134.b.t.5
Furtum si fecerit commodatario seruus como- datus, commodator tenetur 157.a.t.3	Generacioni ineptorum hominum quatuor spe- cies 219.a.t.2
Furtum si familia fecisse dicatur 83.b.t.2	Gentes quæ dicantur 1.a.b.t.1
Furtum in ficatione grauius 337.b.c.t.4	Genua misericordie consecrata 309.a.t.2
Furtum rei hereditariæ non fit 284.c.t.2	Genus multa continet 353.b.t.5
Furtum emendare quid 266.b.t.2	Genus non diuiditur, nisi numero 347.a.t.2
Furtum cum quis quatit, & dānum iniuria de- derit, qua actione tenetur 136.c.t.1	Genere quodam, quemadmodum his verbis v- tantur Iurisconsulti 84.d.t.5
Furti actio duplex 82.c.t.2	Genera dicuntur, quæ communi quadam ratio- ne comprehenduntur 347.a.t.2
Furti actio in scientem, non in ignorantem com- petit 156.c.t.2	Geometra quibus immunitatibus gaudent 112. d.tom.4
Furti ob rem modicam datur actio 154.a.t.2	Geometra à tutelis excusantur 191.e.f.to.2
Furti actio aduersus nautas, caupones, & stabu- larios 83.a.t.2	Germani fratres qui sint 417.b.t.4.133.f.t.5
Furti actione quis agere potest 134.d.t.1	Germani puellas sine dote collocabāt 373.d.t.4
Furti actio est in quadruplum, & meram pœnā continet 135.d.t.1	Gessata quid sit 462.b.t.4
Furti actiones heredibus competunt, sed non in heredes 134.e.f.to.1	Gesta per vim, & metum, irrita esse debent 271. c.tom.1
Furti tenetur debitor, qui rem pignoratam cre- ditori subtrahit 136.a.t.1	Gestor ad aliquid 150.c.t.5
an Furti teneatur, qui seruum suum clam abdu- xit 126.c.t.3	Gladiatores penitus tollendi 167.c.to.4
Furti tenetur is, cuius ope, aut consilio furtum factum est 135.b.t.1	Gladiatorum spectacula sublata 311.a.t.5
Furti quocunque genere damnatus, famosus ef- ficatur 135.c.t.1	ad Gladium damnatio 321.a.t.5
Furti oblata pœna est tripli 135.d.204.e.t.1	de Glande legenda interdictum 75.f.to.2
Furto rem subreptam quo pacto pupillus vsu- capere potest 266.b.t.2	Gleba.i. glebalis functio 220.a.t.4
Furto mobilia subtripi, immobilia vi possideri possunt 269.a.t.2	Gleba senatoria 220.a
de Furto & iniuriis transigere licet 115.a.t.1	Glebam ac territorium pro eodē accipi 192.c.t.4
Furta, quæ vulgò repetundarum appellantur, vt coercenda 88.d.t.2	Glebale autum 220.b.t.4
Furtorum genera quatuor 134.b.t.1	de Glicia lege 348.c.t.5
Furtiuè non omne quod fit, furtum est 126.b.t.3	Gogranij 466.c.t.4
Fusidius iuriconsultus quis, & qualis fuerit 7. d.tom.5	Graculos inter segetum calamitates numerari 388.b.t.5
	Gradiles panes 45.c.t.4
	Gradus simplex, & gradus geometricus quo dif- ferunt 271.b.c.t.2
	Gradus cognationis 59.b.t.2
	Gradus non ex heredum numero, sed ex ratione successionis æstimantur 217.a.t.2
	Gradus successionis constituuntur septem 175.c. tom.1
	de Gradibus, ac de eorum lineis, & iure 174.b.t.1
	Graduum agnationis vetustissima descriptio 146.d.tom.5
	Graduum affinitatis effigies 147.a.t.5
	Grammatici & grammaticæ quid differunt 192. a.tom.2

Index rerum & verb.

Grammatici decreto probati, & immunes facti, cōtrario decreto improbari possunt	101. b. t. 4	Haſta, ſignum rerum venalium	10. e. t. 4
Grammatici à ſordidis inuneribus excuſantur	95. a. tom. 4	Haſtæ fiſcalis vis, & fides	12. b. c. t. 4
Grammatici à tutelis excuſantur	191. c. t. 2	Haſtarum fabricæ	418. a. t. 0. 4
Grammaticorum officium, ac dignitas	234. d. t. 4	Haurienda verbum vt apud Vlpianū accipi conueniat	69. b. t. 5
in Graſſatoreſ roſæ ſupplicium à Franciſco Fræcorum rege inſtitutum	69. d. t. 0. 5	Hebræi vt ſcripturas hebraicè legant	450. b. t. 4
Gratia bona matrimonium dirimi	374. a. t. 4	Helenoponti inoderator	386. c. t. 4
Gratiòſè quod fit in reip perniciem, nullius eſt momenti	4. d. t. 4	Hercuſcundi, i. medium ſequentes	224. a. t. 5
Grauiſcanorum co'lonia	254. c. t. 5	Hereditas, eſt nomen iuris, quo ſignificatur ius, non pecunia	61. b. t. 3
Gregis ſingula capita per ſe poſſidentur, & vſucapiuntur	281. d. t. 2	Hereditas eſt ius incorporale	63. f. t. 0. 3
Gregis vſusfructus quemadmodum extinguitur	64. e. t. 3	Hereditas non eſt pecunia ſed ſucceſſio	13. d. t. 1
de Gregis dominici iure	212. f. t. 4	Hereditatis appellatone, intelligitur etiam directæ	14. d. t. 3
Grege ouium legato arictes quoque continētur	156. c. t. 0. 1	Hereditatis etymon	108. c. t. 5
Grunda quid	62. c. t. 2	Hereditatis nomen iuris intellectum habet	211. c. tom. 3
Gruum agmina, inter ſegetum calamitates numerari	388. b. t. 0. 5	in Hereditatis nomine ſepius legum auctores errare contigit	83. c. t. 0. 1
Gyarus, inſula	199. c. t. 2	Hereditatis verbum explicatum	42. b. t. 0. 5
Gymnaſiarchæ qui proprie ſint	193. b. c. t. 2	Hereditatis expilatæ crimen	85. c. t. 0. 2
Gymnicum certamen vetitum	161. a. t. 4	Hereditatis nomen non modò emolumenta, ſed etiam onera comprehendit	211. c. t. 0. 3
Gyneciaria mulier	133. c. t. 4	Hereditas non poteſt diuidi	5. e. f. t. 3. 16. d. t. 2
Gyneciarij occultator vt multandus	133. d. t. 4	Hereditas ad duodecim partes ſemper reuoluitur	249. b. c. tom. 2
Gyplus, inſula eſt Ægypti, metallorū ferax, &c.	184. f. t. 0. 5	Hereditas quo differat à legato	255. e. t. 5
H		Hereditas quibus modis adquiritur	84. c. t. 1
H abe aut haue, pro Aue	9. d. c. tom. 5	Hereditatis acquirendæ cauſa duplex	4. a. t. 0. 2
H abere, ac tenere quid diſtant	339. c. t. 2	Hereditas inuito non adquiritur, niſi ſuo, & neceſſario	354. c. t. 2
H abere licere vt accipiendum	337. e. t. 2	Hereditatem emâcipatus adquirit, approbâtque defuncti iudicium adeundo	56. a. t. 3
H abere licere, non ſatis eſt venditorem emptori præſtare	158. c. d. t. 0. 3	Hereditas quoquo modo adquiſita, in heredem tranſmittitur	47. a. t. 3
H abitatio non domum, ſed ius habendi ſignificat	14. c. t. 0. 1	Hereditas cur vſucapi non poteſt	301. b. t. 2
H abitatio in factò potius, quàm in iure conſiſtit	14. c. tom. 1	Hereditatem non vſucapi, nec pro diuiſo poſſideri	61. b. c. t. 3
H abitatio vſum imitatur	14. a. t. 0. 2	Hereditas libertorum quibus defertur	96. b. t. 1
H abitatio vt ab vſufructu diſtet	14. f. t. 1	Hereditas iacens quæ ſit	154. c. f. t. 0. 3
H abitatio per legatum data, morte legatarij finitur	48. c. t. 2	Hereditas quando fit caduca	197. c. t. 1
H abitus omnis eſt <i>δυσκίνητος</i>	218. b. tom. 5	Hereditas quibus conditionibus ſenatuſconſultò Trebelliano, & Pegaſiano reſtituitur	163. c. t. 0. 1. 164. a. t. 1
H abitus ſæminæ duplex	158. a. t. 1	Hereditas filij inſteſtati ad quos pertinet	93. a. t. 1
H æretici ſuperſtitioli	66. d. t. 4	Hereditas ſi detur verbis directis, teſtamentum eſt, non codicillus	14. d. t. 3
H æretici non ſuccedūt patri ab inſteſtato, vel ex teſtamento	369. d. t. 4	ſiliuſfa, cui delata eſt Hereditas, non poteſt adire iniuſſu patris	54. f. t. 3
H æretici bonorum etiam omnium publicatione damnantur	307. c. t. 5	Hereditas quibus rebus deductis intelligi debet	25. c. d. tom. 1
H æreticorum conuenticula damnata	444. f. t. 4	Hereditas à familia occiſi ante habitam queſtionem adiri non poteſt	143. b. t. 1
H æreticorum iudiciale teſtimonium contra catholicos non recipiatur	393. e. t. 4	Hereditas ex die expreſſim non datur	252. c. t. 0. 2
H æreticis dignitates, & officia publica patere non debent	389. b. t. 4	Hereditas vſucapi non poteſt	286. c. t. 2
H æreticis militia qualibet, & curatione publica interdicitur	430. b. tom. 4	Hereditas an per tutorem, curatorem, aut procuratorem adquire poſſit	20. d. t. 5
de Hæret cis decurionibus	393. e. t. 4	Hereditas intra dies centum adeunda	229. e. t. 1
in tit. de Hæreticis obſeruata quædam	307. c. t. 5	Hereditas, ſi ſatiffdatio non detur, in peritorem tranſfertur	109. a. t. 1
Hamata, & viſcata munera	257. a. t. 0. 2	Hereditas pro ea parte peti debet, pro qua ad nos pertinet	274. c. t. 1. 162. b. t. 5
in Harmenopolium adnotationes quædam	192. d. tom. 5	Hereditas, & eius aditio, agnitio, repudiatio, reſculatio,	
Harpagones ferreæ	332. c. d. t. 5		

Index rerum & verb.

cusatio, & absentio quid sit	45 c. tom. 2	171. a. tom. 1
Hereditas quomodo repudiari potest	164. c. t. 1	de Hereditate vni ex liberis restituenda, consul- tatio
Hereditas in iure quando cedi potest	76. d. t. 1	309. b. t. 1
Hereditas quatenus ad fœminas pertinet	92. c. tom. 1	de Hereditate fideicommissaria
Hereditas lucrosa, vel detrimētosa, quæ	79. b. c. tom. 3	390. b. t. 4
Hereditas liberorum intestatorum ad quos per- tingit	94. a. t.	Hereditates aliæ sine re, aliæ cum re
in Hereditatis petitione quænam veniunt	112. a. tom. 1. 374. a. t. 5	20. c. to. 1
Hereditatis petitio, & specialis in rem actio tri- pliciter differunt	220. d. e. t. 5	Hereditates, quæ ab intestato deferuntur
Hereditatis pars si petatur, dat actionem prætor	11. f. tom. 2	27. b. t. 1
in Hereditatis petitione onus actori incumbit probandi	161. c. to. 5	Hereditates quis consequi potest, etiam si con- ditionem non impleverit
Hereditatis petitio datur in eum, qui possidet	71. b. to. 2	327 c. t. 5
Hereditatis petitio an ad heredem transfertur	112. d. t. 1	Hereditates pœnæ causa relicta, non valent
Hereditatem qui petit, quid probare debeat	161. c. tom. 5	b. tom. 2
Hereditatis petitio, centumvirale iudicium est	21. a. to. 1	Hereditates agnatorum in capita diuiduntur
Hereditatis aditio æri obligat alieno	4. c. t. 3	d. tom. 1
Hereditatis aditio ab aditione bon. possessionis multum distat	62. c. tom. 3	de Hereditatum vicissima
Hereditatis aditio possessione bonorum contra tabulas deterior	56. d. t. 3	111. b. t. 5
Hereditatis aditio iussu dominus reuocare potest	53. c. to. 3	Heres dicitur quasi herus
Hereditatis aditio per procuratorem fieri non potest	377. c. t. 5	23. a. t. 1
Hereditatem adire & subire	157. c. & d. t. 5	Heres, dominus, & paterfamilias quid inter se distent
Hereditatem adire pupillus per tutorem non po- test	54. a. t. 3	235. b. t. 5
Hereditatem qui adiit, duobus casibus non ca- ret emolumento possessionis bonorum contra tabulas	56. a. b. t. 3	Heres aut sit, aut existit: & quibus modis
Hereditatem qui rectè semel adiit, repudiare postea non potest	4. c. t. 3	tom. 2
Hereditatem qui adire volet, quænam scire de- bet	4. a. t. 3	Heres quid à legatio differt
Hereditatis possessio quid sit	54. c. t. 2	275. f. t. 2
Hereditatis possessoria & fideicommissoria pe- titio	12. a. t. 2	Heres nõ definit esse, qui semel existit
Hereditatis possessionem, non bonorum posses- sionem dixisse veteres	89. a. t.	246. c. t. 2
de Hereditatis emptæ & veditæ stipulationibus	47. c. t. 5	Heres an ex die dari possit
ad Hereditatem certum de testamento, certo iu- dicio oportet accedere	54. c. t. 3	13. c. t. 3
Hereditatem testator in quos vult vncias diui- dere potest	142. b. to. 1	Heredis & defuncti eadem persona
ad Hereditatem non vocantur cognati	60. d. t. 2	15. e. to. 1
Hereditatem repudiatam minor qui adire velit, quo indiget beneficio	22. d. to. 1	Heres & defunctus, duæ res, quasi cognatæ & coniunctæ
Hereditate vedita, non tenetur venditor de eui- ctio	27. c. t. 2	264. d. t. 2
ex Hereditate rerum alienatarum æstimatio in ar- bitrio petitoris consistit	112. c. t. 1	Heredis qualitas mutari potest, substantia non potest
in Hereditate legitima non est successioni locus		246. c. to. 2
		Heres extraneus aliàs est capax, aliàs incapax
		254. c. tom. 2
		Heres institutus cum non apparet, institutio nõ valet
		141. d. t. 1
		Heres institutus habes substitutum, si de inoffi- cioso dixerit, nec obtinuerit, hereditas ad sub- stitutum pertinebit
		166. f. t. 1
		Heredes aut instituuntur, aut substituuntur
		82. c. f. tom. 1
		Heredes instituuntur verbis directis
		201. e. to. 2
		Heredes aut instituti, aut substituti dicuntur
		141. c. tom. 1
		Heredes qui, & quemadmodum institui possunt
		80. c. to. 1
		Heredes incerta persona institui non potest
		75. c. f. tom. 3
		Heredis institutio turpis, non valet
		71. b. c. t. 3
		Heres inscriptus in possessionem mittitur, etiam si irritum sit testamentum
		144. c. t. 1
		Heredes quomodo, & quibus substitui possunt
		85. c. tom. 1
		Heredes scripti in possessionem post annum nõ mittuntur
		145. a. to. 1
		Heredes sui qui dicantur
		24. c. t. 1. 46. d. t. 3
		sui Heredis definitio
		226. a. to. 2
		Heredes sui vt accipiendi
		22. b. t. 1
		Heredes sui non fiunt, sed existunt
		301. c. to. 2
		suus Heres agnoscitur variè
		336. c. t. 2
		suus Heres quandiu heres fieri posse speratur, tã- diu agnatis non est locus
		92. d. to. 1
		suos Heredes feminæ non habent
		92. e. t. 1
		Hereditibus suis existētibus nemo vsu capere po- test pro herede
		301. c. to. 2
		Heredes legitimi qui dicantur
		29. d. t. 1
		Heredes legitimi sexto loco vocantur, septimo extranei
		335. c. t. 4
		Heres legitimus, qui, ne testamentum fieret, iur-

Index rerum & verb.

pedimento fuit, ab hereditate remouetur	197. b. tom. 1	Heredum omnium quid commune sit	47. c. to. 3
Heredes necessarij, & heredes extranei	82. b. t. 1	de Heredibus postumis instituendis, vel exheredandis	215. b. t. 2
Heredum gradus	335. b. c. t. 4	de Hereditaria portione	364. c. t. 4
Heredum qualitas ac differentia	22. b. t. 1	Heribannum quid sit	495. c. t. 4. 591. c. t. 4
Heres illegitimæ voluntati defuncti impunè nõ parer	335. d. e. t. 4	Cl. Herminianus cum christianos crudeliter tractasset, in prætorio suo peste vastatur, cum viuis verminibus ebullisset	17. f. t. 5
Heres viuo testatore conuentione alligari non potest	338. e. f. t. 4	de Hermogeniani epitomarum libris	40. a. t. 5
Heres post mortem suã nemo rectè instituitur, cum morietur, rectissimè	73. t. 5	Helychaltæ qui sint	348. b. t. 4
Heres actione, quæ ex delicto videatur esse, non tenetur	168. a. t. 5	Hilarius, Arelatensis episcopus, episcoporum ordinationem per Gallias sibi vindicabat	393. e. tom. 5
Heres tutor dari potest, heredi legari non potest	186. a. tom. 2	Hippasia	196. b. t. 5
Heres, qui pro sua parte rem ratam habet, cuitat pœnam	316. e. to. 2	Hippocomus	305. e. t. 4
Heres duobus testamentis scriptis, cum dubitet, num posteriùs factum sit, ex neutro eorum hereditatem adire potest	54. e. t. 3	Hippocomũ qui sollicitat vel receptat, vt coërcendus	308. a. t. 4
Heres, hereditate restituta, heres non desinit esse	108. b. t. 3	Hispani olim maximi abigei	84. f. t. 2
Heres dånari potest, vt alicui domum extruar, aut ære alieno eum liberet	146. f. t. 1	in Histrones constitutio	161. e. f. t. 4
Heres partem hereditatis adire, partem repudiare non potest	147. b. to. 1	Holosericæ, & holouerę vestes interdictæ	138. d. tom. 4
Heres quo casu omnia sustinet onera	26. b. to. 1	ab Homero, aut Virgilio incipiunt grammatici	192. a. tom. 2
Heres codicillis directò scribi nõ potest	26. e. t. 1	Homicidæ quibus pœnis affiendi	207. d. t. 1
Heres ex omni do. o defuncti nõ tenetur	53. c. t. 1	Homicidas lex vltore ferro persequitur	137. a. tom. 5
Heres si non pareat voluntati testatoris, ei hereditas aufertur	144. c. d. t. 1	vt Homicidæ puniuntur, cædis mãdatores	208. c. tom. 1
Heres pro locio tenetur	380. d. e. t. 2	vt Homicida aliquando quis damnatur, qui nõ occidit: & aliquãdo absoluitur, qui hominem occidit	207. f. t. 1
Heres tenetur post condemnationem, vel post litis cõtestationẽ, defuncto testatore	167. f. t. 5	Homicidarum sui ipsorum ordinariũ heredẽ non habent	197. a. t. 1
Heres non tenetur ex pœnali causa	167. f. t. 5	Homicidium si arboris putator ramo delapso fecerit, vt puniendus	208. c. to. 1
Heredis opinio, opinionem defuncti non excludit	206. a. to. 5	Hominium quid sit	462. b. t. 4
Heredis Arriani institutio	307. c. t. 1	Homo est species, vel genus speciale	353. a. t. 5
Heredi scripto remittitur iurifurandi condicio	335. d. t. 4	Homo, genus est singulorum hominum: singuli autem homines, sunt species	347. a. t. 2
Heredi heredis nouo, noua deliberationis tempora non prorogantur	230. c. t. 1	Homo liber nullo aestimatur pretio	179. e. t. 1
Heredi quãtum temporis datur ad defuncti voluntatem exequendam	335. f. t. 4	Hominis significatio augetur à iuriscõsultis	137. a. tom. 5
Heredi contumacia nihil nocet	335. c. t. 4	in Hominis nomine est orationis compendium	353. b. t. 5
Heredem palam nuncupari voce testatoris oportet	2. 1. f. t. 2	Hominis pars omnes hominis non cõtinet partes	353. a. b. t. 5
in Heredem non tráfit bonorum publicationis pœna	8. b. t. 4	Hominis legatum orationis compendio singulos continet homines	352. e. to. 5
pro Herede vsucapit verus heres	301. f. to. 2	Homini vsuram vitæ, tanquam pecuniæ, dedit natura, nulla præstita die	283. a. t. 5
pro Herede gerere quis dicatur	171. c. t. 1	Hominem qui castrauerint, aut immolauerint, quo affiendi supplicio	208. d. t. 1. 209. b. t. 1
pro Herede, vel pro possessore vsucapere	301. a. tom. 2	si Hominem petitum mors subduxerit, nihilominus remanet actio propter fructus, & partus	385. a. to. 5
Heredes tutorum ob negligẽtiã, quæ latæ culpæ comparari possit, cõdemnari non oportet	338. c. t. 5	Homines cum dicimus, genera dicimus, nõ species	348. b. t. 2
Heres, qui hereditatem testamento delatã omisit, ad quid tenetur	46. a. t. 2	Homines mercis appellatione non contineri	30. a. tom. 3
Heredes æs alienum defuncti agnoscunt pro ratione iuris hereditarij, non pro ratione præceptionum	252. d. t. 2	Hominum genus quoddam medium, qui statuli liberi dicuntur	144. c. t. 3
Heredes si plures defuncto fuerint, æs alienum pro hereditariis portionib ^o præstabũt	28. a. t. 4	Hominum appellatione in iure feudorum, quid contineatur	178. d. t. 5
		Honor	

Index rerum & verb.

Honor principatus defertur finita militia pro merito	255. b. c. t. 4	contra	117. c. tom. 2
Honorem prodit, qui abutitur eo	66. b. rom. 4	Hypotheca simpliciter iniure, generalis est hypotheca	181. d. tom. 5
Honorū diuisio, & enumeratio, & quod sit minus	96. b. t. 2	Hypotheca testamento, vel nudo pacto constituitur	300. e. t. 2
Honorum gradus	230. b. t. 4	Hypotheca prædij dotalis non valet	403. e. t. 4
Honorum seminarium, est curia	86. b. t. 4	de Hypotheca controuersia rem litigiosam non facit	431. b. t. 4
Honoribus functis quanto tempore vacatio cōceditur	86. c. t. 4	Hypotheca rei alienæ nulla est	403. d. e. t. 4
Honoribus maioribus functos ad minores deuocari non oportere	89. b. t. 4	Hypotheca generalis bonorum omnium ecclesiæ non prohibetur	353. a. t. 4
in Honoribus deferēdis manuum porrectiones	309. a. to. 2	Hypothecæ quæ res obligari possunt, & quæ nõ	30. c. to. 2
de Honoribus inter patrem & filium non continuandis, & eorum interuallis	85. f. t. 4	Hypothecæ qualiter contrahantur, ac de earum pactis	29. c. t. 2
Honorarij tutores qui sint	190. c. t. 2	Hypothecæ quomodo contrahitur, & soluitur	30. c. 117. b. to. 2
Honoratorum priuilegia	148. c. t. 4	Hypothecā tacitam habet fiscus	3. c. t. 4. 38. c. t. 5
Hora vt consideranda	221. b. t. 1	Hypothecam tacitam respub. non habet, nisi ex priuilegio	153. f. t. 4. 38. c. t. 5
Horrea publica, & quæ in eis conduntur	45. b. tom. 4	Humantur corpora, manent testamēta	197. b. t. 1
Horrea prouinciarum à præsidibus diligenter inspicienda	45. e. t. 4	I	
Horreaticas species qui præsumperint, in insulam deportandi	46. a. t. 4	Actura facta, contributio sit, naufragio facto non sit	119. d. t. 1
de Hortulanis	405. d. t. 4	Idiotæ qui sint	344. b. to. 4
Hospitalis præbitio tollitur infausta	292. e. t. 4	Ignominia excludit honoribus, non excusat oneribus	104. b. t. 4
Hostiles res occupanti cedunt, nec sunt publicæ	85. c. t. 5	Ignorans falsi, non tenetur	110. e. to. 1
Hostis quid à transfuga differt	392. a. b. to. 5	Ignorans non tenetur ex empto ante quàm res cuieta sit	183. b. c. t. 3
Hostes iure belli cædendi, & capiendi	85. b. t. 5	Ignoranti an noceat exceptio	40. c. to. 3
Hostes capti cui pœnæ subiiciendi	392. a. t. 5	Ignorans pro possessore possidet	274. e. t. 2
Hyacinthi in equorum ornamentis prohibiti	142. f. to. 4	Ignorans est extra omnem culpam	555. b. t. 4
Hydraulæ qui sint	92. e. t. 4	Ignoranti exceptionem dari, & vtilem actionē	197. c. to. 3
Hyperocha quid sit in l. quærebat. d. qui pot. in pig. hab.	93. c. t. 5	Ignorantes astringi possunt fideicommissio	161. a. t. 1
Hyphecæ prædia, vasa, & vestes ecclesiæ specialiter obligari non possunt	353. a. t. 4	Ignorantia iuris, & ignorantia facti quid sit	33. e. to. 2. 123. a. t. 5
Hypobolum quid sit	545. c. t. 4	Ignorantia supina	300. a. t. 2
Hypodia	154. d. to. 1	Ignorantia iusta	500. c. t. 4
Hypodiaconi inuiti nullam tutelam, vel curam suscipiunt	231. b. t. 1	Ignorantia procuratoris domino scienti nõ præbet actionem redhibitoriam	201. b. t. 3
Hypomnemato graphi	69. c. t. 4	Illensium antiqua priuilegia	224. a. to. 5
Hypothecaria actio auocat possessionē	221. e. t. 3	Illationes canonicæ	29. b. t. 4
Hypothecaria actio semel omissa, resumi nequit	294. b. c. t. 1	Illationum varij tituli	35. e. t. 4
Hypothecariam obligationem non remanere, subducta principali	385. b. t. 5	Illiterati negotiorū expertes à tutelis excusantur	195. e. t. 2
Hypothecarius fundi, & seruitutis feudo debite vindicationem habet	515. a. t. 4	Illustres sine instrumentis dotalibus nuptias nõ contrahant	374. a. t. 4
Hypothecarij creditores	30. c. t. 2	Illustres à sordidis vindicantur muneribus	97. a. tom. 4
Hypothecæ definitio	29. d. to. 2	Illustrium nomine qui continentur	214. b. c. t. 4
Hypotheca, est nomen honorarium	107. d. t. 2	Illustrium priuilegia	218. d. 219. a. t. 4
Hypotheca, pactum est pignoris	117. c. t. 2	Illyricum duplex	30. d. t. 4
Hypotheca quotuplex, & vt cōtrahitur	29. f. t. 2	Imaginem imperatoris præferri præsidij, ac tutionis causa	306. f. to. 5
Hypothecæ duæ species	29. e. t. 2	Immobilia vi possideri, mobilia furto subripi possunt	269. a. to. 2
Hypotheca aliud est, aliud pignus, aliud fiducia, & aliud <i>αὐτί γένος</i>	486. d. t. 4	Immobilium vsucapio hodie decennio inter præsententes, vicēnio inter absentes completur	238. d. e. to. 1
Hypotheca quid à pignore distet	29. d. e. t. 2	qui Immolauerint hominē, quo supplicio plectendi	209. b. t. 1
Hypotheca nominis	289. d. to. 1		
Hypotheca à debitore subrepta, vsucapi nõ potest, pignus potest	268. a. to. 2		
Hypotheca remissa, fors remissa non videtur, nõ			

Index rerum & verb.

Immunitatis causæ, & ius	96. c. t. 2	habuisse testamenti factionem	437. d. t. 5
Immunitas plena quæ sit	88. b. t. 4	Impuberes deuirginati	133. d. to. 5
Immunitates philosophorum	103. b. t. 4	Imputare & compensare quid inter se distet	173. b. tom. 5
Immunitas decurionum nemini tribui potest	91. c. f. t. 4	Imputatio in legitimam, ac de eiusdem consultatione	297. f. t. 1
Immunitas vnus onerat alios	29. b. t. 4	In integrum restitutio quid sit	134. d. t. 2
Immunitatem non habent infames	56. f. to. 4	Inaudire causam quid	141. b. t. 5
Immunitatem amittit, qui decurionatum agnouit	90. a. t. 4	Incalare	271. a. to. 5
Immunitate legibus concessa corporalia munitura remittuntur, non pecuniaria	87. c. tom. 4	Inciendiarij summo affiendi supplicio	183. c. t. 1
Immunitates quibus personis lege dantur	192. a. b. tom. 2	de Incendiariis constitutio Friderici	587. b. t. 4
de Immunitate nemini concedenda	44. d. to. 4	Incendium qui in seditione fecerit, lege Iulia de vi tenetur	213. d. t. 1
Impendium	254. d. t. 5	Incertum partium institutionem non vitiat: incertum personarum institutionem vitiat	248. c. tom. 2
Impensarum tres species, & earum descriptiones	64. c. tom. 1	Incerti, & certi definitio	359. a. t. 2
Impensæ ludorum publicorum	162. f. tom. 4	Incestus an naturæ repugnet, & inter quos committatur	175. c. t. 2. 357. b. c. t. 4
de Impensis necessariis, & vtilibus	220. c. t. 5	Incestus natura probrum est	357. c. t. 4
Impensæ funeris omne creditum præcedit	116. a. tom. 1	Incestum iure naturali turpe, licet Persis probeatur	205. a. t. 2
Imperator, temporale caput mundi	608. d. t. 4	Incestarum nuptiarum indulgentia	448. f. to. 4
Imperator vt, per quos, & quibus eligitur & confirmatur solemnitatibus	608. c. f. & 609. a. t. 4	Incestas nuptias contrahentium bona quibus seruantur	357. f. t. 4
Imperatoris sollicitudines quot, & quantæ	611. c. tom. 4	Incestuosi filij patrem non habere videntur	357. c. f. to. 4
Imperatori omne hominum genus fidelitatem debet, ipse soli deo, & Romano Pontifici	572. b. tom. 4	Incestas nuptias qui contraxerunt vt puniendi	358. a. to. 4
Imperatorem legibus non esse subditum	389. c. tom. 5	Incolæ qui sint, quibus modis fiant, ac de eorum iure	195. c. t. 2. 83. d. 84. c. to. 4
Imperialis beneuolentiæ proprium, est subiectorum inuestigare commoda	578. b. 579. b. t. 4	Incolæ ad munera ciuilia vocantur	82. d. t. 4
Imperium merum à misto distinctum	3. f. t. 2	Incolatus ius est arbitrij cuiusque	84. d. t. 4
Imperia sunt iuris gentium	106. c. to. 2	Incolatus ius mutatur, mutato domicilio	83. b. tom. 4
Imperia in Basilicis, <i>προσηκεφάλαια</i> sunt	232. a. tom. 5	Incorporare	17. a. t. 4
Imperfecta opera pro nihilo computatur	347. c. tom. 2	Indebitum natura condicatur	3. b. to. 1
Impilia quid sit	109. b. t. 5	Index, & quod dicitur per indicem	116. f. t. 5
Impossibile quid sit, & vt accipiendum	321. a. t. 2	Index, est ex latiori scriptura breuis subnotatio quædam, nec idem quod exemplum	117. a. t. 5
Impossibile quod modis accipitur	336. c. f. to. 2	Index accusator esse non potest	139. b. t. 5
Impossibile ac difficile quo discrepant	390. c. t. 2	Indices. i. nominatores	139. a. to. 5
Impossibilia sunt alia natura, alia lege	336. f. t. 2	Indictionis nomine annonaria, ac tributoria functio continetur	28. b. to. 4
Impostura quid, & eius actio	85. f. t. 2	Indictiones quæ dicantur	32. d. to. 4
Improbitate vasallus amittit fundum	478. c. t. 4	Indictiones extraordinariæ	88. c. t. 4
Improles quis dicatur	348. b. t. 4	Indictiones non personis, sed rebus iudici solent	28. a. b. t. 4
Impubes nec testamentum facere, nec testimonium dicere potest	239. d. t. 1. 305. c. t. 5	Indu, pro endo	271. a. t. 5
Impubes non obligatur auctore patre, qui tamen tutore obligatur auctore	390. c. t. 2	Induciæ sunt iuris gentium	106. c. t. 2
Impubes, vxor esse non potest, sponsa esse potest, si modo infans non sit	133. b. t. 5	Induciarum violatione violatur ius gentium	106. c. to. 2
Impuberis tutela an vitrico permittratur	14. b. 2. tom. 5	Inductionis in testamento, quàm ademptionis maior vis	243. c. t. 2
Impuberi emancipato pubes frater suus, aut emancipatus, tutor est fiduciarius	37. c. t. 3	Indulgentia generalis, & priuata	89. c. t. 2
Impuberem esse non posse libripendem	155. f. t. 5	Indulgentia summa quæ	34. c. to. 4
Impuberem actione furti teneri	44. f. t. 1	Infamia ab honoribus repellit	56. f. t. 4
Impuberes apud matrem, si iterum nupserit, non educantur	382. b. t. 4	Infamia adimit decurionatus honorem	56. c. t. 4
Impuberes an doli capaces	137. c. t. 5	Infamia furti & iniuriarum transactione non euitatur	115. a. t. 1
Impuberes ciues Romanos certis de causis olim		Infamiæ pœnæ elegans descriptio	8. d. t. 2
		pro Infamiæ crimine nemo cum aduersario pacifici potest	161. c. to. 5
		Infamis	

Index rerum & verb.

Infamis generaliter sumptus quis dicatur 8.d. tom.2	nachismo deleri 305.b.to.5
Infames nec postulare, nec cognitores esse pos- sunt 102.d.to.1	Ingratitudine vasallus amittit feudum 478.c. tom.4
Infames personæ civilium munerum vacationē non habent 106.b.to.4	Ingratos liberos in seruitutē non reuocari posse 251.b.to.5
Infans quis dicatur 238.d.to.1	Inimicitia capitales quæ sint 195.a.to.2
Infans homo nondum est 137.a.to.5	Inimicitia vt à tutelis excusant 9.b.133.a.to.1
Infans non loquitur, aut non intelligit quid lo- quatur 309.d.t.2	propter Inimicitias si quis ad munera civilia creatus sit, an excusationem habeat 113.a. tom.4
Infans hominis appellatione etiam continetur 137.b.to.5	Iniuria quibus modis infertur 183.d.to.1
Infans & infanti proximus quomodo discrepāt 38.c.d.to.1	Iniuria atrox quot modis infertur 185.a.to.1
Infans vt à pupillo differt 54.c.to.3	Iniuria contra bonos mores vt fit 185.f.c.1
Infans dicitur vsque ad annum septimum 309. d.tom.2	Iniuriarū nō nisi præsentibus accusare possunt 185. c.tom.1
Infans, vel infanti proximus doli non est capax 154.f.to.2	Iniuriarum actio magis contumeliæ ac doloris, quàm pecuniæ persecutionem habet, tamen si lis pecuniariter æstimetur 427.c.to.5
Infans puer, quamuis dicissimus, cum sit omniū dominus, quæ eius sunt, nihil possidet 54.c.d. tom.3	Iniuriarum actio tenetur, qui me prohibet in mari piscari ante ædes suas 339.c.to.5
Infans stipulationem cōtrahere non potest 309. c.d.tom.2	Iniuriarum actio famosa est 185.a.to.1
Infans per seruum à tutore adhibitum stipula- tionem acquirit 309.f.to.2	Iniuriarum actio civilis per procuratorem intē- di potest 185.c.to.1
Infans adscribi in ordinem potest ex causa 86. b.tom.4	Iniuriarum actio iure mixto est introducta 184. c.tom.1
Infans auctore tutore vsurpare, & possidere po- test 264.a.to.2	Iniuriarum actio semel omiſsa, post annum re- peti non potest 175.a.to.2
Infans ne tutore quidem auctore hereditatem adire potest 54.b.c.to.2	Iniuriarum actio aboletur dissimulatione & re- nuntiatione 427.c.to.5
Infanti scientia & cessatio nocet 345.a.to.5	de Iniuriis & furto transigere licet 115.a.to.1
Infanti plus fauetur, quàm furioso 264.a.to.2	de Iniuriis iudicium olim publicum, hodie pri- uatum 84.a.to.2
de Infante occiso 137.a.to.5	Innocentes habentur ij, quos absolutè nocētes pronuntiare non possumus 176.c.t.1
Infantes recens nati sanguinolenti vocātur 451. c.tom.4	Innocentia excusatione non eget 202.c.to.1
Infantes vsucapere possunt 276.a.to.2	Inquilinus quis propriè dicatur 40.c.to.5
Infantes & furiosi iniuriam pati, non facere pos- sunt 173.c.to.1	Inquilinus quid à colono discrepet 28.f.to.2
Infans expositus à domino, statim fit liber 303. f.to.2, 451.d.to.4	Inquilinus esse in possessione dicitur, non possi- dere 212.f.to.5
de Infantibus expositis 416.a.b.t.5	Inquilinus pro alieno possidet 274.c.to.2
Infantia est pars pueritiæ 184.b.to.2	Inquilini res iure pignoris tenentur 48.c.t.1
Inficiatio conuinci non potest nisi instrumētis, aut testibus 187.d.to.1	Inquilini philosophorum qui vocentur 160.f. tom.5
Inficiatorum pœna 371.d.t.4	Inquilinorum repetitioni obstat 30. annorū præ- scriptio 203.c.to.4
de Infidelitate pugnam non fieri 553.a.to.4	Inscriptio quid sit 86.c.to.2
Infixa & ruta 196.b.to.5	Inscriptio in criminalibus exigitur 86.f.to.2
Infringere, seu interrompere iudicij diem 298. b.tom.5	Insignibus altioris ordinis qui vtuntur, vt pu- niendi 212.d.to.1
Ingenuitatis origini nō præiudicat manumissio 180.c.to.1	Inspectores qui dicantur & eorum munus 186. a.b.to.4
Ingenui quas in vxores ducere nequeunt 72.c. c.to.1	Instipulari de nuda stipulatione dicitur 319. c.to.2
Ingenuorum species 82.b.t.5	Institor ac dispensator quid inter se distant 152. c.tom.2
Ingenuorum appellatione qui cōtineantur 181. f.to.2	Institores seruis vrbani continentur 156.a. tom.1
Ingratiis, & gratiis 178.c.to.3	Institis latioribus ornata vestimenta 303.d. tom.5
Ingratitudo vasalli quinque probetur testibus 177.f.to.4	Institoria actio vnde id nominis habet 23.a. tom.2
Ingratitudinem liberorum erga parentes, mo- nachismo deleri 305.b.to.5	Institoria actio quis teneatur 120.b.t.1

Index rerum & verb.

Institutio heredis fit in primo gradu	141.e.t.1	Intercessor, & intercessio quid sit	37.a.b.t.3
Institutio quid à substitutione distet	13.c.f.to.3	Interdictarius <i>ἡμεροκλήπτης</i> , cui contrarius, <i>ἡμεροκοίτος</i>	276.a.t.5
Institutionis duo sunt gradus	14.a.to.3	Interdictio ignis & aquæ	407.d.t.2
Interdictio bonorū quomodo, & à quo fit	320.a.tom.2	Interdictum, actio est	111.d.t.5
Institutio pro hereditate accipi	157.e.t.5	Interdictum quid ab actione distet	111.e.to.5
Institutio pro substitutione sumpta	229.e.t.2	Interdictum nō tantum de possessione, vel quasi possessione editur, sed & de proprietate interdum, & quasi proprietate	111.d.to.5
Institutio condicionalis, dato scilicet coherede, appendix non est institutionis puræ	295.c.t.5	Interdictum vti possidetis ad rem soli pertinet	420.b.to.5
Institutio captatoria	400.d.t.5	Interdictum de projectionis, & de superficij possessione dari ad exemplum vti possidetis	420.b.tom.5
Institutiones quando scriptæ	1.c.to.1	Interdictum momentariæ possessionis	13.a.b.tom.5
Institutionum loci singulares	283.d.to.5	Interdictum de tabulis exhibendis annum esse	411.a.b.to.5
Instructi atque instrumenti differentia	441.c.tom.4	Interdictum de clandestina possessione	114.c.t.5
Instrumentum in vocale, semiuocale, & mutum diuiditur	49.d.to.2	Interdictum, quod precarium appellatur, cui rediitur	83.e.to.5
Instrumento tabernæ, & fundi quid continetur	49.d.tom.2	Interdictum quod legatorum	247.b.to.5
Instrumento cauponio legato quæ debetur	154.a.tom.1	Interdictum quod vi aut clam, venditori an emptori, cui ad diem fundus additus est, competit	38.d.to.5
Instrumenta varia pro variis artium generibus	153-154.to.1	Interdictum de vi duplex	126.c.to.5
Instrumenta domus	153.b.to.1	Interdicti formula	111.f.to.5
Instrumenta fundi	150.a.to.1	Interdictum Saluianum à quo, & ad quid inuentum	77.a.to.
Instrumenta medici	154.b.to.1	Interdictum Saluianum de rebus coloni obligatis	192.e.to.
Instrumenta, quæ sine testibus fidem habent	337.c.d.to.5	Interdictorum definitio, diuisio, & singularum specierum breuis expositio	70.e.71.a.to.2
Instrumenta qui falso subiecerit, aut suppresserit, vel deleuerit, lege Cornelia puniuntur	210.b.tom.1	Interdicta iuri prætorio tribuuntur	112.d.e.to.5
Instrumentorum appellatione quæ contineantur, ac de eorum fide	33.c.to.2	Interdicta actionis verbo continentur, & quid ab actionibus distent	54.a.to.1
Instrumentorum depositarius, si ea prodiderit, quibus penis afficiendus	211.f.to.1	Interdicta duplicia apiscendæ & recuperandæ possessionis	85.f.to.5
Instrumentis vt imperatoris imponatur nomen ac tempus Latinis adnotetur literis	394.b.t.4	Interdicta actionis etiam verbo continentur	111.d.tom.5
Instrumentis falsis qui vsus fuerit, lege Cornelia tenentur	212.a.to.1	Interdicta omnia vi personalia sunt	112.a.t.5
de Instrumentis dotalibus Const. nouell.	413.b.tom.4	Interdicta plerunq; sunt de possessione vel quasi pauca de proprietate & iure	113.f.to.5
de Instrumentis litis edita	232.c.to.5	Interdicta prohibitoria aut exhibitoria, vel restitutoria	86.c.to.5
de Instrumentis Constitutio nouella	392.d.t.4	Interdicta etiam decreta vocantur	111.d.to.5
Insulæ definitio	5.f.to.5	Interdicta quædam rei familiaris, causa prodita de proprietate	114.a.to.5
Insula in flumine publico nata est publica	347.d.e.tom.5	Interdicta perpetua quæ sint	411.b.c.t.5
Insulæ maxima pars, solum est	285.a.to.2	Interdicta perpetua successoribus competunt	169.f.to.2
Insuperhabere verbi notio, & significatio	65.d.tom.5	de Interdictorum executione	112.b.t.5
Insuperhabere verbum quam habeat vim	264.d.tom.5	de Interdictis, ac de eorum iure	188.e.to.1
Integri restitutio quid, & quale sit eiusdem ius	105.c.to.1	Interdicturus vtrubi, agit ad exhibendum	115.f.tom.5
Integri restitutio aut in rem cōpetit, aut in personam	105.e.t.1	id quod Interest, quid sit, ac de sententiis de eo quod interest	210.e.to.5
Inimperãtia computationū nefandissima quæque parit	163.e.to.5	eius, quod Interest, æstimatio ad modum legitimum vsurarum redigitur	211.a.to.5
Intera stimatio	396.c.f.t.5	Interlocutio quid	68.e.to.2
Intercalaris mensis ab lul. Cæsare sublatus	272.d.to.2	Interpellatores matrimoniorum extra ordinem puniuntur	184.b.to.1
Intercedere quid sit	121.a.to.1.36.a.to.3	Interpretium	396.e.to.5
Intercedere quando mulier dicatur	78.c.t.3	Interrogatio	
Intercessio manifesta	37.f.78.a.to.3		
Intercolumnia	234.c.f.to.5		

Index rerum & verb.

Interrogationes pseudomena 84.c. pseudomeni appellatio unde prius dicta	85.c.to.3	Iudæorum collegia probari	164.a.to.4
de Interrogationibus in iure faciendis tom.2	17.b.	Iudæorum testimonium non recipiatur contra Christianos	393.c.to.4
Intestabiles qui sint	17.c.to.1	Iudæos die Sabati non esse conueniendos	222.c.to.1
Intestatus & antestatus opponuntur	155.c.t.5	Iudæos à tutela, & aliis muneribus ciuilibus nõ excusari	203.a.to.2
Intestatorum successio	170.c.t.1	in tit. de Iudæis obseruata quædam	307.c.t.5
Intributiones	27.c.t.4	Iudæi alienæ nationis homines circumcidentes, vt puniendi	207.c.t.1
Inuentarium quando, & coram quibus fieri debet	337.c.t.4	Iudaicum aurum	121.a.t.4
ob Inuentarium non confectum heres Falcidiã amittit	338.a.t.4	Iudex appellatione veteti prætor dicebatur	228.a.tom.5
Inuentarij omissio non obligat militem solido æri alieno	340.b.to.4	Iudex de præteritis, lex de futuris statuit	373.d.tom.4
Inuentario faciendo præscriptus est annus	235.b.tom.1	Iudex dandus quot annos natus esse debet	240.b.tom.1
de Inuentario bonorum mariti à muliere faciendi post mortem mariti, &c.	365.d.to.5	Iudicem dari posse puberem ann. 25. minorem	435.a.to.5
Inuesticeps pupillus, causa cognita, adrogari potest	48.c.to.5	Iudex datus apparitionem propriam non habet	205.c.to.5
Inuestimentum	506.b.t.4	Iudex pro prætore acceptus	177.f.to.2
Inuestitura feudi quid, & quod eiusdem ius	472.c.d.505, 506.c.561.f.to.4	Iudex aliquem arbitrio suo de curia liberare non potest	57.b.to.4
Inuestitura duplex	508.d.c.t.4	Iudex à scripto recedere non potest	503.e.to.4
in Inuestitura facienda duo sunt adhibendi pares	526.d.to.4	Iudex quando æquitatem potius, quàm ius scriptum spectare debet	503.e.f.to.4
Inuestitura ei fieri non debet, qui fidelitatem facere recusat	508.d.t.4	Iudex contra sententiam suam in integrum restituit	416.d.to.4
Inuestituræ quinam interesse debeant	561.d.tom.4	Iudex ex vna causa iure non excusatur	94.b.tom.2
de Inuestitura veteris, & noui beneficij	569.b.tom.4	Iudex, qui principum cõstitutiones negligit, lege Cornelia tenetur	211.a.to.1
de Inuestitura intra annum non petita, Lotharij constitutio	578.f. & 579.a.t.4	Iudex an ad condemnandum, vel absoluumdum reum, sua conscientia contentus esse debeat	299.b.to.5
Inuestitura de re aliena facta	513.d.to.4	Iudex si litem suam fecisse dicitur	98.b.t.2
Inuestituræ probatio	546.d.t.4	Iudex, qui nocentem pecunia absoluerit, vt puniendus	201.f.to.1
Inuitationes mutæ ad conuiuia. i. ἀλλήλοισιν πείρα	417.c.f.t.5	Iudex, qui in hominis caput, & fortunas pecuniã accepit, vt plectendus	208.b.to.1
Inuitus propriè quis sit	27.c.to.4	Iudicis d. legari, dicta sententia, finitur officium	170.b.to.2
Inuito libertas nõ datur filio, inuito seruo datur	355.a.b.to.2	Iudex quæstionis quis dicatur	394.c.d.to.5
Inuito non adquiretur hereditas nec bonorũ possessio, nec legatum, nec donatio	354.c.t.2	Iudex delegatus nec imperium, nec iurisdictionem habet	400.a.to.4
D. Ioannes vitrauit ἀκροῖς δρυῶν	75.f.to.2	Iudex esse potest arbiter honorarius	418.d.to.4
Irenarchæ cur, & unde sic vocati	20.b.t.5	Iudex, vir bonus disceptandæ rei causa datus	11.c.to.2
Irenarchæ vt creantur	7.c.t.4	Iudex tutelaris	201.b.to.1
Irenarcharum elogia	20.a.t.5	Iudicis arbitrio quod committitur, necessitati non subiicitur iuris	29.c.to.3
Irenarcharum munus	122.b.t.4	Iudicis est in officio, vt loci ac temporis habeat rationem	24.b.to.3
Ischiaticus cur à muneribus ciuilibus nõ excusatur	57.a.to.4	Iudicem pater filium, & filius patrem in negotiis priuatis habere potest	23.b.to.3
Italiae regiones	33.b.to.5	Iudicem qui corrumpit, omittit dicitur inquisitionem causæ	130.b.t.5
Iter quid sit	14.d.t.2	Iudici, à quo appellatur, qui conuitiatur, infamis fit	186.d.to.1
Iter, actus, & via quid distent	13.c.to.1	Iudices ordinarij qui sint	11.c.to.2
Iter fit plaustris, & vehiculis	90.e.to.5	Iudices ordinarij sunt præsides viri clarissimi	d ij
Iter, qui biennio vsus non est, amisisse videtur	114.a.to.1		
de Itinere priuato interdictum	74.a.to.2		
de Itinerum custodia	296.c.to.4		
de Itineribus publicis, interdictum	71.f.to.2		
qui lubet, plus cæditur	62.d.to.4		
Iudæi superstitiosi	66.d.to.4		
Iudæi ne nouas ædificent synagogas	396.c.to.5		

Index rerum & verb.

non viri spectabiles vel illustres	215.c.f.to.4	Iudiciorum diuisio, & subdiuisio	239.f.to.5
Iudices compromissarij	10.c.tom.2. 415.c. tom.4	Iudicia alia publica alia ciuilia, alia criminalia	55.a.to.1
Iudices pedanei cur sic vocati	415.c.to.4	Iudicia publica vnde nomen habent	55.a.to.1
Iudices pedanei tribunal non habent	415.d.t.4	Iudicia priuata sæpe vnum iudicem habere so- lent	17.c.to.2
Iudices pedanei si pecunia corrumpantur, lege Iulia repetund.damnandi	214.f.to.1	Iudicia ciuilia eduntur sine inscriptione	86.f. tom.2
Iudices furtis & sceleribus conuicti, vt puniendi	217.c.to.4	Iudicia stricta	354.a.to.2
Iudices cur dicantur operam dare	120.b.t.5	Iudicia contraria	193.c.to.5
Iudices loci	60.c.to.4	Iudicia extraordinaria quid à priuatis distet	187. f.tom.5
Iudices adduntur actionibus strictis, arbitri ac- tionibus bonæ fidei	47.b.to.1	Iudicia sacra appellationum quæ sint	372.c.t.4
Iudices dati recusari possunt, nisi ex consensu v- triusque partis dati sint	398.c.to.4	Iudicia ex vfuris, & fructibus incrementum ac- cipiunt	361.a.to.2
Iudices esse non posse mulieres	327.d.to.5	Iudiciorum, quæ ex delictis nascuntur, differen- tia	187.f.to.5
de Iudicum paribus sententiis	239.f.to.5	in Iudiciis arbitrariis quarum rerum habetur ra- tio	24.d.to.3
Iudicum nomen generale	415.c.to.4	Iudiciis priuatis dirimendis cur longiora sint tempora præstituta, quàm publicis	431.b.t.5
de Iudicum refutatione	204.f.to.5	de Iudiciis centumuiralibus	239.f.t.5
de Iudicum diuersis, paribus, vel imparibus sen- tentiis	296.a.to.5	de Iudiciis omnibus	110.c.to.1
Iudicare multam	263.b.to.5	Iugatio aliud, aliud iugeratio	49.a.t.4
Iudicatum litium finis est	177.c.f.to.2	Iugerum quid sit, & quantum terræ spatium cõ- tineat	476.d.t.4
de Iudicatum solui satisfatione	247.f.to.5	Iulianus <i>Ἰουλιανὸς</i> ex monacho factus est cle- ricus	347.d.t.4
Iudicatum solui	81.c.to.2	Iuliani à Celso dissensio	189.c.to.5
Iudicatum rescindit appellatio	93.b.to.2	Iuppiter cur à Græcis dicitur <i>Ἰουπυτορ</i>	36.a.to.5
Iudicati bona capi, & distrahi possunt	187.d. tom.1	Iumentum agere non potest	13.c.to.1
de Iudicati faciendi tempore	76.c.to.5	Iumentorum appellatione quæ cõtinentur	156. b.tom.1
de Iudicato pacisci nõ possumus decidendi cau- sa	115.a.to.1	Iurare scientem oportet, sciente animo suo	116. c.f.to.1
Iudicata res tantum inter præsentis tenet	187. c.to.1	Iurare corporaliter quid	397.d.to.4
Iudicatam rem quinam magistratus faciunt	187. a.tom.1	Iurare liquidò	120.a.to.5
Iudicina, seu iuridicina quid	101.a.to.5	Iurat dominus de suo facto præcisè	548.c.to.4
Iudicium, est iudicis officium	11.c.to.2	Iurat vasallus, domino non probante	549.b. tom.4
Iudicium decemuirale, septemuirale, & ceterum- uirale &c.	72.b.to.5	Iurat semper vasallus sine mentione conscientie	548.c.to.4
Iudicium centumuirale	21.a.to.1	Iurabant olim litigatores	438.c.to.4
Iudicium strictum neque bonæ fidei, neque ar- bitrii clausulam habet	49.c.to.1	qualiter iuret dominus, aut vasallus, cum ei de- fensio datur	562.f.& 563.a.t.4
Iudicium possessorium cum criminali quidquã commune non habet	110.c.t.5	Iurandi mos apud Francos & Saxones super ar- ma	474.b.to.4
Iudicium de libertate populare non esse	217.c. tom.5	Iuratus actor suo arbitrato, modum sumptuum edicit	371.f.to.4
Iudicium suspecti recusant per libellum, vel a- pud acta	399.a.to.4	Iurifurandi antiqua formula	14.a.to.5
Iudicium, quod morte soluitur, an in heredem transeat	94.b.c.to.2	Iurifurandi verba solemnia	14.b.to.5
de Iudicio episcoporum	424.a.b.t.4	Iureiurando actoris litem finiri	500.c.f.t.4
Iudicij initium, est contestatio litis, finis senten- tia siue ius	11.c.to.2	Iureiurando lis criminalis non deciditur	116.c. tom.1
Iudicij accepti tempus spectari, non delicti	2. d.tom.5	de Iureiurando dilationis, & iureiurando ca- lumnie	396.d.to.4
Iudicij exercitationem etiam priuato dari	394.c. tom.5	Iuramento sancta Euangelia præstita	607.c. c.tom.4
de Iudicij mutandi causa alienatione facta	223. b.tom.3	cuius Iuramento stetur in quæstione feudi	554. d.tom.4
Iudicij publici cognitio, quæstio, exercitio, & executio non est iurisdictionis	394.c.to.5	de Iuramento fidelitatis, & qualiter vasallus do- mino iuret	510.c.to.4 de Iura-
Iudicij translatio quando fit	153.a.t.2		

Index rerum & verb.

de Iuratoribus nouella Const.	413. b. t. 4	Iuris ciuilis sacra etiam Iudæi admirantur, & colunt	200. b. to. 5
Iurgia fori rabiosa impij vendunt aduocati	297 b. tom. 1	Ius ciuile mulier, & miles ignorare possunt	175. e. to. 2. ius gentium non item
Iurgiosa certamina caninæ contentionis	101. b. tom. 5	Ius ciuile est directum & asperum: ius prætorij mite, & moderatum	20. f. to. 5
Iuridici officium	5. b. to. 2	Ius ciuile ius prætorium subsequitur	360. c. to. 4
Iurisconsulti omnes res reuocant ad duodecim partes	249. b. t. 2	Ius vt à Constitutionibus differt	157. f. to. 5
Iurisconsulti à Stoicis imbuti, qui in ducendis nominum originibus nimis sunt inepti	282. c. tom. 5	Ius omne aut cōsensu fecit, aut necessitas constituit, aut consuetudo firmavit	350. a. to. 5
Iurisconsultorum responsa valere, etiam si ratio reddi non possit	177. c. to. 5	Iuris capita ponenda sunt	1. d. to. 2
Iurisconsultorum proprium munus	229. d. to. 2	Ius & iniuria in bruta non cadit	2. c. to. 1
Iurisconsultorum doctrina singularis, ac propè diuina	283. c. to. 5	Ius, quod necessitas fecit, est Senat. Consultum	350. b. to. 5
Iurisconsultorum appellationes variaz	160. d. tom. 5	Ius, quod consuetudo firmavit est, quod inueteratus attulit mos	350. b. c. t. 5
Iurisconsultis omnia iuris vocabula intellectum habent	531. c. to. 4	Ius mixtum quid	270. a. to. 2
Iurisdicctio quid propriè sit	5. c. t. 2	Ius tuendi se, suaque est naturale, gentium, & ciuile	142. a. t. 2
Iurisdicctio voluntaria	23. c. to. 3	Ius incorporale	301. b. t. 2
Iurisdictionem ordinariam habet domina inter subditos suos, moribus Galliaz	327. d. to. 5	Ius morganaticum	333. a. t. 2
Iurisdictiones, & feuda in Gallia patrimonialia esse censentur	540. b. t. 4	Ius patronatus, & necessitudinis, est inæstimabile	184. c. t. 3
Iurisperitorum munus, ac dignitas	234. d. t. 4	Ius ædilitium	318. c. to. 2
Iurisprudentiæ proprium	2. c. t. 1	Ius ad crescendi	13. a. to. 2
Ius quid	1. c. to. 2	Ius belli	94. f. to. 2
Iuris in suas species diuisio & subdiuisio, & singularum proprietates	2. c. to. 1. 391. b. c. t. 1	Ius donationum inter nuptias	65. d. to. 1
Iuris tres partes apud Ciceronè in Topic. 102. d. tom. 2		Ius ἐμφυτευτικόν, seu ἐμβατευτικόν, vel perpetuum, siue temporarium	40. b. to. 1
Iuris omnes partes hominum causa constitutz	2. d. to. 2	Ius περὶ τιμίσσεως	516. b. t. 4
Iuris nomina quæ	13. d. to. 1	de Iure περὶ τιμίσσεως duæ Henrici constitutiones	595. e. & 596. e. t. 4
in Iure nomina sunt alia naturalia, alia ciuilia	168. d. to. 3	tres species, in quibus Ius ferè est idem	352. b. tom. 5
Ius omne tribus modis confirmatur	2. b. to. 2	Ius dicenti qui non obtemperauerit, vt puniendus	6. b. to. 2
Ius naturale id est æquitas naturalis	102. d. t. 2	in Ius, vel in iudicium vocare quid sit	228. a. t. 5
Ius gentium intelligi nomine naturæ	209. d. tom. 3	in Ius vocatio, est initium agendi	6. c. to. 2
Ius gentium mores vbique passim subegerunt	80. c. to. 5	in Ius vocati sequi protinus vocantem debent	6. d. to. 2
Ius gentium in nuptiis potissimum spectari	375. d. tom. 4	Iuris error neque lucro adficit, neque damno liberat	123. b. to. 5
Ius publicum, & ius gentium in suas partes distributum	106. b. c. t. 2	Iuris, & facti ignorantia	123. a. to. 5
Ius publicum pro legibus, & moribus sumptum	126. a. to. 2	Iuris ignorantia mulieri parcutur	365. f. 366. a. tom. 5
Ius priuatum pactis priuatorum lædi posse, ius alienum non item	129. a. b. t. 2	Iuris ignorantia militibus, & minoribus prodest	123. c. to. 5
Ius antiquum quid sit in l. C. vnde vir & vxor	59. b. to. 5	Iuris ignorantiam in damnis non nocere	123. b. tom. 5
Iuris antiqui & noui differentia	204. a. t. 5	Iuris successor quis dicatur	293. d. to. 5
Iuris antiqui regulæ diuersæ, & ius antiquum quale sit	99. b. to. 2	sui Iuris sit quis aut emancipatione, aut patris morte	196. b. to. 2
Ius nouum quomodo iniquum, & quomodo æquum dicatur	6. a. to. 2	Iuris studiosis salaria petentibus extra ordinem ius dici	160. e. to. 5
Ius ciuile id est æquitas ciuilis	102. d. to. 2	de Iuris studiosis interdictis ludis	132. a. to. 2
Ius ciuile directum, & strictum est, nec supplementur sine certa lege, aut constitutione	232. d. t. 2	de Iuris quibusdam regulis	385. a. to. 5
Iuris ciuilis ex Cicerone definitio	102. d. t. 2	à Iure scripto quantum recedimus, tantum ab æquitate recedimus	311. e. to. 1
		in Iure si quid vel tantillum mutes, deterius facias	199. c. to. 2
		de Iure reip.	153. d. to. 4
		Iura communia ad similia produci, singularia nõ item	174. c. to. 3

Index rerum & verb.

Iura fiscalia siue regalia	582.a.to.4	Kalendarium quid sit	150.c.d.to.3
Iura non in singulas personas, sed generaliter, id est, <i>κοινῶς</i> , constitui	372.a.b.to.5	Kalendarium qui exercet, kalendario dispensatorem proponere solet	164.c.t.3
Iuramentum quid sit, & de iuramentum generibus	19.e.to.2	Kalendarium actio	154.d.to.3
Iuramentum vis maior, quam pacti	117.d.e.to.2	Kalendarium dispensator, praepositus institutor	151.c.to.3
Iuramentum, est maximum & æquissimum remedium litium expediendarum	116.c.to.1	Kalendarium Ianuarium appellatione quid intelligitur	342.f.to.2
Iuramentum omne solemnibus sit verbis	308.f.tom.2	Kalendis Ianuariis affatim largitiones fiebant	41.d.to.4
Iuramentum quibus deferri potest, & quibus non	116.c.to.1	Kalendas Iulias locationibus inchoadis, & mercedibus exoluendis esse solemnes	195.b.to.3
Iuramentum nudum	102.c.t.5	L abarum, seu laborum, quid sit	271.b.t.5
Iuramentum condicio cur in libertatibus non remittitur	327.c.to.4	Labarum, vexillum in crucis effigiem à Constantino ex auro, & lapidibus pretiosis formatum	239.e.to.4
Iuramentum condicio heredi ex edicto praetoris remittitur	335.e.to.4	Labes quid proprie	388.c.d.to.5
Iuramentum cui remittitur	116.c.to.1	Labes pro ruina	191.a.to.3
Iuramentum dari posse per procuratorem	510.b.to.4	Labratum. i. osculum ab ore	276.a.to.5
Iuramentum electio datur domino, in feudorum causis	505.e.to.4	Laccatorum priuilegia	111.c.to.4
Iuramentum in litem	19.f.to.2	Lacinia quid	303.e.to.5
Iuramentum domino defertur, agente vasallo, nec probante	549.a.b.to.4	Lactis, lanæ, & foetus eadem ratio	1267.d.t.2
Iuramentum de calumnia est de persona, non de re	216.c.to.5	Lacus. i. vini cisterna	217.d.to.5
Iuramentum reo dari, est regula	554.e.t.4	Lacus viuus	160.a.to.5
Iuramentum controuersiam decedit	128.e.t.2	Lacus quis apud Christianos dicitur	344.b.t.4
Iuramentum qui aduersario defert, iurat se id non animo calumniandi deferre	396.d.t.4	Lampadarij	227.c.to.4
Iuramentum transactionis continere specie	128.c.to.2	Lanæ appellatione quid veniat	157.d.t.1. 261.a.t.5
Iuramentum contempta religio satis deum ultorem habet	35.e.to.5	Lana legata quæ continentur	157.c.to.1
Iuramentum, res iudicata, & confessio, sunt paria	420.d.to.4	Lana legata, an debeatur vestis ex ea facta	65.b.tom.3
Iuramentum contra bonos mores nullius est momenti	397.c.to.4	Lanipendia quid	210.d.to.5
Iuramentum, deficientibus probationibus, reo regulariter datur	500.f.to.4	de lapidicinis	382.b.to.5
Iuramentum ex pectore venit	53.d.to.1	Lapides edificij non sunt partes	123.c.to.2
Iuramentum quotiens postulatur, appellandum	216.b.to.1	Lapilli Erythraei	238.a.to.5
Iuramentum actorine, an reo competat	116.c.d.to.1	de lapsu secundo	398.d.to.5
de Iussionibus sacris Const. nouella	431.e.t.4	Largitionales tituli	43.e.f.to.4
Iussi & mandati differentia	112.a.to.3	Largitiones Kalendis Ianuariis affatim fiebant	41.d.to.4
Iustiniani Imp. fidei confessio	304.d.t.5	Largitionum canon statim inferri debet prouinciae thesauris	41.f.to.4
Iustitia quid	2.b.to.1	Laridum, cibus militaris	281.a.to.4
Iustitiae fundamentum, fides	282.c.to.5	Larignæ	62.d.to.2
Iustitiae custos, est quaestor sacri palatii	24.e.tom.4	Laterculenses propositi, & laterculus iudex	248.a.to.4
Iustitiae saepe obuiat priuatus	488.d.to.4	Laterculum quid	354.e.to.4
Iustus quis	2.b.to.1	Laterculi sacri	248.a.to.4
Iusti dies cur sic appellati	76.e.to.5	Laticlauij, & angusticlauij	313.a.to.5
Iuuenes à clericis separandi	343.f.to.4	Latini viuunt vt liberi, moriuntur, vt serui	82.b.tom.5
Iuuentus pro adolescentia	184.c.t.2	Latini quo pacto liberi dicuntur	6.c.to.1
K		Latini quibus modis ius Quiritium consequuntur	61.b.to.1
Kalendarium quid sit	150.c.d.to.3	Latina ingenua quæ sit	30.b.t.1
Kalendarium qui exercet, kalendario dispensatorem proponere solet	164.c.t.3	Latinorum ac dediticiorum discrimen	61.c.t.1
Kalendarium actio	154.d.to.3	Latitare verbum quid proprie	262.c.t.5
		Latium duplex, vetus, & nouum, & quale latij ius antiquum	253.b.to.5
		Latrocinium mortis poenam non semper continet	139.a.to.5
		Latroni confesso & conuicto facile non est credendum	202.d.t.1
		Latroni adimitur vita	446.d.to.4
		Latronem viatori occidere licet	208.b.t.1
		Latrones publici quibus poenis afficiendi	584.f.t.4
		Latrones etiam <i>ἐν τῇ ἀνάμοια</i> puniri debent	226.f.tom.1
		Latro-	

Index rerum & verb.

La tronum occultator & recēptator extra ordinem coërcetur	85. b. to. 2	Legatarij morte si deficit condicio ante apertas tabulas, fisco locus est	20. e. to. 3
La tro eadem inferre volens, occiditur impunè	208. a. to. 1	Legationis munus est personale, & legatorum immunitates	109. d. to. 4
Latruncatores. i. Latronum persecutores	356. a. tom. 4	Legatio libera quæ sit	210. a. to. 5
Lauatio mundo adnumeratur muliebri	237. c. t. 5	Legatus arma capiens contra eos, ad quos missus est, facit contra ius gentium	260. e. t. 5
Laudatum id est condictum, & conuentum	527. e. tom. 4	Legatus Lugdunensis, quis dicatur	204. a. t. 2
Lautumiæ	128. b. to. 5	delatorum auaritia vt punienda	131. d. to. 5
Lazarus fascioli, & institis vinctus iacebat in sepulchro	303. d. to. 5	Legati habentur sancti: vnde illud Homeri <i>ἁγίο-βεις οὐ τίπτεται, οὐδὲ ὑβρίζεται</i>	260. d. e. t. 5
Lecticarij qui olim fuerint	232. a. t. 1, 147. a. 392. c. t. 4, 267. f. to. 5	Legatione functis biēnij vacatio datur	86. c. 110. a. to. 4
Legandi vxori vulgaris modus	104. d. to. 3	Legationes sunt iuris gentium	106. c. t. 2
multum interest, certus nummorum numerus		Legiones Comitatenfes	276. a. t. 4
legetur, an certum nummorum corpus	77. e. t. 3	Legatum quid, & vt à fideicommissio fecernitur	47. b. to. 1
Legari non potest ante heredis institutionem	145. d. to. 1	Legati definitio, & quot modis legamus	85. d. to. 1. 8. a. t. 2
Legari incertæ personæ non potest	75. c. f. t. 3	Legati verbum omnia iudicia defunctorum admittit	325. a. to. 2
Legari vtiliter sine libertate an proprio seruo possit	19. a. to. 3	Legati & hereditatis differentia	355. e. t. 5
Legari domino res sua non potest	83. d. to. 1	Legatum quid à donatione mortis causa distat	247. c. to. 5
Legari non potest post mortem heredis	146. a. tom. 1	Legati, & stipulationis differentia	325. a. b. t. 2
Legari poterat olim ante mediã heredum institutionem	145. d. to. 1	Legati appellatione sæpissimè fideicommissum significari	92. d. to. 5
quæ res legari non possunt	87. a. t. 1	Legatum à testamento non separatim, nec alium onerat, quàm heredem	47. c. t. 2
Legari res singulæ possunt, & vniuersarum summa	88. a. to. 1	Legatum condicionale quando cedit	351. c. t. 2
Legatur inutiliter seruis vernis	236. c. to. 5	Legati condicio verbis modalibus concepta, facit fideicommissum	357. b. to. 5
quibus modis legari non potest	87. c. d. to. 1	Legatum condicionale nõ cedit ante, quàm existat condicio	351. c. to. 2
Legamus rectè signatoribus in testamentis	218. a. to. 5	Legatum rei peculiaris non valere seruo relictum ab extraneo	422. a. to. 5
multum interest certus seruus legetur, an generaliter incertus	158. b. to. 3	Legatum partis nõ singulas continet partes	353. a. tom. 5
Legari heredi non potest	186. a. to. 2	Legatum defuncto relictum in tempus liberorum ad postumum transmittitur	187. b. to. 2
Legatarius fideicommissum relinquere potest	80. b. to. 3	Legatum valet in arbitrium legatarij collata condicione	328. a. to. 2
Legatarius aut legatum exigit, aut omittit	80. b. to. 3	Legatum in ea re consistit, que solui potest	352. e. to. 5
Legatarius incapax quando excluditur	8. c. t. 3	Legatum his verbis minui, vel augeri, Hoc amplius	189. e. to. 5
Legatarius partem legati repudiare non potest	147. a. to. 1	si quod vni legatum est, plurium intersit, an omnes sint legatarij, omnibusque legati competat petitio	357. d. to. 5
Legatarius quãdo heredi scripto præfertur	255. f. tom. 5	Legatum proconsulis habere propriam iurisdictionem	158. d. to. 5
Legatarius si seruum locauerit, heredi ius nullum est, quamuis sit serui dominus	356. c. to. 5	Legatum soluens heres pupillo, furioso, & prodigo, liberatur	167. c. to. 5
Legatarius, à quo fideicommissum relictum est, fideicommissio deficiente post mortem testatoris, heredi scripto præfertur	255. f. t. 5	Legatum delegatum, & legatum adquisitum longè inter se distant	58. e. to. 5
Legatarius anteponitur fisco	256. a. b. to. 5	Legatum incapaci relictum, pro non scripto est	442. e. f. to. 4
Legatarij, si plures sint heredes, vt eos pro legatis conuenire possunt	18. b. to. 3	Legatum & stipulatio sunt <i>μόνοπλευρα</i>	328. b. tom. 1
Legatarium agnitio non obligat	4. d. e. t. 3	Legatum extraneo tantum dari potest	87. f. t. 1
Legatario defuncti mala fides non nocet, sed heredi	275. f. to. 2	Legatum quomodo adimi potest	88. c. t. 1
Legatarij conditionalis, & creditoris conditionalis discrimen	250. b. t. 5	Legata codicillo dari, vel adimi possunt	162. b. to. 1. 14. d. to. 3
Legatariis testibus vtimur in testamento	218. a. t. 5		
Legatarij post trebellianum fideicommissarium veniunt	335. b. to. 4		
Legatariis substitui potest	336. e. t. 4		

Index rerum & verb.

Legatum profectitium	205.d.to.3	tom.5
Legatum nisi rei certæ sit, & ad certam personam deferatur, nullius est momenti	147.b.t.1	de Legato auro & argento pleræque notata 135.f.tom.5
Legatum nulla culpa heredis intercidit	148.e.tom.1	pro Legato vsucapere 304.b.to.2
Legatum quando fit caducum	197.c.to.1	de Legato rei alienæ loci duo secundum ius vetus explicandi 364.d.t.5
Legatum per codicillos sine testamento dimissum, non valere	276.c.to.1	de Legato à presbytero filix suæ spurix relicto, consultatio 282.c.to.1
Legatum instructi, & instrumenti	49.d.to.2	Legati condicio non retrahitur 196.b.t.3
Legatum alium non onerat, quam heredem	47.ç to.2	Legatum morte finitur 326.d.t.2
Legatum valet in arbitrium legatarij collata conditione	328.a.to.1	Legata quid à donationibus causa mortis distæt 21.e.tom.3
Legatum, quod in plenû heredis arbitrium confertur, non valet	327.d.to.2	Legata plerunque præstantur, non competunt 208.d.to.5
Legatum obligatione & iure est vnum: diuisione capitum, plura	334.c.to.2	Legata quis consequi poterit, etiam si conditionem non impleuerit 327.c.to.5
Legatum cautionis incertum esse	359.e.to.2	Legata minui lege Falcidia 171.a.to.5
Legatum inuito non acquiritur	354.e.to.2	Legata minora efficit compensatio 374.d.t.5
Legatum alimentorum morte legatarij finitur	22.b.c.to.3	Legata incapacibus relicta, ad fiscum pertinere 164.d.to.5
Legatum inutile duplici ratione	32.a.b.to.3	Legata duobus res eadem, cuius est 87.b.t.1
Legatû qui sibi adscripserit, legis Corneliæ pœna tenetur	51.c.to.1	Legata pura quando cedunt legatariis 24.b.t.1
Legatum infirmat inutilis datio liberratis	77.b.tom.3	Legata, quæ hereditatem onerant, & quæ hereditatem exhauriunt 25.c.to.1
Legatum omissum apud heredem manet, sine onere fideicommissi	80.b.to.3	Legata an in alienam voluntatem conferri possint 24.f.to.5
Legatum causa pœnæ vno casu iure veteri valet	72.a.to.3	Legata domo instructa quæ contineantur 153.b.tom.1
Legatum turpe non valet	71.b.c.to.3	Legata infirmari nuda voluntate 328.c.to.1
Legatum purum, & legatum præfens differunt	81.f.to.3	Legata aut onerant, aut delibant, aut exhauriunt hereditatem 159.d.to.1
Legatum demonstratio falsa non vitiat	78.b.tom.3	Legata vindicamus, fideicommissa petimus, siue persequimur 163.d.to.1
multum interest, vtrum quid debeat, vt Legatum, an vt donatio	104.e.f.t.3	Legata crepticia, & quæ vt indignis auferuntur 52.a.to.2
Legatum, quod repudiatur, apud heredem remanere, cum onere fideicommissariæ liberratis	184.a.to.3	Legata pura quando cedunt legatariis 24.b.t.1
Legatum heredi est onus, legatio lucrum	158.d.tom.3	Legata dotem excedentia, hereditatem onerant quæ assent absumunt, exhauriunt 25
Legatum nullum falsa qualitas, sine substantia facit	78.b.to.3	Legata minuuntur nouella Iustiniani plus, quam Falcidia 52.f.53.a.t.2
Legatum hominis, orationis cõpendio singulos continet homines	351.d.to.5	Legata vt adimuntur, vel trãferuntur 50.c.to.2
Legatum hominis valet, etiam si nulli sint in hereditate serui	75.e.to.3	Legata annua, & mensura quæ sint 48.d.326.c.tom.2
Legatum domus, vel fundi nõ valet, si nulla domus, vel nullus fundus in hereditate sit	75.e.tom.3	Legata, quæ relinquuntur pœnæ causa 51.c.t.2
Legati causa lucretia, quæ	74.b.to.3	Legata crepticia, & quæ vt indignis auferuntur 52.a.to.2
in Legati cessione alia ratio vsusfructus, quam proprietatis	13.c.to.2	Legata, quæ inutilia dicuntur, & quæ pro non scriptis habentur 51.e.t.2
ex Legati modo est fideicommissi petitio	356.f.tom.5	Legata ab herede proficiuntur 185.f.t.2
Legato fundo, nõ debentur legatario fructus ex eo percepti viuo testatore	151.e.to.1	Legata ac tutelæ quo differunt 185.f.186.a.t.2
Legato continetur, quod legatum est, aut quod intelligitur esse legatum	352.e.to.5	Legata pœnæ causa relicta, non valent 344.b.tom.2
Legato auro, an aurea debeatur emblemata	142.d.tom.5	Legata relinquuntur verbis directis 101.e.tom.2
Legato vino, amphoræ & cadi debentur	47.a.	Legata conditionalia à stipulationibus multum distant 261.c.to.2
		Legata, quæ hereditatem onerant, & quæ hereditatem exhauriunt 25.c.to.1
		Legata in heredem legatarij vt computanda 22.c.tom.3
		Legata inutilia quæ sint 20.e.f.to.3
		Legata, bonorum possessione cõtra tabulas petita, non præstantur omnibus 53.b.c.to.3
		Legata

Index rerum & verb.

Legata & stipulationes quo differunt	67. b. c. t. 3	de Lenonibus	160. f. to. 4
Legata comparantur bonæ fidei contractibus	114. a. t. 3	Lenocinia, & prostibula lege sublata	162. e. t. 4
Legata quando cedunt	53. c. t. 2	Leo philosophus βασιλικός est auctor	128. e. t. 5
Legata per omnia fideicommissis exæquata	173. f. to. 5	Leudum. i. feudum	462. a. t. 4
Legata solui, etiam si testamentū dicatur falsum	207. c. to. 5	Lex, est mutus prætor	360. e. t. 4
Legata seruo heredis purè relicta sine libertate fideicommissaria non valere	345. c. to. 5	Lex quid à iudice differt	373. d. t. 4
Legata supellectile quid contineatur	231. e. to. 5	Lex in futurum, non in præteritum fertur	373. d. to. 4
Legata lance	254. d. e. t. 5	Lex rogatur, aut abrogatur, aut derogatur, aut subrogatur, &c.	57. d. t. 1
Legatorum, & fideicommissorum in quartæ deductione ius idem esse	173. c. t. 5	Lex 12. tabularum, ne priuilegia irrogentur	372. a. to. 5
Legationū decreta quomodo fiunt, & insinuantur	110. d. t. 4	Lex de pecuniis, & testamentis falsis	55. c. t. 1
Legatorum stipulatio est vna	334. c. t. 2	Lex commissoria de emptione & venditione	27. b. to. 2
Legatorum stipulationem non præstari post litem de legato contestatam	373. a. b. to. 5	Legis commissoria pactum	560. f. t. 4
Legatorum perperam solutorum repetitio non est	88. e. to. 1	Lex furia testamentaria	57. d. to. 1
Legatorum seruandorum causa vt cauetur	54. b. to. 2	Lex Rhodia cur sic appellata	23. a. to. 2
Legatorum condiciones, demonstrationes, causæ, & modi	52. b. t. 2	Lex Salica vnde, & quando cœpit, & quid à lege Francica differt	468. e. t. 4
Legatorum personales actiones ignoratibus adquiri	209. d. to. 2	Lex Norbana, Peducaæ, Poppæ, &c.	349. a. t. 5
Legatorum variorum titulus	50. c. t. 2	Lex Conradi de beneficiis	549. c. t. 4
Legatorum dispensatores, seu testamentorum executores	18. b. t. 3	Legis vox, est præco: legum manus, est carnifex	408. f. to. 4
Legatorum dici proferendæ vulgaris modus, seu clausula	81. e. t. 3	Legis nomine populi, & plebis scita significati	2. b. to. 2
de Legatorum contributione à pupillo ex affe instituto, & à substituto relictorum	97. d. t. 5	Legis duritiam princeps solus emendare potest	503. e. to. 4
Legatis modum imposuit lex furia, Voconia, & Falcidia	52. e. t. 2	Legis rigor omnia rescindit	53. a. to. 3
in Legatis posterior voluntas potior est prior	343. b. to. 5	Legis mentem, non verba: & legis conditorem, non legem iudex spectare debet	503. f. t. 4
in Legatis exigitur capacitas	8. c. t. 3	Legem pro edicto sumi	158. e. t. 1
de Legatis præstandis contra tabulas	55. e. t. 2	Lege obligari non tantum eum, qui contra, sed & qui secundum legis præceptum facit	428. a. b. to. 5
de Legatis duæ consultationes Cuiacij	285. a. 296. c. to. 1	de Lege Glicia	36. e. 348. e. t. 5
de Legatis, & eorum iure	145. d. t. 1	Leges multæ vna distinctione in concordia adductæ	430. d. t. 5
de Legatis non contribuendis à pupillo, & pupilli substituto relictis	99. d. to. 5	Leges de singulis in præsens tempus ferri possunt	572. b. c. to. 5
Legatis mobilibus aurum vel argentum non debetur	153. e. to. 1	Leges quædam ad præterita trahuntur	373. d. t. 4
Legatus seruus periculo heredis & viuit, & deterior fit, si heres moram fecerit	78. d. to. 3	Leges caducariæ	20. c. t. 2. 389. d. t. 5
Legio est peditum, vexillatio equitum	238. e. t. 2	Leges, quæ pugnare videntur, vt conciliandæ	158. a. to. 5
Legitimi qui dicantur	58. d. t. 2	Leges. i. pandectæ	18. c. t. 2
Legitimi, & sui heredes	60. c. to. 2	Leges publicæ. i. iudicia publica	188. c. t. 5
Legitimis adnumerantur etiam liberi sui	58. e. t. 2	Legem cōsensu expressus, & literatus facit	350. b. c. to. 5
Legitimæ portionis modus	364. c. t. 4	Legum custos, & armatiū, est quæstor sacri palatii	24. c. t. 4
de in Legitimam imputatione, consultatio	297. f. to. 1	Legum quarundam Antinomix secundum Budæum	175. e. t. 5
Λευτεργία δημοσία quid	8. d. to. 4	Legum Romanarum non est vilis auctoritas, sed vsus non vincunt, aut mores	503. c. to. 5
Λευτεργία, id est missa, vt fieri, & celebrari solet	353. d. e. to. 4	Legum capita quædam non pugnate demonstrantur	241. b. to. 5
Lenam ingenuus vxorē ducere nequit	72. c. t. 1	Legibus obtemperare conuenit eum, qui leges facit	165. e. t. 1
Lenones ipso iure sunt infames, & quid à productoribus differant	176. a. t. 2. 361. b. t. 4	de Legibus annariis	436. e. t. 5
Lenonum genera & pœnæ	162. a. to. 4	Libellaria	480. d. t. 4
		Libellaria aliud est, aliud præcaria, aliud vsufructus, aliud emphyteusis, & aliud feudum	486. d. to. 4

Index rerum & verb.

Libellaria in perpetuum fit semper: & quid ab emphyteusi differat	48.c.t.4	de Liberorum suitate, Nouella const.	411.c.t.4
in Libellariis succedere filias	535.a.t.4	Liberorum loco quæ personæ habeantur in iure	202.b.c.to.5
Libellarius contractus quis	480.c.t.4	Liberos morte patris, sui iuris fieri sine capitis diminutione	57.d.to.2
Libellus didascalicus	436.a.to.4	Liberis, qui in potestate nostra sunt, si fiat iniuria, nostra interest vindicare	183.f.to.1
Libellus cõventionis, libellus inscriptionis inanis est, si causam non habet	399.a.to.4	de Liberis agnoscendis	130.d.t.1
Libellus vnus in causa communi sufficit	217.b.tom.1	de Liberis in condicione positis, cõsultatio	310.b.tom.1
Libelli repudij formula: & quibus ex causis viro in vxorem permittitur, iisdem in virum vxori	376.a.&c.to.4	de Liberis naturalibus, consultatio	325.b.t.1
Libelli dimissorij, qui apostoli dicuntur	93.a.t.2	Liberatio ex solutione contingit	80.d.to.2
Libelli famosi	84.a.t.2	de Liberali causa	179.f.t.1.66.b.t.2
Libellorum famosorum auctores vt coercendi	186.c.tom.1	Liberalitatis definitio	1.c.t.2
Liber homo, qui furtum fecit, ei addicitur, cui furtum factum est	230.b.t.5	si Liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit	26.c.t.4
Liber homo operas suas locare potest	127.b.t.1	Liberationis verbum ad obligationem refertur	160.c.to.4
Liber homo sui iuris est, non tamẽ in bonis suis, vel dominus membrorum suorum	83.f.to.3	de Liberatione legata	50.d.t.2
Liberi hominis non fit furtum	89.c.t.2	Libertas iure naturali constituitur	3.b.t.1.6.c.t.1
de Libero homine exhibendo, interdictum exhibitorium	76.b.t.2	Libertas est inæstimabilis	184.c.to.3
Liberi homines nullo tempore acquiruntur	15.b.tom.1	Libertas aliud est, aliud datio statulibertatis	201.c.tom.5
Liber statim fit infans expositus à domino: & seruus in aduersa valetudine domo eiectus	303.f.tom.2	Libertas non datur ad tempus	139.t.5
Liber sua sponte reip. actum gerere potest non inuitus, quia seruile officium id est	159.c.t.4	Libertas quibus modis acquiratur	64.d.t.2
Liber inuitus actũ gerere ne cogatur	159.c.t.4	Libertas pro parte acquiri non potest	357.b.t.2
Liber post annos esse iussus, post biennium liber fiat	235.d.t.1	Libertas prædij non acquiri, neque seruitus remitti pro parte potest	96.c.t.5
Liber statu quis dicatur	60.b.t.1	Libertas vt testamento relinquatur	178.d.t.1
Liberum esse aliud est, aliud in libertate esse	212.f.tom.5	Libertas testamento data an adimi potest	244.d.tom.2
Libera si conceperit, & ancilla facta pepererit, liberum parit	130.d.t.1	Libertas ex testamento falso repræsentata, vel præstita, non reuocatur	208.c.t.5
Liberi vt instituendi, vel exheredandi	215.c.to.2	Libertas inutilis institutionem non vitiat	254.c.tom.2
Liberi omnes appellatione filiorum intelliguntur	188.b.t.2	Libertas pecunia reparari non potest	381.f.to.2
Liberi qui sine manumissione fiunt	65.d.t.2	Libertas, quæ semel comperit, restitui, repeti, & reuocari non potest, ac ne pretium quidem eius, quoniam inæstimabilis res est	362.d.to.5
Liberi non sunt, qui contra humani generis formam procreantur	172.a.to.1	Libertas vt directò dari potest	60.c.to.1
Liberi aut in potestate, aut emancipati sunt	54.c.tom.5	Libertas per fideicommissum dari potest	91.d.60.d.to.1
Liberi, qui non sunt sui, nec sunt agnati	83.d.to.5	Libertas fideicommissio data, facto heredis non mutatur	176.d.t.1
Liberi ex cõcubinato nati vt sui & legitimi fiunt	358.d.to.4	Libertas fideicommissaria, est quasi statulibertas	370.c.to.5
Liberorum nomine qui significantur	43.c.t.2	Libertas in iure cedi potest, quòd sit res incorporalis	76.c.t.1
Liberorum nomen, est naturale: suorum, ciuile	58.c.to.2	Libertas iusta quæ sit	176.d.t.1. non iteratur 151.b.tom.5
Liberorum numerus ab oneribus non excusat	99.c.tom.4	Libertas dari & amitti potest testamẽto, & Codicillis	60.c.t.1
Liberorum possessione excluduntur rei capitalis damnati	61.c.t.3	Libertas cessicia vindicta datur	77.f.t.1
Liberorum alij patresfamilias, alij filii familias	2.d.tom.2	Libertas publicam tutelam meretur	181.a.b.to.1
Liberorum nomen nepotes comprehendere	324.c.tom.1	Libertas quibus modis reuocatur	83.d.t.1
Liberorum ius quando habet mater	173.c.t.1	Libertas alienatione reuocatur, redẽptione conualefcit	248.c.to.2
Liberorum, & postumorum discrimen	215.b.t.2	Libertas vsusfructus non vsucapitur	285.c.to.2
		Libertas inuito non datur filio, inuito seruo datur	355.a.b.t.2
		Libertas vt adimi potest	77.b.t.3
		Libertas alieno seruo relicta, nullius est momẽti	77.d.tom.3
		Libertas	

Index rerum & verb.

Libertas causa poena, non rectè datur nec adimitur	344. b. t. 2. 71. b. to. 3	in bonis Liberti quis prior est iure	138. a. t. 1
Libertatis datio per procuratorem fieri non potest	377. c. t. 5	per Libertum mittere libellum repudij	184. c. t. 5
Libertatis ademptio	65. b. to. 2	per Libertum rei defensionem mittebat, aut recitabant	184. c. t. 5
in Libertatis nomine legum auctores sapius errare contigit	83. c. t. 1	per Libertum heredes testamèta recitabant	184. c. to. 5
ad Libertatem quibus proclamare non licet	66. c. tom. 2	Libertas data seruo fideicommissò valet, seruo legato non item	390. c. t. 4
Libertatem retinent in perpetuum damnati, & ciuitatem amittunt	204. a. t. 1	Liberti natalibus omnes ipso iure restituntur	74. c. tom. 4
contra Libertatem dare quid sit	141. c. t. 5	Liberti in decurionum ordinem conscribi non possunt, libertinorum filij possunt	74. a. to. 4
Libertate plena ciues Romani fruuntur	82. b. t. 5	Libertorum tria genera	57. b. to. 1
ex Liberalitate sua quis damnum ferre nõ debet	196. c. tom. 1	Libertorum hereditas in capita, non in stirpes diuiditur	138. c. t. 1
Libertati fit adsignatio quibuscũque verbis	201. c. tom. 2	Libertorum filij clarissimam adipisci dignitatem non prohibentur	217. a. to. 4
Libertati plus fauetur, quàm ætati	167. c. to. 2	Libertorum possessio	57. f. to. 2
Libertates dandæ sunt nominatim	75. f. t. 3	Libertorum operæ	57. c. to. 2
Libertates datæ in fraudem patrõni, ipso iure nullæ sunt	138. f. t. 1	Libertorum successio, & adsignatio	33. c. d. t. 1
Libertates in creditorum fraudem datæ, ipso iure nullæ sunt	31. a. t. 3	Libertos facit manumissio	359. c. t. 4
Libertates relinquuntur verbis directis	201. c. t. 2	Libertos etiam vernas appellari	236. c. to. 5
Libertates commissariæ	65. a. t. 2	Libertos ingratos in seruitutem non reuocari posse	251. b. t. 5
Libertates ab adita hereditate cedunt	82. a. to. 5	de Libertis Orcinis	65. f. t. 5
Libertates in fraudem datæ, nullæ sunt	187. c. t. 5	de Libertis vniuersitarum	58. a. to. 2
Libertates in fraudem patrõni vel creditorum factæ, non valent	7. a. to. 3	Libra auri antiquis, hodie Marca dicitur	591. b. tom. 4
exceptio, quod Libertatis onerandæ causa factũ sit	399. b. t. 5	Librarij à tutelis non excusantur	191. c. t. 1
in Libertatibus cur Mucianæ cautioni non sit locus	361. c. to. 5	Libratores	112. a. b. t. 4
in Libertatibus cur non remittitur iurisiurandi condicio	327. c. to. 5	Libripens cur sic vocatus	156. c. t. 5
Libertas rusticorum prædiorum seruitutum nõ vsucapitur	114. a. t. 1	Libri fundo instructo legato continentur	152. d. tom. 1
Libertinus penè habetur pro seruo	332. d. t. 1	Librorum appellatione quæ continentur	158. d. tom. 1
Libertinus propter patrõnum à muneribus non excusatur ciuilibus	106. a. t. 4	de Libris Ægyptiorum artem eorum admirabilem continentibus	144. f. to. 5
Libertini fiunt manumissione	64. c. t. 4	Licentia nimia temporis breuitate cõstringitur	509. c. to. 4
Libertini ciues Romani etiã in vrbanas tribus referebantur	154. c. to. 5	Ligius vasallus quis propriè	370. b. t. 4
Libertinorum differentia, seu species	82. b. t. 5	Lignum, pro tabulis	266. d. t. 5
Libertinos nõquam in equestrem locum redigi	154. c. to. 5	Limites sunt in agris limitatis, qui populo iter præbent	29. f. to. 5
de Libertinorum condicione sublata	82. b. t. 5	Limites in modum agri non cedunt	29. f. t. 5
Libertinas senatores in vxores ducere nequeunt	72. b. tom. 1	Limitum in suas species diuisio	29. f. t. 5
Libertus originem sequitur patrõni	82. c. t. 4	de Limitum agrorum positione	222. a. b. t. 5
Libertus patrõni patrõnæue liberis tutor esse cogitur	133. c. t. 1	Linager sur linager n'a point de retenue	538. d. tom. 4
Libertus, qui patronam, filiãue patrõni duxerit vxorem, metalli poena coercendus	128. a. t. 1	Linatij cutores	112. c. t. 4
Libertus de dediticiorum numero nullius certè ciuitatis ciuis est	205. b. t. 2	Linea iacens quid	249. b. to. 2
Libertus, qui annulorum ius obtinuit, pro ingenuo habetur	182. a. t. 2	Linearum vestium vsus freques in Oriente propter æstus feruorem	137. c. t. 4
Libertus in caput patrõni nõ irrogatur	110. c. t. 1	Lines quæ dicantur	128. c. t. 5
Libertus egentem patronum alere cogendus	137. c. tom. 1	Linifarij, linifices, & linteatij	136. a. to. 4
Libertus Orcinus	223. b. c. t. 3	Liquamen quid	297. a. t. 4. 196. d. t. 5
Liberti adsignatio nõ adquiretur inuito	354. c. t. 2	Lis criminalis iureiurando nõ deciditur	116. c. t. 1
		Lis pecuniaria iureiurando, aut instrumètis deciditur	200. e. to. 1
		Lis non moritur, homine mortuo, de quo agebatur	213. c. to. 5
		Litis contestatio, est initium iudicij	11. c. t. 2
		Litis æstimatio, est veluti quædam emptio	287. c. tom. 2

Index rerum & verb.

Lis fiscalis intra sex menses terminanda, lis reip. intra triennium	38.c.t.5	Locatio sine certo pretio nulla est	344.a.t.2
Litis incertior est, quàm hereditatis causa	230.e.tom.1	Locationem venditionem appellari	199.c.t.5
Litis causa imperatorem heredem institui, inuidiosum est	198.b.t.1	Locationes censorum olim dicebantur venditiones	199.f.t.5
in Litis medio ne formæ sacræ fiant	431.c.t.4	Locationes in lustrum fiebant	40.c.t.1
Litis contestatio quid	203.c.t.5	ad Locationes edictum ædilitium pertinere	312.c.tom.5
Litis & controuersiæ discrimen	ibidem	Locationes rerum ecclesiasticarum annos 30. nõ excedant	241.c.t.1
de Litis capitibus diuidendis constitutio Iustiniani	287.d.tom.5	Locare auersione	179.c.t.5
de Litis instrumentis edicta	232.c.tom.5	Locator per conductorem possidet	283.d.e.t.2
Litis merus, vel communicatio rem litigiosam non facit	431.b.t.4	Locator modò dat pretium, modò conductor	93.c.t.5
Item in perniciem priuatorum fisco donari nõ oportet	198.a.t.1	Locator an fundi cogatur iniuriam ferre eius, quem prohibere non possit	190.b.t.3
Lites ad publica munera pertinentes intra tres menses finiendæ	8.d.tom.4	Locatoris, & conductoris definitio	28.b.c.t.2
de Litem finibus, titulus	187.a.t.1	Locatoris & conductoris nominum differentia	40.c.tom.5
Litium concinnatores, & redemptores	101.a.t.5	Locatorem oportet præstare conductori, frui licere	190.b.t.3
de Litium ergolabis	186.d.t.5	de Locato & conducto	127.b.t.1
de Litium decima	150.b.tom.5	Locupletari me ex re tua equum natura non est	9.b.tom.3
Litium finiendarum tria genera	418.d.t.4	Loci adiectio, quasi temporis est adiectio	356.c.tom.5
de Litium expensis cõstitutio Zenonis	286.d.t.5	Loco inesse tempus	24.d.t.3
Litium finis, est iudicatum	177.c.f.t.2	Locorum differentia à Iustiniano sublata	35.d.t.5
Ληροδιώκται qui sint, & quod eorum officium	356.a.tom.4	de Locis, & itineribus publicis, interdictum	71.f.tom.2
Litigatores olim iurabant	438.c.t.4	de Locis religiosis	18.c.t.2
Litigiosa res quæ dicatur	431.b.t.4	Locustarum examina inter segestum calamitates numerari	388.b.t.5
de Litigiosis	78.c.d.t.2	Lodicula	322.c.t.5
de Litigiosis const. Nouel.	430.c.t.4	Logistæ curatores sunt, & patres reip.	203.a.t.2.115.a.t.4
Literæ & epistolæ quid inter se dissideant	46.f.t.2	Logographi qui sint, & quæ eorû priuilegia	113.c.f.115.a.b.t.4
Literæ Tabellionis ipso defuncto, comparandæ	396.c.tom.4	Logorheta quis dicatur	442.b.t.4
Literarum singularum antiquorum Romanorû notæ	314.c.t.5	Lora, quod genus portionis	277.f.t.5
de Literis dimissoriis	217.c.t.1	Loricarum fabricæ	418.a.t.4
Littorû vsus publicus est, & iurisgétium	10.d.t.1	Lucas Penna errorû, & ineptiarum hamaxarius ingens	138.d.t.4
de Littorum custodia	296.c.t.4	Lucius, vir sapiens, christianus repente factus	31.d.tom.5
Lituras testamento vitij nihil adferre	242.c.t.2	Lucrum quid	178.b.t.3
Lobotrophia	350.f.t.4	Lucrum, est pietatis nomine sumptû facere	344.c.tom.4
Locatio & conductio sunt iuris gétium	311.c.t.2.379.f.tom.2	Lucrum & damnum inter socios cõmunicatur	124.f.t.1
Locationis & venditionis differentia, & ius	39.c.tom.1	Lucrum vel damnum nõ ex euentu notatur	172.a.tom.3
Locationis, & fœnoris differentia	199.d.t.5	Lucrum sibi parare sub beneficij specie, non est honestum	178.a.b.t.3
Locationis vinculum, est arra	268.d.tom.5	Lucrum extrarium	189.c.t.3
in Locatione arra non interuenit	93.c.t.5	Lucrum magnum ferat, qui magnum adit periculum	129.b.tom.5
Locatio & conductio, emptio & venditio inter se familiaritatem habent	312.c.t.5	Lucri intercepti in iudiciis arbitrariis habetur ratio	24.d.t.3
Locatio & conductio proxima est emptioni & venditioni	199.c.tom.5	Lucratiuæ quæ sint, ac de earum iure	80.b.t.4
Locatio & conductio, est negotium ἀρτιστοφον emptioni & venditioni	28.b.t.2	Lucratiuæ causæ duæ in eandem rem concurrere non possunt, in eandem quantitacẽ possunt	352.a.tom.5
Locatio rei suæ non valet	279.a.t.2	Lucratiui tituli	81.d.t.4
Locatio rei priuatæ principis Palatinis fieri non debet	211.a.t.4	Lucra-	
Locatio quælibet fit ad tempus	371.a.t.5		
Locatio & conductio patientia renouatur	468.c.tom.4		
Locatio prædiorum ciuiliu, vel fiscalium	207.c.tom.4		
Locationis & commodati comparatio	161.a.t.3		

Index rerum & verb.

Lucratiuorum onus	81.c.t.4	Maieſtatis læſæ & perduellionis crimina quid differant	87.c.to.2
Ludicra cruenta penitus tollenda	167.c.t.4	Maieſtatis reus quibus pœnis afficiendus	214.d.t.1
Ludus duplex	203.c.t.1	de Maieſtate iudicium duplex	215.b.t.1
Ludorum publicorum expenſæ	162.f.t.4	Maior effectus ſi res, quas minor egit, comprobauit, in integrum reſtitui non poteſt	107.d.t.1
in Ludum damnatio	321.a.to.5	Maior ſexagenario ducere minorem quinquagenaria poteſt	243.d.t.1
de Ludis iuris ſtudioſis interdictis	132.a.t.5	Minoribus non nocet quinquennij, & longi tēporis præſcriptio	166.b.t.2
Lugentes quibus rebus abſtinere debent	115.f.t.1	non omnium, quæ à Maioribus tradita ſunt, rationem reddi poſſe	177.d.427.b.tom.5
Luctus fœminæ ob maritum defunctum quantum diu continuandus	378.d.t.4	Maiuma quid	168.c.t.4
de Luctu mulierum	143.b.t.5	Maledictum qui ingeſſerit, infamia damnatur	186.e tom.1
Lucro, & lucroſus	263.e.f.to.5	Maleficiorum differentia	43.c.t.1
Lustramenti cauſa cantharides dari	387.c.t.5	in Maleficiis ſpectatur voluntas, non exitus	208.a.tom.1
Luxuria, eſt omnis diſſolutio morum	320.a.to.2	Maleficus indemnatuſ impune non interficiendus	87.a.t.5
Luxuria exiſtimata eſt, habere, quod poteſt totum perire	238.a.b.t.5	Malicia mala. i. doluſ maluſ	148.b.to.2
Lyciarchia	32.c.to.5	Manceps carceris, manceps ſuttinæ, manceps diuinitatis: & manceps pro publicanis	145.c.t.4
M		Mancipes publicani	308.b.to.4
M acharæ patuſ permittuntur priuatis, quia non ſunt arma bellica	418.c.tom.4	Mancipes curſus publici ex quibus creatur perſonis	307.d.to.4
Machilda, pro Lannachilda	313.e.f.to.4	Mancipare vno ſeſtertio	255.a.t.5
Magiam qui exercent, & qui magiæ libros apud ſe habent, ſummo ſunt afficiendi ſupplicio	109.b.c.tom.1	Mancipati nomen in malam partem accipi	84.b.tom.1
Magiſter vniuerſitatis	97.p.t.2	Mancipatio quid, quot modis fit, & inter quos habet locum	76.a.t.1
Magiſter cenſus	237.b.t.4	Mancipatio per procuratorem fieri non poteſt	377.c.to.5
Magiſtri ſcriniorum munerum personalium excuſationem habent	94.c. & eorum dignitas	Mancipium quid	77.b.to.1
	231.a.b.tom.4	Mancipi quæ res ſunt, & quæ non	75.f.t.1
Magiſter officiorum	1.c.to.1	Mancipio non dari rem alienam	183.a.b.to.3
Magiſter officiorum comes etiam dicitur	263.d.tom.4	Mancipia nihil aliud ſunt, quàm ciuitates	191.a.tom.2
Magiſter officiorum, eſt fabricenſium iudex	141.a.tom.4	Mancipia rei immobilis ſunt pars	162.d.t.3
Magiſter officiorum, Gallicè, Preuoſt de l'hoſtel, & quod eius munus	225.c.to.4	Mancipia rerum mobilium appellatione contineri	345.d.c.to.5
Magiſtri literarum ab onere metatorum liberantur	293.b.t.4	Mancipia ruſtica eſſe, veluti membra rerum immobilium	350.f.t.4
Magiſtri ſtudiorum ordinis decreto conſtitui debent, qui bonis moribus probati ſint	102.b.t.4	in Mancipia vaga ſine domino, manus inſectio ſiſco competit	170.b.c.to.4
Magiſtri artium liberalium à ciuilibus muneribus excuſantur, non eorum filij	63.b.91.e.to.4	Mancipia reſtrinæ qui occultauerit, vt multandus	133.c.t.4
Magiſter militum	386.a.t.4	Mandator obligatur ex contractu iuris gentium	347.a.tom.4
Magiſtri duo militum præſentaliu	223.b.c.279.a.tom.4	Mandator omni obligationi accedit	79.f.t.2
Magiſter nauis, veluti inſtitor, <i>πρωτοδς</i>	22.c.to.2	Mandator à creditore conuentuſ, an habet actionem propriam	118.e.to.2
Magiſteriani	418.c.250.a.to.4	Mandatoris reſtitutio rem non liberat	108.b.t.1
Magiſterium præſentale	279.a.t.4	Mandatores cædis perinde vt homicidæ puniuntur	208.c.to.1
Magiſtratus Vr bani, & magiſtratus, qui extra ordinem ius dicunt	4.d.t.2	inter Mandatores quo pacto obligatio diuiditur	115.c.t.1
Magiſtratus municipales ex tutelæ cauſa conueniuntur	42.b.to.2	de Mandatoribus	345.a.to.4
Magiſtratus non iudicant, niſi extra ordinem	205.f.tom.5	Mandatum quid ſit	26.b.to.2
Magiſtratus, qui appellantem necarit, vel roſſerit, lege lulia de vi damnandus	212.f.t.1	Mandatum & iuſſum quo diſcrepanit	112.a.t.3
Magiſtratum qui emptis comitiis ambiunt, in inſulam deportandi	215.f.t.1	Mandatum cum articiſ contrahitur	12.c.to.3
Magiſtrati bus reuerentia debita in quo conſiſtit	184.f.285.a.to.2	Mandati negotio quibus cauſis renūtiari poteſt	124.c.tom.1
Magiſtratuum furta & rapinæ, quæ reperundarum appellantur, vt coercenda	88.d.to.2		
Maieſtas pulſa vbi defenditur, nulla dignitas à tormentis defenditur	215.d.to.1		

Index rerum & verb.

Mandata principum, quæ præsidibus datur 362. c. tom. 4	· commissarios veniunt 335. c. t. 4
Mandatum hereditatis ad eundem nullum est 53. f. tom. 3	Manumissi patroni originem sequuntur 95. c. t. 2
Mandatum quibus modis resolvitur & finitur 140. c. to. 3. 43. b. to. 5	Manumissi denariales, & chartularij qui sunt 82. c. tom. 5
Mandatum omne pœnitentiæ revocatur 140. c. t. 3	Manumissos vindicta in servitutem nunquam revocari posse 251. b. to. 5
Mandatum extinguitur voluntate finita 53. c. t. 3	Manumissos recipere cognationem 82. c. f. to. 5
Mandatum mandatoris morte finitur 19. c. 176. d. tom. 3	Manumissos ire, & habitare quò lubet 358. d. to. 5
Mandato morte soluto, duobus casibus durat actio mandati 177. c. to. 3	Manumittere potest filius fami. iussu patris, ma- tris non potest 111. c. to. 1
de Mandati forma servanda 310. a. to. 5	Manumittere minorem 20. annis vetat lex Ælia 355 f. to. 2
de Mandatis, & fideiussoribus 79. f. to. 2	an Manumittere servum pupilli tutor possit 362. c. tom. 5
de Mandatorum iure 124. c. to. 1	Manumittere quando potest mulier sine tuto- ris auctoritate, & quando non 333. d. c. t. 5
Mangones, non mercatores, sed venaliciarios ap- pellari 30. a. to. 3	Manumitti invito domino servum noxæ dedi- tum 319. c. t. 5
Manni 267. c. to. 5	Manumitti an apud collegam possit 156. c. t. 5
Mansionatici 477. b. t. 4	Mapalia, & impilia 109. b. t. 5
Mansiones i. diuersoria, Gallis, maisons 29. c. t. 4	Marcasauri pro libris accipi 591. b. t. 4
Manuarij 477. a. t. 4	Marchia non diuidenda 580. b. t. 4
Manus quid 476. e. to. 4	Marchia plerunque iuxta mare posita 516. d. t. 4
Mantularij qua pœna afficiendi 85. d. c. t. 2	Marchiæ sunt regales 582. c. t. 4
Manualia iuris 129. c. t. 5	de Marchiæ inuestitura 488. f. to. 4
Manus, quæ lupi vocantur 332. c. d. t. 5	Marchiones qui sunt, cur ita dicti, & quod eorum munus 466. f. 467. a. 516. d. to. 4
Manuum porrectiones in deferendis honoribus 309. a. to. 2	Marchiones, sunt regis capitanei 517. a. t. 4
Manumissionis definitio 3. d. t. 1	D. Marci Euang. prima apud Alexâdriam eccle- sia 347. c. t. 4
Manumissio non est capitis deminutio 139. f. t. 5	Margarita in equorum ornamentis prohibita 142. f. to. 4
Manumissio quid à tutela differat 156. c. to. 5	S. Mariæ natale 584. d. to. 4
Manumissionis & adoptionis differentia 239. c. tom. 2	de Maris prospectu regula generalis 455. d. t. 4
Manumissio morti comparatur 368. c. t. 2	in Mari qui me ante ædes suas piscari prohibet, actione tenetur iniuriarum 339. c. t. 5
Manumissio ingenuum non facit, restitutio in- genuum facit 171. b. t. 1	in Mari cuilibet ædificare licet 73. a. to. 2
Manumissio sola ingenuos facit 359. c. t. 4	Maternalis honor & affectio facit nuptias 373. c. tom. 4
Manumissio per procuratorem non fit 156. f. t. 5	Maritus an vxori succedat in feudo 521. a. t. 4
Manumissio per vindictam, & apud legatum 4. a. tom. 5	Maritus adulter repudio ab vxore separari po- test 376. d. t. 4
Manumissio quibus personis prohibita 158. a. t. 1	Maritus, qui vxorem in adulterio deprehensam nō dimiserit, lenocinij reus postulatur 132. c. t. 1
Manumissione fiunt libertini 64. c. t. 1. 359. c. t. 4	Maritus quo iure sit dominus dotis 250. a. t. 5
Manumissione servus incipit habere caput 83. a. tom. 3	Mariti ab vxoribus domini vocantur 63. a. t. 5
Manumissione restitutio plenior 61. f. to. 3	Maritum defunctum quâdiu vxor lugere debet 378. d. tom. 4
Manumissione separari personas, atque discerni 209. f. to. 3	Marmor in alieno loco effodere licet, domino loci solatio præstito 132. b. t. 4
de Manumissione per censum 429. a. t. 5	Marquæ ius 186. a. t. 4
Manumissiones apud quos magistratus fieri de- bent 132. b. to. 1	Masca 479. d. to. 4
Manumissionum symbola 309. b. t. 2	Masculi iure prætorio plus tribuitur, quàm fœ- minis 97. b. t. 1
Manumissionis etymon, & notatio 110. a. t. 5	Mastrucæ 238. b. to. 5
Manumissionum iura 176. a. t. 1	Mater semper certa 370. c. to. 4
de Manumissionum solemnibus, & manumisso- rum vicesima 109. c. t. 5	Mater filio succedit quasi legitima 171. f. t. 1
in Manumissionibus expressa, integra, & libera exigitur voluntas 418. c. to. 5	Mater quando ius liberorum habet 173. c. t. 1
de Manumissionibus Nouel. const. 413. b. t. 4	Mater quâdo actione negotiorum gestorum te- netur filiis 103. c. f. to. 1
Manumissionibus modum imposuit lex Caninia 52. c. to. 2	Mater filii vulgò quæsitis succedit 173. c. to. 1
Manumissio apud Francos olim vt, & vbi fiebat 82. d. c. tom. 5	Matri hereditas non est in castris peculio 279. f. tom. 4
Manumissus patroni originem sequitur 82. c. t. 4	
Manumissi testamento post legatarios, & fidei	de Maris

Index rerum & verb.

de Maris prospectu	405. a. to. 4	fructus quo pacto inter virum & vxorem diuidendi	353. b. t. 5
Matri qua condicione pupillorum permittitur educatio	142. a. t. 5	in Matrimonio. i. in bonis	10. b. to. 1
Matres ne tutelæ rationibus obnoxia sint	452. a. tom. 4	Matronæ etiam dominæ dicuntur	63. a. to. 5
de Matrisfamiliâs, & matronæ appellationibus	62. c. tom. 5	Matula est in argento balneari	237. d. t. 5
Materfamiliâs à matrona nihil differt	62. f. to. 5	Mechanici qui, & eorum priuilegia	112. d. t. 4
Materfamiliâs, dignitatis est nomen	373. c. to. 4	Medicam artē, ne quis seruus aut fœmina disceret, lege prohibitum	433. a. to. 5
Materia, & ὁσία. i. substantia	329. d. t. 2	Medicus, qui medicamento ægrum occiderit, vt puniendus	209. d. t. 1
Materiæ, substantiæ, & ὁσίας, & qualitatis nominibus vtimur promiscuè	26. a. to. 5	Medici nomine quæ contineantur	154. b. t. 1
Materiæ definitio	329. d. t. 2	Medici à tutelis excusantur	191. c. t. 2
Materiam dupliciter appellari, Stoicorum more	65. d. to. 3	Medici militum munerum ciuiliū immunitatem habent	101. a. t. 4
Materia, abeunte forma, non simpliciter interit	65. d. tom. 3	Medicis decurionum decreto datur immunitas	91. f. tom. 4
Materia vestimentorum ad luxuriam comparatorum	238. b. t. 5	Medici circumforanei, vel circuitores, qui sint	191. c. to. 2
in Materia si dissentiant contrahentes; nulla est emptio	26. b. t. 5	vt Medicis competat immunitas, exiguntur duo	101. d. to. 4
Mathematici, & vaticinatores quibus pœnis plectendi	205. f. to. 1	Medij inuestigatio difficilis	358. c. to. 2
Mathematicos qui de principis, vel reip. salute consulunt; vt puniendi	206. b. t. 1	Mediocris nomen quid	184. f. 185. a. t. 3
Mathematicis quæ datur immunitates	193. b. t. 2	Mediocritas paupertati vicina	185. a. to. 3
Matrices fistulæ	163. f. 164. a. to. 4	Meditetaneæ ciuitates	29. d. to. 4
Matrimonium quid	34. b. to. 2	Melloproximi sacrorum scriniorum	240. d. t. 4
Matrimonium & contubernium qui differunt	127. c. to. 1	Memoriæ consecrata est auris	309. a. t. 2
Matrimonium iustum cum quibus esse potest	62. c. to. 1	Memoriales quæstori parent, & qui dicantur memoriales	246. b. t. 4 373. a. b. to. 4
Matrimonium immaturum quale sit	379. c. to. 4	Memoriales non, nisi ex sacra probatoria, recipiuntur	320. c. t. 4
Matrimonium est ciuile nomen	168. d. to. 3	Mendicis inualidis populares dabatur largitiones	152. b. t. 4
Matrimonium, est contractus	328. d. to. 2	Meniana quæ sint	18. f. to. 5
Matrimonij & patrimonij differentia	10. a. to. 1	Mensæ deliciae	231. f. t. 5
Matrimonij domiciliū, est domus viri	128. a. t. 1	Mentam ligneam coopertam argento qui pro argentea emit, errat in materia	26. c. to. 5
Matrimonia debent esse libeta	328. d. t. 2	Mensis intercalatis ab Iulio Cæsare sublatus	272. d. tom. 2
Matrimonium redintegratum, idem est matrimonium	206. a. t. 3	Menses varij in iute obseruandi	229. 230. b. to. 1
Matrimonium impar	74. a. to. 1	Menses vtilis	35. d. to. 5
Matrimonium incestum quis cōtrahere dicatur	62. c. tom. 1	Mensor frumentarius	262. d. to. 5
Matrimonium an clericis contrahere licet	347. d. tom. 4	Menses qui, & eorum munus	265. b. c. to. 4
Matrimonium inter seruos & seruas nō esse, sed contubernium	375. c. t. 4	Mensor si fallum modum renuntiauerit	18. c. t. 2
Matrimonium inter seruos & liberos contrahi non potest	117. c. t. 1	Menses portuenses	45. d. to. 4
Matrimonium alienum corrumpere, communi gentium iure damnatur	357. c. to. 4	de Mensuris singularum ciuitatum	118. a. b. t. 4
Matrimonia sine voluntate patris iure non contrahuntur, sed contracta non soluuntur	127. d. tom. 1	Mentum. i. commentum	206. c. t. 5
Matrimoniorum interpellatores extra ordinem puniuntur	184. b. t. 1	Mercatorum, seu negotiatorum tria sunt onera	408. b. to. 5
Matrimonium quibus causis dissolui potest	374. a. b. & d. 375. c. d. t. 4	Mercatoribus quæ, & qualia licet arma circumferre	584. c. t. 4
Matrimonium quatuor potissimum causis dissoluitur	375. e. f. t. 4	Mercatus sunt regales	582. c. to. 4
Matrimonium soluitur morte, vel diuortio	143. b. tom. 5	Merces & premium quo differant	93. c. to. 5
Matrimonio per diuortium soluto illius anni		Mercedis, quæ in locatione & conductione interuenit, appellationes variæ	93. c. to. 5
		in Mercedem mittere quid	89. c. to. 5
		Mercimonium omne apud maiores in permutatione constitisse	284. c. t. 5
		Meretrix materfamil. non est, licet vxor sit	
		Meretrici bonis interdicitur	139. c. to. 1
		Meretricē qui libidinis causa rapuit, & celauit, furti actione tenetur	135. c. t. 1
		Meretrices, seu scorta quæ propriè sint	361. b. tom. 4

Index rerum & verb.

- Mermouster. i maius monasterium 62. d. t. 4
 Meruisse videtur, qui non apparet offendisse 8. c. tom. 3
 Merx si conditione triticaria petatur, æstimatur tanti, quanti eo die, vel loco fuit, quo dari debuit 30. b. to. 2
 Mercis appellatione homines non contineri 30. a. tom. 3
 Merces à venalibus separantur, & mangones à mercatoribus 30. b. c. to. 3
 Merces in horreis, vel in area positæ, pignori obligatæ sunt 195. f. t. 5
 Mercium pro temporibus pretium variatur 30. c. tom. 3
 Messius iurifconsultus quo tempore vixit 148. c. tom. 5
 Μεταβολή ab habitu ad priuationem, sed non à priuatione ad habitum 206. b. t. 3
 Metallariorum duo genera 132. c. to. 4
 Metallariorum, & metallorum ius, & procuratores 130. e. t. 4
 Merallicus canon 131. b. c. t. 4
 Meralli pœna ultimi supplicij appellatione continetur 75. a. t. 5
 in Metallum damnatio non fit ad tempus 139. d. tom. 5
 Metata, & metatores 290. c. 291. a. t. 4
 à Metatorum onere qui excusantur, & qui non 291. f. 292. d. 293. b. to. 4
 Metaxa quid 134. c. to. 4
 Metæci qui sint, & eorum ius 5. b. to. 4
 Metrocomiæ habitatoribus loca sua ad extrancū non licere transferre 184. c. to. 4
 Metropolis talis est inter vrbes, qualis est inter vicus metrocomia 37. b. to. 4
 Merus quid 9. c. 13. f. t. 2
 Merus est futurorum 147. a. t. 2
 Merus cognitionis non est iustus metus 147. b. tom. 2
 nihil tam bonæ fidei cōtrarium, quàm dolus, & Metus 337. b. to. 2
 Meru iusto exorta, nullius esse momenti 590. d. tom. 4
 Metu gesta, esse debent irrita 271. e. t. 1
 Merus exceptio 78. a. to. 2
 Merus causa quid gestum dicatur 106. b. to. 1
 quod Merus causa gestum sit 138. a. t. 2
 Merus causa actio est arbitraria 156. c. to. 2
 Merus causa actione res omnimodo continetur 144. a. t. 2
 actio quod Merus causa rei continet persecutionem 140. e. t. 2
 Merus causa actio post annum non datur 143. d. tom. 2
 de Migrando edictum exhibitorium & prohibitorium 76. e. t. 2
 Miliarense qui sint 260. c. to. 4
 Miliarium, quod genus vasis 27. c. to. 5
 Miles Christi seruiat Christo, milites seculi seruiant seculo 574. d. t. 4
 Miles ordinarius 373. b. t. 4
 Miles & paganus qua in re non differunt 306. a. tom. 5
 Miles ne sibi vacet, nec aliena peragat obsequia 285. d. to. 4
 Miles, qui hostibus prædandi facultatem dedit, exuratur viuus 274. d. to. 4
 Miles si rusticum de violata pace pulsauerit, vt puniendus 584. c. t. 4
 Miles si aduersus militem duellum committere voluerit, quibus pœnis subiiciendus 584. c. t. 4
 Miles qui sine comite abfuerit, vt coercetur 296. b. t. 4
 Miles veteranus, cōpleta militia, rursus fiat tiro 296. c. to. 4
 Miles iure suo rectè testatur, rite non testatur 32. b. tom. 3
 Miles ius ciuile ignorare potest 175. f. t. 2
 de Militis fidelis culpis & successione 493. c. t. 4
 Miles feudum non amittat, nisi ex certa culpa 494. f. to. 4
 Miles quot modis suum amittat beneficiū 496. a. tom. 4
 Militis familia quæ contineantur personæ 274. e. tom. 4
 Militem caufaria missio non infamat, ignominiosa infamat 274. b. t. 4
 Militis condemnati successio ab intestato angustior est, quàm pagani in castrensibus bonis 238. f. to. 2
 in Militem exasperatur crimen 388. b. t. 4
 Militem fieri per probatoriam tantum principis 277. a. to. 4
 Milites à signis, & stationibus solitis non discedant 275. a. to. 4
 Milites annonas in dies singulos accipiāt, & qui in mora fuerint, eas amittant 282. b. t. 4
 Milites ob aduersam valetudinem militia non soluuntur 274. c. t. 4
 Milites ne priuatis negotiis occupentur 432. d. tom. 4
 Milites ignominia missi, sunt infames, & honorum incapaces 273. f. to. 4
 Milites dimissi, non temerè restituuntur 274. c. t. 4
 Milites vrbanciani, & prætoriani 197. d. t. 2
 Milites castellani, & limitanci 193. c. t. 4
 Milites clascici 143. f. to. 4
 Milites extraordinarij, & euocati 152. a. to. 5
 Milites pro annonis non exigāt pretia 282. c. t. 4
 Milites venatores non esse inuificos 93. b. t. 4
 Milites desertores, & eorum occultatores vt puniendi 297. b. & d. t. 4
 Militum veteranorū immunitates 298. c. & eorum dignitas 299. a. t. 4
 Militum pœnæ 216. a. to. 1
 Militum priuilegia 95. b. to. 2
 Militum successio 59. e. t. 2
 Militibus quæ præmia dabantur 222. a. t. 5
 Militibus rerum alienarum conductio, & procuratio prohibentur 141. b. t. 4
 Militibus dantur stipendia, siue annona, ac donaria 273. d. t. 4
 Militibus iuris ignorantia prodest 123. c. t. 5
 Militibus à Nouembri mense nouum detur vinum 283. b. t. 4
 de Militum transitu 443. c. t. 4
 Militare

Index rerum & verb.

Militare desinunt, alij missione, alij successoribus acceptis	53.c.to.3	Misericordiæ genua consecrata	309.a.t.2
ne Militer quis in munerum ciuilium fraudem	270.a.to.4	Missæ seu λειτουργία, vt celebrari solet	353.d.e.tom.4
Militantium in sacro palatio priuilegia	265.d.t.4	Missam de spiritu Sancto electorum aduentu in ciuitate Franckforden. decantari	608.a.t.4
de Militaris annonæ erogatione	280.c.to.4	Missas agere, vel facere, non dicere, non canere	333.c.tom.4
Militares viri curas ciuiles accipere prohibentur	276.d.to.4	Missarum solemnia in Imperatoris electione, & confirmatione	621.d.e.t.4
Militarium vestium canon	289.c.t.4	Missilia & derelicta quid discrepant	303.d.to.2
de Militarium qui in bello moriuntur filiis	299.d.tom.4	Missio causaria est honesta	104.c.to.4
Militaribus ingenijs subtilitatem deesse	18.c.t.1	Mitæ adnumerantur vesti	237.d.to.5
Militaribus viris nihil sit commune cum curijs	65.a.to.4	Mittendariorum certus numerus	260.b.&d.t.4
Militaria iura	273.d.to.4	Mittere in negotium quid sit	89.c.to.5
Militia quid	162.d.to.2	Mobilia, quæ adhaerent ædificio, quomodo possideantur	279.f.to.2
Militia, est officium publicum	112.f.to.3	Mobilia non nisi præsentia mancipari possunt	76.b.tom.1
Militiæ officia singula	250.a.to.4	Mobilia furto subripi, immobilia vi possideri possunt	269.a.to.2
Militiæ an hypothecæ obligari possunt	400.b.t.4	Mobilium vsucapio trienio perficitur	236.c.t.1
Militiam qui expleuerint, quæ adipiscuntur priuilegia	105.b.to.4	Mobilibus legatis aurum vel argentum non debetur	153.c.to.1
Militia non soluit patriam potestatem	280.b.t.4	Modestini eurenatica	308.d.to.5
Militia quomodo soluitur	269.f.to.4	Modiationis calculus	130.d.to.4
Militiam qui digitorum amputatione fugiunt, vt multandi	394.f.395.a.t.5	Modus, i. causa	260.b.to.2
Militiæ sunt regales	582.c.to.4	Modus, i. condicio	356.d.to.5
Mineræ digiti consecrati	309.a.to.2	Modus legati quis	52.c.to.2
Ministerium sacræ vestis iurisdictioni subiiciuntur officiorum magistri	263.d.t.4	Mæroris iudicia	126.f.127.a.to.5
Ministeriorum omnium iudex	225.c.to.4	Momentaria possessio	11.f.to.5
Ministerium publicum	151.e.to.5	Momentum quot modis accipitur	220.a.t.1
Minor quis dicatur	254.e.to.5	Momentum quid, & vnde dictum	13.a.to.5
Minor si repudiatam hereditatē adire velit, quo indiget beneficio	22.d.to.1	Momentum moriendi vitæ potius, quam morti tribui	73.b.to.5
Minor ad fidelitatē feudi non cogendus	537.d.t.4	Momentum in iure horam significat	272.a.to.2
Minor an aduersus minorem restituatur	168.b.t.2	Momenti & proprietatis causa quo ordine est agenda	45.e.f.to.5
Minor aduersus iudicatum restitui potest, licet per procuratorem legitimè constitutum defensus	178.a.to.2	Momenti beneficium	13.a.to.5
Minor quibus causis restituitur aduersus sententiam	167.a.to.2	Monachi quid à clericis discrepant	347.d.e.t.4
Minor inuitus restitutione nõ vtetur	178.a.t.2	Monachi nõ sunt clerici, sed clerici fieri possunt	347.d.to.4
Minor quibus modis in integrum restituatur	108.b.c.tom.1	Monachi & anachoretæ differunt	348.b.t.4
Minor 25. annis aduersus rem iudicatam in integrum restitui potest	137.e.to.2	Monachi primi quales fuere	347.e.to.4
Minor 25. annis non est is, qui annu 25. agit, quantum ad honores perinet	161.b.to.2	Monachi non habent ecclesiam	347.d.e.t.4
Minores 25. ann. ob atrociora delicta in integrum non restituantur	107.b.to.1	Monachi vt, & vbi habitare debent	348.a.to.4
Minores 25. annis in cutiã conscribi non possunt	98.b.tom.4	Monachi, nisi coram episcopo, conueniri non possunt	414.a.b.to.4
Minores 25. annis an iudices fieri possunt ibidem		Monachi olim propria bona & testamēti factionem habuerunt	348.d.to.4
Minores 25. annis ad munera ciuilia vix admitti possunt	98.c.d.to.4	Monachi legitimarum hereditatum habent ius	348.d.to.4
Minor vno casu ex suo cõtractu non restituitur & quo	161.f.to.2	Monachi quibus de rebus testari possunt	348.e.tom.4
Minori actori ius ignorati subuenitur	366.c.t.5	Monachi curiales, aut cohortales fieri possunt	349.d.to.4
Minoribus non nocet quinquennij & longi temporis præscriptio	166.b.to.2	Monachi, qui stolam abiecerunt, vt puniendi	64.a.t.4. 348.e.to.4
Minoribus iuris ignorantia prodest	123.c.to.5	Monachorum tonsura	349.a.b.t.4
Minoribus temporales exceptiones nõ currunt	173.a.to.2	Monachorum bona tacito iure in monasterium transeunt	348.d.to.4
		Monomachorum nomen odiosum	167.f.to.4
		Monachos sine literis episcopi in urbem non venire	418.c.to.4

Index rerum & verb.

Monachos ex vno monasterio in aliud non trā- sire	344.c.to.4	Morbus patris nō prestat filio personalium mū- nerum excusationem	99.d.to.4
Monachis matrimonium contrahere non licet	347.d.tom.4	Morgangheba quid	145.c.to.4
Mona. his Imp. Valens pertinaciter infensus 60.	c.tom.4	Morganaticum ius, quid	333.a.to.2
de Monachis litigatoribus	414.a.to.4	Moriēdi momentū distiguitur à morte	344.d.t.2
Monachismus morti comparatus	374.c.to.4	Mors omnia infirmat	231.a.to.2
Monachismus nō est capitis iniurio	348.d.t.4	Mors fatalis quid à morte violenta differt	147. a.to.2
Monachismo feudum amitti, &c.	528.a.t.4	Mortis casus ad deportationis casum non tra- hitur	378 f to.2
Monachismo soluitur matrimonium	348.c.t.4	Mortuum in vrbe sepeliri lege vetitum	389.d.t.5
Monachismo ingratitudinē liberorum erga pa- rentes deleri	305.b.to.5	Mortuorum bona vacantia vt ad fiscum trans- feruntur	17.d.to.4
Monasteria prima	347.c.to.4	Mortuorum damnatorum bona nō honestē pe- tuntur	24.a.to.4
Monasteriorum patres	34.b.t.4	Mortuorum ante condemnationem bona fisco non vindicari	8.a.b.to.4
Monasteriis concessa priuilegia	8.d.to.5	Mortuorum corpora qui iniuriis afficiūt, vt pu- nicendi	402.c.to.4
Monetæ sunt r. gales	582.c.to.4	Mortuis silicernium, obbam, & pollinctorē pa- rari	262.c.to.5
Monetæ veteris potestas	141.f.142.a.t.4	de Mortuo inferendo	18.c.to.2
Monetæ falsæ rei quibus pœnis afficiēdi	198.c.t.1	Mos vn se priorē habuit originem	504.c.to.4
Monetarij qui, ac de eorum iure	132.d.t.4	Mos inueteratus consuetudinē fecit	504.c.d.t.4
Monetatio ne ingenua copuletur, lege prohi- betur	134.b.to.4	Mores vbiq; passim ius gērijū subegerūt	80.c.t.5
Monetariz & ingenui proles condicionem se- quitur matris	135.d.to.4	Mores grauiores, & mores leuiiores qui sint	64. b.tom.1
Monolores paragaudæ	137.c.to.4	Mores non vincunt Romanæ leges	503.c.to.4
Μονομυρῶς quid sit in l.vl.D.ad s.c.Tre.96.c.t.5		Moribus per prætorē bonis interdicitur	139.f.t.1
Monopodia	322.d.to.5	Motus, i indignatio	331.d.to.5
Monopolium à quo exigitur	123.c.t.4	Mulier propitiè non est homo	137.a.to.5
Monopolia olim vetita	239.c.to.5	Mulier ducēda ob solā proles causam	383.c.t.4
Monstrum mulier enixa, nihil proficit	172.a.t.1	Mulier absenti nubere potest, mulier absens nu- bere non potest	128.a.to.1
Mora quid quādo, & à quibus fiat	331.a. & c.332. a.b.to.2	Mulier post quinquagesimū an. nō gignit	74.c.t.1
Mora. i. dilatio, cessatio, frustratio, tarditas, pro- crastinatio	332.a.b.t.2	Mulier, quæ abegit partum vel abortū fecit, pe- perisse non videtur	173.b.to.1
Mora est frustratio debitoris non soluentis, vel creditoris non accipientis	179.f.203.a.t.3	Mulier, quæ vno partu tres edidit filios, ius libe- rorum non consequitur	172.to.1
Mora quomodo in personam dicitur	112.c.t.2	Mulier propter dotem tacitam habet hypothe- cam	41.b.c.to.3
Mora rei fideiussori nocere solet	386.d.t.2. & 26. c.tom.3	Mulier vidua domicilium retinet, quod habuit maritus	85.d.to.4
Mora ex persona fit	202.c.to.3	Mulier an in iudicio testis esse potest	211.c.to.2
Mora rei obligationē producit, atq; perpetuat	331.a.to.2	Mulier, quæ in tutela est, manumittere non po- test	58.c.to.1
Mora rei non auget obligationem fideiussoris, quia nec obligationem rei	27.b.to.3	Mulier quando dicatur intercedere	38.c.to.3
Moram si creditor fecerit, vtro minoris fuerit, condemnatio fiet	182.a.to.3	Mulier ius ciuile ignorare potest, ius gentium non item	175.f.t.2.357.c.t.4
ad Moram creādā plures interpellationes re- quiri	203.b.to.3	Mulier olim si vinum bibisset, repudio à viro se- parabatur	376.d.to.4
Mora quādo nec reo, nec fideiussori nocet	345. d.tom.2	Mulier nomine dotis omnibus præfertur credi- toribus	425.a.to.4
Moram esse culpam	179.d.to.3	Mulier à marito repudiata, an alteri nubere pos- sit	376.a.to.4. 143.b.to.5
Moram semper facere intelligitur fur in re fur- riua	182.b.to.3	Mulier post quinquennium adulterij accusari non potest	87.c.f.to.5
in Mora non est, qui offert	384.a.to.2	Mulier adultera in monasterium detrudēda	376. d.tom.4
ex Mora ius actoris non deterius fit	365.f.to.2	Mulier gyneciaria	133.c.to.4
pro Mora habetur aditio tardior	68.c.to.3	Mulier, nisi seipsam deferre, nō potest	26.b.t.4
Mora emendari potest	332.b.to.2	Mulieris véter per quinque inspicitur obstetri- ces	131.d.tom.1 Mulieri
Moram emendat oblatio pecuniæ	207.b.t.3		
Moræ emendationem iure non esse	358.c.to.2		
Mora quibus modis purgatur	365.a.to.2		
Moratoris vtilitatē estimari absurdū est	26.c.t.3		
Morbus fonticus litigatoris diem iudicij differt, etiam inuito iudice	298.a.to.5		

Index rerum & verb.

Mulieri ignorantia iuris ignoscitur	365. f. 366. a. t. 5	ad Munera ciuilia nominationes vt fieri debent	65. d. e. to. 4
in Mulierem an compromitti possit	327. d. to. 5	Munera ciuilia inter patrem & filium famil. sunt	indiuisa 56. b. to. 4
Mulieres honore & genere maritorum nobilitantur	85. d. to. 4	Munera ciuilia per ordinem pro fortunaru modo sustinenda sunt	87. a. b. to. 4
Mulieres arbitras esse posse, iudices non posse	327. d. to. m. 5	Munera ciuilia iterare, vel continuare nemo cogitur	67. c. to. 4
Mulieres a patrimonialibus muneribus non excusantur	109. a. b. r. 4	ad Munera ciuilia minores 25. annis vix admitti possunt	98. c. d. to. 4
Mulieres quot modis fiunt impudicæ	397. c. t. 4	Munera reip. quæ sunt	194. c. to. 2
Mulieres prægnantes neque torqueri, neque danari possunt	110. f. to. 1	Munera, quæ patrimonii utilitatis publicæ gratia indicuntur. ab omnibus subeunda sunt	87. b. to. m. 4
Mulieres extraneæ <i>ουρείσασται</i> dictæ, quæ sint	41. b. to. 5	Munera patrimoniorum mulieres etiam sustinere possunt	88. d. to. 4
de Mulierum luctu	143. b. to. 5	Munera ciuilia quemadmodum indicuntur	89. a. t. 4
Mulieres personalia quædam munera subire coguntur	100. d. to. 4	Munera corporalia, & pecuniaria quando remittuntur	87. c. to. 4
Mulieribus tutoris auctoritas necessaria	152. c. f. to. m. 5	Munerum feminarium est curia	86. b. to. 4
Mulieribus, quæ pro aliis intercesserunt, succurritur exceptionis, replicationis, & condictionis ope	35. f. to. 3	Munerum varia genera	194. f. to. 2
Mulieribus ⁹ lugentibus viros x. menses dati	228. c. r. 1	Munerum vacatione non habent infames	56. f. t. 4
de Mulieribus scenicis	397. c. to. 4	Munerum, seu honorum diuisio, & enumeratio & quid sit munus	96. b. to. 2
Mulionem mutationibus deputatum qui sollicitat, vel receptat, vt coercendus	308. a. t. 4	Munerum vacatio a principe est impetranda	57. b. t. 4
Muliones seruis vrbanis continentur	156. a. to. 1	Munerum sordidorum excusatio ad heredem transire non potest	96. a. to. 4
Muliones, & muli fiscales	53. b. to. 4	de Munerum excusationibus	92. b. t. 4
Mulomedicorum immunitates	111. c. to. 4	a Muneribus personalibus excusat ætas 70. ann.	56. c. to. 4
Multa minor ouis vnus olim fuit, hodie assium decem	263. c. to. 5	a Muneribus sordidis qui excusantur	95. c. to. 4
Multarum compendia sunt regalia	581. c. to. 4	a Muneribus ⁹ sordidis videntur illustres	97. a. t. 4
Mundus muliebris quis	50. c. to. 2	a Muneribus patrimonialibus qui excusantur, & qui non	87. f. to. 4
Mundus muliebris, & ornamentum muliebre differunt	50. c. d. to. 2	Muneribus publicis originis tantummodo, vel domicilij causa obligamur	84. c. to. 4
Mundus ab ornamentis separatur	158. a. to. 1	a Muneribus ciuilibus qui non excusantur	57. a. t. 4
Mundo muliebri quænam adnumerantur	237. c. t. 5	Muneribus ciuilibus functis quanto tempore vacatio conceditur	86. c. d. t. 4
Mundo muliebri legato quænam cedunt	157. c. t. 1	de Muneribus inter patrem & filium non continuandis, & eorum interuallis	85. f. to. 4
Municare, pro communicare	206. c. t. 5	de Muneribus, atque donis	134. c. to. 5
Municipalis ordo tormentis eximitur	217. b. t. 4	Murci qui sint, & vt multandi	395. f. 395. a. to. 5
Municipes quibus modis fiunt	85. a. to. 4	Murex, conchyliorum genus	134. d. t. 4
Municipes tria faciunt	82. c. to. 4	Muries quid, & ex quo fit	260. a. t. 4
Municipes qui proprie vocentur	95. d. c. to. 2	Murilegulo alterutro parente natus, deterioris parentis condicionem sequitur	136. d. c. t. 4
Municipes intelliguntur scire, quod sciant hi, quibus est summa reip. commissa	308. c. to. 5	Murileguli & conchylioleguli, idem	135. a. to. 4
Municipem origo proprie facit	95. c. to. 2	Murum examina inter segetum calamitates numerari	388. b. to. 5
Municipem & curialem p. eod. accipi	192. c. f. t. 5	Musarij qui, & eorum priuilegia	111. c. f. to. 4
Municipum titulus correctus	214. c. t. 5	Musica ars est ingenua, & liberalis	191. c. to. 2
Municipia & municipales cur heredes institui non possunt	80. c. to. 1	Musici a tutelis non excusantur	191. d. to. 2
Munis res, id est, communis	206. d. to. 5	Mutui definitio	19. c. to. 2
Munus quid sit	86. f. to. 4	Mutui notatio vera	282. d. to. 5
Munus personale non licet adærare	94. a. t. 4	Mutuum est iuris gentium	379. f. to. 2
Munus publicum, & ius ciuile, idem	194. d. to. 2	Mutuum esse contractum	107. f. to. 2
Muneris publici vacatio	91. d. to. 4	Mutuum quid a proprio differt	282. c. t. 5
Munere ciuili qui functus est, certi temporis vacationem habet	56. b. to. 4	Mutuum quid a commodato differt	22. a. t. 2
Munus cogendarum angariarum	89. a. t. 4	Mutuum quibus in rebus consistat, & quibus non	281. f. to. 5
Munus, donum, & Xenium differunt	135. a. to. 5	Mutuum non contrahitur alienæ pecuniæ datione	282. a. to. 5
Muneris iniuncti sumptus ad omnes pertinet collegas	159. c. to. 4		
Munera hamata, & viscata	257. a. to. 2		
ad Munera personalia qui, & quales sint nominandi	112. f. to. 4		

Index rerum & verb.

Mutuuum tacitum quid	18.d.to.4	gij casum non præstat	118.f.to.4
ex Mutuo debitæ pecuniæ periculum esse debitoris	174.c.to.3	Nauicularij, suscepta annona publica transuehenda, ex ea negotiari vetantur	125.a.t.4
Mutui dationes, vt hæc verba accipi debeant	40.c.f.tom.3	Nauiculariorum periculum ad totum eorū corpus pertinet, pro rata portione	130.d.t.4
Mutuuum conciliare solet consumptio bona fide facta	176.b.to.3, 154.c.t.3	de Nauiculariorum prædiis, & eorum omnibus rebus	126.b.to.4
Mutui non debentur vsuræ	188.f.to.5	Nauiculariorum certū fuit in vrbe corpus	124.d.tom.4
in Mutuo exigitur, vt quod datur, fiat accipientis	282.a.to.5	Nauiculariis qui quid deripuerint, vt puniendi	125 b.tom.4
in Mutuo non res eadē, sed eiusdem generis reddi debet	283.a.to.5	Nauis quæ sint partes	123.c.to.2
Mutus, & surdus re, literis, & consensu obligari possunt, verbis non item	309.c.to.2	Nauis vsusfructus quemadmodum extinguitur	64.c.tom.3
Mutus per se stipulationem contrahere non potest, per proprium seruum potest	309.c.t.2	Nauis annona publica onustæ qui priuatum onus imposuerit publicè puniendus	128.c.to.4
Murus emere & vendere potest, non autem furiosus	126.b.to.2	Nauem fluctibus vexaram leuis iactura defendit	119.b.tom.1
Mutus in testamento testis esse non potest	78.f.tom.1	Nauis amnicæ	143.f.to.4
Mutus an feudum retinere possit	551.c.to.4	Nauis maritimas priuatis habere licet	127.c.t.4
Murus & seruus vt seruos manumittere possunt	176.b.to.1	qui Nauis habere non possunt	146.a.to.5
Muti loco absentium habentur	17.d.t.1	de Nauibus non excusandis	127.d.to.4
Myrrina vasa	153.2	Nautibuli	409.d.to.5
N		Nauta oneris auersi actione tenetur	168.d.t.5
N Ancitor verbum quid significat	230.c.to.5	Nautæ ex recepto custodiæ plus tenentur, quàm depositarij	11.a.to.2
Nardus pisticus	164.d.to.3	de Nautis Tiberinis	152.c.to.4
Natales liberi	325.a.to.1	Nauticæ pecuniæ creditor periculum suscipit	208.f.to.5
Natalibus omnes liberti ipso iure restituntur	74.c.tom.4	Nauticæ leges	119.b.to.1
Natalibus restitutus nec obsequium, vel honorè debet	413.d.to.4	de Nautico sænore	429.c.to.4
Natalibus restituti meliorem sunt conditionem, quàm annulo donati	74.b.to.4	Nebuloni vix vnquam est sincera fides	136.c.t.3
de Natalibus restituendis	56.a.to.2	Necessitas, est vis voluntati contraria	190.d.t.3
Natus ex ingenuo & colono, vel ancilla, matris condicionem sequitur	205.c.to.4	Necessitas ius constituit	2.b.to.2
Nati non videntur, qui mortui nascuntur	171.f.tom.1	Necessitudinis ius est inæstimabile	184.c.t.3
Natorum & postumorum differentia	83.c.f.t.1	Nefandissimum caput quid	95.f.to.5
Naturæ causa certa, & perpetua est	259.c.to.5	Nefasti dies	132.b.to.1
Naturæ rerum nihil incertum est	37.a.to.1	Negligentia fœda, quæ	270.f.271.a.t.2
Naturæ & artis perelegas cõparatio	103.a.to.2	Negligentiam præstat possessor, cum quo actum est vindicatione	368.b.c.to.2
Naturæ nomine ius naturale, vel gentium intelligi	209.d.to.3	Negotiatio vœnalitiaria	40.d.to.1
Naturaliter quod fit, perpetuum esse videri	259.c.tom.5	Negotiationis compendium est extra emptionem, vel extra conductionem	189.c.to.3
Naucleros nullã vim oportet sustinere	124.c.t.4	Negotiatores imperatori deseruientes, à ciuilibus muneribus excusantur	93.b.c.t.4
Naufragium	83.c.to.3	Negotiatores nec ciuilem, nec armatam militiã habere possunt	273.b.c.to.4
Naufragij periculum solus agnoscat fiscus non possessores	129.c.to.4	Negotiatores ne mœdum excedant, episcopi curare debent	123.b.to.4
Naufragij periculum pertinet ad locatores	168.d.tom.5	Negotiatorum tria sunt onera	408.b.t.5
Naufragio facto contributio non fit	119.d.t.1	Negotium, do vt des, nomine caret	28.f.t.2
Naufragiorum ius	128.d.to.4	Negotium commune quibusdam absentibus agi potest &c.	273.c.to.1
Nauicularij, naucleri, nauarchi, nautici, exercitores nauium, idem sunt	129.c.to.4	in Negotium mittere quid sit	89.c.to.5
Nauicularius, qui vrbs annonam alio auertendo distrahit, capite damnandus	125.f.to.4	Negotiorum gestor dolum & omnem culpam præstat	103.c.to.1
Nauicularius qui publicas species vehit, naufragij casum non præstat		Negotiorum gestori minoris ætatis, in integrũ restitutio datur	107.d.to.1
		Negotiorum gestorum actio mutua vnde nascitur	9.a.to.2
		in tit. Digest. de Negotiis gestis duo emendantur loci	319.a.to.5
		Nemefiaci	271.b.to.5
		Nepos	

Index rerum & verb.

Nepos & filius in hereditatem concurrere non possunt	14.a.to.3	de Nouellarū Iustiniani interprete veteri	191.d.tom.5
Nepos iure civili exheredari potest	216.a.to.2	Nouellarum titulorum nouus index	331.d.to.4
Nepori bonor. posses. vnde liberi, datur	83.d.t.5	de Nouellis Leonis philosophi, & ad eandem emendationes quædam	435.c.&f.to.5
Nepotes nomine liberorum comprehendendi	324.c.tom.1	Nouerca quæ causa habetur loco parentis	202.b.tom.5
Nepotum appellatione an contineantur pronepotes	316.a.to.1	Nox naturalis quot horis constat	221.c.to.1
Nepotes sui patris loco æquum est succedere	92.d.tom.1	Noxa caput sequitur	135.a.to.1
Nexus	254.d.to.5	Noxæ deditum seruū inuito domino manumitti	319.c.to.5
Nicæa, Bythyniæ metropolis	208.b.t.4	Nubentes citra parentum consensum an exheredari possint	368.c.to.4
Niconis nomen restitutum	8.d.to.5	Nubentium secundo successores	340.c.to.4
de nobilitate, & adoptionib. cōsultatio	328.d.t.1	Numerarij officiales	40.d.to.4
Nocentem qui absoluert pecunia iudex, vt puniendus	202.f.to.1	Numerarij quid à tabulariis distat	119.c.to.4
Nocere, & non prodesse diuersa sunt	123.a.to.5	Numerariorum officium	301.c.to.4
Nolle est huius, qui potest velle	385.c.t.5	Numerarij, qui sunt in officio præsidum, & consularium, condicionales sunt	300.d.t.4
Nolle, & non velle diuersa sunt	123.a.to.5	Numerarij, qui rectoribus parent, triennales sunt	303.d.tom.4
Nominationem ad munera ciuilia duumiri faciunt	55.b.to.4	Numerarij ne rusticos ad obsequiū vocent	184.c.d.tom.4
Nominationem oportet cōfirmari iudicio præsidum	55.c.to.4	Numeri, Pythagorei quam vim habeant	172.c.t.1
Nominationes ad munera ciuilia vt fieri debent	65.c.tom.4	Numerorum notæ emendatæ	24.a.to.5
Nominationū forma vacillare nō debet	65.d.t.4	Numerosus quid	1.b.to.1
Nominator & fideiussor quid distent	158.b.t.4	Numismatum veterum potestas	141.f.142.a.t.4
Nominatores. i. iudices	139.a.t.5	Numulario non ex fide versanti pecuniam manus amputandæ	153.f.to.5
de Nominatorum periculo	157.a.to.4	Nūmus vnus veditiois nō est pretiū	302.c.t.2
Nomen adire	157.c.to.5	Nummi, iura non sunt	13.d.to.1
Nomen proprium rebus singulis adiiciendum	359.b.tom.2	Nummos aureos, vel argenteos qui adulterauit, lege Cornelia tenetur	210.b.to.1
Nomen falsum qui sibi imposuerit, lege Cornelia coercendus	212.b.to.1	Nundinaræ epulæ	89.c.d.to.5
Nominis loco est demonstratio certa	76.b.to.3	Nundinarum definitio & earum ius	97.c.t.2
Nominis error non nocet	335.e.f.t.2	Nuntiatio operis noui statim vim suam exercet, & inhihet opus	217.c.f.to.3
Nomina in iure alia sunt naturalia, alia ciuilia	168.d.tom.3	Nuntiatio operis noui possessori aduersus possessorem non permittitur	218.a.to.3
Nomina pleræque etymologiæ non habent proprietatem	282.c.to.5	de Nuntiatione operis noui	61.a.b.t.2
Notæ literarum singularium Romanorum antiquorum	314.c.t.5	Nuntius fungitur epistolæ vice	105.a.to.2
Notæ, non sunt literæ, sed quædam dictionum compendia	53.a.to.5	Nuptiæ fiunt inter absentes	34.b.to.2
Notarij cur ita dicantur	314.d.to.5	Nuptiæ nudo consensu constituuntur, & hypothecis comparantur	ibidem
Notarij secretorum	227.c.to.4	Nuptiæ iustæ inter quos contrahi nequeunt	374.f.to.5
Notati & famosi quid inter se discrepent	215.a.b.tom.4	Nuptiæ iniustæ quæ sint	54.c.to.5
Nothorum definitio	106.b.to.5	Nuptiæ collatæ quæ sint	267.c.to.5
Nothorū nomē Latine exprimi nequit	358.d.t.4	Nuptiarum definitio	34.b.to.2
Nothi, filij spurij, aut vulgò quæsi nō sunt	106.b.tom.1	Nuptiarum vinculum, est arra	268.d.to.5
Nothorum & spuriorum discrimen	358.d.to.4	Nuptiarum tria viria	136.d.c.to.5
Nothi quid iuris habēt in parētū bonis	106.b.t.5	de Nuptiarum ritu conleaturæ quædā	417.a.to.5
Nothos hodie nullos esse	106.f.to.5	Nuptiæ secundæ dupliciter dicuntur	384.b.to.4
Nothoria quid	20.a.b.53.b.to.5	Nuptiarum secundarum multandarum rationes	382.d.to.4
Nouatio quid, & vt fit	193.d.to.1.124.b.350.c.t.2	Nuptias secundas permisit potius, quàm probauit ecclesia	341.c.to.4
Nouatio, ciuilis est solutio	42.a.to.1	Nuptiæ secundæ vt solui possunt	375.a.to.4
de Nouationibus, & delegationibus	80.a.to.2	de Nuptiis secundis	373.c.to.4
Nouellæ cōstitutiones cur sic appellatæ, & quādo editæ	331.a.b.to.4	Nuptiæ furtiue, & clādestinæ dānantur	136.d.t.5
Nouellarum sententiæ in Pandectas à Triboniano relatæ	1.c.to.1	Nuptiæ pæna constringi non possunt	371.d.t.2
		Nuptiæ inceptæ sunt, quæ natura prohibitæ sunt	357.b.tom.4

Index rerum & verb.

Nuptiarum incestarum indulgentia	448.f.to.4	Obligatio verborum per p̄ocuratorem nō ac-	
Nuptias incestas bruta quædam abhorrere	357.b.tom.4	quiritur	121.d.to.5
Nuptiarum incestarum quæ sit p̄cna	357.c.f.t.4	Obligatio literarum	39.b.t.1
Nuptias incestas contrahentium bona sunt fisci	581.e.tom.4	Obligatio quot modis contrahitur	117.a.t.2
de Nuptiis incestis	185.c.t.5	Obligatio omnis p̄to contractu	2.c.to.1
Nuptias illicitas clam contrahere, grauius est, quàm palam	337.c.to.4	Obligatio quot modis differtur	353.b.t.2.356.d.tom.5
Nuptias alienę vxoris appetere, turpe	221.a.to.2	Obligatio ex die differri potest, ex die finiri non potest	350.b.to.2
Nuptias facit maritalis honor, & affectio	373.c.tom.4	Obligatio proprię actionem parit	386.b.t.2
Nuptias non contrahunt illustres viri sine dotabilibus instrumentis	374.a.t.4	Obligationem fideiussoriam non tolli, si debitor heres extiterit fideiussor	373.d.t.5
Nuptiæ fieri palam, teste populo, debent	136.d.t.5	Obligatio vt inter fideiussores diuiditur	115.b.t.1
Nuptias inter seruos & seruas non esse, sed contubernium	375.c.to.4	Obligationis alternę, & generalis differētia	122.b.tom.2
in Nuptiis ius gētiū potissimū spectari	375.d.t.4	Obligationis inutilis est, inutilis adiectio, non contra	349.b.to.2
de Nuptiis contra mandata contractis	8.b.to.5	Obligationes, quæ ex delicto nascuntur	43.c.t.1
de Nuptiis parentum iniussu contractis	54.c.t.5	Obligatio ex testamento, ciuilis est	372.c.to.5
de Nuptiis Nouella Const.	411.c.to.4	Obligatio, quæ à defuncto, vel in defunctū cœpit, inter heredes necessariō diuiditur	124.c.tom.2
Nuptiarum alienarum sollicitatores extra ordinem puniuntur	184.b.to.1	Obligatio, quæ in defunctū cœpit, in omnes heredes pro sua portione cōpetit	349.f.350.a.t.2
de Nuptiarum iure	127.d.to.1	Obligatio per quas personas nobis acquiritur	41.f.to.1. & quibus modis tollitur
de Nuptiarum solutione	375.d.t.4	Obligatio non acquiritur, sed actio crediti	17.c.tom.1
Nuptialia lucra quomodo parēs alienare potest	378.a.to.4	Obligatio personalis diuiditur, prædiorum non item	28.a.to.4
de Nuptialibus lucris Nouel. Const.	426.b.to.4	Obligationem esse nullam, quæ non obstringit necessitate	78.c.to.2
Nupta, vox ambigua	319.a.to.1	Obligationē qualemcunque per filiumf. adquiri patri, & in atomo	210.a.to.3
Nurus cur non dicitur materfamilias	223.b.to.2	Obligatio ambulatoria	40.d.to.1
Nurus significatio, est voluntatis	310.b.to.2	de Obligationum nouationibus	80.a.to.2
Nuru solo p̄teraque consistunt	310.c.to.2	Obligationis confusionem duobus modis fieri	211.b.tom.3
Nyctostrategus, vel nycteparchus quis, & quod eius officium	359.c.to.4	Obligatio mutua ex contractu nascitur	121.d.t.5
Nymphæ, ædes sunt publicæ, in quibus celebratur nuptiæ	164.d.to.4	Obligatione generali quæ cōtineantur	192.c.t.1
O		Obligatio ex delicto cū capite abulat	163.d.c.t.3
O asis, insula culicibus, & muscis, mortis causam hominibus adferentibus, infesta	185.a.tom.5	Obligationes quasi ex delicto	46.c.to.1
Oases duas fuisse	185.a.b.to.5	Obligationibus quotiēs dies nō apponitur, die præsentī debetur	343.a.to.2
Ob, pro ad, & pro circum	155.b.t.5	Obligationis fideiussorię separandę ab obligatione pignoris nulla ratio	133.d.to.3
Obba, vel obua, quid	262.c.t.5	Obligationis fideiussorię consumptio, argumentum est cōsumptę naturalis obligationis	210.c.to.3
Oblatio répore & opportuno loco facta, quos habet effectus	207.b.to.3	Obligationis exequēde quatuor species	366.d.t.2
Oblatio sola vsurarum cursum nunquam impedit	381.a.to.2	Obligationis vtilis pars per inutilem non vitatur	37.e.to.3
Oblatio eas sistit vsuras, quæ ex mora currunt, non ex stipulatione	384.a.to.2	Oblationis nudę qui sint effectus	358.d.to.2
Oblatiuum aurum	220.b.to.4	Obligatio principalis non tollit fideiussoriam	373.c.to.5
Obligationis elegans definitio	78.c.to.2	Obligatio ex condicionali contractu non nascitur antequam extiterit condicio	196.a.t.3
Obligationis & liberationis eadē est origo	311.c.tom.2	Obligationē perpetuat culpa debitoris	398.c.t.2
Obligationis quatuor species, & quibus modis ipsa contrahitur	35.d.c. & de verb.obl.36.a.t.1	Obligationes inter res numeratur incertas	359.c.tom.2
Obligationis duo genera, & eorum ex adiunctis & causis explicatio	136.a.to.3	Obligatio ex persuasione non nascitur, nisi dolus malus interuenerit	36.c.to.3
Obligatio hoc solo verbo (spondeo) cōtrahitur	37.b.to.1	Obligatio peculiaris sequitur peculiū	211.f.to.3
Obligationis verborum tres sunt modi, liberationis vnus	123.d.to.2	Obligatio-	
Obligatio verborum nobis per seruum acquiri potest	121.c.to.5		

Index rerum & verb.

Obligationum plures causæ diuersæ aliquando vna tolluntur obligatione	141.f.to.3	occupâtes, vel obſignâtes, vt puniendi	198.a.t.1
Obligatio dotis eſſe videtur in peculio filij	167.b.tom.3	Officialium filij ſequuntur militiam patris	299.d.c.tom.4
Obligationem rei mora producit, atque perpetuat	331.a.to.2	Officium. i. <i>ἐπιπέρα</i>	91.f.to.5
Obligatio naturalis duplex	386.c.to.2	Officium rationale	35.c.to.4
Obligatio ſi naturaliter ſit indiuidua, ſinguli in ſolidum tenentur	312.f.to.2	Officium publicum cuiquam damno, vel compendio eſſe non debet	112.f.t.3
Obligationis naturalis tres effectus	211.a.t.3	Officium magiſterix poteltatis	312.d.to.4
Obligatione naturali nõ tenetur pupill ^o	43.a.t.1	Officium ſuum nemini debet eſſe dānoſum	160.d.tom.3
Obligatio principalis vt ſoluitur	105.c.t.2	Officia cohortalia	42.d.to.4
Obligatio omnis ſoluitur per acceptilationem	80.c.to.2	Officia palatina	42.a.to.4
Obligatio quot modis contrahitur, ac tollitur	103.b.to.2	Officia ſingula militix	250.a.t.4
Obligationis tollendæ modi	36.c.to.1	Officia rectorum prouincialium	314.c.to.4
Obligatio naturalis iuſto pacto tollitur	102.b.tom.1	Officiorum principes ne ruſticos ad obſequium vocent	184.c.d.to.4
Obligatione naturalem, & perſonale confuſione tolli, pigneraticia non item	210.c.211.b.t.3	Officia in prouinciis erant perpetua	423.d.to.4
Obligatione principali extincta, hypothecaria non remanere	385.b.to.2	Officia ſeparari ab obſequiis	34.f.t.1
Obligatio maior tollit minorem	121.a.b.to.3	de iis, qui ex Officio, quod adminiſtrauerint, cõueniuntur	160.a.to.4
Obligatio acceptilatione, ſolutione, & nouatione finitur	311.c.350.b.c.t.2	Olle	271.a.to.5
Obligari poſſunt mutus, & ſurdus, re, literis, & conſenſu	309.c.t.2	Omittere & amittere quo diſcrepant	45.d.to.2
Obligari lege non tantum eum, qui contra, ſed & qui ſecũdum legis præceptũ facit	428.b.t.5	Omittendi & repudiandi diſcrimen	171.b.to.2
an Obligetur naturaliter ſeruus	176.f.t.5	Omittere, eſt tempore excludi	421.c.to.5
Obligans ſe pro alio, ac dicens fideiubeo, fideiuſſor eſt	115.b.to.1	Omittere. i. ſilentio exheredare	19.d.t.1
Obryza. i. ſolidi aurei	142.d.t.4	Omittere actionem quid ſit	174.c.to.2
Obryza quot conſtat vnciis	131.c.t.4	Onus auertere quid	169.b.to.5
Obſcurum & ambiguum quo differũt	126.d.t.2	Oneris auerſi actio	168.d.t.5
Obſequium ruſticani nullum præſtent	184.a.t.4	Oneri publico ſarcinam priuatam ne quis imponat	128.c.t.4
Obſides teſtamentũ facere nõ poſſunt	208.a.t.2	Onera tria curationum	188.d.t.2
Obſignatio ſolemnis vt fieri debet	207.c.d.t.3	Opera imperfecta pro nihilo computatur	347.c.tom.2
Obſtetrici, quæ partum alienũ attulit, vt ſupponi poſſit, ſummo ſupplicio eſt afficienda	131.d.t.1	Opera publica	97.d.t.2
Obſtetrices quinque ſunt adhibendæ ad ventrẽ mulieris inſpiciendum	131.d.to.1	Operæ libertorum	57.c.t.2
Obſtetrices antiquos non habuiſſe, & cur	433.a.tom.5	Operæ per legatum data morte legatarij non finiuntur	48.d.to.2
Obſtetrices medicæ	131.c.to.1	Operam dare cur dicantur iudices	120.b.t.5
de Obſtetricibus quædam	433.a.to.5	Operæ liberi hominis legari poſſunt	48.c.to.2
Obuaricator quis	219.c.to.5	Operarũ officialiũ, & fabriliũ, differẽtia	426.a.t.5
Occidere propriè, eſt gladio	210.c.d.to.5	Operas ſerui locare aliud eſt, aliud ex operis ſerui mercedem capere	356.b.to.5
Occiſus quot modis dicatur	143.c.to.1	Operæ ſeruorum officiales adrogatione percũt	34.d.to.1
Occiſo ſuis manib ^o domino, de eius familia queſtio non eſt habenda	143.d.to.1	Operæ ſeruorum vſumfructum imitãtur, & eo plurimum diſtant	13.f.t.2. ad vſum magis, quã ad vſumfructum accedunt
Odoacer tyrannus Occidẽtis imperium inuaſit, Zenone imperante	63.b.to.5	Operarum præbitio à prouincialibus non expectanda	44.c.to.4
Oeconomia eſt monarchia quædam	223.c.to.2	Operas alienas promitti	120.f.t.5
Oeconomus eccleſiæ quales eſſe oportet	344.c.tom.4	Operis noui nuntiatio	61.a.b.to.2
Officiales præſidum pœnæ ſpecie in curiam non damnantur	63.f.to.4	Operis noui nunt. vt ſit morib ^o Gallix	217.b.t.3
Officiales præſidibus longè ſunt inferiores	91.c.f.tom.5	Operæ, Gallicè, coruceæ	44.c.to.4
Officiales numerarij	40.d.t.4	Operarij Cyziceni	165.d.&f.t.4
Officiales ſine auctoritate alicuius iudicati bona		Opinatores, & eorum officium	35.f.36.a.to.4
		Opinatorum munus	283.c.289.b.to.4
		Opinio heredis opinionem defuncti non excludit	206.f.to.5
		Oportet verbum tam præſens, quàm futurum tẽpus ſignificat	351.a.to.4
		Oportet præſens tempus ſignificat	42.c.to.1
		Oppida, quæ conſilium publicum, & magiſtratum ſuum nõ habent, eſſe præfecturas	273.c.t.5

Index rerum & verb.

Oppida multantur auri 30. libris	591. b. to. 4	vel exceptionē iure legitimo non parit	102. e. tom. 2
Optio quis dicatur, & vt creetur	7. c. f. r. 4. 148. d. tom. 5	Pactum quo pacto à cōtractu separatur	33. e. t. 5
Optiones dicuntur auxilia fœderatorū	36. d. r. 4	Pacti, atque stipulationis discrimē	31. d. 120. e. t. 2
Optio, est erogator militaris annonæ	41. b. to. 4	Pacti, & constituti differentia	117. e. to. 2
Optiones. i. carceribus præpositi	87. b. t. 2	Pactum quid à transactione distet	101. d. t. 1
Optio militum quo fungitur officio	443. c. t. 4	Pactum genus est, transactio species	8. a. t. 2
Optioni iungitur actuarius	41. b. to. 4	Pactum neque nomen neque causam habet	33. e. tom. 5
Optionum, inter milites, inferior est gradus	144 a. to. 5	Pactum legitimum contractus non est	108. a. t. 2
Optio, actus est legitimus	49. b. to. 2	Pactum iuri præstat	359. c. to. 5
Orationum duarum contrariarum non semper vna est falsa, altera vera	104. b. to. 5	Pactum qua ratione dicitur vulgare	91. f. t. 5
Oratores donum, & munus capere prohibentur	135 a. to. 5	Partum perfectum & legitimum mēse septimo nasci	232. f. to. 1
Oratorum grex	101. a. t. 5	Pactum diuisionis bonorum plerunque fit trāfactionis causa	125. c. to. 2
Orbus decessisse non videtur, qui prægnantem reliquit vxorem	187. b. to. 2	Pactum quando fit in personam, & quando in rem	112. c. to. 2
Orcinus libertus	223. b. c. to. 3	Pactum in personam ad aliū non pertinet, quia nec ad heredem	119. c. d. t. 2
Orcinus familiæ libertus	66. b. to. 5	Pactum post rem iudicatam an seruari oporteat	102. b. to. 1
de Orcinis libertis	55. f. to. 5	Pactum mala fide factum, irritum fieri	171. e. t. 1
Orcinæ scrobes	223. c. to. 3	Partum efficere non videtur venter abortus vel abactus	173. b. to. 1
Ordo, est merum ius	475. c. to. 4	Pactum adiectum mandato obligat	194. c. to. 3
Ordinis ambitiosa decreta reprobantur	92. a. t. 4	Pactum adiectum emptioni obligat ex continēti stipulationi adiectum non item	242. c. t. 5
Originales, vel originarij, qui sint	82. c. to. 4	Pactum venditoris hereditatis an emptori nocet	134. b. to. 1
Originarij ad ciuilia munera vocantur	82. d. r. 4	Pactum alio pacto dissoluitur	274. a. t. 1
Origo municipes facit	85. a. to. 4	Pactum commissoriæ legis	560. f. to. 4.
Originis nomine quæ contineantur	82. c. to. 4	Pactū quando feudi successioni non obstat	558. c. to. 4
Originis ius non mutatur	83. b. to. 4	Pactum tutoris pupillo prodest	124. a. t. 2
Origine propria neminem posse sua eximi voluntate	83. a. to. 4	Pactum donandi causa factum, ex mera liberalitate constat	128. e. to. 2
Ornamentum. i. sacrum ærarium	54 b. to. 4	Pacti conuenti quæ sint vires	33. e. to. 5
Ornamentorum nomine quæ veniant	237. d. t. 5	ex Pacto datur exceptio, vel replicatio, & formatur actio contractus	8. b. to. 2
Ornamenta consularia	221. d. to. 4	Pacta exceptiones pariunt	107. d. to. 2
Ornamenta muliebria, & ornamenta virilia	50. c. d. to. 2	Pactum transactionis non tollitur exactio iudicati	274. c. to. 1
Ornamentis legatis quæ cadunt	157. f. to. 1	Pactum nō tollitur actio, nisi Aquiliana subiciatur stipulatio, & acceptilatio	133. f. to. 2
Ornatus & cultus differunt	158 a. to. 1	Pactum posteriore superius eliditur	101. e
Orphanotrophia	350. e. t. 4	Pactum quomodo rescisso, pœna ex stipulatu repeti potest	101. e. to. 1
Orphanotrophio priuilegia concessa	8. d. to. 5	Pactum fieri potest, & testamento	127. b. c. to. 2
Ostuarium	255. c. to. 5	Pactum solo actio non tollitur	101 f. t. 1
Ostarius textor	201. a. to. 5	Pacti solatium quid sit	316. a. to. 5
Ouibus legatis agni non continentur	156. b. to. 1	Pacta sunt conuentiones	104 d. t. 2
P		Pacta omnia sunt iuris gentium	106. e. to. 2
P acifici contra bonos mores non possumus	274. b. to. 1	Pacta & pactiones cōtractus nusquam appellantur	103. d. to. 2
Pacifici de iudicato decidendi causa non possumus	115. a. to. 1	Pacta non fiunt verbis solemnibus	309 a. t. 2
Pacificendi inter absentes modi	105. a. t. 2	Pacta ab inuitis contra leges facta, vim nullam habere	271. c. to. 1
Pactio, & pactum nihil differunt	135. a. t. 5	Pacta naturali & prætorio iure seruantur	102 c. 112. d. tom. 2
Pactiones, quæ contractibus apponuntur, plerunque sunt superuacaneæ	286. e. t. 1	Pacta, quæ consensu contrahuntur, interroganti si quis aduat, sunt ad agēdum vilia	310. d. t. 2
Pactiones, quæ seruorum venditionibus adiici solent	27. f. to. 2	Pacta cur iuri antecellere dicantur	102. e. to. 2
Pactione nuda non transfertur dominium	174. c. tom. 3	Pacta	
Pactio commissoria	501. b. to. 4		
Pacti traditur definitio duplex, & eiusdem etymon	98. a. 103. c. t. 2		
Pactum tria significat	112. c. to. 2		
Pactum, pactionem, depectionem, placitum, & conuentum, idem esse	103. d. to. 2		
Pactum obligationem, liberationem, actionem,			

Index rerum & verb.

Pacta inter absentes, & à mutis & surdis rectè fiunt	38.d.to.1	Panes gradiles	45.c.t.4
Pacta donandi causa, nisi de re certa, non fiunt	128.c.tom.2	Pāmetabolorum hominum genere nihil fraudulenti- us, nihil iniquius	239.b.to.5
Pacta hypothecarum, & pignorum	29.c.to.2	Pantapota	ibidem
Pacta in tem quibus profunt	118.d.to.2	Papinianus iuriscultus Seueri Imp. magister libellorum	148.d.t.5
Pacta, quæ post emptionem ex interuallo fiunt, adiiciunt aliquid emptioni, vel detrahunt	359. a.tom.5	Papiniani obscura valde quædam explicatur ra- tio	352.c.t.5
Pactorum stipulatio cur non sit vna	334.c.t.2	Papinianum aliquando variasse, & sententiam mutasse	47.f.to.5
Pacta nuda quæ sint	103.d.to.2	Parabaptismata Donatistarum dānata	389.b.t.4
Pacta cur nuda, aut conuenta appellentur	103.d. tom.2	Parabolani quales in ecclesia ministri	344.a.t.4
Pactum nudum de vsuris præstandis impositum, nullius est momenti	123.d.t.1	Parafredi	304.d.to.4
ex Pacto nudo non nascitur actio	274.c.t.1	Paragadarum vsus priuatis interdictus	137.c.t.4
ex Pacto nudo actio non datur	123.d.to.1	Parangarij	95.d.to.4
Pactis nudis rerum dominia non transferuntur	262.c.tom.2	Parangariarum præstationes sunt regales	581.c. tom.4
de Pacto nudo	268.b.tom.5	à Parangariis expeditionis tempore excusari ne- minem	97.c.to.4
Pacta dotalia	34.c.tom.2	de Parangariis, & angariis	304.b.t.4
de Pactis dotalibus, consultatio	318.c.to.1	Parapherna ob ciuile munus, vel honorem ma- riti non tenentur	56.c.to.4
Pactis omnibus stipulatio subiici debet	129.c.t.1	Parapsides inter vasa numerantur	237.b.c.t.5
Pactis leges mutari non possunt	103.a.to.2	Paraueredi	95.d.t.4
Pactis priuatorum ius proprium lædi posse, ius alienum non item	129.a.b.t.2	Paraueredi quid à veredis distent	304.b.t.4
de Pactis titulus quid habeat ad fine cum titulis de in ius vocand. & edendo	248.f.t.5	Parentes & liberi aduersus se inuicem ad testi- monium non admittendi	200.b.to.1
de Pactis inter virum & vxorem	128.c.f.t.1	Parentis filii que legitimi faciendi verus ratio	374.f.to.5
ex Pactis iure ciuili non dātur actiones	109.c.t.3	Parentum loco quæ personæ habeantur in iure	202.b.c.to.5
in titulo de Pactis dotalibus quædam obseruata	276.f.tom.5	Parentibus iudicium operarum in liberos nō est	57.c.to.2
Pactum, inter Francos & Saxones sacramento super arma, vt eis mos erat iurantibus, firma- marum est	474.b.tom.4	Parentibus quæ obsequia præstanda	57.c.t.2
Pagenfes, seu <i>ρομῆται</i>	561.f.tom.4	Parhippus	397.d.to.5
Palatia in ciuitatibus consuetis sunt regalia	581. c.tom.4	Parentiæ verbum restitutum	6.c.t.5
Palatia ne priuatorum vsibus deseruiant	213.b.c. tom.4	Paries communis vt ædificari debet	195.d.t.1
Palatini officiales	42.c.to.4	Paries cæcus, quis	19.b.c.to.5
Palatini in litibus non respōdeant vrbi præfecto	261.d.to.4	Parietibus riuum vsusfructuarius imponere nō potest	21.c.to.5
Palatinorum nomē generale, eorum genera, of- ficia, & priuilegia	257.d.c.to.4	Parietes partes non sunt ædificij	123.c.to.2
Palatinorum dignitas, & priuilegia	266.c.t.4	Parricidæ lege Pompeia coërcendi	88.b.t.2
Palatinorum omnium castrense peculium	269.a. tom.4	Parricidium, homicidij species atrocior	88.b.t.2
Palatinorum cœtui ne quis societur sine adno- tatione principis	260.c.t.4	Parricidium in quas personas committi dicitur, & vt punierur	209.c.t.1
Paludes	54.c.d.t.3	Pars non est genus	353.a.to.5
Pancarpus	428.c.to.4	Pars fundi quælibet, fundus est	279.d.t.2
Pandectæ quid sit	79.b.t.2	in Partis nomine nullum est orationis compen- dium	353.b.to.5
Pandectæ quando confectæ	2.a.to.1	Partes pro diuiso, & partes pro indiuiso, quæ sint	347.b.to.2
Pandectarum etymon, & partes.	1.c.to.2	Pars pro diuiso certa est, pro indiuiso incerta	282.b.to.2.96.b.t.3
Pandectarum imperfectarum iudicium	137.d.t.5	Partes pro titulis	1.d.t.2
in Pandectis nullos esse generales titulos	164.f.t.5	Parthicarum imperatori deseruientes, à muneribus ciuilibus excusantur	93.b.c.t.4
Pandectæ Florētinae mutilæ sunt verborum de- fectione	238.f.239.a.tom.5	Partus mense septimo editi, maturi videtur	172. c.d.tom.1
Pandectarum Florentinarum lectio quibusdam in locis confirmatur	37.d.76.c.258.d.t.5	Partus, qui membrorum humanorum amplia- uit, matri prodest	172.c.t.1
Panescij tria genera	95.c.d.tom.4	Partus suppositi quæstio morte non finitur	8.b. tom.4
Panes ciuiles scholis à Cōstantino dati	151.c.t.4	Partus vsucapi non potest	267.a.to.2

Index rerum & verb.

Partus est liber, si mater libera conceperit, licet ancilla pepererit	130. c. to. 1	de Patria potestate	133. f. to. 5
Partus ancillæ furtivæ an vñcupari possit	267. a. tom. 2	Patriarcha, & Archiepiscopus, idem	356. a. t. 4
in Partu ancillæ vñcupatio necessaria	264. c. to. 2	Patriciatus	5. c. to. 1
Paruuli dicuntur esse intra 25. ætatis annum	200. d. tom. 4	Patriciatus dignitas patriam soluit potestatem	223. a. to. 4
de Pascuis publicis, vel priuatis	194. c. to. 4	Patrimonium est ciuile nomen	168. d. t. 3
Passerum agmina inter segetum calamitates numerari	388. b. t. 5	Patrimonium aliud priuatum, aliud sacrum	195. b. tom. 4
Pater & filius vnum, & ambo quasi vnus	362. c. tom. 5	Patrimonij diuisio inter liberos fit quacunque scriptura	371. c. d. to. 4
quod scit Pater, filius scire non videtur	345. a. t. 5	Patrimonium quid à matrimonio discrepet	10. a. tom. 1
Pater non tenetur ex pœnali causa	167. f. to. 5	Patrimonialia principis	155. b. t. 4
Pater tenetur post cõdemnationem mortuo, aut viuo filio, vel post litis contestationem, mortuo filio	167. f. t. 5	Patrocinij gratia quod possidetur, verè nõ possidetur	37. c. to. 4
Pater pro emãcipatis filiis non tenetur	107. c. t. 4	ius Patronatus est inæstimabile	184. c. to. 3
Pater ex filij cõtractibus tenetur de peculio	345. c. tom. 2	Patronatus ius minima capitis minutione non perit	71. a. to. 1
Pater filium, indẽnatum quem in potestate habet, interficere non potest	86. f. to. 5	Patronatus iura per excellentiam appellari iura successionum in bonis liberti, &c.	344. f. t. 5
Pater caprus ab hostibus, desinit habere filios in potestate: reuersus, sua iura recipit	131. f. t. 1	de Patronatus iure	401. d. to. 4. 250. f. to. 5
Pater, qui filiam prostituit, patriam amittit potestatem	152. c. t. 4	Patronus & patrona differunt	97. b. t. 1
Pater filium in priuatis negotiis iudicem habere potest	23. b. t. 3	Patronus etiam is est, qui ex causa fideicommissi manumisit	82. c. t. 4
Patris scientia non nocet filio	345. a. to. 5	in Patroni fraudem quid factum sit	58. c. t. 2
Patris culpa filia non nocet	425. c. t. 4	Patronus fisci	23. c. t. 4
Patris taciturnitas, scientia, patientia, non obligat eum in solidum	110. b. to. 3	Pauperes ab accusationibus repelli	435. b. t. 5
Patris casus aut morbus filio non præstat personalium munerum excusationem	99. d. t. 4	Pauperiem si quadrupes fecerit	113. a. to. 1
Patris fraudẽ coargui, non est honestum, ne post mortem quidem	332. b. t. 1	Paupertas extrema munerum ciuilium vacationem præstat	100. c. t. 4
Patri filiũ qualiter olim vèdere licebat	180. a. t. 1	Paupertati vicina mediocritas	185. a. t. 3
Patri præterito quẽadmodum subueniatur	182. f. tom. 5	Paupertatem qui simulat, succisis vitibus, vel arboribus, quò declinet fidem censuum, vt puniendus	186. c. t. 4
Patrem in feudo filij non succedere	567. b. t. 4	Pax est iuris gentium	106. c. to. 2
Pater ciuitatis	90. d. to. 4	Pacis etymon	103. c. to. 2
Patres ciuiratum quarum rerum curam habent	418. a. to. 4	Pax pactioibus conficitur	103. c. to. 2
Paterna paternis, materna maternis deferri	417. c. tom. 4	de Pace tenenda cõstitutio Friderici	582. e. & 589. c. tom. 4
Paterna & materna bona	287. c. t. 1	Pacis violatores vt puniendũ	583. c. t. 4
Patrisfamiliã gratius nomẽ, quàm domini	387. a. tom. 2	de Pacis violatoribus cõstitutio Friderici	587. b. tom. 4
Patrisfamiliã nomine in eadẽ familia vnus tantum appellari potest	223. c. t. 2	Peccatum omne, Stoicorum sententia, est actio	359. c. to. 2
Paterfamiliã, dominus, & heres qui discrepant	235. b. to. 5	Pecorum appellatione quæ contineantur	156. b. to. 1. 64. c. to. 3
Patria duplex	192. c. to. 2	Pecora pascẽdi causa parata, vt ex eis fructus capiatur	441. c. to. 4
Patriam qui vitant, sunt impij	82. b. t. 4	Pecuarij	126. b. t. 4
Patria est inæstimabilis	184. c. t. 3	Peculatus quid, & vt punitur	214. c. t. 189. a. t. 2
Patria carior esse debet, quàm nos ipsi	19. c. t. 4	Peculatus actio morte non finitur	8. b. t. 4
Patria potestas est iuris ciuilis	6. c. to. 1	Peculiaris obligationis onus sequi peculium vbiunque sit	211. d. to. 3
Patria potestas quibus modis tollitur	67. c. d. t. 1	Peculij nomen iuris intellectum habet	211. c. t. 3
Patria potestas captiuitate suspenditur potiùs, quàm soluitur	131. f. to. 1	Peculij nomen non modò emolumenta, sed etiã onera comprehendit	211. c. to. 3
Patriæ potestatis ius olim multiplex	180. a. to. 1	Peculij definitio, & eiusdem actio	24. f. to. 2
de Patriæ potestatis solutione const. Nouell. 45.	2. tom. 4	Peculium est naturale nomen	168. d. t. 3
		Peculium homini prorsus esse simile	212. d. t. 3
		Peculium aduentitium	133. d. c. t. 2
		Peculium, est veluti serui patrimonium	168. d. t. 3
		qui est in Peculio, vicarius dicitur, id est, serui seruus	168. c. t. 3
		Periculum	

Index rerum & verb.

Periculum qui adit magnum, magnum ferat lucrum	129. b. tom. 3	re non videatur	14. b. to. 5
Peculium filij in quo consistit	166. b. to. 3	si Peieratum sit per principem, ipse princeps est vindex: si per Deum, Deus	36. a. to. 5
Peculium qua ratione seruo, vel filio prælegari dicitur	92. d. to. 5	Πίστος, & πέρσιμος quid differunt	234. c. t. 1
Peculij onus qua via in legatarium transfertur	212. b. to. 3	Pelles, quibus inuoluuntur vestimenta, an in suppellectile sint	232. c. to. 5
Peculium vicarij est in ordinarij peculio, non contra	169. a. t. 3	Pelliones à muneribus ciuil. excusantur	111. b. 112. c. tom. 4
Peculium paganū iure antiquo in bonis est patris	16. f. to. 1	Pelues in suppellectile esse dicuntur	237. a. t. 5
Peculium prælegari posse	23. f. to. 1	Penaria cella, non penuria	245. b. t. 5
Peculium castrense quid sit	95. c. to. 2	Pésationem tacitam fieri ratione doli exceptionis, quid sit in l. vnum ex familia de leg. ij. 367. c. tom. 5	
Peculium castrense in quo consistit	139. b. t. 1	Pensio quibus de rebus dici solet	93. c. t. 5
Peculium castrele, & præfectianorum	279. d. t. 4	Pentelores paragaudæ	137. c. t. 4
Peculium castrense filij proprium est iure pleno	280. b. to. 4	Penula quod vestimenti genus	313. d. t. 5
Peculium castrense filiofamilias mortuo, acquiritur patri	280. d. t. 4	Peræquatores qui sint, & eorum officium	186. a. tom. 4
Peculium castrense omnium palatinorum	269. a. tom. 4	Peræquatores à dominis deserta prædia aliis tradere solent	188. c. t. 4
Peculij actio ex maleficio non venit	182. d. t. 3	Peræquatores ob culpam vel gratiam damnati, fiunt infames	187. e. f. t. 4
Peculij actionem, viuo seruo, esse perpetuam, mortuo annalem	172. d. to. 3	Percipere & cogere verba quid propriè significent	284. c. t. 5
Peculij actio, quando est in potestate seruus, est perpetua	169. d. t. 3	Perduellionis, & maiestatis læsæ crimina quid distent	87. c. to. 2
de Peculio non tantum tenetur pater, vel dominus ex persona filii fam. vel serui, sed etiam de in rem conuerso	170. e. t. 3	Peregrinus quis dicatur	83. b. to. 1
de Peculio legato	49. f. t. 2	Peregrinus sit is, cui aqua & igni interdictum est	67. d. t. 1
Peculium quibus modis extinguitur	212. c. d. t. 3	Peregrini ius togæ non habent	208. b. t. 2
Pecunia non est hereditas, sed successio	13. d. t. 1	Peregrini & peregre dissident	19. f. to. a. to. 1
Pecunia ex re mea, an sit mea	11. a. b. t. 3	Perfectissimi qui sint	269. d. to. 4
Pecuniæ vna, & certa æstimatio est	25. a. t. 3	Perfidia vasallus amittit feudum	478. e. to. 4
Pecunia signata quæ dicatur	206. e. to. 3	Perfusoriæ assertiones	201. a. t. 2
Pecunia ærosâ quæ	207. b. tom. 3	Periculum ad debitorem pertinere, etiam sine pacto	174. b. t. 3
Pecunia credita olim stipulari licebat vsuram centesimam	388. a. to. 4	Periculum. i. index	117. a. to. 5
Pecunia nauticâ modum nõ habet vllum	189. d. tom. 3	Peristromata	238. b. t. 5
Pecuniæ nauticæ quodcumque accedit, nullum habet modum	129. b. t. 3	Periurium est plus quàm falsum, cuius tamẽ nullum legibus crimen proditum est, nulla accusatio, & nulla pœna	327. a. t. 5
Pecunia traiecitia quæ sit, ac de eiusdẽ iure	128. a. tom. 3	Permutatio est iuris gentium	379. f. t. 2
Pecuniæ traiecitiz an pœna peti possit	130. a. t. 3	Permutatio emptioni & venditioni similis, & quibus verbis fit	28. d. t. 2
Pecunia constituta	117. b. t. 1	in Permutatione apud maiores omne constituisse mercimonium	284. c. t. 5
de Pecuniæ constitutæ reis	345. a. t. 4	Perpetuum vt accipi debeat	259. c. to. 5
Pecuniæ reditus, est vsura	193. c. d. t. 3	Persecutio portionis debitæ liberis	331. f. t. 1
de Pecuniæ debitæ oblatione ac depositione consultatio	329. d. t. 1	Persecutor auri publici	120. e. t. 4
Pecuniæ publicæ decoctor vt puniendus	64. b. c. tom. 4	Personarum non spectatur numerus, sed ætas, & patrimonia	189. a. b. t. 2
Pecuniam otiosam negotiorum gestor pati non debet	103. e. t. 1	Personas, ex quarũ rostris aqua salite solet, Tullios, vel Silanos vocari	348. c. t. 5
Pecuniam scœnebreui qui ex publicis rationibus sumpserit, in quadruplum tenetur	14. c. t. 4	Pestibulæ quæ sint	409. c. d. t. 5
de Pecuniis ciuitatum	454. a. t. 4	Pestilens locus ex odore solo sæpe fit	409. d. t. 5
de Pecuniis repetundis	55. d. to. 1	Pestilis fundus quis	409. c. t. 5
Pedanei iudices	215. a. t. 1. 415. c. & d. to. 4	Petere. i. vindicare	283. d. to. 2
Pedaticæ	582. b. to. 4	plus Petitur quatuor modis	108. e. t. 1
Pedem struere	245. d. t. 5	plus Petere, vel minus petere quis dicatur	25. c. tom. 3
Pedules fasciæ	109. b. 237. b. t. 5	plus Petedi periculiũ incurrimus, & causam perdimus	274. e. to. 1
Peierate non videtur pupillus, quod sciens falle-		de plus Petitionibus	162. b. to. 5

Index rerum & verb.

de plus Petitionibus constitutiones Zenonis, & Iustiniani	300.c.t.5	Pignus quibus modis contrahitur	105.d.t.2
Peti extra ordinem quid sit	98.b.t.2	Pignus condicione pendente rectè contrahitur, nec inuito creditore solui potest	196.a.tom.3
in Petitionem hereditatis quid veniat	374.a.t.5	Pignus propriè possidet creditor, non debitor	123.c.tom.3
de Petitionibus bonorum sublatis	23.d.e.t.4	Pignus propriè, creditæ pecuniæ vinculum	268.d.tom.5
Petitionis formulæ astringitur iudex	354.a.t.2	Pignus debitor creditori vendere potest, fiducia non potest	122.d.t.1
Peritor si prouocet, fructus in causa depositi esse non possunt	218.e.t.1	Pignus cur creditor possidet	127.a.t.2
Peritoris & actoris definitio	161.d.t.5	Pignus venire in potestatem creditoris, hodie non est necesse	287.d.t.2
Petitori vt in hereditatis vindicatione, sic in singularum rerum vindicatione onus incumbit probandi	161.e.t.5	Pignus quomodo creditor distrahere potest	118.c.tom.1
D. Petrus, Apostolorum primicerius	227.c.t.4	Pignus debitor si subtrahit, tenetur furti	136.a.tom.1
Petri Pithei probitas, & eruditio	518.e.t.4	Pignus si minoris vèdiderit creditor, residui petitioni creditori superest	122.b.t.1
Petrus Pitheus, vir felicissimi, & accutissimi ingenij	135.c.t.5	Pignus est inutile, quod alij vendi nō potest	371.b.c.tom.5
Petrus Pitheus iurisconsultus vigilantissimus, & studiosissimus veri, & antiqui iuris	333.d.t.5	Pignus propter sortem chirographariam retineri potest, propter vsuras chirographarias non item	118.a.tom.5
Petri Pithei doctrina singularis, inuenta oppidò quàm vtilia, eiusque mira sedulitas	312.e.321.b.c.tom.5	Pignus idem si duobus fuerit oblatū, quid iuris	123.b.tom.1
Petrus Pitheus de iuris prudentia optimè meritus	406.b.tom.4	Pignus quibus modis soluitur	30.e.tom.2
Phiala vasis potiùs, quàm poculi genus	261.e.t.5	Pignus ipso iure redditio resoluit	41.e.tom.3
Philanthropum	269.c.tom.5	Pignus à debitore subreptum, vsucapi potest, hypotheca non item	267.a.t.2
Philosophia vniuersa tantùm præcepta regendæ reip. docet, non attingit singula quæque	89.tom.3	Pignoris causam non perimit vsucapio	221.e.t.3
Philosophiæ præceptorū immunitates	103.b.t.4	Pignoris remissio à muliere facta	294.b.t.1
Philosophia à muneribus patrimonialibus non excusat	88.a.t.4	Pignoris possessio sola transit in creditorem	501.c.tom.4
Philosophi quàm sint rari	192.d.t.2	Pignoris possessionem habet creditor	284.a.t.2
Philosophi munerum ciuil. vacationem non habent	102.d.t.4	Pignoris specialis maior est vis, quàm generalis	438.f.t.5
Philosophorum immunitates	192.f.t.2	Pignoris luendi ius quot annorum est	274.c.t.2
Philosophos à tutelis vacare	194.a.tom.2	Pignoris redditio, & Chirographi redditio differunt	41.e.t.3
Philosophorum inquilini qui sint	160.f.t.5	Pignoris iure non tenetur fœtus vel partus eius rei, quæ pignori data est	118.d.t.1
Phœnicarchia	193.c.t.2	Pignoris remissio, exceptionis iure resoluit pignus	41.c.t.3
Picariarum reditus sunt regales	582.d.t.4	Pignori quæ res obligari possunt	31.b.t.2
Pictores ingenui ab onere metatorum excusantur	293.b.t.4	Pignori quæ res obligari non possunt	30.b.t.2
Pictorum priuilegia	111.c.t.4	Pignori prædia, vestes, & vasa ecclesiæ specialiter obligari non possunt	353.a.t.4
Pictoris, & pistoris instrumenta	154.c.t.1	Pignori seruus datus si creditori furtum fecerit, an debitor teneatur	157.b.c.t.3
Pietatis nomine sumptū facere, est lucrum	344.c.tom.4	ex Pignore percepti fructus in sortem imputandi	278.d.tom.5
Pietatis gratius nomen, quàm potestatis	387.a.tom.2	de Pignore prætorio	118.e.t.5
Piget & pudet quo differant	272.a.tom.5	Pignora qualiter contrahantur, ac de eorum pactis	29.c.t.2
Pigneraticia actio quando præscriptione tolli potest	274.d.t.2	Pignora debitoris si creditor sine auctoritate iudicis abduxerit, violentiæ crimen admittit	124.a.b.tom.1
Pigneratio rei religiosæ non valet	430.e.t.4	Pignora bonorum alienatione verita excipiuntur	111.c.tom.5
qui Pigneravit duobus in solidum rem eandem diuersis temporibus, an falsi crimine teneatur	326.e.f.tom.5	Pignora tributorum non solutorum causa capiuntur, ac distrahuntur	39.b.tom.4
Pignus quid	121.e.f.t.1.29.d.tom.2	Pignorum capio sufficit, nec vincula, vel tormēta sunt adhibenda	39.c.t.4
Pignus vt ab hypotheca differt	29.d.e.t.2		
Pignus aliud est, aliud hypotheca, aliud fiducia, & aliud <i>ἀρρητότης</i>	486.d.tom.5		
Pignus prætorium constituit in possessionem missio	300.e.t.2		
Pignus rei alienæ non valere, nisi acquisitione dominij	197.c.tom.3		
Pignus re eadem reddi debet	283.a.tom.5		

Index rerum & verb.

Pignora. i. filij	55. c. to. 4	Pœna metalli, vltimi supplicij appellatione non continetur	75. a. to. 5
Pilenta	332. c. f. to. 5	de Pœnarum refugis	145. b. t. 5
de Pilei impositione	65. f. t. 5	de Pœnarum modo	415. b. t. 5
Piscari in alieno lacu, stagnoue iure Romano licere	80. d. to. 5	Pœnarum ecclesiasticarum duo genera	392. a. t. 4
Piscari in mari ante aedes suas qui me prohiber, actione tenetur iniuriarum	339. e. to. 5	Pœnitentia pleraque emendat, efficitque, vt nūquam facta videantur	130. c. t. 3
Piscationum reditus sunt regales	581. f. to. 4	Pœnitenti datur venia	371. c. 372. a. t. 4
Pistores, & carabolenses	397. b. t. 5	Pollicitatio verbis non fit solemnibus	309. a. t. 2
Pistorum priuilegia	145. b. to. 4	Pollicitationis incertæ actio non est	98. c. to. 2
Pithœus, vir de iuris prudentia optimè meritis	406. b. tom. 4	Pollicitatio solemnibus non fit verbis: ideo quæ ex ea nascitur obligatio, non est verborum obligatio	309. a. to. 2
Pittacia quæ propriè sint	281. e. t. 4	ex Pollicitatione nuda nulla nascitur actio	198. c. tom. 1
Pix fossilis	582. d. t. 4	de Pollicitationibus, & pollicitatio quid sit	98. a. tom. 2
Plagiarius ab vxore separari potest	89. c. tom. 2. 377. a. to. 4	Pollincere, & pollinctor, quid significet	35. a. t. 5
Plagium quid	191. f. to. 1. 89. c. to. 3	Pollinctorem parari mortuis	262. c. t. 5
Plebei qui sint apud Christianos	344. b. t. 4	Polonia ex imperio pendet	469. c. to. 4
Plumarij	112. b. t. 4	Polyptyci	94. a. t. 5
Plumariorum priuilegia	111. b. t. 4	Ponderatores	120. b. to. 4
Plumbatæ, quod verberum genus	34. d. t. 4	Pondera singularum ciuitatum	118. a. b. t. 4
Poculum abortionis, aut amatorium qui dant, quibus pœnis afficiendi	208. f. t. 1	Ponitorum corpora	91. e. to. 2
Podagricus cur à muneribus ciuilibus non excusatur	57. a. to. 4	Populare est ad aliquid	234. a. t. 1
Podagricus à personalibus non excusatur muneribus	99. c. t. 4	Porcinarij vrbis æternæ	145. c. to. 4
Podia, & monopodia	322. d. t. 5	Portioni portionem adcrefcere, veluti alluuiouem	294. d. to. 5
Pœnæ definitio, ac generalis titulus de pœnis	90. b. tom. 2	de Portionum duarum deductione	172. c. t. 5
Pœnarum varia genera	153. c. t. 5	Portione onerata accedente integræ, contributioni locum non esse	376. c. t. 5
de Pœnarum omni genere eleganter Galenus	154. a. to. 5	Portorium, vectigalium pars est minima, quæ cœsu non continetur	136. c. t. 5
Pœnæ maximæ quæ	203. f. to. 1	Portoriiis sublatis, sequitur, vt tributorum abolitio postuletur	136. d. to. 5
Pœnæ summæ, & pœnæ mediocres	205. c. d. t. 1	Portuenses mensores	45. d. to. 4
Pœna illegitima, est inedia necari	363. c. t. 5	Portus etiam, statio dicitur	50. a. t. 5
Pœna deteriores, non meliorem eius, qui puniatur, condicionem facit	65. f. tom. 4	Portuum proprietās est populi	10. c. t. 1
Pœnæ depensæ repeti non solent	191. a. t. 5	in Portu ius pascendi est commune	286. e. t. 2
Pœna bonorum publicationis in heredem non transit	8. b. t. 4	Portus sunt regales	581. c. to. 4
Pœna persæpe demittitur, non culpa	91. d. t. 2	ob Portum. i. ad domum	155. a. t. 5
Pœnæ molliendæ, & restringendæ	163. b. to. 3	Possessio quid & quod modis acquiratur, vel amittatur	67. c. tom. 2
Pœnarum interdictarum genera quædam	363. c. t. 5	Possessio duplex	212. b. to. 5
Pœnarum eiusdem iuris tria genera, pecuniæ traiectionis, compromissi, & commissi	132. b. t. 3	Possessionis tres species, & earum differentiæ	17. b. tom. 1
Pœnarum compendia sunt regalia	581. e. to. 4	Possessio & proprietās differunt	54. f. t. 2
Pœnæ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur	101. c. tom. 4	Possessionis ac dominij differentia	141. d. e. t.
Pœnæ petitio quibus datur	315. a. t. 2	Possessionis dominus alius est, alius vsusfructus	235. b. c. to. 5
Pœnæ petitio locum habet, extincta petitione simpli	385. a. b. t. 5	Possessio ciuilis vt à possessione naturali differt	282. d. to. 2
Pœnam cogitationis non esse	182. d. to. 5	Possessio bonam fidem non exigit	287. f. t. 2
Pœna extraordinaria	207. a. to. 1	Possessio penes possessorem remanet, si petitor non satisfecit	109. a. to. 1
Pœna canina	272. b. to. 5	Possessio rei immobilis sine vi, quàm mobilis, sine furto expeditiùs acquiritur	15. c. t. 1
Pœnæ testamentis scriptæ strictiùs accipiuntur	344. b. tom. 2	Possessio quibus modis, & personis nobis acquiratur	181. d. to. 1
Pœna legis lulix	72. e. to. 1	Possessio rerum quomodo sine traditione naturali nobis acquiratur	81. a. to. 5
Pœna rapti	45. a. t. 1	Possessio nudo animo retinetur, nudo animo amittitur, nudo animo non acquiratur	54. b. t. 1
Pœna desertionis	228. c. t. 5		
Pœnæ fiscalis persecutio creditoribus postponitur	14. c. f. to. 4		
Pœna compromissi	288. e. t. 1		

Index rerum & verb.

Possessio per procuratorem acquiritur	266.a.t.2	in Possessionem quibus ex causis eatur	69.c.t.2
Possessio quomodo per procuratoré nobis ad- quiritur	274.c.10.2	Possessio longi temporis, est facti: vsucapio, iuris	289.c.tom.2
Possessio acquiritur etiam ignoranti	17.c.t.1	Possessio an interpelletur, mortuo colono, per quem fundum possidebam	124.a.t.3
Possessionis plures esse causas: vsucapionis, vnâ	263.d.to.2	Possessio longi temporis colonum nō facit	176.c.tom.4
Possessio vi, aut clam possessa, iniusta est	275.d. tom.2	Possessio per colonum retinetur, & continuatur	123.a.tom.3
Possessio rei vi possessa an præscriptione 30. an- notum defendatur	230.c.t.5	Possessionē auocat actio hypothecaria	221.c.t.3
Possessionis recuperandæ, & apiscendæ interdi- cta duplicia	85.f.t.5	Possessionem prius, esse restituendam, quàm de principali agatur causa	566.d.t.4
Possessionis retinendæ duo sunt interdicta	188.f. tom.1	Possessionem mihi per vim ereptam confestim vim repetere possum, non ex interuallo	113.c. tom.5
Possessionis propriè vindicatio non est	338.c.t.2	Possessionem hereditatis, non bonorum posses- sionem dixisse veteres	89.a.t.5
Possessionis adeptio pupillum non obligat	54.c. tom.3	Possessionem vis adimit	123.d.t.3
Possessionis initium quale est, talis possessio est omnis, quantum ad vsucapionem pertinet, & interdictum	125.a.t.3	Possessio seu traditio facti potiùs, quàm iuris est	196.a.t.1
Possessionis ratio alia est, alia vsucapionis	122.a. tom.3	Possessio est facti potiùs, quàm animi	54.d.to.3
Possessio bonorum, est nomen iuris	61.b.to.3	Possessio defuncti iusta quo casu heredi nihil prodest	122.d.t.3
Possessio hereditatis, bonorūue quid sit	54.c.t.1	Possessio fundi confestim successorem sequitur sine facto, moribus Galliæ	307.c.t.1
Possessio bonorum à quo magistratu datur	88.c. tom.5	Possessio liberrorum	57.f.t.2
Possessionis bon. agnitio quid ab hereditatis a- ditione distat	62.c.tom.3	Possessio momentaria	12.f.t.5
Possessio bonorum quibus personis, & quot mo- dis datur	94.d.to.1	Possessio quasi caduca, & vacua	18.b.t.4.268.d. tom.2
Possessio bonorum aut cum re, aut sine re datur	95.c.tom.1	Possessio fœnea	354.b.t.4
Possessio bonorum inuito non acquiritur	354. c.tom.2	Possessio iusta creditoris	277.d.t.2
Possessio bonorum quibus nō competit	59.f.t.2	qui Possessione armatis hominibus aliquem de- iecerit, lege Iulia de vi tenetur	213.d.t.1
ad Possessionem bonorum petendam centum dies dantur vtilis	229.c.to.1	Possessiones rei priuatæ principis ne locétur pa- latinis	211.a.to.4
Possessio bon post diem centesimum rata habe- ri non potest	62.d.c.t.3	Possessiones rebus adnumerantur incertis	359.c. tom.2
Possessio bon. quibus denegatur	61.c.t.3	Possessiones diuinæ domus quarum rerum im- munitatem non habent	212.d.t.4
Possessio bonorum secundum tabulas	36.f.t.2	in Possessionibus quis ordo seruetur	60.b.t.2
Possessionem bonorum qui petiit secundum ta- bulas, duobus casibus non caret emolumento	56.a.b.tom.3	Possessionum accessiones	68.b.c.77.f.t.2
Possessiones bonorū contra tabulas, & secun- dum tabulas duæ sunt	57.a.to.2	Possessionum onera	28.b.t.4
Possessio bonorum cont: alignum	266.c.t.5	Possessiones donare, releuare triburis, & in aliud ius transferre sunt beneficia principis	50.a.t.4
Possessione bonorum cōtra tabulas hereditatis aditio deterior	56.d.to.3	Possessoria hereditatis petitio	12.a.t.2
Possessio bonorum non datur cōtra tabulas he- redibus institutis	138.c.to.1	Possessorium iudicium cum criminali quidquā commune non habet	110.c.t.5
Possessio bonorum contra tabulas filio præteri- to datur, siue scriptus heres adierit, siue non a- dierit	55.c.t.3	Possibilis & impossibilis condicio quæ sit	141.b. tom.1
Possessionis causæ bonorum rei seruandæ causa	249.c.tom.5	Possessor solus est dominus	211.a.b.t.5
Possessio bon. Carboniana quādo datur	60.d.t.3	Possessoré esse aliud est, aliud esse in possessione	212.f.to.5
Possessio bonorum Carbonaria non datur pu- heri	137.f.to.1	Possessor hereditatis compensare non potest, quod sibi debuit defunctus	374.b.c.t.5
de Possessionibus bonorum admittendis Con- stantini leges	428.c.t.5	Possessor hereditatis pretia rerum, quas dolo a- lienuit, cum vsuris præstare cogédus	112.c.t.1
Possessio bon. per alium agnosci potest, etiam si- ne mandato	62.c.t.3	Possessor quotiens appellat, fructus sequestro deponuntur	218.c.to.1
		Possessor rei alienæ duplos fructus reddit	194.d. tom.1
		Possessor rei alienæ generaliter ex eo tantum die præstat fructus, quo res in iudicium deducta est	114.c.tom.5 Possessor

Index rerum & verb.

Possessor si verus nō fuerit heres, ei legatū seruus non acquirit	35. a. tom. 3	Postliminium non habet homo liber transfuga	273 a. tom. 5
Possessor quo casu fructus suos facit	123. b. t. 3	Postliminij fictionem non prodesse	277. b. t. 2
Possessor bonæ fidei fructus facit suos	121. c. t. 3	Postliminij ius à iure belli separatur	85. b. t. 5
Possessoris scientia cæptam bona fide possessionem non intermissam non interrumpit	336. b. t. 2	Postliminia sunt iuris gentium	106. c. t. 2
Possessor malæ fidei de fructibus percipiendis semper tenetur	11. b. tom. 4	de Postliminij iure	272. f. tom. 2
Possessor malæ fidei quos fructus reputare petitori debet	220. c. t. 5	Postula pustula, & pusula, idem	168 c. to 5
Possessor malæ fidei nec ciuile debitum deducere potest	374. c. t. 4	Postulandi verbum quid significat	8. c. t. 2
Possessor malæ fidei si puerum alienum erudit, cuius puero, eius impensæ deductio possessori dabitur	218. b. t. 5	Postumare	54 a. t. 5
Possessor malæ fidei ante litem tenetur, si cōsumpserit, & post litem, si res naturaliter perierit	146. c. d. tom. 1	Postumus quis & eiusdem nominis notatio	53. c. tom. 5
Possessor malæ fidei conditionem cedere non potest, quam non habet	143. c. t. 3	Postumi definitio, & etymon	218. b. t. 2
Possessor si fraudationis causa latitet ne in ius vocetur, non defendatur	69. c. tom. 2	Postumorum acceptiones quatuor	19. c. t. 1
Possessor deiectus quis dicatur	189. d. 190. a. b. t. 1	Postumus vt à filio differt	44. c. t. 3
Possessor, cum quo actum est vindicatione, negligentiam præstat	368. b. c. t. 2	Postumorum & natorum differentia	83. e. f. t. 1
Possessori cuiuslibet prodest 30. annorum præscriptio	231. a. to 5	Postumi agnati dicuntur	66. c. t. 4
apud Possessorem, lite pendente, bona remanent	6. d. tom. 4	Postumi agnatio testamentum rumpit	46. c. t. 3
Possessores capitationes debitas non soluentes, dominio prædiōrum excidunt	37. c. t. 4	Postumus siue nascatur, siue non nascatur, filius patri intelligitur heres extitisse	48 c. t. 3
Possessores duo an eiusdem rei in solidum esse possunt	211. e. t. 5	Postumus instituendus, aut exheredandus	44. b. tom. 3
Possessores & emphyteuticarij quo pacto differunt	198. b. c. t. 4	Postumi liberi, suorum heredum loco sunt	81. d. tom. 1
Possessorum actores qui sint	178. e. t. 5	Postumorum institutio	142. c. to 1
Possessores. i. emptores	6. b. t. 5	de Postumis heredibus instituendis, vel exheredandis	215. b. t. 2
Possidere est sibi habere	213 a. t. 5	Postumi alieni, qui sint, & vtrum heredes institui possint	227. d. t. 2
Possidere ac tenere quo distant	166. c. t. 3	Postumo hereditates legitimæ restituantur	187. b tom. 2
Possidere pro emptore, pro herede, pro possessore, pro donato, pro derelicto, pro legato, pro dote, & pro suo	67. f. 68. a. t. 2	Postumi an heredes institui rectè possint	218. c. f. tom. 2
Possidere precario quis dicatur	191. a. t. 1	Postumo nullum elogiū adscribi potest	218. d. t. 2
Possidere pro alieno qui dicuntur	274. c. t. 2	Postumi quomodo de inofficioso test. agere possint	21. c. t. 1
Possidere vitiosè quis dicatur	75. b. t. 2	Potiores qui nominare non possint	133. d. t. 1
quod Possideo, non statim vsucapio	122. b. t. 3	in Potioribus facultates potius spectantur, quam generis propinquitas	133. c. t. 1
Possiderene videor clam seruum meum, quem emptori bonæ fidei clam abduxi	125. c. d. to. 3	de Potioribus ad tutelam nominandis	138. c. t. 1
Possidere pro suo quid sit	305. d. t. 2	Præbenda conducere quid	37. d. t. 5
qui Possidet pro suo, vsucapere potest	274. c. t. 2	Præco, vox legis dicitur	408. f. t. 4
qui Possidet, vel à domino possidet, vel à nō domino	262. c. t. 3	Prædicarum sine subiecto esse nō potest	63. c. t. 3
Possidet nemo seipsum, sed alterum	168. c. t. 3	Prædiōrum diuisio, & seruitutes	14. d. t. 2
non Possidet propriè creditor	277. d. t. 2	Prædiōrum species & iura	13. f. t. 1
Possidet vtiō casu debitor per creditore	123. e. t. 3	Prædium quādo, & qualiter vsucapitur	271 b. t. 2
non omnis, qui Possidet, vsucapit	287. f. t. 2	Prædiōrum vrbānorum, & rusticorum communitia	14. c. t. 2
Possidetur res corporalis, quasi possidetur res incorporalis	507. b. t. 4	Prædiōrum iura quæ sunt	117. b. t. 5
de Possidēdis rebus auctoritate iudicis	69. d. t. 2	Prædiōrum vrbānorum & rusticorum iura sunt mancipi	75. f. t. 1
Posterorum nomine qui contineantur	469. c. tom. 4	de Prædiis vrbānis, rusticis, templorum, & ciuitatum	206. c. to. 4
Postillones	307. c. tom. 4	Prædiōrum obligatio inter heredes non diuiditur	28. a. t. 4
Postliminium quid	94. f. t. 2	Prædium vendi, donariue non posse, receptis colonis	170. a. t. 4
		Prædiōrum vendendorum lex	335. d. t. 5
		Prædia donationis propter nuptias ne consentiente quidem muliere alienentur	403. c. t. 4
		Prædia stipendiaria, ac tributaria	13. b. t. 1
		Prædia vectigalia, tributaria, & stipendiaria vsucapi non possunt, sed longo tempore adquiri	270. b. to. 2

Index rerum & verb.

Prædiorum ciuiliū, vel fiscalium locatio	207. c.	Præpositi laborum	92. d. 139. d. c. tom. 4
tom. 4		Præscriptio & vsucapio	15. d. tom. 1
de Prædiis curialium sine decreto non alienādis	74. c. tom. 4	Præscriptio illic longi temporis acquisitionem significat	279. b. c. t. 4
de Prædiorum steriliū ad fertiles impositione	455. d. t. 4	Præscriptio lōgi temporis vbi locum habet	182. a tom. 1
Prædia deferta quomodo à domino susceptori- bus addicuntur	191. c. 192. b. t. 4	Præscriptioni longi temporis quod obstat vitiū, vel ex persona est, vel ex re	230. c. 10. 5
de Prædiorum reip. cōduktoribus	189. f. 190. a. t. 4	Præscriptio longæ possessionis quibus in rebus locum habet	351. a. t. 4
Prædia ecclesiastica vt, & quādo alienari possunt	394. a. t. 4	Præscriptio tricenaria	241. c. t. 1. 206. a. t. 5
de Prædiis ecclesiasticis	212. d. t. 4	Præscriptio quinquennij, & longi temporis nō nocet minoribus	166. b. t. 2
Prædia ecclesiastica æris alieni causa vendi pos- sunt	353. b. t. 4	Præscriptione 30. annorum submouebatur tam sciens, quam ignorans	514. c. f. t. 4
Prædia ecclesiæ pignori specialiter obligari non possunt	353. a. t. 4	Præscriptio 100. annorum	356. c. t. 4. 105. c. t. 5
Prædiorum onera	26. a. t. 4	Præscriptiones temporum diuersæ	219. d. tom. 1
Prædones qui sint, & quibus subiacent pœnis	85. d. to. 2	Præscriptiones temporales	77. f. t. 2
Prædonis, & bonæ fidei possessoris discrimen	220. c. to 5	Præscriptione an adquiratur feudū	567. f. & 568. a. tom. 4
Prædo ex eo die, quo rem alienam inuasit, præ- stat fructus	114. d. e. t. 5	Præsens alienatione non muratur	10. d. t. 2
Prædo non ciuile debitum deducere potest	374. c. tom. 5	in re Præsenti quibus casibus cōuenire oporteat	81. a. tom. 5
Præfectianus publici, vel priuati negotij	319. c. tom. 4	Præsentes domestici principis	238. f. 239. c. t. 4
Præfectiani. i. apparitores præfecti prætorio	311. a tom. 4	Præsentialium militum magistri duo	279. a. t. 4
Præfectiani præfect. prætorio parent	373. a. t. 4	Præsides qui sint, & eorū officium	5. a. t. 2. & au- ctoritas 362. c. tom. 4
Præfectiani apparitores	18. c. t. 1	Præsidium appellatio generalis	354. c. tom. 4
Præfectiani peculium habent castrense	280. c. tom. 4	Præsides ordinarij qui propriè	28. d. e. t. 4
Præfectianorum castrense peculium	279. d. t. 4	Præsides legati Cæsaris	356. a. t. 4
de Præfecti vrbi quibusdam officiis	315. a. tom. 5	Præsides, qui opinatorem vltra annum protrahit, in duplum damnatur	36. e. t. 4
Præfecti prætorio munus	3. c. d. t. 2	Præsides de crimine, procurator de bonis, cogno- scit	201. f. tom. 1
Præfecti prætorio forma	457. d. t. 4	Præsides prouinciæ tribuere vacationem munitū non potest	57. b. t. 4
à Præfecti prætorio sentētia non appellatur	435. c. tom. 4	Præsides prouinciæ ex eadem prouincia vxorem ducere non potest, sponsalia contrahere non prohibetur	91. b. tom. 5
de Præfectis prætorio, siue vrbis	223. b. c. t. 4	Præsides prouinciarum, & qui cum ducibus pa- ciscuntur, vt coercendi	443. c. t. 4
Præfectus vrbi omnes alios antecedit	404. d. t. 4	Præsides, magistratu finito, dies 50. in prouincia morētur, actiones excepturi	227. a. t. 1. 356. a. t. 4
Præfectus Angustalis	4. f. t. 2	Præsidi suspecto adiungatur episcopus in au- diendis litibus	418. d. t. 4
Præfectus vigilum ex equestri crebatur ordine	360. c. tom. 4	Præsidibus prouinciarum nauem habere nō li- cet	146. a. t. 5
Præfecti vigilum ius, & officiū	4. d. t. 1. 360. a. t. 4	Præsidibus iunguntur defensores	421. b. t. 4
Præfecti annonæ	318. c. t. 4	Præsidibus in prouinciis nihil habere, & parere licet	146. a. t. 5
Præfectorum ætarij munus	59. d. tom. 1	Præsidibus omnes obediant	407. d. t. 4
Præfecturas à colonis municipiis, & conciliabu- lis fuisse separatas	273. c. t. 5	Præsides ne λογύς dent in lōgius tempus, quàm dierum 30	363. a. t. 4
Præferre diem quid	56. c. t. 5	in Præsidem iniuria maior, cū officia pulsantur	62. d. tom. 4
Prægnātes neque torqueri, neque damnari pos- sunt	110. f. tom. 1	de Præsidibus Armeniæ	387. c. t. 4
Prælegare quid propriè	92. d. e. t. 5	Præstare possessionem, est tradere	226. d. tom. 3
Præmiū maius est eorum, qui se, quàm alios de- ferunt	261. b. t. 4	Præsumptionis, & pbatonis discriminē	147. b. t. 2
Præmia delatorum	18. e. t. 4	Præsumptio leuis in causa nō sufficit emptionis	127. b. tom. 3
Præiudicij nomine quid significetur	121. f. t. 5	Præsumptio vno tātūm casu pro legatario facit	351. tom. 5
Præpopositus, est missus comitis, aut vicarius	500. e tom. 4	Præsumptiones quæ sint	33. a. t. 2
Præpositorum appellatio generalis	92. d. to. 4		Præterita
Præpositi sacri cubiculi	223. c. t. 4		
Præpositi horreorum fidē, & periculo nomina- torum creantur	116. b. t. 4		

Index rerum & verb.

- Præterita & præsentia iam vera aut falsa sunt 37.
a. tom. 1
- in Præteritis & præsentibus rerum naturam in-
tucmur 36. f. to. 1
- Præteriti testamento qui dicantur 165. d. to. 1
- Prætor, est lex loquens: lex, mutus prætor 360. e.
tom. 4
- Prætor est ipse iudex appellatione veteri 228. a.
tom. 5
- Prætor pro ædili acceptus 113. c. to. 1
- Prætores erant initio, qui nunc cōsules, & ij bel-
la administrabant 386. a. to. 4
- Prætorum differentia, & eorum officiū 4. c. to. 2
- Prætor dat actiones tam suas, quā ciuiles 11. f. r. 2
- Prætoris minus est imperium, quā cōsulis 169.
c. tom. 2
- Prætor plebis non sine symbolo, & probatoria
principis constituitur 160. b. to. 4
- Prætor plebis etiam in liberos homines ius ha-
bet gladij 360. b. to. 4
- Prætor tutelaris 201. b. to. 1
- Prætores quando creati cœpere 385. f. to. 4
- Prætores clarissimi vocantur 214. a. to. 4
- Prætores, collegæ consulum 360. d. r. 4
- de Prætoribus, & honore præturæ 219. d. e. to. 4
- de Prætoribus 359. e. to. 4
- de Prætoribus Pisidiæ 385. e. & de prætoribus
Isauriæ 386. b. tom. 4
- Prætoria præsidium ab onere metatorum excu-
santur 291. e. to. 4
- Prætoriani milites 197. d. to. 2
- Prætura onus fuit senatorium 219. e. to. 4
- Præuaricatio quid, & qualis eius actio 85. a. 152. c.
tom. 2
- Præuaricatoris definitio, & etymon 219. b. c. r. 5
- Præuaricator vero opponitur accusatori 219. b.
tom. 5
- Præuaricatoris & refugiētis veritatis inquisitio-
nem, p̄ esse delictum 130. a. to. 5
- Præuaricator præter ordinem coërcendus 219.
c. d. tom. 5
- Pragmatica quid, & vt fiat 25. c. to. 4
- Prata prouincialiū, & rei priuatæ principis 195.
a. tom. 4
- Precaria aliud, aliud libellaria, aliud feudum, a-
liud emphyteusis, 486. d. to. 4
- Precarium quid & eius quot genera 83. e. to. 5
- Precarium quid à cōmodo discrepet 283. b. r. 5
- Precarium potius donationis species est, quā
contractus 83. c. f. to. 5
- Precarij varia genera 83. e. to. 5
- Precarium cum alio, & ex vtriusque animo con-
trahitur 126. a. to. 3
- Precarium rei suæ non valet 279. a. to. 2
- Precarium detentionis 284. a. b. r. 2
- Precarium reuocare volenti interdictum reddi-
tur, quod precarium appellatur 83. e. to. 5
- Precario sola possessio, aut quāsi possessio datur
371. d. to. 5
- in Precario reseadem reddi debet 283. a. r. 5
- eius, qui Precario rogauit, nulla propemodū est
utilitas 80. d. to. 3
- de Precario, interdictum prohibitoriū 75. d. r. 2
- Precarij nulla ciuilis actio, quia ciuile negotium
non est 83. e. to. 5
- in Precariis succedere filias 535. a. to. 4
- Presbyteri inuiti nullam tutelam, vel curam sus-
cipiunt 231. b. to. 1
- Pretium & merces quid inter se differāt 93. e. r. 5
- Pretium cuiuscūque rei pro tēpore est 179. b. r. 3
- Pretium in emptione, venditione, & in locatio-
ne & conductione interuenit 93. e. r. 5
- Pretium operæ, artis est leuamentum 40. d. e. r. 1
- Pretium mercium pro temporibus variatur 30.
c. tom. 3
- Pretia rerum mutantur annis 353. d. to. 2
- Pretij participatio seruum facit 3. b. to. 1
- Pretium si non soluerit emptor, fundus inēptus
est 132. a. b. to. 3
- Pretium qui habet, vindicatione non tenetur 11.
a. tom. 3
- Preuost de l'hostet, apud Gallos. Latinè magister
officiorum 225. d. to. 4
- Primicerius quis dicatur 62. d. to. 4
- Primiceratus annuus erat 239. c. to. 4
- Primicerius domesticorum, & protectorū prin-
cipis 238. a. b. to. 4
- Primicerius fabricensium 228. c. 239. c. r. 4
- Primicerius mensorum 265. b. to. 4
- Primicerius ferè biennalis 227. d. to. 4
- Primicerij sacri cubiculi 224. a. to. 4. & eorū pri-
uilegia 225. a. to. 4
- Primicerij officiorum, & scriniorum palatinorū
sunt annui 261. c. to. 4
- Primicerij & secundicerij dignitas 227. c. r. 4
- Primipilaris 198. a. to. 2
- Primipilatorum filij sequuntur militiam patris
299. e. to. 4
- Primiscripius 319. c. to. 4
- Primiscripij qui, & quæ eorum immunitas 311.
b. & d. to. 4
- Primus curiæ quis 68. e. to. 4
- Princeps legibus solutus est, quia iudices nō ha-
bet 389. c. to. 5
- Princeps, quod attinet ad ius capiendi ex testa-
mento, vel codicillis, à priuatis nō differt 107.
a. tom. 5
- Principis omnia esse, vt hæc verba sunt accipiēda
389. f. to.
- Principes cōgruit in integritate sua seruari 623.
b. tom. 4
- Principum beneficia quæ 50. a. to. 4
- Principum imagines præferri præsidij, ac tuitio-
nis causa 307. a. to. 5
- de Principibus agentium in rebus 253. a. procō-
sulibus æquantur 254. a. to. 4
- Principalis pecuniæ publicæ decoctor vt puniē-
dus 64. b. c. to. 4
- Principalis pro curiali quolibet sumptus 78. e.
tom. 4
- Principales, omnibus expletis muneribus, susci-
piunt curas 68. e. to. 4
- Principales, Atheniensium Ariopagitæ vocari
78. e. tom. 4
- in Principales ciuiliū magistratuū iurisdictio
est 65. b. to. 4

f

Index rerum & verb.

Principatus honor pro merito finita militia defertur	255.b.c.to.4	Procuratoris veri definitio	161.d.c.to.5
Principia sancta quæ	393.d.to.5	Procuratorum tria genera, Gynecij, Baphij, & rei priuatæ	133.a.to.4
Priorem tẽpore esse potiore: & quæ inde sint exceptiones	196.c.d.to.3	Procuratorum duæ species	115.f.to.2
Priuariani	266.b.to.4	Procuratores ad quid constituuntur	4.a.to.1
Priuatio actionis, actio est	359.c.to.2	Procuratorem nudis verbis constitui	52.b.to.1
Priuatus sæpe obuiat iustitiæ	488.d.to.4	Procurator minister non est	201.c.to.3
Priuignus & priuigna qua causa loco habeantur liberorum	202.b.c.to.5	Procurator vt à defensore differt	8.c.to.2
Priuilegia dignitatibus concessa ad successores non transeunt	96.b.to.4	Procurator & cognitor quo pacto differunt	102.c.to.1
Priuilegia dignitatum publicis commodis obistere non possunt	29.c.f.to.4	Procurator simplex	129.b.to.3
Priuilegia dignitatum ordine seruanda	229.d.c.t.4	Procurator verus cauere non debet	151.c.to.5
Priuilegia domus Augustæ, vel rei priuatæ	211.c.to.4	Procurator præsens, vel absens, nudis verbis dari potest	103.a.b.to.1
Priuilegia fisci	198.c.t.1.3.c.d.to.4	Procurator in rem suam fieri potest, qui pro omnibus postulat	102.c
Priuilegia in sacro palatio militantium	265.d.t.4	Procurator voluntarius quis dicatur	241.d.c.t.5
Priuilegia eorum, qui militiam, aut aduocationem expleuerint	106.d.t.4	Procurator voluntarius, qui se alienis negotiis offert, rem ratam dominum habiturum cauere debet	161.c.to.5
Priuilegia militibus præfectorum	197.f.to.2	Procurator dominum pro arbitrio viri boni defendere debet	91.c.to.3
Priuilegia militum & veteranorum	95.c.d.to.2	Procurator tenetur domino actione madari, vel negot. gestor. ob delictum suum	201.a.b.to.3
Priuilegia illustrium	218.d.219.a.t.4	Procurator ad litem, aut ad negotium, aut ad res administrandas datur	103.b.to.1
Priuilegia decurionum	60.c.to.4	Procurator litium an paciscatur rectè	116.b.t.2
Priuilegia philosophorum	103.b.to.4	Procurator actoris absentem defendere, & rem ratam dominum habiturum satisficere cogitur	273.c.to.1
Priuilegia cubiculariorum principis	223.f.to.4	Procurator actoris satisficere de rato, si dubitetur de mandato	161.c.d.to.5
Priuilegia orphanotrophis, & Asceteris, Xenodochis, & ecclesiis concessa	8.d.t.5	Procurator, est alienorum negotiorum administrator	234.b.to.5
Priuilegia scholarium	266.f.to.4	Procurator negotiorum si paciscatur, quæ domino prodest, & quando nocet	115.f.to.2
Priuilegia llicensium antiqua	224.b.to.5	Procurator, qui litis instrumenta aduersæ parti prodiderit, vt puniendus	211.e.to.1
Priuilegia creditorum, veteranorum, militum, & ecclesiarum sunt personalia	372.b.to.5	Procurator petitoris rem ratam dominum habiturum aduersario desiderante, satisficere cogendus est	161.d.to.5
Priuilegium temporis	119.a.to.5	Procurator Cæsaris, vel rationalis	5.a.t.2.6.a.t.4
Priuilegium habent mulieres in persecutione dotis	430.b.to.4	Procurator catholicus quis	5.c.to.4
Priuilegia ecclesiarum confirmata	389.b.to.4	Procurator fiscalis nequit esse quis in ea prouincia, ex qua est ortus	197.c.to.1
lex 12. tab. ne Priuilegia irrogentur	372.a.to.5	Procurator, i. curator	251.b.to.2
Priuilegia 12. tabulæ vocant, quæ de vna tantum persona in omnia tempora concipiuntur	372.b.to.5	Procuratores prædiorum fiscalium, & Augustæ domus	210.c.to.4
Pro emptore	287.c.to.2	Procuratori rectè soluitur, ideo & rectè eum pacisci	116.a.to.2
Proauia paterna, & proauia materna vt respiciunt pronepotem	28.b.to.1	Procuratori datur actio mandati, vel negotiorum gest.	172.a.to.3
Proauus maternus respicit pronepotem ex neptem natum	28.b.to.1	Procuratoris scientiam domino non nocere	201.b.to.3
Probatio quid	33.a.to.2	Procuratoris scientia actionem inhihet redhibitoriam	201.a.t.3
Probationum duo genera	187.d.to.1	Procuratori annis minori, si dominus maior sit, in integrum non datur restitutio	107.c.t.1
Probationis, quæ incumbit actori definitio	474.b.to.5	in Procuratore & defensore idem iuris est	103.a.t.1
Probationibus deficientibus, regulariter reo datur iusiurandum	500.f.to.4	per Procuratorem actus legitimos non peragi	377.c.to.5
Probatoriæ sacræ	320.a.&c.to.4	per Procuratorem verborum obligationem non adquiri	121.d.to.5
Proconesus, Sporadum vna	185.a.to.5		per
Proconsulis officium	4.c.to.2		
Proconsul quibus iurisdictionem suam mandare potest	5.c.to.2		
Proconsulis legatum habere propriam iurisdictionem	158.d.to.5		
Proconsules sunt omnes spectabiles	40.c.f.t.4		
de Proconsule Palestinæ	428.a.to.4		
de Proconsule Cappadociæ	386.c.to.4		
Procuratio quot modis madari potest	103.a.t.1		

Index rerum & verb.

Per Procuratorem an hereditas adquiri possit		Promptuarium, <i>ταμείον</i>	245.b.to.5
20.d.tom.5		Promulgare & componere quid differant	1.b.t.1
Procurator & curator reip. idem	61.c.to.4	Promutuum quid	188.e.to.5
Procuratores metallorum	130.c.to.4	Promutuum nō est, si alia quevis soluantur, quibus in creditum non utur	189.a.to.5
Procuratores rei priuatæ ad solutionem canonum manu militari compelli possunt	35.b.t.4	Promutui vsuræ non debentur	188.f.to.5
Procuratores voluntarij cur sic appellati	9.a.t.2	ex Promutuo non obligatur pupillus	ibidem
Procuratores ducenarij	34.a.to.4	Pr. portio arithmetica, & proportio geometrica, quo differunt	224.a.to.2
Procuratores absentium reip. causâ munerû civilium vacationem non habent	93.a.to.4	Propositio. i. hypothesis, seu facti species	116.c.tom.3
de Procuratoribus Græcæ constitutiones	317.c.d.tom.5	Propositionum duarum nō semper vna est vera, altera falsa	104.b.to.5
Procuratoria exceptio	93.b.to.3	Proprietarius quis dicatur	235.d.to.5
non Prodesse, & nocere, diuersa sunt	123.a.to.5	Proprietas. i. dominium, est ius corporale	63.f.t.3
Prodiga, sunt annonæ, quibus opponuntur corpora	12.b.to.4	Proprietas duplex, nuda, & plena	352.d.to.2
Prodigiosum aliquid mulier enixa, nihil proficit	172.a.to.1	Proprietatis & vsusfructus multæ differentiæ	63.f.64.d.69.e.f.to.2
Prodigus adquirēdi, non deminuendi ius habet	520.b.to.2	Proprietatis momento constituitur	69.e.f.to.3
Prodigus bona sua vendere non potest	249.d.c.tom.5	Proprietatis & momenti causâ quo ordine est agenda	41.e.f.to.5
Prodigus naturaliter non obligatur, quia mente carere videtur	320.b.c.to.2	Proprietatis pars, sicut alluuius, adcrefcit parti, non personæ	69.e.to.3
Prodigus obligatur ex delicto	320.d.t.2	Proprietatis communium rerum omnibus patet	10.b.to.1
Prodigus testamentum facere, vel alienare non potest	320.d.to.2	Proprietatis cum possessione nihil habet commune	168.b.to.5
Prodigus vt testamentum facere potest	141.a.t.1	Proprietatis omiffa, adcrefcit alteri, amiffa nō adcrefcit	69.e.to.3
Prodigo cuilibet interdicitur bonis	320.a.to.2	Proprietatē fundi qui dicit, vel fundum vel proprietatē simpliciter, plenum dominium dicit	70.b.to.3
Prodigi qua in re pupillo comparantur	249.d.c.tom.5	Proprium vt à mutuo separatur	282.e.to.5
Prodigi loco absentium habentur	17.to.1	Proprium homini hīc nihil esse	282.e.f.to.5
Proditoris patriæ consilium, & voluntatem puniri constat	387.a.to.5	Proscriptio quibus solemnitatibus fit	12.d.e.t.4
Productores qui dicantur, & quid à lenonibus discrepant	361.b.to.4	Proscriptorum bona peti non posse, vltro dari posse	24.a.to.4
Productores sunt infames	176.a.to.2	de Prospectu maris regula generalis	455.d.to.4
Profecticia bona inter liberos conferuntur	70.c.tom.5	de Prospectu maris	405.a.to.4
Proferre & differre quid inter se differunt	156.c.tom.5	Prostasia quid	88.b.c.to.4
Professorum artium liberaliū numerus	147.e.f.148.a.tom.4	Prostibula & lenocinia lege sublata	162.e.t.4
Professorū liberalium artium munus, ac dignitas	234.d.tom.4	Protracta, Græcis <i>ἐκτετα</i> , quæ sint	62.c.to.2
Professores studiotum liberalium munerum civilium, immunitatem habent	101.c.d.to.4	Protractores qui	92.d.to.4
Professores artium liberalium ab onere metatorum excusantur	293.b.to.4	Protractorum & domesticorum principis differentia, ac dignitas	237.c.to.4
Profugi in alieno latebras collocantes, cum emolumentis reuocandi	171.d.c.t.4	Prothyrum ac diathyrum	339.e.340.d.t.5
Profundus. i. crumena	245.a.to.5	Protocollum quid	393.c.to.4
Proiectio cedit ædibus, in quas proiectum est	420.d.c.tom.5	Protocolla vt instrumentis relinquuntur	392.d.tom.4
de Proiectionis possessione interdictum dari ad exemplum Vti possidetis	420.b.to.5	Protonotarij dignitas	227.c.to.4
Proiectionis sunt mœniana, quæ Græci <i>ἐξώσα</i> vocant	47.e.to.1	Prouinciarum tria genera	4.c.to.4
Promissor, mortuo eo, pro quo promiserit aut cauerit, liberatur	111.b.to.1	Prouinciæ vectigales	149.d.to.5
Promissor non omnē culpam præstat	368.b.t.2	Prouincias per vexillum, regna per gladium tradi	506.b.to.4
Promittendi verbo aliàs stipulatio significatur, aliàs pactum	196.d.to.1	Prouinciæ præsidales & proconfulares non differunt	4.c.to.4
		Prouinciæ rector	28.c.to.4
		Prouinciæ procul Italia positæ	309.d.to.5
		Prouinciæ Daciæ quinque	30.d.to.4
		Prouocatio fit ex prætoris edicto	8.e.to.1
		Prouocatio pronuntiationē extinguit	497.e.t.4
		Prouocatione extinguitur damnatio	62.d.to.2
		Proxenetica	98.d.to.2

fij

Index rerum & verb.

de Proxenetis	269. b. to. 5	Pugne equestris, & pedestris simulachrum	320. d. to. 5
Proximatus trium scriniorum annuus sit, non ut olim biennalis	242. e. to. 4	Pulmentarium quid	262. b. to. 5
Proximus, ut à Jurisconsultis accipitur	246. e. f. to. 5	Pulveratica	90. a. to. 5
Proximi factorum scriniorum, proximi memoria, &c. 240. b. & c. & eorum dignitas	240. b. 241. a. to. 4	Puniri etiam crimen ceptum, nedum perfectum	186. e. to. 5
Prudentum auctoritatem admitti est necesse	350. c. d. to. 5	Pupillus quid significat	187. d. t. 2
Pfaltæ	343. c. to. 4	Pupilli & infantis differentia	54. c. to. 3
Pfaltetium in alterius infamiam compositum, qui cantauerint, ut puniendi	186. b. t. 1	factus in utero non dicitur Pupillus, nec in potestate patris, vel tutoris: quia nondum est homo vel animal	187. d. to. 2
Pseudomeni syllogismi	84. c. to. 5	Pupillus exacti consilij non est capax	177. a. to. 1
Psilotapa	238. b. to. 5	Pupillus animi iudicio caret	43. a. to. 1
Pstacum, cum loqui discit, verberari clauicula ferrea	387. f. to. 5	Pupillus peierare non videtur, quod sciens fallere non videatur	14. b. to. 5
Prochotrophia	350. e. to. 4	Pupillus intelligitur scire, quod scit tutor	344. f. 345. a. to. 5
Pubes quis dicatur	70. a. to. 1	Pupillus per tutorem hereditatem adire non potest	54. a. to. 3
Pubes vesticeps à tut. adrogari poterat	48. c. t. 5	Pupillus auctore tutore usurpare, & possidere potest	264. a. to. 2
Puberes sine curatoris auctoritate obligantur	372. a. to. 2	Pupillus sine tutoris auctoritate non obligatur civiliter	385. d. to. 2
Pubes ex partium consensu iudex esse potest	98. c. to. 4	Pupillus auctore tutore obligatur, non auctore patre	344. f. to. 5
Pubes quilibet doli est capax	537. d. to. 4	Pupillus quibus causis obligari possit sine tutoris auctoritate	331. c. to. 2
Puberi non datur bonorum possessio carbonaria	137. f. to. 1	Pupillus naturali obligatione non tenetur, quia animi iudicio caret	43. a. to. 1
Puberem minorem 25. ann. iudicem dari posse	435. a. to. 5	Pupillus ex sua promissione naturaliter obligatur	320. b. to. 2
Pubertas plena ut æstimanda	139. b. 239. c. to. 1	Pupillus manumittere non potest	58. c. to. 1
Pubertas ut probatur	171. d. to. 2	Pupillo nocet scientia tutoris	345. a. to. 5
Pubertas variè pro locorum, & morum varietate æstimanda	537. e. 38. a. to. 4	Pupillis etiam iure veteri legitimam deserti tutelam	453. d. to. 5
Pubertas in masculo, & fœmina quot annis æstimanda	239. d. to. 1	Pupillum sine tutoris auctoritate suam conditionem non facere posse deteriorem	124. a. to. 2
Pubertas Carbonaria	137. f. to. 1	Pupillum an tutor adrogare possit	48. c. to. 5
Pubertatis finis est annorum xxv.	159. f. to. 2	Pupillus ubi educari & morari debeat, ac de alimentis ei præstandis	40. f. to. 2
Publicani fraude, avaritia, immodestia, & audacia longè ceteros superant homines	63. c. to. 2	Pupillorum educatio qua conditione matri conceditur	142. a. to. 5
Publicani. i. emptores, seu redemptores	199. f. t. 5	Pupilli apud matrem, si iterum nupserit, non educantur	382. b. to. 4
Publicanorum & emphyteuticiorum discriminè	150. a. to. 5	de Pupillarium prædiorum alienatione	159. b. to. 5
de Publicanis	149. c. to. 5	rem pupilli saluam fore	81. b. t. 2
Publiciana exceptio iusti dominij tribus casibus agenti non obstat	224. e. to. 5	Pupillo solus legatus heres liberatur	167. c. t. 5
Publica quæ sint	10. c. to. 1. 363. b. to. 2	Pupillo prætor coram quibus decernit alimenta	151. d. to. 5
Publica, vsu sunt communia, proprietate non item	10. c. to. 1	Purgare sumptus, vel rationes	263. a. b. to. 5
Publica & communia quid differant	10. d. to. 1	Purgationis olim tria genera	474. b. t. 4
Publicarum rerum non est commercium	26. f. t. 2	Purpura, conchyliorum genus	134. d. to. 4
Publicum officium cuiquam damno, vel compendio esse non debet	112. f. to. 3	Purpuræ nundinæ vetitæ	138. e. to. 4
Publicum ministerium	151. e. to. 5	Purpuræ vsu interdicto, an purpurea segmenta videantur interdicta	303. c. to. 5
Publicum vectigal quibus constat rebus	63. c. t. 2	Purputæ vestes prohibetæ	138. b. c. t. 4
Pudicitie attentatio, perfectum facinus est	479. c. to. 4	Purpurarum imperatori deferuientes, à muneribus civilibus exculantur	93. b. c. t. 4
Pudoris labes post tempus constitutionibus euitur	158. a. to. 5	Purpura quid	320. c. d. t. 5
Puer infans, quavis ditissimus, cum sit omnium dominus, quæ eius sunt, nihil possidet	54. c. d. t. 3	Pustulatum, pustulatum, vel postulatum argentum	168. e. f. to. 5
Puerum prætextatum qui corumpuerit ut puniendus	186. a. to. 1	Putationes vitium cur fiunt	186. e. to. 4
Pueritæ partes duæ	184. b. to. 2	Putcal	250. a. to. 5
			Putcalia

Index rerum & verb.

Putealia sigillata	259 a.to.5	Qualitates prædiorum, quas sola domini tollit voluntas, non vetustas	502. c. to. 4
Puteus vt à fonte discrepet	259. c. to. 5	Qualitates & accidentia substantiæ nõ sunt partes	122. c. to. 2
Puteus iugis	259. f. to. 5	Qualitas heredis mutari potest, substantia non potest	246. c. to. 2
Pyrrichius pes vnde nomen accepit	320. d. to. 5	Quantitatis & corporis differentia ad constitutionem D. Pij	351. c. to. 5
Pythagoras suis pro oraculo fuit	30. d. to. 3	Qualitas, p differentia substantiæ sumpta	329. c. to. 2
Pyxis stagnæ	258 f to. 5	Qualus, quid	281. c. to. 5
		Quantitatis nomine quæ contineantur	281. f. to. 5
Q uadragesima vestigialis	141. d. e. t. 5	Quantitas pro genere	370. a. to. 2
Quadrans heredi illibarus referuandus est	159. e. tom. 1	Quantitas eadem facillè multiplicatur idem corpus non item	352. a. to. 5
Quadrans ab herede deductus, in fiscum redigitur	26. b. c. to. 4	Quantitas eadem sæpius legata, volente testatore debetur sæpius	351. c. 352. a. t. 5
Quadrenniij præscriptio	237. a. to. 1	Quantitates propriæ speciæ non habent	347. d. t. 2
Quadriga intelligitur etiam sine curru	100. b. t. 3	Quantitates cõmuni speciæ quodammodo continentur	347. d. to. 2
Quadrigæ tyrannorum	100. c. to. 3	Quantitates solo diuiduntur numero	347. d. t. 2
Quadrigiariorum immunitates	111. c. t. 4	Quarta pars quædo, & quibus deberet ex decurionum bonis	76. e. to. 4
Quadrimestri breues	39. e. f. t. 4	Quarta debita portionis excludit querelâ	116. b. tom. 1
Quadrupes pauperiem faciens	51. f. 52. a. to. 1	Quarta retentionem dari, non vindicationem, lege Falcidia	170. f. to. 5
Quadrupes si damnum fecerit	113. a. to. 1	in Quarta deductione idem esse ius legatorum, & fidei commissorum	173. c. to. 5
Quadrupes si alterius dolo damnum dederit	151. c. d. tom. 2	Quarta Falcidiana	159. f. to. 1. 160. a. t. 1
Quadrupedes, quæ dorso collouæ domantur, sunt mancipi	76. a. to. 1	Quatenus. i. quia	345. c. t. 2. 384. d. to. 5
Quæstionis definitio	90. b. to. 2	Quatuorviri	160. c. to. 4
Quæstio quibus causis de familia occisi domini haberi potest	143. 144. to. 1	Quatuorviri viarum vrbis	72. c. to. 5
Quæstionis iudex quis dicatur	394. c. d. to. 5	Querelam inofficiosi testamenti iniuriarum actionem imitari	427. c. to. 5
Quæstio in re pecuniaria nõ adhibetur	200. e. t. 1	Quinquenniij in iure consideratio	237. c. to. 1
Quæstionis & tractationis differentia	3. e. to. 3	Quod excurrit, quid hæc verba significant	23. b. tom. 5
Quæstiones ad eruendam veritatem adhibendæ	199. e. to. 1	eius, Quod interest, sententiæ	210. e. to. 5
Quæstiones variæ & satis leues aduocatorum	197. b. to. 1	Quot mensibus. i. singulis mensibus	133. a. to. 2
Quæstiones perpetuæ quæ sint	55. d. to. 1		
de Quæstionibus seruorum	201. a. to. 1	R	
Quæstionum appellatione quid significatur	30. c. tom. 3	Abularij, non ramularij	252. b. to. 5
Quæstor	1. d. to. 1	Rain quid significat	506. c. to. 4
Quæstoris officium	3. f. to. 2	Rapinæ, quæ vulgò reptundarum appellantur, vt coërcendæ	88. d. to. 2
Quæstoris functio	54. c. to. 4	Ratihabitio quid sit	81. e. f. t. 2. 429. a. to. 5
Quæstor officium non habet, sed adiutores de scriniis, quos voluerit	373. b. to. 4	Ratio omnium, quæ à maioribus cõstituta sunt, reddi non potest	177. d. to. 5
Quæstoris nomen, in cancellarij appellationem mutatum	54. c. 388. d. t. 4	Rationes edere, & exhibere dicimus promiscuè	234. c. tom. 5
Quæstor, quem in aula cæcellarium appellamus, est iustitiæ custos, legum armarium thesaurus famæ publicæ	24. c. tom. 4	Rationes conscribere, non est administrare negotia	234. b. to. 5
Quæstor, qui mendicos, otiosos, & vagos coërcibat	414. d. to. 4	Rationes reddere quid sit	215. f. to. 3
Quæstoris adiutores	25. b. 248. d. 388. d. to. 4	Rationes expunctæ an ob errorem calculi retrahari possint	4. b. to. 4
Quæstores non in vrbe solum, sed & in prouinciis erant	14. a. to. 2	de Rationibus argentariorum	232. c. to. 2
Quæstor palatij cur sic appellatus	314. a. to. 1	Rationale officium	35. c. to. 4
de Quæstorum honore	227. b. to. 4	Raptor quid à fure differat	590. a. to. 5
Qualis qualis seruus, qualecunque dominiũ qualecunque possessor	280. e. to. 5	Raptor manifestus cui pænæ subiiciendus	386. f. 387. a. to. 5
Qualitas & forma non idem	65. c. to. 3	de Raptu mulieris Const. Nouell.	449. d. t. 4
Qualitas optimi non recipit maius & minus, qualitas boni recit	359. b. to. 2	Recauta quæ sint	39. c. to. 4
Qualitatis, materiæ, substantiæ, & 806 nomen promiscuum	26. b. to. 5	Recautum, species apochæ	443. d. t. 4
Qualitatis, & quãtitatis ignoratio an hereditatis vitiet aditionem	5. d. to. 3	Recautio, obligationis dissolutio	443. d. t. 4

Index rerum & verb.

Receptatores Latronum extra ordinem coercēdi	83.b.to.2	Relegatio infamia sola grauior	62.b.t.3
Receptatores colonorum fugitiuorum eos redant, & capitacionem soluant	173.b.t.4	Relegatum quid	49.a.to.2
Receptores aggressorum & latronum quibus pœnis afficiendi	183.a.to.1	Relegatus quis propriè	91.b.to.2
Receptores abigeorum in decennium relegandi	239.a.to.1	Relegatorum & deportatorū discrimen	90.f.t.2
Receptiones in custodiam pro meritis causarū adhibentur	87.a.to.2	Relegati similes absentibus	198.f.to.2
Recepti actio	10.e.to.2.11.a.to.2	Relegatus in insulam capite non minuitur	140.d.tom.1
Rectè verbum, est pro arbitrio viri boni	91.c.t.3	Relegatum integrum statum retinere, dominiū rerum suarum & patriam potestatem	180.b.t.2
Rectores prouinciarum fraude, vel ambitione creati, reuocantur in curiam	66.e.c.to.4	Relegatus testamentum facere potest	140.d.t.1
de Recusatione iudicium	204.f.to.5	Relegatus ad bon. poss. admittitur	61.e.to.3
de Redemptoribus litium	186.d.to.5	Relegatorum bona non publicari, nisi specialiter sententia adempta fuerint	138.b.to.5
de Redemptis ab hostibus	94.e.to.2	Relegato ad tempus adimi bona	139.d.to.5
Redimicula	237.d.t.5	Releuare possessiones tributis, est beneficium principis	50.a.to.4
Reditus vel redactus quibus de rebus dici solēt	93.e.tom.5	Releuatorum collatio, ac de eiusdē iure	49.d.t.4
Reditus per legatum datus, morte legatarij finitur	48.e.to.2	Releuationem suarum possessionum ex principis liberalitate nemo petat	50.b.to.4
Referendariorum officia	356.d.to.4	Religionis vis maior, quàm fidei datæ	119.b.t.2
de Refugis pœnarum	145.b.to.5	Religio rei accedens noua, non dimissam possessionem non interrumpit	336.b.to.2
Refutare, i. renuciare	521.d.to.4	Religionum nouarum auctores capite puniendi	206.a.tom.1
Regalia bona quæ sint	381.e.to.4	Remissio quid	75.c.to.2.10.a.to.5
Regerendarij qui sint	393.d.to.5	de Remissionibus interdictum	75.c.to.2
Regesta in principiis numerorum, diuersisq; iudiciis	393.c.to.5	Remittendi verbo, tacita significatur conuentio	27.f.to.3
Regna sunt iuris gentium	106.c.to.2	Reparationis dandæ ratio	288.d.t.5
Regna per gladium, prouincias per vexillum tradi	506.b.to.4	Repedia, repodia, vel repotia, idem	417.e.to.5
Regradati menses	238.e.tom.4	Repetundarum reus quis dicatur, & vt punitur	88.d.to.2
Regradatio, pœnarum ecclesiasticarum species	392.a.to.4	Repetundarum actio morte non finitur	8.b.t.4
Regula Catoniana	23.d.90.b.to.1	Replicationis definitio	77.c.to.2
Regula Caroniana an ad hereditates pertineat	81.e.to.5	Replicationes ex pactis iure prætorio dantur	109.c.tom.3
Regula Catoniana de inutili legato	51.e.to.1	de Replicationum formulis	120.d.to.5
Regularum iuris antiqui rationes non nimium diligenter inquirendas esse	426.d.to.5	Replumbata vasa	311.f.to.5
de Regulis quibusdam iuris	385.b.to.5	Repotia, ποδοπόδια, quid	417.e.t.5
in Regularum libro emēdata plerāque	434.a.t.5	Repræsentatio dotis species est donationis	382.c.tom.4
Relationis definitio	92.b.to.2	de Repræstandi verbo	335.b.to.5
Relationis verbo etiā Apostoli significatur	225.c.tom.1	Repromissionis verba quæ sint	41.f.to.5
Relegare, pro deportare contra iuris auctores	199.c.to.2	Repudiandi verbum, est amittendi species	175.a.tom.2
Relegandi verbum leuius est, quàm deportandi	207.e.to.2	Repudiandi & omissendi differentia	171.b.t.2
Relegatio impropiè, deportatio propriè dicitur exilium	207.e.to.2	Repudiare & pacisci quo differunt	118.d.to.2
Relegatio non est deminutio, nec pœna capitis	62.a.to.3.139.f.to.2	Repudiare & recusare diuersa sunt	164.e.to.1
Relegatio vltimi supplicij appellatione non cōtinetur	75.a.to.5	Repudiare testamentum	157.d.e.t.5
Relegationis, ac deportationis discrimen	379.c.tom.2	Repudiatio hereditatis quid	45.e.to.2
Relegatio ex turpi causa semper infligitur	62.b.tom.3	Repudium quid à diuortio distet	35.b.to.2
Relegatio quælibet infamat	62.b.t.3	Repudium primum quando factum, & qua ex lege repudia fiant	22.e.f.to.5
Relegatio præter infamiam quasi irrogat exiliū	62.b.tom.3	Repudium mittitur per nuntium, aut per libellū coniugi datū missumue ad domū eius	375.f.t.4
		Repudium quibus ex causis viro in vxorē permittitur iisdem in virum vxori	376.c.to.4
		Repudium si sine causa vir & vxor miserint, in monasterium detrudantur	376.e.to.4
		Repudium, nisi meritis ex causis, non mittitur	376.a.to.4
		Repudij certæ causæ	374.b.to.4
		Repudij formula	375.f.376.a.to.4
			Repudij

Index rerum & verb.

- Repudij, seu diuortij formula ex l. Julia 184. d. t. 5
 de Requirendis vel absentibus dānandis 86. f. t. 2
 Res propriè non videtur esse, nisi sit substantia
 359. b. c. to. 2
 Res singulæ sensibus, aut demonstracionibus per-
 cipiantur vniuersæ, cognitiōne 359. b. to. 2
 Rerū omnium, quas natura profert, certi modi,
 quibus aut enascuntur, aut emoriūtur 103. a. t. 2
 Rerum diuisio triplex 3. a. to. 2
 Rerum diuisio, & specierum explicatio breuis
 13. b. t. 1. 269. a. t. 2. 504. e. to. 4
 Rerū proprietates & possessio quomodo sine tra-
 ditione natura i nobis acquiratur 81. a. to. 5
 Res ciuiles quæ 25. b. c. to. 4
 Res omnes non ali sine elementorum potestate,
 neque crescere, neque se tueri 241. c. to. 2
 de Rerum acquisitionibus 75. f. to. 1
 Res, quæ acquiri dicantur 16. d. to. 1
 Rerum singularum dominia quot modis nobis
 acquiruntur 76. a. to. 1
 Res sacræ nullo tempore acquiruntur 15. b. t. 1
 Res incorporales in iure cedi possunt 76. c. to. 1
 Res mobiles furto subripi, immobiles vi possi-
 deri possunt 269. a. to. 2
 Res mobiles non nisi præsentibus mancipari pos-
 sunt 76. b. to. 1
 Rei verbum, significat rei proprietatem 12. b. t. 2
 Res dominica, & res priuata, 204. c. t. 4
 Res creditæ 116. c. to. 1
 Res dubia, siue ambigua quæ sit 51. b. t. 2
 Res iudicata 68. d. to. 2
 Res mortua, & res occisa 210. c. t. 5
 Rei vindicatio, est proprietatis desertio 12. b. t. 2
 Res omnes aut mācipi sunt, aut nec mācipi & c.
 75. f. to. 1
 Rei non esse commercium, & rei non habere cō-
 mercium diuersa sunt 23. b. t. 1
 Rei capitalis damnatus quis dicatur 61. e. to. 3
 in Re præsentibus quibus casibus cōuenire oporteat
 81. a. t. om. 5
 Rem restitui non satis est, aut solui nisi quod in-
 terest ratione loci soluas 49. f. to. 1
 Res hostiles occupanti cedunt, nec fiunt publicæ
 85. c. to. 5
 Rescripto à principe per mendacium impetrato
 vti non licet 111. a. to. 1
 Residuoꝝ criminè quid, & vt coërceatur 89. a. t. 2
 Resoluere quid significat 208. a. 355. b. to. 5
 Respon̄sa Iurisconsultorum valere, etiam si ratio
 reddi non possit 177. e. to. 5
 Respublica tacitam hypothecam nō habet, nisi
 ex priuilegio 153. f. t. 4. 38. c. t. 5
 Reipublicæ neruos, esse curiales 54. d. to. 4
 Reipublicæ munera quæ sint 194. c. to. 2
 Respublicæ omnes, præter eam, quæ est Populi
 Rom. loco priuatorum habentur 182. b. t. 1
 de Reipublicæ statu aliquid nefaria curiositate
 dicere non oportet 206. c. to. 1
 Rempublicam vt pupillam extra ordinem iu-
 uari, moris est 154. a. to. 4
 de Rerumpublicarum administratione 154. c. t. 4
 de Reipublicæ iure 153. d. t. 4
 Restipulari de nuda stipulatiōe dicitur 319. c. t. 2
 Restitutio in integrum quid sit, & eiusdem spe-
 cies 9. d. 105. c. t. 1. 134. d. to. 2
 Restitutio aut specialis, aut generalis 5. b. to. 1
 Restitutio in integrum, & actio rescissoria quo
 dissident 164. d. c. t. 5
 Restitutio plenior est manumissione 171. b. t. 1
 61. f. to. 3
 Restitutionis spes nihil suspendit 239. b. to. 2
 Restitutionem in integrum in personam regu-
 lariter datur, non in rem 163. e. f. to. 2
 Restitutionem in integrum quales magistratus
 dare possunt 169. d. e. to. 2
 Restitutio fideiussoris, vel mandatoris reum nō
 liberat 108. b. to. 1
 Restitutionis beneficium in integrum rectè ce-
 ditur inter viuos, etiā ex tertia parte 136. b. t. 2
 Restitutio rei nonnunquam fideiussorē liberat
 178. c. to. 2
 Restitutionem dat bis princeps contra res iudi-
 catas 170. b. c. t. 2
 Restitutio minori circumscripto data, fideiussori
 prodest 168. d. to. 2
 Restitutione minor inuitus nō restituetur 178.
 a. to. 2
 Restitutiones, causa cognita à prætore dantur
 135. e. to. 2
 Restitutiones per contestationem non perpe-
 tuantur 170. e. f. to. 2
 quod Restituitur nunquam est idem numero
 64. c. to. 3
 Restituitur actio temporalis in debitorem ve-
 terem 178. e. t. 2
 Restitutoria actio duplex 113. c. d. to. 3
 Restitutoria omnis actio, rescissoria est & utilis
 135. b. to. 2
 Retentionem quartæ dari, non vindicationem
 lege Falcidia 170. f. to. 5
 Retractionis vtimur remedio, cum appellādi
 ius non est 431. d. to. 4
 Retractatus agnaticus, ac de eiusdē iure 287. a. t. 1
 de Retractat^o iure, Cōsultatio Cuiacij 286. d. t. 1
 Rex imperio omnia possidet, singuli dominio
 390. a. to. 5
 de Reuelatione futurorum 455. b. to. 4
 Rei nomen est debitoris & creditoris commu-
 ne 79. c. d. to. 2
 Reorum quot sunt genera 37. b. to. 1
 Reus principalis prius actione principali cōue-
 niendus, quàm accessione, 345. b. c. t. 4
 Reus, qui accusatorem corrumpit pro cōfesso ha-
 betur 138. f. to. 5
 Rei forum competens sequitur actor 186. e. f. t. 5
 Rei delati nouos honores petere non possunt
 106. c. d. to. 4
 Reus, qui iudicem corrumpit, omittere dicitur
 inquisitionem causæ 130. b. c. to. 5
 Reus ex mora 350. a. to. 2
 Reus, qui fugit, damnato comparatur 159. a. to. 5
 Reus conuictus damnari potest, licet crimen nō
 confiteatur 203. a. to. 1
 Reus si ante condēnationē mortu^o fuerit, bono
 rū scelere quæstorum quæstio morte non sol-
 uetur 8. b. to. 4

Index rerum & verb.

Reus criminis per alium defendi nō potest 202. d.to.1	Ruta 196.b.to.5
Reus post crimen contractum alienare potest 138.d.e.to.5	Rutilius maximus quis, & qualis fuerit 40.b.t.5
Reus tanti damnandus, quanti res eo anno plu- rimi valuit 233.b.to.1	S
Reus absolutus, vel destitutus ab alio, eodē cri- mine reus postulari potest 105.b.t.1	S Abbati die Iudæos non esse conueniendos 222.c.to.1
Reus maiestatis quibus supplicis afficiendus 215. d.to.1	Saccularij qui dicantur, & vt coercendi 46.d.t.1
Reus causam capitale per procuratorem agere non potest 218.b.to.1	85.d.to.2. 246.c.to.5
Rei per libertum defensionem mittebāt, aut re- citabant 184.c.to.5	Sacerdos quas mulieres secum habere potest 41. d.tom.5
in Rei cadauer qui scuiunt, grauiter errant 64. f.65.a.to.3	Sacerdotes olim soli episcopi 343.c.to.4
Reo incumbit defensio, actori probatio 474.a. b.tom.4	Sacerdotes prouinciarum 420.a.to.4
à Reo omnis corruptela, est falsitas 131.c.to.2	Sacerdotiū prouinciæ munus est patrimoniale 108.d.to.4
Reorū plerisque frōtibus notari solebāt 133.c.t.5	ad Sacerdotium prouinciæ qui nominari debent 66.a.to.4
de Reorum exhibitione, & custodia 87.a.to.2	Sacerdotium qui coemptis suffragiis ambiunt, in insulam deportandi 215.f.to.1
de Reorum exhibitionibus 398.c.to.4	Sacerdotium quo pacto ibi sumatur 88.d.to.4
Reorum iudex quis dicatur 394.c.to.5	Sacramentum non semper possidenti dandum 547.c.to.4
de Reis duobus Const.Nouella 426.d.t.4	Sacramenta puberum sponte facta, inuiolabili- ter custodienda 590.d.t.4
de Reis pecuniæ constitutæ 345.a.to.4	in Sacramentalium numerum computatur reus, qui iusiurandum præit 498.b.to.4
de Reis duobus constituendis 79.c.to.2	Sacra impia, aut nocturna qui fecerint, quibus pænis subiiciendi 209.a.to.1
Rhenones 138.b.to.5	ne quid in loco Sacro fiat, interdictū 71.c.to.2
Rhetores quid à sophistis distant 191.f.t.2	in Sacris scriniis alij sunt statuti, alij supernume- rarij 243.d.tom.4
Rhetores multas ex iure proponunt controuer- sias, quas non explicant 328.a.to.5	Sacrilegium quid 89.a.t.2. 326.a.b.to.5
Rhetores decreto probati, & immunes facti, cō- trario decreto improbari possunt 101.b.t.4	Sacrilegium separat coniuges 377.a.to.4
Rhetores à sordidis munerib ⁹ excusantur 95.a.t.4	Sacrilegium vt à furto differat 326.a.t.5
Rhetores à tutelis excusantur 121.c.to.2	Sacrilegus sit, qui pecuniam priuatam in æde sa- cra depositam abstulerit 325.c.to.5
Rhodia lex cur sic appellata 23.a.to.2	Sacrilegi vt puniendi 204.f.to.1
Rhodus, Cycladum insularum caput 391.c.to.4	Sagittarum fabricæ 418.a.to.4
Riparum proprietates est priuatorum 10.c.to.1	Sagum quid 191.c.to.3
Ripæ cedit ager continens 347.c.to.5	Saga, equorum instrata 307.c.t.4
de Ripa munienda 73.b.to.2	Salaria quæ sint, & quibus, & à quibus præbēda 81.c.tom.4
Ripatica sunt regalia 581.c.to.4	Salaria.i.annonæ 354.d.to.4
Ripenses homines 29.c.to.4	de Salgamo hospitiibus non præbendo, & quæ salgami nomine significantur 295.a.to.4
Riscus mundo adnumeratur muliebri 237.c.t.5	Salica lex vnde & quando cœpit, & quid à lege Francica differt 468.c.to.4
Riuus, est iter aquæ 208.c.to.3	de Salica terra portio nulla hereditatis ad mu- lierem perueniat 179.b.to.5
de Riuis interdictum 74.d.to.2	Salij cur Franci vocati 468.d.e.to.4
Romani ciues meliōre condicione sunt, quàm Latini 61.c.to.1	de Salinis, & salinarum vectigali 71.c.to.5
Roma, est communis patria 192.c.t.2. 109.b.t.4	Salientes qui dicantur 259.a.to.5
Romæ vrbis termini centesimo miliario finiun- tur 3.c.tom.2	Saltuenses alieni ne militent 270.b.t.4
Romæ antiquæ regiones 33.b.to.5	Saltus rei dominicæ 204.c.to.4
Romandiola, est exarchatus Rauennæ 548.d.t.4	de Saltibus pascuis 194.d.t.4
Roncalia quid 548.d.e.to.4	Salutis expediendæ est omnis honesta ratio 130. a.tom.5
capitula, quæ rex Cōradus de beneficiis in Ron- calia 553.d.&f.to.4	Samaritas non absimiles esse Montanistis 442. c.tom.4
de Rotæ tormento 69.a.to.5	de Samaritis 427.c.to.4
Rubellio, seu rubigo quid significat 388.d.e.t.5	San, pro suam 76.c.d.to.5
Rubricæ vnde sic dictæ 1.d.to.2	Sanguis aliud est, aliud cōsanguinitas 275.c.to.5
Ruina 83.c.to.2	Sanguinis ius, est ius cognationis, nō agnationis 17.d.to.4
Runæ, quod armorum genus 418.c.to.4	Sanguis, cognatio est naturalis 275.c.to.5
Rusticani ad nullū obsequiū deuocentur 184.a. tom.4	Sarcinæ
Rusticus si arma vel lanceam portauerit, quibus pænis afficiendus 584.c.to.4	

Index rerum & verb.

Sarcinæ quæ dicantur	52. c. d. tom. 5	Scrinium canonum, & scrinium tabulariorum	138. c. to. 4
Sarpta	224. a. tom. 5	Scrinia largitionum, & rerum priuararum principis sunt varia 258. d. e. & quot sunt numero	259. a. b. to. 4
Satisfare & satisfacere differunt	42. b. to. 1	in Scriniiis sacris militâtes generali nomine memoriales, vel Chartophylaces appellâtur	246. b. tom. 4
Satisfare debet vicinus vicino ob dampni impendentis merum	195. d. t. 1	in Scriniiis sacris militâtes quibus afficiuntur honoribus	242. a. & c. to. 4
Satisfatum, pro satisfactum	301. c. tom. 2	Scripturam omnem contraria scriptura refelli oportet	410. a. t. 5
Satisfatio iure desideratur, quotiens hereditas petitur	109. a. tom. 1	contra Scripturam vnico casu testes admittuntur	335. d. t. 2
Satisfationes secundum mâcipium prædiorum	260. d. tom. 5	Scripturæ captatorix non valent	41. a. to. 1
sine Satisfatione in re aliena idoneus est nemo	161. d. tom. 5	Scriptura calumniosa vim iustæ petitionis in iudicio non obtinet	198. d. to. 1
de Satisfatione iudicatum solui	247. f. t. 5	Scriptura i. vectigal	136. c. to. 5
Saxonibus ingenuitate, & alodo fidei firmitas roborata	525. d. tom. 4	Scrobes Orcinæ, scrobes Charonæ	223. c. to. 3
Saxum viuum	260. a. tom. 5	Scultatores	143. d. t. 5
Scabini qui dicantur	474. d. e. t. 4	Sculptores quot numero	259. d. t. 4
Sczuolæ responsi ratio, quod est in l. pater §. filiam de leg. iij.	369. c. tom. 5	de Scutiferorum feudis	563. f. & 564. a. t. 4
Sczuolam variasse	79. a. to. 4	Scutorum fabricæ	418. a. t. 4
Scalz. i. maritimi traiectus	165. c. t. 4	Secundocerus, & secundoceratus	239. a. b. t. 4
Scapres, pro scabres	264. a. t. 5	Seditionum auctores in crucem tollêdi, aut beatiis obiiciendi	206. c. to. 1
Scelera, quâuis citra exitum subsederint, puniri	386. c. tom. 5	in Seditioe qui dânum dat, intra annum tenetur in duplum	182. d. t. 1
Sceleratus indemnatus, impune non interficiendus	85. a. t. 5	Segetes per furtum cęsæ in duplum restituntur	136. d. to. 1
Scenici qui dicantur	161. d. t. 4	Segetes obnoxias esse vermiculationi	388. c. t. 5
de Scenicis	160. f. t. 4	Segetum calamitates quædam notatæ in tit. de locato conducto	388. b. c. t. 5
de Scenicis mulieribus	397. c. t. 4	Sellæ, non cellæ	238. c. d. t. 5
Schola palatinorum	22. a. to. 4	Seminicia, semizonæ	238. b. t. 5
Schola tribunorum, & notariorum	227. c. t. 4	Seminum genera	591. b. t. 5
Schola equitum, peditorum domesticorum, ac protectorum principis	238. b. to. 4	Semificæ, quod armorum genus	418. c. t. 4
Schola publica Romæ Quintiliano data	234. f. 235. a. to. 4	Senatores qui dicantur	3. a. b. t. 2
Scholæ omnes iurisdictioni officiorum magistri subiaceant	267. c. t. 4	Senator à tutela ordine nõ excusatur sine venia	201. b. to. 2
Scholares facti tribuni militum, solitas consequantur annonas, & c.	284. b. t. 4	Senatores consulere dicuntur	142. d. t. 5
Scholares, quibus commeatus datus est, intra menses quinque ciuilitè cõueniri nequeunt: quia sunt in numero militum	231. c. to. 1	Senatores descriptionibus iudicum nõ adstringi	216. c. to. 4
Scholarium priuilegia	266. f. t. 4	Senatores in vrbe sacratissima dignitatis domicilium habere videntur	85. c. t. 4
Scientia patris filio non nocet	345. a. t. 5	Senatores quas in vxores ducere nequeunt	72. b. tom. 1
Scientia tutoris pupillo nocet	ibidem	Senatores omnes laticlauri	313. a. to. 5
Sciẽtia & cessatio furioso vel infanti nocet	345. a. tom. 5	Senatores olim non poterant, non impetrato libero commeatu, alibi manere, quàm in vrbe	218. b. c. t. 4
Sciographia	170. c. tom. 5	Senatorum ordo primus in vrbe	269. c. t. 4
Sciphus vasis potiùs, quàm poculi genus	261. c. tom. 5	Senatorum ordo, & gradus	404. c. d. t. 4
Scortum & concubina quid differunt	37. c. t. 2	Senatorum ordines varij	203. a. t. 2
Scorta non censentur, nisi quę professæ sunt impudicitiam	361. b. t. 4	Senatorum seminarium, equestrem locum esse	154. c. to. 5
in Scorta stuprum commissum legibus non vindicatur	361. b. t. 4	Senatoribus an sine commeatu res suas inuisere liceat	144. c. t. 5
Scortis hereditates capiendi ius ademptum ibid.		Senatoribus nauem habere non licet	146. a. t. 5
Scorta, sine scrota, quæ sint	150. c. t. 1	Senatorum ius	216. c. t. 4
Scribarum munera personalia, & municipalia sunt	113. c. tom. 4	Senatorium ius publici iuris partem esse	106. c. tom. 2
Scriniarij qui dicuntur	440. c. t. 4	Senatorius follis, gleba senatoria	220. a. & b. t. 4
Scriniarij peculium habeant castrense	280. c. t. 4		
Scriniarios quinam olim habebant	302. c. to. 4		
Scrinium auræ massæ	117. a. t. 4		

Index rerum & verb.

ad Senatoriam dignitatem quæ personæ admitti prohibentur	216. c. t. 4	cum refertur, statim verus, aut falsus est	240. d. tom. 2
Senatusconsulta quæ sint, & vnde nata	350. b. t. 5	Serpentum odorem pestilentem esse	409. d. t. 5
Senatusconsulta sunt, quæ solus senatus decrevit sine lege	2. b. to. 2	Serraculum quid	348. c. t. 5
Senatusconsultum Macedonianum in pœnam creditorum	25. d. t. 2	Serraculum ducere, quid	196. c. t. 5
Senatusconsultum Silanianum, & alia quædam	11. e. tom. 5	Seruare quid significat	112. b. t. 2
Senatusconsultum Velleianum in gratiam mulierum	25. d. t. 2	de Seruatoribus loci	60. b. t. 4
Senat. consul. circa legem Papiam	174. d. t. 5	Seruitium vrbani	341. c. to. 5
Senatusconsultum Pagasianum	163. f. to. 1	Seruitutis personalis definitio, itémque prædialis	208. c. t. 3
Senatusconsulto Trebelliano quid prospectum est	163. d. t. 1	Seruitus, est ius in corpore	96. c. to. 3
S. c. Trebellianum, & Pagasianum quid discrepant	53. d. to. 2	Seruitus iure naturali est incognita	136. a. t. 3
S. c. Tertull. & Orphitian.	60. e. to. 2	Seruitus iure gentium continetur	3. b. t. 1
Senatus. c. de manumission.	223. b. t. 3	Seruitus vsusfructus vsucapi non potest	285. c. t. 2
Senatus duplex, antiquæ Romæ, & Cõstantinopolitanæ Romæ	54. d. t. 4	Seruitutum duo genera	6. a. t. 5
Senatu motio non est capitis minutio	348. d. t. 4	Seruitutis tria genera	462. c. t. 4
Senectutis verbo quot comprehenduntur ætates	184. b. to. 2	Seruitutum aliæ personarum, aliæ rerum	12. f. t. 2
Senibus reuerentia debita in quo consistit	184. f. 85. a. tom. 2	Seruitus quando in personam dicitur	112. c. t. 2
Sententiæ nomine quid intelligitur	92. a. tom. 2	Seruitus matrimonium dissoluit	375. e. f. t. 4
Sententia secundum gesta, & probata fertur	186. a. tom. 2	Seruitus. i. libertas seruitutis	286. c. to. 2
Sententia cõtra ciuitatem indefensam non valet	153. e. tom. 4	Seruitus legata & vsusfructus quid distat	48. f. t. 2
Sententia iudicis imprudentia lata, non iniusta, sed quasi iniusta dicitur	46. e. to. 1	Seruitutis stipulatio in dando consistit	314. c. t. 2
de Sententiis iudicum diuersis, partibus, vel imparibus	296. a. t. 5	Seruitutis est inutile pignus	371. c. tom. 5
Sententiæ de eo, quod interest	210. e. to. 5	Seruitutem dominus per se fructuario prædio imponere non potest	10. e. t.
Sententiarum effectus	68. d. to. 2	Seruitutem habenti ius est nuntiandi	10. f. to. 5
de Sententiarum effectus, & finibus litium	187. a. tom. 1	in Seruitutem non iteratur petitio	66. c. to. 2
Sententiæ, quæ sine appellatione rescinduntur	93. c. d. tom. 2	Seruitutes propriè ex bonis non sunt	10. b. t. 1
de Separationibus	69. d. t. 2. & quid sit separatio	Seruitutes an pignerari possint	370. e. t. 5
70. a. tom. 2		Seruitus est qualitas fundi.	112. e. t. 2
Sepeliri mortuum in vrbe lege vetitum	389. e. t. 5	Seruitus quolibet rustici prædij natura sui intermissionem habet	351. c. tom. 5
Sepeliri mortui in ciuitate non possunt, ne sacra ciuitatis funere polluantur	115. e. tom. 1	Seruitus prædij ad tempus constitui non potest	371. a. tom. 5
Sepeliri qui aliquem prohibuerit, lege Iulia de vi tenetur	213. d. t. 1	Seruitus vna, non duarum quis ædes suas altius tollat, & ne luminibus officiat vicini	437. b. t. 5
qui Sepelierit alienum mortuum, si quid impenderit, id à quo recipere potest	116. a. t. 1	Seruitus prædij vsucapi non potest	286. c. t. 2
Sepulchri	239. b. t. 5	Seruitus prædiorum quot modis mala fide possidetur	270. c. to. 2
Septenarius numerus quam habeat vim	172. c. t. 1	Seruitus per partes adquiri, vel imponi non potest	96. a. tom. 3
Septemvirale iudicium	72. b. to. 5	Seruitus ad partem fundi communis non rectè constituitur	97. a. to. 3
de Sepulchro, ac de itinere eò ducere	335. d. e. t. 5	Seruitus, quæ appellatur fenestra	19. b. tom. 5
de Sepulchro ædificando	18. e. tom. 2	Seruitus aquarum	164. c. to. 4
Sepulchri violari actio popularis	84. d. t. 2	Seruitutem aquæ adquiri triennio	236. c. to. 1
Sepulturæ perpetuæ tradita corpora quomodo transferri possint	115. d. t. 1	Seruitutem dominus per se fructuario prædio imponere non potest	10. e. to. 1
de Sepulturis & lugendis	115. d. to. 1	de Seruitutibus vrbani nulla sunt propria interdicta	74. e. tom. 2
Sericum quid sit	134. e. t. 4	Seruitutes prædiorum rusticorum, vel vrbani à domino, vel ab eo, cui debentur, vendi possunt, locari tamen non possunt	371. a. t. 5
Sericæ vestes interdicitæ	138. b. c. t. 4	Seruitutes prædiorum vrbani, & rusticorum vsucapi non possunt	269. e. t. 2
Sericæ paragauæ	137. b. t. 4	Seruitutes rusticæ quid ab vrbani distat	351. c. t. 5
Sermo, qui ad præteritum, vel præsens tempus		Seruitutes rusticorum prædiorum amittuntur non vtendo, vrbani non item	114. a. to. 1
		270. e. f. tom. 2	
		in Seruitutibus prædiorum adquirendis infinitum tempus desiderari videtur	270. d. t. 2
		Seruitutes prædiorum imponuntur à dominis	270. e. tom. 2

Seruitutes

Index rerum & verb.

Seruitutes non sunt iura prædiorum	117. b. to. 5	Seruus plurium in nullius caput torqueri potest	202. a. tom. 1
Seruitutes omnes prædiorum perpetuas habere causas	259. c. tom. 5	Seruus an naturaliter obligetur	176. f. c. 5
Seruitutes prædiorum indiuiduas esse	357. b. t. 2	Seruus extra rem peculiarem naturaliter non obligatur	335. c. to. 5
Seruitutes qui stipulatur, incertum de usufructu stipulari dubitatur	359. c. t. 2	Seruus à domino obligatus cubiculo principis, statim liber & ingenuus fit	226. b. to. 4
Seruitutes vsucapione legitima non adquiruntur: vsucapione tamen Iustiniana prorsus adquiruntur	270. e. f. t. 2	Seruum qui exposuit, illum postea in suum dominium vindicare non potest	416. a. b. to. 5
Seruitutes cum fundis vsucapi possunt	273. d. t. 2	Seruum pupilli, vel furiosi an tutor, vel curator manumittere possit	362. c. t. 5
Seruitutes vsu diuturno, & longa quasi possessione adquiri	270. a. t. 2	Seruus per metum mancipatus, acquirit ei, qui vim passus est	106. b. c. t. 1
Seruitutes ipso iure vltra, quàm opus sit, ad prædia constitui non possunt	69. b. to. 5	Seruum noxæ deditum inuito domino manumitti	319. c. t. 5
per Seruitutem prædium prædio ciuilitur feruit.	27. e. tom. 2	Seruum nõ facit cõdictio, vel alia scriptura	178. a. tom. 4
Seruitutes prædiorum quemadmodum amittuntur	14. 15. b. t. 2	Seruum suũ qui clàm abduxit, an teneatur furti	126. b. to. 3
Seruus aut natus, aut factus	3. c. tom. 1	de Seruo corrupto	17. f. to. 2
Serui cognomine, prænomine, & agnomine carent	335. c. tom. 2	Seruum alienum quocumque modis quis deteriorem facere potest	111. c. to. 1
Seruum esse, & in seruitudine diuersa sunt	212. f. tom. 5	cum Seruo nullam actionem esse	198. c. to. 5
Serui sunt mancipi	76. a. tom. 1	Seruus si alicuius negotium gerat, in dominum actio dabitur	104. a. t. 1
qualis qualis Seruus, qualecunque dominium	280. c. tom. 5	Seruus si clericus fiat ignorante domino, intra annũ dominus habet ius cum reuocandi	234. c. tom. 1
Seruus domini prædium, inuito vel in scio domino, pignori obligare non potest	174. d. e. t. 4	cum Seruis nullum est connubium	62. d. to. 1
Seruus intercessor cõparatur seruo iudicio condemnato	177. a. to. 5	Seruo vix vnquam est sincera fides	136. c. t. 3
Seruus in aduersa valetudine domo eiectus, statim fit liber	303. f. t. 2	Seruus alienus sine libertate heres institui non potest	245. e. f. to. 2
Seruus si sciens ad honorẽ aspirauerit curiæ grauissima afficitur pœna	74. d. to. 4	Seruum alienum qui in arma conscribit, vt multandus	296. d. t. 4
Seruus qui iniuriam intulerit, vt coërcedus	186. e. f. tom. 1	Serui alieni suppressio an sit furtum	89. c. t. 1
Seruus communi si vni ex sociis furtum fecerit, an sit socio in socium actio furti	159. a. b. to. 3	Serui alieni an in alterius caput torqueri possint	201. c. to. 1
Seruus non potest vllum ius habere	70. e. to. 3	Serui rustici alienari prohibentur	350. f. t. 4
Seruus certus legetur, an generaliter incertus, multum interest	158. b. tom. 3	Serui rustici sine prædiis vendi nequeunt	171. c. t. 4
Seruus legatus si fato intereat, legatario decedit	146. e. tom. 1	Serui operas locare aliud est, aliud ex operis serui mercedem capere	356. b. to. 5
Seruis legatis ancillæ quoque debentur, non cõtrà	155. d. to. 1	si Serui plures eiusdem generis simul venierint, an vna sit venditio	99. to. 3
Seruus legatus si sit in fuga, heres in æstimationem non tenetur	73. c. t. 3	Serui vt heredes institui possunt	81. a. t. 1
Seruo legari non potest seruitus ad fundum domini	83. d. tom. 1	Serui tributarij, vel inquilini apud dominos remanere iubentur	173. a. t. 4
Seruo proprio an vtiliter sine libertate legari possit	19. a. t. 3	Serui ex contractibus in seruitute habitis, post manumissionem non tenentur	123. d. t. 1
Seruus pro domino, aut in dominum interrogari non potest	110. c. 201. a. tom. 1	Serui amanuenses	155. e. to. 1
Seruo dominum accusanti, etiam si vera deferat, vox interdicitur	22. a. tom. 4	Serui stratores	258. d. t. 5
Serui dominorum delatores non audiuntur, excepto crimine maiestatis	199. d. to. 1	Serui attrienses	251. e. t. 5
Seruus dominum deferens, igne consumendus	20. a. tom. 4	Serui barbari qui sint	152. a. t. 5
Serui, qui domino auxilium non tulerunt, supplicio afficiuntur	144. b	Serui fiscales impunè fisco causam pecuniariam deferunt	199. c. to. 1
Seruo non est committenda domini salus: $\phi\upsilon\sigma\epsilon\iota\ \delta\ \delta\epsilon\lambda\omicron\varsigma\ \tau\tilde{\iota}\ \delta\epsilon\sigma\pi\omicron\tau\tilde{\iota}\ \pi\omicron\lambda\acute{\epsilon}\mu\omicron\varsigma$	201. e. t. 1	Serui pœnæ	203. f. t. 1
		Seruus publicus parte dimidia testamenti faciendi habet ius	79. d. to. 1
		Serui quasi testamenta facere possunt	19. b. t. 3
		Serui vt testamento manumittuntur	178. c. to. 1
		Seruos pasci alimoniarum taxatione	350. a. t. 4
		Seruos contractuum leges nõ tenent	136. b. c. t. 3
		Seruos à dominis occidi Alexandrini decreto veritum	134. d. t. 5

Index rerum & verb.

Seruis vrbanis qui continentur	136.a.to.1	notæ	314.c.to.5
Seruis vernis inutiliter legatur	236.c.to.5	Singula, sunt singulariæ literæ	314.c.to.5
Seruorum operæ vsu fructum imitantur, & ab eo distant plurimum	13.f.to.2	Singularij qui sint	314.d.to.5
Seruorum operas capitibus deminutione non perire	34.d.to.1	Sironæ quomodo, & à quibus creatur	49.b.c.t.4
Seruorum corrupendorum duæ species	18.a.t.2	Sironæ indemnes seruandi	49.c.to.4
Serui, qui sunt in fuga, nec vendi, nec donari possunt	424.c.to.5	Sironia, vel sironicum quid sit, ac de eiusdem munere	46.b.c.to.4
Serui fugitiui an dominus possessionem amittat	277.c.tom.2	Smaragdi in equorum ornatu interdicti	142.f.t.4
Seruorum fugitiuorum possessio animo retinetur	179.a.to.1	de Sobole cum colonis partienda	452.a.t.4
Serui fugitiui non est commercium	26.f.to.2	Sobrini qui sint	175.d.to.1. 134.a.b.to.4
Serui fugitiui longissimo tempore acquiruntur	15.b.t.1	Societatis definitio, ac de eiusdem actione	26.c.t.2
Serui quibus modis manumittuntur	57.c.176.a.t.1	Societas tantum præstat, quantum mutua fideiussio	42.d.to.3
Seruus manumissione incipit habere caput	83.a.tom.3	Societas hereditaria	244.b.to.5
Serua si conceperit, & postea manumissa pepererit, liberum parit	130.d.to.1	Societas hereditatis simillima	16.e.to.2
Sestertio vno mancipata	255.a.to.5	Societas ad heredem non transit	380.d.to.2
Sestertio pro Sequestro apud Suctonium	322.c.t.5	Societas voluntaria quæ	243.d.c.to.5
Sexagenarij procuratores	33.f.to.4	Societas priuata	244.a.to.5
Si, pro an,	75.c.f.to.5	Societas deminutione capitibus amittitur, non pactione nuda	244.c.to.5
Si, edictum si per hanc condicionalem particulam inchoatur	9.c.to.2	Societatem morte solui	244.c. 245.b.c.to.5
Sicarij & homicidæ quibus pœnis subiiciuntur	207.d.88.a.to.2	Societas vt plurimum, vno mortuo, manet inter ceteros	244.d.c.to.5
Siculi à Romanis orti	282.d.c.t.5	de Societate	124.f.to.1
Sistræ, & dictionum compendia, pro literis	53.a.tom.5	de Societate Consultatio Cuiacij	304.c.to.1
Sigillatorum significatio multiplex	278.a.to.5	Socius communis parietis ad ædificationis impensas cogendus	195.d.to.1
Silanus, vel Siluanus	348.c.to.5	Socium socio teneri lege Aquilia	15.e.t.2
Sigla vel singula, quasi singula	314.b.to.5	Sodales aruales	252.c.to.5
Signarij	112.a.to.4	Solarium, vel potius locarium quid sit	340.a.b.t.5
Signatores	140.b.to.5	Solatum pacti quid	316.a.to.5
Signatoribus rectè legamus in testamentis	218.a.to.5	Solatia publica quibus dantur	285.c.d.to.4
Signum adulterinum qui sculpsit, lege Cornelia tenetur	210.b.to.1	Soldata præstatio quæ, & qualis	516.e.f.to.4
Signa testamentorum non dicuntur solemnia	14.f.tom.3	Soldatæ quæ sint, & soldurij quales apud Gallos homines	463.a.to.4
Silentiarius quis dicatur, & eius priuilegia	215.c.d.tom.4	Solemnia quæ propriè dicantur	335.b.to.5
Silentiariorum officium, dignitas, & immunitates	235.b.c & f. 237.c.to.4	Solidum quid propriè	14.d.to.1
Silentiariorum iudices, sunt officiorum magistrum	225.c. 236.d.to.4	de Solidi capacitate inter virum & uxorem	73.d.tom.1
Silentium pro consensu	173.f.to.3	Solidorum præstatio tenuissimos senatorum obligabat	220.c.to.4
Silentio diuturno etiam hodie completur vsucapio, & silentium diuturnum quid sit	222.c.t.3	Solidorum veterum potestas	142.d.to.4
Silicernium quid	271.e.to.5	Solutio est naturalis datio	42.b.to.1
Silicernium parari mortuis	262.c.to.5	Solutio fieri debet secundum iura ciuilia	35.d.t.1
de Siliquarum exactionibus	408.b.to.5	Solutio omnis non idem reddit, sed tantundem	42.d.tom.1
Siliquaticum	408.b.to.5	Solutio imaginaria	42.d.to.1
Siliquaticum in nundinis exigitur	123.c.to.4	Solutio aut re fit, aut imagine quadam	80.e.to.2
Siliquatica in singulas debentur iugationes, non ex capitibus	81.c.to.4	Solutionis verbum ad obligationem vel ad numeros refertur	160.c.to.4
Silvani qui	259.a.to.5	ex Solutione liberatio contingit	80.d.to.2
Simplum quid	385.a.to.5	à Solutione ad cautionem non semper est argumentatio tuta	339.c.to.4
Simpli extincta petitione, pœnæ petitio locum habet	385.a.b.t.5	Solutione vna aliquando duæ vel plures tolluntur obligationum causæ diuersæ	141.f.to.3
Singularum literarum antiquorum Romanorum		Solutiones annuæ faris	181.c.to.4
		Soluendi verbum multiplex	80.d.to.2
		Solui rem nõ satis est, nisi quod interest ratione loci soluas	49.f.to.1
		qui soluit ignorans scienti, & simulanti se esse procuratorem creditoris, an liberetur	141.a.t.3
		multum interest res soluat, an persona liberetur	144.c.d.to.3
		in Solu-	

Index rerum & verb.

in Solutum datio emptioni, & permutacioni sim- ililis	201.e.to.3	328.c.to.2	Sponsalia inter puberes, & inter impuberes con- trahi possunt	127.d.to.1
re non Soluta, persona aliquando liberatur	146.d.tom.3	238.b.to.5	Sponsalium arræ, quarum rerum sunt	168.d.e.t.5
Solutum operire	238.b.to.5	197.e.to.2	Sponsio quibus verbis fit	335.b.to.2
Σωματοφύλακες	197.e.to.2	298.a.to.5	Sponsoris & sponsi promiscua nomina	34.a.t.2
Sonticus morbus litigatoris diem iudicij differt, etiam inuito iudice	298.a.to.5	474.d.e.to.4	Sponsor ab Accursio malè definitus	347.b.to.4
Sontium purgandorum varia antiquorum ge- nera	474.d.e.to.4	344.d.to.4	de Sponsore & fideiussore	115.b.to.1
Sophia, templum Constantinopolitanum, à quo constructum	344.d.to.4	191.f.to.2	Sponsus in sponsalibus dat arram, non sponsa	93.c.tom.5
Sophistæ quo à rhetoribus discrepant	191.f.to.2	191.c.to.2	Sponsus an de adulterio sponsæ iure mariti age- re possit	133.a.to.5
Sophistæ à tutelis excusantur	191.c.to.2	234.d.to.4	Sportularum modus	265.f.164.a.to.4
Sophistarum munus, ac dignitas	234.d.to.4	84.b.tom.3	Sporidrum definitio	106.b.to.5
Sorites, argumentandi modus pseudomenos	84.b.tom.3	337.a.to.2	Spurij qui sint, & vnde dicatur	62.b.to.1
Sororem ducere, lege est impossibile, & turpe	337.a.to.2	108.d.to.5	Spurij nullum patrem habere intelliguntur	370.c.tom.4
Sors quid sit	108.d.to.5	118.a.to.5	Spuriorum & nothorum differentia	358.d.t.4
Sortis & vsurarum ratio diuersa	118.a.to.5	29.e.to.3	Spuriorum & naturalium filiorum differentia	370.d.to.4
Sorte soluta, pœna, & vsurarum ratio perimitur	29.e.to.3	128.d.tom.3	Spurius, vt exheredatus, habet querelâ	369.f.t.4
Sorte alibi soluta, non superesse pœnæ petitionē	128.d.tom.3	431.c.to.5	Spurij bonorum parentis incapaces sunt, ac ne alimentis quidem digni	106.c.t.5
Spadones à Spada dici, vico Persico, in quo pri- mum homines castrari cœperunt	431.c.to.5	201.e.t.2	filios ex cōcubinato susceptos, hodie vocari Spu- rios	106.c.f.to.2
Spadonis generale nomen	201.e.t.2	219.a.to.2	Stabularij ex recepto custodiæ plustenerentur, quâ depositarij	11.a.to.2
Spadonum quatuor genera	219.a.to.2	431.c.to.5	Stagni definitio	259.d.to.5
Spadones à tutelis non excusantur	201.e.to.2	418.a.to.4	Stamen, & subtemen an appellatione lanæ con- tineatur	161.a.to.5
de Spadonibus quædam	431.c.to.5	347.c.t.2	Statanus deus, pueritiæ præses	278.b.to.5
Spatharum fabricæ	418.a.to.4	347.d.to.2	Stationes quæ sint	13.b.to.4
Species communi genere continentur	347.c.t.2	347.d.to.2	Stationis nomen quid significat	49.e.to.5
Species non diuiduntur numero, nisi nominatim adiiciatur numerus	347.d.to.2	21.a.to.5	Stationes fisci	50.a.to.5
Species singulæ propriam speciem habent	347.d.tom.2	214.d.to.4	Stationarij quæ sint	314.a.t.4.50.a.t.5
Specierum publica comparatio	21.a.to.5	409.e.to.4	Stationariorum officium, & priuilegia	256.c.t.4
Spectabiles qui propriè dicantur	214.d.to.4	321.a.to.5	Statua	278.b.to.5
Spectabiles ciuiles causas per se agere possunt	409.e.to.4	167.e.to.4	circa Statuas se occultare, quid sit	9.a.to.5
Spectacula gladiatorum sublata	321.a.to.5	162.f.to.4	Statuliber, & statulibertas	60.b.t.1.162.e.to.3
Spectacula cruenta prinitus tollenda	167.e.to.4	160.f.to.4	Statuliberi qui dicantur	144.c.to.3
Spectaculorum impentæ	162.f.to.4	322.b.to.5	Statulibertas aliud est, aliud libertas	201.c.t.5
de Spectaculis	160.f.to.4	112.c.to.4	Status mutatio, est capitis mutatio	135.d.to.2
Specularia	322.b.to.5	111.b.to.4	Statum suum qui ignorare, aut de eo dubitare dicuntur	209.b.to.2
Specularij	112.c.to.4	143.d.to.5	Stellio quid sit, & vnde dictus	245.f.to.5
Speculariorum immunitates	111.b.to.4	404.b.to.5	Stellio, & stellionatus quid sit, & eius criminis actio	85.f.to.2
Speculatores dicuntur, non spiculatores, & qui sint	143.d.to.5	404.c.t.5	Stellionatus crimem subsidiarium est	211.b.to.1
Specus	404.b.to.5	322.c.d.to.5	Stellionatus cum alio crimine legitimo non cō- currit	327.a.to.5
Specus quid à cuniculo distet	404.c.t.5	133.c.t.5	Stellionatus exceptio aduersus decoctores min ⁹ honesti	285.b.to.5
Spongiarum vsus	404.c.t.5	414.d.to.5	Stellionatui quæ pœna statuitur	36.a.to.5
Sponsalia post 7. annum contrahi possunt	133.c.t.5	34.a.to.2	Stenopatchi qui sint, & quod eorū munus	360.a.tom.4
Sponsalia inter absentes fiunt nudo consensu, nõ per stipulationem	309.e.to.2	414.d.to.5	D. Stephanus, martyrur primicerius	227.c.t.4
Sponsalia quâdudum contrahi possunt	415.d.t.5	414.d.to.5	Stigmata fugitiuis scribuntur	155.e.to.5
Sponsalia olim non per alium fiebant, quia per stipulationem fiebant	414.d.to.5	34.a.to.2	Stigmata fabricensium brachijs infligenda	139.c.tom.4
Sponsalia vt olim contrahebantur, & quomodo nunc	34.a.to.2	414.d.to.5	Stipa quid	243.b.to.5
Sponsalia pactum nudum non facit	414.d.to.5	148.f.to.5	Stipendij ac tributi differentia hodie nulla est	148.f.to.5
Sponsalia pœnæ vinculo obstringi non possunt	414.d.to.5	27.c.d.tom.4	Stipendia tributa sunt capitis	27.c.d.tom.4

Index rerum & verb.

Stipendia publicanis locari non solent	149. d. t. 5		
Stipulatio unde dicta	193. a. t. 1. 311. d. t. 2		
Stipulationis elegans definitio	79. b. 308. c. to. 2		
Stipulationes quorsum inuentæ, & introductæ	243. b. tom. 5		
Stipulatio quid, & vt fit	17. b. c. to. 1		
Stipulationum diuisio	37. e. to. 1. & earum specierum explicatio	312. a. tom. 2	
Stipulationum symbola	309. a. b. t. 2		
Stipulatio solemnibus fit verbis, ciuilibus, ac directis	308. f. t. 2		
Stipulatio sola fit inter presentes, & nõ fit à morto aut furdo	38. d. tom. 1		
Stipulatio qualibet lingua semper fieri potuit	91. c. tom. 1. 107. d. 311. c. tom. 2		
Stipulatio fit vtroque loquente	310. b. to. 2		
Stipulationem qui cõtrahere non possunt	309. c. tom. 2		
Stipulationem contrahere non potest, qui non intelligit, quid loquatur	309. d. t. 2		
Stipulatio per alium non contrahitur	414. d. t. 5		
Stipulatio non fit inter absentes	193. a. t. 1. 309. 310. a. tom. 2		
Stipulatio verbis fit solemnibus, ciuilibus, ac directis	308. f. to. 2		
Stipulatio olim quibuslibet non contrahebatur verbis	356. b. t. 2		
Stipulationis partes quæ sint	232. f. 233. a. to. 5		
Stipulatio est contractus	318. f. to. 2		
Stipulationis, & legati differentia	325. a. b. t. 2		
Stipulationis & contractus differentia	107. e. t. 2		
Stipulationis, & pacti discrimen	120. c. 319. d. t. 2		
Stipulatio cuius sit iuris	311. d. e. t. 2		
Stipulatio, iuris ciuilis est cautio	367. a. t. 5		
Stipulatio est obligatio, acceptilatio absolutio	120. d. tom. 2		
Stipulatio obligationem parit, acceptilatio liberationem	310. c. to. 2		
Stipulatio sine consensu nulla est	104. d. t. 2		
Stipulatio duplex, vulgaris, & specialis	334. c. t. 2		
Stipulatio certa, aut incerta	356. c. t. 2. 358. e. t. 2		
Stipulatio quare distat à contractu bonæ fidei	242. c. tom. 5		
Stipulationis ambiguus sermo non accipitur cõtinuò contra stipulationem	81. a. tom. 2		
Stipulatio rei meæ non valet, quãuis postea in ea esse desierit	122. a. t. 2		
Stipulatio est utilis, si quis rem sacram, vel publicam stipuletur	363. b. t. 2		
Stipulatio inuicilis non habet pactum	310. c. t. 2		
Stipulatio vt fit inutilis	327. d. to. 2		
Stipulatio præpostera non valet	355. c. to. 2		
Stipulatio pactorum cur non sit vna	334. c. to. 2		
Stipulatio quanti ea res est, non intelligitur cõmitti, nisi ex ea lis contestata fuerit	365. e. to. 2		
Stipulatio fructuaria	67. d. tom. 3		
Stipulatio imperpersonaliter concepta, an valeat	319. c. tom. 2		
Stipulatio legatorum est vna	334. c. to. 2		
Stipulationem legatorum non præstari post litem de legato contestatam	373. a. b. to. 5		
Stipulatio & legatũ sunt <i>μὴ ὀπλῆρα</i>	328. b. t. 2		
Stipulatio Falcidæ prætoris, vel communis	53.		
	b. tom. 2		
Stipulatio alterna quæ fit	121. d. t. 2		
Stipulatio causa mortis fit, vt promissoris morte confirmetur	21. a. b. t. 3		
Stipulatio alternata	121. d. tom. 2		
Stipulatio fructuorum	37. c. t. 1. 79. c. to. 2		
Stipulatio Aquiliana	129. f. 130. c. t. 2		
Stipulatio in heredes transit	313. e. to. 2		
Stipulatio fructuaria	318. e. t. 2		
Stipulatio sine tritici certa quantitate, non valet	370. a. tom. 2		
Stipulationem fructuariam vtilitatem duas habere causas	218. e. to. 5.		
Stipulationem difficultas nõ facit inutilem	390. c. tom. 2		
Stipulationem incertam esse, si quis fructus stipuletur futuros	359. c. to. 2		
Stipulationem non vitiat in materia dissensus	362. f. to. 2		
Stipulationem vitiat <i>ἁπόρρητον, πρὸς ἑρῶν</i> non item	355. c. to. 2		
Stipulationem vitiat error in nomine proprio	335. c. to. 2		
Stipulationem nõ vitiat error in materia, vel in forma	329. d. e. to. 2		
Stipulationem an impossibilis condicio vitiet	320. c. to. 2		
Stipulationis causa lucratiua, quæ in stipulationem vtrum genera, an species deducantur, multum interest	74. b. t. 3 347. a. t. 2		
Stipulationis nuda definitio	319. c. t. 2		
Stipulationum verba contrahentes loqui, atque exaudire debent	309. c. to. 2		
Stipulatio duplex non committitur, nisi res iudicio sit euicta	102. d. to. 3		
de Stipulatione si quæzatur, an sit inutilis, respondendum, valeat vt pactum, vel vt constitutum	267. b. t. 5		
Stipulatio de rato quomodo committitur	94. d. e. tom. 3		
Stipulatio conditionalis ad heredem transmittitur	36. e. t. 1		
Stipulatio conditionalis statim cedit	351. c. t. 2		
Stipulatio sub conditione confecta, quæ pendet ex incertæ personæ factõ, valet	373. d. t. 2		
Stipulationis condicio retrahitur	196. b. t. 3		
Stipulatio stipulatione ipso iure tollitur	101. e. t. 1		
Stipulatio rei alienæ sub conditione, eius dominio postea quæsitõ, non extinguitur	325. c. to. 2		
Stipulatio pœnalis quæ fit	122. d. t. 5		
Stipulatio pœnalis non astringit omnes contractus	328. d. to. 2		
Stipulatio pœnalis, quasi accessio est	370. c. t. 2		
Stipulatio pœnalis vt concipienda	357. a. to. 2		
Stipulatio pœnalis præcedentem non nouat obligationem	377. a. to. 2		
Stipulatio pœnalis statim post diem ipso iure committitur	365. e. t. 2		
omnis Stipulatio pœnalis conditionalis est	341. d. tom. 2		
Stipulatio damni infecti	221. a. to. 3		
Stipulatio damni infecti, & de noui operis nuntiatione	317. d. e. to. 2		
	Stipu-		

Index rerum & verb.

Stipulatio malæ fidei, est stipulatio	176. e. t. 5	Striga	479. d. t. 4
Stipulatio videtur extincta, quæ in eum casum est deducta, à quo incipere non potuit	313. a. t. 2	Studiorum liberalium professorum numerus	147. e. f. 148. a. t. 4
Stipulationes in dando, aut faciendo consistunt	314. b. tom. 2	Studiorum liberalium professorum munus, ac dignitas	234. d. t. 4
Stipulationes contra leges, aut cōtra bonos mores, non valent	102. a. t. 1	Stuprator occiditur impunè	208. a. t. 1
Stipulationes statim valent ex persona domini, vel possessoris	422. a. b. t. 5	Sturnos inter segetū calamitates numerari	388. b. tom. 5
Stipulationes quædam natura turpes: quædam emuliter turpes	332. c. & d. tom. 2	Suarij	126. b. t. 4
Stipulationes strictæ, & contractus bonæ fidei qua re discrepant	242. d. tom. 5	Suariorum priuilegia	145. e. t. 4
Stipulationes ædilitiæ	193. f. tom. 5	Subdiaconi	343. e. t. 4
Stipulationes prætoriæ	81. a. 316. c. t. 2	Subiecto sublato, tolli prædicatum, est necesse	63. e. tom. 3
Stipulationes quo differunt à legatis	67. b. c. t. 3	Subire & adire hereditatem	157. d. t. 5
Stipulationes multum interest, vtrum ex conuentione reorum veniant, an ex iurisdictione prætoris	346. c. tom. 2	Subripere, est loco mouere	266. b. t. 2
Stipulationes tribunitiæ	318. e. t. 2	Subscribendarius quis dicatur	41. b. t. 4
in Stipulationibus spectatur tempus contractus	36. c. tom. 1	Subscriptio quid sit	86. e. t. 2
Stipulationes omnes sunt cautionales	318. c. t. 2	Substantia, τὸ ὑποκειµενόν	329. d. t. 2
Stipulationes communes, quæ	318. d. t. 2	in Substantia si erratur, nulla est emptio	26. d. t. 5
Stipulationes conuentionales	318. e. f. t. 2	Substantia interit abeunte forma	65. d. t. 3
Stipulationes iudiciales	318. a. tom. 2	Substantiæ, materiæ, ὁσίως, & qualitatis nominibus vrimur promiscuè	26. b. t. 5
Stipulationibus clausula doli subiici solet	346. c. tom. 2	Substantiæ nomine quid significatur	65. d. t. 3
in Stipulationibus traditionis tantummodo tempus exigitur	273. b. tom. 2	Substitutionis heredis definitio, ac diuisio	44. d. tom. 2
ex Stipulationibus natura turpibus non datur actio	332. c. tom. 2	Substituto, est verbum commune	322. b. t. 1
in Stipulationibus cur cautioni Mucianæ nõ sit locus	361. e. t. 5	Substitutionum varia ratio, & genera diuersa	20. c. tom. 1
de Stipulationibus empræ & venditiæ hereditatis	41. e. t. 5	Substituto non videtur data condicio, quæ datur instituto	14. a. b. t. 3
in Stipulationibus congruere debet interrogationi responsio	310. d. t. 2	Substitutio quid ab institutione differat	13. e. f. t. 3
Stipulationum formulæ	310. d. e. t. 2	Substitutio aut purè fit, aut sub condicione	142. a. tom. 1
Stipulator accipiendo sortem, pœnam amittere videtur	27. e. f. t. 3	Substitutionem verbis directis à milite factam post pubertatem, ad fideicommissum trahi	305. c. tom. 5
Stipulator conditionalis est creditor	351. c. t. 2	Substitutiones omnes in casum, & sub cōdicione fieri videntur	45. a. t. 2
Stipulari, in stipulari, restipulari, idem: promittere item, & repromittere	120. e. t. 2	Substitutio vulgaris puberi, vel impuberi extraneo facta, finitur aditione	165. b. c. t. 2
qui genus stipulatur, incertum stipulatur	359. b. tom. 2	Substitutio vulgaris, & substitutio pupillaris	13. c. d. tom. 3
Stipulatur rem suam nemo rectè	350. d. t. 2	Substitutionem vulgarem excludit adquisitio; pupillarem non item	14. c. t. 3
Stipulari si donator promiserit, tenetur	196. d. t. 1	Substitutionem pupillarem nõ autem vulgarem, rescindit bonorum possessio cōtra tabulas	53. a. tom. 3
Stipulatus actio strictior, quàm vlla alia actio stricta	95. d. tom. 5	in Substitutione pupillari successionis ordo spectandus	20. a. t. 1
ex Stipulatu actio datur heredi stipulatoris	351. c. tom. 2	Substitutio heredis in quibus fit gradibus	141. e. tom. 1
Stipulum veteres, firmum dixerunt	243. b. t. 5	Substitutio pupillaris an lege Iulia confirmetur	378. c. t. 5
Stoici cur dialectici dicuntur	84. b. t. 3	Substitutionem pro hereditate accipi	157. e. t. 5
Stoici cur herciscundi vocati	224. a. t. 5	Substitutio in familiam morientis facta, vsque ad quotum gradum valeat	413. b. t. 4
Stoici propemodum inepti in ducendis nominum originibus	282. c. t. 5	Substitutio, quæ plura tempora, plurèscue continet ætates, compendio fit otationis	353. b. t. 5
Stola trabea	221. a. t. 4	Substitutio precaria	290. a. 294. d. 296. f. t. 1
Stola proconsularis	428. b. t. 4	Substitutio æstimatur plerūque ex ratione successionis	86. b. t. 1
Stragula virilia nomine vestimentorum continentur	157. b. t. 1	de Substitutionibus consultationes duæ	321. 322. tom. 1
Stratorum, seu statorum dignitas, & munus	262. c. d. tom. 4		

Index rerum & verb.

de Substitutionibus fideicommissariis, consularatio	306.d.to.1	Sui heredis definitio	226.a.to.2
Substitutio quando non habet locum	19.b.to.1	Sui & legitimi heredes	60.c.to.2
Substituimus frustra liberis nostris puberibus	305.c.to.5	Sui iuris qui sint	62.b.to.1
Substitui potest heredibus, legatariis, fideicommissariis, & donatariis causa mortis	336.e.t.4	Sui iuris fit quis aut emancipatione, aut patris morte	196.b.to.2
Substitutus quis dicatur	86.c.t.1.13.e.t.3	Sume, iurisconsultorum est verbum	369.f.t.2
Substitutus substituto an sit substitutus instituto	318.b.to.1	Summa modica quanti est intelligenda	154.a.t.2
Substitutum sequitur onus	251.d.to.2	Summarij qui sint	387.a.405.e.t.4
Substituto deficiente, vocantur coheredes	335.a.tom.4	Summates Alexandrini quinque	68.f.to.4
Subterfugere & profugere longè differunt	262.e.tom.5	Sumptus muneris iniuncti ad omnes pertinet collegas	159.e.to.4
Successio legitima proximiori defertur	171.a.t.1	Sumptuum sunt distinguenda genera	222.d.to.3
Successio viuo testatore	237.b.to.2	Sumptus funeris	271.d.to.5
Successio agnatorum 29. a. to.1. cognatorum 31. b. & libertorum	33.c.to.1	Sumptus purgare	263.b.t.5
Successio intestatorum	170.c.to.1	Sumptu facere pietatis nomine, est lucrum	344.e.tom.4
Successio feudi	570.f.to.4	de Sumptibus necessariis, & vtilibus	220.c.t.5
Successionis feudi natura quæ sit	558.d.t.4	Supellex quid sit	50.a.to.2
de Successione feudi materni, non coniugalis	490.d.to.4	Supellex instrumento fundi legato, non continetur	49.d.t.2.151.c.tom.1
Successionis gradus septem constituuntur	173.e.tom.1	Supellectile legata quæ contineantur	154.e.to.1.231.e.to.5
de Successione domini in feudo, qui fratrem, vel filium habet	490.a.t.4	Superexactores prouincialibus in duplum tenentur	39.a.to.4
de Successione nepotis & filij in feudum	560.b.tom.4	Superficiarius est quasi inquilinus	73.f.to.2
de Successione naturalium filiorum	369.f.to.4	Superficiarius fundo seruitutè imponere potest	515.a.to.4
de Successione filiorum fratris	440.a.t.4	Superficiarius fundi, & seruitutis fundo debita vindicationem habet	515.a.to.4
Successio veteranorum, & militum	59.e.to.2	Superficii nomine quæ comprehenduntur	280.a.tom.2
Successioni non est locus in hereditate legitima	171.a.to.1	Superficies soli sequitur ius	64.d.to.3
de Successionum constitutione in lucra nuptialia	407.c.to.4	Superficiem. i. domum, & solum, vnam esse rem	162.d.to.3
Successiones liberosorum	94.a.to.1	Superficium nõ est res soli, proinde superficium dotale alienari posse, vxore volente, non etiam ædes	410.b.t.5
de Successore ab intestato, consultatio Cuiacij	284.c.to.1	Superficium hodie vendi potest, vxore volente	382.d.to.5
de Successionibus Nouella cõstitutio	406.c.t.4	de Superficij possessione interdictum dari ad exemplum vti possideris	420.b.t.5
Successor iuris quis dicatur	293.d.to.5	de Superficiis, interdictum	73.e.to.2
Successor tã in vitia, quàm in virtutes defuncti succedit	275.b.t.2	Superflua non nocent	106.a.to.3
Successor honorarius	46.b.t.2	Superflua facta prodesse, iuri nocere non possunt	140.c.to.1
Successores honorarij, & successores prætorij	335.d.to.4	Superindictio, & superindictum quid	331.b.t.4
Successori bonæ fidei, defuncti nocet mala fides	275.b.to.2	Supernumerarij	147.b.c.t.4
Successores clericorum factis defunctorum non obligantur	499.d.to.4	Supernumerarij sub iurisdictione sunt vrbis præf. aut præsidum	313.b.t.4
Successorum gradus	335.b.c.t.4	Supernumerarioru gradus ac dignitas	263.c.t.4
de Successoribus in Africa	389.a.to.4	Superuiuere quid	15.f.t.1
Successorium edictum	59.a.t.2	Suppliciorum genera varia	395.c.to.5
Sufficus	3.d.t.4	Supplicium de indemnatis sumere nemini licet	87.a.tom.5
Suffragium quid sit	354.c.to.4	Supplicium vltimum, aut nouissimum quid sit	75.a.tom.5
Suffragij datio sola pœnæ non obligat	355.d.t.4	Supplicia summa, & supplicia mediocria quæ	203.c.to.1
Suffragia qui cõemunt, in insulam deportantur	215.f.to.1	Supplicium rotæ à Francisco Gallorum rege in grassatores constitutum	69.d.t.5
Suffragia emendicata	20.a.t.5	de Supplicio crucis, & furcæ	395.b.to.5
Suffragia manu porrecta fieri solebant	309.b.t.2	Surdus, & mutus re, literis, & consensu obligari possunt, verbis non item	309.c.t.2
Suggrundia quæ sint, & vnde dicantur	62.e.t.2		Surdus
Sui heredes qui dicantur	81.d.t.1.222.e.t.1		

Index rerum & verb.

- Surdus & mutus vt seruos manumittere possunt 176.b.tom.1
- Surdus an feudum retinere possit 551.c.t.4
- Surdus per se stipulationem contrahere nõ potest, per proprium seruum potest 309.c.t.2
- Surdus in testamēto testis esse nõ potest 78. f.t.1
- Surdi loco absentium habentur 17.tom.1
- Susceptor aurarius quis sit, & vt creetur 35.c.d.tom.4
- Susceptores qui sint, & eorū priuilegia 115.c.t.4
- Susceptores ordo curiæ suo periculo creat 117.c.tom.4. eorum officium 118.c.tom.4
- Susceptores duo in singulis prouinciis constituendi 119.a.t.4
- Susceptores rerum priuatarum Cæsaris quomodo creantur 7.c.to.4
- Susceptores tributorū ex quibus personis creantur 60.a.tom.4
- Susceptores canonum creantur fide, & periculo nominatorum 116.a.tom.4
- Susceptores vini. i. caupones 145.d.tom.4
- Susceptores largitionum rationes arcæ attingere non debent 43.c.tom.4
- Suscepti clientes 183.b.t.4
- Suspectus quis dicatur 147.c.to.1
- Sycophanta curioso nihil in rep. deterius 19.c.tom.4
- Syluæ positio non est periculosa 234.c.t.5
- Syluam de herbis etiam dici 234.c.to.5
- Syluam pro viridario accipi ibidem
- Symbola testamentorum, manumissionum, & stipulationum 309.a.b.t.2
- Syndicus quis dicatur 8.f.tom.2
- Syndicus agere potest pro populo 52.a.t.1
- Synoditæ 348.a.t.4
- Synopsis quid sit 170.b.t.5
- Synopsis duarum constitutionum Græcarum, quæ in tit. Cod. de test. desiderantur 177.f.to.5
- Synucteranus, quæ vox 196.c.t.2
- Sypara vexillorum, & labarorum 271.b.t.5
- Syria duplex 254.a.tom.5
- Syriæ phœnices prouincia duas habet metropoles 149.a.to.4
- Syriarchæ 420.a.t.4
- Syriarchia 193.c.tom.2
- Syrtes, quod velorum genus 333.a.to.5
- T**
- Tabellæ diptychæ 94.b.tom.5
- Tabellio ac tabularius quo differunt 393.b.tom.4
- Tabellionis officium indignum decurione 62.c.tom.4
- Tabellionis iurati testimoniū sufficit 396.b.t.4
- Tabellionis solius in instrumento fides non sufficit 411.b.to.4
- Tabelliones quomodo, & ex quibus personis creabantur 57.d.t.4
- Tabelliones publici quo in rep. munere funguntur 392.d.to.4
- Tabelliones solent prius scribere contractum in schedula 411.c.to.4
- Tabelliones sunt publici cōtractuum scriptores 57.c.tom.4
- Tabelliones ad decurionatum vocari possunt ibidem
- Tabellione mortuo, literarum tabellionis comparatio fit 396.c.t.4
- Tabellionum pœna, qui non per se instrumenta formant 393.a.tom.4
- Tabellionum stationes 50.a.to.5
- Tabernæ in foro Romano, stationes appellatæ 49.c.tom.5
- Tabernarij 360.f.to.4
- Tabularum appellatione quæ cōtineantur 169.c.tom.1
- Tabulas qui surripuerit, qua actione tenetur 136.f.tom.1
- Tabulas qui supprimit quibus subiacet pœnis 169.c.tom.1
- de Tabulis exhibendis interdictum 71.d.t.2
- de Tabulis exhibendis interdictum annuum esse 411.a.b.to.5
- Tabulæ apud antiquos vt ob signabatur 211.c.t.1
- Tabularius subscribit, exactor dat apochan 9.b.tom.4
- Tabularij qui sint 57.c.114.c.t.4
- Tabularij duo in singulis prouinciis constituendi 119.a.to.4
- Tabularij, villici, & negotiorū procuratoris differentia 4.b.to.4
- Tabularij rationes supputant 119.b.to.4
- Tabularij qui iniquæ immunitatis professionem admiserint, viui exuruntur 44.c.to.4
- Tabularij ad aliam aspirare dignitatem non possunt 6.c.to.4
- qui Tacet, consentire videtur 418.c.t.5
- Taciti minor est vis, quàm expressi 438.f.t.5
- Taciturnitas patris quo casu pro consensu non habeatur 334.f.335.a.to.5
- Taciturnitate sua nõ obligatur pater in solidum 110.b.tom.3
- Taciturnitas vxoris iussum imitatur 567.d.to.4
- Taciturnitas in quibus non habetur pro consensu 418.c.t.5
- Taciturnitatem accipi pro voluntate, & cōsensu 334.f.tom.5
- Tacita. i. fraudes 18.d.to.4
- Tagax quis dicatur 126.a.to.5
- Tapeta 238.b.c.t.5
- Taxationis verbum iuriscōsultorum proprium 32.a.to.5
- Tectores qui sint, & eorum priuilegia 111.f.112.a.tom.4. 227.c.to.5
- Tela dicimus omnia, quibus hominū saluti noceri potest 182.f.t.1
- Telonæ 149.c.t.5
- Telonea sunt regalia 581.c.t.4
- Temeritas inconsulta, quid 338.d.to.2
- Templa qui armis obsederit, vel occupauerit, lege Iulia de vi tenentur 213.d.tom.1
- de Templorum ædificatoribus 407.a.t.4
- Templorum prædiorum locatio 208.c.t.4
- Templum muliebri fortunæ ædificatum, ac dedicatum 303.d.t.5
- Tempus respondet loco 356.c.to.5
- Tempus inesse loco 24.d.28.c.tom.3

Index rerum & verb.

Tempus bilustre	454. a. t. 4	Testamenti factio quo tēpore & vt intelligenda	18. c. tom. 1
Tempus medium inter testamentum & conditionem nihil nocet	247. c. to. 2	Testamenti factio libera summæ rationalis reis concessa	187. a. t. 5
Tempus longum, tempus longissimum	15. b. to. 1	Testamenta qui facere possint, & quemadmodū testamenta fiant	39. a. t. 1. 204. b. t. 2
Tempus perpetuum variè accipi	244. b. t. 1	Testamentum facere qui non possunt	79. b. c. t. 1
de Temporis infiniti iure	244. a. tom. 1	Testamentū facere non possunt murus & surdus	309. c. to. 2
Temporum termini, ac diuersæ præscriptiones	219. d. tom. 1	Testamentum facere non potest, cui bonis inter dictum est	140. a. to. 1
Tempore priorem esse potiore: & quinam ab ista regula excipiuntur	196. c. d. to. 3	Testamentum facere non potest ægrotus, qui in mentis suæ potestate non est	140. to. 1
Tempus legitimum & conuentionale differunt	222. b. c. t. 1	Testamētum suæ ciuitatis legibus quisque facit	205. a. b. t. 2
Tempus longum vt computatur	188. b. to. 1	Testamenta in municipiis, coloniis, oppidis, vicis, castello, & præfectura, conciliabulo facta esse censentur	273. c. t. 5
de Tempore faciendi iudicati	76. e. tom. 5	Testamētum apud hostes factum non valet	140. c. tom. 1
Tempus iudicij, an delicti spectari debeat	241. d. tom. 5	Testamenta serui conuiuentia facere possunt	19. b. tom. 3
Temporis utilitas summam augere, vel minuere potest	24. b. t. 3	Testamenti scriptor quilibet idoneus	33. d. to. 3
de Tempore accusationum finiendarum	7. c. t. 5	Testamentū diuersa manu rectè scribitur	31. c. t. 3
Temporum computatio in iure	272. b. c. t. 2	Testamētum scriptum mysticum est: quod nuncupatur, non item	212. a. t. 2
Tenere, & habere quid differunt	339. c. to. 2. 166. c. tom. 3	Testamentum aut per scripturam fit, aut per nuncupationem	211. c. to. 2
Terminorum efflores quibus subiacent suppliciis	206. f. to. 1	in Testamentis quænam habeantur pro nō scriptis	75. a. t. 1
de Terminorum agrorum positione	222. a. b. t. 2	Testamēta non scripta nō nouit prætor	18. b. t. 1
Terminos qui mouent, aut disiciunt, extra ordinem puniuntur	113. f. t. 1. 86. a. to. 2	de iis, quæ in Testamento scribuntur	52. b. t. 2
Terræ limitrophæ	193. c. tom. 4	de Testamento notis conscripto	53. a. to. 5
Terra uiua	260. a. tom. 5	Testamento quæ delentur, inducuntur, & inscribuntur	242. b. t. 2
Territorium omne censetur, quoties defectorū censetur leuamen	187. a. tom. 4	post Testamenti consummationem si quid testator corrigere velit, omnia ex integro rescindenda sunt	249. a. to. 2
Territorium & glebam pro eod. accipi	192. e. t. 4	Testamentum falsum qui scripserit, aut subiecerit, quibus pœnis plectendus	169. a. 210. b. to. 1
Tertullianus quo tempore vixit	148. c. to. 5	Testamentum est imperfectum, quod signis septem non est obsignatum	32. c. to. 3
Tesserarij	143. d. tom. 5	Testamētum tribus perficitur verbis: quæ si absint, non testamentū, sed Codicillus est	14. d. t. 3
Tesserariorum, & aleatorum differentia	209. d. tom. 5	Testamenti signa turbari, ac testamētum turbari differunt	213. c. to. 2
Testamentarius, qui sibi sua manu hereditatem, aut legatum, aut fideicommissum voluntate testatoris adscribit lege Cornelia de Falsis tenetur	31. c. to. 3	Testamenti signator seruus non est idoneus	212. f. tom. 2
Testamentolographum	327. f. t. 1	Testamentorum insinuationes	361. d. to. 4
Testamenti notatio Stoica	282. d. t. 5	Testamenti testes	210. f. 211. a. t. 2
Testamenti breuis, & absoluta definitio	14. d. t. 3	de Testamento Cæci, consultatio	317. c. t. 1
Testamenti definitio ex D. Hieronymi sententia	89. a. b. to. 5	Testamētum viui qui aperuerit, & recitarit, pœna legis Corneliæ tenetur	211. d. to. 1
Testamenti definitio ex Quintiliano	43. c. d. to. 2	Testamentum pro hereditate accipi	157. c. t. 5
Testamēti diuisio, & factio	78. c. d. t. 1. 204. b. t. 2	Testamenta heredes per libertum recitabāt	184. e. tom. 5
Testamentorum quot genera	79. d. to. 1	si Testamenti tabulæ extabunt	55. a. to. 2
Testamentorum symbola	309. a. to. 2	Testamentum internecinum quid sit, ac de eiusdem actione	4. d. to. 5
Testamenta vnde primum orta	205. a. to. 2	Testamentum adire	157. c. to. 5
Testamentum an iuris gētium, an ciuile sit	205. a. tom. 2	in Testamento peragēdo cuius regionis inores, legesue oporteat seruari	347. f. tom. 5
Testamentum ab initio iure non fit, si in eo desint solemnia iuris	32. b. to. 2	Testamentum agnatione postumorum præteritorum	
Testamenti firmitas, quàm donationis causa	73. e. f. tom. 3		
Testamenta olim latinè fiebant	141. a. b. t. 1		
Testamenti factio est iuris ciuile, & quacunque lingua fieri potest	311. d. to. 2		
Testamenti factio est iuris publici, non priuati arbitrij	206. d. t. 2		
Testamenti factionem certis causis impuberes ciues Romanos olim habuisse	437. d. t. 5		

Index rerum & verb.

- torum omnimodo rumpitur 218. b. t. 2
- Testamentum, in quo filiusfa præteritus est, iure
ciuili ab initio nullum est 219. e. t. 2
- Testamētum in Germania nullum, nec Athenis
ante Solonem 205. a. t. 2
- Testamenta manent, humantur corpora 197. b
- de Testamento inter liberos consultatio Cuiacij
281. c. tom. 1
- de Testamento inutili cūm quæritur, valeat vt
codicillus, respondendum 267. a. t. 5
- Testamenti inofficiosi definitio 11. e. t. 2
- Testamentum quando inofficiosum dici potest,
ac de inofficiosi querela 165. c. to. 1
- Testamenti inofficiosi actio vnde originē duxit
36. e. tom. 5
- Testamentum inofficiosum dici non potest, nisi
heres scriptus adierit 4. e. tom. 3
- de Testamenti inofficiosi querela, consultatio
Cuiacij 285. d. to. 1
- Testamenti inofficiosi querela quantum à bo-
norū possessione contra tabulas distet 52. f. r. 3
- Testamenti inofficiosi querela est contra here-
dem 4. e. to. 3
- Testamenti inofficiosi querelā iniuriarum actio
nem imitari 427. e. t. 5
- Testamēti inofficiosi querela extinguitur quin-
quennio 237. c. tom. 1
- Testamenti inofficiosi querelā esse ex lege Glia
348. e. tom. 5
- Testamentum militis scriptum notis, valet, pa-
gani non valet 429. e. to. 4
- Testamenta militum quomodocūque facta, va-
lent 85. d. to. 1
- Testamentum militare non rite factum dicitur
18. c. tom. 1
- Testamentum militis nuda sit voluntate, paga-
ni non item 45. c. to. 2
- Testamētum iure militari quomodo valere de-
finit 53. d. to. 3
- in Testamento militis Falcidia locum nō habet
257. d. tom. 2
- de Testamento militari consultatio 320. e. t. 1
- Testamentum quomodo iustum, aut iniustum,
imperfectum, vel irritum sit 17. d. t. 1 43. e. f. t. 2
- Testamentum imperfectum inrer liberos nō fit
inutiliter 281. d. to. 1. 371. c. d. to. 4
- Testamenti eam non valere partem, qua filius
præteritus est 44. c. tom. 3
- si Testamenti nullæ tabulæ extant, vnde liberi,
legitimi, & vnde cognati 58. d. e. t. 2
- Testamentum, nato postumo præterito, rumpi
223. c. to. 2
- Testamentum sine heredis institutione nullum
44. b. to. 2
- Testamēta qua actione rescindūtur 20. d. 21. a. t. 1
- Testamētum minutione capitis, etiam minima,
irritum fit 18. c. to. 1. 348. d. t. 4
- Testamentum olim infirmabatur decennio 238.
f. tom. 1
- Testamentum non fit irritum monachismo 348.
d. tom. 4
- Testamentum nuda voluntate infirmari non po-
test 336. e. to. 5
- Testamentum quibus, & quot modis rumpitur
226. e. 336. c. t. 2
- Testamentum rumpit agnatio postumi 46. c. t. 3
- Testamentum rumpi, in quo postumus præteri-
tus est 44. c. to. 3
- Testamētum prius posteriore rumpitur 54. e. t. 3
- Testamentum rumpitur posteaquam factum est
agnatiōe sui heredis, vel alio testamēto 32. c. t. 3
- Testamentorum quatuor vitia 336. b. t. 2
- de Testamento iniusto, rupto, & irrito facto 336.
a. tom. 2
- Testamenta quemadmodum aperiātur, inspicia-
tur, & describantur 167. c. to. 1. 45. f. to. 2
- Testamentum publicè recitari debet 145. b. to. 1
- Testamentorum recitationes quomodo, & in
quibus locis fiunt 168. b. to. 1
- Testamentis leges modum imponunt 146. b. t. 5
- Testamentis quænam inscribi solent 31. f. to. 3
- de Testamentis inter liberos factis 429. e. t. 4
- de Testamentis consultationes tres 299. b. 303. c.
312. a. tom. 1
- Testamentis pœnæ relicte strictiùs accipiuntur
344. b. t. 2
- Testamentorum executores 18. b. to. 3
- Testari qui aliquem prohibuerit, vel coëgerit, vt
puniendus 46. d. to. 2
- Testatio priuata sola fidem non facit 310. e. t. 1
- Testes quot & quales iustum testamentum exi-
git 7. d. 78. d. e. t. 1
- Testes plures quàm septem ad testamentum ad-
hibiti non nocent 140. e. t. 1
- Testes tres quando in testamento sufficiunt 336.
e. tom. 5
- Testes testamenti non ponuntur in solemnibus
14. e. tom. 2
- Testium trium subscriptio aut præsentia exigi-
tur in instrumento 396. b. tom. 4
- Testes inuiti in causis criminalibus testimoniū
dicebant 421. c. to. 4
- Testis quis produci non potest 37. d. to. 5
- in Testium rogationibus fiebant aurium atre-
ctationes 309. a. to. 2
- Testes quando aduersus scripturam audiendi
200. d. to. 1. 336. d. e. to. 5
- Testes vnico casu contra scripturā admittuntur
335. d. to. 2
- Testibus legatariis vtimur in testamento 218. a.
tom. 5
- Testes in quibus instrumentis nō sunt necessarij
337. c. d. to. 5
- in Teste vitæ qualitas, ac dignitas spectāda 200.
a. tom. 1
- Testes gratiæ suspecti, domestici, & abicte cō-
ditionis, non audiendi 200. a. to. 1
- Testes, cūm de fide tabularum nihil dicitur, ad-
uersus scripturā interrogari non possunt 409.
e. f. tom. 5
- de Testium fide 33. d. tom. 2
- Testis recusatur ob carmen famosum damnatus
409. e. to. 5
- Testes falsi quibus subiacent pœnis 200. d. t. 1.
337. a. b. to. 5
- Testimoniales epistolæ 350. b. tom. 4

Index rerum & verb.

ad Testimonium qui & quales admittēdi, & qui non	200. b. tom. 1	Tradere & assignare, idem	291. c. to. 5
ob Testimonium dicendum, vel non dicendum qui pecuniam acceperit, vel dederit, lege Cornelia puniendus	210. c. to. 1	Traditionis definitio ponderata	270. c. r. 5
Testimonium Iudæorum, & hæreticorum contra catholicos non recipiatur	393. e. to. 4	Transactio, est rerum alienatio	76. b. r. 1, 434. a. r. 5
Testimonium contra dominum vasallus in causa civili, vel criminali dicere non potest	547. c. tom. 4	Transactio & mancipatio quid inter se distent	iii. c. tom. 1
Testimonium domesticum reprobatur	212. c. r. 2	Transactio facti potius, quàm iuris est	196. a. to. 1
Testimonium de auditione apud antiquos fuisse receptum	67. c. to. 5	Transactio nibus & vsucapionibus dominia rerum non nudis pactis transferuntur	262. d. to. 2
Testimonium pubes dicere non potest	239. d. r. 1	Traiectitia pecunia	123. f. to. 1
Testimonia nec per absentes, nec per tabellam dari	33. d. to. 2	Transactio quid	8. b. to. 2
Testimonium rei veræ plerunque personarum necessitudo corrumpit	200. b. to. 1	Transactio est species, pactum genus	8. a. to. 2
aduersus Testimonia interrogatur ipsi, quorum sunt testimonia	410. a. to. 5	Transactio nihil est aliud, quàm pactio	249. a. b. r. 5
Testimoniū iurati rebellionis sufficit	396. b. r. 4	Transactio quælibet aut de actione est, vel de hypotheli, ex qua actio esse potest	134. c. to. 2
de Testimonij denuntiatione	154. c. to. 5	Transactio non fit, nisi de re nondum finita	130. d. tom. 2
Textor ostiarius	201. a. to. 5	Transactio ac donatio pactorum causæ sunt, non pacta	128. c. to. 2
Textrix serui occultator vt multandus	133. c. tom. 4	Transactio specialis, vel generalis in ea re, vel causa, de qua cognitum non est, non valet	133. c. r. 2
Thalelaus, Græcorum doctissimus, & <i>τῆς νομοκῆς ὀφθαλμὸς</i>	334. c. to. 5	Transactio à patre de re filij emancipati facta, filio non nocet	133. d. to. 2
Themistio philosopho laus reddita Constantij Imperatoris oratione	403. a. to. 5	Transactio non tollitur actio, nisi Aquiliana subiiciatur stipulatio, & acceptilatio	129. f. 135. f. tom. 2
Theologia quid docet	89. to. 3	Transactio nis pacto exactio iudicati nõ tollitur	274. c. to. 1
Thefaurensis	258. a. to. 4	Transactio ni inest pactio, quasi genus, & nomen ei dat, definitione inque	249. a. to. 5
Thesaurus, ac thesaurum Latine dicitur	245. b. r. 5	de Transactio ne rescindenda cõsultatio	319. b. r. 1
Theauri definitio	27. b. to. 4	Transigere an de crimine liceat	129. e. to. 5
Thesaurus famæ publicæ, est quæstor palatij	24. c. tom. 4	Transigere de adulterio non licet	131. c. to. 2
Theauri dimidium in loco Cæsaris, aut religioso loco inuenti, esse fisci	581. f. to. 4	Transferre possessiones in aliud ius, est beneficiū principis	50. a. to. 4
de Theauris quærendis, & inuentis	26. c. to. 4	Transfugæ definitio	84. c. to. 5
Theris qua ratione libera facta	304. a. to. 2	Transfuga quid ab hoste differat	392. a. b. to. 5
Thoracomachi	108. f. to. 5	Transfuga, defertor, & emancipator quid inter se distent	140. d. to. 5
Thymelici qui sint	161. d. to. 4	Transfuga palam oppugnat patriam	140. f. to. 5
Tignarij	112. c. to. 4	Transfuga homo liber postliminium non habet	273. a. to. 5
Tigni iuncti actio	82. c. to. 2	Transfugas viuos exurendos esse	392. a. to. 5
Tignariorum priuilegia	111. b. c. to. 4	de Transfugis	84. c. to. 5
Timoris vani æstimatio nulla	186. a. to. 3	Translatio pro pacto plerunque finitur	128. c. r. 5
Tituli largitionales	43. e. f. to. 4	Translatio plus est, quàm ademptio	51. a. to. 2
Titulorum impositio interdicitur ecclesiæ	17. b. tom. 4	Translatorum collatio, ac de eiusdem iure	49. d. r. 4
Titulos prædiis alienis imponere, solius est fisci	17. a. b. tom. 4	Tremisses	286. c. to. 4
Togæ ius peregrini non habent	208. b. r. 2	Tressis, & tremissis	166. a. to. 5
Toralia	238. c. to. 5	Tribuni militum à signis, & stationibus solitis non discedant	275. a. to. 4
Torcularia rebus immobilibus adnumerantur	505. a. to. 4	Tribuni militum laticlauij	313. a. to. 5
Tormenta apud tyrannos pro pœna etiam adhibentur	363. d. e. to. 5	Tribuni vigilibus præpositi	359. f. to. 4
Tormenta in re pecuniaria nõ adhibentur	200. c. tom. 1	Tribunorum scholarum dignitas	232. c. to. 4
Tormentis subiectus, & nõ confessus, ad iustam libertatem perducipotest	176. d. to. 1	de Tribus urbanæ iure	154. b. to. 5
Trabea, stola est consulum	221. a. to. 4	Tributarij adscripticij	169. b. to. 4
Tractatus quid à quæstione differt	3. c. to. 3	Tributum quid à vectigali distet	149. c. to. 5
Tractatoriæ quæ sint	309. e. f. 310. b. to. 4	Tributi & stipendij differentia hodie nulla est	148. f. to. 5
		Tributa duplicia sunt, & quibus in rebus consistunt	27. c. d. to. 4
		Tributa publicanis locari non solent	149. d. r. 5
		Tributa possessionibus, non personis indicuntur	126. f. to. 2
		Tributo-	

Index rerum & verb.

Tributorum publicorum susceptores ex decurionibus creantur	60. a. r. 4	ex Tutelæ causa qui tenentur	41 f. to. 2
Tributorum non solutorum causa pignora capiuntur, ac distrahantur	39. b. r. 4	Tutelæ à testatore proficiuntur	85. f. 186 a. to. 2
de Tributorum publicorum exactiōe	33. f. 440. b. tom. 4	Tutelæ rationibus ne matres obnoxie sint	452. a tom. 4
de Tributorum reliquorum indulgentia	450. c. tom. 4	Tutelas soluit media capitis deminutio	84 a. r. 5
Tributorum Armeniorum præstatio	31. a. to. 4	de Tutela fœminarum	152. c. r. 5
Tricenaria præscriptio	242. a. to. 1	à Tutelis quæ excusantur personæ	191. c. r. 2
Triennij ius	236. c. to. 1	de Tutela matrum	423. b. r. 4
Trilores paragaudæ	137. c. to. 4	Tutoris & curatoris differentia	422. f. 423. a. r. 5
Trimarchisia	467. a. r. 4	Tutor pro curatore, ac tutela pro curatione	199. d tom. 2
Trinoctium	263. a. to. 2	Tutorum differentia	68. a. b. c. r. 1
Triticaria actio	21. a. r. 2	Tutoris datio plus quàm decretum est, vel sententia	186. a. b. r. 2
Triticum quid sit	49. c. to. 2	Tutoris datio per procuratorem fieri nō potest	377. c. to. 5
Triumviri capitales, & triumviri monetales	72. c. tom. 5	Tutoris datio non est iurisdictionis	157 a. b. r. 5
Trulla dicitur esse in supellectili	237. a. r. 5	Tutoris datio condicionalis, nullius est momenti	186. b. to. 2
Trulleum, ac trullam differre	261. c. r. 5	Tutor ratione non datur ætatis	196. b. r. 2
Tryphoninus iurisconsultus quo tempore vixit	148. c. tom. 5	Tutor testamento datus capite minutus, non amittit tutelam	69. a. to. 1
Tueri verbum passivè acceptum	241. c. r. 2	Tutor rectè datur is, qui detinetur à latronibus, quia civis manet	166. c. r. 5
Tullij i. personæ, ex quarum rostris salit aqua	348. c. tom. 5	Tutor ventri dari non potest	150. c. to. 5
Turba bellonæ entheata	252. b. c. r. 5	Tutor redè petitur absens, sed non absens trans mare	199. f. to. 2
de iis, quæ per Turbam fiunt	182. d. to. 1	Tutor à nominatione appellare potest	200. b. c. tom. 2
Turricula	18. b. to. 2	si Tutor creatus appellat	93. c. tom. 2
Tutelæ definitio, ac divisio	37. f. to. 2	Tutor vt confirmandus	38. c. to. 2
Tutela duplex	5. d. to. 1	Tutor confirmatus, dativus est, non testamentarius	151. a. b. to. 5
Tutellarum tria genera in vna domo sufficere	190. c. tom. 2	Tutor exequitur ea, quæ sunt consilij, animi, & iuris: curator, quæ facti	54. d. to. 3
Tutela ius est publicum & civile	9. a. 133. c. to. 1	Tutor non excusatur à tutela sine decreti venia	201. b. to. 2
Tutela non est reip. munus	194. c. to. 2	Tutorum excusationes	40. c. r. 2
Tutela legitima	275. b. r. 5	Tutores quibus causis se excusare possunt	184. a. tom. 2
Tutela legitima in iure cedi potest, quod sit res incorporalis	76. c. r. 1	Tutor est domini loco, tutor & pupillus vnus, & ambo quasi vnus	362. c. to. 5
Tutela legitima tam masculorum, quàm fœminarum proximis agnatis defertur, cuiuscūque sint ætatis	433. d. to. 5	Tutor ex auctoritate pupilli emere potest	13. a. tom. 4
Tutelæ legitimæ leg. 12. tabul. agnatis delatæ sunt	276. b. to. 5	dies, quibus Tutor sciuerit, pupillo cedere cōstat	344. d. to. 5
Tutela & manumissio quid inter se dissideant	156. c. to. 5	quod scit Tutor, pupillus intelligitur scire	344. f. 345. a. to. 5
Tutelæ & curæ differentia	9. b. to. 1	Tutoris scientia nocet pupillo	345. a. to. 5
Tutela quid à ceteris muneribus civilibus distat	190. b. to. 2	Tutoris auctoritas in pupillari negotio quo tempore interponenda sit	333. b. to. 5
Tutela à muneribus civilibus non excusat	92. d. tom. 4	Tutor an pupillum adrogare possit	48. c. r. 5
Tutelæ actio quid ab actione negotiorum gest. differat	427. b. to. 5	Tutor pupillâ suam intra annum 25. vxorem ducere non potest, nec eius filius	241. a. r. 1
Tutelæ tres excusant à quarta	232. a. r. 1	Tutoris nominati excusationis causa intra quatuor menses excutienda	230. b. r. 1
Tutela testamentaria	38. b. to. 2	Tutoris & curatoris datio iuris est, non patriæ potestatis, vel iurisdictionis	150. c. to. 5
Tutelæ Codicillo dari, vel adimi possunt	14. d. r. 2	Tutor fiduciarius quis propriè	37. c. r. 3
de Tutelæ contraria & vtili actione	41. d. to. 2	Tutor si plus petierit, causa cadit	162. c. r. 5
Tutela priuigni an vitrico permittatur	142. r. 5	Tutor, qui minorem fraudauerit, in duplum dānatur	134. a. r. 1
Iudæos non excusari à Tutela non Iudæorum	203. a. tom. 2	Tutor singulis annis duos habeat menses immu-	
Tutela patronorum minima capitis minutione non perit	71. a. to. 1		
Tutela leuissima, ac tenuissima, pro nulla computatur	188. c. f. r. 2		
Tutela honoraria	38. f. r. 2		

Index rerum & verb.

nes à præstandis vsuris pupillaribus 227.d.to.1	de iis, qui à principe Vacationem acceperunt 91.c.tom.4
Tutor primo anno intra sex menses pecunias collocare debet 109.c.t.5	Vacationum tempora 86.b.to.4
Tutor olim feminis etiam puberibus dabatur 152.c.tom.5	Vacua possessio 18.b.t.4
Tutor in viuras quando conuenitur, & quando non 124.b.tom.1	Vadimonium quid 166.d.t.2
Tutor ab administratione suscepta, intra sex menses pecunias occupet pupillares 231.c.to.1	Vadimonij desertio quid sit 408.e.t.4
Tutor extra ordinem compellitur tutelam administrare 40.c.t.2	Vadimonium & eremodicium quid differunt 166.d.t.2
Tutori extra calumniæ pœnam nomine pupilli accusare licet 197.d.t.1	Vadimonij deserti pœna 228.c.t.5
Tutori quicquam testamento dari, regia constitutione vetitum 315.d.to.1	Vænaliū signū, corona capiti imposta 10.e.t.4
Tutoris captiuitate solet tutela finiri 166.c.to.5	Vagulatio quid sit, & vnde dicatur 155.a.t.5
à Tutore non tantum fides, sed & etiam exigitur diligentia 9.f.tom.1	Valens Imp. monachis pertinaciter infensus 60.c.tom.4
Tutorem habenti quibus causis curator datur 8.a.tom.1	Valuasinus non censetur iure feudi proprii habere feudum 477.c.t.4
Tutorem pupillis solent petere paratum amici, ac tutorem suspectum facere 151.d.t.5	Valuasorum varia genera 517.a.t.4
per Tutorem an hereditas adquiri possit 20.d.t.5	Valuasores maiores qui 484.b.t.4
Tutorem habenti tutorem non dari: simul tamen plures tutores dari posse 200.b.t.2	Valuasores maiores auri 30. multantur libris 591.b.tom.4
Tutorem impuberi qui intra annum non petunt, eius successionem amittunt, si impubes decesserit 234.d.to.1	Valuasores regni 465.d.467.c.to.4
Tutore auctore obligatur pupillus, non auctore patre 344.f.t.5	Valuasores qualiter feudo priuentur 492.b.t.4
Tutores qui sibi dari petant 39.c.to.2	de Valuasorum successionem feudi 489.d.t.4
Tutores honorarij qui sint 190.c.tom.2	Vas stagnæum 258.f.tom.5
Tutores honorarij periculo tenentur 39.c.to.2	Vasis argenteis legatis quæ cedunt 158.f.t.1
Tutores quibus ex causis nomine pupilli agere, vel conueniri possunt 40.b.to.2	Vasa aurea & argentea ecclesiastica in captiuorum redemptionem alienari posse 353.a.tom.4
Tutores datiuū 39.a.to.2	Vasa plumbo colligata 311.f.to.5
Tutores pupillorum negotia gerunt, & auctoritatem interponunt 69.c.t.1	Vasa murrina, crystallina, ac vitrea 238.a.to.5
Tutores absentes ex causa remouentur, vel alius eis adiungitur 151.c.t.5	Vasa delfica 231.f.t.5
Tutores fiduciarij 6.f.to.1	Vasa ecclesiæ pignori specialiter obligari non possunt 353.a.t.4
de Tutorum administratione & periculo 39.c.t.2	Vasallus quis, & vnde dicatur 462.b.t.4
Tutorum auctoritas 40.a.tom.2	Vasallorum varia genera 179.a.t.5
Tutores instituuntur verbis directis 201.c.t.2	de Vasallorum nominibus 516.d.t.4
Tutores testamentarij confirmatione non egent 200.d.tom.2	Vasalli quid à clientibus dissideant 462.c.d.t.4
Tutores non ab herede, sed à testatore prorsus proficiuntur 438.c.t.5	Vasallus imperfectus quis dicatur, & an feudum retinere possit 551.c.tom.5
Tutores pupillorum sine decreto alienare non possunt 42.d.to.2	Vasallus homologus, & vasallus non homologus qui differunt 512.a.to.4
de Tutoribus Nouella const. 410.b.t.4	Vasallus ligius quis dicatur 570.b.t.4
Tympanum exhaurit expeditissime magnam aquæ vim 69.a.b.tom.5	Vasalli qui & quales olim fuerunt 178.d.c.t.5
Tyronum in scholis infimus est gradus 296.c.t.4	Vasallorum condicio qualis 462.d.to.4
de Tyronibus 296.c.t.4	Vasallus qualiter domino iuret 510.c.t.4
V	Vasallo possidente, & inuestituram allegante, domino incumbit probatio 498.a.b.t.4
Vacantia bona quæ sunt 278.a.t.2	inter Vasallum & dominum feudi cōtentio 499.c.tom.4.
Vacantia bona peti non posse 24.d.to.4	Vasallum, qui fidelitatem non fecit, excusari errore iusto 569.c.t.4
Vacantia mortuorum bona vt ad fiscum transferuntur 17.d.tom.4	Vasallus domino fidem suam alligat 510.c.t.4
Vacatio, & excusatio munerum 96.d.t.2	si Vasalli sint plures, an plures debeantur fidelitates, & seruitia 565.a.t.4
Vacatio honoribus functis quāto tempore datur 86.c.t.4	Vasalli ingratitude quinque probanda retribus 577.f.to.4
	Vasallum de feudo agere, & conueniri posse 555.c.tom.4.
	Vasallum seruitium offerre non teneri 539.c.551.f.tom.4
	Vasalli sumptibus domini seruitia præstent 574.b.tom.4
	si Vasallum in culpā incidisse dominus dicat, & contrā 528.c.t.4
	Vasallus contra omnes domino opem ferre debet,

Index rerum & verb.

- bet, etiam contra fratrem & filium suum, non contra patrem, aut regem 544. c. f. t. 4
- Vasallus si iniusto bello non adfuerit domino, feudum non amittit 541. f. to. 4
- Vasallus miles non potest alij, quàm militi proprium feudum dare 540. c. t. 4
- Vasallo agente, nec probante, defertur domino iusiurandum 549. a. b. to. 4
- Vasalli delicto feudum ad dominum redire 571. d. tom. 4
- Vasalli delinquentis feudum nunquam ad agnatos pertinere 546. c. to. 4
- de Vasallo, qui vnum ex dominis refutauit, Henrici constitutio 577. d. t. 4
- de Vasallo, qui suum, vel domini sui fratrem occiderit 551. d. to. 4
- Vasalli alienatam ecclesiæ curtem sequuntur 591. e. tom. 4
- Vasallus feudum alienare non potest 463. e. t. 4
- Vasallus vt feudo renuntiare potest 521. d. e. t. 4
- Vasallus feudum potest alij sine fraude in feudum dare, sine domini voluntate 481. c. t. 4
- Vasallum ex cognitione sola non puniri 560. a. t. 4
- Vasalli insidiæ puniuntur 480. a. t. 4
- Vasallus dominum accusare, vel testimonium contra eum dicere in causa vel ciuili, vel criminali non potest 547. e. t. 4
- Vasallos alienatione generali non contineri 539. e. tom. 4
- Vasallus vasalli regij, vasallus regius est 492. d. tom. 4
- le Vassal se peult iouer de son fief, iusques à mettre la main au baston 506. c. to. 4
- Vasalli ratio prius, quàm domini, discutienda 565. d. tom. 4
- Vasallus, qui se non exhibet domino, an feudum amittat 536. a. b. t. 4
- Vasallus quibus causis amittit feudum 478. e. 553. c. tom. 4
- Vasallus, qui intra annum & diem fidelitatem non fecit, feudum amittit 569. f. to. 4
- Vasallum feudum amittere, si eligatur imperator 572. b. to. 4
- Vasallatores quibus suppliciis afficiendi 205. f. tom. 1
- Vasallatores qui de salute principis, vel reip. consulunt, vt puniendi 206. b. t. 1
- Vasallarius, quis, & vt plectendus 85. d. tom. 2
386. f. 387. a. 149. c. to. 5
- Vasallus vocabuli varia & multiplex significatio 149. e. to. 5
- Vasallus pro vmbra, & pro aëte 225. d. t. 5
- Vasallus quid à tributo dissideat 149. c. to. 5
- Vasallus publicum quibus rebus constat 63. c. t. 2
- Vasallus an satium 341. a. to. 5
- Vasallus i. portorium, scriptura, decumæ. 136. c. tom. 5
- Vasallus fundus 289. c. to. 1
- Vasallus ager i. emphyteuticus 12. d. to. 2
- de Vasallus centesimæ, ducentesimæ, & c. 141. d. tom. 5
- de Vasallus salinarum 71. e. to. 5
- Vasallus ciuitatibus ademit Tiberius 203. c. t. 2
- Vasallus esse reip. neruos 136. b. c. t. 5
- Vasallus prædia vsucapi non possunt 270. b. t. 2
- Vasallus conductorum fisci immunitates 105. e. tom. 4
- Vasallus fisci conductor à tutelis, & muneribus excusatur 203. c. to. 2
- Vasallus prouinciæ, & agri vasallus 149. d. tom. 5
- de Vasallus 149. c. to. 5
- Vasallus quibus personis in vrbe permittuntur 148. d. to. 4
- non Velle, & nolle, diuersa sunt 113. a. t. 5
- Velle non est eius, qui potest velle 385. c. to. 5
- an Velle videatur, qui cogitur 418. a. to. 5
- Velle non creditur, qui patris vel domini obsequitur imperio 385. c. to. 5
- Velleianum S. conf. 121. a. tom. 1
- Vasallus i. mango 225. a. t. 5
- Vasallus in aliena silua iure Romano licere 80. d. tom. 5
- Vasallus instrumenta 151. d. to. 1
- Vasallus redditus ad fructuarium pertinet 148. b. tom. 1
- ad Vasallus capiendas nemini reia, aut laqueos tendere licet 584. c. to. 4
- Vasallus ferarum ius 168. a. to. 4
- Vasallus immunitas iure concessa probari non potest 43. a. to. 4
- Vasallus sua bona nequit prodigus 249. d. c. t. 5
- non omnis, qui rem alienam Vedit sciens, fur est 300. b. to. 2
- qui Vendidit duobus in solidum rem eandem contractibus diuersis, falsi crimine tenetur 326. e. tom. 5
- multum interest statuliberum dixero in Vendendo, an in tradendo 103. c. to. 3
- Vasallus prædiorum lex 335. d. to. 5
- Vasallus auersione 179. c. t. 5
- de Vendendis rebus auctoritate iudicis 69. d. t. 2
- de his, quæ officium publicum gerentibus Vendita sunt 401. d. t. 5
- de Venditi & empro iure 125. a. to. 1
- ex Vendito i. ex empro 89. d. to. 5
- Venditio actio eo nomine non competit 156. d. t. 2
- de Venditæ rei commodo & periculo 27. c. to. 2
- Venditio & empro ex permutatione originem cepit 77. c. to. 1
- Venditio & empro, locatio & conductio inter se familiaritatem habent 312. c. to. 5
- Venditio simplex, & venditio dotis causa tribus modis differunt 419. c. t. 5
- Venditionis, & emptionis verbo promiscuè veteres vsos fuisse 199. c. to. 5
- Venditio, traditio facti est potius, quàm animi 54. b. tom. 3
- Venditio quarum rerum esse solet 27. c. to. 2
- Venditio sine certo pretio nulla est 202. d. c. 344. a. tom. 2
- Venditionis vinculum, est arra 268. d. to. 5
- Venditio regulariter nudo perficitur consensu, nisi conueniat, vt scriptura fiat 480. c. to. 4
- Venditio nec sit onus venditori, nec emptori luctum 158. d. to.

Index rerum & verb.

Vlpiani ab Africano dissentio	175. a. t. 5	quæ res Vſucapi poſſunt, & quæ non	266. 267. tom. 2
Vltro, id eſt, priores	52. c. ro. 5	Vſucapi ea non poſſunt, quæ non vtendo amit-	114. a. to. 1
Vlyſſes non vi, ſed dolo Polyphemum excecauit	85. d. e. ro. 3	Vſucapi non poteſt ius incorporale	286. c. to. 2
Vnctor, auri cuſtos	341. c. to. 5	Vſucapi poſſe fœtus apud furem conceptos, &	381. b. to. 5
Vnguentum ſi quis ex pluribus odoribus fece-		apud bonæ fidei editos	221. e. to. 5
rit, vnguenti dominus eſt, qui fecerit, non cu-	264. e. f. to. 5	Vſucapi non poſſunt ea, quæ amittuntur non v-	286. c. to. 2
ius odores fuerunt		tendo	277. f. to. 2
Voluntatis verbum pactiõnem ſubindicat	105. e. tom. 2	Vſucapi non poſſunt res fiſci	262. e. t. 2
Voluntas duobus modis dicitur prior, & poſte-		Vſucapio cur, & quo iure introducta	76. c. to. 1
rior	343. b. to. 5	Vſucapio quid, & quas res adipiſcuntur vſuca-	305. f. to. 2
Voluntas nuda quæ ſit	328. c. d. t. 1	pione	289. c. to. 2
Voluntas expreſſa, integra, & libera exigitur in		Vſucapionis ex Cicerone definitio	122. a. tom. 3
manuſiſſionibus	418. c. to. 5	Vſucapio iuris eſt, poſſeſſio longi temporis, facti	300. f. to. 2
Voluntas ex ſcientia præſumitur	343. f. 344. a. t. 5	Vſucapionis ratio alia eſt, alia poſſeſſionis	67. d. to. 2
Voluntas coacta pro voluntate nõ habetur	418. c. tom. 5	Vſucapio non, niſi naturaliter, interrumpitur	263. d. to. 1
Voluntas in maleficiis ſpectatur, nõ exitus	208. a. tom. 1	Vſucapio poſſeſſionis continuatione exigat	123. e. f. tom. 3
Voluntas condicionem facit, nõ ſermo	357. b. t. 5	Vſucapio eius rei nulla eſt, cuius nomine furti a-	284. c. to. 2
Voluntas mulieris dotalis fundi alienationem		gi poteſt	126. d. t. 3
confirmat	204. e. to. 3	Vſucapio ſine titulo non procedit	287. f. tom. 2
Voluntati illegitimæ defuncti heres impunè nõ		Vſucapio bonam fidem exigat, poſſeſſio non ite	287. c. tom. 2
paret	335. d. e. to. 4	Vſucapionem impedit error iuris, & error facti	126. d. to. 3
Voluntas defuncti legitima, eſt fauorabilis	323. f. to. 1	Vſucapioni quod obſtat vitium, vel ex perſona	230. d. to. 5
Voluntatis ſolius nulla eſt pœna	184. b. to. 1	eſt, vel ex re	17. c
Voluntatem etiam puniri	386. e. to. 5	Vſucapio ignorantia non acquiritur	238. d. t. 1. 221. e. to. 3
Voluntates etiã & conatus coërcetur	184. b. t. 1	Vſucapio rerum immobilium decennio hodie	236. c. tom. 1
Votorum oblatio pro ſalute principis, quãdo ſit	300. b. t. 4.	inter præſentes, vicennio inter abſentes com-	288. a. tom. 2
Vrbani capitacionem præſtare non debent	184. b. tom. 4.	pletur	285. c. to. 2
Vrbanicianus, qui concutit piſtorem, corpori		Vſucapio etiam hodie completur diurno ſilen-	222. c. to. 3
piſtorum addicitur	312. b. t. 4.	Vſucapio poſſeſſionem exigat	270. b. to. 2
Vrbaniciani milites	197. d. t. 2	de Vſucapionis ſingulari iure	276. a. to. 2
Vrbanicianorum dignitas	312. a. t. 4.	Vſucapio à defuncto cœpta, heredi ignorantia	223. d. to. 2
Vrbaniciani in piſtorum corpus damuandi	64. a. tom. 4.	proderit	280. a. to. 2
Vrbes à capitacione immunes	37. c. t. 4.	Vſucapio efficere nõ poteſt, vt ne ſolo cedat ſu-	221. e. t. 3
in Vrbe regia nemo in carcerem coniciatur, ſi-		perficiat	275. a. to. 2
ne iuſſu maiorum iudicum	224. e. t. 1.	Vſucapio cauſam non perimit pignoris	264. e. to. 2
Vredo, & rubigo quid diſſideant	388. e. t. 5.	in Vſucapione nõ coniunguntur tempora inter	112. d. tom. 3
Vrina, vxor magni Leonis, quã religioſa fuerit	344. d. t. 4.	emptorem & venditorem	272. b. tom. 2
Vſurarum quid.	340. f. t. 5.	Vſucapio in ancillæ partu neceſſaria	273. b. to. 2
Vſucapere & vſucapio quid	15. d. t. 1.	Vſucapionem reſcindit actio reſciſſoria annua	
Vſucapere & vſurpare contrariè relata ſunt	263. a. tom. 2.		
Vſucapere & vſu diuturno ſeu longo tẽpore ad-			
quirere, quid diſtant	270. b. t. 2.		
Vſucapere pro herede, pro donato, & pro dere-			
lictõ & pro ſuo	301. 302. 303. & c. to. 2		
Vſucapere non poteſt, qui emit à domino	274. b. tom. 2		
Vſucapere poſſunt infantes, & furioſi	276. a. t. 2		
Vſucapit pro herede verus heres	301. f. to. 2		
non omnis, qui Vſucapit, poſſidet	287. f. to. 2		
Vſucapere non poteſt heres, quod defunctus ob			
rei vitium vſucapere non potuit	280. a. to. 2		
Vſucapere poteſt, qui pro ſuo poſſidet	274. c. t. 2		
Vſucapia quã biennio	271. a. to. 2		

Vſura

Index rerum & verb.

Vfura quid	32. d. to. 2	mitur	263. b. to. 2
Vfuræ varia ratio	352. b. to. 4	Vfus, & vfucapere quid fit	263. b. c. t. 2
Vfuræ modus est duplex	185. e. to. 3	Vfus, & vfusft. vt ab habitatione discrepat	14. f. tom. 1
Vfuræ & pœnæ differentia	129. c. to. 3	Vfus pars vfusfructus est	123. c. to. 2
Vfura propriè propter lucreum infligitur	27. b. c. tom. 3	Vfus, est personæ ius merum	70. e. to. 3
Vfura legitima quæ fit, & quæ non	123. e. to. 1	Vfus magis est iuris, quàm facti	70. e. to. 3
Vfura famofa	209. d. to. 5	Vfus pro poffeffione	507. c. tom. 4
Vfura quæ bonæ fidei iudiciis accedit ex mora, pœna potiùs est, quàm vfura	27. b. c. t. 3	Vfus diuidi non potest, fructus potest	357. c. to. 2
Vfuræ centefimæ ratio	387. e. f. to. 4	70. e. f. tom. 3	
Vfura rei iudicatæ vt accipienda	77. a. to. 5	Vfus ab vfuario vendi, vel locari non potest	370. f. tom. 5
Vfuræ maritimæ	32. c. to. 2	Vfus longæui non vilis est auctoritas	503. d. t. 4
Vfura nautica est infinita	124. a. to. 1	Vfum non vincunt Romanæ leges	503. c. t. 4
Vfuræ in strictis iudiciis sine ftipulatione nõ veniunt	28. e. to. 3	Vfus quibus modis perit	114. d. to. 3
reditus pecuniæ, est Vfura	193. c. d. to. 3	Vfusfructuarius de vtendo vfufuctu fatildare debet	110. b. to. 1
Vfuræ chirographariæ quæ fint	118. a. b. to. 5	Vfusfructus quid fit	516. a. to. 4
Vfuræ mutui non debentur	188. f. to. 5	Vfusfructus, est ius corporale, quod de re corporali par dicatur	63. c. to. 3
Vfuræ in contractibus strictis non debentur citra ftipulationem	208. f. to. 5	Vfusfructus & proprietatis multæ differētiæ	63. f. tom. 3
Vfuræ folemnes ciuitatum femiffales	352. a. to. 4	Vfusfructus duplex	352. d. to. 2. 66. b. to. 3
Vfuræ ex mora in ftipulationibus strictis nõ veniunt	114. a. to. 3	Vfusfructus, est ius personale	369. e. to. 2
Vfuræ communes exigi non debent fupra duplũ	122. e. to. 5	Vfusfructus cum fit ius personale, adcrefcit personæ non parti	69. d. e. to. 3
Vfuræ femiffes	174. c. to. 3	Vfusfructus magis est facti, quàm iuris	70. e. t. 3
Vfuræ ex mora in bonæ fidei iudiciis impropriè deberi dicuntur, quia neque peti poffunt, neque funt in obligatione	29. d. to. 3	Vfusfructus pars, quæ non adcrefcit alteri, ad proprietatem recurrit	69. d. to. 3
Vfuræ non minus currunt forte petita	367. f. t. 2	Vfusfructus natura fui intermiffionem nõ habet	351. b. tom. 5
Vfuræ trientes	343. b. to. 4	Vfusfructus aliud est, aliud hypotheca, aliud pignus, aliud libellaria, aliud precaria, & aliud feudum	486. d. to. 4
Vfuræ, quæ centefimam excedunt, vt repeti poffunt	124. a. to. 1	Vfusfructus in vfufu confiftit	366. e. t. 2
Vfuræ legatorum & fideicommiſſorum ex mora debentur	160. c. to. 1	Vfusfructus in fructibus confiftit, quorum est fubftantia certa	359. c. t. 2
Vfuræ fupra duplum non debentur	437. b. 448. e. tom. 4	Vfusfructus propriè est in re aliena, nõ in re fua, & non dominij, fed feruitutis pars	66. b. t. 3
Vfuræ rei depofitæ poffulantur	121. c. to. 1	Vfusfructus folet etiam in perfonam tantum cõftitui	464. d. to. 4
Vfurarij, i fructuarij	265. c. to. 5	Vfusfructus in feudo mulieri conftitui non potest	516. a. to. 4
Vfurarum & fortis ratio diuerfa	118. a. to. 5	Vfusfructus quotidie cõftituitur, & legatur	69. f. tom. 3
Vfurarum modum feruat antichrefis	180. e. to. 5	Vfusfructus formalis quid ab vfufuctu caufali differat	66. c. to. 3
Vfurarum ratio, forte foluta, perimitur	29. e. t. 3	Vfumfructum qui ftipulatur, incertũ ftipulatur	359. c. tom. 2
Vfurarum curfum nunquã impedit oblatio	381. a. tom. 2	Vfusfructuarius nouum riuum parietibus imponere non potest	21. c. to. 5
Vfuras fiftit oblatio, quæ ex mora currunt, nõ ex ftipulatione	384. a. to. 2	Vfusfructus fundi non est pars	122. e. to. 2
Vfurarum, quæ ab agricolis exiguntur, ratio declaratur	74. a. to. 5	Vfusfructus vendi, locati, & pignerari potest à domino in corpore, quod eius est proprium, imò & ab vfufuctuario	370. f. to. 5
Vfuras quantas ab agricolis ftipulari licet	387. c. tom. 4	Vfusfructus à priori coniuge acceptus, propter pofteriozem non amittitur	381. e. to. 4
Vfuras quales, & quantas tutor ex pupilli pecuniis exigere debet	109. c. to. 5	Vfusfructus vxori legatus, nõ amittitur ppter fecudas nuptias, niſi id cauerit teftator	373. e. t. 4
Vfuras pecuniæ creditæ, niſi in ftipulationem, nõ deberi	191. b. c. to. 3	Vfusfructus pro parte dominij accipitur plerũque	66. b. c. to. 3
Vfuras nõ venire ex mora in strictis iudiciis	24. d. tom. 3	Vfusfructus plenum, merumque ius omnino alteri vendi non potest	481. c. to. 4
Vfuras quando negotiorum geftor præftare cogitur,	103. d. to. 1		
de Vfuris dotis	293. a. to. 1		
de Vfuris ciuitatum	454. a. to. 4		
Vfurpatio, est vfucapionis interruptio	262. f. t. 2		
Vfurpare oratoribus & Iurifcõfultis diuerſè fũ-			

Index rerum & verb.

Vsufuau areæ legato, in ea ædificia constitui nõ possunt	148.a.b.to.1	Vtilitatem fideiussoris spectari, si moram fecerit creditor	26.c.to.3
Vsufuctus areæ legatus, post testamentum factum ædificio in ea posito diruto, testatore viuo, debetur	63.d.64.b.to.3	Vtres non sunt vasa vinaria	47.a.t.5
Vsumfructum legatum alternis annis non vtendo non amitti posse	351.b.to.5	Vtrubi	76.d.to.2
Vsufuctus ædium legatus, ædibus deustis, ac postea testatore viuo restitutus, non debetur	64.b.tom.3	Vxor, dignitatis est nomen	373.c.t.4
Vsufuctus omissus vel amissus, adcrefcit alteri	69.c.f.tom.3	Vxor vt à concubina scernitur	106.d.to.5
Vsufuctus rei cuiusque legari potest	147.d.t.1	Vxor aut est in vsu, au in mancipio	263.a.to.2
Vsufuctus. i. libertas vsufuctus	286.c.to.2	impubes Vxor esse non potest, sponsa esse potest si modò infans non sit	133.b.to.5
Vsufuctus libertas non vsucapitur	286.c.to.2	Vxor, quæ absque probabili causa discedet à marito, vt multanda	376.a.to.4
Vsufuctus duobus legatus, vno mortuo, alteri totus debetur	148.c.to.1	Vxoris honor, quàm concubinæ plenior	17.c.t.2
Vsufuctu ancillæ legato, partus eius ad fructuarium non pertinent	148.a.to.1	Vxor propter dotem, tacitâ habet hypothecam	41.b.c.tom.3
Vsufuctu legato, veniunt fructus	68.b.to.3	Vxor maritum heredem instituere nõ potest	12.b.c.tom.3
Vsufuctus proprietario in iure cedi potest	149.d.tom.1	Vxorem maritus intra 60. dies adulterij accusare potest	227.b.to.1
Vsufuctus quibus modis perit	143.d.to.3	Vxorem vir absens ducere potest, femina absens nubere non potest	128.a.to.1
Vsufuctus aut morte, aut tempore finitur	149.d.tom.1	Vxor est in manu, quæ cõuenit in manû	66.a.t.1
Vsufuctus, vel vsus quibus modis amittitur	13.d.tom.2	Vxor exemplo continentia viri docenda, vt se castè gerat	376.c.to.4
Vsufuct ^p quiq; modis amitti potest	149.a.b.t.1	Vxor, quæ conuenit in manum mariti, capite minuitur	71.c.to.1
Vsufuctus reip. relictus, vel templo, ceterum annis finitur	127.b.to.2	Vxori donari inter viuos iure ciuili non potest, assignari tamen, quæ eius vsui necessaria sunt, possunt	19.d.c.to.5
Vsufuctus in iure cedi potest, quod sit res incorporalis	76.c.to.1	Vxori si fiat iniuria, marito iniuriarum datur actio	184.a.to.1
Vsufuctus amittitur non vtendo	286.c.t.2	Vxor consulis ipso iure consulatis est	428.f.t.4
Vsufuctus emancipatione non finitur	67.f.t.1	Vxoris loco quæ habentur mulieres	358.f.to.4
Vsumfructum capitis min. non amitti	351.b.t.5	Vxoris alienæ nuptias appetere, turpe	221.a.t.2
Vsufuctus his verbis finitur, Salua rerum substantia	63.c.to.3	Vxor iniusta de adulterio accusatur iure mariti: & vxor, quæ fuit meretrix	133.a.to.5
Vsufuctus gregis & nauis quemadmodum extinguitur	64.d.e.to.3	Vxor non propter libidinem, sed propter filiorû procreationem accipitur	383.c.to.4
Vsufuctus cessione finitur	77.c.to.1	Vxorem in adulterio deprehensam qui non dimiserit, reus lenocinij postulat	132.c.to.1
Vsufuctus amissus ad proprietatē recurrit	149.a.tom.1	Vxor adultera in monasteriû trahenda	376.d.t.4
Vsufuctus quarû rerum legari potest	88.b.t.1	de Vxore adultera remittenda & reducenda	132.d.e.tom.5
de Vsufuctu duæ proponuntur actiones	13.c.t.2	Vxorem in adulterio inuentam vt maritus occidere potest	132.d.to.1
de Vsuf. donationû propter nuptias	340.c.t.4	Vxor à viro repudiata, an alteri nubere possit	376.a.tom.4
Vsufuctu præstito nec amisso, proprietas nuda, vel eo amisso, proprietas plena peti potest	150.d.tom.2	Vxor quâdiu defunctum maritum lugere debet	378.d.to.4
in tit. de Vsufuctu quædam explicata	281.b.t.5	X	
Vterini fratres	417.b.to.4	X Enium, munus, ac donum differunt	135.a.t.5
Vterini nõ dicuntur consanguinei, quia sunt cognati, non agnati	133.f.to.5	X enodochia	350.c.to.4
Vti non est damnum facere	51.f.to.1	Y	
Vti possidetis, interdictum	73.d.to.2	Υ πέρολον quid sit	104.f.to.5
Vti possidetis interdicta duplicia	86.d.to.5	Z	
Vtilitas, æquitatis parens	135.c.to.2	Z Auchæ	93.c.to.4
Vtilitatis nomen quid significat	41.c.to.1	Z Zeno Eleates pseudomemo syllogismo tollebat motum	85.c.tom.3
Vtilitas temporis vt æstimanda	24.d.to.3	Zonaras monachus	63.c.to.5
Vtilitas loci, ac temporis æstimanda	24.c.t.3	Zoricus apud Cõstantinopolim primus orphantrophus	8.d.to.5
Vtilitas publica priuatorum commodis præferatur	127.d.to.1	Zythum quibus ex rebus conficitur	277.b.to.5

Finis rerum, & verborum indicis,

**INDEX LEGVM DIGESTO-
RVM, IN HIS LIBRIS OBITER AVT EXPOSITA-
rum, aut emendarum, ordine Alphabetico tam in ipsis legibus,
quàm in titulis, quibus ipsæ subsunt, seruatō: in quo litera,
T, cum numero sequente Tomum, posterior nu-
merus paginam indicat.**

L. 3.	<i>Abigeis.</i>	tom. 2. 85. a	L. 2.	tom. 5. 134. c
L. vltim.		tom. 5. 128. d	L. 3.	tom. 5. 387. c
	<i>Acceptilas.</i>			<i>Ad legem Falcidiam</i>
L. an inutilis. & l. si accepto		tom. 2. 310. c	L. 1. §. ad ea	to. 4. 444. b. c. & §. mancipiū to. 5. 252.
L. & iusiurandum. §. illud		tom. 2. 123. b	d. & §. ad municipum	to. 1. 25. d. & §. item si ita
L. qui hominem		tom. 2. 312. c		to. 2. 378. c. & §. si coheredis to. 5. 98. d. denique
	<i>Acceptilationibus.</i>			§. si usufructus in fin.
L. & per iusiurandum §. si quis usufructum		to. 5. 322. a	L. 3.	to. 4. 365. f
			L. 6.	to. 4. 352. b
	<i>Accusat.</i>		L. 12. 22. & 23.	tom. 4. 339. e
L. 3.		tom. 2. 86. f	L. 13. & 67.	to. 5. 171. b
L. 12. §. lege		tom. 5. 131. d	L. 15. §. 1.	to. 4. 338. c. f. & §. non idcirco to. 5. 158. c
L. singuli		tom. 5. 19. e	L. 30. §. pen.	tom. 5. 345. c
	<i>Action. empt.</i>		L. 68.	
L. 3.		tom. 3. 180. f. tom. 5. 270. e. & 335. b	L. an usufructus, & l. 68. conciliantur	to. 1. 243. e
L. 16.		tom. 5. 128. c	L. beneficio	to. 4. 337. b
L. 19.		tom. 5. 348. c	L. computationi	to. 4. 337. b. & to. 5. 206. c
L. in venditione		tom. 2. 339. a. b	L. in quantitate §. vlt. & l. lineam	to. 5. 171. a
L. Iulianus §. idem Iulianus		tom. 5. 124. a	L. quartam	to. 2. 64. b. & to. 5. 173. b. c
L. si duorum		tom. 3. 102. a	L. in ratione §. quod vulgò & §. filio	tom. 5. 97. d
L. si quis cum		tom. 3. 78. c	L. pœnales §. honorariae	to. 5. 166. e. f
L. si sterilis §. quamuis		tom. 5. 26. f	L. qui fundum §. coheres	to. 2. 266. d. & §. qui filiū
L. si venditor §. vltim.		tom. 5. 27. c		tom. 5. 98. c. & §. qui filios to. 5. 44. a. & §. vltim.
	<i>Ad exhibendum.</i>			tom. 5. 376. c
L. 18.		tom. 5. 195. c. d	L. quod suprâ	to. 5. 99. e
	<i>Ad legem Aquiliam.</i>			<i>Ad legem Iuliam de adulter.</i>
L. 27. §. vlt.		tom. 9. 227. d. & §. serui. t. 4. 97. d	L. 22. §. 1.	to. 5. 132. b
L. 29.		tom. 5. 196. e	L. si adulterium cum incesto §. 1. & §. fratres t. 2.	
L. huic scripturæ		tom. 2. 157. b. c		175. f
L. illud		tom. 5. 181. f		<i>Ad legem Iuliam maiest.</i>
L. si quis fumo		to. 5. 387. b	L. 3.	to. 5. 128. b
L. si seruus §. si oliuam		to. 1. 221. a	L. 4.	to. 5. 400. b
	<i>Ad legem Cornel. de Fals.</i>		L. famosi	to. 5. 120. f
L. 6.		tom. 1. 281. e	L. qui pupillam	to. 5. 415. a
L. 9.		to. 5. 258. e	L. si vxor	to. 5. 133. a
L. eos §. vlt.		to. 4. 310. c		<i>Ad legem Iuliam pecular.</i>
L. falsi		to. 4. 106. e	L. qui tabulam	to. 5. 221. c
L. impuberem §. item non continetur		to. 2. 330. a		<i>Ad legem Iuliam repet.</i>
L. qui duobus		to. 5. 326. e	L. 1.	to. 5. 151. e
L. quicumque		to. 5. 246. c	L. 7.	tom. 5. 134. c. f. & 272. b
L. senatus		to. 5. 126. b. c		<i>Ad legem Iuliam de vi priuat.</i>
	<i>Ad legem Corneliam de sicar.</i>		L. 1.	tom. 5. 22. c. & 200. a
L. 1.		tom. 5. 394. d		<i>Ad legem Pompeiam de parricid.</i>
			L. 1.	tom. 1. 31. e. & to. 5. 134. b

Index legum Digestorum

L. vltim.	to. 5. 87. c. & 88. a	L. si minor	to. 1. 165. d
	<i>Ad legem Rhodiam.</i>	L. pro herede §. si quod tamen	to. 1. 34. c
L. 2.	to. 5. 51. c	L. si quis mihi bona §. 1. to. 4. 144. c. & §. sed si mā-	to. 3. 5. f.
L. αξιωματικῆς	tom. 1. 119. b	dauit	tom. 2. 254. f
L. vltima	tom. 5. 51. c	L. si seruus eius, qui capere	tom. 2. 202. b
	<i>Ad municipales</i>	L. si seruam, §. si quis dederit	tom. 2. 280. c. & to. 5. 28.
L. 12.	tom. 5. 322. f	L. si totam, an partem	c. & 76. c. d
L. 14.	tom. 5. 308. c. & 344. d	L. ventre	tom. 5. 64. c
L. filij. §. pen-	tom. 4. 218. c	Titulus de acquirend. hered. emēdatus t. 2. 174. f	
L. Titia. §. Titium	tom. 5. 133. b	<i>Adquirenda possess.</i>	
	<i>Ad senatusconf. Silan.</i>	L. 1.	tom. 5. 284. b
L. 4.	tom. 5. 87. b	L. 3.	tom. 5. 211. c
L. lege. §. vltim.	tom. 2. 54. b	L. clam	to. 1. 110. a
	<i>Ad Senat. Tertyl.</i>	L. in laqueum	tom. 5. 80. c. f
L. 1. §. si quis adita	tom. 2. 165. d. c	L. quarundam	tom. 5. 84. d
L. 2. §. 1. to. 4. 270. d. & §. quid ergo si perit t. 1. 4. a		L. quemadmodum	to. 1. 54. b
& §. si quis ex liberis	tom. 3. 47. b	L. si quis vi	tom. 5. 126. c
L. æquissimum	tom. 5. 138. a	L. si seruus	tom. 5. 379. d
	<i>Ad senatusc. Trebell.</i>	<i>Adquirendo rerum dominio</i>	
L. Ballista	tom. 5. 100. b. & 253. c	L. adquiretur	tom. 1. 17. b
L. debitor	tom. 3. 211. a. b	L. bonæ fidei	tom. 2. 266. e. 268. c. & §. vltim. t. 2
L. ex facto	tom. 5. 58. a. & 329. c	267. d & tom. 5. 381. c	
L. ita tamen §. quotiens	tom. 5. 421. a	L. in agris	tom. 5. 29. f. & 30. a
L. legatus §. vltim.	tom. 4. 338. c	L. Maritus & l. ergo §. alluio. cōciliatæ t. 1. 111. d	
L. mulier §. si heres	to. 4. 366. a	L. Pomp.	tom. 5. 84. d
L. nam. §. 1.	tom. 1. 22. d	L. qua ratione	tom. 1. 12. c
L. Papinianus	tom. 5. 293. d. e	L. qui bona fide. §. si quis duobus	to. 5. 79. a. & §.
L. qui filium. §. Fabius	tom. 2. 206. a	generaliter	to. 5. 422. b. v
L. Scæuola	tom. 5. 274. c	L. quisquis. §. 1.	tom. 5. 264. c. f
L. vltim.	tom. 5. 96. c	L. transfugam	tom. 5. 84. c. & 85. b
	<i>Ad senatusconf. Turpil.</i>	L. vltim.	tom. 1. 172. d
L. 1. §. meritò itaque	tom. 2. 175. c	<i>Æditio edicto</i>	
L. 3.	tom. 1. 104. c. 12. to. 4. 212. d. e	L. 12. §. vltim.	tom. 5. 263. d
	<i>Adim. leg.</i>	L. hi enim	tom. 5. 52. a
L. 30.	tom. 5. 190. a	L. iustissimè	to. 5. 406. b
L. cum seruis	tom. 2. 248. d	L. pen.	tom. 5. 396. c. f
	<i>Admistr. tut.</i>	L. vltim.	to. 5. 341. b
L. tutor	tom. 5. 109. c	<i>Agentibus in rebus</i>	
	<i>Administrat. tut.</i>	L. vltim.	tom. 4. 399. c
L. actus	tom. 5. 323. c	<i>Alearibus.</i>	
L. cum post. §. vltim.	tom. 4. 10. a	L. 1.	tom. 5. 128. b
L. inter	tom. 5. 180. a. b	<i>Alienatione iudicij mut.</i>	
L. Titium. §. altero	tom. 5. 254. d	L. vel post annum	tom. 2. 143. c
	<i>Adoptionibus.</i>	L. vlt.	tom. 2. 10. d
L. 2.	tom. 5. 214. f	<i>Alimentis & cib. leg.</i>	
L. apud quem filium familias §. 1.	tom. 5. 157. a	L. legatis, & l. 4. & vltim.	tom. 2. 132. a
L. nec ei permittitur	tom. 5. 48. d	<i>Annuis & mens. legatis.</i>	
L. nunquam	tom. 5. 48. d	L. 2.	tom. 2. 324. c. f
L. si pater. §. vlt.	tom. 5. 136. c	L. annua in princ.	tom. 5. 430. f
	<i>Adquirend. hered.</i>	<i>Appellationibus.</i>	
L. 4. §. interdum	tom. 2. 226. b	L. 32.	tom. 5. 288. d
L. 35. §. 1	tom. 5. 295. a	L. ex consensu	tom. 4. 398. c
L. 72.	tom. 3. 6. d	<i>Aqua plus.</i>	
L. 80. §. item si seruus	tom. 5. 295. a	L. vicinis	tom. 1. 11. b
L. à duobus	tom. 1. 34. c	<i>Aqua quotidiana.</i>	
L. furiosus	tom. 2. 209. c	L. 1. §. loquitur	tom. 5. 259. c. & §. vltim. tom. 5
L. Pannonius	tom. 5. 55. c	114. a	
L. pro herede §. si quod tamen	t. 1. 34. c. & t. 5. 5. f	L. 7. §. præterea	tom. 5. 117. c
L. procuratorem	to. 5. 20. d	<i>Arbitris</i>	
L. qui ex duobus	to. 2. pag. 355. c & t. 5. pag. 293. c	L. non distinguemus. §. de liberali	tom. 5. 117. c
L. qui in aliena §. vlt.	t. 2. 141. a	<i>Auro & argento leg.</i>	
L. si is, ad quem	t. 1. 23. a	L. 5.	tom. 5. 7. c
L. si metus	tom. 5. 418. a	L. 15.	

Index legum Digestorum.

L. 15.	tom. 5. 257. a. b	L. si is, cum quo	tom. 5. 331. d
L. 23	tom. 5. 238. b	<i>Communia pradior.</i>	
L. 25. §. si quis addiderit	to. 5. 238. e	L. vltim.	tom. 1. 23. d
L. 27. §. cui legatum	tom. 5. 238. d	<i>Compensationibus</i>	
L. 45.	tom. 5. 238. c	L. 10. §. quotiens	tom. 5. 336. a
L. argumento	tom. 5. 108. e	L. cum alter	tom. 5. 180. b
L. cum aurum. §. si cui escarium	to. 5. 27. d	L. ideo	tom. 5. 37. e
L. inter vestem	tom. 2. 363. a. b	L. postquam	tom. 5. 180. b
E. pediculus §. 1.	to. 5. 142. d. & 143. a	L. si ambo	tom. 5. 145. a
L. Plautius	tom. 5. 424. d	L. si cum militi. §. vltim.	tom. 2. 378. c. d
L. qui lancem	tom. 5. 254. d. e	<i>Concubinis.</i>	
L. scribit. §. vltim.	tom. 5. 48. f	L. cum tabulis. §. quoniam	tom. 5. 106. b
L. Seizæ	tom. 5. 261. d	<i>Conditione caus. dat.</i>	
L. vestis §. 1.	tom. 5. 303. d	L. penult.	tom. 5. 216. a
<i>L. cas. 20. A. 363. B. Bonis damnatorum.</i>		L. vltim.	tom. 2. 108. e. f. & to. 3. 203. e
L. Diuus	to. 5. 89. f. 143. f. & 245. a	<i>Conditione furtiua.</i>	
<i>Bonis eorum, qui aut sent. mort. sibi consc.</i>		L. 9.	tom. 5. pag. 168. a. b
L. 2.	to. 5. 386. c. d	L. parui	tom. 2. pag. 334. f
L. 3.	to. 2. 138. d	L. si pro fure	tom. 5. 230. b
L. 11.	tom. 5. 138. e	<i>Conditione indebiti.</i>	
<i>Bonis liber.</i>		L. 16.	tom. 5. 326. b
L. 3. §. libertus	tom. 1. 307. b	L. ex quibus	tom. 1. 12. c. to. 5. 171. b. c
L. 12. & l. 47. valde inuicē aduersantur	to. 5. 342. b	L. in summa. §. sed agere	278. d. §. pen. to. 2. 386. c
L. communi	to. 5. 9. b	L. Iulianus	tom. 2. 386. c
L. in seruitutem. §. si patroni	to. 5. 87. b	L. qui promisit	to. 2. 340. f
L. filius patroni	tom. 2. 226. b	L. si id quod	tom. 1. 3. a. b
L. filius, qui patri	tom. 5. 22. c. d	L. si is cui	tom. 1. 13. d
L. si filius	tom. 2. 165. e. & to. 5. 187. d. e	<i>Conditionibus & demonstrationibus.</i>	
<i>Bonorum possessionibus.</i>		L. 4. §. vlt.	tom. 2. 321. e. f
L. 3.	tom. 5. 88. f. & to. 4. 144. c	L. 10.	tom. 5. 339. b
L. chartæ	tom. 5. 179. f	L. 11.	tom. 5. 340. d. e
<i>Bonorum possessione contra tabul.</i>		L. 26.	tom. 5. 102. d
L. 3. §. si emancipatus	tom. 5. 54. c. & f. & §. vlt. t. 2. 216. a	L. auia	tom. 5. 190. b
L. 7. §. vltim.	to. 5. 344. d	L. cum seruus	tom. 5. 72. e. f
L. quod vulgò	tom. 5. 266. c	L. hæc condicio	tom. 2. 251. c
<i>Captis minutione.</i>		L. in factò	tom. 3. 125. a
L. 2.	tom. 5. 152. e	L. Iulianus	tom. 2. 51. d
L. amissione	tom. 2. 199. d	L. non putabam	tom. 2. 206. a
L. tutelæ	tom. 5. 200. c	L. nonnunquam	tom. 5. 25. a
<i>Captiuus, & postlim. reuers.</i>		<i>Conditionibus instit.</i>	
L. 8.	tom. 4. 374. f	L. 4. §. vltim.	tom. 5. 103. a
L. 10.	tom. 5. 378. e	L. sub condicione	tom. 5. 34. d
L. 11.	tom. 5. 378. d. e. & 379. c	<i>Cofirmando tutor.</i>	
L. bona. §. quod filius	tom. 2. 266. c	L. 1.	tom. 5. pag. 150. c
L. pater. §. 1.	tom. 2. 278. d	<i>coniungendis cum emancipatione liberis.</i>	
<i>Carboniano edicto.</i>		L. 1. §. si sit filius	tom. 5. 69. c
L. de bonis. §. vltim.	to. 1. 25. b	<i>cond. & dem.</i>	
<i>Castrensis & ministerianis.</i>		L. si annos	tom. 1. 36. d
L. 3.	tom. 4. 225. c	<i>Constitutionibus principum.</i>	
<i>Censibus.</i>		L. 5. §. vltim.	tom. 5. 280. e
L. 6.	tom. 5. 253. c	L. 17.	tom. 2. 365. b
<i>Collation.</i>		L. cum qui §. 1.	tom. 5. 324. e
L. 1. §. si impubere	tom. 1. 112. c. & to. 2. 136. f	D. si post	tom. 2. 117. e
<i>collatio bonor.</i>		L. penult.	tom. 5. 329. b
L. 3. §. emancipatus	tom. 5. 75. e. f	<i>Contrahenda empt.</i>	
<i>Comitiibus consistorianis.</i>		L. 7.	tom. 2. 327. d & 328. a
L. 2.	tom. 4. 256. b	L. 9.	tom. 5. 387. f. & 388. a
<i>Commodata.</i>		L. æde	tom. 1. 10. e
L. 4.	tom. 5. 255. a	L. domum. §. vlt.	tom. 2. 159. b. & to. 5. 201. b
L. si seruus	tom. 5. 425. a	L. in lege	tom. 1. 14. a
<i>Communi diuidundo.</i>		L. Labeo	tom. 2. 330. b. c
L. arbor	tom. 2. 12. d	L. non licet	tom. 5. 402. a
		L. pacta conuenta	to. 4. 465. c. t. 533. d. & 34. b

Index legum Digestorum.

L. quid tamen	tom. 5. 26. b	L. quod autem. §. penul.	tom. 1. 193. e
L. cum ab eo. §. vltim.	tom. 5. 26. b	<i>Donationibus int. vir. & vxor.</i>	
L. quod sꝑc. §. in his	tom. 5. 283. b. c	L. 3. §. non tantum autem	tom. 1. 130. 2
L. si emptione	tom. 2. 330. a. to. 5. 7. f. & 216. e	L. cum hic status	tom. 4. 454. e. & to. 5. 71. b
	<i>crimine stellationatus.</i>	L. ea quæ	tom. 2. 309. e. & 328. d
L. 2.	tom. 5. 245. f	L. Marcellus	tom. 5. 117. b
L. 3.	tom. 5. 2. 45. c. f. & 327. 2	L. si sponsus. §. sed & si quid	tom. 2. 194. a
L. vltim.	tom. 5. 36. a. & 327. a	<i>Donatione mortis caus.</i>	
	<i>curatoribus furios. & c.</i>	L. 18. §. Titia	tom. 2. 105. a
L. penult.	tom. 4. 368. a	L. Marcellus	tom. 1. 16. a
	<i>Custodia reorum.</i>	L. quod condicionis	tom. 1. 25. 2. to. 5. 160. b
tom. 5. 186. b		L. si is cui	tom. 2. 368. e
	<i>Damno infecto.</i>	<i>Dote prelegata.</i>	
L. ad curatores	tom. 4. 9. d	L. 1.	tom. 5. 158. b
	<i>Decurionibus.</i>	L. penul.	tom. 5. 265. c
L. spurij. §. pater	tom. 4. 107. f	<i>Edendo.</i>	
	<i>Depositi vel contra.</i>	L. 1. §. cum quoque	tom. 5. 179. e
L. 1. §. si tem	t. 2. 266. b. & §. hæc autem t. 4. 11. d	L. argentarius. §. 1.	tom. 1. 305. 2
L. Publica. §. Titius	to. 5. 23. b	<i>Eo qui pro tutore vel curatore negotia gess.</i>	
L. si plures	tom. 3. 78. c. f	L. 2.	tom. 2. 266. c
	<i>Distractio pignorum.</i>	<i>Eo per quem fact. & c.</i>	
L. 1.	tom. 5. 279. a	L. 1. §. si plures	to. 2. 145. a
L. 10.	tom. 5. 279. a	<i>Eo quod metus causa.</i>	
L. vltim.	tom. 2. 258. b	L. 11.	tom. 2. 141. e
	<i>Diversis regul. iuris.</i>	L. 12.	tom. 5. 113. d
L. 3.	tom. 5. 123. b	L. metum §. 1.	tom. 2. 283. b
L. 19.	tom. 5. 167. a	L. mulier §. pen.	tom. 5. 418. a
L. 28.	tom. 2. 99. d	L. quod diximus. §. hæc actio	143. e
L. 41.	tom. 4. 407. c	L. si mulier	tom. 2. 146. d. & to. 5. 251. c
L. 46.	tom. 5. 191. b	L. habere licere	tom. 2. 339. b
L. 62. & 65	tom. 2. 99. d	L. nauc	tom. 2. 279. d
L. 73.	tom. 4. 435. b	L. sed & si quid	tom. 2. 338. f. to. 5. 36. b
L. 101. & 191.	tom. 2. 99. d	L. si dictum	tom. 5. 260. b. & 415. c
L. nemo prædo. §. 1.	tom. 1. 129. f	L. si prægnans	tom. 2. 279. e
L. quæ ab initio	tom. 2. 285. c	L. si seruus	tom. 5. 76. b
L. quæ legata	tom. 2. pag. 361. e	L. venditor	tom. 2. 279. e
L. vbi lex	tom. 1. pag. 227. c	<i>Eum qui appellauit.</i>	
L. penult.	tom. 2. 285. c	L. 8. §. vltim.	tom. 2. pag. 94. a
	<i>Diversis & temporalibus præscriptionibus.</i>	<i>Exceptionibus.</i>	
L. 2.	tom. 2. 272. d. e	L. 7.	to. 1. 108. b. & to. 5. 399. b
L. 4.	tom. 5. 417. c	L. 20.	tom. 5. 328. b
L. si duobus	tom. 5. 124. a	L. si post litem	tom. 5. 208. b
L. penult.	tom. 2. 275. d. & to. 5. 379. d	de exceptionibus Digestorum liber 44. totus est	tom. 4. 430. e
L. vltim.	tom. 2. 182. b	<i>Exceptione rei iudicate.</i>	
L. ædificatum	tom. 1. 110. b	L. 2.	tom. 2. 129. d
L. qui bona. §. & superficiarium	tom. 5. 413. c. f	L. 11. §. item Iulianus	tom. 2. 77. e. f
L. si finira. §. cum autem plures	to. 5. 212. a. & §. ex	<i>Excusationibus tutor. & c.</i>	
hoc edicto	tom. 5. 5. c. & §. si publicus to. 5. 9. c	L. 1.	tom. 2. 209. e
	<i>Diurnis & repudiis.</i>	L. 3.	tom. 1. 9. c
L. 1.	tom. 4. 375. c	L. 13.	tom. 5. 163. a
L. vxores	tom. 1. 1. c	L. 15. §. ἐὸς ὄρε	tom. 2. 183. & 188. f
	<i>Dolo malo.</i>	L. 25.	tom. 2. 201. a
L. 1.	tom. 5. 76. a. b	L. 39.	tom. 2. 201. b
L. eleganter	tom. 2. 148. e	L. 44.	tom. 2. 182. f
L. seruus. §. vltim.	tom. 2. 152. d	L. non tantum	tom. 5. 37. f
	<i>Doli mali exceptione.</i>	L. propter	tom. 2. 191. b
L. apud. §. si quis non tutor	tom. 5. 360. c. & 383. b	L. si is, qui tres	tom. 5. 108. c
L. vltim.	tom. 2. 188. b	<i>Exercitoria actione.</i>	
	<i>Donationibus.</i>	L. 1. §. exercitorem	tom. 5. 179. d. & §. licet tom. 5. 308. c
L. Aquilius	tom. 5. 436. b	<i>Extraord. cog.</i>	
L. donationes. §. pater	tom. 5. 422. d	L. cognitionum	tom. 1. 6. c
L. qui saxum	tom. 2. 158. e	<i>Extraor-</i>	
L. quidam. §. vltim.	tom. 2. 114. 2		

Index legum Digestorum.

<i>Extraordinarius criminib.</i>			
L.1. §. vltim.		tom.1.186.b	L.2.
L. facularij		tom.5.246.c	L.3. §. ex compromisso
			L. quid erga. §. vlt.
	<i>Familia eriscunda.</i>		L. vxores
L.8.		tom.5.72.d	L. liberorum. §. non tamen
L.43.		tom.2.94.b	<i>His, qui sunt sui, vel alien. iuris.</i>
L.46.		tom.5.361.b	L. vltim.
L. arbitrum		tom.5.198.f	<i>His, quæ vt indign. aufertuntur.</i>
L. Mæuius. §.1.		tom.3.153.b	L.5.
L. qui familiæ		tom.5.214.c	L. cum tabulis. §. quoniam
L. si filia. §. Pap.	tom.2.47.d.e. & §. Neratius t.5.	tom.5.384.d	<i>Hu, quibus vt ingr.</i>
76.c.d. & §. si filiusfam. in fin.			L.5.
	<i>Ferius.</i>		<i>In di. m. addictione.</i>
L. more		tom.5.390.d	L. item quod
L. vltim.		tom.4.432.c	L. licet
	<i>Fide liber.</i>		L. quod autem
L. decem		tom.2.174.a	
L. generaliter. §. si seruo to.3.77.c. & §. proinde & si pretium		tom.4.196.a	<i>In ius voca.</i>
L. rogo		tom.5.369.f	L.2.
L. testamento		tom.2.214.d	L.5.
	<i>Fideicommissarius libertatibus.</i>		<i>In quibus causis militantes fori pref. vt non poss.</i>
L. ergo. §. eadem constitutio		tom.1.95.c	L.1.
L. Thais. §. libertatem & §. ab heredibus t.5.24.a			<i>In quibus causis pignus vel hypothec. tacitè contrah.</i>
	<i>Fideiusforibus.</i>		L. cum debitor
L.55.		tom.5.279.d	L. per.
L. fideiussores		tom.4.157.c	L. Pomponius
L. Grauius. §. vltim		tom.5.282.b	<i>Infantibus expositis.</i>
L. heres. §. retro		tom.3.125.a	L.1.
L. Marcellus	tom.2.278.e.320.c		<i>In iuriis.</i>
L. mortuo		tom.4.144.c	L.7. §. vltim.
L. si dubitat		tom.5.200.b	L.15. §. hæc autem
L. si Titius		tom.5.241.e	L.17 §. vltim.
L. vltim.	tom.2.369.b.c		L. item apud labeonem. §. conuictum
	<i>Finibus regundis.</i>		L. sed si vnus. §. cum seurus
L.4.		tom.5.221.e	<i>In iusto & rupto testamen.</i>
	<i>Fundo dotali.</i>		L.3.
L.5. & 6.	tom.5.159.c. & 276.c		L.4.
L.8.	tom.5.276.d		L.5.
	<i>Furiis.</i>		L.6.
L. falsus. §. si quis sponte		tom.5.21.f	tom.4.17.a. & §. sed si pater
L. inter		tom.5.125.a	L. si quis filio. §. hi autem omnes
L. interdum. §. qui furem		tom.5.216.a	L. pen. §. nam & cum duobus
L. itaque	tom.2.142.b.c		<i>Inofficiso testament.</i>
L. qui vas	tom.2.143.a.267.d. & to.5.382.a		L.4.
L. quod dicitur	tom.2.127.b. & to.5.303.b		L.8 §.1.
L. si quis vxori. §. sed si filius	tom.2.154.c		L.15.
	<i>Heredibus tutor.</i>		L. cum mater
L.1.		tom.5.338.c	L. cum qui. §. vltim.
	<i>Hereditate vendita.</i>		L. Papinianus. §. pen. & l. cum mater inter se non pugnant
L.2 §.		tom.5.247.a	L. Papinianus. §. vltim.
	<i>Heredibus instituendis.</i>		L. si pars
L.1.		tom.2.217.a	tom.5.240.b. & 296.b
L.2.		tom.2.254.a	L. si ponas
L. illæ		tom.1.41.a	tom.4.367.b.c. & tom.2.235.c
L. liber. §. si heres		tom.2.247.b	L. Titia.
L. Lucius.		tom.1.307.a	
L. qui non militabat. §. filiis		tom.2.254.b	<i>Inst. act.</i>
L. sub condicione		tom.1.313.d	L.11.
	<i>His, qui effuderunt, vel ciecerunt.</i>		tom.5.162.f
L.3.		tom.2.145.a	L. si quis mancipiis. §. si impubes
L.5. §. cum autem		tom.1.46.f	<i>Instructo & instrumento legato.</i>
	<i>His, qui notantur infamia</i>		L.1.
			tom.5.160.c
			L.2.
			tom.4.441.b.c
			L.8.
			tom.5.251.e
			L. quæ situm. §. idem respondit
			to.5.17.d.c. & §.
			L. Pap.
			tom.5.340.c.d
			L. Seixæ
			tom.17.b
			L. si cui legat.
			to.1.24.a

Index legum Digestorum.

	<i>Interdictis.</i>				
L.2.	tom 2.76.f.& eiusdē leg. §.vlt.	tom.5.85.f	L.si per errorem	tom.5.19.d	
L.4.		tom 5.347.d	L.1.	tom.2.106.b	<i>Iustitia & iur.</i>
L.6.		tom.2.68.e	L.manumissiones	tom.1.3.d	
L.7.		tom.2.17.b	L.si cui legatum	tom.1.24.d	
L.15.		tom.2.379.d			<i>Legationibus.</i>
L.aut facta. §.in ministerium		tom.5.139.e	L.vltim.	tom.5.260.d	
	<i>Itinere alicuique privat.</i>				<i>Legatis & fideicommissis primo.</i>
L.3. §.si quis ex mandato		tom.5.115.e	L.1.	tom.5.174.a	
	<i>Iudiciis, &c.</i>		L.2.	tom.2	
L.2.		tom.5.19.d	L.5.	tom.2.374.b	
L.8.		tom.5.324.e	L.11.	tom.5.255.d	
L.15.		tom.5.325.c	L.29.	tom.5.356.d	
L.cūm prætore		tom.4.98.d	L.108.	tom.3.73.b	
L.heres. §.proinde		tom.5.265.e	L.ab omnibus	tom.2.125.a	
L.in omnibus		tom.5.437.e.f	L.cetera. §.1.	tom.2.325.c	
L.lis nulla		tom.2.162.b	L.cum filiofamil.	tom.5.111.b	
L.non potest		tom.2.361.a	L.filius. §.Diui 2. to.5.206.b.& §.si quid t.1.23.b	tom.5.58.e	
L.si de vi		tom.5.110.e	L.legatum	tom.1.89.b	
	<i>Iureiurando.</i>		L.planē. §.si coniunctim	tom.2.210.a	
L.2. §.quod obseruari		tom 5.14.a	L.quæsitum §.pen	tom.2.218.c	
L.duobus. §.si colonus		tom.5.198.b	L.qui filiabus	tom.2.336.c.d	
L.in duobus. §.except.		tom 2.129.e	L.sed si res aliena	tom.5.25.a	
L. qui iurasse		tom.5.14.b	L.senatus. §.legatum	tom.3.65.b	
	<i>Iure codicillorum.</i>		L.seruum. §.si pocula	tom.3.95.d	
L.vltim.		tom.2.214.e	L.si cui. §.Titio	tom.2.336.c	
	<i>Iure deliberandi.</i>		L.si filiusfamil. §.si quid	tom.3.64.d	
L.vltim.		tom.5.75.d.e	L.si ita legatum. §.vltim.	tom.2.253.b	
	<i>Iure dotium.</i>		L.si post mortem	to.5.29.a.& 413	
L.7.		tom.2.167.d	L.si seruus plurium. §.1.	tom.5.48.f	
L.17.		tom.5.422.d	L.Strichum, qui meus erit	tom.3.81.c.& to.5.380.b	
L.23.		tom.5.329.c.d	L.talis	tom.2.187.b	
L.59.		tom.5.339.a.b	L.penult.		<i>Legatis & fideicommissis secundo.</i>
L.68.		tom.5.339.a	L.1.	tom.5.25.a	
L.generalis		tom 2.167.d	L.cūm filius. §.seruus	tom.1.23.d.& to.5.240.a.b	
L.licet		tom 2.106.a	L.cūm pater. §.à filia	to.5.256.d.& §.filius to.4.	
L. si ex lapidicinis		tom.5.420.b	394.e.& hereditatē t.2.231.d.& §.libert° §.162.f		
L. si extraneus		tom.5.297.d	L.Mæuius. §.duorum	to.2.122.a.& §.pe.t.3.73.a	
L. si res æstimata. §.1.		tom.2.150.a	L.miles	tom.5.25.e	
	<i>Iuris & facti ignorantia.</i>		L.mortuo. §. Labeo. & fideicō. §. si seruo t.1.23.b	tom.3.8.b	
L.5.		tom.3.200.c	L.non oportet	tom.5.369.f	
L.regula. §.pen.		tom.5.76.d.e	L.peto. §.prædium	tom.3.69.e	
L.penul. §.1.		tom.5.366.e.f	L.& Proculs	tom.2.265.f	
	<i>Iure fisci.</i>		L.pen. §.testor	to.2.118.d	
L.1. §.vltim.		tom.1.240.c	L.si ita scriptum. §.si sub condicione	tom.2.245.d.& to.3.203.a	
L.3.		tom.5.421.a.b	L.Titia	tom.3.81.f.& to.5.158.c.& 380.b	
L.5.		tom.5.215.b.c	L.Titio	tom.5.367.e.& 368.a	
L.31.		tom.2.94.f	L.vnum ex familia		<i>Legatis, & fideicommissis tertio.</i>
L.aufertur. §.quod à præfide		tom.5.401.f	L.1.	tom.2.13 b.c.& 219.b	
L.deferre		tom.4.23.a	L.11. §.sic fideicō. t.5.345.d.& §.si seruo t.2.336.c	tom.5.343.e	
L.eius		tom.5.130.a	L.22.	to.5.290.e	
L.prædiis		tom.4.12.e	L.58.	tom.4.394.e	
L.senatus		tom.4.18.b.c	L.cūm quis. §.codicillis	tom.2.131.d	
L.si procurator		tom.5.260.b.& 415.c	L.fideicommissa. §.cūm effect	tom.4.208.b	
L.vltim.		tom.4.23.c.& 88.c	L.Iulianus. §.vltim.	tom.3.65.b	
	<i>Iure immunitatis.</i>		L.lana	tom.5.200.d	
L.2.		tom.2.168.a	L.legatis. §.1.	to.1.310.c.& t.4.292.c	
L.semper		tom.2.184.f	L.librorum §.quod tamē	tom.1.79.f	
L.vltim.		tom.4.93.a.b	L.nutu	to.5.217.f.& 218.a	
	<i>Iure patronatus.</i>		L.Pamphilo. §.propositum	tom.5.369.c.& §.Iulius 63.a	
L.Diui Fratres		tom.5.87.b	L.pater. §.filiam	tom.5.291.d	
	<i>Iurisdictione.</i>		L.quæsitum. §.pen.		
L.13.		tom.4.32.d			
L. qui iurisdictioni		tom.3.23.c			

Index legum Digestorum.

L. feruis vrbanis	tom. 1. 14. & t. 4. 350. a	L. ego cum in villa	tom. 5. 136. c
L. si chorus	tom. 2. 373. d. & t. 3. 99. b. c	L. Lucius	tom. 3. 21. a
L. rextoribus	tom. 5. 200. e	L. neque. §. si feruum	tom. 5. 430. c
L. pen. §. 1.	tom. 3. 18. a. & §. pen. & vlt. to. 4. 243. c		
L. §. vltim.	tom. 1. 70. e		
	<i>Legibus.</i>		
L. 8.	tom. 5. 372. a. b	L. 3.	tom. 2. 137. a. & 272. b. c
L. 16.	tom. 5. 372. c. d	L. etiam.	tom. 2. 176. c. d. & to. 4. 436. b
L. non omnium	tom. 5. 177. d	L. si ex causa. §. Papinianus	tom. 2. 162. c
L. princeps	tom. 5. 389. c		<i>Mortuo inferendo.</i>
L. penult.	tom. 5. 330. a	L. 2.	tom. 2. 187. c
	<i>Liberis agnoscendis.</i>		<i>Muncribus & honoribus.</i>
L. 1. §. quemadmodum	tom. 1. 131. b	L. 1.	tom. 4. 114. a. & to. 5. 196. c
	<i>Liberis legit.</i>	L. reus	tom. 5. 7. c
L. Aurelio	tom. 5. 156. d	L. vltim.	tom. 4. 32. b. & to. 5. 196. b
	<i>Liberis & postumis.</i>		<i>Nautico fenore.</i>
L. à primo	tom. 1. 19. b	L. 4. §. pro operis	tom. 5. 122. c
L. Gallus §. forsitan	tom. 2. 212. b	L. periculi	tom. 5. 208. f. & 209. a
L. postuma	tom. 2. 218. d		<i>Negotii gesti.</i>
L. si filius heres	tom. 5. 64. c	L. 3.	tom. 5. 319. a
	<i>Liberali causa.</i>	L. 6. §. sed si ego	tom. 3. 10. b
L. Diui	tom. 5. 141. b	L. actio.	t. 5. 373. d
L. imò	tom. 3. 200. a	L. liberto. §. qui aliena	t. 5. 263. b
L. si vsumfructum. §. 1.	tom. 1. 3. b	L. qui feruum	t. 3. 83. c
	<i>Liberatione legata.</i>		<i>Ne vis fiat ei, qui in poss.</i>
L. legauit	tom. 3. 78. a	L. 1. §. 1.	t. 5. 112. d
	<i>Litigiosis.</i>		<i>Novationibus.</i>
L. 2.	tom. 3. 200. a	L. 14.	tom. 2. 79. d
	<i>Locati & conducti.</i>	L. quotiens. §. 1.	tom. 2. 350. c. f
L. 21	tom. 5. 406. d	L. si rem	tom. 2. 351. a
L. cum domini	tom. 1. 235. d	L. Stichum. §. legata	tom. 2. 130. b
L. cum plures	tom. 4. 436. c		<i>Oligationibus.</i>
L. ex conducto. §. item cum quidam	tom. 5. 51. a	L. 4. §. is quoque	tom. 5. 188. c
L. in Naue	tom. 5. 168. d	L. obligamur	tom. 5. 328. a
L. quæro	tom. 3. 29. b	L. qui cum herede	tom. 2. 129. d
L. pen. §. vltim.	tom. 5. 51. a. b	L. qui feruum	tom. 5. 67. b
	<i>Magistratibus conueniendis.</i>	L. quotiens	tom. 5. 67. c
L. 4.	tom. 5. 338. d	L. si à furioso	to. 2. 209. c
L. vltim.	tom. 5. 402. c. f		<i>officio consulis</i>
	<i>Mandati vel contra.</i>	L. 1.	tom. 1. 4. a
L. 6. §. si tibi mandauero	tom. 5. 434. d		<i>Officio proconsulis.</i>
L. 8. §. mandati	tom. 5. 434. d	L. 4. §. 1.	tom. 5. 258. d. & §. antequã. to. 4. 423. d
L. 10. §. pen.	tom. 5. 286. a	L. 9. §.	tom. 2. 201. a. b
L. 24.	tom. 1. 124. d		<i>Officio praefecti vigil.</i>
L. idemque. §. si procurator	tom. 5. 323. c	L. vltim.	tom. 5. 245. c
L. mandatum	tom. 5. 225. a		<i>Officio praefecti vrb.</i>
L. qui negotia	tom. 5. 175. b	L. 1. tom. 5.	33. b. & 245. c
L. si mandato	tom. 5. 9. c. & 76. a. b	L. vltim.	tom. 4. 14. a
L. si madauero. §. is cuius	to. 2. 207. d. & t. 5. 137. c		<i>Officio praefidis.</i>
	<i>Manumissionibus.</i>	L. illicitas. §. veritas	tom. 5. 299. b
L. 1.	tom. 2. 205. f		<i>Operis noui nuntiatione.</i>
L. 17.	tom. 5. 380. c. d	L. 2.	tom. 5. 10. b. c. & to. 5. 201. c. f
L. apud eum	tom. 5. 157. a	L. cum procurator	tom. 5. 124. b
	<i>Manumissis testamento.</i>	L. de pupillo	tom. 5. 202. a
L. 21.	tom. 2. 254. b	L. praetor ait	tom. 5. 112. c. d. & f
L. cum falsis	tom. 4. 310. e	L. qui viam	tom. 5. 10. f
L. qui duobus. §. 1.	tom. 5. 73. f		<i>Operis libertorum.</i>
L. si focius.	tom. 5. 66. b	L. 3.	tom. 2. 324. c. f
	<i>Manumissis vindicta.</i>	L. 15.	tom. 2. 348. a
L. 7.	tom. 5. 399. c. d	L. quod nisi fiat	tom. 1. 14. a
L. apud filiumfamil.	tom. 3. 23. c	L. si operatum	tom. 5. 426. c
L. apud proconsulem	tom. 5. 4. a		<i>Operis publicis.</i>
		L. silentium	tom. 5. 122. f
			<i>factis.</i>

Index legum Digestorum.

<p style="text-align: center;"><i>Quarum rerum actio non detur.</i></p> <p>L. 1. to. 5. 399. c <i>Quemadmodum seruitutes amittantur.</i></p> <p>L. 6. to. 5. 346. c L. si communem fundum to. 2. 266. e L. si patrem t. 2. 209. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Quis ordo in honor. poss. seruetur.</i></p> <p>L. 2. to. 2. 60. c. & t. 5. 35. b. c L. 3. & 4. to. 2. 60. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Qui & à quibus manumissi, &c.</i></p> <p>L. 3. to. 2. 65. b L. 8. to. 5. 96. c L. si priuatis to. 5. 37. b L. si seruo t. 2. 285. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Qui petant tutores, vel curatores.</i></p> <p>L. 2. tom. 2. 200. f</p> <p style="text-align: center;"><i>Qui potiores in pignore habeantur.</i></p> <p>L. 3. to. 5. 278. f L. 28. to. 5. 241. b L. creditor §. Pap. to. 5. 279. a L. quærebatur to. 5. 93. c L. si in iure t. 5. 215. d. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Qui satisfidare cogantur.</i></p> <p>L. 2. t. 5. 152. f L. de die §. si seruus to. 5. 366. b L. pen. §. si fundus to. 5. 250. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Quibus ad libertatem proclamare non licet.</i></p> <p>L. vltim. to. 5. 290. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Quibus ex causis maiores 25. annis.</i></p> <p>L. 9. t. 5. 128. b L. abesse t. 5. 309. b L. cum miles t. 2. 223. c. d L. necnon §. exemplo to. 5. 164. d L. denique t. 2. 223. c. d L. si qua §. vlt. t. 2. 170. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Quibus ex causis in possessionem eatur.</i></p> <p>L. 5. §. vlt. to. 5. 248. c L. Fulcinius §. illud sciendum t. 5. 8. f L. vlt. to. 5. 250. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Quibus modis pignus vel hypoth. soluitur.</i></p> <p>L. 1. §. 1. t. 2. 117. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Quod cum eo, qui in aliena potestate, &c.</i></p> <p>L. 2. to. 2. 24. b L. vltim. 191. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Quod falso tutore auctore gest. esse dicetur.</i></p> <p>L. interdum to. 5. 9. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Quod vi aut clam.</i></p> <p>L. 11. §. Aristo. to. 5. 411. e L. is, qui in puteum, §. si fundus t. 5. 38. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Recep. qui arb.</i></p> <p>L. cum lege to. 4. 98. b L. non distinguemus §. de liberali to. 5. 265. b L. quid tamen to. 5. 287. d L. vlt. §. si ad Ianuan to. 5. 401. a. & §. pen. t. 5. 420. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Regula Catoniana.</i></p> <p>L. 1. to. 2. 325. c L. 3. to. 5. 81. c. & 82. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Regulis iuris.</i></p> <p>L. 2. t. 5. 327. d L. 12. t. 3. 81. e L. 65. to. 3. 84. c L. inuito t. 2. 354. e L. quoties t. 5. 183. b</p>	<p style="text-align: center;"><i>Religiosis, & sumptib. funerum.</i></p> <p>L. 7. to. 5. 177. e L. 43. t. 5. 65. d L. & si quis §. funeris to. 5. 34. c L. funeris to. 5. 271. d L. si filius to. 5. 177. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Remissionibus.</i></p> <p>L. vnica to. 5. 10. a. 201. c. 202. b. & 413. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Rei vindicatione.</i></p> <p>L. 3. to. 5. 120. f L. 32. to. 5. 218. b L. 38. t. 5. 285. a L. eius rei to. 5. 81. c L. fructus t. 5. 213. c L. in rem §. sed & si quod to. 1. 112. e L. Iulianus 2. to. 5. 221. b L. Minicius to. 1. 11. d L. officium to. 4. 419. d. & 420. f L. proximæ t. 5. 81. c L. si culpa t. 5. 224. c L. si à bonæ fidei to. 5. 213. e L. si eius fundi t. 5. 284. e L. pen. t. 5. 213. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Re iudicata.</i></p> <p>L. 28. to. 5. 296. d L. 51. 302. c L. contumacia t. 2. 166. f L. debitoribus t. 5. 76. c. f L. ex contractu t. 2. 165. c. & t. 5. 299. c L. inter, & i. iudicati to. 5. 215. d L. Nescennius to. 5. 297. d L. pomponius t. 5. 141. b. c L. quidam t. 4. 98. c L. sæpe to. 5. 303. f L. si quis dolo §. 1. to. 1. & 170. a. to. 2. 127. b. & §. vltim. to. 2. 145. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Re militari.</i></p> <p>L. 3. §. sed qui agmen to. 5. 140. e L. 4. §. qui post to. 5. 128. b L. milites to. 5. 401. f. & 402. a L. non omnes §. qui captus to. 5. 141. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Rempub. fal. fore.</i></p> <p>L. vltim. to. 5. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Rerum diuisione</i></p> <p>L. fipatum to. 1. 10. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Rerum amotarum.</i></p> <p>L. 1. to. 1. 11. e L. 21. §. hæc actio to. 5. 336. a L. si concubina to. 1. 6. & 7. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Reb. auct. iud. poss.</i></p> <p>L. Antiochenium t. 5. 253. d. e L. si pupillus §. vlt. t. 5. 248. b L. pen. to. 5. 215. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Rebus creditis.</i></p> <p>L. 23. t. 3. 9. b L. lecta to. 1. 293. b §. vl. t. 2. 355. d. & t. 3. 133. b. c L. pecuniam to. 2. 351. b L. proinde t. 5. 28. e L. vinum t. 2. 353. f. & 354. a L. vlt. t. 2. 356. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Rebus dubiis.</i></p> <p>L. si isqui ducenda t. 5. 103. f</p> <p style="text-align: center;"><i>Rebus eorum, qui sub tutela, vel cura sunt.</i></p> <p>L. illicitè tom. 2. 145. e</p>
---	--

Index legum Digestorum.

L. magis §. fundum	tom. 2. 209. d	L. si de communi	tom. 2. 152. c
L. non fit	tom. 4. 410. b	L. si quando	to. 5. 234. c
	<i>Ritu nuptiarum.</i>	L. si quis diurno	to. 2. 270. a
L. 8.	tom. 5. 417. a		<i>si tabula testamen. nulla ext.</i>
L. 54.	ibidem. b	L. 1.	to. 2. 55. b
L. filius	tom. 1. 4. d	L. filiusfam.	t. 5. 92. c
L. lege Julia	tom. 1. 27. c		<i>si ususfruct. per.</i>
L. non est	tom. 1. 241. a	L. uti frui §. vtrum	to. 5. 413. c
L. profectus	tom. 5. 133. d	L. si ei cui	t. 2. 355. e
L. proprium	tom. 5. 106. c	L. solutam	to. 1. 42. b
L. qui in prouincia	tom. 1. 282. d	L. Stichum §. vsumfructum	t. 1. 13. d. & t. 2. 349. c.
L. pen.	tom. 2. 330. a	& §. quod vulgò	to. 5. 280. a. & §. pen. to. 2. 118. b
L. si quis officium	tom. 5. 91. b	L. Titia	t. 5. 374. a. b
L. fororis	tom. 5. 417. a	L. vltim.	t. 5. 22. a
	<i>Rescindenda vendit.</i>		<i>solutionibus, & liber.</i>
L. cum emptor	tom. 2. 310. c	L. 1.	tom. 5. 120. d. & 333. b
L. si emptio	tom. 2. 121. c	L. 3. §. vltim.	t. 2. 366. a
	<i>Riuus.</i>	L. 5. §. Imperator	to. 5. 279. d
L. 1. l. 2. & l. 3.	tom. 5. 404. b. & 413. d	L. 72. §. si cum mihi	t. 2. 79. d
	<i>saluiano interdicto.</i>	L. 95.	to. 5. 373. c. & §. quod vulgò to. 5. 280. a
L. vlti.	tom. 5. 116. c	L. 99.	to. 2. 354. d. e
	<i>Senatoribus.</i>	L. cum Stichus	t. 5. 386. a
L. 9.	tom. 4. 217. a	L. etiam	t. 2. 151. b
	<i>Sententiam passus, & restituitis.</i>	L. qui decem §. Stichum	to. 5. 352. b
L. pen.	tom. 2. 379. e. f	L. qui res §. mihi Romæ	tom. 2. 323. d. & 348. c. & c
	<i>sepulchro violato.</i>	L. quod certa	to. 2. 340. f
L. 2.	tom. 5. 255. c	L. si duo rei	t. 5. 280. a
L. 3. §. aduersus	tom. 3. 127. c. & tom. 2. 113. b	L. si post tres	to. 3. 130. f
L. vtimur	to. 5. 335. d		<i>Soluto matrimon.</i>
	<i>seruitute legata.</i>	L. 7. §. si vir.	to. 5. 382. a. b
L. 3.	to. 5. 14. f	L. 31.	t. 5. 138. d
	<i>seruis exportandis.</i>	L. dotalem	t. 5. 45. b
L. vltim.	to. 5. 240. c	L. fructus §. si vir	t. 2. 266. e
	<i>Seruitutibus rustic. prædior.</i>	L. hæc actio	to. 5. 45. b
L. & Atilicinus	to. 1. 18. c	L. post dotem	to. 5. 90. f
L. vnam	to. 5. 346. e	L. si cum dotem §. si pater	to. 5. 61. a & d. e
	<i>seruitutibus urban. prædior.</i>		<i>sponsalibus.</i>
L. 1.	to. 5. 332. f	L. 4.	t. 2. 309. e
L. ædes §. libertas	to. 2. 286. c	L. quæsitum	to. 4. 210. b. & t. 5. 267. b
L. eos, qui ius	to. 5. 19. b	L. pen.	to. 5. 415. d. e
L. foramen	to. 259. c		<i>statu hominum.</i>
L. Gaurus	t. 5. 6. d	L. 7.	to. 2. 187. a
L. Imperatores	to. 5. 5. d. & 6. a		<i>statuliberis.</i>
L. quidam	to. 5. 5. e	L. 2.	to. 5. 200. c
L. vltim. §. vlt.	to. 5. 330. c	L. 29.	to. 2. 280. b
	<i>si cui plus, quàm per leg. Falcid.</i>	L. 36.	to. 5. 128. b
L. 3 §. quamuis	to. 2. 319. b	L. statuliberti à ceteris	t. 5. 21. e. & §. quint ^o t. 5. 28. a
	<i>si ex noxal. caus. agat.</i>	L. Stichum	t. 5. 201. c
L. pen.	t. 5. 241. d.	L. vltim.	t. 4. 383. d
	<i>si familia furt. fec. dicat.</i>		<i>stipulationibus seru.</i>
L. 3. §. vltim.	to. 1. 40. e	L. 2.	to. 1. 37. d
L. pen.	to. 5. 125. b	L. 25.	t. 5. 417. c
	<i>si mensor falsum mod. dixerit.</i>	L. liber homo	to. 5. 80. b. c. & 422. b
L. 1.	t. 4. 471. a	L. quod seruus	t. 5. 34. c. d
	<i>si qui cautionibus, & c.</i>	L. si alienus seruus	to. 5. 80. a
L. 2.	to. 2. 129. a	L. si cum	to. 5. 265. c
L. 4. §. vltim.	t. 343. e. & 415. c	L. si seruus comunis	t. 2. 326. c
	<i>si quis omissa caus. testamenti</i>		<i>suspectus tutor & curator.</i>
L. quia autem §. pen.	to. 5. 63. f	L. 1. §. quod autem	t. 1. 4. b. c
	<i>si quid in fraudem patroni fact. sit.</i>	L. 3. §. tutores	t. 1. 9. c. & t. 5. 230. d
L. 1. §. fer. si puta	t. 5. 427. f		<i>suus & legitim. her.</i>
	<i>si seruitus vindicetur.</i>	L. 3. §. miles	t. 3. 168. c
L. loci	to. 2. 315. c	L. in suis	to. 2. 285. d
		L. post	

Index legum Digestorum.

L. post confanguineos §. legitima	t. 1. 284. d	L. qui Romæ tom 2. 115 c. 125. c. 133 c. 341. b. & t. 5.	
L. si ex pluribus	tom. 5. 92. d	18. b. 31. a	
<i>Tabulis exhibend.</i>			
L. 1. §. siue autem	tom. 3. 32. e	L. quidam tom. 3. 349. c	
L. 3. §. vlt.	to. 1. 169. c. & t. 5. 380. c	L. quod dicitur to. 2. 390. c	
<i>Testamentis, & qui testam. fac. poss.</i>			
L. in aduers.	to. 1. 140. f	L. qui usufructum to. 2. 7. b	
<i>Testamentaria tur.</i>			
L. quæro §. vltim.	tom. 1. 6. a	L. si centum t. 5. 386. a	
L. si quis filiabus	tom. 2. 218. d	L. si cum exceptione §. quatenus t. 2. 331. c	
<i>Testibus.</i>			
L. 3. §. lege	tom. 4. 215. b. & §. eiusdem t. 5. 14. b	L. si fundum t. 2. 333. c	
L. inuiti	tom. 5. 37. d	L. si rem tradi t. 5. 270. c	
L. ob carmen	tom. 5. 409. d. e	L. si seruum § nunc videamus to. 3. 202. f	
L. produci	tom. 5. 37. d	L. stipulatio ista to. 2. 31. a	
<i>Transactionibus.</i>			
L. 6.	tom. 2. 128. f	L. stipulationes non diuiduntur §. vlt. to. 2. 324. b	
L. ait prætor §. si quid in fraudem	t. 5. 169. d. e	L. vltim. to. 1. 38. d	
L. cum hi §. sed & personarum	tom. 5. 5. c	<i>337. 2.</i>	
<i>Tritico, vino, & oleo legat.</i>			
L. 8.	tom. 5. 277. c	<i>verborum significat.</i>	
L. 9.	tom. 5. 388. a	L. 7. §. planè	t. 2. 188. b
L. pen.	tom. 5. 47. a	L. 12.	to. 5. 265. a. b
<i>Tutoribus & curat.</i>			
L. 3.	tom. 5. 380. c. & §. tutor. t. 1. 9. c	L. 17.	to. 4. 582. d. & to. 5. 141. d
L. 12.	tom. 5. 255. b	L. 63.	to. 3. 93. a
L. 2. §. de tutela	tom. 1. 9. a	L. 88.	to. 5. 364. d
L. libertus	tom. 5. 342. c	L. 138.	t. 2. 59. f
L. ventri	tom. 5. 422. c	L. 177.	t. 3. 84. c
L. pen.	tom. 5. 47. a	L. 195. §. pen.	to. 2. 83. d
L. vltim.	tom. 5. 184. d	L. absentem & l. collegarum	t. 5. 166. b
<i>Vacatione & excusatione munerum.</i>			
L. 3.	tom. 5. 146. a	L. cum ab eo §. vlt.	t. 2. 330. b
L. in honoribus §. qui muneris	tom. 4. 91. c. & §. non alios to. 4. 105. e	L. ferri	to. 1. 152. d
L. pen.	330. d. e	L. Labeo	to. 2. 136. b. & 164. a
<i>Ventre in possessionem mittendo.</i>			
L. extraneo	to. 2. 229. a. b	L. lata	t. 5. 151. c
L. ramentum	to. 1. 24. d	L. liberationis	t. 4. 160. c
<i>Verborum obligationibus.</i>			
L. 1. §. si stipulanti	to. 1. 38. a	L. malum §. viduam	to. 1. 319. a
L. 5.	to. 2. 79. b. & 151. e	L. nomen	to. 1. 26. a. & to. 2. 218. d
L. 6.	to. 2. 209. e	L. notionem	t. 2. 213. a. & t. 5. 179. f
L. 8.	to. 2. 321. e. & t. 5. 201. e	L. partum	t. 2. 273. c. f
L. 9.	to. 2. 376. c. f	L. pronuntiatio §. familiaris	t. 2. 223. b
L. 10.	to. 2. 321. e	L. spe	to. 1. 45. c
L. 23.	to. 5. 422. d. e	L. vinaria	to. 5. 207. c
L. 56.	t. 2. 349. c	L. urbana prædia	t. 1. 48. a
L. 59.	to. 3. 180. e	L. pen.	to. 5. 340. c. d
L. 81. §. pen.	to. 1. 342. c	<i>Veteranorum & milit. success.</i>	
L. 126.	t. 2. 355. d	L. 2.	to. 5. 67. a
L. 132.	to. 4. 367. c. f	<i>Vi bonorum raptor.</i>	
L. 135.	to. 2. 366. b	L. 2. §. & generaliter	to. 1. 45. b
L. centesimis §. vlt.	to. 2. 328. a. b	<i>Vi & vi armata.</i>	
L. continuus	to. 2. 310. a	L. 1.	to. 2. 140. a. & t. 5. 112. d
L. cum stipulatus	to. 2. 321. d	L. 3.	to. 1. 189. d. & t. 2. 283. b
L. qui ita stipulatur	to. 2. 124. d	L. 14.	to. 5. 126. c
L. ex ea §. pen.	to. 2. 231. d	L. sed vi	to. 1. 189. f
L. ex parte §. 1.	to. 1. 67. a	Titulus de vi & vi armata emendatus	to. 5. 126. c
L. Flavius	t. 2. 376. c. f	<i>Vnde cognati.</i>	
L. inter stipulandum §. sacram.	to. 1. 13. d	L. 1. §. si quis proximior	to. 5. 246. f
L. ita stipulatus	to. 2. 377. c. f	L. octaui	to. 1. 31. c. d
L. Iulianus	to. 2. 350. a	<i>Vnde legitimi.</i>	
		L. 2. §. pen.	to. 2. 209. c
		<i>Vsucapionibus seu usurpationibus.</i>	
		L. 4.	to. 2. 333. c. & §. Lana. to. 5. 381. d. e
		L. 14.	to. 2. 264. f
		L. cum quidam	to. 2. 355. d. & to. 3. 132. f
		L. homo liber	to. 5. 265. b
		L. idem est	to. 2. 253. b
		L. interdum	to. 5. 197. c
		L. iusto §. & si possessionis	to. 2. 267. c
		L. lite	t. 2. 368. a
		L. naturaliter	tom. 1. 80. a
		L. non solum §. si dominus	t. 2. 140. a

Index legum Digestorum.

L. nunquam	to. 5. 333. c	L. 2.	tom. 5. 356. b
L. qui scit §. vlt.	265. b	L. cum vsusfructus	to. 5. 351. a
L. rerum	tom. 2. 214. d	L. generaliter	to. 5. 256. d
L. si aliena §. vlt.	tom. 5. 381. b	L. licet	to. 5. 350. d
L. si seruus	tom. 5. 379. d	<i>vsusfructus quemadmodum cau.</i>	
L. vltim.	tom. 2. 267. c. & 268. a	L. 1. §. habet	tom. 5. 218. e
	<i>vsu & habitatione.</i>	<i>vsu & vsusfructu leg.</i>	
L. 13.	to. 5. 265. c	L. Codicillis. §. qui Semproniani	to. 5. 68. c
L. 14.	to. 5. 321. f. & 356. b	<i>vsuris.</i>	
L. per seruum	to. 1. 148. d	L. cum quidam §. vltim.	to. 5. 122. c. f
L. penum	to. 1. 14. d. & t. 5. 216. d	<i>vt in possessione legatorum.</i>	
	<i>vsusfructu.</i>	L. 1. §. ei cui legatum	to. 5. 97. b
L. 1.	tom. 1. 14. c	L. 5. §. in possessionem	to. 5. 248. b
L. 4.	tom. 2. 123. a	L. fideicommissorum	t. 5. 76. c
L. 5.	tom. 4. 366. a. b	L. is cui §. satisfactionis	t. 5. 35. c
L. 7.	§. pen. t. 2. 131. a	L. si fideicommissorum	to. 2. 280. c
L. 9. §. huic vicinus	to. 4. 477. b. c	<i>vti possidetis.</i>	
L. 13.	to. 5. 281. b	L. 3.	to. 5. 117. e. 211. f. & 329. e
L. 15.	to. 4. 365. f. & t. 5. 281. b	L. pen.	to. 5. 420. d. e
L. 25.	tom. 5. 281. b	<i>vulgar. & pupill. subst.</i>	
L. 60.	tom. 5. 281. b	L. 4.	to. 2. 44. e
L. 61.	to. 5. 21. c	L. 6.	to. 5. 201. b
L. 68.	to. 5. 281. b	L. Centurio	to. 5. 305. d
L. defuncta	to. 4. 543. b. c	L. coheredi	to. 5. 257. d
L. omnium	to. 4. 365. f	L. Lucius	to. 5. 432. c
L. vetus	to. 2. 264. c	L. qui plures heredes	to. 5. 257. d
L. vxori meæ	to. 4. 366. c	L. si pater	to. 2. 278. c
	<i>vsufr. leg.</i>		

FINIS.

INDEX

INDEX LEGVM CODICIS

DN. IVSTIN. IN HIS LIBRIS EXPOSITARVM,

AVT EMENDATARVM: IN QVO IDEM, QVOD

in indice superiore, est obseruandum.

L. 1.	<i>Abigeis.</i>	tom. 5. 13. d	L. 14.	tom. 5. 400. a
L. 2.	<i>Abolitionibus.</i>	tom. 5. 34. c	L. laudabile	tom. 5. 316. a
L. vltim.	<i>Actionibus empti.</i>	tom. 5. 422. d	L. petitiones	tom. 5. 316. b
L. 6.	<i>Ad exhibendum.</i>	tom. 5. 33. b	L. restituendę	tom. 4. 237. a. b
L. vltim.	<i>Ad legem Corneliam de falsis.</i>	tom. 5. 195. d	L. vltim.	tom. 1. 237. a
L. 7.	<i>Ad legem Falcidiam.</i>	tom. 5. 130. c	L. 1.	<i>Ædificiis priuatis.</i>
L. querela		tom. 1. 240. b	L. 4.	tom. 5. 117. b
L. vbi		tom. 5. 141. b	L. mœniana	tom. 4. 297. f
L. 3.		tom. 5. 164. d	L. 12.	tom. 1. 47. e. & tom. 5. 18. e
L. 6. & 8.		tom. 3. 210. f	L. 13.	<i>Agr. & censu.</i>
L. si ea		tom. 2. 174. a	L. 23.	tom. 4. 169. b
L. penult.		tom. 5. 172. b	L. litibus	tom. 4. 174. c
L. vltim.		tom. 4. 339. b	L. penult.	tom. 4. 175. a
L. 1.	<i>Ad legem Iuliam de adult.</i>	tom. 5. 133. d	L. 7.	tom. 1. 167. d
L. de crimine		tom. 5. 131. b	L. locorum	tom. 4. 35. a
L. quamuis		tom. 5. 131. b	L. vltim.	<i>Agr. desert.</i>
L. 1.	<i>Ad legem Iuliam de ambitu.</i>	tom. 4. 118. e	L. 1.	tom. 5. 236. b
L. 5.	<i>Ad legem Iuliam repetundar.</i>	tom. 4. 224. a	L. 5.	tom. 1. 236. b. & to. 4. 188. c
L. 34.	<i>Ad senatusconsult. Tertyll.</i>	tom. 3. 51. c	L. vltim.	tom. 1. 236. b
L. deducta. §. penult.		291. c. & 292. a	L. 1.	<i>Alienatione iudicij mutandi caus. fact.</i>
L. iubemus		tom. 4. 382. e. & 391. b	L. 5.	tom. 5. 422. d
L. Lucius. §. vltim.		tom. 2. 129. c	L. 3.	<i>Ann. & trib.</i>
L. 2. & 11.	<i>Administratione tutorum.</i>	tom. 5. 323. c	L. 5.	tom. 4. 212. b
L. 19.		tom. 2. 201. c	L. 3.	<i>Apothis public.</i>
L. 22.		tom. 4. 350. a	L. 5.	tom. 4. 35. a
L. lex		tom. 5. 215. b	L. 4.	tom. 1. 326. e
L. vltim. §. per		tom. 4. 412. b	L. 4.	<i>Apparitoribus mag. milit.</i>
L. 1.	<i>Adquirenda & retinenda possessione.</i>	tom. 2. 355. a	L. 4.	tom. 4. 261
L. vltim.		tom. 3. 124. c	L. 4.	<i>Appellationibus.</i>
L. 1.	<i>Adseruone tollenda.</i>	tom. 1. 218. b. & to. 2. 66. c	L. 4.	tom. 4. 114. a
L. 13. §. vltim.		tom. 4. 239. c	L. eos etiam	tom. 5. 396. a. b
L. iubemus pro tempore		tom. 5. 316. b	L. iudicibus	tom. 4. 440. a
				<i>Aqueductu.</i>
				tom. 4. 166. d
				tom. 4. 453. b. c
				L. 4.
				<i>Bonis libertorum.</i>
				tom. 5. 425. d
				<i>Bonis maternis.</i>
				tom. 4. 384. c
				<i>Bonorum possessione.</i>
				tom. 5. 137. e
				<i>Bonis proscriporum.</i>
				tom. 4. 471. b
				tom. 5. 263. b
				<i>Bonis, quę liberis & c.</i>
				tom. 2. 165. b

Index legum Codicis.

	<i>Caducis tollendis.</i>		L.vltim.		tom.5.144.d
L.1.§.si autem aliquid		tom.5.340.c		<i>Dilationibus.</i>	tom.2.213.a
	<i>Calumniatoribus.</i>		L.1.		
L.nostri.		tom.5.95.c		<i>Discussoribus.</i>	tom.4.440.d
	<i>cenfibus &c.</i>		L.2.		tom.4.24.c.362.c.f.& 441.d
L.1.		tom.4.127.c	L.vltim.		
L.peræquatores		tom.4.39.a		<i>Diuersis officiis.</i>	tom.4.430.c
	<i>Codicillis.</i>		L.6.		
L.vltim.		tom.2.243.a		<i>Diuersis refcriptis.</i>	tom.4.431.c.f
	<i>Cohortalibus.</i>		L.penult.		tom.4.252.b
L.12.		tom.4.204.c	L.vltim.		
L.si cohortalis		tom.4.68.b.c.& 216.c.d		<i>Dolo.</i>	
	<i>Collationibus.</i>		L.1.		tom.2.148.d
L.2.		tom.4.46.a	L.dolum		tom.2.148.a
L.4.		tom.4.443.d		<i>Donationibus.</i>	
L.penult.		tom.1.21.c.& to.5.71.d	L.fancimus.§.penul.		to.2.326.c.& §.vltim.to.5.
	<i>commodati.</i>		383 c		
L.vltim.		tom.1.121.c.& §.215.b	L.si quis argentum.§.in re ditibus		to.4.352.b.c
	<i>Communi diuid.</i>		& §.vltim.		tom.2.107.c
L.penult.		tom.5.335.b	L.vltim.		tom.5.255.a
	<i>Communia de legat.</i>			<i>Donationibus inter virum & uxorem.</i>	
L.2.		tom.5.274.f.& 431.f	L.si matris 2.		tom.4.454.e
	<i>communia de fuceffionib.</i>			<i>Donationibus ante nupt.</i>	
L.adfinitatis		tom.5.422.d	L.si liberis		tom.4.381.b
L.amiræ		tom.5.290.c	L.pen.§.vltim.		tom.4.381.c
L.vltim.		tom.4.417.c	L.vltim.		tom.2.35.b.& §.si igitur
	<i>Compensationibus.</i>			<i>Donationibus cauf.mort.</i>	to.4.377.d
L.vltim.		tom.5.180.a	L.vltim.		tom.4.418.f.& 419.a
	<i>Conditionibus inferis.</i>			<i>Dote promiffa.</i>	
L.2.		tom.5.394.f.& 195.a	L.2.		tom.1.293.b.c
L.si uxorem		tom.2.361.d		<i>Edendo.</i>	
	<i>Conftituta pecunia.</i>		L.1.		tom.5.179.c
L.vltim.		tom.1.38.f.39.a		<i>Epifcopis & clericis.</i>	
	<i>Confulibus.</i>		L.41.		tom.4.444.c
L.vltim.		tom.4.415.a	L.cum clericis		tom.4.397.a
	<i>Cupreffis</i>		L.cum, qui probabilem		tom.5.41.b
L.2.		tom.5.32.d	L.omnia		tom.5.8.d
	<i>Curatore furiofi.</i>		L.orphanotrophos		tom.4.444.d.c
L.lucrum		tom.2.199.d.e	L.facrofanctæ		tom.4.444.d
L.vltim.§.nos itaque		tom.3.328.c.d		<i>Epifcopis audiendis.</i>	
	<i>curfu publico.</i>		L.18.		tom.1.321.b
L.2.		tom.4.308.d	Titulus de epifcopis audiendis emendatus t.1.		
L.9.		tom.4.309.b.c			222.c
L.penult.		tom.4.310.b		<i>Etiã ob chirographar.pecuniam.</i>	
	<i>custodia reorum.</i>		L.vnica		tom.5.383.f.& 384.a
L.vltim.		tom.5.129.b		<i>Ex delicto defunctor.</i>	
	<i>Decurionibus.</i>		L.1.		tom.2.145.a
L.13.		tom.1.243		<i>Ex quibus caufis infamia irrog.</i>	
L.Alexandrinis		tom.2.300.a	L.2.		tom.5.215.b.c
L.nati		tom.4.390.a	L.5.		tom.4.107.a
L.neque		tom.4.237.a.b	L.16.		tom.5.316.c.d
L.si quis		tom.1.8.f.		<i>Exactionibus.</i>	
L.vltim.		tom.4.217.d.& 255.c	L.fuftibus		tom.5.316.c.d
	<i>Depofito.</i>		L.penult		tom.4.212.d.e
L.penult.		tom.4.419.b		<i>Exceptionibus.</i>	
	<i>Defertoribus.</i>		L.defenfiones		tom.5.392.c
L.2.		298.c		<i>excufationibus munerum.</i>	
	<i>Dignitatibus.</i>		L.2.		tom.4.239.f
L.3.		to.4.228.b.236.b.& 237.c	L.11.		tom.4.242.c
L.4.		tom.4.266.b	L.placet		tom.4.39.a
L.15.		tom.5.144.d	L.penult.		tom.4.203.b
L.mulieres		tom.1.329.c		<i>Excufationibus tutor.</i>	
L.penult.		tom.4.214.d	L.2.		tom.2.196.c.& to.5.369.b
					L.penul.

Index legum Codicis.

<p>L. penult. <i>Executoribus, & exact.</i> tom. 4. 125. b</p> <p>L. 3. tom. 4. 35. d</p> <p>L. 4. tom. 4. 398. a</p> <p>L. 1. <i>Eunuchis.</i> tom. 4. 449. b</p> <p>L. filium <i>Familia circiscund.</i> tom. 5. 173. a</p> <p>L. filiarum tom. 5. 71. b</p> <p>L. omnes tom. 1. 227. f</p> <p>L. penult. tom. 5. 334. c</p> <p>L. litem tom. 1. 281. e</p> <p>L. 4. <i>Fide instrumentor.</i> tom. 4. 440. a</p> <p>L. plures tom. 4. 39. d</p> <p>L. penult. tom. 4. 395. c</p> <p>L. 3. <i>Fide & iure haste fiscalis.</i> tom. 5. 12. a</p> <p>L. 1. <i>Finium regundorum.</i> tom. 5. 335. b. 221. c. 222. d</p> <p>L. 3. tom. 2. 16. c. & to. 5</p> <p>L. ea, quam <i>Fideicommissis.</i> tom. 3. 81. c</p> <p>L. 1. <i>Fideiusforibus.</i> tom. 5. 392. c</p> <p>L. Blanditus tom. 1. 39. a. & t. 5. 367. a</p> <p>L. vltim. 127</p> <p>L. vltim. <i>Fruictibus, & litium expensis.</i> tom. 4. 399. b. & to. 5. 286. d</p> <p>L. 2. <i>Fundis patrimonialibus & saltuensibus.</i> tom. 4. 196. c</p> <p>L. 2. tom. 4. 204. c</p> <p>L. 11. tom. 4. 204. b</p> <p>L. nulli tom. 4. 193. c</p> <p>L. 3. <i>Fundis rei primatæ.</i> tom. 4. 195. b</p> <p>L. 10. <i>Furtis.</i> tom. 3. 127. d</p> <p>L. 13. tom. 5. 230. c</p> <p>L. 1. <i>Grege dominico.</i> tom. 4. 208. c</p> <p>L. 4. <i>Hæreticus, & Manich.</i> tom. 5. 307. c</p> <p>L. si quis orthodoxæ tom. 4. 444. d</p> <p>L. 3. <i>Heredibus instituendis.</i> tom. 5. 429. d</p> <p>L. quotiens tom. 2. 249. a</p> <p>L. 3. <i>Heredibus subst.</i> tom. 2. 253. d. e</p> <p>L. 6. <i>His, qui sibi asc. in testament.</i> tom. 2. 266. c. & to. 5. 380. a</p> <p>L. 1. <i>His, qui à non dom. man. sunt.</i> tom. 5. 210. c</p> <p>L. 2. <i>His, quibus vi indign.</i> tom. 5. 130. c</p> <p>L. 2. <i>His, qui per metum iudicis non appell.</i> tom. 5. 182. c</p> <p>L. precibus <i>Impuberum & aliis constitut.</i> tom. 5. 305. d. e</p> <p>L. penult. tom. 3. 52. a</p> <p>L. 1. <i>Immunitate nemini tribuenda.</i> tom. 4. 172. b</p>	<p style="text-align: center;"><i>In quibus causis in integ. restit.</i></p> <p>L. 1. tom. 1. 1. b</p> <p>L. 2. tom. 2. 323. e</p> <p style="text-align: center;"><i>In integrum restit. minorum.</i></p> <p>L. 1. tom. 1. pag. 1. b</p> <p>L. 2. tom. 5. 113. e</p> <p>L. 3. tom. 2. 372. a</p> <p>L. vltim. tom. 5. 402. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Incestis nuptiis.</i></p> <p>L. 4. tom. 5. 375. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Ingenuis manumiss.</i></p> <p>L. 4. tom. 5. 63. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Inofficioso testamento.</i></p> <p>L. filiis. tom. 5. 92. e</p> <p>L. fratres tom. 5. 380. a. & 439. d</p> <p>L. quoniam. §. vltim. tom. 1. 293. e</p> <p>L. scimus. §. 1. tom. 5. 187. d</p> <p>L. si mater tom. 5. 110. d</p> <p>L. si quando tom. 5. 187. c. d</p> <p>L. si quis in suo. §. vltim. tom. 2. 218. d. e</p> <p>L. vltim. tom. 5. 187. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Institutionibus, & substitut.</i></p> <p>L. 3. tom. 2. 231. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Interdictis.</i></p> <p>L. 1. tom. 5. 111. d. & 113. d</p> <p>L. 6. tom. 5. 415. a</p> <p>L. penult. tom. 5. 113. b</p> <p>L. vltim. tom. 5. 113. a. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Inuili stipulatione.</i></p> <p>L. 4. tom. 5. 417. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Iudiciis.</i></p> <p>L. apertissimi tom. 4. 398. d. e</p> <p>L. properandum tom. 2. 166. c. 300. a. to. 4. 8. d.</p> <p>395. c. & to. 5. 204. b</p> <p>L. sancimus tom. 4. 399. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Iure dotium.</i></p> <p>L. in rebus tom. 5. 250. c</p> <p>L. mulier tom. 5. 402. e</p> <p>L. vbi tom. 5. 329. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Iure emphyteutico.</i></p> <p>L. 2. tom. 1. 236. d. & to. 4. 202. a</p> <p>L. vltim. tom. 4. 198. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Iure fiscali.</i></p> <p>L. 5. tom. 4. 156. e</p> <p>L. 8. tom. 4. 14. c</p> <p style="text-align: center;"><i>Iure liberorum.</i></p> <p>L. 1. 173. d</p> <p style="text-align: center;"><i>Iurisdictione omn. iudic.</i></p> <p>L. nemo tom. 4. 398. e. f</p> <p style="text-align: center;"><i>Latina libertate toll.</i></p> <p>L. 1. tom. 5. 66. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Legatis</i></p> <p>L. 9. tom. 5. 206. d</p> <p>L. cum quaestio tom. 3. 50. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Legationibus.</i></p> <p>L. penult. tom. 4. 58. a. b</p> <p style="text-align: center;"><i>Legitimis heredibus.</i></p> <p>L. emancipatio tom. 1. 297. e</p> <p style="text-align: center;"><i>Legibus.</i></p> <p>L. 3. tom. 5. 399. f. & 400. a</p> <p style="text-align: center;"><i>Liberali causa.</i></p> <p>L. liberos to. 5. 124. a. b</p>
--	--

Index legum Codicis.

<p>L.13. <i>Liberis & postumis.</i> tom.3.41.a</p> <p>L.pen. <i>Libertis, & eorum lib.</i> tom.4.413.c</p> <p><i>Locato & conducto.</i></p> <p>L.ad probationem tom.2.283.a</p> <p>L.certi tom.1.48.b. & to.2.105.c</p> <p>L.si olei tom.3.192.c</p> <p>L.pen. tom.5.312.d</p> <p>L.vltim. tom.4.398.a</p> <p><i>Mandato.</i></p> <p>L.ab Anastasio tom.5.403.c</p> <p>L.per diuersas tom.5.409.d</p> <p><i>Mandatis principum.</i></p> <p>L.1. tom.4.409.d</p> <p><i>Metallariis, & metallis.</i></p> <p>L.1. & 2. tom.4.131.d</p> <p><i>Metatis, & epidemeticis.</i></p> <p>L.5. tom.4.230.c.d</p> <p>L.6. tom.5.193.a</p> <p>L.7. tom.4.402.c</p> <p>L.9. tom.4.230.b</p> <p>L.vltim. tom.4.356.b</p> <p><i>Muneribus.</i></p> <p>L.2. tom.4.228.c</p> <p>L.7. tom.4.320.a</p> <p>L.penult. tom.4.228.c</p> <p><i>Murilegulis, & c.</i></p> <p>L.his qui tom.4.390.a</p> <p><i>Naturalibus liberis.</i></p> <p>L.1. tom.1.72.d. & to.4.420.a. & 433.b</p> <p>L.3. tom.1. pag.4.27.c. & t.4. pag.412.a.b. & c</p> <p>L.4. tom.1. pag.4</p> <p>L.9. §. quod & in his tom.5.422.d</p> <p>L.communium tom.1.27.c. & §. sed si quidem tom.4.412.c.d</p> <p><i>Naufragiis.</i></p> <p>L.3. tom.4.441.c</p> <p><i>Ne fiscus, vel resp.</i></p> <p>L.2. tom.4.54.b</p> <p><i>Ne vis fiat, & c.</i></p> <p>L.3. tom.1.170.a</p> <p><i>Necessarius seruus hered.</i></p> <p>L.pen. tom.2.246.b</p> <p><i>Negotiis gestis.</i></p> <p>L.15. tom.5.202.b</p> <p><i>Non numerata pecunia.</i></p> <p>L.in contractibus tom.4.41.c</p> <p><i>Noxalibus actionibus.</i></p> <p>L.pen. & vlt. tom.1.223.d</p> <p><i>Nuptiis.</i></p> <p>L.4. tom.4.119.b</p> <p>L.6. tom.5.329.c</p> <p>L.7. tom.5.329.b</p> <p>L.13. tom.5.422.d e</p> <p>L.patrem tom.5.416.d</p> <p><i>Obligationibus, & act.</i></p> <p>L.ob æs tom.4.446.a</p> <p><i>Obsequiis patrono præstandis.</i></p> <p>L.3. tom.4.437.a</p> <p><i>Officio ciuiliu iudicum.</i></p> <p>L.1. tom.5.399.f</p>	<p><i>Officio comitis Orientis.</i> tom.5.32.d</p> <p><i>officio comitis rer. priu.</i> tom.4.208.e. 209.c</p> <p>L.2. tom.4.218.c.d</p> <p>L.3.</p> <p><i>Officio magistri offic.</i></p> <p>L.1. tom.4.254.e</p> <p>L.3. tom.4.238.e</p> <p>L.curæ tom.4.194.b. & to.5.66.e</p> <p><i>Officio militarium iudicum.</i></p> <p>L.1. tom.4.210.c.d</p> <p>L.4. tom.4.194.b. & t.5.66.c</p> <p>L.vltim. tom.1. pag.1.b</p> <p><i>Officio præfecti Afric.</i></p> <p>L.2. §. in Sardinia. tom.5.66.e</p> <p><i>Officio præfecti Augustalis.</i></p> <p>L.2. tom.5.182.c</p> <p><i>Officio præfecti urb.</i></p> <p>L.1. tom.5.181.e</p> <p><i>Officio rectoris prouincia.</i></p> <p>L.6. tom.5.397.c.f</p> <p>L.8. tom.4.253.c</p> <p>L.si quis tom.4.318.a</p> <p>L.vltim. tom.5.18.a</p> <p><i>operibus publicis.</i></p> <p>L.5. tom.4.387.b</p> <p>L.7. tom.2.324.e</p> <p>L.turres tom.4.402.c</p> <p><i>Pactis.</i></p> <p>L.8. tom.4. pag.5.b</p> <p>L.legem tom.5.269.a</p> <p>L.licet tom.5.417.d</p> <p>L.pactum quod dotali tom.2.332.e</p> <p>L.petens tom.2.111.b. & to.5.242.b</p> <p>L.traditionibus tom.2.262.d</p> <p>L.penult. tom.3.109.b</p> <p><i>Pactis conuentis & c.</i></p> <p>L.1. tom.5.269.a</p> <p>L.4. & l.pater tom.2.118.a</p> <p><i>Pactis inter emptorem & vendit.</i></p> <p>L.si antè tom.5.30.e</p> <p><i>Pactis pignorum.</i></p> <p>L.vltim. tom.1.30.a</p> <p><i>pascuis publicis, & priuat.</i></p> <p>L.2. tom.5.12.b</p> <p><i>Patribus, qui filios distraxerunt.</i></p> <p>L.2. tom.4.451.c</p> <p><i>Per quas personas nobis adquir.</i></p> <p>L.vltim. tom.1.37.c</p> <p><i>Petitione hereditatis.</i></p> <p>L.2. tom.5.206.e</p> <p>L.vltim. tom.5.208.b</p> <p><i>Pignoribus, & hypothec.</i></p> <p>L.debitores tom.5.119.c</p> <p>L.maior tom.3.195.c.d</p> <p>L.nec creditores tom.2.274.e</p> <p>L.pignoris tom.4.447.c.d</p> <p><i>Pignoratitia actione.</i></p> <p>L.nec creditores, & l.vltim. tom.2.274.e</p> <p><i>plus valere, quod agitur.</i></p> <p>L.3. tom.5.410.b</p> <p><i>ranis.</i></p> <p>L.si</p>
---	---

Index legum Codicis.

L. si quis	to. 5. 153. e		
L. si vindicari	to. 5. 107. f. & 108. a		L. vltim. <i>Qui militare non poss.</i> t. 1. 234. e
	<i>Pœna iudicis, qui mal. iudic.</i>		L. 3. <i>Qui potiores in pign. habcantur.</i> to. 5. 215. e
L. 1.	to. 2. 152. e		L. cum tibi to. 1. 115. d
	<i>Postliminio reuersis.</i>		L. si generaliter t. 5. 279. b
L. 4.	to. 5. 266. e		<i>Qui pro sua iurisdictione.</i>
L. 15.	tom. 4. pag. 5. b		L. 1. to. 5. pag. 6. c
	<i>Postumis & heredib. inst.</i>		<i>Qui testamentum fac. possunt.</i> to. 2. 219. b. & t. 5. 431. d
L. pen.	t. 5. 433. b		L. cum heredes t. 5. 107. a
	<i>Prædiis, & aliis reb. minor.</i>		<i>Quo quisque ordine con.</i>
L. 16.	tom. 5. 159. d		L. 3. to. 4. 158. b
L. vltim.	tom. 5. 159. c. f		<i>Quod cum eo, & c.</i>
	<i>Præscriptione triginta annor.</i>		L. 1. to. 5. 334. e
L. 3.	tom. 4. 226. d		L. si liberam t. 5. 379. f
L. 4.	tom. 4. 199. c		<i>Quorum bonorum.</i> t. 5. 112. d
L. cum notissimi §. sed cum illud	t. 2. 274. d. e		<i>Quod legatorum.</i>
	<i>Precibus Imp. offer.</i>		L. 1. t. 5. 171. a. & §. si quis mortis t. 5. 247. c
L. quotiens	tom. 5. 30. d. e		<i>Quibus causis pignus tacit. contra.</i>
	<i>Primicerio.</i>		L. si non inducta. to. 1. 48. c
L. 2.	tom. 4. 237. a. b		<i>Quibus causis ut. hab.</i>
	<i>Priuelegiis scholarum.</i>		L. 4. t. 1. 212. a
L. 1.	tom. 4. 238. e		L. pen. t. 2. 199. b. c
L. vlt.	to. 1. 231. c		<i>Quibus non obicitur long. temp. præsc.</i>
	<i>Pro emptore.</i>		L. vltim. t. 1. 118. c
L. cum sit	to. 2. 267. e		<i>Rebus alienis non alienandis.</i>
	<i>Probatationibus.</i>		L. vltim. t. 2. 383. b
L. 19.	tom. 4. 420. c. & t. 5. 205. a		<i>Rebus creditis.</i> t. 4. 185. a
	<i>Procuratoribus.</i>		L. 2. to. 5. 35. c. f. 36. a. & 174. e
L. 27.	tom. 5. 287. c		<i>Rebus dubis.</i> to. 5. 184. b
L. exigendi	tom. 4. 441. e		<i>Receptis arbitris.</i> t. 5. 427. c
L. matris	tom. 5. 310. d		L. antepen. §. si quis ante
L. nulla	t. 5. 43. b		<i>Rei vindicatione.</i> t. 4. 11. b
	<i>Proximis sacrorum scrinior.</i>		L. fundum t. 2. 142. a
L. 1.	tom. 4. 240. d		L. si fundum <i>Rei uxoriae actione.</i> to. 3. 94. b. & t. 5. 329. b
L. 4.	t. 3. 6. & 8. t. 4. 240. a. & d. & 241. a		L. vnica. to. 5. 422. d
	<i>Quadiennij præscript.</i>		L. 2. <i>Rerum amotarum.</i> t. 5. 422. d
L. 3.	tom. 4. 226. d. & to. 5. 389. f		L. vltim. <i>Rerum permutatione.</i> t. 5. 269. a
	<i>Quæ res exportari non debeant.</i>		<i>Remissionibus.</i>
L. 1.	t. 5. 196. d		L. debitum t. 2. 117. c
	<i>Quæ res pign. oblig.</i>		<i>Repudienda & abstinenta hereditat.</i>
L. 7.	tom. 4. 253. c		L. sicut to. 1. 143. a
	<i>Questionibus.</i>		L. 3. t. 5. 318. f
L. 1.	tom. 5. 44. d		L. vxor to. 5. 136. d
	<i>Quando & quibus quæ. pars debetur, & c.</i>		L. vltim. t. 4. 377. b. c
L. 2.	to. 2. 27. c		<i>Rescindenda venditione.</i>
	<i>Quando promouere non est necesse.</i>		L. 2. t. 1. 319. d. & t. 2. 202. d. & t. 5. 404. e. 405. c
L. vanales	to. 2. 151. a		L. 7. t. 4. pag. 5. b
	<i>Qui accusare non possunt.</i>		L. 8. to. 1. 319. d. & t. 3. 202. d
L. 10.	tom. 4. pag. 5. b		L. pen. t. 4. 67. b
L. cum rationibus	to. 5. 131. d		L. vltim. <i>Restitutione militum.</i> to. 1. 331. a
	<i>Qui admini ad bonor. poss. possunt.</i>		<i>Reuocandis donationibus.</i> to. 5. 90. b
L. pen.	to. 5. 328. c		
	<i>Qui bonis ced. poss.</i>		
L. 1.	tom. 5. 215. b. c		
	<i>Qui dari tut. poss.</i>		
L. 1.	to. 2. 300. a		
L. 10.	to. 5. 422. e		
	<i>Qui ætate se excusant.</i>		
L. 3.	t. 1. pag. 9. c		
	<i>Qui manumittere non possunt.</i>		
L. 3.	to. 5. 37. b		
L. pen.	to. 5. 362. e		

Index legum Codicis.

<i>Renocandis his, quæ in fraud. credit. alien. sunt.</i>		L. vlt.	tom. 4. 419. e
L. 1.	to. 5. 169. d. e	L. pecuniæ	<i>solutionibus, & liberat.</i> to. 2. 105. b
L. 3.	tom. 5. 334. d		<i>solutio matrimonio.</i> to. 4. 90. d
L. vltim.	tom. 5. 289. b	L. 1.	to. 3. 205. d
	<i>sacro sanctis ecclesiis.</i>	L. 4.	to. 5. 422. d
L. 10.	to. 4. 455. b	L. 7.	<i>sponsalibus.</i> to. 4. 416. b. c
L. 12.	to. 4. 444. a	L. 2.	tom. 5. 93. e
L. decernimus	to. 5. 185. e. & 402. c	L. vltim. §. pen.	<i>successorio edicto.</i> to. 1. 297. e
L. non plures	tom. 4. 343. d	L. 2.	<i>Summa Trinitate, & fid. Cath.</i> tom. 1. 301. c. & 312. c
	<i>Secundis nuptiis.</i>	L. 1.	<i>Suis & legitimis.</i> to. 1. 33. a
L. 2.	tom. 4. 379. a	L. ex libera	<i>susceptoribus præpositis, & arcariis.</i> to. 4. 131. c
L. 4.	to. 4. 381. b. c	L. 5.	to. 5. 29. d
L. edictali §. illud	t. 4. 384. b	L. humilioribus	<i>Temporibus in integrum restitutionis.</i> to. 2. 136. c
L. generaliter §. pen.	to. 4. 379. e	L. 2. & l. ea quæ §. si quando	<i>Tempor. appell.</i> to. 4. 373. a. & 423. a
L. hac edictali	to. 4. 38. d	L. vltim.	<i>Testamentis.</i> to. 5. 336. e
L. in quibus	to. 4. 340. d. e	L. 27.	to. 4. 429. e
L. quoniam	to. 4. 380. c	L. hac consultissima §. ex imperfecto	to. 2. 214. b. & t. 4. 406. d
L. si quis prioris §. certum	to. 4. 378. a	L. iubemus	to. 2. 210. d
	<i>Sententiam passu.</i>	L. quoniam	<i>Testamento militis.</i> to. 5. 195. b
L. 1.	to. 5. 369. a	L. 2.	to. 5. 437. d. e
	<i>Sententiis, quæ pro eo, quod inter. profer.</i>	L. vltim.	<i>Testamentaria manumiss.</i> to. 4. 10. a
L. vnica	to. 5. 415. a. b	L. vltim.	<i>testamentaria tutela.</i> to. 1. pag. 5. e
	<i>Sepulchro violato.</i>	L. 4.	<i>Testibus.</i> to. 1. 43. f. & t. 5. 409. e
L. vltim.	tom. 4. 402. c	L. 1.	to. 1. 43. f
	<i>Seruitutibus, & aqua.</i>	L. 8.	to. 5. 348. a
L. 2.	to. 1. 236. c. & t. 2. 270. d	L. si non speciali	t. 5. 37. c
L. vltim.	to. 4. 11. d	L. si quis testibus	to. 4. 420. b
	<i>si aduersus donationem.</i>	L. testium	<i>Transactionibus.</i> tom. 2. 125. d. & t. 5. 206. c
L. 1.	to. 5. 160. a	L. 2.	to. 2. 129. c
	<i>si aduersus creditorem.</i>	L. pen.	to. 5. 130. c. d
L. 1.	to. 3. 222. c	L. vltim.	t. 5. 311. a
	<i>si aduersus solutionem.</i>	L. 2.	<i>Tutoribus, vel curat. illust.</i> to. 4. 214. d
L. 1.	tom. 2. 164. c. & to. 5. 422. d	L. 2.	<i>vbi cause fiscales.</i> t. 5. 187. a. 335. b
	<i>si aduersus transactionem.</i>	L. 7.	<i>vbi conueniatur, qui cert. loc. dar. promif.</i> to. 3. 26. c
L. 1.	t. 2. 172. d	L. 1. & 2.	<i>vbi in rem actio exerc. debeat.</i> tom. 4. 408. c
L. 2.	to. 2. 172. d. & to. 3. 112. d	L. 2.	<i>vehigalibus, & commissis.</i> to. 4. 210. b
	<i>si aduersus venditionem.</i>	L. 4.	to. 4. 216. d
L. 1.	to. 4. 397. c. d	L. 5.	tom. 4. 43. d. c. & to. 5. 190. d
	<i>si aduersus venditionem pignorum.</i>	L. 9.	<i>Veste holof.</i> to. 4. 349. f
L. 2.	to. 1. 108. d	L. 4.	<i>Vetere iur. enucleand.</i> to. 1. 210. d. c. & t. 4. 242. c
	<i>si aliena res pignori data sit.</i>	L. 1.	L. 1.
L. vltim.	to. 4. 174. d		
	<i>si dos constente matrimonio.</i>		
L. 1.	to. 4. 382. b. c		
	<i>si ex pluribus tur.</i>		
L. 2.	to. 5. 323. d		
	<i>si mancipium ita fuerit alienatum.</i>		
L. pen.	to. 2. 383. b. c		
L. vltim.	to. 5. 409. c		
	<i>si omiffa sit causa testamenti.</i>		
L. 2.	to. 5. 65. e. f		
	<i>si quacunq. præditus potestate.</i>		
L. 1.	to. 5. 60. b		
	<i>si rector provincie.</i>		
L. 1.	to. 5. 91. b		
	<i>si vendito pignore agatur.</i>		
L. 2.	t. 5. 162. a		
	<i>si vnus ex pluribus appell.</i>		
L. 2.	to. 1. 297. c		
	<i>silentiarius, & eorum decurionibus.</i>		
L. 1.	to. 4. 230. c. d		
L. 3 §. vltim.	to. 4. 214. d		

Index legum Codicis.

L.2.		tom.5.214.c.f	L.3.	tom.1.293.c
	<i>vnde liberi.</i>		L.4.	tom.5.180.c.f.& 384.b.c
L. qui se patris		tom.5.82.f.& 83.a	L.10.	tom.4.437.b.c
	<i>vnde vi.</i>		L.22.	tom.5.180.c.f
L.1.		to.5.113.c	L.eos	tom.4.429.c
L.vltim.		tom.4.398.a	L.si mater	tom 1.103.c
	<i>vnde vir & vxor.</i>			<i>v furis pupillar.</i>
L.1.		tom.5.59.b	L.3.	tom.5.186.a.b
	<i>v usufructu.</i>			<i>vi nullus ex vicinis pro alien. vicin. deb. teneat.</i>
L.6.		tom.3.204.c	L.1.	tom.4.398.a
	<i>v furis.</i>			

● ●
Finis indicis legum Codicis.

INDEX NOVELLARVM IN HIS LIBRIS AVT EXPOSITARVM aut quibusdam locis emendatarum.

Nouella 1.	tom.1.144.d.& 167.d	Nouella 118.	tom.1.29.d
Nouella 1. & l. communium . C. de nat.liber.conciliantur	tom.1.27.a	Nouella 120.	tom.1.pag.225.b
Nouella 4.	to.2.162.d.& to.5.181.c	Nouella 120.tom.1. & l.erit de fund.dotal. conciliantur	t.1.pa.40.c
Nouella 7.	tom.1.236.d	Nouella 123.	to.1.pa.229.c.d.& pa.231.f
Nouella 8.	tom.228.a	Nouella 127.& Nouella 134.conciliantur	tom.1.pag.237.c
Nouella 9.de vect.& com.	tom.5.190.c	Nouella 128.	to.1.40.c
Nouella 22.	to.1.224.c.& to.2.225.f	Nouella 133.	to.1.pa.224.a
Nouella 22.cum l.in causis.C.de repud.ad concordiam adductæ.	to.1.236.f	Nouella 134.	to.1.235.c
Nouella 23.	to.4.373.a	Nouella 140.	t.4.pa.374.a
Nouella 30.	tom.1.326.c	Nouella 142.	to.2.219.c
Nouella 31.	tom.5.388.c.f	Nouella 159.	to.1.pag.162.f
Nouella 53.	tom.1.225.b	Nouell.de episc.iud.	to.1.53.a
Nouella 61.	tom.1.235.c	Nouell.de hered.ab intest.ven.	t.1.284.c.d
Nouella 68.	tom.2.166.d	Nouell.de her.& fal.	to.2.166.c
Nouella 74	tom.4.374.a	Nouell.non min.det.per.	t.2.166.c
Nouella 82.	tom.2.372.d	de Nouellarû Iustiniani veteri interprete	
Nouella 89.	tom.1.72.d	191.d. to.5	
Nouella 90.	tom.2.335.e	Nouell.123.& Nouell.10. Leonis concilia- tur	t.1.234.e
Nouella 96.	tom.1.225.b	Nouell.Leon.39.	t.2.pa.320.c
Nouella 98..	tom.4.374.b	Nouell.Leon.	t.2.219.c
Nouella 99.	tom.1.37.c	Nouell.Leon.	68.231.b
Nouella 100.	tom.1.162.c.& 229.c.d	Nouell.Leon.	69.to.1.317.d
Nouella 107.	tom.2.214.c	Nouellæ Leonis emendatæ	to.5.435.f
Nouella 109.	tom.2.214.b	<i>Vasilica.</i>	
Nouella 13.	tom.2.225.d	ex βασιλικῶν libris confirmantur quædam emendationes	to.5.pag.166.c
Nouella 115.	to.1.229.c.d.& to.2.218.d		
Nouella 117.	tom.1.pag.72.d.& 227. b.c.& tom.4.374.a		

F I N I S .

I N D E X

INDEX LEGVM CODICIS

THEOD. EXPOSITARVM

aut emendatarum.

L.1.	<i>Ad legem Iuliam de ambitu.</i>	tom.5.386.c	L.1.	<i>Equis currul.</i>	tom.4.213.a.& tom.5.185.f
L.3.	<i>Agentibus in rebus.</i>	tom.4.251.d	L.14.	<i>Exc.mun.</i>	tom.4.215.f
L.4.		tom.4.349.f		<i>Exp.iud.</i>	
L.6.		tom.4.253.d	L.1.	<i>Fide instr.</i>	tom.5.94.a.b
L.20.		tom.4.254.c	L.1.		tom.2.99.e
L.8.&9.	<i>Anno.ciuic.</i>	tom.4.151.c	L.1.	<i>His quæ adm. vel off.pul.ger.</i>	tom.5.401.f, & 402.a
L.penult.		to.4.136.b	L.5.		tom.5.402.a
L.11.	<i>Appellationibus.</i>	tom.5.396.a	L. Daucus.		tom.4.300.d
L.41.		tom.5.400.a		<i>His qui ad eccles.confug.</i>	
L.60.		tom.4.159.a	L.1.	<i>His, qui cond. prop.vel.</i>	tom.4.363.b
L.3.	<i>Bonor.possesf.</i>	to.4.c	L.vltim.	<i>Indul.tel.</i>	tom.4.203.f
L.1.	<i>Creat.</i>	tom.1.34.c	L.2.	<i>Iure Ital.vrb.Constant.</i>	tom.5.131.b
L.2.	<i>Curiosis.</i>	tom.4.309.b	L.1.	<i>Iure fisci.</i>	tom.5.253.d
L.4.		tom.4.254.c.f	L.7.	<i>Leg.hered.</i>	tom.1.3.d
L.5.	<i>Cursu publico.</i>	tom.4.309.b	L.1.		tom.1.3.d & tom.5.393.a
L.8.		tom.4.310.b	L.2.		tom.1.3.d
L.15.		tom.4.308.b	L.7.		tom.5.59.c
L.3.	<i>Decurionibus.</i>	tom.4.43.c	L.vltim.	<i>Long.temp.praescrip.</i>	tom.4.204.b.c
L.19.		tom.5.436.f	L.2.	<i>Luf.col.</i>	tom.4.344.b
L.17.		tom.5.20.a	L.1.	<i>Metatus.</i>	tom.5.193.a
L.109.		tom.4.238.a	L.13.	<i>Naufrag.</i>	tom.4.129.d
L.132.		tom.4.73.c	L.2.	<i>Nauic.</i>	tom.4.218.d
L.1.	<i>Dec.& silen.</i>	tom.4.239.f	L.36.	<i>Numer.act.</i>	tom.4.301.e
L.2.	<i>Desert.</i>	tom.4.215.f	L.10.15.&35.	<i>Nuptiis.</i>	tom.5.54.d.e
L.15.	<i>Dignitatibus.</i>	tom.4.219.d	L.viduz.	<i>Officio omnium iudic.</i>	tom.5.18.a
L.15.	<i>Discussoribus.</i>	tom.4.219.d	L.vltim.	<i>Palat.sacr.larg.</i>	tom.4.239.f
L.2.	<i>Distraet.pign.que tribut.caus.ten.</i>	tom.5.393.d	L.18.		tom.4.239.f. & 260.c
L.1.		tom.5.76.f	L.vlt.	<i>Pistoribus, & catabolensibus.</i>	tom.5.397.b
L.2.	<i>Domest.& prot.</i>	tom.4.310.b			
L.8.9. & 10.		tom.4.239.f. & 240.a			
L.4.	<i>Donatio.</i>	tom.5.135.b			
L.27.	<i>Episcop.& cleric.</i>	tom.5.164.a			

	<i>Ponderat.</i>			<i>Suscept. prap. etc.</i>	
L.1.		tom.4.142.e	L.11.		tom.4.116.e
	<i>Prepos.lab.</i>		L.12.&13.		tom.5.276.b
L.1.		tom.4.92.d	L.22.		tom.4.116.c
	<i>Repar.appel.</i>		L.pen.		tom.5.29.c.d
L.2.		tom.5.399.a.b		<i>Temp.cur.</i>	
	<i>Sec.lap.</i>		L.3.		tom.5.288.f
L.1.		tom.5.289.a		<i>Testam.</i>	
	<i>Sec.nup.</i>		L.2.		tom.5.107.a
L.2.		tom.1.18.b		<i>Thesau.</i>	
	<i>Si quis sol.iur.ext.</i>		L.2.		tom.4.27.b
L.1.		tom.5.233.b		<i>Tironibus.</i>	
	<i>Sine cens.</i>		L.4.	tom.5.394.f.& 395.a,& tom.4.215.c, & 216.a,& 144.a.	
L.2.		tom.4.169.b			

Leges quadam duodecim tabularum.

Lex duodecim tabularum de antestatio- ne.	tom.5.155.c	tom.5.230.b
Lex duod.tabul.de denunciatione testim. &c.	tom.5.154.c	Lex duodecim tabul. de indemnato non interfic. tom.5.76.f
Lex duod.tabul. de duplis fructibus. to. 5.114.d		Lex duodecim tabul.ne priuil.itrogentur. tom.5.272.a
Lex duodec. tabular. de furtis & tutelis.		Alia duæ leges duodecim tabularum, tom.5.76.c,& 77.d.

Leges fugitiuæ, quæ suo titulo positæ non sunt. tom.1.33.a

FINIS.

INDEX

*Diuitis mihi istud curæ (Prelatus. vii) et credo spectata diu
qua mente sup. or. gaudia. ipsum p. eturis numerabo melior
Lagillo. et xillum qui delin. iustitris mihi obuenire rati. si cogitatio
diu inuici vinula, simul n. etum et adstringer seruitutis n. in abrupto modo.
omni. non minus si splendor suo quomodo imaginibus nutilanti li
bramix aliquo trutinete. ipsa mea inuicita incitua proferet, e calido
et aperto p. etore h. esse et fructum abesse. i. h. sub cultro d. h. g. u.
quib. n. q. f. idu ne h. a. meriti, qui ut saltem linguam n. h. y. quid em. i. h. d.
et mensa, tanta et q. simul et p. g. u. si in d. f. u. y. u. n. i. n. e. n. o. r. i.
propinacem). quia et sacre fide tue libo p. u. l. u. m. quod sum p. p. l. i.
kauit. inu. h. u. i. t. e. l. a. n. g. u. i. m. i. a. d. i. u. i. t. u. r. q. u. a. m. i. n. g. u. r. a. m. i. f. r. a. m. i.
mei. Et eam qua p. l. l. e. y. r. i. g. n. i. t. e. m. c. o. o. p. t. e. t. d. i. u. i. l. u. e. n. t. e. r. u. q. u. a. m.
gratey p. l. u. e. r. e. a. l. d. i. g. n. a. y. p. e. n. d. e. r. e. d. e. s. p. e. r. a. m. u. r. f. u. i. t. D. e. u. s. f. a. c. t. u. s.
o. f. f. e. n. d. e. n. t. e. t. a. f. a. u. s. t. e. p. a. u. s. p. i. c. i. a. p. r. o. t. e. n. e. n. t.*

INDEX VETERVM AVCTO-
RVM QVORVM LOCI OBITER IN HIS
libris aut exponuntur, aut emendantur : in quo litera T, cum
numero sequente Tomum, posterior numerus
paginam indicat.

- A
- A** Ccurfius tom.1.119.b.tom.2.145
c,201.c,235.d.e,341.a. to.3.57.c,
95.d,179.b. to.4.13.c,146.b. to.
5.141.d, 145.c,180.b.259.a,275.
b,391.d
- Actuarius lib.5.meth. to.4.146.b
- Adamantinus fophifta tom.5.418.b
- Ægidius tom.1.114.a
- Ælianus to.2.28.a.to.4.99.c
- Ælius Amidenus lib.8.cap.12. tom.4.
139.f
- Æmilius Prob.in Epaminonda to.5.117.
a.& Penelope 260.d
- Æfchylus de Ioue tom.5.389.c
- Aggenus to.2.271.b. to.5.112.b
- Agroëtius Grammaticus to.1.161.c
- Alaricus tom.1.104.b
- Albertus Krantzius tom.4.463.d,507.f
- Alciatus tom.1.167.b.to.4.135.f, 167.b.
tom.5.94.a
- D. Ambrofius epift. ad Valent. imp. tom.
1.83.c. In cap.3. Luc. & epift. ad Hono-
rar. tom.1.172.c.f. epift.24.tom.1.194.d.
Lib.3.offi.cap.10.to.2.150.e. Lib.5.epift.
23.tom.4.17.b. Lib.1.off.t.4.276.c.epift.
65.tom.4.376.a. Libr.de Tobia cap.10.
tom.4.402.c,445.f. Lib.8.epift. ad Sya-
grium to.5.20.c. Lib.1. de Cain & Abel
tom.5.89.a.b
- Amnianus Marcell. tom.1.108.c.to.4.
29.d,130.b,167.f,208.c.f,217.b.232.a, 238
c,240.d.e,262.d,286.c,309.b.468.d.to.5.
18.f,20.b.c,50.a,101.a,196.c
- Angelus Polit. tom.3.195.b
- Anianus to.1.123.c.f.131.c.d
- Anna in 3. Alexiade tom.5.6.c
- Anneus Florus lib.3. to.5.107.c
- Annonius lib.4.cap.64. to.4.46.a.Lib.5.
cap.1.to.4.466.b. Lib.4.cap.26.& 31.to.
4.474.b.477.b
- Antonius Gouçanus lib.var.lect. tom.1.
64.f
- Apollonius tyrannus in epift.. to.4.5.b
- Apollonius lib.2.Argonaut. tom.4.
418.c.tom.5.307.c
- Appianus lib.4. tom.4.386.c.Lib.1.to.
5.159.a. Lib.2.tom.5.162. & lib.3.tom.5.
151.a
- Apuleius lib.1. tom.2.193.c. Lib.2.
Apol.tom.2.216.d. Lib.7.tom.2.227.d.
c.Lib.9.to.1.114.a. de Deo Socratis to.4
115.b. In 1.apolog. tom.5.54.a,68.a,95.c.
de afin.aur.lib.4.to.5.65.c.Lib.7.tom.5.
53.b
- Arator poëta to.5.303.d
- Aratus to.5.388.b,398.b
- Aristides in encomio Romæ tom.4.
349.c
- Aristophanes to.3.150.c.to.4.349.c
- Aristophanes Grammaticus to.5.296.a
- Aristoteles lib.6.Ethic. to.3.85.f.de hift.
animal.tom.1.74.d. Lib.3.polit.tom.4.
61.b.c. Lib.1.cap.7.de demonftr.tom.5.
259.c
- Arnobius lib.7.aduerf.gentes to.5.32.c
- Arnol.Ferronius Senator Burdegal. to.5.
40.c
- Arrianus in Epiçtet. to.4.142.a.350.b
- Alconius Pæd.act.2.& 3.in Ver. to.5.67.
c,116.f,& to.1.102.c.contra Ant.t.4.63.a
- Athenæus lib.3. tom.5.27.b,71.f,76.a
Lib.6. to.5.40.c
- D. Augustinus lib.3.contra Iul. to.1.74.d.
in Ioan. t.2.87.a. in breuiculo colla.3.t.
4.55.c.Li.1.& 2.de lib.ar.t.1.208.b. & t.4

Index veterum auctorum.

- 119.c, 337.c. Lib. 1. confes. tom. 4. 130.b. Lib. 2. quæst. super Exod. tom. 4. 139.a.b. In quæstio. mistis tom. 4. 253.c.d. In sermonib. tom. 4. 455.c. tom. 5. 268.d. Epist. 76. tom. 4. 347.d. Epist. 160. tom. 5. 20.b. Contra epist. Parmenia. tom. 5. 252.b. In epist. ad Galat. to. 5. 254.e. Contra Donatistas to. 5. 288.c. Lib. 1. 7. & 18. de ciui. Dei tom. 4. 95.d, 167.b. & to. 5. 87.a. Homil. 30. tom. 4. 405.b. contra Academic. tom. 3. 84.c. De verb. Domini to. 4. 244.d. Ad fratres in Eremo tom. 4. 441.c. aduersus Pancarp. tom. 4. 428.c. in Grammatica tom. 5. 108.d. De vita cleric. to. 5. 212.b. In Psalm. 21. to. 1. 168.b. & tom. 4. 17.c.
- Aulus Gellius tom. 5. 14.b, 48.c, 49.f, 75.b, 76.d, 77.c, 89.c, 153.a, 197.a, 253.d, 299.a, 308.c.
- Ausonius tom. 1. 114.b, 222.a. Edyl. 4. to. 2. 222.f. In monosyllab. tom. 5. 108.c
- Azo tom. 3. 29.d. & 58.c
- B**
- B**alfamon in hist. Hierusalé to. 4. 227.c
in Clement. cap. 19. to. 5. 127.f
- D. Basilus epist. ad Diodor. to. 5. 127.c.f.
In Psalm. 14. tom. 4. 445.f. & tom. 5. 262.c. In epist. to. 5. 314.d. Hom. 3. to. 5. 322.c
- Boëtius in Topic. Cicer. to. 1. 72.b. & to. 3. 82.b.c. De consolat. tom. 4. 46.b. & to. 5. 153.c. de Arithmet. to. 5. 391.c
- Buchardus to. 1. 114.a
- C**
- C**æsar de bello Gallic. to. 2. 227.d.e.
tom. 5. 109.a
- Callimachus tom. 5. 400.a
- Caper Grammaticus to. 5. 193.f. 232.b
- Capitolinus in Gordianis tom. 4. 87.d, 114.c, 281.d. in Pertinace to. 4. 222.d. 240.a. in Iustiniano tom. 4. 444.c. in Maximo & Balbino to. 4. 422.f.
- Cassiodorus to. 4. 7.c, 24.c, 45.c, 64.a, 75.b, 121.a, 123.c, 130.d, 144.b, 167.c, 186.b, 229.a, 231.c, 234.a, 237.f. 238.a, 241.c, 253.c, 306.d.e, 428.d
- Cato de re rust. tom. 5. 32.c. 322.d
- Catullus tom. 4. 394.c
- Cedrinus tom. 2. 88.b, 91.c. tom. 4. 168.c. tom. 5. 233.c, 397.c
- Charisius tom. 5. 5.d
- Cicero lib. 7. epist. tom. 2. 284.c. epist. ad Cassium to. 5. 114.b, 411.d. epist. ad Plapcium to. 5. 9.b. ad Attic. lib. 2. to. 5. 19.b. 190. Lib. 5. to. 5. 182.b.c, 260.d. Lib. 7. to. 3. 136.b. Lib. 11. to. 5. 277.b. Lib. 13. tom. 5. 157.c. & Lib. 15. to. 5. 404.c. Lib. 1. de inuentio. tom. 2. 335.d. & Lib. 2. to. 2. 75.d. 102.f. & to. 5. 258.a. Lib. 1. de orator. to. 5. 429.b. Lib. 2. tom. 5. 431.b. & Lib. 3. tom. 5. 267.d. in Oratore tom. 5. 72. b. in Partitionibus tom. 5. 44. d.c. in Bruto to. 4. 582.d. to. 5. 7.e, 150.f. in Topicis tom. 2. 239.c. tom. 5. 53.c, 75.c, 88.c, 118.d. e. Oratio. pro Rabirio to. 2. 88.d, 200.c. tom. 3. 49.c. tom. 4. 40.e. & 49.c. to. 5. 89.a. pro Deiotar. tom. 2. 270.a. tom. 5. 309.a. pro Cluentio to. 4. 343.c. to. 5. 162.d.e, 214.d, 394.d. pro Balbo to. 5. 274.c. pro Comedo tom. 2. 358.f. pro Quintio to. 3. 66.b, 178.e. to. 5. 119.b, 140.c, 178.e, 249.e. pro Murena tom. 5. 120.c, 152.d, 156.d. pro lege Manil. tom. 5. 150.a. Act. 2. contra Catilinam tom. 4. 356.e. to. 5. 309.d. contra Verrem tom. 2. 208.b. tom. 5. 108.c, 120.b, 231.f. pro Cecinna to. 1. 37.b, 54.c. to. 2. 283.c. tom. 3. 70.d. tom. 4. 66.c. tom. 5. 33.d.e, 111.d, 161.c. pro L. Cornelio to. 5. 154.c.d, 223.c. pro Sestio to. 5. 322.c. pro Flacco to. 1. 72.a, 114.f. tom. 3. 178.b. tom. 4. 122.a, 172.f. to. 5. 411.b. in Rullum to. 5. 210.a. pro Fronteio tom. 5. 67.e. pro Roscio Amer. tom. 2. 210.b. tom. 5. 88.c, 251.a. b. pro domo sua tom. 2. 226.e. to. 5. 215.a. Philip. 2. tom. 4. 11.b. tom. 5. 22.c. Philip. 5. 11. & 14. tom. 5. 308.e, 436.e. pro Milone tom. 4. 58.d. in Lucullo to. 3. 84.c. tom. 4. 108.f. tom. 5. 420.c. Lib. 4. Acad. quæstio. tom. 5. 67.c. Lib. 1. de finib. tom. 2. 273.e. Libr. 2. de finib. tom. 1. 144.d. in Hortensio to. 3. 84.b.c. De natur. decor. tom. 5. 26.c, 76.b. Lib. 3. de diuinat. to. 2. 3.f. 4.a. Lib. 1. de legib. tom. 5. 115.a, 117.a, Lib. 2. to. 1. 23.a, 115.c. tom. 5. 66.a, 155.c. d. & lib. 3. to. 3. 117.f. De rep. to. 5. 263.c. Lib. 5. Tuscul. quæst. to. 5. 25.c, 69.d. in Arato tom. 5. 398.b. Lib. 1. offic. to. 5. 282.c. Lib. 3. to. 1. 102.b. Lib. 2. to. 5. 88.e, 193.c. & lib. 3. to. 4. 215.b. to. 5. 337.b. de Amicitia to. 1. 206.a. b
- Claudianus tom. 4. 223.a, 226.d. Libr. de quarto consulat. Honorij tom. 5. 109.c. de statuis fratrum to. 5. 275.d
- D. Clemens in Actis D. Petri tom. 4. 29.c. d. tom. 5. 62.e
- Clemens Alexandrin. tom. 2. 19.c, 309.b. tom. 5. 93.c.f, 153.c. 165.c
- Columella in Præfatione tom. 5. 101.b. in fine lib. 1. tom. 5. 363.c. Lib. 3. cap. 3. to. 3. 202.c. Lib. 8. tom. 5. 409.d. Lib. 11. to. 5. 34.f. 251.e.

Constantinus

Index veterum auctorum.

- Constantinus** lib.1.epitomat. tom.5.35.f. 56.c,87.c,109.c.
Cornelius Celsus lib.3. tom.5.259.a.
Cornelius Tacitus lib.2. to.2.270.to.4. 361.b.Lib.3.tom.5.108.a,131.a. Lib.4.to. 5.36.e,131.a,142.c.d, 141.c. Lib.5.tom.1. 197.b. Lib.11.tom.2.208.a. tom.5.135.d. Lib.12.tom.5.144.e. & lib.13.tom.5.138. a,208.d. Epist. ad Lupicinum tom.4. 353.e.
Cornificinus lib.1.ad Herennium tom.1. 71.c.tom.5.68.a.
Cornutus in Persium to.5.194.b
Curtius Rufus lib.4.& 8. tom.5.404.c
Cyprianus to.5.237.c
Cyrillus to.3.60.c.tom.5.339.c.355.c.d
- D**
- Daniel Barbarus** to.5.404.d.e
Demosthenes tom.2.87.e.to.5.192.d
In Aphobum tom.5.120.a
Dio lib.3. tom.5.126.b. Lib.4. to.5.389.d. Lib.38.tom.5.163.b. Lib.40.tom.5.162.e Lib.42.tom.5.149.e.f.Lib.53.tom.5.190. e.f,309.c.Lib.54.to.5.144.c.273.e.f.Lib. 55.tom.5.145.c.d. 152.a. Lib.56.to.5.146. b.184.e.Lib.57.& 58. tom.5.142.e,143.c, 152.d.e.In Adriano tom.5.12.c
Diodorus Siculus lib.2. to.5.122.e
Diogenes Laertius in Pyrrhone to.5.49. b.In Bione tom.5.136.b
Dionysius Halicarn.lib.2. tom.4.512.c, 513.a.tom.5.77.c.Lib.4.tom.5.66.a.Lib. 7.tom.5.206.a.Lib.10.to.5.329.f
Dionysius Italicus to.5.363.c.d
Dionysij Theologi interpres to.5.391.e
Dioscorides to.5.277.f.388.a
Donatus tom.2.16.d. in Adelphis tom.1. 102.c. in Phormione tom.5.169.b. in 5. Æncid. tom.5.320.d
Dynus to.1.223.c
- E**
- Egesippus** tom.3.82.b.c.
tom.5.401.b
Epietetus lib.2. to.5.110.a
Epiphanius initio Panarij tom.4.349.b. Lib.2.Panar.tom.5.107.d. Lib.3.contra hæres. to.4.147.b. & d. contra Photin. tom.4.246.
Erasmus to.2.341.c.to.5.9.e.88.d.e
Euagrius lib.4. to.4.449.d.to.5.128.a. In Anastasio to.4.239.c.d
Eucherius ad Valerianum to.5.190.a in Euangelio tom.5.143.d
Euangelij interpres to.5.262.b.
Euripides to.1.327.b.to.3.126.b
- Eusebius** lib.7.cap.30.hift. tom.5.41.b.c. Lib.2.de vit.Const.& lib.4.tom.4.232.e tom.5.126.c
Eustathius lib.de tempor. to.4.8.c.d,310. c.to.5.317.c. in Ethicis to.5.351.d.Iliad. lib.2. tom.5.136.b
- F**
- Fabius Fulgentius** to.2.127.e.to. 5.433.b.c
Festus tom.2.4.c,16.d,98.c. to.4.10.e.to. 5.199.c.f.to.5.283.c
Florus to.2.233.d,354.d
- G**
- Galenus** lib. de simpl.medicam.potest. to.5.387.c.Lib.6. De hip.to.5.154.a
Gregoras lib.7. to.4.467.b
D.Gregorius lib.2.epist. to.4.139.f,141.e, 480.c.Lib.3.epist.1.to.4.169.e,Lib.4.to. 4.t.4.17.b.Lib.8.t.4.141.c.Lib.10.21.b.c
D. Gregorius Nazianzenus lib. 1. Stel.to. 4.239.c.in Athanasio to.4.281.a. contra Iulianum tom.4.350.c. in magno Apo- logetico to.4.448.c
Gregorius presbyter in vita Greg.Nazian. tom.4.308.b
Gregorius Pachymerius in Græc.historia tom.4.474.c
Gregorius Cedrinus to.4.165.c
Guntherus lib.2. to.4.491.b,495.d.Lib.5 tom.5.272.b.c.Lib.2.Ligurini.t.4.548.e
- H**
- Armenopulus** lib.1.epit. to.5.123.d. Lib.2.to. 5.330.d. Lib.3.to.5.405.c. Lib.4.tom.5.105.a.b,118.c. Lib.5.365.e. Lib.6. to.4.443.c
Heliodorus lib.10. to.1.187.d
Helmodius in historia Slauiorum tom.4. 474.c.tom.5.179.a
Hermanus contractus to.4.476.b
Hermias lib.1. to.5.395.b
Herodianus lib.7. tom.1.204.e
Hesychius to.4.132.e. to.5.237.c
D.Hieronymus Augustino to.5.366.c.d. ad Florentium to.4.244.d. ad Oceanum to.4.349.c.397.c.ad Pammachium.to.4. 238.e,250.a.to.5.267.c.ad Rust.t.2.193.c de vit.cler.t.5.164.a. in instit.monac.to. 5.333.a. de eccles.scrip.lib.6. to.4.347.c. in Hilario. to.4.271.c. 305.c. in Philone to.4.60.c. in Chronico to.4.112.b.to.5. 397.c.aduersus Rufin.to.3.84.c.to.4.392 c,498.d.e. aduersus Iouinia. to.3.100.c. to.4.138.c.d,281.a,to.5.90.e,190.a, 314.a 332.d.in Ezech.to.5.170.e,303.d.in Amos t.3.c.in translatio.lib.2.reg. to.5.267.e
- i ij

Index veterum auctorum.

- Hieronymus Ferrarius tom.5.5.a
Hippocrates lib.2.epidim. tom.1.173.a
Holcander tom.2.166.d,193.e.tom.4.378.b
Homerus 5.Iliad. to.5.318.d. Lib.23.to.5.137.a.& vlt.tom.5.202.c. In Odyf.to.3.163.a.to.5.312.a,322.d,327.d. Homeri versus, qui in Donato desiderantur. to.5.414.f
Homerus locis non citatis tom.2.47.a. tom.5.260.d,275.d.418.b
Horatius lib.1.epist. tom.4.350.a
Horatius locis non citatis tom.2.72.e. 188.e. tom.3.168.d, 184.f, 185.a. tom.4.310.f. tom.5.47.e,259.b, 271.d.e, 298.c, 313.a,356.e,389.e
Hyginus de limitibus tom.4.436.e,199.e, 259.a,348.c
- I
- I**oannes Chrysofomus to.5.41.c
Ioannes Auentinus lib.4. annal. Baiorū tom.4.474.c
Iosephus lib.5.cap.31.ἀλώσεως to.4.104.f
In Machabæis tom.5.316.e. De bello Iudaico tom.5.371.e.Lib.14.ant. tom.5.163.c. Contra Appio. tom.145.2
Isidorus lib.5. to.1.etym.122.a, 193.a.to.5.4.d. In Æginetico to.5.348.b
Isocrates ad Nicocl. to.5.192.d.c
Iulius Firmic.lib.3.cap.6.mathes. tom.4.111.d.Lib.4.to.5.101.b. Lib.6.to.5.246.c
Lib.8.to.4.344.a,to.5.143.f
Iulius Front. tom.2.270.e
Iulius Pollux lib.7.& 10 tom.5.170.d
Iulius Paris lib.10. tom.5.106.b
Iuo tom.1.116.d
Iuuenalis Sat.1. to.5.190.c.Sat.11.to.5.49.f
Iuuenalis locis non citatis tom.2.3.e. to.3.216.a.to.5.231.c,255.a.260.c,390.e
- L
- L**actantius Instit.4. to.5.235.d. Lib.5. cap.15.to.4.269.c.Lib.6.to.5.101.b
Lampridius in Alexand. to.1.196.f. to.4.130.b,231.c.d,262.e. In Seuero to.2.193.f
In Heliogabalo to.5.332.e.f. In Commodo tom.5.436.e
Latinus Pacatus tom.5.400.b
Libanius tom.1.190.a
Lucanus to.2.91.c.to.4.371.a. to.5.72.b 271.d
D.Lucas in Euangelio to.2.183.a,191.a.b
In Act. Apost. tom.108.d.c
Lucianus in Lapithis to.3.85.a. In Timo. to.3.151.a. In peregrino tom.4.347.c. In Anarchi. to.5.9.a. In epist.ad Trelicho-
- rum to.5.69.c
Lucilius tom.5.261.c,271.a,372.c
Lucretius to.1.327.b. t.3.223.c. to.5.259.a
- M
- M**Acarius homil.15.& 27. to.4.325.e. 402.a
Macrobius lib.1.in somnium Scip. tom.3.165.e. Et lib.10.to.2.184.c. Lib.1.cap.10. Saturn. tom.5.144.b
Manilius tom.5.390.e
Marcellinus comes in Chronic. t.4.220.c,221.c,227.c,279.a
Marcellus lib.de medicamentis to.3.164.d.tom.5.235.a,238.d
Marius Plotius lib.de metris to.5.320.d
Martialis to.1.181.b.to.2.34.d,66.c 152.b, 219.a,326.d.tom.3.8.c,178.b. to.4.132.d.e, 232.d, 343.c, 352.c, 376.b, 446.c. tom.5.236.c, 237.b, 238.c, 239.d,252.b.c, 254.d,263.d,268.a,322.c,341.c,394.c,398.a
D.Matthæus to.2.183.a.to.5.126.c
Modestinus to.1.77.c.to.2.47.c,97.c
Moschus tom.5.269.b
Moscopulus tom.5.237.c
Musæus Poëta to.1.127.e
- N
- N**icander in Alexiphar. tom.5.387.e. 388.c.d
Nicephorus lib.3.cap.31.hist.eccl. tom.5.56.e.f. Lib.7.cap.14. tom.5.69.c.Lib.16. cap.44. tom.5.60.b
Nicetas tom.4.54.b.137.c.d, 513.c. tom.5.207.e,396.d
Nicolaus apud Stobæum to.5.320.e
Nonius tom.2.76.c
- O
- O**ppianus tom.4.418.c.to.5.390.c
Optatus Afer lib.1. aduersus Parmenian. to.5.23.b. Lib.3.tom.4.291.a
Orosius tom.2.38.a
Orpheus tom.5.389.b
Ouidius libr.4. Tristium tom.5.332.a. De Ponto to.2.79.c,91.d.to.5.202.c,266.d. In arte to.5.291.e. In Ibin to.5.101.b.c
Ouidius locis non citatis to.5.108.d,127.b,259.b.268.a.282.f,283.a,331.f
- P
- P**acuius in Teucro to.5.263.c
Pædianus tom.2.4.b
Palæmon Grammaticus tom.4.183.d. tom.5.314.d
Palladas epig.2. tom.4.374.b
Palladius tom.2.62.d
Pantaleon diaconus to.2.76.a
Papias tom.2.191.c
Papinius

Index veterum auctorum.

- Papinius tom. 5. 278. c
 Paterculus tom. 2. 88. d. to. 5. 255. b
 Paulus diaconus in Valentiniano. tom. 4. 203. c. De gest. Lang. to. 4. 262. d. 471. c
 Petronius Arbitr to. 5. 112. e. 303. d. 314. a. 316. c
 Petrus diaconus tom. 5. 120. a
 Philo in Flaccum to. 5. 163. d
 Philostratus lib. 2. tom. 5. 430. b. Et lib. 7. de Appollonio tom. 5. 224. d
 Plato tom. 5. 299. d. e. 389. d
 Plaurus in Aulul. tom. 2. 134. e. 148. b. to. 5. 14. b. 308. c. In Captiuus tom. 5. 217. a. In Menechmis tom. 5. 235. b. In Casin. tom. 4. 475. d. In Querul. tom. 5. 233. c. d. In Currul. 183. b. tom. 5. 197. c. In Asina. tom. 5. 251. e. In Stich. tom. 4. 377. c. In Pseudol. tom. 4. 479. d. 210. c. 266. d. In Amphitr. tom. 3. 25. d. In Trinum. tom. 4. 358. d. e. In Trucul. tom. 5. 232. a. b. In Rudent. tom. 5. 227. f
 Plinius lib. 2. tom. 3. 223. c. Lib. 3. cap. 3. & 5. tom. 5. 252. e. 353. c. Lib. 5. cap. 13. & 30. tom. 5. 224. d. 252. c. Lib. 8. cap. 48. to. 5. f. Lib. 9. cap. 30. tom. 5. 158. e. Lib. 10. to. 5. 49. e. Lib. 12. tom. 5. 225. c. Lib. 13. cap. 3. & 15. tom. 5. 26. e. 27. b. c. 210. c. Lib. 14. cap. 13. tom. 5. 68. a. Lib. 16. cap. 16. tom. 5. 27. c. Lib. 33. cap. 3. tom. 4. 345. d. cap. 9. tom. 5. cap. 5. & cap. 11. tom. 5. 27. f. 154. c. 231. e. & cap. vlt. tom. 2. 353. b. c. Lib. 36. cap. 2. tom. 3. 219. f. cap. 6. tom. 5. 109. a. & cap. 14. tom. 5. 169. b. In Panegyrico to. 4. 360. e. tom. 5. 241. f. 255. d. Epist. 2. tom. 5. 75. a. Epist. 3. tom. 4. 421. c. Epist. 4. tom. 2. 208. b. 239. a. tom. 4. 99. a. 239. b. 379. c. tom. 5. 232. b. Epist. 5. tom. 4. 438. e. tom. 5. 235. d. Epist. 6. tom. 5. 239. f. Epist. 7. tom. 2. 91. d. tom. 4. 352. a. 423. e. tom. 5. 141. c. Epist. 8. tom. 3. 19. b. tom. 5. 108. c. 250. f. Epist. 9. tom. 3. 192. f. Epist. 10. tom. 2. 193. f. tom. 4. 59. c. tom. 5. 163. d. 291. c. Epist. 11. tom. 5. 322. b. Epist. vlt. lib. 5. tom. 5. 135. d. c. Epist. ad Traianum tom. 4. 243. e. Item ad Traianum tom. 4. 28. b. 243. e. to. 5. 36. c. Ad Corneliam tom. 5. 206. b.
 Plutarchus in Solone tom. 1. 113. b. In Catone tom. 3. 129. b. & tom. 5. 53. a. In Antonio tom. 5. 255. b. In Apoptheg. tom. 5. 117. a
 Polybius lib. 3. to. 5. 14. b
 Priscianus lib. 3. tom. 5. 246. f. Lib. 6. tom. 5. 156. b. Lib. 10. tom. 2. 107. a
 Priscianus medicus 2. tom. 5. 258. f
 Procopius lib. 1. tom. 4. 36. d. 391. d. tom. 5. 8. c. Lib. 2. tom. 4. 24. e. Lib. 11. tom. 4. 54. b.
 Propertius tom. 5. 266. b
 Prosper Aquitanicus in Chronico tom. 5. 108. c
 Prudentius *ᾠδὴ πεφάρων* tom. 4. 34. d
 In Hamartigenia to. 4. 112. b. to. 5. 101. b. Libr. 7. cap. 3. tom. 5. 88. d. e. Contra Symmachum tom. 5. 170. d
- Q
- Qvintilianus lib. 1. cap. 10. tom. 5. 9. e. & tom. 2. 107. a. Lib. 3. tom. 2. 17. e. Lib. 5. tom. 4. 421. c. tom. 5. 240. b. Lib. 7. cap. 6. tom. 5. 168. b. c. & cap. 5. tom. 3. 201. a. Declamat. 274 tom. 5. 387. a. Declamatio. 300. tom. 3. 51. b. Declamat. 350. tom. 5. 387. d. Declamat. 360. tom. 4. 421. f. In debitore adultero tom. 5. 392. c
 Quintus Curtius lib. 8. to. 5. 85. b. c
 Quintus Serenus tom. 5. 388. a
- R
- Ranconetus tom. 1. 154. d
 Rhenanus tom. 5. 17. f
 Risicus tom. 5. 170. e
 Rogerius tom. 2. 185. e. 305. a
 Rutilius Maximus tom. 5. 40. b
 Rutilius Germanus tom. 2. 62. c
 Rutilius Numantianus tom. 4. 7. d. 109. c
- S
- Salomon tom. 5. 239. d. e
 Saluianus libr. 1. ad eccles. catholicam tom. 5. 84. a. Lib. 3. tom. 1. 174. c. Lib. 5. de prouidentia Dei tom. 5. 86. f. Lib. 3. de gubernatione Dei tom. 4. 241. c. & tom. 2. 387. d
 Salustius in Iugurth. tom. 5. 259. f. In Catilin. tom. 4. 106. d
 Scaurus lib. de Orthograph. tom. 2. 107. a
 Seneca libr. 1. natural. quæstio. tom. 5. 68. a. & Lib. 3. tom. 5. 259. f. De breui. vitæ tom. 2. 184. a. De diuina prouiden. tom. 5. 322. b. c. De benefic. lib. 1. tom. 1. 59. b. tom. 3. 166. b. Lib. 6. tom. 2. 301. b. tom. 3. 61. b. tom. 4. 240. e. to. 5. 9. d. c. 45. c. Lib. 7. tom. 3. 19. b. In ludo tom. 2. 112. c. Epist. stol. 1. tom. 5. 110. a. Epist. 2. tom. 4. 119. b. Epist. 9. tom. 5. 291. Epist. 12. tom. 2. 3. c.

Index veterum auctorum.

- tom.4.119.b.c. & tom.5.439.b.c. Episto.
13.tom.1.154.d.e. Epist.14.tom.5.177.e.
Epist.19.tom.5.160.e. Controuers.2.to.
5.141.c. Controuers.3.tom.5.198.e. Con-
trouers.5. & 9.tom.5.128. b.c. Contro-
uers.7. tom.5.328.a, 386.e. Controuers.
21.tom.5.132.f. Controuers.33. to.5.416.
d. In Hyppo.tom.5.260.f. In Agamem-
none tom.5.394.e
Seruius in Eclog. 8. tom.2.173.e. In Æ-
neid.lib.3. tom.2.16.d. In lib.5. Æneid.
tom.369.f.& tom.5.320.d. In lib.6. Æn.
tom.5.182.e
Sextus Pomponius tom.1.114.b. tom.5.
5.e, & 68.b
Siculus Flaccus tom.2.27.e. tom.5.30.b.
& 36.c
Sidonius Apollinaris epist.1. tom.4.273.
c. tom.5.108.a. epistol.2. tom.4.306.a.
epist.5.tom.4.95.f. epistol.7.tom.1.64.f.
88.e.
Socrates lib.3. cap.1. to.4.304.d.& cap.
13.tom.4.237.f.
Solinus tom.5.387.f
Sophocles in Aiace tom.5.275.d. In Ele-
ctra tom.5.400.d. In Oedip.tom.4.428.
c.& tom.5.399.d.
Sozomenus lib.1. cap.4. to.4.239.e. cap.
9.104.e.f.437.d.& 167.f. Lib.5. cap.19.to.
4.213.d.
Spartiatius in Adriano tom.4.58.d, 68.d,
101.b.143.d. tom.5.12.c.72.b. In Iuliano
tom.5.436.f.
Statius tom.4.370.f. tom.5.275.d.
331.f.
Strabo lib.12. tom.5.12.c
Sudas to.1.191.f. tom.4.28.c, 32.c, 104.
c, 132.e, 237.f, 273.d, 295.d. to.5.69.c, 94.
b, 144.f, 322.c, 417.e.
Suetonius in Iulio Cæsare tom.2.272.b.
tom.5.75.a, 139.a. In Augusto to.5.158.b,
322.c.d, 415.d. In Tiberio tom.4.397.e.
tom.5.37.c, 108.a, 184.c. In Vespasiano
tom.4.240.e. In Claudio Nerone tom.
2.242.b. tom.4.142.c, 34.a.b, 243.e. In
Vitellio.tom.3.12.b. In Tranq. toin.5.35.
c. In Caligula tom.4.224.d, 263.b. In vi-
ta Horatij. tom.2.111.f
Sulpitius Victor in Instit. to.5.328.a
Synesius in epist. tom.4.120.c, 370.c, 416.c.
tom.5.246.d. Aſclepiodoro to.4.120.d
Symmachus in epist. tom.2.211.a. tom.3.
19.a. tom.4.50.d.e, 103.b, 114.a.d, 215.e,
218.d, 299.a. tom.5.12.d.e, 13.a, 45.f, 157.
d, 176.d, 288.e, 289.a, 398.e, 399.a. ad Au-
ſon.tom.4.24.d, 35.e. Ad Valentinianū
tom.4.145.a. In Ezech. to.5.332.a
T
Terentius in Adelphis to.2.245.c. to.5.
51.b. in Hecyra 246.c. Terentius lo-
cis non citatis tom.5.132. d.e, 306. b.c.
421.a.b.
Tertullianus de præſcriptio. 225.f. tom.2.
aduerſus Valentinianos tom.4.247.f.
tom.5.266.b. Aduerſus Gentes 206.b.
c. De virginit. tom.2.173.d. tom.5.89.c.
De monogam. to.4.480.f. tom.5.22.c.f.
De polygam. tom.5.101.a. De cor. milit.
tom.4.62.c, 262.e. De fug. in perſecut.
tom.4.360.f. De reſurrect. car. tom.5.54.
a. De anim. tom.4.62.d. tom.5.190.a. De
ſpectacul. 184.b. tom.5.271.b, 320.f. Ad
vxor. tom.1.71.b. tom.5.59.c. De habit.
mulie. tom.5.238.a. De pallio tom.5.27.
c, 197.b, 237.e, 238.b. In apolog. tom.4.
10.c, 27.d, 64.d, 74.c. tom.5.31.c.d, 262.
c, 363.d. ad Scapulam tom.5.17.c, 18.b.
Thalclæus Iurife tom.1.161.d
Theodoritus lib.5. cap.20. to.4.225.c
Theodorus Hermopolytes lib.9. tit.3. to.
4.4.d.
Theophylaſtus tom.3.164.d. tom.4.
55.c
Tibullus to.5.168.e.f.
Titus Liuius lib.3. tom.2.235.c. Lib.4. to.
4.506.b. Lib.11. tom.5.303.c. Lib.12. to.5.
324.a. Lib.21. tom.5.146.c. Lib.25. tom.5.
68.a. Lib.26. to.5.274.a. Lib.50. to.5.76.c
Lib.34. tom.5.72.b. Lib.38. tom.5.406.a.
Lib.39. to.5.56.c, 196.c, 201.a, 322.d. Lib.
36. tom.5.149.f. Lib.42. to.5.76.d.
Trebellius in Balista to.4.230.c.
Turpilius in Chronic. to.2.16.d. tom.4.
478.c.
V
Valerius Maximus lib.6. tom.1.140.a.
b. tom.4.168.e. tom.5.44.d. Lib.7.
tom.5.87.a, 88.c. Lib.9. to.1.197.a.b.
Valerius Probus tom.5.14.c.
Valerius Flaccus tom.5.75.d
Varro de lingua Latina tom.5.260.c. De
vit. pop. Rom. to.4.99.a. to.5.260.c. De
analog. tom.5.49.d. De re ruſt. lib.1. to.
4.169.c. tom.5.14.e. 47.b, 391.b. In epist.
ad Fabium to.5.261.c. Varro locis non
citatis tom.1.154.d.e. tom.2.8.d. 49.d.
tom.3.100.b. tom.4.49.a. to.5.193.f.
Vegetius lib.1. tom.4.216.a. Lib.2. to.4.
103.c.

Index veterum auctorum.

- 103.e, 276.c, 318.b. to. 5. 144.a. Lib. 3. cap. 3
 tom. 4. 311.a. tom. 4. 95.e. 129.c. 203.e. 216.
 a. 295.d. tom. 5. 23.b. 67.a. Vegetius locis
 non citatis tom. 4. 139.f. to. 5. 94.b
 Velleius Paterc. lib. 2. to. 5. 4.b.c
 Verrius Flaccus tom. 5. 76.d
 Victorius Var. lect. cap. 11. lib. 16. to. 5. 93.f
 Virgilius lib. 1. Georgic. to. 5. 285.a. Lib. 4.
 Æneid. to. 2. 227.d. Lib. 8. Æneid. to. 4.
 59.d. In carmine de viro bon. to. 3. 91.c.
 Virgilius locis non citatis to. 2. 98.a. to. 3.
 223.c. to. 4. 138.d, 349.e.f. to. 5. 54.a. 197.f.
 234.e, 275.d, 281.d, 284.b.c, 314.d, 318.c,
 370.b.c, 390.d, 404.d. 5.
 Vitruvius tom. 2. 62.d. Lib. 5. cap. 4. to. 5.
 255.a. Lib. 6. to. 4. 166.a. Lib. 10. cap. 9. &
 11. 69.b
 Volusius Mærianus to. 5. 23 b. In Bonoso
 to. 4. 373.b. to. 5. 66.f. In Probo to. 5. 437.e
 in Aureliano to. 4. 137.c. in Valentinia-
 no tom. 5. 295.d
- Vrbanus tom. 5. 274.e
 Vrbicus lib. 2. tom. 5. 149.a
- X
- X Enophon lib. 3. ἀραβίας to. 5. 328.c
 X Xiphilinus in Iuliano to. 5. 74.f.
 in Nerua to. 5. 185.d
- Z
- Z Onaras in 2. Nicæn. 134.c. & 7. cap.
 tom. 4. 124.d. In 4. 12. & 83. canon.
 Apostolorum tom. 4. 41.b. 344.b.c. tom.
 5. 400.b. Chalced. synod. cap. 2. to. 5. 186.
 c. In Valentiniano tom. 4. 147.d. tom. 5.
 174.e.f. Diocletiano tom. 4. 237.f. in Iu-
 stin. tom. 4. 266.c. Anastasio tom. 4. 235.c
 In Nichephoro tom. 4. 124.d, 146.b. In
 Phoca tom. 4. 146.b. In Leone Isauro
 tom. 4. 220.c. In Leone magno tom. 4.
 164.e. In Theodosio tom. 5. 185.a. In sy-
 nod. Tulliens. cap. 176. to. 5. 233.c
 Zosimus de Constant. lib. 2. to. 4. 220.b,
 222.a, 225.c. Lib. 5. tom. 4. 43.c.d

Finis veterum auctorum Indicis.

TOM. I.

Pag. 12. Versu 28 conditionem. pag. 13. ver. 4. possessoris. pag. 14. ver. 1. miror. pag. 18. ver. 40. praefecti annorum. pag. 19. ver. ult. modum. pag. 20. ver. 1. peregrinos. pag. 22. ver. 39. impuberem. pag. 29. ver. 11. l. l. C. pag. 43. ver. 12. ἀναβατινός. pag. 44. ver. 34. emptori. Pag. 53. ver. 32. περιεκοιμισήτος. ver. 13. ἀπάσαι. eod. versu ἀπαι. pag. 58. ver. 8. heres sit. pag. 64. ver. 46. Hypobolica. pag. 76. post versum vltimum adde, Item si heredes institui sint, legatumve eis sit: & hereditatem iussu nostro adeuntes nobis adquirunt, & legatum ad nos pertinet. pag. 90. ver. 6 Marco. pag. 92. ver. 6. CCCXV. pag. 97. ver. 19. Theoph. pag. 106. ver. 28. ἦγου. pag. 150. ver. 24. τὰ σαθρὰ pag. 154. ver. 16. tit. 22. pag. 155. ver. 38. conuersione. pag. 155. ver. 11. restituit pag. 166. ver. 25. praebet 3. pag. 168. ver. 31. αἰκοῦν. pag. 175. ver. 26. CCC XLVIII. pag. 176. ver. 43. Latinus. pag. 184. ver. 16. τέρque, quaterque. pag. 183. ver. 17. ἀποτομῶν. pag. 190. ver. vlt. adde post precario habet restituat. Nam & ciuili actio huius rei, sicut commodati competit, eò vel maxime, quòd ex beneficio suo vnusquisque iniuriam pati non debet. pag. 192. ver. 2. datur. pag. 208. ver. 39. infimi. pag. 220. ver. 14. Ancilla. pag. 232. ver. 3. trientibus. Fiebant. pag. 234. ver. 17. reddit. pag. 237. ver. 34. χωρισθῆναι. Pag. 239. ver. 13. PVD. pag. 240. ver. 13. d. l. 1. 4. vlt. differri. pag. 247. ver. 35. τραπεζίται. pag. 255. ver. 33. διὰ τὸ τραυματίσαι. pag. 260. ver. 1. ἀποχρήματα. pag. 263. ver. 17. ἀποχρηματίους. pag. 264. ver. 26. τῶν κτλ. pag. 268. ver. 1. ἐκκαλυπτο. pag. 283. ver. 2. Ex his infero. pag. 301. ver. 34. nona) pag. 314. ver. 46. Et in. pag. 315. ver. 17. semisse filij pag. 317. ver. 31. imitationes. pag. 321. ver. 11. statuis vel castris. ver. 30. co. infante. pag. 331. ver. 37. C. annorum.

TOM. II.

Pag. 20. ver. 11. aliud est. pag. 25. ver. 37. conditionem. pag. 40. ver. 9. ΜΙΝΟΡΕΣ ΑΟΙΡΕ. pag. 44. ver. vlt. pupillar. pag. 92. ver. 7. ἀρτῆσαι. pag. 111. ver. vlt. cap. 15. pag. 123. ver. 50. vltimo. pag. 132. ver. 24. sine imperio. pag. 163. ver. 20. spectatur, & ideo. pag. 176. ver. 3. deprecanda. pag. 193. ver. 41. διασημοτάτων. pag. 195. ver. 8. ira fuit. pag. 198. ver. 43. adficiuntur. p. 206. ver. 17. ex hac nota XIV. pag. 211. ver. 13. ἴση τὰ κτλ. pag. 224. ver. 34. sicut nec l. vlt. pag. 265. ver. 52. non amittimus. pag. 278. ver. 16. ζῆτι. & ver. 17. κληροκληνοῦν. pag. 281. ver. 29. vindicare. pag. 289. ver. 1. ἀποδοῦν. pag. 332. ver. 19. ἀπορίτως. pag. 343. ver. 32. iniquo. pag. 378. ver. 39. l. l. C. de concub. pag. 381. ver. 42. creditur.

TOM. III.

Pag. 21. ver. 13. magis patri. pag. 31. ver. 24. οἰκίται. pag. 40. ver. 3. Nec id. pag. 55. ver. 29. adiit. pag. 55. ver. 27. concu. tere. pag. 118. ver. 11. aut illi filius. pag. 147. ver. 4. de vltimis. pag. 150. ver. 43. ὅτι τὸ χωρὶς. pag. 213. ver. 47. An morte.

TOM. IIII.

Pag. 1. ver. 21. ἡ δὲ. pag. 4. ver. 38. non is qui. pag. 18. ver. 16. crimina publica, bona caduca. pag. 21. ver. 44. ἡ δὲ τὰ τῶν. pag. 31. ver. 19. ἀποδοῦναι. pag. 32. ver. antep. post canones, dele omnia quæ sequuntur vsque ad verbum cogantur inferre. pag. 33. pag. 33. ver. 32. augmentum. pag. 69. ver. 17. annos. pag. 109. ver. 39. D. cod. tit. pag. 111. ver. 47. mulinarij. pag. 112. ver. 2. tector. pag. 129. ver. 24. πῆλας. pag. 139. ver. 28. vnnire. pag. 167. ver. 32. sine diuinis. pa. 176. ver. 27. 5. de non num. pec. pag. 185. ver. 1. ἀκίρτων. pag. 187. ver. 29. competitio. pag. 281. ver. 19. ΚΑΛ. ΑΥΓ. pag. 304. ver. 31. Qui scri bunt teta. pag. 307. ver. 5. cum frenis pag. 337. ver. 43. V. efit. pag. 339. ver. 1. retineretur, pag. 350. ver. 37. Themison, ver. 49. ptocochrophia, pag. 353. ver. 9. ἀποδοῦναι pag. 354. ver. 14. τῶν οἰκων pag. 372. ver. 47. aliena potest. pag. 373. ver. 1. ἐπιση σιμῆρα pag. 374. ver. 17. ἀπόνοια pag. 383. ver. 29. concumbant. pag. 397. ver. 32. σωματικὸς ver. 36. με πα. 407. ver. 3. C. vbi de cr ag oport. pag. 416. ver. 7. γράψουσα, pag. 426. ver. 31. creditur pag. 434. ver. 47. diuersis pa. 444. ver. 31. γοῖδα & paulo post διατίθηται & ver. 32. διατίθηται pag. 449. ver. 18. Papinius pa. 461. ver. 34. foedum pa. 462. ver. 10. ἀντίθετοι pag. 467. ver. 23. Ticinensis pag. 474. ver. 23. ἀποδοῦναι pag. 476. ver. pen. cenlu pag. 479. ver. 27. Accius pag. 483. ver. 10. reliquis pag. 486. ver. 13. in stipulationibus ver. 26. beneficij ver. 42. aut etiam pag. 489. ver. antep. ex Quarto: pag. 502. ver. 40. εἰς ἀκτῆα pag. 542. ver. 8. renuerit, ver. 16. non adiuerit, pag. 552. ver. 29. genarchici, pag. 561. ver. 14. Lombarda pag. 591. ver. 36. scripto pag. 593. ver. 36. treugæ ver. pen. in ciuitate pag. 599. ver. 43. εἰδὲ ὅ πάντα pag. 612. ver. 17. sunt per petuo.

TOM. V.

Pag. 14. ver. 38. pro non notis pag. 18. ver. 33. liber causa. pag. 36. ver. antep. μεθῆβλα pag. 53. ver. 11. ἰδὲ pag. 56. ver. 25. prelato die pag. 67. ver. 47. ἀμφιβόλυ pag. 77. ver. 44. πατριῶς pag. 101. ver. 3. iudiciam pag. 150. ver. 31. Ver tum, ne pag. 166. ver. 16. D. cod. pag. 174. ver. 42. dictum est, ἰσχυρότατος pag. 175. ver. 6. D. de reb. cred. pag. 179. ver. pen. ὀπισθογράφον pag. 199. ver. 1. l. in uribus pag. 203. ver. 32. ἀποδοφορε pag. 216. ver. 35. pistinum pag. 218. ver. 31. addi uit πλοῦν pag. 248. ver. 5. iam lis pag. 259. ver. 10. castella pag. 275. ver. 28. Cod. Theo. ver. 36. consulatu pag. 277. ver. 37. ἰσχυρῶς pag. 300. ver. 46. κληροδοῦναι ὡς ἐν pag. 302. ver. 15. ἀτιθῆναι pag. 304. ver. 10. non obest, pag. 309. ver. 39. qui prouincis praesunt ver. 47. καὶ οὐκ ἔρει pag. 314. ver. 33. lautumia pag. 337. ver. pen. παλῶται pag. 339. ver. 9. Nam si non iustas pa. 342. ver. 12. Eustrathius pa. 348. ver. 6. C. quemad. test. ap. pa. 349. ver. 38. num hæc pa. 358. ver. vlt. ὅπως pag. 364. ver. 44. ἀπληροῦς pag. 369. ver. 9. Macrino ver. 10. Opilio Macrino ver. 18. iniuriam ver. 47. veterat pag. 370. ver. 34. l. statuis pagin. 371. ver. vltim. adfolet pagin. 372. ver. 18. lia quæ dicuntur, vt quæ maritis dantur ne ultra quam facere possint iudicio dotis condemnentur & aliis quibusdam personis iura singularia quæ dantur, veluti, &c. pag. 373. ver. 20. in hoc versu delenda sunt hæc verba extinguit iudicium pa. 374. ver. 29. si vsurarium pag. 377. ver. 10. praestaret c. l. tantum, ver. 46. quin mandato pa. 380. ver. 27. Aquila pa. 381. ver. 19. in hoc versu delenda est vox partium pa. 383. ver. 8. & l. 2. & c. & βασιλικῶν pag. 385. ver. 3. receperit ver. 35. eius est pag. 386. ver. 30. accusatore l. eius pag. 388. ver. 23. l. ex cò ducto ver. vlt. Tzophane pag. 389. ver. 1. Tzopharem ver. 10. τσοφῆρων pag. 390. ver. 38. τυχόμερον pa. 395. ver. 29. γανῶτων pag. 397. ver. pen. mouisse pa. 398. ver. 35. & à pa. 404. ver. 7. operat, pag. 405. ver. 21. excedit ver. vlt. illo pa. 406. ver. 48. lex aliqua pag. 409. ver. 29. pestibilis ver. 37. stabilem esse, id ver. 38. παρὰ τὸν ver. 45. ἰσχυρῶς ver. antep. χωρὶς pag. 410. ver. 26. ius offerendi pretij l. l. C. de rep. her. pag. 411. ver. 20. & de iuris peritis ver. 29. vt de ver. 40. iudicat Pa. 414. ver. 39. existimant Pa. 415. ver. 12. sententiæ iudicis pag. 416. ver. 8. licet velit pa. 417. ver. 45. quasi ab aduentione ver. 50. ἰξ ὄναι pag. 419. ver. 20. C. eod. vel nisi dolus emptoris arguatur l. 8. C. eod. l. pag. 422. ver. 47. in ea asuerit pa. 424. ver. 42. pec uulgauntur pag. 425. ver. 9. Quod si dicas pag. 430. ver. 2. alium pag. 436. ver. 15. marcedibus ver. vlt. Id em pag. 434. ver. 4. habuerint, euidem pag. 436. ver. 6. vt Nou. CVII. pag. 438. ver. 23. Tutores pa. 439. ver. 39. εἰ ὄπισθογράφου & c. ἀποδοῦναι

ADONDE
JOSÉ

